ROČNÍK IV. ŘÍJEN. ČÍSLO 1.

VLASŤ.

Volné listy.

Plše

František Pohunek.

Pokračování.

Tolerance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Minule napsali jsme ku konci svých řádků, že trochu skromnosti nemůže škoditi ani vědátorům ani básníkům.

Že jest tomu tak, vidíme na př. jasně i na Göthovi. Muž tento nazýval všechny orthodoxní kazatele výmarského vévodství velice něžně „verschrobene Köpfe, Kerle und Esel;“ humanistu Herdera, jejž si jako ministr neobmezený jen proto vyvolil za vrchního kazatele a generálního superintendenta pro celé Výmarsko, že Herder neměl ani špetky positivní víry, vítal v jeho obtížný[1]) „úřad pastýřský“ následovně:

---

[1]) Pravíme: „obtížný“ bez ironie, poněvadž byl skutečně od této chvíle až do smrti celý život jeho stálou přetvářkou, a to nucenou. Ač neměl víry, musil se před lidem a před kazateli, jejichž duchovním představeným byl, dělati — věřícím! Toť věru nebylo pranic snadného. Plným právem, tušíme, napsal o něm Hettner: „Der klaffende Widerspruch zwischen seiner innersten Überzeugung und seiner äusseren amtlichen Stellung wurde die Tragik seines Lebens. — Er, der offen mit dem alten Kirchenglauben gebrochen hatte, war Geistlicher und Praesident der obersten Kirchenbehörde! Er, der strengsittliche und wahrheitsliebende Mann mit dieser steten Lüge auf der Seele; entsetzlich! — Zuweilen suchte sich Herder über seine Gewissensbedenken mit der dem alten Rationalismus entnommenen Ausflucht hinwegzudeuteln, dass, wenn man auch zweifle, dass die jetzt gültige Art des christlichen Lehrbegriffs für alle Zeitalter gültig und gleich brauchbar sei, man doch als Diener des Staats und der Kirche im Sinn und Namen des von Staat und Kirche eingeführten Lehrbegriffs lehren und wirken müsse. Doch war Herder viel zu grad und feinfühlend, auf dass er auf die Dauer in dieser groben Sophisterei hätte Trost nnd Beruhigung finden können“ (Tak protestant Hettner: Geschichte der deutschen Literatur III., 95—96; Hohoff: Revolution 138.).

„— — — — — — — — —
Es uns auch allen herzlich frommt,
Dass Ihr bald mit der Peitsche kommt —
Und wie dann unser Herr und Christ[2])
Auf einem Esel geritten ist,
So werdet Ihr in diesen Zeiten
Auf hundert und fünfzig Eseln reiten,[3])
Die in Euer Herrlichkeit Dioeces
Erwarten sich die Rippenstöss';"

(Viz Baumgartner: Göthes L. u. W.-Jahre str. 55.)

ve své nezměrné domýšlivosti podnikl i boj s jedné strany proti Newtonovi se svou „Farbenlehre", s druhé strany opět proti Alexandru Humboldtovi, chtě úplně zvrátiti náhledy jeho geologické. Boj tento vedl velice vášnivě a neústupně proti jednomu i proti druhému, ano v boji proti Humboldtovi tak se zapomněl, že o něm a jeho stoupencích k Müllerovi pravil: „Wenn Alexander Humboldt und die andern Plutonisten mir's zu toll machen, werde ich sie schändlich blamiren; schon zimmere ich Xenien genug im Stillen gegen sie; die Nachwelt soll wissen, dass wenigsten ein gescheidter Mann in unserem Zeitalter gelebt hat, der jene Absurditäten durchschaute. Ich finde immer mehr, dass man es mit der Minorität, die stets die gescheidtere ist, hálten muss" (Baumgartner: Der Alte im Weimar 173.). Tak Göthe. A přece nemohl bez ideí křesťanských, jak — aspoň nepřímo — nejednou sám doznává, ukončiti ani svého Fausta, o němž pracoval bez mála celých šedesát let, ovšem s přestávkami často dlouhými, a přec se v boji proti Newtonovi i Humboldtovi blamoval a musil blamovati sám, protože ve své pýše zapomněl, xenie že jsou proti výzkumům a výsledkům vědeckým nejenom slabou, nýbrž směšnou zbraní, ku vyvrácení aneb obhájení některé vědecké theorie že jest zapotřebí mnoho vědomostí a velmi přísného pozorování, a toho všeho že nikterak nemá nadbytek! Ve své naději, že v optice zvrátí výsledky zkoumání a zkoušek Newtonových a Humboldta že porazí již jen xeniemi, úplně byv sklamán[4]), obrátil se Göthe opět k básnictví a, našed v něm útěchu, zapěl takto:

---

[2]) Aby však nebylo ni nejmenší o tom pochybnosti, jako úlohu má Herder ve svém úřadě hráti, dodal ještě Göthe:

„Und im Grunde weder Luther noch Christ
Im mindesten hier gemeinet ist,
Sondern was in dem Schöpsengeist
Eben lutherisch und christlich heisst". (Baumgartner l. c)

[3]) Tolik totiž bylo ve Výmarsku kazatelů.

[4]) Že Göthe tuto vědeckou svou porážku upřímně uznal a že ho mrzela, vysvítá jasně z těchto jeho slov: „Man bildet sich vergebens ein, dass man allen literarischen Erscheinungen face machen könnte; es geht einmal nicht, man tappt in allen Jahrhunderten, in allen Welttheilen herum und ist doch nicht überall zu Hause, stumpft sich Sinn und Urtheil ab, verliert Zeit und Kraft. Mir geht es selbst so; ich bereue es aber zu spät. Man liest Folianten und Quartanten durch und wird um nichts klüger, als wenn man ale Tage in der Bibel läse; man lernt nur, dass die Welt dumm ist, und das kann man in der Seifengasse hier zunächst auch erproben." (27. ledna 1830. k Müllerovi; viz: Baumgartner: Der Alte in Weimer 174.).

„Dem Glücklichen kann es an nichts gebrechen
Der dies Geschenk mit stiller Seele nimmt:
Aus Morgenduft gewebt und Sonnenklarheit
Der Dichtung Schleier *aus der Hand der Wahrheit.*“

Těchto slov by měli básníci pilně dbáti obzvláště tenkrát, když se uchylují na pole náboženské nebo historické. Básník má sice i na tomto poli velikou volnost, nikoli však takovou, aby směl dle libosti falšovati pravdu anebo pravdu vydávati za lež, lež pak za pravdu. Od tohoto pravidla není dovoleno odchýliti se ani Vrchlickému, jenž v básni nadepsané „Arnold de Citaux“ (správně: Citeaux) takto péje:

„Bez hnutí brvy doved patřit v plamen,
když kat švih mečem, klidně řek své Amen!
— — — — — — — — — — — — —
Šimona z Montfortu byl ve družině,
a žoldák, který při kostkách a víně
všem platil posměchem a surovostí,
se před tím knězem bázní třás a zlostí,
neb všecko prohléd', při všem k radě stával,
na místo pána časem rozkaz dával,
kam hnouti se má vojsko na kacíře.
— — — — — — — — — —
když voják loupil, on výpravu řídil,
když pálil, on nes' smolné věnce k tomu.
— — — — — — — — — — —
Den míjel za dnem; kacířů již málo,“

rozutekli se, jak básník péje, do hor a lesů, vsi byly prázdné, kraje spustošené, pro žoldáky nebylo už práce; však přece! Přišli k vesnici skryté mezi lesy, Arnold trh' koněm, vše zůstalo státi, a mnich pravil chmurně:

„Zde konečně nám přece kyne práce,
to hnízdo znám, hned zapalte je mžikem!“
Pár smolných věnců zapálil, s křikem
se vrhli do vsi rázem, která vzplála
a jak stoh slámy v jednom ohni stála.“

Mnich prý klidně hleděl do plamenů; v tom prý však přicválal v spěchu na svém oři Šimon z Montfortu a s výtkou pravil knězi:

„Zde nejsou všichni kacíři, znám taky
tu vesnici! Co nevinných zde spolu
jest odsouzeno pekla do plamenů!“
Kněz odvětil, škleb v tváři pohrdavé:
„Co po tom nám? Bůh najde již ty pravé!“
(Vrchl., Staré zvěsti 39—41.)

Toť věru hrozný mnich, skoro ďábelský; jen škoda přeškoda pro fabrikanty dějepisných lží a pro všechny ty, kdož jim slepě věří, že

---

Pro nás má tato porážka Göthova ještě jiný význam. Göthe snil stále o „svobodné“ vědě; zde však narazila „svobodná“ jeho věda na vědu objektivně pevně zdůvodněnou a musila — padnouti!

jest historicky dokázáno, Arnold z Giteaux že takovým — nebyl, jak oni jej líčí a slov, kteráž mu směle kladou v ústa, že nikdy nevyřkl!

Že se v krvavých válkách albigenských (1209—1229.), do nichž tato báseň dějem svým spadá, mnohé dály ukrutnosti na obou stranách, nikdo nezapírá; neníť žádné války bez krveprolití a ukrutností větších či menších ani v době naší. Že však ve válkách s Albigenskými mnoho krve bylo prolito, stalo se hlavně vinou Albigenských a pak vinou vůdců, kteří čím dál tím víc jen svého vlastního dbali prospěchu.

Bludařství albigenské začalo na pohled velice nevinně; přívrženci jeho chtěli zůstati i členy církve, ano i později dovolovali vůdci bludařů tak zvaným „věřícím", aby zachovali zevnější spojení s církví katolickou. Záhy však vyšlo plně na jevo, že jest to sekta nejvýš nebezpečná nejen pravé víře, nýbrž i veškerému společenskému řádu a pokoji. Co do věrouky přidržovali se podobně jako druhdy gnostikové a manicheovci tak zvaného dualismu, učíce podobně jako staří Parsové, že jsou od věčnosti dvě různé bytosti od sebe nezávislé a nepodmíněné, od nichž vše pochází — Bůh totiž a... ďábel, upírali základní pravdy křesťanské, zavrhli svátosti, vzývání svatých, návštěvu chrámů, církev nazývali „synagogou ďáblovou"; v mravouce opět byli sice na oko velice přísnými, přemrštěnými a přepjatými, ale přes všechno to dopouštěli se potajmu největších hanebností a zjevně přehrozných ukrutností, jakmile se kde jen trochu rozmohli. Lstí a násilím bojovali všude proti katolíkům, zvláště v jižní Francii, kdež mnozí velmožové velice jim přáli, — ne z přesvědčení náboženského, nýbrž z jiných příčin —, je brali v ochranu, ano jim často za vůdce sloužili na loupežných jejich výpravách. Zde srocovali se u veliké tlupy a pod vůdcovstvím některého z šlechticů řádili jako diví lupiči; kde mohli, drancovali vesnice i města, bořili kostely, posvěcené hostie rozmetávali a zúmyslně rozšlapávali, panny i ženy zneuctívali a vraždili ty, kdož s nimi nechtěli žádného míti spolku. Marné bylo všecko napomínání, poučování a domlouvání se strany církve. Marně k nim mluvil sv. Dominik, marně nábožný a učený biskup Diego z Osmy, marně mnozí jiní; přízní velmožů podporovaní a zaslepení tito bludaři odpovídali vždy novým ukrutenstvím, ano zavraždili mezi jinými i papežského legáta. Právem o nich pověděl Innocenc III., že jsou horší nežli Saraceni, a zval proti nim krále francouzského k válce křižácké. Vůdcem v této výpravě byl hrabě Šimon z Montfortu. I Raymund VI., hrabě toulouský, dřívější mocný bludařů těch ochránce, smířiv se s Římem, povstal nyní proti nim a počínal si udatně sice, ale bohužel rovněž tak krutě jako dříve v boji proti katolíkům. Nejprvnějším jeho v této nové změně činem válečným bylo krvavé dobytí Béziersu (1209), kdež měli bludaři pevnou oporu ve vícehraběti Rogerovi II. Jakmile se však dozvěděl papež o páchaných ukrutnostech, hned napomínal důtklivě k mírnosti (Viz: Hergenröther, Handbuch der Kirchengesch. I. 492-493; Wetzer und Welte, I. Bd. 2. Aufl. 430—440.).

Právě při útoku na město Béziers pronesl prý mnich Arnold de Citeaux, jak vypravuje dějepisná bajka, protestantskými spisovateli a po nich i jinými církve katolické protivníky se zvláštním gustem stále a stále opakovaná, slova: „Nešetřte nikoho, Bůh své již pozná!" — Tak vypravuje věřícím čtenářům protestantský dějepisec

Kurtz, tak konversační slovník Meyerův, tak i od mnohých za pravé orakulum považovaný církevní dějepisec protestantský Gieseler, jenž se v této příčině, ač zván jest „kritickým“, zcela nekriticky dovolává svědectví Caesaria z Heisterbachu, od něhož pochází, jak svědčí Barthélemy (Erreurs et mensonges historiques, III. p. 104.) historická tato lež. Souvěkovci nic nevědí o tom, že by Arnold z Citeaux slova ta byl pronesl; ba ani Caesarius toho netvrdí, nýbrž prostě dí, že „prý“ se tak stalo, čímž dává patrně na srozuměnou, že je to pověst nezaručená,[5]) jakýchžto pověstí nezaručených, tendenčních anekdot a vypravování o vymyšlených hroznych ukrutnostech spáchaných ve válkách albigenských jest i u Sismonda de Sismondi-ho (Les croisades contre les Albigeois), na nějž se protestanté tak velice rádi odvolávají, počet velmi značný.

Že slova kladená do úst Arnoldovi nejsou pouhým historickým bludem nebo omylem, nýbrž dokonalou historickou lží t. j. nepravdou zúmyslně smyšlenou a zúmyslně proti lepšímu vědomí a přesvědčení od nepřátel církve a kněží katolických podržovanou a rozšiřovanou, vysvítá, tušíme, z následujícího: 1) nejsou slova ta souvěkovcům známa, nikdo se aspoň o nich nezmiňuje; 2) není ani historicky zjištěno, zdali Arnold z Citeaux při krvavém útoku na město Béziérs, kdež prý osudná slova ta vyřkl, vůbec byl přítomen, nebo Béziers vzal útokem hrabě Raymund VI., Arnold de Citeaux byl však legátem u Šimona z Montfortu, mezi nímž a Raymundem vládlo nevraženi, ba až nepřátelství; 3) se nám naivně vypravuje, že prý tatáž slova pověděl kdosi i v pověstné „noci Bartolomějské“, čímž naše podezření proti pravdivosti uvedených slov musí ještě vzrůsti; nesouť na sobě až příliš patrnou známku hledanosti. — Korunu všemu posadil však Vrchlický, když nechává mnicha mluviti ta slova ne při útoku na pevné místo, odkudž se kacířům po delší čas mocné dostávalo ochrany, — v kterémžto případě měla by na sobě krutá ona slova alespoň známku možnosti, nýbrž při útoku na tichou vesnici skrytou mezi lesy!! Básník chtěl patrně ukrutnost mnichovu hodně stupňovati, ale — přepepřil! —

Pánové z tábora proticírkevního zajisté vědí, že podobná slova, jakáž kladou v ústa Arnoldovi z Citeaux, někdo pronesl; nešťastným osudem zmýlili se však — ovšem že „neradi“ — v mluvící osobě, a „jen“ (!) tak se stalo, že, co napsal Luther, trochu přiostřili a položili šikovně v ústa — mnichu a knězi katolickému! — Ano, pánové, Martin Luther to byl, jenž napsal v knížce proti sedlákům (23. a 30. května 1525), do nichž svým kázaním o „svobodě křesťanské“ vdechl ducha vzpoury: „Dass man mit den armen Leuten so gräulich fährt, ist ja erbärmlich, aber wie soll man thun? Es ist Noth und Gott will's auch haben, dass eine Furcht und Scheu in die Leute gebracht werde. Wo nicht so thäte der Satan noch viel Aergeres.“ „Dass man den Bauern will Barmherzigkeit wünschen: sind Unschuldige drunter, die wird Gott wohl erretten und bewahren, wie er Loth und Jeremiä thät. Thut er's nicht, so sind sie gewiss nicht unschuldig und haben zum wenigstens ge-

---

[5]) Viz: Geschichtslügen von drei Freunden der Wahrheit 7. Aufl. S. 273. Paderborn. 1887.

schwiegen und bewilligt.“ (Janssen Geschichte etc. II. Bd. 13. Aufl. 538). Melanchton pak napsal: „Tito darebové (sedláci) jsou jen sprostým plemenem, které pražádné duše nemá. Co vlastně chtějí sedláci? vždyť mají až příliš svobody.“ (Der heutige Protest., Abbé Segur 1850.). —

Toto nechť uváží bedlivě všichni, kdo církvi katolické tak rádi vytýkají hrozné ukrutnosti, a pak snad i omluví aspoň částečně i ukrutnosti skutečně spáchané ve válkách albigenských od vojska křižáckého proti vůli a přese všecko velmi důtklivé napomínáni a varování se strany církve. Tato slova Luthrova měli by si u nás pamatovati i ti pánové, kteří se domýšlejí, že vzpoury selské vypuklé v Čechách za Ferdinanda II. příliš krutě byly ztrestány. Kdyby byl n. př. Vrchlický uvážil, kdo že byl vlastně původcem poroby lidu selského a velké jeho bídy, jak v Německu tak u nás, kdyby si byl přečetl slova Luthrova, jimiž vybízel ku potrestání vzbouřeného lidu selského, kdyby byl věděl, jak nejen Luther nýbrž i taky mírný Melanchthon a s nimi celé zástupy predikantů o sedlácích smýšleli, byl by snad svého „Matyáše Ulického“ poněkud jinak nechal mluviti a jeho popravu byl by nevylíčil tak příliš děsně. Povšimněme si trochu této básně.

„Matyáš Ulický stál již před popravou
s nachýlenou skráni, s obnaženou hlavou,
s které sedřeli mu cihlou pomazání.“

Toto „dření cihlou“ vypůjčil si básník od mistra Nerudy, kterýž ve svých Balladách a romancích“ o Ugovi Bassim, italském mnichu a republikánu, jenž prý odsouzen byl:

„ . . . . k ztrátě posvěcení
a pak k smrti v sedmi pušek dýmu,“

mezi jiným pěje hodně drasticky:

„Vyvedli ho, čtverhran rozstavili.
Katan kněz naň skočil jako saně,
hrubou cihlou drhnul šíji jeho,
drhnul do krve mu jeho dlaně.“

(Poet. B. č. 1. str. 23.)

Když mistr Neruda „drhnouti“ dal mnichu Bassimu „hrubou cihlou“ nejenom šíji, nýbrž i ruce, proč pak by nemohl mistr Vrchlický dáti Ulickému „sedříti“ cihlou s hlavy pomazání? — Nemluvme o tom, že tímto způsobem nehodným kněžím „odnímá se svěcení“ jenom v románech a básních napsaných od velkých „příznivců“ (!) církve katolické, vskutku však že se zcela jiný zachovává řád, když se knězi odjímá — ne svěcení, nebo to jest nemožno, nýbrž jen práva, jichž svěcením nabyl. Dejme však tomu, ač to pravda není—, že by se skutečně odnímalo knězi se svěřeným jemu kněžským úřadem a s kněžskými právy i udělené jemu „pomazání“ „drhnutím cihlou“, tož by přec zůstalo nade vši pochybnost a nade všecku sebe vtipnější sofistiku jisto, že by se mohlo tímto způsobem svěcení odejmouti jenom tomu, kdo ho — má. Jak však mohli chtíti Ulickému „sedříti“ cihlou s hlavy pomazání, když žádného neměl? Tolik vědomostí theologických snad má ještě básník ze svých studií, že protestanté svěcených olejů neužívají ani při „svěcení na kněžství“; Ulický však byl

kazatelem protestantským, o jehož „pomazání“ dřeném s hlavy cihlou tudíž platí: kde nic není, ani smrť nebere a cihla nesedře! — Ani básník nesmí příliš přepínati, nechce-li se udělati směšným.

Poslyšme však dále, kterak nechává básník mluviti svého hrdinu krátce před popravou.

„Matyáš Ulický, zbožný sluha Páně,
že jsem nemoh' déle vidět selskou bídu,
že jsem z čisté lásky pomoci chtěl lidu,
že jsem zavésti chtěl pravou říši Krista,
kde se rovnosť stavů, bratrství všem chystá:
pány jat a souzen, vydán na mučidlo
vyprávím teď světu, co mé oko shlídlo
v bezdnu těžké dumy.“

Nyní vypravuje, kterak prý se octnul okem ducha v pekle, kterak tam viděl katolické kněze, mnichy a pány snášeti tresty za to, čím prý se na lidu prohřešili; Satan se svou družinou osvědčují tu, že jsou v mučení mistry výtečnými a mistrovství skoro rovněž takové osvědčují katané na rozkaz soudců na Matyáši (recte však: Matouši) Ulickém. Utíti mu napřed ruku pravou, pak ruku levou a konečně mu na rozkaz hejtmanův vytrhli jazyk, ovšem jenom podle — Vrchlického.

„Kat mu jazyk trhá,
do prachu jej v krvi pod nohy mu vrhá.
Ulický však dále krve horkým proudem blekotá:
O pane, suď mne svojím soudem,
ať mne třeba plamen tvého pekla schvátí,
dej, bych — aspoň — pánům, moh' tam — přikládati!“
(Vrchl. Selské ballady 43—52.)

Touto „modlitbou“ (!) skončil život svůj „mučeník“ (!) Ulický. Nyní poslyšme, co o tomto Ulickém a smrti jeho vypravují dějiny. „Lid selský protestantský mnohých krajin podněcován byv od kazatelův jinověreckých chopil se zbraně, kazil kláštery, bořil zámky a vraždil missionáře (katolické)“ ... Poddaní sedláci hraběte Michny a jiných ještě pánů v kraji kouřímském sebrali se počtem 8000 hlav a podníceni byvše řečí kazatele Matouše Ulického, oslaveného to mučeníka protestantův, a vedeni jsouce rytířem Adamem z Hodějova, vladykou z Michalovic, ze Štěchovic a dvěma rytíři ze Lva, ztropili vzpouru neslýchanou, zapálili zámek Ratajský, Šternberský a napotom r. 1627. města Vlaším a Domašín a vyvrátili města ta až do základu. V Benešově zkazili a zbořili klášter sv. panny a mučenice Barbory; hejtmany místní o hrdlo připravili a hlavy jejich na kopí nabodnuté po městě nosili, hejtmana pak Vlašimského v pravdě na kusy rozsekali. Mravní původce ohavných skutků těch Matouš Ulický byl jat, do Časlavi přiveden, dne 6. a 10. měsíce září před soudem vyslýchán a dne 11. září za trest vzpoury k smrti odsouzen. Byl pak vedle tehdejšího práva hrdelního sťat mečem, a trup jeho rozdělený na čtvero kusův pověšen byl ve čtyřech předměstích na výstrahu vzbouřencům.“ [6])

Trest, jaký stihl Matouše Ulického, byl právem zasloužený a byl by jím i tenkráte, kdyby se byl sedláků způsobem právě vypravovaným

[6]) Viz: Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. římské církve a kníže arcibiskup pražský“, od Dr. Fr. Krásla str. 152—153.

zastával „z čisté lásky“, o čemž však dlužno velice velmi pochybovati. Stav lidu selského počal se horšiti ve vlasti naší velmi povážlivě hned za válek husitských a stával se tím horším, čím víc se pak počal vtírati do Čech — protestantismus. Před dobou husitskou, jak svědčí Palacký (Dějiny II. 2. 414.), poroby v Čechách vůbec nebylo, ta se zde objevila teprve v době mnohem pozdější. Ne však pouze války a plížící se za nimi nedostatek a bída uvodily poddanosť, ba otrockou porobu na lid selský, nikoli; hlavní toho příčina spočívala v samém principu protestantském. Již mistr Jan Hus přiřkl moc nad kněžími a kněžským majetkem úplně pánům a tím učinil kněze na pánech úplně závislými. Luther však přiřkl knížatům nejen veškeren církevní majetek, nýbrž i všecku duchovní moc. Což divu, tudíž, že knížata moci té plnou měrou užili? Neníť v člověku touhy mocnější nad touhu po vládě, moci a panování pokud jen možno neobmezeném. Co to stálo církev práce a namáhání, než vybavila z poroby lid selský ve krajích oněch, kde dříve otroctví a poroba vládly; dlouhých století bylo k tomu třeba. Tu však vystoupil, nedíme pojednou, nýbrž díme spíše po delší již dobu hlavně tak zvanými mladšími humanisty připravovaný protestantismus, a jedno z hlavních jeho požehnání byla — poroba lidu selského! Jestliže již dříve tak zvaní legisti čili právníci, jimž se líbilo přísné právo římské, pánům radívali, kterak že by měli obmeziti svobodu lidu selského, hlásal Luther výslovně na př. r. 1526., že vrchnosť musí „držeti lid na uzdě“, „den rauhen, ungezogenen Herr Omnes zwingen und treiben, würgen, henken, brennen, köpfen und radebrechen.“ Roku 1527. přimlouval se pak za zavedení tělesného poddanství čili nevolnictví, ano i za to, aby děvečky a čeledínové „wie ander Vieh als leibeigene Güter gehalten würden, dass man sie verkaufen könne, wie man wolle.“ Když pak se ho zeptal kdysi Jindřich z Einsiedlu, jenž si přece ještě z toho dělal svědomí, že sedláky sužoval velkými robotami, co že by měl v této příčině činiti, odpověděl Luther: „der gemeine Mann müsse mit Bürden beladen sein, sonst werde er muthwillig“ (Janssen, „An meine Kritiker“ str. 113.). I protestantský dějepisec Benesen upřímně doznává: „Während die alte katholische Kirche die Unterdrückungen der einzelnen geistlichen oder weltlichen Fürsten, der Lehre wenigsten nach, niemals billigte, sondern die Rechte des Menschen und des Volkes selbst dem Kaiser gegenüber kräftig und meistens sigreich vertheidigte, *haben sich die evangelischen Reformatoren den Vorwurf zugezogen, unter den Germanen zuerst den Knechtsinn und die Gewaltherrschaft förmlich gepredigt und gelehrt zu haben.*“ — „*Das Lutherthum war befestigt*“, praví protestantský dějepisec Barthold (a po něm i Allen) mluvě o Dánsku, „*aber die freien Bauern sanken in des Adels hündische Leibeigenschaft*“ (Janssen l. c. 113—114; Janssen Geschichte des deutschen Volkes II. str. 579 a následující.).

Sedláci byli pozbaveni majetku, a to buď úplně, tak že platili za pouhé kolonisty aneb aspoň nesměli majetkem břemeny přetíženým vládnouti jen trochu svobodně, v obou však případech byli vázáni přísně na hroudu a nesměli bez vůle pána svého ani se zanecháním všeho majetku ze statků svých utéci; již jenom pouhý takovýto pokus, byl-li prozrazen, býval přísně trestán a pokutován — někdy i smrtí!

A jak soudili o těchto poměrech protestantští kazatelé „čistého evangelia“, z nichž o jednom nám dí Vrchlický, že prý:

„zavésti chtěl pravou říši Krista
kde se rovnosť stavů, bratrství všem chystá?“

Nechť mluví za nás dějepisec protestantský Karel Hagen; ten však v této příčině následovně píše: „Es bildete sich im Protestantismus jene traurige Hoftheologie, welche sich vor den Mächtigen der Erde in den Staub wirft und die Gewaltthaten derselben mit dem Mantel heuchlerischer christlicher Liebe überdeckt.“ — „Niemals wohl ist der Willkühr so schamlos Thür und Thor geöffnet worden, als es von nun an in dieser neuen Orthodoxie geschah. Martin Butzer geht so weit, dass er behauptet, auch wenn die Obrigkeit etwas wider das Gebot Gottes befehle, so müsse der Unterthan gehorchen“ (Tak Hagen: „Deutschlands literarische und religiöse Verhältnisse III. 151. 154; u Janssena l. c. 113.).

Již z toho můžeme souditi, jak asi smýšleli reformátoři o těch sedlácích, kteří ve jménu „evangelické svobody“ zosnovali vzpouru proti knížatům. Nebude však škoditi, připomeneme-li si slova Luthrova, kterýž sice z počátku knížata napomínal, pak ale ps l: „Sedlákovi patří ovesná sláma. Nedbají na slova a jsou nerozumní, proto musejí slyšeti pušky, a dobře se jim děje.“ Ve svém novém spisku „Wider die mörderischen und räuberischen Rottern der Bauern“ píše pak docela následovně: Křesťanská vrchnosť má prý se sedláky, ačkoli prý toho nejsou hodni, vyjednávati, a nevede-li to k žádnému cíli, má prý sáhnouti rychle po meči, nebo jako „nevěrní, křivopřísežní, lživí a neposlušní kluci a zločinci“ zasluhují prý plným právem smrť na duši i na těle. Ne však pouze vrchnosť, nýbrž každý má prý plné právo zjevného buřiče zabíti, neboť buřič prý jest ve klatbě božské i císařské. „Darum soll hie zuschmeissen, würgen und stechen, öffentlich oder heimlich, wer da kann, und gedenken, das nichts Giftigeres, Schädlicheres, Teuflicheres sein kann, denn ein aufrührerischer Mensch. Gleich als wenn man einen tollen Hund todtschlagen muss; schlägst du nicht, so schlägt er dich, und ein ganz Land mit dir.“ Vrchnosť, kteráž prý netrestá vražděním a krveprolévánim, jest prý zodpovědna za všechny vraždy a za všechno zlo, neboť prý není doba shovívavosti a milosrdenství, nýbrž hněvu a meče. Ano tak byl zaujat Luther proti sedlákům, že, ač dobré skutky za nepotřebné prohlásil, nyní napsal: „Tak podivní jsou nyní časové, že si může kníže spíš nežli modlitbou zasloužiti nebe krveprolévánim!“ „Drum, lieben Herren, loset hie, rettet hie, helft hie, erbarmt euch der armen Leut, steche, schlage, würge hie, wer da kann. Bleibst du darüber todt, wohl dir, seligern Todes kannst du nimmermehr überkommen“ (Viz: Janssen, Geschichte II. 538—539.).

Tak Luther; když pak mu někteří rozvážnější lidé pro to domlouvali a jeho knížku odsuzovali, odpověděl prudce: „Mein Büchlein soll recht sein und recht bleiben, und wenn alle Welt sich daran ärgerte. Wie ich dazumal geschrieben habe, so schreibe ich noch: der halsstarrigen, verstockten, verblendeten Bauern, die ihnen nichts sagen lassen, erbarme sich nur niemand, sondern haue, steche, würge, schlage drein, als unter die tollen Hunde, wer da kann und wie er kann“ (Janssen, Geschichte II. 541.).

Těchto věcí a velmi mnohých jiných na vlas jim podobných, o nichž nám bude jednati později, měli by si u nás všimnouti všichni, kteří umějí z doby tak zvané protireformace o kněžích katolických — zvlášť o jesuitech — velmi hrozné vyprávěti věci! My paměti jejich přispějeme trochu ku pomoci, až nám bude jednati o „volnosti svědomí“, „svrchovanosti lidu“, o „právech lidských“ atd., kteréžto dary přinesla prý lidstvu „humanita“, jíž jsme prý my Čechové, když „k nám zavítala v patnáctém století“, dle slov Vlčkových „nebyli ještě hodni“, kteráž prý však přece konečně zvítězila v reformaci německé!

Že by ostouzení, osočování a podezřívání kněží katolických alespoň v Čechách úplně přestalo, toho ovšem neočekáváme, vědouce dobře, proč, odkud a za jakým účelem se kněží katoličtí stále zlehčují, ale někdo snad se zastydí přec. — Bratří zednáři, jejichž cílem jest dle slov bývalého zednáře Taxila úplné zničení církve katolické a všeho křesťanství, platí si zvláštní spisovatele, jejichž úkolem jest, *vymýšleti* hanlivé věci o kněžích a církvi katolické, spisovatelům pak, kteří se v tomto druhu písemnictví zvláštní dovedností a přičinlivostí vyznamenají, dostává se od nich zvláštní též chvály a značné odměny. Tak vypravuje na př. Leo Taxil, kterak byl skoro ode všech větších zednářských loží francouzských obsypáván chválou, a kterak mu bylo nadšenými slovy gratulováno, když vydal r. 1879. na potupu kněží katolických hanebný svůj román: „syn jesuitů“ (Leo Taxil: Trojtečkoví bratří sv. I. str. 9—12.).

Románů podobných, ovšem že někdy až příliš pitomně vymyšlených a psaných, veliké jest množství; kdybychom chtěli uvésti jména jenom všech oněch, jež jsou ku většímu „zušlechtění a vzdělání“ lidu českého přeloženy do „naší milé mateřštiny“, nestačila by nám ani celá strana časopisu „Vlasti“. Ctěný pan kollega z družné Moravy, jenž nám tohoto „krvavého zboží“ fabrikovaného z velké části pouze na hrubo zaslal seznam velice dlouhý a přece ne ještě zcela úplný, nám doufáme odpustí, když tento „výkvět“ literatury pomineme mlčením. Každý soudný čtenář domyslí se sám, co můžeme asi v této příčiné očekávati od lidí, kteří pracují jako literární nádenníci — od kusu a kteří se mimo to skrývají chabě buď za anonymitu, nebo se kryjí pseudonymem, anebo se docela, aby „důkladná“ (!) mozková práce jejich ještě více táhla, kryjí za lákavé: napsal bývalý abbé . . .[7]) anebo bývalá jeptiška . . . . (vlastně však některý „trojtečkový bratr“ z lože zednářské anebo „sestra“ (!!), co můžem, pravíme, očekávati od takových lidí, když i literární velikáni, kteří za to, co píší, ručí nejen jménem nýbrž i ctí svou, nejsou ve zbraních, jimiž dorážejí na kněze katolické, příliš vybíravi?

Když čítáváme v hojných výtvorech novější poesie přerozličné ty výtky kněžím činěné, připadne nám skoro vždycky na mysl známá povídka o synu a otci a jejich oslu, jejž vedli na trh. Ať si sedl na osla otec nebo syn, ať šli buď oba pěšky aneb si oba sedli na osla, vždy to bylo jedno, posměchu a výtkám nikdy neušli. Podobně se vede u četných básníků kněžím katolickým. Neužívá-li kněz tohoto světa, čeká-li odměnu za věrné plnění svých povinností až na věčnosti, směje se mu básník:

[7]) Tak to dělával již Voltaire, o němž jest známo, že ve svých pamfletech proti církvi a kněžím užíval 150 pseudonymů, ano že se psal i abbé Bigore, neb abbé Voltaire, neb i frère Voltaire.

„Die Thoren, die bis zum Jenseits schmachten,
Sie lassen leben, doch si leben nicht.“
(Bodenstedt, Mirza-Schaffy.)

Cvičí-li se v tuhém odříkání, stráví-li mnoho času na modlitbách, káže-li pilně, pochodí u básníka ještě mnohem hůř, neboť o něm zapěje:

„Dermal der Mönch den eignen Leib kasteit
Und wähnt, dass ihn der Himmel einst entschädigt
Für die auf Erden wundgerieb'nen Knie —
Derweil der Pfaff vom Jenseits profezeiht,
In frommer Wuth den Leuten Dinge predigt,
Von denen er so wenig weiss wie sie:
Knie' ich zu meines Mädchens Füssen nieder“ etc. (týž);

ano básník se i odváží o něm tvrditi, že prý ani po smrti šťastným nebude, neboť:

„Wer nicht im Leben erstrebt das Beste,[8])
— — — — — — — — — — — — —
Dem bleiben zu viele irdische Reste,
Der kann auch im Himmel nicht glücklich werden“ (týž).

Nejhůř se však vede u básníků asketům. Nechává-li Vrchlický takového asketu k sobě samému mluviti, že už všecky vášně v sobě udusil, že nitro jeho spráhlo na Saharu, ale mocný hlas, kterýž k němu volá: „člověkem buď zase!“ že v sobě nikterak nemůže potlačiti, jest to poměrně ještě dost mírné, ač se tu asketovi upírá „žití lidské“; hůře se vede asketům u Huga. Když tak člověk čte ty verše plné hrůzy a špíny, opilství ducha a divokosti, blouznění a příšernosti, musí věru sebrati všechnu sílu svou, aby neutekl — ne před asketou, nýbrž pryč od knihy potištěné verši, v nichž není pravdy, není taktu, není míry, není vkusu, a jež právě proto činí na člověka skoro dojem takový, jako by byly výtvorem ducha, jemuž se vymkly otěže rozumu. Poslyšme z veršů těch alespoň něco:

„Zda děsné askety jsi viděl v přemýšlení?
Korany, talmudy a biblí zhrdli, v snění,
z věd každou zamítli, jim platí jen ta kniha,
jež v nebe hřmícího se tmavém jícnu míhá.[9])
Tak žijí divocí — — — — —
Ten v hrobě, kterého mrtvolou zdá se býti,
ten v díře, kterou hrom do starého cedru
vyhloubil — — — — — —
ten nahý, zsinalý ve skalné sedí sluji
— — — — — — — — —
bez hnutí, bez řeči, bez žaloby a vzdechů . . .
Sní, živé mrtvoly, příšery přemítavé,
smrť oklamali již, však žíti nedovedou . . .
Sní, černí, jejich duch po nedostupném číhá atd.
(V. Huga, Nové básně 134—135; přel. Vrchl.)

---

[8]) Kdo se neoddává totiž radostem, jakéž prý skytají „víno, zpěv a láska“, tato nejvyšší pozemská trias!!

[9]) Verš tento si vylož každý, jak umíš!

Tak se vede v básních asketům. Není-li však kněz „děsným“ asketou a dopřeje-li si skleničku vína, hned ho nechá básník opovrhovati řádem i zbožností aneb si docela tropí z něho smích jako z opilce. Tak nechává Vrchlický mluviti mnicha:

„Líp chutná mok ten granátový
než růženec můj posvátný,
nuž ještě číši jednu“ (Epické básně 99.).

Mluvě pak o víně „Lacrimae Christi“, klade opatovi hříšná slova v ústa, řka, že prý opat slyše vyprávěti, kterak dle zpráv starých kronikářů všude, kam jen padla některá ze slzí, jež plakal Kristus nad Jerusalémem,

„hned keře vína bujely tam tryskem
a plála ohněm jejich zrna zlatá,
— — — — — — — — —
. . . mlasknul, a si myslil v tichu:
Jen hřešme dále; i hřích jest nám ziskem.
Jak chutná dobře toto víno z hříchu“ (Dojmy 45.).

Bodenstedt však jde ve své přílišné „lásce“ (!) ku kněžím ještě mnohem dále a pěje o knězi stupně nejvyššího:

„Ich sah ihn neulich spät nach Hause kommen,
Er hatte sich im Trinken übernommen“

a to ještě není právě to nejhorší, co o něm pověděl; hůře pěje ve verších, jež jsme vypustili. —

Míti nad sebou střechu skleněnou a házeti kamením na pevnější střechu sousedovu není příliš moudré ani obezřetné; kdo však může za to, že mnozí lidé nemají této opatrnosti velký nadbytek? Tak Bodenstedt na př., jenž si, jak se zdá, za první vytknul účel zlehčovati kněze, zapomenuv, co byl o nich napsal, zpívá o sobě:

„Mein Lehrer ist Hafis, mein Bethaus ist die Schenke“
— — — — — — — — — — — — — — — —
„Nicht das Beten hat mich
Zur Moschee hingeführt:
Betrunken habe ich
Mich vom Wege verirrt“ (Mirza Schaffy),[10])

[10]) Že kniha těchto písní, již autor sám trefně charakterisoval:

„Zum Paradiese wird mein Lied
Für Schönheit, Blumen, Wein und Liebe —
Was eingeht in dies Paradies,
Ist aller Sünden rein geworden!

Doch eine Hölle wird es sein
Für Bonzen (t. j. kněze), Kuss-und Weinverächter
Für dies Geschlecht ist jeder Vers
Zur Stätte ewiger Pein geworden!“

že kniha těchto písní „musila“ býti záhy přeložena i do češtiny, rozumí se samo sebou, vždyť bychom bez ní náramně byli po zadu! A pak si naši páni literáti stěžují na netečnost — k literatuře, která jest skutečně bohužel i u studujících — čím dál tím větší! — Věru, duch, jaký zavládl ve spisech některých spisovatelů a jejich nadšených velebitelů, jest velice velmi způsobilý k tomu, aby ubil záhy veškerou lepší produkci literární a udusil veškeru chuť ku čtení lepšímu a idealnějšímu. V směru tomto pracuje i naše — divadlo! K čemu pak třeba literatury, nač obětovati peníze za knihy, když „veškerá moudrost“ spočívá v pití a milkování?! —

a jiným dává radu:

„Verschliess' dein Herz der Liebe Offenbarung
Und deinen Mund dem Trunk der Reben nicht“ (ibid.).

I Vrchlický pěje:

„Proto líbej, pij, v tom moudrosť veškerá“
(Hudba v duši 123.).

„Nechť i trpké, vždy je přece sladké víno,
po něm v srdci bouřně jest a zas tak líno,
jaký div, že mnohým sladkým hříchem,
který budiž požehnán, je víno vino!“ (ibid. 121.)

Či jest u básníků vznešenou ctností, co se jiným lidem za hřích pokládá? — Ještě však „krásněji nežli Bodenstedt a pro sebe přímo osudně zpívá tatík Gleim, o němž jest známo, že byl hrozným kněží katolických „přítelem“, — snad jenom proto, že bral požitky ze zrušené praebendy kanovnické a trávil život zcela pohodlný, požívaje výhod beneficia — bez officia. Dobrý tento člověk měl kněze katolické tak velice rád, že ve své nezměrné protestantské „toleranci“ kromě jiných ještě mnohem „krásnějších a něžnějších“ věcí, jež jim hodil v tvář — ovšem že velice „šetrně“ (!), takto k nim mluví:

„Kreuch aus aus deiner Mördergrube,
Du Mörder edler Lebenszeit!
Ausschnarcher, S ä u f e r, feiger Bube,
Der Geld nimmt für die Seligkeit“
(viz Dr. Seb. Brunner: Hau- und Bausteine I. 12.).

Nemůžeme-liž tu plným právem říci, že „každý cikán podle sebe hádá“, když víme, že Gleim z a d a r m o bral pensi z kněžských peněz a sám tak střídmým byl, že o sobě zpíval:

„Wasser weg von meinem Tische“
— — — — — — — — — —
„Ich balsamiere mich mit Wein
Im Leben ein,
Um desto länger lebendig zu sein;“ —
„Leert' ich jährlich nur ein Fass[11])
Leert' ich alle fünfzig Fässer,
Welch' ein Leben wäre besser,
Welch' ein Leben wäre das?“ —

Že básník, kterýž nadšeně zpívá:

„Jen lásce své dej všecko, co tvým se zove,
nach tváře své i rety korálové,“

že básník, který před lidským tělem gen. fem. vyzývá ku kleknutí (Zlomky epop. 42.) a ve chvále jeho všecek se rozplývá, bude se i o jiných něčeho podobného domýšleti, jest více nežli pravdě podobno, pročež o tom raději ani nemluvme.[12])

---

[11]) Tak pěl při vzpomínce na 50 plných sudů vína, jež měl ve sklepě!

[12]) Nechceme nikterak tvrditi, že by všichni kněží v této příčině byli takovými, jakými býti mají, aniž chceme kněžské chyby bráti v ochranu. Ale spisovatelé chybují v tom, že chyby jednotlivců g e n e r a l i s u j í anebo docela kněze m r a v n ě k l e s l é — vychvalují!!

Komu se „točí hlava“, ať již z jakékoliv příčiny, ten se domýšlí, že se točí nejen on sám, nýbrž i všecko, co jest kolem něho, — i nepohnuté skály! —

Ještě však více než soukromý život bývá v románech a četných básních zlehčováno a podezříváno veřejné čili, abychom tak řekli, úřední působení kněží. V této příčině vyhlašují se buď za ignoranty a veliké hlupce anebo za velmi chytré podvodníky a nejednou i — díky hrozitánské nedůslednosti — za jedno i druhé zároveň. Leč o tom budoucně. (Pokračování.)

Hanácká.

Na té naše Hané
bohati sme páni,
závidi nám každé
Boži požehnáni.

Pomlóvajó všeci,
že pré našo Hanó
shodile nám s nebe
pěkně malovanó.

Co to pomlóváte,
malovaná že je?
Deť se Haná celá
ode zlata skvěje!

Óroděnka zlatá
s nebe na ňo padá,
zlato rodi Haná
hezóčká a mladá.

Kóknite, hde chcete,
po hanáckym krajo,
všode kláske plny
zlata mořem vlajó.

Kdež me koničkama
svezeme to zlato,
stodulko ho máme
po doch vrchovató.

Proto decke blaze
belo nám a bode,
že nám obiličko
zlatem září všode.

Zlatem září všode,
v koláčo e v pivě;
bohati sme páni
na Hanácké nivě.

A že bohati sme,
rádi taky dáme
každymo, ať cezi
nebo dobré známé.

Přendite k nám teda,
keho bida straši,
z Čech e ze Slovácka,
milovani braši!

A kdež dlaně naše
pevně bodó spjaty,
s koláčem vám dáme
e to srdce zlaty.

František Kyselý.

Z let probuzení moravského.

Příspěvkem k historii české literatury na Moravě

načrtl **Jan Halouzka.**

(Věnováno památce † prof. Jana Havelky.)

„Pěstovati řeč a literaturu svou
povinni jsme své cti, svému národu, sobě
jako rodičům, sobě jako úředníkům toho lidu,
z jehož mozolů žijeme, povinni jsme to
drahé památce těch slavných mužů, jimž
Morava věnuje jeden den slavný a posvátný.“

Dr. Jan Ev. Bílý.

Řekni milý krajanům, Moravan že ku národu láskou svému zanícen byv, pohrobený zde leží.“

Tak napsal kněz Tomáš Zrzavý na hrob šlechetnému, u nás málo známému Jul. Urbanovi ze Švábenova.[1])

Byl Urban onoho předzvídajícího ducha, jehož projevení slovem zoveme věštěním. Zemřelý Moravan tento v soukromých hovorech mezi jiným k tomu literaty tehdejší napomínal, aby zarazili časopis český na Moravě, jímž by se lidu uvědomění v srdce zasévalo, a pěstování jazyka obživovalo.

Urban usnul v Pánu, — malý hlouček literatů brněnských[2]) doprovodil k hrobu přítele a s ním také ideje a porady; — nikdo nevzmužil se dále splniti radu věstce na sotnách uloženého. —

Čas uplynul vodou šumivou, a léta přelétala nivy moravské — a všude klid a spánek nerušený. — —

Jako před bouří zavládá ticho nad krajem, a mraky husté pod nebem se shánějí ku přivítané hromu hlučného, tak v Moravěnce utichlé nepřátelé její k volbě se hlásili, aby živoření poslednímu zazvonili umíráčkem žalobným.

Vyšel sice někdy meteor a zase jiný rozsvítit osiřelé Moravy, — ale brzy uhasínal — zanikal, až do čista pohasl.

Vyvstal Trnka, Žák, Kampelík — než zašli nepovšimnuti. Byl každý osamocen — na své vlastní povzbuzení a nadšení odkázán, kteréž samo neli utuchnouti, tož alespoň oslabnouti musilo.

Nebylo mezi literaty dob minulých žádné pásky úzce je k sobě vížící; — sám každý sobě žil a pracoval, sám bral škodu ze špatného odbytu knížky česky napsané. Odnikud pobídky k práci — odnikud pochvaly, — odtud ono zmalátnění osudné, jakéž teprve (možno tvrditi) v letech 1859. podnikem ven a ven šťastným a chvály hodným bylo odčiněno.

---

[1]) Narozen 16. února roku 1808. Studia gymnasialní skončil v roku 14., načež vystudoval práva. Jsa sedmiletým hochem, sepsal směšnohru a truchlohru pro děti. V dalším životě pěstoval dějepis. Dobrovský byl Urbanovi velmi nakloněn. Arcibiskupem Chotkem jmenován byl archivářem v Kroměříži. Ustavičná choroba přivolala mu předčasnou smrť r. 1834. O několik roků později zemřel známý literát mor. Jos. H. A. Galaš (1840); — verše Galašovy vydal přítel jeho Tom. Fryčaj, auktor kat. kancionálu (o němž jsem se zmínil příležitě v „Hlasu“), — v Muse moravské. Všech prací Galašových napočítáno padesát osm.

[2]) Žák, Kinský, Kampelík, Ohéral, Šembera a j.

Vlastenci a literati brněnští spolčovali se sice již v letech třicátých,[3]) než to nebylo ničím jiným leč upřímnými poradami, aby mluva česká přece nezahynula. A jakých výsledků jsme se tehdy dožili, jasně vyjadřuje Kosina slovy: „... kdybychom jazyku samému se učíce a méně o něm a na něm mudrujíce byli netrnkovali, nežákovali, nekampelíkovali, mluva naše a v ní též národnost v místech by mnohem utěšenějších se byly ocítily nežli na ten čas je spatřujeme.

Živější ruch vládl v letech 1831. v semináři brněnském, kdež Kampelík druhy ku práci pobízel: „Bratři, sjednoťme se a rázně veslujme k cíli. Máme se státi kazateli, katechety, zpovědníky, učiteli; k tomu zajisté potřebí důkladnější známosti vlastního jazyka, než jakové jste byli co dítky nabyli. Kdož chcete, zůstaňte tu po škole, já vás vyučovati budu mluvnici české ...“ Odtuď také známa jména: Škorpíka, Karla Šmídka, Bílého, Kuldy, Soukopa, Wurma a j. Jeden z těchto známých mužů spisovatelů[4]) tolik mi napsal k paměti: „Do doby mých prvých studií padá obrod československé literatury; duch slovanský na Moravě a v Čechách po dvoustoletém spánku procitnul. Znal jsem osobně veliký počet šlechetných buditelů jeho, kteří mi jako hlásní do uší troubili, abych vstal ze sna a se probudil a stal se vlastencem. Zvláště pak na mne působili: vzorný kněz Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích a jeho žák Beneš M. Kulda; ve studiích v Brně nejvíc mne probouzel můj spolužák Karel Šmídek. Čítával mi články své, jimiž do „Květů“ přispíval, a tu ponejprv jsem se tomu divil, jak krásná a líbezná jest naše řeč česká. Šlechetná řevnivost byla probuzena, a já chtěl psáti tak krásně, jak to Šmídek uměl. Šlo to po málu, ale utěšeně, nebo vůle byla železná, a píle jako u včeličky neunavná, — šlo to bez školy a bez učitele. Nejvíce prospělo a přispělo obcování s nadšenými bohoslovci v alumnátě brněnském, zvláště s krajanem Tomášem Zrzavým. V prvém a druhém běhu filosofie zvláště na mne působil prof. M. Klácel, který mne velice miloval, jakož i já jeho, ač jsem mu to za zlé míval, že nás nezkušené mladíky do ducha Heglovy filosofie uváděl a cit náboženský někdy až na dno urážel. S touto filosofií se dodělaly moderní soustavy mudrcké, i on sám — muž jinak geniální — smutného konce. Dva svazečky jeho básní jsem téměř z paměti uměl a jako modlitby jich odříkával. R. 1839. na podzim začal jsem běh bohoslovecký v brněnském alumnátě. V druhém roce mne prof. Sušil[5]) (otec náš, miláček náš) zcela upoutal k sobě, k Církvi a Vlasti, takže jsem milerád se oddal do boje, bych pod praporem tím prospěl podle sil svých, a slouže Bohu a Vlasti stal se líbeznou obětí Bohu svému. V alumnátě jsem začal býti spisovatelem ... vavříny Šmídkovy nedaly mi spáti ...“

Velmi s dobrou poradili se brněnští bohoslovci tehdejší, že zařídili sobě knihovnu. Pilně a neunavně staral se o knihovnu Kampelík a žebronil o knihy, kde jen mohl. První zásylku poslal darem c. k.

---

[3]) Dom. Kinský, translator pro češtinu při guberniu; Jul. ze Švábenova; V. Žák, koop. u sv. Tomáše; Frant. Štěpnička, komorní rada; Al. Šembera, úředník při magistrátě; Frant. Trnka, spisovatel; M. Klácel a Frant. Kampelík, theologové; advokát Artus; František Zach, kandidát soudnictví; Jan Jodl, professor.

[4]) Dor. Jan Ev. Bílý, známý spisovatel a farář v Dol. Loučkách.

[5]) Frant. Sušil, professor theologie v Brně (1837.—68.), stal se středem, kolem něhož seřaďovali se bohoslovci, budoucí spisovatelé.

setník Ivan Pačič z Prešpurku. Činnosť bohoslovců brněnských vybídla i některé slovútné muže k návštěvě alumnatu brněnského. Tak navštívili seminář Dor. Amerling, Štorch, Zap, V. Štulc, ba i sám P. Šafařík a jiní. Ohéral donášel do semináře knihy filosofické směru protináboženského, což tím více povzbudilo nadšené učenníky Kristovy věrně zastávati víru zděděnou. Škorpík napsal své „mluvnictví a zjevení.“ Láska, jakouž lnuli k sobě alumni brněnští všech ročníků, nepřipustila žádného kastovnictví, — a krásný tento poměr potrval až za seminář. R. 1843. zařídili sobě brněnští alumnové k oslavě sv. Cyrilla a Methoděje slovanskou akademii, kterouž zahájili provedením skladby Mozartovy a nadšenou řečí jarého bohoslovce roč. IV. Jana Bílého. Přítomni slavnosti té byli: Sušil, Dudík, Škorpík, Těšík, Žák, Diebl. Jak slavnosť ta účinkovala na mladé mysli čilých theologů, dá se snadno domysliti. Podobných zábav (nedělních) bylo několik. Téhož roku počalo bezpodstatné podezřívání z hrozného panslavismu (!), a tu ani mladíků brněnských ušetřeno nebylo. Nejvíce vytrpěli proto prof. Sušil, hrabě Taroucca a Jan Bílý — oba bohoslovci ročníku IV. Velmi jasně zmiňuje se mi dnes o věci vysoce důstojný kněz a literat, rozepisuje se v listě takto: „Co se týče doby, v níž vlastně my jsme nesli břímě dne a horka, mám za to, že vy mladíci ani byste neuvěřili, co se s námi dělo ... Nyní už i vláda vidí, že Slované jsou nejvěrnější patrioté, panslavismus že nestraší, ale pangermanismus jest skutečně nad míru nebezpečný.“

Podezřívání ono zavinilo, že svatý zápal poněkud uhasl — ač ne dočista. A dnes oni nadšenci brněnští už sešedivěli — ale s radostí pohlížejí na jasné výsluní lepší budoucnosti, s radostí patří na činné mladé pokolení, pracující poctivě na roli národa dědičné.

Uznávajíce tehdejší čilosť alumnů brněnských, nechceme nikterak odsuzovati bohoslovce olomúcké, kteříž ne menší péči vedli o jazyk mateřský, jakž zjevně dosvědčuje list Galašův (dosud v archivě české knihovny uložený) alumnům olomúckým psaný. Zní takto (pokud možno vyčísti):

„V Hranicích dne ... Aprila 1835.

Vysoce učený dvojictihodný pane!

Těší mne velmi, že můj dáreček Jejich Pánům Spolualumnům k nějaké radosti posloužil .... já skutečně kýžím, abych do jejich české knihovny nějaký spisek poslati mohl, jenžto by v srdci mojich milých mladých krajanů takovou lásku, jakouž Římané v zlatém věku jazyka svého hořeli, k našemu mateřskému zanítiti mohl. Oni ctili jazyk helenský, vážili si ho velice, ne však na útržku jazyka latinského, jak se to u nás s německým naopak děje. Oni jazyk helenský nejinak ctili a k němu počestně se chovali, jak moudří a mravní lidé obyčej mívají k cizím krasotkám se chovati, kterýmž všechnu slušnou uctivosť bez ujmy rodičné lásky k své vlastní máti prokazují. Oni v prvých spisech zavdy propovědi řeckých mudrců uváděli ... však nikde — mým povědomím — že by rozený Říman nějakou řeckou knihu byl vydal. O jak pravdivě Herder ve svých mudrckých pochopích jednaje o národu slovanském zaznamenal, že se na něm velmi nevděčně prohřešili ... a zdaž propověď ... učeného Němce na nás nevpadá, kterouž na své nevděčné krajany vynesl, řkoucí, že ten, jenž svou národní řečí zhrdá a ji zlehčuje,

téhož samého hříchu proti své mateřské řeči se dopouští, kteréhož se Cham proti otci svému dopustil? My můžeme sice jazyk německý ctíti a chváliti, ano i jím psáti, svého ale vlasteneckého nemáme tupiti, nýbrž jej vděčně jakožto mateřský milovati, a o jeho větší vzdělanosť pečovati. — Přítomně odesýlám Jim opět pro jejich moravskou knihovnu několik spisů. Vystonu-li, pokud živ budu, něco víc s radostí Jim odešlu. Bůh Jim rač dobrého a stálého zdraví popříti. Jak ze srdce kýží jejich starý přítel Josef Gallaš.“

Do let 1848. dospěla již v Čechách uvědomělosť načisto, ale jinak na Moravě. Do roku právě jmenovaného holdováno v Čechách směru národnímu belletrií, po roku udaném dbáno více politiky, a řekl bych směru kosmopolitického. Na Moravě za to pěstování vědomí národního začalo teprve a hlavně rokem 1859., kdy zaražena „Hvězda“ olomúcká — prvý list toho druhu na Moravě. Mohl bych jmenovati Šenkova „Moravského vykladatele“[6]), „Noviny olomúcké“[7]), „Cyrilla a Methoděje“,[8]) — než nesluší jich přece do téže kategorie s „Hvězdou“ zařaďovati,[9]) — ani ne Ohéralův „Týdenník“.[10])

---

[6]) Na první stránce „Mor. vykladatele“ vytknuto heslo: „Bůh, král, vlasť, Ctnosť, mír, slasť.“ Sloupce „Mor. Vykl.“ vyplněny jsou články zábavnými a poučnými. Číslo končí obyčejně šprymovnými anekdotami. Ceny ovšem nechceme „Mor. Vykladateli“ přikládati veliké, v letech však čtyřicátých byl nám časopis podobný vzácností. Poctivá snaha Šenkova zasluhuje ocenění.

[7]) „Noviny olomúcké“ od listopadu 1848. s přílohou „Konstitučním poslem“, redigoval Jan Helcelet, pak Jan Hanuš. „N. O.“ zašly zákonem o tisku. Dostala se mi do ruky jen tři čísla. Dobrý směr „O. Novinám“ (recte „prostonárodní holom. noviny“) upříti nelze. Oznámení takto vyjádřují: „budeme státi při konstituční monarchii a bojovati proti všelikému nevčasnému republikánskému poštívání, jakož i proti všemu nepovážlivému roztrhování a rozptylování říše rakouské, která jediné pojistiti nám může zdárný život národní ...“ V 3. čísle citují se v „O. N.“ „Národní noviny“ Havlíčkovy, kdež Havlíček, promlouvaje o poměrech moravských, brněnským vlastencům v čelo staví činného Klacela oproti Skácelu, jenž hájí rovnosť obou národností, ale s předností němčiny a se střediskem ve Frankfurtě.

[8]) „Cyrill a Methoděj“, prostonárodní časopis vydávaný Arthurem baronem z Königsbrunů a Tom. Bečákem — zahájen básní poslednějšího: Cyrill a Method. V dopisu z Olomouce zmiňuje se Ant. Kojetinský o založení jednoty v olomúckém semináři na „soustřeďování sil duševních, vzájemné povzbuzování pravé lásky k vlasti a vzdělání se v jazyku národním.“ Arcipastýř věc schválil a přání vyslovil, aby jazyk mateřský pilně byl pěstován. Ze spolku onoho vzrostla velká knihovna česká — a literární jednota. — Články „Cyr. et Methodia“ psány byly tendenčně. Ke zprávám literárním redaktoři ovšem velmi málo přihlíželi. Časem se list mohl zdokonaliti, kdyby píle a vůle dobrá nebyla oslábla.

[9]) V Čechách dávno již nejeden časopis bell. vydáván. Tak vzpomínám jen: Nejedlého „Hlasatele“, Stýblových „Rozmanitostí“, Tylových „Květů“, Čelakovského „Včely“, Malého „Dennice“ a „Vlastimila“ (1840.-42.), Zapova „Poutníka“ (1846.-48.), Mikovcova „Lumíru“ (1850.—66.). Bylo sice i v Čechách o tom promlouváno, aby na Moravě zařízen byl časopis bell., než nedošlo k tomu do opravdy. Roku 1843. byl K. Šmidek, tenkráte theolog, pozván do Prahy dne 17. září k Dru Staňkovi, kdež zosnována slavnosť na rozchodnou Čelakovského z Prahy do Vratislavi. Přítomní byli mimo Čelakovského: Sv. Pressl, Rieger, Štorch, Čejka, Tomíček, Frant. Šumavský a Smoler. Čelakovský zavedl řeč o tom, proč vlastně na Moravě časopisu řádného není. Šmídek odůvodnil věc nedostatkem sil spisovatelských — a s nuznými pracemi prý se Moravané vytasiti nechtějí. Čelakovský na to, že časopis takový má býti školou pro začátečníky. Štorch pravil, že by časopis ten měl sprostředkující úlohu mezi Čechy a Slováky, kteříž se právě roku 1843. počali odtrhovati, odlučovati od spisovného jazyka českého. Dr. Čejka velmi přísně obviňoval Rusy po vlastech našich cestující, že prý ti nejvíce Slováky odcizují, hlavně pak jakýsi Bodňanský. — Šmídek pak navštívil s Drem. Staňkem — P.

V počátcích literního obrodu „Hvězdou“ vyvolaného znamenati skvělý a nadějný rozběh k nadšenému veršování, kteréž v dějinách toliko domácích látku hledalo, což krásným dokladem, jak čistý zápal vyšlehl k té umořené vlasti, o jejímž zachování pak poctivě pracováno.

Jen přirovnejme pěvce moderní k těm starším, začátečníkům; přečtěme jen Balcárkův „pád říše moravské“ — a pak poznáme, jak se tu různí pěvců nálada tím více, čím dále s časem postupujeme.

K tomu řadí se „Slavomír“ od Čejkovského, „Mohyla a kříž“ od Justa. (Věnec red. Žirovnického.) A týž duch vyznívá ze všech téměř výplodů básnických.

Pravili jsme, že lit. uvědomění na Moravě teprv rokem 1859. počíná. Chceme však tvrzení své poněkud upraviti, nežli dále zabereme se. Myslíme totiž věc tak, že nebylo do té doby časopisu v pravdě belletristického, v němž by vynikala veškera intelligence národní, nejsouc oddána směru toliko jedinému, náboženskému. Měli jsme sice roku 1849. církevní list „Hlas jednoty katolické“ v Brně, založený

Šafaříka. Šafařík Slováky úplně odsoudil, že prý nejsou s to, aby sobě nějaký časopis udrželi, ježto nemají středu liter, v Maďary ať prý žádnou naději neskládají. — Šembera chtěl až roku 1842. založiti v Olomúci časopis „Svatopluk“ (což mu Vocel odrazoval, aby prý list pojmenoval jmenem nehistorickým „Dennice moravská.)“ Než myšlénka Šemberova se neujala. Roku 1847. přesídlil Šembera do Brna, ale ani tu ničehož nepodnikl. —

[10]) Jan Ohéral, nar. 21. září r. 1810. v Žalkovicích. Odbyv studia gymnasiální a filosofii, stal se novinářem. Ohéral nebyl tak vlastencem jako spíše demokratem, ujímajícím se každého utlačovaného národa. V časopise „Ost und West“ uveřejnil r. 1839. článek nadepsaný: „Der gemeine Mann.“ Píše mimo jiné takto: „u nás jest sprosták především Slovan, jehož zvláštnosť Vás odpuzuje, protože jste příliš slabi, abyste ho ctíti mohli; Slovan, to jest granátník u Asperů, jenž mužně nese prapor před hrdinou Rakouska, a v potocích krev svou pro vlasť prolévá; jest to onen skromný muž, jenž žije na ulici a o naše pohodlí pečuje, jenž zmrzá na kozlíku, mezitím co vás k slzím dojímá morálka, jižto vám herec káže; muž, jenž se bojí o svou teplou krčmu, budete-li dále zakládať p r o n ě h o spolky střídmosti; jest nevyhnutelný nástroj, jenž druhdy stavěl cimbuří tvrzí, a v novém století určen jest ku stavění železnic.“ — R. 1838. založil Ohéral u Rohrera časopis „Moravia“, věnovaný zájmům moravským, — do něho přispíval i Vocel, tehdy v Brně meškající. Ohéral byl obratným spisovatelem hospodářským, a škoda, že se nepokusil o sepsání knihy národohospodářské, jakáž nám do dneška schází; Jonákův spis málo původnosti tuším obsahuje. R. 1860. vydal Ohéral své „Bukolische Briefe“ v Praze, a velmi pěkné články k „dějepisu národní práce“ uložil v „Obrazech Života“ (Vilímkových r. 1859.). Návodem Ohéralovým vydal Klácel své básně tiskem, a Šembera „historii pánů z Boskovic“. Koncem roku 1847. založil Ohéral časopis „Týdeník“ — listy ponaučné — v Brně. Mimo „Týd.“ vydával na Moravě Diebl „Časopis pro lid“ — list hospodářský; „Týdeník“ sestával ze dvou částí: hlavního listu a feuilletonu. Censorem „Týdeníka“ byl kanovník Höchsmann, j e n ž m i m o j i n é v y š k r t a l m n o h o s l o v (n á r o d, v l a s ť atd.) a v ě t v K u l d o v ě ž i v o t o p i s u s v a t ý c h C y r i l l a a M e t h o d i a v „T ý d e n n í k u“. Ohéral prý ani jednoho úvodního článku do „Týd.“ nenapsal; hlavní přispívatelé byli: Šembera, Ziak, F. J. Hanuš, Dan. Sloboda, Dr. Helcelet, Vinc. Furch, V. Štulc, Frt. Škorpík (vypsal živými barvami půtku volitelskou pro Frankfurt) a Kulda. Bouře r. 1848. a odvolání Klácela v redakci „Mor. Novin“ — zničilo úplně „Týdeník.“ — Jako poslanec za okres kroměřížský se Ohéral nevyznamenal, zasednuv ve sněmě na nejzazší levici. Po té oddal se cele literatuře německé. Nouze konečně stala se mu podílem. Zemřel náhle ve Vídni (jsa členem redakce Hügelových „Wiener Konstitutionelle Vorstadt-Zeitung“) dne 22. června r. 1868. o půl 5. hodině z rána. Na jednom z věnců skvěl se nápis: „Wer für Freiheit, Recht, Volk gewirkt, wie du, der geht in Frieden ein zur ewigen Ruh'.“ Nevedlo se ani lépe jeho rodině. Dne 3. října r. 1874. donešena byla z Pisárek do všeobecné nemocnice brněnské mrtvola oběšence — byl to syn Ohéralův Mojmír. Divný to byl konec rodiny Ohéralovy, zaviněný či nezaviněný — suď Pán Bůh sám!

a redigovaný Mat. Procházkou, později pak Poimonem a Šmídkem, jehož působení směrem čistě církevním veledůležitým bylo faktorem, — než nebylo listu mimocírkevního, v němž by se nejlépe vyzračovala mravní síla spisovatelstva i profanního.

„Hlas“ redigoval po Mat. Procházkovi až do roku 1859. Frant. Poimon bez výnosu peněžitého, jakž sám, odstupuje z redakce, vyznává.[11])

Krásné záměry Procházkovy a Poimonovy obrodil z nova nástupce Karel Šmídek tímto předsevzetím: „poukazovati stále k vyšší této říše nebeské, a šířiti stále přesvědčení, že k ní vede jediné Kristus, a ten opět jak v úplné velebě své přebývá v Církvi katolické; dosvědčovati, že pro žádný národ a tudíž i pro česko-slovanský nestává zdárného blaha, leč kojen-li bývá mohutnými prameny, jakéž ve svěží vždy síle řinou ze skály Petrovy: toť hle byl vznešený cíl, k němuž dosud směřovaly listy tyto, a kterýž co zářící hvězda i nás s pomocí Boží ve všech snahách povede.“ Přispívatelé „Hlasů“ dotuď byli: Jan Soukop, J. Solař, Frant. Valouch, Jan Bílý, T. Šimbera, K. Šmídek, M. Procházka, Obdržálek, V. Šťastný, Ant. Klíma, B. M. Kulda, Weeber, Dudík, J. Vykydal, Chmelíček a j.

Časem stal se „Hlas“ listem politickým — dvakráte v témdni vydávaným — a dnes šťastně proveden úmysl veškerého téměř duchovenstva ve skutečnosti, že stal se denníkem, majícím po boku svém i týdenník.

(Pokračování.)

O dramatické činnosti Václava Klimenta Klicpery.

Z přípravných svých prací k dějinám novočeského písemnictví podává Dr. **Frant. Bačkovský.**

Prvý, kdo zcela samostatně jal se pracovati na českém poli dramatickém, nepřeloživ dramata ani jediného, nýbrž vesměs toliko původní napsav — před tím původního v oboru tom u nás vyskytlo se pramálo, ba skoro nic[1]) — byl Václav Kliment Klicpera (* 1792., † 1859.), kterého právem možno zváti jest otcem novověké naší Thalie. Frant. Lad. Čelakovský nazývá jej ve svých dopisech českým Shakespearem, a to již r. 1819.,[2]) a jest zván i dramatickým Nestorem naším.[3])

---

[11]) Frant. Poimon nar. r. 1817., ředitel hlavní školy ve Slavkově. Zakončuje redakční činnost, takto rozepisuje se ve „Hlasu“: „...mně bylo nejen časopis tento pořádati, rukopisy opravovati, přepracovati a větší díl článků spisovati, ale také potřebné dopisy obstarávati, posla dělati, korrekturu vésti, sazeče mluvnici české a pravopisu přiučovati, a na čas i náklad vésti, takže jsem tomu cíli nejen všechny své prázdné chvíle věnoval, ale i také noci nasazoval. Odměna za to nebyl peněžitý zisk — neboť mnohý rok vydání převyšovalo příjem — ale to jediné povědomí, že jsem přispěti se snažil, aby čest Boží mezi lidmi po našich vlastech více se šířila...“

[1]) Dle výpočtu Chmelenského v „Musejníku“ (1828., III. 119.) r. 1828. bylo teprve 55 českých původních her, a mezi těmi bylo 27 již od Klicpery.

[2]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, str. 11.

[3]) Divadelní táčky (vydal J. Neruda), str. 53.

Podejme si nyní různé zprávy o některých dramatech Klicperových za účelem, aby tím poskytnuty byly příspěvky těm, kdo by někdy chtěli dramatickou činnosť Klicperovu vylíčiti a oceniti podrobně.

Mezi prvými tištěnými dramaty Klicperovými jest i „Blaník". A tu jest zajímavo, co stalo se, když dramatická bajka tato měla býti poprvé provozována. Jeden z tehdejších professorů pražských vyslovil se prý tehdáž o novém básníku takto: „Klicpera dramatický básník? — Totě k smíchu. Vždyť je z Chlumce; kde by se v těch bažinatých planinách básnický duch mohl vylíhnouti? A pak není Cidlina Péneus, a břehy její nejsou údolí Tempé!"[9]) Pravdiva-li jsou slova ta a nebyla-li míněna toliko žertem, věru byla by podivná ironie osudu, když ten, jenž potom tak nadšeně byl vychvalován a veleben, při vstupu svém do veřejnosti by byl tak nevlídně uvítán.[10])

Jakž jinak proti tomu na dramata Klicperova pohlíželi na př. Josef Jungmann a Frant. Lad. Čelakovský dříve, nežli byla vytištěna! Jungmann psal Antonínu Markovi již 5. března r. 1818.: „Múza Klicperova jest vyšší než Štěpánkova, ten zde má Shakespearovské myšlénky"[11]) a Čelakovský psal Josefu Vlastimilu Kamarýtovi 20. prosince r. 1819.: „Pan Klicpera, Shakespeare mladší, professor v Králové Hradci, začíná vydávati své hry; prvý svazek tři kusy obsahující již se tamtéž tlačí; nejspíš přijde svazek na 3 zl. Dvě z jeho her (jichž ku čtyřiceti vyhotovil téměř) jsou v „Slovesnosti"...[12]) a 20. ledna 1820.: „Potom, jak jsem Ti oznámil, že p. Klicpera kralohradecký dává tlačiti své hry, tedy Tě žádáme, abys se poohlédl, jestli by se v Budějovicích kdo chtěl předpláceti; první díl se již tlačí, obsahuje tři kusy: Divotvorný klobouk, Dobré jitro a — třetí víc nevím. S pěkným obrázkem. Prenumerace se béře na díl 3 zl. Letos beztoho nevyjde jen ten díl. Ty se bezpochyby předplatíš, snad i p. Marchal.[13]) Šturmuj na ně. Nedávno jsem četl od téhož pána krásnou smutnohru „Únos z hrobky"[14]) v rukopisu. V „Slovesnosti" jsou od Klicpery dva kusy původní: Bratří a Dobré jitro.[15])

Tolikéž jiní hned na počátku vstupu Klicperova do veřejnosti co nejchvalněji zmiňovali se o něm. Tak když r. 1825. vyšel prvý svazek Klicperova „Almanachu divadelních her", obsahující dramata „Loketský zvon", „Rohovín čtverrohý" a „Valdek", Šebestián Hněvkovský psal Klicperovi: „Váš almanach dramatický jest výborná práce, dle mého zdání jest „Loketský zvon" nejvýbornější, pak „Rohovín čtverrohý" a napotom „Valdek"; „Rohovín" jest čilá a čacká práce a jest více nežli fraška." Také Jos. Kr. Chmelenský psal téhož r. 1825. Klicperovi, že „Loketský zvon" jest „mistrovská práce"[16]), a v „Čecho-

---

[9]) Rybička: Přední křisitelé, 407.

[10]) Zvláštní také jest, že „Blaník" do r. 1828. z dramat Klicperových byl provozován nejčastěji. (Musejník, 1828., III. 130.)

[11]) Musejník, 1882., 447.

[12]) Totiž v Jungmannově, koncem r. 1819. vydané.

[13]) Spolužák Kamarýtův a dříve také Čelakovského.

[14]) Smutnohra tato tiskem nevyšla.

[15]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 11. a 18. — Činohra „Bratří" jest v „Slovesnosti", ale „Dobré jitro" nikoli; za to však tam jest smutnohra „Svatoslav", mající v prvém vydání název „Svatislav". (V dalších dvou vydáních „Slovesnosti" Jungmann obě dramata ta vynechal a jinými nahradil.)

[16]) Oba dopisy viz ve „Světozoru", roč. 1877., na str. 466. (Úsudek Chmelenského o provozování „Loketského zvonu" a „Valdeka" jest v „Musejníku" 1828., III. 125. a 127.)

slavu", roč. 1825., na st. 39. čteme mezi jiným toto: „Panu Klicperovi mezi našemi dramatickými básníky bez vší odmluvy první místo náleží. Plody Múzy jeho s potěšením se budou čísti a viděti, když dlouho všecky polo- neb docela přeložené frašky v hrobě zapomenutí odpočívati budou. „Valdek" a „Loketský zvon", které činohry mimo malé frašky „Rohovín čtverrohý" tento almanach obsahuje, nemohou onen úsudek celé vlasti než potvrditi."

O sobě r. 1825. Klicpera vydal i činohru „Dvojčata", kterou, jak připomenuto v „Lumíru", roč. 1857., na str. 93., r. 1857. znova vzdělal s názvem „Bratří z Archangelska"; roku 1862. vydána s názvem „Bratří v Archangelsku" a má pět jednání, kdežto prvotně měla jich šest. Též o této činohře Hněvkovský velice pochvalně vyslovil se v dopisech Klicperovi hned, jakmile tiskem vyšla, a poslal mu i zevrubný posudek její,[17]) napsav mu o něco dříve také toto: „Co bych si přál, aby Vaše „Dvojčata" do ruské řeči přeloženy a v Petrově provozovány byly, účinek by byl všeobecné plesání; já jsem je napřed sám četl a pak jsem je dal manželce čísti, ona by byla při rozvinutí téhož kusu, při vypravování o sirobě skoro plakala, a hlavní věc při tom jest, což lehce není, že jste se do národnosti ruské zcela zabral. Takové kusy pozdvihují naši literaturu." [18])

Činohra ta měla zvláštní osud. V „Rozličnostech pražských novin" ze dne 25. října 1827. Vojtěch Sedláček oznámil toto: „Dle zpráv z Brna byla tam již několikráte veselohra [19]) Klicperova „Dvojčata" v německém jazyku s pochvalou provozována, však divnou náhodou na divadelním tištěném ohlášení stálo: „dle francouzského od prof. Klicpery," což arcit směšné udání, a bylo-li by jiným spůsobem než pouhou chybou tisku se vloudilo, jistě zasluhovalo by důtklivého poopravení." V „Lumíru" pak na str. 93. roč. 1857. dočítáme se ve příčině té: „Osud Klicperových „Dvojčat" jest pamětihodný. Před několika lety byly v německém vzdělání neznámého nám vzdělavatele na vídeňském dvorním divadle provozovány co překlad z — francouzského, a brzo na to vyšly ve Varasdíně co původní německý kus jakéhos pana Wernera, nestoudného plagiatora, který též „Valdek" a některou jinou hru Klicperovu vytiskl jakožto svou původní práci."

Co týče se Wernera, jest pozoruhodno, že v Michlově „Literaturním letopise" na str. 350. jest uveden z té příčiny, že „přeložil Klicperovy spisy" mezi jmény „mužův českoslovanštinu podporujících", při čemž odkázáno jest na zprávu o německých překladech dramat Klicperových ve „Příloze ku Květům", roč. 1838., kterou jsme si již výše připomenuli. Dle Michla tedy Werner, „praktik(ant) v Praze", byl muž českoslovanštinu podporující, kdežto dle „Lumíra" spíše českoslovanštinu okrádající!

Ze zprávy ve „Příloze ku Květům", kterou psal Fr. D(oucha) a v které řečeno, že „pan Fr. A. Werner (v Praze) v překládání všech výtečných dramatických děl páně Klicperových se uvázav, již v rukopisech přeložené chová tyto" — potom jsou vyjmenovány — a ku

---

[17]) Posudek ten otištěn ve „Světozoru", roč. 1877., na str. 502.
[18]) Světozor, 1877., 466.
[19]) V prvotním vydání Klicpera zove dráma to prostě „dramatickou básní", teprve v novém zpracování činohrou.

konci: „Těšíme se ze chvalného snažení pana překladatele, kterýž i německé obecenstvo s těmito plody naší literatury míní seznámiti...“, patrno, kterak bylo všeobecně známo, že Werner Klicperova dramata překládá, a zdá se, že také v Praze Wernerův německý překlad „Dvojčat“ byl provozován; čteme ve zprávě té, že z překladů Wernerových „nejdříve Die Brüder von Archangel na pražském německém divadle se mají provozovati.“ I jest skutečně nepochopitelno, jak státi se mohlo, že Werner překlady her Klicperových „vytiskl jakožto svou původní práci.“

Buď i poznamenáno, že o Wernerově překladě ve zprávě Douchově čteme: „Die Brüder von Archangel, Lustspiel in fünf Akten, překlad to veselohry „Dvojčata“, věrnější nežli jiný před několika lety v cizozemsku pod jménem „Die Zwillinge“ obecenstvu podaný, v němžto překladatel děj na jinou umístiv půdu a všechen ruský národní ráz shladiv, dílo ve trojí dějství byl vtěsnal.“ Toto vtěsnání děje ve trojí dějství v onom německém zpracování dřívějším mělo svůj základ v přílišné rozsáhlosti dramata Klicperova a líbilo se na př. Chmelenskému, kterýž o provozování „Dvojčat“ 30. září 1827. na divadle pražském podal veřejnosti tuto zprávu: „Dvojčata v 6 jednáních od V. Klicpery. V šesti jednáních! — To je to úskalí, v kterémžto tato výbornými nápady plná hra klesnouti musela. Aby se do času našim hrám vyměřeného (do 2 hodin) vtěsnati mohla, (kdežto šestkráte i čas mezi každým jednáním hudbě příležitý se odpočísti musí, po čemž pak ani půl druhé hodiny, totiž na každé jednání ani čtvrť hodiny nezbude) mnoho, ba víc než půlka se vynechati musela. Což div, že se líbiti nemohla? — Při tom všem se mi ale zdá, že, kdyby ji p. spisovatel přepracovati a ji na nejvýš do 3 jednání uvésti chtěl, z této veselohry by se dílo výborné vyvésti dalo. Ve Vídni bylo této veselohry vzdělání ve 3 jednáních v dvorním divadle provozeno prací pana Grammerstettra, a jak nám divadelní vídeňské noviny dosvědčují, s velikou pochvalou přijato ...“ [20])

Nemálo zajímav jest vznik některých dramat Klicperových.

„Rohovín čtverrohý“ vznikl tímto způsobem: Studující v Chlumci nad Cidlinou usnesli se kdysi hráti divadlo a zvolili již i kus. V neděli mělo se hráti. Po prvé zkoušce, která konána v úterý ráno, dívky se nepohodly a odřekly účinkovati při hře. Milí studenti byli na holičkách. Jeden ze studentů navrhl, aby Klicpera na vzdor oněm dívkám napsal nějakou hru divadelní, v které by nevystupovala ani jediná osoba ženská, a aby dal se hned do práce. Klicperovi přišla na mysl anekdota o professoru Viereckovi, začal ihned po obědě psáti, psal celou noc, a ve středu rano fraška byla dohotovena. Ve čtvrtek jeli do krajského úřadu pro povolení, a v neděli hrál se skutečně poprvé „Rohovín čtverrohý“.

Podnět k veselohře „Bělouši“ byl podobný jako u Kotzebueho při činohře „Die Stricknadeln“. Klicpera seděl v Praze s Norbertem Vaňkem († 1835.) v hostinci, a nedaleko nich jedna dáma vypravovala, že by si přála míti dva bělouše. Vaněk pravil ku Klicperovi, že se vsadí, že s názvem „Bělouši“ nelze sepsati divadelní hru. Klicpera bez rozmýšlení se vsadil, ustanovena lhůta, a skutečně dostál slibu svému; Vaněk sázku prohrál.

---

[20]) Musejník, 1828., III. 124

„Divotvorný klobouk“ vznikl takto: Babička Klicperova vypravovala mu jakožto malému hošíkovi událost o studujících, jak lakomého strýce ošidili, a událost, kterou prý babička velmi živě líčila, vždy líbila se Klicperovi nad míru. Po několika letech, když babička již dávno v hrobě hnila, Klicpera vzpomněl si na událost tu a napsal za několik dní frašku „Divotvorný klobouk“.[21])

Dráma „Jan za chrta dán“ Klicpera sepsal dle ballády Šnaidrovy z vděčnosti a na památku onoho dne, v kterém mu Šnaidr zachránil život. Klicpera, uče se ve dvanáctém roce svém řemeslu krejčovskému, nesl totiž dílo otce svého do zámku dymokurského. Na zpáteční cestě zbloudil a nešťastnou náhodou spadl do propasti sněhem naplněné. Ve strastné té chvíli dal se do zoufalého křiku, který zaslechl cestou nedaleko právě jdoucí Šnaidr, tehdy právník na Dymokursku, později proslulý básník český a věrný přítel Klicperův.[22])

Celkem, jsa nadán plodným a bujným výmyslem jakož i důvtipným, bujarým a čilým duchem a jsa vůbec povahy jadrné, Klicpera prokázal své nadání ve všech způsobech dramatického básnictví[23]) s úspěchem velikým, vynikaje původností i snadností vynalezení a vyvedení, bodrou a živou obrazností i zručnou obratností, ačkoli některým jeho dramatům jest na ujmu, že neuměl pojímati náležitě v uzdu svoji tvořivost a že pracoval velmi rychle. Někdy však ani velmi rychlá práce za mladších let nevadila mu, aby zdařilého dramata nevyvedl, o čemž svědčí na př. nejoblíbenější frašky jeho „Divotvorný klobouk“ a „Rohovín čtverrohý“, a také „Loketský zvon“, ačkoli delším kusem jest, sepsal za jediný týden.[24]) Tím že bral látky z dějin našich domácích a ze života lidu českého a že vůbec hleděl přispůsobiti se ke směru prostonárodnímu a vlasteneckému, dramata jeho vábila a poutala a stala se obecně oblíbena, takže skoro všechna stále ještě udržují se na divadle.

Jeví sice dramata Klicperova též účinek vlivů cizích, a to vedle německého zvláště vliv básnictví anglického, jmenovitě Shakespeara, ale to jest jim spíše na prospěch nežli na škodu; dopracovalo se vůbec veškero básnictví české žádoucí samostatnosti účinkem vlivů cizích, a uznávali to příslušně již ihned kolem r. 1820. Tak Jungmann, jak výše řečeno, r. 1818. liboval si, že Klicpera „má Shakespearovské myšlénky“, a podobně Jan Nejedlý psal r. 1825. Šeb. Hněvkovskému: „Klicpera ... cizím dramatikům se vyrovná a mnohého převýší. Shakespearův duch nejvíce v něm panuje.“[25]) Účinkoval ovšem Shakespeare na básníky české až do let třicátých hlavně toliko překlady německými, avšak z toho ještě nelze usuzovati, že na ně — neúčinkoval.[26])

Jest i připustiti, že dramata Klicperova byla někdy přílišně vychvalována a že vůbec činnosť jeho dramatická byla někdy také přeceňována. Tak na př. ihned r. 1825. Václav Pešina v dopise k němu horoval: „Příteli, Vy kráčíte kvapem na cestě nesmrtelné slavné památky na Helikón český. Vy jste náš jediný, právě původní

---

[21]) Lumír, 1860., 925. a 926.
[22]) Slavín, II. 177.
[23]) Napsal i na př. veselohru „Dívčí boj“, která jest parodií.
[24]) Lumír, 1860., 926.
[25]) Rybička: Přední křisitelé, 165.
[26]) To řečeno poněkud proti tomu, co v té příčině napsáno v „Zoře“, roč. 1885., na str. 85. a 86.

a klassický dramaturg. Až po letech čeština se v stupeň dokonalosti vyšvihne — tu Vás jsoucího již v Parnassu nebeském svět bude jmenovati českým Schillerem a Molièrem, Kotzebuem, a budou Vám věnce víti, kterých Vám za živa dlužni zůstali.“ [27]) Ba o jeho frašce „Divotvorný klobouk“ pronesen i ještě za let šedesátých úsudek, že „navždy zůstane vzorem české frašky.“ [28]) Ale celkem úplně přiměřeně přece jen jest o něm říci s Vítězslavem Hálkem: „Klicpera jakožto dramatik vynikl daleko nad svoje současníky, ano, považíme-li poměry, za jakých pracoval (totiž bez divadla, bez obecenstva, bez herců), jest to skutečným zázrakem, co vyvedl. Při bohatém nadání svém byl zároveň tak plodným, že jeho literatura jest již sama v sobě kusem literatury.“ [29])

Pohříchu však čím dále chronologicky činnosť Klicperovu stopujeme, tím zřejměji vidíme, jak mu básnického vzletu ubývá a jak ve zvláštní, pouze sobě vlastní manýru upadá, takže žádný z jeho kusů pozdnějších nemůže vyrovnati se v jarosti starším jeho pracím dramatickým.[30]) Mimo to — čehož i Hálek v uvedeném úsudku se dotýká — Klicperovo povolání vzdalovalo jej střediště literárního a řádně zřízeného divadla (byl‘ od r. 1819. až do r. 1846. professorem při gymnasiu kralohradeckém), což asi bylo také příčinou mnohé vady jeho her, jako jmenovitě zdlouhavosti některých veseloher,[31]) které jinak dařily se mu daleko lépe než ty podivné hry rytířské, v nichž liboval si ještě též on po příkladě svých předchůdců, kterýchžto společnou vlastností byla záliba ve chmurné, strašidelné romantice německé.

Na jevišti dramata Klicperova těšila se vždy valné oblibě, ale tiskem z nich vydávaným nedostalo se ani jen obstojného odbytu, třebaže hned r. 1825. bylo usouzeno, že dramata jeho nad jiné práce toho druhu vynikají také tím, že mohou býti i čtena.[32]) A protože kromě toho plody Klicperovy k oprávněné jeho mrzutosti také při pražském divadle byly zanedbávány, přestal „Almanach dramatických her“, jejž od r. 1825. vydával s velikou škodou, r. 1830. vydávati, jsa z neúspěšného podniku toho nemálo rozmrzen. Ba prohlásil prý se, „že pro budoucí čas německy chce psáti, jelikož mu žádného užitku a vděku české spisování nenese“ [33]), a r. 1835. vyjádřil se v soukromém dopise: „Almanach na rok 1835. p. Pelikán bez mého vědomí ve „Květech“ oznámil, maje při tom to dobré vlastimilé mínění, aby mne tím snadněji ku vydání roznítil. Avšak pevně jest v mysli mé usouzeno, dokud se vedení českých her na divadle stavovském prospěšněji nezmění, že žádnou práci dramatickou tiskem nevydám.“ [34])

---

[27]) Světozor, 1877., 504.

[28]) Lumír, 1860., 926. (Nejnověji vyšla r. 1881. v „Ústř. knihovně“.)

[29]) Květy, 1872., 7.

[30]) Viz v té příčině úvahu o jeho „Popelce varšavské“ v „Květech“, roč. 1844., na str. 524., 528., 532., 535. a 536.

[31]) Viz o tom v článku J. Pelikána „Působení V. K. Klicpery v Kr. Hradci“, ve „Světozoru“, roč. 1876. (Viz i v Musejníku“ 1828., III. 119.)

[32]) Čechoslav, 1825., 40.

[33]) F. L. Čelakovského Sebr. listy, 260.

[34]) Divadelní táčky, 56; Pospíšil: Z dob vlasteneckých, 25.

Tak vedlo se u nás „otci novověké naší Thalie“, „českému Shakespearu“, „dramatickému Nestoru našemu“, o němžto ještě za let šedesátých bylo lze směle tvrditi, že u nás „v oboru dramatickém zůstal podnes nedostížitelným“ [35])! Splnila se slova, která mu Pešina napsal r. 1825.: „... a budou Vám věnce víti, kterých Vám za živa dlužni zůstali“! (Pokračování.)

Z kněžských kšaftů starodávných.

Podává

dr. **Zikmund Winter.**

Smutna jest historie stavu kněžského v Čechách za věku 15. a 16. Jesti to doba rozkolu náboženského osudného. Nejprvé stáli kališníci proti katolíkům, a když bylo pozdě, postavili se spolu svorně proti luterským a jiným svým protivníkům. Nebylo řádu, nebylo lásky. Páni a města z ohledů ledajakých proměňovali víru tisknouce protivníky, a kněz snížen až k pláči nízko. Najímali ho na terminy od sv. Havla do sv. Jiří, dostatečně ho neopatřovali, byl sluhou, byl chuďasem — a to věru ne jen ku škodě svojí. R. 1540. smělo se mluviti před soudem komorním o knězi, jenž byl ušel svým pánům, poněvadž mu zapomínali platiti na živobyt: „Jak čeledín tak i kněz jako pastýř času svého dostáti má“ (Pam. Arch. VIII. 503.). Ovšem nedivno, že za takových poměrů málo který kněz se vydařil.

Borový v Aktech konsistoře vypravuje věci neutěšené. Kněz Matěj Kozka (1540.) ku př. „třikrát byl sub una a třikrát sub utraque.“ (Borový Acta 155. č. 271.) Někteří prý by se spíše byli hodili za kováře a řezníky. Poněkud lepší řád měli kněží katoličtí, poněvadž brzy po půlce věku 16. jich dbal arcibiskup, po dlouhém bezvládí v nově dosazený — ale u poměrů k svým všelijakým kolatorům i oni ponížení jsou nemálo.

Než toho nic dnes vypisovati nemíníme. Dnes čtoucí pohledí se mnou do knih kšaftovních, jak složeny jsou při zemských deskách, a povážíme, kterak vypadají kněží 16. věku v nejkritičtější chvíli svého života, ve chvíli, když duše chystá se rozloučení bráti s tělem, ve chvíli, kdy padají a v nic obracejí se přívěsky tohoto světa, a člověk jeví se býti člověkem nelíčeným. Pohledíme k několika kněžím českým, když píší poslední svoji vůli.

V knihách doby husitské kšaftu kněžského nenajdeš snadno. Církev byla chuda. Kněz neměl odkazovati co. Ku příkladu ve foliantu č. 26. (misc. v deskách), v němž od r. 1455. kšafty se zapisovaly, na 120 listech hustě popsaných čteš jen o jedinkém knězi! Byl to r. 1464. farář Václav od sv. Michala, jenž pro stáří svého sešlost odává řezníkovi Čubkovi malinké své jmění, aby ho za to do smrti živil. V první půli století následujícího kšaftů přibývá přes to, že plat kněží pořáde byl bídný. V kouřímské knize sudé, již mi zapůjčil laskavě p. prof. P. Oehm, čteme při r. 1552. ku příkladu toto: „Uznavše stížnosť pana děkana strany lunu (lohn, služba) jeho, že na těch 40 groších českých

[35]) Slovník náučný, IV. 692.

se vydržeti s čeládkou svou nemůže, ze společného uvážení (páni konšelé) témuž děkanovi knězi Petrovi 20 grošů do sv. Havla přidávati sou se svolili."

A to byl vzácný případ, kde uznávají kolátoři, že pan děkan několika groši se uživiti nemůže, kolik naproti tomu ve všech českých městech nechutných případností, že se děkanovi „lunu" uškubuje, v čas nedává, nerci-li přidává.

R. 1577. chce katolický arciděkan z Horšova Týna, pan prelat Ondřej Pěšín, odejíti „pro desátky městské, že se od sousedů tak jakby se náleželo nedávají." Tu viděti katolického kněze jako před tím kališnického bídu stejnou.

Než vraťme se ku kšaftům!

Vybereme si jich několik v chronologickém řádu tak po sobě, jako jsem je v knize č. 92. v deskách zemských četl.

R. 1523. v kšaftě prosí kněz Michal, farář u sv. Štěpána ve zdi (nynější dům polic. ředitelstva), své osadníky dojemně, aby za něho se modlili. Za to jim k záduší odkazuje domek. „Veřím", dí zbožný muž ten, „že osadní na mne časy svými pamatovati budú, aby se prosby ku Pánu Bohu dály." Nádobí cínové a svícen odkazuje před Tělo Boží. Z ostatního nádobí nemnohého zajímá nás to, že měl kněz Michal zbroj, jako se sluší na rytíře: „plech přední i zadní, plechovičky a meč." Proti komu kdy pan farář rytířoval, nesnadno pověděti. Však zbraň shledal jsem i v jiných kšaftech kněžských nezřídka. Následující kšaft jest zase farářův od sv. Štěpána ve zdi, a to r. 1526. Jména nevím. Farář píše: „Dám, komu chci — a zvláště kdo se mnú v mých psotách, bolestech pracuje jako baba a kuchařka nečistoty vypérajíc, myjíc na každý den, ješto to mnohým dobrým lidem jest známo, že ztěžka jí druhá podobná by se nalezla, aby to podstoupila. Nemám přátel mimo sestru v Benátkách, kteráž v mých potřebách, aby za mé peníze u sebe mne zjednala, nechtěla mi kolikrát posloužiti. Proto nechci jí nic odkázati, že jest v ten sbor pikartský (českých bratří), kterýž jest v Benátkách zdělán, tam se do něho dala a přede mnú pověděla, že všudy jest jeden Pán Bůh — z našich přátel žádný taký nebyl. I protož té kuchařce a babě vše odkazuji." Ale přece všeho té stařeně neodkázal: kalich svůj pozlacený „bez obrazů" poručil tomu chrámu, při němž ho pochovají; kancional, jejž druhdy půjčoval zpěvákům měšťanským u sv. Havla na kruchtu, i mšál papírový tištěný poroučí na věčnou památku k témuž chrámu svato-havelskému; mistru Paškovi dal „orlojík bicí malý," a dvěma jiným přátelům sklenici stříbrem obloženou a knihy. „Hotových peněz nemám," praví kněz na konec, „měl jsem sic, ale tu jsa na čtvrté léto na své jsem sobě stravu jednal a utratil a za kaplanství u sv. Havla za rok a čtvrť dlužen mi Václav Nos, postříhač suken, dosavad 12½ kopy míšenské. Poslední tyto řádky světle ukazují, kteraké mívali tou dobou sluhové oltáře bydlo. Málo peněz — 12 kop na pět čtvrtí roku — asi našich 40 zl. — a těch mu ještě zůstali dlužni!

Ale nelze s panem farářem tímto rozloučiti se, abychom na konec necitovali „dúšku", jíž přičinil k svému kšaftu. V té doušce dí: „O sestře mé svrchupsané rozmyslil jsem — jestli není hotova má baba jí dáti 10 kop, švagřu ručnici samu zapalovací a dceři jich s postel šatů (peřin a povlak i prostěradel)." Ta douška je kus lidského srdce dobrého! —

Při roku 1527. (fol. M. 5.) zapsán jest v téže knize kšaft kněze Tomášův, jenž sloužil oltáři nevíme kterému. Ten pan páter Tomáš byl asi učený pán: měl mnoho knih, mnohem více než jiní kněži. Pak byl asi drobet parádník: mělté „mýdla vonného dvě škatule;“ konečně byl přísný paedagog. Sloužiti dával sobě od pacholíka Ondřeje, jemuž mimo knihy všecko všudy, co měl, kšaftem odkazuje, ale s touto znamenitou „výměrou“: „aby mu to všecko poručníci zachovali do let rozumu, ale nechtěl-liby dobrým býti než lotrem, aby ho zahnali, aby mu nic nedávali, ale raději na milosrdné skutky to naložili.“

Velmi zajímavý je kšaft následující, zapsaný v knihu r. 1529. Je to poslední vůle týnského faráře Viktorýna. Čtoucí pozná při tom knězi několik vlastností ctných. Nejprv, že měl chrám svůj rád, pak že odpouští svým dlužníkům, vyplácí na svůj groš ze židů růženec drahocenný a vrací ho majitelce, dále že dobře snášel se s kaplany a učiteli, což jest a byla ctnosť řídká, pak měl cit pro lidi, „kteří žebrati se stydí“. Posléze doví se čtoucí, že zajímavý farář ten chtěl míti slavný pohřeb, kteroužto vůli jeho nevím zač položiti, za slabosť-li či vůli dobrou. Přesvědčení náboženského byl Viktorýn nepřítel protestantů, mluvíť o processí a mši. Tyto předepsané vlastnosti tají se v následujících slovech dotčeného kšaftu Viktorýnova. „Poručníky toho kšaftu činím prvotně kněze Václava, mého kaplana jakožto toho, který všech mých věcí nejvědomější jest, potom mistra Havla ze Žatce, potom kněze Václava, faráře Kostoloprtského (sic) bratra mého.“ „Dluh Václava Nosa, postříhače, dávám osadním v Tejně na mříži železnou před veliký oltář.“ „Václav Škoda na Mělníce dlužen mi 28 kop, ale že jest mi dobrodiní činil, posýlaje někdy něco k jídlu a k pití, odpouštím mu 9 kop míšenských.“ „Vyplatil jsem ze Židů pateř korálový Markéty Hanušovy z Roudnice, aby se jí neprostál v lichvě za dvě kopě . . .; v truhle se má naleznouti 40 kop, z těch 2 zl. administratorovi dávám; a mistru Korambovi, bude-li chtíti na pohřeb přijíti, druhá dva zlatá pro památku; jakož toho žádosť mám, aby všickni páni faráři i s kaplany svými na pohřbu byli.“ Kteří přijdou, těm měl býti 1 groš jochmtalský a kaplanům po půl groši. Zvoniti sobě poručil u sv. Jiljí, v Týně a u sv. Jindřicha, též od těch kostelů žáci aby šli k pochování. Zvoníkům za to po 1 kopě a žákům po 15 gr. bílých. „Domácím kněžím mým po groši tlustém poroučím, ať pro památku dlouho chovají; babě Barboře 10 kop. Jírovi sukcentoru školnímu z Berouna 10 kop k budoucí živnosti, poněvadž se v svět vydati chce. Do záduší všech, kdež se chovají osoby nábožné, dívky chudé, ješto se žebrati stydí, ale svýma rukama pracují, poroučím po 20 kopách. V templi (celetn. ulic.) jest zadu nad vraty zvláštní schrána přikrytá, na opravu té schrány dávám 20 kop, aby panny a baba má Barbora tu do smrti byly Pánu Bohu služíc, které jsú nyní u prstena proti krchovu sv. Jiljí. Do Roudnice na opravu kostela odkazuji všecky dluhy, kterými jsou mi Roudničtí povinni, o nich jsem jim jsa v Litoměřicích psal, ač jsou ke mně někteří neupřímně se chovali, nechť není zlé za zlé. Chudým na košile a na obuv, kteří nejsou štercéři ani po ulicích křičí jméno Boží darmo berouce a klamajíce zjevně, oddávám 20 kop. Mše v Týně na tři léta aby slouženy byly, na to 30 kop; k tomu aby koupen byl černý ornát za 20 kop. Pánóm literatóm, budú-li upřímně o svém bratrství státi a processí ve čtvrtek držeti, mši v kaple své zpívati, na světlo 30 kop dávám, žádám, aby

vždy infra elevationem na každé matuře zpívali česky: „O přeslavné Tělo Boží — a druhý veršík: Svatě svatá krvi předrahá — neb jsem té velebné oběti vždycky milovníkem byl.“ Tenť tedy poněkud skrácený zajímavý kšaft týnského faráře. Mimochodem poznal z něho čtoucí též kousek pražského života tehdejšího: míníme „tu schránu nad vraty“ v templi, v kteréž schráně bydlily bekyně, zbožné ženy a panny. Kterak ta posada nad vraty vypadala, nesnadno povědĕti.

Následující kšaft vybral jsem pro dnešní úlohu z r. 1531. Psal jej kněz Václav Philosoph, farář u sv. Martina — vedle Platejzu. Z toho spisu patrno, že svato-martinský farář mimo službu Boží péči míval i o zboží tohoto světa. Nesoudím tak ani z toho, že mnoho lidí bylo mu dlužno, ale pan farář na péči míval i krám nějaký a obchod. V první příčině rád věřím, dí-li kněz Philosophus, že ty „lidské dluhy jsou spravedlivé a že to béře k svému svědomí i kněžství“; ale v příčině druhé poznáváme, že pro obchod nezapomínal kněz svého chrámu. Odkazuje mu kalich, stříbrnou lžičku, křižmáře dva, mšál, viatyk, agendu, ale jen tak, jestli že při té faře pohřeb míti budu.“ I tento kšaft tedy pro svou dobu charakteristický.

Čtyři léta po tom odkazuje farář z Mníšku, všecko co má — nebylo toho žádná moc — Ondřejovi pacholeti, kteréž mu sloužívalo. Odkazuje mu 125 „tolarů jochmtalů (jachymovských) a také másla vědro, sýrů 20.“

Dobře osvěcuje tehdejších kněžskou nemírnou závislosť ten kšaft, jejž napsal Šimon z Humpolce, kněz, nevíme kde zaměstnaný; dí: „Jakož jsem nějaké pořízení, jsa tehdáž pod paní Annou Beškovskou z Žákovy a na Beškovicích, učinil — ale poněvadž teď v lepší mysli a vůle svobodnější jsem, ten kšaft zdvihám.“ Tenhle kněz — a zajisté ne sám jediný — byl závislý na kollatoru i v té případnosti, když mu bylo odebrati se na budoucí svět! Na štěstí se tentokrát uzdravil a v druhém posledním pořízení odkázal svůj stateček ne po přání svojí bývalé paní kollatorky, nýbrž po svobodné vůli mistru Janu Karlovi, měšťěnínu Staré Prahy a služebnici své Anně. „Ta Anna má se při mistrovi držeti a on ji má opatrovati.“

Při r. 1539. zajímal mne kšaft kněze Václava, faráře u sv. Apolináriše v Novém Městě. Lidé měli kněze toho za boháče, a to asi pro to, že měl dům u Špitála (snad svatobartolomějského). Tento farář dí v kšaftě: „Peníze a všecko, co jsem měl (ne tak, jak se lidé scestně domnívali o mně), to jsem rozdal potřebnějším než jsem sám a kromě toho nemám nic kromě což v truhle černé — a to buď na pohřeb a chudé lidi. Šaty kuchařce a knihy chudým kněžím. Dům svůj u špitála dávám Sovovi, příteli svému.“

R. 1546. dal v knihu zapsati kšaft kněz Pavel Písecký, na ten čas v Praze nemocí poražený. Ten se nám zase líbí proto, že velebníček nezapomíná své vlasti — Písku a pak školy, v které se vzdělal. Odkazuje „do veliké koleje ad facultatem 14 kop, do koleje všech Svatých 20 kop, Václavovi pacholeti, služebníku svému, 100 kop a svrchky všecky a knihy, faráři týnskému 50 kop, mistru Šudovi z Semanína 20 kop a do špitálu na Písek 50 kop.“

Podobných a takových kšaftů bychom mohli oznámiti čtoucím ještě hromádku. Než přestaneme. Z toho, co uvedeno, světle vystupuje několik rázovitých kněžských postav oněch dob starodávných, a z jich slov, která diktovali na loži smrtelném anebo sami psali smrť majíce v mysli, lze postřehnouti dobu i lidi. A ti lidé byli dobří.

Z Tater.

Básně

Vojtěcha Pakosty.

Pohled na Tatry.

Mám stále v mysli, v srdci, před očima
ten Tater půlkruh vážný, v mlčení . . .
Ó poesie, kde tvé nadšení,
bys probudila, co tu krásy dřímá!

Tu květné jaro a tam — ledná zima,
jak by si v náruč padly v loučení,
šum vážný lesů, vody zurčení
zakletých hradů duši branou jímá.

Tu štíty horské, holé, rozervané
— zoufalé hořem srdce člověka —
v něž věčně paprsk těchy nezaplane;

tam luhy smavé, plesa — oči dětí,
šlapaná lidu práva odvěká . . .
kam dříve patřit, o čem dříve pěti? . . .

Tatranskému lidu.

Jak perly v moři krajem rozptýlena,
brať slávská v luzném Tater pohoří,
ač jako Lazar jenom živoří
s bohatců stolu — jará, nezmožena!

V cizáctví těsná pouta ujařmena,
přec milou otcův mluvou hovoří
a zrakem zvlhlým k nebes báni zří,
kdy pohrdání v tvář jí stříká pěna.

Ó lide dobrý slovanského kmene!

Po nivách cizích chodě jako host
u tebe okřát, jako u pramene
se chodec žízniv staví, usedám;
a podnes blažen tebe v mysli mám,
jak z pouště — jarou, svěží letorost.

Reflexe.

Kdo nezpíval by o tom luzném kraji,
kde každý koutek na sta chová krás...
luh, vodopády, horských jezer jas
s veselou tváří tebe uvítají;

kde jak bys vkročil v říše luzných bájí
mateřské mluvy k sluchu zní ti hlas,
a zraků zářných v moři horských řas
planoucí květy k tobě pozvedají.

A na samotách v tichu, o poledni,
kdy nepohne se ani trávy stvol
a píseň jedle došuměly slední —

svět obestře tě nevídané krásy,
na jehož prahu srdce střásši bol,
jak skřivan vzduchem modrým zaplesá si.

Tatra-Füred.

Dne zpomínám si Tater ve Füredu. —
Ó čarokrásný letní den to byl,
jenž do zátiší hor mne přivábil,
obrazy ducha sytit nových zhledů.

Pod velikány s čely věčných ledů
luzný se údol zrakům objevil:
malebný obraz z větví kmitá vill,
soch, fontán, stezek... v stinných jedlí středu.

Cigánských houslí víří melodie,
nádhera, přepych, kam jen zbloudí hled,
sluch, zrak i srdce doušky blaho pije.

A v Eden ten co zrak můj hloub se hříží,
jenž lidstvu zmařen, zde mu vrácen zpět,
zřím stranou pole — s pomníky a kříži...

V slovácké salaši.

Slovácké stavím kroky na salaši.
V světničce nuzné šedovlasý děd
u kamen sedě s čela vrásky běd
z kratičké lulky pokuřuje plaší.

„Jak daří se vám zde v té chatě vaší?“
pozdraviv dím a snědých dětí pět
tázavý v líci moji vbodá hled:
Čím zas tu cizí z města pánek straší? —

Pln nedůvěry kmet mi odpovídá
a opakuje: „Bída, pane, bída!“
A teprv když jsem k odchodu se měl,
vyjasniv líce rozveselen děl:
„Ó provázej vás Boží požehnání,
já mněl, že zase nový rozkaz daní!“ ...

Genre z pusty.

„Jen krejcar, krejcar, bychom chleba měli!“
cikáňat nahých kučeratých hlav
mně cestu zastoup neodbytný dav
s uprášenými, bronzovými těly.

„Přes den jsme, pane, sousta nepozřeli!“ ...
zas výmluvnosti protrhnuvše splav,
že šťasten budu, že se vrátím zdráv — — —
posuňky hbitý jazyk předháněli.

„Kamž peníz dáte, když nemáte šatů?“ —
dím trpělivosť jejich zkoušet chtěje;
však přenáhlil se výrokem svým v chvatu.

Cikáně z davu zastouplo mi cestu
a zuby ceníc vítězně se směje,
že oblečeno. Měloť — s kapsou vestu.

Z lehkého světa.

Napsal
B. K. Tichý.

Věru ne neprávem jsou nám motýli typem těkavého smýšlení a lehkého na život nazírání, neboť možno-li si představiti něco nestálejšího a hravějšího než motýla, jenž houpá se takřka na paprscích slunce od květu ku květu?! Od chvíle, kdy z tuhého obalu pupy se uvolnil a lesklá křídla na světle rozpjal, vede život nejvolnější, plný vonného dechu květin, plný jasu slunečního a plný lásky ... Stojí za to povšimnouti si trochu blíže toho lehkého světa motýlčího: přemnoho jest v něm zajímavého a poučného.

Vyjděme si za teplého dne letního někam na výsluní a lapněme si některého motýla, třeba jen běláska, a podívejme se pozorně, jak vypadá! Tělo jest patrně trojdílné, sestávajíc z hlavy, hrudi a břicha.

Hlava jest volně pohyblivá, srstnatá; nápadné jsou na ní veliké, kulovitě vypouklé oči, které silnou lupou pozorovány jeví se složeny ze samých drobných oček. Některé druhy motýlů mají kromě velikých na čele ještě dvě jednoduchá očka. Hlava mimo to nese tykadla všelijakého nitkovitého, pérkovitého nebo jiného tvaru, často rozdílného dle pohlaví motýla a dlouhý, v klidu do kotoučku svinutý sosák, který jest rourka, vytvořená ze dvou k sobě přiložených žlábků, jež vlastně jsou přetvořené čelisti druhého páru kusadel. Ze třetího páru kusadel vyvinuta jsou jen krátká, chloupky pokrytá makadla, která se stran ke kořenu rypákového žlábku jsou přiložena.

Hruď nese křídla a nohy. Křídla jsou význakem motýlů a tou částí jejich těla, která poutá k těmto hmyzům všeobecnou pozornost. Že jsou v podstatě blánitá a žilkami protkaná, nenapadá každému, spíše všimá si každý barevného lesklého pelu, který v krásných, pestrých kresbách je kryje. Kdo si dá trochu práce pozorovati toho pelu, jenž na prstech nám zůstane, když motýlčího křídla se dotkneme pod drobnohledem, ten žasne nad podobou jeho. Pel totiž sestává ze samých drobných šupinek, opatřených na jednom konci nehtem nebo stopečkou a na druhém všelijak vykrojovaných a po délce jemně rýhovaných. Šupinky ty jsou výtvary pokožky a vězí stopečkou v bláně křídel, jsouce uspořádány asi tak jako tašky na střeše. Přední pár křídel jest vždy větší než zadní, a pravidlem přední pár část zadního páru kryje. Na spodu nese hruď tři páry noh, které mají pětičlenné chodidlo a na holeních dlouhé ostny.

Břicho konečně skládá se ze 6 nebo 7 článků a bývá s hrudí buď silnou stopkou, buď celou šířkou spojeno. Tvaru jest podle druhů dosti rozdílného: buď podlouhle válcovitého, nebo kuželovitě nadutého, neb ploského a jinakého.

Toto všechno na těle motýlčím každý snadno sám může pozorovati. Poučení o vnitřní ústrojnosti a o vývoji motýlů nabyti vlastním názorem není sice také věc příliš obtížná, ale přece taková, že jest radno nejprvé si o tom něco přečísti, nežli na přesvědčenou půjdeme na výzvědy samostatné, a tu ještě bude dobře dáti si jednou to, co chceme viděti, někým zkušeným ukázati.

Stopovati vývoj motýlů jest poměrně snadněji možno a tehdy, jestliže chceme pěknou sbírku krásných hmyzů těch si založiti, skoro nutno, pročež tu chceme o něm trochu obšírněji pojednati. Spočívá v tak zvané dokonalé proměně, kterou také jiní hmyzi, kromě na př. polokřídlých, jako jsou mšice, ploštice a p., a rovnokřídlých, jako švábů, kobylek, vážek, motýlic a j., se vyznačují. Z vajíčka totiž líhne se larva, ta přetvořuje se v kuklu, a z této líhne se motýl. Pro tuto proměnu bývá podoba motýla někdy také na náhrobcích vyznačena, protože tak jako lepý motýl vychází z ohyzdné podoby kukly, tak i my toužíme skvělého znovuzrození ze tmy smrti.

Larvy motýlů slují obecně housenky, a leckde jim říkají také červi. Jsou těla válcovitého, článkovitého, které jest buď lysé a pak na omak chladivé a hebké, nebo ostnité, anebo docela srstnaté. Nemají nikdy méně než 6 a nikdy více než 16 noh. Na hlavě nesou zakrnělá tykadla, silné kousavé čelisti, po každé straně pět až šest prostých oček a na spodním pysku snovací ústrojí. Na hrudních článcích jsou 3 páry nožek s drápkovitým chodidlem, na břišních článcích 2 až 5 párů panožek, a na konci těla jsou pošinky pro místní

pohyb velmi důležité. Nejdůkladněji vyvinuto jest zažívací ústrojí housenek, jelikož úkolem jejich, jako larv vůbec, jest, aby nahromadily v těle hojnost látek ku dovršení rozvoje. Žrát a zase žrát jest tedy životním úkolem jejich, jemuž tak svědomitě dostávají, že někdy, nedostává-li se stravy bylinné, dají se i do masa. Sběratelům housenek častěji se stalo, že některá, nemajíc dostatek potravy jiné, schrupla mu všechny ostatní své sestry, se kterými pospolu byla chována. Úžasné příklady žravosti housenek uvedu ostatně později. Tuto chci jen vytknouti, kterak ovšem housenky nesmírně škodlivy býti musí, protože ponejvíc už záhy z jara se vyvinují, kdy všechno listí ještě jest mladé, a květy sotva v rozpuku se nacházejí. Kde se ve větším množství

Pupy bourovce v kokonu.

Pupa drvopleně topolového.

Pupa otokárka.

Pupa běláska zelného.

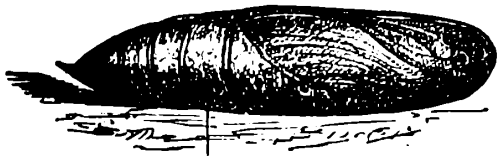

Pupa lyšaje pryšcového.

Pupa bobóček.

naskytnou, lidská moc proti nim ničeho nesvede. Na štěstí jest mnoho ssavců, ptáků a hmyzů, jako jmenovitě lumci, jisté mouchy a larvy slunéček, které housenky výdatně hubí. Ba některé mouchy kladou svá vajíčka přímo do vajíček motýlích, tak že housenka, ještě než se líhne, už má zárodek smrti v sobě.

Když housenka několikráte se byla svlékla a díky své žravosti byla dospěla, což se po většině stává za 4—6 neděl, vyhledá si místo, kde by se mohla pokojně zakukliti. Jsou ovšem také housenky, které žijí několik let. Na př. housenka drvopleňa topolového (Cossus ligniperda) žije třeba 3 roky v kmenech topolův a prožírá je na všechny strany. Celá řada jiných housenek přezimuje a dokonává ni-

čivou činnosť, kterou v srpnu a září jednoho roku byla započala, na jaře roku následujícího. Tak to na př. činí housenky všeobecně známé bekyně zlatořitní (Liparis chrysorrhoea), které líhnou se v červenci a ožírají všeliké stromy lesní a ovocné, ba i růže. Za krátko upřádají si hlavně na listech z bílých vláken společné hnízdo, ve kterém v noci a za chladu se ukrývají a ve kterém také, když si je byly pořádně vyspravily, zimu přečkají. Tu možno je nejsnadněji zhubiti! — Ale ať dlouho či krátce život housenek trvá, konečně pro každou nadchází čas dalšího vývoje, čas zakuklení, při němž si housenky různých druhů motýlích počínají zcela rozdílně.

Housenky denních motýlů zakuklují se nad zemí, housenky mnohých lyšajů pod zemí; některé zůstávají volny, jiné, jmenovitě přástevníkův, obdají se předivem. Hladká, modravězelená, černě tečkovaná housenka známého krásného motýla denního, otokárka fenyklového na př. stává se, když čas zakuklení přichází, velmi nepokojnou, přestává žráti a putuje bez ustání po rostlině, na které se zdržuje — hlavně fenyklu, celeru nebo petrželi — sem tam, až konečně opustivši ji, vynajde si místo k zakuklení příhodné a vhodně kryté. Tu vypouští ze žláz na spodním bradavičnatém pysku mok, jenž na vzduchu okysličením ihned ztuhne na vlákno, a usnove zvláštní chumáček, na němž připevní zadek svého těla. Pak ohne se na zad a přilepí na pevném podkladě vlákno, jež přes tělo přetáhne a zase na druhé straně připevní. Odtud zase přetáhne vlákno zpět a pokračuje v tom tak dlouho, až si upředla pás dosti silný, by budoucí kuklu udržel. Dokončivši tyto přípravy, oddává se úplnému klidu, očekávajíc svou proměnu. Ta nastane dosti brzy. Housenka pukne na zádech, načež počíná sebou kroutiti a cukati, pokud nesvleče a neodstrčí do zadu kůži, ze které uvolnila se žlutá kukla. Tato, zadkem jsouc přilepena a na přídě pěkně opásána, klidně vyčkává další přetvoření v krásného motýla, což se stane za dobu velmi nestejnou. Zakuklila-li se housenka na př. v červenci, tedy už za 14 dní líhne se z pupy motýl; nastalo-li však zakuklení na podzim, zůstává pupa pohřížena ve spánek přes celou zimu až do budoucího léta, tedy 8 až 10 měsíců, ba některé pupy prý i dvě a více let mohou nečinně ležeti, nežli se z nich uvolní motýl! Když tento okamžik přichází, počíná se pupa kroutiti a obraceti, pak puká a motýl vyleze. Křídla má ještě malinká a k tělu přiložená; ale už za krátko vhání motýl do žilek vzduch, čímž křídla pomalu se rozepínají stále se chvějíce, až rozvinou se tak, že motýl k volnému letu do slunného světa může jich užiti.

Podobně jako u otokárka děje se zakuklení u jiných denních motýlů, na př. běláska zelního, perleťovce, baboček a p., jen že u těchto kukly prostě jsou zavěšeny. Housenky mnohých lyšajů zakuklují se v zemi, a to buď se zapřádáním nebo bez něho. U přástevníků jest zapředení úplné, totiž housenka, než v kukli se přetvořuje, udělá si kolem sebe dokonalý zápředek čili kokon z jediného souvislého vlákna. Některé housenky slepují dohromady listy nebo zalézají za kůru stromů. Kukly motýlů denních jsou hranaté a rohaté, kukly motýlů večerních a nočních jsou kulaté a hladké, podle čehož už povrchně dají se poznati. Všechny mají rohovitou kůži, na které obrysy budoucího dokonalého hmyzu už bývají patrny.

Proměna housenky v kuklu a této v motýla jest jakkoli všedním zajisté velikolepým úkazem přírodním. Kdybychom toho stále neviděli,

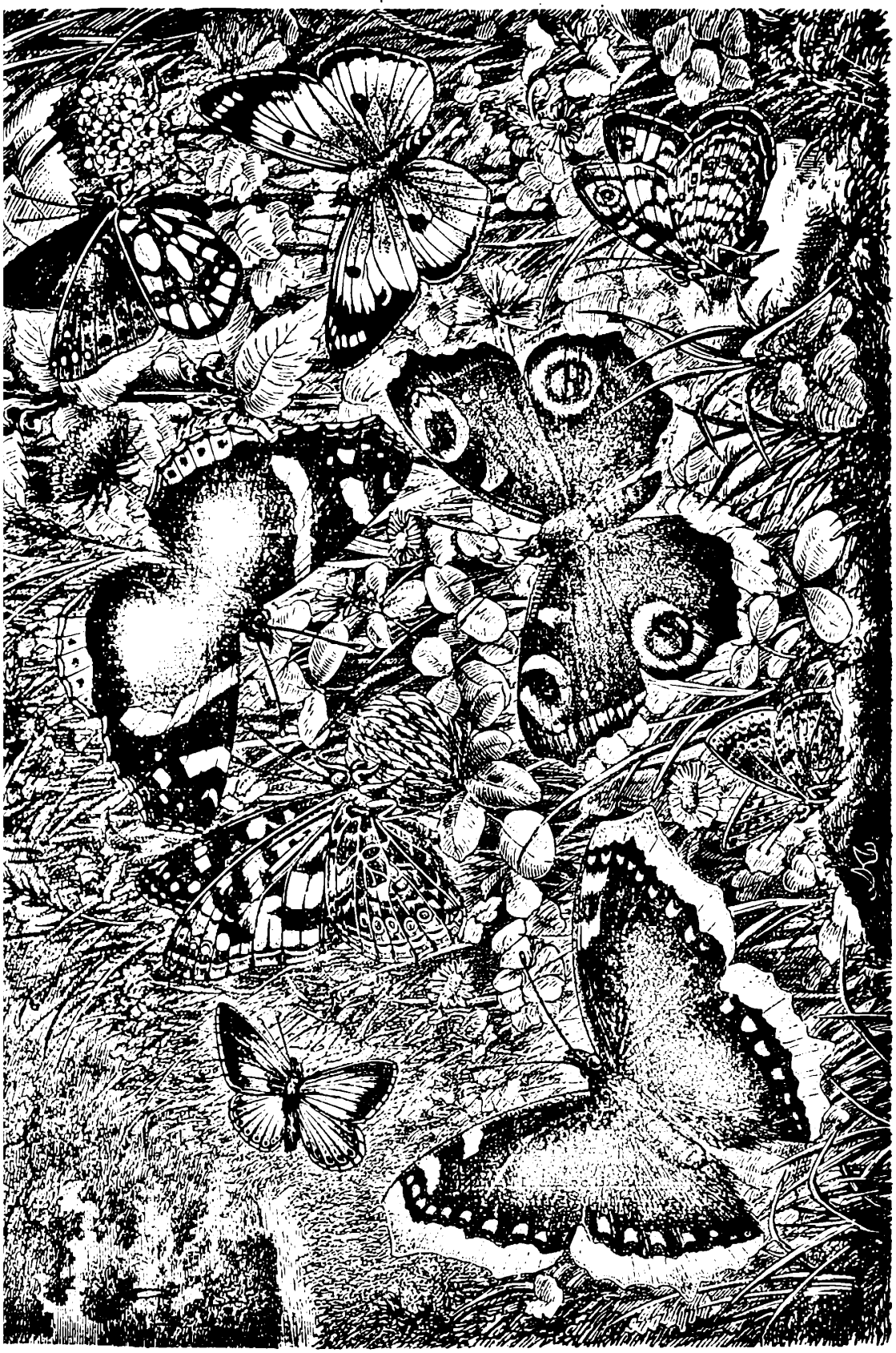

sotva bychom mohli uvěřiti, že z ohyzdné housenky vyvíjeti se může rozkošně pestrý, okřídlený motýl! Však už v housence založeno jest všechno to, co z ní jednou státi se má, ovšem jen v slabých zárodcích. Vývoj závisí značnou měrou na vláze a teplu, které jej mohou náramně urychliti, nebo zase náramně zdržeti.

Přehlédnuvše takto v povšechných rysech vlastnosti a vývoj motýlů, neleňme vyzbrojiti se síťkou a špendlíky a vyjděme si do přírody, bychom si polapili a poznali aspoň hlavní druhy těch lehkých, pestře ošacených rytířů, jichžto život krátký zasvěcen jest volnému reji v jasném vzduchu a jediné starosti o zachování potomstva. Když tomuto úkolu byli dostáli, všichni motýlové zhynou, někteří za dobu tak krátkou, že ani žádné potravy nepřijímají.

Půjdeme nejprvé na slunnou mýtinu lesní, kde vídáme příslušníků lehkého světa motýlího vždy hojnost. V skutku i dnes jest jich tam náramně mnoho, hle tu už mám jednoho! Jest to perletovec veliký (Argynnis Aglaja), žlutočervený, na křídlech s černými kresbami všelijakých hieroglyfů a na spodu zadních křídel s velikými zelenavými skvrnami perletovými. Jeho šedočerná, oranžově skvrnitá a dlouhými ostny opatřená housenka žije ponejvíc na psích fialkách a proměňuje se v červnu na červenohnědou, svisně upevněnou kuklu (viz obraz), ze které po 14 dnech motýl se líhne. Valně jest mu podoben perletovec malý, na velikém obraze (str. 37) v pravém rohu hořejším na hlavičce květné sedící.

Vida, zase už lapil jsem motýla a jakého pak pěkného! Křídla jsou aksamitová, černohnědá se žlutavým okrajem a modrými skvrnami na černé půdě. Toť smutil, čili babočka černoplášťík (Vanessa Antiopa), na velkém obraze v levém spodním rohu umístněný. Černomodrá, ohnivě skvrnitá housenka jeho žije společensky na osykách, vrbách a břízách a proměňuje se v šedohnědou, červeně tečkovanou pupu, z níž líhne se za 14 dní motýl. Opouštěje své vězení, ulehčuje si vyloučením krůpěje červené tekutiny, jakož podobně i jiní motýlové činí, což zavdalo podnět k báchorkám o krvavém dešti.

Výtěžek na první výpravu jest velmi vděčný. Zde jest babočka kopřivová (Vanessa urticae), žlutočervená s velikými černými skvrnami a černými, modře skvrnitými pásky před žlutým krajem. Housenka zdržuje se na kopřivách a proměňuje se nejčastěji v úkrytě na plotech v žlutavou, zlatěskvrnitou kuklu, z níž za 2 neděle může se motýl líhnouti, která však často také přezimuje. Podobna tomuto motýlu, jen že větší a krásnější, jest babočka veliká (Vanessa polychloros), která na kraji předních křídel má tři veliké a uprostřed čtyři menší černé skvrny. Černavá housenka její žije na jilmech, vrbách i ovocných stromech. Babočka bílé C (Vanessa C-Album) má nepravidelně vykrojená křídla žlutěčervená, bíle obroubená a černě skvrnitá a snadno pozná se dle kresby v podobě bílého C na spodních, mdle hnědošedých křídlech. Žlutavá, ostnitá housenka žije na chmelu, jilmech, kopřivách i angreštu a proměňuje sé v červnu v žlutočervenou, zlatě skvrnitou kukli.

Babočka bodláková (Vanessa cardui), sedící na obraze v pravo nad smutilem na hlavičce jetelové, má pestrá, černá, hnědá a žlutočervená skvrnitá křídla, na spodní straně ještě lépe kreslená než na svrchní, 7 cm. dlouhá, šedožlutá, trnitá housenka žije na bodlácích a podobných rostlinách a proměňuje se v červenci ve špinavě

žlutou, zlatě stečkovanou pupu. — Trochu výše, hlavou k ní obrácen, jest na obraze vypodobněn jeden z nejkrásnějších motýlů denních, jejž šťastnou náhodou také dnes jsme lapili, totiž babočka admirál (Van. Atalanta), černý, sametový, s šarlatovým příčným pruhem na předních křídlech a bílými i modrými skvrnami. Zadní křídla jsou červeně vroubena. Černá, světležlutě čárkovaná housenka žije na kopřivách. Pod admiralem rozpíná na obraze zrovna jako v naší sbírce krásná křídla babočka paví oko (Van. Jo). Přední křídla jsou pěkně červenohnědá s hnědým pruhem postranním, s žlutou a černou kresbou na přídě. Zadní křídla honosí se modročerným okem na tmavém, rudohnědém podkladě. Hrbolaté, černé, bíleskvrnité housenky po celé léto žijí společensky na kopřivách. Pupa jest světlezelenavá.

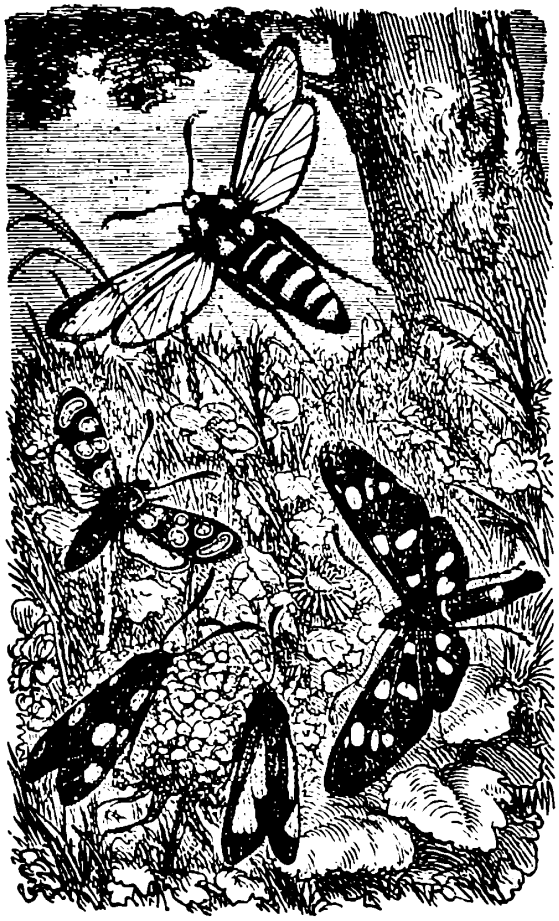

Menší než tito motýlové jest okáč žlutý (Hipparchia Janira) který tuto na mýtině lesní zvláště jest hojný, ale se kterým proto nepovrhneme. Na obraze sedí na kameni dole v pravém rohu. Svrchní křídla jsou světlehnědá s černým okem v oranžovém poli, na spodních křídlech má světlý pás. Zelená, poněkud srstnatá, po stranách bíle pásovaná housenka žije na travách lesních.

Rozkošná přece jen jest čeleď otokárků (Papilio)s předními křídly skoro trojhrannými a zadními pravidlem v ostruhu protaženými, a s tím letem vysokým a klidným, při němž křídla více rozepínají než ostatní motýli denní! Už náš otokárek fenyklový jest ozdobou sbírek, třebať jest všude všední; což teprve jeho příbuzní Apollo, Leilus, Achilles, Ulysses a jiní překrásní motýlové indičtí a američtí! Věru, chápeme, že druhdy roztříďovali tuto čeleď na rytíře řecké a trojanské, z nichž tito poslední od oněch lišili se červenými skvrnami na hrudi. S pýchou zapichujeme párek velikých otokárků na klobouk a už zase chytili jsme žlutého motýla, s křídly hranatými, úplně citronovými, jen v prostřed malou oranžovou skvrnou ozdobenými. Jest to žlutásek čili uhlák (Colius rhamni) vedle babočky jeden z nejrannějších poslů jara. Na obraze rozepjal křídla zrovna nad okáčem. Bělásků, z nichž nejvšednější bělásek zelný (Pontia brassicae) všude poletuje, nachytáme si několik jen pro doplnění sbírky. Také s tebou, malý motýlku, nepohrdneme! Jsi sice méně úhledný, temně hnědý s bílým vroubením, s velikou oranžovou skvrnou na předních křídlech a na spodu špinavě žlutý s hnědými pruhy bíle obroubenými; ale také

musíš do naší sbírky! Jest to rudoskvrnka (Thecla betulae), jejíž široká housenka žije na třešních a švestkách. A když už sbíráme také malé motýlky, lapněme si také nějakého modráčka (Polyommatus), kterých máme u nás několik druhů, jako na př. vikvový (na obraze vedle babočky bodlákové nad černopláštíkem), malý, krásný a pod., jakož i ohnivásk a (Polyommatus (Lycaena)Phlaeas) s pěkně ohnivými svrchními a černohnědými spodními křídly s ohnivou spruhou a spodkem pěkně žlutým s černými a jasnými skvrnami. Vždyť jsou tu v lese v létě velmi hojni! Na obraze sedí mezi smutilem a pavím okem na zemi.

Zajisté mnoho jednotníků i druhů poskytla nám slunná mýtina lesní; pojďme ještě tam výše do mladého lesa, abychom viděli, čím tam lehký svět motýlů jest zastoupen. Celkem také těmi druhy, které už máme na klobouku, jen ve značnějším množství jsou tu vřetenušky (Zygaenidae), jmenovitě vřetenuška tužebníková (Zygaena filipendulae) s předními křídly zelenavě černými, kovově lesklými, nesoucími po 6 krvavých skvrnách, kdežto spodní křídla až na černý okraj jsou docela červená. Na obrázku sedí dole v levém rohu. Vedle ní na téže hlavičce květové sedí vřetenuška jetelová a nad ní lítá vřetenuška červená. Na pravé straně roztahuje křídla vřetenuška běloskvrnná. Hmyz nejvýš nad nimi se vznášející jest také motýl, třebať poněkud vose se podobá. Jest to nesytka včelová (Sesia apiformis) s hlavou černou a průhlednými blánitými křídly s jemnou hnědou obrubou. Špinavě bílá, asi 4 cm. dlouhá housenka její má červenou hlavu a žije při kořenech topolů. Před zakuklením zalézá do země, kde z písku a všelikých úlomků jakýsi domek si buduje, v němž přeměnu přečká. (Pokračování.)

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

I.

Bělavé obláčky na západě rudly sluneční záplavou. K jeseni ukládá se záhy slunce do nachových podušek. Však již není tak žárné, a paprsky také nějak klikatě dotýkají se země. Jako stařec, jemuž hlava pobělala, pozbývá všeho ohně junáckého. Husté doubravy a šedé hvozdy lesní vrhaly dlouhé stíny. V úvoze a po stráni ozýval se zvuk jasných zvonků, jež brav na krku nosil, aby se pastevci nerozptýlil vlkům na pospas.

Kolkolem ticho a klidno. V západních Čechách tenkráte převládaly husté, místy až neprostupné lesy, kam dosud noha lidská nevkročila, a divoká zvěř volně se vyvíjela. Černé, ponuré lesy šuměly někdy až příliš děsně kolem tvrzí a hradů na kolmých stráních, homolích a nedostupných kopcích. Jen tu a tam vesnička malá, mlýn na bystřině nebo samota uprostřed malé mýtiny. Toliko podél řek a sporých zemských stezek dědiny četnější, města výstavná.

Věnce vysokých hor a tmavých lesů byly kdysi vlasti naší nedobytnou ohradou.

Na pokraji hlubokého lesa stála vesnička s nemnohými statky, a to ještě roztroušenými po údolí, stráni, u potoka, jak každý hospodář vedle svých pozemků stavení si vystavěl. Jenom kaplička na mýtině a zvonek na sloupě vidlicovitém byly jakýmsi pojidlem všech chaloupek, v nichž rodiny po zákonu staršinství obývaly. Poblíže lesa stálo stavení největší a jako hrádek ze všech stran obedněno a četnými hradbami ohraničeno. Pro četnou rodinu Někrasovu nestačila ratejna podlouhlá, tři pokolení vedle sebe pokojně obývaly, a proto stařešina — hlava rodu — pro syna a vnuka vedle stavení zbudoval tak, že uprostřed dvůr všem byl společný, k němuž okna všech tří světnic byla obrácena.

Někrasa nejstarší dosud žezlo vlády v domě vedl. Byl to již stařec bělovlasý, ale dosud srdnatý. Syn jeho jako mladá větev a vnuk — co výhon nejbujnější. Stařec již sice málo pracoval, ale jako nejstarší přece majetkem celým vládl, a rod do nejmladšího pravnuka ho musil poslouchati. Práce byla všech společna, stůl společný, a poslušnost neobmezena.

Takové bylo kdysi v Čechách hospodářství celých rodů. Rozvoj rodin byl omezen, páni nedovolovali stěhovati se s místa na místo. Ký div, že blíženec Někrasův Pavel raději z domu odešel k vojsku ne na jeden rok, ale na celý život se dal. Jsa mladíkem ohnivým a povahy popudlivé, nerad by byl poslouchal staršího bratra, jenž právem staršinským hlavou rodiny se stal, a začasté by to došlo k půtkám a rozbrojům pod rodnou střechou.

Pavel Někrasa potloukal se po dvorech českých vladyk, zastávaje služby zbrojnoše. Doma ho mnoho nepostrádali. Rodiny se množily, stavení rostla. Z jara si již vnuk hospodářův uvedl do nové světnice nevěstu ze sousedního stavení. A stařec dosud jako řepa čerstvý a čilý. Od lesů vanul zdravý a svěží vzduch, lidé dočekali se sta let pravidelně. Někrasa by čítal mnohem více, kdyby uměl počítati přes padesát. Měřil své stáří vedle vysokých topolů, jež sázel na zápraží, by blesky stáhly k sobě a stavení zachránily.

„Předhonily jste mě znamenitě. Vy do výše, já k zemi. Ale ještě mnohého mladce bych předběhl a na posledních kolbách jsem čtyřicítníku oštěp z ruky vyrazil.“

S večerem vraceli se všicci údové rodiny z polí, zahrady a lesů domů. Široká vrata nestačila se otáčeti ve stěžejích. Výrostek v říze krátké a nemnoho čistotu ukazující přiháněl skot i brav, vesele zvonící. Na dvoře zapráskav o dobytek se nestaral. Usedl pod lípu a dořezával nějakou okrasu na násadce.

Za ním přijel starší syn s hákem, jímž půdu kypřil. Tlustý vůl se batolil před ním, nesa na hřbetě hrubé jho. Joza si vesele pohvizdoval nějakou milostnou píseň. Vždyť pásl jenom přes kamenčí s nejmilejší děvuší srdce svého a rozmlouval s ní z lánu tak hlasitě, že se to ozvěnou v lesích ozývalo.

Pustiv vola do chléva, Joza zamířil k lípě, kde pasák, nejmladší syn mladého Někrasy, na trávníku schoulen jako v kozelec seděl.

„Co robíš, Luboši?“

Chlapec obrátil k bratru modré oko a místo odpovědi ukázal rozdělanou násadku, libě se usmívaje, tak že se plná jeho tvář rozšířila. „Pěkný had. Jenom že příliš dlouhý a slabý“, pochvaloval Joza, obraceje nový bič na vše strany.

Pasák se pochvale velice těšil a na omluvu vytknuté chyby řekl: „Chtěl jsem celé držadlo hadem ovinouti, proto jsem přidělal závitkův.“

Pozornost obou byla obrácena k novému příchozímu na dvůr. Byl to sám mladý hospodář. Vracel se z lovu. Dva psi ohaři se hnali před ním a mžikem proběhli celý dvůr, rozplašivše všechny slípky, krůty a lesklého kohouta zahnavše na kůl, u něhož koně bývají přivazováni. Pasák i oráč rychle zamířili k otci. Srdnatý muž v drsné pevné říze s kabátem liškou podšitým, s vydrovicí na hlavě a vysokých botách loveckých. Luk visel mu na plecích širokých hned vedle jiné kuše napjaté s jemnou tetivou. U pasu vykládaného toulec visel vedle širokého loveckého nože s lesklou rukovětí. Ani lovčí trubka nescházela.

Však ničeho toho synové Někrasovi si nevšímali, ač jim výzbroj otcův jindy tajnou byl touhou a jediným přáním; zraky obou hned padly na kořist, již otec na zádech a při pásu připevněnou přinášel. Několik ptáků lesklopernatých jednak pro dravost své povahy, jednak pro chutné a záživné maso zastřelených, houpalo se společně se zajíci dlouhoušatými a mladou srnkou s jemnou, hladkou srstí.

„Dnes jsem mohl dostati vlka, kdybych se byl do nebezpečí vydal. Táhnou k nám, a co nevidět některého uvítáme. Zima je zažene až ke stavením.“

Zatím co synové kořist sundávali a bedlivě prohlíželi, také stařešina vyšel na dvůr. Býval výborným lovcem a ještě nyní, ač se mu ruka třásla, málo kdy se chybil.

„Povídáš, že jsi vlka viděl v lese?“

„Nedaleko vysoké skály, tam, kde se stezky sbíhají. Běda samotnému poutníku. Ti by se do něho dali!“

„Vlk za humny uprostřed jeseně neklamnou zárukou, že v Čechách mnoho nebude blahobytu. Vždyť ani u nás mnoho se nedařilo, a žeň nevalnou jsme měli. Natož v půdách kamenitých. Vždycky, kdykoliv jsme takového nezvaného hostě v lese tak záhy znamenali, dostavila se rána, od jakých nás chraň Bůh blahodárce! Někdy přišel mor, jindy hlad, opět v jinou dobu hrozila válka.“

„Krásná to srnka!“ pochvaloval starší syn. „Podobné jsem ještě nikdy nezastřelil.“

„Kdyby nebylo té zvěři, ani bychom se neuživili. Ještě že tak v lesích člověk zastřelí kus, a je na několik dní masitá krmě.“

„Jiného nám lesy nedají. Paliva nespotřebujeme ani tolik, co spadne suchých větví se stromů. Ovoce lesní pohnije, houby vyschnou. Kdybychom měli místo lesů těch více orné půdy! Půjde-li to dále tak, věru sotva se vyživíme z osetých lánů po stráních a údolinách. Největší díl půdy zaujímají lesy. Jsou nám ovšem ochranou před větry a nepřítelem, ale živí dravou zvěř a přivedly nám letos mnoho deštů, že osení přílišnou vlahou vyrostlé v bujnosti, napolo přehnilo, a zrno v klasích rovněž jsme nemohli za pohody uchrániti pod nepromokavou střechou.“

Někrasa však měl velmi špatné posluchače. Pasák odvlékal srnčinu a Joza vybíral si nejpestřejší péra volavčí za klobouk. Mladý pak hospodář s otcem nikdy téhož nebyl smýšlení. Les cenil nade vše. V lese honil od rána do večera, ponechávaje pole synům a hospodářství starému otci. Les byl jeho živel, bez něho zdálo se mu, nemohl by ani žíti. Stařešina se rozhlédl kolkolem po stráních a rovinách. Všude samý hustý les a jenom řídkými místy kousek úrodného pole.

„Už tak s myšlénkou tou do hrobu sejdu. Přílišné množství lesův a rybníků nám škodí, ornou půdu ujímá.“

Pasák zaslechnuv, že dědova nepřízeň také na rybníky rozšířena, rychle si dovolil pronésti otázku: „A kde by potom ryby žily, kdyby nebylo rybníků?“

Luboš byl horlivým lovcem ryb v okolních rybnících a žab v sousedních bařinách, jichž bylo všudy právě tolik jako lesů v kraji v úplný nadbytek.

„I ty rybníky, bařiny a močály jsou nám škodlivy spíše než užitečny“, odpovídal Někrasa. „Co z nich máme? Ryb ani nepochytáme, plazy se v nich úžasně množí, mokřiny ty spíše nemoc nežli zdravotu rozšiřují. Kdybych pánem byl movitým a mohl několik desítek let z věku svého odečísti, hned bych se jal vysušovati bařinatá místa a v pole žírná bych je obracel.“

Někrasa stařec osamotněl u lípy. Mladší nemohli se odloučiti od kořisti, již do stavení odnesli. Staroch jakoby ani nepozoroval, že uprostřed dvora, kde několik sedánek z drnu se zelenalo, sám a sám. Ačkoliv celý rod musil ho poslouchati, přece s jeho míněním obzvláště syn se nesrovnával. Otec prozíravým okem pozoroval, že množícímu se obyvatelstvu dosavádní půda k výživě nedostačuje, proto upomínal nejednou jak domácí tak sousedy, by všemožným způsobem ornou zemi rozšiřovali. Však zde narážel na úskalí houževnatého odporu. Les byl příliš v dobré ochraně, lovy v něm milou zábavou, tudy zpěčovali se vlastníci káceti stoleté duby, buky a smrky. Také jim půdy málo náleželo, poněvadž nejbohatším majetníkem v okolí byli páni na Teplé. Posléze se nedávalo nezdickým a ze sousedních dědin obyvatelům té odvahy a pružnosti, by kraj světu otevřeli a zvelebili.

Však staroch Někrasa, muž velmi zkušený a badatel myslivý, pozoruje všechny poměry, co den se opakující, vida, jak obyvatelstvo vzrůstá očihledě, předvídal, že nynější půda nemůže dostatečně všem poskytnouti výživy. Ale nevěřili mu, ukazujíce na zvěř, na ryby, na plody lesní, jimiž se dosud živili vedle užitků z polí.

„A nepřítel by měl k nám volnou cestu“, namítali sousedé. „Lesy nás chrání, jsme zde jako v ústraní. Do Teplé daleko, a kdo ví, vzali-li by nás v ochranu a bránu otevřeli nám, kdyby nepřítel přitrhl?“

„Proti nepřátelům se musíme jinak opatřiti. Že by nás pan Sezima kdy odehnal od bran, když jsme pomoci potřebovali, nemůže nikdo tvrditi, a nástupce jeho zajisté otci svému podobným bude ochranhem a hajitelem našeho jmění a životův.“

Přišel-li mor, a v Nezdicích byli osamoceni, na sebe jenom odkázáni jakož i v jiných dědinách vzdálených a lesy neprostupnými ohraničených, pak uznávali slova Někrasova, že třeba, by se spojili, sjednotili a sousedům přístupni se stali. Jakmile však nebezpečí minulo, vše zůstalo ve starém řádu.

Jindy se neurodilo, pole nepřineslo žádoucího obilí, a časem se dostavoval i hlad. Tu Někrasa posýlal sousedy na lovy a hony do zavátých lesův a krajin plných dravé zvěři, do zamrzlých rybníků a zasypaných bařin. Opět přisvědčovali slovům jeho, ale sotva že se jaro ukázalo, na všechny sliby zapomenuto. Nikdo k lesům ani ruky nepřiložil, hvozdy šuměly stejně, hlať rybníků se leskla, rákosí bujelo tam, kde by byl Někrasa rád zasel pšenku zlatou nebo jiný druh obilí.

Hlas Někrasův zůstával hlasem volajícího na poušti. —

„Až nadejde bída v míře svrchované, až budete hladem umírati, pak si na mě vzpomenete, pak uznáte slova moje, rady moje, ale bude pozdě. Proč neposlechnete hned, proč záhy budoucnosti nedbáte? Proč hovíte starým zvykům, a moje rady jsou vám pošetilostí?“ —

Nad západem se ukázala červená záře, jež rudla až do krvava. Někrasa se zadíval ve stranu tu a zapomněl na všechna přání, jimiž ještě před chvílí mysl ukájel. K neobyčejnému zjevu mysl jeho byla obrácena. Již dávno tak nehořel západ rudými červánky.

„Aby to tak bylo zlé znamení, věštící budoucí dni nešťastné, a nabádalo nás k ostražitosti a pozornosti! Válka nebude, v zemi pokoj všeobecný. Jenom aby nezavítal nenáviděný host, jejž vlci věštili!“

Někrasa zavolal domácí na dvůr, aby se podívali na rudou záplavu na západě. Dávno takové nepamatovali. Neklamné znamení budoucích neblahých dnův.

„Jakoby západ hořel, a všechny dědiny a města plály!“

„Hrozné znamení!“

„Na podzim vždycky obloha s večerem rudne, dnes však neobyčejně zanícena“, mínil mladý hospodář.

Z toho zvláštního divadla strach pojal všechny nemalý. Luboš vyběhl až na blízký vrch, aby lépe viděl, stařešinu obklopili domácí, jakoby u šedin vládcových ochrany hledali. Vzadu stál nejstarší syn, nedávno ženatý s chotí mladou a kyprou, rovněž poděšenou a ustrašenou. Klonila hlavu s lesklou čelenkou na silná prsa mužova. Za ruce se drželi, bojíce se, by srdcí milovaných nikdo neodloučil.

„Jenom aby to nebylo znamení války!“ zatoužila mladá choť, bojácným zrakem na muže pohledši.

„Proč by si se právě tak války bála, Dobroslavo?“

Mikeš přitiskl ženu úžeji k sobě.

„Poněvadž by si také ty musil do války, a odchod tvůj by byl pro mě smrtí.“

„Neboj se; nyní v Čechách pokoj. Vladyka se také nikam do pole nestrojí, a nyní zima nastává. Kdybych přece někdy odešel do války na obranu vlasti, však bych se opět vrátil jako vítěz.“

„Prosím tě, Mikši, ani toho nepřipomínej —“

„Nyní mě miluješ, pak bys byla na mě hrdou.“

Záplava neustávala, ještě více rudla, a divákům se oči zalévaly slzami. Někrasa několikráte musil si přetříti obličej rukávem. Zakýval hlavou a hádal, co by asi znamenalo neobyčejné vidění to. Také ze sousedních stavení vybíhali, a nevysoký pahrbek byl v brzku obklopen diváky.

„Jsme v rukou Božích“, konečně staroch pronesl hlasem pevným; „jak s námi Hospodin naloží, tak se stane. Co platno, bychom se celou noc dívali na záři a ruce v klín složili nečinně? Musíme nadále konati práce, plniti povinnosti své, by nás tady ohlašované neštěstí nepřekvapilo nepřipravené. Zvláště nutno, bychom se opatřili dobře na zimu. Bude dlouhá a krutá, nikdo se z domu nedostaneme —“

Kolem Někrasy byl brzy hlouček statných sedláků mladých i starých. Seběhli se zeptat, co myslí o znamení nejstarší a nejrozumnější v Nezdicích.

„Hub po lesích plno, a jeřabiny červenají se na stromech jako šarlat.“

„Také vlky jsme již viděli.“

Znamení, že nastane dlouhá zima; zásobte se co možno nejvíce.“

„Rádi bychom, ale neurodilo se; spoleháme ještě na lovy.“

„Jen abyste se nesklamali. Pamatuji, že jsme nemohli několik dní ani z domu, že nám i dveře zapadly sněhem, a divoké šelmy odvažovaly se až do stavení. V takových slotách honiti nebezpečno.“

„A čím si jinak pomoci? Chlebem nevystačíme.“

„Opět dochází slov mých. Málo polí máme, nemůžeme se již oživiti. Lesy všechnu úrodnou půdu zabírají. Dokud zde nerozšíříme ornice, často zaklepe na dveře bída, a v zemi nastane hlad.“

„Chraň nás, Bože!“ zaúpěla vedle bělovlasá stařenka, žena Někrasova, a slova její opakoval v zástupu druh za druhem.

II.

Na tvrzi Teplské bylo hlučno a ryčno. Čeleď hradní v nových krunýřích s vycíděnými přilbicemi, s meči na řemeních vykládaných popocházela po velikém nádvoří, po hradbách nevysokých a mezi branami otevřenými do kořán. Hrad Teplá svátečně se dnes přioděl.

I století havrani na věži jakoby dnes krákali hlasem docela zvláštním, slavnostním.

Na nejvyšším cimbuří vlály prápory, a přední brána okrášlena zelenou chvojí kolkolem. Hradní kaple otevřena od rána a zdobena koberci z komnat vladykových. Všechny ruce pilně pracovaly, jenom zbrojnoš Ryzek seděl u věže na široké kamenné lávce. Foukal sice ostrý vítr od lesův, ale Ryzek byl příliš otužilý, než aby se bál mrazivého vanutí, třeba řezalo do kostí. Ryzek měl kabátek sváteční, opelíchalý, kdysi liščinou podšitý, a při boku mu visel meč široký a pádný.

Všechnu starosť o vyzdobení a okrášlení kaple a celého hradu ponechal mladším druhům. Až prý v boji postaví se v čelo, kdežto takové titěrné práce by mu padaly z ruky.

Ryzek byl nejstarším zbrojnošem v hradním čeledníku, milý a statečný společník Sezimův ať u veselíčku nebo v boji krvavém. Již od mladosti na hradě službu podkoního zastával, pak s pánem hradu po kolbách a bojích jezdíval, v lesích zvěř lovil a nyní odpočívá v čeledníku u krbu a zde na lávce tak jako jeho pán v panských pokojích spokojeně dni staroby tráví.

Dnešního dne všechno odevzdá pán hradu nástupci svému Hroznatovi. Ryzek se proto zadumal a zamyslil. Jak bude nyní na hradě? Že i Hroznata je dobrého srdce, věděl dobře; ale zdali také v statečnosti a síle rovnati se bude otci, poněvadž výhradně matkou je vychován a mezi zbrojnoše méně přichází? Po náhledu Ryzkově bylo by pro mladého vladyku chybou velikou, kdyby spíše něžnosti, mírnosti a jemnosti v životě místa dával než udatnosti, která vymyká protivníkům oštěpy z rukou. Ryzek by byl rád i Hroznatu vychoval po své chuti, ale panic méně lnouti se zdál k meči a ručnici než otec.

Proto nyní, když přivede sobě nevěstu a pánem otcových statků se stane, starý zbrojnoš se obával, aby se vše nezměnilo na hradě k neprospěchu jeho a slávy, jaké se dosud hrad Teplá těšil u sousedův. „O čem tady rozumuješ, starý broukale?“ otázal se Ryzka jinoch sotva dvacetiletý, zastaviv se před starochem.

Ryzek se vytrhl z myšlének, máchnul rukou a řekl:

„Až ti sbělí vlasy jako mně, však ti nebude do smíchu a veselí, holobrádku.“

„Ale dnes bys se mohl přece rozveseliti. Novou paní Hroznata se západem slunce přiveze, a hlučno bude jak v síních panských tak v naší ratejně do bílého rána. Pomysli jenom na sladkou medovinu, zvěřiny kořeněné a toky vína, jež ohněm proráží do všech údů!“

Mladý zbrojnoš Kytka poskočiv si a byretem zatočiv zavýskl si z plných plic.

„S mladou paní vrátí se na hrad nový život, čilý a jarý. Beztoho zde již bylo k ukousání se všem nám mladým, jimž hlava dosud neplesniví jako tobě.“

„Také zde bylo kdysi veselo, když jsme se kolem vladyky shromážděli, bychom knížete do Řezna čestně vyprovodili; nebo když na hradišti zaplál oheň, a nepřítel se hnul valem do vlasti. Hned jsme byli v poli, Sezima v předu, a na hradbách za námi vlály šátky různobarevné. Všem v žilách rozproudila se jará krev.“

„Aspoň častěji nyní vytrhneme do lesů na hony a lovy myslivecké a na tomto nádvoří rozjedeme se při kolbách pro pochvalu a na odiv nové paní a mladým družkám, jimiž se zajisté co nejdříve otočí.“

Podobné naděje měly by i mojí plešatou hlavou zatřásti, však opravdu netěším se, že by to u nás nějaký příznivý vzalo obrat. Kdybych nebyl sedmdesátník a nad hrobem, opravdu bych zde nevydržel. Tak ticho a mrtvě klidno! Ani se nepamatuji, že by u nás nějaký turnaj byl. A dnes všechno se má obrátiti.

Ryzek zakýval hlavou a zamyslil se. Mnoho zkusil, hodný kus světa s vladykou shlédl, ani si nemohl zvyknouti v Teplé uprostřed lesů hustých, v ústraní na hradě tichém, když Sezima pověsil po bitvě u Lehnice široký meč na stěnu a jediné vychováváním syna Hroznaty se zabýval.

„Ale skočíš si přece při dudách, starochu, aspoň s mojí nevěstou“, vytrhl veselý Kytka starce z ponurých myšlének a dum.

„S tvojí — nevěstou?“ zasmál se Ryzek uštěpačně. „Jak tomu dávno, co jsi v této říze dlouhé, a na bradě ti mléko uschlo? Kde pak jsi byl, s kým bojoval, jaké máš zkušenosti, že již v klidný kout u ženy mladé sedati chceš? Sotva ti Hroznata dovolí přivésti žínku na hrad, třeba sám v mladých letech se oženil. Hleď, já nepomyslil na ženění ani v letech padesátých.“

„Proto jsi také zůstal jako hrušeň v poli.“

„Ovšem neoženil jsem se, ale také toho nelituji. Vykonal jsem pro vlast dost. A kde se osadíš? Snad ve sluji v dubovém lese chceš zaříditi si teplý krb? Napřed bys doupě vlčí musil vyvrátiti.“ „Není s tebou dnes, starče, ani řeči; příliš jsi se zahloubal do minulých let, kdy ženiši do padesáti let čekali, a pak jim ženění nestálo za to.“ Kytka se zasmál a od starce rychle odskočil.

„Nerozvážná mládeži! Ani stáří neušetříš před jizlivými vtipy a úsměšky. Však také okusíš hořkých dnův, a veselí rázem z tebe vyjde.“

Ryzek protáhl se ještě na lávce a pak se prošel nádvořím. Všudy pilně pracováno na vyzdobování bran, dveří, stěn, cimbuří a hradeb. Nejpilněji budováno lešení na velkém nádvoří, kde budou odbývány kolby. Pro paní a vznešené diváky zřízena tribuna, na prostranství

travou porostlé vozen říčný, drobný písek. Lešení pokryto kohatými kožešinami a koberci. Nejvýše místo uchystáno pro novomanžely.

Tam pod lípou pracováno o sedadlech, výstupku pro dudáky, a půda kolkolem srovnána a upěchována.

Na hrad hrnuli se poddaní ze sousedních dědin tahem dluhým, a všem na tvářích radosť lpěla a z očí junáků a děv ladných naděje plála, že opět užijí rozkošné chvílky na hradě. Oděn byl každý svátečně. Někrasa v dlouhém kožiše bělavé barvy a červených okras s celým rodem po nádvoří se procházel. Hroznata s večerem teprve mladou choť domů přiveze, ale hrad se plnil hned z rána. Práce na polích skončena, zásoby dříví na zimu opatřeny, hospodáři měli pokdy. Na hradě uslyší nějakou zprávu z kraje od čeledi dvorské a pobaví se pohledem na přípravy svatební.

Staroch Někrasa se sukovitou břinkovicí v ruce otáčel se po hradě, vysvětluje a ukazuje mladším, co pozornosti zasluhovalo. Však vnučku jeho Martu poučoval o všem mladý zbrojnoš s prvým chmířím pod nosem a hladkou tváří, nedbaje, že volán soudruhy k práci započaté. „Zde, Marto, si pokřepčíme při dudách a cimbálech, tamo si chci dobyti věnce bobkového jako vítěz při sedání. Mladá paní sama rozdávati bude odměny s úsměvem."

Marta, děvče mladistvé, začervenalo se po hezké líci a oči cudně sklopila, když Kytka tiše do ucha jí pošeptal, že její úsměv je mu nade všecko vyznamenání i paní Hroznatovy.

„Půdu jsme pěkně upěchovali, by nám nohy nevázly. Ani o medovinu zle nebude."

Kytka opět stajil řeč, chvále medovinu úst Martiných nad nejstarší tok medový, který hrdlo libostí naplňuje.

„Zde jsem se bránil na hradbách proti nepříteli Němci — vetřelci, zde jsme stáli, posýlajíce spousty kamení na hlavy útočníků", vykládal Někrasa posluchačům. Byl to boj zuřivý, ale nedali jsme se. Hrstka obránila hradby, a raněno nás bylo sotva deset. Vykřísali jsme se. Nepřátel jsme však asi dvacet pochovali tamo pod borovicí."

Marta, ač také naslouchala dědovým slovům, nerozuměla ničemu. Vždyť jí dosud v uších zněla sladká slova hezkého zbrojnoše Kytky, s nímž se již davno seznámila. Vladykova družina honila jednou blíže Nezdic. Lovci se rozešli lesem, aby Sezimovi, pánu svému, nadběhli nějakou zvěř. V údolí na palouku žala trávu švarná dívka, již Kytka zahledl mezi stromy lesními. Hned nechal lečí na srnku a chvátal zalečit hezké dívčině na louce. Stála uprostřed pestrých květů, bosé nohy její omývala jasná voda v potoce.

Kytka pozdravil a dívka sebou trhla polekaně.

„Jak švarná," zvolal roztouženě. Mžikem byl u potoka.

„Proč jsi mě tak polekal?"

„Že vilou lesní nejsi, dokazuje práce tvoje. Víly nepodtínají tak hezkým kvítkům hlavinky, ale u věnce je splétají, by hlavu svoji jimi ozdobily. Odkud jsi?"

„Z Nezdic, panský zbrojnoši, který na povinnosť svoji zapomínáš."

„I beze mě bude lov skvělý. Jak ti říkají?"

„Příliš mnoho zvěděti chceš. Někrasu znáš, bývá na hradě velmi často."

„Jak bych neznal ctihodného starce toho!"

„Toho vnučkou jsem a Marta jméno moje."

„Marta, jak líbezné to jméno! Jistě starostlivá hospodyn
Kdybych tak honěn byl v sekání trávy jako v šermech a sečích, zast
bych tě v práci, bych vděku došel z malinových tvých úst.“

„Nejsi nadarmo v panském hradě, umíš se výborně dvořiti; vš
věz, že podobným lichocením se nám — děvuším prostým — nez
vděčíš. V tvrzi bys šťastnější byl.“

Martě přece pochvala Kytkova lichotila. Jiným by se neda
zdržeti v práci pilné, kdy doma v chlévě nemocná kráva již čeka
potravy, ale že Kytka se u ní zastavil, rozmlouvala s ním s patrný
zalíbením a potěchou. Ještě mnoho slov lahodných a žertovný
spolu vyměnili a snad by déle rozprávěli o věcech ledajakých, kdy
jich nevytrhl jelen, který prudce na palouk přiběhl, aby ušel pron
sledovníkům. Zde však se zastavil na chvíli, nazvédl hlavu s rozv
tvenými parohy a stranou pustiti se mínil. Než na pokraji lesa j
družina vladykova.

Kytka rychle přiložil luk. Však bylo pozdě. Jelen šipkou stran
uběhl a v houštině se ztratil.

Tenkráte zbrojnoš utržil posměchu, a Sezima sám napomenul j
nocha, by si lépe hleděl povinnosti své. Na kratochvíle jindy čas
dost. Ale Kytka všechno snesl rád, jenom když poznal vyvolen
srdce svého. Jednou počatou známost pěstoval dále, kolem Někraso
statku nejraději lovil a také s Jozou, bratrem Martiným seznámil s
aby přístup do domu snadněji si vymohl.

Když na hradě dlouho kolem Marty se otáčel, místo by pomah
v četných přípravách, Ryzek sám pro jinocha došel na nádvoř
Venkovanů všudy hemžilo se po hradbách, dvorech, mostech a ješ
četněji jich čekalo před branou. —

Jak vladyka Sezima tak syn jeho Hroznata byli v lásce nema
u poddaného lidu. Nebýti jich, často by zakusili hladu. Když byl
nejhůře, sýpka na hradě byla otevřena, a půjčováno každému i n
věčnou oplátku. Hradní posádka chránila poddaných mečem, Sezim
zastupoval a hájil své roby jako pán milostivý a dobrotivý. Starci pa
matovali ještě; jak veselo bylo na hradě, když Sezima, junák v bujn
síle, do Teplé si přiváželi paní Dobroslavu, ze starého rodu Černín
Proto také dnes doufali zažíti kratochvílí při medovině a dudách, kdy
Hroznata, syn a nástupce, choť Vojslavu na hrad si přiveze.

Sotva byly přípravy ukončeny, rozezvučely se lesy trubkan
lovčími, bubnů fanfárami a kvikotem několika dudáckých nástrojů. N
hradě zbrojnoši se jenom hemžili, lid proudil branami a hlásný ozna
moval s věže táhlým hukotem příchod komonstva.

Veselým rykům v lese odpovídali zvuky na hradbách.

Ryzek přeměřil prostranství celého nádvoří zkoumavým okem
zde vše v nejvzornějším pořádku. Čekal jako nejstarší sluha na hrad
hned u hlavní věže. Netrpělivě přecházel. Ještě před chvílí si dovol
mínění nepříznivé o statečnosti mladého vladyky pronésti, nyní vša
by pro něj i do ohně skočil. Celému rodu pánů na Teplé byl vždyck
poddán a sloužil věrně v jakýchkoli povinnostech.

Družina Hroznatova již vyjížděla z lesa, zabočujíc do údolí k
vsi Nezdicím. Napřed na upěněných koních četa junáků s troubam
za nimi novomanželé, Sezima a choť s dcerami Vojslavou a Juditou
pak následovala četná družina sousedních pánů korouhevních, vlady
mocných a zemanů se skrovnými poplužnými dědinami, zbrojnoši roz

ličných barev krojových, praporečníci, dudáci s potulným pěvcem uprostřed.

Za průvodem vezena nevěstina výbava na mnohých vozech, až se nápravy polamovaly, a koně všechny síly napínati musili.

Sotva se hradu přiblížili, lid hlučně pozdravoval novou paní. „Ať žije, paní naše ctná, předlouhý věk a štěstí a obich ať následuje jí ve všech kročejích!“

„Ať žije! Štěstí a zdar ve všech pracích sprovázej ji!“

„Dlouhá léta ať panuje nám moudře a statečně!“

Kolem průvodu bylo k neprotlačení. Někrasa by byl rád spatřil mladou paní, však sestoupila právě s koně i s manželem a brala se pěšky s lidem ku bráně. Všechno panstvo následovalo, a jenom dudáci s koní nesestoupili, by je bylo se všech stran viděti a slyšeti.

Panstvo se hned odebralo do komnat, aby si odpočalo po namahavé neschůdné cestě. Vždyť teprve druhého dne se paní ukáže při kolbách, až rozdávati bude ceny vítězům.

Zatím se veselil lid na nádvoří. Dudáci hned zůstali na připraveném výstupku a spustili veselou do skoku. Staří mladí se chytili, a brzo duněla půda, výkřiky radosti se ozývaly, a medovina tekla z několika beček do konvic na posilněnou. Ryzek obstarával povinnost krčmáře. Naléval jak lidem tak i sobě do vlastního korbelíku. „Jen se veselte, milostivá vrchnost hodným poddaným přeje!“ Nebylo potřebí pobídky. Kytka s Martou tančili uprostřed. Tváře jim jen plály, oči svítily radostí a plesem.

„Jak, plešivče, neskočil bysi také trochu?“

Kytka uřícený stanul před nalévajícím Ryzkem, podávaje mu Martu, by ji provedl v kole.

„Vary, holobrádku; dnes pro tebe tanec, zítra se budu s tebou měřiti při kolbách.“

„Jak dnes jsem králem tance, tak zítra budu bohdá vítězem ověnčeným.“

„Nevychloubej se mnoho, by ti dnešní samochvála brzo nebyla potupou a hanou. Tady máš medoviny, zavdej tomu děvčeti, a skákejte za mne jednou tak vysoko.“

Kytka se nedal pobízeti, křepčil až dlouho do noci s chasou vesnickou. Nic nedbali, že chladný větřík podzimní ovívá rozpálené skráně, že na nebi měsíc místo slunce zastoupil. Teprve když dudáci a medoviny zbytek do čeledníku se odstěhovali, lid se rozešel po vesnicích, a na hradě upadlo všechno v hluboký spánek.

„Ale pověz mně, holka“, ptal se mladý Někrasa Marty cestou, „proč s tebou jenom ten mladík z hradní čeládky křepčil? Jakoby tam nebylo junáků ze vsi, nám sousedních —“

„Nemohu za to, tatíčku; když mě nechtěl Kytka pustiti.“

„Ty znáš také jeho jméno?“

„Vždyť k nám chodívá a s Josou je za jedno.“

„Nikdy jsem si ho nevšímal. Však neměj s ním ničeho. Takový zbrojnoš je zde dnes a zítra kdes. Aby ti nebyl stále v boku, zítra zůstaneš doma. Beztoho pro tebe kolby nejsou.“

Radost, čistá a nevinná, náhle byla zhořčena peluňkem. Marta před chvílí plesala, junáku slibila, že se jeho síle a obratnosti bude obdivovati, a teď otec zakázal nejen zítřejší návštěvu na hradě, ale všechny další styky s milovaným zbrojnošem.“ (Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

Příroda sama chránila vlast naši a obyvatelstvo její před častějšími vpády sousedních nepřátel. Země česká, obklopena jsouc nepřetržitým pásmem hor, jež veliké, neproniknutelné lesy po obou svazích pokrývaly, měla takto přirozenou hradbu proti útokům nepřátelským. Jen na nemnohých místech bylo možno ze sousedních zemí dostati se do Čech po stezkách pro obchod lesem proklestěných a schůdnými učiněných, které však byly velmi úzké a snadno brániti se daly. Obranu tuto v čas potřeby polehčovali si lidé k tomu ustanovení pokácením kmenů přes cestu čili zásekami, tak že při malém počtu obhajců i vojsko sebe větší snadno mohlo býti zahnáno. Aby pak země byla bezpečna před každým nepovolaným, k tomu sloužily brány zemské, opevněná to místa na vhodné straně při stezce zemské, jež stále hlídány byly od stráží, to jest od obyvatelů nejbližší krajiny, kteří za to požívali rozličných výhod. Z počátku bylo bran zemských zajisté jen několik, teprv během času, zvláště od XI.—XIII. století, vyrostl počet jejich asi na dvacet.

V Šumavě na hranicích bavorských byly asi tyto stezky a brány zemské: 1. Z Domažlic vedla stezka zemská do Norimberka, brána zemská pak byla u Stráže. 2. Z Klatov zemská stezka po Úhlavě do Řezna, u Strážova brána zemská. 3. Zlatá stezka prachatická do Pasova.

Ve XIV. věku pozbyly brány ve východní části hranic českých veškeré důležitosti obranné, a také v západních krajích nepřikládána jim taková váha jako před tím, ačkoliv se tu na zachování lesa jako ochranného prostředku až do XVII. věku hledělo, a činnosť někdejších stráží zemských aspoň v jistých časích nepřestala, aneb aspoň v živější paměti se uzdržela.

Nejdůležitější byla stezka a brána zemská, která vedla z Domažlic do Norimberka, kolem nynější vesnice Stráže do Brodu bavorského. V Norimberce většinou sídlívali císařové němečtí, zde též sněmy římské držány bývaly, a odtud obyčejně vojska německá skrze průsmyk Všerubský vpády do království českého činívala, však vždy od chrabrých Čechů byla poražena, protož průsmyk Všerubský a krajina Kdýňská jsou v celých západních Čechách historicky nejpamátnějšími, neb zde svedeny všecky bitvy tak zvané u Domažlic.

Celá Šumava i Český les byl na západě pevnou hradbou proti sousedním Němcům, jen tam, kde končí Český les a začíná Šumava, od Čerchova k Prsoum Matky Boží, šíří se průsmyk tři hodiny cesty široký, průsmyk to Všerubský, který na bavorské straně hájiti lze s vysokého podlouhlého Oseku a na české s výšin novokdýňských. A skutečně v dávných dobách byla tato místa bránícími se Čechy opevněna.

Před kotlinou novokdýňskou do průsmyku stojí hora osamocená, „Bezvý“ zvaná, která k Pětivrší za Kdýní tvořila pevnůstku a poskytovala vyhlídku docela otevřenou do průsmyku Všerubského. Proto též byla tato hora opevněna, o čemž ještě dnes mohutné balvany

skalní a kameny tesané, sem tam rozválené, svědčí. Taktéž pojmenování míst okolo této pevnosti, jež se doposud udržela, o témže nás poučují. Tak na př. sluje na půlnoční straně „Na parkánu“, severní stráň svahu tvrze na Bezvým, odkud se překrásná vyhlídka do průsmyku Všerubského otvírá, nazývá se „Hlídka“, a o něco dále jest místo „Na stráži“ zvané.

Nejpevnější přirozenou tvrzí bylo Pětivrší na severní straně kotliny Novokdýňské. Skládá se ze skupení mohutných hor: Zámecké hory, Ryzmberské, Skarmanu, Kravaře, Příkopí, Velké hory čili Korábu a Zámecké hory Herštejnské. Pětivrší jest v celku souvislé, od ostatních pásem horských oddělené a tvoří pevnost přirozenou, nedobytnou. Temena všech těchto hor byla opevněna, jak dosud ukazuje Příkopí, Skarman, Kravař a Velká hora. Na obou stranách nejzazších stály pevné hrady Ryzmberk na západní a Herštejn na východní. Na tomto Pětivrší v zásekách očekávali chrabří Čechové nepřátelské voje ze sousedních Bavor, které do krajiny české průsmykem Všerubským do kotlinovité krajiny Kdyňské vpády činily. Odtud zaháněli vítězní Čechové utíkající Němce do průsmyku Všerubského, kde je ještě dobíjeli, jako se stalo u Brůdku a v bavorských vesnicích ve Velké a Malé Vojně (Gross- und Klein- Aigen) před městečkem Osím. Ano vesnice kolem Kdyně až i na pomezí bavorském ukazují, že veškerá krajina ta byla opevněna.

Ves Prapořiště, kde bývaly české prapory ukryty před nepřítelem za hřebenem horským; Brnířov, kde zbraně se hotovily a brousily; dále k pomezí bavorskému vesnice Horní a Dolní Sruby (Jägershof a Heuhof), ač jsou buď zcela neb zpola již německými, českým lidem zvány jsou dosud těmito českými jmény.

Z bitev, které v průsmyku Všerubském, v krajině Kdyňské a u Ryzmberka pod jménem u Domažlic svedeny byly, jsou: Sámovy voje válčily zde proti francskému vojsku krále Dagoberta, jež sem pod vévodou Chrodobertem v. r. 630. vtrhlo a na hlavu zde bylo poraženo. Bitva ta se nazývá u Togatisburku čili Vogatisburku.

Taktéž v r. 805. vrazilo německé vojsko Karla Velkého pod vedením hrabat Adolfa a Wernera do krajiny kdyňské, muselo však po 40 dnech průsmykem Všerubským ustoupiti.

Německý císař Otta II. r. 976. prodral se průsmykem Všerubským okolo Ryzmberka až k Plzni, kde od Boleslava II. Pobožného byv poražen, utíkal přestrojen průsmykem Všerubským do Kouby bavorské.

Ze závisti, že vévoda Boleslav Chrabrý v Polště všecky země až k Hnězdnu vydobyl, mnoho kořisti učinil a tělo sv. Vojtěcha a těla sedmi bratří zpět do Čech přenesl, hořel zlostí nad zmaháním se říše české císař německý Jindřich III., obžalovav s Poláky u papeže Benedikta IX. českého vévodu Břetislava, že loupil a pálil kostely polské.

Na to r. 1040. sebral vojsko své na sv. den Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna a táhl s jedním vojem z města Kouby přes Šumavu do průsmyku Všerubského. Ve vojště císařově nalezal se samý květ šlechty německé, mezi nimi také Břetislavův svak Otto, markrabě Svinibrodský, jako vůdce zvláštního voje. Břetislav, užívaje přirozené pohody země české, dal nadělati zásek pohraničných a za nimi zákopů a tarasů (viz horu Příkopí, Skarman, Bezvý, Kravař, kde asi záseky a zákopy udělány byly, jež doposud znáti lze), postavil do nich částku lidu svého, ostatní pak uchoval si v záloze po lesích. Hlavní proud

vojska německého táhl po řece Koubě přes Osí a Všeruby ku Kdýni; jinou pak stranou kázal Jindřich markraběti Ottovi obejíti vojsko české a utkati je v zadu v boj. Když však dne 22. srpna hrabě Werinhar, císařův korouhevník, s houfem vybraných obořil se na zákopy české (asi na zákopy na hoře Příkopí, neb němečtí historikové udávají, že voj ten vtrhl „über den Kuhberg = Kravařská hora — Kravař," za níž stojí hora Příkopí zvaná), zahynul tam i s hrabětem Reinhartem a se všemi svými ve přívalu střel a v zádavě od záloh českých. Korouhev císařova padla Čechům za kořist. Když pak na zejtří markrabě Otta přiblížil se k zákopům, poražen jest také on a na útěk obrácen, ztrativ na bojišti hrabata Gebharda Wolframa i Ditmara a též mnoho šlechticů.[1])

Tu Čechové dosáhli úplného vítězství, potřevše v boji nejudatnější muže vojska nepřátelského a zajavše veliký počet jiných, takže málo jen Němců spasilo se útěkem.

Na slavném bojišti vystavěna byla na památku tohoto vítězství kaple sv. Václava (Palacký I. díl sv. 1. str. 396.)

Místo toto dosud sluje na Brůdku, poněvadž tolik krve teklo, že se Čechové v krvi brodili, jak vysvětluje jeden starý kronikář.

Bojiště prostíralo se od hory Příkopí až k městečku Osí v Bavořích. U Příkopí byly poraženy předvoje, u Brůdku strhla se hlavní bitva, a ve vesnicích Velké a Malé Vojně (Gros- u. Klein- Aigen) za Všeruby, jež nyní patří Bavorsku, byly nepřátelské voje na útěku dobíjeny.

Když pak později císař Jindřich III., bezpochyby naučením Vintířovým (on v Šumavě již po třicet let poustevničiv, znal všecky její průsmyky a zakládal sám stezky na mnohých místech) s dvojím vojem jižněji od Kdýně, asi podél řeky Otavy neb Úhlavy, vniknul a ku Praze až k levému břehu Vltavy přirazil, musil se s ním vévoda Břetislav usmířiti a že poplatek odváděti bude, přislíbiti. Za to však, když vojsko německé ze země české vyšlo, obnovil Břetislav na hranicích země české a moravské řád krajistní, jímžto pohraniční obyvatelé k ochraně pomezí na způsob vojenský postaveni byli pod správu zvláštních vůdců, totiž krajistní kůr, nedadouce nepřátelům do země nájezdy činiti.

Zdá se, že Chodové Domažličtí již dříve od panovníků českých k hájení průsmyku všerubského ustanoveni byli, neb Hájek se zmiňuje ve své kronice, že Břetislav kázal Chodům v r. 1040. les zaroubiti, t. j. na stezky záseky učiniti, a že dostali Chodové nějaké svobody. Že již tehdáž svobod požívali, upříti se nedá.

Mnozí jiní historikové se domnívají, že Chodové jsou původu polského, z oněch Gdečanův, kteří sobě žádali, aby je vévoda Břetislav do země české přesídlil.

Chodové doposud rozeznávají se od obyvatelů druhých vesnic českých svým zvláštním krojem, zvláštní stavbou příbytkův, zvláštními zvyky, zbožností a spořivostí, také i nářečím, říkajíce na místě byl „bul" atd., odkud jim přezdívka „Buláci"; též i tvrdé ł u nich slyšíme vyslovovati.

Chodovských vesnic bylo čtrnácte, a to: Pocinovice, Lhota, Kyčov (Klíčov), Mrdakov, Tlumačov, Stráž a blízko ves Drbov (jež spustla

[1]) Zajisté nemýlíme se, řekneme-li, že bitvy tyto strhly se u Příkopí, neb dosud zde nalezají se zákopy mohutné a trojnásobné.

a na místě jejím jest rybník Domažlicům přináležející Vrbov čili Drbov), Oujezd, Draženov, Chodov čili Kodov, městys Kleneč, Potřekov a pustá ves Žďár.

Že Chodové stráž pomezní drželi, dosáhli za tuto důležitou zemskou obranu mnoho práv a výsad; oni zasedali i v zemském sněmu a musili, kdykoliv český vladař do krajiny jejich přišel, pod svým praporem (se znakem psí hlavy) a sekerkou čili čekanem[2]) ozbrojeni se mu představiti, že podobně pracujícím včelám svou důležitou a čestnou službu pilně a svědomitě vykonávají.

Les pohraniční až k vesnicím Chodovským, k Pocinovicům, Lhotě, Kyčovu, Mrdakovu, Tlumačovu, Stráži, k Drbovu, Oujezdu, Draženovu, Kodovu, ke Klenči, Potřekovu a ke Žďáru dosahoval, tak že Chodové držívali stráž pohraniční ve hvozdech Šumavských a na zemské stezce Norimberské. Vesnice od těchto Chodovských na jih na hranicích bavorských v českém pohraničném hvozdu vzešlé, jsou z pozdějších časů, kde Chodové patřili pod ochranu Domažlických aneb později vystavené, když Chodové poddáni byli Lamingenům, kamž Lamingenové německé osadníky povolali, aneb ještě z pozdějších dob kolonisace Němců za dob Stadionů.[3])

Z dob Břetislavových, kde Chodové ve válce r. 1040. s Jindřichem III., císařem německým, děláním zásek a osobní chrabrostí valně se vyznamenali, zdá se, že od Břetislava Chrabrého mnohými výsadami nadáni byli, neb již v té době strážcové při ostatních branách zemských od jistých robot zemských byli osvobozeni.[4])

Jakým způsobem se vykonávání hlídky dálo, neumíme povědíti. Z listu krále Fridricha falckého Chodům r. 1620. vydaného jde na jevo, že se to dělo dle vesnic v jistém pořádku, a že se stráž musila ve dne v noci držeti.[5])

Až do počátku XIV. věku neměli tuším Chodové psaných privilegií; starodávný zvyk, od pokolení k pokolení se udrževší, byl pravídlem jak jejich povinností, tak také jejich práv. Jen nahodilá potřeba, obyčejně když někdo Chody chtěl v něčem zkracovati, byla příčinou, že si vyprosili stvrzení svobody na tu věc. Nejstarší takové

---

[2]) Čekan, čakan, na Chodsku „čekana“, hůl a zbraň zároveň, asi 1½ m. z výši z tvrdého dřeva. Na dolním konci měl silný ostrý bodec, na hoře pak sekerku s palcátem. Bradlo bývalo na hoře až na stopu plechem a hřeby hojně ozdobeno. Čekany nosívali za starých dob mužové ženatí, když vycházeli za službou, do Bavor, do města (totiž do Domažlic) k svatbám a na křtiny atd.

[3]) Bavoři za příkladem Chodů českých utvořili si Chody bavorské. Již německý císař Jindřich IV. v r. 1086. věnoval osady Brod a Krabice mocným pánům z Bogen, aby zde na hranicích proti Čechům silnou stráž utvořili a stále vydržovali. Za dob husitských byla pohraničná stráž bavorská rozmnožena, a veškeré k boji schopné měšťanstvo v Brodě k zvláštní zemské obraně přiděleno, aby hranice proti vpádům českých nepřátel hájili. Tato měšťanská pohraniční obrana udržela se pak na Brodě po mnoha století, byvši teprv v r. 1771. rozpuštěna a všech vojenských služeb zbavena.

[4]) Stráž při přechodu Libečském mezi župou Čáslavskou a Brněnskou byla osvobozena od všeobecné povinnosti stavení hradů a tažení do pole při vojenské výpravě (Erben regesta 109.), a lid kláštera Tepelského osvobozen byl od stavení hradů, od vojenské výpravy, od opravování cest a sekání lesů, zvláště pak měli toho osvobození požívati lidé z Teplé a v celém okolí při lese bydlící, jimž jediné náleží, aby ohražovali a hlídali bránu zemskou. (Erben reg. 2. 56.)

[5]) Viz Archaeologické památky díl VIII, r. 1868—69., z nichž tuto stať hlavně čerpáme z díla „Domažlice a Chodové ku konci XVI. a na začátku XVII. věku“ od Josefa Emlera.

obdarování jest od krále Jana, aby právo zákupní míti a podle toho práva dědictví svého, na němž seděli, požívati mohli. Král Jan vyňal r. 1325., 16. března Chody, kteří ve vsích Postřekově, Klenči, Draženově, Újezdě, Tlumačově, Mrdákově, Klíčově, Pocinovicích i jinde blíže Domažlic a blíže lesa obývali, z právomocnosti župní či snad od soudu purkrabského v Domažlicích a svolil k tomu, aby téhož práva požívali jako Domažlice s tím zvláštním doložením, aby sé toliko ve čtyřech nedělích v Domažlicích nad nimi soudy držely, a onino na nich odpovídati povinni byli, a to proto, poněvadž jsou od města vzdáleni a velké mají povinnosti. (Pokračování.)

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

Jsouc sám první člověk, který se na světě objevil, byl prvním řemeslníkem a průmyslníkem. Nejen naše bible, nýbrž i veškerá nejstarší podání národů pohanských líčí prastav člověka jako svrchovanou blaženosť; příroda samoděk poskytovala mu všeho, čeho potřeboval — až teprve, proviniv se a přestoupiv zákon Boží, vyhnán byl z rajské této blaženosti, a nastal mu život plný svízelů. Nejen že v potu tváře jedl svůj chléb, on v potu tváře pracoval, přemýšlel, dumal a vynalezal; nesčíslné potřeby tělesné dorážely na něho; volal v něm hlad po ukojení, tělo po oděvu, obuvi, po příbytku; tyto veliké a četné potřeby naučily jej býti řemeslníkem. První člověk, dychtě po ukojení těchto přečetných potřeb, byl zajisté pravým všeumělem; kolikráte asi jednu věc začal, zkazil, začal a zase zkazil, nežli jen poněkud se mu povedla! Kolik tisíc a tisíc změn podstoupil, nežli dostalo se různým výrobkům řemeslným tvaru a podstaty, jakéž mají dnes, kolik asi práce, potu, snahy a namahání stály tyto podniky, než jen poněkud se zdařily, než jen poněkud mohl člověk užiti výrobku, na němž kolik dní a nocí namahavě pracoval.

Prvý člověk byl i zajisté prvý kuchař, pekař, prvý krejčí, obuvník, sládek, tesař, zedník i stavitel zároveň. Potřeby výživy a obydlí se týkající byly nejnutnější, ty naučily jej těmto řemeslům v nynějším slova smyslu. První řemesla a první snažení průmyslné u všech národů vznikla ze života rodinného, tím více i u nás Čechů a Slovanů vůbec, kde život rodinný byl velice utěšený a v pravdě patriarchální. Jsou mnozí dějepisci, kteří tvrdí, že před početím stavu městského, tedy asi před šesti sty lety, nebyl stav řemeslnický u nás v Čechách v rozkvětu, což jest tvrzení nesprávné a velmi snadně lze je vyvrátí nejen zdravým rozumem, nýbrž i z dějin vůbec. Stav řemeslnický bujel dávno před početím stavu městského, zvláště po zavedení křesťanství v Čechách, jakž budeme míti v náčrtu tomto dosti příležitosť dokázati.

Když naši předkové se ve vlasti této usídlili, jali se s výtečným výsledkem vzdělávati půdu a přinesli s sebou i některé nástroje, nejen hospodářské, ale i hudební: varyto, kotly, roh, dudy, trouby, bubny. Z toho jasně jest viděti, že znali kovy a práci ve dřevech, a to dosti umělou a jemnou; oni znali slévačství a slévali z kovů skvostné

a nádherné sošky bohů, oni robili vysoké a cenné poháry, do nichž vyrývali písmem rozličná slova; jejich popelnice pohanské, jakož nalezly se a dosud často se nalezají, svědčí o veliké dovednosti v hrnčířství a kamenictví, jakž svého času pravý obdiv starožitníků způsobil vykopaný zlomek hliněného plastického obrazu u Všerub r. 1856. nalezeného. Naši předkové, národ pokojný a mírumilovný, měli stálá sídla, z čehož souditi lze, že se nejen starali o potřeby rodinné, ale že i přilnuli s láskou k té zemi, ve které se usídlili, a proto byly ochotni hájiti ji proti četným nepřátelům — k hájení tomu třeba bylo zbraní. Zachovaly se dosud z dob nejstarších sekery, kladiva, mlaty, štíty a oštěpy; na některých z těchto druhů zbraní nalezeny překrásné práce řezbářské, různé okrasy a figury vesměs přejemně rukou robené.

I šperky, zvláště bronzové, jež v různých končinách vlasti naší nalezeny byly, svědčí o vkusu a dovednosti staropohanských předků našich. Nalezenyť sponky, jež pohanské Češky na hrdle nosily, obručí (nynější náramky), obuší (naušnice) a skránce (věnce či diadémy.) Že pak vůbec uměli pracovati i ze dřeva (nástroje hospodářské, hudební, zbraně, stavění příbytků), dovedli zajisté i nejpotřebnější nábytek si zrobiti. Zvláště pracovali pěkné stoly, jež ovšem byly zcela jiné, nežli naše nynější. Bylyť velmi nízké, neboť kolem nich nesedělo se na židlích, nýbrž na zemi, zvířecími kožemi pokryté. Stůl tento byl jim posvátný jako oltář; otec rodiny jej před jídlem žehnal, kladl na něho sůl a chléb a stavěl sošky bohů. I průmysl, který oděv zastupuje, pěstoval se pilně. Předla se vlna a vzdělávalo se konopí. Čechové nosili řasnaté pohodlné pláště bez knoflíků, v zimě kožich. Krzno bylo kožešinou vykládané; plachta zval se široký plášť bez rukávů, římskému sagum podobný; ženské nosívaly řízu ozdobně lemovanou a bohatě okrášlenou. Čepice byla z kožešin, na místo botek z bůvolí kůže, někdy též dřevěnky. Bylť tedy takový Staročech spíše kožešníkem nežli krejčím; a bývalí kožešníci byli tím, co dnes jsou krejčí, kloboučníci a obuvníci dohromady; vždyť kožešníci a obuvníci teprve v pozdních dobách od sebe se oddělili.

Že průmysl barvířský i tkalcovský i v dobách starých byl zastoupen, můžeme souditi ze svědectví starých kronikářů, kteří vesměs vypravují, že v dávných dobách před lidem branným neseny byly pestré a ozdobné korouhve. Byla to zajisté dobrá domácí práce!

Medovina a pivo vařeny bývaly v domácnosti; zvláště pivo jest v Čechách od dávna známo, jak už sama etymologie slova toho dostatečně svědčí. Bývalať piva pšeničná, sladká, a ječná, hořká; privilegia doby pozdější nejčastěji se týkají vaření piva. Druhdy celí rodové dělávali jedno řemeslo, od něhož u sousedů dostali jméno; řemesla ta dělána byla dokonale a zručně; dokonalosť i sběhlosť tu dědil otec od děda, syn od otce, a vyučili se mu tak, jak je pradědové dobré paměti umívali. Do učení k cizímu nebylo tehdy ještě zvykem dávati, a tak se stalo, že řemesla kolik set roků ostala v jedné rodině. Jedna rodina ku př. uměla zručně stavěti domy, druhá pracovati oděv a obuv, třetí zbraně, a tak podobně. O tom svědčí již původ přemnohých místních jmen osad v Čechách, a zajímavo jest, toho si povšimnouti. Neboť vedle jmen zaměstnání rolnické připomínajících, jako Makov, Ovčáry, Mlékovice, Ořechov, Máslovice, Žitňoves, Jeteliště, a jiných, jakož i vedle jmen posměšných: Oslov, Všetaty, Koloděje, Všechlapy, Masojedy, Pečekozly, Soběchleby, Nahoruby atd. přemnohá jména místní

mají původ svůj od zaměstnání řemeslného, jakéž obyvatelé jejich vykonávali. Tak v Kovárech, Kovářích a Kovářově kovali a vůbec kovem pracovali; ve Štítarech dělali štíty, mlaty a jiné zbraně; v Cetoradech robili okrasy šperkovní (cetky, raditi = robiti), v Mečířích meče; v Žernosekách sekali žernovy, v Mydlovarech vařili mýdlo, ve Sklářích, Sklenářicích a Sklenářovicích vyráběli sklo; v Peceradech robili pece, v Kladrubech tesali klády a mýtili lesy; ve Smolotelech vařili a prodávali smůlu; v Zeměchách, Potěhách byli rolníci (těžiti zemí, Zemětěhy, Zeměchy), rovněž v Poleradech (robiti na poli), ve Voděradech stavěli na vodě, v Koceradech robili kotce (dřevěné stánky, boudy), v Ratajích (Oratajích) orali: v Črtoryjích ryli písmo, črty, a byli písaři run; v Pardubicích žili pilaři, řezali duby na prkna. Ve Velvarech a Malovarech asi mnoho piva se vařívalo; v Měcholupech pracovali měchy; v Bečvárech dělali bečky, — to bylo nejvíce tam, kde byli vinice. V Hrnčířích pracovali hlinou a vyráběli hrnce. Za starodávna slulo mlynářství žďárství; tomu nasvědčují jména Žďár, Žďáry, Žďárky, Žďárek, kdež obyčejně mlýn původem prastarý se nalézá.

Dávno před narozením sv. Václava jmenují se již v Čechách někteří živnostníci: bečvár, číšník, dřižec (dřevoštěp), lavičník, míškar, pardub, štítar, tesar, voděrad (na vodě jezy stavěl), vozar, kolár (vozar robil vozy, kolár toliko kola), více méně dřevem pracovali; brtník, medar, včelník zaměstnávali se včelařstvím a výrobou medu, tehdy k medovině tak nezbytného; cetorad dělal cetky, šperkovní ozdoby; jílovec a rudník, doloplaz, ryžer, jílovaly zlato, rozklepávali rudy, dobývali jich a rýžovali; jirchář, koželuh a kožešník s kožinami pracovali, kunar výhradně kůže kun vydělával.

Hajný byl tolik jako hlídač; mimo to byl lesní, lovec a pohajný; kdož vodívali smečky psů, zvali se holotové čili psáři. Dosud jméno holota jest hrubá nadávka; ovšem že asi tito holotové, či jak mnohem později se říkalo psáři a psovodi nebyli asi lidé příliš kalí; křik, váda, hluk byl jim asi téměř stálým společníkem. Zvláštní zaměstnání měl vlkovyj; byl to člověk, jenž při polování na vlka uměl napodobovati vytí vlčí; a někteří dospěli v tom takové virtuosity, že byli hledáni a dobře odměňováni, když podnikány výpravy na tyto šelmy, druhdy tak v Čechách rozšířené. Chmelík hospodařil s chmelem, sládek dělal slad, (ti, kteří vařili pivo, zváni jsou pivovárníci; teprve v době pozdní jméno sládek a pivovarník zplynulo v jedno) vinar pěstoval víno, polerad lopotil se na poli. Mydlovar vařil mýdlo, pecerad stavěl peci, uhlír pálil uhlí, črtoryj ryl písmo, lahevník dělal hliněné lahve, orataj oral, smolotel pálil smolu. Rybár prodával ryby, uměl je pěstiti a lapati; pstružník toliko pstruhy pěstoval a ku prodeji nabízel. Těhaři (pracovníci na poli, těžiti = pracovati zemí) vyklučené leny s pole vzdělávali. Dosud slovo „těhař“ žije v Čechách jako provincialismus a značí člověka těžkou práci polní konajícího. Tito těhaři zvláště po roce 1016. v Čechách se rozmohli; neboť v prvé čtvrtině tohoto století přemnoho lesů spáleno bylo, aby vzduch se čistil a tím strašlivý mor tehdy zuřící zahuben byl; lesní spáleniště tu přeměňována v úrodná role. Sladovníci (sládci) již ku konci XI. stol. v Praze na Trávníčku pod Petřínem, se připomínají, bylit to: Sobík, Časboň a Sešur. Zvláště čilý život řemeslnický byl v podhradích. Pod hrady rytířů a pánů usídlili se vždy rodové, kteří uměli vykonávati práce řemeslné. Tak připomínají se v podhradí pražském a vyšehradském zvláště ko-

váři, kotláři, ševci, sládci, štítaři, dřížžecci, pekaři, kuchaři, koželuzi, kunaři, mlynáři, zlatníci; v podhradí boleslavském míškaři, mlynáři, pekaři, kunaři, ševci, zlatníci, pkelníci, v žateckém koželuzi, číšníci, železníci.

Co se týče obchodu v oněch dobách, vyvážely se z Čech nejvíce polní plodiny, dobytek, koně, ovce, kůže, vlna, vosk, med, železo, a že nebylo tehdy peněz, vyměňovalo se to zase za sůl, víno, koření, šafrán, skořici, plátna a hedvábné látky; nejvíce bylo třeba soli. Hojně se do ciziny prodával sýr, máslo, medovina veliké množství zbraní a mnoho nástrojů hospodářských. Tyto věci tvořily základ a jádro tehdejšího průmyslu českého; celé lodi kos, srpů, pluhů a jiných hospodářských nástrojů odvážely se do Drážďan a odtud na trh do Lipska, kdež bylo zboží podobné hledáno a dobře prodáváno.

Tážeme-li se, jaký plat tehdejší řemeslníci a průmyslníci za své práce měli, tu jest nám odpověděti, že dokud nebylo peněz, práce zase prací se odměňovala: jeden druhému pomohl tak, že za oděv ku př. zrobil stůl neb nádobí hrnčířské, neb co právě uměl; dal třeba též obilí, medovinu, slad, neb co měl. Tehdy měl každý pozemky, jež ho živily; práce řemeslnické nekonal proto, aby se vyživil, nýbrž proto, aby potřeby své ukojil a uhradil. Nedovedl-li toho sám, hledal pomoci u druhého, a toho odměnil svou prací, kterou zase ten druhý nedovedl; a tak byl obchod dosti čilý.

Veliký a nesmírný obrat nastal, když blahonosná nauka Kristova rozšiřovati se počala v našich zemích. S ní dostavily se sem i první, neznámé dosud známky vzdělanosti východní a jižní; známost astronomie, zeměpisu, lékařství a jiných, až dosud nepovědomých nauk. První mniši byli i dovední a výteční řemeslníci: klášter podobal se veliké dílně, v níž bylo vždy velice na pilno. Křesťanské chrámy chovaly v nitru svém vše, co bylo tehdy nejcennějším a nejvzácnějším; mniši byli řezbáři, kamenníci, malíři, klempíři, sochaři, zvonaři, hudebníci a praví všeumělové v nejušlechtilejším slova smyslu. Z klášterů rozšiřovala se dovednosť řemeslnická po celém okolí. Kde stál klášter neb kostel, tam vzniklo brzy město neb hlučné podhradí. Umění knihtiskařské dávno před vynalezením zastupovali mniši v klášteřích opisováním knih, v čemž zvláště Benediktini vynikli. Psávali na pergamenĕ a na papíru bavlněném, jenž byl ode dávna známý Číňanům. Od nich naučili se jej znáti Mongolové, pak Arabové jej od nich přinesli a zanesli jej do Španěl, odkudž přešel k podnikavým, pohyblivým Řekům obchodníkům, kteří kočovali se svými tovary kolem Černého moře. Nejspíše přinesli jej věrozvěstové svatí Cyrill a Methoděj do našich vlastí.

O účinu, jejž mělo zavedení křesťanství do Čech na řemesla a průmysl, bylo by lze psáti celou monografii. Jakmile některý duchovní řád zde se usídlil, znamenalo to rozkvět obého, řemesla i průmyslu, a tudyž i obchodu, jenž jest přirozeným důsledkem obého.

Bohužel, že v Čechách velmi rozšířen jest omyl, jako by po osudné bitvě na Bílé Hoře duchovní řádové sem se byli úprkem hrnuli. Tomu není ovšem tak, jak leckterý povrchní domnělý „vzdělanec“ povídá. Nejstarším řádem duchovním v Čechách jsou Benediktini, jež osadil r. 993. Boleslav II. v Břevnově. Po válkách husitských ležel klášter dlouho ladem, až jej obnovil Rudolf II. r. 1592. Benediktini břevnovští byli, co se řemesla týče, učitelé celého svého okolí; nejen

že veškeré potřebné věci sami si velmi vkusně a dovedně pracovali, ale oni vyučili i jiné; rovněž r. 1126. Premonstráti na Strahově a v Teplé; Cirterciáci r. 1143. v Sedlci a Johanité r. 1159. Vladislavem I. v Jerusalemě poznaní a v Praze pak usedlí, kteří měli rozsáhlé známosti v krajinách východních o obchodu a průmyslu východním. Jakmile přišel nový řád duchovní, dostavilo se s ním mnoho nových, až dosud neznámých řemesel neb výhod, zručností a sběhlostí v nich. Tak přišli r. 1226. Dominikáni k sv. Klimentu na Poříč; r. 1233. Františkáni do Prahy na František ku sv. Anežce; r. 1237. Křižovníci; r. 1285. Augustiniáni k sv. Tomáši na Malou Stranu; r. 1341. Kartusiáni na Smíchov; r. 1347. Karmelitáni, jež Karel IV. zavedl k Marii Panně Sněžné; Jesuité přišli r. 1556., Barnabité r. 1627., a byli zde až do r. 1786., kdy zrušil řád jich císař Josef II. R. 1793. zavedeny sem jeptišky Karmelitánky, kterým lid dosud říká Barnabitky; Piaristé objevili se v Čechách teprve r. 1640.

Všichni tito řádové — zvláště pak Jesuité — velice byli pečliví výzdoby chrámů, jež bývaly vesměs nádherné. Co tu pokladů uměleckých, pokladů lidské dovednosti nahromaděno! Co tu cenné, skvostné, vzácné práce, jíž až podnes každý znalec s upřímným zápalem se diví! Z toho snadně lze věřiti kronikářům, že kde byl klášter, tam všude bujela řemesla a umění. Mniši ovšem sami mnohé práce řemeslné si konali; ale k dílům tak monumentálním, jakáž v klášteřích a chrámech vykonána, tisícerých rukou bylo třeba, a nebyli by stačili mnichové samotní, neboť mimo to léčili, vyučovali, opisovali knihy a duchovními cvičeními se zaměstnávali; zaučovaliť si oni sami četné řemeslníky, kteří dle návodu jich a příkladu pilně pracovali. Na všechna řemesla bez rozdílu mělo zavedení křesťanství účin ohromný. Jak ku př. povzneslo se stavitelství stavbami velikolepých a nádherných chrámů. Při stavbě kostela sv. Jiří r. 912. zvláště pochvalně činí se zmínka o Miroboji jakémsi, jenž byl výtečný sochař a kamenník.

(Pokračování.)

Mihovio Pavlinović.

Dalmatský kněz-vlastenec a vůdce lidu.

Dle pramenů podává **Josef Kouble.**

Dne 18. května t. r. v půvabné Podgoře pod Biokovem na břehu Siného moře vypustil šlechetnou duši svou neohrožený bojovník za práva hněteného slovanského lidu, věrný syn církve a národa svého, vzorný kněz, vynikající řečník, publicista a spisovatel chorvatský — don Mihovio Pavlinović.

Ve službě národa klesly jeho síly, oněměl jeho hromový nepřátelům strašný hlas, a on ještě v mužném věku spočinul v lůnu své mladickým žárem milované země, aby více nepovstal... však přece povstal, aby na věky žil v upomínce celého Slovanstva! — Hrob Pavlinovićův zdobí již nesčíslný počet krásných věnců: chorvatský národ z celého Přímoří zasypal rakev miláčka svého kvítím a horkými slzami, když z chrámu Podgorského, v němž on prvý staroslovanskou bohoslužbu zavedl, žehnané ostatky jeho provázeny byly ke hrobu na

břehu moře; ze svatyně oné, v níž on po 15 roků jako farář přinášel za svůj národ Božskou oběť, v níž jeho neodolatelný hlas, onen mohutný hlas, jenž se později rozléhal po sněmovnách v Zadru, Záhřebě a Vídni na obranu víry a vlasti, lid chorvatský poučoval, sílil, rozněcoval a hotovil k budoucím bojům, které on jako praporečník a náčelník národu svého hrdinně bojoval, a dílem i vítězně vybojoval.

Když národ v zoufalém boji za svou duševní a politickou emancipaci vytvořuje sobě velebně mohutnou epopeji, praví rekové epopeje musí býti takového rázu, jakým byl onen „Podgorský poustevník", don Mijo Pavlinović. I nás Čechy vroucně miloval onen Dalmatský vlastenec, nadšeným slovem ozval se za práva naše na sněmu Vídeňském, a slova jeho ozvala se tisícerým ohlasem od českých hor. Položme tudíž i my na kyprý ještě rov jeho skrovný vínek upomínky a vraťme tak národu, z jehož lůna nebožtík vyšel, za ušlechtilé snahy jeho lásku vzájemnou.

Mihovio Pavlinović, jenž zaujal prvé místo v literárním a politickém ruchu slovanské Dalmacie, narodil se 28. ledna 1831. v Podgoře, vesnici Makarského Přímoří, v zátiší skalnatém a romantickém, jaké duchu lidskému vštěpuje myšlénky vzletné a mohutné. Nepřátelé národa jeho, kteří nechtěli jej zváti pravým jménem, říkali mu za doby nejlítějšího národního zápasu „il romito di Podgora" — Podgorský poustevník. A vskutku M. Pavlinović za bouřlivých událostí svého plodného života zůstal ocelovou povahou, nezměnitelným zápasníkem práva a osvěty, živým křemelem Biokovské planiny, pevné té ohrady čarokrásné Podgory. V tom čeřenu skalistých hor vyrůstal Mijo, prostoduchý synek panenské přírody, uče se na matčině klínu jazyku svého národa, aby se zaň modlil...

Záhy přišel do Makarské na studie, kde mu vykázáno potupné místo za tabulí na „černé" lavici, označené bílým výkresem osla s velikýma ušima — poněvadž neuměl ani hlesnouti italským, tehdy vyučovacím jazykem. Biokovský žáček usedl na místě hanby, aby později vsedl na bujarého chorvatského oře, a rytířsky dorážel na nepřátely!

Probiv se s mnohými nesnázemi třetí i čtvrtou třídou normalní, bavě se lovem mořských ptáků a veselými šprýmy Přímořských hochů, byl poslán do Spljetského semináře mezi kleriky, aby se nepřervala kněžská tradice v rodině, a arcikněz don Lovro měl důstojného následníka, jakož i touha rodičů se vyplnila, by vlastní syn za duši jejich se modlil. Avšak ve klášterních zdech nelíbilo se mladému nevázanci, zrozenému v horském ovzduší, takže životu seminářskému živou mocí se protivil. Druže se s vrstevníkem svým ze Spljetu, malým Lukou Botićem, později vynikajícím básníkem, zamiloval si volnou přírodu, oddal se opětně starým zábavám, ano i vojenským hrám a závodům, jimiž duch se probouzí a tělo sílí, až se na oba zdvihla celá bouře, a mladý Mijo musil na třetí rok opět do semináře.

Brzy přišla řada na latinský a italský jazyk; řeč Virgiliova a Danteova zaujaly jej tou měrou, že po celé noci četl Manzonia, Ariosta, Tassa, Danta, Segneria, Virgila a větší část spisovatelů latinských a italských. Prosa latinská a verše italské šly mu jako z rukávu. V šesté a sedmé třídě došel řad na historii, řečnictví a filosofii, při čemž studoval Giobertia, Galuppia, Cantua. Během několika neděl dobou noční vycvičil se ve francštině, a jal se čísti Massilona, Bossueta a Fenelona. V osmé třídě přilnul k řečtině: během osmi měsíců učil se

jazyku tomu každodenně nejméně do sedmi hodin tak, že bez slovníku četl Homera i Herodota, a to v oné době, kdy na Dalmatských gymnasiích žáci jedva znali dobře řecky čísti ku konci osmé třídy.

V té době od páté do osmé třídy shromáždil se kroužek seminářských přátel, z nichž nejvíce vynikali: Botić, Nodilo, Perišić, Čelan, Vežić, Glavinić, Ljubić, Puljas a j., a z nichž každý později zaujal čestné místo v literárním neb politickém ruchu své vlasti, která byla tehdáž Benátským přívěskem.

V Zadru Pavlinović, stav se bohoslovcem, jal se studovati slovanský jazyk, starý i nový, pod vedením nezapomenutelného i v Praze známého slavisty, kněze Ivana Brčiće, probíraje se v prostonárodních skladbách, ve vzácném slovníku Vukově a všech jeho sbírkách. Zatím pak opět nové potřeby a záměry se vyskytly: počal studovati německý jazyk po sedm hodin denně, aby mohl rozuměti Kantu, Schilleru i Goetheovi, od nichž naučil se milovati samotu a naslouchati tajemné poesii přírody.

Hlas o chorvatské krvi, prolité na uherských nivách na obranu národní samostatnosti, zachvěl již r. 1849. srdcem ohnivého jinocha, takže počal kolem sebe shromažďovati vybranou družinu, rozplameňuje každého k vědění a k práci, aby svým časem, jsouce po různu za svým povoláním rozptýleni, zanedbaný lid v Dalmacii probuzovali a k znovuzrození přivedli. Bratrstvo toto mělo významný název: „Regimenta Neboj se“, a praporem jeho bylo „Bog i Narod“. Malá ta četa rozešla se do světa za reakce r. 1850—1860., nezapomenuvši nikdy hesla ni slibu svého, ni vzájemné bratrské lásky. Když v Záhřebě bánská konference vyzvala k hotovosti jednokrevnou brať pod Velebitem, mladý plukovník v rouchu Podhorského faráře uprostřed líté zimy vyskočil na jaré nohy, letem obešel okresy Krčský a Cetynský, i shromáždil opět starou „regimentu“, rozvinul starou zástavu, nalezl jí věrných, mladých bojovníků, a vzhůru k dílu, aby kolébka chorvatská — Dalmacie osvobodila se jha italského.

O málo jen scházelo, a Mihovio byl by se dal zcela jinou cestou r. 1852., kdy ještě jako bohoslovec, jsa nadšen srbskými písněmi a zaplašen germanisací Bachovou, s Lukou Botićem a ještě několika vynikajícími soudruhy se rozhodl, vydati se na cestu skrze Bosnu do svobodného Srbska. Než slzy ovdovělé matky a láska ku stavu duchovnímu v poslední chvíli rozloučení odvrátily jej od tohoto záměru, který tehdy jediný uskutečnil a neslýchaná muka vytrpěl oplakaný básník „Pobratimstva“ a „Bědné Máry“ — Luka Botić. — Ježto uzavřený život v Zadru a suchoparné učitelské přednášení Mihovilu velmi proti mysli bylo, pustili jej s několika přátely seminářských nespokojenců, aby dokončil studia v Makarské u volnějších františkánů. Ale ani tam neměl Pavlinović klidu: zřídil vedle starého nový spolek klášterních přátel, mladých vynikajících snaženců: Puraliće, Tomiće, Šuštiće, Čavka, Šalinoviće, kteří se vesměs okolo zástavy „Bog i Narod“ seskupili, a heslo její proměnili jasnějším biskupa Štrossmajera: „Sve za vjeru i domovinu.“

R. 1854. byl Pavlinović vysvěcen na kněžství. Aby dokonaleji prostudovati mohl život a jazyk národní, aby byl samostatnější a neodvislým v boji svém za národ, jemuž se posvětil, věnoval se správě duchovní. Prvou oběť, kterou přinesl Bohu v staroslovanském jazyku, věnoval znovuzrození svého národa, od té doby držel se pak

staroslovanského posvátného jazyka až do své smrti. Když pobyl farářem několik měsíců v Malých Drašnicích, rodiště jeho Podgora pozdvihlo obecně hlasu svého, vyprošujíc si Pavlinoviće za svého duchovního pastýře, což se i stalo. V osamělém místě onom, v tom horském zátiší, připravoval se mladý, ohnivý kněz k ušlechtilému poslání svému zapomenut ode všech, vzdálen ruchu světského, pilně studuje z kněh a poznávaje z vlastního názoru důkladně život národa svého, jemuž byl pastýřem, učitelem, rádcem i přítelem. Osvícený duch jeho brzy postřehl, že v nitru jeho spočívá mohutná síla, aby byl reformatorem a cestu klestil svěřenému lidu svému, jenž v okovech neuvědomělosti dlel upoután. Tyto snahy jeho zdvihly však na něho mnohé bouře se strany duchovenstva, soudních úřadů, ano i lidu. Než spravedlnosť a energie, přízeň poctivějších a osvícenějších činitelů přísný a bezúhonný život, nadšená kázaní po biskupství dobyly mu čestného vítězství.

Nastal rok 1860., a první volby r. 1861. Lid od Betiny do Neretvy již poznal hlas svého Dum Mija (pod tím jménem zná jej a zove jej tak veškeren lid v Dalmacii) a jednomyslně lnul k němu jako k budoucímu vůdci svému: avšak ještě mohutní a nezdolní živlové stavěli se mu v odpor při volbě ve Vrgorci, jakož i prudká moc politické vlády, u níž byl Pavlinović již za Krimské války zaznamenán jako nebezpečný „Panslavista“. Nicméně poctivosť, vědění, energie, břitké a neodolatelné slovo výmluvného řečníka zvítězilo i na volebním bojišti; byl Pavlinović značnou většinou zvolen poslancem od voličů dolního Přímoří.

V době, kdy v Dalmacii považován byl velezrádcem osvěty, civilisace, svobody — každý, kdo by se byl opovážil jen hlesnouti o Chorvatstvu a chorvatském právu, v době bezvědomého otroctví, kdy i lidé rozumní považovali za poblouzení, pomýšleti na vykoupení a obrození; v době, kdy peníz představoval svědomí, a svědomí neprodajné značilo žalář: vstoupil Pavlinović v prvý Dalmatský sněm r. 1861.

Tu otřásl dvoranou sněmovní jeho hromový hlas: „Já jsem synem bezprávného národa, národa bez sebevědomí, potlačeného a roztrhaného; chci svůj národ vzíti pod ochranu oněch zásad a zařízení, která vy, národní utlačovači, hlomozně prohlašujete. Vaše práva jsou podvodem a lží, vaše svoboda je pokrytstvím, vaše rovnoprávnosť je nesmyslem, dokud nepřiznáte národu chorvatskému v Dalmacii jeho práva.“

Na tomto prvém sněmu Dalmatském, kdež všechno italštinou dýchalo, Pavlinović téměř samojediný zahřměl národním jazykem a neohroženě pozvedl a rozvinul chorvatský prapor s dvanácti soudruhy svými, a ohlásil svůj politický program, jenž měl býti v budoucnosti článkem víry v politických snahách jeho národa. Chorvatský hlahol z dvorany svatého Antonína v Zadru zahřměl a rozlehl se po celé Dalmacii. Boj, lítý a zoufalý boj započal.

Nyní Pavlinović neodpočíval ni dnem ni nocí. Bez jazyku není pravého národa; aby přivykl svou družinu a přátely chorvatskému jazyku, Pavlinović prováděl apoštolát svůj až do nejkrajnějších mezí, nedávaje ni sobě, ni přátelům, ni protivníkům ani klidu ani oddechu. Na sněmu i v klubu, v domech soukromých i místnostech veřejných, v hostincích i salonech, s Lapenovci i s Bajamontovci, s byrokraty i advokáty, po moři i pevnině, s mladými i starými všude stýkal se don Mijo národním jazykem, nedbaje, zdali komu to proti mysli

bylo, takže každý s ním nucen byl dorozuměti se po chorvatsku. Tento každodenní boj Pavlinoviće s italštinou pomáhal vůčihledě k vítězství jazyka i idee chorvatské v Dalmacii. V tom smyslu, vyjímaje Sav. Brčiće (vzácného úředníka a obětovného rodomila), Ljubišu a Dubrovčany, všichni representanti domácí inteligence, kteří pod Velebitem posvětili se práci národní, a v kultuře byli povlaštěni tak, že vlastní mateřštiny znalí nebyli, jemu jedinému děkují za své národní obrození. —

Jako Chorvatům v Dalmacii popírána byla existence jakožto politickému národu, tak všemi silami odpůrcové jeho namahali se, aby jej připravili o poslední majetek jeho — o jazyk mateřský, tlumíce a dusíce každý přirozený rozvoj národní myšlénky na všech vzdělávacích ústavech vesměs italských. Toliko železná vůle Mihovila Pavlinoviće mohla odolati v krutém a zoufalém zápasu proti italštině v Dalmacii, a upevniti dnešní vymoženosti chorvatského jazyka v zemi; v budoucnosti pak, až, dá-li Bůh — slovanský jazyk vybojuje si poslední a rozhodné vítězství, a zaveden bude i do veřejné správy: nestranná historie národního obrození v Dalmacii přisoudí hlavní zásluhu o rozvoj a vítězství národní idee M. Pavlinovićovi. —

Poslání Pavlinovićovo v národě vedlo jej bezděky též k publicistice. R. 1862. vycházel v Zadru časopis „Nazionale“, orgán národní strany, v němž Pavlinović neustále a vytrvale bojoval proti odpůrcům, a to chorvatským jazykem. Od toho času neopustil Pavlinović tento hlavní orgán národní strany, později „Narodni List“ přezvaný, a výhradně slovanským jazykem psaný. V něm do poslední chvíle svého života, při každé vážnější události, s neobyčejnou bystrostí a vzácnou výmluvností rozebíral politické otázky a bojoval za práva svého lidu s takovou přípravou a s takým úspěchem, jak jen lze muži osvícenému, všestranně vzdělanému a povinností svých dokonale vědomému. Rozpravy jeho a články v „Narod. Listu“, Kalendáři Matice Dalmatské, nejpopulárnější to publikaci v Dalmacii, a j. zdály se zprvu mnohým drsnými a podivnými, lepší však znatelé domácího jazyka spatřovali v nich vzor chorvatského slohu. Mnohým zdálo se psaní jeho tvrdým a nesrozumitelným, toho však byla jediné příčina, že lidový ráz a přesný sloh jeho vzorné chorvatštiny byl většině domácích synů, italským duchem odkojených, velmi cizí, takže teprve na jeho vzoru mateřštině své se přiučovali. —

Nejen na řečništi sněmovním a v domácích časopisech budil Pavlinović národní vědomí, nýbrž vydal se i na cesty mezi lid, aby jej osobně seznal, poučoval a živým slovem kázal národní myšlénku a zásady své šířil. Cesty po Posávském Chorvatsku do Srbska a na Černou Horu, osobní obcování na různých národních schůzích, jakož i na sněmích, vyjasnilo a zbystřilo jeho pojmy, rozšířilo jeho politický a literární obzor, a přivedlo jej k utvoření přesného politického programu chorvatského.

Při každé slavnostní příležitosti, jmenovitě při otevírání tak zvaných „čitalnic“ (čtenářských besed), oněch proslulých ohnisek národní idee, rozvinoval Pavlinović svůj politický program. R. 1863. při zahájení čitalnice ve Spljetu, promlouvaje o sv. Jeronymu a Cyrillu, hlásal slovanskou myšlénku a vzájemnost. V čitalnici Zaderské r. 1866. rozbíral život bána Zrinoviće, onoho proslulého reka, vystavuje jej za vzor znovuzrozenému Chorvatsku. R. 1868. při slavnosti Ješanské či-

talnice přetřásal otázku o Chorvatstvu, Srbstvu i Slovanstvu, a o úloze čitalnic.

Každé jeho slovo, každé jeho dílo dýchalo chorvatskou národní myšlénkou, jíž obšírnější výraz dal r. 1870. při slavnosti Imotské čitalnice v nadšené řeči své, ku konci jejíž chopil do rukou chorvatský národní prapor, poklekl a před tisíci shromážděného a mocně vzrušeného lidu přísahou zaslíbil, že kdekoliv by se octnouti měl, nikdy praporu toho z ruky nevypustí, a nikdy se mu nezpronevěří. (Viz: Pjesme i besjede Mihovila Pavlinoviće god. 1860. do 1872. Zadar. Tiskem „Narodnoga Lista" 1873.)

Do té doby neměl Pavlinović nepřátel leč v italském táboře: znenáhla však i v táboru lži-národním povstávali proti němu odpůrci. Po prvém rozpuštění sněmu Dalmatského neměl býti Pavlinović více volen, dostalo se mu však zadostučinění dvojnásobnou volbou. Jedva skončilo se dlouhé a protivné trestní vyšetřování promlčením, statečný advokát Moretti, Trogiran, odřekl se mandátu poslaneckého, a okresy Spljetský, Trogirský, Omišský zvolily opět don Mihu poslancem.

Brzo potom zvolilo jej i Ďakovo na chorvatský sněm do Záhřeba, kde zahlaholil po stoletích opět jednou chorvatský hlas z Dalmacie, toužící po sjednocení jednokrevných bratrů.

Poslancem na sněmu chorvatském byl od r. 1865. do r. 1867., v kteréž době nejslavnějšími jsou řeči jeho konané r. 1866., jednou při debatě o sněmovní adresse, podruhé o zprávě výboru na král. reskript ze dne 27. února 1866. Horlivě tu mluvil pro státoprávní sdružení Dalmacie s Chorvatskem a celistvost trojjediného království. Zajímavo také, jaké stanovisko tu zaujal proti Srbům, s jejichž strany dostalo se mu — a zajisté neprávem — mnohého příkoří; zvolalt k nim: Bratři Srbové, kteří v Chorvatsku užíváte své národnosti a navykli jste ustavnímu životu, vám zdá se, že nadešla doba, abyste bojovali o své jméno; avšak my Chorvati v Dalmacii, věřte, dali bychom se jmenovati po diplomatickém světě třeba Bosňáky, Hercegovci, Černohorci, a nerci-li slavným jménem srbským, jen abychom se naužili své národnosti, a aspoň nějaké míry ústavní svobody."

Po nové době Lapennova konsulátu, když pověstný hrdina ten navrátil se z Vídně, aby na sněmu po nových volbách znepokojoval Dalmacii r. 1867., Pavlinović z poslanecké stolice proslovil mu takový nekrolog, z něhož se Lapenna více nevzpamatval, zato však ve sněmovně zdvihla se strašná bouře, která řeč Pavlinovićovu přervala a skončila se uničením jeho volby.

Z té příčiny přátelé političtí s okázalou úctou rozhodli se dáti litografovati jeho podobiznu, pod níž zaznamenán byl „den 26. února r. 1867." na věčnou paměť uničení jeho volby.

Než jeho neohrožení voliči Černohorsko-Přímořsko-Neretvanští, ozbrojivše se puškami a handžáry, pro živý svět nechtěli vzdáti se svého don Mija, a provázejíce jej do Vrgorce, po celou noc stáli u něho na stráži, a tak po čtvrté zvolen byl do sněmu. —

Mezitím vláda Giskrova pustila se prostředkem jakéhos Wagnera a Alesania na Dalmacii, a byrokracie Dalmatská, nemohši nikdy zapomenouti na onu ránu, již Alesaniovi, jejímu milostníku, zadal Pavlinović, při verifikování jeho volby Siňské r. 1864. (viz: Pjesme i Besjede st. 242.), uvalila na celou farnost Podgorskou přísné trestní vyšetřování pro veřejné násilí a domnělé spiknutí, o něž se prý občanstvo

pokoušelo při jakés soudní kommissi, aby tak bezpochyby ulovili i toho úhlavního protivníka italštiny a byrokrace Dalmatské. Ježto se vědělo, že farnosť ničeho nepodnikala bez faráře, a šroubování paragrafů bylo velmi snadné, zavedlo se rozsáhlé vyšetřování, vojsko bylo ubytováno do domů, a zatím byli nejpřednější obyvatelé schytáni a vyslýcháni, i v poutech do těžkých žalářů zavíráni, při čemž vládní úředníci každému šeptali do ucha vábivá slova: „jen jediné slůvko, že vás don Mijo naváděl, a budete puštěni na svobodu!“

Přes celou jeseň a celou zimu protáhla se vyšetřovací ta muka, a rozmanité pověsti se roztrušovaly. Avšak vše, co bylo živé, mladí i staří, muži, ženy i dívky volali jedním hrdlem: „ať si nás upálí, ať se třeba propadne celá Podgora, jeho přece nikdy nevydáme!“

Tolik přestálých útrap, muka, jež obyvatelstvo pro něho snášelo, a neslýchaná, synovská při tom věrnosť všech osadníků do jednoho — to vše mohutně zachvělo celou bytostí Pavlinovićovou, a zalomcovalo také jeho tělesným zdravím. Když advokát K. Vojnović, bývalý soudruh Pavlinovićův z mládí a nyní vynikající vlastenec chorvatský, v monstrosním processu vinníky šťastně obhájil, které spravedlivý soud Spljetský přes nátlak vládní prohlásil nevinnými, celá Podgora slavnostně uvítala vlasteneckého advokáta u svého faráře.

V tu dobu slovanská kapitula sv. Jeronyma v Římě, uslyševši o vynikajícím působení Pavlinovičovu, jmenovala jej svým čestným členem. (Pokračování.)

Národní divadlo, literatura naše a obecenstvo.

Věru že velmi různá jsou hlediska, s nichž může dívati se posuzovatel na divadlo vůbec, zvláště pak na divadlo naše, jež vystaveno za poměrů nehrubě příznivých, mnohem více u nás znamená, nežli u kteréhokoliv jiného, byť i malého národa. Zajisté málokterý národ jest tak národem „ve zbrani“, jako národ náš, všude boj, všude zápas, ne útočný, ale obranný. Nám nejedná se o dobývání území, my chceme toliko ubrániti staroslavný náš jazyk svatováclavský proti útokům ne sterým, ale tisícerým, a tato defensiva vyžaduje veškeré naše národní bytí. U nás není divadlo ústavem pro pouhou zábavu, u nás jest divadlo pevnou národní hradbou, středištěm mus hudebních i básnických, zdrojem kultury ušlechtilé, vlastenecké a národní, jež má míti účelem předně rozvoj domácí literatury, rozkvět písemnictví dramatického a hudebního, a pak teprve ve řadě druhé předváděti to, co nejvýtečnějšího u národů jiných se objevilo a objevuje.

Tak alespoň každý upřímný Čech představoval si úkol a působení národního divadla, tak bylo tomu též rozuměti z četných různých, v pravdě nadšených provolání, když velikolepá budova nad Vltavou počínala růsti, tak četlo se znovu, když dostavenou již osudný požár zničil. Každý Čech tušil, že zbudováním národního divadla přibyl nám nový, vydatný bojovník, že vystavena byla pevnosť v boji národní defensivy, že stalo se něco v našem životě a pro naše poměry velice významného a blahodatného.

Nemíníme se rozepsati o politickém významu nár. divadla pro národ náš, spíše přihlédneme stručně k důležitosti po stránce kulturní a literární.

Netajíme se tím, že nejsme bohati původními dramatickými díly: nicméně přece jen dala by se jich vyčísti dlouhá řada, a to vesměs dobrých, působivých, zdařilých, která zcela nezaslouženě a beze všeho důvodu kdesi v archivu klidně prachniví. Kdyby dovedná a vlastenecká ruka dovedla zbuditi ze sna tento dramatický Blaník, prohlédnouti, poněkud revisi podrobiti a k životu vzkřísiti celou řadu děl zapomenutých, již tím byl by notný kus české práce vykonán. Myslili jsme, že se tak stane; ale marná byla naděje naše. Než počalo se v nár. divadle hráti, měli rozhlédnouti se konsulové, co dobrého českého bylo již před tím než nár. divadlo bylo dokončeno, vykonáno, a připraviti pečlivě na veliké jeviště. Laciná, opotřebovaná a věru dosti nepravdivá frase, „že obecenstvo na české původní kusy nechodí", tu ničeho neplatí; a co jest na ni pravdivého, tím jsou oni rozhodující páni sami vinni. Vždyť svým přímo řečeno zanedbáváním české tvorby dramatické naučili i obecenstvo býti bez interessu k domácím plodům literárním; vždyť dávala a bohužel často i dává se dosud původním pracím tak chudičká, až směšně bídná výprava, že jsou pravým pariem proti bezduchým, z ciziny přitaženým různým „výpravným" kusům celovečerním.

Ani největší a nejnadšenější přítel národního divadla neřekne, že pro rozvoj domácí literatury učinilo nár. divadlo mnoho. Buďme upřímnými a řekněme zjevně, že učinilo málo, ba velmi málo vzhledem k tomu, co jsme čekali. Vypraviti po dlouhé době jednu hru, a to snad jediné proto, že lze v ní prováděti veliké balety, a v několika měsících rychle ji za sebou obehrati až do omrzení, to věru není vše, co dělati možno a nutno. Českých her bylo celkem velmi chudě dbáno, byly po macešsku pěstovány. Ač slibováno, že zařízena bude při nár. divadle nejvýš nutná škola dramatická a operní, zřízena toliko škola baletní — snad proto, že poměrně nejvíce tato produkce se pěstuje. A přece jak škola operní tak dramatická jest u tohoto ústavu prvního stupně institucí velice důležitou, ba nutnou. Ona vyhledává talenty a vzdělává je, ona vychovává je pro národní divadlo a při něm je udržuje. A to jest věc velice významná. Jak mnohý znamenitý talent buď zcela zakrněl, neb octl se na bezcestí při lecjaké bídné a sešlé společnosti kočující, jež dovede spíše talenty ubíjeti, než vychovávati. Místo zřízení škol těch podnikány cesty do ciziny, jimiž vzešla nár. divadlu ohromná vydání, a prospěch téměř nižádný.

Národní divadlo až dosud bylo jen v tom smyslu „národním", že je národ s velikou obětavostí vystavěl, a ne že by bylo paladiem domácí literatury národní, pěstovalo, vychovávalo a pomáhalo vytvořovati národní literaturu. To jest povinností jeho v prvé řadě; tím učiní se neodvislým od ciziny, odkudž importují se nám na úkor náš často věci velice slabé, bídné, a na něž obětují se veliké peníze.

Žádáme na divadle národním, aby vedle nejsvětější povinnosti své: působiti nejvíce o rozkvět domácí literatury, předvádělo nám v řadě druhé z ciziny u výběru jen to nejlepší a nejznamenitější, co poměrům našim odpovídá. Každá jednostranná nadprodukce budiž vymýtěna naprosto ze síní národního divadla, ať již se týká čehokoli; zvláště pak s veškerým důrazem protestujeme proti gymnasticko-kejklířským představením baletním, jež opanovala repertoir docela.

V tom směru často ovšem odsoudili jsme v těchto listech nár. divadlo a jsme pevně přesvědčeni, že jsme tím kritikami svými sloužili věci dobré a vlastenecké. Opětujeme na prahu nového ročníku zase a zase, že neustaneme v boji proti produkcím tohoto druhu, jež kazí otupují,

a dusí nejen rozvoj domácího písemnictví, ale i vkus, ušlechtilost, mrav a chuť ku práci na poli domácího písemnictví. Gymnastická tato velepředstavení jsou na těle národní literatury nebezpečnou hlízou, již neustaneme potírati, jsouce přesvědčeni, že otravující tento kultus brzy přestane, poněvadž konečně prohledne obecenstvo a řekne rozhodné své veto.

To by věru scházelo, aby v budově, již zoveme s chloubou chrámem umění, nejvíce roztahovaly se nám baletky při hudbě věru cirkusové, a aby lesklé pozlátko effektní výpravy shltalo ohromné sumy peněz, jichž by věru divadlo mohlo jinak a prospěšněji potřebovati!

Nemáme za dobrého Čecha toho muže, jenž ve všem všudy vidí v národním divadle svrchovanou dokonalosť a přísahal by na každé slovo divadelních reklam a kritik. Nikoliv! Mnohem ryzejší a lepší vlastenec je ten, kdo bojuje pro dobro a rozkvět veškerého písemnictví našeho, pro důstojnosť umění vůbec, byť i kritika jeho byla příkrá a ovšem podstatně se rozcházela s onou, jež rodí se v div. kanceláři.

Ať si kdo chce jakkoliv soudí o účelu divadla, my vidíme v něm velice ušlechtilou školu občanského života; a není-li jí, minulo se svým účelem. Divadlo není dům pro špektákl, a praskl-li v Praze jeden tingltangl po druhém, jsme tím zcela bezpečni, že se všelijaká podobná produkce (byť i operety byly vyloučeny) v nár. divadle také nikterak neudrží.

Počínajíce nový ročník objasňujeme tím své hlediště v příčině rubriky této. Jsme úplně neodvislí, nepíšeme své posudky ani pro pana A, ani pro pana B od divadla, nenadháníme divadelní kase a nepomáháme vtloukati lidi do divadla, hraje-li se něco, co do národního divadla nepatří. Hana neb zlosť lecjakých lidiček pranic nám nepřekáží; jsme povzbuzeni souhlasem mužů vynikajících, samostatných a neodvislých; nám ani volná vstupenka nenařizuje, abychom psali, jak se to tomu neb onomu chce neb líbí.

Kdo sine ira sleduje naše posudky v listě tomto, pozná snadno, že nehaníme, ani „netrháme“ vše napořád a za každou cenu. Mnohé ovšem příkře jsme odsoudili: byly to namnoze kusy frivolní, sprosté, neb gymnasticko-cirkusová představení baletní; a proti tomu budeme vždy, seč jsme, bojovati.

Povinnosti, jež má naše divadlo k českému obecenstvu, jsou v úvaze této asi vysloveny: ale i obecenstvo naše má k tomuto s velikou láskou zbudovanému divadlu vážné povinnosti — celkem velice snadně lze je vyplniti. Jako divadlo má se starati o domácí literaturu a býti občanského života školou, předváděti to, co v cizině nejlepšího: tak i obecenstvo má se snah těchto bedlivě všímati a hojnou návštěvou divadlo podporovati. Ono má ve mnohé věci říci své veto, jež více by vydalo, než nejedna kritika, ono má ignorovati představení, jež do nár. divadla nepatří, jinak však, kdykoliv dává se co původního, pěkného, neb co ušlechtilého cizího má naplniti dům do místa posledního. Opakujeme ještě, že povinnosť tuto lze snadně plniti; mámeť — upřímně řečeno — v našem národním divadle u porovnání s jinými divadly místa velice levná a pohodlná, že lze odevšad zcela dobře viděti a slyšeti. A třeba jest, aby navštěvovati divadlo stalo se zvykem oduševněným a vědomým a nikoliv toliko modou, jež ničeho neznamená; aby návštěva divadla stala se povinností a ctností vlasteneckou. Bohužel, že u nás mnohé vrstvy obecenstva pranic se o divadlo nestarají, a že panuje

předsudek, jako by bylo jen pro bohaté neb snad jen pro studenty neb jeunesse dorée. I dělnictvo má hledati ušlechtilé zábavy v divadle a dobrého poučení, vůbec každý stav má se o divadlo zajímati. Jak jinak bylo by s námi, kdyby místo planého besedování po hospodách a bezedného pití hledaly ušlechtilé zábavy v divadle i ony osoby, jež, ač vlastenci slouti chtějí, snad v nár. divadle vůbec ještě nebyly! Kdyby tyto části naší společnosti národní navštěvovaly divadlo, nebylo by třeba nedůstojných, dětinských lákadel, aby dům byl naplněn. A jestliže kárali jsme časem divadlo, že pěstuje produkci nedůstojnou, pak budiž i ostří posudků obráceno proti obecenstvu, jež nedůstojná tato představení navštěvuje, a jindy divadla nedbá. Jsme pevně přesvědčeni, že tento druh lákavé produkce nejvíce jest příčinou, proč j i n d y je návštěva slabší. —

Trváme na hledisku, jež jsme úvahou touto objasnili, a ve smyslu tom budeme psáti posudky dále i v novém tomto ročníku s bezohlednou pravdivostí.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

Pokračování.

R o č n í k III. obsahuje několik logických článků od E. Makovičky. (Soud, Souznačnost, Pohnutka a úmysl.) O poslušnosti pojednal J. Ninger. Škola sama nedocílí poslušnosti, nepodporuje-li jí rodina, avšak mnozí rodičové svou lhostejností a netečností zaviňují u dítek neposlušnost. Plní-li se ten nejstarší zákon, nejprvnější stanovy společnosti lidské — desatero Boží? Odpovědí jest nám sprosté klení, prázdné chrámy, nevlídné, ba zdivočilé zacházení dětí s rodiči; vraždy, krádeže a j. Poučujme tedy rodiče, že se podobají malíři, který má před sebou napjaté plátno čisté, na němž ideál člověka jest mu znázorniti; řekněme jim, že musí navykáním poslušnosti dítek záhy začínati. Nepatrným slovem, zdánlivě nepatrným posunkem mnoho se pokazí. Poučujme je, že dobrý příklad jest mocným činitelem u vychovávání. Ať nezapomínají, že člověk k obrazu Božímu stvořen jest, a že zajisté nejvýš moudrý Tvůrce ve člověka takového semene nevložil, z něhož by jistá záhuba tvoru jeho vzejíti mohla. Z čeho vznikají ty ošklivé vlastnosti? — Ze špatných vzorů! — Dítě budiž vedeno k tomu, by naučilo se plniti vše, co dobrého si umíní. Toho docílíme, když učíme je konati dle hlasu svědomí. — Jiný podobný článek (cenou poctěný) jest „Které příčiny vně školy překážejí mravnému vychování, a lze-li škole je přemoci“. I zde ukázáno na četné zdroje nemravnosti, jež mládež kazí, a podány učiteli pokyny, jak mu jednati jest, aby dílo jeho neminulo se zdarem. Slova učitele Božského: „Se všemi lidmi pokoj mějte“ platí zejména o učiteli. Jemu největším jest vyznamenáním, praví-li mu vlastní svědomí: „Ty dobře a se zdarem pracuješ na národa roli dědičné, tys věrným a platným sluhou národa a vlasti!“ Při tom nezapomene na povinnosti k církvi; jsa sám řádným členem jejím, hledí ve pravé přátelské shodě se sluhy jejími vychovati i jí oddané, pokročilé sice, ale přece zbožné dítky. — Článek o negativném vychovávání doporučuje opatrnost v užívání výstražných příkladů. Neseznamujme dětí s nectnostmi, jichž dosud neznají, představujme napřed vzory positivné a nepřehánějme, podávajíce příklady výstražné. — Jiné články vychovatelské jsou: „O některých věcech, jež jsou vývoji tělesnému na úkor“, „Životem pro školu.“ — J. L. Mašek ve článku „K dílu bratří!“ dokazuje, že učitelstvu sjednocenosti a vytrvalosti třeba jest, že v díle školním záleží na podpoře rodiny, obce a stavů, že učitelstvu v pracích spolkových i literárních lepší organisace třeba jest. Ze

zprávy, kterak rokovalo se o čítánkách ve smíchovské učitelské jednotě, vyjímáme: „Přehlédnuvše obsah nové (první) čítanky, tážeme se, zda počet článků náboženských a jinak mravoučných s dostatek vyhovuje? Lze krátce odpovědíti, že nikoli. Na některé ctnosti bylo zapomenuto. I články zbožně mravné třeba rozmnožiti; na vyznání israelské není třeba hleděti, neboť dětí vyznání toho v českých školách téměř nemáme. Proč by nemohl býti v čítance článek „Biskup Mikuláš," „Ježíš, přítel dítek" a jiné; tyto články děti těšívaly." — Článků vyučovatelských jest dosti. Nových knih pilně si všímáno. Článek „Naše literatura pro mládež r. 1879. a 1880. rozebírá vše, co v těchto letech bylo vydáno. V. Kryšpín pokračoval ve článku „Literární působení učitelstva."

Ročník IV. přinesl článek o ideálním úkolu učitele od J. Kozla. Pisatel promluviv o vznešenosti a obtížnosti úřadu učitelského, povzbuzuje učitelstvo k horlivosti v povolání. „Neobsáhlou vznešenost našeho povolání naznačil sám Kristus, ten učitel všech národů, když pravil: „Nechte maličkých přijíti ke mně, neboť jejich jest království nebeské." A jinde: „Běda tomu, skrze koho pohoršení pochází. Kdožkoli by pohoršil jedno z maličkých těchto, lépe by mu bylo, aby byl žernov zavěšen na hrdlo, a on pohřížen byl do hlubokosti mořské!" — Buďme jedním duchem, jedinou myslí, buďme svorni a sjednoceni jako bojovníci za tutéž svatou věc a dle slov písma „milujme se" — milujme se a všecko své okolí láskou, kterou Kristus učinil úhelným kamenem svého učení." — Článek „Pokyny vychovatelské" mluví o vychovávání charakterů; správnost sebezapírání, důslednost, věrnost, samostatnost jsou znaky charakteru; vychovati člověka dobrého charakteru jest: vycvičiti jej tak, aby jsa přesvědčen, co dobré, mravné a spravedlivé, vždy a za všech okolností vůli a skutky své s přesvědčením tím v souhlas uváděl. — O trestání v rodině pojednal J. Ninger. E. Makovička pokračuje v rozpravách psychologických („Zdar a nezdar", „Rozhled po vývoji vůle", Představa a počitek.) Jiný článek vychovatelský jest „Dětské pracovny" a rovněž o cvičení v pracích pojednávající článek „Cvičme člověka celého. O úkole matky v domácnosti pojednal J. Donát. J. Tykač napsal „Kapitolu o pozdravování." Pro dítky, praví, nejvhodnějším pozdravením jest „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus." Že toto „zajisté krásné pozdravení více nezobecnělo, ačkoli velmi účinlivě podporováno bylo a dosud jest", toho příčinu shledává pisatel v jakési „hospodárnosti" slov, dokládaje to tím, že i jiná delší pozdravení bývají zúmyslně krácena, na př. místo „Dej Pán Bůh dobré jitro" — „Dobré jitro" a konečně jen „Dobrýtro."[1]) Dále praví, že dítky malé rády a hlasitě tak pozdravují, ale větší zaměňují pozdrav ten za jiný běžný, kratší, oblibujíce si po způsobu dospělých hospodárnost ve slovech. Škola jest přemáhána proudem obecným — z odstavce toho jest rozuměti, jakoby škola v této věci málo mohla učiniti, a že by větším dětem měla býti u pozdravování ponechána větší volnost, by pozdravovaly také slovy: „Pozdrav Pán Bůh", „Dej Pán Bůh dobrý večer" a pod.[2])

Pokud jsme prohlédli časopisy paedagogické, je tento článek jediný, jenž o pozdravování jedná. Lze přisvědčiti panu spisovateli, že malé dítky rády vyslovují pozdravení křesťanské „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus", kdežto větší jiné pozdravení („bezkonfessionální") si oblibují. Avšak nelze domnívati se, že by příčinou byla nějaká hospodárnost ve slovech. Vždyť pozdravují mnozí lidé vzácné osoby slovy: „Pán Bůh rač dát šťastné dobré odpoledne!" (Než to vysloví, řekl by „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus" dvakrát.) Ale stalo se již jaksi zvykem, že pozdravení „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus" zůstavuje se jen malým dítkám, jakoby dospělým neslušelo. Pak ovšem dítě ze školy vyšlé oblibuje si také pozdravení jiné, ne z hospodárnosti ve slovech, ale proto, aby ukázalo, že již není dítětem. A tu ovšem jest na škole, by mládež škole odrůstající poučila, že pozdravení to není jen pro dítky, ale že dobře slušíi dospělým. Překážek a nezdaru lekati se nesmíme. Kdo něco koná, vzdav se již napřed naděje, že se mu práce zdaří, ten také zřídka kdy zdaru se dočká. Co nestane se hned, může se státi stálým usilováním. V některých krajinách i dospělí lidé tak se pozdravují, což dlužno přičísti nejen starému obyčeji, ale zajisté i stálému povzbuzování. Kromě článků již uvedených jmenujeme ještě pozoruhodný článek „Povinnosti inspektora", pak články: „Snažme se, bychom sami sebe důkladně poznali", „Přetěžování mládeže", „Zdravotní pokyny učiteli". Články vyučovatelské pojednávají o všech předmětech učebných. Ve článku „Literární působení učitelstva" pokračováno, a četné nové spisy posouzeny. (Pokračování.)

[1]) Poněvadž mnohdy při řečech darebných slovy se nešetří, slušelo by tuto hospodárnost při pozdravení nazvati spíše nedbalostí.

[2]) K tomu dokládá redakce „České Školy", že učitel dobře učiní, když o pozdravování žáků dohodne se s katechetou.

„Lid a národ.“

Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. Ve Velkém Meziříčí, díl I. 1883., II. 1885.

Posuzuje **Tóma Šmýd.**

Čestné místo Sušilovou smrtí na Moravě v lidové poesii uprázdněné přejal velečinný spisovatel, prof. Fr. Bartoš. Týž hned od mala doma na Zlínsku si nastrádal pokladů vzácných z poesie lidové a chtěje poznati veškeren lid moravský, rovněž jako Sušil po Moravě putoval a na své národní pouti procestoval Moravu i Slezsko. O jeho práci pro národ vykonané zmínil se vděčný jeho žák dne 14. března t. r., když prof. Bartošovy abrahámoviny oslavoval těmito památnými slovy: „Práce prof. Bartoše, jako pozorovatele individuality lidu moravského, budou vzácným materiálem pro jazykozpytce, pro národopisce, pro kulturního historika a pokud se písní národních týče, pro básníka a hudebníka.“ (Mor. Orlice 1887 č. 61.)

Sušil hlavně sbíral písně a slovařský materiál, jehož zásobu nám uložil do svých spisů předůvtipně sepsaných přesným slohem českým, na tehdejšek tak výtečným, že doposud jsou nám vzorem nevyčerpaným.

Bartošovy pouti zase hlavním účelem byla nejvíce dialektologie a ethnografie moravská, do níž snášel veškery postřehnuté plody duchové našeho lidu moravského, jak sám píše v předmluvě (st. III.) k I. dílu své dialektologie: „putoval jsem dědinu od dědiny, sbíraje nejen materiál dialektický, nýbrž i ostatní plody ducha národního: písně, říkadla, zvyky a obyčeje, pověry atd.

Jeho dialektologie jesti pomocnou knihou nejen pro každého vzdělance českého, jemužto z úřadní povinnosti tu a tam přijde stýkati se s lidem, jakýmižto nejvíce jsou: kněží, učitelé, lékaři, úřadníci, právníci, správcové, obchodníci, průmyslníci a j., ale zároveň jesti ona klíčem k vyučování staré češtině a branou, kterou přicházíme do společnosti k ostatním pobratimům a posestřicem slovanským; neboť v lidu moravském a slezském dochovala nám živá mluva tytéž staré tvary české jako mluva slovenská zároveň s ostatními mluvnickými skvosty přesného jazyka staročeského a s přehojnou zásobou slovařskou, která nás pojí s ostatními Slovany.

Národopisné práce Bartošovy na Moravě nahražují nám českého Erbena i slovenského sběratele, velečinného P. Dobšinského.[1]) „Prostonárodnie Obyčaje“ Dobšinského a Bartošův „Lid a národ“ jsou praktickým dokladem k theoretickým pravidlům, jež „Slavia“ vydala ve svém „Navedení pro sběratele;“ poučujíť každého názorně, aby zvěděl a viděl, co a jak z lidu má sbírati, jak drahocenné poklady máme mezi lidem uloženy, a čemu bedlivé pozornosti obzvláště věnovati třeba. A můžeť věru každý, kdo mezi lidem pracuje a s ním se stýká, ze své okoliny alespoň z částky něčím přispěti, aby pomáhal obohacovati a zdokonalovati národní naši ethnografii. Tu vedle svého zaměstnání někdo se zálibou může zpy-

[1]) Jeho práce z dotčeného zde oboru nalezl jsem: Slovenské Povesti. Vyd. A. H. Škultety a P. Dobšinský 1858—1861. Prostonárodnie Slovenské Povesti. Vyd. P. Dobšinský 1880—1883. Úvahy o slovenských Povestiach, vyd. P. Dobšinský 1872. Prostonárodnie Obyčaje, povery a hry slovenské, vyd. P. Dobšinský. Sborník slov. nar. piesní, povestí, prísloví atd. 1870. a 1874. ve dvou svazcích. Dalších svazků vydati nemohl; neboť r. 1875. Matice Slov. byla zavřena, a s jinými tam uloženými písebnostmi zabrali též Dobšinského materiál pro „Sborník“ nasbíraný. Dobšinský marně dovolával se tohoto majetku svého a marně dokazoval, že v pověstech, v pořekadlech a v písních není pražádného nebezpečenství, kterým by se ohrožovala država nebo vlast uherská. Této bezohlednosti dotekl se i v dopise ze dne 31. března 1884., maje odepsati o pomůckách slovařských. Píšeť: „Pre slovník mali sme my ovšem i značnejšie ešte sbierky, ale uložili sme jich v zásobe Slóv. našej Matice. To vše skonfiskovala nám s Maticou vláda. Odtial neviem či dakedy dostaneme rukopisy naše — a škoda materiálu i práce mnohej — temer už nenahraditelne.“ — Předčasnou smrť tohoto šlechetného vlastence a neúnavného pracovníka slovenského písatel ve Slov. Pohl. 1886. st. 191. popisuje takto: „Zachoval jasnú mysel' posvätenca, i keď nemoc začala mu už vel'mi pristupovať. Mysel' tá zamračila sa len raz. Večer dňa 22. Okt. 1885. prišlo do Drienčan číslo „Národních Novín“ s opisom prešpurskej inkvisicie proti slovenským žiakom, medzi ktorými bol i jeho pastorok a chovanec, theolog Janko Čajak. Chorý Dobšinský prečítal noviny, zamračila sa jeho mysel' nad nehanebnosťami a o 11. hodině toho večera už bol mrtvý.“

tovati mluvu lidovou, jiný zase sbírati obzvláště názvy technologické (pro řemesla, obchod, průmysl, přemavu atd.), někdo písně a říkadla, jiný pověsti a pohádky a opět zase jiný prozkoumej povahu lidovou, jeho zvyky, obyčeje, zábavy a zaměstnání, ba i jeho názory právní, anebo popisuj jeho kroj, ozdoby, kresby a výroby jeho umělecké i všední.

Každý sbírej a snášej do společného úlu jako pilná včela, abychom takto si poznamenali a vždy se vyznati mohli, co ve všeobecné kultuře europské jesti našeho“ (Cf. Brt. L. N. I. st. 7.)

Na odlehlém venkově takovéto zaměstnání poskytuje milé zábavy hlavně v dobách, kdy venkovští obyvatelé pouze na sebe a na domácí krb jsou odkázáni, nemohouce pro nastalou nepohodu stýkati se s ostatním světem. Mladším sběratelům tento úkol usnadňuje těsnopis, jehož starší sběratelé neznali, a jimž proto trudně a s velikými obtížemi bylo pracovati, když chtěli věrně podati něco z úst lidu pochytnutého.

Prof. Bartoš v díle „Lid a národ“ nepodává přísně vědeckou práci, podle těsného systemu sestavenou, ani vědecké výskumy až do dna vyčerpané. Mámeť zde jen „snošku“, v nížto uložil všecko, čeho bystré oko jeho na vlastenecké pouti mezi lidem postřehlo a ostatek, aby sami doplnili, ponechává těm, kdo déle tam meškají mezi lidem.

V díle I. popisuje: 1. Bývalé panství Zlinské. 2. Moravské Valašsko. V díle II. je zase: 1. Podluží a Podlužáci (Národopisný obrázek z jižní Moravy), 2. Moravští Kopaničáři (Národopisný obrázek z jihovýchodní Moravy.), k čemuž ještě dodává: 3. o naší poesii kramářské 4. Tři filologické humoresky. Napřed v náčrtku popisuje polohu dotýčné krajiny, potom její osady (dědiny), všímaje si jednotlivých chalup a kterak z venku i u vnitřku jsou zařízeny. Přechází k polnímu hospodářství a k ostatním jejich živnostem. Dotýká se i zoologie a botaniky, udává jména rozličných zvířat a rostlin domácích a polních. Bedlivě všímá si kroje národního, jehož výšivku i ozdoby popisuje různo a opatřil sobě i vzorky, které tu předkládá (II. 89—91.) Neušla mu ani prostonárodní pathologie a therapie, ni rok církevní, ani národní obyčeje a pověry. Popisuje se tu svatba, křest a úvod i pohřeb; zpěv, hudba i tanec, pak nářečí a povaha lidu. To všecko upoutalo skoumavou jeho pozornosť. Tato Bartošova snoška pečlivě snešená jen z malého kouta z jižní a z jihovýchodní Moravy jesti novým dokladem, že máme hojně svých vzorů samorostlých. A proto, máme-li uchovati sobě zděděnou individualitu, nesmíme k tomu hledati vzorů ani v Paříži ani v Berlíně. Vzorem českého rázu jesti jediné slovanské nitro našeho lidu. V jeho duchu jest uložen pěkný soulad a přirozená symetrie z díla nejdokonalejšího, ze samé Boží přírody vzatá. Tuť náš jediný základ, na němž nám přijde dále budovati; nedomácí vzory máme si jen po domácku zpracovati a podle svých potřeb upravovati.

Proto našemu dorostu z české intelligence ani nelze dosti se napřivolávati: „Studujte lid! studujte lid svůj! a potom dbejte, aby kmenový jeho ráz cizotou se nenarušil.“

Zkoumavý dialektolog, prof. Bartoš, z většího lidovou mluvou se zabývá, proto i tato úvaha napřed pozdrží se nejvíce při mluvě a teprve od mluvy k ostatním úvahám přechází.

K jeho poznámce (I. st. 15.), že naši včelaři německou „Königin“ u svých včel pěkně po svojemu nazývají „matkou“ a „Flugloh“ že jest naše „česno“, podotýkám spisovatelům hospodářským ještě mimochodem, že naše „telátko se nenarodilo;“ našemu lidu vždycky: „telátko se ulíhlo[2]) a „kráva se otelila.“

(Pokračování.)

„Bludy a lži v dějinách.“

Rozhledy po dějinách církevních a světských na obranu pravdy. Složil Alois Hlavinka. Tiskem pap. knihtiskárny benediktinské v Brně. Nákladem vlastním. Cena 1 zl. 35 kr.

Post tot discrimina rerum — přece dočkali jsme se toho, že širší rozpravou zastal se někdo až přespříliš ušlapané pravdy historické. Nedávno kladl jistý pražský list voličům českým důtklivě na srdce: „... volte muže, znající historii, tuto nejlepší učitelku mysli vlastenecké ...“

Pohříchu není naše historie, tak jak se lidu podává, „nejlepší“ učitelkou

[2]) Pozn red. V Čechách, aspoň na jihu, lid vesměs říká: „narodilo se nám telátko“.

Indické pohádky sbírky.

Moudré Naučení (Hitopadésas). Po česku upravil Dr. Emanuel Kovář, docent při české universitě v Praze. V Hustopeči. Tiskem a nákladem Ludvíka Masaryka.

Pohádky tyto jsou pro nás zvláštním a, řekneme upřímně, milým literárním zjevem.

Oddíl I. obsahuje velikou řadu Podružných pohádek, ale není tak zajímavý jako část druhá, v níž Višnusarman, mudrc veliký, poučuje syny krále Sudarsanasa *a*) o získání přátel, *b*) o rozdvojení přátel, *c*) o boji, *d*) o míru.

V pohádkách těchto vystupují lidé a zvířata, kteří se na vzájem poučují. Z většiny však vedou hovor a rozpřádají děj zvířata, jako králové, jejich ministři, poddaní, přátelé i závistníci, vůbec všecky vášně i dobré skutky člověka představující. Děj sám není nikde příliš dlouhý ani bohatý, za to překypuje vše moudrým naučením, a ku podivu, až na některé věci vycházející z náboženského rázu lidového, jest v tomto mudrosloví a v této poesií indické tolik zrn krásných a pravdivých, že se člověk maně tu a tam pozastavuje a sobě pomyslí: toť část mého života, tuť vylíčeny mé chyby, tam mé přednosti, tu můj žal, tam posila pro moji duši.

Podružné pohádky jsou v originale vpleteny v část druhou a jsou uváděny jako na doklad toho kterého tvrzení; spisovatel však dobře udělal, že je vřadil ve zvláštní oddělení a pak v části druhé k nim toliko poukazuje. Tím dodal své knize zajímavosti, neboť pohádky hlavní nejsou vypravováním vedlejším přerývány.

Když Višnusarman pohádky dokončil, princové zvolali: „Ctihodný! tvou milostí poznali jsme vše, co týče se nauky říditi stát, a šťastni jsme z toho.“ Slovy těmi jest zároveň vyjádřena i vysoká cena knihy samé. **Václav Plešovský.**

Humoristické kalendáře: „Palečkův“ a „Hum. Listův“ na r. 1888.

Posoudil **Pavel Skřivan.**

Když vlašťovky odlétnou, přiletají obyčejně rozličné kalendáře na příští již rok. Jsou ovšem ceny velice různé, a jestliže jistý veleznámý náš spisovatel napsal (ironicky), že má nejraději ony „katolické“, tuť zase my zcela upřímně píšeme, že s největší obavou obyčejně saháme po oněch tak řečených „humoristických“ — ponévadž náš humor bývá trochu podivný — a illustrace často i s „vtipy“ až hrůza frivolní. — Letos v té příčině uspokojeni odložili jsme „Palečkův kalendář“ — a to věru již něco znamená. Jest známo, že byl kalendář „Pal.“ kdysi před nedávnem zabaven pro příliš frivolní illustrace a obsah; a v té příčině již naše censura něco snese! Letošní, jak řečeno, uspokojuje. Dívají se na tebe sice obrázky jako dávní staří známí, jsou to většinou otisky z předešlých ročníků — ale budiž pořadatelům řečeno ku cti, že nevybrali ony frivolní, nýbrž počínali si obezřetně. Drobné vtipy jsou dosti dobré, ač ne všechny nové; delší humoresky jsou nezávadné, ač mnohé nepřirozeností svou dojem, jejž má humoreska způsobiti, ruší. Illustrace jsou pěkné; v části praktické nalézáme poučení o poštách, sazbách kolkových, telegrafu, atd. Pozoruhodné jest na obálce pozvání ku předplacení na časopis „Paleček“: praví se v něm nikoliv bez důrazu, že „zvláště nyní hleděti bude k tomu, aby se stal milým přítelem rodinným“. Přejeme mu k tomu plného zdaru; jen aby zanechal dosavadního sprostě frivolního směru. —

Kalendář „Hum. Listů“ má pěknou úpravu; illustrace jsou vesměs pěkné; obrázky měsíců parodují se dle znamení hvězdářských, v nichž toho kterého měsíce slunce stojí. Obrázky nadepsané „Interessantní rozvaliny“ a „Nový div světa“ — lajtnant, který je ještě tak stydlivý, že před ženskými oči klopí“ — mohly býti zcela směle vynechány, neboť jsou neesthétické. Drobné vtipy jsou dosti dobré; jinak assentováno tu jako obyčejně i během roku v „Hum. Listech“ vidíme: z reduty, z ledu, z honby, lázní, letních bytů atd. Některé illustrace vyňaty jsou z „La Carricature“ a z „Texas Siftings“. Jinak jest úprava kalendáře tohoto lepší než „Palečkova“; delší humoresky nevynikají ničím zvláštním, ani cenou poctěná báseň „Sicilská povídka“.

ROČNÍK IV. LISTOPAD. ČÍSLO 2.

VLASŤ.

Volné listy.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Tolerance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Dante odsoudil v „Božské komedii“ několik buď skutečně aneb pouze domněle nehodných kněží do pekla; kdyby „nejpřednější“ a nejslavenější pěvci moderní věřili ještě v muka pekelná, odsoudili by tam když ne vůbec všechny katolické kněze, tedy aspoň jistě valnou jich většinu; někteří by je tam, kdyby možno bylo, poslali hned za živa, bez odkladu: tak velkou k nim chovají v srdcích svých lásku! Jelikož však hlásají, že se muka pekelná nehodí více do „humanního“ věku našeho a odporují nekonečné božské „humanitě“ (!), nesmějí do muk těch, chtějí-li vůbec býti důslednými, odsuzovati ani — kněze. Co tedy mají s nimi dělati? Snadná porada! Buď pro ně vytvoří peklo zvláštní, jako na př. Viktor Hugo, v „jehož pekle“ jsou, a to v podobě rozličných zvířat, skoro výhradně jenom vládcové, králové, císařové a — kněží, kteří dříve nosili na hlavách mitry:

„ . . . . . les bêtes
Qui portèrent jadis des mitres sur leurs têtes“,

anebo jim hledí způsobiti peklo aspoň zde na zemi.

Již společnost, k jakéž je někteří básníci odsuzují, není příliš vábivá, aspoň ne pro člověka, jenž má cit pro čest a rozum normální. Volá-li jistý básník italský k vysoké skále:

„Duší se k tobě táhna
výš oči zvedám stěží
ze smrdutého bahna
žab, mloků, sket a kněží“

(Giov. Marradi; Vrchl. Poes. ital. 256.),

litujeme přece ne ani tak kněží, jako spíše básníka, proto že trpí, jako četní jeho páni kolegové v krásné Italii, zvláštní nemocí, velice zlou, již zovem cizím jménem prêtrophobie, a kteráž někdy jako na př. u Voltaira a Huga přechází až v delirium furens; pěje-li však jistý známý básník český k „matce“ Nemesi, bohyni pomsty:

„Buď zdráva, matko, největší všech bohů,
jež pozdě často ale jistě nohu
na šíji kladeš tyranů a vládců
a popů, lotrů, sket a svatokrádců“
(Zlomky ep. 175.),

nevíme ani, koho tu máme dříve litovati, zdali básníka, jenž se opičí v této příčině po německých a románských pěvcích, nebo čtenářů, jimž básník podává krmi tak „tučnou“! Po našem soudu prospěl by básník sobě i čtenářstvu mnohem více, kdyby se o kněze a náboženství — neotíral. Katolické kněžstvo sneslo vítězně už jiné rány, než jaké mu zasaditi mohou autorové povídek: „Doktor Johánek“ (Schulz), „Pod farskou střechou“ (Štolba), „Mezi proudy“, „Poklad“ (Jirásek), „Klárka“ (Františka Stránecká) atd., aneb třebas „velekněz“ českých básníků, a bude zde ještě, až na básníky a spisovatele v době nynější nejslavenější nevzpomene ani — antikvář. Mát kněžstvo katolické velmi pevný kořen a při všem na světě pronásledování, osočování a podezřívání život tak tuhý, že vzdychá-li kdy s apoštolem Pavlem: „Tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc .... nos stulti propter Christum“, může zároveň s tímž apoštolem s důvěrou volati: persecutionem patimur et sustinemus, morimur et ecce vivimus — jako smeti tohoto světa učiněni jsme, povrhel u všech až posaváde; svět nás má za hloupé, pronásleduje nás, a my to snášíme, umíráme a ejhle živi jsme! —

Zbraně, jimiž doráží na kněze katolické „kníže“ českých básníků a tu a tam i některý z jeho soudruhů, jsou již otupělé a zrezavělé, proto že vypůjčené ze skladu básnických starožitností. Či myslí snad básník, že nám pověděl aspoň něco nového, když napsal ve Sfinxu (str. 58.):

„Mníš, na čem leží, že to pravdy kniha?
tu snědli kněží a jen klamem dráždí?“

Dávno před tím učil starý prohnaný lhář[1]) a pokrytec — myslíme Voltaira —, že prý všichni kněží od papeže až dolů k mnichu mendi-

---

1) Víme ovšem, že se nevěrec Voltaire těší velké oblibě a že jest vyhlašován za „největšího genia“ osmnáctého století, ba za obhájce práva a pravdy.

„Ty's práva triumf za cíl zvolil sobě
a pravdě v světě otevřel jsi brány“,

pěje o něm jistý básník italský (Vrchl. Poes. ital. nové doby 115.), ale Voltaire tomu odporuje sám, když takto píše: „Lež jest neřestí, působí-li škodu, ale velkou ctností, přináší-li užitek. Buďte tudíž „ctnostnějšími“ nežli kdy jindy. Musíme lháti jako ďábel, ne bojácně, ne jenom časem, nýbrž směle a stále. Lžete, přátelé, lžete; já vám to příležitostně odplatím. Il faut mentir comme un diable, non timidement, non pas pour un temps, mais hardiment, et toujours. Mentez, mes amis, mentez ... (V listu k Thiériotovi 21. října 1736.) Toto vyzývání ku lži přichází v jeho dopisech často. Sám měl ve lhaní takovou dovednost a virtuositu, že Montesquieu o něm pověděl: „Voltaire jest člověkem, kterýž namluvil

kantu žijí jen — z podvodu; dávno před ním napsal olympický Göthe: „alle Geistlichen, die nicht wahre Rationalisten sind, betrügen sich selbst oder andere"; delší dobu před ním pěl Němec Bodenstedt o Mustascherifu, rozuměj: biskupu:

„Er ist so weise, wie sie alle sind,
Die Träger des Talars und der Kaputze;
Er weiss, wie ehrfurchtsdumm das Volk und blind,
Und diese Dummheit macht er sich zu Nutze."
(Mirza Schaffy 73.)

Kněží tedy jsou dle náhledu těchto básníků sprostými podvodníky, a úřad jejich pouhým řemeslem, jak pěje výslovně J. V. Sládek:

„Já nevěřím tu kněžskou víru,
jež mozky tiskne do prachu
a radosť nebes, pekel síru
lže bláznům v ples a k postrachu.
Té vaší pravdě duchem líné
já směle ve tvář udeřím:
je řemeslo to jako jiné!
nevěřím!" (Jiskry na moři 76.)

Bíti ve tvář pravdě jest nyní v modě, vždyť jsou celé dějiny všeobecné, politické, literární, kulturní, pokud jsou psány zednáři a „liberály", spiknutím proti pravdě; ale pravda, kteráž „nezná ustoupiti zlobě" a nevědomosti, zůstane přec pravdou, to platí i o pravdě náboženské, kterouž nezničí ani J. V. Sládek, kdyby ji i denně políčkoval. Již dávno před ním bil „kněžské pravdě" ve tvář starý Voltaire, volaje z plných plic, že prý kněží falešnými slovy, jež vydávají za slovo Boží, ouskočně klamou a lidskou mysl zotročují, tak že ani Vrchlický nic nového neřekl, když zapěl verše:

Golgota již pusta byla do tmy trčel kříž,
po životě nikde stopy, Bůh byl mrtev již.
— — — — — — — — — — — —
Bůh a voják! — nad světem zde sami zbyli tu,
Bůh byl mrtvý, voják drsný, spurný, bez citu.
Kněz nahradil lidstvu Boha, lidstvo na kříž vbil."
(Sfinx 73.)

---

snad nejvíce lží v čase nejkratším". (Hohoff. Revol. 584. pozn.). A proti komu vybízel ku lži? Proti církvi a kněžím. Když vychrlil na ně spoustu sarkasmů, posměchu a hany, když jim vrhl ve tvář nejsprostší urážky a lži nejdrzejší, když vydal některé bohopusté dílo, — ovšem anonymně neb pod cizím jménem, dělal nevinného, dílo odsuzoval, děkoval „Bohu" v listech ku svým přátelům, že na tom bohoprázdném, bezbožeckém díle žádného nemá podílu, a ti vědouce, co to znamená v ústech Voltairových, slibovali svatě, že mu dosvědčí jeho nevinu. Když však hrozilo autorovi nebezpečí, tu zapřísahal svoje přátely, by všude hlásali, on že není autorem knihy nebo pamfletu, po jejichž autoru pátrala policie. Tak píše n. př. k D'Alambertovi: „Zapřísahám Vás, abyste křičel, že nemám podílu na „Portativu". D'Alambert pak odpověděl: „Inu ovšem máte příčinu velice vážnou, byste nepřišel do podezření, že jste autorem pekelného tohoto díla, a já v skutku nevím, na jakém základě by Vás mohl někdo z autorství knihy té obviňovati. Jak pravíte, je to patrno, že kniha pochází od různých autorů. Já myslím, že od čtyř: od Belzebuba, Astarotha, Lucifera a Asmodea." Ostatně mu D'Alambert slibuje „hubu tak velkou a širokou", jaké bude k zapírání třeba (Viz Kreiten Voltaire 410.). A lhář tento razil prý — cestu pravdě!!

Hrozný to věru kněz; podvodník a ukrutník v jedné osobě! — Neptejme se však, jak se to stalo, že se lidstvo knězem dalo vbíti na kříž, nebo k této otázce nedovedl by nám odpověděti snad ani sám básník, leč by z lidstva celého učinil blbce, nýbrž ptejme se, proč že tak učinil „ukrutný“ kněz? — By ze svého „boha“ na lidstvu těžil:

„a kněz ze svého boha těžil v chrámu“
(Sládek, Lumír r. 1886. str. 276.).

Ani slova tato nejsou příliš původní, nebo starý Hugo vytýkal kněžím něco podobného, takto k nim mluvě:

„ . . . v nebi Nejvyšší zdá se tam hluchým býti
a slepým docela, když všecko líbit dá si,
— — — — — — — — — — — — —
když slyší bez smíchu, ...
ba vlídně poslouchá, kde který biskup hýká.
Vy (kněží) z jeho dobráctví až příliš těžíte“
(N. B., přel. Vrchl. 132.);

ba již před Hugem vtipkoval Göthe zlomyslně o tom, mnoho-li peněz vynesla prý už kněžím smrť Kristova. Čtverák; on by to byl jistě sám vypočítal, kdyby byl býval mathematikem aspoň jen tak velkým, jak velkým byl básníkem. Bohužel však neznal z algebry ani tak zvané „čtyři species“ a počal se jim teprv učiti, jak sám doznává, když nerozvážně podnikl boj s Newtonem!! Proto se tomu nic nedivíme, že, když mu sněm výmarský mimo peníze pro školy a kostely, universitu v Jeně a jiné ústavy vzdělávací, svěřil ještě 11.787 tolarů ku podporování „věd a umění“, nikterak nemohl z této malé částky složiti účty, aniž povědětí, jak a k čemu že těchto peněz užil a — nepověděl. — Těchto pár tisíc čili, jak on dí, die lumpige Summe způsobilo mu mnoho nesnází a mrzutostí, až mu konečně sama vévodkyně přispěla ku pomoci a vzhledem na jeho „veliké zásluhy“ o stát a dvůr výmarský sněm slušně žádala, aby Göthovi skládání účtů laskavě — prominul, jelikož prý Göthe svěřených mu peněz zajisté „dobře užil“ (Viz Dr. Seb. Brunner, Hau- und Bausteine V. a VI. 115—120.). Tak se vede člověku, když — neumí počítat! —

Prohlásil-li Göthe všechny kněze šmahem buď za podvodníky nebo podvedené, vytýkal-li jim, že těží ze smrti Kristovy, prohlásil je Bodenstedt za úmyslné a ziskuchtivé překrucovače pravdy, když nechal Muštahida[2]) takto zpívati:

„Wenn alle Gläubigen die rechten Pfade gehn,
So bleibt mir nichts als ihnen nachzusehn —
Wie aber könnte ich dabei bestehn!

Wenn jeder Durstige selbst sucht den Weg zum Quell,
Der ihm entgegenrieselt klar und hell,
Bin ich ein überflüssiger Gesell!

---

2) Bodenstedt sice uvádí jména kněží tureckých, perských neb indických, má však na mysli kněze křesťanské, zvlášť katolické, což z jeho básní až příliš jasně vysvítá.

Doch lieber trübe ich die Quellen allesammt,
Als dass ich wank' und weich' aus meinem Amt —
Wer mir nicht folgen will: der sei verdammt" (Mirza Schaffy).

Takovéto jednání bylo by vlastně kramaření s tím, co má člověku nejsvětějším býti. Vrchlický se domnívá, že toto kramaření děje se u nás, neboť pěje takto:

„Zved kalich Hus a svaté pomsty zdroje
mu šlehly z něho na tu zem, kde hloží
sta antichristů bujelo, jak zboží
kde prodávali lásku mnichů roje.

Co prošlo let!

A u nás zas bují bídná smeť
v kutnách i bez nich, tyje z naší krve
a *s idealy kramaří* jak prvé" (Dojmy 49.).

Ku svému žalu musíme říci, že má básník pravdu — pokud totiž mluví o „kramaření s idealy". Není to sice „smeť" — ať si již v kutnách nebo bez kuten, která „s idealy kramaří" a „z naší krve tyje", ale opravdovou *smetí* jest, co se nám nejednou od lidí v krásné básnické říze nebo v pestré toze demagoga za idealy — prodává! Té „smeti v kutnách" jsou vznešené a svaté idealy něčím tak vzácným, že by se jich nevzdala za žádnou cenu a pro zisk nebo prospěch neslevila by z nich ani dost málo; známe však pány, kteří vidouce, že poctivý obchod s pravými idealy buď málo vynáší aneb zhola nic, zařídili si po způsobu kramářů prodávajících rozličné hračky a lesklé cetky, skleněné granáty, „drahé" kameny a „diamanty", výnosný obchod s idealy sprostšími, padělanými a velkému davu přístupnějšími, zjednali si zručné vyvolávače, kteří tam, kde oni sami nestačili, zboží jejich směle vychvalovali, a — pochodili velice dobře. Mistrem nedostižným v tomto umění byl Viktor Hugo[3]) a nejeden z básníků za ním v této příčině aspoň pokulhává.

Nikdy snad ještě nebylo na světě kramaření s idealy věcí tak rozšířenou a pro toho, kdo se ku kramaření snížil, zároveň tak výnosnou a proto též ještě nikdy tak lákavou jako za dnů našich, čemuž se zajisté nikdo nediví, kdo nynější společnost jenom trochu zná. „Dříve bývali v ohledu literárním jen dvě třídy lidí: učení a neučení. Prvnějších nebylo sice příliš mnoho, za to však byl každý ve svém oboru

---

[3]) K některému z přátel, ať již to byl jeho neunavný velebitel a nápodobitel Vacquerie, jenž jako Hugo blouznivě miluje antithesi, neb kdokoli jiný, pochlubil se Hugo, že něco píše. Přítel vzal posoun a troubil z plných plic: Viktor Hugo vydá brzy nový spis, jenž čtenáře zajisté naplní udivením! — Jaký? Bude to prosa? budou to verše? Posoun mlčí. Po čase posoun spustí: Verše to budou! Zednářské listy, zvlášť Journal des Débats, opakují věrně, co pověděl posoun. Kniha však nevychází. Co to? Publikum je nedočkavé. Konečně se zjevily v Journalu des Débats na poslední straně v křiklavých barvách dvě rovnoběžné čáry vedoucí na příč od rohu k rohu a nesoucí jméno Hugova spisu. Spis však ještě nevyšel, jen Journal des Débats prozrazuje krátce, o čem spis jedná a chválí z plných plic. Nové napnutí! Druhého dne ráno přinášejí všecky zednářské listy tučnými literami tištěnou anonci, že Hugův spis vyšel, a ve feuilletonech kritiku spisu čili vlastně bombastickou chválu; a nyní teprv možno spis dostati u knihkupců!

vědcem důkladným. Neučení zase měli aspoň tolik zdravého rozumu, že bez odporu uznali, že v některých věcech jsou nevědomými a že vědění (v dotyčných věcech) přenechali učeným, k nimž se v čas potřeby utíkali o radu. Za dnů našich však jest tomu valně jinak.“ Nejen že učenci dělí se na dvě třídy, na učence pravé, jichž jest málo, a na učence, abychom tak řekli, poloviční,[4]) jichž jest až dost, nýbrž mezi učené a neučené „vtlačila se znenáhla ještě třída jiná a rozmohla se v krátkém čase tak, že co do počtu předstihla už daleko všecky ostatní. Jest to třída lidí, kteří se vůbec zovou „vzdělanými“. Jako pozbyla mnohá jiná slova svého pravého, starého významu, tak i slovo: „vzdělaný“. — „Vzdělanými“ se nazývají ti, kteří se ve školách, tak jak nyní upraveny jsou, naučiti měli věcem přerůzným a ovšem též něčemu i z náboženství, ale právě proto, že se měli učiti tak mnohým věcem, ničemu se *řádně* nenaučili. V ohledu literárním nebo vědeckém mohli bychom tyto tak zvané „vzdělané“ přirovnati k plavcům, kteří se pohybují hezky na povrchu neb i k špatným rybám, kteréž jsou ve vodě stále nahoře a — lapají komáry. Drobty svého vědění považují už za vědění všecko a odsuzují všecko napořád, čeho jejich vzdělaný rozum nechápe“ (Franz Geiger. l. c.); nejraději ovšem brousívají si tito „vzdělanci“ nejenom rozum, nýbrž i jazyk o to, čemu ze všeho nejmíň rozumějí — o náboženství a jeho předpisy.[5]) Ač slují

---

[4]) Tito „učenci“ jsou nejnebezpečnější pro zdravý vývoj člověčenstva i útvar společnosti. Každou hypothesi vydávají hned za svatou pravdu, viklají vůbec vším, všem vědám chtějí nejlépe rozuměti, vše, co starší jest a větší než jich mozek, jest jim v cestě, vše to chtějí odstraniti a popularisováním rozličných věd, v čemž jsou neúmorní, proto že to nestojí tolik namáhání jako práce původní, usilují všemožně získati si stoupence, při čemž, jak už praveno, pouhé domněnky vydávají za pravdu vědou stvrzenou, námítky čelící proti některé pravdě náboženské, co možná nejvíce přiostřují, čímž pravému vzdělání jenom překážejí a matou mysl čtenářů. O těchto platí slova Geigrova: „Es gibt, nach Baco von Verulam, zwei Gattungen von Gelehrten: die ersten trinken vom Weisheitstrank nur ein Glas voll, die andern trinken aus vollen Bechern. Die Wissenschaften sind wie gewisse Weine, wo das erste Glas voll frisch eingeschenkt und schnell ausgetrunken, augenblicklich berauscht; wenn dann die Leute da schon davonlaufen, so ist es kein Wunder, dass ihnen der Stock zwischen die Beine kommt, wo sie dann über Alles hinausgaukeln und Alles niederrennen, was ihnen in den Weg kommt. Diejenigen hingegen, die bedächtig sitzen bleiben und die ganze Flasche ausleeren, die trinken sich nüchtern und sind dann begeisterte Leute. Diese Letzteren kann Satan nicht brauchen, aber die betrunkenen, gelehrten Steckenreiter, die sind seine Leute.“ (Franz Geiger. Werke I. Bd. 392.); viz Schuler: Der religiöse Irrthum etc. 15.).

O popularisování věd píše Gerhard von Amyntor: „Es ist unzweifelhaft, dass die bis zur Manie gesteigerte Sucht, die Wissenschaft zu popularisiren und zum Gemeingute zu machen, das Gros der Nation in intellectueller und sittlicher Beziehung nur tief zu schädigen und zur Verflachung des allgemeinem Urtheils, zur Überhebung und Selbstüberschätzung, zur Untergrabung der Auctorität in jeglicher Form nur beizutragen vermag. Und gewisse Sätze der Wissenschaft, in die unreifen Köpfe eines gottlosen Janhagels getragen, gleichen einem geladenen Revolver in der Hand eines spielenden Kindes. Das innerste Wesen der Wissenschaft bleibt ein exoterisches, und wer in das Allerheiligste ihrer Tempel eindringen will, der muss vorher die schmutzigen Schuhe einer nur auf niedere Ziele gerichteten Gesinnung abgelegt haben“ (Staats-Socialist. Berlin 1878. No. 27. S. 318; viz Hohoff: Revolut. 157—158.).

[5]) V této příčině píše Schiller: „Der Pöbel, worunter ich keineswegs die Gassenkehrer allein will verstanden wissen, wurzelt — unter uns gesagt — weit um, und gibt zum Unglück den Ton an... Auch ist jetzt der grosse Geschmack, seinen Witz auf Kosten der Religion spielen zu lassen, dass man beinahe für kein Genie mehr passirt, wenn man nicht seinen gottlosen Satyr auf ihren

vzdělanými, rozeznávají se od lidí neučených a „nevzdělaných“ vyjma ledajakýs nátěr vzdělanosti skoro jenom tím, že, jak dí Luden, — „liberál“ to nefalšovaný —, jednu nevědomosť zaměnili za druhou, nevědomosť upřímnou za nevědomosť nadutou a pyšnou![6])

Lidé tací jsou v zápasech duševních skoro asi tím, čím jsou v počtech malé, mnohočíselné obyčejné zlomky; jako tyto nemají samy o sobě — zvláště kde běží o veliké summy — ceny pražádné, ale počtáři mnoho dají práce a vzhledem na svou malou hodnotu zaujímají příliš mnoho místa, tak i lidé tito nadělají sice velmi mnoho hluku, všude se roztahují, všemu chtějí rozuměť lépe než jiní, ač z nich mluví jenom jejich „laibžurnál“, ale sami o sobě zvlášť v oborech takových, kteréž vyžadují mnoho vědomostí a velkého rozhledu, nic nedokáží, spíše všechno pokazí, a vésti se nedají, neboť:

„Leicht zu lenken ist der Thor, leicht zu lenken wer verständig,
Nur wer *halbgebildet* ist, bleibt für Götter selbst unbändig.“

Ačkoli však pravdou jest, že vésti lidi tyto způsobem moudrým k dosažení cílů vznešených věcí jest velmi těžkou, jest přec s druhé strany rovněž tak jisto, že nic na světě není snadnějšího, než získati si lásku a přízeň, ba — aspoň na čas — i slepou poslušnosť těchto „vzdělanců“, ale jenom tomu, kdo dovede dělati kom., chceme říci: tomu, kdo jim dovede směle lichotiti, kdo se dovede snížiti k jejich obmezeným názorům a „idealům“, kdo dovede osvojiti si jejich tužby a přání, jakož i jejich nespokojenosť s tím nebo oním a na tomto základě mnohem směleji a výmluvněji, než oni by dovedli, odsuzuje vše, co se jim nelíbí, vychvaluje vše, co jest jim po chuti, ať jest to dobré nebo škodlivé, slibuje směle vyplnění všeho, co oni si přejí, třebas by věděl, že jest to nemožné, za každý nezdar a za každou chybu uvaluje vinu směle na jiné, dnes vychvaluje, co včera tupil, a odsuzuje, co včera hájil, zkrátka mění se ve svých náhledech i v svých úsudcích, jakmile se změnilo v smýšlení a náhledech jeho publikum, a když je chce získati pro některé ze svých vlastních náhledů, přednáší je tak, jako by to byly náhledy jejich aneb vůbec náhledy všech lidí vzdělaných a osvícených, jichž nepřijati bylo by tmářstvím a zpátečnictvím, — nikdy však jim nedá ni v nejmenším znáti, že by je chtěl říditi a vésti aneb že by se s některými jejich náhledy nesrovnával. Kdo dovede směle takto jednati a takto měniti svoje ná-

---

heiligsten Wahrheiten herumtummeln lässt“ (v projektované předmluvě k „Loupežníkům“). Slova ta i dnes platí.

[6]) Dějepisec Luden, jenž byl mužem „svobodomyslným“, píše v této příčině: „Die Bevölkerungen haben mit dem an sie gelangten leichten Überzug oder Firniss von Wissenschaft nicht an Erleuchtung und Erkenntnis gewonnen, sondern eine Unwissenheit gegen die andere umgetauscht, nämlich die aufrichtige, um sich selbst bewusste, gegen die viel schlimmere, die ebenfalls nichts weiss, aber *nicht einmal das weiss, dass sie nichts weiss.*“ ... „Der Anstrich von allgemeiner Bildung, den die Zeitungen verbreitet haben, was ist er? — nichts weiter als eben nur ein Anstrich, auf den man sich desto mehr zu gute thut, je höher er auf der Oberfläche klebt. Der Becher der Gelehrsamkeit und Wissenschaft ist durch sie umgestürzt, sein Gehalt zu Schaum gepeitscht und in einem Staubregen weit umher verstreut. Eine unglückliche so genannte Aufklärung, wegen welcher man unser Zeitalter hochgepriesen hat, ist durch sie in die Köpfe gekommen, die ihre Leerheit nur im Dunkel hätten verbergen mögen. (Heinrich Luden, Christian Thomasius 37. 38; viz Hohoff, Revol. 157.)

hledy, může býti jist, že bude míti aspoň většinu lidí zvaných „vzdělaných“ vždycky na své straně. To vědí zvlášť dobře demagogové; avšak i jistého druhu literáti dovedou těžiti z této lidské slabosti, a to nikoli pouze žurnalisté, nýbrž i literáti belletrističtí.

Čteme-li pozorně literární dějiny a všímáme-li si obzvláště toho, jak která práce toho kterého spisovatele od velkého publika byla přijata, a zkoumáme-li, proč a z jakých příčin se mu líbila, vždy přicházíme k tomu náhledu, že největší obliby došel básník vždycky u velkého publika pracemi takovými, v nichž se nejvíc zračila duchovní choroba té které doby, práce však v skutku a všestranně dobré že zůstávaly mnohdy dlouhý čas zneuznanými a tudíž i nevšímanými. Právem napsal v této příčině Mackenson, professor v Kielu: „Es ist oft eine Kränklichkeit des Geistes, die einen Schriftsteller bei einem Theile des Publikums, das ebenfalls damit behaftet ist, sein Glück finden lässt, ja, oft sind unsere schönen Geister nur Leute, deren ganze Kunst darin besteht, dass sie die Krankheiten ihres Geistes interessant zu machen wissen.“ Mackensohn tu nárážel hlavně na Götha, kterýž zlehčoval nejenom v básních svých, nýbrž mnohem více ještě v románech a v některých hlavně přeložených kusech divadelních víru a dobrý mrav, v románech pak zvlášť nevylíčil skoro nic jiného, nežli mravní svoje poklesky čili „chorobu vlastního srdce“ způsobem více méně poutavým, a to tak věrně, že rozdíl mezi ním a hrdinami jeho románů jenom v tom spočívá, že tito hrdinové jiné mají jméno, a že jest jiný konec jejich života, tak že se na př. Göthe-Werther — na papíře — zabil, kdežto Göthe skutečný zabýval se sice po delší dobu myšlénkami samovražednými, ale konečně si to rozmyslil a zůstal na živu, aby mohl žíti a pak zas napsati nový, větší román, plný mravních poklesků, jakým jsou na př. „Die Wahlverwandtschaften“. To maje na mysli, napsal Mackenson: „Die Epoche der Kraftmänner wird daher immer ein Fleck in unserer Literatur bleiben. Der erhabenste Vorzug des Menschen ist wohl, dass er über seine Sinnlichkeit gebieten kann, wie aber stellten unsere Genies (a „naši“ též) den Menschen dar? Als ein Spiel seiner Sinnlichkeit unaufhörlich und unwiderstehlich von ihr herumgetrieben und ihr endlich unterliegend. Das sollte Grösse, das sollte Kraft sein, die zu bewundern wäre. Sie liessen unsere Augen an dem Anblicke des Unglücklichen weiden, der in Verzückungen und Convulsionen liegt; denn er zeigt eine so übernatürliche Kraft, und das ist etwas Grosses! (Viz Baumgartner, Göthe und Schiller 153.)

Tak professor Mackenson o olympickém Göthovi, kterýž měl a má v této příčině bohužel dosti následovníků, kteří, byť i byli tolik románů s tolika mravními poklesky neprožili, jako on ve svém dlouhém životě, přec podobně jako on buď chorobu srdce vlastního, neb aspoň chorobu srdcí svých bližních — hlavně těch „vzdělaných“ — líčili co možná nejzajímavěji a nejsvůdněji, aby si získali jejich oblibu.

Není-li básník, který vznešeného daru poesie takto zneužívá a s výše krásných, vznešených ideálů dolů sestupuje, aby opěvoval v tonech nejrůznějších a maloval v barvách nejsvůdnějších zvířecí chtíče a jejich zjevy, „havětí bez kutny, která s ideály kramaří“, pak věru nevíme, koho bychom k těmto „idealním“ kramářům měli počítati. Vrchlický by si o české básnictví a vůbec o celou belletristickou

literaturu velkou získal zásluhu, kdyby proti každému, kdo se odváží „s ideály kramařiť“, rázně vystoupil. Není to ovšem věcí příliš snadnou ani lákavou, proto že publikum — to se rozumí že to „osvícené“ — před takovým „kramářem“, kterýž lichotí bolavému jejich a chorému srdci, veliký má respekt a každé spravedlivé posouzení jeho činnosti ihned považuje za nepřátelství a urážení jeho básnického majestátu. Aby se nám neřeklo, že vidíme černě a že přeháníme, uvedeme opět slova professora Mackensona, kterýž v této příčině takto píše: „Ein anderer Theil des Publikums ist mit einem Aberglauben behaftet, der der lächerlichste ist, den es geben kann, dem literarischen. Diese Leute sind sehr geneigt, sich Respect und Ehrerbietung einflössen zu lassen, und sobald es ein Schriftsteller erst dahin bei ihnen gebracht hat (čehož jak Mackenson jinde dí, nejsnáz dosáhne, když publikum hledí „nakaziti“ nemocí svého srdce,) so sehen sie jede unbefangene Beurtheilung desselben, die seine Schwächen aufdeckt, für eine Lästerung an, und wissen nicht, wie sie dem Frevler begegnen sollen, der seine Hand an den Gesalbten der Literatur legt. Unsere Schriftsteller wissen diese schwachen Seelen auch sehr geschickt in ihrem Glauben zu bestärken, und sobald sich einer im Publico regt, der ihnen gefährlich werden könnte, so suchen sie ihn frühzeitig genug mit Verachtung zu überschütten, und können die Nase nicht hoch genug gegen ihn rümpfen. Da ist Pöbelhaftigkeit, literarischer Sanscülittismus das Gewöhnlichste, was ihm entgegengeworfen wird.“ Tak Mackenson (Viz Baumgartner, Göthe und Schiller 153.).

Nechť si však naše „osvícené“ publikum i naši literáti řeknou o nás co chtějí, musíme se tu zmíniti přece aspoň krátce o muži, kterýž žil sice daleko od nás a Slovanům nebyl žádným přítelem, ale přes všechno to u nás mocně působil, jak na mnohé čtenáře — neboť jeho romány a později i některé novější básně byly přeloženy do češtiny —, tak i na mnohé spisovatele a veliké u nich požíval a dosud požívá úcty. Jak mocně zaujal mysli českých literátů, ukázalo se hlavně při zprávě o jeho úmrtí. — Některým básníkům a žurnalistům jest kadidlo sice mnohem protivnější nežli assa foetida, jelikož jim mimoděk uvádí na mysl křesťanskou bohoslužbu, kteráž jest jim s veškerou křesťanskou zbožností tak velice „milá“, že se vyhýbají i jejímu jménu, píšíce na př. o básních prodchnutých duchem zbožnosti buď že „zavánějí kadidlem“ anebo že „páchnou vůní sakristie“, což jest asi tolik, jako by řekli, že se pro „osvícené“ publikum nehodí. Když však do Prahy přilétla zpráva, že zemřel Viktor Hugo, vyzvánělo se ve všech redakcích několik dní po sobě všemi všudy zvony, prolilo se ingoustových slzí celé potoky a spálilo se tolik kadidla, že se sakristáni počali už báti, že tento artikul nebude v Praze po delší dobu ani k dostání!

Platí ovšem pravidlo: de mortuis nihil nisi bene, o mrtvých se má jen dobře mluviti, neboť soud nad nimi náleží Bohu. Avšak toto pravidlo pozbývá úplně platnosti tam, kde se nám chyby a vady zemřelého líčí jako ctnosti, a život jeho se všemi vadami odporučuje k následování. V takovém to případě jest přímo nutností poukázati i ku stinným stránkám v životě zemřelého. Jen z této příčiny zmiňujeme se tu o některých vadách Viktora Huga. Za podklad k svým poznámkám jsme si zvolili slova Vrchlického, v nichž jest v krátkosti obsaženo vše, co o Hugovi pochvalného u nás bylo napsáno.

„Universalnosť“, píše „náš“ básník, jest v první řadě znakem genia Hugova. V něm lyrik přítomnosti, hluboký a snivý, podává ruku epikovi nořícímu se v minulosť; románopisec stýká se s dramatikem, oba plni překvapujících efektů; bouřící satirik jde vedle rozhněvaného tribuna lidu; apoštol svobody a lidskosti mluví ve filosofovi ... Ve směru tomto je skutečně Viktor Hugo synthesou celé řady básnických geniů ... Má šířku Homéra a výšku Jana Evangelisty, má hloubku Isaiáše a pessimismus Joba, má hrůzu Dantea a hněv Juvenalův, má úsměv Virgilův a smích Rabelaisův, má v moci své zoři i blesk, stín i tmu, ovládá celé básnické umění ve všech oborech se stejnou virtuosností a při tom všem má něco, v čem je sám: je to nevystihlé mistrovství přechodů z různých tonů v jeden velkolepý, harmonický celek ... Řečnické, politické a o umění jednající díla jsou nepřebernou klenotnicí velkých myšlének ... plných ethické hloubky a ostrého světla ... Co říci o vlastenci? Miloval Francii ... Miloval Paříž vášnivě, že to bylo posměchem lidem střízlivým a opatrným. Dějiny kulturní, dějiny člověka mají v něm kapitolu velikého heroismu, obětovnosti, humanismu odnášejícího se k vyšším cílům. V politice stál vždy na straně potlačených a trpících. Prohlásil soucit a slitování za náboženství nejvyšší, horlil proti trestu smrti, vyprošoval životy lidské. Svrchovaný soucit, láska a odpuštění všude ... S ním shasíná věk devatenáctý — kéž má století dvacáté ducha jemu sourodého“ (Básnické profily francouzské z r. 1887. a Zlatá Praha č. 10. str. 114 rok 1885.).

Naším úkolem v řádkách těchto není a nemůže býti mluviti o Hugovi jako o básníku a posuzovati četná jeho díla po stránce aesthetické; nám tu jde pouze o směr jeho spisů. Tolik však přece říci musíme, že nazývati jej „synthesou celé řady básnických geniů“, nesmírnou jest hyperbolí, kteráž při zkoumání objektivném v nivec se rozplývá. Zalétá-li Hugo do nebe, děje se to málokdy bez blasfemie, líčí-li peklo, nutí čtenáře mimovolně k smíchu a hloubku proroka Isaiáše má pouze tenkrát, když Isaiáše kopíruje atd. Nejkratčeji a nejtrefněji karakterisoval po našem zdání Viktora Huga jakožto básníka Louis Veuillot, když o něm pověděl, že nikdo nenapsal tolik veršů, ani tak krásných ani tak zpozdilých jako Viktor Hugo:

„nil n'a fait tant de vers, ni si beaux ni si bêtes.“

Že jest Viktor Hugo básníkem velikým, v lyrice snad největším v našem století, nikdo neupírá; ale přes všechno to rovněž pravdou jest, že jest v jeho básních, a to i v lyrických, mnoho prostředního, ba chatrného, i když abstrahujem úplně od obsahu, kteryž velmi často za nic nestojí. Básníkem, kteryž rozehřeje srdce, též Hugo není; umíť sice pěkně povědíti, co kde slyšel, co pozoroval, umí v pravdě mistrovsky líčiti, co viděl, ale proto že mluví málokdy opravdu od srdce, neumí taky mluviti k srdci a potvrzuje slova Göthova:

„Doch werdet Ihr nie Herz zu Herzen schaffen,
Wenn es euch nicht vom Herzen geht“ (Faust).

Často nahromadí k vyjádření myšlénky dost jednoduché takovou spoustu slov, přirovnání, obrazů, že jde čtenáři až hlava kolem; často opět počne pěti velmi něžně, idealně, zbožně, ba i velebně, ale několika posledními řádky zkazí všechno to, co byl dříve napsal krásného

a dobrého. Jednou letí do výše až příliš závratné a hned opět leží v kalu a blátě a kalem tím potřísňuje všechno, lidi i zvířata, ano i byliny, čímž opět dosvědčuje pravdivosť slov Göthových, kterýž tu mluví z vlastní zkušenosti, že prý jest člověk spoléhající se ve všem sám na sebe (a Bohem zhrdající):

„Wie eine der langbeinigen Zikaden,
Die immer fliegt und fliegend springt,
Und gleich im Gras ihr altes Liedchen singt.
Und läg' er nur noch immer in dem Grase!
In jeden Quark begräbt er seine Nase" (Faust).

K nejlepším jeho pracím patří bez odporu „Ody a Ballady". Mnoho velmi krásného jest též v jeho „Písních z ulic a z lesů" (Les Chansons des rues et des bois); i v „Legendě věků" (La Légende des siècles) jsou četná místa plná svěžesti a pravé krásy, ale zároveň i mnoho přehnaného, bizarního, nesmyslného a groteskního. V „Kontemplacích" (Les Contemplations) jsou však při všech krásách básnických, jimiž vynikají některé části, znáti už všecky chyby Hugovy až příliš patrně. Osvědčilť tu nejen nepřátelství a zášť proti náboženství katolickému, ba samému Bohu, nýbrž i zároveň, že čím starším jest, tím méně má vkusu, tím méně taktu, tím méně ducha (esprit), tím méně že dovede šetřiti míry, dbáti čistoty jazyka a zachovati ku svým čtenářům aspoň jakousi dost malou úctu. Právem tušíme zove Louis Veuillot „Kontemplace" Hugovy útokem na Boha, útokem na společnosť, jakož i útokem na francouzský jazyk, proto že v nich Hugo nahromadil mnoho slov ve spisovné franštině málo užívaných, nepřístojných, nevhodných a mimo to nejednou fantasii své tak pustil uzdu, že z toho, co napsal, povstal pravý gallimathias, jemuž nerozuměl snad ani on sám! Dle Vrchlického jest Hugova „struna" v Kontemplací ovšem „měkká, soucitná"!! Ano, soucitná, ale s kým!?

Ještě níže však jak po stránce formálné tak po stránce věcné — a po té zvláště — stojí dvousvazková kniha jeho básní, jejíž titul jest: „Les Quatre Vents de l'Esprit" (Čtyři větrové ducha) a jež se dělí na „knihu" satirickou, dramatickou, lyrickou a epickou. Ve knize této — a to hlavně v části satirické — dostoupilo Hugovo nepřátelství proti církvi katolické a proti kněžím stupně takového, že je můžeme nazvati, aniž bychom básníku dost málo ublížili, delirium furens![7])

---

[7]) „Velekněz evropské humanity", jenž prý hlásal „soucit, lásku a odpuštění všude", vložil sem mimo jiné potupné a sprostácké básně na kněze i potupnou báseň na biskupa Ségura, muže učeného a bezúhonného, již uveřejnil velice něžně v době, kdy francouzští katolíci truchlili nad smrtí muže tak vzácného a spolu kněze v pravdě apoštolského. Hugo o něm dí, že prý již v semináři „bečel" oremus, „bučel jako kráva" a zvolal: Bože můj! Chtěl bych býti slepým. Dobrý Bůh ho vyslyšel, udělalť ho blbcem.

„Muse, un nommé Ségur, évêque, m'est hostil,
Cet homme violet me damne en mauvais style.
Sa prose réjouit les hiboux dans leurs trous.
— — — — — — — — — — — — — —
Au séminaire,
Un jour que ce petit bonhomme plein d'ennui
Bêlait un oremus au hasard devant lui
Comme glousse l'oison, comme la vache *meugle*,
Il s'écria: „Mon Dieu! Je voudrais être aveugle!
Ne trouvant pas qu'il fît assez nuit comme ça.
Le bon Dieu, le faisant idiot, l'exauça." a tak to jde dále.

Toho, čemu říkají Francouzi „esprit“, bys v knize této marně hledal, umírněnosti, vkusu a taktu v ní rovněž není, za to však je v ní větru až nazbyt. Jistý kritik francouzský o básních těchto napsal, že se podobají koženému měchu hodně nafouklému větry: urážek, smělých útoků, blasfemií, bezbožnosti, nesmyslů, nezáživných žvanců znova přežvýkaných (neboť se tu Hugo opakuje) atd., do něhož třeba jenom pichnouti malým špendlíkem, aby praskl a spoutané větry aby se rozprchly.[8])

O knize pak básnické nazvané „Osel“ (L'Ane) věru ani nevíme, co bychom řekli. Starý, mrzutý, v různých systemech filosofických, v rozličných vědách, v literatuře a v bludech náboženských zvandrovalý osel, jenž tu vykládá svoje rozumy, jež možno všechny shrnouti ve větu: „katolicismus, tenť náš nepřítel“, jest vlastně básník sám. Uznal-li však Viktor Hugo za dobré představiti se ctěnému publiku v metamorfose starého „osla“ a předkládati mu takový hrozný gallimathias různých náhledů a bizarních nápadů takovou spoustou slov a jmén ze všech konců světa za pomoci různých slovníků pracně sebraných, musil k tomu míti nějakou přec příčinu. Zdali však se domníval, že taková moudrost, jakouž tu vykládal, hodí se nejlépe do úst filosofu ušatému aneb zdali měl jinou k tomu příčinu, toho ovšem nevíme; přiznáme se však laskavým čtenářům, že nad tím zůstal náš mozek státi — ovšem snad jen proto, že jest klerikálním —, když jsme se tu dočtli ženialní myšlénky, — jiný by snad řekl: roztomilého nesmyslu a hřešil by proti majestátu básnickému —, že prý jest přechod od člověka k zvířeti přechodem svatým:

„le passage sacré de l' homme à l'animal“

a že jsme byli skoro jako „v Jiříkovom vidění“, když jsme čtli dále a se přesvědčili, že básník, který se přirovnává jinde k samému Kristu, k zářící pochodni svítící všem lidem atd., a o sobě dí: „poslouchejte básníka, onť jediný jest mužem osvíceným“, zde píše tak „učeně“, že čtenář prosaický skoro ani neví, kdy mluví básník a kdy mluví osel a proto nemůže s jistotou rozhodnouti, praví-li tu o sobě básník nebo osel:

„Oh! comme vous m'avez obscurci, moi la nuit!
Oh! comme vous m'avez embêté, moi la bête!“

Nechť jest tomu však jakkoli, odporovati nebudeme, a to již jen proto ne, že Němec, který mívá skoro vždycky „pravdu“, v příčině této říkává: „widersprechen wäre Grobheit.“

Z Hugových románů stojí nejvýše „Chrám Matky Boží v Paříži“ (Notre-Dame de Paris), má však po stránce mravně náboženské vady

---

[8]) „Les Quatre Vents de l'Esprit, — est, de sa part, une preuve d'abnégation stoique ou d'étourderie sénil. Beaucoup de vent, oui! un peu d'esprit non! Les vents qu'il évoque ne lui apportent pas ce qu'il n'a jamais eu. Ils s'engouffrent dans ses alexandrins comme dans les corridors d'une abbaye en ruines. Ils font rage dans ses hémistiches; ils ajoutent leur tapage au grincement de ses métaphores; ils soulèvent dans un épais tourbillon ses gros tas d'invectives, d'impiétés, d'outrages,.. d'insanités, de galimatias, de blaspèmes, de rabâchages;... ils gonflent sa poésie comme une outre. Après quoi, surviendra tôt ou tard un vengeur du véritable esprit français, du bon sens, du goût etc...., armé, non pas d'une grande râpière, mais d'une toute petite épingle. Il crèvera l'outre; le vent s'en ira, et tout sera dit“ (Viz: „Revue général“, Tome XXXIV., pag. 751.).

velmi závažné. I v románu „Bídníci“ (Les Misérables) jsou některé partie i co do obsahu i co do formy v pravdě výtečné, zároveň však tu nahromaděno mnoho myšlének a náhledů zpozdilých, přepjatých, blouznivých, psychologicky velmi nesprávných a vůbec takových, jež prakticky nikterak není lze provésti. My aspoň bychom rádi věděli, a to z upřímné lásky k člověčenstvu, jak by bylo možno ze světa odstraniti bídu, svízele, nestejnosť vzdělání, majetku atd. Pouhým slovem Hugovým se to jistě nestane, co svět světem bude.

V románu zvaném „Devadesát tři“, kterýž jest rovněž jako oba předešlé přeložen do češtiny, oslavuje Hugo francouzskou revoluci, již ovšem vidí jen ve světle růžovém, tak jako Thiers, Mignet, Michelet, Louis Blanc a Quinet. Jakým neprávem, ukazuje jasně a přesvědčivě na základě pramenů francouzský historik Taine v druhé části svého velikého díla: „Les Origenes de la France contemporaine“,[9]) jemuž Ferdinand Brunetière v „Revue des deux Mondes“, kteráž není žádným listem klerikálním, vydává svědectví, že legendu, kteráž revoluci francouzskou obetkala gloriolou, v očích všech lidí, jimž jde o pravdu, úplně zničil a že zajisté sám nepředvídal, že bude musiti nad touto revolucí tak přísný vyříknouti soud a nazvati ji neštěstím Francie (Viz: Hohoff, Revol. 555—559.). Podobně se vyjádřil o díle Tainově vedle mnohých jiných i „liberál“ G. Monod.[10]) Legenda o velké francouzské revoluci jest Tainem rovněž tak důkladně porouchána jako Janem Janssenem německá legenda reformační. Kdo se ještě nyní odváží velebiti ať již jmenovanou revoluci ať „reformaci“, jest buď v historii nevědomým, aneb odporuje zúmyslně pravdě. —

Hugo by však nebyl ani Hugem, kdyby revoluce nevelebil, neboť jeho koníčkem zamilovaným byl všude a ve všem boj proti autoritě,[11]) tedy vlastně revoluce! Nebývalť ovšem v této příčině náhledů vždy stejných; vždyť o něm doznává i sám Vrchlický, že jeho „politická dráha nebyla z jedné litiny“ (ale hned ho omlouvá) a že „umělec, patriota, člověk byli v něm podrobeni časem křehkostem“ (Básnické prof. fr. 100., 95., 94.).

Nejen křehkostem nýbrž vadám hodným pokárání co nejostřejšího byli v něm podrobeni umělec i člověk i patriota, a v politice byl měnivějším nežli chameleon! Co do vlastenectví ovšem jest pravda, že *se* Hugo *dělal*, jako by miloval vlasť láskou vřelou, ano hleděl docela světu namluviti, jako by jen pro velkou ku Francii lásku přinucen byl žíti mimo vlasť a jako by tudíž byl pravým mučenníkem své lásky k vlasti;[12]) ovšem jest pravda, že o lásce k vlasti mluvil frasemi plnými bombastu a v takových hrozných hyperbolách, že se čtenář mozku normálního při věci tak vážné mimovolně musí

---

[9]) Druhá část tohoto důkladného díla obsahuje tři svazky, z nichž první má nápis: L'Anarchie, druhý: La Conquête Jacobine, třetí: Le Gouvernement révolutionnaire; hlavní však titul těmto svazkům společný jest: La Révolution.

[10]) „Jamais le talent de M. Taine ne s'est montré plus puissant, plus éclatant... Il a mis à nu les atrocités de la Révolution, la bassesse d'âme d'un grand nombre de ses acteurs, l'influence pervertissante de quelques-uns de ses principes“ (Viz: Hohoff, Revol. 560.).

[11]) L'abolition définitive de l'esprit de respect; c'est la tâche que s'est proposée de longue date M. Victor Hugo, et qu'il poursuit à travers les âges avec autant d'héroïsme que de succès. (Revue Général, T. XXXIV., p. 758.).

[12]) „Nous adorons la France“; prosciption! misère! ostracisme! martyre!“ a tak dále.

dáti buď do smíchu aneb — což jest pravdě ještě podobnější — pochybovati o básníkově úplné příčetnosti;[13]) rovněž tak však pravda jest, že Hugo *miloval* vždycky a ve všem jen sama sebe. Oblíbeným býti, slávu získati a ku slávě nádavkem ještě mnoho peněz šlo mu nade vše a této snaze obětoval vše. Ano tak byl ješitným, tak žádostivým chvály a cti, že se nejenom příležitostně v četných básních chválil a o sobě vyprávěl, co všecko dobrého „učinil", nýbrž psal sám na sebe pochvalné básně pod jménem: „Olympio!"[14]) Byl ctěn a vážen, ano zbožňován, a ještě mu to bylo všecko málo! Pro tuto jeho nenasytnou touhu po chvále a zisku vrhl mu ve tvář Louis Veuillot — v době, kdy se Hugo po mnohých změnách nesmírné už těšil oblibě — tato příkrá slova, na něž básník, ač nikdy nic nestrpěl, odpověď zůstal dlužen: „Ó básníku! ó proroku! máte bratra mezi apoštoly, ne toho, jenž Pána ze strachu zapřel, nýbrž toho, jenž ho židům prodal za třicet stříbrných. Deset stříbrných vyplatila Vám divadelní kasa, a Vy jste jí prodal monarchii; deset stříbrných Vám dali knihkupci, a Vy jste jim prodal čistotu, stud a církev; obecenstvo Vám hojným potleskem doplatilo zbytek, a Vy jste mu prodal a vydal — Boha!... Ale ne! já beru slovo zpět: nikoli! Vy jste jen básníkem, povahou slabou a marnivou, Vy jste ženou:

„Homme, il est vain comme une femme!

Vy jste neobětoval penězům pranic, ale všecko tomu, abyste se líbil!" (Études sur V. Hugo p. 61—62.)

Jak možno mluviti o „síle přesvědčení" u muže, kterýž měnil svoje „přesvědčení" jak náboženské tak politické mnohdy ještě rychleji nežli se mění moda šatů ženských, toho nevíme. Bylyť u Huga doby, kdy se dělával věrným katolíkem, kdy dbal přísně mravnosti, ano doby, kdy se až tak zapomněl, že prohlásil nejednou ku Granierovi Cassagnacovi, když tento uveřejnil v „Revue de Paris" kritický článek o Voltairovi, že nebude dříve s jeho prací spokojen, dokud nenapíše, že Voltaire je hlupák (que Voltaire est bête); ale brzy nastala u něho doba, kdy svlékl katolíka a s katolíkem i monarchistu a stal se nejprve rationalistou, pak prodělal různé metamorfosy, až se ve svém „Oslu" dostal „šťastně" k Nirvaně, k absolutnému — nic! Ještě však četnější byly jeho proměny politické; zde zajisté prodělal všecky jen možné nuance proměn, drže vždy s tou stranou, která byla právě na vrchu, tak že byl ve svém dlouhém životě: monarchistou orleanovským, revolucionářem, republikánem,

---

[13]) Roku 1867. napsal Hugo o své vlasti Francii mezi jiným i toto: „Phémomène magnifique, cordial et formidable, que cette volatilisation d'un peuple qui s'évapore en fraternité! O France, audieu! tu es trop grande pour n'être qu' une patrie. On se sépare de sa mére qui devient déesse. Encore un peu de temps, et tu t'évanouiras dans la transfiguration. Tu es si granda, que voilà que tu ne vas plus être. Tu ne seras plus France, tu seras Humanité; tu ne seras plus nation, tu seras Ubiquité. Tu es déstinée à te disśoudre tout entière en rayonnement... Adieu, Peuple! salut, Homme!" Vlast se před jeho zrakem rozplývá, mizí a pro Huga více neexistuje. Člověčenstvo je vším a celý svět vlastí! (Viz: Louis Veuillot: Études sur Victor Hugo p. 310—311.)

[14]) Dávno již před tím než Hugova ješitnosť a neskrocená touha po chvále dostoupila vrchole, napsal o něm Planche v „Revue des deux Mondes": „De cette piété constante envers lui-même, de cet orgueil démesuré à *la follie*, il n'y a qu'un pas; ce pas M. Hugo vient de le franchir!"

jakobínem (tak se zove sám), konservativcem, liberálem, radikálem, monarchistou napoleonovským, zas republikánem, konservativcem, velkým příznivcem Napoleonovým, Napoleonovým nepřítelem, demokratem (ačkoli v mladších letech právě jako Voltaire zapíral svůj původ „občanský“ a vydával se za aristokrata rodu starého), socialistou a zas ještě jednou republikánem! Dnes chválil revoluci a zítra ji odsoudil. Dnes prohlásil slavně, že jest národ francouzský pro republiku již dosti zralým a zítra už vyvrátil vlastní svoje tvrzení, řka, že není zralým, a to jen z té příčiny, že v tom smyslu psal: „Journal des Débats.“ Dnes prohlásil slavně k Ludvíku Filipovi: „Sire! Bůh a Francie Vás potřebují!“ a zítra už byl jeho nepřítelem. Dnes byl zvolen do sněmu jako zástupce konservativců (r. 1848.) a zítra už, sotva že překročil práh síně sněmovní, byl z něho radikál nejčervenější.[15]) Dnes mluvil pro a zítra při debatě o téže věci mluvil již proti neb více versa, jen pathos byl u něho vždycky stejně velký a stejně velký též potlesk radikálů v síni sněmovní i na galeriích. Sotva že však povstal Montalambert a ústa otevřel, bylo po účinku řeči Hugovy. Tato parlamentární a řečnická činnosť Viktora Huga patří k nejsměšnějším stránkám v jeho životě, a jeho přátelé měli by o ní raději pomlčeti, rovněž jako by mlčeti měli — a to z úcty k Hugovi — o spisech jeho politických a historických. Či snad máme dílo Hugovo nazvané „Le Rhin“ (Rýn), v němž není ani jednotné myšlénky a v němž se mluví o všech jen možných i nemožných věcech, málo však o Rýnu a o politice skoro zhola nic, nazvati dílem politickým? Či jest dílo Hugovo: „Le deux Décembre“ sestávající ze dvou pamfletů: „Napoléon le Petit“ a „Histoire d'un crime“ dílem historickým? Pasquilem na vědu historickou a hříchem spáchaným na dějepisné pravdě ano, ale nikoli dílem dějepisným. Vždyť v nich Hugo vypravuje (hlavně v druhém opusu v „Dějinách zločinu“), by Napoleona, s nímž se rozkmotřil, hodně zostudil, o vojsku francouzském přehrozné věci — ovšem vylhané — a aby vylíčil v barvách co nejstrašnějších Napoleonovu „ukrutnosť“, dává v své historii všecko napořád fusilovati, houfně stříleti — i ženy a děti! — K obveselení slavného publika a k velké Hugově mrzutosti oznamovali velmi mnozí z těch, jejichž jména Hugo uváděl mezi postřílenými, že jsou, chvála Bohu, živi a zdrávi!!

Již toto vrhá i na Huga jako člověka velmi temný stín, a stín tento stává se tím temnějším, čím blíže pozorujeme život a jednání muže tohoto.

---

[15]) Buď ku konci května nebo na počátku měsíce června 1848. složil Hugo svoje vyznání politické, v němž odsoudil přísně socialisty a revolucionáře a na jehož základě byl zvolen do sněmu jakožto zástupce konservativců; ve sněmovně však dělal radikála a socialistu. Tu vystoupil 25. června téhož roku poslanec Baroche a drže v ruce toto politické vyznání Hugovo žádal o slovo. Když je obdržel, četl toto vyznání Hugovo za hrobového ticha celé sněmovny a pak pravil Hugovi: „S tímto vyznáním v ruce, s touto škraboškou na tváři vetřel jste se mezi nás“ etc. Hugovi bylo nevolno; žádal o slovo a když je obdržel, pravil: „Moje vyznání víry sestává z dvou částí. Psal jsem je mezi 15. květnem a 25. červnem. Baroche četl jenom první část, já budu čísti druhou. Hlasy: čtěte všecko! čtěte celé vyznání! — Smích. Hugo musil čísti a v první části vlastními ústy odsuzovati, co byl před chvilkou hájil; počal čísti druhou část, v níž si hrál na velkého radikála a dokazoval, že už dříve hověl těmto zásadám. Na dovršení jeho neštěstí povstal však pravý červený radikál — Flotte, změřil si Huga, zadíval se mu pevně do tváře a pravil hlasem pevným: „Znám Vás, ale z našich nejste!“ A tento Hugo byl prý mužem pevného přesvědčení!!

Kdybychom směli věřiti tomu, co Hugo napsal ku své cti a chvále ve verších i prose, a kdyby zároveň ze spisů jeho zmizelo všecko to, co naň jako člověka špatné vrhá světlo, byl by Hugo snad největším mužem a největším člověkem v našem století. Kdo však život Hugův a spisy Hugovy jen poněkud zná, musí se tomu jen trpce usmáti, když se o něm dočítá, že byl „apoštolem svobody a lidskosti", že „kulturní dějiny i dějiny člověka mají v něm kapitolu velikého heroismu a obětovnosti", a že „v politice stál vždy na straně potlačených a trpících."

Ale tento veliký „apoštol svobody" rozuměl svobodou jen boj proti autoritě a nechtěl svobody dopřáti nikomu, kdo s jeho náhledy nesouhlasil; byl tak obětavým a tak plným lidskosti, že napsal knihu (ovšem anonymně — aby se tím více mohl chváliti), v níž nešetrně vylíčil i vady, chyby a poklesky soukromého života vlastních rodičů a mimo to ještě otisknouti dal i důvěrné listy, kteréž mu psala jeho manželka jako nevěsta. Tak obětavým byl Viktor Hugo a takovou lásku měl k všem trpícím, že neodkázal chudině ani haléře, ačkoli zanechal hotových peněz dva miliony franků! Prohlásil sice „soucit a slitování za náboženství nejvyšší", ale tímto svým novým náboženstvím se tak málo řídil, že na př. Veuillotovi, jenž se odvážil kritisovati některé z jeho spisů, ač mu jako básníku v ničem neublížil, spílal: špehounů, zlodějů, vrahů, zhýralců — ovšem z bezpečného místa v cizině, kam francouzský trestní zákonník nedosahoval — a že mimo to urážel hrubě i starou jeho matku! Ovšem, Hugo byl mužem „velikým" a proto jednal zcela dle své morálky:

„jest třeba odpouštět, bez chyby nikdo není
a malí pro velké mít mají odpuštění"
(V. Hugo, N. B. přel. Vrchl. 21.),

nikoli však naopak velcí pro malé, a Louis Veuillot byl v očích jeho velmi malinkým, vždyť byl katolíkem věrným a upřímným. „Malý" tento Veuillot také skutečně Hugovi — odpustil!

Nedělejme však Hugovi křivdu. „Soucit a slitování byly mu skutečně náboženstvím nejvyšším, vždyť měl útrpnost a slitování — s knížetem pekel a jeho družinou a proto je přesadil z pekla do nebe. I v politice stál Hugo skutečně „na straně potlačených a trpících", pakli těmito potlačenými a trpícími" rozumíme sprosté zločince[16]) zavřené v trestnicích jakož i ženy prostituované,[17]) pro něž žádal svo-

---

[16]) Roku 1848., kdy chtěl ve Francii každý stav míti ve sněmovně svoje zástupce, byl Hugo zvolen za poslance jakožto zástupce spisovatelů dramatických. Úspěch tento jej však mnoho netěšil. Proč? Když se chtěl Cousin do sněmovny dostati jakožto zástupce lidí služebných, chtěl jej Hugo ještě přetrumfnouti, nevěděl však jak, až konečně přišel na myšlénku, že by proň bylo slávou největší, kdyby v slavné sněmovně zastupoval — kriminálníky či vězně galejní (les forçats, les bagnes)! Aspoň promluvil, jak líčil H. de Pène v časopise „La France", před celou sněmovnou takto: „C'est que j'aurais voulu, arriver à l'Assemblée non comme le représentant des auteurs dramatiques ... belle gloire!... J'aurais voulu que l'on eût fait voter les bagnes; oui, les bagnes, et être le candidát choisi par les galériens de France" (Veuillot. l. c. 292—393.)

[17]) „J'ai réhabilité....
Tous les damnés humains....
Le laquais, le forçat et *la prostituée*" (Veuillot l. c. 159.).

bodu a úplnou občanskou rehabilitaci. Byl též skutečně apoštolem svobody, pakli že svobodou rozumíme předně anarchii — zvlášť pak anarchii čili úplnou nevázanosť ducha, za druhé zhostění se víry křesťanské a všeho, co s ní těsně souvisí a za třetí konečně volnosť jistého druhu — „lásky“.[18]) V Hugovi máme skutečně i kapitolu velikého „heroismu“, pakli heroismem rozumíme útoky na Boha, na kněze, papeže a biskupy, na „tyrany“ a krále! I důsledným dovedl býti Viktor Hugo — v nepřátelství proti katolicismu, církvi a — kněžím!

Velký to věru muž ten Viktor Hugo a velký člověk! Hned se vydával — ovšem že neprávem — za aristokrata rodu starého (jelikož otec jeho byl jenom prostým roturier-em čili „po našemu“: původu měšťanského či občanského, a teprve Josef Bonaparte dal mu jako král španělský titul hraběte; ostatně Hugo ve slabé chvíli prozrazuje sám občanský původ svůj řka:

„— — — — — — mes jour
Dans une humble roture ont commencé leur cours“ —)

a hned zas dělal socialistu a — demokrata; dělal nepřítele všeho kurtisanství a byl velikým kurtisanem lidu, ano i — chátry; snižoval královny, dělaje v nich v spisech svých sprosté záletnice, a věnčil gloriolou „ženy“ mravně spustlé; vyvyšoval lokaje a snižoval krále (Le Roi s'amuse; králové s pospěchem vaky své svázali...; jdeš na obludu? — to jdeš na krále [viz překl. jeho nov. básní od Vrchl.]); chátru nazýval „svatou“ (la sainte canaille) a císaře a papeže nazval obludou čili nestvůrou, jež se má sřítiti:

„Croulez, toi, monstre Pape, et toi, monstre Empereur!“ Vybízel k útoku na panovníka a císaře a krále žádal za milosť pro — petardisty! Tak žádal na př. císaře a krále našeho za milosť pro petardistu Oberdanka! Roku 1848. přál si býti v sněmovně zástupcem a mluvčím vězňů galejních a prohlásil veřejně, že by na to hrdým byl, kdyby mohl přijati mandát z jejich rukou, třebas by v sněmovně musil seděti na místě posledním někde v koutku, neboť prý jest pouze třeba jim (zločincům) říci, že jsou dosud lidmi, že jsou občany, dáti jim jako jiným občanům právo hlasovací, a hned prý z nich budou lidé pořádní;[20])

I jistý český básník, kterýž jest vždycky a ve všem „originelní“, líčí jisté ž. jako smírčí oltáře... hříchů a praví o nich, že prý ani Bůh neví, jak odplatiť jim jejich lásku!!

[18]) „J'ai vu l'esprit humain libre et le coeur de l'homme
Esclave; et j'ai voulu l'affranchir à son tour,
Et j'ai tâché de mettre en liberté l'amour.“

[19]) Ani „Journal des Débats“ toho neupíral, že byl Viktor Hugo, jenž s patrnou narážkou na císaře Napoleona III. mezi jiným zpíval:

„Tu peux tuer cet homme avec tranquilité“

— můžeš ho zabiti s myslí klidnou — mravním původcem sprostého attentátu, kterýž v lednu roku 1858. na Napoleona učinil Orsini s několika soudruhy, nýbrž Huga toliko omlouval tím, že prý tak napsal „dans les délires de l'exil!“

[20]) „Oui, pravil básník v sněmovně, ce sont les bagnes que j'aurais voulu représenter. Il y a des hommes dans les monstres qui les peuplent. Il n'y a pas des monstres incurables... Relevez ces fronts abaissés, ignorants, abrutis. Faites-leur regarder le ciel. Ils sont hommes, vous dis-je; mais ils ne le savent plus, ou ne l'ont su jamais. Dites-leur qu'ils sont hommes; dites-leur qu'ils sont citoyens faites-les voter avec tout le peuple, et je vous dis que lendemain il y en aura de guéris. Quant à mois, si j'avais l'honneur dêtre l'envoyè de ces misè-

za to však dorážel r. 1849., když ve sněmovně byla řeč o Římu, velice prudce na papeže (čímž si rozhněval Napoleona), přirovnával r. 1868. ve svém manifestu ku Španělům, jejž vydal jako nějaký monarcha, španělské mnichy, kteří si získali o říši španělskou zásluh největších, ku — vším v hřívě lví,[21]) a když v dobách nedávných vláda francouzská podnikla boj proti církvi a kněžím a řádům církevním, zapomněl se Hugo tak velice, že mimo jiné sprosté urážky, jimiž štval pařížskou luzu proti kněžím a bratrstvům církevním, nazval v básni „Les Bonzes" kněze katolické přímo všmi, řka, že prý nemůže pochopiti, proč by Bůh vydal: říše, svět, duše, děti, chrámy, krby rodinné, panny, manželky i muže strašnému množství — *vší!*[22])

Takovým byl Hugo! A před tímto „velkým člověkem", před tímto „veleknězem evropské humanity", s nímž „zašlo velké slunce na obzoru duševního života", před tímto „apoštolem svobody a lidskosti", jenž hledal všude „dobro a smír a odpuštění", „s nímž zhasíná věk devatenáctý" (ubohé století!!!), jejž bratří zednáři za největšího prohlásili „světce",[23]) klečela na kolenou veškerá česká žurnalistika — pokud není katolickou — ať staročeská, ať mladočeská, ať autonomní, svobodně autonomní či demokratická a radikální, všechny redakce obrázkových týdenníků, redakce měsíčníků, a všichni společně mo-

---

rables etc... je me sentirais fier de ma mission, et c'est ce que j'eusse accepté des deux mains avec enthousiasme" (Tak H. de Pène o památném onom zasedání r. 1848; Veuillot l. c. 293.)

21) „Ce peuple a eu des maladies et des vermines, mais, en somme, n'a pas été plus déshonoré par le moins que les lions par les poux. Il n'a manqué à ce peuple que deux choses: savoir se passer du Pape et savoir se passer du Roi." Ovšem, ovšem, neboť král a papež jsou Hugovi věcmi nejprotivnějšími!

22) „Vous êtes ce qui hait, ce qui mord, ce qui meurt,
Vous êtes l'implacable et noir fourmillement.
Vous êtes ce prodige affreux, l'insaisissable.
— — — — — — — — — — — — — — —
Ce sera vous. Rien, tout. Zéro des millions.
L'horreu? Moins que des vers et plus que des lions.
L'insecte formidable. — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Fètides, sur nos peaux mêlant vos petits pas, (!!)
Vous vous multipliez, et je ne comprendo pas
Dans quel but Dieu livrera les empires, le monde,
Les âmes, les enfants dressant leur tête blonde,
Les temples, les foyers etc...
... à l'èpouvantable immensité des *poux*."

(Ve „Čtyr. větrech ducha, v knize satirické).

Tak vlastenec Hugo o současných kněžích francouzských, o nichž Němec a protestant takto píše: „Der Clerus von Frankreich ist vielleicht correcter, unbescholtener in seinem sittlichen Wandel, als in irgend einem andern Lande, und zählt unter sich Männer ersten Ranges an Charakter, Geist und Bildung" (K. Hillebrand, Frankreich und die Franzosen, Berlin 3. Aufl. 1878. S. 131.).

23) Životopis tohoto nového „světce" odporučujeme k pilnému čtení zvlášť ctěné „Politik", a to jen z té příčiny, že si ráda všímá, — když má pokoj s „Národními" —, života těch, kdož v církvi katolické mají býti — kanonisováni, při čemž — ovšem že jenom pro zajímavost — otiskne třebas několik nejapných poznámek z listu „Fanfulla" jako n. př. o Kolumbovi neb Panně Orleanské (Viz: Politik — Abendblatt — ze dne 1. srpna 1885.). Péči o to, by v církvi katolické nikdo nebyl za světce prohlášen, kdo toho právem nezasluhuje, může ctěná „Politik" s pokojným svědomím přenechati tomu, kdo těmto věcem lépe rozumí nežli „vtipkář" z Fanfully, vždyť má zvláště nyní dost jiných starostí!

dlili se k tomuto velikému „světci“, při čemž, jak se rozumí, básník dělal vorbetra:

Ačkoli se naše náhledy politické před slavným publikem často velmi liší, ač si před publikem nejednou prudce vjíždíme do vlasů, tož jsme jen přece jednoho ducha synové a proto klečíme v bratrské svornosti před tebou, velký genie, a „s pohnutím děkujeme tobě za to, co's nám zůstavil, a s úsměvem radosti zavíráme v srdce světlý paprsek, jenž zbyl v dílech tvých a kterýž sluje stálý pokrok, víra ve vítězství dobra, ve výsledek práce, pravé osvícení všech, rovnost a láska: toto jediné evangelium člověčenstva“ (Viz: Vrchl. Básnické profily fr.).

Tak trvali společně na vroucích modlitbách díků a chvály po několik dní, při čemž horlivostí vynikali zvláště žurnalisté. Zdali se nad nimi ve „svaté“ chvíli té vznášel Hugův genius, — Le génie le plus théâtral de ce siècle,[24]) nejtheatralnější génie tohoto století —, toho nevíme; ale doufáme, že bratří zednáři úplně s nimi byli spokojeni a že jim vydali krásné svědectví: dobře jste hráli svoji úlohu, dobře jste chválili našeho „světce“, jsme s vámi spokojeni! —

Co mohou katolíci očekávati od žurnalistiky, kteráž jest dítětem tohoto ducha, jest až příliš jasno; rovněž i to leží zcela na bíle dni, jaké z toho pro nás plynou povinnosti. Leč dosti prozatím a budoucně opět o něčem jiném. Kdyby nám snad proto, co jsme tuto napsali, někdo vytýkal, že Hugovi křivdíme, promluvíme o něm ještě obšírněji a podáme ku všemu přesné doklady. (Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

Již na počátku XIV. věku byli Chodové zároveň s městem Domažlicemi zastaveni Vilémovi z Landsteina, ale od něho ještě před r. 1325. vyplaceni, načež se dostali r. 1328. opět v zástavu Jindřichovi, vévodě bavorskému, místo věna manželky jeho Markéty, dcery krále Jana. Jindřich potvrdil Chodům (1332., 18. dubna) list krále Jana o právu zákupním, ale zdá se, že také nutil Chody k neobyčejným a nemírným platům, tak že si, navráceni byvše opět ku koruně české, vyprosili na markraběti Karlu privilej (4. října 1342.), aby toliko, když berně bude vypsána, dávali berníkům 20 hřiven grošů pražsk. berně a 4 kopy těchže grošů zámazného (delentiales). Karel nařizuje při tom, aby berníci neukazovali na to, že předešlého času někteří, kdož zboží domažlické od otce jeho v zástavě měli, dotčené Chody na záhubu

[24]) Písatelé článků o Hugovi se v chvále vespolek předstihovali; což divu že brzy dostoupili stupně takového, že chválu už výše stupňovati nemohli; v této nesnázi napadla komusi v časopise „Rappel“, když byl už vyčerpal všecky jen možné pochvalné tituly, ženialní myšlénka, již honem zachytil a nazval Huga: „Le génie le plus théâtral de ce siècle“, čímž mimoděk pověděl o Hugovi — pravdu, neboť v theatralnosti ho tak snadno nikdo nedostihne!

jich k větším platům nutili. Karel IV. ztvrdil též Chodům domažlickým starodávný obyčej, aby ve vesnicích jejich žádný pán ani vladyka nemohl statků nabyti, ani v nich sídleti, a nařídil tehdejšímu purkrabí domažlickému Bušovi z Litic, aby bděl nad zachováním rozkazu toho.

V čas rozepře Karla IV. s knížaty bavorskými o Braniborsko r. 1370. vypuklé vpadlo r. 1373. vojsko bavorské lesem do Čech, spálilo 13 vesnic, větším dílem chodovských, ano i předměstí Domažlic, ale vrátilo se ihned zase do Bavor. Beneš z Weitmile připisuje nehodu tuto dosti zřejmě vině Chodův, kteří povinností svých náležitě vykonávati opomenuli a špatně hranic opatrovali.

Za panování krále Václava IV. byla tuším uvalována od purkrabí domažlických na Chody břemena, jichž před tím neznali, z čehož povstaly mnohé stížnosti a žaloby Chodův ku králi, který k ochraně jejich tři listy vydal, napomínaje vždy, aby při svých výsadách a právech od starodávna zachovávaných byli drženi a zvláště aby nebyli obtěžováni při odvádění berně a vození dříví (tuším ku potřebě hradu.)

Bezprostředními správci Chodův byli od starodávna župané, později purkrabové hradu domažlického, jimž náleželo především starati se o bezpečnost kraje a sousedních hranic zemských. Purkrabové domažličtí stáli též v čele soudu, k němuž Chodové přislušeli. Jejich přechmaty byly však příčinou, že si Chodové vyprosili na králi Janu totéž právo, jemuž se těšilo město Domažlice, dle jejichž vzoru byl pak i soud chodovský přizpůsoben, skládaje se z jistého počtu konšelův, jimž předsedal rychtář. Rychtářství a zvláště užitky jeho v městech královských pronajímal aneb darovával a prodával král; na Chodech náleželo k příjmům purkrabovým v Domažlicích, až je král Václav svěřil Oldřichovi z Miřicka léta nám blíže neznámého. Oldřich z Miřicka prodal rychtářství domažlické Jaroslavovi z Blahotic, jemuž král Sigmund koupi tuto potvrdil v Litoměřicích dne 3. ledna 1421.; od Jaroslava právě jmenovaného přešlo tímto způsobem na Buška z Vlkánova, jemuž král Ladislav koupi jeho stvrdil (1454. dne 28. června); ale roku 1456. si obce chodovské rychtářství své samy koupily, a to při nich zůstalo, až stav chodovský v XVII. století vzal za své. Rychtářem chodovským býval pak někdo z Chodův, jmenován jsa od purkrabí královského, neb později od pána, jemuž byl úřad domažlický zastaven, platy však k rychtářství povinné byly tuším zrušeny, neb se odváděly do pokladny chodovské, kdež se jich užilo na jejich potřeby.

Za husitských válek bylo Chodům velice mnoho zakoušeti. Vojska německá valila se průsmykem všerubským do chodských vesnic, jež zplenila a v požeh dala, a ubozí Chodové po veškeré doby válek husitských, ano i za panování Jiříka Poděbradského a za dob války třicetileté nájezdy nepřátelskými mnoho vytrpěli, poněvadž se nepřítel vždy valil od Kouby, Osí, Brodu do průsmyku všerubského a do vesnic chodských. V slavné bitvě dne 14. srpna 1431. na půdě chodovské svedené mezi voji českými čítajícími 55.000 mužů, vedenými Prokopem Holým a mezi voji křižáckými čítajícími 130.000 mužů, vedenými knížaty německými, v níž Čechové slavně zvítězili: vojsko německé, zanechavši stanů, spíže a zavazadel jak slyšelo, že voje české se blíží, přes hvozdy pohraničné do Němec utíkalo. Chrabří Chodové českým vojům zajisté valně byli nápomocni. Velice také utrpěli Chodové, když

r. 1440. pan Racek z Janovic na Ryzmberku až do roku 1450. s malými přestávkami vedl spor s vévodou Albrechtem bavorským, a zvláště loupeživí rytíři bavorští, Martin Sattelbogner z Lichtenecku a rytíři z Nothaftu (r. 1453.), pustošili krajinu chodskou a odváděli celá stáda dobytka a ovec do Bavor.

Když král Jiří Poděbradský papežem Pavlem II. dán byl do klatby, vtrhlo dne 2. června 1468. vojsko křižácké k Nýrsku, a tady krajinu chodskou velice plenilo, bylo však u Nýrska poraženo. Aby se Bavoři na Češích za porážku tuto pomstili, vtrhli poznovu dne 22. září 1468. průsmykem všerubským do krajiny chodské, byli však zase od Pavla z Janovic na Ryzmberku, který pod korouhví svou shromáždil klatovské, domažlické, sušické, šlechtu pošumavskou a udatné Chody, s heslem „vše pobít, co nemluví česky“, na hlavu poraženi a na útěku svém od chrabrého probošta chotěšovského Sulky u Milávče úplně pobiti, tak že všecky potoky krajinu tutó protékající krví se zbarvily.

Když pak půtky tyto s Bavory stále se opakovaly, a Bavoři neustále krajinu chodskou plenili, vypukl r. 1484. na Chodsku strašný hlad, poněvadž lid vesský neměl ani semen, aby zasíti mohl, jsa každé chvíle od nepřátel Němců vydrancován; neměl ani příbytků, any celé vesnice na Chodsku byly pořáde páleny; ani potřebného dobytka, tak že Chodové sami se do pluhů zapřahali. K tomu přišla ještě toho roku veliká neúroda, i mřel lid hladem, a z hladu a bídy vypukly v celé krajině nemoci, a lid valem hynul. Zkrátka celá krajina kdyňská po tolik let vedenými boji byla zpustošena, role ladem ležící nevzdělávána, a lid hladem a nemocemi vymřelý, tak že nebylo ani tolik obyvatelstva, aby z jara pole osíti mohlo. Toho času počala se krajina chodská na hranicích německými osadníky zalidňovati.

Roku 1504. pomahali Čechové v bitvě u Řezna falckraběti Ruprechtovi naproti císaři Maxmiliánu I. Vojsko Ruprechtovo bylo poraženo, a že mu Čechové pomáhali, vrazilo císařské vojsko přes Koubu a Osí ke konci měsíce září 1504. do Čech a poplenilo celé Chodsko, a obyvatelstvo bez ohledu na stáří a pohlaví bez milosrdenství bylo povražděno. Zase krajina ta spustla.

K tomu ještě byli Chodové od panovníků českých do zástavy dáváni: tak od císaře Sigmunda byly Domažlice zastaveny p. Jindřichovi z Kolovrat; náleželi-li k té zástavě též Chodové, neumíme povědětí. V druhé polovici XV. věku měla v zástavě úřad domažlický (purkrabství domažlické) Kateřina z Pecky a po ní Hendrych, Krištof, Bohuslav a Jan, bratří a strýcové ze Švamberka, kteří měli na něj zapsání od krále Vladislava za 5000 zl. Částí příslušenství úřadu domažlického byli také Chodové. Hlídání mezí bylo tenkráte již mimořádnou povinností Chodův, k jakým však jiným službám neb snad platům k úřadu domažlickému byli zavázáni, neumíme vytknouti. Tuším, že povinnosti tyto byly vyměřeny starodávným zvykem, sepsány však že nebyly. To pak bylo příčinou hojných rozepří mezi Chody a purkrabími královskými a později mezi Chody a zástavními pány jejich. Čím tužší poddanství na lid selský bylo uvalováno, tím více snažili se i zástavní pánové Chody v takové tuhé poddanství přivésti, čemuž se oni arciť opírali nejen žalobami při králi a na soudech, ale i mocí. Na soudech pochodili Chodové pravidelně zle, poněvadž mimo

výše uvedená privilegia králův českých a list krále Ludvíka, která je osvobozovala od mýt a cel, neměli na svá stará práva nic písemného.

Z četných pří věku XVI. zmíníme se obšírněji jen o při, l. 1558. a 1559. u komorního soudu vyřízené.

Chodové podali stížnosť k arciknížeti Ferdinandovi, který jim dal rok k soudu komornímu se zástavním pánem jejich Petrem ze Švamberka. V suplikací té udali Chodové, že mají svobody strany soudu, berně, rychty a osvobození od cla, pak že by měli lid válečný, co na ně dle obecného svolení přijde, s městem Domažlicemi vysýlati, a ne s p. Petrem, pak že se mohou sami přijímati, propouštěti a děti své na řemesla dávajíce, osvobozovati bez vůle pána ze Švamberka; dále že jim přináleží honění zajícův s tenaty a lapání ptactva i bez povolení pána svého, že pšenice mohou i jiným prodávati, piva, kde by se jim vidělo, svobodně bráti a na gruntech k úřadu domažlickému příslušejících (chodovských) rybníky dělati.

Na soudě pravil p. Petr ze Švamberka: co se soudu, rychty, berně a osvobození od cel týče, nic proti tomu od něho se neděje, ale o věcech ostatních, které míti chtěli, že není v privilegiích ani zmínky. Dále mluvil na soudě p. Petr ze Švamberka, jaké vzpoury, schůze, puntování proti němu co pánu svému předsevzali, do polí že veřejně táhnouti chtěli, grunty v pastvách zapovídali, nějakého Brychtu, který se s nimi srovnati nechtěl, věznili a šacovali, dále že se nezachovali dle recessu JMC., aby až do vyřízení té pře lapání zajícův zanechali, ale že zajíce bili a prodávali a že proti rozkazu J. M. arciknížete, ač k němu (k p. Petrovi) tak blízko na Ryzmberk jako do Domažlic mají, piva od něho nebrali a pšenice mu neprodávali; konečně že bohatí od chudých statky skupovali, sami se propouštěli, skrze což že jest zmenšení lidí, a tak že se děje ujma k dostatečnému opatrování pomezí. Při tom podle register okazoval, že dříve byl počet Chodů větší. Soud komorní dal v těchto věcech panu Petrovi za právo proti Chodům, a poněvadž tito zúmyslně se na pána svého utekli, byly osoby k soudu vyslané vzaty v kázeň a trestání. Rybníky, které Chodové až do zápovědi jim p. Petrem ze Švamberka dané zdělali, měli si ponechati, poněvadž se to stalo s nemalým nákladem, které však byly po zápovědi jim dané zdělány, ty aby se zase rozvezly.

Při každém téměř ztracení pře budí se v straně podlehlé jakási hořkosť, která se ještě rozmnožuje, když strana druhá práva svého bezohledně se domáhá. Tak bylo i s Chody. Oni byli povolni vyhověti rozsudku soudu komorního, bližší vsi braly pivo od pána ze Švamberka, nikdo prý nebil pernaté zvěře ani zajícův; ale úředníci p. Petra nebyli s tím spokojeni a týrali je všelijak. V nové žalobě k soudu komornímu podané praví Chodové, že úředník Ondřej s písařem, přišedše mezi ně, tenata jim brali, a kdo jich nevydal, pokuty naň ukládali, a kdo ze vzdálených odjinud piva bral, po 1/2 gr. ze sudu že dávati musel; dále že jim vdovy, sirotky a čeládku zjednanou p. Petr ze Švamberka porušuje a béře a co jich nepotřebuje, jinam rozdává, což prý druhdy nikdy nebývalo. Jestli pak se kdo z nich čeho dopustil, že úředníci je za malé věci velice trestají. P. Petr ze Švamberka na to odpověděl, že jim za roboty jejich i čeládce platil, tenata že dal vzíti k jich prospěchu (aby jim nebylo možno zvěř chytati a tak do

trestu upadnouti), z piva cizího když se spokojí s poplatkem, že se to děje pro jejich pohodlí, než aby z daleka je od něho měli voziti, a jestli že je úředníci jeho utiskovali, že se měli na něho obrátiti. Z uvážení soudu komorního byla pře v sobotu po sv. Valentinu 1559. odročena. Mezi tím nastaly nové nepokoje; Chodové se protivili rychtáři a konšelům, vyslali znova poselství do Prahy, táhli v počtu několika set do Domažlic a mocí na úředníku žádali, aby je do zámku pustil, vyhrožujíce, že ho mocí dobudou. Na 400 se jich srotilo a císaři suplikaci kdesi na cestě podali. Při opětném stání v soudu komorním ve středu po Narození Panny Marie nalezeno, že Chodové proti pánu svému se pozdvihli, nemajíce toho proti předešlé výpovědi činiti, a protož J. M. páni osoby od nich vyvolené, zejména Halemu, Paltu, Kotavu a Kunše, v kázeň a trestání bráti ráčí. (Regestra bílá 1552—1570.)

Císař Maxmilián II. zamýšlel vykoupiti Chody od p. Petra ze Švamberka, čemuž však tento odpíral. Ale na soudu komorním bylo v úterý po sv. Jiljí r. 1570. nalezeno: poněvadž úřad domažlický jest zápisný a králům českým k výplatě pozůstavený, a p. Petr ze Švamberka ani dědicové jeho životů na něm nemají, že jej má po zaplacení 5000 zl. králi postoupiti, ale kdyby úřad domažlický opět byl zastaven, že si jej může on neb dědicové jeho v těch summách, ve kterých opět byl zastaven, k držení svému přivésti. I byl skutečně úřad domažlický v následujících letech králem ze zástavy vybaven; ale r. 1579. ve větších summách (20.000 zl.) zastaven opět Domažlicům. Poněvadž zástava tato učiněna byla jen do dobré vůle královy, žádali domažličtí, aby jim císař důchody, které od Chodů vycházely, na časy delší popřál, aby snad nepřišli o náklady, na zlepšení zboží tohoto nevyhnutelně učiněné. Se svolením sněmu vyhověl císař prosbě této a ustanovil domažlické majestátem v pondělí po neděli exaudi r. 1785. vydaným úředníky nad Chody a odevzdal jim správu jejich i se všemi užitky, aby jakožto úředníci královští úřad konšelský každého roku na místě krále obnovovali. Chodové pak aby k nim jako k úředníkům královským poslušnost zachovali, schůzek veřejných ani postranních krom práva svého bez svolení domažlických nemívali, a platy peněžité a ospy, kterými králům českým zavázáni jsou, časně odváděli. Mimo zmíněné důchody, poplatky z luk, lesův, dědin, potokův, lovův buď s tenaty na zvěř čtvernohou neb pernatou přidána jim milost, aby v příhodných místech mohli si rybníky zdělati, dvory poplužní a ovčíny vystavěti; dále byly jim dány lesy k opatrování, aby se v nich bez ublížení a škody hranic nic škodného nedělo. Chodové byli zavázáni králům českým, aby piv bílých neb ječných k šenku i k vlastnímu truňku odjinud, než by jim ukázáno bylo, nebrali, i bylo jim nyní nařízeno, aby oni jakož i poddaní kláštera Pivoňského od domažlických pivo brali. Konečně obdrželi domažličtí polovici všech odúmrtí chodovských, druhá byla ponechána komoře královské.

(Pokračování.)

Proslov

Přednesen v slavnostní večer Václava Štulce dne 27. října 1887.

Napsal **Vojtěch Pakosta.**

Vcizáctva poutech stenal český luh:
oblohy chmurné tíže olověná
hruď upínala v porob těsný kruh
a z měst i hradů pod krov nuzných chatek
se utíkala mluva našich matek. —
Tam domov našla — bědná, zubožena,
jak ptáče v bouři v sněť se choulíc kdes . . .
Ji v bible listech skrýval zbožně kmet,
jí k lidu v chrámě mluvil ještě kněz,
v ní děti učil modlit matčin ret, . . .
však těžký balvan — děsná tucha v hrudi,
že v hrob už klesla a se neprobudí!

V té době trudné, když nám smrti chlad
v hrob žití květy metal po vůkolí,
vyspěly děti v muže — apoštoly
z těch našich nuzných, zbědovaných chat. —
„Probuď se, matko!“ krajem zaúpěli,
„vždyť v žilách našich proudí tvoje krev,
jen vrazi tebe v hrobě míti chtěli; —
vstaň, matko slavná, ať tvých libozvuků
hlaholem srdce v jarém buší tluku
a sluncem světu plá tvé krásy zjev!“ —

Tak šli ti první naši apoštolé:
co mysl jich — to pro vlasť nadšení,
co srdce jich — to velké lásky role,
co život — práce v sebezapření.

A duchem, srdcem předním v této řadě,
jenž slávy naší palmu z hrobu vznes:
byl — Štulc náš slavný, velký pěvec, kněz . . .
vzor práce, zásluh na národa sadě.
Byl učitelem, jenžto věštců slovy
nadšení pro vlasť v sterých srdcích vzňal,
byl pěvcem, jenž nám pěvce odchoval,
byl knězem z lidu, žije zas jen lidu
zář světla šířil pod doškové krovy.

Byl bojovníkem, jenžto nezná klidu,
za pravdu, právo svatý veda boj;
a mečem slova drahých statků chráně,
jak hrdina, jenž nezahodí zbraně,
kdy naň se řítí lítých škůdců voj:

dotřímal prapor, v oběť přinášeje
volnosť i statky, nájezdníkům hláse,
že byť i šlapán, každý národ spěje —
„jen Kristem k pravdě, ku svobodě, spáse!“

Tak žil Štulc slavný. — Srdce zlato ryzí,
jímž pro Bůh, pro vlasť celý život plál;
a jako hvězda, když nám v mraku mizí,
nezhasla — odkaz, jejž nám dochoval:
nech k novým činům rámě naše tuží,
a ducha k lásce znova k vlasti vzpruží,
k té matce drahé, již tak miloval!

A nechť se bouře znova na nás valí,
nech mraky záští obzor vlasti kalí,
kol hlav nám blesků mihají se hadi
a nesvornosti vstává ještěr dávný:
nezhyne národ, dokud ve své mládi,
vychová muže, — jakým Štulc byl slavný.

Návštěva u faráře Michała Hórnika.

Podává

Tomáš Škrdle.

Na gymnasiu jindřicho-hradeckém byl za mých studentských let vlastenecký cit velice probuzen. Studující pilně odebírali časopisy, horlivě se i mimo školu vzdělávali, a téměř každý horlivější jinoch pěstoval některý slovanský jazyk. I mne uchvátil proud tento, i já byl nadšeným Slovanem, a zrak můj obracel se především k nešťastným haluzím kmene slovanského, k Slovákům, Slezanům a lužickým Srbům.

Z těchto mne ovšem nejvíce zajímal vůdce lidu lužicko-srbského Michał Hórnik.[1]) Četl jsem jeho životopis, přemýšlel jsem o jeho blahodárné činnosti, i což divu, že jsem se i ve snu s ním obíral. Zdálo se mi jednou, jakobych se byl octl na krásné lučině v lužickém Srbsku, tam byl shromážděn lid, a tu najednou přicházel vysoký pán, smutných, suchých tváří, bílých vlasů, jiskrných očí — přicházel Michał Hórnik a počal mluviti ku svým krajanům.

Nedávno navštívil jsem Drážďany a odtud vydal jsem se do Budyšína spatřit muže, pro nějž jsem byl tak dlouho cele zaujat. Uviděv Hórnika zarazil jsem se. Místo popsané představy stál přede mnou silný pán, kulatých, usměvavých, hezkých tváří, plný šprýmu a veselí. Srdečně mne přivítal, pohostil a ihned poručil služebníku, aby přenesl moje zavazadla z hotelu do residence, kdež bydlí biskup, kapitola a četní ostatní kněží mimo Hórnika, jehož farní dům se nalezá na místě jiném.

[1]) Narozen 1. září 1833. ve Vorklesích v Horní Lužici.

Pan farář mluvil se mnou výhradně česky, a kdykoliv v češtině pochybil, ihned sám sebe opravil. Když jsem se jeho hbitosti v řeči české podivil, odvětil mi, že mu jde ruština a polština lépe nežli mluva naše.[2])

Čím déle jsem s ním pobyl, a čím déle mi otevíral poklady bohatého ducha svého, tím více lnul jsem láskou k muži tomu, plnému ideálů, plnému nejčistších snah pro lužické Srbsko.

Líčil mi stav domácí literatury, i ostatní snahy své a svých stoupenců po vývoji národním, a když jsem se ho tázal, zdali národnost jejich hyne nebo jde ku předu, odvětil, že stav ten se nehorší, ale ani mnoho nelepší.

Všech Srbů jest asi 160.000; přes 50.000 v Sasku, tolikéž v pruské části Horní Lužice, ostatní v pruské Lužici Dolní. V Budyšíně jest jich přes tři tisíce, tedy čtvrtina veškerého obyvatelstva.

Z toho jest na 12.000 katolíků, a při tak nepatrném počtu měl tehdy jeden list 2.200 odběratelů, a kalendáře tisklo se 5.000 exemplarů, v čemž se jeví veliký vliv kněžstva na lid, a veliká láska osadníků ku svým duchovním pastýřům. A spisovatelé lužicko-srbští toho plnou měrou zasluhují, neb do té doby, co jsem tam byl, nevzal žádný z nich za literární práce krejcaru honoráře. Kdekoliv byl zisk z podniku literarního, obětován byl na knihy, které se nevyplácely. Nejvíce ovšem obětoval Hórnik, poněvadž v literární činnosti nikdo se mu nevyrovná.

Budyšín jest středem veškerého národního ruchu, a hlavou všeho jest Hórnik; Horní Lužice jest vůbec mnohem uvědomělejší než Dolní, kdež jest Chotěbuz (Kottbus) střediskem. Literární ruch v Budyšínsku jest velice utěšený zvláště od r. 1875., kdy si Srbové založili vlastní knihtiskárnu. Dokud měli tiskárny jen německé, nejen že jim bylo draze vše platiti, ale sloužily jim tyto knihtiskárny jako z milosti.

Při večeři čekalo mne nové překvapení. Kanovníci, farář, kaplan, katecheta — všickni společně stolují i se svým biskupem, který tehdy doma nebyl.

Právě z této příčiny, že nemá starosti o domácnost, může se p. farář i při svých farních povinnostech tak vydatně věnovati literatuře.

Druhého dne ráno zavedl mne p. farář do svého bytu. Obývá čtyři pokoje, a všude plno knih; nejlepší, drahocenné, nalezají se v saloně. Stěny jeho obydlí zdobily podobizny vynikajících slovanských mužů, z Čechů Palackého a Hanky.

Vedle mnohých drahocenných upomínek ukázal mi Hórnik Památník Matice Srbské, kdež byly podpisy a hesla vynikajících Slovanů, kteří Budyšín navštívili. Z Rusů, abych jen některé uvedl, viděl jsem podpisy Alexeje hrab. Tolstoje, knížete Gagarina, slavisty prof. Mila, Michala Pogodina; z Poláků J. Ign. Kraszewského, hrab. Tyskiewicze, Alex. Maciejowskieho, Bron. Grabowskeho; z Čechů K. J. Erbena, Dr. Fr. Braunera, Jar. Čelakovského; ze Slováků J. Kollara.

Dne 29. září L. P. 1881. slavil Hórnik své dvacetipětileté jubileum. Při té příležitosti osvědčeny mu odevšad, zvláště ze světa slovanského a od jeho osadníků, nejsrdečnější sympatie a připraveny mu

---

[2]) Mimo všecky slovanské jazyky jest farář Hórnik znalý francštiny, italštiny a trochu angličiny.

okázalé, upřímné projevy uznání. Dostal mnoho vzácných listů, básní a drahocených dárků, kteréž mi p. farář k mé žádosti laskavě ukázal.

Na to jsme se odebrali do jeho lužicko-srbského chrámu farního. Jest to úhledný kostelíček, čistý, příjemný. Hórnik celebroval, v chrámu bylo asi 30 venkovanek, a všecky i kostelník byli pohrouženi u vroucí modlitbě. Oči měly sklopeny aneb upřeny v modlitební knihu a po celou mši sv. chovaly se vůbec tak, jak to u nás v ženských klášteřích vidíváme.

Hórnik mi potvrdil, že jest veškeren katolický lid lužicko-srbský vůbec velice zbožný.

Po snídaní mne p. farář znovu překvapil: najal kočár, aby mi ukázal kraje své otčiny. Na cestách jsem viděl mnoho křížů. Lid Hórnika uctivě a křesťansky pozdravoval, dívky a ženy to činily se sklopeným zrakem.

Zastavili jsme v jedné vsi, kde jsem si celé zařízení domácnosti prohlédl. Stavba a úprava domu, tvářnost i vzrůst lidu, to vše se velice podobá poměrům našim českým.

S několika rolníky vyšel se Hórnik podívat na stavbu nového chrámu, k němuž měla býti i katolická škola přistavěna. Jak jsem se dověděl, dal Hórnik již dříve opraviti chrám domácí, jinde dal vystavěti kapli a nyní podnikal z dobrovolných sbírek stavbu nového chrámu. Bylo mi od jiných řečeno, že se i zde všude materielně obětoval.

Pilně jsem naslouchal hovoru lužicko-srbskému, ale málo čemu jsem porozuměl.

Na to jsme sjeli šest far. V Lužici nemají náboženské Matice jako u nás, tam se musí lid sám starati o všecky náboženské potřeby, a hle, každý hřbitov, každý chrám, každý farní dům vynikal čistotou a krásnou zevní i vnitřní úpravou. Všude v kostelích jsou položeny na lavicích písně, aby lid bez obtíží mohl zpívati.

Na oběd jsme zajeli do kláštera „Marijna Hvězda“, založeného již r. 1248. Na dvoře vévodil veliký, kamenný, český lev, v zátiší četl jeden Cisterciak německou Politik, i cítil jsem se tu hned jako doma.

Při obědě posadil si probošt p. far. Hórnika na pravo, mne na levo, ale mlčel jako hrob, až nám úzko bylo. Ale bratří z řádu, jsouce tomu snad již zvyklí, nic si z toho nedělali, srdečně se bavili a tím i nás k zábavě rozehřáli.

Odpoledne jeli jsme dále. Na jedné faře prohlížel jsem si matriky narozených a tu jsem ku svému úžasu shledal, že 1. září nebylo dosud na celé obsáhlé farnosti nemanželského děcka.

Vůbec ze všeho, a hlavně z řečí p. faráře, neseznal jsem dosud lidu tak zachovalého a tolika ctnostmi oplývajícího jako jsou katolíci lužicko-srbští. I katolíci alpští stojí za nimi v tom, že jsou na nejvýš nemravni.

K večeru jsme si prohlédli protestantský chrám a zašli jsme na návštěvu k pastorovi. Celá rodina nás vlídně přijala a Hórnika všemožnými poctami zasypávala. Měli doma masité pokrmy, viděli jsme je oba, ale že byl pátek, předložili nám chléb a máslo, kteréžto taktní jednání nás velice potěšilo.

Když jsme se z fary ubírali, vedli jsme se ruku v ruce, p. farář s pastorem a já s prot. professorem, jenž tam byl právě návštěvou, načež jsme se srdečně rozloučili.

Tyto dny jsem dostal psaní, kdež mi byly líčeny poměry katolíků a evangelíků na Slovensku. Platí prý tam mezi nimi heslo: plňme každý věrně své náboženské povinnosti a při tom v jiném buďme sobě milými, svornými bratry — tak, zdá se mi, žijí také katolíci a protestanté v luž. Srbsku.

Už pozdě večer dojeli jsme do vsi Ochranovských bratří, prohlédli jsme si jejich modlitebnu a zašedše do hostince na posilněnou, byli jsme tam poučováni o víře, obřadech i jiných zvláštnostech této sekty. Také knihy věroučné a modlitební nám ochotný hostinský předložil. Za úplné tmy dostali jsme se do Budyšína.

Byl jsem blažen, pobyv po celý den s knězem tak znamenitým.

Po cestě, když jsme jezdili po Lužici, p. farář mnoho se vyptával na naše poměry národní, mnoho mi vypravoval zas o národě svém i vlastenecké domácí literatuře; při tom si časem zažertoval, časem se rozpomenul na některou naši národní píseň a tázal se, zná-li ještě dobře obsah její. Mezi jiným sdělil mi šlechetný průvodce, že zajíždí každého roku čtyřikráte do Drážďan, kdež v kathedralním chrámu lidu lužicky káže, mši sv. slouží a lid srbský, polský a český zpovídá a Tělem Páně posilňuje. I českým dělníkům kolem Budyšína na dráze pracovavším Hórnik česky kázal, u víře je posilňoval a česky je oddával.

Ráno sloužil jsem mši sv. v kathedrálním chrámu sv. Petra, který jest vysokou mříží rozdělen: půl patří katolíkům, půl protestantům. V oddělení katolickém jest jeden hlavní a pět pobočních oltářů, kazatelna a varhany. Na základě zvláštní smlouvy z r. 1635., kdy Lužice připadla Sasku, vzato katolické náboženství státem do ochrany, a z oněch dob pochází ona mříž. V neděli do 9 hodin musí býti katolíci se službami Božími hotovi, pak je odbývají protestanté. Při loučení dal mi p. farář mnoho knih i svou podobiznu na památku a vyprovázeje mne k nádraží, ukazoval mi místo, kde měl býti vystaven Národní dům. Snad jest nyní již hotov. Tím končím. Několika těmito nepatrnými řádky chci oživiti v čtenářích „Vlasti“ upomínku na tohoto věhlasného vůdce lužických Srbů a přítele národa našeho. Nechť vroucí úcta k němu a živá láska k ubohému jeho lidu provívá srdce naše, a zalétne-li k nám někdy prosba o pomoc k tomu neb onomu národnímu účelu jejich, nechť aspoň některý mohovitější z nás i skutkem prokáže jim lásku bratrskou.

Z let probuzení moravského.

Příspěvkem k historii české literatury na Moravě

načrtl **Jan Halouzka.**

(Věnováno památce † prof. Jana Havelky.)

Pokračování.

Podobně působilo „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“. A směle tvrditi můžeme: štěstím bylo pro náš lid, že založeno literáty vesměs věhlasnými, kteříž dobře prozírali v temnou budoucnosť; štěstím, že i kalendářů[1]) nescházelo, v nichž byly mnohdy zlaté skvosty uloženy. Velmi

[1]) Prvních devět ročníků „Moravana“, kalendáře Dědictvím vydávaného roku 1852.—1860., pořádal B. M. Kulda, po něm převzal redakci Ig. Wurm.

trefně a jadrně píše zpravodaj o „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“ v kalendáři „Moravanu“ r. 1862. (red. Ig. Wurm): „... Dědictvím hledí duchovenstvo povznésti národ náš na vznešený stupeň osvěty a slávy, a knihami tuto vydávanými hledí zbuditi pozornosť východních Slovanů od nás odštěpených ...“

Slovútný literát jeden moravský zmiňuje se o původu „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“ ve své autobiografii takto: „23. srpna 1850. založeno Dědictví sv. Cyr. a Meth. v Brně u hraběte Sylva-Tarouccy. Tu první myšlénku k tomuto spasitelnému ústavu zbudili dva kněží moravští: nynější p. praelát Guntíř, a ten druhý, co o tom zde píše, stojíce v Rajhradě, když se tam sv. missie konaly, v tom průchodu do kostela vedle sakristie missionáře jednoho poslouchajíce. Tam jsme si umínili s Boží pomocí i pro Moravu zaříditi takový ústav, jakovým až posud byl ústav Dědictví sv. Jana Nepomuckého. Na to jsem uveřejnil v Hlasu provolání k lidu, aby se Dědictví hojně súčastnil, což se podařilo. Od roku 1852. vydávalo Dědictví kalendář „Moravana“ v 15.000 i více výtiscích.“

Do jaké míry Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje působí a působilo, netřeba dokazovati; známo každému s dostatek, kdož jen poněkud mezi lidem žil a úspěchy ústavu toho pozoroval. Směrem shora označeným působilo Dědictví znamenitě a do dneška působí.

Vybývající část zábavně poučnou do jisté výše vyplňovaly kalendáře, z nichž hlavní zmínky zasluhuje „Móravan“ brněnský, činným Kuldou roku 1852. v život přivolaný. Náklad pořizovalo Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Obsah „Moravana“ stával se každým rokem vybranějším. „Moravan“ vychází do dneška redakcí velečinného P. Pl. Mathona, a vyniká jak obsahem tak úpravným zevnějškem nad ostatní kalendáře. Nejpřednější spisovatelé moravští ukládali práce své do kalendáře všude oblíbeného. Abychom poněkud věc odůvodnili, zaznamenáváme z přispívatelů tyto: Kuldu, Poimona, Slotu, Mat. Procházku, Tomáše Procházku, Karla Šmídka, Tom. Bečáka, Jana Soukupa, Frant. Sušila, J. Šimberu, Obdržálka, Klinkáče, J. Nikolaua, Frant. Bauera, Dra. Jana Bílého, V. Šťastného, V. Brandla, Čejkovského, Ig. Wurma, K. J. Erbena, J. B. Lambla, V. Štulce, Dra. Škardu, Frant. Pravdu, Ehrenbergra, Dra. Kusého, Kosmáka, Jindř. Dvořáka, Václ. Ambrože, Dra. Vojtěcha a j.[2])

---

[2]) Roku 1851. vydávala moravská národní jednota kalendář „Koledu“ v Brně u Winikera. Zahájen články dějepisnými, průmyslnými, hospodářskými a j. Titulní obrázky byly velmi zdařilé a vhodně volené. Poslední ročník zakončil r. 1858. Pozoroval jsem, že ceny tohoto kalendáře ubývalo každým ročníkem. V posledním ročníku hemží se to překlady. U Slavíka v Olomouci vycházel „Holomaucký katol. kalendář“ v malých sešitkách. Mimo kalendář přidány byly rozličné prostředky pro dům (bradavice shánětí, na boule a uskřípnutí rady atd. atd.), báchorky a anekdoty. Dostalo mi se do ruky prostoučkého kalendářika toho čtvero exemplárů: ročníky 1858., 1859., 1860., 1864. Listů čítá 23. značným švabachem potištěných. Ceny neměl. Zvětšeného formátu nabyl roku 1865, kdež otisknuta povídka učitele A. B. Senka: „Odměna naděje; r. 1866. od téhož: Moimar mor. královič. Rokem 1867. pojmenován kalendář Slavíkův titulem „Moravsko-slezský kalendář“ — až do roku 1869. Obsahem nad předešlé nevyniká. Později vydávány v Brně: Posel moravský a Přítel domácí — a trvají do dneška. Více radosti nám poskytoval „Posel z Hané“ Em. Miriovským v Olomouci redigovaný — než nepřežil dvou let. Potom tisknut v Olomouci „Moravský kalendář“, ale také zašel, za to v Přerově učiněna jakási náhrada novým kalendářem. — U Žákovského v Olomúci prodáván kalendář studentský: „Český mentor“; Kubiš v Třebíči vydával kalendář učitelský.

Jakkoliv tedy zmíněné podniky: Hlas, Dědictví, kalendáře velmi zdarně působily na rozvoj uvědomění národního, a po výtce na osvěžení ducha umořeného — nepostihovaly přece cíle kýženého, byvše vedeny jedním toliko směrem — přesně stanoveným.

Rokem však 1859. nastal obrat k lepšímu založením „Hvězdy", časopisu zábavně poučného v Olomúci nákladem c. k. universitní tiskárny Ant. Halouzky. „Hvězda" byla odevšad vítána s jásotem — a všem se počaly oči otvírati. Z tuhého spánku rozlétlo po veškeré Moravě nadšení srdečné, — vše se k činnosti neunavné budilo, vše v práci spasiti chtělo národ ujařmený.

Církevní časopis „Hlas"[3]) takto vítal „Hvězdu" nově zrozenou: „když „Hvězda" se objevila, přislíbila držeti se zásad katolických, a seč možno bude, šířiti vědomí církevní a podporovati mravopočestnost v lidu našem. Stopovavše po šest měsíců ducha „Hvězdy", příjemnou vykonáváme povinnost osvědčujíce, že svědomitě k slovu svému stála, a odporučení našeho zasluhuje. Važmež si toho, že nám na Moravě přibyl list, jenž se nechce uvázati ve služebnost lži a náhledům lichým. „Zdař Bůh!" A slyšme dále hlas dopisovatele vídeňského:[4]) „Nemohu ani vypsati radost, již jsme zakusili, když jsme mezi ostatními časopisy „Hvězdu" uzřeli. Už ten významný název mne nad míru dojal; jak já tak i každý dobrý srdečně toho želel, že časopisectvo na Moravě tak zúplna ladem leží. Však hle! Konečně něco máme. Hleďmež, drazí Moravané, by naše „Hvězda" brzo se stala stálicí našemu lidu, zvláště pak milé mládeži! „Zdař Bůh!" Že skutečně šlo mnohým vlastencům o zdokonalení „Hvězdy", vysvítá z prohlášení nakladatelova v čísle 9., kdež mezi jiným praví takto: Z mnohých stran nás došlá přání, abychom formát „Hvězdy" zvětšili a takto obor zábavy a poučení rozšířili; toť jest nám patrným důkazem, že časopis náš si cestu klestí k srdci a duchu krajanů našich, a jest nám skvělým svědectvím, že vydávání takového listu nutnou se stalo potřebou na Moravě."

Prvý zápal cyrillo-methodějský byv tehdy „Hvězdou" rozplameňován, zjasnil naši drahou Moravu, a zachvátil kde kterého spisovatele. Avšak zároveň vidíme, že po zahynutí „Hvězdy" olomúcké utichoval také ruch velehradský — až do čista umlkl — a v posledních teprv letech, chvála Bohu, oživuje.[5])

Stala se skutečně „Hvězda" prvým záblekem těch svatých snah, jakéž lidu měly býti ku spáse; bylať rosou na rty vypráhlé; bylať lékem hojivým lidu udřímanému.

Byla „Hvězda" prvým listem moravským, ale také důstojným. Náboženssko-mravní stránka byla stálým heslem časopisu tomuto.[6])

---

[3]) Roč. 1859. čís. 21.

[4]) Roč. 1859. čís. 7.

[5]) Poukazuji na číslo 10. roč. 1859., na číslo 5. ročníku 1860., na číslo 10. roč. 1861. atd.

[6]) V čís. 32. roč. 1859. (v adventní úvaze) čteme: „Hvězda" přislíbila objasňovati cestu ku svatyni osvěty a vzdělanosti, již mnozí navykli jmenovati civilisaci. Osvěta nesmí se odchylovati od pravdy, vzdělanost musí v jedno splývati s Církví. Povinností tedy svatou jest „Hvězdy" posvítiti národu, aby nezaběhl do bludu a upozorniti za včas, odkud jeho víře záhuba hrozí". V programu roku 1862.: „.... my chceme časopis udržeti, budoucnost jeho pojistiti spravedlivým, svědomitým rozlušťováním otázek nahodilých, v lidu našem city nábožnosti a mravnosti rozněcovati".

Čelnější spisovatelé ve „Hvězdě“ plody své ukládající, o nichž aspoň o některých se zmiňujeme, byli tito: Čejkovský, K. Viták, Fr. Lipovec, Lhotka, Dr. Bílý, Furch, H. Volfová, K. Adámek, Ig. Wurm, J. Vrba, Brandl, Fr. Brzobohatý, J. K. Hraše, Alois z Drahejšova, K. Rank, M. A. Hrubý, Jos. Kolář, Jan Loštický (Havelka), J. D. Čech, Frant. Kubíček, Jan Soukop, Dr. Frant. Studnička, J. L. Chorvátský, Kuběna, Vl. Šťastný, Ad. Heyduk, Pustinský (Balcárek), Ant. Kotěra, Frant. Bauer a j.

„Hvězdě“ dařilo se v Olomúci dosti dobře. Dorost spisovatelstva tehdejšího, nadšeného pro věc — nedal umlknouti vlastní píli a činnosti, — a neunavně udržoval časopis moravský (českým se úplně rovnající.) A bylo by snad i na dále s výhodou pro „Hvězdu“ bývalo, kdyby Halouzka nebyl pustil nakladatelství redaktoru Křížovi, kterýž v brzce s milou „Hvězdou“ do Brna odešel — a tam ji také ku spánku uložil.

Čísla brněnská nevynikala ani bohatostí ani jakostí nad olomoucká. Konečně přikvačila katastrofa, — dne 26. března r. 1864. skončil Mich. Kříž číslo takovýmto rozloučením: „Povaha doby, která čtenářstvo nepoměrně ku čtení politických listů vyzývá, nutí mne na čas ustoupiti od vydávání tohoto zábavě a poučení věnovaného listu. Žádná oběť nebyla by mne odstrašila od nastoupené dráhy, kdybych od obecenstva dostatečně byl podporován: ale to se nestalo, a hmotná škoda, již jsem u vydávání „Hvězdy“ měl, převýšuje síly jednotlivce. Zvláště uškodilo mi odsouzení a šestinedělní vězení, jež jsem zatímním jsa redaktorem „Moravské Orlice“ utrpěl.“

Pohasnutím „Hvězdy“ také činnost moravského spisovatelstva utuchla.

Před zaniknutím „Hvězdy“ ještě r. 1863. založen časopis „Lípa moravská“ v Olomúci, o jejíž vznik se přičinili studenti vídeňští Jan Havelka a František Oščádal — než nepřetrvala ani roku.[7])

Do „Lípy moravské“ podávali studenti vídeňští (ze spolku „Moravy“) práce své ve spolkovém časopise „Kvasnicích“ ukládané, aby tak veřejnosti se dostaly. Mezi přispívateli dlužno tyto jmenovati: Jana Havelku (básně, aforismy), J. Špačka, Čejkovského, K. Adámka, Juchynského, J. Antoše, Hostivíta Tisovského, Kalandru (přítele Förchgotta-Tovačovského — podporoval velice spolek studentů vídeňských), J. D. Čecha, Dra. Vilibalda Absolona (nar. ve Fryštáku, lékař v Boskovicích, svak prof. Havelky[8]), Marii Stroupežnickou, Fr. Oščádala a jiní.

„Lípou moravskou“ snažili se vydavatelé Slovákům se přiblížiti, přijímajíce příspěvky i v nářečí slováckém napsané. Počali také Slovákům k vůli všeliké změny písemné v „Lípě“ zaváděti, na př. místo *ou* všude psali *ú*. Podobným jednáním znepřátelili sobě vydavatelé veřejnost, byli vyhlášeni za rozkolníky — a konec byl ten, že „Lípa“ brzy zanikla.

---

[7]) Redaktor Šuminský Bol. H. neměl žádné důležitosti, nepsal, byl pouhým korrektorem.

[8]) V soukromých záznamech prof. Havelkových, jichž jsem byl držitelem, takto zapsáno: „.... Dne 17/6. r. 1880. v Pánu zesnula dobrá, nezapomenutelná matka má a dne 17/10. 1882. drahý otec můj s životem se rozloučil. T. r. 1882. jediný můj přítel a švakr Dr. Vil. Absolon klesl do hrobu. Bůh jim dej lehkého odpočinutí! Vzali s sebou kus mne samého, a jsem odtud jako ne svůj“.

Vídeňský spolek „Morava“, z něhož „Lípa moravská“ vzala začátek, měl působiště i jinak široké. Byl spolkem ve Vídni nejvzácnějším; navštěvovali jej Förchgott, Bílka, prof. Ševčík a j. Živly všeslovanské spřátelovaly se tuto v jednu rodinu — přednáškami, zpěvem srdečným (Förchgott). Čechové se však stranili „Moravy“ — mezi nimiž i nynější MDr. Albert. „Morava“, kamž i poslancové rádi zavítali (farář Weber), zanikla bohužel zařízením spolku akademického, — a s „Moravou“ [9]) zašla také bratrská upřímnost a ustoupila jakési módní uhlazenosti. Bývalý redaktor „Opavského Týdeníku“ Zacpal hlavně o to usiloval, aby „Morava“ připojena byla více universitě — tedy ke spolku akademickému, — na prospěch-li či na škodu, časy nás poučily. —

Zaniknutím „Lípy moravské“ zavládlo ochabnutí obecné. — V létech šedesátých velmi dobře působil Jos. Sv. Wurm-Čejkovský; soustřeďoval v Olomúci veškery vlastence v kruh důvěrný. Intimní rozhovory dály se v Richtrově kavárně (v rožním domě, vybíhajícím na horní náměstí a do ulice Max-Josefovy). Jak mi † prof. Havelka vypravoval, byl prý Čejkovský hlavou hloučku vlasteneckého — a vynikal prý rozhodně nevšedním nadáním nad ostatní; uměl prý i svým chováním přivábiti k sobě každého. Žeť vévodil uvědomělcům olomúckým, doznáme z toho, že Hálek, když Olomúc navštívil, všude uváděn byl Čejkovským. Byl Hálek tehdy nadšeně uvítán v Olomúci, a ku poctě jeho podniknut výlet do nedalekých Příkaz.

Na „Majtnerce“ zařízena beseda, kdež si Hálek zamiloval Hanačku — a mínil do opravdy s ní se zasnoubiti. Jedna z povídek jeho odtud vzala původ. V olomúckém „Moravanu“ dočetl jsem se ku zprávě této následujícího: „V Příkazích slavil v pondělí dne 4. května sňatek svůj p. Hřivna. Svatba jeho byla pravou národní slavností, a mezi hostmi nalézal se též pobočník knížete černohorského Konst. Popovič. Chotí Hřivny stala se ona Marinka, kterou Hálek spamátnil svou zdařilou novelou v Alm. Máji na rok 1862., seznav ji při svém pobytu na Hané a shledav v ní nad obyčej vzdělanou Hanačku.“

Velmi činně počínali sobě tehdy studující: Havelka, Oščádal, Prečan a Vinkler. Nejživěji činnosť počal rozvíjeti Frant. Vinkler (Venkryl), důvěrník Jos. Oščádala. Vinkler uvedl v proud oslavování čelnějších mužů. Schůze těchto nadšenců zahajovány předčítáním básní či přednesem nějaké řeči. Do spolku tohoto uveden byl Havelka Vinklerem. I Balcárek zachován byl národu Vinklerem.

Do té doby udržovali mezi sebou někteří studenti olomúčtí německý časopis „Muse“. Přehlížel jsem „Musu“ a shledal, že ze všech nejplodnějším Havelka byl přispívatelem. Německý sloh mladíka Havelky byl plynný až líbezný. Z německých těchto produktů Havelkových zachovány tyto básně: „Der Kreuzritter“, „Die Heimatslosen“, „Die Blume“, „Busau vor 400 Jahren“, „Einem Freunde“, „Vorrede“.

---

[9]) Za slavnostních příležitostí scházívalo se tu několik set účastníků. (Čechosl., Poláci, Rusíni, Slovinci, Srbové, Bulhaři.) Obyčejné schůze byly prostoučké; scházívalo se asi 20—30 údů. Zábava byla zahájena pokaždé zpěvem vlasteneckým, načež čten časopis spolkový: „Kvasnice.“ Pak se debatovalo. Redaktorem čili kvasničkářem byl také Havelka. Spolkové jméno Havelkovo bylo: Lomnický. Členy spolku „Moravy“ byli také: prof. Bartoš, řed. V. Prasek, Fleišmann.“ (Zápisky Havelkovy.) Havelka mi často říkal, že škoda ztracených „Kvasnic“, byly prý tam některé práce výborné.

První číslo „Musy“ započato obšírnou básní „Vorrede“, v níž konec takto dolíčen:

„ . . . . . .
O möchte doch das Ganze wohlgerathen!
Der Ehrgeiz wird uns vörwärts treiben.
Doch soll das einst'ge Ziel ein edles sein,
So muss das Streben edel, sittlich sein!“ —

Návodem známého Frant. Vaňka, tehdejšího professora německého gymnasia v Olomúci, pustili mladí spisovatelé vydávání privátního časopisu německého mimo se, a zarazili časopis český „Fialku“ 15. ledna r. 1860.[10]) Spisovatelé kritisovali se na vzájem ve schůzích odbývaných v místnostech nynější knihovny německého gymnasia.[11])

V čísle 20. „Fialky“ (7. října 1860.) napsal Havelka úvodní báseň „na přivítanou“ nového člena (Oščádala a Prečana), jakouž částečně uvedu z originálu:

Zaraduj se Fialko ty skvělá,
Nová síla kane v půdu tvoji!
Nestojíš ty více osamělá,
třetí bratr ruce naše pojí.

Nový druh v tvůj kročil chrámek,
Věrnou pílí chce tě pěstiti. —
Nuže, kýž tvůj vonný vánek
V prsou jemu sílu roznítí!

Vítej ho, ty kvítko osamělé, —
Čilého ti vedem' — ctného mladíka,
Věrného ti vedem' pěstitele,
Jehož srdce láska k vlasti proniká.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Za nedlouho však donucen byl tehdejší ředitel (jinak příznivý pán) Vybíral schůze v ústavě gymn. zakázati. Soukromé však pěstování české literatury v bytech nikdy nezapovídal. V českém rouše

[10]) Každý z nás psával svá čísla „fialky“ a pokud se vím upamatovati, byl Prečan a Osčádal zrovna tak plodným jako já“. Tolik napsal olůvkem † professor Havelka na záznamy mé, kteréž jsem sbíral v theologii k přednášce v literární jednotě bohoslovců olomúckých.

[11]) „Probudila se v nás mocně láska k vlastní mluvě české, láska k národu a vlasti tak vřelá, že rázem pozbyla němčina pro nás všeho lákavého lesku, a že jali jsme se s úsilím a zápalem mladistvým spisovati pokusy v jazyku českém. Umím se pamatovati, kterak nám jednou prof. Vaněk předčítal drobnější básně z rukopisu královdvorského. To učinilo na nás dojem nesmírný. Od toho dne ve hloubí srdce byli jsme přesvědčeni, že není krásnější řeči české, a z nadšení toho vyplynulo celé moře písní a básní, které ukládali jsme ve spolkovém časopisu „fialce“. Jsou toho celé haldy, co napsal jsem za léta 1860.—1862. Byli jsme hlavně tři důvěrní přátelé (Frant. Osčádal, Ant. Prečan a já), kteříž jsme se ve „fialce“ pokoušeli o palmu vítěznou a vzájemně se kritisovali jak ústně tak písemně“. (Záp. Havelkovy.)

počal Havelka hojnější měrou osvědčovati plodnosť i schopnosť svou. Vybroušenosť formy mnohdy neodolatelně vábí. Čteš-li řádek za řádkem, představuješ si doby našeho probuzení, a duše tvá divným kouzlem opojena trvá v nadšení. Jeho verše jsou jako perly čerstvě vyprysknuté studánečky! I mohu směle tvrditi, že se stala ona soukromá činnosť obudilé mládeže, která do „Fialky“ své výplody ukládala, velice významnou pro nový život na uspalé Moravě.[12]) (Pokračování.)

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

III.

Sotva bylo po slavnostech svatebních v Teplé, bělounký počal proletovati sníh v podobě jemných hvězdiček. V brzku byla pole přímo osypána; na lesy jakoby položil jemný závoj. Z chaloupek vesele vybíhaly děti, by přivítaly blížící se zimu. Chytaly perličky, honily se za většími chumáči, až je drnčící okno přivolalo k teplému krbu. Na doškových střechách sníh dělal novou pokrývku.

Nastaly přástvy, druh zabíhal ke druhu na táčky. Vřetena se jen mihala v rukou, muži nasadili nože na borová polénka, a v krbu vesele plápolal oheň.

---

12) Pozvolný sice ale šťastný obrat ve školství započal po letech šedesátých šestých, kdy byly zakládány střední školy české. Jakkoliv poměr daleko ještě není zaveden mezi školstvem německým a českým, přece se stav bývalý valně zlepšil. Velmi markantně vylíčil mi slovútný paedagog moravský (jehož životopis časem podám) způsob, jakým na školách středních národu mládež byla odcizována, kdy ještě českých škol nestávalo. I zavděčím se zajisté, uvedu-li slovné znění jádrné zprávy jeho 19. září 1883. mně zaslané. Zní takto: „.... než bylo-li v H. zle, bylo v K. hůře. Pan prof. V., jehož jsem měl v 3. třídě, k postům a poškolnému vězení přidal ještě rákosku, která mi napomáhala cpáti učení do hlavy. Neminulo skoro ani dne, abych se s ní nebyl seznámil. Po půl leté duševní a tělesné trýzně jsem to přece tak daleko dovedl, že jsem odříkával všechno, jak by bičem mrskal, rozuměje však z toho sotva desáté slovo. Někdy se stávalo, že jsem doma lekci uměl na zpaměť jako otčenáš, přišed však do školy a vyvolán byv, tak jsem se zalekl, že jsem nemohl z místa. Tu jsem vždy prosíval (ovšem česky): „pane professore, budou tak dobrý a řeknou mi první slovo.“ Než výprask nebo „přespoledne“ bylo mým podílem. Jak mi tu srdce krvácelo, neuvěří leda ten, kdo toho sám zakusil. České dítky ve školách německých vytrpěly už na tomto světě očistec ... Dvě léta byla tak úplně ztracena. Vynakládala se na naučení němčině, ale čas ztrávený za tím účelem nebyl v nijakém poměru k získaným vědomostem. Kolikrát jsem už před žáky svými vzpomněl těch časů neblahých, připomínaje, kterak nyní děti hravě všemu se naučiti mohou na základě jazyka mateřského. Takto vydresírovaný a beze všech téměř vědomostí vstoupil jsem do tamnějšího gymnasia. Češtině vyučovalo se sice jako povinnému předmětu, ale vyučování to obmezovalo se pouze na „dření“ grammatiky a na překlady z češtiny na němčinu a naopak. Kdyby nebyl rok 1860. a následující léta probudil i ve studentstvu vědomí národní novinami, besedami a j., tož náš professor češtiny by toho nebyl nikdy dokázal. Ani slovíčkem nedotknul se nikdy našich srdcí ve směru tomto. A česká hodina pro suchopárný překlad a dření („odtuď až potuď“) byla spíše k tomu určena, aby se nám drahá naše mateřština znechutila. Kdo tedy chtěl s jazykem českým jen poněkud seznámiti se — byl odkázán na soukromé studium.“

Rodina sesedla se kolem vráskovité stařenky, která nejblíže krbu se usadila, by oheň zimomřivé údy její prohřál, a scvrklá líc se začervenala. Dobruška, ač se již hodné řadě let těšila, dosud vesele se usmívala na vnuky, kteří nejraději ku své babičce spěchali. Vráskami poseté čelo hned se vyjasnilo, ústa se rozevřela, a suchá ruka probírala se v kučeravých vlasech některého vňoučete.

„Oč žebroníte, škvrňata?“

„Babičko, pohádku nám vypravujte.“

Blížící se zima vzbudila v dětech touhu po krásných pohádkách.

Zatím, co babička ze starých pamětí nějakou vzkazku vybrala a a rouchem perel, zlata a křišťálů přioděla, scházeli se sousedé na táčky. Dobraňovic měli největší světnici, která všechny kolem bydlící sousedy v sebe pojala. Také žádná z babiček takové paměti neměla, a také žádné tak hezky slova od úst nešla jako Dobrušce. Proto se vše k chaloupce hrnulo, a každý již na svém oblíbeném místě usedal. Nejvíce u Dobroňů se scházelo dřevařů chudých a hospodářů nemajetných, kteří malými pozemky vládli.

S večerem babička odbývala děti, by je do lože připravila; však i staří a dospělí rádi naslouchali a jen pološeptem se oslovovali. Světnice se plnila, každý se otřásl, shodil svrchní, sněhem poprášený šat a jenom kyvnutím pozdravoval.

„Pak vycházel na svět za pět let, později za padesát roků lidi postrašil, až posléze se ztratil nadobro. Ubohá duše nalezla pokoj v nebi, a lidé měli od nemilosrdného vladyky pokoj na zemi. Pamatujte si, dětičky“, dokončovala Dobruška pohádku, „že nelítostní lidé nemají pokoje ani v hrobě, ale živé trápí na zemi. Teď si ulehněte a sladce spěte. Andělíček vás opatruj celou noc.“

„Zajisté, že o předcích našeho panstva tvoje pohádka nebyla“, mínil hospodář. „Žádného nelítostníka nepamatoval na Teplé ani můj praděd, který se dočkal pěkného věku. Hodnější prý nastupuje po hodnějším. Ani lepšího pána si přáti nesmíme.“

„Aby jim všeho Bůh požehnal na dětech do posledních kolen! Tak jsme se dávno nepoměli jak o Hroznatově svatbě. Více nám dopřáti nemohli, a také by se o nás nikdo tak nepostaral jako vladyka. Medoviny dost, křepčení dost, kořeněných jídel dost! Musil se člověk hodně pamatovati, by nepřebral jako soused Skůra, který ani prahu svého nenašel.“

Jmenovaný kratochvilník se stiskl do stínu a jenom zabručel: „Však toho nebylo mnoho. Zlý vítr mně uškodil.“

„Zlý vítr!“ rozesmáli se ve světnici. „Šlakovitý severák! Jistě vanul od hranic německých, že na Skůru tak příšerně účinkoval.“

„Zase jednou jsme se poveselili náležitě na hradě. Není nad hodnou vrchnost!“

„Aby jí Bůh chránil všeho zla,“ řekla tiše stařenka u krbu a zase přejela vráskovité čelo, jakoby starou paměť sháněla dohromady a nitky upomínek spřádala v osnovu nějakého děje.

„Nedopusť, Bože, by se opakovalo na dětech Hroznatových to, co s ním se dělo v letech mladosti!“

„A co se stalo malému vladykovi?“

„Stará to a dávno zapomenutá historie. I Hroznata na všechno asi zapomněl. Ani jinak si nemohu vysvětliti předešlou svatbu. Vždyť přece učinil slib —“

„Jaký slib?“ hrnula se otázka za otázkou.

„Musím vám to vypravovati od počátku. Bývala jsem na hradě děvou služebnou, Dobroslavě jsem posluhovala a také malého Hroznatu vychovávala. Bylo to dítě přímo zázračné. Šťastná matka nejednou mě ujišťovala spásou nebohé duše, že Hroznata se narodil mrtev. Ani dechu živého v něm prý nebylo. Již měl do hrobu uložen býti k věčnému odpočinku, když matka poklekla a vroucně k Marii-Bohorodičce se modlila, by dítě oživlo ....

Byla vyslyšena. Hroznata počal dýchati, život jeho byl zachován. Přešťastná matka obětovala tedy syna Bohu a službě pobožné ho zasvětila.“

„Hroznata byl tedy obětován a přece se oženil “

„Ještě dvakráte u velikém bylo dítě, Bohu vyprošené, nebezpečenství života. Starší sestra Vojslava, která se nedávno do Krakova provdala a svatby se na hradě zúčastnila, procházela se jednou s Hroznatou v Boží přírodě. V tom chlapec kamsi odběhl, aby snad kvítek si nasbíral, a Vojslava z mysli ho na krátko pustila. Ale jaký byl její úžas, jaký podiv, když spatřila, jak těžký nákladní vůz přes chlapce přejel! Rychle spěchala k nešťastnému místu, ale jaká byla její opět radosť, když Hroznata vyskočil neporaněn, čilý a zdráv!“

„Anděl Páně ho zachránil —“

„Jindy by byl v proudu vody utonul, ale obratná ruka rybářova ho vytáhla na břeh. Bohorodička byla mu mocnou ochrankyní, protože jí bylo dítě zaslíbeno a obětováno.“ *)

„Zdali pak nadále bude ruka Nejvyššího s ním, když Bohu daný slib zrušil? Měl se věnovati snad stavu kněžskému.“

„Hroznata ničeho nesliboval, nebyl také povinen slibu, který zbožná matka jménem jeho učinila, dostáti.“

„Ovšem, ovšem; ale Hroznatu Bůh tolikráte vysvobodil z mnohých a četných nebezpečí. Však by také Hroznata byl hodným knězem; jeho mírná a tichá povaha ani rytířskému stavu nesluší. A jak kníže je rodu Sezimově milostiv, také vysokého stupně hodnosti a úřadu by dosáhl.“

„Ale kdo by byl naším pánem? Sezimu Bůh jediným po meči potomkem toliko obdařil, šlechtičny se rozprchnou do širého světa, a my bychom byli bez ochrance v nebezpečích a spomocníka v potřebách.“

„Proto také Sezima a Dobroslava syna pánem a následníkem učinili a slib Bohu daný jiným způsobem zamění. Zatím děkujme, že Hroznata nám zachován.“

Ve světnici na chvíli bylo ticho, oheň praskal a vřetena se jen míhala. Dobroňka již neměla chuti v jiný obor povídek a pověstí zabřísti. Ještě dodávala o Hroznatovi, jak byl z mládí poslušen, jakým vědomostem otec ho vyučoval, jak starostliv byl, aby nikdo, prosící o pomoc, nebyl propuštěn s nepořízenou.

„Dobroslava mnohdy si vzpomněla asi na slib, a nad hlavou Hroznatovou tiše zaslzela. Ráda by vše splnila, ale rod vyhasne na vždy, Hroznata je posledním mužským potomkem.“

„Bůh snad všechno v dobré obrátí; vždyť hodné pány ochraňuje.“

---

*) Zprávy tyto čerpány z díla „Hroznata und die Prämonstratenser-Abtei Tepl“ od P. H. Jana Karlíka (v Plzni r. 1870.)

Pozdě do noci bylo v Dobroňovic chalupě rokováno, rozličné zvláštní i obyčejné události na hradě ze všech stran přetřásány, k čemuž nejvíce bývalá děva služebná na hradě pomahala bystrou pamětí, do níž si neustávala stěžovat a přece z dávných dob mnoho dějů s nejpodrobnějším líčením vyvážila.

Posléze obrácena znovu pozornost na nešťastného Skůru, by večer vesele zakončil.

„Nová paní za šaška dvorního by si tě prý přála. Tak se jí líbily tvoje posuňky a veselé laškování.“

„Jenom že by takový šašek neustále přihýbati si musil z plecháče. Jinak je baba a promluviti kale neumí.“

* * *

Když z Teplé páni korouhevní, vladykové a rytíři s družinami se rozjeli do svých hradův a zámků, v marhauze zůstal dosud nejužší kruh přátel pokrevných. Staroch Sezima s mnohými známkami stáří a trampot ve tváři, jinak ještě muž dost od síly, věrná družka jeho života Dobroslava s usmívavou lící, jež o dobrotě srdce význačně mluvila.

Naproti rodičům sestaralým v teplých tunikách a košilích, liščinami prošitých, seděla mládež bujará a zdravím a silou překypující. Hned u prostřed novomanželé: Hroznata se ženou Vojslavou.

Hroznata byl muž jaré síly, ocelových údů, ve tváři ušlechtilých tahů. Bujný vlas mu splýval až na ramena. Oko, veliké a jasné, těkalo rychle a s jistotou, svědčící o vnitřní přesvědčenosti a bystrosti. K síle a statečnosti družila se vážnost a pokora. Hroznata byl oděn jako rytíř s mečem u pásu na vykládaném řemeni, v tuniku a kabátec, bohatě vykládaný a okruží bělavé.

Jako když k mohutnému dubu vine se štíhlá haluz, tak klonila se mladá choť Vojslava k muži svému. Byla pleti jemné, úbělové. Jakýsi bol dosud obestíral líc ruměnou. Byla tak záhy v letech mladosti vytržena z kruhu rodinného a následovati musila z hlučného města sídelního sem chotě mileného. Paní Vojslava ob čas pohledem nevýslovně sladkým přisvědčovala slovům mužovým.

Řeč právě se otáčela kolem starší dcery Sezimovy Vojslavy, která ruče z Krakova na svatbu přibyla a nyní pomýšleti musila na zpáteční cestu.

„Nerad tě propouštím, dítě, v těchto psotách podzimních. Cesty jsou nemnoho bezpečny, třeba jsi měla sebe silnější družinu“, řekl Sezima, pohlédnuv oknem k lesům, sněhem poprášeným.

„Zůstaň u nás hodně dlouho, švakrová“, prosila mladá paní.

„Povinnost nezná výjimky. Choť milený by nadarmo čekal a o mne se lekal. Musím, ač bych ráda hodně dlouho na rodném hradě pobyla. Někomu se líbí v hlučných městech, já bych tento tichý kraj ráda za Krakov vyměnila.“

„V Praze je tak krásně a v našem domě bylo tak útulno“, zatoužila choť Hroznatova.

„Však se ti ani u nás nezasteskne“, mínil vladyka. „Teď v zimě ještě není mnoho veselo v zákoutí tomto, ale na jaro, když všechno pokryto květy vonnými, lesy ptactvem hýbají a hlaď vodní zve projeti se na čisté vodě jezerní, kdy také dost lovu a zpěvu po polích, kdy všechno plesá a se veselí, tenkráte milo poseděti na cimbuří nebo pro-

cházkou jíti klenbou košatých stromů. Hroznatovou bude povinností, by se ti ani nyní nezasteskło a šťastně jsi jara se dočkala. Také Judita bude ti společnicí sdílnou a milou.“

Mladší dcera Sezimova vyskočila s křesla v meziokní a objala mladou choť bratrovu. Bylo to děvče nemalé slíčnosti a vábného půvabu. Judita šeptala Vojslavě kyprými rty:

„Budeme spolu družkami věrnými a nerozdílnými?“

„V bolech i radostech, milá přítelkyně.“

„Až vám bude smutno, zaskočíme si na nádvoří do čeledníku pacholčího, a Ryzek nám bude vypravovati zkušenosti ze svého života nebo ti zahraji na loutnu a zazpívám píseň o růžičce. Však se nám nezasteskne.“

Judita s chotí Hroznatovou byly hned přítelkyněmi nerozlučnými. Hroznata div nežárlil na šťastnou sestru.

„Pomyšlejme nyní spíše, jak bychom nejlépe Vojslavu do Krakova vyvezli. V lesích prý není bezpečno, vlci se záhy hlásí. Jednu Vojslavu si ponecháme, druhá musí za manželem“, usmál se Sezima.

„Ať Ryzek družinu doprovází, ten zná svět a vlků nejlitějších se nebojí. Třeba byl starý, rada jeho mnoho vydá. Však se také vzdor sedmdesáti let nedá. Kytku junáka vyhodil ze sedla jedním machem.“

„Výborná rada, Ryzek tě rád doprovodí a přes zimu v Krakově může zůstati.“

„Pak nám něco aspoň poví o Polácích. Že se s nimi několikráte utká, rozumí se samo sebou. Ani v cizině si nedá pokoje.“

Hroznata prováděl mladou paní po hradě, by všechno dobře si prohlédla, jak silny hradby, vysoké cimbuří, jaká zahrádka u věže, a kde zásoby zbroje pro válku uchystány. Judita stále byla za novou družkou. Sezimova dcera dlouho nemohla nalézti duše soucitné, ku které by přilnula celým srdcem, až v nové švakrové poznala všechny vlastnosti, jakéž věrné společnici v duchu připisovala.

„Odtud vyhlídka překrásná!“ zajásala Vojslava, když vrcholu věže dostoupili, odkud hlásný kolkolem do kraje obzíral, aby každé nebezpečné hnutí věděti dal na hradě. Odtud vidíme teprve kus světa. Z nádvoří zříti jenom husté lesy.“

Hroznata se postavil za ladnou choť a také s libostí se do kraje zadíval, třeba že znal všudy každou chatrč, každý palouk a nejobyčejnější strom na poli. Hroznatu těšilo to, co Vojslavě milým bylo.

„Tady mrazí studený vítr“, podotkla Judita, javši se prohlížeti šat mladé paní, zda dostatečně teplý a záhřevný.

„Tamhle jsou Nezdice“, vysvětloval Hroznata ženě, „vedle Heřmanovice, zde vykukuje Kramolin a tamo v dáli Poutnov. Na jihozápad jsou veliké rybníky, jež řeka Teplá probíhá. Od Manetina jde zemská stezka, po níž jsme sem z Prahy přišli. Vede k Šance a Žandovu. Tamo se zvedá Strážnice, odkud dostáváme znamení, když se nepřítel bliží. Velmi výhodné to místo!“

„Ovšemže — pro nás“, kynula Vojslava.

„Proč pravíš — pro nás?“

„Ponévadž tyto husté lesy nás sice chrání, krajině naší malebnosti dodávají a v mnohém ohledu pro kratochvíl panskou jsou, však těmto lidem ve vesnicích, jež jsi pojmenoval, mnoho k užitku a výživě nejsou.“

Hroznata udiveně pohlédl na svoji choť. Kdo pověděl slova ta ženě jeho? Jak že, paní na dvorech bohatých vyhýčkaná všímá si poddaného lidu, robů, duší tělem pánu podrobených? Paní ze vznešeného českého rodu stará se především o chudý lid? —

„Proč by lesy nám k prospěchu a lidu ke škodě byly? tázal se Hroznata, nemoha své podivení zatajiti.

„Z čeho pak je lid ve vesnicích a dědinách těch živ?“

„Máš pravdu, dávno jsem na to myslil, o tom uvažoval, ale otec ani slyšeti nechce, bychom některým lesem hnuli. Počet poddaných roste, půda nemůže všech uživiti. Dobře jsi řekla, že nejsou tyto lesy mnohé k užitku lidem; ale rci mně, kdo tě hned na to upozornil?“

„Samo mně to na mysl přišlo. O lid chudý jsem se starala již doma, když hlad po Praze mezi chudinou zuřil. U nás byl v domě tak zvaný asyl klášterní. Kdo byl hladov, přišel, aby se nasytil. Nikdo neprosil a pokud bylo možno, také nebyl nikdo odmítnut. Začasté jsem se s tím a oním zařečila a tu jsem poznala lidskou bídu v plném znění.“

Hroznata rovněž všemožně podporoval chudý lid; proto vděčně pohlédl na manželku; bude mu tedy v tomto ohledu družkou a společnicí vítanou. Cítí-li s lidem, má dobré srdce a tudy si vyvolil manželku hodnou, povahy vzácné, srdce citlivého.

„Ostrý tady vane vítr“, napomínala znovu Judita. „Sejděme dolů. V teplém markauze všechno si vypověditi můžete. „Abyste nenastydli.“

„A je zde chudiny mnoho?“ tázala se ještě Vojslava.

„Až na několik mohovitějších hospodářů většinou obývají kolem lidé chudí, živící se drvařením a hospodářstvím na skrovných polích. Však chudoby své necítí, jsou šťastni ve své prostotě.“

Na opětné upomenutí Juditino sestupovali všicci krok za krokem s věže po širokých dílem porouchaných schodech. I cestou rozmlouvali o poddaných. Vojslava důkladně se vyptávala i na všechny podrobnosti. Doufala, že jí bude na hradě smutno a hle, nová se otevírala dráha úvahám a rozmluvám.

* * *

V hradním čeledníku bylo hlučno až časem nad míru. Domácí zbrojnoši, dosud od svatby rozveselení, zvučně popěvovali s bratry Poláky, kteří dceru Sezimovu Vojslavu z Krakova na Teplou přivezli. Ryzek neustával si dopalovati mladého Kytku, Poláci vypravovali o drahé Polsce, také zbytek medoviny se našel, a pro ukrácení dlouhé chvíle co den vyjela všechna družina na lov do lesa.

Večer shromáždili se kolem krbu, žerty lítaly, a v čeledníku bylo obchvíli příliš hlučno. Hlas Ryzkův vždycky vynikal. Staroch opravdu jakoby byl slavnostmi oživnul, zvláště když Kytku v kolbách porazil a věnec dubový od paní Vojslavy dostal na památku. Pověsil ho na stěnu, kde na hřebu zbroj se blýskala nad tvrdým ložem. Do údů mu vjela síla, krev se rozproudila tělem. Na lovu si počínal srdnatě a svižné jako jinoch v síle nejbujnější.

„Kde jsi se nám, Kytko, zase ztratil? Sotva do nezdických lesů vjedeme, náš vítěz bobkem ověnčený ten tam. Kam jsi se poděl?“

Ryzek přikládal smolnatá polena do ohromného krbu, poněvadž se již zima hlásila, vítr foukal mrazivý, a v čeledníku nikdy mnoho

tepla nebylo. Několik vousáčů polských s hradními pacholky bavilo se kostkami na zemi, jiní řezali oštěpy, a Kytka cosi píchal na plášti. V kobce bylo slabé světlo od krbu. Nad každým lůžkem zbroj, meč dosahal až k zemi, a piky se dotýkaly černého stropu.

„Lovil jsem v jiné straně na vlastní pěst", odsekl Kytka.

„Takový jinoch vyhledává-li samotu, zlým to znamením."

Polský zbrojnoš se usmál, zaslechnuv slova Ryzkova. „Nejinak na Visle pod příkrými Karpaty. Mladost — radost."

Zbrojnoš rozhodil kostky a zaškareděv se řekl: „V lásce štěstí, ve hře ztráta. Nezlob se, Kytko, a bručivých slov Ryzkových nedbej."

Jinoch se usmál, vděčně na Poláka pohlédnuv.

„Však Ryzek také nebyl v mladých letech v klášteře."

Teď se rozesmáli všicci zbrojnoši, a staroch bruče, vidlemi přehazoval v krbu pašery. Ještě se neupokojili veselí vojáci, když ve dveřích se objevil sám mladý pán hradu Hroznata.

„Nějak veselo tady u teplého krbu. Oheň rozehřívá i staré údy. Ale dlouho pospolu nezůstanete. Sestra moje paní Vojslava na zpáteční cestu se vydá do Krakova. By se pak polským zbrojnošům českými nivami nestýskalo, přidal jsem jim průvodce — Ryzka."

„A Kytku — slavného vítěze", dodal staroch. „Bude naším ochrancem."

„Toho přidělím k dudákům, až veselíčko nějaké opět připravím, aby křepčil podle dud pro obveselení." —

Znovu smích a hluk k ohlušení.

„Třeba že jsem plesnivec nad hrobem, do Polska se rád podívám. Jsou-li tam všichni jako vy, tož se pobavíme vesele. V zimě na zpáteční cestu beztoho nebude pomyšlení. Ichuchu! Tedy ještě Polsko pobratimské spatřím."

Zbrojnoši přestali hráti, Ryzek již seděl mezi Poláky, každého pobratimem nazývaje. „Však jsme všicci Slované, máme jeden jazyk, jenom že se tak poněkud divně tu a tam pokroutil. Mluvil jsem již s rozličnými Slovany, ale dorozuměli jsme se vždycky. Vždyť jsme rodní bratří." —

„Poláci se hned jali potřebné věci sbírati na cestu. Dříve než slunce ozlatí cimbuří, již budou na cestě k Manetinu, by ještě v matičce Praze položirovali a v některém pražském lochu hrdla naposledy na české půdě propláchli.

„Jen dobrý meč, oštěpů několik a luk s ostrými šípy; čeho bych více potřeboval? Mezi Slovany nikde hlady nezahynu. Ani Polska nebude skoupa na plecháč a kus jídla."

„U nás pohostinství ctěno. Nikdo neodejde neoslyšen. Holýma rukama projíti bys mohl křížem krážem naši zemi, všude přijat budeš s ochotou a hladu neokusíš.

Pozdě do noci vypravováno a chystáno na cestu dalekou a v zimě nebezpečnou. Oheň v krbu uhasl, Poláci se posilovali spánkem, a jenom Ryzek dosud nespal. Byl plu radosti, že opět krev rozproudí v žilách jeho a v Krakově ukáže Polákům, jací jsou v Čechách hrdinové.

(Pokračování.)

O dramatické činnosti Václava Klimenta Klicpery.

Z přípravných svých prací k dějinám novočeského písemnictví podává Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Pravili jsme výše, že nad všechna dramata Klicperova vyniká truchlohra jeho „Soběslav, selský kníže"; držíť se veskrze na důstojné básnické výši a má trvalou cenu básnickou. Napsal ji r. 1825. a vydal r. 1826. ve svém „Almanachu dramatických her";[1]) podruhé vyšla r. 1862. v prvém díle „Spisů Václ. Klim. Klicpery", jsouc znova zpracována. Klicpera přepracoval ji totiž r. 1858., kdy dáváno bylo prvé divadelní představení na divadle pražském za ředitele Frant. Thomého, starého přítele Klicperova z Králové Hradce,[2]) a ku představení tomu zvolen „Soběslav". Před tím Josef Kajetán Tyl vzdělal dle této truchlohry Klicperovy pro divadlo „historickou činohru v 5 jednáních" s názvem „Soběslav a Bedřich čili Boj o knížecí korunu," která byla provozována ve stavovském divadle r. 1839.[3])

Povšimněme si truchlohry té podrobněji, abychom přispěli některými poznámkami k jejímu výkladu a ocenění.

„Soběslav, selský kníže", jest truchlohra o čtveru jednáních, Psána jest s výminkami některými pětistopým trochéjem; pouze místa. kde mluví osoby prosté, jsou po spůsobě Shakespearově psána prostomluvou.

Látka její vzata jest z českých dějin před 700 sty lety. Děj počíná se totiž r. 1174. a vedle Soběslava, hlavního jeho zástupce, vystupuje tu také na krátko Vladislav II., který panoval od r. 1140.—1173. a byl od císaře Bedřicha I. na královskou důstojnosť povýšen za pomoc při dobývání Milánu r. 1158. (zove se tedy jako král Vladislav I.). R. 1145. papež vybízel k nové válce křížové, a tu r. 1147. vytáhl i Vladislav do Palestiny, připojiv své voje k vojům císaře německého Konráda III., svěřiv správu země České svému bratru Děpoltovi. Tu Soběslav, syn Soběslava I., vládnuvšího v letech 1125.—1140., přišel z vyhnanství z Německa, domnívaje se, že by zmocniti se mohl za nepřítomnosti Vladislavovy sám trůnu českého. Děpolť však se ho zmocnil v jakémsi dvoře na Zdici a sprovodil jej jakožto buřiče na hrad pražský, kde zavřel jej do pevné hradní věže až do návratu Vladislavova. Když r. 1148. Vladislav se vrátil, dal jej zavézti z Prahy na Přimdu a tam do tuhého vězení uvrci. Na Přimdě Soběslav ztrávil dvě léta, až jeho přívrženci, porušivše některé strážníky hradu, přepadli hrad a Soběslava r. 1150. osvobodili. Soběslav utekl do Němec, kde po smrti císaře Konrada vládl synovec Konrádův Bedřich I., příjmím Rudovousý, po vlašsku Barbarossa, u něhožto

---

[1]) O prvém vydání tomto jest úvaha od L. Boskovice (J. Pilnáčka) v „Musejníku", roč. 1828., na str. 120., svaz. IV.

[2]) Za let dvacátých Králové Hradec byl navštěvován i kočujícími společnostmi hereckými, ovšem tehda pouze německými. Při jedné takové společnosti hercem byl i Thomé, kterého manželé Klicperovi přízní svou dařili a často u sebe hostili. (Viz „Divadelní táčky", 56.)

[3]) Zevrubnější zpráva o tomto vzdělání Tylově jest v „Květech", roč. 1843., na str. 176, 178 a 179, o představení pak „Soběslava" z r. 1858. jest správa v „Lumíru", roč. 1858., na str. 330 a 331, kdež otištěn i proslov, který Klicpera k témuž představení složil. (Viz i v „České včele", roč. 1879., na str. 133.).

dlelo několik knížat českých, chtících vrátiti se pod jeho záštitou do Čech. Roku 1158. Vladislav dobýval Milánu, a když r. 1161. opětně vojsko proti Milánským vypravil, Soběslav vpadl do jeho zemí a opanoval noční dobou Olomouc. Vladislav, uslyšev o tom, vojsko své do Italie sice poslal, ale sám vrátil se do Prahy, odkudž pak chvátal s jiným vojskem na Moravu a oblehl Olomouc. Soběslav však udatně se bránil, a Vladislav vida, že by Olomouce tak snadno nedobyl, jal se vyjednávati se Soběslavem. Také Soběslav znamenal, že by neudržel se dlouho proti Vladislavovi, i žádal na Vladislavovi, aby jemu, kterému v cizině již mnohé psoty snášeti bylo, ve vlasti toliko kousíček země k výživě popřál, že potom chce tiše se chovati. Vladislav slíbil vyhověti jeho žádosti, Soběslav odevzdal mu Olomouc a šel s ním do Prahy. V Praze mělo býti usneseno o slušné výživě Soběslavovi. Po službách Božích, ve hlavním chrámě u sv. Víta slavených, král i Soběslav odebrali se do domu biskupova, kde Soběslav, bydle v hořejší komnatě, očekával, oč by král uradil se s pány svými v komnatě dolejší. Avšak místo očekávaného nějakého podílu v zemi nebo jiného zaopatření Soběslav byl zrádně jat, spoután a do veliké věže velikého královského paláce uvržen. Po nedlouhém pak čase byl odtud vyveden a opětně na Přimdu odvezen, kde potom celých dvanáct let ve vazbě byl chován. R. 1173. vzešla Čechám doba nejhorší. Král Vladislav zřekl se panování ve prospěch syna svého Bedřicha a umíniv si ostatek svého života v tichosti ztráviti, přestěhoval se z hradu pražského do kláštera strahovského. Když kníže Oldřich, bratr uvězněného Soběslava, zvěděl, jaká stala se změna ve vládě české, nemeškal s jinými Čechy, kteří s ním v Němcích císaři Bedřichovi sloužili, srozuměti se a potom před císaře předstoupiti. Když pak císař dovolil mu, aby směl mluviti, žádal od něho slíbené odplaty za mnoholeté své věrné služby, totiž aby jej císař na uprázdněném trůně v Čechách usadil a bratra jeho Soběslava, který již na třináctý rok u vězení dlel, osvobodil. Císař těšil se z toho nemálo, že našel příležitost, vkládati se s plnou váhou svého císařského důstojenství do záležitostí českých, i slíbil mu tak učiniti a žádal skutečně Bedřicha, českého knížete, aby Soběslava propustil. Bedřich pak, nechtě protiviti se vůli císařově, poslal pro Soběslava na Přimdu.

Tím právě počíná se truchlohra Klicperova. Bedřich totiž stojí zadumán u Vyšehradu, a král Vladislav přišed k němu, běduje, že císař odňal mu svou přízeň, ježto míní to býti sobě a svému synu zkázou. Po té hrabě Rosenberg káká Vladislava, že zřekl se panování, a oznamuje mu, že Soběslav vrací se do Prahy, připomínaje zároveň dřívější činy Soběslavovy.

Avšak nastiňme si dříve dějepisný podklad celého prvého jednání, nežli přihlédneme, jak Klicpera jej zpracoval.

Soběslavovi tedy otevřel se r. 1174. nenadále dlouholetý žalář, byl vyveden na světlo denní, posazen na koně a v hojném i čestném průvodě do Prahy veden. A když na hrad pražský přijel, tu Soběslav nejprve s opravdivou pokorou bosonoh do chrámu sv. Víta kráčel ke hrobům sv. dědiců země České děkovat Bohu za vysvobozenou. Potom šel pozdravit starého krále a jeho panujícího syna, od nichžto byl přívětivě a vlídně přijat. Po té Soběslav, jsa po cestě unaven, položil se hned u večer na lože, chtě si odpočinouti. Tu jemu od některých jeho příznivců bylo oznámeno, že Bedřich zamýšlí jej na zítří oslepiti.

Byla to bezpochyby jen ošemetná kleveta, než Soběslav, uleknuv se toho, rychle vstal, sedl na kůň a té noci s několika průvodci z Prahy tajně ujel a k císaři se obrátil. To jest podkladem jednání prvého.

Klicpera přidržel se dějin celkem téměř úplně, líče, co právě bylo pověděno, a vkládaje v ústa osob jednajících i zmínky o událostech před r. 1174., o nichžto stručně jsme si promluvili. Toliko nepatrně uchýlil se tu a tam od pravdy dějepisné. Tak hrabě Rosenberg praví, že Soběslav přichází do Prahy „bos, v žíněné roucho oděn," což stalo se teprve, když kráčel do chrámu sv. Víta, a Bedřich nevítá ho přílišně vlídně, z hradu pak přijměje jej uprchnouti jeho choť za rytíře přestrojená, a prchnou pěšky do pusté doubraviny ke svým přívržencům. Také dle truchlohry Klicperovy Bedřich jest překvapen zprávou, že Soběslav do Prahy přichází. Z jiných úchylek buďte připomenuta slova Vladislavova, že „až na břeh Tibery táhl;" jest položeno tu metonymicky jméno známé řeky místo země, kterou protýká (= Italie), ježto Milán leží na přítoku pádu Olonna řečeném, a až k Tiberu Vladislav nedospěl. Podstatnější úchylkou jest, že Klicpera za otce krále Vladislava I. pokládá Vratislava II., což vysvětliti lze tím, že synem knížete Vratislava II. byl kníže Vladislav I., a kníže, Vladislav II., stav se králem, zván opětně Vladislav I. Tolikéž i místo děje na počátku truchlohry změněno; Soběslav přijel na hrad pražský na Hradčanech a vešel do chrámu sv. Víta, kdežto Klicpera líčí příchod jeho na Vyšehrad a do kostela vyšehradského.

Truchlohra počíná se slovy krále Vladislava:

> Ha! tu stojí černá ta a schýlená
> báň, od které já jsem věkem a
> vikláním zvonů nepevná věž.
> V divokém kotouči víří se větrové
> a chmury krupobitné ní kol a kolem,
> blesk se chystá ve klíně černé matky
> a vyhlídá chvíli, kde jediným rázem
> na zemi zhrotí i báň i věž!

„Bání" v slovech těch míněn jest Bedřich, „věží" míní král sebe; „báň" zove „černou". Protože Bedřich stojí u Vyšehradu, jsa zahalen ve veliký plášť černý, a oni „větrové," „chmury" a „blesk" jsou právě příznakem nepřízně císaře Barbarossy, o které král v dalším bědování svém se šíří. Když pak po delší rozmluvě s králem Rosenberg chce příchod Soběslavův do Prahy oznámiti také Bedřichovi, Bedřich, procitnuv ze svého zadumání a znamenaje na Rosenbergovi, kterak nakloněn jest velice Soběslavovi, i zvěděv od něho, že „celé Čechy nyní o Soběslavovi mluví," propustí jej v nevoli své ze služby. Rosenberg odejde. Král, zůstav se synem sám, domlouvá mu, že Rosenberga propustil a že vůbec vzmáhá se v něm nedůvěra k poddaným, a zvěstuje mu, že Soběslav jest v Praze, kteroužto zprávou Bedřich jest překvapen a velice poděšen, obávaje se o svůj trůn. V tom přichází již Soběslav s mnoha jásajícími lidmi městskými i selskými a odebéře se do chrámu. Bedřich stranou s králem poustoupiv, jeví svou zášť. Tím ukončen výjev venku na Vyšehradě. Další děj odehrává se v síni na hradě. Soběslav přijde poděkovat králi za propuštěnou na svobodu, a král mluví s ním smířlivě. Bedřich

však, vešed za jejich rozmluvy, chová se k němu hrubě, nechtě m darovati k požitku nižádné panství, a když oba odejdou, projevu přání, zbaviti se smrtí Soběslava. Následuje nový výjev, v němž več téhož ještě dne tajemný rytíř přemluví Soběslava prchnouti z Vyš hradu. To jest obsahem jednání prvého.

Podkladem jednání druhého jsou tyto události dějepisné. Bedři uslyšev, že Soběslav obrátil se k císaři, také hned jel tam. Brzo pa i několik českých pánů dostavilo se k císaři, kteří však nejvíce pří Soběslavovi. I kázal císař německým knížatům a přítomným pánů českým rozhodnouti se, komu by po odstoupení Vladislavově prá ke trůnu v Čechách náležeti mělo. Usneseno, že Soběslav má na dosednouti, ježto Bedřich na trůn dosedl beze svolení císařova a d zákona Břetislavova nejstarší z Přemyslovců měl vládnouti. Soběsla dosedl na trůn, a Bedřich zůstal za rukojmí v moci císařově, a strana jeho v Čechách nebouřila se proti Soběslavovi. Zároveň pa císař zrušil název královský, a Soběslav zval se zase knížetem, j jako kníže Soběslav II. Tu Vladislav, jsa již churav, odebral se okolností těch ze Strahova do Durynk na hrad Méranu, který jel manželce náležel, se svou manželkou, kde v brzce, totiž roku 117 zemřel.

Klicpera vylíčil události ty poněkud jinak a kromě toho tal přenesl tu (jakož ihned v jednání prvém a také v jednání třetín některé události příbuzné z r. 1150. a zvláště z r. 1161. do r. 117 pomíchav je s událostmi z r. 1174.

Prvá polovina jednání druhého totiž odehrává se v pusté do bravě, kde Soběslav, prchaje za tajemným rytířem, s ním se zasta a jest uveden k přívržencům svým, kteříž uvedou mu na paměť, dle zákona Břetislavova jemu vláda náleží a že též Oldřich, bra jeho, rád mu právo k vládě postoupí. Soběslav však nechce žádos jejich vyhověti a ani, když Oldřich, který sem přišel od císaře, oznám mu, že sám císař přeje si Soběslava za knížete místo Bedřicha a posýlá mu za účelem tím „třicet tisíc chrabrých mužů“, nehod státi se knížetem, nýbrž vybízí Oldřicha, aby vlády ze zmocnil. Tepr když onen tajemný rytíř — manželka to Soběslavova Eližběta — dá mu poznati a vypráví mu, kterak třikrát z Polska, co v okovech dl do Čech zavítala, snažíc se jej osvoboditi, a kterak bystrozrake svým zachránila jej od úkladů Bedřichových, Soběslav k vůli zahoří vypuditi Bedřicha. Po té básník uvádí nás zase na Vyšehra Z rozmluvy dvou nekonečných mluvků — Buriana a Baňky — p Vyšehradem dovídáme se, že král Vladislav zemřel. Přijde Vlado a Rosenberg, od Bedřicha propuštěný, kteříž oba přáli Soběslavo blížícímu se již k Vyšehradu, ale chtí postarati se o Bedřicha ta aby osobě jeho ničeho se nestalo a Soběslav aby bez krveproli dosedl na trůn. Bedřich zatím v bytě svém na Vyšehradě jest v pl zbroji, jsa znepokojován, že neví, „kde Soběslav jest a čím se z náší“; poslové, které na zvědy vyslal, nevrátili se mu, byvše zjímá V tom volá jej neviditelný hlas — hlas otce jeho, zvěstuje mu, jest vojskem Soběslavovým již obklíčen, a radí mu prchnouti do Uh

(Pokračování.)

Mihovio Pavlinović.

Dalmatský kněz-vlastenec a vůdce lidu.

Dle pramenů podává **Josef Kouble.**

(Dokončení.)

Roku 1870. dílem zdraví, dílem pilné národní potřeby přiměly Pavlinoviće opustiti faru, načež stráviv asi dva roky v Zadru, za vhodné doby změnil „Nazionale“ v „Narodni List“, jejž ekonomicky zreorganisoval a výtečnou redakcí k rozkvětu přivedl. Dále upraviv k tisku všecky dosavádní spisy své, z nichž po Smilesově „Svépomoci“ vyšly „Pjesme i Besjede“ a „Različiti spisi“, zřekl se konečně určitě své fary, zanechávaje jí chrám nákladně opravený, farní budovu úhledně vystavenou, cesty proklestěné a znovuzřízené, školu výtečně opatřenou a přístav započatý, což vše vykonal, vyjímaje jediný přístav, beze vší z jakékoli strany pomoci, pouhou součinností svěřené sobě osady. Pavlinović zůstavil ještě něco, a to jest čtvero chorvatských kněží, od něho samého vyučených a jeho vzorem odchovaných. —

Tou dobou, co dlel v Zadru, sestavil též svůj znamenitý a proslulý spis „Hrvatski Razgovori“, jenž se asi sedmi vydání dožil. Ve spise tom, který svého času veliký rozruch způsobil a pozornost vysokých politických kruhů velikou měrou zaujal, způsobem a jazykem i prostému venkovanu pochopitelným vykládají a rozebírají se nejdůležitější politické otázky týkající se Jihoslovanů. Když tyto „rozhovory“ tiskem vyšly, připravily Pavlinovićovi domovní prohlídku. —

Když r. 1870. shodou Chorvatů a Srbů vybojováno národní vítězství v Dalmatském sněmu, Pavlinović a Klaić byli v čele národního vojska, jemuž obezřele a odvážně veleli a vítězství zabezpečili. Mnohokráte mluvilo se o jakéms sočení mezi oběma těmito vynikajícími muži, mnohokráte nepřátelé národa chorvatského snažili se probuditi mezi nimi svár, dráždíce jich navzájem, avšak marně: zdálo se, jako by jich byla Prozřetelnosť Boží k tomu ustanovila, aby se vzájemně doplňovali, a tak s úspěchem společně o znovuzrození národa svého pracovali.

Ušlechtilosť jejich duší, neomezená láska k národu, nad nějž nic dražšího jim na světě nebylo: ty vlastnosti zachovávaly oba skvělé muže ve svornosti a shodě, při všech značných rozdílech povahy, vychování a do jisté míry i zásad, bez přetržení až do smrti Pavlinovićovy. Miho Klaić zjemňoval drsné, ano ostré rysy povahy Pavlinoviće, a tento opět přiostřoval blahosť Klaićovu; politický talent a poznávání reálných okolností, za jakých oni byli činni, vzájemná úcta, cíl společný, za nějž bojovali — vyhlazovaly jakékoli nastavší rozdíly, vedly je na vzájemnou ochotu a povolnosť, a tak národ zůstal celým a svorným, ješto svornými byli jeho vůdcové. Od r. 1870. nepřestal nikdy Pavlinović býti národním poslancem na Dalmatském sněmu, v němž zasedal od té doby, co sněm ten r. 1861. byl zřízen. —

R. 1872. poprvé, jak dotčeno, přišla národní slovanská menšina v Dalmatském sněmu ku většině; musela tudíž proměniti taktiku parlamentární, a řečníci měli se dle toho říditi. Sněm se úplně stal chorvatským, a s ním zemský výbor; slovanští poslanci, již dovedli jen italsky řečniti, téměř vymizeli na lavicích národní strany, a museli se vpraviti v nové poměry. Dotud byl Pavlinović ve svém pravém ele-

mentu offensivního oposičníka, a řeči jeho zůstanou v historii chorvatského parlamentu mistrovským dílem, svědčícím o fenomenálním nadání řečnickém muže věhlasného. Vynikalť on vzácnou vlastností, on, který po takovou řadu let v kněžském povolání přivykl řečnění kazatelskému, že nedával s tribuny poslanecké znáti na sobě duchovního kazatele, nýbrž úplně se přetvořil v sněmovního řečníka. Ano, on u vysoké míře ovládal třemi uměleckými způsoby řečnění: církevním, učitelským a parlamentárním — a ve všech se osvědčil se zdarem neobyčejným, jak viděti lze z jeho tištěných „besed".

V prvém genre-u vynikají jako pravé vzory kázaní konaná v Siňském farním chrámu před několika lety k poctě sv. Františka Assiského, a ono proslulé kázaní, konané před dvěma lety v Ďakovském chrámu při slavnosti dvoustoleté paměti osvobození Slavonie, překrásný to vzor řeči duchovní.

V druhé kategorii vynikají řeči konané v Spljetské čitalnici při plavnosti zahájení, a v Zaderské čitalnici při slavnosti Zrinského, v třetí bak celá řada sněmovních řečí, konaných na Dalmatském sněmu, které syly i zvláště tištěny. —

Když se však Pavlinović s rodáky svými octl u většině, každý se domníval, že defensivní posice duchu a povaze jeho přiměřena není, že se mu povede, jako rybě bez vody, a vysoké řečnické nadání jeho utlumeno bude. Napsalť Pavlinović sám příčinou tou tato významná slova: „Snadno je žíti v menšině. Odpovědnosti nemáš žádné, neboť nerozhoduješ v ničem. Důstojen-li prapor, pod nímž bojuješ, důstojným jsi i ty; třeba jsi nebyl junákem neobyčejným, nebyl učencem a výtečníkem, jaký se vyžaduje k vedení národa. A když k tomu ještě protivník tvůj je bídák, ačkoliv má většinu: jeho přechmaty, pošetilství a poklesky dodávají tvé menšině jasu a síly, jakéž jinak sotva by míti mohla. Avšak když jsi dlouhým zápasem a po nesčetných útrapách počtem vynikl nad svého soupeře, tu všecka odpovědnost svaluje se na tvou většinu. Snadno je přemítati o blahobytu a pokroku národním, avšak těžko je záměry a idee ve skutek uváděti. Každý jest si vědom, čeho by zapotřebí bylo, avšak málo kdo dbá a dovede dobývati a domoci se pracně a lopotně onoho, čeho národu třeba. V těch lopotách nestaví se v cestu největší překážky se strany protivníků, neboť oni jsou v menšině; aniž největší překážky spočívají ve vládě, neboť obyčejně i té záleženo bývá na pokroku a prospěchu obecném. Největší překážky spočívají v samé povaze věcí, jež vyžadují pevného základu a přirozeného rozvoje. Největší překážky spočívají v rázu většiny, kamž spadá různotvárnosť povahy, osobních snažení, osobních názorů; a nade vše nejvíce vášeň, která neopouští člověka ani doma ani venku, ani ve chrámě ani na sněmu."

Zmýlili se však protivníci, že v defensivní posici Pavlinović přestane býti nebezpečným: nebylo žertem probouzeti zdánlivě uspaného lva. Řídčeji ozval se sice jeho hlas — avšak rány jím mířené zasahovaly hluboko. Podobně stalo se s Klaićem, jenž v zemském výboru odbornou znalostí a všestranným vzděláním svým nepřátelské útoky vítězně odrážel. — Právě letos nejpřednější francouzský znatel ruských poměrů, Anatole Beaulieu, charakterisuje a vykládaje hluboký náboženský cit Rusů, pravil o nich, že spojují jako snad žádný jiný národ na světě ideální a realistické přednosti. Takovým idealistou a realistou byl též Mih. Pavlinović. Svrchovaný idealista představoval tu

praktického člověka, plného politického rozmyslu, rozvahy a obezřelosti, která okamžitě pochopuje poměry a vpravuje se rázem v situaci. Nikdy nespustil s oka hlavní cíl, v sledování jeho byl neohrožený a neoblomný, než za nových poměrů přál si, aby národní strana dala se poněkud praktičtějším směrem, jenž přísluší nejpilnějším potřebám a dávným touhám země: zavedení národního jazyka do všech škol a úřadů, vyléčení administrativních ran, zemi zasazených.

Když, žel, ve straně národní počala zavládati intrika, a když postavení, svěřených jednotlivcům od národního zastupitelství, někteří počali zneužívati k prospěchům osobním, povstal Pavlinović s plamenem v očích, jenž mu ze srdce sálal, a zahřměl: „Dolů s vámi, nehodníci", „s národní důstojností se nekupčí!"

Disciplina strany národní a její hotovost k boji ležela Pavlinovićovi především jiným na srdci. Pro kázeň národní zapřel mnohdy sám sebe, obětoval svou pýchu, svou autoritu až k ponížení: byltě člověkem, jenž při obecném dobrém zapomíná sama sebe.

Vychován byv v svrchovaných ideálech náboženství, vlastenectví a klassického vzdělání, jsa Bohem nadšeným básníkem a řečníkem, nepouštěje nikdy s vidu nejvyšší cíle Chorvatska — pohyboval se vezdy ruče a důmyslně mezi obtížemi a nesnázemi, které denní klopoty veřejného života s sebou přinášely. Na volebním bojišti byl on agitatorem neúmorným, strategem a taktikem nedostižným, jehož celá ta Dalmatská byrokrace a s ní však aká ozbrojená síla nedovedly nikdy ani uloviti ani do těsniny vehnati; na parlamentárním poli zase dovedl proměňovati taktiku, a neméně rázně a důmyslně znal překvapiti protivníky, ano leckdy i přátely. —

R. 1873. byl zvolen přímou volbou od svých voličů Přímořských na radě říšskou do Vídně, kamž dvakráte byl vyslán. I tu zkusil, co možno učiniti pro chorvatskou myšlénku, avšak Biokovskému orlu nesvědčil onen mravním morem nakažený Vídenský vzduch. Než i tu zachoval Pavlinović svou ryzí originalitu, která jej tak nevýslovně sympatickým činí. I pod ústavověrnou i pod Taaffeovou vládou on vezdy řečnil ve Vídni jen chorvatským jazykem. Ještě rozlehají se nadšená a rázná slova jeho, kterými naposledy ve Vídni zahřměl proti potichu strojené germanisaci Slovanů v Rakousku. Ve sněmovně Vídenské mnoho seznal, studoval lidi i okolnosti, a nashromáždil si bohatých zkušeností politických — byltě jemným a pronikavým pozorovatelem, jemuž neunikla sebe nepatrnější věc. Avšak právě zde ve Vídni, jejíž ovzduší Pavlinovićovi, synu horské volné přírody, nanejvýš se protivilo, utržil si počátek k těžké chorobě prsní, která jej do časného hrobu sklátila. —

V řečech svých hájil ve Vídni práva Církve a svého národa. Jeho učená, vědecky a formálně dokonalá, ano mistrovská řeč, proslovená na říšské radě při debatě o konfessionelních zákonech, dobyla mu vyznamenání se strany biskupa Štrossmayera, jenž jej jmenoval čestným přísedícím duchovního soudu.

V té době zaslal jihoslovanské akademii věd a umění v Záhřebě as 5000 výrazů pro akademický slovník, vesměs z úst lidu sebraných, a obsáhlou sbírku „prostonárodních písní", ještě nikde netištěných, jež jako neunavná včela od mládí po luzích národních pečlivě zaznamenával, daroval Matici chorvatské v Záhřebě pro chystaný její „Sborník". —

R. 1875. vydal se na cesty po Bosně a Hercegovině za literárními účely. Cesty tyto nadmíru zajímavě jal se líčiti v Dalmatských časopisech, avšak bohužel popisu svého nedokončil.

Než nejen povahu a ráz lidu svého prozpytovati hleděl během celého života svého, nýbrž i historii jeho bedlivě studoval, rodáky své způsobem populárním o ní poučoval, hlásaje stále, že pravou vlastí Dalmatů je sjednocené Chorvatsko.

R. 1885. byl znovu zvolen do říšské rady. Odebral se tam se zdravím již porušeným. R. 1886. v květnu postonávaje vrátil se do vlasti své na radu lékařů. Po celý rok byl na lékách ve svém rodišti, a když nemohl již působiti a za svůj národ pracovati, myslil a modlil se zaň — do posledního dechu svého, až 18. května t. r. výmluvná ústa jeho navždy oněměla.

Tajemstvím všech jeho ctností a předností, pramenem jeho neohrožené a neoblomné povahy byl jeho náboženský cit a zásada: „Sve za vjeru i domovinu“ — kteréž oba vznešené pojmy jeden druhému nepodřizoval, nýbrž je uváděl v soulad a shodu, v jakéž nalezají se po věčných zákonech Onoho, jenž nám svěřil jedno i druhé: to bylo svrchovanou zásadou všeho jeho působení na literárním i politickém poli, jakož bylo jeho vodítkem a spružinou všeho jeho soukromého i veřejného života. Katolík, kněz, Chorvat — ty tři symboly vezdy nosil na rouchu svém, aniž kdy víra překážela jeho vlastenectví, kterým obejímal veškeren národ svůj chorvatský i srbský, aniž dopustil, aby toto vlastenectví bylo na úkor víře, byv přesvědčen, že rány a příkoří zasazené víře, úhonu a zkázu metají na mravní podstatu národa.

Táž horlivost, totéž nadšení rozplameňovalo jej, ostřilo a povznášelo jeho péro i slovo, kdekoli běželo o obranu víry a národa jeho.

A v souladu s tím zařídil též svůj život — vskutku duchovní, nepokálený nejmenší úhonou, čistý jako ryzí zlato. Proto také veškeré duchovenstvo jak světské tak klášterní nosilo jej takřka na rukou, spatřujíc v něm svůj vzor, naslouchajíc toužebně jeho slovům a sledujíc jeho zásad. Tomu také nejvíce děkovati má Dalmacie, že od r. 1861. mohutně pokročila na cestě národního obrodu svého, a že proměna ta dála se beze vší politické katastrofy znenáhla, vytrvale a vydatně. Jako v jiných slovanských zemích, tak i v Dalmacii přísluší osvícenému kněžstvu palma, že národ svůj přivedlo ku spáse.

Katolický kněz a Chorvát — ty dvě vlastnosti pronikly veškerou duševní bytost Pavlinovićovu, celý jeho soukromý i veřejný život, všecko jeho literární i politické působení. Dějiny Chorvatska probádal do nejjemnějších podrobností, a srovnávaje historii vlasti své s dějinami světovými, odvozoval z úvahy té její budoucí úlohu na východě na poli křesťanské osvěty. Chorvatská myšlénka byla dle toho myšlénkou celého života jeho: činiti ji propagandu, popularisovati ji mezi lidem, a získati jí intelligenci, zpola odcizenou, to bylo jeho *posláním*, které on železným napjetím nezlomné vůle, perem i slovem, rozsáhlou a rozmanitou agitací, neboje se nikoho a ničeho, nešetře ani přátel ani odpůrců, po plných pět a dvacet let neohroženě prováděl.

On dobře byl vědom, jaký úkol v této úloze Chorvatska určen byl Dalmacii, a tomuto sdružení jejímu s Chorvatskem vlál vysoko

prapor, který on r. 1861. s malou hrdinnou četou pozdvihl a věrně bránil do posledního okamžiku svého života.

To moralní dobytí Dalmacie pro veškeré Chorvatsko jemu jen k zásluze přičítati sluší, a proto hodno jest, aby historie národa jeho vřadila jej mezi prvé a nejzasloužilejší její syny v tomto století.

Než toto Chorvatství Pavlinovićovo spojeno bylo s láskou ku všeslovanské vzájemnosti na poli osvěty. Byl on od mládí nadšený pěstitel staroslovanštiny, onoho posvátného, starobylého jazyka, jenž všecky slovanské větve jako jedinou rodinu k sobě poutá, a když byl na cestách, často nosíval s sebou staroslovanský missál, aby z něho konal služby Boží, a mnoho bohoslovců glagolici vyučoval, kteří i nyní v ní mši sv. slouží. Studoval i obyčeje a jazyky jiných Slovanů, a k hrdinné Černé Hoře, jejíž historii načrtal v Dalmatské „Matici" krásnou básní v prose, jež jest vzorem svého druhu, choval city úcty a obdivu. Statečný kníže černohorský vyznamenal Pavlinoviće za zásluhy o uvědomění a osvětu Jihoslovanů řádem, což bylo jedinou odměnou toho druhu, jíž se Pavlinovićovi dostalo.

Zbývá nám oceniti Pavlinoviće ještě jako básníka a spisovatele, kterýž úkol nám, nemajícím všech spisů jeho po ruce, jest ovšem nesnadným.

Co se týká povahy a rázu Pavlinoviće jako spisovatele, dlužno předeslati, že málo nalezne se u Chorvatů takých, kteří by byli tou měrou samorostlí, jadrní a svérázní i originelní jako Pavlinović. Kdo by chtěl charakterisovati chorvatštinu v Dalmacii, pravou, zdravou, ryzí a nepokaženou příměsí cizinského živlu, především pozornost svou obrátiti musí na Pavlinoviće. Jeho sloh dává nám nejlépe nazírati v chorvatský způsob myšlení, z něho nejlépe čistý národní ráz mluvy té a ducha jejího seznáváme. Sloh jeho je osobitého rázu, křepký, jadrný, přec však nehledaný. V poesii jeho zřetelna je prostonárodní struna, nicméně nejsou básně jeho jako národní, unavující délky; obrazy jeho jsou bujné, plné jižní živosti a ohně, čerpané ze srdce lidu, a neustále jako v kaleidoskopu se proměňují, otevírajíce nám vždy nové výhledy, a nesledujíce stereotypných forem národního básnictví; nadšené jeho myšlénky uchvacují a otřásají duší čtenářovou. Kdo pročítá básnické listy Pavlinovićovy, tomu zdá se, jako by patřil na horskou bystřinu, jak z kamene prýští a pronikajíc křovinami vodopádem bije o skály, načež se kvetoucí dolinou rozlévá podél olivových hájů do siného moře.

Jinak populárním básníkem jest zřídka, ač básnického ducha a poetickeho vzletu nelze mu ani v umělé poesii jeho upírati; v té příčině jest on vědeckým a filosofickým básníkem oné školy, kterou v Italii založil nesmrtelný Leopardi, jak to Pavlinović osvědčil jmenovitě v básni své „Ognjišar", a dílem i ve svých „Poslanicích". Báseň „Ognjišar" (Prometheus), zasluhující zvláštního pozoru, jest alegorického rázu. Básník líčí osud titana Promethea, jenž Olympu urval světlo, aby je dal smrtelníkům, a tím civilisaci jim přinesl; v tu mythologickou báj pak vplétá se osud národa, načež alegorie vyznívá v mohutný hlas: Vpřed! Vpřed! Báseň ta je potud směla, že Pavlinović řeckou báj vzal za základ a veškerá mythologická jména znárodnil. Prometheus jest geniem slovanským, který přinesl Slovanům nový obrod a novou civilisaci. Při všem tom však dílo to má neoby-

čejnou cenu básnickou. Vydáno bylo v Zadru r. 1873. spolu s jinými pracemi ve sbírce: „Pjesme i besjede Mihovila Pavlinovića“, v níž vedle „Ognjišara“ nalezají se ještě tyto básně: „Kotari“, jimiž mistrně zkusil se v historickém básnictví, vylíčiv zároveň bídu a poklesky národu svého; „Hrvatska — Srbija — Crna Gora“ a „Hrvatske crte“. V těchto posledních básnických kresbách vskutku čarokrásna je cestovní vzpomínka z Krapinských Teplic. Popis chorvatského Záhoří je plastický, svěží a malebný. Jest tu sice několik smělých básnických figur, na p. spodoba Záhoří s dívkou, avšak při bujném vzletu a živém ohni básníkově zapomínáme na tu hyperbolu. — Následují básnické listy „Poslanice“ Prognanik, Vilina poruka, S Bogom Jêsa, Vjera, Rat francuzko-pruski, Italija, z nichž jmenovitě vyniká onen Dubokovićovi určený pod jménem Jêsy. Jedna krajina Hvarského ostrovu jest tu vylíčena neskonale živými barvami, že krásnějšího popisu nelze pomysliti; celá pak báseň živě nám připomíná básnický sloh Horatiův a Katullův. V básni „Francouzsko-pruská válka“ oslavuje se mezi jiným lilie Bourbonská, což ovšem poněkud se neshoduje se svobodomyslným duchem celé knihy. V „Italii“ velebí jako přítel a ctitel západní kultury Danteovu zemi. — Po „Poslanicích“ následují „Iskre“, a to: Ustaj, Želja blaženstva, Što ja žalim, Zavjet otudjena rodoljuba, Narodna rieč, Slovinkinja, Oj ljepote, Ban Milutin, z nichž zvláště vyniká poslední anakreontika „Oj ljepote.“

Z prostonárodních básní jeho, nepojatých v tuto sbírku, znárodněly „Slava Neretvanska“, „Sabori Makarski“, „Izbori u Beč“ (volby do Vídně) a j., které pěje již lid obecně po Přímoří a na březích Neretvy.

Své „Jiskry“ končí Pavlinović prorockou, žel brzo vyplněnou předtuchou:

Pozdvihne se! Avšak já se
Času toho nedožiju.
Dosáhne jich! Avšak běda!
Já již s bratry nezapěju.
Klenote můj, rode drahý,
Ducha mého utrpením
K životu zas odchovaný,
Pomni věčně Vídova dne,
Pomni věčně robství svého!

Prosa Pavlinovićova oplývá nedostižnými krásami. Myšlénka za myšlénkou sršícími jiskrami proniká z důmyslné hlavy té, cit za citem plápolá z vlasteneckého srdce, a vše vylíčeno obrazem živým, slovem důrazným a jadrným.

Ve sbírce dotčené nalezáme řeči, které Pavlinović při různých příležitostech konal, a to: Sv. Jerolim i sv. Cyrill, Ban Zrinović, O nezakonitu izboru, O nadzoru učione, Hrvatstvo, Srbstvo i Slovinstvo, Hrvatsko pravo, Biračima (voličům), z nichž zvláště vynikají řeč k oslavě sv. Cyrilla a bána Zrinského. — Kdo se chce pokochati slastí čistého a milozvučného jazyka chorvatského, kdož by se chtěl přesvědčiti, do jaké mohutné síly a zároveň lepoty nejkrásnější tento jazyk slovanský vypěstiti se může, ten nechť čte Pavlinoviće, onoho Podgorského poustevníka pod Velebitem na březích Siného moře.

Po sbírce „Različiti spisy“ vydal Pavlinović soubor svých populárních spisů s názvem „Pučke spise“, a pak jmenované již „Chorvatské rozhovory“. Když v Dalmacii r. 1883. národní myšlénka počala se kaliti tak, že do sněmu voleni býti měli lidé nenárodní, a národní strana měla býti oslabena, povstal Pavlinović nejen na sněmě proti škůdcům národního programu, nýbrž i literárně vystoupil za tou příčinou spisy: „Srbska i hrvatska misao (myšlénka) u Dalmaciі“, „Hrvatski razmišljaji“ a j.

Již r. 1871. Pavlinović seznav, že národ jeho jen na vlastní síly je odkázán, a že málo té zásadě svépomoci holduje, přeložil proslulý anglický spis Smilesův „Self-Help“ chorvatsky s názvem „Radišu Boo pomaže“, jejž vydala v tisících výtiscích Matice Dalmatská v Zadru. I tento spis vyniká krásným jazykem a tou předností, že je přizpůsoben k domácím poměrům chorvatským, a že v něm čtenář nalezá více krásných vzorů z chorvatské minulosti i současnosti, čímž vzbuzuje se v něm národní hrdost, a k následování mocně je vybízen vzory oněch proslulých chorvatských reků, i činností soudobých výtečníků, národovců a podporovatelů všeho dobra.

V pozůstalosti Pavlinovićově mnoho je as rukopisů posud netištěných, neboť jeho neúmorná horlivosť slibovala zajisté hojných plodů. Posledně Zaderský časopis „Iskra“ uveřejňoval jeho krásné cestopisy, pro Matici chorvatskou pak napsal životopis svého pobratima od mládí Luky Botiće, jenž předeslán sebraným spisům tohoto básníka, a jenž jest posledním literárním dílem Pavlinovićovým. — Naposledy měl slavnostní a obsáhlou řeč ve velebném chrámě Ďakovarském 10. září r. 1885., když slavena dvoustoletá paměť osvobození Slavonie ze jha Tureckého: to byl jeho labutí zpěv a poslední vřelý odkaz chorvatskému národu, kterému v znamenité řeči té odhalil s odvahou a smělostí neohroženou k velikému překvapení vládních kruhů — příčiny pádu a vzkříšení jeho. —

Pro svou neoblomnou a neohroženou povahu byl Pavlinović miláčkem národa svého a postrachem nepřátel jeho doma i v cizině. Jak krásnou pověst získal si i v této, svědčí nejlépe to, že Vídeňská sněmovna ústy svého předsedy věnovala mu vřelou vzpomínku, z níž vytknouti sluší slova: „Nejvýraznější črtou jeho povahy byla ta, že vzácným jsa opatřen vzděláním, byl tak věren a oddán svému národu, a nejvíce své užší vlasti Dalmacii. Pro tu vlastnosť získal si on neobmezené úcty u každého, kdo jej znal. — Vídeňský „Vaterland“ pak končil svou zprávu o Pavlinovićově smrti slovy: „Byl to přeušlechtilý, vysoce vzdělaný, železného charakteru a výtečný muž.“ —

A vskutku povah takových je za nynějších materialistických dob velmi poskrovnu. Vždyť třeba jen podotknouti, že Pavlinović zemřel v úplné chudobě! — Jako jest svérázným ve svých spisech, tak jest povahou svou osobností naskrze originalní a neobyčejnou. V něm se osvědčilo, jak ohromný vliv ve veřejném životě může dosáhnouti člověk ekonomicky skrovně opatřený, v postavení vnějším zcela nepatrném — pouhou neodolatelnou silou svého nezměnného, čistého charakteru a života, silou slova, ducha a srdce, žárem víry a vlasti rozplameněného. Morálná autorita jeho byla neodolatelna a všeobecna v Dalmacii, a základ její spočíval v hlubokém přesvědčení, že nikdo nedovede a nechce pro blaho národa konati více a lépe než on. Duchovenstvo téměř veskrze šlo jeho stopou, jsouc plno toho pře-

svědčení, že Don Mijo, jakkoli všemi silami ducha svého pěstil chorvatskou myšlénku a uskutečnění její horoucně si přál, nikdy by nebyl obětoval jí interessy církve a víry. —

Ostrosť a upřímnosť jeho, v jakéž byl pod Biokovskou planinou vychován, způsobily mu dosti nepřátel a ochladily některé z jeho přátel, avšak vlastnosti ty zachovaly mu, jako kora peň dubu, jádro oněch duševních předností, které byl on vssál ze svého národa, a které mu dodávaly oné odivné odvahy a smělosti, že, kdekoli běželo o obranu národa jeho, ani nejvyšších a nejmocnějších osob nešetřil, metaje s odvahou neuvěřitelnou ostré pravdy jim samým do očí. —

Avšak přes tuto ostrosť povahy, přes ten mnohdy ponurý pohled a hrubá slova, v jeho hrdinné hrudi bušilo něžné, ušlechtilé, velikodušné srdce. Neměl mnoho intimních přátel, neboť lidé jeho rázu nesnadno poddávají se v důvěře jiným, avšak koho on mezi přátely své zapsal, ten mohl říci, že nalezl v něm poklad. Než i všichni tací přátelé a příbuzní jeho, jakkoli jich miloval, přesvědčili se, že nade vše pozemské on jediné miloval — a to byla „matka vlasť".

V té lásce nemohl s ním nikdo závoditi.

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

(Pokračování.)

Archaeolog a milovník starožitností vůbec nejvíce předmětů starožitných nevšední ceny, svědčící o mistrné dovednosti dřevních řemeslníků, najde v kostelích. Budiž nám dovoleno říci, že naše chrámy jsou nejstarší a nejbohatší musea vzácných starožitností. Považíme-li, že veškeré věci tu se nalézající jsou rukou pracované, beze všech strojů neb i výhodných nástrojů, jež doba mnohem pozdější vynalezla, tuť jest nám vzdáti plnou chválu oněm dovedným a pilným rukoum, jež předměty tyto vyrobily. Uvážíme-li dále, kolik rukou pracuje na jediném toliko předmětu uměleckém, nežli objeví se nám v té formě své poslední, jak ji nyní vidíme, nahlédneme velice snadně, kolika lidem pracujícím, řekněme řemeslným, poskytlo výživy křesťanství, budující nádherné a důstojné chrámy. Jaký to ohromný process, nežli ku př. z rudy, v luno země uložené, dobude se ryzí zlato, a nežli z něho utvoří se drahocenná a skvostná monstrance; nežli ze dřeva, v pralese kdesi vyrůstajícího, povstane bohatými řezbami okrášlený krucifix nebo oltář, rámec na obraz neb kazatelna! Kolika rukama lidskýma projde surový balvan, nežli z něho utvoří umělec sochu, překvapující svým provedením a uchvacující svým dojmem! Zmíníme se zde jen stručně o památkách dovednosti starodávných řemeslníků, jež spatřiti můžeme porůznu v chrámech naší milé vlasti v městech a vesnicích, připomínajíce, že thema toto obsáhlo by knihu objemnou; zmíníme se tak proto, abychom jen poněkud na paměť uvedli, jak ohromný účin mělo a má dosud křesťanství na rozvoj řemesel i krásných umění.

Když zavedeny byly zvony do církve, ujal se průmysl zvonařský v zemích jižních a východních; i v Čechách vyšla z dílen proslulých zvonařů velikolepá díla, jež podnes mohutným hlaholem slávu a věčnost svaté nauky Kristovy hlásají. Zvláště slovutní zvonaři, kteří se připomínají, jsou: Tomáš Jaroš z Brna, pražští zvonaři Ondřej Ptáček a Matyáš, Stanislav zvonař, Daniel Tapinéus, Martin Hiliger, zvonař Jiljí, Hanuš Rosenlecher, Brikcí z Cimberka, Linhart Löw, Jeroným, Vavřinec Hodinář, Novoměstský zvonař Ondřej, novoměstský zvonař Stanislav Klatovský, Petr Neumann, hodinář pražský, mistr Jiří Konvář, mistr Bartoloměj, mistr Stanislav, Valentin Arnold a Ptáček na Horách Kutných, ovšem též celá řada jiných. Tomáš Jaroš z Brna nákladem Ferdinanda I. a choti jeho Anny r. 1549. přelil starý a památný zvon Zikmund ve velechrámu svatovítském; obrovský tento zvon váží 270 centů a náleží k největším a nejpamátnějším výtvorům umění zvonařského v Evropě; r. 1509. opravoval jej slovutný zvonař kutnohorský Ondřej Ptáček. V témž s oletí, r. 1592. opravován byl opět, neboť šest centů těžké srdce jeho utrhlo se, když bylo zvoněno při pohřbu pana Viléma z Rožmberka a vlétlo do okna, odkudž bylo uměle zpracovaným železným mřížovím odraženo. R. 1556. ulit byl zvon Dominik, 20 ctů. těžký. Týž zvonař ulil i r. 1550. zvon do starožitného chrámu sv. Jiří na hradě pražském, r. 1553. veliký zvon Mariánský do chrámu Matky Boží před Týnem, jenž váží 119 centů, a jest tudíž největší po Zikmundovi. Hlas jeho jest zvláště slavný, hlaholný a dojemný; zaznívají-li pražské zvony vznešeným souzvukem, dobře jej rozeznáš ode všech jiných. Zvláště krásné jsou na něm vypuklé obrazy a erby, dosud velmi dobře znatelné i nápisy čitelné. Zvon Mikuláš ve farním kostele sv. Vojtěcha v Jílové jest též dílem slavného tohoto mistra, jenž i díla méně mírumilovná konal, totiž pušky a bambitky; zvon tento ulil r. 1568.

Ondřej Ptáček a Matyáš ulili zvon Václav r. 1572.; váží 80 ctů. a vyniká hlasem v pravdě velebným. Zaznívá velmi často s věže svatovítské, a hlas jeho snadně se poznává; mistr Ondřej ulil též r. 1570. zvon Vojtěch ku chrámu sv. Vojtěcha, jest 27 centů těžký; Ondřej Ptáček na Horách Kutných ulil i znamenité zvony do děkanského kostela sv. Václava do Světlé nad Sázavou; pocházejí z r. 1506. a 1569. Pražský zvonař Stanislav ulil r. 1546. 65 centů těžký zvon Rekviál ku chrámu svatovítskému; Daniel Tapinéus, zvonař Jiljí (ku konci XV. stol.) a Martin Hiliger pracovali zvony pro chrám sv. Mikuláše na Malé Straně; Tapinéus a Hiliger byli současníci a žili ku konci XVI. a začátkem XVII. století. Linhart Löv a Brikcí z Cimberka, tento r. 1557., onen r. 1652. ulili zvony „Augustin“, „Monika“ a „Barbora“ do chrámu sv. Tomáše; z dílny tohoto vyšel i zvon na jméno Jana Husi z r. 1595. do chrámu Matky Boží Vítězné — přelit byl teprve r. 1829. Karlem Bellmanem a nazván Jan Křtitel po tomto znovuzrození svém; zvon „Křížek“ v chrámu sv. Vojtěcha jest dílem téhož z r. 1554.

Nejstarší zvon pražský jest v chrámu sv. Jiljí; jmenuje se Jiljí, váží 50 centů, a byl od pražského zvonaře Jeronýma přelit již r. 1437.; od Vavřince Hodináře jest zvon „František“ v chrámě sv. Jindřicha a pochází z r. 1591.

Jedna z veleznámých zvláštností a pamětihodností Prahy jsou loretánské zvonky. Sestavil je pražský hodinář a zvonař Petr Neumann

r. 1694., ač lity nebyly zde, nýbrž v dílně Klaudia Fromma v Amsterodámě. Stály prý přes 15.000 zl., a náklad na ně vedl pražský měšťan Eberhard z Gloukova. Všech jest 27 a váží 30 centnýřů; jsou to tedy vlastně „zvony" a nikoliv „zvonky", jak si vůbec oblíbili Pražané je jmenovati. Nyní hrají zvony tyto jedinou píseň Mariánskou, ač dříve zřízeny byly tak, že hrávaly různé zbožné písně církevní dle rozličných svátků a slavností. V Milevsku v kostele sv. Jiljí jest veliký zvon krásného hlasu, ulitý r. 1497. mistrem Janem Konvářem, dílo toto nazváno jest „opus praeclarum" v současných listinách zachovaných. Z dílen zvonařů již jmenovaných pochází nejspíše většina velikých a známých zvonů v Čechách; tak k. př. starobylé zvony v Plzni, Milevsku, Rakovníce (z r. 1492.), v Rožďalovicích v děkanském chrámu sv. Havla, a po Zikmundovi největší zvon v Čechách v chrámu Nejsv. Trojice v Rychnově „Krištof", pocházející z r. 1594., vážící 140 centů, a zvony ve Slaném z r. 1493. „Gotthard" od Jiřího Konváře, „Vojtěch" z r. 1508. od mistra Bartoloměje a Dominik z r. 1521. od téhož a umíráček z r. 1515. od mistra Stanislava. Ve Štěpánově (v býv. kraji táborském) mají zvon, jenž prý je dar biskupa pražského Šebíře, kterýž byv u vojště knížete Břetislava, když tento r. 1039. s vojskem do Polska vtrhl, mezi hojnou kořistí i zvon tento do Čech přivezl; nyní má zvon tento letopočet 1824., v kterémž roce byl přelit. V Teplici připomíná se zvon z roku 1322. — a tak mohli bychom vyčísti celé řady obcí a měst, kde mají zvony velice staré, které dosud slavným ozývají se hlaholem, aniž byly kdy přelity.

Zvláštní důkazy starodávné dovednosti kovolitecké a cínařské jsou starožitné, cenné křtitelnice, z nichž jen několik dovolíme si uvésti. Zajisté že by našel se hojný počet měst, vesnic i dědin třeba s malými jen kostelíčky, kde znalec a milovník archaeologie se zálibou zastavil by se nad těmito svědky píle a umění našich někdejších řemeslníků. Koho věc zajímá, nechť jen zajde si do týnského chrámu Páně, tam najde kovovou křtitelnici, nejstarší památku konvářského díla v Praze z r. 1414. Ozdobena jest soškami 12 apoštolů, a čteme na ní pod gotickými obloučky nápis: Leta Páně 1414. v den sv. Augustina. Obnovena byla teprve r. 1846. za purkmistra pražského Josefa rytíře Müllera. Jiná, mladší, z doby utrakvistického hnutí v Čechách r. 1548. jest v kostele sv. Jiljí; o něco málo mladší však spatříš v chrámu Panny Marie Sněžné. Jest cínová, byla sem přenesena z někdejšího kostela Matky Boží na Louži a pochází z r. 1459. Na víku má nápis „Nákladem Markéty bečvářky vdovy", a pak čteš na ní, že „Léta narození Syna Božího 1459. Vít a Vavřinec slili jsou tento klenot v den sv. Šebastiána." Cínová křtitelnice z r. 1462., ulitá novoměstským konvářem Bartolomějem, jest v kostele sv. Štěpána. I na ní jsou vypuklé obrazy dvanácti apoštolů.

Neméně zajímavá práce jest cínová křtitelnice v kostelíčku na hřbitovech olšanských u Prahy; nese letočet 1595. Jest na ní poprsí císaře Maximiliána II. a manželky jeho, a vypuklé obrázky ze Starého Zákona; čteme na ní nápis, že „Matouš Voříšek, zvonař v městě Roudnici, udělal toto dílo", a v zadu jest nápis „Léta Páně 1595. slita jest tato křtitelnice atd. —, na víku dokola jsou jména čtyř ženštin, které „na památku budoucí přidaly jsou na tuto křtitelnici."

Uměle pracovanou bronzovou křtitelnici z r. 1549. mají v Červené Řečici, o plných sto roků starší, z r. 1448., v chrámu Narození Panny

Marie v Roudnici; tato křtitelnice vyvedena jest z cínu od mistra Tobiáše Pražského; ještě starobylejší mají v děkanském chrámu Páně sv. Havla v Rožďalovicích; dle nápisu jest to dar Jana z Mochova z r. 1439.; v České Skalici (nad Úpou) v kostele Nanebevzetí Panny Marie jest však ještě starší, jak praví se z r. 1409., tedy z doby Husovy; neví se ovšem bezpečně, je-li rok tento správný, jisto jest však, že jest to práce velice starožitná celým rázem svým. Starobylá křtitelnice jest i v děk. chrámu sv. Vavřince z r. 1566. ve Vrchlabí; jmenovaný již zvonař Ondřej Ptáček provedl r. 1499. znamenitou křtitelnici cínovou do děk. chrámu ve Vysokém Mýtě; rovněž starobylou cínovou křtitelnici vzácné umělecké práce spatříš v chrámu Narození Marie Panny v Klatovech; a jedno z nejstarších, ještě starší oné českoskalické, jest v biskupském chrámě sv. Ducha v Hradci Králové; pochází z r. 1406. a byla sem přenešena r. 1421. z kláštera podlažického (bývalý benediktinský klášter v Podlažicích, nedaleko Chrudimi, založen r. 1159. od Vrbaty, zničen Husity r. 1421.). Starožitné křtitelnice vzácné práce má též kostel sv. Vavřince v Náchodě a děk. chrám sv. Trojice v Novém Městě nad Metují.

Křesťanstvím i velice povzneseno bylo řezbářství. Že dříve naši předkové v umění tomto vynikali, toho důkazy máme též v přečetných chrámech. Na oltáříku v bývalé sakristii pod jižní věží u sv. Jiří na hradě pražském stojí kamenná řezba, jež bývala druhdy nad portálem kaple sv. Anny v klášterní chodbě zazděna; jest to převzácný zbytek řezbářského českého díla, nejspíše z konce dvanáctého neb prvé poloviny třináctého století. Cenná a umělecká jest též kamenná řezba představující sv. Jiří v zápasu s drakem, již spatřujeme na portálu jižní lodi, když vcházíme na hřbitůvek; jest však mnohem mladší, pocházejíc z konce XV. století. V kostele sv. Benedikta na Hradčanském náměstí hned u dvéří kostelních jest za sklem řezba velice jemná, představující Kalvárii, bičování i trním korunování Krista Pána. Ve mnohých chrámech vidíme překrásně řezané zpovědnice a rámy starožitných obrazů, též klekátka, sedadla, lavice a židle; též na kazatelnách spatřiti lze figury neb sošky jemně a dovedně pracované, mnohde pak jest celá kazatelna vzácnou prací uměleckou. Kdo navštívil kdy staroslavný Křivoklát a jen poněkud starožitnictvím se zajímá, zajisté že se podivil mistrným řezbám, jež spatřil v tamnější gotické kapli. V Kutné Hoře v arciděkanském chrámu sv. Jakuba jest překrásný starý ve dřevě řezaný obraz „Odevzdání synů Zebedeových Pánu Ježíši za učenníky s vyobrazením Kutné Hory; práce tato pochází z XV. století a jest velice vzácný doklad středověkého umění řezbářského. Tamže v kostele Všech Svatých na hlavním oltáři jest též krásná dřevořezba, ale mnohem pozdější. Ve špitálské kapli, kde býval někdy kostel Svatého Kříže, viděti lze uměle řezaný rámec u oltářního obrazu sv. Konstantina; v téže kapli jest starobylá kazatelna s dřevořezbami vskutku znamenitými. V zasedací síni městské radnice jest mistrovská socha Spasitelova, původem z XV. století od proslulého českého řezbáře Jakuba. V chrámu svaté Panny Barbory na Horách Kutných jest primatorská stolice starožitným, krásným dílem řezbářským, rovněž jako veškeré stolice chrámové tamže zasluhují zmínky jako vzácné památky řezbářského umění v Čechách. V arciděkanském chrámě sv. Bartoloměje v Plzni spatřiti lze též velmi umělecké řezby ze 14. století.

Podobné památky jsou i v Emauzích: gotická sedadla pro kněžstvo z dob Karla IV. a na Karlově Týně klekátko Karla IV. z cedrového dřeva. Znamenitá dřevěná řezba renaissanční, asi ze XVI. stol., jakých v pravdě najde se pořídku, jest velký oltář na Zbraslavi u sv. Havla; drahocenné památky řezbářské jsou též při špitálské kapli sv. Jana Křtitele v Chrudimi. Na severním portálu v chrámu Matky Boží před Týnem jest vypuklá, krásná řezba umučení Páně. Uměle řezanou kamennou kazatelnu mají v Ústí nad Labem. V Roudnici v kapli sv. Josefa při špitále městském jest znamenitá polovypuklá řezba ze XIV. století, představující Krista s apoštolem Petrem a Pavlem. (Pokrač.)

Z lehkého světa.

Napsal

B. K. Tichý.

(Pokračování.)

Vřetenušky a nesytky ve dne sedávají lenivě, protože vlastní čas létání pro ně jest doba svítání večerního a ranního. Tuto vlastnosť sdílejí s řadou jiných, z části velmi krásných a velikých motýlů, na něž si uspořádáme hon některý večer. Bude-li nám štěstí přáti, můžeme nachytati několik zástupců druhů, které tu chceme popsati.

Lyšaj smrtihlav (Sphinx Atropos) dosahuje velmi značné velikosti, až 15 i více cm. od konce jednoho křídla ke druhému. Přední křídla jsou šedá s černavou kresbou a rezavými skvrnami, zadní jsou docela rezavá s dvěma nepravidelnými příčnými pruhy. Na hřbetě má na žluté půdě obrazec umrlčí hlavě podobný, odkud se odvozuje jeho jméno. Podivuhodno jest, že dovede vydávati dosti hlasitý, chřastivý, cinkavý nebo vrzavý zvuk, jenž u motýla v skutku překvapuje a vedle kresby na zádech příčinou pověry v lidu se stal, že objevení se motýla toho jest znamením smrti. Veliká housenka jest žlutá, zeleně a modře čárkovaná, a žije ponejvíc na nati bramborové, kterou však jen v noci požírá, kdežto ve dne se ukrývá. V červenci nebo srpnu zaleze do země a proměňuje se v tmavě hnědou, lesklou pupu, ze které v září motýl se líhne.

Lyšaj pryščový (Sphinx euphorbiae) má přední křídla světle růžová s olivově zelenými kresbami, zadní křídla jsou skoro černá, s příčným růžovým pásem. Žravá, veliká, velmi pestře zbarvená housenka žije na pryšci a bývá od mladých přírodníků se zvláštním potěšením sbírána. Nežli se zakukluje, zalézá buď do země, anebo pod suché listí a upřede si velmi ledabylý a špatný zámotek, v němž hnědá pupa často přečká zimu, ba i dvě zimy, nežli se z ní vylíhne motýl.

Lyšaj jasanový (Sphinx ligustri) má svrchní křídla a přídu těla šedohnědou, spodní křídla a zadek těla červenavý, s černohnědými pásy. Veliká, zelená, červeně a bíle skvrnitá housenka žije na ptačím zobu, jasanu, šeříku, kozím listu a podobných rostlinách, ponejvíc v zahradách pěstovaných, pročež bývá někdy i motýl v zahradách dosti hojný. Před zakuklením zalézá housenka do země, vystele si jeskyňku několika vlákny a pak přetvořuje se v pupu, ze které se líhne motýl až v následujícím letě.

Od těchto lyšajů, kteří srstnatým tělem, zvláštní podobou, dlouhými hranatými týkadly a šumným letem jsou vyznačeni, liší se, ač v ostatních vlastnostech s nimi se shodují, někteří lyšajové tím, že mají křídla vykrojená a zubatá. Sem sluší z pěti evropských druhů především paví oko večerní (Smerinthus ocellata), které patří bez odporu k nejkrásnějším lyšajům. Přední křídla má světle hnědá, s příčnými tmavými pruhy, zadní křídla růžová s blankytným černě obroubeným okem. Na obraze jest s rozpjatými křídly vykresleno. Když odpočívá, zakrývají přední křídla zadní takovou měrou, že se velmi podobá suchému listu, což pro motýla za některých okolností může býti dobrým ochranným prostředkem. Žlutozelená housenka tráví své dny na vrbách i stromech ovocných a zakukluje se v zemi, při čemž se neopřádá. Dole zarudlá, nahoře černá pupa přezimuje a teprve na jaře přetvořuje se v motýla.

Kromě obou poznaných jest ještě třetí paví oko, totiž veliké noční (Saturnia pavonia major), jímž přecházíme ke skupině motýlů, která lítá jen v noci, za dne v úkrytech se držíc. Jest tmavošedé, s kresbami hnědými a žlutavými. Význakem pro ně jsou živě modře, žlutě a červeně zbarvené oči, jež zdobí po jednom každé křídlo. Předivo housenky, která nejraději na vlaském ořechu se zdržuje, jest podivuhodné. Před východem totiž upevněno jest několik tuhých vláken tak, že vylíhlý motýl může sice proniknouti ven, však vratiti se nemůže. K velikému druží se prostřední (S. media) a malé paví oko noční (S. carpini), která jsou hojnější a velikému celkem podobna.

Těmito pěknými motýly zahájíme krátký výklad o významném rodu přástevníků, mezi nimiž nejprvé zasluhuje zmínky bourec mo-

rušový čili hedvábník (Bombyx mori), jenž asi všeobecně jest znám a sám popisu nepotřebuje. Však o vývoji chceme stručně pohovořiti. Housenka čtyřikrát se svléká nežli dospívá, načež asi 30. dne svého věku počne se opřádati. Za 3½ dne dokoná zápředek čili kokon, po pěti dnech se zakukluje a po devatenácti dnech z rána líhne se motýl. Tito skoro jednobarevně, špinavě bílí motýlové téměř nelétají, nýbrž starají se jediné o potomstvo. Několik hodin po zúrodnění počne samička klásti vajíčka a naklade jich čtyři až pět set za sebou. Jsou asi velikosti makových zrn, kulovitá, trochu sploštělá a v prostředku důlkem opatřená, počátkem žlutá, po několika hodinách bělavá, pak hnědavá a na konec šedá. Jen hluchá vajíčka zůstávají žlutá. Při umělém chovu dají se vajíčka obyčejně naklásti na papír, jenž ukládá se ve škatulích v pokoji nikoli nad 10° C. teplém, kde mohou zůstati libovolně dlouhou dobu. Chceme-li je přivésti k vylíhnutí, což se nejlépe děje na jaře, tedy se to může díti i umělým teplem 20—25 stupňů C., ve kterém ponechají se deset až dvanáct dní. Jakmile drobničké housenky se vylíhnou, ihned musí se krmiti listím morušovým, jehož značně spotřebují. Počátkem jsou tmavohnědé s černou hlavičkou, později zbělají a na konec jsou špinavě bílé se dvěma půlměsíčkovitými nahnědlými skvrnami na zádech. Když úplně dospěly, vyhledají si vhodné místo k zakuklení. Tu nejprvé připevňují jednotlivé kratší niti, vytvořujíce pletivo, v němž vlastní zámotek kolem sebe mohou usnovati. Hedvábí na zápředku takovém jest trojího druhu, totiž na zevnějšku kypré, pocuchané, v prostřed pravidelné, sestávající z jediného vlákna až 1000 m. dlouhého, a nejvnitřněji jaksi plsťovité, slepené. Střední vlákno ovšem jest nejcennější a přihlíží se při posudku jeho mimo jiné k barvě, která má býti buď čistě bílá, buď čistě zlatožlutá. Tudy jest nutno při chovu kokony obou barev od sebe odloučiti, aby motýli obou druhů se nespářili a nevydali housenky s předivem míšencovým, špatným. Aby kukly příliš nevyspěly, a motýl na konec leptavou šťávou kokonu nepromočil a ven se nevydral, čím úplně by jej zkazil, jest třeba uzavřené pupy v čas umrtviti, což nejlépe děje se zvýšeným nad 30° C. teplem, třeba v peci, kde před tím chléb byl pečen. Přílišné horko škodí hedvábí. Suchých kokonů váží asi 500 kusů 1 kilogram, a dodávají se k odpředení nejlépe přímo továrně. K ocenění hospodářství hedvábníkového dobře přispěje několik udání statistických. Dejme tomu, že bychom k chovu vzali 50 zápředků samčích a 50 samičích, které bývají pravidlem větší, tedy můžeme od nich obdržeti 20.000 vajíček, z nichž však pouze asi 15.000 jest dobrých. Housenky z těch vylíhlé z části pohynou dříve než dospějí, ale přece mohou nám poskytnouti 25 kilogr. kokonů, z nichž nabude se 2—3 kilogr. čistého hedvábí.

Surová nit hedvábná jest znečistěna na povrchu zvláštní klihovitou a bílkovitou látkou, pak i voskem a tukem, jež musí se odstraniti, má-li předivo státi se hebkým, měkkým, lesklým a čistě bílým. Předení jednoduché niti ostatně není možno, nýbrž třeba až 20 musí se jich spojiti, aby nit stala se přiměřeně silnou. Odpředení děje se v Italii, kde hedvábnictví kvete, bez velikých příprav v „továrnách“, které jsou často pouhé boudy nebo jen střechy na čtyrech sloupích a filanda nebo filatury slovou. Nejprvé promíchají kokony pořádně malými košťátky, čím část hedvábí ve floćkách se odtrhuje,

ale i niti středního přediva se zachytí. Pak hodí zápředky do mělkých pánví měděných s teplou vodou, která klihovitý povlak rozmočí a niti očisťuje. Tolik lepkavé hmoty však na nich zbude přec, že byvše protaženy před natáčením na vřeteno skleněným kroužkem, zase se spojí, což pevnosti nití svědčí.

Chov bourců hedvábníků jest dosti vděčný a celkem málo namahavý a provozuje se poslední léta i v Čechách výdatněji než jindy, však nikoli ještě měrou dostatečnou. Kde jest dostatek moruší, všudež mohl by býti zaveden. Ovšem by pak bylo třeba zabývati se s ním řádně a svědomitě, nikoli pouze jako hračkou.

Hedvábník pochází z provincie Seriky a pěstuje se v Číně od nejdávnějších časů. Hedvábí do západních končin bývalo dováženo a bývalo ještě za římských císařů tak drahé, že pokládáno za nevídanou nádheru a hrozné penězi plýtvání, když si císařovna jedny hedvábné šaty dopřála. Teprve r. 555. přinesli mniši císaři Justinianovi vajíčka bourců v dutých holech, ale pěstování hedvábníků započalo až po r. 600. Dnes jest zvláštním odvětvím průmyslovým, provozovaným zvláště vydatně v jižní Asii, Turecku, jižní Rusi, Italii, Švýcarsku a jižní Francii. Není-li moruší, mohou se housenky z nouze krmiti také něžným salátem zahradním nebo mladými lístky hruškovými a javorovými. Hlavně nutno dbáti čistoty a uvarovati housenky chladu a průvanu. Protože snadno ochuraví a některým nakažlivým nemocem houfně podléhají, pokoušeno se také nahraditi bource nočními motýly z příbuzenstva výše popsaného pavího oka, hlavně druhem Saturnia Cynthia z Asie zavedeným, který také dobré hedvábí poskytuje.

Housenky, jichžto přediva používá člověk ku tkaní látek, jsou asi jediné, které zasluhují ctného přímětku užitečných zvířat; všechny ostatní jsou záhubné. Obzvláště nebezpečná jest housenka bourovce toulavého čili řadového (Gastropacha processionea), kterýž jest motýl neúhledný s předními křídly modrošedými s černavými kresbami a zadními křídly bílými. Šestnáctinohé housenky jeho jsou rudošedé s hnědavými skvrnami a bradavkami a jsou posázeny dlouhými chloupky. Vyskytují se pravidlem pouze tam, kde jsou rozsáhlé lesy dubové, avšak tam řádí hrozným způsobem. Celá společnost stejně vylíhlých bydlí totiž pohromadě ve měchovitém hnízdě zvící až lidské hlavy, které několik stop nad zemí těsně ke kmenu jest přilepeno. Z hnízda toho o květnových večerech housenky vylézají ve velmi pěkně spořádaném průvodu. Nejprve lezou jednotlivě, pak dvě a dvě, dále několik řad po třech, po čtyřech, pěti atd. těsně při sobě jako řady vojáků nebo jako vzorně postupující processí. První housenka jest vůdcem; zastaví-li se ona, stojí celý šik. Takto lezou po kmenu vzhůru až do větví k listům, které po řadě ožírají až někdy strom jest úplně holý. Pak slezou strom jiný. Ze záhubných poutí svých vrací se vždy zase do hnízda, v němž se na konec zapředou a zakuklují. Housenky lze označiti právem jako jedovaté, protože ve chloupcích svých chovají mnoho žíravé kyseliny mravenčí, tak že dovedou člověka nebezpečně zraniti. Chloupky jsou opatřeny na konci háčky, pročež snadno na kůži se zachytí, kdež způsobují prudký zánět a vyraženiny. Podobně účinkuje prach z vlásků, jehož zvláště mnoho uvnitř hnízda bývá nahromaděno, pročež jest nebezpečno hnízdo strhovati bez největší opatrnosti. Jsou známy případy,

kdy z pouhého dotknutí se housenky vznikla zánět na celém rameni, ač jen prsty s ní byly přišly do styku, a když červené skvrny po několika hodinách se ztratily, následovalo svrbění po celém těle a zimničné záchvaty. Hoch, který si housenku pro sbírku svou domů vzíti chtěl, dostal tak silný zánět kůže na hlavě a krku, že ihned lékařská pomoc povolána býti musila. Jindy housenky způsobily prý dokonce smrť dětí! Vidno z toho, jak veliké opatrnosti proti srstnatým housenkám jest potřebí. Nejlepší prostředek proti zánětu jest natírani kůže slanou vodou nebo čpavkem, též olejem nebo teplým mlékem. Tento prostředek pomáhá i uvnitř těla proti záchvatům, svrbění a zimnice. (Dokončení.)

Z národního divadla.

V době poslední uvedeny tři hry francouzské na jeviště, jedna německá, dvě původní a Mozartova opera „Kouzelná flétna“. Z francouzských byla to fraška „Prázniny v manželství“ od Valabrégua a Henneguina, lascivní práce nezapírající svůj původ, hodící se spíše do areny nežli na jeviště tak veliké a vážné (?) a druhá „Pařížský román“ od Feuilleta. „Pařížský román“ již titulem svým prozrazuje, že jest věru více románem nežli dramatem, ač není nouze nikterak na scény v pravdě effektní a působivé! Naprostou novinkou nebyl: již před sedmi lety slušně obehrán na divadle tehdy letním na Vinohradech a tuším ještě před čtyřmi či pěti často se objevoval v arénách předměstských. Titul dramatu toho jest v pravdě velice významný: jest to skutečný román bezcitného vyžilce na jedné a nešťastného manžela na druhé straně, a pařížský katexochen. Život Chevriálův jest řada spustlostí věru pařížských, vyžilec charakterisován tu barvami případnými, a vedle něho šlechetný Henry de Targy jest pravým kontrastem, a poměr jeho choti Marcelly k němu a obou k Chevrialovi jest pravým románem. Jinak pohybuje se celé drama v obvyklém kalu, o němž jsme v těchto listech, píšíce o francouzských dramatech, nejednou se zmínili. — Třetí francouzská hra byla „Zkouška bohatstvím“, starší práce od Augiera a Saudeaua — práce dobrá, která svou tendencí i mluvou dobrý účin způsobila a se líbila. Proti podobným francouzským komediím bychom neprotestovali nikdy.

Co se týče uvádění her německých na jediné velké jeviště naše, nelze ani nejrůžovějšímu optimistovi zapříti, že v té příčině jest naše divadelní správa — řekněme nešťastná. Nebudeme jí vytýkati, že při otevření národ. divadla, vlastně před otevřením, bylo slibováno, že dokážeme bohdá, že lze dobře obejíti se bez pěstování her německých — uznáváme dobře velikou svůdnosť příležitosti, tím mocnější tam, kde vůbec není žádného systému v repertoiru — ale bez takových her, jakým jest Mosrův všude již dávno odstavený „Zlatohlávek“, prosím, bychom se nejen zcela dobře obešli, ale vůbec bylo by výborné, kdyby k nim divadelní správa ani nesahala.

Jsou zajisté hry, které odstaveny byvše — ač nebylo-li jimi obecenstvo přesyceno, neb vlastně přecpáno — po čase opět zcela dobře se objeviti mohou, dobrou službu vykonají a jako novinky působí. Mosrův „Zlatohlávek“, obehrán byv před několika lety do omrzení, k podobným hrám nenáleží. U nás pozbyl mnoho překladem i „upravením“ na naše

poměry; — Němcům snad se líbí; i u nás našlo se dosti lidí, kteří se zasmáli — ale zasmáti se mohli i jinému dílu cennějšímu, nám bližšímu, aniž bylo divadelní správě třeba klepati na německé dvéře za tuto dosti nuznou almužnu. Nejsme právě zuřivými přátely myšlénky, aby se nedávalo vůbec nikdy nic německého: má-li se dávati, ať dává se něco vynikajícího, cenného a ne žebrácká polívka dávno odstavená, jako byl „Zvon reklamy", „Doktor Kalous", „Mlynář" a nyní Mosrův „Zlatohlávek" — bez těchto vytčených mohli jsme věru dobře, ale zcela dobře hospodařiti.

Mozartova „Kouzelná flétna" před nedávnem uvedena poprve na jeviště nár. divadla. O tomto veleznámém díle velikého hudebního genia nemůžeme se ovšem rozepisovati: jen k jediné věci dovolíme si ukázati. Před uvedením „Kouzelné flétny" na naše jeviště psala officielní reklama z divadelní kanceláře, že opera tato svým vypravením činiti bude dojem „veliké feerie". Myslím, že tohoto slova — zneuctívajícího slavnou práci Mozartovu — naprosto třeba nebylo. Pražské obecenstvo hudební divadelní i literární velmi dobře ví, kdo Mozart byl, zná „Kouzelnou flétnu" od dřívějška a šlo by do divadla snad i tenkráte, kdyby mu nebylo hlásáno, že to,co uvidí, činiti bude dojem „feerie". Nebo vždy, kdy dávala se feerie — pamatujeme se „Čert na zemi" a „Šantala" a jiné — minula se tím veliká švanda s dekoracemi, kuplety a různými kejkly a kouzly strojnického umění, vypočítaného na effekt vnější a zabíhajícího někdy až do titěrného eskamotérství. A tohoto lákadla užiti, kdy jedná se o Mozarta, světu známého, světem oceněného, bylo u nás prazbytečné a velice charakterisuje naše poměry.

Klassický Don Pedro Calderon de la Barca, více než dvě stě roků zemřelý, objevil se na jevišti našem „Sudím Zalamejským", látkou svou moderním thematům (až na některé episody) nejvíce podobným. Obecenstvo ostalo chladné — není divu, že nalezl je Calderon úplně nepřipravené, ač právě novinkou nebyl ani „Sudí" (hrán před lety ve volnějším překladě) ani Calderon — „Lékař své cti" hrán taktéž — přece bylo mezi tehdejším a nynějším provedením „Sudího" dlouhé, různými lákadly vyplněné intermezzo — které bylo věru s to, aby pokazilo vkus ku všemu, co jest trochu jiným, než nízký výpravný špektákl.

Z původních děl objevila se historická tragedie „Heralt" od Adámka a „Sirotčí peníze", historický obraz od Stroupežnického.

„Heralt" jest práce zvláštní. Ač jako tragedie má obligátních pět aktův, nechává nás od začátku až do konce mrazivě chladnými, a to již něco znamená. Ne chladnými co se týče slov, v ta vložil autor dosti síly i effektu — ale pokud se týče činů osob jednajících.

Pan Vilém Heralt Trčka z Lípy před lety odešlý z rodného hradu, považován jest za mrtvého; odebral se do válek tureckých, a od té doby po něm ani vidu, ani slechu. Za jeho nepřítomnosti zločinný Adam Zylvár z Pilníkova a na Vlčicích zavraždí svěřenku svou Helenu, milenku druhdy Heraltovu a zasnoubí se s Danělou, svěřenkou druhou, aby zmocniti se mohl jich jmění: veřejně pak dá rozhlásiti, že Helena dopustila se sebevraždy, aby vyhnula se světské hanbě, jež jí čeká.

V tom však objeví se zcela neočekávaně Heralt Trčka — v dramatě Zylvárova vražda a exposice zde vytčená již před prvním dějstvím je vykonána — a jde mu o to, aby usvědčil Zylvára z vraždy, pomstil ji, potrestal jej, a to je celý obsah Adámkova dramatu. Z osob tu se vyskytujících sympatickou a blízkou nám není jediná. Vše rychle pádí ku

předu, není zde zauzlení, stoupání, jež způsobilo by interess a účinnosť dramatickou, není zde dramatické síly, jež by nás zaujala, uchvátila: ba i tragická smrť Heraltova v posledním aktu jest nám lhostejnou: k sympatii, budiž to jedním slovem řečeno, scházejí veškerá priora.

O těch autor nechal toliko mluviti jako o věci hotové, aby však před očima našima se byla vyvíjela a tim interess pro určité osoby vzbudila, to dle zákonů dramatických se nestalo. Celý Heralt jest vlastně trestním stíháním vraha Zylvára, aby usvědčen byl, a Heralt jest osobou stihající — ne tedy hlavní osobou dramatu, byť i podle něho drama nazváno bylo; hrdinou jest bez odporu protivný, zločinný Zylvár — a již proto nemůže být sympatickým. Heralt pak není a nestává se sympatickým proto, poněvadž, jak řečeno bylo, chybí nám k tomu veškerá priora z minulého jeho života.

Hráno bylo dobře, ač snadně bylo poznati, že jamby autorovy činí deklamaci značné obtíže. Je to vůbec potíž s těmi jamby, o nichž nejednou se tvrdilo, že prý se češtině — nedaří. Jest to těžkopádná hranatá deklamace, pod níž konečně podlehá i mnohý dojem, jejž by jinak scena mohla vyvolati.

„Sirotčí peníze“ od Stroupežnického jest hra, ze které člověk odchází právě tak zklamán, jako svého času z jeho aktovky „V panském čeledníku“. Po „Zvíkovském rarášku“ a „Paní mincmistrové“ každý čekal mnoho, „V panském čeledníku“ očekávání ono značně schladilo, a „Naši furianti“ opět ony naděje velmi povznesli. Nyní „Sirotčí peníze“ opět očekávány dychtivě — měly rozhodnouti, k jakému směru se konečně autor obrátí.

O sirotcích bylo mnoho již psáno; ba svého času byla v psaní povídek, románů, obrazů ze života a činoher pravá manie sirotčí; dá se jimi snadně nalézti cesta do lidského srdce a na divadle lze způsobiti mnoho scen plačtivých a effektních způsobem velmi lacinym.

„Sirotčí peníze“ jest celkem hra dobrá, až na mnohé věci, které dramatičnosť její úplně seslabují a interess divákův ochlazují.

Děj položen jest do války třicetileté, kdy Švédové v Čechách zle hospodařili. Přepadli i dvorec paní Zuzany Černínové, uložili výpalné pěti tisíc zlatých, jinak že vzplane celý dvorec i vesnice ohněm — času na odevzdání peněz povolili pramálo.

Věru zlá to situace. Paní Černínová má peníze — ale jsou cizí, patří sirotkům u ní se nalezajícím, Pavlovi a Jeničce. Sirotci tito lkají a vzdychají, jakž ani nijak býti nemůže. Generál Čabelický usiluje o vydání peněz, paní Černínová odhodlala se brániti cizí majetek veškerou silou. Dosti dobré zauzlení v jednoaktovce; divák napjatě čeká, jak se věc přece skončí — až když zuřícímu generálovi sirotci oznámí sami, že peníze mají a kde jsou, cítí divák silné ochlazení, a je po dramatičnosti. Kdyby se vyskytl zrádce, jenž by to vyzradil, jak mocné by to bylo příspění dramatické síle hry, jak smutný byl by osud sirotků i paní Černínové! Tím, že to sirotci sami vyzradí, objeví sice mysl šlechetnou, ale zároveň úplně ničí dramatický moment hry tam, kde by mohl býti nejúčinnější.

Generál nenalézá peněz na místě, kde měly býti dle udání sirotků; paní Černínová uspala své dítě umělým lékem, řekla, že jest těžce nemocné, a do jeho lůžka ukryla peníze. Pomáhá si tedy lží, úskokem. Někdo snad řekne, že v tomto případě tato lež, tento úskok — jsou dovoleny, ale co se týče dramatických zákonů, ty po tomto faktu paní Zu-

zanu odsuzují. Ač v diváku se dech tají, když Švédové rozkaceni peníze hledají, zdali jich najdou čili nic, ušetří-li dítěte domněle nemocného, přece po chvíli ozývá se pocit, že paní Zuzana rekyní dramatickou není. Lépe bylo by, kdyby Švédové konečně přece peníze byli nalezli, čemuž ovšem tak mohlo býti po jiném nastrojení dramatickém.

Jinak našla hra dosti vděčných posluchačů, vlastně posluchaček, které upřímné slzy ronily nad vzdychajícími sirotky — obraz to, jejž jsme v národním divadle již dávno neviděli. **Josef Fiekáček.**

LITERATURA.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

V ročníku V. nalézáme článek dra. J. Durdíka „Kant o náboženství.“ „Sluší na paměti podržeti,“ praví ku konci článku, „že vykládáme zde Kantovo mínění, nikoli své vlastní, že tedy spisovatel, který svědomitě o druhém zprávu podává, nemůže býti zodpovědným za něho.“ Z těchto slov soudili bychom, že spisovatel tlumočí tu pouze mínění Kantovo, vlastního soudu o něm nepronášeje; avšak na některých místech spisovatel projevuje svůj souhlas s náukou Kantovou dosti zřejmě. Pojednavše již při článku „Základové přirozené mravovědy“ (v „Besedě učit.“) o náuce Kantově, dotekneme se tuto krátce jen těch vět, jež v onom článku obsaženy nebyly. — „Zbavení zla jest vykoupení, a možnost vykoupení jest předmětem víry; ježto však víra ta následuje z praktického rozumu, nazývá ji Kant rozumovou.“ Zde tedy Kant připisuje rozumu velikou soudnost, kdežto jinde pokládá jej za úplně nezpůsobilý, by soudil o jsoucnosti Boží. Nelze prý dokazovati rozumovými důvody, že Bůh jest; to jest faktum, jež důkazů nepotřebuje a ani nesnese — my předpokládáme původce světa. — Ale není-li to předpokládání samo již důkazem? Neboť pravíme-li: „Svět sám od sebe povstati nemohl, někdo jej musil učiniti, a ten někdo jest Bůh“ — nepodáváme-li tím již důkaz o jsoucnosti Boží? — Člověk, praví Kant, jest od přírody zlým; zlo má původ svůj v jeho vůli, nikde jinde;[1]) i je tu jediná pomoc — odstraniti to zlo a na jeho místo postaviti mravní zákon. — Připadne nám tu: je-li člověk, úd společnosti, od přírody zlým, jsou všichni údové zlí, je teda celá společnost zlá; a je-li celá společnost zlá, jak pak může vzniknouti v někom snaha zavésti místo zla dobro? Kant ovšem praví, že zákon mravní vyplývá z rozumu. Nechtsi Kant s úctou sebe větší mluví o náboženství, nechť sebe více velebí Syna Božího jako nedostihlý ideál dokonalosti, — tím, že rozum lidský vyhlásil za východiště všeho dobra, pochybil a odporuje náuce křesťanské. Snad stačila náuka jeho jemu samému ku mravnosti jakožto filosofu, lidem vůbec nestačí a mládeži teprve ne. Či budeme učiti mládež: Bůh jest, protože jest, a ty buď dobrým, protože to tvůj rozum uznává? — Protož podobné náuky odporující duchu křesťanskému buď v celku, buď v některých částech, v časopisech paedagogických ne schvalovány ani prostě uváděny, ale vyvráceny býti mají.

V tomto ročníku nalézáme mnoho článků z oboru logiky a psychologie: O mravní velikosti. Pessimismus a optimismus, Původ ctižádosti a rozeznávání tříd ve společnosti lidské, O zvyku, O definicech, Kantova náuka o čase a pro-

---

[1]) Jak různě může se psáti v témže časopise o téže věci! V ročníku III. čteme ve článku J. Ningera: „Nejvýš moudrý Tvůrce zajisté ve člověka takového semene nevložil, z něhož by jistá zhouba tvoru jeho vzejíti mohla. Z čeho vznikají ty špatné vlastnosti? Ze špatných vzorů!“ — Tuto však čteme: „Člověk jest od přírody zlým, zlo jest ve člověku samém, a nikde mimo něj.“

stoře, Stopy Darwinismu v duši, Universální řeči a j. Nejsme úplně proti článkům takovým, avšak soudíme, že zvláště ve čtrnáctidenníku mají se omeziti na míru skrovnější, pokud nemají značné důležitosti v paedagogice. Některé z nich ovšem takovými jsou; tak čl. „Myšlénky o myšlénkách" varuje od zlých myšlének. „Tyto myšlénky mohou vznikati, ale nemusí vládnouti. Povolte myšlénkám takovým, a ruce vaše budou plny nepravosti. To nám uvádí na paměť, abychom stále bděli nad myšlénkami a pomysly svého srdce; abyste se uchránili zlých myšlének, zanášejte mysl svou vznešenými předměty. Lze snadno je nalézti, a neměli bychom býti bez myšlének takových jako David řkoucí: „Ve množství myšlének mých Tvá útěcha těší duši mou." — Rovněž pozoruhodný je článek „O vadách" a Makovičkův čl „O duchu kritickém", jenž doporučuje kritikům klíd, umírněnosť a útrpnosť s chybami protivníků.

Ze článků vychovatelských v užším smyslu uvádíme obšírná pojednání prof. F. Šimka „Účel a hlavní ředidlo vychování" a „Které prostředky a způsoby vychovatelské zakládají se na přirozenosti lidské a osobních zvláštnostech chovanců zvláště." Spisovatel uvádí výroky znamenitých paedagogů, dle nichž účelem vychování jest navésti chovance k takovému jednání, by přibližovali se Tvůrci. Základem vychování jest vychovávati přirozeně. „K čemu Bůh kterou věc stvořil, k tomu způsobnosť v přirození její vštípil; marno bylo by snažení učiniti z ní násilím něco jiného, s přirozeností zápasiti." Ve druhém článku podává spisovatel pokyny, kterak jest vychovateli zacházeti s dítkami vzhledem k jejich zvláštnostem, hlavně k letoře a pohlaví. K. Kálal ve článku „O marnivosti" ukázal na zhoubnosť nectnosti této, a radí léčiti ji příklady z písma a povídkami. „Nechť zví dítě, že Nejvyšší přijímá k sobě chudého, cnostným-li byl, a zatracuje nehodného, byť největším byl boháčem." Jiné články paedagogické jsou: Vychovávejme mládež v lásce ku vlasti, Ze školní prakse, Způsob rozkazu učitelova. O škole vůbec pojednáno v několika článcích. Redaktor J. V. Poklop přesvědčujícími slovy dokazoval potřebu školy náboženské. „Je zřejmo", praví ve článku „Nekonfessijní škola se stanoviska českého", že židé nekonfessijní školy přejí si toliko pro křesťany, a své konfessijní že obhajují. Avšak mezi křesťany, ať katolíky, ať evangelíky, není touhy po škole bezkonfessijní." O téže věci pojednává článek „Po nemírném sporu", v němž uvedena jsou tato slova z jistého listu evangelického: „Pokládáme hádku, zdali „nábožensky mravně" či mravně nábožensky" řečeno býti má, za zbytečnou: bude-li vychování v pravdě náboženské, bude i mravní, a bude-li v pravdě mravní, bude i náboženské — podlé našich pojmů o náboženství a mravnosti. My zeptáme se ihned, může-li vychovávání na škole bezkonfessionelní býti vůbec náboženské? Přijde na to, jak si hajitelé školy té náboženství myslí. Jsou-li mínění, že to náboženství, v jehožto smyslu ve škole bezkonfessionální třeba vyučovati, nemá míti barvu některé z konfessí, tedy by takové náboženství musili teprve vynalézti." V dalším uvádí slova „Posla z Budče": „Učitelstvo vysloviv se na sjezdě proti školám konfessionalním, nemíní tím nic jiného, než aby světská správa školy byla zachována", — a končí článek těmito slovy: „Kdyby na místě resoluce navržené sjezdu plzeňskému[2]) byl předložil se návrh: „Světská správa školy budiž zachována", bylo by se ve hlasování docílilo jednomyslnosti, a nebylo by bývalo ani nemírného sporu ani jeho následků." — Článků vyučovatelských a literarních úvah má i tento ročník hojnosť.

Ročník VI. vykazuje v rubrice „Vychovatelství a jeho vědy pomocné" hojně článkův, avšak článků vychovatelských v pravém smyslu jest mezi nimi málo. Většinou jsou to obecná pojednání, stěžující si do četných vad ve školství, rozpravy o stavech duševních a pod. O vychování mravném na základě náboženském se v nich nemluví; ani článek „Mají-li vědy přírodní cenu paedagogickou a jakou" se ho nedotýká, ač vědy přírodní kromě náboženství lze uvésti na předním místě jako vhodnou pomůcku vychovatelskou, jak v četných časopisech vychovatelských také bylo ukázáno. Čl. „O povaze ctnosti" rozpráví o jediné, a to praktické ctnosti, t. opatrnosti. — J. Úlehla podal čl. „O vychování mravním" dle Spencera. Tento dokazuje, že „víra na mravní působivosť vzdělanosti vědecké je nesmyslna a priori". Neboť, praví, „jakou souvislosť možno si mysliti mezi učením, že jisté shluky známek na papíře učiněných přísluší jistým slovům, a mezi dosažením vyššího citu povinnosti, jaký účinek může to míti na sesílení snahy činiti každému po právu? Jakým způsobem rozněcuje znalosť násobilky a hbitosť v sečítání a dělení ve člověku

---

[2]) Zmíněná část resoluce té zněla: „Školy, k jichž zřízení nebo vydržování přispěl nebo přispívá nějaký veřejný fond, jsou školami veřejnými a nemají ani v úpravě vnější, ani ve zřízení vnitřním míti jakéhosi konfessijního rázu."

soucit? Jakým způsobem může dokonalá znalosť pravopisu a skladby sesíliti ve člověku cit spravedlnosti? Kdo by s učněm svým probíral mluvnici latinskou domýšleje se, že ho takto seznámí s geometrií, toho bychom jistě posýlali do blázince. A přece by měl sotva méně rozumu než ti, kdo vzdělávajíce rozum domýšlejí se, že tím pěstují také lepší city". V dalším dokazuje Spencer, že ani stálé napomínání k dobru nevede k žádoucímu výsledku a že „nikoli příkazem třeba denně opakovaným, nikoli příkladem (leč bývá-li ho následováno), nýbrž jediné jedná-li učeň často dle pobídky příslušných citů, stává se jeho mravní činnosť zvyklostí mravní." — Toť ovšem pravda, ale jak přiměti učně, aby jednal „dle pobídky příslušných citů", — nedocílíme-li toho (prý) ani napomínáním, ani rozkazem, ani příkladem — toho se zde nedočítáme. Jakkoli vychovatel přisvědčí k mínění na počátku rozpravy této vyslovenému, že pouhé vzdělání rozumu na mravnosť vlivu nemá, k myšlénce ku konci projevené nepřisvědčí. Moc příkladu neprávem se tu upírá. Komenský jest nám vzorem u vychovávání, a ten pravil, že „děti opičátka jsou", t. j. že příkladu rády následují." — „Paedagogické epištoly" mluví o tom, proč ve stavu učitelském je tolik omrzelců, ač práce vychovatelská jest prací nejvýš radostnou. Příčiny toho jsou, že učitel nevolí obyčejně stavu svého svobodně, jsa nezřídka rodiči pro něj určen, a že ve školství vládne systém a dozor policejní. „Lidé jsou přesvědčeni, že bychom za středověké správy státní do dneška neměli parních ani elektrických motorů, šicích a tiskacích strojů; proto za našich dnů stát nenařizuje, jakou měrou a jakými methodami vědy a umění pěstovati se mají. Rolník, obchodník, lékař, každý pracuje způsobem, jejž sám uznává za prospěšný, všude je pravdou dávno uznanou, že pracovati se zdarem může jen člověk svobodný, — jenom práce vychovatelská se posud z této pravdy poznané naprosto vyjímá. — Učitel tedy, pokud je pracovníkem paedagogickým, ze své práce radosti míti nemůže; práce jeho jakožto práce nevolná mravné ceny nemá, a milostivá nebo pohrdlivá pochvala dozorcova mu nedostatku toho nahraditi nemůže." V dalších řádcích dokazuje se, že ani mládež učení těšiti nemůže, poněvadž se na ní žádá příliš mnoho. — Podobně čl. „Paedagogické listy" stěžuje si do vychovávání v domáctnostech i do nedostatku snahy vychovatelské na školách středních. — Lépe zamlouvají se čl. „O lásce rodičů k dětem", „O zlosti" a některé z „různých listů." Články „O dětských hrách, O přecitlivělosti, O dědičnosti lidské" jsou poučné a zajímavě psány. Naproti tomu čl. „O universální řeči Leibnitzově" odložil by i mnohý professor. Uvádíme z něho větu: „Zanášeje se mathematikou snažněji než jeho vrstevníci, vystihl r. 1675. jen toliko (!) tím, že zavedl poznatky integralné a differencialné, algorithmus vyšší analyse, kterou sám nazýval infinitesimalnou. Tím povzbuzen jsa, snažil se všecky vědy, zvláště pak filosofii, kterou velice libovál, přivésti k jistotě mathematické a obrátiti na ně řádné vyznačování, kalkul a analysi mathematickou." Podobně psán je celý článek. Žádá-li se na čtenáři, aby podobnými články se poučil, pak jest nesnadno říci, proč připojen jest při čl. „Paedagogické epištoly" český výklad ku známé větě „Quem dii odere, paedagogum fecere." — Články vychovatelskými tento ročník učiteli školy obecné nevyhovuje; články vyučovatelské jsou četné; povšimnutí zasluhuje zvláště čl. „Štěpařství pro školy obecné", kterýž obor od mnohých časopisův učitelských zůstal nepovšimnutým.

V ročníku VII. nalézáme článek „Škola národní má vychovávati." Vychovávati jest předním úkolem školy. Učitel ňleď vštípiti žákům pravdomluvnosť, poctivosť, nezištnosť a lásku k lidem. Prostředky vychovatelské jsou: vyučování, kázeň a život školní. Mravní idee jsou zjeveny v náboženství, v dějinách a v poesii. Vyučování budiž důkladné, vytýkej pouze nejdůležitější a nabádej k samočinnosti; ušlechťujme cit a vůli mládeže; pěstujme důkladně řeč mateřskou po stránce ideální a ethické; vědy mathematické a přírodní nesmějí převládati; dějepisu učme tak, aby se jím hlavně vzdělávaly ethický soud a povaha; zpěv a kreslení rozněcujte cit esthetický; na vyučování náboženské, jež plyne ze živého přesvědčení učitelova, mějme péči velikou; ethická povaha učitelova nechť proniká a zahřívá každý předmět učebný. — V dalším promlouvá pisatel o kázni školní; podmínky její jsou: láska k dětem, spravedlnosť, důslednosť, učitel usiluj, aby děti byly poslušny, dbej přísného navykání, přemáhej lenosť, lehkomyslnosť a lež, přemáhej vášně, měj zření k individuálnosti žáků. Ve škole má vládnouti duch lásky, radosti a pokoje. — Článek „Pro mládež komáry cedíme, a ona velbloudy polyká" promlouvá o četných nepřístojnostech, jimiž mládež mimo školu na mravech škodu béře. O důležitosti vychování mravního na základě náboženském dů-

kladně pojednal J. Sokol ve svých výkladech článků čítacích. V pojednání „Kterak mravoučnou četbou přispívati k mravnímu vzdělání žáků“ praví mezi jiným, že četba sama k vypěstění mravnosti nepostačuje, a učitel že má doplniti, čeho se četbě nedostává. Po té připojuje vzorný výklad článku „Milý Pán Bůh“ z I. čítanky. Vyloživ jasně, že třeba ku každé práci pomoci Boží, že tudíž při všem Pána Boha za pomoc máme prositi, že dává dar umění těm, kdo Ho prosí, navrhuje, by se dítky modlitbě správně naučily a pak se jí pomodlily. Dále následují výklady článků „Řepa“ ze IV čít. „Jak jsme bohati“ z V. čít. a „Tak svět odplácí“ ze IV. čít. Zvláště z posledního výkladu poznáváme, jak lze učiteli užiti každého článku, jako této pohádky, za pomůcku ku pravému zušlechtění dítek. Pohádka jedná o hadu, jemuž člověk pomohl z jámy, odvaliv kámen, a had chtěl se mu pak zle odměniti. Spisovatel užívaje pohádky za podobenství, praví: „Hadové (vášně lidské) jako v tajné hlubině skrývají se v srdci člověka. Jsou však zavaleni kamenem — zákonem Božím. Pokud člověk zákona Božího ostříhá, nemohou hadi ven, zlá žádosť nemůže státi se skutkem.“[3]) Z jiných článků uvádíme obšírné pojednání prof. Kaprasa o paměti a čl prof. F. J. Zámečníka o materialismu, v němž podány jsou dějepis a vědecká kritika materialismu. Spisovatel dokazuje, že materialismus jest pouhou domněnkou, a to domněnkou špatnou, neoprávněnou a nepraktickou. Prof. J. Dědeček podal „Nástěn sedmidenního života naší země“, pojednání to o tvoření vrstev zemských, v němž na mnohých místech poukazuje k moci Boží a k vypravování biblickému. Článků methodických i literárních úvah má i tento ročník hojnosť.

„Česká Škola, ač vycházela po několik let jen dvakrát měsíčně, přinášela vždy dosti článků vychovatelských, jež poukazovaly k potřebě vychování náboženského. Jako schválili jsme při „Besedě učit“, že hledí si větší měrou stránky methodické, tak sluší uznati, že „Česká Škola“ více nežli jiné časopisy všímala si literatury pro mládež, přinášejíc nestranné posudky o nově vydaných spisech a články o důležitosti písemnictví pro mládež. Mimo to „Česká Škola“ ocenila náležitě působení učitelstva v literatuře, řídíc se heslem: „Ctěme sebe!“ Přejíce časopisu tomuto, by i nadále bral se směrem v těchto ročnících se jevícím, doporučujeme jej našemu učitelstvu. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

Až studem se musí zardíti knihovník, když mu vrácena poprvé půjčená kniha poněkud vybroušeným čtenářem, a muž z lidu dodává poznámku: „Radil bych Vám, abyste knihy té nikomu nepůjčoval. Nehodí se pro lid, více pokazí než napraví.“ Jenom jednou s podobným „díkem“ byla mně odvedena kniha, ale od té doby vždycky se třese ruka strachem, když podává do mozolné pravice horlivého venkovského čtenáře knihu, kterou jsem nemohl sám dříve pročísti, prozkoumať a uvážiti, hodí-li se pro náš nezkažený do jisté míry lid, anebo má-li zůstati nerozřezána v knihovně, kde plní aspoň neškodně „citelnou mezeru v literatuře.“

Žel, že to tak daleko s naší českou literaturou přišlo! Na kritiky, jež do mezí šablony reklamové zašly a za přízeň kamarádství nebo smrtící nástroj msty a zášti namnoze se propůjčují, jednak všechno zahrnujíce chvalami k vůli nakládateli nebo za příčinou naděje brzké odvety, nebo všechno (zvláště spisy se známkou katolickou) šmahem odsuzujíce jako nevyspělé a tendenční, nelze nyní spoléhati; vždyť se rozštěpila kritika na „českou“ a „moravskou,“ vždyť kritika stíhá kritiku, a co jedna chválí, druhá haní, o čemž níže podrobněji pojednáme.

Za takových nepříznivých dob kvašení a vzruchu přichází muž z lidu, poctivec v povaze, muž s prostým rozumem, který o přečtělém také uvažuje a upřímě radí, že kniha, jemu jako pro lid odporučená, pro venkov není, a více na zkázu než k prospěchu by její rozšiřování a půjčování se osvědčilo. Prostá slova onoho venkovana jsou mně kritikou nejspolehlivější a obžalobou zároveň na českou literaturu, že tak nevhodné ano špatné spisy podávány jsou lidu, který

[3]) Výklady četných článků mravoučných od J. Sokola vyšly právě též o sobě pod názvem „Původ četby mravoučné.“

má také vkus, zdravý rozum a hned se nedá zaslepiti pozlátkem, že spis náleží do knihovny „prostonárodní“ a je „přítelem české domoviny.“ —

Předeslal jsem několik těchto slov, označujících skutečný případ a názorně charakterisujících nynější české písemnictví. Chci pokračovati v lonských „Knihovnách“[1]) a před oči postaviti rozličné neshody a nesrovnalosti, jež pozorovateli české literatury musí na mysl přijíti, jenom-li poněkud bedlivěji přihlédá ku plodům českého písemnictví. „Reminiscence“ ty, ovšem neúplné, čerpány jsou většinou z minulého roku, a dodatky k nim z jiných zkušeností budou veležádoucí — —

Velice významným je osvědčení, jež vynesl „kruh přátel literatury české“ v Brně o dvou toliko posledně vyšlých spisech pro lid, které by však vším právem na valnou většinu až na čestné výjimky mohlo býti potahováno. Předem hned podotýkáme, že kruh onen osvědčených vlastenců a literátů sestoupil se za tou příčinou, by časem o nových zjevech literárních pojednával. Osvědčení se týká „České Magdaleny,“ v „Matici lidu“ (na rok 1886. č. 6.) vyšlé od Ferdinanda Schulze, redaktora Ottovy „Zlaté Prahy“ a spisovatele známého pamfletu „Johánka“ rovněž v „Matici lidu“ za dirigování téže bibliotheky Ferd. Schulzem vyšlého, a novely „Hra s ohněm“ v Libuši (na rok 1886 č. 6.) od Jana Liera, velmi plodného moderního novelisty a spisovatele novely „Vojtěcha Rýry nástupce“ (v Lumíru r. 1885.), o níž spravedlivá kritika se vyslovila, že by se mnohá místa její pranic za Zolu styděti nemusila.

Dotčené osvědčení, o němž české noviny nápadně mlčí, jakoby je ignorovati chtěly (až na Světozor, který je nazývá v listárně komusi jako odpovědí (1887. č. 2.) „Kocourkovinou“, zní následovně:

„Kruh literární českého čtenářského spolku v Brně, přihlížeje hlavně k tomu, že obě tyto „Matice“ (Libuše a Matice lidu. mají býti čtením pro lid, majíce jej vzdělávati, poučovati a vésti ku mravnosti a lásce k vlasti, nejen že nespatřuje v těchto knihách („České Magdaleně“ a „Hře s ohněm“) ušlechtilé této snahy, než vidí v nich pravý její opak, a to s tím větším podivením a lítostí, ježto spisovatel jedné z nich (Ferd. Schulz v Osvětě) kdysi tak vážnými a krásnými slovy se ozval proti uvedení nemravného románu francouzského do naší literatury (Zolovy „Nány“) — Vzhledem k tomu, že ani jedna ani druhá kniha svrchu zmíněná nevyhovuje účelu svému jako čtení pro lid, kruh literární českého čtenářského spolku v Brně osvědčuje své hluboké politování nad tím, že knihy obsahu takového dostaly se do „Libuše“ a do „Matice lidu“ a vyslovuje opravdové přání, aby výborové obou těchto podniků příště přísně přihlíželi ku vnitřní ceně literárních plodů, které v obou těchto „Maticích“ vydávají.“ („Obzor“ č. 23., r. IX. „Čech“ č. 275. „Hlas“ brněnský).

Toto významné osvědčení je charakteristickou známkou, jaké plody dostávají se lidu, kde přece vždycky psáno s jakousi reservou, a mravnost a zbožnost našeho lidu z jakýchkoliv příčin zůstává netknuta až na výstřelky, k nimž svrchu řečené spisy náleží. Ale když tedy již i v literaturu pro lid prodírá se chvatným krokem nemravnost aneb aspoň k posvátným citům lidu českého nešetrnost, jak asi musí v tomto ohledu vypadati literatura pro vzdělance, pro vyšší třídy, když spisovatelé literatury pro lid jsou rovněž spisovateli nebo dokonce redaktory časopisů nádherných, jež vznešenějším kruhům jsou výhradně věnovány? Ať již připouštíme, že se do listů podobných dostanou díla opravdu umělecká, nesmíme zapomenouti, jaký oněch článků směr, jaká tendence. Čistě umělecké dílo bez určité tendence není k připuštění, poněvadž i takovému je umělectví samo tendencí.

Na př. ve Světozoru romanetto J. Arbesa „Zborcené harfy ton“ je pěkně co do formy psáno, ale hlásá čirý pessimismus. Takových příkladů bychom mohli podati na sta, což ponecháváme nestranné kritice.

Nastává otázka, zdali počet listů a knihoven českých se rozmnožil anebo klesl? Že by ta neb ona bibliotheka byla zrušena, o tom jsme se v žádném ani v literárním listě nedočtli, však také produktivnost jejich byla velmi slaba. Sotva sešit za celý rok. Pravidelné vycházení se změnilo v občasné. Staré knihovny opět vydávány v šesti až sedmi podílech za rok (za 1. zl. 40. kr.), a tu se ukázalo,

---

[1]) Článek v lonském ročníku „Vlasti“ došel uznání až na „Českou Politiku,“ kde (č. 232) obrany dochází „Hlas Národa,“ jakoby málo české literatury si všímal. Uznáváme, že poslední dobu i v „Hlase Nár.“ více jednak spisy, pokud mu asi zaslány jsou, jednak stručné kritiky uveřejňují, a zvláště „Česká Politika“ v sobotních číslech všeobecnou úvahu „Z našich zábavných časopisů“ přináší.

jak mnoho a kterých asi knihoven podílových zapotřebí. Co činí nyní na př. „Libuše“ pro své členy, je přímo úžasno a dotvrzuje pravdu, že jenom hojný počet abonentův zaručuje spisu láci a odbyt. Jak může na druhé straně konkurovati podílový spolek za tutéž cenu, když tiskne spisy o několika málo tiskových arších pouze v tisíci exemplářích! Lid nejenom se dívá na obsah spisu, napřed prohlíží objem.[2])

Mimo některý venkovský — politicko-zábavný (!) — lístek, který se v sousedním městě s novým „svobodomyslným“ názvem obrodil, nezanikl časopis žádný; naopak několik asi 17 přibylo nových — nazvice vědeckých. Okolnost ta opět velice na váhu padá, že spíše po vážné vědě lid sahá než zábavě. V Čechách je již lid probuzený, povídky ho již odkojily, sahá po záživnější stravě. Maje zkušenosti z venkova, musím se přiznati, že lid básní čte nejméně. Zapůjčím-li někomu sbírku toho onoho proslulého básníka, je vrácena hned, třeba ještě nebyla rozřezána. Zatím povídky najmě historické a časové jsou jako na dračku. Prostonárodně psaných knih vědeckých máme pramálo.

Nově ohlašované časopisy na rok 1887. jsou celkem tyto: „Krok“ (u Šimáčka), list věnovaný potřebám středních škol redakcí Fr Prusíka, „Thalia,“ orgán „Ústřední matice divadelní,“ „Čas“ (Jan Herben), „Východ“ (Fr. Skrejšovský), listy samosprávné, „Rozhled,“ hospodářský list u Šolce v Kutné Hoře, jakýsi časopis věnovaný heraldice a genealogii (u Teigeho v Dobré vodě), „Občanské listy“ v Nymburce (F. Florian), orgán svobodomyslný, „Předměstské Listy,“ „Předměstské Noviny“ v Žižkově a Karlíně atd.

Každá nová knihovna hned tepána při svém vzniku Tak sotva oznámena „Bibliotheka cizojazyčných románův,“ již vydávati se jal Em. Züngl na Vinohradech, hned se ozval „Český Jih“ (čís. 49), a jiné listy: „Zábavným našim knihovnám a sbírkám, jichž beztoho je počet až nad potřebu veliký, a kteréž jedna a druhé zbytečně překáží, přibyl nový zbytečný konkurent. Spisovatel Em. Züngl oznamuje totiž, že počátkem 1. září t. r. počne vydávati u Grunda a Svatoně na Vinohradech „Bibl. ciz. rom.“ v sešitech dvouarchových (po 18. kr). Nenahlížíme, a s námi zajisté nikdo, kdo stopuje rozvoj literatury české, proč knihovna tato vydána býti má. Aby snad vyplnila „citelnou mezeru“ aneb z jistého nutného ohledu?!“ Na konec pak dokládá, co řečeno bylo loni o knihovnách v tomto listě (č. 11, 12). „Většina nákladu sbírek dosavádních zůstává ležeti v knihkupeckých skladištích, a chce-li se nakladatel smutně ležícího kapitálu zbaviti, musí uspořádati „nové laciné vydání.“ Na doklad toho jsou spisy J. Kraševského, jež před lety vyšly péčí Kola Polského (u A. Reinwarta) a nyní vycházeji v sešitech (po 10 kr.) v „Novém laciném vydání.“

Novým úkazem je otiskování překladu při časopisech ve zvláštních přílohách. „Zlatá Praha“ počala tím způsobem rozšiřovati list svůj v I. ročníku a zvláště pěkný román Krazsevského „Kunigas“ (který vyšel samostatně pod názvem docela jiným „Záhuba národa litevského“ u Otty) v II. roč. dílem v příloze, dílem v listu samém rozdělen. Však již číslem 15. na obálce uveřejňování románův úplně přestalo. Kdo si chce dáti svázati celý ročník i s nutnými přílohami, musí také všechny inseráty a anonce připojiti, čímž se dílo celé znešvařuje a zbytečně rozšiřuje. Má-li co z listu samého na obálku přijíti, jsou vším právem listárny, oznámené knihy, koníčky, rebusy, provolání, šachovní úlohy, rozluštění atd., po čemž většině čtenářstva pranic není, a budoucnost také z nich čerpati nebude.

Novou přílohu románovou, a to výhradně překlad, počal vydávati loni „Světozor“ (r. č. 40. r. XX.) spisem „Šlechtické hnízdo“ od Turgeněva, překladem Dr. Pavla Durdíka. „Románová Knihovna Světozora“ je upravena tím způsobem, že složené archy tvoří knihu, je tudy zvláštní knihovnou za tím účelem, aby v listu více místa zbylo pro práce původní. Není také zadarmo k listu jako u „Zl. Pr.,“ ale při ročníku XX. byla čtvrtletně za 70. kr. (Arch překladu za 5½ kr. v osmerce.) V ročníku XXI. vyšly hned povídky dvě („Smrť Ivana Iliče“ a „Sylvanus“), a cena snížena na 50 kr. U vnitř listu překladu neshledáváme.

Majíce na zřeteli veliký počet překladů, jež jako feuilletony a zvláštní přílohy u novin vyplňují, přehlížejíce všechny překlady v knihovnách („Česká rodinná bibliotheka“ výhradně překlady podává ve III. seriích a 7 svazcích) a časopisech (na př. v „Zábavných listech,“ kde valná většina překladů), musíme podnik „Románové knihovny Světozora“ uznati za nadbytečný a při veliké pro-

[2]) Marie Reinová musila „Přítele domoviny“, prostonárodní to knihovnu, popustiti knihtiskaři Beaufortovi po ztratě — jak doznává — osm tisíc zlatých.

dukci literárních plodů nemístný, třeba nejlepší romány byly překládány a pravdivý byl prospekt (XX. č. 40.), že se tak stalo na hojné přání, vyslovené často z kruhů předplatitelstva a za vzorem listů polských, ruských, anglických a jiných. Přílohu, vlastně novou knihovnu musíme vřaditi v rostoucí počet bibliothek, o níž svrchu pronesen byl úsudek nestranný a pravdivý.

Také knihoven pro mládež neubylo, naopak bibliotheky a časopisy ty rozmnožují se počtem tou měrou, jak obsahem klesají. Máme nyní jednotlivá čísla o osmi (!) stranách v rozličných „besedách, mládích, pokladnicích, klasích, lístkách“ atd.[3]) Táže se kdo, jak může několik podobných časopiskův existovati? Spatřili jsme na rozličných školách rozličné časopisy dětské. Nakladatel anebo pořadatel má na školách několik přátel, kteří rozšiřují po třídách exempláry po 2 nebo 4 krejcařích. Ať již jakoukoliv manipulací mládež pro časopisy získána, toho musíme býti pamětlivi, by mládež byla zúplně zušlechťována, nejenom láskou ku vlasti, ale také k Bohu vedena dle známého pravidla, že mravnosť bez Boha není možna.

Liberální tisk, byv uchvácen proudem lžiliberálů německých, rád by byl se světa shladil „Dědictví Maličkých“; o známé oné afeře se školními knihovnami žákovskými, kdy knihy z Dědictví onoho šmahem byly vyhazovány, dosti bylo psáno (v „Hlídce literární“ č. 6. a 7., „Čechu,“ „Hlase“), a také v tomto listu nestranná kritika o spisech oněch byla podána. Tato knihovna, jež mnohé pálí do do očí svým počtem odběratelův a katolickým obsahem, oproti všem nájezdům — jež vlastně pro ni byly americkou reklamou — zůstala pevně na svých základech.

(Pokračování.)

„Lid a národ“.

Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. Ve Velkém Meziříčí, díl I. 1883., II. 1885.

Posuzuje **Tóma Šmýd.**

(Pokračování.)

Ne méně důležito jest pro nás, abychom správně po svojemu rozličných stavů dovedli oslovovati (Viz v Kott. slovníku: titul.) Český duch našeho lidu žádá, že z uctivosti druhé osobě „dvojí“ t. j. „vyká,“ a dvojení toto tak srostlo se slovanskou povahou jeho, že mluvě s „pánem“, jehož chce poctiti naučeným „oni“, v hovoru rozprouděném potom zatrhne se a ani nevěda, přichází ku svému přirozenému „vy“, na př. „krom Vaší poctivé hlavy!“ nebo: „Počkajte, až si zpomenu“, praví tomu, jehož samým „oni“ poctívá.

Komu se uctivě „vyká“, toho lid též slovesem oslovuje zdvořile v čísle množném na př. Naši tatíček umřeli a mamička sú na živě. — Vaši stařeček tu byli a stařenka nepřišli — Strýčku, kde ste byli? — Pán učitel nás vyvolávali (ve Slez.). — Takto mluví ještě doposud Moravan (kde nesetřel slovanský svůj ráz), Slezan ještě veskrz, a s ním též synové slovenských Tater.

Tímto číslem množným (pluralis reverentialis) oslovuje lid každého věkem staršího a všecky osoby vznešenější anebo ctihodnější (Cf. I. 25, 26, 42.), ba Podlužák i Pána Boha a jeho Svatých oslovuje zdvořile tímto číslem množným, říkaje: „Jak Pánbu dajú. — Pane J. K. račte naspořit. — Svatá Maria, proste za nás“. (II. str. 56—57.). Rovněž tak říkají Kopaničáři: „Ako prý nás nemajú Pambóček trescac“ (II. 123.).

I nemíním posuzovati zde zvyk, jejž teprva nedávno zavedli naši vzdělanci do svých rodin, že dítky otcovi a matce „tykají“ (a některé matinky za to prý dětem „vykají“), chci jen zaznamenati to českým zkoumatelům na uváženou, zdali tímto v našich vzdělaných rodinách zachoval se pravý duch staročeský, ježto Čech místo prvotného „*Ty*“ do své mluvy přejal zdvořilé „*Vy*“.

I škola nevědomky dusí a stírá ducha toho. V listárně časopisu Komenského 1887. dotazoval se kdosi, co prý se žákem, jehož se učitel otazoval: co

---

[3]) Vzpomínám si na „Malou knihovnu mládeže“, u Neuberta na Smíchově, knihovničku tu 11 cm. dlouhou a 7 cm. širokou o osmi stránkách (za 2 kr.). Knížečka ta obsahuje malinkou povídku a ještě menší básničku. Svým objemem a obsahem snad určena pro nemluvňata.

jsem nakreslil? načež žák prý pokaždé mu větil po svojemu: „Vy ste nakres*lili*“. Redakce rozumně odpověděla, že takovéto mluvy národní třeba šetřiti.[1])

Že i ve mluvě bohoslovné lid náš vezdy šetří bedlivě tohoto ušlechtilejšího způsobu, je vůbec známo. U něho nezdomácněl „*stylus barbarus*“, a proto nikdy o Pánu Bohu, o Jezu Kristu a o Svatých nemluvívá „po kamarádsku“ (jako je na př. Řekl Ježíš; Ty Kriste, mnoho's trpěl; napsal Petr, dosvědčuje Pavel; Maria Ježíše hledala; Ježíš vzkřísil Lazara; atd.)[2])

Bohoslovného oslovu našeho kromě zmíněných už Podlužáků a Kopaničářů prof. Bartoš příkladem dokládá ještě (I. str. 26.) tímto: „Z odsouzeného Krista Pána židé si posměch tropíce“. — „Kristus Pán zaklel rouhavou židovku v zezulku.“

Dalších dokladů na to bedlivý pozorovatel sám si může dosbírati; neboť professora Bartoše nikdo na to zvlášť neupozornil ani nevybízel, aby nám bohoslovnou mluvu z lidu moravského probíral anebo prozpytoval. Lze tu seznati z toho, jak hojně i kněz pro svůj bohoslovný obor z lidové mluvy s osobem může vytěžiti. Professor Bartoš tvrdí v dialektu: „Znalost domácího dialektu nebude zajisté nikomu bez prospěchu, komu se jest přímo stýkati s lidem. Zvláště pak národnímu učiteli důležito jest znáti důkladně nářečí svých žáků . . . Maje lexikální vědomosti nářečí domácího, nebude mluviti dětem o věcech, jimž nemohou rozuměti, slyšíce je jmenovati jménem sobě cizím“ (Dialektol předml. II.).

Pomníme-li dále: „Kolik v našich nářečích krásných a případných slov, kolik přesných terminů, kolik úsečných a jadrných úsloví, bez nichž řeč spisovná všelijak se obchodí nebo je z ciziny vypůjčenými nahrazuje“ (Ib.), můžeme potom směle dotvrzovati, že i kněz takto zásobený a pro duchovní správu vyzbrojený, hravě a případnými větami dovede znázorniti a svým posluchačům srozumitelně vyložiti bohoslovné pojmy a terminy, okolo nichžto knihy skládané na základě ducha nedomácího dokola na prázdno se točí (circulus vitiosus.). Takovéto terminy, uvedené příkladem, jsou: kající, křest, milost, naděje, oběť, pokání, slib, trojice, zpověď, zpytovati a j.

K místnímu jménu „Vsetín“ podotýká prof. Bartoš, že přídavné z něho se odvozuje „Vsacký,“ nikoli „Vsetínský“. (I. 157.) Rovněž tak ale lid moravský a slezský též při jiných jménech místních s koncovkou „*ín*“ a s množnou „*ice*“ jméno přídavné i název chotáru odvozuje přímo ze kmenu, jako:

ín: Domanín - Domanský - Domansko. — Hodonín - Hodonský - Hodonsko. — Hulín - Hulský - Hulsko. — Syrovín - Syrovský - Syrovsko. — Též Nový-Starý- Jičín - Novo-Staro - Jický- Novo-Staro- Jicko. — **ice** pl. Kunovice - Kunovský - Kunovsko. — Kurovice - Kurovský - Kurovsko. — Kylešovice - Kylešovský - Kylešovsko. — Medlovice - Medlovský - Medlovsko. — Mařatice - Mařatský - Mařatsko. — Polešovice - Polešovský (cf. polešovské víno) - Polešovsko. — Žadovice - Žadovský - Žadovsko. — Žeravice - Žeravský - Žeravsko. — Ždánice - Ždánský - Ždánsko. (Cf.: příponu ice v Kott. slovníku).

Slova „hrúd“ (II. str. 8.) srovnej: hruda — kromě Podlužáků na Moravě i všeci ostatní Slováci užívají, naznačujíce jím „sušinu“ oproti „mokřině“.

---

[1]) Pozn.: Osob urozených a stavů vznešených mezi sebou doposud i v němčině oslovují zdvořile číslem množným (plur. rev.). Neobezřetnému stalo mi se kdysi, je tomu nyní už mnoho let, že Exc. místodržitel moravský dotazoval se mne: Was machen Se. Excellenz? Was haben S. Excellenz gesagt? Načež já pořádem neuhlazeně: Seine Excellenz *hat* gesagt. Kdo ale z češtiny svůj pel stírá a cizotu na jazyk navléká, vládne svým českým jazykem jako neohebným toporem. Proto v češtině zrovna neotesaně a zhruba oslovuje, kdo nějakou vznešenou osobu, na př. komu dáváme titul: Excellenc, Vaše milost, milostný, urozený atd., vítal by po česku takto: Vítáme *Vás!* — *Vy* ste *přišel* mezi nás“ (tak se stalo skutečně); neboť zde schází ve slovese obyčejný plur. rev. a potom titul takovýmto vznešeným hodnostářům a urozeným osobnostem ze zdvořilosti dávaný; tedy správně: Vítáme Vaši Excellenci (V. milost). — Vaše Excellence (V. milost) ráčili ste k nám přijíti atd. Proto dí prof. Kott o titulu: „Druhá věc neméně důležitá jest, aby šetřilo se ušlechtilejších způsobů, když někoho oslovujeme“. (Cf. titul.).

[2]) Upozorniti třeba českých učenců a umělců, aby slohu barbarského naším pěkným slohem všady nahrazovali, kde se neuvádí citát vzatý z původiny biblické. Uchu českému zaznívat urážlivě každý takovýto nápis buď na obraze anebo v knize, jichž hojně nalézáme obzvláště v biblické dějepravě, přeložené dle nedomácího vzoru, ba i na výtečných obrazech Zlaté bible.

„Máme lúku na hrúdě (lúky na hrúdech)“ t. j. na suchu, na sušině, ne na mokřině. Slovem „*hroud*“ v češtině tedy pěkně se vyjadřuje „terra arida.“ Naznačuje aspoň případněji suchou „*zem*“ či hrudu nežli do jazyka spisovného přijaté „souš“, jímžto naznačujeme jiné suché věci nežli jest země. (Cf.: Kottův slovník; na Moravě „súš“ je hlavně terminus včelařský a naznačuje suchý vosk v úlu, do jehož buněk včely snášejí med). (Pokračování.)

„Přítel dítek“.

Časopis pro vychování a zachránění křesťanské mládeže. Vychází čtyřikráte za rok. Redaktor: P. Bernard Plaček, kněz řádu sv. Benedikta v Rajhradě u Brna.

O prázdninách tohoto roku obdržela redakce „Vlasti“ tento dopis:

„Představenstvo katol. spolku přátel dítek v Solnohradě žádalo uctivě redakce katol. listů, by upozornily své čtenáře na katolický spolek přátel dítek, který sobě dva v pravdě křesťanské účely vytknul — napomáhati k zavedení křesťanského vychování v rodinách a zachrániti mravně skleslou mládež. Týž spolek vydává německý vychovávací časopis „Der christliche Kinderfreund“ a českého „Přítele dítek“. Členem onoho spolku může býti každý katolík bez rozdílu stáří a pohlaví, zapraví-li ročního příspěvku 52 kr., chudý méně. Český časopis stojí na rok 40 kr. a vyjde tohoto roku čtyřikrát, německý stojí 60 kr. a vychází měsíčně jednou. Pročež žádáme jménem představenstva, zasýlajíce zde některé spisky spolkové, by redakce časopisu „Vlast“ ráčila své odběratele a členy družstva „Vlast“ upozorniti, by ve svých farnostech ráčili zavésti blahodárný katol. spol. přátel dítek. Zároveň prosíme, by odporučen byl časopis spolkový „Přítel dítek“. Kojíce se nadějí, že slavná redakce prosbu představenstva katol. spolku přátel dítek vyplní, zůstáváme v úctě.“

Časopisku tohoto máme po ruce tři sešity; pročetli jsme je a seznali jsme, že bude list tento v rodinách katolických dobře působiti a proto jej i spolek tento čtenářům Vlasti k podpoře odporučujeme. My jsme toho náhledu, aby si katolické písemnictví vedlo všude vážně a důstojně a především v otázkách školských, aby se každé slovo, každá věta, každá zásada dříve dobře a všestranně uvážila, nežli tiskem na veřejnost vychází. Nechť každý uváží, že má nová škola na své straně spolkovým životem, i četnou odbornou literaturou vycvičené učitelstvo, s nímž, pokud se zásady naše od něho rozcházejí, nelze bojovati frasí neb vzdycháním, nýbrž důvody a důkazy. My nejsme nikdež a nikdy přátelé polovičatosti a tak i zde nechceme snad prostředek tento odporučovati — my žádáme toliko, aby na straně naší panovala klidná kritika a vládly věcné úvahy. Vše to žádáme také od „Přítele dítek“, jemuž budeme věnovati pozornost a přízeň.

Václav Plešovský.

„Prostonárodní české písně a říkadla“.

Sebral a vydal Karel Jaromír Erben. S přílohou nápěvů.

Ohlašujeme knihu, která ne dle novinářské frase, nýbrž ve skutečnosti vyplňuje mezeru v naší literatuře. Kolik nadšených jinochův i dospělých mužů rozplamenovalo se písněmi národními k lásce vlastenecké a k práci národní; kolik básníků a kolik hudebních skladatelů čerpalo v ní naučení a povzbuzení k tvoření básnickému a hudebnímu; kolik zpěváckých neb hudebních spolků rozněcovalo celé zástupy lidu skladbami národních písní, a kdo z nás vůbec buď sám neb ve společnosti by se byl nepotěšil tou neb onou písní, která jako rozmilé kvítko vytryskla z básnické nálady našeho prostého lidu!

Ano, sebrané písně Erbenovy staly se naší chloubou a udaly směr hudbě národní a básnictví vlasteneckému. Proto s nelíčenou radostí vítáme nové vydání této znamenité knihy a přejeme p. nakladateli, aby ji professoři, katecheté a vůbec učitelé dospělejší mládeže co nejvíce mezi studujícími jinochy rozšířili a těmto na paměť uváděli, aby v ní pilně čítali a tím cenu prostonárodní poesie poznávati se učili. Nechť také knihovny učitelské, škol středních, bibliotheky obecní a farní i soukromých osob vzácným tímto literárním dílem se obohacují!

„Prostonárodní české písně a říkadla“ vycházejí po sešitech nákladem Al. Hynka, knihkupce v Praze; každý sešit obsahuje dva archy textu a půl archu nápěvů a stojí 30 kr. V celku vyšlo již 13 sešitů. **Václav Plešovský.**

„Velký Marianský kalendář“.

Vydavatel a redaktor Adolf Rodler. Tiskem a nákladem J. Steinbrenera ve Vimperku. Cena 50 kr.

Kalendář tento vyniká rozsáhlým, bohatým a zajímavým obsahem. Z životopisů posuzují kanovník Dr. Ant. Lenz: Albrechta Chanovského z Dlouhé Vsi, Karel Mráček: Klementa Marie Hofbauera a T. H. (Tomáš Houška?): Františka Pravdu. Všecky tyto životopisy jsou psány populárně, pro lid, jsou časové a na čtenáře bez účinku nezůstanou.

Povídky má Marianský kalendář tři, dvě od Al. Dostála a jednu od V. Pakosty. V povídkách katolických spisovatelů scházívá něco, co novellistické práce spisovatelův světských činí tak lákavými — jest to láska s divokými barvami, kterými se před oči čtenářů staví. Toho v našich povídkách není, a kalendář určený pro lid dobře se bez tohoto lákadla obejde, ano jest to i jeho předností, že hledí více k tomu, aby budil v lidu víru a dobrý mrav, než aby vášně mladistvých srdcí rozněcoval. Všecky tři povídky úplně účelu svému vyhovují, ba obrázek Pakostův: „Jediná kravička“ jest zrovna rozkošný, a „Smíření“ od Dostála se mu úplně vyrovná.

Poučné články podali: Dr. Ant. Skočdopole „O vlastenectví či lásce k národu a vlasti“; Jos. Souhrada „Jak stal jsem se knězem“; Boh. Hakl „Jan Hrůša, starý kostelník“; Josef Dumek „Rady hospodářům a hospodyním, Semeno a setí“; Dr. Josef Wieser „Zdraví a nemoc“ — i tyto všecky články jsou pečlivě sestaveny, hlavně pak nás zajímala stať od Fr. Wildmanna „Matka Boží Bechyňská“. I opakujeme znovu, že Velký Marianský kalendář vyniká bohatým obsahem, ale má hrubý papír, bledý tisk a špatné obrázky. Slyšíme tu, že se kalendář tento prodává v mnoha tisících exemplářích, i má redakce právo žádati na knihkupci, aby vydal dílo slušné, a ne tak chudě vystrojené. Výtka naše týká se jedině a pouze nakladatele, kdežto redakci vyslovujeme plné uznání. **Tom. Škrdle.**

„Bůh tomu chce!“

Povídka z doby křižáckých válek pro mládež dospělejší a české rodiny, druhou cenou 100 franků poctěná. Sepsal Ed. Militký, učitel na Smíchově u Prahy. 31. podíl pro údy Dědictví Maličkých. Se třemi krásnými barvotiskovými obrázky.

Dědictví Maličkých, jež čítá od svého počátku do dnešního dne na 40.000 údů a mimo to rozdalo na 40.000 knih, vykonalo zajisté čestně úkol sobě vytknutý, a to nejen v ohledu náboženském, nýbrž stejnou měrou i vlasteneckém. Avšak od té doby, co školy přestaly býti farními a filialními, ochablo také horlivé druhdy působení učitelů v záležitostech družstva tohoto, ač mnozí z nich o podělování a získání nových údův i dále pečují. Mezeru takto povstalou vyplnili pomalu rolníci, obchodníci a řemeslníci, kteří se mládeže ujali, nové vklady v obcích sbírali a dítky ročními knížkami pravidelně podělovali. Ale sotva že správa Dědictví Maličkých tyto nesnáze překonala, vypukl proti ní nový a zřejmý boj, který však již zase utichl a Dědictví samému nejen že neuškodil, nýbrž i za reklamu jemu sloužil.

Toto předeslavše, přistupujeme k letošnímu podílu, který má název „Bůh tomu chce.“ Pan spisovatel uvádí nás do Francie na hrad Chlumek a seznamuje nás s rodinou pána z Chlumku, který se vydal na křížáckou výpravu a tam upadl v zajetí a prodán byl v otroctví. Na to nám líčí p. učitel Militký výpravu dítek do Palestiny, které byly od zrádného patrona lodi otrokářům africkým prodány. Mezi dítkami byl zajat také syn pána z Chlumku, Ludvík, který při odchodu matce slíbil, že otce vyhledá a bez něho se domů nevrátí. Osudy, útrapy a šťastný obrat v životě Ludvíkově i otce jeho — to tvoří nyní jádro povídky, a líčení všeho toho jest velice zdařilé. Statečný a zbožný otrok Ludvík budí pozornost u pána svého, Osmana, a když tomuto Ludvík i život zachrání, vezme si jej Osman za svého služebníka a hledá s ním jeho otce. Při honbě na lva zachrání Ludvík Osmanovi po druhé život, i obdrží svobodu, a naleznuv zde mezi otroky svého otce, i tomu svobody vydobude, načež se oba vrací do vlasti a přinášejí od Osmana četné dary pro rodinu. Ludvík vyzrazuje Osmanovi úkůdce jeho života, ale vyprošuje si za odměnu zachování životů jejich —; otec jeho byl nalezen ke kůlu přivázaný, ale odpouští tyranu svému Omrayovi —; otec i syn otročí, ale kde mohou, oba pomahají otrokům jiným, kterým se vede hůře nežli jim. Syn i otec dosáhli svobody, a při tom obměkčili srdce pánů svých, že Omray a hlavně Osman ulehčili otrokům — v těchto a jiných příkladech vane duch čisté, křesťanské lásky, a duch tento proniká veškeren děj, čímž nabývá celé vypravování rázu poetického. I má tedy povídka tato pro čtenáře jak malého tak i dospělého zásobu jadrného poučení a účinného povzbuzení k dobrému, a jest skutečnou ozdobou Dědictví Maličkých.

Tom. Škrdle.

ROČNÍK IV. PROSINEC. ČÍSLO 3.

VLASŤ.

Leonl DeCIMotertIo

PontIfICI

BIs QVInqVe LVstra SVI PresbyteratVs PIe SoLennIsantI.

Christus in petra regimen supremum
Orbis erexit, repetens Olympum;
Petrus in petra sine fine sedem
fundat eadem.
Roma, quae fratrum maculata caede
Prima surrexit, dominatur orbi;
Claviger coeli renovat secundam
atque perennem.

Hanc, thronum primum, voluit magistram
Esse cunctorum, roseo cruore
Dum suo tinctam moriens reliquit
non pereundam.

Tartari portae licet hanc furentes,
Faucibus diram rabiem vomendo,
Inpetunt, missis spoliis, recedunt
semper inanes.

Victor exurgit supero ſavore
Pontifex tectus, renovatque sedis
Gloriam, sternens Acherontis ausus
ſulminis igne.

Cerne, quam victrix rutilat cathedra
Principis Petri! Pelagum peragrat
Navis haec, nautae remigata velis,
nescia mergi.

Occupat puppim LEO, qui phaselum
Dirigit ſaustis avibus; peritus
Effugit syrtes, nequiens pavere
aequora scindit.

Plaudit huic orbis; trepidant ſeroces
Astus, in tuto positas oves quum
A lupis arcet, validoque ſuste
Tartara terret.

Gestiunt Slavi reliquis in orbe
Amplius, grates recitant LEONI;
Namque Apostolis meritos eorum
auxit honores.

Turba Slavorum peregre remotam
Convenit Romam, pietate ſervens
Currit ad divam Miserentis aram,
quam LEO ſecit.

Osculis lambunt sacra dum scabella
Supplices, flexi genibus ſavores
Invocant coeli: »Placidum LEONI
Numen adesto!

En, Tuas aedes properans ad almas,
Hostiam proſert sine labe, pinguem
Primus Abel ut, numerosus annis
hicce sacerdos!«

O LEO felix, sacra qui tremenda
Jam decem lustris peragis, cremasque
Thura, nec plebem manibus levatis
non benedicis!

Auxit annos, qui moderatur axem
Temporum; quo Te placuisse coelo
Comprobet, multis meritisque plura
addere pergas.

Jure festivis populus triumphis
Gestit et cingit reverenter aras
Concinens: «Vivat LEO, laus decusque
urbis et orbis!«

Nosque longingui spatiis, tamen qui
Proximi corde et animo, levamus.
Plausus in coelos, rogitando Numen:
»Sit LEO felix!

Temporum currat licet unda velox,
Haec tamen soles revehat LEONI
Plurimos, quo sic vigeat saluti
Christicolarum.«

Franciscus Sasinek.

LVU XIII.

ku slavnosti

Jeho druhotin kněžských

dne 23. prosince 1887.

„Tu es Petrus!“

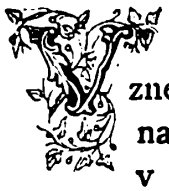

znešená, svatá — jak ji chtěl mít Bůh —
na skále církev v moři věků stojí;
v ledové poly, v poušť i květný luh
pne žezlo svého s nebe původu,
dceř nebe jasná, matka národů!
Ač vlny k zmaru, zášti ve příboji
jí ve tvář kalnou slinu metaly
a vražd i zádav v prsa hrom jí pral —
jí z vlastní krve laury zkvétaly,
co národ povstal, znova umíral,
nezlomná stojí, věčně jará, nová . . .
Daniel v jámě, archa Noemova!

»Na skály hrudi tebe vystavím!«
jak dávné: »Staň se!« ústy Tvůrce znělo,
kdy světu spasných dnů se jitro rdělo
a zář se lila krajem mlhavým.
Ó šťastná skálo, Kristem vyvolená,
Šimone šťastný, který změnou jména
nebeské říše učiněn jsi tvrzí —
z rybáře světa vladařem se stal,
jak prostý kov, kdy změněn v zlato ryzí,
bys místo Krista krále královał!
Šly věky mimo, čela sklánějíce
před jasnou tvrzí, na níž Petr prvý;
jiní, jak Kristu, pravdě bili v líce
a ztápějíce břitké meče v krvi
vyhladit práhli ze živoucích davů
to dílo božské — jistým ruky vzmachem
vědouce smrtně zasáhnou-li — hlavu,
v zmar také údové že zajdou prachem.

Leč tu se objevil, Jenž plamy žhoucí
mládenců v peci odvál nad hlavami,
na Jehož bedrách: »Věčný, všemohoucí«...
a dechem Jeho úst: »Hle, já jsem s vámi!«
tiší se bouře, úskok splývá v dým,
a choti Kristova, jak zlato z žáru,
vítězná, zhoubce vidouc v troskách zmaru,
dál spěla s čelem k nebi vzneseným.
A co jí dalo vítězství vždy nové:
to Pán v tom moři nepřehledném bolů,
to Innocenci, Lvové, Řehořové...
zasedše Petra svatém na prestolu.

Jak v moři věků, i dnes v době těla
i hmoty, na niž lichá zář jen plá,
by církvi vládnul, Prozřetelnosť chtěla!
Lev, papež slavný — světlo ze světla!

Ba doba horší dávných ukrutností,
kde tajně Kyklop duch v své dílně kuje,
a boře sloupy lidské společnosti,
řád všechen ve tmy slepců zatracuje;
v té době nátisků — ó díky Pánu! —
muž jako Gedeon kdys v Israeli,
k vítězství církve vznesen na týn skvělý —
veleduch duchů, v řadě velikánů.
Ó což dnes jasně zas ta záře plane,
jíž temný škůdci chystali už hrob:
papežství žije — zlobou ukované
jak druhdy Petr — slávy z dávných dob
dnes Lvem si znova aureolu nítí
a žezlem míru podmaňuje svět.
Jím v žilách světa nové proudí žití,
a vladaři, jak v dobách dávné slávy,
v tom zářném slunci sklánějí své hlavy —
věk světovlády v Řím se vrací zpět!...

Jen jednou za věk nad obzoru lemem
zaplane lidstvu taký vzácný zjev,
jak chlouba církve — velký papež Lev,
ta spásy zářná hvězda nad Betlemem;
ta kniha, plná slavných velečinů,
v níž milionům dopřáno je číst,
v niž, jak ten život vzácným Hospodinu,
dnes k zdobě kmetství nový vetkán list:
by zaplesaly věrné církve děti,
v den kněžských druhotin, jež Otec světí.

Leč v ten den slávy — píseň peruť sklání,
chtíc jarým orlem ke slunci se vznést,
a v ruce skromná chví se ratolesť,
květ jarý bledne, uchystaný k skráni —
kdy pěvec zří, jak v milionů davu
zní vzletných hymnů píseň jásavá,
v slavnostní brány lepá palma pne se,
jih svého nebe Otci na oslavu
květ ohnivý i laur svůj podává,
a on — jen chudý lípy kvítek nese!
Však k pouti jaré vzmuž se, písni má!
Vždyť k Otci národů tvůj pozdrav letí,
jenž miluje nás, věrné Slávy děti
a Methodovu brať v nás objímá;
leť, ať to dálné, širé kraje zví,
že jsi z té země boji zubožené,
Václavů, Janů... krví zavlažené,
jíž drahým dosud víry dědictví.

Ó přijmi, přijmi i ten skromný květ,
křesťanstva Otče, z českých krajů dálných,
květ díkův, úcty... dnes, kdy v davech valných
v zář: »Tu es Petrus!« trůn Tvůj zdobí svět;
slyš úcty hold, jejž čeleď Methodova
Ti k nohám klade ke dni velikému,
že Tebou spásy vzplála hvězda nová
slovanským krajům, církvi, světu všemu!

Vojtěch Pakosta.

Světová slavnosť.

Ke druhotinám papeže Lva XIII.

Píše

Alois Hlavinka.

Několik již jenom dní, a ve velechrámu křesťanstva, u sv. Petra v Římě, po padesáti letech kněžského úřadu zase přistoupí k oltáři Hospodinovu sluha Páně, stříbrovlasý kmet útlého těla, ale velebystrého ducha, pevné vůle, zbožné mysli, bohanadšeného karakteru a laskavého srdce, aby tentokráte, po padesáti letech, jako náměstek Kristův na prestolu Petrově, jako viditelná hlava církve katolické, konal smírčí oběť a vroucí modlitby vzesýlal za veškeré obyvatelstvo okruhu zemského a po přednosti za své věrné stádce.

Padesát let kněžského úřadu! Padesát let neustálého sebeobětování, sebezapírání, půl století pastýřské péče a práce, slasti i strasti. A na konec přetěžké břímě úřadu Petrova — v dobách tak truchlých! I není divu, když pokorný kardinál komoří Pecci vida, že jemu do ruky mají býti vloženy klíče království nebeského, ze hloubi srdce zalkal a s pláčem sklesl na zemi jako zdrcen. Ale Duch sv. Utěšitel, pramen živý a duchovní síla, tou měrou mu uštědřil ze svých sedmera darů, že právě tohoto papeže, Lva XIII., dlužno řaditi mezi nejvýtečnější muže na prestolu Petrově.

Veškerý svět katolický po širém světa oboru chystá se na tento vzácný svátek. Ze všech konců světa dolétají zprávy o přípravách na tuto slavnosť, ve které se nesčetné miliony věrných katolíků rozmanitého pokolení, jazyka, vzdělanosti a obyčejů chtějí spojiti u velikánskou rodinu. Sjednoceni jsouce u víře, naději a lásce křesťanské chtějí ukázati a dokázati také svou dětinnou úctu ke společnému duchovnímu otci, nástupci Petrovu a viditelné hlavě církve a říše Boží na zemi. A dokazují to nejen slovy vroucí lásky a synovské úcty, ale i přehojnými a přeskvostnými dary.

V pravdě, kněžské druhotiny sv. Otce papeže otevírají žasnoucímu světu mimokatolickému velikánské divadlo. Nižádný panovník a vladař světský, ať by si jeho říše byla sebe rozsáhlejší a mocnější, ani z daleka se nemůže přirovnati ku sv. Otci jak do rozsahu své působnosti tak do obsahu své moci. Malým i velikým nezbývá leč uklánětí hlavy úctou a podivem. Stříbrovlasý kmet nemá ani světské moci, ani velitelského hlasu nad nedohlednými zástupy válečného lidu, ba nemá ani plné osobní svobody: a přece koří se mu všecek svět, a mocnářové tohoto světa znajíce a uznávajíce jeho dalekosáhlou moc a vládu hledají jeho přízně a přátelství.

Právě totoť jest vítězoslavný důsled a svědek oné vyšší moci, kterou božský zakladatel církve hned z počátku přislíbil Petrovi a jeho nástupcům.

Ale právě toť jest také všem věrným synům církve nerozborná hráz útěšné a povznášivé jistoty, že všecka protivenství a všeliké nepohody časů, veškeré zarputilé boje a úlestné nástrahy nic nezmohou proti oněm věčně platným pravdám, jichž církev katolická jest věrnou věkovitou strážkyní a které po všecky časy tak štědrou

rukou světu podávala a rozdávati bude na věky. Materialismus i se všemi svými zjevy ve vědách, uměnách i v životě, i se všemi svými bludy v oboru politiky a řádů společenských bledne a hasne před sluncem pravdy a osvěty, která září světu z kříže Kristova. A ohnisko této nebeské záře jest — Řím.

I.

Druhotiny papeže Lva XIII. jsou slavností světovou.

Papež jakožto nástupce Kristův jest viditelnou hlavou, učitelem a správcem církve. Církev však proniká svět, síla její zasahuje v život jednotlivce i národa, všech národů, v život celého světa. Působnosť církve není omezena na pouhý chrám, jako by snad za prahem kostela přestávalo její poslání. Pán a Spasitel neomezoval svou činnosť zděmi chrámovými, nobrž konal svou moc, učil a kázal a činil zázraky venku, uprostřed života veřejného, jakořka pod očima světské moci a vlády.

Říše Spasitelova ovšem není z tohoto světa, zrovna jako její původce, její účel, její prostředky, její způsob vlády, její trvání a stero jiných věcí nejsou z tohoto světa: ale církev katolická jest v tomto světě. Svou věrou a svými zákony mravními proniká a utváří svět. Církev staví člověka v pravý poměr k Bohu i ku světu. Berouc z pokladů nebeských osvěcuje rozum a opravuje vůli a obendává jednotlivce i národy svou vzdělaností. Všecky národy spadají v obor její působnosti, nikým nepohrdá, nikoho neodstrkuje, nevylučuje. Působnosť církve nezná ani mezí národnosti ani státu. A právě z těchto příčin jest církev říše nejen světová ale i světská.

Jestli však, jako že jest církev říše v tomto světě, zajisté i pravomoc papeže jakožto hlavy církve jeví se ve světě. Papež jest vladařem po veškerém okruhu zemském. Ale jaký rozdíl mezi papežem a mezi všelikým vladařem světským! Všeliké mocnosti světské mohou si vynutiti poslušnosť zevnější, mohou mocí zlomiti odpor zevnější, mohou trestem přinutiti ku poslušnosti. Jen pokud sahá bázeň, jen potud sahá také poslušná poddanosť.

Docela jinak má se věc s pravomocí papežovou. Papež nemá moci světské, aby zákonům víry a mravu dodal platnosti. Za to jest mu dána neomylnosť, dle které vždy učí jen pravdě, a pravda sama o sobě má moc neodolatelnou. Ve věcech mravu má světská říše soudy a vojska a sbory četníků: v říši papežově má každý občan svého soudce i četníka ve své hrudi, ve svědomí. U tohoto soudce více platí žaloby než obhajovací řeči, obžalovaný litovává, ne že byl polapen, nýbrž že se činu dopustil, a pokuta nebývá bolestným trestem, nýbrž radostným vědomím, že se zase stal bratrem „Syna člověka“.

Z takových příčin dochází papež všude dobrovolné poslušnosti, kamkoli dosahuje jeho říše.

Kdyžtě tedy v říši papežově jsou příčiny poslušnosti tak hluboko, zajisté i účiny a důsledy jsou velikánské.

Církev z pohana činí křesťana, vštěpujíc mu zásady svého učení a udělujíc mu svých milostí. V desateru Božích přikázaní na př. volajíc církev každému do duše: „Nezabiješ!“ zrušila tím domnělá práva třeba u Římanův, utráceti zajaté vojíny nebo prodávati je v otroctví, nebo u Germánů zabíjeti lidi cizího kmenu; jinde tím zru-

šila oběti lidské, jinde lidožroutství. Tato zásada nabyla časem obecné platnosti a vyjádřila se i ve státních zákonech. Tak vzniklo z křesťanského podnětu a ducha tak řečené právo mezinárodní. Pod sluncem lásky křesťanské ušlechťují se mravy, a lidé, nikoli papež, dávají si pak nové zákony, protože pojali v ošklivost, co se jim druhdy vidělo býti právem.

Poměr panovníka k lidu církev postavila na docela jiné základy. Pohanský panovník pokládal se ve svém přepychu za boha. Pokud však panovník jest bohem, poddaný jest holým otrokem. Teprve až sestoupil s trůnu tak vysokého a uznal se člověkem jako poddaný, uznal také, že nejen podaný k němu, ale i on ku poddanému má sice práva, ale i povinnosti. Pohanský vladař stav se křesťanem sestoupil s trůnu bohorovné neobmezenosti, a křesťanství jej spojilo s lidem páskou vzájemné věrnosti a lásky.

Co to stálo církev práce a krve! „Ty nejsi bohem, a proto ti nenáleží pocta božská; víme, že není vrchnosti leč od Boha, ale ty nejsi bohem, jsi člověkem jako my! Boha sluší poslouchati více než lidí!“ Za tuto větu krvácelo a trpělo prvních 20 papežů, po tři sta let v desateru pronásledování křesťanů tekly prameny mučenické krve, dravá zvěř v cirku chlemtala křesťanskou krev. A na konec? Papež zvítězil, křesťanští mučeníci dobyli římské veleříši a tím i světu osobní svobody,— otroctví bylo státními zákony zrušeno.

Tímto činem však ocitnul se papež již také na venek nikoli pod císařem Konstantinem, nýbrž *vedle* císaře. Uznávaje Konstantin, že jedno město nemůže býti sídlem dvou panovníkův, a že mu vedle papeže bledne hvězda slávy, odstěhoval se z Říma do Byzantia, jemuž od té doby jméno Konstantinopolis.

Ale říše Kristova nepřestávala na říši římské. Dále než donesly legie římské své meče a orly, dále donesli poslové papežovi evangelium a kříž. Tou měrou však se také šířila říše křesťanská, říše papežova i jeho pravomoc.

Již tedy za dávných časů Konstantinových papež také na venek nebyl podroben nižádné moci světské a také veřejně zaujal místo, které mu jakožto nástupci Kristovu od prvopočátku náleželo a náleží. Kristus ovšem chtěl v chudobě se zroditi a v poníženosti se bráti světem. Ale na důstojnost, která mu jako Bohučlověku náležela, na důstojnost královskou jakožto potomek z rodu Davidova vezdy kladl veliký důraz. Tak na př. tázal se berních, když po něm žádali daně: „Platí-liž synové království také daň?“ Tři královští mudrcové potazovali se u Herodesa po novém králi židovském a přinesli mu královský dar zlata; jako král vjížděl Kristus do Jerusalema a ujal se chrámu, aby označil svou královskou důstojnost nebeskou i světskou. Konečně svědčí o suverenitě Kristově i nápis na kříži, z něhož se Židé nemálo pohoršovali.

Tato suverenita Kristova přešla i na jeho nástupce. Jak že by se srovnávalo, aby náměstek Toho, jenž jest povýšen nad všelikou moc světskou, měl se ukláněti jaké moci světské? Toť jest přece věc přirozená a v mezinárodním právu uznaná a zjištěná, že zástupce toho onoho panovníka v té oné říši není poddán zákonům té oné říše, nobrž zákonům svého panovníka a své říše. A když to

*

platí u mocností světských, u náměstka Kristova by to platiti nemělo? Náměstek Boží by měl býti podroben moci světské?

Ale papežové hned od počátku ani staropohanským císařům římským nebyli podrobeni. Prakřesťané byli pronásledováni ne tak pro víru jako pro odpor, který kladli pohanské moci státní. V oboru náboženském byli Římané velmi snášelivi; majíce své národní bohy ponechávali je také jiným, ba v samém Římě postavili chrám všech bohů. Všeliký život náboženský a společenský prakřesťanů však se jakořka všemi silami a žilami a vazy stýkal v rukou papežových. Každý papež byl tedy živým protestem. Pro tento odpor trpělo a zmíralo 20 prvních papežů smrtí mučenickou.

Nebyl-li papež poddán pohanským panovníkům, tím méně byl poddán od časů Konstantinových, kdež panovnická jeho rovnorodost se suverenním panovníkem se ukázala již také veřejně, na venek. Dary Pipinovými byla tato suverenita utvrzena a od světa uznána. Ačkoliv nepoddanost papežova v jedno spadá s jeho právem a vlastností panovnickou, přece dokud papež sám nebyl také světským panovníkem, nebylo tak dobře a jasně poznati, že není žádnému světskému vladaři poddán. Neboť má-li se také na venek poznati nezávislost papežova, nutno jest, aby byl samostatným vladařem, sice není konce roztržkám a nepokojům. Papež by totiž nemohl jinak než ustavičně se ohražovati, že není poddán světským zákonům ani vladařům. Kde však nemůže býti poddanosti, jest hotový odpor. Takový odboj trval z Boží prozřetelnosti po celá tři první století, až i svět uznal výsadu suverenity, kterou Kristus svého náměstka byl opatřil. Jakmile církev přestála doby pronásledování a odporu, vystupuje nepoddanost papežova zřejmě ve způsobu světské vlády a říše.

Boj a spor tento neustal ani později za císařů křesťanských, kdykoli byla ohrožena nepoddanost papežova. Národové po kuse a třeba i s panovníkem v čele přijímali křest, ale tím nebyli ještě venkoncem proniknuti duchem křesťanským, pohanské názory teprve znenáhla ustupovaly křesťanským. Království Boží na zemi právě podobno jste zrnu hořčičnému: vzrůstá znenáhla a ze začátků slabých.

Když se rozvlnily bouře stěhování národů, císařové vzali církev v ochranu. Ale z toho, ač neprávem, přece časem se přizdálo, jako by byli poručníky církve, a podle toho si počínali. Považovali se již nikoli za ochránce, nýbrž za pány církve, zasahovali jí do nitrné správy, dosazovali papeže i biskupy, čímž nemálo poklesla mravnost i kázeň jak duchovenstva tak lidu, a znovu strhli papeže v boj o světskou pravomoc. Byliť ovšem také papežové, kterým více o to běželo, aby byli světskými panovníky než dobrými pastýři lidu; takový papež může ovšem býti neštěstím své doby: ale církev a spravedliví z toho nedoznají škody. Sbor apoštolský i přes Jidáše zůstal čím byl, — světlem světa a solí země.

Zakladatel církve, jenž byl pravil: „Aj já s Vámi jsem po všecky dny“, učinil tomu přítrž. Vzbudil ve svých nástupcích muže rekovné, obrovské karaktery, kteří s jeho pomocí a milostí opřeli se násilné moci světské a jasnými pevnými rysy označili meze světské pravomoci papežské. Celý středověk nese na čele pečeť boje papeže s císařem, světská vláda papežova znovu jest nejen jasně vyznačena ale i uznána. Potkáváme se tu s názorem o dvojím meči, kterýž Bůh dal světu.

Duchovní meč dán jest papeži, aby šířil pravou víru a pečoval o kázeň v duchu Kristově; světský meč svěřen jest císaři, aby církev chránil nevkládaje násilné ruky v její nitrné ústrojí.

Toť jest tedy samým Bohem stanovený a dějinami jasně doložený řád světový: papež nemoha býti poddán nižádné moci světské jest sám suverenem, panovníkem světským; papež jsa hlavou církve světové jest i duchovním panovníkem světovým, císař i panovník světský jest jakoťka jeho pravou rukou, která třímá meč a žezlo, aby u zlovolně neposlušných dodala platnosti jeho slovům.

Od časů středověkých změnily se sice některé vnější okolnosti světské vlády papežovy, nicméně pravda a právo trvají o své míře a váze, nezměněny. Sedmnáctkráte bylo papežům opustiti Řím, ale vždy se tam zase vracel jako panovník světský. Za našich časův utrhuje se mu říše po kuse, až mu zůstal jen kousek města Říma — Vatikán. Nicméně až do poslední chvíle jeho suverenita se uznává a skutkem dokazuje. Jako ve středověku, tak i za našich časů papež rozhoduje spory mezi mocnostmi světskými, a „muž železa a krve“, jenž právě těmito vlastnostmi vyšinuv se na předního státníka zůstane i signaturou naší doby, ve státních listinách přisuzuje papeži titul „Sire“, jenž v diplomatické řeči náleží pouze panovníkům. Letos chtěli liberálové italští odhaliti sochu Viktora Emmanuele, jehož kůň kopytem se šlapal po papežské koruně, tiaře. Ale pomněvše, že by tak křiklavou urážkou práva a důstojnosti papežské mohl se probuditi u lidu na ten čas sice potlačený nicméně hluboce zakořeněný a nezničitelný cit právní, vynechali tiaru z pomníku svatokrádcova. Bezděky připadá na mysl, že skoro v téže době právě císař německý věnuje papeži Lvu XIII. skvostnou trojkorunnou tiaru, kteráž přece jest výrazným svědkem jeho práva panovnického. Sv. Otec posýlá své vyslance a přijímá vyslance politického rázu a platnosti, obyvatelé Vatikánu nejsou poddáni jiným zákonům leč papežským, a papež koná uvnitř bran Vatikánu moc dozornou a soudní.

Posléze nehledíc ani k tomu, že právo suverenity papeže římského jest utvrzeno dějinami bezmála dvou tisíc let, právo toto zakládá se na pravdě přirozené. Právo toto uznává přirozený rozum z přirozeného poznatku vznešeného poslání papežství. Ke druhotinám papeže Lva XIII. uklánějí se mu také panovníci mohammedánští a pohanští, jako sultan turecký, šah perský, císař čínský, mikado japanský, uznávajíce světové poslání a působnosť papežovu. A tuť jest zajisté důsledem i přirozeného rozumu, kdo vykonává moc světovou, aby tuto moc vykonával v naprosté jistotě, svobodě a nezávislosti čili jinak, aby byl panovníkem světským.

Pravda, že jakkoli skrovná, přece v skutku a v pravdě panovnická tato práva jsou na ten čas zabezpečena jen zárukou italské vlády a říše, kterážto záruka by vlastně potřebovala teprve záruky, ale podnes tak jest. Zůstanou-li věci tak či jak jinak se utváří, toť v úradku Božím, jenž srdce lidská spravuje a vodí jako potoky vodní. Tolik však kde který syn církve doufá a ví, že Kristus se postará o nezávislosť svého náměstka.

Pokud lidskému oku lze prozírati do budoucna, bude to asi tato cesta, kterou dějiny světové zase zbudují úplnou neodvislosť papežovu:

Bůh zahřeje srdce lidská svou milostí, aby se zase vrátila k víře živé. Až nynější vlažnosť u víře národu italského a jiných národův ustoupí víře pevné a živé, zase bude světská vláda papežova nezbytným důsledem a sama sebou se dostaví. Již se ukazují patrné známky, že tomu tak začíná býti. Nedočká-li se toho naše pokolení, ať nikdo nemalomyslní. Sv. Otec Lev XIII. již si napsal náhrobní nápis, v němž se dí: „In Carcere dulce mori — v žaláři sladko umříti.“

Avšak ani za těchto trudných okolností světová moc papežská neochabla. Království Boží na zemi právě za našich časův jest svorně usjednoceno jako málo kdy jindy. Jest věru podivuhodným divadlem, s jakou ochotou a láskou všecek svět naslouchá slovům sv. Otce: od ostrovů japanských přes Asii, Afriku, Australii, přes Evropu, Ameriku i přes ty malé a drobné světy tichomořské rozléhají se jeho otecky laskavá slova.

Žádný manifest, žádná trůnní řeč nepronikla za našich časů tak hluboko nejen u katolíků po všem světa oboru, ale také u nekatolíků, jako proslulý list sv. Otce Lva XIII. ze dne 15. června 1887., ve kterém sv. Otec novému státnímu tajemníku, jakořka ministru zahraničných záležitostí, kardinálu Rampollovi pevnými a jasnými rysy ozřejmuje stanovisko politiky papežské a poměr kurie čili papežského dvora k jednotlivým státům po celém okruhu zemském. Jsou to v skutku a v pravdě rozhledy po veškerém světě, jaké jsou možny jen se vznešeného prestolu Petrova. Směřují ku všem národům země, aby jim poskytly světla a potěchy a ukázaly cestu spásy a blaženosti časné i věčné. Národům i panovníkům nepozůstává leč smířiti se s církví: toť jest základní myšlénka politiky papežské, neboť jen takto lze světu vrátiti svornosť a uspořádanosť a vyléčiti hluboké rány a vředy na společnosti lidské. Proto sv. Otec znovu podává ruku na smířenou, ale zároveň s veškerým důrazem se hlásí o své právo nikdy nepromlčené a nepromlčitelné, že mu nelze býti poddánu nižádné vrchnosti světské, že nezbytnou pohledávkou jeho úřadu jest úplná svoboda, že jediným základem a podmínkou této svobody jest naprostá suverenita, a proto aby se prestolu apoštolskému vrátilo dědictví sv. Petra a šetřilo jeho suverenity, jak toho žádá nejen spravedlnosť a důstojnosť náměstka Kristova, ale také prospěch celého světa, po přednosti pak národa italského. — Slova taková bývají lidem ducha zednářského a „svobodomyslného“ podnětem posměchu, ale světové dějiny pozvolným pevným krokem kráčejí přes jejich hlavy k cíli od věků stanovenému.

Nejnovějším dokladem toho jsou nesčetné listy a přerozmanité i převzácné dary z lásky, které právě v těchto dnech ze všech končin světa se scházejí v Římě, aby alespoň na části dokázaly sv. Otci o jeho druhotinách, s jak synovskou oddaností a láskou lne všecek křesťanský svět k jeho otecky laskavému srdci. (Dokončení.)

Volné listy.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Tolerance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Obviňovati kněze katolické tu z hlouposti a nevědomosti a hned na to zase ze stálého podvodu a klamu, chytré přetvářky a prohnaných úskoků, jako to činili a činí dosud někteří přednější a prostřední literáti, není sice logické ani rozumné, ale jako prostředek ku seslabení vlivu kněžského ve společnosti vždycky vítané. Zvláště však prudce dorážívá se na kněze katolické vždycky a všude, kdy a kdekoli se chystá nějaký veliký převrat. Tak jednávali již v dobách dávných všichni pověstní haeretikové, — tak v dobách novějších všichni tak zvaní „reformátoři“ (o nichž trefně pověděl Hugo Grotius, že prý měli napřed zreformovati sami sebe), ať si již sluli Jan Hus či Luther, Kalvín nebo Cvingli, — tak předchůdci a strůjci veliké francouzské revoluce, — tak v době nynější všichni přátelé socialních převratů. O všech těchto mohou kněží katoličtí zapěti si podobně, jako zpívají u pěvce Slávy dcery o komsi Slované:

„Svobodu nám za hřích pokládají,
Naše jméno terč jich úhryzky!“

U všech těchto lidí jest kněz katolický buď podvodníkem a darebákem anebo hlupákem, byť i měl třebas v jediném prstu víc vědomostí, nežli jich má mnohý „osvícený vzdělanec“ v celé mozkovici! Ba výtce hlouposti a nevědomosti neujdou ani kněží literáti, stojící věrně k církvi katolické, třebas víc učených a vědeckých knih prostudovali a mnohdy i napsali, nežli jich některý „osvícenec“ — viděl! Tak tomu bývalo již za dob dávných, tak jest tomu podnes. Napsal-li totiž již papež Řehoř Velký (590—604), že bludaři každého, kdokoli se odváží hájiti perem katolickou pravdu, hned obviňují z nevědomosti, můžeme my dnes říci podobně, a že nelžeme, dosvědčí nám třebas fan... pardon!... „velice uhlazený a tolerantní“ „církevní rada“, professor a rytíř Dr. Karel Hase, kterýž ve svém velice „učeném“ opusu, jehož titul jest: „Protestantische Polemik gegen die katholische Kirche“, o katolických apologetech velice něžně takto píše:

„Es scheint, dass der katholischen Polemik auch da, wo sie nicht fanatisch ist (a to musí býti velice už krotkou, když ji Dr. Hase nenazve fanatickou), etwas Ungebildetes und Rohes anhafte“ (XXVIII).

Řekne-li se o tom neb onom díle, že ho napsal katolický kněz, jest to v očích talmi-liberálů a protestantů a mnohých, mnohých jiných, kteří snad ani nevědí, čím jsou, skoro asi tolik, jako by se řeklo, že celé dílo za nic nestojí; vždyť jest to takřka základním dogmatem bloudících bratří a pozlátkovým liberalismem načichlých „učenců“, že „v církvi katolické věda jest nemožnou“ (Ewald).

Nejenom však práce vědecké pocházející od katolíků[1]) ať si již kněží nebo laiků bývají všemožně snižovány a, je-li to nemožno, jako na povel umlčovány, nýbrž i práce belletristické. Jaké smýšlení vládlo v této příčině a vládne namnoze ještě až dosud zvláště v literárních kruzích pražských, o tom se nebudeme rozepisovati, proto že jest každému s dostatek známo, že kněz katolický, kdyby psal třebas perem andělským a kdyby třebas od dob nedávných i v té které redakci, kam se mu dříve těžko bylo dostati, hostem byl milým a velmi vítaným, vždycky jest řaděn mezi literáty třetí a čtvrté třídy, neřídí-li se ve všem a stále tak zvaným duchem času. Leč o tom, jak praveno, mluviti nebudem i z příčiny té, že se nechceme obmezovati pouze na Prahu nebo na Čechy, nýbrž že chceme po příkladu našich literátů podívati se také trochu dál než jen za humna. Uchýlíme-li se v této příčině pro doklady k našim sousedům Němcům, nebudiž nám to vykládáno ve zlé, nebo když tam mohou choditi si pro rozum mnozí naši literáti a nejeden z kritiků, proč bychom tam nemohli jíti také my? Je to sice smutné, ale bohužel až příliš pravdivé, že právě u těch pražských literátů, kteří se nejvíc tlačí v popředí, není kromě českých slov skoro pranic českého, tak že o nich můžeme plným právem říci, že píší sice českými slovy, ale cizím slohem a v cizáckém duchu a že jsou tudíž spisovateli v nejlepším případě česky píšícími, nikoli však *českými*. Vrchlický a jeho epigoni tonou v duchu francouzském, a to ještě často právě v tom zvrhlém, Arbes všecko podmílá anglicko-německým skepticismem, Schulz zaujímá, kdykoli jest mu zmíniti se o knězi neb církvi katolické, úplně stanovisko v rationalismu utonulého německého pastora, který vidí v katolické církvi všude samý hřích, nepravost a zvrhlost, Machar vězí po krk v německo-francouzském pessimismu, Durdík nám vykládá filosofii v duchu německém, jako by se Slovan musil dívati i na ten Boží svět jenom kalnými německými brejlemi a jako by neměl dosti hluboké filosofie již jenom ve svých příslovích a říkadlech ano i v mnohých písních národních, Masaryk nás učí kromě mnohých jiných věcí nečeských i jakémus novému cizímu náboženství utopenému v subjektivismu ve smyslu zbrklého filosofa Comte-ho, prospěchářského filosofa Milla a duchů jim příbuzných, a abychom ani na kvítí polní nekoukali očima cele českýma, zabíhá prof. Dr. Čelakovský rád z botaniky do filosofie a vykládá nám, jak dle domněnky Karla Darwina, již filosofičtí přírodozpytci v říši sousední zahředlí zcela v materialismu a po nich i někteří vědátoři naši hned prohlásili za nezvratnou „pravdu“, povstalo ústrojné z neústrojného, živé z mrtvého, z nerostů rostliny, z rostlin zvířátka vícenohá, beznohá, čtyřruká a — dvouruká![2]) Abychom pak měli od Němců již všecko, přinesena k nám nejen ratio-

[1]) Samo sebou se rozumí, že tu myslíme katolíky skutečné a nikoli pouze — titulární.

[2]) Brehm a Fr. Hellwald jsou oba Němci a oba zavilí darwinisti, ale spisy jejich (Brehmův: „Život zvířat“ a Hellwaldovy: „Přírodopis člověka“, „Země a její obyvatelé“, jež od *a* až do *ž* ovládá myšlénka: rozdíl mezi zvířetem a člověkem jest pouze graduelní, nikoli však podstatný, byly překládány záhy do češtiny a fedrovány kde kterým „národním“ časopisem. Ano jistý obratný „národní“ knihkupec odporučoval je v inserátech s heslem: „Svůj k svému a vždy dle pravdy!“ — Ano, ano: „svůj k svému!“ Proto Čecháčkové klopte honem peníze za spis přeložený z němčiny, abyste se „důkladně“ poučovali o tom, že jste vlastně jenom — zvířata; na odrudě mnoho nezáleží. Jen vždy svůj k svému!!

nalistická německá kritika a aesthetika, nýbrž i pověstná rationalistická hyperkritika čili protestantsko-rationalistická kritika textů, kteráž u mnohých velké došla obliby, pokud dorážela pouze na knihy Písma svatého. I zvrhlý onen muž s hlavou míň než mělkou, jakým byl Paulus, o němž napsal Schelling, že prý je to „ein von Gott verlassener Mensch, dessen ganze Thätigkeit sich auf Hinwegerklären von Wundern in der Bibel concentrirt", a o němž svědčí Dr. S. Brunner, že prý psal „ein unverzeihliches Deutsch", došel u nás chvály, muže slavného. Když však Masaryk a jeho soudruzi touto německou hyperkritikou začali „dranžirovati" staré naše památky, tu bylo ovšem ihned jináče, tu se hned ozvaly proti této kritice hlasy vážné, a nejvíce křičel právě onen list, který vždy a ve všem chce být radikálním!

Jsme to Kubíci! Bráníme se všemožně, a to vším právem, proti cizí řeči, a naši učenci a literáti — rozumí se, že ti nejpřednější — vštěpují nám stále cizácké jen názory, vdechují, ba cpou do nás cizáckého ducha! A kdyby to byl aspoň ještě duch zdravý; ale z toho zboží literárního, jež se k nám z ciziny od západu, severu a jihu na fůrách přiváží, dýše buď hniloba, nebo čirá nevěra, aneb aspoň zášť a nepřátelství proti všemu, co jest katolické. O tom, co jest v cizích literaturách, najmě západních, dobrého a zdravého, naši „osvícení" vědátoři a literáti buď vůbec nevědí, proto že se o tom v protestantských a zednářských listech ničeho nedočtli, aneb, což jest pravdě podobnější, ničeho ani věděti nechtí. Zeptejte se na př. některého professora němčiny, zná-li „Dějiny katolické literatury v Německu" od Morice Brühla, aneb „Všeobecné literární dějiny" od Dra. Petra Norrenberga, uslyšíte, co vám odpoví. Ze sta je četl snad sotva jeden, mnozí o nich ani neslyšeli a mnozí opět slyšeli je pouze odsuzovati. Proč? Inu jen proto, že jsou to dějiny úplně nestranné a ku katolickým spisovatelům — spravedlivé! Za to jsou „literární dějiny" Kurzovy v Čechách mnohem známější! Pamatujeme se ještě ze studií gymnasialních, kterak nám tehdejší professor němčiny důtklivými slovy kladl na srdce pilnou lekturu výtečných (!!) těchto literárních dějin, kteréž tenkrát spatřily ponejprv světlo světa. Od těch dob už vyšly několikráte. Professorům němčiny na školách středních bylo uloženo, by při výkladech o literatuře k těmto dějinám pilně přihlíželi, a chtěl-li někdo i u nás v Čechách dosíci approbace k vyučování jazyku německému na školách středních, neobstál při zkoušce, neznal-li dobře literárních dějin — Kurzových neb Gervinových. Jeli tomu tak ještě až dosud, s jistotou nevíme; pochybujeme však, že by se byla v této příčině stala jakás náprava, proto že literární dějiny Kurzovy a Gervinovy prodchnuté jedním duchem u „liberálů" větší mají vážnosť nežli snad samo evangelium!

Nás zde zajímají dějiny tyto jen z té příčiny, že Kurz i Gervinus jsou hlasateli tak zvané tolerance, a že kritické jejich měřítko více méně společné jest všem, kdož se spustili zásad křesťanských. Jakého druhu jest tato tolerance a s ní zároveň i kritické měřítko, vysvitne s dostatek z následujícího.

Dr. S. Brunner, jemuž zajisté nikdo neupře důkladné znalosti německé belletrie a dějin literárních, zove literární dějiny Kurzovy „zuřivými." Zdali právem nebo neprávem, o tom nechť rozhodne laskavý čtenář sám; my tu jen povíme, že u Kurze dochází veliké chvály i každý literární bídák a mrzák, jen když prudce dorážÍ na nenávi-

děný katholicismus, ale katolíkům že se u něho vede velmi zle, těm že dává neustále jména, jen že bohužel ne ornantia, jakovýmiž jsou: „surovosť, drzosť, obmezenosť, sprostota, čirý nesmysl atd.[3]) Poměrně ještě nejlépe vede se u Kurze sv. Františku Séleskému a mnichu Havlovi Morellovi, proto že jim nechává velmi laskavě aspoň titul — člověka! O prvnějším praví v krátkém posudku o „Klášterních novellách" jakéhosi Kühna, že prý „i jako kněz zůstal — člověkem"; o druhém pak píše doslovně takto: „Je ungewöhnlicher und überraschender es ist, einen Mönch als Dichter auftreten zu sehen, um so erfreulicher ist eine solche Erscheinung, wenn wir in dem Dichter auch den Menschen lieben lernen, der in den engen Klostermauern ein weites und warmes Herz für alles Menschliche bewahrt hat" (IV. 283.). Tuto pochvalu musil si však Morell pracně zasloužiti, a to tím, že jakožto bibliothekář benediktinského kláštera v Maria Einsiedeln prokazoval po léta se vší ochotou panu Kurzovi velmi platné služby. Avšak ani tuto nemohl Kurz vzdáti pochvalu mnichovi, aby zároveň nedal notný štulec jeho soudruhům, řka, že je to úkaz velice řídký, překvapující, vyskytne-li se mezi mnichy básník, a úkaz ještě řidší, poznáme-li v tomto klášterním básníku zároveň — člověka, jejž si můžeme zamilovati! — Kurz ve své učenosti a pověstné německé důkladnosti, jak se zdá neví, že mezi mnichy nejsou básníci úkazem tak řídkým ani za dnů našich, v dobách však starších že mezi nimi bylo básníků ještě mnohem víc, a to básníků první velikosti, jejichž jmén bude s úctou vzpomínáno ještě tenkráte, až si na Kurze a historiky duchem jemu spřízněné nevzpomenou už ani zednáři! Či nebyl snad mnichem, ať o jiných zcela pomlčíme, Luis de Leon? A přec náleží s knězem Calderonem k největším básníkům, jež mělo kdy Španělsko, kteréž věru není na básníky chudým! Či nebyl snad mnichem Jacopone da Todi právě tak jako Tommáso da Celano? A přec se

[3]) Dr. S. Brunner, jenž se neumí s literáty mazliti, napsal v této příčině o Kurzovi takto: „Und dieser selbige Herr Kurz ist so kostbar unverfroren, andere der Rohheit, der Gemeinheit, der Intoleranz zu beschuldigen, derselbige Herr, welcher im literarischen Dichterwald wie ein bissiger, auf Katholikenfang abgerichteter Pintscher schnuppernd herumläuft und ein Freundengeheul erhebt, wenn er einen Katholiken, oder einen katholikenfreundlichen Autor aufgeschnuppert hat und ihm irgend einen Gewandfetzen herabreissen und mit selbigem spielend zur Freunde aller anderen bissigen Pintscher, Möpse, Buldogs und Rattler herumlaufen kann. Seine Literaturgeschichte ist in zweiter Linie eine Katholikenhetze. — Während er hunderte von geistig impotenten Gesellen und erbarmungswürdigen Literaturkrüppeln mit Kurz'schem Primafirniss bepinselt, mit Süssholz überraspelt, mit der Methspritze des süssesten Lobes bearbeitet, dieselben mit dem feinsten Benzoë-Weihrauch anduftet, wenn sie und jemehr sie katholikenfeindlich sich geberden, hat er für Katholiken nur Assa foetida bereit, das er in die unvertilgbare Gluth seines hasserfüllten Herzens hineinwirft und dessen Dampf er selber freiwillig mit Wohlgefallen und Plaisir einathmet, weil er daselbst die Freude hat, es den Gegenständen seines Hasses gezwungen vor die Nase hinhalten zu können. Das ist die Signatur moderner Toleranzgebietiger, ihre Gegner sollen sich zertreten lassen und nicht muksen; zusammengeschimpft werden sie auf jeden Fall, schweigen sie, so wird über sie fortgeschimpft, und wehren si sich, so wird auch über sie fortgeschimpft. Schweigen sie, so heisst es: Seht, wie blöde und dumm sie sind. Wehren sie sich, so heisst es: Seht, wie roh, gemein und fanatisch sie sind. Das ist die Kampfesweise moderner Literaturhistoriker von der Kurzgattung! Sie sind geradewegs von der Aufklärungsmuth besessen! (Wiener Liter. Handweiser 1884. N. 2.) O Gervinovi pak napsal týž autor, že jest vášnivým nepřítelem všeho, co jest katolické a — rakouské!

budou: žalozpěv „Stabat mater“ (Stála matka bolestící), jehož autorem jest první z nich, a jenž mocně dojímá právě svou prostou jednoduchostí, a velebný, mohutný a mocně dojemný zpěv „Dies irae“ (Ten den hněvu), jehož autorem jest opět druhý a jenž i dle úsudku protestantského „největší jest okrasou a skvostem nejvzácnějším poesie církve litinské“,[4]) v chrámích katolických ještě rozléhati, přec budou ještě i jinověrci s rozkoší a napnutím naslouchati zvukům, k jakýmž nadchly umělce známé tyto zpěvy, až o literátech, kteříž zasedli na stolicích soudních, aby všecko, co jest katolické, šmahem házeli mezi věci chatrné a bezcenné k veteši a haraburdí, nebude nikde už ani zmínky.

K takovýmto soudcům náleží i Kurz, kterýž ve svých dějinách literatury odvážil se až i toho výroku, že kde začíná katolicismus, přestává básnictví! — Dante, Calderone, Ludvíku z Leonu, Webře se svou rozkošnou básní „Dreizehnlinden“, i ty kníže mezi dramatiky, slavný Shakespeare, jenž jsi oslavil v nesmrtelných svých dílech všecka dogmata církve katolické, vy nejste básníky!! Velký učenec, professor Kurz v Bernu, řekl, že kde začíná katolicismus, přestává básnictví, proto sestupte honem s Parnassu, kamž jste se vetřeli, proti všemu právu! Professor Kurz má jiné velikány, kteréž postaví na Parnass místo vás, jako na př. jakéhosi Dulka, kteréhož sice nikdo skoro nezná, který však jest dle Kurze: „eine der eigenthümlichsten und merkwürdigsten Erscheinungen“ mezi básníky, proto že složil víc než pitomý dramatický kus v *deviti* jednáních s jednou dohrou plný blasfemií a sprostých urážek — osoby Kristovy, — aneb nešťastného Eulogia Schneidra, o němž píše takto: Jeden z nejznamenitějších talentů byl Eulogius Schneider, o jehož básních jsme se už dříve (velmi pochvalně) byli zmínili; jeho kázaní o křesťanské toleranci a „kázaní pro vzdělané lidi a myslící křesťany“ (1792) proniknuty jsou hlubokou zbožností a opravdovou láskou.“

Kdo zná Kurzovu zášť proti všemu, co jest katolické, zvlášť pak proti kněžím, musí se nad tím pozastaviti, čte-li najednou ve spise jeho pochvalné poznámky o knězi katolickém.

Kdo byl tento Schneider, a proč se mu dostalo od Kurze chvály? — Schneider byl nešťastný katolický kněz, z církve vyloučený, kterýž pracoval v tak zvaném moderním osvětářství, v kázaních hověl bludným naukám, špatné stloukal verše, ale dobře srážel guillotinou hlavy, a to tak dlouho, dokud nepadla pod guillotinou i hlava — jeho; odešel totiž z Němec do Francie, přichytil se strany revoluční a za hrůzovlády, jezdě s guillotinou z města do města, ukazoval prakticky — „lásku k bližnímu a toleranci“!! Na sta bylo obětí, jimž dal sraziti guillotinou hlavy, až konečně, ovšem dost pozdě, došlo i na něj. Modle se hlasité kající žalm: „Smiluj se nade mnou, Bože, podle velikého milosrdenství svého“, položil hlavu pod guillotinu. A tací lidé těší se u Kurze velké oblibě. —

Stejně s Kurzem smýšlí v této příčině i literární historik Gervinus, kterýž opět chválí básně jakéhosi Bronnera (Geschichte der d. Dichtung IV. 156.), ačkoli jsou velmi jednotvárné a fádní. Tato

---

[4]) „uno omnium consensu sacrae poeseos summum decus et ecclesiae latinae κειμήλιον est pretiosissimum;“ tak dí protestant Daniel (Viz: Wetzer u. W., II. vyd. seš. 32. str. 1734).

chvála má však zvláštní příčinu. Mnich Bronner se stal totiž odpadlíkem a dorážel prudce na kněze a mnichy, jež zval velmi šetrně: „Murmelthiere und schnarchende Dachse“, což se Gervinovi zalíbilo tak, že pro to vzdal pochvalu i fádním jeho básním.[5]) Gervinus i Kurz, ať o méně známých zcela pomlčíme, vycházejí totiž ve svých posudcích od základního dogmatu, že k „pravému“ (!) básnictví patří přede vším nepřátelství ke všemu, co jest katolické. Čím větší zášť a nenávisť osvědčuje který spisovatel proti náboženství katolickému, kněžím, biskupům, církevním řádům a institucím, tím více jej chválí Kurz i Gervinus, za to však nemají pro spisy autorů katolických ni slova uznání a nemohou-li v některém spise při vší bystrosti kritického zraku (!) vypátrati ničehož, co by dle své známé „nestrannosti“ (!) mohli nazvati drzostí, hloupostí nebo fanatismem, zkoumají bedlivě život autorův, zdali by snad aspoň tam nenalezli, čímž by jej mohli v očích čtenářů snížiti a zostuditi.

Jak si v této příčině vede zvláště Kurz, toho důkazem nad jiné jasnějším jsou jeho úsudky o Zachariášovi Wernerovi a dějepisci Hurterovi. „Apostata Zachariáš Werner“, tak píše Kurz doslovně (III. 773.), „způsobil ve Vídni veliký hluk svými kázaními, z nichž některé byly vřaděny i do jeho „Vybraných spisů“. Žel, že pochvala, jakou si získal, dá se vyložiti nevčasnými vtipy, jimiž častěji kořenil svá kázaní, aneb drzostí, s jakouž přednášel čirý nesmysl.“ Ne lépe se vede u Kurze Hurterovi, neboť o něm píše: „Dějinám německé literatury zaznamenati jest bohužel i některé spisovatele, u nichž nadání a karakter v příkrém byly odporu, in denen das erstere rühmend anerkannt wurde, das andere[6]) Missbilligung erregen muss. Ku kormutlivým těmto úkazům patří i dějepisec (Hurter totiž), jímž se nyní zabývati máme.“

Hurter se totiž podobně jako Zachariáš Werner stal katolíkem, čímž se v očích Kurzových, který právě tak jako Gervinus vychvaluje všecky, kdož zapřeli církev katolickou, velkého dopustil „provinění“, kteréž nemělo zůstati bez trestu a také nezůstalo. Strestalť jej Kurz sám a to velice, neboť mu upřel všechen karakter, nazval ho nepřítelem všeho pokroku jak v oboru politickém tak socialním; o jeho dějinách Ferdinanda II. pověděl, že psány jsou surově a vášnivě (die Darstellung ist roh und leidenschaftlich) a o jiné jeho dějepisné práci[7])

---

[5]) Píšeť o něm Gervinus doslovně takto: „Bronner (der sein Leben selbst geschrieben hat) machte die Schule der Jesuiten, das Kloster der Benediktiner, die feinen Ränke der Pfaffen, die Thorheiten der Illuminaten und Freimaurer, der Jesuiten (ty jmenuje zajisté pouze „z něžné k nim lásky v jedné větě — dvakrát) und Rosenkreuzer durch und lässt in all' dieses Treiben und in die Zustände der katholischen Kirche Süddeutschlands auf eine treffliche Weise hineinblicken, da seine ganze Erzählung ruhig und schonend ist (ó té veliké pravdomluvnosti!!), ja da er selbst von dieser Schule und von diesen Verhältnissen angesteckt erscheint, wiewohl er dies weiss und in naiver Denkart gesteht. Er riss sich aus eigener Kraft, angesteckt von dem Bildungstriebe der Nation (der „angesteckte“ Bronner byl opět angesteckt“ — ó té moudrosti a skvělé stylisace, v níž Gervinus Kurzovi pranic nezadá!), aus den Beengungen des katholischen Religionsglaubens los (zde Gervinus vynechal, že se Bronner mnohem dřív znepřátelil s katolickou morálkou!!) und floh aus dem Kloster in die Schweiz atd.

[6]) a přec se tato věta vztahuje na „Charakter“, který jest i v němčině rodu mužského! Podobných chyb je u Kurze mnoho, ale pro obsah „výtečný velmi“ (!!) mu jich dosud kritika nevytýkala.

[7]) Hurter: Zur Geschichte Wallensteins.

opět poznamenal, že „z listin, kteréž vlastně praničeho nedokazují, libovolné vyvozuje závěry a že se při tom, jak sám kdesi[8]) dí, každé uchopuje příležitosti, by protestantismu a snahám liberálním nějakou mohl vlepiti ránu". Na tom však ještě neměl Kurz dosti; ale nemoha ve spisech jeho ničeho najíti, čím by jej zostudil, vzal útočiště ku sprosté a hloupé lži, hloupé proto, že ji, aniž by toho pozoroval, vyvrátil hned sám. Píše totiž Kurz: „Revoluce r. 1848. otřásla jeho novým postavením; byl r. 1849. z úřadu svého (jakožto c. k. rakouský historiograf) sesazen a vypovězen, proto že upadl v podezření, že udržuje trestuhodná politická spojení. Vypovězení ze země nebylo však provedeno, a když v Rakousku nastala opět reakce, byl Hurter r. 1852. ve svůj úřad opět dosazen a zároveň povýšen do stavu šlechtického." Tak professor Kurz, kterýž tu patrně zapomněl, že jsou na světě ještě čtenáři, kteří nevěří slepě ani — Kurzovi, a tito čtenáři že se budou ptáti: jak je to možno, aby byl Hurter nejen dosazen v dřívější svůj úřad, nýbrž ještě povýšen do stavu šlechtického, byl-li dřív ze svého úřadu sesazen a vypovězen, třebas se tak stalo pouze na základě podezření z činů trestuhodných více méně oprávněného. Ještě však horší jest pro Kurze okolnosť, že jsou dosud živi pamětníci, kteří mu do očí mohou dosvědčiti, že Hurter nikdy v žádném takovém nebyl podezření, o jakém mluví Kurz, že nikdy nebyl z úřadu svého sesazen, nýbrž že pravdou jest pouze toto: Za ministerství Schwarzenbergova byl *zrušen* úřad rakouského historiografa; Hurter vydal spis, v němž historicky a právnicky dokázal, že nikdo nemá práva, by mu toto místo bez příčiny odňal, načež byl opětně v úřad svůj dosazen a zároveň povýšen do stavu šlechtického. Všecko ostatní vymyslil si Kurz, by Hurtera očernil.[9])

Ještě hůř než Hurtrovi vede se u Kurze Dr. Seb. Brunnerovi, což má své příčiny. Jeť Dr. Brunner[10]) výborným znalcem literatury, má obratné péro, řízný vtip a humor, kterýmižto zbraněmi drahně let už hájí na poli německé belletrie katolickou pravdu a křesťanský mrav nešetře ani literárních bůžků. V jak velkém stupni má Dr. S. Brunner všechny vlastnosti, jichž jest třeba kritiku, kterýž se musí potýkati s lidmi tvrdé šíje a tvrdého srdce, s lidmi, kteří nejednou i úmyslně odporují pravdě a lepšímu poznání, přiznává sám Kurz, když o něm píše takto: „S. Brunner jest beze vší pochybnosti znamenitý talent; má bohatý zdroj vtipu a humoru; pro dobu naši mohl býti tím, čím byl Abraham a Santa Clara pro dobu svou." Dále však píše: „Nechceme na něm kárati, že jest vtip jeho pln jedu a žluče, za to však musejí sprostota a sprosťáctví, v jakémž se skoro výhradně pohybuje, každého, kdo jest nepředpojatým, naplniti odporem, ba často

---

[8]) Kde a kdy? Kurz nepověděl, proto že nemohl.

[9]) Viz stať Dr. S. Brunnera ve: Wiener literarischer Handweisser r. 1884. č 2.

[10]) Na preláta Brunnera a velmi mnohé muže zvláště z Tov. Jež. na př. Baumgartnera, Kreitena, Gietmanna a jiné nechť se podívají u nás ti, kteří to buď knězi zazlívají, když se zabývá literaturou belletristickou anebo se jako malé děti naivně domýšlejí, že belletristé honem přestanou házeti „pískem", jakmile je někdo vlídně požádá, aby laskavě ustáli v práci, která jiným působí nepříjemnosti. Kdo jest tak naivním, že se domýšlí, že by podobná prosba pomohla, jak jsme nedávno z jisté moudré rady kdesi tištěné vyrozuměli, nechť to zkusí. My budem zatím dál smetati a odklízeti — „písek!"

i ošklivostí... Ze všeho, co píše, vykukuje kněžour atd.[11]) — Podobných ukázek mohli bychom ze spisů Kurzových a Gervinových podati hojnosť. Tyto však již postačí! —

Tak „nestranně a mírně“ (!) posuzují Kurz a duchem jemu spřízněný Gervinus spisovatele katolické, za to však nemají ani dost chvály pro lidi takové, kteří trhali do prachu a bláta všecko katolické a vůbec všecko nadpřirozené, třebas to byli mravní bídáci a skuteční sprosťáci, jako na př. Voss a Hutten! Jak chválí Kurz Vossa, jejž Görres nazval: „grober sassischer Bauer“ a jejž protestant, dějepisec Niebuhr pro jeho takřka šílenou nenávisť ku katolicismu nazval „střeštěncem“, o tom promluvíme, dá-li Bůh později, až nám bude jednati o „toleranci“ německých básnických velikánů. Zde si jenom ještě v krátkosti všimněme, jak Kurz, který káral Hurtrův karakter, — který podobně jako Gervinus všecky katolické kazatele, nevyjímaje ani Förstra, ani Kettelera, ani Eberharda (J. Veitha n e z n á) prohlásil za lidi, kteří prý jsou ve svých kázaních „roh und leidenschaftlich“, nevynikají v ničem nad prostřednosť, užívají slohu kapucínského (Eberhard!!), — chválí Huttena na pěti sloupcích a jej nazývá „opravdovou mravní veličinou!“ Tak činí týž Kurz, který právě tak jako Gervinus ostře kritisuje Abrahama a Santa Clara a *lživě* mu vyčítá, že prý se nestydí „Zoten zu reissen“.[12]) Inu ovšem, Abraham byl

---

[11]) „Wir wollen nicht an ihm tadeln, dass sein Witz voll Gift und Galle ist: denn wenn auch künstlerische Höhe damit unvereinbar ist, weil die Persönlichkeit zu stark hervortritt, so kann doch auch trotzdem eine gewisse Grösse der Wirkung erreicht werden; dagegen muss die G e m e i n h e i t und P ö b e l h a f t i g k e i t, in der er sich beinahe ausschliesslich bewegt, jeden Unbefangenen mit Widerwillen, ja sogar oft mit Ekel erfüllen... Überall blickt der Pfaff durch.“ Sein „Die Welt ein Epos“ ist „eine fanatisch-geistlose Verlästerung der Philosophie.“ In „Wohin und Woher“ „verlästert Brunner mit e i n e r a n U n s i n n g r e n z e n d e n W u t h Göthe und Schiller, und zwar vorzüglich desshalb, weil sie Protestanten waren... Übrigens hat sich Brunner erst nach und nach in d i e s e G e m e i n h e i t h i n e i n g e w ü t h e t; sein früherer Roman lässt zwar den Charakter, den er später b i s z u r A b s c h e u l i c h k e i t entwickelte, schon durchblicken“ etc. — Již z této ukázky, tušíme, vysvítá, že měl Brunner pravdu, když Kurze přirovnal k jistému professoru, kterýž kdysi žáka, jenž se k němu nechoval dosti uctivě, takto poučoval: „Merken Sie sich das, junger Mann, nur mit der Höflichkeit kommt man durch die Welt, mit Grobheit und Pöbelhaftigkeit werden Sie überall anstossen, also sind Sie in Zukunft mit mir nicht mehr so grob, S i e i m p e r t i n e n t e r F l e g e l, S i e!!“

[12]) Gerwinus o něm píše takto: „Welch' ein erschreckender Unterschied stellt sich zwischen der protestantischen und katholischen Bildung in der Nation dar! Wir haben bei diesem P. Abraham die Curiositätenwuth auf ihrer Spitze und nur die Liebhaber von Curiositäten können diesen Karrikatur-Schriftsteller noch manchmal anpreisen... Die Schnurren seiner Predigten und Schriften in Verbindung mit finstern katholischen Schrecknissen, seine anekdotischen Possen, vermischt mit dunklen Legenden, seine Aufklärung neben seinem Aberglauben, seine Derbheiten neben seinen höfischen Schmeicheleien... Alles macht einen so ungeschlachten Wust aus, dass man schon grosse Freude an aller Art Schnurrpfeifereien haben muss, um nur diesen zu Gefallen, für die diese Werke allerdings eine grosse Fundgrube sind, sie durchzublättern... Des Historikers Neigung ist stets auf den Fortschritt gestellt, und er kann, wo so offenbare Rückschritte sind, nur wünschen, dass man der Curiosität halber auf s o l c h e S c h m i e r e r e i e n weiter hinweise, wie die des P. Abraham ohne Ausnahme sind“ atd. — Tak může psáti jenom kritikus, který nikdy nečetl ni jednoho spisu Abrahamova, sice by musil jinak souditi. Gervinus jen asi zběžně prohlédl některou knížku obsahující pouhé úryvky ze spisů mnicha Abrahama, jakých v Německu vyšlo několik. Kurz, jenž o něm napsal, že prý se neštítí „Zoten zu reissen“, si ho bezpochyby v této příčině spletl s někým jiným, kterýž vetkával do svých kázaní nejen pouhé

katolickým knězem, a pro toho mají Kurz i Gervinus zcela jiné mravní měřítko; u toho je uráží každý i sebe nevinnější vtip, kdežto nepřítele katolicismu, třebas byl takovým mravním bídákem, jakým byl Hutten, nazývají „mravní veličinou“ a spisy jeho odporučují jako na příklad pamflet Huttenův: „Klag und Vermahnung wider die Gewalt des Papstes“. Kdo byl Hutten? Oldřich Hutten byl zhýralý, chudý rytíř; již jako mladík utekl od rodičů, potloukal se jako toulavý student v stavu zbědovaném po universitách v Německu a Italii, odkud s sebou přinesl nejhorší spisy zvrhlých humanistů, byl nepřítelem papeže a kněží, za to však důvěrným přítelem Luthrovým, jehož „čisté evangelium“ šířil zmužile po příkladu Žižkově, jak sám výslovně dí, ohněm a mečem, papeže nazýval kacířem, antikristem a zástupcem ďáblovým, kněze prohlásil za nejhorší loupežníky, kteréž prý jest třeba se všemi mnichy a jeptiškami bez milosrdenství pobiti, tak jako to v Čechách (— dí Hutten opět —) činil Žižka. Tak Hutten smýšlel, psal a mluvil a v spolku s pověstným Sickingenem, kdekoli jen mohl, taky jednal (Janssen, Gesch. II. str. 52 a násl.). A o tomto člověku surovém, zdivočilém a mravně spustlém[13]) neostýchá se Kurz napsati, týž Kurz, který jest, kde jde o kněze katolického, hrozně rigorosní, že prý se musíme „obdivovati opravdové jeho mravní velikosti!“ — Nedivme se však prof. Kurzovi; vždyť Huttena béře v ochranu i protestantská theologie. „Troufáme si s nejlepším svědomím za Huttenovu mravnost ručiti. Byl mužem vášnivým, horkokrevným, ne prostým mnohých vad, ale v podstatě své byl mužem mravným a neměl na sobě pranic sprostého.“ Tak čteme v Herzogově „Realní encyklopedii pro protestantskou církev a theologii“ (VI. 345.), v knize, která vidí v církvi katolické samý blud a samou nemravnost, za to však též jeví na velmi mnohých místech až příliš makavou prolhanost a neznalost věcí katolických. Není nad nestrannost a německou důkladnost!

(Pokračování.)

„Zoten“, nýbrž ještě mnohem horší věci, a mužem tímto, jak má Kurzovi i Gervinovi býti povědomo, nebyl nikdo jiný nežli původce protestantismu — Martin Luther! (Viz na př. jen co z jeho kázaní uvádí Janssen: „An meine Kritiker“ str. 189.)

[13]) O Huttenovi, jejž protestantští literární historikové a theologové nemohou ani dost vynachváliti, píše protestant a slavný dějepisec Wolfgang Menzel takto: „Man hat ihn noch in neuerer Zeit als ein Ideal von Ritterlichkeit dargestellt und vom protestantischen Parteistandpunkt aus über alle Gebühr gepriesen: mit Unrecht. Grundliederlich, von seiner eigenen Familie als ein Schandfleck verstossen, ein Bettler und von der Franz ... krankheit scheusslich mitgenommen, hatte er nichts mehr zu verlieren und wagte alles. Nichts kam ihm gelegener als eine Revolution, in der er eine Rolle spielen konnte“ (Gesch. der Deutschen 1872. II. 225). Podobně píše prof. Dr. F. Paulsen: „Befremdlich bleibt es, wie Strauss den fränkischen Ritter, der, an elender Krankheit dahinsiechend, allezeit ohne Geld im Beutel, aber voll grossartiger Ansprüche ... als Vorkämpfer deutscher Freiheit und Bildung dem deutschen Volke hinstellen konnte. Aber er hat Rom angegriffen! Ich denke doch, dass es besserer Waffen und besserer Männer im Kampf für deutsche Freiheit und Bildung bedürfte und bedarf.“ (Gesch. des Gelehrtenunterrichts 1885. S. 51.; viz: Hohoff, Rev. 7.).

Ochranov v Sasku.

Popisuje

Tomáš Škrdle.

Z Budyšína odebral jsem se po dráze do Ochranova, abych poznal život a zřízení těchto „bratří“. Ochranov činí dojem velice přívětivý. Má pěknou polohu, a městečko samo jest úpravné, čisté, zahrádkami obklopené, tak že oko rádo utkví na jednotlivých malých domech a příjemných ulicích. Výstavných a zvláště rozsáhlých domů tu není, až na ony, kde sborově bydlí členové obce ochranovské; po „činžovních“ domech a palácích není zde ani stopy. Veškeré domy kryty jsou taškami. Již z dáli jest Ochranov příjemný, čistota, útulnost a souměrnost jsou vlastnosti, jež dojem onen zvýší, vkročíš-li do vnitř. Ochranov jest malý: čítá toliko něco málo přes 1200 obyvatelů.

Nalezá se tam toliko jeden hostinec, jenž jest v režii obce. Příchozímu cizinci není však třeba obávati se, že by noclehu neobdržel; ač jest hostinec tento jen stavení pod jedno poschodí, jest zde šestnácte hostinských pokojů, vkusně a pohodlně upravených. Na každém stolku leží obšírná německá bible dle Lutherova překladu. Hostinský jest od obce placen, celý výtěžek jí odváděje, a nesmí dovoliti, aby se někdo opil. Těžká to zajisté věc, znáti naturu každého člověka, čehož důkazem byl právě při mém příchodu jeden občánek dosti již podnapilý. ‚No, dobře jste pochodil‘, otázal se mne kurážný tento chlapík. „Já, že otázce jeho nerozumím.“ ‚Nu, s tou žebrotou!‘ „O žádné nevím“, dím na to. ‚Vždyť jste přece Milosrdný bratr z Prahy, který tu včera žebral!‘ „A tak“, nyní jsem porozuměl a omyl jeho mu vysvětlil. ‚Těm dám almužnu, ale přijít mi sem jiné řády, ty by letěly‘, — a občánek si jakoby na zlost přihnul.

Nepřišel jsem se do Ochranova hádat a proto jsem se odvrátil od něho a vedl hovor s hostinským. V Ochranově sebrali Milosrdní bratří 60 marek.

Nežli z hostince odejdeme, jest mi ještě poznamenati, že se tu nikdy zábava neodbývá, neboť jest tanec „bratřím a sestrám“ zakázán. Podobně i jiného druhu veselí, jako ku př. divadlo, besedy, a rozličné společenské zábavy, v nichž se zpívá, deklamuje a pod., nejsou dovoleny.

Vůdce, pravý to proselyta, vedl mne do školy. Byly to světničky malé, chudobně opatřené. Vedle škol, abychom řekli obecních, mají bratří i vyšší ústavy, paedagogia a semináře, a přísně hledí k tomu, aby školy jejich vychovávaly mládež mravnou a zbožnou.

Další návštěva naše platila staré a nové modlitebně. Jako ve škole tak i zde jest pohlaví mužské od ženského úplně odděleno. Ženy a muži mají do modlitebny zvláštní vchody; ženštiny zastírají obličej bílou plachetkou, nikoliv nepodobnou oné, jak naše jeptišky je nosí. Bratří a sestry se modlí, zpívají, poslouchají kázaní a často přistupují k „večeři Páně“. Každého večera shromažďuje se obec k pobožnosti; pravidelně bývá to od 7 do půl 8 hodiny. Zpěv, velice krásný, provází harmonium. Stará modlitebna jest okrášlena obrazy Páně a svatých, v nové jich není. Vůbec jest nová modlitebna velice jednoduchá, a připomíná svým prostým zřízením některou posluchárnu uni-

versitní; kazatel sedí zde u prostřed u malého stolečku, pokrytého zeleným suknem; tato jednoduchá prostota má asi tu příčinu, že se sekta Ochranovských bratří v nynějším svém zřízení velice přiblížila učení evangelickému.

Hřbitov má krásnou polohu a jest stromovím pěkně urostlým rozdělen na čtyři souměrné díly, tvořící čtyři veliké kříže, což zvláště z ptačí perspektivy, díváš-li se s věže, krásně se vyjímá.

Na hřbitově ochranovském není mohyl; země jest tu úplně rovná, a na každém jednotlivém hrobě leží veliký kámen. Místa vybrati si zde nelze: mrtvoly pochovávají se vedle sebe pořadem chronologickým; jak kdo zemřel, položí jej do řady vedle toho, který byl zesnul před ním, a tak lze velmi snadně spočítati, kolik osob kterého roku v Ochranově zemřelo. Mrtvol zde vůbec nevykopávají, proto každým rokem hřbitov roste. Ve způsobu, jak se pohřbívá, není — jak ujistil mě průvodce — žádného rozdílu, pohřeb ať bohatce, ať chudáka jest stejně slavný, a kazatel nedostává za tuto funkci nižádné peněžité odměny. Nad tělem promluví obyčejně několik slov, a ze hřbitova odcházejí ochranovští do bratrské modlitebny.

Na levou stranu pohřbívají ženy, na pravou muže. Zakladatel ochranovských bratří, hrabě Zinzendorf, jenž jim celé své jmění věnoval, má uprostřed hřbitova krásné mausoleum, a kameny na hrobech osob pro obec zvláště zasloužilých se obilují; některé náhrobní kameny jsou též ověnčeny.

Za hřbitovem jest hezky vysoká věž — na tu mne vůdce uvedl, celé město i krajinu mi ukázal a pak se poroučel, spěchaje na dráhu. Nezdálo se mi, že by byl bohat, ale odměny nabízené nepřijal.

Provádění toto jest prý obecnou službou, a vůdce sám jest placen od obce. Jest to úslužný, hovorný mužík, a jak doslechl jsem od svých známých, kteří přede mnou Ochranov navštívili, v nejedné příčině velice zajímavý. Se mnou, vida, že jsem katolický kněz, ovšem do rozhovoru náboženského se nepustil, tím méně ovšem do nějaké polemiky. Ale mým známým své názory o theologii vůbec vyjevil. Dle jeho mínění nutno zavrhnouti vůbec a co nejpřísněji veškeru učenost theologickou. Dle jeho názoru k úřadu duchovního naprosto žádných studií třeba není. Podivný tento náhled neplatil snad jen o kněžích katolických, ale o duchovních všech vyznání vůbec. On, průvodce — tak vyslovil se sám o sobě na příklad, jest člověk docela prostý, nestudovaný, ale vlastní přesvědčení a osvícení Boží jej tak proniká, že v dospělém svém věku stal se kazatelem a vykladačem slova Božího a sám sebe pokládá za rovna kazatelům svého vyznání. Přátelé moji též se jej na lecjaké věci a okolnosti tázali, což vzbudilo v něm posléze velikou zvědavost a podezření, jež nemohl utajiti. I tázal se jich zcela přímo: proč že oni do Herrnhutu přišli? Chtějí snad se oženiti, a církev (katolická) jim činí u nás nějaké překážky? Tu ovšem zavrtěli mí přátelé hlavou a řekli mu, že jsou pouzí výletníci. Ale mužík nepozbyl své nedůvěřivosti, tak že se zdálo, jako by rád stal se dohazovačem neb zprostředkovatelem sňatků. I od nich nepřijal peněžité odměny, a že bylo horko, řekl, že by vzal za vděk sklenicí piva. Tu ovšem milerádi mu zaplatili, druhé však již mermomocí přijati nechtěl; poděkoval, jako by byl bohatě odměněn býval, a vlídně se rozloučiv, odešel.

V městě nalezají se rozsáhlé budovy pro dívky a jinochy a pro ty vdovy, které nemají vlastního obydlí. Každý tento stav bydlí ve vlastní budově a vede zvláštní, uzavřený způsob života. Spojují se za tím účelem, aby každý žil ne sobě, nýbrž aby společně sloužili „Pánu“ (dem Aeltestem, jak Jej německy nazývají.)

Jinoši vedle zbožnosti věnují se rozličným řemeslům i prácem uměleckým, dívky zhotovují ženské práce a všeliké ozdoby. Látku k práci a odbyt této obstarává obec, která jest ku př. ve zvonařství i s Čechy ve spojení. I do Čech se zasýlají zvony z Ochranova.

Zašel jsem do dívčího domu tak řečeného „Schwesterhausu.“ Stará matrona, jeptišce podobná, představená to domu, všude mne provázela, ale vidouc mi na krku znak katolického kněze, jaksi nedůvěřivě si mne prohlížela. V každé celli pracuje společně několik dívek. Večer v 9 hodin se zavírá dům, a v noci bdí střídavě vždy dvě dívky, aby vypuknuvší oheň neb jiné neštěstí v čas oznámily. Zařízení tohoto ústavu se velice podobá našim dívčím pensionatům, neboť jsou tu i mnohé dívky za plat na vychování a bydlí v přívětivých světničkách; pracovna, jídelna i ložnice jsou sice místnosti společné, ale nikdo není nucen v nich meškati, nechce-li — může pracovati, jísti i spáti ve svém pokojíčku.

I jinak mají dívky (ovšem dospělé) volnosť dopisovati, vycházeti, známosti si činiti a provdati se; zaopatření jest zde dobré a plat velice malý; dívky, které vynikají dovedností v ručních pracích, platí mnohem méně, za to však jest jim pilně pracovati.

Když jsem si všecko, i domácí modlitebnu prohlédl, zavedla mne matrona v přízemí do jejich obchodního závodu, abych se prý podíval, jak dívky dovedně pracují. Porozuměl jsem záměru jejímu tímto jemným způsobem pronesenému a některé maličkosti jsem sobě zakoupil. Peníze, které takto strží, plynou do pokladnice společné.

Slýchával jsem, že v Ochranově panuje mezi obyvatelstvem ve všem úplná rovnosť — pátral jsem po tom, ale nenašel jsem jí. Již na hřbitově liší se člověk zásluhnější od občana méně vynikajícího, také v oděvu znáti rozdíl mezi bohatším a chudším — i bosé děti jsem tam viděl — ale velice mne překvapila nádhera bytu, jaká panovala u ředitele ústavu pro vzdělání dívek. Toť bylo zařízení kavalírské, a ne skromné, bratrské. Pan ředitel mne velmi laskavě přijal a zvěděv účel návštěvy, ochotně mi zřízení bratrské náboženské obce vysvětloval. Uvedu zde jen něco.

Každou náboženskou obec spravuje direktorium, šest „biskupů“ a šest „direktorů.“ Nejvyšším vladařem jest sám Bůh, „Pán“, „der Aelteste“. V obci se přísně hledí na pořádek a na mravný život. Chybujícího má dle Písma sv. pokárati nejprve „bratr“, pak kazatel; nepolepší-li se, odepře se mu veřejně „večeře Páně“, a nepomůže-li ani to, vyloučí se. Takový může sice v obci bydleti, ale nepatří k bratřím.

Chce-li se kdo ženiti, oznámí svůj úmysl starším obce. Nemají-li ničeho proti němu, udá jim jméno nevěsty. Starší obce zkoumají i její způsob života, a není-li proti ní námitky a rodiče její k tomu svolí, může ji pojati za manželku.

Mnohé věci v této sektě rozhodují se losem, kterýmž prý „Pán“ sám naznačuje, co jest jim činiti. Podobně stává se někdy i při svatbě: ženich si vytáhne jméno nevěsty losem a může pak býti jeho

budoucí manželka jakákoliv, jest povinen s ní oddati se, jinak by se protivil vůli Boží.

Sňatek s jinověrci se zásadně vylučuje. Avšak v městech mimo Ochranov a na venkově mohou „bratří“ uzavírati sňatky i s evangeličkami.

O, chudé a opuštěné, jako vdovy a sirotky aneb dítky missionařů, stará se obec.

I jeví se, jak jsem seznal, bratrství jejich v tom, aby mezi nimi nebylo nuzných, a ne, aby byli všickni úplně rovnými. Ideal ten má před očima ovšem i náboženství naše, katolické, jenom že zkázou víry a mravů jsouce porušeni nemůžeme velkolepou myšlénku tu v té míře a dokonalosti prováděti, jako to činí oproti katolické církvi na počet nepatrná sekta „bratří“.

„Bratří“ rozesýlají missionáře do všech dílů světa. Avšak ti, kteří v Čechách a na Moravě víře své proselyty dělali, byli chyceni a zavřeni. Nicméně přece se i v Čechách sekta ta rozšířila, a nalezají se nyní osady její v Potštýně u Rychnova, v Čenkovicích a v Čermné u Lanškrouna a v Dubé. Přívrženců prý mají na celém světě sedmdesát tisíc; těch pak, kteří mají stejné s nimi obecné zřízení, jest dvacet sedm tisíc. Missie jich spravuje též zvláštních šest „direktorů“. Ze sbírek missionářů povstalo v Ochranově museum, které se honosí bohatostí a vzácností sbírek. Vstupného platí se tu 50 pfennigů; v pamětní knize musea zapsáno jest mnoho cizinců, nejvíce Angličanů.

Lid jest v Ochranově celkem hezky oblečen a klidně a tiše vykonává své práce. Potkají-li se „bratří a sestry“, aneb jen „bratří“ a jen „sestry“, jdou němě kolem sebe, aniž by se pozdravili. Vytýkal jsem to vůdci a poukazoval jsem mu na lid český, který pozdravem Boha velebí. Zdaž by to nebylo krásné i u vás? Mlčel, uvažoval a pak se zřejmě vyjádřil, to že by nebylo špatným. Za to matrona v dívčím ústavu v ničem nedala připustiti, že by naše víra aneb naše mravy něčím nad jejich vynikaly, ba ani ne, že by se jim v něčem rovnaly.

Odcházeje z Ochranova zašel jsem si ku knihaři, abych si koupil knížku o jejich bratrské jednotě pojednávající. Co si přejete, pane pastore? Já na to: „Nejsem pastorem, nýbrž knězem katolickým. A to jest u nás všecko jedno, no tak, co si přejete?“ Koupil jsem si tedy „Kurzgefasste Nachricht von der evangelischen Brüder-Unität“, kdež jest obšírně vylíčen původ a zřízení i rozvětvení těchto bratří.

Na cestě do Čech zastavil jsem se v Žitavě a přenocoval jsem v Liberci, kdež byla druhého dne Josefská slavnost. Schvalně jsem se tam celý den zdržel, abych viděl, jak se umějí Němci baviti. Bez žertu, byla to slavnost imposantní, a lid byl tak rozjařen, že ve velké zahradě, kde byl odbýván koncert, v malé chvíli vybraly dámy na Schulverein 1400 zl. Nával byl tak veliký, že bydlelo více hostů v jednom hostinském pokoji. Se mnou spal drzý Prušák, který nestydatě nadával nám Čechům; — byl to tedy nocleh velmi příjemný, tak že jsem Bohu děkoval, když bylo bílé ráno.

České vánoce za dávných časů.

Z kulturně-historických studií

Čeňka Zíbrta.

Vánoce! — — Při slově tom rozezvučí se snad každému v srdci na sta vzpomínek sladkých i vzpomínek smutných, vzpomínek na blažené chvíle, ztrávené při krbu rodinném mezi svými miláčky, ztrávené třeba v nizounké chatě rodné tam ve vísce, sněhem zachumelené, šťastněji — než v síni boháčů, zlatem a nachem vyzdobené, ve skvostném salonu výstavného paláce .... Zaplaším hejno takových vzpomínek svých, jež mi kolem skrání šelestí, a chci raději laskavému čtenáři načrtati obrázek, jak světili vánoce naši předkové za dávných a dávných časů. Tím ovšem vypouštíme ze svého článku stať o významu svátků vánočních vůbec, dovolujíce si odkázati ke knize Marbachově;[1]) tím nechceme těkati ve vábivém bludišti slovanské mythologie a místo, co bychom tu ohřívali a přemílali kde jaké domněnky o tom, odkud vánoce pochodí, nabízíme k četbě knihu Krekovu,[2]) kde veškeren o tom material pilně snesen a vědecky vytříben; kdo by neměl po ruce Kreka, snadno si opatří letošní (1887.) Slovanský Sborník, kde J. A. Voráček v č. 1. a d. probral a soustavně podal názory o slovanských svátcích vánočních, svátku to zimního slunovratu.[3]) Také bychom mohli širokými slovy vykládati, jak dosud v mysli a srdci lidu českého působí půvabné kouzlo štědrovečerní poesie prostonárodní; ale kam pak by nám to vzrostla látka!... Na průpravu a porozuměnou staročeským zvykům vánočním články citované a jiné ještě jsme čtli. V řádcích těchto pak položíme doklady, posud buď málo známé, nebo naprosto neznámé, přesné z pramenův uvozované, jichž jsme se dočtli až podnes při sbírání materialu pro kulturní historii českou; doklady ty seřadíme, jak možná, v lad a sklad, aby čtenář poznal kousek života starých Čechů ....

Zastavíme se hned u jména. Čteme je již v nejstarších slovnících staročeských ze zač. XVI. stol. (roku 1309): „equinoctium vánoce“,[4]) u Klena Rozkochaného ve slovníku z téže asi doby „štědrý večer.“[5]) O tři sta let později poslouchámé etymologický výklad mistra Sim. Partlicia, jenž v „Kalendáři každoročním hospodářském“, vyd. r. 1617., str. 192, 193 hovoří o jménu „vánoce“ v tenhle rozum: „Nativitas Christi. Německy sluje Weihenacht vedle zvyku starých, kteří času, místa ne od dne, než od noci jmenovati obyčej měli. Sluje pak Weihenacht od posvěcení, že jsme té noci narozením Páně Bohu posvěceni. Staří Němci jmenovali tento den Weinachten — od vína, že jeden druhému víno v dar posýlal. A mám za to, že české slovo vánoce od toho Weinachten pošlo: vánoce, vína noc; nebo Čechové ještě až posavad (1617) tu noc téměř až do jitřní o závod píti obyčej mají.“

---

[1]) Dr. Jos. Marbach, Die Weinachtszeit nach Bedeutung, Geschichte, Sitten und Symbolen. Frankfurt a. M. 1858.

[2]) Dr. G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz, 1887, str. 278; 415; 577; 583; 828; 834.

[3]) „Koleda čili Koleda-bog. Slovanské vánoce“, str. 1., 127, 187., 210.

[4]) Sbírka nejdávn. slovníků, vyd. Hanka, str. 43.

[5]) l. c. str. 102.

Že vá-noce příbuzno s německým Weihe-nacht, dobře uhodl Partlicius, lépe než pochodil s vtipnou rozprávkou o „vína-noci.“ Původ jména „štědrý den, večer“ odvozuje horlivý kazatel Litoměřický na sklonku stol. XV. (v rukop. univ. knih. pr. signatura 11 F 3, l. 58) takto: „Largum sero vocatur ista dies, quod large nos donavit milý buoh quasi hodie suo carissimo filio et in memoriam illius largitatis christiani etiam homines habent modum, quod ex caritate uni aliis dona mittunt, quia nobis omnibus dar nad dary quasi hodie datus est.“ Za překlad tohoto makaronského výroku uvádíme výklad slova „štědrý den“ opět od Partlicia (str. 147, 148) v týž rozum vyznívající. „My křesťané na štědrý den jeden druhému dary odsýláme, tím sobě štědrost Pána Boha všemohoucího a nám dání syna jeho milého připomínajíce.“ (Srv. Jak. Sof. Valkmberger, „Advent a štědrý večer“, vyd. 1596, l. 67.)

Vánoce byly svátky starým Čechům před jinými vzácné, důležité. Již o sv. Jakubu počítali, jak asi bude o vánocích. Tak jim prorokovala pranostika:

„Před půldnem den sv. Jakuba
čas před vánoci znamená;
toho šetř pilně: po půl dni po — vánoci!
Tak počasí znáti budeš moci.“ [6])

Nejstarší, obšírnější doklad o svěcení vánoc staročeských máme z církevního řádu, který vydal r. 1357. Arnošt z Pardubic. Podle rukopisu dvorní knih. vídeňské otiskl jej a všecky ostatní Ferd. Menčík.[7]) Arnošt v něm touží na bezbožné hráče v kostky a vrhcáby, na hry škodné, prý ďáblem vymyšlené, že to ohavný hřích večer před hodem narození Páně, „po všeobecném zlozvyku“ hráti. Ba že nehrají pouze prostí, pouze muži, také urození, také bohaprázdné ženy dávají se do kostek a tak ve hříších tráví místo zbožnosti posvátný čas vánoční. Proto že se podobné hraní všem věřícím přísně zakazuje. Skoro každý zákaz jako v negativním obrázku líčí to, co ve skutečnosti bylo. Máme tedy svědectví v zákazu Arnoštově, že staří ne sice v karty, jak my dnes na štědrý den o ořechy hráváme, ale za to že hráli v kostky, dlouho na noc bdíce.

Méně zajímavou zprávu o staročeských vánocích vybíráme ze zápisků o robotách. Že na př. mezi robotami ode dávna byla povinnost „o vánocích po jednom voze dříví dovézti do kláštera“ (Pam: Arch. II. 245), tomu se pranic nedivíme. Za starých časů byla třeskutá zima o vánocích jako dnes ..... Snad více hodí se nám zápis ve smlouvě z r. 1361. (v knize knihovny Strahovské, č. 111., f. 23, 24), kdež bratří z Malečova si výslovně přejí, „aby každého roku na štědrý den jmenovaní (v zápise) lidé naši místo dání štědrýho ječmenu z každého lánu po jedné slepici a po půl strychu ovsa nám i dědicuom našim a budoucím potomkuom přinášeli.“

S ovsem, bezděky právě zmíněným, setkáváme se při slavení vánoc staročeských od nejstarší doby až po novou. Staří dávali si totiž světiti o sv. Štěpánu oves a o sv. Janu Evangelistovi — rozličné pití. Horlí ve stol. XIV. otec Štítný: „Mnozí

---

6) Pranostika, vyd. r. 1704., list. B5.

7) Poj. č spol. nauk VI. 11. str. 17. „Prohibitio ludi taxillorum in vigilia Nativitatis Christi.“

ctie svaté jen pro zdejší odplatu právě pohanským obyčejem, jako svatého Štěpána, aby v koně byli šťastni... Lepšíť má úřad sv. Štěpán, nežť by koňmi vládl; ano koni byli i dříve, než byl sv. Štěpán: kto j' jimi vládl? Či-li j' se ten Bohu pronevěřil, ješto j' vládl jimi dříve, že j' odjat jemu jeho úřad i dán sv. Štěpánu?" [8]) Zde ovšem není potuchy o ovsu, ale že se tu nejspíše naráží na svěcení ovsa koním na den sv. Štěpána — patrona koní, vyrozumí laskavý čtenář z kázaní již uvedeného kněze Litoměřického. Hartusí na takový obřad a na svěcení pití — o sv. Janu Ev.:[9]) „Quales tunc sunt hic, ješto heri (na sv. Štěpána) světili voves hřebcuom a dnes pak pitie opilcóm. Tit' jinou cestu ukazují do nebe, quid homines instituerint, to jim milejší, nežli co Buoh."

Potvrzen výrok náš jiným ještě svědectvím z XV. stol. Fejfalík cituje z rukopisu Mikulovského (č. 115.) rýmování, kde se vyčítá některým duchovním, že draho jim věřící platí za svěcení, ba že při tom berou prahoušle ovsa, který o vánocích světí, pro sebe:

„Čehožkoli posvětili,
od svěcení dary vzeli,
což sami chtěli.
Ovsa hrsti usypali..."

Tak ve stol. XV. . . . Okolo konce stol. XVI. schvaluje synoda pražské arcidiecése zbožný a poctivý ten zvyk na některé svátky, mezi nimi o vánocích, na sv. Jana Ev. blahořečiti, světiti chléb, víno a jiné věci, i byliny.[10]) Z tohoto statutu dobereme se beze všeho násilí opět svědectví na potvrzenou zvyku, o němž jednáme. O málo později (r. 1630) vysvětluje Dan. Solnický,[11]) že prý „voves a jiné jarní semeno světí se, aby skrze zásluhy sv. mučeníka Štěpána bylo platný k zdraví a síle těle lidem i hovadům, a aby Bůh naplnil každý živočich svým požehnáním . . . ." Že i ve stol. následujícím (XVIII.) zvyk zachováván, svědčí „Sedlská Pranostika" na rok 1710, odporučujíc o vánocích:

„Máš-li koně, toho nemeškej,
oves koníkům světiti dej!"

Obřad tento vybízí k úvaze tím spíše, že Poláci ode dávna v týž den dávají oves světiti, a když kněz, jda prostředkem kostela, kropí svěcenou vodou, metají naň hrstmi ovsa prý na památku kamenování sv. Štěpána. U nás na českém jihu podnes hazívají pasáci ovsem na lidi, jdoucí na sv. Štěpána do kostela.[12])

Náš osvědčený badatel v oboru slovanského zvykosloví P. Sobotka přidává (l. c.) k tomu: „Obyčej ten snad vysvětlíme tou okolností, že sv. Štěpán jest patronem koní." Toto poslední vytýká

---

[8]) Vyd. Erbenovo, str. 109

[9]) Rukop. univ. knih. pr. 11 F3. —

[10]) Synod. arch. prag. 1605, f. 21. „Omnino autem retinenda est pia et laudabilis consuetudo benedictionum panis, vini et aliarum rerum; etiam herbarum, quae certis solemnitatibus et praesertim paschae, nativitatis Domini, assumptione beatae Virginis, sancti Joannis Evangelistae, aliisque festivis diebus a parochis ex sacris ritibus non sine mysterio, uberrimoque fidelium utilitate fieri solent..."

[11]) Compendium, vyd. r. 1630, list E8.

[12]) Lumír, 1863, 882. Sobotka, Rostlinstvo, 310. Hanuš, Kal. báj., 47. Světozor, 1874, 30.

ovšem svým vrstevníkům už Štítný před pěti sty roky. Snad by tedy vznikl onen staročeský zvyk z víry lidové, že sv. Štěpán „vládne koňmi.“ K jinému výkladu svádí zvyk Velkoruský, kde místo novoroční koledy zpívají písně „Ovseňové“ a při tom rozhazují přehoušle obilí. Dosud nevysvětlené jméno „Ovseň“ odvozují tedy někteří od „ovsa“, pokládajíce „Ovseňa“ za neznámé božstvo slovanské. Takové jedné písně užijeme později zároveň při analogii staročeského zvyku vidění „zlatého prasátka“ — proto ji zde klademe:

„Mostočok mostili,
suknom ustilali,
gvozdmi ubivali.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Komuž, komu jechať
po tomu mostočku?
Jechať tam Ovseňu,
da novomu godu.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Na čem jemu jechať?
Na sivěnkoj svinkě...“ [13])

Rozhodovati o pravdivosti domněnky p. Sobotkovy či té druhé, si netroufáme. Chtěli jsme jen konstatovati, že vánoční zvyk ten v rozmanitých podobách kolující po vlastech slovanských, doložen zprávami jistě že hodně starými také u praotců našich . . . .

Vracíme se po malé potulce k vánocům staročeským stol. XIV. Zase z řádů církevních dovídáme se, že r. 1366. nakázala pražská synoda před svátky vánočními, v adventě půst, zvláště těm, kdož mají hojnou zásobu ryb, nebo si je mohou koupiti. Kdož ryb nemají a pořídíti si jich nemohou, těm že půst zmírněn tak, aby jedli ovoce a sýr, maldříčky (sýrečky). Nahlédli jsme tu do staročeské kuchyně před vánocemi. [14]) Že řád církevní nebyl jen na pergameně, než také zachováván od lidu, poslyšte svědectví na zač. XV. stol. Chelčického. Durdí se ve své Postille (f. 1. 2.) na křesťany, že se více starají o tělo, než o duši, v adventě více o jídlo, než o náboženství a „řiekají: Advent jest; nemáme masa jiesti: budem calty [15]) kupovati!“ — — Laskavý čtenář asi odtuší, to že nic nového, že podnes v adventě, před vánocemi se postíme. Podnes udržuje se zbožný zvyk v adventě vyzváněti, „na pokoj.“ To se dělo za starých časů také. Nepřímo svědčí ovšem zvyk sám, posud udržovaný; přímý doklad o tom opisujeme z řádu města Vysokého Mýta: „Starodávný obyčej byl, že se na kotcích času adventního zvonilo ‚na pokoj‘, a sice zvonil hlásný z Chocenské věže [16]).“ Nebylo jistě Vysoké Mýto osamotnělým a jediným místem, kde zvyk ten zachováván. Možná právem z toho souditi na staročeský zvyk všeobecně známý.

Advent uplynul — přiblížil se štědrý den. Ve stol. XIV. dočtli jsme se o vánocích zpráviček jen kusých, rozdrobených, ze

---

[13]) Slov. Sborník, 1887, l. c., 215.

[14]) Höfler, Concil. Pragensia, str. 11. „Adventus ieiunium: Item cum ecclesia Romana, quae est mater omnium ecclesiarúm, sit magistra tam in capite, quam in membris, Deo permittente periclitatur, ut vestris ieiuniis et devotis oracionibus prosperet, hortamur in domino, quod ieiunium adventus Christi omnes et singuli, qui valent et possunt, praecipue, qui copiam piscium habere vel emere possunt, cum Rumilitate observent. Alii vero, qui propter vitales defectus vel pecuniarios dictum ieiunium in cibis quadragesimalibus observare non possunt, eisdem esum ovorum et lacticiniorum seu caseorum libere permittimus et indulgemus.“

[15]) Calta, caletka = koláč, placka.

[16]) Dr. H. Jireček, Vys. Mýto, 1884, str. 66.

stol. XV. máme již zprávy úplnější. Po večeři, jak kdo mohl nejlépe vystrojené, zasedali k společné zábavě, ke hrám (srv. výše statut Arnošta z Pardubic); tropili čáry, kouzla, pověry; vykuřovali kadidlem obydlí, zvláště chlévy. Dávali a posýlali si vzájemné dárky štědrovečerní[17]). Bděli až do jitřní; pak šli pobožní do kostela, pohodlní boháči na lože. V kostele zpívány zvláštní písně vánoční ‚s lámanými notami', a kněží sloužili tři mše, brali bohaté oběry atd. Vše to, jak jsme líčili, vyrozumí s námi ochotný čtenář z těchto dokladů: Chelčický (Postilla, f. 18) barví trochu na šero zbožnost svých současníků, o vánocích prozrazuje o nich: „Lid plný hřiechu a slepotú obtiežený, jenž nemá ducha ani srdce v sobě, tělesné obyčeje a mrtvé toliko plní na den Narozenie Kristova. Čáry, kúzla a pověry jedná na ten hod a myslí, co na které mši má oběry položiti, co kterým koledníkóm dáti, kterak všecky pokoje i chlévy zkaditi, sobě rozkoši slavné připraviti, rúcha čistá a drahá se obléci a světu se v nich poctivě ukazovati .... (L. 23.) Hříšní lidé radují se Narození v pravdě, leč skrze píšťaly varhanuov a skrze nějaké písně s lámanými notami." Rokycana ve své Postille (rukopis univ. knih. pr., l. 36 b) bez obalu vyčítá o vánocích věřícím, že prý bohatí nebojí se pekla; „však‡ jest to na oko viděti: tito lidé chudí, kmetíkové, babky ihned před svitáním lezou ke kostelu a tlukou se a přese všecky mše v kostele budou a doma se druhdy nic nevaří; ale tito bohatí leží, protahají se atd." Kazatel Litoměřický (l. c. f. 58) promluvil na štědrý den k svým ovečkám takto: „Pomněteż vesperae hodie erunt solemnes; ante prandium convenite, ut feliciter začali tu slavnosť a pojezte záhe, non expectantes sero — quia postea homo non fit depositus ad devocionem, když jie pozdě na noc. Po nešporе pojezte časem svým skrovně a pomněte dnes varovati se čáruov, kouzluov. O hroznýtě to hřích! .... Non sedeatis hodie diu, záhe položte se!" Před čáry a kouzelnictvím, před pouštěním světel na vodu pro zkušenou budoucího osudu varuje týž mravokárce (l. 135) také o Novém roce. „A pomněte dnes varovati se čáruov, kouzluov, svieček nepouštějte a jiných pověr. Na pohany to slušie, ne na křesťany věrné. Propter tale peccatum instituerint patres sancti iura talia, aby všickni čarodějníci, hadači, navazači, ještо lekují, žehnají et hii, qui ad eos vadunt, omnes, ut proclamentur."

Pokud se týče písní vánočních „s lámanými notami", obsahují četné kancionaly staročeské pěkné písně, plné zbožnosti, nelíčené hloubky citové, jimiž staří vítali na svět příchozí „božské děťátko." Mnohé z nich podnes hlaholí o vánocích v našich chrámech. Z XV. století zachováno několik v rukopisu archivu Třeboňského (A 4). Aspoň z některých ukázku (dle Fejfalíka v pojednání víd. akademie věd.):

„Vizmež pacholíčka,
ant v jesličkách leží;
jeho milosť tak veliká,
ktož se jemu těší! (l. 407a)" ...

„O Maria matko,
ty panno přečistá,
ukoj nám své děťátko
Buoha Jezu Krista." (l. c.).

---

[17]) Sr. výše z rukop. 11 F3, l. 58: „... in memoriam illius largitatis christiani etiam homines habent modum, quod ex caritate uni aliis dona mittunt."

Jiný popěvek začíná (l. 143 [b]):

„Narodil sě Emanuel,
jehož zvěstoval Gabriel,
svědek jest Ezechiel —
jehožto jest porodila Maria.
Jest naplněno, což pověděl Gabriel.
Radujmy sě, veselmy sě!
Panna syna porodila,
toť jest byla
Buožího milosť nemalá!“

(Pokračování.)

O dramatické činnosti Václava Klimenta Klicpery.

Z přípravných svých prací k dějinám novočeského písemnictví podává Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

Podkladem jednání třetího jsou tyto události: Soběslav II. vládl od r. 1174.—1178. Obdržel název „kníže selský“, poněvadž přál lidu obecnému. Zatím císař dal Čechy zase Bedřichovi, aby opětně zmocnil se v nich vlády, Soběslav pak svádil se se svým bratrem Oldřichem tak, že jej uvrhl do vězení, ačkoli právě Oldřich byl toho největší příčinou, že Soběslav byl propuštěn na svobodu. Soběslav, počínaje si tak tvrdě proti vlastnímu bratru a ukazuje také jindy přísnosť v čas nepravý i jsa lidu obecnému nakloněn příliš, odvrátil od sebe přízeň mnohých pánů českých, kteří přidávali se k Bedřichovi. Byl mezi nimi na př. Konrád Ota Znojemský, jehožto Soběslav pokořit vytáhl, ale s nepořízenou, jsa poražen, vrátil se z Moravy. Bedřich zatím sbíral v Bavořích vojsko a strojil se vtrhnouti do Čech, o čemž zvěděv Soběslav přitáhl s vojskem, v kterém byl i drahný počet sedláků, k pomezí bavorskému míně, že tou stranou Bedřich do Čech vtrhne. Neučinil však opatření, aby mohl opatřovati vojsko na delší čas potřebami, i bylo mu je rozpustiti. To Bedřich předvídal a vtrhl do Čech teprve, když Soběslav vojsko rozpustil, se svým vojskem, v němžto měl Němce a Rakušany, které jejich vévoda Leopold VI. Rakouský, bratranec Bedřichův, jemu na pomoc přivedl. Tu Soběslav sebral na rychlo něco vojska, s nímžto postavil se proti Bedřichovi. Ale poněvadž mnozí z pánů českých, kterým Soběslav jakožto horlivý zastance lidu se znelíbil, ihned připojili se k Bedřichovi, Soběslav byl poražen a na útěk obrácen. I běžel na nejbližší svůj hrad Skálu, který na nepřístupných skalách z houští černého lesa vyčníval nedaleko Přeštic v Plzeňsku. Kníže Bedřich věda, že Soběslavovi na Skále uškoditi nemůže, táhl ku Praze. Na pražském hradě zavřela se Soběslavova choť, Eližběta polská. Bedřich ji oblehl, a obyvatelé vidouce, že štěstí jest na straně jeho, vzdali se mu. Soběslavova choť ocítila se v zajetí Bedřicha, který však tuto mladou ještě paní propustil na svobodu. To stalo se r. 1178. Ale Soběslav na Skále nebyl nečinným a spoléhaje stále ještě na příchylnosť lidu obecného, doufal, že Bedřicha z Čech vyžene. Zatím Bedřich povolán byl k císaři na sněm, čehož uživ Soběslav, pokusil se o Prahu, avšak marně. I obrátil se k západu, chtě Bedřicha, vracejícího se z Němec, někde překvapiti

a potříti. Bedřich, zvěděv o tom a vraceje se se slabým komonstvem, stanul na pomezí českém deset dnův a poslal posly do Moravy ku Konrádovi Otovi i do Čech k přátelům svým, aby mu poslali pomoc. Vtrhnuv pak do Čech položil se táborem u potoka Loděnického u vsi Loděnic nedaleko Berouna, ačkoli Konrád posud k němu nepřitrhl. Tu Soběslav přikvačil naň v kruté zimě a přední stráže Bedřichovy zahřívající se u ohňů, zjímal a pobil, takže ani jediný člověk neunikl, který by byl oznámiti mohl Bedřichovi blížícího se nepřítele. Hned po té Soběslav hnal se na tábor Bedřichův k boji nepřipravený. Bedřich přemožen a po ztrátě mnohých na útěk obrácen. Padli tu také se strany Bedřichovy pan Sezima, otec Hroznaty, potomního zakladatele klášterův, tepelského a chotěšovského, a jiní do zajetí se dostali. Bedřich potom, spojiv se s Konrádem, táhl ku Praze, kde položil se mezi podhradím pražským (Hradčany) a Vyšehradem. V tuhém mraze, když Soběslav sem dorazil, strhla se bitva, a Soběslav, jsa poražen, obrátil se opětně na Skálu u Přeštic.

S podkladem tímto jednání třetí kromě toho, že v něm není zmínky o svádě Soběslavově s Oldřichem, srovnává se zcela, jenže něco, co stalo se později, líčeno dříve a naopak. Oldřich na Vyšehradě uvažuje s chotí Soběslavovou Eližbětou, kterak císař s Bedřichem na Soběslava se chystají a kterak od Soběslava odvracejí se páni čeští i kterak na Moravě poražen. Soběslav přitáhne s vojskem z Moravy, a Eližběta s Oldřichem napomínají jej, aby upustil od přílišné náklonnosti k lidu selskému, ale Soběslav odpírá jim a pomýšlí táhnouti proti Bedřichovi. V dalším výjevě jsme v chatrči na bavorských hranicích, kde Bedřich rozmlouvá s Falkensteinem, vůdcem vojska, které mu císař propůjčil proti Soběslavovi. Ozve se v něm láska k vlasti, i rozpakuje se válčiti se Soběslavem. Tu zjeví se mu duch otce jeho a ukazuje mu bráti se k východu. Hned po té vejde rytíř Krakovan a zvěstuje, že do tábora jejich přišlo mnoho pánů českých a mezi nimi také pan Sezima, kterého Klicpera zove „Zázyma", se synem Hroznatou. Vejdou k Bedřichovi a žádají ho, aby znova stal se knížetem, nabízejíce mu svou pomoc. Potom básník seznamuje nás s táborem Soběslavovým nad Loděnicí (Klicpera píše „nad Ledenicí") a dvojím jeho živlem, vojáky vlastními a sedláky. Přitáhne vojsko Bedřichovo, i přepadnou z nenadání jeho přední stráže. Za nastalého boje Bedřich raněn, ale Soběslav, setkav se s ním raněným, ušetří ho. Sezima padne, Hroznata projevuje nad mrtvolou jeho lásku synovskou i svou zbožnost. Falkenstein zajat a na rozkaz Soběslavův krutě usmrcen. Soběslav zvítězil. Bedřicha na útěku dostihne Konrád Oto (Klicpera píše „Kunrád Moravský"), který dodává mu zmužilosti a vypráví, kterak Leopolda Rakouského poslal, aby rozložil se táborem mezi Prahou a Vyšehradem, aby Soběslav Prahy zmocniti se nemohl. (Patrno, že Klicpera nepřidržel se tu přesně časového chodu dějepisného a že zamlčel i dřívější porážku, které dostalo se před tímto vítězstvím Soběslavovi, hradu Skály pak vůbec ani nepřipomenul v tomto jednání.) Soběslav táhl ku Praze a rozložil se pod Vyšehradem, kde doví se o novém nepříteli u Prahy — Leopoldovi i o jeho spojenci Konrádovi. Vzejde boj. Rolníci Soběslavovi dají se na útěk, jezdci přejdou k Bedřichovi. Soběslav poražen.

Podkladem jednání čtvrtého jest kromě toho, co výše řečeno o hradě Skále, tento děj dějepisný: Bedřich poslal vojsko, aby oble-

halo Soběslava na Skále. Soběslav bránil se udatně a vytrvale, došla mu však potrava, a Soběslav, byv hladem donucen, opustil Skálu koncem r. 1179. a ušel do Němec hledat útočiště v cizině, kde zemřel již r. 1180. Kromě vdovy Eližběty nepozůstavil potomstva. Tělo jeho bylo z Němec do Čech převezeno a ve vyšehradském chrámě sv. Petra a Pavla vedle otce Soběslava I. pochováno.

Klicpera, zamlčev v jednání třetím porážku Soběslavovu z r. 1178., spojil i dvojí jeho útěk na hrad Skálu v jeden, zamlčev totiž také prvý a připojiv jej k druhému, který stal se po porážce mezi Hradčany a Vyšehradem. Začíná se jednání čtvrté rozmluvou Bedřicha s Kunrádem na Vyšehradě, po čemž vejde hrabě Vladota se zprávou, že „Soběslav se zavřel do Veliké Skály", i nařídí Kunrád, aby jej oblehli a přemohli hladem. Potom Bedřich ptá se po Eližbětě a doví se, že z Vyšehradu zmizela tak, že není po ní ani stopy. Kunrád i Vladota odejdou. K Bedřichovi vejde od něho propuštěný Rosenberg a vyjevuje mu, že onen hlas, který radil mu, když od Soběslavova vojska na Vyšehradě byl obklíčen, prchnouti do Uher, byl hlasem jeho, i smíří se s ním Bedřich a opětně přijme jej do služby. Eližběta zatím přistrojivši se do selského, mužského roucha, sehnala hejno rolníkův, a přivedla je na sesílenou vojska Soběslavova na Veliké Skále. Hned za ní přišlo ke Skále také vojsko Bedřichovo, a Soběslav, byv v boji raněn, zemře. V té příčině Klicpera pravdy dějepisné nedbal tedy pranic.

Zpracoval tedy, jak znamenáme, srovnavše obsah „Soběslava" s podkladem dějepisným, Klicpera látku, kterou si k „Soběslavu" zvolil, dosti volně, ale většinou počínal si tak, že truchlohra ta vyhovuje měrou příslušnou také pravdě dějepisné. Vyskýtají se však kromě úchylek od pravdy dějepisné, které jsme si připomenuli, v ní též anachronismy. Tak mluveno jest o hrabatech, ačkoli tehda hrabat ještě nebylo, nýbrž byli leši a vladykové. Podobně hledí u rytíře, jakýmž opatřena jest v prvém a druhém jednání Eližběta, za rytíře přestrojená, jest přijato z doby pozdější.

Jednání „Soběslav" má toliko čtvero, ačkoli theorie vidí jich v básni dramatické vůbec a v truchlohře zvláště nejraději patero. Děj vrcholiti má v jednání třetím, a v jednání třetím vrcholí také v „Soběslavu"; zde Soběslav jest na vrchole své slávy. Ale již koncem jednání třetího jeví se obrat, který bývá předmětem jednání čtvrtého, a teprve páté líčívá katastrofu. Tento obrat v ději — přechod od slávy k záhubě, od vrcholu děje k jeho ukončení vyžaduje mnoho zručnosti básníkovy a nezdaří se mnohdy ani básníku velmi obratnému. Jestiť potřebí v dramatě stále a vždy zejména prohlédati bedlivě k tomu, aby, když na jevišti jest provozováno, divák byl udržován v ustavičné napjatosti, co dále ještě díti se bude, až do úplného děje rozhodnutí. A protože po obratě v ději katastrofu obyčejně již snadno tušiti lze, bývá velice nesnadno upraviti další děj po nastalém v něm obratě tak, aby napjatost udržoval. I bývá z té příčiny děje mezi obratem a koncem děje málo, a v „Soběslavu" jest ho tu tak málo, že nijak nevystačil na jednání čtvrté a páté. Jinak co týče se napjatosti, truchlohra ta vyhovuje jí měrou plnou, a zejména na konci každého jednání značně napjata jest zvědavost, co dále díti se bude.

Důležitějšími nežli roztřídění děje jsou v dramatě povahy osob jednajících a v truchlohře kromě toho také tragický rozpor neboli

konflikt. Vedlejších povah v té příčině, jako jest ušlechtilá podnikavá mužatka Eližběta, věrný druh Soběslavův až do skonání hrabě Vítkovič, nábožný Hroznata a j., si nevšimneme, nýbrž toliko Soběslava, Bedřicha a Vladislava.

Soběslav jest hrdinou děje, hrdinou truchlohry, a za hrdinu truchlohry hodí se ten, koho stihl strastný osud jím samým zaviněný, kdež potom pokuta není v souměru s vinou, ji daleko převyšujíc. A jakým jeví se nám Soběslav? — Veškera povaha jeho jest vznešená. Sám král zove jej „vznešeným“ (I. 2. a 7.), a tolikéž sedláci, slyšíce jeho slova a vidouce jeho činy (I. 4.). Vyšed z vězení jest ovládán jediným citem díkův a vděčnosti za to, že jest svoboden, a vzdává díky Bohu (I. 4.) i králi (I. 6.), ačkoli král byl mu velice ukřivdil; nepomýšlí zmocniti se trůnu, ano vzpírá se proti tomu, když horoucně k tomu jest vybízen (II. 2. a 3.), ba nehněvá se ani proto na Bedřicha, že nevlídně jej přijal a výživu jemu odepřel, nýbrž maje dosti na tom, že jest svoboden, chce o samotě život tráviti (I. 7.). A táž šlechetnosť, neli ještě větší, jeví se v slovech Soběslavových, když setkal se na bojišti s raněným svým sokem Bedřichem (III. 14.). Oboří se naň: „Jsi ty to, syn Vladislavův? — Já jsem Soběslav! — Braň se!“ Když však z odpovědi Bedřicha, brániti se mu chystajícího, zví, že pravice jeho jest poraněna, vece:

Ty jsi raněný? — Chraniž mne Bůh, bych,
dokud temno ještě v lese, klestil
oklestěný strom! Zdráv býti musí,
po kom mečem biju! — Až ti zas křídlo
obroste, přijď, a Soběslav se postaví!

Avšak nejen vznešeným, Soběslav jest i neobyčejně hrdinným, čehož aspoň jeden příklad si uveďme. Přívrženci jeho nemohou a nemohou přiměti jej, aby odňal trůn Bedřichovi. V tom bratr jeho Oldřich zvěstuje mu, že vede mu od císaře třicet tisíc chrabrých mužův, a hrabě Vítkovič ozve se, že, jak pokyne, druhých třicet tisíc zavolá. Zaslechnuv to, Soběslav mžikem zbaven lhostejného klidu a rekovným ohněm rozjařen, kteroužto jeho náhlou proměnu básník velice zdařile vyznačil, vloživ mu v ústa tyto verše (II. 3.):

Ha! Jaký duch do mne to vletěl s tímto
čárným hlaholem? Mráz a plamen, hluk
a tichosť, slasť a bolesť, žel a radosť,
cherub s ďáblem, ruku v ruce ve zdroj
krve těla mého vstoupil, a se líbají!
Jak? Což věčně živa budeš po boji
ty, touho plamenná? Dvacet roků,
mrtvých, černošedých — dvanáctero dvacet
svadlých, shnilých měsíců ještě tebe
neumrtvilo? — Věru! totě svodný
pohleď! Z luk i rolí stal se les, ale
jeho kmeny muži jsou, jeho větve
chrabré pěstě, jeho snítky oštěp,
meče — zlaté lbíce jeho zelené
koruny! A ta hudba, tento souzvuk!

Ne skřivané, slavíkové, ani strnad
ani kos, ale dusot bujných koňů,
mečů břinkot, šumot štítů — a jediným
mým slovem sem vlní se a kráčí
tento les! — — — — — — —

A jaká jest vina Soběslavova? Čím se provinil, že bylo mu za to pykati a že vůbec hodí se za hrdinu truchlohry? — Vinu jeho líčí Eližběta v jednání třetím Oldřichovi těmito slovy:

Kýž by mou byl Soběslav kráčel všudy
radou! Ale — Bohu budiž — vám to
budiž lkáno! — on, jenž tísněn země
vlády břemenem, jak tíže podpory,
rady silné zapotřebí má, rádcem
v skutcích nejvážnějších nedá sebe
voditi! Chýlen k víru horkých
vášní, přečasto, ach! přese hradby
rozumu odmluvného přeskočí!
— — — — — — — —
— — — — — — — —
Ó, kdo mužné jeho ctnosti ve samotě,
ve vězení, v lese divém, hrůzoněmém
tísnil v okovy — ten, buď cherub, budiž
ďábel, do hrobu se s strašným hříchem
položil. Odvykla tam duše jeho
družství ušlechtilému, spřízněn s zpěvem
výrovým, výry jen a káně hledá,
jich si divé zvuky líbí — slavíka
si nevšímá. Tak se toto jasné
místo, tento Olymp českých bohů,*)
stal teď selským dvořištěm! Rolníci
jsou jeho rádci, lopoty a vládykové —
rolník nese prapor v boji, z rolníků
je těla stráž. A stavové, stolce
silné podpory, jako v podzim s stromu
listy, od vývodství odpadují!

Zřejma jest vina Soběslavova, avšak i vina ta jest — vznešena. Soběslav přeje lidu selskému, protože lid selský přeje také jemu a k vítězstvím mu pomáhá. Soběslav octl se v přílišné slávě, které neočekával, a výstřednosti v lidských povahách často se jeví, a často také lidské povahy v pravý opak zcela přirozeně se měnívají. Jako pak od vznešeného k směšnému jest jen krok, tak i vznešená povaha účinkem okolností náchylná jest osvojiti si vlastnosti též opačné, které jsou jí chybou. A vinu svou Soběslav stupňuje, že nechce odstraniti chybu své povahy ani po vroucné domluvě a přímluvě své choti a svého bratra, ba stává se domýšlivým a zpupným, odpovídaje jim takto (III. 4.):

*) T. j. Vyšehrad.

Krev poteče, zahoří jí Vltava;
však Bůh ť jest věčný! neukrvácí
se Soběslav! Neštvete své vůle
chrty na mne! Tělem, duší urukuju
vám, že poroste spíš jesen v moři,
poplyne že lodí po Krkonoších,
než rolníky své nyní rozpustím!

(Pokračování.)

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

IV.

Sotva že Ryzek s výpravou Vojslavinou do Krakova odejel, slíbiv, že se na jaro, bude-li živ a zdráv, a nepadne-li v Polsku pod mečem některého pobratima, navrátí, uhodila zima do opravdu. Řeka potáhla se slabým ledem, na lesích bílý povlak sněhový, a vrány z hlubokých hvozdů vylétaly ke stavením.

Hroznata s mladou chotí ob čas sice navštívil souseda některého, by mu oplatil poctu při svatbě a Vojslavu představil, ale raději se každý doma držel u teplého krbu, poněvadž od lesů foukal vítr mrazivý a v noci mrzlo, jen fičelo.

Na hradě byli šťastni, a ku blahu ničeho se již nedostávalo, když došla cedule řezaná, že Vojslava dcera šťastně Krakova stihla, po malých dobrodružstvích, jež Ryzek doma vypravovati bude z gruntu, až jenom ve všech polských turnajích se vyznamená.

Sezima se spokojeně usmál, dočítaje tuto poznámku zetovu.

„Statečný to zbrojnoš, v Polsku hanby nám neuhoní. Jak se jenom při svatebních potyčkách vyznamenal! Všudy mně byl druhem vítaným a pomocným. Jednou bych byl ani nevyvázl zdráv z rukou zákeřníků, kdyby Ryzka se mnou nebylo.“

Když vítr bije do oken a stromy se ohýbají pod sněhem, milo a útulno v prohřátém mazhauze v kruhu rodinném. Tu se příjemně vypravuje a ještě příjemněji poslouchá. Aby se Vojslavě nezastesklo na hradě, úkol vypravovatele vzal na sebe Sezima střídavě s Hroznatou, třeba že dusivý kašel někdy činil nemilé přestávky.

„Bude tomu asi dvacet roků, když jsme se vraceli s Ryzkem sami dva z Prahy. Již se klonilo k večeru, když jsme Manetínu se blížili. Stůj co stůj, chtěli jsme doraziti domů téhož večera. Tenkráte byla cesta nebezpečna, pocestní přepadnuti bývali rozličnými zbůjníky a záškodníky. Zvláště na kupce a šmukýře číhali, by jim ulehčili v těžkých nákladech. Snad nás tenkráte tlupa loupežníků za nějaké vlaské nebo norimberské kupce měla, že v lesích proti nám vystoupili obrnění od hlavy až k patě. V podvečer byla z chlapů těch hrůza —“

Vojslava se zatřásla, jako by smrť na ni studenou rukou sáhla. Hroznata posunuv křeslo blíže, objal paží mladou paní, by se nebála.

„Tenkráte jsem již duši Bohu odporoučel, nejinak se domnívaje, než že konec životům našim.“

‚Zastavte!‘ velel vůdce a za úzdu koně Ryzkova uchopil. Ryzek vida, že je zle, jenom se ke mně obrátil a velitelsky poručil, jako by sám pánem a já sluhou jeho byl:

‚Rychle otoč a dej výstražné znamení naší četě, by nám na pomoc přispěla. Já se zatím tady s tím lotrasem pobavím.‘

A již tasil meč a na útočníka dorážel, volaje:

„Rozsekáme vás, roto záškodná, a ty, viselče jeden, první okusíš ostří mého meče, který před nedávnem do psů Turků sekal!“

Zatím já několik kroků nazpět pojel, volaje o pomoc.

Loupežníci sotva uslyšeli, že nás následuje četa zdatných turkobijců, rychle obrátili a do lesů se rozprchli. Dojel jsem rychle Ryzka, a nepromluviv ani slova, cvalem jsme utíkali po cestě hrbolaté, až jsme se domů šťastně dostali. Hned jsem požádal za pomoc a viselce po lesích společně jsme pochytali. Při právu hrdelném vyznali se z četných vin —“

„Nejen udatný, ale také šlechetný starý zarojnoš Ryzek.“

„Ani slyšeti nechce o tom, že se za mě u Lehnice obětoval, že mně příležitosť k útěku naskytnul. V bojích byl všudy jako lev, za dva bojoval.“

„Však doma za to ani rukou hnouti nechce“, poznamenal Hroznata.

„Již je stár, a navykl jenom vojenskému životu. Na koni bezpečněji sedí než na tvrdé půdě, a meč je mu milejší než rýč. Takový starý válečník se ani pro mír nehodí. Proto rád spěchal do Polska, by se mu opět jednou krev v žilách rozproudila. Viděli jste ho při turnajích, jak do něho vjela síla a čerstvosť —“

Dlouho do noci sedala společně rodina ve velkém mazhauze, bavíc se všemožně zkazkami z minulosti a touhami do budoucna. Mladí naslouchali, Vojslava se pomalu vpravovala do klidného života na hradě.

„Což nám není tak zle, zásob na celou zimu, zdi silné; ale tam v těch dědinkách, v chaloupkách nízkých s doškovými střechami, jež větrům prudkým nesnadno odolají, tam asi zle bude. Mžikem takovou vetchou stěnu mráz prorazí, a což nejsou-li chudí obyvatelé zásobeni šatem a pokrmem“, děla soustrastně Vojslava.

„Však se zaopatřili na zimu notným obložením. Z lesů stlaní si nanosí a stavení suchým listím tlustě obemknou. Pak otépky stlačené přiloží a posléze větvemi silnými všechno podeprou. Na vrch uloží přetěžké kameny, by burácející vítr neodnesl domku a nerozkotal. Proto zimy mnoho nezakusí“, vykládal Sezima.

„Palivem z četných a hustých lesů rovněž se zásobí, nastavivše hned přede dvéře hromady polen vysušených a pařezů smolnatých. Třeba teplých tunik a kožichů neměli, jsou otužilí a hned se mrazu nezaleknou. Mládě i bosa po sněhu se prohánělo, když jsem nedávno Nezdicemi jel a jen zdravými kynoucími tvářemi na mě se usmívala.“

„Hůře s potravou na zimu dlouhou —“ jen jako mimochodem řekl Hroznata.

„Ani tu jim hladu zakoušeti nebude. Však dobře vědí, kam se utéci, když poslední hrst obilí hozena do ručního mlýna na zápraží. Bývala léta přímo řečeno hladová, a v našem kraji z mých poddaných nikdo nezemřel hladem. Když bylo nejhůře, přišli a zabušili na vrata. Hospodáři, již nemáme sousta chleba.“ Hned Ryzek otevřel sýpku a jenom se každého přeptával: „Kolik máš malých capartův?“ a podle počtu rodiny obilí rozdával vždycky na týden. V neděli nejen že se přišli poddaní do kaple pomodlit, ale také zásoby své obnovovali z mých obilnic. Cesty ze všech stran byly vždy protlapány, závěje proházeny, a stezka k hradu udupána jako mlat. Ryzek říkal: „Již je zle, vrány táhnou. Dávali jsme rádi, pokud jsme měli, hrad náš byl takořka —“

„Asylem“, zvolala Vojslava, jíž oči při tchánově vypravování až zazářily radostí.

Věru, asyl to byl u nás po dlouhá léta. Nevím, jak by to bylo mnohdy s chudým lidem u nás dopadlo, kdybych jich byl nenasytil do sytosti. Nechci se chlubiti — Bůh chraň! — ale často by vymřela celá ves, kdyby na hradě obyvatelé její asylu nenalezli. Proto mně Bůh dařil na polích a zahradách.“

„Hůře, kdyby se ani nám neurodilo. Kde pak hledati pomoci?“

„Jako letos“, podotkla Dobroslava.

„Ano, letošního roku se nám mnoho neurodilo na polích, a také nebudeme moci tolik rozdávati a půjčovati na věčnou oplátku, jako jiná léta úrodná“, přiznal se smutným hlasem Sezima. „Často přemýšlím, jak bude a jenom o to Boha prosím, aby počet mrazivých dnův ukrátil.“

„Však nepodobá se k tomu. Někrasa je dobrým pohod a nehod prorokem a vyslovil se nechvalně o letošní zimě. Všechny úkazy tomu nasvědčovaly, že zima potrvá hodně dlouho. Na čas přece náš asyl vypomůže a také les poněkud dodá potravy.“

„Je zapadlý hluboko do sněhu, zvěř suchá na kost, ptactvo na jih se rozletělo; les mnoho nevydá —“

V mazhauze bylo ticho hrobové. Jen ob čas hrklo v přesýpacích hodinách, a na věži se ozval táhlý hlas.

„Nebožtík otec, tvůj, Hroznato, děd vypravoval o velikém hladu v Čechách. Lidé jedli řemeny, loupali kůru se stromů, a rozemleli na chléb. Tak zle sice nebude, ale radovati se nemáme také proč.“

„Málo úrodné půdy“, na to děl Hroznata. „V Čechách dosud mnoho lesů, rybníků, pastvin, močálův, ale pole pomalu.“

„Jděme již spat“, navrhoval Sezima. Opět se dotekl syn tajné strůny otcovy. Pán hradu živou mocí nechtěl položiti ruku na lesy, by více pro poddané ornice zjednal. Hvozdy byly jeho živlem, lov takořka životem.

Když se Sezimova rodina do svých ložnic rozešla, u dohasínajícího krbu zbyl pouze vladyka s chotí Dobroslavou. Oba již spánek těkavý měli, a něco málo hodin k odpočinutí jim postačovalo. Prodlévali, jakoby druh druhu něco tajného říci měl, co jim na srdci balvanem těžkým leželo.

„Hodnou nalezl Hroznata manželku; hodí se k němu, všechny myšlénky s ním šetrně sdílí,“ počal rozmluvu Sezima.

„Budiž za to Bohu chvála!“ zakývala hlavou paní vladyková. „Takovou nevěstu jsem si přála pro našeho jednorozence.“

„Starý náš rod rozkvete opět v ratolesti. Však jsem se bál, že Sezimovo pokolení vymře synem naším“ —

„Prosím tě, nepřipomínej mi vzkazek těch neblahých. Ráda bych vše v zapomenutí vzala odvěké, ale nelze. Právě od svatby Hroznatovy opět a opět myšlénka ponurá vyhupuje se mi v duši, že jsme přece nedosti moudře a rozvážně jednali, zapomenuvše na slib, Bohu daný. Sen přetěžký nedávno tížil mě ukrutně. Ani svěřiti se nikomu nemohu s bolem srdce svého a před světem tvář lahodně a šťastně nastrojiti musím. Nejednou se mne Vojslava ptala, proč na řasách slza se mně perlí, musila jsem ku přetvářce útočiště vzíti, že lesklý sníh tolik na mdlé oko mé působí, že až slzy vynucuje. Jak bych mohla andělské duši té říci, že muže jejího v letech mladosti jsem Bohu zasvětila! Jak bych se styděti musila před čistou duší její, kdybych se přiznati musila, že jsem proti slibu jednala a spolu trest nebes na hlavu svoji, na veškeren rod povolala!“

Dobroslava vypukla v neďobře tajený pláč. Zapomněla, že jenom dubové pukly zdobené dvéře dělí mazhauz od komnaty Hroznatovy.

Sezima vytrhnuv se z myšlének, chlácholil stařenu, slzy ronící.

„Nepřipouštěj si bol tak k duši, by ti na zdraví neuškodil. Co se stalo, již se nedá odestáti. Hroznata, syn náš, ženat a pout manželských rozlomiti nemůže.“

„Prosila jsem tě, radila, všemožně usilovala, by's Hroznatovi ve známost uvedl, jakým slibem jsme se zavázali, když takořka mrtev se nám narodil a na prosby moje Bohorodičkou života nabyl, když mnohočetným neštěstím byv postížen, vždycky šťastně vyvázl a nám zázrakem byl uchován. Však ty jsi byl ku prosbám mým hluch i slep, ty jsi mně zapověděl, abych ani slovem Hroznatovi se nezmínila a tak v bludu požíval radostí, až manželem se stal, a bude-li nás Bůh trestati za nedodržení daných slibů, jistě zachvátí i oběť nevinnou.“

Znova paní ctná vypukla v usedavý pláč.

„Chtěl jsem rod zachovati, staral jsem se však také o své poddané, proto zatajil jsem vše před synem. Kdyby vymřel náš rod, pán snad necitelný a ukrutný tohoto hradu držitelem by se stal a mým poddaným zle by se vedlo. Nedávno Vojslava nazvala hrad náš asylem nemajetných a aby také nadále podobným útočištěm Teplá zůstala, proto jsem synu družku života vyhledal takou, která by stejně s lidem robotným soucit měla, jim hladu zakusiti nedala a byla paní milostivou a dobročinnou. Vojslava takovou opravdu je, zač Bohu dobrořečím neustále.“

„Ale slib náš? Což se nepamatuješ, jak jsme s dítětem dvouletým sami dva do kaple vešli, jak jsme před oltářem poklekli a sepjatýma rukama Boha prosili za pomoc a ochranu svému milovanému synu? Zapomněl jsi snad, jak čeleď služební na Hroznatu jako na dítě obětované s úctou shlížela, a že pověst o něm se rozšiřovala jak o divu nevídaném? Teprve když Hroznata zůstal jediným synem našim, počal jsi litovati, syna jsi vyučoval nejen v literách ale i ve zbraních, učinil jsi ho nástupcem ve zbožích rodinných a posléze i nevěstu jsi mu vyhledal. Pokud jsem mohla, bránila jsem ti, až jsi mně nebožce všechnu zbraň z ruky vymknul, tvrdě a Bohem se dokládaje, že tak činíš jenom k vůli poddaným, aby se jim dostalo pána milosrdného, a aby rod náš nevyhynul. Ale za vinu si stále klásti budu, že jsem ještě úsilovněji neodporovala, že jsem Hroznatovi před svatbou na

oči nepostavila, jakou podnikáme hru nebezpečnou a odvážnou. Nebyla jsem dost upřímnou a nyní trpím, i na mně stín viny, vždyť jsem byla matkou, a matce blaho dítěte musí na srdci ležeti jako vlastní duše spása!“

Sezima naslouchal tiše, skláněje hlavu na chrabrá prsa. Časem i přikývnul, jindy máchnul rukou odmítavě. Podobný boj v srdci jeho. Omluvy, jimiž dříve bouřící se svědomí ukájel, rozprchly se v dým, a holá skutečnost jevila se před zrakem poctivého starocha, který jenom z přílišné lásky k rodu a poddaným pozapomněl na slib, na přísahu ....

„Slyš, paní; Bůh je milosrdný a nechce nikdy neštěstí lidskému. Když jsme již slibu nedodrželi, a nyní jemu dostáti nelze v tom znění, v jakém z úst našich v hradní kapli vyšel, pozměníme jej v jiný, stejně důstojný a závažný. Promluvil jsem v té příčině s páterem Augustinem —“

„Ty, muži, ty jsi už jednal o Hroznatově slibu? Zajisté, že ani tobě není volno u srdce, a tíha na duši ti spočívá neúprosná.“

„Přiznávám se; jakási bolest sevřela mně duši v tom okamžiku, když syn můj milovaný přísahal Vojslavě věrnost a lásku manželskou do smrti. Jako maně na mysli mně tanula ona doba, kdy jsme s Hroznatou v kapli přísahali opáčně .... Slavnosti poněkud zaplašily moji starost a trampotu. Později jak tobě, dálo se i mně. Nevydržel jsem, abych potaz nevzal o věci tak důležité s knězem zkušeným, práva obeznalým a našemu rodu láskou a příchylností nakloněným. Vyznal jsem se ze všeho, ničeho nezapřev —“

„A jakou ti dal otec duchovní radu, jak tě upokojil?“ rychle se tázala Dobroslava.

„Uvažoval dlouho, na všechny okolnosti se vyptal do podrobna a pak řekl slova, jež dosud zní mně v uších: „Hroznata není ničím vinen, vždyť ani toho neznal, k jakému stavu byl určen. Provinili jste se vy, že slib Hospodinu daný v niveč jste obrátili. Poněvadž Hroznata již ženat a také slibům rodičovským dostáti nemusí, vy Boha milosrdného uproste a jinou obětí usmiřte.“ Tolik mně řekl a radu dal, abychom buď na dobročinný účel pamatovali, aneb modlitbami Boha usmířili. V každém však případě musíme žádati za uvolnění slibu, přísahou potvrzeného, bychom upokojení svědomí došli.“

„Hned tak učiníme a svatého Otce poprosíme, by sňal toto břímě s beder našich a nějakým možným závazkem nahradil. Takto bych nikdy pokoje neměla a se stále nejistě vrtkala. Máme statky, můžeme nadati chudý klášter, založiti nadace na věčné časy, zaříditi v chrámech oltáře, dáti na modlitby a přímluvy denní ....“

„Nebo smýti vinu ve válce s Turkem, odvěkým křesťanů nepřítelem.“

„Darovati lidem poddaným pozemků na slušnou výživu.“

„Vypraviti do Palestiny s vojskem křižáckým četu chrabrých ozbrojenců, by dobyli míst každému křesťanu posvátných.“

„Mnoho tedy dobrých účelů lze nám provésti, abychom došli odpuštění a syna zachovali a rod svůj uchránili před zhoubnou kletbou, jaká by stihla nás i potomky naše. Vyjednávej tudy prostřednictvím otce Augustina se stolicí papežskou, by co nejdříve přišlo prominutí a ještě za života našeho proveden byl skutek kající, který nám bude uložen.“

Dobroslava osušila slzy, hlas její zněl opět jistěji; vždyť doufala a naděje potravou života lidského.

V krbu dohasl oheň a hlásný oznamoval, jak těkavý čas pokročil do moře věčnosti. V komnatě bylo ticho jako v přírodě po bouři. Do rozbouřených srdcí nakapáno balsámu hojivého, za krátko bude vyléčena duše za všelikých bolestí a trapných nejistot.

Stařešiny se tiše modlili, děkujíce Bohu za blahý svit božské naděje.

V tom se ozářila obě čelní okna rudým světlem. Spolu na hlásnici se ozval táhlý hlas, volající, že neštěstí stihlo tichou krajinu v půlnoční době.

Sezima rychle přiskočil k oknu.

„Nepřítel aneb oheň!“

Také Hroznata přiběhl do mazhauzu. Ani si nepovšimnul, že rodiče dosud nepoložili hlavy ku klidnému spánku.

„V Nezdicích v plameni jedno stavení“, oznamoval, ruče spěchaje již po schodech na nádvoří.

Sezima vyšel na cimbuří, odkud čeládce rozkazy dával.

Kde kdo, na pomoc nebohým! Neujme-li se nikdo pohořelých, poskytněte jim přístřeší na hradě.“

Však nebylo ani třeba upomenutí. Hroznata s čeládkou hradní již spěchal ke bráně. Zaskřípala kola, spadl most a četa zbrojnošův ubíhala po umrzlé půdě. Sněhu bylo dosud na štěstí pomalu.

„Hle, příležitost se nám hned naskytla dělati dobré skutky“, řekl Sezima manželce, vstupuje do mazhauzu.

V krbu znova rozdělán oheň. Také Vojslava opustila lože pod těžkými nebesy a s Dobroslavou usadila se do křesel, jež před nedávnem opustily. Počkají, až se Hroznata vrátí — —

* * *

V Nezdicích bylo plno hluku a křiku, bědování a praskotu. Jediné jenom stavení chudáka Dobroně stálo v plamenech. Do nedávna ještě sousedé na besedě v chalupě byli, a babička bavila posluchače pohádkou, a sotva že ulehli, zář rudá je vzbudila a na výsost polekala. Sotva že životy uchránili a šatu pochytili k zakrytí nahoty. Vše v jednom plameni, a nebohá rodina stála podál, rukama lomíc a Boha za pomoc vzývajíc.

„Kam se podějeme v tak bídný čas, kdy zima na krku, obilí ohněm stráveno a nezůstalo nám, co by za nehet se vešlo.“

„Nebědujte, sousede, když nouze nejvyšší, pomoc Boží nejbližší.“

Sousedních stavení nebylo potřebí ochraňovati. Vzdáleny byly daleko a vítr jiskry ohnivé a chumáče kouřící na les zaháněl. Však ani zde nebezpečí nehrozilo, stromy sněhem již obaleny, a na mechu tolikéž pokryvka ledová. Trhali tedy ochotní sousedé trámy a zásoby dříví odklizovali, by rozpoutaný živel potravy nenalezal a úzkost nadarmo nemnožil.

V tom Hroznata s čeledí přichvátal. Ač oheň se menšil a jisker méně vyšlehovalo, přece noví ochranci chápali se díla, by aspoň k dílu ruky přiložili. Hroznata vyhledal mezi zmateně pobíhajícími lidmi rodinu pohořelou a Kytka Někrasovic Martu.

„Žebráky jsme, na mizině okamžikem! Kde nalezneme přístřeší, kde potravu pro děti?“

„U nás můžeš, Dobroni, přebývati do libosti s dětmi a babičkou.“ „A na hradě o potravu ti bude postaráno.“

Dobroň se rychle ohlédl a mladého pána spatřil. Sepjav ruce plačky zavolal: „Milostivý pane!“

„Již postaráno jak o výživu tak o nové stavení. Proto jsem přišel, abych vás potěšil.“

„Anděl potěchy!“

Stavení bylo brzo strháno, oheň uhašen a lidé se rozcházeli, hádajíce se, kdo dříve oheň zpozoroval. Stará Dobroňka malé popáleniny utrpěla, a proto Hroznata ji přinutil, aby s ním na hrad se odebrala, kde tolik let sloužila. Také prý se pro ni v zimě práce najde.

Když se výprava vracela k hradu, kdosi pohřešil nejmladšího společníka. „Kytka nejde s námi.“

„Snad se mu dobře vede na spáleništi. Ani s námi nepomahal, ale mezi diváky se prorýval, hledaje Marty. Nevím, neztratíme-li ho na hradě. Služba mu mnoho nevoní. Snad mu vystaví Někrasa chalupu, nebo ho do rodu přijme.“

„Když se mu lépe líbí sedlačení, proč by nevyměnil meče za ryč?“ řekl Hroznata, který rozmluvu zbrojnošů vyslechl.

„Ale nevděk to je od něho. Jako sirotek opuštěný byl na hradě přijat a vychován.“

„Otec jeho vždycky si přál, aby jeho syn meč při boku nosil a panstvo na koni doprovázel. Nejednou vyslovil toto přání a také synu na srdce je uložil“, vmísila se do rozmluvy Dobroňka s radostí na hrad pospíchající. „A proto by se měl jenom Kytka státi vojákem, že si toho přáli rodiče a službě vojenské ho zasvětili? Vážím si rozkazův a vůle rodičovské velice, ale v takových životních krocích k vůli poslušnosti blaho budoucího života bych nikdy nerozkotal.“

Čeleď umlkla, brána již se výpravě otevírala. Ještě jednou se ohlédli ke vsi. Jenom slabě poletovaly jiskry k oblakům.

Téhož večera byl hrad Teplá stečen jediným mužem, který nechtěje na zmrzlé půdě ložirovati, musil se vyšplhati na hradby. Odvážný onen skutek ani v dějinách nezaznamenán na věčnou památku.

V.

Na bránu teplského hradu zabušil počátkem zimy muž podivuhodný. Černá říza mu splývala od krku až k patám, jako apoštolu, z místa na místo putujícímu, na hlavě měl byret černý, na prsou kříž zlatý a jel na mezku kulhavém. Ve vsích vybíhali lidé podívat se na muže bělovlasého s vážnou tváří, dlouhým vousem a jiskrným okem.

„Kdo jsi, poutníče neznámý?“ zeptali se smělejší.

„Kdo že jsem? Hlas volajícího na poušti. Spravte cesty Páně, čiňte pokání.“

„Snad pomatenec anebo potulný kazatel?“

„Čiňte pokání hodné hříchů svých. Každý pahrbek budiž snížen a doliny vyrovnány. Však ne že by se přibližovalo království nebeské, ale že hrozná bída nastává nám.“

Tajemný muž snažil se mluviti slovy biblickými. Posluchačů měl kolem sebe hned plno k neprotlačení. Každá novina vábí, prorokované budoucí zlo získává vděčné posluchače.

„Co že nám přinášíš, posle neblahý?“

„Jenom zvěstovat jsem přišel, že nastala zkáza v Israeli. Kéž by hory padly na nás a pahrbky přikryly nás! Hříchové naši přinesli vše zlo a neštěstí. Přímo jdu z města Hospodinova, kde zázraky Vykupitel konal, kde každé místo pokropeno krví posvátnou. Abych zulíbal všechny stopy, jež cestou trnitou Spasitel vykonal na horu lebčí, na dalekou jsem se vypravil cestu s měšcem zlata plným a tímto mezkem nejbujnější ještě síly. S veselou myslí jsem ujížděl, nemoha se dočkati, bych popatřil na místo vykoupení. K uším mým málokdy zpráva dolétla ze světa, proto ani povědomosť jsem neměl, že Jerusalem s Palestinou, nám tak drahou, v rukou pohanův.“

V posluchačstvu nastalo nemalé zděšení. Mráz všech údy projel.

„Běda nám, nebohým! Oloupili nás pohané o skvosty nejdražší.“

„A zle nakládají s místy posvátnými. Jako kdysi Nabuchodonosor král, když stánek Hospodinův a nádoby posvátné poskvrnil. Proto jezdím krajem napomínaje jednak ku pokání, jednak ku pomoci. Nesmíme dopustiti, by hrob Spasitelův dále byl v rukou mosleminův. Zmužiti se musíme, povstati jako jeden muž. Kníže Břetislav mě posýlá k vám s pozdravem svým poslušným a věrným poddaným a se vzkazem ku všem statečným bojovníkům, aby s ním povstali, a až znamení dá, do pole vytrhli proti Turkům zbůjníkům ošemetným. Dobyti musíme míst drahých a přístup volný do Jerusalema zabezpečiti všem horlivým poutníkům. Jako prorok Jeremiáš nad troskami města plakal, tak truchlil jsem nad Jerusalemem, kde ohavnosť spustošení bují, a každý kámen nás vybízí k obraně a zachránění míst posvátných. „Zmužme se, podporujme hodně knížete a v den spásy shromažďme se četně pod praporem kříže!“

Řeč jerusalemského poutníka učinila na všechny hluboký dojem. Mužové stáli kolem s hlavami svěšenými na prsa, ženy tiše slzy ronily.

„Slibujete pomoc zbraním našim, chcete nám pomoci a vytrhnouti krví Spasitelovou posvěcenou zemi z rukou pohanských?“

„Chceme, slibujeme, pomůžeme, pokud síly naše vystačí.“

„Blahoslaveni jste za to, lidé dobří, zemí vládnouti budete, a vaše je království nebeské.“

Poutník požehnal lidu křížem, a muži i ženy klesali na kolena do sněhu, by přijali pokorně požehnání tajemného proroka.

Za chvíli opustil Nezdice poutník v dlouhé šedé říze a přímo ku hradu zaměřil. Dopadlo kladivo na bránu, a vrátník ohlašoval Hroznatovi příchod nějakého potulného pěvce, který by rád dlouhou zimu strávil pod krovem u teplého krbu.

„Ať vejde, máme konati skutky milosrdenství. Také se na hradě našem obživí a nám mnohou kratochvíli a veselí zjedná písněmi a žerty svými.

Spadl most, zaskřípala brána u veřejích, a poutník jerusalemský vážně vjížděl na nádvoří.

„Pokoj a požehnání domu tomuto od věků do věkův...“

Čeleď všechna byla shromážděna na dvoře, panstvo na cimbuří, by shlédli pěvce potulného, s jakými šprýmy a posuňky do hradu vjede. Již spustili smích na celé kolo, ale přímá postava a vážná slova zarazila všechny. Tak přece žádný pěvec nepočínal.

„Zlo a neštěstí nechť mine hrad tento a všechny v něm obývající.“

Muž v dlouhé říze vyňal kříž a požehnání dával na všechny strany. Již poznali, že se mýlili; vždyť ani loutny ani jakéhosi nástroje hudebního po boku neměl.

Hroznata rychle sběhl na dvůr přivítat muže tajemného.

„Co přivádí kroky tvé do hradu našeho?“ ptal se vladyka, přivítav poutníka.

„Žel, že poslem jsem neblahým. Ty, vladyko ctný, nebo tvůj otec, jistě jste přispěli pomocí nebo pážemi rekovnými na vybojování města Hospodinova. Mnoho vojsk, křížem ozdobených do Palestiny bylo vypraveno, Jerusalem také v moci křesťanů chrabrých byl po drahnou dobu od Gottfrida Boullonského až po krále Víta. Křesťanům tehdy volný vchod byl do města posvátného, a pohostinství milé přivítalo poutníky umdlené. Však zle nyní každému, kdo chce pomodliti se na Golgotě nebo jíti od domu Pilátova cestou křížovou. Spustošen stánek Hospodinův, Saladín dobyl země posvátné jako kdysi Filištinští ...“

„Marny všechny boje, nadarmo cedili křesťané krev svoji, výprav několik marně nákladem mnohým vyzbrojeno.“

„Všechno málo pro spasení duší nebohých. Musíme znovu a znovu přiložiti ruce k dílu. Křesťané jerusalemští volají nás, abychom jim pomohli a je vytrhli. Já z místa na místo putuji, všude vybízeje k nové křižácké výpravě. Hospodin svých věrných neopustí, ale dařiti je bude vítězstvím a slávou nehynoucí.“

„Buď tedy dvakráte vítán, poutníče jerusalemský; únava tě schvátila v lesích našich po cestách kamenitých; pocti dům náš návštěvou a užívej pohostinství našeho do libosti.“

„Cesta moje ještě daleka, na mnohých hradech zastaviti musím a v četných městech a vesnicích pobídnouti k boji za věc bohumilou. Dnes právě tamo v dědině nalezl jsem chrabré a ochotné k boji sedláky. Slíbili pomoc s pánem hradu. „Nemusíš se styděti za poddané své jako Gedeon za Israelské ...“

„Již jen vstup do domu, bys požehnání přenesl přes práh a vypravoval nám o Jerusalemě. Páni rády poslechnou. Čekali jsme, že pěvec nějaký zabloudil k nám a zatím ty, vítaný hosti, oblažil jsi nás. Žel, že jenom zprávy tvé tak neblahé.“

Kytka odvedl mezka do stájí. Na prahu potkal Dobrušku, na hradě již zdomácnělou a pracím všelikým uvyklou.

„Jaké neseš, babice, poselství?“

„Styď se, panoši, nyní na milostné schůzky a řeči pomýšleti. Což nevíš, že země svatá, po níž Spasitel kráčel, v nebezpečí?“

„A co mně po krajinách zámořských a bojích všelikých. Meč mně dávno z ruky vypadává —“

„Snad od té doby, kdy ti ho Ryzek z ruky vyrazil.“

„Jedibabo! Myslil jsem, že mně poslem budeš do Nezdic a v Někrasově statku holubičce nyjící pozdravy mé vyřizovati budeš, začež bych se ti dobře odsloužil; ale nyní se mi kliď z cesty, sice tě přetáhnu tady tím řemenem, kterým pocestný až z Jerusalema mezka přivlekl.“

„Zapomínáš, co jsem ti dobrodiní učinila, když jako sirotek na hradě nalezl jsi přístřeší a já zde služebnou děvou byla. To mám za to, že jsem ti mnohdy žvanek jídla podstrčila, tobě šaty spravovala,

tebe myla a jiným dobrodiním dařila! Pěkně jsi vypěstované kvítko, nevděčníku! Teď ti jsem jedibabou a dříve jsem ti byla dobra.“

Kytka se na chvíli zarazil, však aby nedal na sobě znáti, že Dobroňka tala ho do živého, pouze odsekl:

„Před lety jsem já jedl chléb milosti a nyní ho jíš ty. Nemáme si co vyčítati.“

VI.

Poutník jerusalemský k nemalé radosti domácích na hradě uvázl. Do rána napadalo sněhu dospělému člověku po pás, všechny cesty zaváty velikými hromadami sněhu, a ještě se sypalo s oblaků celý den. Teď se teprve dostavila nejkrutší zima. Chaloupky ani viděti nebylo, na lesech spočíval těžký obal sněhový.

Dvorní chasa bavila se vyvážením sněhu z prostranného nádvoří. Večer měla přístup do mazhauzu, by vyslechla poutníka, jak vypravoval o Libanonu, Betlehemu, jezeře Genesaretském a jiných posvátných místech v Palestině. Zbrojnoši rádi naslouchali, těšíce se, že brzo některý z nich proti pohanským vojskům bojuje, zemi svatou na vlastní oči spatří.

Však do ohnivých slov poutníkových časem příliš nápadně zakašlal staroch Sezima. Také se nějak tratil jako věrná družka jeho Dobroslava. Čeleď netrpělivě krčila rameny. Ovšem svoje léta měli oba, ale vladyka by v pohodlí a dostatku mohl déle žíti než leckterý rob v podhradí, který musí snášeti všechny trampoty pozemské. Dobroňka jako vyhlášená zaříkavačka, polámaných údů napravovatelka a nemocí všelikých zažehnavatelka, nejednou zavolána do panských komnat, aby své umění na vladykovi dokázala a odvarem bylin hojivých bývalé zdraví mu nahradila. Dobroňka ráda by pomohla — aspoň opakovala to bezpočtukráte — ale zásoba květin polních, listí stromových a kořenů zemských neblahým ohněm za své vzala, a stařena nadarmo se sháněla po šalvěji, mateří doušce, jitrocelu a jiných osvědčených prostředcích proti „dýchavičnosti.“ Došla do Nezdic a přinesla závitek suchých bylin od Někrasů. Stařešiny prý také v dusné světnici postonávají, ale pro vladyku by poslední sehnali. Kytka na zahrádce Juditině hlubokou jámu ve sněhu vykopal, aby se dostal na nevadnoucí mátu a košatec. Za to mu Dobroňka od Marty pěkné pozdravení vyřídila se vzkazem nemnoho veselým. Dochází prý k Někrasovům ženich ze sousední dědiny a pomýšlí Martu do statku nevelkého odvésti jako choť milenou.

Jako Sezimova nemoc náhlá a nečekaná mocně pohnula všech myslemi na hradě, tak zpráva Dobroňčina působila na jinocha v službě hradního zbrojnoše. Kdyby aspoň cesty se polepšily a prostředky léčivé mohly opatřeny býti pro nemocného vladyku. Zatím na ošetřování a léky Dobroňčiny úplně spolehali.

„Zdraví let mladických nikdo mně nevrátí“, ujišťoval Sezima rodinu zarmoucenou. „Když dub vyšeptalý s kořeny podťatými, nic jiného mu nezbývá, než vyvrátiti ho a jiným nahraditi zdravým a svěžím. Dosti zažil jsem dnů veselých i strastných, rád složím hlavu ustaralou pod drn a odpočinu si po mnohých prácech a starostech.“ Také host, na hradě uvázlý, pomahal nejednou radou, aby Sezimovi se ulehčilo. Na dvoře bylo zamrklo mezi služebnictvem. Jindy se bavili za dlouhých večerů zimních buď v kovářově kobce ve bráně nebo

u společného krbu v čeledníku. Nyní docházeli do komnaty panské, naslouchali poutníkovým rozpravám, ale musili hleděti na bledou a strhanou tvář pánovu a pozorovati starost, spočívající v obličeji stařeny Dobroslavy. Tato jinak velmi zbožná ale poněkud bázlivá paní přičítala již nemoc manželovu trestu, jejž Bůh na hrad sesýlá. Klid, jehož dobyla před krátkým časem, rozprchl se, obava usedla na mysl jako krev ssající netopýr. Stařena se trápila, s bolem svým však nikomu se nesvěřila; proto veškera tíha jeho spočívala na její ustaralých bedrách.

Ještě že poutník z dalekých krajin východních oživoval trudný čas na hradě, vypravuje o světě neznámém, bojích s pohany, mravech východanů, cestách dobrodružných k obveselení a poučení četných a horlivých posluchačů.

„Ani nelze uvěřiti, jaká svatá bázeň a opět nevýslovná radost projme člověka, když na posvátnou půdu v Palestině vkročí," končil jednou poutník delší vypravování o svaté zemi. „Prsa se nám úžila, dech se tajil, a krok náš nejistý byl na půdě, krví Spasitelovou skropené. Ó těch míst posvátných! Neuvidím jich snad, ale přece vydobyti bych jich chtěl vší silou svojí. Kéž by knížata a králové svorni byli, společně proti Turkům vytrhli a na hlavu nepřítele porazili jako Judas Machabejský — kladivo na vojska Antiochova! Žel, že tolik nesvárů mezi křesťanskými panovníky! Sebe navzájem ubíjejí, zatím co Jerusalem lká pod půlměsíce jhem přehrozným."

Poutník se zamlčel, hlavu sklonil, a čeleď se rozcházela. Za dveřmi pronášela hlasité úsudky a dojmy.

„Jak jsem starý chlap plešatý, hned bych do Palestiny vytrhl a bojoval junácky. Tak mě slova ta rozehřála."

„Však vytrhne mladý pán náš, a touha tvoje uskutečnění dojde. Turecký jatagan dříve ti ku slávě věčné dopomůže."

„A kdyby jste všicci doma zůstali, kdyby ani náš Hroznata nevytrhl, já jistě do Palestiny potáhnu. Škoda, že Ryzka zde není. Byl by soudruhem vítaným. Do jara se vrátí a pak najisto vyjedeme." Zbrojnoš bělovlasý zařinčel mečem na zmrzlé půdě.

„Ne tak rychle; výprava křižácká není pohromadě za rok. Přípravy bývají dlouholeté, vůdcové se hádají o přednictví, a vojsko zatím malatní. Také nyní tak rychle nebude pohromadě." — —

Když se čeleď vytratila, v mazhauze jenom rodina vladykova s poutníkem zbyla. Do oken bušil vítr, noc pokročila. Však nikdo ještě na spaní nepomýšlel. Sezima v kožešinách zahalený seděl v lenošce pohodlné a poblíže hned Hroznata s Vojslavou, jíž se počalo na hradě líbiti. Dobroslava s Juditou po pravici a levici hostově.

„Toužíte také snad věděti, kdo jsem," počal po chvíli poutník. „Řekl jsem vám, že hlasem, volajícím na poušti se nazývám, ovšem nyní světem putuji za účelem, vám známým, abych pohnul také Čechy k boji za svatou zemi. Náležím však do řádu sv. Norberta —"

„Tedy mnich?"

„K takému mě Bůh služebníka nehodného úřadu vyvolil. Tato země není vlastí mojí, zrodil jsem se ve Španělích. Však řeči české poněkud přiučil jsem se dokonale od poutníka Čecha, který s mečem v ruce do Palestiny putoval. Léta jsou již tomu. Nepořídili jsme mnoho. Přidržel jsem se poutníka toho, a byli jsme věrnými přátely. Vladislav kníže vrátil se s mnohými domů, já a druh můj Někrasa s vojskem

Konrádovým do Palestiny se přece dostali. Však příliš předbíhám, musím počíti od let mladosti své.“

„Dovol, otče duchovní“, ozval se Hroznata, „řekl jsi, že přítel tvůj bych Čech, jméno měl Někrasa“.

„Ano; Jiří Někrasa se jmenoval a Čech rodem byl.“

„Nedaleko hradu našeho v dědině, nám poddané, také rod Někrasův od nepaměti na statku dost obstojném přebývá.“

„Bratr hospodářův před lety do světa odešel, nemoha se pohodnouti o staršinství a poručenství nad rodným jměním. S námi krátký čas pobyl na výpravě proti Němcům, pak naverbovati se dal rytíři, kterému válka řemeslem a boj denním chlebem. Domníval jsem se, že dávno zhynul sečnou ranou nebo starobou. Snad to týž, který s tebou, pane, do svaté země putoval.

„Rozličné jsou cesty Páně. Lidé druhu toho těkají světem po bojištích a dobrodružstvích. Tenkráte Někrasa dělal tuhé pokání a svědomí, jež ve válkách příliš široké bývá, očistil asi a upokojil. O čemsi podobném z mládí svého, zdá mi se, také se zmínil; avšak zpráva ta v hlučných bitvách ohlušena byla, a teprve nyní z paměti ji vybavuji.“ „Odpusť, že jsme tě vytrhli. Chtěl jsi o sobě vypravovatii; libo-li pokračuj, v nás posluchače bedlivé nalezneš.“

„V daleké tedy cizině zrodil jsem se z rodičů zámožných. Bratři i sestry drahé dobře si stojí; já byl nejstarší a rodičů největší radostí. Bůh je již na věčnost povolal. Hned záhy učil jsem se oštěpem mávat a také zručnosti jsem nabyl v umění tom. Jednou v nešťastný den na koni jsem se prohánĕl prudce a spadnuv, po delší dráhu smykán jsem byl po polích. Leknutí rodičů bylo nemalé. Polo mrtvého odnesli mě plačící mateři do klína. Máti moje vždy velmi zbožného ducha byla, v úzkostech o život můj klesla před obraz Bohorodičky a slíbila svatosvatě, že uzdravím-li se, službě Boží mě obětuje jako Anna syna Samuele . . .“

„Máti tvoje, pane, že tě obětovala?“ rychle se tázala Dobroslava, jako by vlastním ušim ani nevěřila.

„Tak jest, a slibu tomu dostáli jsme oba.“

Sezima s Dobroslavou významně na sebe pohlédli. Paní náhle pobledla, a Sezimu kašel suchý zachvátil.

„Od té doby, když jsem s koně nešťastně spadl, jakobych se proměnil, netěšil mě meč a krunýř, ku knihám jsem raději sedal a když jsem povyrostl, do řádu otců praemonstrátů jsem vstoupil. Velmi záslužný to řád a již také hodně rozšířen. Zakládá nejraději kláštery v místech dosud méně přístupných a tolikéž málo obydlených. Nejen že u nás knihy opisovány, a rozličné vědy pěstovány, řád náš mýtí lesy a neúrodnou zemi v půdu dobrou obrací, cesty zavádí do koutův odlehlých, rybníky nepotřebné vypouští, bařiny vysušuje a lid vyvádí z krajin, hustě obydlených, do dědin chudých kolem svého kláštera. Za krátkou dobu veškeré okolí se oživuje, lid bohatne, země přináší mnoho užitku.“

Hroznata si vzdychnul. Poslouchal napjatě s chotí a Juditou. „Klášter svých poddaných chrání před nepřítelem, chudým poskytuje hojné almužny, utiskované hájí před pronásledovatelem. V čas nouze hrnul se k nám lid davem, a pokud naše zásoby stačily, všechny jsme podělili.“

„Pravý to asyl — kláštery vaše.“

„Také jsme mládež učili rozličným, užitečným vědomostem. V klášteře byla i škola, z níž se šířila vzdělanosť mezi poddanými. Nechci se chlubiti, zásluhy kláštera vynášeti, ale napadlo mně, že zde v Čechách západních, v tomto kraji, mnoho dosud zalesněném a nepřístupném, náš klášter mnoho dobrého by způsobil. Ovšem staráte se o potřeby tělesné lidu okolního, třeba však také zde poučovati lid ve škole, naváděti k užitkování půdy a vzdělávání všestrannému.“

Sezima se vytrhl z myšlének. Všechnu řeč o klášteřích přeslechl a nyní jakoby se vzpamatoval, rychle se tázal: „Zajisté že otec tvůj měl několik synův, a rod váš odchodem tvým nevyhynul?“

„Mladší bratr vládne dědictvím oteckým.“

„A jsi, pane, spokojen ve stavu svém?“ ptala se Dobroslava.

„Jak náleží. Poslechl jsem jednak rodičů a vůli jejich plniti vždy za svaté jsem považoval, jednak jsem byl nakloněn vezdy tichému životu klášternímu. Sešedivěl jsem v cele, zabývaje se nejvíce kreslením počátečních písmen čili inicialek v knihách, jež můj spolubratr v Kristu dále dopisoval. Učil jsem ve škole a v mnohých jazycích dovedu mluviti. Když potřeba kázala, odložil jsem i štětec a chopil motyky. Později jsem následoval vojáků do výpravy křižácké a od té doby jsem mateřského kláštera nespatřil. Za životní úkol jsem si ustanovil a od představených si také vyprosil, abych mohl procházeti krajiny a hlásati jako prorok starozákonní, by národové křesťanští se rozpomenuli, svaté země vybojovali a tamní křesťany osvobodili. Petr amienský jest mně vzorem ... Až vyplním, co jsem si předsevzal, uchýlím se opět do kláštera, bych tam složil kosti své.“

„Jak šťasten!“ zašeptala Dobroslava.

„Jeho rod nevyhyne, třeba se obětoval“, dodal tiše vladyka.

„Jednotvárný to život chudého mnicha. Nyní o nic jiného neprosím, než aby brzo zima hlavu srazila, a já mohl dále a dále a všudy nalezl tak ochotných lidí a horlivých křesťanů jako zde u vás na hradě a sousedních dědinách. Tenkráte výsledek zbraní křesťanských korunován bude výsledkem žádoucím.“ (Pokračování.)

Z let probuzení moravského.

Příspěvkem k historii české literatury na Moravě

načrtl **Jan Halouzka.**

(Věnováno památce † prof. Jana Havelky.)

(Pokračování.)

Nyní uvedu zápisky zvěčnělého J. Havelky úryvkem: „František Vaněk má tu zásluhu, že severní Morava jest poměrně tak obudilá. Já sám jsem do roku 1857. byl co do probudilosti nijakým. Čítával jsem sice již za děckých svých let českých knih hojnosť, také bývalo v Lošticích již před r. 1848. pravidelné divadlo české, a bratří Schönhofrové Jan a Josef ukazovali se u nás jako národovci přehorliví, kteří na mně ne málo působili, — ale vlastenecké vědomí přece ve mne dřímalo. Tu ve III. gymn. třídě dostali jsme z dějepisu prof. Vaňka. Vyučuje nás v historii jen tu i tam prohodil myšlénku —

reminiscenci z dějin vlasteneckých, a myslím, že ani jedno z těch zrnek nepřišlo na zmar. My začali jsme rozpomínati se a cítiti znenáhla jako Čechoslované. Ale to první probuzení jevilo se u mne jediné tím způsobem, že dal jsem se do sepisování německého. Byli jsme tři spolužáci, jižto jsme si utvořili kruh a psávali německý časopis „Muse“ zvaný. Na vzájem jsme si ty práce kritisovali. Byly to pouhé pokusy. Ale jinak se již tehdy změnil směr můj v ten smysl, že nečitával jsem tolik knih německých, nýbrž se zálibou pídil se po českých knihách a kupoval je mnohdy za poslední krejcar. Pravý převrat stal se se mnou teprv r. 1859., když v třídě páté prof. Vaněk vyučoval jazyku českému. Tu probudilo se vědomí mé vlastenecké k úplné síle a jarosti, a nejinak dělo se i při spolužácích mých. Časopis „Muse“ už dříve zašel, a tak majíce toho horoucího, citového materiálu bez konce, založili jsme si od nového r. 1860. nový český časopis „Fialku“.[1]) „Fialka“ nás bavila pak až do r. 1862. do třídy osmé, kdež jí starosti o maturku učinily konec. Některé básně z ní otisknuté byly ve „Hvězdě“ a „Koledě“, ale tuším, že všechny pokusy tehdejší nestojí za mnoho.

S „Fialkou“ souvisel napřed spolek jakýsi a ředitel Vybíral dovolil nám, že v prázdné dny mohli jsme se shromážditi v určité síni gymnasia, a tak vespolek cvičiti se v deklamování a v kritisování svých prací. Než nevím, kdo nás pomluvil a očernil; ředitel ač nerad, jak jsem na něm pozoroval, asi za dva měsíce povolení své zase odňal. Zároveň však pravil nám, že ničeho nemá proti tomu, abychom se doma podobným způsobem cvičili dále“.

Pak zůstali „Fialce“ věrnými toliko: Frant. Oščádal, nyní prof. v Přerově; krajan Havelkův Jan Karkoš, nyní katecheta ve Vídni; Frant. Pataníček, nyní nadučitel v Koryčanech; Ant. Prečan, nyní inspektor gymn. ve Tveri na Rusi, — a Havelka. Karkoš v kritice byl nedůtklivým a brzo hlouček literní opustil. Také Pataníček odstoupil. Ostatní scházívali se pilně v bytech svých. Velmi oblíbeny byly jim tehdejší „Humoristické listy“ a spisy Hálkovy.

„Pravou revoluci učinily první české „Národní noviny“.

Časopis tento vymohl prý Rieger, podav pamětní spis císaři pánu, v němž za samostatný, úplně neodvislý list politický žádáno bylo. Pamětní spis ten dal prý prof. Vaněk studentům opisovati a po venkově rozšiřovati, což veliké pohnutí a obuzení u lidu našeho vyvolalo. Výsledek cesty Riegrovy byl dobrý; — císař pán povolil vydávati zmíněný už časopis. Čísla prvá s pravou bouří vítána byla studentstvem olomúckým. „S nemalým nadšením, jakéž ani dosti vylíčiti nelze, četli jsme čísla Nár. novin od první až do poslední litery“, pravil mi jednou prof. Havelka — a dodal k tomu, že se nelekal do bytu professorova jíti a novin sobě vypůjčiti.

Za nedlouho však omrzela se politika, — a sympatisováno více s belletrií.

„Ponenáhlu ruch národní v Olomúci jeviti se počal také na veřejnosti. Začali jsme nositi na krku červené a modré stužky s třepením zlatým nebo stříbrným, na hlavě buď kulaté klobouky s třapcem, nebo modré, premované přemyslovky. Také čamary se počaly mezi námi

[1]) Pamatuji se, že mi † Havelka říkával: „někdy napsal jsem za den několik básní!“

vyskytovati. Napřed byly věci trpěny, později však, když mezi studenty, Čechy a Němci, začaly odtud třenice povážlivé, nastalo veliké stíhání odznaků národních, což je ovšem činilo jen lákavějšími. Vždyť takto bylo velmi snadno trpěti za národ a vlast, jak jsme se domnívali. Do zbytečné takové kolise s ředitelstvím gymnasiálním často přicházel jmenevitě Al. Balcárek. Z jiných tehdejších spolužáků svých jmenuji: Frant. Bartoše, nyní prof. v Brně a Frant. Vinklera, jenž byl nejčilejším národním agitatorem mezi námi; nyní jest okresním sekretářem na Mělníce v Čechách.“[2])

Roku 1874. zavedl v Olomúci Em. Miřiovský „Besedu“, vycházející z počátku přílohou k „Našinci“, kteráž za svými předchůdkyněmi — v Brně zanikla, jakkoliv redakcí výtečnou vedena byla. (Vl. Šťastný.) Po „Besedě“ založil Havelka rovněž v Olomúci r. 1876. „Koledu“, kteráž se dožila šesti ročníků, a taktéž ku konci svému jednu dobu v Brně se tiskla. Havelka redigoval „Koledu“ původně sám, a chtěl zvláštním směrem lidu přiměřeným list tento zdokonalovati. Veškery síly věnoval tomuto časopisu — než byv zneuznáván ve svém krásném a zdravém podniku, odevzdal list redakci jiné.[3])

Jasno každému, že počátky belletrie na Moravě pěstované byly prasmutny. Už už žalovali mnozí vlastenci a hořekovali nad bídným osudem české belletrie na Moravě. A bylo to skutečně k pláči, že sobě Morava nedovedla udržeti jediného alespoň časopisu belletristického! Než nebylo přece Moravě tak usouzeno; v zátiší vypučela skromná růžička, o níž nikdo napřed nevěděl, a ona vůní líbeznou

---

[2]) Každý dosud považoval ředitele Vybírala za zhoubce kde které české myšlénky, za stihatele Balcárkova. Než opak toho vidíme už po tom, že Vyb. dovolil studentům do budovy gymnasiální se scházeti k účelům čistě vlasteneckým; že policií vybídnut, aby rázně zakročil, tak neučinil; a konečně, že neodolav proudu národního hnutí mládeže gymnasiální na odpočinek byl propuštěn. Čechové sosnovali veliké ovace Vybíralovi při odchodu jeho. Vybíral byl nad míru shovívavý, jen demonstrací žádných netrpěl. Shovívavosť jeho přinesla mu předčasný odpočinek a haldy vylhaných pomluv. Soudní lidé jsou toho mínění, že Vybíral jednal vždy korrektně, — jinak byl by snad vyvolal krvavou rvačku mezi rozkvašenými jinochy obou národností. Balcárek rozkazu ředitelovu nijak podvoliti se nechtěl a proto byl zastížen důtkou, i počal z té příčiny naříkati, že jest pronásledován a nechtěl se maturitě podvoliti.

[3]) „Možná kdybych byl měl dosti vytrvalosti ve směru svém, že by „Koleda“ nyní již byla ujala se mezi lidem naším přehojně. Takto posud podobného orgánu není, a ten obyčejný směr, jaký z moci pro „Koledu“ byl žádán, přivedl list jen ku časnému hrobu.“ (Záp. Havelkovy.)

Do „Koledy“ ukládali jsme příspěvky své básnické jako studenti olomúckého gymnasia ze spolku „Uměny“, kteráž převedena byla od českých studujících z německého gymnasia na české. V „Uměně“ vydávali jsme svůj časopis „Háj“, sborník to prací literních. Scházívali jsme se v neděli odpoledne v síni učební, — tam předčítávány práce a zároveň posuzovány. Ku konci každé schůze volen byl zpravodaj, kterýž důkladnou zprávu o schůzi jakož i posudek čísla posledního napsal a v příští schůzi předčítal. Upřímné schůzky lit. jednoty „Uměny“ nikdy nevytratí se mi z paměti. Členů bylo vždy asi deset — a spolčování jejich tajností. O kom vyzvědělo se, že „má ducha básnického“, že píše — ten povolán do jednoty — a od té doby patřil mladé generaci spisovatelské. Dnes vidím některé z tohoto malého hloučku v literárním ruchu dosti činně a zdárně vystupovati. Přispivateli do „Háje“ za mých časů byli: Troubecký (Dr. Frant. Vysloužil), Vněslav Hostivít (Frt. Táborský), Jan Těšetický (Jan Halouzka), Popelov (Jan Kosina), Brádelský (Jos. Klvaňa), R. Lubinský (R. Parma), Milčanský (Frt. Římský), Zdeněk Rakovec (Rom. Dubový), Jaroš Pavlovský (Ed Volek). Zda do dneška „Uměna“ existuje, nevím. Zakladatelé „Uměny“ byli tuším student Stratil z Nákla a soudruzi. Pokud se vím upamatovati na zprávy prvých let spolku, scházívali se členové v bytech svých.

ponenáhlu přivábila k sobě mnohé zvědavce. A dnes všude rozdechuje libovůní, — a vzrůstá v růži stolistou. Jest to „Obzor“ brněnský znamenitým básníkem V. Šťastným redigovaný. „Obzor“ vyplňuje nám uprázdněnou dávno mezeru — a výtečně representuje belletrii českou na Moravě. Četl jsem kdesi: „Korunou zásluh Vl. Šťastného jest založení poučného a zábavného listu „Obzoru“ roku 1878., v němž nejvýtečnější síly literární na Moravě ukládají klassické výplody bohatého ducha svého.“ Kéž by se stal „Obzor“ velkým listem katolickým illustrovaným! —

Vedle časopisů poučných a zábavných lépe dařilo se na Moravě řekl bych listům více odborným.

Po letech šedesátých měli jsme listy tyto: „Mor. Orlici“ (r. 1862. redaktor František Uman, a roku 1863. Jindřich Dvořák), „Olomúcké noviny“, „Moravu“, „Moravana“ (v Olomúci), „Úřední noviny moravské“, „Obec“ (týdenník u Foustky) 1866., „Vosu“ (list politicko-humor. r. 1864. za redakce R. M. Kříže), „Listy učitelské“, „Pěstouna“. Měli jsme almanahy: „Almanah“ ve Vídni (red. Frant. Kubíček, Peček, Studnička) r. 1861., „Almanah slavnostní učitelský“ V Brně r. 1863. A. K. Vitákem pořádaný, Slav. album: „Cyrill a Method“ v Brně r. 1863. redakcí Frant. Kubíčka a M. B. Kříže.

Rokem 1868. počal vycházeti v Kroměříži (1. březnem) časopis obsahu záb. poučného „Věstník moravský“. Exemplář dostal se mi do ruky přičiněním prof. Havelky. Divno, že „Věstník“ úplně vymizel, a že ani u lidí není zachován, u kterýchž bychom na jisto podobného druhu knihy hledali. Z toho vidno, jak mnoho nám uchováno bývá tiskopisy periodickými. Poukazuje se vezdy k tomu, že památky v časopisech otisknuté na věčnou paměť zachovány jsou, že netřeba zvláštních knih pamětných zakládati. Klamné mínění toto zvráceno poukázaním k tomu, že časopisu před málem tisknutého ani u nakladatele více není. Jak dlouho „Věstník“ vycházel, nevím; zastihl jej osud časopisectva moravského. — Blahodárně působil časopis theologův olomúckých „Cyrill a Methoděj“, založený r. 1868. 1. prosince, — a svěřen redakci Josefa Kubánka, a později Karla Kráčmera. List ten osvěžil nadšení cyrillomethodějské. Za krátko „C. a M.“ zanikl — a místo něho brněnskými alumny vydáván lithografovaný časopis „Museum“, do něhož činní členové literárních jednot theologických své příspěvky zasýlají; od nedávna vychází „Museum“ tiskem. Kritiku o celém ročníku podává kanovník Dr. M. Procházka. Kolik „Museum“ prospělo mladistvým theologům na vytříbenou — toho dokladem před krátkem vydané almanahy bohoslovců brněnských i olomúckých. Jestiť „Museum“ skvělým svědectvím o čilosti podnikavých a pilných studujících bohovědy; jestiť ono nejpádnějším odůvodněním činnosti duchovenstva jak na poli církevním tak na poli národním. Ostatek jisto, že literatura česká, její síla oživující a sebevědomí, i přesvědčení vlastenecké po výtce z čistých a poctivých snah duchovenstva vytryskly. Nejlépe dosvědčili bychom věc statistickým sepsáním mužů zasloužilých, — a uviděli bychom, jak duchovenstvo převládá. A velmi nejapné mluví ten, kdož osměluje se tvrditi, že ochablost vládne v nynějších seminářích a kněžstvu.[4])

[4]) Veškera činnost bohoslovců moravských usjednocuje se (mimo řádné studium) v „literárních jednotách“, kdež předčítány bývají práce, a pak rozborným

S potěšením znamenáme dále ustavičné sílení a mohutnění uvědomění národního — šířeného najmě tiskem naším. R. 1869. založen výtečný „Časopis Matice Moravské“, z něhož několik eminentně vědeckých spisů vyšlo. Roku 1873. počal Havelka vydávati učitelský list „Komenského“, o jehož výtečnosti dávno proslovena mínění. Velmi rázně zakončen proslov čísla 1. r. 1873.: „Již tedy ve jménu Páně mužně vydáváme se na pouť svou, pevnou chovajíce důvěru, že k dílu ušlechtilému více rukou se přičiní, než by tomu rádi byli ti, kdož nepozírají výše, nežli k sobě samým. Jakmile Havelka směr „Komenského“ poněkud ustálil, byl nucen pro veliké své zaměstnání list jinému redaktoru svěřiti. Dnes rediguje „Komenského“ p. Slaměník velmi obezřetně a pilně. Kéž zastává se „Komenský“ ustavičně těchže zásad, jakéž jemu dány snaživým a neúmorně pilným Havelkou. Komu známy oběti, jakýchž Havelka „Komenskému“ přinášel, ten zajisté vysoce ocení list onen, a nikdy nezapomene vzácných tendencí Havelkových. Kéž sobě tento list hodné naše učitelstvo české navždy udržuje.[5])

I posledním časem literatura česká na Moravě pěkně zkvétá a se rozvětvuje. Velmi důstojně zastupují historii Brandl, Dudík, Matěj Procházka; jazykozpyt Bartoš, Prasek (nyní v Opavě); starovědu Dr. Wankel; poesii Jan Soukop, Jan Nečas, Vl. Šťastný, Fr. Kyselý; povídku V. Kosmák, Stránecká; kritiku Bílý, Vychodil, Hlavinka; filosofii Dr. Kadeřávek, Dr. Pospíšil; theologii monsig. Dr. Th. Kohn, B. M. Kulda, Dr. Janiš. Svorné působení učenců jen z části tuto jmenovaných možno říci i profanních zakotvuje ve zdravé snaze křesťanské.

„Zábavná bibliotheka“ přináší povídky z péra i spisovatelů nejslavnějších. „Bayerova bibliotheka moravská“ slyne všude zdařilým výborem. Vránou založené „Literární listy“ — dále „Vesna“, „Národ a škola“ jsou valně rozšířeny a zamlouvají se obsahem podařeným. Velmi nadějně vystoupil P. J. Vychodil „Hlídkou literární“. I ta mládež naše poštědřena „Strážným Andělem“ a nejnověji „Přítelem dítek“.

Zřejmo z toho, jak valně se zmáhá ruch literární na Moravě v době poměrně velmi kratičké. Bůh dej, aby na výsluní příznivém i dále česká literatura na Moravě rostla a docházela všady (!) spravedlivého uznání! Politické listy moravské zastoupeny jsou: „Hlasem“ (denník a týdenník — Brno); „Mor. Orlicí“ (denník — Brno); „Našincem“ a „Pozorem“ (Olomúc); „Hlasy z Hané“ (Prostějov); „Mor. Slovačí“ (Hradiště); „Obecnými Novinami“, „Dělníkem“ (Brno); „Kroměřížskými novinami“. (Dokončení.)

---

posouzením k tomu zvoleného výboru buď k tisku uchystány bývají čili nic. Některé zvláště zdařilé práce bývají odměňovány. Velmi záslužné bylo pobádání theologů olomúckých k neúmorné činnosti zemřelým vlp. Šustalou, jehož dobrá ruka jednotě mnoho poštědřila. — Velmi blahodárně vystupují bohoslovci zakládáním knihoven venkovských.

[5]) Myšlénka: zaraziti „Komenského“ byla Kosinova (jehož činnosť na Moravě známa přeznáma, jehož jméno na vždy oslaveno „Hovory olympskými“ — ale Havelka ji uvedl ve skutek. „A nebylo tu nikoho, kdoby byl měl chuti podstoupiti práci podobnou.“ Jelikož Kosina jinak zaměstnán byl — psal Havelka po výtce sám. Roku 1877. přijal Havelka mimo redakci i náklad „Komenského“, — a tu z roztodivných příčin a vinou osob jiných uvalil na se dluh 800 zl., což dlouho splácel krvavými groši. Konečně vzdal se Havelka redakce — a přispíval hojně do „Komenského“; považoval pořád „Komenského“ za dítko své.

Z lehkého světa.

Napsal
B. K. Tichý.

(Dokončení.)

Housenky nočních motýlů jsou vůbec zvláště škodlivé, jak z následujících dokladův uvidíme. Bourovec prstenčík (Gastropacha neustria), bledežlutý s tmavým pruhem na obou křídlech, klade perleťově lesklá vajíčka po několika stech v prstencích na větvice. kde lepkavou hmotou je přilepuje. Z nich líhnou se v dubnu následujícího roku housenky, které pohromadě ve společném předivu žijí a celé větve našich ovocných stromů do hola ožírají. Jsou všude hojny. Bourovec borový (Gastropacha pini) jest hnědý, s pruhovatými, bílou skvrnkou opatřenými svrchními křídly, vůbec dosti přibližně a pro něho prospěšně zbarven jako kůra borová, v jejížto puklinách také ve dne se sdržuje. Veliká, svazečky chlupů posázená housenka jeho způsobuje zvláště

ve mladém boroví náramných škod. Schrupe úžasné množství tvrdého jehličí jak na podzim, tak i, když byla v mechu lesním přezimovala, následujícího jara. Celé lány pěkných lesů její zhoubnou činností mohou vzíti za své, neboť žere v pravém slova smyslu bez ustání s chrupotem a mlaskotem slyšitelným. Když se chce zakukliti, připěvňuje zápředek na větvici tak, jak na obraze jest viděti.

Drvopleň vrbový (Cossus ligniperda), šedavě zbarvený, s černými pruhy na zadku, má housenku přes 10 ctm. dlouhou, červenohnědou, s černou hlavou silnými kusadly opatřenou. Jakmile se vylíhne z vajíčka mezi korou uloženého, ihned jme se prožírati do

dřeva, jež prohlodá skrz na skrz. Jest náramně žravá a potřebuje k svému dorůstání 2 až 3 roky, pročež jest tím zhoubnější. Zakuklení děje se pod korou v jemném pletivu z úlomků dřevěných. Žije ve dřevě vrb, jilmů, smrků i ovocných stromů. — Podobně počínají si housenky drvopleně topolového a madalového; však také více než polovice všeho svalstva jejich jest ve službách kousacích ústrojů!

Bekyně velkohlavá (Liparis dispar), která na kmenu dubu sedíc, na obrázku vyobrazena jest pohromadě s pěkně černě pruhatým přástevníkem pryšcovým a výše popsaným bourovcem prstenčíkem, jest žlutohnědá s hnědými klikatými čarami; samice (na obraze) jest bledší ale větší. Černavé, žlutě a červeně skvrnité housenky se žlutou hlavou žijí ve hnízdech pohromadě na ovocných i lesních stromech a zapřádají se do houbovitého předíva v červenci, načež v srpnu motýl se líhne.

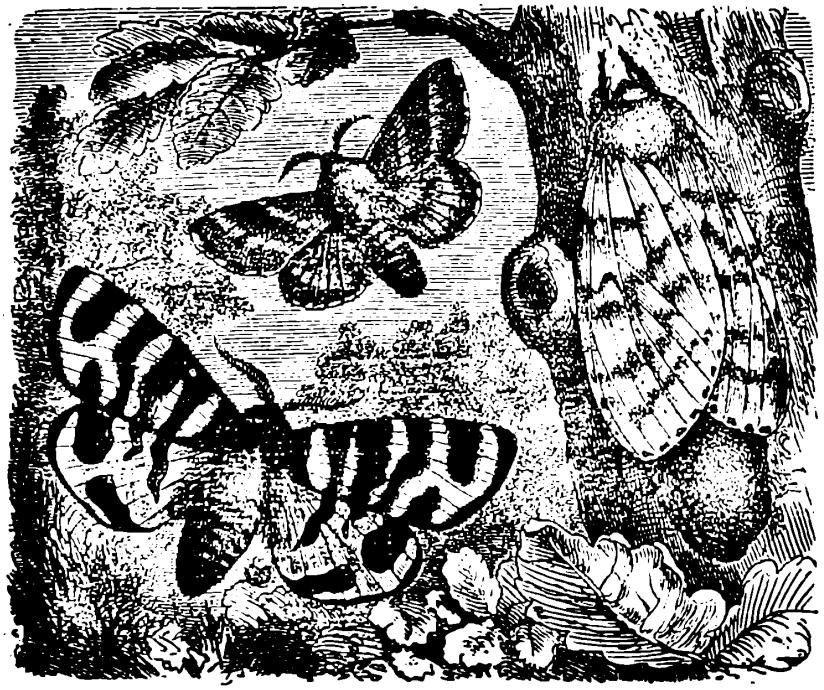

Pěkní motýlové noční jsou stužkonosky (Catocala), jako stužkonoska červená, která létá od srpna až do října, a stužkonoska modrá, veliká, ale vzácná. Stužkonoska dubová (Catocala sponsa), na obraze na str. 199. největší motýl, má svrchní křídla šedá, s hezkými tmavšími a světlejšími kresbami, spodní křídla temně karminová s černou obrubou a černým příčným pásem. Housenka žije na dubech a zapřádá se mezi listy. Pupa jest šedavě poprášená.

Nad ní na obraze v pravém rohu jest plamenoskvrnka (Cucullia pyramidea), celkem hnědočervená, se zadními křídly zarudlejšími a světlejšími. Zelená, po délce bíle pruhovaná housenka má na zadku kuželovitý výrost. Jest dosti hojná na rozličných stromech. Zrovna pod stužkonoskou jest vyobrazen sosnokaz obecný (Noctua piniperda), škodlivý borovým lesům, protože zelené housenky jeho nažírají jehličí, které pak opadává. Ostatní dva motýli na našem nočním obrázku jsou můry, a to odpočívající osenní a létající zelná. I ty patří, vyskytují-li se hojně, ke škodlivým motýlům. — Podobně píďalky (Geometridae). —

Co si hojnou kořist nočních motýlů přehlížíme, pořád, světlem lampy jsa lákán, obletuje nás malinký motýlek, m o l (Tinea), příslušník podřadí lehkého světa, o němž na konec také ještě chceme se zmíniti. Jsou to m o t ý l o v é d r o b n í (Microlepidoptera), kteří mají vesměs protáhlé tílko s dlouhými jemnými tykadly. Housenky jejich mají 8 párů noh a zaklukují se v malých zápředcích. Patří k nim p e r n a t u š k y (Pterophoridae) s křídly na několik peříček rozdělenými; m o l i; z a v í j e č i (Tortricidae), kteří nám činí ovoce červivým; a o b a l e č i (Pyralidae), z nichž některé druhy jsou praví motýli špižíren. — —

Přehlédněme si na konec ještě jednou lehký svět motýlí, jehož řadu zástupců pro svou sbírku jsme si nachytali!

Ve dne na slunné mýtině lesní shledali jsme motýly, kteří v klidu křídla vztyčují, tykadla mají nitkovitá, paličkou zakončená, a sosák dlouhý, tenký, k ssání medu dobře způsobilý. Tito motýlové létají pouze v e d n e. Pak shledali jsme skupinu motýlů, kteří v klidu křídla drží buď vodorovně nebo poněkud střechovitě, mají tělo po většině kuželovité a srstnaté, tykadla dlouhá, často hranolovitá, sosák velmi dlouhý ku ssání šťav z hlubokých květů způsobilý. Tito létají nejraději v e č e r, nebo vůbec za soumraku. Dále seznámili jsme se

s bohatým podřadím motýlů, jehož příslušníci křídla na zad střechovitě skládají a s nimi krátké, tlusté tělo přikrývají. Lítají jen v noci a zdržují se ve dne v úkrytech. A konečně zmínili jsme se také o drobnomotýlech.

Z toho můžeme si nyní sami odvoditi soustavu motýlů, jejíž výhoda v tom spočívá, že celkem vidouce motýla v klidu, ihned říci dovedeme, k jakému podřadí náleží. Rozlišujeme následující čtyři skupiny: 1. Motýly denní (Diurna), 2. motýly večerní (Crepuscularia), 3. motýly noční (Nocturna) a 4. drobnomotýly (Microlepidoptera).

Kdybychom všem druhům jejich byli mohli zevrubnější pozornost věnovati, než v podaném výpisu bylo možno, ještě více bychom shledali dokladů, že v skutku lehký svět motýlů poskytuje přemnoho zajímavého a poučného. Ostatně na leccos zde zamlčeného bedlivý pozorovatel přijde sám, i bude míti z toho radosť jistě větší, než kdyby mu předem všechno bylo řečeno bývalo.

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

(Pokračování.)

Jterak křesťanství působilo na rozvoj malířství, o tom bylo by lze psáti objemné svazky. U nás v Čechách máme ve chrámech díla slavných domácích mistrů i kopie světoznámých malířů, provedené s věrností neroznatelnou. Promluvíme v této úvaze obšírněji o malířství, jež mělo svůj cech či pořádek jako kterékoliv řemeslo jiné, a okážeme, že po celých Čechách nalézti lze v chrámech díla všech vlastenských malířů středo- i novověkých.

Zvláštní živností bylo opisování kancionálů. Tito opisovači existovali i po vynalezení knihtiskařství, konali své dílo pomocí patron, a byli mnohdy písaři i malíři výteční, ozdobili kancionály a passionály skvostnými iniciálkami a jemnými miniaturami, takže dnes stojíme v udivení a plni uznání nad jich prací, vyžadující neobyčejné trpělivosti, dovednosti a vytrvalosti. I tyto práce zachovaly se a jsou zvláštní ozdobou jednotlivých bibliothek nebo kůrů. Ve vzácné a bohaté knihovně strahovské ku př. mají pontifikál biskupa litomyšlského Alberta ze Šternberku, z r. 1376. na pergameně psaný a překrásnými obrázky, podobiznami Karla IV. a biskupa Alberta ozdobený, jenž náleží mezi nejdrahocennější památky staročeského umění. V chrámové pokladnici sv. Víta chovají rukopis čtyř sv. evangelií s krásnými obrázky a kodex perikop evangelických s drobnomalbami; krásný kancionál, jejž r. 1363. Arnošt z Pardubic napsati dal a missál drobnomalbami Petra Břuchatého; vzácný jest též výklad Zjevení sv. Jana s obrázky perem od Václava Dořtuma asi r. 1400. kreslenými. V Ronově mají dva kancionály z počátku XVI. století; v archivu rodiny Kolovratů Libštejnských jest na pergameně psaný missál s miniaturami ze XIV. století, na kůru v Sedlčanech jest pět kancionálů s drobno-

malbami, dva pergamenové jsou v městské kanceláři. Na radnici teplické jsou dva kancionály z r. 1560. od proslulého písaře Jana Táborského z Klokotské Hory, jenž velmi často se připomíná, a jenž mnohými díly velice se proslavil. Jeden díl bible s výtečnými drobnomalbami od Matyáše z Prahy z r. 1414. spatřiti lze v bohatém a památném archivu třeboňském; pět starých missálů mají ve Vlašimi, z nichž jeden zvláště jest starý původem, asi ze XIII. stol. V archivu vrchlabském jsou dva starodávné kancionály se zdařilými drobnomalbami; v Klatovech jest český kancionál na pergamenu s výtečnými drobnomalbami z r. 1560. od Jana Táborského. V Hradci Králové mají celou sbírku starožitných zpěvníků, mezi nimi dva české kancionály na pergameně od Matěje Litoměřického, malované Matyášem Radoušem. Na radnici ve Žluticích jest kancionál zdařilými miniaturami ozdobený od Fabiána Puléra; psán jest v XVI. století a notován r. 1558. Vavřincem Bílým. Mezi kancionály pravý obr jest onen v Litoměřicích, vzácná památka malířství, váží přes 50 kilogramů. V Chrudimi chovají též dva kancionály, zvláště zdařilými a jemnými miniaturami ozdobené. V archivu lounském jest jeden z r. 1530. malovaný od Pavla Mělnického, jiný psaný od Jana Táborského z Klokotské Hory.

Vysoce též povzneslo se křesťanstvím zlatnictví, pozlačovačství, zlatotepectví, stříbrnictví a klenotnictví vůbec. Byly hotoveny překrásné, skvostné prsteny (ku př. stará upomínka z r. 1301., o prstenu převzácném, jejž daroval Václav II. biskupovi Janu IV.), drahé sochy — (dvanácte stříbrných soch sv. apoštolů, jež dal zhotoviti Karel IV. k ozdobení hrobu sv. Václava, a jež otec jeho Jan zastavil), neméně skvostné byly i berly, určené biskupům a vysokým hodnostářům církevním. Při installací abatyší v c. k. teresiánském ústavu šlechtičen, v kapli Panny Marie, užívá se starodávné a drahocenné berly. Berla ta opravena byla r. 1836., ale — jakž tomu pohříchu velmi zhusta bývá — při opravě té setřen z ní ráz starožitný, jenž ji právě vzácnou činil. Na vrcholku berly té jest obraz sv. Jiří, bojujícího s drakem, a na kroužkách, jež dutou hůl pohromadě drží, jest starožitný latinský nápis: „Léta Páně 1303. dal tuto berlu udělati Václav II., král český a polský, a dal jí sestře své, paní Kunhutě, abatyši kláštera sv. Jiří na hradě pražském roku prvního jejího posvěcení.“ Mimo berlu pracovány i koruny, z nichž hned v tomže ústavu jednu lze spatřiti, ač věkem mnohem mladší, z r. 1553. Drahocenná práce byly i četné relikviáře, do nichž zbožná mysl našich předků ukládala svaté ostatky. Nejvíce ovšem pracováno jich bylo za panování otce vlasti, nezapomenutelného Karla IV. Známo jest, že výtečný tento panovník s pečlivostí a horlivostí, jíž není v dějinách rovno, snášel ostatky svatých, odkud jen mohl; on staral se též, aby jich schránky byly umělecké a důstojné

Pravý poklad mnohých chrámů jsou překrásné monstrance, drahokamy poseté a vynikající skvostnou prací uměleckou. Bylo by věru nesnadno, vyčísti veškeré kostely v naší vlasti, jež honositi se mohou těmito převzácnými památkami staročeského umění zlatnického. Kdož nebyl by ku př. kdy slyšel o slavné démantové monstranci v pokladu loretánském, v níž jest neméně než 6580 démantů? Jediný démant v ní, 22 karátů těžký, má cenu dvou set tisíc zlatých — nesnadno vypočítati, jaká jest asi cena toho skvostu, jichž málo kde lze nalézti.

Mnohé monstrance našich chrámů posázeny jsou granáty, korály, perlami, křišťály, ametysty, rubíny, démanty, topasy a jinými drahokamy, a práce jest tak jemná, ruční, že ztěží v našich moderních dobách cos podobného viděti lze. V Rokycanech v děkanském chrámu Panny Marie Sněžné mají velmi uměle pracovanou a drahocennou monstranci, z někdejšího kláštera Chotěšovského přinesenou. (V Chotěšově či v Chotěšovicích v býv. kraji plzeňském byl koncem XII. stol. od Hroznaty založen klášter panenský řádu sv. Norberta pod zvláštním proboštem; 1421. dobyt byl Tábory, pak obnoven a 1782. zrušen.) V děkanském chrámu sv. Maří Magdaleny v Sobotce jest veliká, stříbrná monstrance, již kostelu darovala Anna z Lobkovic koncem XVI. století. V děkanském chrámu sv. Petra a Pavla na Mělníce jest též monstrance velice drahocenná, stříbrná, $1^3/_4$ lokte vysoká, 11 liber, 26 lotů těžká. Kromě toho pracovali klenotníci kalichy, různá pouzdra, kropenky, bohoslužebné nádoby všeho druhu — jak hojný a různý to pramen, z něhož prýštil se zdroj práce, umění, dovednosti a tudíž i blahobytu jednotlivým stavům, k řemeslům tehdy se čítajícím! Jen voskáři robením svící slušně se živili; co tu bylo třeba rukou dovedných, připomeneme-li si tolik posvátných rouch, jež jako vzácné památky jsou uloženy v různých chrámech naší vlasti!

Ozdobování a stavění chrámů vůbec veliký účin mělo na malířství na skle. V Čechách bylo již dávno známo; připomíná se, že pražský biskup Jan z Dražic r. 1270. daroval do kostela svatovítského krásně malovaná okna; v dějinách malby na skle proslulá jsou též okna v kapli sv. Kříže na staroslavném Karlštejně a na Křivoklátě. Kaple Karlštejnská vůbec jest v příčině umění slovutná v celém světě, a lze se o ní dočísti v knihách všech jazyků, kde se popisuje středověká dovednosť řemeslníků a umělců. Strop oné kaple podobá se klenbě nebeské, na níž v ryzím zlatě provedeno jest slunce, měsíc a hvězdy; zdi olemovány jsou jaspisy, acháty, topasy a jinými polo- a drahokamy; jest v ní pozlacená, drahými kameny vykládaná mříž, dělící kůr kněžský od lidu, a zlaté a stříbrné štíty rytířů. Není ovšem pochybnosti, že i dříve malby na skle v Čechách se objevily. Zajímavo jest věděti, že malby na skle ve všech téměř zemích připomínají se, je-li řeč o chrámech nebo klášteřích. Tak ku př. v Německu v klášteře Tegernsee v Bavořích objevila se první malba na skle mezi lety 983.—1001., tedy v době, kde u nás pohanství dosud mělo značně kořeny v lidu zapuštěné. Tehdy opatoval v dotčeném klášteře jakýsi Gozbert, jenž děkoval hraběti Arnoldovi za darovaná klášteru malovaná okna, a v latinském listu svém praví: „auricomus sol primus infulsit per discoloria picturarum vitra“, z kterýchž slov lze poznati, že okna ona byla asi taková co do dokonalosti a uměleckého provedení, jak asi nyní je vidíme v chrámech, které zbudovány byly v dobách mnohem pozdějších.

Mniši sami, jako v mnohých jiných řemeslech i uměních slynuli zvláštní dovedností i v příčině malby na skle. Pavelská knihovna v Lipště chová starodávný rukopis „De coloribus et de arte colorandi vitra“, jehož autorem jest Theophilus presbyter, patrně mnich jakýsi. Nejstarší památky malby na skle ve Francii jsou v opatství svatého Diviše z r. 1140., jež opat Suger daroval; je to sv. Bernard a výjevy z první války křížové. I v Anglii první malba na skle, připomínající se r. 1155., jest okno chrámové, jež darovala Leonora, choť Jin-

dřicha II., hraběnce Anežce z Beaudemontu. Okno to je nyní jako vzácná starožitnosť v premonstrátském opatství v Brayne le Comte ve Francii.

Jaký účin mělo křesťanství na hudbu, není třeba zvláště dolíčovati. Varhany jsou nástroj specificky křesťanský a i v užším smyslu církevní. Již náš Kosmas zmiňuje se o tom, že děkan Vít dal velechrámu sv. Víta r. 1256. nákladem dvaceti šesti hřiven stříbra postaviti nové varhany — patrně tedy bývaly tam již varhany před oným letopočtem, a byly v Čechách již dosti známy. Škoda, že není dosti jasně známo, kdo hotovil první varhany, jež se v Čechách objevily! Z ciziny importovány asi nebyly — vystavěl je nejspíše domácí rodák, jenž je kdesi jinde byl již viděl. Prvotní varhany byly velmi jednoduché; neměly žádných půltonů a klavesnic měly nejvýše dvanácte. Tyto klávesy byly až půl druhého lokte dlouhé a i více než osm centimetrů široké; bylo tedy nynější hraní na ně nemožné. Do klavesy musilo se udeřiti celou silou; prvotní tyto varhany udávaly jen ku zpěvu jednotlivé tóny čili intonaci, aby se nezačalo příliš nízko neb vysoko. Ve XIII. a XIV. století staly se s varhanami veliké změny, největší ovšem kolem r. 1470. zavedením pedálu. Teprve ve století XVI. nabývaly varhany tvaru varhan nynějších. O dobré varhaníky, nyní řekli bychom virtuosy, nebyla v Čechách nikdy žádná nouze, jako o dobré hudebníky vůbec. Ve XIV. století připomínají se trubači Velik a Bernhard, dvorní trubač Karla IV.; V XV. století Matěj Kozmanda, kantor chrudimský, Petr, harfeník, Vencálek, loutnista, Vlašímský, varhaník a zpěvák, starší literáckého sboru v Českém Brodě.

Ano, literáci! Mohlo by se o nich věru mnoho napsati — byly to typické figury ze stavu řemeslnického i měšťanského — dnes již seřídly valně jich řady, moderní názory a náhledy znenáhla vítězící, nedovedou asentovati v řemeslnictvu již pro kruhy literácké... dnes jsou to stařečkové na vymření, a s nimi vymírá kus starého — opravdu lepšího českého života!

Že starodávní řemeslníci byli lidé dovední, kteří něco uměli, o tom ovšem ni nejmenší pochybnosti býti nemůže. Máme tu mnoho svědků jich dovednosti, zachovalých v chrámech, hradech a zámcích, radnicích a mnoho jednotlivých soukromníků nejednu chová starožitnosť práce umělecké a cenné.

Řemeslníci starobylí neměli vlastních pozemků. Pokud žili v hlučných podhradích, tu obyčejně dostali od knížete, rytíře nebo zemana kus pozemku, za nějž byli nuceni zase do hradu svému pánu určitý počet práce odváděti. Uvážíme-li, že byli též rolníci, kteří se o svou výživu vzděláváním půdy starali, a uvážíme-li dále, že té práce, kterou jim bylo odváděti, bylo asi hojně, tuť snadno uvěříme, že nemohli mnoho vydělati, když chtěli pro jiné neb na prodej řemesla svá dělati: nezbývalo jim k tomu mnoho času; tedy to dovolení, že smějí i jiným za peníze nebo jinou přiměřenou náhradu posloužiti, když svou práci pánu odvedou — nemělo pro jich blahobyt skoro žádného významu.

Značný obrat v dějinách českého řemesla, průmyslu i obchodu stal se na počátku XII. století. Tehdejší král Vladislav I. udělil městům výhradní právo či privilej k provozování řemesel a obchodu: tím položen základ k pozdějšímu rozkvětu měst i řemesel vůbec. Ve městech

řemesla se vyvíjela a bujela, řemeslníci bohatli, a s nimi i města. Tato Vladislavská privilej byl nejen veliký skutek kulturní, ale i politický; vymanila řemeslníky z roboty a učinila je lidmi svobodnými. Od té doby býval ve městech čilý ruch, zvláště v neděli neb o svátcích, když se lid scházíval do kostela. Bylť sice tehdy, pokud práce se týče, ovšem přísný „nedělní klid", vycházející z upřímného náboženského přesvědčení, a proto též bedlivě zachovávaný: ale objednávky četné asi se činily, různá dohodnutí s řemeslníky se tu konala, a tak za jednu Boží neděli pilný řemeslníček dostal zákazek a objednávek, že měl pilně co robiti třeba po kolik týdnů. Trhy ovšem též vyvinuly se následkem těchto poměrů, pošlých z vladislavské privileje; mimo to jak průmyslníci, tak i řemeslníci, kupci a obchodníci vůbec vyváželi výrobky své do ciziny.

Z toho, co jsme tu dosud pověděli, mohli bychom historii starého řemesla a průmyslu v Čechách na tři doby rozděliti:

1. na dobu, kdy se řemesla pěstovala v rodinách a dědil je rod po rodu, tak že vznikla dle toho jména osad, vesnic a měst,

2. na dobu, kdy řemeslo zavedením křesťanství v zemích našich bujelo v podhradích klášterních, v klášteřích, kostelích a podhradích rytířských;

3. na dobu, kdy privilejí krále Vladislava I. uděleno městům výhradní právo řemeslo provozovati, čímž položen základ k rozkvětu měst i k pozdějšímu blahobytu starých řemeslníků, že povstalo známé přísloví: „řemeslo má zlaté dno."

Mnohé poplatky dávány klášterům a kapitolám. Tak ku př. kapitola pražská brala důchodky z prodeje dle váhy a míry dlouhé, džberní, a z obchodních pří v celním dvoře. Konšelové vymohli na kapitole, že musela dávati příspěvek na městské poplatky; z toho vznikla pře, která byla rozhodnuta ve prospěch kapitoly. Desátek z výroční daně města Opočna patřil kostelu vyšehradskému již od XII. století; veliká část cla a tržného v Prachaticích šla do důchodů kapitoly vyšehradské. Desátý trh v Plzni a desátý peníz ze všech soudních věcí jakož i tři sta peněz čtyřikráte do roka darováno klášteru břevnovskému, v jehož zakládací listině o župě plzenské zmínka se činí. Karel IV. daroval Příbram r. 1348. s 45 vesnicemi nově zřízenému arcibiskupství pražskému; od té doby Příbram velice bohatla, tak že příbramští podporovali značně stavbu chrámu svatovítského v Praze, začež obdrželi od Zbyňka z Hasenburku r. 1406. právo, aby ve znaku hlavního chrámu pražského o dvou věžích užívali. Ze zboží po Labi do Čech dováženého platilo se v Ústí nad Labem clo (osada obchodní připomíná se tam již r. 933.); z toho dostával desátek klášter břevnovský, a osminu klášter sv. Jiří a kostel litoměřický; desátky města Žatce daroval Břetislav I. r. 1052. kostelu boleslavskému. Každý desátý trh na Mělníce náležel klášteru svatovítskému. Zvláštní jest příkaz téhož knížete (dle zakládací listiny kollegiatního chrámu sv. Václava ve Staré Boleslavi), aby osadníci v Žiželicích ve výroční den smrti kněžny Boženy, Břetislavovy matky, jisté množství sladké kaše kanovníkům do Staré Boleslavi posýlali. R. 1207. přiřčen byl desátek z peněz tržních a vína v Mostu klášteru oseckému; taktéž desátek ze cla v Chlumci vybraného náležel Břevnovu; a tak mohli bychom uvésti mnoho klášterů, jimž plynul desátek ze cla; malá ukázka tato však nechť dostačí.

Řemeslníci a obchodníci rozváželi své tovary po cestách tak řečených výsadních, čímž výrobky jich dosti se zdražily. Žádný kupec ani řemeslník neměl se jinou cestou ubírati nežli takovou výsadní silnicí; na té bývalo mu platit často hojné clo, a kolikráte i na vedlejších cestách vybíraly vrchnosti mýta, vymlouvajíce se na opravování mostů, silnic a cest. Kterýkoli na trh se ubírající řemeslník byl dopaden na jiné cestě než na výsadní, toho zboží bylo bez milosti zabaveno, peníze utržené obráceny na správu a uhájení silnic, jednak dány vrchnosti, a jedna část kapitole vyšehradské. Ustanovení dotyčná byla tytýž velice přísná, tak že majestát Karla IV. z r. 1355. vyhlašuje každého za zločince, kdo by jinou cestou se ubíral nežli takovou výsadní. Toto zařízení bylo volnému obchodu velice na překážku: silnic bylo málo, a často (a jakž dokážeme, téměř vždy) bylo prodávači kolik mil zajížděti, nechtěl-li, aby zboží propadlo konfiskaci; kontrola byla přísná — jediné snad dobré bylo to pro jistotu; na výsadních cestách bývalo ovšem živo, oděnci tu projížděli, řemeslníci a kupci jezdili, a tu se loupežníkům ovšem dařiti nemohlo. Proto měli výsadní cesty u veliké nemilosti.

Velmi známá a důležitá cesta byla zlatá stezka. Spojovala Prachatice s Pasovem, byla vyložena tesanými trámy a úzká, že nejvýš dva koně vedle sebe jíti mohli. Dovážela se po ní sůl do Čech. Tam, kde je nyní branka u Náchoda, z r. 1866. smutně proslulá, bývala druhdy přes Dobenín (425 m. vysoký) cesta do Polska; r. 1068. odbýval tam Vratislav II. sněm a volbu biskupa pražského. Roku 1336. poručil král Jan, aby všichni z Rakous a jižních Čech do Písku, Prahy a jinam obchod vedoucí městem Vodňany cestu konali a zde ze svého zboží clo platili; roku 1391. nařídil Václav IV., aby kupci z Prahy do Chebu jdoucí cestu přes Loket konali. Od Ounětic ku Praze připomíná se již r. 1132. „veliká cesta“, jež snad spojovala Levý Hradec s Prahou; dále poručil král Jan, aby všichni, kdož cestují z Rakous přes Budějovice ku Praze neb k Plzni, Pískem se brali; z Čech do Rakous připomíná se stezka přes Stráž již v IX. století. Výsadní cesta vedla ze Žitavy přes Jablonné, Mimoň a Bělu z Německa do Prahy. Nedaleko Lückendorfu dal Karel IV. vystavěti zámek Karlsfried, kdež byla posádka pro bezpečnost. Zdá se však, že cestující na trh řemeslníci tuto výsadní cestu často míjeli, neboť obnoven ostrý příkaz r. 1351. a r. 1378., kdež zvláště zakazovalo se, cestovati přes Závidov (Seidenberg.). Kdo jel z Chebu do Prahy, musil se zastaviti ve Slaném, a tam určité clo složiti; Písečtí směli do Budějovic toliko přes Vodňany pod ztrátou zboží. Z Prahy do Plzně, z Nepomuku do Tachova neb Teplé vedla cesta přes Stříbro; když chtěli Plzenští na Moravu nebo z Moravy domů, bylo jim jíti přes Písek a Budějovice. Dle rozkazu Václava IV. z r. 1382. měli cestující z Tachova, Teplé a Přimdy do Prahy ubírati se přes Stříbro. R. 1394. nařídil Václav, aby silnice z Čáslavi do Prahy vedená skrze Kutnou Horu šla, a kdokoliv maje se zbožím tudy jíti jinou cestou by se dal, aby byl pokutován.

Jiné známé cesty a stezky byly: stezka Linecká, vedoucí údolím vltavským z Vyššího Brodu do Rakous, cesta Chebská a Domažlická, cesta Kladská podél Metuje do Kladska. Podhradí litoměřické bylo stanoviskem lodí labských, hlučným tržištěm, sídlem četných řemesel jakož i celništěm knížecím; do Mělníku (dle výsady Přemysla

Otakara II. z r. 1274.) vozili si Mělničané slanečky, sůl a jiné zboží na vlastních lodích; též v Mostu připomíná se hlučné tržiště; zvláště pak v Chebu, České Lípě, Plzni, Kr. Hradci, Liberci, Budějovicích, Jindř. Hradci, Litoměřicích, Něm. Brodě, Oustí, Karlových Varech, Teplici, Rumburku a Písku čile se obchodovalo.

V Praze byla čilá tržnice v Týně, a připomíná se již ve století X. Prodávalo se tu zvláště v září, říjnu a listopadu, a bylo tu nejvíce stanoviště cizích kupců; kupci zde i po ten čas bydleli. Bylo tu v té době, jakž ani jinak si pomysliti nelze, velmi veselo; proto zváno jest prostranství to Frondorf — veselý dvůr — či Ungelt podle cla, jež tu bylo kupcům platiti. Nejvíce křiku nadělali tu osmáhlí Vlaši, kteří zde měli své jižní kuchyně a špižírny se zbožím koloniálním, jak bychom nyní řekli. Prodával se tu pepř, zázvor, muškátové ořechy, cukr, mandle, pomeranče, citrony, vína a likéry. Vedle nich seděli obtylí Nizozemčané, nabízejíce hedvábí, flámská sukna, červcový aksamit, a různé jiné tovary. Pokrmy směly býti vyloženy toliko tři dny — zajisté s hlediska zdravotního moudré to zařízení. Přišel-li cizí kupec, tu pět dní se o něho nikdo nestaral, ale šestého dne dle platných zákonů a nařízení staročeských bylo mu buď zboží rozbaliti a vyložiti, neb odejíti. Kromě Čecha neb Moravana nesměl tu nikdo kupovati; kupovati mohl buď sám neb pomocí jednatele. Tito staročeští jednatelé obchodní byli pod přísahou, že svědomitě, beze lsti, kejklů a úskoků a podvodů koupě obstarávati a prostředkovati budou; ale ani tato přísaha, dosti složitá, nestačila konšelům, pod jichž dozor jednatelé náleželi: bylo jednatelům složiti dosti slušnou kauci, která byla deponována; kauce skládala se v kopách grošů českých. Poněvadž o českých groších nejednou zde zmínka bude, není nedůležito nepodotknouti, že groš krále Václava II. vážil něco přes čtyři grammy a platil asi 24 kr.; kopa grošů tedy platila dle našich peněz zl. 14·40 — a rovnala se hřivně stříbra. Ovšem že bývala cena grošů těchto v různých dobách různá, a počítala se kopa, rovnající se hřivně, dle našeho počtu i 20 zl. r. č. Pro každý druh zboží byl zde zvláštní jednatel. Jestli že s. jednatel prohřešil, dopustiv se lsti, podvodu, ziskuchtivosti, pomahal-li při koupi nedovolené neb půjčce, bylo s ním naloženo krátce dle tehdejších nedlouhých soudních procedur. Poněvadž byl pod přísahou a na křivopřísežníky byl trest přibití jazykem na sloup po tak dlouho, pokud se jazyk neutrhl, naloženo s ním dle tohoto ustanovení, a mnohý za jazyk přibitý jednatel byl kollegům svým náramně důtklivou výstrahou a připomenutím.

Ve dnech, kdy zasedal soud, trval sněm neb králův dvůr sídlel na hradě, býval ve Vladislavském sále na Hradčanech bazar, jak bychom nyní řekli. Stály zde krámy se zbožím zlatým a stříbrným, různými klenoty, knihami, zbraněmi, oděním a pod.; podlaha obložena byla jakýmsi druhem parket, a prodávaly se agrafy na klobouky, zlaté a stříbrné nádobí, drahokamy broušené, vásy, osudí, misky ciselované, zbroje, broušené, skleněné nádoby a různé předměty galanterní. Řemeslníci byli rozloženi po celém městě. Jircháři seděli na pobřeží hořejší Vltavy, nožíři na nynějším Uhelném trhu, kovolijci a cínaři v týnském dvoře, zbrojíři v Platnýřské ulici. Někdejší Jesuitská, pak Karlova ulice slula dříve Nožířská neb Obuvnická, byli tam též řemenáři a brašnáři; malá Karlova ulice slula až do století XVII. Zlat-

nická, dle četných zlatníků, tam sídlících; Řetězová ulice ve středověku slula Kožešnická pro množství kožešníků.

V „Kotcích“ dříve byl trh na dříví, prkna, klády, necky, roury, kola, mísy, žlaby, koryta, a jiné zboží dřevěné. Václav IV. dal 66 osobám právo, vystavěti krámky, musily však býti zděné a klenuté ve stejné výšce a velikosti, a směla vždy jedna osoba míti krámek jeden, jejž nesměla pronajati, leč jen prodati. Byly prosty poplatků z tržby a jiných dávek.

V podloubí u sv. Havla říkalo se „mezi koláři“; potom zde byli vetešníci křesťané, po nich — a až po dnes židé. Ovocný trh nazván byl až do r. 1376., „nový trh masný“, v dobách Karla VI. říkalo se zde „náměstí svatohavelsko-karolínské“, neb jen prostě „za Karolinem“, a prodávaly se zde mlýnské kameny; od r. 1765. zelenina; od té doby asi přidružilo se k zelenině ovoce, a ujal se název trh ovocný.

Staroměstské náměstí slulo „starý trh“ na rozeznání od „nového tržiště“, jež bylo u sv. Havla. Zde byli plátenníci, soukenníci, rybáři, kloboučníci, byl zde trh vetešní čili tarmak. Tento tarmark jakož i trh na ryby odstraněn byl r. 1510. Tam, kde se dnes říká v Kotcích, bydlili ve XIV. století tandléři, a slulo zde „v tandléřích“.

(Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Dokud byli Chodové v zástavě pánů ze Švamberka, žili s Domažlickými v nejlepším přátelství, ano zdá se, že je tito častěji i proti pánům jich popouzeli. Když však se stali Domažličtí jejich pány, začaly znovu obvyklé stížnosti. Již roku 1593. podána žaloba od Chodův na Domažlické, že je tito proti dřívějšímu zvyku obtěžují, vkládajíce se v užívání lesů a luk při Lhotě a Pocinovicích, že je potahují k fuorám (za něž brali páni ze Švamberka po 3 gr. m.), ukládají na ně roboty, ukládají pokuty, šacují týčky chmelní, činí jim překážky v myslivosti a v lovení ryb v potocích, sami pak že lesy velmi mýtí. Zároveň žádali Chodové, aby shořelý zámek (kde soudy mívali) mohli zase vyzdvihnouti, aby se tu opět jako od starodávna mohly soudy odbývati, a kdyby se stal od nepřátel nenadálý vpád, aby tam mohli ženy a děti odeslati a sami hranic tím lépe brániti. V nálezu a stížnostech těchto nebyli jim honby a lovy dovoleny, neb že jim p. Švamberk byl v tom povolný, to že byla jeho dobrá vůle, jako když bral místo robot peníze; z luk a lesů při Lhotě a Pocinovicích přiřčena jim třetina, dvě třetiny však králi, neb na jeho místě Domažlickým, a poněvadž žaloba učiněna bez vědomí rychtáře a písaře a spolustarších, byli žalující za to pokáráni. Toho roku bylo psáno Domažlickým, že Chodové nejsou prosti sbírek sněmem povolených, poněvadž se jich má užiti proti úhlavnímu nepříteli všeho křesťanstva, a stavové vyšší žádnými privilegiemi, které jsou větší a podstatnější než chodovské, se nevymlouvají, a sbírka ta že s obhajováním pomezí

proti Bavorům nic nemá společného. O dvě léta později byli opět i Chodové i Domažličtí se stížnostmi svými před králem, jak se dovídáme z listu Rudolfa II. (1595 v sobotu po sv. Diviši), v kterémž robotným Chodům nemilostivě píše, že by trestáni býti měli, poněvadž se bez dovolení pánů svých scházeli, však že jim to pro tentokráte promijí, ale zároveň jim přikazuje, kdyby u něho budoucně něco hledati chtěli, aby to pokojně ve dvou neb ve třech osobách činili, a podobných rocení pod trestem na hrdle se varovali. Téhož dne psal zároveň Rudolf II. Domažlickým, že puntování se Chodů proto povstalo, poněvadž jim resolucí jich se týkajících neoznámili, a napomíná je, aby dobrotivěji a mírněji k Chodům se zachovali.

Pozorujeme-li poměry Chodů ku konci věku XVI., shledáme, že byly daleko horší než druhdy, a že jim břemen přibývalo asi v té míře, jak rostla poroba lidu selského jinde. Pravdu tohoto výroku poznáme z následujícího vylíčení poměrů chodovských okolo r. 1600.

Rychtář a konšelé byli ročně obnovováni radou domažlickou; netřeba podotýkati, že si vybrala rada domažlická obyčejně osoby sobě nejoddanější, z čehož se dá i vysvětliti častá neshoda mezi Chody a jejich představenými.[1]) Rychtář a konšelé zasedávali, jak od starodávna bylo ve zvyku, každé čtvrté neděle na soudě, rozhodujíce o všech příchmezi Chody vzniklých. Usnešením rady (1593., 10. listopadu) obnoveno strany soudů staré ustanovení, aby pod trestem žádnému z Chodův nebylo dovoleno bez povolení pánův v soudy vcházeti mimo jich výsadné soudy.

Ačkoliv byly poměry Chodů těsnější ku konci věku XVI., než za let dřívějších, přece u porovnání s poměry selského lidu poddaného snesitelnější. To dokazuje zvláště časté stěhování se lidu poddaného domažlického do vsí chodovských. I ustanoveno v příčině té za řád (1592., 26. června): Kdo z poddaných by se chtěl na Chody vydati a tam osaditi, aby o tom pánům časně věděti dal a osadiv se, aby v poddanosti obce přece zůstával tak, aby se mu rozkázati mohlo, by v čas potřeby leccos udělal, však bez ublížení jeho živnůstky. Dítky z takového poddaného zrozené náležely pak do místa svého rodiště. Chodové lišili se také u provozování řemesel od poddaných jiných, majíce v tom dosti volnosti. Avšak řemeslníci domažličtí chtěli je v té věci obmeziti a podali proto k radě městské žádost, aby Chodové žádných řemeslníkův — lidí na Chodech sběhlých, na poctivosti zmařilých — mezi sebou nechovali, a poctiví řemeslníci chodovští aby v společnost cechův v Domažlicích vstoupili. Chodové se vymlouvali, pravíce, že svobodu mají, aby se ze všeho toho radovali, z čehož se město Domažlice raduje, a že se řemeslníci jejich pořádky řemeslníkův domažlických říditi nemohou, poněvadž jsouce chudí, tolik do pokladnice cechovní skládati nemohou, ani do města k pořádku tak daleko se scházeti. Rozepře byla pak podána na komoru českou, odkud bylo Chodům nařízeno, aby se dle nařízení Domažlických spravovali. Potom byly do rady povolány obě strany, a Chodové vyslovili jménem řemeslníkův svých, že do cechu přistoupí, když jich cechmistři účastny

[1]) Rychtář chodovský musil přísahati králi, purkmístru a radě města Domažlic, jakožto J. M. vystaveným nad Chody úředníkům, že se chce v tom úřadě věrně chovati, tajnosti rady nepronášeti, věrně raditi, ke všemu dobrému nápomahati, ortele a výnosy spravedlivě podle konšelův činiti a v tom ku každému rovně se zachovati.

učiní některých výsad městských, tak aby nebyli oběžováni, když se do cechu přijímají, by nemusili svačin strojiti a jiným věcem se podrobovati, by mohli svobodně učeníky učiti, řemesla svá s řemeslníky městskými v rovnosti provozovati, na trhy do města svobodně přicházeti, prodávati, i jiných svobod cechovních požívati. Řemeslníci domažličtí poradivše se, pravili, že tomu dovoliti nemohou, aby Chodové jako třetí svobodný stav mohli učeníky chovati, na trhy do města choditi a na nich rovně s nimi prodávati, ale že přejí poctivým řemeslníkům chodovským po domácku jako prvé bylo se živiti, ale v městě aby jim překážky mimo obyčejné jarmarky nedělali, svačiny dávati, řemesla ukazovati nuceni nebyli, aniž že je chtějí chůzí do města v cechu obtěžovati. Při tom také rada zůstala, a Chodové se tomu podvolili.

Jako někdy páni ze Švamberka nutili Chody, aby od nich brali pivo a prodávali jim pšenici, tak to činili i Domažličtí, jen že tito povinnosti takové i na jiné věci rozšiřovali. R. 1593. poručili Chodům, aby skrz své vesnice žádných silnic nedělali a dobytka také jinam nežli do města neprodávali; r. 1608. ve středu po neděli průvodní zakázáno jim ryby jinam než do Domažlic na prodej voziti a po vesnicích je prodávati, také neměli lidé městští na Chody a na poddanství choditi, tam ryby kupovati a opět je v městě, zisku v nich vyhledávajíce, prodávati. R. 1580. musili Chodové u dvora Ždánovského Domažlickým pracovati: jeden den kositi seno, jeden den žíti, začež dostávali oběd; taktéž podruzi z chodovských vesnic musili pracovati. Mlýn Trhanovský měl Chodům za 4 kr. kládu na prkna řezati. Děkan domažlický dostával plat od Chodův a z Klenče. Roku 1615. povoláni konšelé a oznámeno jim, aby pod pokutou 5 kop gr. m. nikdo z Chodův přes meze království českého obilí neprodával, a r. 1618. donuceny chodovské vsi Kodová a Újezd k mletí v nově zakoupeném mlýně Trhanovském, ač pře o to vedená až před císaře Matyáše přišla.

Co se dávek a robot chodovských dotýče, o těchto nám známo, že Chodové ze Lhoty, Draženova, z Mrdákova, z Kramolína, z Klenče, Oujezda, Tlumačova, Pocinovic a Kyčova po dvou zajících k hodům vánočním, bezpochyby osobám radním, dávali. Na seně a otavě byli povinni Chodové kodovští, strážští a mrdákovští 2, draženovští, tlumačovští, lhotečtí 3, oujezdští 4 a postřekovští, klenští a pocinovští 5 forami, neb za každou fůru dávati po 7 gr. (Pánům ze Švamberka platívali za jednu fůru po 3 gr.)

R. 1593. byli Pocinovští a Lhotečtí do rady obesláni, kdež jim nalezeno bylo, aby každý po jednom látru dříví do roka k městu vozili, proti čemuž když se opírali a do Prahy s žalobou jíti chtěli, ustanovili páni, aby vždy tři z nich dvě látra do roka přivezli.[2])

O chalupnících a podruzích na Chodech, kteří užívajíce gruntův obecních v lesích, pastvách a p. žádných povinností neměli, bylo ustanoveno (1602), aby chalupníci platili 30 gr. m. ročně, podruzi pak aby ročně tři roboty k dvorům obecním vykonali. Že pak obojí dříve hospodářům svým aneb k obci druhdy jistý plat dávali, aby z toho sešlo, toliko čím od starodávna povinni byli, to aby budoucně v každé vsi vykonávali.

---

[2]) Tenkráte bylo osedlých v Pocinovicích 43, ve Lhotě 24, tak že by se byla měla dovésti 44½ látra; však 4½ látra byly sraženy na konšely a na polesné, jimž se to odpustilo za jejich dohlídku.

Zcela dle své vůle užívali tuším Chodové za dávných časů lesa královského, nebo spotřeba dříví těch několika vesnic chodovských v lese tak rozsáhlém byla poměrně nepatrna, a obmezování a mýtění lesa k vlastní potřebě Chodů nebylo potřebí. Poněkud jinak již bylo v době, když Chodové byli zastaveni Domažlickým; lesy byli uvnitř země daleko řidší, a opatrování hvozdu pomezního, aby účelu svému vyhověl, potřebnější. Tudy také častější byly spory u věci té mezi Domažlickými a Chody, a vydána v příčině té všeliká nařízení. O zvláštních sporech se zmíníme, připojujíce vždy k tomu nálezy rady domažlické. Že všech zpráv jest viděti, že Domažličtí, ucházejíce se o zastavení Chodův, očekávali největších příjmů z lesův. Proto se týká většina nálezův rady domažlické o lesích vydaných poplatků ze dříví k potřebě všelijaké braného.

Tak bylo r. 1587. ustanoveno, aby měšťané a sousedé bez opovědi a ouplatku vyměřeného v lesy obecní k mýtění lesa nevkročovali pod pokutou 5 kop gr. Platit se mělo z pařezů na klády 1 gr., ze dvou tesí tolikéž, a tak také i ze žlabu na krovy; ale dřeva lípového a javoru kadeřavého neměl bez zvláštního povolení purkmistrova a pánů nikdo poráženi. Pravidla, trámy a krokve na krovy dávaly se darmo sousedům, ale vždy jen s opovědí. Roku 1593. nařízeno Chodům, aby tak plaskovně do lesů nevskakovali, na nich škod nedělali, a bez cedulky, za niž každý měl v radě žádati, ani tyčí ani dříví nesekali. Kdož pak dovolení dostal od rady, měl ihned úředníkům nad Chody je donésti a povinný plat složiti. Pak neměl nikdo z nich více tyčí, než na cedulce vyměřeno měl, sekati, a Pocinovští a Lhotečtí neměli jich do Klatov prodávati, leda by jich sousedé domažličtí nepotřebovali, a to jen tenkráte, když kdo z Klatov dostal k tomu dovolení od úřadu domažlického. Však Chodové nebyli s podobnými nařízeními často opakovanými spokojeni a obrátilii se s prosbou za ochranu k císaři, pravíce, že nikdy žádné své vrchnosti ze dříví platu neodváděli. Odpověď císařská na stížnost tu poukazovala je k poslušnosti a k zachování se dle nařízení úřadu (1598., 15. června). Avšak již dříve bylo v plnosti obojí rady i konšelův chodovských ustanoveno o mýtění lesův „na království“ řečených, aby žádný z nich z okolních hořejších i dolejších pánů, i také Chodův a z města Domažlic nesekal dříví bez povolení a složení mírného dřevného, pařezného aneb prantovného, a kdo by takové dovolení měli, aby zachovali mírnost v sekání, dříví mladého aby nesekali a souší všecko vynášeli, aby se lesy nezpouštěly, z látra bukového dříví 9, z jiného dříví k palivu 7 penízů, z pařezu 2 gr., z tisíc šindelů 6 gr., z každého špalku na prkna, z fůry dříví k palivu, z kopy tyček chmelných neb z latí, z kroví a z dlouhého dříví po 7 penězích aby odvedli a jen tam sekali, kde jim polesný ukáže. Toto poslední nařízení ještě častěji Chodům v paměť uvedeno. R. 1608. slíbil Domažlickým i pan Petr ze Švamberka, že kdyby někdo z poddaných jeho bez dovolení jejich „na království“ dříví sekati dal, k pokutě jim dopomoci chce. Ze všech nařízení těchto patrno jest, že nikdo tenkráte lesův královských nešetřil, a že Chodové, když uvnitř země lesů ubývalo, s dřívím a zvláště se šindelem, tyčkami chmelnými a páleným uhlím do sousedních krajin obchod vedli, při čemž arciť lesy mnoho trpěly.

Však i vyráběním smůly ubližovalo se lesům. Z té příčiny byli r. 1609. do obojí rady domažlické povoláni polesní a smolaři, a do-

mluveno jim, aby v lesích strouháním smůly na vytáhlém a rovném dříví škody nečinili, i zapovědělo se smolařům takové strouhání dříví, a vypověděli se jim lesové pod pokutou 20 kop gr. Jen Potřekovští a Kramolínští dostali na strouhání dříví dovolení pod výminkou, aby smůlu prodávali do města, a ne někam do Němec. Později (r. 1615.) musili dávati za povolení to 5 kop gr. ročně. R. 1610. dovoleno jest poddaným myslivským bez pohoršení dřívějšího usnešení strouhati smůlu v místech, kde jest německé plecování, kdežto vskakují Němci a ji oukladně strouhají. Tu smůlu měli pak Myslivští v městě a ne jinde prodávati a z ní 4 kopy gr. dávati. Zaražením dolů a hutí sklenářských počal trpěti pomezní les velmi citelně. O najímání lesa k takovým potřebám máme zprávu v smlouvě Domažlických jako ouředníků nad Chody a Jakubem Majenšeinem z Majenšeinu, měšťanem Norimberským, jíž se mu dovoluje v lesích „na království" z ležatého dříví uhlí páliti za poplatek 3 d. m. z khybele, pak dříví stojaté, jež k cimrování potřebuje, si sekati, a z menšího kmene neb pařezu 1 gr., z většího 2 gr. a z latra dříví ku potřebám a k cestování po 1 gr. 2 d. odváděti. R. 1610. dovolila rada domažlická Jiříkovi Peklhofovi a Matějovi Beernerovi z ležatého dříví popel páliti, a to v lesích na „království" od Drahotína až k sv. Kateřině a mezi jamama za Drahotínem, a však dříví čerstvého aby neplundroval. Za to měli platit 60 kop gr. m. a dvě truhlice koleček skelných. Na vymýtěných místech lesa byly zakládány často nové osady. Tak se stalo snešení r. 1591. o novou vísku Nemanice, za Chudenínem v pouhých lesích při plecování německém ležící, aby její čtyři osadníci se plecování nedotýkali, než pokud jsou sobě již posekali a zprantovali, toho aby užívali a dole u potoka aby si louky zdělali. Osadníkům těm, kteří slíbili člověčenství, uloženo platu ročně 1 kop. 20 gr.

(Pokračování.)

Z národního divadla.

Zimní období dostává se pomalu do proudu, dlouhé večery jsou již zde, máme zde nové předplacení, a než nastanou obvyklé taneční reje masopustní, rádi bychom v divadle něco pěkného slyšeli, viděli, rádi bychom se potěšili nějakou novinkou, rádi bychom některý alespoň večer prosnili v ideálním opět zanícení .... Zdá se, že divadelní správa na zimní sésonu není zvláště přichystána. Alespoň nové abonement nezačalo pod zvláště šťastnými auspiciemi. I v listech dyšících k divadlu byzantinismem četl jsem trpké výtky, když nové předplacení počalo — — „Excelsiorem". Protivná tato slátanina vnucuje se s bezpříkladnou nevšímavostí ku kritice již listů veškerých pořád ještě obecenstvu, a jako snad zvláštní „lákadlo" předložena jako první hra v předplacení — abonentům. Přáli bychom, aby slavná správa byla slyšela, jak o tom staří předplatitelé soudí!

V krátkém období, kdy předplacení nové zahájeno, obehrána již několikráte „Narenta" a starší hry, velmi dávno známé, jako „Dcera pluku" a „Vikomt z Letorieru", kterým — když nemohou ovšem jako novinky působiti — dává se alespoň na cestu vykřičník „Poprvé v národním divadle" — aby tak na programmu alespoň se zdálo, že novin-

kami jsou. Myslí-li to někdo, dobrá; domníváme se, že jest velmi málo takých návštěvníků divadla. —

Z naprostých novinek registrovati lze toliko jednu: „Paní majorka“, pětiaktové drama od Hippolita Spažinského, jež z ruštiny přeložil Pavel Durdík.

„Paní majorka“ jest drama realistické, velice účinné a působivé, jež vedle „Nekluževa“ považovati lze za pravou oásu v poušti ostatního repertoiru.

Féňa Ignatěvna stane se manželkou majora Maksima Gavriloviče Těrechova, starocha vyžilého, světáka, jenž, abychom řekli s Byronem, „byl‘ proběh celý hříchů labyrint“, a nyní stane se pravým otrokem Feniným — jeť Féňa dívka mladistvá, krásná a vnadná, jíž koří se celý mužský svět. Vidíme, kterak se jí dvoří starý Sergěj Dmitrojovič Sladněv a jak potřeštila Petra Štěpánoviče Lubina, mladičkého praktikanta u berního úřadu, a oba tyto — snad ani ne „poměry“ — vzbuzují v nás náladu komickou. Však již máme zde dramatickou zápletku. Ondrej Filatovič Karjagin, šlechetný muž, jenž velice miluje svou ženu, nemůže přemoci lásku svou k Féně. Přemahá se, trpí, bojuje, odsuzuje sám sebe, — vášeň vzrůstá den co den, miluje Féňu náruživě, dopustil by se i zločinu k vůli ní. A Féňa? Laškuje s ním pouze, právě tak jako s Těrechovem, Sladněvem, Lubinem.

Leč i ona má poznati lásky strasť. Malíř Volžin, příbuzný majorův, navštíví statek. Féňa očekává nové vítězství — leč Volžin je hrdý a chladný, ani si jí nevšímaje. Féňa se zamiluje vášnivě do Volžina. Volžin to vidí a odjíždí; Féňa rozhodne se, že pojede za ním a Sladněv má ji doprovázeti. Před útěkem svým však schází se ještě u rybníka s Karjaginem. Karjagin ji prosí, aby neodjížděla, zapřísahá lásku její, když však slyší v odpověď pouze ironický smích, zmocní se ho zoufalství, chopí se Féňy a hodí ji do rybníka .... sám pak jde udat se soudu. „Paní Majorka“ nevyniká nad „Nekluževa“, ale jest to drama pozoruhodné svou plastičností charakteristiky osob; stavba není jednotná, prvé akty napínají, rozvíjejí děj, poslední dva jsou slabší. Detajly jest drama toto bohaté, a veškeré figury jsou tu přímo ze života vzaté. —

Minulého měsíce vypraven též Shakespearův „Král Lear“. Kdo četl často referáty o národním divadle a o skvělé výpravě, přímo královské, jaké se tu jednotlivým hrám dostává, a byl by navštívil poprvé národní divadlo, kdy dáván Lear, tuť by se velice byl podivil. Sehrána tato velikolepá tragédie úplně povrchně, beze vší piety a přípravy, takřka na zdař Bůh, že si řádnou zkoušku věru pečlivější představujeme. První scéna, kdy Lear „rozděluje ve tří své království,“ činila neobyčejně chudý dojem svým vypravením. Ač u nás komparsy u porovnání s tím, co jsme viděli v divadle prozatímním, velice pokročily, přece zbývá nám jen ještě mnohé, velice odůvodněné přání. A viděli jsme ku př. před lety u Meiningenských, jak mohutně zasahují komparsy svým — řekněme chováním a svou hrou — v celý kus. Stojí-li ku př. dvořané a zbrojnoši při tak úchvatných scenách, jako je souboj Edmundův a Edgarův, neb když nese Lear mrtvou Kordelii, jako dřeva (s odpuštěním!) a jak panáci na paňáčkové komedii, pak ruší to celý dojem. Verše Shakespearovy šly vůbec velmi těžce (jediný Kent činil čestnou výminku, byl výtečný hrou i deklamací) a Lear, jak jsme jej viděli, nebyl oním Learem, jak jej líčí Shakespeare. Ve scénách, kdy odpuzuje Kordelii, byl až příliš chladně mírný, i ve své

zuřivosti, i v šílenství; jediné zdá se nám, že lépe byl na svém místě v dojemných scénách čtvrtého aktu s Kordelií.

„Ó prosím, nečiňte si posměch ze mne.
Jsem tuze zdětinělý, starý muž,
stár sedmdesát let a víc; a vyznám
se upřímně, mám strach, že rozum můj
není v své pravé míře.“

Ta slova zněla dojemně, a tu byl Lear skutečným Learem dle nákresu velikého Shakespeara. Jinak, jak praveno, činila výprava i hra tragedie „Krále Leara“ dojem neuspokojivý a místy i dosti trapný.

Ač jinak nádhernou výpravou činěno vše, aby se naplnil dům, (viz Excelsior, Flik a Flok, Narentu, výpravné opery a balety) přece — ač často psáno, že bylo vše do posledního místa vyprodáno — mluví se ledacos o finančním stavu národního divadla. Nechceme předbíhati událostí. Ač směr repertoiru podroboval se po celá tři léta „kasovním ohledům“, přece se zcela neosvědčil. Nedivíme se tomu. Výpravné hry vyžadují nesmírných peněžitých obětí a nejsou s hlediska uměleckého zhola ničím. Počítá se tu na obecenstvo „velké“ a na rvačky o lístky u kas. To se děje rok, dva, snad i o něco déle, pak to však úplně sevšední. Hůře jest zodpověděti otázku, čím lákati potom. A zdá se nám, že to „potom“ jest nyní u nás, že u této otázky stojíme, a nevíme, jak bychom k ní odpověděli.

Naší starostí to věru není. Ukazovali-li jsme stále k tomu, že výpravné kusy à la Excelsior jsou na zkázu národního divadla, mnohý se nad posudky našimi pozastavil. Slyšeli jsme do očí, že chceme, aby se divadlo vykuřovalo kadidlem, aby se v něm dávaly legendy ze života svatých, a tak dále. Dnes nám to nikdo neřekne, dnes nám dá mnohý bývalý odpůrce zcela za pravdu; dnes píší nejpřednější listy v té příčině jednomyslně a ve smyslu, jak my ve „Vlasti“ rubriku tuto pěstovali, byť i ne, vázány jsouce k divadelní kanceláři, tak bezohledně.

Mnoho se kolportují nyní zprávy o změně v ředitelství národního divadla, a jmenují se tři osoby, z nichž některá má státi se nástupcem Subertovým. Bude-li změna v příčině té, přejeme si, aby byla ku prospěchu ústavu domácího a literatury dramatické, i repertoiru vůbec. Též dosti se píše o konkurenci, jež vzejde nár. divadlu otevřením nového divadla německého. Jest nám vždy teskno, čteme-li úvahy o tomto thematě; bohužel však veškeré naše národní i politické poměry jsou dle toho, že ubíjejí národní hrdost, a působí gravitaci, namnoze hloupou a směšnou, i k tomuto německému novému divadlu. Alespoň v jistých pražských kruzích — bohužel neodvislých, poněvadž zámožných — jež mohli bychom dle rodu i vychování počítati k rozhodným našincům, a jež přece, byť i k nám jinak se hlásily, nepovažují nikterak za divné, budou-li choditi do německého divadla. Jsme již tak nešťastni, či lépe řečeno ještě tak nešťastni, že mnohý „našinec“ z ohledů Bůh ví jakých má se za „noblejšího“, mluví-li (a třeba bídně) německy, a chodí-li do německého divadla.

Ostatně jsme pevně přesvědčeni, že národní divadlo tuto „obávanou“ konkurenci dobře snese. Měli jsme horší poměry, než nám způsobí nové německé divadlo v Praze, a přece jsme zde, a dá Bůh, také zde budeme. Jsme pevně přesvědčeni, že národní divadlo konečně najde pravou svou cestu a bude dobře hospodařiti i bez velikých výpravných baletů, bez Excelsiorů, Fliků a Floků, a že se nebude úzkostlivě ohlížeti na domnělou „konkurenci“.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Sv. Tomáše Aquinského spisek „O byti a bytnosti“ a jeho Eminenci sv. ř. c. knížete kardinála Josefa Pecciho výklad vlašský.

Do češtiny přeložili Jan Křt. Votka z T. J. a Václav Vojáček. Nákladem „Dědictví sv. Prokopa; číslo XXVII. V Praze 1887. Stran XC. a 168.

Spisek sv. Tomáše Aquinského: „De ente et essentia“ jest co do objemu sice malý, ale obsahem svým nad míru závažný a důležitý. Rozumujeť v něm sv. spisovatel úmyslně a mistrně o nejvyšších pojmech bytoslovných, jejichž poznání člověka předsudky nezaujatého nutně musí vésti ku příčině všech příčin — k Bohu totiž při tom se však dotýká i druhých dvou stěžejných základů celé filosofie (vzniku poznatků smyslových, umových, a rozumových v duši lidské a složenin podstat z hmoty prvé a údoby podstatné, jakož i z činu a mohoucnosti), všecky v tento obor spadající pojmy správně vyměřuje a přesnými terminy označuje.

V tomto malém spisku uložil sv. Tomáš a mistrně odůvodnil velkou část těch zásad, na nichž všecky jeho ostatní spisy filosofické a do jisté míry i výklady jeho theologické spočívají. I tvoří tudíž zmíněný spisek jaksi základ veškerého moudrého rozumování a spolu jaksi bránu ku porozumění ostatním spisům velkého onoho filosofa, jakým byl sv. Tomáš. Za touto příčinou odvolávali se a odvolávají na spisek tento filosofové i theologové scholastičtí velmi často; i výklady k němu byly sepsány od nejznamenitějších scholastiků. V době nejnovější napsal starší bratr sv. Otce Lva XIII., J. Em. kardinál Josef Pecci, důkladný tohoto spisku výklad v řeči vlašské. „Dědictví sv. Proroka“, jehož účelem jest vydávati knihy vědecké v jazyku českém, rozhodlo se po zralém uvážení, že svatému Otci k jeho jubileu mimo jiné dary podá i dárek takový, jaký by již sám sebou označoval účel zmíněného „Dědictví“. Majíc pak na zřeteli, že svatý Otec Lev XIII. nauku sv. Tomáše Aquinského tak důrazně odporučil a rodný bratr jeho nynějším potřebám vědeckým velice přiměřený výklad spisku: „O byti a bytnosti“ ve vlašské řeči tiskem uveřejnil, domnívalo se, že učiní nejlépe, když dotčený spisek sv. Tomáše, jakož i jmenovaný k němu výklad vydá v českém překladu a sv. Otci Lvu XIII. k jeho jubileu věnovati bude. Překlad obého svěřen byl dvěma českým spisovatelům Janu Křt Votkovi z T. J., výbornému znalci filosofie i theologie středověké, a Václavu Vojáčkovi, býv. prof. akademického gymnasia v Praze a znamenitému filologovi. Že oba učenci nesnadný úkol svůj provedli skvěle, netřeba ani připomínati.

Jan Křt Votka napsal pak sám k českému překladu obšírný úvod (90 str.), v němž ukazuje jasně a přesvědčivě, jak ve filosofii nutně jest třeba správné a určité terminologie, do jakých bludů a jakých zmatků pro neustálenosť filosofické terminologie zabředla hlavně filosofie německá, kteráž vlivem protestantismu scholastikou opovrhla a skoro v každém čelnějším svém zástupci pachtila se po nových principiích čili prvotích, a jaká škoda by z toho musila nutně vzejíti i naší české literatuře, kdyby se u nás vykládaly a rozpřádaly různé soustavy filosofů německých; na proti tomu však doličuje velice trefně, jak všestranně vyvinuta a ustálena jest terminologie scholatická, jak krásné ovoce přinesla u nás scholastická filosofie ve spisech Tomáše ze Štítného a jak by naší literatuře i nyní velice prospěla. — Hic Rhodus, hic salta! volá pan spisovatel ku konci důkladného svého pojednání zvláště ku mladším spisovatelům a učencům. Kéž by vážný tento spis našel i mezi studentstvem českým velmi mnoho těch, kteří by jej důkladně — *prostudovali*, mělit by z toho prospěch veliký! **Fr. Pohunek.**

„Drobné květy.“

Verše Vladimíra Šťastného. V Brně 1887. Nákladem „Obzoru“. Sešité za 50 kr., skvostně vázané za 90 kr.

Báseň didaktickou obsahem i stavbou napsati dokonalou básníku nepovolanému více činívá nesnází, než reflektivních napsati celý svazek. Proto sotva která literatura má didaktických básní, pravíme básní (ne rýmovaček) nadbytek. Jablonského „Moudrosť otcovská“ mládež naši českou vzdělává nábožensky,

ethicky i vlastenecky celé půlstoletí a naše čítanky obecných i středních škol ani po druhém půlstoletí nebudou asi bez nich zřizovány, leč by školy vzdaly se úkolu vychovatelského napořád. Motivy didaktických básní Jablonského: Bůh a příroda, poměr člověka ke vlasti a národu i k lidstvu vůbec; pravda, krásno a dobro; osvěta, vždy mladou mysl baviti budou; vždyť i muži dospělí, ano sami básníci předměty ty látkou obírají svého přemýšlení, rozhovorův a svých básní reflektivních, v nichž druhdy více nesmyslů, bludův a rouhání se kryje, než smysliti dovedli sofisté řečtí a bludaři a haeretikové v době křesťanské. Nesmyslných („insipiens") bludařův a rouhačů drzých porušené pokolení lidské nikdy a nikde se nezbaví: kde pravda se hlásá, tam ozývá se, tu skuhrajíc, tu zase řvouc, i lež, neboť kde světlo, tam i stín. V naší literatuře nejnovější „věštci" naši v básnický purpur oděli satana i dílo jeho lež a hřích a svými verši zjednali mu, žezlo vladařské v ruku mu vtisknuvše, kultus v kruzích, jež neumějí mysliti správně, ani sebou vlásti zákonně.

Když pak věci u nás tak se mají, co divu, že kdo miluje národ i literaturu netoliko slovem ale i skutkem, radost má z každého plodu literárního, v němž pravda, dobro a krásno, ty tři sestry s nebes poslané nám pozemšťanům, vůdkyněmi jsou čtenáři, jehož rozum prost jest předsudků nesmyslných a lživých, srdce čisto neřestí záhubných a vůle svobodna jak vnitřního nutkání tak vnějšího nucení ku hříchu. — A knížečka oněmi perlami zdobená vyšla na sesterské Moravě, by i po Čechách službu konala dobrou čtenářům dobré vůle: jsou to „Drobné květy" Vladimíra Šťastného Sbírku tu básnickou nazvati lze Salomonem druhým, jenž Salomonu Jablonského velice jsa podoben tím od něho se liší, že, motivy maje spřízněné, stavbou obsahovou i formou vnější dokonalejší jest. Podívejme se na básničky ty poněkud blíže. Knížka sama po úpravě velmi vkusná opatřena jest podobiznou sv. Otce Lva XIII. a hesly, jimiž označen obsah i směr básní v obou oddílech, v něž básně jsou rozděleny: „Já jsem cesta, pravda i život." Jan 14, 6., a „Samému Bohu čest a sláva na věky věkův. Amen" I. Tim. 1, 17. Vínek z „Drobných květův" ozdoben podobiznou sv. Otce a básník vínek ten skromně vzpomínkou k nohám Jeho Svatosti klade. Lev XIII., jenž strážcem jest na Sioně pravdy, dobra i krásna, na střídě roku starého s novým slaviti bude své druhotiny kněžské: tyť jsou důvody, že básník verše své posvěcuje Velikému Lvu XIII., Otci všeho světa katolického. Tudíž všemu duchovenstvu a učitelstvu katolickému i všem lidem dobré vůle „Drobné květy" Vladimíra Šťastného vítaným jistě budou dárkem, jímž o vánocích naše mládež dařena by býti měla; jest to dárek velmi vhodný jak „k Ježíšku" tak i na památku kněžských druhotin svatého Otce, jehož úctu po národě našem v srdcích mládeže buditi třeba jest. Každý kněz a učitel jednak sám dospělejší mládeži na dárek pomýšlí, jednak rodičům poraditi má, co by svým dětem cenného dáti měli: objednejte „Drobné květy" u Vladimíra Šťastného, professora gymn. v Brně ve skvostné vazbě po 90 kr. a dáte dárek ceny trvalé a radost způsobíte na mnohá léta četbou velice ušlechtilou. Kdyby každý kněz český po exempláři koupil do své bibliotheky soukromé, pak do školské, a v každé škole dospělejšímu chlapci a děvčeti nejhodnějšímu, ale chudému daroval po exempláři a mimo to se postaral, aby aspoň 5—10 dětem od rodičů koupeno bylo po exempláři: co by tu krásného formou i obsahem dokonalého čtení rozšířilo se po národě našem. — Knihy s ďábelským klamem a bídnou neřestí rozšiřují se samy (majíť reklamu vždy ochotnou), ale dobré čtení popelkou ukrytou zůstává; konej tedy české duchovenstvo svou povinnost ve příčině těchto „Drobných květův" Vladimíra Šťastného, jehož redakcí řízený časopis „Obzor" na Moravě národu našemu dobré služby koná, jakých v Čechách podjala se před třemi léty naše „Vlast".

V „Drobných květech" po zákonu poetiky tvoří fantasie pro fantasii; ale jako fantasií básníkovou prozírá rozum a srdce, tak z fantasie čtenáře těchto veršů rovněž rozum i srdce těží: a tak „Drobné květy", ač vzdělati chtí čtenáře ethicky, nejsou nikterak verši nudou unavujícími, anobrž obraznost čtenářovu mile dojímajíce působí cit milý čili zálibu, což úkolem uměleckého díla každého.

Básník poeticky zobrazil z „Kázaní na hoře" osmero blahoslavenství, jichž osmerem ctností si zasloužiti má i může smrtelník. Pak básník zájmy člověka nejvyšší motivem si obírá svých veršů, z nichž četné pravými jsou perlami poesie české. Pointa poslední slohou vždy projádřená bývá básničky skvoucí korunou, že věru každé básně „finis coronat opus"; někdy to působí sám verš poslední. Na příklad báseň „Ctnosť" slovy se končí těmito:

„Bylinku viz beze světla, nelze, by ti duše zkvetla
kterak hyne nebohá; bez ctnosti a bez Boha."

„Skřivánek“ k nebi spěje si hlasně cestou pěje. Na cestě bídný žebráček se za skřivánkem dívá; jak bídný sám proti ptáčeti! Proto přirovnání bylo takovéto:

„Což je tvá cesta veselá, nás lidi vede k nebesům
ty milé, vzdušné ptáče: jen cesta slz a pláče.“

Pravdu, krásno a dobro básník ve třech básních čtenáři, kde je lze najíti, vykládá: Pravdu v slovu Páně, krásu ve světě (životě) duchovém, dobro v Bohu. Proto básník ostře tepe v následujících básních lidičky moderní, kteří oné trojice hledají mimo Boha: básně „Naši „moderní““, „Soud světa“ „Naturalismus“, „Nová poesie“ a jiné zdrcující vynášejí soud nad směrem života bohopustým. Poslední sloha básně „Soud světa“ zní takto:

„Mnohý národ opájí se žel a mnohý zakládá si
slávou velkých lidstva katův, na činech svých Herostratův“

Naši boucharoni po zásluze oceněni jsou v básni „Ticho miluj“; pointa zase ve sloze poslední jest řízna:

„Však ne hrom jen, také buben prázdný neměj řev a pokřik za čin rázný,
nade všechnu hudbu rachotí; nejvíc prázdná hlava šramotí.“

Našim pessimistům, těmto travičům blahé spokojenosti, věnována báseň „Štěstí“, jež hned prvními verši je šlehá:

„Co to blaha rozeseto a přec tolik lidí vůkol
světem věčnou láskou Boží, nevidí než trn a hloží!“

Mistrnou jest zváti báseň „Dvojí šero“, která zemi, nebe, peklo velice vhodně zobrazuje šerem, dnem a nocí. Stůj zde báseň pro výbornost svou celá:

Jeden den a jedna noc Nebe dnem jest, peklo tmou,
šero však jest dvojí: šerem naše země;
k zoře den a k soumraku po ní zorou, soumrakem
temná noc se pojí. kráčí lidské plémě.

Ty buď zorou duše má,
slunce chovej v sobě,
lásku Boží, ta jen zplá
nebem v oné době.

Básník „Drobnými květy“ míří v srdce mládeže dospívající; jí dává radu, ji povzbuzuje ku zdárné činnosti, ji varuje kalu životu, jí dává naučení, kdy sobě zaslouží krásného jména „Naděje vlasti“. Této básně vrchol ve slovích:

„Naděje — to květ jest, který a jenž teprv u plod stený
víry strom jen odívá; lásky sluncem dospívá.

Mladeži! dbej víry, lásky,
pak nám budeš nadějí.“

Kdybych měl se i kratince jen doteknouti všeho dobra, krásy a pravdy, jež uloženy v tuto pokladnici básnickou, nesměl bych pominouti žádné básně ba ani verše. Abych však po básních těch touhu neodolatelnou vzbudil v srdcích čtenářů této úvahy chabé, mějž zde místo své ještě báseň

„Padá lístek.“

Padá lístek v jeseni Kráse psáno: jako já
s vysokého stromu; za nedlouho zvadneš;
list to z knihy přírody, slávě psáno: jako já
co tam psáno komu? s výše svojí spadneš!

Lásce psáno: tvoje slast
letním vánkem přejde;
víře psáno: nový list
novým jarem vzejde.

Loučíce se již se vzácnými motivy „Drobných květů“ přání pronášíme slovy básníkovými, kéž četným čtenářům z tohoto drobného kvítí „nový květ zdárným činem svitne.“ —

Bývá zvykem vzmiňovati se v úvaze i o formě básnické: než bývá vzmínka taková za naší doby formální dokonalosti básnické dosti zbytečna. Náš básník

volil formu jednoduchou, která básním didaktickým nejlépe sluší: jako podařilo mu se myšlénky odíti v obrazy průhledné (jako když čistého vína nalito v čistou sklenici), tak i rythmus volil jednoduchý nejčastěji trochajský; někdy i jambický a daktylský. Rým napořád jest stěpný, tu sudý tu lichý, a jest buď střídavý buď přerývaný. Každá báseň má tři slohy a sloha čtyři verše.

Douška čtenáři: Kdo za naší doby nejnovější zabývá se poněkud literaturou, toho tajno není, že mezi našimi věštci literárními nadbytek máme „Ophitův" a „Kainitův", kteří po národě našem plody duchu svého vzbudili mezi tak zvanými svobodomyslníky ne nepatrnou legii ctitelů satanových a Kainových. Některým z nich posud ani brada slušně neobrostla, jiným zuby „moudrosti" posud ani nevylezly, ale přes to či snad právě proto pohrdají pravdami náboženskými a mravouce s Macharem drze ve tvář bijí. —

Kromě této školy literárních „Ophitův" a „Kainitův", kteří vedou si jako divoši afričtí, z nichž dru. Holubovi husí nabíhala kůže, v literární dílně české četný máme cech mistrův a tovaryšů, kteří prohlašují, že poesie vyvýšena jest nad všeliké náboženství; ve styk prý poesie s náboženstvím přichází jen tehdy, když prý se jí uráčí snížiti se k náboženství, aby je kopla, což ovšem ráda činívá nynější posie náboženství katolickému a jeho strážkyni církvi. A tak na luzích a nivách české poesie hojnost bují bodláků, jež ostny svého rouhání čtenáře křesťana, zvláště katolíka, bodají; roste tam vraní oko, jež nemravnou tendencí otravuje všecek ideální život; blín a lilek tam se pěstuje a pilně rostí, který klamem a lží omamuje rozum pravdy hledající.

Často již příslovím „sutor ne ultra crepitam" pokyn dával se nedospělcům a nevědomcům, aby brady své neobrostlé příliš nezvedali; ale čím větší nedouctví, tím větší drzost lidí mravně zvrhlých. Svět nynější po způsobu „synů světa" předpotopních směje se synům světla a od Boha se odvracuje jde „K životu", jak Vrchlický ve své veselohře učí, „k životu" bez Boha, bez zákonů, bez ideálů, bez ctnosti — k životu nevázanému. Po knize sáhne již jen té, která přetéká jedem rouhání, vzpourou anarchie, líným světobolem, nestoudnou lží, kosmopolitickým nihilismem. ale knihy hlásající autoritu Boží, velebící ctnost, vedoucí k ideálům, trestající hřích, ať se jeví ve formě kterékoli, takové knihy „synové světa" našeho více se štítí než otravy. — Koniáš pálil české knihy; proto by ho „synové světa" našeho ohněm mučili pekelným, kdyby v peklo věřili; ale s podivením jest, že klidně snášejí, když po ministerském nařízení dobře známém naši „věštci" stěhují se z knihoven žákovských, jako když „Zacherlinu" nasype se hmyzu. Ale snad to našich „věstcův" ani nemrzí, vždyť prý „nepíší ani pro děti ani pro blby".

Vůdce národa dr. Rieger o nastolení nového starosty pražského veřejně prohlásil, že národ náš literaturou byl vzkříšen. Nepopíráme toho, ale též veřejně prohlašujeme, že písemnictvo, jež národ náš vzkřísilo, neslo se směrem jiným než spisy četných „věštců" našich, jež krasochuť čtoucího obecenstva tou měrou pokazily, že jako seriosní drama i vlastenecké na jevišti divadelním sehrává se před hledištěm hodně prázdným v „Národním" i od kočovníků po venkově, tak i jiný spis obsahu bezúhonného ba vzdělavacího netěší se oblibě. Proto hrozí písemnictvu našemu též úpadek hmotný po úpadku jeho morálním. Aby tomu nebylo venkoncem tak, jest na našem duchovenstvu a učitelstvu, aby dobrá díla literární všemožně šířilo, je kupujíc a jiným doporučujíc: za to se také vřele přimlouváme na prospěch Vladimíra Šťastného „Drobných květů", jež hodno jest rozšiřovánu a čtenu býti v kruzích nejširších. **Jos. Nedvídek.**

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Komenský, časopis paedagogický, počal vycházeti r. 1873. jakožto „orgán spolku moravských učitelů v Olomouci." Toho roku vycházel třikrát měsíčně. Z proslovu jeho patrno, že obral si za úkol přičiňovati se o ušlechtění a zdar školní mládeže a tím o lepší milé vlasti naší budoucnost, čehož možno docíliti poučováním čtenářstva ze všech oborů vědy, poukazováním k ušlechtilým charakterům vychovatelů všech věkův a národů. Kromě toho hodlal uveřejňovati zprávy školské, ukazovati na vzory i kárati vady i hájiti práva učitelův. Zvláště připomenuto také, že pilně bude dbáno stránky jazykové.

Ročník I. (red. J. Havelka) má článků vychovatelských patrný nedostatek. Ukázáno pouze ku některým předmětům učebným jako pomůckám vychovatelským, ale ani těchto článků není mnoho. Více všímáno si dějin vychovatelství, jak viděti ze čl. „Jak Spartáni mládež vychovávali“, „O důležitosti prvního vyučování a jeho dějinách“, „Naše školství přede dvěma sty lety“, „Nejstarší školy“, „Školy základem blahobytu“. — Článků vyučovatelských, obecných i o jednotlivých předmětech pojednávajících, jest několik. Čl. „Dbejme věcí nejdůležitějších“ varuje před množstvím učiva, čl. „Jak učiti se máme vědám přírodním“ doporučuje pozorování přírody samé; ve čl. „O vyučování dějepisném“ radí se vyučovati tomuto předmětu způsobem biblickým. Promluveno též o vyučování a důležitosti zpěvu a tělocviku. „Čl. „O našem vychovatelství“ psán jest se zřetelem ku vychování národnímu a společenskému. Nemile dotýká se čtenáře, že v žádném článku není zmínky o důležitosti náboženství u vychovávání, což jest vzhledem k následujícím ročníkům s podivením. Jedině ve čl. „Jak by náš lid vzděláván býti měl“ čteme o náboženství slova, která svědčí o podivné přepjatosti. „Rozumné vyučování v náboženství“, čteme tu, „pokládám za velmi důležité a o mravnosti budoucích pokolení rozhodující; neboť že dobou naší tak veliká porušenost mravní zavládla, toho nejhlavnější příčinu hledati sluší v úpadku pravého, čistého náboženství, víry to v ideály dobra, lásky a pravdy. Snad se mnohý nad tím pozastaví, praví-li, lid náš žádného že náboženství nemá a nezná(!); odkazuji každého ku chladné skutečnosti: to, co lid tak jmenuje, není než ledabylé a často jen nucené vykonávání dávných zvyků v ceremonií beze všeho nadšení a povznešení mysli. Dítě sotva umí žvatlati, už je nutíme, aby odříkávalo slova, jichž nechápe — už pro dítě stává se modlitba jen odpornou, nudnou robotou. A zcela podobně vynasnažuje se i škola, aby v děcku pravý náboženský cit umrtvila... nevštěpuje dítěti čisté učení Kristovo, zákon to lásky, ctnosti a pravdy, nýbrž veškeré to učení velmi pečlivě ve příhrádky se rozděluje, a to rozškatulkování se pak žákům s velkou námahou vtlouká. Či jak mám nazvati učení o devateru vlastnostech božích, o sedmeru, šesteru, čtveru a desateru hříchův, o čtveru ctností atd.?“ — Slova právě uvedená obsahují trochu pravdy, ale mnoho nepravdy. Kdyby byl pisatel napsal, že někdo, ba že mnohý člověk náboženství nemá, nenamítali bychom proti tomu ničehož; ale říci, že lid náš (tedy vůbec) náboženství žádného nemá a nezná, jest výrok beze všeho rozmyslu pronesený a nepravdivý. Vymizení náboženství z jednotlivých rodin mnoho zla způsobilo; jak pak by bylo, kdyby lid vůbec náboženství neměl a neznal.! Že mnoho lidí s radostí, a ne z nucení spěchá v neděli do chrámu, odkud vycházejí posilnění k další práci a potěšeni — nebylo snad pisateli známo, nebo zúmyslně to popřel. Pokud se týče vyučování náboženství ve školách, pravda ovšem, že žádoucí jsou některé opravy; avšak nelze tvrditi, že by bylo pouhým ubíjením ducha. „Škatulkování“ máme i v jiných učebných předmětech; učebnice dějepisné spořádány jsou chronologicky, zeměpisné dle polohy zemí, dle dílů světa, přírodopisné dle druhův a řádů; i čítanky mají oddíly; proč by tedy mělo býti chybou při katechismu, co při jiných knihách není? Pokud se týče učení samého, pochybujeme, že by byl učitel náboženství, který by pro formu zapomínal na pravý účel náboženství; a jako přílišné rozčleňování učiva jest na škodu, tak rozčlenění nemnohé jest vydatnou pomůckou. — Obšírné čl. „O spisovné mluvě ve škole národní“ a „Práva mateřštiny“ podány jsou ve způsobě rozmluv; jsou zajímavy a přesvědčující, avšak místy nad potřebu rozvláčné. Z jiných článků zasluhují zvláště povšimnutí čl. „O paměti“ od dra E. Kadeřávka, pak čl. z oboru jazykového od V. Praska, F. Bartoše a j. — O kritikách lze říci, že jsou důkladné, avšak nelze schvalovati, že „poklésky“ proti mluvě do jednoho jsou vytčeny. Zabírá to příliš mnoho místa v časopise vychovatelském. Téměř všecky kritiky v tomto ročníku vyvolaly „obrany“ se strany spisovatelů, po nichž následovaly zase „repliky“.

Ročník II. (1874. Red. J. Havelka) přinesl některé články vychovatelské. Ve článku o kázni školní doporučují se jako pomůcky dobré kázně úcta k učiteli, která záleží na jeho chování u veřejnosti, zajímavost vyučování a láska k povolání. Připomenuto, jakou lásku choval Spasitel ku mládeži. O trestu tělesném soudí se, že jest nezbytným, má-li kázeň ve všech případech býti vzornou. Tento trest přišel v opovržení, poněvadž ho bylo zneužíváno. Zavržení jeho může však způsobiti povahy citlivůstkářské, ctižádostivé. Stará škola vychovávala charaktery, ač trestů tělesných bylo užíváno. — Článek „První školou rodina“ ukazuje k tomu, jak mocně působí na vychování dítek společnost a poměry domácí, a kárá nedbalost rodičů zvláště na venkově, kteří, dbajíce obyčejně jen o rozmnožení majetku, dítek svých, než do školy vstoupí, si nevšímají. Proto bývají děti jejich nezřídka tupé. Dostanou-li děti takové nějakou hračku, bývá to vždy táž — kůň a vozík.

nečeskou a žili ve městech už odčeštěných, hlavně v Praze, a po nich rovněž tak všecí naši vzdělanci, ve městech žijící, češtině písebné pomáhali zachovávati zněmčenou výslovnosť městskou. Proto píše i prof. Hattala o této výslovnosti: „Ti (= Pražané) odvykli dávno rozeznávati tvrdé l od měkkého, byvše k tomu beze vší pochyby svedeni hlavně němčinou. Svodnice té nespustili se oni posud, nešetříce rozdílu řečeného nijak, ačkoli se ho lid český (dle str. 105.) dosti pevně drží podnes. Písemná čeština pak hoví i v té příčině Pražanům, čeho já — jen proto se znova dotýkám, aby osnova její pražská a spolu i fonetická porušenosť její proti obecné češtině jasněji vyšla na jevo“ (Brus str. 153.)

Professoru Hattalovi tu přizvukuje Fr. Otakar Mikeš, řka: „Ve vyslovování ł a l nebylo již za doby Husovy činěno rozdílu v Čechách středních, zvláště okolo Prahy, kde lid němčinou nejvíce byl pokažen. (Cf. Pravopis a mluvnice 1867. st. 5.)

Na Slovensku, na Valaších a ve Slezsku kromě toho nalezáme i nejčistší českou výslovnosť hlásek i a y. Kdo tedy buďto nepřirozenou výučbou anebo svým obchodem jsi navykl sobě jinak vyslovovati všecky zde zmíněné hlásky a rád bys osvojiti chtěl sobě čisté výslovnosti staročeské a slovanské, zajdi na Valachy, procestuj Valašsko i Slezsko a navrátíš se obohacen domů. Kdo by snad při tom, nemoha si osvojiti jemných rozdílů, navykl sobě výslovnosť polskou, velmi se tím neodchýlí a jazyk svůj tím přece navedl na výslovnosť slovanskou jak při liteře l tak též při hlásce y.

O nářečí Valašském praví náš nejvýbornější znalec, prof. Bartoš: „Nářečí valašské jest nejzachovalejší, nejpřesnější a nejpěknější ze všech dialektů českomoravských; tak plynně a tak lahodně, jako z úst Valašky Karlovské, nezní nikde řeč naše česká. Neliší se celkem hrubě od sousedního nářečí Slovákův uherských i moravských, vyniká však přece některými zvláštnostmi (I. 220.)“

Jak velice tu chybuje národní škola, zpozoroval prof. Bartoš na Podluží, čehož i já před lety postřehl jsem opět na Strážnicku a jinde mezi moravskými Slováky. Kde učitel na Slovensku, na Valaších, na Hané anebo ve Slezsku sám nedovede správně vyslovovati staročeské ł a l', tam všady o jeho školním l můžeme opakovati tato slova prof. Bartošova: „je to měkké l, kteréž se k ostatním různým tvarům domácího nářečí asi tak hodí, jako by se hodil cilindr k slováckému kroji národnímu. Měkká tato výslovnosť porušuje též deklinaci; už nyní často slyšeti od mladších do škole, do jehle, ve truhli, v koli atd. Nevím tedy, dobře-li si vede škola na Slovácku, starou, přirozenou výslovnosť vykořeňujíc, a nepozorujíc při tom velikých vad z této reformy vyplývajících (II. 60—61.)“ Tuším, že této vadě snadno lze odpomoci, pakli sobě toho všimnou jednoty a sbory učitelské, přihlížejíce k tomu, aby škola nám uchránila dochovanou výslovnosť staročeskou. Tištěných vzorů s ł a l' najde každý ve sbírce písní Sušilových a Bartošových.

Nemá-li písemná čeština proti živé češtině opravdu podobati se mumii (Hatt. Brus 105.), tedy třebať i strany jednotlivých hlásek a jejich výslovnosti bedlivě odstraňovati všelikou nákazu sežírající ráz její slovanský. Při tom české mluvnici hlavním základem budiž Hodžovo pravidlo pro slovenčinu vyměřené takto: „Nolumus oblivisci, nos oportere slovenicam tractare non ut dialectum tantum, sed ut sermonem quoque slovenicum, qui radices utique in dialecto propria agat, verum in ceteris quoque dialectis suis — — — denique autem in integro slovenico stirpescat atque frondescat (Hodža, Epigenes Slovenicus 1847. pg. 55.)“

O lidové poesii toto vyřkl prof. Bartoš: „V jak pěkné harmonii jeví se nám v ušlechtilé poesii lidové vůbec idea ethická s krásou poetickou, jedna druhou prostupujíc a dovršujíc, kdežto leckterý náš moderní poeta šlapaje onu v kal, tuto tvořiti se domnívá! (II. str. 81.). Na tento tak otravný směr leckterého poety českého poukazuje též jiný spisovatel, když praví: „V pravdě! Heydukem Čech vstříc vyšel Slovákovi, onomu plnocitnému junáku svému nejnárodnějšímu bratrovi, aby si osvojil poetický nádech sladké jeho řeči, aby si osvojil bující sílu samorostlého, cizáckou kulturou nezkaženého života, jediné to záruky naší poesie, která už už (psáno r. 1876.) po neslovanských počala se procházeti cestách. (Cf. Pokorný, Liter. shoda československá st. 41. Tamže povšimni sobě též výroku: „ta moderní židovsko-německo-turecká a *háremská* zábavnosť a romantika;“ str. 45.) Na str. 49. pak Hurban o této „háremčině“ píše: Já jsem mínil Nitrou přede vším na mladší pokolení působiť a toto k práci a studijím volať, nikoliv pak lahůdky poskytovať těm romantikou nezdravého západu pokaženým žaludkům. Mezi tím mladá chasa zasedla za stůl kritiky a tváří se, jakoby něčemu rozuměla. Plný koš mám daremnic, kde až na oslavu královraždy dostupuje teploměr těchto žvastalův, a ty kakramentsky zoufalé

city zamilovanců jen tak třískají hlavami o stěny osudu! — — Já se byl přenesl do své mladosti zpět a jakoby k oddychu po žalářích a napínavých přísnějších studijích jal jsem se snívat o té možnosti, že mládež je táž a zrůstá v počatých za mých časů snahách slovanských.

A takto veškera uměna a výtvar lidu našeho jesti ladný a cudný. Na vytříbený vkus a ducha pro krásu vnímavého poukazují starodávné písně (Cf. II. 76; II. 188.), melodický zpěv a harmonické zvony (Cf. II. 86.), tance a hudba, kresby (na př. velkonoční vejce), starodávný svěčný kroj s mistrnými vyšívkami, jejichžto vzorem jest pouze ladná příroda (II. 123.) a jimižto lid jeví velmi jemný a vyvinutý smysl pro symetrii a harmonii (cf: II. 88. II. 123.). Národní mudrosloví pak lid hlavně uložil do přísloví a pořekadel.

Ovšem, kdo z našeho národa navnadil se do syta buďto aromatickým zápachem z ovoce jižního anebo žaludek si přesytil žaludem dubovým, tomu potom neúhledný květ z lípy domácí pranic nevoní, ani sladký med lípový do úla pilnými včelkami nasnášený jaksi mu nijak k jeho chlebu nechutná. Nepřirozená výchova pak vždy až posud zaviňuje, že u nás mnohým všecko cizí je vzácnějším, byť bylo nevím jak chutné a vetché, nežli co máme doma svého pěkného a trvanlivého. „Sordent Slavica Slavis, proinde facili negotio ea decerpere volunt — ast peregrina improbissimo labore anquirunt (Hodža, Epigenes Slov. 48.).“ Poctivému Hodžovi docela přisvědčuje v tom i Šafařík, vytýkaje „nezřízené milování cizozemštiny, k níž od věků lnula srdce slovanská, tak že jim vše přespolní vždy bylo pochotnější nežli domácí, cizí jazyk a způsob živobytí vždy příjemnější nežli vlastní a mateřský.“ Cf. Brandl, život P. T. Šaf. str. 85.)

Z výrobků domácích měli by naši výrobcové obzvláště všímati sobě svečného kroje. Prací touto lze neustále zaměstnávati mnoho tisíc dělníků v továrnách a v dílnách. Našim rodinám není zapotřebí kupovati nedomácí bazary a modních listů ani vyčkávati zvrhlé módy pařížské. Než my z každého kraje a z každé vesnice dopodrobna všecko sesbíráme z Čech, z Moravy, ze Slezska a ze Slovenska a potom ještě od ostatních pobratimů, dostanou naši národní modisté vzorků a zásoby na celé věky, aby podle nich mohli upravovati a vymýšleti ladný a svěčný kroj jak pro salony tak i pro všední potřebu. Při tom ale výrobcové nikdy nezapomínejtež na obecný lid, jak doposud u velké naší škodě dělo se nevšímavě, čímž zavinilo se, že nedomácí výrobcové z našeho lidu tyli a lid od kroje domácího odnárodnivše nadělali nám z něho „moderních hastrošů“, jimž po slezsku „strašiska“ díme. (Dokončení.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Pokračování.)

Zbytečným sportem v české literatuře a vůbec žurnalistice je přílišný počet venkovských novin. V Čechách a na Moravě máme několik velkých denních listů („Hlas národa“, „Národní listy“, „Politika“, „Čech“, „Hlas“, „Moravská Orlice“), z těch některé mají ještě lacinější menší vydání; mimo tyto však existuje v Čechách a na Moravě skoro 300, pravím tři sta listů krajinských a místních. Pokusíme se některé z nich vyjmenovati, a to pouze české: „Hlasy od Blaníka“; „Ratibor“, Chrudimské noviny“, „Boleslavan“, „Jičinský obzor“, „Hlasy Poděbradské“, „Hlasy od Lužnice“, „Hlasy od Blaníka“, „Naše Hlasy“, „Svoboda“, „Kolinské listy“ (zašly), „Posel z Podhoří“, „Polaban“, Hlasy Poděbradské“, „Pravda“, „Lučan“, „Svobodný občan“, „Občanské listy“, „Podřipan“, „Podhořan“, „Českomoravské cepy“, „Krakonoš“, „Živnostenské listy“, „Šumavan“, „Koruna česká“, „Hradecký“, „Polaban“, „Svornost“, „Ohlas od Nežárky“, „Jitřenka“, „Budivoj“, „Jičinské listy“, „Posel od Čerchova“, „Plzeňské listy“, „Domažlické listy“, „Pšovan“, „Nový Boleslavan“, „Český Sever“, „Český Jih“, „Radhošť“, „Otavan“, „Poutník od Otavy“, „Hlasy ze Šumavy“, „Slovan“, „Klatovské listy“ a mnohé jiné.

Nebyli bychom pranic proti tomu, kdyby v krajských hlavních městech místní list byl založen, aby jednak pronikl tam svojí lácí, kam dvacetizlatový žurnál nemá přístupu, jednak aby sbíral material pro velké listy, přinášeje podrobné zprávy z kraje, jednak aby probouzel a zušlechťoval lid; ale aby v každém poněkud větším městě jeden anebo dokonce dva, tři, čtyři listy vznikaly a účelu

zanedbávaly, takové literární a žurnalistické šantročení musí každý soudný člověk zamítnouti. [1])

Afera, která mezi venkovskými listy nedávno vznikla a všeobecným sjezdem (bylo přítomno celkem 25 redaktorů) v Praze skončila, odhalila poněkud zákulisí redakční. Také se dočítáme podivných zpráv v listech samých, a z vlastní zkušenosti lze pověditi mnohou pravdu, znázorňující charakteristicky postavení pánů redaktorův a listů jejich.

Věru nápadno, že v každém městě musí býti hned dva listy, jeden se neudrží. Venkov je beztoho na rozličné nepřátelské strany a tábory rozčlánkován, a listy staví na protivné voje ty, by tím více svornost byla trhána a prohlubeň stran hloubena. Tím právě, že list stále nepřátely tepe, je podporován, odebírán a rozšiřován. Jinak by zanikl. Tak jsou na př. v Slaném: „Svornost" a „Svobodný občan", v Domažlicích: „Posel od Čerchova a „Domažlické listy", v Rychnově nad Kněžnou: „Podhořan" a „Posel z Podhoří", v Klatovech: „Šumavan" a „Klatovské listy" atd. Co je v Čechách, podobně na Moravě, jak píše redaktor „Hlasu" B. Popelka v článku „Listy krajinské" a užitek z nich (r. 1886. č. 247.) „Dnes každé větší město moravské jako na př. Třebíč, Uh. Hradiště, Telč, Val. Mezeřičí, Kroměříž, Prostějov atd. má své noviny, nehledíc ani k listům odborným po venkově vydávaným a k různým věstníkům vládním." Co se týče odebírání listů těch, nazval je kdosi „malum necessarium", to jest, že osoby váženější a jen poněkud lépe postavené předplatiti se na ně musí, by měly pokoj; neli, vyplní se na nich vyhrůžné: „Vos ego". [2])

Úsudek o listech těch pronášejí „Literární listy" (III. 146) „Na uváženou." V poslední době (1886) ohlašuje se po českém venkově povážlivý počet nových podnikův žurnalistických, a každé poněkud větší městečko má ne po jednom „svém" redaktoru a „svém" listu, nýbrž hned po dvou, po třech. A jestliže v čas nebude poukázáno na škodlivost bezprospěšného vzrůstání časopisectva krajinského, lze s jistotou předvídati úplný úpadek literatury. Nadbytek žurnalistiky zabije žurnalistiku. Venkov náš zaplavován jsa časopisy — dle úsudku lonských „Národních Listů" špatně i dobře redigovanými, ochladne k podporování podniků velkých nakladatelských firem, jež literatuře jsou k ozdobě a bez hmotné subvence venkova katostrofě neunikneme. Jak věci dnes stojí, tají se za vznešeným úkolem žurnalistiky namnoze chlebíčkář, jemuž jde jen a jediné o to, jak by si naplnil měšec. Kdo poněkud stopuje činnost venkovské žurnalistiky, trne, jaké věci dostávají se jí do obecenstva. Většinou jsou lokální listy bez barvy (až na organy svobodomyslné, pozn. spis.), bez programmu, bez určitého cíle. Nesou sice pyšný název: „list hající zájmy okolí a národa", ale čím odpovídá se titulu? Interess místní odbude se referátem z obecní rady, jalovou a zhusta sprostou polemikou a národní zájmy reprodukováním fulminantního, vlasteneckého článku z velkých listů. Po poučení, po vedení lidu ani stopy." V listech krajinských bývají celé stati obran napadených v listech protivných. Jenom na ukázku citujeme ze („zasláno") z Plzeňských listů (č. 131), kde redaktor A. S. odpovídá učiteli E. P. jako dopisovateli do „Klatovských listů". Uražený redaktor nepěkně odhaluje domácnost učitelovu, pravě, že „duchaplné referáty smolí", že se do „Plz. l." dotíral, a že „Plz. l." počítají právě ta čísla, kdy byly feuill. tyto (E. P.) uveřejněny, k nejsmutnějším svým číslům a k nalehání samého čtenářstva, které stylistickými těmi cvičeními brzy bylo přesyceno, viděla se redakce konečně nucena, ušetřiti čtoucí obecenstvo dalšími produkty dotěravého feuilletonisty ostatně ve prospěch vlastního listu." Tak píše redaktor o přispivateli do svého listu, že „studiemi jeho otravuje se napřed sluch členstva několika spolků prvé než vodnatý jich obsah vyleje se do ubohého některého listu" atd. Konec konců jest soud. Pře vznikla tím způsobem, poněvadž E. P. přednášky z Plzeňské besedy objednával pro „Klat. listy."

---

[1]) Ve Strakonicích, velikost města toho je známa — vycházejí v r. 1887. jen čtyři časopisy: staré „Stráž na Šumavě" a „Hlasy od Šumavy" a nové z knihtiskarny Čeňka Omy, nově zařízené: „Věstník od Otavy" a „Strakonické listy." Pane Bože, jen houšť!

[2]) V ohledu tom vyniká zvláště 13 německých listů krajinských v uzavřeném „Kerndeutsch území", o nichž se vyslovil spravedlivý Němec: „Kdybych jich jenom 5 měl čísti, zbláznil bych se. Listy ony jsou: „Leitmeritzer Zeitung", „Leipaer Deutsche Ztg.", „Abwehr", „Gablonzer Ztg.", „Heider Wochenblatt", „Deutsche Volksztg.", „Westböhmischer Grenzbote", „Unverfälschte deutsche Worte", „Tetschenbodenbacher Ztg.", „Bömischkamnitzer Wochenblatt", „Pilsner Ztg.", „Egerthal. Bote" a „Reichenberger Zeitung."

Jiný příklad z opáčné strany Čech z Rychnova, kde dlouho pokojně vedle sebe oba protivné listy působily, až do č. 52., kde již celé sloupce napadají soupeře a jeho pořadatele F. K., jak obyčejně odhalováním a drásáním poměrů domácích a vynášením zpráv z tajnosti redakční. Také T. K. byl kdysi dopisovatelem do „Ohlasu z Podhoří", však když v opáčný tábor přestoupil, dostává pěkných titulův „do památníku" od redaktora J. W. Tak čteme: (v č 52.) Do čísla 5. „Posl. z P." napsal pan doktor a professor T. K. zprávu o zasedání městského výboru . . ." která jest sloupec a několik řádek dlouhou a vysvítá z ní, že T. K. jednou rozum měl a sám sebe v té zprávě jenom (!) jedenáctkráte jmenuje." Dále prý se podepisoval na své práce „pan", že při svém služném do redigování listu se plésti nemá atd.

Všechno to dokazuje, jakými způsoby se čtenářstvo vzdělává, jakými zbraněmi se odpůrce poráží, a jaké se dostává čtenářům zábavy, o tom se rozepisuje „Čech" ve dvou dopisech z Klatov a ze Sušice. První dopisovatel si stěžuje do „palčivé otázky venkovského časopisectva, objasňuje původ „Klatovských listů", jež „vzaly původ z občanského sváru a skončily křivopřísežnictvím a řízením kriminálním a dnes živoří" (Čech č. 258.). Obsah listů těch bývá následující: Úvodní články bezpochyby z veliké bohatosti materialu psány jsou o jeteli a kmínu, a ob čas jistý židovský doktor z Plzně vypomůže jim cholerou a vzteklinou, uvnitř vidíme samé staré věci z týdne, a tak věru škoda papíru dost bídného bez toho na sazbu takovou."

Nedíme, že ve všech listech nutný obsah způsobem podobným „slátán," v „Plz. listech" dočetli jsme se řady článků velmi pěkných. (Poněmčené osady v okolí Plzně), „Ohlas z Podhoří" důkladně probírá otázku divadelní v Rychnově, jiné listy hlavně snah národohospodářských si všímají (otiskujíce z pravidla řeči Dumkovy); ale vždycky nebývá těch zrn nazbyt, jak ani při množství onom býti nemůže. Hůře bývá se zábavou. Tak na př. stěžováno si, že „Šumavan" podává mnoho románů z němčiny přeložených, básniček v čele listé „sentimentalních spisovatelů."

Dopisovatel „ze Sušicka" (Čech 282) dotvrzuje podaný úsudek o venkovských listech, jež jenom „plátky" nazývá. Zvláště prý „tu a tam počestné občany napadají, když listu neodebírají, boje a rozmíšky pěstují, víru Kristovu nebo její služebníky hanobí . . . Ba mnohé zlomyslně židovsko liberálně tančí a křičí." Na důkaz slov těch podává historku z péra Č. Kalandry o uvítání faráře a jeho hospodyně. „Posel ze Sušice" píše proti víře a slušnosti společenské, napadá stavy, obzvláště stav kněžský tupí a snižuje" anekdotami pod rubrikou „Tipličky-Anekdoty." Proti židům prý majitel listu zakázal psáti, víru však katolickou profanuje a stav kněžský na pranýř staví.

Že venkovské listy nevalně i finančně si stojí, toho mnohé máme doklady. Redaktor „Posla z Podh." vyčítá svému kolegovi (č. 52.), že jenom 5 zl. za redigování čísla jednoho béře Jiný list platí redaktoru, korrektoru, zkrátka faktoru přes dvacet zlatých měsíčně! „Chrudimské noviny" odhalily smutné poměry finanční listů těch, zvláště co se týče inserátů, kde celé strany počítány jsou za zlatku; ano „jsou i listy, které se nabízejí, že uveřejní inserát za cenu, kterou si inserent sám určí." Jsou prý dále „žurnalisté (ovšem z protivné strany), kteří po venkově se potloukají, jiné podniky novinářské hanobí, inserty za pac sbírají a od insertování v jiných listech zrazují." („Nový Boleslavan.") Medice, cura te ipsum. Jiný list nazývá protivníky „stvůry, které se za žurnalisty vydávají". Až směšno jest, jak strana stranu napadá, jak každý list sama sebe velebí, druhého pokořuje.

Na sjezdu venkovských „žurnalistů" mnohé věci také na jevo vyšly, jež finance listů charakterisují nechvalně. Podivno, že „všeobecný sjezd" byl opět jenom z jednoho tábora, z kterého města se súčastnil redaktor listu jednoho, druhý pěkně doma zůstal. Na sjezdu dotčeném pojednáno bylo o thematu „Co nás tísní", a hlavní řečník dokazoval, že by po zrušení kauce a novinářského kolku („daní to na osvětu a kulturu") „vzniklo více časopisů, nastala by konkurence, přispívající jak k rozkvětu žurnalistiky tak ku prospěchu národa", jakoby nebylo těch listův až příliš mnoho a také o „prospěchu" jejich nebyli bychom dávno přesvědčeni. Výsledky známého sjezdu jsou známy.

Některé listy venkovské rozdělily si Čechy ne dle krajův, nýbrž dle politických okresů, zabírajíce hodný kus pro svoji „působnosť", aby se jim v sousedním městě člověk nepřítel neusadil a nový list nevydával.

Takovou karantenou ohraničily se na př. „Hlasy Pojizerské", prohlašujíce se za „orgán pro okresy: Turnovský, Hradišťský, Železno-Brodský, Semilský, Lomnický a Česko-Dubský". Do tohoto teritoria jim nikdo nesmí vkročiti.

Žádné listy nejsou tak často konfiskovány jako krajinské, z čehož mají čtenáři největší škodu. Ovšem mnozí tvrdí, že nejříznější listy časté konfiskaci propadají, ale co je čtenářům po řídkosti sebe lepší, když se jim ani do ruky nedostane. „Plzeňské listy“ vycházejí třikráte v témdni a konfiskovány jsou někdy dvakráte po sobě. Jaký asi z toho požitek pro čtenáře, který jenom na jeden list abonován? Podobně se děje „Podřipanu“ a jiným listům. Ovšem že musíme odečísti také část na nepřízeň těch oněch příslušných orgánů, jež si list spravedlivým anebo nespravedlivým rýpáním proti sobě rozeštval. Ano shledali jsme i velikou nešetrnost ku čtenářům delších statí. Mnohé listy ani neopakují pokračování ve feuilletonech a rozsáhlejších článcích z čísel zabavených.

Jeden z venkovských listů pronesl náhledy o svobodě tisku ve článcích, nadepsaných: „Na obranu tiskové svobody“. V některých věcech zvláště politických shodovati se musíme s Erv. Špindlerem, v mnohých však jiných naprosto nutno protestovati, by svoboda tisku v nejrozsáhlejší míře byla povolována. Jiná je „svoboda myšlének“ a něco jiného „projevování myšlének“ těch, jež by prý bylo nejbezpečnější zárukou občanské svobody vůbec, jakož i veřejného pokoje a řádu. „Já myslím“, dí na jiném místě spisovatel, „že i to zneužívání tisku je osvětě lidské užitečnější, nežli obmezování a potlačování jeho. I ten, kdo tiskem veřejně rozšiřuje blud, mimovolně slouží pravdě (!), neboť každý veřejně projevený blud vybízí celou řadu přátel pravdy, aby proti němu vystoupili. Této mnohostranné obrany pravdy nebylo by bývalo, kdyby v tisku nebyl se objevil blud“ atd.

Tento náhled upozorňuje na průpověď, že by účel posvěcoval prostředky a známe, jak to s těmi průkazy pravdy na vyvrácení lži a novinářských „kachen“ čili tiskovými opravami bývá, s jakým násilím ten aneb onen list „blud“ svůj opravuje, když mu rukou soudu oprava podána a zastavením listu vyhrožováno, jak opravy předmětem častých sporů soudních bývají, a nucen-li list blud napraviti, zastrčí opravu na poslední místo, kam oko čtenářovo málo kdy zabloudí a užívá se nejmenších liter, aby čtenář vyvracováním bludu ani očí si nekazil. „Ut audiatur etiam altera pars“ platí v novinách a zejména venkovských velmi málo.

Dále čteme, že v „zemi úplné svobody tisku ve Francii, Anglii nesmí občanstvo spoléhati se na úsudek novin, nýbrž musí se spoléhati na úsudek vlastní, což nutí k přemýšlení a stálému bystření ducha.“

S tím každý musí souhlasiti při přerozmanitých směrech našich novin, a zvláště když o mnohých platí a uznáván úsudek, že kdo v nich je haněn, jako by byl v jiných chválen.

„Nač obmezovati svobodu tisku, když soukromý občan, jehož cti bylo tiskem ublíženo, může redaktora právě tak žalovati, jako jej stát sám může pohnati před soud, kdykoliv se dopustí porušení veřejné mravnosti nebo bezpečnosti.“ (Pokračování.)

Ku vyzvání našemu došly nížepsaného čtyři básně na oslavu kněžského jubilea Jeho Svatosti papeže Lva XIII., dvě latinské a dvě české. Z těch přijaty česká Pakostova a latinská Sasinkova, druhé pak dvě odeslány autorům jejich k volné disposici.

Básně posuzovali: P. T. pan Dvořák Xaver, katecheta novoměstské dívčí školy, Ibl František, sekretář konventu Maltanského a Pohunek František, kaplan u sv. Štěpána.

Cenou 5 dukátů poctěné a odměněné básně přináší ve svém čele toto jubilejní číslo.

V Praze, dne 30. listopadu 1887.

Frà **Josef Mergl**,
t. č. předseda „Vlasti“.

Pouť do nebes.

Pohádka veršem.

Napsal

Jos. Flekáček.

I.

Žil život trudný. Od ranního šera
až do tmy noční v tuhé trávil práci.
Ve vráskách sterých čelo mu se ztrácí,
jež ryla strasť mu různá, tisícerá
a ruce mozol, jako tvrdá skála.
Pod stráni byla chatrč jeho malá,
zahrádka u ní, pole trochu dále,
tam žil svůj život klidný neustále.
Krom lesa, pole a své chudé chaty,
své zahrádečky, kusu širé pláně,
oblohy modré, na níž západ zlatý
i východ luzný hořel skvoucím nachem,
že pláty svitem démantovým stráně —
on neznal světa, on nevěděl ani,
že kromě toho ještě svět je jaký,
že tam, kde nebe ku zemi se sklání,
kam často v touze upíral své zraky,
jsou kraje širé, stále nové — nové.
Byl doma vždy od svého narození,
snad proto lid jej „sprostým Petrem“ zove,
leč srdce jeho? — démant lepší není.
Když svátek byl, neb neděle když Boží,
tuď Petr chvátal do vsi do kostela,
tam strasti duše Bohu v péči složí,
že potěšen, ba znovuzrozen zcela
zas domů ku své práci tuhé spěchá.
Leč jednou přišel těžce zamyšlený.
Přišla naň strasť, a ne obvyklá těcha,
ba sám se lekl divné v srdci změny,
když jal se o tom blíže přemýšleti,
co kněz děl dneska svatém při kázaní:
„Kdo v nebe jít chce, moje milé děti,
ten kráčej cestou drsnou, kamenitou,
kde hloží bodá, ostré roste trní.“
Tu řeč má Petr mocně v srdce vrytou,
ta duši jeho divnou touhou plní,
on vyšel na stráň, zaryl v písek tváře
a vzpomíná, co slyšel u oltáře.
„Kdo v nebe jít chce, moje milé děti,
ten kráčej cestou drsnou, kamenitou,
kde hloží bodá, ostré roste trní!“

Opírá ruce — s namahánim vstává,
vždyť nebe každou bolesť jeho ztiší,
zas nohy zhojí, na krev rozedrané,
vyléčí duši, jež ze světa touží,
vyléčí boly, které srdce souží:
jen dále k nebi! S novou silou vstane.
Necítí více útrap krutou tíži.
Čím víc se k neznámému domu blíží,
tím lépe vidí velké, lesklé báně;
jak slunce leje zlato svoje na ně
a jak z nich září velké, svaté kříže.
Tak bral se Petr stále blíže, blíže
se srdcem vroucím, zatajeným dechem,
on chvátá k nebi jarobujným spěchem,
před branou stojí — hlavu tiše kloní —
zatáhl zvonkem — ten již stříbrem zvoní.
Byl klášter to. Jakmile zbožní mniši
u fortny zvonek ozývat se slyší,
jde otevříti vrátník, bratr vlídný.
Jeť klášter asyl nuzné pro chudáky.
Na Petra upřel bratr fortník zraky
a viděl, kterak rozedraný, bídný
se zrakem zhaslým, jako v smrti mdlobách
zde Petr stojí sotva na svých nohou.
Zřelť bratr bídu různých ve podobách,
zřelť nouzi, strasť a zlobu její mnohou,
vždyť klášter jeho byl zdroj pravé spásy
ve nouzi kruté bídné pro chuďasy;
hned ruka bratra dveře otevírá —
a pouští Petra, který touhou zmírá.

IV.

Zřelť Petr mnichů zbožných celé sbory.
On viděl je, jak šli teď právě z hóry,
on slyšel modlení a svaté zpěvy,
kam přišel však, to sprostý Petr neví.
Vše zdá se mu jak v nebi krásným býti,
on věru mní, že přišel v nebe pravé.
Ve zracích vlhká slza mu se třpytí
a sotva zmůže štkání usedavé,
jímž radosť srdce vytrysknout by chtěla.
Kam hlédnul, všude svatá světla skvělá,
kam hlédnul, kříže, oltářové zlatí,
že touhou, žasem v svatém udivení
zde Petr ostal ve pohnutí státi.
Mnich slovem vlídným vzrušil jeho snění
a dal mu nápoj, pokrm k občerstvení.
Kdo jest a odkud — to se netázali.
Že práce tvrdá jemu byla zvykem,
z mozolných rukou hledem prvním znali.
Chce-li prý u nich býti zahradníkem?

I svolil Petr, slastí rozechvělý,
vždyť ve přírodě život ztrávil celý,
na poli, v stráni, lese, na zahrádce
vždy nejvíce jej těšívala práce.
Teď zpřátelil se se klášterním tichem,
modlil se žalmy, klekal u oltáře,
stal on se u nich téměř také mnichem
a pracoval ve potu svojí tváře.
Byl zamyšlený, blažený však zcela,
a štěstím zde mu srdce přetékalo;
s chaloupkou jeho co se asi stalo,
na to si duše jeho nevzpomněla.
Zde práce s modlitbou mu žití sladí,
„jsem v nebi", pravil k sobě kolikráte,
a všichni mniši Petra měli rádi.

V.

Miloval nejvíc dlouhé chodby ztmělé,
v jich stínech temných rád se Petr skrýval,
tamť krucifix byl práce neumělé,
u toho Petr nejraději býval.
Usedl tam a jedl chléb svůj klidně,
vždy skrovný stůl svůj pod křížem tím míval,
a Kristus s kříže kynul jemu vlídně
a na Petra se přelaskavě díval.
Tuď Petr kdysi, pln jsa upřímnosti,
ku kříži vzhledl, řka v svém citu prostém:
„Již dlouhou dobu nebe Tvé mě hostí,
buď, Pane můj, Ty dneska zas mým hostem!
Žiji zde život klidný, šťastný, blahý,
a dlouho hostíš, Pane svatý, Ty mne,
a přec zde visíš opuštěný, nahý,
a nikdo téměř si Tě nepovšimne!
Tak prosil Petr Pána s duší jemnou:
Buď dnes mým hostem! Pojez, Pane, se mnou!
Kristova hlava umučená, bledá
a smrti mdlobou nakloněna dolů
s úsměvem, vlídným nahoru se zvedá,
by požil Pán ze chuďasova stolu.
Strhané tahy Pána zmučeného,
zářily láskou u výrazu živém,
i přijal Pán skromného daru jeho,
a Petr žasnul nad tím velkým divem!
Tak Petr často činil od té chvíle,
a Pán vždy přijal daru chudákova,
mu vlídně kynul, usmíval se mile,
leč Petr mlčel, neřekl ni slova.
Byl mlčelivý, zamyšlený, tichý.
Již dávno říkalo se mezi mnichy,
že Petr náhle stárne, schází, chřadne,
je bledším prý a jako kvítek vadne,

Encycl. I. 374.), který „z návodu ďáblova založil římskou církev“ (ibid. XVII. 510.), a ještě jiná mnohem horší jména dávají se tu až příliš často (na jedné stránce mnohdy víc než dvacetkrát: Real. Encycl. X. 590.; XXI. 353. atd.) nejvyšší hlavě církve katolické. To je protestantská tolerance!! A pak si ještě někteří páni stěžují a naříkají, že prý protestantská polemika nemá už více své staré říznosti (Schneidigkeit), jakou měla za Luthra, a že prý by se k ní měla opět vrátiti!!

Církev katolická jest dle těchto pánů ona v písmě jmenovaná ... x magna (Real-Encycl. X. 590.; XII. 606. XXI. 353. etc.), „říše nevěry a odpadlictví“, „říše pověry“ (ibid. X. 586.) a skutečný „Babylon“ (ibid.) Není taky divu; vždyť v ní jmenovaní protestantští „učenci“ „našli“ mimo jiné velmi hrozné (!!) věci alespoň dvacet rozličných „bludů“ a hrozných „kacířství“.[2])

Nepověděli tím ovšem ničeho nového, neboť toto všecko patří ku starým protestantským tradicím, k „dědictví Luthrovu“, ale od lidí, kteří už skoro celé křesťanství a bez mála všecky knihy písem sv. odkritisovali a kterým dle jejich vlastního doznání náboženství jest něčím zcela subjektivním a individuelním (Pol. 38.), při čemž je dle Hase zcela lhostejno, jak si který člověk Boha představuje a jak ho jmenuje, neboť prý všichni mají na mysli jednoho Boha, ať si mu již říkají Allah nebo Brahma, Zeus nebo Ormuzd (Polem. 332.), mohla by právem i církev katolická očekávati alespoň trochu opravdové tolerance, alespoň trochu nepředpojatého posuzování. Zde však jest každá naše naděje úplně marnou, jelikož i takoví služebníci „slova Božího“, kteří jsou plni snášenlivosti a shovívavosti i k čirému bezbožství nebo pohanství — ba tito zvláště —, jakmile se učiní dost malá zmínka o církvi katolické, hned odhazují snášenlivosť svou a volají vášnivě: „každá shovívavosť byla by zradou na naší církvi a její právní existenci“ (Real-Encycl. VI. 561.); platíť u nich až dosud v praxi i theorii staré pravidlo: ke všem všudy domněnkám i náhledům buď shovívavým a tolerantním, jenom nikdy k církvi katolické a věrným její údům. Tak se zpívalo v různých variantech v století šestnáctém mezi prostanty v Německu, Švýcarsku, Francii. Nizozemsku, Anglicku i Švédsku, tak se zpívá dosud hlavně v Německu.

Nejsou to však pouze služebníci „slova Božího“ přikrojeného dle osobních náhledů, kteří se řídí starým tímto heslem, nýbrž i protestantští historikové (až na některé čestné výjimky, jež tvoří na př. Böhmer, Leo, částečně i Ranke; K. A. Menzel, Wolfgang Menzel)[3]),

---

[2]) 1. nové bludy židovské (Encycl. VII. 564.); 2. Ebionitismus (ibid. 493.); 3. jemnější doketismus (XIX. 431.); 4. materialismus (XVI. 351.); 5. dualismus (XIX. 434.); 6. gnosticismus (VII 493.); 7. manichäismus (ibid.); 8. emanatismus (XVI. 64); 9. pantheismus (XVI. 351. a jinde ještě); 10. montanismus (VII. 493.); 11. monofysitismus (VII. 493.); 12. apollinarismus (XXI. 192.); 13. semipelagianismus (I. 667; IX. 697.); 14. pelagianismus (XVI. 69, 75.).; 15. traditionalismus (XIII. 682.); 16. hierarchické kouzelnictví (Polem. 500; R. Encycl IX. 101.); 17. pověru (Pol. 315.); 18. řemeslnickou theurgii (in missae sacrif.); 19. modloslužbu (XV. 141.); 20. mnohobožství (Pol. 314), a aby už žádný blud nescházel, konečně i 21. fetišismus (Pol. 498)!!!

[3]) „Es ist keine religiöse Leidenschaft mehr da“, naříká liberalní berlínský prof. K. Hillebrand, mluvě o Anglicku. „Das sicherste Todeszeichen für positive Religionen: die dem alten England ganz unbekannte Duldsamkeit zeigt sich schon im bedenklichsten Grade, und wir wissen aus Erfahrung, wer

katolické a víře své rovněž tak oddáno jako u Vás na Moravě. Katolické kněžstvo naše má největší zásluhy o mladou naši s Vámi společnou literaturu a povznešení naší národnosti. Toto kněžstvo nezanedbalo zajisté náboženství své ... Bůh všemohoucí rač nás osvítiti, abychom činili to, co k blahu národa našeho sloužiti může.“ Podepsán i P. V. Štulc.[1])

Téhož roku zařízen byl v Olomúci slovanský spolek — dopisy přijímal Vlk, kandidát soudnictví. Velmi čilý život rozvinoval se také v Brně u Sylv. Tarouccy, kdež veškeří téměř vlastenci brněnští (Sušil, Ohéral, Kalivoda, Těšík, Škorpík a j.) se scházívali do čitárny. Poněvadž téhož roku právo spolčovací vydáno bylo, založil Mat. Procházka „jednotu katolickou“, kdež rokováno o věcech církevních, národních a o poměrech sociálních. Největším mecenášem jednotě stal se Sylva Taroucca. Nedlouho potom ujala se myšlénka cyrillo-methodějská; již 18. března roku 1849. píše Dr. Jan Ev. Bílý hraběti Tarouccovi takto: „rokovati také chceme o pouti na Velehrad. Lid pořád se táže, jestli slíbená slavnosť na Velehrad bude? My kněží chceme a máme se toho ujímati; jest to nejmocnější myšlénka ku probouzení národního a církevního vědomí v lidu. Má lid náš dáti se zahanbiti Turkem, který k hrobu svého proroka putuje? Náš lid putuje do Uher, do Slezska, do Štyrska, — a moravského Betléma, sídla Svatoplukova a Methodova, nemá navštěvovati? Jednou se musí učiniti začátek!

Jakož i dnes po hustu vídáme v táboře národním kazimíry, tak i v dřívějších letech někteří chlebaři na nekalé se dali řemeslo: krásnou harmonii v šiku národním rušiti. Vynikal v tom jakýsi Uhýrek a hlavně Rozehnal, bývalý to poslanec, muž jinak velenadaný, jenž jiné a lepší služby přinésti mohl národu než připravil svým bezchvalným jednáním. Rozehnal založil v Olomúci roku 1863. po zaniklém „Moravanu“ (redaktor: 1. Slavík, 2. Kubíček, 3. Rozehnal) časopis „Moravu“ (u Ant. Halouzky). Byv redaktorem „Moravana“, a nemoha sobě svobodně počínati (Sl.vík prý někdy vysázený článek rozmetal), odhodlal se sám nový list vydávati, „Moravu“ s přílohou humoristickou „Ječmínkem.“ Byl prý také Rozehnal důležitou osobou v Prostějově — a zavinil prý, že Prostějov pro nás ztracen úplně. Mládež prý znemravňoval — a konečně zemřel jako vězeň na Mirově opovržen ode všech!“ —

Velice rozvlnil hnutí moravské a život společenský vzpružil výlet podniknutý na posvátný Velehrad a Buchlov dne 3. září r. 1860. Havelka píše takto ve své autobiografii: „Jsou to dny pro mne nezapomenutelné; a nás, kteříž jsme při pouti té byli, směle mohlo počítáno býti za spolehlivé vojsko národní, které jen jen hořelo pro vlasť. Slavnosti takové byly houfné rekrutýrky národní a škoda, že nyní v tom směru se nepokračuje! Jednoduché vyzvání a oznámení ve „Hvězdě“ otisknuté přivolalo sta poutníků. V Uh. Hradišti vyvolali poutníci veliké udivení, takže mnozí přidali se k průvodu. Na Velehradě vykonána pobožnosť — a po ní hnul se průvod k Buchlovu. Přítomni byli: Skopalík, Wurm, Šembera, Kazimír a j. Jak pouť tato na Moravany působila, nedá se ani vypsati. Tu poznalo a spřátelilo se mnoho vlastenců a utužilo k práci jednotné. Z přátelského svazku rozetkána

[1]) Velmi obšírné a nadšené pojednáni napsal tehdy B. M. Kulda: „Na dorozumněnou všem odrodilcům a protivníkům Slovanstva na Moravě“.

sv. věrozvěstců. 28. srpna sejdeme se v Uh. Hradišti; 29. po mši sv. o hod. 8. svatý kříž a kněze v čele v slavném průvodě putovati budeme na posvátný Velehrad, písně cyrillo-methodějské zpívajíce. Na Velehradě slavná mše sv. a slavnostní kázaní. Tak ve vší tichosti odbývati budeme veleslavnou památku 1000letou, vzpomínajíce zároveň na kulturní stránku cyrillo-methodějské missie, — a doufáme, že tím se nedopustíme žádné profanace slavnosti církevní. — Zároveň žádáme pp. bohoslovce, aby pouť svou velehradskou s naší spojivše k nám se přidružili, a oděni v rochetách k slav. průvodu přispěli.“ — T. r. dne 25. srpna zřízena v Brně slavnosť cyrillo-methodějská. Spolků súčastnilo se mnoho. Z Prahy dojel Palacký, Rieger. Slavnosť zahájena mší svatou. Kostel byl plný. Po slavných bohoslužbách navštívili účastníci hrob Dobrovského. Rieger rozmlouval o zásluhách Dobrovského, a dámy Peškovy položily na hrob věnce. V Lůžánkách spořádán koncert velkolepý. Přítomni byli: Palacký, Rieger, stařičký Purkyně, Šembera, Zeithammer, Macháček, Mathon, Dr. Lachnit, Bílka, Šrom, Ig. a Jos. Wurm, Skopalík, Pauliny-Tóth, Jablonský, Fingerhut, Procházka, prof. Pepov z Moskvy, Sušil, Klácel, Škorpík, atd. Sbory řídili: Křížkovský, Heller a Förchgott.

Než nadšení toto na čas ponenáhlu ochladlo, avšak tábory, schůze, zakládání spolků čtenářských, záložen zase lid probudily. Nyní v každém téměř městě a v mnohých dědinkách nalezá se spolek buď čtenářský neb zpěvácký. V čele stojí města Brno a Olomouc. V Brně jest středem, kolem něhož se ostatní spolky kupí, Beseda, v Olomouci jest však rozštěpen život vlastenecký ve dva tábory: Občanskou besedu a Slov. čtenářský spolek. Velmi šťastně pochodil v Olomouci Jindřich Geissler, vikář na dómu, založiv pěvecký spolek Žerotín, který dnes v plné síle působí a jméno české důstojně oslavuje. Nejslovutnější umělci naši: Dvořák, Bendl, Křížkovský, Ondříček, Stropnický, Kovařovič, sl. Sittová, Krtičkové, Novotný — Žerotínu jedněmi ústy vzdali pochvalu.

Z učitelstva moravského činně vystupují: inspektor Václavík, Bayer, Slaměník a Pillich. Končíce voláme: Jen svorně dále, v poctivé práci zvítězíme.

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

„Řekl jsi, ctihodný otče, že by v naší krajině také praemonstratský klášter mnoho dobrého způsobil. Rád bych vše vynaložil, aby nouze lidu odstraněna byla.“

„Po Čechách pilně všudy kláštery zakládány, by byly semeništěm věd a umění, hospodářství a pokroku. Zde však dosud žádného takového účeliště není. Prošel jsem plzeňskou župu křížem a všech kmetů na poměry jsem se vyptal.“

„Tedy nejen verbuješ do války, ale také o naše milé Čechy se staráš.“

tohoto muže třeba skřehlého a zimou se tetelícího do světnice přiváděti pro řeči, jež vedl bez ostychu před námi.“

„Vlchevec onen že je starcem?“ rychle se tázal Kytka.

„Ovšemže; snad sestaral spíše zkušenostmi života než lety. Toho jsi tedy vinil, že by k vůli mně k nám přicházel? Něco jiného má za lubem. Nezkušence chce svésti a od pana Hroznaty odvrátiti.

„A co jsi řekla ostatním ženichům?“

„Odmítla jsem je napořád, poněvadž miluji pouze tebe, Jiříku.“

Kytka uchopil milovanou dívku za ruku.

„Poruč a hned složím tento panský oděv, ukaž a v onu stranu půjdu vyhledat místa, kde bychom se usadili, kde bychom si vystavěli chaloupku útulnou. Vyšel jsem hledat nebezpečného vlchevce a nalezl jsem tebe, Marto. Jak jsem šťasten!“

Od lesů zavál ostrý vítr, zima nepovolila dlouho. Však milující se nevšímali sobě zimy, v objetí jim bylo sladce a blažené. Také nezpozorovali dvou jezdců, od lesa vyjíždějících. Nalezli se po dlouhé době, porozuměli si, vyznali si lásku a nyní jsou odhodláni pro lásku svoji zápasiti se všelikými trampotami a svízely světskými. Pravé kouzlo lásky je obestřelo neproniknutelným závojem.

„Kýho výra, tady holoubci na studeném sněhu vrkají, jakoby se již vše zelenalo a čas lásky s květy se dostavil. Příliš přispíšili jste si a teplý krb by se pro vás lépe hodil.“

Milenci se odtrhli od sebe, jakoby zavál vítr kosti prorážející.

„Jenom se nelekejte, drahoušková; v ničem vám překážeti nechci. Beztoho opravdové lásky tak málo na světě, a za krátko sami ji hledati budete. Jsem potulný jezdec, naleznu zde odpočinku pro skřehlé údy a zmořeného společníka, jehož suchá bedra kolik dní obtěžuji hříšným tělem?“

Kytka pohlédnuv plaše na jezdce a slyše nezvyklá slova za hlavu se chopil rukama oběma.

„Vlchevec! vydralo se z hrdla jeho hlasem úzkostným a hned pádil rychle přes závěje ke hradu. Nalezl vlchevce, ohrožujícího veškeren kraj bludnými slovy. Bude to zpráva pro Hroznatu a poutníka!

„Jaksi plachého jsi si zvolila miláčka“, řekl cizinec, s udivením na prchajícího Kytku prohlížeje.

„Hodný hoch, rozšafný, ale bojí se svědků naší horoucí lásky. Ničeho nemá a do tak holých rukou otec mé svěřiti nechce. Kytka by pracoval, jenom kdyby malý kousek pole měl, a já mohla pomahati jemu.“ „Tedy láska s překážkami!“ usmál se jezdec, který zatím s koně seskočil. „Dobré to pro mě znamení, že přicházeje do tohoto kraje, nejprve s přátelstvím a hned s láskou se potkávám. Ale překážky! Starý kozáku, nebál jsi se nepřátelských střel, jedem napuštěných, směle dobyval jsi měst hrazených, proč by si nepomohl i tyto překážky odstraniti.“

„Ty, cizinče, hosti náš milený?“ zaradovala se Marta.

„Ano já, vždyť jsi moje. — Však nesmím se jí hned prozraditi. Jsi mně poselkyní míru a blaha z rodného kraje“.

Děvče neporozumělo. Na mysli tanula Martě mimovolně pronesená slova poutníkova. Chce jim pomoci, překážky odstraniti. Jaká to radosť míti spojence tak neočekávaného, snad mocného a také veliký vliv majícího.

„Zdráv-li staršina tohoto dvorce?“

mezi zámkem a mezi S..., hlavním to městem departementu a jen asi tři kilometry od zámku vzdáleném. Pročež obstará město pohodlně hlavní potřeby k podobné slavnosti, jako hudbu a obecenstvo Mluvil jsem o tom s prefektem, s hlavním výběrčím a starostou, a tito tři hodnostáři (všichni umírnění republikáni) přijali návrh můj vřele. Prefekt slibuje, že okresní rada povolí potřebné peníze, starosta pošle hudebníky a hasiče, hlavní výběrčí obstará ohňostroje. Ostatní bude na mně a na tobě. Vím, drahý jinochu, jak milým je tobě tento druh zábavy a jak toho želíš, že se ho tak málo dbá ve Francii. Doufám, že Sulaville, Verviers, a Kadieres s nadšením na tvé slovo ti přislíbí a zábavy této se súčastní. Já zase budu psáti vévodovi, Davsonovi, Gardinerovi a Kuranveauxovi. Jak samo sebou se rozumí, nabízím jak tvým tak i svým přátelům ve svém zámku srdečné pohostinství. K jejich jakož i k tvému pohodlí zařídíme dostihy za týden po oněch v Kaeně. Takto budou nepříjemnosti vzhledem k cestě malé a k tomu i část skvělého obecenstva Kaenského a Deauvillského se k nám obrátí. Nezdráhej se, milý Bernarde, přijati můj návrh; slavnost tato, již každoročně opakovati hodlám, je jedinou radostí, které tvůj starý strýc v tomto životě může okoušeti, a tu mi jí neodepřeš."

Jelikož jsem dobromyslný jako dítě, šel jsem na lep, jejž mi strýc, dovolávaje se náruživého mého zalíbení v koňských dostihách, nalíčil. Netuše, jaký machiavelský úmysl se skrýval za zdánlivou jeho dobrotou, nabídl jsem se mu k službám. I sháněl jsem mezi svými přátely účastníky, on zase mezi svými. Zkrátka, Verviers, Gardiner, Davson, Gadieres a já přijeli jsme ku strýci 8. srpna; mnozí jiní, kteří byli z Kaena a z Deauvilly, ubytovali v sousedním městě a uvedli je do živého ruchu. Strýc, věcí těchto neobyčejně znalý, volil tak přiměřenou dráhu ku dostihům a překážky tak vhodně rozdělil, že jsme ničeho neměnili. Hned na druhý den v neděli dostihy začaly.

Byla to krásná podívaná. Celá krajina vzrušena. Za svítání byl budíček. Šlechtici z okolí vyhledali ve skříních své žluté boty a úzké kalhoty a stavěli je na odiv. Domácí šlechta umístnila se pod velkým plátěným stanem, jejž strýc připravil a prápory ozdobil. Ostatní obecenstvo, svátečně oblečeno, zaujalo v polovrchu návrší a oddalo se mírnému veselí. Hudba hrála Marseillesu... (čistých rozkoší skutečně není) a hasiči udržovali v obecenstvu pořádek.

Osm se nás súčastnilo dostihův. Já jsem jel na koni vévodově. Gardiner a Verviers zůstali v příkopě; Kuranveaux, když jel přes trní, vymknul si rameno. Ale já letě jako střela dorazil jsem první k cíli, předstihnuv Karillona o sedm až osm koňských délek. Dostihy byly rázu dramatického neboť mysli diváků byly co nejvíce napjaty, a já jsem byl uvítán hlučným potleskem. Projížděje se na to na svém vítězném koni Talbotu, spozoroval jsem na tribuně uprostřed vlajících kapesníků plavovlasé děvče, jež arci nemávalo šátkem, na mně však přece krásným obličejem utkvělo, v němž se zračilo zvláštní účastenství. Ostatně nebyla samojediná, jejížto tvář více než obyčejný obdiv, jehož vítězi se dostává, jevila... Ne, bylo zřejmo, že jsem budil zjevem svým u těchto dám, a zvláště u tohoto mladého, plavého děvčete, jiné představy, bezpochyby člověka to dle jména známého, očekávaného, jejž předešla jakási pověst z bulevardu, z kasina a ze zábav, a spolu

Promluvil jsem, doved ji na místo, několik přátelských slov k matce, tetě, admirálu a mladému důstojníku a zanechav ctihodnou rodinu tuto v milém dojmu přívětivosti, zmizel jsem mezi obecenstvem.

To bylo první mé setkání se slečnou Aliettou z Courteheusy, a hned jsem tušil, že strýc chce mne s ní zasnoubiti. Po druhé jsem se s ní setkal na zámku Varavillském, kam mne vylákal strýc, předstíraje, že slušno je, sousedu návštěvu učiniti. Zámek je vysoká budova se špičatými, vyčnívajícími střechami; vnitřek jeho je po venkovsku zařízen. Krásné, těžké nářadí je seřaděno dle určitého přísného pořádku, beze všelikého vkusu pro pohodlí, kteroužto vlastností naši předkové hlavně se vyznamenávali. Žádným způsobem není to hnízdo, v němž bychom hledali bájeného modráčka, jako slečnu Aliettu. Přece byla živa, vesela a z našeho příchodu potěšena. Bylo zřejmo, že strýc, ač to popíral, sdělil se s rodinou touto o své přání a naděje, ano že i Alietta dověděla se mimochodem o těchto záměrech. A skutečně dobří tito lidé pozorovali a zkoumali mne se zimničnou vytrvalostí, která zajisté dosti je unavovala. Ještě téhož dne na zpáteční cestě do Saviniery otevřel mi strýc své srdce. (Pokračování.)

České vánoce za dávných časů.

Z kulturně-historických studií Čeňka Zíbrta.

(Pokračování.)

Zdá se, že některé a podobné písně takové byly zpívány od žáků, kteří chodili po koledě. Podivné slovo — koleda! Kolik již bylo výkladův, odkud asi pochodí! Jeden zní, že má původ koleda ve slově collecta t. j. almužna, ježto prý sv. Štěpán byl almužníkem (!); druhý nejapný výklad chce mermomocí vytlouci z vánoční písně „Collaudemus Christum regem . . .“ „koledu“; ještě dále zašel vykladatel, že prý koleda zvána od klekání před Kristem, od kolen dání; ba že z lat. cole (crucifixum) da a t. d.[1]) Jiní přisuzují původ koledy jihoslovanskému chorovodu, národnímu tanci „kolo.“ „Jiní pak rozloživše slovo na dvě části, ‚kol — jed‘ (kolem jedoucí), nebo ‚kolje da‘ (kruhové hody, asi tolik jako franc. table d'hôtes), přiměřený tím výklad hledali. Na Rusi pak i od klády“ (koloda) je odvozovati chtěli, opírajíce se o rozšířený obyčej, že v tu dobu ohně na vrších zapalují. Jiní nemohouce slova toho vysvětliti ze slovančiny, utekli se k etymologii cizí, tvrdíce, že slovo to pochodí od lat. Calendae.

Již zesnulý Jaromír Erben vyslovil se o této etymologii, praviv, že „jak se zdá, uhodili k pravdě nejblíže ti, kteří je s latinským Calendae srovnávali . . . .“ J. A. Voráček, jehož slova ze Sborníka Slov. l. c., 1. str. jsme uvedli, dokládá se dále citátem z Dějin bulharských od Dra. Konst. Jirečka (strana 58): „Římská okkupace Dakie nezůstala bez vlivu na Slovany sídlící v sousedství a snad

[1]) Viz Jungm. Slovník s. v. koleda. Podobné a jiné etymologie u J Hanuše, Wissenschaft des slavischen Mythus, 1842, str. 192—194. Téhož Bájesl. kal., 49, 50. V. Brandl, Glossar., str. 99.

viska německého, tím méně pak hohenzollerského, ale ze stanoviska objektivního, ne tak dle výsledků jako podle skutků a jejich čistoty a správnosti soudícího historika.

Nenacházeje ve Slezsku valného ba takřka žádného odporu, král Bedřich snadno zemi tu opanoval až na několik pevností, jejichž slabé posádky nemohly mu nikterak škoditi ani překážeti.

Mezitím shromáždilo se vojsko rakouské u Olomouce a pod velením polního maršálka hraběte Neuperga po stání sněhů postoupilo do Slezska a u Molvice se utábořilo. Sem také chvátal král Bedřich, a dne 10. dubna 1741. přišlo o druhé hodině s poledne k bitvě, která trvala do hodiny pá'é, kdy Rakušané musili na celé čáře po skvělém a dosti jim i příznivém jízdeckém boji z bojiště ustoupiti, a vítěz stal se neomezeným pánem Slezska.

Než na tom nebylo dosti!

Porážka vojska Marie Teresie u Molvice byla heslem všem ostatním jejím nepřátelům, které by byla dobrá armáda lépe nežli jejich čestné slovo na úzdě držela! Ihned jali se mezi sebe rozdělovati země rakouské, dědičku jejich nazývajíce velkovévodkyní Toskánskou.

Kurfiřt bavorský měl obdržeti Čechy, Horní Rakousy, Tyroly a Breisgau, kurfiřt saský Moravu a Horní Slezsko, král pruský Dolní Slezsko, král španělský Lombardii s Parmou, Piacenzou a Modenou, král francouzský rakouské Nizozemí, a Marii Teresii měly zbýti Uhry, Dolní Rakousy, Štyrsko, Korutany a Krajina.

Kurfiřt bavorský Karel Albert ihned spojen s Francouzy vtrhl do Horních Rakous, dne 15. srpna opanoval Linec a odtud pak pustil se do Čech, kde dne 26. listopadu dobyl útokem Prahy; zde dal se 19. prosince na českého krále korunovati, od zemských stavů přijal hold, na sněmu vynutil šest milionů zlatých a když toho všeho docílil, odjel do Frankobrodu, kde byl zvolen císařem německým.

Než jednání jeho jakoby si král Bedřich z hruba nevšímal a jenom svých vlastních prospěchů vykořistiti hleděl snad v tušení, že nikomu z toho podniknutí — roztrhati Rakousko — nic nezbude nežli jemu. Pilně se ve Slezsku upevňoval, do Moravy vpády činil a především hleděl se zmocniti hrabství kladského. Zemička tato, vlastně část země české ku hradeckému kraji náležející, se mu pro svou přirozenou polohu velice líbila, a to tím více, jelikož její pevnost Kladsko bývala vždy znamenitou a bezpečnou obranou proti každému vpádu do země české a naopak mohla býti výtečnou pevností proti každému výpadu odtud. Toto všecko král Bedřich záhy vypozoroval a proto od Karla Alberta hrabství kladské od koruny české za 400.000 tolarů odkoupil, ač si ho teprve dobyti musil.

Tu stojíme před okamžikem, který hrabství kladské od české koruny oddělil, před okamžikem, který krásný kraj zemi české urval a před okamžikem, kterým zahájen kus historie, jak se Prusové svých provincií zmocňují a jak si je udržeti hledí — krví a železem!

Až do této chvíle byly osudy Kladska se zemí českou povětšině společné, ale od nynějška bylo obyvatelstvu jeho při přetvořování na Prušáky vypiti hořký kalich násilnických utrpení, které tvoří Evropou, neřkuli pak celým světem sice nehýbající, ale přece pro nás příslušníky koruny české zajímavou knihu kroniky a kus dějin státu českého. Jakmile se po novém roce 1742. trochu odčasilo, ihned se Prusové

Nikdo nebyl přijat do cechu, kdo nebyl bezúhonný. Odtud čteme zhusta „počestní pořádkové“, „počestný mistr,“ „počestné řemeslo“, „počestný tovaryš“ atd. V tehdejších časech nezřídka panstvo a šlechta proti králi se postavily a jej zpupným chováním v rozpaky přiváděly, daně odpíraly, ba i, jako za Otakara II. neb Václava IV., proti králi válku pozdvihly. V těchto neblahých třenicích mezi králem, panstvem a šlechtou tvořili cechové mohutnou hradbu proti panstvu a šlechtě. Proto králové vesměs cechy podporovali, rozličné výsady a milosti jim udílejíce, kdežto šlechta a rytíři cechům nikdy nakloněni nebyli. Sám císař Karel IV. vydal „Řád živnostenský stavu řemeslného“, z něhož výpisky nám sděluje Václav Hájek z Libočan. O tom, kterak pořádkové při různých slavnostech a příležitostech za sebou kráčeli a s jakými znaky a korouhvemi, máme zcela věrný a bezpečný popis.

První kráčívali řezníci s červenou korouhví, na níž byl bílý lev jednoocasý bez koruny; v pazourech držel sekeru. Druzí sladovníci, pivovárníci, šrotéři nebo-li skládači piva a vozotaji pod korouhví bílou, na ní limpy a mrhačky; za nimi: malíři, řezbáři, sklenáři, zlatotepci, štítaři, zlatníci pod korouhví, na níž na jedné straně znak malířů: v bílém štítu tři menší štíty červené, na druhé straně znak zlatníků: kalich, zlaté knoflíky a řetězy. Pak kráčeli kožešníci, blanáři, jirchářì a všichni, kdož kůži barví, pod korouhví červenou, přes níž byl pruh běliznový, na tom stříbrný holub se stříbrnou ratolestí v zobáčku. Za nimi platnéři, helméři, brníři, puléři, mečíři a ostrožníci, udidláři, jehláři, špendlikáři, sedláři, konváři, uzdáři, pasíři, měsečníci, toboláři, tuláři, cvočkáři a zámečníci s korouhví zelenou, na které byl oděnec v celé zbroji oblečený s mečem a ostruhami. Šestý zástup tvořili nožíři, čepelníci, nožíkáři, brusiči. Ti měli korouhev červenou s královskou korunou; po stranách byly tři dýky a krájecí nože; pak kráčeli soukenníci, česači vlny, vlnotepci, postřihači, kloboučníci a valcháři. Nesli též korouhev červenou, na níž byly odznaky: krapské střely, kramle, štětky a na druhé straně postřihačské nůžky a podstřížni háčky. Osmá řada v průvodu byli krejčí, kytláři a postřihovači s korouhví modrou s nůžkami krejčovskými. Pak se ubírali pekaři, mlynáři, měřiči, drobníci a mazanečníci. Korouhev jejich byla červená. Na ní vyznačena byla bílá houska, pletený koláč s preclíky na straně jedné; na druhé paleční kolo a dvě palečnice. — Tém v patách šli bečváři pod bílou korouhví s vinným sudem s kyjankami a paličkami; na druhé straně bylo kružidlo a potáhlík. Jedenáctí byli kramáři, jichž korouhev byla zelená s červenými vahami se zlatými miskami. Dvanáctí šli hrnčíři pod korouhví červenou. Vymalován byl na ní Adam a Eva, kelímky a čepely. Dále šli vochláři a hřebenáři pod korouhví zelenou; byly na ní mlaty, perlíky, kladiva a podkova; truhláři, stolaři, tesaři koláři a soustružníci nesli za nimi korouhev bílou, na níž vymalována skříně a hoblíky, na druhé straně pak vozní kolo, lícní sekery, hlavatky a pobijačky. Patnáctými v průvodu byli kamenníci, zedníci, obmítači, karbéři. Měli korouhev zelenou s dláty, ostrými želízky, uhelnicí a zednickou lžicí; v řadách posledních šli koželuzi, mydláři a vápenníci s bílou korouhví; s červenou růží, rejči a pořízy, pak ševci a jirchářì s korouhví barvy blankytné, na níž vyznačeny byly tři škorně s nohami a ostruhami. Poslední byli lazebníci a ranlékové s bílou korouhví; byly na ní zelené vínky, otevřené břitvy a ručník jako věnec stočený a ptáček ledňáček; místo něho dal císař Matyáš do znaku zeleného papouška, jenž v zobáku drží nožel.

svůj orgán podporovati hmotně (nejvíce) a morálně. Jiné listy založeny mladými spisovateli, kteří studií na vysokých školách zanechavše, výhradně žurnalistice se věnují, a poněvadž jich Praha nemůže všech potřebovati, na venek jako spasitelé a buditelé lidu, dosud v hlubokém spánku odpočívajícího, přicházejí.

Z těch a podobných příčin vznikají venkovské časopisy jako houby po dešti, a brzo nebude v Čechách a na Moravě ani jedné řeky, ani jedné hory, ani jednoho města, by jeho jméno nepyšnělo se na některém listě. Z měst rozšiřují se listy do předměstí a brzo dostanou se i do vesnic, jimž se Lier posmívá, nazývaje je „Lhotou Kačí a Husí."

Jak již podotknuto, obsah venkovských listů z větší části nevyhovuje, v lokálkách pěstovány skandální a pikantní historie známých osobností, úvodní články — někdy až patnácti řádkové! — nesou příliš patrné stopy nůžek a ve feuilletonech — Bůh pomozi. Kde a co všechno přetrásáno. Nedávno jsme zde poznali i popsané plivátko jednoho pana radního, jindy čteme překlady z rozličných jazyků ovšem immediate — pomocí němčiny pořízené. V některých listech jsme ve feuilletonech četli místní pověsti a báchorky, úryvky z děl větších a pod., což vší chvály hodno. Také se zde dočítáme kritik přemnohých děl, ale připomenouti sluší, že všechny téměř kritiky jsou, bychom tak řekli, na jedno kopyto, jak je totiž nakladatel ve způsobě reklamy do listů poslal. Jenom z Podřípska jsme se dočetli ostrých kdysi slov proti podobnému zakupování pochval a odporučení. Ale na druhé straně právě venkovské jsou to listy, jež reklamu za exemplář dedikační pěstují.

(Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Valná hromada družstva „Vlasť"

byla odbývána dne 19. prosince 1887 za přítomnosti vládního komisaře p. Bayera.

Předseda Frà Mergel Josef, zahajuje valnou hromadu, promluvil asi v tato slova: „Buďtež mně, pánové, srdečně vítáni dnes, kdy chceme rozhlédnouti se po celoroční činnosti družstva našeho a zvěděti také, jakých asi úspěchů dočinil se list náš. Dříve však, než další zprávy vyslechneme, dovolte mně, abych zmínil se o události jiné, velezávažné, o události významu, jak říkáme, světového. List náš přináší v 3. čísle ročníku letošního na předním místě dvě básně — básně jubilejní na počest Jeho Svatosti, papeže Lva XIII. Slaviť velekněz římský, nástupce Petra svatého, náměstek samého Ježíše Krista, letos padesátý výroční den svého posvěcení na kněze. Jest to slavnosť v pravdě světová, neboť beře na ní podíl nejen svět celý katolický a křesťanský vůbec, nýbrž i státy pohanské, a národové od kříže Kristova odloučení sklánějí se před stříbrovlasým kmetem na prestolu Petrově. Milou tedy a synovskou koná i družstvo naše povinnosť, když u příležitosti dnešního valného shromáždění svého vyslovuje vroucí přání, aby Bůh všemohoucí Lvu XIII. žehnal a nám zachoval Jej na dlouhá, dlouhá ještě léta. Ty pány pak, kteří z družstva našeho odeberou se ku slavnostem jubilejním příštím rokem do města věčného, do Říma, prosím a žádám, aby tam na hrobě knížat apoštolských přání naše ve zbožné modlitbě za Jeho Svatosť, papeže Lva XIII., Pánu Bohu přednésli!"

Na to vzpomněl předseda zesnulých v Pánu členů družstva, totiž: Václava Štulce, probošta vyšehradského, Dra. Josefa Šuláka, c. k. faráře vojenského na odp., Dra. Ruperta Smolíka, opata řádu sv. Benedikta a Václ. Černého, provisora řádu ryt. Křižovníků. Památce jejich projevili shromáždění poslední česť povstáním.

Jednatel Červinka Václav četl protokol minulé valné hromady a podával pak zprávu o stavu našeho družstva za III. správní rok.

ROČNÍK IV. LEDEN. ČÍSLO 4.

VLASŤ.

Světová slavnosť.

Ke druhotinám papeže Lva XIII.

Píše **Alois Hlavinka.**

(Pokračování.)

II.

Ve staroznámé zemi Volskův uprostřed divokých rozrytých hor rozkládá se městečko Carpineto. Po skrovnu úhledné a nízké domky jako by vyrůstaly z kamenité stráně Monte Caprea. Jen oba kostely, radnice, zvonice a jeden dvojpatrový dům tomuto dosti jednotvárnému obrázku dodávají jakési rozmanitosti. A tento dům, vystavěný z balvanů do čtverhranu utesaných, jest rodinným sídlem starošlechtické hraběcí rodiny Pecci, která již od počátku 16. století tam přebývajíc patří mezi nejzámožnější a nejvzácnější rody toho kraje.

Tam se narodil Lev XIII. dne 2. března r. 1810. a tam ztrávil svůj dětinný věk. Na křtu sv. dána jsou mu jména Joachim, Vincenc, Rafael, Alois. Zbožná matka ze zvláštní úcty ku sv. Vincenci Ferrerskému nazývala svého synáčka nejraději Vincenciem. Mimo něj měli rodičové ještě čtvero synův a dvé dcer. Pod zářivým sluncem vlašského nebe, na svěžím vzduchu domácích hor a za veselých her prospíval hoch roztomile. Neméně však než na těle rozvíjel se i na duchu. Hluboká zbožnosť, která s pokolení na pokolení byla v této rodině vzácným dědictvím a základem rodinného života i výchovy dítek, milostivě napomínavé slovo a jasný příklad rodičů již od malička rozněcovaly jeho mysl láskou ku zbožnosti a ctnosti. Že pak Joachim byl synem starého Latia, kraje to duchem klasicismu ovanutého, že v rodném domě jeho docházeli mužové učení přívětivé pohostinnosti, a že starší jeho bratři již prospívali u vědách: i tento mladistvý Pecci pojal náklonnosť a projevil chuť ke studiím. Jako osmiletý hoch dán jest se starším bratrem Josefem do jesuitské kolleje ve Viterbě, kdež tehda mezi učiteli nad jiné vynikal P. Leonard Garibaldi. Staré Latium od starodávna se honosilo, že dalo světu nejlepší a nejuhlazenější latiníky, a mladistvý Joachim se zvláštní horlivostí se ujal studia latinského. Odtud pochází, že klasické jeho řeči a slohu v jeho písemnostech

i ústních promluvách všecek svět se podivuje. Jinochem jsa dvanáctiletým již skládal verše a drobné články. Zachovala se z té doby hezká básnička, ve které mladý básník vzývá sv. Vincencia, aby mu vyprosil býti jeho ctitelem a jeho ctnosti následníkem.

Může-li se touto básničkou nahlédnouti v jeho dětinné srdce, byla to léta neposkvrněné blaženosti, dětinné zbožnosti a horlivého studia.

První hluboká rána, která po rozloučení s rodným domem a krajem stíhla jeho srdce, byla zpráva o těžké nemoci matčiné. Oba bratří pospíchali z Viterba do Říma k umírající matce. Ještě ji zastali na živě a dostali od ní požehnání. V létě 1824 zemřela. Joachimovi bylo 14 let.

Téhož roku na podzim oba bratři nastoupili vyšší studia v Římě na universitě Gregorianské čili v kolleji římské, a z té doby zachovalo se několikero jasných svědectví o Joachimově neobyčejném prospěchu ve studiích. Roku 1831. povýšen jest na doktora theologie. Od r. 1832. do března měsíce r. 1837. studoval na šlechtické akademii a složil doktorat obojího práva, církevního i občanského.

Z těchto let zasluhuje zmínky událost, která zajisté byla v jeho životě předůležita. Roku 1825. vyhlásil totiž papež Lev XII. milostivé léto, všeobecné jubileum, právě tedy v době, kdy mladý Pecci nastoupil studia v Římě. Bylo tehda po spoustách revoluce potřebí probuditi a počerstviti ducha křesťanského. Ohromné zástupy putovaly do Říma a po Římě. Papež Lev XII., ačkoli vetchého těla a chatrného zdraví, neumdléval ve skutcích kajicné zbožnosti a v laskavosti ku poutníkům a sám se účastnil bos, jen na sandalech, obtížné pouti z Vatikánu k Chiese Nuově. Také studentstvo římské dokázalo křesťanského ducha veřejným kajicím průvodem, jehož se účastnilo na půl druha tisíce studujících jinochů. S oteckou radostí uslyšev to papež pozval si tyto poutníky ku zvláštní audienci. Jeden z nich měl za všecky po latinsku pozdraviti sv. Otce. Byl to mladý, 15letý Joachim Pecci. Úkol tento čestný provedl s takovým zdarem, že papež Lev XII. poceloval jej a požehnal a daroval mu na památku zlatý peníz. — Kdož by byl tehda tušil, že tu přede Lvem XII. v uctivé bázni klečí Lev XIII.?

Po odbytých studiích stanul Joachim před otázkou, kterouže si zvoliti dráhu života, světskou-li či knězskou? Rozhodnouti se bylo mu na snadě, plynulo samo sebou. Vše, co víme o jeho mladosti, zbožná mysl, čisté srdce, zanícenost k nejvyšším ideám vedly jej rovnou cestou — ku kněžství. Dne 31. prosince 1837 kardinál Odescalchi posvětil jej na kněze, a dne 1. ledna 1838 sloužil první mši sv. v úmrtním pokoji sv. Stanislava Kostky, upraveném na kapli.

Pobytu kněze Joachima nebylo v Římě na dlouho. Již 15. února r. 1838. poslal jej papež Řehoř XVI. za správce čili delegáta knížetství Beneventského. Hornatý a lesnatý kraj tento nejdále jsa od ústřední vlády a obklopen jsa územím cizím poskytoval v nedostupných vrcholech a hlubokých roklinách vítaného útulku všelijaké sběři loupežnické a podloudnické. Byl to tedy perný kus práce, ale podařila se: nový delegát spravedlností a rozhodností získal si kde kterého poctivce, a nepoctivce skrušil přísností a trestem. Brzo nebylo v Benevente ani slechu o jaké tlupě loupežnické nebo podloudnické. Zařídiv řádné úřady celní zmenšil poplatky, podporoval stavby chrámův a

pečoval o školy, o jejichž duchu a prospěchu aby se přesvědčil, sám do nich docházel.

Po tříleté správě kraje Beneventského, dne 17. července 1841., dostalo se mu jako za odměnu většího obvodu působnosti, byl jmenován delegátem kraje Umbrického se sídlem v Perugii. Právě toto město bylo již ode dávna rojem tajných družstev a společenstev, která přechovávala a šířila záměry a snahy podvratné, revoluční. I tomuto kraji nový správce tu shovívavou dobrotou, tam přísnou spravedlností brzo vrátil úplnou bezpečnost, tak že po nějakém čase zavál na vězeních městských bílý prapor na znamení, že tam není jediného vězně.

Ale již koncem r. 1842. byl monsignore Pecci povolán do Říma a listem ze dne 17. ledna 1843 jmenován jest nunciem u královského dvora v Belgii. Aby se mu k takovému úřadu dostávalo také církevní důstojnosti, praekonisován jest 27. ledna za čestného arcibiskupa z Damiety, a dne 13. února posvěcen jest na biskupa. Z jara r. 1843. vydal se nový nuncius na cestu do země cizího podnebí, cizího lidu a zvyku. Cestou do Brussel s takovou pílí se učil jazyku francouzskému, že již za 14 dní se dobře mohl domluviti.

V Belgii vstoupil mladý nuncius Pecci v plný proud moderního života politického. Dvě mocné strany, katolická a liberální, řevnily tam o přednost a vládu. Hlavní otázkou byla obojí straně otázka školská. Věděltť, že kdo má školu má i budoucnost. Proto liberální ministerstvo vyhlásilo školy za čirý monopol státu, a katolíci začali si zakládati svobodné školy katolické. Roku 1834. vznikla svobodná katolická universita v Lovani a hned z počátku vykazovala znamenité úspěchy. Nuncius Pecci se zvláštní pozorností sledoval tyto věci a nasbíral si vzácných zkušeností. Kde a jak moha povzbuzoval k neohrožené statečnosti, a kdykoli se měl také na venek osvědčiti duch křesťanský, rád přispíval radou i pomocí.

Poznávaje ve mladém diplomatovi muže v činu rozhodného, rozhledu jasného a dalekého, v úsudku bystrého a důmyslného, král Leopold I., dobrý znalec lidí, pojal ku 33letému nunciovi zvláštní důvěru a nejednou se ho tázal o radu. Král, ačkoli protestant, nicméně spravedlivý ochránce církve katolické, vážil si nuncia, a tento v něm zase viděl a ctil vzor moderního panovníka. Belgie jest moderní stát, jakořka zkušební stát moderního práva, a tam nuncius Pecci od základu poznal moderní život politický; odtud jeho jasný rozhled po nynějším politickém stavu světa. Ratazzi, liberál od kosti a zapřísáhlý nepřítel církve, píše o pobytu nunciově v Belgii: „Několikráte jsem o Peccim mluvil s králem Leopoldem, jenž má jasnější rozhled než kterýkoli jiný panovník v Evropě, a onoho, pokud byl v Belgii nunciem, dobře studoval a velice si vážil. Rozmlouvali jsme o jeho veliké převaze, o neporušitelnosti a vznešenosti, která mu zjednala u našich vládních úředníků nepřekonatelnou ostýchavost. Jeho oddanost ku sv. stolci jest neobmezena, jeho zásady jsou venkoncem rozhodny, a jeho nehybná skoro strnulá pevnost nedopouští ani pomysliti na jakou slabost. Věru jest vyznati, že náleží k oněm kněžím, kteří nutí k úctě a podivu, muž velikého rozhledu politického a ještě větší učenosti.“

Přese všecky tyto milé okolnosti však nemohl nuncius Pecci dlouho prodlévati v Belgii. Synem jsa slunečné Italie a od mala útlého

těla i zdraví, nebyl by mohl dlouho snášeti vlhký a ostrý vzduch severního podnebí. K žádosti své byl sproštěn úřadu v Belgii a před návratem do Říma prohledl si Londýn a kus Německa. Dne 5. května r. 1846., když se chystal k odjezdu, král Leopold I. „na zvláštní prý znamení úcty a vážnosti" vyznamenal ho velkokřížem řádu Leopoldova a v zapečetěném listě k Řehoři XVI. na výsost chválí jeho vznešenou povahu, ctnosti a službu úřední a žádá sv. Otce, aby ho jmenoval kardinálem.

Koncem května měsíce dorazil do Říma. Ještě než tam dospěl, bylo mu ustanoveno nové místo. Deputace města Perugie zavítala ku papeži s prosbou, aby na biskupský stolec ráčil jim dosaditi druhdy delegáta Pecciho. Papež prosbě této vyhověl již 19. ledna 1846 a ustanovil u sebe povýšiti jej na kardinála. Ale než Pecci z Brussel dorazil do Říma, papež Řehoř XVI. již těžce churavěl a zemřel dne 1. června. Na místo jeho byl zvolen 16. června Pius IX. Než nový biskup Peruzijský se odebral na svůj biskupský stolec, zavítal ku papeži Piovi a prosil o požehnání. Papež ho uvítal přívětivými slovy: „My se již známe, a hodláme Vám již dříve proslovenou pochvalu nyní potvrditi za to, co jste učinil v Belgii ve prospěch církve".

Po té nastoupil biskup Pecci svůj úřad v Perugii, kteréž město jako královna vévodí krásné požehnané Umbrii. Apoštolská jeho péče a práce nemohla se hned rozvíjeti, neboť na politickém obzoru se vyvalovaly temné mraky revoluce. V lidu žila ještě stará víra katolická, ale balamutné názory a blouznivé sliby svobody a rovnosti vycházejíce z tajných podvratných společenstev čím dále více lid na mysli bouřily a jitřily. Hlas ke klidné rozvaze napomínajícího arcipastýře zanikal ve vřavě rozkacené luzy, tak že biskup s těží zniknul surového násilí. Revoluce brzy odhodila roušku pokroku, svobody, vzdělanosti, politických i hospodářských oprav a ukázala se v šeredné nahotě: ve zběsilé násilnosti, v loupeži a vraždě. Co byla pravá vzdělanost zbudovala, revoluce v zaslepené střeštěnosti zhubila. Lid na mysli zdivočel, nábožnost opadla, mravnost klesla.

Když po nějakém čase uvalily se víry a vlny revoluční, vynořila se potřeba rychle pomáhati, hojiti, opravovati, budovati. Předně se mělo o to usilovati, aby lidu se vrátila víra a křesťanská zvedenost, a bludné i rozvratné názory revoluční aby byly potírány. Proto biskup Peruzijský horlivě poučoval lid pastýřskými listy a katechismem zařízeným podle potřeb časových. Bedlivě prohlédal ku zdárnému vyučení a vychování duchovenstva, zakládal a opravoval kostely, pečoval o zdokonalení obecných škol i vyšších ústavů, zakládal nemocnice, sirotčince, dětské opatrovny a dobročinné ústavy pro opuštěné, od světa ohrožené dívky. Aby lid vytrhnul z rukou lichvářových, založil Monte di Pietà, odkud se mělo potřebným dostávati laciného a správného úvěru. Když r. 1853. vypukl hlad, dobrý pastýř sestavil pomocná družstva v sídle biskupském i po všech farnostech. V dobách nejhorších hostíval každý den mnoho chudých před svým příbytkem a posluhoval jim se svými kněžími a kleriky.

V tajné konsistoři dne 19. prosince 1853 jmenoval Pius IX. třiačtyřicetiletého biskupa Peruzijského kardinálem.

Když r. 1859. dvé dnešních velmocí spojivše se s revolučnými tlupami porazily voje rakouské, papežské území dáno jest v šanc

Piemontským. I Perugia a v popředí arcipastýř zakoušeli svízelů od nekázaných tlup válečných. Rozvolněnosť u víře i životě hlubokou bolestí se zarývala v jeho srdce, zvláště když 20. září 1870. prolomeny jsou hradby Říma u Porty Pie, a svatokrádežná ruka uchvátila papeži, co mu byla darovala ruka štědrá již před tisícem let, a nač má právo ve jménu Toho, jehož jest náměstkem. I v ty časy kardinál Pecci ústně i písemně bránil církve od nekřesťanských zákonův a všelikých útisků a křivd.

Za klidných časův obracel zvláštní zřetel ke školám obecným, vyšším a vysokým. Staral se o pilnou návštěvu, o učebné pomůcky, o lepší bydlo učitelstva. Sám chodil a dohlédal. Nelze tu zamlčeti, co vypravuje profesor Brunelli z těchto dob: „Jednoho dne cosi mne zašlo, že jsem se nemohl dostaviti v určitou hodinu do třídy. Když pak za chvilenku nic netuše vkročil jsem do učírny, s nemalým úžasem spatřil jsem kardinála seděti na kathedře, an právě vykládal radostně udiveným žákům kapitolu z Ciceronovy řeči pro Milone a uhlazenou výmluvností a způsobem sobě vlastním a zvláštním ukazoval jim ukrytou lahodu řeči a slohovou krásu řečníkovu. Zprvu jsem ustoupil v pozadí, ale pak dodav si srdce předstoupil jsem před lavice a poprosil ho, aby ráčil pokračovati v načaté četbě. Ale kardinál vstal a zdvořile mne požádal, abych zasedl na kathedru. Odcházeje pak doporučoval mi spůsobem jako vždy velmi laskavým, abych vezdy prohlédal k neustálému prospěchu žákův u vědách; zatím však v jeho laskavě důstojném úsměvu četl jsem si tichou, laskavou výtku.“

Sbírka pastýřských listů dosvědčuje, s jakou péčí staral se kardinál Pecci o své stádce a s jak nezdolnou zbožností a učeností odrážel útoky nepřátel církve. Podáme tu jen z jednoho takového listu něco na ukázku. Dne 6. února 1877 psal biskup Peruzijský: Kdož by nevěděl, jak často za našich časů se tvrdívá, že mezi osvětou a církví jest nesmířitelná protiva! Když církev a její hlava jest podnětem potupy, pak prý toho žádá osvěta. Ve stínu takovéto osvěty volno jest však prodávati všelijaké jedovaté zboží a při tom platí za pravdu, že prý vina jest na nás, když osvěta nepostupuje rychleji. Odtud vznikl boj, jejž nazývají bojem za vzdělanosť a osvětu, ale boj ten by měl spíše a správněji slouti nasilným potlačováním církve. Křesťanství tak nerozlučně spojeno jest se vzdělaností, že ani moderní nástrahy vzdělanosti nemohly odtrhnouti od křesťanství a kdykoli řeč jest o vzdělanosti, míní se vesměs vzdělanosť křesťanská. Když tedy církev vzdělanosť založila a 19 století jí vystačila, což pak se stalo najednou, že by již měla býti neschopnou, aby v krásném díle pokračovala, ba že se na ni žaluje, jakoby v cestě stála zdokonalení člověčenstva? Biskup Pecci dovolává se mužů slovutných, jako byli třeba Montesquin a Macaulay, z nichž onen velebí křesťanství jako základ blaha na tomto i onom světě, a tento velikolepými barvami líčí církev i vznešený její úkol. „Právě jenom lidé nedoučení a na polo vzdělaní jmenem vzdělanosti vystavují církev za odpůrkyni vzdělanosti a osvěty.“ Jak jest člověk velebný a krásný, když kyne blesku a velí mu neškodně se skláněti na zemi; když budí jiskru elektrickou a posýlá ji s poselstvím za pusté oceany, přes strmé hory a do nedozírama rozsáhlé roviny! Jak mocným a slavným jeví se býti člověk, když velí páře, aby zaň pracovala, neb aby jako na rychlých perutích

jej nesla po moři i po zemi. — Církev Páně, matka přelaskavá, všecko to vidí a ze všeho se raduje a plesá. Ovšem, jak dí Baco, věda, když jí člověk pouze okusí, od Boha odvrací; ale hlouběji-li do ní kdo vnikne, toho k Bohu vodí. Což Koperník, Kepler, Galilei, Linné, Volta, Faraday nebyli pravými vědci? A přece byli dobrými křesťany. V jiném listě pastýřském mluví kardinál Pecci o nedělním klidu: V neděli a ve svátek setřásá obraz Boží se sebe prach z pole i z dílny a ve svátečním oděvu volněji si oddechuje. Jako poutník maje dalekou vykonati cestu smutnou pustinou za dusivého parna radostně vítá místo, kde listnaté stromoví a vábivá zeleň poskytujíce líbezný chládek pozývají k odpočinku, tak krásní dnové sváteční počerstvují tělo poklidem a duši blahými útěchami. Člověk si zpomíná, že také pro něho jest to slunce, na němž okřívá a ty milé pahorky, jejichž líbeznou vůní rád se počerstvuje; také pro něho ty luhy, po nichž se rád prochází s rodinou, a ty dary Boží, jimiž se skrovný jeho stůl v neděli pokrývá hojněji než jindy. A když vstoupí do chrámu, kam ho pozývá hlas náboženství, tam dochází blažených radostí jako nikde jinde. Harmonie posvátných zpěvů lahodí jeho sluchu, oko se blaží pohledem na krásu služeb Božích, a slovo Boží o vykoupení a naději budoucího života, ale také o povinnostech hýbá mu srdcem, a pozvedá je. —

V tajné konsistoři ze dne 21. září 1877 papež Pius IX. jmenoval kardinála Peccia komořím sv. římské církve. Komoří tento, jemuž název Camerlengo, má za živobytí papežova na starosti správu důležitých úřadů církevních a po smrti papežově má v čele tří nejpřednějších kardinálů jmenem sv. kollegia vésti svrchovanou správu církve. V obor jeho péče spadá také starati se o pohřeb nebožtíka papeže, bděti nad správou papežských paláců a říditi volbu nového papeže, ustanoviti konklave.

Dne 7. února r. 1878., právě když u sv. Petra zvonili „Anděl Páně“, skonal ve Vatikáně věrný sluha Páně a vroucí ctitel Matky Boží, veliký papež a trpitel Pius IX. Nad rakví muže tak výtečného a otce přelaskavého zalkal všecek katolický svět. Tato bolest došla významného výrazu v pastýřském listě, jejž kardinál Pecci poslal z Říma svým diecesanům v Umbrii. 13. února měsíce byl nebožtík papež slavně pochován, a dne 18. téhož měsíce po slavných službách Božích sestoupilo se večer 60 kardinálů, k nimž druhého dne přibyl ještě kardinál patriarcha Lissabonský, ku volbě nového papeže. Kterému asi z těchto 61 zletilých a vážných mužů bude vloženo do ruky veslo lodice Petrovy? Jest ode dávna průpověď: „Kdo papežem vstupuje v konklave, kardinálem z něho vyjde.“ Ale tentokrát se nezpravdila. O kardinálu camerlengu byl jeden hlas: „Toť budoucí papež“.

Již prvního dne volby se ukazovala veliká převaha hlasů pro camerlenga Pecciho. Z toho mu vzcházela veliká starost. Byl neobyčejně rozčilen a sklíčen, stranil se a nechtěl s nikým promluviti. Když se kterýsi přítel odvážil ho otázati, cože mu jest, odvětil: „Což nevíte, co po mně chtějí?“ — „Vím dobře, a máte proč se rozčilovati, ale což spomahá truchliti a chvěti se? Nikdo úřadu toho nezastane lépe.“ Pecci: „Ale vždyť jsem již stár a netuším si dosti sil i nemohu se uvázati v tak vysoký úřad. Za několik dní pod ním sklesnu. Nepodává se mi tiara, ale smrť. — Kalich jest trpký, a mně se nedostává síly z něho píti; jsem odhodlán, že volby nepřijmu.“

Druhého dne o 10. hodině, bylo to ve středu dne 20. února měsíce sešli se kardinálové napřed v kapli Paolině, kdež bývalý zpovědník Pia IX. sloužil mši sv. za dar Ducha sv.; po té se odebrali do sousední kaple Sixtiny k nové volbě. Camerlengo vstoupil tam až poslední. Oči všech se obracely po něm. Zdálo se, že zase nabyl rovné mysli, ale byl jako stěna bledý a velmi se chvěl. Po některých předchodných poradách se k poledni znovu hlasovalo, a více než dvě třetiny, 44 z 61 hlasů padlo — na camerlenga Pecciho. Byl papežem. Kardinál arcibiskup Donnet z Bordeauxu vypráví: „Měl jsem své sedadlo vedle kardinála Peccia a co vyprávím, na vlastní oči jsem viděl. Když se četly volební lístky a pořád se ozývalo jeho jméno, tak že každou minutou věrojatnosti přibývalo, že Pecci bude nástupcem Piovým, viděl jsem, jak mu z očí vytrysknul pramen slz, a péro mu vypadlo z ruky. Zvednuv podal jsem mu je řka: „Vzchopte se, neběží tu o Vás, ale o církev a o budoucnosť světa.“ A Pecci pozdvihl uslzené zraky k nebesům vzývaje o pomoc.

Když byly hlasy dočteny, voličové shrnuvše se kolem papeže provolali mu ze srdce vivat! Podjáhen sv. kollegia se otázal: „Přijímáš-li tuto volbu za papeže, která po právu na Tě padla?“ Čemuž zvolenec: „Jelikož Bůh chce, abych byl papežem, neodpírám.“ — „Jaké jméno hodláš si dáti?“ tázal se di Pietro dále. „Jméno Lva XII., jemuž jsem vezdy povinen lásku a vděčnosť,“ odvětil nový papež hlasem třesoucím, plačtivým. I oděli jej rouchem papežským a vzdávali mu poctu a poslušnosť. O 1 hodině prohlásila se volba čekajícímu lidu u chrámu sv. Petra, a odtud letěla zpráva po světě: Habemus papam, máme papeže, Lva XIII. O 4. hodině udílel papež se vnitřní pavlače svatopeterské po prvé apoštolské požehnání. Když lid spatřil vysokou bílou postavu a zaslechl jasný hlas žehnajícího papeže, propukl ve hlučné projevy radosti.

Hned po volbě nastalo novému papeži mnoho práce a starosti, jaké s tímto úřadem vezdy se dostavují. V neděli dne 3. března byl papež v kapli Sixtině slavně korunován u přítomnosti kardinálův a biskupů, cizích vyslanců, papežského dvora a obíraného obecenstva. Před papežským trůnem se podpálil kužel koudele, a při tom se ozývala slova: „Svatý otče, tak mizí sláva světská!“ Pak se modlil nový veleknéz za dar osvícení Ducha sv., kardinál di Pietro pevným hlasem pročetl starou modlitbu korunovační, a první kardinál jáhen vstavil papeži na hlavu trojkorunnou tiaru se slovy: „Přijmi trojkorunnou tiaru a nezapomínej, že jsi otcem knížat a králů, vrchní hlava okruhu zemského, náměstek našeho spasitele Ježíše Krista, jemuž česť a sláva na věky. Po té udílel sv. Otec požehnání.

V těch dobách psal biskup Mermillod v pastýřském listě: „Tázalo se nás několik našich kněží, zda-li jsme znali kardinála Pecciho. Poznali a ctili jsme již na církevním sněmu jeho důmyslného ducha, rozvahu v náhlých a nenadálých nesnázích, jeho kněžskou mysl, svatosť života a poklady vědomostí.“ —

III.

Navštivme sv. Otce.

Sv. Otec Lev XIII. jest postavy štíhlé a velebné, obraz svěžího až dojemně ctihodného kmeta, jenž přísností na sebe uměje se zapírati zvítězil nade vším, co člověka sklání ve prach vezdejšího života. Vysoká útlá postava jest zahalena v bílou vlněnou řízu, obepjatou vejpůli bílým pásem. Z bílého hedbávi čepička, z pod níž po spáncích splývají sněhobílé kadeře, pokrývá téměř mohutné hlavy. Tváře jsou, byť ne krásny, zajisté na výsost významny a výrazny. Zvláště padá do oka široké, vysoko klenuté čelo jako na znamení, že za ním jest veliká dílna mohutných myšlének ale i těžkých starostí. Nad hustým šedým obrvím jest čelo posypáno pravidelně do podélna rýsovanými vráskami. Čelo i tváře jsou bledy jako bílý vosk, ale veliké oči, ze kterých se nesou pohledy hned panovnické důstojnosti a hned zase otecké laskavosti, jsou jak uhel černy a srší jiskry. Když takto papež uprostřed svého okolí oděného v roucha fialová stojí na trůně a přijímá úctu tisíců poutníků, připadá člověku, jako by tato jakořka všeho lidského sproštěná postava vznášela se sem z jiného světa. Ale přívětivý a milý úsměv, jenž mu hraje kolem úst, a hluboký zvučný hlas, jenž ze hloubi srdce hlásá slova velebná a sladká, zase jej sbližuje s okolím jako člověka s lidmi.

Sv. Otec jest velikým myslitelem a učencem, ale není tak hotovým řečníkem, jako byl Pius IX., jemuž s myšlénkami hned také slova přirozeně se naskytovala a líbezným proudem se rtů plynula. Lev XIII. mluví zvolna, každá věta, každé slovo pochází z rozmyslu. Papež na každou důležitější promluvu se připravuje a z pravidla si látku napřed písemně složí. Ale i tak plynou jeho slova z nitrného přesvědčení a jsou provanuta silou osobní nadšenosti, k níž přistupují pohyby elegantního řečníka. Promluviv papež slova vážná jako panovník a hlava církve, není-li až příliš unaven, sestupuje mezi poutníky jak otec a bratr v Kristu, tam se přívětivě dotazuje, tam žehná, tam chválí, tam radí a těší. Takové návštěvy u sv. Otce bývají jeho sklíčenému srdci potěchou a poutníkům povzbuzením a povznešením. Když se tak ze všech končin světa sjíždějí poutníci do Říma, ten z Ameriky, ten z Číny, onen z Nového Zelandu, onen z Indie, z Australie, onen z Kapska, tito z Egypta, onino z Cařihradu, z Londýna, Paříže, když se jich tolik sejde a sjede, že k audienci nestačí místnosti Vatikánské a nezbývá leč uchýliti se do mohutných prostor velechrámu sv. Petra, zdaž to není výmluvným svědkem jednoty církve katolické, důstojnosti prestolu apoštolského a lásky dětinné k otci?

Denní pořádek života papežova jest jednoduchý a přesně pravidelný. O 6. hodině ráno papež vstává, rychle se obléká a pospíchá do kaple, kdež před svatostánkem se modlí a rozjímá. O 7. hodině slouží mši sv. za přísluhy jednoho kněze. Zejména v neděli bývají připouštěni lidé, jimž papež začasto udílí večeři Páně. Sv. Otec slouží mši sv. s příkladnou důstojností a vroucností. Hned po té papež na poděkování obcuje jiné mši sv. u téhož oltáře. Pak odchází do blízkého pokoje na snídaní: koflík kávy a několik topinek.

K 8. hodině počíná papež denní dílo. Ve své pisárně sedě na lenošce u psacího stolku přijímá a vyřizuje zprávy jednotlivých úřadův a kongregací. Všecko rád prohledne a prozkoumá, tak že v pisárně

bývají někdy hotové stohy a rázy rozmanitých listin. O půl desáté předstupuje státní tajemník a jiní kardinálové a tajemníci s listinami, dopisy a zprávami státními. O 11. hodině mají přístup k veřejné i soukromé audienci státní vyslanci a biskupové, kteří do Říma zavítali, a jiné vznešené osoby.

O 1 hodině s poledne dává se papež na procházku po Vatikánských sadech. Z pravidla se tam ubírá knihovnou. K tak vzácným pokladům a pramenům vědy docházejí učencové z celého světa na studie, a papež sem tam poctí některého laskavou promluvou. Před ním chodívá několik švýcarských vojínů ve středověkém kroji, za nimi dva šlechtičtí gardisté a pak papež s některým prelátem. Prší-li nebo jestli příliš unaven, projíždívá se na voze k tomu zvláštním.

O dvou hodinách papež obědvá, a sice jak toho starý způsob a příkaz žádá, vezdy samoten. Čtverhranný stůl jest pokryt napřed skvostnou plachtou z červeného damašku, na ní od řeholních sester uměle vyšívaný ubrus. Příbor jest stříbrný, solničky zlaté a talíře z jemného běloučkého porculánu s pozlaceným okrajem. Oběd bývá velmi prostý: hovězí polévka, kousek po anglicku upečené hověziny (beef-steak), dvojí přívar zeleniny, něco ovoce a půl skleničky bordeauxského vína, kteréž mu lékaři poradili píti. Oběd netrvá nikdy přes půl hodiny. Před jídlem a po jídle papež koná modlitbu, po níž přítomní odpovídají „amen“. Po obědě na čtvrť hodinky si odpočívá na pohovce ve blízké spárně.

O 3. hodině jest sv. Otec zase ve své pisárně u díla. O půl páté přistupují biskupové se zprávami ze svých diecésí a tajemníci rozličných kongregací jmenovitě se zprávami o záležitostech církevních a misionářských. Kolem 8. hodiny donášejí se mu přední noviny ze všech končin světa. Vlašské a francouzské čítá sám, z jiných si dává zprávy překládati. O 9. hodině se modlívá růženec a po něm říká se svým kaplanem hodinky, Matutinum a Laudes příštího dne.

V 10 hodin něco povečeří: vařené vejce, trochu salátu a zase půl skleničky bordeauxského. Pak se ubírá do svého soukromého příbytku — nikoli na odpočinek, ale k nové namahavé práci. V těchto nočních hodinách sv. Otec spisovává své slovutné listy, encykliky, důležité allokuce a bully. Stalo se již nejednou, že ctihodného kmeta ukonala tíha let a práce, tak že za ranního úsvitu sluhové ho našli dřímati za psacím stolkem, hlavu mírně na stůl skloněnu a péro v ruce.

Ale při veškeré namahavé práci, při všelikých starostech a strastech, při svých letech a útlé ústavě tělesné sv. Otec těší se dobrému zdraví a podivuhodné čilosti ducha. „Pokorným dává Bůh své milosti,“ a milosti Boží dostává se i jemu, neboť převznešený svůj úřad podnikal s takovou pokorou, že kardinál arcibiskup Deschamps z Mechelnu až splakal pohnutím, když mu nově zvolený papež pokornými slovy vykládal o lidské nedostatečnosti k úřadu tak přetěžkému. A my katolíci nad to víme, že vlastně Kristus Ježíš svou církev řídí a spravuje, že on jest vlastně její hlavou, jejím zakladatelem, velekněžem, učitelem, králem. Právě však, že úřad tento tak jest vznešený, jest také nad jiné těžký, plný odpovědnosti. Uznávajíce to velicí a zbožní papežové nazvali úřad svůj zrovna „velikánským břemenem,“ „apoštolskou služebností.“

(Dokončení.)

je prý to s ním již věru nějak bídně,
vždyť schází denně, téměř očividně.
Leč Petr jako dřív se stejně choval
a změny žádné nebyl pozoroval.

VI.

Kdys bratr mnich stál stinném ve úkrytu
na chodbě dlouhé, položerem ztmělé,
zřel Petra tam pod křížem Spasitele,
a Kristus zářil v démantovém svitu;
zřel pláti září jeho gloriolu
jak třpytí světlem svým na Petra dolů,
jak Petr Pánu sousto k ústům dává.
Leč jemně zavrtěla Pána hlava,
a mocným jasem zářil kříž zas celý,
že hrůzou mnich stál jako zkamenělý.
Měl Petra hlavu Pán v svém svatém klíně
a řekl jemu sladkým hlasem jemným:
„Dnes budeš Ty zas u mne na hostině“,
a kříž byl zase jako dříve temným,
již neplál více v démantovém svitu
a mnich stál ustrnulý ve úkrytu.
I vyšel ven a běžel k opatovi,
tam jal se mluvit podivnými slovy,
že viděl div, a vypravoval jaký.
Tu Petra ihned vzali mezi sebe
a jali se ho na vše pilně ptáti;
i řekl jim, jak hledal cestu v nebe,
jak jal se trním trudně putovati,
jak Krista krmil, a jak Pán mu řekl:
„Dnes budeš ty zas u mne na hostině“;
jak světlem vzplála zatemnělá síně,
jak zhasla záře jako mžikem zase.
Slyšeli mniši svatém ve úžase,
pak světce Petra mezi sebe vzali,
ku kříži v sboru zbožně putovali,
slzami svými nohy Krista myli.
Zkroušeně z hříchů svých se zpovídali,
a v chrámě první Petr bohumilý
teď přijal nejsvětější tělo Páně.
Pak vyšel klidně libé do zahrady,
usedl sobě mezi kvítím tady
a opřel hlavu o mozolné dlaně.
Že vyšel z chrámu, mniši neviděli,
neb v zanícení každý zhřížen celý
své duše křídly k nebes branám spěje
a nedbá, co se kolem něho děje.
„Jeť Petr jistě ve své tiché celi,
tak mniši potom sobě pomysleli,
a modlí se tam svaté u pokoře;
až zvonek zazní, v noci přijde k hóře.“

— — — — — — — — — — —

Již tichý večer ubíral se šerem
a ticho bylo klidným nad klášterem.
Jen větřík hnul se, jako v spánku dítě,
růžová záře plála na blankytě.
Zde onde motýl v keř zaletěl bílý,
tam vůní květy hlasitěji vzdychly,
v jabloni ptáci křídlem zašustili
a v malé chvíli také tito ztichli.
— — — — — — — — —
Šli ráno mniši časně do zahrady.
Zde Petr ležel vonným pod jasmínem,
uprostřed růží ve úkrytu stinném
snil věčný spánek plný rajské vnady.
Ve tváři bledé smál se úsměv ráje.
Ve větvích nad ním pták si tiše zpívá,
větříček ranní vlasem jeho vlaje,
a tiše Petr tady odpočívá
a tiše tady věčný sen svůj dřímá.
Cit svatý srdce zbožných mnichů jímá.
Že Petr dnes u Pána na hostině
oznámil zvonek se klášterních věží.
Jeť klášter stár snad tisíc let již věru,
však přijde-li kdo cizí ku klášteru,
okáží hrob mu, v kterém Petr leží,
i svatý kříž, s nějž mluvil Kristus k němu.
Koří se lid vždy kříži zázračnému,
nad hrobem Petra také chvíli prodlí
a tam se zbožnou modlitbu svou modlí,
by odpustil Pán milostivě vinu
a též je přijal k sobě na hostinu.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Div ovšem taký vzácný je a řídký.
Leč chudý často k vám své ruce vztáhne,
on v bídě jest, po krmi, teplu prahne —
o dejte sousto jemu bez pobídky!
Když volá on — slyšíte volat Krista,
sytíce jej, sytíte Krista spolu,
on dobře vidí srdce vaše čistá,
odmění vám u svého zase stolu.
On otevře vám nebes jasné síně:
„Nuž pojďte vy zas ke mně ku hostině“.

Volné listy.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Tolerance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Jestli že bezbožec důstojnosť kněžskou a biskupskou tupí, dali jste mu k tomu zmužilosť vy. Co jiného mohlo býti účelem tolik hanopisů, satir, pohoršlivých povídek, potupných obrazů, bezbožných písní jakož i brožur, v nichž se svatá tajemství a svaté svátosti znetvořováním směšnými činily, nesměřovalo-li to všecko vesměs k tomu, by kněz i oltář zasypáni byli potupou? — Bídáci! Plán váš se vám podařil lépe, než jste se nadáli a doufali. Jestliže papež, biskupové, kněží, řeholníci, prostí věřící, celá církev: — jestliže její tajemství (t. j. tajemství víry), její svátosti, její chrámy, její obřady, ba celé náboženství upadli v posměch a opovržení: není to jediné ovoce práce vaší?“ tak napsal abbé Jan Martin de Prades jakožto člen úzkého kruhu přátel Bedřicha II. čili tak zvaných „vyobcovaných“ z útulku svého v Postoupími jansenistům a appelantům, když naň tito pro falešnou thesi, již se odvážil veřejně hájiti, mnohem prudčeji a urputněji počali dorážeti nežli katolíci. Slova tato platí i za dnů našich o valném počtu služebníků „slova Božího“ mezi bloudícími bratry protestanty. Ačkoli jsou totiž mezi sebou nesvorni, ačkoli už hnedle skoro každý z nich svou zvláštní má víru a svoje zvláštní evangelium, tož jest jim přec jedno společné skoro všem: zášť a nepřátelství proti katolíkům, hlavně proti Římu, jejž až dosud zovou Babylonem a papeže v něm pravým Antichristem, tak že se až dosud hodí na ně slova, jež jim v ústa položil Joost van den Vondel, jeden z nejslavnějších nizozemských básníků již r. 1645., když naň prudce doráželi proto, že se stal katolíkem a proti pokoji náboženskému stále brojili:

„Babel wollen wir's vergelten!
Ist ein Hauptspass, drauf zu schelten;
Besser jedenfalls, bei Leibe,
Als beim Predigen stecken bleiben:
Sagt vom Papstthum allen Graus!

Poltert auf den alten Drachen,
Dass euch Faust und Knöchel krachen,
Lästert, schimpft von allen Kanten:
Das sind rechte Prädicanten,
Denen nie der Zorn geht aus!“ [1])

Bez mála všecko, co vytýkají bezbožci kněžím a církvi katolické, všecko, co o nich potupného napsali a píší básníci načichlí nevěrou, můžete najíti v „učených“ knihách napsaných od mužů, kteří se zovou

[1]) Joost van den Vondel, sein Leben und seine Werke. Ein Bild aus der niederländischen Literaturgeschichte von Alex Baumgartner, 1882. str. 144—145.

služebníky „slova Božího“ a mezi protestanty velkou mají váhu. Zde si prozatím všímneme jen krátce spisů dvou, a to proto, že jsou dle náhledu protestantského nerozbornou baštou dobře zásobenou všeho druhu zbraní, již prý prolomiti se katolíkům nikdy nepodaří. Spisy tyto jsou: „Real-Encyclopädie für protestantische Theologie und Kirche“ von Herzog a „Protestantische Polemik gegen die katholische Kirche“ von Dr. Karl Hase.

O katolické hierarchii se tu píše s hrozným „učeným“ pathosem, že prý se uznává „jistě právem za největší nepřítelkyni nejen moci světské, nýbrž i víry a vědy, pravdy a dobra, světla a osvěty“ (Real-Encycl. VII. 30.). Katoličtí kněží prý se ještě dosud vychovávají „v žalářním vzduchu biskupských seminářů jako v nějakém zcela jiném věku“ (Hase, Pol. 537.), a to prý jest příčinou, že „se nevychovává myslící kněžstvo pro správu duchovní“ (Pol. 180.), neboť „v seminářích biskupských jsou (prý) uzavřeni před národním vzděláním a před světlem vědy“ (Polem. 571.). Tak prý vyrůstají, volá Hase „s bolestí“ (!), „tito zušlechtění ovčáci“ (Pol. 95.) a „proletáři oltáře“ (Pol. 106.).

Schiller praví kdesi:

„Durch Heftigkeit ersetzt der Irrende,
Was ihm an Wahrheit und an Kräften fehlt“;

proto měj strpení, milý čtenáři, a vyslechni ještě „církevního radu“ Dr. Hase, kterýž vypravuje, že prý biskupové povstali pouze následkem „přirozeného optického klamu“ (Pol. 104. 132.) a veškeré jejich vyzbrojení že prý pozůstává „v katolických cárech obzvláštní milosti úřední“ (Pol. 104.). Ty víš, milý čtenáři, že rozdíl mezi biskupy a kněžími činí se jasně v samém písmě svatém, víš též z písma sv., jak důležitý a zodpovědný jest úřad jejich a proto též dovedeš řádně oceniti „hlubokou učenost a pravdomluvnost“ (!) Dr. Hase, jakož i jeho velkou laskavost a přátelskou šetrnost (!) k církvi katolické, pro něž se odvážil mimo mnohé jiné nejapné poznámky, — jež zavinila buď jeho nevědomost neho zlomyslnost —, až i toho výroku, že prý na koncilu vatikánském bylo „41 španělských biskupů, o nichž (prý) se v Římě vyprávělo, kdyby papež prohlásil, že jsou v svaté Trojici osoby čtyři, že by i tomu věřili“ (Pol. 29.). — Ano, ano, jsou lidé na světě, jimž jest náboženství katolické „španělskými vesnicemi“, lidé, kteří se ustavičně chlubí svobodným bádáním a vědeckostí, lidé, kteří zkoumají i každou tečku lupou kritickou a vše zavrhují jako nepravé, co se neshoduje s jejich domněnkami, byť to bylo stvrzeno sebe větším počtem hodnověrných svědků, ale při tom zároveň tak jsou lehkověrní a nekritičtí, že věří ochotně každému nesmyslu a každé bajce, jenom když se dá využitkovati proti katolíkům. K lidem druhu tohoto patří Dr. Hase, Ebrard a všichni jeho společníci z Herzogovy „Realní encyklopedie“. Bráti v ochranu biskupy španělské proti nařknutí tak pitomému, bylo by hříchem, proto že by to znamenalo tolik jako přikládati tomuto nařknutí jakousi váhu. Komu katolická literatura ať theologická, ať filosofická není, jak Němci rádi říkávají, něčím „španělským“, ten ví, že jediný biskup španělský Zeferino Gonzalez i jako filosof převáží celý tucet „učenců“, jakými jsou Hase a jeho soudruzi.

Tisíckrát však hůře nežli biskupům vede se v obou jmenovaných knihách římskému papeži. „Nový bůhčlověk“, „idol ve Vatikánu“ (Pol.), „stará modla“ (Pol. 496.), „Vicegott“ (Pol. 199.), „Antikrist“ (Real-

literární dějepisci, filosofové, státníci, hlavně však spisovatelé belletrističtí. Není také divu, jelikož se jim zášť k církvi katolické vštěpuje hned od útlého mládí, ve studiích pak staví se jim před oči místo pravé církve katolické a jejího učení jenom směšná jejich karikatura, kteráž jim snadno utkví v paměti, srdce jejich naplní odporem a nechutí ke všemu, co katolické jest, a jim překáží, by si o církvi a jejím učení vlastním studiem neutvořili náhledu lepšího a správnějšího.

Smutné toho následky cítíme i u nás, jednak proto, že podléháme přes příliš vlivu protestantské německé literatury skoro v každém oboru lidského vědění a lidského snažení, jednak i pro to, že se u nás snahy a náhledy protestantské šíří pod pláštěm „vlasteneckého“ (!!) husitismu. Odtud ten úkaz, že jsou i naši páni literáti valnou většinou ke všem jenom možným domněnkám a bludům velmi shovívavi, velmi šetrni a shovívavi i k protestantismu, a jediné katolicismus že jest jim trnem v oku.

Člověk by tomu skoro ani nevěřil, že by mohli lidé, kteří jsou shovívavi ke všemu všudy, i k hrozným neplechám, a kteří tak řka bezustání hlásají, že si může každý náboženské svoje přesvědčení utvořiti sám a sám že může podle vlastní façony hledati své spasení, tupiti katolíky a jim se posmívati jenom proto, že mají svoje náboženské přesvědčení a že chtějí býti spaseni taky podle své zvláštní façony! A přec jest tomu tak. — Pravou a hlubší toho příčinu vyložíme později, zde pak uvedeme jenom některé toho doklady.

Ani Voss, ani Gleim, ani Herder, ani Göthe nebyli protestanty orthodoxními, u nichž by se to dalo omluviti aspoň horlivostí náboženskou, když by se nad tím horšili a hněvali, že některý protestant stal se katolíkem. Voss byl, jak známo, rationalistou, jenž svoje „credo“ takto formuloval:

---

von ihr Vortheil zieht: es sind nicht die protestantischen Kirchen; es sind... die logischen und unwählerischen Väter Jesu... Mit einer bei den praktischen Engländern wirklich bewunderungswürdigen Naivität ist der dreihundertjährige Kampf gegen den Papismus in Vergessenheit gerathen, als wäre er nie gewesen, und — wer hätte es gedacht? mit aufgeklärtem Mitleid blicken die Nachkommen der Independenten auf das Vaterland Nathans des Weisen herab, das sich so unendlich weit hinter der Zeit zurückzeigt, indem es Rom mit anderen Waffen als denen friedlicher Überredung und christlicher Toleranz bekämpft. Noch sind es kaum 40 Jahre her, dass die Katholiken Englands von allen politischen Rechten ausgeschlossen, von der Hälfte der Nation als Landesfeinde behandelt waren, und heute gibt uns dasselbe England gute Lehren und Beispiele der Duldung.“ Tato náboženská snášenlivosť jest liberálnímu professorovi tak nemilou, že kousavě dodává: „Nichts ist ergötzlicher als die guten Ratschläge, die die deutschen Barbaren von den aufgeklärten Vettern jenseits der Nordsee erhalten, welche, da sie nun in Sicherheit der gesunden Luft geniessen können, die sie sich durch eine zweihundertjährige weise und energische Politik gereinigt haben, (t. j. pronásledováním katolíků) uns, die wir im Gegentheil durch eine zweihundertjährige kurzsichtige und schwachmüthige Toleranz den Feind im Innern (t. j. katolíky) haben gross und mächtig werden lassen — nun mit freundschaftlichem Mitleiden anzurathen, doch unsere rohe Krigs-führung (proti katolíkům) aufzugeben, und wie sie, den zehrenden Feind gewehren lassen. Schön Dank, ihr lucrezischen Weisen in euerem Port, und wenn der Papismus einmal in Deutschland auf die Proportionen zurückgeführt ist, die er, Dank eueren braven Vätern, im England einnimmt, so wollen wir eueren freundlichen Rath auch im Erwägung ziehen, ja befolgen. Bis dahin aber genügt es uns, wenn die Weltgeschichte uns in einen Topf wirft mit den glorreichen Barbaren des sechzehnten und siebzehnten Jahrhunderts, denen ihr euere religiöse Freiheit verdankt“ (Tak liberarní prof. K. Hillebrand (Aus und über England str. 24. 25. 94; viz Hohoff. Revol. 431—432.)

„Und bet', o heilige Natur,
Dich an mit Plato, Epikur,
Pythagoras und Sokrates,
Und Plato und Diogenes;
Dich, Weltgeist, hehr und unbekannt,
Den Weisen minder nur, genannt
Jehovah, Jupiter und Thot,
Zeus, Oromazes, Tien, Gott"

a z jehož básní taky skutečně, pokud se v nich dotýká víry a náboženství, vyznívá refrain:

„Der Christ, der Türk', der Hottentott
Verehren alle Einen Gott."

Gleim neměl rovněž žádného náboženství positivního, nýbrž sflikoval si z kousků a odpadků různých náboženství (hlavně asiatských) „náboženství" nové, jež světu předložil ve svém Halladatu. Herder jakožto superintendent víru sice hlásal, ale sám jí neměl;[4]) byl však tolerantním i k zjevnému pohanství. Göthe byl, jak kdesi sám o sobě dí, „prononcirovaný nekřesťan", čili jak ho nazývá Julian Schmidt: hypsistář (1/3 křesťan, 1/3 žid, 1/3 pohan); v každém náboženství viděl jenom látku pro své básnictví, byl též tolerantním ke každému, jenom ne k náboženství — katolickému! Totéž platí i o Schillerovi, jak vysvítá zvláště z jeho dopisů.

I Göthe i Schiller byli zamilováni do starého pohanství, zvláště řeckého, ač řecky neuměli, zvláště Schiller ne, a řecké autory mohli pouze čísti v německých překladech, Iliadu na př. v překladu Vossově, jejž nemohli ani dost vynachváliti, ačkoli jest takový, že ho výtečný kritik Schlegel nazval — prkenným. Hrabě Bedřich Leopold Stolberg znal však řecky výborně, řecké autory čítával hned v mládí svém v originale a pro svou zábavu též překládával; tímto způsobem povstal jeho překlad rozmluv Platonových, jejž později opravil a tiskem vydal. Ač ani Göthe, ani Schiller, neumějíce řecky, překlad ten nemohli posouditi, obořili se přec oba na Stolberga. Proč? Oni hledali a zároveň ctili v starých autorech staré pohanství, Göthe zvlášť frivolnost, Stolberg však staré řecké autory ctil a jich si vážil jednak pro klasickou formu jejich spisů, jednak i pro ta četná zrnka pravdy, jakáž spatřoval zvlášť v spisech Platonových. O těchto pravdách zmínil se Stolberg v předmluvě ku svému překladu a ku konci dodal: „to jsou hlavní nauky sokratické moudrosti (že totiž člověk původ svůj má od Boha, že nezůstal v prvotném, šťastném stavu, že v zkoušce klesl, že mu hrozí od pýchy a smyslnosti stále nebezpečí a že potřebuje vyšší pomoci, aby se povznesl k prvotnému svému určení), nauky, jež pro nás skrze písmo svaté nabývají božské vážnosti, ačkoli jsou mnohému křtěnému pohanu hloupostí a zpozdilostí, mnohému křtěnému farizeovi — pohoršením, mnohému křtěnému saduceovi na stolici učitelské pohoršením i hloupostí . . .

---

[4]) Viz: Vlasť r. IV. č. 1. str. 1. v poznámce. Charakteristické jest, co o něm jakožto generálním výmarském superintendentu vypravuje starý Voss, mluvě o své návštěvě ve Výmaru: „Wir wurden ausgelassen fröhlich. Die Erzväter der Bibel wurden recensirt mit unauslöschlichem Lachen, indem Herder komisch ihre Vertheidigung übernahm" etc. (Brunner: Hau- u. Baust. II. 62.).

„Že však toto poznání Sokratovo, s vůlí a silou zůstati mu věrným — až do smrti, že, pravím, veškerá moudrosť tohoto muže vztahující se na život i na smrť byla darem dobrým, o tom nikdo nebude pochybovati, komu leží dobro na srdci a kdo zná ještě vyšší potřeby, než jen ukájení marné zvědavosti neb takových žádostí, jež má zde na světě naše přirozenosť společné se zvířaty“ (Viz též Baumgartner: Göthe und Schiller 157.).

Pro tuto předmluvu psanou velmi vážně a s vědeckou znalostí rozhněvali se na hraběte Stolberga Schiller i Göthe, a prudká vášeň, rozjitřená v nich hlavně proto, že se Stolberg v svrchu jmenované předmluvě i o Kristu zmínil a dle jejich náhledu prozradil smýšlení katolické, tak je zaslepila, že kritisovali ve spise jeho směle i to, čemu, mírně řečeno, — nerozuměli. Göthe psal Schillerovi:[5]) „Četl jste již ohyzdnou předmluvu Stolbergovu k jeho Platonovým rozmluvám? Chyby, jichž se tam dopouští, jsou nechutné a odporné, že mám tisíc chutí pustiti se do toho a jej ztrestati“ (21. listop. 1795.). Když mu Schiller odpověděl, že jí nečetl, poslal mu Göthe: „Die neueste Sudelei des gräflichen Salbaders“, — tak nazval totiž zmíněnou předmluvu, — a spolu naznačil, jak dí v přípisu, místo, na něž se prý „musí udeřiti“. Schiller odpověděl: „Stolbergova předmluva jest opět něco děsného. Taková vznešená mělkosť, domýšlivá impotence a hledané, — patrně jen hledané pobožnůstkářství — i v předmluvě ku Platonovi chváliti Krista!“ (Baumgartner l. c.) Nemohouce pak (— ani Göthe, ani Schiller —) vývody Stolbergovy ničím vyvrátiti, pamatovali naň a jeho soudruhy (čili, jak dí Schiller: „Die Stolberg'sche Sippschaft) ve svých xeniích a věnovali mu následující velmi „pěkné“ verše:

„Zur Erbauung andächtiger Seelen hat Friedrich Stolberg
Graf und Poet und Christ diese Gespräche verdeutscht.“

„Als du die griechischen Götter geschmäht, da warf dich Apollo[6])
Von dem Parnasse: dafür gehst du in's Himmelreich ein.“

„Christlicher Herkules! Du ersticktest so gerne die Riesen;
Aber die heidnische Brut steht, Herkuliskus! noch fest.“

Když pak Stolberg přestoupil zjevně k církvi katolické, nezuřil Göthe sice tak fanaticky, jako mnozí jiní, ale lhostejným mu to nebylo; trpce sarkastický tropil si posměch — v rozmluvě s Boisseréem — ze Stolbergova rodinného života, z jeho karakteru a z dějepisných jeho studií; upíral mu mravní a rozumovou převahu a pravil o něm, že prý se vine jako slabá réva kolem kříže. Jak hluboko tkvěla v srdci jeho zášť proti Stolbergovi, proto že se katolíkem stal,

---

5) Vilémovi z Humboldtů psal pak Göthe takto: Haben Sie die monstrose Vorrede Stolberg's zu seinen Platonischen Gesprächen gesehen? Es ist recht Schade, dass er kein Pfaff geworden ist, denn so eine Gemüthsart gehört dazu, ohne Scham und Scheu, vor der ganzen gebildeten Welt ein Stückchen Oblate als Gott zu eleviren“ etc. — Stolberg měl více positivních vědomostí nežli dva Göthové, ale že nezapřel víry křesťanské, hodil jej Göthe do jednoho koše s — nevzdělanci.

6) Stolberg totiž pokáral v kritice psané velmi uhlazeně Schillerovu báseň: „Die Götter Griechenlands.“

viděti zvlášť z toho, jak jizlivě a vášnivě skritisoval jeho překlad rozmluv Platonových r. 1826., tedy skoro celých jedenatřicet let po jejich vytištění (r. 1795.) a šest let po smrti Stolbergově. Taková recense po tak dlouhém čase, recense, v níž kritik z úmysla překroutil mnohé výroky spisovatelovy, předpokládá zajisté hlubokou zášť v srdci kritikově! Inu ovšem, Stolberg se stal katolíkem čili dle výslovného výroku Göthova odrodilcem,[7]) a proti tomu jest dle náhledu mnohých vše dovoleno — i zúmyslné překrucování jeho výroků! (Baumgartner: Göthe u. Schiller 158; 347; téhož: Der Alte in Weimar 135. pzn. 2.)

Když se stal katolíkem Bedřich Schlegel, muž ducha snad ještě bystřejšího nežli hrabě Stolberg a výtečný kritik, hněval se Göthe, nazval jeho conversi pouhým kejklířstvím (Hokuspokus), vtipkoval o ní, ale „vtipy" mu nešly od srdce, neboť Reinhardovi takto psal (22. června 1808.): „ale tato Schleglova converse stojí věru za to, bychom ji krok za krokem sledovali, jak proto, že jest znamením doby, tak i proto, že snad nikdy ještě nebylo případu takového, že by v nejvyšším světle rozumu a přehledu světového (!) tak výtečný a tak dokonale vyvinutý talent k tomu se dal svésti, by se zahalil a dělal hastroše, anebo chcete-li jiné přirovnání: by okenicemi a záclonami co nejvíc možno uzavřel se před světlem, aby byl v úplně tmavé komůrce, do níž by pak pustil malinkou skulinou (foramen minimum) jen tolik světla, co jest ho třeba k provozování kejklířství" (Baumgartner, Der Alte in W. 97.). Reinhard Göthovi odepsal: „Čím méně má nyní protestantismus vnitřní opory, tím více jest třeba společné opory na venek, a lidé, kteří se vrací tak lehkomyslně do s t a r é h o o t r o c t v í, scheinen mir V e r b r e c h e r g e g e n d i e M e n s c h h e i t" (ibid. 77.)!

Kdyby se byli Stolberg nebo Schlegel přihlásili veřejně k polytheismu nebo pantheismu, byl by je Göthe veřejně pochválil, ale že se stali údy církve katolické, o níž Göthe napsal: „Tridentinum se v hlavách lidí myslících už dávno přežilo a doby výbojů (t. j. získavání nových členů) pro církev katolickou minuly už na vždy, toho jim nikterak nechtěl prominouti, vždyť svým jednáním podali důkaz až příliš makavý, že byl věštec Göthe špatným — prorokem! —

Herder se svou manželkou chovali se sice po konversi Stolbergově úplně tiše, ba promluvili též tu a tam i konejšivě slovo ve prospěch jeho, jednak proto, že byl Stolberg s nimi v důvěrném dříve přátelství a oba znali velmi šlechetnou jeho povahu, jednak z opatrnosti, neboť shovívavi k církvi katolické nebyli ani dost málo, zvlášť Herderová ne; vždyť kárala příkře i samého Goetha, že prý „j e s t ď á b e l a t a l e n t j e h o ž e p a t ř í d o p e k l a", proto že vylíčil v divadelním kuse „die natürliche Tochter" katolického mnicha a jeptišku jakž takž obstojně a se vystříhal potupných poznámek o církevních řádech (Viz Dr. Brunner, Hau- u. Bausteine I. 62—63.). Herder napsal sice, když v něm usnul protestant a humanista, o církvi katolické a její papežích několik poznámek pěkných a spravedlivých, ale jakmile v něm protestant a humanista opět procitli, hned nazval církev, již dříve chválil, starou zříceninou: „Římská církev podobna

[7]) Jinde ukážeme, že byl Stolberg vzorem pravého vlastence, Göthe však že neměl žádné lásky k vlasti, tak jako jí vůbec nevěrci nemívají!

jest staré zřícenině, do níž nemůže žádný nový život více vejíti.“ Do myslitele jinak tak mírného a do jisté míry nepředpojatého vjel hned zlý duch Luthrův a jeho stejným hněvem planoucích soudruhů, jakmile před sebou spatřil papežství v plném rozvoji. Tak píše na př.: „Vědomosti, jež mělo křesťanstvo západní, byly rozdány. Jeho popularita spočívala v bídné slovní liturgii; zlá patristická rhetorika stala se v klášteřích, kostelích i obcích kouzelným despotismem svírajícím duše, jejž ctil obecný lid důtkami a provazem, ano kajicně, kleče na kolenou s e s e n e m v h u b ě.[8]) Veta bylo po vědách i umění; neboť pod kostmi mučenníků, hlaholem varhan a zvonů, pod kouřem kadidla a pod modlitbami za duše v očistci nebydlí žádné Musy. Volné myšlení udusila římská hierarchie svými blesky a jhem svým ochromila všelikou snahu ušlechtilejší. Trpícím byla slibována odměna ve světě jiném“ atd. (Herder's Werke XII. 151, Baumgartner: Göthe und Schiller 22.). —

Ty „blesky Vatikánu“ a to „dušení svobodného myšlení“ straší velmi často i v naší belletristické literatuře, zvláště u Schulze a Jana Nerudy. Na klatby a blesky. jež se chrlily jako žhavá láva z úst německého „reformátora“ a jeho soudruhů, na zotročení všelikého myšlení a na úplné tak řka ničení všech práv rozumu a všech práv lidu, jakož i na vášnivé a, kde bylo možno, i taky násilné pronásledování každé myšlénky, kteráž jen poněkud odporovala nauce německých „reformatorů“, zapomínají nejen protestanté, nýbrž i naši páni literáti. Proto nebude snad od místa, když je časem svým na některé z těchto „zajímavých“ věcí, jichž máme už nyní hojnou zásobu, upozorníme a jim poskytneme příležitosť, by mohli poznati i b l e s k y a k l a t b y „p a p e ž ů“ p r o t e s t a n t s k ý c h, j a k o ž i j e j i c h „š n ě r o v a č k y d u c h a“, a posouditi, které jsou lidštější, moudřejší a rozumější, zdali katolické nebo protestantské.

Nyní si však ještě musíme všimnouti, jak o přestoupení hraběte Stolberga k církvi katolické smýšleli Gleim a Voss, oba to horliví hlasatelé t o l e r a n c e. — Gleim, jenž si seškvařil ve svém Halladatu jakés náboženské potpourri, štval proti Stolbergovi, kde a jak jen mohl, ba neštítil se štváti proti němu i nejbližší jeho krevní přátely. Nepochodil však příliš dobře. Sestře Stolbergově Kateřině napsal dva listy, ale dostal odpověď, jakéž nečekal, neboť jí píše v listu třetím (8. září 1800.): „Moje dva listy došly a byly nazvány nehumanními; moje milostivá přítelkyně nemá mne více za dobrého člověka, tak jako nemohu dle jejích názorů dobrým býti křesťanem. Jste-li ještě milou Kateřinou Stolbergovou, tedy Vás prosím, byste mne ušetřila tou snažnou prosbou, bych zůstal přítelem o d p a d l í k o v ý m; musilť bych se přetvařovati a to nemohu. Bůh Vám dej klidnou mysl „und Abscheu vor der Schlange“[9]) (Brunner: Bau- und Haust. IV. 83—84.).

---

[8]) „Die Kenntnisse, die das abendländische Christenthum hatte, waren ausgespendet und in Nutz verwandelt. Seine Popularität war eine elende Wortliturgie; die böse patristische Rhetorik war in Klöstern, Kirchen und Gemeinen ein zauberischer Seelendespotismus geworden, den der gemeine Haufe mit Geissel und Strick, ja büssend m i t d e m H e u i m M u n d e auf Knien verehrte.“

[9]) „Hadem“ aneb též „bezbožeckým hadem“ zove Gleim kněžnu Gallizinovu, dámu způsobů velmi uhlazených a vysoce vzdělanou, proto že se o ní domýšlel, že „svedla“ Stolberga ku katolicismu! Před tímto „hadem“ varoval Gleim nejen Stolbergovu sestru, nýbrž i Herderovou!!

Horší však byl první jeho list, neboť v něm píše zmíněné Kateřině o krevním jejím bratru následovně: „stane-li se katolíkem hr. Bedřich Stolberg, je to šílenství nebo aristokratismus; der Renegat will Bassa (t. j. papež) werden oder Bischof, das ist mein Urtheil!“ (Brunner l. c. 82.) Když pak jej Kateřina listem žádala, by byl k jejímu bratru aspoň „tolerantním“, odpověděl jí: „Nemluvte mi o toleranci, moje náboženství nehádá se s žádnou tolerancí (ale jeho tolerance hádala se s každým náboženstvím, tak jako „tolerance“ mnohých jiných pánů), ale v tomto případě byla by proviněním na náboženství Ježíšově, na mně samém atd. Mluvíte o volném zámyslu (Intention). Toho si vážím; ale šílenec nemůže míti žádného!“ (l. c.)

Gleim, stařec již jedenaosmdesátiletý, nazývá Stolberga pro jeho konversi „šílencem“, vlastně však šílil — záští a hněvem — sám, což dokázal jasně v listu zaslaném Vossovi mladšímu, v němž o Stolbergovi takto píše: „Lieber ein Räuber oder ein Mörder, als solch ein Abtrünniger, der Räuber kann arm sein im Unterricht und Vermögen, seinen Hunger zu stillen, der Mörder kann in Zorn gerathen sein. Solch'ein Abtrünniger muss wahnsinnig gevorden sein“ (Brunner l. c. 96.).[10])

Podobně zuřil proti Stolbergovi i starý Voss, nic toho nedbaje, že byl Stolberg jeho upřímným přítelem a — dobrodincem! Byl Voss jako Gleim „dle litery sice přívržencem tolerance, ale svou povahou mužem skrz na skrz netolerantním,“ jak o něm svědčí i protestantský literární historik Herbst, a jelikož mimo to přes všechno milkování s musami řeckými dle výroku Bürgrova byl a zůstal „hrubiánem“, není se příliš čemu diviti, že věnoval svému dobrodinci báseň psanou tonem takovým, v jakém by byl nebásnil ani Thersites. Zde z ní stůjte jenom některé úryvky:

„Du zum Licht zwangloser Vernunft von Luther
Miterkämpft'. . . . . .
(Du) demüthigst Dich in grauser
Hildebrand unmenschlichen Frohn, Dich dumpfem
Glauben verpflichtend.
Pfaffenknecht? Abschwörest du Licht und Wahrheit?
Am Altarschmaus (zde vysloveno hrozné rouhání)
Schnaubst Du dem, was Menschen vom Thiere erhebet, —
Hass und Verfolgung?

---

10) Šílí-li Gleim hněvem proti Stolbergovi a štve-li proti němu: „Wir alle, die wir's mit Christenthum, Vernunft und Freundschaft ehrlich meinen, müssen öffentlich, weil er öffentlich ihnen Hohn sprach, gegen ihn auftreten“, omluvíme ho aspoň částečně velkým jeho stářím; co však máme říci, když v jmenované již Herzogově „realní encyclopedii“ (sv. XV. str. 147.) nestyděli se její prot. redaktoři otisknouti sprostácký list Jacobi-ho: „Gott! ein solcher Mann! Stolberg mit einem Rosenkranz und einer Kerze in der Hand, sich mit Weihwasser besprengend, irgend einem Pfaffen die Schleppe tragend, ein: „Gegrüsst seist du“ mitplappernd, wohl gar einmal in einer Procession barfuss, als Büsser — alle diese Andächteleien, Mummereien, Alfanzereien, Heiligen-, Hexen- und Teufelskram zu diesem Mann und um denselben — es zerreisst mir das Herz?“ To jest přec náboženská tolerance! Tak se píše o muži všestranně dokonalém, jenž nikdy nikomu v ničem neublížil, i největší urážky trpělivě snášel a — odpouštěl! Gleim mu na př. těžce ublížil, a to nejednou; před svou smrtí poslal mu však dopis, v němž se s ním loučil. Stolberg se zaradoval, že Gleim aspoň před smrtí odkládá svůj hněv a psal mu následovně: „Liebster Vater Gleim! Mein ganzes Herz sagt Ihnen unaussprechlichen Dank für Ihr

Schau, wie dort aufstarrender Pfaffen Chortanz
Um des Abgotts Opferaltar einherhinkt:
„Gott allein, Uns Gott! o gesegn' allein Uns,
Fluche den andern.
— — — — — —
Fleuch, o fleuch, Stolberg, wie des Turbanträgers
Und des knoblauchduftigen Rabbis Messer,
Fleuch, gebetabkugelnder Glatzenpfäfflein
Tand und Bethörung." (Viz Brunner l. c. IV. 55—56.) [11])

Tak psali a smýšleli o Stolbergovi lidé bez víry, lidé, kteří se snášeli s každou bludnou domněnkou a se chlubili svou tolerancí. Lidé vážnější, lidé, kteří, třebas pravdy neznali, ale upřímně ji aspoň hledali, smýšleli jinak. I Vilém Humboldt, ač mu tato konverse byla proti mysli, uváživ, že Stolberg, kterýž neměl skoro pražádného jmění, pro katolické svoje přesvědčení vzdal se úřadu a s úřadem i svého služného (3000 tol. ročně), chválí Stolberga, řka, že se osvědčil býti mužem schopným šlechetné obětovnosti. Též svobodný pán Stein, muž ve své době velmi znamenitý, vysoce vzdělaný a spravedlivý, ačkoliv byl lepším protestantem, nežli tehdejší němečtí literáti, chválí Stolberga a zároveň karà jeho nepřátely, když takto píše: „Stolberga budu vždycky míti v úctě pro jeho čistou lásku ku pravdě a pro resignaci, s jakouž pravdě tolik obětoval. Chování se jeho literárních přátel Jacobi-ho a Vossa jest tvrdé, brutalní a jednostranné; sie, die mit Menschen von allen Farben und allen Meinungen und allen Kopfkrankheiten leben, warum erlauben sie Stolberg nicht seiner Überzeugung gemäss zu leben? Er glaubt in der katholischen Religion Ruhe und Bestimmtheit zu finden, er findet in ihr das reine ursprüngliche Christenthum. warum ihn mit Wuth und Schimpfen verfolgen?" (Brunner l. c. IV. 86—87.) Nejšlechetněji zachoval se však k Stolbergovi Lavater, zbožný a šlechetný protestantský kazatel; psalť mu takto: „Buď okrasou církve katolické. Konej ctnosti, jež nekatolíkům budou nemožny. Konej skutky, jimiž bys dokázal, že tvoje změna velký měla cíl a s cílem tímto že's se neminul. Buď světcem jako Karel Borromejský. Zůstaň katolíkem, zůstaň jím celým srdcem. Buď všem katolíkům i nekatolíkům jasným příkladem následování hodných ctností a křesťanské svatosti. Osvědčujme pravověrnosť svou nejdokonalejší a nejčistší láskou. Kdo činí dobré, z Boha jest, a kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm." Tak zbožný Lavater.

---

liebevolles Schreiben vom 7 . . . Gottes Segen über Sie, theuerer, edler Greis. Aus seiner Fülle wünsche ich Ihnen alles Gute, Alles, was auf der Wage des Heiligthums gut und tröstlich erfunden wird. Ich kann nicht mehr sagen, weil mir das Herz so voll ist. Aber ich reiche Ihnen die Hand, liebster Vater Gleim, mit der herzlichsten Ehrerbietung und mit der herzlichsten Zärtlichkeit" (Brunner Hau- und Baust. I. 34.) Tak jedná katolická — „nesnášenlivosť."

[11]) Věřícím protestantům nevedlo se u Vossa též příliš valně; považoval je buď za podvodníky jako na př. zbožného Lavatra, nebo docela za tajné katolíky Studenti v Halle na př. vytloukli protest. professorovi theologie okna, nazvali ho hlupákem a provolali „pereat" i druhým dvěma jeho kollegům, a to jen proto, že byli muži věřícími a v tomto směru taky přednášeli. Voss vypravuje o této studentské demonstraci s velkou radostí a ku konci dodává: „Den Halloren hatte man handgreiflich gemacht, dass sie (ti tři prot. prof.) die katholische Religion einführen wollten!" (Brunner l. c. IV., 63.)

Mimo protest. kazatele z Herzogovy realní encyklopedie, kteří nemají skoro ani špetky positivní víry, není v době novější mezi literárními historiky německými ani jediného, jenž by cele schvaloval zvláště Gleimovo a Vossovo zuření proti Stolbergovi, jenom Kurz[12]) zde činí smutnou výjimku a žlučí kypící báseň Vossovu proti Stolbergovi (Warnung an Stolberg) chválí a odporoučí k pilnému čtení zvláště studujícím gymnasialním! Taky tolerance! Nejen však brutalní básně Vossovy chválí prof. Kurz, nýbrž i jeho — karakter. Dít o něm výslovně: „Jeho vznešená mravní síla zachránila jej před poblouzením, v nichž zanikl mnohem nadanější Bürger; jeho jasný duch uchránil jej mystické rozháranosti (Zerfahrenheit), kteráž učinila z hraběte L. Stolberga pravý opak toho, čím byl dříve. Voss ukázal jasně, co zmůže statečné smýšlení (tüchtige Gesinnung) a vůle odhodlaná, i když má člověk talent chatrnější.“ Všecku pak vinu za vášnivosť Vossovu uvaluje Kurz na hraběte Stolberga, kterýž prý si Vossa znepřátelil tím, že se stal — katolíkem. Z téže příčiny považuje Kurz i sama sebe za oprávněna, aby hodně snížil církevní dějiny Stolbergovy, řka, že prý je v nich již to velkou chybou, že se v nich mluví příliš obšírně i taky o dějinách politických a mimo to prý jsou psány úzkoprse a nekriticky (III. 629.). Za to však se Kurzovi líbí velice církevní dějiny Dannenmayerovy, proto že prý umí dobře děliti katolicismus od — papežství!! Dannenmayer byl, jak známo, horlivý Josefinista, a to jest u Kurze velice dobrým odporučením; ano, čím více který spisovatel brojí proti papeži a katolicismu, tím větší se mu dostává od Kurze pochvaly, kdyby to byl třebas Rabbi Philippson! Za to však snižuje a odsuzuje Kurz napořád všecko, co jest katolické; ani zlatá knížka „o následování Krista“ (at si již pochází od Tomáše Kempenského, aneb, jak někteří nyní dokazují, od někoho jiného, na tom zde nezáleží) neobstála před jeho „kritickým“ duchem, neboť o ní praví, že prý jest jenom pouhým návodem k mnišsky rozjímavému životu, indem es die Thätigkeit des Geistes und des Wissens als eine eitle und gefährliche Verführung darstellt (III. 722.).[13]) —

---

[12]) Dr. S. Brunner píše o něm zcela podle zásluhy: „Unter den modernen Literaturhistorikern, die Vossens Verhalten zu rechtfertigen suchen, steht Kurz als Universalerbe der geistigen Beschränktheit und des ingrimmigsten Voss'schen Katholikenhasses oben an. Dieser mit einer unheilbaren Aesthesiasis behaftete Scharfrichter führt Vossens Mahnung als Mustergedicht für Gymnasialschüler an, stellt sich ganz auf Vossens Seite und versucht es die Vertheidigung Vossens zu übernehmen“ (l. c. IV. 54.); Kurzovi nejblíže stojí i v této příčině Gervinus, kterýž dí, že Stolberg, stav se katolíkem, — pobloudil, a to že musí útoky naň činěné — omluviti.

[13]) J. Vrchlický nechává ve svém Twardowském o této knížce a o „Summě theologiae“, jež zde uvádí jakožto zástupkyně mystiky a scholastiky ďábla, takto zpívati:

„Dvě malé knížky, neúhledné,
a co již bláznů splodily,
a věky celé v noci ve dne,
jen lidstvo za nos vodily!“ (str. 77.)

Že se ďáblu tyto „knížky“ protiví a že je tudíž způsobem svým žlehčuje, srovnává se zcela s jeho povahou; nazývá-li však „Summu theologiae“ sv. Tomáše Aqu. „knížkou malou“, nesvědčí to o velké znalosti scholastiky, proti níž tu přece deklamuje, a básník, který přec studoval kdysi theologii, měl jej poučiti a jemu říci, že jest tato „Summa“ knihou velkou. Či se snad sám domýšlel, že jest to nějaký pouhý — výtah?

V takovém duchu jsou psány literární dějiny Kurzovy, Gervinovy, a v duchu aspoň podobném i dějiny jiných autorů protestantských. V témž duchu se píší i aesthetiky!! —

Autorům protestantským, z jichž spisů vysvítá, že mají víru a že se dosud křesťanství nezřekli, nevede se u Kurze valně lépe než autorům katolickým, čímž Kurz ukazuje, že jest nepřítelem nejen katolicismu, nýbrž vůbec všeho, co jest — křesťanské, tak jako všichni hlasatelé „tolerance".

I musí tudíž slovo „tolerance" v ústech jejich míti zcela jiný význam, než jaký se s ním obyčejně spojuje, a snižování kněží katolických na divadle, v románech i básních musí míti též hlubší příčinu nežli jenom tu, že jsou kněžími. Leč o tom jindy. (Pokračování.

Z let probuzení moravského.

Příspěvkem k historii české literatury na Moravě

načrtl **Jan Halouzka.**

(Věnováno památce † prof. Jana Havelky.)

(Dokončení.)

Náboženská literatura šířena po výtce činným P. Mathonem (letos však ustal pro chorobu:) „Školou Božského Srdce P.", „Bibliothekou ascetickou" a j. V Olomúci vydává B. M. Kulda „Posvátnou kazatelnu."

„Časopis vlast. spolku musejního" založený a do nedávna redigovaný opět Havelkou v Olomúci — jest pravou perlou moravskou. Výtečnou redakcí veden „Sborník velehradský" — vyvolaný velečinným děkanem Vykydalem, jemuž do dneška zůstala ona vznětlivá nadšenost mladistvá pro zájmy jak církevní tak vlastenecké. Velmi dobře ve svém oboru působí časopis „Hospodyně", redigovaná Mil. Procházkovou v Olomúci. — Nejčinnější ústavy nakladatelské na Moravě jsou: kněhkupectví Hölzelovo, Prombergrovo (Olomúc); kněhtiskárna Šaškova (V. Meziříč); Kubešova (Třebíč); papežská benediktinská (v Brně); národní Kramářova & Procházkova (Olomúc); Kněhkupectví Winklerovo a Barvičovo (v Brné.) —

* * *

Probravše poněkud činnosť časopiseckou, hlavní to repraesentantku literního pokroku, podotkneme také málem o společenském životě, jak se v něm pěstovalo uvědomění národní. Život společenský na Moravě byl od prvních počátků probuzení milý. Hlouček vlastenců držel k sobě svorně a upřímně; nebylo žádných osobních choutek, nikdo nedral se do popředí. Styky městských našinců s venkovem byly velmi srdečné, drželo vše dohromady." Výlety později osnované na venek a koncerty městské spřátelovaly obě strany nerozlučně.

Ne málo pobouřil ovzduší rok 1848. sjezdem pražským, na němž účasť měli někteří z Moravanů, jako J. Helcelet, Mikšíček, J. E. Bílý, kaplan Židlichovský. V listě pozývacím ku sjezdu napsal Moravanům Rieger ve jménu celého českého království: „Roznášejí se u Vás báchorky, že probuzení naší národnosti jest jakési znovuzrození husitství. Tato lež jest nemotorna. Obyvatelstvo české jest téměř naskrze

sít po Moravě pilných pracovníků ku zdaru úžasnému. A ovoce vidíme brzy, když místodržitel moravský Forgač vypisoval cenu na dílo historické o sv. Cyrillu a Methoději. Škoda, že v budoucnu podobně pokračováno nebylo. Škoda, že nikdo nepřihlásil se o cenu vypsanou. Ani Brandl svou knihou pro každého Moravana — se nehlásil.

Rovněž velkolepého významu byla pouť na sv. Hostýn.

Zatím nadešel rok 1863., v němž i v Olomúci osvěžen duch náš zařízením čtenářského spolku dne 4. ledna v domě čísla 392. v ulici Litovelské, a tak podáno na venek ubezpečení jisté o existenci živlu českého v Olomúci, k národu se hlásícího. Předsedou zvolen Dor. František Mošner; místopředsedou Dor. Žákovský. Přítomen byl tehdy také Karel Adámek, známý literát český.[2])

V památném roku 1863. kde kdo toužil navštíviti posvátná místa nám drahého Velehradu. Záznamuhodné a o nadšení tehdejším svědčící jest vyhlášení dívek a paní moravských ku práci na oslavení Velehradu spustlého, z něhož símě křesťanského náboženství vzkvétlo nám. Mezi prvními jmenovány tyto: Ant. Pražáková, Veronika Böhmová v Prostějově; Františka Lorencová, choť nár. učitele v Kroměříži[3]), Maria Cukrová, mlynářka v Pravčicích, Antonie Škobrtalová v Tovačově, Anna Macenaurová a slečna M. Purová v Příboře, H. Šidlová a sl. Anna Halasová v Holešově, Kramářová, choť starosty přerovského.

Pouť velehradská vydařila se skvěle. Dočetl jsem se z pramenů současných, jaké nadšení v poutnictvu vřelo, když biskup Jirsík pozdravoval lid slovy: „Požehnejž Vás Bůh!“ Lid padal na kolena, a dotýkal se jeho šatu. Dojemnou řečí okouzlil veškerenstvo farář Slotta dne 9. července před velkou mší sv. Mluvil v ten smysl: „Pokud národ slovanský přidrží se víry křesťanské, nezahyne; — jakmile by však zabloudil do atheistických filosofémů německých, zahynula by jeho národnosť!“ A když skončil prosbu k sv. Cyrillu a Methodu, aby vždy při slovanském národě stáli; když vyzýval lid, aby se neodcizoval víře křesťanské a národnosti své, nezůstalo ani jedno oko veškerého posluchačstva bez slzí, — a zajisté ani jeden neodešel, aniž by nebyl učinil slavný slib, že bude státi za víru, národ svůj. — A když přikvačila chvíle loučení všech poutníkův, tu všichni dali sobě slib víry a národnosti své.

I studentstvo zařídilo sobě pouť na Velehrad.[4]) Pozoruhodno provolání studentstva vyzývající k pouti velehradské. (v čís. 96. Moravana olom. v čele listu uveřejněné:) . . . . . usnesli jsme se po předcházející poradě tichým a slušným způsobem oslaviti památku

---

[2]) Téhož roku bylo 19. pěveckých spolků na Moravě: V Brně (Beseda); v Bučovicích (Hvězda); ve Frenštátě, Hnojicích, Hranicích (Juryk); Ivančicích, Kanicích, Kojetíně, Kroměříži, Nákle, Přerově, Prostějově (Orlice), Rožnově, Sebranicích, Stramberku, Val. Meziříčí, Vsetíně, Žďáru, Němčicích. Záložny: v Přerově, v Brně, Příboře, Slavkově, Smržicích, Telči, Tišnově, Vyškově. Spořitelny: v Brně, Jihlavě, Ivančicích, Mikulově, N. Jičíně, Olomouci, Znojmě.

[3]) František Lorenc, stařičký učitel v Kroměříži, zemřel 2. května r. 1863. Nebožtík byl jeden z nejstarších a nejhorlivějších buditelů naší národnosti na Moravě.

[4]) Bohoslovci olomúčtí a brněnští (i čeští) každým rokem o prázdninách scházejí se na svatém Velehradě, — konají pobožnosť, a pak v místnostech k tomu určených rokují o věcech důležitých, radí se vespolek a sílí k novým podnikům. Předseda jednoty literární olomúcké schůzi zahajuje vítací řečí. Velmi zasloužilými o sjezdy bohoslovců na Velehradě stali se děkan velehradský Vykydal a kaplan Vychodil.

Jako Hroznatu zajímala zpráva o dobrodějných klášterech, tak Dobroslava pátrala po životě mnicha španělského.

„Věru hodným jsi byl pane, synem, že jsi slib máteře vyplnil.“

„Jak mě máti moje doma matce Spasitelově a svatému Jakubu v Kompostele zasvětila.“

„Kde by's myslil, že by nejlépe klášter stál na místě příhodném?“

„Zde po blízku hradu, kde střed sousedních dědin. Odtud paprsky slunečními rozlévalo by se blahé působení na všechny strany.“

„A byl jsi již také, duchovní otče, v poutním místě Kompostele?“

„Již v létech mladosti. Cesty se nelekám sebe obtížnější. Dvanáctiletý Spasitel putoval do chrámu ještě slabší a mladší.“

„Odkud bych povolal mnichy?“ střídavě se tázal Hroznata.

„Třeba ze Strahova. Několik Čechů tam, jazykem lidu hovořících. Také ostatní bratří českému jazyku důkladně se přiučili. Všemi jazyky ať hlásána Hospodinova sláva! Zvláště proto by klášter v této krajině veležádoucím byl, poněvadž vlchevec kýs bludy rozsévá mezi lidem poddaným, k bůžkům a víře pohanské jej nakloňuje.“

„Vlchevec? My domnívali se, že dávno vymřeli do posledního potomka, a víra poddaných pevná po celé župě západní,“ děl vladyka Sezima.

„Na cestách musil jsem často práh překročiti chat v dědinách anebo na samotách lesních, abych hlad zahnal soustem a žízeň douškem vody zapudil; dokud jsem se neprohlásil, za věštce a služebníka věkožíznych bohů mě měli a také modly k poctění mně ukázali. Však zmýlili se. Domnělý vlchevec počal vykládati o Bohu jediném. I jali se prositi mě úpěnlivě, bych tajemství u sebe ponechal a ctitelů pohanských bohů nevyzrazoval, že by zle se měli před pánem a soudem hrdelním. S podmínkou, že hned modly zničí a k Bohu se obrátí, o všem jsem pomlčel.“

„Ani na mysl mně nepřišlo, že by v župě naší taková dosud neplecha se dála.“

„Všeho vlchevec onen vinen, v době noční své věrné posiluje slovy ohnivými. Cestou k Nezdicům jsem mladého jakéhokoli muže spatřil v lese. Byl o dub stoletý podepřen a v zamyšlení. Snad se na zimu uchýlil z doupat lesních pod střechu tvých poddanců.“

„To není možno! Můj lid pilně chrámy navštěvuje a kněží horlivých s dostatek má,“ zastal se lidu Hroznata.

„Třeba u víře křesťanské pocvičeni a vzděláni byli, horlivě službám Božím obcovali, přece vlchevec výmluvný mnohého obrátí, představuje mu víru oteckou, víru národní, zakořeněnou a do jisté míry výhodnější než přikázaní křesťanských.“

„Pravdu díš; dám prozkoumati všechny dědiny okolní a přesvědčíme se, zda poddaní vlchevce podvodného mezi sebou tají. Moji lidé ho vyslídí okem sokolím.“

„Velikou péči máš o náš kraj“, řekl Hroznata, hostě na lože uváděje. „Děkuji ti ze srdce. Pokud možno bude, o povznešení cípu tohoto v české zemi se postarám dle návodu tvého.“

„Prosté jenom myšlénky; moudrosti Šalomounovy postrádám.“

„Ale myšlénky ty nejsou k zaplacení zlatým kovem. Já jenom díkem vřelým se ti prozatím odměňuji . . . .“

„Matka španělská obětovala syna, by na živu byl zachován a slibu věrně dostála; já však slibu nedostála .... nebožka," opakovala na loži ještě Dobroslava.

Nad hradem tiše plynula noc, i na hlásnici oněměl hlas, a v lesích šuměl vítr. V poli se prašilo sněhem. Měsíc jasně svítil a anděl míru se vznášel po krajině.

* * *

Sezimovi nepomohl ani palestinský balšám, jejž poutník ze sedla vybalil a vladykovi užívati dával. I Dobroňka byla v koncích se všemi jindy až zázračnými prostředky. Sezima chřadl, až dotrpěl. Celý hrad do hlubokého zahalen smutku. Třeba sněhu po pás na mnohých místech ku propadnutí, na hrad přece hrnuly se zástupy ze všech stran. Věrní poddaní přicházeli se rozloučit se svým pánem. Také několik sousedních kmetů přijelo na pohřeb. Z každé vesnice vyházena cesta až ku braně. Zde přecházeli zbrojnoši s hlavami nakloněnými, se smutkem v tváři. Slova jim vázla na rtech. Zrak zalétal ke komnatě, kde na černě krytém katafalku rakev ověšená krunýřem, mečem, helmicí — úplným výzbrojem do války. Kolkolem zarmoucená rodina.

„Tatíčku milý, tak záhy jsi nás opustil! Sotva jsi zahlédl záblesk štěstí našeho a již jsi zavřel oči k věčnému odpočinku."

Dobroslava několikráte položila hlavu na vykrášlenou rakev a zahořekovala hlasitě. Odvésti ji musili, a poutník jerusalemský Hroznatovi stranou šeptal: „Dej pozor, pane, na máteř ctnou. Příliš zármutek k srdci si béře a není zdraví skalopevného. Aby smrti kmetovy záhy nenásledovala."

„Umřela jediná útěcha má. Tajemství s ním pochováno. Doufala jsem, že sejme břímě se srdce mého, že upokojí mě nebožku!" hořekovala Dobroslava rukama lomíc.

„Ale vždyť máte nás, makto drahá, máte děti, poslušné a vás po Bohu nejvíce milující. Upokojte se tedy a vše řízení Božímu přisuďte."

„Oh neznáš tajemství hlubokého, nevíš, synu milý, kdo všechno v kmetu Sezimovi svět opustil."

„Náš tatíček láskyhodný a váš manžel milovaný."

„Můj těšitel, mé viny osvoboditel."

Hroznata nerozuměl slovům matčiným. Vše žalu převelikému přičítal a všemožně těšiti se jal zarmoucenou.

Na pohřeb sešlo se lidu ze všech stran. Mnozí se domnívali a nemálo těšili, že hodům pohrobním přítomni a při tryzně dobře se míti budou. Však přání a touha jejich párou se rozprchly. Vedle duchovního domácího spatřili poutníka, který je vybízel do války proti saracenům. V roucho řeholní byl oděn a nad rakví vladykovou ku shromážděným promluvil.

Pilně naslouchalo veškero shromáždění. Byl poutník řečníkem věhlasným a za pobytu na hradě poznané zásluhy dobře vypočítával ne tak ku chvále nebožtíkově jako pro hodný příklad následování. Na konec pak řekl doslovně: „Mnoho dobrého v Pánu zesnulý vám prokázal, mnohým dobrodiním vlasti se zavděčil a Bohu přečetnou oběť přinesl, však poslední dny života jeho tísnilo ho vědomí, že víra svatá není všudy zakotvena v srdcích vašich, že nakloňujete sluchu k hlasům podvodných vlchevců, což na hradě nezůstalo tajno a jeden hřeb do rakve vladykovy jistě zarazilo."

Mezi davy nastal nemalý šumot, a když poutník řeč pohřební ukončil, vystoupili kmeti s vousem bílým, postavou chatrnou a šíjí nakloněnou, uctivě obstoupili rakev vladykovu a složivše prsty na okraj zlacený přísahali.

„My věrni byli tobě, pane, v životě, věrnými zůstaneme ve smrti. My s tebou šli do války a poslouchali tě na slovo, také tvojí víře věrni zůstaneme do smrti nejdelší.“

Tato slova po Někrasovi opakovali všicci pořadem, a lid hlučně dosvědčoval: „Tvojí víře věrni zůstaneme do smrti nejdelší.“

Páter Augustin vykropil rakev, pomodlil se, a všem slzy stály v očích. Velebný, vážný okamžik. Zbrojnoši vzali rakev, průvod se seřadil a střídavě s rytíři a kmety obnášeli ji nádvořím, až u domácí rodinné hrobky stanuli. Ještě jednou veškeren lid za milou duši vladykovu modlitbu k nebesům vznesl, a pak schránka tělesná na věčné časy pod kámen veliký uložena. Lid zůstal na nádvoří, jakoby se mu nechtělo z místa, kde tolik dobrodiní docházel od pána, jejž uložili k odpočinku.

„Nekormuť, paní, srdce svého; zle by to působilo na chatrné zdraví tvé.“

Dobroňka po smrti vladykově v opatrování a péči paní Dobroslavu obdržela. Osvědčila se zajisté nejen lékařkou ale i těšitelkou zarmoucených.

„Jaký to šum a hluk po nádvoří?“ ptala se Dobroslava, jež byla lítostí tolik skrušena, že z křesla dovedně řezaného ani povstati nemohla.

„Zbrojnoši obilí rozdávají lidem robotným, aby na pána modlitbami pamatovali. Jindy bývaly tryzny slavné a hody pohrobní —“

„Zvyk třeba zastaralý, přece neslušný. Při pohřbech veseliti se nemístno. Pohany jsouce, činili jsme tak; nyní mrav křesťanský zavlásti musí u nás.“

Dobroňka pomlčela. Z obilnic panských každému hospodáři z chudých chatrčí podhradních naměřeno obilí vrchovatě, by hladu nezakusili poddaní. Kdo ví, jak dlouho zima potrvá a sněhu závěje dovolí výživu vyhledávati. Lid byl spokojen, ač veselí čekal. Poutníkova slova zarazila všechny i Kytku, troštujícího se pobaviti se s dívkou milenou.

„Ať jenom každému dají s dostatek, ať podarují všechny ze zásob, jichž neprotrávíme. Bůh i mne brzo povolá —“

„Nemluv tak, paní, a nerozrývej srdce mého.“

Hroznata s chotí i sestrou a poutníkem při obilnicích byli, by se nikomu křivda nestala. Paní Dobroslava s věrnou služkou osamotněla.

„Sama nejlépe cítím bolest, která mě trápí. Jen k vůli manželu chorobnému a bych nerozkotala blahých dnů syna a choti jeho, pokud možno, tajila jsem stav duše a těla svého. Nyní však nadarmo bych vás klamala, dlouho nebude Sezima čekati družky života svého.“

Paní složila ruce v klín a zahleděla se na krucifix, na čelní stěně visící.

„Ty víš, stařenko, co mně tíží na srdci —“

Dobroňka jenom hlavou přikývla. Slza skanula jí po tváři vráskovité.

„Proč mě neviníš, proč nevyčítáš?“

„Bůh nejvýše milosrdný —“

„Stav můj brání tobě mluviti dle srdce. Hroznatu jsi odchovala. Víš dobře, jak byl z nebezpečí mnohých zachráněn. Proč mně nečiníš předhůzek zasloužených? Vyslov se, co prostý rozum tvůj tobě praví?“

„Neznalá jsem v podobných případech, ale poutník jerusalemský, muž zkušený a obezřetný, poradí tobě výborně.“

„Dobře jsi mi připověděla. Vždyť byl také obětován. Radu s ním vezmu pro pokoj duše své.“

„A pak ozdravíš na těle. S jarem vrátí se i zdraví tvé.“

Dobroslava zavrtěla hlavou, nevěřila. Do jara ještě daleko. Nedávno vánoční svátky. Obloha dosud plna sněhu, den co den mrzlo a sněžilo střídavě. Žhavé jarní slunko vezdy ji posilovalo, nových sil navracelo, tenkráte však — vladyková tušila — zelené trávy nedočká.

Za několik dní vyžádala si stará paní soukromnou rozmluvu s poutníkem, který v těžké doby ty byl všech opravdovým těšitelem. Sám dobrý duch přivedl kroky jeho do hradu. Dovedl člověka potěšiti slovy nebeskými. Když déle než hodinu v rozmluvu důvěrnou byl s paní zabrán, Dobroňka také Hroznatu odvolala.

„Kéž dobré paní se ulehčí!“ zatoužila, stavši se oddanou služkou na hradě jako před lety, když silou a zdravím kypěla.

Rodinná porada trvala dlouho. Vojslava již několikráte po muži se ptala. Když s večerem z komnaty matčiny vyšel, byl bled a všechen přepadlý. Ulekla se choť a Hroznata přetvářku na sebe vzav, na otázku, obavy plnou, odpovídal s úsměvem.

„O dědictví jsme jednali s mateří, by nikomu křivda se nestala. Všechno jsem převzal sám na sebe jako syn jediný. O sestry i mateř postaráno. Bojím se jenom, abychom v krátkou dobu ještě jednou neodvalili náhrobní kámen pro — mateř milovnou.“

„Nedopouštěj Bůh! Mořena by se usídlila u nás k neodbytí.“

„Jenom kdyby již jaro nadešlo, dlouhá zima všechny nás „přetěžce“ tísní.

VII.

„Živého nebo mrtvého ho přivedu“, a kdybych kraj světa za ním jíti měl. Rozsévá bludy krajinou naší a mně — chodí za Martou!“

Kytka na druhý důvod podal mnohem větší důraz. Všechno ho již na hradě mrzelo. Veselé jindy živobytí v Teplé proměnilo se v hotový klášter, kde hluboký zármutek sídlem. Po bok Sezimův nová přiložena rakev s chotí Dobroslavou. Dlouho nepřečkala muže svého.

Ani při tomto pohřbu žádné tryzny nebylo na hradě. Lid prchal z nádvoří, našeptávaje si, že zde neštěstí příšerné usídlilo, a také propukávaly řeči o věcech dávno minulých, jež se přihodily při narození Hroznatově. A pod takovou střechou není prý radno dlouho přebývati, by neštěstí nestrhlo a nesklátilo také nás.

„Hospodinův hněv zastihl hrad náš“, vypravovali si poddaní, hlavami potřásajíce.

„Snad teprve počátek věcí, jež přijíti mají se vší hrůzou.“

„Jen abychom také my nebyli zastiženi. S pánem jsme jako jedno tělo.“

„A jedna duše —“

„Každý o svoji kůži se starejme. Co tě nepálí, nehas.“

„Tak zbabělec mluví a poddaný, který k pánu dobrotivému nemá paprsku lásky v srdci svém“, rozlobil se mladý Někrasa a křivým po-

suzovatelům přímo do duše pověděl: „Dokud jste z dobrotivé ruky množství darů přijímali a za to ani prstem hnouti nemusili, slávu pánu svému hlasitě jste provolávali; nyní však, když od vás aspoň soucitu v neštěstí nezavinělém vyžaduje, zbabělci a nevděčníci, ruče z hradu prchátе.“

Snad by bylo došlo k potyčce na nádvoří, kdyby žal nevyrazil zbraň Hroznatovým odpůrcům i obrancům z ruky.

První z hradu odešel Kytka. Vzal si záminku, že vlchevce, o němž jerusalemský poutník se zmínil, vyhledá a jako strůjce nehod usvědčí. Spíše však ho poháněly z hradu zprávy Dobrončiny od Marty, chystané nevěsty. Pro závěje nemohl do Nezdic a jenom myslí k Někrasově dvorci zalétal. Však od pohřbu stezky na hrad z okolních vesnic vytlapány a uježdény. Neméně četný průvod také Dobroslavu k věčnému odpočinku doprovodil.

„Aby vlchevec spolu mým byl sokem!“ opakoval několikráte Kytka a ruce v pěst sevřel. Tato myšlénka mu nedala pokoje. Přišla náhodou do hlavy jeho a trápila jinocha neustále. Ale dnes se přesvědčí. Martu vyčíhá a na vše se jí důkladně zeptá. Je-li skutečně vlchevec Martiným ženichem, dvojí příčinu má potýkati se s vetřelcem. Kmet Někrasa nikdy by nepřivolil, aby vnučka s pohanem se scházela, však Pavel, mladý hospodář, se jinochu nelíbil. Stále je v lese, lovem se živí, divoké je povahy a snadno by se bůžkům pohanským klaněl. Nejednou zbožnost Hroznatovu terčem nemístného vtipu učinil. Kytka jinému by neodpustil sebe menší Hroznatovo potupení, však na otce Martina si netroufal.

Kytka několikráte do sněhu zapadl a s nemalým namahánim opět se vyprostil z nemilých sněhových podušek. I tato namahavá cesta milejší mu byla zamrklého života na hradě. Všichni smutkem jsou přepadlí, Hroznata sotva se vláčí po mazhauze, čeleď nemluví, a také poutník pomýšlí na odchod.

Již kývala malá dědinka přívětivě na Kytku. Všechny chaloupky pod sněhem, jenom spáleniště Dobroňovo se příšerně černalo. Někrasův statek také všecek zapadlý do sněhu. Úzké cestičky vedly od stavení ke stavení. Na rybníce se leskla ledová hlaď.

„Proč bych obcházel a zdaleka toužil?“ Do čela se Kytka udeřil. „Vždyť příležitost mám znamenitou do dvora vejít a za stolem usednouti. O ztraceném strýci se dovědí. Ne nadarmo jsem horlivě poutníka poslouchal a vědomosti o Pavlu do paměti ukládal. Nejen že všechny pobavím, také vděku mnohého si dobudu. Zajisté rádi poslechnou, co se děje se strýcem, a že také posvátnou Palestinu navštívil.“

Kytka přímo do dvora se bral, vesele si pohvízduje, jakoby jist byl šťastným výsledkem u Někrasy.

* * *

Závějemi sněhovými brodili se dva jezdci. Koně měli upěněné a sami také byli uondáni. Občas seskočili a brousali se pěšky. Od hlavy až k patě obrněni, jakoby šli do války. Čapky měli stažené na uši a boty vysoké bořily se do sněhu. U pásu meče, nože-řezáky a mlaty železné. Kabátky, teple podšité, kryly bedra již vetchých starců. Síly však dosud v nich více než v mladících v letech junáckých. Trampotám mnohým asi přivykli, poněvadž statně do sněhu tlapali a spíše unavených koní než sebe šetřili.

„V nepříhodnou dobu jsme se vydali. Měli jsme ještě v některém teplém lochu počkati, až slunce tyto spousty sněhové žárným dechem rozehřeje“, zahovořil jezdec ku soudruhu.

„Již jsem se nemohl dočkati, co se u nás na dvoře děje. Člověk tak na některé místo přivykne, že stále a stále na mysli mu leží a musí občas podívati se na své drahé a milé.“

Druhý jezdec se usmál. Zakroutil si vousy, popohnal koně a řekl:

„Pravý bojovník nemá domova, vlasti a přátel. Podívej se na mě, jak dlouho jsem nebyl v této krajině a přece zde jsem byl zrozen, zde spatřil světlo světa. Toulám se po dvorech, najímati se dávám pány korouhevními a jdu tam, kde větší mzda a tučnější žold.“

„Bezzemek“, zakýval hlavou domů z Polska vracející se Ryzek. „Naše zákoutí snad se ti zalíbí, bys odpočal si po životě tak bouřném a hlučném. Jizvy tvé budeme v uctivosti míti. Náš vladyka váží si statečných bojovníků. Budeš aspoň vypravovati ...“

Ale cizinec vrtěl hlavou a kůň jeho zařehtal.

„Naposledy do války se vypravím pro zdar a prospěch svaté země Palestiny. Slíbil jsem pomoc a slovo dělá muže. Třeba že sestaral jsem se, přece ještě síly mám dosti, bych pohanům hlavy rubal.“

Na důkaz statečnosti jezdec tasiv meč, přeťal mladý doubek, který sněhem zmrzlým obtěžkaný přes cestu ležel a postupu bránil.

„Nemnoho tudy se bralo pocestných, že ani nikde stopy lidské. Spíše vlčí paťáty bych zde pozoroval.“

„Náš kraj a rodiště tvé dosud zemí jako zapadlou, krajem neznámým. Hluboké lesy, močály a skaliny obkličují nás, a kdyby v zimě nebyl každý hodně zaopatřen a na hradě dobročinná ruka se zavřela, hladem všicci by pomřeli. Však znáš dostatečně rodiště své.“

„Nehrubě. Jako jinoch odtud jsem odešel do ciziny a tenkráte jsem nedovedl ještě uvažovati. Lehkomyslnosť mládeže údělem.“

„Proč jsi odešel z rodného kraje svého?“ tázal se Ryzek. „Ještě jsi mi o tom nevypravoval.“

Cizinec máchnul rukou. „Nerad o tom šířím slov. Stalo se již. Předně touha po bojích a životě válečném mě odtud přivedla a pak jsme se s bratrem nesvářili. Byl starším o rok a já ho poslouchati měl, dle práva staršinství. Proto jsem raději odešel. Však ho znáš, má v Nezdicích dvorec, a rod jeho bude asi hodně rozmnožen. Bratr můj rodný slul Někrasa Jan a já Pavel.“

„Ach Někrasa! Jak bych ho neznal! Ctihodný kmet! V loni na podzim již vnuk jeho se oženil a za vnučkou Martou náš panoš Kytka očima točí. Hodný hoch, ale poněkud lehkomyslný. Spíše by mu rýč do ruky slušel než meč.“

„Zajisté dobrým bude rolníkem a manželem vzorným. Válečné řemeslo manželství nehrubě sluší. Já zůstal svoboden, ač často hodnou a přičinlivou jsem mohl dostati manželku.“

„Ve všem jsme se, pobratimo, shodli. I já ku své šedesátce osiřel.“

„Tedy Jan již děti žení a vyvdává! Jak pak by ne! Dlouhá léta jsem bloudil světem a nejeden rok v cizině prodléval. Zatím tady všechno tak tiché. Přece šťastnější mne bratr, že s pýchou a hrdostí může na rod svůj pohlížeti.“

„Ty zase na dílo své záslužné —“

„Ovšem, ovšem; ale často se mně zdá, že jsem bojoval nadarmo. I Palestinu opět nám Saraceni vzali. Ale výpravou do země po-

svátné dílo své musím dokorunovati. Zajisté, že z hradu někdo se přidá.“

„Kdyby se nikdo nevypravil, já do Palestiny s tebou půjdu sám. Již se nerozloučíme, druhu milý; jak jsme se setkali, sobě porozuměli, tak spolu vytrváme na vždy, totiž až padneme v boji. Jinaký beztoho konec nás nečeká.“

Přátelé byli by se objali na utvrzení věčného přátelství, kdyby jim v tom nebránila závěj sněhová, již ze dvou stran objížděti musili. Již vyjížděli z průseku lesního, a hrad Teplá před zrakoma se objevil.

„Mnoho pěkných a výstavných hradů jsem viděl v Polsku, však ze všech českých i cizokrajních tenhle hrádek nejúžeji mně k srdci přilnul. Nedivme se. Tolik zde radostí a žalův jsem ztrávil!“

Také soudruh zadržel koně, rozhlédl se posněženou krajinou a pravici položil na bušící srdce. Vždyť po dlouhých letech stanul opět v rodné krajině. Vráskovitá tvář se poněkud obveselila, mdlé oko se zalesklo a prsa prudčeji oddychovala.

„Nepůjdeš se mnou na hrad? Dost místa pro cizince, a vladyka rád vidí hostě a příhodám dobrodružným naslouchá.“

„Nejprve na dvůr otecký se podívám, ať mě již přijmou s radostí nebo mně dají věděti, bych se tam uchýlil, kde jsem mladá léta ztrávil. Však se sejdeme často. Pozoruji vlčí stopy kolkolem, hon na šelmy uděláme si co nejdříve.“

„Buď s Bohem zatím a pobav se vesele!“

Jezdci se rozdělili, a Ryzek k hradu namířil. S podivením bylo mu, že cesta vozová ku hradu tolik protlapána a místy proházena.

„Hlad snad již přikvačil, a poddaní nuceni byli pomoci hledati v panských obilnicích. Vladyka rozdával asi do libosti všem. Hodný pán, jak se mu po něm stýskalo. Proto spěchá domů, ač v Polsku dobře se měl a v kolbách vítězství mu přálo.“

Druhý jezdec namířil ku Někrasově dvorci, kde byla veškera rodina shromážděna v ratejně veliké, dobře vytopené a prohřáté. I kmet stříbrovlasý přišel, i Miloš s manželkou mladou i Pavel, mladý hospodář, s Martou a syny. Každému práce vypadla s ruky, když zbrojnoš Kytka, jejž nejdříve nemnoho vděčně vítali mimo Martu, jal se vypravovati o strýci ztraceném a opět nalezeném.

„Vše jsem doslova slyšel z úst poutníka jerusalemského a s vámi přišel sdělit, abyste radovali se z hrdinného strýce svého“, končil Kytka. „A nyní musím za svým cílem.“

„Můj bratr že v Jerusalemě bojoval!“ sepjal ruce kmet. „Odešel od nás, když jsem tamhle stromky na zahradě vysazoval, a nyní jsou stromy mohutnými. Tak daleko byl a my již se nadáli, že skonal někde pod mečem těžkopádným.“

Stařec zakýval hlavou a dnes poprvé Kytku zadržoval.

„Váš host že od bratra česky se přiučil, že spolu putovali? Vypravuj, jinochu, všechno, co víš, co jsi slyšel do podrobna. Osud bratrův přece mě zajímá.“

Všicci rádi poslouchali, a zvláště Marta lpěla zrakem na rtech Kytkových. Tak náhle byl vzácným a hledaným. Znovu musil vše opakovati a mnohé otázky Někrasovy zodpovídati.

„A nyní již musím, abych s večerem na hrad se vrátil.“

„Kam ještě cesta tvoje?“

„Vlchevec pohanský tudy se potlouká, vypravil jsem se tudy, bych nekalým rejdům jeho přítrž učinil. Bludy rozsévá a lid podvádí.“

„Ty jsi se tedy vydal na cestu dobrodružnou?“ usmál se Pavel. „Vzal-li jsi za tou příčinou v našem dvorci počátek, pak jsi se zmýlil a musíš omyl svůj napraviti.“

Kytka se hryzl do pyskův a řekl: „Doufal jsem, že u vás naleznu spojence k dílu svému. Zajisté radost pánu byste udělali, kdybyste pomohli mně kraj tento vyčistiti. I nebožtík Sezima rmoutil se, že pod hradem jeho k pohanským bludům se kloní a vlchevce mezi sebou poddaní jeho přechovávají. Na hrad dostala se zpráva jistá, a také dům byl označen, kde podvodník dochází přístřeší a stajení. Nemoudré to a nevěrné jednání.“

„Jakoby jsi nás karati chtěl a přímo obviňoval“, utrhl se mladý hospodář a prudce ze světnice vyšel.

„Pavel byl tedy ve válce křižácké, bojoval za místa posvátná a dosud se světem tluče, uvažoval ještě hlasitě kmet, hlavou pokyvuje.

„O všem zprávu výbornou a neklamnou, ctihodný starče, náš host by ti mohl podati a rád tě vyslechne a přání tvému dosti učiní.“

„Musím se co nejdříve na hrad podívati, s Hroznatou bych rád pohovořil a oním poutníkem neznámým.“

„Nyní již musím dále“, zvedl se posléze Kytka. „Dílo moje nehotovo.“

„Ale na vlky dej pozor, abys pochoutkou se nestal jim hladovým.“

Na zápraží vyšla Marta za jinochem. Všicci tak dojati byli osudem strýcovým, že zapomněli na Martu a nikterak jí nepohřešili. Kmet vypravoval o Pavlu, co o mladosti jeho věděl. —

„K vůli tobě, Marto, hrad jsem opustil a samoten na výpravu nebezpečnou se vydal.“

„Mně k vůli?“ divilo se děvče.

„Doslechl jsem mnoho o tobě. Hlásí prý se o tebe ženich onaký.“

„Nejeden, ale pojednou se tři sešli, z nichž mnohý vyniká vzácnými těla i ducha vlastnostmi.“

„Už vím, kdo tak tě mluviti naučil. Nezapřeš, že jeden z nápadníků tvých vlchevec, který se i v knihách vyzná.“

Marta o krok couvla k lípě bezlisté.

„Co to mluvíš? Kdo pověděl ti o vlchevci a osobu jeho spojil s mými nápadníky?“

„Nezapírej, vím všechno. Bohužel —“.

„Byl's oklamán. Ničeho před tebou nikdy jsem netajila. Tamo u vrat v soukromí povím ti vše. Zde bychom snad měli svědka nepovolaného.“

Kytka s Martou prošli dvorem a stanuli pod holými stromy, kde v letě bývalo milé ve stínu posezení. Nyní nohy se bořily do kyprého sněhu. Však milenci nedbali.

„S otcem často k nám přicházel muž tajemný. Ohřál se u krbu, rozpovídal a také na víru křesťanskou žehrati počal. Však děd, ač svatým jemu pohostinství, brzo řeči nekalé přetrhl a otci zapověděl

„Díky Bohu, jakoby mu stářím síly a jarosti přibývalo.“

„A jak četný rod váš?“

Marta počítala.

„V cizině žádného pokrevného přítele nemáte?“

„Strýce, který světem po bojištích vítězí a posvátnou zemi také navštívil. Nikdy jsem ho nespatřila, ale ctím ho velice ze zpráv, jichž jsem od děda a Kytky nabyla. Dnes právě jinoch, jejž jsi zde spatřil, o něm vypravoval. Na hradě o strýci našem mají vědomost.“

„Jak se o něm zmiňuje děd tvůj?“

„Vždy s úctou ku. statečnosti jeho a s láskou jako ku bratru rodnému.“

„Jděme tedy na dvůr, můj kůň počíná býti netrpělivým“.

„Kytka nám také vypravoval, že pohanští vlchevci krajem naším se potloukají; děd jich nenávidí z toho srdce; pane, odpusť mně otázku malou. Kdo pak jsi?“

„Ah bojíš se, že sám jsem oním knězem pohanským. Neboj se a viz.“ Cizinec vyňal z pod kabátce zlatý kříž. Zablýskl se a zazářil. Marta odskočila a pokřížovala se.

„Takový kříž právě zdobí prsa poutníka jerusalemského.“

„Snad jsem také jím; nyní nebudeš vzpěčovati se uvésti mě do dvora.“

„A na slib nezapomeneš?“

„Nestarej se; než odejdu odtud, jste svoji.“

Když cizinec na dvoře zastavil, kde kdo všicci se sběhli kolem žoldnéře, pancířem a helmicí nad čapkou vojenskou zabezpečeného proti sečným ranám. Joza hned koně za úzdu uchopil a Luboš meč jezdcův obtěžkával. Mladý hospodář tiskl pravici jeho dříve, než na jméno a cíl cesty se ptal. Kmet Někrasa na prahu dveří čekal.

„O pohostinství vás prosím, lidé dobří, bych odpočal si po cestách dalekých.“

Někrasa sebou nápadně trhl na zápraží, oko mu zablýsklo zvláštním leskem a pravice čelo mnula, jakoby paměť napínal. „Při teplém krbu vše vám povím; nyní prosím jenom moji ryzku obstarejte. Zkusili jsme oba.“

Někrasa se již rozpomenul. Vyskočil jako jinoch a spěchal k cizinci.

„Pavle, bratře, jsi ty to?“

„Jsem, bratře Jene, a rodný kraj jsem navštívil.“

Bratři si spočinuli na prsou a přátelé obklíčili svého strýce. „Smutně jsme se rozloučili, blahé naše shledání.“

„Pomlč o minulosti, nyní jsi opět milovaným bratrem.“

Strýc, všemi objímaný a vítaný srdečně, ani nevěděl, jak do světnice se dostal. Cestou Luboš mu již meč odepjal, Josa helmici sundal, Pavel krunýřův ocelových zbavoval, aby si odpočal pohodlně v kruhu svých pokrevných přátel.

(Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Podavše takto dle věcí k sobě náležejících obrázek o poměrech chodovských, zvláště o jejich správě a o některých jejich povinnostech, zmíníme se ještě o poměru jejich v prvních desítiletích věku XVII. k Domažlickým. Stýkání se více než třicetileté nezblížilo Chody se svými zástavními pány. R. 1612. byli již Chodové opět se stížnostmi u vlády zemské. Když byl totiž král Matyáš Chodům privilegie a obdarování jejich potvrdil (v pondělí po sv. Trojici) a při tom ustanovil, že zastavení jich Domažlickým nemá býti na ujmu jejich privilegiím, a v ničem je měniti, žádali Domažličtí, aby jim Chodové originaly privilegií těchto do rukou na rathouz složili, a poněvadž se rozmýšleli to učiniti, kázali některé Chody do vězení vsaditi. Při komoře české pak se Domažličtí omlouvali, že to činili jen proto, aby privilegia tato byla jako druhdy při právě chodovském na hradě domažlickém s velkým nákladem opět vystaveném a ne někde po vesnicích a krčmách, a pečeť aby opět k ztrátě nepřišla, jak se to již dvakráte stalo. Z komory české bylo vydáno nařízení, aby Domažličtí na hradě pokoje opravili a bezpečnými učinili aneb zvláštní sklípek aby pro privilegia a pečeť vystavěli, kdež je Chodové chovati mají; taktéž měli Domažličtí Chodům klíče k nim ponechati.

V osudném hnutí českém l. 1618—1620. nebylo chování se Chodův králi Fridrichovi po chuti. Domažličtí davše na pomezí českém k Bavorům záseky udělati, poručili je k opatrování Chodům a jiným poddaným svým, ale Chodové spurně to zanedbávali, ač prý povinni byli, jak Domažličtí králi psali, dle pořádku každé vesnice stráž bedlivou ve dne v noci držeti a proti nenadálým vpádům nepřátelským týchž míst hájiti a do určitého času v nich zůstávati. Proto nařídil Chodům Fridrich pod ztrátou všech privilegií, aby dotčené varty bedlivě vykonávali a hranic dle povinnosti své upřímně a statečně hájili. Této okolnosti chtěli Domažličtí zároveň užiti k tomu, aby jim Chodové, jen na jistá léta zastavení, v dědictví do desk zemských byli vloženi, a stavové žádosť tuto podporovali, poněvadž prý Domažličtí hned od počátku tehdejších roztržitostí mnohé činili náklady, a že hranice proti Bavorům lépe budou opatřeny, které by nedbanlivostí Chodův a jich neposlušenstvím v nebezpečí mohly upadnouti, a poněvadž Domažličtí slibovali, že chtějí lesův a hranic hájiti, což jim snadnější bude, protože, majíce Chody v dědictví uvedené, v lepším řádu a poslušenství je budou moci udržeti. Král Fridrich nebyl také od toho a psal po neděli cantate Karlovi z Říčan, Hendrychovi Lorenzovi z Gutensteina, Kristofovi Widršpergarovi z Widršperka a Janovi Widršpergarovi na Manetíně, že na minulém generalním sněmu, když se jednalo o uvedení Chodů v dědictví Domažlických, ustanoveni byli za komisaře k opatření dotýčných míst, hranic i také Chodův, proto aby se brzy sjeli a vše vyřídivše o tom relaci do kanceláře učinili. Avšak záležitosť ta nepřišla k svému konci, další události r. 1620. přetrhly všecko jednání v příčině této započaté, a nešťastný

výsledek bitvy bělehorské připravil Domažlické nejen o Chody, ale i částečně o jiné poddané.

Obec domažlická zůstávajíc v držení vesnic chodovských, s cís. povolením některé vesničky proto, aby se Bavorští a Falcští dále do lesův a mezí českých nepotahovali, tam kde slove „na Království", sama na svůj náklad nově vystavěti dala. Byly to zejména vesnice Hadruva, Chudiva (Chudenín), sv. Kateřina, Nemanice, Fuxperk, Pláně, Myslivo, Loužnice, Korytany. Avšak l. 1621. vesnice tyto obci domažlické, která je v zástavě držela, v pokutě odňaty a Volfovi Vilémovi svob. pánu z Lamingen a Albenrenthu v sumě 7500 zl., ku které léta 1628. přidal 28.000 zl., na deset let zastaveny a posléze vedle cís. resoluce ze dne 11. listopadu 1630. po smrti Volfganga Viléma svob. pána z Lamingenu na prosbu vdovy jeho potomkům Lamingenovým jakožto zpupně dědictví dne 2. prosince 1630. prodány jsou za 56.000 zl. rýn., na kterouž summu kupující nejenom dotčených 35.500 zl., nýbrž i 10.500 zl. za své služby rady říšské a rady nad appellacemi si porazil, tak že toliko 10.000 zl. ještě doplatiti měl, kterých však nikdy nezaplatil.

Avšak hned zprvopočátku, když dotčení Chodové mu zastaveni byli, i královských lesů a vesniček, od obce domažlické na Království vystavených, se ujal, ačkoliv k Chodům nikdy nenáležely, nýbrž od nich vždycky jako corpus separatum jistými mezníky v dřevích vysekanými odděleny byly, jak to i zvláštní komise již l. 1622. vyšetřila. Volf Vilém Lamingen, v držení jsa sv. Kříže, Bělý a Eisendorfu, požíval u císaře Ferdinanda II. velké lásky a přízně a byl také jedním z těch císařských komisařů, již při onom krvavém soudu v Praze dne 21. června r. 1621. s balkonu u radnice staroměstské na přeukrutnou a celých 5 hodin trvající popravu pohlíželi. Tento Volf Vilém Lamingen po 17 let utiskoval Chody, odebíraje jim jejich výsady a za stejné s druhými poddanými je považoval. Když však z Řezna přes Kleneč do Prahy jel císař Ferdinand II., shromáždili se Chodové pod svým praporem u silnice za Koutem, vyložili svoje privilegie a žádali, aby jim je potvrdil. Byli však odkázáni, aby poslali deputaci do Vídně, kde již Lamingen na ně stížnost podal: tak že Chodové obdrželi smutnou odpověď: Poněvadž se Chodové revoluce s Domažlickými proti císaři Ferdinandu II. súčastnili, jsou práva jejich zrušena, a oni svob. pánům z Lamingenu jako poddaní odevzdáni; Lamingen též byl pokárán, aby s nimi vlídněji zacházel. Že Chodové vzpoury proti Ferdinandu II. by se byli súčastnili, byla holá lež, neb Chodové povždy zůstali katolíky, kdežto jiné vesnice poddané Domažlicům protestanství Domažličkých se přidrželi. Chodům, že nechtěli s Bedřichem falckým držeti, bylo od zimního krále trestem pohrozeno, a několik Chodů také vskutku popraveno.

Po smrti Volfa Viléma z Lamingenu v r. 1635. byli Chodové na obnovenou žádost jeho pozůstalé vdovy Marie dle opětavé císařské resoluce Lamingenovým dědicům jakožto dědičný majetek poznovu přiřknuti. Jakýsi nechvalně známý pán z Ašenbachu byl po celých 23 let kuratorem rodiny a pozůstalosti Lamingenovy. Upotřebiv času svého neobmezeného vladařství k všeobecnému utiskování českých Chodů, vštípil zlomyslně už do nevinného srdce svého svěřence a mladistvého dědice Maxmiliana Lamingena záští a nenávist proti jeho budoucím poddaným, což mělo pak po letech velmi smutné následky. Maxmilian Lamingen byl velmi ostrovtipný právník, stal se krajským hejtmanem

v Plzni a napotom č. k. místodržitelem v Praze. Tento Maxmilian Lamingen, čili jak jej Chodové Lomikar nazývali, chtěl Chody docela jako jiný robotný a poddaný lid ujařmiti, a veškeré výhody, jichž pod Domažlickými ještě požívali, jim odebrati hleděl, ano i privilegie jejich jim chtěl vzíti a zničiti. Úředníci Lamingenovi utiskovali Chody nad míru. Zvláště Chody mrzelo, když nazýváni byli poddanými robotníky. Od sousedních statkářů byvše podpichováni a podporováni, odvážili se ještě jednou svá ztracená práva opět si vydobýti. Arnold Aulinger, nadaný právník, vypracoval jim žádost, v které dokázal, že oni na revoluci v roce 1618—20. podílu neměli, že od Domažlických přinuceni byli nově zvoleného Fridricha, krále zimního, uznati. Mezi tím, co s prosbou deputace Chodů odebrala se do Vídně, předešel je Lamingen, žaluje, že se spikli a posmívali rozkazům císařským, pak stěžoval si v žalobě té na sousední statkáře, že oni Chody podpichují, a když mezi tím vyslancové Chodů do Vídně došli, byli bez milosti zavřeni. Advokátu Aulingrovi bylo zapovězeno Chodů se ujímati, a městu Domažlicům a okolním statkářům byla i důtka udělena. Domažlickým nařízeno, aby úřad Chodův v Domažlicích se všemi listinami Lamingenovi vydali, při čemž hrabě Jiří Václav Černín z Chudenic byl dvorním komisařem. Chodům bylo poručeno, aby dva dni do roka robotovali a pivo od vrchnosti brali.

Za císaře Ferdinanda III. Švédové hubili krajinu chodskou, usadili se v r. 1641. pod generalem Pfulem na hradě Ryzmberku a plenili celé Chodsko.

Ubozí Chodové nalézali se v stavu velmi smutném, bědovali, ale nikdo jim nepomohl, ba úředníci Lamingenoví utiskovali jich ještě více. V r. 1652. žádali císaře Ferdinanda III., mírného to panovníka, za dosažení práv svých. Císař vyslechl vyslance Chodův a dal věc tu blíže vyšetřiti. Správce z Ašenbachu musil se ospravedlniti z nelidského svého nakládání s Chody, nesměl jim na dále robotistů nadávat, ale Chodové přec zůstali v moci Lamingenů. Však Volfgang Lamingen začal v brzku zase utiskovati Chody. Zacházel s nimi přísněji nežli s německými kolonisty, jež za osadníky do vymítěných míst v lesích „na Království“ volal, zvětšoval Chodům daně a rozmnožoval dny robotní.

V Orlovicích (Silberberg) musili Chodové stříbrnou rudu dobývati, cihelny stavěti a průseky v lesích dělati. Chodové obrátili se zase k císaři, a ujal se jich vřelý obhájce Hynek z Grasenburka, královský prokurátor, který všemožně se vynasnažil, aby Chodům svobody vydobyl. On dokázal, že Chodové vždy byli svobodni, nebyli žádnými robotisty, privilegie jejich že doposud platí, a Lamingenové že za statky své beztoho skorem ničehož nedali fisku královskému, ano že si osobují lesy a pole „na Království“ fisku královskému patřící. Vše toto snadno mohlo se dokázati, a Lamingen byl by byl ztracen — však k velkému neštěstí Chodů císař Ferdinand III. zemřel ještě před ukončením soudu. Přišli s novým panovníkem noví muži k vládě a Chodové neměli opět ničehož.

V r. 1663. započal soud poznovu. Dva mužové Feba a Hubinus pobouřili Chody, aby u císaře Leopolda I. stížnost vedli. Lamingen je předešel a oni byli odmrštěni. Chodové vedli stížnost svou dále a učinili návrh císaři, aby se za 60.000 zl. mohli vykoupiti z moci

Lamingenovy a aby se stali majetkem kameralním. Lamingen však uměl si věc tu předejíti a je obžaloval, že Chodové vypověděli císaři i Lamingenovi poslušenství, a Chodové odsouzeni „ad perpetuum silentium," že práva jejich jsou promlčena; když však Chodové se bránili, hrozeno jim exekucí a ubytováním vojska. Spiklenci Chodův byli zatknuti a advokátům nařízeno, aby se Chodův neujímali.

Od r. 1679—1692. přestali se Chodové souditi a byli velice sklíčeni. Lamingen stal se zatím krajským hejtmanem v Plzni. Starý hrad Chodův v Domažlicích nemohl se již pro svou sešlost upotřebiti, proto dal Max Lamingen nový zámek v Trhanově vystavěti, jenž se nazývá německy Chodenschloss, ačkoliv si Lamingen zakázal pojmenování to, aby na Chody nepřipomínalo.

Povstání Chodův v r. 1680. jest většinou známo (zprávy o dlouhých soudech Chodů s Lamingeny pocházejí ze zápisků obce Tlumačova.), my se však pro úplnost děje o něm přece rozhovoříme. Po mnoho let byli čeští sedláci pro velké utlačování se svými vrchnostmi nespokojeni, a v r. 1680. vypukla tato nespokojenost ve veřejném povstání v čáslavském kraji, kde se shromáždilo přes pět tisíc mužů, kteří si vysloužilého důstojníka za vůdce svého vyvolili. Totéž činili sedláci v jiných krajích. Vláda slibovala amestii, odpuštění roboty, ale když se lid rozešel, vydal císař Leopold tento mandát:

1. Aby ne hned každý, kdo nějakou stížnost má, obracel se k císaři a ho neobtěžoval, nýbrž aby šel dříve na nejbližší úřad. Kdo by toho neučinil, má býti trestán.

2. Poněvadž mezi poddanými a vrchnostmi nejvíce třenic povstává pro zrušená privilegia a práva, mají býti všecka privilegia zrušena.

3. Po každém spiknutí mají se větší daně ukládati. Advokátům se zapovídá pro Chody psáti žaloby proti jejich vrchnostem.

Chodové však při všech těch vzpourách sedláků českých zůstali tiši, pokojni, oni ničehož nečinili a k ničemuž potahováni nebyli, naproti tomu použil Lamingen té příležitosti, aby Chodům všecka privilegia zničil. Přišel s několika důstojníky na své statky, kázal Chody svolati a hrozil jim bičováním ano i katem, jestli mu privilegií hned nevydají. Zmalátnělí Chodové byvše císařským ediktem zastrašeni, přinesli své privilegie a vydali je krajskému hejtmanu panu Lamingenovi. Přece však podrželi sobě dvé z těch nejdůležitějších, o kterých pan Lamingen ani nevěděl. Lamingen myslil, že nyní Chodové navždy oněmí. Však naopak. Chodové poznali lest Lamingenovu, že je chce o práva připraviti, zůstali však tiši, neb císařský mandat všecken přístup ke dvoru zamezil a u krajského soudu nic nesvedli; zde byl hejtmanem jejich úhlavní nepřítel Lamingen. Proto trpěli raději, očekávajíce lepších časů. (Pokračování.)

O dramatické činnosti Václava Klimenta Klicpery.

Z přípravných svých prací k dějinám novočeského písemnictví

podává Dr. **Frant. Bačkovský**

(Dokončení.)

Spovahou Soběslavovou kontrastuje povaha Bedřichova. Soběslav představuje se nám ve sporu s vlivem a činěním Bedřichovým, i jest protiva povah jejich k žádoucímu účinku činohry potřebna. Bedřich jest nedůvěřivý (I. 3.), a již i domněnka podezření stačí mu, aby propustil věrného služebníka svého Rosenberga (I. 2.); ba děsí jej myšlénka, že Soběslav mohl by jej zbaviti trůnu, tak, že přeje si smrti jeho, ačkoli Soběslav svým chováním a svou řečí patrně dal na jevo, že trůnu zmocniti se nepomýšlí (I. 7.). Kdežto Soběslav oblíben, Bedřich neumí získati si lásku poddaných (I. 3.), záští pak, které má proti Soběslavovi, nehodlá tajiti, nýbrž učiniti skutkem (I. 4.), a šlechetnosť Soběslavovu, když ušetřil jej raněného na bojišti, pochopiti nemůže, nevěře ani vlastnímu zraku svému, že to byl skutečně Soběslav, řka, když Soběslav od něho odešel (III. 14.):

Nuž, to není Soběslav! Krkavec lup svůj
z drápu pustí, on by mne byl nemšetřil!

Než i s Bedřichem smiřuje nás jeho láska k vlasti, kterou dojemně prozrazuje, když, táhna s vojskem císařovým proti Soběslavovi, stane na hranicích země České (III. 5.):

Tak se v synu mění úmysl, když
se mstíti běží na matce své
krmuplodné. Hoří hněvem plamenným;
když však její tváře zhlédne, život,
v němž se první jeho jiskra zňala:
tu zbraň z ruky padá užasnuté,
had se vztýčí v prsou rozohnělých!
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Teď, když zem svou opět vidím, vidím
sídla, v nich své bratry — najednou mi
mlhovité chmury s oka padají,
a den přede mnou s nahou jistotou
se rozprostírá! — Měl bych vlasť svou
rozdusati vaší podkovou? Měl bych
Čechy v zemi Českou síti, český
kvítek českou krví zalívati
a vlk s vlkem rváť se o prs mateřský? —
Nikdy, nikdy! — — — — — — —

A také lahodí nám smír, kterým truchlohra jest ukončena nad mrtvolou Soběslavovou. Eližběta přišedšímu Bedřichovi ukáže na mrtvolu, a Bedřich praví:

Nejchrabřejší byl on z vnuků ze všech
Přemyslových! Boj ohromný s osudem

nepřátelským sílu jeho ztrávil
smrtedlnou! — Vyberte si, kněžno,
sídlo vdovské. Městem ať vládne,
ať i polem vládne vdova Soběslavova.

Nebyl tedy Bedřich nešlechetníkem, ale nedůvěřivosť a záští popouzely jej proti Soběslavovi. Že nebyl nešlechetníkem, vidno také z toho, že přístupen jest dojmu hlasu svého svědomí (II. 8.).

Jaksi uprostřed mezi Soběslavem a Bedřichem ukazuje se nám povaha Vladislavova v plné královské důstojnosti. Vítá vlídně a smířlivě Soběslava z vězení a vynasnažuje se také Bedřicha s ním usmířiti (I. 2—7.).

Již z toho, co dosud o Klicperově „Soběslavu“ jsme si pověděli, i z uvedených úryvků zřejmo, že truchlohra ta má trvalou cenu básnickou. A na důstojné básnické výši drží se veskrze, jsouc co do slohu i přiměřeně vážná i co do mluvy příslušně vzletná, některá pak místa jsou tak skvělá, že i nejlepšímu básníkovi byla by ke cti. Zvláště v jednání I. jsou uchvacující a velebné výjevy. Jak tu mluví a jedná Vladislav, Soběslav a Bedřich, tak skutečně hodno mluviti českým králům a hrdinům. Nejméně podařený a téměř zcela bezúčelný jest výjev 5. a 6. jednání II., totiž rozvláčná rozmluva Buriana a Baňky. Oč děj v rozmluvě té postoupí, jest obsaženo znova také na počátku výjevu. 7. Dovíme se z ní totiž pouze, že král zemřel, a to ještě neurčitě, a toho dovídáme se také hned v prvém verši 7. výjevu. Klicpera napodobil tu spůsob Shakespearových vložek prostomluvou, líče povahu lidu prostého, ale se zdarem nevalným. Lepší jest výjev téhož druhu v jednání III. v táboře nad Ledenicí. Verši nelze činiti mnoho výtek; nejčastější prohřešky týkají se přízvuku. Také mluva jest takořka vesměs úplně správna; toliko nepatrné poklésky tu a tam zarážejí.

Klicpera položil českému dramatu základ hlavní a pevný. Prospěl mu znamenitě skoro všemi hrami, které vydal, ale jaké měl nadání, ukázal hlavně truchlohrou „Soběslav“. Zcela zasloužile vyjádřil se o ní Václav Filípek: „„Soběslav“ jest nejskvělejší výtvor bohatého ducha Klicperova, z truchlohry té vane Shakespearův duch; i po letech ještě bude „Soběslav“ státi co neobyčejný velikán v oboru dramatickém. Tato tragédie také vskutku vším právem zvolena byla, aby výjev z ní na stropě novoměstského divadla české dráma důstojně zastupoval. Klicpera také všemožnou píli vynakládal, aby sepsáním této tragédie něco znamenitého utvořil . . .“[1])

Avšak podivná ironie osudu! Téhož úsudku jako „Blaníku“, když měl býti prvně provozován, dostalo se také prvému vydání „Soběslava“! Klicpera hned na prvém vydání „Soběslava“ mnoho si zakládal, a to oprávněně, ale v nadějích svých se sklamal. Byltě právě tento výtvor příčinou, že r. 1830. svůj „Almanach“ vydávati přestal, ba že prohlásil, jak výše jsme si připomenuli, kterak raději bude psáti německy. „Když totiž — přidává Filípek k uvedenému posudku — „Soběslav“ vyšel, odebral se Klicpera do Prahy, aby uslyšel, co soudí se o tomto jeho výtvoru, na němžto si tak mnoho záležeti dal; tu od jednoho z výtečníků literatury naší, od něhož by to byl nejméně

[1]) Lumír, 1859., 976.

očekával a na jehož úsudek se tak velice těšil, na otázku svou obdržel tak chladnou a úsečnou odpověď, že všecek se zarazil a v rozmrzelosti své dalšího spisovatelství navždy nechati chtěl. Tomuto předsevzetí svému však, budiž Bohu dík! věren nevytrval . . .“

Předsevzetí svému Klicpera věren ovšem nevytrval, ale v letech 1831—1846. kromě truchlohry „Libušin soud“, r. 1832. vydané, přece jen ničeho tiskem nevydal. A kdyby Dr. J. A. Gabriel nebyl jal se vydávati jeho „Dramatické spisy“ r. 1847., kdož ví, zdali neotištěná před tím dramata Klicperova byla by kdy do tisku se dostala.

Pro důležitost, kterou podnik Gabrielův vzhledem ke Klicperovi má, buď zaznamenán i zde vznik jeho slovy Gabriela samého, který ve své „Zpomínce na V. Klicperu“ o tom píše:

„Náhodou mně přišel časopis „Květy“ na rok 1844. do rukou . . . Přišel jsem mezi jiným též na kritiku Riegrovu o Klicperově „Popelce varšavské“, která se v Růžové ulici — kdež se Klicperovy hry od herců byly s velikou láskou provozovaly — ponejprv byla hrála. Zabral jsem se, jsa již několik let milovník literárních prací našeho Klicpery, do rozjímání o stavu tehdejším naší literatury vůbec a ustanovil jsem se konečně na tom, že se postarám, aby se našemu milému národu celá řada prací oblíbeného tehda básníka podati mohla.“

Přijda do Prahy, psal jsem hned 2. dubna do Králové Hradce a obdržel jsem 17. dubna následující odpověď:

Blahorozený šlechetný pane vlastenče!

„Račtež laskavě prominouti, že Vám, list Váš 3. dubna obdržev, teprv 16. odpovídám. Choroba tím vinna, od sv. Josefa na loži mne spoutaného majíc a dnes mne z něho teprv propouštějíc.

Veliké radosti pocítil jsem z Vašnostina sličného, šlechetného, právě vlasteneckého pomyslu, byť se i mé vlastní osoby netýkal. Nestalo se, z čehož se přesvědčíte, docela vinou mou, že tak dávno písmenky mé tiskem nevyšly. Za všechny své knihy ani plišku nedostav, nechtěl jsem prositi aniž pak se komu nabízeti, s pevnou důvěrou spoléhaje na to, že doba utěšenější nastane a že aspoň dítky mé, jimžto jiného statku pozůstaviti nemohu, časem svým z rukopisův mých nějakou výhodu míti budou. Pozdravení a podání Vaše jest, věru, velikomyslné a čím velikomyslnější, tím dostojnější, aby ve mně všecku všudy sílu a horlivost zbudilo a novou denně potravou oživovalo. I pročež milerád je také přijímám a dle podávaného mně honoráru rukopisy své Vám část po části, totiž kus po kusu zasýlati budu.

Že by se pokaždé pětiarchové sešitky obecenstvu podávati nechaly, pochybuji. Jsouť ovšem věci, jako na př. „Boleslava“ — jméno dívky —, potom pak „Sen“ a „Ptáčník“ — obé dohromady —, kteréžto pěti archův více nezajmou; leč větší povídky a divadelní hry i také dobrých osm archův obsáhnou. Nehodlám též s počátku věci tiskem již vydané jakoby jídlo ohřívané podávati, anto dosti novějších, potud neznámých prací buď hotových buď na větším díle rozdělaných mám; ačkoli milerád té chvíle se dočekám, kde starší, tvarem svým nynější pochuti nedostojné věci v novějším a úhlednějším rouchu mladšímu věku čtenářův našich budu moci obětovati.

To jen srdečně žádám, abyste mi laskavě dopsali, kdyby se toto vydání Vaše — co do počtu výtiskův ničím Vás neobmezuji — někdejším časem rozprodati mělo, zdali právo k druhému vydání dědicům mým zanecháváte čili je sobě osvojujete? Jakmile poněkud se sesílím, do opisování se dám, tak abych co nejdříve něco zaslati mohl.

S vroucí úctou

Váš

V Hradci Králové dne 16. dubna 1845. Klicpera m. p.“[2])

„Zpomínce“ své Gabriel předeslal tato slova Riegrova: „Není pochyby, že již brzo nastoupí doba, kdežto se vůbec uzná, že Klicperovy spisy, jak dramatické tak novellistické, více národnosti naší prospěly a více obliby v domácí literatuře zbudily, než veliká opera inedita některých proslavených literátů.“ Tato slova pohnula asi nejvíce Gabrielem, že jal se vydávati dramata Klicperova, a slova ta jsou ryzí pravdou.

Kterak oblíbena byla dramata Klicperova i kterak účinkovala na vrstevníky Klicperovy, toho již výše na několika místech příklady jsme si podali. Uveďme si k tomu ještě na mysl, kterak Klicpera kouzelně účinkoval dramaty svými na neméně oblíbeného i zasloužilého spisovatele své doby, na Jos. Kaj. Tyla. „Klicpera — vypravuje Tyl[3]) — byl moje nejprvnější literární modla; já ho ctil ještě dříve, nežli jsem do latinských škol odešel. R. 1819. vydal první díl svého „Divadla“, a to byl můj nový svět. „Blaník“! — kteréhož Čecha nenaplní tato slova tajemným tušením? Onoť je jako čarovná záslona, za nížto se veliká budoucnosť rodí a slavné věci připravují! A „Divotvorný klobouk“! — jak živě, jak opravdivě dýchaly, pohybovaly se ty osoby! Já je znal jako ze sousedstva a ze svých kamarádů, od prohnaného studenta až k hloupému Jirkovi, a když jsem přicházel k dokonalejšímu poznání, hořel jsem dychtivostí poznati kouzelníka, který byl mocí péra svého tyto tvory tak půvabně oživil.“

Tím ukončujeme poznámky své o dramatické činnosti Klicperově, nehodlavše ani vylíčiti a oceniti činnosť tu podrobně ani podati dokonalý a všestranný rozbor jeho dramat, tudíž ani ne „Soběslava“, nýbrž toliko poskytnouti zatím příspěvky k tomu.[4])

---

[2]) Lumír, 1860., 903. a 904.

[3]) Národní bibliotheka, XIII. 8.

[4]) Pisatel těchto řádků hodlal dopracovati se po letech zevrubného spisu o dějinách veškerého písemnictví novočeského. Vida však, že již asi nikdy pro zaměstnání nepřiměřené k tomu se nedostane, hodlá podati veřejnosti aspoň úryvky z přípravných svých prací. Článek přítomný jest úryvkem toho druhu. — K dramatu Klicperovu „Jan za chrta dán“, připomenutému na str. 21. a 25. tohoto článku, buď dodáno, že r. 1881. bylo též upraveno od Jar. Krásila pro divadlo dětské, ale s nezdarem, jakž dočítáme se v „Paedagogiu“, roč. 1882., na stránce 130—132.

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký.**

Denník Bernardův.

V Savinieře, září 188...

Dlím u strýce na venkově. Zábava s ním jest znamenitá a poučná; než mnohdy dojde nám látka, proto uzrál ve mně úmysl, prázdné chvíle, jež mi zbývají, literárním prácem věnovati. Jelikož nyní všeobecně špatně se píše, doufám, že dovedu tak jako jiní psáti, ač jsem se zabýval až posud skoro jen telegrafickými depešemi. Přátelé mého strýce ze sousedního zámku dovolili mi bohaté své knihovny volné používati, a poněvadž mnoho v ní děl o XVII. století, přišlo mi nejprvé na mysl, napsati dějiny Ludvíka XIV., jež se Voltairovi nezdařily. Ale, věc zrale uváživ, chci raději svoje vlastní osudy, jež mne více zajímají, vypravovati. Čtenář, — bude-li jaký — sám dozná, že každý pozoruje v zrcadle obličej svůj s větší zálibou, než rysy osoby jiné. Tak jest to i se mnou.

Jsem třicátník, vysoké postavy, jemných a uhlazených způsobů, plavých vlasův; výborný tanečník a jezdec. O svém zevnějšku více se šířiti nebudu. Po stránce duševní jsem poněkud vzdělán, ano i co do mravů nejsem zvrhlý. Znám se vlastně jen k jediné chybě, že totiž neberu, — ni na nebi, ni na zemi — nic opravdově. Když zmizela s obzoru před několika lety krásná tvář starcova, již jsem Bohem nazýval, vzpomínám si, že zplakal jsem hořce. Od této doby nelíčená a ustavičná veselost je známkou mé povahy. Nižší třídy společenské domnívají se, že je šlechta strážkyní zastaralých pověr; než domněnka tato jest alespoň, co se mne týká, zcela nesprávna. Obyčejům ovšem se podrobuji, prohlašuji však slavně, že nejvýstřednější positivista, nejzarputilejší zednář a nejzuřivější stoupenec Marianny jsou proti muži, jenž řádky tyto píše, jen pověrčivými babami.

Zatím můj strýc si umyslil, že mne ožení s děvčetem nadobyčejně zbožným a k tomu ještě pocházejícím z rodiny nanejvýš pobožnůstkářské. Právě tento poutavý příběh s života mého zdá se, že skutečně zasluhuje toho, aby bedlivý pozorovatel ho studoval a ode dne ke dni záznam o něm vedl. Jen o tomto úryvku svého jednotvárného života budou vypravovati, a z minulosti připomenu to, co je nutno na objasněnou přítomnosti; budoucnost však ponechám věkožízným bohům.

Jmenuji se Bernard Moric Hugo z Montaureta, hrabě Vaudricourt. V erbu našem skví se zlatá mince byzantská z dob křižáckých, což vždy je příjemno. Poněvadž strýc můj hrabě Vaudricourt, hlava naší rodiny, pozbyl před několika lety syna, jsem posledním dědicem našeho jména, jež aby nezahynulo, nám oběma na srdci leží. Ale jak je zachovati, o tom byli jsme dlouho různého mínění. On přál si, abych já pečoval o záležitost tuto, kdežto já jsem chtěl v ní přednost ponechati jemu. Byl vdovcem a proto jsem ho vybízel, aby se opět oženil, poukazuje mu, že jest ještě velmi svěží a skvělou nadějí těšiti se může. Ale v této příčině nebylo lze přemoci jeho odporu; měl závažné proň důvody. Strýc můj byl pohnut — neprávem — mou nezištností, kterou jsem jevil, domlouvaje mu, aby se oženil. V skutku

voiil jsem pouze ze dvojího zla menší; chtěl jsem raději dědictví se zříci, než osobní svobodu a čest svou svěřiti náhodě a nebezpečenství v dobrodružném manželství. Ačkoli jsem věrouku — jak dříve naznačeno — na lehkou váhu kladl, přece byl jsem dalek toho, abych neuznával jisté povinnosti, a jedna z nich byla, jméno naše a znak se zlatou mincí byzantskou v červeném poli vyrytý zachovati. Poněvadž však na neštěstí jen zákonité manželství prostředků k účelu tomuto poskytuje, usnesli jsme se již asi před čtyřmi roky, že se ožením.

Když jsme umluvili záměr, strýc se vší netrpělivostí svého stáří usiloval o brzké jeho provedení. I počal jsem zcela novým zápalem zkoumati odrůdu mladého ženského světa, jež až doposud byla mi dosti lhostejna, míním mladá děvčata. Ženy znal jsem již důkladně, neb jsem se bavíval s nimi rozkošně. Mladých děvčat jsem neznal, alespoň byl jsem toho mínění, že tomu tak. Ku svému překvapení, a nemohu nedoložiti ku svému politování, shledal jsem, že oba druhy — zvláště v Paříži — málo se od sebe liší, ano že i děvčata ženy v každém směru dokonale poučiti mohou.

Pamatuji si, že moje stará milá přítelkyně, vévodkyně z Castel-Moreta, uspořádala ve svém domě v ulici sv. Dominika vybranou zábavu, k níž jen mladá děvčata ve stáří 15 až 22 let sezvána byla. Slavnost tato byla pro mne uspořádána: svěřil jsem se totiž vévodkyni, že se hodlám oženiti, a proto shromáždila výkvět mladých děvčat, jež byla na vdání, tak že mi — dle tvrzení jejího — bylo jen rukou sáhnouti, abych pravou perlu našel. A věru všechny tyto spanilé dívky, bíle neb červeně oblečeny, tančily s nelíčenou radostí a skýtaly vesměs taký obraz nevinnosti, že těžko bylo mi se rozhodnouti.

Byl krásný, červnový den. Po tanci slečny tyto se rozešly po zahradě, kdež jsme na trávníku byli počastováni čajem. Ukryl jsem se za rhododendronem a snažil srdce své upokojiti, když právě některé z půvabných tanečnic z druhé strany křoviny kolem šly. Byly tři, mluvily polohlasitě, mile se usmívaly a měly velké, významné oči. Nastavil jsem uši. Nechci opakovati, co jsem s ustrnutím vyslechl z těchto panenských úst, řeknu zkrátka, že opice byla by se studem začervenala. Událost tuto oznámil jsem staré dobré vévodkyni, jež pochází z lepších časů. I ujišťovala mne, že neslyšela kdy cos podobného, aniž jí jasno, co slečny tyto mínily. Ale za našich časů mluví se ve společnosti otevřeně o věcech, o nichž naše matky a babičky nikdy neslýchaly.

Nemyslím, že z předčasné dospělosti mladých děvčat matky viniti sluší. Neboť rád dokládám, že každá paní, ať je mravnosti jakékoli, přeje si, aby dcery její mravně byly vychovány. Chybí však jim, aby tak chvályhodného účelu došly, kousek zdravého rozumu. Vskutku zaslepenost mužů vzhledem k ženám vyrovná se zcela zaslepenosti matek vzhledem k dcerám. Každá je přesvědčena, že všechno v přírodě mimo její dcery spěje jisté zkáze vstříc. Ať si udržují sebe nebezpečnější styky, ať si obcují sebe více rozčilujícím divadelním představením, ať si libují v rozmluvách sebe více dvojsmyslných, na tom všem nic není: všechno, co dcery její uvidí, uslyší nebo pochopí, okamžitě se očisťuje. Dcery její jsou mlokové, kteří bezpečně kráčejí ohněm, byť to byl i oheň pekelný. Matka, příjemným tímto přesvědčením ukolébána, neostýchá se dcery své svěřiti škodlivému rozechvění

tak zvaného života pařížského, který však je ve skutečnosti jen přípravou k sedmi smrtelným hříchům.

Ostatně nejen ubohé tyto matky, než i jejich ubohé dcery zasluhují velké shovívavosti, neb jsou uchváceny mocným proudem, jenž nás všechny unáší, proudem to civilisace skleslosti. Každý národ, který k úpadku se chýlí, je, nemýlím-li se, národ smyslnosti oddaný, a je mi zřejmo, že jsme všichni jak vyšší tak nižší kruhy tak mravně klesli. Tělesný požitek je pro vyšší i nižší jediným zákonem a svr hovanou věroukou. Každé jiné náboženství jest jen věcí slušnosti. Nezbývá, než klidně proudu tomuto se poddati, což já již plnou měrou jsem učinil.

Doznávám, že událost na plese u vévodkyně zviklala mne v záměrech ženitby. Zdravá filosofie poskytla mi dřívějšího klidu a upevnila mne v dřívějších úmyslech.

Jakým právem, pravil jsem sobě, žádám, aby žena, již si beru, byla mne lepší? Dle rozmluvy, již jsem náhodou zaslechl od těchto mladých děvčat, soudím, že sotva asi ideály tanou jim na mysli. Ale jsem já větším idealismem nadšen? Je jisto, že jsou křesťankami jen dle jména a že s tělem i duší do pohanského materialismu zabředly, než nevězím i já v něm? Konečně muž se má spokojiti se ženou, jíž zasluhuje, a naopak. Tak je to dobré. Jinak nebylo by v manželství žádné rovnováhy, žádné shody. A ožením se ostatně z nějakého blouznění? Očekávám snad, že zažiju v manželství román? Jelikož s mé strany nepřičiňuji se o něco podobného, nepochopuji nikterak, proč bych něco podobného očekával. Nikoli. To, čeho žádám na ženě, slušnost, domácí pohodlí, zákonité potomstvo, dobrou domácí kuchyni, poskytne mi každá z těchto rozmilých, mladých děvčat. To mi dostačí. Jak protivnou byla by mi žena, kdyby mne vedla za svitu luny do lesa a tam o nesmrtelnosti duše blouznila! Po úvahách těchto rozhodl jsem se, že si vezmu jako jiní první nahodilou, vyhoví-li nejnutnějším nárokům společenským. Avšak přes to přese všechno horlivost má schladla, a předsevzal jsem si, že nebudu pospíchati.

Právě v tomto čase — jsou tomu dvě léta — opustil strýc Paříž, chtěje žíti na venkově, a z té příčiny popřál mi trochu oddechu. Paříž opustil z tajuplných důvodů. Miloval bulevard, miloval i jiné ryze pařížské věci; než snad neskytaly mu tolik zábavy jako dříve, a to jej nudilo. Zkrátka vzdal se všeho, odjel na svůj zámek Savinierský mezi Normandií a Bretonií ležící a zabýval se chovem koní. Od doby této navštěvuji jej čtvrtročně jednou jako vnuk plný lásky a vděku, a to tak, že přespím ve voze první noc k jízdě tam, druhou k jízdě zpět, a nezdržím se déle jednoho dne v zámku. Nejsem docela nepřístupným rodinným citům a znám povinnosti, jež mi ukládají; než povinnosti tyto mají své meze a překročoval bych je, kdybych déle 12 hodin se zdržel na venkově. Již jeho vůně je mi nepříjemna.

Nyní však nalezl strýc, který se mnou milerád obcuje — i mně je ve společnosti jeho volno — prostředky, jimiž mne zdržel po více neděl v zámku Savinierském. Asi před čtyrmi měsíci psal mi takto:

„Milý Bernarde!

Našel jsem na svém statku příhodné místo ku koňským dostihům. Velké závodiště, louky a bařiny, trní, příkopy, amfiteatrálně položené pahrbky pro diváky, — všechno je zde. Jest to v polovici cesty

jakási pohoršlivá slova spojená s jemným nádechem dvornosti, uhlazenosti a dobrodružství. Líto mi, jsem-li neskromným; ale jak zapuditi z mysli myšlénky, že zjev takového ptáka obrazotvornosť venkovských děv rozruší? Korunou však celé slavnosti byl ples, k němuž, strýc město a okolí sezval, a při němž manželka a dcery hlavního výběrčího převzaly na sebe úkol domácí paní. Tančil jsem s jednou z těchto dám, když se zrak můj najednou setkal s pohledem onoho plavovlasého děvčete, které jsem spatřil před tím na tribuně. Zraky tyto sledovaly mne ve víru se skromnou, nicméně však ustavičnou a napjatou zvědavostí, jež mi byla podivna. Zdálo se, že divoký tanec můj ji překvapoval, ano zrovna unášel. Šel jsem ku strýci:

„Milý strýče“, pravil jsem, „tamo sedí děvče, jež hyne touhou, aby se mnou tancovalo.“ Mám úmysl, jí radosti této popřáti; prosím, představ mě.“

Jemný úsměv, který však byl mi ihned nápadný, ozářil znavený obličej starého pána a pospíchal, aby mě předvedl rodině, jež obklopovala mou mladou obdivovatelku.

„Odpusťte, slečno“, pravil, „osměluji-li se vám s dovolením vaší paní matky představiti svého vnuka hraběte z Vaudricourta, který si přeje s vámi tančiti.“

Červeň rozlila se na tváři Alietty.

„Pěkně děkuji“, šeptala, „já však netančím“.

Ona odmítla tanec! — odmítla tanec! — Na okamžik jsem oněměl, jsa v trapném postavení člověka, jenž vidí, že dobrotou jeho neočekávaně a nejapně bylo pohrdnuto. Konečně jsem nabyl mysli:

„Ani mazurku, slečno, netančíte?“

„Rovněž ne.“

„Mohl bych tedy prositi o čtverylku?“

S lehkým a přisám Bůh, bezmála ironickým úsměvem odvětila

„Když si toho tak přejete — ano!“

Po šťastném rozluštění těžkého vyjednávání tohoto oddychla si celá rodina, jež se z matky, tety, strýce a bratra skládala, a byla zcela uspokojena.

Právě čtverylka se pořádala a já zaujal jsem své místo s Aliettou. Vlas její zvláštní barvy jemného popelu byl na hlavě nakadeřavěn a lesními listy propleten. — Je půvabna. Není velka. Majíc drobné nožky podobala se rusalce, jež na doubravě tančí. Malá, lepá a souměrná postava její měla cos jasného do sebe. Výraz její očí byl: skromnosť, zmužilosť, upřímnosť a srdečnosť. Totéž lze pozorovati v její řeči, jen tu a tam probleskne veselá šelmovina. Vůbec veškeren její zjev byl výrazem čistoty a nedotknutelné zachovalosti. Tak její zevnějšek. Poněvadž se velmi dobře pamatuji na překvapení, kterého jsem zakusil na bálu u vévodkyně, nehodlám o vnitřku činiti úsudku. Ať tomu tak neb onak, přece je mladé ono děvče zajímavé.

Při čtverylce byla, jak se samo sebou rozumí, bojácna a málo sdílna. Upokojoval jsem ji seč mé síly a snažil se, abych ji zbavil její nucenosti. Slavnosť poskytla nám příležitosť, mluviti o koních. I ona jezdí; obyčejně se strýcem svým, admirálem a někdy i s bratrem, námořním důstojníkem.

„Oba jezdí jako námořníci“, řekla mi se smíchem ... „Já dávám jim hodiny,“ „Já“, připojila vážně, „neb otec můj naučil mne jízdě na koni.“

i v zemi samé. Drinov poukázal především na slovanské koledy, svátek pohanský, jehož název ze slovančiny vyložiti nelze. Vyskytá se u Slovanův skoro u všech (starosl. kolęda, bulh. koleda, srb. koleda, kolenda, rus. koljada, pol. kolęda, čes. koleda). Původ má slovo to z lat. Calendae.... Přijetí slova toho předpokládá bezprostřední styk Slovanů s Římany, styk před rozchodem Slovanů, před jejich příchodem na poloostrov balkanský, nepochybně v Dakii....“ (str. 2.)[2]) Voráček probral důkladně otázku koledovou a dospěl resultátů, jež nedávno s pochvalou byly uvozovány v ruském pojednání. Vybíráme si od něho pro tento článek tvrzení: „1. Všechny kmeny slovanské zachovaly si více nebo méně vzpomínku na božiče Koledu.... 4. Slovo ‚Koleda‘ jest ryze narodní a dle zákonů všech slovanských nářečí upraveno, ač etymologie jeho zaručena není.... 5. Národní obyčeje a obřady v té době jsou rázu slovanského....“ (str. 213, 214.)

Bylo třeba přivésti si ku paměti výsledky nejnovějšího bádání o koledě slovanské vůbec — a nyní vracíme se k vánočnímu zvyku staročeskému — koledování. Na začátku století XV. touží o vánocích Chelčický kromě jiného na to, že věřící pečují o to, „co kterým koledníkóm dáti.“ Tu máme spolehlivý doklad, že koledníci za času Chelčického (zajisté i dříve) chodili o vánocích po koledě.

Slovem „Koleda“ rozuměli staří Čechové několik věcí, znali několik druhů „koledy.“ Koledou nazývána obchůzka žáků, žebravých studentů, obchůzka kněží, zvoníka a jiných funkcionářů kostelních, obchůzka školních officiálů po domech a při tom všem sbírání obvyklých dávek „koledy“. Podobné „koledy“ začínaly svátkem Všech Svatých a končily na Tři krále. Jindy tak nazývají dárek, jejž si dávají přátelé mezi sebou, nebo pán dává sluhovi a pod. Podáme tu netržitou řadu dokladů na potvrzenou slov pověděných.

Výše citovaný rukopis Mikulovský (ze začátku XV. stol.) v témž rýmování vypráví:

„Hospodář, otrok, dievka, pán,
každý jest byl zavázán
k úročním oběrám.
Na štědraj den daj koladu
faráři peněžitú
a cti drahým pitím.
Potom čekaj i zvoníka
mezi hody i středníka,
koladu připravě!
Neměl-lis' jim peněz dáti,
musil's obilím odbyti.“

Jak se někdy duchovní o koledu nedohodli, poznamenal Kapihorský[3]) v porovnání mezi farářem Malínským a opatem kláštera Sedleckého r. 1479. „Item kněží nového kostela nemají více na štědrý den, nové léto a tři krále na koledu choditi po domích obyvatelův Hor Kuten....; jako ani kněží fary malínské a kostelův k ní náležejících choditi moci budou na koledu po domích k obmezení svému nepříslušejících, škodu a křivdu druhé straně činíce.“ Nejde nám tu ovšem tak o rozhodnutí sporu místního, jako o poznanou zásady, že kněží z jedné osady nemají choditi po koledě na osadě sousední.

---

[2]) Srv. Krek, l. c. 278.
[3]) Hist. klášt. Sedl, vyd. 1630, str. 55

Vedle koledy duchovenstva a žákovstva neblaze prosluly koledy, obvyklé totiž mezi lidem o vánocích schůzky, kdy za vybrané peníze kupováno společné pivo čili „pivo koledni“, a při pití tropeny všelijaké nezbednosti. Volá s kazatelny zase horlivý kněz Litoměřický (l. c. f. 90): „Pomněte tam doma nedopouštěti těch koled rozpustilých, hospodáři, hospodyně! Hodyť jsou Božie.... Žáčkové chudí, když koledují, totě jiné, tutě almužna; ale toto vykoledujíc, anit se potom zžerú, zrubají po ulicích!“ — — — Horlil kazatel proti „koledním pivu“, a horlila světská vrchnost taky, až na sněmu posléze na začátku XVI. stol. takto vyhlásili shromáždění páni: „Též také koledni piva aneboližto vobecní, kteráž sobě složíc mezi sebou, peníze ve větších neb v menších počtech lidé sedlští kupují, aby jim dopouštěna nebyla, poněvadž skrz posvícení a takový jich sňatky aneb schuoze mnozí a častí svárové, mordové a jiní mnozí neřádové a hříchové proti pánu Bohu se páší a tudy lid sedlský v rozpustilosti, k outratám, záhubě a chudobě přicházejí. Jestli že by se pak kto ze všech stavuov tak, jakž se svrchu píše, nezachoval a takových posvícení aneboližto společnejch piv braní dopustil“, tomu artykul sněmovní vyměřuje přísné pokuty.[4])

Ve století XVI. máme o koledě celou kopu zpráv. Začneme s maličkými. Štelcar Želetavský (O původě kněžství, f. 95) chce příkladem ukázati, jak za starých časů byla mládež vychovávána lépe než ve stol. XVI. K tomu cíli a konci zajisté že smyslil si tuto vtipnou rozprávku: „Okolo léta 1240. (!) v Čechách i v Moravě ta povinnost kmotrům a rodičům byla, že dokud dítě v léta rozumná nevešlo, museli s ním v jisté a určité časy před církevní správce předstupovati; kmotrové i to jsou zachovávali času vánočního, když dítky na koledu přišly, tehdy je examinovali. Jestli že jsou uměli, tehdy je penězy, koláči darovali; pakli neuměli, po pardusu místo koledy dávali.“

Chodila-li pacholata staročeská po koledě o vánocích, nosila s sebou „děťátko“; když zpívali koledu po vánocích, okolo sv. Tří králů, chodili „s hvězdou“, zpívali a při tom hráli zvláštní hru „komedii.“ Tak tvrdíme na základě účtů v archivu hraběte Černína v Jindřichové Hradci (z něhož čerpati pomohl nám zasloužilý archivář tamnější p. F. Tischer, jemuž zde díky znovu vzdáváme.) Roku 1583. „ve čtvrtek den sv. Jana Evangelisty dáno žákům, kteří s děťátkem po koledě chodí..“ (list výp. 12b). Roku 1579. „v pátek po 3 králích pacholatům dáno koledy, když nahoře s hvězdou byli, 3 /„ groše“ (list 10b). R. 1598. „dáno třem králům koledy, když nahoře s komedií byli, 3 kopy“ (list 21). Hned tu doložíme, že vedle koledy žákům, dávány koledy, dárky štědrovečerní nebo novoroční jako výše ve stol. XV. připomenuto, mnichům, zpěvákům kostelním či literátům, čeládce a pod. V týchž účtech poznamenal písař roku 1565. (list 2a): „Den nového léta donesl jsem JMsti. paní do Fraucimoru k rozdání čeládce na koledu — 8 kop.“ Roku 1570. 1 (list 6ᵇ): „Koledy literátům 29 grošů, 1 denár; též tovaryšům mlynářským 7 gr., 4 den.“ Roku 1575. (l. 8a): „Literátům dáno, kteří v německém kostelíku zpívají, koledy 15 gr.

[4]) Sněmy z r. 1541, l. A 2.

V sobotu den nového léta druhým literátům dáno koledy 30 gr. V sobotu den nového léta dáno trubačům 15 gr., varhaníkovi 15 gr. koledy.“ Roku 1576. (l. 9") „v pátek den tří králův z poručení JMti. mladé paní dáno těm, kteří v německém kostele zpívají, koledy ...“ R. 1592. (l. 30): „Vydáno koledy čeládce JMsti. 12 kop, 39 gr., 3 den. Dáno žákům koledy 15 grošů ...“ R. 1598. (l. 21b): „Dáno mnichům do kláštera koledy 3 kopy“ a t. d.

Podle listin, jež uveřejnil v záslužné publikaci „Paměti o školách českých“ (1886) Fr. Dvorský, bylo by možná dlouze a široce se rozepsati o žákovských koledách. Chudí žáci po starobylém zvyku zpívali po domech o štědrém dnu, a za takové zpívání, „kališkatum“, dostávali odměnu, „kališkací“ (l. c. str. 2); jinak nazývána obchůzka vánoční, zpěv při tom, i dar za zpěv — koledou. Když roku 1598. v Praze zuřila morová rána, obával se primas Václav starší Krocín z Drahobejle, že by žáci chodíce koledou, mohli šířiti morní nákazu. Promluvil o tom s rektorem university M. Bacháčkem; avšak starostlivý rektor odepisuje panu primasovi: „Na onehdejší promluvení, které ste strany koled žákovských učinili, dobrou paměť mám i také na to jsem myslil, co tu dobrého obmýšleti ráčíte; a tolikéž se tu za to žákovstvo chudé v městech pražských přimlouvám, že je ráčíte sobě poručené míti, poněvadž v chrámích Páně dle možnosti jitřní zpívají a jiné své povinnosti vykonávají, kterých zde víceji jest nežli v jiných městech království českého; i také v tuto ránu morovou s námi zůstávají a mnozí z nich svůj život zde dokonávají!“ Kdyby prý neměli koledy, třeba že by opustili, nuceni jsouce chudobou, města pražská a jinam se hnuli, ovšem s neprospěchem obyvatelů pražských. (str. 2. 3.)

Následujícího roku (1599.) trvá „jedovaté povětří“ v Praze dále. Hejtman staroměstský Jan Václav z Lobkovic žádá listem městskou radu, „aby koledy vyzdviženy a zastaveny byly“ jako předešlého roku, ježto prý „kdyby (žákovstvo) mělo do domů měšťanských na koledy vcházeti, nemalá nebezpečenství z toho by nastati a trefiti mohla ... Z té příčiny vám jménem JMCské poroučím, abyste ihned ve všech třech městech pražských takové koledy, jak oficialské, tak i žákovské zapověděli, ani jiným, kdož žáci nejsou, ničehož toho požívati nedopouštěli. Náhradou aby faráři na svých osadách činili na ně sbírky. (Více str. 36, 37.)

Žáci, chtíce hodně koledy nabrati, přecházeli z osady, kde bylo jim sbírati koledu, do osad cizích. Proti tomu se usnesla města pražská r. 1600., „aby každé žákovstvo při své domácí osadě a faře zůstávalo ... a lidi při cizích farách koledami neobtěžovalo, na dobrodiní domácí fary své přestávajíce.“ Osadníkům že to bude oznámeno, „aby před nimi domů nezavírali, ale jim tím hojnější dobrodiní v dávání takové koledy obyčejné (poněvadž od jiných far žákovstvo mezi ně vcházeti nebude) prokazovali, a to, čeho by jiným udělovati měli, svým domácím učinili.“ K tomu připojena vyhrůžka: „Pakli by kto proti nim neměšťanské zatvrdilosti prokázal, že také v potřebách svých dobrodiní kostelních též od kněžstva a žákovstva užívati nebude.“ (Viz str. 62). Přes to přese všechno chtěl primas koledy žákovské nadobro vyhladiti. Místo rektora odpovídá mu M. Marek Bydžovský z Florentina a důtklivě vybízí, aby žákovstvu nezapovídali dobrodiní koledního. „Nebo co jsou dobré paměti předkové

naši dobrým oumyslem a zdravým uvážením nařídili, toho že se nyní ruší, jest divné a na zkrácení veliké jak mládeže školní, tak i mendíčkův nejmenších . . . A poněvadž se dobrodiní umenšují, budou se umenšovati školy; když mládeže nebude, nebudou studiosi, nebudou také rectores scholarum, ba ani správcové církevní a tak i chrámy Páně i chvály Boží hynouti budou.“ (Str. 64.) Proti omezení koledy žákovské téhož roku stěžují si správcové škol pražských: „A v pravdě takový pobožný obyčej od předků našich vždycky velice vážen a držán byl, tak jsou sobě v ničem jiném víceji nezakládali libosti jako v tom, aby v klidu doma zůstávajíce, k sobě žákovstvo očekávajíce o Narození syna Božího zpěvy s veselou myslí prozpěvovati slyšeli; kteréžto žákovstvo dle možnosti své dobrodiním svým ředrovali.“ Tak kromě „velikomocného a heroického“ císaře Ferdinanda, pod jehož pokoj všecko žákovstvo se scházelo zpívat koledy, „k sobě dobromyslně a přívětivě“ pouštíval je jeden kníže bavorský v Menším městě pražském. Žádají proto snažně, aby starodávný obyčej ve své podstatě a řádu nadále trval (str. 65—67.)

V letech dalších stále brojí světská vrchnost proti koledám. Na konci r. 1606. oznamuje purkmistr Nového Města, „že tuhé a přísné poručení JMCské prošlo, aby žákovstvo, jakž předešle bývalo, na koledy v svátky vánoční nechodilo, a větší příčiny k budoucímu zlému a nakažení povětří nedávalo, nýbrž v školách se zdržovalo, svému dobrému učilo.“ Za to že se pan purkmistr a páni již postarají o jeho „vyživení a opatření.“ (str. 320).

Brojili, zakazovali — ale žáci přece chodili po koledě; bylo jim jen nakázáno, aby „žákovstvo chodíc na koledy, z svých osad se nevytrhovalo a do jiných osad se nevskakovalo“ (R. 1608, str. 461).

(Dokončení.)

Prusové první léta v Kladsku.

Vypravuje

Václav Řezníček.

V Polici, městě opata broumovského v hornatém severovýchodním cípu země české ležícím, bylo dne 25. října léta 1740. přes míru živo a slavnostně. Sousedé poličtí zasvěcovali zrovna otevření nové městské radnice, k čemuž sešlo se hostí z daleka i široka: z Broumova, Kladska i z Náchoda, aby se s Polickými o jejich řídkou radost rozdělili. Když převor zdejšího benediktinského kláštera P. Filip Ehrenschild slavnostní bohoslužby v kostele vykonal a skončil, tu ihned zahlaholily na náměstí hlučné intrády a veselá muzika, zahoukly rány z moždířů, a průvod vážných sousedů bral se ve významném sestavení od staré radnice k nové. —

Avšak mezi lidem, který dnes této neobyčejné a za kolik lidských věků teprve jednou odehrávající se okázalosti v nevídaném množství přihlížel a na odpolední radovánky se těšil, nastal najednou nepokoj a rozruch. Právě vrátil se z Prahy zdejší farář benediktin P. Leopold Hajniš a přinesl sem odtamtud neveselou novinu, že totiž dne 20. října ve Vídni skonal císař Karel VI. A tato zvěst mezi shromážděnými zástupy kolovala!

Každým přímo otřásla, neboť byla všeobecnou domněnka a obava, že sousední mocnosti sotva dceru zemřelého právě panovníka Marii Teresii bez krveprolití a vojen na otecký trůn dosednouti nechají, ač se Karel VI. všemožně o to přičinil, aby jí dle dědičného práva nástupnictví v říši rakouské pojistil a proto se mnohými obtížemi a oběťmi provedl známou smlouvu, tak zvanou pragmatickou sankci, ač mu starý vítězný jenerál princ Eugen Savoyský radíval, aby místo diplomatických listin zanechal dceři své četnou a dobře vycvičenou armádu a plnou pokladnici peněz. —

Než Karel VI. královským slovům svých sousedů věřil a proto když zemřel, lekal se každý, co nyní nastane. Novina o jeho skonání Polickým upřímnou radovánku z nové radnice zkazila úplně! Každý z nich věděl, že v sousedním Prusku ujal se vlády mladý, bystrý a ctižádostivý muž, Bedřich II., který zdědil po otci mohutné vojsko a který dychtí skrovničké své království ovšem že na účet cizí rozšířit. A to věděl také každý, že v celém Slezsku, kam bylo z Pruska nejblíže, stojí Rakušané v síle toliko 3000 mužů, kteří ovšem že nejsou nikterak v stavu nepřátelský příval zadržeti.

Přespolní hosté se z Police smutně rozjeli a rozešli, a tady nastal ještě větší postrach před budoucími dny, když za touto neblahou novinou do konce měsíce října došlo do kláštera psaní od břevnobroumovského opata P. Bennona Löbla s nařízením, aby páter provisor všecky peníze, kde by jaké byly pro kláštery k požadování, co nejrychleji do pokladny stáhl, aby žádná mimo nevyhnutelná vydání nečiněna, a aby všecky nákladné práce na stavbách ihned zastaveny: poněvadž lze se nadíti berní a platů mimořádných na vojny!

Někteří v kraji, obzvláště pak královéhradečtí císařští úředníci, těšili tímto nařízením znepokojené a poplašené Polické, Broumovské a Kladské, že se na této straně není vojny co obávati, a že přípravy válečné konají se proti Bavorům a Francouzům, a proto také v Čechách ubíralo se vojsko stále jenom ke hranicím západním.

Za takových obav, těšení, povídání a rozumování utekl ponurý měsíc listopad, a každý těšil se již na nový rok, an letošek těmto severovýchodním českým končinám všelijakých trpkých trampot a nemilých nesnází přinesl. Bylatě toho roku zima v celém století nejkrutější, tak že až i dobytek ve chlevech přemrzal, a rybníky ještě o sv. Jiří byly ledem pokryty. Zimě pak následovala neúroda, a za tou dostavil se na mnohých místech nedostatek, a leckde na dveře pohorské chaty zaťukal zlý hlad. Proto každý právem toužil, aby tento nežádoucí rok vystřídán byl letem novým, lepším.

Než smrt císaře Karla VI. způsobila, že stal se počátkem věcí ještě daleko horších a událostí smutnějších nežli jsou chladno a mráz.

Mladý král pruský, jak se o úmrtí císařově dověděl, ihned shromáždil svá vojska na slezské hranice a dne 13. prosince vtrhl do Slezska, klamaje lid veřejnými listy, kterými mu lhal, že přichází sem s dorozuměním Marie Terezie. Lid mu původně věřil a proto mohl lehce opanovati nejprvé knížectví Hlohovské a Lehnické, a to tím spíše, že hrstka rakouského vojska, jež ve Slezsku ve třech plucích (Harrachově, Brownově a Battově) byla, jeho armádě ani čeliti se neodvážila.

Kladsko, Broumov a Police pobouřeny byly pak nejvíce útěkem tří benediktinů z proboštství Walstadského u Lehnice, kteří před Prusy zrovna na ten den před štědrým večerem tudy prchali a bližší zprávy o nich přinášeli. Podle jejich sdělení a podle všeho jiného se zdálo, že válka v nejbližší době krajiny tyto svou žhoucí a krvavou metlou zasáhne.

Rok 1740. nekončil proto o nic veseleji nežli jak začal, a proto vánoce slaveny zde všude důvodnou stísněností a v obavách, co příští jítro s sebou přinese.

Ani ve klášteře polickém mezi většinou již staršími mnichy, muži učenými, vážnými a rozšafnými, nepanoval obvyklý zde klid, ale všem spíše mysl kormoutil neutajitelný strach. A ten dostoupil svého vrcholu, když na sv. Štěpána seděli se přítomným zde právě opatem Bennonem v refektáři u oběda, a když došel sem list od samé královny Marie Teresie, která opata žádala o výpomoc několika tisíců zlatých a nějakou částku sypaného, čehož bylo potřebí na obranu pevnosti Kladska.

Kladsko bylo v tomto cípu země české od nepaměti jakoby obranným hradem ostatním českým krajinám, a proto opat neváhal a na uhájení jeho ihned 6000 zl. a 400 korců mouky věnoval.

Věděltě každý, pakli Prusové Kladska nedobudou, že tak snadno dále hloub do české země nevniknou. Toho byli také císařští dbalými, aby pevnost tak snadno ke vzetí nebyla, a král Bedřich to též asi věděl, neboť se o ni pokoušeti nepospíchal a zatím nejprvé hleděl opanovati celé Dolní Slezsko. Možná, že také původně pouze tuto zemi chtěl si přivlastniti a Čech v užším slova smyslu nehodlal se zatím dotýkati!

Že bezprávně jedná a císaři Karlu VI. dané slovo ruší, toho nedbal!

Král tento jest jednou z nejzajímavějších záhad lidské povahy a spolu také obzvláště vzácným příkladem zásadních protiv a odporů. Smýšlením svým byl — jak totiž německé historie píšou — rozumujícím filosofem, milovníkem míruplné hudby, tak že rád na poetickou flétnu pískával a vůbec člověkem naskrze svobodomyslným a spravedlivým, a proto nanejvýš podivně odrážejí se tyto domácí jeho ctnosti od skutkův veřejných jim naprosto odporujících, když s pykslou šňupavého tabáku v šose anebo v hrsti honil tisíce lidí — hově svým bezprávně panovačným a lakotným choutkám, a nechal je na různých bojištích buď umírati nebo zabíjeti. Přísný otec jeho chtěl ho dáti jako následníka trůnu pro jeho každé bezpráví a despocii nenávidící zásady odpraviti a on sám jako panovník ihned hleděl svou državu bezprávně a pomocí potoků lidské krve rozšířiti. A věru že divně se to vyjímá, když bývalý odpůrce všeho násilí každého odporujícího nebo vlastní rozum majícího jednotlivce vězní nebo konopnou kličkou či olovem jako svého nepřítele na onen svět posýlá, když muž svobodomyslný prostému lidu z víry a náboženství plynoucí klid a blaho myslí i srdcí bezohledně odjímá a když na celé země nekonečné války a spojené s nimi bědy uvaluje, svaté úmluvy ruše a s posupným smíchem zápisy jejich škubaje a jenom před násilnou přemocí úctu chovaje. Ovšem, v tom je také filosofie! A za to nazvala ho německá historie „Velikým“ a „Jediným.“ Proti té velikosti bylo by dosti námitek, tu jedinost mu však přejeme s radostí. Podotýkáme, že na něho nehledíme ze stano-

sové se vším důrazem do dobývání Kladska pustili, což se jim dne 9. ledna podařilo, kdy totiž rakouský jenerál Fondanell kapituloval a Prusům pevnost odevzdal.

Velitelem jejím i celého hrabství jmenován byl králem Bedřichem osobní jeho přítel, tehdy ještě plukovník Jindřich August de la Motte Fouqué, který pak dne 13. května 1743 postoupil na jenerálmajora.

(Pokračování.)

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

(Pokračování.)

V městech venkovských pomoženo bylo rozkvětu řemeslnického stavu velice zvláštními privilejemi, „aby na míli cesty v obvodu města“ buď žádné, buď určité řemeslo se neprovozovalo. Privileje tyto jsou ve středověku velmi časté. Zvláště král Jan, jenž jak známo velmi často peněz, a hodně peněz potřeboval, býval na privileje štědrý. Ovšem nebylo tak úplně z pouhé přízně a milosti k městům jednotlivým, spíše bylo to za půjčku, plat, veliký dar neb něco podobného. Podobných privilejí dosáhla r. 1356. Sušice, r. 1336. Vodňany; na míli v okolí nesmělo se pivo vařiti a řemesla provozovati; tutéž privilej, co se týče vaření piva, udělil Sigmund r. 1437. Vysokému Mýtu; král Jan udělil tutéž privilej městu Písku, ani řemeslo jakékoliv na míli vzdálí provozováno býti nesmělo. R. 1385. nařídil Václav IV., aby na míli ve vůkolí Kolína nebylo žádných hospod, řezníkův a kovářův.

Když řemesla a města poněkud rozkvetla, puštěny městům buď poprvé trhy, nebo rozmnoženy přidáním nových.

Tak Vladislav II. udělil výroční trhy Jičínu a Ferdinand III. trhy týdenní; Vladislav Jagailovec r. 1378. povolil Králové Hradci jeden trh osmidenní a právo, poplatek z každého do města přivedeného koně vybírati; Královu Městci darovali práva na trhy Ferdinand I., Maxmilian II. a Rudolf II.; Kolín dostal čtrnáctidenní trh od krále Jana r. 1337. a týdenní od Václava IV. r. 1385.; pardubické koňské trhy mají začátek r. 1589., povoleny byvše Rudolfem II.; r. 1436. na žádost pana Aleše z Žeberka povolil Sigmund městu Plané odbývati trh okolo Povýšení sv. Kříže; Kladnu povoleny r. 1561. dva trhy ročně atd. — bylať to věc panovníků samých, udíleti práva, trhy odbývati, ustanovený jich počet rozmnožovati a dobu jich stanoviti. K tomu pak i přistoupilo to, že města jednotlivá osvobozována byla na čas od daní, dostávala různé výsady obchodní, mýta, právo páliti lihoviny a jiné. Tak byly Budějovice r. 1404. na osm let všech daní osvobozeny; r. 1352. po ohni byl Loket ode všech daní osvobozen; Kašperské Hory byly od krále Jana osvobozeny ode všeho cla a mýta; r. 1321. osvobodil Králové Hradec na sedm let od veškeré daně. Vysoké Mýto osvobozeno ode všech daní na 2 roky od Přemysla Otakara II. a postoupeny mu královské příjmy z rychtářství, aby se mohlo opevniti. Město Sadská r. 1562. obdrželo od Ferdinanda I. mýto, jež mu odňal teprve Josef II. za náhradu 100 zl., Sušice měla mýto již r. 1372., Vodňany r. 1336. R. 1412. obdržel Nymburk od Václava IV. výsadu

na solnici a na clo z koní a dobytka, ve mnohých městech sproštěni jsou řemeslníci i nejmenší roboty — a tak stalo se, že znenáhla města česká dospívala k velikému blahobytu, a že v nich panovala zámožnost, o jakéž dnes nemáme ani pojmu. Vždyť známo jest, že v měšťanských i řemeslnických domech panovala veliká nádhera, že bývaly tam „čalouny, obrazy tkané, zlatité pivní korbely kolik hřiven těžké, cínové nádobí kolika centů těžké," a že nosívali „šuby podšité atlasem lvovým, suknem brunátním" atd. Vždyť sněm r. 1601. uložil daň ze zlata a stříbrohlavů, zápon, prstencův, medalií, knoflíků drahým kamením a perlami krášlených, řetězů, klenotů, zač by toho kdo buď ve svém obchodě měl nebo v domě svém toho užíval!

Po vydání známé Vladislavské privileje bylo řemeslnictvo rozděleno ve dvě skupiny, značně od sebe se lišící, a téměř spolu konkurující. Jedni řemeslníci zajisté, a to oni starší, nemohouce se vymaniti rázem z poddanství šlechty a jednak i klášterů, pracovali i na cizí zakázky, pokud jim toho čas a poměry dovolovaly, a tím popouzeli proti sobě řemeslnictvo mladší generace, v městech vyrostlé a usedlé, jež následkem privileje jmenované počínalo se samostatněji vyvíjeti. Tyto dva směry, abychom tak řekli, onen novověký a starodávný, tento podhradský, onen městský, rozdvojil řemeslnictvo na dva tábory, na sebe tytýž i dosti příkře nevražící.

Řemeslníci městští, odděleni od oněch podhradských, jali družiti se v určité pořádky, aby tím jistěji a důrazněji mohli se brániti proti konkurrenci svých soudruhů, dosud šlechtě a klášterům poddaných. Pořádky tyto též měly účel vzájemnou podporu řemeslnictva, udržení a povznesení řemesla. Aby do řemesla nikdo se nedostal, kdo se řádně nevyučil, toť byla důležitá věc ceny nemalé; dále okolnost, aby nikdo nestal se mistrem, kdo jako řádný tovaryš v pořádku nepracoval, a zkušeností nenabyl. Těchto zkušeností mohl nabyti toliko cestováním, a dříve hodnosti mistrovské dosíci nemohl, pokud necestoval a v různých místech nepracoval. Z počátku bylo každému odebrati se do ciziny, a teprve v dobách mnohem pozdějších dostačilo i, když toliko po vlasti cestoval, ač to bylo již za veliký ústupek a téměř za poklesnutí řemeslnického stavu považováno. Nezřídka dívali se oni řemeslníci, kteří sotva několik hodin za hranice si byli vyšli, s patra na své soudruhy, byť i sebe dovednější, byli-li tito toliko ve své vlasti na zkušenou. Tovaryš z ciziny neb ze zkušené se navrátivší, chtěl-li býti mistrem, musil dovednost a způsobilost svou k mistrovství zvláště ještě dokázati, o čemž později promluvíme.

Pořádky tyto nazvány jsou vůbec cechy, což z německého slova zeichen pochází. Původ těchto cechů hledati sluší u starých Římanů; již tam byla jednotlivá řemesla v pořádky združena; od nich naučili se tomu Němci, a zařízení cechovní rozšířilo se tak po celé střední Evropě. Mezi nejstarší cechy české patří soukenický pořádek v Rychnově; r. 1378. sepsána jsou pravidla jeho, jež náleží mezi nejstarší původní listiny české; soukeníci jiných měst řídili se pravidly těmito. R. 1466. zřízen na Horách Kutných první havířský cech, „aby se havéři náležité rudy rozeznávati a doly prosedávati naučili"; byl tedy cech tento zároveň i jakousi odbornou školou živnosti havířské. V té příčině nelze upříti cechům vůbec značnou důležitost kulturní pro vývoj řemesla.

Tito cechové řemeslničtí byli obrancové vlasti a svého rodného města. V dobách, kdy nebylo stálého vojska jako nyní, a v častých válkách, jež vlast naši navštívily, vyznamenaly se pořádky řemeslnické nejednou svou statečností; když se nepřítel blížil, zavřely se brány, příkopy napustily se vodou, a na hradby odebrali se ozbrojení cechové dle určitého řádu, a často nepříteli odolali. Zvláště vždy vynikali zbrojíři, mečíři, kováři, a jiní, kteří ohněm a kovem pracují. Máme z těchto dob ještě upomínku; naši ostrostřelci či ozbrojení měšťanští sborové nejsou nic jiného, než památkou na ty časy, kdy stateční měšťané v čase válek svému městu a vlasti své platné služby prokázali.

Zvláště stateční bývali řezníci. Zapudili korutanské žoldnéře od brány sv. Františka a rozbili bránu, aby pustili Jana Lucemburského do Prahy. Od toho pochází jich znak a výsada, že v průvodech cechů vždy první kráčívali. R. 1420. v bouřích husitských obsadili a zachovali kostel sv. Jakuba; r. 1611. uchránili jej proti pasovským.

V klášteře jsou na památku událostí těch mramorové desky z r. 1598. a 1615. Na věděk za tuto ochranu častovali řeholníci řezníky vždy v den sv. Jakuba a sv. Anny v staré síni Eliščině. Na prvním místě seděl starší cechu, před ním na stole ležely klíče kláštera a kvadrátek. Zlatníci dostali od Karla IV. ostatky sv. Eligia, svého patrona. Když Pražané hnali útokem na kostely, svěřeny poklady kostela sv. Jiljí starším pořádku zlatnického. Sladovníci staroměstští r. 1421. zachránili svatovítský kostel před pleněním Husitů. Staroměstský pořádek sladovnický daroval témuž chrámu bronzovou sochu sv. Václava se sloupky a baldachynem, jenž nese svícen. Dílo toto pochází z r. 1432. Mezi nimi a nožíři panovala v první čtvrti XVI. stol. veliká náboženská napjatost, jež vedla k četným výstřednostem z obojí strany páchaným.

Jak za Jana Lucemburského tak za Rudolfa II. meškal v Praze veliký počet cizozemských řemeslníků. Onen usadil zde mnoho vlašských a německých soukenníků; ale již v 1. polovině XIV. stol. byly valchy v Praze, Králové Hradci, Plzni a Kutné Hoře. Karel IV. nařídil, aby se všeliké druhy suken, délka, šířka kusů a způsob jejich v obecnou známost uvedly a pilně zachovávaly. R. 1361. nařídil, aby každý kus měřil 34 lokte, což platilo výslovně soukenníkům králové-hradeckým; snad že měli krátkou míru. Již před tím, r. 1352. poručeno, aby se vlna všude dle pražské váhy odvažovala. —

Týž panovník zvláštními výsadami nadal cech mlynářský. Praví se o něm, že žádostiv jsa zvěděti, kterak z obilného zrna mouka a z této chléb se činí, a chtěje celý postup u výroby Božího daru poznati, navštívil staroměstské mlýny, kdež meškal nepoznán, a s mlýnskou chasou chléb pojídal. Tu i viděl, kterak chasníci mlynářští bez práce do mlýna přišli a zde pomáhali. Byv konečně i on, císař, na jméno tázán, dal se poznati, dodávaje: „abyste věděli, že s vámi král chleboval, na památku toho přikazuji v milosti, aby od dneška každý mlynářský chasník, kdykoli před pátou hodinou z večera do mlýna přicestuje, směl žádati za odpočinek a dostal večeři, nocleh a snídaní; dále dovoluji, aby mlynářští směli míti v pečeti své obraz sv. Václava, směli nositi zbraň veřejně, užívali svého praporu a osvobozuji je na věčné budoucí časy ode všech jakéhokoliv jmena majících platů proto, že jsou služebníci Božího daru.“ (Pokračování.)

LITERATURA.

„Lid a národ.“

Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. Ve Velkém Meziříčí, díl I. 1883., II. 1885.

Posuzuje **Tóma Šmýd.**

(Dokončení.)

Nejmilejší zábavou lidu našeho bývají hádanky, pohádky, zpěv a tanec (I. 54., II. 76—85., II. 182—191.).

„K hudbě a tanci... zásobil se po každé chasník český novými písněmi.“ (II. 199.)

Všecky tance nesly se rythmem písní národních; tehdy u musiky se více zpívalo nežli tančilo (II. 291.).

Jako jiní národové při zábavách zachovávají své národní zvláštnosti a zvyky, rovněž ni nám by neškodilo, kdybychom tento starodávný zvyk uvedli do svých „národních zábav“. Staročeský tanec provázený zpěvem pěkně by se vyjímal hlavně při takových zábavách, jichžto se súčastňují zpěvácké sbory mužské a ženské. Zde skladatelům českým otevírá se nedoteknuté širé pole, na němž mohou proslaviti jména svého.

Prof. Bartoš nezapomněl ani na zábavu naší české drobotiny a proto neúnavně sbírá též „hry a zábavy dětské“ a bedlivě jich prozatím pod jménem; „*Naše děti*“ ukládá v časopise Komenském, aby národní vychovatelé jich sobě všimnouti mohli. Kdo všecky náležitě kdysi prostuduje, nastrádá si staviva, jehož mu třeba jen trochu urovnati a uhladiti, aby z toho vyšla česká sbírka dětských her a zábav i pro uhlazené salony české.

O dnech radostných, zvláště ku svátku či jmeninám, a hlavně o vánocích na Slovensku i na Moravě jako jiní Slované lid náš doposud ještě „*ščastikuje*“ (Cf. I. 207; Cf. Kottův slov. „Badnjak“). Ščastikovať (Cf.: ščastí) a v dětské mluvě: „častitovať“ (častitujem, častitujem, do kapselky odpratujem“) etymologicky značí: „štěstí přáti“, místo něhož nechutně zavládlo nečeské „vinšovati“, jež nahrazujeme nyní slovem „přáti“.

Při pohřbech na Slovensku bývá obyčejem „nariekať“ (Cf. Dobšinského obyčaje.). Toto slovenské „nariekanie“ na Moravě zachovalo se na Strážnicku, od Radějova k Velké. Professor Bartoš byv na to upozorněn zaznamenal nám naříkání z Podluží (II. 52—55.), kde ale jenom náhodou byl na pohřebě. Proto tento zvyk z té příčiny zde poznamenávám, aby zvěděli páni učitelé z jižní Moravy a kdekoli ještě jinde při pohřebech se naříká, že velmi se nám zavděčí, posbírají-li z každé vesnice podobné naříkání.

Ač lid slovenský, kopaničářský a valašský tak výbornými vlohami jest nadán, nemoha však z chudé půdy hornaté pro sebe na dostač vytěžiti, nuzně živoří a prabídnou stravou se živí (Cf. svadby) a největší lahůdku hledá v otupné otravě kořalečné“ (Cf. I. 233—237., II. 85.) sobě i celému národu na škodu nenahraditelnou. Železnic Valaši a Kopaničáři postrádali až do této chvíle, proto ve své domovině neměli žádné přemavy ani průmyslu a obchodu a ve svých hradbách horských žili doma primitivným názorem o světě (Cf. I. 110.; I. 199.; II. 106.; II. 141.) až na naše časy.

Škol vyšších a ústavů vzdělávacích kroměva německého gymnasia při kolleji řádu piaristského ve Strážnici r. 1633. založené, nikde na celém Slovácku a Valašsku nebylo až do nedávna.

Proto v krajinách těchto v každém oboru třeba velký úkol národní ještě obkonati, aby se pozvedla zaostalá vzdělanosť a národní dobrobyt tohoto lidu tak nevšímavě zanedbávaného. „Chyby l'udu nášho nenávidme, ale nezavrhujme sám l'ud“ (Záturecký).

O naší poesii kramářské.

Pan spisovatel pronesl se kdysi, že k poesii kramářské vícekrát už se nevrátí, odvolávaje sé na svou práci o této stati podniknutou. Protož tu ještě povšimneme si krátce, čeho prof. Bartoš v naší poesii kramářské se dozkoumal. Své výzkumy uveřejnil v díle II. na str. 197—293.

Hlavní vinu, proč u nás poesie kramářská takou měrou se rozmohla mezi lidem, prof. Bartoš dává především hlavně umělým básníkům českým, kteří odloučivše se od lidu a jeho národní povahy slovanské, neskládali své poesie pro lid, oblíbivše si nechutné vzory cizí (Cf. II. 198, II. 291.). Lid takto od svých učenců zde opuštěný za to sám si pomáhal a nepřestajně sám si opěvoval národní

své hry, zvyky a obřady, až konečně v jeho duchovém zdroji starodávná svěžest národní mu vyschla a místo dřívější poesie národní do lidu vplížila se tato poesie kramářská. Poesie ta dělí se na dvé: a) na písně duchovní a b) na písně světské.

Obé dotýká se těsně učitelského povolání národních vzdělavatelů, kněz ů a učitelů. Jako lid kde odkládal svůj pěkný kroj národní staročeský a odíval se do nesvěčného kroje sosáckého, tou měrou i v kostele hynuly velebné chorály staročeské.

Rovněž tak doposud ještě pozorujeme, že čím více mládenci a české panny se „panští", v kostele při společné písni ústa jejich se pouzamykají, a z domu i ze společenských zábav staročeský zpěv se vytrácí.

„Avšak záliba v poesii, chuť a náklonnost ku zpěvu z lidu dosud ještě nevymizela, ale není, kdo by jeho duchovní hlad konejšil stravou chutnou a záživnou. Básníci, naše intelligence, odcizivši se duchu národnímu, brala se ode dávna svou cestou, nestarajíce se o lid a jeho duchovní potřeby" (Cf. II. 291.). „Obrození a zvelebení zpěvu národního jak církevního tak i světského jest nemalé důležitosti; jdeť tu nejen o zušlechtění aesthetického vkusu, nýbrž i o zachování a povznesení mravnosti lidu našeho, nynější poesií kramářskou nemálo ohrožené" (II. 292—293.).

Přemýšlej tudíž každý národa našeho lidumil, kterak by lze bylo na zástol náš domácí opět zase usaditi na místo kramářské národní poesii českou v původní její kráse a šlechetnosti. Úkol tento nejlépe snad obkonati mohou zpěvácké spolky a jednoty Cyrillské, které by v každé farnosti zřizovaly se na ten účel, aby rovnou měrou jejich údové pěstovali zpěv kostelní se zpěvem národním. Spolky větší nechť podporují v tom jednot menších, aby vespolnou jejich snahou zpěvnému lidu našemu dostalo se více staroslovanského zpěvu.

Připomínajíce na konec, že příjemně vytříbený sloh prof. Bartošův ve všech spisech jeho je pravým vzorem správné písebnosti české, zakončujem tyto úvahy mladému dorostu české intelligence přivolávajíce pobízku Horácovu: „Nocturna versate manu, versate diurna"; vezmi, čti a studuj a z bohatého skladu lidového pak do společné pokladnice něčím sám přispěj.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše Václav Špaček.

Ročník III. (Red. J. Havelka a K. Koblížek). Ze článků vychovatelských v tomto ročníku povšimněme si nejprve čl. „O úkolu školy národní" od škol. insp. V. Kuběny. Pisatel zmíniv se o tom, jak mravnost víc a více klesá, žádá na škole, aby hleděla šíření tohoto zla zameziti. „Aby cíle toho se dosáhlo", praví, třeba zvláště šetřiti základů pravé mravnosti. A co jsou základy ty, na nichž spočívá mravnost lidu? „Náboženství, víra", slyším odpovídati. Odpověď tato správna jest, míníme-li náboženství nejen v pravém, nýbrž i v plném smyslu slova." Dále uvádí, jak náboženství v poslední době mizí, nejsouc chráněno od útoků nevěrců. Je-li víra otřesena, je tím též otřesen základ mravnosti. Lidé takoví jen potud budou se varovati zla, dokud jsou nuceni světským zákonem. Avšak zákon světský nemůže určiti trest za každou nemravnost a nemůže nařídit každou ctnost. „Jest (tedy) povinností naší", čteme dále, ohlížeti se po pomůckách, jimiž mravnost pravá i tam jeví své účinky, kam zákon trestní ani nemůže zasahovati; jest povinností naší ohlížeti se po zákonech mravních, proti nimž i rez nevěry byla by málomocna. A základů těch dosíci lze mravním, vzorným vychováním od malička, tak aby mravnost takořka zvykem a potřebou stala se lidu, aby kdokoliv ěk od malička na nemravnost nic jinak nežli s opovržením a s oškliv ostí navykl pohlížeti." — Slova tato jsou nejasná; myslil-li pisatel vychování od malička na základě náboženství, tak že by i útoky nevěry zůstaly bez účinku, — přisvědčí mu moudrý vychovatel; má-li se však slovům těm tak rozuměti, jakoby snad náboženství nemohlo býti základem vychování z té příčiny, že má mnoho odpůrců, kteří šíří nevěru, a jakoby snad mělo býti nahrazeno nějakým zvykáním — tu bylo by nazvati mínění takové nešťastným a hrubým omylem. Neboť nevěře nemůže nic jiného s prospěchem vzdorovati než pevné přesvědčení náboženské, a zůstane tudíž vítězem v boji takovém i mravnost na přesvědčení takovém založená. Bývá sice i zvyk „druhou přirozeností", ale bývá to, bohužel, jen zvyk zlý, jejž jinak nazýváme návykem. Zvyk dobrý podléhá snadno vlivu zlého příkladu, nemá-li pevné opory náboženské.

Mnohem jasněji a také způsobem jak náleží přesvědčujícím psán jest čl. „O potřebě a užitku náboženského vyučování", z něhož tu několik vět klademe:

„Jestli chcete vychovati dobrého rolníka, budete mu předkládati vzorná hospodářství polní; jestliže chcete vychovati umělého malíře, budete mu předkládati mistrovská díla malby; jestliže chcete vychovati hrdinného bohatýra předložíte mu (jako Aristoteles velikému Alexandru) Homérova Achilla; chcete-li vychovati dobrého krále, předložíte mu (jako Fénelon daufinu francouzskému) život Telemachův. A co budete předkládati mladíku, z něhož učiniti chcete především hodného člověka? Zajisté vzory hodných, spravedlivých, dobrých lidí. A což jestli i na tom nejlepším najdete něco nedostatečného, nějakou vadu, nějaký poklesek, něco nedostatečného, čehož nechcete, aby vychovanec váš následoval? Pak ukazovati mu budete velebný onen vzor, k němuž je stvořen, velebný obraz Boží Budete ukazovati mu Boha, jakožto největší ideál všeho dobra, pravdy a krásy. — Náboženským vyučováním se stává, že k poznání velebného obrazu Božího nepřicházejí toliko oni šťastní, kteří nadáni jsou bystrým, hloubavým duchem — ale také ti chudí duchem, kteří vlastní svou schopností poznání obrazu Božího nikdy by nedošli; netoliko několik učenců, jichž výhradním povoláním jest zabývati se bádáním a vědou — ale i ti chuďasové, kteří připoutáni jsouce k ustavičné práci tělesné, všechen čas svůj vynakládati musí k tomu, aby mozolným soustem chleba zachovali bídný život; nejen teprv kmetové, když mnohá prožitá jeseň témě úplně jim zbarvila — nýbrž i mladík, jehož rozum teprv rozvíjí se, jehož vůle posud jako na kolébce kolísá, jehož procitlé náruživosti a chtíče až příliš často přehlušují slabý hlas rozumu a svědomí; náboženské vyučování jest mladíku vůdcem, podporou a strážcem v těch dobách, kdy nejvíc jich potřebuje, však nejméně jich dbává.“ — Dále dokazováno, že pevné náboženské přesvědčení jest velice důležito pro národ český, a připomenuto, že v nynější době šíří se náboženská lhostejnost, nevěra a materialismus, náuka, která zbožňuje jen hmotu, upírajíc všecky duševní zájmy člověka, která pro mravní ctnost má jen útrpný úsměv „A kterak hrozícího nebezpečenství se uvarovati? Vhodný k tomu prostředek nacházím v bibli. Mužové města Jericha přišli k proroku Eliseu naříkajíce: Hle, byt ve městě jest výborný, ale voda je zlá. — A Eliseus jim řekl: Přineste nádobu novou a dejte soli do ní. Kterouž když přinesli, vyšed k studnicím vod vysypal do nich sůl — a voda byla uzdravena. Sypte tedy sůl do studnic novověké vzdělanosti. A sůl ta jest náboženství.“

Článek „O původě naší zeměkoule“ od G. Laška promlouvá o velebnosti a moci Boží. „Ve přírodě uč se Boha znáti a Jemu chválu vzdávej! V nesmírnosti vesmíru poznáš nesmírného Tvůrce, poznáš Pána, poznáš Boha, stvořitele svého.“ — Jiné čl. vychovatelské jsou: Škola života, Kterak učitel má se zdokonalovati, O paedagogických odměnách a trestech, Svéhlavost čili libovůle, O pozornosti, Co překáží zdárnému učení a vedení mládeže a j. Články náučné a vyučovatelské jsou hojné. Vedlé toho nalézáme tu dějepisné a mravoučné básně, zajímavé drobnosti dějepisné, obšírné úvahy o nových knihách; ve čl. „Kapitola o českém humoru“ kárán jest ostře frivolní humor. Čl. „Hovory Olympské“ pojednává v rozmluvách o purismu a o galanterii. Články ty jsou zajímavé, avšak zabírají příliš mnoho místa. (Pokračování.)

O mluvnici světomluvy volapük.

Napsal **J. M. Bakalář.**

Z četných pokusů vymysliti **různým** národům řeč **jednu**, dosud nejlepší jest Schleyerův, jenž od r. 1879. úžasně všude se šíří tak, že již četných po veškerém světě nalezl zastanců, ba zbožňovatelů. Hodláme tímto upozorniti čtenáře listů těchto, kterak mluvnice řeči této ve hlavních svých částech jest jednoducha, snadna.

Nejdůležitější jest v každé řeči zajisté časování a skloňování; tu hned podotýkáme, že ve volapüku jest **jedno** časování a **jedno** skloňování, a vůbec není výjimek. Toť přece zrovna div!

A) Počněme **s časováním.** Tu znáti nám třeba náměstky osobní, jež jsou koncovkami jednotlivých osob. Tyto jsou: **ob,** já; **ol,** ty; **om,** on; **of,** ona; **os,** ono. V počtu množném přidá se k nim —**s**; **koncovka to vůbec čísla množného.** Tedy na př. od slovesa dilön, děliti, máme kmen dil; na tento přidávají se zájmena osobní. Tedy: dilob, dělím; dilol, dělíš, atd. Naše zdvořilé „Vy“ vyjadřuje se (po sjezdu Mnichovském) slůvkem ol (nikoliv ons) dle latiny. Otázka je podobna české; na př. dilol-**li** nebo **li**-dilol, dělíš, dělíš-li?

Časy tvoří se tím, že samohlásky **a, e, i, o, u,** (v témž pořadí) tvoří předpony časové; tedy **ä** (přehláska) při imperfectum, **e** při perfectum, **i** plusquamperfectum, **o** futurum I., **u** futurum II. Na př.: ädilob, edilob, idiloms, odilos, udilof (srovnej naše **u**, na př. udělá). Rod trpný se tvoří v čase přítomném předponou **pa** (passivum), v ostatních časech předloží se jen **p.**

B) **Sklonění** jest také pouze jedno. Vynecháme-li z uvedené při slovese řady a, e, i, o, u posledních dvé samohlásek (o, u,), máme koncovky při sklonění jmen statných a přídavných, náměstek, atd. Tedy na př. **dil** (část, díl), **dila, dile, dili,** (o) dil, ko dil, dub dil (volapük má pádů čtvero). Jméno přídavné je **dilik,** dělitelný; **dilo,** nebo d i l i k o příslovka. (Ostatní v mluvnici naší u p. Šaška.)

Z této ukázky zajisté jest zřejmo, že volapük jest vynález geniální, který se zakládá na bohatých vědomostem filologických, jaké zdobí vynalezce jeho, kněze t o k a t o l i c k é h o. Jest také poměrně volapük snadný, takže je schopen býti písmem i řečí mezinárodní, hlavně **obchodní,** a proto jest již také velmi rozšířen. Má ovšem také své nepříznivce, a to po většině lidi, kteří volapüku neznají; ty měl ostatně téměř každý vynález. Končím přáním: Kéž i u nás brzy pozná se **význam** světomluvy této!

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Pokračování.)

Dejme tomu, že čest zachovalého občana byla porušena hanopisem, jak se děje ve venkovských listech, a tisíc čtenářů s chvatem hltalo pikantní zprávu tu, redaktor po případě spisovatel byl by pohnán před soud a do listu se dostane s velikým namáháním oprava. Je to dostatečná satisfakce, je čest muži dosud zachovalému vrácena stejnou měrou? Kolik lidí si všimne v novinách opravy? Kolik ji bude čísti; a kdyby ji důkladně probrali, nezůstane ještě na muži zostuzeném mnohá skvrna, poněvadž naše mysl se spíše kloní k hanopisům než vývratným opravám? A co pohoršení by přinesla zpráva, dotýkající se veřejné mravopočestnosti! Žádné sebe skvělejší vyvrácení a odůvodnění není s to, aby napravilo, co bylo jediným slovem pokaženo, na tož když by svoboda tisku dovolovala soustavně a napořád vynášeti na světlo hany a potupy, a teprve by byl redaktor po vydání čísla donucován k zodpovědnosti.

Venkovské listy zvláště tupí osoby v místě v y s o c e p o s t a v e n é a především d u c h o v e n s t v o. V dobré máme dosud paměti útoky ze S l o v á c k a moravského činěné v listu „M o r a v s k é S l o v a č i“ proti slavnosti Velehradské (1885.) a hlavnímu osnovateli její kaplanu Janu Vychodilovi, který podal proti „Slovači“ opravu v „Hlase“ č 95., toliko dvanáct velkých sloupců čítající mnohými dopisy dosvědčenou a podpisy (25) četnými poodepsanou.

Z rozsáhlé obrany té vyjímáme jenom několik vět: Janu Vychodilovi psal kdosi z Prahy: Spíše k hanbě by Vám to sloužilo, kdyby Vás tento čistý plátek chválil, kterého na Slovači byl čert dlužen. Nyní jsou ti ubozí Slováci dobře v tom: pálenka otravuje jejich těla a „Slovač“ jejich ducha.“

Venkovský list „Slovač“ nese ještě větší vinu. „V Mor. „Slovači“ zlehčuje se loňská slavnosť úmrtní památky sv. Methoděje na Velehradě také tím, že lidu slováckému se namlouvá u př. v č. 23, že rok úmrtí sv. Methoděje jeť rok 903. nikoliv 885. . . . .“ strůjcům slavnosti té spílá „ignorantův, nevědomcův a nedoukův.“ „Slovač“ prý „ohrožuje náboženství katolického lidu, a to právě tehdy nejvíce, když volá, křičí zoufale, že náboženství lidu neohrožuje,“ tupí jednotlivé kněze atd.

A jaké heslo má „Mor. Slovač“ na časopisu svém? Velmi významné. „Bezohledným ostřím pravdy, nedbajíce přízně a nelekajíce se nepřízně ať kohokoliv, na postrach a konečnou porážku lži, klamu a nemravnosti nepřátel lidu slováckého i dále mávati budeme neohroženě vztýčeným praporem po milých vlastech moravské Slovače. Z hrobu duševní temnoty a skutečného otroctví vstáti musí lid slovácký a poblednouti musí nepřátelé jeho.“

Nečetli jsme podobné „zásady“ v prvých číslech jiných listů, jež vybledly za krátko nadobro?

Pisateli těchto řádků zaručoval se jistý professor, že list, jehož protektorem se stal, bude pilně dbáti programu svého a nikdy neodbočí na zcestí, za rok sám protektor od listu „svého“ odstoupil.

Jaká příčina bývá v z n i k u toho neb onoho venkovského listu? Nejobyčejnější množství tiskáren, jež by musily odpočívati několik dní v témdni, ziskuchtivosť těch oněch lidí, jichž existence na listu novém založena, řevnivosť protivné strany a časem i malicherná příčina jako na př. spekulace a nepřízeň toho neb onoho proti listu v místě již vycházejícímu. Nejvíce rozdvojenosť národní udržuje listy na venkově, jež ruky obratem ve „staré“ a „mladé,“ poslanecké a klubovní se obrací. Tak na př. jeden list (?) má za účel roznášeti slávu a obratnosť jistého advokáta, který za svým časopisem jako protektor stojí. Jiný se utvořil jenom za tou příčinou, že starý přinesl „zdrcující“ kritiku místního divadla, jiný se stal orgánem té neb oné besedy, společnosti, klubu, který pak má „svatou“ povinnosť

„V lonské své zprávě s potěšením jsem mluvil o příznivém stavu našeho družstva i jeho časopisu a podobně se musím vysloviti také o roce III. a nynějším IV. Jak v III. tak v běžícím IV. roce počet abonentů se neumenšil a počet členstva velice vzrostl. Náš list se těší opravdové přízni jak v nejvyšších, tak nejnižších kruzích duchovenstva a rovněž v třídách občanských nabývá vždy více půdy a uznání. — Hlavní pak zárukou dalšího rozkvětu a rozšíření Vlasti jsou semináře. Posýlámeť ex. do Olomouce 77, Brna 55, Prahy 47, Hradce Králové 39, Litoměřice 22, Č. Budějovic 14, do Celovce 11, Gorice 9, Lublaně 6, Mariboru 6, Lince 4, Sv. Hypolita 3, Vídně 3, do Řezna, Říma a St. Francis v Severní Americe po 2 a do Insbrucku 1. Mimo to odebírají Vlasť četní klerikové čeští z Uher a jiných zemí rakouských, v Čechách pak hlavně klerikové praemonstrátští (na Strahově i v Teplé), křižovničtí, maltánští, minoritští a augustianští. Zvláštním příkladem obětavosti pro tisk katolický jest klerik Žák Alf., člen řádu praemonstrátského kanonie Gerasské, nyní na studiích v Klosterneuburgu. Šlechetný jinoch tento již jako studující v Písku „Vlasť“ naši horlivě rozšiřoval a již tehdá anonymně za člena našeho družstva přistoupil, nyní pak stále každého roku svůj členský třízlatový vklad obnovuje. Zdaž nezahanbuje jinoch tento leckterého kněze, který na všecko má peníze, jen ne na tisk katolický! Také v učitelstvu stále nových příznivců nabýváme a rovněž i na ústavech středních a učitelských četní katecheté časopis náš rozšířili,začež jim tuto vzdáváme nejsrdečnější díky.

Zakládajících členů na konci III. správního roku bylo 199 (nyní 206), přispívajících 107, činných 32. Z posledních členů, jimž se má jedenkráte složený kapitál vrátiti, přestoupilo v nynějším IV. roce několik k údům zakládajícím, i bylo by si přáti — a myslím, že přízně té již zasloužíme — aby tak všichni činní členové učinili. Nechť také duchovenstvo v závětích svých našeho družstva jest pamětlivo! Dojímá to tak zvláště každého horlivého katolíka, když čte, jak ten neb onen kněz pamětliv jest ve své závěti Ústřední Matice školské, Svatobora, Musea, studujících atd., avšak na katolický tisk ani nejmenší částky neodkáže!

Každý člen dle usnesení výboru obdržel tištěné účty za III. správní rok a budou ještě dnes zde přečteny, i nebudu o finančním stavu našeho družstva široce pojednávati, avšak tolik přece za vhodné uznávám podotknouti, že jsou na omylu ti, kteří se domnívají, jakoby časopis náš byl passivní. Je pravda, že roční zásylka peněz za běžící rok nekryje vydání téhož samého roku a že si tudíž pokladník složenými čl. vklady vypomahá, ale výpomoc tato jest pouhou půjčkou, neboť kdyby každého roku všichni abonenti řádně své předplatné splatili, tu by se penězi těmito nejen všecko vydání krylo, nýbrž každého roku byl by ještě z časopisu značný přebytek. Správnosť tvrzení toho poznají naši členové za několik let: oni v účtech uvidí, že během času splacenými dluhy za I., II. a III. ročník Vlasť nejen všecko vydání bude kryti, nýbrž i přebytek vykazovati. Mámeť mezi abonenty ne sta, nýbrž tisíce dluhů, které se stále splácejí.

Jaký jest letošní čistý výtěžek, členům všeobecně známo, a proto zde se o tom taktéž šířiti nebudu.

Naší stálou a tak říkajíc zamilovanou myšlénkou bylo, zvelebiti katolického denníka „Čecha“, neboť jsme toho přesvědčení, že bude náš katolický život stále pokulhávati a že se mu nebude dostávati do té doby patřičné pružnosti, síly a vydatnosti, dokud nebudeme míti veliký, řádně dotirovaný a redigovaný list politický. Majíce na své straně souhlas mnohých záslužných a vynikajících kněží, kteří nám značnou podporu

zaručili, dali jsme myšlénce této určité formy a výrazu v prohlášeních, která jsme na počátku IV. správního roku v četných novinách a také ve „Vlasti“ uveřejnili. V r. 1888. chtěli jsme v mimořádné valné hromadě za přítomnosti horlivého venkovského duchovenstva na určitém programu se usnésti a jej provésti; aby však „Čech“ již od nového roku lépe obstaráván býti mohl, usnesl se výbor, že družstvo naše věnuje k tomu účelu 200 zl., asi 1000 zl. že sebere a z toho že bude honorovati „Čechu“ v roku 1888. jednu novou redaktorskou sílu a venku asi dva neb čtyři dopisovatele.

Jednaje za souhlasu redakce i vydavatelstva „Čecha“, jal se výbor příspěvky ihned sbírati, a dařilo se mu nad očekávání: za dva dni měl v Praze upsáno 97 zl. (bylo by se v Praze sebralo nejméně 400 zl.), větší summou slíbili přispěti i mnozí p. t. členové družstva mimo Prahu bydlící, bohoslovci jednoho semináře upsali mezi sebou najednou přes 70 zl. . . . již hlásili se i dopisovatelé z venkova, takže jsme byli na nejlepší cestě ve skutek uvésti, co jsme si předsevzali, leč poměry v „Čechu“ samém skřížily plány naše tou měrou, že jsme od další práce musili ustoupiti (Jednatel vysvětlil věc blíže a určitě, což však pro dobrou vůli dle usnešení valné hromady prozatím zamlčíme.) Jednatel, zakončuje tuto nemilou zprávu, pravil: My přejeme „Čechu“ i po tomto všeho zdaru, škoditi mu nijak nechceme a nebudeme, ba naopak, bude-li nám možno čestným způsobem myšlénku tuto někdy jindy provésti, opět se jí uchopíme. Když pokladník přečetl zprávu účetní a revisor účtů oznámil, že shledal účty za II. i III. správní rok v pořádku, udělila valná hromada pokladníku absolutorium.

Při volbě byl zvolen jednohlasně za předsedu Frà Mergl Josef, kooperator u M. B. Vítězné v Praze. Do výboru: Červinka Václav, katecheta v Žižkově; Foret Alois, kooperator v Karlíně, P. Hejhal Berth., farář u sv. Tomáše v Praze, Frà Ibl Frant., sekretář řádu Maltánského v Praze a Ullrich Karel, c. k. pošt. oficial v Praze.

Při volných návrzích žádal Škrdle Tom. za změnu stanov v ten smysl, aby i venkovští členové do výboru mohli býti voleni. Návrh ten byl přijat. Předseda upozornil na velikou láci „Vlasti“, jakož i na to, aby počátkem roku V. pro veliký nával látky obsahovalo každé číslo 5 archů místo dosavadních $4^1/_2$ a dle toho se předplatné zvýšilo.

Redaktor návrh tento podporoval, uváděje, že jest to již jeho snahou od počátku II. ročníku, že každý rok návrh ten opětuje, ale výbor že se stále obává jej provésti. Jednatel Červinka V. opíral se návrhu tomu, pravě, že by se tím mnozí abonenti odrazili. Pět archů ať se dá, ale předplatné ať se nezvyšuje. Návrh předsedy po delší živé debatě padl.

Na to valná hromada uzavřena.

Výbor odbýval ihned první svoji schůzi a zvolil oficiala Ullricha K. za místopředsedu a katechetu Červinku V. za jednatele. Na to snížil výbor cenu III. ročníku pro studující, alumny a kleriky na 2 zl. a pro ostatní na 2 zl. 50 kr. Kdo by však z duchovenstva a vůbec z těch, kteří mají roč. II. a III. po 2 zl. 50 kr., chtěl je zakoupiti pro některé knihovny neb chudé osoby, dostane je také po 2 zl.

Do Ameriky a těch zemí, které mají s Amerikou stejné poštovné, platí se o 80 kr. více. Pro staré dlužníky snížená cena platnosti nemá.

Výbor družstva „Vlasť“ míní některými knihami, které byly redakci naší zaslány, přispěti k založení neb rozmnožení jedné knihovny. I vyzývá tudíž své zakládající členy, kteří by si knihy tyto přáli, aby žádosti své do konce února r. 1888. podepsanému předsedoví do konventu Maltánského v Praze zaslali a v žádosti své uvedli, kdo bude zárukou, že se knihy námi darované v pořádku uchovají.

Z výboru družstva „Vlasť“, v Žižkově, dne 23. prosince r. 1887.

P. Václav Červinka, t. č. jednatel. Frá Josef Mergl, t. č. předseda.

ROČNÍK IV. ÚNOR. ČÍSLO 5.

VLASŤ.

Světová slavnosť.

Ke druhotinám papeže Lva XIII.

Píše **Alois Hlavinka.**

(Pokračování.)

Vězeň Vatikánský", papež Lev XIII., má tedy dvojí příčin ucítiti tíhu svého úřadu, neboť ku svému přetěžkému povolání nemá s dostatek svobody, nemá ani zaručené svobody osobní. Proto mluví dne 21. dubna 1878 o „smutném břemeni těžkých starostí" a 2. března r. 1887. o „úžasném břemeni." Toto úžasné břímě nabývá čím dále větší tíhy „bezbožností časů," v níž nejen o církev jest obávati se, ale také o společnosť lidskou. Tuto bezbožnosť časů sv. Otec takto vyličuje v prvém listě pastýřském: „Hned z počátku Našeho papežování vyvstával nám truchlý obraz všelikého zla, jímž společnosť lidská jest sklíčena: daleko rozšířená podrytosť nejvyšších pravd, na nichž jako na pevném podkladu se zakládá lidská společnosť; duchová smělosť, která žádné moci nad sebou uznati nechce, jest neustálou příčinou nesvornosti, ze které boje v nitru, divoké a krvavé války vznikají; pohrdavosť zákony, jimiž se spravují mravy a chrání spravedlnosť; nenasytná lačnosť po věcech vezdejších a zapomnělosť věčných až k oné zběsilosti, že všude tolik nešťastníků beze strachu sahá si na život; lehkomyslná správa veřejných statků, které se promrhávají a zpronevěřují; a k tomu nestoudnosť těch, kteří zatím co nejvíce šidí, tak se utvařují, že se zdá, jako by byli ochránci vlasti, průkopníky svobody a všelikého práva; posléze smrtivý mor, který nepozorovaně se zažírá až v nejnitrnější záhyby lidské společnosti, nepopřává jí pokoje a věstí jí nové rozvraty a neblahý konec." — Svatý Otec uvádí také důvody a příčiny této „bezbožnosti časů": „Příčina však, jakož jsme přesvědčeni, jest ta, že byla zcuchána a znectěna posvátná a vznešená důstojnosť církve, kteráž ve jménu Božím dána jest v čelo společnosti lidské a každé řádné vrchnosti jest ochranou a záštitou. Jelikož nepřátelé veřejného řádu to dobře vědí a uznávají, nic se jim nevidělo vhodnější pomocí ku podrytí základů společenských nežli církev Boží utkávati zarputilým bojem.

Proto zasypávali církev hanebnými pomluvami, jako že prý je v cestě na překážku pravé občanské mravnosti, proto dráždili k nepřízni proti ní, dovah její a dosah den ze dne oslabovali novými ranami, podkopávali vrchní pravomoc papežovu, jenž přece jest ochranným štítem věčných a nehybných zákonů mravnosti a spravedlnosti.“ — Po tomto rozpoznání světové choroby sv. Otec umí a jest ochoten podati léků. Všecky jeho pastýřské listy se odnášejí k tomuto cíli a končí: Obnoviti vážnost a svobodu církve i prestolu apoštolského a obuditi křesťanského ducha v zákonodarství i ve správě státní.

Těmto snahám, kterých Lev XIII. s apoštolskou vytrvalostí zastává, dopřálo již nebe hojně zdaru. Od časů truchlé reformace nebyl papežský prestol takové vážnosti po všem světě, nebyla církev tak pevně sjednocena duchem věrnosti a lásky jako právě za našich časů. I nekatolický svět, ani státníka Bismarcka nevyjímajíc, počíná zase poznávati s protestantským dějepiscem šl. Müllerem: „Co z hás bude bez papeže?“

Tento veliký a náhlý až nápadný úspěch vyrostl ze hlubokých kořenů: z modlitby. Sv. Otec nazýván jest heorem, hrdinou modlitby. Mimo denní pobožnost, kterou konává s příkladnou pokorou a vroucností, papež před každou důležitější prací padá na kolena vzývaje pomoc Boží. Vyhlásiv první své milostivé léto čili jubileum sv. Otec mezi podmínkami k nabytí odpustků stanovil také návštěvu chrámu Páně. Aby sám nabyl této milosti, odebral se večer ke hrobce sv. Petra, anyť brány chrámové již byly pozavírány. Okolí svému přikázal, aby ho nechali samotného a čekali až se vrátí. Když se jim však dlouho nevracel, pojal je oň strach, i hledali ho. Nalezli jej v pozdní hodinu noční, an téměř již skřehlý ležel tváří na chladné mramorové dlažbě u hrobky sv. Petra. Dojemný obraz! Tak vroucně a pokorně umí se modliti sv. Otec! — Aby však veškerý svět katolický pomáhal mu modlitbou vrátiti církvi svobodu a tím i světu mír, přikázal Lev XIII. po každé mši sv. zvláštní modlitby a v měsících mariánských, květnu a říjnu, nařídil místo zpěvu modliti se při tiché mši sv. růženec. Sv. Otec jest také vroucím ctitelem božského srdce Páně a Panny Marie, na jejíž poctu vložil do litanie prosbu: „Královno sv. růžence, oroduj za nás!“ Důtklivými slovy také napomíná, aby se zakládala nábožná bratrstva a katolické spolky, jimiž by se zase obuzoval život křesťanský. Po přednosti prohlédá však ku spolkům studentským a tovaryšským, aby vrstvu vzdělanou i řemeslnou znovu osvěžil duch křesťanský.

Vlastní však *apoštolská* činnost papežova jest v jeho horoucí lásce a péči o rozšiřování království Božího na zemi, o misie. Ústav de propaganda fide, jejž Napoleon I. poznav nazval nejpodivuhodnějším na světě, v němž synové evropští učí se přerozmanitým jazykům, aby pak u národu toho jazyka mohli zvěstovati slovo Boží, nebo synové přerozmanitých národů z celého světa vzdělávají se na kněze, aby pak svým rodákům byli nejspůsobilejšími kazateli a učiteli, papež opatruje jako zřítelnici. Když r. 1884. vlašská vláda barbarsky loupežnou rukou uchvátila právní majetek tohoto ústavu, rozlehl se po všem světě hlas rozhorleného hněvu.

Prvním skutkem apoštolské práce papeže Lva XIII. bylo, že v dobách kruté reformace zaniklou hierarchii ve Skotsku obnovil zařídiv tam 2 arcibiskupství a 4 biskupství.

Další péči své apoštolské činnosti obrátil papež krajům východním, kolébce křesťanstva a sídlu prastaré vzdělanosti. Na východě více než kdy jindy počínají obraceti zraky k Římu, neboť odtrhnuvše se ode skály Petrovy ocitli se na vypráhlé poušti.

Pro řecké chovance zřídila se v Římě kollej řecká ku vzdělání řeckých kněží a od té doby i v Cařihradě a jinde se vzmohla náchylnosť k církvi katolické, která se jeví po přednosti radostným rozvojem církve v Cařihradě a na venkově tím, že drahně osad jmenovitě v Macedonii se vrací v lůno staré církve.

Roku 1878. Chaldejové a něco později rozkolní Armenové znovu a těsněji přilnuli k církvi. Zatím se jim podnětem sv. Otce také od vlády turecké dostalo náboženské svobody, tak že nový patriarcha Armenský donášeje sv. Otci dar od sultana tureckého, vzácný prsten diamantový a od císaře samého psaný list se vzkazem, jak velikou turecký císař cítí z toho radosť, že může hlavě církve projeviti svou přízeň a úctu, mohl říci: „Svatý Otče, my máme takovou svobodu náboženskou, že by nám jí právem mohli záviděti mnohé křesťanské národy v jiných zemích.“ — Také v Persii péčí papežovou dostalo se katolíkům u vyznání náboženství úplného pokoje a strpení. I šah perský nedávno blahopřál sv. Otci slovy vroucí uznalosti a úcty.

V Číně církev katolická radostně se vzmáhá. Jedinou překážkou jest, že vláda francouzská sobí si tam jakési právo ochrany nad misionářskými osadami a nadužívajíc ho ku prospěchům politickým působuje církvi nemálo strastí. Když papež hodlal v Pekingu zříditi nunciaturu, vláda francouzská se tomu vzpírala vší mocí a hrozbami. Jest tam tedy jen papežský delegát bez diplomatického rázu, ale Čína má svého vyslance u papežského dvora. — Ještě příznivěji se rozvíjí katolická církev v Japonsku. Rozvoj tento počíná hlavně od přátelství, které nastalo mezi papežem a mikadem, duchovním císařem japonským.

Ale největších úspěchů se dopracoval sv. Otec v Indii. Shodnuv se s králem portugalským o právo patronátní papež zřídil r. 1886. po celém půlostrově katolickou svatovládu a dosadil tam po výboru správce duchovní. V čele jí stojí patriarcha, jehož sídlem jest Goa.

V Africe obnoviv staroslavné sídlo biskupské v Karthagině papež povýšil je na metropoli. První tam dosedl na biskupský stolec světoznámý misionář P. Lavigerie, jenž brzy po té jmenován jest kardinálem. Jemu jako povýtečnému znalci a velezasloužilému misionáři svěřena jest správa misijního obvodu v Tunisu, Tripolisu a v Sahaře. I k jižním a východním částem Afriky obrací se sv. Otce apoštolská péče a práce.

V Australii církev katolická utěšeně zakvétá. Zaštípena byvši asi před 50ti lety poskytuje za našich časů milou podívanou, neboť jest tam již více biskupů než bylo tehda kněží, a chrámů biskupských i farských tam přibývá až radosť. V jak mohutnou korunu vyspělo tam horčičné símě církve katolické, ukázalo se nejlépe od 15. do 21. listopadu 1885, kdy se tam konal první sněm církevní. Arcibiskup Sidneyský, od nedávna kardinálem, předsedal již 13 biskupům. Poradám

obcovalo také mnoho kněžstva, vrchních úřadů zemských a vzdělaného obecenstva. Australie po přednosti slavným uvítáním svého arcibiskupa s pouti římské dokázala, že se tam nejen po katolicku věří ale také žije, a že jí teprve nastávají blažené časy, jakých zažila Evropa za středověku, když ještě byla jednou rodinou křesťanskou, o staré víře katolické, v život vštípeném, živém křesťanství.

Tolikéž ostrovy tichomořské jsou milým předmětem pozornosti sv. Otce, a to tím více, jelikož nemalé překážky se tam zavalují v cestu, hlavně nesnesitelné a nezdravé podnebí, které skytají shora slunce rovníkové a zdola vlhké pralesy a divokost lidožravého obyvatelstva.

Ale nejmohutnějším úspěchem a rozvojem se honosí Amerika. Jasným toho svědkem jsou slova a skutky třetího sněmu církevního, konaného r. 1884. v Baltimore.

Apoštolská působnosť papeže Lva XIII. vykazuje úhrnem tato čísla: Lev XIII. až do roku 1887. založil 1 patriarchát (Goa ve Východní Indii) a 12 arcibiskupství, 4 biskupství povýšil na arcibiskupství, dále založil 42 biskupství, 2 apoštolské delegace, 25 apoštolských vikariatů, a 9 apoštolských praefektur povýšil za vikariaty. — Tato čísla zajisté zřetelněji než všelico jiného mluví a svědčí o apoštolské práci a péči sv. Otce.

Velikého významu a výsledu jest také encyklika „Grande munus“, kterou Lev XIII. dne 30. srpna 1880 poslal veliké rodině slovanské. Celé církvi katolické uložil papež uctívati a vzývati slovanské věrozvěsty Cyrilla i Methoda, velebné církevní hymny o našich svatých rozléhají se po církvi, a tím slovanští věrozvěstové ku slávě slovanského národa ozářeni jsou před celým světem novou slávou. Jaký rozruch způsobila tato encyklika, aspoň s části bylo poznati z veliké pouti slovanské do Říma, z nespočetných děkovacích listů ku sv. Otci, z velebných slavností jubilejního roku 1885. na posvátném Velehradě. V Římě pak papež u basiliky sv. Klementa zřídil vzácnou a krásnou kapli našich sv. Otců věrozvěstův, a znovuzřízena jest kollej česká.

I ve slovanské Bosně a Hercegovině papež opět zařídil správu církevní, v Bulharsku ku zdatnějšímu prospěchu církve zřízen jest seminář, a na Černé Hoře se dostalo dne 18. srpna 1886. katolickému obyvatelstvu se slovanskou bohoslužbou také od státu radostně uznané a uvítané katolické hierarchie.

Neskonalé jsou zásluhy papeže Lva XIII. o *vědu* po rozmanitých oborech. Biskup Pecci byl daleko široko znám slovutným učencem; papeže Lva XIII. nazývá všecek svět učeným papežem. Sv. Otec jest po výboru učencem křesťanským: vědoucnosť mu není pýchou, věda mu není modlou, pravda jest mu dcerou nebeskou, která z nebe pochází a do nebe vodí. V jeho nitru jest souzvučně uladěn poměr rozumu a víry, víry a vědy, náboženství a vzdělanosti. O tuto hudbu v duši, o ladný mír ve vlastním nitru i v životě veřejném rád by se papež rozdělil s celým světem: kdekoli se tomu však věda protiví, může to býti jen věda lichá, Bohu zpronevěřilá, a touto papež pohrdá. Slovem, sv. Otec také v této příčině stojí na postati přesně církevní, že víra a věda jsou sestry, že věda nemá býti děvkou sobectví a nízkých náruživostí.

Právě z této příčiny byla církev od nedozírných věků nejvroucnější přítelkyní a pěstitelkou pravé vědy, ale zároveň nejdůraznější

odpůrkyní vědy liché. Lev XIII. ještě jako biskup Peruzijský napsal v pastýřském listě ze dne 6. února 1877: „Lživy jsou námitky, jako by církev prý chovala nechuť k uměnám, ku vědám, ke zkoumání přírody a její sil. Tyto výtky se netýkají církve a nemají pražádné platnosti, nobrž pocházejí z pouhého záští, aby se církev jimi potupila a pošlapala. Jakkoli však tedy církev vědy nezamítá ale ji pěstuje, přece jest jistý spůsob vědy, kterou církev po pravdě a právě zavrhuje. Jesti to věda, jejíž matkou jest ona filosofie, která v daemonickém přepychu tvrdí, že lidský rozum beze všeho zření na Boha jest prý jediným rozsudím co pravda a co lež, co dobré a co zlé; že prý jest si sama zákonem a účelem, a že přirozenými silami prý jest s to, aby lidem i národům zjednala blahobyt.“

Této péči o vědu zůstal biskup věren i jako papež, jak dokazuje přerozmanitými slovy i skutky. Dne 3. března r. 1886. pravil ku shromážděným kardinálům: „Všecky obory vědy, literatury a uměny měly v papežích římských buď výtečné zástupce, nebo velikomyslné příznivce, nebo bdělé strážce, a to i v časy, kdy se věd všeobecně nedbalo, kdy dobré nauky se ocitly v zapomenutí, a kdy nevědomost a surovost poklady starodávné moudrosti zničila až na málokteré zbytky.“

Předním úkolem byla a jest sv. Otci péče o zdárné vzdělání studující mládeže. Proto v encyklice proti zednářům, „kteří všude k tomu tíhnou, aby dostali do moci vyučování dospívající mládeže“, napomíná biskupův, aby jak mohouce dbali škol a vychování mládeže. Proto doporučuje školu v duchu křesťanském. V encyklice k národu maďarskému činí otázka školská důležitou a významnou stať. „Učírna jest bojištěm, na němž se rozhodne, zachová-li veliká část společnosti lidské křesťanský ráz.“ Tato přepamátná slova pronesl papež počátkem roku 1887. k americkému biskupu z Luisiany. „Křesťanství považuje otázku školskou za otázku o bytí a nebytí, na život a na smrť v té oné části lidského společenstva. Neboť opomene-li která část této lidské společnosti zařizovati katolické školy a udržovati je, z toho jde, že odpadá od křesťanství.“ — „V katolických školách, zase praví sv. Otec v listě k biskupům anglickým, zachovává se největší a nejlepší dědictví, katolická víra; ale šetří se a uznává při tom také svoboda rodičů. Také se v ní — což v dobách nynější domněnkové nevázanosti jest předůležito — vychovávají dobří občané státní; neboť není lepšího státního občana nad člověka, jenž víru má a od mala ji koná.“ A ku profesorům uherským pravil papež: Na ničem více nezáleží a církev ničemu nevěnuje více práce a péče než výchově mládeže jmenovitě v tyto trudné časy, kdy nesčetná nebezpečí číhají na mládež a církev i stát potřebují učitelstva činného a statečného.

Tento duch a směr má se pěstovati nejen na školách obecných a vyšších, ale také na vysokém učení. Zejména má filosofie jíti ruku v ruce s křesťanstvím. O tom povýtečně promluvil sv. Otec ve slovutné encyklice „Aeterni patris“ ze dne 4. srpna r. 1879. Byl to čin veliký a významný, přítel i nepřítel to uznává a cítí.

Listem ze dne 20. května 1885. přikázal papež zaříditi při semináři římském zvláštní školu klasických studií, jednak že „veliká část učenosti se zakládá na svobodných vědách“, jinak že

„ušlechtilá a krásná písemnosť“ podle svědků sv. Basilia i Augustina vydává mnohonásobný užitek.

Sv. Otec jest také vědy dějepisné horlivým a účinným přítelem. Z vlastního popudu otevřel Vatikánské archivy učencům z celého světa a listem ze dne 15. srpna 1883. vyzývá k hojnému studiu dějepisné pravdy a ukazuje, z jakých příčin byly církevní dějiny porušeny a zkaleny. —

Lev XIII. jest vynikající filosof a theolog, k tomu důkladný znalec písemnosti staré i nové. Ale jakkoli jeho učenosť jest obsáhlá a hluboká, přece, jak nezřídka bývá, není u něho pustou vědoucností, nechutným suchoparem, nýbrž jsouc sama taková jeví se i spůsobem sličným a lahodným. Sv. Otec ctí a spojuje spůsob Augustinův i Akvinatův, ale při tom jest mu milým přítelem také Dante a neméně Cicero, Vergil a Horac, z nichž umí veliké stati s paměti. Všeliké starosti a strasti papežovy, všeliká jeho učenosť jest ovanuta a provanuta dechem a duchem poetickým. V pestré směsi střídají se ve svazku jeho básní z rozličných dob velebné hymny, disticha i epigramy. Zajisté nejlepší jsou tři veliké hymny o sv. mučenících Herkulanu a Constantiu, biskupech a patronech Peruzijských. Sloh i řeč jsou venkoncem klasické: tu zaznívá ciceronská jemnosť úsloví a obratu, tam se vynořují skvostné obrazy Vergiliovy, onde zvoní verš zvučnosti verše Horaciova. Na ukázku jen toto významné distichon z r. 1883.:

„Justitiam colui: certamina longa, labores,
Ludibria, insidias, aspera quaeque tuli;
At fidei vindex non flectar: pro grege Christi
Dulce pati, ipsoque in carcere dulce mori.“

Že spravedlnosť miluje a pěstí, protiví se mu svět, tak že starosti a strasti bez počtu, posměch, úklady a trpkosti všeliké snáší. Ale jako veliký papež Řehoř VII. umíral tato slova na rtech, i on zůstane pevným obhájcem víry, neboť jest mu slastí umírati za své stádce, byť i v žaláři.

Se zálibou ku poesii druží se u papeže láska k uměnám zejména k malířství. Papežové od nepaměti byli vroucími příznivci a přáteli uměny jak duchovní tak světské. Čím by uměnám mohl býti Lev XIII. při své znalosti a zálibě v nich, kdyby jen mohl, jak by chtěl! Avšak nelze mu ji prejevovati tak velikomyslnými spůsoby a rozměry, jak činívali druhdy papežové za svobody, neboť papež Lev XIII. jest na venek přec jen „Zajatcem Vatikánským“, chudým vězněm, jakby koli oň pečovala láska věrného stádce. Nám však Slovanům tím vzácnějším jest jeho lásky důkazem, že sv. Otec za těchto stísněných okolností dal překrásné a přeskvostné zaříditi kapli našich milých věrozvěstů sv. Cyrilla i Methoda.

* * *

Časy a činy nebožtíka papeže Pia IX. jsou ještě u tolika lidí v živé paměti, že samo sebou se jim tlačí na mysl přirovnávati Lva XIII. ke slavnému jeho předchůdci Piu IX.

Časy Piovy byly plny bojův a strastí. Pius umíral jako zajatec a zůstavoval církev v boji skoro s veškerým světem nekatolickým, se všemi vládami moderními. Z toho jako by se v nedosoudných vrstvách světských usazoval úsudek, že mezi Piem a Lvem jest hlu-

boká protiva, že zásady jejich jsou dokona na sporu, že Pius IX. byl mužem boje, papežem bojovným a nesmířitelným, Lev XIII. pak při svém rozhledu světovém že jest papežem míru a smíru, jenž stůj co stůj chce vyrovnati katolicismus s liberálními zásadami nového věku.

Úsudek takový jest jen povrchní. Mezi katolickou církví a moderním nevěreckým liberalismem není a nebude smíru. Smířiti se s liberalismem znamenalo by církvi vzdáti se svého úkolu a zpronevěřiti se svému poslání na zemi. A toho nemůže papež ani sebe povolnější a mírumilovnější.

Hluboké rány, které 17. století svou církevní a 18. svou politicko-sociální revolucí zasadilo moci a důstojnosti církve, zdá se, že 19. století má zahojiti a zaceliti. A tu připadl po přednosti Piovi IX. úkol, aby některé vady v církvi samé opravil a odstranil, protivy v ní vzniklé vyrovnal a nitrnou její sílu oživil a rozmnožil. Toť ovšem nemohlo se státi bez velikých obratů, bez tuhých bojů v nitru i na venek. Za časů Piových doléhaly a dorážely na církev víry zednářské a vlny liberalismu návalem tak mocným, že nepřátelé již předkem jásali z vítězství své strany, z porážky a úplného zničení církve. Anglický jeden odpůrce církve věda, co se na církev chystá, pravil s úsměchem, odolá-li církev těmto nástrahám a útokům, že se stane věrným katolíkem. A velekněžka židovského liberalismu „Neue freie Presse“ píše ze dne 4. července 1887., že „velikolepá soustava hierarchická bez poruchy přestála za posledních dob nájezdy a boje, které by zajisté byly otřásly každým zřízením lidským.“ Pius IX. tedy bojů nehledal ani nezačínal, nýbrž jen odrážel nájezdy a útoky rozvířeného liberalismu, a i to jen potud, pokud tím hájil pravdy a práva církevního i světského. Když papež Pius IX. vida ve světě másti se pojmy pravdy a lži, práva a křivdy vydal slavný Syllabus a když požadavkům zmateného světa pevně položil hráz neoblomným Non possumus, nechtěje ani na vlas ustoupiti s postati pravdy a práva, svět nazval ho papežem zatemnělým a nesmířitelným. Ale rozvážné hlasy i z tábora protestantského uznaly jeho nadlidskou prozíravosť. Když totiž Pius IX. znamenaje, kterak se v šeru moderní zpohaněné vědy a nevěry kalí a matou pojmy práva, pravdy, svobody a vzdělanosti, jako třeba u Němců se již klaněli právnímu názoru, že jsou někteří národové aby panovali, jiní aby v porobě otročili, v Italii hlásajíce nedotknutelnosť majetku násilím uchvátili dědictví sv. Petra, a liberalismus hlásaje posvátnosť osoby a osobní svobody zotročil dělnický lid zvolal do světa: „Vraťte slovům pravý význam“, pravdu děl onen protestantský sice ale pojmem pravdy a práva ještě proniknutý Angličan, že „jediný stolec apoštolský jest ještě držitelem pravdy a zástupcem nezkaleného práva.“ — Poslání, jehož se z úradku Božího dostalo Piovi IX., totiž utužiti a sesíliti církev v nitru, veleslavně vykonal. Svědkem přejasným jest poslední všeobecný církevní sněm Vatikánský, k němuž se dostavilo šest set účastníkův.

Na pevnou postať Piovu vstoupil Lev. Církev byla Piem v nitru upevněna: Lvu připadlo poslání, aby upevněné církvi také na venek znovu dobyl vážnosti a platnosti a smířil církev a prestol papežský s náchylnými k tomu vládami. Abychom řekli obrazně: papeži Piovi IX. z úradku Božího připadlo poslání upraviti církevní budovu v nitru, papeži Lvu XIII. více na venek. Toto své poslání sv. Otec

hned z počátku důmyslně poznal a pojal a provádí je s tak neobyčejným zdarem a nenadálým úspěchem, že se tím patrně ozřejmuje zvláštní pomoc Boží.

Nikoli papež, nýbrž vlády povolily, a to jen až uznaly, že bojem proti církvi, jenž rád se nazýval „bojem kulturním“, církev mohutní, kdežto národy hynou. Proto se ukázal svět zase náchylným ke smíru s církví, a jest zásluhou papeže Lva XIII., že znamenaje tuto náchylnosť vyšel jí v ústrety.

Kdy to poznají a uznají také na Rusi? — Caesareopapismem zhynul panovačný rod Hohenstaufův, Byzantium dáno v plen národu sveřepému, před věrou katolickou prolomily se čínské zdi a bortí se pagody pohanské. Tu sama sebou vyvstává otázka: kdy a jak puknou okovy duchamorné strnulosti, jimiž schátralá schytralosť řecká sepjala veliký národ ruský? — Býti v této příčině prorokem bylo by snad spíše trudno než nesnadno. Kéž by tomu tak nebylo!

Otče svatý, až pak budeš klásti
ruce na své církve rodinu,
žehnej také mojí drahé vlasti,
modli se též za mou otčinu:
a Bůh dej, bys viděl ještě plody
Svojí péče o slovanské rody!

(Pokračování.)

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

Toho viselce lapil jsem a živého nebo mrtvého dostati ho musíme. Někrasa vlchevce pohanského pod krovem přechovává. Však neujde nám a pak k očistnému právu musí, kde kozelec anebo beran ústa mu otevrou!“ Na hrad se přihnal zbrojnoš Kytka všechen udýchán a unaven. Hned u něho byl hlásný, který jinocha od Nezdic pádícího viděl a po schodech točitých seběhl, aby první zvláštní novinu uslyšel.

„Dnes Někrasův rod obraceti bude, zítra o stavení dále přijde, a našemu pokoji zde běda, třikráte běda. Všechny přemluví a pokazí. Ale my přítrž učiníme dílu nekalému.“

„Co se stalo? Co?“ rychle se tázal hlásný.

Dříve než k odpovědi chlubné ústa otevřel, oba stanuli jak omráčeni. Což se již na hradě zázraky dějí nebo duchové pohrobních vladykův a zemanů na zemi přicházejí?

Před kaplí ve sněhu klečel zbrojnoš s hlavou odkrytou. Vítr šedinami si pohrával. Ruce sepjaty, hlava nakloněna na prsa. Ob čas vydral se z úst srdcebolný vzdech.

„Kdo to?“

„Nedávno oznámil jsem příchod jezdce neznámého. Ani jsem mu do tváře neviděl. Domníval jsem se, že pocestný do kraje našeho zabloudil.“

„Dějí se nyní u nás podivné věci —“

„Všechno jenom počátkem toho, co ještě přikvačí“, ozvala se vzadu Dobroňka. „Neštěstí nechodí samo a kde zasedne, tam k neodbytí. Vzpomenete na slova moje.“

„Ani jsem do tváře tvé pohlédnouti nemohl, pane; ani ruky tvé dobrodějné nepolíbil jsem, ani na toto místo nedoprovodil jsem tebe. Kdybych byl věděl, že pán můj milovaný nemocen, dnem i nocí brodil bych se po pás závějemi a snesl léky celého světa. Ani paní ctné nemohl jsem posloužiti. Veliká rána stihla srdce mé! Ó že jsem nespěchal domů, bych naposledy spatřil milované pány! Jakým mně žalem Bůh trestal za to, že jsem hned nespěchal domů, že jsem na polských kolbištích bojoval, zatím co moje panstvo dobrotivé umíralo.“

Všicci věděli již dobře, kdo na panské hrobce klečí a zoufale naříká. Kytka zapomněl na zprávu, jíž se chtěl přede všemi pochlubiti, hlásný sepjal ruce a Dobroňka slzy ronila.

„Chuděra, jak miloval své pány! Srdce člověku krvácí, slyší-li slova ta.“

Ryzek hořce zaplakal. Na dvoře bylo ticho hrobové. Také u panského okna objevila se postava Hroznatova. Již věděl, kdo přibyl na hrad. Věrný sluha nemohl se od hrobu odloučiti. Ani se neobčerstvil, zimy nedbal a nikým vytrhovati se nedal.

„Ó pane můj! Nenadál jsem se v bojích nejtužších, že se takto rozloučíme. Štítem svým jsem tě chránil, tady jsem tě obrániti nemohl. Paní milovaná! Odpusť, čím jsem se snad provinil nad tvojí laskavostí a dobrotou! Odpusť nehodnému služebníku, by pokoj měl v srdci, jako ty jsi pokoje věčného došla.“

Znovu se dal do pláče a ve zbožnou modlitbu se pohroužil. Po dvoře chodila čeládka tiše po prstech. Ke kapli ani podívati se nemohli. Ryzek klečel ve studeném sněhu do večera.

Zatím Kytka vykládal v čeledníku.

„Nalezl jsem podvodného vlchevce. Někrasa, ač zbožným se staví v kapli naší, pod krovem ho přechovává.“

„Viděl jsi ho opravdu?“

„Jak bych neviděl, když jsem s ním mluvil.“

„Tedy jsi ho měl lapiti a na hrad v okovech přivésti“.

Kytka se ošíval chvíli a pak řekl: „Vám jsem také chtěl příležitosti popřáti, byste se vyznamenali. Společně vytrhneme, a kdyby jednoho chtěl přimraziť a neškodným učiniti, druzí vyrazí z opáčných stran. Tak musíme na toho Někrasova hostě tajemného.“

To soudruh můj cestou v Čechách, bratr kmeta Někrasy.“

Kytka na ta slova Ryzkova zůstal jako solný sloup nedaleko hořících měst starozákonních.

VIII.

Od Strážova k Teplé brodil se závějemi chalupník Úrada. Vítr mu nazvédal kožíšek a odfukoval svrchní řízu. Ještě že beranicí, liščinou podšitou, chránil si hlavu a vysoké boty kryly nohy jeho. Úrada, muž v letech prostředních, nakračoval statně. Opatrně se vyhnul bařinám, na západ od Teplé se prostírajícím, změřil holí tu neb onu závěj a než se k hradbám přiblížil, již byl most spuštěn. Do asylu nyní utíkali se lidé ze všech stran pro potravu.

Ale soused Úrada nešel k obilnici, kam mu bylo poukázáno, a kde již Ryzek čekal s měrou a přehršlí v ruce.

„Dostali jsme při pohřbech milostivých pánů dost obilí, že — dá Bůh — vydržíme do jara; ale jiná prosba mě sem přivádí. Nejraději bych ji hned Hroznatovi přednesl."

„Stále obtěžujete pána našeho nevšímajíce se si, že zármutkem stižen velikým. Velice mu potřebí pokoje pro utišení žalu."

„Přicházím jmenem sousedních obcí. Vašemu pánu i vám všem práce prospěje v této době lenosti a nečinného života."

„Pravdu díš", přichvaloval Ryzek, „kdyby silného vojína potřebí bylo, tož bych sám se v čelo postavil."

„Neli vojína, tady zajisté výborného lovce pán váš potřebovati bude."

Ryzek slyše o lovci a domnívaje se, že Úrada stopu zvěře prazvláštní a v krajině nevídané vyčenichal, rychle chalupníka u Hroznaty ohlásil.

„Pane, odpusť, že obtěžuji tě, ale všicci kolem Strážova prosíme tebe, by si nám pomohl zahnati vlky, kteří tak drzými jsou, že na naše chlévy dorážejí. Nejsme nikde bezpečni, vlci co noc obcházejí kolem nás, do oken nám div nenakukují. Pošli lovce z hradu, my připojíme se a zaplašíme odvážlivce do lesů. Letos příliš mnoho přistěhovalo se jich k nám, hlad je trápí, proto tak na naše příbytky dorážejí. Snad i mnohý medvěd mezi dravými šelmami bude a lovu výsledek slibuje znamenitý."

Hroznata bedlivě naslouchal. Byl bled a všecek přepadlý.

„Buď bez starosti, zaženeme vlky i medvědy a znamenitý lov uděláme! A jak, hladu nezakoušíte ve Strážově?"

„O to jsi se ty, pane dobrotivý, postaral již dávno. Nebesa ti odplatí."

„Jsi prý, Úrado, výborný prorok povětrnosti; jak dlouho ještě zůstaneme v tomto sněhovém zajetí? Nesráží již zima hlavu?"

„Ještě jsem nepozoroval. Letošní obleva bude asi rázem."

„Nedopouštěj Bůh!"

„Pak bychom byli zaplaveni. Dobře pozoruji průběh celé zimy. Jednoho dne sluníčko vyřítí se s paprsky žárnými a sníh pojednou rozplyne se po celé krajině. Jen aby pole naše byla zachována!"

„Promluvíme si ještě o tom. Dám vysekati ve sněhu průkopy, by voda volně odtéci mohla, na příští rok postavíme vysoké splavy, Teplou ohradíme pevnými břehy a všemožně se postaráme, bychom byli povodně uchráněni."

„Příliš dobrotivým jsi k nám, vladyko."

„Nyní jdi na dvůr, zavolej Ryzka a rozkaz můj mu vyřiď, aby se hned připravili všicci na lov celodenní. Vyplašíme vlky a medvědy, a rejdům jejich konec uděláme. Vy pak nás čekejte u velikého rybníka."

Na nádvoří nastal hned čilejší život. Krev se hned všem v žilách rozproudila, Ryzek sháněl lovčí nože, Kytka vytruboval na roh, jiní snášeli oštěpy, sudlice, šípy, luky, pušky, a jak kdo mohl nejlépe se vystrojil a potřebným opatřil. V předu stál Ryzek s přítelem Někrasou, který na hradě byl jako doma a do Nezdic jenom přecházel ku přátelům.

Hon na dravou zvěř učiněn v Teplé i sousedních dědinách. Vlci opravdu příliš blízko se odvažovali, životy lidské ohrožujíce. Ano i po-

věst se rozšiřovala o roztrhaných lidech, přepadených pocestných a vyloupených chaloupkách. Málo přikládáno sice víry co rok opakujícím se zprávám, však smečka šelem divokých snadno by rozsápat a roztrhati mohla i několik pocestných.

Poddaní kolem pána se hromadili, ze všech stavení houfně ozbrojených lovců vycházelo, a Kytka hlučně rohem točitým všechny muže svolával. Jindy se Hroznata na své poddané usmíval, dnes mu úsměv veliký na rtech uvázl. Jen poděkoval na všechny projevy lásky.

„Ve strážských lesích, milostivý pane, havěti dravé nejvíce, poněvadž hvozdy brlohem nejpříhodnějším jsou pro nedostupnost svoji.“

„Dobrá, obtočíme kus lesa, vesnici nejbližšího a ku každému honci postaví se střelec s kuší. Mlatem a nožem loveckým všicci ať jsou opatřeni. Táhle zatroubení na roh znamením, že ku pomoci nutno přichvátati! S večerem všicci pod Strážovem sejdeme se. Pro bezpečí ať nás spočítá některý kmet a počet ve hlavě podrží, bychom se přesvědčili, zda všicci na živu a nikdo nezůstal v závějích. Tedy s pomocí Boží —“

Napřed se jezdci rozjeli a poddaní silnými obušky do kmenů tlouci se jali. Tu a tam ozvalo se zavytí, tichý dosud les hlasy a zvukem rohů se ozýval. Ozvěna mnohočetná opakovala se ve skalách a lesích četné hlasy a zvuky.

„Brachu, na pěknou jsi to přišel k nám práci. Nemáme-li se s kým bíti, pouštíme se do vlkův a medvědův. Zastřelím-li některého, aspoň starou příkrývku zánovní medvědinou vyměním.“

„Nehorším se, zaměňuje lidi za zvěř jako terč svým šípům. Už se mně věčné krve prolévání na bojištích hnusilo. Jenom několik dní pobyl jsem zde mezi vámi, a tichý život na venkově počíná se mně líbiti. Řemeslo válečné nemnoho lahodí.“

Pavel Někrasa s Ryzkem stále spolu se drželi jako druhové nerozdílní. Doprovázeli Hroznatu, však vladyka příliš zabíhal do hlubokého lesa, z očí jezdcům se ztráceje. Ryzek již musil pána upomenouti, by se nevydával svévolně do nebezpečí. —

„Příliš horlivý pán váš. Miluje asi mnoho poddané.“

„Až mu z toho vzchází často zášť sousedů, kteří své poddané jen roby nazývají a také podobně s nimi zacházejí.“

„Jako s otroky v zemích nekřesťanských.“

„Proto se k nám mnoho rodin stěhuje, by ve stínu hradu teplského došly milého pokoje. Ale půdy pro tolik lidu málo, obilí nedostačuje, pán rozdal plné zásoby, a naše obilnice nyní prázdny.

„A docházejí přistěhovalci cizokrajní u vás opravdu pokoje bezpečného?“

„Sezima vždycky raději v míru než v nepřátelství žil a Hroznata docela nemiluje loupeživých výpadů, půtek a válek.“

„Snad ani na Turka nevytrhne, na nepřítele křesťanstva a nesprávného držitele posvátné země.“

„Nevím, co poutníku jerusalemskému slíbil a neučiní-li výjimku.“

„Ale my potáhneme na každý způsob?“

„Před malou chvílí ujišťoval jsi mě, že se ti klidný život na hradě našem a v okolí počal líbiti.“

„Krev živější ve mně se rozproudila. Poslední bude to dílo moje na poli válečném. Pak vrátíme se sem —“

„A konec života blaženě strávíme, vypravujíce dětem o válečných předcích.“

„Staří zbrojnoši by byli nadále hovorem se bavili, kdyby šelma medvědí z hustého lesa proti nim se nevyřítila. Sami dva proti ní se postavili. Honci podál také byli v práci přičinlivé. Ryzek šípem medvěda polechtal a Někrasa poodskočiv, oštěpem šelmu do hlavy udeřil. Ještě chvíli trval zápas, kolem vítězů nakupilo se lovců a rohy slavnostně oznamovaly, že prvý dravec poražen. Medvěd huňatý na přichystané saně naložen, a v honu pokračováno s tím větším úsilím.

„Ale kde je vladyka?“

Ryzek se ohlédl kolkolem, nikde pána nebylo. Ani se nepřišel podívat na prvou kořist. Aby tak zapadl někam anebo v lese zabloudil. Jezdci rychle se pustili za pánem, aby ho vyhledali a o svém štěstí se mu pochlubili.

Již hodný kus báně nebeské slunce přešlo, a dvoje saně přerozmanitou zvěří byly naplněny, když v lese se ozval táhlý zvuk o pomoc volající. Všemi to trhlo a po hlase rohu každý spěchal, opustiv stanovisko vytčené, do hloubi lesa, kam prodírati se musil s úsilím nemalým. Plachá zvěř ubíhala, nikdo si jí nevšímal. O lidský běželo život měrou svrchovanou. Ani závěje nakupené, ani větve, do sebe se proplétající, ani jiné překážky nevadily. Lovci s namaháním postupovali.

„Kdo asi v nebezpečí?“ na rtech všem lpěla děsná otázka.

„Vladyka nejspíše. Dávno jsme ho pohřešovali, nalézti pána nemohše. Divoká zvěř se na něj sápe, na odvážlivce. Sám se vydal do lesa.“

„Rychle, rychle! Znovu o pomoc volá. Jistě svrchované nebezpečí, když Hroznata pomoci se dovolává.“

Z lesa slyšet opět smutný táhlý zvuk.

Dva lovci se drali do lesa mezi předními. Koně uvázali u stromův a po hlase chvátali, jak mohli nejčerstvěji. Veškerá družina za nimi. Po třetí ozval se hlas, ale jenom na krátko. Ryzek s Někrasou již byli na místě, kde v lese malá mýtina vývratem kmenů nebo rukou drvoštěpů byla způsobena. Divadlo podivné se jejich zrakům objevilo. U prostřed stoletých dubů zápasil Hroznata s velikým medvědem, který se právě ku skoku na vladyku chystal. Z několika ran krváceje, byl rozzuřen, strašně bručel a očima jiskřil. Hroznata oštěp zlomený na obranu v ruce držel.

Ryzek odskočiv stranou na medvěda namířil ránu smrtelnou. Sotva že dopadla zručným ruky machem na hlavu, druhá následovala od Někrasy zakřiveným mečem, jímž Turkům hlavy rubal. Medvěd se svalil a v lese se ozval jásot veselý. Vladyka zachráněn. Mžikem obklopili ho lovci ze všech stran, vyptávajíce se, není-li pán raněn. Jediný pohled na pravici jeho poučil všechny, že zápas Hroznatův s medvědem byl velmi krutý.

„Něco málo zde kůži mně pošramotil“, omlouval se vladyka, děkuje za projevovanou soustrast věrných poddaných a lovců hradních. „Zápasili jsme dlouho. K druhému napjetí luku času mně nezbývalo a v rozhodném okamžiku o páteř šelmy oštěp se mi zlomil vejpůlky. Nyní však, když nebezpečí minulo, pokračujme v honu.“

Nikdo se však z místa nehýbal. Někrasa, bojovník zkušený, hned ránu lékařsky ohledal. Čistým sněhem ruku vymyl a obvazkem pevným opatřil.

„Vám dvěma hlavně za život děkuji. Nevím, jak dlouho bych byl šelmě odolal přeraženým oštěpem.“

Ryzek nerad díky poslouchaje, rukou máchnul a vladykovi cestu protlapuje z místa nebezpečného ho vyváděl. Hroznata poohlednuv se na duby, by si je dobře zapamatoval, za čeledí pospíchal na pokraj lesa. Dravá zvěř již hodně pobita a zaplašena, že za dlouhou dobu se neodváží k příbytkům, proto na pochod zpáteční pomyšleno. Lovci se stahovali, honci se blížili druh ke druhu, šípy méně lítaly a dlouhých oštěpů spíše za podporu užíváno.

„Děkujeme ti, pane, za ochranu a velice želíme toho, že jsi byl tak nešťastně napaden. Ještě že Bůh zachránil tě.“

„Nejednou; ani těch milostí hodným nejsem.“

„Příliš skrovně zásluh svých ceníš. Nám udělovaná dobrodiní tobě Bůh odplácí.“

„Ano odplácí a já“ — Hroznata jenom pro sebe zašeptal — „jsem nevděčným rušitelem slibu.“

Když družina vjížděla do podhradí, paní Vojslava všechna uděšena naproti choti svému spěchala. Hroznata z nevídaného úkazu toho poznal, že paní o všem zpravena, proto aby jí trápení a nejistoty zbavil, rychle ku předu na koni vyjel.

„Tedy jsi přece zachráněn?“ Vojslava muži do náručí padla.

„Jak jsem se strachovala! Neblahá pověst na hrad se dostala.“

„Ovšemže neblahá, poněvadž tě nadarmo tolik polekala. Hle, živ a zdráv se vracím až na maličkost, která ani za řeč nestojí.“

„A já tolik strachu vytrpěla!“ oddechla si mladá paní. Tvář její byla dosud bledá a sotva slova mohla vydechnouti. Balvan se jí svalil sice se srdce, ale přece stopy tíže jeho v něm zůstaly. Jindy růžové tváře jako křída a kolem modrých očí prouhy od pláče.

„Co jsem se naděsila od rána! Kdyby jsi byl k vůli ohrožovaným poddaným nevytrhl do lesů, ani bych tě nepustila. Měla jsem zlé tušení, jež mě nesklamalo.“

„Vidíš přece, že jenom poněkud ruka moje krvácí.“

„Vše jsem již slyšela. Pověst rychle na hrad se dostala, že jsi v nebezpečí, že voláš o pomoc, že s lítou zvěří zápasíš. Proto jsem ti spěchala vstříc.“

„Nyní pak jsi přesvědčena, že se mně nic nestalo. Hleď, zde tento medvěd již po mně se hnal, aby mě zachvátil a rozsápal. Nyní po něm tlapati budeme v mazhauze, kam jeho kůži v úplné podobě umístiti dám. Jenom Ryzkovi s Někrasou jest mi děkovati, že na živu jsem zachován.“

„Těm statečným starochům! Zajisté, že se jim odměníš. Však já také slyšela něco jiného, co přede mnou skryto mělo zůstati“, řekla tiše Vojslava Hroznatovi, který k vůli paní s koně seskočil. Proč jsi vše tajil přede mnou?“

Vladyka se zamlčel. Tušil, které tajemství bylo Vojslavě vyzrazeno.

„Lépe, kdyby vše skryto zůstalo před tebou. Věc to moje soukromá.“

„Dobroňka v dlouhé chvíli vypravováním mě bavila. A jak chceš smýti vinu svoji?“

„Do války křižácké se vypravím na svůj náklad se vší čeledí. Tak jsem slíbil poutníku jerusalemskému. V ten také způsob bude

mně povinnosť slibu zaměněna. Však nekormuť srdce svého věcmi, jež jsou jenom mně na starosti.“

„Nikoliv; proč i mě nezasvětíš do tajemství svých? Mohla bych ti často nápomocnou býti radou nebo rukou pomocnou jako choť, sdílející se s manželem o všechny života radosti i starosti.“

Hroznata vděčným pohledem odměnil mladou choť.

„Nadále výbornou radou tvou říditi se budu.“

„A nepochybíš. Leknutí mě ušetříš, když bych se teprve z cizích úst o všem dověděti měla. Schvaluji úmysl tvůj a také tě ve výpravě chystané všemožně podporovati budu. Učiň tak, vytrhni proti Turkům již pro pokoj rodičů svých.“

Družina vesele vjížděla na hrad. Rohy zněly, čapky lítaly do vzduchu a dvoje saně vjížděly do dvora. Na saních mezi vlky a jinou zvěří na vrchu bělavý medvěd chundelatý, zelenými větvičkami jedlovými ozdobený. Radosť všech byla jednak nad šťastným lovem jednak nad zachráněním vladykovým. I hlásný na cimbuří vesele vítal panstvo. Jenom Vojslava byla dosud zasmušena a bleda, třeba již přesvědčena byla o zachránění mužově. Jiná bolesť svírala srdce její. Hroznata se mrzel, že Dobroňka vše Vojslavě vypověděla. Trpěl by sám a vše vyrovnal dle možnosti.

„Chci býti tvojí družkou i v rodinných bolestech“, nabízela se manželka.

„Všechno dobře ku spokojenosti všech dopadne.“

„A aby se tak opravdu stalo, k tomu ti nabízím svoji pomoc, své síly, svůj — celý život.“

IX.

Dávno již odnesla Teplá sněhové spousty k severu, splavivši spolu hodně úrodné prsti z polí, také rybníky a jezera v prostoru neobmezeném důkladnými hrázemi se rozšířily, a jaro květu plné vystřídalo se s letem žárným; na polích vlnilo se zralé obilí a v lesích prozpěvovalo ptactvo v plných chorech. Čeho se nikdo nenadál, vlastníma očima viděti patrně. Krásné, husté a prostranné lesy padaly pod rukama drvoštěpů, stoletá drva se kácela a mýtina, pařezů plná, zrakům se jevila jako div neočekávaný. Z kmenů silných nastavěl sobě každý, kolik potřeboval kolen, chlévů, krovů, stavení si poopravil a srouby staré novými zaměnil. Dobroň novou chalupu jako klícku si vyroubil, a co zbylo dříví z panských lesů, i když na zimu zásob nahromaděno kolem stavení, dováženo k rybníkům a říčce Teplé.

Přípravy činěny ku zlepšování půdy, ochraně před přívaly a z mýtin role plodonosné pilnou rukou budou obráceny. Hroznata slíbil choti, že se všemožně o blaho poddaných postará a nyní plnil slib dokonale. Čeleď dvorská pomáhala sedlákům a chalupníkům drva káceti, Ryzek i svého koně, na němž obyčejně do války jezdíval, do kolesy dvojkolé zapřáhl a jezdil den ode dne. Také Někrasa zaměnil meč za sekeru a pilu a místo Turků pohanů kácel k zemi duby a smrky, buky a jedle. Přání bratrovo, touha milovníků orné půdy se plnila. Lesy poráženy a zvěř plašena z netknutých doupat. Hroznata vším úsilím jal se prováděti, čemu Sezima do své smrti odporoval. Krajina se musí otevříti, zákoutí spojiti s krajem Plzeňským a co nejvíce půdy zjednati hospodářství.

„Mnohem lépe ve válce, člověk se tak neudře, hotov z hrubšího je za den a buď vyhraje nebo leží bradou vzhůru.

Starý válečník Někrasa vedle vrat na drnovou lavičku se položil, ani se neobčerstviv, mlékem a kusem černého chleba. Právě z lesa přišel všechen unaven a usoužen.

„Rád věřím", usmíval se bratr Jan; „práce naše namahá a všechny síly napíná. Těžko kousek chleba vydobýti z půdy. Když nejlépe úrodu máme zdařenou a těšíme se výsledku práce své, vojáci přijdou a vše poplení. Toť zajisté prací nejsnažší. Kdyby dříve vedle nás se namáhali, jistě by se smilovali nad prosícími ubožáky."

Válečník, ve službě meče sešedivělý, se zamlčel. Vzpomínal, že snad mnohdy zbytečně na cestu střechami zapálenými si posvítil. Dosud na mysli tanul mu nářek a pláč ožebračených . . .

„Vždycky jsem proti válčení byl a přepadání bezbranných násilím bezprávným uznával. Ovšem něco jiného, když hrabivý nepřítel se přižene a hrabivou rukou statek náš zajímá a životy nám beře; tuť národ veškeren na odpor postaviti se musí."

„Nebo když Turek zemí posvátných se zmocní."

„Všechny jiné výbojné války zavrhuji. Nejvíce při nich trpíme my — venkované, kteří hradbami obehnati se nemůžeme. Až dosud byli jsme chráněni. Sezima byl statečný pán a sousedé, třeba že by byli rádi někdy s námi nestejným dílem se rozdělili o poslední žvanek, báli se dvorské čeledi. Ty si jistě vždycky bojoval za věc svatou . . .?"

„Ano, za věc svatou s malými výjimkami. Teď se chystám na východ, ale takovým dílem dříve umru než Palestinu spatřím. Žádných dosud neviděti příprav na cestu tak dalekou."

„Dříve nám tady pomůžete půdu vzdělat a pak bojujte proti Turkům", usmál se Jan.

„Ale práce tak namahavá člověka také přemahá. Zvláště dnes jsem, jakoby mě rozbil. Šest dubů jsme porazili, a Ryzek je na strážský břeh odvezl. Těmi nehne bouře nejprudší a všem přívalům odolají statečně, až je kamením a hlínou zapěchujeme."

Někrasova celá rodina pomalu se scházela ke starcům, aby v přítomnosti jejich se pobavila a si odpočala po práci. Kdo nebyl na poli při sklízni obilí zaměstnán, musil do lesů dříví porážeti nebo klády odvážeti na určené místo. Naděje byla, že aspoň rokem příštím ornice přibude. Hroznata životní povinností si to ustanovil.

Také malý Luboš domů pospíchal, drže v ruce hnízdo havraní s mláďaty poloopeřenými.

„Když dub starý k zemi jsme poráželi, toto hnízdo ve větvích jsem spatřil. Staří prudce oblétali. Aby mláďata pádem usmrcena nebyla, rychle jsem je i s hnízdem zachránil."

„Dají se již vykrmit a nezhynou. Až vyrostou, s námi do země posvátné poletí. Nebo snad mláďata těchto teprve našimi průvodci budou? Příliš zdlouhavě vleče se věc tak důležitá."

„Hleď, bratře, u nás všude pokoj blažený. Slované po válce nedychtí, rádi v míru přebývajíce v klidných dědinách. Někdo při vřavě bitev hledá spásy svojí, my v zemi, již naši otcové před mnohými roky osadili, na dosmrti zůstaneme. Proto vladyka náš práce opravné podniká. Jenom výtěžek vlasti nám zárukou tichého života. Orbou my se nejraději zabýváme."

„Ovšem, v štěstí a blahobytu snadno se zapomíná na trpící."

„A Hroznata nyní opravdu šťasten.“

„Bol po milených rodičích již minul, zapomněl na Sezimu a Dobroslavu potud, že slzy modlitbami vřelými zaměnil. V práci na jiné myšlénky přišel. Nyní pak štěstí jeho dovršeno —“

Čím právě nyní?“

„Sny Hroznatovy se plní. Předně bez odporu otcova opravné podniky může směle prováděti a za druhé jak jsem slyšel, má potomka.“

„Hroznata syna?“ zvolal staršina Jan. „Díky Bohu za milost, našemu pánu prokázanou! Tedy přece nezapomínáš na věrné své služebníky! Jakou radost má asi hodný pán a milující otec?“

„Včera večer se narodil synáček Vojslavě, která poslední dobu poněkud churavěla. Je prý to dítě roztomilé. Dobroňka nám je popsala barvami nejživějšími. Však ji znáte, jak výřečnou jest a jak bujná její obrazotvornost —“

„Hodná žena ale poněkud málo jazyk na úzdě drží. Paní Vojslavě nyní k ruce spíše zkušenou radou než pomocí.“

„Tedy Dobroňka vylíčila rozkošné dítě! Poněkud prý slabé ale krásné k pomilování. Jako rodiče blažení. Jenom žel, že právě po nemoci Vojslava porodila. Aby na zdraví její zhoubného účinku to nemělo. O křtu prvorozencově bude veliká slavnost na hradě. Jenom kdyby nemoc mateře nekalila radosti všeobecné.“

„Každá rozkoš trpčena bolestí“, zakýval vážně staroch Někrasa. „Kde je čisté, nezkalené radosti leč na věčnostech? Přál bych Hroznatovi štěstí z toho srdce. Již dost vytrpěl a neštěstí spíše sám bych se šedinami svými snesl, než aby ještě déle svíralo kleštěmi nezdolnými našeho milostivého pána.“

„O všem na hradě jsem slyšel. Však nechodí neštěstí samo, ale desateré za sebou vleče. Byl jsem zasvěcen do tajemství jakéhosi, jež vy starší dobře znáte. Radil jsem Hroznatovi, by vinu rodičů svých smyl výpravou do Palestiny —“

„Bůh mu odpustí již za oběti, jež nám k vůli podniká. Ty nejraději ovšem do války by jsi vytrhl a nás opustil, sotva že jsme se sešli a si porozuměli. Nebeť nám však vladyky. Kdyby — nedej Bože! — zahynul v boji s Turkem pohanským mečem anebo cestou na zdraví zkázu vzal a již nikdy k nám se nevrátil, viz, koho bychom ztratili, o koho by kraj tento byl oloupen! O perlu skvostnou, která vším nám poddaným jako hvězda svítí lesku žárného, vysvoboditele z hladu a bídy hrozící, a pomocníka v četných potřebách. Hroznata naší spásou na tomto světě jako Bůh na věčnostech. Ten-li náš kraj nezvelebí, běda nám; zůstaneme nadále jako zakleti a na milost dravé zvěři ponecháni. Hroznata pole naše rozmnožuje, řeky břehy pevnými a jezera splavy a hrázemi opatřuje, Hroznata nás před hrabivými sousedy chrání, Hroznata tohoto kraje neúrodného státi se má spasitelem . . .“

Stařec na chvíli se zamlčel, aby dechu popadl.

„Sezima byl sice pánem hodným, milostivým, ale chtěl krajinu tuto udržeti stále v divokém rázu, by poskytovala dostatečně lovu a již přírodou svojí chránila před nepřítelem. Však k čemu nám pustých lesů, rozsáhlých rybníků, když se množíme v Čechách a děti volají o chléb? Pánům vladykům, lechům, županům a zemanům ovšem zle nikdy není, však hyne a strádá lid —“

„Ano tady je nebohý lid“, přejal řeč světem vykoukaný Někrasa.

„Žije chudobně, o světě nemá ponětí, neumí ani čísti ani psáti Kolik vycvičí v umění literním páter Augustin, je přece málo? Výborné školy potřebí, která by aspoň poněkud vědomostí rozšířila krajem nevzdělaným. Kdyby klášter po blízku byl, škola by dávno obrousila hrubé zvyky a vyučila i poddané v umění rozmanitém.“

„Zajisté, že Hroznata i takové školy pilen bude, by nejen pozemský ale i duchovní pokrm nám zjednal. Proto si nikdy přáti nesmíme, by pán tak dobročinný a znamenitý život vydal na nejisto na výpravě dlouhé a v boji smrtonosném. Nahradíme ho všemi silnými pážemi z okolí —“

„Slíbil prý vůdci jerusalemskému —“

„Pomoc, jíž však nemusí býti vůdcem. Náhradníky má statečné. Nikdo žádati nemůže, by opustil choť mladou a dítě kojeňátko. Jsou staří rytíři, jichž nikdo nebude želeti, život-li položí za zemi svatou. Ryzek pána svého zastoupí.“

„Ten slíbil, že ještě dnes do Nezdic přijede, jednak aby nás navštívil, jednak koně projel. Chystá se do války, jak může co nejsvědomitěji. Zbrojí novou se opatřil a nyní si cvičí i koně bujarého. Omládl již přípravami do války“, řekl Někrasa Jiří, který se také již do války připravoval.

„A nebojí se smrti jako vy o svého pána“, dodal s úsměvem Pavel. „Já byl ve mnohých bitvách a mimo několik šrámů ničeho jsem neutrpěl.“

„Všechny naděje v Hroznatu klademe, proto starosť a bázeň o pána tak veliká. Ryzek ničeho neztratí, po případě leda život; my však bychom přišli o pána, který jediný může a chce povznésti kraj náš na západě Čech.“

U Někrasova statku hovořeno dnes jenom o zamýšlené a chystané výpravě. I Kytka, který sem zavítal, zapomněl na šveholení lásky a Martu strašil, že do Palestiny pojede na svém koni a s dívkou milenou rozloučiti se musí. Jenom pod tou podmínkou Někrasa vyjednal mu volný vchod do dvora a na bratru vynutil slib záruky budoucího sňatku.

„Kdyby jsi se nevrátil, Jiříku, ani bych nechtěla na tomto světě žíti.“

„Ne každý padne v boji.“

„Ale ve svaté zemi, jak strýc vypravoval, tolik pobito bylo lidu křesťanského. Dvě výpravy zahynuly na cestách a v bojích.“

Marta se přitulila úžeji k milenci a na rámě ruku mu položivši, ptala se nejsvůdnějším pohledem.

„Že nepůjdeš do Palestiny?“

Však ještě Kytka ani k odpovědi úst neotevřel, když strýc Někrasa, který celou rozmluvu milenců poslouchal, do smíchu hlasitého se dal.

„Zde nechce bratr milený propustiti Hroznatu do války a tamo Marta naše vladykova zbrojnoše přemlouvá. Kdo tedy vytrhne? Rytíři nebo poddaný lid? Tímto způsobem by do pole nevytrhl nikdo. Však, panici Kytko, přemluviti se nedej. Vytáhneš i ty i Hroznata.“

Od hradu blížil se jezdec. Starý válečník leže na zemi, uslyšel dupot. Rychle vyskočiv, do dálky se zahleděl. Slunce dávno zapadlo a na obloze se rozlila červená záře.

„Ryzek přijíždí. Dostál svému slovu.“

Všicci umlkli, do dálky hledíce, odkud jezdec tryskem přijížděl. Mladý oř chvílemi si povyskočil, však jezdec zkušený uzdou jej skrotil. Jiří vstal, aby přítele přivítal. Ryzek mířil rovně přes holá strnišťata.

„Jako mladík jede a jak rovně v sedle sedí.“

„Lepším jezdcem než na poli dělníkem“, poznamenal Kytka, vedle Marty sedící.

„Někdo raději mečem, jiný snáze vládne rýčem.“

V tom již dojížděl panský zbrojnoš. Sotva koně Jiří zadržel za uzdu, vyhládanou ozdobně. Však zděsili se přímo všicci na smrť pohledem Ryzkovým. Jakoby černý mrak duši jeho obestíral. Z očí proud slzí se vyhrnul a pravice čelo svírala. Seskočiv s koně, rukama zalomil, ke hradu plaše pohlednuv.

„Ó Bože! Jaké to neštěstí!“

Znovu zaplakal stařec, který ve válce směle smrti se díval vstříc.

„Co se stalo? Mluv, Ryzku a nezatajuj před námi, co svírá tvé srdce bolestí mnohou?“

„Vše vám povím, až si oddychnu, až vás na zvěst smutnou připravím.“

Někrasův rod i se sousedy obklíčil Ryzka naříkajícího.

„Jak šťasten byl až dosud náš pán!“

„Právě jsme o tom mluvili vespolek.“

„Ale štěstí jeho pokáleno opět hrozně. Div aby o rozum nepřišel anebo smrtí nezaplatil neštěstí toho.“

„Jen brzo nám vše vyjev!“

„Nedávno usmálo se na Hroznatu štěstí, když synem obdařen byl — potomkem slibným. Však dítě to přišlo na svět předčasně. Vojslava churavěla od té doby, kdy ulekána byvši, že chotě zvěř lítá rozsápala, rychle nám v ústrety spěchala. Nastydla a zárodek zhoubné nemoci uložen v životě jejím. Proto stěžovala sobě, když v svém průvodu koňmo Nezdice navštívila. Ani snad Hroznata nepozoroval proměny té. Jenom se těšil na potomka... Dostal ho, potěšil se jím, však syneček dnes v poledne —“

„Zemřel —“

„Neštěstí to nepřišlo samo. Řekl jsem, že Vojslava churavěla, Předčasný porod mnoho uškodil chatrnému zdraví jejímu. Dnes se radíme na dvoře, jakým způsobem bychom malého Hroznaty pohřeb oslavili, když z domu panského přichvátá Dobroňka všechna zděšená a také oknem na dvůr nářek Hroznatův slyšeti. Domnívali jsme se, že tak nad synem mrtvým pláče.

„Věrná čeledi, hned do mazhauzu spěšte, byste potěšili pána svého. Snad by si mohl zoufati! Rychle do vnitř! Neopusťte svého zarmouceného velitele“, volala Dobroňka, vlasy z hlavy si trhajíc.

„Budiž dítě Bohu poručeno!“

„A matka jeho, mrtvá Vojslava“, dopověděla Dobroňka, v nářek usedavý se davší.

„Soudy Boží!“ zvolal Někrasa, kmet stříbrovlasý. „Tolik neštěstí je věru mnoho pro jednoho člověka. V zimě rodiče ztratil, nyní ženu milovanou a dítě kojeňátko. Proč na nás část neštěstí toho nepřišla? Proč vše na milostivého pána? Jak rádi bychom sňali bol s beder jeho a sami snášeli!“

„A opravdu Vojslava zemřela i s dítětem?“ ptala se choť mladšího Někrasy, nemohouc uvěřiti slovům tak zlověstným.

„Přišli jsme do mazhauzu; a divadlo srdcebolné zrakům našim se objevilo. Na loži odpočívala paní ještě jako teplá mrtvola. Tak byla krásna, tak úbělova! Ani vlastním očím uvěřiti jsme nechtěli, že by tato bytost byla bez duše — mrtva. A přece. Hroznata klečel u lože, a slzy řinuly se mu na ruku Vojslavinu. Jak by neplakal! Sotva rok byli spolu a tak se milovali! Srdce Hroznatovo div se nerozpuklo. Pohledl na nás a kynutím hlavy nám poděkoval. Poklekli jsme v komnatě a modlili se hlasitě dlouho za pokoj duše paní dobročinné.“

Ryzek nemohl pro slzy ani mluviti. Také posluchačům zvlhnul zrak, a Někrasová, pohledši na děti své, dala se do pláče usedavého

(Dokončení.)

Tomeš sirotek.

Báseň

od

Vojtěcha Pakosty.

I.

Statný pan otec na Vrbovském mlýně,
ač sněhem provát jest už jeho vlas;
ba že jen mládne, lidí na dědině
i v horách o něm jediný šel hlas,
když oženil se jako vdovec znova.
I dnes, ač prchlo celých deset let,
čil Řehoř mlynář — žínka růže květ —
a lid z té řeči neodvolal slova.

Kdy život klidný, jak ten na samotě
byl na Vrbovském — neublíží v tok
časů kdy splyne nějaký ten rok,
jak deště krůpěj ocelivé hmotě.

A ocel Řehoř tělem svým i duchem!

Tam právě stojí, patře v květný sad,
a všecek blažen vonným jara vzduchem
přehlíží lepý mladých štěpů řad,
jež sám tu sázel před desíti roky.
A jak už vzrostly! — Tolik právě let
dnes Jose jejich . . .

Vzhlednul na vantroky:
„Aby tě, kotě!“ — zvolal — „sem pojď hned,
kolikrát káži: ať mi nejdeš k vodě!“

Dívčinka milá, jak ten jarní den,
jak hedbáv vlasy ozářenou hlavu

a líčko jako květy na jabloni —
„Tatíčku!“ prosíc zraky k zemi kloní.
A Řehoř děckem hned zas usmířen,
jako když z mráčků slunce usměje se,
dí mírně: „Že tě jednou do své síti
hastrman vousáč u stavidel chytí
a do hlubiny ve svou skrýši vnese!“ —
Pak splnění jak by se hrozby bál,
dívčinku lepou plaše v náruč jal
a vina k sobě její útlé tílko,
ji v sněhobílé poceloval čílko.

V tom ručka bílá, pod zástěrkou skryta,
se objevila a z ní výražkový,
bělounký krajíc domácího chleba,
se k zemi svezl, k nohoum Řehořovi.

„Kam s takým klínem? — Což pak nejsi syta?
a ukrývati proč ti skývy třeba?“ —
na Josu otec přísný upřel hled.
„Snad nedrobíš ho rybám do hlubiny,
neb do zobáčků drobotině ptačí? . . .
Že havěť krmíš, nespatřuji viny,
však na to drobty, suché kůrky stačí.
Na také skývě žebrák — nuzný kmet
by pochutnal si, vzalo za vděk dítě,
jež nikdy ještě nepojedlo z běli.
Snad slyšela jsi, že to Spasiteli
skytáme, co jsme chuďasovi dali . . .“

Jak hvězdy oči malé Jose vzplály,
jak čilá laňka poskočila hbitě
a lokty otci vyhoupla se k šíji:
„Ach tatíčku můj, teď už nemám strachu,
že pokáráš mě za mé provinění! —
Pod strání naší, v lípy dutém kmeni
hladový Tomeš se jak Lazar svíjí
a Bohem prosil za kousíček chleba;
a nemám-li ho — aspoň hrstku prachu
bych na mlýnici hladu na úlevu
pro něho smetla . . .“

„Tomeš — pasák z dvoru?
Zda s tím se skrývat bylo tobě třeba?“
děl Řehoř měkce — oči se mu kalí,
jak v dceruščině roztomilém zjevu,
by andělíček usmíval se sladce.
„Což neřekla jsi mně to, nebo matce?
Nedal bych hochu dveří na závoru,
vždyť sirotek je — opuštěný, malý.“

„Tatíčku dobrý!“ — Josa zaplesala —
„já včera již mu skytla krajíc taký,
však že mne prosil, bych to neříkala,
by ve své skrýši nebyl vyzrazen,
i dnes jak myška vyklouzla jsem ven —
však tu mne stihly tvoje dobré zraky.
Ó odpusť mně to! — Chybila jsem, vím,
jen dnes ať ještě Tomše nasytím,
mně dovol — dovol!“ —

Mlynář k slzám jat
dobrotou děcka i tou milou řečí —
„Ty drobečku můj!“ všecek blažen děl —
„sám s tebou půjdu Tomše vyhledat!“ —
a když jak děcko s Josou k stráni spěl,
kdo pověděl by, koho radosť větší.

II.

Vše veselostí rolničkami zvoní,
co Tomeš práškem stal se na Vrbově,
a s těží někdo zpomíná již sobě,
jak ubožáka hladového vloní
se Řehoř ujal. — Toť ten Tomeš není,
jenž s okem zhaslým, údy vyzáblými
se k mlýnu vlekl jako umučení,
kdy matky pozbyv, štván byl lidmi zlými,
jak z matrik farních měl by psáno v čelo,
že v sloupci „otec“ — prázdné místo zelo.

To není Tomeš, kdys té tváře bledé,
jenž dnes jak šotek u mlýna si vede,
jak na vřeteně kladnice se točí
a jiskry srší z veselých mu očí.
Ty dopadnou-li ve tvář mlečů chmurnou,
v ní veselosti mladá zář hned vzplane,
v beránka řečí uhladí tvář spurnou
a s hlavy roje těžkých péčí svane.

Pohádky pěkné vyprávěti umí,
v nichž rytířové, princezky a hrady
tak lepotvární, že až dech se tlumí,
kdy oko v postav těch se hrouží rysy.
Je ze dvorce zná, kdy u kamen v šeru
je na ratejně zimních za večerů
pohádkář stařec vypravoval lysý,
zbrázděných lící, po pás šedé brady.

Oživnul Vrbov — jako slunný svit
kraj ze sna budí s ránným ptáků zpěvem —
co Tomeš skývu našel tam i byt,
nezaslouženým jinde vyštván hněvem.
Leč zpomíná též, jak se vyvděčiti
má dobrodincům, bez jichž vlídné střechy
by opuštěn byl, hladov, bez útěchy,
bez lásky, jíž teď sirou duši sytí.
Ba často ducha hrouží v tu pouť časnou,
a zpomene-li bolných žití hrotů,
dozná si: Josy kdyby nebylo tu,
že byl by ztracen. — Ta mu hvězdou spasnou.

A Josa? — Ó té Tomše přítomností
her dětských luzní vzešli dnové štěstí,
jak křídly van kdy jara zašelestí
a háj i potok ze své zamlklosti
se vyruší a poskočí si plesem.
Neb nikdo před tím nepřišel jí vstříc,
když ze školy se vracívala lesem
a svislé kštice temných borovic
ji děsívaly, nebo z rokytí
žraloci lesa mechem pokryti
z pařezů na ni otvírali tlamy.
Však nyní Tomeš daleko — až k lomu
jí v ústret chodí, plaší přišer klamy,
a bezpečně ji doprovází domů.

Radostí zář se Josе v tváři nítí,
když poskočit si může při Tomšovi,
a Tomeš jako rytíř pohádkový
vždy nových zábav zná jí vynajíti.

Tu tělem ukryt zmechatělých buků,
žežulky z dálky nápodobí „kuku“ —
a kročky její na blízku kdy slyší,
[ne poděsit, leč potěšit ji chtěje] —
se ve svém skrytu jako myška ztiší.
A Josa v šeru postřehnouc ho okem,
poskočí k němu laňky rychlým skokem
a smíchem vzduch jak zvonky rozechvěje.

Příkrých se Tomeš nezalekne skalin,
planoucí chce-li Josa kvítek mít;
ať ruce, nohy zraní trsy malin,
kdy nejpěknějších jí chce vynajít.

Ni ostnatého nehrozí se šípku,
jí polapiti chtěje bělásky,
tu ptáka volá, lapí lesklou rybku
a ku hře snáší hladké oblázky.

Co krásy v horách, jíž si nevážila
až dosud Josa, zří teď její zor!
Jí květ teď vzácným, každá travka milá,
jež dol ten hostí, stráně, tichý bor.

Vše kolem Tomeš v zlatou zář jí šatí
a o všem mile umí vyprávět:
Tam oblak koráb, na němž plují svatí,
tu petrklíčův anděl sije květ;

tam slzičky, jež vyronil pláč tklivý
Mateře Boží v nivách pro Syna —
zde listů osyk záchvěv úzkostlivý
zlosyna bědné smrti vzpomíná.

V paláci skalním, vyzdobeném mechem
králuje Víla lesní samoty —
zpod země matka lístků milodechem
mateří doušky těší siroty.
— — — — — — —

Tak ochráňkyni své se Tomeš vděčí.

A mlynář s ženou hry jich sledujíce
se těší, jak jich jedinačce svědčí; —
jak dospívá a dříve bledé líce
nádechem růží plá teď půvabným.
Tomše jak děcka vlastního si váží,
víť sirotku jak život nesnadným
a jak jej každý lásky projev blaží . . .

III.

Ó běží léta — jak ty v rychlém toku
v dál prchající vlnky na potoku,
jak obrys ptáka, jenž nad hlavou naší
zašumí křídly — a již mizí v dáli . . .
I přes Vrbovský mlýnec přeletěli
ti neukrotní přeletavci plaší —
Jonákem statným — druhdy Tomeš malý,
a Josa poupě, jež noc s květem dělí.

Ve mlýně horském, jak strom k zemi přílne
zdomácněl Tomeš. — Plašen přízně svitem
stín dětství čím dál v mysli jeho blednul;
a zvyk, jenž uvil toto pouto silné,
s otázkou často jemu po bok sednul:
jak bylo by mu, by se rozloučiti

měl se svým rájem, v horstva lemu skrytém,
a opuštěn a sám zas světem jíti? . . .
Tu hlavu svěsil místo odpovědi.
Však z mraků těchto jako hvězdy hledi
naň oči milé s dětskou přítulností
a táží se ho: „Co tvou mysl hněte? —
co přijímal jsi s vděkem od dítěte,
Josino srdce dosud pro tě hostí.“ —

Myšlénka ta mu plaší chmury s čela
a v srdce chabé lije sílu obří —
Josa mu přeje — a co míti chtěla,
mu neodřekli pěstounové dobří.

I nyní čas kdy dospělosti hráze
postavil příkré jejich děckým hrám,
otec i matka usmějí se blaze,
když o neděli aneb v prázdném čase
si dlouhou chvíli hledí zaplašiti.
Tu na rybníce k dalným olšinám
s ní v loďce letí po vln stříbrojase,
tu nejkrasší, jež v horách roste kvítí,
jí v kytku sváže, — leknín vyloví,
a v milodechém stromů podkroví,
když dívčina se unavila v spěchu,
sedátko chystá v nejjemnějším mechu, —
tu pohádek má skvosty uchystané . . .
A zavýskne si, vesel poskočí,
kdy radosť Jose tryská do očí
a líce její vlčím mákem plane.

Kdo práci žije, vykoná vše hravě,
a času dosti zbývá ku zábavě.

Tu pouti slavnosť ve sousedství blízkém. —
V lehký dá mlynář vozík zapřáhnout,
s rodinou vsedne a již oři tryskem
jak s vichory by závod podniknout
dnes chtěli, letí. — Tomeš vedle zvyku
opratí třímá, hrd a vesel v líci,
že jako zdatným v práci na mlýnici,
dovedným stejně, sedě na kozlíku.
Však i pan otec oprati se chopí
a Tomše nutí, by si k ženským sed',
ne z rozmaru snad — aneb lidský hled
by divil se mu, vraníky jak řídí.
Jen závislosti chce tak zastřít stopy
Tomšovy v domě — přesvědčiti lidi,
že stárek sluhou zdaje se jich očím,
rodiny členem — a ne jeho kočím.

Pouť sotva mine — jiné pobavení
zas výročního skytá trhu šum. —
Jak vody hukot v klokotavém vření
náměstím proudí lidstva pestrý tlum.
V obrysu plachet pernikářské krámy,
tam kolotoče — vábné panorámy,
tu pestré jak bys vkročil do zahrady
malebné zboží hrnčířského sklady
zrak upoutají. — Onde v řadách se zdí
křiklavých barev tvorby umělcovy
zírají na tě domu ve průjezdí.
V té směsi dávní postřehnou se známí;
nic nevadí jim ohlušivý ruch,
by v důvěrný se sestoupili kruh,
druh druhu nitro zotevíral slovy,
tu přímou cestou, tam zas oklikami. —
Dni tomu dlouho Tomeš se vždy těší;
jde vedle Josy jako její brat.
Kdož z lidí ví již, hladov bez přístřeší
že druhdy bloudil! — Mlynář se ženou
jim v patách jdouce významně si kynou,
když chodci zvědní tlumí kroků chvat,
tu k střelám na ně luky zraků pnou,
tu obrací se, když je v chůzi minou. —
Dí mlynář k ženě; „Jak ti lidé chtiví
otázek, na něž nikdo neodtuší!“ —
a oba rádi, že se lidé diví,
jak chůze s Tomšem jejich Jose sluší.

Pak posvícení — po něm zima bílá,
když údol uspí pod sněhovým krovem,
zas jiných zábav v mlýnci na Vrbovém
u teplých kamen kyne doba milá.
V šalandě za stůl zasednou si mleči
a událostmi denními se baví,
neb za hranice zaletnou v své řeči
zda státníků a potentátů hlavy
na válku jakous nepomýšlí snad . . .
A vyskytne-li otázka se sporná,
již mlynáři ni Tomši urovnat
hned nedaří se — je tu Šimek z Dvorů —
ta stará vojna — při tom hlava vzorná,
jenž mečem vtipu přetne uzel sporu.

Tak idylicky — vlnkou na bystřině,
jíž nebe celé zrcadlí se v oku,
v tom pošumavském, květném horstva klíně
ubíhal život v práci, při zábavě
a nikde závisť nezlíhla se v hlavě,
že Tomši dvacet, Jose šestnáct roků.

(Pokračování.)

Volné listy.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Tolerance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Kroněm krásným slovům, jichž se hlavně v posledních dvou stoletích jako hesel — řekněme to přímo — zneužívá, náleží i slovo — tolerance. Ano tolerance jest za dnů našich u velmi mnohých hlavním dogmatem, ba tak řka veškerým obsahem toho, co se rádo nazývá moderní myšlénkou náboženskou. Prvními apoštoly této moderní náboženské myšlénky byli Baruch Spinoza a Petr Bayle; horlivostí nad ně vynikali však Locke, Lessing a Voltaire, kteří získali pro tuto myšlénku mezi literáty, literárními diletanty a tak zvanými vzdělanci tolik vyznavačů, že jich není lze ani vyčísti.

Ačkoli se však o toleranci tolik už napsalo a namluvilo, přece žádný z její apoštolů dosud nepověděl, co že si tím slovem vlastně myslí, ani Voltaire ne, ač o ní psal a mluvil velmi často; ve svém slovníku ptá se sice: „co jest tolerance?“ ale jeho odpověď k této otázce, že prý „jest to věno lidskosti“, jest velmi nejasna a neurčita.[1]) Ano máme za to, že bychom i nyní kteréhokoliv hlasatele tolerance do vážných uvedli rozpaků, kdybychom jej vyzvali, by nám pověděl upřímně a beze lsti, co že tolerancí vlastně rozumí.

Již tato okolnost musila by v nás nutně vzbuditi oprávněné podezření, že se pod krásným slovem tolerance skrývá něco nepěkného, kdybychom ani s jistotou nevěděli, co že tolerancí rozumějí její hlasatelé a čeho pilným o ní kázaním chtějí dosíci. Třebas by však tito nechtěli jasně a určitě říci, jaký smysl má u nich slovo tolerance, tož víme přec jistě, že vycházejí od myšlénky té, že hlavně ve věcech náboženských není ve světě žádné objektivné, žádné naprosté, od člověka nezávislé pravdy, nýbrž všecko že jest v tomto oboru pravdou pouze subjektivní, pouhou domněnkou stejně oprávněnou či neoprávněnou jako kterákoli jiná domněnka a že tudíž máme k náboženství každému, ať si se už jeví v jakékoli formě, stejnou v srdcích svých chovati úctu nebo správněji: stejnou lhostejnosť, jako jest nám lhostejno, nosí-li kdo kabát tmavý nebo světlý, má-li plný vous aneb jenom kníry. Markantně znázornil tuto toleranci nizozemský básník Huygens, když zapěl takto:

„Ich hass' den Bruder nicht.
Ist es nicht einerlei,
Ob ich am Grünen mich,
Er sich am Rothen freu'?“

Podobně znázornil tuto toleranci i chan tatarský jménem Chubilai, řka: „Křesťané ctí Krista jako svého Boha, Saracéni Mohameda, židé

[1]) „Qu'est-ce que la tolérance?“ — „C'est l'apanage de l'humanité.“

Mojžíše a pohané mají za boha nejvyššího Sagomombarkhana,[2]) ale já ctím všecky a prosím toho, který z těchto čtyř jest v pravdě nejvyšším, by mi pomáhal" (Weiss, Apol. III. 301. a 284.).

Nač však choditi tak příliš daleko, když můžeme totéž najíti blízko? Poslyšme jenom otce moderního protestantismu, filosofického Schleiermachra, a uslyšíme, že prý „jest v náboženství bezprostředně vše pravdou", „všecko, co se náboženstvím stává", že „jest dobré" a „každého člověka náboženství, že prý „jest jeho pravdou nejvyšší", čili jinak řečeno: že v náboženství — atsi jakémkoli — není žádné objektivní pravdy, nýbrž jenom pravda subjektivní, pravda osobní, každé že „jest pouze částkou celku", podstata každého že spočívá „v jistém způsobu c i t u", a všecka že jsou si úplně rovna, každé že tudíž stejně máme ctíti. Podobné myšlénky hlásá i Hase ve své „Protestantské polemice proti církvi katolické" a Herzog a jeho soudruzi (zvlášť Kling, Schenkel, Hupfeland etc.) v pověstné „Realní encyklopedii pro protestantskou církev a theologii" (I. 665.; XII. 259.; XX. 581.). Že toleranci druhu tohoto, kteráž jest prohlášením duševního bankrotu právě ve věcech nejvznešenějších a ničemnou slabostí rozumu i povahy, hlásají vedle dosti četných protestantských „theologů" zvláště filosofové, básníci, novináři a — svobodní zednáři, nemusíme ani připomínati.

Jest však t a k o v á t o tolerance možna? Dokud budou lidé činiti rozdíl mezi lží a pravdou, právem a bezprávím, neřestí a ctností, — a rozdíl tento budou činiti zajisté tak dlouho, dokud budou míti zdravý rozum a nesklesnou na pouhé idioty, — dotud tolerance druhu tohoto bude věcí nemožnou. T é t o tolerance taky skutečně nikdy nebylo a není jí ani v době naší. Tak svědčí i známý francouzský filosof August Comte, řka: „Tolerance systematická není vůbec možnou a skutečně jí nikdy nebylo, leda vzhledem k domněnkám, o nichž se soudilo, že jsou lhostejny nebo pochybny".[3]) — Jsou v této příčině tolerantními aspoň hlasatelé tolerance? Nikoli; právě tito bývají ze samého horlení pro toleranci — fanatiky, fanatiky tolerance, a to často velmi vášnivými, ba mnohdy i zuřivými! V theorii ovšem hlásají, že chovají úctu k náboženství každému, ale v skutku jsou plni nepřátelství, předsudků a předpojatosti proti náboženství křesťanskému vůbec, zvláště pak proti katolickému, proti katolickým biskupům a kněžím, proti papeži a proti církvi. Dokladů toho uvedli jsme již průběhem tohoto pojednání počet značný. Zde stůjte aspoň ještě některé. Lessing na př. byl velmi horlivým hlasatelem tolerance, ale přes to přese vše — či snad právě proto — dýše jeho „Nathan" hroznou nenávistí proti křesťanství, v němž básník nevidí nic než fanatismus, ukrutnost a prolhanost na straně jedné a na straně druhé hloupost a pokrytectví. Účel spisu tohoto naznačil jasně v dopisu k svému bratru Karlovi (4. dubna 1779.), kdež mezi jiným takto píše: „Es kann wohl sein, dass mein Nathan im Ganzen wenig Wirkung thun würde, wenn er auf das Theater käme, welches wohl nie geschehen wird. Genug, wenn er sich mit Interesse lieset, und u n t e r t a u s e n d L e s e r n n u r

---

2) Mongolský název Buddhy; slovo toto zkomoleno jest ze: Ç a k y a m u n i a B u r c h a n.

3) „La tolérance systématique ne peut exister, et n'a réellement jamais existé qu'à l'ègard des opinions regardées comme indifférentes ou comme douteuses." (Philos. positive IV. 51.)

einer daraus an der Evidenz und Allgemeinheit seiner Religion *zweifeln* lernt."[4]) Dodatkem pak ještě vyznává: „Nathans Gesinnung gegen alle positive Religion ist von jeher die meinige gewesen." Jest tedy telerantním k náboženství každému, jenom ne k náboženství — positivnímu čili zjevenému, nadpřirozenému!

Ještě horlivěji než filosof Lessing hlásal toleranci pověstný Voltaire; ale při všem jeho ustavičném křiku po toleranci nebylo snad ještě na světě muže, jenž by v srdci svém větší byl choval zášť a nepřátelství proti křesťanství nežli „tolerantní" tento filosof! Kdyby byl mohl, byl by křesťany, zvlášť pak katolíky, topil a vraždil. Chuť k tomu měl zajisté rovněž tak velkou jako druhdy Nero. Tak píše na př. Chabanonovi: „Stálo by to věru za podívanou, kdybychom každému jesuitovi přivázali na krk jansenistu a všecky vházeli do moře." Jindy opětně toho lituje, že filosofů není dosud tolik aniž tak horlivých, „aby způsobili ohněm a mečem obnovu světa".[5]) Jako druhdy Luther, dle vlastního doznání, i když se modlil „Otčenáš", církev katolickou proklínal,[6]) tak se „modlil" i Voltaire a vybízel k „modlitbě" za zničení církve,[7]) když ji nemohl, jak by si byl přál, zničiti násilím, a když pověstné jeho „Ecrlinf" (Ecrasez l'infame — zničte hanebnici! t. j. církev) nemělo žádoucího praktického výsledku. Pověstný tento apoštol tolerance nepodpisoval se na mnohých listech ani svým jménem, nýbrž rouhavým pseudonymem: Christemoque t. j. člověk, jenž si tropí posměch z Krista. Jakým byl zarytým nepřítelem církve, vysvítá i z následujícího: „Protiví se mi to", tak psal přátelům, „mám-li ustavičně poslouchati, že k zavedení křesťanství postačilo mužů dvanácte a konečně ukážu, že k jeho zničení postačí jediný!" Tuto myšlénku opakoval často, a když mu kdysi Hérault namítal: „Náboženství nezničíte", odvětil mrzutě: „Uvidíme!" Jelikož však přes všecko všudy zlehčování a podrývání víry a náboženství, přes všechnu hanu, posměch a potupu, jimiž jak on sám tak i „bratří" jeho (Diderot, D'Alambert, Damilaville, Helvetius etc.) církev katolickou zasypávali, církev i náboženství dále trvaly, pobádal své bratry, aby užili prostředků účinnějších, takto jim píše: „Přál bych si, aby konečně po všem posměchu a po všech sarkasmech objevilo se dílo vážné a čtitelné, jež by filosofy ospravedlnilo, l'inf. (církev) ale zničilo. Přál bych si, aby (filosofové) l'inf. (církev) rozšlápli; to jest to hlavní. Církev musí býti do takového uvedena stavu, v jakém nachází se v Anglicku, a to jest možno, kdybychom jen chtěli (t. j. církev musí býti zcela potlačena). Tohoto velkého apoštola tolerance hněvalo i to, že se v Římě kostel svatopetrský ještě — nesbořil! Jistý přítel jeho navštívil totiž Řím; když po svém návratu přišel k Voltaireovi, ptal se ho tento:

---

[4]) Alex. Baumgartner: Lessing's religiöser Entwickelungsgang str. 131.

[5]) . . „pour effectuer par le fer et par la flamme la régénération du monde" (Lettre à Damilaville 26. Janv. 1762.). Podobně psal králi Bedřichovi II.: „Il faudra bouleverser la terre pour la mettre sous l'empire de la philosophie" (Lettre du 7. Janv. 1770.).

[6]) Luther naříká, že se nemůže bez klení ani modliti a když v „Otčenáši" říká na př. Geheiliget werde dein Name, že hned přidává: aber verspottet, verflucht und verlästert werde der Papisten Name atd. při každé prosbě nějaké klení.

[7]) Proste Boha a Ecrlinf. Vzdělávejte vinici, milí bratří, a Ecrlinf." „Odporoučejte mne modlitbám věřících (t. j. bezbožců). Orate fratres. Ecrlinf." atd. atd. (Víz Kreiten, Voltaire 461.)

„Stojí kostel (svato)petrský ještě pevně na svých základech?“ „To se rozumí!“ odvětil přítel. „Tím hůř!“ pravil Voltaire a obrátil se ku příteli zády! —

Tolerance jest velmi krásné slovo, ale nesmíme ji hledati u těch, kteří slovo to stále mají v ústech. Dokladem toho jest i berlínský filosof „nevědomého“ Ed. v. Hartmann. Muž tento by měl dle svého systému filosofického zvlášť býti tolerantním, proto že dle něho úkony rozumu a fantasie každého člověka jsou pouze zjevem jednoho a téhož absolutného „nevědomého“, kteréž teprv v člověku nabývá vědomí. V skutečnosti však jest filosof Hartmann úhlavním nepřítelem každé myšlénky, která jen poněkud připomíná Boha vyvýšeného nad tento svět; proti každé myšlénce druhu tohoto a proti každé náboženské formě, která jen dost matně na tuto myšlénku upomíná, bojuje Hartmann s opravdovým fanatismem; ano každou myšlénku o Bohu nadsvětovém prohlašuje přímo za znemravňující a — bezbožeckou!!

Nechme však jednotlivců a všimněme si oné společnosti — tajně zjevné a zjevně tajné —, kteráž se skrývá pod jménem svobodných zednářů. Nikdo snad na světě nenachlubí se tolik svou tolerancí jako tito „bratří“, a přece není žádné společnosti tak netolerantní, vyjmem-li některé církvičky protestantské, jako tato široce rozvětvená sekta.[8]) Jak hezky tolerantně to na př. zní, když zednáři o sobě vypravují: „Přijímáme-li do svého středu poctivé lidi všech vyznání, děje se to jen proto, že není naším úkolem zpytovati (cizí) svědomí, a že máme za to, kadidlo ctnosti že jest milé božstvu, nechť se mu obětuje způsobem jakýmkoli. Tolerance, k níž se my hlásíme, nevyplývá z atheismu nebo bezbožectví, nýbrž jenom ze snášenlivosti a filosofie“ (Leo Taxil: Die Drei-Punkte-Brüder I. 364.). Jest to však pravda? Ó nikoli, nýbrž „pěkná“ lež a chytrá přetvářka. Dělajíť se tolerantními a zakrývají svoje nepřátelství k církvi a k náboženství ve slova buď nevinná a nebo ve slova, jimž zcela opáčný dávají význam, aby lehkověrce oklamali a tím spíš dosáhli vytknutého cíle: podrytí a zničení všeho náboženství positivního. Taktika tato je už dávno známou; neboť již Bolingbroke psal Voltaireovi, kterýž chtěl ve svém bezbožeckém fanatismu církev a náboženství zničiti třebas ranou násilnou: „Prozatím jest třeba opatrnosti; nesmíme napadnouti nepřítele dříve, až když se ho nemusíme báti; králi musíme lichotiti a náboženství šetřiti, dokud mají moc, by nám mohli škoditi; Ne slepý vztek, ale rozumná nenávist vede k cíli, a někdy jest též *pokrytství* potřebnou ctností“ (De Kervan, Voltaire p. 43; Kreiten l. c. 45). Lži a pokrytství užívají v hojné míře zednáři, aby nezkušené klamali a dostali je do svých osidel. Tak říkávají na př. nedověrcům, že prý „řád“ jejich založen jest papeži a ritus jejich, (který jest opičáckým nápodobením ritu katolického s podkladem ve své podstatě nemravným), že prý pochází od — jesuitů.[9]) Později prý

[8]) Tyto řádky a následující odporučujeme k bedlivému uvážení i Dr. Janu Melicharovi, kterýž ve svém, po našem skromném náhledu dosti konfusně psaném díle, — proto že sám sobě nejednou odporuje, náboženství křesťanské brzy pěkně chválí, brzy zas mu leccos vytýká atd. — zednáře béře v ochranu jako nevinně pronásledované a kacířované a vytýká především kněžstvu katolickému, že na ně patří jako na ovoce zapovězené a je uvádí v opovržení“, čímž prý jim činí „křivdu“. (Viz jeho: K dějinám našeho probuzení I. 97—98.)

[9]) Ubozí Jesuité k čemu ke všemu nemusí sloužiti jejich jméno! I. Voss, jenž se o zednářích přesvědčil, že nejsou tím, zač se vydávají, a proto z jejich

ovšem byli jesuité z loží zednářských šmahem vyloučeni, jelikož prý chtěli spolkem vládnouti, a odtud prý jejich k zednářům nenávist! Papežové prý však zednářům i později často žehnali!! Tak prý papež Klement XI. stal se zednářem a udělil řádu apoštolské požehnání (1718). Též Klement XII. a Benedikt XIV. přáli prý zednářům, a v době novější prý byl zednářem i Pius IX!! Na všem tomto *není ani zbla pravdy*, ač toho zednáři i listinami — ovšem že drze padělanými — snaží se dokázati (Viz Leo Taxil l. c. I. 300—306.). V jakém poměru stojí papežové a s nimi i církev k ložím zednářským, ukázal jasně za dnů našich slavně panující papež Lev XIII. památnou encyklikou proti nim namířenou. Ale i to jest u zednářů možno, že budou jednou „osvíceným" hýlům ukazovati papežem Lvem XIII. podepsanou listinu pergamenovou, jíž se udílí celému „řádu" — apoštolské požehnání, neboť lež a pokrytství a zhotovování falešných listin ve prospěch „řádu" považují zednáři za krásné ctnosti![10]) Nepopíráme však, že byli někdy někteří kněží, ano i biskupové (jako na př. v loži výmarské za dob Göthových bratří Dalbergové) členy loží zednářských, ale to byli, odečteme-li toho neb onoho, který ve své prostotě lžím zednářským věřil, skoro výhradně jen lidé takoví, kteří jak církvi tak i stavu svému dělali — ostudu, jako na př. coadjutor baron Dalberg!!!

Žádný řádný kněz a vůbec žádný řádný katolík nemůže býti členem této sekty, nebo každý katolík, který se stane členem některé zednářské lože, upadá ihned v exkommunikaci.[11]) Nejsouť zednáři tím, čím se dělají. Ujišťují ovšem, že si náboženství nevšímají, ale v pravdě směřuje vše, co podnikají, proti náboženství každému, jehož předmětem jest osobní, všemohoucí a spravedlivý Bůh, zvláště pak proti náboženství katolickému. Protikřesťanská tendence této sekty jeví se již značně v otázkách a odpovědích pro „stupeň učně". Nový kandidát si totiž musí, dřív než jej k tomu určený bratr uvede do lože, dáti silnou páskou zavázati oči. Všedšímu pak do lože vykládá „ctihodný": „Páska na očích vašich symbolem jest zaslepenosti, v jakéž se nachází člověk ovládaný náruživostmi a stížený pověrou." (Taxil l. c. 339.) V dalším postupu vykládá pak „ctihodný", že prý zednářství jest instituce, kteráž si vede ve všem samostatně; princip svůj že prý má v rozumu (nikoli však ve víře) a proto že prý jest universalní; každému prý nechává náboženskou jeho svobodu, ale odmítá prý každou náboženskou panovačnosť (ibid. 341.).

Kolik slov, tolik lží; nebo zaslepenosti a pověrou rozumějí zednáři víru v Boha živého, nadsvětového, principem rozumu vypovídají boj všemu zjevení tedy zvlášť křesťanství, svoboda náboženství značí v řeči jejich buď naprostou nevěru nebo náboženský indifferentismus,

---

lože vystoupil, věřil a hlásal, že prý vrchní vůdcovství v ložích zednářských mají — jesuité!!!

[10]) Papeže Klementa XII. uvádějí zednáři mezi svými příznivci, ačkoli jest známo, že právě tento papež vydal proti nim bullu, v níž odkryl pravý význam některých hanebných a nejvýš nemravných jejich symbolů (ku př. „Baphomet"); bulla tato též zednářům skutečně uškodila, neboť aspoň některé evropské vlády proti nim zakročily. Důmyslní zednáři si však pomohli. Kde byl jejich řád vládou zakázán trvali dále buď po tajmu anebo si dali jméno „mopsů" a přijímali tak jako již dříve do spolku i — „sestry". Nová kandidátka slula dle tohoto „rituálu" čub . . . a jako čub . . . vstoupila do kruhu „skutečných" mopsů, kde „bratr" a „sestra" předsedali. (Taxil II. 364.)

[11]) Excommunicatio latae sententiae Romano Pontifici reservata.

a hříchu náboženské panovačnosti dopouští se dle jejich náhledu každý, jemuž náboženství není věcí lhostejnou. Mají totiž zednáři podobně jako cigáni a prohnaní zlodějové svou zvláštní hantýrku, nyní ovšem už i nezednářům velmi dobře známou. Náboženstvím jejich, jak o sobě říkají, jest prý deismus, ač ani to není úplně pravda, pokud deismem rozumíme víru v *božstvo dobré*, mimosvětové a o svět se nestarající, jak ukážeme později. Prozatím však nechme v plné platnosti výrok zednářů, dle něhož jest deismus věrou v jsoucnost Boží, kteráž neuznává žádného zjevení a žádného kultu. Deismus tento jest prý náboženstvím rozumu, náboženství duchů velikých všech míst a časů, náboženstvím, jež prý budou vyznávati všichni národové, až budou jenom jedním národem a jednou rodinou (Taxil l. c. 365.). Každé náboženství, kteréž chce býti něčím více nežli tímto náboženstvím rozumu, jest dle zednářů — „pověrou", jejíž pojem „ctihodný" zednářskému „učni" takto vykládá: „Pověra (latinsky: superstitio od super, nad a stare, státi = nadpřirozené) jest kult falešný, plný marných strašidel, odporující rozumu a zdravým ideám, jakéž máme míti o Bohu. Pověra jest náboženstvím lidí nevědomých, duší bojácných, ano i učených, kteříž v nedostatku kritického ducha nemají odvahy, by se sebe setřásli jho návyklosti. Většina náboženství není ničím jiným nežli z bázně vzniklá pověra, kteráž vede snadno k fanatismu. (Taxil. l. c. 346.).

A co rozumějí bratří zednáři tímto fanatismem? Všecko, co jest více nežli náboženská lhostejnost; oni ovšem poněkud jinak vykládají, říkajíce, že prý „fanatismus jest nesmyslný kult a proklatý blud, náboženská přemrštěnost, kteráž rozum zakaluje a, aby se Bohu zalíbila, k hříšným svádí činům" (Taxil. l. c. 346.). Ve smyslu přeneseném, vykládají dále, jest prý fanatismus „živá snaha přivésti svoje mínění k platnosti." Dle toho by byl fanatikem každý, kdo by osvědčoval, hájil a zastával slovem neb skutkem svoje mínění třebas sebe mírněji a šetrněji, tedy fanatikem náboženským zvláště každý křesťan, jemuž víra jeho není věcí lhostejnou neb docela zbytečnou. Kam bychom však dospěli, kdyby každý člověk ke všemu měl býti zcela lhostejným? To uznávají i bratří zednáři, a proto „ctihodný" nového kandidáta o „fanatismu" takto poučuje: „Nebezpečnými bývají skoro všecky druhy fanatismu jenom ve svých výstřednostech; neboť bez fanatismu člověk nic velkého nedokáže. *Fanatismu náboženského* musíme se však chrániti a jej *potírati*." (Taxil. l. c.).

To jest přec jasné! Každý, kdo si svého náboženství váží, jest dle zednářů buď fanatikem, neb nevědomcem plným předsudků, neb obojím zároveň, třebas byl mužem nejšlechetnějším a nejučennějším; každému takovému vypovídají zednáři boj na život a na smrť, aby potřeli jeho „fanatismus" a jej vyléčili z „předsudků" a „nevědomosti" osvětou — zednářskou! — Pojem předsudku vykládají pak zednáři takto: „Předsudek jest blud, bez důkazů přijaté náboženské mínění, jež má svůj původ v nevědomosti". „Proti „předsudkům" třeba jest bojovati neúnavně", poučují dále bratří zednáři svoje adepty stupňů nižších, kladouce jim na srdce mimo mnohé jiné, že prý „dogma o prvotném hříchu", na němž se zakládá celé křesťanství a jež dogmatem jest všech národů světa, jak nám vypravují stará jejich podání, „rozumem a filosofií dávno jest již odsouzeno"; členy stupňů vyšších zavazují však slavnou přísahou, že budou bojovati proti „pověře" a

„fanatismu“. Zednáři stupně zvaného „Kadóš“ na př. přísahají: „Přísaháme, že budem svaté (sic!!) zásady našeho řádu zastávati i s nasazením života a že je budeme všemi jen možnými prostředky hájiti proti pověře a fanatismu“ (Taxil II. 296.), t. j. proti všemu, co odvozuje původ svůj od Boha nadsvětového a co prozrazuje jenom poněkud náboženskou horlivost. „Bůh, jemuž se klaníme“, vyznávají zednáři, „jest Bůh onen, jemuž možno jest klaněti se bez pověry“ (Taxil l. c. II. 297.), čili slovy jinými: náboženství zednářů jest dle jejich vyznání čirý naturalismus, ba v podstatě své, jak příště ukážeme, — kult zlého ducha čili: satanismus!

Kdo uznává Boha ve smyslu křesťanském, ten jest dle zednářů nevědomcem, kdyby měl v malíku třebas učenost celého světa! Jsouť ve vědění dle „bratří“ zednářů tak jako prý ve vědě „dvě krajnosti, kteréž se navzájem dotýkají. První krajností jest prý nevědomost přirozená, s jakouž člověk na svět přichází, druhou nevědomost velikých duchů, kteříž, když byli duchem svým obsáhli veškeren obor lidského vědění, konečně nalezají, že v poměru k tomu, čemu by se ještě měli učiti, vědí tak málo, jako by skoro nic nevěděli. Tato nevědomost rozumnou prý jest a sebevědomou. Ti, kteří sice vymanili se z nevědomosti prvotní, ale na cestě svého života osvojili si jenom nátěr vědy, vědu špatně pochopili, jsou prý hrdými na své domnělé vědění a hrají si na vzdělané. *Náboženství* těchto nevědomých (t. j. těch, kteří se přes všechno své vědění nestali nevěrci a bezbožci!) nemůže prý býti stejné s náboženstvím učených (!!), kteréž prý má za princip toleranci, lásku k lidem a úctu k sobě samému.[12]) Tať prý jest příčina, proč lidé nevědomí (t. j. vlastně ti, kteří si ještě zachovali víru) svéhlavými jsou, popudlivými a nebezpečnými; matou prý totiž společnost lidskou a znemravňují;[13]) aby pak lid uvedli v otroctví společenské, zotročují prý jej duševně a překážejí mu, by nepoznal svých práv, vědouce prý dobře, že lid nevědomý i pod vládou nejliberálnější zůstane v otroctví. Tito nevědomí musejí prý tudíž, aby snáze mohli ponovati, zamítati osvětu, šířiti tmu a proti pravdě i Bohu stále bojovati“[14]) (Taxil l. c. I. 345.).

Tak poučují „bratří“ zednáři hned kandidáty stupně nejnižšího, stupně — „učňů“. Kdo dovede jenom poněkud mysliti a čísti mezi řádky, musí poznati, že hledí v svém „učňovi“ zviklati víru v Boha a zjevení, líčíce mu obé jako pověru a pouhý předsudek, jejž třeba se sebe setřásti, a pak že se snaží vzbuditi v něm nenávist vůbec proti všem, kdo se této víry přidržují, zvlášť pak proti kněžím, dávajíce mu na srozuměnou, že všichni tito a hlavně kněží jsou nevědomci, kteří chtějí lid udržeti v tuhé porobě a proto že jsou, ba dle svého principu býti musejí nepřátely osvěty a každého pokroku, nepřátely pravdy a samého — Boha! — Tuto svou nauku zovou moudrostí, osvětou a cestou k svobodě!

My však za tuto zednářskou moudrost a osvětu ducha uctivě děkujeme, volajíce s básníkem:

---

[12]) t. j. náboženství, kteréž neuznává žádného — Boha!!

[13]) t. j. po nezednářsku: překážejí zednářské úsilovné snaze, lid znemravniti, jak dokážeme důkazy nezvratnými!

[14]) Je-li recipiend atheistou, vynechá se slovo — Bůh.

„Fort, fort mit euerer Weisheit! Lasst uns lieber
Das, was ihr Thorheit nennt in eitlem Stolz!
Lichtlos ist euere Glut, ein heisses Fieber,
Glutlos ist euer Licht, ein faules Holz!“ (B. Stolberg.)

Rovněž tak uctivě a zároveň rozhodně děkujeme zednářům za jejich „svobodu“ a zůstaňem raději ve svém — „otroctví“, nebo jejich svoboda není ničím jiným než duševním otroctvím čili svobodou nezřízených chtíčů a jménem svobody provozovanou krutou — tyrannií, kteráž své členy k zachování tajemství děsnými zavazuje přísahami, přísahou si dává stvrzovati od nich, že budou (jim neznámých) hlav řádu zednářů poslouchati ve všem, co není proti tajným zednářským zákonům (Taxil l. c. I. 381.), ba na nich vynucuje i tu přísahu, že, kdyby snad něco, co se týče řádu a jeho symbolů, vyzradili anebo zrušili složenou přísahu, k tomu svolují, by rty jejich byly páleny žhavým železem, ruka jejich uťata, jazyk vyříznut, hrdlo probodnuto atd. (Taxil l. c. I., 378.)! Že hrozby tyto nejsou žádnými planými strašáky, nýbrž že nejednou byly vykonány na oněch „zrádcích“, kteří se dali bývalými „bratřími“ vlákati do pasti chytře nastrojené, jest znateli dějin zednářství věcí známou, již potvrzuje i Leo Taxil.

Rajská to věru svoboda! (Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

V roce 1691. vzala nešťastná rozepře počátek. V tom čase měl jistý soustružník Just z Domažlic, tlučhuba a smíšek, soud s měšťany Domažlickými, protož často do Vídně docházel a několikráte u císaře audienci obdržel, zkrátka Matěj Just vyhrál proces. Nyní chodil po okolí domažlickém, vypravuje vychloubavě o svém soudu, jak on se synem byl u císaře, jak císař přes ně svůj plášť rozprostřel a řekl: „Jděte, vy jste vyhráli“. Také že se ho ptal kanclíř: co dělají Chodové? Oni mají teď asi dobrého pána, že se ani nezmiňují!“ Tato slova naplnila nadějí trpící srdce Chodův. Matěj Just chodil od vesnice k vesnici v Chodsku, vypravoval o spravedlnosti císaře, Chody podpaloval, že poznovu dali při svou císaři předložiti. Scházeli se, Just se jim nabízel, že je dovede k advokátu ve Vídni, který mu jeho při vyhrál. Skutečně šli, a advokát ten jich o dobrém výsledku ujišťoval, ano vymohl jim u císaře audienci, kde velmi vlídně byli přijati. Deputace chodovská vzkázala to domů, přislibujíc si dobrý výsledek. Chodové se z toho velice těšili, zvláště když zvěděli, že císař vyslal komisi, aby celou záležitosť projednala. Ba Chodové nyní docela myslili, že jsou již svobodni, a nikdo z nich nechtěl daní odváděti, tím méně robotovati. Pan Lamingen podal na ně žalobu a žádal, aby Matěj Just jako buřič byl potrestán.

Dva komisaři, pán z Wunšvic a Bedřich Horný z Čáslavi, byli ustanoveni k vyšetření této pře. Páni tito vedli však vyšetřování ve prospěch Lamingenův a pátrali po té nejmenší věci, jež by čelila proti Chodům. Tak na př. udáno v protokolech, že se Chodové o vězení generala Šenika neprávě a nelojalně vyjádřili a že Francouze přilákali, aby moc panstva zlomili. Soud vzal neočekávaný konec, a dne 12. ledna vyšel ode dvora rozsudek: Chodové svých práv a privilegií dávno pozbyli, poněvadž jim již v r. 1668. na věčné časy přikázáno bylo pod trestem smrti perpetuum silentium, a oni se přec odvážili po svobodě se ucházeti. Za to měli by býti trestáni, ale Jeho Veličenství jim to ve své dobrotě odpouští pod tou však výminkou, aby ho v této záležitosti již nikdy více neobtěžovali. Aby se vymlouvati nemohli, že rozsudku neznali, mají jim komisaři v r. 1668. publikovaný rozsudek ještě jednou přečísti. Však od čtení tohoto rozsudku musilo se ustáti, neboť ve dvorním reskriptu stálo, že se rozsudek ten má přečísti na Chodově v Domažlicích, a nyní byl Chodov (zámek) v Trhanově, a páni komisaři byli nuceni se ptáti, kde se čtení předsevzetí má — a tím se věc ta zase několik neděl pozdržela.

Mezi tím obdrželi Chodové několik psaní od svého advokáta Strausa, který jim dobrý výsledek sliboval a k setrvání je vybízel.

Dne 20. února přišel rozsudek, že i na Chodově novém se smí čísti, a na 23. února byli všickni Chodové do Trhanova předvoláni. Všickni se dostavili, míníce, že vyhráli. Krajský Hora z Plzně chtěl rozsudek v síni kancelářské čísti, Chodové však protestovali, myslíce, že by prostora byla malá, pročež aby se to raději venku dělo, by každý vůli císařovu slyšeti mohl. Četla se tedy sentence tato (rozsudek) z okna do dvora lidu tam shromážděnému. Chodové celí ustrnulí poslouchali. Když byl konec, vystoupil mladý rolník Jan Sladký vůbec Kozina z Oujezda zvaný a výmluvným a hřmotným hlasem započal: „Jestli že by to, co nám čtete, pravda bylo, že totiž nemáme privilejí, tak by nám to byl Jeho Veličenství ve Vídni po našich vyslancích vzkázal, pročež není toto, co jste nám četli, pravda. Když se otázal komisař, zdaliž všickni přečtěné slyšeli, zvolali všickni: „Ano“, my víme všickni o tom, a co z nás jeden chce, to chceme všickni a stojíme všickni jeden za druhého.“

Lamingen a krajský Hora učinili o tomto výstupu strašnou relací ke dvoru, co při tom strachu pocítili, a že se takové vystupování sedláků trpěti nesmí, neb takovým jednáním by Chodové ještě jiné poddané zbouřili a žádali, aby buřič Just, řečník Kozina do vězení byli hozeni. Úředníci pana Lamingena podpichovali Chody ke vzpouře, a Lamingen obžalovával je stále z buřičství. Roznícení Chodové stávali se den ode dně neposlušnějšími, tak že se bylo obávati všeobecného povstání. Lamingen žádal o vojsko, což se hned povolilo s podotknutím, aby krajští úřadové dříve lid po dobrém ukrotiti hleděli. Úředníci krajští však upřímného slova k lidu promluviti neuměli, a lid jim nevěřil a ustoupiti nechtěl. Advokát Chodův dozvěděv se, co se na Chodsku děje, aby vyslání vojska tam předešel, zadal žádost k císaři ve jménu Chodů o milost, kteří poslušnost přislibují. Deputace Chodův, jež německy neuměla, podepsala žádost tu, aniž by znala obsahu jejího. Přišlo nařízení, aby Chodové v Trhanově přísahu poslušnosti složili, Chodové, nevědouce o ničem, místo přísahy dali se do smíchu, zvláště když byli k přísaze o poslušnosti vybízeni, a jeden z nich řekl: K tomu

neměli naši vyslanci plnomocenství, my nejsme žádní zločinci, abychom potřebovali odpuštění. Vy pánové jste nám našeho advokáta podplatili, a když nás nechce hájiti, vezmeme si jiného, neb ještě dvě nejdůležitější privileje v rukou máme."

Na domluvu krajského hejtmana, že se tvrdošijností svou do neštěstí uvrhnou, odpověděli: „O to se nemá nikdo starati, my jsme jednou hru začali, my chceme dohrát, ať vyhraje kdo chce."

Nyní krajský hejtman Hora i Lamingen zasýlali zprávy o tvrdošijných k povstání chystajících se Chodech do Vídně a žádali o vojsko. Císař by byl nerad přísných prostředků užil, ale Chodové císařským úředníkům nevěřili, vědouce, že Lamingenovi nadržují. Chodové nyní opět sebrali peníze a poslali své vyslance přes Bavory do Vídně, aby v zemi české neb v Rakousích chyceni nebyli.

Císař jsa již na celou tu rozepři rozmrzen, odkázal ji appelačnímu soudu v Praze a též odkázal chodské vyslance do Prahy. Jakýsi krajan Chodův Houška, dvorní krejčí ve Vídni, odporučil vyslance chodské do rukou taškáře Blažeje z Tunkle. Tento vyslance jen balamutil, mnoho peněz od nich požadoval, falešné dokumenty jim ukazoval, až do Brna je zavedl, aby si tam své privileje potvrditi dali a odtud cestovali dne 11. června r. 1693. do Prahy. Těch sedm vyslanců chodských bylo: Jiří Syka, rychtář z Oujezda; Němec, rychtář z Mrdákova; Jan Sladký Kozina z Oujezda; Krištof Hrubý, rychtář z Dražinova; Jiří Pec, rychtář z Kodova; Jakub Trichta a Adam Ecel z Klenče. Pražský appelační soud žádal k vyšetřování všecky listiny a psaní, které vyslanci chodští z Vídně od advokáta Strause domů posýlali, a nařídil plzeňskému krajskému úřadu vše vyšetřiti a po listinách těchto pátrati.

Lamingen, zdržuje se tehdáž v Praze, psal svému správci Košovi do Kouta, aby po takových psaních a listinách na Chodsku pátral. Koš nemeškal se svými nádhončími, sebral všecky tajné listiny, vtrhnuv vždy neočekávaně s biřiči svými do statků chodských a vše po tajných poslech zaslal Lamingenovi. Tímto násilným jednáním roznítil slídičský Koš bouři a vzpouru na Chodsku.

Dne 20. června 1693. vydal se purkrabí Koš s myslivci, mládenci mysliveckými, s úředníky a se sluhami do vesnice Dražínova, aby zde po listinách pátrali. U rychtáře chtěli započíti, poněvadž zde nebyl nikdo doma a dům zavřen; i dal správec Koš dvéře násilně vylomiti, v světnicích podlahy vyházeti, sklepy a vše v domě prohlédati a vskutku 12 psaní od advokáta Strause a 4 od vyslanců chodských nalezl. Vrchní se radoval nad tím nálezem, a nechtěje již dále hledati, odebíral se s drábi svými do Kouta. V tom zastavil jej jistý Chod a pravil: „Jestli psaní hledáte, pane, jděte do Oujezda k Podestatovi, ten jest kancelistou všech Chodů." Vrchní Koš šel do pasti, nenadav se, že to klam. Táhl se svými do Oujezda. Podestát váhal, hledal sem tam, jen aby Koše pozdržel, až by s čakany sešli se Chodové. Koš, nemoha ničehož najíti, vsedl na koně a chtěl se ubírati do Kouta. Ale venku před vesnicí shromáždili se muži z Oujezda a z Dražínova, Košovi cestu zavřeli, psaní ukradená na zpět žádajíce.

Purkrabí poroučel tu psotu selskou přepadnouti, myslivci chtěli již do Chodů stříleti, ale Chodové celí dopálení strhli purkrabího s koně, zavlékli do blízkého domu a drábům odebrali zbraně. Než Koš jim tajně utekl i s psaními a poslal je po spolehlivém poslu

Lamingenovi do Prahy s přehnanou zprávou do Plzně, že Chodové úřednictvo a služebnictvo Lamingenovo přepadli a se vzbouřili, a purkrabí že jest zajat a v nebezpečenství života se nalezá, i že jest vojska nevyhnutelně zapotřebí. Vojsko bylo do Chodska vysláno.

Mezi tím byli Chodové v Praze vyslýcháni, a v jejich přítomnosti ještě jim zbylé dvě veledůležité privileje rozřezány a spáleny. Někteří vyslanci měli pak se domů odebrati a všem domácím zpráv podati a je upokojiti. Vyslanci chodští hledali svého advokáta Blažeje Tunkla, dali mu povoz a peníze, však v Praze byl zatknut a uvězněn. Druzí vyslanci chodští byli ještě vyslýcháni, a žádalo se na nich, aby přísahali, že Lamingena za svého pána uznávají. Když se vymlouvali, že k tomu nemají plnomocenství, byli dne 28. června 1693. v novoměstské radnici uvězněni.

Mezi tím krajský hejtman Hora dostal rozkaz, aby s 200 muži vtrhl do Chodska. Dne 6. července 1693 přibylo vojsko do Oujezda, jež bylo prázdné, neboť obyvatelé se vším jměním do lesů utekli. Přes 200 Chodů shluklo se u Hamru za Domažlicemi, by se vojsku naproti postavilo. K nim se připojili i jiné vesnice.. Počasí bylo tehdy příznivé, blízké vesnice ozbrojené Chody stravou zásobovaly, ženy a děti nalezly v sousedních bavorských vesnicích přístřeší. Počet ozbrojených Chodů vzrostl u Hamru na 400. V domněnce, že jenom Lamingen vojsko proti nim vyzval, a císař že o ničem neví, a že snad lehko vojska se zbudou, byli Chodové odhodláni brániti se na krev. Krajský Hora vysýlal k nim vyslance, kteří je nabádali, by se v pokoji domů rozešli, avšak rozbouření Chodové, kteří již nikomu ani císařským úředníkům nevěřili, odpověděli: „My neuznáváme žádného jiného za svého pána nežli našeho císaře pána, jen jeho chceme poslouchati, nechť to s námi vypadne jak chce; my jsme již na vše připraveni.“

Krajský Hora byl nyní v trapném postavení. S dvěma sty mužů vojska 400 zoufajících Chodů přepadnouti, zdálo se mu nemožným, zvláště když obdržel rozkaz, jak jen možno krveprolití zameziti.

I musil poznovu posla do Prahy vyslati, co si počíti má? Mezi tím vrátili se někteří vyslanci chodští, co byli s Blažejem Tunklem, a vypravovali, že to s Chody v Praze velmi smutně stojí. Ihned se počaly vesnice vzdávati, a 72 rolníků Chodů bylo uvězněno v Horšově Týně, Plzni, Stříbře. Chodové se tedy rozešli, a pouze dvě vesnice zůstaly v odporu, vzdát se nechtíce, Pocinovice a Lhota.

Komise odebrala se dne 16. července 1693 do Pocinovic, kde celá vesnice vojskem byla obklopena, aby žádný utéci nemohl. Ve vesnici povstal strašlivý ryk. Ozbrojení mužové srazili se dohromady, ženy je napomínaly k odporu, sedláci někteří vsedli na koně, chtíce řady a šiky vojenské rozraziti, ale tu důstojník zvolal: „palte“, a sedlák Přibík spadl s koně mrtev a mnoho jiných bylo poraněno. Lhotští dozvěděvše se, co se stalo v Pocinovicích, vzdali se na milost. Poněvadž se mnoho Chodů do Bavor uteklo, byly požádány úřady bavorské, aby Chody vydaly.

Pokoření Chodové podrobili se až na Krištofa Hrubého, Jana Sladkého a Davida Forsta, kteří poslušnost Lamingenovi odpřísáhnouti nechtěli. Ostatní Chodové musili vystaviti revers, že již proti své vrchnosti ničehož nepodniknou a musili ve vazbě a v poutech na robotu. Krajský Hora dostal pochvalný dekret, že Chody pokořil bez prolévání krve. Na to byli původcové povstání v Praze vyšetřováni.

Krištof Hrubý a Jan Sladký byli odsouzeni, aby rok v železích robotovali, ostatní podepsavše listiny poslušenství Lamingenovi, byli propuštěni.

Lamingenovi zdál se tento trest býti malým, i žádal, by pře tato hrdelnímu soudu byla předána, věda, že odsouzení budou zbaveni hrdla.

Věc tato byla dne 8. února 1695 předána hrdelnímu soudu, který se usnesl:

Původcové nepokojů těch Jan Selner, Čtverák nazván, Krištof Hrubý a Jan Sladký mají na příklad druhým oběšeni býti; Ecel a Forst po tři trhové dny denně dvě hodiny na pranýři státi a pak ze země býti vyhnáni. Ostatní provinilci byli na tři třídy rozděleni, někteří na dva roky, někteří na více let do vězení odsouzeni, a pan advokát Blažej Tunkl na tři roky na pevnost odvezen.

Tento rozsudek byl do Vídně zaslán, a dne 9. února 1695 následoval výrok císařův: Z těch tří k smrti odsouzených má býti jenom jeden utracen, ostatní dva na 10 let k těžké práci na pevnosti Komárnu ustanoveni. Poprava má se v Plzni vykonati.

Ecel a Forst odsouzeni do pevnosti na dvě léta k tuhé práci.

Z těch na třídy rozdělených má první třída robotu ve vazbě a v železích rok konati, ostatním se trest odpouští. Advokát Blažej Tunkl propadl životu, ale s ohledem na jeho vysoké přátelstvo snižuje se mu trest na tři roky těžké práce v pevnosti.

Mezi tím zemřel Krištof Hrubý, rychtář draženovský, v žaláři a tím vinu smrtí svou zaplatil — praví zpráva úřední — soudcové byli v rozpacích, koho z pozůstalých dvou k smrti odsouditi. Ačkoliv byl Jan Sladký až na třetím místě, přec byl k smrti odsouzen z těchto prý pohnutek, jak akta praví: poněvadž Jan Sladký jest náramně výmluvný a tvrdohlavý, že naposled o pardon prosil, ustanovuje se k smrti provazem. Zde nebral se ohled ani na jeho přátelstvo, ani na jeho ženu a tři malé dítky, ani na to, že na vzpouře podílu neměl, an v tom čase byl vězněn v Praze. Poprava byla na den 28. listop. 1695 v Plzni určena. Rozsudek byl nejdříve v Praze a pak po ostatních městech publikován, listiny ortelní do chodských vesnic poslány a 68 Chodů musilo se ex offo i s dětmi do Plzně odebrati a na popravu se dívati, aby i dítky otrockou bázní naplněny byly a více, na práva svá zapomenouce, nikdy se nebouřily. Vojsko udržovalo v Plzni při popravě pořádek, lidu byl nesmírný nával, každý měl útrpnost a politování jevil nad nevinným Kozinou Sladkým, jenž žádného zločinu se nedopustiv jen ku postrachu druhých Chodů měl život svůj obětovati. Nyní nevypravuji z aktů, nýbrž jak lid o smrti Kozinově si povídá. Srdnatě, bez smrtelného strachu, nábožné písně prozpěvuje, jež doposud mezi lidem se udržely, kráčel Kozina skrze lelkující množství lidu k popravišti. Žena jeho, dvě malé dítky za ruku vedoucí, kráčela jemu po boku. Ubohá, neměla tolik síly, aby ho až k popravišti doprovodila; chvějíc se klesla v polou cestě a nemohla povstati. Kolem ní šlo mnoho pánů, kteří jí házeli peníze do zástěry na klín; ona však sebravši poslední síly, hodila peníze ty mezi zástupy volajíc: „Nechte si vaše krvavé peníze, vy pánové, dejte mi mého ubohého a nevinného muže“ — a chvějíc se na celém těle, ubírala se k popravišti. Tu políbil ještě jednou ubohý odsouzenec svoji manželku, zlíbal své dítky rozmilé, které s pláčem ručičky po něm vztahovaly. Ještě jednou pozvedl oči své k nebi a pak pohledl se slzavýma očima

na zástupy nepřehledné, jej k popravě doprovázející. Tu uzřel znenadání na koni sedícího Lamingena, jenž štěstí jeho a blaho celé jeho rodiny zničil. Zrak jeho zplanul, tvář jeho naplnila se svatým hněvem a Kozina Sladký zvolal silným a hrozebným hlasem: „Lamingen, Lamingen! Ode dneška za rok budeme spolu před soudem Božím státi, tam se to rozhodne, kdo z nás“ — ubohý víc nedomluvil, neboť mu kat právě hodil oprátku kolem krku, a Kozinova plamenná výmluvnost umlkla na věky.[1])

Nevím, byl-li to hlas vytýkajícího svědomí aneb činil-li to z lakomosti, že pan Lamingen po utracení Koziny Sladkého za všecky ostatní tolik prosil, aby na pevnost do Uher posláni nebyli, nýbrž aby trest svůj v Praze vystáli. V suplikách na císaře běduje, vypočítává plat, povozní výlohy, naříká strašně na škodu a ztrátu — však nebudeme již mrtvého pomlouvati a řekneme raději, že krev Kozinova srdce Lamingenovo obměkčila. Lamingen sice při s Chody vyhrál, nepokojní Chodové byli skroceni, ale Lamingen, ač panství a statky své rozmnožil, přec šťasten nebyl.[2]) Klid duševní se z mysli jeho vytratil, spánek míjel oči jeho — neměl nikde pokoje. Člověk, který neodpouští, nemůže najiti odpuštění u Boha. Lamingen počal churavěti a po roce odnešena jeho mrtvola jako necitelného a nesvědomitého ukrutníka do hrobky rodinné v Klenči. Tam odpočívají kosti toho, jemuž i potomci Chodův klnou!

Národní pověst, známá na celém Chodsku, vypravuje o smrti Lamingenově:

Ve výroční den Kozinovy nevinné a nezasloužené popravy uspořádal Lamingen na svém novém zámku v Trhanově naschvál a s velikým nákladem velmi skvělou hostinu, ku které bylo mnoho vznešených hostů sezváno.

Hlučná hudba rozlehala se v zámku, povzbuzujíc shromážděné k bezuzdnému veselí. Lamingen, jindy zasmušilý, nemluvný, byl nejveselejším. Dvanáctá hodina půlnoční na zámecké věži právě bije, Lamingen ze svého křesla vzhůru se zvedá, chápe se šumicím vínem

---

[1]) Jan Sladký-Kozina byl muž 40 roků starý, prostřední postavy, velmi silný a zavalitý. Byl charakteru pevného, beze lsti a falše, neuměl čísti ani psáti, ale výmluvnost jeho činila jej nejnebezpečnějším mezi všemi Chody. Narodil se v Oujezdě, jak domažlická matrika dokazuje, 10. září r. 1652. Rodiče jeho byli Jan Sladký a Anna manželka. Kmotří: Jan Elichar, Vavřinec Krutina, Barbora Krutinová, Anežka Ledvinová.

Oddán byl v Klenči, kde v matrice stojí: V r. 1678. dne 9. května kopuloval jsem Jana Sladkýho z Oujezda s Dorotou Pelnařovou; svědkové Ondřej Ledvina a Bedřich Sladký. Křest prvorozeného synáčka Sladkých: Dne 7. pros. r. 1679. pokřtil dítě z Oujezda dvojctih. kněz Ambrož Behr v mé nepřítomnosti na jméno Jiří. Rodiče Jan Sladký a matka Dorota. Kmotři a svědkové Ondřej Ledvina, Anna Ledvinová, Alžběta Podestátová, všickni z Újezda. Farářem toho času v Klenči byl Kryštof Voj Peška.

Úmrtí Doroty, ovdovělé manželky ubohého Jana Sladkého, zapsáno jest: Z Oujezda dne 8. srpna 1715 pohřbena byla † Dorota v stáří 70 let, manželka zemřelého Jana Sladkýho. Svědkové: Jiří Konop a Jiří Podestát; tamtéž Jan Heidl, farář.

[2]) Neb v r. 1676. koupil od barona Jiřího Černína z Chudenic do kridy přišlé panství Ryzmberk Kouto-Zahořany, r. 1692. od barona Václava Alb. Koce z Dobrše velkostatek Všeruby (Neumark) za 68 300 zl., a jelikož hrad Ryzmberk r. 1641. od Švédů byl pobořen a hrad Chodův v Domažlicích byl příliš spustlý, vyměnil jej s Domažlickými za rybníky Černý a Parezov a vystavěl r. 1676. a 1677. nový zámek v Trhanově, založil kostel a faru u Červeného Dřeva.

naplněného poháru a úsměšně volá: „Kozino, Kozino, jsi špatný prorok! Eihle, rok už minul a já jsem — — —“ chtěl říci „zde přec!“ V tom okamžiku povstala venku strašlivá vichřice, všecka okna i dveře se zotvíraly, hrůzyplný šramot a praskot dral se násilím do vnitra prokletého prý zámku, všecka světla náhle uhasla, na dvoře kohout zakrákoral, jakási tajemná a jako smrť bledá postava kráčela zvolna přes celou komnatu, takže smrtelný strach zmocnil se všech přítomných hostů. Když po dlouhé chvíli poněkud hosté strachem uchváceni k sobě přišli a se zpamatovali, ležel Lamingen v lenošce[3]) sklesly, stříbrný pohár křečovitě drže sevřený — jako mrtvola!

Čas vypršel, hodina přišla, Kozina vyzval Lamingena k Božímu soudu.[4])

(Pokračování.)

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký**.

(Pokračování.)

Naskýtá se příležitosť“, pravil, „jako ne hned v lidském životě. Je perlou z děvčat; má vábný zevnějšek, výtečné vzdělání, staré zachovalé jméno, jmění, jež již nyní znamenité, později ještě se zmnoží, poněvadž žije v rodině nevdaná teta, neženatý strýc a biskup rovněž neženat — zkrátka vše nejlepší!“

Nato strýc připojil mnoho jiných podrobností. Dle jeho výpovědí jakož dle svého pozorování mám za to, že rodina Courtcheusova jest sice velmi stará, ale při tom prazvláštní. Mimo zalíbení v koních, jež jim v krev vešlo, nepatří nijak k moderní společnosti; věrou a způsobem života svého náleží do starých časův. Duch století našeho jich neovanul. Jedna větev z rodiny Courtheusovy odešla s Vilémem Výbojcem do Anglie a zaujímá až po dnešní den přední místo mezi nejvznešenější šlechtou spojeného království. Francouzští Courtcheusi obcují stále s anglickými a tito snad způsobili, že příbuzní jejich ve Francii mají zvláštní zvyky, jež je od ostatních liší; neboť ač jsou katolíci, mají obyčeje jejich ráz puritanský. I zdá se, že staroanglický zvyk, večerní modlitbu společně s čeládkou vykonávati, od nich přijali. Tento rys postačí k jejich karakteristice. Zemřelý baron Courtcheuse, bratr admirálův a biskupův, otec Aliettin, byl prý muž vážný a vzdělaný; nechtěje ani vychovatelkám ani veřejným ústavům vychovávacím ani klášterům svou dceru svěřiti, převzal sám s učiteli některými, jež vyvolil a vyhledal, duševní její vzdělání, matce však ponechal mravní a náboženské.

Ach! Milý Bože! na první pohled se zdá, že nemožno, aby muž, jenž jest jako já světákem a nevěrcem, vzal si z takové rodiny manželku. Rozdíl je patrný. Než uvažujme to trochu ve své mysli. Vždyť jsem netvrdil, že bych chtěl některou z mladých pohanek naší doby pojati za manželku. Ano doznávám, že trochu náboženství u ženy mé nebylo by mi právě nemilo. Takto však nechci označiti, že bych stotožňoval u ženy nábožnosť s pojmem ctnosti; než jisto je, že v duši ženině

---

[3]) Osudná lenoška nalezá se doposud na půdě v zámku Trhanovském.

[4]) Max Lamingen zemřel ochrnutím srdce, tělo jeho nalezá se v hrobce Klenečské, má zčervenalé vlasy, proto se myslí, že byl zrzavý.

cit náboženský úzce s citem povinnosti souvisí. Z toho, že náboženství nezachrání všech, nelze dovozovati, že nezachrání žádné, a lépe dělá, kdo hledá štěstí tímto způsobem. Je sice pravda, že rodina Courtcheusova a slečna Alietta víru a náboženské zvyky své přemršťují; avšak na rodině mi nic nezáleží, neboť nezamýšlím v ní nikterak zkornatěti, a vzhledem k slečně, pravím si, že pozbude své upřílišné a hranaté pobožnosti za jeden zimní pobyt v Paříži. V každé jiné příčině byly přednosti sňatku tohoto nepopíratelny. Na první pohled se mi zalíbila, i řekl jsem to strýci bez okolků.

Jedna okolnost byla mi divnou: že skeptik jako já bere si nábožné děvče za manželku, je zcela přirozeno; příčinu jsem udal. Avšak že tak přísně pravověrná rodina neodmítla rázem sňatek s mužem, jenž má pověst sice počestnou, než nikterak svatou, poněkud mne překvapilo.

Bylo patrno, že rodina Courtcheusova přijala mne od tohoto dne za napadníka, neli vyvoleného, tedy aspoň možného. Nabídl jsem se, že budu cvičiti mladého námořníka Gerarda, bratra slečny Alietty, v jízdě na koni. Za nějakou dobu i slečna Alietta súčastnila se pod ochranou admirálovou našich projížděk. Vesele mne žádala, abych neopomíjel, ji při jízdě poučiti. Neměla však toho zapotřebí. Malá a nábožná tato blondinka je centaurkou; poněvadž jízda tato je skorem jedinou zábavou, jež je jí dovolena, oddává se jí s velkým zápalem. Otec dobře ji vycvičil, a k tomu má obratnou ruku. Jsem rád — pravím jen mimochodem — jsouli ženy náruživě oddány této zábavě. Jezdkyně jsou vůbec cudnými.

Často se přiházelo, že mne po návratu z ranních projížděk zdrželi ve Varavillé u snídaní. Ačkoli důvěrnosti den ode dne přibývalo, přece nepřestávala celá rodina mou fysickou, duševní a mravní osobnost se stejnou pílí zkoumati, a čím dále tím více je spokojenější mým chováním. I já pozoruji a den ode dne lépe poznávám život těchto předhistorických lidí. Zpozoroval jsem, že zemřelý baron Courteheuse měl alespoň zvláštní ustálenou povahu, neli výtečného ducha, a stopy povahy této zračí se na všech příbuzných. Řád, jejž zavedl ve své rodině, přečkal ho a duch jeho pořád vládne v domě v milostném zjevu dcery jeho Alietty. Ostatně i slečna Alietta vypravujíc mi o jeho neobyčejných zvláštnostech, na nichž lpěl, a které si sama v hojné míře osvojila, utvrdila mne v této domněnce.

Jednoho dne ukázala mi zámeckou knihovnu, jež je, jak jsem podotkl již na počátku tohoto denníku, zvláště bohata na díla ze XVII. století a na paměti této epochy. Taktéž jsem tam uviděl z té doby pěknou sbírku rytin.

„Váš otec, slečno“, pravil jsem, „měl velké zalíbení ve století Ludvíka XIV.?“.

„Otec můj“, odvětila vážně, „v něm žil.“

A poněvadž jsem hleděl na ni s podivením, připojila: „A způsobil, že i já v něm žila.“

Přitom oči této zvláštní dívky zalily se slzami. Odvrátila se a aby své hnutí potlačila, odešla několik kroků: na to, když se vrátila, nabídla mi sesli a sama si sedla na podnožku se slovy:

„Vysvětlím vám povahu svého otce.“

Sebravši v několika okamžicích své myšlénky, mluvila neobyklou u ní živostí, ostýchala se však a ruměnila, kdykoli vyslovila slovo, které pro tak mladistvé rtíky příliš vážným se mohlo zdáti.

„Můj otec“, pokračovala, „zemřel na rány, které obdržel u Patagy. Je mi podotknouti, že miloval sice svou vlast, ne však svou dobu. Pořádek byl mu nade všecko, neviděl však ho nikde. Nepořádek se mu ošklivil, viděl však ho všude; jmenovitě v těchto posledních letech současníci jeho velmi znesvětili svým jednáním, řečmi a spisy všechno to, več věřil, pro co choval úctu a v čem měl zalíbení. Pln zármutku z nynějšího stavu věcí navykl si hledati útočiště v minulosti a právě XVII. století skýtalo mu obraz společnosti, ve které byl by chtěl žíti, společnosti to souladně uspořádané, uhlazené, věřící a vzdělané. Miloval ji čím dále tím více a konečně vžil se do ni úplně. I snažil se, aby zavedl do svého domu mravní kázeň a literární vkus svého oblíbeného století ... Sám jste mohl pozorovati, že záliba tato i na rámech a okrasách se zračí ... Z tohoto okna uvidíte v naší zahradě rovné aleje, obruby ze zimostrazu, stříhané tisy a habříky ... Na záhoncích uvidíte květiny jen z oné doby, lilie, pivoňky, podzimní růže, laskavce, karafiaty ... Naše staré květované čalouny jsou rovněž takové. Zároveň vidíte, že všechen náš nábytek od skříní a kredencí až ke konsolkám a seslím je upraven v nejčistším slohu Ludvíka XIV. Otec můj nevážil si přehnané strojenosti v moderním přepychu ... Tvrdil, že duše i tělo přílišným tímto pohodlím ochábne Proto, milý pane, mladé děvče se smíchem připojilo, nelíbí se vám v našem domě. Ano, tot zřejmo ... Řeknete mi, že máte náhradu ... Je to velmi hezké.“

Nato opět vážně pokračovala.

„Takto můj otec se snažil oblíbenou dobu i co do zevnějšího vzezření i co do hmotného uspořádání vyobraziti. Nač vám, pane hrabě, připomínati, že jsem byla důvěrnicí svého milovaného otce ... důvěrnicí, jež jeho smutek mírnila, důvěrnicí, jež jeho odpor sdílela, důvěrnicí, jež z jeho útěchy se těšila ... Zde uprostřed těchto knih, jež společně jsme četli a jež mne naučil milovati ... ztrávila jsem nejblaženější hodiny svého mládí. Oba jsme se rozohňovali vzájemně pro tuto dobu víry a pokojného žití, pro blahé a bezpečné zábavy, pro krásnou a čistou francouzskou řeč, pro jemný vkus, pro vznešenou uhlazenost, která byla tehdy známkou a ctí naší vlasti a která nyní přestala.“

Umlkla, jakoby poněkud zahanbena ze zápalu, kterým pronesla poslední slova.

Abych aspoň něco promluvil, řekl jsem jí:

„Vysvětlete mi, slečno, dojem, jejž pociťuji ve vašem domě a jenž je chvílemi tak silný, že se vskutku oddávám hallucinaci — ostatně velmi příjemné. Vnitřní vzezření, sloh, ton a celé uspořádání vašeho domu unáší mne o dvě století na zad, takže by mne nepřekvapilo, kdybych uslyšel ve dveřích vašeho salonu hlásiti: Jeho milost knížecí ... paní Fayettová aneb i hraběnka Sévigné.“ *)

„Kéž by dalo nebe!“ zvolala slečna Courteheusová. „Bože můj! Pane hrabě! Jak vybraná to společnost! Jak si oblibovali ve vznešených věcech! Oč byli lepší než nynější svět!“

---

*) Markýzka Sévigné, znamenitá francouzská spisovatelka, nar. r. 1626., zemř. r. 1696.

Snažil jsem se, zmírniti poněkud toto nadšení pro minulost, jež mně i mým současníkům tak nepříznivo bylo.

„Můj Bože! slečno“, pravil jsem, „doba, po které toužíte, má zajisté řídké přednosti, kterých si vážím rovněž jako vy. Ale dlužno též připojiti, že tato společnost, jež na pohled byla tak spořádána, tak uhlazena a tak vybrána, měla jako naše své smutné a temné stránky. Vidím zde mnoho pamětí z oné doby, nemohu však na jisto věděti, které jste četla a které ne a jsem takto na rozpacích . . .“

Přerušila mne: „Ach milý pane“, řekla mi jednoduše, „rozumím vám velmi dobře. Nečetla jsem všech . . . avšak četla jsem přece tolik, abych poznala, že přátelé moji z oné doby měli jako lidé nynější své vášně, své slabosti, své bludné stránky. Ale, jak můj otec pravíval, to všechno spočívalo na vážném a pevném základu. Bylo sice dosti hrubých poklesků, než nechybělo i příkladů dokonalé lítosti. Vše, ano i zlo pohybovalo se tehdy v jakémsi vyšším ovzduší . . .“

Zaruměnila se a vstala prudce se své podnožky.

„Bylo by to velmi dlouho“, pravila. „Nemohu býti přece tak žvástavou. Šlo však tu o mého otce, a já si přeji, aby památka jeho byla všem jako mně milá a ctihodná. Zdálo mi se, že slečna Alietta po prvníkráte se mnou jako s přítelem a ne jako se lhostejným člověkem rozmlouvala. Dělal bych se necitlivějším než jsem vskutku, kdybych nedoznal, že jsem byl dojat, ač i zároveň poněkud poděšen; neb názory a smýšlení, které mladé děvče toto dalo na jevo, byly bez odporu jako jemným odstínem dědičné choroby duševní.

Po několika dnech, bylo to včera, bylo mně a strýci mému mnohem krutější zkoušku přestáti. — Obědvali jsme ve Varaville, předsevzali jsme si, že odejdeme ihned po obědě, abychom patriarchálních zvyků v domě nerušili. Než krása večera zdržela nás tak dlouho v zahradě, že bylo půl jedenácté, když jsme se vrátili do zámku, abychom se představili admirálu, jenž, stonaje na dnu, nemohl s námi býti. V té chvíle zvonek zvučně zavzněl a ihned služebníci jak zámečtí tak hospodářští vstoupili mlčky a uctivě do salonu. Kdežto strýc na mne ustrašeně pohlížel, baronka Courteheusová začala:

„Přejete si, pánové“, pravila, „súčastniti se naší večerní modlitby?“

Strýc se uklonil a já též. I uchopili jsme se každý jedné těžké stolice à la Louis XIV. a klekli jsme si napolo; nato admirál, nasadiv si brejle, začal vážným hlasem, jako kdyby konal pobožnost na lodi, předčítati z velké modlitební knihy se sponami. Choval jsem se slušně. Na nejvýš bylo by neslušno, kdybych použil této okolnosti, abych svůj atheismus na odiv postavil. Ostatně, mám ve zvyku, přizpůsobovati se mravům národa a jednotlivců, jejichž pohostinství požívám. Jak se nerozpakuji, vyzouti boty při vstupu do mešity, tak jsem se snažil, abych v této choulostivé příhodě řídil se ve svém chování dle svých hostův. Strýc však měl za to, že se musí stavěti horlivým, a já byl bych se málem rezesmál, vida starého hříšníka, jak vroucně a kajícně se tvářil a bolné vzdechy při tom vysýlal.

To se tedy stalo včera večer. Byv připuštěn k tak důvěrným obřadům rodinným, pokládám se za oprávněna a vyzvána, abych se svým úmyslem veřejně vystoupil. Ostatně jsem zcela rozhodnut: mladé děvče je sice poněkud divné, než lichotím si, že bude-li vytrženo z nesmyslného ovzduší Ludvíka XIV., zachová mravní podstatu svého

vychování a sprostí se výstředních jeho stránek: bude potom mnohem počestnější a krásnější než každá jiná mladá žena. Více si nepřeji... Vskutku vypadá hezky, zvláště když jde; má zvláštní vznešenou a lehkou chůzi. Zdá se, jakoby chtěla uletěti. Snad je to anděl.

Proto jsem se rozhodl, že ještě dnes svou prosbu přednesu. Vím na jisto, že dámy pojedou ráno do města a že jen admirál bude doma; poněvadž chci ho o přímluvu prositi, obrátím se naň napřed.

Co však víří ve ctihodné hlavě strýcově? Ráno, když jsem se s ním sdělil o rozhodnutí, které ho mělo rozveseliti, byl všecek sklíčený... Velké zajisté rozčilení. Ostatné není to dnes poprvé, co jeho způsoby a mluva budí mou pozornosť. Místo aby se radoval upřímně z dobrého úspěchu mé záležitosti, která se ho stejně dotýká, poněvadž zde o vyplnění jeho snu běží, jest ustavičně nepokojen a a starostliv. Když mne někdy provázel ku Courteheusům, nesnáz a rozčílení jeho bylo patrno. Jel-li jsem tam sám, ptával se mne při návratu s úzkostlivou tváří: — „Co se dělo? O čem jste hovořili, atd.?“ — Mám za to, že jeho vroucí přání a strach nezdaru způsobují mu toto nepřetržité trápení. — Neboť nemohu připustiti, že by se stal strýc mým tajným soupeřem, a že žárlivosť hlodá na jeho srdci.

24. září večer.

Nyní znám tajemství svého strýce.

Po snídaní, sednuv na koně, jel jsem do Varavilly. Strýc vyprovodil mne až k zámecké ohradě a když mi k dobrému výsledku popřál, volal na mne:

„Ach, drahý synu, není ti třeba říkati, že nevěříš ani v Boha, ani v ďábla, co?“

Já mu odpověděl lehkým kývnutím hlavy a pokrčením ramenou, což asi značilo: Jaká to hlouposť! — a odjel jsem.

Baronka Courteheusová a teta nebyly skutečně doma; než stala se mi nepříjemná náhoda, že farář Varavillský byl návštěvou u admirála: hráli vrhcaby.

„Aj! Aj! mladistvý příteli“, zvolal admirál, „vždy se těším z vašeho příchodu, ale se špatnou jste se potázal... Dámy jsou v městě.“

„Věděl jsem to, admirále... S vámi však přál jsem si promluviti.“ „Aj!“ Nato upřel na mne svůj zrak a pak pohleděl na faráře. Od té chvíle jsem pozoroval, že hráli spěšně, nešetříce pravidel ve hře obvyklých.

„A, řekněte mi, milý sousede“, pokračoval admirál, třepaje kostkami ve vrhavce, „tak zdá mi se, že vaše zalíbení z venkova je den ode dne větší. Výborně! nezamýšlíte však — nemýlím-li se — přetrhnouti rázem všechen styk s Pařížem? Já bych k tomu neradil. Mluvil jsem o tom se strýcem... Já na vašem místě nechal bych si byt v Paříži... Kdo činí změnu ve svém životě, ve svých zvycích, dělá moudře, pokračuje-li v tom mírně... postupně... Netřeba mi dokládati, že schvaluji ostatně tuto zálibu, ve které se s vámi snáším. Než jste přece nováčkem, a nováček nesmí se unáhliti ve slibu, neli, důstojný pane?“

U někoho jiného pokládal bych narážky tyto za ironický žert, než u upřímného a poctivého admirála mne podesily. — Tím však nedostihl můj úžas svého vrcholu. —

„Zajisté, admirále, zajisté“, odpověděl jsem jako ve snu. „Zřídka“, pokračoval admirál, „objeví se u tak mladého člověka jako vy nechuť k lehkomyslnému se pachtění a potřeba lepších a zdravějších radostí. Je vám to k velké cti, milý hrabě, opravdově . . . avšak mnohem k větší, — s potěšením pravím to před p. farářem, — je váš blahý a šlechetný návrat k víře, kterou jako u mnoho jiných mladistvé náruživosti zviklaly.“

Nezdržel jsem se lehkého výkřiku.

„Ne! Ne!“ pokračoval admirál, přerušiv mne posuňkem v řeči, „nebraňte se, milý sousede . . . i já jsem byl svého času střeštěným světákem . . . a ač jsem přilnul k myšlénkám, zásadám, jichž jsem neměl nikdy pozbyti, konečně pak k přesvědčení náboženskému, neučinil jsem přece toho tak brzy jako vy . . . Až ve stáří jsem poznal první trpkosti, první hořkosti: mám tedy menší zásluhu než vy, toť zřejmo.“

V této chvíli dohráli. Farář povstal, a omluviv se několika slovy a ukloniv se odešel. I já jsem vstal, abych ho pozdravil. Po jeho odchodu admirál mi pokynul, abych se posadil, vybízeje mne při tom svou usměvavou a důvěřivou tváří, abych přednesl svou prosbu. Já však, podav mu dosti nemotorně ruku, dav se dámám poručiti a na to ho opustiv, velmi jsem ho překvapil a úžasem naplnil.

Odevzdav služebníku svému koně, šel jsem pěšky do Saviniery; chtěl jsem v přírodě mysl svou sebrati, a zvláště jsem si přál, se strýcem nesetkati se, abych se neprohřešil proti povinné jemu úctě.

Po nesmyslné řeči admirálově nemohl jsem pochybovati, že strýc, chtěje zamýšlený sňatek uskutečniti, vyobrazil mne rodině Curteheusově zcela falešně a takto velmi uškodil mé i své počestnosti. Nabyl jsem jistoty, že po mém příchodu a snad i předtím těmto dobrým lidem mne jako obráceného Don Juana vylíčil, jenž, zřeknuv se satana a jeho skutků a zanechav jeho nectností, zamýšlí se ukryti do venkovského zátiší. Můj strýc pravdivé líčení toto dovršil, ozdobiv mne věrou a náboženskou horlivostí, jež, bouřlivým mládím na chvíli byvši zatemněna, vítězně se prodrala z letných těchto chmur! Takto myslil, že zapudí aneb seslabí podezření a pochyby, které snad má pověst jako světáka a svobodomyslníka u Courteheusů mohla vzbuditi.

Že mne do svých pletich nezasvětil, je zcela přirozeno, neboť věděl, že k tomu nesvolím. Ano i uznávám, že mohl se kojiti blahou nadějí, že nedorozumění, které tajně mezi mnou a rodinou Courteheusovou vznikalo, potrvá až k uzavření sňatku: Courteheusi byli jednak velkodušnými a velmi šetrnými, aby před časem zpříma se mne otázali o mých zásadách a budoucích záměrech; jednak zase já jsem velkodušným, aby přesvědčení jejich urážel a buď před nimi, aneb před jiným nevěrou svou se vychloubal. Přes to přese všechno bylo třeba jen nejmenší náhody, aby tato politování hodná diplomacie mého strýce se zbortila, a vysvětlil jsem si jeho úzkosti, kterými byl prvé, jak jsem pozoroval, zmítán. Činil jsem mu výčitky, ale dělal jsem to mírně. Byl bratr mého otce. Ostatně je trapné, postihne-li mladík starce při provinění a vidí-li jeho zahanbení. Strýc se vymlouval svou vášnivou touhou po tomto sňatku. Ano snažil se mne přesvědčiti, že lsti jeho se vší poctivostí mohu použiti, poněvadž nejsem spoluviníkem. Konečně — nabídl se že sám rodině Courteheusově všechno

vyzná... Odmítl jsem toto nabídnutí, maje zajisté proč se obávati, že vyznání toto nebude zcela upřímným.

Odhodl jsem se psáti admirálu. Psaní, které jsem podal strýci svému k posudku, zní:

Milý admirále!

Opustil jsem Vás naposledy tak neurvale a tak neslušně, že jste mohl pochybovati o mém rozumu; i já na okamžik jsem myslil, že jsem ho pozbyl. Tedy nutno mi se napřed omluviti, a s velkým spěchem a ochotou činím zadosti povinnosti této; dále nutno podati Vám vysvětlení, a činím to s největší upřímností. — Nezvěstoval bych vám nic nového, kdybych udal pohnutku své cesty k Vám. Čím více jsem poznával slečnu Aliettu, tím více jsem pozoroval, že bude rozhodovati o štěstí neb neštěstí mého života. Toť tajemství, o které jsem chtěl s Vámi se sděliti, zároveň s prosbou, abyste byl u švagrové a u slečny tlumočníkem mých citův a tužeb.

Než poučen byv, admirále, z Vaší řeči o neobyčejném nedorozumění, které se vplížilo mezi nás nevědomky, nevyslovil jsem této prosby. S velkým úžasem jsem poznal, že můj předobrý strýc ve své strannosti pro mne a vřele si přeje tak vzácného spříznění, okrášlil mne náklonnostmi a ctnostmi, jakých nemám. Kdybych si mohl zjednati vlastnosti, kterých si přeji, jistě bych si zaopatřil ony všechny, jež by mne slečny Alietty hodnějším učinily. Než na neštěstí není tomu tak. Na příklad, víra není výkonem naší vůle. Můj strýc vzal své přání vzhledem k této hlavní okolnosti jakož i k jiným méně závažným za skutečnosť. Bez obalu, admirále, pravím, že časový duch a věda podkopaly mou víru jakož i mých současníkův a konečně úplně ji z duše mé setřely. Co se týče mého zalíbení ve venkově a záměru, opustiti Paříž, to bylo jen zbožnou touhou mého strýce, a nikdy jsme o tom nemluvili.

S hořem pociťuji, drahý admirále, že vyznání toto zničí naděje, kterými jsem se tak mile kojil. Nikdy však nechci lží státi se šťastným. Mám-li velké chyby, nemám alespoň přetvářky.

Nadarmo skorem připomínám, admirále, že mám-li se vzdáliti, určíte dobu mého odchodu. Stane se to hned zítra, přejete-li si toho. Ne bez hluboké úzkosti, ale též s uctivou oddaností čekám vašich rozkazův. Hrabě Vaudricourt z Montaureta.

Sluha zanesl psaní toto do Varavilly; přišel bez odpovědí.

30. září.

Zvláštní posel přinesl mi ráno odpověď admirálovu; zní takto:

Milý hrabě!

Vaše psaní nemile mne překvapilo. Neznav a nezkoumav úmyslů své švagrové, nerci-li své neteře, ctil a miloval jsem vás a málem byl bych se těšil týmž snem jako Váš strýc. Netřeba mi, milý hrabě, Vás ujišťovati, že úcta tato a láska potrvá; avšak abych byl tak upřímným jako vy, je mi zároveň vyznati, že tento sen bude jen upomínkou. Mým přesvědčením je, že nejhorší manželství jsou nerovná manželství ve příčině mravní; a dle mého soudu náboženské přesvědčení tvoří podstatu mravního života, a Vaše úplně rozdílné mínění

v tak podstatné věci od mínění mé neteře tvoří mezi vámi nepřekročitelnou propasť.

Nechtěje slova na vítr sázeti, připojuji, že byl bych velmi udiven, kdybych nebyl v tomto případě tlumočníkem pocitů nejen svých vlastních nýbrž i svých příbuzných.

Potom, milý hrabě, nechápu, proč byste tak chvatně utíkal, buď jako vinník, kterým však nejste, buď jako odbytý nápadník, kterým též nejste. Neb nepřednesl jste žádné prosby a nebyl jste tedy odmítnut. Byste i patřil k protestantské neb židovské víře, přece okolnosť tato, ač by vyloučila navždy každou myšlénku na spojení našich rodin, nečinila by překážek stykům, jež vždy s radostí budeme udržovati s roztomilým sousedem, dokuď bude mu milo v okolí tomto dlíti.

Přijměte, milý hrabě, na důkaz nejhlubší úcty srdečně tisknutí pravice. Admirál baron Courteheuse.

(Pokračování.)

České vánoce za dávných časů.

Z kulturně-historických studií

Čeňka Zíbrta.

(Dokončení.)

Na venkově snažili se „složiti“ koledu aneb ji omeziti dříve než v Praze. R. 1582. prosí sám školní mistr V. Štomec městskou radu Prachatickou, „abyste ... nás aspoň přes tento nebezpečný čas té práce a koledy sprostili a nám... z lásky za ně podle slušnosti učiniti ráčili“, jednak prý jest morová rána a pak „k tomu také již málo pacholat pro tu příčinu (koledování) ... do školy chodí, a kterých bychom v zpěvu užiti mohli, jsou na větším díle domácí, jimžto na koledu s námi choditi jejich zbraňují rodičové, obávajíce se bezpochyby jako za své milé dítky, aby tudy k nakažení nějakému nepřišly. Pomíjím toho, že skrze zaneprázdnění těch koled žákům jiným veliké se ublížení strany učení a cvičení děje, kteřížto jsou se na to voddali, aby se literním umění bez přestání, jsouce pro tu příčinu od rodičů sem odesláni, vyučovali.“ (Str. 206. a 207, kdež rozhodnutí obecních starších o náhradě za koledy).

R. 1596. podal městské radě v Jaroměři David Origines podobnou suplikaci. „Ač prý není pochybné, než že předkové naši nějaké jsou toho příčiny jmíti předešle musili, že jsou ustanovili, aby při slavnosti Všech svatých a jiných determinovaných památkách žákovstvo na koledy chodilo, však poněvadž časové se mění a lidé a jiné věci v nich a nyní tato léta velice sou rozdílná od let předkův našich: na to ohlídnouti se sluší, všecka-li předkův ustanovení časův těchto, všech těžkostí plných, při svém způsobu zůstavena býti mají, čili reformování aneb obnovení z příčin slušných potřebují ...“ Vedle toho že koledou žákovstvo zanedbává zpívání v kostele „chval božských“, že čas maří uvádí Origines důvody: „Třetí — ourazové z hryzení od psův a jiné zlé příhody, které se pacholatům na koledu chodícím přicházívají. Čtvrté — naříkání na nynější veliké stížnosti a prvé nebývalé daně, takže mnohdykráte v sedmi, v osmi i víceji domích nic koledy ne-

vezmou, ale místo koledy u některých je i ulají, a někdo by rád z srdce dal, i nebohý člověk, i nemá co. Páté — veliká nerovnosť a nesrovnání o té věci, takže někteří, jako v městě a na předměstích, koledu dávají a někteří, jako v vesnicích, toho prázdni sou. Šesté — příkladové jiných obcí, nebo již téměř všudy takové koledy složeny jsou...“ (Viz o tom více str. 65, 66, 104.).

Z posledního soudíme, že žádosti podobné za náhradu chození po koledě byly dříve a opakovaly se později také v městech jiných. Jako v Praze přecházeli žáci ze své osady do cizí, tak přišli (asi ne ponejprv) žáci z Chrudimě do Vysokého Mýta r. 1618. na koledu. Obec dala jim velikomyslně, „aby sousedův neobtěžovali“, fedrunku 18 gr.[1])

Z jiných dokladů o koledě uvádíme ještě ze zač. XVIII. stol. slova kazatele Bílovského, jenž v kázání vybízí své ovečky, aby dětem „tyto tři dni (vánoční) koledy rozdávali....“[2])

S koledou jsme hotovi. Snad nám nezazlí laskavý čtenář, že jsme se trošku při ní zastavili. Jaké by to byly vánoce bez koledy! A když už o staročeských vánocích píšeme, aspoň jsme tu nahoře vypsali charakteristické příspěvky na poznanou koledních poměrů.

Napověděli jsme, že o koledě žáci hrávali hru „komedii.“ Z druhé polovice XVI. stol. zachovány paměti o tom,[3]) jak v kostelích při jesuitských kollejích byly od žákovstva těchže kollejí hrány zvláštní hry vánoční, „Betlem nebo Jesličky“. Tak dávána r. 1566. dne 21. prosince pastýřská hra v Praze; dialog o Narození Páně v Olomouci. R. 1568. vypravena byla v Praze „hra o třech králích“ s nevídanou nádherou atd. Hry podobné, „o ukrutnosti Herodově“, „o útěku Ježíšově do Egypta“ doznávaly mezi lidem obliby. Hrávali zprvu latinsky, později také mluvou lidu obecného.

Jedna hra taková zachována prý v rukopise kláštera Strahovského. Spisovatel její Václav Kozmánek upravil tuto hru o Narození Páně tak, že četná prostonárodní úsloví její, prostinké veršování nemálo se podobá hrám vánočním posud mezi lidem kolujícím.[4]) Podobá se pravdě, že tyto dosud udržované hry vánoční jsou ohlasem a zbytkem bývalých koledních her žákovských. —

Zatoulali jsme se poněkud se žáky koledníky. Ptá-li se shovívavý čtenář, proč již o štědrém dnu ve stol. XVI. nic nepovíme a jen pořád o koledě, omlouváme se, že jsme nechtěli roztrhati souvislé pásmo dokladů o ní a tudy jsme nepospíchali uvésti laskavého čtoucího do staročeské domácnosti XVI. stol. o štědrém dnu ... Ale již pojďme — co všechno as uvidíme!

Že půst byl, to jsme poznali z nařízení synody pražské — pohostí nás tedy rybami a sýrcem, maldříčky. Po večeři si pochutnáme na jablkách a k tomu ovšem přidají ořechy. Pousměje-li se nevěřící čtenář, že zde tvrdíme, co nám obraznosť vykouzluje, hájíme se dokladem z archivu Třeboňského (sign. II. 14. 1. e.), kdež takto v účtech zapsáno: „V pátek na štědrý den dáno Adamovi Fukarovi za jablka a za vořechy do dvoru koupenejch i na zámek XV. groš.“

[1]) H. Jireček, Vys. Mýto, l. c. 63.

[2]) Kázaní Coelum vivum, str. 906. a d.

[3]) Viz o „Vánočních hrách“ pojednání F. Menčíka v Ruchu, 1884, str. 551 podle Schmidla, Historia Soc. Jesu a dle rukopisů dvorní knih. vídenské.

[4]) Pěknou sbírku jich nastřádal Jul. Fejfalík, Volksschauspiele aus Mähren, Olmüz, 1864.

Že nám uštědří mimo to nějakou „húsci," to se dovoláváme zase svědectví dra. Z. Wintra, jenž loni v Nár. Listech (1886), č. 353. známým humoristickým způsobem vylíčil ve feuilletonu „Štědrý den v radnici staroměstské", jak rozdělují na radnici štědrovečerní „húsce". Po večeři tropili, jako ve stol. minulém, pověry, čáry, vykuřovali kadidlem, a — ukazovali „zlaté prasátko."[5]) Zase jen tak na plano a bez dokladu toho netvrdíme. Pan Šimon Žlutický, písař města Rakovníka, spadl s brůny na cestě ze Slaného a maloučko se pochroumal. Píše pak o tom nevrle svému příteli Mrázovi do Slaného r. 1588. a bezděky prozrazuje pěkné věci o svěcení štědrého večera u starých: „Já na štědrý den štědře celý bez jídla, pití, *zlatých prasátek*, kadidla, bobku, česneku, medu, svěceny křidy, černého kmínu a což některým babám více náleží, jsem ležel. Jitřní slavnou nešporu na luoži jsem strávil a k veliky mši a kázání sotva jsem vyšel."[6])

Kromě jídla, pití a pověr přáli si šťastných a veselých svátků jako dnes, a dávali si dárky. Veleslavín zná (Silva quadril. 645.) „dar štědrého večera a Partlicius (l. c. 193.) píše: „Tohoto dne mají obyčej dítkám rodičové rozličné věci klásti času nočního pod titulem Krista Pána a slují ti darové ... darové Krista Pána, tím sobě ku paměti a dítkám svým přivozujíc štědrosť Boží a spasení, kteréž nám z milosti dobyti a darovati ráčil syn Boží." Že dárků nedávali pouze dětem, než také mezi sebou, svědčí praktická zásylka štědrovečerní jen o málo výše položeného písaře Šimona Žlutického správcům školy v Lounech r. 1601. Poslal jim v dárek štědrého večera soudek rakovnického piva, poroučeje jim synka svého v ochranu, aby prý „synek Matěj v začátcích svých na pozoru lépe zůstávati mohl."[7])

Ukázku štědrovečerního dárku ve stol. XVII. podáváme z historie Vysokého Mýta (l. c. 93.). „Ke štědrému dni odesláno JMti, ovdovělé římské císařovně, paní toho města nejmilostivější — koroptví 10, kvíčal 60. Panu podkomořímu do Vídně: koroptví 6 párů, kvíčal 2 kopy, pstruhů 3 páry, másla štandlík, srnec, tele, indiani 3, kapouni 4, kuřat 3 páry, šnekův 2 kopy" atd. Zapsali si zevrubně, kolik dostal krajský hejtman, kolik hofrychtýř, co sekretáři atd. Podobné dárky dávali všude jinde.[8])

„Item na Nové léto jeden druhému vinš činiti obyčej máme, v němž za ochranu předešlého roku Bohu díky vzdávati a za ostříhání budoucího a nastávajícího žádati vroucně nepřestáváme: při tom vinši odesýlá se i dárek" (Partlic. 147, 148.). Některé toho doklady: Kolem r. 1600. píše pan Jaroslav Volf ze Šternberka své sestře (Orig. Fam. Šternberk v archivu Třeboňském): „VMti poníženě bratrsky a služebně žádám, že mně vodpustiti ráčíte, že VMti tak dlouho ... sčasný nový rok nevinšoval, nebo sobě to zanechávám, až k VMti sám přidu." O něco dříve psal Václav Holický Hendrychovi Staršímu

---

[5]) Srv. výše píseň o „Ovsěnovi". Slov. Sb. l. c. 215, že přijíždí „na sivěnkoj svinkě". Do mythologického výkladu „zlatého prasátka", jehož význam všelijak bývá vykládán, ovšem se tu nebudeme pouštěti. O zvyku novočeském srv. Květy, 1836, 242—245; 1839, 356. a j.

[6]) Ruch, 1885, l. XIII. pozn. k povídce „Žena" od Dr. Z. Wintra.

[7]) Dvorský, Pam. o škol. č., 308, 309.

[8]) Viz na př. Erben, Die Primatoren der k. Altstadt Prag, 1858, str. 151, 152.

ze Švamberka (Orig. v témž archivu, Fam. Švamb. 16): „Tu chrtici novýho líta posýlám.“ Dárek novoroční zná také Komenský.[9]) Dočtli jsme se v rkp. univ. knih. pr. (sign. II. A13, 711) dvou formulářů vánočních a novoročních přání, jež duchovní osoby (zde jeptišky) posýlaly svým příznivcům a pro celek na posouzenou podáváme je aspoň pod čarou.[10])

Školní mistři, učitelové posýlali o vánocích zároveň s přáním příznivcům svým kalendář na příští rok, minucí, přikládajíce titulní list zvlášť, pomalovaný všelikými ozdobnůstkami — a za to jim onino již něčeho uštědřili. Malovali a posýlali, až tím školy zanedbali. Tím si vysvětlujeme, proč usnesla se r. 1587. městská rada v Domažlicích: „Na suplikování do rady bakaláře školního Václ. Niz. Vodňanského minuc malovaných (nevím jakou v školách nazvyklostí) rozdávání při času vánočním neb novém létě, k žádosti jeho, jakožto věc neužitečná a zbytečná a mládeži školní větší škodu než užitek přinášející se skládá a na časy budoucí z nich scházeti má; ale raději aby se škole od preceptorů mládeži lectiones toho času příhodné se čtly a přemýšlely. Místo pak těch minucí z rady panu bakaláři 2 kopy m. dávati se má.“ (Dvorský, Pam. o škol. č., l. c., 6.) V týž rozum vyznívá zápis senátu university pražské z r. 1599.: „Budoucí rektorové (správce školy) ať na to dobrý pozor mají, co se ve školách děje, jak dnův všedních, tak také nedělních a zvláště těch dnův po svátcích vánočních, nebo mnozí ještě tehdáž chtěli by se zaneprazdňovati tím bláznovstvím, malováním minucí, a tak se jim tím dohlídáním to drobet přetrhne a musí na sebe lepší pozor míti, buďto že budoucí pan rektor bude moci k tomu sám dostačiti, anebo skrze někoho jiného kollegu svého to spraviti.“ (l. c. str. 6.)

---

[9]) „Přátelům dary nového léta (koledy) se posýlají.“ Janua linguar. 879.

[10]) Pochodí asi z konce XVII. věku. „Starobylý obyčej jest při východu slunce jeden druhého pozdravovati a s přečekané noci se spolutěšiti. Veliké mrákoty, mlhy a temnosti hříchů veškeren svět přikrývaly, dokavadž slunce spravedlnosti z života panenského nevyšlo, po jehožto příchodu jasný den celému světu, obzvlášť pravému náboženství křesťanskému, jest se zaskvěl a neslýchané potěšení přinesl — kteréhož východu když zase nový den církev svatá opakuje, já ⁄. abych od dobrého obyčeje vzdálena nebyla, — příslušnou k tomu času povinnosť mou skládám, poníženě vinšujíce, aby to vzešlé slunce spravedlnosti všech milostí svých paprsky do srdce a mysli jejich říditi, všecky protivenství v potěšení, outrpnosť v sladkosť, nesnáze v radosť skrze vlévání darůch (sic!) svých proměniti ráčilo, tak aby netoliko nastávající nový rok, ale mnoho následujících leth v nejlepším zdraví, v prospěchu jak duše, tak těla podle žádosti srdce jejich k spasení duše své přečkajíce, při druhém příští (Páně), totiž soudu Páně, toho v nově zrozeného Messiáše ne za soudce, ale milosrdného spasitele a vykupitele spatřiti mohli, to srdečně přeji a vinšuji.“ — — „Ačkoliv mlčenlivosť a od řeči zdržení, jakožto základ jiných chválí, osobě duchovní nejlépe přisluší, dáleji však mlčeti nemohu, aniž povinnosť mou tajiti při nastávající vejroční slavnosti, v nížto sám Bůh dřív přes celou věčnosť mlčící, mluviti a slovo Tělem učiniti ráčil: pročež když začátek spasení našeho se obnovuje, mou dávno počatou lásku a zdvořilosť, kterou jsem vždycky k pánu neb k paní — —) měla, obnoviti jsem ustanovila. Nastávající tehdy svátky narození Emanuele pána a spasitele našeho vesele, šťastně jak duši, tak tělu prospěšné s obnovením vnitřního i zevnitřního člověka poníženě apreciruji, jakož také v nově nám přicházející rok, v němž by všecky měsíce radostny, týhodny prospěšné a hodiny pro duchovní potěšení krátké připadly, a nejen toliko tento, nastávající, nýbrž mnohé prodloužilá léta v nejvýbornějším zdraví k strávení a přečkání podle intentu jejich poslušně vinšuji. Aby ale vinš můj oučinek svůj dosáhl, na svých nehodných modlitbách budoucně pamatujíce zůstanu. S tím se etc.“

Roku následujícího v dlouhé řadě stížností vytýká primas Václ. Krocín z Drahobejle, „že (kantoři) s malováním minucí velice se zaneprazdňují a sacrae lectiones že se nečtou, jen s minucí že se párají, bez čeho býti může.“ (l. c. 63.) M. Marek Bydžovský z Florentinu se ohražuje proti tomu: „... že se správcové školní minucemi zaneprazdňují a celý advent s nimi stráví, to že též pravda není; nebo lekcí ranním jitrem se konají. Mezi tím, co času zbude, že jej stráví, však ne celý advent, aby tu mohli nějaký zišček míti.“ (l. c. 64).[11])

Uznali to páni bakaláři, že malováním minucí zbůhdarma čas maří. Aspoň r. 1604. připisuje bakalář Adam Tesacius Brodský svou „Komedii z knihy zákona Božího, jenž slove Ruth“, starším a sousedům záduší kostela sv. Havla v Praze — prý „štědrého večera i prodokázání šetrnévděčnosti.“ Dal ji vytisknouti kromě jiné příčiny pro tuto: „Abych místo těch minucí malování a pánům sousedům dle starobylé zvyklosti odsílání, čímž se mládež v školách více v učení zameškává, nežli vzdělává, jednoho každého z VMtí jedním exemplářem darovati mohl, jakož i tak činím, a že vděčně přijíti, mne i všechny alumny školy v své laskavé paměti vždycky míti a nad námi ochrannou ruku držeti ráčíte, žádám.“ [12]) Starodávného zvyku však přece jeho druzi nezapomínali. Soudíme tak z listu M. Bacháčka panu Kašparu Kaplíři ze Sulevic r. 1605. (Dvorský, l. c. 268.): „... A nevěda jak jinačeji mé bohdá uctivé šetrnosti VMti prokázati, příležitě minucí na rok budoucí 1606 VMti odesýlám, služebně žádaje, že chatrný dárek ode mne vděčně přijíti a učení pražské sobě poručené míti ráčíte.“

Na malování minucí toužili také šepmistři a jiní ctihodní páni v Kutné Hoře r. 1616., považujíce je s jinými za „staré nezpůsoby“ (l. c. 413).

Na konec ještě několik slov o staročeských vánočních pranostikách. Otevřete-li kalendář staročeský, vyrojí se Vám při vánocích celé hejno pranostik, kde často pro rým přidáno proroctví, jež se tam hodí jako pěst na oko. Ani Partlicius, jehož minuce, často již řečená, nad jiné vyniká, nedovedl se z toho vymaniti. Jako jiní hlásá, že dvanáct dní a 12 nocí od Narození Páně do Nového roku znamenají dvanáct měsíců. (str. 110, 111.) Ukázkou prorocké rýmovačky budiž „Pranostika hvězdářská k letu P. 1654. od Jeron. Geblera“, Fol. k:

„Jsou-li zelené vánoce,
velká noc bude bělit se;
v štědrý večer jestli zhůru,
víno půjde, více sudů atd.“

„Prognostikon astronom.“ od Zigm. Čarnavského na r. 1668. věští:

„Jestli vítr o svátcích vánočních věje,
jest k hojnosti ovotce dobrá naděje.
Ovce, která olšového chrástu nejí,
zab ji, neb dále k chování hodná není atd.“

---

[11]) Ve Slaném dostávali za „minucí k vánocím, za které ouplatky berou, do 31. kop“ (l. c. 445).

[12]) Staroč. div. hry, vyd. J. Jireček, 1878, 4.

Dlouhatánskou řadu pranostik má „Sedlská pranostika“ vyd. r. 1710., až nesmyslným rýmováním a planým prorokováním unavuje, na př.:

„Bude-li vánoc v sobotu,
mračnou, studenou míti budeme zimu tu.
Nestálá, pošmourná, sněžná, větrná bude,
potom zlé podletí s větry hrozné přijde.
Léto dobré, pokojné, podzimek mokrý,
v němž hynou blechy, štěnice, mouchy. — —
Rybám pastva dobrá bude toho času,
kupci na lodích dojdou přežalostného kvasu.
Lidé znedůživí, starým mor nastane,
stromové uvadnou, včel málo zůstane.
Protož na mnoho medu hned se netroštuj,
ale při syrovátce, sejru, mlíku stůj.
Na tomť také nezáleží příliš mnoho,
že ten rok nečekati jest vosku toho atd.“

Z ostatních pranostik tamže zmínky zasluhuje návod, „Kterak počasí celého roku po dvanácti dnech vánočních poznati se může.“

„Slyš dále starých mudrcův umění,
jak počasí znáti můžeš změnění;
v dolejších znameních, pravím tobě,
mnoho zakládali staří sobě,
z nichžto chtěli gruntovně srozuměti,
jak počasí toho roku má býti.
Protož dvanácti dnův v tom šetřili,
po vánocech pilnost na ně měli.
Jaké počasí který den bylo,
takovéž potomně býti mělo . . .
Dni vánočnímu leden oddaný,
druhému dni únor jest přičtený.
Třetímu březen, čtvrtému duben,
pátému máj, jenž činí jasný den.
Červen přičítají k dni šestému,
přidávají červenec sedmému.
Osmý den srpen sobě míti chce,
devátý od září jíti nechce.
Desátý říjen vždy osobuje,
listopad jedenáctý spravuje;
dvanáctý, poslední jest prosinec,
ten počasí roku konec.“

Pranostika tato podnes známa na venkově, jak sami jsme se přesvědčili — a nejen pranostika tato, snad všecky starodávné zvyky, o nichž jsme pověděli v článku tomto, buď nezměněné, buď jinak utvářené dochovaly se tradicí lidovou po naše časy. Svědčí ovšem nepřímo, jsouce stále pamětí lidu udržovány, že pochodí z doby prastaré, s jinými slovanskými obřady jak tak se shodujíce; přímo snažili jsme se toho dovoditi v přítomném mosaikovém obrázku, z drobných zrnek — dokladů z různých pramenů složeném. Že jsou v obrázku tom přese všechnu dobrou vůli naši mezery nebo jen stručné rysy, jsme si dobře vědomi — doufáme však, že sbírajíce si další kulturní material, uhodíme ještě na ledaco, co přispěje na poznanou slavení českých vánoc za dávných časů.[13])

[13]) Hádají se o to, zda vánoční stromek je původu slovanského či německého. Pro celek zde konstatujeme, že v dokladech staročeských až po naše století není o něm ani potuchy v domácnosti našich předků na štědrý večer! —

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

(Pokračování.)

Krejčí tenkráte šili oděvy mužské i ženské; jen že byli rozděleni na kabátníky, kytléře a hacníky; tito šili kalhoty. Kdo spravoval oděv, byl vetešník. Prodávač starého oděvu slul tandléř. Cech krejčovský znamená se již ve XIII. stol. Mistrem mohl se státi jen měšťan, bylo mu však dáti rukojemství za deset kop grošů českých, aby neutekl se zbožím mu svěřeným. Směl pracovati jen na zakázky, nesměl míti žádného skladu, v zásobě měl dovoleno míti nejvýše jen dva rozličné kabátce. Na zpronevěření třeba jen půl lokte sukna určen byl veliký trest; každý musil přísahati, že bude věrným. Jakmile zpronevěřil něco, pozbyl práva mistrovského a byl z města vypovězen. Přísný trest stihl jej také, když z nevědomosti sukno prostříhal. Když tovaryš opustil mistra čtrnácte dní před prací důležitou, celý rok nesměl jej žádný mistr přijati do práce. Jak krejčí tak ševci prosluli zvláštním způsobem slavením modrého pondělku, jenž však se někdy až do půl týdnu protáhl; císař Josef II. r. 1783. zapověděl toto modré pondělí. Jinak praví soudní pozorovatelé lidu i rozličné národní vtipy, že krejčí byli od jakživa rození politikové a ševci náboženští mystikové a hloubači.

Malíři, illuminatoři, štítaři, sklenáři a pozlacovači dle svých stanov v den sv. Lukáše obětovali voskovou svíci 9 liber těžkou pěkně omalovanou, pozlacenou a postříbřenou; v týž den byli mistři povinni obcovati mši svaté a nešporám; kdo nepřišel neb odešel dříve než služby Boží byly skončeny, musil obětovati svíci jednu na dvě libry těžkou. Ročně obětovali čtyřicet mší za zemřelé členy cechu. Umřel-li kdo, losováno, a čtyři vylosovaní nesli mrtvolu zesnulého do kostela. Teprve za Rudolfa II. prohlášeno jest malířství za umění, a znak malířský obnoven, nesl tři stříbrné štíty ve stříbrném poli.

Ve středověku bývaly při velikých stavbách chrámových tak řečené hutě či stavebnice, či společenstva stavitelů a kamenníků (sochařů). Spolky čili cechy tyto nadány byly velikými právy a výsadami, jež zvláště za císaře Maximiliana I. dosáhly stupně nejvyššího. Často dělo se, že zedníci osmělovali se vykonávati umění stavitelů i sochařů (kamenníků) a že přecházeli do jiných hutí a stavebnic. Aby tomu zabránili stavitelé a sochaři, ustanovovali si jistá tajná znamení a hesla mezi sebou, do nichž byli jen skuteční stavitelé a sochaři zasvěceni, a jež zedníkům ostávala v tajnosti. Chtěl-li přejíti do jiné huti, bylo mu heslo to a tajné znamení bezpečnou legitimací cestovní, neb znamení i hesla ohlásena byla ve všech hutích; než odcházel, slavnou přísahu přísahal v ruce hutmistra a nejstaršího tovaryše či parléra (mluvčího.) Dosud udrželo se u zedníků slovo „palír“, zkažené z franc. parleur, mluvčí. Zasvěcen byv do tajných hesel a znamení, mohl směle všude cestovati. Podivné toto zařízení bylo jediné u stavitelů a kamenníků; žádný jiný živnostenský stav neznal těchto tajností. Známo jest, že se z tohoto tajemnůstkářství, z těchto znamení symbolických a různých hesel, jakož i z celého zařízení vyvinulo tak řečené svobodné zednářství či freimaurovství, jinak též masonství, a to na počátku minulého století v Londýně. Mnohé živnosti zcela časem vyhynuly.

Dříve bývalo nosítkářství k. př. zvlaštní živností, dnes mnohý ani neví, co to jest. Nosítka nahražovala nynější fiakry a drožky velikých měst. Šlechta mívala svá nosítka a své služebnictvo k tomu, ale kdo chtěl se dát donésti do některé ulice, mohl tak učiniti; mohl si najati nosítkáře na ulici stojícího. Byl to zajisté tehdy podivný život na ulicích; nehrčely tu sice hlučné kočáry, ale nicméně přece byl to asi pestrý pohled na různá nosítka, po ulicích putující. Zvyk ten, ve východních zemích až po dnes panující, udržel se do r. 1780.; čtyři léta později nastaly nynější drožky a fiakry. Jako zvláštnost objeví se nyní zde onde běhoun, aby trpce vydělal si nějaký groš na bídné živobytí; dříve však byli běhouni živnostníci a měli r. 1781. svůj cech v Praze; nejstarším pořádku běhounského byl jakýsi Becko Torte, běhoun hraběnky Quaskové.

Cechy měly obecenstvu pojistiti dobré dílo a získati důvěru jeho k řemeslníkům do nich přijatým, též způsobilo se jimi částečně i to, že byl každému pojištěn výdělek co možno rovný s druhými. Proto činěny smlouvy a závazky v jednotlivých pořádcích, jak které dílo má býti, aby bylo vše as stejně dobré, by se konkurence vyloučila.

Zařízení cechů ve svých pravidlech částečně obsahovala i věci, jež v tehdejších dobách neurčitého a kusého policejního zákonodárství hověly obecnému dobru po mnohé a důležité stránce. Tak příkladně řezníci musili dříve než se zvíře zabilo, je prohlédnouti, jeli zdravé, a může-li se maso z něho bez závady prodávati a požívati. Bylit tu ovšem jaksi „soudci ve vlastních svých zájmech“, nicméně bylo to zařízení dobré, neboť pečlivá snaha o dobrou pověst cechu nedopustila, aby se všelijakým nekalým manipulacím brána otevírala. Dvířky ovšem ledacos proklouzlo — tomu ani dnes přes veškerá nařízení a vyhrůžky pokutami jinak není. Pekaři přesvědčili se, je-li pečivo záživné a má-li náležitou váhu; a tak i vůbec u jiných řemesel o dobrotě a hodnotě díla se přesvědčovali. Z té příčiny nemůžeme pořádkům odepříti cenu znamenitou.

Stará pravda o svárlivé a nesnášelivé povaze slovanské i tu velmi brzy se znovu osvědčila. Za nedlouho po zařízení cechovním povstal dosti napjatý poměr mezi cechy pražskými a venkovskými. Řemesla a pořádky pražské osobovaly si právo a přednost před cechy ostatních měst, považujíce sebe za první v zemi a tvrdíce, že dle nich všem ostatním spravovati se jest. Zapomínaly ovšem při tom na různé poměry a potřeby místní oněch venkovských krajů, kde cechy počínaly a se tvořily; jiné zajisté byly poměry v Praze a opět jiné v různých okresích a krajích českých. Ucházel-li se cech venkovský o stvrzení a schválení artikulů svých u krále, tu se páni starší pražských pořádků co možno přičiňovali, aby artikule schválení nedošly, a cech v život vejíti nemohl. Tu se často stávalo, že mistři venkovští k cechu pražskému alespoň o výpis artikulů již stvrzených se obraceli, a tuť opět často zřejmě osvědčovaly se důkazy nepřízně a napjatosti. Bylit cechové pražští hrdi a žárlivi na své artikule, připouštějící jim mnohé svobody a výhody, jichž neradi byli by jiným soudruhům popřáli. Žádosti podobné cech pražský buď prostě zcela zamítl, neb poslal něco po veliké protekci, a to buď zkráceně, neb úmyslně změněné, často i překroucené neb s vynecháním odstavců, které byly nejdůležitější, vysvětlujíce a ráz celku dodávajíce. Napjatost tato trvala dosti dlouho. Teprve když konšelé a purkmistr pravidla cechu stvrzovali, přestala

ovšem také příčina žádostí za protekci a prostřednictví cechů pražských. Leč priorita jejich, abychom řekli morální, přece nikterak ani potom nepřestala. Vždycky k nim jako ku předním hleděno, ony byly jako odvolací instance ve sporech cechů venkovských, jich mistrům na trzích a jinde dávána přednost před ostatními, a podobně byly — dosti často i na úkor počestných pořádků venkovských — i jinak a jindy vyznamenávány.

Pravidla či artikule cechovní zachovávati bylo přísnou povinností každého řemeslníka; leč bez dozoru by byla povinnost ta asi dosti zhusta zanedbávána bývala. Proto byli v každém cechu zvláštní tak řečení přísežní mistři, jimž bylo pečovati o to, aby pravidla v každém cechu zachovávána byla. Byli obyčejně dva, u některých řemesel čtyři; sedláři měli ku př. dva, krejčí, soukenníci a pasíři čtyři. Tyto mistry nevolili si řemeslníci sami ze svého středu, nýbrž byli ustanovováni od městské rady, a vždy při volbě nové městské rady hodnost svou skládali. Bylyť artikule cechovní jako zákon pro určité ono řemeslo, a v mezích těchto artikulů bylo jednati řemeslníkům v různých případech, řemesla se týkajících. Tito mistři přísežní rovnali a rozsuzovali rozepře mezi příslušníky pořádku, ovšem ne rozepře osobní, nýbrž jen takové, které řemesla se týkaly.

Litovati jest, že z těchto dávných dob rozvoje českého řemesla neostal nám žádný rukopis souvěký, jenž by o řemesle vůbec po stránce kulturní, dějepisné i politické sjednával. Do poměrů jednotlivých cechů, jak jevily se artikulemi cechovními, dávají nám nahlédnouti jednotlivé archivy městské, kdež stanovy tyto uloženy jsou. Ovšem napořád jich v archivech nenalézáme: války, požáry a jiné převraty ničily celé kraje vlasti naší, a přemnohé cenné knihy, listiny, prvotisky a rukopisy vzaly za své v pohnutých dobách politických, jimiž naše vlast od jakživa bohužel až příliš četně byla navštívena. Chtěl-li mistr přijati učeníka, bylo mu dříve postarati se o souhlas starších mistrů cechů. Dítě rodičů špatné neb pochybné pověsti nesměl přijati, tím byl by býval celý cech poskvrnil, proto vyptával se dříve na rodiče a jich zachovalost, ač neznal-li jich již dříve. Z pravidla nařizovala ustanovení cechovní, aby každý učeník byl u mistra na čtyři neděle na zkušenou. Ta doba mohla úplně dostačiti, aby chlapec poznal mistra a mistr učně. Mistr pozoroval, jaký hoch je; zdali má k řemeslu schopnosti, líbí-li se mu, je-li obratný, mravný, pobožný, uctivý, zkrátka, mohl-li by z něho dobrý řemeslník býti. Chlapec zase měl si všeho bedlivě všímati a poznati, zda-li se mu v řemesle zalíbí, čili nic. Po čtyrech nedělích následovalo rozhodnutí. Když se oběma líbilo, tu byl mistr povinen oznámiti staršímu cechu, že si učeníka podrží. Tu bylo pak rodičům učně dáti revers, že chlapec tři, čtyři neb i pět roků učiti se bude a pořádně vydrží; revers ten podepsali obyčejně dva kaventi, někdy však i jeden, kteří se cechu zaručili, že když učeník nevydrží, jistou summu peněz do pokladnice cechové složí. Byla to obyčejně kopa, někdy však dvě i tři kopy českých grošů, tedy asi dvacet, čtyřicet, i šedesát zlatých dle našich peněz.

Za učení platil se též do pokladnice cechové poplatek obyčejně až po vyučení, aby žádného sporu nebylo. Ale i přes revers a ústní ujištění a zaručení velmi zhusta se stalo, že učeník bez slušné a hodné příčiny z učení sběhl. V tomto případě obyčejně byl učeníkovi usta-

noven čas, do kterého se mu vrátiti jest, ač nemá-li záruka upsaná v reversu propadnouti. Utekl-li učeník, bylo přísežným mistrům rozhodnouti, měl-li k útěku podstatný důvod čili nic. Jestliže neměl, tuť oba rukojmí beze vší výmluvy musili summu, za niž se zaručili, do cechu položiti. Nejednou vznikl mezi rukojmími, mistrem a cechem nemilý spor v příčině tohoto zaplacení a vlekl se dosti dlouho s rozličnými výstřednostmi.

V pravidlech pořádku upraven byl též poměr mezi mistry a tovaryši. Pro ledajaký nepatrný spor nesměl tovaryš mezi časem z díla odejíti; když by to byl učinil, nesměl jej žádný jiný mistr vzíti do díla. Často se však stalo, že některý tovaryš jen málo s mistrem se pohněval, a pak všechny jiné tovaryše zrazoval, aby k němu do díla nechodili. Takový byl obyčejně trestán peněžitou pokutou, a nepomohlo-li to, byl z cechu a z města vyloučen.

Mzda vyplácela se obyčejně týdně, a to v neděli. Řídila se dle příjmů mistrových a dle dovednosti tovaryše. V starých dobách mívali řemeslníci svobodné pondělí čili tak řečený modrý pondělek; čím dále tím více však vystupovaly jednotlivé pořádky proti tomu, až se to omezilo tak, že se „světil“ pondělek jen tenkrát, když by v ten týden kromě neděle žádného jiného zasvěceného svátku nebylo. A není věru žádný div! Jako dnes jsou mnozí proti sobotní výplatě, podstatně dokládajíce, že tím se nedělní hýření a probíjení peněz podporuje, tak tehdy ono „svěcení“ vlastně ničím jiným nebylo, nežli výstředním hýřením, jídlem a pitím, pokud jediný groš v kapse se blýskal, a mnohý horlivý „světitel“ světil až do půl týdne, načež nemírným chlastem seslábly a otrávený do dílny se přišoural. Často se však stalo, že byl svátek v týdnu, a přece tovaryši pondělek světili, tuť známe některé stanovy cechů z r. 1390., kde se praví, aby takovým sražena byla mzda nejen za pondělek, ale i za neděli i ten zasvěcený svátek. Z toho lze poznati, že i za svátky a neděle mzda počítala se tak, jako by se bylo pracovalo, a že nevyplacení mzdy za svátky a neděle bylo toliko z trestu.

Výpověď dávala se obyčejně čtrnáctidenní. Výhodné bylo tehdy, že tak řečené vandrování nebylo spojeno s tak velikými obtížemi a starostmi o výživu jako je tomu ku př. dnes, neb jak tomu bylo před nedávnem. Když přišel cestující tovaryš k mistrovi, byl od něho pohostinsky přijat, stravou a noclehem opatřen. Mistr poslal pro staršího tovaryše z cechu a nařídil mu, aby se poptal po díle; jestli žádný starší tovaryš toho času v pořádku nebyl, byl tak učiniti povinen nejmladší mistr. Bylo-li dílo, nastoupil tovaryš práci a pracoval po nějaký čas, aby poznal, jak to chodí v cizině. Tak řečené útulny a hospody řemeslnické (herberky) teprve mnohem později vznikly. Chtěl-li konečně práva mistrovského dosíci, tuť obyčejně si mistra vybral, u kterého rok pracoval. Když rok uplynul, mistr jeho o něm, jak se v tom čase byl choval, úplné a hodnověrné svědectví před staršími vydal, načež pak on u purkmistra a městské rady o udělení měšťanského práva se ucházel. Pak obyčejně prokázal svou způsobilost v řemesle tím, že vlastnoručně nějakou práci mu uloženou vykonal a mistrům na posouzení ukázal. Neudělal-li to správně neb dle způsobu řemeslnického, bylo mu čtvrt, někdy i půl roku u mistra zase pracovati. Každý nový mistr musil složiti určitý poplatek do pokladnice, někdy dosti značný, mimo to vystrojil mistrům svého řemesla hostinu.

Chudým bylo obyčejně něco sleveno; mistrovským synkům tytýž i vše, za to však dávali z dobré vůle často dosti bohatou hostinu.

R. 1378. sepsána jsou pravidla soukennického pořádku v Rychnově; pravidla tato patří mezi nejstarší původní listy české, a soukenníci čeští řídili se obyčejně pravidly těmito. Ač cechy měly velmi mnoho dobrého v sobě, přece naprosto zařízení to chváliti nelze. Ukážeme jen k některým okolnostem. Mnohdy byl cech takový pravou čínskou zdí, nepřístupnou jiným, byť i dovedným řemeslníkům. Zvláště byla zde ona zkouška o mistrovství (meisterstück) nejednou příčinou přečetných, nekalých intrik, směřujících k tomu, aby ucházeči pilní a dovední naprosto vyloučeni a odmítnuti byli. V každém nově přistupujícím mistru viděli starší mistři i tovaryši hrozivou konkurenci, již snažili se rozličnými prostředky zničiti. Jednak ovšem jest i tato snaha jaksi pochopitelna, ač sobectvím páchne a nemorální základ má; druhá krajnost zajisté byla naprostá svoboda živností za našich dnů. Byť bychom i nechtěli porovnávati rukodílného řemeslníka v malém s továrnou se stroji ve velkém, jakž jest tomu nyní v době naší, tolik přece snadně uznati lze, že čím více bylo řemeslníků jednoho a téhož oboru, tím méně měli jednotlivci práce, a výhoda pro obecenstva z toho byla pramalá. Sebe dovednější osobně řemeslník nemohl z přemnohých příčin konkurovati se soudruhem, jenž mnoho pracoval, byť i byl méně celkem dovednější. Tento, těše se hmotnému blahobytu, dovedl si opatřiti lepší a dokonalejší material, dovedné dělníky a byl ve mnohé příčině u výhodě u porovnání se svým chudším, byť i dovednějším soudruhem.

Některé cechy časem nabyly i značného jmění; často však bylo jmění toho užíváno k hýření a popíjení, až se spolkové pokladnici notně odlehčilo. Bylo to ovšem zlo, jehož pramen nikdy nevyschne, co svět světem státi bude: „zlý peníz nepohyne“, praví dobře naše přísloví.

Předeslavše o zřízení cechovním nejnutnější, podíváme se na jednotlivé artikule a stanovy starobylých zřízení cechovních některých řemesel. Tytéž poskytují mnoho zajímavého, osvětlujíce kulturní a společenské naše poměry v nejedné příčině a podávajíce příspěvky k důkladnějšímu poznání způsobu života otcův našich.

Jakož naznačili jsme již, že dle staré privileje krále Jana Lucemburského řezníci první kráčívali se svou korouhví ve průvodu cechů veškerých, tak povšimneme si některých stanov ve zřízení cechovních starobylé živnosti této.

Pod dvé léta nesměl žádný mistr k učení řemeslu učeníka jednati. Žádný tovaryš nesmí druhému dobytka ve vsech předkupovati, ani pána svého zapírati. Zajímavé jest ustanovení, jež čteme v řádu cechu řeznického ve Znojmě: „aby mistr, tovaryš a učedník, jednomu každému, kdož by maso kupoval, starému i mladému, bohatému i chudému, paním i pannám, náležitou a slušnou odpověď dával a jich pěkně odbýval, a k jednomu každému uctivě se choval“. Když člověk jde kolem průjezdu, kde řezník maso seká, tuť nejednou zaslechne rozličné nejapné dvojsmysly neb frivolní průpovědi a domnělé vtipy, jimiž některý prodávač své odběratele „pobaviti“ hledí, neškodilo by, starodávný tento artikul mnohým na paměť uvésti.

Zvláštní váhu kladou artikule všech pořádků řeznických na to, aby řemeslo konalo se čistotně, aby žádný nečistého masa nesekal a

neprodával, aby časem večerním neb nočním v hospodách žádného masa, prve než ohledáno bylo, kupováno nebylo. Velice přísně pronásledováni ti, kteří tajně neb skrytě maso v putnách do města nosí (zlořád ten děje se podnes zvláště v Praze, o čemž společenstva řezníků nepřestávají rokovati a proti tomu, ovšem velice právem, všemožné kroky podnikati.) Stanoveno dále, aby zvířata příliš mladá k zabíjení honěna nebyla. (nebylo by na škodu, ustanovení toto důrazně obnoviti.) Kdo chtěl se státi mistrem, tomu bylo se vykázati, že opatřil si masný krám, ve kterém prodávati hodlá, neb že si dům zakoupil. Když mistr zemřel, mohla vdova pozůstalá řemeslo svobodně bez překážky provozovati, a ostatní mistři byli povinni, jí býti nápomocni slovem i skutkem. Když by však se byla provdala, pominulo právo dalšího provozování řemesla (kromě že by se byla provdala za řezníka). Jako artikule všech téměř cechů tak i řezníků zakazovaly opilství, hádky, křik a výstředností všeho druhu, zvláště pak každého přísně odsuzovaly, „kdož by zlořečil a proti Pánu Bohu hanlivě mluvil, kdož by přísahal se, aneb jinak řečí neb skutkem nezbedně se choval.“

Velmi zajímavý byl ve středověku cech lazebníků. Ti byli ovšem tehdy téměř celými doktory lékařství, ač vlastné jen připravovali lázně a pouštěli či baňky sázeli a druh nižší chirurgie zastupovali, přece pletli se do řemesla i lékařům a za starodávna s nimi jedno společenstvo tvořili, či vlastně mezi ně se pletli, až je Rudolf II. od nich oddělil, čímž nemálo byli uraženi. Velikých výsad nabyli lazebníci od krále Václava IV., jehož šlechta, jak známo, jala v královských lázních, a Zuzana, služka lázenská, vysvobodila. Tuto Zuzanu Václav král v době svého vdovství měl u sebe, ač to někteří popříti se snaží. Lazebníci měli ode dávna v Praze pravzláštní pověst. Děti jejich nesměly býti přijímány od jiných řemeslníků do učení, což platilo až do r. 1597., v kterémž roce to Rudolf II. zrušil. V lazeňských domech bývala pravá spoušť, což líčí tehdejší doktor Quarimonius ve spise „Ohavnost spuštění pokolení lidského“. Podobně asi jako katovští byli i lazebníci ne sice tak v opovržení, jako spíše v posměchu u ostatních. Dcery své musili provdávati opět jen za lazebníky. (Pokračování.)

Prusové první léta v Kladsku.

Vypravuje

Václav Řezníček.

(Pokračování.)

Kladsko nyní Prusové vojenským násilím drželi, avšak lid zdejší lnul vřele ke své mateřské zemi, nechtěl se zříci dávného svého svazku s českou korunou, nevídal jinak nežli hněvnými zraky vojáky panovníka jiné víry a stále doufal i věřil, že bude opět z moci jeho vydobyt. Kladský lid byl katolickou věrou úplně proniknut a duchovenstvu svému cele oddán, s dávnými řády a zákony byl úplně jako srostlý a proto ku Prusům nedůvěřlivý, a zřejmě bylo viděti, že na staré své poměry tak snadno nezapomene.

A z těchto ctností musili ho noví páni nejprve vyhojiti, aby se naň mohli spolehati, a aby se jim úplně hodil!

Proto ovšem že především bylo nutno pevnou jeho důvěru v duchovenstvo seslabiti, katolickou víru, která byla jedním z jeho nejmocnějších svazků se zemí českou, ve zracích jeho zlehčiti a všemožně moc mu ukázati a strachů mu nahnati. Tento úkol připadl nyní gouvernérovi de la Motte Fouqué-ovi. Muž ten, voják od kosti a maso všechno, ujal se ho s nevšední horlivostí a místo aby v Kladsku zastupoval panovníka, začal zde dělati lutheránského misionáře.

Chronologicky ukážeme, jakými prostředky od české koruny urvané Kladsko popruštil.

Lid již tehdy až na osady Dušníky, Levín a Slané a jejich okolí byl zde vesměs německý, ale na Prusy tak pohlížel jako činí dnes Elsasané a Lothrinští. Viděl v nich nesprávně a násilnicky jednající vojáky a proto, an se s nimi ani u víře nesrovnával a pod žezlem dřívějším úplně spokojeně a šťastně žil, naprosto jim také nedůvěřoval.

A jakž by důvěřovati mohl, když se zemičky jeho bezprávně zmocnili a všecky dřívější milé mu poměry pomocí meče a bodáků za hrozného hřmění děl, brodíce se v potocích lidské krve a svítíce si na cestu hořícími dědinami, hleděli převrátiti?

Prvním skutkem gouvernéra de la Motte Fouqué v Kladsku byla strašlivá exekuce, které se dodnes ve hrabství s hrůzou vzpomíná.

Po dobytí a pádu města a pevnosti Kladska trvala vojna tak zvaná první slezská mezi Rakouskem a Prusy dále. V době té odlehlejší krajiny něco málo přes 29 čtverečných mil měřící zemičky zůstávaly stále v rukou vojska rakouského, které v hornaté a skalnaté sousední „zemi opata broumovského“, to jest na Policku a Broumovsku, mělo bezpečnou oporu. Odtud činili Rakušané stále výpady, všemožně Prusům škodíce a na všech stranách je znepokojujíce. Tak dne 16. května 1742. odvážil se rakouský plukovník Josef hrabě Ziraky s nevelkým oddělením vojska přes hory a stěny až ku kladskému Habelschwerdtu proniknouti a město to šťastně obsadil. Dařilo se mu zde dobře, neboť mezi jinými rekovnými kousky podnikl dne 29. května výpravu i na město Broumov, jež Prusové drželi. Jelikož pak branná síla jeho byla neveliká, tedy přiměl nebo přemluvil na cestě své selský lid, aby se ozbrojil a voj jeho sesílil. Sedláci ovšem že ochotně proti Prusům táhli. Avšak pokus z Broumova je vytlačiti se jim nepodařil, a proto musil Ziraky odraziti do Habelschwerdtu zpátky s nepořízenou. Avšak ti, kteří se ze selského lidu proti Prusům jednou ozbrojili, již více zbraní svých neodložili a kde mohli, tedy slabé hlídky jejich ze zásek a úkrytů přepadali a hubili. Tak záhy po výše uvedeném tažení na Broumov počíhali si v houštinách kolem vrchu Homole mezi Dušníky a Levínem na zástup Prušáků, jejž přepadli a několik mužů z něho zastřelili. Avšak byli odraženi a mnozí padli do zajetí. Tito zajatci byli dovedeni do Kladska a odtud dne 8. června k rozkazu plukovníka de la Motte Fouqué hlídkou husarů a oddělením pěchoty dopraveni pod Homoli nazpátek a zde počínajíc od místa, kde boj proti Prusům začali, po stromech podél silnice za trest a pro výstrahu rozvěšeni, pouze tři z nich pro svůj mladý věk pardonováni.

Dle náhledu gouvernéra de la Motte Fouqué dopustili se tito lidé velezrády, poněvadž ještě po vzetí Kladska, kde dne 20. února města a stavové museli na rozkaz krále přísahu věrnosti Prusům

složiti, královské vojsko přepadali. Holdu toho se ovšem že selský lid neúčastnil a držel stále věrně při Marii Teresii, která dosud s králem Bedřichem vojnu vedla a ještě ani hrst země, tedy také ani jedného poddaného z dědictví svého mu nepostoupila. Německá historie nazývá tyto vlastenecké hrdiny z lidu vrahy a loupežníky, snad proto, že Prusům v Čechách nakradené obilí a uloupený dobytek odjímali!

Tato hromadná poprava byla důstojným zahájením činnosti nového gouvernéra ve hrabství a dostatečně přísernosti a hrůzou svou naznačila směr, jakým voják tento, který se do dějin Kladska svými činy co nejčerněji sám zapsal, ve vládě své kráčeti bude.

Avšak nedá se mysliti, že by se byl něčeho bez vědomí, že s tím bude král souhlasiti, dopouštěl, a proto lze za to míti, že měl od Bedřicha plnou moc na všecka ukrutenství a na všecky bezprávnosti, jichž se zde po léta dopouštěl. —

Po této příhodě pak obsazeny byly hranice mezi Kladskem z jedné a mezi Náchodskem, Policken a Broumovskem ze strany druhé silnými kommandy pruského vojska, ponejvíce husarů, kteří přes hranice ani do Čech ani do hrabství nepustili nikoho, leda když se vykázal v pevnosti Kladsku vydaným povolením, že smí zemské meze přecházeti.

První gouvernér hrabství jest v historii doby slezských vojen osobností velice zhusta jmenovanou, tak že i my po většině o něm v dalším svém líčení urvání Kladska od české koruny mluviti budeme, a proto nebude zajisté od místa, když několik k jeho životopisu vztahujících se dát uvedeme, které ho laskavému čtenáři okamžitě do náležitého světla postaví.

Jindřich August, svobodný pán de la Motte Fouqué, byl synem Karla, svobodného pána de la Motte Fouqué, který léta 1684. po vydání známého ediktu nantesského Francii, kde statky měl, opustil a do města Haagu se odebral, kde se Zuzanou z Robillandů se oženil. Z manželství toho narodil se Jindřich August dne 4. února 1698. Jako osmiletý hoch přišel za páže na knížecí dvůr Dessavský a sotva sedmnáctiletý vstoupil do pruského pluku, který právě v Dobrosoli ležel. Léta 1719. stal se poručíkem a r. 1729. obdržel v témže pluku velitelství setniny. Dne 21. ledna 1739. odešel, jsa majorem, ze služeb pruských do vojska dánského. Jako setník získal si přízeň tehdejšího korunního prince pruského, pozdějšího krále Bedřicha II., a když tento byl pro své svobodomyslné náhledy a zásady v Kostříně vězněn, byl mu Fouqué společníkem. Proto také, když Bedřich dne 31. máje r. 1740. po smrti otce svého na trůn pruský nastoupil, bez meškání povolal ho z Dánska zpátky a stále zůstal mu nakloněn a měl k němu tu největší důvěru, tak že každé jednání jeho považovati lze za jednání králem již předem schválené.

De la Motte Fouqué byl však na základě svých rodinných tradic zarputilým a nesmířitelným odpůrcem katolicismu, a proto se Kladští nemohli od něho ničeho dobrého nadíti. Ihned jal se mezi nimi přistřihovati duchovní správu, školství a vychovatelství, jenom aby co nejdříve lid ve víře otřásl a zastrašil.

Avšak nyní za burácení válečné vichřice nemohl se ještě úplně své reformatorské činnosti a práci oddati.

Rakušané r. 1742. Bavory a Francouze z Čech vypudili a dokonce i dne 13. února Mnichova dobyli, a proto král Bedřich hleděl uchrániti, co byl z dědictví Marie Terezie urval. Odhodlaně vrhl se do Čech a zde dne 17. května rakouského vojevůdce Karla prince Lothrinského u Chotusic poblíže Čáslavi porazil a byl ochoten uzavříti s Marií Terezií mír, k němuž dne 11. června ve Vratislavi praeliminářе učiněny v ten smysl, že se Marie Terezie Dolního Slezska a hrabství Kladského zříká a že obé králi Bedřichovi postupuje.

Než činila to asi v nátlaku doby s krvácejícím srdcem, an svých bývalých poddaných v zemích oněch nezapomněla, neboť šestý článek mír projednávající smlouvy výslovně stanovil, že „katolické náboženství má v nalezeném stavu (ve Slezsku a Kladsku) zůstati, aniž by svobodu evnngelíků omezovalo“. Toto ustanovení pak ze praeliminářů pojato i ve traktát definitivní, který ve Vratislavi dne 28. podepsán a první válku slezskou skončil.

Pro korunu českou dopadla tato vojna nanejvýš smutně, neboť byly během její z ozdob korunovačních vyloupnuty dva vzácné drahokamy, bohatá země a krásná krajina.

Jakmile byl mír ve Vratislavi uzavřen, tu ihned z Kladska dosud zde okolkující plukovník Ziraky zpátky do Čech odtáhl, a celé hrabství musilo se volky nevolky novému panovníku podrobiti.

Avšak jak Kladští tak i Slezští činili to velice neradi. Krásně tu jejich lásku a ochotu ku Prusku charakterisuje tento případ.

Jistý úředník ve vratislavské mincovně měl svěřeno ražení nových pruských tolarů s nápisem na aversu „Fridericus II. Borusiae rex“ a na reversu „Ein Reichsthaler“. A milý úředník obsah reversu tak vtipně rozdělil, že se na nových tolarech čtlo: „Fridericus II. Borusiae rex ein Reich * stahl * er.“ Tato v pravdě palčivá kopřiva Prusy ovšem že velice citlivě žíhnula, a proto tolary tyto byly ihned rozlity, a pouze nemnoho z nich zůstalo jako zajímavosť v rukou soukromníků, a sem tam ještě nalezneme je jako řídkou vzácnosť v numismatických sbírkách. Uvádíme to za příklad, jak o panování Kladska a Slezska ze strany pruské i královští úředníci smýšleli, když vladaři svému přímo na jeho penězích posměšně vyčísti se opovážili, že země ty ukradl.

Král Bedřich se zápisem míru vratislavského zavázal, že bude katolického náboženství ve stávajících mezích vždy šetřiti, avšak ve Kladsku jeho zástupce de la Motte Fouqué jal se jednati zcela jinak. Ovšem, to nebyl král!

Jakmile se vlády zde ujal, dal to ihned lidu znáti. Vydaltě rozkaz, aby byly všecky kostely v zimě o osmé a v létě o sedmé hodině ranní zavřeny, a to z toho důvodu, aby prý nebyl lid přílišnou pobožností od práce zdržován. Tento zákaz byl již pro městské chrámy až přespřílišným, a po vesnicích bylo zachovávání jeho naprostou nemožností! Vždyť přece se nemohl lid z odlehlých dědin a samot do farního chrámu anebo kněz do vzdáleného filiálního kostelíčka v zimě za vánic a mrazů a ještě po tmě třeba na dvě hodiny dálky vydati, aby tam v určitý čas dorazil. A z jara v době odlevy a tání, kdy roklinaté kraje kladské jsou jednou bystřinou, nelze také za časného šera na delší cestu ani pomýšleti. Proto tento rozkaz směřoval patrně jenom k tomu, aby lid chrámu odvykl a aby

k duchovenstvu lnouti přestal. Provinilci pak proti němu byli bezohledně peněžitými tresty pokutováni.

Avšak na tom neměl dosti, že lid takto zkrátil, tak že skutečně ve mnohém vykonávání katolických bohoslužeb i pobožností při nich omezil — gouvernér začal ještě i jiné zvyklosti rušiti a v kompetenci pražské arcibiskupské konsistoře, pod jejíž správu hrabství náleží, takřka každodenně se plésti.

Po Kladsku odbývána bývala v posledních třech dnech obzvláštní čtyřicetihodinnová pobožnost, aby mysl lidu odvrácena byla od slavení marných ostatků a od provádění všelijakých rozspůsobilostí, které bývají za těchto dnů na rozloučení se s masopustním časem zvykem. Avšak gouvernér i tuto pobožnost zakázal prostě poručiv, aby také jako obyčejně byly všecky kostely o 8. hodině ranní zavřeny, aby lid v nich nemeškal a od práce nebyl zdržován. Ale hospody a krčmy ty mohly a směly být otevřeny celý den a ještě noc k tomu! Mimo to zapovězeno ve kladských městech v postní době mezi 2. a 3. hodinou obvyklé zde zpívání žalmu „Miserere mei".

Především ale hleděl de la Motte Fouqué všemožně přerušiti všecky styky lidu s kněžími a proto na všech stranách i za všech poměrů nerozpakoval se odstraňovati všecko, cokoliv je ve vzájemný styk svádělo. Bezohledně za účelem tím vydával rozkaz za rozkazem.

Tak léta 1680. zuřil ve Kladsku zlý mor, a Kladští slíbili za odvrácení jeho výročně putovati k Mariánskému chrámu do Brda (Varty). Pouti tyto odbývány obyčejně času nedělního a končily v jednom dnu. Ale gouvernérovi také překážely, a proto je prostě zapověděl, vymlouvaje se na přání královo.

V tomto „díle míru" učinila mu však překážku nová, tak zvaná druhá slezská vojna.

Marie Teresie po uzavření míru vratislavského s Bedřichem zbavila se nejnebezpečnějšího svého nepřítele, neboť ostatní odpůrce a škůdníky porážela vojska její jednoho za druhým, tak že Čechy byly brzy Bavorů i Francouzů prázdny, a Marie Teresie dne 12. května r. 1743. v Praze slavně na českou královnu korunována. Na tyto její úspěchy hleděl Bedřich s nelíbostí. Svědomí nedalo mu dobře dělati, naplňujíc ho stále obavami, že o Slezsko a Kladsko opět přijde, totiž že královna Marie Teresie, až všecky ostatní své nepřátely pokoří, obrátí se také proti němu a neprávem nabyté země mu opět odejme.

Aby tomu za včas předešel, proto r. 1744. beze všeho opovězení války dvojím proudem do Čech dne 13. srpna vtrhl. Přes Sasko táhnoucímu vojsku velel sám a polní maršálek jeho Schwerin bral se do Čech Kladskem. Rakušané se ovšem této návštěvy nenadáli, a proto došel bez odporu až ku Praze a dostal se až do poledních Čech. Avšak tentokráte vyplatil ho český lid, který rozhořčen jeho jednáním, stíhal ho všeobecnou nenávistí za to, že mír bez příčiny ruší a že koruně české tolik vzácné půdy urval. Všude dobře obilí ukryl a zakopal a pak před ním i s dobytkem do lesů utekl, tak že se vojsku jeho na celém tom tažení nedostávalo potravy. Tím byli Prusové přinuceni odtáhnouti zpátky a r. 1744. nedocílili ničeho.

Léta pak následovního svedeny bitvy u Hohenfriedbergu, Zárova a Kesselsdorfu, po nichž byl dne 25. prosince 1745. ujednán nový mír v Drážďanech, kterým Bedřichovi opětně Slezsko a Kladsko pojištěno.

Nechceme, aby bylo divadlo nějakým přemrštěným ústavem mravnosti, ale tolik práva žádati snad máme, aby vymýtěna byla z něho sprostota, ať již se jeví slovem či posunkem, aby z něho — když zove se již „chrámem umění“ — vyklizeno bylo vše, co tam nepatří. Jsme přesvědčeni o tom souhlasem samotných herců národního divadla, kteří rovněž roztrpčeni jsou proti zbytečné a jednostranné nadprodukci, která činí z baletu instituci první a nezbytnou, baletního mistra osobou naprosto první, nepostradatelnou, na úkor skutečného umění. —

Nevidíme-liž určitého systému v repertoiru vůbec, tím bolestněji dotýká se nás to, přihlédneme-li k představením odpoledním. V nižádném směru u nás nečiní se pranic pro lid. Jsou lidé, kteří nemohou jindy jíti do divadla, než právě jen v neděli odpoledne. Odpolední obecenstvo mělo by se slušně respektovati; nemáme-li divadla pro lid, pak by mohl odpolední výběr her poněkud divadlo toto nahraditi a myslím, že by tu dostačila úplně literatura domácí. Z odpoledního obecenstva pravidelně bývají tři čtvrtiny osob, kterým jindy jest velice nesnadno divadla navštíviti, a jen jedna čtvrtina jde z pohodlí, že jest dříve konec, a že večer stráví zase buď doma neb v obvyklé společnosti.

Odpoledních představení bylo 67, a sehrány tu kusy, jak přehlédnouti lze z tabulky k snadnějšímu orientování sestavené:

Představení	Původních her	Cizích her	Původních oper	Cizích oper	Baletů
celkem 67 odpoledních	22	18	4 1 oratorium	9	17

Domácí produkce značí číslo 27, cizí 44. Nejhůře bylo tu s naší původní operou. Za celý rok odpolední navštěvovatelé divadla mohli viděti toliko „Prodanou nevěstu“ (třikráte) a „Popelku“ (jednou) — jiné pův. opery vůbec nebyly odpoledne dávány!

Z cizích hrán Car a tesař, Nápoj lásky, Čarostřelec, Carmen a Dcera pluku jednou a Poustevníkův zvonek čtyřikráte. Balet hrán čtyřikráte více nežli naše opery, a to: osmkráte Excelsior, pětkráte Flik — Flok Amor, dvakráte Narenta a Štědrovečerní sen. Z původních prací jednou dáván: Divotvorný klobouk, V panském čeledníku, Libušin hněv, All rigth, Pomsta Catullova, Šlechetníci, Jedenácté přikázaní; dvakráte: Vodní družstvo, Naši furianti a Probuzenci, čtyřikráte Strakonický dudák a pětkráte Jiříkovo vidění. Celkem 12 kusů sehráno dvaadvacetkráte; cizích dáváno však patnáct, totiž: Manželské štěstí, Othello, Fedora, Koriolán, Náš přítel Neklužev, Tatínkovo přesvědčení, Majitel hutí, Kurátor marnotratníků, Zlatohlávek, Pařížský román, Sudí zalamejský, Mlynář a jeho dítě, Paní majorka, Vicomt z Letorieru, Staří mládenci.

Srovnejmež původní naše opery s cizími a balety, a objeví se nám poměr velice nepříznivý.

V měsíci	Původních oper	Baletů	Cizích oper	Poznamenání
lednu	4	6	9	dvakrát Dalibor, Prodaná nevěsta, V studni
únoru	1 2 oratorium	3	10	Dalibor, Sv. Ludmila, oratorium
březnu	3 3 oratorium	1	10	Dalibor, Prodaná nevěsta, Hubička, Sv. Ludmila
dubnu	3	1	10	Dalibor, Prodaná nevěsta, Popelka
květnu	2	2	12	Dalibor, Hubička
červnu	8	1	6	třikrát Král a uhlíř, dvakrát Dalibor, Popelka, Natalie, Prodaná nevěsta
červenci	3	—	8	dvakrát Natalie, Prodaná nevěsta
srpnu	2	7	6	Prodaná nevěsta, V studni
září	1	5	10	Prodaná nevěsta
říjnu	2	2	15	dvakrát Král a uhlíř
listopadu	4	4	11	dvakrát Libuše, Prodaná nevěsta, Král a uhlíř
prosinci	3	5	15	Král a uhlíř, Hubička, V studni
Úhrnem	**36** 5 oratorium	**37**	**122**	

Podotknouti sluší, že celkem hráno toliko osm původních oper, za celý rok, a že tudíž opět celá řada prací velice dobrých a záslužných ignorována. Takhle se rozkvětu české opery nepomůže! Cizích oper různých sehráno třicet, a jest tu cizí opera a balet k domácí původní opeře číslo 159 k 41, což jest horší poměr nežli v roce 1886., kde jevil se jako 107 k 45.

(Dokončení.)

LITERATURA.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Ročník IV. (Nového běhu roč. I., nákladem F. A. Urbánka) přinesl obšírný článek „Studie vychovatelské“ od J. Havelky. Spisovatel praví, že každý předmět učebný má svou stránku vychovatelskou, avšak žádný sám sebou nepřispívá ku zvedení mládeže. Aby vychovací síla některého předmětu školského se osvědčila, třeba jest úsilovného přičinění učitelova. Při dějepise třeba míti zřetel k momentu mravnímu, náboženskému a vlasteneckému. Nebudiž tedy mládeži vypravováno o osobách nemravných, o vítězích, jež vedla do válek pouhá ctižádost. Moment náboženský jest u vedení mládeže nadmíru důležitý. „Naše doba arci v té příčině počíná si velmi lehkovážně a zaslepena jsouc materialismem nejraději by ruch náboženský ze škol vykázala. Než, nedávejme se převráceností tou mýliti; vždyť beztoho reakce již nastala, a pak, kdož ubránil by se přesvědčení, že příští století sotva dobu nynější pokládati budou učitelkou dobrou těch věcí, jež přispívají ku pravé, trvalé blaženosti lidské. Beznáboženské vedení mládeže přečkalo by jen jednu generaci, která by mu positivními základy mravními za podklad sloužila a za oporu. Jakmile by však tato generace vymřela, nutně nastal by převrat socialní, nutně nové náboženství přišlo by ku platnosti i ve veřejném životě i ve škole. Kdo tedy není pošetilcem, kdo netěší se ze svévolné zhouby a zkázy toho, co století utvořila, nemůže neviděti, že pravou mysl náboženskou pěstiti a síliti ve mládeži jest nejprvnějším úkolem každého vychovatele. — Nutno také, aby učitel vždy a všude o věcech a hodnostářích církevních mluvil důstojně a vážně.“ Podobně i u jiných předmětův o stránce nábožensky mravné pojednáno, ač stručněji. Ku konci pak praví: „Když chrabré vojsko naše podlehlo přesile Pruské u Hradce Králové, tu Prusi výsledek zbraní připisovali učitelstvu svému a možná, že právem. Ale jestli škola skutečně zodpovědna jest za činy občanstva dospělého, pak měli bychom o důkladné změně školského vychování přemýšleti, než bude pozdě; nebo mnohé úkazy z nynějšího života veřejného zdají se prozrazovati, jakoby v učilištích našich pro samé vyučování zapomínalo se, že mládež má se také vychovávati.“ — Čl. „Stručné myšlénky o potřebě a způsobu vychovávání“ rovněž promlouvá o důležitosti náboženství: „Všecko mravné vychování dítek má základ v nábožnosti. Bez náboženství není pravé mravnosti. Náboženství uspořádává mysli lidské, člověk z modlitby se těší, a pomýšlení na nejvyšší bytost s nábožnými úvahami k dobrým citům, šlechetným žádostem a ctnostným skutkům co nejzdárněji jej rozněcuje.“ Jiné články vychovatelské jsou: O vychování vychovatelův, O prostředcích vychovatelských, Člověk, jeho vychování a určení, O poslušnosti a j. Četné obrázky z dějin vychovatelství podal prof. Šimek, k nimž druží se čl. „Salzmannův ústav vychovávací“. Články methodické hledí si hlavně čítanek a přírodopisu; přáli bychom si, by i jiným předmětům stejná pozornost byla věnována. Vědeckých článků jest hojnost; zvláště jmenujeme četné úvahy psychologické dra. E. Kadeřávka (o rozdílech paměti, o soudech, o žádosti, o přirozenosti duše lidské.) Týž ukázal pochybnost theorie Darwinovy. M. Václavek ve čl. „Dříve polytheismus či monotheismus“ dokazuje, že u všech národů byla známost jednoho nejvyššího Boha. Týž vykládá v jiných článcích, jak rozličtí národové soudili o stvoření světa a stvoření člověka. Důkladné čl. historické jsou: Soustava chronologická rodu panovnického v Čechách, Ze slovanského starověku (kulturní historie), Výroční rozhledy po dějinách českých, O selském poddanství ve středověku. Nejvíce je článků přírodověckých. Zdařilé básničky podali P. A. Potěhník, A. Kosina, J. Nečas, J. Soukop. Obraz ze života učitelského „Před padesáti lety“ jest pěkně a poutavě psán; líčí řádného učitele a dobře zařízenou starou školu. Pozoruhodny jsou literární úvahy „O překladu (K. Koblížek), O básnictví dramatickém (M. Blažek.). F. Bayer podal seznam spisů paedagogických pod názvem „Průvodce v české literatuře paedagogické.“ V „Rozhledech literárních posouzeny četné spisy vychovatelské a knihy učebné. L. Doležel pojednal O některých shodách a neshodách rukopisu Kralovédvorského.

„Směs“ obsahuje drobnosti historické, příspěvky ke brusu, přísloví, listy znamenitých osob, bajky, aforismy a j.

Ročník V. (nového běhu II.) obsahuje mnohé články psychologické a logické většinou od dra E. Kadeřávka. Zásada nábožensky paedagogiská i v tomto ročníku jeví se všude. Ve čl. „O zřídle, pohnutkách a konci mravnocti dr. E. Kadeřávek nevyvratně dokazuje, že rozum lidský nemůže býti strážcem a zřídlem mravnosti. Rozum, co dnes za dobré pokládá, zítra zavrhuje. Ani filosofové o mravnosti shodnouti se nemohou, jak by mohli všichni lidé se shodnouti? Rovněž cit cti není pravou pohnutkou ani účelem mravnosti, aniž důstojnost lidská, jež postrádá všeho obsahu, odloučíme-li ji od náboženství. Mužové, kteří jsou nám vzory mravného jednání, jednali vždy z pohnutek náboženských. Nedostatečnou pohnutkou jsou též odměny a tresty. Mravnost vztahuje se k duši, ale trestem je stíženo tělo; touha po odměně nedovede překonati vášní a náruživostí. „Bez náboženství tedy není ani zřídla, z něhož mravnost vychází, ani pohnutek, jež k mravnosti vedou, ani konce; protož marna je snaha šířiti mravnost bez náboženství. Bůh nás račiž chrániti škol, ve kterých se nepřihlíží k náboženství. Ideálem a vzorem budiž nám škola, ve které se pěstuje mravnost na základě věrouky, a to věrouky katolické. Tato mravověda vyniká nad všeliký výmysl pouze lidský, nad všelikou filosofii z pouhého lidského rozumu čerpanou, neboť jest původu božského; pohnutky této mravnosti nejsou pokáleny sobectvím, otrockou bázní a hnusným výdělkářstvím a obracejí mysl naši k samému Bohu. Neméně důstojný a velebný jest účel, ku kterému mravověda katolická míří, spojení člověka s Bohem, nezištná blaženost věčná.“ — Článků podobných přáli bychom všem listům paedagogickým. — Týž spisovatel ve čl. „Shoduje-li se bible s přírodou“ dokazuje, že pravá věda neodporuje bibli a víře křesťanské, ale dobře se s nimi snáší; i slovutní přírodozpytci byli mužové nábožní. — Jinde ukazuje, kterak mnozí učenci soudí o Darwinovi a Heklovi. V pojednání „Jedná-li zvíře rozumně či z pudu“ týž spisovatel ukazuje nicotu materialismu.

Ve článku „Důležitý krok v životě mladíkově“ jest ukázáno na příkladě ze skutečnosti, jak důležita jest volba stavu. Jiné články vychovatelské jsou: Život dětí, život velkých lidí, Jak důležitým činitelem u vychování jest práce, O vychovávání žen. Článek tento přeložen jest z časopisu polského a doporučuje, by ženám poskytla se příležitost působiti téměř ve všech oborech práce. — Ve čl. „Metla ve škole“ doporučuje se v nutných případech tělesný trest, avšak podotýká se zároveň, že nejpůsobivějšími prostředky vychovatelskými jsou náboženství a příklad učitele, jež nižádným trestem nahraditi se nedají. Čl. „Petr Čipera, učitel v Postupově“ líčí snaživého učitele, jenž odměnu shledává ve svém svědomí, nedávaje se odstrašiti překážkami a nesnázemi. Ukázáno také, jak lze žactvo po vyučování zaměstnávati a naváděti k užitečné práci. Podobná úvaha „Jak může učitel venkovský prospívati vlasti a národu svému mimo školní povinnost“ doporučuje učiteli, by zakládal sbírky starožitností a přírodnin, prohlížel archivy a pamětní knihy v okolí, sbíral národní pohádky, písně, hry a říkadla. Důkladně pojednáno jest o jednotřídní škole nerozdělené, kteráž učiteli největší povinnosti ukládá, jak možno v ní udržeti dobrou kázeň a s prospěchem vyučovati.

Četné jsou v tomto ročníku články vyučovatelské ze všech předmětův učebných; zvláště výkladu čítanek pilně si všímáno. Hojné články dějepisné podal J. K. Hraše: Sídla Bojů v Čechách, Zbraně husitské, Jak se zakládaly nejstarší tvrze v Čechách, Původ a význam některých místních jmen. Vedle těch uvádíme obšírné „Rozhledy po dějinách Slovanstva“ a Tělesná a duševní povaha četnějších národův evropských, Rytíři Krabičtí z Krabic. Nejhojnější jsou články přírodovědecké. Kromě četných výkladů pro školu zasluhují mezi nimi zvláště povšimnutí: Klíč ku poznání rostlin, Rozhled po přírodě, O fotografii, Rozbor spektralný, O motýlech, Měsíc a j. V časopise paedogogickém ovšem má býti brán hlavně zřetel ku věcem, jich učitel ve škole příležitostně užiti by mohl. Proto nemáme články „Milostné chvíle ptactva“ a „O pohlavních poměrech a vývoji živočichů“ v časopise tomto za důležité. Článků vyučovatelských jest hojnost. Četné jsou i posudky, které však často vyvolaly „obrany“ a „odvety.“ Ve čl. „Naše noviny a jejich cena vychovatelská“ právem vytýká se denním listům, že místo, aby lid o důležitosti vychovávání poučovaly, vyplňují sloupce své peprnými články, dopisy a pikantními zprávami. I tento ročník obsahuje mnohé pěkné básně a zajímavou směs.

(Pokračování.)

Vlnobitím ku přístavu.

Román od Irmy Geisslovy. „Přítele domoviny“ roč. IV. číslo 1. Nákladem Ed. Beauforta v Praze. 224 str. Cena výtisku vázaného v plátně 30 kr.

Prohlédneme-li časopisy a sbírky knih, jež u nás pro lid se vydávají, poznáme, že veliká část jich pro lid se nehodí. V nové době zavládla ve všem moda a tudíž i v literatuře; moderními povídkami a romány jsou ty, jejichž děj odehrává se ve velkoměstských salonech. Povídka, jejíž děj je vzat z lidu, není „moderní,“ proto jí také v našich „velkých“ časopisech nenalézáme, a jest odkázána již jenom na kalendáře. Nemůžeme se tedy diviti, že spisovatelé skutečných povídek pro lid docházejí nepatrného uznání. Připomeňme si jen velezasloužilého a zajisté nejpilnějšího spisovatele pro lid Fr. Pravdu, který píše pro lid bezmála půl století! Dostalo-li se mu aspoň takového uznání v našich literárních kruzích, jakého dostává se spisovatelům „moderním“ po působení několikaletém? Sotva kdo přisvědčí na tu otázku — a příčina toho? — Povídky Pravdovy, byť byly sebe krásnější, nejsou v nynější době „moderními“, protože jsou vzaty z lidu. Snad by konečně mohlo býti lhostejno, že se takové „moderní“ povídky i lidu doporučují, ale to zajisté vzbuzuje podivení každého, kdo náš lid jen trochu zná, že se lidu tomu vytýká lhostejnost k literatuře. Jen ať se podívají naši literární předáci na venkov, tam uvidí, jaké oblibě těší se kalendáře pro lid, v nichž literární moda ještě nezavládla! Potom snad také pochopí, proč lid náš k „velké“ literatuře přilnouti nemůže. Že se v salonech děje všelico, co neděje se ve vesnických chatách, je známo; a líčí-li spisovatel, jak se ta neb ona dáma bavila či nudila v koncertě, dokazuje-li důležitost opery v divadle a p. — pak u lidu dojista nepochodí. Nejinak má se to s dějem povídky; co mnohdy v salonech pokládá se za „žert“ a „dobrodružství“, v tom vidí ještě náš lid (bohudík) nemravnost a hřích — a to má býti lidu zábavou?

„Přítel domoviny“ je také (t. chce býti) četbou pro lid. Aspoň ve provolání „Veškerým přátelům literatury české“ praví, že vyhovuje veškerým podmínkám, t. že jest psán duchem národním, jest laciný a přístupný všem kruhům. Posuďme tedy nestranně román, kterým zahájen jest nový ročník. Děj jeho vzat je ze života úřednictva železničního; originálnosti nelze mu tudíž upříti, jakož i sluší uznati znalost spisovatelky o životě na stanicích železničních. Hlavní osobou jest Ida, manželka přednosty Větrovského. Ida byla kráskou, o jejíž přízeň všichni muži se ucházeli; není divu, že i chladný Větrovský, který na ženění ani nepomýšlel, zamiloval se do ní a pojal ji za choť. Nicméně pohroužil se brzy jako před tím úplně ve své zamilované bádání v oboru mechaniky a k ženě byl nevšímavým. To Idu hluboce uráželo; jsouc uvyklá zbožňování, chtěla, aby muž veškerou pozornost jí věnoval. Než, dostalo se jí brzy náhrady. Zamilovali se do ní hned při prvním setkání svobodný úředník Střelený, který stal se k vůli ní nevěrným své milence, a ženatý úředník Liblín. Později přibyl k těmto dvěma (do třetice všeho „dobrého“) inženýr Urputný, jehož stihl nejsmutnější osud: pomátl se na smyslech, (což jinak bylo pro něj štěstím, neboť opustiv službu při dráze stal se proslaveným virtuosem na housle.) Po roce poznala Ida, že Větrovského nemiluje. Ze všech ctitelův oblíbila si — ženatého Liblína. Více než polovici románu vyplňují milostné scény mezi Idou a Liblínem, trapné výstupy v domácnosti Liblínově, šílené výbuchy žárlivosti Střeleného, monology a myšlénky nešťastných zamilovaných. Liblín se ženě své úplně odcizil, a poměr jeho k Idě nezůstal tajným — pouze manžel její nepozoroval ničeho. Čtenář se tomu nepodiví, neboť Větrovský byl zabrán do své mechaniky, ale to je zajisté ku podivu, že nedbal několika výstražných listů, jež o nevěrnosti jeho ženy jej zpravovaly. U manžela, který svou ženu miluje, je to k neuvěření. Střelený i Liblín jsou velice žárlivi; přísahají Idě, že se položí na koleje. Konečně při slavnosti v parku, kdy Ida s Liblínem umlouvali se o útěk a pak o společnou samovraždu, byli postiženi Větrovským. Liblín to odstonal, a Ida uprchla. Tato osudná noc jest v románu jakýmsi rozhráním. Následují krátké odstavce, vypravující události ze života různých lidí, z nichž je patrno, že Ida rázem se proměnila ve světici: smiřuje rozvaděné milence i manžely, kteří po mnoho let žili v různicích, jest dobroditelkou nuzných, přítelkyní dítek, navštěvuje nemocné a jest horlivou vlastenkou. Jejím přičiněním byly založeny lázně — české lázně. Ale v ničem nenalézala Ida útěchy. Avšak ani Větrovský jí nenalézal; vytýkal si, že jednal se ženou nešetrně a nespravedlivě. Posléze přišel do lázní jako „hrabě Atlas“, kde se s ní opět shledal. Následovalo smíření. I Liblín smířil se s manželkou a žil s ní šťastně. — Netvrdíme, že by každé vypravování o nevěře manželské nehodilo se pro lid; záleží však na tom, jakým způsobem jest podáno. Líčiti nedovolený poměr muže a ženy

jako vroucí lásku, jest velikou chybou, a té se spisovatelka dopustila; teprve závěrek románu shledává v poměru tom jakýsi poklesek, avšak i ten se omlouvá, že jej zrazený muž zavinil svou nevšímavostí k ženě, a Liblín i Ida jsou líčeni spíše jako osoby nešťastné než jako vinníci. Nevěra manželská jest nemravnosť; a jaké to čtení pro lid, v němž nemravnosť se omlouvá? Ovšem „moderní“ romány právě v této věci mnoho si dovolují, a nad kritikou, jež úsudek svůj o mravní zákon opírá, krčívá se posměšně rameny. Dotkneme se tedy ještě charakteristiky osob; spisovatelka chybovala v ní značně. Liblín jest vylíčen jako pobloudilec, který poblouzení svého později lituje: avšak tomu nikdo nepřisvědčí. Liblínovi narodilo se dítko; manželka ho prosí, aby se podíval na novorozeňátko, by aspoň chvílku u ní prodlel, ale on „musí ven!“ — „Spanilá Eva s hezounkou Evičkou, domácí zátiší se vším půvabem, vše to bylo mdlé pro rozervanou duši Liblínovu a neuspokojilo jí. Prchal ven“ — myšlénky jeho dlely u ženy jiného. — To snad již není pouhé poblouzení! Avšak dále: dítko Liblínovo zemřelo; manželce jeho „srdce krvácí, že je tím vinna“, poněvadž svým zármutkem způsobila dítku nemoc. A Liblín? „Opustil byt, jak nejdříve mohl ... bylo v něm tak studeno ... vyhledával Idu a u ní posilu, občerstvení.“ — Je toto také pouhým pokleskem, poblouzením? Toť přece padoušství! A taková osoba má ještě vzbuditi ve čtenáři sympatii!

Nejinak líčí spisovatelka Idu, dopouštějíc se ještě větších nedůsledností. Nebyl to zajisté projev soustrasti, ale drzosť, (neboť manželka Liblínova věděla o jejím poměru ku svému muži) když poslala na rakvičku dítěte velký věnec z bílých růží. Avšak — „skropila jej slzami, bylo jí líto Evy. „Toť příliš — bože můj, to všecko pro mne?“ zaúpěla.“ — Avšak přece, jak dále čteme, „podávala Liblínovi vše, co měla, účastenství, soucit, útěchu. „Jak mohla bych jej raniti chladem, kdy právě má vřelosti zapotřebí více než jindy? Neopustím ho, děj se cokoli!“ — Je to důsledné vylíčení povahy? I čtenář, který nezná logiky a psychologie, podiví se, že Liblín „právě potřeboval útěchy více než jindy“ — ačkoli si smrť svého dítěte nebral tuze k srdci. — Osoba pobloudilá, ale jinak šlechetná (a jako taková jest Ida vylíčena) zajisté sklopí zahanbena oči k zemi, když někdo z poklesku jejího zjevně ji obviňuje. Pohleďme však, jak tu spisovatelka líčí Idu. Když ji Střelený vyznal lásku, odpovídá mu: „Zapomněl jste, pane, že jsem vdána!“ — „Ach rozumím,“ zasípěl Střelený, „panu Liblínovi nejste vdanou, a on též směl zapomenouti, že je ženat!“ Takovou pravdu vrhl Střelený Idě ve tvář. A ona? — „Podařil se jí tón útrpně káravý jako v klidném vědomí neranitelné důstojnosti vůči blouznivému třeštílkovi: „Mladíku, promíjím vám urážky s ohledem na vaši nevědomosť. Ta bajka o Liblínovi svědčí o chorobě vašeho mozku.“ — Takto nemluví žena pouze pobloudilá, tak mluví rafinovaná koketa, žena studu prostá. — Co se spisovatelce docela nepodařilo, jest vlastenecká tendence románu. Na první stránce dovídá se čtenář, že Větrovský žádal o Střeleného, poněvadž věděl, že je vlastenec, který bude „ujímati se jazykových práv dělnictva vůči cizozemci Kolosovi.“ Střelený to slibuje. Čtenář potom ovšem očekává od Větrovského a Střeleného veliké věci — a ono kde nic, tu nic! A pro toto nic jest náhle Střelený přeložen, a Větrovský dostane od ředitelství důtku!

Nehledíme-li tedy ani k obsahu románu, který se pro lid naprosto nehodí, nevyhovuje román tento ani komposicí děje, ani charakteristikou osob. Spisovatelka vypravuje zajímavě, což rádi uznáváme; tím spíše přejeme si, aby líčila ve pracích svých charaktery a děje zušlechťující; rovněž tak radíme vydavatelstvu „Přítele domoviny“, aby u výběru prací více dbalo hodnoty jejich nežli zvučnosti jmen spisovatelův. **V. Podhradský.**

Literární reminiscence.

Píše Miroslav Zkoumal.

(Pokračování.)

Co se týče dopisů, tu bychom o mnohém mohli podati zprávy, jak rozličné dopisy z Ameriky a jiných dílů světa jsou fabrikovány; jenom o domácích se zmíníme. O čem nejvíce dopisováno? Mimo seznamy členů výboru, spolkové zprávy, jsou to téměř vesměs pochvaly, jež jednotlivci o sobě do novin posýlají. V prosinci jsme četli o samých slavnostech Mikulášských, v lednu o jesličkách, únoru o dětských divadlech, pak přijdou výlety, zábavy, tábory, a na druhý rok se vše opakuje znova. O vnitřním skutečném životě národním v dopisech se pramálo dočítáme. Jistý list uveřejnil zvláštní rubriku pro „pochvalné diplomy.“

Takové samochvály se do listu jen jen hrnou, nakladatel je musí přijímati, by udržel abonenty; nic nepomahají výhrůžky, že osobní dopisy jenom jako inse-

ráty budou přijímány. V městečku R. usadili se dva lékaři a ti zápasili spolu v „Pl. l.“ jenom asi rok, až jeden ustoupil z cesty. Takové osobní zájmy by měly listy jenom jak inseráty uveřejňovati; jinak si musí abonenti draze platiti rozličné nepěkné nadávky a tituly. Beseda, kde ve skutečnosti jenom karty se hrají, je „veleplodna“, a když o některé slavnosti i pěstě na pomoc přibrány, čteme v místním listě o „zábavě nenucené a čilé“; když rozsévá jenom sváry a hádky, „působí výborně v občanstvu“ atd. Papír všechno snese, a blázen, který takým dopisům věří, také se najde.

V divadelních kritikách si vedou redaktoři a recensenti příliš přísně, stavíce se na stanovisko velkých žurnalů, jež posuzují divadlo velkoměstské. Co tu bývá nepřízně, kolik společností, dobrovolných ochotníků zmařeno nemístnými kritikami, kde maloměstské děvče posuzováno jako Sklenářová Malá.

Že mnohý cop proklepán, netečnost probuzována a na nešvary ukazováno, ku chvále listům připsati, však bezpočetné klepy a mizerné povídačky uveřejňovati za příčinou pikantnosti, je vůbec tisku nedůstojno. Jistý list ukazuje ve feuilletonu, co vše do novin venkovských přichází: To víte, nyní! Člověk může jen trochu nápadně mrknouti nebo kýchnouti, a již je v novinách. Na ulici uklouzne vám noha, padnete, a již to je v novinách“. Příliš patrné přiznání.

Proti podobným nemilým kritikám je výhodno abonovati se na všechny sousední ba i odborné listy. Pak má člověk pokoj. Předplatitel je osobou nedotknutelnou. Nešvary jisté obce často byly odkrývány a proklepávány, opravy nepomahaly, ani přijaty nebyly. Obecní rada s představeným v čele a policajtem vzadu nevěděla si rady. Posléze připadl kdosi na šťastnou myšlénku. Obec dala do účtů výdaj na místní listy, zasláno předplatné hned napřed, a v obci té mají svatý pokoj. Žádný protivný list nepřijat, o obci jde do světa pouze chvála. Je probudilou, vlasteneckou a vzornou.

Jak daleko se list pro ztrátu jediného abonenta může zapomenouti, o tom trpké zkušenosti mohou býti důkazem nepoctivosti, bezcharakteru a bezohlednosti. Pisatel těchto řádků byl kdysi horlivým dopisovatelem do listu místního, nejen feuilletony, ale zprávami často přispívaje do sloupců jinak velmi chudých a docela nezajímavých.

Jednou dotekl se nechvalně obce, v níž není pořádného náčiní hasičského, ač přes 100 čísel čítá, a když požárem byla postížena, pro nedostatek vody, košů, háků atd. zhoubnému živlu nemohla býti náležitě přítrž učiněna. Však obec ona byla na list předplacena, představený pohrozil, že list vrátí, a slavná redakce podala odvolání, pochváliv obec jako vzornou a bezpečí majetku sousedů velice dbalou.

Je-li administrace listu ať denního nebo týdenního tolik závisla na abonentech, že dle jediného již obsah listu měniti a říditi musí, tu nelze se bráti za vytčeným cílem, nehledíc ani v pravo, ani v levo, a redakce si často musí zadati. Venkovské listy stonají souchotinami finančními, odběratelé jsou nečetní ze tříd lidu chudého, ze spolků, od jinud mnoho přetížených, však co říci, když podobné souchotiny zachvacují list psaný výhradně pro inteligenci, a nakladatel občas do veřejnosti dává: „Na mnohostrannou žádost, hlavně venkovských pánů, podávám výkaz příjmů a vydání za minulý rok. Celkem sešlo se ... vydání obnášelo ... dosadil jsem tudíž 3058 zl. 82 kr. Naproti tomu obnášejí nedoplatky pp. abonentů 1408 zl. 1 kr. Prosím snažně pp. abonenty, jichž se to týká“ atd. A nyní na list nezaplacený, na abonenty neplatící, sbírá se po celé zemi jako almužna nějakému mrzáku. Trapno je čísti denní zlatkové příspěvky, stydno zapůjčiti list, aby se ostuda ta nerozšiřovala. Takové poměry, přední inteligence se týkající, měly by na rozličných stranách býti upraveny tou měrou, by list jakostí svoji hojnější odběratele si zjednal a hojnější odběratelé jakost listu tak upraviti pomohli, by po bok jiným se mohl postaviti. [1])

---

[1]) Na Moravě „Hlas“ proměněn z týdenníku na denník r. 1886. Nedávno jsme poněkud aspoň poznali stav finanční katolického listu toho. V čísle 38. (r. XXXIX.) v lokálce „Valná hromada akcionářů Mor. tiskárny v Brně redaktor „Hlasu“ v polemice jakési připomíná: „Já však myslím, že je to rozhodně na škodu tiskárny, když kontrolující řed. nešetrně se chová ke členům redakce listu, který platí tiskárně ročně na **12.000 zl.**“ Náklad listu jest zajisté slušný, když takovou sumu jenom tiskárně odvádí. Dále dí lokálka ta: Správní radě uděleno absolutorium, a schválen závěrek účtů a roční bilance. Čistý výtěžek vypočtěn na

Nejlépe se daří v krajinských a místních listech kritice. Je-li kde reklama v rozkvětu, zde panuje par excelenc. Velmi naivně čteme někdy výčitku, že ctěné redakci nebyl exemplář poslán, že po prvém sešitě dalších nedostává atd. Poděkoval by se každý nakladatel, aby jenom venkovským listům rozdal 300 exemplárů. Právě venkovské listy, jichž dopisovatele velmi dobře známe, to byly, jež na „Dědictví Maličkých“ se vyrojily, a „Kolínské“ (v Pánu zesnulé r. 1886.) vynesly neodůvodněnou urážku „Vlasti“, že mládež študujícího kazí, a že v brzku rozšiřování po gymnasiích toho časopisu přítrž musí býti učiněna. Hle, kde jsou „Kolínské listy“ a kde „Vlasť“? [2] (Pokračování.)

Ottův Slovník naučný.

Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Sešit 1. Cena 36 kr. Majitel,*) vydavatel a nakladatel J. Otto.

Podotýkám ihned na počátku, že „Ottův Slovník naučný“, kterýžto název, jak již v „Zevrubných dějinách českého písemnictví“ na str. 916. jsem připomenul, navržen byl podniku tomu ode mne, nehodlám v těchto řádcích chváliti; napsaloť a napíše samo nakladatelství jeho i jiní do rozmanitých časopisů pochval o něm dosti, ba snad až příliš. Také však nemíním „Slovník“ ten „sepsati“, protože toho nijak nezasluhuje, byv odňat Masarykovcům. Ostatně prohlédnuv sešit 1., přihlásil jsem se i za spolupracovníka a budu se k podniku tomu, byv od redakce jeho za to písemně požádán, chovati co nejpřátelštěji. A byl bych se choval tak, i kdybych ani za to nebyl požádán a i kdyby ani nebylo mi slíbeno, že také tak ke mně chovati se budou. Nepověděti však veřejně něčeho, na základě čeho další sešity mohly by býti poněkud jinak upraveny, nemohu. Také myslím, že více přispěje spis zdokonaliti, kdo mu činí výtky, nežli ten, kdo jej jen a jen chválí.

Již z „Prospektu“, připojeného k sešitu na zvláštních listech a nikoli na 3. a 4. straně obálky, jak na 2. straně obálky mylně řečeno, otištěného, patrno, že „Ottův Slovník naučný“ jest vzhledem k našim poměrům vůbec a nynějším zvláště podnik velmi odvážný. Dosud ani jediný podnik podobný v písemnictví českém nebyl od obecenstva podporován měrou příslušnou. Uveďme si jen na mysl Šimáčkovu „Encyklopaedii paedagogickou“, Malého „Stručný všeobecný slovník věcný“, Rankův „Příručný slovník všeobecných vědomostí“, Ottův „Slovník zdravotní“ a j. Ba také Riegrův „Slovník naučný“ zůstal v mnoha stech výtiscích nakladateli na skladě, ačkoli byl vydáván za doby, kdy obecenstvo nebylo tak netečno k písemnictví jako nyní a ačkoli nebyla ho tištěna ani polovina výtisků toho počtu výtisků, které potřebí jest prodati z výtiskův „Ottova Slovníku naučného“, aby nebyl vydáván se škodou. Kromě toho jest uvážiti, že leckdo z těch, kdo mají některý z právě uvedených spisů podobných, bude asi váhati přikoupiti si ještě slovník Ottův, a aby Otto, jako činívají nakladatelé jinonárodní, skoupil na př. zastaralý „Naučný slovník“ Riegrův a prodával náhradou za něj svůj, toho u nás, kdež i nejlepší knihy rozprodávají se obyčejně toliko ve stech výtiscích, učiniti nelze. A také vzhledem k německým slovníkům podobným, jichž mezi Čechy hojně jest rozšířeno, přichází slovník Ottův v dobu nevhodnou; jestiť právě ukončen Brockhausův slovník a již od r. 1885. vychází Meyerův, takže nelze říci těm, kdo je mají, aby jich neodbírali.

5180 zl. 80 kr. Bude se tedy vypláceti zase vysoká dividenda asi 11 procent...

Tak v Brně a u nás? Literární krach v listech katolických — až na výjimky — největší.

[2]) Dovolíme si prozraditi z tajnosti redakce jednoho venkovského listu následující episodu: Pan šefredaktor dostal noviny z filiálky místní (byl předplacen jenom asi na jeden list), vzal do ruky „Hlas národa“ a počal hned kritisovati obsah, deset řádek nepřečet. „Je to opravdu „Hlas *ma*roda“, že žádné krve v něm není“. Vychrliv několik nepěkných kritik o poslancích, jal se čísti dále. Pak vzal nůžky a z milého „Hlasu maroda“ bez krve vystřihoval celé odstavce, články, dopisy, zprávy místní atd., až z celého listu zůstal jenom kaceřovaný nadpis a krajní obruby.

*) Správněji bylo by „Majetník“.

Také ne každému vše v „Ottově Slovníku naučném“ bude se líbiti, i jest potřebí, aby v dalších sešitech v něčem jinak si bylo počínáno. Na př. osobám asijským značně více pozornosti v sešitě 1. věnováno nežli neslovanským evropským, ačkoli Čech asi častěji hledá dočísti se něčeho o Němci, Francouzi, Angličanu než o Arabu, Peršanu atd, i mělo by o oněch poměrně více býti pověděno než o těchto. Některých Evropanů životopisy podány jsou tak stručně, že ten, kdo jich tu hledati bude, ani nedoví se více, nežli již ví. Uveďme si aspoň tři příklady. Tak čteme: „Aagh Štěpán, bohoslovecký spis. a unitární biskup v Sedmihradsku na konci XVIII. st. Hlavním jeho dílem je: Summa univ. theologiae secundum unitarios (Kološ 1787).“ A jinde: „Aars [órs] Jakob Jonathan (* 1837.), filolog norský, vydal mluvnici staronordickou, překlad vybraných básní Eddy a píše do vědeckých časopisů.“ A jinde: „Abbart (Abart) Franz, znamenitý sochař švýcarský († 1863). Z prací jeho nejznámější jsou sošky Winkelriedova, za niž vyznamenán zlatým penízem, a Mikuláše von der Flüe.“ To jsou slovně opakovány celé tři články! Nežli pouze toto, bylo by lépe raději nic o mužích těch nepověděti, aby nebyl potiskován papír něčím, z čeho hledající nedoví se toho, čeho hledá. A takovýchto článků přílišně stručných jest v sešitě 1. ještě několik, ba nedovíme se ani, kdy spisovatel žil anebo žije-li či zemřel, na př.: „Abba Guiseppe Césare, spisov. ital., nar. v Ligurii, bojoval u Marsaly. Z četných jeho básnických plodů dlužno uvésti . . .“, po čemž jsou ještě názvy tří plodů těch uvedeny a dost! U malíře Abbeyho není udán rok a místo narození (* 1852. ve Filadelfii) atd.

Životopisům vůbec věnováno místa poměrně málo, a nejsou skoro žádné udaje životopisné podány z pravidla. Dny, ba také místa narození a úmrtí většinou jsou vynechány zcela; u Abela Karla rok úmrtí jest uveden dvakrát, ale kde zemřel, nepověděno. Názvy spisů, které spisovatel napsal, někde jsou uvedeny neúplně, a někde i dosti důležité spisy mlčením pominuty. Tolikéž vynechána jsou skoro všude místa, kde spis byl vydán, i roky vydání. Takovýmto spůsobem „Ottův Slovník naučný“ německých slovníků podobných z Čech nevypudí, ba neučiní nikomu zbytečným ani Riegrův „Slovník naučný“, protože v tomto o všeličem značně více pověděno. Ani jména některých osob nejsou uvedena úplně, na př. „Abel Otto“ místo „Abel Jindřich Bedřich Otto“ neboli dle češtiny „Ottova Slovníku naučného“ místo „Abel Heinrich Friedrich Otto“, „Abeken Wilhelm Ludwig“ místo „Abeken Wilhelm Ludwig Albert Rudolph“ a j. Co týče se té „češtiny“, ponechána jsou totiž křestní jména kromě několika výjimek v znění prvotním, a tak na př. u Němců čteme „Franz“, „Johann“, „Heinrich“, „Karl“ a pod., ačkoliv asi většině Čechů více líbiti se bude na př. „Abbt Tomáš“, jak (snad nedopatřením) vytištěno místo „Thomas“.

Zdá pak se, že „Ottův Slovník naučný“ úmyslně hodlá životopisy zanedbávati, totiž málo důkladně je podávati, a že za to hodlá hlavně hleděti si článků jiných. Proto také snad nebyl vyvolen do vrchní redakce ani jediný filolog, ba ani ne dějepisec. Ale protože dle „Prospektu“ slovník ten „určen jest pro každého, kdo umí čísti“, myslím, že není radno životopisy zanedbávati a otiskovati raději články čistě odborné. Tak články „Abactio“, „Abandon“, „Abalienace“, „Abdikace“ a j. jsou jen pro právníky, článek „Abducens oculi“, tři a půl stránky vyplňující, jen pro oční lékaře, článek „A v geologii“ jen pro geology a pod. A články ty proti životopisům mnoho místa zaujímají a nejsou „pro každého“. Aby byly „pro každého“, stačilo by je podati mnohem stručněji, jako probrána na př. „Abdukce“, „Abduktor“ a j., a bylo by tím ušetřeno místa pro jiné, všeobecněji důležité věci, které jsou podány příliš stručně nebo zcela vynechány.

Jestiť vynechána na př. rovina Aalheide, ostrovy Aaru, město Aarweiler, rabín Abarbanel, lékař Aaskov, skratek abb. (stačil odkaz „v. Abassamento“), sv. Abachum, druh Danielův Abednego, strom Abatiti bambi, město Aal, básník Aal, míra Aam, osada Aamara, město Aaraban, město Aarassus, státník Aarifi paša, drahokam Aat, ovoce Aavara, město Aarkirkeby, houslista Abaco, ruská pevnůstka Abakinskoja, král Aban Omejah, básník Abati, lékař Abbate, hudební skladatel Abbatini, město Abbeokuta, stavitel varhan Abbey, chalif Abdalmalik, Abdi paša, sv. Abdiesus, zahradník Abdolominus, abeceda prstová, rostlina Abecedaria, právník Abegg Bruno a lékař Abegg Jindřich, sv. Abedechalas, zahradník Abel Ludvík a j. Také postrádám výkladu cizích slov a vět v češtině užívaných jakož i tu a tam odkazů do spisův a článků, v nichž o dotčené věci více možno se dočísti. Tolikéž radno bylo by uvésti vždy a ne pouze někdy, které město má stanici železniční, poštovní, telegrafní a pod., což neučiněno na př. při městě

Aach, Aakirkeby, Abach, Abakaňsk, Abaujvár a j. Jak patrno, vynecháno tedy mnoho, co jest všeobecně („totiž pro každého“) dojista důležitější než ony výše připomenuté články odborné a o čem lze předpokládati, že Čech hledati toho v „Slovníku naučném“ bude.

A pro vše to, co vynecháno, neb aspoň pro něco z toho bylo by bývalo ušetřeno místa tím, kdyby, jak výše již řečeno, ony odborné články byly bývaly mnohem stručněji podány. Některé příliš odborné články (na př. Abdál) mohly byti zcela vynechány. A také bylo by bývalo značně místa naskočilo, kdyby všechny osoby téhož příjmení byly dány v článek jeden, totiž v jeden odstavec, nikoli pak každá zvlášť. Tak na př. jen při „Abel“ bylo by naskočilo 6 řádek, a přehled by tím neutrpěl, když jednak jednotlivé osoby jsou opatřeny tučnými (tedy snadno viditelnými) číslicemi, jednak i když chronologicky jsou seřaděny. Tolikéž i vyobrazení některá mohla býti menší, aby méně místa zabrala, a zejména vyobrazení, které vyplňuje celou stranu 41., bylo by stačilo o polovinu menší.

Avšak ani bez hrubých chyb, ačkoli takořka z každého slova vyzírá pracná péče, s jakou sešit 1. do světa poslán, slovník ten není. Tak Aalen připadl Würtembersku (tak psáno nečesky místo „Virt . . .“) prý r. 1802., stalo se to však teprve 25. února 1803.; Abeille Johann Chr. Ludw. prý zemřel r. 1832., zemřel však teprve 2. března 1838. (také není udáno, kde zemřel); d'Abano vydal prý spis „Conciliator“ prvně v Benátkách, vydal jej však prvně v Mantově; Abel Sigurd prý zemřel r. 1869., zemřel však teprve 9. února 1873.; Abaujtornanská župa vznikla prý r. 1850., vznikla však teprve 1. ledna 1882. a r. 1880. nečítala 184.699 ob., nýbrž dle Brachelliho, který má udaje přesné, 186.843 ob., uvedená pak v župě té ves Silice není v ní, nýbrž v župě Gemerské (okr. Rosznyoský); Abano Bagni r. 1881. mělo samo o sobě toliko 3370 ob., nikoli 3822 (tolik mělo jako obec). Počet obyvatelstva v Čechách uváděn dle sčítání z r. 1880., ačkoli není nesnadno opatřiti si udaje novější; v „Doplňcích a opravách“ Riegrova „Slovníku naučného“ aspoň u některých obcí českých uveden počet obyvatelstva z r. 1886., ba i z r. 1887.

Vadou také jest, že skoro všechny články jsou bez podpisů, takže nevíme, kdo který psal. A co týče se skratků podpisů, vadí, že nejsou zvoleny tak, aby co možná byly seřaděny abecedně jak skratky tak jména spolupracovníků společně, aby bylo lze snadno a rychle vyhledati si jednak jméno spolupracovníkovo, jednak i naopak ke jménu skratek příslušný.

Co týče se mluvy, užito často „patří“ místo „náleží“, „nalézá se“ místo „jest“, „nalézá se v rozkvětu“ místo „kvete“, „či (čili)“ místo „neboli“ a j. V čl. „Abaffy“ čteme „místa svého více (místo „již“) nedosáhl“; v čl. „Abakonowicz“ místo „za účelem seznání“ lépe bylo by „aby poznal“; v čl. „Abaujtornanská župa“ napsáno „u porovnání s počtem“; Abád prý jest „v jász-kún-szolnocké župě“, a podobných pochybení ještě několik bylo by lze vytknouti.

O spůsobu psaní slov arabských nejsem nijak spůsobilým rozhodovati, ale soudím, že ve spise „pro každého, kdo umí čísti“, bylo by radno držeti se obvykléhо dosud spůsobu. Tak na př. asi spíše každý bude hledati „Abderrahman“ než „Abd-ur-rahman“. Aspoň odkaz měl býti; jestit „Abderrahman“ psáno v českých knihách jak školních tak i vědeckých (viz Šembera: Dějiny středověké).

Formát „Ottova Slovníku naučného“ jest značně menší nežli Riegrova a písmo větší (sazba lacinější), tudíž i cena 36 kr. za sešit vysvětlitelna vzhledem k vycházejícím „Doplňkům a opravám Slovníku naučného“, jejichžto téhož objemu sešit stojí 45 kr. Zvolené však písmo, třeba že jest větší, více namáhá oči nežli písmo slovníku Riegrova; stalyť se větším písmem mezery mezi jednotlivými řádky přílišně malými. Jest i všimnouti si, že v Riegrově „Slovníku naučném“ článek „Abélard“ jest na straně 11., kdežto v Ottově až na 48., tedy více nežli 4krát tak daleko. I plyne z toho, že když slovník Ottův bude týmže spůsobem pokračovati jako začal, bude míti asi 4krát tolik dílů nežli Riegrův, t. j. asi 40 dílů nebo dojista aspoň asi jednou tolik sešitů, nežli slíbeno; budeť i „Doplňky a opravy“ za dobu, co vycházeti bude, třeba na konec přidati.

Dr. **Frant. Bačkovský.**

ROČNÍK IV. BŘEZEN. ČÍSLO 6.

VLASŤ.

Prusové první léta v Kladsku.

Vypravuje

Václav Řezníček.

(Dokončení.)

Léta 1745. dne 10. června volán byl kladský kaplan František Walter k jakémus nemocnému vojáku na předměstí, aby mu udělil svátost posledního pomazání. Když přišel do brány, byl stráží zastaven a vzdor tomu, že nesl Nejsvětější, byl k rozkazu jenerálovu na hlavní stráž ku profousovi poslán a zde čtyři hodiny vězněn. A na jenerálovi nikdo nesměl chtíti zodpovědění, proč tak učinil. Proto zřejmým se zdá, že chtěl takovýmto jednáním církevní výkony a tím i kněžstvo zlehčiti a v očích lidu snížiti. I nedá se ani jinak mysliti, že za takových poměrů, jakými bylo Kladsko od české koruny urváno, každý spravedlivý muž lpěl na starém pořádku doufaje, že bude opět jednou zaveden. A to se také nedá popříti, že takto pronásledované katolické duchovenstvo lnulo stále k bývalé královně, kojíc se nadějemi, že jí bude zase navráceno, a podle toho také jednalo a ku Prusům co nejzdrželivěji se chovalo.

Toť ovšem že musilo pánovitého jenerála hněvati, a proto tím příkřeji a ostřeji proti kněžím vystupoval, v každém vidě a tuše nanejméně hned velezrádce.

Ve válce r. 1745. stála již kladská rekruta v kolonách pruských pluků a tak statečně se na různých bojištích držela, že sám král Bedřich za to řadě rodných její osad dal pochlebný název „obzvláště věrné“. Pocta tato mu však lid přece nenaklonila, an konal pouze svou povinnost a Prusy nenáviděl dále!

Zápas jenerála s duchovenstvem ve Kladsku musil nevyhnutelně skončiti ve prospěch onoho, jelikož měl moc v rukou, a toto bylo této moci podřízeno, tak že mohl každý sebe menší odpor i ve věci nejspravedlivější dle potřeby překroutiti na jakýkoliv hrozný zločin, pro který trest vynajíti bylo mu již hračkou. Mohl tedy beze všech obav pronásledovati jak duchovenstvo tak i lid, z jehož zvyklostí a citů tropil si smích.

Jako všude po celém křesťanstvu tak slavena i v Kladsku dne 2. listopadu památka všech věrných dušiček. Slavnost to dojemná, tichá a zajisté žádnému státu ani vládě dost málo nebezpečná! Ve chrámě odbýváno při ní kázaní, vzpomínáno zesnulých předků farních osadníků, po tom konána černá smuteční mše, a konečně veden průvod po hřbitově končící modlitbou za v Pánu zde odpočívající rodiče, přátely a dobrodince. Podle vydaného nařízení jenerálova slavnost tato o 8. hodině skončiti nemohla a také nikde v Kladsku neskončila. A proto byli všichni faráři za to každý 150 tolary pokutováni. Jaké as pohnutí tím mezi lidem způsobeno, dovede si každý i sebe bezcitnější představiti, an není zajisté nikoho, kdo by drahým zemřelým vzpomínku odepříti a někomu v ní překážeti se opovážil, ať jest třeba sebe povznešenějším bezvěrcem.

Na vzbouření se proti Prusům nebylo ani pomyšlení, neboť celé hrabství bylo vojenským táborem. Všude na bytu voják čekající na drancování.

Avšak zrušením dušičkové slavnosti se jenerál nespokojil. On přetrhl i konání tak zvaného modlení proti krupobití, jež ani v neděli nedovoloval. Tato pobožnost spojená s požehnáním odbývána v některých českých, kladských a slezských chrámech po jarním osetí. Tu shromáždili se za podvečerů před letnicemi a po nich osadníci ve svém kostele a modlili se zde za zdar úrody. Zvyklost tato nepřekážela zajisté že nikomu a konávána bývala již po práci, ale jí také neuznával za potřebnou.

Takováto nařízení vydával patrně jenom na různá udání a z návodů, neboť jest na jisto postaveno, že byl přístupným udavačstvu jako každý, kdo násilností chce panovati a veškerých prostředků k tomu užívá. Ba on za udavačství i jinak nehodným a pokárání zasluhujícím mužům nadržoval!

Příklad k tomu uvedeme tento. Kladský kaplan Leopold Aster byl zajisté pouze ze příčin důvodných po dvakráte v postupu přeskočen a proto se utekl se žalobou a prosbou o pomoc ne ku konsistoři, ale k jenerálovi, u něhož své, jím nenáviděné duchovní představené očerňoval tak, že se stal za to jeho miláčkem. Když tito o jeho jednání zvěděli, prostě ho propustili, aby žádných příčin ke steskům neměl. Sloužil totiž při jesuitské kolleji v Kladsku, která musila stále dva světské vikaristy pro duchovní správu vydržovati a chovati. Když jej jesuité propustili, nemohl tak snadno nějaké jiné místo nalézti, ale tu se ho ujal jenerál de la Motte Fouqué jako nespravedlivě pronásledovaného a utiskovaného. Všemožně mu za jeho donášení nadržoval, rozličně ho podporoval a když v lednu r. 1749. zemřel děkan a vicarius foraneus Jiří Wolf, farář v Neuwaltersdorfě, tu byl na místo jeho od gouvernéra Aster jako nejspůsobilejší navržen. Pražská arcibiskupská konsistoř pak neodvažujíc se za vylíčených poměrů návrhu pruského královského zástupce odporovati, úřad ten Astrovi svěřila, a rok na to dána mu fara v Schönfeldě a brzy potom přesazen do Dušníků. Častěji káraný a z celé řady kněze nehodných a nedůstojných skutků usvědčený mladý muž předskočil nyní za svou oddanost k nepříteli víry katolické bezúhonné a rozšafné šedivce jako jejich — vzor a představený! Avšak hodnota jeho záhy se ukázala a nejprve asi jeho protektora zamrzela, tak že byl náhle dne 11. února 1754. k rozkazu téhož všech svých úřadů

zbaven a na pevnost zavřen, kde s nejsprostšími zločinci vězněn a v okovech s nimi kladské ulice zametal. Podle toho musil nějak velice zle svého úřadu zneužíti, tak že se tím jenerál ani veřejně nepochlubil. Na pevnosti žalařován byl až do dobytí Kladska rakouským vojskem (dne 26. července 1760.), které ho osvobodilo a propustilo, ač se proti zájmům královny Marie Teresie s Prusy spojoval a družil.

Jako nenáviděl jenerál de la Motte Fouqué všecko katolické, tak především byli mu jesuité trnem v oku, a kollej jejich ve Kladsku byla stále předmětem jeho nespokojenosti. Kterak byl proti nim zanícen, může nejlépe dosvědčiti tato historka, kterou sotva kdo jiný mimo něho zosnoval.

Když vyšel v Holandsku šíře známý, jesuitům trpké výčitky a ostré předhůzky činící spisek, jejž tito sami „Monita privata" nazvali, a když byl z francštiny do němčiny přeložen, tu byl také překlad jeho v Kladsku tištěn, ač Lipsko a Frankobrod za místo jeho nakladatelství předstíráno. Aby však knížka tato ve hrabství v rychlý oběh přišla, byla při jednom výročním trhu v Kladsku zpočátku všelijakými náhončími mezi lid zadarmo rozdávána a pak, když zvědavci slyšeli, co obsahuje, všeobecně dychtivě kupována a čtena. Jesuitům ovšem že to ani vhod, ani lhostejným nebylo, a proto kazatel jejich kněz Ulrici v neděli na to s kazatelny proti obsahu její se ohražoval a spisek ten za utrhačský prohlašoval vybízeje a žádaje lid, aby jej spálil. Avšak když následovní neděle v tom pokračoval, tu byl při svém sestoupení s kazatelny jako buřič zatčen, na pevnosti na to zavřen a zde od 10. června až do 4. srpna vězněn a teprve k rozkazu samého krále na prosbu vratislavského provinciála a na přímluvu samé královy Marie Teresie propuštěn. Tak omezoval jenerál svobodu slova i s kazatelny a užíval k tomu ne pouze zástěry náboženské, ale přímo příkrosti ustanovení policejních.

Příhoda tato nově svědčí, že Prusové skutečně hleděli se v urvaném české koruně hrabství upevniti na základě vypuzení náboženského citu z lidu a neštítili se užívati k jeho otřesení a k hanobení kněží prostředků nižádných.

Jenerál de la Motte Fouqué ke zkoušení a pokutování duchovních vykořistil každé příležitosti, jíž si dle vlastní potřeby uměl vždycky příhodně přispůsobiti tak, že konečně pletl se i do záležitosti práva kanonického. Tím chtěl a mínil duchovenstvo úplně zotročiti. Bez příkladů toho neuvádíme.

V Schönfeldě a Rosenthalu zemřeli faráři bez poslední vůle, a proto měla být po nich pozůstalosť rozdělena dle práva církevního. (Si quis parochus ab intestato decesserit, haeredes ecclesia, patronus et consanquinei sunto.) Ku provedení toho byl označen nejbližší farář ve případě prvním z Mittelwalde a ve druhém z Dušníků, kteří pozůstalosti správně rozdělili mezi církev t. j. záduš, patrona a krevní příbuzenstvo. Opatření toto bylo vrchním král. pruským úřadem ve Vratislavi schváleno a stvrzeno. Avšak někdo nebyl se svým podílem patrně spokojen a hledal nejspíše pomoci u jenerála, který se toho ihned chopil, oba faráře dal předvolat a uložil jim za jejich „neoprávněné míchání se ve správní záležitosti veřejné" pokutu 40 tolarů, a pozůstalosť musila být dána příbuzným celá.

Pro uvarování horších třebas ještě sporů neprotestoval proti tomu nikdo v naději, že královna Marie Teresie Kladsko a Slezsko zase Bedřichovi vojensky odebere.

Než kněží nebyli samotní, jež jenerál svévolně a všemožně utiskoval a pronásledoval. Také školní kantoři byli od něho neustále střeženi, a takřka každý jejich krok úzkostlivě hlídán. Gouverner dovedl oceniti jejich vliv na lid a viděl a věděl, jak mohou býti pruské vládě nebezpečnými tím, kdyby obyvatelstvo o všeličems mu neznámém uvědomovali, různé noviny mu sdělovali a kdyby mu zprávy vojenské vykládali. Aby tomu předešel, nařídil všem učitelům, jichž bylo za něho ve hrabství dohromady 83, že nesměli meze svých osad, v nichž působili, překročiti. To svědčí také o úzkosti svědomí, s jakou Prusové ovládaným provinciím panovali. Kde se jim kdo jenom trochu nebezpečným zdál, hned i v osobní svobodě byl omezován a všelijak týrán, aby se ani volnější myšlénky míti neopovážil.

Jak se jenerál zúmyslně příkře i ve zvláštních případech ku kněžím choval, stůjž zde příhoda tato. Dne 23. března r. 1753. vypukl v noci poblíže kladské kaplanky oheň. Tehdejší kaplan Augustin Faulhaber vystoupil se stříkačkou a s lucernou v ruce na střechu svého příbytku, aby ho před nebezpečím chránil. Avšak když tam byl jenerálem shlédnut, tedy za to, že měl s sebou na střeše světlo, třebas sklem chráněné, byl potrestán 12hodinným vězením.

Avšak tento kněz upadl mimo to ještě ve zvláštní pokutu. Tělesní myslivec vlastně sluha plukovníka Goltze se ženil a bral si katoličku. Při ohláškách nepřidal kaplan Faulhaber z jistých zřejmých příčin nevěstě slovo „panna“ a za to odsouzen byl auditorem Geyerem k pokutě 15 rýnských zlatých, že nevěstě na cti ubral.

Během času pak jenerál tak daleko dospěl, že si konečně i z katolických bohoslužeb posměch tropil a z náboženských zvyků žerty dělal.

Tak Minorité slavívali v Kladsku první neděle v srpnu slavnou porcinkuli, k níž se z daleka široka poutníci scházívali. Při slavení její dne 2. srpna r. 1754. vytáhl však jenerál záhy z rána s celým svým plukem z města, před nímž zahájil vojenské cvičení. Jelikož však Kladsko bez posádky zůstalo, poručil brány jeho od 7 do 11 hodin dopoledne uzavříti, tak že tam nikdo přespolní vejíti nemohl.

Něco podobného provedl také dne 18. srpna téhož roku, kdy opět slavena byla pouť při farním chrámu v Kladsku. Jenerál dal onoho svátku před slavnými bohoslužbami všecky městské brány zamknouti a náhle na poplach zvoniti, troubiti a bubnovati. Tím bylo ovšem že celé město pobouřeno. Poděšený lid s vědry a stříkačkami pobíhal ulicemi hledaje oheň a venkované do Kladska na pouť putující stáli před branami marně čekajíce, že budou do města vpuštěni. A to vše bylo pouze planým hřmotem, kterým jenerál poutní slavnost pokazil a pak se smíchem se vychloubal, že to ne pouze papež ale také i on může dokázati.

Jsou to sice příšerné obrázky jednání tak vysoce postavené osoby, ale proto pro dějiny tím zajímavější a k posouzení pruské panovačnósti nanejvýš charakteristické. Tak přestrašoval a děsil jenerál de la Motte Fouqué každého, kde kdo byl, a následkem toho začaly v hrabství zavládati doby hrůz a strachů. Prusové stávali se zde na základě toho neomezenými pány, před nimiž se vše chvělo — —

Jenerál nabýval stále větší troufalosti, tak že r. 1754. přivlastňoval si již úplně práva pražské arcibiskupské konsistoře a vydal obzvláštní instrukci pro zemského děkana a vikáře hrabství kladského, v níž se pletl v čistě církevní záležitosti, v duchovní cvičení, náboženské zvyklosti a v obsazování kaplanek a při tom neustále vyhrožoval královskou nemilostí.

Instrukce tato počínala zajímavými a ze strany vojáka a laika zkušeného kněze-děkana nanejvýš urážlivými rozumy:

„Předně ještě děkanovou povinností ku králi býti poslušným a ochotným. Jelikož úřad jeho vyžaduje pořádek mezi podřízeným mu duchovenstvem udržovati, tedy má hlavně k tomu přihlížeti, aby všichni kněží čestného a důstojného obcování byli dbalými, aby stále příkladný život vedli a aby se všichni kněžím nepříslušných výstupů, nestřídmosti, nadutosti, nemravnosti, hádek a rvaček co nejdbaleji vystříhali, v čemž jim má děkan příkladem předcházeti".

Tak asi oslovují se ze všech končin a vrstev společenských sehnaní rekruti, a tak nemluví se k zasloužilým, vysoce vzdělaným mužům. Dalších bodů instrukce té neuvádíme, any byly urážkou za urážkou a hanba jest je opakovati, když pomyslíme, že kněží daleko lépe věděli, co se smí a nesmí nežli on sám, který se každý den proti VI. odstavcem vratislavského míru zabezpečené svobodě katolického náboženství zúmyslně a schválně prohřešoval.

Na žádost krále Bedřicha vydal dne 28. ledna roku 1754. současný papež Benedikt XIV. breve, kterým zasvěcené a sváteční dny katolické v pruských zemích byly omezeny. Toto breve oznámeno bylo poddaným královským ediktem ze dne 12. března. Ve hrabství kladském jednal však jenerál de la Motte Fouqué zcela libovolně. Dal totiž v Kladsku otisknouti obzvláštní nařízení, jež po farách, městských magistratech a vesnických šolcích rozeslal, ale v něm se papežským breve nespravoval, a to proto, poněvadž bylo adressováno na vratislavského biskupa Filipa Gottharda hraběte Schaffgotsche, a Kladsko jako díl země české nenáleželo k jeho dioecesi, ale bylo částkou arcidioecese pražské. Tu jednal napořád dle své zvůle a z breve vybral, co se mu jenom hodilo.

Zrušení svátků způsobilo mezi lidem v Kladsku bouři. Prusové hleděli tím odstraniti překážky stavící se v cestu práci polní a průmyslu, ale lid dobře cítil, že vyzdvižením jejich přibylo mu robotních dnů. A neklamal se, neboť r. 1773. vydané královské nařízení vrchnostem dovolovalo, aby si zrušením svátků nově získanou pracovní dobu s robotníky hlavně v době setby a žní rozdělili.

Proto také Prusové lidu nenamluvili, že se mu tím dobrodiní děje a v oněch dnech musili chrámy násilně zavírati, neboť se katolíci do nich hrnuli a svátky dále světili, opírajíce se o papežskou poznámku, že ve svátcích zrušených lid smí pracovati, ale že má mši svatou slyšeti. I vymohla pruská vláda u papeže bullu ze dne 24. ledna 1772., která i toto slyšení mše sv. zrušila. A tak obratným působením obmyslného jenerála poddanému lidu v Kladsku nových robot, proti nimž odporovati nemohl, přibylo.

Od poslední vojny slezské učiněno na diplomatické šachovnici evropské několik tahů, které dosavádní politickou situaci úplně zjinačily.

Královna Marie Teresie vstoupila ve přátelský spolek s dávným nepřítelem Rakouska Francií, která opustila pruského krále Bedřicha.

To ovšem že znamenalo velikou změnu v poměrech! Bedřich důvtipně a opatrně vládl, vnitřní moci nabýval a bylo patrno, že hodlá državu svou nějakým novým násilím opět rozšířiti. Ba povídalo se již mezi lidem, že baží po Lužici a po Sasku, chtě v Němcích největší moci nabyti, aby pomocí její koruny císařské dosáhl, po níž první z Hohenzollerů okázale zatoužil. Proto jakmile nové rakousko-francouzské spojenectví vypozoroval, nečekal, co se dále díti bude a nečekal, až proti němu královna Marie Teresie pro opětné nabytí Slezska a Kladska nepřátelství prohlásí, ale v srpnu r. 1756. začal sám novou vojnu, která se do délky sedmi let protáhla.

Nad střední Evropou vznášely se zase hrůzy válečné, které se léta následovního 1757 v nevídaná krveprolití rozběsnily. Připomeneme zde jenom bitev u Štěrbohol, u Kolína a u Leuthenů.

Ovšem že celým Pruskem a zeměmi koruny české otřásající válečné příhody hnaly se také plným a silným proudem přes Kladsko. A tyto válečné zmatky Prusům nejvíce pomohly, že v době jejich v hrabství několika rázy dokázali, čeho by se za časů pokoje a míru přece jen tak snadno odvážiti nemohli.

Jak jsme již výše uvedli, byl gouverner zapřisáhlým nepřítelem jesuitům, kteří měli v Kladsku seminář a gymnasium v několika prostorných budovách umístěné. Jenerál je po léta stále svou pozorností pronásledoval touže, aby je v něčem nesprávném chytiti nebo přistíhnouti mohl. Avšak jesuitskou opatrnost přece nepřekonal, tak že se musil v zápase proti nim utíkati ku zbraním a prostředkům neprávě slušným. Do té míry pak v tom zabíhal, že se ujímal i chlapců, kteří školy jejich navštěvovali a buď pro nepilnost anebo nezbednost byli trestáni. Pokutovaltě učitele jejich na penězích za to, když nechali bujného rozpustu ku př. ve škole klečeti. Avšak k jakému dobrému účelu tyto nejvíce na duchovních vynucené pokuty obracel, ač jsme celou spoustu pramenů a spisů o jeho gouvernerství Kladska bedlivě pročtli a prošli, dopátrati jsme se při nejlepší vůli nemohli — —

Když tedy nyní opět hlučný, válečný čas nastal, tu se ku přezimování na hranice nahrnuly celé davy pruského vojska, jehož ovšem že nejvíce přitáhlo do Kladska; a tu jenerál prokázal jesuitům obzvláštní zlou službu. Beze všech ohledů na jejich školy ubytoval v kollejních budovách důstojníky s paními, dětmi a služebníky, dále umístil tady ranlékaře t. j. polní lazaret a polní lékárnu, a aby byli jesuité úplně vytlačeni, dal sem konečně také ještě i úřady zásobovací. Mimo to bylo kněžím zbývajících 11 komor pod střechou pro vojenské šatstvo a zbraně zabaveno, a kde jen jaké prázdné místečko k docílení, ihned za skladiště zásob obilí a potravin vyhlédnuto a ustanoveno. Z tichého kláštera staly se obratem ruky hlučné kasárny, proti čemuž byl každý odpor úplně marným. Po delší čas panoval tu život v pravdě vojensky bujný a nevázaný, avšak dne 9. ledna 1757 v pátek o 2. hodině s poledne vznikl v divadelním sále jesuitské kolleje oheň, jejž provázel dusivý dým. Za několik nemnoho okamžiků byla celá budova v jednom plamení, tak že i chrámu hrozilo nebezpečí. Na hašení za panujícího třeskutého mrazu nebylo ani pomyšlení, ana voda ve stříkačkách mrzla a vědra lidem k rukoum ledem přirůstala. A proto ze všeho zachráněna byla pouze knihovna. Oheň trval celé tři dny a tři noci, a jesuité byli potom nuceni hledati přístřeší v domech soukromých, kde byli s radostí a ochotou přijati.

V době ohně byli v kolleji, která mimo vše jiné také za útulek transportů sloužila, z Vratislavi vedení rakouští zajatci, kteří měli býti v Levíně vyměněni. A ti za zmatku při požáru uprchli.

Nyní byla zavedena přísná vyšetřování proto, aby se vyzvěděly příčiny ohně, ač do divadelní místnosti, odkudž oheň vyšel a kde byly složeny zásoby ovsa, nikdo mimo vojáky nesměl. Nejprve vyslýcháni byli jesuité, a když kněz Winkler přímo pronesl, že nejspíše vojáci buďto neopatrností anebo zúmyslně zapálili, odpykal tato slova osmidenním vězením na pevnosti, ač se určitostí vědělo, že sotva řekl nějakou nepravdu. Mezitím pak zaslal již jenerál zprávu o celé té příhodě králi do Drážďan spolu s udáním škody, která se při tom na zásobách stala a ku podivu rychle, již dne 20. ledna, vyšel královský kabinětní rozkaz, dle něhož měli kladští jesuité vzešlou škodu, odhadnutou na 19.813 tolarů a 13 stříbrných grošů, během tří neděl jako její původcové zaplatiti. Prosby o slevení byly marnými, tak že jmenovanou částku dne 9. února složili.

Jesuité nyní neměli domova, kollej jejich byla spáleništěm, dluhů si nadělali, veřejně byli označováni jako žháři, nad Kladskem prohlášen stav obležení, ale oni přece doufali, že jim nadejdou opět doby lepší. Avšak na tom, co je potkalo, nebylo dosti. Dne 27. února bylo jim prostě ohlášeno, že mají na rozkaz králův Kladsko vůbec opustiti a po čas války města toho se vzdalovati. Vyhnutí nebylo a proto odebrali se dne 30. března jako žebráci hledat pohostinství do kolleje lehnické. Jenerál de la Motte Fouqué vypudil je z Kladska patrně hlavně proto, poněvadž odtamtud musil s plukem svým hned časně z jara r. 1757. do pole vytrhnouti a bál se jejich vlivu na lid, kdyby válka ve prospěch králův se neklonila.

Měl dobré tušení!

Avšak nežli z hrabství vytrhl, tu dopustil se ještě jednoho nekavalírského hrdinství. Když oddíl svého vojska u osady Oberschwedldorfu shromáždil, tu se okolní venkovský lid přicházel v zástupech ze zvědavosti na vojenské jeho ležení dívat. Při tom pak přišel sem se sedláky také místní katolický kaplan Josef Biel, aby se na to neobyčejné divadlo také podíval. Jenerál objížděje tábor nešťastnou náhodou ho zpozoroval, ihned se naň obořil a způsobem nanejvýš příkrým zahnal ho do vsi zpátky s poznámkou, aby se šel raději do kostela modlit. Knězi, před lidem nanejvýš zahanbenému, nezbylo nežli uposlechnouti a odejíti. —

Tentokráte však až dosud skoro ustavičně vítězným zbraním pruským štěstí tak valně nepřálo. Král Bedřich zamířil přímo na Prahu a zde se dne 6. května u Štěrbohol setkal s císařskými, jež sice přemohl, ale se ztrátami tak ohromnými, že napotom dne 18. června maršálkem Daunem snadno u Kolína byl na hlavu poražen a tak zkrušen, že co nejchvatněji pospíchal zpátky do Pruska, kamž ho rakouští jenerálové následovali. Tak Nadasdy dobyl Svidnice a Karel, princ lotrinský, Vratislavi. Již se podobalo, že budou neprávě nabyté země Bedřichovi zase odňaty — —

Jenerál de la Motte Fouqué, který v bitvě u Štěrbohol zastupoval padlého jenerála Schwerina, byl ve Kladsku také v největších nesnázích.

Zvůli svou zde již dávno provedl, duchovenstvo ponížil, jesuity odtud vypudil, školním kantorům ústa přikryl, katolickou víru vše-

možně v bohoslužbách omezil, staří, kteří bývalé doby pamatovali, ti zatím vymírali a mladí zvykli již tomu, co on zaváděl, a nyní najednou mohlo to býti vše opět ztraceno!

Avšak ani za těchto nemilých časů směr svého jednání nezměnil, ale počínal si proti duchovním a katolíkům stejně urputně jako dříve neli ještě příkreji.

Když byli jesuité z Kladska vypuzeni, tu za jejich nepřítomnosti zastával zde duchovní správu děkan Scholz se pěti kaplany světskými. Jedním z těchto kaplanů byl bratr výše zmíněného kněze Augustina Faulhabra, Ondřej, který se stal jednou z tragických osobností kladských dějin.

Tento kněz byl také zpovědníkem královského vojska, v němž se veliký počet katolíků nacházel, jelikož jest známo, že Veliký Bedřich nefilosofoval o tom, co je mého a co tvého, nýbrž bral nejen celé země, ale chytal také napořád na vojnu, kde mu třebas ani rekrutovati nenáleželo. Že zničil štěstí a klid tisíců rodin, že rodičům pobral syny a rodinám otce, na tom mu nezáleželo. On podle svých skutků hleděl na lidi asi tak jako na dříví, jež roste v lese.

Když r. 1757. táhl král Bedřich na Prahu, tu najisto doufal, že se tentokráte celé české země zmocní. Avšak Pyrrhovo vítězství na štěrboholské bažině a notný výprask u Kolína poučily ho o tom, že nebývá dobře štěstí slepě důvěřovati. Na tažení tomto ztratil padesát tisíc mužů vojska, jednak padli, jednak byli ranění a jednak mu utekli. Mezi posledními byli také mušketýři od fouquetického pluku Josef Nentwig, rodem z Neuwilmsdorfu a Jan Jiří Veith z Reichenavy v Kladsku a ti byli při svém tajném návratu domů počátkem měsíce září husarskou hlídkou u Brádku (Wünschelburg) lapeni a do Kladska přivedeni. Zde při výslechu Josef Nentwig udal, že ho kaplan Ondřej Faulhaber na jeho dotaz k útěku přiměl výrokem, „že od vojska prchnouti je sice těžko, ale že to není hříchem.“

Uprchlíci za to jako svedení proběhli ulicí, ale kněz Ondřej Faulhaber byl ihned zatčen, na pevnosti vězněn a po šťastných pro krále bitvách u Rossbachu a Leuthenů posledního prosince 1757 pro příklad a výstrahu na toto pouhé udání vojáků, kteří je opět odvolali a vyznali, že je vymyslili, časně ráno jako zločinec na rozkaz králův za prostřednictví a patrně na přímluvu jenerála de la Motte Fouqué oběšen.

Pruská historie cítí dobře, že na něm spácháno bylo bezpráví, a proto stále opakuje, že byl zrádcem a hledá provinění v tom, že prý vojínům kladské posádky dával již předem odpuštění za zrušení přísahy, jehož se dopustili tím, že napotom od král. vojska prchli, ač po projití soudních protokollů každý nepředpojatý a spravedlivý vyznati musí, že na pouhé udání trestuhodného uprchlíka neměl býti člověk bezúhonný při nejmenším takto hrozně trestán, a když se uváží všecka předchozí vystupování jak královo tak i gouvernerovo, tu konečný soud dnes asi jest, že byla jenom vyhledána příčina, aby tím nejukrutnějším a nejpřísnějším způsobem bylo katolické duchovenstvo ve své nepopíratelné náklonnosti k zemím císařským a ku královně t. j. k české koruně zastrašeno.

Tato událost právě tomu nasvědčuje, jak Prusům na tom záleželo, aby kněžstvo jednati se bálo, a jakých prostředků užívali, aby

je zastrašili. Podle toho každý pozná, jak velice za nebezpečné je vláda považovala!

Tělo kněze Ondřeje Faulhabra zůstalo na šibenici plná dvě léta a sedm měsíců viseti, až když dne 26. července 1760 Rakušané Kladska poznovu dobyli, tu je s vojenskou uctivostí ve kryptě farního chrámu pohřbili, kde na cínové desce na rakvi nachází se nápis obsahující krátkou, ale lapidární biografii a vypsání smrti v ní odpočívajícího, právem řekneme mučedlníka rakouské resp. české myšlénky v Kladsku.

Dříve však ještě, nežli vojsko Marie Teresie pevnosti a města Kladska dobylo, konal jenerál de la Motte Fouqué ve hrabství pilně a dbale své poslání dále. Avšak zde bylo vše již dávno poděšeno, všecky vzpomínky na bývalé spojení hrabství se zemí českou zaplašeny, a lid zdejší stal se následkem toho úplně lhostejným, kdo syny jeho rekrutuje a kdo kontribuce vybírá. Nepřetržitá utrpení a pronásledování učinila ho nanejvýš trpělivým a konečně skoro otupělým.

Kladsko bylo v pravdě působením jenerála de la Motte Fouqué v jednom koleně popruštěno — —

Sedmiletá vojna trvala bez přestání a od vítězství kolínského neusmálo se na císařské štěstí válečné dříve, až teprve zase r. 1760. u Landshutu, kde Laudon samotného kladského tyrana de la Motte Fouqué na hlavu porazil a zajal.

Avšak vítězství toto ani dobytí Kladska dlouhé trvalosti neměly, neboť byl Laudon opět dne 15. srpna t. r. u Lehnice přemožen.

Kladsko bylo nyní pravým bojištěm, v němž stále nepřátelské hlídky harcovaly a vzájemně se potíraly, nejvíce ovšem že bezbranný lid při tom poškozujíce.

Dobytí Kladska svalováno na zrádu, a Prusové také ihned zrádce vynalezli. Byli to prý jesuité, kteří město toto Laudonovi vydali. Měli se z té viny dokonce zodpovídati, ale když pruské vládě připomenuli, že již od posledního března dle její rozkazu v Kladsku se nenalezají, tu ovšem že musili býti ponecháni zase v pokoji.

Jenerál de la Motte Fouqué byl mezitím stále v rakouském zajetí, z něhož propuštěn teprve po konečném uzavření pokoje, který po sedmileté vojně mezi Rakousy a Pruskem, když obě strany na lidu branném i na penězích citelných ztrát utrpěly, smluven ve královském saském lovčím zámečku Hubertsburce u Drážďan dne 15. února r. 1763., a jehož vyslednicí bylo, že každá z válčících mocností podržela své země a poddané. Všecká krev během té dlouhé války prolita byla marně a vše zůstalo při starém!

Avšak na kladského gouvernera také konečně došlo! Jednou z tajných podmínek hubertsburského míru patrně bylo, že se de la Motte Fouqué více správcem Kladska nestal. Vraceje se ze zajetí hrabstvím, jehož obyvatelstvu všech stavů i tříd tolik žalostí a různých hořkostí způsobil, pouze jako na rozloučenou projel ubíraje se za králem Bedřichem do Postupímí a odtud pak záhy odebral se do Brandeburku, kde stal se „domproboštem“, věnovav konec svého života — stavu duchovnímu, jejž byl dříve tolik utiskoval a v této hodnosti dne 2. května 1776. zemřel, zanechav po sobě v kronice kladské vzpomínky nejpěknější — —

Králi svému a pruské myšlénce sloužil vzorně, věrně a oddaně, neboť nebylo to malou úlohou celou rozsáhlou krajinu veliké

země přese všecky vzpomínky, svazky a tradice úplně urvati a odciziti, jako se podařilo jemu, neboť on toho svými prostředy dokázal, že se ve hrabství kladském nikdy více myšlénka nebo touha po spojení s korunou českou nerozmohla, že lid cele oddal se osudu, jaký mu Prozřetelnosť připravila a že poddal i oddal se Prusům úplně.

Tím těchto několik prostých lístků z kladské kroniky končíme s tím vřelým přáním, aby laskavých čtenářů nalezly, kteří zajisté již vycítí, co a kdo byli nejpevnějším svazkem Kladska s korunou českou a se zeměmi rakouskými!

Tomeš sirotek.

Báseň

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

IV.

Zas jednou v letě, kdy čas sklizně míjel,
s rodinou Řehoř na trh městský přijel.
Trh tento býval ze všech nejhlučnější.
Včel bzučných oulu šumem podoben
náměstí prostor, na němž mlynář stanul.
Tu zastavit se, aneb utkvět jen
kdes na předmětu myslí pozornější —
a známý zmizí jako krůpěj deště,
již s listu větřík do vln proudu svanul.

Dnes osud taký mlynář Řehoř měl.
Za krátkou chvíli, co zrak jeho tkvěl
na malbě, před níž bohopustě vřeště
písničkář davům líčil vraždy děsné,
když ohlednul se, zpozoroval v mžiku,
že lidé jeho zmizeli mu v davu.
Kol rozhlíží se, přes dav týčí hlavu,
leč nikde, nikde v ohlušivém ryku
jich nespatřuje. — Dal se v davy těsné,
na hlavu s hlavy těká pohledem,
by šátek zhlednul jako máku květ,
jenž Jose vroubí hebkých vlasů lem —
však nespatřil ho. — Mrzut kráčí zpět —
„Kam jenom zašli!“ — v nevrlosti mruče.

„Sám, pane otče?“ jako medvěd bruče
se za Řehořem Mikšův ozval hlas, —
a mužík malý s pozapadlým čelem,
pod kterým jak by svoje sídlo ďas
byl zvolil v očí vzhledu neveselém,
mlynáři v chvatu do cesty se staví.

„Teď nemám času — hledám svoje lidi!“
děl mlynář nechtě s Mikšem tratit slov;
byl‘ v pytlačení znám co mistr pravý,
i na rybníce jako rybolov
v krádeži Tomšem v noci lapen kdysi . . .

„Teď chvat už marný! — Ať jen lidé vidí,
jak já teď viděl Tomše s Josou jít“ —
zachrochtal Mikeš, v úškleb svráštiv rysy.
Proud, brachu, rukou nelze zastavit,
ni upoutati v uzdu jazyk lidský,
jenž krásné řeči o vás zvoní teď:
jak výborný vám v domě vzrůstá zeť
a jak vás ohnul ten kluk poběhlický!“ . . .

„Kliď se mi s cesty!“ — zhurta Řehoř děl —
a nestarej se, po čem ti nic není.
Bych svou si tebou pověst kalit chtěl,
svědky bys výrok musil potvrditi; —
leč nezadám si, ostouzet se s chlapem!“

„Jen zvolna, zvolna! — Malé poshovění!“
zasmál se Mikeš a jak medvěd tlapem,
širokou dlaní na hruď udeřil:
„Však u mně svědci výborní jsou skryti. —
Člověk by někdy ani nevěřil,
co děkovat má šťastným okolnostem,
jak já, kdy spis ten namákla má ruka
v smeť pohozený v Nadrybnickém dvoře . . .
Ten poučí vás ještě o pokoře,
kam cizí smíte vytápěti luka!“

Chtěl Řehoř prudce smělci odvětit,
v tom lidí svých už vidí přicházet —
a mezi tím co s Mikše strhnul hled,
ten v chumli zmizel jako blesku kmit.

Byli tu všickni. — Šli však v společnosti
statkáře Jíry s synem Vojtěchem.
Je mlynář zhlednuv zastřel stopy zlosti
a se známými pozdravil se vlídně.
„Kdež chodíte mi?“ — děl pak ku svým klidně —
hledám vás, běhám — samým pospěchem
jsem už v tom parnu všecek jako mláto . . .“
„Tu vhodným byl by doušek „u jelena“!“
s veselou tváří statkář Jíra praví.
„Nuž vejděme tam!“ vece mlynář na to, —
„ať na vzájemné připíjem si zdraví“ —
„A dětí našich!“ — připojila žena.

Šli. Vojtěch k Jose přitočil se spěšně
vytisknuv Tomše od jejího boku.
Ta zarděla se jako v parnu třešně
a nelibosti žár jí planul v oku,
když květy plýtvat jal se řečí plných
a Tomeš smuten tiše kráčel při nich.

„Byl by to párek!“ — Jíra vypínavě
prohodil cestou. — „Věru holka vaše
vyspěla v krátce v sličnou dívčici,
že takých květů málo na Šumavě“, —
zvlášť v osamělé naší vesnici.“
„Ba roste, roste!“ ozvala se plaše
hned panímáma, hrda na tu čest, —
„však i váš Vojtěch švarný junák jest“ —
též připojila, chválu platíc chválou.
„Ten hoch mne nestál jen tak starosť malou“,
vzdechnul si Jíra; — „kdož pak čtyři školy,
by půdy naší rýl pak tvrdý mlat,
dá někdo jak já syna studovat!?
Ba, kvartu odbyl. —

V tom už vřava pustá
jim z učouzené jizby víří v sluch.
Jak nad jezerem, kdy se mlha hustá
prostírá — dymný halí obzor vzduch.
Však sluch i oči přivyknou si časem.
„Nuž připijme si!“ — rozjařeným hlasem
provolal Jíra, zdvihnuv k zdravici
všech kromě Tomše pohár pěnící,
neb dělal jeho jak by nezřel zcela.
Však Řehoř také k Tomši schýlil sklenku,
čímž bleskem radosť Josu rozechvěla,
že nesedí tu hoch jak na výměnku.
„S tím Tomšem pozor!“ — šepce tajně Jíra
mlynáři těsně přivinuv se k uchu; —
„mně o tom lecos dolétlo již k sluchu
a lid tak hbitě řečí nenasbírá,
jak v lese jahod. — Láska ručej dravý,
jenž střemhlav slepě pádí s našich hor,
ji zvyk jen rodí, živý lidský vzdor.
A proto v čas vám k pozornosti radím,
ať o Josu vás hoch ten nepřipraví!“ ...

Co se to děje, že jak zubem hadím
mne řečmi každý dnes chce ubodat
na místě stejném? — Řehoř uvažuje.
Však smíchem srazil šíp ten bodavý:
že marných péčí štíra do hlavy
si nerad dává. V líci přibral chlad
a jiných řečí další pásmo snuje.

Však brzy přišla chvíle rozchodu.
Děl Řehoř, že chce záhy doma být,
a dokud trvá doba obchodu,
mu ještě různých věcí nakoupit;
a s rodinou pak na vůz vsednul v krátce
a odjížděli. —

V.

Tomeš zamyšlen
jak večer tichý, jemuž zářný den
v náručí klesal jako hošík matce,
by znaveného skonejšila v spaní —
dnes po prvé, co pod hostinnou střechou
ve mlýně mešká, péčí balvan mani
na srdci cítí zpomínkami ze dne.
Je plavec bědný, jemuž hvězda bledne,
jež koráb vedla, srdci byla těchou.
Vojtěcha s Josou baviti se vidí,
zří hárající blahem dívčin zrak,
zří Jíru, jak se v hloubi duše stydí,
jak nevrlosti skráň mu halí mrak,
že on též — stárek v jejich společnosti.
I pěstoun Řehoř dnes v své zamlklosti
naň úkosem jen časem pohledne,
líc Jose rdí se, hned zas pobledne,
kdy zraky jejich setkají se z dáli —
ó vše dnes krutě v duši bodá, pálí!

Co černých úvah nit si Tomeš předl,
se ženou tajně mlynář hovor vedl,
by neslyšela Josa, neboť o ní
i o Tomši, co v trhu slyšel, sdílel;
pak o Mikšovi, jak naň zhurta vyjel,
snad na rybách že přistížen byl vloni. — —
„Mikeš ti hrozil?“ — náhle žena vzkřikla,
že Josa klidné její mysli zvyklá,
ze svého snění vzrušila se prudce:
„Co je ti, matko?“ chopíc její ruce
a v tvář jí hledíc zděšeně se ptala.
„Nic není, dítě! — Což tě v mysli straší? —
Měla jsem za to, že se koně plaší“,
svou na omluvu strachu zašeptala.
„Ó Mikše chraň se! — Vtělený to ďas!“
mlynářka k muži těsně vinouc tělo,
jež jako lístek na vichru se chvělo,
za chvíli děla hlasem rozechvělým.
„Co drahný tobě skrývala jsem čas,
dnes vyjevím ti. — Věz, že žitím celým,

od dětství, stín jak vedle těla kráčí,
Mikšova postať stíhala mě všude.
Neb že jsem byla z chaloupky jen chudé,
a on kus pole měl v svém podbaráčí,
měl za to, milosť tím že prokáže mně,
když uvede mne žínkou za svůj práh,
a o ruku mou u otce se hlásil.
— Mikšovou ženou? — Pro bídný kus země?
Ó tatíčku můj! spíše na marách
mne uvidíte — zalkala jsem hlasně.
Když pro odpověď dostavil se časně,
a otec cestu k nám mu zatarasil,
jak šelma zařval, zklame-li ji lov;
v pěsť ruku zaťal do údolí hroze,
by hrom svým klínem zdrtil kletý krov,
až rozpřáhne se prvně na obloze.

Ó zbudil se v něm tehdy dravec celý,
jenž v přetvářivé dosud líci spal. —
Však po čase mě znova vyhledal
a vlídnosť líče ptal se, pravda je-li,
že na Vrbově mám se státi paní?
Proč neodvětit? — Řekla jsem mu skromně,
že skutečně jsi otce žádal o mě
a tvojí budu. — Přejel čelo dlaní,
pak zachechtal se: Toho vědět třeba
z tvých úst mi bylo, hádě ošemetné! —
Nuž buď si děvkou za cár, za kus chleba! —
Toť převýborné, že se pojíš s tím,
jenž nadrybnické cizí louky květné
již léta maří! — Budu vás mít oba,
a jedna rána dvojím neštěstím
mou pomstu skojí. — Jen až přijde doba . . .
Pak děsná tvář ta — zlostí uvadlá,
zde znikla, jak by ve hrob zapadla.“

„Muím, že ta hrozba mlžná přišerka“ —
děl klidně Řehoř — „která s večera
v hor čela bije paží ze stínů.
Chová-li Mikeš z dvorce listinu
o lučním právu pánů nadrybnických,
proč dávno již se nevytasil s ní?
Však znám je v dvorci! — Z dálky poklasní,
co objeví se tam jen podloudnických
stín jeho nohou, odvazují psy;
máť vyměřenou metu na návsi,
již překročiti nesmí jeho noha.
A Dvořák? — Po lžích nebaží!
Ať sto má listin, dokládá se Boha,
nevpustí Mikše za své zápraží.

Snad pouze tehdy, kdyby Dvořák prodal
a v „Nadrybnickém“ jiný statkář vlád',
vtip o listině Mikšově by bodal.
Snad jenom tehdy — ale pravím „snad“ —
by s majetníkem mohlo dojít k sporu —
Teď ústa Mikeš ať dá na závoru!“

V tom z olšin stínů v luny stříbrojase
se mlýnec zjevil. — Byli doma zase.
Leč každý v mysli nesl dojmy nové:
zpomínek osten, trpkosť, neklid, strach . . .
jichž neznal domov opouštěje blah,
a tací též snad byli jejich snové.

(Pokračování.)

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký.**

(Pokračování.)

Rozumím-li dobře admirálovi, zdá se, že si přejí ve Varaville, aby nezpůsobil můj rychlý odchod špatných výkladů v okolí. Nechtějí, aby naše styky najednou se přetrhly, nýbrž aby ponenáhlu se rozvazovaly. Budiž. Ohlásím známým, že odjedu za čtrnácte dní do Paříže, a do té doby budu rodinu Courteheusovu jak obyčejně navštěvovati. Takto zmizí nejisté zvěsti o zamýšleném sňatku.

Snad chtějí, dávajíce na jevo takovou lhostejnosť k mému pobytu, mi ukázati, že klid slečny není ohrožen, a že srdce její není poraněno. — Uvidíme.

7. října.

Přišel jsem z Varavilly. Vešel jsem tam, vraceje se z honby. Admirál počínal si slušně; než ženy, nemohouce své vášně na úzdě držeti, se nepřemáhaly: paní Courteheusová chovala se škrobeně a chladně; její sestra, paní z Varavilly, byla mrzuta, a slečna Alietta smutna a mlčenliva. Teta její dělala se i směšnou, tlačíc se s velkou ochotou mezi nás, aby ji od nečistého styku ochránila. — Mladší bratr navrátil se do Cherbourga.

Odešel jsem tam odtuď všecek rozhořčen.

Vezmu si ji za manželku! — Unesu ji, bude-li třeba: než přisám Bůh, vezmu si ji za manželku! . . . a bude šťastnou, a ukáži jim, že člověk, jenž v nic nevěří, může býti člověkem plným lásky a citu a tak dobrým manželem jako jiný!

Alietta se mi líbí. Ano, mohu tvrditi, — pokuď jsem schopným tohoto pocitu — že jsem si ji zamiloval. Zbožňuji její plavé a lesklé vrkoče, jež tak živě připomínají mi rusálek. Avšak kdybych i jí nemiloval, vzal bych si ji za manželku, abych z muk její matky a ze zděšení její tety se radoval. Matka, velebná a škrobená to postava, je podobna nesnesitelné markýzce Maintenonové. Teta je podobna blbci. Nikdy nebylo v mozku starých žen prázdnějších myšlének a přísnější zbožnosti.

Jakých prostředků se chopiti, abych zároveň svou lásku a nenávisť ukojil. Posud nevím jak. Než poštěstí se mi to, poněvadž můj smysl v této příčině velmi jemný mi praví, že mám v pevnosti srozumění, že je v ní zrádce — Alietta. Její smutek je významný. Přes všechny příčiny, kterými se od sebe lišíme, přece si mne oblíbila. Podotýkám, že nejsem tím překvapen. Je nábožna, počestna a dokonalá, ale je ženou, a kdo ví, zda-li zlo, jež jí o mně vykládali, nemělo opáčného výsledku. Ženy milují špatné lidi, a to proto, poněvadž špatní lidé jsou mnohem roztomilejšími než dobří. Tedy je nutno, abych mluvil s Aliettou samou: k dosažení tohoto účelu budou mé znamenité vlastnosti směřovati. Napřed přišlo mi na mysl, psáti jí, ale brzy zamítnul jsem tento úmysl. Píše-li člověk v těžkých okolnostech, místo aby jednal, je pouze literátem a nic více.

Navštívil jsem Courteheuse ještě dvakráte. Po prvé byl jsem přijat s chladností, po druhé s hrůzou. Paní Courteheusová a její stará teta přivítali mne jako antikrista, jenž se opovážil je navštíviti. Slečna Alietta se neukázala; myslím, že je odkázána na svůj pokoj, kdež zůstane tak dlouho, dokuď se zdržím v krajině. Je to velmi hezké.

Bez rozpaků tvrdím, že se od této doby považuji za nepřítele rodiny Courteheusův a že chci všech práv, které válka s sebou přináší, použiti. Pohnutky mé nejsou nikterak podlé. Nechci Aliettu svésti, než si ji vzíti za manželku, a skýtá-li toto manželství vzhledem k výhodám nějaké přednosti, nepředčí oněch, ku kterým mé jméno a postavení mne oprávňují. Tedy bojuji jediné pro svou lásku, pro spravedlnosť a zdravý úsudek proti těmto třem starým ženám fanatickým (neb admirál nezasluhuje jiného jména.). V takové válce pokládám všechny zbraně, všechny úskoky a všechny okliky za dovoleny.

16. října.

Několik dní jsem obětoval na to, abych pozoroval obvyklé vycházky Aliettiny, i toulal jsem se, představuje honbu po polích a lesech, věžatý zámek, v němž nešťastné děvče je zajatcem, obklopujících. Matka neb teta chodí s ní při vycházce buď do kostela aneb do vesnice. Jede-li na koni, strýc sprovází a služebník jede za nimi. V těchto případech dáti se s ní do řeči, bylo by neužitečno. Dostačí, pozdravím-li ji uctivě; zatím však vystřílím v háji a na poli nesčíslný počet ran na domnělou zvěř. Takto dávám slečně Courteheusové pořád na jevo svou stálosť a přítomnosť. Je to něco, ale ne dosti. Zamýšlím, více učiniti.

17. října.

Jediné místo na světě, kde bych se mohl beze svědků s ní setkati, je zámecká zahrada. Tam je méně střežena. Bez bázně nechají tam samu prodlévati, poněvadž právě zahrada je též vězením. Než se do ní dostane, musí se jíti dvorem a kolem oken obydlí. Je rozsáhlá, v pravo a v levo vysokou zdí ohrazena: v zadu je starомodní bludník habříkový, jehož klikaté cesty k tarasu rovněž habříky obklopenému se táhnou. Uprostřed tarasu zdvihá se jako chrámová kupole velké zelené loubí.

Celá zahrada je oddělena od soumezných lesů příkopem vodou naplněným a asi čtyry metry širokým. Jediné přes něj je možno, dostati se do ní nepozorován. Vyvolil jsem si tuto cestu ... Včera ráno

jsem nechal psa doma a pušku v lese, a pomocí mladého výstavku, jejž jsem k tomu uřezal, přeskočil jsem příkop; jsem totiž mrštným a odvážným. Bylo mi známo, že slečna Courteheusová ráda se procházívá a zdržuje v loubí tomto. Často tam čte, pracuje aneb sní; neb je to mladá, romantická žena. Já nejsem sice takovým, než nicméně byl bych nevýslovně šťasten, kdybych v pološeru tohoto loubí její světlou hlavu uviděl. Neměl jsem tohoto štěstí: Loubí bylo pusto.

Nevydal jsem se v nebezpečenství, zlomiti si vaz, abych se tímto spokojil. Tedy jsem se kradl s obezřetností pravého Indiána mezi křovinami a oklikami. Brzy jsem uviděl otevřenou část zahrady: je to vskutku jen velká, zelenářská zahrada, kde mimo ovocné stromy lze spatřiti jen záhonky květin zimostrazem obroubené. Stoje za hustým křem, spatřil jsem ihned slečnu Courteheusovou a poznal jsem ji po jejích vlasech a po svěží ranní úpravě; neb jinak byla v takém postavení, že byl bych málem pochyboval, zdali je to ona. Klečela, majíc tělo nakloněno a hlavu skorem až k zemi nachýlenu, na kraji stromořadí u záhonku. Napřed připadla mi myšlénka, že přišlo jí při procházce náhle na nic, a že zde, podlehnuvši živým pocitům bráněné lásky, klesla. Dle některých pohybů hlavy zdálo se mi též, že štká. Než pozorovav déle poznal jsem, že slečna Courteheusová snídá. Trhala, klečíc u rybizu, poslední již přezralé plody a přikusovala k tomu domácí chléb.

Snad vyhlížela hezky v tomto postavení. Připouštím. Než na mne tento obraz, poněvadž odporoval mým pocitům, kterým jsem se oddával a jimž, jak jsem za to měl, i ona se oddává, působil velmi trapně. — Jak! ve chvíli, kdy jsem si ji představoval, že laskou hyne a bezsennými nocmi je trápena, spokojeně pojídá snídaní! — Má srdce?

Ať tomu tak neb onak, rozdíl mezi scenou, jíž jsem byl svědkem, a tou, kterou jsem si vyobrazil v mysli, byl tak zjevný a patrný, že jsem nechtěl použiti příležitosti, již jsem dlouho vyhledával, a která nyní mi se naskytla. Ne bez zármutku dal jsem se na zpáteční cestu. Příkop jsem opět přeskočil, avšak ne tak lehounce jako poprvé. — Zdál mi se mnohem širším.

Nikdy nebudu kráčeti po těchto násilných cestách. Mimo to že nerad se dělám směšným, byť i jen před sebou, poznávám též, jak nepohodlny jsou postranní cesty. Já vskutku jsem jen pro přímé cesty a poctivé zbraně. — Takto se pokládám za šťastného.

Postavení je sice otřeseno, než ne ztraceno. Udělal jsem si plán. Otevřeně budu proti překážkám bojovati.

18. října.

Tohoto rána umínil jsem si, jeti do Saint-Meena, odtud asi 15 mil vzdáleného. Sídlí v něm Jeho biskupská Milost baron Courteheuse, bratr admirálův a strýc Aliettin. Je prý to hodný, rozumný a horlivý kněz. Mluví se, — a je to zcela v pořádku — že v nábožné této rodině má rozhodující hlas. Je velmi pravděpodobno, že ho zpravili o mých nárocích na ruku slečny Alietty a všech příhodách, jež k objasnění našich styků jsou důležity. Miluje po otcovsku Aliettu, mohu-li věřiti strýcovi. Kdybych získal tohoto kněze, dosáhl bych dle všeho svého cíle. Často jsem viděl, že bojujeme-li mužně, i nemožných věcí dobudeme.

Právě když jsem chtěl na kočáře na nádraží jeti, strýc přikvapil a se zděšenou tváří, jež od té doby, kdy naše záležitosti se zhoršily, vyzírá z jeho obličeje, mi oznamoval, že biskup Courteheuse přijel do Varavilly. Připojil, že zajisté z důležité příčiny byl zavolán, poněvadž v této době roku nepřicházívá. Chvíli rozmýšlev, odvětil jsem mu, že příchod jeho považuji za jednu z oněch příhod, které naši předkové přičítali božské Prozřetelnosti; a to předně proto, že mi uspořila cesty, a za druhé, že podle mého zdání velmi nasvědčovala příznivému obratu naší záležitosti.

Strýc však zvolal: „Zdá mi se pravý opak toho a že biskup zasadí našim nadějím poslední ránu."

„Pryč, strýče", odvětil jsem mu, „s tím posupným pessimismem. Nebyli by zajisté biskupa zavolali, kdyby se byli dorozuměli v této záležitosti, nás se týkající. Právě proto, že je mezi nimi neshoda, že se dovolávají rozhodčího, není vše úplně pro nás ztraceno, jak bychom se mohli obávati ... Chceš, strýče, abych ti řekl, co myslím? Jsem přesvědčen, že biskup přišel na prosbu Aliettinu."

„A co z toho vyvozuješ?"

„Z toho vyvozuji, že slečna Courteheusova není ani tak odevzdanou, ani tak lhostejnou, jak zdála mi se včera ráno u rybizu.

Nato jsem vykládal strýci svou včerejší nehodu.

Odešel jsem do své světnice a napsal toto:

Nejdůstojnější Pane Biskupe!
Nejmilostivější Pane!

Právě jsem se dověděl o příchodu Vaší Milosti, kdy jsem se chystal na cestu do Saint-Meena, abych poprosil Vaší biskupskou Milost o kratičké slyšení. Smím-li doufati, že Vaše Milost za pobytu ve Varavillě mi ho dopřeje? Chtěje okolí toto snad na vždy opustiti, věčně bych litoval, že jsem nemohl city, kterými mé srdce překypuje, Vaší biskupské Milosti vyjeviti.

V nejhlubší úctě a neobmezené oddanosti
Vaší biskupské Milosti oddaný
Bernard Vaudricourt.

Asi za hodinu obdržel jsem tento lístek:

Biskup ze Saint-Meena
přijme hraběte Vaudricourta o čtyrech hodinách.

O půl čtvrté vešel jsem hlavní branou do Varavilly. Pravili mi, že je biskup se slečnou Aliettou v zahradě, a že je ihned zpraví. Dosti dlouho jsem čekal, než jsem uviděl fialovou kleriku a klobouk ze zlatými střapci u východu z bludníku. Alietta kráčela vedle něho. Napřed mne nespozorovali, neb pokračovali ve své rozmluvě obvyklým hlasem, a já uslyšel několik nesouvislých slov.

„Bože můj! je to přece choulostivé ... ano velmi strašné, miláčku můj", zvolal biskup pohnutým a silným hlasem.

„Ach, strýče, nerozmyslete se jinak ... neodvolejte svého slova!"

„Neodvolám ... než oba jsme, drahoušku můj, tak romantickými nadšenci."

„Doufám, milý strýče."

„Nu dobře... ale sklameš-li se, budeš tak nešťastnou!... a já..."

Náhlé přerušení rozhovoru pravilo mi, že mne zpozorovali. Šel jsem jim kousek naproti a pozdravil je. Poznal jsem, že Alietta mnoho plakala, a nemálo mne překvapilo, že i na obličeji biskupově bylo lze slzy stopovati. Spolu zajisté plakali a se modlili. Vida toto rozčilení a vzpomínaje si slov, která jsem zaslechl mimovolně, nebyl jsem s to, abych se ubránil trapných a pro mne nepříjemných myšlének. Stopy jejich budou v rozmluvě s biskupem patrny.

Cestou vyměnili jsme několik zdvořilých slov. Nato, když jsme vkročili na dvůr, slečna Alietta opustila nás s lehkou poklonou, a biskup zavedl mne do příbytku, jenž mi byl v přízemí přichystán.

Biskup Courteheuse nezdál se býti starším šedesáti let; je dosti vysoký a velmi hubený; okolo černých a ohnivých očí tmavá kola. Mluva a posuňky jsou živy a někdy i prudky. Mnohdy ukazuje zuřivý pohled, a hned na to směje se úsměvem dobrého člověka. Má krásné stříbrné vlasy, jež po skráních v mohutných vrkočech splývají, a krásné ruce. Je-li klidný, nabývá opět vážné a vznešené důstojnosti kněžské. Slovem, je to vášnivá a horlivá, ale otevřená a upřímná povaha.

Sotva jsme se posadili, vybídl mne pohybem ruky, abych začal mluviti.

„Přicházím k Vaší biskupské Milosti", začal jsem, „jako k poslednímu svému útočišti... Krok můj je skorem zoufalý... neb zdálo by se na první pohled, že nikdo z rodiny Courteheusův nebude vás nemilosrdnějším k vadám, jež mi vyčítají. A přece, Vaše biskupská Milosti, stává se často, že svatí kněži jako vy nejvíce vinníkům shovívají... a já nejsem vinníkem, nýbrž jen zbloudilcem... Proto mi odpírají ruku vaší neteře, že nesdílím se s ní o víru. Avšak, Vaše Milosti, nevěra není zločinem, je neštěstím... Ach! vím, že často se mluví: Člověk zapírá Boha, nutkají-li ho skutky jeho ku přání, aby nebylo Boha... Dělají ho takto vinníkem a jaksi zodpovědným z jeho nevěry... Co do mne Vaše biskupská Milosti, radil jsem se s největší upřímností svého svědomí, a ačkoliv mé mládí nebylo zcela pořádné, přece jsem jist, že můj atheism na žádném osobním prospěchu se nezakládá. Naopak mohu Vaši biskupskou Milost ubezpečiti, že jsem onoho dne, kdy jsem zpozoroval, že víra má se bortí, onoho dne proléval nejhořčejší slzy ve svém životě. — Nejsem lehkomyslným, jak bych se zdál. Nejsem z oněch, u kterých ztracený Bůh jen prázdnotu zanechává; věřte, že člověk může býti milovníkem společenských i klubovních zábav, a přece při tom hodiny v přemýšlení a v rozjímání ztráviti. Myslíte, že necítí v těchto hodinách strašné tísně života bez mravního podkladu, bez zásad, bez naděje v budoucí život... Avšak, Vaše Milosti, co činiti?... Snad v téže chvíli mi řeknete, s onou laskavostí a útrpností, kterou čtu ve vašich očích: Svěřte mi svých námitek proti náboženství, a já se pokusím, je vyvrátiti — Tu bych vám odpověděl... Námitek mých je bez počtu... je jich jako hvězd na nebi, nesčíslné množství... jako na perutích vějí je nám větrové ze všech stran, ze všech čtyř uhlů světa a při svém odchodě nechávají v nás jen zříceniny a tmu... Co já zkusilo i mnoho jiných, a je to tak bezděčno, jako nenapravitelno."

„Myslíte si tedy, pane hrabě“, odvětil náhle biskup, utkvěv zuřivým pohledem na mé tváři, „že já provádím ve svém velechrámě komedii.“

„Biskupská Milosti.“

„Nu ... Dle vaší řeči přišli jsme do takových časových okolností, že nutno býti buď atheistou buď svatouškem! ... Avšak já tvrdím, že nejsem tím ani oním.“

„Vaše biskupská Milosti, třeba mi v příčině této se hájiti. Třeba mi připomenouti, že jsem nepřišel vás urážet.“

„Zajisté ... zajisté ... Nu dobrá! Uznávám to, pane hrabě, — ne však bezvýminečně, pamatujte si to dobře ... neb vždy jsme více aneb méně odpovědni z okolí, v kterém žijeme, z časového proudu, kterému podléháme, ze směru, jejž myšlénkám svým dáváme ... uznávám-li tedy, že jste obětí nevěreckého století, že jste nijak nezavinil svého atheismu ... své pochybovačnosti, není jisto, že svazek tak nadšené katoličky jako je má neteř s člověkem jako vy bude mravní zhoubou, jehož následky mohou býti hrozny? Myslíte, že jako příbuzný slečny Courteheusové, jako její duchovní otec, jako biskup mám přispěti k podobnému hanebnému skutku, mám uskutečniti spojení dvou duší, jež prostora nebes od sebe dělí. — Myslíte, že to mou povinností, pane hrabě ... odpovězte mi!“

Biskup, čině mi tuto otázku, upřel žhoucí zraky své na mne.

„Biskupská Milosti“, odpověděl jsem po chvilkovém rozpaku, „znáte tak dobře, ano lépe než já nynější postavení světa a naší země ... Víte, že já na neštěstí nejsem výjimkou, věřící mužové jsou teď řídkými ... a dovolte, abych vám všechny své myšlénky vyjevil; stihne-li mne nesnesitelné hoře, že mi se bude vzdáti štěstí, o němž jsem snil, jste pak jist, Vaše biskupská Milosti, že člověk, jemuž toho neb onoho dne dáte svou neť, nebude skeptika, ano i nevěrce horším.“

„Čím tedy, pane hrabě?“

„Pokrytcem, Vaše biskupská Milosti. — Slečna Courteheusová je tak bohatou a krásnou, že se o ní budou ucházeti i jiní, kteří snad nebudou tak svědomitými jako já ... Co však se mne týče, víte-li, že jsem skeptikem, víte též, že jsem mužem poctivým ..., toť přece něco.“

„Mužem poctivým, pane hrabě, mužem poctivým ...“, nevrle a zdlouhavě bručel biskup, „Bože můj! věřím to ...“ „Ne, Vaše biskupská Milosť je o tom přesvědčena“, dodal jsem, „neb dovolte mi, abych vám připomenul, že kdybych byl méně poctivým, byl bych již teď ženichem slečny Alietty.“

Biskup zpřímil se vážně na své sesli a řekl jednoduše: „Máte pravdu.“

Na to mi hleděl několik okamžikův upřeně do očí.

„Nu dobrá! můžete mne, pane hrabě, svou ctí, kterou se tak pyšníte, ubezpečiti, že svým jednáním víru mé neteře nepodkopáte, že obvyklými výrazy svými, zlomyslnými narážkami, ano i bezděčnými úsměšky mladé, roztomilé srdce toto nezkormoutíte, neznepokojíte ... a snad někdy pochybnostmi nenaplníte. Myslíte, že se sama vydá a že já ji vydám v podobné příhody“!

„Biskupská Milosti, odpovím Vám upřímně, že za darebu bych se považoval, kdybych nedbal úzkostlivě náboženského přesvědčení své ženy. Nikdy nevyklouzlo z mých úst posměšné slovo o věcech ná-

boženských. Jsem nevěrcem, nikoli však nešlechetníkem. Nikdy jsem si nedělal, aniž kdy si budu dělati posměch z toho, co ctím. Velmi dobře chápu, že lze víry pozbyti, ale nechápu, že by člověk, jenž jsa dítětem klečel vedle své matky před křížem, nectil v něm vzpomínku na své dětství a na svou matku!"

Mluvil jsem se zápalem. Oči biskupovy zalily se slzami, a přiznávám se, že pohnutím jeho i já jsem byl poněkud dojat.

„Nuže, pane hrabě", vlídně mi řekl, „nejste v tak beznadějném stavu, jak myslíte. Má drahá Alietta je z oněch nadšenců, kterými někdy Bůh činí zázraky."

„Nyní, kdy srdce Vaší biskupské Milosti mi se otvírá, vyznám, ač mi to v této chvíli nepříjemno, úplnou pravdu.... nechci, opakuji, lži za své štěstí děkovati. Přiznávám se, že jsem zaslechl mimovolně některá slova z rozmluvy vaší s neteří; porozuměl jsem a nyní mnohem lépe pozoruji, že naděje, mne k víře vrátiti, mne obrátiti, byla pohnutkou, která vás oba přiměla ku svolení... Nu dobrá. Biskupská Milosti, řekl jsem, čeho se nemáte u mne obávati, Vám tedy též řeknu, čeho se nemáte do mne nadíti. Poznávám, že nadpřirozená víra je u mne nemožna, že kořeny její uvadly... ano že mnohem spíše vypučí na úskalí v červeném moři rostliny, než v mém srdci víra."

„Takové-li, pane hrabě, vaše smýšlení", odvětil biskup, „jednáte poctivě, že jste je vyjádřil... Avšak Bůh má své cesty." Povstal. „Synu můj", začal vážně, „skončím výrokem jednoho sv. papeže: Požehnání starcovo nepůsobí nikdy zlo... Přijmete mé?" Uklonil jsem se hluboce.

Udělal několik mystických znamení ve vzduchu.

Nato pozdraviv ho, odcházel jsem. Zavolal na mne, když jsem chtěl odejíti. „Pane hrabě, neodcházejte. Počkejte na nás v zahradě."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Podivnou událostí touto, již má obrazotvornosť vnukla mi nakresliti, končím denník. — Slečna Courteheusová přivolila k sňatku se svolením rodiny. Přijímám rozhodnutí toto s hlubokou vděčností a všemožně se přičiním, aby má žena byla šťastnou ženou, jako je milována, ctěna a roztomila.

Vypravování.

Bernard neukončil denník, jako předpokládal, nýbrž ho jen přerušil. Příběhy rovně významné jak ony, které mu po prvé péro do rukou vnutily, přiměly ho, aby v něm pokračoval. Mezera více let dělí dvě části tyto, aneb lépe řečeno dva úryvky tyto denníku Bernardova.

Doplníme je, pokuď nám bude možno z rodinných listin a z vlastní paměti.

Křivdili bychom hraběti Vaudricourtovi, kdybychom líčení, jež sám o sobě napsal, do slova brali. Než přes patrné jeho přepínání a přetvařování čtenář utvoří si pravý obraz. Pozná, že hrabě Vaudricourt v době, kdy s rodinou Courteheusovou se stýkal, nebyl ani nadutým hejskem, ani nesnesitelným smíškem, jakým se rád dělá. Jiné vlastnosti objasní dostatečně kouzlo, kterým na slečnu Aliettu působil. Nikdo zajisté nepochybuje, že skvělý zevnějšek, věhlas a lepá postava hraběte slečnu Aliettu, jako ženu, ač mezi výkvět ve svém pohlaví pa-

třící, nesmírně vábily a oslňovaly. Avšak nikdo též nepochybuje, že, kdyby zevnější vlastnosti mladého tohoto muže neměly vážného a vzácného pozadí, náklonnosť slečny Alietty byla by se změnila v pohrdání. Překvapena a oslepena byla napřed jednoduchým a u podobných hrdinů neobvyklým způsobem v chování. Neb tento mladý a nebezpečný muž — v soukromém životě až velmi drzý — přispůsobil se ve veřejném každé povaze, spojuje s bezděčným koketováním, se vzdělanou a slušnou mluvou onu nenucenou obratnosť a uhlazenou jemnosť, která tak velmi se zamlouvá. Byl vzdělaným člověkem, jemuž nic nebylo neznámo, a jehož duch, když chtěl, v tisíceré záři zaplápolal. Dále byl hrdým, šlechetným a poctivým, rozhodným nepřítelem všech postranních cest; duch to skutečně vznešený. Myšlénka, aby zachránila tuto duši, aby ji přivedla k Bohu, mocně působila na tak nadšenou katoličku. Proto omlouvala slečna Courteheusova svou náklonnosť, již více srdce než rozum schvalovalo. Podobně omlouval ctihodný biskup, jak hrabě Vaudricourt dobře poznal, svou slabosť k úmyslům slečny Alietty. Oba byli, jak pravil dobrý biskup, blouznilci, — a kdo z nás mezi kněžími tohoto času — a to mezi nejvyššími — neviděl některého ohnivého, vřelého a romantického? — Ať haní, kdo chce. Co do nás, těšíme se z nadšení, byť i někdy z pravé cesty sešlo. S této strany svět nepřehání. (Pokračování.)

Z básní Jana Hodyce.

Píseň.

Sníh padá, padá, padá
a moje duše mladá
svá pružná křídla skládá
  a smutna je,
a moje oko zírá
jak holubička sirá
  ven do kraje.

Sníh studí, studí, studí
a v moji bujné hrudi
se sten a žalosť budí
  a závěje —
ba až mi srdce pláče! . . .
Sníh skryl mi nejináče
  květ naděje.

Sníh mrazí, mrazí, mrazí.
Však dlaň jej stranou hází
a nový zase sází
  květ zlatých snů.
Snad zhyne v krátkém čase?
Nuž jiný vsadím zase
  a neklesnu!

Josef Hodyc.

Volné listy.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Nedělámeť však zednářům křivdy, píšíce o nich, že jsou nepřátely všeho náboženství positivního, ať má jméno jakékoli, a lidmi nanejvýš netolerantními, ač mají toleranci neustále v ústech?[1]) — Zednáři o sobě ovšem hlásají, že jejich spolek má pouze za účel podporování a pěstování věd a umění, šíření osvěty, zaplašování pověr a bludů, dobročinnosť, lásku a vůbec — humanitu. Ale kdo pak může věřiti vlku, i když ujišťuje a svatě přísahá, že nikdy neroztrhal a neroztrhá nižádné ovce, ba že nikdy ani nezatoužil po mase skopovém? A kdo, jenž má oči otevřené a zdravých pět smyslů, může věřiti bratřím zednářům, když ujišťují, že si náboženství ani nevšímají a do politiky že se nepletou?

Ale já jsem přece taky zednářem, pomyslí sobě, ba i řekne snad některý br. („bratr"), až bude čísti tyto naše řádky, nikdy jsem však ve spolku ničeho neslyšel a nepozoroval, co by čelilo proti náboženství nebo proti státu. —

Rádi věříme; neboť, jak praví v souhlasu s mnohými jinými zednářský bratr a protestantský biskup Dräseke (1849.), jsou mezi zednáři zasvěcenci a nezasvěcenci čili, jak se nyní obyčejně říkává, „vědomí" a „nevědomí"; tito poslednější mohou býti třebas hodnostáři stupňů nejvyšších, aniž by znali cíle zednářstva a pravého smyslu jejich symbolů, neboť lháti, klamati a přetvařovati se patří k nejpřednějším „ctnostem" pravých zednářů či „vědomých bratří". Ano tak drze lhou vědomí bratří, že „bratry" stupňů nižších, zvláště takové, kteří mají sice plné tobolky, by mohli udíleti hojné almužny „sirotkům a vdovám" (!!),[2]) ale prázdné hlavy, svatosvatě ujišťují, že stupňů vyšších u nich vůbec není[3]) a zednáři ritu škotského že nejsou žádnými řádnými zednáři!

Toto majíce na mysli nebudem se zajisté příliš diviti, aniž tomu věřiti, když br. Cramer v knížce, již vydal pro „laiky" čili *ne*zednáře jakožto odpověď na encykliku Lva XIII. „Humanum genus" a již zednáři cenou poctili, neostýchá se tvrditi, že prý zednáři slouží svědo-

---

[1]) Člověk mluvívá nejčastěji o tom, čeho — nemá; nemocný o zdraví, hladový o jídle, netolerantní o — toleranci!

[2]) Tak se jim říkává; v skutku však se peníze častých sbírek zednářských věnují skoro výhradně jenom k tajným účelům — spolkovým.

[3]) O těchto zednářích nejnižších stupňů, kteří platí řádně svoje příspěvky atd. pravil br. Weisshaupt, velký organisator tajných společností: „Es sind brave Leute; ohne viel Geist zu besitzen, haben sie wenigstens Thaler. Solche Leute brauchen wir auch! Diese füllen die Casse. Wir bedienen uns ihrer: aber vor ihnen kein Wort über die Geheimnisse." (Viz Linzer Theolog. Quartalschrift 1888. seš. 1.)

mitě církvi i státu, že sesilují princip autority (sic!), že jsou nejlepší podporou trůnu atd.[4])

Za důkaz, že spolek zednářů není žádným spolkem podvratným a nebezpečným, nýbrž spolkem zcela nevinným a prospěšným, uvádívají zednáři rádi i tu okolnost, že i nejvyšší státní hodnostáři súčastňují se „prací“ [5]) v jejich ložích, že sám císař německý jest protektorem všech zednářských loží v celém Německu, a jiní členové rodiny císařské že jsou vysokými hodnostáři předních loží německých. — To jest sice pravda, jako pravda jest, že i v mnohých jiných státech evropských, hlavně ve Francii, Italii a Portugalsku, jsou členy loží i důstojníci a státní úředníci, ba i ministři, ale tím se nikdo nedá klamati, kdo zná jen poněkud zednářskou taktiku a tajné instrukce, jak se má s těmito členy zacházeti a jak se mají chytře klamati, by pravého cíle sekty zednářské ani netušili, nebyli-li už dříve, než se stali hodnostáři státními, zednáři ve všem osvědčenými.

Takovéto členy mají zednáři, ač před nimi „musejí“ pravé své úmysly pečlivě tajiti, nejsou-li přesvědčeni, že jsou sektě jejich oddáni s tělem i duší, velice rádi, jak svědčí na př. zednářský velmistr Venturini: „Nejvýš potěšitelným pro spolek jest, když do něho vstupují knížata, princové atd. Nechť si tito velcí „nepracují na stavbě“ [6]) jako dělníci a nechť si nosí náčiní zednářské jenom ze stříbra hezounky zmenšené v dírce u kabátu, jsou přece pro spolek velmi důležiti jako „páni stavby“ a to pro své bohatství a pro svůj veliký ve státě vliv. Mimo to závisejí tajné společnosti, třebas se zdály býti sebe volnějšími a samostatnějšími, přece až příliš na přízni s hůry a prospívají jenom na výsluní (přízně panovnické). Kde se kníže hněvá, obáváme se, bychom „nedostavěli se“ nemilosti, za to však se práce velmi dobře daří v dost lehounkém vánku přízně knížecí. Nechť si hosté vznešení, nejvýš — vysoce a prostě milostiví osvobozeni jsou od povinnosti „stavěti“ v potu tváři své (ubozí zednáři!!!) a nechť si jenom nečinně sedí jak dřevěná figura[7]), přec jejich přítomnost pobádá

---

[4]) „Zur Entgegnung auf die päpstliche Encyklika: Die Ziele und Aufgaben des Freimaurer-Bundes Kurze Mittheilungen für Nichtmaurer von B. Cramer. Vom Verein deutscher Freimaurer preisgekrönte Schrift.“ (Leipzig, Hessen 1885.). — Zcela jinak mluví br Findel, velká to zednářská autorita, ve své odpovědi na tutéž encykliku určené pro zednáře, jejíž titul jest: „Papstkirche und Freimaurerei“, eine Antwort auf die päpstliche Encyklika (Leipzig). Tam jest totiž na straně 27. toto vytištěno: „Mit ihrer erborgten Majestät hat die römische Kirche jeden Aberglauben, jede Tyrannei geschützt... Jeder Freimaurer, der nicht mit Blindheit geschlagen ist, wird unschwer herausfinden, worauf unsere ernste und ausdauernde Arbeit gerichtet sein muss, nämlich auf die Zertrümmerung des kirchlichen Autoritätsprincip, wie es sich in der Erziehung und Schulung des Volkes zur Stunde noch geltend macht. Für einen harmonischen Fortschrift der Völker (t. j pro pokrok ve smyslu zednářském) gibt es nichts Hemmenderes, als dieses Princip. Es hält so zu sagen die Seele des Volkes in der schmählichsten Knechtschaft. Wie die Dinge liegen, überantwortet jeder papsttreue Katholik seine Kinder dem Fanatismus und Aberglauben und hilft Fesseln schmieden für den freien Volksgeist“ (Viz Taxil, Drei-Punkte-Brüder II 382—383.).

[5]) Směšné a zpozdilé ceremonie, různé kejkle a řeči dvojsmyslné, jimiž se mají nezasvěcenci voditi za nos, slují u zednářů — prací

[6]) „nepracují na stavbě“, jsou „páni stavby“ t. j. nesmějí býti v schůzích zednářských, v nichž se rokuje o zednářských záměrech a o prostředcích k jejich provedení; mají býti slepými mezi vidoucími.

[7]) trefné věru přirovnání; ač jsou někdy ve schůzích, vědí o pravých cílech zednářstva právě tolik, jako ví dřevěná figura o tom, co se před ní povídá.

mnohé, jimž to přicházívá za těžké, mají-li v úkrytu konati něco užitečného. Kde tito nejvýš a vysoce milostiví hosté vymizí z loží, tam vázne „stavba“, jako když z úlu odlétnou trubci“ (Leo Taxil l. c. 378—379.).

V tajné zednářské instrukci, kteráž se dostala do rukou Haller-ovi, a již tento zbožný muž tiskem uveřejnil, dává se proto zasvěceným bratřím tato moudrá rada: „Pro zdar našeho vznešeného plánu, pro snadnější a jistější jeho provedení jest věcí nanejvýš důležitou všemi silami k tomu pracovati, bychom dostali do svého spolku vynikající hodnostáře duchovní, občanské i vojenské, vychování mládeže, ano krále, knížata a zvlášť jejich děti, jejich rádce, jejich ministry a konečně všechny, jejichž zájmy jsou v odporu s našimi naukami.[8])

Aby však vzácní tito „hosté“ nepoznali pravého cíle zednářstva, aniž pravého smyslu různých symbolů, o to se už „zasvěcení“ bratří dovedou postarati. Knížata a vysocí státní hodnostáři jsou tudíž velice na omylu, domýšlejí-li se, že svým účastenstvím v ložích zednářských podvratné snahy zednářů zmaří, aneb aspoň poznají tajný jejich cíl a význam tajných jejich symbolů. Důkazem toho jest mimo jiné zvláště poučení, jakého se dostává od správy zednářské nově zvolenému generálnímu inspektorovi loží zednářských, kdež se praví doslovně: „Zednářství není v pravdě ničím jiným než činnou revolucí, než stálým spiknutím proti despotismu politickému i náboženskému.“ Dále se mu vypravuje, že prý kněží a knížata, nemohouce nepřátelskou jim institucí zednářskou nikterak přemoci, vtírali se do ní jako členové, by do ní vpašovali aristokratické a náboženské svoje principy a tak ducha jejího — porušili. „Ale vůdci zednářstva“, praví se tu opět doslovně, „stáhli pásku mezi pravými zednáři, pravými členy této eminentně tajné společnosti mnohem těsněji a dovolili mocným této země súčastňovati se zednářských prací za tím jen účelem, aby se u nich domohli přízně anebo byli aspoň trpěni, zjevili jim však jen to, co chtěli. Ba oni i tomu byli povděčni, sklesl-li v očích mocných této země celý řád zednářský na pranepatrný spolek dobročinný, o němž se tito mylně domnívali, že ho mají úplně ve své vlastní moci, a vykládali jim, že si řád zednářský ani politiky, ani náboženství pranic nevšímá“ (Taxil l. c. II. 351—352.).

Mimo to mají „zasvěcení“ bratří zvláštní tajné instrukce, v nichž se jim dává napomenutí, aby nikomu nic nevyzradili, kdo není úplně spolehlivým, a zároveň návod, jak mají hned chytře řeč svou změniti, význam slov zmírniti, neb i obrátiti ve pravý opak, kdyby snad náhodou zpozorovali, že kandidát není spolehlivým. Ve jmenované již tajné instrukci uveřejněné Hallerem dí se v této příčině následovně: „Mějme se na pozoru, bychom se (o absolutné svobodě a volnosti) nevyjádřili příliš zřetelně, dokud dobře neznáme smýšlení a sílu povahy našeho aspiranta. Shledáme-li, že není ještě dosti pevným, domníváme-li se, že se situace (pro nespolehlivosť kandidátovu) stává choulostivou, musíme ihned jinam zabočiti, musíme se vší lstí

[8]) Listinu tuto odevzdal jistý vynikající zednář před smrtí svou příteli, by s ní naložil dle svého uznání. Tento ji odevzdal Hallerovi a Haller ji uveřejnil pod následujícím titulem: „Révélation d'un Franc-Maçon au lit de mort, pièce authentique“ (Courtray chez Beyaert-Feys, 1826.).

mitě církvi i státu, že sesilují princip autority (sic!), že jsou nejlepší podporou trůnu atd.[4])

Za důkaz, že spolek zednářů není žádným spolkem podvratným a nebezpečným, nýbrž spolkem zcela nevinným a prospěšným, uvádívají zednáři rádi i tu okolnost, že i nejvyšší státní hodnostáři súčastňují se „prací“ [5]) v jejich ložích, že sám císař německý jest protektorem všech zednářských loží v celém Německu, a jiní členové rodiny císařské že jsou vysokými hodnostáři předních loží německých. — To jest sice pravda, jako pravda jest, že i v mnohých jiných státech evropských, hlavně ve Francii, Italii a Portugalsku, jsou členy loží i důstojníci a státní úředníci, ba i ministři, ale tím se nikdo nedá klamati, kdo zná jen poněkud zednářskou taktiku a tajné instrukce, jak se má s těmito členy zacházeti a jak se mají chytře klamati, by pravého cíle sekty zednářské ani netušili, nebyli-li už dříve, než se stali hodnostáři státními, zednáři ve všem osvědčenými.

Takovéto členy mají zednáři, ač před nimi „musejí“ pravé své úmysly pečlivě tajiti, nejsou-li přesvědčeni, že jsou sektě jejich oddáni s tělem i duší, velice rádi, jak svědčí na př. zednářský velmistr Venturini: „Nejvýš potěšitelným pro spolek jest, když do něho vstupují knížata, princové atd. Nechť si tito velcí „nepracují na stavbě“ [6]) jako dělníci a nechť si nosí náčiní zednářské jenom ze stříbra hezounky zmenšené v dírce u kabátu, jsou přece pro spolek velmi důležiti jako „páni stavby“ a to pro své bohatství a pro svůj veliký ve státě vliv. Mimo to závisejí tajné společnosti, třebas se zdály býti sebe volnějšími a samostatnějšími, přece až příliš na přízni s hůry a prospívají jenom na výsluní (přízně panovnické). Kde se kníže hněvá, obáváme se, bychom „nedostavěli se“ nemilosti, za to však se práce velmi dobře daří v dost lehounkém vánku přízně knížecí. Nechť si hosté vznešení, nejvýš — vysoce a prostě milostiví osvobozeni jsou od povinnosti „stavěti“ v potu tváři své (ubozí zednáři!!!) a nechť si jenom nečinně sedí jak dřevěná figura [7]), přec jejich přítomnost pobádá

---

[4]) „Zur Entgegnung auf die päpstliche Encyklika: Die Ziele und Aufgaben des Freimaurer-Bundes Kurze Mittheilungen für Nichtmaurer von B. Cramer. Vom Verein deutscher Freimaurer preisgekrönte Schrift.“ (Leipzig, Hessen 1885.). — Zcela jinak mluví br Findel, velká to zednářská autorita, ve své odpovědi na tutéž encykliku určené pro zednáře, jejíž titul jest: „Papstkirche und Freimaurerei“, eine Antwort auf die päpstliche Encyklika (Leipzig). Tam jest totiž na straně 27. toto vytištěno: „Mit ihrer erborgten Majestät hat die römische Kirche jeden Aberglauben, jede Tyrannei geschützt... Jeder Freimaurer, der nicht mit Blindheit geschlagen ist, wird unschwer herausfinden, worauf unsere ernste und ausdauernde Arbeit gerichtet sein muss, nämlich auf die Zertrümmerung des kirchlichen Autoritätsprincip, wie es sich in der Erziehung und Schulung des Volkes zur Stunde noch geltend macht. Für einen harmonischen Fortschrift der Völker (t. j pro pokrok ve smyslu zednářském) gibt es nichts Hemmenderes, als dieses Princip. Es hält so zu sagen die Seele des Volkes in der schmählichsten Knechtschaft. Wie die Dinge liegen, überantwortet jeder papsttreue Katholik seine Kinder dem Fanatismus und Aberglauben und hilft Fesseln schmieden für den freien Volksgeist“ (Viz Taxil, Drei-Punkte-Brüder II 382—383.).

[5]) Směšné a zpozdilé ceremonie, různé kejkle a řeči dvojsmyslné, jimiž se mají nezasvěcenci voditi za nos, slují u zednářů — prací

[6]) „nepracují na stavbě“, jsou „páni stavby“ t. j. nesmějí býti v schůzích zednářských, v nichž se rokuje o zednářských záměrech a o prostředcích k jejich provedení; mají býti slepými mezi vidoucími.

[7]) trefné věru přirovnání; ač jsou někdy ve schůzích, vědí o pravých cílech zednářstva právě tolik, jako ví dřevěná figura o tom, co se před ní povídá.

žata a šlechtici vstupovali do spolku, ano stávali se i jeho ochránci. Není taky divu; nebo, jelikož se jsoucnosť stupňů vyšších úzkostlivě před nimi zamlčovala a tajila, věděli o zednářství jenom tolik, co se jim mohlo bez jakéhokoli nebezpečí povědíti . . .[11]) Takto stalo se, že pyšní zrádci lidu spravedlivým a podivuhodným řízením osudu zavedeni byli, by tajné plány čelící proti nim vzali pod svou ochranu a je vlivem svým slepě podporovali" (Taxil II. 379—380.).

Rovněž tak pokrytecky jako knížata a státní hodnostáře klamou zednáři celou společnosť. Ačkoli jest jejich nejvyšším cílem zničení církve, úplné vyhlazení všeho náboženství positivního, v první řadě ovšem katolického, a pak odstranění všech monarchií, nepřestávají přec ujišťovati, že ve jménu osvěty, snášenlivosti a humanity bojují pouze proti nešvárům v církvi a státu, proti despotismu, ultramontanismu, klerikalismu, papežské pýše a hierarchické domýšlivosti,[12]) proti novým dogmatům, pověře a předsudkům a že nesledují žádných cílů politických.

Tak mluvili již v minulém století hlavně ve Francii encyklopedisté čili, jak se sami nazývali, „filosofové" (vlastně: zednáři); čeho však tím chtěli dosíci, vysvítá jasně hlavně z jejich listů a dosvědčuje br. Condorcet, zednář znamenitý, když takto píše: „(filosofové) užívali chytře despotismu proti pověře a náboženství proti tyranii (t. j. popuzovali vládu proti kněžím, kněze proti vládě; hlavně pak zlehčovali všecko náboženství a štvali proti kněžím a vláda jim šla na lep). Předstírali vážně, že bojují pouze proti nesmyslům a směšným nešvárům, měli však na mysli úplné vyhlazení těchto trýznitelů; říkali, že chtějí ořezati pouze zbytečné výběžky a zatím chtěli vyvrátiti strom. Hned poučovali přátely svobody, že má pověra (t. j. náboženství), kteráž despotismus neproniknutelným kryje štítem, první býti obětí, kteráž musí býti zadávena, a prvním řetězem, jejž musejí rozbíti; hned zas líčili despotům pověru jako nepřítele jejich moci. Konečně si vyvolili heslo: rozum, lidskosť, snášenlivosť. Hlavy pak jejich dovedly vždycky uniknouti rameni (světské) spravedlnosti, proto že uměly panovnickým dvorům lichotiti" (Eckert: „Magazin" seš. 7., str. 90.).

Že za dnů našich nejsou zednáři ani o mák lepší, ba ještě horší, a že stálé jejich ujišťování, že bojují pouze proti nešvárům v církvi a státu, pěknou jest vějičkou na lapání hýlů, dosvědčuje oběžník,

---

u. s. w. eingeleitet war, und, Gott weiss, seit wie lange schon bestand" (Geheimnisse der Freimaurerei, Paderborn 1884. 5. Aufl. 54.). Pařížští zednáři a jejich přátelé, zhýralá šlechta, básníci, a filosofové encyklopedisti, světáčtí kněží původu šlechtického, scházívali se v bývalém klášteře templářském zvaném „le Temple." Týž Templé však byl v době revoluční žalářem pro četné oběti šlechtické, jimž to nic nespomohlo, že byli příznivci zednářů; že do téhož Templu odveden byl i král Ludvík XVI. a tam odtud pak na popraviště, nestalo se zajisté taky náhodou!!

[11]) Br. Dr. Werdt píše v této příčině: „Nur wenige sind der Wissenden, welche die Geheimnisse des Bundes zu verstehen vermögen. Nicht der Grad, nicht das Logenamt entscheidet. Das sichtbare Haupt ist nicht immer das wahre Haupt des Ordens" (Taxil II. 379.; pozn. překl.)

[12]) Podobně mluvívají bojovní pastoři protestantští. Tak hlásá na př. Dr. Hanne, že prý rozhodně odmítá od sebe obvinění, jako by bojoval proti katolíkům a jejich náboženství, ale hned dokládá: „Gegen die Pfaffen, gegen Rom, gegen die Ultramontanen werde ich kämpfen, so lange ich noch einen Athem habe!" (Viz: Briefe aus Hamburg; ein Wort zur Vertheidigung der Kirche str. 39.).

kterýž poslala nejvyšší správa zednářů italských všem „milým bratřím“ r. 1886. a kterýž se dostal šťastnou náhodou i taky do rukou „nepovolaných“ a pak skoro ve všech katolických listech italských uveřejněn byl. V tomto oběžníku dávají se „bratřím“ mnohé krásné (!) rady, mezi jinými i taky tyto: „Přede vším musíme namluviti lidu, že se zednářstvo nezabývá žádnou politikou, nýbrž má na mysli jediné pokoj a dobročinnost, a k tomu jen pracuje, by navrátilo lidu svobodu a ho zbavilo pout, do nichž ho sevřelo náboženství svými dogmaty a svými předpisy. Dále pak jest pro nás velmi důležito, bychom lid přivedli k tomu domnění, že zednáři nevedou boje proti katolíkům, nýbrž jenom proti klerikálům, kteří katolicismus porušují a zneuctívají, vtahujíce ho do politiky. Bychom toho dosáhli, musíme směle a stále tvrditi, že náboženství úplnou má svobodu“ (Taxil II. 387—388.).

Čeho zednáři touto taktikou chtějí dosíci, jest až příliš jasno a pověděno jest mimo to zřejmě ku konci instrukce těmito slovy: „nechť se všichni bratří touto instrukcí věrně spravují, a pak nebude daleko již den, kdy na *zříceninách náboženství* příroda zapěje hymnu vykoupení atd. (Taxil II. 389.). — Ano, úplné zničení všeho náboženství jest hlavním cílem všech snah zednářských; k boji proti náboženství, či jak oni říkají: pověře a předsudkům, zavazují se bratří zednáři slavnými přísahami. Když bývá kandidát povýšen na stupeň 22. (jenž se nazývá: Rytíř z Libanonu, královská sekyra), ukazuje mu mimo píly, kladiva a klíny ležící v loži na zemi president i sekyru a praví k němu: Tato sekyra jest sekyra gnosticismu, kteráž vymýtí obludné pařezy nesnášenlivosti, pokrytství, pověry, egoismu, lenosti a takto zjedná paprskům pravdy přístup k duchu lidskému, kterýž pak bude tonouti v jich světle“ (Taxil II. 268.).

Co se míní touto sekyrou gnosticismu jakož i pověrami, jež má tato sekyra vymítiti, vysvítá nade vši pochybnost jasně z tajné instrukce pro členy stupňů nejvyšších v starém ritu skotském,[13]) kdež úkol gnosticismu takto se vykládá: „Pracujíce ze všech sil k vítězství čistého gnosticismu, zničíme gnosticismus zkažený a nečistý, — zjevené náboženství, zničením náboženství zničíme i monarchii, kteráž bez náboženství nemá opory. Jen tak dosáhneme cíle, jakýž si vytklo zednářstvo“ (Taxil II. 384.).

Bratří zednáři znamenají dobře, že, pokud zjevené náboženství nebude zničeno, odstranění zákonů a všeho vlastnictví nikterak nebudou moci provésti, a to jest přec hlavním jejich záměrem a jejich snahou. V legendě o tak zvaném Hiramovi, jejž vydávají za otce zednářstvá, vypravují totiž páni „bratří“, že tři tovaryši Hiramovi chtěli pána svého usmrtiti. Legendě této dávají zednáři smysl rozličný, řídíce se vždycky podle toho, komu ji vypravují, až se konečně bratru „generálnímu inspektorovi“ přímo řekne, že onino tři vrahové Hiramovi jsou vlastně: zákon, vlastnictví a — náboženství! Zákon, vlastnictví a náboženství zbavují prý člověka vzácných jeho práv (nebo člověk vůbec míněn prý jest Hiramem), jsou prý vrahy jeho,

---

[13]) Instructions secrètes des Souverains Grands Inspecteurs généreaux pour la conduite des Loges, Chapitres et Conseils, par le vicomte de la Jonquiere (Mannuscript pod č. 43. ve velké loži edinburgské).

a proto prý jim veškeré zednářstvo přísahalo pomstu, bezohledný boj na život a na smrť, boj až do krajností!

„Z těchto nepřátel instituce zednářské," poučuje „velmistr" „inspektora" dále, „jest náboženství nejnebezpečnějším; na náboženství musíme tudíž ustavičně prudce dorážeti, neboť ještě žádný národ nepřežil svého náboženství.[14]) Zničíme-li náboženství, budeme míti v moci své zákon i vlastnictví. Pak též budeme moci provésti obrození lidské společnosti, pak budeme moci na mrtvolách zmíněných tří vrahů zbudovati zákon zednářský, vlastnictví zednářské a zednářské — náboženství" (Taxil II. 354.).

Ptáš se, milý čtenáři, proč zednáři bojují přede vším jiným a nejprudčeji proti náboženství? Snadná odpověď. Náboženství jest základem veškeré autority;[15]) kde neplatí autorita božská, tam též neplatí autorita lidská, nechť si má již jméno jakékoli. Snahou však zednářstva jest „vymanění ducha lidského z cizí autority"[16]) čili jinak řečeno: úplné zničení každé autority božské i lidské,[17]) jen ne — zednářské a — ďábelské, jak ukážeme později. Toto zničení každé autority nazývají „svobodou" a proto poučují zcela důsledně svoje kandidáty stupňů vyšších, že prý člověk může svobody jenom tenkrát dosíci, když rozdrtí směle, zmužile a nemilosrdně těžké řetězy vojenského, občanského, náboženského a hospodářského despotismu (Taxil II. 237.), ano členy stupně 29. víží přísahou, že budou bojovati neúprosně na život a na smrť proti každému osobování si nějaké moci, ať si již v oboru náboženském, občanském neb vojenském (Taxil II. 278.—279.). Ještě zřetelněji mluvili „luftonové" čili synové otců zednářů na kongresu v Lutychu roku 1865. (29.—31. října). Když víno rozehřálo zednářskou jejich krev, rozvázaly se i jejich jazyky a mluvili takto: „My jsme revolucionáři, socialisti, atheisti. Když jsme zavrhli autoritu božskou, nechceme též o žádné lidské autoritě ničeho věděti.[18]) Nechť žijí Danton, Marat, Robespierre a všichni hrdinové z r. 1793. Jejich příkladu musíme věrně následovati, bychom odstranili i poslední zbytek autority, třebas při tom tekly potoky krve" (Taxil II. 376. pozn. překl.).

Z toho viděti, že bratří zednáři, ačkoli hlásají plnými ústy humanitu, svobodu svědomí a všeobecnou toleranci, o skutečné lidskosti, svobodě svědomí a toleranci ničeho vůbec nechtí věděti, a svoboda, již hlásají, že jest vlastně jen ve jménu svobody provozovaná

---

[14]) Co pak as řeknou tomuto výroku zednářskému ti z našich „vlastenců", kteří se tak rádi otírávají o náboženství a je zlehčují?

[15]) Zednáři píší: „Náboženství jest vždycky klíčem k porobě, tyrannie (t. j. vlastně každé monarchie) se o ně vždycky bude opírati." Tak hlásal výslovně br. Fleury v Paříži r. 1877.

[16]) V této příčině pracuje zednářům do rukou deismus a tak zvaná „morálka nezávislá", hlásaná zvláště moderními filosofy u nás i jinde, ba i některými paedagogy!

[17]) Tak mluvil na sjezdu v Leeuwardenu r. 1872. br. A. S. Carpantier Alting: „Was ist der Geist unseres Ordens?" ptal se sama sebe, a odpověděl: „Ist es nicht die Befreiung von fremder Autorität? . . . Darum muss die Freimaurerei kämpfen; denn Priester nnd Tyrannen (knížata) wollen das nicht, sondern möchten die Fesseln beibehalten" (Taxil II. 374.).

[18]) autorita zednářská však má míti platnosť, té přísahají slepě poslušnosť všichni zednáři. I zednář Göthe zavrhl úplně autoritu božskou a na lidskou nedbal, zednářům pak psal, dass er sich allen ihm unbekannten Regeln des Ordens bereitwillig unterwerfe!"

krutá tyrannie. — Ačkoli však dle svého vlastního doznání zničiti chtějí všecku autoritu i s jejím kořenem, se zjeveným totiž náboženstvím, tož mají přece namířeno hlavně na — katolicismus a na všecko to, co s ním souvisí, ne proto, že by snad protestantismu v různých jeho odrudách, schismatismu a vůbec theismu ve smyslu křesťanském spíše chtěli šetřiti, nýbrž jen proto, že katolicismus provádění jejich hříšných záměrů nejvíc překáží a jest nejpevnější baštou a oporou všeho pořádku a všelikě řádné autority.[19])

Činiti útok na protestantismus, dokud stojí pevně katolicismus, to prý bylo by dle vlastního doznání zednářů — zpozdilostí, proto že prý protestantismus bojem svým proti katolicismu zednářům pomáhá, bez katolicismu ztrácí všecky podmínky svého trvání a klesne sám sebou malomocně v prach v tutéž chvíli, kde prý se podaří vyvrátiti pevně zorganisovaný katolicismus. „Vom Protestantismus, der im Moraste der Buchstabenknechtschaft jämmerlich stecken geblieben ist und sich, jeder lebendigen Disciplin fortbildender Geistesarbeit bar, in verschiedene machtlose Confessionen zerbröckelt hat, ist nur noch als von einer statistischen Rubrik zu handeln.[20]) Nur die jesuitisch zusammengeschweisste Organisation der katholischen Welt ist noch ein Faktor, der beim Entwickelungsgange der Menschheit zur Humanität als formidabler Hemmschuh mitspielt. Das dürfen die budesbeflissenen Maurer nicht übersehen. Wir sind keine Christen mehr, wir sind Freimaurer und damit Punktum“ (Tak psal v „Bauhütte“ ze dne 28. března 1874. „Stuhlmeister“ německé lože v Neapoli zvané Pestalozzi.)

Bratří zednáři taky skutečně nezapomínají, že církev katolická nejvážnější jest jest jejich odpůrkyní, a proto na ni všemožnými zbraněmi a všemožným způsobem prudce dorážejí, při čemž jim zaslepeně pomáhají často i bratří protestanti, činíce útoky prudké a vášnivé na katolicismus a hlavně na „Řím“. Při všem nepřátelství musejí však zednáři proti vůli své vydávati církvi katolické pochvalné svědectví, a to nejen tím, že hlavně proti ní namířeny jsou všechny jejich útoky — a spolek takový, jakým jsou zednáři, nebojuje zajisté veškerou silou proti nepříteli nepatrnému —, nýbrž i slovy. Tak jest v podstatě své pochvalou pro církev katolickou i následující zednářská resoluce přijatá asi od 700 bratří, vyslanců to velkých loží zednářských z rozličných zemí, na kongresu v městě Neapoli zahájeném v týž den a v tuž hodinu, kdy zahájen byl koncil vatikánský: „Přidržujíce se“,

---

[19]) „Qui dit l'autorité, dit le Pape“, napsal jistý radikál; kdo uznává princip autority, musí uznati i nejvyšší autoritu na zemi — římského papeže; odtud ten stálý boj, stálý křik a ryk proti papeži, jenž má svůj počátek v tak zvaném humanismu, jenž síly nabyl v době reformace a trvá dosud.

[20]) Zednářům stupně 32. líčí se Luther, otec protestantismu, jako předchůdce a spojenec zednářů: „Der erste Kanonenschuss im grossen Kampfe gegen Aberglauben und Despotismus wurde abgefeuert, als Luther sich an die Spitze der Revolte der menschlichen Intelligenz stellte“ (Taxil II. 322.). Že Luthra zednáři právem oslavují jako náčelníka revoluce, dosvědčuje i protestantský dějepisec Menzel, jenž ho též zove revolucionářem. Leč o tom později. Ve spise Dr. Adolfa Drechslera: „Kirchenlehre und Ketzerglaube“ od zednářů schváleném umístěn jest před statí, v níž se kritisuje sv. Písmo, úvod napsaný na rozkaz řádu zednářského, z něhož vyjímáme jenom toto: „Der Protestantismus ist in religiöser Beziehung nur halb, was die Freimaurerei ganz ist.“ Dále pak se dí, že se protestantismus musí buď vrátiti ku katolicismu anebo že úplně splyne se zednářstvím (Geheimnisse der Freim. 98—99.).

tak zní resoluce, „ve věcech náboženství a filosofie toho náhledu, že idea Bůh pramenem jest a oporou všeho druhu despotismu (sic!!), dále pak že katolictví jest nejdokonalejší a nejstrašnější personifikací této idee (t. j. že katolictví jest nejdokonalejším náboženstvím), že souhrn jeho dogmat jest popíráním samé společnosti (sic!!): beřou svobodní myslitelé (zednáři) na sebe úkol, že budou pracovati všemi prostředky, nevyjímaje ni revoluce, k rychlému a radikálnímu odstranění katolicismu.“ Tak zednářský protikoncil za předsednictví br. Ricciardiho. (Viz Deschamps: Les sociétés secrètes et la société; Stimm. aus M. L. 1887. seš. 2. str. 135.).

Taky tolerance! a pak že si zednáři náboženství nevšímají a že bojují za „nedotknutelnost svědomí“ proti intoleranci! — Takovéto výroky nejsou však v ústech bratří zednářů ničím nahodilým neb kromobyčejným, nýbrž vyplývají nutně a přirozeně z jejich nauky. Proto se s nimi setkáváme ve všech spisech zednářských určených pro bratry zasvěcené. Ludvík Richard Fors na př. píše ve svém: Diccionario Enciclopedico de la Masoneria vydaném v Barceloně (r. 1883. až 1885.) o zednářích takto: „Zednářství má za účel vyhladiti všude katolicismus, který jest jedinou oporou království a jediným základem jeho bytí.“ [21]) Podobně učí i ritual nejvyšší rady (Supremo Consiglio) italského zednářstva vydaný r. 1874., kdež možno jest čísti mimo mnohé jiné velmi „krásné“ věci i tyto věty: „Boj na život a na smrť království! Boj na život a na smrť — katolicismu! Boj všemi prostředky, ať jakýmikoli“ (Rituali massonici dal primo al trentesimo grado, Roma 1874. p. 122—127.).

Ačkoli však zednáři stále hlásají zasvěcencům svým, že jest v boji proti monarchii, zvláště pak proti nejpevnější opoře všech monarchií — církvi katolické — dovoleno užiti „všech možných prostředků, jen když vedou k cíli“ (Taxil II. 348—349.), „pokrytství, násilí, dýky i jedu“ (týž), přec zas poučují důtklivě své bratry, že prý v boji proti pověře (t. j. náboženství) veliké jest třeba opatrnosti, a proto že bratří řízení boje mají přenechati — „politice“ (Taxil II. 270.) čili bez frase: „bratří“ se mají říditi komandem vrchní správy zednářské, kteráž jim čas od času za tím účelem zvláštní dává instrukce.

V jmenovaném již tajném oběžníku zaslaném r. 1886. zednářům italským vypravuje se, co všechno zednáři v krásné Italii už vykonali, kterak potlačili náboženské řády, zabrali statky církevní a zničili světskou moc papežovu, jakých úspěchů domohli se mimo to v žurnalistice a všeho druhu školství, a kterak jim při všem tom vláda italská horlivě pomáhala. „Ale toto všecko,“ dí se tam doslovně, „ještě nepostačuje. Vláda italská nemůže pro spolek při nejlepší vůli učiniti všecko. Musí bráti ohled na zakořenělé předsudky lidu a vlády zemí jiných. Blaho zednářstva v Evropě a Evropa sama toho žádají, bychom jednali velmi opatrně. Ale ohledy, jakéž míti musejí zednářští státníci, nepřekážejí privátním podnikům bratří zednářů. Třeba jest tudíž na základě nabytých zkušeností z doby minulé i přítomné sestaviti společný operační plán, bychom mohli zmužile pokračovati a klidně a s jistotou očekávati zdárný výsledek.“

---

[21]) A tento spolek zednářský, jenž tvoří stát v státě, obviňuje stále církev katolickou, že prý chce tvořiti v státě stát nezávislý a popuzuje vlády proti ní.

Po té se dává bratřím naučení, jak mají lid pilně poučovati, že spolek zednářský nepěstuje žádné politiky, není též žádným nepřítelem náboženství, ani katolíků, ba ani kněží ne, nýbrž jen klerikálů a ultramontánů (výborné to věru rozlišování, právě takové jako u našich milých svobodomyslných!) a pak se dí opět doslovně takto: „Hlavní však péčí bratří zednářů musí býti stále vychovávání a cvičení ve škole. Musejíť bdíti, aby — mimo jednotlivé výjimky — nebyl ustanoven za učitele žádný katolík, v němž jest ještě aspoň nějaký zbytek náboženského smýšlení. Obce musejí o to pečovati, by nedosadily za učitele člověka s ideami katolickými. Školy obecné, asyly, gymnasia, lycea, školy technické mají býti dle okolností karakteru buď indifferentního aneb katolictví nepřátelského; na školy tyto musí se zjednati přístup theoriím naturalistickým, prostým všech náboženských předsudků a mravů (!).[22]) Vysoké školy jsou již většinou v rukou našich „bratří“; ale není dosud žádného boje energického a jest věru čas, abychom boj začali.“

Dále se dává „bratřím“ poučení, jak mají všemožně pracovati k tomu, aby obcím bylo vyrváno všecko právo na školy a dáno bylo

---

[22]) Kdo zná snahy zednářů vzhledem ku školství, ten si snadno vysvětlí ten ryk a křik a hlomoz, jakýž pozvedly jako na komando listy zednářské a liberální proti návrhu Lichtenšteinovu, by škola přestala být bezkonfessionelní a stala se opět konfessionelní! Do záležitostí čistě cislajtánských a čistě rakouských pletou se tu nejen zednářské listy maďarské nýbrž i cizozemské. I české listy „svobodomyslné“ tlukou na buben a svolávají všecky svoje věrné do boje proti návrhu a zároveň odporučují nadšenými slovy jakožto výtečnou paedagogickou pomůcku — morálku na základě přírodovědeckém čili darwinistickém úplně v souhlasu s bratřími zednáři! „J . . . der grosse Kaiser und politische Reformer, erhielt sicherlich auf Anregung der Freimaurer den Gedanken der confessionslosen Volkschule. Von der Freimaurerei gieng diese Idee aus (Josef Gruber v „Bauhütte“ 14, 1874.). Br. Dr. Eimer píše mezi jiným, že prý theologové a filologové musí se ze škol odstraniti a místo jejich že prý musejí zaujati přírodozpytci. Theologové jsou prý toho příčinou, „dass so wenige Menschen überhaupt durch die Erziehung eine klare Vorstellung sich zu bilden vermögen über das wahre Wesen und damit auch über die Aufgaben des Menschen, — über das Menschenwürdige“ . . . Diese Grundlage muss eine am Studium der Natur selbst gewonnene Bildung werden. Die Schulen müssen umgestaltet werden in diesem Sinne . . . Die Zeit wird täglich kostbarer, darum ist es nicht mehr thunlich, dass auch unsere Kinder in einer Schule erzogen werden, deren Lehrsätze vielfach dem, was wir für menschenwürdig erkennen, wiedersprechen. Sie lernen alleinseligmachende Sprüche und verwirren den gesunden Sinn an armseligem Wunderglauben. Sie brauchen Jahre, um sich geistig wieder gesund, um sich frei zu machen, um sich zu erholen von dem Verkehrten, was ihnen so früh beigebracht wurde. Sorgen wir, dass ihnen die Qualen erspart werden, welche Zweifel und Umwandlung uns gekostet haben. Beginnen wir mit der Familie, gestärkt durch den Bund schaffen wir so eine Liga menschenwürdiger Geister.“ „Vyučování elementární považuji za základ naší budovy“, píše „Monde maçonique“ (říjen r. 5866. počtu zednářského). „Má býti náboženství z programu našeho vyškrtnuto? Zásada autority nadpřirozené, kteráž odnímá člověku jeho důstojnosť, nehodí se pro výchovu dětí a může vésti ku vzdání se mravnosti veskeré.“ Dále odporoučí týž francouzský list zařizování škol beznáboženských a zavedení katechismu, kterýž by nebral žádného ohledu na náboženství a učil konat ctnosť z přesvědčení a nezištně!! Zednářům německým učinil radosť Dr. Wilh. Fricke svým, jak Bauhütte dí, „včasným a velice zajímavým“ spisem: „Sittenlehre für konfessionslose Schulen“, kdež učí morálce citáty z básníků „ohne alle Anknüpfung an die relig. Dogmatik und Mythologie.“ Zednářská Bauhütte se vřele přimlouvá, by tato knížka stala se ve školách učebnicí! — Nám zanechal morálku, z níž jest princip „cizí autority“ zcela vyloučen, v níž se tudíž nebeře žádného ohledu na život budoucí, nýbrž se jen přihlíží k životu vezdejšímu se stanoviska moderního „filosofického“ přírodozpytu — Dr. Lindner, již velice vřele odporučují — N. L.!

státu, by mohli zednáři rozhodovati o všech věcech školských, rovněž i naučení, jak mají lákati učitele křesťanské do liberálních spolků učitelských, když však se nedají zliberalisovati, jak je mají všemožně podezřívati a ostouzeti. Hlavní snahou zednářů musí prý však býti — „zacpati ústa kněžím“. „Proto musíme,“ praví cirkulář, „dokud vláda nemůže dle své libosti kněze přesazovati a sesazovati, aby zničila jejich vliv na lid, ustavičně kněze líčiti jako pokrytce a podvodniky, kteříž káží ctnosti, jichž sami nekonají, přednášejí nauky, jimž sami nevěří, a těží a tyjí jenom z hlouposti a lehkověrnosti lidu.“ [23])

„Tyto spásonosné (sic!) myšlénky možno nejvhodněji rozšiřovati pomocí novin, spolků, korporací, veřejných přednášek“ atd. (Taxil II. 388—389.). Tak zednářský oběžník určený bratřím. (Pokračování.)

Vlašťovička.

Báseň **Aug. Šenoy.** Přel. **J. Tumpach.**

Vlašťovička letem plyne,
přes hory a vody siné,
vísku zhlédne,
pod krov sedne.
Slyš mne, vlašťovičko, slyš,
pověz, co to v síni zříš?

U okénka dívka sedí
a hebounký přede len,
ze zraků jí štěstí hledí,
prozpěvuje celý den.
Stará matka, úsměv v tváři,
u krbu dlí a tak časem
šepotá si polohlasem,
jak jí dítě blahem září.

Vlašťovička letem plyne
přes hory a vody siné,
vísku zhlédne,
pod krov sedne.
Slyš mne, vlašťovičko, slyš,
pověz, co to v síni zříš?

U okénka všecka bleda
dívka sedí, v dálku zří,
a milého zrakem hledá.
Zdá se vrátí? Kdož to ví!
Matka v knihu oči hrouží,
modlí se a Boha prosí,
oči se jí slzou rosí,
srdce bol jí trápí, souží.

Vlašťovička letem plyne
přes hory a vody siné,
vísku zhlédne,
pod krov sedne.
Slyš mne, vlašťovičko, slyš,
pověz, co to v síni zříš?

U okénka prostřed kvítí
dívka leží — smutný hled!
Na prsou jí křížek svítí,
ruce její jako led.
Matka šepce „pokoj tobě,“
dcerušce své oči klopí,
svěcenou ji vodou kropí,
a ta sledně vzdychne sobě...

Vlašťovička letem plyne
přes hory a vody siné,
vísku zhlédne,
pod krov sedne.
Slyš mne, vlašťovičko, slyš!
Té však víc tu není již!

23) V této příčině, jako v mnohých jiných, prokazují básníci — i někteří naši — zednářům služby veliké, neboť pracují jako věrní sluhové horlivě dle tohoto zednářského receptu. „Zadarmo?

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Pokračování.)

X.

Když rodinná hrobka se zavřela za paní Vojslavou a kojeňátkem, Hroznatovi přimlouváno od přátel pokrevních i od sousedů blízkých, aby brzo novou chotí smutek ze srdce vymazal. Ve vdovském stavu že stále bude smuten a nespokojen. Však ač i sestry Judita s Vojslavou podobnou radu měly pro bratra nešťastného, Hroznata jenom záporně hlavou vrtěl a hlasem tichým odpovídal:

„Nepovedu již nikdy ženy do hradu, by se mnou jenom boly sdílela a žádných radostí účastnou se nestala. Té viny již na sebe neuvalím.“

„Ale což pak ty, Hroznato, vinen jsi smrtí Vojslavinou? Smrť přišla náhle a podťala život mladistvý. Souzeno již bylo jí tak záhy dobyti si palmy vítězství. Sudičky krátkou nit života jí upředly do vínku.“

„Díky za potěchu, sestro milená; však musíme vždy pátrati po příčinách smrti předčasné. Ty bývají hluboko zakotveny v těle a zárodek smrti přinášejí při porodu nebo vně do člověka snešeny jsou buď náhodou buď ze života nedobře stráveného. Také já vím dobře, proč choť moje Vojslava záhy život skončila...“

„Dosud jsi zarmoucen, bratře; bolesť příliš uchvátila srdce tvoje. Rychlá změna místa by ti byla s prospěchem. Až z Krakova jsem přijela tebe potěšit a zvu tě, bysi mě následoval do Polska na zotavenou. Až mine zármutek tvůj, do vlasti své se navrátíš.“

Hroznata odporoval.

„Již jednou řekl jsem vám, že znám příčinu neštěstí svého. Byl jsem obětován službě Boží, a slibu danému jsme nedostáli. Nebožka matka — Bůh jí popřej nebe! — v kapli svatý slib učinila. Bolelo ji do chvíle poslední, že mně všeho nevyjevili, bych splnil rodičovský slib. Dobroslavě u lože smrtelného jsem přísahal, že vinu její odčiním. Dosud jsem však tak neučinil. Rozpakoval jsem se dlouho. Výpravou křižáckou smýti jsem doufal vinu zděděnou. Zatím Vojslava o všem dověděla se v nešťastný den, kdy jsem zápasil s medvědem v lesích strážovských. Bolelo ji to, často jsem ji zastal v slzách. Domyslil jsem se snadno, proč tak zamyšlena a zarmoucena právě od toho nešťastného dne.“

Hlas Hroznatův změknul.

„Kolikráte napomínala mě, bych se ujal lidu svěřeného, bych dokončil snahy, jež jsem pro zvelebení tohoto kraje kdy měl, abych byl poddaným pánem milostivým! Dobrá duše cítila s lidmi, jako by od jakživa mezi nimi žila. Žel, že obětí se stala i se synem slibu neblahého!“

„Soudy Boží to byly, bratře.“

„Ano, soudy Boha rozhněvaného. Přijal jsem nebožčin poslední odkaz, a dvojí tíha nyní spočívá na mně. Za matku jsem přijal slib a do křižácké války se chystám. Ženě slíbil jsem pečovať otcovsky o poddané. Cesty ty se rozcházejí. Zůstanu-li doma, pak jsem lhal

matce, do války-li vytrhnu, jak splním slib, daný Vojslavě umírající? A rád bych obé splnil.“

„Upokoj se, bratře. Takových obětí na nikom Bůh nežádá. Nad síly lidské jsou, a milosrdný Bůh také člověku odpouští.“

„Ale já obé vykonati musím. Odkazy umírajících jsou svaty.“

„O poddané již nyní staráš se všemožně.“

„To všechno dosud málo.“

„A do výpravy křižácké za sebe někoho poslati můžeš.“

„Kusé by bylo moje plnění slibů. Nyní jsem volný bez manželky, bez potomka. Chci jenom věrně vyplniti, co matkou a čhotí mně bylo svěřeno. Snad dá Bůh — na prostředek přijdu, jímž bych vše dobře vypořádal. Právě doslechl jsem, že na jisto roku budoucího do svaté země veliké vojsko bude vypraveno. Doufejme, že do té doby najdu někoho, kdo by svědomitě prováděl podniky, jež chystám pro blaho poddaných svých, abych mohl snadno a volně bojovati za zdar křesťanův a pokoj duší na věčnostech.“

Obě sestry rodné i příbuzenstvo, na hradě dlící, Hroznatu těšiti se jaly. K zármutku ještě takové starosti. Statečný dříve a silou kypící vladyka tratil se vůčihledě, a Dobroňka již kořinky sbírala, by odvarem jejich pána léčila z nemoci těžké. Kdykoliv o kapli hradu okem zavadil, objevila se na řasách slza. Zamyšleně přecházel po hradě a na práce v lesích a polích jakoby pojednou zapomněl. Všechno vázlo od té doby, kdy Vojslava zhasla. Paseky rozdělány, na březích nakupeno drv, nikdo neporoučel, neradil, práce vázla . . .

Hroznata byl dříve všudy duší, a nyní bol a starosť obestíraly mysl jeho.

Poddaní potřásali hlavami. Ani páter Augustin, třeba užil mocných slov a potěchy plných rad, ničeho nepořídil u vladyky.

„Není divu, tolik neštěstí najednou může i nejsilnějšího o rozum připraviti“, Ryzek kýval rozvážně hlavou. „Do války kdyby vytrhl, na všechno by zapomenul. Tam při třeskotu zbraní a rachotu bubnů, při stenání a veselém vítězství provolávání paměť mizí a holá zkušenosť na mysl přichází.“

„Náš vladyka není pro krve proléváni“, mínil Někrasa kmet. „Tím více by byl pobouřen. Ať klidně se věnuje práci v kraji našem a v milém zaměstnání dojde upokojení duše své.“

Každý vladykovi dle mínění svého radil, jak věděl, nejlépe.

Hroznata však málo dbal rad a pokynů. Na sebe se nejvíce spoléhal a v Boha důvěřoval. S večerem do volné přírody se odebíral, by pookřál po dnech žáru plných. Někdy až Nezdic došel a s Ryzkem a Kytkou od Někrasů domů se vracel. Staří zbrojnoši byli mu vždy druhy věrnými. Dnes rovněž k Nezdicím mířil. Slunce zapadlo, a v celé krajině bylo ticho hrobové. Ptáci dozpívali večerní píseň, a stromy pokyvovaly korunami. Hroznatovi bylo v přírodě tak volno a milo. Rozhledl se kolkolem. Hrad nade vší krajinou se vypínal, a do kola vesničky jakoby se tulily k ochranci svému. Teplá se vypnula mělkým korytem k severu. Lesy tiše šuměly a od stavení slyšeti hlasy venkovanův, odpočívajících po práci někde na travníku zeleném nebo pod lipou rodinnou na drnových sedátkách.

Vladyka pomalu kráčel prostřed zelenými lukami a dozrávajícím ovsem. Rozhlédnuv se poznovu po dědinách a hradě, sám u sebe následující vedl rozprávku.

„Věru na příhodném místě rodné sídlo naše, by útočištěm-asylem bylo pro okolí. Ze všech stran k nám spád nejpříhodnější. A nyní bych měl já — poslední potomek — asyl ten zavříti vlastní rukou a do dalekých se vydati krajin, odkud sotva se navrátím? Měl bych tyto poddané opustiti na vždy a ponechati nešťastnému osudu, že právě zde v neúrodné krajině sídlo své zvolili? A kolik jich sem přišlo jenom k vůli hodnému pánu. Přeběhli k nám úskočně, až z toho otci Sezimovi vzešla nejedna mrzutosť.

A jak bych se zachoval k nim já, Sezimův syn? Opustil bych je, zanechal na milosť a nemilosť... Nevděčníkem bych byl a závěť Vojslavinu porušil. Musím zůstati...“

Hroznata stanul a ku Strážovu se zadíval. Na mysl mu přišla tvář matčina. Viděl její dobrotu, její lásku, její pečlivosť o syna jediného. Kolik přestála bojů s chotěm, než dovolila Hroznatovi, by si přivedl Vojslavu. Chtěli zachovati rod; člověk míní a Bůh mění.

„A závěť mateře měl bych pošlapati nohama? Jak mě prosila, bych smyl vinu dlouholetou! A já bych neměl ani s vlastní mateří slitování? Špatným bych byl synem.“

Hroznata opět několik kroků ku předu se bral.

„Buď za sebe pošlu do svaté země nebo zde někoho ustanovím, aby místo mne všechno řídil a k dobrému vedl konci. Za sebe vypraviti bych měl koho, ale pak by poloviční byla moje zásluha. Kdo by tady na místo mne všechno dobře spravoval?“ —

Čelo Hroznatovo rychle se pojednou vyjasnilo, přišel na dobrou myšlénku.

„Že jsem tak brzo zapoměl na jerusalemského poutníka, úda řehole praemonstrátské! Nejednou vypravoval, jak spolubratří jeho v klášteřích chvalně působí na celé okolí, lesy mytí, půdu zúrodňují, zakládají plebáně, zařizují školy a všemožně o tělesné i duševní blaho svěřenců se starají. Zajisté i zde místo výhodné a k pracím způsobilé zaujmou. Ano postavím klášter ještě letos a řád sem zavedu. Že dávno jsem na myšlénku tu nepřišel...“

Hroznata se rozveselil.

„Prospívají-li otcové řeholní jinde, proč by také u nás nezvelebili kraj mocným vlivem a přičiněním svým? Asyl zůstane nadále asylem. Dříve byl dobrovolný, nyní bude takořka nutný. Jednu péči svrhnu s beder a krajinu do rukou spolehlivých odevzdám. Tamo postavím hlavní budovu“, ukazoval si Hroznata prstem, „zde chrám ke cti Marie Panny, již jak mateř tak choť horlivě ctily, tamo zahrada se potáhne. Jako hrad klášter postavím a mocnými zdmi ohradím, aby v čas války obyvatelé nejen na hrad ale i do kláštera utéci mohli. Klášter s hradem podporovati se budou...“

„Pak jsem volný a do války vytrhnu s celou posádkou.“

Ani se nenadál, Hroznata již byl u Někrasova dvorce. Pod lipou jak obyčejně shromážděna celá mnohočlenná rodina i se sousedy nejbližšími. Kmet rychle vstav, v ústrety vladykovi pospíchal.

„Ráčil jsi, pane, cestu dalekou pěšky konati! Buď vítán pod krovem naším.“

„Nedlouho pobudu mezi poddanými, proto se za včas ještě s nimi stýkati chci“, děl Hroznata na nádvoří.“

Všicci užasli a hospodář se otázal:

„Ty že bys chtěl opustiti své věrné poddané?“

„Což nevybízí papež Celestin a náš král po veškeré zemi nerozhlašuje válku křižáckou? Musíme na pomoc křesťanům podrobeným moci nepřátelské a zhoubcům všeho křesťanstva a také míst posvátných dobyti bude naší snahou nemalou.“

Ryzek s Jiřím válečníkem vyskočivše s lavice vladyku za pravici uchopili, spolu pojednou se radostně tázajíce:

„Ty přece, pane, do boje vytrhneš s námi?“

Hroznata zakývav hlavou, řekl: „Svatou to mojí povinností.“

Však Někrasa nemnoho radosti jevě, tiše hlasem pochmurným řekl: „Nás odchod tvůj, vladyko, netěší. Doufali jsme, že nám památku odvěkou své vlády na hradě oteckém ponecháš, dříve než srdcem k některé ctné dívce přilneš.“

„A myslíš, starochu, že zapomenem také na vás?“

„Vždyť odejdeš do války, kde smrť kosí žní hojnou. Snad se nevrátíš a práce tvoje — odpusť — nehotova, teprve rozdělána. Nechci ti, pane, ničeho vyčítati. Jenom z lásky a ne povinnosti všechno jsi podnikal k vůli nám.“

„Nebojte se, neopustím vás nikdy. Co jsem započal, bude doděláno ovšem ne mnou ale lidmi povolanějšími. Právě jsem o tom přemýšlel. V krajinách, jakou i naše zákoutí, nejlépe působí klášter.“

„Ty by jsi chtěl —“

„Ano, založím vedle hradu premonstrátský klášter, a bratří jeho budou vašimi pány, vašimi ochranci. Poddaní kláštera nikdy nejsou utiskováni. Síly moje na tak mnohou práci jsou slaby, proto povolám bratry řeholní, by mě zastali.“

„Milostivý pane —“

„A pak vytrhneme do boje, do země zaslíbené!“

„Kdo s námi bude chtíti, každého vyzbrojím a potřebným opatřím.“

„Ať žije Hroznata, náš pán milostivý a dobrotivý!“

„Křižák statečný a udatný!“

V Někrasově dvoře bylo veselo jak o dožinkách. Vladyka se radoval a veselil s radujícími se poddanými a rozjařenou čeládkou.

* * *

Mocnější ruch než z jara kolem Teplé nastal na podzim, když obyčejně již ruce v klín spadají, by odpočaly si po práci mnohé. Ze všech vesnic a samot lid přicházel pěšky nebo s potahy silnými, by pomahal každý při budování nového kláštera, který Hroznata pro řád premonstrátský zakládal. Vše dle návodu a rozkazu vladykova se dálo. Klády od řeky dováženy na staveniště a základy vykopány v několika dnech. Než zima přikvačí, aspoň hlavní loď chrámu a kláštera tolik musí býti přistavěno, by část mnichů hned zde usaditi se mohla. Ostatní časem bude doplněno a doděláno v plné nádheře pro čest Boží a rozměrech, potřebných pro celý klášter.

I Ryzek s Někrasou pomahali. Práce lépe jim od ruky šla, vždyť je naděje brzkého ve válce krve vzpružení posilovala. Ze všech stran sehnaným zedníkům a tesařům k ruce byli, i meče odložili, by jim při práci nepřekážely. Také Kytka s jinými zbrojnoši vypomáhal, stav se terčem vtipův a žertů Ryzkových. Na staveništi bylo hlučno.

Každý byl přesvědčen, že jenom pro dobro lidu robotního klášter stavěn, aby mniši pokračovali, kde Hroznata ustal.

Vladyka na rychlo do Prahy se vypravil, aby potřebná dovolení zjednal klášteru novému a také na Sioně čili Strahově několik mnichů si vyžádal i s opatem. „Frátery“, řekl žertem, když se loučil s čeledí, „budou moji oděnci. Nebudu jich jistě potřebovat a v kláštěře tichý a spokojený život jim zajistím.“

Ryzek se usmál a hlavou pohodiv, odpověděl:

„Já starochem již a služby sám bych potřeboval; ale zde Kytka v letech nejlepších a pro život klášterní přímo stvořen. Toho, pane, nerač opomenouti.“

Zbrojnoši se smáli, Kytka se hryzl do pyskův a kdosi prohodil:

„Potom by i pro Martu potřebí bylo útulku v kláštěře panenském.“

„Co není, může býti —“

Hroznata odejel s veselou, a Ryzek zatím práci přihlížel. Byl by rád pána doprovázel jako jiná léta, však přítomnosti jeho potřebí bylo na staveništi.

„Kdy pak, Kytko, Martu odvedeš Někrasovi ze dvorce?“ ptal se starý zbrojnoš, aby jinocha poškádlil. „Pospěš si, sice musíš do kláštera vstoupiti za fratera.“

„Až z křižácké války se vrátím“, směle ohlašoval Kytka.

„Hle, hle, jak pojednou srdnatým a odhodlaným! Tak se mně líbíš, a ještě raději bych tě měl, kdybysi na Martu zapomenul. Opravdový voják nesmí míti ženu, která by pro něj plakala a dětí, jež by se mu na řízu a kabátec věšely. Podívej se na nás, svobodni jsme jako ptactvo v poli.“

Kytka neodpověděl. Byl příliš zaměstnán.

„Víš, jak by jsi nejlépe svatbu vystrojil? Počkej, až Hroznata se ožení, a v jeden den vladyka i panoš zasnoubí se s holubičkami svými“, radil potměšile Ryzek.

„To také udělám. Času máme dost.“

„A Martu ti také nikdo hned neukradne. Bude ti věrna do smrti nejdelší.“

„To bude —“

Zbrojnoši a zednící smíchu se nemohli zdržeti.

„Že k Někrasovům mladík jakýsi dochází, co škodí. Ty slovo máš od dívky a otce a nikdo ti holubičky neuchvátí. Však bychom mu také hnáty přelámali.“

Kytka uslyšev o Martině novém nápadníku, zbledl a dále neposlouchal. Jiskra žárlivosti byla rozžata. Ryzek se potutelně usmíval.

„A kdyby se celý kraj proti nám spikl, nedáme se.“

Když jinoch odešel, starý lišák spustil smích na celé kolo.

„Posadil jsem ho na koně. S večerem jistě do Nezdic poběhne, a já právě posla k Dobroni potřebuji.“

Při žertech šprýmovných a zpěvech nejvíce válečných a milostných práce rychle ubíhala, zdi rostly očividně, a když Hroznata se šťastnou se navrátil, pilné dělníky pochvalou i lepší mzdou obdařil. Než poddaní zadarmo pracovati chtěli, vědouce dobře, že pro sebe a pro své blaho zdi ty budují.

Když prvý poprášek jako posel blížící se zimy zbělil veškeru kolkolem přírodu, v Teplé slavnosť uchystána jako před rokem, kdy Hroznata Vojslavu na hrad uváděl. K cestě od sídelního města všicci obyvatelé zraky své obraceli. Poblíže hradu již vypínala se část chrámu

a křídlo rozsáhlé budovy. Vše na rychlo prozatím zbudováno. Však mniši sami o další staybu pečovati budou.

Sám Hroznata s čeledí dojel na Strahov pro údy sv. Norberta. Na pokraji lesa čekali kmeti s Někrasou v čele. Oděni byli slavnostně a vypadali v dlouhém šedém vousu velmi vážně. Hovořili vespolek o novém řádu, od něhož jenom všeho dobrého čekali.

„Nejen že krajinu naši zvelebí, děti naše vycvičí v uměních a klášter jako útočiště nám otevrou; pobožní bratří premonstráti i víru v srdcích našich zakotví a všechny bludy pohanské, pokud jich dosud mezi lidmi, rozptýlí a zvyky právě křesťanské zavedou.“

„Četné užívání čar a kouzel se mně do duše protiví. Vlchevec kýs mnoho zlého v kraji našem natropil, rozhlásiv, že jako padla země svatá do rukou nepřátelských, tak také i víra křesťanská před bůžky skloniti se musí. Dvojí zlo z nařknutí toho. Nejen otřásl víru poddaných, také výpravě chystané mnohou znamenitou sílu odňal.

„Dosud ještě obchází nebezpečný muž ten krajiny naše?“

Dávno do lesů zahnali jsme ho. Spíše na soud hrdelní vydati jsme ho měli jako záškodníka a viselce trestu hodného. Ale neujde nám, podruhé-li vkročí do krajiny naší. Pak ani právo posvátného pohostinství ho neuchrání.“

Několik pacholíků, kteří na zvědy byli se vydali vozovou silnicí hluboko do lesa, rychle, co jim nohy stačily, ubíhali ke starcům shromážděným.

„Již jsou u starého dubu jako sníh bílí od hlavy až k patě.“

Kmeti se rozestoupili, a v lidu nastalo ticho hrobové. Musí přece důstojně mnichy přivítati. Z lesa ozval se hlas rohů, a sotva se průvod objevil mezi stromovím, veškeren lid propukl v jásot nemalý. Čeleď dvorská opětovala slávy provolávání.

Již se objevili. Napřed Ryzek s Někrasou válečníkem jako heroldi, za nimi Hroznata s novým opatem Janem, mužem vysokým, rysův ušlechtilých a údů silných, za nimi dvanáct mnichů, bílým řasnatým rouchem oděných s kapucemi na hlavách. Vzadu čeleď následovala.

Až se poděsili obyvatelé mnichů zakuklených, ale když spatřili usmívavé tváře, obličeje příjemné, oči láskyplné, hned se usmířili.

Opat kynul a průvod se zastavil i s nákladným vozem v zadu.

„Poddaní moji, zde vám přivádím pobožné otce řádu sv. Norberta“, zvolal Hroznata; „jako mně jste vždy poslušnost zachovávali, podobně je vždy ve všem poslouchati budete. Byl-li mezi námi poměr přátelský, mezi vámi a mnichy těmito budiž nezlomné přátelství a vzájemná pomoc“.

„Slibujete?“ otázal se Hroznata, před svůj lid předstoupiv

Někrasa za všechny odpovídal.

„Vše, co, pane milostivý, podnikáš pro nás, k našemu jistě vždy dobru. Vítáme také tyto otce duchovní náručí otevřenou, majíce za to, že do kraje našeho přinášejí pokoj a požehnání. Jejich stav nám toho zárukou. Milovati je chceme již proto, že ty jsi nám klášter založil, milovati je budeme za to, že z kláštera čekáme pro tento kraj povznešení a vzdělání. Slibujeme jim oddanost a poslušnost, jakou i tobě vždy jsme věnovali —“

„Slibujeme, slibujeme“, volali zástupové.

„A vám, otcové duchovní“, obrátil se Hroznata k mnichům, „odevzdávám tyto poddané své, byste starali se o jejich duševní i tě-

lesné blaho, buď s mojí slabou pomocí neb až daleko vzdálen budu kraje toho. Rod můj vymře, ale klášter nevymírá. Vás jsem věrnému lidu svému učinil tedy pánem na časy věčné. Buďte úřadu toho pilni a zásluhy uložíte si nejen na věčnostech ale i v srdcích tohoto dobrého lidu."

Mniši jenom poklonili se Hroznatovi, ruce na prsa přeloživše.

Veškeren průvod se bral s jásáním a veselím nemalým k hradu a odtud do nového premonstrátského kláštera v Čechách.

XI.

Již hluboká noc se rozprostírala nad krajinou, když Hroznata ve své komnatě usedl nad žlutavým pergamenem. Dosud byl čistý, ani slova nečernalo se na něm. Vladyka několikráte péro havraní v černé tinktuře namočil, však znovu je odložil a hlavu do dlaní podepřev, zamyslil se.

Hroznata byl v nejlepším věku, síly dosud jako mladistvé, jenom líce pobledly a oko neplálo takým žárem jak před rokem. Tento muž pln bujarosti, vladyka vážený, pod nímž mnoho bylo dědin, pán mocný na západě českém, před nímž budoucnosť rozprostřena byla barvami nejpestřejšími: psáti chce na pergameně přichystaném — poslední vůli.

„A přece musí tomu býti tak. Kdo ví, vrátím-li se živ a zdráv?"

Hroznata rozhledl se kolkolem. Na hradě osamotněl, osiřel. I Judita ho opustila, by se u sestry milené obveselila. Vladyka jenom s čeledí milou se zabavoval. Ještě že v klášteře nalezl vlídnou tvář a slyšel slova potěchy. Mezi mnichy se povyrazil. Prozatím musili činnosť svoji obmeziti v chrámě a ve škole. Zima přikvačila, sotva že se v Teplé usadili. Však bylo potřebí výmluvných slov, než všechny stopy pohanské modloslužby a zvyky zastaralé vykořeněny byly. Ku klášteru vytlapány cesty ze všech dědin i nejvzdálenějších. Mniši se osvědčili i výbornými kazately. Již nikdo by vlchevce pod střechu nepřijal, třeba tím posvátné pohostinství bylo by porušeno. Mládež pilně docházela do školy, což něčím nevídaným a neslýchaným bylo v celé krajině.

I dospělejší školu navštěvovali, a Někrasa Pavel dušoval se na to, že, kdyby se nestyděl a jenom o dvacet let mladším byl, hned by se počal učiti v nové škole klášterní.

„Vždyť bych uměl číst a psáti jako každý vladyka!"

Ve škole Hroznata nalezal mnoho potěšení. —

Ku dnešní práci zvolil si dobu noční, by nebyl nikým a ničím vytrhován. Vždyť třeba nad každým slovem mysliti hodně dlouho a každý odstavec předčítati si hlasitě.

Hroznata namočiv péro jal se psáti:

„Duši svou nebohou odporoučím Bohu všemohoucímu, by ve společnosti přátel klidu věčného došla —"

Toto záhlaví bylo nejdůležitější, a Hroznata by na něm neodvolal ani písmeny. Vždyť vše pro pokoj duše dělal.

„Poněvadž Bůh zkouškou krutou mě zastihnouti ráčil a mně choť, rodiče i potomka odňal, dědicem hlavním veškerého jmění svého činím nově založený klášter sv. Norberta seděním při řece Teplé v naší ochraně, kdybych se z války křižácké zdráv nenavrátil a pro kříž Spasitelův v zemi pohanské život položil. Přináleží tedy

pod vyřčenou podmínkou premonstrátskému klášteru nejen Teplá se vším movitým i nemovitým majetkem ale i vesnice poddané: Tirnava, Unšice, Kruhanice ku tříletému užívání. Po mé smrti pak na klášter připadnou Jesvice, Ovenec, Viskovice a Klepy. Jenom o to žádám a prosím nové pány mých statků, poctivě nabytých a držených, aby milostivě s poddanými zacházeli, desátky a dávkami příliš jich nepřitahujíce . . . .“

Když Hroznata tento hlavní odstavec dokončil, odloživ péro komnatou přešel několikráte.

„Teď jistě choť moje spokojena. O poddané jsem se postaral a kraji tomuto zaručil blahou budoucnosť. Však nesmím zapomenouti na sestry rodné, by dosti opatřeny byly z jmění otcovského. Judita prý neprovdanou zůstane. Také bych jí k manželství nenutil, když odmítla nabízené ruce mnohých rytířův a korouhevních pánů. Mysli je tiché a nábožné, ducha nepříliš silného a zdraví skálopevného. Churaví a v poklidu živa býti musí, chce-li nit života na několik let rozvinouti.“

Hroznata vzal opět havraní péro a namočil.

„Kdyby přece provdati se chtěla, vždyť jsem si vymínil pro sebe statky, jimiž jako dosud celým jměním lihovolně mohu nakládati.“

„Ze statků svých vyjímám Chotěšov pro milovanou sestru Vojslavu, kdyby manžela svého přežila a ve stavu vdovském blíže rodného místa žíti chtěla. Druhé sestře Juditě na hradě Teplé úplné zaopatření dle stavu šlechtického vymiňuji . . .“

Znovu povstal Hroznata. Již přemýšlel, jak by testament ukončil slovy pokoje a míru, požehnání a štěstí, když uhodiv se do hlavy pravicí, zvolal: „Na služebnictvo bych zapomněl a přece mně sloužilo vždy věrně a oddaně. Nevděčníkem nazvali by mě nejbližší.

Opět zaskřípalo péro a milostivý pán rozdával plnýma rukama.

„Služebníku a zbrojnoši milenému Blechovi daruji ves Bláhov, Zdislavovi a bratřím jeho Stvolenec s okolím, Hrděborovi Smilkovice. Holofernes, věrný sekretář, podrží po mně v památku ves Malešov, Martin Skalice. Zbrojnošové moji Ryzek a Někrasa Pavel do smrti na hradě v poctivosti vyživováni a všemi potřebami udržováni budou. Kytkovi postavena chalupa na velké mýtině, kde mu také pole k obživě dostatečného bude vyměřeno. Dobroňka, služebnice paní mé, vším dobrým na hradě bude dařena.

Věčná kletba a Boha spravedlivého trest nemalý zastihne toho, kdo by tuto moji závěť vlastnoručně psanou a pověřenou chtěl rušiti drzou rukou . . .“

Hroznata ještě dopsal konec a z hloubi srdce si oddechl. Pamatoval na všechny. Padne-li v boji, postaráno o všechny a klášter zabezpečen. —

Ještě knížeti Břetislavovi vyhotovil pokorný list, poslední vůli mu předloživ k potvrzení; vyjevil mu všechny příčiny, proč statků rodných se sříká, jaký úmysl má a proč klášter postavil vedle hradu svého.

„Bude baštou na západě nejen proti nepřátelům ale také šířiti chce vzdělanosť, zúrodňovati půdu, mýtiti nepotřebné lesy, dělati

hráze... Zdárně již působí dvanáct mnichů s opatem Janem v chrámě nedostavěném a ve škole narychlo spořádané...“

Hroznata prosil Břetislava, by klášterní statky sprostil všelikých daní pro mnohé práce, jež mniši podnikati budou, pro každý těžký počátek při podnicích tak veledůležitých.

Pozdě v noci byl vladyka hotov; přečetl všechny listiny a uložil je do pouzder připravených, spokojeně si oddychnuv. U srdce se mu uvolnilo, jakoby s něho kámen těžký spadl.

„Teď hotov jsem každou chvíli vypraviti se do války. Nic mně nepřekáží, nic nevadí. Brzo, matko drahá, i s tebe složím tíži slibu. Bůh dá vítězství našim zbraním.“

Hroznata se zadíval oknem do tmavé noci.

„Všechno jsem rozdal, kde koho šťastným jsem chtěl učiniti, však jak pamatuji na sebe? Což když se šťastně z výpravy vrátím? Zaplaš všechnu pochybnosť, konejšil sebe. „Vždyť jsi testament s podmínkou smrti učinil. Navrátím-li se, zde budu na hradě strážcem nového kláštera. Zajisté že vyskytnou se nepřátelé; každé dobré věci příkoří se děje.“

V tom zpomněl sobě Hroznata na něco důležitého. Přešel komnatu od okna ke krbu, kde plamen slabý z popele proskakoval.

„Nadal jsem dosti klášter, ale odcházím, všechnu posádku sebou bera. Kdo zatím bude ochráncem těch četných prací, jež mniši podniknou?“ Hroznata chvíli přemýšlel, uvažuje o svých přátelích, který by zastával službu chrabrého střežitele.

„Rytíř Beneš prosbě mé vyhoví. Vždy rodu našeho byl příznivcem věrným a dobré věci pilen. Požádám ho, by svěřence mé vzal v ochranu.“ Již vše uspořádal Hroznata a spokojeně na lože se kladl. Hlásný oznamoval hodinu duchů a pán hradu přemýšlel o chystané výpravě.

* * *

Z teplského hradu vyjížděla řada bojovníků, velkým bílým křížem na rameni ozdobených. Nadšení bylo všeobecné. Hroznata dal provolati všemi dědinami, že každému zbrojí a živobytím nápomocen bude na dalekou cestu; kdo tedy odvahy a statečnosti tolik má, ať se dá vynajíti a společně do země svaté cestu podnikne. Jednak za příčinou vznešeného účelu, jednak z lásky k Hroznatovi výprava křižácká rostla vůčihledě, a řady se množily statečnými bojovníky. Někrasa pořádal čety, rozděloval zbraň, radil, napomínal jako starý, zkušený válečník. Také Hroznata se vyjasnil v tváři. Druhý závazek plní tímto krokem. Když kolem kaple se bral, vroucím pohledem se podíval na hradní hrobku a ústa zašeptala:

„Jsi, matičko, spokojena se synem svým?“

Do hradu také přišli mniši, by požehnali vojsku křižáckému. Lid se hrnul na nádvoří plnou branou. Kmeť Někrasa celý rod vedl s Pavlem, nedávno nalezeným a opět do světa odcházejícím.

„Až dobudete míst posvátných, vrať se, milený bratře, do rodného kraje a nezapomeň na nás. Ne abys nás zase tak dlouho zanedbával. Na stará kolena milý ti bude odpočinek a nikdo ti tak neposlouží jako lidé moji.“

„Děkuji ti, bratře; dočkám-li se ještě několik let věku, jistě pozvání tvým nepohrdnu. Buď bez starosti.“

„Kdybych do té doby složil kosti, syn můj je také šlechetného srdce, jak jsi poznal a také ví, že po mně nejstarším v rodě jsi a majitelem dle práva staršinství.“

„Nikdy práva zastaralého nebudu požadovati. Buďte zde s Bohem a modlitbou vroucí aspoň nás doprovázejte do krutého boje.“

Zatím co starci se loučili mezi jinými na nádvoří, několik mladších křížem ozdobených bojovníků stranou zašlo za věž a za proudy lidu, by rozloučili se s milenkami, jež miláčky své až sem doprovodily.

Který z jinochů těch najisto vrátí se živ a zdráv?

Marta dosud spočívala v náručí Kytkově. Štkala usedavě a také jinochu nebylo do smíchu. Poslechl Hroznatu a vytrhl jenom proto, by zkušeností nabyl a snadněji mu uběhla doba, jež určena Někrasou k toužené svatbě.

„Bav se tady zatím mezi svými: dá Bůh, že se brzo navrátíme.“

„Ale vidím-li tě naposledy?“

„Nekormuť srdce svého podobnými myšlénkami, ale doufej. Hleď, než z těchto pupenců na stromech květ běloučký se rozvine, opadá a ovoce se objeví, přijdeme domů jako vítězové. —“

„Za tak dlouhou dobu!“

„Zůstaň jenom vždy mně věrnou, až zprávu uslyšíš, že buď zdráv se vrátím anebo život položím za věc posvátnou; pak uvolňuji tě ve slibu a přísaze tvé.“ —

Hroznata dojemnému loučení chtěl konec záhy udělati, proto spěchal rychle na koně. Pláč v davech propukal. Červenobílá korouhev zavlála, lid slávu provolával, a všicci si uchystali nohu v krok, ruku ve zbraň.

Opat Jan vystoupiv na místo vyvýšené všem dal požehnání.

„Bůh všemohoucí opatruj vás cestami života a dej vítězství zbraním vašim. Vraťte se zdrávi v kruh náš, kde zatím za vás prosby a přímluvy k nebi budeme vysýlati . . .“

Vojáci i lid poklekli, zavlála korouhev, zazněly bubny a rohy, lid naposledy tiskl věrným svým pravice.

„Na brzkou shledanou!“

„Na vítězství vojsk křesťanských!“

Hroznata prostřed věrných druhů Ryzka a Někrasy vyjížděl z brány. Ještě jednou pohledl k hrobce, kloboukem zatočil a v klus se dal z dědictví svého do ciziny. Vojáci a lid hrnuli se za ním. Po obou stranách cesty plno lidu k neprotlačení. Ze všech úst vysýlány pozdravy a přání šťastného návratu. Hroznata jenom kynul rukou a se usmíval. Brzo les zastřel stíny svými celý průvod křižáků ze západních Čech.

(Dokončení.)

O socialismu

píše

Petr Kopal.

I.

Člověk tvorem jest společenským, socialním. — Není dobře člověku, býti samotnému, — tak určil sám jeho Stvořitel. V samotě libuje si pouze dravec. Všecky vlohy jeho nutně vyžadují společnost, ba i tělesné jeho ústrojí a téhož ponenáhlý vývoj odkazují jej na společnost. Řeč, t. j. myšlénka a slovo, činí jej tvorem sociálním. V samotě člověk zakrňuje; a namítne-li se, že poustevníci po mnohá léta samotářsky žili, odpovídáme, že poustevník podle vzoru křesťanského samotářem není. Společníkem jeho jest sám Bůh, bez něhož poušť by mu stala se buď žalářem anebo doupětem. Člověk dovede žíti ve společnosti i v samotě, — máli v obou případech za průvodce Boha svého. Socialismus spojený s Bohem přináší člověku požehnání, bez Boha kletbu.

Tento zákon panuje od počátku světa. Pravdu tu nalezáme znázorněnu v podzemních chrámech indických, ve zříceninách věže babylonské — (Birs Nimrod) — jakož i v pyramidách egyptských.

Dokud člověčenstvo ctilo pravého Boha, dotuď socialismus byl mu požehnáním, jelikož byl základem moci a blahobytu; sotva že skleslo k modlářství, stal se mu kletbou. Kterak děsné musily v člověčenstvu zavládnouti poměry, když sám Bůh slovy lidskými zvolal: zželelo se mi, že člověka učinil jsem na zemi. — Lze snadno se domysliti, že tehdy původní socialní řád zlobou lidskou porušen byl tou měrou, že sama Prozřetelnost božská uznala za nutné, člověčenstvo to vyhladiti až na jedinou rodinu. Když pak člověčenstvo Noemem obrozené během věků opět sociálně kleslo, tu užila tatáž Prozřetelnost prostředku jiného: rozrůznění jazyků t. j. rozmetání člověčenstva do všech dílů světa. Rozrůznění jazyků bylo sice trestem ale i dobrodiním. Zdánlivě byl to zpátečný pochod ze života kulturního do barbarství, ale ve skutečnosti nezbytný prostředek k zachování člověčenstva. Kdo by odvěký úmysl Boha, člověčenstvo na dřevě kříže vykoupiti, pustil z mysli, bude ovšem horšiti se na Boha, jenž člověčenstvo rozdrobiv na národy a nárůdky, z rájův babylonských jeden rozhodil do alp himalajských a bařin gangeských, druhý do pustin sibířských, třetí přikoval ku skalám kavkazským, čtvrtý zahnal až za žhavou poušť saharskou a pátý rozmetl až k ultima Thule blízko severního pólu. Vyrvati člověčenstvo z díla kulturního: stavění měst, vzíti mu jednotný jazyk a rozdrobiti jej na tisícero jazyků, nářečí a podřečí, toť podle zdání mnohých dílem veskrz zpátečnickým. Vždyť vidíme a cítíme to dnes všickni, k jak barbarským výsledkům přivádí člověčenstvo různost jazyků dnes, z nichž jediné spasiti je může — volapük! Co tu běd uvalilo se na člověčenstvo zrušením adamského volapüku! A uváží-li se ještě, že Bůh, aby prý zlobu člověčenstva poněkud zamezil, míru života lidského snížil na 120 a později ještě na méně let: pak prý těžko uvěřiti, že vůbec jest Bůh a že přeje pokroku lidskému.

Z téže příčiny kulturní vývoj člověčenstva posuzuje se dvojím způsobem. Kdo na zřeteli má stránku ethickou se stanoviska křesťanského, pozoruje při všem patrném vývoji kulturním ponenáhlou degeneraci národů, kdežto ten, jenž pouze kulturní vývoj na zřeteli má, vidí všudež samý pokrok, ačkoliv klínové písmo asyrské, hieroglyfy, ba i trosky starého světa řeckého a římského poučují jej o správnosti názoru prvějšího.

V dějinách všech národů stále se znázorňuje pravda, že bez pravého Boha národové socialně degenerují se, byť i do jisté míry politicky a kulturně vzrůstali a na nějaký čas i světovlády se domáhali. Tuto záhadu snaží se filosofové vysvětliti tím, že prý národové stejně jako člověk organicky vyvíjí se, stárnou a zanikají. Názor tento o kulturních dějinách národů naskrz mylný, protože materialistický jest. Národy degenerují se nikoliv proto, že jako organismus jednotlivce rostou, stárnou a umírají, nýbrž že buď zaslepeni štěstím, aneb ohromeni neštěstím odstupují od zásad, jež vedle ustanovení Božího tvořily základ a podmínku jejich existence. Proto i chybné jest, posuzovati velikosť toho kterého národa výhradně po stránce politické, aneb i národohospodářské, podle množství podmaněných národů slabších; podle velikých měst, nádherných paláců a chrámů a pod.: o mnoho správnější jest, posuzovati ji po stránce sociální a tázati se: v jakém poměru žije tam boháč k chuďasu, pán ke sluhovi, král k poddanému? Národ na pohled nejmocnější a nejbohatší může sociálně býti velmi slabý, a naopak národ politicky neznačný může sociálně býti velmi zdravým, čehož důkazem nejnázornějším jest národ židovský. Pod theokratickou vládou soudců až do zřízení království byl národ židovský při vší politické nepatrnosti sociálně nejzdravější a zase při největší jeho politické moci za krále Šalomouna národohospodářsky a sociálně klesal vždy více, až v době proroků ocitl se na prahu politické a sociální anarchie. Tu přestal národ ten býti způsobilým k další samostatné existenci a musil proto ku svému obrození přesazen býti tam, odkud původně povolán byl, na břehy Eufratu a Tigridu. Však i tento trest byl na proti osudu jiných národů ještě velikým milosrdenstvím Božím. Současní jiní národové, zvrhnuvše se sociálně, bývali z tváře země vyhlazováni, jediné s národem židovským, předurčeným k věcem zvláštním, učinila Prozřetelnosť božská výjimku.

Kolos, jejž Nabuchodonosor ve snu viděl se hlavou zlatou, prsoma a ramenama stříbrnýma, se břichem a stehny z mědi, nohou jednou ze železa a druhou z hlíny, znamená říši na venek mocnou, uvnitř (břicho) otrockou, sociálně pak slabou, chorou, jež nesnese nárazu národa zdravého.

Kdo nevěří cestám Prozřetelnosti božské, jež užívala národů barbarských ku ztrestání národů politicky sice mocných, avšak sociálně shnilých — na hlíněných nohou — čím vysvětlí, že obyčejně národové barbarští vítězili nad národy kulturními? Při tom i ten zvláštní úkaz se jeví, že Řím dokud ještě malým býval, dovedl odolati Gallům a Cimbrům když ale světovládným se stal, podlehl germanským barbarům. Kterak možná, aby hrubá síla barbarů vítězila nad uměním válečným kulturního národa, s nímž oni ani co do počtu, ani co do výzbroje, tím méně co do bohatství měřiti se nemohli.

Slovem, pouze organismus sociálně zdravý dovede odolati nárazům zvenčí a zdravým jest, dokud Bohem ustanovené zásady své

sociální existence neopustí. Zásady ty stejně jsou ethické, jako socialní, ba sociálními by ani nebyly, kdyby nebyly ethickými. Tímto ocitli jsme se u záhlaví druhého.

II.

Náboženství a z téhož vycházející mravnosť podmiňuje sociální život národův. Jakou který národ má náboženskou soustavu, čili prostě věrouku, takovou má mravnosť a důsledně i takový sociální život. Náboženský system Brahmův zplodil jiný sociální život, nežli Buddhův. Onen zplodil indické a aegyptské kastovnictví, kdežto tento kastovnictví pozvolna zrušiv, pojistil národům snesitelnější sociální existenci. Chaldejský astrologismus měl v zápětí krvelačnou pověrčivosť a hnusné otroctví mas lidu. Anthropomorphismus a řecko-římský naturalistický pantheismus odváděl genealogii králův z bohogonie, vytvořil vševládnou aristokracii, ostatní pak člověčenstvo nazval „misera, contribuens plebs.“ Však i sami bohové podlehali neúprosnému osudu (ανανκη.) — Bohatství, sláva a moc byly údělem vyšších, poroba údělem nižších. Milosrdenství bylo odsouzeno jakožto slabosť, ano mrzkosť, samovražda odporučovaným východištěm ze socialní bídy. Taký byl úhrnem svět starý, pohanský. Jedinou výjimkou byl vyvolený národ židovský, jehož theokratická ústava vyplodila mohutný život sociální. Každému židu bylo dopřáno hověti si ve stínu jeho stromů a požívati svobodně z užitku vinice a pole!

Pohříchu, že spisovatelé nejen staří, ale i moderní vědu sociální skoro neznali, a že dějepiscové neuměli sociální život národů z faktorů náboženských, politických a zeměpisných jakožto výslednici vyváděti. Bylo by se záhy ukázalo, jaké sociální ceny to které náboženství, aneb vyznání do sebe má. Nikoliv vzdělanosť, nýbrž sociální život jest pravým měřítkem každého náboženství. Vysoká kultura toho kterého národa bývá zhusta pouze pozlátkem, zbíleným hrobem, pod nímž ukrývá se sociální hniloba. Když starý Řím v sobě soustředil všecka bohatství světa a když všem bohům vystavěl pantheon, tehdy byl to již jen kolos na hlíněných nohou.

Vzdělanci naší doby oslněni leskem povšechné kultury, pohrdají vším positivním náboženstvím. I musí jim takořka matematicky se dokazovati, že jediné mravnosť z náboženství vycházející existenci a blahobyt národův pojišťuje. V rozumu tomto věda sociální mnoho přispívá k apologetice křesťanství.

I kdyby nebývalo germanských barbarů, pohanský Řím by byl rozpadl se sociálním rozkladem. Příznaky tohoto množily se krátce před příchodem Vykupitele světa. Kruté boje proti otrokům a námořním loupežníkům (sic.), spiknutí Katiliny, časté války občanské mezi triumviry, zavraždění Caesara s důstatek označovaly rozklad společnosti římské, kterýž toliko přechodem z řízení republikánského k císařství tyransky despotickému na nějaký čas zadržeti se mohl. Domyslem lidským nelze dostíhnouti, k jakým ještě ohavnostem byl by starý Řím dospěl, kdyby s jedné strany křesťanství a s druhé barbaři konečný pád jeho nebyli přispíšili. Něco podobného shledáváme o 1000 let později v římskoněmecké říši. Na zříceninách starého Říma založila církev katolická nový sociální řád, jejž národové evropští s radostí přijali, a jenž jim v době poměrně krátké dopomáhal k blahobytu dosud nevídanému. Učení církve pronikalo všecky instituce

státní a všecky sociální odbory, následkem čehož v Evropě zavládl jakýsi zlatý věk.

Věk patnáctý sluší vším právem za zlatý věk Evropy považovati, dokud totiž tato stála ve světle církve katolické. Doložíme to jen jediným příkladem. Obchodní území německé Hansy rozkládalo se od Portugal až do středu Ruska. Švédsko, Dánsko, Norsko, Anglie, Francie, střední Německo, Čechy, Polsko a Litevsko stály spolu v živém obchodním spojení. Polské Gdansko na ústí Visly bylo tehdy obchodním městem světovým. Ze severu evropského dovážely se na jih suroviny: železo, měď, kožešiny, ryby, smola, pryskýřice, dehet, dřeva; a zas na výměnu z jihu dopravovaly se: hedvábné látky, obilí, víno, len, konopí, chmel, olej, koření, fíky, pomeranče, drahocenné kůže z dravců a pod. R. 1474. připlulo z Gdánska 72 obchodních lodí do jednoho přístavu moře středozemního a za jeden den zakotvilo 51 lodi v ústí Visly. R. 1481. připlulo pouze do Nizozemí 1100 lodí z Gdánska s obilím a holandští loďaři zaplatili od 1441—1447. — tedy asi za pět a půl roku v Gdansku za lodní dříví cla více jak 12 milionů, podle nynější ceny 120 milionů tolarů. Stůjž zde doklad o sociální kázni drsných námořníků z téže doby. Na lodích hanseatských panoval přísný sociální řád. Když loď nalezala se půl dne na cestě, svolal vrchní lodník všecky námořníky a cestující a měl k nim řeč: Jsme Bohu a vlnám v šanc vydáni, proto budiž jeden druhému roveň. A jelikož kolem ohroženi jsme bouřnými větry, vlnobitím, loupeží a jiným nebezpečím, nemůže cesta naše vykonána býti bez přísného pořádku. Protož započněme cestu modlitbou a zpěvem k vyprošení šťastné plavby, pak podle práva námořního vyvolme si soudce k soudu poctivému. — Načež zvolen byl vojt (vogt) se čtyřmi rádci, mistr k exekutivě a jiní úřadníci. Pak prohlášeno bylo námořní právo: nikdo nesmí klnouti jménem Božím, nikdo zleho ducha vyzývati, nikdo modlitbu zaspati, se světlem nedbale zacházeti, po slunce západu ani v kostky ani v karty hráti. — Na konec plavby vystoupil opět vojt a pravil: co se na lodi přihodilo, to nechť jeden druhému promine, nechť to zde zemře; co se rozsoudilo, soudilo se podle práva. Proto prosím všecky, aby nedávali místa pomstě a hněvu. Kdo by proti komu co měl, nechť věc svoji do slunce západu přednese, aby spor před večerem byl vyřízen. Po té musili všickni po slovanském způsobu chleba a soli okusiti a přísahati, že bližnímu svému ničím zlým nebudou zpomínati. Nastalo pak bratrské odpouštění a podávání rukou. — Na břehu pokuty peněžné odevzdány byly pobřežnímu k rozdělení mezi chudé. — Z přemnohých podali jsme tento příklad na doklad, kterak církev katolická uměla i mezi krutými námořníky kázeň zjednati.

O bohatství Prahy a mnohých měst českých pochvalně se vyjádřil Aeneáš Silvius. Totéž platilo i o městech v Německu. Kolín n. R. nazván byl královnou Rýna. Norimberk slynul bohatstvím téměř báječným. Neméně též Augsburk, Strassburk, Basilej, Kostnice a Ženéva.

Když r. 1438. metropolita ruský Isidor s družinou svojí přes 100 osob na sněm kostnický se bral, tu prý bylo divení jeho veliké. Kvetoucí města s velikými, nádhernými domy, krása a nádhera chrámů, bohatství klášterů a všudež samá píle a umění, důstojnosť městských pánů, ušlechtilosť rytířů, to vše vzbudilo v Rusovi obdiv nesmírný.

Skoro stejným krokem za městy postupovalo bohatství i sedlákův. — Avšak — praví tehdejší spisovatel Wimpheling — každý líc má i svůj vrub. Přílišné bohatství jednak zplozuje přepych v oděvu a zhýralosť života, jednak ještě větší lakotu, jež pohrdá Bohem. I do stavu duchovního vtrhla bujnosť a zhýralosť.

Právě před výbuchem církevní revoluce zapanovaly ve střední Evropě poměry naše moderní i na jedné straně hromadění bohatství skoro báječného a na druhé zadlužování a ochuzování stavu zemanského a selského a zbědování lidu dělnického, tak že již při vystoupení Lutra stály na proti sobě dvě strany: zhýralí a neúprosní boháči a hladový a krvelačný rytířský, městský a selský proletář. Stejné příčiny, stejné následky, platí i v socialismu. Jakmile společnosť lidská ve zvolné výše svrhne se sebe spasnou korrektivu svých chtíčů, rozpadává se z počátku na dvě veliké strany: boháče a chuďasy, a ponenáhlu ve své sociální prvky v boj všech proti všem. Lutr byl by stal se úplně nemožným, kdyby národové němečtí nebyli bývali sociálně rozrušeni. (Dokončení.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Dcery Lamingenovy daly po strašné smrti otce svého, aby měl v hrobě pokoje, na třech rozličných místech Boží muka z tvrdé žuly postaviti. Muka tato stojí před Trhanovem u silnice k Domažlicům, na cestě od Hamru k Chodovu a na rohu zámecké zahrady k lipkám v Trhanově. Však nenalezly útěchy žádné na Trhanově. Celé panství i Chody, vesnice od Domažlických v královském hvozdu založené i královský hvozd řečený „na království“, jež si byl Lamingen přivlastnil, prodaly dcery Lamingenovy Barbora, provdaná hraběnka z Guttensteinu, a Maria Anna, provdaná hraběnka z Vrbna, panství „Ryzmberk, Kout, Zahořany, Trhanov a Všeruby“ (Neumark) per contractum t. j. trhovou smlouvou ze dne 14. června r. 1697. za kupní cenu 560.000 zl. a 1000 zl. klíčného Jiřímu Jindřichovi, svobodnému pánu ze Stadionu, pánovi na Wallburku a Sautrachu, kanovníku a děkanu kapituly Würcburské, kteryžto rod hrabat Stadionů doposud má panství toto. Chodové zůstali odsouzeni ad perpetuum silentium, jen že za panství Stadionů lépe s nimi jednáno bylo. Královský hvozd „na království“, jejž Chodové hlídali, připadl panství Kouteckému v revírech Orlovice, Fuxberk, Filipsberg a Mlýneček a pak v šesti revírech objemných k panství Trhanovskému. Chodovské vesnice podržely jenom menší částky lesa toho jako obecní les. Stadionové usadili v královských hvozdech „na království“ mnoho německých kolonistů, od Hadruvy až za Nemanice, a tím se celý pás pohraniční poněmčil.*)

*) Lamingenův erb byl tento:

„Znak jest rozčtvrcen, na hoře v pravo a dole v levo jsou v červeném poli ze zeleného skalního svahu rostoucí hrábě; dole v pravo a na hoře v levo jest

Domácí život Chodův.

Příbytky.

Stavení chodská, jimž se říká „dvory“, bývala druhdy všecka dřevěná. Stěny byly jen z neotesaných dřev, mezery mezi nimi se vycpaly mechem a hlinou vymazaly. Střecha se pošívala došky neb šindelem pobíjela; bývalo tu vždy dostatek dříví. Nyní jsou stavení z kamene neb z cihel, v chudších místech pak z „vepříků“, nepálených to velkých cihel. Dřívější stavení měla předsíň, jíž se dosud říká „dům“. V předsíni bývaly obyčejně troje dvéře“, jedny vedly do „velké senci“, druhé do „kuchyní“ a třetí do sklepa.

Ve velké senci stávala při jedné straně dvéří ohromná kamna kachlová, jež se vytápěla z kuchyně; v kamnech těch se také vařilo. Při druhé straně dvéří stál „sudem“ na kuchynské nádobí. V jednom koutě proti dveřím stál stůl, nad nímž po stěnách visely obrazy svatých, obyčejně na skle malované; pravidelně vždy v rohu pak býval kříž, jemuž po obou stranách obrazy svatých visely. V druhém koutě proti stolu stála postel s „nebesy“. Při stěnách stály „lajce“ z dlouhých prken. Pod „lajcí“ při dveřích bylo viděti posadu na slepice se hnízdem husím. Až skoro do let sedmdesátých svítívalo se večer jenom špány ze dříví smolného. U prostřed sence visela na řetězích čtyřhranná deska, na níž hořel velký oheň, jenž světnici nejen osvětloval, ale i zároveň vytápěl. Kouř táhl se na „punebí“ (půdu) otvorem ve stropě. Ovšem, že se rozšiřoval i po světnici nemálo, o čemž svědčily začazené stěny a zvláště strop, který se nikdy nebílil, tak že byl úplně černý, jako vyleštěný. Za světnicí tou byla komora na šatstvo a jiné věci. V kuchyni byla pec a pod komínem ohniště, kde se v letě vařilo. Sklep byla místnost jen malými okénky opatřena a proto dosti tmavá, spával tam obyčejně někdo z „chasy“, a pak se tam ukládalo menší náčiní hospodářské. V domu stála „halměř“. Odtud vedly také dvéře zdvihací do „lochu“. Mezi sklepem a „maštalí“ bývalo také někdy obydlí se zvláštním vchodem pro výměnkáře. Obydlí to mělo „sedničku“ s komorou a kuchyní. Ze sedničky byly dvéře do maštale. Za chlévem byla „kolna“ na hospodářské nástroje, nad kolnou pak „řezajna“. Stodoly stály opodál stavení.

Kroj.

Starý kroj chodský zachoval se v některých vesnicích až do našich dob, zvláště ve farních osadách Mrdákovské, Domažlické, Trhanovské a Klenečské, z mnohých jiných již však úplně vymizel. Bohužel, že se již nikde nebude těšiti dlouhému trvání, zvláště kroj mužský mizí; až vymrou ti nemnozí staří strýčkové a „dědkové“, kteří

---

zase v zlatém poli kolmo postavená kotvice, na jejížto špicích stojí černé srnčí. Nad pravým helmem vyznačeny jsou dotčené hrábě, nad levým opět ono černé na kotvici stojící srnčí, jež se na pohled jakémusi houpacímu psu na kolébadlech úplně podobá. Pokryt helmu jest v pravo černočervený a v levo černozlatý.“

Podobizna Maxmiliána Lamingena na starém dosti zachovalém obrazu zavěšena byla až do r. 1859. nad hlavním oltářem v Trhanovském kostele, a nyní obnovena nalezá se v Trhanovském zámku. Má vystouplé, velké, děsivé oči, obličej plný a kulatý, oděn jest v kyrys a rytířské brnění se zvláštním štítkem na pravém prsu, pravou ruku má o bok podepřenu, v levé drží prápor tmavokrvavý s dvěma pruhy se křižujícími. Podobizna tato nečiní dojem ukrutníka.

mu doposud věrni zůstávají, vymizí kroj chodský úplně; mládež již se strojí po městsku. U ženských bude kroj ten déle trvati, doposud aspoň v několika vesnicích, zvláště v Tlumačově, Kyčově, Oujezdě a Postřekově ženské pohlaví si v něm libuje a také hned tak neodloží. Kroj ten přispívá sám k delšímu svému trvání, neboť jest velmi pevný; muži mají „župany" po dědech a ženy po „bábách" sukně. Nebýti toho, byl by dnes již kroj ten větší vzácností.

Jednotlivé části mužského oděvu jsou:

Košile lněná, pro všední dny velmi hrubá, „pačesná", pro svátek pak jemnější, ale vždy z plátna, na něž bylo doma upředeno, a jež si každý doma udělal. U krku a u rukou se svazovala prostě tkaničkou.

Nohavice jsou žluté z kozlí kůže, tak zvané „koženky", žertovně také „praštěnky". V předu rozkroku beze švu a zapínají se prostraně blíže boku; sahají po kolena. Dole mají na straně malý rozparek, na jehož cípech jsou řemínky se širším koncem, kterým se podvazují. Širší konce řeménků nechají se volně viseti. Byly-li koženky umazané, natřely se jednoduše žlutou hlinkou.

Vestě říkají „lajb"; jest obyčejně z modrého sukna a lemovaná červeně. Má nízký, stojatý límec a zapíná se až ke krku. Po každé straně má hustou řadu knoflíků.

Svrchním oděvem jest kabát, nazvaný „župan", dosahující až po kolena. Župany jsou dvojí, pro obyčejný čas bílý, „šerkový", látka z ovčí vlny a příze doma dělané, pro slavnostnější dobu modrý, soukenný. Mají stojaté límce nízké a mohou se zapínati až ke krku, obyčejně však se nezapínají. Oba mají dvě řady pleskatých, kovových, žlutých neb bílých knoflíků s vyvyšeninou u prostřed. Bílý „župan" jest lemován černě, modrý pak červeně jako „lajb". Ženatí muži nosí v dírce u modrého „županu" dlouhou červenou pentli ze svatby, jíž nikdy neodkládají. V zimě nosili mužští též kožichy po pás dlouhé, avšak jen v obyčejný čas, při vážnějších příležitostech brávali na se vždy jen modrý „župan".

Klobouky jsou plstěné „širáky"; jsou nízké ale s velmi širokou střechou. Okolo klobouku jest otočena tenká černá šňůrka kulatá a pak černá pentle, jež splývá až po týl; nosí se dle podání Chodů na znamení smutku po statečném hajiteli starých práv Janu Sladkém.

Na nohy obouvali vysoké, vlněné punčochy, buď bílé nebo také modré, ty se podvazovaly pod kolenem řemínky od nohavic. Konečně obouvali buď vysoké boty s rovnými holinkami v zadu silně vykrojenými, neb jen nízké „třijce" (střevíce).

Vlasy nosili dlouhé až do tyla, v předu pak v prostřed hlavy rozdělené. Každý Chod se ozbrojoval „čekanem", silnou to holí, kteráž měla na hořejším konci sekerku s kladívkem.

Jako jinde tak i u Chodů mají ženy oděv daleko pestřejší než muži. Jest stejný u vdaných žen i u děvčat. Každá vesnice chodská má v oděvu ženském své zvláštnosti, ale přece v podstatných věcech se v kroji neliší. Části u ženského oděvu jsou: „voblečka;" jest to spodní košile, obyčejně hrubá, plátěná bez rukávů; má dvě kšandy, za něž se na ramenou zavěšuje.

Na „voblečku" oblékají „rukávce". Ty dosahují pouze k bokům a bývají jemnější. Sahají až ke krku, kde se zapínají sponkou. V předu, kde se zapínají, mají malý stojatý límeček po každé straně jen asi na tři prsty dlouhý a na dva vysoký, který jest černým hedvábím vy-

šíván. Od konců tohoto límečku kolem celého krku mají rukávce“ na dlaň široký, ležatý límec, trochu sbíraný a krajkami obroubený, a ten se jmenuje „vejkladek“.

Rukávy mají „rukávce“ buď krátké, sahající jen do půl loktů, avšak velmi široké; neb jdou až k zápěstí, mají úzké, as na prst široké límečky buď modré nebo červené. Zavazují je jen tkaničkami.

Nejvýznačnější částí jest „šerka“. Jest to sukně, skládaná do faldů. Zavazuje se buď v pasu aneb o něco výše a sahá nad kotníky, někdy také výše v půl lýtek. Sukně ta jest rozličné barvy dle času církevního roku. V čas adventní a postní jest barvy fialové, v čas hlubokého smutku na velký pátek a na dušičky docela barvy černé (též o pohřbu), jindy pak barvy červené. Červená má dole širokou pentli as na dlaň širokou, buď zelenou nebo modrou, někde jest bíle vyšívaná. Fialová má pentli téže barvy a šířky a mimo to úzké, červené lemování. Černá má jen úzké, červené lemování.

Na sukni v předu uvazují „fěrtuch“, jest to velmi široká zástěra a dlouhá skoro jako sukně. Bývá „štráfovaný“ aneb pestře květovaný.

Kabátky, také „župánky“, nosí krátké z černého sukna. Kabátky ty mají „varhánky“ skoro přes celá záda. V předu jsou dosti vystřižené. V létě nosí jen lehké, v zimě pak ovčí kožešinou podšívané.

Pod kabátkem nosí „lajbík“. Jest podobný volné, velmi vystřižené a krátké šněrovačce, tak že mezi „lajbíkem“ a „šerkou“ vykukuje košile. Jsou obyčejně pestře květované. Že jsou velmi vystřižené, mohou se zapnouti pouze dva knoflíky z dola. Výše odstávají kraje na dlaň od sebe a svazují se červenou nebo zelenou pentličkou. Kolem krku uvazují pestrý šátek, ale tak, aby „vejkladek“ byl na vrchu a aby bylo viděti vyšívání u krku, v předu jej překládají přes prsa, kdež se přidržuje pentličkou od lajbíku“, konce pak se zastrkují za „fěrtuch.“

Na hlavě nosí velké, černé šátky s květy v rohou. Jsou uvázány na „babku“, a to tak, že i uši jsou uschovány. Na šátky ty uvazují bílou roušku, jež zovou „plena“. Ta jest po krajích vyšívaná a krajkami lemována, objímá celý obličej a uvazuje se na temeni hlavy, kdež zbývající konečky tvoří dva malé růžky. Ještě na počátku tohoto století nosily Chodky čepce bílé s černým, hedvábným vyšíváním. Čepce ty se stahovaly kolem hlavy a tvořily na temeni velikou plochu kruhovou k týlu se nakloňující.

Punčochy nosí vesměs dlouhé, červené. V čas smutku nosí mimo vzpomenutou černou „šerku“ také černý „fértuch“, černý šátek na hlavě a bílý šátek na krku.

Kdo by si chtěl učiniti úplný obraz kroje toho, musí jej viděti nejen při vážných příležitostech, nýbrž i u „muziky“. Zde je v úplné schodě pestrosť a volnosť oděvu s rozjařenými postavami a s veselou náladou. Hudba chodská sestávala vždy z dud, neb dudáci na Chodsku byli virtuosové a do okolí vždy zváni. Klarinet, housle, dudy, toť byly nejoblíbenější u Chodů hudební nástroje, při nichž Chod dupaje a zpívaje se švarnou Chodkou se bystře otáčel.

Když se odloží svrchní oděv, zůstávají mužští jen v „lajbách“ a ženské v „lajbíkách“. Odkládá se doma i plena a zůstávají Chodky jen v šátkách. Prostovlasé nejsou nikdy. (Pokračování.)

Světová slavnosť.

Ke druhotinám papeže Lva XIII.

Píše **Alois Hlavinka.**

(Pokračování.)

Sychravá a temná noc vánoční. Se věže chrámové rozléhají se po kraji v líbezném souzvuku zvonové hlasy. Domy se otvírají, a lid z blízka i z daleka pospíchá, kam jej zve mohutný tlukot kovových srdcí. Již z daleka září nočním poutníkům útulný kostelík, jasné světlo rozlévá se vysokými okny daleko široko po kraji. Uprostřed mrazu a tmy stkví se kostel ve steré záři a sotva může obestati zástupy. Nezadlouho se velebný prostor rozléhá vážným hlasem varhan a radostným zpěvem z tisícera hrdel.

Toť malinký sice ale pravdivý obrázek církve za našich časů. Vůkol světem se rozkládá temná nejistota, mrazivý zmatek a strach; nedohledné zástupy lidu jsou ve zbrani, vladařové i jejich rádcové se navzájem řevnivě pozorují a měří nedůvěrně; národy stenají pod těrchou břemen. Uprostřed této temné a trapné nejistoty právě v tyto dny více než kdy jindy zazářila po veškerém světě katolická církev jako mohutný chrám lásky a míru. Miliony lidu důvěrně a toužebně pozíraly a putovaly v duchu a jejich zástupcové ve skutečnosti do věčného města, aby spatřili tu drahou hlavu, a jiné miliony, byť ne s láskou, pozírají tam přece s úctou. Uprostřed sporů v oboru myšlénnovém, uprostřed divého boje stavu proti stavu, uprostřed rozervakosti celých národů a velikých obratů v jejich životě, uprostřed povážlivých záchvěvů společenského řádu: nad rozvířenými vlnami vznáší se hvězda míru, obraz toho, jehož ústa prorocká nazvala „Lumen de coelo“.

V moři světových ideí nastal a zmohutněl nový proud a šťastný příboj, jemuž snad se podaří odplaviti, co se ode dávna tam usadilo nezdravé nečistoty. Jako vždy v dobách smutných a zlých, i nyní mocnářové a zbloudilí národové utíkají se po trpkých zkušenostech k oltáři spásy, ke zdroji neskonalé lásky, ku prameni spravedlnosti — k církvi. A věru, jen ta církev, která vyvedla pohanské národy z pouště bludů, z bařiny ďábelské nemravnosti a z okovů šelemské ukrutnosti, jen ta církev jest s to, aby vytrhla zbloudilé národy z otroctví oněch podvratných, neznabožských a nelidských zásad, které po celé století nad Evropou krouží, a kde se usadí, zůstavují jen zříceniny víry, mravnosti, práva a blahobytu.

A hlavu této církve právě v tyto dny všecek svět oslavoval. Pověděvše tedy, koho a proč svět slaví, povíme jen ještě, jak jej oslavil.

Ze široka daleka, rozmanitými cestami, vždyť prý všecky vedou do Říma, přes moře a hory, ze všech končin světa sjížděli se do Říma biskupové, zástupcové korunovaných hlav s vlastnoručními listy a vzácnými dary a nesčetné zástupy poutníků, jako by všecek svět se chtěl sejíti ve věčném městě u trůnu náměstka Kristova, aby mu podal důkaz úcty a oddanosti. Ve svatvečer slavnosti o $^1/_4$6. rozezvučel se velebný hlahol zvonů po celém městě Římě a postoupně i po celém světě a hlásal i dalekému okolí, že památná slavnosť na blízku jest.

Již po půl noci začaly se sbírati na svatopetrském náměstí zástupy lidí, kteří rádi chtěli počkati a strpěti, jen aby byli mezi prvními, až se otevře. O 3. hodině ranní již jich bylo na tisíce, a ve 4 hodiny počalo se jim po částech dostávati vstupu. Vpouštěn byl, jen kdo se vykázal vstupenkou, neboť sv. Otec projevil přání, aby se poutníkům z daleka dávala přednosť. Celkem bylo jich připuštěno asi 60 tisíc. Jaké bylo množství čekajícího lidu, může si jen přibližně pomysliti, kdo viděl a zná svatopetrské náměstí obehnané sloupením a kdo si je umí představiti natlačené lidmi.

Dne 1. ledna k 9. hodině znovu se rozlehla městem velebná hudba zvonová na znamení, že sv. Otec po dlouhé době sestupuje zase do velebné basiliky sv. Petra. Chrám byl slavnostně ozdoben, veliké sloupy byly potaženy nachovým damaškem, a socha sv. Petra byla oděna rouchem papežským. Po deváté hodině přišel z Vatikánu imposantní průvod do chrámu. Napřed četná stráž, za ní sbor kardinálů, pak sv. Otec na trůnových nosítkách, Sedia gestatoria, za ním dlouhá, dlouhá řada biskupů všech ritů a národů a nedohledná řada prelátův a jiných hodnostů. Jakmile sv. Otec vkročil do hlavní lodi, uvítala jej kapitola u sv. Petra, a silný sbor papežských zpěváků zapěl mohutný hymnus. Ale v té chvíli se již ozvaly ve chrámě hlučné projevy radosti. „Evviva il papa, evviva papa re, vivat Leo XIII., vivat Roma liberata“ z tolika tisíc hrdel tak mohutným zvukem se rozléhalo prostorami chrámovými, že hymnus skoro docela zanikal. Na mnoha tvářích bylo viděti slzy radosti, sem tam bylo slyšeti hlasitý pláč. Dojmu, jakýž na každého učiní pohled sv. Otce i pohled na něho, píše očitý svědek, nelze ani popsati.

Před hlavním oltářem sv. Otec sestoupil a pomodliv se na klekátku, kteréž mu darovali obyvatelé města Říma za Tiberou, odebral se do boční kaple della Pietà, kdež na oltáři z daleka se stkvěl nad míru krásný a drahocenný kříž, dar císaře rakouského — v pravdě dar císařský! Tam byl sv. Otec oděn v mešní roucha, která mu darovala císařská rodina rakouská, na hlavě mu byla mitra darovaná od císaře německého, a před ním nesl komoří tiaru, kterou mu věnovala diecese pařížská. Při zlaté mši sv. užívalo se vůbec jen jubilejních darů. Když sv. Otec zase vstoupil na Sedii gestatorii, slavný průvod ubíral se ku hlavnímu oltáři. Tam byla papeži posazena pařížská tiara, v níž sv. Otec, obrácen tváří k lidu, sloužil tichou mši svatou. Zraky všech znovu tíhly k němu, když po 50 letech kněžského úřadu zase obnovoval nekrvavou oběť. Sbor papežských zpěváků pěl na hoře v divuplné báni pod řízením maëstra Ceraria osmihlasně motetto „Tu es Petrus“ a „Domine salvum fac“ od maëstra Mustafy s takovou mistrností, že zpěv se rozléhal nejen krásně po chrámě ale i dojemně po srdcích. Celým městem se po ten čas ozýval hlahol zvonů, v tu dobu po celém světě se slavilo svaté tajemství, a miliony lidu spojovaly své modlitby s modlitbou a úmyslem sv. Otce. Bylo dojemno podívati se, jak v nejdůležitějším okamžiku sv. oběti, když jubilovaný kmet pozvedal tělo Páně, v ohromných prostorách všecko popadalo na kolena, zatím co s báně chrámové líbezné jako andělské se rozlévaly zpěvy o Spasiteli ve způsobě chleba. Právě v tom okamžiku protrhl se nade chrámem závoj mračen, a jasné paprsky padaly zrovna na sv. Otce u oltáře, tak že dojemně velebná jeho postava zaskvěla se ve zlaté záři: Lumen de coelo! Ve přijímání vanuly

chrámem za hrobového ticha úchvatné akkordy. Oltářní zvonec nad míru líbezného zvuku pocházel darem ze světové dílny H. Červeného v Hradci Králové.

Po sv. oběti papež zapěl Tedeum, a zpěváci je střídavě dozpívali s přítomným lidem. Po zpěvu sv. Otec vstoupil na nosítka a byl nesen doprostřed chrámu ke konfessi sv. Petra, kdež stanul na tribuně k tomu zvláštní. Veškeré obecenstvo poklekalo, nastalo hluboké ticho. Svatý Otec povstav z křesla pomodlil se hlasem jasným, zvučným, pohnutlivým a udělil Urbi et Orbi, věčnému městu i veškerému okruhu zemskému apoštolské požehnání. Sotva však dozněla slavnostní slova, znovu se ozýval nadšený nekonečný jásot, a papež zatím se vracel do svého příbytku.

Dne 5. ledna sv. Otec zase sloužil mši sv. ve chrámu sv. Petra, aby poutníkové, kteří nemohli obcovati jeho oběti dne 1. ledna, mohli býti účastni této slavnosti. Byli to tentokrát po většině poutníci z Italie.

Slavnosť papežského jubilea však nebyla pouze církevní a chrámovou, nýbrž i světovou, jakož i jeho poslání jest nejen církevní, ale i světové. Všecky křesťanské dvory a rody panovnické v Evropě i mimo Evropu, katolické i mimokatolické, vypravily zvláštní posly do Říma, aby jmenem svých panovníků projevili sv. Otci blahopřání a úctu, aneb učinily tak alespoň zvláštními listy a telegramy. Jest však pozoruhodno, že žádný dvůr panovnický nebyl zastoupen některým údem panovnické rodiny. Některé suverenní dvory chtěly sv. Otci osvědčiti zvláštní úctu tím, že hodlaly vypraviti ku slavnosti prince královského rodu a krve, ba kolovala po veřejnosti zpráva, že císař brasilský, jenž tímto časem prodlévá v Kannách, osobně se ku slavnosti dostaví do Říma. Nestalo se, anyť se stavěly v cestu překážky dvorské etikety. Navštíviti papeže a nenavštíviti krále nešlo, a dnes navštíviti papeže a zítra býti hostem nepřátelského mu krále, také se nesrovnávalo. Tyto dvě protivy překlenouti pokusil se před několika lety sice korunní princ pruský, ale suverenní tato nonchalance byla jen výminkou a ani se nepodařila.

Čestný úřad zastupovati své panovníky byl tedy svěřován alespoň předním šlechticům z říše, kteří křesťanským smýšlením nebo dějinami svého rodu nebo politickou činností osvědčili se k tomu nad jiné způsobilejšími. Sv. Otec tuto šetrnou pozornosť se zalíbením znamenal a s okázalou vděčností uznával. Rakouský císař vyslal Františka prince Liechtensteina, císař německý odeslal hraběte Brühla, japonský císař vypravil markýze Saijonce, také dvory portugalský, bavorský, belgický, saský vypravily zvláštní posly. Jmenem královny panovnice i vlády španělské se dostavil markýz Vega de Armijo, muž jak rodem tak politickým významem ve Španělích povýtečný. A proč královna anglická a císařovna Indie vybrala právě vojvodu Norfolka, předního lorda v říši, kde kdo pozná rozpomena se z dějin, s jakou věrností a pevností vezdy stál tento rod k víře katolické a jaké vážnosti byl již v dobách krutého pronásledování katolíků v Anglii, kdyžtě ani tak ukrutné zákony a nálezy soudní na katolíky nemohly mocného jeho rodu zlomiti ba ani ne ohnouti.

Zprávy o těchto osobách i věcech již dávno prolétaly novinami, ale o Rusku se nic nevědělo. Již se ujímala domněnka, že car ruský, ačkoli mezi svými poddanými počítá miliony katolíků, ničím se ne-

účastní světové slavnosti. Tu byl dodán sv. Otci dne 2. ledna telegram z Gačiny: „Prosím, aby Vaše Svatosť ráčila přijati má upřímná přání ku padesáté ročnici knězského úřadu, ve kterém Vaše slavné papežství umělo církvi prokázati služby tak výtečné. Vroucí chovaje přání, abych pojistil náboženské zájmy svých římsko-katolických poddaných, nepochybuji, že vysoká moudrosť, jejíž tolik důkazů Jste podal, připustí mi, abych potřeby římské církve na Rusi mohl sjednotiti se základními zásadami své říše. Alexander.“ — Slova tato zůstanou snad ještě dlouho mrtvou literou, neboť zdá se, že absolutní samovláda a náboženská strnulosť na Rusi neprošla ještě všemi obdobími a nedospěla všech důsledů, ze kterých teprve pozná, že zdravou svobodou náboženskou by ruský národ mohl na východě převzíti starodávné poslání druhdy království římského. — Mimo cara gratulovali sv. Otci také ministrové Giers a Tolstoj, jejichž úřední obory se dotýkají církve i stolce Petrova.

Zvláště radostného i slavnostního rázu bylo jubileum sv. Otce v některých krajích nového světa, v Americe a v Australii. Poznati, že tam katolická církev svým učením ještě zahřívá nenarušenou mysl jednotlivce a proniká ještě nenakažené ústrojí státní.

Jakkoli však vznešeny a vzácny byly tyto návštěvy u sv. Otce tak zase velikolepy byly projevy lásky a úcty, které se obrážejí ve hromadných poutích katolických národů do věčného města. Mimo veliký počet poutníků, kteří z celého světa zavítali po různu k jubilejní slavnosti, vypravily se z jednotlivých národů veliké sbory poutnické ku sv. Otci. Tak z Anglie a z Irska, z Francie a Německa, z Rakous a z Uher, ze Španěl a odjinud. Na jaro se chystá veliká pouť národů rakouských i ze zemí zámořských. Pouť národu italského dne 3. ledna nabyla zvláštního významu papežskou allokucí. Sv. Otec pravil:

„Mily a vzácny jsou Nám o tomto jubileu projevy úcty a lásky Našich po veškerém světě roztroušených dítek, a jsme jimi hluboce dojati. Ale ještě příjemněji a ještě hlouběji se Nás dotýkají Vaše výrazy úcty a oddanosti, rozmilí synové. U velikém počtu vidíme tu zastoupeny všecky kraje Italie, oné Italie, již Bůh s takovou předností si oblíbil, že v jejím ústředí ráčil umístiti křeslo svého náměstka; oné Italie, kterou římští papežové po všecky věky bohatili nezměrnými poklady moudrosti, velikosti a slávy.“

„Nevděční synové, ze samého lůna církve pošlí, však se našli, kteří zneuznávajíce veliká dobrodiní papežství k tomu se propůjčili, aby je potírali; ba abych jen o této naší době mluvil, tajné spiknutí usilovalo nejvychytralejší zlobou je očerniti a ulíčiti je na věčného nepřítele Italie. Vy však, rozmilí synové, daleci jsouce toho, abyste dbali této výtky pošetilé a dějinami všech věků slavně vyvrácené, právě jste chtěli podati důkaz své úcty a náchylnosti ku papežství, neboť jste se zmužile přidrželi oněch, kteří uznávají jeho blahodárnosť, kteří se honosí svou věrností a náklonností k němu a přejí si je uvidéti zase v onom stavu pravé a neobmezené nezávislosti a úplné svobody, která mu náleží z tolikera důvodů právních. S těmito úmysly jste sem přišli; tyto úmysly dodávají Vaší přítomnosti na tomto místě a Vašim tužbám pro Nás zvláštní ceny a ještě více rozněcují v Nás z toho radosť.“

„Víme dobře, že Vám pro Vaše věrné smýšlení budou vytýkati, že nemilujete své vlasti, ba že se snažíte ji potupiti a poškoditi. Tato zpozdilá výtka Vás nematiž, synové milí. Pravdou jest, že papežství jest nejušlechtilejší a nejskvělejší oslavou Italie. Pravdou jest, že Italie spojíc se s papežstvím brzo pocítí jeho blahonosnou sílu a bude v lásce a vážnosti u katolických národů celého světa: kdežto válka s papežstvím v nitru ji rozpolťuje a trhá, na venek jí ubírá vážnosti a všude zavaluje nesčetné překážky. Pravdou jest, že onino Vlachové, kteří se drží papeže a žádají jeho neodvislosti, tímto činem katolické povinnosti snaží se zájmům vlasti více a lépe prospěti než všichni ostatní.“

„Povšimněte si jen pozorně, co se nyní děje. Prostinká slavnosť Našeho knězského jubilea pohnula světem. Nejen katolíci a nejen soukromé osoby, nobrž i panovníci a knížata, vlády a veřejná shromáždění závodí účastniti se této slavnosti a osvědčiti Nám city své úctyhodné lásky a hluboké vážnosti. Zajisté jest za to děkovati prozřetelnosti Boží, kteráž právě nejvšednějších okolností a nejméně vhodných prostředův upotřebuje k oslavě církve. Ale tato událost má svůj důvod v nesmírně velikém významu papežství, této věže jasně zářivě, již Bůh postavil uprostřed národů, aby jim svítila ku spáse, této světové velmoci po všecky časy a všecka místa, která všecko přečkává a pevně stojí, kdy kolkolem všecko se bortí, a která i z pronásledů vezdy vychází ještě slavnější a silnější. Který národ by si nepočítal za štěstí a čest míti tento božský ústav ve svém klíně? Jak zpozdilo jest tedy chtíti jej snižovati a stav i okolnosti jeho existence činiti otázkou jednoho kraje a naroda? Jak nedůstojno, právě tam kde má sídlo, jej potlačovati a pokořovati, překážeti mu ve svobodné a blahodatné působnosti, uváděti jej v poddanosť a činiti jej závislým na vůli některého shromáždění nebo nějaké vlády? Jisto jest a pevno, že katolíci veškerého světa řevní o svobodu své vrchní hlavy, a všichni ti, kdož mají na srdci pořádek a blaho pokolení lidského, nikdy toho nestrpí.“

„Tyto úvahy, rozmilí synové, ať Vás posilují ve smýšlení, kteréž Nám osvědčujete, ať Vás utvrzují, abyste v něm zůstali věrni. Potěšeni jsouce tímto skvělým důkazem Vaší věrnosti a pevné oddanosti k náměstku Krista Pána zavíráme Vás s vroucí láskou oteckou ve Své srdce, želáme Vám všelikého dobra na Pánu Bohu a se spravedlivou ohradou práva apoštolského prestolu i církve neustáváme se modliti za dar jednoty a míru Italie. Zatím na záruku těchto vznešených milostí a na znamení Našeho zvláštního zalíbení udělujeme Vám všem i těm, které zastupujete jakož i Vašim rodinám apoštolské požehnání.“

Veliké pozornosti se těšila v Římě pouť zástupců národu maďarského. Nevídané i nádherné kroje maďarské budily po městě neobyčejný podiv a ruch. I sv. Otec a vůbec dvůr papežský je uvítal na výsosť přívětivě a okázale. Ale slova papežova, aby obyvatelé marianského království byli pamětlivi své katolické minulosti, vůči nynějšímu stavu v Uhrách jsou velikého dosahu i dovahu. Neboť jak se změnilo království druhdy „marianské“! — „Kalvínský papež“ řídí a spravuje osudy státu, předloha o smíšeném sňatku není na vždy zažehnána, horní sněmovna jest zreformována v duchu protikatolickém a kalvín jest její předsedou, katolická universita znekřesťaněla a ze škol vůbec má býti vymýtěn duch křesťanský, svobodní zednáři se

povolávají do správy katolických fondů studijních i náboženských, katolická stipendia se bez ostychu zadávají nekatolíkům, na křesla vrchních soudcův a státních zástupců dosedají židé, u soudů přísahá se mezináboženský, a schází jen ještě, aby také stará korunovační přísaha apoštolského krále byla upravena mezinábožensky, nekatolíci zaplavují úřady vyšší i nejvyšší, na církevní úřady i katolické se obírají muži, které upřímní katolíci mohou sprovázeti jen s nedůvěrou, při dosazování v úřad se neprohlédá ani tak k osobní schopnosti jako k tomu, aby byl kutý maďar. Tak jest u katolíků ve státě druhdy marianském. Nejinak jest u nekatolíků. Příkaz generalního konventu evandělické církve v Uhrách z roku 1882., aby bohoslovec „pohaněný pro panslavismus“ ani nebyl uznán za schopna duchovního úřadu, a reformovaný „biskup“, který o jubilejním banketě národního divadla tančí s divadelní herečkou čardáš, jsou smutným a odporným sice ale výrazným znamením, jaký duch vane „evandělickou církví“ v Uhrách. Moderní zpohanštělý liberalismus více než kde jinde zatíná tam žíly životu křesťanskému, na pohanskou zaslepenosť skleslý nationalismus maďarský dusí sílu národů slovanských, a veškerému ústrojí státnímu i společenskému vyssává mízu buď ještě orthodoxní nebo již také zpohanštělý judaismus. Pouť římská ukazuje sice ještě značnou sílu katolického vědomí v Uhrách. ale má-li nabyti jaké platnosti, potřebí jest napřed jednomyslnosti v hierarchii, z níž někteří se více drží zežidovělého tisku liberalního a vlády protikatolické než osob a věcí v pravdě katolických. Odtud sv. Otec již v encyklice k biskupům uherským za příčinou 200leté památky dobytí Budína z moci turecké připomínal, aby jednomyslně se snažili ducha křesťanského v národě obuditi a držeti, v allokuci ku poutníkům v Římě kladl váhu na povýtečně katolickou minulosť národa uherského a o druhé pouti katolického profesorstva z Uher napomínal sv. Otec, aby se pečlivě pěstil křesťanský duch ve školách.

Sv. Otec ovšem se opatrně vystřehl všeliké zmínky o věcech politických. Zachovávať pevně zásadu nezasahovati do nitrných a politických záležitostí toho onoho národu. Proto také když vojvoda Norfolk počátkem ledna měsíce podruhé doraziv do Říma, aby uvedl poutníky z Anglie, Irska a Skotska, počal jmenem své vlády vyjednávati s papežským dvorem, pokyne-li totiž papež Irům ku povolnosti, že anglická vláda za to obnoví úřední styky s jeho dvorem, dostalo se mu záporné odpovědi, a to ze trojí příčiny: 1. že papež pevné se drží zásady nezakráčeti v takových příčinách, 2. že prestolu apoštolskému se nevidí zadati některé právo Irska za úřední styky, 3. že sami angličtí biskupové nejsou zajedno v této choulostivé záležitosti.

Dne 21. ledna dostalo se rakouským poutníkům, jimž byl „starším bratrem“ hrabě Pergen, u sv. Otce uvítání na výsosť laskavého. I z Čech a z Moravy dostavili se zástupcové a došli čestného povšimnutí. Ku P. Zapletalovi, vicerektoru české kolleje v Římě, sv. Otec promluvil o důležitosti a významu této školy a pronesl přání a vůli, aby ji viděl co nejdříve vyspěti v úplnou samostatnosť. Ve všeobecné pak promluvě sv. Otec děkoval za vše, co se stalo v Rakousku za příčinou jeho knězských druhotin, připomínal, že národy rakouské vezdy osvědčovaly věrnou oddanosť ku prestolu apoštolskému a že budou také štítem jeho práva. „Vy jste všichni mohli poznati, v jakých okolnostech jest hlava církve. Tento stav jest nesnesitelný a nedůstojný

hlavy církve. Papež nemůže býti poddaným cizí vlády, neboť má vládnouti církvi rozložené po celém světě. A k tomu papež potřebuje skutečné, suverenní neodvislosti. Italská revoluce však usiluje přinutiti jej v poddanost jiné vlády. Proč nemá papeži podnes náležeti, co mu po staletí náleželo? Za dnešních okolností však trpí papež, jenž jest Vaší hlavou. Vždyť jsme jedna rodina, Já hlava, Vy údové; a když trpí hlava, trpí také údy.“ Po těch slovech hluboce dojatý sv. Otec udělil neméně pohnutým poutníkům na rozloučenou apoštolské požehnání.

Vznešená i nadšená slavnost Římská obrážela se po celém světě ve slavnostech krajinných. Slavnostní služby Boží za přítomnosti úředních hodnostův i zbožného lidu, osvětlování měst i osad, nadšené řeči se hlučnými pochvalami, srdečné zpěvy lidu i dítek — toť byl povšechný obraz světa o papežském jubileu. Veškeré sněmy rakouské, které v ten čas byly v úřední činnosti, blahopřály sv. Otci. Císařské město Vídeň, královské město Praha a veškerá hlavní a přednější města rakouská i cizozemská projevila sv. Otci oddanost a úctu. Ze škol zasluhují čestné zmínky telegramy university Záhřebské, českého gymnasia v Opavě a obecné školy ve Vyškově, a dostalo se jim za toto veřejné osvědčení křesťanského ducha vděčného uznání od sv. Otce.

Byť i nebyli všichni ti, jichž jmenem se pronášela sv. Otci slova blahopřejná, venkoncem proniknuti smýšlením právě katolickým, tak že, jak noviny hlásaly, ten onen telegram se počítal spíše za věc pouhé zdvořilosti než opravdové oddanosti, přece jest za našich neznabožským liberalismem nasáklých časů výrazným znamením, že minouti mlčením tuto slavnost bylo by se ve světě počítalo alespoň za nezdvořilost, za hanbu. Co však celý svět, nevyjímajíc ani revolučně liberální republiky francouzské ba ani mohamedánského východu a pohanstva od nejzazších končin Asie, považoval za povinnost, „svobodomyslní“ poslanci čeští neuznávali ani za slušnost. Mýlil by se, kdo by v tom hledal kus mužného přesvědčení. Mužné přesvědčení vyrůstá z hlubších kořenů než z nevědomosti a zlomyslnosti: byl to jen kousek chlapecké nezbednosti, která již tolikrát jméno české na venek zlehčila. Tentokrát se jí však hned v zápětí dostalo řízné odvety. Městská rada královského města Vysokého Mýta podala na veřejnost tento výnos ze dne 3. ledna: „Pan Karel Tůma, zemský poslanec mezi jinými také za královské město Vysoké Mýto, ve třináctém schůzi zemského sněmu českého ze dne 19. prosince m. r. hlasoval proti návrhu, aby sněm království českého projevil papeži Lvu XIII. k jeho padesátiletému jubileu knězskému svá blahopřání. Městská rada královského města Vysokého Mýta považuje za svou povinnost veřejně vyhlásiti, že zemský poslanec p. Karel Tůma svým hlasováním nemile se nás dotkl a že nikterak netlumočil přesvědčení a přání obyvatelstva a voličstva královského města Vysokého Mýta. J. Tůma, starosta.“

Tato mladočeská nezbednost byla překonána jen zarputilostí revoluční vlády italské. Starosta města Říma, vojvoda z Torlonie, jediné proto, že učinil, co mu kázal katolický cit povinnosti a navštívil generálního vikáře papežova, aby vzkázal sv. Otci své blahopřání, královským dekretem byl úřadu zbaven. Nejinak se stalo starostům několika jiných měst vlašských, ba někteří již proto byli s úřadu

složeni, že se osmělili podepsati docela zákonitou petici na sněm, aby se hledělo ukliditi spor vlády s papežským dvorem. A takováto prý „svobodomyslná“ vláda sobí si býti garantií a záštitou papežství! Na bíledni jest, že tohoto druhu svobodomyslnosť jen na krátko udrží otěže vlády, neboť rozhodně katolický duch a ruch v Italii mocně se vzmáhá. Poznati to již z toho, že v zánovní době rozhodní katolíci prorazili ve volbách do obecní rady v Janově, ve Florencii, v Římě, v Neapoli, v Benátkách, v Bergamé, v Sieně, v Rimini a jiných předních městech Italie. Trváme, že brzy bude jinak také ve sněmovně i na křeslech ministerských.

Od těchto přec jen malomocných výbuchů moderní zlomyslnosti neb alespoň nedozíravosti obraťme zraky a slavnostní mysl k jubilejní výstavě Vatikánské.

Hlavní slavnosti již minuly a proudy poutníků do Říma, dokud se nevrátí jaro, ustávají, ale ve Vatikáně jest živo až hlučno. Vědouce věrní katolíci, že sv. Otec zbaven jest všech důchodů, které mu druhdy vynášelo území, jehož byl vladařem, a že nemůže bráti nijaké náhrady z rukou revoluční a svatokrádežné vlády italské; vědouce také, že sv. Otec s výsosti svého apoštolského prestolu nejlépe vidí a ví, kde v církvi katolické komu co chybí a kde potřebí rychlé pomoci: neputovali do Říma, aby nebyli přinášeli štědrých darův a neradovali se doma, aby nebyli pamatovati na sv. Otce dary hojnými a vzácnými. Tak třeba jen na stipendium ku zlaté mši sv. sešlo se přes půl třetího milionu franků. Mimo to se dostalo sv. Otci velikých darů na penězích po různu, jako milion reálů z diecese madridské, 15 tisíc liber šterl. od katolíkův anglických, a mnohé jiné peněžité dary od jinud byly již odevzdány nebo jsou na cestě nebo se sbírají. Věru není divu, že italské vládě svírá se srdce studem a tají se dech hanbou, když celý svět dává, jen ona jediná svatokrádežně loupí a drží.

Ale daleko větší štědrosť ke sv. Otci jeví se v rozmanitých darech. Tato obětivosť tak jest velika, že vznikla u papežského dvora myšlénka, a papež ji schválil, zaříditi ve Vatikáně výstavu jubilejních darů, aby všecek svět na vlastní oči mohl poznati, jaké úctě a lásce těší se hlava církve. Papež sám dne 6. ledna výstavu zahájil slovy: „Otcovskému srdci Našemu jest milo a příjemno viděti, že celá veliká rodina katolická, že všecky plody důmyslu, přírody, uměny a průmyslu jsou zastoupeny při této slavnostní radosti. Pohled na štědrosť chuďasovu i boháčovu, jak se tu jeví, povznáší a potěšuje. Vladaři a národy, kraje vzdělané i nevzdělané mají podíl v této velkolepé výstavě. Mnohé dary pocházejí z namahavé práce spojené se sebezapřením; ale tím větší potěchou jest Nám vědomí, že každý dar jest důkazem lásky ku stolci apoštolskému.“ Poděkovav pak ještě sv. Otec výstavnímu výboru za myšlénku a práci prohlásil výstavu za otevřenu. Do té doby však výstava daleko ještě nebyla úplna. Napřed byly na spěch vyloženy jen dary z Rakous, ze Francie, z Německa, z Italie a ze Španěl, aby poutníci z těchto zemí mohli si je prohlédnouti. Úplná výstava se otevře obecenstvu až 1. března měsíce, až bude všecko vybaleno a uspořádáno. Ještě koncem ledna leželo ve Vatikáně 600 beden neotevřených, se 400 jich bylo na celním úřadě, a den ze dne docházejí nové zásylky z celého světa.

Nemůže býti úkolem této stati, abychom byť jen povrchně počítali a popisovali velikánskou výstavu. Jaká tam bude rozmanitosť,

budiž poznáno aspoň z těchto ukázek. Barcelonská diecese věnovala drahocenný trůn, jenž se stkví zlatem a drahokamy. Mantovanský výbor dodal nástroj docela nový a zvláštní, nádhernou harfu s klaviaturou. Klášternice u sv. Markéty v Edinburghu poslaly skvostné album a v něm obrazy kostelů a klášterů, jak jich zanechala „reformace". Z republiky Ecuadoru dostal sv. Otec v dar drahocennou skřínku a v ní papír potřísněný krví posledního katolického presidenta. Byl to nástin řeči, jejž napsal Garcio Moreno krátce před tím než byl zavražděn pro své katolické smýšlení. V Brasilii bylo o jubileu sv. Otce ku přímluvě tamních biskupů mnoho set otroků propuštěno na svobodu. Tito by ovšem byli nejvzácnějším předmětem výstavy. — Ale daleko největší část výstavy zaujmou dary, které pocházejí ze štědrosti praktické. Jest to nesčíslný počet předmětů a věcí potřebných ku katolické bohoslužbě, jako mešní roucha, kalichy, ciboria, prádlo, misionářská portatilia atd. atd. Katolíci vědí a nestranní nekatolíci jako Rus hrabě Vasil potvrzují, že sv. Otec rád a s rozvahou uděluje a pomáhá a že se svého povýšeného křesla nejlépe prozírá, kde komu co schází. Vatikánská výstava z celého světa se sešla a brzy se bude zase do celého světa rozcházeti.

Za ukončení jubilejních slavností v Římě sluší považovati prohlášení několika výtečných mužů katolických za blahoslavené nebo svaté. Nejbližší z nich jest nám Klement Maria Hofbauer O. SS. R., rodem Moravan, z diecese brněnské. Beatifikace konaná dne 29. ledna byla tím slavnostnější, že ku přání sv. Otce obcoval jí biskup téže diecese, dr. Fr. Sal. Bauer P. Klement se narodil dne 26. prosince r. 1751. v Tasovicích u Znojma. Otec jeho Petr Pavel pocházel z Mor. Budějovic a jmenoval se Dvořák. Odstěhovav se do krajiny německé poněmčil si jméno na Hofbauer, jak tehda bylo zvykem. Mýlí se tedy německý jeho životopisec Schepers, že P. Klement byl „muž, kněz německého rázu a německé krve." Ještě méně pravdy však má pisatel řádků do „Světozora", že papeže Lva XIII. při kanonisaci více vodí politika než mystika. Pisatel onen psal více než rozuměl a o zevrubnosti kanonisačního procesu nemá ani ponětíčka. Ovšem zahradí-li si kdo mozek jako čínskou zdí slovy onoho filosofa, že zázrak není možný i kdyby proň byla hora důkazů, pak neuznává jediné proto, že nechce. Nezbraňuje mu nepodjatě zkoumavý rozum, nýbrž pošetile zpupná vůle. Ať by se protivil pravdě, mluví aspoň moderně. Každý kanonisační proces spočívá na tak nezvratných důkazech a prozkumech odborných znalců také světských, že skeptický jakýs Angličan s velikou pozorností sledovav jeden takový úkon se pronesl: Největším divem jest, že při takové přísnosti vůbec může někdo obstáti a býti prohlášen za svatého.

* * *

Jubileum papeže Lva XIII. byla věru slavnost, která zaznamenána bude nejen v archivech Vatikánských, nejen v letopisech světových, ale po přednosti v oné knize, kteráž jest otevřena přede tváří trojjediného Boha. (Pokračování.)

Z národního divadla.

Přehled o stavu divadla a repertoiru v r. 1887.

(Dokončení.)

Baletních představení proti předloňsku ubylo 22. Dávána byla patnáckráte „Narenta“, osmkráte „Flik — Flok — Amor, sedmkráte „Excelsior“, pětkráte „Štědrovečerní sen“ a dvakráte „Gisela.“ Úkaz ten zajisté jest potěšitelný. Slyšeli jsme z nejedněch úst, že se představení tato úplně znechutila, a že vzbudila důraznou oposici již v samotném personálu národního divadla. Nejsme tak růžovými optimisty, abychom se domnívali, že v tomto roce vezme tato produkce úplně za své. Záleží jen na tom, něco hodně přitažlivého vyhledati, což však půjde asi z tuha, neboť po Excelsioru jest nespadno něco v tom oboru ještě „vyššího“ objeviti. Kdyby tato baletní produkce padla, myslíme, že by to bylo jen ve prospěch nár. divadlu. Výprava podobných věcí pohltí nesmírné sumy peněz, a morálně tím divadlo praničeho nezíská; byla to vůbec věc nebezpečná, něčím podobným začíti u nás a za našich poměrů. Ostatně i v kasovní příčině, pro niž přece nejvíce se tak dělo, se to prý zcela neosvědčilo. Z tabulky předešlé viděti jest, mnoho-li večerů zbývalo asi ve kterém měsíci na činohru. Pokud týče se poměru produkce české k cizí, vysvítá z následujícího:

V měsíci	Původních	Cizích	Poznamenání
lednu	8	10	dvakrát Vodní družstvo a Libušin hněv, V panském čeledníku, Zkouška státníkova, Zvíkovský rarášek, Exulanti
únoru	6	9	dvakrát Pražský žid, Josef Kajetán Tyl, dvakrát Závist, Paní mincmistrová
březnu	4	15	dvakrát V sudě Diogena, Výrava, Vodní družstvo.
dubnu	9	9	čtyřikrát Pomsta Catullova, Jan Výrava, Kterak sláva omrzí, dvakrát All rigth, Vodní družstvo.
květnu	10	6	třikrát Naši furianti, Jan Výrava, třikrát Soud lásky, Probuzenci, dvakrát All rigth
červnu	13	3	čtyřikrát Šlechetníci, Naši furianti, Jan Výrava, dvak. Kolumbus, All rigth, Vodní družstvo, dvak. Nad propastí, Strak. dudák
červenci	8	5	osmkrát Jiříkovo vidění
srpnu	4	14	třikrát Jiříkovo vidění, Jedenácté přikázaní
září	7	7	čtyřikrát Jiříkovo vidění, Jedenácté přikázaní, dvakrát Soud lásky
Snešeno	**69**	**78**	

V měsíci	Původních	Cizích	Poznamenání
Přenešeno	**69**	**78**	
říjnu	8	6	třikrát Heralt, Nad propastí, dvakrát Sirotčí peníze, Jan Výrava, Z doby kotillonů
listopadu	4	10	Záviš z Falkenšteina, Sirotčí peníze, Rohovín Čtverrohý, Světa pán v županu
prosinci	3	9	dvakrát Zvíkovský rarášek, Jan Výrava
Úhrnem	**84**	**103**	

U porovnání s rokem 1886. jest poměr tento též mnohem horší. Celkem dařilo se loni původní produkci dramatické h ů ř e nežli v roce předminulém, neboť čísla tato mluví, a nelze je nižádným omlouváním a vymlouváním setříti. Kdo jen poněkud jest obeznámen s naším dramatickým písemnictvím, pozná z přehledné tabulky, že vynechány tu c e l é ř a d y d o b r ý c h p r a c í n a š i c h n o v ý c h i s t a r š í c h a u t o r ů.

Celkem sehráno t ř i c e t původních her proti t ř i c e t i d v ě m a cizím, dle původu takto se jevícím: francouzských bylo 20, italských jedna, ruské tři, německé tři, Shakespearovy čtyři, španělská jedna.

V roce 1886. byl poměr cizích prací k původním jako 238 : 129, v roce minulém však jako 262 : 125, z čehož patrno, že rok lonský byl v příčině poměru k původní produkci mnohem nepříznivější. V příčině odpoledních představení byl poměr onen v r. 1886. jako 32 : 37, roku minulého jako 44 : 27, což jest též daleko horší, neboť mají cizí hry číselnou převahu, čehož v roce p ř e d m i n u l é m n e b y l o.

Ať nikdo neříká, že n e m á m e způsobilých her původních. To není pravda. Neřídíme se nikdy hlediskem, zříci s e v e š k e r ý c h cizích prací a jíti do krajností ve snaze, pěstovati české původní dramatické hry. Naopak, přejeme si vřele, aby to, co má cizina nejlepšího, přešlo i k nám. Ale právě jen nejlepší, neb alespoň to dobré. Máme-li však n á r o d n í divadlo, ať také pěstuje to, co naši národní básníci napsali a píší, neboť právě proto je n á r o d n í m d i v a d l e m. Nechtějme, aby cizina dusila naše písemnictví přílišnou invasí a netrpme toho. Co je dobré, budiž srdečné vítáno; co je prostřední — pryč s tím. A prostředního měli jsme více než dost.

Původní novinky činoherní a veseloherní byly: Libušin hněv od Julia Zeyera ($^{28}/_{1}$), Kterak sláva omrzí od J. Součka ($^{18}/_{4}$), Pomsta Catullova od J. Vrchlického ($^{20}/_{4}$), All rigth od Jos. Štolby ($^{27}/_{4}$), Naši furianti od L. Stroupežnického ($^{2}/_{5}$), Soud lásky od J. Vrchlického ($^{25}/_{5}$), Šlechetníci od Rutha ($^{7}/_{6}$), Nad propastí od Vrchlického ($^{24}/_{6}$), Heralt od B. Adámka ($^{6}/_{10}$), Sirotčí peníze od Stroupežnického ($^{14}/_{10}$).

Z novinek operních: Svatá Ludmila, oratorium od Dvořáka ($^{25}/_{2}$), Natalie od Hartla ($^{27}/_{6}$).

Novinky cizí byly: Manželské štěstí od A. Valabrégue ($^{7}/_{1}$), Chamillac od Octava Feuilleta ($^{2}/_{3}$), Tři svícny, napsali Eugen Grange a Viktor Bernard, Tatínkovo přesvědčení od Edm. Goudineta ($^{7}{}_{3}$), Náš přítel Něklužev od Palma ($^{22}/_{3}$), Prázniny v manželství od Valabregue a Hennequina ($^{14}/_{7}$), Kurátor marnotratníků od Moineauxa a Bissona ($^{9}/_{8}$), Paní Majorka od Spažinského ($^{28}{}_{10}$), Ženitba Běluginova od Soloněva ($^{20}/_{12}$), Dcera Jeftova od Cávalottiho ($^{31}/_{12}$). Z cizích oper dával se Štěpán Marcel od Saint-Saensa ($^{19}/_{3}$), Vlasť od Paladilhe-a ($^{28}/_{4}$), a z baletů Narenta ($^{14}/_{8}$).

V minulém roce navštívilo nár. divadlo též 4057 osob, které přijely div. vlaky neb hromadně divadlo navštívily. Nejvzdálenější hosti byli ovšem Čechové američtí v dnech 17. 19. a 22. června. Divadelních vlaků bylo celkem 15.

Pohostinských her bylo dosti. Uvedeme hosti nejdůležitější. Byla to Marie Poincillitová, barytonista Lassalle, Alexander Filippi, Ottavio Nouvelli, Alma Fohstroemová.

Příště promluvíme o posledních novinkách, jež viděli jsme v národním divadle; pro omezenosť místa podáváme v čísle tomto toliko tento přehled statistický, podotýkajíce, že jest nám podati zprávu o „Ženitbě Běluginově“, Dceři Jeftově“, Verdiovu „Othellu“, Světě zásad“ a jiných ještě hrách z nár. divadla. **Josef Flekáček.**

LITERATURA.

Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až na naše doby.

Sepsal Dr. Antonín Rezek, profesor při c. k. české universitě. Část I. V Praze r. 1888. Nákladem vlastním. 8° str. 156.

Když jsme čtli o spise tuto jmenovaném pochvalné úsudky v našich časopisech obrázkových, v listech družstva tiskařského i v N. L., pomyslili jsme si: Šťastný spisovatel! Kritikové stojící na stanovisku mimokřesťanském mu ničeho nevytýkají, kritikové katoličtí mu též asi mnoho vytýkati nebudou, zavděčil se tudíž všem, což jest u nás úkazem velice řídkým, zvlášť když se zavadí o věci náboženské. Mýlili jsme se však. Bratří protestanté, kteří jinak bývají s N. L. jedna duše a jeden hlas, tentokráte mají zvláštní své mínění a se spisem p. Rezkovým spokojeni nejsou, ba odsuzují jej. A proč? Posuzuje snad p. spisovatel vetřelý k nám z Němec protestantismus a vzniklé pak z něho náboženské blouznění přísně nebo nesprávně? Nikoli. Či snad nadržuje katolíkům? To ještě méně. Proč jest jim tedy spis ten protivným? Proto, že jsou zvyklí o věcech, o nichž tu píše prof. Dr. Rezek, zcela jinak smýšleti a psáti; nyní však přišel ne románopisec zaujatý proti katolíkům tisícerými předsudky, nýbrž dějepisec, posvítil si na ty neblahé poměry náboženské (a i politické) v době před a pobělohorské lampou kritickou a protestanté se tohoto světla — ulekli. Inu ovšem; vždyť před ním musila prchnouti tak mnohá milá bajka a to velebené české vlastenectví sekt od církve odštěpených jest tu někdy podobno politickému zločinu, ba u jednotlivců i velezrádě jako vejce vejci (viz str. 106.), tak že se věru není čemu diviti, že akatolicismus považován byl tehdáž v kruzích vládních za politicky státu nebezpečný; že ne bezdůvodně, ukázalo se hlavně za válek Marie Terezie s Bedřichem II., jak vyznává Bedřich sám, když dí, že ve Slezsku „též náboženství, tento posvěcený předsudek lidu, pomohlo mysle obyvatelů nakloniti Prusku, neboť, tak dí dále, „$^{1}/_{3}$ Slezska obyvány jsou protestanty, kteří viděli v (pruském) králi spasitele s nebe seslaného.“ Podobně vítán byl Bedřich i v Čechách, pokud byly totiž obydleny protestanty a blouznivci náboženskými; za to však si

Bedřich trpce stěžuje do obyvatelstva katolického, že prý jest oddané s tělem i s duší domu habsburskému, že chová ku Prusům odpor a nenávisť nepřekonatelnou, nechce jim ničeho ani za drahé peníze prodati, před nimi utíká a za žádnou cenu že nikdo z nich nechce dělati — špeha. Krásnějšího svědectví o věrnosti ku svému panovníku a lásce k vlasti Bedřich II. českým katolíkům dáti věru nemohl, než když o nich takto psal.

Než ani obraz, jaký před námi rozvinuje kniha p. Rezkova o straně katolické, není příliš utěšený, ale tolik jest přece ze všeho patrno, že se církev naše, církev katolická pravdy historické báti nemusí. Chyby, a řekněme přímo, i ukrutnosti, jakýchž se tu někdy dopuštěno, spadají věru v nejmenší míře na vrub rozhodujících orgánů církevních, nebo tyto vždycky — v první řadě pražští arcibiskupové — radili k mírnosti; že hlasu jejich nebylo vždy dbáno a že obzvláště za Karla VI. protireformace prováděla se více po vojensku nežli dle zásad evangelia, není vinou jejich. Ba oni mnohé věci velmi trpce nesli, jako na př. že zřizovány některé komise protireformační, v nichž oni buď neměli ani hlasu poradního anebo jen hlas poradní, že se vláda míchala do záležitostí čistě církevních a se snažila církev si úplně podříditi. Ano r. 1725., 27. listopadu, dostal pražský arcibiskup od císaře důtku, že prý on tím vinen, „že se kacířství v Čechách rozšiřuje“ (str. 64.). Reskriptem císařským ze dne 28. srpna 1721., jenž pak pokládán byl za pragmatiku při soudech nad kacíři (a v podstatě své víckrát byl opakován), dostalo se vyšetřování a souzení kacířů přes všechny protesty arcibiskupovy skoro úplně do rukou soudů světských; že se někteří kněží katoličtí propůjčili za nástroj ku provádění nařízení přísných, ba mnohdy i krutých, toho jest zajisté velice litovati, ač to nespadá nijak na vrub církve, nýbrž jenom na vrub dotyčných jednotlivců a nedá se ani z daleka porovnati s tím, co se dálo v Anglii a v Irsku proti katolíkům. Tím však nechceme to, co se skutečně nevhodného stalo, nikterak omlouvati a tím méně snad činiti výtku spisovateli (ač snad někdo v některých věcech poněkud jiného může býti náhledu), neboť nám jde pouze o pravdu a tu přijímáme, třebas byla časem nepohodlnou. Jeť historie naší učitelkou, na niž se proto nesmíme hněvati, když nám pro výstrahu ukáže i chyby a je pokárá. Komu by se však přece snad zdálo, že autor některé chyby a poklesky do příliš jasného postavil světla, uvaž, jak i dějepisci církevní na př. Hergenröther a u nás ve svých pracech historických Dr. Kliment Borový bez obalu a předpojatosti kárají to, co jest hodno pokárání, uvaž, že sám svatý Otec, Lev XIII., v listu zaslaném kardinálovi Hergenröthrovi (18. srpna 1883) jakožto dějepisci, papežskému archiváři a vydavateli regest papeže Lva X. přímo napsal, že jeho úkolem dějepiseckým jest: by zamlčováním událostí nepohodlných pravdy nepřekrucoval a byl cele prost od veškerého podezření stranictví buď přátelského neb nepřátelského.“ Pravda třebas nemilá prostě pověděná nemůže nikdy tolik škoditi, jako může škoditi její ututlávání a umlčování aneb nešikovné omlouvání.

Nás ve knize p. Rezkově, v níž se po krátkém vhodném úvodu líčí rysy krátkými náboženské hnutí předbělohorské (str. 6—18) a pak obšírně náboženské hnutí pobělohorské,*) zajímalo zvláště to, jak horlivě a dovedně nekatolíci v prospěch svůj uměli agitovati, jak velmi horlivě k šíření zásad svých užívali *tisku*, naproti tomu však jak se v této příčině na straně katolické skoro pranic nedálo, až když už — bylo velmi pozdě! Knihy kacířské se odnímaly a jiné se do rukou — nedávaly, lid však chtěl čísti a nemohl-li, myslil, že knihy vůbec proň nejsou, blouznil a pustnul!

Tohle, myslíme, hodno jest vážného přemýšlení. Lid čte a chce čísti, čte mnohdy bez rozmyslu, co mu přijde do rukou. Čte i knihy špatné; dejte mu do ruky knihu dobrou a on odhodí, není-li už zkažen, knihu špatnou. Tisk jest velmoc; v zápasech duševních zvítězí nyní jenom strana ta, která má lépe zorganisovaný, více rozšířený a pohotový tisk. Strana bez řádně vedeného tisku, byť to byla třebas strana katolická, musí podlehnouti; to ví i slepý, poněvadž se to stalo a stává. A přec, přec poměrně málo vynakládá se a obětuje na tisk katolický. Že je ho třeba jako soli a chleba, uznává se sice jednomyslně, ale to jest u mnohých, a to nejednou právě u těch, kteří by pro tisk nejvíc mohli činiti, taky už — všecko; ostatní se ponechává náhodě. Čím to na př., že dosud nemáme řádného a všem potřebám našim vyhovujícího denního listu, listu, jenž by mohl závoditi směle s listy jinými a nemusil jen tak živořiti? Chudí faráři a kaplani

*) a to v těchto oddílech: A. do míru westfalského (1648) str. 19—37; B. Od míru westfalského do císaře Karla VI. str. 37—61; C. Za vlády císaře Karla VI. str. 62—104; D. Za vlády císařovny Marie Terezie str. 104—156.

tím vinni jistě nejsou. List denní se podobá, jak kdosi pověděl, zvířeti dravci (ať si již lvu, tygru, vlku neb hyeně, na tom tu nezáleží, nebo to se řídívá podle toho, komu list slouží), kteréž, má-li řváti tak, by hlas jeho slyšán byl a v srdcích odpůrců vzbuzoval, když ne postrach tedy aspoň respekt, musí býti dobře krmeno; zmírá-li však hladem a vleče-li jen stěží svoje mdlé údy, třebas to byl lev, nelekne se ho ani malá myš a každý osel, vyceniv zuby, do něho kopne.

Dobré krmení takového „zvířete“ stojí však — peníze; ty hýbají tiskem a vládnou světem. Za málo peněz nejen málo muziky, nýbrž i málo dobrého tisku, aneb nanejvýš tisk chatrný a nedostatečný. Dobrá práce třebas na př. jen dobrý úvodní článek do novin, stojí práci, práci, již nemůže konati každý; větší ještě námahy vyžaduje dobrá třebas jen krátká práce vědecká neb polemická: může se žádati, by někdo konal práce ty zadarmo neb skoro zadarmo a při tom se ještě vydával v nebezpečí, že snad pro jedno neopatrně napsané slovo uvalí si na krk nepřátelství některé výše postavené osobnosti? Každý děłník hoden jest své mzdy, nadarmo ani kuře nehrabe a „bláznů“ takových, kteří pracují jen z lásky k dobré věci bez ohledu na zisk a přízeň nebo nepřízeň lidskou, jest stále méně. Leč kam jsme to zašli? K tomu, co v této příčině nám leží na srdci, nestačila by ani celá dlouhá kapitola; snad o tom napíšeme jindy dvě neb tři. Prozatím jenom opakujeme: pečujme všemožně o dobrý tisk katolický, o tisk, jenž vyhovuje formou i obsahem, rozšiřujme jej, seč jest v silách našich, dokud si ho náš katolický lid ještě všímá, sic by se mohlo velmi snadno státi, že by to, co se nyní pronedbá, po letech nemohlo nahraditi ani sebe větší peněžitou i duševní obětí. Co by pak o nás musili říci ti, jenž přijdou po nás? Co by musili o nás říci dějiny? Když však vykonáme, co jest v moci naší, nebudeme se musiti soudu toho lekati ani tenkráte, kdyby snad ani, což Bůh račiž odvrátit, práce naše neměla kýženého výsledku.

Fr. Pohunek.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Ročník VI. (redaktor K. Koblížek.) Z četných článků paedagogických v tomto ročníku uvádíme čl. „Matka, vychovatelka národů“, který důležitost vychování náboženského dokazuje slovy: „Náboženství ústy a příklady dobré matky v srdce dětské vštípené nikdy nevymizí. Náboženství jest velikou vlastností člověka. Mýlí se, kdo myslí, že člověk velikým jest vědou. Velikým a člověkem je toliko známostí, že jest — Bůh“ — Pilný přispívatel „Komenského“ dr. E. Kadeřávek napsal čl. „O filosofii a paedagogice.“ „Ne každá filosofie“, praví, „dobrou učiní paedagogiku, nýbrž jen filosofie pravdivá; pravdivou však není nikdy a nikterak, odporuje-li zjevení Božímu, které jest uloženo v učení křesťanském.“ Dále mluví o úkole učitele a dokazuje, že filosofií nelze nahraditi pravou paedagogiku. „Prázdná slova mluví ten, kdo praví, že učitel vždy může vykládati bez barvy filosofické, aby se nedotknul náboženství, tak aby mohl poslouchati i ten, kdo v Boha věří. Netečným, bezbarvým učitel býti nemůže. Což dokazuje Pán Ježíš pravě: Kdo není se mnou, proti mně jest.“ Dále jmenuje filosofy křesťanské, jichž jména ovšem nejsou tak rozkřičena jako jména filosofů protikřesťanských. — Článek „Hovor školský“ pojednává důkladně o úkolu školy obecné, o vzdělání učitelů na ústavech učitelských. „Nejprve dlužno dítě naučiti na základě náboženském býti člověkem a pak teprve pěstovati vědu. Že pak jedno od druhého děliti nelze, nemůže vyučování postrádati nábožného základu, nechceme-li, aby ideál dobra, k němuž všecko vychovávání se pne, obrátil se ve prospěch hmotný, z něhož vyplývá sobectví a nežest.“ Dále dokazováno, že učitel sám musí býti proniknut náboženstvím, aby byl dítkám vzorem, sice by se vychování dařiti nemohlo. — Prof. F. Šimek podal „Obrazy z dějin vychovatelství;“ pojednav o vychovávání u Peršanův, Egyptanův, Židův a Babyloňanů, vylíčil obšírně blahodárný obrat v celém životě lidském, jejž způsobilo učení křesťanské. Spisovatel líčí vítězství jeho nad pohanstvím, jeho vznešenosť a blahodárné účinky na vzdělanosť lidskou; pak promlouvá o školách křesťanských [1]) — I články vyučovatelské doporučují, by ná-

---

1) „Obrazy z dějin vychovatelství“ od prof. F. Šimka vyšly též o sobě v „Urbánkově bibliotéce paedagogické.“

boženství při všem učení dbáno bylo. Tak ve čl. „Přírodověda ve školách obecných“ ukázáno, jak lze působiti vyučováním přírodopisu na cit a mravnosť dítek. Vedle náboženství vyučování přírodopisu může nejvíce přispěti ku poznání Tvůrce. „Dítě se naučí milovati Boha a vážiti si víry, když pozná veliké dílo Tvůrcovo. Neboť pozoruje-li ten krásný běh a soulad ve přírodě, musí uznati, ze nějaká mocná ruka řídí uměle ten důmyslný stroj přírody. Mistra toho, který vše ku prospěchu člověka tak krásně spořádal, bezděky musí za jeho dobrotu ctíti i milovati. A miluje-li kdo Boha, zajisté i přikázaní Jeho zachovává, miluje tedy i bližního, a tím jest účel vyučování dosažen; aby láska všude na zemi stan svůj rozbila, a země byla rájem.“ Článek tento jest velice obšírný a promlouvá i o jiných výsledcích učení přírodopisu. Podobně v „Rozpravě o článku „Duše lidská“, o čl. „Vzduch a oheň“ i v povídce „Následky svévole“ nabádáno k lásce k Bohu, ukázáno na spravedlnosť Boží a varováno od hříchu. Týmž způsobem jako článek o přírodopisu psán jest čl. „Ukázky ze zeměpisu.“ Jiné články paedagogické jsou: Jak dítky do školy vábiti, O kázni vůbec a vzhledem k dětem zvlášť, Činnosť našich učitelů venkovských a j. I jinými články ročník tento vyhovuje úplně. Vedlé bájek, průpovědí a básní nalézáme tu opět posudky o knihách; zvláštní pozornosť věnována tu čtení pro lid, jmenovitě kalendářům.

Ročník VII. (redaktor J. Havelka.) V tomto ročníku nalézáme pokračování důkladného článku prof. Šimka „Obrazy z dějin vychovatelství“. Spisovatel líčí tu působení některých svatých mužů v prvních dobách křesťanských: sv. Jana Zlatoústého, Basilia Velikého, Ambrože, Augustina a j. — Článek „Nemožností nikdo nežádej“ ukazuje, že v nynějším ústrojí školském jsou mnohé vady, jež dosažení účelu vychovatelského překážejí. „Jsme tím jisti dokonale“, praví se tu, „že nepodáváme mládeži příliš mnoho potravy rozumu, a že tudíž času, příležitosti a síly nedostává se nám dosti intensivně šlechtiti srdce dětská? Zajisté nikdo nebude popírati, že nic nepodporuje mravné vychování tak, jako když všemi prostředky vhodnými snažíme se docíliti u mládeže mysli zbožné v pravém smyslu slova. A nestaly se skutečně žádné přenáhlenosti ve příčině té? Nebyly tehdy, když škola od církve se odlučovala, proti úmyslu zákona neopatrností a nešetrností přetrženy také některé kořínky, jimiž potravu svou béře nábožnosť? — Po této úvaze vybízí pisatel učitelstvo, by o výsledcích své zkušenosti veřejně se vyslovovalo“, čímž může býti docíleno oprav. — Článek „Učitel opanovatel školy“ dává učiteli pokyny, jak si počínati má, aby vychoval zdárnou mládež. „Aby neudělal ze člověka prosté zvíře dokonalejších vlastností, nechať se rozpomene, jak laskavě sám byl veden od rodičův a učitelů svých po cestě Božských ctností a přemrštěnou domýšlivostí svou přece byl stržen na scestí; ať uváží, jak mnohem hlouběji byl by klesl v nevážnosť věcí Božských, kdyby již v mládí, kdy první a nejbezpečnější základ mravní do dítek se klade, byl odchováván býval dle zásad jim nyní dítkám hlásaných a příkladem stvrzovaných. I v náboženských věcech dlužno dítky vésti ve všem, co dobrého jest a rozumem jejich pochopeno býti nemůže, k původu všeho dobra, Bohu, aby jednak z lásky ku svrchovanému dobrodinci lidstva, jednak z bázně proti němu nehřešily a lnuly k dobrému. Jest to úkol pro učitele, kterého potkalo to neštěstí, že od víry své odpadl, převeliký, ale u vychování dítek předůležitý.“ — Podobně čteme ve článku „Učitel nové doby“: „Učitel užívej svého vzdělání 1) k řádnému plnění povinností a 2) k mravnému zdokonalování se. Povinnosti své plníme proto, abychom v srdci oné spokojenosti došli, která jest největší odměnou všeho namáhání, onoho vědomí, že jsme úlohu Prozřetelností Božskou na nás složenou dle skrovných sil svých svědomitě vykonali. Učiteli dlužno osvojiti si všecky dobré vlastnosti, které vzdělaného člověka zdobí. Je to především zbožnosť. Učitel mravně vzdělaný ví, že bez náboženství ještě žádný národ se neobešel. A nejen k vůli žákům, my sami, i když vzdělání vyššího nabudeme, náboženství nutně potřebujeme.“ — Článek „Bez ustání ku předu!“ nabádá učitele ku stálému sebe vzdělávání. Dr. E. Kadeřábek ve čl. „Co jest duše lidská“ vyvrací bludné náuky materialistické a dokazuje nesmrtelnosť duše. — Kromě těchto uvádíme ještě články: Kterými prostředky docíliti lze lepší kázně mimo školu, O trestech paedagogických, Opatrujme zdraví dítek, O hře. — I články didaktické mají na zřeteli úkol vychovatelský; je zde opět promluveno o učení přírodopisu ve škole obecné podobným způsobem jako v ročníku předešlém. Jiné podobné články jsou: Jak Kristus upoutával podobenstvím pozornosť svých posluchačů, Obraz prostředkem vychovatelským. „Obrazy stávají se mnohé pravdy náboženské tak názornými, že i sebe dokonalejší učitel není s to, by je pochopitelněji podal. Děti vidí, jak Svatí bohumilé skutky konali, jak pro víru život v oběť rádi dali, jak Kristus maličké žehná, zázraky činí atd. Takové obrazy činí

na děti veliký dojem.“ — Článků naučných z různých náuk jest náležitý počet I literatury všímáno si opět bedlivě (Nepokradeš! O klubech literárních) V „Rozhledech literárních“ nalézáme čl „Moderní směr v poesii české“, který ostře kárá materialismus a rozkošnictví z některých nových básní vyzírající. „Směs“ obsahuje opět vlastenecké a mravoučné básně (z těchto mnohé od Douchy,) říkadla, pověsti, přísloví, drobné povídky, pověry, obyčeje atd.

Ročník VIII. (Red. L Doležel a Fr. Slaměník) má hojně článkův ukazujících k důležitosti náboženství. Na předním místě jmenujeme čl. Dra. Eug. Kadeřávka o charakteru, jehož hlavní myšlénky jsou tyto: V charakteru záleží cena každého člověka. Jím rozumíme dokonalosť mravní, vývoj celého člověka, vynakládání všech sil, jež jsou člověku specificky zvláštní, ukojení všech potřeb právě lidských souměrné — aneb aspoň opravdivou, účinnou snahu po této dokonalosti. Charaktery špatné vznikají sobectvím Kde však nalezneme charakter pravý, nesobecký? — Dle Götheho jediné tam, kde jest pevně založen život náboženský. A čím jest náboženství pevně založeno? Vyznáním víry. „Křesťanství jest toto vyznání víry, majíc všecky známky náboženství zjeveného. Ale blud a zloba některých lidí náboženství křesťanské porušila; proto všeliké vyznání víry, které tímto porušením vzniklo, nepóskytuje rozumu dosti světla (spíše tmu poskytuje) a vůli dosti síly (spíše ji seslabuje) — není s to, aby tvořilo charaktery. — Náboženský život pevně založený, vyznání víry, které má základ nezvratný, takořka samo na sobě spočívá, nezávisí na čase, jeho duchu, jeho vědě, není nikde jinde než v církvi katolické. Ač to Göthe výslovně nepraví, jeho slova odnášejí se toliko k církvi katolické. — A že máme těch charakterů v církvi katolické veliký počet mezi všemi věky lidskými a stavy a národy a ve všech dobách, dokazuje zkušenosť i minulá i přítomná. Kteřak tedy pošetile jednají ti, kdož církev katolickou zavrhujíce, v bezbožectví charakter hledají podle filosofů církvi katolické odpírajících! Podobají se těm, kteří hledají perly a vědouce, kde by byly, jdou tam, kde naleznou bláto. Bůh je naprav! Záhuba lidí a společnosti bude výsledkem jejich práce.“ — O jediném pravém náboženství promlouvá týž spisovatel ve čl. „O pokroku lidském“, dokazuje, že náboženství Kristovo objektivného zdokonalení schopno není, neboť „Kristus a Duch sv. naučili apoštoly všeliké pravdě, jejíž poklad, Církvi svěřený, novým zjevením se nemnoží. Avšak subjektivné náboženství křesťanské pokračuje; neboť poznání pravd v něm obsažených věk co věk se zdokonaluje.“ — Ve článku „O poznání lidském“ vykládá spisovatel o poznání smyslném a pomyslném, dokazuje klamnosť domněnek materialistických. — Ve čl. „Úloha kněze a učitele při národním vychování“ promlouvá katolický kněz o žádoucí shodě mezi kněžstvem a učitelstvem. „Snažme se, bychom stejnou měrou k ušlechtění nadějné naší mládeže přispívali, vespolně se podporujíce. Vždyť kněžstvo a učitelstvo stojí na nejpřednějších místech v království pravdy. Jim klíče ku bráně pravdy svěřeny; jim světlo k osvěcování cesty ve tmách podáno; jim prošlapávání cesty neschůdné a sesílení mdlých nařízeno.“ Redakce v dodatku“ k tomuto článku vyjadřuje se v ten rozum, že důležitosť a prospěch náboženství toho vyžaduje, aby duchovenstvo samo mu vyučovalo, a nikoli též učitelé světští, tedy laikové. Učitel vyučuj však a jednej tak, aby žáci viděli, jak si náboženství svého váží. Žádejme také, by všem vel. pánům dostalo se za vyučování náboženství přiměřené odměny, neboť dělník dobrý je hoden mzdy. — Pokud se týče vyučování náboženství učiteli světskými, podotýkáme k poznámce té, že dělí-li se učitel s duchovním o vyučování náboženství, na mládež velmi dobře působí.[2]) O působení učitelstva a jeho chování pojednávají tyto články: Učitel mimo školu, Pýcha a hrdosť učitele národního, Jak jest nám zachovati se k pomluvě a urážkám, Náš stav učitelský, Kterak může škola přispívati, aby se dobré mravy mezi lidem šířily. V těchto článcích doporučuje se učitelstvu: láska ku mládeži a k povolání, horlivosť ve práci, láska k bližnímu, kollegiálnosť, umírněnosť, mravný a zbožný život. „Buďme

[2]) Zákon toho učiteli neukládá za povinnosť; nepřijde-li duchovní, jest učiteli vyplniti hodinu předmětem jiným. Avšak jak bude působiti učitel lépe ve příčině vychovatelské, řekne-li: Poněvadž vel. pán nepřišel, budeme míti počty“ — či řekne-li: „Poněvadž vel. pán nepřišel, budu já s vámi náboženství opakovati.“? — Děti zvláště dospělejši snadno si pomyslí, že učitel buď učiti náboženství si netroufá, buď že „mu do něho nic není.“ — Obé jest pak jeho vážnosti u dítek i u rodičů na újmu. Proto mnozí učitelé, žijíce s duchovenstvem v dobré shodě, také náboženství učí. Také jistá c. k. okresní školní rada vyslovila se ve svém vynesení o vyplňování hodin náboženských, že očekává od učitelstva, že bude správce duchovní podporovati, kde není jim lze přicházeti pravidelně do školy.

proniknuti náboženstvím a zůstaňme věrnými syny nezkažené přírody. Pomněme, že není na světě člověka, který by bez náboženství šťastně žíti mohl, a že národové jen potud šťastni byli, pokud náboženství strunami jejich duševními hýbalo. Proto nezbytno jest, aby učitel — vychovatel náboženstvím prodchnut byl, aby žil zbožně a mravně. Pak zajisté bude dílo jeho vychovatelské snadnější, přesnější, blahodárnější. Pak bude pravým vůdcem dítek.“ — Vzorný učitel vylíčen jest ve čl. „Z působení učitelova.“ — Pilně všímáno si též v tomto ročníku stránky methodické. Článků naučných jest hojnost; zvláštní pozornost věnována dějepisu a místopisu moravskému (Morava za Mojmíra, Z archivu města Holešova, Rastislav a slovanští apoštolové Cyrill a Methoděj, Svatopluk, Turci na Napajedelsku a j.) Nicméně ani jiné náuky nezanedbány. Zajímavý jest i „archiv školský“ (příspěvky k dějinám škol na Moravě) a „Rozmanitosti“ obsahující črty ze života slavných mužův, aforismy, obrázky ze života učitelského a četné básně, mezi nimi mnohé z dějin vlastenecných od K. V. Raisa. Posudky o knihách jsou důkladné.

(Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Pokračování.)

Že dva listy v jednom místě proti sobě brojí, snadno ze známých příčin pochopitelno; však venkovské listy jsou vůbec druh proti druhu, třeba „působnost“ jejich do sebe nezasahala. Zvláště páni redaktoři dovedou se nepěkně ctíti v „redakčních zprávách“. Dnes čteme urážku, zítra hrozbu žaloby a ve třetím čísle kající odvolání, k soudu všechna ta řevnivost dojde málo kdy.

Škoda peněz, když se všechno několika řádky odbyti může. Pak se nelze diviti, že urážejí jiné, když ani sebe neušetří. Jenom když ctené obecenstvo baví. Na otázku budiž zde opsána „Listárna redakce“ z P. l. č. 23. „Pan B. v Mnich. H. Nedivte se; „redaktor“ onoho plátku, který se naplňuje vyžebranými přednáškami a výstřižky, je vyučeným lakýrníkem beze všeho školního vzdělání a býval za svého mládí individuum mravně úplně spustlé: od takových lidí nelze očekávat leč špinavost a padoušství“. [1])

Kolik takových „lakýrníků beze všeho školního vzdělání“ hudlaří v české žurnalistice, k níž se poctiví žurnalisté ani nechtí hlásiti? Kolik individuí mravně úplně spustlých“ chce po venkově hlásati mravnost, vzdělanost, osvětu?

Přestáváme prozatím na těchto skrovných ukázkách a prosíme všechny upřímné přátely české žurnalistiky a vůbec pilné pozorovatele a čtenáře, by stopovali činnost venkovských listův a posoudili, jaký prospěch přinášejí, jak účelu vytknutému vyhovují a snad vedle pšenice koukol rozsévají. [2])

Delší tuto stať končím slovy B. Popelky. Aby listy krajinské uvědomovaly lid, musily by především bojovati proti nezřízenosti německých místních plátků, hanu a hnus na národ náš kydajících . . . Vedle toho by měly pracovati positivně t. j. pracovati v ušlechtilejších směrech, jimiž povznáší se venkovské obyvatelstvo. Tak zejména by měly podávati úryvky z dějepisných a místopisných monografií. Zaznamenávajíce místní památnosti a znamenitosti s patřičným nadšením rozehřály by zajisté tu usedlou krev lidu.“ (Hlas č. 247)

---

[1]) Jiná ukázka z rubriky, za niž nebeře redakce zodpovědnosti: „Blahorodému panu R., nájemci jakéhosi „Hotelu“..... Milostpane, jsou tak dobrým, nedělají na K . . . nádraží svým kožichem takovou reklamu; mohl by se jim zaprášiti. S rukou políbením J. M., kočí.“

[2]) Senzační zprávy v listech místních jsou na př. tohoto znění: „Jsou panu(!)enky v klášteřích.“ V jisté obci, kterou dnes jmenovati nechceme, abychom celou obec nekompromitovali (!), jsou dva hostinští vlastenci, pro jejichž dcerky p . . . ská vyšší dívčí škola věcí zcela nepotřebnou. Náležitého vzdělání lze dívkám dosíci pouze a jedině v klášteřích — jakž by ne! Chtějí-li je tam nechati do smrti, nemůžeme nic proti tomu namítat, přijdou-li jim však po ukončeném „vzdělání“ zpět, vyslovujeme šťastným a pečlivým otcům nejhlubší soustrast a ženichům, za které se jednou provdají, nejvroucnější blahopřání, kterého budou jistě potřebovat.“

Zpráva ta otištěna v místě, kde milostpaní z „vyšší dívčí“ zná mnoho z lučby, ale nerozezná masa na vaření a pečení.

Přicházíme k jiným „zbytečnostem v české literatuře“, rozličným to tajemníkům, naučením a snářům. Zvláště Hynkovo jinak čilé knihkupectví v podobných publikacích si libuje Vyšlo tam v poslední době několik téhož druhu maličkostí, bez nichž bychom jistě obstáli. Kniha lásky aneb kterak lze láskou šťasten býti a jiné šťastnými učiniti. S dodatkem: „Katechismus svatební pro nevěsty a ženichy.“ — „Umění v manželství šťasten býti“ a lásku a úctu drahé polovice manželské sobě získati a zachovati. — Nejnovější tajemník lásky a dvorný společník“ (velmi důležité navedení se sbírkou milostných dopisů.) „Umění v krátkém čase získati nevěstu (dle přání, s penězi nebo bez nich (!) Jenom za 20 kr.) — „Amor naším služebníkem“ (Jak zalíbiti se možno všem (!) ženštinám a získati si jich přízeň). — „Obcování s druhým pohlavím“ (Jak si získá jinoch lásku a přízeň dívky. Pravidla slušnosti a dobrého způsobu — pro novomanžele) — „Český galanthomme a společník, jaký má býti“ (pro společnost zvláště krásného pohlaví), Gratulant (velký, malý, nejmenší), „Člověče nezlob se“, „Kde je žena?“, „Sirky“, „Pestré listy“ (pamětní slova, přípitky), „Český tanečník“, „Snáře“, „Planetář“, „Kouzelník“, aneb odhalené tajemství kejklířů, „Poučení, jak se může dívka v krátkém čase státi nevěstou a manželkou“ (Bezpečné (!) navedení — upřímný rádce pro dámy, jež se chtějí vdáti a pro matky, které mají dcery na vdaní), „Kanárek“ atd.

Ač společnost do jisté míry praktických návodů potřebuje, přece vydávání téměř výhradně podobných spisů zavání kramářstvím. Slibují naučení ona hojný odbyt (zvláště pro vdavek chtivé nevěsty), ale české literatuře nepomahají pranic. Ano v morálním ohledu uškoditi mohou, přijdou-li do rukou nerozumných. Každá podobná publikace spíše úsměv než radost nad novým plodem vzbuzuje.

Poslední dobu množí se časopisy odborné tou měrou, že brzo množstvím zarazí čtenáře jako zábavná literatura a venkovské žurnály. Dokud plní úkol svůj, musíme vyčkati, jak do budoucna prospívati budou. „Literární listy“ (str. 147) vyslovují se v příčině té následovně: „Druhým hříchem zjevně páchaným je zakládání časopisů odborných. Přijdeme-li v důslednosti dále, překvapíme svět novinkami: Hokynářské listy, Zednické listy (podobné existují), Uzenářské listy, Provaznické listy atd. slovem r. 1900. bude v Čechách každý spisovatelem a redaktorem vlastního listu. Toť u národa nevelkého, daněmi a sbírkami k účelům národním přetíženého přepínání sil měrou nejsvrchovanější. Tím také vysvětluje se krach duševní.

Krvavá literatura v pravém toho slova smyslu za své vzala, třeba podnes tu a tam krev kapala z románův a povídek hlavně historických; však hodně drastické názvy jsou posud v oblibě. Táhnou — reklama do dneška trvá. Není-li název dost lákavý, však se k němu hned přidá náležité vysvětlení. Na př. není to do očí bijící provolání?

„Velmi poutavý a zajímavý illustrovaný román v sešitech (po 15 kr.) Čertův mlýn na Vídeňském vrchu a Přádelnice na kříži.“ Ze zápisků rodiny vídeňského kata od Morice Bermanna. S hojnými původními vyobrazeními. Ještě dobře, že román dosud vychází německy. Ale čtenářů by měl i u nás hojnost. Sotva ohlášení bylo insertováno v „Denníku“ (15. října 1886.), hned odpovídala administrace čtení chtivým abonentům, že českého překladu dosud není.

Vždyť hned obsah kapitol jednotlivých táhne, „Israel boháč a spálení židů — Dům u pěti vražd — Ďáblovi spojenci — Zasnoubení pod popravní sekyrou — Turek a lidožrout — Krejčí s mřížkovaným kapesním šátkem atd.“

Však máme také v českém rouše zajímavé dílo zábavné pod názvem: „Paměti katovské rodiny Mydlářův v Praze“, věrné vylíčení hrdelních příběhů pražských z posledních let XVI. až do konce XVII. století, jak je byl zaznamenal pověstný staroměstský kat Jan Mydlář, jenž popravoval pány české .... zločince a vrahy. „Vysoce poutavý spis“ setká se jistě s oblibou. — Jenom abychom nezůstali pozadu za německou literaturou. Renanovo nejnovější (poslední!) drama „Abatyše Jonarrská“, Vrchlickým v „Rozhledech liter“ (I. 240) oceněné, jistě již někdo překládá, bychom poznali nové dílo Renanovo z „oboru dějin náboženských“, jež hned dle stručného obsahu je příliš pikantní a moderní (dle francouzských známých dramat ze Zlatého domu českého národa!)

Několik nádherných děl nám přibylo. Časopisy už ani jinak nevycházejí než jako „nádherně illustrované,“ „které plní nejpřísnější požadavky v každém ohledu,“ jež zdobí na sta (na obálce každého čísla vypočítaných) umělců, básníků, spisovatelů, malířův a sochařů, jež se za nejstarší prohlašují v jubilea tisícího

čísla (!) slaví, jsouce opravdovým a předním představitelem českého písemnictví a umění, listem jak rodinným tak uměleckým atd.

Brožíkovo kvartové Album vydalo za rok 1886. 3 sešity, také jiná díla nádherná váznou, čím více nových vzrůstá na př. Wiesnerovo „Pohádkové album". Spory o Rukopisy vyvolaly dvoje nádherné vydání ve foliu, by dokázáno bylo také vděčností a láskou a památkou, že „démanty tak oslňujícího lesku a třpytu a tak vzácné ryzosti nejsou pouhým sklíčkem za skvost vydávaným." Tedy ze žádného zisku ale z pouhé úcty k „čarokrásným hrdinským a milostným zpěvům" illustrovaná díla ta vydávána.

Dne 25. června t. r. v oznamovateli „Ruchu" ohlášen prospekt „Ruk. K. a Z.", skvostné obrázkové vydání, jež k tisku upravil František Zákrejs a illustroval Mikuláš Aleš. Cena určena za sešit (o 24 str, 7 obrazích atd.) na 1 zl. Však téhož dne (25 června) také „Světozor" na deskách uveřejnil prospekt „Ruk. K. a Z.", nádherné vydání ve foliu, s illustracemi Josefa Mánesa, s kritickým úvodem Renáty Tyršové a s aesthetickým rozborem Fr. Prusíka. Tříarchový sešit ve foliu „vzhledem k tomu, aby památná tato naše kniha v brzku rozšířila se po veškerém národě česko-slovanském", za 50 kr. Následující sešit Ruchu opravil provolání v ten smysl, že sešitu cena „na mnohostranné přání snížena" na 40 kr. Nakladatel (Alois Wiesner) poněkud vysvětluje své stanovisko k Mánesovým obrazům takto, ovšem sine ira et studio: „Roku 1862. vyšel nákladem Karla Bellmanna v Praze prvý a jediný sešit „Ruk. K." s illustracemi Mánesovými. Více nevyšlo jednak pro nepřízeň doby, jednak pro neobyčejně vysokou cenu. V 70ti letech pak sebrala „Umělecká Beseda" z piety k Mánesovi pozůstalé zbytky těchto kreseb a vydala je v osobitném sešitu za premii svým členům. Mezi tím se bohužel o Mánesa nikdo nestaral, až mně před čtyřmi roky nabídnuto, bych obrazy ty koupil. Já však seznav, že bych těmito — ovšem krásnými — troskami neposloužil ani věci ani obecenstvu, podnikl jsem bezodkladně vydání nové, ve všech částech původní a úplné. — Nebudeť ovšem nikoho, kdo by vydání Mánesových obrazů neschvaloval, ale způsob, jakým tato část illustrovaného Rukopisu Kr. puštěna do světa, odsoudí zajisté každý, v kom kramářská chtivosť a malicherná zlomyslnosť neudusila všechen cit pro obchodní i společenskou slušnosť.

Frant. Šimáček píše p. A. Wiesnerovi (Světozor č. 30. čili 991. od počátku) také příliš jasně. Nakladatel Alešova Rukopisu „namlouvá prý veřejnosti různé nepravdy, že doporučuje na svém „lístku" (t. j. Ruchu) „své jediné, tedy patrně nepatentované nákladné vydání," dále mluví o konkurenci a na konec dotýká snížení ceny následovně: „P. Wiesner snížil cenu dvouarchového sešitu prvotně 1 zl. r. m. ohlášenou na 40 kr., kdežto sešit tříarchový velikého folia vydání našeho stojí pouze 50 kr., jak hned z prvu ohlašováno." Mravné naučení podáno spolu zároveň: „Není pochyby, že soudné obecenstvo literární nedá se klamati podobnými nešikovnými manevry" atd.

Ze všeho toho viděti jasně, že „ona skvělá manifestace pravosti našich starodávných zpěvů" měla pozvláštní pozadí, z něhož vykukovala příliš zřetelně „kramářská chtivosť a malicherná zlomyslnosť." Kdybychom sami nazvali ten onen podnik kšeftem, byl by hned rámus, a hlasy kárné by se ozvaly, jako by podrývána byla půda vlasteneckým produktům; boj, vzplanuvší mezi dvěma protivnými poly, odhalil nám a najisto postavil, že za mnohým dílem, jehož prospekty oplývají vlasteneckými povinnostmi, opravdu spočívá jenom „kramářská chtivosť" atd. Může-li nakladatel ruky obratem snížiti pro konkurenci cenu více než nad polovici (z 1 zl. = 40 kr.) a přece škody neutrpí, jinak by díla nevydával; mohli by i jiní nakladatelé hodně škrtnouti z cen přímo báječných a pochodili by dobře. Při nižších cenách byl by větší odbyt.

Mnohem více působí knihy na prostém, jednoduchém papíře, než skvostně illustrované spisy a časopisy, jež kdesi odpočívají v knihovnách. Kniha vnikne do lidu, ale nádherný spis bojí se každý půjčiti, by se nepomazal a nepotrhal. Zvláště stěžováno si, že básně jsou příliš drahé; nebo by vyšší cena jejich byla známkou malého odbytu?

O konkurenci našich „nejpřednějších" listův ironicky se zmiňuje S. Čech v „Národních listech" (č. 334) pod názvem „Novoroční dostihy". Píše mezi jiným takto: „Na rozích objevil se dnes obrovský plakát „nedostižitelného, veleskvostného, nejrozšířenějšího" časopisu, který zejtra zalepen byl ještě větším plakátem „nevyrovnatelného, přenádherného, nejoblíbenějšího" soka; v žurnálech střídaly se

ohromující inseráty a referáty začínající: „Dnes konečně držíme ve chvějících se radostí rukou epochální, celým národem horečnou dychtivostí očekávané novoroční číslo našeho nepřekonatelného .... atd. s lokálkami o nedočkavcích, kteří si dali obsah dotyčného prvního čísla po kabelu telegrafovati přes oceán. Co řečeno zde pouze ironicky v redaktorské humoresce, to není snad fingirováno, a snadno se o tom přesvědčíme, pozorujeme-li ony reklamy na obálkách, v dythirambech oslavující list, o čemž promluviti bude nám příležitost při reklamách.

Už bychom odpustili konkurenci časopisům v tom smyslu, že ne již občanským ale církevním rokem se řídí, počínajíce s novoročními čísly adventem. S. Čech na témže místě dí: „Jak známo, vychází novoroční číslo rok od roku časněji, i lze snadno vypočísti, že lednové číslo r. 1900. vyjde právě 1. ledna 1899. Letos začala většina časopisů příští rok 1. říjnem, ba jedno zvláště čilé vydavatelstvo vydalo k nemalé zlosti ostatních novoroční číslo již o sv. Václavu a dokončuje dnešním dnem první čtvrtletí, (12. prosince) obsahující práce tří set nejznamenitějších českých spisovatelů. („Zlatá Praha“ oznamuje v nejnovějším prospektu, po všech končinách od Krkonoš a po Šumavu zasýlaném, že má spisovatelů — přispívatelů živých i mrtvých — jako Václav Beneš-Třebízský. jenom 200.)

Počet kalendářů nejenom že neklesá, naopak stoupá co rok. Už bychom věru měli dosti těch „poutníků, proroků, koledníčků, národů, občanů, vlastí, kalendářů vlasteneckých, pražských, svatováclavských, humoristických, kalendářů včelařských, hospodářských, učitelských, české mládeže, lesních atd., zvláště když obsah tuctového zboží toho pokulhává nebo staré známé otřepačky znovu na světlo Boží vycházejí.

Jak toto odvětví literární stoupá, můžeme ukázati na příkladě tom, že v jediném Vimperce u Steinbrenera tisknou se (r. 1886.) tyto kalendáře: „Malý národní“ (str. 63, kr. 30), „Malý veselý obrázkový (str. 63, kr. 30), „Veliký národní“ (str. 123, kr. 50.)

„Přítel, pravý domácí pro dům i rodinu“ („Roční kniha zábavná a potřebná pro město i venkov,“ cena 1 zl.), „Slabikář kratochvilný a veselý kalendář obrázkový“ (str. 127, kr. 50), „Velký a malý kalendář Marianský“ pro lid katolický (str. 144, kr. 50). Když jediná knihtiskárna venkovská vydává tolik kalendářů, proč bychom se divili na př. Ottovi, který nemenším počtem se vykázati může!

Co se obsahu týče, poukazujeme jenom na „Plzeňský kalendář“ (r. IX.). Ve směsi nejrůznějších článečků je obrázek z polského utrpení: „Vyhubený rod“ od Ferdinanda Pesta, jehož kapitoly obsah naznačují jako: „Jesuita — Zločin — Pekelné rejdy“. Známá a vůbec vyvrácená otřepačka, že by řád otců Jesuitů mrzkým způsobem jmění se dobýval, obsahem nechutné, přímo odporné stati té. Výrazy: „inkvisitor, ohavný Jesuita, hanebný kněz“ atd., jsou omastkem k chatrnému obsahu. Nestranná historie vyznívá na př. ve slovech: „A Bruschi (Jesuita) se všeho pekelného, těch nejpodlejších prostředkův uchopil, aby jen řádu svému bohaté statky získal“ (str. 108). To není zábavné a poučné čtení pro lid, tím se nikdo nevzdělává, ale hanobí se dobrý vkus čtenářstva.

Kalendáře považujeme jako díla periodická, jako časopisy, tudy je nám s podivením, jak může býti v Koledě (na rok 1887) povídka „Vymodlenec“ od V. Beneše Třebízského a od téhož v „Národě“ pov. „David Boryně na Roztokách“ (1887). Zanechal snad Beneš tolik rukopisů?

Rovněž nám je proti mysli, proč ta neb ona knihovna je eminentně skladem prací jednoho spisovatele a málo dbáno rozmanitosti. Na př. „Salonní bibliotheka“ (red. Ferd. Schulze) obsahuje mezi 45 svazky dvě díla od redaktora a 18 svazků zahrnují práce Jaroslava Vrchlického. Tedy téměř polovice od jednoho básníka. Také nepoměr podobný shledáváme v časopisech, kde kritisovány většinou díla, jež firma domácí (kde i časopis vychází) vydává.

(Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

P. T.

pp. členům družstva „VLASŤ"

na uváženou!

Ve schůzi výborové družstva našeho ze dne 25. ledna t. r. rokovali jsme opět o tom, zdaž by záhodno bylo budoucího správního roku objem časopisu „Vlasť" zvětšiti a předplatné zvýšiti. I dovolujeme si sděliti na uváženou toto:

Při založení listu našeho ovládalo všecky hlavní činitele mínění, aby „Vlasť" byla hodně lacina, i navrženo a přijato bylo předplatné, jaké jest do dnes v platnosti. Po vydání čísla prvního přišel redaktor ku knihkupci p. Řivnáči, a ten, vzav 1. sešit časopisu našeho do ruky, pravil: „toť horrentní láce."

Při roč. II. učinil výbor ve „Vlasti" podstatné změny: zrušil proložený garmond a zavedl garmond kompresní, i přibylo tím při každé řádce o tři slovíčka tisku více, a každá strana rozmnožila se na délce o 11 řádek. Mimo to zavedl výbor v části literární místo bourgeoisu petit a divadlo dal sázeti bourgeoisem. Následkem všech těchto změn vejde se do každého čísla o 1½ archu tisku více nežli do každého čísla ročníku I. Ke všemu tomu přidal výbor při ročníku III. ke každému číslu o ½ archu více; předplatné se však nezměnilo, zůstalo v té míře jako při ročníku I.

Nyní cítíme toho potřebu, aby se objem časopisu ještě o ½ archu rozmnožil — a v tom jsme za jedno všickni — jen v tom se rozcházíme, má-li se i předplatné zvýšiti. Výbor jest většinou hlasů toho náhledu, aby se tak stalo. Kdo vše, co tu řečeno, uváží a na mysli má, že jest podnik náš pevně zakotven, že se kapitál jeho splácením dluhů a prodejem starších ročníků stále doplňuje a rozmnožuje, a kdo si vypočte, že ztrátu několika abonentů pro tuto změnu — a kdyby jich bylo třeba 2—300— nahradí zvýšené předplatné, tu doufáme, nebude snad proti tomu, aby se v V. roce při pěti arších předplatné zvýšilo.

Jsme toho náhledu, aby se předplatné na „Vlasť" takto upravilo:

Studujícím, alumnům a klerikům ponechala by se „Vlasť", jako dosud, za 3 zl. r. č. ročně. Abonenti, kteří nejsou členy, měli by ji ročně za 4 zl. r. č. Z údů by ročně platili: členové činní 3 zl. 40 kr., přispívající 3 zl. 20 kr. a zakládající 3 zl. Do krajin německých, Bosny a Hercegoviny stál by časopis náš o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. ročně více. —

Žádáme uctivě všecky své členy, aby se o tomto návrhu otevřeně a určitě vyslovili a po případě své opravy návrhu našeho s námi sdělili.

Asi v červenci t. r. svoláme mimořádnou valnou hromadu, v níž se návrh definitivně vyřídí.

Z výboru družstva „Vlasť".

V Žižkově, dne 16. února.

P. Václav Červinka,
t. č. jednatel.

Frà Josef Mergl,
t. č. předseda.

ROČNÍK IV. DUBEN. ČÍSLO 7.

VLASŤ.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Že zednářský oběžník, o němž byla řeč v čísle minulém, jak co do obsahu tak co do formy není žádným pouhým cvičením slohovým, nýbrž vyjadřuje skutečné záměry bratří zednářů a k jich dosažení nejvhodnější zároveň udává prostředky, jest věcí i jinak velmi dobře známou. Vždyť se na základě předepsaného zednářského ritualu bratřím stupňů „filosofických“ přímo vykládá, že prý největším lidstva nepřítelem jest víra v Boha ve smyslu křesťanském, kněží katoličtí že jsou hanebnými vrahy svobody, svobodné vědy a svobody svědomí, a že je tudíž svatou povinností každého zednáře všemi silami a všemi prostředky nevyjímaje ani násilí a revoluce pracovati k tomu, aby přede vším víra katolická byla zničena, autorita potřena a církev katolická se svými kněžími — vyhlazena. Ku generálnímu inspektorovi loží zednářských mluví v této příčině „velmistr“ zednářský, předeslav hesla: D.: M.: J.: a Ordo ab Chao“, následovně: „Tak tedy bojujte dobrý boj za věc svatou“, (sic!!) za ctnost a pravdu!! slovem i pérem, pomocí školy, rodiny, parlamentu, společenským postavením a majetkem svým, lstí i násilím, až buď zvítězíte aneb zemřete“! (Taxil II. 355.)

Že má tento boj v první řadě platiti církvi a kněžím, ukazuje se velmi názorně při povyšování na stupeň „Kadóš“ — stupeň „mstitelů“. V sále trochu v ústraní jakoby v hrobce leží rakev a v rakvi té zednář, jenž dělá mrtvého. U rakve v pravo leží hlava přikrytá papežskou tiarou, v levo pak hlava s korunou královskou, u nohou před rakví jsou různé lebky, jedna z nich jest však ověnčena vavřínem a leží na polštáři potaženém černým sametem; dle výkladu zednářů

jest prý to lebka Jakuba Molaye, jejž dal odpraviti francouzský král Filip příjmím „Krásný“. Zednářský recipiend drže v ruce dýku pokleká před rakví s domnělou mrtvolou a přísahá takto: „U přítomnosti boha, našeho otce (dříve však už — na stupni 30. — byl o tom poučen, že se tímto „bohem“ míní vlastně — Lucifer) a této vznešené oběti (t. j. tohoto v rakvi ležícího bratra!!) přísahám a slibuji slavně na čestné slovo své, že nevyzradím nikdy ničeho z tajemství „rytířů Kadóš“ a že vždycky budu plniti, co mi pravidla řádu předpisují.“ — Po této přísaze praví k němu velmistr: „Nyní vstaň a čiň, co já budu činiti!“ Hned po té bodne velmistr dýkou do hlavy s tiarou a pronáší slova: „Proklat buď podvod (t. j. papež a kněžstvo)! Proklat buď zločin!“ — Totéž činí a říká nový kandidát. Nyní jdou oba k lebce ověnčené vavřínem, klekají před ní a velmistr říká: „Věčná sláva mučenníku ctnosti. Jeho odpravení buď nám naučením! Spojme síly své, bychom zničili podvod a tyranii!“ Oba vstávají a jdou před hlavu s korunou královskou. Velmistr do ní bodá dýkou a při tom říká: „Proklata buď tyranie! Proklat buď zločin!“ Totéž dělá a říká nový kandidát (Taxil II. 282—586.).

Překrásná to věru illustrace k nepřetržitému zednářskému kázaní o toleranci jak náboženské, tak i občanské a politické!

Z toho, co jsme tuto napsali dle svědectví jednoho z bývalých zednářů „zasvěcených“, vysvítá, tušíme, ona hlubší příčina neustálého zlehčování kněží od nejnižšího až do nejvyššího, a tohoto nejvíce.[1]) Jsouť i dle náhledu zednářského kněží katoličtí hlavní oporou (post Deum et suam gratiam) nejen náboženství nýbrž i trůnu a překážejí tudíž zednářům v provádění jejich „krásných“ (!) záměrů ze všech lidí nejvíce, nevyjímaje ani panovníků. Tak vyznávají zednáři zjevně. Tajná instrukce „ustavičně platná“, jíž rozeslala zednářům italským zpráva zednářská: Suprema Vendita na př. praví, že nebezpečnými nepřátely zednářů nejsou knížata, nýbrž — kněží. „S těmi se nikterak nesmí žertovati, jako to děláme s těmito malými králi a knížátky (con questi regoli e principotti), jež můžeme snadno — odfouknouti“ (Viz: Civiltà cattolica z 8. září 1875; Taxil II. 383.).

To nechť uváží Dr. Jan Melichar a všichni přátelé a příznivci zednářů, a pak zajisté nebudou se tomu diviti, že církev svatá a kněžstvo katolické záměry zednářů odsuzuje. Že papežové a vůbec „římská hierarchie“ zednáře a jejich podvratné snahy mnohem lépe znají nežli velmi mnozí zednáři sami (neboť mnozí z nich slepými jsou pouze nástroji v rukou neznámých jim zednářských pohlavárů), dosvědčují výslovně listy zednářské. Tak píše na př. zednářský časopis „Latomia“ v ročníku 1861. str. 317. o papežských bullách z let 1738., 1751., 1814., kteréž se ve své podstatě shodují s encyklikou Lva XIII.: „Humanum genus“ vydanou proti zednářům: „Papežská stolice pochopila jemným čichem svým, jakým vyniká vždycky ve věcech církevních i politických, nejlépe pravé jádro zednářstva.“ Podobně píše i „Deutsche Vierteljahrschrift“: „Die Gerechtigkeit muss man der römischen Hierarchie wiederfahren lassen: sie erkannte Zweck und Tragweite des Bundes und die Wichtigkeit desselben früher und klarer und blieb

[1]) Připouštíme však, že velmi mnozí z těch, kdož kněze katolické rádi pomlouvají a ostouzejí, nemají ani snad tušení, komu že tím vlastně pomáhají!

ihren Ansichten treuer, als viele Glieder des Bundes selber“ (Taxil II. 390, pozn. překl.).

Proto též vítají s velkou radostí zednáři všecko, co má sloužiti ku seslabení moci a vlivu církve katolické. Když byl vyrván Řím z moci papežské, napsal zednáři redigovaný francouzský list „Siècle“ (r. 1871.) se zlomyslným pošklebkem: „Proto že dříve nebo později všecky trůny musí klesnouti, musí dle řádu prozřetelnosti, jak by řekli naši odpůrci, zmizeti napřed opora trůnů ostatních; proto bortí a boří vláda italská stolec papežský, na němž jsou zbudovány trůny ostatní, proto ji nechávají všecky ostatní monarchie evropské stolec ten bořiti. Tento trůn (papežský) musí neodvratně padnouti, aby pak mohly přijíti na řadu trůny ostatní“ (Taxil II. 383.).

Rovněž tak upřímně radovali se bratří zednáři, když bylo zavedeno ve mnohých státech civilní manželství a zřízena škola bezkonfessionelní. Tak napsal na př. Ludvík Castelazzo, italský poslanec a tajemník římských zednářů r. 1885. následovně: „Civilní manželství odňalo jim (církvi a kněžím) rodinu, bezkonfessijní vyučování vyrvalo z rukou jejich dorůstající pokolení! Civilní pohřby a všeobecné spalování mrtvol vyrve jim ještě poslední nároky na člověka při jeho smrti a tak je (církev a kněze) pokrok brzy vyhladí“ (viz Stimm. aus M. L. 1887. seš. 2. str. 136.).

By se tak stalo co možná nejdříve, k tomu má sloužiti především jiným horlivé šíření zednářské „ctnosti“ čili beze lži: nemravnosti! Vědíť bratří dobře, že kdo se zapletl do oněch hříchů, jež oni zvou „ctností“ a nahou pravdou“, tomu že se nejspíše a nejjistěji zoškliví všecko, co jej upomíná na Boha svatého a spravedlivého a že se mu stanou odpornými nejen bohoslužba a náboženství, nýbrž i kněží, proto že mu stále již jen svou osobou připomínají, čeho on se bojí, ba že se mu zoškliví i život rodinný a že pak bude volným nástrojem v rukou pánů „bratří“. Do těchto sítí snaží se zednáři chytati a lapati nejenom muže, nýbrž i ženy. I toto však činí bratří zednáři jenom „z čisté lásky“ a „snášelivosti“ (!!) — k církvi katolické!

Co tuto pravíme, není žádným tajemstvím, nýbrž každému, kdo se jen poněkud zabývá belletrií a všímá si nejen knížek samých, nýbrž i toho, co a jak se kde o knížkách těch píše, kdo okem bedlivým sleduje ne tak pouhé figurky na světovém jevišti, nýbrž spíše nitky, které jimi hýbají, věcí vůbec známou. Kdo tomu nevěříš, zeptej se ne zednářů, nýbrž jejich spisů. Tak napsal již r. 1822. šef italských karbonářů br. „Piccolo“ v listu zaslaném kollegovi a br. „Vindice“: „Hlavní věcí jest, bychom člověka odtrhli od rodiny a jej připravili o jeho mravnost. Kloníť se již od přírody k tomu, by se vyhnul péčem o domácnost a se oddával zabavám a radostem nedovoleným. Naplnil-li jsi pak duši jeho odporem proti rodině a náboženství, prohoď před ním jen tak jako na zdařbůh některé slovo, kteréž by v něm rozpitilo touhu, vstoupiti do nejbližší lože zednářské. Tato snaha marného šosáka nebo měšťáka, by se stal členem některé lože, jest tak banalní a obecná, že se nemohu nikdy ani dost vynadiviti — lidské hlouposti. Nejlepší dýkou, jíž jest možno církev trefiti do srdce, jest mravní korrupce. K dílu tedy!“ (Viz Taxil II. 559—560.).

Nejen však muže nýbrž i ženy snaží se zednáři dostat do svých sítí, ano vyznávají — ovšem že jenom exotericky čili mezi sebou —,

že prý by bez žen mnoho nesvedli.[2]) Proto dávají zednáři němečtí každému bratru, který bývá povýšen na stupeň nazvaný „Regentengrad", toto naučení: „Durch Weiber wirkt man oft in der Welt am mehrsten; bei diesen sich einzuchmeicheln, sie zu gewinnen suchen, sei eines euer feinsten Studien. Mehr oder weniger werden sie alle durch Eitelkeit, Neugierde, Sinnlichkeit und Hang zur Abwechslung geleitet. Hieraus ziehe man Nutzen für die gute Sache. Dieses Geschlecht hat einen grossen Theil der Welt in seinen Händen"[3]) (Eckert, Magazin, 2. seš. str. 66.).

To jest svatá pravda; majíť ženy v rukou domácnosť a rodinu a s rodinou zároveň vychovávání dorůstajícího pokolení. Jeli pak pravdou, že vychování a vedení domácí mnohem více zmůže nežli škola, jeli pravdou, že tak mnohý mladík jenom starostlivé péči matky své a jejím modlitbám má co děkovati, že při tolikerých zjevných i skrytých útocích na víru, jež musil slýchati, víry přec nepozbyl a mravně neklesl anebo, pobloudiv, brzy se vzpamatoval, pak pochopíme, jak důležitý v společnosti lidské úkol má žena, pak však též pochopíme, proč se zednáři, jakož i vědomí a nevědomí jejich spojenci, tak horlivě a úsilovně o to zasazují, aby ženu úplně „emancipovali", ji vybavili z „předsudků" (!) a „předpojatosti" (!) a ji naučili — „nestyděti se". —

Jak pak ale můžeš o zednářích něco takového napsati? zvolá snad některý nahodilý čtenář těchto řádků, při čemž oko jeho vzplane prudkým hněvem, tvář jeho zarudne a ruka knížku prudce odhodí.

Jenom ne tak prudce, milý příteli! Dříve nežli se na nás rozhněváš a nás odsoudíš, přečti si ve spise Leona Taxila, muže to velice bystrozrakého, jenž byl do nedávna velmi horlivým a do všech tajemství zasvěceným zednářem, „Clavis Symbolorum Secretorum", jehož pravosť se dosud žádný zednář neodvážil popírati, ač knihy Taxilovy bylo prodáno jenom ve Francii přes 100.000 výtisků!![4]) Dle tohoto Taxilova klíče k tajným symbolům, kterýž se, jak Taxil vypočítává, nachází buď zcela neb aspoň částečně ve více nežli šedesáti knihách vydaných zednáři, jest pravý význam skoro všech tajných zednářských symbolů tak drze blasfemický a zároveň nemravný, že se nesmíme ani odvážiti podati zde z něho něco na ukázku! Nezasvěcencům se ovšem všechny tyto symboly jinak vykládají, tak že mnohý zednář, nežli přišel k poznání pravého významu některého symbolu, třebas desaterý slyšel jeho výklad; tak „pravdomluvní" a „bezelstní" jsou bratří zednáři, kteří obviňují kněze katolické skoro ustavičně z přetvářky a pokrytství! — Hádáť každý cikán podle sebe!

Kdo má zdravý rozum, ten nemusí ani býti zednářem, aby seznal, že spolek, který se zahaluje v tajemství a ukrývá v tmu, význam svých symbolů před nezasvěcenci, třebas byli zednáři, úzkostlivě tají, musí míti k tomu vážné příčiny; a zednáři mají věru tisíc příčin, by

---

2) Již zednář Göthe zpíval v básni složené pro loži Výmarskou:

„Fragen alle sich die Brüder,
Was sie ohne Schwestern wären."

3) Odtud též stálé útoky zednářů na dívčí školy klášterní a jejich horlení pro zakládání zvláštních lyceí, škol pokračovacích a vzdělavacích řízených duchem zednářským pro dívky dospělejší!!!

4) Jen jistý židovsko-zednářský list vídeňský vykasal se proti Taxilovi ne s vyvrácením jeho tvrzení, nýbrž jen s hrubými nadávkami!!

význam svých symbolů zastírali rouškou tajemství neproniknutelného, neboť kromě jednoho, kterýž značí „velikého stavitele světa“ („Baphomet“ = Lucifer), připomínají a znázorňují skoro všecky ostatní jejich symboly tím neb oním způsobem to, co hrávalo hlavní úlohu v Thesmophoriích a jiných necudných mysteriích řeckých, a čím u Římanů vynikal hlavně bůžek Priapus! To kdo uváží, uvěří zajisté br. Karlu Fauvetymu, kterýž v tajném listu, určeném pro bratry „zasvěcené“ vzhledem k zednářským ložím „sesterským“ takto napsal: „Chrám našeho drahého francouzského zednářstva má nápadnou podobnosť s chrámy starobabylonskými, zasvěcenými Venuši Mylitě atd.... zednářství a prost... pracují tak společně jako dva jedním řetězem spoutaní trestanci galejní.“ Ku slovům těmto dodává Taxil: Babylonský kult Venuše Mylity, jak jej líčí Herodot, byl u porovnání s kultem „velikého stavitele světa“ bratří zednářů — cudný a počestný! Nejodpornější při tom jest však to, že se zednáři ohavnosti takové neostýchají nazývati „mravností“, nazývati „ctností“!! (Taxil II. 561.) — Přehání-li tudíž na př. Pachtler, když ve svém díle: „Der stille Krieg gegen Thron und Altar“ o této mravnosti zednářské píše: „mit solcher Sittlichkeit können sich nur die selbstmörderischen Vierfüssler der Gerassener zufrieden geben“, suď každý sám.

Tato zednářská „mravnosť“ a „ctnosť“ (!!) jest též po našem skromném náhledu nejzávažnější toho příčinou, že se čím dál tím víc jak v literatuře belletristické tak i v umění pod heslem „čisté lidskosti“ a „zdravé smyslnosti“ hlásá a pěstuje nahota a frivolnosť, a že spis třebas sebe nemravnější tisíce hned najde obhájců, kdyby byl někde — ostře kritisován, nebo — zabaven, proto že valná většina novin hlavně tak zvaných svobodomyslných, jež staví na odiv svou neodvislosť, pracuje, buď vědomky nebo nevědomky pod vlivem — zednářským a stojí na pokyn zednářům k službám!

Pochopiliť zednáři velice záhy lépe než kdo jiný nesmírnou důležitosť, moc a působnosť veřejného tisku a proto vždy hleděli ovládati jej anebo aspoň působiti naň a jeho pomocí opět na společnosť ve smyslu svém; rovněž tak horlivě rozšiřovali a rozšiřují zábavné knihy obsahu závadného, a to tak dovedně, že je mnohdy dovedli nepozorovaně vpašovati i do dívčích ústavů ovšem pod tituly známých knih bezvadných (Viz Jungmann, Gefahren der bell. Lectüre; Taxil II. 560. pozn.).[5]) Mimo to nebylo dosud básníka a vůbec literáta náležejícího k spolku zednářů, jenž by byl ve svých spisech v hojné míře nehověl zednářské „mravnosti“ a se nehlásil ku „víře prosté všech lidských předsudků“ (!). Mezi staršími a novějšími zednářskými básníky jest však přece rozdíl. Starší (Voltaire, Göthe a jejich soudruzi, ba ještě i Hugo) opěvovali jenom „čistou lidskosť“ a „zdravou smyslnosť“ (!), novější a nejnovější však jdou ještě o krok dál a vedle Venuše, Friny, Priapa atd. a věcí těmto bůžkům milých opěvují též ducha nečistého: Lucifera čili Satana t. j. zednářského „velikého stavitele světa“.

Pravou příčinu, pro kterou básníci — hlavně italští a po nich i jiní — „strhují Satanu masku hrůzy s tváři“, jej líčí jako dobrodince lidstva a ke cti jeho hymny zpívají, zná mimo zednáře zasvěcené čili „vědomé“ zajisté jenom skrovný hlouček lidí. Jedni se domýšlí, že jest to pouhá extravagance fantasie básnické postrádající

---

[5]) Více o tom promluvíme jinde; látky k tomu máme hojnosť velikou.

seriosnosti, druzí mají za to, že jest to pouze výslednice shonu po látkách nových, neobyčejných, pouhé pachtění se po originalnosti, čemuž podle nich i to nasvědčuje, že nejednou tiž básníci ďábla brzy velebí, brzy zas úplně popírají, aneb si z něho žerty a smích tropí. My jsme již dříve nesdíleli žádný z těchto náhledů, nýbrž uvážívše, že se vedle ďábla u některých básníků velebí i Kain a vedle Kaina chlípná Venuše, že ohavy lidské společnosti známé z historie v moderním básnictví nejednou bývají proměňovány v idealní hrdiny a reky, že mimo to již starý Voltaire v listech důvěrných některé své přátely a „přítelkyně" titulovával přímo: „bratře" nebo „sestro" v Belzebubu", to vše uvážívše pojali jsme celou věc mnohem vážněji a co jsme v té příčině povědít uznali za dobré, pověděli jsme v brožuře: „Satan a jeho říše", v níž jsme se též krátce zmínili o — zednářích, proto že jsme domýšleli se, že s kultem Satanovým v jakémsi jsou spojení.

Že jsme se nemýlili, ba že celá tato záležitosť ještě vážnější jest, nežli jsme se nadáli, vysvítá jasně z oněch odhalení, jež zatím o zednářích učinil Taxil.[6])

Následující výrok zednářský jest již zajisté velmi povážlivým: „Kdo slepě věří, nebezpečným jest fanatikem,[7]) synem chaosu t. j. tmy, zednáři však jsou syny — světla.[8]) Jaké světlo jest tu míněno, seznáme z toho, když vypátráme, koho zednáři vlastně míní a koho zovou „velkým Weltbaumeistrem" či „světa stavitelem". Že to není Bůh ve smyslu biblickém, nýbrž spíše demiurg (δημιουργός) ve smyslu starých gnostiků, o němž tito učili, že utvořil svět a všecko ve světě z látky už hotové, k tomu ukazuje samo jméno — stavitel! Mimo to zovou bratří zednáři svou nauku o bohu „čistým gnosticismem" a křesťanství opět „gnosticismem zkaženým". A kult zednářský má s gnosticismem v skutku mnoho podobného, a to hlavně s gnosticismem syrským, dle něhož byl demiurg, jenž svět učinil, bytostí Bohu naskrz nepřátelskou; i s morálkou jedné části syrských gnostiků — tak zvaných Antitaktů, sekty to úplně antinomistické, zhrdající směle každým zákonem, shodují se zednáři, považujíce každý zákon vůbec za nepřítele člověka. Při vší podobnosti jest však mezi zednáři a syrskými gnostiky antinomistickými co do zásad náboženských ten velký rozdíl, že syrští gnostikové demiurga Satana nenáviděli a, aby ukázali, že jím zhrdají a jeho se nebojí, směle hřešili (tak jako později činil a radil — Martin Luther; nebylť tudíž ani v této příčině originálem), bratří zednáři vydávají svého „Stavitele světa" za bytosť k lidem velmi laskavou a dobročinnou, kteráž jim dala nejen vědění nýbrž i úplnou, absolutní svobodu, proti vůli Stvořitelově, kterýž prý je chtěl udržeti v temnotách nevědomosti a hnusném otroctví. Za to však se líčí u ze-

---

[6]) Onino páni bratří, kteří naší brožurou byli zaraženi a polekáni — (zdali ze strachu, aby se snad Šatan na nás nerozhněval a nás neskřípl, aneb z jiné příčiny, na tom nezáleží —) a se tázali: „K čemu to? co s tím chce?" snad nyní poznají, že jsme k její sepsání vážnou měli příčinu.

[7]) A což když zednáři slepě přísahají, že budou poslušni všech pravidel řádu i těch, kterých neznají? To snad jest — moudré!!!

[8]) Jakého světla, ukazují už tím, že se před světlem veřejnosti opatrně skrývají a pravé své záměry tají i před členy nezasvěcenými. Zdali tu nemusí člověku nutně přijíti na mysl výrok písma: kdo činí zlé, bojí se světla a nepřichází na světlo, aby nebyli trestáni skutkové jeho?

dnářů Adonai jako pravý tyran! ano zednáři mu předpovídají, že bude jednou s trůnu svého svržen a místo jeho že zaujme — Lucifer!

Poslyšme však „bratry"! „Eblis" (= diabolus, ďábel), tak vypravují bratří zednáři, „anděl světla", nemohl viděti krásu první ženy, by k ní nezahořel prudkou láskou... Kain jest synem Eblise a Evy. Kainova duše, jiskra z anděla světla, z ducha ohně, povznesla jej vysoko nad Abela, kterýž prý měl po svém otci Adamovi duši otrockou, neboť Jehova, z bázně před volnou duší Kainovou, utvořil prý Adama z hlíny země a vdechl prý mu otrockou jen duši, aby ho udržel v poslušnosti!! Potomky Kainovy měl prý „anděl světla" (Lucifer) ustavičně v lásce a naučil je uměním a řemeslům. Hiramovi, otci zednářstva, předpověděl prý syn Tubalkainův, jenž prý se mu se svou sestrou ukázal: „Ač pokolení tvé pokolení Adamovo daleko bude předčiti, přec bude od něho utiskováno, za dobrodiní spláceno mu bude nevděkem, ale konečně zvítězí lepší (t. j. potomci Kainovi) nad silnějšími a na celé zemi obnoven bude opět „kult ohně" (t. j. kult ducha ohně = Satana). Děti tvé se shromáždí kolem jména tvého a zničí moc králů a všech služebníků tyrannie Adamovy. Lucifer a duchové ohně budou s tebou" (Taxil II. 119.).

Čím vyššího „stupně" zednář dosahuje, tím jasnějšího dostává se mu ponaučení — má-li totiž býti „zasvěcencem" — že „veliký stavitel světa", jejž ctí zednáři, jest vlastně Satan. Ku kandidátu stupně 19. („Velekněz nebeského Jerusaléma") mluví president: „Není jiné pravdy, kromě pravdy nabyté rozumem neodvisle od víry, jak ji hlásá církev; vychování mas (lidu) učiteli „světskými" může jediné připraviti opět ráj; pravý ráj jest eden čili člověčenstvo, jež se živí ovocem ze stromu poznání (sic!!)[9]) Ráj vydobytý potomky Kainovými, „anděl světla" (Lucifer) dosazený na trůn, tent jest nebeský Jerusalém" (Taxil II. 261—262.).

Kdežto se zednáři stupně 20. ukládá povinnosť, aby šel a ve svatém jménu Luciferově mýtil temnoty, vypravuje se zednáři stupně 22., kterak prý Šalomoun, jenž dříve Hirama (otce zednářstva) pomocí tří sluhů (pověry, nesnášenlivosti a despotismu) usmrtiti chtěl, přišel k poznání, Hiramovy vrahy (pověru, nesnášenlivosť a despotismus) odpraviti dal, odřekl se kultu Adonaiova a ku konci dnů svých obětoval Molochovi, bohu tyrskému, duchu ohně, jenž prý byl jedním z četných zástupců — Luciferových (Taxil II. 269.).[10]) Adonai prý však (tak se vypravuje kandidátu stupně 23.), aby kult Molochův zneuctil, popudil Tyrské, by přinášeli oběti lidské; ano již v Egyptě vštípil prý krokodilům jejich divokosť, aby lidem zošklivil bohy egyptské. Kandidát pak musí p ř í s a h a t i, že bude věčným Adonaiovým nepřítelem! (Taxil II. 270.).

Podobných příkladů mohli bychom uvésti ještě více, není jich však třeba, proto že tyto úplně postačí, aby každý poznal pravdu slov Taxilových, že „velikým světa stavitelem", jejž ctí zednáři, není Adonai (není Bůh biblický — toho líčí jako ukrutníka), nýbrž Lucifer, „anděl světla", „genius práce", duch ohně, čili bez fráse: Satan. Mimo to

---

[9]) Srovnej slova Vrchlického: Kdysi vtělil se bůh v čistý mramor řecký a později v tělo ž...! Básník tento jest vskutku interpretem výtečným velmi mnohých myšlének zednářům milých!

[10]) Simulacra gentium daemonia sunt!

učí zednáři výslovně, že prý Adonai bude s trůnu svržen, a to prý se stane jistě tenkráte, až se zednářstvo rozšíří po světě veškerém a navrátí lidstvu — ztracený ráj! (Taxil II. 279.)

A nyní, laskavý čtenáři, uvaž ty četné útoky na Boha v literatuře belletristické, uvaž, že i někteří z našich básníků, kteří neublíží ani kuřeti, dokud není pečené nebo smažené, na Boha a nebe ve zvučných verších nejednou již hnali útokem a mu hrozili, že mu nebe rozbijí, jej s trůnu svrhnou a na prázdný „trůn božské veleby" zasednou sami s lidstvem veškerým („budete jako bohové!"), uvaž, že i Satana jednak litují, proto že prý trpí nespravedlivě, jednak jej i velebí jako největšího lidstva dobrodince,[11]) to všechno uvaž a porovnej s tím, co jsme tu dle svědka hodnověrného napsali o zednářích a pak si sám zodpověz tyto otázky: Jsou ony básnické útoky na Boha a velebení Satana hříčkou básnickou postrádající hlubšího významu? jest možno věřiti bratřím zednářům, když ujišťují, že nejsou nikterak proti náboženství křesťanskému, nýbrž jenom proti pověře a fanatismu? jest jim možno věřiti, když ujišťují, že chtějí úplnou náboženskou toleranci a že bojují za svobodu svědomí? a když jim není možno věřiti: čím jsou jejich ustavičné řeči o toleranci? Ty řekneš, že pouhým švindlem a humbugem, a mi ti dáme zcela za pravdu, ba ještě přidáme, že jest v ústech jejich slovo t o l e r a n c e chytře nalíčenou vějičkou na lapání liberálních hýlů, jak dosvědčuje zcela upřímně zednář Grimm, když v této příčině v tento smysl píše: „Všichni velcí mužové bývali vždycky netolerantními[12]) a jest též třeba býti takovým. Setkáme-li se s knížetem dobromyslným, jest třeba kázati mu toleranci, aby padl do léček a strana potlačená aby se mohla znova sebrati a potlačiti stranu protivnou." Dále pak praví týž Grimm, že na př. Voltaireovi, kterýž v řečech svých slovo tolerance stále opakuje a přežvykuje, věřiti prý mohou jen hlupáci a hýlové anebo lidé, jimž jest věc, o niž jde, zcela lhostejnou."

Že by br. Grimm těmito slovy Voltaireovi křivdil, toho nemůže nikdo právem tvrditi; neprávem ovšem bylo tvrzeno už tisíckráte, že Voltaire a jeho soudruzi — encyklopedisté či filosofové — původci jsou tolerance, hlavně tolerance náboženské. Tak píše na př. Maurenbrecher: „Tolerance k jiným náboženským vyznáním a přesvědčením jest ctností ještě velice mladou, neboť jest ovocem osvětářské filosofie (Aufklärungsphilosophie) předešlého století" (Studien und Skizzen 1874; viz Hohoff Rev. 598.). Podobně dí i Laurent, že prý osmnácté století zahájilo éru tolerance a že apoštolem svobody byla francouzská filosofie.[13]) Jak lživá jsou to slova, přihlédneme-li ku praxi těchto francouzských filosofů a jejich žáků a náčelníků ve velké francouzské

---

[11]) Viz naši brožuru: Satan a jeho říše str. 5—38.

[12]) „Tous les grands hommes, píše Grimm, ont toujours été intolérants et il faut l'être. Si l'on rencontre sur son chemin un prince débonnaire, il faut lui prêcher la tolérance, afin qu'il donne dans la piége et que le parti écrasé ait le temps de se relever et d'écraser son adversaire à son tour. Ainsi le sermon de Voltaire, qui rabâche sur la tolérance est bon pour les sots et les dupes, ou pour les gens qui n'ont nul intérêt à la chosse." (Correspondence de Grimm, list z 1. června 1772.; Romain: L'Eglise str. 21.; v pozdějších vydáních dopisů Grimmových byl tento výrok — potlačen.).

[13]) „Le dix-huitième siècle a inauguré l'ère de la tolérance. Qui fut l'apôtre de la liberté? La philosophie" (Etudes sur l'histoire de la humanité XII. 315.).

revoluci, svědčí i svědek v této příčině zajisté nad jiné věrohodný, proto že ho nikdo nemůže viniti ze sympathií k církvi katolické, August Comte totiž, kterýž dí přímo, že politika vlády revoluční přes to, že prohlásila absolutní volnosť svědomí, v praxi byla rozhodně netolerantní, neboť prý jest známo, s jakou strašnou energií náčelníci velké francouzské revoluce hleděli dosíci veřejného souhlasu pro podstatná „dogmata“ revoluční filosofie.[14])

Doplňkem slov Comteových jsou slova Taineova, kterýž ve svých „dějinách revoluce francouzské“, jejíž nadšeným byl velebitelem, dokud jejího vzniku a průběhu neseznal z pramenů o Jakobínech, vlastních to dětí filosofií francouzských a jejich nauky o toleranci, toto poznamenal: „Jakobíni nemají nic tak na péči jako boj proti katolicismu, nižádný punkt svého programu neprovádějí tak vytrvale a houževnatě (Taine l. c. III. 84.).

Nejkrásnější a nejmakavější illustrací k této velebné snášenlivosti, kteráž prý jest dítětem filosofie osmnáctého století, jest ta okolnosť, že nejpovedenější žáci těchto filosofů stali se strůjci a náčelníky veliké revoluce a za stálého hlučného provolávání velmi krásných hesel: volnosť, rovnosť, bratrství, nedotknutelnosť svědomí povraždili v době kratičké jen kněží katolických přes 4000[15]) a ještě více jich vyhnali z vlasti!

Tak „liberálové“ v století minulém; a nynější tak zvaní liberálové, svobodní myslitelé a jak se všichni jmenují, co ti rozumějí svobodou svědomí a tolerancí? Mají svobody a tolerance stále plná ústa, ale skutky jejich jsou pravým opakem svobody a tolerance![16])

(Pokračování.)

---

[14]) La tolérance systematique ... n'a jamais existé ... ainsi que le prouve la pratique même de la politique rèvolutionnaire, malgré sa proclamation absolue de la libertè de conscience ... L'intolérance du protestantisme n'est certes pas moins tyrannique, que celle tant reprochèe au catholicisme ... On sait avec quelle terrible ènergie les directeurs de la rèvolution française ont tenté d'obtenir l'assentiment général, volontaire ou forcé, aux dogmes essentiels de la philosophie rèvolutionnaire etc. (Philosophie positive IV. 51.).

[15]) Nepřátelé kněžstva vyhlašují rádi kněžstvo francouzské v době revoluční ze nepořádné, čímž mu křivdu činí, jak dosvědčují: Taine, Pitt, Eduard Arnd, Tocqueville, Burke. Bylť mezi francouzskými kněžími v době tehdejší ovšem i někteří nehodní preláti (Bernis, Rohan), ale sám F. von Hellwald, ač darwinista, béře kněžstvo francouzské jakožto celek v ochranu, když takto píše: „Damit man aber nicht die gesammte französische Prälatur und niedere Geistlichkeit nach diesen ungeistlichen Mitgliedern beurtheile, erinnere man sich, dass während der Revolution über 4000 Geistliche ihre priesterliche Berufstreue mit dem Tode besiegelten, dass gleich bei den greulichen Massenmorden zu Paris im September 1792 mehrere Hundert Priester, Bischöfe und Erzbischöfe, unter den letzteren zwei Larochefoucauld, wie christliche Märtyrer sich auf den Tod vorbereiteten und starben.“ (Hellwald, Culturgeschichte 3. Aufl. II. 516; Hohoff, Revol. 599, pozn.)

[16]) Právem dí v této příčině Romain: „Les libéraux (tak zvaní) sont coulants sur les doctrines mais despotes quand ils sont les maitres. Ils ont toujours à *la bouche les mots tolérance* et liberté; *leurs actes les démentent sans cesse*“ (L'Eglise p. 20).

Tomeš sirotek.

Báseň

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

VI.

Dnes na šalandě mlýnské veselo je.
Šum vody basou hučí k taktu kol —
a Šimek výmluvnosti na prestol
zasednuv, líčí, kterak bez náboje
potřískal druhdy Vlachů jako much.

„Ó tenkrát, braši, byl v nás malý duch,
když tři dni parné vlašských na nivách
déšť kulí sršel v statné řady naše,
a prohlednuvše z rána patrontaše,
shledáme — potem že nám zvlhnul prach.
To vám byl poplach! — Jeden se chtěl skolit,
ten pláchnout, jiný s mostu srazit vaz — —
já neumět je tehdy uchlácholit —
půl armády by strachem byl vzal ďas.
Však já a — generál, jak lační lvové,
když čenichají v blízku lidskou krev —
(my jako bratři mívali se rádi) —
jak břitvy šavle vytasíme nové
a vykřiknem': „Vzhůru, na ně, kamarádi!“
A jak kdy vítr do hromady plev
zafučí — Vlaši do zaječích vzali
a strachy v pláštích hlavy ukrývali.
Leč my jim v patách. — Řežu v pravo, v levo,
neb vztek mi z duše zahnal všechen strach,
že zvlhnul nám ten zpropadený prach.
Pot s čela řine, ruku mám jak dřevo,
i generál již umdléval v té seči,
a ruce sepjav, konejší můj vztek:
„Již přestaň, Šimku, vidím, že jsi rek,
jenž Bonaparta udatností předčí;
již umírni se — škodíš všeho mnoho,
ty pomlátil bys je zde do jednoho!“ ...
I uposlechnu. — Stanu na kopečku
a shlížím se, kde jsou naši hoši? —
Však ti jak kuřat rod se tlačí v koši —
pod mostem strachy — všickni na bobečku.
— Aby vás husar! — vzkřiknu — a v tu chvíli
ucítím prudkou bolesť na koleně —
Vlaši mi z dálky kulkou posvítili.
Odveta k smíchu! — Já jich na sta skolil,
já pro vlasť vřelou „z kolena“ krev prolil
a graciál teď za to béřu denně.“

Dokončiv Šimek, tabák v dýmce stlačí,
vykřeše oheň, zvolna zapálí,
a zraky koule sotva bafat stačí,
než v hustý oblak dým ho zahalí,
by v nimbu kouře posluchači zřeli,
jak hrozným býval v bitvách nepříteli. —

Pak Bradka zase, narovnav si kosti,
stavidla spustí svojí výmluvnosti:
jak před vánoci v Prokůpkově dvoře
lapili chytře do truhlice tchoře,
jenž na drůbež jim chodil na kůrník.
Prokůpek shlednuv v sněhu škůdce sledy,
naň uspořádal honbu se sousedy,
leč tchoř jim pláchnul vždy jak veveřice;
až poradil jim Matěj sekerník,
tchoř nejraději že jde do truhlice.
Napjata truhla. — V krátce v noční tíši
Prokůpek ránu jako z děla slyší.
Truhlice sklapla. — „Hola, pytel nes!“
hospodář křičí čeledína budě,
a v chvíli, zraky popást na obludě
tam přikvapila skoro celá ves.
Nastaven pytel — úhoz, divý vzkřek —
a záškodník se v temný jícen smek';
Prokůpek na to, div nepustí duši
obuškem v tělo zajatcovo buší,
až kdosi, jemuž líto ubohého,
v zástupu zvolá: „Kmotře, vysypte ho!“
A co všech k pytli obráceny hledy
a každý tchoře spatřit touží dřív:
vyskočí z pytle — Vaňkův kocour hnědý
a k statku mete, ještě rád že živ.“

Smích jizbou chvěje. — Sotva skončil Bradka,
mleč jiný hned zas jinou švandu ví —
„Což dnes pan otec nic nám nepoví?“
ozve se starý Hrubeš na výměnku,
jenž rád si popřál „samožitné“ sklenku. —
„Dnes k šprýmům, braši, zamrzla mně vrátka“,
odvětil Řehoř, zasmušilý v tváři
a vzdychnul: „Zápas celý život lidský! —
Zdali pak víte, že Volf nadrybnický,
jenž dvorec koupil, cizozemec — z říše?
Měl raděj zůstat tam co pepř se daří,
než aby u nás v cizácké své pýše
chtěl zaváděti, čeho nebývalo“ ...

„Novoty? — Hleďme! — Což se asi stalo?“
hned na mlynáře dorážejí mleči.

„Luk našich meze, vespolná jak shoda
je majetníků dávných stanovila
a dlouhá léta v platnosti své byla,
se jemu příčí. — Na rybníce voda,
jak prý mu o tom stará smlouva svědčí,
jen k patě Skalky smí se nadržet,
neb nad to vyšší — louky prý mu kazí.
Já mám však normál u stavidel v hrázi,
jej rukou vlastní dávno vbil tam děd —
a cizákovi — právem tím se řídě
při sám Bůh — nedám z nivy otců pídě!“ —

„Toť slovo mužné!“ mleči přizvukují
a Šimek pádnou na stůl pěstí třísk':
„Cizáci z nás jen chtí vždy míti zisk
a nevolnosti okovy nám kují,
jak tenkrát Vlaši! — Mne tam nebýt v řadě —
děl jejich trumfy — veta po armádě!
Však já jim tehda poznamenal hlavy
a na hřbet napsal, co Čech od Šumavy,
svou šavlí pádnou....“

Řehoř horlil dále:
„Ba nepopustím! — Nejsem děcko malé,
bych neprohlédnul, ký v tom lotras vězí,
že nadrybnický se mnou začal spor!“ —
„Toť jistě Mikeš!“ šepce mlečů sbor, —
„neb léta mluví, že má kontrakt mezí“.
„Leč k čemu spory? — Spor je statků kat,
zvlášť vezme-li jej v ruce advokát“ —
dí starý Hrubeš vážně ku mlynáři.
„Tu bez procesů snadná pomoc věru,
a doufám, že se líp než proces zdaří:
Máť Jíra syna a vy máte dceru,
má Jíra luka vedle nadrybnických
a s Volfem žije v dobrém srozumění;
ať louky dvorské za své vlastní změní
a konec sporů — konec řečí lidských.
Zeť luka sporná obdrží co věno
a všem vám rázem bude spomoženo!“ —

„Toť rada vzorná!“ vece mlynář. — „Sňatkem
vše urovná se po způsobu hladkém.“

Tím nových šprýmů, nové veselosti
zas v rozjařených proud se hlavách hnul,
a žádný sobě ani nevšimnul,
že také Tomeš dlí v jich společnosti.

VII.

Den zlatem zářil z jara v neděli.
Na svahu lesním Tomeš s Josou dlel,
a v luzný kraj co oba hleděli,
zpěv Tomeš divný tklivým hlasem pěl:

Vítej, jaro, vítej
v našem luhu, háji! —
Snad tě sledně vítám
v šumavském tom kraji.

Ptáky přivaň z dáli,
nasej květy v luhu,
zářných přes hor čela
přepni barev duhu.

Ať tvá hudba v srdce
z vonných zvučí lesů,
potok v mýti ukryt
poskočí si v plesu.

Šumavský můj ráji
snad už moje hledy
v jarní kráse tebe
vidí naposledy! —

Ký temný mrak dnes v Tomše duši stíní,
přemítá Josa, když v své písni ztich —
kde jindy se rtů zvonil žert a smích,
dnes — v jaře — zimní jak by padlo jíní.
Leč hned zas radosť v dívčí duši září,
an Tomeš ledné zjasniv rysy tváří,
jí hlásí, novou pohádku že poví,
již z myšlénkových dávno vláken snuje.
Dí Josa: „Pověz?“ — a on vypravuje:

„Byl hošík chudý jako ptáče v křoví,
kdy jemu matku schvátí smrti hrot,
a nad ním dívka — dobrodějka malá,
se jako lesní Víla smilovala.
S ní vyrůstal, hrál si; — léta o překot
jim ubíhala. V smíchu, žertu, zpěvu
hoch v juna dospěl, dívka z děcka v děvu.
A žili dále jako brat a sestra,
jim celým světem dol a stráně pestrá
a v zátiší svém nikdy nevzpomněli,
že by se jednou rozejíti měli.
Však škůdcem starým zasyčel hlas lidí:

Ten otrhánek ať se z domu klidí,
ať štěstí dívce s mužem nekazí,
jenž po ní touží, jejž si otec přeje,
an sňatkem přival sporů zarazí,
jímž do otcova žluč se srdce leje.
Jun uposlechnul. — Odešel, vždyť musil;
nevděkem nechtě lásku odplatit,
by zůstat směl se žebrat nepokusil,
neb jako žalář tísnil domu kryt,
kde v rajský sen ho Víla skolébala — —
A s dívkou, ptáš se, co se stalo pak? —
Ta statkářovou pak se ženou stala“ . . .
Vzdychnul si Tomeš.

Jose vzplanul zrak:
„Ta pohádka se tobé nezdařila!“
s vyčítkou řekla — „jiný konec vím
a o dívce jej aspoň dopovím:
Ta dívka — Víla chráněnci jen žila,
on byl jí děckem, přítelem a bratem,
tak drahým jak ten vlastní hrudi dech,
jak tonoucímu spásonosný břeh,
jak plavci přístav oblit slunka zlatem.
Jím jaro květné stezkou k příštím dnům
jí ovívalo každém při kročeji,
on modlitbou byl v chrámě jejích dum,
jím celý svět jí zářil nádherněji.
A osud — pravíš — když je rozdělil,
že dívka ženou jiného se stala?
Ó ne! — Té v srdce mamon nevtělil
chtíč pozlátkový, by je zaprodala
za hrstku kovu, za mrtvý lán polí . . .
Ó pohádka tvá dobře vím co značí,
ó jak mě, Tomši, její konec bolí!“

„Ó Joso drahá!“ — v radosti a pláči
zastenal Tomeš — „co jsem pověděl,
jak nevýslovně odvolati blaží,
kdy srdce slov tvých drahý poklad váží,
o němž já chuďas dosud nevěděl,
že pro mne v hloubi ňader tvých se skrývá.
Já o něm vědět netroufal si ani,
ba nesměl vědět v domě, chleba skýva
kde skytána mi pro tvé smilování. —
Já přenešťastný! — Neboť ani nyní
se k pokladu tvé nesmím lásky hlásit,
neb nevděkem bych splácel dobrodiní
a zradou k rodičům se činil vinným,
když ty, jak chtějí, sňatkem s mužem jiným
jich spokojenosť opět můžeš spasit.

A přece, přece — v záhad rozřešení
hruď nadpozemskou má se plní silou —
já ustupuji — ó jen zůstaň Vílou,
jíž pohádky tvé mluví zakončení!“

Povstala dívka, jak by svojí řeči
tím poskytnouti chtěla váhy větší
a promluvila: „Nešťastných nás obou!
Ó jak se osud o nás opírá
a rozeštvaný zášti mrzkou zlobou
bran rajských kouzlo srdci zavírá!
Však tolik nemá ve své páži sil,
by lásce čelil, jež nás z dětství pojí;
ó nepřipustím, aby zloduch v boji
tom nad cherubem lásky zvítězil.
Nech soptí, v srdce jedné metá luky,
nech rozloučí nás — nepodám své ruky
před Bohem muži, jimž má zhrdá hruď —
Ó ty jen, ty jen stejně pevným buď
a zvítězíme!“ — Náhle k slovům těm,
jak pozemšťanu, kdy se anděl zjeví,
planoucí západ nachu závojem
obestřel Josu. — Ó jak byla krásnou!
Něm kleče Tomeš zíral v obraz děví
a ruce sepjav vroucně šeptal maní:
Jak v dětství — věčně, buď mi hvězdou spasnou —
mou velitelkou — mého srdce paní!“ . . .

Ve přítmí jedlí, jimiž vrouben svah,
kam nepronikal paprsk libosmavý
zlatého slunka — stín jak skrytý vrah
se zvolna plouží. — Vleklé nohy staví,
přiklání ucho, a skryt kmenů těly,
ven z houšti zírá jako ostrovid.
„Bloud byl bych“ — mluví — „abych vyplašit
chtěl kořist jistou!“ — V úkryt přitemnělý
hned na to hlouběj jako meče ostří
se v houšti vryla — Mikšova tvář lotří.
Vše jasně slyšel. — Zamnuv širé tlapy
v dlaň zachechtal se: „Vzácnější teď lapí
se rybka v síť mou, než tam nad rybníkem
mně vyrvaná kdys zde tím záletníkem.
Jak se teď všecko v tu mou síti hrne! . . .
Volf smlouvu tu koupil a již vede při.
Ač advokátům peněz nešetří
přec Řehoř teď už nad výsledkem trne.
Vojtěcha s Josou má jej spasit sňatek! — —
Ó těšte se jen! — Uzříte, ký zmatek
já v počtu stropím, jen co vyzradím,
co teď jsem slyšel. — Štíra nasadím
v Jírovu hlavu, že hned vypřáhne. — —

Strhne se poplach. — Tomeš musí z domu,
však Josa přece v sňatek nesvolí;
tak jedním vzmachem všecky zasáhne
mé pomsty rána; všecky zabolí,
co po zásluze náleželo komu. — —
Pře dál se vede. — Mlynář houževnatý
nezadá, jak dí, z práva ani vlas,
by na pomoc měl svolat advokáty
z celého světa. To mu zlomí vaz.
Pak na Vrbovském — oj to v ňadru hřeje! —
povrhel Mikeš — sedne jako pán;
a té — jíž druhdy býval pohrdán,
se jako rarach v teplém hnízdě směje“ . . .

Až zachechtal se ve svém rozjaření —
že Tomeš s Josou náhle vyrušeni
svah opouštěli, mníce od člověka
že pocházeti nemůž taký smích,
leč od zloducha. — Brzy mysli jich
se zkonejšily. — Slova slibů vroucná
jim v cestu květy stlala do budoucna —
Ó ubožáci! — Což vás ještě čeká!? —

(Pokračování.)

Asyl.

Historická povídka.

Napsal

Alois Dostál.

(Dokončení.)

Kdykoliv zpráva se rozlétla světem křesťanským, že Jerusalém padl v moc sultánovu, všechny síly napjaty, by opět posvátná země byla vyrvána z moci nepřátelské. Papežové vysýlali k mocnářům posly s listy žádacími, by vypravili se do války za kříž Spasitelův.

Jednak dobrovolníci, po novotě a dobrodružstvích toužící, jednak něžní a horliví křesťané vydávali se do řad vojsk křižáckých.

Dvakráte již s menším a větším zdarem hrnula se veliká vojska evropských panovníků na východ. Nyní volal papež Celestin III. po třetí, a všudy po vlastech křesťanských projížděli na koních upěněných proroci novozákonní, do války vybízejíce.

„Poslední král jerusalemský zajat! Saladin porazil na pobřeží genezaretském na hlavu křesťany. Kde jste kdo, pomozte! Jerusalém pokořen, kolébka Spasitelova v moci nepřátelské, posvátná místa poskvrněna. Nebude-li záhy Saladin poražen, vytrhne proti Evropě a mečem si vás dobude . . .“

Z lásky k Palestině a z obavy před nepřítelem chystali se panovníci: Fridrich Barbarossa, Filip II., Richard Lvísrdce a jiní. Mezi řadami vojsk ohlášeni také Češi s kněžicem Děpoldem.

Tenkráte doufali všicci, na dobro že poražen bude nepřítel, a království jerusalemské obnoveno a na věčné časy utvrzeno.

Apulie určena za shromaždiště všech bojovníků pro Spasitelův kříž. Pak společně s mocí velikou na sultána vpadnou.

„Již vidím“, těšil se Hroznata, „třpytiti se kříže na chrámech, kde násilně půlměsíc položen. Ale nové království musíme utvrditi na pevných základech. Zvláště statečného potřebí vyvoliti krále, který by s mocí spojoval také moudrost a opatrnost. Dosavadní králové nemoudře si počínali, ve války zbytečné se zaplétajíce.“

„A kde nalezneme, pane, takového krále?“

„Věru těžká volba. Zajisté, že několik vyskytne se čekatelů nového trůnu, a králové již také mají své miláčky, jimž by rádi k trůnu dopomohli. Nedej Bože, by válka křižácká zmařena byla opět nesvorností —“

Hroznata se svými zbrojnoši spěchal, aby v čas vytčeného cíle došel. Byl hrd na tolik statečných bojovníkův a doufal od nich statné pomoci a z rukou všech kýženého vítězství.

„Jakýsi posel na rychlém koni nás dojel z Čech —“

Hroznata se zarazil a řekl:

„Snad dobrovolník kýs dohání nás —“

„Přeje si s tebou, pane, mluviti.“

Posel byl předveden do stanu Hroznatova. Vojsko se utábořilo na rovině poblíže lesa, by spánkem na další cestu se posilnilo..

„Buď vítán! Jakou zvěst přinášíš za námi z vlasti milené?“

„Neblahou velmi. Trůn knížecí osiřel, Břetislav mrtev.“

„Náš pán, náš kníže?“

„A bratří vlastní proti sobě stojí. Válka domácí hrozí nám. Přemysl Otakar bojovati bude s Vladislavem o trůn otcovský. Čechy strženy do víru právě nyní, kdy chrabří synové vlasti na cestě do daleké ciziny. Národ se rozdvojí a druh druha navzájem potírati bude. Zle ve vlasti naší. Kdo nám pomůže?“

„Ano, kdo mocí svojí odklidí spor o trůn a odvrátí boj bratrovražedný? Hrabě Černín podporovati se zdá Otakara staršího, šlechta mladší nakloněna Vladislavovi. Lid se potácí mezi oběma stranami.“

„Koho si přejí kmeti a župané?“

„Právo na straně Otakarově, je starším, a staršinství dosud rozhodovalo. Však knížata toho neuznají a česká vlast nyní opuštěna. Vraťte se domů, i bez vás dobyta bude Palestina. Napřed doma mír musí býti a pokoj, než obého v cizině zjednávati budete. Vraťte se chrabří bojovníci, nebo krvácí vaše rodná země, vaše vlast.“

„Tolik překážek v cestu se mně klade ve slíbené výpravě.“

Hroznata se zamyslil, v prsou mu to burácelo jako v sopce. Zápasil sám sebou. Co vše podnikl, aby možno mu bylo do vojska křižáckého se dostati! I poslední vůli již vyhotovil a poddaným svým zástupce zjednal. V této výpravě chce smýti tíhu, která na rodě jeho spočívá, chce Bohu nahraditi slib, jímž se zavázali rodiče a ho nesplnili. Jak se těšil, až na Golgotě vyžaluje se ze svého bolu, až za rodiče pomodlí se v zahradě olivetské, až choť svoji s dítkem nemluvnětem Bohu odporučí v Betlémě, ve Spasitelově rodišti! Nyní vše zmařeno.“

„A hrozí opravdu válka bratrská? Snad Vladislav ustoupí staršímu bratru Otakarovi?“

„Řekl jsem, že všicci mladší páni a rytíři ponoukají ctižádostivého nezkušence, by se ujal osiřelého trůnu, namlouvajíce mu, že jenom on způsobilým vládcem.“

„Vladislav je hodným synem otce Břetislava —“

„Zkušenost poučila nás často v Čechách, že bratří, jednalo-li se o trůn, zapomněli na bratrskou lásku po smrti otcově. Také synové statečného a poctivého Břetislava zdárně byli vychováni, však před panstva úlisného pobídkami a nutkáním nechvalným otec jich dosti nemohl vyvarovati. Snad ani nepomyslil, že by synové o trůn se přeli...“

„Smutná to událost a nejsmutnější, že mezi dvojím dobrem zápasíme.“

„Chvalitebno dobyti země posvátné, ale úkolu tomu dostojí panovník švábský, francouzský, anglický, množství biskupů s vojskem a dobrodružných knížat.“

„Ovšem dobudou s pomocí Boží Palestiny —“

Znovu Hroznata upadl v trudné myšlénky. Kdy však slib, Bohu učiněný, bude splněn, kde dojde vladyka očistění?“

„Ráno povím vám, druhové moji a posle neblahý, zda dále půjdu za cílem posvátným anebo vlasti pomocí a radou přispěji.“

Nepokojnou noc měl Hroznata. Před stanem jako na stráži seděl celou noc. Měsíc svítil jako rybí oko. Vladyka obrátil se ve stranu, kde milá vlast jeho ležela. Rozpomínal se, že poslední dobu málo péče věnoval knížeti. Vždyť ani nevěděl, že nemocen. Domácí trudné poměry vše zavinily. A kníže byl tak milostiv, vyplnil horoucí přání jeho do slova, nadal klášter výsadami, potvrdil poslední vůli. Děpolda s vojskem křižáckým vypravil, a nyní nad otevřeným snad ještě hrobem synové poskvrňují důstojnou památku otcovu, bojujíce o trůn a celou zemi na pokraj propasti zavlékajíce...

„A proč právě pro mě posláno, proč já vrátiti se jenom mám? Zajisté přítel můj milovaný, vlasti a pokoje ochrance mocný, Černín hrabě ke mně posílá! Ani se nepamatuji, že bych měl tak rozhodné slovo a takovou moc!“

„Pane, vrátíš se domů do vlasti? Tvé přítomnosti velice zapotřebí při obsazení ošiřelého stolce. Rádi bychom tě viděli ve svém středu, bys nám síly a odvahy dodával; ale také tě dovedeme postrádati. Pamatuj na ohroženou vlast.“

Ryzek nemohl usnouti, kolem stanu Hroznatova obcházel, až se pán ukázal venku, a věrný sluha se odvážil raditi svému pánu.

„Sami bojovati budeme s lehkým srdcem, vědouce, že ve vlasti pokoj. Ale nejistota a pochybnost by nás pronásledovala, kdyby v Čechách bratrovražedný boj zuřil. Ani by zbraním našim vítězství nesvědčilo; ruka by se třásla a v srdci bolná by občas vzpomínka se dostavovala. Napomínati si dovoluje sluha oddaný pána milovaného, by na vlast v nebezpečí postavenou pamatoval. Tvoje dobrota a láska tato smělá slova do úst mi klade. Vím, že odvážnosti mé odpustíš.“

„Vy že byste sami beze mne táhli do Apulie?“

„Přidáme se k některému králi, jemuž také zvěstujeme, proč Hroznata vladyka s částí vojska domů se vrátil. Však se neztratíme, a za tebe bojovati slibujeme tím statečněji, ač síly a chrabrosti tvé nikdo nemůže vynahraditi.“

„Znám vaši vůli dobrou, ale jak dostojím slibu svému? Víš přece, proč vypravil jsem se do války, co chci smýti se sebe a s rodu celého tímto skutkem záslužným?“

Ryzek na chvíli se zamlčel, stoje před pánem u stanu. Sklonil hlavu na prsa, a Hroznata dosvědčoval slovy sotva slyšitelnými.

„Ano slib ten mě pálí na svědomí. Rád bych mu dosti učinil a břímě jeho se sebe sňal.“

„Což není to dosti věcí záslužnou, když bratry smíříš, pane, a válku zhoubnou od země odvrátíš? Dle mého zdání stejně důležitý to úkol a také povinnosť naše.“

„Ale čím nahradím slib, Bohu vykonaný?“

„Dosti jsi, pane, učinil, statku obětovav z větší částky účelům bohumilým, stánek Boha důstojný založiv a o své poddané otcovsky se postarav. Celá země a všicci, pokud znají dílo tvé, velebí tě a oslavují jako mocného pána. Proto také za tebou vyslán posel.... Těmito skutky svými vynahradil jsi všechno. A ještě-li nejistota jakási svírá tě, svatý Otec v Římě všeliké břímě s tebe sejme. Zajisté že i tam pronikla pověsť o blahodárném, zbožném a dobročinném životě tvém. Dokorunuj dílo své ve vlasti, zatím co my zápasiti budeme v posvátné zemi a za tebe a rod tvůj modliti se budeme na hrobě Spasitelově, na Kalvarii...“

Ryzek se rozmluvil, jakoby byl vyhlášeným řečníkem. Čím mu nitro vřelo, tím ústa oplývala. Mluvil také za soudruhy, a Někrasa mnohé slovo sám vložil v ústa jeho.

Hroznata dosud váhal. Miloval rovněž tak vlasť jako se vžil v myšlénku, že nyní smaže vinu dlouholetou. Uvažoval, jak by vše dopadlo nejlépe ku spokojenosti všeobecně.

„A koho bych vzal s sebou?“

„Pane, ty se vrátíš?“ zvolal vesele Ryzek.

„Učiním tak, vlasť volá —“

„Kytka první půjde do Čech, beztoho stále vzdychá... I jiní se naleznou. Vlasť je uchráněna —“

„Neraduj se ještě před časem. Vynasnažím se sice, ale nemohu hned nad výsledkem plesati. S těžkým srdcem se vrátím. Zda nové neštěstí nestihne mě? O rodu ani nemluvím. Vymřel až na sestry —“

„Bůh ti odplatí vše dobré. Dovol, abych mužstvu zvěstoval, že na uhájení vlasti zítra domů se navrátíš. Čekáme všicci rozhodnutí tvého.“

Hroznata jenom rukou pokynul. Zdálo se, že měsíc se náhle zakalil, že tvář matčina se mu objevuje. Ano je to ona. Raduje se? Ani bolu ani úsměvu není viděti ve spanilém obličeji.

„Jsi spokojena, matko, se synem? Jinak jsem nemohl, vlasť volá —“

V táboře slyšeti nápadný hluk, mužstvo se dělilo na dvě strany. Jedni do Palestiny vytrhnou, a k těm hned se přidal Ryzek s Někrasou Pavlem; na opáčnou stranu se hrnuli mladí manželé, a ti, jimž buď se cesta sprotivila nebo jež vlasť táhla.

„Vlasti na pomoc!“ volal Kytka a rychle své věci skládal. „Domů půjdeme, kde nás čeká rovněž statečný boj.“

Ryzek se usmál a Někrasovi na rámě ruku položiv, řekl:

„My již vytrváme. Ve vlasti vavříny vložíme do ruky Hroznatovy a — Kytkovy. Aspoň půjdeme bezstarostně.“

Ráno se vojsko rozdělilo a rozloučilo. Hroznata se s četným proudem vracel do Čech. Ryzek velel na východ. Dlouho se obě řady rozcházely, jakoby se viděly naposledy.

Hroznata byl smuten a všecek zamyšlen.

„Jak podivně osud mnou zahrává! Jednou neplním slibu a neštěstí stihá mě; podruhé bych rád vše splnil, ale nemohu. Dá Bůh, že jinými prostředky povinnosti své zadost učiním. A nyní rychle vlasti drahé na pomoc!“

XII.

Na hradě Teplé odbývána slavnost zvláštního druhu. Jeden ze zbrojnošů slaviti bude svatbu, a sám Hroznata svědkem bude veselosti. Všechno hradní mužstvo bylo hned z rána na nohou. Na prostranném a dávno již dokončeném kláštěře zněly zvony a na nádvoří hradním zbrojnoši čekali v dlouhé řadě. Byly to tváře všechny téměř neznámé, staří zbrojnoši s Ryzkem v čele dosud nevrátili se z výpravy křižácké, a Hroznata novou čeleď opatřiti si musil.

„Kdyby starocha Ryzka mezi námi bylo, Kytka by zkusil ještě před svadbou hojnost žertů různých a vtipův ostrých.“

„Zatím buď odpočívá ve východních krajinách bradou vzhůru, nebo již jako vítěz v Jerusalémě po straně nového krále se pyšní a na nás zapomenul.“

„Nesuď přísně, Ryzek s druhy svými jistě vzpomíná na vlast a Teplou a živ-li a zdráv, vrátí se, by vypravoval nám o zemi posvátné. Aj, Kytka již jde jak opravdová kytice! Hleďme, jaký z něho ženich!

Z panského čeledníku šel šťastný ženich vystrojený a vyzdobený v novém šatě žoldnéřském, jejž obdržel od Hroznaty na památku. Ode dneška zamění způsob života svého a meč nahradí rýčem. Po pokojném životě toužil, ode dneška se mu ho dostává na nové mýtině, kde úhledná chaloupka jako klec vyroubená čeká, by doškami svými zastínila štěstí dvou lidí blažených.

Kytka se stane rolníkem, od pána dostal kus pole výsevného a louku v údolí, kde před lety místo honby s Martou se vyrážel řečí, plnou lásky mladistvé.

S veselou tváří blížil se druhům, s nimiž od mladosti žil v čeledníku pospolitě, rukama oběma žoldnéře objímal a na prsa tiskl, zapomenuv, že sametový kabátec si pomačká.

„Druhové milení, ač nerad vás opouštím, přece vám všem tohoto štěstí přeji, byste vlastní krb si založili a do svého domu choť spanilou si uvedli. Co vás čeká ve stáří ponurém? Kdo obslouží vás?“ Žoldnéři usmáli se a nejstarší odpověděl:

„Nám nesluší žena s dětmi, poněvadž každou chvíli život položiti můžeme v boji. Až stáří na nás přikvačí a ani meč v ruce neudržíme, tamo asyl — ochranov náš. Odložíme šat žoldnéřský a dlouhou řízou klášterní se přiodějeme. Tak již usouzeno, by jeden mečem pokoje dobýval, druhý v pokoji půdu vzdělával . . .“

Kytka rozloučiv se s druhy, spěchal k Hroznatovi, by mu za vše poděkoval a odpuštění vin mnohých si vyprosil. Pán hradu již čekal v mazhausu svého služebníka; Kytka vešed, podivením o krok nazpět couvnul.

„Proč se mne lekáš? Což nepoznáváš mě, svého pána?“

„Milostivý vladyko! Jak bych tě nepoznal na prvý pohled v šatě rytířském, jaký ti přisluší a dosud jsi nosíval! Však v tomto přestrojení...“

„Toť ode dneška oděv můj. Řekl jsem ti jednou, že moji sluhové do kláštera vstoupí za pomocníky v dílech jak zbožných tak při pracích mnohých; však tito nemají chuti k záslužným věcem jako ty Kytko, nebo v daleké cizině dosud čas tráví. Proto sám chci vstoupiti do kláštera mnou založeného.“

„Ty, pane?“

„Jako sestry mé. V Chotěšově klášter panenský pro ně jsem zařídil a mnohými statky nadal. Vojslava vdova i Judita štěstí došly v řeholi, kde jak pokoje blahého tak spokojenosti požívají. Když ty šťastny v klášteře, proč bych i já nehledal po bouřlivých dnech života trudného aspoň záblesku blaha? Ano, dnešním dnem náležím k řeholi sv. Norberta a věrným se vynasnažím býti řeholníkem.“

Hroznata oděn byl klášterním rouchem barvy bílé, říza slušela mu jako kabátec hermelinový. Místo meče třímal v ruce hůl s křížem ve vrchu.

Kytka nemohl se probrati z udivení. S pánem chtěl slaviti společně svatbu, a nyní Hroznata vstupuje do kláštera.

„Asyl či útočiště poddaných založil jsem v klášteře, sám dobrodiní jeho chci se účastným státi. Moje role ve veřejném životě skončena. Vlast upokojena, Otakar nastolen, Turci poraženi. Nyní jediné o tento kraj a spásu duše své pečovati chci. —“

„My se všicci nadáli, že znovu život bujarý na hradě nastane, až paní novou přivedeš k nám.“

Hroznata se usmál.

„Sklamal jsem vás tedy. Dnes všicci poznají, jak chci ostatek života stráviti. V práci a modlitbě. Tamo v klášteře k tomu příležitost a místo nejpříhodnější. Pracovati budu s mnichy praemonstráty na zvelebení západních Čech a na modlitbách s nimi trvati chci pro pokoj duše své. Buď šťasten, synu, ve světě; já štěstí toho nikdy nedošel, a usmálo-li se na mě kdy, brzo zaniklo a život hořkosti plný následoval.“

„Přišel jsem odprosit tě, vladyko, bysi mně všeho odpustil, čím jsem ti kdy ublížil.“

„Netřeba ti za to prositi. Odpouštím rád, u tebe nemám ani co.“

„A děkovati tobě chci za všechno dobrodiní, jímž jsi mě obšťastnil. S chotí modliti se budeme za tebe bez ustání.“

„Jenom buďte šťastni a kdybyste kdy čeho potřebovali, víte, kde je náš asyl, vaše útočiště, váš ochranov.“

Kytka slzel radostí a chopiv se pánovy pravice, neustál ji líbati.

„Díky tisíceré!“

„Nyní jděme, ať dílo brzo dokončíme. Jsem vesel a nyní teprve se mně zdá, že okřívám po mnohých bolestech. Mysl moje jasna, duše spokojena. Jděme, mužstvo čeká na nádvoří.“

Hroznata v řasnatém rouše mnišském s Kytkou vešel na dvůr. Žoldnéři hlučnou slávou přivítati se hotovili pána a ženicha šťastného, však hlas jim v hrdle uvázl podivením.

To že jejich pán, vladyka, majitel četných a rozsáhlých statků, bojovník statečný? K neuvěření.

„Nedivte se a sečkejte chvíli, až vše vám vysvětlím. Nyní rychle na koně a pro nevěstu. Já čekati vás budu v kláštěře."

Kytka s žoldnéři rozjeli se cvalem do Nezdic. Matka s příbuzenstvem čeká zajisté netrpělivě.

„Příteli, co znamená Hroznatův šat?"

„Náš pán vstoupí do kláštera sv. Norberta."

„Náš pán? Hroznata? Což divy dnes spatříme v kláštěře?"

„Ano, divy mnohé, jež působí láska k poddaným lidem a touha po pokoji bouřícího svědomí."

Marta již opravdu čekala s vínkem na hlavě a plesem v očích, v bílé říze a štěstím kypící tváři. Byla krásnou nevěstou, štěstí ji blažilo neskonale. Celý rod shromážděn kolkolem od Luboše panice silného až do kmeta Někrasy Jana, starocha, sklánějícího se již lety do hrobu. Jenom požehnání dal vnučce milené a Kytkovi, doprovázeti svadebčanů nemůže do kláštera a na hrad, kde připraveno veselí.

„Bůh vás doprovázej všemi cestami života vezdejšího, úrodu vydávej vám role četnou a štěstí budiž vaším průvodcem. Milujte Boha i vlast, buďte zdárnými potomky hodných předků. Nový rod založte, by chloubou byl a zdárným semenem. Mé požehnání zůstaň na vždycky s vámi." — Za hlučných fanfar a troubení na rohy, řičení koní a slávy provolávání průvod z dědiny vyjel ke klášteru. Tam nyní před tváří Hospodinovou přísahy manželské konány.

„Dnes, Marto, štěstí mé se vyplnilo", zašeptal jinoch.

„A moje již tenkráte počalo, když jsem poznala tebe."

Tisknouce si ruce a mile se usmívajíce, spěchali do útočiště, Hroznatova asylu.

Teplskémn klášteru Hroznatova ruka stále byla štědře otevřena. Na zpáteční cestě z nedokonané výpravy křižácké Hroznata v Římě se zastaviv, u svatého Otce Celestina nejenom vyproštění ze závazku si vyprosil, aby rodičům pokoj v hrobě zjednal; český pán také tři bully od papeže obdržel, z nichž jedna klášter nový v ochranu stolice apoštolské brala se všemi bratry, poddanými a kdož by v kláštěře útočiště hledal, druhá opatovi hodnosť propůjčovala, by jako biskup mitry a prstenu při službách Božích mohl užívať a třetí dokonce odpustky za podmínek snadných propůjčovala.

Všech výsad a práv potvrzení u knížat domácích zjednával Hroznata, a když sestra starší v Krakově osiřevši, domů se vrátila, nový klášter premonstratek založil, z Doxan panny povolav a kněze Zdislava proboštem učiniv.

Hroznata všemožnou pečí s nemalým úsilím o zvelebení obou klášterů se staral, maje potěšení z ovoce, z klášterů vycházejícího. Mniši buď vědami se obírali, a Teplá několik věhlasných mužů čítala ve středu svém, anebo v lesích a polích, pastvinách neúrodných a močálech, výpary šířících ukládali zdárné působení své. Obě školy v Teplé i Chotěšově působily znamenitě. Známosť písem šířena a po vlchevcích ani potuchy zakrátko. Kde les nedostupný doupata zvěři skýtal, tam nyní vlnilo se obilí. Vozová cesta od Manetína se oživovala den co den, zapomenutý, zapadlý kraj nabýval živosti.

O chléb prositi v zimě nebylo nikomu potřebí, ač lid se množil a do kraje úrodného stěhovaly se četně nové rodiny. Poddaní teplského kláštera neplatili daní žádných.

Vše to dílem Hroznaty vladyky a mnichů pilných.

Teď stál teplský pán u prostřed mnichů, rovnaje se jim i šatem bělavým. Byl vesel, spokojeností zářil mu obličej.

„Pane, aby nebyli z kroku tvého sousedé pohoršeni, a kníže ve zlé to tobě nevykládal.“

„Buď bez starosti, opate; vím, co dělám. Moje vůle poslední platnosti nabyla potvrzením Břetislavovým, a svatý Otec také schválil úmysl můj. Byl jsem určen kdysi ku stavu duchovnímu, poměry neblahými nedosáhl jsem toho; nyní chci aspoň poněkud vynahraditi, co bylo mojí povinností. Přijměte mě mezi sebe, chci se ve všem podrobiti řádu vašemu.“

„Nezlomná-li vůle tvá, rád složím úřad a hodnosti a na hlavu tvoji vložím, co jsi mně nehodnému zjednal.“

„Ale, opate důstojný, snad bysi myslil, že jsem dosud ctižádostivým a po tvé mitře toužím. Řekl jsem, že vstupuji do kláštera vašeho jako nejmenší z vás. Jenom pro upokojení srdce svého přiděliti se chci k modlitbám vašim. Přijměte mě do středu svého ne jako pána ale jako bratra.“

„Mnohými díky jsme ti zavázáni, milerádi splníme každé přání tvé, jež nám spolu rozkazem. Ale bojím se, že v podezření upadneme, jakobychom tebe přilákali do kláštera, bychom se stali dědici statků tvých.“

„Ty dávno jsem rozdal a sám se přičiním, aby každý špatný stín spravedlivého jednání vašeho byl zapuzen. Že svobodně do kláštera vašeho vstupuji, to dnes před veškerým lidem prohlásím při Kytkově svatbě. Jak on svobodně a rád podává ruky nevěstě své, tak také já jenom z lásky k vašemu klášteru oblekl jsem toto roucho. Moje dílo skončeno. Chcete mě za bratra svého?“

Opat místo odpovědi objal Hroznatu a políbil.

„Přání tvoje rozkazem mocným. Ruku v ruce půjdeme spolu za cílem svým, abychom sobě i jiným zjednávali blaho pozemské i na věčnostech.“

„Můj cíl dosažen. Choť i máti mnou spokojeny jsou nad hvězdami.“

Kytkovi Hroznata vystrojil hlučnou veselku na hradě. Byl to památný den, poddaní měli spolu oslavovati vstup Hroznatův do kláštera. Mnoho beček vyčerpáno na nádvoří, a hudba zněla vesele pod lípou. Všechna okolní chasa a zbrojnoši se veselili se šťastným ženichem. Hroznata pozval i sousední rytíře, by všem ukázal, jak si nového kláštera váží a jaký úmysl jeho. Však nemnoho vděku si zjednal, nadějní dědicové bohatých statků Hroznatových nepřáli klášteru hojného obdarování. Někteří nemile nesli, že stali se odpovědníky kláštera, k němuž jejich pozemky desátky přispívati musili, jak Hroznata jako rozsudí v rozepři. mezi opatem Teplským a biskupem pražským jménem a mocí papeže Honoria byl ustanovil.

Hroznata ve šťastný den svůj musil slyšeti rozličné naříkačky a nevlídné pohledy rytířů, jimž tak o povznešení a vzdělání lidu nešlo jak o rozmnožení statků vezdejších. Proto větší věnoval píli shromážděnému lidu na nádvoří. Kdykoliv se ukázal na cimbuří, byl slavně vítán a hlučnou pochvalou oslavován.

S večerem, když veselí nejbujnější bylo a radosť přímo překypovala, Hroznata sám sešel na nádvoří.

Ženich s nevěstou v kole jen vířili.

Chasa rozveselena byla, a panstvo v mazhauze také notovalo veselou píseň váleční.

Ani nikomu na mysl nepřišlo z opatrnosti zavříti bránu. Hlásník s věže sešel, aby hrdlo ovlažil a žoldnéři do posledního buď kolem beček seděli nebo s děvčaty křepčili.

Hroznata náhodou pohlédl ku bráně a podivem couvnul o krok.

Na hrad vjíždělo několik mužův ozbrojených od hlavy k patě. Tančící ani nevšimli sobě vetřelců nenadálých.

„Nepřítel na hradě! Rychle do zbraně!“

Na nádvoří již bylo temno, a na povel Hroznatův vše zmateně počalo pobíhati. Věru nepřátelé jeli od brány.

„Do zbraně! Jsme přepadeni!“

Přední jezdec zasmál se hlasitě.

„Což nás neznáte? Ovšem, zatím co my bojujeme, vy v pokoji se veselíte.“

Jezdec nazvedl hledí a všechen lid zvolal:

„Ryzek, výprava křižácká!“

„Ano, již jsem zde a teď mně podejte jeden z plných plecháčů, ať svlažím žíznící hrdlo. Co zde tropíte?“

„Slavíme svadbu —“

„Hroznatovu?“

Kytky s Martou Někrasovou. Tady jsou.“

Ryzek seskočiv s koně svatebčanům vesele ruku podával. Jeho příkladu také druzí následovali.

„Zvítězili jste, křižáci?“

„Z části jenom, braši, nesvornosť a ochablosť mnohých nedovolila vítězství si dobyti v plné míře. Jerusalem, hrob Spasitelův, je osvobozen a z turecké moci vyproštěn.“

„Sláva křižákům!“

Zatím, co Hroznata vítal Ryzka, vypravovali křižáci, kdo se navrací domů a kdo padl v bojích četných a nebezpečných. Na jedné straně radosť zvýšena, na druhé náhle proměněna v bolesť okamžikem.

„Náš strýc, Někrasa Pavel?“

„V Jerusalemě odpočívá mnoho měsíců. Čelo jeho novou vráskou bylo zjizveno a stáří podkopané brzo statečného bojovníka do hrobu sklátilo. Uložen v posvátné zemi k odpočinku věčnému. Zde Martě nevěstě posýlá zlatý kříž, všem pozdrav poslední — a bratru opětné odpuštění.“

„Neštěstí mnohá stíhala nás“, vypravoval Ryzek rytířům v mazhauze. „Mnohé jste již zaslechli. Nejprvé Fridrich Barbarossa, císař, v řece Kalykadnu, již chtěl projeti, aby opatřil voje přední potřebnými příkazy, se utopil, Francouzové a Angličané pak mezi sebou nesvorni byli, což dobré věci naší neposloužilo.

V boji oba králové, Filip II. i Richard Lvísrdce, se spojili a Ptolemaidy dobyli. Jemu také německé vojsko přichvátalo a Saladin porážku velikou utrpěl. Nadobro by byl poražen, kdyby řevnivosť a sočivosť díla nekazila. Z různic, mezi stranami vzniklých, Filip domů se odebral a Richard Němců v boji nešetřil.

Zatím Saladin vyjednával o mír. Křesťanům ponecháno území mezi Joppem, a Tyrem a pouť do Jerusalema volně dovolena. Richard dobyté území mezi známé rozdělil . . .

„Daleko je výsledek za tužbami a horlivostí, s jakou výprava křižácká chystána.“

„Němci založili zvláštní řád, jenž by nejen život mnišský vedl, nýbrž také poutníky nebezpečnou cestou do země svaté chránil.“

„Dá Bůh, že později svorni budou králové a knížata křesťanská, že s úsilím horlivějším vedena bude válka proti pohanům, a země svatá osvobozena bude nadobro . . .“

Z venku ozval se jásot, v mazhauze připíjeno na zdar zbraní nového řádu rytířského.

* * *

Ze života zbožného zakladatele Teplského kláštera známe velmi málo dalších zpráv. Jako veškeren život jeho byl pln bolestí a trampot, tak bolestnou byla jeho smrť.

Jedinou potěchou jeho byl zdárně působící klášter, v němž setrval do smrti, stav se podjáhnem a posléze i v letech 1215 a 1217 proboštem klášterním.

Zdržuje se na krátko v Chotěšově, Hroznata náhle onemocněl. Poněkud se uzdraviv, vracel se do Teplského kláštera, ač byl vyvarován, že nepřátelé by se rádi vladyky chopili a jej zajali. Hroznata nedal se zdržeť a upadl do zajetí chebských rytířův, odpovědníkův to nenáviděného kláštera. Hroznata vězněn na Kinsberku, a propuštění jeho stanoveno pod podmínkou vysokého výkupného. Vladyka napomínal mnichy, by peněz nesháněli a dluhu na klášter neuvalovali.

„Buď živého nebo mrtvého do asylu musíme zakladatele, dobrodince svého, dostati.“

Dříve než bylo ohromné výkupné sehnáno, Hroznata ve vězení zemřel 14. července 1217. Tělo jeho v klášteře pohřbeno, a památka gloriolou slávy nehynoucí ozdobena.

O socialismu

píše

Petr Kopal.

III.

V této chvíli žádná otázka, jež světem hýbe, není nalehavější, aneb jak se říká, palčivější nad sociální a dodejme, žádná spletenější a zamotanější nad ni. Nemáme-li v tomto labyrintu zablouditi, jest třeba pozastaviti se dříve ve starých věcích, pokud by podávaly jakási analoga a z nich vyvoditi jakousi ariadninu nit všeobecně platných zásad, jež ovšem jedině podává nám Kristův zákon lásky. Kdo by otázku tuto na jiných zásadách řešiti mínil, zamotá ještě více věc bez toho již zamotanou. Pohříchu i zde platí, kolik hlav, tolik smyslů a skoro tolik též řešitelů otázky. Zejména v parlamentech ozývají se o předmětu tom úsudky, jež mohou toliko z naprosté neznalosti vycházeti. Naší direktivou, jak již řečeno, bude výhradně učení Kristovo a ten věčně živý, mohutný strom církve, vzrostlý ze semene hořčičného. Budeme proto často dovolávati se methody církve v pořádání a urovnávání života sociálního v dobách nejrůznějších.

O tom jsme svatě přesvědčeni, že jediné církvi, ovšem ve spojení s mocí státní a těmi kterými faktory sociálními, podaří se otázku tu rozřešiti. Ujišťuje se, že sv. Otec v nedávné promluvě své ku francouzským poutníkům, vedeným hrabětem Munem, jaksi napověděl, že vydati hodlá Encykliku, v níž po způsobu svém ženiálním pojedná o otázce sociální, začež zajisté bude mu to zubožené dělnictvo vděčiti.

Především musí se konstatovati, že žádný věk, byť i svojí zvláštní sociální otázku měl, nemůže vykázati se otázkou podobnou, jako věk náš. Rozdělení jazyků utvořilo mezi národy jisté blahočinné hráze, přes něž sociální nákaza nemohla snadno překročiti. Vždyť i sama reformace Lutrova zůstala omezena skoro výhradně na národy německé a s nimi příbuzné: anglosaské a skandinavské. Doba však naše trhá všecky ty hráze národnostní černí tiskařskou, parou a jiskrou elektrickou, čímž otázka ta stala se světovou.

Z celého světa ozývá se: Kapitál, zisk, práce, mzda, neshodují se, čili dle německého: nejsou v dobrém poměru.

O tato slova otáčí se celá otázka sociální. Dělnictvo přeje si rozluštění její v této počtářské formuli:

Kapitál: zisk = práce: mzda,

aneb jednoduše: K: Z = P: M.
Důsledně pak: K×M = Z×P.

Slovy: Kapitál spojený se ziskem má v stejném poměru býti ku práci spojené se mzdou. Kapitál nesmí násobiti se ziskem, nýbrž říditi mzdou dělníka. Formuli tuto nechce však kapitalismus uznati. Proto boj!

Slovem K. musí vyrozumívati se nejen kapitál k závodu upotřebený, nýbrž závod sám, tedy stavení, stroje s veškerým zařízením, konečně pak závodní fond; slovem P. vyrozumívá se práce, t. j. k té které práci způsobilé síly. Vzíti dělníka od pluhu a dáti ho ku př. do kartounky, nebo do slévárny, musil by závod nezbytně přijíti ke škodě. Zde může řeč býti toliko o P. = dělnících odborně vzdělaných, jakými jsou ku př. sazeči, strojníci, kovkopové, řemeslníci a pod. Stejně způsobilé ku práci musí býti též stroje. Stroj a dělník musí obapolně se doplňovati. Stroj jest komoněm a dělník jezdcem, oba musí býti jako slití. V omezení tomto vyjasní se formule naše mnohem více.

K: Z = P: M.

Dejme tomu, že by některý závod k dokonalému zařízení vyžadoval 100.000 zl. Dělníků by potřeboval 25, kteří by pracovali po 300 dní do roka. Závod by v desítiletém průměru přinášel ročně 30.000 zl. hrubého výtěžku. Z tohoto by na dvanáctiletou amortisaci základního kapitálu, daně, jakož i na opravy strojů, možné ztráty a pod. srážela se polovina. Zbývalo by čistého výtěžku 15.000 zl. Z toho by bral ředitel 1800 a příruční 1200, úhrnem 3000 zl. Dělníci by podle úmluvy brali mzdy po 7 zl. týdně, což by dělalo úhrnem ročně 9125 zl. Zbyl by tedy čistý roční výtěžek asi 3000 zl.

Vzali jsme za měřítko závod poměrně malý. Nyní nastane otázka, co se s těmi 3000 zl. čistého výtěžku stane? Komu připadnou? Podle učení theorie manchesterské měly by vším právem připadnouti tomu, kdo dal do závodu kapitál; podle učení socialistů zase měly by stát se jměním společným.

Manchestrové praví: Kapitalista riskuje své jmění, kdož prý mu ručí, že závod bude se vypláceti? Načež socialisté namítají: my zase v sázku dáváme své páže, své zdraví, své umění, blaho svých rodin. Kdo tedy více riskuje? Ty kapitalisto v desíti letech máš svůj kapitál s bohatými úroky opět v kapse, tobě byl v plné míře nahražen; kdož pak nahradí — amortisuje — nám vynaložený náš duševní a tělesný kapitál? Závod v desíti letech roční amortisací ku př. 11.000 zlatých skvěle je zaplacen. Nyní jest závod naším společným jměním. Ty 3000 zl. čistého výtěžku ročně buď se rozdělí, aneb tvořiti budou záložný fond. My chceme tebe kapitalisto podržeti za svého šéfa s přiměřenou odměnou. Buďsi spolumajitelem, nikoliv ale neobmezeným pánem závodu. My závod případně rozšíříme, proti možným ztrátám z cizí konkurrence zabezpečíme, své rodiny opatříme a pod., ale chceme nyní býti spolumajiteli.

Kdož by v těchto slovech hledal něco podvratného? Socialismus tento bezvadný jest. Ne tak, — odmítá moderní manchesterství dělníky — já jsem neobmezeným pánem závodu, já budu dělníky přijímati a propouštěti, já i čistý výtěžek shrabovati, já budu čas i mzdu práce libovolně zvýšovati, aneb i zmenšovati.

Nuže čtenáři budiž soudcem nad oběma. Kdo jest ve právu? Kdyby dnes sporná tato věc měla vznešena býti k rozhodčímu soudu církve, vypadl by rozsudek rozhodně ve prospěch dělníků, a to na základě starých církevních zákonů, čili kanonů.

Kapitál podle těchto jest mrtvým kovem. Kapitál sám sebou není ničím, není dělníkem, není výrobníkem, jest pouhým nástrojem v rukou průmyslného dělníka. Teprv um a ruka dělníka kapitál oživuje a ku platnosti přivádí. Naproti tomu theorie manchesterská činí kapitál, anebo, což jedno jest, kapitalistu neobmezeným pánem závodu, jemuž všecko dělnictvo jest poddáno. Ba v tomto poddanství vězí přímo otroctví. Poddaný naproti svému pánu má též svá práva. Panovník nesmí věrného poddaného v případě nemoci, aneb neschopnosti z říše své vyhánéti, on má povinnosť o tohoto přiměřeně se postarati. Moderní manchesterník dle vůle i zvůle dělníka, jakmile na něm ubývání sil pozoruje, s bídným odbytným propouští a další starosť o něho a jeho rodinu uvaluje na jiné, t. j. na příslušnou obec.

Vraťme se ku příkladu svrchu uvedenému. K: Z = P: M.

Naproti kapitálu 100.000 zlatých stojí 25 dělníků se (25×300) 7500 dny práce ročně, v desíti letech úhrnem 75.000 dnův práce.

Každoroční amortisací nalezá se kapitalista naproti dělníku v nemalé výhodě. Risiko jediného dělníka není sice veliké, avšak dělníků 25 společně stává se velikým. Ano i tu koncessi dává dělnictvo kapitálu, když praví: buďsi majetníkem závodu, avšak učiň nás spolumajiteli, čili účastníky čistého užitku. My nechceme býti nevolníky železného zákona mzdy (das eiserne Lohngesetz).

Zde právě tvoří se mezi socialisty dvě strany. Jedna, mírnější, spokojila by se pouhým podílem na čistém výtěžku; druhá, radikálnější, činí nároky i na spolumajetnictví celého závodu. Lassalle a Marx tvoří zde jaksi dva body, o čemž níže.

Nejnovější zákonodárství, aby nebezpečí socialismu zažehnalo, přidává se ku straně socialistů mírnějších a praví: Kapitalista, aneb podnikatel závodu, vedle amortisace kapitálu peněžného musí ročně

z hrubého výtěžku nějakou měrou amortisovati ještě kapitál fysický dělníků, musí totiž jistými % přispívati do pokladny dělníků. (Bruderlade.)

Z toho stanoviska musí posuzovati se nejnovější předlohy v říšské radě při pojišťování dělníků. Tito však s tou „troškou" nejsou spokojeni.

— To všecko — praví — jest pouhá almužna, pouhý drobet se stolů boháčů. My musíme dobyti si práva, bychom směli nahlížeti i do účtů kapitalistů, abychom věděli, mnoho-li závod vynáší. Strana mírnější chce býti podílníkem výtěžku, strana radikálnější podílníkem celého závodu.

Naproti tomu kapitalismus brání se zuby nehty. Až do nedávna musilo si dělnictvo samo ze své mzdy týdně ukládati, (t. j. bylo mu při výplatě strhováno) do společné pokladny. Teď však zákonodárce ve při mezi dělníky a kapitalisty rozhoduje, aby do pokladny přispívali oba: tito z výtěžku, oni ze mzdy, s čímž ovšem dělnictvo srozuměno není.

— Jde to vždy jen z mozolů našich! — volají. A jak věci stojí a jak se utvářejí, otázka sociální nerozřeší se jinak, než že dělnictvo učiní se spolumajetníkem výtěžků, aneb i samých závodů, což obé vyjde asi na jedno. Rozdíl jest pouze formální. V případě prvním stal by se dělník pensionářem, čili výměnkářem závodu, v druhém skutečným spolumajetníkem, čili akcionářem závodu.

100.000 jest kapitál, avšak 7500 dnů roční práce jest též kapitál. Proč by onen měl požívati všech práv suverenních a tento věčně odkazován na železný zákon mzdy? V tom jest jádro moderního socialismu, a musíme přiznati, že s učením církve o kapitálu srovnává se. Ba ve shodě s učením církve odvažujeme se tvrditi, že kapitál dělnický, těch 7500 dnů roční práce v případě našem, větší cenu má, nežli 100.000 zl. Ruce dělníků za rok docílily třicet tisíc hrubého výtěžku. Proč by měly ruce ty odkázány býti jediné na mzdu, a proč ne spolu nároky míti na čistý výtěžek? Proč by měl všecko jeden podílník (kapitál) pohlcovati, a druhý podílník (práce) vždy jen popelkou v závodě zůstávati? Nauka moderního manchesterství o železném zákonu mzdy jest naukou tyranskou. Ona dělníka libovolně přijímá a propouští, ona jej v starobě aneb v nemoci vyhazuje na mrchoviště života. Všecky cechy řemeslnické, jakož níže vyložíme, ve středověku založeny byly na jistém spolumajetnictví dělníků. Cech byl jakýmsi závodem společným. Cech ku př. obuvnický v tom kterém městě byl společným závodem k zásobování města obuví; cech krejčovský k zásobování oděvem; cech řeznický závodem k zásobování masem atd. Bezmezná, čili kapitalistická konkurrence, nadprodukce a pod. zlořády moderní stanovami cechovními byly nemožny. V závodě cechovním byla podivuhodně zachována autonomie v centralisaci. Čistý výtěžek zbyl sice mistrovi, musil však z něho část odváděti do pokladny bratrské. Co zbylo ze středověku špitálů a chudobinců ze starých řádův cechovních, přerůzných nadací, ano i kapitálů, jež ovšem pohltil stát moderní! Každý řemeslník musil dříve vykázati se jistým kapitálem duševním, že totiž věci své rozumí a ji též umí, musil vykázati se kapitálem fysickým, že totiž způsobilým je ku provozování řemesla a musil konečně i jistým závodním kapitálkem se vykázati, chtél-li založiti si svůj krb, svoji dílnu, načež teprv přijat byl za člena ku společnému závodu, cechu.

Ve středověkých cechách způsobem podivuhodným zachována byla svoboda jednotlivců v celkovém organismu. Ustrnuli jsme, když kdysi v zastupitelstvu pražském z úst slovutných slyšeli jsme slova, že Praha nesmí se říditi socialistickou zásadou, že každý člověk právo má na práci.

Důkaz to, že mužové nejslavnější otázce sociální dosud nerozumějí. To právě od jak živa bylo zásadou křesťanství, že má-li člověk ku práci povinnost, má nezbytně i právo na práci. Mám právo na práci! — tak mohl v středověku zvolati každý živnostník, — mám i právo na chléb vezdejší. Podle nauky manchesterské zbylo dělníku již jen právo na — smrt hladem. (Pokračování.)

Ze slovinských vlastí.

Literární črta[1]) **Josefa Tumpacha.**

„O vzmuž se, dobrý lide můj, . . .
den popelce den není tvůj,
tvým den je vzkříšení.
„V popelční noc“.
Š. Gregorčič. (Přel. Pakosta).

U pramenův a na březích Soči, Můry, Drávy a Sávy dlí ve stínu lípy slávské pobratimský národ ne valný počtem, ale mohutný silou, jemuž perutě ducha ochromiti nedovedou nepřátelé, byť jich bylo na počet ještě jednou tolik, a byť se k Němcům, Maďarům a Vlachům přidružili ještě jiní. Slovinců všech jest asi 1,340.000, a vlastí jejich jsou Korutany, Krajina, Gorice a Štyrsko, než vyjímaje Krajinu všade jinde jsou v menšině, bez oddechu musíce zápasiti ve svém vlastním domově — osud to již Slovanů všech! — o každou píď země a práva, jež jim již přírodou přikázána. Hlavní baštou jejich jest arci „bílá Lublaň“ se zbožným as 27.000 čítajícím lidem katolickým a v Korutansku poněmčený Celovec, k nimž druží se ještě Maribor, Gorice a Ptuj. Lublaň však jest opravdovou metropolí slovinskou, středem života národního i literárního, pýchou každého Slovince. Polovina časopisů slovinských vychází zde. Je to slovinská Praha.

Ovšem však než dospěli bratří Slovinci tam, kde jsou, mnoho fásí bylo jim prodělati, jež s proměnami a útvary našeho života národního i literárního — jakž lehce pochopitelno — ve mnohé příčině shodny jsou. Konec minulého a počátek nynějšího století, krátké trvání napoleonovské „Illyrie“, rok osmačtyřicátý a léta šedesátá, toť tak hlavní mezníky nového rozvoje jejich životního na poli duševní práce. A možno říci plným právem „nového“ rozvoje, neboť Slovinci při svém probuzení neměli skorem ničeho, oč by se opírati, na základě čeho by stavěti mohli, neměli výtečníků z doby staré a středověké jako my, nýbrž musili teprve počíti takořka s kladením základů, neboť toho,

[1]) U nás psali o poměrech slovinských v různých dobách a v různých časopisech hlavně: Popelka, Kaizl, Eckert, Kadlec, Miklovec, Jelínek, Lego, pilný a svědomitý Kouble a j.; kromě toho viz „Naučný Slov.“, „Histor. lit. slov.“, „Przegl. powsz.“, výtečný a přece — ku veliké škodě literatury — zaniklý „Slov. Sborník“ a j. v., jež místy i tuto v poradu brány.

co jim minulé věky dochovaly, nebylo mnoho, pouze několik spisů většinou náboženského obsahu, psaných namnoze slovinčinou zcela znešvařenou. Byly to vedle překladů písem sv. hlavně „Brižinski rokopisi“ z 9—11. století, jež kromě Otčenáše, Zdrávasu a Vyznání víry též modlitby a formule zpovědní obsahují, a o nichž již, jako o starých památkách všade, psáno pro i contra dosti. Překlad písma sv. Nového Zákona pořídil pak ve století 16. pastor protestantský S. Trubar, dav jej r. 1582. v Tubinkách německými literami vytisknouti, později pak jakožto rector lutheránského farního kostela v Lublani i katechismus, kalendář a jiné ještě knihy vydav. Na straně katolické byl pak to biskup lublaňský Tom. Kren, jenž protestantismu hráz stavě, vydal Evangelia, katechismus a jiné knihy, z nichž Evangelia častokráte byla vydána.[2]) Mimo to dochovány ještě mluvnické práce Bohoričovy, Dalmatinovy a práce ještě některých jiných mužů, na počet ne mnohých.

Byla to tudíž práce těžká, probouzeti lid slovinský z dřímoty, neboť nebylo knih, jež mu do rukou dáti možno by bylo bývalo, nebylo vzorů, nebylo skorem ničeho. Tu potřebí bylo vůle pevné, srdce nadšeného a neohroženého, jež by se nelekalo praničeho. A — Bohu díky! — u Slovinců našla se srdce taková. Vystoupilit geniem slávským nadšení mužové, kteří z toho mála, co nalezli, vystavěli budovu, jež chloubou jest nyní slovinských bratří.

A prvním pracovníkem a hlavním činitelem při kladení základů k budově té byl kněz Valentin Vodnik. Narodiv se r. 1758. ve vsi Šišku pod samou Lublaní, vísce to, kdež nyní dlí rolníci zámožní a vlastenečtí, vstoupil do řádu Františkánského a byl vysvěcen r. 1775. Než byv r. 1784. saecularisován, stal se po té r. 1793. kaplanem v Koprivniku. V tom nadšení národů, jež tehdy ve světě panovalo, a hlavně čilý, nový duch v národě českém, byl Vodnikovi vůdčí hvězdou, jejíž lesk přivedl k němu brzy celou řadu jiných ne méně nadšených, byť i ne stejně nadaných mužův, a s jich pomocí, stav se r. 1796. kaplanem v Lublani u sv. Jakuba, počal vydávati Vodnik r. 1797. „Ljubljanske Novice“, když byl již dříve sám různé povídky a kalendáře pro lid psal. — Jeť vůbec Vodnik prvním křísitelem lidu slovinského, prvním jeho pravým básníkem. Jím počíná nový věk literatury slovinské. Již r. 1806. vyšly písně jeho pod názvem „Pesmi za poskušnjo“, jež po druhé vydány r. 1840., když byly před tím skorem půl druhého roku u censury se válely, a básen „Ilirie oživljena“ vyškrtnuta byla,[3]) až konečně r. 1869. podány Fr. Levstikem obecenstvu v úpravě, jež jim přísluší pod názvem: „Vodnikove pesmi“. Největší však činnost a působnost Vodnikova sahá v dobu trvání „království illyrského“, r. 1809. Napoleonem I. založeného. Vodnik jsa od r. 1798. učitelem poëtiky při gymnasii lublaňském a od r. 1807. učitelem země- a dějepisu tamtéž, ustanoven byl r. 1810. za řiditele nižších i středních škol v Lublani, a tak mohl nyní, podporován jsa baronem Zoisem, maecenášem to slovinským, a naším Dobrovským,

---

[2]) Písmo sv. přeloženo od r. 1802., kdy je k tisku přichystal Jiří Zapela, ještě často a vydáno zcela nebo z části znovu přeložené r. 1834., 1850., 1857., 1878—1882.

[3]) Viz dopis Ondřeje Smole-a Vrazovi r. 1840. (Stanko Vraz: Izabrane Pjesme. Uredio Fr. Marković).

pracovati bez překážky. I vydal roku toho své básně „Pesmi za bramborce“, totiž písně pro slovinské vojíny, sbíral národní písně, r. 1811 pak podal veřejnosti překlad francouzské grammatiky L' Homoudovy a svou mluvnici: „Pismenost“, v čele jejíž byla i nadšená píseň jeho „Ilirija oživljena“. Nadšení touto tehdejší hymnou slovinskou způsobené bylo veliké. Myšlénka illyrismu v ní tak jasně vyjádřená nacházela ohlasu. Působilať věru velice i na mysl výtečného Vraza, a nemálo přispěla k tomu, že tento opustil spisovný jazyk slovinský a psal překrásné své „Djulabije“ pravopisem česko-illyrským t. j. Gajovým. Obsah její, jak udává jej Marković[4]), jest následující: Napoleon zvolá: Illyrie povstaň! — a ona vstane s pozvdechem: „Kdo mne to zove k životu? Oh, ty-li mne to budíš, vítězi blahý, ze staletého spánku? Kamkoli hledím, všade jsou děti mé, ode dávna naše jsou tyto sněhobílé hory, odtud rozprostřela se Sláva po všem světě. Byltě Illyr na moři již silným lvem, když se Latiník učil teprve splavy tesati. Pak však přišli Frankové a Gothové a ti v zapomenutí uvrhli celý illyrský rod: čtrnácte věků nikdo o něm nevěděl, až nyní Napoleon vzkřísil ho. Illyrem zove jej Řek a Latiník, Slovincem každý syn národa: Přímořan, Kotoran, Dubrovničan, Goričan zove se od starodávna Slovincem. Od nepamětna dlel zde můj rod. Bil se s Filippem i Lesandrem, Latiníky po moři honil. Opíraje se pravicí o Francii, brzy ruku podá Řekům ku spáse. Illyrie v srdci Evropy leží, Illyrie tvořiti bude prsten, jenž východ pojiti bude se západem.“

Tak byl již první básník slovinský hlasatelem illyrismu, jenž potom tolik hluku a rozbrojů mezi slovinskými rodáky působil, když bylo se jim rozhodnouti buď pro starý pravopis Bohoričův[5]) nebo nový česko-illyrský, pro jazyk krajinský nebo štyrsko-slovenský. — Avšak již r. 1814. musil Vodnik opustiti místo své jako řiditel, byv po zrušení království illyrského s řiditelství sesazen, načež trávě nuzně zbytek života svého zemřel dne 8. ledna r. 1819. v Lublani v chudobě, zanechav nedokončeny práce své, mezi nimi hlavně svůj veliký slovník.[6]) Na rodném domku jeho v Šišku zasazena mu po té r. 1858. pamětní deska, a víska ta navštěvována nyní hojně vlasteneckými obyvateli lublaňskými.

Než s Vodnikem nezemřelo též nadšení jeho; bylo věru plno dědiců nadšení toho, ba i oné jeho širší slovanské myšlénky, jako Modrinjak, Jaklin, Krempel atd., ačkoli nesmíme mysliti, že snad Vodnik za života svého sám bojoval za myšlénku illyrismu. Jako básník ano, ale vedle něho, a již před ním, jiný, a to Jiří Japel (* r. 1744., † r. 1807.), kanovník, propagoval tutéž myšlénku ve svých spisech mluvnických, jak to sám Vraz dosvědčuje v grammatice jeho, již našel r. 1841. v rukopise v knihovně lycaea lublaňského, a o níž píše: „Je tím znamenita, že zove rodáky své (slovinské) ku svornosti pod prapor jednotného jazyka a pravopisu pro všechny jižní čili zadunajské Slovany. Japel bojuje za jméno illyrské co nejslavněji a nejpříkladněji.“ Než ani Japel ani Vodnik nedočekali se rozkvětu illyrismu, jenž teprve později, za Gaje, tak bujel.

---

[4]) Úvod k „Vybraným písním“ St. Vraza, str. XIX.

[5]) Adam Bohorič vydal r. 1584. ve Virtemberce svou mluvnici.

[6]) R. 1859. vydáno bylo na počest Vodnikovu slovinsko-německé album (Vodnikov spomenik), uspořádáno Etbinem Costou.

Ze současníků Vodnikových a nejprvnějších pracovníků v písemnictví připomenouti dlužno snad ještě aspoň kněze Pohlina, jenž vydával knihy pro lid, Linharta a Volkmera, jenž psal obrázky ze života vesského, a z pozdějších přečetné grammatikáře, kteří většinou dle Vodnika a Japela pracovali, a někteří z nich i německy psali.

A od té doby bylo již na luzích slovinských veselo, a nebesa usmívala se na ně stále jasněji. Časem arci — jako všade — mráček přeletěl, ale temno nebylo již více nikdy. Hrnulo se to nyní na roli národní s nadšením se všech stran, tak že jmén všech těch nadšenců a pracovníků není ani možno udati. Připomenuto budiž a vytčeno zvlášť jenom to, že kněžstvo slovinské, jako vůbec slovanské, bylo v řadách nejprvnějších, a pracovalo a pracuje zde posud. Ukázalat se věru pojednou celá řada básníků: Cvek, Potočnik, Levstik, Koseski, Zemlja atd., především však chlouba parnasu slovinského: Prešern, dále spisovatelé: Zalokar, Krempl, Stanič, Slomšek a j., a ti všichni shromáždili se kolem jednoho ohniska, „Krajinske Čbelice", časopisu to r. 1830. Michou Kasteličem založeného a redigovaného, jehož hezkých pár exemplárův i k nám do Čech prostřednictvím Čelakovského putovalo. Kromě toho pracoval tehdy pilně též farář Urban Jarnik, jejž zove Marković „starina slovenski vodja u Koruškoj", dále kněz Danjko, jakož i Matouš Ravnikar, klassický překladatel písma sv., potomní biskup terstský. Ba i ve slovnikářství pracováno již tehdy pilně. Jižtě Vodnik, jak vzpomenuto, o slovníku pracoval, než nedokončil práce své; za to však pracovali na poli tom s výsledkem velmi pěkným Janežič a Zalokar.

V dobách těch však již a později za Bleiweisa panovalo ve Slovinsku neustálé napjetí. Jednalot se, jak řečeno již, o to, aby již bylo konečně docíleno shody o spisovním jazyce a o pravopise. Než shoda ta byla těžká. Mnoho vlasteneckých a upřímně to myslících mužů holdovalo tehdy s nadšením již před lety projevované idei illyrismu, jež dobou tou v Chrvatsku v sousedství s otevřenou náručí všade vítána, — jiní pak zase brojili proti ní. Výzvům chrvatských předáků dostávalo se tedy i zde radostného ohlasu. Tak souhlasili s illyrismem, a tudíž s pravopisem Gajovým, na př.: Urban Jarnik, Antonín Krempl, historik, Matija Majar, Dr. Muršec, Dr. Kočevar, Matija Ravnikar, jenž píše ku př. v dopisu svém Vrazovi: „Shoduji se s vámi, že je třeba, aby Slovinci psali pro lid slovinsky, vědecká pak díla aby psali illyrsky", Davorin Trstenjak, Blažej Potočnik, narozený r. 1799. ve Struževě v Krajině, illyrský vlastenec, farář ve sv. Vítu u Lublaně, jenž první mluvnici slovinskou pro školy napsal a též do „Čbelice" a „Novic" přispíval, kalendář „Kranjska praktika" redigoval, a jako farář v Lublani r. 1872. zemřel, kněz Lovro (Vavřinec) Pinter, jenž podepsal se v jednom listě Vrazovi zaslaném „Kranjski Illyr do smrti", kněz Oroslav Caf, jenž píše Vrazovi: „Sasvim sam Ilirac! Na stranu kinezki zidovi", farář Bratuša, kněz Simonič, Macun, a nejnadšenější ze všech: Stanko Vraz (recte Jakob Frass), proti nimž stáli zase mezi jinými Kastelič, Kopitar a hlavně — Prešern. Vraz a Prešern — toť jaksi zosobněný zápas obou proudův.

Stanko Vraz narodil se r. 1810. v Žerovinci v kraji Čerovečkém, odkudž i žertovný pseudonym jeho „Jakob Rešetar iz Cerovca", a zemřel r. 1851. v nejlepším věku. Ač rozený Slovinec, byl Vraz Illyrem tělem duší. Miklosič byl spolužákem jeho, a oba spolu s Ant. Krem-

pelem, zasloužilým to povídkářem ve „Slov. Štajeru“, s Cvetkem, básníkem a farářem Optujským, pak s Modrinjakem, prvním to básníkem[7]) slov. Štajera, zprvu kaplanem ve sv. Tomáši, pak farářem ve sv. Mikuláši († 1827.), byli dědici vlastenecké mysli Vodnikovy těmi nejnadšenějšími. Miklosič však se v pozdějším věku odcizil. Ale Vraz pracoval neunaveně a neúmorně dále. Sbíral již od r. 1833. národní písně, jež pak r. 1839. vydal v Záhřebě pod názvem: „Narodne pěsni ilirske, koje se pěvaju po Štajerskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske“, psal do „Krajinské Včely“, r. 1835. vydával s Miklosičem povídky Schmidtovy pro lid slovinský, žádaje tehdáž i Muršece, aby psal jazykem štyrsko-slovenským a ne kranjským, r. 1837. pak se rozhodl s Miklosičem a Davorinem Trstenjakem v Hradci, že budou vydávati list „Metuljčik“, časopis to po způsobu „Krajinské Včely“, psaný však ne užším nářečím krajinským a starým pravopisem Bohořičovým, nýbrž novým česko-illyrským. I prosil již o příspěvky Muršece, Kočevara, Matjašiče, Prešerna, — ale „Metuljčik“ světla neuzřel, a tím skončily pak též Vrazovy slovinské pokusy. Od té doby přilnul pak již Stanko Vraz, „Ilir iz Štajera“, jak již r. 1835. Muršecovi v listě se byl podepsal, ke Gajovi úplně a vyzpíval pak v Chrvatsku v písních svých ceny nehynoucí srdce své, pokud neodnesena schránka jeho tělesná na hřbitov Záhřebský. Pro jazyk štyrsko-chrvatský byl Vraz proto, že bylo touhou a přáním srdce jeho, aby spojili se Slovinci s Chrvaty. Vedla ho k tomu četba Kollárovy „Slávy Dcery“, Šafaříka, starých spisů Dubrovnických, ba i pozorování přírody, nazývaje výšiny ve svém rodném kraji Ceroveckém „mostove za dvie bratske grane (ratolesti), da u slogi (svorně) prava si obrane.“ Avšak tento přechod k illyrismu zjednal Vrazovi mnohých literárních nepřátel, z nichž hlavním byl Fr. Prešern, jenž v epigramu jednom nazval Vraza „slovinským uskokem“ (přeběhlíkem), ba z nelásky k němu i o jeho sbírce národních písní v listě svém k němu nepříznivě se vyslovil, ač Čelakovský a jiní tvrdili a tvrdí, že to po dnes sbírka nejlepší. — Prešern pak, zůstav při nářečí domácím, vyšinul se na prvního básníka slovinského. Rodištěm jeho jest ve vesnici Vrbě v Hoř. Krajině prostý slovinský domek s malými okny a doškovou střechou, nyní mramorovou deskou ozdobený; tam uzřel světlo r. 1800., načež stal se r. 1846. advokátem. Poesie jeho jest poesií citu a síly; vydána byla[8]) r. 1847. v Lublani pod názvem: „Poesie Doktora Franceta Prešerna.“ Zemřel r. 1849. a pochován jest na hřbitově Kranjském. Avšak do všeobecného ruchu národního nezasahoval Prešern nikdy takovou měrou, jako vrstevník jeho Stanko Vraz.

Zde budiž však též aspoň krátce zmínka učiněna o obou největších jazykozpytcích slovanských, pošlých z lidu slovinského: o Kopitarovi totiž a Miklosičovi. Bartol. Kopitar, v Repni v Krajině r. 1780. zrozený, († 1844. ve Vídni) přiveden byl ke studiu domácí řeči a literatury Vodnikem, a to v domě barona Zoisa, u něhož byl Kopitar zprvu domácím učitelem, později pak tajemníkem. Kopitar pak uvedl zase na dráhu filologickou mladšího přítele svého Františka Miklosiče (— nyní se píše Miklosich —), narozeného r. 1813. v Rad-

[7]) Básně Modrinjakovy roztrhal po smrti jeho německý úřadník; některé však se přece zachovaly, jako ona, kterou věnoval básník básníku Cvetkovi r. 1813.

[8]) Vydána byla Jurčičem a Stritarem.

meštaku ve Štyrsku. Oba, učitel i žák, mají ve filologii slovanské na vždy pojištěna první místa pro učené rozpravy a vědecká díla svá, v nichž oni první vyslovili náhled, že církevní slovanština jest jazyk staroslovenský čili korutanský a nikoli starobulharský. Než zájmům národa svého a užší vlasti své odcizili se později oba, ač zvláště Miklosič v prvních letech svých na probuzení lidu hlavně s Vrazem, jak ukázáno, pilně pracoval. Učená díla jejich psána jsou latinsky a německy, a jsou to díla monumentální, jako ku př. jen Miklosičova „Srovnávací mluvnice jazyků slovanských“, „Slovník staroslovanský (lexicon Palaeoslovenico-graeco-Latinum)“ atd.

Byl tedy literární ruch na Slovinsku v letech třicátých veleslibný a potěšitelný, jenž ohlasu radostného nalézal všade. Avšak to připomenouti nutno také ihned, že lid k novému tomu životu vlasteneckému choval se posud neli zrovna netečně, aspoň dosti chladně, že ruchu tomu ještě získán nebyl a do života toho mnoho ještě nezasahoval. A co o lidu řečeno, platí i o šlechtě. Literárních středisek, literárních maecenášů nebylo. Na počátku probouzení, ku konci 18. a počátkem 19. století, byl mezi všemi šlechtici slovinskými svob. pán Zikm. Zois (nar. r. 1747., zemř. r. 1819.) pravou bílou vranou. Jsa mužem velice učeným, mathematikem, filologem, přírodozpytcem, — má o probuzení slovinského písemnictva zásluhy veliké, pomáhaje radou i skutkem hlavně přátelům svým: Vodnikovi, jemuž poradil ku př., by vydával pro lid slovinský každoročně kalendář, což tento také až do r. 1797. činil, dále Matouši Ravnikarovi, potomnímu biskupu terstskému a klassickému překladateli písma sv., a Kopitarovi. Zemřel jako 72letý stařec téhož roku, kdy přítel jeho Vodnik, jsa v tak mnohé příčině podoben našemu Kašparu ze Šternberka, ba co do vědomostí v některých oborech nad něho i vynikaje. — A že do lidu nadšení a obětavosť nevnikly hned tak brzy, toho nejlepším důkazem jest úkaz, že když r. 1846. vydal Prešern písně své, rozprodalo se jich stěží kolem půl čtvrta sta exemplárů, což arci zase důkazem nesmírné obětavosti a podivu hodného nadšení jednotlivcův. (Pokračování.)

Starožitnosť farních chrámů venkovských v Čechách.

Píše

Antonín Vlasák.

Putujícímu krajinami v naší drahé vlasti mile kynou v levo i v pravo, z blízka i z dáli, chrámové velebně k nebesům se pnoucí, tvoříce se štíhlými věžemi malebné okrasy celé krajiny. Přítulně chýlí se k nim obydlí lidská jako kuřátka k slepici. A ti chrámové jako by nám zděliti chtěli zvěsty z dob dávno minulých, o pokoleních dávno zašlých.

Jsoutě to šedí svědkové sahající do prvních křesťanských věků v Čechách a pojící k sobě vznešenou upomínku, upomínku totiž na znovuzrození naší vlasti skrze víru Kristovu a šíření osvěty křesťanské v osadách.

Již pokolení století XII., XIII., XIV. a následujících, až na ono pokolení, které právě před sebou vidíme — všickni tito tisícové a

tisícové hledali a nalezli na těchto místech posvátných světlo v temnosti a bludišti, pravdu v pochybnostech, posilu v slabosti, útěchu v zármutku a bouřích a povznešení ducha, kdykoli bylo sklíčeno srdce jejich starostmi klopotného života; a ten velebný hlahol zvonů znějící s věže dědinou jakoby ohlas z říše nadpozemské svolával již dávná pokolení sem k službám Božím a provázel je na cestě k poslednímu odpočinku, jejž nalezli na hřbitově vůkol posvátných zdí chrámových.

Jsoutě naši venkovští chrámové výmluvní svědkové náboženské nadšenosti, velební pomníkové živé víry a šlechetné mysli, jsoutě tak řka zkamenělé modlitby našich drahých předků.

V ssutiny klesly přepevné tvrze i hrady při nich stávající, vymřeli mocní rodové na nich druhdy vládnoucí, chrámové však nalezli ve zbožné mysli našeho lidu mnohověkou ochranu.

Avšak hledíme na ně, neznajíce osudů jejich ani významu netušíme; a přec nejenom příjemno ale i poučno a užitečno jest, abychom seznali osudy našich farních chrámů.

Praha jest nejen v politickém ale i v církevním ohledu hlavou království. Tam na posvátných Hradčanech vznáší se velebně podle hradu královského Svatovítská metropole, kryjící hrobky sv. patronů, knížat a králů českých, matka to veškerých chrámů v zemi, s prestolem arcibiskupův a kapitolou.

Hlavní město honosí se místopisem z péra profesora V. V. Tomka, jenž důkladností nad podobné spisy jinokrajné vyniká. „Dějiny města Prahy“ obsahují nejen dějiny a poměry občanské, veřejné i soukromé, ale líčí touže zevrubností a důkladností i události a ústavy církevní, posloupností i životopisy biskupův, arcibiskupův, proboštův, prelatův a kanovníků kapitol Svatovítské, Vyšehradské a u Všech Svatých: dále osudy všech klášterů, farních chrámů, kaplí i oltářů. Dokončením občanského ukončen bude důkladně a důstojně i církevní místopis Prahy.

Obraťme tedy zřetel ke kostelům venkovským, jejichž valný počet na své badately čeká. Hle, zde otvírá se širošíré pole literární činnosti vlasteneckého duchovenstva a podobá se, že jest to skutečně oblíbeným předmětem mnohých. Jsoutě svatyně nad jiná místa vzácná a milá; zde konány oběti mše svaté, posluhováno sv. svátostmi a ve zbožném nadšení rozséváno símě slova Božího, které padnuvši v zemi úrodnou, vydalo užitek hojný. Hodny jsou tedy pozornosti a bedlivého prozkoumání.

Jedná se o historicko-archeologický popis toho kterého kostela. Dějiny úzce souvisí s dějinami blízké tvrze neb hradu dávno snad zbořeného, na němž sídlivší šlechticové jako zakladatelé, patroni, kolatoři se svým právem podacím, provozovali mocný vliv na osudy kostela, a to seznamuje nás se staročeským šlechtickým rodopisem.

K dějinám náleží dále změna víry v době utrakvistské a návrat k víře katolické, osiření kostela a jeho opětné osazení vlastním duchovním, ztráta pozemků z původní dotace a nabytí nových důchodů, posloupnosť správců duchovních, životy vynikajících rodáků; záležitosti školské, nehody živelní a vojenské vpády, záležitosti a poměry občanské a jiné pamětihodné události v osadě.

Co do starožitných památek pozornosť naši zasluhují: sloh stavební (zvláště klenba nad presbytářem), zvony a náhrobníky s nápisy, letopočtem a znaky šlechtickými, křtitelnice kamenné i cínové, staré

knihy, na pergameně psané misály, kancionály, staré obrazy, sochy a řezby, stáří matrik, monstrance, kalichy a jiné bohoslužebné nádobí.

V oboru historicko-archaeologickém pracováno na rozličných místech od vynikajících mužů, zvláště časopis „Památky archaeologické a místopisné“ vydávaný od r. 1855. sborem archaeologickým při Museu král. Českého obsahuje ve 12ti dílech hojné skladiště jak látky, tak i hotových monografií.

Také Bibliotheka místních dějepisův přináší popisy kostelů ve 12ti okresích. Daleko vedlo by nás od cíle vytknutého, kdybychom zde uvedli, co a od koho v tom směru spracováno; nicméně zbývá ještě mnoho půdy ku vzdělání.

Popisy jednotlivých chrámů sestaví se v skupiny dle obvodu vikariatů, a tyto dle diecésí, čímž povstane církevní topografie království českého, která vedle vlasteneckého dějepisu jakožto Bohemia sacra k oslavě církve i vlasti české státi bude.

Zajímavo jest včelaři pozorovati činnost pilných včel, zajímavo lékaři pytváním stopovati podivuhodnou soustavu lidského těla; ale nade vše zajímavější jest stopovati činnost rozumem nadaných tvorů, pozorovati jejich nejušlechtilejší dějiny a snahy v říši mravnosti, zbožnosti a víry; stopovati řízení Prozřetelnosti božské, kteráž působí, že jako slunce na nebeské báni svými jasnými paprsky ozařuje a oblažuje obor zemský, když bylo dříve rozplašilo mlhy a mrákoty je zakrývavší: a když bylo zapudilo do tmavých doupat ono příšerné ptactvo noční: tak konečně, že zvítězí pravda a spravedlnost nade klamem a křivdou.

Marně badatel táže se minulosti: kdy, v které době, a od koho založen jest ten který chrám? neobdržel odpovědi uspokojivé; sahajíť původem svým do oné šedé dávnověkosti, z které se nám velmi sporých historických zpráv v tom ohledu dochovalo; malý počet jich vykázati se může základními listinami, o jiných činí se jen mimochodem zmínka v dějepisu.

V chrámu bohnickém nalezena jest při bourání starého oltáře r. 1790. dne 18. února původní základní listina na pergaméně psaná s pozůstatky svatých, která svědčí, že byla svatyně bohnická probostem vyšehradským Gervasiem, proslulým v dějinách kancléřem krále Vladislava I., založena a biskupem pražským Danielem 30. května r. 1158. u přítomnosti krále Vladislava I. a královny Judity i jiných vzácných hostí slavně posvěcena. Starý letopisec píše, že Vít, děkan kostela pražského sv. Víta, vystavěl r. 1261. ve Velké Vsi chrám ke cti sv. Vavřince, jejž ozdobil věží díla uměleckého svým nákladem. Obdržel i od biskupa Jana odpustky 40 dnů zbožným navštěvovatelům kostela o slavnosti posvěcení jeho i o jiných svátcích. — Původ největší části chrámů určiti lze toliko přibliživě dle polohy, patrocinia, slohu stavebního a jiných nahodilých známek. Poloha chrámu i fary zaujímajících přední místa v dědině, zvláště ve vesnicích a malých městečkách, svědčí patrně, že založeny jsou oba současně s dědinou samou. O slohu stavebním později. Dosud nalezají se v mnohých kostelích nádoby z pískovce tesané, nyní nepovšímnuté, stranou odhozené, tvarů rozličných, nejvíce podoby kotle neb veliké číše; jsou to staré křtitelnice, latinsky plebes zvané, které bývaly souborem a odznakem právomocnosti duchovní té které osady, odkudž i správcové plebáni a osady plebanie pojmenovány jsou.

Také tyto křtitelnice důkazem jsou starožitného původu chrámu, při němž se nalezají.

Místo službě Boží zasvěcené zvalo se u nás od počátku křesťanství až do druhé polovice XIII. století církev (ecclesia). Církví sloul také obvod obcí, jedné duchovní správě přidělených, totiž nynější farní osada v užším smyslu toho slova. Vůbec se za to má, a také se historické pravdě nejvíce podobá, že byla první a nejstarší v Čechách církev sv. Klimenta b. a m. na knížecím hradu Levém Hradci půl druhé míle pod Prahou, nad Vltavou ležící, od prvního křesťanského knížete Bořivoje brzy po jeho pokřtění r. 873. neb 874. sv. Methodějem, vystavená. Druhá od téhož vévody založená církev sv. Klementa na Vyšehradě.

Podobně i Bořivojova zbožná choť Lidmila založila církev ve svém vdovském sídle Tetíně r. 911. Rovněž tak i synové a nástupcové jeho Spytihněv I. a Vratislav I. starali se o rozšiřování křesťanství zakládáním nových církví a klášterů, z nichž první byl klášter sv. Jiří na hradě pražském.

Zvláště však sv. Václav dbal o rozšiřování náboženství křesťanského, za puzení srdce a celé duše své. Dav ve všech městech stavěti církve, ozdobil a nadal je hojně a povolal k nim kněží ze všech zemí křesťanských; na hradě pražském položil základ ku chrámu sv. Víta, tam kde až po dnes stolice a hlava všech církví českých stojí. Toho času stála již také církev sv. Kosmy a Damiana ve Staré Boleslavi, při níž tento kníže r. 935. dne 28. září byl zavražděn. První biskup (od r. 973.) Dětmar prokázal se býti činným a moudrým, k utvrzení křesťanství v Čechách velice napomahal a mnoho církví světil. Mezi těmi jmenujeme r. 973. posvěcený chrám sv. Václava na Proseku blíže Prahy.

Bolestav II. proměnil vystavený od jeho děda Vratislava I. kollegiatní chrám u sv. Jiří na hradě pražském hned při zakládání biskupství pražského ve klášter panenský, vykázav mu hojné zboží. Pak založil, dle žádosti sv. Vojtěcha, také první mužský klášter český v Břevnově r. 993. Třetí klášter Ostrovský založil týž Boleslav II. čili Pobožný na ostrově řeky Vltavy u Davle, krátce před svou smrtí († 999. dne 9. září), založený takřka poslední vůlí jeho a nadaný později hojnými statky. Po tom Sázavský, jejž 1032. Oldřich pro zpovědníka svého Prokopa poustevníka stavěti počal, avšak syn jeho Břetislav teprve r. 1039. dokonal a znamenitě rozmnožil. Klášter tento i opat jeho Prokop († 1053.) kochali se ve štědré přízni panovníka tohoto. Na pokání za pych nad církvemi v Polště učiněný rozkázáno tomu knížeti od papeže Benedikta IX. postaviti klášter. Z toho povstal roku 1046. dnešní kollegiatní chrám v Staré Boleslavi, od Břetislava hned z počátku krásně vystavený a bohatě nadaný.

Nástupce jeho Spytihněv II. založil pro svou památku kollegiatní chrám sv. Štěpána v Litoměřicích, kteryžto, bohatě jsa nadán, udržel se v bouři všech potomních století, a později povýšen jest i na důstojenství biskupské a kathedralní.

Na Vyšehradě Vratislav již 1070. počal stavěti kostel, dostavěl jej však teprve 1088. velmi skvostně, kdežto jej ihned tak bohatě nadal, že jměním a důchody svými mohl prý se samým biskupstvím o závod jíti. Zdejší první probošt Beneš z rodu panů z Benešova († 1107.) založil církev sv. Pankrace. Královna Svatava jako vdova

darovala kapitole vyšehradské v neznámém roce Újezd blíž Dolních Kralovic v Čáslavsku, dle ní „Újezd Svatavin“ zvaný.

Kostel Mělnický pocházel snad již od královny Emmy († 1006.), avšak první o něm zmínka teprve za Vratislava se jeví. Opatovský klášter na Labi povstal r. 1086.

První čtvrť XII. století vyznamenává se v Čechách neobyčejně hojným zakládáním nových ústavů církevních. Kníže Bořivoj II. založil kollegiatní chrám v Sadské; kníže Svatopluk počal stavěti klášter Kladrubský (1108.), který ale teprve Vladislavem I. dostaven; hrabě Vilém ze Sulzbachu založil klášter Vilémovský (1120.), o klášteru pak Postoloprtském, jenž asi r. 1121. se počal, neví se, kdo jej stavěti dal. Roku 1126. dne 23. dubna kostel sv. Jiří na vrchu Řipu řečeném, (tu kdež Čechové prý nejprve se usazovati počali) od Soběslava knížete českého znova vystavený, toho dne od Jindřicha biskupa Olomuckého posvěcen.

Žádná ale doba v historii české není bohatší na zakládání duchovních ústavů, jako ona za vlády krále Vladislava II.; a žádný panovník český ani sám Karel IV. neprokázal se v jejich nadání štědřejším nežli on.

Od Vladislava a z většího i skrze něho neb jeho manželky, povstalo devatero nejbohatších a nejvznešenějších staročeských klášterů, 6 mužských a 3 ženské: benediktini v Podlažicích (1159.), premonstráti na Strahově (1143.), cisterciensi v Sedlicích (1143.), v Plasích (1146), v Nepomuku 1153; priorát řádu maltezského v Praze 1156. Benediktini Litomyšlští odstoupili v Želivě své kláštery premonstratům. V Doksanech založen 1143, a v Louňovicích 1149 klášter jeptišek premonstratských; v Teplici 1156 benediktinský.

Nikdo, jemužto blaho člověčenstva na srdci leží, neodepře této vroucí horlivosti při zakládání a zvelebování nových duchovních ústavů chvály a uznalosti. Kláštery tyto byly v středověku netoliko semeništěm náboženství, nýbrž i věd a umění, vzdělanosti a průmyslu; ano i rolnictví jimi zvelebováno.

Všecky svrchu uvedené duchovní ústavy, kapitoly i kláštery obdržely od svých zakladatelů k obživě rozsáhlé krajiny z větší části dotud pusté; jejich pečí bylo, aby tyto nevzdělané krajiny zalidňovaly a zúrodňovoly. Tím povstalo množství nových osad, pro jichž duševní potřeby zřizovaly se církve. (Pokračování.)

O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku.

Kulturně-historický náčrt

od **Josefa Flekáčka.**

(Dokončení.)

Původně byl toliko v Praze cech lazebnický, a dle něho veškeří pořádkové lazebničtí v Čechách spravovati a k němu zření míti měli. Později však i ve mnohých větších městech venkovských cechové tito vznikli a od Rudolfa II. potvrzeni byli. V pravidlech cechů těch zřejmě se stanoví, aby lazebníci a čeládka jich k osobám druhého pohlaví cudně a počestně se zachovávali, všelikých neslušných řečí a

posuňků se varovali, a když pro osoby ženské lázně topí, aby kolem sebe zástěru měli. Dále zakázáno bylo jakékoliv obcování s osobami nedobré pověsti, nesměli nositi zbraní. Důkladně nařizovalo se jim šetření čistoty nejen vnější v lázních, ale i pokud se týče bradýřských jich nástrojů, aby nemocní, a kdož jich pomoci potřebují, nepohodlí neb škody nějaké tím neutrpěli.

Byla doba, kdy řemeslo v Čechách těšilo se velikému blahobytu. Pokud nebylo válek, byly daně velmi nízké, a to ještě dle starých ustanovení a výsad mnohá řemesla vůbec byla daní prosta, a jen při zvláštních příležitostech se daně na nich chtěly. Proto nebylo taktéž úkazem neobyčejným, když dcerky řemeslnické se provdávaly za muže vzácné a urozené; nejen že dostalo se jim velmi bohatého, neb alespoň slušného věna, ale ony i co do vzdělání, jež bylo v Čechách obecné, úplně rovnaly se každým jiným dívkám z domů šlechtických. Stalo-li se, což ovšem pro různé příčiny vždy bylo možným, že přece některý mistr schudl, vypomohlo se mu ochotně jak penězi tak i věcmi do řemesla potřebnými. Ač nebylo tehdy založen a úvěrních ústavů v našem slova smyslu, přece byla tu pomoc spíše na snadě, nežli v době nynější.

Rozdílná od cechů byla bratrstva, jichž zařízení je velmi staré. Účel jich vztahoval se k jistým společným pobožnostem a zvláště k slušnému pohřbívání svých členů. Byla to sdružení zcela dobrovolná, ku kterým nebyl nikdo nucen přistoupiti, pročež do bratrstva jednoho řemesla přijímáni také příslušníci řemesel jiných. Nejstarší takové bratrstvo v Čechách jest bratrstvo malířské z r. 1348., ale byli v něm též sklenáři, holiči, knihaři, pokrývači a jiní. Krejčí založili bratrstvo r. 1354., ale byli v něm též jiní živnostníci. Každé bratrstvo volilo ze svého středu svobodně čtyři mistry, z nichž tři chovali klíče od pokladnice bratrské a jeden byl mistrem bratrstva. Nynější spolky vzájemně se podporující v čase nemoci a pod. nejsou v podstatě nic jiného, nežli as podobné bratrstvo; a často se podobný spolek dosud jmenuje bratrstvo. Zařízení toto jest přes 500 roků staré.

Dnes nesnadno si představíme onen ruch živnostenský, který tenkráte panoval; co je dnes továrna, to tehdy byly velikolepé dílny řemeslníků, a stroj, jejž dnes obslouží tři, čtyři lidé, nahrazen byl pracovníky ručními, počtem 40, 50 i více. Tak obyvatelstvo nejen venkovských měst, ale zvláště Prahy značně rostlo, že znenáhla byla Praha pro tak ohromné množství lidu malou. Mysleme si k tomu ještě onen převeliký nával lidstva, jenž hrnul se do Prahy, když r. 1348. byla založena universita. Nebylit ovšem tehdejší studenti mladíci, nýbrž po většině mužové dospělí a usedlí, kteří přicházeli do Prahy se služebnictvem a množstvím peněz z Němec, Uher, Polska a Bavor. Představíme-li si toto množství studujících a k tomu značný počet řemeslníků stlačený v pražském Starém Městě, zajisté že nám nebude divno, že tehdejší Praha byla pro tuto massu lidí velice malá. Zamyšlení učenci a horliví studenti a hluční řemeslníci málo se k sobě hodili; v dílnách panoval hřmot, bušení kladiv, a učenci i studenti potřebovali ticho. To byla též jedna z příčin, proč bylo založeno Nové Město pražské. Císař Karel IV. nechtěje, aby studenti a řemeslníci navzájem si překáželi, odhodlal se Prahu značně rozšířiti. Sám položil základ k stavbě dne 30. března r. 1348., osvobodil všechny nové stavby na 12 let od daní a udělil značné výhody řemeslníkům, kteří se ze Starého města

na Nové přestěhují. I nastalo veliké stěhování; všichni téměř řemeslníci, kteří kovem a kladivem hlučně pracují, stěhovali se ze Starého města na Nové. Cítili se tam volnějšími, bylo tam více místa. Vystavěti Nové město dávno se chystal již Karel IV.; jest o něm známo, že se často vyslovil, že se obává, aby někdy Malá Strana ohněm a Staré město povodní zkázu nevzalo; to byla snad též asi jedna pohnutka, jež přispěla k založení Nového města.

Jedna z nejzajímavějších stránek starých poměrů řemesla českého jest rozdělení řemesel v dávných dobách. Co nyní ku př. jest jedno řemeslo, to se dle odborů práce dělilo na více řemesel samostatných; jakož ukážeme v dalším pojednání.

K řemeslu patřilo za starodávna též kuchařství; jídla se vařila a pekla na veřejných náměstích, tam se prodávala a jedla. Když dnes vidíme zbytek toho v Praze na Úhelném trhu, tuť se tomu často usmějeme, ale tenkráte to nebylo pranic divného a neobyčejného. — Lahůdkářství bylo v Čechách dosti rozšířeno, a to zvláště od té doby, kdy šlechta, panstvo a rytíři konali cesty do dalekých zemí, tam poznali rozličná vzácná jídla a jich úpravy, a nejeden šlechtic neb i bohatý zeman přivezl si cizího kuchaře, jímž se chlubil. Bylo to v těch dobách, kdy při dvorech císařských v Praze meškalo veliké množství cizinců, poctivých i dobrodruhů, a kdy Čechové znenáhla počali ve všem všudy napodobovati cizinu. Někteří kuchaři byli za příčinou svého kunštu kuchařského tak oblíbeni, že dostali erby, a nejeden povýšen byl do stavu šlechtického. Kuchařství samo nepokládalo se za řemeslo, nýbrž za „kunšt“. Od těchto kuchařů-umělců naučili se mnozí jiní, a tak přešlo umění kuchařské až na ulici, k nemalé zlosti krčmářů a šenkéřů, kteří prohlašovali, že jsou tím na živnosti zkracováni. Tu povoleno kuchařům, aby se spojili v jeden pořádek čili cech „mistrů a kuchařů všech tří měst pražských“ a činili „bratrstvo sv. Vavřince.“ Ale přijetí do bratrstva nebylo tak snadné. Kdo chtěl býti přijat, ten musil na vlastní svůj náklad dvanáct rozličných jídel úplně dle kunštu kuchařského upraviti. Za erb měli obraz sv. Vavřince mučedlníka. Když provedl ku spokojenosti dvanáctero krmí, musil složiti čtyrmecítma kop míšenských do pokladnice cechové. Jiné artikule stanovily: „Jeden každý z mistrův, v suché dni (leč by jej Pán Bůh všemohoucí těžkou nemocí navštíviti ráčil) jest povinen v chrámě Páně blahoslavené Panny Marie nad Týnem osobně při mši sv. a oběře, a odpoledne pak při pokladnici přítomen býti, a pro zvelebení služby Boží šest bílých do pokladnice složiti. „Když starší a cechmistři k oběře a jiným při pokladnici se přihodícím řečem jiné mistry citovati dají, a někdo by bez hodné příčiny se postaviti zanedbal, má čtyři libry vosku do pořádku propadnouti. Item na den Těla Božího má jeden každý mistr (leč by pro těžkou nemoc nemohl) osobně na processí jíti, střízlivosť zachovávaje a daremných řečí se vystříhaje; kdo by toho nezachoval, při nejprvnějším pořádku shromáždění má do pokladnice šest liber vosku v pokutě složiti. Veškeré pokuty téměř výhradně záležely z vosku, ku př. „Jedenkaždý mistr bude povinen, cedule svatební těm, jenž veselí neb bankety strojiti dáti chtějí, pilně a co nejskrovněji dělati, a osobám (zvláště pak chudým) k velikým outratám těchto časů těžkých příčiny nepodávati; pokud by kdo co přes to učinil, má od magistrátu ztrestán býti, a poněvadž tudy jiné mistry v ošklivosť uvozuje, do pokladnice dvacet liber vosku složiti. Item nemá žádný mistr

na jeden den dvoje veselí strojiti, aneb panským kuchařům pod pokutou šesti liber vosku přepustiti. Též při veselí neb panketích nemá žádný mistr více nežli jednoho učeníka pod pokutou dvanácti liber vosku sebou bráti. Velmi humánní byl artikul desátý: „Má a povinen bude jedenkaždý mistr z lásky křesťanské netoliko v nemoci druhého navštíviti, ale, zvláště chudého, dle možnosti něčím fedrovati, a jemu jistou pomoc, kdyžby z tohoto světa prostředkem časné smrti vykročil, na pohřeb učiniti.“ Artikul jedenáctý: „Městští kuchařové v svých otevřených kuchyních mají pro pocestný, chudý lid, a vůbec pro jednoho každého, jakož v hospodách ten obyčej se zachovává, maso uzené, drštky a ryby v ceně mírné prodávati; od všelikých těst a pečitých, od zvěřin a ptactva (pokud však který s to býti může) vždycky forotu míti. V suché dni a zapovězené posty, též přes celý půst žádných pokrmů masitých nemají prodávati, nýbrž od ryb na živě koupených (však žádného sádla vepřového k smažení neberouce) pod pokutou desíti liber vosku lidem za peníze prodávati mají a budou.“

Pobožnosti tohoto bratrstva byly, jak již řečeno, v chrámu Páně Matky Boží před Týnem. R. 1732. přeneseno bratrstvo to ke kostelu sv. Vavřince na Petříně; zde zůstalo až do času císaře Josefa II., kdež byla všeliká bratrstva zrušena a kostel ten zavřen.

Pekaři pekli jen chléb; kromě nich byli mazanečníci, a kobližníci zase zvláštní, od nich oddělení živnostníci; jedni dělali mazance, druzí koblihy. Pernikáři se jmenovali tenkráte též caletníci a ostávali v Praze nejvíce v nynější Celetné ulici, od nich má ulice tato jméno a znamená tolik, jako bychom řekli „pernikářská ulice“. Mlynáři mleli jen mouku a vedle nich byli krupníci, kteří jen kroupy dělali. Řezníci byli ti živnostníci, kteří sekali v masných krámech; huntýři nazývali se, kteří prodávali jen na trhu maso ve dnech k tomu povolených, kromě toho byli zvláštní živnostníci drobníci, ti prodávali droby a dělali jitrnice, což řezníkům nepříslušelo. Řezníci byli první, kteří v Praze provedli pravidelné strike, a k nim připojili se rybáři a pekaři. Roku 1570. císař Maxmilian II. mandátem jim uložil taxu, dle níž měli prodávati a dal upraviti váhy; to způsobilo veliké jitření mezi těmito živnostníky, tak že učinili stávku a nepovolili, až císař svůj mandát odvolal.

Dělání sladu a vaření piva bylo přísně od sebe odděleno; když dnes řekneme sládek, má slovo jiný význam nežli druhdy. Kdo vařil pivo, byl pivovárník. K živnostem patřilo též lékárnictví, bylo však dosti vzácné. Lékárníci tehdejší vůbec sluli apatykáři. Oni si pěstovali potřebné rostliny a koření ve zvláštních zahradách a prodávali též rozličné lahůdky; byly to tedy obchody podobné cukrářským a delikatesním. Tehdy léčili se veškeré vnitřní nemoci rozličným kořením a bylinami, v ty měli lidé důvěru neomezenou, jakž můžeme dnes poznati, když nám náhodou starý nějaký herbář do ruky přijde. Slavná taková zahrada lékarnická byla v Praze v Jindřišské ulici. Kromě krejčí, kteří šili oděvy mužské a ženské, byli i hotovitelé jednotlivých druhů oděvu jako kabátníci, kytléři a hacníci; ti šili jen kalhoty; kdo spravoval oděv, jmenoval se vetešník, obchodník se starým oděvem byl tandlíř.

O pokrytí hlavy pečovali kloboučníci a čepičníci, což byla řemesla od sebe oddělená. Zvláštní druh jich byli biretníci — ti dělali birety; byly to ozdobné čepice pro panoše, rytíře a studenty; pro

ženské pracovali závoje šlojířníci; byl závoj tehdy nezbytnou modou. Rukavičníci dělali rukavice, pasíři vyráběli pásy, k nim nejvíce blížili se měšečníci a tobolečníci; oni dělali měšce někdy velmi ozdobné na stříbrné peníze. Tehdy byly v oběhu mince stříbrné, velikého objemu, bylo tedy třeba měšců důkladných. Tlumočníci pracovali tlumoky a vaky na cesty. Vydělávaní kožÍ dělilo se též na několik řemesel; byli to koželuzi, jircháři, štumfaři a tříselníci, ti připravovali a prodávali jirchářům a koželuhům tříslo. Kromě obuvníků dělali z kůže řemenáři, sedláři, ti pracovali jen sedla, uzdáři, ti zase dělali jen uzdy, pak třemenáři, ti hotovili třmeny pro jezdce, pochváři zase dělali pochvy k mečům. Dřevěné zboží nynějších truhlářů dělali řemeslníci skoro tolika druhů, kolik bylo rozličných výrobků tohoto řemesla. Truhláři dělali jen truhly, stolaři stoly, lavičníci lavice a židle, pokladnáři robili kasy, postelníci pracovali postele, zvláštní řemeslníci byli též kolebečníci, ti dělali pěkné, ozdobné kolébky. Prkna nedělala se tehdy na pilách vodou hnaných, nýbrž strouhali je tak řečení struhaři čili prknáři, ze dřeva dělali též soustružníci, koláři, neckáři, korytníci; češíři (ti dělali nádoby k pití, zvláště číše) lžičníci, řebříkáři, posadníci. Po této veliké různosti řemesel dnes stopy není, kolikeré to řemesla splynula v jedno; čím bylo dráže, čím menší cenu měly peníze, tím více obmezovali se lidé ve svých potřebách, a tím více byla nucena jednotlivá řemesla splývati v jedno; Tak za starých těch poměrů byli hliníci, kopali a rozdělávali hlínu pro hrnčíře, kteří dělali jen hrnce a kamna; mísaři dělali mísy a rendlíkáři rendlíky. Velmi rozdělený byl též obor prací se železem. Ze železa pracovali kováři, zámečníci, pilaři; mimo to byli dle rozličných jednotlivých druhů železných výrobků nazváni lopatníci, sekerníci, kosatníci, srpníci, pluhaři, ostrožníci dělali jen ostruhy, hřebičníci hřebíky, jahelníci jehly, nožíři nože a nůžky břitváři břitvy. Velmi rozvětvený v odbory byl i stav zbrojířů. Mečíři vyráběli jen meče, helméři helmy a přilbice, platnéři brnění a pancéře, puškáři dělali ručnice. Kteří hotovili praky a samostříly, bydleli na věžích městských zdarma, byli osvobozeni od daní s vymíněním toliko, že by citelná potřeba byla. Jména: okřináři, tvořidníci, oháněčníci, flašnéři a jiná zcela vymizela, a dnes sotva jim kdo porozumí.

Rozkvět řemeslného stavu v Čechách byl veliký a trval do válek husitských, pak násilnými výjevy válečnými přetržen jest na dlouhou dobu. Osudný rok 1547., kdy reformační snahy z Německa po střední Evropě se šířily, rozdmychujíce všude plameny válečné, zadal i stavu řemeslnému velmi těžkou ránu. Osudný onen odboj stavů českých proti Ferdinandovi I. před bitvou u Mühlberga měl v zápětí nešťastný krvavý sněm pražský, po němž následovalo rozsáhlé trestání českých městeček a měst odnímáním privilejí neb alespoň značným jich omezováním. Mnohá města, dříve bohatá a kvetoucí, zchudla docela. Ač později přemnohým městům jich privileje buď zcela, neb částečně navráceny byly, přece zůstala rána tak veliká, že ji nebylo lze zaceliti. Sto let v životě jednotlivce jest ovšem věk Methusalemův, ale v životě celých národů a v proudu času jest to malý jen okamžik. Bujně rozkvetla opět řemesla i vzdělanosť v Čechách za doby slavné vlády Rudolfovy, byl to rozkvět poslední, před nešťastnou volbou osudného Fridricha Falcského, zimního krále. Porážkou bělohorskou a pohromami války třicetileté zničen jest rozkvět řemesla vůbec.

Nynější století pak jest stoletím strojů, páry a elektřiny; někdejší blahobyt řemeslníků velice zmenšil se od té doby, co řemesla provádějí se ve velkém po továrnicku. Z řemeslníků stávají se namnoze dělníci tovární, kteříž stroj obsluhují.

Jisto jest, že rolnický a řemeslnický stav jest to, jenž tvoří průmysl a obchod, a tedy i základ blahobytu země. Kde nekvetou řemesla, kde živoří rolnictví, tam blahobyt národa je nemožný. Stav řemeslnický jest nyní v povážlivé krisi — jest šlechetným úkolem osob povolaných, aby moudrými zákony a opatřeními důležitý tento stav povznesly k někdejší výši. Není to úkol tak velice nesnadný, jak se na prvý pohled zdá: jest to zajisté jedna z nejpodstatnějších otázek socialismu, již lze rozřešiti na základě křesťanských nauk o humanitě cestou křesťanského socialismu lépe a trvaleji, nežli cestou moderní filosofie, jež duši klamným světlem osvěcujíc, srdce nezahřívá.

Tolik jest jisto, a tolik upříti nelze, že ve vlasti naší těšil se stav řemeslnický značnému blahobytu, pokud doba osudných válek náboženských nerozrušila veškerou naši vlast. A navrátí-li se lidstvo k bývalé víře své, přilne-li k ní, opustí-li cestu náboženského indifferentismu, pak to věru nebude žádnou reakcí, jak rády rozličné časopisy vyhlašují, nýbrž první a šťastný krok k založení nové a šťastnější budoucnosti.

K dějinám vysokých škol na Moravě.

Ze staroslovanských spisů jesti známo, že již apoštolové slovanští, svatí Cyrill a Methoděj, zavítavše do vlastí velkomoravských, vzdělávali tu žáky své na kněze, z nichž několik sv. Methoděj také na hodnost biskupskou povýšil. Zdá se býti pravděpodobno, že škola tato, v níž kněžský dorost byl vychováván, stávala v sídle Methodově na posvátném Velehradě a že se pak také udržela při sídle biskupském jeho nástupců na Moravě. Slovanská tato vysoká škola podlehla patrně změnám, když slovanský obřad ve vlastech našich ustoupil obřadu latinskému. Objevuje se latinská vysoká škola v Olomouci současně s obnoveným biskupstvím v témže městě r. 1064. Scholastikem t. j. řiditelem jejím jmenuje se tehdy kněz Hagen, jenž dle jména soudě, byl patrně Němcem.

Toho času nebylo ještě při každém biskupském chrámu školy pro dorost kněžský, jak vysvítá z nařízení papeže Honoria II. na sněmu Lateránském, kdy biskupům bylo uloženo, aby při každém kathedrálním chrámě zřídili školu a vydržovali při ni mistra svobodných umění, při metropolitním pak chrámě doktora sv. písma.

Tolikéž v Brně, při nynějším biskupském chrámu sv. Petra, stávala vyšší škola, určená patrně taktéž k vzdělání nastávajících kněží. Mimo tyto vyšší biskupské školy v Olomouci a v Brně připomíná se na Moravě ještě více škol klášterních.

Na počátku třináctého století vznikly v obou hlavních městech moravských ještě jiné vyšší školy, které školám biskupským dokonce silnou konkurenci činiti počaly a které v sobě naše školy národní a gymnasialní slučovaly. Tak slynula v Olomouci škola dominikánů

při kostele sv. Michala, kdež s takovým úspěchem svobodným uměním vyučováno, že se do školy této žáci i ze vzdálených zemí hrnuly. Mimo tuto školu kvetla v Olomouci ještě na předměstí laseckém škola městská r. 1228. magistrátem olomuckým se svolením papeže založená. V Brně pak závodila s dómskou školou u sv. Petra výtečná škola při kostele minoritském, r. 1230. založená, na kteréžto škole mimo magistra t. j. řiditele, působilo ještě více pomocníků (succensores), kteří žáky mimo počátečním předmětům též mravo- a věrouce, hudbě, zpěvu, gramatice, logice a arithmetice učili. Velikou zásluhu o zvelebení obou brněnských škol získal si zejména slavný rod Boskoviců.

Zvláštní péči věnovali však biskupové olomučtí, knížata moravská, po případě králové čeští biskupské škole v Olomouci. Zvelebil ji jmenovitě velice biskup Sylvester. Kníže Otík III. věnoval jí na p. novou školní budovu a dvě vesnice. Také král Otakar II. byl štědrým její příznivcem. Aby učitelům více horlivosti a škole více vážnosti dodali, osvobodili ji a statky její králové, Václav II. a Karel IV., ode všech poplatků. Magister školy olomoucké obdržel mimo to od krále Václava II. rozličná práva a privilegia. Mladší žáci, jichž bývalo již ku konci 13. stol. přes 400, učili se čtení, psaní, náboženství a zpěvu, dorostlejší arithmetice, logice, filosofii a theologii.

Kdož se chtěli ve filosofii a theologii zdokonaliti, kdož chtěli dále též ve vědách právnických a lékařských se vzdělati, musili se odebrati na vysoké školy do Bononie (kde byl počet Čechů tak znamenitý, že činili pro sebe jeden z 18. národů, na něž se universita ta dělila), Padovy, Paříže, Montpelliéru (zde studovali zvlášť lékaři), Orleansu (zde slynula škola právnická) a Lutichu. Na studia do ciziny odebírali se velmi zhusta duchovní, mající již svá beneficia, to jest fary a místa kanovnická. Když zřízena konečně universita pražská, hrnuli se na ni také houfně Moravané. Již mezi prvními osmi mistry vysokého učení pražského jmenuje se také Moravan, Mikuláš z Jevička, který bezpochyby současně s mistrem Waltherem, tělesným lékařem královým, učil vědám lékařským. Bratr jeho František z Jevička byl v Praze promován za doktora práv a mimo tyto dva bratry uvádí se později ještě více Moravanů mezi mistry vysokého učení pražského. Když však po válkách husitských začalo vysoké učení pražské upadati, když se dostalo úplně do rukou vládnoucí strany utrakvistické, opouštěli katoličtí Moravané vysoké učení pražské a vyhledávali raději vysoké školy ve Vídni, v Krakově a v Italii. Aby Moravanům, po vzdělání toužícím, ušetřena byla cesta do ciziny, snažil se učený biskup Protas z Boskovic zvelebiti školy domácí v Brně a v Olomouci. Na tuto poslednější povolal za učitele nejen vynikající katolické, po všech končinách rozprchlé Moravany, nýbrž i proslulé učence z Italie a Německa. Že byla Olomouc za učeného biskupa Thurza shromážděništěm mužů učených, že tu se zálibou pěstováni klassici řečtí a římští, že tu záhy sehrávány komedie Terencovy a Platonovy, jesti z dějin známo s dostatek.

Vysoké učení olomoucké však velice pokleslo, když v 16. stol. poupadlo katolictví na Moravě; také ostatní školy katolické bídně živořily, a se vzděláním katolické mládeže a nastávajících kněží dopadalo to velice bledě. Školy utraquistické, protestantské a českých

bratří naopak tehdy kvetly; vyučovalit na nich bakaláři a mistři z vysokého učení pražského, ba i z protestantských universit německých. Zvláště slynuly tehdy bratrské školy v Ivančicích, Přerově, Prostějově a v Lulči.

Konečně se zželelo zanedbaných katolických škol učenému a rázněmu biskupovi olomouckému Vilémovi Prusinovskému z Vičkova. Tento umínil si zbudovuti v Olomouci kollej tovaryšstvu Ježíšovu, které mělo povlovně zříditi v ní katolickou akademii nebo universitu. Již v září r. 1566. otevřeny byly jesuitské školy v Olomouci, a to napřed o čtyřech třídách, v nichž vyučováno předmětům elementárním, gramatikálním a humanitním. Ještě téhož roku pak otevřel biskup Vilém Prusinovský v Olomouci též seminář theologický. S tímto theologickým seminářem byl zároveň nově utvořený konvikt pro vychování mladých katolických šlechticů spojen.

Školy jesuitské záhy rozkvetly; roku 1567. jim přibyla rhetorika a r. 1569., kdy jesuité do nově zbudované kolleje se přestěhovali, čítaly v šesti třídách již 125 žáků, mezi nimi 15 synků panských a hraběcích, nečítaje v to syny rytířské a panošské. Následující dvě léta čítaly školy jesuitské v Olomouci již na 400 žáků nejen ze zemí českých nýbrž i rakouských.

Velikou zásluhu o zvelebení jesuitských škol v Olomouci získali si císařové Maximilian II. a Rudolf II. První z nich osvobodil jesuitskou školu ode všech daní a propůjčil této akademii veškerá práva universitní i se zvláštní tou milostí, že všichni studující jesuitské akademie olomoucké, pokud za hodné a při zkouškách schopné byli uznáni, na akademické hodnosti a pocty povyšováni a rovněž za tolik považováni býti mají, jako by na kterékoliv jiné universitě byli promováni bývali.

Na přímluvu biskupa Gródeckého zřízeno při olomoucké akademii se svolením papežským též filosofické studium. Sv. stolice uznávajíc důležitost katolického vysokého učení v Olomouci pro severní a východní Evropu protestanstvím ohroženou, věnovala mu i na dále svoji pozornost a přízeň. Roku 1580. zřídil papež Řehož XII. při olomoucké akademii konvikt pro šlechtické studující ze zemí baltických, skandinávských, ruských, polských a uherských, aby tito později dospěvše u věk mužný ve vlastech svých podporovateli a řiditeli učení katolického se stali.

Roku 1581. svolil císař Rudolf II., že studující, kteří dříve na jiných ústavech jesuitských studovali, mohou v Olomouci dojíti hodností a stupňů akademických, pakli se tu napřed přísným zkouškám podrobí. Roku následujícího počali jesuité také theologickým vědám učiti ve své kolleji a r. 1588. svolil císař Rudolf II. na prosbu biskupa Stanislava Pavlovského, že jesuité mohou vyučovati budoucně veškerým vědám in omnibus facultatibus jako na kterékoliv jiné akademii nebo universitě. První promoce, a to doktora theologie, byla v Olomouci teprve roku 1596. odbývána, neboť dlouho to trvalo, nežli se ostatní fakulty vyvinuly.

Roku 1617. potvrdil císař Matyáš nejen soudní právomoc olomoucké akademie, nýbrž svolil též, aby olomoucká akademie a její členové — profesoři, studenti těchže privilegií, exempcí, svobod, immunit a výhod požívali jako ostatní university v Evropě. Těmto

výsadám milostí císařskou uděleným sledovaly brzy výhody jiné; hned potom rozšířeno bylo vysoké učení olomoucké a upraveno dle vzoru pražské university. Zřízeny nově stolice morálky, polemiky, scholastiky, východních jazyků a kasuistiky. Na fakultě filosofické učeno logice, metafysice, mathematice a od r. 1626. též fysice, kterážto poslední věda tehdy úžasné pokroky učinila. Bouře české a válka třicetiletá zabránily tehdy, aby v Olomouci již toho času úplná universita o čtyřech fakultách, jako na př. v Praze, zřízena byla.

Olomoucké vysoké učení, které vzniklo skoro současně s vysokým učením v Ingolštatě a v Štyrském Hradci, stalo se mocnou baštou katolictví nejen v zemích českých nýbrž i ve střední, severní a východní Evropě vůbec; mělo do sebe tehdy snad větší ještě důležitost, než ono v pražském Klementinu anebo v Ingolštatě. Akademii olomuckou navštěvovali studující ze zemí českých, rakouských, německých, skandinavských, velkobrittanských, polských, uherských, ruských, ba i z Čudska a Tatarska, nehledě k Italii a Francii. Důležité bylo toto učení zejména pro synky vysoké šlechty; pověst jeho záhy tak proslula, že tu študovali nejen synové vysoce urozené šlechty katolické, nýbrž i bratrské a protestantské, kteřížto poslední obyčejně též učení katolické brzy přijali. Waldštýnové, Kobenzlové, Oppersdorfové, Erdödyové, Pálfyové, Collaltové, Lobkowiczové, Laryszové, Dietrichšteinové, Kaunicové, Haugwicové, Kolovratové, Sobkové a jiní nabyli zde svého vzdělání. R. 1594. čítalo prý filosofické a theologické oddělení university 1062, r. 1602. pak 908 žáků, tedy mnohem více než celá tehdejší universita v Praze.

Lákalat studenty tehdy do Olomouce nejen veliká učenost jesuitů nýbrž jejich i nádhery milovnost, zejména pak velkolepé žákovské komedie, které každoročně v jesuitských kollejích od studentů provozovány byly, a to buď v refektáři anebo na dvoře kolleje. Na komedie tyto, jichž látka obírána většinou ze starého nebo nového zákona, scházelo se z nejširšího okolí vždy tisíce lidu a šlechty, většinou to akatolíci — kteří úchvatnou hrou a výpravou, jakož i úchvatným a přirozeným představováním hrůz pekelných, jež stihly hrající osoby pro různé jich světské hříchy, často více dojati byli, nežli tím nejvýmluvnějším katolickým kázaním, následkem čehož nejen odpor u akatolíků proti jesuitům mizel, nýbrž i často v náklonnost a přízeň se obracel. Nejeden český a moravský akatolický velmož obdařil kollej olomouckou tehdy štědře skoro jedině proto, že se mu žákovské komedie nesmírně zalíbily.

Roku 1667. počali jesuité v kolleji olomoucké přednášeti též právo kanonické. Občanské právo (římské) začal v Olomouci r. 1679. se svolením císaře a stavů moravských přednášeti JUDor. Karel Ferd. Irmler, jenž svého vzdělání v Olomouci, v Praze a ve Vídni nabyl. Stavové moravští povolili mu jakožto soukromému učiteli občanského práva roční odměnu 150 moravských rýnských, t. j. asi 350 zl. nynějších, „protože moravská mládež z právnického učení veliký prospěch míti bude a právnického vzdělání postrádati anebo za příčinou tohoto vzdělání do ciziny se ubírati musit nebude“.

Dr. Irmler a mimořádní žáci jeho, většinou to žáci ze šlechtického konviktu, byli podrobeni kázni a pravomoci university, netvořili však o sobě samostatnou fakultu, nýbrž byli přiděleni fakultě bohoslovecké. Dr. Irmler měl přednášky v soukromém svém bytě zaříditi tak, aby je žáci vysoké školy olomoucké navštěvovati mohli, aniž by

jim zanedbávati bylo přednášek svých učitelů řádných z tovaryšstva Ježíšova. Leč mezi Irmlerem, pak jeho nástupci v mimořádném úřadě učitelském a jesuity panovaly skoro stálé třenice, protože světský profesor se chtěl od jesuitů co nejvíce osamostatniti, což tito mlčky a dobrovolně připustiti nechtěli a při zápisu jeho žáků, při jeho installaci a disputaci všeliké překážky mu činili.

Spor tento mezi kollejí jesuitskou a světským profesorem urovnal jakž takž teprve císař Karel VI. r. 1714., jenž nařídil, aby profesor juris publici v hodnosti následoval hned po děkanu a doktorech theologie a přednost měl před profesory a doktory fakulty filosofické. Své žáky měl příště profesor občanského práva do zvláštního alba zanášeti a pravomoc nad nimi měl konati společně s ostatními funkcionáři vysoké školy. Než spor tento vlekl se i na dále, protože profesor občanského práva jal se též kanonické právo zákům svým přednášeti, tvrdě, že práva oboje na vzájem se doplňují, že jednoho bez druhého pochopiti nelze, což jesuité připustiti nechtěli tvrdíce, že jim výhradně přísluší kanonické právo přednášeti, jemuž již od r. 1667. vyučovali. Leč spor tento opětně se přiostřil, když r. 1725. zřídili moravští stavové při akademii universitní zvláštní stavovskou akademii, na niž stavové řeči moderní, pak předměty realistické t. j. češtinu, francinu, kreslení, vědy vojenské, šerm, jezdění a tanec, pak církevní a veřejné právo dle učební knihy Hugona Grotia zavedli. Profesor veřejného práva počal r. 1734. též právo kriminální přednášeti.

Tento dualismus na vysoké škole olomoucké, protivy mezi duchem světským a názory řádu jesuitského nešel spojeným vysokým školám nikterak k duhu.

Jesuité ve zvláštním pamětním císaři Karlu VI. podaném spise tvrdili, že novoty tyto jsou nejen zbytečné, nýbrž i cvičení a pilnému studiu žactva škodlivé, jakož i že se příčí domácímu pořádku v kolleji. Než i šlechta hájila zavedené novoty a prosila císaře naléhavě, aby posavad platný studijní řád jesuitský opravil a doplněním právnického a zřízením lékařského studia vysokou školu olomouckou v úplnou universitu přeměnil, protože dostatečných fondů zemských stávalo, aby úplná universita z nich vydržována býti mohla. Opat kláštera praemonstrátského na Hradisku u Olomouce prosil zase císaře, aby vedle jesuitů též příslušníci jeho řádu na akademii olomoucké filosofii a theologii vyučovati směli. Jesuité mocným svým vlivem u dvora docílili tehdy aspoň tolik, že posavadní vliv jejich na vysokém učení zůstal i na dále výlučně panujícím a že pouze mimořádné světské profesory práva občanského a veřejného, pak ostatních předmětů na stavovské akademii ztrpěti musili.

Avšak po r. 1752. bylo filosofické a theologické studium přece částečně přeměněno. Ethika a mathematika neměly více býti jako mimořádné, nýbrž jako řádné předměty přednášeny. Posavadní děkanové filosofické a theologické fakulty ponechání byli jen k správě administrativní obou fakult a k řízení studií byli ustanoveni zvláštní direktoři na obou jmenovaných fakultách. Direktoři tito řídili disputace veřejné, vydávali školní vysvědčení a předsedali zkušebním komisím, do nichž též světští duchovní a praemonstráti povoláni byli. (Pokračování.)

Církev a vzdělanosť ve středověku.

Sebral

Vinc. Drbohlav.[1])

Slova má nejsou dosti výmluvná, aby dovedla vyličiti a oceniti všechno, co církev křesťanská na poli církevním, na poli práva, osvěty, umění ve všech polích veřejného a společenského života národů vykonala.

Dr. Jar. Čelakovský.[2])

Moderní učenci tvrdí, že církev katolická jest největším nepřítelem vší kultury a všeho vyššího vzletu neschopna; že chce lidstvo držeti na uzdě zpátečnictví a zatmělosti. Duchu, jenž daleko vylétá, objevuje prý se církev jako zastaralé, nepotřebné haraburdí.

Jest to tvrzení nad míru smělé a má-li se tak přísný soud vynésti nad ní, tu třeba každou větu, každé slovo náležitě odůvodniti.

Ano, tu nutno poukázati na události, věci, z nichž by bylo zřejmo, že církev škodila, že se postavila vědám a pokroku na odpor, že je zatlačila do pozadí, aby se nezbavila nadvlády nad ubohým lidem.

Takové jednání bylo by hodno poctivého muže a nestranného. Jest třeba zkoušky, která by hlásala, že staly se věci, které dle zákona Božího vznikly, ale s cílem se minuly. To jest jediná cesta, jak Lavater dí, kterou by se církev potřela.

Církev prý lidstvo zhlupuje, místo aby je vedla k intelligenci. To jest jediné heslo našich nepřátel.

Již 19. století svítí slunko víry na blankytu nebes, a paprsky jeho jsou stále živné a teplé. Jako nemůže člověk říci slunci, aby jinak svítilo, tak nemůže nikdo žádati, aby slunko víry jinak zasvitlo, než v 19. stoletích.

Víra naše stojí vysoko; ona vznáší se jako koule měsíční nad zemí, nad všemi domněnkami, náhledy, nad idejemi. Proč? Protože chová v sobě rys Božství. Víra jest naší polární hvězdicí, která vede nás mořem života do přístavu pokoje a míru.

V následujícím pojednání pokusíme se dokázati, že církev naše od svého vzniku stala se pěstitelkou umění a věd všech a že se tedy neprávem tvrdí, že doba vlády její, středověk, jest dobou temnou, plnou pověr a poblouzení.

Již dějiny všech národů hlásají nám, že náboženství jejich neb jich kult náboženský tvoří východiště vzdělanosti a umění toho kterého národu. Náboženství tedy jest družkou vědy a umění. Známo jest, že mezi vzdělanými národy starověku, pominouce Indy a Egypťany

---

[1]) Použito: Dr. Hagelüken: Die kath. Kirche. Erfurt 1869. — Hettinger: Apologie des Christenthums. Freiburg. 1863. — Jungmann: Aesthetik: Frbg. 1886. — Katholische Bewegung 1887. — Lorenz: Allg. Geschichte der Völker des Mittelalters. Eberfeld 1837. — Höffler: Geschichte des Mittelalters. Regensburg 1850. — Katerkamp: Kirchengschte. Münster 1834. Brück: Kirchengschte. Mainz 1877. — Ritter: Handbuch der Kg. Münster 1834. — Kath. Quartalschrift. 1869. — Kirchenlexikon Freiburg 1850. — Realencyklopaedie. Regensburg 1849. — Fr. Palacký: Dějiny národu českého, Praha 1848. — Tomek: Dějepis Prahy: Praha 1858. — Sborník Velehradský: Brno I. 1880. — Čech r. XVIII. č. 156. 1886. a j. v.

[2]) Slova jeho dne 8. ledna 1887. na sněmu českém.

a Assyry, o jichž pokročilé kultuře nám dosud vypravují trosky zříceniny, na poli věd a umění, vynikli nejvíce Řekové a po nich více praktičnější a v životě státním dokonalejší Římané.

U Římanů počala doba rozkvětu vědeckého v posledních dvou stoletích před utvořením se monarchie, kde se nejen na řeckých vzorech vzdělávali, ale i od řeckých učitelů se učili.

Přišla monarchie a s ní větší chuť pracovati na poli vědeckém. Doba panování Augustova počítá se jako zlatý věk římské literatury.

Věda, jako filosofie, lékařství, právnictví, přírodopis a p. za pozdějších císařů nalezla statné pracovníky. Historie klesla za Augusta na suchá dáta, nebo na velebení císařův, ovšem s čestnými výjimkami. Řečnictví za vlády císařské utvořilo se tak, že se mu učilo na školách rhetorských. Filosofie, jejíž rozličné systemy si navzájem odporovaly, stávala se více a více disharmonickou a rozptylovala se jako mlha, ponechávajíc srdce nepokojno a studeno.

Umění vydalo tu a tam své květy, jako básnictví, kde zvláště satyra a epigram, majíce pro život svůj dosti látky, se povznášely. Však časem sloužily i k frivolnosti.

V stavitelství panoval čilý rej. Ale místo chrámů, které v prvních dobách římských byly stavby velkolepé, stavěly se nyní vítězné oblouky, brány, pomníky, divadla, sloupoví, lázně, kasárny a vodovody. Při těchto stavbách nebyl to smysl pro umění, neb vyšší princip, který vedl císaře, nebo soukromé osoby, nýbrž ony vyšly z přání oslaviti sebe sama a své jméno zvěčniti, nebo z potřeby, zaměstnati bědný lid.

Ačkoli tedy věda a umění tu i tam vydaly vzácné květy, přece pravý smysl pro krásu a pro něco vyššího zmizel, poněvadž tu nebylo duševního života, nábožnosti, mravnosti, ale za to byla tu pověra, frivolnosť, nemravnosť jak na trůnu, tak v chatrči, jak v městě tak v provinciích, jak v senatu, tak ve mlýně otrokův, jak na foru, tak v ležení, jak ve chrámě, tak v kasárnách, jak v Italii, tak v cizině.

Pohleďme jen na Řím za doby císařské! Čítal přes 2 milliony obyvatelů; 4000 paláců, z nichž každý podobal se malému městu s budovami, fory, divadly, zahradami a lázněmi; 420 chrámů, v nich bylo na 30.000 božství; 800 lázní, 37 vítězobran, 45 hampejsů, mnoho divadel, amfiteatrů, každý skoro pro 87.000 diváků (circus maximus byl pro 150.000 diváků). Za to však neměl ani jediné nemocnice, ani jednoho podpůrného spolku!

Hýřivosť byla v palácích, nouze v chatrčích. Rozmařilosť a bujnosť viděl's na ulicích, krutosť a krvelačnosť dýchala amfiteatrem, kde při divadle bijících se gladiatorů a vztekem skučících šelem Říman své ospalé nervy vzpružiti se snažil; kde žena pásla se s hlasitým jásotem na mukách nejhroznějších, v nichž umíraly oběti jejich šílené libůstky.

Že při takových scenách cit pro vše vyšší, cit pro dobro, čest a krásu znenáhla se otupoval, a hrubosť a sprostota rostla, bylo na bíledni. Rovněž i věda a umění na takové půdě a v této atmosféře byly vyššího vzletu neschopny.

Tak nastalo všeobecné uspání a strnutí pokolení lidského a jeho konečné vzkříšení něčím jiným novým a mohutnějším. Čím? Křesťanstvím.

Dějiny dokládají, že národové dříve nehynou a ze řady žijících nemizí, dokud ti živlové, kteří tvoří bytí jejich, zároveň nepadnou,

neb se nepřežijí. Jednotlivé revoluce jako stěhování se národů, mohou sice mnoho způsobiti, mnoho změniti, ale tu, kde se zcela nový život utvařoval, musíme doznati, že pád starého věku byl přivoděn nejen zevnějšími příčinami, nýbrž i vnitřními.

Tento úpadek starověku je větší, a to nejen ve státě, v mravech, v životě, v umění, ve vědě, ale v tom, co lidstvu nejsvětější, co ho povznáší a zdokonaluje — tento úpadek byl v náboženství.

Náboženství klesalo — klesaly i vědy. Náboženství ve starověku bylo proniknuto politickými ideami; kde byly ty, tam bylo i náboženství. Pád starého náboženství měl v zápětí i pád formy státní. Tedy ono znenáhlé rozšiřování křesťanství bylo znamením, že staré náboženství ztratilo svůj vliv, že se stalo nepotřebným.

Vidíme to i v těch rozličných systemech filosofických. Staré Řecko vzalo útočiště k mysteriím a v nich hledalo svého ukojení. Římanům války ukázaly tajemné moudrosti slavného kultu egyptského. Všeobecná nevěra vedla k pověře. Vzdělanci nalezli útěchu ve studiu filosofie, která se jevila buď ve sladkém blouznění plném mystiky, buď v pohrdání světa, buď v utápění v rozkoších, buď v nesmírném o všem pochybování.

Avšak tuto útěchu hledali marně, tuto útěchu nemůže poskytnouti rozum lidský. Odkud tedy mělo přijíti občerstvení? Člověk se musel pozvednouti k nadpozemskosti, kterou se snažili novoplatonští filosofové sami pochopiti.

Svět starověku klesl, a nový život kynul duchu lidskému — v křesťanství. Nespokojenost s tehdejšími poměry, kterou jevili mužové velicí, končila se pozvednutím mysli k Božské pravdě.

Křesťanský kult musel se utkati se státem, neboť byl jaksi neodvislý, tvořil společnost, která byla jiných ideí než stát. Pohanský stát byl křesťanstvím otřesen.

Z tohoto stanoviska musí se na pronásledování křesťanů pohlížeti. Odtud pocházelo i nepřátelství učeného Marka Aurelia, odtud i zášť jinak šlechetného Decia.

Ovšem tito vládci byli příliš krátkozrací, že nepochopili, že toto pronásledování musí křesťanství přinésti jen vavříny. Po čem duch touží, to lze těžko ze srdce vypuditi.

Křesťanství razilo si obrovskými kroky cestu za Hadriana.

Dějiny rozšíření křesťanství patří starověku. Stopu za stopou ustupoval bůžek před dřevem kříže. To mělo v zápětí tvoření křesťanských obcí se zvláštní bohoslužbou, s obřady, s představenými — takže církev stála tu jako stát ve státě.

Ještě se vzchopil pohanský Řím za Diokleciana, ale křesťanství se nedalo másti, neboť tušilo, že se blíží čas, aby vytrhlo lid z mrákot bludů a pověr. Byla to práce obrovská!

Křesťanství razilo si cestu vštěpováním pravd od Boha zjevených, a to učencům i prosté třídě. Úřad tento obsahoval nejen pouhé hlásání slova Božího, nýbrž i apologii proti útokům pohanských filosofů.

Poněvadž pak, jak Standemaier krásně dí, „cíl, kterého chce křesťanství dosíci: pravda života, obcování s Bohem, mravní dobro, duševní dokonalost, vnitřní krása, hluboký soulad, vznešenost a z toho jdoucí mír a blaženost jest“ — tu nemohla církev opomenouti toho prostředku, který si razí cestu k onomu cíli — totiž umění. Církev tedy nesměla a nechtěla potlačiti vědu a umění. Nutno však jí bylo

poznovu je vzpružiti. Neboť nestranné bádání dějepisu dosvědčuje, že církev pojala to, co zbylo z věd a umění, aby to zachovala, nebo znovu přetvořila. Ležíť to v její povaze, a žádné náboženství se s ní v tomto ohledu nemůže porovnati. Víra naše pojí se co nejúžeji s duševním vývojem člověka. Hlavní články víry jsou vyrčeny od samého Krista s takovou jasností, že i ten nejprostší s to jest, aby je pochopil. Kdo však poněkud bádavého ducha má, cítí se nutkán studovati sv. písmo, na něž se Kristus, apoštolé tak často odvolávají; jest nutkán je čísti a pilně to uvažovati, co napsali mužové Duchem sv. naplnění. A právě v tom poměru, v jakém je píle vynaložena ku hloubání pravd náboženských, v tom poměru otvírá se mu celý svět poznání. Kde jinde nalezne tak jasný obraz o stavu člověka v pradobě? kde tak krásné příklady moudrosti a spravedlnosti? kde takové obrazy o slávě a moci Boží? kde taková zrnka moudrosti? kde taková bohatost stylu a sdělení? Kdo by to vše četl a nepoznal by Božských věcí a kdo by spolu svých duševních mohutností neobohatil? Ba v úradku Božím to bylo, aby člověk množil své duševní schopnosti náboženstvím. Bázeň Boží vědychtivým vlévala chuť nejen tyto knihy čísti, ale i jiné učiti, kteří dosud svévolně se této nauce vyhýbali, aby je o původu Božství její jak slovy výmluvnými, tak spisy svými přesvědčili.

V prvých dobách křesťanských byli to zvláště: Ignatius, biskup z Antiochie, žák apoštola Jana († 116.); Justin, mučeník († 166.); Polykarp, biskup ze Smyrny († 168.); žák jeho Ireneus († 202.); dále Klement alexandrinský, který hellenskou filosofii nazval předehrou očistění duše a přípravou ku přijetí pravé víry. Tertullian, křesťanský Cicero († 220.); Cyprian, biskup karthaginský († 245.); Origenes, jenž nabádal žáky, aby hellenskou filosofii a barbarskou studovali; Athanasius (325.); Laktantius († 325.); Eusebius (340.); Paulin, bisk. trierský (350.); Cyrill, bisk. jerusalemský (351.); Basil Veliký († 378.); Hilarius († 368.); Gregor, bisk. naciacenský († 390.); Ambrož (397.); Prudentius (400.); Theodoret (420.); Jeronym († 420.), který se také zabýval zeměpisem a přeložil bibli do latiny; Augustin († 430.) a m. j.

Spisy těchto spisovatelů, většinou světců, prozrazují, že autorové jejich byli zběhlí v literatuře starověké. A ku konci 4. a 5. stol. byl dosti veliký počet těch, kteří pojednávajíce o pravdách křesťanských, užívali se zdarem stylu antického, ku př. Minucius Felix ve vzletném dialogu „Octavius“ snaží se objasniti pravé náboženství. Juvencus, součastník Konstantinův, spracoval epicky podle evangelií život Ježíše Krista.

Výše jmenovaní spisovatelé filosofičtí obírali se také historií, i řeči i hymny skládali, které až dosud povznášejí srdce.

Pohledněme ještě na Eusebia, který pro každého historika má větší cenu, než Herodot. Nenít pouze otcem dějin církevních, ale dějin vůbec. On napsal historii od počátku světa až po rok 325. Dílo toto povstalo z velkého počtu spisů a zároveň je synchronistickými tabulkami opatřeno. Jak u něho, tak u mnohých církevních spisovatelů jeví se taková vzdělanost, všestranné vědění, hloubka ducha, taková vědecká bystrota, že pobádá k obdivu a napodobení.

O těchto mužích nesmíme říci, jak bohužel o našich moderních učencích, že si odporují, že jsou těžkopádní, nelogičtí — jich díla jsou plna důmyslu a hloubky. Církev neusilovala zničiti poklady sta-

rověku, jako se to stalo v 16. století ku př: Oxfordě, kde slavná bibliotheka za Eduarda IV. r. 1550. od anglických reformatorů byla vypleněna. Naopak spisovatelé církevní používali starých spisů, na ně se odvolávali a je i pohanům, kteří se chtěli pokřestiti, odporučovali. Jak církev pečovala starostlivě o vědu, dosvědčují tak zvané katechetické školy v Alexandrii (kde učil Pantaenus, Klement, Origenes, Heraklius, Dionysius m., Petr martyr), v Cesarei (Gregorius thaumaturgus, Pamfilius), v Antiochii (Latian, Lucian, Eusebius Diodor tarský, Theodosius mopsuestenus), dále v Edesse, v Miláně, v Karthagu a j. V těchto školách byly předmětem zvláštního studia i díla filosofů řeckých.

Tak nám zachovalo křesťanství poklady starověku a šířilo vědu i v dobách zlých jako byly: stěhování národů a rozkotání západního císařství (395).

Církev však neobracela zraků svých jenom ku vědě, nýbrž i umění vtiskovala znaky vyššího posvěcení.

Člověk, aby snáze pochopil věci nadsmyslné, odívá je v roucho smyslnosti t. j. ztělesňuje je. Vidíme to v pohanství, kde člověk cítil potřebu bohy své si zhotoviti a tak vzor před sebou cíti. Táž potřeba vykouzlila chrámy, protože se v nich cítil člověk Bohu nejblíže. Tím více se toho chopilo křesťanství. Hned v zárodku vzniku svého ujalo se opuštěných chrámu židovských a pohanských a přizpůsobilo je ku službě Hospodinově. V Římě zřídila církev modlitebny a v časech hrozného pronásledování utekla se do katakomb, kam volala věřící, aby nad hrobkami svých mučeníků súčastnili se hodů Kristových. Tyto hrobky byly kolébkou křesťanské architektury. V nich byly zřízeny kaple, jež byly ozdobeny rozličnými symboly. Nápisy, které v nich nalézáme, jsou nezvratným důkazem křesťanských pravd. Teprve když křesťanství za Konstantina bylo prohlášeno za náboženství státní, dána církvi příležitosť vlohy své volně projeviti. Tak povstaly chrámy v Tyru, v Jerusalemě, na hoře Olivetské, v Betlémě, v Římě, v Antiochii, v Ravenně.

Z lázní, basilik a podobných budov staly se ústavy sloužící k účelu náboženskému. Církev neničila ničeho. Vidíme to i ve skulptuře, kde se snažila pohanské umění a formu jeho získati pro sebe. Pohanské ozdoby byly ponechány, sarkofagy, sochy, vítězné oblouky, použity. Ano i výjevy z mythologie zdobily svícny, kalichy, lampy, kaditelnice a p., ku př. Orfeus krotící divou zvěř značil Krista; jablko Hesperidek první pád a j. Též kolébku hudby dlužno hledati v katakombách. Neboť křesťanství pojalo zpěv jako ostatní umění, aby jej posvětilo a ku kultu svému přivedlo. Dějiny zpěvu počínají dějinami církve. Jest to zcela přirozené. Náboženství, které se obrací k Nekonečnému a které v člověku probuzuje pocity nejsvětější, musí nutně i do říše tonů zablouditi. Tak víme, že při čtení sv. písma někdo předzpěvoval žalmy Davidovy, kde lid vždy při posledních verších vpadl hlasem. Po oraci diakonově zpívali chlapci kyrie eleison a lid za nimi. Zvláště slovo „Amen“ bylo proneseno s celým důrazem, že sv. Jeroným dí: „ad similitudinem coelestis tonitrui amen reboat.“

Když pak kult z katakomb vystoupil a nabýval většího rozměru, i zpěv se množil. Již ve 3. století nalezáme ve spisech křesťanských spisovatelů hymny a písně. Tak ku př. u Tertuliana a Laktantia. V Bythinii dle svědectví ml. Plinia zpívali křesťané nábožné písně.

Na koncilu antiochenském byl Pavel samosatenský odsouzen, že brojil proti hymnám, kterými se Bůh oslavoval. Též básnictví se ujímalo.

Za Juliana Apostaty zbásnil Apollinaris mladší obsah knih Mojžíšových a Soudců až po Saula v heroickém verši ve 24 knihách. Nejslavnější básník byl Řehoř nazianský, Nonnus egyptský. Ba sama císařovna Eudoxia, manželka Theodosia, zbásnila v heroickém verši 8 knih prorockých. Dále byli zvučného jména básníci: Synesius, Cyreneus, Kosmas jerusal. Z latiníků vynikli: Aurelius, Prudentius, Hilarius, papež Damasus, Ambrož (tvůrce: Aeterne rerum conditor, Deus creator omnium, O lux beata trinitas) a j. v.

Malířství za prvé doby křesťanské bylo chudé. Stopy jeho vidíme v katakombách. Povahy bylo symbolické. Loď byla symbolem církve, kotva naděje, pelikán symbol Kristův, páv nesmrtelnosti a p. Umělecké ceny díla tato neměla, ona učila pouze víře. Teprve 2. a 3. století počíná malbami. A že i tehdy malby v katakombách umělecké ceny nepostrádaly, potvrzuje Seraux d'Agicourt ve slovech: „Kreslení je bezvadné a nejlepšímu věku může býti po bok postaveno!“ Ostatně více o malířství dočísti lze se u Gregora nysanského, Jeronýma a Augustina. —

Až do zániku západořímského císařství zápasila církev jednak s pohanstvím, jednak s divokými kmeny, které Evropu jako vlny mořské zaplavovaly. I tu zvítězila! A to nikoliv pretoriany, ne vojskem, ani krví, nýbrž zbožnými posly, kteří slova pravdy ohlašovali nevzdělaným národům. Tito poslové světla, plni odříkání, obětavosti, plni zápalu nesli evangelium spásy do mrákot bludů a divokosti. My nalezáme na počátku středověku skoro ve všech zemích zimničnou jejich činnosť. První zásluhu o toto rozšíření se křesťanství má mnišství, které povstalo ze života poustevnického. Potom se na východě a západě rozšířilo.

Na západě život klášterní se více zdokonalil. Stalo se to hlavně zásluhou Kassiodorovou. Veliký státník tento, jehož Theodorich, král Ostrogothů, jmenoval praefektem dolní Italie (494.), po padesátileté službě složil se sebe vznešený úřad, odebral se do rodného města Vivaria, kde založil klášter, do něhož přijal muže stejně s ním smýšlející. Hlavní snahou jeho bylo, aby pěstovala se v něm věda a založila bibliotheka. Protestant Weber o něm dí: „Kassiodor založil klášter, který měl života syté muže pojati ku klidnému žití, k zaměstnávání se s duševními věcmi a k užitečné práci, zároveň měl býti vzorem duchovní školy. Konečně podával ve svých spisech pokynutí, jakby klášterníci mohli všeobecné bídné vzdělání oné doby zlepšiti, nebo jakby mohli, obírajíce se jistou částí antické vědy, ascetický nebo rozjímavý život a užitečnou práci s ní spojiti. K tomu cíli odporučoval nejen vyučování ve školách, ale i opisování knih, hospodářství, chov dobytka a ovocnářství.“

O něco později založil sv. Benedikt z Nursie klášter na hoře Monte Kassino (529.) a dal mu pravidla. Tato pravidla (regula sncti Benedikti) jsou, dle slov protestanta Hüllmanna, mistrovským dílem moudrého zákonodárce, který moudrosť s přísností spojoval nejlepším způsobem. On předepsal duchovním zaměstnání v duševní práci, ve čtení, vyučování mládeže; ustanovil, že musí míti každý klášter bibliotheku. To, co Kassiodor odporučoval, stalo se nyní pravidlem. Bibliotheka byla v každém klášteře. Všichni výteční opatové, všickni zbožností

nebo přísností proslulí mniši závodili s neúnavnou pilí ve sbírání, kupování a udržování knih, tak jako v jich opisování. Odtud známá slova: klášter bez knihy, jako hrad bez zbrojnošů. Jsou seznamy knih z těch století, které historikové pokládají za století barbarské a tyto katalogy zcela potvrzují výrok slavného Leibnice: knihy a vědy jsou nám kláštery zachovány.

Co vykonal klášter pro blaho člověčenstva, jest známo s důstatek. My tu jenom uvedeme několik výroků o klášteřích od mužů proslulých. Protestant Quizot dí: „Benediktini učinili Evropu ornou.“ „Veškerá zušlechtělá orba — praví Roscher — vyšla z klášterů; jako byly kláštery školkami duševního rozvoje tak i hospodářské kultury. V Norvežsku zavedly kláštery ovocnářství. Lombardské zavodňování pochází z většího dílu od duchovních.“ Směle tvrditi můžeme, že, kdekoli zavzněl zvonek sv. Benedikta, tu osvětlovaly se lesy, vysušovaly se bařiny, a brzy vlnilo se moře zlaté pšenice, černalo se víno, a ve vsích a městečkách shromažďovali se obyvatelé, aby s hlásáním slova Božího kázeň a mravy přijali.

„Dějiny evropského obchodu — dí Montalembert — jsou dějinami klášterů a bez biskupských sídel nebylo by prý v Evropě měst. Orba, umění a mezinárodní obchod vyšly v Evropě z klášterů a biskupství.“

„Můžeme právem tvrditi — praví Mascher — že kláštery byly školky umění a práce, a že v nich nejprvé umění z děl ručních se vyvinulo.“ Výše jmenovaný Weber vyslovuje se takto o klášteřích: „Tyto kláštery ... byly v těch stoletích barbarství a zvůle dobrodiním pro lid. Ony proměňovaly lesy a pustiny v kvetoucí nivy; ony skýtaly pronásledovaným a stísněným útočiště; ony jemnily mysl hlásáním evangelia; ony svými ústavy kladly zárodky mravnosti a vzdělání do srdcí dětských; ony zachovávaly zbytky staré literatury a vědu před celým úpadkem. Benediktinské kláštery byly školkami vzdělaní, věd a umění, tak Tours, sv. Havel, Hiršava, Rychnov, Weissenburk, Korvey atd.“

Podobně dí Neander: „Veškeré druhy průmyslu, které se s klidem a ostatními poměry mnišství srovnávaly, byly pěstovány zde, a to v tom smyslu, který všechna povolání oživoval — kláštery byly i vychovávacími ústavy, které se pečí o náboženssko-mravní vzdělání tím více vyznamenaly, čím více vychování toho času bylo zanedbáno.“

Montalembert v díle svém „Mniši západu“ dí: „Hlučné trhy v městech a městysech vzaly počátek od těch zástupců, kteří o slavnostech ku klášterům a chrámům putovali“ — a dále — „tři osminy měst a městysů francouzských děkují mnichům za svůj původ.“

Stůjtež zde ještě slova otce historie české Fr. Palackého: „Ústavové tito zajisté sloužili středověkosti za semeniště netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu, ba i hospodářství samo i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávaly. Tatáž ušlechtilá snaha, která za našeho věku libuje sobě v zakládání a podporování spolků i akademií učených, uměleckých atd., vedla také v život středověké ony ústavy, jenže oučely těchto bývaly vyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě oučinnější, a tudíž veškero postavení a působení jejich ještě blahodárnější.“

V Saint Florentu založili mniši již v 10. století továrnu na plátna, sukno a koberce. Stejnou dobou povstalo kolem klášterů v Normandii jirchářství. V Lombardsku již v 12. stol. povstaly tkalcovny na sukno

a hedvábí, z nich mnohé až 40—60 tisíc dělníků živily. Tkalcovny tyto zakládali mniši benediktinští, t. zv. Humiliati. Do Pomořanska zanesli cisterciaci nejdříve soukenictví. Proslavených belgických krajků, jež dosud jsou pramenem výživy, prvními učitelkami byly řeholnice. Krajky ty nosí jméno po klášteřích, jako malínské, valencianské, brusselské a j. Podobně i jeptišky svatojírské v Praze byly hotovitelkami mistrných prací ručních.

V klášteře korveyském na Weseře vystavěli mniši v 10. stol. ohromné kryté tržiště za tím účelem, aby zde kupci o sv. Vítě zboží své rozkládali, před deštěm chránili a prodávali. Kupci amalfští měli nejhlavnější skladiště v kláštere sv. Magdaleny v Jerusalemě.

Prvními stavitely obchodních lodí byli mniši. Nejsmělejšími plavci kolem úskalí Humbrie byli mniši sv. Cuthberta. Sv. Ethelwald vystavěl klášter vysoko na skalnatém pobřeží, odkud mohli mniši ustavičně se rozhlížeti po nešťastných plavcích, jimž v noční době skaliska se osvětlovala. Největší a nejodvážlivější stavby mostů ve středověku byly provedeny mnichy, a to hlavně Benediktiny. Blahoslavený Benezet založil zvláštní řád mosteckých bratří. —

A tak bychom mohli veliký počet dokladů uvésti, jimiž zásluhy klášterů se oceňují. I kdyby nyní ničeho již kláštery nevykonaly a trvaly by dále, bylo by toto nečinné trvání jejich příliš malou odměnou pro ně za to, co ku blahu člověčenstva vykonaly. Žel Bohu, že tyto zásluhy jejich brýlemi záští a vztekem byly přehlédnuty, že místo odměny nastoupil černý nevděk. Tak byly kláštery zrušeny, budovy v kasárny, továrny, letohrady, trestnice — kostely v zásobárny ano i za chlévy proměněny. Jmění jejich bylo rozplýtváno, bibliotheky vypleněny.

Ano mluvilo se cosi o lenosti mnichů, o jich pověrách a ničemné jejich práci, která jen všeobecný pokrok zdržovala. Snad při tom tací přítelíčkové měli na paměti chyby, které snad mnichové při opisování způsobili. Za to však by měli těm neučeným klášterníkům poděkovati. Jak pak by takový učenec mohl vyniknouti, kdyby svůj věhlas a um na chybách mnichů nebrousil?

Mnichové, jak bylo již podotknuto, opisovali knihy. Toto zaměstnání bylo jim zlatým dolem výdělků, neboť před vynalezením knihtiskařství byly knihy nad míru drahé. Dobře opsaná bible stála 100 až 400 zl. Jestli se tedy v klášteře zaměstnávalo opisováním 10—20 mnichů, nabyl klášter do roka značného jmění. Nabyl ho poctivě a zaslouženě. Jak se pilně opisovalo, vysvítá z množství dosud zachovaných rukopisů. Mnichové opisovali rukopisy starých pohanských spisovatelů, jež opisovati nebylo prací lehkou, neboť spisy tyto byly délkou stáří často nečitelny, značně poškozeny, takže porovnáváním s jinými musely se doplňovati. To ovšem jakés vzdělání předpokládalo. Kdo uzřel jich rukopisy, seznal z elegance, pevnosti písma, že to byli mužové učení a do té věci zasvěcení. Někteří zaměstnávali se opisováním starověku, jiní zabývali se studiem a jich výkladem, jiní opět sami díla spisovali. Tak ku př. opat kláštera římského Dionysius († 556.) s neobyčejnou námahou snažil se ustáliti počítání s časem v dějinách. Vzal rok narození Ježíšova za jedničku, tak že se léta určovala narozením J. K. Později učený Riccioli zavedl zpětné počítání pro události sběhlé před narozením J. Kr. Nemenší zásluhu mají kláštery o vychovávání mládeže. Školy rostly zároveň se zakládáním

křesťanských obcí. Nacházely se při každém klášteře a sídle biskupském. Zvláště důležité a zasloužilé byly školy klášterní v Italii, v Anglii a Irsku, z nichž vycházeli misionáři jako sv. Emeran, Havel, Bonifác atd. Velikým přítelem školství a věd byl Karel Veliký.[3]) Praví se o něm, že s Alkuinem zabýval se porovnáváním latinských a řeckých rukopisů bible. Za doby vlády jeho jediným pěstitelem vědy bylo duchovenstvo; i ústavy byly pod jeho vedením. Škola a věda snahou církve činily veliké pokroky. Tak prý, když král Guntram r. 540. slavil svůj vjezd do Orleansu, pozdravil ho zástup mladíků latinskou, řeckou a španělskou řečí. (Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Pokračování.)

Nářečí chodské.

Řeč jejich zachovala doposud mnohé zvláštnosti. Tam, kde vyhynul kroj, vymizely více méně také zvláštnosti řeči; kde se udržel kroj, udržela se i stará řeč v menší porušenosti. Buďtež zde některé zvláštnosti vytčeny.

V některých slovech se kmenová samohláska dlouží, ku př.: kášel, žíto, dláň, pak supinum volát, spát a j.

V některých se zase krátí ku př. sněh, supinum jist (jíst) atd.

Poslední slabika slova, kterým se činí přestávka, zvláštním způsobem se protahuje, a slabika předposlední, jestli dlouhá, sama sebou se krátí, na př. Mamô! zažiňte tu kravů! Kam pak detê? Co budete dělât?

U podstatných jmen mužského a středního rodu jest přípona dativu om místo ům, ku př. chlapcom, „divčatom“, holubom.

Přípona genitivu jednotného čísla u podstatných jmen ženského rodu na *e* jest *í* místo e ku př. do kuchyní, do košilí.

Taktéž jest koncovka *í* v genitivu jednot. čísla u podstatných jmen dle vzoru daň, ku př. z koudelí, z jabloní.

Přípona lokalu množného č. u podstatných jmen ženského rodu dle vzoru žena krátí dlouhé *á* ku př. v peřinach, zahradach, střechach.

U podstatných jmen středního rodu dle vzoru kuře je v gen. dlouhé *á* ku př. kuřát, děvčát, poupát.

Slovesa: místo směti, říká se smíti, ku př. „Nebudeš smít jít.“ Příčestí činné minulého času jest: „smíl jsem, smíl jsi atd.

---

[3]) O přízni jeho ku školám vypravuje mnich kláštera svatohavelského následovně: Karel Vel. dal si jednou práce školáků ukázati a tu shledal, že úkoly žáků stavu nižšího byly mnohem lepší, než synkův pánů vznešených. Karel pochválil pilné jinochy a slíbil jim opatství a biskupství. Pak obrátil se k bohatým řka: Vy synkové urození, samolibí a strojiví, kteří jste nedbali rozkazu mého, vědu zanedbavše a čas lelkováním zmrhavše, u Boha živého, já dbáti nebudu na vaše šlechtictví a hezké tváře, třeba se vám mnozí obdivovali, buďte ujištěni, nenapravíte-li svoji nedbalosť pilností, od Karla nic dobrého neočekávejte! . . .

Místo smáti se říká se smíti se. Příčestí čin. minul. času: smíl jsem se, smíl jsi se atd. Přítomný čas: smiju se, smiješ se. Taktéž míl jsem (měl jsem), jid jsem (jedl jsem), humil jsem (uměl jsem), klil jsem (klel jsem), sedíl (seděl), chtíl (chtěl), vzel (vzal) a j.

Místo byl říkali bul, od čehož jim i buláků přezděno.

Příslovky hyn, hyndle, užívalo se všude místo tam, nyní pak jen při bližší vzdálenosti.

Mimo to klade se *h* před *n* a *r*: hníže (niže), hnízko (nízko), hryz (rys) a před *d* místo *k*: hdo (kdo), hdy (kdy), hdyž (když), hdyť (když).

Jakési ae, podobné Zvolenskému na Slovensku, klade se za *a*: daem (dám), paen (pán), baet se (báti se), žaet (žáti), maeso (maso), za *o*: daemu di (domu di);

e klade se místo *a*: teky (také), meškery (maškary), behno (bahno), vzel (vzal), dejí (dají); místo *ě*: dedek (dědek), nedele (neděle), vedal (vedel), beží (běží); místo *i* v sub. ž. p.: věce (věci), radostě (radosti); místo *y*: kobela (kobyla), belo (bylo). Též se vkládá *e* před *r* jako polohláska: serce (srdce), sernec (srnec), kerk (krk);

i vysouvá se mezi dvěma spoluhláskami: séňce (světnice), stolce (stolice), pšeňce (pšenice), paňmáma (panímáma), paňteta (paníteta), mlnář (mlynář), lacný (laciný);

í klade se místo *á* v minulém čase: von se votřís (otřásl se), huvíz (uvázl), co se dílo (dálo), místo *e* též v minul. čase: humřil (umřel), pršilo (pršelo), von míl (měl), chtíl (chtěl), slyšíl (slyšel), vědíl (věděl), ležíli (leželi), vidíli (viděli), jídli (jedli); i také v jiných slovech: pína (pěna), dívčí (děvče), Hančí (Anče); místo *i* v zájmenech jích (jich), jím, jími. Konečně místo *é* a *ý* v jménech přídavných: pěkní dítě, za půl zlatího;

jotované *i* onde po hláskách retních: deset mjil (mil), pjit (píti), von ho zabjíl (zabil);

ou místo *u* v minulém čase časoslovo: oboul se (obul se), prasknoul (praskl);

ú místo *ou* v koncovkách: klobúk (klobouk), voni sú (oni jsou), za bílú zdí, sejdú se v hútery;

ej v minul. čase místo *y*: mejl (myl), humejl se (umyl se);

ď místo *d*: potaď, dotaď (odtud-dotud), dosiď, posiď (posud-dosud);

t místo *ď* v imperativu: pot (pojď), potte (pojďte), nechot (nechoď);

chč neb *šč* místo *šť*: chčestí neb ščestí (štěstí), chčebetat (štěbetati), došč, došť neb dešč (déšť);

ch střídá se s *k*: vichýr a vikýř, Chodov a Kodov, Choroušky a Koroušky, skovat a schovat;

l vysouvá se před vokály: Kíčov (Klíčov), Tumačov (Tlumačov), vesnice na Mrdákovské ošadě;

r místo *ř*: parez, tratar (trakař);

v klade se místo *k*: levký (lehký), vlvký, (vlhký), a odmítá se před *š*: šelijaký (všelijaký), šecko (všecko), šak (však);

ovo místo *ov* v místních jménech: Postřekovo ano i Houjezdo (Postřekov, Újezd).

Bezživotná podstatná jména střed. rodu na *e* mají přírostek jako životná: líce, lícete, líceti, slunce, sluncete, slunceti, psaní, psaního, psanímu —, huhlí, huhlího.

Instrumental duálu mužských a středních jmen končí se na *oma*: prsoma, kolenoma, ramenoma, křídloma.

hdyž ji shundám, tak doskočím sto mjil.“ — „A kám deš?“ — „Já du na službu, hdo mě veme.“ „Pot teky se mnú.“

Hušlí kús cesty, potkali třetího kameráda, von mělflaši pod ramenem a místo zandavačky držil v ní palec. „Ty, co hen ten palec držíš?“ — Já hdy ho vycuknu, dotřiknu sto mjil, a co chci, šecko zatřiknu. Chceš-li vem mě teky do služby, může tuto bejt tvy chčestí a naše teky.“ A Jirka mu na to: „No tak pot.“

Potom přišli do města, hde bul ten král, a nakúpili si na tu kozu pantlu. A přišli na jednu hospodu, a vono tám už bulo předpověděno, haž takoví lidi přídú, haby jim jíst a pjít dali, co budú chtít, že to ten král šecko zaplatí. Tak voni tu kozu samým pantlem vovázali a dali ji do sénci šenkýři k vopatření, a von ji dal do přistěnku, hde jeho cery ležíly. Von ten hospodskej měl tři dívčé, a ešte nespály. Tak ta Manka řekla: „Och hdyby sem já mohla teky nákej takovej pantl mjít! já pudu a vodvážu nákej s tý kozy.“ Ta druhá, Dodla, poudá: „Nechót, von to ráno pozná.“ Hale vona šla přec. A hdy Manka dlúho nešla, řekla ta třetí, ta Káče: „Di tam po ni.“ Tak ta Dodla šla a třepla Manku po hřibetu: „I pót, nech toho!“ a už se vod ní nemohla vodtrhnút. Tak ta Káče poudá: „I pote! nevodvažte je šecky.“ Šla a třepla Dodlu po sukni, a už teky nemohla pryč, mušela při ní vostát.

Tak ráno von si ten Jirka přichvát a šel po tu kozu, a ved to šecko pryč, Káči, Dodlu i Manku. Šenkýř ešte spál. Šli skrze ves, a von koukal lichtář z vokna: I fuj! poudá, „Kačínko, co to? co to?“ Šel a popád ji za ruku, chtěl ji vodtrhnút, a vostál teky při ní. Potom hnál pastýř krávy rejničkú a bejk šoust se vokolo, huváz, a Jirka teky ho ved.

Tak potom přišli před ten zámek, a voni ven vyšli slúžící; a hdyž takovy vece vidíli, šli a poudali tomu králi: „Och pane! hen tu máme takovú podívanú; už tu buly všelijaky meškery, hale to tu ešte nebulo.“ Tak tu královo dívčí hnedle vyvedli na ten palác, a vona se podívala a zasmíla se, haž se zámek votřís. Tak íčko se ptáli, co je zač? Von: že je pastýřovo syn a že mu říkaj Jírka. A voni: že to nemůže bejt; že je ze sprostýho rodu, že mu tu dívčí nemůžú dát, hale že jim muší neco ešte hudělat. Von poudá: „Co?“ A voni: že hen tám je studánka, je tám sto mjil; esli z ní za minut přinese ten koflík vody, tak tu dívčí dostane. Tak von ten Jirka poudal tomu, co měl tu nohú na rameně: „Ty si řek, když shundáš hen tu nohu, že doskočíš sto mjil.“ A von: „Ó to já snadno dokážu!“ Shundal nohu, skočil a bul tám. Hale potom už chybalo malíčko jenom a už by tu bul čas, že měl přijít. Tak Jirka řek tomu druhýmu: „Ty jsi poudal, když pozvihneš hen to prkýnko z vočí, že huvidíš na sto mjil: koukni se, co tám dělá.“ — Och pane! von tam leží. Och Jeminačku! von tám husnul. „To bude zle“, poudá Jirka, „už tu bude čás. Ty třetí, ty si poudal, hdy hen ten palec vycukneš, že dostřikneš sto mjil: chutě třikni tám, haf vstává. — A ty podívej se, esli už se tám hejbá nebo co? „Och pane! už vstává, hutírá se — už nabírá vodu.“ Potom von skočil a už tu bul, a zrovna v čas.

Tak potom voni poudali, že jim muší dokázat ešte jeden kús. Že hen tám ve škále je takový zvíře, jednorožec, že jim moc lidi zhubí: esli je zhladí ze světa, že tu dívčí dostane. Tak von si vzal ty lidi, a do toho lesa šli. Tak přišli k takový smrčině. A vono buly

tři zvířata, a buly takovy lože vyšoustany, kerak ležíly. Dvě nedělaly nic, ale to třetí hubilo lidi. Tak voni si nabráli kameního a těch jedlovejch krákorek za nadra, a vlízli na dřevo nahoru, a hdy si ty zvířata lehly, tak voni pustili delů kámen na to jedno zvíře, co bul jednorožec. A vono to zvíře řeklo tomu druhýmu: „Dej pokoj, neštochej mě!“ A vono poudá: „Já tě nedělám nic. A zase na toho jednorožce ze shora pustili kámen. „Dej pokoj! už si mi to hudělal po třetí.“ „Hdyť já tě nic nedělám!“ Tak se popádli a práli se dohromady. A ten jednorožec chtěl to druhý zvíře probodnút; hale vono huskočilo, a von kerak se pruce po ňom hnál, tak zarazil tím rohem do dřeva a nemoh ho hnedle vyndát. Tak voni hnedle skočili ze smrčiny delů, a ty dvě zvířata hutekly, a tomu třetímu, tomu jednorožci, voni husekli hlavu a vzeli ji na rameno a nesli ji do zámku.

Tu voni v zámku vidíli, že Jirka zas ten kúsek dokázal. „Co prej budem dělat? snad mu přec mušíme tu dívčí dát?“

„Ne pane!“ poudá jeden ten slúžící, „to nemůže bejt; hdyť je sprostej, haby von takovú královskú dívčí dostal; hale mušíme ho ze světa shladit“. Tak bula tam nájemnice jedna, vona mu poudala: „Jirko, s tebú nebude dnes dobře, chtěj tě zhladit ze světa.“ Tak von poudá: „Och já se nebojím: kterak mně tepřiva bulo dvanáct let, já sem jich zabjil jednú ranú dvanáct.“ Hale to bulo tuto, hdy mu máma hupekla rozpíček, vono mu na něj vlítlo dvanáct much, a von je na jednu ránu zabjil.

Tak voni hdy to slyšíli, řekli: „Jináč ne, než že ho mušíme zastřelit.“ Tak potom si přišikovali vojáky a poudali, že mu hudělaj parádu, že budú ho vodelávat na paláce. Tak ho tám vyvedli a vojáci chtěli už do něho spustit. A von ten Jirka řek tomu, co místo zandavačky palec držíl: „Ty si poudal, hdy vycukneš hen ten palec, že všechno zastříkneš, chutě vycukni!“ — „O pane! to já snadno dokážu.“ Tak ten palec vycuk a šecky je zastřik, haž buli šecky slepí a žádnej neviděl.

Tak voni, hdy už vidíli, že jináč není, řekli mu, haby šel, že mu tu dívčí dejí. Tak potom mu dali pěkný šaty královský a bula svarba. A já sem na tý svarbě taky bula; měli tam moziku, zpívali, jedli a pjili; bulo mesa, mochůrek a všeho plný košinky, a vodičky plný vědra. Dnes sem šla, včerá sem přišla; našla sem meze parezy vejce, práštila sem je jednomu na hlavu a hudělala sem mu pleš, a má ho poposavád. (Dokončení.)

Z národního divadla.

Kterak bylo přihlíženo k původním veselohrám i činohrám v roce právě minulém, o tom nebudeme již šířiti slov. Provedeno velmi málo, a co, po většině takovým způsobem, že večery činily dojem spíše generálních zkoušek, nežli opravdových představení. Nemůže-li správa divadelní nejzamilovanější repertoir svůj: francouzské hry, hojně pěstovati a novinkami obecenstvo častovati, sahá časem ku starým komediím. Napíše se frase „poprve v nár. divadle“, „představení činilo dojem novinky“, „hra nebyla již po dlouhou dobu dávána, a bude tedy působiti jako novinka“, a to úplně dostačí, aby starý kabát proměněn byl v nový.

Nechceme tvrditi, že Sardouovi „Staří mládenci“ jsou hrou špatnou, tendence její jest dobrá, ale dialog — dialog místy jest velmi kluzký, ba

frivolní. Toť jest ono nezbytné, ono osudně nezbytné při francouzských komediích. A že je façona elegantní, dialog plynný, vtipný, ba duchaplný, tuť jest věc ještě mnohem nebezpečnější. Sardou ve „Starých mládencích“ jeví se jako výborný mistr a znatel lidí. Jeho Mortemer, Vaucourtois jsou postavy realistické, ze života vzaté. Ale jak praveno: dialog jest přečasto tak frivolní, že by měla býti na divadelním programmu poznámka, aby rodiče své nedospělé dítky nechali doma. Alespoň školou pro naše dívky nejsou „Staří mládenci“ pražádnou. A viděli jsme mladých dívek při tomto představení dosti. Žádáme na našich dívkách, ženách, aby byly vlasteneckými, deklamujeme o velikém jejich povolání jako budoucích matek a vychovatelek národa, vkládáme do rukou jejich osud celých generací našeho národa, okazujeme jim vznešené vzory žen polských a římských — ale co činíme pro jejich vychování? Tuť směle může celá naše veřejnosť říci „pater peccavi“, trvajíce na svém hledisku divadelním, otážeme se jen: co v té příčině učinilo a činí divadlo? Více než polovice her jest okořeněna kluzkostmi a frivolnostmi, a těmi se vlastenecká generace nevychová. Jak zvláště česká opera macešsky byla v minulém roce odbyta, k tomu jsme též ukázali. Z cizích oper uviděli jsme Meyerbeerovu „Dinoru“ se slečnou Fohstroemovou — nevíme věru, zdali tato práce byla dávána k vůli Dinoře, nebo k vůli Fohstroemově. Omlouváme okolnosť tuto jediné vědomím a tušením, že jediné k vůli hosti vytažena byla Dinora z prachu divadelního archivu, neboť jinak věru za vyhledávání partitury a not skoro ani nestojí. Máme v úmyslu časem ukázati, které cenné opery cizí nebyly dosud zde dávány — nikoliv snad, abychom tím k známé hyperprodukci a invasi cizích oper, které dusí původní produkci, přispěti chtěli, nýbrž jen proto, abychom ukázali, že v repertoiru vůbec pražádného systému nevidíme, leč ledabylou nahodilosť. K „Dinoře“ Mayerbeerově bychom neukázali však nikdy. Dinorah se svou bizarrní a prázdnou hudbou měla klidně ostati v archivě, zvláště když tam mnoho lepších a dokonalejších prací odpočívá. Známo jest, že Meyerbeer operu tuto r. 1859. viděl na jevišti, když byla poprve dávána, jako poslední práci svou. Od té doby klesala tvořivá síla jeho, a pět roků po té, dokončiv ještě „Afričanku“, jejíhož provedení však se nedočkal, v Paříži zemřel.

Verdiovu „Othellu“ hledělo se vstříc s velikým napjetím. Nejen z toho důvodu, že jest to novinka hudebníka slovutného a skladatele světoznámého, ale i proto, že o „Othellu“ různě se mluvilo a psalo. Verdi jest representantem vlašské hudby po přednosti, jeho Trovatore, Traviata, Rigoletto, Maškarní ples jsou vlašské opery nejryzejšího zrna a architypy italské hudby; a jestliže po prvém provedení Aidy (r. 1871. v Kahýře) tvrdilo se o něm, že přibližuje se k stylistickým formám hudebním německých romantiků a škole novoněmecké (Wagner), tvrdilo se nyní u prvém provedení „Othella“, že směr tento v Othellu jest ještě patrnější a značnější. A považíme-li, že Verdi jest stařec nyní téměř čtyřiasedmdesátiletý — snadně uznáme, s jakým napjetím hleděno u nás k prvému provedení jeho novinky v národním divadle. O textu „Othella“ (napsal Arrigo Boito) není třeba se zmiňovati: jen podotkneme, že místy jest ovšem tak psán a vzhledem k dramatu změněn, aby vyhověl opeře v příčině hudební stránky. Otello jest dílo veliké krásy, hudba jest poetická, krásná, ale Wagnerovská, jak by ji mnozí míti chtěli, nikterak není, ač by ji mnozí Wagneriáni a enthusiasti němečtí rádi za wagnerovskou vyhlásili. Účin Wagnera, dosti patrný, ovšem v Othellu popříti

nelze. Vlašskou, abychom řekli — specificky vlašskou, v genru jako jmenované již nahoře práce Verdiovy, Othello nikterak není. Přejeme starci genialnímu, aby ve zdraví dokončil ještě svého „Leara“, na němž prý s neobyčejnou chutí pracuje.

Z Italie vypůjčena ještě jedna novinka: Cavalottiho aktovka „Dcera Jeftova“! Hra elegantní, vzletnou dikcí prozrazující básníka lyrického — ale nepřirozená dějem, a tudíž působící chladně. Dnes jsme nadšeni více pro děj reálnější i pro postavy — alespoň co se týče Emmy — plastičtější. Poslyšme děj veselohry Cavalottiho.

Hrabě Alberi je světák, který prošel všemi školami světáctví, zná všechny druhy lásky a rozkoší, byl zapleten v celé romány a v různá dobrodružství. Ožení se, nikoliv však z lásky, nýbrž z konvenience, je to partie dobrá, která se mu hodí. Hraběnka Emma jest na pohled dítě nezkušené a nevinné. Ač chotí jeho, nedovoluje mu po úplné dva měsíce ani se k sobě přiblížiti, i při nejnevinnějším důvěrném pokusu přiblížení hrozí Alberimu ihned, že se vrátí k rodičům. Při tom chová se dětinsky v pravém smyslu; vypravuje pohádku o lásce tří pomerančů, o modrém ptáku, a jiné dětinnosti. Jest Emma vskutku tak naivní a nevinná?

Budiž tomu jakkoliv, hraběte chování toto láká. On, světák do kosti, muž zásad lehkomyslných, cítí se chováním tímto býti vábenu — snad jen proto, že je mu to něčím naprosto novým. Oženiv se bez lásky nyní po lásce počíná toužiti. Ale již blíží se hrozivý mrak, děsící ztroskotati naděje jeho. Hrabě měl dříve důvěrný poměr s Arsenií, ženou provdanou, již Emma zná. Emma pozve ji do domu, a Arsenie přichází dovolává se někdejší lásky hraběte, klepá na dveře minulosti, hlásí se k domnělému právu, ona přichází, ona chce býti milována zase, ona chce, aby oživly zase někdejší poměry. A proč by neměly oživnouti? Není-liž Emma dítě naivní, téměř hloupá, v podobných věcech nezkušená? Co brání tedy hraběti, aby dal oživiti minulosti, třeba byl i ženat? Hraběti jest velice nevolno při těchto vývodech Arseniných. V tom však se zjeví Emma, ne jako nezkušené děvčátko, nýbrž jako vážná dáma, v dlouhých šatech, zadeklamuje s vznešeným pathosem o čistotě lásky, o důstojnosti manželství, o srdci, nevěrných ženách atd. a ukáže prostě Arséně dveře.

A odkud ten obrat? V tom právě nepřirozenosť děje, o němž jsme mluvili. Naivnosť a nevinnosť Emmina byla strojená, vše bylo nastrojeno za tím účelem, aby si Emma získala svého muže, jeho lásky, aby neměla toliko jeho jméno, ale i jeho srdce. Ona znala poměr muže svého k Arséně, a právě proto, aby jej vymanila z něho, pozvala Arsénu do domu. Tato práce Cavalottiho svou stavbou a provedením dosti podobá se posledním některým aktovkám Vrchlického.

Název aktovky patrně může se jen ku zdrželivému chování Emmy ony dva měsíce po svatbě vztahovati, což připomíná slib dcery Jephtovy a zaslíbení Jephtovo, o čemž mluví Kniha Soudců v kapit. 11. —

Ruské hry u nás celkem velice se líbí, nejspíše pro zdravý realismus svůj. Solověvova „Ženitba Běluginova“ byla poměrně slabší ostatních, a to proto, že na pět aktů byla trochu rozvleklá. Jest vůbec nesnadno z málo látky ušíti dlouhý kabát. „Ženitba Běluginova“ jest veselohra, tak četli jsme na programmu divadelním; ale kromě konce v ní ničeho veseloherního není. Spíše jest to drama či obraz ze života. Bělugin jest dobrý, poctivý muž, zaměstnáním kupec, milionář. Tento prostý, nezkažený člověk zamiluje se do Jeleny, dcery schudlé šlechtičny, a chce ji pojati za manželku. Schudlý člověk obyčejný jásal by nad touto partií,

jinak však schudlá aristokratka. Ta se rozmýšlí a váhá. Bělugin jest ovšem milionář, ale člověk praobyčejného původu. Sprostý kupec! Milion byl by vítán — ale sprostý ten přívažek praobčanského, neznámého jména k němu . . .

I co! praví Agašin Jeleně. Vezměte milion a jméno jeho i osobu jeho před světem, na oko, a můžete si při tom činiti, co chcete. Milion je velmoc, milion je vše, milion je záře, před níž vše musí ublednouti. Milujte si pak koho chcete, jen ho vezměte, hlupáka! Vezměte jeho peníze, ty vám budou prostředkem k rozkoším, jakých jen si budete přát. Život je krátká, pitomá komédie. Jaké pak ohledy na svědomí, to je k smíchu. Vezměte si jej, když tomu chce!

Agašin je darebák. Člověk beze všech zásad, padouch, mizerný chlap. Divíme se, že jej Bělugin neprohlédl a že byl jeho . . . přítelem. Přetvařoval se před ním. On znal i Jelenu; těšil se, že i on bude těžiti z milionu, až se Jelena provdá. Vyjednal si to před sňatkem jejím . . . A Bělugin byl na vrcholu slasti . . . Jelena svolila, a Bělugin se oženil. Odjeli do Moskvy. Pozdě nahlíží Bělugin, proč si jej vzala Jelena, on poznává, proč je neustále navštěvuje Agašin, on vyslechne jich rozmluvu a rozhodne se, opustiti bídnou tuto ženu, jež vzala si jej, chtějíc za jeho peníze kochati se s Agašinem . . .

Bělugin odchází k otci do továrny. Chce pracovati do úmoru, aby zapomněl. To zarazí Agašina. Bídák ten tuší, že Jelena nebude míti nyní peněz, aby s ním uprchla a mohla žíti skvěle — opouští ji. V Jeleně ozve se svědomí, tento hlas nikdy nehynoucí — lituje svého činu — vyhledává Bělugina, on jí odpouští, a hra končí zcela harmonicky.

V dnech nedávných otevřeno bylo nové divadlo německé, k němuž z mnohých stran bylo hleděno nikoliv beze strachu. Pravili jsme již kdysi v těchto místech, že obavy ty jsou přemrštěny. Ač není repertoir národního divadla v těchto dnech právě zvláštní ani bohatý, neznamenáno nikterak klesnutí návštěvy. A jestliže se rozumně bude hospodařiti, škrtnou-li se nádherné výpravy duchaprázdných baletů, pak budou vydání nár. divadla značně menší, aniž by se musil příjem ztenčiti. Obecenstvo navykne si choditi do divadla i na jiné kusy, byť i nebyly výpravnými. Za to ručí nám dobrý vkus, dobromyslnost a vlastenectví našeho lidu.

Jinak stanou se některé vnitřní změny v řízení divadla. Divadelní družstvo přemění se v „společenstvo s ručením obmezeným“ a na místo ředitele vypíše se konkurs.

Přejeme ze srdce, aby to vše bylo ku prospěchu našeho národního divadla!

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Slovo o českém dějepise církevním.

Vlastenské dějiny naše v tomto století devatenáctém tak výtečnými pěstiteli se honositi mohou, že to slouží k nemalé slávě národa československého. Ale dějiny církevní české vlasti podobaly se až na řídké výjimky v posledním čase roli ladem ležící, ač právě nyní v jiných zemích studium církevních dějin na základě pramenův zosnované utěšeného rozkvětu dosáhlo. (Viz před. k Antonínu Brusovi.)

Tak před více než desíti lety zatoužil muž, jenž nemalých zjednal sobě zásluh o církevní historiografii vlasti naší. Nemůžeme upříti slovům těmto trpké pravdy, ale ptáme se, změnilo se co od té doby ve prospěch tohoto oboru histo-

rického bádání, nastal zde čilejší, utěšenější ruch? Pohleďme kolem a vydejme pravdě svědectví. Několik věru zajímavých zjevů se nám tu naskytá; uveďme si je v čerstvou paměť a učiňme si tak stručný obrázek činnosti vědecké na poli církevní historie vlasti naší za posledních let.

Počínáme mužem, jenž i časem i činností na první místo činí nároky. Jméno jeho? — dr. Kliment Borový, nyní metropolitní kanovník u sv. Víta. I kdo málo zajímá se o vědecký pokrok vlasti naší, na první ráz poznává starého známého a vítá jej jako autora dvou výborných monografií, jichž jména jsou: Antonín Bruš z Mohelnice, spis poctěný cenou theologické fakulty pražské, a Martin Medek, vydaných r. 1873. a 1877. péčí Dědictví sv. Prokopa. Jmenovanými dvěma díly, jež nám podávají zevrubný obraz domácích poměrů náboženských od r. 1561—90. vyšinul se pojednou Dr. Klement Borový nade všechny, kdož výhradně pracují dnes ve vlastenecké historii církevní, a postavil se takto v čelo celému ruchu. — K těmto nepopíratelným zásluhám druží se jiná, neméně vážná — upravení totiž díla „Dějiny diecése pražské“ nazvaného (vydáno r. 1874. nákladem sv. Janského Děd.) které, ačkoliv nepodává nám vše tak, jak bychom si toho přáli, jest přece dobrou rukovětí všem, kdož celkovitě seznámiti se chtějí s osudy církve české, a to tím vítanější, že jest jediné druhu svého. Podává nám tu hojnost materiálu pragmaticky upraveného, vadí však mu, že neudává nikde pramenů, odkud čerpáno, aby ten, kdo po širší a úplnější znalosti věci touží, také se jí snadno dopátrati mohl; to však již spisovatel obětoval účelu, pro jaký dílo psáno — určeno jest pro širší kruh čtenářstva, čemuž také dobře odpovídá jasný, nehledaný sloh a případné rozčlenění. — Abychom byli úplnými, poukazujeme ještě ku starší práci jeho „die Utraquisten in Böhmen“, pak ku vydání pramenů ku církevní historii domácí pod titulem „Jednání konsistoře utraquistické a katolické“ a „Libri erectionum“ jím upravených, kteréž badání na poli tomto valně usnadňují. Přidáme-li k tomu ještě spis o sv. Janu Nep. a historický náčrt „Národní dům český v Římě“, označili jsme aspoň zhruba výsledek práce asi dvacetileté svědomitého pracovníka.

Vše to v úvahu vezmouce doznati musíme, že to značný kus těžké, ale spolu záslužné práce, jíž valně ku předu jsme pokročili. K dr. Klem. Borovému dle času nejblíže druží se Jan Kř. Votka, jesuita, známý vlastenec. Práce jeho odnášejí se po většině k době a životu sv. Jana Nep., některé části však jsou nátěru silně polemického. Účelem jeho jest šířiti známost o tomto světci mezi širšími kruhy a položiti hráz různým neodůvodněným náhledům moderním, což se mu také šťastně daří. Od něho máme též zdařilé a objemné dílo „Památky Staroboleslavské.“ — Dom. Čermák, knihovník na Strahově, ohlásil se nám spisem „Premonstráté v Čechách a na Moravě“, s nímž úzce souvisí dílo od téhož spisovatele o sv. Norbertu jednající. Spisovatel podává nám zde zajímavým způsobem osudy řádu druhdy u nás tak rozsířeného, ukazuje spolu pěkné své vlohy vypravovatelské, což budí v nás přání, aby autor na dráze tak slibně započaté jen dále pokračoval a pro nás zvědavé jen mnoho vážil z bohaté bibliotheky strahovské, neb šťastným sběhem okolností ku práci vědecké nad jiné jest povolán. —

Pohnutá doba let 1623 – 1667., v níž na stolci sv. Vojtěcha seděl arcibiskup Arnošt z Harrachu, našla svého dějepisce v dr. Fr. Kráslovi, nyní metropolitním kanovníku u sv. Víta. Jak úkolu tak nesnadnému spisovatel dostál, svědčí to, že dílo jeho od přísné kritiky odborné s uznáním bylo přijato, ano vyzván byl spisovatel, aby neustával v dalším bádání historickém, k němuž i postavením svým v přední řadě jest povolán (Viz sbor. histor. roč. IV. pag. 120.) —

V církevní topografii historické s uznaným zdarem vystoupil Fr. Ekert, kaplan u sv. Vojtěcha v Praze, spisem o „Posvátných místech král. hlavního města Prahy“. Dr. Kalousek příznivě posoudiv dílo jeho praví: „Když v P. Ekertovi našel se tak horlivý a šťastný pracovník na poli historické topografie církevní, naskýtá se sama sebou myšlénka, že by tento spisovatel mohl nám napsati podobné dílo o celých ostatních Čechách, jaké nám právě podal o hlavním městě.“

S tím úplně souhlasíme, to i přáním naším. — Od téhož spisovatele dostalo se nám zevrubného vypsání památností chrámu sv. Víta na hradě pražském,

Zvláštní druh historického bádání zvolil sobě dr Ant. Lenz, probošt na Vyšehradě. V dílech svých pojednává, pokud někteří reformátoři církevní odchylují se od dogmat církve katolické.

Posud podal důkladný rozbor ve směru tom o učení M. Jana Husi, učení Chelčického, a to o eucharistii, očistci a křtu, při čemž důmyslně sobě vede. Schopnosti ku práci takové jako odbornému znalci nikdo mu odpírati nebude a také toho dosud nikdo nečinil, ač různý náhled o methodě, již zvolil, se pronáší. Nejnověji zkoušejí síly své na poli historie církevní Sasinek, Ježek a Vacek, z nichž poslední, pokud dle článků po časopisech různě roztroušených souditi

můžeme, vzbuzuje pěkné naděje pro domácí historii církevní; první dva zvolili sobě pole obsáhlejší. — Dříve než dále pokročíme, nesmíme opominouti díla, jež sice nevšímá si specielně církevních dějů domácích, které však má velký pro nás význam. Myslíme — Kryštůfkův „Všeobecný dějepis církevní.“ Bohužel, nedostalo se ještě znamenitému dílu tomuto posudku z ruky schopné, posudku, jenž by důstojný byl díla toho; posud přestalo se na několika málo stručných referátech. Není to sice úloha snadná, ale rozbor takový jest nutný, aby se na jisto postavilo, pokud dílo jmenované obsahuje údaje správné, aby se z něho bezpečně čerpati mohlo ku pracím vědeckým. Nedovedla k tomu povzbuditi ani radostná slova dr. Kalouska, jimiž končí oznámení díla a odporučuje je vřele čtenářstvu. „Já chci toliko“, praví, „světské čtenářstvo upozorniti na knihu a radost projeviti, že i v obecných dějinách církevních počalo se u nás pracovati způsobem vědeckým a tak obšírným i zdárným, že tento první pokus hned vynikl nad to nade všechno, co v literatuře české dosud máme vydáno o všeobecných dějinách politických.“ (Viz Osv. XV. 761)

Tak stručně poukázali jsme na díla, jež od let sedmdesátých se objevila, a jež větší zájem vzbuzují. Uznáváme, že pěkný krok ku předu učiněn, a že nejedna část našla důstojného pěstitele, že nejedna stránka z církevních dějin vlasteneckých řádně byla objasněna; než ptáme se: odpovídá to stále rostoucím potřebám našim? Pravíme krátce: nikoliv, toť více než málo. A jak odpomoci tomuto nedostatku? Odpověď jest na bíledni, sama každému o tom přemýšlejícímu se vnucuje. —

Aby se dostalo pěstování historie církevní vyššího vzletu, jest nutná potřeba zvláštního orgánu, jenž by sloupce své plnil výhradně pracemi z oboru historie církevní. — Namítne někdo, kde nabere se vědeckých sil při tak žalostném zanedbání tohoto odvětví — kde čtenářů?

Prvního abychom se nelekali, jest nám potěšující pobídkou německý list témuž věnovaný, jenž vychází v Berlíně od r. 1885. pod titulem: „Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters“, redigovaný dvěma řeholníky Jindř. Danifle-m, dom. a dr. Ehrle-m, jesuitou. Časopis ten vychází ve lhůtách čtvrtletních o 10—12 arších, a redaktoři sami plní jej pracemi vědeckými bez cizího přispění, a to tak zdárně, že vynucuje si uznání i v táboře protivném. A tedy, možno-li tam, proč by i u nás z této příčiny nemohl se udržeti podnik podobný; více než dva přispěvatelé vždy se najdou.

Druhá námitka týkající se stránky hmotné jest choulostivější — slabá to stránka našich literárních poměrů. Ale jest naděje pevná, že by duchovenstvo, které si vydržuje časopisy pro theologii, kazatelství, beletrii a p., se ctí udrželo i podnik tento.

Uznávám a mnohý právem vytknouti může, že máme spolky katolické, jež vydávají cenná díla vědecká, jež také nejedním dílem historickým čtenářstvu se zavděčily, jako př. Dědictví sv.-Janské, sv. Prokopa. Než to nedovede utlumiti palčivou potřebu podobného listu, nikdy nestačí vyplniti úlohu jeho, neb časopis přinášeje menší práce, jež dějiny ohledávají ze všech stran, podávaje neb aspoň poukazuje ku pramenům ponenahlu, upravuje tak půdu k dílům větším, je urychluje, usnadňuje; vždy více dokáže úsilí mnohých, než jednotlivce na se odkázaného.

Obor listu mohl by se rozšířiti na všeobecné dějiny církevní, mohl by nás seznamovati s ruchem, jaký kde v té příčině zavládl, ovšem k historii domácí vždy pečlivěji by přihlížel. — Tím dán by byl podnět k horlivějšímu studiu této neprávem zanedbané větve historické vědy u nás, studovaly by se pilně archivy kapitol, klášterů a p., vynášel by se ponenáhlu kus po kuse na světlo ku poznání onoho důležitého pochodu, jakým brala se církev katolická v Čechách, s jakými protivami nucena byla pouštěti se v boj někdy až zoufalý, a ponenáhlu padaly by málomocně všecky předsudky, jež si mnozí z nevědomosti dovolují.

Potřeba časopisu takového tím více vystupuje, čím více želíme zániku časopisu tak zdárně vedeného, jakým byl Sborník historický, jenž ochotně dopřával také místa prácem z oboru církevního. — Zaniknutí jeho jest těžkou obžalobou naší netečnosti a chabé ztrnulosti. Teď máme jediný časopis, jenž po přednosti obrací zření ku pěstování historie domácí; že nestačuje vědecké produkci, každý si snadno vypočte.

To přivodí nutně škodolibý výsměch cizince, u nás pak bolestné pocity. —

Abychom jakés úplnosti dosáhli, odpovíme ještě na otázku, jaký způsob voliti, jímž by list ten — předmět přání našeho — skutkem se stal? Co by kdo rád měl, často o tom přemýšlí a různé plány osnuje. Jsem toho mínění, že by Dědictví sv. Prokopa, jež o církevní historii značných zásluh sobě zjednalo, mohlo

podjati se úkolu toho, vydávajíc je jako orgán svůj na způsob časopisu Českého Musea; cesta tato zdá se mi býti v době naší nejsnazší a spolu nejjistější.

A redaktor?

Nebyla by zajisté nouze o muže, jenž by rukou jistou vedl časopis péči své svěřený; znám celou řadu osvědčených učenců katolických, o nichž mysliti se dá, že by úkol ten těžký na se vzali a jej blahodárně řídili ku cti historické vědy české. —

Toť několik upřímných slov. — Než znaje poměry naše, nemohu se ubrániti obavě, že hlas ten zůstane hlasem v prázdno volajícího, že utone jako mnoho jiných dobře míněných, anebo že podnik, jehož potřebu každý rozumný uznává, rozbije se o úskalí neutěšených poměrů hmotných, a vše při starém utkví.

Kéž probudí se zájem pro věc tu při těch, již mohou ji provésti, i u těch, již by vlivem svým dovedli zjednati jí důstojného trvání.

J. Hodinář.

Hlasy katolického tiskového spolku na r. 1888

zahájily svou činnost znamenitým spisem profesora Brynycha Eduarda „Dílo lidí". Obrázky ze smíšené osady a ze světa. Slovutný tento p. spisovatel oblažil nás již loni podobným spisem „Kříže a kalichy", kterýž vzbudiv všeobecnou sensaci, v krátké době byl rozebrán a dnes již v druhém vydání koná blahodárnou pouť po vlasti české. Druhé vydání katolického spisu jest u nás věcí velice řídkou, i musí tedy práce Brynychova míti v sobě něco zcela zvláštního. Zvláštností tou jest genialnost, jak p. spisovatel brání učení katolické oproti protestantskému a kterak předsudky těchto proti nám pádnými důvody vyvrací.

Stalo se jaksi modou v nynější literatuře české vyvyšovati protestantismus nad katolicismus, i bylo tedy již nejvýše na čase, způsobem důrazným proti tomu se ohraditi.

Obranu víry naší provádí p. spisovatel v obou knihách stejně mistrně, ale děj povídkový zdá se nám býti v „Křížích a Kalíších" zajímavější než v „Díle lidí".

Vyslovujeme zajisté přání mnohých, žádáme-li p. prof. Brynycha, aby v započaté práci pokračoval. My se ze všech sil přičiníme, aby jeho spisy druhu toho nalezly ve „Vlasti" i dále patřičného odporučení a tím i rozšíření.

Druhou knihou katolického tiskového spolku jest práce kaplana Ekerta Františka „Výlet Čechů na Slovinsko". Ekert Fr. zaujímá mezi nižším duchovenstvem pražským vynikající místo i jako kazatel i jako literát i pro své působení vlastenecké, a jest veškerému kněžstvu znám jako spisovatel velice dovedný. Tato jeho vlastnost zračí se v plné míře ve spise nahoře uvedeném. Ekert popisuje výlet Čechů na Slovinsko nadšeně, poutavě a zajímavě a píše práci svou slohem velice ušlechtilým. Pobyt jeho mezi Slovinci přinesl literarní vzájemnosti naší s národem tímto blahodárné ovoce; čtemeť od té doby často v rozličných listech od Ekerta zprávy o literarní činnosti Slovinců, což jest vší chvály hodno se stanoviska nejen národního nýbrž i církevního. Čechové jsou celkem vzato ze všech katolických Slovanů nejvlažnější křesťané, pročež těsnější literární styky s Moravany, Slezany, Slováky, lužickými Srby, Slovinci a Chrvaty nemohou zůstati bez účinku i na křesťanský ráz v literatuře české.

Zdravé spisy slovanských kmenů těchto a katolický ráz, který většinou spisů jejich vane — to vše převedeno, pokud možno, na půdu českou, vydatně dovede s naší vlastní katolickou literaturou paralysovati českou hnilobu literarní.

Směr tento pěstuje dosud ve „Vlasti" velice přičinlivý a nadaný kaplan Tumpach Josef; snad i jiný se nalezne, jenž by v listě našem v oboru tomto pracoval, neboť pěstovati styky s katolickými Slovany jest již dávno programem časopisu našeho.

T. Skrdle.

Národní škola jindy a nyní, čili Škola náboženská a beznáboženská.

Podává Jan K. Javůrek, bývalý ředitel škol, nyní na odpočinku v Praze.

Pan spisovatel zastal se nás duchovních slovy velice přesvědčivými poukázav, co kněžstvo pro národ český již vykonalo. On hájí práva církve na školu, on vytýká chybu, která se ve školství stala, že bylo až do let 1870. opravováno s hůry a ne ze z dola. Javůrek vytýká dále chyby moderní školy a ukazuje, jak si představuje školu náboženskou. Pan ředitel píše velice vtipně, přesvědčivě a populárně, takže se knížka jeho mile čte.

V. Plešovský.

Boj o školu.

Napsal Fr. Pohunek, kaplan u sv. Štěpána v Praze.

Slohem více vědeckým pojednává o škole Fr. Pohunek. Na jeho práci se nám hlavně líbí, že neuvádí výroků o škole, jak je pronesli papežové, biskupové neb vynikající katolíci, nýbrž jak smýšlejí o škole náboženské hlavně protestantští učenci a rovněž i vynikající mužové jiných národností, o nichž jest známo, že nebyli „ultramontani a zpátečníci". Druhou vynikající stránkou spisu Pohunkova jest důkaz jeho, že za vším bojem tím stojí zednáři, v jichž prospěch buď vědomě neb nevědomky pracuje pak veškeren tisk svobodomyslný. Celý směr spisu Pohunkova jest vážný, ale jak u něho již zvykem, i důkladný a rázný.

Obě knihy tyto čtenářstvu odporučujeme k hojnému rozšíření. První knížka stojí 20 kr., druhá 12 kr. Obě dostati lze v knihkupectví Cyrillo-Methodějském; druhou také u spisovatele samého. **Václav Plešovský.**

Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomúci.

Podává Moric Kráčmer, kooperator u sv. Michala v Olomúci. Nákladem R. Prombergra v Olomúci.

Ačkoliv by potřebí bylo na dlouze pojednati o díle P. Kráčmerově, upozorňujeme pro obmezenost místa toliko krátce obecenstvo na výtečný spis tento ve chvíli, kdy domský zevnějšek (mimo velkou věž) dohotoven. Myslíme, že píle autorova i slovútnost jeho v oboru historie vůbec, domácí pak zvláště, jakož i horlivá podnikavost nakladatelova ty nejkrásnější sympatie u čtenáře oživí, jakmile kniha do ruky se mu dostane. Spis p. Kráčmerův rozdělen v VIII. období. Spisovatel vyličuje události tak trefně a věcně, že i méně vzdělaného pobaví, což málem u vědeckých knih postihujeme. Sečtělost, zralá úvaha p. spisovatelova z každého řádku vyzírá. Spis, pokud víme, kritisován od mužů věhlasných a nález vynesen nejchvalnější. Sám arcipastýř náš moravský milostivě přijal dedikaci.

Na nás jest, abychom sílu takovou, jakouž vskutku P. Kráčmer jest, vysoce cenili a snahy jeho všemožně podporovali. *) **Jan Halouzka.**

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Ročník IX. (Red. Fr. Slaměník) obsahuje málo článků vychovatelských; více místa věnováno didaktice a methodice. Ve článcích obecně o školství pojednávajících často ukázáno ku potřebě náboženského vychování. J. Hrdý ve čl. „O sporu církve se školou" praví: „Uváží-li se, že školy naše navštěvuje nyní jako před tím mládež katolická, a že dříve byla do škol těch též ochotně přijímána mládež jinověrců; uváží-li se, že školám těm byly částečně odcizeny bohaté školní fondy, uváží-li se dále, že školy ty byly od katolíků založeny k výchově katolické mládeže učiteli katolickými, a uváží-li se konečně, že jinověrci jsou nyní povinni na školy ty vésti též náklad a při tom vydržují si pro svou mládež ústavy privátní, poněvadž uznávají toho nutnost, aby jejich mládež byla vychována v duchu jejich náboženského přesvědčení — bylo by snad prospěšněji prohlásiti školy naše opět za katolické s učiteli katolickými a vedle těchto katolických škol zříditi rovněž veřejné školy jinověrců ze společných nynějších školních důchodů, jakmile by se v obcích shledal pro školy ty dostatečný počet mládeže. Kde by se neshledal dostatečný počet, bylo by volno dětem jejich choditi do škol katolických, aniž by byly při tom nuceny navštěvovati hodiny náboženství. Jinověrci tvořili by tak v osadách katolických zvláštní školní obce, čímž by se, tuším, vyhovělo dosavadním steskům a neshodám všestranně, aniž by pak možno bylo pod škraboškou němectví roztahovati se v osadách českých veřejným školám židovským, nyní „německými" zvaným, na útraty katolíkův i evangelíkův." Podobně proslovil se redaktor „Komenského" ve valné hromadě Ústř. spolku učit.

---

*) Není zajisté potěšitelné vyznání p. nakladatelovo: „z 500 výtisků prodalo se pouze 150 a na pokračování vzhledem k drahému materiálu textu a obrazů nelze dříve pomýšleti, dokud alespoň 400 výtisků se neprodá!

moravských, řka: „Víme, že, jakož vůbec „školu dělá učitel", tak i ráz náboženský škole vtisknouti zase může jen učitel, ať to již v zákoně stojí či nestojí. Víme zajisté, že vychovatel pravý vychovávaje vždy počíná od náboženství, víme, že v rodině ne toliko dle jména křesťanské, dítko, jakmile jen trochu počne žvatlati, již učí se modliti Otčenáš, Andělíčku Boží atd. Učitel tedy jsa pravým vychovatelem, ani jinak než na základě náboženském vychovávati nemůže, a to je ten pravý ráz náboženský škol našich, zakládající se na přesvědčení náboženském, kteréž jistě neschází nám, učitelům československým, jak také dokázali jsme dnes i jindy, počavše jednání své službami Božími . . . Nemáme nic proti tomu, vytkne-li se v zákoně: „Na školy s mládeží křesťanskou nebuďte za učitele dosazováni jinověrci." Proti požadavku tomu nelze ničeho namítati. Učitel židovský na škole křesťanské nejen nevychová mládež naši v duchu našeho náboženství, nýbrž on ji odcizí také našemu národu, nenaučiv jí znáti a milovati jazyka jejího mateřského. Ostatně je známo, že i křesťané-evangelíci při školách svých nechtí míti učitele jiného vyznání." Dále promlouvá o žádoucí shodě mezi učitelstvem a duchovenstvem. — Ve čl. „Co hubí mravnost naší mládeže a jak lze učiteli působiti proti demoralisaci mládeže" uvedeny jsou příčiny špatných mravů mládeže. „Rodiče mají vésti dítky ku zbožnosti a bázni Boží, (mimo jiné) aby učilo se záhy ručičky spínati před Tvůrcem a duchem čistým blížiti se ke trůnu Jeho nadhvězdnému. „Netěš se z dítek, není-li bázně Boží při nich", pravil již náš mistr Komenský. — Mnozí rodiče mluví před dětmi řeči, jež sotva snese dobrý žaludek dospělých. — Liberální rozumáři neušetří svou kritikou před dětmi ani učitele, ani kněze, ani náboženství, ani vlády, ba často ani Pán Bůh jim není vhod. Čeho očekávati můžeme od dětí takových?" Vypočítav ještě mnohé jiné zlořády v životě společenském, ježto zhoubně působí na mládež, promlouvá pisatel o povinnostech učitele, pravě mezi jiným: V dobrém souhlase jsa s duchovním své osady, bude s ním bojovati proti ložiliberalismu srdce otravujícímu, proti rozličným nemravům a zlozvykům, jež pohoršení u mládeže působí a zlý příklad dávají. Blaze škole, blaze obci, kde kněz i učitel v důležitých zásadách souhlasí a jdouce směrem jedním, stejnou snahou usilují, aby maličkých získali, všechněm všecko byli a ku spasení je přivedli. Na školu takovou vylévá Bůh hojnost zdaru a požehnání. Kněz a učitel, kteří takto pojali úkol svůj, jsou velikými dobrodinci a pravým štěstím své osady, mocně působíce na mravné povznešení dítek i rodičův." Jiné čl. z oboru paedagogiky jsou: Vychování naše budiž česko-národní, O volbě stavu, Národní poesie v našich školách, O šetření citu dětského ve školách, O cti. — J. Kapras ve čl. „O fantasii básnické" praví o obsahu básní: „Jak by mohla ve vzdělané společnosti naší tlumočiti věrně nitro naše báseň, v níž by se velebily zvířecí smyslnost, bezuzdné chtíče a rozplizlý nihilismus duševní i společenský na místě lidské mravnosti, zásluženého se odříkání a vznešené lásky k oduševněné společnosti a řádům jejím! Kritika naše nemilosrdně odkazuje básníka, veškero vyšší nadání mu upírajíc proto, že v básni jeho je tendence náboženská nebo morální, vedle toho však až do nebes vychvaluje jiného, jehož báseň není než velebením moderního ovšem materialismu, skeptického a nízkého rozkošnictví. Přiznávám se, že tento dvojí loket, kterýž ostatně v celém našem kritikářství se vyskýtá, nejméně v básnické kritice se nám líbí." — „Rozhledy literární" vykazují hojnou řadu důkladných a nestranných posudků; článků naučných jest hojnost, hlavně mluvnických. O „archivu školském" a „rozmanitostech" dlužno rovněž pochvalně se zmíniti jako při ročníku předešlém.

Ročník X. přinesl čl. „Jak naváděti dítky ke blahovolnosti". „Blahovolnost", praví se v něm, „je čistá, nezištná láska k bližnímu, prostá všeho sobectví, všeho zřetele na prospěchy vlastní. K ní jasně odnáší se přikázaní lásky: „Miluj Boha nade všecko a bližního jako sebe samého." Toť příkaz blahovolnosti, příkaz předůležitý, na němž založeno jest naše náboženství. Dítě nesmí učiti se zamhuřovati očí svých k bídě, neštěstí a utrpení svých spolubratří, musí všímati si a pocítiti, že my to jsme, lidé všichni, kteří tak trpíme, všichni pak že jsme obrazem téhož Boha, před jehož soudem všichni budeme rovni. Stavme jim před oči vznešený obraz Kristův, jenž Bohem jsa přišel na svět, aby vykoupil a spasil lidi všecky, jenž se smiloval i nad lotrem kajícím a potěšil jej slovy: „Dnes budeš se mnou v ráji!" Koho by nepovzbudila k následování útrpnost sv. Martina, již měl s chudákem polonahým, a veliká láska sv. Jana k pokleslému jinochovi?" — Spisovatel činí též výtku dějepisným učebnicím, které seznamují mládež s činy ukrutnými. — Dále nalézáme v tomto ročníku pojednání o vychování tělesném a o vychovatelské moci trestů ve škole. — Jiných článků vychovatelských v užším smyslu tento ročník nemá; více místa věnováno článkům psychologickým a didaktickým. V „Hovorech Olympských" pojednáno důkladně o hudbě a tanci se

stanoviska aesthetického. V rozpravě této ukázáno, že hudba i tanec během doby se zvrhly v rozkoše prosté vší krásy a ušlechtilosti.“ Pilně všímáno si v tomto ročníku literatury, zvláště paedagogické. Na špatné spisy pro mládež často ukázáno. I literatura jiná posuzována, a chyby její kárány. Tak v posudku o 1. sešitě „Lumíra“ z téhož roku praví se: Jsou to themata způsobilá k tomu, aby se čtenář lehkým, příjemným, vnadným způsobem potěšil, pobavil a poučil i mravně? Jistě že nejsou. Po většině v látkách jeví se úmysl charaktery hroznými, nelidskými, povahami cynickými, slabochy rozervanými, čeládkou mravně pokleslou nebo dokonce hlupci necitelnými docílili efektu velmi, velmi laciného. Jestli „Lumír“ vždy taková themata si libuje, jako vidíme v tomto sešitě, tož věcné původnosti v něm mnoho není; nebo ty tlesky, po nichž naši mladí básníci a „romanciéři“ takto kráčejí, před nimi a důkladně vyšlapal již nebožtík Tomme ve kriminálních novelách svých. My bychom vůbec sl. redakci „Lumíra“ dali na uváženou, jak daleko četba taková je vzdálena ještě od románů, jež „krvavými“ se zovou. Zdá se, že vzdálenost ta jest nepatrná.“ — Uvádíme tato slova „Komenského“ z té příčiny, že z nich tendence jeho zvláště jest patrna, neboť byla slova ta psána v době, kdy o podobných časopisech, jako — jest „Lumír“, nikdo neodvážil se jinak mluviti nežli s hlučnou pochvalou. — Článků z různých náuk jest hojnost; H. Krch napsal několik článků historických, z nichž největší pozornost upoutala na se „Obrana kněžny Drahomíry“, kterou spisovatel též o sobě vydal. Dokazuje, že Drahomíra nezavinila smrt sv. Ludmily a že jest pouze osočována od skutečných vrahův, jimiž (prý) byla část šlechty spojená s německým kněžstvem a vedená Radislavem Slavníkovcem. Vlastní příčinou toho byl (prý) spor mezi liturgií slovanskou a latinskou. „Obranu“ tuto vyvrátil dr. J. Kalousek ve čl. „O novém předělávání české historie za věku sv. Ludmily“ v Musejníku z r. 1882. — Působení zbožného učitele vylíčil V. Prausek ve článku „Obrázek ze života školského“, jejž podal v „Rozmanitostech“. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Pokračování.)

Naproti tak veliké produkci [1]) spisů českých je poměrně malý odbyt. „O hmotných poměrech naší literatury“ pojednaly trefně a pravdivě „Národní listy“ [2]) r. 1885 č. 34. z pera Jos. Holečka, který si veřejně stěžoval v novinách v příčině svých vlastních spisů, což nebudeme mu klásti na váhu neskromnosti, ale všeobecné krisi literárního odbytu připočteme. Dotčený dopisovatel svaluje sice vinu na „špatný rok“, ale mluví také o „literárním krachu, jenž naňás přikvačil dříve snad, nežli největší pessimista počítal. Zvykli jsme již vítati na podzim celou řadu literárních novinek. Letošek (r. 1885. a tím více r. 1886. pozn. spis.) učinil náhlou a smutnou výjimku. Nové knihy nevycházejí, podniky začaté ledva se klepou dále, ty z nich, kterým není na pomoc dostatečný kapitál, bídně zanikají, časopisy, věnované literatuře, živoří a připravují se na nejkrutější zápas o život.“ Tato slova způsobila nemalý rozruch v literárních kruzích jako kdysi Bačkovského úsudek o umírání a nenahražování starých spisovatelů. Bylo by příliš dlouze, kdybychom pojednati chtěli ze zprávy té o jednotlivých punktech, o poměru, jaký má býti mezi spisovatelem a obecenstvem, že „spisovatel má býti knězem (!) a učitelem svého národa“, a jak musí spisovatelé podstupovati krutý zápas se hmotou“. Po probraných těchto otázkách klade spisovatel „vinu nejen obecenstvu, nýbrž i nakladatelům a knihkupcům, a nejen těm nýbrž i kritice a nejen kritice nýbrž i spisovatelstvu.“ Tedy skutečně bychom byli na pokraji literárního krachu. Spisovatelům radí, by psali jenom pro čtenáře,

[1]) Výprava hlavního poštovního úřadu ve Vídni vydala na r. 1887. seznam časopisů, v Rakousku i cizině vycházejících, a cenu jejich. Celkem rozesílá se poštou po Evropě 5216 časopisů; nejčetnější jsou časopisy německé totiž 2838; po těch je nejvíc francouzských (619) a anglických (447); na prvním pak místě po těchto světových literaturách je časopisectvo české s 281 časopisy; pak italské (281), uherské (194), polské (180), ruské (57), řecké a chrvatské po 36, rumunské (33), slovinské (30), holandské (28), rusínské (26), dánské (21), španělské 17, turecké a slovácké po 8 a latinské 5.

[2]) Opět otištěno v „Listech literárních“ na rok 1886. str. 131. atd. (náhodou!) hned pod osvědčením „na obranu českých knihkupcův a nakladatelův.

by se sblížili s obecenstvem, nakladatelé ať nesnižují cen hned po vydání na 50 procent, dobré spisy ať nejsou umlčovány, listy politické ať mají hlubší vědomost o časopisech a dobrých knihách, odběratelé ať nepůjčují spisů lidem zámožným, kteří si sami zakoupiti a odebírati knihy mohou.

Tento výrok potkal se sice s výsměchem, avšak za rok opět uznáván novým listem literárním („Lit. rozhledy" str. 244). Zde nazývána možná katastrofa „liter. bankrotem" odůvodněným, a dosvědčován příklady „Osvěty", „Lumíra" a „Slovanského sborníku", jež důtklivě volají k obecenstvu, aby konalo svou povinnost," dále stěžuje se do sporých, správných předplatitelů.

Musíme právem souditi, že naše besedy a spolky málo odebírají časopisů. Nepostačí, by po jednom toliko exemplář odebíraly, majíce na sta členů, kteří by jinak sami na časopisy se předplatili, kdyby ve spolku nebyli. Spolky nejen své listy odborné ale také jiné musí předpláceti, by mohly tyto existovati. Na př. Měšťanská beseda v Plzni zakoupila (Plzenské l. č. 38) r. 1885. do knihovny toliko 42 děl o 48 svazcích, z nichž 4 jsou vědecká, ostatní zábavná. Časopisů tamže odebíráno 27, z nichž 15 knihovně ponecháno. (Tato měla vůbec 1291 děl o 1423 svazcích). Příjem pokladny obnášel 8966 zl. (obětavostí některých členů sešlo se 900 zl.) Naproti tomuto ohromnému příjmu téměř 10.000 zl. je vydání na 42 děl a 27 časopisů ve velmi nepřímém poměru. V Chrudimi odebíráno každé dílo v besedě hned v několika exemplářích.

Také málo nyní shledáváme domácích knihoven. Kolik bychom nalezli skříní, plných vybranými spisy, v domech některých pánů doktorů, lékařů, vysokých světských anebo duchovních hodnostářův, učitelů atd ? Dokud byli na gymnasiích, v seminářích, dokud příjmy malé měli, podporovali ze skrovných zásob svých literaturu dostatečně; pak když by mohli lépe přispívati na vlastenecké účely, sotva že si podrží jeden list politický. „Je-li interess", dí Athaeneum, „pro krásnou literaturu v obecenstvu mdlý — pro vědeckou literaturu, pro vědecké otázky vůbec žádného interessu není".

Pročítáme-li životopisy osvědčených vlastenců, vždy činěna zmínka o bohaté knihovně, po zemřelých patriotech dědí potomci vzácné zásoby knih (jako po Palackém prodána knihovna za 10 000 zl.), potomci po děděch a strýcích, kteří někde v horách faráři neb učiteli zbyli, dědí množství knih, jež do veřejných dražeb se dostávají. Česká kniha byla předkům našim vzácnou, neputovala hned do antikváře ale v pevných vazbách zdobila knihovnu. „Literatura souvěká", dí Hlas, „více množstvím než jakostí vynikající, u veliké míře duchu i přesnému jazyku našeho národa odcizená a v jisté části nadobro znemravnělá sama zavinila nechuť zdravého v jádru svém národa k četbě knih po česku sice psaných, ale duchem cizinským otrávených... Literatura všechna i beletristická má vychovávati národ; kde toho nečiní, pěstuje nezvedenost, a že nezvedenec ani ku vědám mnoho chuti míti nebude, kdož by to chtěl popírati? Plítká, povrchní a nemravná kniha jest zajisté větším škůdcem naší vlastní literatury, než celé fůry hanopisův od nepřátel na nás složených. Zde vězí kořen našeho úpadku."

Tedy nejen že obecenstvo k literatuře macešsky se namnoze chová, odbyt knih tak malý, ale literatura sama vinna jest špatného výprodeje. Nekoná svých povinností, a proti mnohým spisům přímo musí se brojiti, jejich vliv omezovati, by nekazily lidu frivolností prací, obsahem nemravným, účelem špatným. Tou také jenom příčinou nastala roztržka mezi literaturou na dvě strany: katolickou a svobodomyslnou, proto také nejpilnější až dosud činitelé v rozšiřování knih — duchovenstvo české —, vidouce zkázu ze spisů špatných, nejistě ano nepřátelsky pohlížejí na některé výplody české literatury. Byly časy, kde kněz každou knihu v Čechách vyšlou podporoval, rozšiřoval, jako Marek, který nejstřídměji jsa živ, všechny peníze obracel k účelům národním, jako jiní, kteří literaturu vzkřísili, pilně píšíce do časopisů, besedy zakládajíce a rozličným maticím údy shánějíce; táži se, může nyní tak kněz horlivou přiložiti ruku k literatuře, mládeži podávati básně Vrchlického, novelly Lierovy, lidu povídky nynějších matic, uvědomělejším poskytovati díla vědecká na příklad Lindnerova? Nyní musí kněz napřed čísti, shánětí se po nestranných kritikách, musí znáti literaturu, by nerozséval místo vzdělanosti bludy, by sám nepomahal nevědomky znemravňovati lid a špatný nedával příklad svojí knihovnou. A tou příčinou dívá se kněžstvo na literaturu s reservou a mnohé spisy musí schovati, by se mezi lid nedostaly jako na př. „Krále bídáka" a jiné. Když byl několikráte ošizen, ký div, že zanevírá na literaturu buď celou, nebo že přilne jenom k produktům literárním, o nichž je hned napřed přesvědčen, že jsou to spisy mravné a všech frivolností prosté.

I pastoři, jichž učení v národě Husově až příliš se lichotí jako nástupcům českobratrským, ozývají se proti neslušným a necudným románům. „Evangelické

listy“ píší: „Dle úsudků mužův zkušených a dobrý rozhled majících jest literatura naše již tak hojně nemravnými spisy zásobena, že dvě i tři pokolení budou míti na nich co tráviti. A což nejhoršího jest, že u nás ta sodomská jablka rostou velmi vysoko, ne v tmavých koutech postranních antikvariátův, ale v plné záři „Klasické“ literatury a podávají se v salonní úpravě jako obdivuhodný výkvět novočeské literatury, aby naše studující mládež, nejnadanější část národa, všecku svou energii v bahně smyslnosti udusila.“ Pisatel článku toho nazývá spisy druhu toho „vředy“, táže se na konec: „Ale kde jest mezi povolanými muž dosti odhodlaný a dosti neodvislý, kterýž by tu pravdu před celým národem tak zřetelně a důtklivě pověděl, aby každému v uších zazněla?[3])

Neblahý směr, výstřednosti moderních spisovatelů, cizácký vkus v Čechách byl příčinou, že moravská literatura se takořka od české odtrhla, že pomýšleno již na nové literární centrum na Moravě. Nepříznivá ona mračna byla sice zaplašena, však aspoň napjetí kritik v obou listech literárních trvá dosud. Obzor (60 str. IX. roč.) dokládá v příčině té: „Právě z lásky ku společné mateři naší těžce neseme každý kal, kterým královské roucho její vidíme lehkovážně třísniti, nenávidíme každý cizinský cár, jejž zavěsuje nerozum na velebnou její postavu, nechceme připustiti, aby se za výkvět českého ducha vydávaly a považovaly plody literární, jenž pessimismus a frivolnost vyžilého západu po humansku napodobují.“

Než podáme některé příklady frivolnosti v literatuře české, musíme znovu upozorniti, by zprávy v novinách o vraždách, loupežích, cizoložstvích a jiných zločinech nebyly tak podávány jasně a důkladně s nádechem pikantnosti jak se posud děje. Aspoň k vůli mládeži, jíž noviny do rukou se dostávají, lokálky denních zpráv nejpřístupnější jsou, nemělo by se tak díti. Čteme na př. v „Národní Politice“ (č. 252 ze dne 11. září) „To je ta láska ...“ Kousek všední romantiky. Dokud za ní chodil, říkali si, že tajná láska je nejsladší. Noc skrývala milostně jejich blaho a měsíček se ukrýval, aby neprozradil dcerušku před zlým tátou ... Tak běží dny jako voda, měsíce minou, a dívka bledne a vadne, zrovna jako panenka v národní písni „Škoda toho milování, že netrvá do skonání.“ Ještě i ten měsiček, starý šibal a nezbeda, bude volán za svědka, a k tomu před slavný trestní soud. Ještě i ta noc, která skrývala jejich blaho, bude zanesena do soudních akt.“ atd. Konec konců nemanželské dítě, zrada, soud, křivá přísaha, zločin podvodu a žalář. „Trochu divné zakončení. A takové referáty ze soudní síně přinášejí mnoho politické listy. Dobře praví: „Christlich paedagogische Blätter:“ „Zdá se, jakoby některé noviny musily každodenně jistou porci krve prolíti a krvelačnost tu po částkách také čtenářstvu samému vštěpovati a tak vháněti je v náruč anarchie. Míníme, že úkolem veřejného tisku jest podporovati ctnost a mravnost, avšak obšírným líčením neřestí lidských stává se tisk otrokem smyslnosti a nástrojem svůdnosti.“ „Hlas“ žehral proti tomu, že tímže způsobem soudy s Rösslerem a Podlezlem byly vylíčeny. „Tím se čtenáři neodstraší, spíše přiučí pokleskům a zločinům podobným. „Zejména pak rozhodně se opíráme (č. 242) proti takovému vzdělávání lidu našeho v jakémkoli časopise, ať ve zprávách ze soudní síně nebo v referátech divadelních (jak prý se stalo vypsáním francouzských plitkostí v Dumasově „Denise“).[4])

Jak frivolně v našich časopisech, novinách a knihách časem psáno, ať se přesvědčí každý v listech na př. zábavných, kde ani svatá rodina politických narážek (!) není ušetřena, „otčenáš“ tupen a „desatero“ i na pravidla honcův obrácena; ať si pročte mnohé knihy, pro lid psané („Miroslava z Lestkova“, „Různé listy“ atd.), feuilletony předních žurnálů českých, venkovské listy, rozličné sbírky a jiné. V „Příteli domoviny“ čteme („Radošinský pantatinek ze zámku“ od Ol. Kosteleckého), že představený říkal ženě „sedmý sakrament“, známý „ites“ píše o „svátostech kuchyně a spížirny“, a kdo nezná zpovědní formule, ať se jí přiučí z „Humorů“ (č. 1. na r. 1886) „Ten starý hříšník zpovídá a vyznává se Humorům, všemohoucí Náladě, jeho matce, všem hodným lidem a zvláště Vám, čtenáři Humorů na tom místě, že od posledního Sylvestra, který se pil před jedním rokem mnoho a velice hřešil.“

---

[3]) Nebude snad nezajímavo pověděti, že ani „Exulanti Vrchlického se pastorům nezavděčily (katolíkům také ne). Jednota evangelická vidí v „Exulantech“ (dle Hl. l. 28) urážku českých bratří a obranu jezovitů. Kritik Molitor, který celé drama probral, dí, že Jednota českých bratří je spíše potupena než oslavena.

[4]) V plzeňské besedě přednášel P. J. Kousal o žurnalistice a kriminalistice, kde se podobných věcí dotýká.

Přestáváme jenom na těchto příkladech, poněvadž o frivolných poznámkách obšírněji jindy chceme pojednati. Však i ty charakterisují dostatečně, jaké bejlí jedovaté vykvétá vedle pšenice, a jaké stravy dostává se časem čtenářům za drahý peníz.

A co říci o vědecké literatuře, když přední učenci místo, by pěstovali všemožně šíření a popularisování věd, aby naplňovali články opravdu cennými sloupce časopisů, pouští se do boje o nejstarší rukopisy, zabíhajíce do krajností osobních, hádek a urážek. Zde připomenouti nutno, že je nespravedlivo na útraty abonentů vkládati do listu osobní obrany a útoky. Kdo je platí? Čtenáři přicházejí nejen o záživnou stravu duševní ale i o své peníze. Dočetli jsme se v listech vědeckých několika listových ano archových obran, do nichž širšímu čtenářstvu docela nic není. Kdo má něco osobního, ať si své repliky insertuje v listech politických anebo v brožurkách odbude všechno na svůj náklad. Dávati odpověď na odpověď do listů draze placených je bezohledností k čtenářům. Taková věc nepatří ani na desky.

Zvláště při kritikách lze poznati pravdivost slov Jul. Grégra: „Zdá se, jakoby v celém mladším pokolení od nějaké doby ubývalo vřelosti vlastenecké“, poněvadž převládá čirý „chlebařský realismus“, nad idealismus, který má býti pružinou mladých spisovatelů. „Na jedné straně stesk, že se málo odbírá českých knih a časopisů — a vlastenecký povel, aby lépe bylo; z druhé však strany literární český trh zaplavuje se výplody prázdnými, frivolními, nenárodními ba bezbožnými.“

(Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Kterak spolek sv. Vincence z Paula oslavuje v království českém jubileum sv. Otce Lva XIII.

Sv. Otec jest velikým příznivcem spolku tohoto, který jest po celém světě rozvětven. I podaly konference žižkovská a olšanská Ústřední radě řečeného družstva návrh, aby spolek náš hleděl se v roce tomto rozšířiti ve všech hlavních městech království českého, jakož i aby přenesena byla činnost jeho také na Moravu a do Slezska. Tím — pravily obě konference — oslaví spolek sv. Vincence z Paula nejlépe jubileum sv. Otce. O návrhu tomto rokovala v neděli, dne 4. března, Ústřední rada a po delší debatě jej přijala. Cesty, kterými se má rozšiřování spolku díti, jsou: tisk, osobní a písemní agitace. Ústřední rada zvolila k tomu účelu komité, v němž zasedají pp. Vojtěch hrabě Schönborn, přísedící českého zemského výboru, bratr ndp. primasa král. českého a místodržitele moravského, Engel J., c. k. poštovní oficiál, Všetečka Leopold, zkoušený kandidat profesury a kněží Červinka Václav a Škrdle Tom. — Zvolené komité odbývalo ve čtvrtek, dne 8. března, na Žižkově v redakci „Vlasti“ svoji první schůzi a zvolivši pana Vojtěcha hraběte Schönborna za předsedu, rokovalo o svém úkolu a rozdělilo si funkce navrženého a přijatého programu. — Království české jest dosud ušetřeno socialních bouří, i musíme se starati, aby tak bylo i budoucně. Mocným k tomu prostředkem jest spolek sv. Vincence z Paula. Lidstvo se znenáhla dělí na dva tábory: na boháče a chuďasy — stav střední pomalu mizí; mezi boháči a chuďasy zeje propast. Anarchisté snaží se, aby přes tu propast vzdělali most z krve a z masa boháčů. Vincentiané zase hledí most ten křesťanskou láskou překlenouti. Tito svým množstvím, svojí neúnavnou činností, svojí nezištnou obětavostí obměkčují srdce boháčů k chudině a odevzdávajíce ubohým dary bohatců, smiřují je s nešťastným osudem jejich, vedou je k Bohu, navracují je církvi, časem i z neřestí je vytrhují. Toť zajisté krásný a veliký úkol v ohledu náboženském i společenském čili socialním. I doufáme tudíž, že všichni lidé dobré vůle a hlavně duchovenstvo pochopí úkol, kterým se zanáší spolek sv. Vincence z Paula, a že jej bude všude horlivě podporovati. Ano my očekáváme, že se duchovenstvo větších měst (v malých místech není radno spolek sv. Vincence zakládati) postaví v čelo ruchu tohoto. Dotazy z Moravy a Slezska adresovány buďtež na p. hrab. Schoenborna (Praha, Malá strana), z Čech na redakci Vlasti. Stanovami spolku, kdež jsou i modlitby před schůzí a po schůzi, posloužiti může každému, kdo by chtěl konferenci Vincentianskou založiti, komité; návod, kterak lze spolek sv. Vincence založiti, obsahuje brošura vydaná kuratem v Karlíně, Všetečkou Josefem, jazykem českým i německým. Prodává se za 10 kr.

ROČNÍK IV. KVĚTEN. ČÍSLO 8.

VLASŤ.

Ze slovinských vlastí.

Literární črta

Josefa Tumpacha.

(Pokračování.)

Než zvláštní vzpružení uvedl do života literárního Dr. Jan Bleiweis, (nar. r. 1808. v Kranji), zvaný „otcem Slovinců“, když jako tajemník hospodářského družstva počal vydávati „Kmetijske in rokodilske Novice“ zprvu starým a nestejným, v druhém však již ročníku illyrským, vlastně českým pravopisem. Bleiweis a jeho „Novice“ staly se a byly střediskem všech starších i nových pracovníků slovinských, a mnohá později o sobě — ovšem skorem vždy s pomocí Bleiweisovou a družstva — vydaná díla zprvu aspoň částečně, neli zcela, v Novicích byla uveřejněna. V ročnících Novic uloženy práce, původní i překlady, z péra Vertovcova, Prešernova, Zalokarova, Malavašičova, Muršecova, Cafova, Trstenjakova atd. Tamť počal vydávati Vertovec svou „Všeobecnou historii“ (Obcě pověstnice) a „Chemii pro rolníky“ (Kmetijska kemia), které později „Družstvo krajinských rolníků“ vydalo o sobě, což stalo se i s prací Zalokarovou „Umne kmetovanje in gospodarstvo“ (Umělé rolnictvo); tam psal kněz Oroslav Caf své články filologické, kněz Davorin Trstenjak svá pojednání archeologická a bájeslovná; tam vyšel v překladu Verneův „Popis cesty do Jerusalema“, tam ukládal básnické své plody jeden z nejlepších pěvců slovinských Vesel — Koseski atd. Krátce, Novice vykonaly od svého počátku hezký kus práce a přispěly spolu s kalendáři Bleiweisovými, v nichž mnohé cenné rozpravy se nalézají, a s publikacemi „Družstva rolnického“ velmi mnoho k rozšíření mluvy a jazyka slovinského mezi třídou rolnickou. „Družstvo“ to vydalo též Bleiweisovu a Strupitovu práci „Živinodravilstvo“ (Léčení domácích zvířat) a později illustrovaný spis „Nauk o umni živinoreji“ (Návod k umělému chovu dobytka).

Nadšení národní stupňovalo pak se ještě r. 1848., kteréžto rok vynesl na světlo tak mnohou dobrou sílu a vznítil jiskru vědomí národního na mnohém místě, kde dříve bylo buď zcela temno, nebo

pouze polojasno. Byloť — a posud na mnoze je — někde temno jako v noci, jinde byl aspoň stín nebo polostín ještě, jenž ustupoval však a ustupuje před slibnými červánky, ba až i plným proudem zářivého světla. Od roku toho počíná se také jméno „Slovénec“ [1]) a „slovénski jezik“ zhusta objevovati, ač název „Slovénia“ se neujal, — že nesměl. Založeny politické listy, jež po dobu svého trvání působily oživení u malátnějících, ale — ty zanikly zase po nedlouhém čase. A vedle mužů súčastnila se roku toho veřejné literární práce též první žena, Františka Hausmanová († 1853.), jež počala psáti do „Celských Novin“ a r. 1849. do „Slovenie“. V letech pak od r. 1848. až do r. 1860., po kterémžto roce rozproudil se po Slovinsku ruch nejčilejší, jakýž tam panuje až po dnes, setkáváme se se jmény, jež z literatury nevymizí nikdy. Někteří z mužů těch pracovali arci již dříve, ale hlavní činnosť jejich jeví se právě v těchto letech padesátých a šedesátých, jiní pak v letech těch počali se vyvíjeti. Nejznámější a nejznamenitější jsou však mezi nimi: Slomšek, Einspieler, Janežič, Erjavec, Koseski, Gregorčič, Jurčič a j. v.

Ant. Martin Slomšek jest jedním z nejnadšenějších pracovníků na roli náboženské a národní. Narodiv se r. 1800. (dne 26. listop.) ve Slomu u Poniklé, byl vysvěcen r. 1824. na kněze, stal se po nějakém čase spiritualem v Celovci a kanovníkem u sv. Ondřeje, načež byv r. 1846. posvěcen na biskupa spravoval dioecesi svou v Mariboru jako kníže biskup Labudský až do r. 1862., kdy v Celji dne 24. listop. zemřel. Činnosť jeho v náboženském směru repraesentují i u nás známá krásná jeho kázaní a náboženské spisy, na Slovinsku však nejvíce jeho záměna jedné části labudské dioecese Němci obývané za část s dioecesány slovinskými, kterouž přivtělil ku své dioecesi Mariborské, přeloživ sídlo své z Labudska do Mariboru a Slovince takto církevně sjednotiv. Jako kněz shromažďoval vždy kolem sebe mladší duchovenstvo a učitele, mezi jinými i horlivého Ant. Janežiče, vydal v Celovci o sobě „Pokarm apostolskih nauk“, „Činy svatých“, „Mnemoseum slavicum“, „Blože in Nežica“, mnohé školní knihy; dále pak vydával spolu s Einspielerem, Janežičem, Rozmanem, Majarem, Sommrem, Lesjakem, Zorčicem a j. každoročně „Drobtinice“, přispíval do časopisův, až konečně r. 1850. korunoval činnosť svou tím, že spolu s Janežičem, Einspielerem a j. založil v Celovci „Družbu sv. Mohora“, jsa stále protektorem jejím, učiniv činem tímto z Celovce baštu národní v Korutansku. Slomšek žije však také za to ve srdcích lidu slovinského, jenž, jako zove Bleiweisa svým „otcem“, nazývá Slomšeka svým „apoštolem“, a láska ta k němu nevyhasne, pokud „Družba sv. Mohora“ trvati bude. V kathedrále Mariborské a na hřbitově postaven mu pomník, avšak trvalejším kamene jsou činy jeho a literární práce, jež nákladem „Matice Slovin.“ vydány Lendošovským ve 4 dílech: 1. svazek obsahuje „Písně“, 2. Přirovnání, povídky a básně, 3. Životopisy, 4. Rozmanitosti.

Než Slomšek není jediným nadšeným a obětavým biskupem slovinským; mát následovníky v obou biskupech lublaňských, A. Wolfovi a Pogačarovi. A. Wolf vydal totiž nákladem svým překlad písma sv., věnoval 10.000 zl. na vydání „německo-slovinského slovníku“, jenž

[1]) Jméno to uvedl Jan Bleiweis; dříve sluli synové národu toho dle zemí, jež obývali, Krajinci, Štajerci nebo Korutanci.

také r. 1860. ve dvou obšírných svazcích vyšel, a kromě toho zanechal jistinu, jež notně již vzrostla, aby mohla jednou vydána býti též slovinsko-německá část slovníku toho. Kromě toho věnoval na vydání slovinsko-německého slovníku též biskup Pogačar 15.000 zl., a sestavení jeho svěřeno prof. Pleteršnikovi.

V době té pak a již i předchozí stál na výši tvoření svého básnického finanční rada terstský Jan Vesel-Koseski, jenž hned r. 1844. do Novic přispíval a v básnění ani v pozdním věku svém neustal. Písně jeho, náboženské i jiné, vynikají jak hloubkou citu tak i vzletem fantasie, a zabarveny jsou vždy jakýmsi nádechem politickým. Práce jeho vydány péčí „Matice" r. 1870. pod názvem „Razne dela pesničke in igrokazne", kdež vedle původních i překlady z literatur slovanských, novořecké a německé se nalézají.

A jiným mužem veleplodným z doby té jest Antonín Janežič, jenž vyrostl takořka a vyspěl pod dohledem Slomšekovým. Janežič pustil se nadšeně do práce hned v prvním zápalu mladistvém, neboť stár teprve dvacet dvě léta (nar. r. 1828.) počal vydávati r. 1850—53. v Celovci první belletristický časopis „Slovinskou Včelu" a r. 1858. jiný časopis: „Glasnik za literat. in umetnost", jenž přinášel práce původní i překlady, tyto hlavně z jiných slovanských jazykův. Mezi přispěvateli jmenováni budtež mimo jiné aspoň: Caf, Trstenjak, Levstik, kteří pěstovali filologii, Tušek pro své články botanické, Erjavec pro pojednání zoologická, terstský profesor Jesenko, jenž čtenářstvo s historií a geografií seznamoval,[2]) dále Ogrinec, Gomilšak, Orožen atd. Ba jak do „Slov. Včely" tak do „Glasnika" psaly tenkráte i dívky: Oblakova, Krsnikova, hlavně však Josipina Turnogradska recte Urbančičova (nar. v Turnu r. 1833.), dívka to nevšedního nadání, jež již r. 1851., tedy v 18. roce věku svého, do „Sl. Včely" přispívala. Provdavši se později za výtečného Dra. Tomana, v nejkrásnějším věku svém odňata byla lidu slovinskému (r. 1854.) s velikou škodou pro poesii i belletrii. — Janežič psal arci také sám pilně do časopisů svých, pracuje vedle toho od r. 1850—51. i o velikém slovníku německo-slovinském i slovinsko-německém, jehož druhé vydání při části německo-slovinské pořídil r. 1867. sám, při dílu pak slovinsko-německém Jul. Kleinmayer r. 1874. Kromě toho vydal též Janežič r. 1852. sbírku národních písní „Cvetje slovenskego naroda", r. 1854. slovin. mluvnici, r. 1860. almanah „Zornici", r. 1861. sbírku básní; potom vydával i „Cvetje iz domačih in tudjih logov", album to původních i přeložených prací, mezi nimiž i Němcové „Babička" v překladě Cegnerově, Čajkovského „Kirdžali", Andersenovy „Povídky" atd. Než — Bohu žel — vyrván práci již ve 41. roce žití svého, r. 1869.

Zvláštní však místo mezi přispěvateli do Janežičova „Glasniku", „Besedníku" a „Květů" vyhradil sobě až posud nejlepší, než záhy zesnulý romanopisce Josef Jurčič svým „Desátým bratrem", u nás Vojt. Pakostou zčeštěným, „Babkou" a j., a Erjavec humoristickými a zoologickými svými pracemi.

Fran Erjavec narodil se v Lublani r. 1834. Jsa výtečným přírodozpytcem stal se profesorem přírodopisu v Terstu, kdež také r. 1887. zemřel. Činnosť jeho jest veliká; psalť zábavně i poučně, přispívaje hlavně — jak řečeno již — do listů Janežičových, do Ma-

[2]) Geografii jeho vydala „Matice Slov." r. 1883.

tičních „Letopisův“ atd; spolu s Ogrincem, Tuškem a j. pracoval o překladě Schoedlerovy „Knihy přírody“, již Matice r. 1868. vydala; vydal tři svazky zoologického díla: „Naše škodljive živeli“, illustrované dílo „Domácí a cizí zvířata“ atd. — O Josefu Jurčičovi dostačí pak říci, že byl nejnadanějším a nejplodnějším belletristou slovinským, jehož ztráta je pro Slovince na dlouhou dobu nenahraditelna. Jsa tvůrcem románu slovinského psal Jurčič slohem tak obratným, řečí tak dojímavou, ryzí, a přece jednoduše, jako nikdo z jeho vrstevníkův. Přispíval snad do všech časopisů buď romány, nebo novellami, povídkami, básněmi, studiemi, feuilletony, politickými články, dramaty. Delší práce své, jako „Deseti brat“, „Babka“ vydal v Janežičových „Květech“, po smrti Janežičově uveřejňoval je pak ve feuilletonu „Slov. Naroda“, jehož byl redaktorem. „Slov. Bibliotheka“ přinesla jeho povídky: Doktor Zober, Mezi dvěma stolicema, Květ a ovoce, pak tragoedii jeho „Tugomer“ (r. 1877.), „Družba sv. Mohora“ vydala r. 1864. jeho povídku „Jiří Kozak“ a r. 1865. „Spomini starega Slovenca“ (— vypravování starce Ondřeje Pojka —), a on sám vydával sbírku „Klasje z domačega polja, zbirka najbolših děl slov. pisateljev“, atd. — Po časné smrti jeho zasazena mu na rodném domku pamětní deska a na hrobě pomník postaven, spisy jeho pak sebrány, a rozvrženy na 10 svazků, vydávány jsou v Národní tiskárně za redakce lublaňského profesora a redaktora „Ljubl. Zvonu“ Fr. Levce nákladem výboru pro Jurčičův pomník pod názvem Jos. Jurčiča „Zbrani spisi.“ Každý svazek obsahuje 18—20 archův, a to svazek 1—6 obsahovati má romány, novelly a povídky, sv. 7. básně a dramatické spisy, sv. 8. studie, feuilletony, politické články, sv. 9. literární pozůstalosti a sv. 10. životopis spisovatelův a korrespondence jeho. Tak aspoň bude míti národ slovinský pohromadě spisy miláčka svého, ty povídky krásné, poutavé, přirozené, jichž po různu tolik roztroušeno: „Spomini na deda“, „Jurij Kozak, slovenski janičar“, „Němški valpet“ (— Německý náhončí —), „Pipa tobaka“, atd. atd.

A z těchto padesátých a šedesátých let datuje se též úsilovná činnost předního vůdce Slovinců korutanských, Ondř. Einspielera, zastance práv lidu a národního bytí jeho toho nejhouževnatějšího. Však jsou nekrology jeho z měsíce ledna roku tohoto († dne 16. ledna r. 1888.) posud v čerstvé paměti. — Ondřej Einspieler narodil se r. 1813. ve Svečích v půvabné Růžové dolině v Korutansku, kdež byl jeho otec kostelníkem a tkalcem, odkudž i pseudonym jeho „Svečan“. Byv r. 1837. vysvěcen na kněžství, kaplanoval z počátku po osm let na různých místech v Korutansku, po té 6 let v poněmčeném Celovci, až se tam stal r. 1852. na realce profesorem náboženství a slovinského jazyka, setrvav v úřadu tom celých 30 let, až do r. 1882. Celovec a vůbec Korutansko pokládaly se skorem jako za ztraceny pro věc národní, ale působením Einspielerovým stal se v příčině té obrat netušený. Založiv si hned r. 1852. časopis (měsíčník) „Školski prijatelj“, od r. 1856. „Slovinski prijatelj“ přezvaný, kterýžto časopis jediný ze všech v letech padesátých povstalých listů politických i jiných přetrval léta mnohá, (vycházel až do r. 1882.) — počal pracovati, buditi a vzdělávati. Ničeho nelitoval, práce ani nákladu, jen aby život katolický a národní k vzpružení a rozkvětu přivedl. Vždyť již od r. 1848. politikou se obíral, i do německých listů píše, jako do „Slav. Centralblätter“, „Südslavische Zeitung“, ano i sám listy německé vydával,

chtěje takto Němce korutanské k lepšímu mínění přivésti. Jeť věru těch listů politických celá řada, mezi nimi i slovinský „Slovenec“, jejž vydával od r. 1865—67., a konečně časopis „Mir“ za báječnou láci (1 zl. ročně) od r. 1882. dvakrát měsíčně v Celovci vycházející, a v nich slovem přesvědčivým budil, sílil, hájil, a slovo psané také jako zástupce lidu na sněmu slovem živým doplňoval[3]). A když r. 1850. spolu se Slomšekem a Janežičem Družstvo sv. Mohora v Celovci zarazil, ba i jeho redaktorem se stal, otevřel lidu slovinskému v Celovci a vůbec všade životní pramen nevysychající. Činným jako profesor byl až do r. 1882., od kteréhož roku byl ve výslužbě, dočekav se r. 1887. svého padesátiletého jubilea kněžského, aby brzy po té rozloučil se na vždy s tím svým vroucně, bezelstně, upřímně a nezištně milovaným lidem slovinským, v jehož středu chud se narodil, jehož miláčkem, protože zastáncem a duší v tom novém jeho obrození v Korutansku — byl. Roku 1882. přestal pak vydávati i svého „Přítele“, a místo něho vycházeti počal v Lublani „Dušni pastir.“ Odchodem Einspielerovým na věčnost ztratil arci národ slovinský velmi mnoho, nejvíce však Celovec, jelikož zde byl původcem a vůdcem všeho života národního i socialního; založilť tam hned r. 1855. „Družstvo katoličkih radnika“, jemuž zakoupil sám r. 1879. staveniště v ceně 3200 zl., aby si vlastní dům vystavěti mohlo, byl podnětem a osnovatelem „Celovecké besedy“ r. 1864. a „Katolického politického spolku“ r. 1869., jež také dvakráte vydalo jeho „Politický katechismus pro Slovince“, kdež srozumitelně a důkladně vykládá, co politika jest a jak se jí Slovinci chopiti mají. — (Dokončení.)

Tomeš sirotek.

Báseň

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

VIII.

Jak tělo hadí vinoucí se v písku —
kol břehů květných, libosmavých hor,
na labských vlnách, v nevolnickém stisku
veslařských paží klikatí se vor. —
Osmáhlí plavci páže uvolnili,
znaveni prací by se posilnili
krmí a douškem. — Jarý hovor, smích —
na luzné břehy ve slunečním jasu
dolétá vzduchem, jak by k hodů kvasu
labužník sednul krmí vybraných.

[3]) Za poslance zvolen byl ve Velikovci r. 1863., ale byv pro dopis v listu svém uveřejněný, jehož pisatele udati nechtěl, trestán vězením jednoměsíčním, ztratil mandat. R. 1871. a 1880 zvolen byl zase, ba i do říšské rady hnedle byl by zvolen býval. Na sněmu neohrožené hájil práva lidu slovinského a žádal, aby škola spočívala na základě nábožensko-národním.

Jediný jinoch, aby řídil vor,
na stráži zůstal, ale nevesluje,
neb nazpět v dálku upíraje zor,
na jiné lodi myšlének svých pluje.

Ó, leťte — s vánky v závody se dejte —
zpomínky spjaté v duše mrákavě! . . .
k dalekým břehům drahé vlasti spějte,
v ráj mého dětství — k luzné Šumavě.

V labutí křídla přeletavých mraků
prosebně v dálku můj se hříží hled —
mé srdce chví se, slza stkví se v zraku:
„Ó přeneste mě v luzný ráj ten zpět!“

Zde každý pohled duši plní steskem,
nic neupoutá, nepobaví kol —
tam nádhernějších barev čaroleskem
plá každá stráně, září každý dol.

Tam očarován krok kde noha staví,
v déšť jisker vzplane temná oka rmuť,
tam slunce jiné, jiný blankyt smavý —
vše v lásce sladké vine na svou hruď.

Tam milodechý, retem drahé matky
lahodou vánek skráně ovívá —
a mluvy rodné uchu hlahol sladký
nebeskou hudbou duši prochvívá.

Tam v tiché dumy lesa ve objetí —
se pohřížiti v mechu, na trávě —
nezdolná touha srdce mého letí,
k té rodné, drahé, luzné Šumavě.

V jich kouzla zabrán, zpomínkami zmámen,
z nichž na sta květů srdci vypučí,
tam zulíbal bych vroucně každý kámen
a každou sosnu vinul v náručí.

Ó leťte, vánky — v křídla oblak dujtě,
tam spějte, teskliv zrak co upírám,
Šumavy rodný kraj mi pozdravujte,
že po něm práhnu — touhou umírám!
— — — — — — — — — — —

„Hoj, Tomši, vesluj! — Hleď, kam vor se točí," —
hlas plavců zahřměl, až se zachvěl břeh —
Vzpružil se Tomeš, chopil veslo v spěch.
„To Bůh ať soudí, kde máš pořád oči —
i myšlénky své" — plavec hartusí . . .
„My nezvali tě k daleké své pouti!
Však s vorem zdarma kdo chce s námi plouti,
ať tíže plavby naší zakusí
a k vzmachu vesla přiloží svých paží.
Kdo chtěl by dřímat — na peci ať leží,
a hamburských si neždá spatřit věží!" — —
„Však nestopil nás!" — starší plavec děl —
nám v práci zdatně přispěti se snaží:
sám, když my spali, mnohou noc už bděl,
a zaslouží si slavné přístaviště
dnes uviděti — zaslouží i příště" . . .

K těm slovům oheň plavci zaplál v oku,
a Tomši láhev s vínem podávaje
děl: „Připí sobě čarovného moku,
jímž oko jasní a led srdce taje!" —

Zveď Tomeš zraky, jimiž na hlubině,
že ruce v práci byly zabrány,
tkvěl za vyčítky i své obrany
a připiv zvolal: „Byste, braši, znali,
jak svatá touha k drahé domovině,
již po prvé mně bylo opustit,
posvátným byl by hrudi mé vám cit
a mého snění byste nekárali. —
Já sdělil vám už žití svého osud:
jak šťastným byl jsem v domě cizím dosud;
však zlobou lidskou odtud vypuzen,
v svém nitru mládí nejkrásnější sen
si odnášeje — v svět jdu hledat štěstí.
Neb jedna bytosť přec v těch horách žije,
jíž srdce pro mne — a mé pro ni bije
a úsvit jitra příštích dnů mně věstí.
Váš vor je první, jenž mou touhu žhoucí
v kraj dálný splnil, vzav mě na svou hruď —
a proto znova dík vám vzdávám vroucí!" . . .

„Šumavský Tomeš zdráv a šťasten buď!"
zajásal svorně statných plavců sbor,
až břehy echem hruď svou rozechvěly. —
„Ať žije Tomeš! — Žije jeho kráska!
At žije vlasť a — lepých děvic láska!" . . .
se k horám neslo jako jarní hřmění.
A pobídnuvše k čilé plavbě vor,
ohnivým douškem vína rozjařeni
zvučnými hlasy o Rusalce pěli:

V paláci z křišťálů,
smaragdů, opálů,
pod vodou v hlubinách
Rusalka dlí
Tělo má z leknínů,
jež vlasy ze stínů
luny jí ovijí
paprsek mdlý.

V olšinách na hrázi,
kdy luna vychází
samoten bloudívá
spanilý jun.
Z paprsků do mříží
v hlubinu pohlíží —
uviděl Rusalku
krasší všech lun.

V hrady své pod vodou
úsměvu lahodou
Rusalky kyne mu
čarovný jas —
Přesladce k Rusalce
vábí jej v paláce
náručí z leknínů
ze stínů vlas.

Lepotou sterých duh
vlny se čeří v kruh,
jakoby do vody
oblásek pad . . .
— — — — —
— — — — —
V paláci z křišťálů,
smaragdů, opálů,
dlí zradná Rusalka
čarovných vnad.

V dálavě obzor azurovým šatem
zdobený — západ obetkával zlatem,
a prchavými nachu růžicemi
hruď vlnek jiskřil, břehů nítil lemy,
až v nepřehledném luzných barev moři
kraj celý tonul. — Vzplanul plavců zor,
neb v dálce již se matný obrys noří
kýžených věží. — Stínů vstává sbor
rozličných tvarů ze záplavy jemné,
jak z desky zlaté tahy barvotemné.

Ó plavcům obraz z četných poutí známý,
nech v sebe tmavší plášť svůj obrys halí,
jej unaveni plavby námahami,
jak vždycky plesně i dnes uvítali.

IX.

Chvat mihotavý jako v mraveništi
ve směsi lidstva v labském přístavišti,
že Tomeš kapkou v moři sobě zdá se.
Tvář každá cizí — cizí mluvy zvuk,
ať městem chodí, ať dle na terase
v les lodí zírá. — Vidí na sta ruk
tam zápoliti s obry mořských plání. —
Ten čelo vzpírá k břehu přirazit,
tam jiný volně širá bedra sklání
pod tíží břemen; jiný plavby syt
vln dravci zhlodán, slunném ve náručí
přístavu dumá o vln hukotu —
či svědomí jej břitký osten mučí
co v tůni vírů pohřbil životů . . .
Veliký „Atlant“ — král v svých druhů říši,
kol pyšně zírá, znořen v brodu lem,
že tužby steré brzy v loktech ztiší
zářivým k nové vlasti průhledem.

I v Tomši tužba v nový svět se nití,
kdy pohlíží naň. — Ó by soucit měl,
a v koutek na bok chtěl ho jenom vzíti,
jak rád by po vln širém lánu spěl!
Tak mnoho dnů již, zmořen sklíčeností,
obchází přístav, zabrán do svých dum . . .

Zas jednou přišel. Ký to slyší šum,
že v nitru blahý se mu pocit hostí,
jak divotvorný ve svých křídel šatu,
by pták jej nesl v přeletavém chvatu
a náhle k rodné s ním se nivě snes'?!
Zvuk české mluvy — duše čárný ples,
v směsici lidí, ve šumivém ruchu
lahodnou hudbou doznívá mu k sluchu . . .
Ó nemýlil se! — Jako doma kdysi,
již v českých tváří milé hledí rysy —
řeč rodnou slyší. — Citem unesen
s jásotem zdraví bratří, sester dav:
— „Ó vítejte mi! — Či jen pouhý sen
mou mysl šálí vidmem vašich hlav?“ — —
Pak utišiv se kolem sebe patří.

Ký divný obraz se tu zraku skytá! —
Muž vpadlých lící — ocel druhdy sval,
pravice stiskem krajana v něm vítá.
Tu žena, jíž se dlouhých útrap žal
v ubledlé tváři, v zhaslém oku zračí,
v cár děcko halí, — robě nemoc moří;
tři větší k boku se jí vinou v pláči
a s okem zhaslým, ssinalýma rtoma
jak umučení, opakují v hoři:
„Matičko, matko! — kdy už budem doma?“

Vystěhovalci z Táborska.

Vedeš tě, brachu, zjev náš žalostivý,
toť za pych vlastní kletby znamení,
že opustili jsme své rodné nivy,
k zámořským krajům sladce zvábeni.
Žár vedra zžehal, déšť nám opral líce,
šat těla vetší, údy chvěje mráz,
se zavazadly lidé dav náš zříce,
potulný světem vidí národ v nás!...

Rolník.

Ač niva nuzná, již jsem potem vlažil,
z ní sporé skývy těže pluhem svým,
přec nevýslovný duši pocit blažil,
že mých je otců drahým dědictvím.

Jinoch

(skláněje čelo v dlaň).

Dvou matek náruč opustil já bědný:
rodičky drahé a své otčiny,
teď jako moře žal můj nepřehledný,
jak v srdci dva bych nosil zločiny.

Dívka

(v dálku hledíc).

Kdo pokropí mé květy na zahrádce, —
kdo s vlašťovkami pohovoří sladce —
kdo kozičku tam za mne podojí?...

Stařec bělovlasý.

Ó Bože, Bože — zemřít v pokoji
na rodné nivě, kde žil otec, děd...,
já k smilování v prosbách nebe vzýval,
když v statek rodný, jako bouře přival,
na děti dětí hejno trhlo běd. —

Však těšily mne, že zas blahé žití
mně s nimi zkvete v krajích zámořských.
A když mne mocí s sebou chtěli vzíti,
já prosil šedin ukazuje sníh:
„Ó nechte mě zde! — Třeba v bídě, trudu,
by k cizím prahům chleba dožebrat,
opuštěného hnal mne starce hlad,
nic nezabolí — jen když doma budu.
Zde jsem se zrodil, celý prožil věk,
zde kostel, hřbitov — i ti předci v hrobě,
řeč, mravy — luhů usměvavý vděk . . .
ó všecko, všecko — mocí poutá k sobě.
Dík za vše, děti, putujte jen sami,
já se svými zde zbudu zpomínkami,
a cizím řeknu: Zde v té drahé zemi,
v hrob vedle dědů lůžko ustelte mi;
a blaze kostem spát se bude v stmělém
tom lůžku svatém, lípy pod ševelem.“
Však marná prosba. — Vnuci starostliví,
bych mezi svými neměl hladu snad,
přec odtrhli mě od mé drahé nivy,
a trapnější teď nitro mučí hlad“. . :

(Přikrývá oči dlaněmi.)

Agent

dopravní společnosti do Ameriky.

Zajasněte zraky — hlavy svislé vzhůru,
tam v dálce záře svitá naděje!
Za neúrodnou české země kůru,
luh kyprý, ráj se na vás usměje.
Za pot a slzy, co jste v brázdu sili,
kráčíce pouští smutně za pluhem,
žní vynahradí klas vám ušlechtilý,
bez práce, potu šumě nad luhem.
Zde do poroby uklánětí šíje
jste zvykli sobě — tamo svobody
přes žirné lány zlatá zář se lije,
v rod jeden bratříc všecky národy.
Jen vaše blaho jazyk v pohyb nutí —
pykává pozdě, v čas kdo nedbá rad —
Vám sokem štěstí každé vzpomenutí
na tvrdou hroudu, an vám rajský sad
otvírá náruč. — Jsou tu vaše děti,
ne vy jen sami — a ty za oběť,
jež obtížnou se vám zdá býti teď,
vám žehnat budou vděčné ve paměti.
Zde junák Tomeš peněz nemá k pouti? — —
I bez peněz lze výminečně plouti
s Atlantem naším. — Mnohdy víc než chleba
na lodi k službám silných paží třeba.

I jeho skojím k dalným krajům tužbu:
Jest Angličan zde — průvodce si přeje,
an za oceán za výskumy spěje,
ten rád jej přijme, dobrou skytne službu.“ —

Lhostejným zrakem obr Atlant zírá
ve zlaté záři v šumných vlnek chvění,
jak v davů chomol, v myslí rozčilení,
jimž stejně chladnou náruč otevírá,
kdy doba vážná přišla rozloučení.

Strženi citem muži padli k zemi,
pevniny sledně líbajíce lemy,
pak jako chrámem k břehů okolí
zpěv ze sta českých hrdel hlaholí:

Ó z Nepomuku vlasti Záštito!
nad námi svatou náruč rozestři,
kroť divé sváry živlů v povětří,
ať přes vln tůně Tebou zhlazených
brať věrná dojde břehů kýžených —
vod mocný Strážce!

Ó z Nepomuku svatý Krajane!
hle, jak tvé bratry listím po pláni,
v daleké kraje bída zahání,
pláč zrakům kalí svatý obraz Tvůj,
ó neopouštěj — za nás oroduj —
vod mocný Strážce!

Na dravé šelmy vlny podrážděny,
se v sněhobílé rozestřikly pěny,
a v boky lodí jejich divý příval
vrážeje burně s vřavou lidu splýval,
co v těsných tlumech po nábřežích stoje
Atlantu slední spěchal „s Bohem“ dát.
A z jitřících se brodů bez úkoje
doznívá v davy: „S Bohem na stokrát!“
A s břehů širých v dálku letí hlasně:
„Ó s Bohem! — Plujte šťastně, šťastně, šťastně!“

(Pokračování.)

Chodové domažličtí.

Historicko-kulturní nástin.

Podává

František Wildmann.

(Dokončení.)

Národní zvyky, obyčeje, písně a pověry.

Mezi Chody zachovalo se až do našich dnů mnoho pověr z dávných časů. Věří v strašidlo, v zjevování se duchů a p. Rovněž zachovala se leckde víra v lesní panny, jež vidí nebo slyší pouze ten, který v neděli nebo ve svátek ráno, nebyv v kostele, jde bez důležité příčiny do lesa. Na takového volají po třikráte, a člověk ten dojista třetího dne zemře. Bludičky, jimž říkají „světlíčka“, jsou u nich bytostmi živými; zavolá-li na ně někdo ze stavení, přijdou a sednou na okno a vzdálí se teprve, když jim dají kousek chleba, mnohdy i k zaříkávání třeba vzíti pomoci. Taktéž zachována pověst o ohnivých mužích, kteří se zjevovali na polních cestách pod starými stromy, jichž bývalo na Chodsku hojnost. Ohnivý muž byl někdy velkým hříšníkem, zvláště křivopřísežník chodil po smrti ohnivý, proto se posud na Chodsku lid zaklíná a považuje za největší zakletí, „není-li to pravda, co pravím, nechť chodím ohnivý.“ Víra ve „skalníky“, ohnivé a dlouhé hady s kočičí hlavou, kteří přilétají do stavení komínem, jest dosud obecná.

Kouzelnice mají dle víry Chodů posud značnou moc, mohouce uškoditi zvláště dobytku. Kouzelnice stírají rosu z travin při východu slunce, jíž svému dobytku donášejí a tak též ubírají užitek hospodářům, jichž krávy dojí vodnaté mléko bez smetany, kdežto krávy kouzelnic dojí skorem samou smetanu. Ještě před rokem slyšel jsem starou hospodyni, která neměla na mléku ustálé smetany a proto nadávala kouzelnici, která jí „udělala“ a o smetanu připravila. Obyčejně některou bábu v dědině považují za kouzelnici, jíž se pak každá hospodyně bojí, a raději jí dary poskytne, jen aby jí neudělala. Také posud našli bychom z jara, zvláště na den sv. Filipa a Jakuba, na sv. Jana Křtitele (na den slunoobratu) a na dni nových měsíců nejednu ženu po okolních vrších sbírati zázračné byliny, které jen známým hospodyním prodávají. Nejvíce kouzelníků a kouzelnic najdeš o výše jmenovaných dnech na Hoře Jezevčí (Jezvínci) u Orlovic, kamž od Klatov, Sušice a Domažlic kouzelníci přicházejí a před východem slunce tajemné byliny trhají, jimiž pak v domácnosti svá kouzla provozují. Protož též každý Chod na Horu Jezevčí s jakousi pietou pohlíží.

Aby laskavý náš čtenář poznal též některé čáry a kouzla na Chodsku, uvedu jen několik, jež mi sdělily dvě kouzelnice.

Když z jara ponejprv krávy ven z chléva vyhnati chceš, aby jim žádný uškoditi nemohl, tedy vezmi sv. Jana zvoneček (bylina), polož jej pod práh u dveří, ať přes to dobytek jde, a nemusíš se po celý rok žádných čar báti.

Aby žádný tvým kravám na mléku uškoditi nemohl, vezmi kořen kopřivový a vlož jej na štědrý den do šiřiště a přilévej celý rok na to, a nikdo ti na mléku ani na sýru neuškodí.

Proti uškození dobytku dobře jest užiti z hrušky mladých větví, z těch udělej věnec, ať v něm chodí pravá panna na den sv. Jakuba většího celý den, pak nechť dá věnec kravám sežrati, a žádný jim uškoditi nemůže.

Proti odnímání mléka kouzlem potřebuje se vratič, kozlík a zelená petržel, to vše dávej kravám na chléb, přidej k tomu kousek vosedu a pochodíš dobře.

Chceš-li od krav mnoho mléka, vezmi bedrníkovou vodu, umej aneb namoč v tom krávě vemeno, a pak dá mléka hojnost.

Kdyby někdo tvým kravám užitku ujímal neb čaroval, učiň takto: Když krávu podojíš, tak asi za hodinu jdi ji zase dojit a obrať dížku dnem nahoru, vezmi dva dlouhé nože a polož je na dno křížem a na to dej mléko nadojené. Dej je do nového hrnečku s novou pukličkou, chyť od své krávy drobet moče, přidej drobet kvasnic, do přehoušle černých špendlíčků, 9 kousků skla, 9 hlohových špiček, 9 šípkových, vše dej do hrnečku do toho mléka a přikrej, aby žádná pára z hrnečku nevycházela — a co se to vaří, člověk-kouzelník dostane v životě takové bolesti, že nebude-li chtíti zemřít, přijde tě prosit, abys ho z mučení propustil, že ti nikdy kouzly již škoditi nechce.

Když kráva mléko ztratí, dávej jí libeček a vratič každý pondělek, k tomu přidej petržele a kousek routy a verbiny, dej to do chleba, aby to kráva sežrala, a mléko se jí zase navrátí.

Když chceš, aby ti krávy hojného užitku dávaly, natrhej lekuty s kořenem na rybníce na novou neděli, dej to do nápoje. K tomu každý den nažni z devíti mezí mateřídoušky a na den sv. Filipa a Jakuba dej to kravám s chlebem sežrat — a pak ti mnoho budou dojiti.

Aby krávy mnoho mléka daly, dej jim do řezanky sežrati koření díblík, ještěrčí kořen, kozlíkův kořen, Aronovu bradu, mořskou cibuli, mořské oko, černý kořen, vorlíčkovo semeno, bílý podrazič, bílou vratičku, brotán, řepku, toten, svatojanský kořen, svatojanský zvoneček, svatojanský chléb, chutný kořen, bobek, čekanku, šafrán, Panny Marie mléko, voman, vrbinku, anděliku, voňavý a vličný kořen, věčné bochníčko, Panny Marie korunku. Vše toto stluč na prach a posyp řezanku a uvidíš, co ti dají krávy mléka.

Ještě více čar a kouzel se na Chodsku udrželo; zvláště před Božím Tělem sbírají staré báby, které většinou jsou kouzelnice, zvláště pastýřky, léčivé a zázračné koření, jež svíjejí u veliké věnce a dávají na Boží Tělo posvětit a pak je hospodyním přenechávají, za něž znamenitých darů na mouce a chlebě a másle od hospodyň dostávají.

Nejvíce pověstí a pověr slyšeti jest na „hejtě“, „hrádkách“ a na „přástkách“. Na „hejtě“ jsou jen muži, na „přástkách“ shromaždí se chasa z celé vesnice, „divčata“ i „chlapci“. Zde panuje volnost takřka bez obmezení, zpívá se, vypravují se podivuhodné věci a žertuje se až pozdě do noci. Přástky ty jsou každého roku v jistém stavení; jsou ve vesnici také dvoje ano troje, podle velikosti vesnice a podle stáří. Při rozcházení vyprovázejí „chlapci“ „divčata“. Pak se scházejí hoši ještě a procházejí se za zpěvu po vesnici, dávajíce dobrou noc divčatům. Přástky počínají v adventě a končí koncem postu. Nejveseleji bývá na přástkách o masopustě; v tom čase brzy odkládají vřetena a přeslice s „kůželem“ do kouta a již jsou v kole za zpěvu a „muziky“, již tvoří dudy, někdy housle aneb oboje. V letě odbývají se schůzky venku na návsí, kdež chlapci rádi zpívají.

Chodové mají velmi mnoho svých národních písní, z nichž tyto nejvíce se zpívají:

Okolo Domažlic je cestička,
[: okolo ní je zelená :] travička.

Šel jsem já tamtudy jen jedenkrát,
Spatřil jsem mou milou, mou Nanynku rozmilou,
s jiným stát.

Oni si tam o mě povídali,
[: že voni mně to na truc :] dělají.

Jen vy mně to na „truc“ nedělejte,
[: jenom vy se s Pánem Bohem :] milujte.

Ve prostřed „Kodově“ stojí lípa,
Pod tou lipou je stoleček, vyšívá tam má milá šáteček.

Vyšívá tam na něm dvě srdce,
že už mne víc má milá, má Nanynka rozmilá, víc nechce.

Vyšívá tam na něm dvě růže,
že už mne má milá, má Nanynka rozmilá,
víc milovat nemůže.

Kůkni, vykůkni, och má z nejmilejší,
kůkni, vykůkni z okýnka vně.
Kterak jsú mě hráli
Když mne viděli z okýnka vně.

Když jsem bul hu Mandy,
Byl bych pad do jámy,
To bulo mé schčestí,
Že jsem byl bos.

Kdybych bul obutý
Byl bych snad zabutý,
Bul bych si pro Mandu
Hurazil nos.

Pec nám padla,
Pec nám padla,
Kdo pak nám ji postaví!
Starý Vávra
Není doma,
Kdo pak nám ji postaví!

Pověr udrželo se na Chodsku též mnoho. Tak o Božím hodě vánočním vstávají ráno před slunce východem chlapci a obvazují stromy provázkem nebo slamou, říkajíce při tom: „Štípkové, kvítkové, vstávejte, „voblákejte“ se, „vobouvejte“ se, „příde“ na vás mráz, mráz, posekáme vás, vás.“

Obyčejně to vykonávají děti, jimž pak rodiče potajmu házejí jablka na stromy, kteréž děti sbírajíce myslí, že stromy za upomenutí před nejtužší nastávající zimou jim jich poskytly.

V obcích, z kterých jest lidem přes pole choditi na „jitřin“ (půlnoční, jitřní), ponocuje několik mužů a hochů, kteří procházejíce vesnicí, zpívají rozličné koledy a pískají na zvláštní píšťaly, jež si sami zhotovují.

O svátcích velikonočních vstávají taktéž o Božím hodu před slunce východem a umývají se v potocích, neboť v ten čas prý teče

„víno“. Voda ta má prý takovou moc, že chrání před všemi nemocemi. Kdo má pak nějakou vyraženinu aneb „chrástu“ (svrab), pozbude ho, ponoří-li se do té vody. Umyv se, modlí se pod širým nebem.

Z pořekadel velice zajímavo jest toto: „Tys vystrojena jako „zimo-líto“; to jest na zimu i na léto hodí se šat tvůj.

Chodská svatba.

Nejzajímavější jest svatba Chodův, na kterou se zvláště cizinci chodí do Domažlic dívat.

Míní-li se jinoch v obcích chodských oženiti, tož vyžádá sobě dva i více svědků, a jdou společně pozdě u večer, když již v sousedstvu vše spí, do příbytku jeho vyvolené na „přípověď“; den volí se k tomu obyčejně sobotní. Přišedše tam, pozdraví domácí pozdravem: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus a dodají: „my jdeme k vám hledat nevěstu pro XX.“ Obdrževše příznivé odpovědi, usednou ku stolu, smlouvají o věno nevěstino a když se byli dohodli, tedy vyjde nevěsta do světnice a přivítá hosty podáním ruky všem, ženichu pak naposled, při kteréžto příležitosti vtiskne jí tento stříbrný peníz co možná největší velikosti do ruky jako závdavek, a peníz ten uschová sobě nevěsta na památku a nedá ho za svého života nikomu.

Potom přinešen bývá chléb, čerstvé máslo, sýr, a ženich musí objednati nápoje. Na příští den jdou svědkové ti se ženichem a s nevěstou společně na farní úřad za příčinou ohlášek a na protokol. První neděli po první ohlášce jdou odpoledne zvát, nevěsta s družičkami ke svým příbuzným a přátelům, ženich s družbami taktéž ze své strany. Při této příležitosti předloží jim pozvaní chléb, by si ukrojili. Nevěsta i ženich ukrojí sobě chleba, ale ukrojeného kousku nesnědí, nýbrž uschovají jej, aby prý měli vždy chleba důstatek, ano tvrdí o tom ukrojeném kousku, že se může na dlouhá léta uschovati, aniž by se zkazil. Kdo by ale opak toho učinil, třeba by měl sebe větší majetek, přijde prý v krátce o všecko, a nastane u něho nedůstatek chleba. Totéž se opakuje po dvě následující neděle.

Svatba se odbývá vždy v úterý, s řídkou vyjímkou v pondělí, ostatní dny nikdy. Den před svatbou jdou ženich i nevěsta ku správě Boží. V předvečer svatby sejdou se družičky do domu nevěstina k vití věnců, při kteréžto práci zpívají rozličné písně a když jsou s věnci hotovy, obdrží od nevěsty dvě v šátku svázané košile a dva šátky, totiž jeden kapesní a druhý na krk pro ženicha. Košile jsou z tenkého, domácího plátna se širokými rukávy, čím širší, tím lépe, co možná hodně vyšívané a na prsou rozhalené a jen u krku a rukávů se límce spojí tak zvanými „párečky“, což jsou dva skleněné knoflíčky drátkem spojené. Límečky u rukou jsou modré a uzounké. Do pravé ruky vezme družička tyto věci a na levé dlani nese okrášlený veliký koláč, v němž jsou zapečené křížem dráty, aby sobě družba při krájení hodně nůž vytupil. Chytrý však družba nekrájí od kraje koláč ten, nýbrž začne od prostředka a tak o ukryté dráty nezavadí.

Při příchodu družiček k domu ženichovu vyjdou jim v ústrety družbové s hudebníky, a to s „houdkem“ a dudákem, kteří jim na přivítanou hrají „do kolečka“. Kolečko je zvláštní národní tanec chodský, při kterémž se tanečníci jako blesk rychle na jednom místě otáčejí. Při vkročení do světnice pozdraví družička domácí a vyřizuje

že jim nevěsta posýlá koláč a ženichu košile a šátky, aby to ve zdraví přijali a za ni se nestyděli. Načež domácí jí slibují, že se za ni styděti nebudou, a že se jim to úplně vše líbí.

Odloživše přinešené věci, usednou společně ke stolu, rozkrájejí přinešený koláč, a družba vyndá připravenou dobrou rosolku pro občerstvení družiček, načež se připijí, a začnou zpívati společně rozličné písně, kteréž houdek a dudák doprovázejí. Když se byli již dosti nazpívali a i zamilovaný národní tanec „do kolečka“ zatančili, jdou všickni společně k nevěstě, ženich vezme s sebou dary pro nevěstu, a to: nízké střevičky řádně vyšívané, na nichž na místo pentlí zavázány jsou z koudele upletené provázky na splátky za ukryté dráty v přinešeném koláči, vlněné punčochy červené barvy, nápěnky a zapínátko ke krku u košile. Nápěnky jsou asi na tři prsty široké hedvábné stužky barvy červené, které se na prsou u lajblíku a na kožich zavěsí, zapínátko pak jest cínová sponka v podobě srdce, kaménky posázená. Přišed k nevěstě odevzdá ženich sám osobně své dary, pak se opětně tančí, zpívá, což trvá třeba přes půlnoc.

V den svatby časně z rána jdou houdek a dudák pro družby, načež se ubírají společně do domu ženicha, a odtud zvou příbuzné a přátely ze strany ženichovy na svatbu a ke snídaní.

V domě nevěsty zatím obleknou tuto do šatů svatebních, při kterémž výkonu musí nevěsta v díži státi, a všecky šaty jí podájí, aby prý měla vládu nad mužem.

Když všecky přípravy jsou skončeny, zasedne se na obou stranách jak u ženicha tak i u nevěsty, když se všickni hosté sešli, k snídaní. Jídla bývají přinášena v následujícím pořádku: a) polévka z krup, b) maso hovězí s křenovou omáčkou, c) omáčka z osrdí, d) kaše z prosa (z pšena) a naposledy jelita a jítrnice.

Po snídaní povstane ženich a žádá svého otce o požehnání, načež poklekne do prostřed světnice, a otec vloživ ruce na jeho hlavu, žehná mu těmito slovy: „Žehnám tě ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého“, načež ženich poděkuje za své vychování a políbí rodičům ruce i nohy. Na to hned začne houdek s dudákem hráti smutečnou píseň a zpívá se při tom: „Ach Bože, můj Bože, kde jest můj tatíček, vždyť už na něm roste zelený trávníček“ atd.

Nyní se ubírají všickni společně do domu nevěstina. Dvéře tam do domu jsou zavřeny, pročež zůstanou svatebčané se ženichem státi, hudba utichne a družba na zavřené dvéře pořádně pěstí zatluče, „zabuší“. Jeden ze svatebních hostů nevěstiných jde do síně a ptá se: „Kdo to tluče?“ Načež z venku se odpoví: „Ženich jde pro svoji nevěstu“. Ihned se dvéře otevrou, a mluvčí podává příchozím chléb a sůl se džbánkem piva na uvítanou. Když sobě byli všickni příchozí chleba a soli vzali, vypijí pivo ze džbánku až na dno a vejdou do světnice, při kteréž příležitosti musí nevěsta, která jest v komoře ukryta, hleděti, aby ona ze všech nejdříve ženicha spatřila, jinak by jí ženich nebyl poslušen.

Při vkročení do světnice přivítá příchozí nevěstin, otec a ženich jej požádá o nevěstu, načež když otec svolí, jde družba do komory a přivede ženichovi nepravou nevěstu, obyčejně nějakou chatrně oděnou bábu, a ptá se jej, zdali se mu líbí, což arciť ženich rozhodně popírá. Nepravá nevěsta hledí se rozličnými šprýmy a posuňky ženichu zalíbiti, když ale vše to nic platno není, rozhodne se na tom, aby ji

ženich vyplatil, načež on ji několika penězi podaruje. Mezi tím připraví v komoře družičky nevěstu ve svatební šat. Nyní vyvede družbě nevěstu z komory ve svatebním rouchu, davaje jí místo po pravé straně. Nevěsta má obličej bílou rouškou zastřený a usedavě pláče. Družba postaví ji ženichovi po pravé straně, a to tak, aby ženich stál u prostřed světnice pod prostředním trámem stropním a nevěsta hned podáním ruky ženicha přivítala, a taktéž i všichni ostatní hosté příchozí. Nyní požádá nevěsta svého otce, nemá-li ho na živu svého poručníka o požehnání. Poklekne se ženichem, načež přistoupí otec s matkou a žehnají jim, vzkládajíce ruce na hlavy jejich, těmito slovy: Požehnání Boha Otce i Syna i Ducha svatého budiž s vámi nyní i po všecky věky. Amen.“ Načež snoubenci povstanou, ženich děkuje jim za vychování nevěsty řka: „Zaplať vám to Pán Bůh, že jste mně ji vychovali.“

Cesta do kostela k oddavkám nastoupí se v následujícím pořádku: Napřed houdek s dudákem, pak družba s nevěstou po pravé straně, která celou cestu pláče, na to ženich s družičkou po levé straně, pak následují svatební hosté a průvod končí otec nevěstin. Matka nevěstina nikdy není oddavkám přítomna, neb doma připravuje svatební hostinu.

Při oddavkách stojí družba u oltáře za ženichem a družička za nevěstou těsně, a když jim kněz štolou ruce sváže, hledí, aby každý z nich sňali věneček rozmarínový, který má nevěsta na cípu krásného šátku na zádech upevněný. Kdo čipernější jest, ten ho uchopí. Při oddavkách dává se bedlivý pozor, jak svíčky na oltáři hoří; plákne-li některá na straně ženicha neb nevěsty, zajisté ten neb onen z nich dříve zemře. Po oddavkách jde se oferou okolo oltáře, a tu za oltářem žadoní nevěsta na ženichovi peníz obětní, ten ale zdráhá se jej dáti, aby jí nemusil býti poslušen.

Po službách Božích jde se z kostela, a tu hned před chrámovými dveřmi zpívají družba, družička i ostatní svatebčané za zvuků houslí a dud: „Ičko Vám děkuju, pane páter, že vy jste mně dali, co jsem já chtěl, — dali jste mně dali hezkou ženu atd.“, načež se nastoupí cesta k domovu; v předu jdou opětně hudebníci, za nimi ženich s nevěstou po levé ruce, pak družba s družičkou po pravé straně, na to ostatní svatebčané a přijdouce do rodné vsi nevěstiny, zajdou všickni do hospody a pojídají jen chléb; na to se přikročí k tanci a tančí se až do soumraku, a pak teprv jdou obě strany k obědu, a to opětně jako při snídaní ze strany ženicha jdou svatebčané k ženichu a ze strany nevěstiny k nevěstě.

Při obědě na obou stranách podávají se samá domácí jídla dobře upravená, ale u veliké hojnosti, aby zbylo na „výslužky“. Po ukončeném obědě u ženicha jdou hosté do domu nevěstina a usednou tam všecky ženy za zvláštní stůl, který stojí v hlavním rohu světnice a posadí nevěstu mezi sebe do samého rohu. Muži usednou zase za jiný stůl pro ně připravený. Nevěstin stůl jest bílým ubrusem pokryt. Ženy volají na muže, aby se šli skládat nevěstě na „měchačky a povijan“. Muži přistupují na to jeden po druhém a dávají dle možnosti žádaný příspěvek. Nechá-li nevěsta při výkonu tom nohu pod stolem, hledí družba, aby se jejího střevíce zmocnil, což se mu ale málo kdy povede. Kdyby se mu to povedlo, pozbudou ženy všech dalších nároků na nevěstu. Když družba střevíce nevěstina neuchvátí, žádají na

něm, by dříve, nežli vydají nevěstu, jim přinesl: Zrcadlo bez skla (vodu na talíři), pak pannu na zeleném řetízku (řípu), špižírnu s 39 příhrádkami (lněné paličky), suché komáry (sušené švestky), kaši bez ohně vařenou (med), strom, na němž 9 roků ovoce zraje (jalovec), kobylu beze střev (trdlici), 9 loket fundy (rosolka), vejce na chlupatém rendlíku (psa), soudeček, v němž dvojí víno (vejce) atd. Když to vše byly obdržely, žádají, by se položil pro nevěstu stříbrný most. Posází se stříbrnými penězi celá vzdálenosť od rohu nevěstina na protější roh stolu, přes nějž družba nevěstu převede, a odevzdá ji opětně ženám, by ji čepily; pak se jde do hostince k tanci.

Chodové jsou lid statný, vysokého a silného vzrůstu; mnozí byli až i jeden sáh vysocí.

V domácnosti jsou skromní, spořiví, spokojí se i chudší potravou.

V hospodářství svém přičinliví a pracovití, proto též jsou valně zámožní. Povždy byli horlivými katolíky, ani v dobách husitských neodpadli od své víry. Na chrám Páně sobě drží, ano i churavci jdou za největší zimy a nejhoršího nepočasí do kostela. Mezi nimi zařízeno více katolických spolků a zvláště na pouti marianské chodí daleko k Dobré Vodě, do Klatov, na sv. Horu a do Bavor do Nových kostelů, rádi též na okrasu chrámu Páně přispívají a rádi čtou náboženské knihy.

Chodky zvláště libují sobě, když mají hodně pláten, peřin a peří — proto chovají též celá stáda husí.

Chodové nalézají se v průsmyku Všerubském od Pocinovic až do Postřekov v hejtmanství Domažlickém.

Všech Chodů ve vesnicích Pocinovicích, Lhotě, Kyčově, Mrdákově, Tlumačově, ve Stráži, Oujezdě, Draženově, v Kodově, v Klenči, v Potřekově a v jiných vesnicích, kamž se buď přiženili neb provdaly, jest asi na 6000 duší, a rozděleni jsou ve farnostech Klenečské, Trhanovské, Mrdákovské, Domažlické, Loučimské a Pocinovické. Chodové v posledních dvou farnostech již dávno svůj původní ráz ztratili, taktéž i národní kroj odložili, tak že Pocinovičtí ve farnosti Pocinovické a Lhotečtí ve farnosti Loučímské se nyní ani za Chody nepovažují.

Za různými hesly.

Obrázek z velkoměstského života.

Napsal

Václav Špaček.

I.

Nikdy nevymizí mi z paměti dojem, jaký působil na mne první pohled na Prahu. Vysoké domy, bohatě zásobené krámy, lidé odění dle nejnovější mody — to vše působilo až omamující dojem na mne, vesnického chlapce. Pamatuji se, jak, vrátiv se domů, vypravoval jsem matce, že v Praze bezpochyby každý den neděle, poněvadž tam lidé neustále nosí sváteční šaty.

Když matka má po čase přijala na vychování cizí dítě, ubohé „Práže“, naskytla se mi příležitosť podívati se častěji do Prahy. Matka

se k dítěti hlásila a ráda viděla, když někdo z nás k ní přišel a o dítěti zprávu jí přinesl. Sloužila nedaleko bývalé Pořičské brany, a poněvadž s té strany jsme přicházeli do Prahy, brzy jsem si pamatoval ten dům a docházel jsem tam pak sám. Měli jsme do Prahy tři hodiny cesty, ale bylo ku podivu, jak zřídka se lidé od nás stýkali s hlavním městem: šel-li někdo do Prahy, věděla o tom celá ves.

Pamatuji se, jak jsem jednou dlel u zmíněné služky, když vešla do kuchyně ženština, kterou jsem měl za bohatou paní. Služka odešla k pánovi a vrátivši se po chvílce dala té paní krejcar. Když tato odešla, pravila mi služka: „Víš-li pak, synáčku, že je to žebračka?“

Tenkrát povídal jsem doma rodičům, jak asi mají se dobře i pražské žebračky, když chodí tak pěkně oblečeny. Dnes již jinak soudím: pobyv několik let ve hlavním městě, seznal jsem, že ne všude sídlí v těch pěkných domech a malovaných pokojích svatá spokojenost a což více, že ne všude sídlí mravnost. Prostý venkovan žasne, když se dovídá, že i mezi lidmi, ve kterých spatřuje vznešené panstvo, je dosti takových, již neštítí se ani šalby a podvodu, kyne-li jim z toho prospěch. A což kdyby spatřil venkovan tu bídu hmotnou i mravní v podkrovních světničkách a podzemních příbytcích! Snad by pak soudil jinak o velkém městě.

* * *

Zavedu milého čtenáře do takového příbytku bídy. Jediným oknem, pouze hořejší polovicí nad dlažbu ulice vyčnívajícím, vniká do sklepního bytu jen málo světla. K tomuto pološeru druží se vlhký, dusivý vzduch, který zaráží každého, kdo mu není uvyklý. Na vlhkých, začernalých stěnách nespatříme ani obrázku, ani kříže. Chatrná postel, ještě chatrnější stolek a dvě židle jsou jediným nábytkem v tom příbytku bídy. Na posteli sedí žena zmořená bídou. Místo peřin jest viděti jen různé kusy chatrného již oděvu. Na zemi se batolí tři děti — nejmladší tříleté, nejstarší sedmileté. Jsou zabrány do hry.

Za chvíli ozve se nejmenší — chce papat. Nechalo hry a přistoupilo k posteli. Bylo již deset hodin, a děti ještě nesnídaly.

Matka na tu chvíli čekala s úzkostí. Po nejmenším dítku ozvaly se i dvě starší. Žena odložila kus oděvu, který zašívala, a sevřela hlavu do dlaní. Zdálo se, že neslyší ani těch úpěnlivých dětských proseb. Těžko slyšeti, když nelze jich vyslyšeti!

Hlasy dětské byly čím dále, tím dojemnější, naléhavější. Matka se vyrušila ze svých myšlének: „Otíku, dojdi pro fantářku!“ pravila k nejstaršímu chlapci.

„Fantářka přijde!“ jásala malá Františka; „dostaneme zase chleba, viďte, maminko?“

Kdežto matka očekávala příchodu upíra, jak možno právem nazvati takovou „fantářku“, s úzkostí, děti se na její příchod těšily, neboť již věděly, když přijde fantářka, že dostanou chleba.

Otík napolo oblečený vyběhl a vrátil se po malé chvíli. Brzy po něm vstoupila do světničky tělnatá žena; na prvý pohled poznal každý, že se jí zle nevede.

„Ale vy tu máte zimu, paní Hranická“, počala ani nepozdravivši. „Čím vám mohu posloužiti?“

Hranická neodpovídala. V té chvíli, kdy fantářka již stála před ní, počala se viklati ve svém úmyslu. Nemohla se rozhodnouti.

„Myslíte-li, že vám mohu ještě něco půjčiti na ty věci, které u mne máte“, počala fantářka, nemohouc dočkati se odpovědi, „jste velice na omylu; budu z toho míti beztoho jen škodu.“

Utrápená žena přerušila ji v řeči. „Na to ani nemyslím, vím, že by to bylo marno“, pravila. „Mám ještě něco, je to památka po matce, s kterou se nemohu rozloučiti. A také se s ní nerozloučím, to vám napřed povídám.“

„Inu, mně na tom nezáleží“, prohodila fantářka. „Toť víte, ráda vám pomohu, jen když budu míti nějakou jistotu. Co pak je to?“

„Zlatý kříž“, odvětila Hranická, nemohouc ještě se odhodlati, aby poslední cennou věc dala fantářce. „Tedy něco od zlata?“ prohodila tato, a oči se jí zaleskly lakotou. „Ale nejste-li vy bláhová, paní Hranická; schováváte zlato, a máte i s dětmi hlad.“

Hranická si vzdychla. „Vy nemáte citu, osobo. Což nechápete ani, jak těžce se člověk loučí s poslední památkou po zemřelé matce?“

„Jakáž pomoc!“ prohodila fantářka. „Zlato je pro boháče, chuďas si ho nemůže dopřáti. Kdož pak za to může, že se váš muž —“

„Zadržte!“ zvolala Hranická, sebravši všecku sílu. „Kdo vám dal právo, abyste mi vyčítala mužovy činy, abyste tupila otce před dětmi, které nemají posud tušení o jeho vině a bohdá nikdy se o ní nedovědí. Zadržte, pravím, aneb odejděte!“

„Je viděti, že jste posud nezapomněla, čím jste někdy bývala“, řekla fantářka, jsouc jejími slovy poněkud zaražena. „Nu, což mi na tom záleží! Chcete-li, ukažte kříž!“

Chvějící se rukou podala Hranická fantářce stkvost. Ta stáhla obličej k výrazu, který zdál se svědčiti o sklamání. „Kolik vám mám na to půjčiti?“ tázala se.

„Ten kříž stál sto dvacet zlatých“, řekla Hranická!

„Sto dvacet zlatých! Má zlatá, věřím vám, že tolik stál, ale dnes nestojí již ani za polovici. Toť víte dobře, že se nyní kříže vůbec nenosí, a půjdete-li jej prodat, zlatník vám odečte více než polovici za práci, která nyní nemá ceny. Mohu vám na ten kříž půjčiti deset zlatých.“

„Dejte je sem; jest mi lhostejno, kolik mi půjčíte, neboť si do roka kříž dojista vyplatím.“

„Ostatně“, doložila fantařka, „abyste neřekla, že nemám svědomí, půjčím vám patnáct zlatých.“

Hranická si v duchu vyčítala, že té ženě snad přece někdy křivdila. Jinak by byla soudila, kdyby jí byla mohla čísti v myšlénkách. „Deset zlatých by spíše zaplatila než patnáct“, myslila fantářka; „raději přidám pětku — kříž mi spíše zůstane.“

„Úroky jako obyčejně“, doložila nahlas, podávajíc ženě tři pětky. „Týdně dva krejcary ze zlatky.“

„To je třicet krejcarů týdně!“ zvolala Hranická, a peníze div jí nevypadly z ruky. „Ženo, vy jste bez citu! Toť žádáte za rok z patnácti zlatých více než patnáct zlatých úroků!“

„Jinak nepůjčuji“, zněla chladná odpověď. „Ale je-li vám to mnoho, proč nejdete do zastavárny?“

„Proč nejdu?“ zvolala žena všecka zoufalá, — „ó, vy dobře víte, proč nejdu! Dítě nemohu poslati s takovou věcí, a sama nemám do čeho se obléci. Bojím se, kdybych se oděla do těch svých hadrů, že

by mne v zastavárně zadrželi domnívajíce se, že jsem kříž někde ukradla! Bože, kam to se mnou došlo!“

Ubohá žena, ač zdála se, že bídou již docela otupěla, počala zoufale lomiti rukama. Fantářka za jejího nářku se rychle vytratila — bála se, aby Hranická se nerozmyslila a nezrušila obchod.

Ubohá žena trvala chvíli v němém zármutku. Pak se vzchopila — peníze držela ještě v rukou. „Ten kříž chtěla jsem vám uchovati, děti — ale již se stalo, již nemáme ničeho. Nevím, budu-li jej moci kdy vyplatiti. Bože, smiluj se!“

Hranická dvě pětky uložila do stolu — bylo‘t jí za tři neděle platiti nájemné. Těch peněz se nesmí dotknouti; činži zaplatiti musí, sice by ji domácí pán vystěhoval na ulici.

Pak vzala na sebe chatrnou sukni a odběhla. Přinesla bochníček chleba a za několik krejcarů dříví a uhlí. Za chvíli hořelo již v kamnech, a po světnici rozlévalo se teplo nikoli příjemné, nýbrž dusivé, vlhké.

„Teď ať mi nikdo z vás nevykročí ven“, poroučela Hranická dětem, ucpávaj c hadrem skulinu pode dveřmi, aby teplo neunikalo. A děti poslechly rády. I to nezdravé teplo jim bylo milé. Přes tu chvíli byly u plotny, aby viděly, co matka vaří.

Za chvíly nasytily se polévkou — totiž osolenou, nemastnou vodou, do níž byl nalámán chléb. Pak se daly zase do hry. Nasytily se — což jim v tu chvíli scházelo!

II.

Hranická po skrovné snídani, která byla zároveň obědem, zahalila se v chatrný šat a měla se k odchodu. „Ty zamkni, Otíku“, pravila ku chlapci, „a nikoho sem nepouštěj; nevím, vrátím-li se brzy či pozdě.“

Svěží vzduch na ulici ji téměř omámil. Šla zvolna do živějších ulic města. Asi po půl hodině stanula před výkladní skříní bohatě zásobeného krámu s modním zbožím. Nad výkladními skříněmi četla zlatými písmeny psané jméno obchodníka: J. Zatíral.“

Proč stanula ubohá žena před krámem? Což ji vábily přece ty různé modní látky, ač před chvílí bídou zoufala? Nohy se pod ní chvěly, zlatá písmena se jí míhala před očima. „Můj Bože“, šeptaly její rty, „jak mnohé z těchto věcí jsou mým majetkem! Ó, kde je spravedlnost! Ubohé děti!“

Kdo by byl slyšel tu ženu, dojista by se byl domníval, že se pominula rozumem.

Chtěla vejíti do krámu, ale neodvážila se. Z krámu zaznával hlasitý hovor, z něhož nejvíce vynikal pobouřený hlas obchodníkův. Byla by přišla dojista nevhod.

Ano, v krámě uzavíral se v té chvíli zvláštní obchod, který však docela se netýkal modního zboží. Vešla před malou chvílí do krámu žena, jejíž oblek málo se lišil od oděvu té ženy, která stála nyní před výkladní skříní. Pan Zatíral kázal jí, aby zůstala za dveřmi na ulici.

„Ale vždyť já nežebrám, milostpane“, namítala žena; „ráda bych s milostpánem promluvila ...“

„Nuže, co mi chcete?“

„Moje dcera, milostpane —“ zajíkala se žena.

„Vaše dcera — co jest mi po vaší dceři? Mluvte rychle, nemám času, abych se s vámi zdržoval.“

„Sloužila u milostpaní“, pokračovala žena hlasem zajíkavým; před časem dostala výpověď, a teď —“

„Nu, teď — co tedy?“

„Má maličké“, řekla žena chvějícím se hlasem. „Nemáme co jísti — prosí milostpána pro Boha, aby se ustrnul nad svým dítětem.“

Pan Zatíral zbledl jako stěna. „A to jste ji musila nechati doma?“ zlobil se, nabyv chladné mysli. „Nač pak je porodnice? Ale vy jste se domnívaly, že vám nahrnu hodně peněz! To jste se notně zmýlily. Nevídáno! Vaše dcera může býti ráda, že se to stalo. Až bude zdráva, může dostati dobrou službu, může býti kojnou. Sám se jí o službu postarám, jen se pak u mne přihlaste — ale potom mi vícekrát nechoďte na oči. Tu máte desítku a jděte!“

„Ponížene děkuji, milostpane.“

Ubohá se chvěla a chtěla svůdci své dcery políbiti ruku. Pan Zatíral si nedal. Aby mu ji pošpinila ta žebračka! A nedávno sám její dceru líbal!

Tak hřích množí bídu, a bída hřích. Zas jeden ubohý lidský tvor vržen do proudu života — dítě kleslé matky, jež uvítáno bylo od ní na svět kletbou a otce ani nepoznalo — a nepozná. A snad to bude pro ně štěstím.

„Zpropadený malér!“ odlehčil si pan Zatíral v krámě, pohlížeje za odcházející. „Ale myslím, že je to šťastně odbyto. O službu se jí postarám u některého známého a budu míti pokoj.“

Ubohá žena stanula před krámem, kde posud stála Hranická. „Můj Bože“, šeptala, „desítkou má býti zaplacena čest i štěstí mého jediného dítěte. Ó, ti boháči!“

Ten peníz za hřích pálil ji v rukou; byla by jej roztrhala na kousky a hodila k nohám tomu padouchovi, — ale tu vzpomněla na dceru a na její dítě a papír pečlivě schovala. Ta bída!

Hranická slyšela dobře každé slovo té ubohé a pochopila, proč se pan Zatíral tak zlobil. „Ta jest ještě nešťastnější než já“, pomyslila si. „Máme obě téhož nepřítele a škůdce.“

Nyní si teprve netroufala vejíti do krámu, k němuž se právě blížila elegantně oděná dáma. Hranická v ní poznala manželku obchodníkovu. Štěstí, že ta žena svou záležitost s pánem tak brzy vyřídala.

Dáma se odvrátila, aby neviděla ubohé Hranické. Znaly se dobře. Ještě před rokem chodívaly spolu na procházku. Tenkrát ovšem Hranická bývala jinak oblečena než nyní.

Hranická chtěla se dáti do řeči s neznámou ženou. Podobný osud ženy té ji nutil, aby se jí svěřila. V tom otevřely se opět dvéře u krámu, a pan Zatíral vyšel na ulici. Viděl obě ženy — znal je dobře, ale nebylo na něm viděti rozpakův ani pohnutí. Nevšímal si jich.

Hranická se zachvěla, když pohleděla na toho muže. Bledé její tváře se zardělý; byla rozechvěna. Zapomněla na sklíčenou ženu vedle ní stojící, neviděla ničeho vůkol sebe, než jeho. Viděla, jak pospíchá do vedlejší ulice, a nevědouc ani proč, pospíchala za ním.

Prošli několik ulic; tu pan Zatíral vešel po výstavného domu. Hranická šla za ním až do průjezdu; tam uviděla mezi mnohými ta-

bulkami na stěně jednu s nápisem: Přísežný advokát JUDr. L. Klejzar v I. patře.

„Ó, již tomu rozumím“, řekla žena. „On tam šel; nesmím ani chvíli meškati.“

Vystoupila do prvního patra a zaklepala na dvéře advokátovy kanceláře. Vešla nesměle a stanula u dveří. Jeden z písařů ji odbýval domnívaje se, že přichází žebrat. Hranická řekla, že chce mluviti s advokátem. Podívali se na ni nedůvěřivě, neboť což může chtíti žebračka u advokáta! Řekli jí, aby počkala.

Hranická nyní pozbyla smělosti. Bouřilo to v ní, ale nevěděla, jak bude s advokátem mluviti, nevěděla vůbec, proč sem vešla.

Ve druhém pokoji rozmlouval advokát se Zatíralem. Bylo jim dobře rozuměti.

„Jak pravím, dle té smlouvy najisto prohrajete“, bylo slyšeti advokáta. „Smlouva výslovně praví, že jste povinen dáti svému společníku, kdyby odstoupil, peníze, jež vložil do obchodu, totiž deset tisíc zlatých.“

„Což není žádné naděje, pane doktore?“ tázal se Zatíral stísněným hlasem.

„Naděje by byla — ba, jistota by byla, kdyby —“ řekl advokát. Pak mluvil tak tlumeným hlasem, že mu nebylo rozuměti. Za chvíli slyšela zase Hranická, jak doktor řekl, že to laciněji neudělá nežli za šest set. „Jsou živi oba ti svědkové, kteří jsou podepsáni na smlouvě?“ tázal se potom.

„Jeden z nich zemřel před rokem“, odvětil Zatíral.

„Dobře; druhého již snadno nalezneme“, řekl doktor Klejzar.

Chvíli bylo ticho, a potom zvolal advokát: „Pane Tobiáši!“

Jeden z písařův odložil péro a vešel do pokoje, kde byl advokát se Zatíralem. Hranická slyšela ještě, jak advokát řekl písaři: „Podepište se tu jako svědek“.

Písař vrátil se hned, a za chvíli vyšli z pokoje i Zatíral s advokátem. „Co chcete?“ otázal se tento Hranické krátce.

„Chci spravedlnost, pane“, řekla žena, těžce oddychujíc. „Vy mi můžete k ní pomoci. Tento muž — ten padouch, připravil mne a mé děti o majetek. Mého muže vyštval do ciziny. Vy to víte dobře, že se mi děje křivda — vy můžete dokázati pravdu. Pro Boha vás prosím, pomozte mi — nepropůjčujte se tomu padouchovi za pomocníka proti ženě opuštěné, bezbranné.“

Doktor pohleděl na Zatírala a pravil se strojeným soucitem: „Ta ubohá se pomátla na rozumu.“

„Ó ne“, bědovala žena hlasem zoufalým, „vy jste byl sám jednou u mne, vy dobře víte, že jsem tehda nemluvila s vámi jinak než nyní, a tenkrát jste mi neřekl, že šílím. Vy jste viděl mou bídu — ale dnes je ta bída větší než tenkrát. Pro Boha, mějte srdce!“

„Ach, vy jste to —“ řekl advokát, jakoby se byl teprve nyní upamatoval. „Vidíte, tenkrát jsem vám dobře radil, abyste nezačínala soudu, že to bude marno. Nuže, pan Zatíral může dokázati, že vyplatil vašemu muži peníze, které dal do obchodu — co tomu říkáte?“

„To je lež — hanebná lež!“ zvolala Hranická. „Ó, já tohoto dobře znám! Jak pak mu mohl něco dáti, když tvrdil, že ohlásí úpadek!“

„Řekněte třeba desetkrát, že to není pravda“, prohodil advokát, krče ramenoma, „když se přece dokáže, že je to pravda. Důkaz máme v rukou.“

„Pak jste oba lháři a podvodníci!“ zvolala žena vášnivě. „Vy jste —“

Advokát zazvonil. „Vyveďte tu ženu“, pravil sluhovi, který v okamžení přikvapil; „bude-li se vzpírati, odevzdejte ji strážníkovi.“

Hranická klesla na kolena. „Slitujte se, dobří pánové — slitujte se nad mými dětmi —“

Sluha vytáhl ji násilně ze dveří a svedl ji na ulici. Ubohá stanula před domem a pohlížela vzhůru k oknům advokátova bytu. Všecko — vše bylo ztraceno! Spravedlnosť byla šlapána, podvod vítězil.

V tom vykročil z domu Zatíral. Hranická vrhla se naň jako rozumu zbavená.

„Vrať mi manžela, vrať mi jmění, padouchu, navrať mým dětem otce!“ Zatíral darmo se jí snažil vymknouti.

„Ale jak mohu žádati, abys se slitoval nad cizími dětmi, když se ku vlastním neznáš — netvore!“ křičela žena vášnivě. „Ó, že tě země v tu chvíli nepohltí!“

Zatím již zástup zvědavých obstoupil Hranickou a Zatírala, který hořel studem. A zástup se množil — vozy nemohly projeti.

Náhle byla uchopena Hranická silnou rukou za rameno a odtržena od svého protivníka. „Se mnou!“ zahřměl za ní hlas.

Hranická již byla v rukou policejního strážníka. Nevzpírala se.

„Ale vyslechněte tu ubohou“, přimlouval se někdo v zástupě, „kdož ví, jak jí ten člověk ublížil.“

Podobných hlasův ozvalo se více, a Zatíral užil zmatku a vytratil se ze zástupu.

Za chvíli odváděl strážník Hranickou na policejní ředitelství, a lid se rozešel.

Jen jediný muž ze zástupu sledoval strážníka a zatčenou ženu. Byl to muž malé postavy, oděný v černý plášť. V obličeji jevil se přívětivý úsměv.

Šel po druhé straně ulice rychlým krokem, aby nebylo nápadno, že spěchá za těmi dvěma osobami. Za chvíli je předešel, a než došly k budově policejního ředitelství, čekal již u vchodu.

„Na slovíčko, strážníku“, řekl, když tento zavedl ženu do chodby.

Strážník se zastavil.

„Chci se zeptati té ženy, jak se jmenuje a kde bydlí“, řekl přívětivým hlasem. Hranická, pohleděvši na vlídného muže, řekla mu bez váhání: „Jmenuji se Anna Hranická a bydlím ve —ské ulici č. 15. ve sklepě.“

„Dobře“, pravil neznámý. „Počkám tu na vás, strážníku, až se vrátíte. Rád bych se vás na něco otázal.“

Když byl strážník se ženou odešel, neznámý vyňal z kapsy spodního kabátu zápisník a napsal do něho tužkou: „Anna Hranická, —ská ulice čís. 15., ve sklepě.“ Potom zápisník opět uschoval.

Kdo by byl viděl našeho neznámého, když rozhrnul plášť, jímž byl přioděn, byl by v něm poznal po bílém pásku na krku katolického kněze.

Strážník za nedlouho se vrátil. „Povězte mi, jest odsouzena?“ tázal se ho neznámý.

„Ano, pro rušení veřejného pokoje na čtyřiadvacet hodin“, odvětil strážník.

„Děkuji vám, záleží mi mnoho na tom, abych to věděl“, řekl duchovní. „Nastoupila trest ihned?“

Strážník přisvědčil.

„Děkuji“, opětoval kněz odcházeje. Strážník, ubíraje se opět na své stanoviště, udiven za ním pohlížel. „Proč to asi chtěl věděti?“ pravil sám k sobě. „Nu, zlého asi nic neobmýšlí, dobráctví mu hledí z obličeje.“

III.

Blížila se čtvrtá hodina, a již se seřilo. Náš mladý kněz, páter Hypolit, pospíchal od policejního ředitelství přímo do —ské ulice a díval se pozorně na domovní čísla. Posléze až na konci ulice nalezl číslo 15. Vešel do domu a zaklepal na dvéře domovníkova příbytku.

Pražský domovník, totiž pravý domovník, bývá znalcem lidí. Jen mrskne okem po nové „partaji“ a již ví, co v ní vězí, je-li pořádná či nepořádná, bude-li správně platiti činži či bude-li zůstávati dlužna, může-li se nadíti „diškrecí“ za otvírání či ne. Táže-li se někdo po bytě nájemníka, domovník pozná, zdali to přichází jen známý na návštěvu, či přichází-li věřitel upomínat. Zkrátka, domovník jest muž nadmíru bystrozraký. A takový byl i domovník Marek v 15. čísle ve —ské ulici.

Tentokráte se však bystrozrakost Markova neosvědčila. Uslyšev od příchozího otázku, bydlí-li v domě Anna Hranická, zavrtěl mlčky hlavou; to znamenalo, že se náš domovník divil.

„Tedy zde nebydlí?“ řekl páter Hypolit.

„Ó, bydlí zde“, řekl domovník; „ale jest mi to divno, že má ta žena takové známosti a přece žije v bídě. Ale to jsou bezpochyby bývalí přátelé“, doložil trpce, „kteří přicházejí spíše ze zvědavosti nežli z útrpnosti. Před několika nedělmi byl u ní také neznámý pán, nějaký doktor.“

„Mýlíte se, příteli“, řekl klidně páter Hypolit, „aspoň ve mně se mýlíte. Já jsem poznal Hranickou teprve dnes a rád bych se o ní něco bližšího dověděl. Dovolíte-li, zdržím se tu chvílku.“

Páter Hypolit odložil plášť a posadil se. Nabyl důvěry k domovníkovi hned v prvním okamžení, když tento pronesl trpkou výčitku o bývalých přátelích nešťastné ženy. Za to domovník se poněkud zarazil, když ve příchozím poznal kněze.

„Má dítky ta žena?“ tázal se páter Hypolit.

„Ano, má tři“, dosvědčil domovník, „a k tomu velikou bídu.“

„Rád věřím. Ale o to se nyní nejedná. Ta žena dnes nepřijde domů, žádám vás tedy, abyste se o ty děti nějak postaral dnes a zítra. Bude potřebí je upokojiti, aby se nebály a na matku zbytečně nečekaly. Také něco k jídlu jim opatřete teď a zítra.“

„Což by bylo o to, velebný pane“, zakýval hlavou domovník, jenom bude-li z čeho a zač. Nemůžete si ani pomysliti, jakou má ta žena bídu. O trochu té práce by nebylo; moje stará to ráda udělá.“

„Nebude-li zač“, vece kněz, „tedy jim koupíte za peníze, jež vám k tomu účelu dám. Tedy ať se tam vaše manželka brzy podívá, a já půjdu třeba s ní.“

Žena domovníkova byla hned ochotna a šla s páterem Hypolitem do sklepního bytu. Tento se však brzy vrátil, přiváděje s sebou všecky děti.

„Nelekejte se, že vám je sem vedu“, pravil domovníkovi; „popřejte jim, aby se tu chvíli ohřály. Je v té světnici takový zkažený vzduch,

že se divím, jak tam ti lidé mohou dýchati. Řekl jsem ženě, aby otevřela na chvíli okno a pak aby zatopila."

Před dětmi nechtěl páter Hypolit o jejich matce hovořiti. Rozmlouval tedy s nimi; ptal se jich, vědí-li něco o Ježíškovi, umějí-li udělati kříž, ptal se Otíka, chodí-li do školy, a na vše dostal odpověď zápornou.

„Nedivte se tomu, velebný pane", řekl domovník. „Chlapec aby šel do školy, nemá v čem. Ona sama nejde do kostela z té příčiny.

„Ale že se ty děti ani nemodlí!"

„Nevím, co ta žena myslí", řekl domovník. „Jest mi jí líto, ale to je pravda, že neví o Bohu, leč když svolává kletbu na ty, kdo jí ublížili.

Za chvíli přišla domovnice, aby děti odvedla. Knězi to bylo vhod. Ptal se domovníka, jak se ta vdova ocitla v takové bídě.

„Ona není vdovou — vlastně ona sama to neví", řekl domovník. „Je to zamotaná historie, a chvíli to bude trvati, než vám to vypovím, velebný pane."

„Nic nedělá, budu pozorně poslouchati."

„Nuže", počal domovník, „Hranický byl před několika lety zámožným mužem. Tenkrát seznámil se s obchodníkem Zatíralem a stal jeho společníkem. Povídalo se tenkrát, že Zatíral již neví kudy kam, a byl mu tudíž Hranický, který prý dal do obchodu deset tisíc zlatých, vítaným společníkem. Hranický byl by to asi neučinil, kdyby byl Zatírala dobře znal. Ale neznal ho a byl lehkověrný. Ještě větší chybou bylo, že nerozuměl obchodu, a Zatíral mohl tudíž dělati, co se mu líbilo.

„Nicméně nějaký čas bylo vše dobře. Zatíral jistil Hranického, že obchod zkvétá, a Hranický věřil. To trvalo asi dva roky. Ale potom se vše změnilo. Zatíral stal se vážnějším a zmiňoval se o značných ztrátách, jež prý jejich obchod utrpěl. Nicméně těšil pořád Hranického, že se snad všecko brzy změní v jejich prospěch, a Hranický se tím upokojil. Konečně však řekl Zatíral svému společníku bez obalu, že se déle obchod jejich neudrží, a že musí ohlásiti úpadek.

„Hranického ta zpráva ohromila. Ptal se Zatírala, dostane-li aspoň něco ze svých peněz nazpět, ale on se mu vysmál. ‚Ještě se ptejte po penězích', pravil; ‚což myslíte, že jsem já ztratil méně než vy? Vždyť nás stíhaly nemalé ztráty. Tuhle se podívejte, co jsme dlužni, podívejte se na skrovné zásoby zboží — a pak se jistě nebudete ptáti po penězích!'

Položil před Hranického několik dlužních úpisů, tak že ubožákovi hlava se točila. Ale Hranický byl poctivec a ptal se svého společníka, zdali to budou moci zaplatiti?

Zatíral se mu dal do smíchu. ‚Jak pak bychom zaplatili? Právě proto, že nemůžeme platiti, musíme ohlásiti úpadek' — ‚A což až nás budou věřitelé žalovati?' otázal se Hranický, a jeho společník pokrčil pouze ramenoma řka: ‚Bezpochyby si to odsedíme.'

Ubohý Hranický chodil prý několik dní jako zmámený po ulicích a do obchodu se již nedostavil. Před manželkou se však přemáhal a snažil se býti klidným; bylať chudák, právě v šestinedělí. Po několika dnech byl již tázán od svých známých, zdali to pravda, že jest nucen se svým společníkem ohlásiti úpadek? Byl již tedy jeho osud znám důvěrným přátelům.

Hranický se rychle rozhodl, co učiní. Pozval si do bytu obchodníka s nábytkem a prodal mu většinu nábytku za tři sta zlatých, aniž jeho manželka něco tušila. Peníze dal si od obchodníka vyplatiti hned, potvrdil mu písemně, že mu nábytek prodal, a řekl mu, aby si pro něj přišel asi za týden.

Příštího dne odešel Hranický z domova a v poledne již nepřišel. Za to přišel Zatíral a tázal se po něm. Hranická, domnívajíc se, že manžel její jest v obchodě, nemálo se ulekla; když pak ani večer nepřišel, obávala se, že se mu stalo nějaké neštěstí. Avšak třetího dne dostala od muže dopis — z Hamburku. Psal jí, že odjíždí do Ameriky, nemoha snésti potupy, která ho zde očekávala. Vyznal se, že prodal nábytek, aby měl peníze na cestu — ona že toho nábytku beztoho potřebovati nebude, poněvadž bude nucena najati si menší byt.

„Četl jsem ten dopis, ta ubohá žena mi jej půjčila, ale věřte mi, velebný pane, že jsem byl pohnut až k slzám. Prosil manželku pro Boha, aby mu odpustila a nedomnívala se, že ji snad opustil na vždy. Sliboval, dopřeje-li mu Bůh, aby nabyl za mořem tolik jmění, aby mohl zaplatiti věřitelům část dluhu, jež na něj jako společníka připadá, že se jistě vrátí do vlasti. Psal, že dobře ví, že nejedná čestně, zanechávaje manželku a děti v bídě, ale kdyby zůstal doma, že by neušel vězení, a jejich bída že by nebyla menší. Mimo to že doufá nabyti v Americe pilnou prací zase jmění, aby mu bylo možno se očistiti. Podivil jsem se té poctivosti — ale, bohužel, od té doby nedal Hranický o sobě věděti, a je tomu již rok. Myslím, že snad již zemřel.“

„A Zatíral ohlásil úpadek?“ tázal se pater Hypolit.

„I neohlásil“, odvětil domovník. „Zdá se mi, že je to prohnaný padouch a že se chtěl lehkověrného společníka chytře zbaviti, aby mu zůstaly jeho peníze. Brzy potom ohlásil v novinách, že vše, co se vypráví o úpadku jeho obchodu, jest pouhá lež, a že obchod povede dále sám. Tu poradil někdo Hranické, aby Zatírala žalovala, by jí vrátil peníze, jež dal její muž do obchodu. Ona skutečně žalovala, ale soud není tuším ještě ukončen.“

„Ale jak upadla ta žena v takovou bídu?“ tázal se kněz. „Což se štítí práce?“

„Ó, to zavinila celá řada neštěstí, která ji stihla“, řekl domovník. „Můžete si pomysliti, velebný pane, jak jí bylo, když dostala od muže takovou zprávu, a když po několika dnech přišel si obchodník pro nábytek, a jí nezůstalo než nejnutnější nářadí. Neměla krejcaru, a bídě nebyla zvyklá. Přestěhovala se hned do malého bytu v tomto domě, který jest ovšem o mnoho lepší nežli světnička, v níž bydlí nyní. Čeho nutně nepotřebovala, prodala hned, aby mohla zaplatiti nájemné. Ale tím nebylo ještě skončeno její neštěstí. Sotva se sem přistěhovala, zemřelo jí nejmenší dítko, jemuž bylo několik neděl. Byly výlohy. Potom se Hranická rozstonala sama a ležela několik neděl. V té době odstěhovalo se vše, co mělo nějakou cenu, do zastavárny. Pak se uchýlila k fantářce, které zastavila drobnější věci. Já ji ovšem varoval, ale což měla ubohá si počíti! Fantářce dala poslední kus šatstva, aby měla na chléb. Když se uzdravila, přestěhovala se do sklepního bytu, který je v celém domě nejlacinější. Sháněla se pak po nějakém zaměstnání, chtěla posluhovati — ale nikdo ji nechtěl přijati do služby, domnívaje se, že jest osoba spustlá. Kdyby jen soud uznal, že jí má

Zatíral vrátiti peníze, bylo by jí pomoženo, ale pochybuji, že se to stane. Kde pak, taková žebračka aby zvítězila proti boháči!“

Páter Hypolit se zamyslil. „Nyní pochopuji, proč si dnes tak počínala“, pravil sám k sobě.

„Řekl jste, velebný pane, že dnes nepřijde domů“, pravil domovník. „Smím se tázati, co ji potkalo?“

„Doufám, že toho nikomu nepovíte“, odvětil kněz. „Byla odsouzena do vězení na čtyřiadvacet hodin, že způsobila výtržnosť. Před domem advokáta Klejzara spílala nějakému muži — dle vaší řeči domnívám se, že to byl obchodník Zatíral.“

„Bezpochyby“, řekl domovník. „Ubohá žena! Věru, není divu, že se zapomněla. Ale račte býti bez starosti, velebný pane, moje žena děti dobře ošetří.“

Pater Hypolit odevzdal domovníkovi něco peněz dětem na snídaní a na oběd. Odměny za posluhu poctivý ten muž nepřijal. Pater Hypolit pak odešel slíbiv, že zase brzy přijde. (Pokračování.)

Starožitnosť farních chrámů venkovských v Čechách.

Píše

Antonín Vlasák.

(Dokončení)

Současně i šlechta vyšší i nižší, panstvo i zemanstvo, za příkladem králův a biskupův dávalo na jevo svou náboženskou horlivosť tím, že zakládala na svých statcích svatyně k poučování a utvrzování lidu v nově přijaté víře křesťanské.

Zde sluší zaznamenati, že při každé nově zřízené církvi ustanoven byl vlastní duchovní správce, jehož správě odevzdány jsou sousední vesnice, které při chrámu společné pohřebiště mívaly.

Zakladatelé, totiž při kapitulách probošt, děkan a kanovníci na svých prebendách, při klášteřích opat a veškeren konvent, při zakladatelích světských jejich potomkové a dědicové, provozovali právo ochranné (jus patronatus) jak nad církví, tak nad farou a dle svého práva poddacího (jus collationis) dosazovali na uprázdněná místa nového správce duchovního, který potom od biskupského, později arcibiskupského ordinariátu potvrzen, a sousedním farářem v duchovní správu uveden byl.

Obživa vykázána byla ustanovenému duchovnímu pastýři, jakž za onoho věku jinak býti nemohlo, v pozemcích a tak zvaných desátcích. Posud spatřujeme zvláště v menších místech, vesnicích a městečkách pozemky rozprostírající se za sídlem farním, což ukazuje, že od založení církve k obživě farářově byly vykázány.

Za panování krále Vladislava II. navštívil kardinal Guido Čechy s plnomocností od papeže Inocence II., aby tehdy zde panující nepořádky církevní uspořádal, což se jeho moudré opatrnosti a vytrvalosti v půl třetím roce (1143—45) podařilo. Při té příležitosti nařídil také rozdělení a rozhranění celé diecése v jednotlivé farní okresy a osady. Toho času rozdělena byla diecese v archidiakonaty, které se rovnaly v politickém ohledu krajům, tyto pak v dekanáty (župy).

Archidiakonátů bylo 12, a to: Pražský, Kouřimský, Bechyňský, Horšovský, Plzeňský, Žatecký, Biliňský, Litoměřický, Boleslavský, Hradecký, Chrudímský, Litomyšlský (později samostatné biskupství).

Budovy církevní stavěly se v Čechách jako v celé západní církvi od počátku křesťanství až as do první čtvrti třináctého století slohem romanským, tak zvaným dle římské basiliky, která jest základním slohem jejich; později následoval sloh přechodní, až konečně prodlením druhé polovice třináctého století opanoval sloh gotický, kterýmž stavěno ještě v šestnáctém století.

Dle svědectví starých letopiscův skvěla se již tenkráte naše vlast velkolepými basilikami a chrámy slohu romanského, vystavenými od bohatých klášterů; tak čteme na př. v popsání mnicha sazavského o skvěle ozdobeném a rozsáhlém chrámu sázavském a v popsání chrámu vyšehradského, knížetem Soběslavem nádherně zdobeného a nadaného. Ale všecky tyto skvělé svatyně bouří husitskou, neb nepřízní věku jsou tak zničeny, že pouze řídké jich stopy původního základu se zachovaly.

Pouze farní chrámy ve vsích a městečkách se nalezající zachráněny jsou od zuřícího proudu válek náboženských, skromné sice svou výstavností, ale stářím svým významné a velebné.

Profesor J. E. Vocel v článku: „Kostely románského slohu v Čechách“ v Památkách archaeol. a místopisých díl II. od stránky 120 až 124. podává seznam a popis 110 potud zachovalých kostelíků slohu románského; není pochyby, že bedlivým prozkoumáním počet tento valně bude rozmnožen. Patrnější známky romaneckého slohu veškerých stavení v Čechách až potud zachovaných jsou tyto: loď mající podobu obdelníka, řidčeji kruhu neb elipsy s okny úzkými, polokruhem krytými; z lodi vybočuje k východu polookrouhlé presbyterium tak zvaná absida s klenbou kruhovou a v ní hlavní oltář.

Na proti presbyterium tak zvaná empora na sloupech spočívající, do níž vede vchod dutinou hlavní zdi severní, kdež patronové a vzácnější osoby službám Božím přítomni bývali. Když uvedeny byly do kostelů varhany, postaveny jsou na tomto místě, a odbýván při nich zpěv bohoslužebný, odkudž nynější jméno kůr (chorus). K straně západní vystavena jest z kamenů čtvercových ve vodorovných vrstvách nad sebou položených nevysoká čtyřhraná věž krytá sedlovou střechou. Na každou stranu otvírá se okno jedním sloupkem na dva, neb dvěma sloupky na tři otvory rozdělené. —

Sloh přechodní nazvati možno smíšeným, jelikož oba slohy slučuje; ke gotickému kostelu přistavena věž románská; jinde opět po odstranění skrovné absidy vystaveno pro rozmnoženou lidnatost vyšší prostrannější presbyterium k románské lodi. —

Sloh gotický ovládl v Čechách výhradně v době panování krále Přemysla Otakara II. Král Přemysl byl, jak známo, zvláštním příznivcem a podporovatelem stavu měšťanského, v němž hledal oporu proti zpupné a k povstání vždy hotové šlechtě. K tomu cíli povolal z cizozemska, zvláště z Němec, osadníky do svých královských měst, jež hojnými výsadami a svobodami nadal.

Noví osadníci zvelebovali města v každém ohledu a stavěli mimo jiné chrámy nad předešlé prostrannější, výstavnější a nádhernější, a to vesměs slohem gotickým, který takto v celé zemi zobecněl. Sloh gotický liší se hlavně od románského obloukem lomeným při oknech

i portálech, presbyterium končí se ve způsobě osmihranu. Klenba bohatě ozdobená žebrami, vybíhajícími ze svorníků a končícími v ozdobných konsolech na hlavní zdi.

Toho času vešlo v obyčej, že se chrámové na způsob tvrzí neb římských kastellů zděmi ohrazovali, z kteréžto okolnosti má původ nynější název slovo kostel.

Stalo se to zvláště po smrti krále Přemysla Otakara II. (1278) za dob hrůzyplné vlády Oty Braniborského, kdežto jeho draví houfové loupili a mučili lid bezbranný po krajinách českých. Té doby byl biskupem pražským Tobiáš, z rodu pánů z Benešova, mocný obrance lidu a země, o kterém píše starý letopisec, že dal ohraditi chrámy (incastelavit eclesias) v Roudnici, v obou Týnech, v Rokycanech, Řečici, Štěpánově, Křivsoudově, ve Vyskytné a v Heralci.

Za panování nástupce Přemyslova totiž syna Václava II. (r. 1283 až 1305.) dovršen jest počet farních kostelů v církevní provincii české.

Největší radosť krále Václava spočívala v konání skutků pobožnosti a ve zvelebování ústavů církevních, takže mnozí za jeho času, jimž se toho příliš býti zdálo, nazývali jej posměšně králem kněží a mnichů. Nejmilejším dílem jeho v tomto ohledu bylo založení kláštera, jejž zaslíbil za šťastné přemožení Záviše z Falkensteina. Věnoval jej řádu cistercienskému a zvolil pro něj místo ve Zbraslavi, kamž mnichové toho řádu uvedeni jsou r. 1292.

Příkladu krále ve zbožné štědrosti následovali velmožové, zemané a vladykové, zakládajíce na svých statcích nové farní chrámy, čímž dovršen byl počet jejich v té míře, že se jimi po mnohý věk skvěla naše vlasť, a dosud mnohé se nám zachovaly.

Úplné světlo vzešlo starému místopisu církevnímu teprve za času prvního arcibiskupa pražského, slavného Arnošta z Pardubic, které vrhá jasné paprsky do minulostí dávných i blízkých. Za něho sepsán r. 1350. popis diecese pražské podlé archidiakonátův a děkanátův, i tvoří práce tato hlavní pramen a jest jakoby základ veškerého starého místopisu církevního. Tištěn byl nejprve v Balbinových Miscellanea historica Boh., kniha V. podle rukopisu r. 1384 a doplněn byl v Palackého dějinách I. 2: 369—390.*)

K dějinám vysokých škol na Moravě.

Napsal **Frant. Štábl.**

(Dokončení.)

Před těmito královskými zkušebními komisemi musili nyní skládati zkoušky též kandidáti z řadu tovaryšstva Ježíšova, a ne pouze kandidáti světští a příslušníci duchovních řádů ostatních, kteří chtěli nabyti hodnosti doktora theologie anebo filosofie. Udělování doktorátu filosofie obmezeno pouze na ony posluchače, kteří mínili ještě věnovati

*) Pozn. red. Pan spisovatel přidal k práci své tabellu, v níž vypočítává z r, 1352. dekanaty a počet plebanií v Čechách, a v níž ve zvláštních rubrikách udává, kolik kde chrámů farních a filialních zbylo aneb vymizelo — tabelly ty jsme však pro omezenosť místa vynechali.

se studiu lékařství, práv anebo theologie. Mimo to byl jmenován olomoucký biskup protektorem studijním vysokých škol olomouckých. Studijním protektorátům ve Vídni, v Praze a v Olomouci pak nařízeno, aby ohledně zařízení studií v neustálem byly dorozumění a navzájem si dopisovaly o úspěchu nové studijní methody.

Stav vysokých škol olomouckých byl r. 1754. po zavedení těchto oprav na fakultě filosofické a bohoslovecké následující: Theologická fakulta čítala ve čtyřech ročnících 241 posluchačů a 10 profesorů; na fakultě filosofické studovalo v prvém ročníku 113, v druhém 198 posluchačů. Právnické studium bylo doposud soukromé, a tři právničtí profesoři přednášeli v soukromých budovách po sedm měsíců v roce instituce, pandekty a kanonické právo, dále dějiny německého veřejného a soukromého práva, právo veřejné či státní, právo přirozené a mezinárodní. Posluchači římského a kanonického práva počítáni byli k fakultě bohoslovecké, posluchači práva veřejného a přirozeného pak k fakultě filosofické, protože při vysoké škole olomoucké do té doby zvláštní fakulty právnické nebylo. Všech posluchačů práv bylo tehdy v Olomouci 40 (nečítaje sem theology, kteří právo kanonické poslouchali), kteří, chtěli-li dojíti akademických hodností a vyšších státních úřadů, musili se podrobiti státním zkouškám na některé jiné universitě, kde byla řádná fakulta právnická, tedy obyčejně v Praze a ve Vídni.

Roku 1760. po tuhém zápolení studijní komise dosazeni za profesory theologické fakulty též dva nejesuité, totiž dominikán Světecký a praemonstrát Purkyně, jimž uloženo přednášeti theologii dle zásad sv. Augustina a Tomáše Aquinského; dále jim pak uloženo docíliti u posluchačů většího porozumění věci nežli obsáhlého, málo záživného memorování, které bylo na tehdejších ústavech jesuitských více obvyklé. Od r. 1771. přednášel světský profesor kanonické právo i na bohoslovecké fakultě.

Téhož času přikročeno konečně také k opravě právnických studií, jež bylo na tři roky rozšířeno. Přednášelo se po 10 měsíců od 7 do 11 hodiny ranní. Odpoledne neodbýváno žádných právnických přednášek, aby mohli právníci u městských advokátů praktikovati anebo soukromým vyučováním výživu si opatřovati. Praxi u advokátů potřebovali právníci proto, aby seznali soudní řád a domácí právo občanské i trestní, jemuž na tehdejších školách jenom nepatrná pozornost byla věnována. Roku 1766. připuštěni byli právničtí profesoři též k hodnosti rektorské a posluchači jejich nabyli práva zastávati úřad advokátský a notářský, vyjímaje pouze v hlavních městech v Olomouci a v Brně, pak nižší státní, zemské a magistrátní hodnosti.

Roku 1774. bylo právnické studium ještě více opraveno, a zavedeny při něm též přednášky o právu lenním a dědickém. R. 1775. prodlouženo právnické studium na 4 léta; přednášelo se: v prvním ročníku — právo přirozené a instituce; v druhém ročníku — pandekty, všeobecné právo veřejné a lenní; v třetím ročníku — pandekty a právo církevní, a ve čtvrtém ročníku právo církevní a německé. Právo kamerální a policejní čili politické přednášelo se i na dále zvlášť při filosofické fakultě. Roku 1777. bylo posléze právnické studium od theologické fakulty odloučeno a tvořilo nyní zvláštní studium — nikoli zvláštní fakultu — pod vlastním řiditelem, jímž se stal proslulý právník dr. Monse.

V této době reformační provedeny byly též na bohoslovecké fakultě značnější změny. Roku 1773. vyzdvižen byl totiž řád jesuitský, následkem čehož dostala se místa profesorská na fakultě filosofické a theologické vynikajícím kněžím světským, dále praemonstrátům, dominikánům, a některá pak též bývalým členům tovaryšstva Ježíšova. Theologické studium bylo rozmnoženo o pátý ročník, v němž se hlavně polemika a pastoralní theologie pěstovala. Veškeré přednášky na universitě odbývaly se latině, pouze pastoralní theologie přednášela se českým posluchačům česky a německým rodákům německy. Kdežto dříve obsazoval veškeré profesorské stolice řád jesuitský, obsazoval je nyní stát, vlastně studijní komise, jež až do r. 1782. existovala, cestou konkursní.

Dvorním dekretem ze dne 24. května 1778. bylo náhle nařízeno, aby po ukončení letního semestru přesídlila se universita i s bohosloveckým seminářem a šlechtickou akademií do Brna. Stav olomoucké university byl toho roku následující: bohoslovecká fakulta čítala 7 profesorů a 348 posluchačů, filosofická fakulta 4 profesory a 353 posluchače, mezi těmito 21 právníků, posluchačů to věd politických, právnické studium pak čítalo 2 profesory a 195 posluchačů, celkem tedy působilo na vysokých školách olomouckých 13 profesorů a bylo zde 783 posluchačů, tedy tolik co v Praze, ačkoli tu více profesorů bylo a více předmětům učeno.

V Brně umístěny prozatím fakulta bohoslovecká a právnické studium v klášteře Augustinů u sv. Tomáše (v nynějším místodržitelství), filosofická fakulta pak ubytována byla v nynějších jesuitských kasárnách.

V Brně se universitní studium moravské značně rozšířilo. Přibylo mu totiž učení lékařské a chirurgické. Až do této doby byl na Moravě veliký nedostatek lékařů. Léčením se zabývali hlavně jen nezkušení lazebníci a ranhojiči; v chirurgii znal se i málokterý lékař. Studijní komise navrhla proto císařovně, aby brněnský krajský fysik odbýval pro nastávající lékaře přednášky lékařské a demonstrace anatomické. Císařovna Marie Theresie schválila tento návrh. I odbývány v nemocnici milosrdných bratří dvakrát týhodně theoretická a praktická kollegia, ku konci pak školního roku konaly se po dva měsíce demonstrace na mrtvolách popravených osob, o něž nebylo v tehdejší době zrovna nedostatek, protože počet paragrafovaných zločinů byl tenkrát nepoměrně větší nežli nyní. Přednášky tyto lékařské a chirurgické musili nejméně po jeden rok navštěvovati všichni kandidáti lékařství, kteří nemusili býti více napřed lazebnickými pomocníky, (jichž hlavní operace záležela v řezání kuřích ok) brněnští chirurgové, lazebníci, jich to tovaryši a učňové, kteří se musili každého měsíce podrobovati zkoušce z látky toho měsíce probrané. Příště pak nesměl na Moravě nikdo k provozování praxe lékařské a lazebnické připuštěn a za samostatného mistra lazebnického prohlášen býti, kdo zmíněného lékařského běhu s dobrým prospěchem neodbyl. Nezkoušení lazebníci a bradýři nesměli lidi více léčiti.

Bylo to arciť znamenité zvelebení vědy lékařské, která vlastně teprve ku konci minulého století vědecky začala se pěstovati, ana ještě za časů Marie Terezie většina lékařů poznávala tělesné ústrojí pouze na vykuchaném prasátku a pytvy lidského těla třeba po celý svůj život ani neviděla. V témže klášteře milosrdných bratří zřízen

byl zkušebný běh pro nastávající porodní babičky. Protože zvláštní medicinské fakulty při brněnské vysoké škole nebylo, přidělen byl profesor chirurgie, anatomie a porodnictví, jakož i jeho posluchači fakultě filosofické.

Avšak moravské vysoké učení neudrželo se dlouho v Brně. Na důtklivé prosby olomouckého arcibiskupa a městské rady olomoucké byla zase vysoká škola do Olomouce přestěhována a dne 1. listopadu r. 1782. tamtéž zase otevřena, avšak nikoli více jako universitní akademie nýbrž pouze jako lyceum.

Tehdy byla podobně universita v Štyrském Hradci a Jinomostí přeměněna v lyceum. V Olomouci přednášeli 4 profesoři theologii, 2 práva, 1 politické, 2 lékařské a 3 filosofické vědy.

Lyceum olomoucké podrželo sice starodávné právo doktory filosofie a theologie promovati a každoročně sobě rektora voliti, jemuž bylo řízení lycea ponecháno, avšak děkanové fakult byli odstraněni a studijními direktory nahraženi. Theologická fakulta obmezena byla zase na 4 ročníky a přesídlena i se seminářem bohosloveckým do zrušeného praemonstrátského kláštera na Hradisku, kde se nalézá nynější vojenská olomoucká nemocnice. Učený dějezpytec a slavista, Josef Dobrovský, stal se r. 1787. místořiditelem tohoto generálního semináře a r. 1789. stal se konečně jeho řiditelem.

Ačkoli v tehdejším voltairovském čase neměli horliví katoličtí kněží zrovna na růžích ustláno, těšil se nicméně genialní Dobrovský zvláštní přízni a důvěře císaře Josefa II. Jako řiditel vyvinoval Josef Dobrovský tak zimničnou činnosť a pečoval tak horlivě o všestranné vzdělání svých svěřenců, že dle slov Františka Palackého — sám arcibiskup olomoucký mu přátelskou radou byl, aby od svých chovanců příliš mnoho nežádal, pamětliv jsa jich slabostí a duševní nevyspělosti. Nejlepší a nejnadanější žáky vyučoval Josef Dobrovský též soukromně, zejména též moravským dějinám, což velice k probuzení vlasteneckého a národního smýšlení jeho žáků přispělo. Mimo Dobrovského působil v tomto generalním semináři ještě jiný vlastenec, známý český veršotepec Václav Stach, jenž zde přednášel v jazyku českém pastýřské bohosloví. Než theologická fakulta olomoucká záhy ztratila k veliké škodě své genialního Dobrovského, neboť po smrti císaře Josefa II. r. 1790. byl olomoucký generalní seminář zrušen a Dobrovský dán na odpočinek.

Těšila-li se v této době bohoslovecká fakulta rozkvětu, tedy panoval opak toho při studiu právnickém, které bylo opětně pouze na dva ročníky obmezeno; mělo se na něm pěstovati hlavně právo přirozené (vyjímaje právo mezinárodní) a právo římské (vyjma pandekty), pak nejdůležitější věci ze zákonů zemských a práva církevního. Bylo tedy právnické studium v Olomouci neúplné, ano velice kusé. Než stav tento netrval dlouho; brzy se zase rozšiřovalo a jmenovitě byly s ním spojeny vědy politické, jež obsahovaly národní hospodářství, nauku o zboží a daních, statistické úryvky o zřízení zemském a pak právní sloh, t. j. první počátky našeho soudního řádu civilního i trestního.

Politické vědy přednašel zvláštní profesor, a posluchači skládali z nich také zvláštní (třetí) státní zkoušku. Právnické studium bylo tehdy následovně rozvrženo: v prvním ročníku přednášelo se právo přirozené a veřejné římské právo občanské a dějiny římského práva;

v druhém ročníku přednášelo se právo veřejné a soukromé; právo církevní a právo zemské (jus Moraviae) dle učební knihy, kterou sepsal připomenutý již proslulý profesor Dr. Monse. Tehdy neměly ještě země habsburské společného občanského zákonníku, ačkoli o jeho sestavení zvláštní komise právnická ještě z dob Marie Terezie pracovala. Teprve r. 1786. počalo se nové právo občanské, tak zvané josefínské, v Olomouci přednášeti. Právo kriminalní (trestní a policejní) a lenní přednášeli za zvláštní poplatek profesoři veřejní soukromě, aby olomouckým právníkům umožněn byl přístup ku státním úřadům a k advokacii.

Doktoři práv a mediciny nemohli ani na dále v Olomouci za doktory povyšováni býti; na ostatních universitách platily však olomouckým právníkům jejich zkoušky a kollegia a mohli tito také, když právnické své přednášky na jiných universitách doplnili a rigorosa odbyli, za doktory veškerých práv povyšováni býti. Za císaře Leopolda II. rozšířeno bylo r. 1792. právnické studium v Olomouci opětně na tři roky a právo kriminální a lenní přednášelo se od té doby jako řádný předmět. Přednášelo se pak: v prvém ročníku právo přirozené, státní, mezinárodní a trestní, pak statistika v druhém ročníku — právo civilní, totiž stručný přehled občanských zákonů, pak instituce, pandekty a právo domácí; v třetím ročníku veřejné a soukromé právo církevní, jež také bohoslovci poslouchali, vědy politické, kancelářský sloh, právo německé a lenní, mimořádně pak statistika.

Za císaře Františka rozšířeno bylo právnické studium na čtyři léta. Kdežto bohoslovecké zůstalo od císaře Leopolda II. na čtyři ročníky i na dále obmezeno a vědy boslovecké pouze čtyřmi profesory přednášeny byly, bylo právnické a chirurgické, jakož i filosofické učení neustále rozšiřováno a doplňováno.

Roku 1810. byl pořad právnického a chirurgického učení v Olomouci následující:

Právníkům přednášeno v prvém ročníku encyklopedický přehled právnického studia, právo filosofické a kriminální a statistika; v druhém ročníku přednášeno právo římské a církevní a mimořádně národní hospodářství; v třetím ročníku vyučováno právu rakouskému a lennímu, právu obchodnímu a směnečnému; ve čtvrtém ročníku přednášeny vědy politické, přehled politických zákonů, soudní řád a sloh kancelářský. Právo německé a jeho dějiny po rozpadnutí říše německé odpadlo. V každém ročníku skládali kandidáti ku konci roku vždy státní zkoušku, která rozhodovala o postoupení jich do vyššího ročníku.

Lékařské a chirurgické studium bylo v Olomouci na dva a později na tři roky prodlouženo. Posluchačem mohl se státi každý, kdo odbyl buď nižší gymnasium anebo hlavní školu či normálku (na niž ve 4té třídě učilo se též počátkům latinského jazyka) a vykázal mimo to tříletou praxi u některého lékaře anebo zkouseného lazebníka nebo bradýře. V prvním ročníku se přednášel úvod k vědám chirurgickým, fysika, všeobecná a lékařská chemie, botanika a anatomie; v druhém ročníku přednášena fysiologie, všeobecná a medicinsko-chirurgická pathologie, lékárnictví a receptura, gynekologie a zvěrolékařství; v třetím ročníku pěstována pathologie, chirurgie, soudní medicina a oční nemoce. Po skončení studií lékařsko-chirurgických musil každý posluchač

praktikovati ještě tři měsíce v nemocnici a pak teprve, když odbyl přísné zkoušky, dostalo se mu lékařského diplomu.

Od r. 1785. odbývaly se veškeré přednášky až na pastoralní theologii a babický kurs německy. Pouze na stavovské akademii byl vedle učitele řeči francouzské a italské též učitel jazyka a literatury české, jehož přednášky navštěvovali téměř všichni právníci.

Také filosofické studium bylo na konci minulého a na počátku tohoto století značně rozšířeno, jmenovitě přibyly mu dějiny literatury, pěstován více jazykozpyt a historie jakož i vědy pomocné.

Aby českomoravským diecesím, v nichž se žádné vysoké školy nenalezaly, pojištěn byl dostatečný počet kněžského dorostu, nařídil císař František I. r. 1806., aby v Mikulově, v Budějovicích, v Hradci Králové a Litoměřicích zřízeny byly školy filosofické. Podobná škola zařízena r. 1809. také v Brně, s níž spojeno bylo také mathematicko-fysikální museum, jakož i soukromá hvězdárna. Filosofické fakulty v Praze a v Olomouci byly ovšem velkolepěji zařízeny, učeno tu zejména mnohým vědám pomocným.

Takto se průběhem několika století utvářily poměry na vysokých školách olomouckých, které z nepatrných počátků rozšířily se na učení všeobecné. Na počátku tohoto století pěstovaly se na olomouckém lyceu vědy bohoslovecké, právnické a filosofické v témže rozsahu, jako na kterékoliv jiné rakouské universitě; pouze lékařské a ranhojické učení bylo v Olomouci nižší a smělo tudíž také jen občanské ranlékaře, pomocníky porodnické, zubní lékaře a porodní babičky aprobovati a promovati.

Olomoucký arcibiskup, arcivévoda Rudolf, a sbor profesorský prosili tudíž císaře Františka I., aby lyceum olomoucké opět na universitu povýšil. Císař to učinil také skutečně r. 1827.; universita Františkova čítala tři fakulty, které směly posluchače své po odbytí přísných zkoušek na doktory povyšovati, totiž bohosloveckou, právnickou a filosofickou. Této poslední bylo přiděleno také medicinsko-chirurgické studium, aniž by však na ni doktoři mediciny a chirurgie povyšováni býti směli. Takto obnovená universita olomoucká čítala r. 1828. celkem 24 profesorů a 639 posluchačů, kterýmž bylo více než 80 různých vědeckých odborů přednášeno.

S moravským vysokým učením byla spojena též stavovská akademie. Tato byla s universitou, jak již připomenuto, zároveň do Brna přesídlena a pak opětně do Olomouce přenešena, zde zrušena r. 1787. a opět obnovena r. 1791. Akademie byla neustále zdokonalována a čítala v první čtvrti tohoto století 10 profesorů, a to: 1. pro římské a církevní právo, 2. pro přirozené a trestní právo, 3. pro národní hospodářství a všeobecné vědy přírodní, 4. 5. a 6. pro jazyk a literaturu českou, italskou a francouzskou, 7. pro stavitelství, polní měřictví a kreslení, 8. 9. a 10. cvičitele jezdění, šermu a tance. R. 1844. čítala stavovská akademie 474 žáků (mezi nimi 87 posluchačů národního hospodářství, 103 stavitelství a kreslení, 5 právníků atd). Posluchači akademie mohli studovati na universitě a universitáni mimořádně na akademii.

Ku konci r. 1846. přestěhována stavovská akademie opět do Brna mimo právníky, kteří poslouchali přednášky i nadále na universitě

olomoucké, a proměněna posléze r. 1850. jednak v brněnskou školu technickou, jednak sloučena byla s vídeňským Theresianem.

Roku 1849. účinkovalo na theologické fakultě v Olomouci 7, na právnické 5, na filosofické 6 a na škole chirurgické 7 profesorů; theologická fakulta čítala 170, právnická 321, filosofická 321 a škola chirurgická 134 posluchačů, celkem tedy čítala universita olomoucká 25 profesorů a 946 posluchačů.

Rok tentó revoluční zasadil universitě olomoucké smrtelnou ránu; studentstvo hnutím tehdejší doby uchvácené necítilo se ve vojenském městě, jakým byla pevnosť olomoucká, dosti volným a rozprchlo se buď do Vídně anebo do Prahy. Ještě téhož roku bylo chirurgické učení od university odloučeno a jako samostatná škola se zvláštním řiditelem zařízeno. Roku 1851. zrušena byla fakulta filosofická, neboť posavadní třídy filosofické sloučeny byly jako 7. a 8. třída s gymnasiem. R. 1855. zrušena posléze fakulta právnická, která v posledním semestru čítala 7 profesorů a pouze 62 posluchačů. Z celé university olomoucké zbyla až na dnešní den toliko fakulta bohoslovecká, jež nyní čítá 7 profesorů a 240 posluchačů, kteří jsou skoro vesměs seminaristy. R. 1854. vyučovalo na této fakultě 6 profesorů a 1 adjunkt 125 posluchačů (mezi těmi bylo 74 Čechů, 46 Němců a 5 Poláků) sedmnácti předmětům.

R. 1874. zrušena též škola ranhojičská, na níž na počátku tohoto století i slavný náš Pressl působil, když byl dán zasloužilý její ředitel, dr. Mošner, horlivý vlastenec již v letech čtyřicátých na odpočinek.

Zrušení vlastně obmezení olomoucké university, na níž ještě všichni nynější starší vlastenci moravští se vzdělali, bylo velikou ztrátou pro Moravu, a to tím větší, že zrušena byla právě v okamžiku, kdy čeští studenti na universitě nabyli národního uvědomění. Snad právě tento moment byl pro vládní tehdejší kruhy rozhodujícím, že universitu moravskou zrušily, kdežto mnohem menší university v Jinomostí a ve Štýrském Hradci ušetřily.

Osud si podivně zahrál s vysokým učením v Olomouci. Toto povstalo jako škola biskupská za příčinou vychování dorostu kněžského a jakožto ústav vysoký ku vzdělání kněží udržela se bohoslovecká fakulta v Olomouci, která má podnes právo děkana si voliti a hodnosť doktora theologie udělovati. Dejž Bůh, aby tato fakulta bohoslovecká byla jádrem a tmelem nového universitního učení, na jehož nové zřízení na Moravě se opět pomýšlí, protože přes tisíc Moravanů, nemajíc university vlastní, musí studovati na universitách ve Vídni, v Praze, v Krakově a jinde. Kéž se zaleskne universita moravská v bývalé slávě, ku prospěchu vlasti a církve, jimž oběma v dobách těžkých tolik slavných mužů odchovala, ku prospěchu národa Cyrillo-Methodějského, ku poctě svatých věrozvěstů Cyrilla a Methoda, jimž prvopočátky své patrně děkuje.

Dědeček a babička.

(Z prostých obrázků.)

Napsal

Frant. Jiří Košťál.

Bydleli spolu tam v tom „sroubku“ v malé, útulné světničce naproti statku na „vejminku“! Byli oba stejně staří, dědeček v šedesátce a babička také v šedesátce, když „pustili“ statek jednomu z nejbližších příbuzných, protože svých vlastních dítek neměli a vymínili si „sypané“, „omasku“, něco od „drůbeže“ na důležitější svátky v roce, pak na pouť a posvícení a mimo to ještě nějaké peníze! Byli to, pane, ten dědeček a ta babička výminkáři „zazobaní“. Dědeček měl svůj groš, a babička ta ještě více, protože dědeček, když tak někdy pro tabák si zašel, poručil si při té příležitosti u kupce sklínku, ba někdy dvě — tři — ano někdy, ale jenom někdy, ještě více! Podle toho, jak byl naladěn. Někdy babička říkávala, že by dědeček „to více“ těch sklínek si poroučeti už nemusil, dvě, tři, že mu přeje z gruntu srdce, ale když přišel dědeček z hospody domů a usmíval se, usmívala se babička s ním!

Tak trávili dlouhá léta svého odpočinku tam v tom sroubku v malé, útulné světničce naproti statku šťastně! A slušelo jim to spolu, když si takhle vyšli do kostela, a oni tam chodili rádi, bylo se na ně radosť podívati! Dědeček nosíval dlouhý, modravý kabát, manšestrovou vestu, žluté, jen po kolena sáhající jelenice se stříbrnými knoflíčky nad koleny, pak dole bělounké punčochy, střevíce s přeskami — věru dědeček vždy pečlivě oholený, s hedvábným šátkem na krku, z daleka se lesknoucím „kastorem“ na hlavě a těžkou, důkladnou rákosovou holí opatřenou velikým stříbrným knoflíkem, měl dědeček vzezření velice patriarchální.

A což babička? Ta kráčela vedle dědečka ve své květované, damaškové suknici s hedvábnou, žlutavou zástěrou, v lesknavé kacabajce s varhánkami, přes níž od krku přes prsa přeložena byla pěkně květovaná bílá plena — i kráčela babička vedle dědečka, stále majíc úsměv ve tváři zvráskovatělé, jakoby byla babičkou všech, jižto ji potkávali a pozdravovali.

„Jak jsou ti staříci šťastni“, říkávali lidé; „nemají sice vlastních dětí, ale mladý hospodář a hospodyně si jich váží — hle jak se usmívají“. A tohle štěstí, tenhle úsměv měli dědeček a babička nejen pro venek — i doma — i pro sebe! Byla se na ně zase radosť podívati, když si vyšli na slunéčko, před statek, usedli vedle sebe na lávku a dívali se vesele kolem sebe ve sněhu života! Každý se na ně rád zadíval, každý se pozastavil a pozdravoval, třebas toho ani sami nepozorovali!

Bylo to u nich skoro tak, jako když se vzali, poprvé si tadyhle usedli v tichý podvečer a k sobě přikloněni šeptali si, jaké štěstí si tam pod tou střechou statku zbudují — a usmívali se na sebe!

Ale jako tenkráte v nejlepší lásce, v nejkrásnějším štěstí pojednou hrozilo odtržení — tak i v stáří teď. Dědeček a babička žili na vejminku léta dlouhá! Když jim bylo šedesát a „pouštěli“ statek, řekli si poprvé rozhlížejíce se po útulné světničce ve „sroubku“ na ještě tak několik — snad nejvýše deset let a pak — zaměníme tuhle

výměnek ve výměnek tam na hřbitově! To si řekli, i nenadáli se tedy, že přejde deset, přejde dvacet a přejde pětadvacet let, a oni ještě budou mezi živými na tom „vejminku“ u statku!

Ano, přešlo už pětadvacet let, a dědeček a babička ještě žili! — Kolem nich se vše měnilo! Mladému hospodáři ve statku prokvítal vlas, mladé hospodyni vryly se v čelo dvě hluboké vrásky. Už skoro nezasloužili, aby vše jim říkalo mladý hospodář a mladá hospodyně! Děti jejich dorůstaly — vše kolem dědečka a babičky se měnilo, a oni — ba ano, oni — oba změnili se také. Stáří je stáří! Jak jednou člověk začne stárnouti, ve tváři přibývá vrásků, a rozumu ubývá. Mysl se zachmuřuje, pomalu ztrácí se pevnosť myšlének, ve staré hlavě to přebíhá od jedné myšlénky či vzpomínky ke druhé — pokročilé stáří nerozvažuje příliš, a ze rtů splyne někdy něco — co by nemělo! Je to zde, když přijde pokročilý věk jako u dětí! Ano jako u dětí!

Dědeček a babička, když jim bylo oběma už šestaosmdesát, zdětinĕli pojednou! Nikdo by to tak pojednou nečekal! Včera ještě byli oba vedle sebe ve statku „na dobré vůli“ již provdané dcery hospodáře a hospodyně ze statku a tu byli oba veselí, usmívaví, babička dokonce, když si u kolébky novorozeňátka usedla a kolébku rozhoupala —, babička dokonce si při tom zazpívala, a dědeček ještě dosti jadrně a důkladně vyprávěl veselé historky z mládí, jak jednou to a ono dopadlo a — pak na druhý den ráno dědeček přišel na tu svou babičku do statku žalovat.

„Pomyslete, to bych jakživ neřekl“, důležitě vysvětloval třesa se, „babička — babička mi dnes ráno vyčítala — že — že jsem včera byl moc vesel — moc od řeči — já nevím — nevím — no, musím si pro tabák.“

A sotva dědeček odešel, přišla babička! „Slyšíte, ten dědeček včera jakoby se tady popletl; teď ráno — já povídám jemu, že byl moc veselým — a on — on mne vám odbyl — ano, dědeček mne odbyl — že — poslouchejte — že on nezpíval tak jako já — a já u té kolébky, slyšíte, tak přetichounko — já — myslela, že mne ani slyšeť není — a on —“

Dědeček si došel pro tabák a pak si poručil sklínku, a ještě jednu a více. „A že babička říká, že jsem byl moc vesel — nono — a dnes — dnes také budu vesel!“ Hospodář ho pak musil domů odvésti. Tak to začalo!

Pak už častěji přišel buď dědeček či babička se žalobou. „Poslouchejte, babička mne moc trápí — já — já — já si musím pro tabák!“ A tímhle jakoby říkal dědeček, že to u něho nutné, aby šel na to trápení zapomenout u sklínky! — Anebo babička: „Poslouchejte, hospodáři, s tím dědečkem to opravdu není v pořádku, on moc utrácí — včera se mne ptal — mnoho-li mám peněz — snad si nepřeje — abych já dříve umřela, a on po mně dědil?“

To bylo teď takhle často, a jednou, jednou se tohle dovršilo!

Dědeček a babička byli, jak jsem již řekl, stejně staří; narodilit se v jednom roce, ano v jednom měsíci, totiž listopadu. Dědeček ovšem byl starší o to, že narodil se v den sv. Martina, a babička mladší o to, že narodila se v den sv. Kateřiny. Odtud jmenoval se on Martin a ona Kateřina! A protože v den sv. Martina ráno dědeček řekl: „Dnes je sv. Martina, já se v ten den narodil, já jsem přece jen starší“, a babička si to vykládala tak, jakoby dědečkovi ničehož nesměla

předstírati, i myslila si milá babička, že v den sv. Kateřiny může také něco říci!

A řekla to. „Dnes, dnes", a kývala tou svou šedivou hlavou u kamen — „dnes je sv. Kateřiny, já se v ten den narodila, a pak mne můj muž v ten den prodal" — a řekla to, jakoby spolu neseděl dědeček, ten dědeček, jenž při těhle slovech sebou trhl, opřel se o stůl a popošel vstříc ke kamnům — k babičce.

„Co — co — co to říkáš — tyť přece víš — že", a dědeček se třásl, že ani nedopověděl.

Babička jakoby neslyšela; „ten Martin, ten Martin — ten se mne tenkráte natrápil a trápí, trápí mne ještě", vedla si u těch kamen svou!

Dědeček tohle nemohl a nemohl snésti! Neřekl ani slova, jen v očích se mu zatřpytila slza, obrátil se, sňal se stěny kabát, čepici, vyhledal si v koutě hůl a šel — šel k hospodě! — Kdyby jindy neměl žádných důvodů, dnes má důvod ten největší, aby si poručil sklínku a pil — pil — pil z lítosti, že řekla mu babička to slovo, jež myslil, že nikdy neuslyší. Vždyť tenkráte babička mu přece slíbila, že ho nikdy nepronese, že nikdy nevzpomene toho, co dědeček provedl tenkráte — tenkráte uprostřed štěstí největšího, uprostřed blaha a opravdové lásky vzájemné. A teď, teď je slyšel, teď slyšel tu upomínku neblahou!

Dnes dědeček si ani sklínky nevšiml! Seděl v koutě světnice sám a sám s hlavou svěšenou k zemi, až to všem bylo podivno! — Dědečkovou myslí táhly se ty neblahé upomínky, jak to bylo tenkráte, když svou ženu Kačenku, k vůli níž chtěl za svobodna podstoupiti všechno —, jak svou ženu — prodal!

Tenkráte to bylo dva roky po svatbě hospodáře Martina a hospodyně Kačenky! Jak se měli rádi, k nevypovědění! A tu stala se roztržka prostřed lásky! Přišlo pokušení, a hospodář Martin neodolal! Byl tehdy jmenovitě o svatou Kateřinu ve městě výroční trh. Však mu říkají svatokateřinský! K Martinovi přitatil se Lánský Jakoubek. Veliký koňař a neméně veliký rušitel šťastných manželství! Záváděl hospodáře rád do hospody, opíjel je i sebe a pak si žerty tropil. Jakoubek se chytil Martina a nespustil se ho! Zavedl jej do hospody — tam na neštěstí už seděl obilní handlíř Váňa, člověk ve svých žertech ještě horší nežli Jakoubek. Popíjelo se — rozum se tratil u výparu opojných nápojů. — A Váňa a Jakoubek pobízeli a nutili Martina do pitky o překot. „Co bys spěchal", sváděl Jakoubek, „v hospodě tak krásně, veselo". A Váňa doložil „snad k vůli ženě, haha — víš co, abys mohl být pořád v hospodě — prodej mi ji! Martinovi zasvítil v očích hněv — ale Jakoubek jej ukrotil v zárodku! Prodati — prodati ženu, to je žert, žert — slyšíš Martine, to je podařený žert, řekni, že ji prodáš a řekni jen, ať ti za ni najednou přiveze všechno své obilí, však víš, co ho má, on ani povozů dost neseženе, a kdyby sehnal, co nebylo by to hezké, aby těch vozů řada přijela ke statku — a tys se pak Váňovi vysmál? Když tomu sám chce, haha — prodej mu Kačenku! Vždyť to je žert, haha, podařený žert." A mladý hospodář Martin se dal svésti. Za všechno obilí bohatého obilníka Váňy prodal svou Kačenku!

Pláclo se na ruce — pil se „litkup"!

Tak daleko se tenkráte mladý hospodář Martin, tenhle dědeček v hospodě zapomněl!

A doma? A Kačenka?

Martin ještě „slavil“, a ona už vše zvěděla! Doneslo se jí to, že je zaprodána zlému Váňovi, před jehož pohledem každé řádné ženě bylo vždy úzko, a že je prodána vlastním mužem! Lidé jí říkali, že to žert, že to výbuch opojení, ale ona — Kačenka slyšela jen to slovo prodal, jen to jméno Váňa a byla skoro bez dechu. Když se vzpamatovala, zaplakala si a pak poroučela, aby jí čeleď všechno, co si do statku přinesla, uchystala k odstěhování. V tom přišel Martin. Viděl přípravy k odstěhování a vzpamatoval se rázem. „Kam to chceš?“ tázal se ustrašeně. „Co tobě po tom, teď už nejsem tvá, vždyť jsi mne prodal“ a Kačenka zavzlykala. „Prodal, prodal, Kačenko, vždyť to je žert, Kačenko opravdu žert“, třásl se Martin. „Žert? A ty takovéhle žerty provádíš se svou ženou, ty ji takhle zahazuješ? Nechci se dočekati tady, aby snad Váňa jen na blízku se ukázal, natož aby —“ a Kačenka nedopověděla! Vytrhla se prudce vzlykajíc Martinovi a spěchala ze statku ven — pryč!

Darmo volal Martin: „Kačenko — drahá Kačenko, on Váňa nepřijde, ani se tu neukáže, já mu vzkážu, a kdyby přece, já bych mu nohy přelámal — Kačenko, poslouchej, vrať se“. Kačenka ubíhala ze statku. Na konci sadu za statkem ji Martin přece dohonil. „Kačenko, ještě krok udělej a —“ Martin zaúpěl hluboce. Kačenka se zastavila! Chtěla snad vyslechnouti, co by Martin dokázal, kdyby dále prchala. Zadívala se zpytavě na Martina, viděla, jak bojuje, jak chce říci to slovo těžké a jak nemůže pro lítost.

Martinem lítost přímo zmítala. „Kačenko, drahá Kačenko, vydralo se mu konečně ze rtů zároveň s prudkým vzlykotem, „já se zapomněl, zapomněl, pro Boha tě prosím, odpusť mi to.“ A zase ten prudký, lítostivý pláč.

Pak vrátila se Kačenka s Martinem do statku. Bouře přešla, a dva manželé pak byli tím šťastnější. Měli pro sebe jenom úsměv a jen lásku! A v lásce za toho úsměvu slíbila jednou Kačenka svému muži Martinovi, že nikdy nevzpomene té události v hospodě s Jakoubkem a Váňou.

A nikdy, opravdu nikdy nevzpomněla.

Až teď, když měla léta, když dědeček a babička tak zdětiněli, až teď přešlo to slovo přese rty babičiny.

Přešlo a dědeček sedí sám a sám v hospodě do noci; má před sebou stále plnu sklínku, ale nepije — vzpomíná. „Pojďte domů dědečku“, vytrhuje jej konečně ze vzpomínek mladý hospodář.

„Domů, domů, já domů? Babička mne už nemá ráda, slyšíš, vyčetla mi, že jsem ji prodal; nemá mne ráda, a já — já ji také ne — slyšíš, také ne. Co doma“, šeptá dědeček a nechce, nechce domů! Hospodář musil jej nazvednouti a takořka vynésti. A když jej přivedl do statku, dědeček nechtěl živou mocí do „sroubku“ k babičce. „Zůstanu dnes u tebe ve světnici, víš, babička — no, ona mne nemá ráda, a já ji, no, já ji také ne!“

Tak zůstal dědeček ve statku. Usedl ve světnici k oknu a díval se dlouho do tmy ke sroubku! Tak jako dítě, jež chce druhému vzdorovati, a má je přece tolik rádo.

* * *

Ba, měli se dědeček a babička přece jen rádi. Ukázalo se, že jako tam ta mrzutost, na niž babička dědečkovi vzpomněla, takořka přijíti musila, aby jejich život manželský byl potom šťastnějším, tak že skorem i ta vzpomínka musila a musila doteknouti se rtů babiččiných, aby šťastnějším byl obou — konec života vůbec.

Na druhý den ráno dědeček i babička nevstávali dlouho. Dědeček na velké posteli ve světnici statku, když procitl, díval se vyjeveně kolem sebe. Kde je? Jak sem přišel! Ah — to ta včerejší mrzutost, a dědečkovi se zdálo, že to vše bylo tak zbytečné, že — ano, dědeček zabořil hlavu svou do peřin, jakoby se styděl.

Nechtěl z postele, chtěl od sebe vzdáliti co nejvíce okamžik, v němž by, to věděl živě, nastala u domácích rozprava — o včerejšku. A babička také dlouho nevstávala. Nemohla. Včera, když dědeček odešel, roztesknila se, vzpomněla, co řekla, a že to neměla říkat, sevřela ji lítost — a pak k večeru se „rozmrazila" tak, že musila brzo do postele. A teď ráno procitla. Chtěla se poznamenati křížem, jak to měla vždy v obyčeji, ruka jí vypovídala službu. Těžce, příliš těžce udělala kříž na čele, na rtech, na prsou. A pak ani hnouti se nemohla. S těžkostí, že hlavou trochu otočila, aby zadívala se tam, kde lože dědečkovo.

To lože teď prázdné. Babička věděla, vždyť nespala po celou noc, dobře, že hospodář dědečka přivedl, a že dědeček ve vejminek nepřišel, ale teď ráno ji to zabolelo nejvíce. Na víčkách zaperlily se jí slzy. Tak zastihla ji mladá hospodyně.

„Co je vám, babičko?" ptala se soucitně.

„Slyšíte, buďte tak dobrá, řekněte dědečkovi, aby odpustil, přišel, že mi špatně."

„Babičce je špatně."

Dědeček vstal, až to na něho bylo skoro přes podiv, čerstvě. „Špatně, špatně, to snad ne, vždyť já — já — já se nezlobím, já ji mám rád, moc ji mám rád a včera, já to tak nemyslil, odprosím ji — bude zase dobře. — Špatně, to není možné — pojďme k babičce."

Avšak bylo přece špatně. —

Dědečkovi a babičce, když se jich zraky setkaly, zaleskly se v očích slzy radosti, usmáli se oba, když si šeptali oba tu prosbu za odpuštění, ale, jak dědeček myslil, tohle babičce nepomohlo. Dědeček totiž doufal, že, jak se smíří, babičce se uvolní, vstane, a bude zase dobře. Ale když setřel slzu radosti z oka, když zadíval se upjatěji, div že nezavrávoral. Babička od včerejška se tolik přepadla, obličej sešpičatěl, ruka její položená na podušce tak pojednou vyschlá! Jak se tak člověk změní, chvílkou změní. A zvláště ve stáří. Když jest to vysoké stáří, nastane změna v okamžiku. Včera ještě se staroušek či staruška rozveselila, a dnes — dnes? Včera ještě babičce nic nebylo, a dnes jak je změněna. Dědeček musil usednouti ke kamnům, a když vstal, byl všecek změněn také. Před chvíli ještě, když ho ze statku volali, jak rychle vstal, jak do „sroubku" spěchal, a teď, jak od kamen vláčí se pomalu k babiččině posteli a jak — a už na tuhle otázku kolikráte slyšel odpověď, jak znova a znova táže se: — „A je ti, Kačenko, opravdu špatně?"

A babička kývá hlavou — a teď, teď dodává ještě: „Je — je — Martinku — cítím to, moc to cítím — slyšíš — já se dám zaopatřit"

„Zaopatřit, opravdu zaopatřit?“

„Ovšem — kdyby tak Pán Bůh — jsme — vidíš, Martinku, jsme oba staří, a já — člověk neví — dám se zaopatřit, Martinku“. „A to já také“, zaúpěl dědeček, „máš pravdu, jsme oba staří — člověk neví, Kačenko — babičko, já se dám také zaopatřiti.“

Nebylo možno odmlouvati. Dědeček stál na svém — prosil — plakal! —

Nastal pak ve sroubku okamžik veledojemný. — Na nádvoří zazněl zvonek, kněz nesl Nejsvětější, babička i dědeček se odprošovali ještě jednou na vzájem. — Pak oba smířili se s Bohem, přijali Tělo Páně, poslední pomazání — a když kněz odešel, dělali oba poslední vůli. „Podej mi sem“, prosila babička hospodyni, „podej mi sem tamhle z truhly, víš, hospodyně, až tam vespod — podej mi sem tu punčochu — modrou punčochu — tak — vidíš to, hospodáři, vidíš to hospodyně, tohle po mně zdědí všechno dědeček.

A dědeček? Ten tolik neměl jako babička těch renčíků a dvourenčíků; ale měl ve svém starém, perletí vykládaném opasku malý poklad přece. Jak zasvítily se ty lážové tolary, když je na stůl vysypal. Dědeček byl nad babičku v kšaftu důkladnější. Neřekl jen, tohle je babiččino, on řekl, vidíte, tady tolarů je tolik a tolik — slyšíte, jste vy svědci, tohle po mě zdědí babička.“ Jeden druhého dědicem činil a jeden jako druhý odmítal.

„Co bys mne dědičkou činil, podívej se, nemohu se pohnouti já — já dříve zemru“, šeptala babička.

„Ne — neumřeš, Kačenko, to já — já to vidím, mně se točí hlava, já dříve, babičko“, odmlouval dědeček.

Zdálo se však, že takhle mluvili oba — nadarmo. Na druhý den oběma bylo tak krásně, uspokojivě. A potom zrovna tak. Přišly vánoce, v nichž rozesměje se tvář dítěte i starce. Dědeček a babička za toho těšení se dětí hospodářových ze statku, za toho jásotu, když přišel Štědrý den a pak Štědrý večer — dědeček a babička přímo omládli! Babička zanotovala ještě ke všem dětem svou betlémskou:

„Strunka strunka
zelená se chvojka,
pod tou chvojkou pastýřové
jedí kaši z hrnka“;

pak přišel svátek Svatých tří králů; dědeček vyprávěl dětem, jak jednou byl ustrojen za Kašpara, již šel jako první král od statku Serbouskových z kopce dolů napřed, smekl se, ostatní dva za ním — jak tedy ti tu tři králové kulili se s kopce dolů, a dole byli na jedné hromádce. A potom přišel svátek Jména Pána Ježíše. V ten svátek nutí se u nás do kostela kde kdo. V některých statcích a chalupách jdou všichni, hospodář, hospodyně, dorostlí synové a dcery, děti ke správě Boží, a kde toho není, tam se nutí aspoň každý do kostela! Veliký svátek! Je masopust, ale nezní tu hudba nikde zvoucí k tanci, je den posvátný.

Dědeček a babička poprosili večer před svátkem hospodáře, aby je do kostela zavezl. Cítili se oba k tomu dosti silnými. Jeli, přijeli zpět, usmívali se, ale byli jaksi oba unaveni. Babička si ulehla do postele, dědeček si přitáhl stůl ke kamnům, opřel se a usnul.

Ticho ve sroubku.

Bylo k poledni, když hospodyně nesla starouškům trochu silné polévky. Dědeček procitl, ale babička nějak na té své posteli ztichla. Hospodyně jde blíže, volá, dotýká se babičky, tělo ještě teplé — ale —

„Dědečku, babička nám umírá“, zvolá úzkostlivě hospodyně.

„Babička — babička — že — umírá“, a dědeček vstává, třese se, spěchá a sklání se nad babičkou. „Umírá — umírá“, šeptají rty jeho, z oka vyhrkává slza a pak, pak hlava dědečkova se sklání níže a níže, ty rty jeho dotýkají se stydnoucích rtů babiččiných — a ano, dědeček sklonil se pojednou celou tíhou nad postel — — a teď tu byli dva nebožtíci k sobě v té smrti připoutáni políbením.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dědeček a babička měli pohřeb slavný. Celá osada dostavila se, a když kněz nad hrobem pronesl obvyklé „loučení“, to neplakali usedavě jen hospodář a hospodyně a děti jejich — plakali všichni! —

„Ano, to bylo manželství“, říkali pak lidé, „byla — jen dvakráte za celého života mrzutost! A jaká pak mrzutost! Po té první se měli ještě radši — a pak při vzpomínce na tu prvou, pak po té druhé — zemřeli oba v polibku lásky své!“ —

Nad jejich hrobem je pěkný pomník, jejž postavila vděčnost hospodáře a hospodyně ve statku a docela jednoduchý nadpis: „Dědeček a babička!“ —

Ten jednoduchý nadpis ovšem povídá mnoho! — Leckdy zastaví se tam muž či žena, a leckdy ozve se šepotné zatoužení: „Ba, kdyby všude bylo tolik lásky, aby ta láska přemohla každé nedorozumění, každou mrzutost, každou roztržku, ano kdyby tak všude bylo tolik lásky, jako v srdcích dědečka a babičky!“

O některých klamech spisovatelů českých.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský**

Zajímavy jsou rozmanité nevinné klamy literární, jichžto žertem aneb i z příčin vážných a někdy také nahodile zcela bez přičinění svého dopustili se někteří spisovatelé čeští za období předbřeznového. O pozoruhodnějších z nich si zde promluvíme.

Známo, kterak účinkovaly na básníky naše z let dvacátých a třicátých znělky Jana Kollára. Také největší básník český období předbřeznového František Ladislav Čelakovský byl okouzlen znělkami těmi, jakž i veřejně vyznal, posuzuje „Slávy Dceru“ v „Musejníku“, roč. 1831., těmito slovy: „Mně pro své neobyčejné vnady a z mnohých též zevnitřních poměrů tak drahou společnicí se stala Múza Kollárova, že po tolikeronásobném s ní obcování po tu dobu nelze jináče nežli s plným a celým srdcem, jako na tváři nejspanilejší milenky utkvělým okem, více pociťovati všecky vděky její, než vydávati se o nich v rozumování.“ Ba Čelakovský jal se záhy sám

znělky skládati tak, že znělky Kollárovy napodobil a ne za své, nýbrž za Kollárovy je vydával. Dokladův o žertovném a soukromém klamu tom dočítáme se v dopisech, které Čelakovský posýlal příteli svému Josefu Vlastimilu Kamarýtovi.[1])

Takž ihned r. 1821., slíbiv před tím Kamarýtovi, že mu pošle opis znělek Kollárových, které censura nedovolila do tisku dáti, Čelakovský poslal mu jednu ze svých znělek, řka, že to jest znělka Kollárova. Ukončuje totiž své studie, přemýšlel právě, co by sobě v budoucnosti počíti měl, i položil v čelo dopisu svého ze dne 21. května r. 1821. Kamarýtovi „místo všeho pozdravení na pochoutku jednu z Kollárových censurou vytrhnutých znělek", totiž znělku, která jest 99. ve zpěvě II. „Slávy Dcery" a začíná se: „Jak tě vítat slzou čili zpěvem?", a hned za ní svou vlastní znělku tak, jakoby byla také znělka Kollárova.

Znělka ta Čelakovského zněla takto:

Vy, jenž trudná ňádra otvíráte
volněj, bratři, v chrámě přírody;
vy, jenž hojných zlostí zárody
ke své škodě v světě potínáte;
vy, jenž dny a noci povzdycháte,
želejíce lásky, neshody;
aneb odkopnuvše mrzké návody,
onu velkou ztrátu se mnou lkáte:
čisté duše! jimžto s nezbednými
losy v zmatku tuto válčiti,
k břehu kroky pospěšte rychlými.
Zde je pevná loď a silné veslo,
kdož by nechtěl v kraj ten plaviti?
Ideál a krása — naše heslo!

A jakoby skutečně cizí toliko slova uváděl, Čelakovský píše po té v dopise: „Krása a ideál! — Toť heslo i mé! A což nám jiného zbývá? — Tolik příprav k tomuto bídnému žití, tolik lopotování v tomto bídném žití — a skok — a po všem veta. Tuto pod rouškou tiché noci sedě, přemýšlím o časech minulých a klopotně a strašně myslím na časy budoucí; nebo, příteli můj, nyní se tu i se mnou jedná, k čemu se pro budoucnost odhodlati mám ..."

Že pak znělka ta není Kollárova, nýbrž Čelakovského, o tom ovšem svědčí nepopíratelně Čelakovského „Smíšené básně", vydané r. 1822., kde ji v témže znění zcela beze změny čteme.[2]) Když však takto Čelakovský, vydav znělku svou za Kollárovu, s Kamarýtem si zažertoval, ký potom div, že Kamarýt i jiné znělky, které Čelakovský později mu poslal, pokládal za znělky Kollárovy, a to zvláště když Čelakovský výslovně ku konci téhož dopisu připomenul toto: „Nyní ale čekám tvůj úplný obšírný úsudek o Kollárovi i vždy o jeho básních, které ti v listech pošlu."

O dva měsíce později, totiž 24. července, Kamarýt psal Čelakovskému: „Devět zaslaných sonett na větším díle se mi líbí, ale ze

[1]) Viz F. L. Čelakovského Sebrané listy. V Praze 1865.

[2]) Ve vydání z r. 1847. Čelakovský na dvou místech ji poměnil.

všech povyšuji 1., poněkud 6.; tyť celé podle chuti mé v znělkách. Aj, tím výborně na mne jsi zašel: Devět znělek pěkných, čtyry tvé? a pět Kollárových? Na to jaktěživ nebyl bych přišel, a naposledy ještě je jich 5 tvých a 4 Kollárovy. Buď si to jak buď, dotud ti věřím, ale na všechen spůsob jest to pro mne velké uložení. Za jedno není mi cviku ve vyšší kritice čili sudbě, za druhé Kollára na to dostatečně jsem nestudoval. Slyšel-lis pak co o jakémsi Francouzovi (jméno mi nepřipadá), an Tacita po mnohá léta četv, tak mistrně dějiny jeho skoncoval, že nelze jest rozeznati slohu onoho od tohoto — jedna krátkosť, jedna jadrnosť, jedna promluva. A ty neméně s Kollárem na procházkách se obíráš — což jsi kdys listem vyznal, tedy mi nesnadno rozhodnouti; mimo to ještě Kollár žije a píše a cvičí se: a z toho malička (ač to mnoho z jiného ohledu) nelze cele seznati ducha a slohu jeho atd. S Tebou rovněž tak se děje. Abych snad přece něco vyřkl, prozatím následuje Tvé rady k vyhledání, zdá mi se býti znělka 4., 6., 8., 9, jakoby Tobě náležely. Jenom jestli kterou uhodl jsem, pověz, dále neříkej nic, snad to přece vyvedu, přemysliv časem lépe Kollára. Nic nad jeho smělosť ve slohu.“ A 4. srpna psal mu: „Já mám ten obyčej, ku knihám připisovati, co k nim schází neb náleží; to právě bych byl učinil se znělkami mně zaslanými, jež bych byl všecky připsal ku Kollárovi — to by byla mela! Dobře, žes mi pověděl (víc jich nemáš od Kollára?), nebť já uhodnouti skoro neumím; jaké těžkosti při tom, napověděl jsem a jsouť patrné; a já za vše milovník nejsem zkoumání a posuzování ostrovidového: u mne více citu se usadilo nežli zpytu — více srdci žehnáno než rozumu — a nestydím se toho vyznati přede všemi vysokoučenými, přeosvícenými. Nezavrhuji, neudusuji sice ono světlo nebeské, kteréž ovšem i tomu srdci jasné pěknosti přidává, ano bez něhož nevěděl bych o srdci —, nikoli, jenom kde na ujmu čistému, pěknému, ošťastňujícímu smrtelníka citu světlo své rozžíná, tu nemilá mi jasnosť jeho, tu mi tma libá. — Že se mi znělka: „Zvony...“ [3]) líbí, to jsem vyznal, povím však Ti proč zvláště. Za jedno pro oné malující popsání slavné slavnosti — obraz a povaha milenky: „klečící v skroušenosti“ atd., za druhé: pěkný zápas milosti se ctností a nábožností: „Žhoucí tvář ukrývá...“ a nábožnosť zdá se že vítězí: „V hruď se tluka“ jako z želení hříchu. Jaká to krásná modlitba: „Pane, odpusť viny!“ Každý měl by tak se modliti, kdo v chrámě božím očima se toulá. Čta tu znělku hned každý oba zamiluje ideály — oba soudí býti hodny, aby

[3]) Tato znělka Čelakovského zněla:

Zvony zněly v kráse baldachýnu,
sluhu Páně nésti Nejvyššího
vidět v sboru chvály pějícího
lidstva hlasy blahých Serafinů.
Světel řady cestu v nočním stínu
zjasňovaly od hrobu Božího,
ach, tu v říši nebes bloudícího
bludné oči zhlídli nejprv Nýnu.
Klečíc v skroušenosti k blahobojným
svatou vznášela se duší nivám,
v knize tkvěla pohledem pokojným.
Kněz lid žehná. Žhoucí tvář ukrývám,
v hruď se tluka šeptem bohabojným:
„Pane, odpusť viny!“ Boha vzývám.

před Bohem se milovali — soudí, býti sobě souzené, a při tom jakousi nespokojenou toužebnou žádost pozůstaví znělka ta v čtoucím, žádost, aby podíl byla Nýna — jestli ctnosti, jestli Boha neuráží to zamilování, začež ručí, co tu praveno. — Pozapomněl jsem, ono: „V knize dlela pohledem pokojným“ svědčí o nevinnosti, o pravé pobožnosti. Z ostatních některé se mi líbí, ale pro krátkosť času je přejdu, ponechav toho, až se sejdeme.“

Velmi zručně tedy Čelakovský uměl napodobiti znělky Kollárovy, takže Kamarýt ani netroufal si rozhodnouti, jsou-li Kollárovy či Čelakovského. A nemálo zajímavo jest, co Čelakovský odpověděl Kamarýtovi: „S potěšením jsem četl Tvou sudbu o první znělce, jelikož to byla má první znělka, kterou já dělal, a dle Tvého soudu má býti mezi druhými nejpodařilejší; ještě více se mi líbí ale rozložení Tebou udělané, na které já bych byl nepřišel. To je směšné věru, psáti a nevěděti, co píšeme, ale tak se tuto sám přesvědčuji, o čem já již dávno přemýšlel, že kolikráte básník na ledacos nemyslil, co mu jeho komentator vysoce pokládá; a myslím, že to velmi často se přihází, nebo větším dílem jakási krása zřídka chtícímu v báseň se vnutiti dá, a kolikráte nechtícímu samoděk, nevědomky se vkrade. Věř mi, já jednal v této prácičce beze všeho plánu, a psal jsem, jak to šlo a jak rýmy velely; ti tyranové přece tedy jsou někde dobří.“

A protože Čelakovský své znělky vydal Kamarýtovi za znělky Kollárovy, Kamarýt stal se k němu nedůvěřivým i v příčině básní jiných. Takž Čelakovský psal Kamarýtovi na Velký pátek r. 1823.: „Navštívil mne minulý týhoden náš na víru obrácený Šavel[4]) — básník Šnaidr ... Přinesl mně asi 12 písní, které nám dává na posouzenou a které se mně hned při prvním čtení z většího dílu zalíbily (ku konci tohoto listu máš dvě). Zdají se mně hezky prostonárodní býti ...“ Ale Kamarýt jaksi pochyboval, že by mohl býti ze Šnaidra básník opravdově český, a projevil i nedůvěru, zdaž ony dvě básně, které mu Čelakovský poslal, jsou Šnaidrovy, odepsav mu: „Byltě nedávno p. Šnaidr v novinách Kramériusových pochválen, že prý již v časopisích známé jeho básně dokazují, jak pouze českým duchem básní; nu, buď jak buď, p. oznamovatel neví, co jest pravý duch český, neboť o tom dosavad pochybuji. A! něco jiného by byly mně zaslané národní písně pod jménem Agnelovým, než nevím, nebude-li to s nimi tak vyhlížeti jako tenkráte se znělkami Kollárovými — —, směješ-li pak se?“ I bylo Čelakovskému výslovně ještě potvrditi Kamarýtovi v dopise ze dne 6. dubna r. 1823.: „Písně ty jsou opravdově Sudimírovy a nikoli tvého Ladislava.“

Zdá pak se, že Čelakovský svým „padělánim“ nakazil i Kamarýta a že také Kamarýt pokoušel se „padělati“ písně prostonárodní, vydávaje je Čelakovskému za skutečně prostonárodní. Psaltě mu Čelakovský v květnu r. 1823.: „Nyní se mi přiznej beze všeho mučení, které z těch národních písní mně poslaných jsou Vlastimilonárodní? Zpropadená babička, že tu jednu dále neuměla! Ale snad se ji od některé jiné babičky dovíš; Ty máš ode dávna mezi babi-

[4]) Před tím Karel Agnel Šnaidr básnil německy.

čkami velké známosti... Dozajista jest Tvá práce: „Však já tě, panenko, odvedu“ — „Nikdy jsem nemyslila“ — „Na Svachově, u Svachova“ — „Husička plavala“ (a kdybys Ty desetkrát napsal: Stará). A snad ještě některá, až je lépe rozeberu...“ A 27. června r. 1823. psal mu: „Mně se, mně se, mně se všecko zdá, že ta písnička byla taky Tvá — a ne Novákova; nebo čí? ta: „Přes ty pusté lesy.“ Oznam mi to, uhodl-li jsem; mně dosavad nepřišla žádná nerýmovaná písnička do rukou z národních.“ Podobně psal mu také 11. února r. 1824.: „Jsem nyní hotov se čtením a srovnáváním Tebou mně přislaných písní... Píseň, začínající se: Jak jsem na potoce prala etc., při které nadepsáno: Ta se mi líbí hezky — i mně se líbila, zvláště co píseň ostrovtipná, ale co báseň národní nelíbila se mi, ačkoli složena mým Vlastimilem. Takto nevymýšlí národ náš. Ještě jedna píseň je mi podezřelá, zdající se mi taktéž dílem Tvojím, ale ta je výtečnější.“ A tolikéž 27. května r. 1824.: „Za obdržené národní písně i Tobě i sběratelům ostatním děkuji. „Co pak se Mařenka“ a „V Jeseným vše tráva vadne“ projdou, jenom že zas nejsou národní. Privilegium Krasoslavianům se na národní nevztahuje, aby Ty mi posýlal svoje za cizí. Však, pochybuji, aby mne kdy ošidil. Ošidíš-li, teprv's vyhrál. Jak vidíš, jest to cosi divného s těmi národními. A kdo je tedy dosáhne, jestli Ty ne, který tolik let s nimi se zanášíš a právě vedle národu žiješ. Mně však hned nějaký cit při čtení povídá: to není národní...“ Když pak Kamarýt vyvracel jeho domněnku, Čelakovský psal mu 21. srpna r. 1824.: „S národními písněmi mne holečku neoklameš, a kdybysi všecky Sojky a Čejky, ano i Aristofanesovy ptáky na pomoc sezval. Toť's dělal Ty, tak pravím ještě jednou a punktum. Polepši se a nelži více, víš, že to věc panu páteru neslušná.“

A Kamarýt i soudil, že také Čelakovský posýlává mu „padělané“ písně prostonárodní, jakž dovídáme se z dopisu Čelakovského, psaného Kamarýtovi 19. ledna r. 1824.: „Ouha, pane bratře! Ne tak; tenkráte jsi se zmýlil a střelil mimo; nebude z Tebe hadač. „Hvězdička“ je opravdu píseň národní Chmelou obdržená; nevěříš-li, já ti ji odešlu jeho vlastní rukou psanou. Tolik a tak mnoho ve mne důvěřovati nesmíš; kdybych byl v stavu takového cos dovésti — nedělal bych než samé národní písně, třeba pseudonárodní byly.“

Takto Čelakovský a Kamarýt básně své vzájemně si posuzovali a žertovným spůsobem, oklamávajíce se vespolek, básnickou svou sílu zkoušeli i poznávali. (Pokračování.)

Církev a vzdělanosť ve středověku.

Sebral

Vincenc Drbohlav.

(Pokračování.)

Na počátku 7. století vystoupil v Arabii Mohamed se svým učením. Šířil je ohněm a mečem. Rovněž i nástupci jeho kalifové. Šťastné výsledky válek jejich učinili je pány severní Afriky a Španělska, takže říše mahomedánská sahala od Indie až k atlantskému okeánu. Tím přišla v sousedství se všemi tehdejšími vzdělanými národy. Arabové zakládali školy jak v Asii, tak ve Španělsku, v nichž pěstovaly

se grammatika, dějepis, právo, filosofie, mathematika (algebra), hvězdářství a astrologie, chemie, botanika i medicina. Nelze upříti, že Arabové na své sousedy měli dosti veliký vliv, že by však sami jedinou příčinou byli rozkvětu věd a umění ve střední Evropě, jest tvrzení neodůvodněné. Již tehdy učilo se na biskupských a klášterních školách sedmi svobodným uměním. Školy tyto dělily se v trivium (grammatika, retorika a dialektika) a v quadrivium (arithmetika, geometrie, musika a astronomie). Kromě těchto byly školy parochialní, kde se učilo psaní, čtení, počtům, zpěvu a náboženství. Přístup do škol byl volný a učilo se bezplatně. Opat Quilbert z Nogentu tvrdí, že nebylo ve Francii místa, které by nemělo školy. Beda ve svém církevním dějepisu se zmiňuje, že mnoho žáků v anglických školách klášterních bylo mocno latinské a řecké řeči tak, jako své mateřské.

Vědecké studium bylo podporováno bibliothekami, které byly velmi bohaty, že Rhabanus Maurus mohl říci o knihovně kláštera fuldského, že lze v ní nalézti veškeré sv. knihy a vše, co moudrosť světská v rozličných dobách vydala.

Toto vědecké snažení, které se na všech stranách jevilo, trvalo i po Karlu Vel., ač časté vpády Normanů do Francie a Anglie stavěly se pokroku vědeckému na odpor.

Křesťanství chová v sobě nevyčerpatelnou, věčně tvořící a budící tajeplnou moc, která ustanovení církve, vědu, umění a vše, co ducha zušlechťuje, nad snahy zpátečnické povznáší, která lidstvo k pravému ideálu krásy přivádí.

Sotva přestála urputný boj s pohanstvím, vinula k srdci svému ostatní národy Evropy, Asie a Afriky a sdělovala jim pravdy své způsobem nejlepším.

Mezitím Islam, jsa nucen zůstati ve svých mezích, zakládaje školy, pracoval duševně též. Na těchto školách přírodní vědy a filosofie zaujaly přední místo, zvláště tato poslední přilnutím k Aristotelově a později k Platonově, dosáhla značného rozvoje. To přinutilo křesťanství nejen přírodní vědu, která se sice pěstovala, ale i filosofii nyní s větší péčí pěstovati a s islamem v zápas uvésti.

Výsledek toho zápasu byl, že arabská kultura, ač byla chráněna normanskými a hohenstaufskými vladaři, zanikla před křesťanskou. Neboť její duch byl v odporu s mohamedanismem; vše při ní neslo známku nahodilosti, libovůle a neladu. Ztroskotání říše maurské berberskými národy africkými, jež si Arabové ku pomoci přivolali, jest jenom historické potvrzení vnitřního odporu mahomedanismu se státním životem a oním mravem, který se jen krátce zaskvěl klamným leskem.

Křesťanství však muselo míti vědu, která by veškeré pravdy souborně v systematické formě, okolo středního bodu skupila a je ve své podstatě a v poměru k světu zevnějšímu pojala, odůvodnila a představila. Tato věda musela býti velkolepá, universální; musela se zabývati těmi nejtěžšími problemy; musela neobyčejně přispívati k rozvoji člověčenstva; musela se časem i věčností zabývati. A tato věda, tak často nespravedlivě kaceřovaná, byla scholastika a z ní vyšlá mystika.

Ona jest zářící hvězdou na nebi duševního rozvoje nejen v církvi, ale vůbec. Protož právem klade Picus Mirandola scholastikům do úst tato slova: „my budeme věčně žíti, nikoliv však ve školách puntič-

kářů, nýbrž v kruhu moudrých, kde se nediskutuje o matce Andromašině, neb o synech Niobiných, nýbrž o hlubokých pravdách božských věcí; kdo blíže přistoupí, uzří, že i barbarové (to jest scholastikové; tak nazývali je humanisté) mají ducha nejenom na jazyku, ale i v hrudi".

Otcem scholastiky byl sv. Anselm, primas království anglického. Vlastní sídlo scholastiky byla Paříž, pak Remeš, Chatres, Tours, Klugny atd. Již v 8. a 9. století nabyla tato věda pravé formy a v 11. a 13. svého zdokonalení. Později polemikou a rozlišením se jednotlivých odvětví od společného středu, pak mystikou, nastal nový obrat, který vědecká snažení nového věku připravuje a řídí.

Nesmrtelnými svými spisy stali se: Petr Lombardský, františkán (doctor venerabilis † 1164.), Jan Salisbury († 1180.), Abelard, mnich od sv. Diviše († 1242.), Hugo od sv. Viktora, augustinián, Walter od sv. Viktora (1173.). Dále dominikáni: Albert Veliký († 1280.) a Vinc. Beauvàis († 1264.); františkáni: Bonaventura (doctor seraficus † 1274.), Roger Bacon (doctor mirabilis † 1294.), Duns Scotus (doctor subtilissimus † 1308.), Raymund Lullus (doctor illustrissimus † 1315.) a mnoho j.

A může-li pak se nějaká literatura pochlubiti druhým Tomášem Akvinským, slavným doktorem andělským? Nad prací ducha jeho musíme žasnouti, vidouce ty ohromné svazky jeho děl. Spisy jeho vynikají bohatostí myšlének, hloubkou spekulace a jasností představ.

Avšak nedivme se, že to byla jen theologie, kterou si tito mužové za cíl vědeckého snažení vyvolili; theologie byla totiž ve středověku vědou nejhlavnější, vědou jedinou, z níž vycházela živná síla do všech odvětví vědeckých. Neboť jak protestant Quizot dí: „veškeré intellektualní a morální vyvinutí Evropy spočívá skutečně na theologii, která ducha ovládá a řídí; veškeré náhledy nesou rys theologie v sobě, veškeré filosofické, politické a historické otázky jsou ze stanoviska theologického. Duch theologie jest jakási krev, která proudí žilami světa, až po Bacona a Descarta".

A Wachler v dějinách literatury francouzské vyjadřuje se takto: „theologie byla nyní jako dříve hlavním předmětem literární činnosti na západě. Plody její jsou nesmírné a množství jich dá se s těží spočísti, protože největší část zůstala netištěna.

A právě tak opravdově, jako krásně mluví hrabě de Maistre: „náboženství je matkou vědy. Žezlo vzdělanosti náleží Evropě, protože je křesťanskou. Jen proto dostoupilo se k takovému vysokému stupni civilisace a vědění, že se počalo s theologií, protože university nebyly z počátku nic jiného než školy theologické a protože všecky vědy na tento božský peň byly vštípeny, jehož božská míza vydala plodnost nesmírnou. Nezbytná potřeba tohoto pozvolného připravování evropského ducha jest stěžejní pravdou, která moderním mluvkům jest proti mysli. Sám Bacon, kterého plným právem zneuznávají, mýlil se v tom, jako jiní, kteří jsou daleko za ním. On jest velmi zábavný, kde mluví o tomto předmětu a zvláště pak, kde horlí o scholastice a theologii. Musíme přisvědčiti, že se zdá, jakoby tento veliký muž neznal té přípravy, která byla nezbytna, aby se věda nestala hrozným zlem. Učte mladíky fysice a chemii, dříve než je upevníte v náboženství

a v morálce, pošlete k divochům akademiky, prvé než tam pošlete misionáře a hnedle uzříte toho následky.“ Proto dobře dí Malebranche: „astronomie, chemie a ostatní podobné vědy přírodní mohou se považovati za zábavu ducha, ale nesmíme se dáti jimi oslniti, abychom nezapomněli, že je to věda lidská.“ Nelze nám konečně mlčením pominouti slova velkého přírodovědce V. z Humboldtu: „všecka pravda vede k Bohu a z Boha vyplývá. Idea jednoty a společenstva všech věd tohoto ústrojí lidského vědění, kde jedna druhé slouží, jedna druhou objasňuje a udržuje, kde jsou všechny prodechnuty základní ideou, to jest myšlénkou jediné církvi přináležící uskutečněna ve velikých továrnách vědy, v 66 universitách před reformací založených. Onyno jsou dílem církve ve středověku vyšlým ze škol theologických, povšechného to ústrojí věd, odlesku rozumu božského v rozličných odvětvích, útvarech a stupních lidského vědění — všechny táhnou ku společnému zdroji, k slunci vší pravdy. A když v pozdějším věku společenský svazek věd se uvolnil a tyto z bezprostředního vlivu církve se byly vymanily, byl to vždy křesťanský duch, jenž ovládal Evropu, v jehožto ovzduší každý žil a jenž v oněch nevědomky se ozývá, kteří se od něho byli odloučili, čistý to zdroj, jenž kalné vody vtékající čistí, jimi však znečistěn nebývá.“

Jak patrno byla theologie kompasem, který do chaosu empirických věd se snažil nalézti pravou cestu. Avšak tím není řečeno, že by středověcí učenci zanedbávali přírodovědu, astronomii, matematiku. Naopak my při nich nalézáme vzdělání všestranné, protože prahnuli po důkladnosti, která bez takového vzdělání obstáti nemůže. Pamětihodná jest jejich vytrvalosť a píle. Mnozí psali 10, 20 až 50 foliantů pozdějšího tisku. Zmínky zasluhují: znamenitý mathematik a astronom Rhabanus Maurus, opat fuldský († 856.); Bernward, hiskup hildesheimský (v pol. 10. st.), který založil školu a proslavenou bibliotheku. Zabýval se mathematikou (liber mathematicalis) a alchymií. Rozlučoval a míchal kovy. Gerbert, později papež Silvester II., zanášel se geologií a mathematikou. Herman Kontraktus, mnich kláštera rychnovského († 1054.), geometr a hvězdář. Žák jeho Berthold praví o něm, že v sestrojování hvězdářských a hudebních a mechanických přístrojů nikdo se mu nevyrovnal. Byl básníkem, řečníkem, hudebníkem a slavným theologem. Mocen byl řecké, arabské a latinské řeči dokonale. Notker Labeo († 1020), nejučenější muž 11. století, znamenitý mathematik, hvězdář a filolog, Albert Veliký dominikán (1200) pokládán byl pro své fysické pokusy za divotvorce. Sám prý zhotovil automaty. Sepsal mnoho přírodovědeckých spisů. Roger Bacon († 1274.) františkán patří k nejznamenitějším mužům ve středověku. Latinsky, řecky, hebrejsky a arabsky znal důkladně. Zabýval se mathematikou, fysikou a astronomií. Vynikal v mechanice a chemii. S velikou pravděpodobností připisuje se mu vynalezení zvětšujícího skla, zápalného zrcadla a čoček. Opravil chyby julianského kalendáře. Ano i součástky střelného prachu udal. Pěstoval dioptriku. Oživil zaniklou mnemoniku. Pro své překvapující experimenty byl zván divuplným doktorem. Výtečné dílo jeho jest opus majus.

Raymund Lullus (1315.), misionář v Arabii. Vynikal v astronomii, fysice, medicině a v právech. Počet děl jeho páčí se na 4.000. Michal Scotus (v 13. st.) angličan, orientalista, mathematik, alchymista a lékař. Bradvardin, arcib. ve Stratfordu (ve 14 st.), slavný

mathematik. Vydal díla: O spekulativní geometrii, o spekulativní a praktické aritmetice, o srovnalosti a j. Mikuláš Kusánský (1401), kardinal v Koblenci, byl znamenitým mathematikem, filologem, filosofem, právníkem a astronomem. Již on učil, že se země pohybuje. Spis Kopernikův jest vzdělán na základě jeho, ano mnohé věty z něho jsou vzaty (de staticis experimentis velocitatum). Sepsal astronomické tabulky. Byl zván doctor profundus. Sebastian Münster (1489), prof. theologie v Basileji, znamenitý mathematik a astronom. Jan Mirandola († 1494), dále Petr ravenský, Peckham, arcb. canterburský a j.

Zvláštním zjevem veliké činnosti duševní jest již jednou jmenovaný dominikán a vychovatel synů Ludvíka IX. Vincenc Beauvais (13 st.), jenž sepsal slavné dílo spekulum majus, obsahující tři díly, spekulum naturale v 32 knihách a 3698 kapitolách; spec. doctrinale v 17 kn. a 2374 kap.; spec. historiale v 31 kn. a 3739 kap. Jsou v něm výtahy ze 450 pohanských a arabských a křesťanských spisovatelů. *) Schlosser, jeho překladatel, dí: jen z něho můžeme si učiniti pojem o rozměru studií, které v mnohých klášteřích byly pěstovány, a jest se tedy velmi diviti, že encyklopedie tohoto mnicha byla v posledních letech zanedbána. On vyslovil tu myšlénku, že veškeré vědění musí býti pochopeno jako takové, které vespolek souvisí, obapolně se podmiňuje a doplňuje.

Kontzen ve své monografii označuje Tomáše Akvinského jako národohospodářského spisovatele, rovněž i Roscher Mikuláše Oresmia († 1382.), biskupa z Lisieuxu.

Podobně bylo pěstováno i lékařství. Lékařství bylo nejvíce v rukou mnichů. Tím zamezovaly se pověry a čarodějnictví, neboť laikové, zabývajíce se medicinou, nezřídka připisovali výsledky své vyšším mocem, aby tak z pověrčivosti lidské více těžili. Mnichové, kteří se zabývali lékařstvím, sluli parabolani, v Italii zváni byli Jesuaty. Tito nejenom že ošetřovali nemocné, ale i o jejich pohřbení pečovali. Zvláště byli velikým dobrodiním v čase epidemických nemocí. Sami biskupové jako Nemesius a j. byli znamenitými lékaři. Mezi 8. a 12. stoletím prosluli v lékařství Theodor, arc. canterburský, Wigwart, bisk. hildesheimský; mnichové: Luthbert a Kampo, Hugo, opat u sv. Diviše, Didon, opat senský, Gerbert, Notker Fysikus. Dějiny české vykazují Petra aichstadského, probošta vyšehradského, jenž byl osobním lékařem krále Václava IV.

Učiteli lékařství byli Mondino († 1326), Achillini († 1463), Fallopio, Eustachius, Michal Scotus, Raymund Sabunde a j. Zvěrolékařem byl Albert Veliký.

Nemenší zásluhy o vědu lékařskou mají benediktini, kteří založili slavnou školu v Salerně, na níž studovali řečtí, římští ano i arabští lékaři, a která okolo r. 1143. stala se pověstnou universitou. Benediktini zakládali lázně. Baden-badenské lázně od Římanů opuštěné pozvédli benediktini (873) weissenfelští. Kissingen, Marianské lázně, Pfäfers, Pyrmont, Rippoldsan byly v rukou klášterů.

*) Jest to jakýsi druh encyklopedie, v níž jsou obsaženy dějiny světa od Adama až po rok 1254.

Nezřídka se při drancování klášterní bibliotheky nalezly knihy receptů, z nichž mnohé pocházely z nejstarších časů. Ba ještě v našich časech chválí se mnohé likéry a pod., které se dle receptů takových zhotovily.

Ostatně můžeme říci, že nižší duchovenstvo bylo lékařem až do 14. století. (Pokračování.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Ze všeho, co jsme napsali až dosud o snášenlivosti či mnohem spíše nesnášenlivosti, vysvítá jasně, že všichni učitelé a věstcové tolerance ustavičné činí útoky na náboženství křesťanské, hlavně na formu jeho katolickou, ba mnozí že se ze samé horlivosti a nadšenosti pro snášenlivost stávají až zuřivci, kteří, kdyby mohli, vyhladili by všecko náboženství a všecky kněze s povrchu země, jak dosvědčuje zkušenost a jak již před Voltairem naznačoval nejen Bolingbroke, z něhož Voltaire čerpal veškeru svou „moudrost“ filosofickou, nýbrž i jakýs Pierre de Longue, kterýž ve své střeštěnosti zcela bez frase takto napsal: „Kdyby rozum (!!) měl moc, zardousil by vlastní rukou všechna náboženství. Tento podnik jest však nyní ještě nemožným a přípravy, jež jsme v této příčině již učinili, zůstanou prozatím ještě v mé knihovně“ (Picot, Mémoires II.; Kreiten, Voltaire 135.).

Takováto výstřednost soudí se sama a kdyby všichni odpůrci křesťanství a vůbec všeho zjeveného náboženství tak jasně a určitě dávali na jevo svoje úmysly, bylo by tím věru našemu náboženství více posloužено nežli ublíženo, proto že by křesťané ospalí a neteční ze své náboženské dřímoty byli vyrušeni a z těch křesťanů neprozíravých, kteří se ať již z jakékoli příčiny dají klamati zvučnými frasemi, nešel by na lep ani jediný. To vědí dobře všichni nepřátelé náboženství a proto z pravidla zakrývají svoje úmysly krásnými slovy, jimž zcela jiný podkládají smysl, než jaký v nich hledá člověk bezelstný a neprozíravý. Slova tato jsou jako by krásné, vnadné vějičky na všeho druhu hejly; jednou z těchto vějiček, na niž sedají nejen hýlové nýbrž i „ptáci“ na pohled chytří a opatrní, jest i t o l e r a n c e.

Co tímto slovem vyrozumívají nepřátelé křesťanství a pak i mnozí „filosofičtí“ theologové mezi protestanty, pověděli jsme již a nemáme ničeho proti tomu, spíše nás to těší, upírá-li se křesťanům katolickým a celé církvi „tolerance“ (!) d r u h u t o h o t o; proti tomu se však musíme opříti co nejdůrazněji, upírá-li se církvi katolické a všem katolíkům jakožto katolíkům tolerance vůbec. A do této chyby klesají bohužel až příliš často i mužové jinak rozvážní. Tak píše na př. Buckle ve svých „dějinách civilisace“, mluvě o francouzských protestantech: „Jest to skutečně pozoru hodno, že protestanté právě v oné

zemi a v oné době, kde s nimi bylo nejlépe nakládáno, nejneurvaleji si vedli. Tenť jest jeden z mnohých příkladů, jež ukazují, jak povrchně soudí oni spekulativní spisovatelé, kteří mají za to, že jest náboženství protestantské nutně mnohem svobodomyslnější nežli katolické (6. vyd. I. 2. 44.). Dále pak se Buckle zastává katolíků zcela vážně, řka: „Blanco White dí příkře: „upřímní katolíci nemohou býti s dobrým svědomím tolerantními". Ale White se mýlí, neboť tu nejde o upřímnosť, nýbrž o důslednosť. Upřímný katolík může býti s dobrým svědomím tolerantním, ale důsledný katolík nikdy" (ibid. str. 45.).

Jako se mýlil White, tak mýlí se i Buckle, jeho oprávce, když upírá aspoň důsledným katolíkům všechnu snášenlivosť, neboť nejenom „upřímný" katolík, nýbrž i katolík „důsledný" může, má a musí býti tolerantním čili snášenlivým, když mu jest stýkati se jak s jinovérci, tak vůbec s lidmi názorů odlišných. Buckle, který nejednou doznati musil sám, že jsou katolíci tolerantními, chybil hlavně tím, že pojmu tolerance místněji nevyměřil a neoznačil a mimo to ještě že nečinil rozdílu mezi tolerancí theoretickou (naukovou, dogmatickou, náboženskou) a tolerancí praktickou (občanskou, státní, osobní či mravní); kdo však tohoto rozdílu nečiní, nemůže nikdy o toleranci mluviti správně.

V theorii není tolerance nikterak možnou a nebude možnou tak dlouho, dokud budou lidé rozumně mysliti a dokud jim pravda ať jakákoli nebude úplně a zcela lhostejnou; neboť v theorii chtíti něco jiného trpěti než pravdu ať již vědeckou neb náboženskou, bylo by tolik jako pravdu zapírati, pravdy si nevážiti, bylo by tolik jako hřešiti proti rozumu a za pravidlo myšlení prohlásiti nerozum.

Který mathematik by s tím souhlasil, kdyby někdo vážně vykládal, že třikrát 8 jest 23? Který dějepisec by k tomu přisvědčil, kdyby někdo, chtě mluviti vážně o dějinách, libovolně převracel dějepisné události anebo nedbaje postupu času události pozdější míchal se staršími? A který člověk, jemuž víra není věcí lhostejnou, mohl by ve věcech náboženských stejnou měrou vážiti si toho, o čemž se domnívá, že to jest blud, tak jako sobě váží toho, o čemž přesvědčen jest jako o pravdě jisté a nezvratné? A toho právě žádá na každém tak zvaná tolerance *náboženská*. Dle této zásady měla by totiž církev katolická (neb o ni tu hlavně jde a proti ní se s pominutím jiných sborů a společenstev náboženských soustřeďují všechny nepřátelské útoky) všechny jinovérce v oboru církevním čili náboženském na roveň postaviti věrným katolíkům a neměla by mezi katolíky a jinovérci žádného činiti rozdílu!

Činí-li už každý sebe menší spolek, byť měl za účel třebas jen zábavu, rozdíl mezi členy a nečleny a poskytuje-li spolkové výhody jenom členům spolku, nikoli však těm, kdož členy spolku nebyli a nejsou, jak by mohl kdo na církvi katolické rozumně žádati, by mezi členy či oudy svými a mezi těmi, kteříž jejími údy nikdy nebyli a dosud nejsou, žádného ve svém církevním oboru nečinila rozdílu? Tolerancí náboženskou čili tolerancí ve věcech, kteréž se týkají věrouky, mravouky a bohoslužby, musí církev naše rozhodně zamítati; kdyby toho nečinila a kdyby naopak prohlásila buď jenom některá anebo všechna různá náboženství za stejně dobrá a stejně oprávněná, vyznávala by tím, že není církví od Krista založenou, jednou a katolickou čili všeobecnou, že není též církví samospasitelnou, čímž by

popírala samu sebe, bludu a pravdě přiznávala by stejnou oprávněnosť a musila by pak nutně zaujati smutné stanovisko náboženské lhostejnosti. Toho však nikterak učiniti nemůže a učiniti nesmí a proto též nemůže a nesmí hlásati toleranci náboženskou!

Ač tím církev naše nikomu nekřivdí a neubližuje, když o sobě učí, že jest církví pravou a samospasitelnou, proto že jiným církvím a náboženským společnostem nebrání, ba ani brániti nemůže, by o sobě totéž tvrdily, jsou-li o pravdě svého učení tak přesvědčeny jako ona přesvědčena jest o pravdě nauky své, přec musí proto mnoho trpěti jak od nepřátel a bratří odštěpených tak i od nehodných vlastních synů svých. Ti kteří smyslu této nauky buď prostě neznají aneb zúmyslně znáti nechtějí, beřou si odtud záminku, by vytýkali církvi katolické slovy co možná nejpříkřejšími nejen náboženskou nesnášenlivosť, nýbrž i nelidskosť, neboť říkají, že prý jest tato exclusivita čili výlučnosť církve katolické arrogancí, drzostí, domýšlivostí, ba přímo tyranií, proto že prý křesťany jiných vyznání v jejich svědomí znepokojuje a ničí jejich naději na blaženosť věčnou.

Tato žaloba svědčí mnohem více proti žalobníkům nežli proti obžalované, proto že dosvědčuje, že žalobci nejsou o pravosti víry své příliš přesvědčeni a jejich naděje na spásu věčnou že jest příliš slabou, nebo kdyby jejich víra a naděje byly pevny, nemohla by katolická nauka ani jejich svědomí znepokojovati ani rušiti jejich naději; dále pak svědčí tato žaloba, že naši odpůrci stěžují si na něco, čeho neznají a čemu ani za mák nerozumějí. Ovšem jest to pouze jejich vina, proto že mohou v příčině této dostatečného najíti poučení v každém katolickém katechismu. Náš pražský katechismus, jako všecky katolické katechismy vůbec, dí v této příčině zřejmě a jasně: „Církev katolická jest samospasitelna, protože ona samojediná má všecky prostředky od Krista ku spasení věřících udělené. Učením tímto se však netvrdí, že už každý proto dojde spasení, poněvadž v církvi jest; neboť chce-li kdo spasen býti, musí také všech prostředků k spasení věrně užívati. Také se tímto učením nikterak nezavrhují ti, kdož bez vší vlastní viny církve (katol.) neznají a protož jejími údy nejsou. O nich doufáme, že jinou cestou dojíti mohou milosti Boží, pokud Boha upřímně hledají a vůli jeho (pokud ji znají) svědomitě zachovávají (str. 33.).

Co by mohlo býti v tomto učení „ukrutného“ a „drzého“, věru nechápeme; spíše díme přímo, že každá společnosť náboženská, kteráž jinak soudí o své nauce jak sama sobě tak pravosti víry své špatné dává svědectví.

Bratří protestanté, kteří si v této příčině na církev katolickou vyjíždívali a dosud vyjíždí[1]) v pravdě fanaticky, měli by napřed zaměsti před svými vlastními dveřmi. Nechť jen pohlédnou v dějinách svých „církevních“ as dvě stě let nazpátek; nechť otevrou spisy Luthrovy a knihy starých kazatelů svých. *Tam* najdou v děsné a hrozné podobě to, z čeho ustavičně obviňují nás. Tam se dočtou toho, že „reformatoři“ (!) exclusivitu svého učení tak rozšířili a stupňovali, jak toho nikdy církev katolická ani netvrdila, ani neznala;

---

[1]) Viz na př. mimo mnohé jiné: Hase „Polemik gegen die kathol. Kirche“, Buch I. C. „Alleinseligmachend“ 43—63.

ných bojovných kazatelích, kteří si z křesťanství zachovali sotva chatrné trosky, vysvítá nejen nad slunce jasněji z celé nauky církve katolické, nýbrž i ze slov tak mnohých mužů velmi šlechetných, kteří bývali dříve protestanty, ale pilným a svědomitým hledáním pravdy, nejčastěji pilným a nepředpojatým studiem dějin,[3]) uvedeni byli zpět do lůna církve katolické. Tak píše na př. konvertita Karel Ludvík Haller v listu ku své rodině tehdy ještě protestantské: „Vy si stěžujete, že nás katolická církev zatracuje a že kromě toho o sobě tvrdí, mimo ni že není lze dojíti spasení. Ach, přátelé moji! Jak málo znáte nesmírnou lásku této dobré matky, od níž jsme se odtrhli bez předložení zajisté víc ku své než její škodě. Ona neodsuzuje Vás, nýbrž Vaše bludy a falešné zásady, jež se Vám vštěpují. Nikterak Vás nenávidí, nýbrž miluje Vás a ač jste se od ní vzdálili, přece Vás nazývá svými bratry. Na stupních oltářů modlí se za Vás a truchlí nad ztrátou tolika milých dítek svých, jež jsou pozbaveny tak mnohých prostředků spasení a odkázány na učitele bloudící. Všecky sekty se proti ní spikly, (vedeny jsouce) ne společnou věrou, nýbrž jen společnou *nenávistí*. A právě z toho poznal jsem, že ona musí býti církví pravou, proto že všechna bludařstva, třebas si navzájem sebe více odporovala, v tom jsou přec za jedno, že nenávidí pravdy. Jediné církev splácí nenávisť láskou a příkoří, jež musí snášeti, odměňuje dobrodiním, poskytujíc ochotně každému nešťastnému, nechť jest víry jakékoli, útěchu a pomoc. Kde jste viděli kdy pravého katolíka, jenž by Vám učinil něco zlého? Mně se od nich dostalo v celém mém životě vždy jen dobrodiní; nemohu tudíž nenáviděti toho, kdo mne miluje“ (Viz: Briefe aus Hamburg, Berlin, Germania 3. Aufl. 53.).

Ano, tak rozumí církev katolická snášenlivosti a nesnášenlivosti! V oboru naukovém, theoretickém, dogmatickém jest vždycky rozhodně netolerantní, vždy odsuzuje a zamítá blud a hájí pravdu a jinak ani jednati nesmí, protože kdyby nepotírala ustavičně bludu a nehájila statečně pravdy, drobila a podmílala by vlastní svůj základ, na němž stojí pevně ve všech velikých bojích duchovních, ve všech bouřích světa, základ totiž nezvratné, božské pravdy. Touto svou doktrinelní nesnášenlivostí zabránila církev, jak dí právem Cortés (Ensayo sobre el catolicismo etc. p. 43.), že svět neklesl v opravdový chaos různých domněnek a prokázala i vědám světským služby až dosud nedosti ještě oceněné už jenom tím, že svou doktrinelní nesnášenlivostí badatele nutila, by svoje domněnky a hypotese buď zcela vědecky a objektivně odůvodnili, je poopravili aneb aby od nich jakožto bludných zcela opustili. A jak často již změnili učenci svoje náhledy! Jak často již upustili od toho a sami zvrátili, o čem dřív tvrdívali, že jest to „pravda“ vědou zjištěná!! — V oboru však praktickém jest církev katolická velmi tolerantní, což jí ani nepřítel, má-li jen cit pro pravdu, upříti nemůže! Kéž by jen všichni a v první řadě zvlášť hlasatelé tak zvané tolerance v oboru praktickém, občanském, společenském tak byli snášenlivi, jako jsou snášenlivi v tomto oboru všichni opravdoví katolíci! Tomu však bývá bohužel často naopak, tak že si můžeme i za dnů

[3]) Jako na př. v době novější dějepisec August Bedřich Gfrörer, pastor Evers, a nejnověji dánský probošt Kofoed-Hansen, kterýž co do hodnosti v lutheránské hierarchii dánské hned druhé zaujímal místo

našich do nesnášenlivosti „apoštolů“ tolerance stěžovati podobně — a to vším právem —, jako si stěžoval v době své Arnošt Xav. Turin, farář v Mohuči, na humanistické a osvětářské spisovatele, kteříž hlásali plnými ústy náboženskou toleranci a při tom si tropili posměch ze všeho, co bylo katolické. „Jest toho želeti“, píše Turin, „že lidé, kteří vyvěšují štít filosofie a tolerance a kněžstvo katolické tak rádi insultují, za tímto kněžstvem v praktickém konání pravé filosofie a tolerance často tak daleko zůstávají pozadu.“ [4]) (Pokračování.)

Poesie — a naše poutní písně.

Uvažuje

Leopold Kolísek.

Jde-li oprávněný hlás po všech končinách vlasti za reformu hudby chrámové a posvátného zpěvu, pak jisté hlas ten dotýká se mocně i oněch písní, které lid zpívá až dosud při svých průvodech na pouť. Jak národ náš československý rád zpívá, rád má písně, známo s dostatek, a netřeba k tomu nových a nových dokladů; věru pravdiva jsou slova, jež napsal nesmrtelný náš pěvec Boleslav Jablonský:

Žádný národ v lidstva tísni,
kdekoli ho vyhledáš,
nemá tolik krásných písní
jako zpěvný národ naš.

Písní Slovan Boha chválí,
písněmi on miluje;
zpěv jest jeho život stálý,
se zpěvem rád pracuje.

A kde se více zpívá než při průvodech poutních? Na pouť chodívá lid náš posud rád, vždyť hledá na nich úlevy svému srdci, chce aspoň na okamžik zapomněti všech těch útrap, svízelův a trampot vezdejšího života. Při průvodech střídavě se buď zpívá nebo modlí, ale poněvadž se za zpěvu lépe jde, proto většinou se zpívá, a jen jako pro úlevu a oddech modlí se růženec. A tu přicházíme právě k důležité otázce, jakých písní lid při těchto průvodech užívá? — Máme-li na tuto otázku dáti pravdivou odpověď, jest nám vyznati, že většina poutních písní úkolu svému naprosto nevyhovuje.

Písně posvátné mají roznítiti v putujících zbožnou mysl, posvátnou náladu a srdce mají naplniti blaživou útěchou a nebeským klidem. K tomuto účelu má směřovati jak obsah tak i melodie písní poutních. Takovými také skutečně bývaly naše písně duchovní vůbec a poutní zvláště; vždyť toho důkazy máme na oněch, které se nás dochovaly, a v nichž nalézáme pravou poesii, vroucnost citu a nadšenost. Či nejsou úchvatně velebnými zpěvy písně „Rorate“, „Otče náš milý pane!“ Co tu krás nahromaděno ... jsou to věru perly, jakých nedovedeme si ani vážiti. Na svědectví vzácnosti a krásy naší písně české uvedu,

[4]) „Man denkt hier (v Mohuči) tolerant, fordert aber von Leuten, die so unglücklich sind, eine göttliche Offenbarung zu misskennen, wenn sie in Mainzer Diensten und Besoldung stehen, wenigstens Bescheidenheit und keine beleidigenden Persiflagen unseres katholischen Religionssystems oder gar plumpe Grobheiten. Es ist zu bedauern, dass Leute, die den Schild der Philosophie und Toleranz aushängen und den katholischen Klerus so gern insultiren, demselben in der praktischen Ausübung der wahren Philosophie und Toleranz oft so nachstehen“ (Viz: Janssen, Zeit und Lebensbilder 135—136.)

co napsal Jan Dlouhoveský v 17. století v předmluvě kancionalu Karla Holana Rovenského; velebě totiž zásluhy národa českého, zvláště proto, že proslavil se ve světě zpěvem a písněmi, praví: „Když l. 1674. o Vánocích v Římě na den mláďátek se 200 Čechů a ještě jinými připojenými národy Němci a Poláky do tří předních chrámů jsme putovali: tu jsme celý den (jako u nás) po cestě vždycky písně hned od oltáře svatého Václava tam stojícího zpívali. Ač jiní, cizokrajní nám nerozuměli, však líbeznosť a příjemnosť zpěvů a melodií a tu naši prostou, českou harmonii nad míru vychvalovali.“ — A měli jistě proč ji chváliti. Praví-li se o světské písni české, že již v nejstarší době dějin českých hýbal jí Lumír Vyšehradem i vší vlastí — můžeme vším právem totéž říci o posvátné písni české, že rozléhajíc se klenbami chrámovými pronikala je, a zvuky nábožných písní že doznívaly mezi zástupy oněch v nebesích, k nimž se tu družily u svaté touze a blaženém rozechvění — a tak hýbala píseň duchovní česká — ne sice Vyšehradem, ale srdci všech zbožných posluchačů. Bratr Jan Blahoslav takto se o písni duchovní pronáší: „Uzříš některou píseň, ana jako věnec krásný, jiná jako louka zelená a kvítím rozličným porostlá, jiná jako strom ušlechtilý, jiná jako zdaleka se modrající hory; při některé poznáš, že jest pilně a pracně dělaná, ana hned z daleka slušná, spořádaná mistrovsky, buď věci buď rytmy vtipně zohýbané a způsobně spojené neb skládané, slova na výbor vybraná. Jinou uzříš, anať jako potůček plove z studnice tiše, hladce povrchu atd.“

Takovými tedy byly naše duchovní písně, a jaké jsou nyní? „Stoletím osmnáctým“, praví prof. Bartoš, „počíná úžasný rozklad a úpadek zpěvu duchovního, nabývající čím dále tím větších rozměrů. Z písní novějších vymizela teměř veškera vroucnosť citu, její místo zaujalo plané rozjímání a bezduché, často až pitomé rozumování.“

Tento rozklad a úpadek trvá až dosud a patrný jest obzvláště na písních poutních, které jak obsahem tak melodií naprosto z oboru poesie se vymykají. Těchto poutních písní jsou dva zdroje. Jedním, a to hlavním zdrojem jest knížečka nadepsaná: „Příloha k Cellenské Cestě“. „Cellenská cesta“ jest knížka obsahující modlitby, jež konati se mají na pouti do Maria Celli. Zároveň naznačeno, kdy která modlitba má se říkati.

„Příloha k Cellenské Cestě“ pak obsahuje písně k pouti té, a tolikéž podotknuto, kdy která píseň se má zpívati. Než písně z „Přílohy“ nezpívají se pouze o pouti Mariacellské, nýbrž při průvodech poutních vůbec, poněvadž jiné příručné knihy toho druhu není. Jakou cenu má tato „Příloha“, kterou složil Antonín Mička, zpěvák z Brna, lze z toho poznati, že nemá schválení duchovní vrchnosti. A jak by je také měla! Ze všech 150 písní, v ní obsažených, sotva by se našlo deset, které za něco stojí, a mezi těmi desíti jsou to výborné překlady Sušilovy, jako: „Panno přesvatá, láskou bohatá“. Již první píseň této sbírky, „která se ještě před putováním zpívati může“, nám ukazuje, jak mnoho poesie v celé „Příloze“ obsaženo; začínať následovně:

Já toužím již dávný čas
po tobě, Maria!
Tenkrát se pozdvihnu zas,
neb jsi všecka mila;
má žádosť jest po Tobě,
vím, že mně spomůžeš,
neb jsi Ty růže rajská,
Matičko Cellenská, královno andělská.

Nevšimnu sobě statku,
ani možnosť (?) v světě,
po tobě toužím vždycky,
můj předrahý květe,
když mé jmění rozplyne,
přec poběhnu k Tobě,
neb jsi Ty růže rajská,
Matičko Cellenská, královno andělská.

vláčně, nejapně a — nedůstojně „opěvují“ mnozí zpěvácí vznešené pravdy našeho náboženství, jako jest: narození, život a smrť našeho Spasitele.

Ovšem nemožno, bychom veškerý výkvět naší poutní „poesie“ s laskavými čtenáři sdělili, ale domníváme se, že nebude nezajímavo aspoň nepatrné ukázky podati na posouzenou.

Sami slyšeli jsme, jak v jedné písni, opěvující tajemství růžencová, zpíváno o „Navštívení Panny Marie:“

Když Panna přišla k Alžbětě,
tu Janek (sic!) splesal v životě.

Komu by bylo neznámo, jak krásně vylíčeno v písmě sv. narození Spasitelovo, kterak nade chlévem Betlémským rozlila se pojednou nebeská zář, kterak chudým pastýřům anděl zvěstoval „radosť velikou“, a kterak nebeští duchové na luzích betlémských se rozepěli; a v poutní písni čteme:

Když do té jeskyně přišli,
nic tam jiného nenašli,
jenom jesle staré
byly tam nechané.

Ku kterým Josef svého vola
uvázali také osla,
a Maria Panna
padla (sic!) na zem sama.

A v písni jiné „k bolestné Panně Marii“ událost tato ještě nejapněji vylíčena:

Naposledy v starém chlívě
musila jsem zavděk vzít,
vzdychala jsem tesklivě,
i Josef se mnou kvílil;
já matka Syna Božího
v smradu a nečistotě,
nemáš pro mne nic lepšího,
ach ty, přebídný světe.

V tom přišel ten předrahý čas,
ode dávna vinšovaný,
že se narodil Mesiáš,
synáček roztomilý;
tu do chatrné plinčičky
jsem jej zaobalila,
místo postele v jesličky
k hovadům položila.

O mladosti Ježíšově čteme v písmě sv. sice jen jedinou, ale za to tklivou a nade vše povzbuzující událost, totiž Jeho cestu na slavnosť do Jerusalema; ale bujné fantasii jakéhosi „staršího bratra“ to nikterak nepostačovalo, a proto „vybásnil“ píseň, nadepsanou „k sv. Josefu“, ve které následovně mládí Ježíšovo vykládá:

Porodila Panna čistá Krista milého,
jaká radosť neslýchaná, muže svatého,
když on choval Ježíška, tu líbal ústa
lidská, tu ručičky, tu nožičky
objímal zhusta.

Poručil Josef Ježíšku, čiň to milé dítě,
Ježíšek ve všem poslušný, činil to rychle,
třísky sbíral, metl dům, vodu nosil,
přikryl stůl
a tak poslouchal pěstouna
vtělený Bůh můj.

Jako tesař svatý Josef chleba dobývá,
však mu překrásný Ježíšek silou přispívá,
své mamince smotával tkaniny,
s radostí velikou slouží
dítě spanilý.

Nejvíce látky k písním podává ovšem umučení Spasitelovo, a právě látka tato jest mnohdy rozdivně v píseň uvedena. Docela jinak nás dojímá, čteme-li utrpení to pozorně, jak nám je evangelisté zaznamenali, než slyšíme-li o něm v písni složené nějakým starším bratrem. V jedné písni k P. Ježíši umučení Jeho následovně popsáno:

Oči jsou padlé (místo vpadlé), líce rozdrápané
a ústa oteklé, vlasy vytrhané.
Kůže roztrhaná, kosti roztřískané,
ruce nohy taky hřebíky probité.

V jiné písni nadepsané: „Píseň horlivá o umučení P. Ježíše Krista“ mezi jiným tyto veršíky čteme:

Zlostný Malchus chtěl se svému
pánu zalíbit,
s velkou zlostí chtěl Ježíše
hrozně udeřit;
vzal železné r u k a v i c e,
udeřil Ježíše v líce
co moh nejvíce. —

Ví Bůh sám, odkud tento skladatel své vědomosti čerpal, poněvadž v písmě sv. se nikde nedočítáme, že by Malchus byl Ježíše — rukavicemi a k tomu železnými udeřil.

A opět v jiné písni:

25. Vedli ho napřed kněži k Annaši,
který byl před rokem jejich nejstarší.
26. Zas Kaifaši, měli ho v moci,
tam jsou ho trápili, až přes půl noci.
27. Dali stoličku, aby si sednul,
pod ním ji podtrhli, Pán na zem
padnul.
28. Na jeho svatý obličej plivali,
jazyky jsou na něj vyplazovali.
29. Pěstmi ho bili po svatém těle,
až se rozlíhalo po celém domě.

40. To trní bylo velmi pichlavy,
že špice prolezly skrz kůži do hlavy.
44. Pilat zastrašen dal smutně troubit,
umínil Ježíše na smrť odsoudit.
57. Z Ježíše míru jsou na kříž brali,
kde měl přibitý být, díru vrtali.
63. Kříž opevnili, aby dobře stál,
teprva krev tekla z jeho čtyrech ran.
64. Usmívali se na kříži jemu,
jestli si pomůže, uvěříme mu.

65. Jiným spomáhal, sobě nemůže,
nemůže vytáhnout tři hřeby z kříže.

Jiná píseň nadepsaná „Truchlivé vzdechnutí k hlavičce Pána Ježíše neb svatému Salvatoru“ obsahuje také tyto slohy:

2. Ach to je svatý Salvator Jaroměřický,
hlavička Syna Božího, matky bolestný,
choti Ducha svatého,
ktera Syna Božího
na svém klíně pořád drží,
pláče pro něho.
3. O hlavičko Krista Pána, buď pozdravena,
jež na světě pro nás hříšné moc vytrpěla,
políček, facek množství,
vlasy trhaly hrstí,
Svatá hlava Krista Pána
vystála dosti.

(Dokončení.)

M r t v á.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký**.

(Pokračování.)

I.

Hrabě Vaudricourt a slečna Courteheusova slavili sňatek následujícího roku na začátku ledna. Po několika nedělním pobytu v krásném hotelu ve čtvrti Monceauské novomanželé odebrali se na cestu do Italie. Zvláštní okolnosť, již bylo lze předvídati, zkrátila jejich cestu, tak že ku konci dubna vrátili se do Paříže. Nato začali společný život vésti.

Leda když žena dostala obludu, — což však bývá výjimkou — zřídka ostatně se stává, že by nebyla v prvním roku manželství svého šťastnou. Má-li, jako hraběnka Vaudricourtová. vzácné štěstí, býti již těhotnou po několika měsících, mizí nepříjemnosti na nějakou dobu ve společném žití; neb nový svazek tento na začátku sice pevný, jenž však se pomálu rozpoutává, ukládá muži povinnosti a zavazuje ho k úslužnosti. Dále skýtá matce i otci bohatou, vhodnou a lehkou látku k zajímavým hovorům. Konečně teskní-li manžel předešlého života, což se často stává, a obrací-li žalostně své zraky po obyčejech v klubu, v budoirech a jinde obvyklých, s trpělivou myslí snáší nynější postavení, mysle, že postavení toto je jen nahodilým, přechodným, a co odloženo, že není ztraceno. Jinak je všechno v domácnosti v nejlepším a všichni jsou spokojeni: žena, poněvadž je přesvědčena, že vždy to tak zůstane, a muž, poněvadž je o opaku přesvědčen.

Avšak blažená tato první doba v manželství nebyla pro hraběnku Vaudricourtovou bez hoře. Nebohá Alietta, jíž nebylo neznámo, že Bernard a strýc pevně se od ní nadějí zachování rodinného jména, porodila k svému zármutku děvče, velmi hezké sice, ale přece jen děvče. Prosila s pláčem Bernarda za odpuštění, jenž ji dle svého spanilého způsobu těšil, laskavě zároveň dokládaje, že tuto malou chybu lze vysvětliti z dojmu, jenž u začátečnic obyčejně přichází.

K dovršení neštěstí nemohla hraběnka Vaudricourtová dceru svou kojiti. Ostatně obětovala jí svůj čas a jsouc si vědoma své povinnosti, pečovala o ni s vroucnou a jí zvláště vrozenou něžností. Také jí byla v první době dcera slušnou záminkou, aby se vyhnula častým stykům v pařížských salonech, kde zjevem svým jako manželka znamenitého a věhlasného hraběte Vaudricourta neli živé účastenství, tedy alespoň živou zvědavost vzbuzovala. A právě tato okolnost usnadnila jí, aby vedla život, který si v mysli nakreslila dle rady svého strýce, a ve kterém pomíjejícím zábavám světským málo místa bylo popřáno. Biskup Courteheuse a jeho neť, ač nežili v Paříži — leč někdy, a to na krátkou dobu — byli velmi vnímavého a soudného ducha, než aby dosti dobře nepoznali a neocenili povahy společenského života pařížského. Nesoudili ani s náboženskou přepjatostí, ani s venkovskou upejpavostí, nýbrž s nevinností, dokládajíce, že rozmanitost a množství příležitostí působí v žití pařížském přílišnou roztržitost, která se však nesrovnávala s představou, již si o vážném životě utvořili. Hraběnka Vaudricourtová čím více vnikala do pařížského života, tím lépe svým důvtipem poznávala, že nejen množství, nýbrž i jakost těchto zábav s jejím vychováním a osobním přesvědčením se nesnáší. Než představa tato o neznámých a ošklivých špatnostech, ač v této době ještě neurčita a nejasna, přece ji přiměla, aby co nejpilněji si hleděla způsobu života, jejž se odhodlala vésti, a to nejen proto, že byl dle jejího vkusu, nýbrž i proto, že byl nejvhodnějším prostředkem, aby dosáhla svého účelu, který hýbal její myslí, totiž obrácení svého manžela.

Naučení strýcovo a vlastní její přesvědčení ukázalo jí, s jakým nebezpečenstvím je spojen pokus obrátiti Bernarda na víru.

„Nekaž leč příkladem," pravil jí moudrý biskup. „Nikdy nedávej svému manželu buď výčitkou, buď napomínáním, buď urážkou podnět k rozhovorům o náboženských věcech. Tímto ho jen unavíš a odstrašíš. Ukaž mu jen, jak útulný a příjemný je krb křesťanský uprostřed

světských zmatkův. Přičiň se, aby tě poznal, miloval a velebil, aby takto poznal, miloval a velebil jednoho dne Boha, jenž tě učinil tím, čím jsi.“

Hraběnka Vaudricourtová, vykonavši nutné návštěvy, přestala, vymlouvajíc se mateřskými povinnostmi svými, na obcování jen v kruhu příbuzných Vaudricourtových a důvěrných jeho přátel. Ostatně bývala, kdy jen mohla, doma a okrašlovala své obydlí, spojujíc vkusně při tom okrasy na venkově obvyklé s vynalezavým vkusem vznešené ženy. Její salon a pokojík, samá květina, samá zeleň, skýtal v tajuplně souladném uspořádání útulný odpočinek a lákal k milostným rozhovorům. V umělém a milém tomto sestavování, na jehož zdokonalení denně mnoho hodin vynaložila, velmi se odbočila — to dlužno poznati — od přísného slohu Ludvíka XIV.: než přede vším bylo třeba, aby se zavděčila svému pánu a manželu, a aby prohlédala k jeho slabým stránkám. Jako lék proti těmto poněkud chabým libůstkám Alietta upravila salon za knihovnu a postavila tam mezi římská poprsí knihy svého otce, jež z Varavilly přinesla. Blouznila, že oblíbené knihy tyto často bude čísti se svým milovaným manželem.

Netřeba připomínati, že úprava příbytku Bernardova pozorna ho učinila na milé a libé věci, kterých zajisté služebníci mu nepřipravili. Ač byl velmi dbalý jen zevnějšku svého, a ostatek o pořádek se nestaral, měl přece, jako většina lidí tohoto jména hodných, v něm zalíbení, ale nemusel-li ho sám dělati. Mile byl dojat, když viděl ve své světnici mistrný pořádek, a když nikdy šátku aneb rukaviček nevzal, aniž by v nich neucítil příjemnou a svěží vůni voňavek, které kouzelné ruce tajně do jeho skříně strčily.

Z kouzel, kterými chtěla mladá žena manžela ke krbu připoutati, na který však sice nejméně, ale ve skutečnosti nejvíce měla spoléhati, byla sama. Byla nejen hezká, nýbrž její vážná, dětská tvář, lehký krok, jasné čelo, významné a smaragdem zářící oči dodávaly jí jakéhosi zvláštního a neobyčejného půvabu. Po několika měsíčním pobytě v Paříži její vkus byl vybroušen, a její oblek vynikal takou čistou, jednoduchou a správnou vkusností, že mohla býti v té příčině jiným vzorem. Ostatně, jak známo, byla vážně vychována, snad poněkud výstředně, avšak za to prosta vší všednosti.

Hrabě Vaudricourt nebyl necitelným ke všem těmto něžnostem, než poznav v tom tajnou politiku, schladl ve svém zalíbení. Znal Aliettu jako poctivou, laskavou a duchaplnou ženu; nicméně však dobře pozoroval, že chce ho ochočiti, aby ho znenáhla navykla a naučila životu, který sama milovala. Po straně blaženě se z toho smál, a jakkoli jako zdvořilý, zamilovaný a dle své přirozené povahy šlechetný muž jednání své mladé ženy snášel, přece nezamýšlel této úslužnosti svobodu ve svém chování a v smýšlení obětovati. Spravedlivě oceniv dobré vlastnosti Aliettiny s tajnou nevolí pozoroval, jak se ohražuje mateřskými povinnostmi, jak se vzdaluje skorem úplně pařížského ruchu a konečně jak se uzavírá do jakési samoty. Vážil si zajisté důvěrnosti, kterou spatřoval u své ženy, jejích výborných myšlének a její zábavy, nicméně, jak snadno lze poznati, nebyl v její společnosti vezdy dobré vůle, Je totiž velmi málo rozhovorů, ano jsou-li vůbec jaké, které nemají s té neb s oné stránky vztahu k náboženské otázce, jež je podstatou všeho. Necítíme toho ve lhostejné a skeptické společnosti, jako je naše, než střetne-li se někdo náhodou

s nadšeným věřícím — ať se mluví o umění, vědě, literatuře, neb politice — je mu nevolno: každou chvíli čeká, že narazí na víru a city, jichž chce šetřiti. Proto hrabě a hraběnka Vaudricourti vždy nesli těžce buď při důvěrných rozhovorech, buď při společném čtení, buď při rozpravách o dojmech v divadlech a v museích tíži tohoto zakázaného předmětu.

Hrabě Bernard, jak známo, kojil se v době, kdy se ucházel o slečnu Aliettu, blahou nadějí, že pobyt v Paříži zmírní upřílišenou zbožnost své nevěsty, ano že odstraně zbytečné vlastnosti a ponechaje jen potřebné, ji přivede na pravou míru. Než poněvadž dávala na jevo, že chce žíti v Paříži, zabývajíc se jediné Bohem, manželem a dítkem, pozbyl této útěchy. Jako počestný muž ocenil sice rázem všecky věci, které by se zdály neslušnými, kdyby jimi vtáhl svou ženu do vířivého proudu, než přece kdyby ji mohl jen poněkud slušným způsobem zbaviti její přílišné přísnosti, měl za to, že ona i on mnoho získá. — Kouře jednoho dne po obědě v knihovně, myslil, že nebude podezírán, že svádí svou ženu, vyzve-li ji, aby šla do malého divadla na bulevardu ku představení „6 žen od Mollencharta.“ Dílo toto došlo tak znamenitého úspěchu, že rčení a průpovědi z něho se zálibou v salonech se opakovaly.

„Drahá Alietto,“ pravil Bernard, „vskutku straníš se velmi tohoto světa. Nyní se vdává většina slečen proto, aby se mohly dostati do Folie-Berger; jest to výstřednost, připouštím, než neupadáš do jiné, pokládáš-li každé jiné divadlo mimo „Théatre Français“ neb „l'Opéru“ za místo zkázy?“

„6 žen od Mollencharta, manžele?“ Alietta nedůvěřivě se tázala.

„Ano,“ odvětil Bernard. — „Není to ani Cid, ani Britannicus, — je to fraška, co však na tom? Nu co praví tvoji miláčci? Buď tak laskava, prosím tě, a podej mi druhý sešit „Kritiky de l'école des femmes“ od Moliéra. V předmluvě k této knize, Anně Rakouské věnované, čtu slova, která i na hraběnku Vaudricourtovou mohu obrátiti: — Raduji se, že mi bylo popřáno, Vaše Veličenstvo pobaviti: Vaše Veličenstvo, jež tak vhodně ukazuje, že ušlechtilá zábava se nepříčí pravé zbožnosti a jež se nestydí, týmiž ústy se smáti, kterými se modlí tak vroucně k Bohu.“

„Nenamítám ničeho ani proti Molièru, ani proti tobě,“ vesele odpověděla Alietta. — „Nu pojďme na toto představení.“

Každé století má svůj zvláštní způsob žertu. XVII. století mělo poněkud hrubý po staro-gallsku, ale upřímný, zdravý a nevinný dle Molièra. Naše století, mnohem vybroušenější, libuje si vdychovati ze žertů na jevišti, ano i z knih jakousi bezuzdnost. Markýzka Sevigné, ač ráda se smávala, zůstala by pravděpodobně chladnou při provozování „6 žen od Mollencharta.“ Hraběnka Vaudricourtová, skorem v týchže zásadách jako tato znamenitá markýzka vychována, zažila podobného dojmu, a bylo jí, jako dobře vychovanému dítěti, jež však uvedou najednou do sprosté a rozpustilé společnosti, do pláče. Dávala se však do smíchu, aby potěšila manžela; než dařilo se jí v tom tak špatně, že Bernard poznal, že první pokus emancipace se nezdařil. V tomtéž roku naskytla se příležitost, která podle zdání hraběte Vaudricourta byla vhodnější, aby vyrušila ženu z přísného jejího života a jí vnukla nějakou lásku k pařížskému ruchu, jemuž se tak na odpor stavěla. Vyšší totiž společnost uspořádává v Paříži ku konci

zimy několik dobročinných zábav, a zvláště velký ples v Trocadeře, spojený s národní slavností, při které v úhledných boudách krásné prodavačky prodávají. Hrabě Vaudricourt, jsa dle své přirozené povahy velmi milosrdný, činně se účastníval těchto zábav, při nichž mohl chudým, dámám a sobě samému připraviti příjemnou chvíli. Zdálo se mu, že chvályhodný a skorem náboženský účel zábav těchto zalíbí se přísné a mladé jeho ženě, a že utlumí její rozpaky. I naléhal na ni, aby přijala čestný úřad pořadatelky a prodavačky, který jí byl pro její jméno, postavení a krásu s velkou ochotou nabízen. Než k velkému překvapení Bernardovu odmítla tuto čest — „Je velmi bázliva. Nezná světa". Když manžel, poněkud nazloben, jí živě vyčítal, že zpěčujíc se, napomoci k dobrému a zbožnému dílu tomuto, se neřídí ani svými zásadami ani svým přesvědčením, odvětila se smíchem:

„Nedávno četl jsi mi, drahoušku, místo z Molièra. Mám tedy chuť, splatiti tobě stejnou mincí a přečísti ti místo z Pascala!... je to pojednání o „Snadné zbožnosti" od kněze Lemoyne-a."

Hrabě Vaudricourt dal se do smíchu a dále nenalehal. Nicméně přece nezmalomyslnil, ale po několika jiných nezdařených pokusech, aby smýšlení Aliettino změnil a ji do časového proudu a ruchu uvedl, zřekl se tohoto úmyslu. Alietta zajisté měla mnoho překrásných vlastností, než byla zároveň nedružnou puritankou. Tedy bylo třeba, klidně to přijati, prominouti jí pro její ctnosti všechno podivínství, nechati ji žíti dle jejího plachého způsobu a při započetí kotillonu odejíti z plesu jako popelka.

Avšak hrabě Vaudricourt myslil, že od té chvíle je oprávněn, žíti dle osobních svých choutek, a zponenáhla začal vésti mládenecký život, ale počínaje si při tom jako dvorný člověk se vší možnou opatrností, aby totiž klid a vážnosť své ženy zachoval.

Takto Alietta cítila se čím dále tím více opuštěnou v tomto milém příbytku, jejž s takovou pečí, nadějí a láskou proto upravila, aby manžela svého do něho přilákala a potom upoutala... Kolik smutných hodin ztrávila v trapném a dlouhém čekání! kolik bolestných polibků vtiskla milému svému dítěti, jež jako jeho matka nadarmo vystrojeno bylo k vůli tomuto nevděčníku a zapomětlivci! Kolik horkých slzí na spící dítě prolila!

Bernard, nalezaje často, že má červené a uplakané oči, zlobil se z toho. Co pak chce? Vskutku myslil, aneb se jen tak dělal, že Alietta chce s ním po klášterský žíti, a ho z pařížského života a jeho zábav vytrhnouti. Alietta však byla příliš rozšafna, aby se oddala podobným přeludům. Než nenáviděla nejen na sobě, nýbrž na svém manželu divokého se plahočení světského, které, jak za to měla, nijak se nesrovná s vážným žitím. Přála si tedy snažně, odvrátiti ho od něho a nato zaříditi si krb, jejž zajisté lze v Paříži najíti, avšak jen zřídka a výminečně, jenž skrývá skorem nepoznaný výkvět a vskutku je vzorem hodného, rozumného a šťastného života. Předobře oceňovala vyšší a ušlechtilé požitky, kterých tak pokročilé hlavní město jako Paříž ustavičně a v rozdílných způsobech duchu dopřává. Ale chtěla jich užívati ve vybraném, vážném a pokojném kruhu, vzdálena jsouc od bezladného víru, od světského shonu a zimničního ruchu na bulevardech, což považovala za vyvrhel Paříže.

Když svěřila manželu svému této naděje, pokrčil jen ramenoma a zabručel:

Přelud!... Dům Rambouilletové!

Tato neshoda rostla mezi nimi, a šlechetní lidé tito sužovali se na vzájem.

Náhodou se stalo, že v této rozhárané době jedna osoba byla důvěrnicí obou manželův. Byla to vévodkyně z Castel-Moreta, stará přítelkyně Bernardova, s kterouž Alietta po příchodu do Paříže vstoupila do přátelského styku. Vévodkyně byla toho daleka, aby se sdílela se svou mladou přítelkyní o její přísné a vřelé stanovisko v mravních a zvláště v náboženských věcech. Vedla zajisté bezúhonný život, avšak ne tak ze zásad, jako z pudu a přirozeného smyslu: sama doznávala, že, jsouc dle své přirozené povahy počestna, nemá žádné o to zásluhy. Byla to pečlivá o svůj zevnějšek stařenka, v jejíž šedivé hlavě mnoho dobrých myšlének se zrodilo. Milovali ji pro její bývalou spanilosť, důvtip a přirozenou moudrosť, kterou ráda jiným posloužila. Tu a tam sprostředkovala sňatek; zvláště však urovnávala, ač ne bez velkých starostí, nešťastná manželství. Ztrávila tedy, slučujíc rozpoutaná manželství, největší část svého času.

„Potrvá to“, říkávala, „dotud, potud; než je známo, že mnohdy dobré obnovení je platnější než něco nového.“ Vévodkyně, důvěrnými narážkami Bernardovými a Aliettinými o vespolných nepříjemnostech v manželství tomto poučena, nepodivila se, slyšíc jednoho dne Bernarda, že se dovolává jejího úsudku a ji prosí o radu v jeho soukromé záležitosti.

„Milá vévodkyně“, pravil, „víte, co se událo a vidíte, co se děje. Vůbec jsem učinil vše možné, abych svou ženu z mnišského života, ve kterém si libuje, vytrhl. Neustoupila... Buď! Šetrné se chovám k jejím obyčejům... Ale však nechci se s ní uzavříti do cely, abych ztrávil svůj život, modle se Bohu, v nějž nevěřím, a opatruje svou dceru.“

„Drahý hrabě“, pravila vévodkyně; jste rozloben.“

„Opravdu. Jsem rozloben, neb vskutku, nemohu si žádné výtky dělati... Chodím-li větším dílem do společnosti, navykl li jsem si klubovním zvykům, není to její vinou? A nyní pláče ve svém koutku dnem i nocí..., a poněvadž jsem tak hloupý, že mám dobré srdce, otravuje to můj život... aniž při tom mám zření ku klepům, jež její zvláštnosti způsobují: jedni praví, že jsem žárliv, druzí, že je pitoma!... Nu dobrá! je to příjemné, ptám se vás?“

„Jste zajisté“, odvětila vévodkyně, „podivínem. Neb v tomto čase, a k tomu ještě v Paříži, dopřála vám štěstěna ženy, jež není hloupa, a vy si naříkáte!... Bože můj! přála bych si, abyste obcoval s roztomilou osobou, jež mi minulé léto poskytovala v Dieppě rozkošnou zábavu, — byla to opravdová a ryzá Pařížanka... Bydlela se mnou v hotelu, a já se nemohla jí vynadiviti! — Hned z rána slýchávala jsem klepati její rákosku na chodbě... a vídávala jsem ji, jak odchází se svým dvorem, totiž se čtyrmi neb pěti lidmi vašeho druhu a se svým manželem. — Vídávala jsem ji, jak se ubírá s vykasanou suknicí na břeh moře na rybolov, je-li odliv aneb do koupelí. K snídaní přijde, jak se rozumí, těmito pány sprovázena, a vídávala jsem ji, jak požívá k občerstvení okurkového salátu, topinek hořčicí posypaných a talíře jahod. Na to zastřelí na střelnici několik holubů, potom jde do kasina, kde jí zmrzlinu a prohraje 15 lujdorů ve hře; pak k fotografovi. Potom se projíždí ve vozíku s rolničkami a zastaví se s oněmi pány

v Tolletě, kde sní tří libry mořských raků a jede na to k obědu do hostince Arque-ích. Potom zase do kasina, kde vyhraje v baccaratu svých patnáct lujdorův. Načež večeří a pije kozla, vplete si květinku do vlasů, tančí valčík a ve vítězoslávě vrátí se o třech hodinách ráno do hotelu, — pořád s oněmi pány, bledými a upachtěnými, než bez manžela, jenž nepochybně zůstal někde mrtvý! — Nu dobrá! milý hrabě, než přes to přese všechno se praví, že to velmi počestná žena. Nu chcete, aby byla vaše takovou.“

„To by mne zjinačilo“, Bernard odpověděl se smíchem. „Takové jsou nynější mladé ženy“, pokračovala vévodkyně, „neb dobře víte, že dotčená není výjimkou, a vy si přece stěžujete, ač máte modrou, vzdělanou, duchaplnou a vážnou ženu, jež nemá mimo svou svatosť žádných nepříjemných stránek. V té věci je poněkud upřílišena, připouštím. Ale tak vás miluje, že, přičiníte-li se, snadno si dá říci. Je vám to mrzuté? Nu dobrá! buď si, postarám se o to.“ Hrabě Vaudricourt, políbiv vévodkyni ruku, odešel. Vévodkyně z Castel Moreta, konajíc s velkou horlivostí úlohu Jakobovu, přišla na druhý den k hraběnce Vaudricourtové. Právě při jejím příchodu byla mladá žena všecka malomyslna, sklíčena a samá obava o sebe, slovem v nejlepší náladě, aby rady ba i námitky vyslechla. I přátelsky ji upozornila, že čin, svého muže mravně obrátiti, jest zajisté činem velmi záslužným, než zároveň velmi choulostivým, a že chybila, jednajíc tak ukvapeně. Nekonala toho s náležitou trpělivostí a obratností: neuměla vhodnou dobu popouštěti a krotiti, takže manžel její se utrhl a utekl. Nebylo snadno pařížského diletanta, zakořeněného světáka, skeptika od kosti a milovníka bulevardu přiměti, aby si oblíbil vážný domácí krb, neřku-li zásady náboženství. Nebylo třeba tajiti, že bylo pravým zazrakem toto vykonati. Alietta zajisté byla k tomu spůsobilejší než všechny jiné. Avšak aby úspěchu dosáhla, bylo nevyhnutelně první podmínkou, aby žila co nejvíce se svým mužem, aby ho vždy alespoň svým půvabem zdržovala. Zkrátka, chtěla-li mu vlíti jiné přesvědčení, bylo třeba, přispůsobiti se jeho náklonnostem, aby všecek se nepoplašil.“ Hraběnka Vaudricourtová, již často zklamána, vnitřním bojem vysílena a myšlénkou, že snad nyní zcela srdce svého manžela pozbude, přestrašena, dala se zoufale na novou cestu, již jí stará vévodkyně naznačila. První krok, jejž učinila, stál ji velké přemáhání. Vzpomněla si, že manžel její, když šlo o uspořádání společného života, zdál se býti nemile překvapen, že odmítla, sprovázeti ho každodenně na ranních vyjížďkách. Než považovala za svou povinnosť, odřeknouti se této zábavy, ač ji vášnivě milovala, poněvadž jinak nebyla s to, aby obyčej svého dětství, jemuž byla mnohem oddanější, konala. Přála si totiž slyšeti každého dne mši sv. u Augustiniánův, jak to druhdy v kostelíčku Varavillském činívala. Chtěla tedy tímto obyčejem nejen náboženské povinnosti zadost činiti, nýbrž i v srdci milou vzpomínku na minulá leta vzbuditi. Nebo v této chvíli skloněna na stolici a hlavu majíc na rukou, prožila pocity dřívějších dob, dob to klidu a míru; v této chvíli viděla stezky, od zámku ku kostelu se vinoucí; v této chvíli myslila, že dýchá vůni planých růží, okolo cesty nasazených, a slyší starý tis na hřbitově praskati. Avšak nyní poznávala svou chybu. Ráno na druhý den po návštěvě, již jí vévodkyně učinila, pravila jednoduše svému manželu, že si vřele přeje, vsednouti na koně a jeti s ním na procházku.

Bernard upřel na ni své zraky; na to uchopiv ji za ruku, pravil:

„Velmi jsi mne potěšila, Alietto, neb já jsem z tebe hrdý, ano rád tě všude doprovázím.“

Tato slova v ústech muže tak řídká, a k tomu v ústech tak odměřeného a posměvačného muže, jakým byl hrabě Vaudricourt, nemohla nepříjemně působiti na srdce mladé ženy, a jí nepřiměti k jiným obětem.

Od té doby opustila své zátiší, přijímala návštěvy, v zimě chodívala do divadel, v létě ku koňským dostihům. a již nejevila takového odporu k časovému proudu. Bernard, chtěje ji povzbuditi, choval se šlechetně: zanechal některých zvyků, opomenul osobních zábav a často odešel z klubu, aby sprovázel svou ženu na procházkách. Život jejich se sblížil, a spojení toto bylo jako novou vesnou; v jejich stycích zračila se jakási obapolná uznalosť a nevinná veselosť, takže tyto dny byly z nejblaženějších v životě hraběnky Vaudricourtové.

(Pokračování.)

Z národního divadla.

Pippichův „Svět zásad“ pohybuje se ve dvojím ovzduší: ze druhého jednání, na vystavišti hospodářském, poznáváme zcela autora „České domácnosti“ a z „Veřejného života“, jakž vůbec všude tam, kde líčí maloměstské poměry a předvádí zajímavé figurky maloměstské (jednatel výstavy, venkovský mikro-žurnalista, herec, bursián), žijeme v ovzduší jednom, a druhé, ideální, nám cizí, nikoliv z našeho opravdového života vzaté, jeví se všude tam, kde vystupují šlechticové, kde převládá ve hře živel aristokratický. Každý ví: toť šlechta vybásněná, ideální, toliko a pouze divadelní. Jest tedy „Svět zásad“ svými postavami jednak realistický, jednak vybájený.

Hrabě Jaroslav Mirovský jest muž zásad moderních, svobodomyslných, vlastenec a ryzí demokrat; horuje pro pokrok, vzdělání lidu, obecnou osvětu, neuznává hradeb a překážek, jež nastaveny jsou mezi stavem občanským a šlechtickým; v tom úplně srovnává se s ním soudruh jeho z let studijních, nyní doktor, Jarý, jenž napsal na prapor svého života heslo „poctivosť a přímosť!“ S těmito pěknými jinak názory nesouhlasí ovšem ostatní aristokraté: ani hrabě Lev, otec kontessy Běly, tuhé aristokratky, jež vysmívá se demokratickým snahám Mirovského, ani kníže Lenzfeld, jenž, abychom jej krátce charakterisovali, věrně se drží Horácových slov: „Odi profanum vulgus et arceo“. Toť jest asi onen „svět zásad“, pokud šlechty se týče: jedni lnou k demokratickým, moderním, druzí jsou konservativci, aristokraté každým hnutím. K tomu představme si třetí svět zásad: obecného lidu, jemuž, pro nějž a s nímž hrabě Jaroslav pořádá velikou výstavu hospodářskou, jejíž jest předsedou. Zde se mnoho mluví o vlastenectví, o čisté obětavosti, idealismu, lásce k vlasti, kráse, dobru, atd. a přec jest to jen lesklé pozlátko, pod nímž bují pravé jádro všeho: prospěchářství, hnusné osobnůstkářství, ctižádosť, marnivosť, malichernosť. touha po vyniknutí a oslavě vlastní osobičky. Ryzí úmysly Mirovského a tyto nekalé věci ovšem vyžadují již v příčině dramatické ostrého konfliktu, jenž proveden i jednáním druhým na vystavišti působí neodolatelně realisticky a komicky, tak že věrnou chara-

kteristou, koloritem pravdivosti i hladkým provedením stylistickým veselohra Pippichova ve druhém jednání je výtečná a vrcholí. Ctižádosť jednotlivců a intriky v příčině rozdávání cen dostoupí tu vrchole: výboři se pohádají s jednatelem, jednatel s výbory, výboři mezi sebou, dámský komitét, vše se haštěří, a do toho vpadne zpěvácký spolek slavnostní kantátou „Svorná mysl, svorný duch divy činí jako Bůh“, což ovšem působí neodolatelnou komikou.

Veselohra Pippichova vedle děje zde líčeného má ještě jiný, vedlejší děj. Hrabě Jaroslav Mirovský a kontessa Běla jsou dle přání rodičů snoubenci, pro rozhodný rozpor svých zásad nemohou však k sobě přilnouti. Při výstavě dvoří se Mirovský sestře Dr. Jarého, což Běla pozoruje a chtějíc stejným odplatiti snoubenci, vyznamenává nápadně Jarého, jenž se do ní zamiluje. Hrabě Mirovský, demokrat a svobodomyslný šlechtic, neuznávaje rozdílu mezi sebou a obyčejnou dívkou občanskou, žádá Jarého za ruku sestry jeho. Jarý však nahlížeje, že ani jeho láska k Běle ani zamýšlený sňatek Mirovského se sestrou jeho nevedl by k dobrému, slovy přesvědčivými domluví příteli, aby zasnoubil se s Bělou, sám pak se sestrou svou vydává se na cesty, aby oba zapomněli.

Jeť tedy v ději patrný dualismus: část veřejného života maloměstského a slušná episoda ze života rodinného. Považíme-li, že veselohra má toliko tři jednání a veliký počet osob a přihlédneme-li k ději, shledáme, že jest to poněkud těžkopádný aparát, jímž velice nesnadno ovládati. A skutečně, osob je tolik, že vráží jedna na druhou, překáží jedna druhé, dusí jedna druhou. Při premiéře představené bylo to ihned patrně znáti — nebylo by „Světu zásad“ ku škodě, kdyby autor učinil sem tam některá škrtnutí. —

Fr. Ad. Šubert napsal pěknou původní tříaktovou komedii „Láska Raffaelova“, děj této hry jest na ville Farnesině neb ville Chigi. Knížecí rod Chigi proslul v Italii bohatstvím a podporováním krásných umění, zvláště Agostino Chigi, slavný příznivec Raffaelův, Fabio Chigi, potomní papež Alexander VII. V nynější době zastává rod Chigi dědičný úřad maršálský při konklave, a z rodu onoho jest Don Flavio Chigi, někdejší nuntius v Mnichově, od r. 1873. kardinálem. V této ville vymaloval slavný Raffael Santi překrásné fresky znázorňující bajku „Amor a Psyché“, kteréž cizinci všech národů do Říma zavítající právem a s nadšením obdivují.

Do této villy Chigi či Farnesiny uvádí nás autor v době, kdy Raffael slavné fresky své ukončil a Agostino Chigi rád shromažďoval ve ville slavný římský šlechtický a umělecký svět; jest zde Raffael, princ Lorenco Medici, kardinál Dovizi se svou neteří, kněžny Doria a Colonna, hraběnka Castiglione, malíři, stavitelé atd. Ovšem že vše obdivuje a koří se geniu Raffaelovu. Jeť on miláčkem nejen Říma a Italie, ale zvláště i žen, a to žen nejpůvabnějších, nejznamenitějších . . .

A děj této lásky římských žen odehrává se na ville Farnésině. Raffael miluje prostou, dětinskou, mladičkou kontessu Aguese Castiglione, vábí ji k němu její nevinnosť, její prostota, krása. Což zuří princ Lorenzo Medici, vida vzrůstající náklonnosť dívčinu k umělci, bodán jizlivými poznámkami úkladného malíře Sodomy, Giovanantonia Bazzi-ho, jenž žárlí na umělecké úspěchy Raffaelovy — vždyť přece Lorenzo Medici přijel do Říma, aby dívku vyhledal, náklonnosti její si dobyl, s ní se zasnoubil! Vášnivě miluje Raffaela choť bankéře Chigiho, hrdá Imperie, sama lásku mu vyznávajíc (počátek dějství II.). Ale rázem vytvoří se

mistra našeho, škoda jen, že dávalo se pouze jednou. Provedení bylo velice zdařilé. Sbor i orkestr, jakož i solisté pí. Petzoldová-Sittová, Fibichová, Vávra a Čech vyznamenali se v pravém slova smyslu.

„Stabat mater", jak povědomo, jest jedna z nejznámějších a nejslavnějsích sequencí středověkých. Slova pocházejí ze století třináctého od Jacopona († 1306). Frá Jacopone byl františkán z Todi, jeho „Poesie spirituali" vydal Mortara r. 1819. Téměř všichni slavní skladatelé pokusili se o hudbu k této sequencí, zejména Palestrina (1514—1594), Pergolese (1710—1736), jehož „Stabat" bylo labutím jeho zpěvem; Astorga (1681 — † v Praze 1736), Haydn (1732—1809), Rossini 1792 až 1868), jehož „Stabat" provedeno bylo prvně v Paříži r. 1875. v — „Theatre italien". Jiné velmi známé sequence jsou „Veni sancte Spiritus" (slova z X. stol.), „Lauda Sion" (složil sv. Tomáš Aquinský r. 1264), „Dies irae", pocházející od Tomáše Celana z r. 1221., od r. 1567. nalézá se v římském missále. V příčině hudební podobá se sequence nejvíce hymně. Kdo slyšel „Stabat" od jiných skladatelů a pak Dvořákovo, pozná — byť i nebyl hudebním odborníkem — že jest Dvořák mistr Bohem nadaný. Právě o svátcích velikonočních provedeno jeho „Stabat" v Pešti s velikolepým úspěchem.

Petr Iljič Čajkovský (n. 25. dubna 1840) není obecenstvu našemu neznám. Ne snad proto, že pořádal zde sám nedávno koncerty. Slyšeli jsme již před lety jeho díla: „Pannu orleánskou" a symfonickou báseň k Shakespearově „Bouři", a tuším ještě jiné skladby. Divadelní správa sáhla k zamilovanému druhu produkcí: k baletu, jejž na spěch upravila, chtějíc vykořistiti dojem, jejž Čajkovský osobní přítomností svou a svými koncerty v Praze způsobil. „Labutí jezero", jež dáváno, jest pouhý fragment ze čtyřaktového baletu, jejž Čajkovský již před hodně dávnou dobou složil. Dle našeho mínění bylo by mnohem lépe bývalo, povšimnouti si některých jeho oper: „Vojvoda", „Opričnik", „Vakula kovář", „Čarodějka", „Eugen Oněgin", „Mazeppa". Snad se tak stane. Děj baletu, úryvek (je to druhé jednání) jest tento: Princ Jaroslav s přítelem Zdeňkem jsou na lovu. Těkají lesinami, až přijdou na břeh jezera ku střeninám kláštera. Z večera uzří na jezeře řadu krásných labutí, první z nich ozdobena jest korunou. Princ chce ji zastřeliti, v tom však labuti zmizí, trosky kláštera planou září, a z kláštera vyjde dívka bělostkvoucí — Odetta — zaklená v labuť. Mimikou naznačuje udivenému Jaroslavovi, že matka její, víla, zapomněla se s pozemšťanem, jenž ji opustil. Ve dne zakleta byla dívka v labuť, večer měla opět lidskou podobu až do východu slunce. Družky její skupí se kolem ní a tančí až k ránu, kdež se Odetta zase v labuť proměňuje. Hudba jest pěkná, tance obyčejné. Sháněla-li správa divadelní na rychlo něco — jen aby to bylo od Čajkovského — nebylo jí sahati k baletu, jímž bez toho až příliš často byli jsme oblažováni. Raději měli jsme počkati, a pak potěšiti se úplnou operou, a nikoliv úryvkem dosti nejasným z „Labutího jezera". Též se nám nelíbilo, že na programmech divadelních nebylo uvedeno, že jest to část čtyřaktového baletu, recte jednání druhé.

Ze starších věcí přišel po dlouhé době opět na řadu Štěpánkův „Čech a Němec" s Klicperovou „Veselohrou na mostě". Obě hry přišly jen na chvíli — dnes ovšem stálými státi se nemohou — a vzbudily bouři srdečného smíchu. Hráno bylo s chutí a humorem, jejž ani otužilí herci nedovedli potlačiti. Sardou, jenž dodával nám v době prázdnoty repertoiru starší své práce s nimbem novinek, uveden opět u nás známou

již z divadla prozatimního „Rodinou Benoitonovou.“ Tendence kusu jest dobrá: postaviti na pranýř vychování dětí, nesoucí se tím směrem, když rodičové bohatí myslí, že dosti činí pro děti své, dávají-li jim všeho v hojnosti. Theodul, Fanfan, dcery Benoitonovy jsou dokladem špatného vychování, taktéž mladý Formichel. Celkem jest to jedna z dobrých her Sardou-ových.

Z německého písemnictví provedena známá Schillerova trilogie „Valdštejnův tábor — Piccolomini — Valdštejnova smrť.“

Náš krajan Ed. Nápravník velice čestně representoval se svou operou „Harold“, o níž příště promluvíme. **Josef Flekáček.**

UMĚNÍ.

Jubileum papeže Lva XIII. a jubileum Velehradské.

(V úmrtní den sv. Methoděje, Slovanův apoštola, 6. dubna 1888.)

načrtl **Jan Vychodil.**

Jak o jubileu sv. Methodějském na Velehradě r. 1885. Slované hojně čerpali z duchovních pramenů papežem Lvem XIII. otevřených, nehodlám zde vypravovati, ale za to povím obšírněji, než se dosavade stalo, kterak okázale svou vděčnost a poctu projevili sv. Otci Lvu XIII. Nejkrásnější ze všech jubilejních památek Velehradských jest bez odporu skvostné album Velehradské, jež obsahuje 15 obrazů heliografovaných, umělecky provedených až do nejmenších podrobností. Tyto obrazy, 15 nejvzácnějších a nejpamátnějších předmětů Velehradských, proto svěřeny uznanému prvnímu umělci vídeňskému Vikt. Angererovi, rodilému Slováku z Malacek v Uhrách, poněvadž album Velehradské mělo býti poutním dárkem nejvznešenějším osobám, ano jedno z nich mělo býti předloženo samému sv. Otci Lvu XIII.

Na věk otci křesťanstva Lvu XIII. ozdobena přední strana tuhých desek (po případě: papírové obálky) takto: Uprostřed zříti v okrášleném kruhu poprsí sv. Otce Lva XIII. i s nápisem „Leone XIII. Ponfice Maximo Anno VIII.,“ což značí, že za Lva XIII. kněze nejvyššího r. VIII. bylo Velehradské jubileum čili tisícletá památka úmrtí sv. Methoděje, metropolity moravského, apoštola slovanského; neboť pod kruhem právě vzpomenutým vyniká nápis červený: „Velehrad 885—1885.“ Pod nápisem tímto jest úplný znak papeže Lva XIII., složený ze znaku jeho rodinného i znaku šlechtického původu jeho (koruna) i důstojnosti jeho biskupské (mitra) a papežské (tiara).

Ano jubileum sv. Methodějské slavilo se na Velehradě za času Jeho Emin. kardinála Bedřicha z Fürstenberku, knížete arcibiskupa olomouckého, jest vedle znaku papežova znak arcibiskupův a nápis „Friderico Princ. Archieppo Olomuc“. S druhé strany znaku papežova znak moravský, kostkovaná orlice, a její nápis „Francisco Josepho I. Imperatore Austriae“ připomíná, že jubileum toto bylo za markraběte moravského Františka Josefa I., císaře rakouského.

Velehrad v arcidiecesi olomoucké na Moravě jest velepamátné a důležité místo v církvi katolické, a proto čas i místo jubilea sv. Methodějského na Velehradě označeny příhodně znakem a jménem arcibiskupa olomouckého Bedřicha, markraběte moravského Františka Josefa I. a papeže římského Lva XIII.

Avšak i převznešený účel sv. Methodějského jubilea na Velehradě a spolu účel dalekosáhlých, velkolepých snah papeže Lva XIII. vytknut zde jasně a krásně. Neboť nad poprsím papežovým uprostřed dvou úseků oblouků září znamení spásy — kříž, a pod ním nápis červený hlásá: „Ut omnes unum sint“ — „Да вси едино будутъ“ (česky: „aby všichni jedno byli“), a nápis tento se doplňuje slovy položenými dole pod sloupy v základech úhelních, slovy „Fide“ — „Вѣрою“ (česky: věrou) na straně jedné, „Charitate“ — „Любовію“ (česky: láskou) na

straně druhé. O kom účel tento: „aby všichni jedno byli věrou a láskou“ projádřen jest a komu platí? Na tuto otázku odpovídají dvě řady světcův a světic Božích, jejichžto jména v pravo i v levo splývají od kříže až ku znakům arcibiskupovu a moravskému, jména tato: „S. Methodius — S. Cyrillus, S. Adalbertus Pontif. Mart. — S. Venceslaus Rex. Mart., S. Stanislaus Pontif. Mart. — S. Hermagoras Conf., S. Elias Propheta — S. Procopius Abbas, S. Josaphat Pontif. Mart, Св. Іосафата Священно Муч. — S. Hedvigis Vidua, S. Saba Abbas, Св. Савва Прередоб. — S. Ludmilla Vidua Mart., S. Boris Rex, Св. Борисъ Князъ — B. Agnes Virgo, S. Joan. Nepomuc. Mart. — S. Joannes Cantius Conf., B. Joan. Sarcander Mart. — B. Andreas Bobola Martyr.

Kdož by, čta jména dvě a dvě, tak jak v pravo a v levo proti sobě položena jsou na pokraji obálky skvostného alba Velehradského, kdož by, táži se, nepoznal v uvedených jménech popřední patrony národů slovanských? A věru na přímluvu těchto a jiných ještě sv. patronů slovanských žádá sobě sv. Otec Lev XIII. a my přejeme si toho spolu s ním: „aby všichni národové slovanští jedno byli věrou a láskou!“

Významno zajisté a vzácno jest album Velehradské již ozdobnými deskami svými. A což teprve v deskách těchto jest uloženo významného a vzácného na 15 obrazích uměleckých, mistrovských. Obrazů popisovati nechci, toliko pravím: Vezmi a bedlivě pozoruj až do podrobností nejmenších a v duchu si připomínej památnosť a význam předmětů zobrazených, a trvám, že rozkoší zaplesáš! Dosud každý sobě chválil jubilejní album Velehradské, a tím více chválil, čím lépe dovedl posouditi všestrannou cenu jeho. Na doklad uvedeno budiž aspoň, co napsal o Velehradském album výtečný znalec umění, F. Lehner, ve svém důkladném časopisu „Methodu“ 1885. str. 78.: „Slavnostní výbor Velehradský vydal na památku letošního roku jubilejního (1885) Velehradské album jubilejní, které pěknou úpravou a uměleckým provedením zůstane skutečnou, důstojnou a trvalou památkou na požehnanou tisící ročnici Svato-Methodějskou. Album čítá 15 obrazů. Úprava jest slušná, papír pěkný. Libo-li komu rozvěsiti si obrazy po stěnách příbytku, budou skutečnou ozdobou všeliké domácnosti. Taková publikace ctí výbor slavnostní, který ji vydal. Při pěkné úpravě dlužno podotknouti, že peníz, za který se album prodává, jest skutečně skrovný. V předplacení odvádí se za celé dílo 10 zl.*). Velehradské album jubilejní doporoučí se co nejvřeleji samo sebou. Nechať není lepší domácnosti, která by se jím neobohatila.“

Známý P. Method Halabala, benediktin z Rajhradu, vyslovil: „Album jubilejní bude okrasou sbírky našich rytin a obrazů v klášterním museu, kteréž právě pořádám.“ A věhlasný Dr. Frant. Alois rytíř Šrom díky vzdávaje za poslané album dí: „Děkuji srdečně za album. Album jest věru krásné a bude mně i mé rodině vzácnou památkou.“ Podobných výroků pochvalných mohl bych uvésti hojný počet. Z nich ze všech vysvítalo by nad slunce jasněji, že takové skvostné a cenné album hodilo se velmi za dar sv. Otci Lvu XIII. a hodí se dosud obzvláště nyní, kdy k jubileu 50letého kněžství dostalo se Jeho Svatosti tolik darů drahocenných.

Pro nenadálé překážky, jež zamezily nejeden okázalejší projev o jubileu sv.-Methodějském, neuskutečnila se obmýšlená pouť do Říma k 6. dubnu 1885., nemohlo tudíž ani skvostné album Velehradské býti slavnostně podáno sv. Otci, avšak nyní o jubileu Jeho Svatosti bylo jubilejní album Velehradské — tolik významné pro ideu sv. Otce i pro Slovany — vraděno mezi předměty vatikánské výstavy jubilejní, byvši do Říma přivezeno samým děkanem Velehradským Jos. Vykydalem ku dni 3. března 1888. Sv.-Methodějské jubileum Velehradské zjednalo tedy pro jubileum sv. Otce Lva XIII. dárek na nejvýše příhodný a nad míru významný: skvostné album Velehradské! A nám Slovanům nyní dvojnásobně vzácným býti může skvostné album Velehradské jednak jako pa-

*) Ačkoli knihkupec jeden neostýchal se rozesýlati toto v pravdě cenné album za 15 zl., snížena k 5. červenci 1887. cena zbývajících výtisků na 7 zl. v papírové obálce, na 7 zl 50 kr. v tuhých deskách (také na intence). A hle, sotva zvědělo se trochu ve světě o tomto snížení, již hojný počet výtisků rozebrán u farního úřadu na Velehradě, tak že za nedlouho nebude ni jednoho. Šťastným se zajisté pokládati bude, kdo v čas opatřil sobě skvost, jehož cena nikdy neklesne, nýbrž ustavičně stoupati bude. (Viz čps. „Obzor“ v Brně 1888 str. 13.)

mátka na jubileum sv. Methoděje, jednak jako památka na jubileum velikého papeže Lva XIII. Dříve než národové jiní osvědčili se sv. Otci tak velkolepě, složili mu významně svůj hold Slované již v úmrtním roce sv.-Methodějském tou nejkrásnější památkou Velehradskou a mohou právem říci a prositi s básníkem Vojtěchem Pakostou:

„O přijmi, přijmi i ten skromný květ,
křesťanstva Otče, z českých krajů dálných,
květ díkův, úcty... dnes, kdy v davech valných
v zář: „Tu es Petrus!“ trůn Tvůj zdobí svět;
slyš úcty hold, jejž čeleď Methodova
Ti k nohám klade ke dni velikému,
že Tebou spásy vzplála hvězda nová
slovanským krajům, církvi, světu všemu!“

LITERATURA.

„Vienac“

zabavi i pouci. Tečaj XVIII. i XIX. Urednici: V. Klaić i M. Maravić God. 1886. i 1887.

Na počátku svého dvacátého ročníku hovoří o sobě Vienac, illustrovaný to časopis chrvatský pro zábavu a poučení, as následovně: „Kdo uváží, s jakými potížemi spojeno jest vydávání listů belletristických, potěší se, že přece jeden belletristický list chrvatský nastupuje šťastně dvacátý rok života svého. Kdo pak uváží dále, že přese vši námahu zvěčnělého Gaje a ostatních křísitelů literatury chrvatské přece uhasla „Danica Ilirska“; že přes veškero pěstění uvadl „Neven“, „Naše gore list“, „Bosiljak“ a „Dragoljub;“ že po krátkém trvání zajiti musily listy: „Glasonoga“, „Slavonac“, „Slovenski Jug“, „Hrvatski Sokol“, „Hrvatska Lipa“, „Hrvatski Svjetozor“, „Hrvatska Vila“ a „Balkan“, musí uznati, že list, jenž honositi se může, že nastupuje dvacátý ročník, založen jest na zdravých a pevných základech a že si zasloužil lásky každého šlechetného Chrvata.“ — Tak „Vienac“ sám o sobě, a právem. Jeť beze všeho „Vienac“ prvním a nejlepším zábavně-poučným časopisem chrvatským, který přináší hojnost vzácných příspěvků trvalé ceny z pera výtečníků jak chrvatských, tak i — v novější době — srbských, seznamuje při tom čtenáře své i s plody cizojazyčnými buď překladem jich nebo recensí, při čemž arci nejprve ku slovanské literatuře zřetel brán, a naší české při tom čestné vyhraženo místo. Na důkaz slov těch budiž uvedena tuto podrobnější — že ve „Vlasti“ první — recense posledních dvou nad jiné bohatých ročníkův.

Ročník osmnáctý bohatostí článků překvapuje, a k hojnosti té druží se i jakosť. Patrno, že má redakce stále výběr. Čtrnácte nejlepších pěvců, deset beletristů, patnáct vědatorů příspěvky svými šířili poučení i zábavu mezi lidem svým. Z básní uveřejněných vynikají hlavně ony Harambašićovy, jehož „Šanjarije“ všeobecným hlasováním čtenářstva „Vience“ za nejlepší poëtický plod celého ročníku uznány, ačtě věru i „Idile“ jeho, počtem šest, ne menší ceny mají a ne menšími oplývají krásami. Vedle Harambašiće je pak to hlavně Jovan Sundešić se svými „Domišljaji“ („Umovanja“), 136 na počet, drobnými to, pouze několik veršíkův obsahujícími básničkami obsahu po výtce poučného — didaktického, a Ivan Lepušić se svými ráznými, nadšenými popěvky vojenského a vlasteneckého rázu, z nichž hlavně: „Coven-kapo“, „Jataganu“ a „Čemu pamet, ako nemaš srca“ se zamlouvají. Výslovně pak zpomenuto budiž ještě pohřebního zpěvu Fra Martiće poslaného „Pobratimu Ivanu Despotu“, mladému, nadšenému a velenadanému to knězi a básníku, jakož i, třeba že drobných, tož velmi dobrých písní Jiřího Arnolda, Bodaliće, Manojloviće Medoviće a Kovačiće. — V beletrii ovšem první místo má Šandor pl. Ksaver Gjalski svým výtečným románem ze života chrvatského, nadepsaným „U noci“. Znamenitá konstrukce, charakteristika a mistrovské líčení, toť vlastnosti práce té, jež první jest ozdobou ročníku toho, tak že věru nelze odtrhnouti se tak lehce od této nanejvýš zajímavé a poučné práce. Máť Gjalski nadání vypravovatelské jako v Chrvatsku málo kdo, a jsa si vědom úkolu svého jakožto spisovatele, nadání

svého nezneužívá. Nalezlť pravou cestu. Proto zasloužil si plným právem u přirovnání ku vnitřní ceně arci nepatrné odměny 300 zl., kterouž „Prva hrvatska štedionica u Zagrebu“, chtíc takto oslaviti 50leté jubileum chrvatského „preporoda“, na nejlepší román ve „Vienci“ r. 1886. uveřejněný určila. Ceny 50 zl., na nejlepší črtu vypsaných, zasloužil si známý u nás Frant. Mažuranić za své Lišće, drobné, vtipné a řízné to črty ze života pro život. Z ostatní belletrie hlavně práce Václava Novaka: „Šiškalova izpovied“ a Ivana Lepušiće „Marijan“ se zamlouvají, ač jinak i Nikola Tordinac pro svoji „Čarobnu škrinjicu“ a „Djakovački spasovdan“ budiž uveden. Z překladů nalézáme tu Danteova Artura, Hercenův ruský román: „Ko je kriv“ a Kraszewského: „Posljednji dani kneza vojvode.“ — Články poučné konečně, jichž tuto 21, pojednávají nejvíce o literární historii, filologii, národopisu, jakož i o vědách přírodních. Dr. Franjo Rački, mnoholetý předseda akademie, záhřebský kanovník a výtečný historik, uveřejnil tuto své illustrované „Putne uspomene o Rusiji“, jež psány nanejvýš zajímavě, duchem prohlédavým, s poměry ruskými všelikými čtenáře seznamují co nejdůkladněji. Pasarić Forip pojednává obratně o „moderním románu“, Maretić ve svém článku „Filologičko iverje“ opravuje a tříbí mluvu chrvatskou, Dr. Šulek vypráví o „Bacteriu a bacillu“, Medić a Kišpatić uvádějí čtenáře na pole přírodovědy, tento pojednáním svým „o lasičce“, onen článkem svým „o vlku a jeho životě;“ Čebular píše vřelými slovy o našem Erbenovi, dr. Šrepel o Brožíkovi, atd. — A celý ročník ozdoben je zdařilými obrazy mistrů domácích i cizích, na počet 39, a 26 fotografiemi vynikajících osobností domácích i zahraničních. České malířstvo zastoupeno tu obrazy od K. Liebschera, Brožíka, Věšína a Chittusiho. Zvláštní pozornosti pro lahodu a krásu svou zasluhují pak reprodukce Rendićových soch: „Jesam-li pristala?“, „Majka s djetetom“, „Prienos mrtva dječaka“ a „Nikola Jurišić“. — Toť, připojíme-li ještě četné recense všech literatur a zajímavé, kulturně důležité zprávy, asi krátký přehled bohatosti ročníku tohoto, nad nějž však rozmanitostí článků vyniká ještě ročník poslední, devatenáctý. V poesii setkáváme se tu opět se starými známými, jenom že tentokráte první cenu beze všeho přiřkli bychom Lepušićovi za jeho překrásné a nadšené zpěvy: „Zabludjenoj braći“, „Bosanskoj Krajini“, „Domovini“ a „Sarajevu“ věnované, načež bychom teprve Harambašiće jmenovali. V belletrii však i tentokráte Šandor Gjalski první zaujímá místo románem svým „Janko Borislavić“, vedle něhož četnými a pěknými, kratšími črtami Václav Novak vyniká, jak na př. črtou: „Babino zlato“, „Sirote“, „Starec Luka“, „Pobratim Mirko“, „Simulant Tanasija“, „U prosjačkoj kući“ a j. Kromě toho ještě vzpomenuto budiž dovedného Mažuraniće, Tordince a Lovretiće. Co pak zvláště čtenáře českého potěší, jest to, že přináší ročník tento více překladů z české literatury. Jeť tu „Tetka“ od Heritesa, „Na dušni daň“ od Nerudy, „Kuža“ od Čecha a „Hetmanovo ljubimče“ od Jelínka. Z jiných literatur slovanských všímáno si hlavně ruské, a polské, a uveřejněny tu práce: Tolstoje, Gnjediče, Ščedrina, Grigorčiče, Sobieskiego a Grabowského, jemuž tuto i vřelá vzpomínka věnována. — Zvláště četny a zajímavy jsou však příspěvky vědecké všech oborův. Sundešić píše nesmírně zajímavě „O matce při vychovávání dítek“, Gjuro Kuten podává kulturně historickou črtu „Tri dana medju moravskimi Hrvati“, Šrepel podává studii o „nejnovějších spisovatelích srbských“, Labić uveřejnil pěkný článek: „Realistična književnost i ruski roman“, Milčetić referuje „o Andriji Jambrešiću“, jesuitovi a filologu z první poloviny 18. století, Rački pokračuje ve svých ruských vzpomínkách pod názvem: „Varšava i Krakov“, Oton Kučera zajímavě sděluje se s námi o to, jak to vypadá „Na mjesecu“, Plivetić vypráví „O njekim zanimivim pojavima u našem oku“, Prigl ví zase „Nješto o modernome samoubojstvu“, Zajčić píše o tom, jak dařilo se ruské „glazbě poslije Glinke“ atd. Kromě toho obšírně podána tu za příležitosti jubilea rytíře Ivana Truského celá činnosť velikána toho, jemuž také celé číslo 18. věnováno, M. Zagorskim referováno o našem Heydukovi, a mimo jiné též na Mih. Pavlinoviće vzpomínáno dle zásluhy. — Z četných vyobrazení v ročníku tom nejkrásnější jest reprodukce Rendićovy sochy: „Spava“. Věru, krásnějšího pomníku býti nemůže! — A nyní již, konče recensi tuto, dodávám jen tolik ještě, že — jak možno přesvědčiti se každému — jest „Vienac“ časopisem směru dobrého, pravého. Redigován muži svědomitými plní svědomite úkol a poslání své. Proto hoden doporučení nejupřímnějšího všem, kdo všímají si s láskou písemnictví bratrského národa chrvatského. Kéž jich u nás více!

Josef Tumpach.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Ročník XI. přinesl obšírný článek prof. F. Šimka „Jak učně v myšlení rozumovém vzdělávati.“ Mluvě o pěstování obrazivosti praví spisovatel: „Biblické dějiny předstírajíce dávnou a ctihodnou minulost a vedouce až k dětství pokolení lidského, zabývají dle rozumu slovutného Kellnera obraznost měrou velikou a blahodatnou, naplňujíce mysl spanilými obrazy. „Nižádným vychovatelům, ani křesťanským ani pohanským, nebylo by se podařilo vymysliti lepší, dětinné mysli vhodnější příběhy, nežli jsou tyto Bohem dané a pravdivé biblické dějiny, a kdo jejich trvalého účinku při dítkách neznamená, přičítej toho příčinu jen sobě, svému pohodlí, své neobratnosti u vypravování a ledovitosti srdce.“ — „Dítě vnímá radostně a snadno pravdu náboženskou, která se mu v době dostižitelné podává. Jsouc dějinami mocně jato, vypravuje je do nejmenších zevrubností, cítí pomysly, jež se v jeho mysli na názorný život vznesly. Tvůrčí všemohoucnost vtěluje se krásně v obraze Ducha nad vodami se vznášejícího, zosobňuje se ve Strojmistru, který pronášeje slovo „buď!“ divy tvoří. Zda lze myšlénku krásněji, prostěji a dětinněji projádřiti, než uvedením nekonečné řady výkonů tvůrčích na šest všedních dnů, představivosti duše na živé vdechnutí Boží, neuvědomělého sjednocení člověka s Bohem na nevinnost rajskou! — Dítě nepochopujíc všemohoucnosti, lásky prozřetelnosti, nabývá o nich představ příběhem o Mojžíši a Josefovi; tu cítí a vidí božské vladaření v žití lidském, božskou lásku a milosrdenství v průjevu. Pán Bůh mluví sám osobně a po lidsku k srdci dětskému, jak druhdy patriarchům se zjevoval a po lidsku s nimi obcoval. — Hned za biblickými dějinami jdou ve příčině ceny legendy nebo životopisy svatých, těchto reků mravné vůle, kteří věru nejsou menší od mnohých hrdinů, již nad jinými snáze než nad sebou zvítězili, jimž předpojatý dějepis věnuje kadidlo, jejichž životopisy a ději válečnými i naši venkovské mládeži paměť jest obtěžovati, ač se jí nehodí za ideály. Mnozí svatí, vyšedše bezprostředně z lidu, dosvědčují, že ctnost a zbožnost i mezi nejnižšími vrstvami domovem býti mohou, boje a zápasy jejich vztahují se k oborům, kteréž i lid svým působištěm uznává.“ — Článek „Co jest učiteli činiti, aby měl třídu vzornou“ zakončen je slovy: „Zdokonalujme se i my, abychom zdokonalovali školy své, abychom měli školy vzorné, jež budou okrasou drahé vlasti naší, pýchou národa milého. Pamatujme, že andělé při dětech jsou pozorovatelé a posluchači návodu a strážci jejich těla, kteří snadno bývají uraženi jakoukoli nezpůsobností a za opomenutí zanedbání, zlořečení a pohoršení dětem dané od Boha přivádějí tresty, že rádi přebývají tam, kde dobro a krása spojené s láskou, a to jest ve škole vzorné.“ — Jiné články vychovatelské jsou: O poslušnosti, Tresty tělesné v historii vychovatelství, O prostředcích, jichž užívati dlužno, aby nastala žádoucí shoda mezi školou a rodinou. Čl. o trestech tělesných doporučuje, by se trestů těch ve školách neužívalo, což jest pokrokem u vychovatelství. Tělesnými tresty prý více se pokazí než polepší. Na otázku, odkud vzíti náhrady za tresty tělesné odpovídá pisatel: „Více lásky ku mládeži a vznešenému povolání učitelovu, více železné vytrvalosti a důslednosti!“ K tomu třeba připomenouti, že k napravení dítěte nemravného nestačí ani láska, ani železná trpělivost a důslednost. — V „hovorech Olympských“ pojednáváno o škole a žurnalistice — avšak nalézáme v 1. čísle jen počátek této rozpravy — více podáno nebylo. Pilně všímáno si i v tomto ročníku literatury, zvláště paedagogické. O čtení pro mládež pojednává několik čl. Filosofických článků jest v tomto ročníku několik, čehož neschvalujeme, jak jsme již podotkli při „České Škole.“ Článků naučných ze všech oborů je dosti. Pojednáno též o zvelebení hudby chrámové.

Ročník XII. přinesl čl. „O důležitosti a vážnosti povolání učitelského a o tom, co jí škodí a prospívá.“ Ve čl. tom praví se: „Nesnášelivost s duchovenstvem vrhá na nás stíny nevěry a nadutosti, připravuje nás o vážnost obecenstva a zbavuje nás vydatné podpory, kterou můžeme míti v řádném duchovním, žijeme-li s ním v míru a přátelství. Nemysli si nikdo: „Náš lid na kněze již nedrží!“ Vím ze zkušenosti, že byť jich tisíc lidí nepotřebovalo, deset tisíc lidí by o ně plakalo. A je-li někde skutečně tomu tak, že lid na kněze nedrží, pak je tím hůře; tu běda tomu lidu, běda i tobě, příteli, tu neváží si lid ten i tebe — neváží si vůbec

auktority žádné, a kdyby tam tak dále šlo, nevím, kam by to došlo. — Vážnosť učitele a školy množí se tam, kde chrám se školou jest v úzkém spojení; neb kněz a učitel jsou oba dělníky na poli pravé osvěty, ušlechtilosti a zbožnosti. Blaze škole, blaze obci, kde kněz a učitel v podstatných zásadách souhlasí! Kněz a učitel, již řádně pojali úkol svůj, jsou dobrodinci a pravým štěstím své osady, neboť ze školy, v níž působí, vysýlají rodičům poslušné dítky, hospodářům věrnou čeleď, církvi ctnostné křesťany, státu řádné občany a vlasti věrné syny. Dobrý učitel, jenž snaží se o vážnosť stavu svého, pamětliv je slov Kristových: „Ne samým chlebem živ jest člověk, ale každým slovem, které vyšlo z úst Božích.“ Proto nezapomíná při naukách rozličných na Boha, věda dobře, že veškeré vědění bez Boha nepřinese užitku, ba často spíše škodu; neb člověk bez Boha jest beze všeho idealního nadšení pro ctnosť a šlechetnosť, on je toliko strojem společenským, někdy potřebným, někdy však zhoubu vůkol šířícím. — Vychovávejme mládež netoliko pro hrstku dní žití pozemského, nýbrž i pro život věčný, vedouce ji k Bohu, nábožnosti a ctnosti. Pomněmež: Kdo že nad zbrojnickou jamou chrám stavěti hodlá? Toť pošetilý pěstoun, jenž vědám bez Boha dítě učí.“ — Čl. „Vodme dítky do přírody“ dokazuje, jak mocně působí příroda na zušlechtění srdcí dětských. „Mluvíť tu z každého kaménku, z každé bylinky i broučka bázlivého nejvyšší stvořitel Bůh; a Jej poznati, dle Jeho skutků naučiti se říditi, jest přece nejpřednějším úkolem každého ústavu školního.“ Ve přírodě pozná mládež Boha, Jeho moc a vůli, a utvrdí se v útlých srdéčkách dítek vychování náboženssko-mravní, jehož docíliti zákon učiteli nařizuje.“ — Jiné články vychovatelské jsou: Které pohádky hodí se mládeži, O působení učitele na vychování šlechticův a šlechtičen, Kterak se má učitel ve třídě orientovati. Ve čl. „Jsou-li žáci na našich středních školách přetěžováni“, dokazuje se, že na školách středních lepší bylo vyučování za doby, kdy byli profesoři třídní. Nyní mnohý učitel domnívá se, že jeho předmět jest nejdůležitější, žactvo není s to, aby důkladně propracovolo uložené učivo, a proto zavládá povrchnosť. Dlouhý čl. J. E. Kosiny „Život starého kantora“, který počal vycházeti v tomto ročníku, není posud ukončen(!) Spisovatel byl by dobře učinil, kdyby byl počátek vypravování (asi do 9 čísla) značně zkrátil a článek raději dokončil. Neboť mládí jeho neliší se ve mnohém od mládí mnohých „nekantorů“. Jaký prospěch má na př. učitelstvo z toho, čte-li, kolik „pardousků“ dostal „starý kantor“ v dětských letech, dovídá-li se, jak obratně snědl babičce syrečky, jak hodil do studny klíč, kolikrát se jako dítě opil(!), jak nasadil do svého šatstva stinky, že Žižka byl „parchant“(!) a pod. Jinak sluší uznati, že článek obsahuje mnoho zajímavého a poučného, jmenovitě o školství haličském té doby i životě tamním. — Článků vyučovatelských je dosti. V „Listech ze III. třídy“ vytčeny jsou některé vady článků ve III. čítance. Se všemi těmito výtkami nelze se srovnati. Tak domnívá se pisatel, že nesprávna jsou slova (ve čl. „Život starých Slovanů“) „předkové naši byli po 400 let pohany“ a že má býti doloženo: „po 400 let po narození Kristově.“ To není pravda. Vždyť čl. počíná se slovy: Nejstarší naši předkové slovanští usadili se v našich vlastech českomoravských asi v polovici pátého století křesťanského; co jest křesťanský letopočet, jest vyloženo ve čl. předchozím. Praví-li se tedy dále, že předkové naši byli po 400 let pohany, jest patrno, že byli pohany po 400 let po svém příchodu do těchto zemí, nikoli tedy 400 let po narození Páně. Ostatně následuje brzy po tomto článku čtení o sv. Cyrillu a Methoději, čímž je věc docela objasněna. Rovněž nelze míti za chybu, že ve čl. „Svatý Václav a Radislav“ určeno jest příliš podobně místo, což (prý) má zájem pouze lokální a do čítanky nepatří(!) Naopak, toť právě dobře, neboť jakou cenu má vypravování dějepisné bez udání místa? Jest nutno vyložiti při čl. tom, kde bylo panství Radislavovo (Zlicko), a to jest hlavní věcí a dostačí mládeži, která není známa v okolí českobrodském; mládež žijící v řečené krajině má ovšem znáti místo podrobně. — Kritika pěstována opět pilně; zvláštní zřetel obrácen ku spisům pro mládež; F. Bayer podal seznam těchto spisův a roztřídil je dle věku mládeže. Je to dobrá pomůcka pro učitele, ač seznam není úplný, a také roztřídění není úplně správno; tak povídka „Otakar ze Švamberka nehodí se mládeži 6—9leté, povídka „Nevinně odsouzen“ hodí se spíše mládeži dospělejší. Týž spisovatel podal „Obraz činnosti literární českého učitelstva a profesorstva na Moravě a ve Slezsku. Náučných článků jest i v tomto ročníku hojnosť. (Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Pokračování.)

Před lety jsem kdesi četl, že za příčinou posuzovaní a buď schvalování nebo zamítání spisů sestoupiti by se měla zvláštní komise osvědčených literátův a učenců, kteří by plody literární na jakési měřítko kritické brali a z rukou censury té prošlé dílo bylo by eminentně výborné a dokonalé. Opět jinde se ozval hlas, aby každý rukopis, dříve než černi tiskařské svěřen bude, podlehati musil důkladné kritice, by se nadarmo papír nekazil a nakladatelé o peníze nepřicházeli. Vůbec o kritice bylo již mnoho psáno, otázka ta z rozličných stran uvažována, kritika je podnes svobodna a pěstuje ji, kdo jenom chce.

Na rozsáhlém poli tom, pěstovaném všemi téměř časopisy a politickými listy, zvláštními listy literárními a statěmi delšími nebo kratšími v provoláních a prospektech ano i zvláštních brožurkách, pilnému pozorovateli mnoho se nahází nesrovnalostí ano i protivných přímo výroků, v tom zmatku kritik a úvah, pěstovaných kritiky routinovanými i nedouky, čtenář začasté neumí dáti za pravdu té neb oné kritice, bloudě labyrintem tím jako hledající pravého světla.

Úsudek si musí sám utvořiti v podobných zmatcích a zvláště tenkráte na nejisto mínění jeho uvedeno, když jeden kritik chválí a odporučuje, co druhý haněl a odsoudil.

Ovšem hned předem nutno činiti rozdíl mezi kritikou a reklamou, kteréžto pojmy v české literatuře tak zhusta jsou zaměňovány a nedobře rozlišovány, jak uvidíme. Základní pravidla kritiky podávati a způsob a směr její určovati bylo by zbytečno zde vyličovati. Velmi dobře a trefně pojednáno bylo o kritice v „Literárních listech“ z péra P. J. Vychodila (str. 299. r. III.). Čítáme na př. kritiky, v nichž probrán celý děj zevrubně po stránce umělecké, jazykové, účelu knihy a pod. anebo pouze vtiskuje kritika spisu tomu neb onomu odporučení pro ten aneb onen stav anebo naprosté zavržení. Pro odborníky první způsob kritiky je poučnější, pro knihovníky a kupce spisův i druhý způsob dostačí.

Každý spisovatel vysílá plod ducha svého do světa jako matka dítě své, která vidí na dětech všechny krásné vlastnosti, samé přednosti a ráda naslouchá chvalám o svých miláčcích. Každá hana dětí těch jednak bolí matku, jednak uraženou nutká k obraně a záští naplňuje proti hanitelům. Lze-li odplatiti zlé zlým, lidská přirozenosť je k tomu až příliš nakloněna. — Nejinak s literaturou. Dítko literární vychází mezi lidi; čtenáři buď se líbí, nebo nelíbí. Kritik shrne hany v článek, který nadělá mnoho radostí nepřátelům spisovatelovým. Čím je kritik? Spisovatelem. Uražený buď hned odpoví „na útoky, které ze zlomyslné a nesprávné kritiky vzešly“, nebo si počká, až kritik některé své literární dítko do světa pustí. Pak se píše ostrým perem a nešetří se při chybách „atd.“, „a podobně“, „mezi mnohými (!) ještě tyto vytkneme nesrovnalosti, nedůslednosti“, „kdybychom všechny grammatické chyby vypočítati měli, každou stránku bychom musili citovati, zatím přestáváme na těchto.“

Tím vznikají v kritikách nedůslednosti a protivy, tím kritika klesá, a Hálkovo slovo nabyvá platnosti „U nás je mnoho kritikův a kritika žádná.“ Ozývá se ze všech stran stesk za steskem, že v kritikách českých pěstována osobní zášť anebo kamarádství.

K označení bližší charakteristiky poměrů mezi spisovately a kritiky hned předem dotýkám se prazvláštních výjevů, jež na každého čtenáře nemile působí. Spisovatelé totiž zaživše ať právem anebo neprávem ostřejší kritiku nebo nepohodlných kritiků se bojíce, ve spisech svých na možné i nemožné kritiky si vyjíždějí, buď aby se jim pomstili nebo což spíše připustiti možno, ostrých per z rukou jim vyrazili. Je to něco neobyčejného v české literatuře. Že i dříve mnohý epigramm, satiry plný veršík byl věnován kritikům, kdož by proto se horšil, nyní však zášť proti kritikům jistého druhu netajena ani v povídkách pro lid, a jsou spisovatelé, kteří tuto maniru pěstují téměř v každém díle jako „první básník český“ Jaroslav Vrchlický, který v různých sbírkách věnuje mnoho „duchaplných a energických“ veršů „slintavým kritikům“, k nimž s pegasu se snižuje, by je po způsobu Viktora Huga šlehal biči uzlovatými.

Majíce za to, že stanovisko Vrchlického jak k českému národu tak mravnosti a víře dosti je objasněno, na doklad šlehů spisovatelových kritikům citujeme Jana Liera známou novelu „Hru s ohněm“ (Libuše, XVI. č. 6) na str. 84.

„Byl tenkráte v čtenářstvu v módě a oblibě (spisovatel Tuma), ačkoliv mu kritika nejvíce ústy vysoce povolaných a v životě nesmírně sběhlých dopisovatelů

z Volar a ze Šilperka zle vytýkala vše, co uměl i co neuměl, a co recensenti neuměli, nepochopili a neviděli a neslyšeli. Volarský soudce byl právě absolvoval gymnasium a chtěl býti národu ihned nějak užitečným; vozil se tedy po Tumovi. Šilperský kritik pak uchycoval se po řadě rozličných živností a připadl právě na ideu, že drvoštěpství pérem lze skusiti přece snáze než drvoštěpství sekerou. A poněvadž hanění Tumových veršů bylo tenkráte v severní Moravě en vogue, jal se práti do Tumy ...“

Tyto narážky platí tak zvané „moravské“ kritice a zvláště moravským listům literárním, jež paroduje Lier jako „v Kravsku“ vycházející kritický časopis „Pochodeň literární.“ Tedy kritika je zavlečena z básní salonních bibliothek do knihoven pro lid, literární potyčky v kritice nabývají rázu sprostoty, jak poznati z názvů míst, kde kritikové obývají: „Volar, Šilperka a Kravska.“ Jako vůbec dotýkáno se nejen věcí ale i osobností, nekritické ony neshody zabředly v osobní vyčítání postavení atd. Žel, že redakce „Libuše“, listu „zábavy a vědění“ hlavně pro lid, takové nepřístojnosti třeba pod rouškou novely připustila na světlo.

Abychom rozdíl a původ rozkolu kritiky „české“ a „moravské“ poznali a také posouditi mohli, musíme opakovati některé události, před lety sběhlé. Naproti kamarádství českých spisovatelův a kritiků vystoupili na Moravě mužové vzdělaní a slovutní, odhalujíce některé slabé stránky v Čechách oslavovaných spisovatelů. Tak probral kriticky Jan Kosina některé plody poetické Vítězslava Hálka a Havlasův román „Tiché vody“, známou chatrnou práci, kdysi oslavovanou tou měrou jako spisy Hálkovy. Tím počátek vzala „moravská kritika“. Kosina sice umlkl, ale následovníci chopili se díla jednou započatého — nestranně oceňovati plody literární, třeba je tam některý list chvalami do nebe vynášel.

Buď v časopisech českých anebo literárních listech, na Moravě vycházejících, proklepán byl ten aneb onen spis, jehož dobré stránky uznány, špatné jak zavrženy tak otevřeny jako bolavé údy, jichž v Čechách nikdo neviděl anebo viděti nechtěl. Hlavně „Osvěta“ Vlčkova v Praze poukázala na mnohé chyby literární zvláště z péra prof. Fr. Bílého, který důkladně kritisoval plody českého písemnictví. Čistě literárního listu (mimo Athaeneum pro práce vědecké a Bibliografického věstníka Urbánkova) v Čechách nebylo do r. 1886. žádného. Na Moravě zatím vycházely „Literární listy“ (red. Fr. Dlouhého v Brně) a „Hlídka literární“ (dříve „Apostolat tisku“, red. J. Vychodila) tamtéž. Prvý časopis „věnovaný literární kritice“ vychází na pátý rok. Mimo tyto čistě literární listy také „Obzor“ (r. X.) všímal sobě kritiky. Právě tyto poslední listy jsou kamenem úrazu českým mnohým spisovatelům, jsou nepohodlnou překážkou kritikům, jsou příliš ostražitým strážcem české literatury. Nebo listy tyto poukázaly na mnohý nešvar, odkryly schválně zatajované chyby, dbají toho, by mravnost nebyla urážena ve spisech, náboženství frivolně tepáno a jiné karikatury francouzských kosmopolitiků nenalézaly u nás půdy na zkázu národního rázu české literatury. (Pokračování.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlast odbýval ve čtvrtém správním roce již čtyři schůze. V posledním sezení uzavřel, aby se postupem času darovaly knihy všem žadatelům, kteří se v zákonité lhůtě o ně přihlásili. Jsou to dpp.: Gabriel Jan, gymnasialní profesor, pro knihovnu katolického tovaryšského spolku v Jindřichově Hradci (bylo tam již 50 knih zasláno); Suchánek Václav, kaplan, pro českou bibliotheku v Duchcově, a Mejsnar Josef, farář, pro farní knihovnu na Klecanech.

Výbor se v budoucí mimořádné valné hromadě zasadí o to, aby spolek náš organisoval v zemích koruny české zakládání katolických knihoven, i navrhne za tou příčinou změnu 1. § stanov.

Místopředsedovi bylo uloženo, aby zaslal Jeho Excell. ndp. biskupovi Strossmayerovi Jiřímu k jeho jubileu telegram. Na blahopřání to ndp. biskup takto odpověděl: Slavnému družstvu „Vlasť“! Děkuji Vám za Vaše srdečné přání, jež jste mi vyslovili u příležitosti mé zlaté mše. Kéž pracujete a pokračujete ve Vašem národu ku dobru národa českého, který mne u příležitosti mé slavnosti obzvláštním způsobem vyznamenal. Bůh Vás žehnej a zachovej. S bratrskou láskou Strossmayer, biskup. V Djakovu, 29. března 1888.

V budoucí valné schůzi bude zvolen Jeho Excellence za čestného člena našeho družstva.

ROČNÍK IV. ČERVEN. ČÍSLO 9.

VLASŤ.

Ze slovinských vlastí.

Literární črta

Josefa Tumpacha.

(Dokončení.)

Než druhá polovice věku našeho počata a otevřena nejšťastněji založením spolku pro Slovince na výsosť důležitého a prospěšného, „spolku to sv. Hermagora“ v Celovci, k němuž za nějakou dobu po té přidružila se k boji za právo a vzdělání lidu slovinského „Matice Slovinská“ v Lublani. Oba spolky mají cíl společný: blaho lidu duševní, ovšem však každý béře se k němu jiným směrem, „Družba sv. Mohora“ populárně, „Matice“ pak více vědecky. Je to as týž poměr mezi nima jako u nás mezi „Maticí českou“ a dědictvím sv. Janským nebo v Chrvatsku mezi „Maticí Hrvat.“ a „Družstvem sv. Jeronymským“.

„Družba sv. Mohora“ založena — jak již zmínka učiněna — v Celovci biskupem — apoštolem Ant. Mart. Slomšekem spolu s Einspielerem, Janezičem a jinými ještě. Ač pak již hned r. 1850. vše bylo uchystáno a upraveno, přece dvě léta trvalo to, nežli dovolení přišlo, a tak vešel spolek v život teprve ku konci r. 1852. Roční příspěvek členský ustanoven tehdy na 1 zl. 50 kr. Jmění měly tvořiti vklady členů, dary a peníze z výprodeje knih, což kněžstvo na se vzalo. Roku prvého, tedy r. 1852., bylo členů 785, r. 1853. — 884, r. 1854. — 978; ale od roku toho počal náhle počet členů klesati, tak že zbylo r. 1859. pouze 263 členův, a dřívější jmění 1200 zl. skleslo až na 467 zl. 50 kr. V kritické době té, kdy jednalo se nejen o to, aby klesání tomu byla přítrž učiněna a spolek tak zachráněn, nýbrž i o to, aby k rozkvětu byl přiveden, snížen příspěvek roční na 1 zl. a ustanoveno, aby členy doživotními stali se ti, kdož by složili buď 16 zl. ve dvou ročních lhůtách nebo 15 zl. najednou. Po té dožádán sv. Otec Pius IX., by udělil požehnání své družstvu tomu, což se také stalo. Kromě toho zavedena nová organisace, v kněžstvu uveden ruch a zájem o spolek v čilejší proud, ustanoven honorář 10 zl. za tiskový arch, — a hle! hned téhož roku 1860. přihlásilo se 34 členů doživotních a 1082 přispívajících, a tak zvýšilo se i základní jmění roku toho o 950 zl. Ovšem převyšován příjem vydáním

stále až do r. 1865., ale od roku tohoto zbylo pojednou z důchodu po odražení veškerých vydajů přes 441 zl., za něž nakoupeny školní knihy a ty rozdány. — Nyní přibývalo členů doživotních i přispívajících rok od roku, a jmění základní mohutnělo stále. Tak bylo ku př. r. 1861. členů doživotních 94, r. 1865. však již 183, r. 1871. 390, r. 1876. 533 atd., a členů přispívajících přibývalo z počátku po stech, později však po tisících ročně, tak že bylo-li jich r. 1861. 1.200, bylo jich r. 1865. již 2.534., r. 1.867. 6.843, hned následujícího roku však již 10.174, r. 1870. 15.831, r. 1873. 18.518, r. 1876. pak 26.336, r. 1883. vzrostl počet oproti roku předešlému o 4 000 členů, a r. 1887. bylo již všech přes 35.000! Při tom arci rostlo stále jmění družstva, zvláště od r. 1866., když důchod vždy byl větší vydání často o několik set, ba r. 1870. až o 6.610 zl., kterýžto přebytek k základnímu jmění se přidával, tak že toto obnášejíc r. 1863. 3.250 zl. čítalo již r. 1867. 5.700 zl., r. 1872. však přes 15.128 zl. atd. Jeť věru „Družba sv. Mohora" jediným spolkem svého druhu, jenž také přispívatelům svým za práce literární slušné odměny poskytuje. — Počet knih, které družstvo vydává, není vždy stejný. Tak vydalo jich z počátku r. 1852. pět, potom však, když ubývalo členstva, ubylo i počtu svazkův, tak že r. 1859. a již i před tím r. 1856. a 1857. jenom dvě knihy vydány. Teprve po roce 1860. nastal obrat k lepšímu, ano r. 1863. mohl býti již i konkurs vypsán, a to 100 zl. na nejlepší původní povídku ze života slovinského, 50 zl. na překlad, 30 zl. na rozpravu historickou nebo národopisnou a 30 zl. na rozpravu z věd přírodních nebo hospodářství; nyní vydává se ročně pět až šest knih, jako ku př. r. 1883. nebo 1887., kdy vydáno 6 knih o 72 arších, z nichž dvě náboženské a čtyři poučné. Vůbec přesahuje počet knih družstvem vydaných přes $^1/_2 6$ milionu! — Tak působí „Družba sv. Mohora". Pak ovšem plným právem může se zváti Celovec baštou slovinskou v Korutanech, takového-li chová činitele ve branách svých. Čítá však také družstvo to v Celovci a jiných městech po stech členů, v Lublani na př. na 1000. Redaktorem jeho byl Ondřej Einspieler, a za redakce jeho vydány spisy spisovatelů různých, obsahu poučného, náboženského i zábavného. Z počátku vydávány byly každoročně „Drobtinice". (Drobty), jichž místo zaujaly od r. 1860. „Večernice", čtení zábavné přinášející, jež s „koledarem" (kalendářem) doposud každoročně vycházejí. V „Koledaru", od r. 1871. rozšířeném, je vždy hojnost pěkných článků zábavných i poučných, a kromě toho i seznam členů spolku. — K nejcennějším pak knihám spolkem vydaných, patří bez odporu: Slomšekovy „Činy svatých (Djanja Svetnikov), „Sloven. Goffine" od Ferenčika, „Dějiny starého a nového Zákona", „Dějiny církve katolické", „Život P. Marie a sv. Josefa", Sv. Františka Sal. „Filotea", „Pravdy sv. víry", „Životy svatých", „Život a smrť Krista Pána" (přel. z němčiny od prof. Kociačiče), Rodinné promluvy, Historie všeobecná varaždínského professora Stareta, Životopisy vlasteneckých mužův (o sobě nebo v kalendáři), jako Janežiče, Bleiweisa, Debelaka a j., „Slov. Pravnik" od Dr. Jana Tavčara, „Cecilie", sbírka to kostelních písní s nápěvy od Foerstnera; dále spisy hospodářské: „Umni vinorejec" (Umělý vinař) od Tomšiče, „Poljedelstvo" (Rolnictví) od téhož, Umělé hospodářství" od Jančara, „Domácí a cizí zvířata" od Erjavce, „Kupčija in obrtnija" (Obchod a průmysl) od Kočevara, „Umno kletarstvo", „Umni kmetavelac", „Domácí lékař", „Chov dobytka", „Návod k ho-

spodaření a včelaření", „Život zvířat domácích a cizích", „Pobolšjani susjede", „Zlatá kniha", různé spisy zábavné, jako povídky Jurčičovy výše uvedené, Cvekovy „Písně" s nápěvy, „Gomilšakova „Cesta do Říma", „Fabiola" Wissemanova, „Izdajavec" (Zrádce) Slemenikův atd. atd. — Kromě toho vydala „Družba" několik modlitebních knih, Janežičův slovinsko-německý professorem Kleinmayerem rozšířený slovník, Kosecovu „Křesťansko-katolickou ethiku", Slomšekovy Lendočovským pořádané spisy, a když si r. 1873. družstvo svůj vlastní dům koupilo a vlastní tiskárnu zařídilo, vydává svým nákladem a tiskem od r. 1881. i měsíčník „Kres", redigovaný prof. Sketem.

A k tomuto celoveckému „Družstvu" přibyla r. 1865. v Lublani „Matice Slovinská", po příkladě jiných „Matic" ve slovanském světě nejpozději založená[1]), aby pracovala více vědecky, co zatím „Družba sv. Mohora" píše populárně. Prvním předsedou jejím byl výtečný Dr. Lovro (Vavřinec) Toman, manžel ne méně výtečné Turnogradské, rodilý z Kamenné Gorice; po jeho smrti r. 1870. byl jím Dr. Costa (nebo Kosta) r. 1830., † 1875., jenž z prvu německy psal, album slovinsko-německé na oslavu Vodnikovu pořádal, každoročně přehled literatury slovinské uveřejňoval a „Letopis" matiční redigoval; po té Dr. Bleiveis, prof. Pleteršnik, Graselli, a pak Dr. Pogačar. — „Matice" čítala na počátku asi 500 členův a měla jmění na 7.700 zl., r. 1885. však, když dvacetiletí ukončeno bylo, měla již členů 1457 s členským příspěvkem ročním 2 zl., mezi nimiž bylo 544 tedy 40% kněží, a jmění obnášelo 62.000 zl. Majíc v Lublani svůj vlastní dům a krásnou bibliotheku, jež však nebývá přístupna t. j. otevřena širšímu obecenstvu, vydává nejen knihy o sobě, většinou poučné (ale zábavné též —), nýbrž i zvláštní časopis, „Letopis Matice Slov.", našemu Musejníku podobný, a „Kalendář". „Letopis Mat. Slov." vychází od r. 1868. a jest od r. 1882. na návrh prof. Fr. Levce, nynějšího jeho redaktora (před ním byli jim Eug. Lah, Kosta a j.) pouze vědeckým. Přispívateli jeho jsou a byli známí vědátoři slovinští: Erjavec, Vrhovec, lublaňský professor Senekovič, Tomšič, Dr. Kos, prof. v Gorici, atd. Parapat vydal zde „Historii válek tureckých v zemích slovin.", Hubad „Obyčeje slovanské", Trstenjak ukládal zde příspěvky své k mythologii; kromě toho psány tu životopisy Palackého, Debelaka, Križaniče, Potočnika atd., a dříve i věci zábavné, původní od Erjavce, Bleiweisa a z pozůstalosti Prešernovy, jakož i překlady z ruského, francouzského, vlašského atd., Tomšič vydává pak při tom každoročně „Slovinskou bibliografii", práci to píle mravenčí. — Z děl, jež nákladem „Matice" vyšly. budtež aspoň jmenována některá, jako ku př. první dílo Maticí vydané: „Historie národa slovinského" od Trdina, „Historie knížetství korutanského a krajin." (přel. z češtiny), Schoedlerova „kniha přírody", Pokorného „Dějiny přírodní", Jesenkova „Geografie", Marnova „Grammatika jazyka českého" a „Grammatika jazyka chrvatského", Šumanova „Grammatika slovenská", Tomanovy

[1]) Nejprve založena byla v Pešti „Matice Srbská" (od r. 1864. má sídlo své v Novém Sadě), a to r. 1826, r. 1830. založena „Matice Česká" v Praze, r. 1842. v Záhřebě „Matice illyrská" později na „Matici Hrvatskou" přeměněná, r. 1847. v Budyšíně „Matice lužicko-srbská", r. 1848. ve Lvově „Matice haličsko-ruská" a „Národní jednota sv. Cyrilla a Methoda na Moravě přeměnila se na „Matici moravskou", r. 1863. založena na Slovensku „Matice slovenská", a r. 1865. v Lublani do života vstoupila „Matice slovinská".

„Životopisy“, Pajkovy „Črtice iz duševnego žitka štajerskih Slovencev“. Vrhovcova kulturně-historická studie „Ljubljanski měščanje v minulich stoljetjih“, Dr. Costy a Cigaleta „německo-slovinská vědecká terminologie“, výtečné dílo „Slovanstvo“, jehož I. díl pojednává o Slovanech jížních, dále práce Föllekrovy, Rosmäslerovy, Šubičovy a j. v.; ze zábavných: Poesie Vodnikova, Koseského, Tomanova, „Lovcovy zápisky“ od Turgeněva, „Chata za vsí“ od Kraszewského atd. — Jsouť věru tato dvě družstva národní osami, kolem nichž celý život literární na Slovinsku se otáčí, jsou to repraesentanté slovinské práce. Než tím není arci řečeno, že i mimo ně pracováno není. Vždyť nejen že třetí družstvo slovinské, „Jednota dramatická“ totiž, se sídlem svým v Lublani, pilně pracuje v oboru svém, vydávajíc práce dramatické původní i přeložené (— vydáno jich již přes padesát —), ale při tom byly a jsou posud o sobě vydávána četná díla nákladem různých nakladatelů, hlavně Krajce, jenž vydává za redakce Peruškovy „Národní biblioteku“ (dle vzoru naší Ústřední knihovny) sešit po 15 kr. a Janeze Leona v Mariboru, jenž ve své „Ljudske knižnici“ (Knihovně pro lid), vydávané redakcí Kordešovou, má pěkné věci původní i překlady (též z českého od Štulce, Jiráska). Komě toho jest i „Sloven. biblioteka“ založená Jurčičem, v níž vydány mimo některé jeho povídky též povídky Bret-Hartovy, farář Wakafieldský, Kasnikův román: „Na Žerinjah“, Tovčarovy „Novelly“ atd. Dále pak vzpomenuto budiž ještě prací Gregorčičových[2]), Cimpermanna, Stritara, Haderlapa, Kreka pro jeho „Poëzii“ z r. 1850., básníka a hudebního skladatele Vilhara, Bradašky pro jeho „Staré dějiny slovanské“, Levstika († 16. list. r. 1887.), jenž vydal r. 1853. své z náboženského stanoviska odsouzené písně a r. 1856. překlad „Rukopisu Kralovédvorského“, Cegnara, Parapata; a z žen uvedena budiž aspoň ještě dobře známá Lujiza Pesjakova, tato slovinská Krásnohorská, pro své spisy Družbou sv. Mohora, Maticí a Dramat. družstvem vydané, a Pavlína Pajkova, žijící na Moravě, pro své příspěvky v Kresu, Zoře a jinde. — K těmto řádí se jich ovšem ještě plno, avšak již jména uvedená dostatečně poukazují na počet pracovníků, ručíce spolu i za jakosť práce jejich.

Než národní vědomí, ruch a práci Slovinců jeví i časopisectvo jejich. Na čtyřicet časopisů zábavných, zábavně-vědeckých, vědeckých a politických vychází v krajích slovinských, a polovice jich vydávána v Lublani. Některé z nich již uvedeny, tak že dostačí podotknouti ještě, že téměř každý obor, ba téměř každý stav má svůj vlastní orgán, z nichž mnohý má veliký obor působnosti. Tak vydáván v Lublani od r. 1868. „Slov. Narod“[3]), jehož redaktorem byl Jurčič, a od r. 1873. „Slovenec“; dále vycházejí zde „Lublaňské noviny“, pro mládež pak vydáván zde již po 18 let illustrovaný časopis „Vrtec“ (Zahrádka), redigovaný Tomšičem, do něhož přispívají četně síly ženské, jako: Tomšičova, Kersnikova, Groserova, Höchtlova etc., ačtě mládež i jinak spisy zásobována, hlavně přičiněním Praprotnika, Tomšiče, Krajece v Novém Městě a Kleinmayera v Lublani; duchovenstvo má svou „Danici“ a „Duchovního pastýře“, právníci zase „Slov. Pravnika“, včelaři „Slov. čebelu“, humor pěstován v listech

[2]) Básně Gregorčičovy přeložil do češtiny Vojt. Pakosta.
[3]) R. 1885. přinesl v překladě Čechova „Kandidata nesmrtelnosti“.

„Brencelj“ a „Škrat“, církevní hudba v orgánu Cecilianského spolku „Crkveni glasbenik“, redigovaném Foerstnerem, průmysl má za orgány „Ljudski glas“ a „Obrtnik“. — Nejlepšími listy jsou však: „Slovan“, jejž od r. 1884. dvakrát týdně vydává známý u nás Hribar a Tavčar za redakce prof. Anton Trstenjaka, a jenž přinesl vedle jiných překladův i Třebízského „z letopisů Sázavských (r. 1885.) a Hálkovy „Večerní písně“, a pak měsíčnk „Ljubljanski zvon“ (5 zl. ročně), redigovaný prof. Levcem (dříve Jurčičem, Tavčarem, Stritarem) za spolupracovnictví až 80 přispěvatelův! Vycházeje od r. 1880. v sešitech 4archových, a maje na 2000 odběratelů, přináší věci zábavné i vědecké. Uveřejněny to novelly od Tavčara, Trdiny, Stritara[4]), „Rokovnjači“ od Jurčiče, „Luteráni“ od Kersnika, básně Gregorčičovy, Pajkové, Cimpermannovy, vědecké články od Rutara, Jesenka, Steklasa a tak dále.

V Korutanském Celovci vychází pak kromě „Miru“ ještě též vzpomenutý; měsíčník „Kres“ (4 zl. ročně), za redakce prof. Sketa, Davor. Trstenjaka a Kreka „Družbou sv. Mohora“ vydávaný. Zábavně píší tam: Stojan, Pavlína Pajkova, Gregorčič a j., vědecky: Krek, Davorin Trstenjak, Škrabec, prof. Pajek, prof. Steklasa a j. V Gorici vydávána „Soča“ (týhodník), od r. 1871. orgán politického spolku v Gorici, dále „Hospodářský list“, a především „Cvetje z vertov sv. Františka“, jež má na 6000 odběratelův. Kromě toho jmenován budiž ještě „Potopnik“, orgán to učitelský, „Slov. Gospodar“ s 2000 odběratelů (týdenník politicko-hospodářský), Edinost, Juri, Štajerski „Gospodar“, atd.

Toť tak asi přehled — stručný a krátký — literární činnosti bratrského národa slovinského, jenž u nás, zvláště v dobách posledních, tolik sympatií nachází, a to po právu. Já však k doplnění črty své, a abych zarámoval jaksi obrázek svůj, jenž arci jenom stínem jest obrazu skutečného, dodám ještě, že kritických dějin literárních na Slovinsku posud není. R. 1880. vydal sice prof. Julius Kleinmayer v Celovci „Zgodovinu slov. slovstva“, skriptorem lyceální biblioteky lublaňské, Levstikem, později tak přísně posouzenou, podobně i Macun r. 1882. o ní pracoval a v Mariboru pracuje o díle podobném též prof. Pajek, ale snad že možno nazvati toto pouze pokusy a důkladnou, kritickou historii literární možno bude vydati, až bude dříve napsáno hodně důkladných monografií. — A že by snad se sbíráním národních písní, obyčejův atd. se bylo zahálelo, nedá se ani mysliti. Sběratelů jich bylo hned od počátku dosti. Již Vodnik a po něm Ondřej Smole sbírali je a některé i ve „Včele Krajin.“ uveřejňovali; podobně činili i Prešern, Ravnikar, Kastelič a jiní, ale tiskem jich nevydali, odevzdavše vše později polskému vyhnanci Milanu Korytkovi, jenž přišed r. 1837. do Lublaně, věci té ujal se s celou duší, ale snahu a úmysl jeho přerušila smrť r. 1838. Část jich vydána sice r. 1839., ale pravou první sbírku vydal přece jen Stanko Vraz r. 1839. pod názvem „Narodne pěsni Ilirske, koje se pěvaju po Štagerskoj, Koruškoj i zapadnoj strani

---

[4]) Josef Stritar (pseud. Boris Miran) nar. r. 1836., byl vychovatelem v mnohých domech šlechtických a procestoval celou západní Evropu. Je znamenitý básník, povídkář a kritik. S Jurčičem vydal, životopisem opatřil a ocenil „Písně Prešernovy“, r. 1870. počal ve Vídni vydávati Zvon (nynější „Lubl. Zvon“), napsal „Dunajské sonety“, „Dunajské elegie“, „Raju“, povídky: Zorina, Gospodina Mirodolska atd. Nyní žije ve Vídni.

Ugarske", když byl dříve od r. 1833. po krajích těch putoval. Také Janežič vydal r. 1852. sbírku pod názvem „Kvítí slov. národa", něco vydala „Matice" a uveřejnil „Kres" a „Lubl. Zvon", ku jmenovaným pak sběratelům přibyli ještě jiní, jako prof. Vodušek, Steklas, Pajek, Trdina, Hubad, řiditel Ptujského gymnasia atd., ale mnoho zbývá ještě ve příčině té vykonati. Sbíral sice též Dainko Petr a Ahacel, první hlavně písně náboženské, a vydali je oba, onen r. 1827., tento r. 1833., ale až na jednu shledány všechny písněmi umělými.

A tak má ten milý lid slovinský vědatory, má básníky, má belletristy, má učence, má umělce (— Jiří Šubič znám jest doma i za hranicemi —), a proto kyne lidu tomu budoucnost lepší, slavná, kdy rozleje se nad dědinami jeho světlo plným proudem, a všade — i tam, kde dnes již červánky, i tam kde ještě tma, — bude den. Dennice spásy, dennice nového žití vzešla a již neuhasne, nezmizí — leda před září jasu slunečního.

Tomeš sirotek.

Báseň

od

Vojtěcha Pakosty.

(Dokončení.)

X.

List sotva hnul se. — Staré olšin kmeny
jak dumaly by, jaké divné změny
se na Vrbovském staly, co zde šumí, —
se utišily v podvečerní době! —
Kdož uhodne, co povídaly sobě! —

Jak do šalandy jejich šeré dumy
by loudily se — ve hovoru chvíli
ustali mleči. — Tytéž známé tváře
jak před třemi zde roky besedily.
Zas Šimek začal: „Mikše pleticháře,
já vždycky říkal, dávno měl vzít ďas! . . .
Ten jedno spískal mlynářovy spory. —
Já mlynářem být — cizákovy vzdory
bych rázem přetal; ne však na pospas
svůj statek házel advokátským fintám; —
jak tenkrát, když jsme proti Vlachům v poli
se šavlí chytli, výhost davše flintám" . . .

„Ba nad mlynářem věru srdce bolí",
přerušil Hrubeš, věda, odbočí-li
k svým půtkám Šimek, že hned po hovoru —
„Ubohý Řehoř — ti ho ošatili! . . .
Já dávno radil zanechati sporu
vida, jak mlynář s majetkem se trati,
a vždycky říkal: Otče, advokáti

ne mlýnec pouhý, ale deset domů
pohltí muškou; máte ženu, dceru —
a moudrým býti, byl by čas už věru,
však neposlechl — až teď došlo k tomu.“

„Věc ku podivu — za svízelem svízel
že Vrbov stihá, jako nikdy snad,
co odtud bodrý Tomeš stárek zmizel,
jak do hlubiny kdyby kámen pad'.“

„Však z povrchu se země nevytratil“,
dí opět Hrubeš k slovům Bradkovým —
„teď pánem prý je — kde? — já nepovím,
leč podivno mi, aby neodplatil
teď Řehořovi, co mu prokázal“ . . .

„On odplatiti! — K smíchu!“ Šimek vzkřik',
když jemu mlynář dvéře ukázal,
neb si v něm k teplým zmiji ňádrům vzal.
Jak zmrzlé kotě sotva doplazil
se hladem k mlýnu, a pak — nevděčník!
mu dceřin s Jírou sňatek pokazil
a Jíra s Volfem, aby pomstu skojil,
se na záhubu mlynářovu spojil.“ —

„Ne. — Já bych v Tomši takou duši černou
nehledal, braši, jak zde Šimek míní“ —
děl Hrubeš k slovům dodav důkaz pádný:
„proč Josa dosud zůstala mu věrnou,
když chtěl ji Vojtěch, hlásili se jiní,
než z přesvědčení, že je člověk řádný?! —
Jistoty o tom nemám žádné sice,
však povídá se, že je v Americe.
Tam jmění nabyl, dopsal Řehořovi,
že zamýšlí se opět vrátit k nám . . .
Tak pověst o něm. — Aj tuť Řehoř sám!
Ten zprávy jisté o Tomši nám poví.“ —

Tich Hrubeš zrakem utkvěl na mlynáři.
Ó jak se Řehoř změnil za tři léta!
Vlas jako mléko, vrásky v čele, v tváři . . .

„Ba psal mi Tomeš. — Ale po všem veta,
neb nad propastí již mě nezachytí,
ač domů touží se zas navrátiti.
Já vše mu vypsal, co se s námi děje,
však než se vrátí — kdež už bude mlýn! —
By přichvátnul si jako k otci syn,
již nedojede. — Proto bez naděje
zřím do budoucna. — Děsné pomyšlení!
Za měsíc dražbou veta po mém jmění.“

Sousedé zprávou zasmušili líce
a zamyšleni pochýlivše žalně
své hlavy — dlouho, dlouho pomlčeli.

Až Hrubeš začal:

„Nuže, pravda je-li,
že Tomeš v dálné meška Americe
a nenadále zbohatnul tam valně? —

„Ten hoch měl štěstí, ač i zkusil dosti“ —
vypráví mlynář. — „Jakýs starší pán
z dalekých zemí — tuším Angličan —
do cestovní své vzal jej společnosti
a přilnul k mládci pro povahu ryzí,
že když i jiné druhy propustil,
soudruhem věrným Tomeš sám mu zbyl,
jej provázeje ve krajiny cizí.
Co zemí seznal — nepostačí slova,
však Tomeš všecko ve své mysli chová.
Tu řekou kdysi s Tomšem v loďce pluje,
přes lodi okraj — v dálce pozoruje
květ jakýs divný — těla převahou
se v řeku skácel. — Mužnou odvahou
se Tomeš za ním vrhnul v chladný brod.
Sám v nebezpečí ve vln prudkém sběhu,
zápasil statně s proudy dravých vod;
až s poloumrtvým šťastně dospěl k břehu.
Od oné doby ne již sluhu svého,
leč syna, bratra ... nemaje svých dětí
pán v Tomši viděl. Po té ve závěti
mu podíl připsal jmění velikého,
když s jiným proudem jemu bylo plouti
k šťastnějším břehům z pouti vezdejší,
zkad pozemšťana nazpět vytrhnouti
nezdolá rámě sebe silnější.

Tak v Americe osud Tomši přál,
ač jak dál píše zprvu litoval,
že v pouť se vydal; srdcelomnou bídu
již cestou vida z našich krajin lidu.“

„Nuž potěšte se, že dá brzy Bůh,
by náš zas uzřel milokvětný luh
a u nás zůstal“ — Hrubeš vážně poví
a po něm mnohou ještě těchou mleči
pokleslou mysl mlynářovu léčí,
pak znova dlouho mluví o Tomšovi.

XI.

Soužení bledé kormutlivých tahů
se na Vrbovském usadilo prahu.
To kde se zjeví, tvrdou skálu drtí
povahy lidské. — Ve své dravé spáry
zhltily jmění mlynářovo — sváry;
nemocná Josa, ba již blízká smrti,
mlynářka bledá jako stín se tratí,
Řehoři žalno v tvář se podívati.

Den přiblížil se ze všech nejsmutnější.

Dav lidstva valný v mlčení se kupí
ve prostor těsný k dražbě državy,
jak na mrtvolu když se vrhnou supi.

Ó běda mlýnci luzné Šumavy!
Tvář Mikšova dnes přímo oheň sálá
a zakrnělá postavička malá
probíhá davy, Volfa stranou zve,
tu s Jírou zase tajně rozpráví,
na koho vzhledne, kde se zastaví
jed sypou jeho zraky krhavé.

„Tu marná práce!“ tiše napoví
druh druhu — „potom lidským řečem věř,
že koupě snadná! Nejtučnější zvěř
dnes starý pytlák — Mikeš uloví“. —
„By neulovil!“ jiný ukončí,
„když Volfův dávno tajný nádhončí!“
Zas jiní praví: „Hle, jak Mikeš dnes
stovkami háže, vydražuje kup!
Ne darmo tedy jako slídný pes
obcházel mlýnec větře tučný lup“.
„Teď, teď je jeho!“ z četných hrdel zní,
neb nikdo více dáti neminí,
a ještě chvíli čeká úředník,
by sledně zvolal: „Platí po třetí!“

V tom jak by prudký rázem průvan vznik,
se uzavřené dvéře rozletí —
a rychlým krokem vedle Řehoře
muž mladý vkročí, že lid v pokoře
mu cestu dělá, jak by vzezření
mu jeho vážné bylo znamení,
že netušené přináší sem zvěsti.
I Řehořova dlouho ubledlá
tvář vyjasněna, přívětivě plá,
jak veliké by potkalo ho štěstí.

Cizinec šírák zručně sejmuv s hlavy
přistoupil vážně k úřednímu stolu,
záruku soudci podav svého jména
dí zvučně, by to slyšely i davy:
„Žádám, by dražba byla zastavena
a velikého ušetřen byl bolu
můj dobrodinec, za nějž celý dluh
sám vypořádám!“ —

Nastal jásot, ruch,
že z rozhovoru neslyšeti slova,
jejž s cizím mužem dále soudce veď.
Dav neúkojnou zvědavostí v před
se k stolu tísní, neb mu cizincova
tvář známou zdá se, ač vous hustý halí
obrysy její. — Až tu v hlučný ryk —
„Sirotek Tomeš!“ kdosi z davu vzkřik' —
„aj Tomeš! — Tomeš!“ všickni zajásali.

V tom zmatku Mikeš, aby zniknul hledu
i kletbám lidu, zmizel ze světnice;
též po Volfovi nikde ani sledu.

Projevy štěstí spolu závodíce,
s mlynářem Tomeš v náruči si padli,
a na obličej utrpením zvadlý
se muži skále slzy vyronily —
Kdož by jich zdolal v takovéto chvíli!

* * *

Ó štěstí lidské — kdy se křišťálovým
zaleskne jasem proudu tvého tok,
proč zákeřnicky neúprosný sok —
bol na tvém břehu, by tě zkalil, číhá!?
V Tomšova prsa nových bolů tíha
jak balvan padá. — Teď kdy leskem novým
tak dlouho žďaná, těžce vydobyta
se dráha žití vstříc mu usmívala —
teď v nejluznější když se odívala
háv štěstí duše — dýka v hruď mu vryta.
Neb Josu, po níž snové duše zlatí
se jeho nesli z blahých dětství let,
smrť neúprosná v lednou náruč chvátí!
Ach, neví ani, že se vrátil zpět,
v smrtelný těžký spánek pohřížena,
a nesmí z něho býti vyrušena,
by rozčilení po shledání blahém
jejího žití nestalo se vrahem.

Ó dnové děsní, děsné noci dlouhé,
jež Tomeš probděl! — Zítra snad už zvěst
mu hrozná zazní: „Josa mrtva jest!“
Příšernou tváří jeho tuchy pouhé
jej ze sna ruší, zadřímne-li mžikem.
Proč osud jeho takým závistníkem?
Proč od dětinství ohnivými pruty
bil utrpení — v cizinu hnal krutý? . . .
A když vše přestál, když mu přálo štěstí,
když v přístav žití nejluznější spěl,
mu znova bránu zlatou uzavřel
a všecko kruší neúprosnou pěstí!
Nač bohatství mu? — Čím ta hrstka smetí!
nemá-li duše, s níž by rozděliti
se mohl na té drsné pouti žití?!
— — — — — — — — —

V úvahy také zabrán jednou zas,
z daleké vísky slyší zvonku hlas,
jak umíráčku. — Vidí k sobě spěti
mlynáře s ženou... Ach již konec všemu!
předtucha děsná myslí probleskne mu.
Však co ten výraz po tak dlouhém pláči
dnes nenadále v lících obou značí?
Co k výpovědi rty jim zamklo schvělé? . . .
Ó brzy poznal, proč tak kvapí plaše,
u lůžka kleče Josy — ozdravělé — —
Leč tady končí také báseň naše.

Doslov.

Zpomínka dosud v mysli nevybledla
těch dob, kdy cesta k Vrbovskému mlýnu,
v rozkošný i dol, v dumných olšin stínu,
mne šumavskými procházkami vedla.
Tam na lavičce Tomeš mlynář s ženou
sedával časem — v trávě hošík malý, —
a vedle stařec s šijí nachýlenou
i stará žena s vnoučetem si hrali.
Já dlouhou chvíli zahleděl se vždycky
v ten život prostý, milý, idylický.
Před nimi časem mrzák stařec stane,
mlatičkou maje údy pochroumané —
„Jak daří se ti, Mikši?“ zní mi k sluchu.
A vezdy stejně k mlýnu ze procházky
když jsem se vracel, tanulo mi v duchu:
Čím byl by svět, by nebylo v něm lásky.

Za různými hesly.

Obrázek z velkoměstského života.

Napsal

Václav Špaček.

(Pokračování.)

Hranická byvši propuštěna z vazby, pospíchala domů všecka úzkostliva. Myšlénka na děti, co asi doma samy dělají, byla pro ni mnohem větším trestem nežli vězení.

Podivila se ovšem nemálo, když doma uslyšela, jak bylo o děti postaráno, a děkovala Markovi a jeho ženě. Z jejich řeči poznala, že zpravil domovníka o všem muž, který se jí tázal v budově policejního ředitelství na byt.

„Nám neděkujte“, řekl domovník, „ale tomu dobrému pánovi; slíbil, že sem brzy zase přijde.“

Ale dříve než přišel páter Hypolit, přišla neznámá dáma, provázená služkou. Ta přinášela potraviny a obnošené šatstvo pro děti i pro Hranickou. Tato nemohla se ani probrati z překvapení. Jen slzy svědčily o jejím pohnutí. Políbila šlechetné paní ruku.

„Pán Bůh vám toho požehnej, ženo“, řekla paní — „ale pamatujte, že bez práce není požehnání. Zaháleti jest hřích. Však s vámi o tom pan páter Hypolit asi promluví.“

Radosť Hranické z neočekávaného daru byla slovy neznámé paní značně ochlazena. Svědomí jí pravilo, že nejednala vždy tak, jak jí kázala povinnosť, a bála se rozmluvy s duchovním. Ten skutečně brzy přišel k domovníkovi a poslal pro ni domovníkovu ženu. Hranická přišla a děkovala mu, že se jí tak ujal. Páter Hypolit domluvil jí pro nepořádek, jaký shledal v jejím příbytku a naléhal, aby mu slíbila, že bude pracovati a nejstaršího chlapce posýlati do školy.

„Jen kdyby mne někdo přijal,“ prohodila Hranická. „Již jsem se tolik napoptávala.“

„Možná, že sám se o nějakém zaměstnání pro vás dovím“, řekl páter Hypolit.

„Ale jak bych mohla potom Otíka posýlati do školy! Vždyť dvě menší děti samy doma nechávati nemohu.“

„Nemusíte jich nechávati doma, můžete je posýlati do opatrovny“, řekl kněz. „Domníval jsem se, že ve svém soužení k Bohu se utíkáte, ale přesvědčil jsem se, že tomu není tak. Vy svých dětí k Bohu nevedete, ani modlitbě jich neučíte. A vy sama rovněž nechodíte do kostela. Jak můžete pak očekávati od Boha pomoci, odkud máte míti útěchu v neštěstí?“

Hranické vstoupily slzy do očí. „Máte pravdu, velebný pane“, pravila. „Ale jaký div, že člověk klesá na mysli, když tolik nevinně trpí. Jak pak mohu býti zbožnou, když vidím, jak vítězí podvod a padoušství! Můj Bože, což jsem zavinila!“

„Tím větší jest vaše neštěstí, že nemáte víry“, řekl páter Hypolit. „Kdybyste měla víru, měla byste i naději, že Bůh brzy ukončí zkoušku, kterou na vás seslal. Zdaž můžete říci s jistotou, že vaše právo nezvítězí, třeba se nyní podobalo, že zvítězí klam a podvod?“

Ve slovech kněze nebylo znáti nejmenšího rozhorlení, ale vyzírala z nich přesvědčující pravda. A ta pravda nešťastnou ženu překonala. Sklonila se k němu, aby mu políbila ruku.

„Vím, že jsem chybovala," řekla po chvíli jako vyměněna; „učiním vše, jak mi radíte, velebný pane. Poznávám, že mluvíte pravdu. Tuhle, když jsem byla v tom vězení, bylo mi smutno, i modlila jsem se — z dlouhé chvíle. Modlila jsem se za sebe, za děti i za muže. A hle, nežli jsem přišla domů, byla tu pomoc."

„Ó, nedomnívejte se, že již po jediné modlitbě pomoc přijíti musí", řekl páter Hypolit. „Nevíte, jaké soužení Bůh pro vás uchystal, ale to musíte věřiti, že Bůh i to neštěstí seslal na vás pro vaše dobro. A byť bylo sebe větší, vy musíte setrvati v důvěře a zbožnosti."

„Setrvám, věřte, že setrvám", slibovala Hranická, děkujíc opět odcházejícímu knězi.

Příštího dne měla Hranická mnoho práce. Umyla děti a oblekla je do šatů, jež dostala od neznámé paní. Dvě mladší chtěla vésti do opatrovny, Otíka do školy. Jakou z nich měla radosť, když je tak vypravila! Ani když za dřívějších dob, dokud ji nazývali lidé milostivou paní, služka je oblekla do šatů mnohem dražších a úpravnějších, nemívala z nich takovou radosť. Tu si vzpomněla, že je třeba, aby naučila děti aspoň kříž udělati, aby jí neudělaly ve škole hanbu. Bylo ještě časně, a mohla je tomu naučiti.

Nežli se vrátila, již bylo pro ni vzkázáno. Domovník jí vyřizoval, že má dostaviti se k zámožné rodině, kde bude posluhovati. „Jistě se zas pan páter Hypolit o vás postaral", doložil.

Málo kdo by uvěřil, jaká změna se stala s Hranickou v krátkém čase. Nouze vystěhovala se z její světničky. Výdělky její nebyly veliké, ale stačily jí; páter Hypolit i obědy dětem jejím opatřil v chudinské kuchyni. Ona sama v rodinách, kde posluhovala, začasté dostala něco k jídlu. Brzo bylo jí možno vypláceti si nejpotřebnější věci pro domácnosť, jež byla u fantářky zastavila.

Jsouc pamětliva slov knězových odevzdala se v osud a nevzpomínala již ani na člověka, který byl původcem jejího neštěstí. Z tohoto klidu vyrušilo ji náhle předvolání k soudu. Mělo býti rozhodnuto ve při, již vedla proti svému škůdci.

Místo Zatírala dostavil se k soudu advokát Klejzar. Přelíčení bylo krátké. Advokát předložil kvitanci, jež dokazovala, že Zatíral vyplatil svému společníku Hranickému, než tento odjel do Ameriky, jeho podíl desíti tisíc zlatých.

Hranická zůstala při výpovědi doktorově ku podivu klidnou, avšak vyslovila své přesvědčení, že muž její od Zatírala ničehož neobdržel. „Jak pak mu mohl něco dáti", pravila, „když neustále tvrdil, že musí ohlásiti úpadek!"

„Tato kvitance to dokazuje", řekl soudce.

„Pak jest — padělána," odpověděla Hranická s takovou jistotou, že soudce pohleděl pátravě na ni, pak na advokáta.

Tento se chladně usmál. „Chcete tím říci, že jsem já padělal podpisy vašeho muže a dvou svědků, či že ti dva svědkové podepsali se na kvitanci padělanou?" tázal se.

„Na to nemohu odpovědíti", řekla Hranická.

„Nevyslovujte tedy takového podezření", napomínal jí soudce, „mohlo by to míti pro vás zlé následky."

„Vím, že nyní musím umlknouti“, odvětila Hranická; „ale snad nadejde ještě doba, kdy já budu mluviti, a jiní studem umlknou.“

Odcházela ze soudní síně tak klidně, jakoby se bylo jednalo jen o věc nepatrnou. Poznala zatím, že to není jediné bohatství, které činí člověka šťastným. Byla nyní tak spokojena, že ani netoužila po bohatství; kdyby byla již dříve Zatírala nežalovala, kdo ví, jestli by to byla učinila. Neměla již jiné starosti, než aby děti uživila a zdárně vychovala, a to se jí dařilo. Po jiném ani netoužila. Tak působila na ni slova pátera Hypolita.

A nebyla Hranická jediná, již páter Hypolit vytrhl z bídy. Jeho bývalo viděti všude, kde bída hrozila záhubou. Páter Hypolit byl neunavným v léčení bolu a zármutku, nevyčerpatelným v útěchy plných slovech a poskytování podpor. Neposkytoval jich ovšem sám, zprostředkoval ubohým pomoc i u jiných osob, jak jsme právě viděli u Hranické.

Nebyl páter Hypolit všude tak vlídně přijat, jako jsme viděli u domovníka v —ské ulici. Někde dostalo se mu nedůvěřivých pohledů, jinde nevlídných slov, opět jinde na prvý pohled poznal, že lidé, jichž na něco se doptával, žádostivi jsou odměny. Tu páter Hypolit ze své kapsy zištným lidem něčeho poskytl. A což ten vděk, jehož se u mnohých osob dočkal! Když poprvé přišel, chtěli mu líbati ruce, ale když bída ulevila, a páter Hypolit vlídnými slovy jal se napomínati ku zbožnosti — dostalo se mu nezřídka odbytí hrubými slovy, co že mu do toho, aby se staral sám o sebe atd.

Tu obětivý kněz s povzdechem odcházel s takového místa — ale ne aby tam již nikdy nepřišel. Vrátila-li se bída, vrátil se on také — bez výčitek, stále s týmž přívětivým úsměvem v obličeji.

Takové bylo zaměstnání pátera Hypolita v době, kdy byl vykonal povinnosti, jež mu jeho stav ukládal. Unaven vracíval se do svého pokojíku — a tu čekalo naň obyčejně ještě množství práce. Bylo mu odpovídati na dopisy, psáti žádosti, účtovati a tak dále. Když to vše vykonal, usmál se spokojeně a v pozdní noci dopřál si ještě chvíli pro zábavu — čítal a modlil se. A při té práci žil pater Hypolit neméně střídmě než některý z těch chudých, jemuž se staral tak horlivě o podporu.

Kdyby ze sta případův jen v jediném byl páter Hypolit dosáhl svého účelu a pohnul spustlou rodinu k životu spořádanému a ctnostnému — nebyl by reptal, ale byl by zbožně pohlédl k nebesům. A tak skrovné procento zdaru práce jeho přece neměla.

Páter Hypolit byl tudíž osobností velice známou v těch částech města, kde chudina vyhledává si útulku. Ze zámožných znali ho pouze ti, kdo byli ochotni přispívati lidské bídě. A známosti jeho množily se den co den. Novým známým věnoval pozornosti nejvíce, avšak nezapomínal ani na staré: povzbuzoval a utvrzoval v dobrém.

Hranická náležela nyní již ku starším známým; o ní již páter Hypolit nepochyboval. Nicméně nezapomněl na ni věda, že ob čas bude třeba ji povzbuditi. Když doslechl, že právo její před soudem uznáno nebylo, obával se, aby snad opět neklesla na mysli. Zašel tedy opět do známého nám domu.

Očekával, že ubohou ženu nalezne zoufalou — ale nebylo tomu tak. Vypravovala mu docela klidně veškeré podrobnosti soudu. Pater

Hypolit jí požádal, aby mu ukázala dopis mužův, jejž jí poslal z Hamburku.

Přečetl jej a zamyslil se. „Vy tedy se domníváte, že Zatíral nedal vašemu muži žádných peněz?“ tázal se po chvílce.

„Nedomnívám se, ale vím to jistě,“ řekla Hranická. „Vždyť můj muž odešel z domova jen proto, že se bál trestu pro zaviněný úpadek a že nemohl zaplatiti věřitelům. Kdyby byl měl peníze, nebyl by se musil báti. Ostatně je známo, že Zatíral sám roztrušoval zprávy, že se obchod neudrží. Nikdo nemůže podezřívati mého manžela, že by mne byl chtěl tímto dopisem přelhati. Kdyby byl tak špatným, nemusil mi ani psáti a hlásiti se ke mně. Ale tak špatným on nikdy nebyl.“

„Domníváte se tedy, že se přece vrátí k vám?“ tázal se kněz.

„Je-li posud živ, nepochybuji o tom“, odvětila Hranická.

„Buďte tedy trpěliva“, řekl páter Hypolit. „Dříve se asi Zatíralovi podvod nedokáže, než až se váš manžel navrátí, neboť nemáte důkazů.“

„Na sebe již ani nepomýšlím“, řekla Hranická. „Ale vzpomínám denně na muže, jak ho trápí myšlénka, že je zde pokládán za nepoctivce. Přála bych si věděti, kde se zdržuje, abych mu mohla podati zprávu o všem, co se stalo.“

„Má-li tolik důvěry v Boha jako vy“, řekl kněz, tedy není nešťasten. Jenom té důvěry nepozbývejte.“ Páter Hypolit spokojen odcházel a kráčel do ulice, kde bydlel advokát dr. Klejzar.

V.

„Ano, pamatuji se na vás dobře“, pravil dr. Klejzar páteru Hypolitovi, posadiv se naproti němu. Byli spolu v pokoji vedle kanceláře. „Tuším, že jsme nějaký čas i vedle sebe seděli. Z gymnasia jsme se rozešli. Ach, jak ten čas ubíhá! Jak mnoho se změnilo v té době!“

„Tempora mutantur“, vece pater Hypolit — „et nos —“

„Máte pravdu, příteli“, přerušil jej advokát, zapuzuje myšlénky na minulost. „A čím vám mohu posloužiti — či chtěl jste mi učiniti pouze potěšení —“

„Nikoliv“, odpíral kněz; „vím dobře, že čas advokátův je drahý. Přišel jsem pouze za právní záležitostí.“

„Aj“, podivil se doktor: „jsem k službám.“

„Totiž v záležitosti vám již dobře známé“, doplňoval svou řeč páter Hypolit, „která se skončila před několika dny před soudem — prozatím, jak se domnívám. Týče se Anny Hranické.“

„Ach!“ řekl doktor Klejzar; „což pak vás to tak zajímá?“

„Velice“, řekl kněz. „Dovolte mi otázku: jste jist, že obchodník Zatíral vyplatil jejímu muži před odjezdem do Ameriky deset tisíc zlatých, jež byl dal Hranický do obchodu?“

„Hm“, odvětil advokát, „tážete se mne jako dobrého známého či jako advokáta?“

„Táži se dobrého známého i advokáta.“

„Tedy: jako dobrý známý mohu vám pouze říci, že nevím; jako advokát vám řeknu, že Zatíral ty peníze opravdu vyplatil.“

„Pozoruji“, řekl páter Augustin, „že ani dobrý známý nepřestal býti advokátem, nebo jinak, že můj dobrý známý mluví právě tak jako advokát.“

Doktor pokrčil ramenoma a díval se na kněze, jakoby očekával další otázky.

„Vyslovím se srozumitelně“, řekl páter Hypolit. „Hranická jest přesvědčena, že její muž od Zatírala žádných peněz neobdržel, a že kvitance, jež byla soudu předložena, jest padělána. Můžete mne ujistiti, že tomu tak není?“

„Je třeba, abych vám předložil dřívější otázku“, řekl doktor. „Tážete se mne jako dobrého známého či jako advokáta?“

„Jako dobrého známého.“

„Dobře máte, neboť jako advokát bych vám vůbec nemohl odpovědíti; a jako dobrý známý nemohu říci zase jinak, nežli že nevím; totiž, abyste mi dobře rozuměl, — nebyl jsem přítomen, když Zatíral Hranickému peníze vyplácel, ani když je nevyplácel.“

„A jako advokát jste při tom byl?“ otázal se páter Hypolit, přemáhaje vnitřní rozechvění.

„Ach, to jest jiná“, řekl dr. Klejzar. „Jako advokát jsem toho nemusil viděti — právě jsem dokázal před soudem, že Zatíral peníze vyplatil. — Ale vy jste řekl, že se mnou nemluvíte jako s advokátem.“

„Ze slov mého dobrého známého“, pokračoval klidně kněz, „jest patrno, že pochybuje o pravosti té listiny. Smím se tázati, proč se propůjčil jako advokát k činu, v němž jako neadvokát musí viděti podvod?“

Doktor se zarděl. „Velebníčku“, pravil, napínáte příliš mou trpělivost, a kdybyste nebyl mým soudruhem z mladých let —“

„Tedy byste mi ukázal dvéře, přejal mu slovo páter Hypolit, „rád věřím. Ale mluvme spolu bez vášně, a prosím, abyste se pranic neohlížel na mou osobu, nýbrž abyste pamatoval spíše na ubohou ženu, kteráž byla ošizena o poslední haléř, a na její děti, abyste dbal také — svého svědomí.“

„Budiž“, řekl advokát, „a vy mi zase povězte, prosím, kdo vás ustanovil mým soudcem a obhajcem té ženy?“

„Soudcem vaším nejsem“, odvětil kněz; „a zastávati se utiskovaných ukládá mi povinnost.“

„A kdo vám tu povinnost uložil?“

„Zavázal jsem se k ní dobrovolně; jsem členem družstva sv. Vincence de Paul.“

„Nemám čest znáti toho pána,“ řekl doktor, „ale věřím, že byl hodný člověk, nemám tedy ničeho proti němu. Nuže, za jakým heslem béře se ten spolek?“

„Heslem naším jest: „Miluj Boha nade všecko a bližního jako sebe sama;“ účelem naším jest pomáhati trpícím a ujímati se utiskovaných.“

„Pěkný to účel“, řekl advokát, „ale v nynější době trochu nevděčný a — odpusťte, že projevím své mínění bez obalu, nerozumný“.

„Nevděk nás nesmí odstrašiti“, řekl páter Hypolit, „a proč pravíte nerozumný?“

„Protože dnes“, řekl advokát, „koupíte za zlatku všecku poctivost toho lidu! Ano, dejte mu zlatku, pravím, a on přestane v okamžení naříkati na neštěstí a na utiskování, prodá vám svou čest a propůjčí se vám ochotně ke všem hříchům, jak vy to nazýváte. Proto je to nerozum chtíti vybavovati lid z bídy, když se mu ta bída líbí, a s radostí se do ní vrhá.“

„Myslíte tedy bídu mravní“, řekl páter Hypolit; „a nelze upříti, že jest ve vašich slovech něco pravdy. Ale nesmíte zapomínati, že tak řečené lepší třídy nejsou v té příčině o nic lepší. Po mém rozumu aspoň spíše lze prominouti chuďasovi, zapomene-li se nad svou ctí za nějakou zlatku, jak pravíte, nežli boháči, který to učiní za několik stovek.“

Dr. Klejzar se zarděl ještě více, ač pater Hypolit nechtěl pronésti těmi slovy nijakou narážku.

„A svědomí?“ pokračoval opanovav se, „prosím vás, co je svědomí? Tak řečení svědomití lidé jsou největšími chudáky, a svět se jim směje!“

„Vy se tedy domníváte,“ řekl kněz, „že svědomí jest člověku na škodu. Smím se tedy otázati, jaké jest vaše heslo?“

„Mým heslem jest: dbáti vždy a všude svého prospěchu.“

„A co jest heslem obchodníka Zatírala?“

„Netázal jsem se ho na to“, řekl doktor, „ale pokud znám jeho jednání, touží jen po tom, aby na světě hodně užil.“

„Z toho soudím, že my tři se asi po dobrém neshodneme“, vece páter Hypolit. „Mluvme tedy jinak: nebojíte se trestu za ten klam?“

„Zde nemůžete mluviti o klamu“, řekl doktor. „Víte, co jest podvod? Snad byste mi pověděl nějakou definici podvodu z katechismu, ale ta nemá pro praktický život pražádné důležitosti, milý velebníčku. Ta má důležitosť zase jen pro katechismus a pro vás, pro kněze, chcete-li. Proto ani nežádám, abyste mi ji pověděl. Já znám jinou definici: podvod jest někdy přestupkem, někdy přečinem, někdy zločinem — ale jenom, dokáže-li se u soudu. Nedokáže-li se, není podvodem.“

„Já zase tvrdím“, řekl pater Hypolit, „že podvod zůstává podvodem, i když se před soudem nedokáže. A poněvadž zůstává podvodem, propadá trestu ten, kdo jej spáchal.“

„Jak vidím, znáte se poněkud i ve právnictví“, řekl dr. Klejzar posměšně; „nechtěl byste mi povědíti, dle kterého paragrafu budeme já a obchodník Zatíral odsouzeni?“

„Zatíral dle paragrafu sedmého, a vy dle osmého“, odvětil kněz klidně.

„Aj, povězte mi je!“ řekl udivený advokát.

„Sedmý zní: „Nepokradeš!“ — a osmý: „Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.“

„Hm, těchto paragrafů jsem ještě neslyšel ani nečetl“, vece dr. Klejzar. „Kdy pak a kde byl náš trestní zákon vydán?“

„I slýchal jste je, doktore“, odvětil páter Hypolit, „ale zapomněl jste je. Slýchal jste také, že byl tento trestní zákon vyhlášen již před věky na hoře Sinai.“

„Ach, toť tedy zase něco biblického“, řekl doktor. „Lituji, že pro mne jako právníka nemají biblické citáty žádného významu, a nemohu na ně dbáti.“

„Nikoliv nemůžete, ale nechcete“, řekl páter Hypolit, maje se k odchodu. „A to jest chyba, doktore. Kdybyste na ně dbal, nepropůjčil byste se k nečestným činům. Ale darmo bychom již hovořili; buďte s Bohem — a nezapomeňte na ten Sinajský zákonník.“

Dr. Klejzar doprovodil kněze zdvořile ku dveřím s obvyklými frasemi: „Promiňte, že jsem nemohl posloužiti. Má úcta!“

Udiveni pohlíželi písaři na odcházejícího kněze. Byl kněz v advokátově kanceláři hostem nevídaným — a mimo to jejich chef s nikým tak dlouho nehovořil, nebyl-li to klient, z něhož desítky jen pršely.

Páter Hypolit vyšel na ulici a vzdychl: „Tak soudí o náboženství lidé, kteří mají zastávati právo a pravdu! Můj Bože!“

Doktor Klejzar díval se z okna své kanceláře za odcházejícím; a na jeho obličeji jevil se potupný úsměv. Jakmile vrátil se do kanceláře, písaři hleděli si pilně práce. Jen písař Tobiáš byl nějak rozrušen a nemohl se upokojiti. Ruka se mu chvěla, tak že odložil důležitou listinu, již přepisoval, a počal psáti znovu. Ale vynechal několik řádkův a počal psáti po třetí. Za to dostalo se mu od chéfa důtky, kterou mlčky vyslechl. Když udeřila šestá hodina na večer, advokátovi písaři odcházeli z kanceláře. Venku pršelo. Písař Tobiáš nepospíchal jako jindy domů k manželce a dětem, ale zašel na nábřeží, kde celou hodinu se procházel, nedbaje nepohody. Byl rozčilen a darmo snažil se upokojiti. Chvílemi zadíval se do šumící řeky. Zdálo se mu, že by v té vodě nalezl klidu, po němž tak toužil.

Zvon na blízké věži, ohlašující sedmou hodinu, jej vyrušil z myšlének. Tobiáš vzpomněl na domov, pomyslil, že manželka má asi o něj starost; obrátil se a kráčel ku kamennému mostu a zabočiv do Karlovy ulice, zmizel v úzkých ulicích Starého Města.

Ráno dostavil se do kanceláře všecek bledý a sklíčen. Jakmile advokát přišel, oznámil mu Tobiáš, že koncem toho měsíce z jeho kanceláře vystoupí.

Doktor Klejzar nevěřil vlastnímu sluchu. Něco se v něm hnulo. Bylo to snad přece svědomí? Tobiáš psal u něho již několik let, a nebylo nad něj pilnějšího pracovníka.

„Což jste tak nedůtklivý, že vám člověk ani slova říci nesmí?“ řekl advokát. „Či se vám zdá, že vám málo platím? Budiž — přidám vám měsíčně tři zlaté.“

Písař Tobiáš setrval však na svém předsevzetí.

VI.

Příští neděli bylo viděti v kostele, kde páter Hypolit právě sloužil mši svatou, mezi lidem písaře Tobiáše. Po službách Božích vyšel z chrámu a čekal, až páter Hypolit vyšel ze sakristie. Potom šel zvolna za ním k jeho bytu a po chvíli vešel do domu.

Náš kněz byl nemálo překvapen. Poznal písaře dra. Klejzara, jehož si byl dobře povšimnul, když byl před několika dny v jeho kanceláři. Vybídl jej, aby se posadil, a tázal se ho, za jakou příčinou přichází? Tobiáš chvíli mlčel, jakoby přemýšlel o vhodných slovech, jimiž by pověděl, co jej ku knězi přivádí. Potom si vzdychl a pravil stísněným hlasem: „Přicházím se vám vyznat, velebný pane, že jsem se súčastnil zločinu, a chci vás prositi za radu, jak bych mohl svůj čin napraviti.“

Páter Hypolit poněkud zbledl, ale hned se vzpamatoval a pravil vlídně: „Svěřte se mi tedy, můj milý.“

„Poznal jsem z vaší rozmluvy s doktorem Klejzarem, velebný pane,“ počal Tobiáš nabyv srdce vlídností duchovního, „že Anně Hranické bylo ukřivděno, že padělanou kvitancí upřelo se jí právo na peníze, kteréž jí má vyplatiti obchodník Zatíral. Mohu vás ujistiti,

velebný pane, že vaše podezření jest úplně oprávněno — kvitance byla padělána, a já sám jsem se na ni podepsal jako svědek.“

„Nešťastníče!“ zvolal bolestně dojatý kněz.

„Nezatracujte mne, velebný pane“, řekl Tobiáš stísněným hlasem, „neměl jsem ani zdání o tom, čeho se dopouštím. Stává se velmi často, že je zapotřebí podpisu svědka na různé listiny, a tu doktor Klejzar obyčejně mne zavolal, abych se podepsal jako svědek. Takovým podpisem se často mnoho stvrzuje, ale stalo se již takové podepisování na listiny pouhou formou. Podepsal jsem mnoho listin, aniž jsem věděl, komu. Ale to je věc dovolená, zcela v pořádku. Domnívám se, že nebylo nikdy mého podpisu zneužito, až tuhle! Doktor mne zavolal, abych šel se podepsat na jakousi listinu jako svědek. Poněvadž se to dálo tak často, nedomýšlel jsem se ničeho zlého. Ale povšimnul jsem si, že doktor, ukazuje mi na dolejší část archu, kde jsem se měl podepsati, druhou rukou přidržel na listině pijavý papír, jakoby osušoval písmo, tak že jsem nemohl viděti, co jest na archu psáno. Ani datum jsem na listině neviděl. Nicméně neměl jsem podezření a podepsal jsem se, nevěda nač. Když nyní vzpomínám na jednotlivé věty z rozmluvy doktora Klejzara se Zatíralem, který tomu byl přítomen, pak na podezření, jež Anna Hranická oběma do očí řekla, a na vaši rozmluvu s doktorem — tu nabývám většího a většího přesvědčení, že jsem se podepsal na padělanou kvitanci jako svědek; proto mi doktor neukázal, nač se podepisuji. Tak jsem se stal nevědomky spoluvinníkem zločinu a přispěl jsem k tomu, že ubohá žena byla se svou žalobou odmrštěna. Když jsem poznal, čeho jsem se dopustil, pocítil jsem hrozný nepokoj; neřekl jsem nikomu ani slova — ale poněvadž jste se tak zastával té ženy, umínil jsem si, že se vám se vším svěřím.“

Páter Hypolit se zamyslil. „Vaše vina“, pravil pak, „záleží jen v tom, že jste nebyl opatrným; neměl jste se podepisovati nevěda nač. Ta neopatrnost přispěla, bohužel, ku provedení zločinu.“

„Ovšem, velebný pane“, řekl Tobiáš, „ale račte uvážiti, že mne do té doby dr. Klejzar nikdy nepodvedl, ale každou listinu mi ukázal, tak že jsem neměl příčiny tušiti podvod.“

„To ovšem zmenšuje vaši vinu“, řekl páter Hypolit, „vím, že jste neměl zlého úmyslu, to již poznávám z toho, že jste ke mně přišel. Ale neštěstí už se stalo; a nyní se jedná o to, jak je odčiniti. Vy se tážete mne o radu — ale kdež bych já mohl v té věci raditi, kdežto jsem se nikdy s ničím podobným nezabýval. Spíše vy, který jste byl po dlouhou dobu písařem u advokáta, mohl byste věděti radu. Snad byste ani nedovedl s jistotou říci, kdybyste nyní ten podpis uviděl, zdali jste se podepsal před rokem či onoho osudného dne — a pak ovšem by mohl doktor tvrditi, že kvitance byla psána před rokem.“

„Ne, velebný pane, tomu na štěstí není tak,“ řekl Tobiáš. „Stala se mi při tomto podpisu zvláštní náhoda. Poněvadž doktor, jak jsem řekl, stál těsně vedle mne, překážel mi, že jsem nemohl podepsati se jako jindy, a proto ten můj podpis není takový, jaké byly ostatní. Zatrhl jsem pérem poněkud do papíru a způsobil jsem pod svým podpisem několik malých skvrn, neboť při tom zatrhnutí vystřikl mi z péra inkoust. I kdyby byl doktor skvrny ty vymazal, zůstaly poněkud znatelny, a pak jest i papír poněkud protržen pérem, což nelze odstraniti. A dle těchto známek poznám vždy tento svůj poslední podpis.

Také jsem si hned poznamenal, že jsem podepisoval tu listinu dne 30. prosince minulého roku — je tomu právě čtrnáct dní. Račte si to datum také poznamenati, velebný pane, aby to bylo jistější. Kdyby mi byla nyní ukázána ta listina, mohu s určitostí říci, že jsem ji podepsal před čtrnácti dny, a nikoli před rokem, ať by na ní bylo datum kterékoliv."

„To se mi zdá býti velice důležitým;" řekl páter Hypolit. „A nyní mějte pozor, budeme sbírati právnické důvody; Hranická ukáže dopis od muže, v němž tento oznamuje, že prchá do ciziny, poněvadž nemůže zaplatiti dluhů; dále vysloví přesvědčení, že od Zatírala žádných peněz neobdržel, vysloví podezření, že kvitance jest padělána — vy pak vypovíte, že jste ji podepsal dne 30. prosince, byv k tomu sveden, a nikoli před rokem — tedy, stačilo by to vše, aby byli advokát a Zatíral usvědčeni z podvodu?"

„To vše nestačí", řekl Tobiáš po krátkém přemýšlení. „Proti někomu jinému snad by to stačilo, nenalezl by výmluv a přiznal by se. Ale na doktora Klejzara to nestačí. Ó, vy ho neznáte, velebný pane! Ten člověk odvážil by se dokazovati, že slunce večer vychází a ráno zapadá, když by mu z toho kynul prospěch. Tu by bylo zapotřebí aspoň jednoho očitého svědka, který by to byl viděl — a to není než jeho spoluvinník Zatíral, který proti němu ovšem svědčiti nebude. Ovšem slyšel jsem některé věty z jeho rozmluvy se Zatíralem, slyšela je i ta žena — ale myslím, že ani to by nepostačovalo."

„Pak nezbývá, než abychom tu věc poručili věčnému Soudci, který zajisté časem spravedlivě ji rozsoudí. Jenom nepozbývejte mysli, příteli. Když pomyslím, jakých podezření a důkazův, ovšem ještě nedostatečných, nahromadilo se proti doktoru Klejzarovi v poslední době, nabývám větší a větší naděje, že jeho podvod bude odhalen. Proto můžete se nadíti, že i vaše vina bude někdy napravena. Ale nyní záleží na tom, abyste nedal před doktorem na sobě znáti, že máte nějaké podezření."

„O to jsem se již postaral", řekl písař. „Koncem tohoto měsíce vystoupím ze služby."

„Máte již jiné místo?"

„Nemám", řekl Tobiáš, „a bojím se, že budu nucen nějaký čas zaháleti. Nyní jest o zaměstnání nouze. Bojím se budoucnosti; ale u toho člověka, který mne svedl ku zločinu, nezůstal bych ani za dvojnásobný plat".

Páter Hypolit podal písaři ruku. „Nezoufejte, milý příteli, ale doufejte; budeme-li hledati spolu, snad se nám podaří něco vyhledati."

Počátkem příštího měsíce obdržel písař Tobiáš zaměstnání u lidumilného šlechtice. Přimluvil se zaň páter Hypolit. Zas jedna rodina byla šťastna jeho přičiněním.

Po několika nedělích přistoupil ke družstvu sv. Vincence nový, horlivý člen: písař Tobiáš.

Téhož dne, kdy Tobiáš posledně seděl v advokátní kanceláři dra. Klejzara, stály před krámem obchodníka Zatírala dvě ženy. Jednu z nich poznáváme — je to žena, jíž pan Zatíral před časem tak ochotně daroval desítku. Druhá jest její dcera.

„Jen tam vejděte sama, maminko", dí dcera. „Do smrti nechci spatřiti toho člověka."

Slzy kanou ubohé dívce po ubledlých lících. Matka vchází váhavým krokem do krámu.

Pan Zatíral měl nějak krátkou paměť. Již zase stařeny neznal. Pověděla mu nesměle, proč přichází; slíbil opatřiti dceři službu.

„Ah, tak!“ dí obchodník, „postaral jsem se. A kde je dítě?“

„Zemřelo, milostpane! včera jsme je pochovali.“

„Tedy vám stačila desítka i na pohřeb! Tak vidíte! — Nyní jděte s dcerou k panu doktoru Klejzarovi, advokátu, — milostpaní přijme kojnou. Řekněte, že vás tam posýlám. A již jděte!“

Žena s díky na rtech odchází — a dcera šepce kletbu svému svůdci.

Doktor Klejzar toho dne propustil písaře, a jeho paní přijala kojnou. Jak bude prospívati dítě na těle při prsech dívky zmořené zármutkem a hanbou? Jí jest ovšem se přemáhati, nesmí dáti znáti na sobě nespokojenost. Ale dovede-li utlumiti hlasu kárajícího svědomí, dovede-li utlumiti hněv ji sžírající, když pomyslí na svoji hanbu — a na tu myslí neustále.

Co však záleží na tom milostpaní advokátové! Ona přece nemůže vlastní dítě sama kojiti — co by tomu řekli lidé? Moda vyžaduje, aby měla kojnou. —

Seznali jsme mnohé osoby, a všem uskutečnily se jejich přání a naděje. Obchodník Zatíral mne si spokojeně ruce, že ten „zpropadený malér“ skončil se tak šťastně, a doktor Klejzar že to před soudem tak chytře provedl. Svedená Markétka může také býti spokojena, má dobrou službu, lepší než měla u Zatírala. Advokát přepočítává již po několikáté šedesát desítek, které mu byl Zatíral dnes ráno přinesl, kdy jej advokát ujistil, že milostpaní dojista přijme jeho bývalou službu za kojnou. A v kanceláři práce se množí den co den, tři písaři sotva stačí. Písař Tobiáš těší se na nové místo, kde nebude denně patřiti ve tvář advokátu podvodníku. Hranická již nemá bídy — i jí se vede lépe.

Pravíme — přání všech se splnilo — ale kolik jest úplně spokojených? V Zatíralovi zatají se někdy dech, když pomyslí, že by se mohl Hranický vrátiti z Ameriky, doktor také chvílemi znepokojeně dívá se na zavřenou příhrádku, kde má uloženy důležité listiny — jest mezi nimi osudná kvitance.

„Jak — ten chladný dr. Klejzar že je také znepokojen? — Ano, že ten velebníček k němu zabloudil! Kdyby byl aspoň ten Sinajský trestní zákon nepřipomenul. Ty dva paragrafy přece nedají našemu advokátu pokoje, ačkoli jsou jen v katechismu a ne ve sbírkách zákonů, jež má náš doktor všecky v malíku. Jak živ na ně nemyslil — až teď mu je připomenul páter Hypolit.

Markétce vyčítá svědomí její hřích, písař Tobiáš nemůže se dočkati chvíle, kdy bude objeven advokátův a Zatíralův podvod, aby jeho vina byla napravena. Hranická vzpomíná na muže a počítá, kdy si bude moci najati větší světničku. Vyplácí věci, které zastavila fantářce; až si vše vyplatí, nestačí jí malá světnička ve sklepě; bude také třeba koupiti postel pro děti — posud spávají na zemi a přikrývají se starým šatstvem.

Z těch osob nikdo není úplně spokojen.

Náš páter Hypolit nepočítá peněz, leč pro chudé, má služeb dosti, ale málo výnosných, pracuje do únavy, zakouší sklamání a nevděku — a pater Hypolit, milý čtenáři, — je spokojen. (Dokončení.)

Církev a vzdělanosť ve středověku.

Sebral

Vincenc Drbohlav.

(Pokračování.)

A právnictví má hojně zástupců ze stavu duchovního.

Za času stěhování národů nebyla věda právnická ještě ustálena. Ale již Hincmar, arcib. remešský (806), zabýval se nejen církevním právem, ale i státním. Teprve v 11. a 12. stol. římské právo a pandekty Justinianovy, nalezené r. 1136. při dobytí města Amalfi, byly čileji pěstovány. Právnictví pak dostoupilo zvláště na universitě v Bononii, v Piacencii a Padue vysokého vzletu. Znamenitým právníkem byl opat u sv. Diviše, Suger (1082.), Tankred (1214. Godex justiciarius), Durantus († 1596.), bisk. mimatský (Repertorium juris), Giraldus, bisk. v Minervii, Mikuláš kusánský a j. v.

A že z duchovenstva i proslulí státníci vycházeli, netřeba se zmiňovati. Neboť církev byla pomocníci státu i ve vykonávání spravedlnosti i v jiné správě světské dílem přejmutím části povinnosti na sebe, dílem poskytováním osob duchovních ku službě státu. V českých dějinách stkví se jako nejslavnější státník z biskupů pražských Daniel I. a druh jeho Bedřich, opat kláštera postoloprtského. Rovněž i kapitola pražská vydala dosti mužů, kteří břemena státní králům českým důmyslem a věděním svým ulehčovali, jako probošt Christian, Eppo, Tobiáš z Bechyně a j.

Co se pak historie dotýče, to leží již v povaze člověka, aby památce lidu zachoval nejdůležitější momenty svého žití. Proč ež již ve starověku a na počátku křesťanského středověku pěstoval se dějepis. A byli to zase mnichové, kteří nám důležité zprávy z šedé minulosti zůstavili. Anglický spisovatel Hume dí (Richard III. kap. 23): „Předčí-li národ anglický všecky národy evropské množstvím svých annalistů a historických památek, vše toto děkuje katolickému duchovenstvu.“ Psaly se nejen suché annaly a kroniky, nýbrž, i záživné, zcela uspořádané knihy dějepisné. Počet dějepisců ze stavu duchovního jest nesmírný a je vypočísti mnoho listů by nepostačovalo, neboť každý klášter měl svého historika, a každý skoro duchovní vedl pamětní knihu. Hlavně psalo se latinsky, ale i těch, kteří řečí mateřskou dějiny spisovali, jest valný počet. Z tohoto davu dějepisců vynikají nejvíce Jornandes, Pavel Diakon, Isidor Pacensis, Isidor sevilský, Beda venerabilis († 735.), Řehoř Fredegarius, Eginhard, Regino, Prym, Luitprand, Herman Kontraktus, Kosmas, český Herodot[1]), Regino, opat trierský, který sepsal kroniku, jež pro dějiny 9. a 10. stol. je velmi důležitou. V mateřské řeči psali: Španěl Muntauer, francouz Froissart, florenťan Ricardino Malespini, otec ruského dějepisu Nestor (1056.) a j.

Zeměpisné vědomosti šířily se misionáři zvláště ze řádu dominikánského a františkánského.

---

[1]) O němž praví Fr. Palacký, že dílo jeho staví se v bok nejzanímavějším plodům středověké literatury a že ho činí náčelníkem celé řady dějepisců českých. Děj. n. č. I. 406.

Již r. 636. misionář Olopen přišel do Číny. V 12. a 13. stol. vnikli poslové pravdy křesťanské hluboko do Asie. Tak r. 1245. dominikán Ascelin se čtyřmi spolubratry odešel k Mongolům. R. 1253. františkán Karpini do Tatarska. R. 1274. poslal papež Řehoř X. dva dominikány s benatskými kupci z rodiny Polo do vnitřní Asie, z nichž jeden, Marko Polo, sepsal tři knihy o zemích východních. Ludvík IX., král francouzský, vyslal poselství k Mongolům, o němž františkán Vilém Rubruquis podává zajímavé zprávy. Zvláště se vyznamenal františkán Jan de Monte Korvino, který procestoval Mongolsko, Čínu a Indii, o kterýchžto cestách listy psal.

Též důležité dílo jest Petra ab Aliaco: de imagine mundi, v němž jsou sebrány náhledy starých o zemi.

Bádání a výpočty florenťana Toscanelli-ho (1436.) dodaly Kolumbovi mysli, aby se přeplavil přes atlantský ocean. Neboť Toscanelli učil, že možno obeplouti jižní Afriku, že možný jest jiný svět na západě. A mluvíce o Kolumbovi, tažme se, zdali by byl Kolumbus objevil Ameriku, kdyby sklamán ve svých nadějích nenalezl útulku ve františkánském klášteře La Rabida v Palu? Františkán Juan Perez de Marchena z motivu náboženského získal královnu Isabelu pro podnik Kolumbův. V kláštěře sv. Estebana u dominikánů nalézal také podpory.

I o mapách děje se zmínka. Kazatel Jakob Vitri mluví o mapě východu, které užíval při svém popisu orientu. Jakýs dominikán vykreslil zemi na 12 pergamenových kožích. Jindřich z Mohuče, kapitulár, zhotovil mapu Jindřichovi V.

Nejznamenitější zhotovitel map ve středověku byl Fra. Mauro, kamalduenský mnich v kláštěře sv. Michala v Benátkách.

V dělání map a globů závodily Norimberk, Benátky, Majorka a Lissabon. —

Studium klasických spisovatelů bylo již pěstováno, jak jsme výše podotkli, hned od prvních apologetů. Mnoho starých řeckých klasiků četlo a vykládalo se ve školách. I komentáře k nim zhotoveny a díla jich nápodobena.

Ve vědecké snaze nebyly i ženské kláštery pozadu. Tak Hrosvitha, neb Helena z Rossova, jeptiška v Gandersheimu († 984.), sepsala 6 křesťanských komedií, aby hříšnou lekturu Terentiovu, jež se pro jeptišky nehodila, odstranila. Jeptiškám dávány dcery velmožů na vychování. Tak dal Vladislav II. dceru svou Anežku na učení k jeptiškám do kláštera doksanského. O choti jeho Juditě dí Vincentius kronikář: Vévoda Vladislav — — paní Iuditu ... ve vědách a v latinské mluvě co nejlépe žběhlou, což zvláště krášlí vznešené panny, pojal za manželku.

Klasické studium, jak sám Hagen dosvědčuje, nikdy v církvi nezaniklo.

Zvláště Dante, Petrarka a Boccacio pozvédli klasické studium. Papež Mikuláš V. (1447—1455) shromáždoval římské a řecké rukopisy a dal tak základ vatikánské bibliothece. On povzbuzoval odměnami, aby se řečtí autorové překládali do latiny. Posýlal na vše strany učence, aby neznámé autory vyhledávali. Totéž činil i Bruno, arcibiskup kolínský. Toho času Mikuláš kusánský přinesl z Cařihradu veliký poklad řeckých rukopisů.

Na všech stranách jevilo se čilé snažení, které dosáhlo nejvyššího rozkvětu po dobytí Cařihradu (1453) Turky. Byzantinští učenci nalezli laskavého přijetí buď u Kosima medicejského, neb v Římě, neb v Miláně. Nově zrozené knihtiskařství znamenitě tuto snahu podporovalo.

V Římě r. 1465—80. nalézalo se 26 knihtiskařů, kteří jednak klasická díla, jednak jiná tiskli. V Benátkách prosluli Minucius otec, syn a újec jeho jako knihtlačitelé i učenci.

Tito horliví pěstitelé klasicismu, nebo humanisté, nabývali pod ochranou vyššího kleru více a více půdy, takže znenáhla ve všech zemích zdomácněli. Z počátku sice humanisté drželi se přesně náboženství, ale brzy nedal na sebe vliv pohanských filosofů čekati.

Znamenití humanisté byli: kardinal Sadoletus, Marsilius Ficinus, Jan Picus Mirandola, Leonardo Bruni, Mikuláš Perottus, Bervaldus, Merula, Favorius, františkáni Crocyn, Linacez, Lilly atd.

Směr frivolní a náboženský indifferentismus pěstovali Laurentius Valla, Bembus, Pavel Jovius.

Erasmus ve svém listu k Albertu Piovi, knížeti z Karpi, takto se vyslovuje o humanistech: „Já návidím řeč a starou literaturu, abych zlepšil běžná studia a abych čest Kristovu velebil, nikoliv však abych staré pohanství volal zpět!“

Na koncilu Florentském 1439., na němž i Řekové účastenství měli, byly zájmy pro klasický a řecký starověk ještě více zvětšeny.

Špatný směr humanistů, počatý Laurentiem Vallem, dýchal duchem pohanským. Novoplatonikové na florentské akademii, založené Pathem (1440), hájili sice ideu křesťanskou, ale mnohým byla dražší platonská filosofie, než křesťanství. Novoperipatetikové, zastanci filosofie Aristotelovy, rozplývali se v skepticismu.

Již Vincenc Ferrarský stěžoval si v 15. stol.: „Zlato dobrého života vybledlo ve světě, nejlepší barva učení evangelia, jež duši rozmanitými barvami potřelo, jest zaměněna; neboť výklad sv. písma má nyní poetický a filosofický nátěr, takže málo kazatelů hlásá evangelium, ale spíše Cicerona a Aristotela.“

A skutečně přečasto zněly s kazatelen citáty pohanských klasiků.

Výkvětem vzdělání ve středověku byly university. První universita na západě byla v Salerně (as r. 1072.), kde učil lékařství pokřtěný žid Konstantin Veliký z Karthaga. Byla bohatě nadána od papežů a králů sicilských. Potom v Bononii (r. 1158.), kde přednášel právnictví Irnerius, po něm Bulgarius, Martius, Jacobus, Hugo. Dále v Paříži (1200), kde filosofii a theologii učili Vilém Champeaux, Abelard, Gilbert a j.

Příkladu těchto měst následovala i jiná. Ku konci 15. stol. měla následující města university:

Remeš 1145., Montpellier 1180., Padua 1222., Neapol 1224., Vercelli 1228., Toulouse 1234., Salamanka 1240., Piacenca 1246., Oxford 1249., Cambridge 1257., Treviso 1260., Ferrara 1264., Perugia 1276., Lissabon 1290., Lyon 1300., Řím 1303., Avignon 1340., Pisa 1343., Valladolid 1346., Praha 1348., Huesca 1354., Pavia 1361., Kahors 1362., Angers 1364., Vídeň 1365., Pětikostelí 1367., Heidelberk 1387., Kolín 1388., Erfurt 1392., Palermo 1394., Krakov 1400., Ingolstadt 1401., Würcburk 1403., Turin 1405., Lipsko 1409., Valencia 1410., Sv. Ondřej 1412., Roztoky 1419., Dola 1426., Löwen 1426.,

Kaen 1433., Florencie 1438., Bordeaux 1441., Katanea 1445., Valence 1452., Glosgov 1454., Greifswalde 1456., Basilej 1460., Nantes 1463., Bourges 1465., Budín 1465., Prešpurk 1467.. Signenca 1471., Trier r. 1472., Saragossa 1474., Aberdeen 1477., Tübingen 1477., Mohuč r. 1477., Upsala 1477., Kodaň 1479., Avilla 1482., Alcalla 1499., Vittenberk 1502., Sevilla 1504., Frankfurt 1506. Kromě těchto universit měly učené akademie Neapol (1435.) platonskou, od Joviana Pontana Florencie (1434.), Řím od kardinala Bèsariona (1468.), Benátky od Adda Minutia a p. Počet posluchačů na universitách byl značný. Ku př. Praha měla r. 1408. 36.000 posluchačů; Bononie 10.000, podobně i Salamanka; Oxford r. 1340. měl 30.000, Paříž přes 20.000 studujících.

Přikročíme nyní k poesii. I v ní působil duch církve utěšeným způsobem. Neboť věrou v Krista byl nám dán nejhlubší a nejčistčí pocit. Vidíme to v písních a hymnách, které se nám zachovaly od vzniku křesťanství. Tato církevní lyrika působením papeže Damasa a Řehoře I. a sv. Ambrože dostala určitou tvářnosť a podržela ji po celý středověk. Charakter její jeví se ve slavnostní vážnosti a mohutnosti a ve hloubce citu, která nás bezděky uchvacuje. Ona jest prosta vší vynalézavosti, měkkosti, prosta všeho effektu a vypočítavého líčení. Má dosud nedostižné vzory: jako dumná dies irae, od Tomáše celanského; vznešená Veni sancte Spiritus od krále Roberta francouzského; Veni creator Spiritus, nejspíše od Řehoře Vel., dle jiných od Rhabana Maura; Lauda Sion od sv. Tomáše akvin.; Vexilla Regis a Pange lingua od Venantia Fortunata (610); Ut quaeant laxis" od Pavla Diakona a j.

Čtěme tuto křesťanskou poesii, uvažujme ji, rozumějme jí a poslechněme ji od vyškoleného sboru přednesenou, pak hledejme v profanní poesii starého, středního a nového věku, co by se dalo s ní porovnati! Herder, klasik německý, zajisté nebyl nadšeným ctitelem křesťanství, proto nebude ku škodě, podáme-li tu jedno místo, kde pronáší svůj úsudek o křesťanské poesii: „V působení, které mělo křesťanství na mravy světa, béře nemalý podíl píseň. I zde jde moc nebes tiše a skrytě. Působení žádné poesie není snad tak zneuznané, jako této. A přece dotýká se nejlepší a nejvěrnější části lidstva. A to ne zřídka, ale denně, ne z lhostejnosti, ale právě v postavení nejtrpším, když je třeba pomoci. Ony svaté hymny a žalmy, staletí staré a při každém působení ještě nové a celé, jakým se staly ubohému lidstvu dobrodiním! Ony jdou s mnichem do jeho cely, se stísněným do jeho komory, do jeho nouze, do jeho hrobu. Když je pěje, zapomíná svízelů, zármutků — zmalátnělý duch dostává vzletu do jineho světa k nebeské radosti. On se vrací silnější zpět k zemi, žije dále, snáší, trpí v tichosti a vítězí. Jaká odměna těmto písním? Jaké jich působení? Nebo když ve svatém sboru objímají roztržitého a unášejí ho do oblaků obdivu, že je musí slyšeti a pozorovati; nebo když v temné klenbě uprostřed hlasného znění zvonů a mocného dechu varhan soud stísněnému přivolávají a na tajného zločince moc soudce; když vznešené s nízkými spojují a takto spojené kleknouti nutí; když věčnosť do duše jejich pohružují — kteráto filosofie, kteráto lehká, světlá píseň žertovná, nebo šaškovná způsobila a která s to jest, aby to způsobila? — — Nalezl jsem v bídném stylu mnišském elegie, hymny, jež jsem v pravdě nedovedl přeložiti. Ony mají cos vznešeného,

zbožného, cosi tak tajemně a mírně žalného, co bezprostředně k srdci jde a čemu jistě na působení nechybí."

Avšak i světská poesie byla provátá duchem křesťanským. Dříve byly ve světské poesii veškeré city nezřízeny a znešlechtěny, nyní vlivem církve dostaly se do pravých kolejí. Vše se utvářilo na půdě náboženské v harmonický, lepý celek. Ovšem že nalezáme ve zpěvech středověku i předmět lásky pozemské, ale tato láska je zušlechtěna. Křesťanství proniklo vše. Ideál ženy našel se v drahokamu pokolení ženského, v Panně Marii. Žena byla dříve na nízkém a podřízeném stupni. Teď zastkvěla se křesťanstvím povznešena v celé své důstojnostt. Celou poesií středověku vane hold panenský, v němž rytířští pěvci se vším úsilím o palmu vítězství zápasili. Počátky této poesie nalezáme nejprve v písních a básních latinských. Mezi básníky prvního času bylo hojně mnichů a duchovních. V křižáckých válkách nabyla poesie tato největšího rozkvětu.

Nejslavnější básníci v Italii byli Dante a Petrarka; tento největší erotický básník byl arcidiakonem v Parmě. Anglie měla svého Minstrelsa; Francie Fablierse, Froissarta (kanovník v Lille), který zavedl provencalskou romantickou školu; dále dobrodružného mnicha Rabelaise, otce satiry. V Uhrách básnilo mnoho mnichů v latinské řeči, jako Janus Panonius, Jan Vitéy, Jakub a Štěpán Piso, Zalkán, Fr. Hunyadi a j. — Poláci mají slavnou píseň „Boga Radzica", kterou složil prý sv. Vojtěch. My máme od téhož světce „Hospodine pomiluj ny". A kdož by neznal nejslavnější epos naše „Jaroslav", v němž se tak něžným způsobem jeví úcta k Boží Rodičce!

Španělsko má slavným básníkem kanovníka Gonzales-a de Bereno, Juana Lorenco de Astraga. Honosí se nejslavnějším básníkem ze stavu duchovního Lopem de Vega. Tento napsal jen 1800 divadelních kusů a 400 divadel obsahu náboženského. První dramatik španělský byl kněz Juan dela Encina (1468.) Portugalcům ve 13. století zachoval cistercienský mnich Bernardo de Berito slavnou historickou romanci „Troas dos Figueiredos", která má touž cenu jako náš rukopis. —

O hudbě již jsme podotkli, že se křesťanstvím povznesla. Zpěv pak, zvláště chorálový, našel statného reformatora v Řehoři Velikém[2])

---

[2]) Snad se zavděčíme milovníkům zpěvu gregorianského, podáme-li na obranu jeho dva úsudky.

A. W. Ambros v dějinách hudby dí: Pro liturgické obřady dá se sotva mysliti ve všech požadavcích lepší, přiměřenější způsob zpěvu. Ton slavnostního hymnu zní v Magnificat, Te Deum, Benedictus; ton vznešené a vroucí modlitby v Praefaci a Pater noster. V chorálu, kde se ton za tonem vydržen stejně, pevně, vážně jako v nějaké basilice granitový sloup jeden vedle druhého řadí; v intonacích Ite missa est a Alleluja, které se v koloraturních chodech tonů podobají bohaté ornamentice — jest to stále jeden a týž duch, který se v nejrozmanitějších formách a hlasech vyjadřuje.

V referatě jednoho berlínského hudebního časopisu čteme: V ohledu uměleckém musíme doznati, že gregorianské zpěvy při vší jednoduchosti a prostotě, jež se v církevním charakteru soustřeďuje, objevují velikou rozmanitosť. Ano že melodie smysl textu co nejpodrobněji zobrazuje, že oba, text a melodie, vytryskly jako dokonalá jednota z jednoho proudu. Největším úkolem toho zpěvu jest, city srdce projeviti v tonech a podobné pocity vzbuditi v srdcích posluchačů.

Tomuto úkolu činí greg. zpěv plně zadost. Jeho cenu potvrdí každý znatel pravé hudby, třebas byl i za novější doby v katolické církvi zneuznán a tupen. Ovšem kdo kulminační bod hudebního umění hledá a nalézá v bravurních áriích,

(† 604.), jenž založil v Římě pěveckou školu (orphano trophium), v níž i sám zpěvu vyučoval. On dal hudbě vznešenosť a zpěvu ustálenou formu. Účelem jeho bylo: jednota ve víře a v liturgii. S tohoto stanoviska musíme považovati potlačení složitého zpěvu ambrosianského. Školy v duchu Řehořově se brzy rozšířily ku př. v Lyoně, Toulousu, Cambray a jinde. Tomu se však nedalo zabrániti, aby se nevloudil způsob ambrosianský do systemu Řehořova. Tak vznikly rozličné modifikace. To dalo podnět k založení zpěvu harmonického. První červánky jeho nalézáme v 10. stol. u Hucbalda, opata u sv. Amanda ve Flandrech, jemuž se i přičítá vynalezení notových linií.

Většího zdokonalení nabyl Kvidem z Arezza († 1037.), benediktinem v Pompose u Ferrary, který ve spise Micrologus de disciplina artis musicae svou theorii vykládá. Hudební skala byla před ním nejistá, neurčitá, jím však dostala určité hranice v liniích a ve jménech. Skala jeho byla diatonická 21 tonů. Vynalezl solmisaci.[3])

S plným zdarem na dráze Kvidem počaté kráčeli Marchettus z Paduy a Jan de Muris, kteří stanovili pravidla pro harmonii.

Zpěv podporovaly varhany. Legenda připisuje vynalezení jich sv. Cecilii.

Papež Vitalinus († 669) je prý v Italii zavedl, ač jiné podání tvrdí, že je císař Konstantin Kopronynius dároval Pipínovi Krátkému. V Anglii však jich užívali při službách Božích již okolo r. 640. Větší varhany daroval císař byzantský Michal Karlu Vel. O těchto varhanách dí mnich svatohavelského kláštera, že mají hrom ve svých velikých píšťalách a v malých šveholení lýry, nebo sladké tony cymbálů.“ První cínové píšťaly dal k varhanám zhotoviti Gilbert, biskup remešský.

V Anglii nalézáme vedle varhan již v 11. stol. housle, harfy, citery, žaltáře v obyčeji...

Napotom pěstovala se hudba nejvíce v Nizozemsku a ve Francii, až zase nabyla v Italii většího rozkvětu. Slavní komponisté byli Vilém Dufay, Elvy, Faugnes, Binchois, Brassart a j.

Tvůrcem mnohohlasého zpěvu byl Dunstan, arcibiskup canterburský (988). (Pokračování.)

---

toho greg. zpěv sotva uspokojí. Kdo však bez předpojatosti na vnitřní hodnotu hudby, na její účel zejména náboženský a církevní hledí, ten musí doznati, že greg. zpěvy jsou nepřekonatelny.“

[3]) To jest užívání prvních šesti slabik následujícího hymnu, k označení šesti prvních tonů:

Ut quaeant laxis
*re*sonare fibris
*mi*ra gestorum
*fa*muli tuorum
*sol*ve polluti
*la*bii reatum
sancte Joanne.

Hymnus ad Vesp. nativ. J. B.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Aby nám nikdo vytýkati nemohl, že upadáme do téže chyby jako naši odpůrci, kteří mluvíce o toleranci nikdy neřeknou, co že si tím slovem vlastně myslí, podotýkáme, že tolerancí praktickou rozdělujeme na: státoprávní, občanskou a osobní či mravní.

Tolerance státní či státoprávní záleží v tom, že stát katolický společnostem náboženským od církve odštěpeným dovoluje volné vykonávání jejich bohoslužby a jim poskytuje jakožto poddaným stejnou právní ochranu jako katolíkům. Totéž platí vice versa o státu protestantském neb schismatickém oproti katolíkům.

Tolerance občanská v tom pak záleží, že příslušníci různých vyznání jakožto občané dobře se snášejí a před zákonem úplně jsou si rovni. — Bezprostřední následek této občanské a státní tolerance jest tak zvaná parita t. j. že příslušníci různých vyznání stejná mají práva jak občanská tak politická. —

Tolerancí osobní konečně rozumíme spravedlnost, úctu a účinlivou lásku křesťanskou, jež prokazovati máme každému bez ohledu na jeho náboženské nebo „politické“ vyznání.

Tento poslední druh tolerance jest pro nás katolíky a vůbec pro křesťany přísnou povinností; nebo jako Kristus bludy odsuzoval a a stroze káral, ale za své odpůrce a nepřátely k Otci se modlil, tak i církev jeho rozhodně zamítá všeliký blud a všechnu náboženskou lhostejnost čili toleranci dogmatickou, ale poroučí přísně snášenlivost, úctu a lásku k bloudící osobě a to nejen pouze z pohnutek přirozených nýbrž mnohem více z nadpřirozených t. j. z lásky k Bohu. „Nenáviďte bludu, milujte bloudící“, volá stále církev se sv. Augustinem. „Láska toho žádá“, pravil Pius IX.,[1]) bychom vroucně prosili za obrácení národů všech t. j. přede vším za spásu duší jejich, pak ale i za každý jiný dar; neboť jinověrcům v nouzi pomáhati jest naší povinností, jak souhlasně učí všichni katoličtí moralisté“. „Učení bludařská“, volá Jan Zlatoústý ku svému stádci, „musíme zamítati a vyvraceti, lidi však musíme milovati a za jejich spásu k Bohu se modliti. Ó kéž bychom všichni láskou k Bohu a k bližnímu rozníceni byli, bychom v den vzkříšení spěchali Kristu vstříc s milosrdenstvím jako s hořícími pochodněmi, vedouce s sebou hodně mnoho těch, kteříž zachráněni jsou naším milosrdenstvím“ (De anath. n. 4.; viz Hettinger Apol. II. 2. 95.). A jak by též mohl pravý katolík jinak smýšleti a jinak jednati, když ví, že má býti nejen posluchačem, nýbrž i plnitelem slova Kristova, kterýž poroučí: „co chcete, aby vám jiní činili, i vy čiňte jim; milujte nepřátely své, dobře čiňte těm, kteříž vás nenávidí a modlete se za ty, kteříž vám protivenství činí a utrhají vám.“

[1]) Allocutio d. d. 9. Dec. 1854.; Catech. Rom. P. IV. Cap. 5. 1.

Tohle snad přece k toleranci osobní úplně stačí; že pak jest možno bludu nenáviděti, ale bloudícího milovati, a že nemá pravdy J. J. Rousseau, když tvrdí ve svém Emilu, že nesnášenlivosť náboženská a snášenlivosť osobní a občanská jsou něčím takovým, co v jedno spojiti nedovedou ani andělové nebeští, dosvědčuje zkušenosť, dokazuje příklad samého Krista a nesčetných mučenníků, kteříž milovali bloudící své protivníky, za ně se modlili, jim dobře činili; a co se bezpočtukrát stalo a stává, jest zajisté možným!

A jako nám církev na základě evangelia snášenlivosť osobní za přísnou ukládá povinnosť, tak podobně učí, že i jakožto občané máme si navzájem prokazovati lásku a spravedlnosť a že máme jeden oproti druhému konati věrně všechny povinnosti z těchto dvou ctností vyplývající bez ohledu na různosť náhledů náboženských.

Co pak se týče snášenlivosti státoprávní, učí souhlasně všichni katoličtí theologové, že stát katolický nejenom může, nýbrž za jistých okolností — žádá-li toho všeobecné dobro nebo právoplatná úmluva — má a musí náboženským vyznáním od církve katolické se odlišujícím poskytovati stejnou právní ochranu a táž práva občanská jako příslušníkům církve katolické. Dr. Albert Stöckl, tento „klerikální a ultramontánský“ filosof, — což zde padá na váhu —, praví v této příčině: „Jako občané jednoho státu, třebas náleželi k různým náboženským společnostem, v životě občanském vespolek se snášejí a plniti musejí povinnosti lásky a spravedlnosti, jež mají jeden k druhému, bez ohledu na různosť náboženských svých náhledů, tak může a musí též auktorita státní náboženské společnosti od církve odštěpené v pořadu práva občanského považovati za rovnoprávné s občany katolickými a musí jim, jsou-li jejich trvání a jsoucnosť právně platnými, rovněž takovou poskytovati ochranu jako církvi katolické. Tím nejedná (auktorita státní) nikterak proti principu křesťanskému nýbrž jen zcela v souhlasu s ním“ (Lehrbuch der Philosophie III. 474; 6. Aufl.).

Přirozený a nutný následek státní této snášenlivosti jest svoboda kultu čili vyznání náboženského pro příslušníky oněch náboženských společností, jimž byla zaručena státní tolerance. Idealem naším tato státní tolerance ovšem není, neboť jsme 1. toho náhledu, že i státu prospívá nejlépe jednota u víře a 2. si vroucně přejeme, aby se naplnila brzy slova Kristova: „bude jeden ovčinec a jeden pastýř“, bude úplná jednota víry. Mimo to jsme toho přesvědčení, že státní tolerance a náboženská svoboda, nemá-li se ve zlo zvrhnouti, a samému státu škoditi, nesmí a nemůže býti neobmezenou, nýbrž že musí býti obmezenou na jistá vyznání náboženská a náboženské společnosti.

Pro toto svoje náboženské i politické přesvědčení musíme ovšem od svých odpůrců slýchati výčitky, že prý jest to bezprávným obmezováním a zkracováním náboženské svobody, ale z těchto výčitek si mnoho neděláme, a to 1. proto ne, že jsou neoprávněny a 2. proto, že ani naši odpůrci pro foro interno čili v nitru svém jinak nesmýšlejí a nesmýšleli a taky nikdy jinak nejednali, jak dosvědčují dějiny, když vypravují, že i vlády jinověrecké některé fanatické sekty náboženské právem stíhaly a potlačovaly, anebo ze svého středu vylučovaly, proto že rušily mravní i právní řád a byly tudíž státu i společnosti nebezpečnými.

Liberalistická moderní theorie horuje pro to, aby všecky třebas sebe různější náboženské společnosti byly si úplně rovnoprávny nejen v oboru občanském nýbrž i náboženském a tato úplná občanská i náboženská rovnoprávnosť má dle nich býti zároveň idealem, k jehož uskutečnění všechny státy vůbec i ty, v nichž jest dosud jednota víry, všemi silami mají pracovati. Dle těchto „mudrců" měl by každý stát i katolický principielně býti bezkonfessním čili beznáboženským a měl by bez rozdílu všem náboženstvím a všem náboženským společnostem dovoliti, by se v jeho zemích beze vší překážky rozšiřovaly, měl by jim dáti neobmezenou náboženskou svobodu a měl by přívržence všech různých církviček a náboženských společností nejen v oboru občanském nýbrž i v ohledu náboženském postaviti na roveň s vyznavači víry katolické. Toto nazývají liberální „mudrci" náboženskou svobodou, svobodou víry a svobodou svědomí. Co se v této svobodě všecko může skrývati, domyslí se každý, kdo má jen poněkud bystřejší rozum, a nemusí teprv čekati, až mu liberální „mudrci" povědí, že na základě této jejich „svobody svědomí a svobody víry" každý jest oprávněn tvořiti si vlastní svoje náboženství úplně dle své vlastní libosti, každá společnosť, kteráž se utvoří na základě jisté náboženské domněnky, že má míti stejná občanská i náboženská práva se všemi jinými a žádné náboženství, nevyjímaje ani křesťanské, že nemá práva po člověku žádati, by se mu podrobil.

A ku podivu! právě tito lidé, kteří pojem náboženské svobody nesmyslně rozšiřují tak, že se ze svobody stává anarchie, jsou též horlivými hlasateli „národní církve" a tak zvaného cesaropapismu t. j. systemu náboženskopolitického, kterýž náboženství, náboženské svědomí a celou církev úplně vydává v moc a právo státu. Jaká to podivná nedůslednosť!

Že s tímto výkladem o náboženské rovnoprávnosti, svobodě víry a svobodě svědomí nemůžeme souhlasiti, jest na bíledni; neboť dle tohoto „liberálního" výkladu nerozumí se žádanou náboženskou rovnoprávností pranic jiného nežli úplná náboženská lhostejnosť, již má stát zbavený rázu náboženského svou auktoritou posvětiť, čili jak dí trefně protestant Brückner: „Die Gleichberechtigung der Religionen, die man fordert, beruht auf Gleichgültigkeit gegen die Religion, die man hat. Man streitet für Freiheit der Religionsübung und meint damit das Recht der Religionslosigkeit" (Die Kirche, 187.; Hettinger, Apol. II. 2. 95.); svoboda pak víry a svoboda svědomí značí v jejich ústech nejen úplnou náboženskou lhostejnosť k bludu i k pravdě, nejen úplnou náboženskou anarchii, nejen popírání objektivní pravdy ve věcech víry, nýbrž i chytře maskovaný boj proti náboženství katolickému a proti církvi a jest tak nesmyslna, že se prakticky *nedá* provésti.

Či jest doba naše nad poblouzení v oboru náboženském tak vyvýšena, že by více nemohly vzniknouti sekty, kteréž by hlásaly učení nemravná, protispolečenská (antisocialní), revolucionářská? Stalo se to v dobách dřívějších už mnohokráte, může se to státi, ba děje se to skutečně i v době naší. Připomínáme toliko kratince zhovadilou nemravnosť, jakáž se páchala v mnohých náboženských kultech pohanských zvlášť předoasijských a později i řeckých, připomínáme děsnou nemravnosť a ukrutnosti antinomistických (všeliký zákon zavrhujících) gnostiků, připomínáme Manicheovce a ze středověku Albigenské,

české Naháče (Adamity, Mikulášence), připomínáme z doby tak nazvané „reformace“ čili správně: deformace hrozné ukrutnosti, jakéž páchali ve jménu „náboženství“ zvláště tak nazvaní novokřtěnci! Že pak osvícená doba naše ani v této příčině nemá dobám dřívějším čeho vyčítati, uzná snadno každý, kdo si vzpomene na Mormony s jejich mnohoženstvím, na ruské Skopce, na tajné schůzky zasvěcených „bratří“ a „sester“ zednářských, na náboženskomravní nihilismus mnohých básníků a filosofů atd.

Měla-li by však dle výše jmenované moderní theorie liberalistické platiti zásada, že každé mínění náboženské oprávněno jest a každá společnost náboženská, kteráž se utvoří na základě této náboženské domněnky, že má požívati stejných občanských i náboženských práv s vyznavači víry křesťanské, musila by nutně i těmto sektám dána býti úplná svoboda občanská i náboženská; a přec jest známo, že ani protestanté — tito ovšem nedůsledně *proti* svému základnímu principu o svobodném bádání a vykládání Písma — nechtěli trpěti novokřtěnců, patron našich českých svobodomyslných a „tolerantistů“ (Žižka) že Naháče věšel, ruská vláda že stíhá přísně Skopce a Mormony že nechtějí ve svém středu trpěti ani Spojené státy severoamerické, ač jest jejich principem do věcí náboženských se nemíchati a přáti každému úplnou volnost. Sunt enim certi denique fines, jsout i při největší volnosti a svobodě konečně jisté meze a hranice, kteréž se nikterak překročiti nesmí, nemá-li z toho vzejíti škoda státu i společnosti, a kdo se nechce nikterak držeti v těchto mezích, nesmí si stěžovati, že ho společnost ze svého středu vylučuje. Liberalistická theorie o *neobmezené* svobodě náboženské a svobodě svědomí jest tudíž nejen sama v sobě nesmyslna, proto že blud staví na roveň pravdě, nýbrž i prakticky nemožna, nikdy taky nikde v spořádaném státě neexistovala a neexistuje. Takováto náboženská svoboda není vlastně ničím jiným nežli nevěrou a bezbožností a nechce nic jiného nežli co možná největší poškození víry křesťanské.

Proto hlásají též „proroci“ *této* náboženské „svobody“, že prý se povinnost věřiti v božské zjevení, jak ji ukládá křesťanství, nedá srovnati s náboženskou svobodou. Kdyby tomu bylo tak a kdyby svoboda byla jenom tam, kde se člověku pražádné povinnosti neukládají, nebylo by vůbec žádné svobody ani v oboru občanském, ani politickém, ani vědeckém, ani náboženském, protože se všude vyskytují zákony, kteréž s neúprosnou logickou přísností žádají poslušnost. Bez šetření zákonů není v žádném oboru lidské činnosti možným pořádek a kde není pořádku, bortí, rozpadává se a hyne všecko! Bez přísného šetření zákonů fysických a mathematických nepostaví nikdo žádné pevné budovy; čím lépe však bude šetřiti a dbáti všech sem spadajících zákonů, tím lepším a řádnějším bude jeho dílo. A tak jest tomu i v oborech jiných. Myslitel a řečník musejí dbáti zákonů logických, umělec zákonů uměleckých a rovněž tak třeba jest dbáti a šetřiti jistých zákonů i v oboru mravním a náboženském. A jako šetření jistých zákonů v jiných oborech lidské činnosti nevylučuje svobodu, tak též neruší zákon náboženský a náboženská povinnost ze zákona tohoto vyplývající svobody náboženské. Kdo se domnívá, že tam, kde jest zákon, není a nemůže býti svobody, rozumí svobodou bezzákonnost a bezuzdnost čili všeobecnou anarchii, kteráž však není žádnou svobodou nýbrž *hrobem svobody* a něčím tak děsným, že i radikál Taine

volá, mluvě o anarchii v revoluci francouzské: „jest ještě něco mnohem horšího než nejhorší vláda a to jest — anarchie!“

Že jest u všech tak zvaných liberálů a svobodomyslných důsledné, logické myšlení něčím velmi vzácným, proto že řídkým, jest vůbec známo, tak jako známo jest, že jejich řeči se skutky jejich v příkrém často stojí odporu. Proto se tomu též pranic nedivíme, pozorujeme-li, že právě ti lidé, kteří hlásají neobmezenou toleranci náboženskou, nechtějí často znáti pražádné tolerance národnostní a pro národnosť ani žádné tolerance občanské, ba ani tolerance osobní či mravní, že přes všechnu svou za pravý ideal vyhlašovanou „svobodu víry“ a „svobodu svědomí“ církev katolickou, její učení, její biskupy a její kněze a všecky horlivé katolíky stále zlehčují a konečně že horují pro „církve národní“ t. j. pro církve, k nimž by patřili jen příslušníci jistého národa, a jež by ve všem i co do nauky i co do svého hierarchického ústrojí byly úplně státu podřízeny, tak aby panovník (caesar) byl zároveň nejvyšší hlavou církve čili papežem (papa) toho kterého národa nebo státu (= caesaropapismus).

Jak může při tomto caesaropapistickém systemu obstáti úplná, neobmezená svoboda víry a svoboda svědomí, již přívrženci tohoto systemu prohlašují přímo za ideal, jejž by měl každý stát uskutečniti, toho nechápeme a máme za to, že toho nechápou ani naše „Národní“, ač o tom píší dosti často; neboť i „církev národní“ předpokládá jakous jednotu u víře a nedá se tudíž nikterak srovnati s neobmezenou volností svědomí a s neobmezenou svobodou náboženskou, leda snad jen v hlavě mladého „theologa“ z N. L.! Po našem rozumu byla by v „církvi národní“ s neobmezenou volností svědomí a svobodou víry, as taková svornosť a jednota myslí jako před lety ve schůzi konviktské „slavné paměti“, kdež pro hluk nerozuměl jeden druhému a kdež pak ve zmatku i „přítel“ od „přítele“ leccos utržil!

O výklad, jak by se neobmezená volnosť svědomí a svoboda víry, (což v ústech našich odpůrců as tolik značí jako neobmezená svoboda nevěry), daly srovnati s „církví národní“ a s tak nazvaným caesaropapismem, nepokusil se ještě dosud nikdo; snad nám to vyloží jednou pan Kalaš. Hesla a frase o náboženství „národním“ a „církvi národní“ jsou jen špatně ukrývaným útokem na náboženství křesťanské vůbec, kteréž jest svou povahou universelní, — pro všecky se hodící a všem úplně vyhovující —, a na církev katolickou zvlášť, proto že jediným jejich účelem jest roztržení jednoty církve a poškození křesťanství. Náboženství „národní“ a „církve národní“ od sebe odloučené a vždy jen na jistý národ obmezené byly by pak mimo to „velikým pokrokem“ (!!) od jednoty víry daleko nazpátek do dob náboženské rozdrobenosti pohanské s národním náboženstvím a národními bohy a následek všeho byl by neodvratný úpadek víry a všeho náboženství. K pokoji a svornosti mezi národy by „církve národní“ také zajisté málo přispěly! Mimo to vedou církve národní dříve nebo později ale neúprosně k caesaropapismu čili ku snížení národního náboženství a církve národní na pouhou službu a nevolnici státu, jak o tom svědčí dějiny a jak tomu učí a chtějí caesaropapističtí filosofové na př. Tomáš Hobbes, žid Baruch Spinoza a pruský „státní“ filosof Hegel, otec „německého“ — socialismu!

Proti tomuto caesaropapismu, do jehož náručí vrhli se střemhlav všichni tak zvaní reformátoři, ač měli svobody slova božího a svobody víry stále plná ústa, jejž filosofové vyšlí z protestantismu vědecky se snažili odůvodniti a po němž dle příkladu vladařů protestantských tu více tu méně toužívali i panovníci katoličtí, hájila a hájí stále a důsledně církev katolická náboženskou svobodu čili v této příčině: neodvislosť náboženství od moci státní jakožto jeden z největších statků lidstva. Tuto náboženskou svobodu hájila církev nejenom slovem, nýbrž i krví svých synů a dcer a žádná oběť nebyla jí těžkou, kdykoliv a kdekoliv šlo o hájení této svobody. V tomto smyslu napsala církev katolická svobodu víry, svobodu náboženství a svobodu svědomí hned v počátku svém na svůj prapor a pod tímto praporem přemohla po hrozném a krutém zápase tuhý a bezohledný caesaropapismus pohanský, pod tímto praporem bojovala církev slovem svým a krví svou i po všecka pozdější století za svobodu víry a svobodu svědomí, a za dnů našich, kdy všecky ostatní společnosti náboženské, všecky protestantské církve a církvičky sklánějí šíje své pod nepřirozené jho caesaropapismu, kdy skoro všecky filosofické systemy, kteréž pohrdly křesťanstvím, pro náboženství, kteréž si sestrojují a přistřihují dle vlastních náhledů, neznají žádné větší ochrany a vyšší auktority nežli moc státní, jíž má všecko všudy neobmezeně býti podřízeno, stojí jediná církev katolická před caesaropapismem rovněž tak jako za dnů dávných pevně a nepohnutě s hlavou vztýčenou a rukama svýma pozvedá vysoko prapor náboženské svobody, jehož nesklání nikdy před nikým!

Církev katolická hájí však svobodu svědomí, svobodu víry, svobodu náboženství ještě i v smyslu jiném. Bez ohledu na různá učení odchylná, — ať již filosofická neb theologická — hlásá totiž a vyznává církev katolická ustavičně, že člověk má vůli *svobodnou* a že tudíž nemůže proti vůli své nikterak býti donucen, aby něco chtěl. Mimo to učí církev katolická, že jest k víře (ve smyslu subjektivném) dvojí věci třeba: a) se strany rozumu alespoň dostatečné poznání pravdy náboženské a b) se strany vůle podrobení se této rozumem poznané pravdě a ochotné přijetí všech těch povinností, jakéž z pravdy této pro nás vyplývají. Poznání rozumové není ještě věrou, to mívají mnohdy i největší nevěrci, vůle rozhoduje a tou nic nepohne než ona sama.[2]) A církev katolická, kteráž hájí a zastává svobodu vůle, hájí a zastává též zcela důsledně svobodu víry a svobodu náboženství ve smyslu tom, že nikdo nemá a nesmí ku přijetí jistého náboženství býti nucen. I tuto náboženskou svobodu hlásala a hájila církev katolická nejenom slovem nýbrž i krví svou. Pro hájení této svobody krvácelo tisíce a tisíce mučedníků v prvních dobách křesťanských a čas od času i v dobách pozdějších, kteříž všichni raději za hroznych a neslýchaných muk vypustili duši svou, nežli aby se k tomu byli dali pohnouti, aby zaměnili víru svou katolickou za nějakou jinou, ať již pohanskou nebo bludařskou.

Církev katolická, hájíc a zastávajíc svobodu víry a náboženství jak proti tak zvanému caesaropapismu tak proti násilí zevnějšímu, učí však zároveň, že jest povinností každého člověka, který

[2]) S pomocí Boží milosti, kteráž ji sílí a podporuje a proto právem říkáme, že jest víra dar Boží!

pravdu náboženskou poznal, aby ji též přijal, učí, že jest povinností naší, přijati pravdy zjevení Božího. Že by proti této zcela přirozené a nejvýš rozumné zásadě mohl někdo něco namítati, zdá se pravdě nepodobným býti, a přec jsou lidé, kteří proto církvi katolické vytýkají, že jest nepřítelkyní náboženské svobody, ač sami svoje neodůvodněné a často velice pošetilé domněnky s opravdovým fanatismem všechněm všudy vnucují a tak dokazují, že není dogmatismu fanatičtějšího nad dogmatismus[3]) materialistický, kterýž každého, kdož šíji svou nechce skloniti pod jeho tvrdé a nesmyslné jho, ihned nazývá tmářem a zpátečníkem, hlupákem a nevědomcem.

Člověk jest stvořen pro pravdu, pravdu hledá a cítí v sobě povinnost pravdu přijati. Povinnost tato nikterak neruší jeho svobody — a to proto ne, že vůle jeho, pokud jest dobrou a nezkaženou, pravdu ráda přijímá a mimo to může rozhodnouti se i proti povinnosti a pravdu zamítnouti, kteráž proto ovšem zůstane přec pravdou. Svoboda a povinnost mohou tudíž dobře spolu obstáti, a kdyby povinnost přijati poznané pravdy náboženské rušila lidskou svobodu, nebylo by vůbec žádné svobody, proto že člověk v každém oboru naráží na jisté zákony, kteréž neúprosně žádají poslušnost. Bez těchto zákonů nebyl by vůbec v žádném oboru lidské činnosti možným pořádek a bez pořádku hynulo by všecko. Jako tudíž zákon a vznikající z něho povinnost v jiných oborech neruší lidské svobody, taktéž neruší náboženský zákon a vzešlá z něho povinnost svobody náboženské. Není svoboda bezzákonností a nevázaností (Viz: Stöckl, Lehrb. d. Phil.; 6. Aufl. III. 479—480), nýbrž musí, nemá-li zničiti samu sebe, šetřiti jistých zákonů a dbáti určitých povinností.

Všecky tudíž výtky, jakéž odpůrci zjeveného náboženství tak rádi činívají církvi katolické, líčíce ji jako netolerantní a nepřítelkyni náboženské svobody, při nepředpojatém a chladném uvážení jeví se býti bezpodstatnými a falešnými a jsou jen svědectvím o nelogičnosti a zlomyslnosti těch, kdož je posýlají do světa, a zároveň svědectvím o hlouposti těch, kdož jim slepě věří.

A na hlouposť a nevědomosť lidskou nehřeší nikdo tak rád a nikdo tak často jako „osvícení“ a „učení“ odpůrci náboženství křesťanského, ať si již náleží k sektě zednářů, svobodomyslných či radikálů a materialistů. Či není to snad úmyslným hřešením na nevědomosť a hlouposť lidskou, když titéž lidé, kteří křesťanství stále obviňují z nesnášenlivosti a z nepřátelství k náboženské svobodě, nemají ani

---

[3]) Mají materialisté a vůbec nevěrci tak dobře svoje dogmata či články „víry“, jako je máme my, ač do světa roztrubují, že prý věří jenom tomu, co pochopují, co mohou smysly pojati, mírou změřiti a váhou zvážiti, neboť přijímají velmi mnohé věci za pravdu, pro něž nemají a nikdy míti nebudou žádných důkazů a právě na těchto ničím nedokázaných a často velice nesmyslných domněnkám budují svoje „vědecké“ (!) soustavy! Na ně se hodí úplně ono: „credo, quia absurdum,“ jímž tak rádi házívají po nás, aby víru naši učinili směšnou. Či může snad býti směšnějšího „Creda“ nežli jest „Credo“ materialistů opravdovou vědou dávno již zvrácené: věřím ve věčnou hmotu; věřím ve věčné a neměnitelné zákony přírody, jichž původcem není žádný rozumný zákonodárce; věřím, že živé povstává z neživého, ústrojné z neústrojného, dokonalé z nedokonalého; věřím, že duch rozumný vyvinuje se z nerozumné hmoty: věřím, že jsou účinky, které nemají žádné příčiny, a to všecko jenom proto věřím, abych nemusil uznati původce veškeré pravdy? — Toto „Credo“, jež by se dalo velice snadno rozmnožiti ještě četnými články, ponechá zajisté každý soudný člověk „velkým“ (!) vědátorům materialistickým, kteří brojí tak rádi proti všem dogmatům náboženským.

dosti zvučných slov a blisknavých frasí, aby vychválili náboženskou svobodu a toleranci starých pohanů všechněch vesměs a Římanů a Řeků zvlášť? Tak jednal již Voltaire, tak hlásají mnozí ve verších i prose i za dnů našich.

Tito lidé mají věru velké štěstí, že žijí mezi „netolerantními“ (!) křesťany, kdež jsou při všech pošklebcích, jakéž si nejednou tropí z náboženství, a při všem často až příliš patrném a zjevném nepřátelství proti víře křesťanské jak svým životem tak svým majetkem úplně jisti a bezpečni, nebo kdyby byli přišli na svět ve starém Řecku plném náboženské „svobody a tolerance“ a byli rovněž tak „svobodně“ psali o věcech náboženských, jako píší nyní, byl by zajisté nejeden z nich propadl pro poškozování a rušení náboženství majetkem i životem aneb by byl aspoň ve vyhnanství měl času až nazbyt, aby přemýšlel, jak krásná jest v Helladě náboženská „svoboda a tolerance“!

Nebyloť zajisté národa, jenž by byl býval ve věcech náboženských tak nesnášenlivým, jako byli staří Řekové a jenž by byl každé provinění proti náboženství domácímu tak přísně a neúprosně trestal, jako oni činili, ač byli jinak i ve věcech náboženských mysli dosti lehké! Tak veliká byla ve svobodném Řecku náboženská svoboda (!), že chtěl-li se kdo nemilého soka zbaviti, podal naň prostě žalobu pro rušení náboženství a dosáhl jistě svého cíle. „Nepatříme k těm“, praví Albert Weiss, mluvě o náboženské nesnášenlivosti u starých Řeků, „kdož by chtěli kárati zásadu Řeků, že jest povinností zakročiti proti těm, kdož božstvem pohrdají. Nebyloť, jak dí Seneka, nikdež národa, kterýž by rušení náboženství rovněž tak byl netrestal jako vraždu a travičství (Seneca, benef. 3, 6.). Všude, kdekoliv jest živé náboženské vědomí, platí zásada, že provinění se proti náboženství k nejtěžším patří zločinům (Lycurg or. c. Leocrat. 147.), že falšování pravdy přísněji se musí trestati[4]) nežli dělání falešných peněz a že větší péči o to míti musíme, bychom se uchránili vnitřní nákazy hříchu a bezbožnosti, nežli abychom nestýkali se s malomocnými a od nich se nenakazili (Thom. Aqu.). Ale přece ani tenkráte, když křesťanství stálo na výši moci své, nemělo za to, že by bylo jeho úkolem, tupitele a rušitele náboženství hrdelně trestati. Ve vědomém útoku na víru a náboženství, v úmyslném svádění ku bludům a sektářství spatřována byla taková zloba, jaká by, kdyby se přihlíželo pouze k ní samotné, zasluhovala každý trest, ano i trest smrti. Ale přes to přese vše netrestávala a nechtěla církev provinilce proti náboženství jinak trestati nežli vyloučením ze svého středu čili vyobcováním. A i to se smělo státi teprv tenkráte, když provinilec opět a opět poučován a napomínán byv setrval zatvrzele v bludu a nepravosti. Každý jiný trest ponechala církev moci státní, kteráž dle vlastních náhledů a zákonů provinilce mohla stíhati a trestati. Že pak stát bludaře zatvrzelé ve středověku obyčejně smrtí trestával, dá se věru snadno nejen vysvětliti nýbrž i omluviti. Považovaliť i vládcové světští jednotu víry za největší poklad a základ nejpevnější pro blaho státu; a mimo

[4]) Tak soudil i Hus háje články Wiklefowy, neboť vytýkaje spolu s Mikulášem z Litomyšle mistru Janu Hübnerovi, že prý se opovážil Wiklefowi podstrčiti věty a články lživé a nepravé, připomenul, kterak nedávno před tím v Praze dva lidé k smrti odsouzeni a spáleni byli, protože byli zfalšovali šafrán a pak tázal se celého shromáždění, zda-li ti, kteří zfalšovali učení nebyli trestu hodnější, nežli kteří zfalšovali šafrán (Palacký, Dějiny III. 1. 63.).

to byla bludařstva středověká obyčejně druhu takového, že přímo čelila ku podvrácení veškeré státní moci a autority. Trestal-li tudíž středověký stát tvrdošíjné tyto bludaře smrtí, jednal jen v zájmu sebeobrany. Člověk odchovaný v myšlénkách a názorech věku nového může snad namítati, že to byl trest krutý, ale žádným právem říci nemůže, že by to bylo nespravedlivé; vždyť píše i Rousseau, a ten přece nebyl středověkým „tmářem“ (!) ani klerikálem neb ultramontanem: brojí-li kdo ve státě proti náboženství domácímu, *má být trestán smrtí*, ne jako bludař, ale jako rušitel řádu a pokoje.[5])

Trest smrti vyřčený na zjevné rušení víry a náboženství, bez něhož žádný stát obstáti nemůže, dá se *omluviti*, ale jak máme omluviti to, když Athéňané, jejichž náboženskou svobodu a toleranci novomodní pohané nemohou ani dost vynachváliti, bez milosrdenství k smrti odsoudili člověka, jenž byl uřízl v posvátném háji malý jen stromeček a soudní nález ten bez průtahů na něm vykonali? (Aelian var. h. 5. 17.) Jistý Atarbes opět nepohodl se z neznámé nám příčiny s dotěravým vrabcem; a jelikož tento drzý ptačí proletář neměl na sobě ni nejmenší známky, z kteréž by se bylo mohlo souditi, že jest něco víc nežli jeho bratří, nerozmýšlel se Atarbes dlouho a křiklavého vrabčáka zabil. Zlou se však potázal, neboť vrabec ten zasvěcen byl bůžku Aeskulápovi. Marně se vymlouval ubohý Atarbes, že o tom ničeho nevěděl, marně zaň prosili četní přátelé, dokládajíce, že když spáchal „hrozný“ onen čin jistě byl šíleným, proto že by se při zdravých smyslech něčeho podobného jistě nedopustil. Avšak nic naplat; Atarbes musil zemříti jako zločinec,[6]) zemříti v Athénách vzdělaných a „svobodomyslných“, zemříti proto, že zabil vrabce, o němž ani nevěděl, že jest „svatým“ bůžku Aeskulápovi!

Jak velká byla ve svobodném Řecku svoboda náboženská, toho stůjtež zde aspoň některé ještě doklady vyňaté z dějin athénských. Anaxagoras, jenž byl obžalován z bezbožectví, ušel smrti jenom rychlým útěkem do města Lampsaku, v Athénách pak byl za své nepřítomnosti odsouzen k smrti in contumaciam. Diagorovi, jenž se nazýval bezbožcem, nechtělo žádné z řeckých měst poskytnouti útulku na dobu delší; Athénští pak jej nejen ze svého města vyhnali, nýbrž i slíbili dáti odměnu jednoho talentu tomu, kdo by jej usmrtil, tomu pak, kdo by jim ho dodal živého, aby na něm sami vykonati mohli trest smrti, jejž mu později určili, slíbili dáti odměnu dvojnásobnou. Podobně vyhnán jest ze státu athénského bezbožec Theodor a z usnesení Areopagu jakýsi Stilpo. Filosof Sokrates obžalovaný z rušení náboženství odsouzen byl k smrti a musil vypiti číši nápoje otráveného. Filosof Protagoras, obžalovaný od „svobodomyslných“ Athéňanů z nevěry a bezbožectví, ušel sice trestu rychlým útěkem, ale na cestě do Sicilie, kdež doufal najiti bezpečný útulek, zahynul v moři. I Aristoteles obžalován byl pro urážku náboženství a musil prchnouti do Chalkidy. Z téže příčiny octnul se ve velkém nebezpečí i slavný Phidias, ba, což jest mnohem ještě podivu hodnější, i sama Aspasia, tato prohnaná a v Athénách skoro vším všudy vládnoucí hetéra, již i někteří moderní básníci se zvláštní zálibou opěvují. (Viz: Weiss. Apol. III. 291—295.)

[5]) „Si dans un État quelqu'un combat la religion du pays, il doit être puni de mort non comme hérétique, mais cómme troublant l'État (Rousseau).

[6]) Aelian var. h. 5, 17.

Namítne-li někdo, že pravé příčiny k těmto obžalobám byly mnohem spíše rázu politického nežli náboženského, nezmění se tím na věci pranic, nýbrž spíše dokáže, že přestupky náboženské mnohem přísněji a rychleji byly trestány nežli politické a že žalobce, aby se zbavil nemilého soka politického, neznal k dosažení svého úmyslu žádného prostředku jistějšího a cesty bezpečnější, nežli žalobu pro rušení náboženství, při čemž si ještě pokrytecky zahrál na strážce víry domácí, což jen dokazuje, že staří Řekové přes všechnu svou frivolnost a lehkomyslnost nechtěli dopustiti, by jejich náboženství směl kdo zjevně tupiti nebo zlehčovati.

Tresty v této příčině byly velmi přísné, jelikož zločiny náboženské na rovný stupeň byly kladeny se zemězrádou; odsouzený tudíž ztratil buď život aneb aspoň čest. Soudním prohlášením za bezčestného pozbyl však odsouzenec zároveň i majetku a vůbec všech práv občanských i lidských, což bylo proň mnohdy bolestnějším nežli sama smrť. Rozšiřoval-li odsouzený spisy, byly těm, kdož je od něho dostali nebo koupili, soudně zabaveny a na náměstí veřejně spáleny dle starého právního obyčeje známého dobře i v pohanském Římě, jak dosvědčuje Valerius Maximus. Mimo to byl každý, kdož se provinil proti náboženství, podle zákona *exkomunikován*,[7]) kterémužto trestu propadl i ten, kdož mu ku zločinu radil neb pomáhal. Všecka místa posvátná byla proň uzavřena a nepřístupna; do smrti nesměl více vstoupiti na místo zasvěcené některému bůžku; ba ani když zemřel, třebas před smrtí skutků svých litoval, nesměl býti čestně ve vlasti pohřben, neboť dle zákona „nesměly kosti člověka bezčestného znesvětiti půdu attickou“. (Xenoph. Hellen.) Odsouzený byl tudíž, ušel-li trestu smrti, obyčejně vypovězen z vlasti. I mírný Plato chtěl ve svých „zákonech“, aby se zločiny proti náboženství trestaly nejméně pětiletým přísným žalařováním a v případu, že by se provinilec nechtěl polepšiti, třebas i smrtí aneb alespoň doživotním vězením. Mrtví druhu tohoto měli zůstati dle božského Platona buď nepohřbeni aneb se měla těla jejich vyvézti pryč z území státu athénského (Plato leg. 10. p. 908; viz Weiss l. c. 295—296.). Taková byla v pravdě a skutečnosti ta velebená a opěvovaná náboženská svoboda a tolerance ve svobodném Řecku za vlády „těch starých a dobrých bohů.“

(Pokračování.)

Poesie — a naše poutní písně.

Uvažuje

Leopold Kolísek.

(Dokončení.)

Vedle těchto písní, v nichž hlavně vylíčen děj ze života P. Marie a Spasitele, jsou také jiné obsahu různého; některé z nich obsahují jakési vybídnutí, povzbuzení k pouti a zpívají se tedy hned z počátku jako: „Dobrý den vinšujem Tobě Maria“ ...

7) Toto nechť zvláště bedlivě uváží všichni ti, kdož se exkomunikací v církvi katolické tak velice urážejí a farizejsky pohoršují! Exkomunikace v starých Athénách, v sídle náboženské svobody!!

jiná: Vinšované jaro, o nebeský ráji,
ptáčkové nebeští, ptáčkové nebeští
líbezně zpívají.

jiná: Ach radostná chvíle,
nemeškej již dýle,
na pouť se vydati
z hříchu se vyznati
a jich litovati.

V jiných zase popisuje se poutní místo samo anebo blíže udává se, kde poutní místo jest. Jak ten popis dopadá, viděti z těchto příkladů:

Nábožná píseň k Panně Marii Svato-Wambeřické.
K dostání u vdovy Schmidt a syna ve Wambeřících.
Tisknuto u Otto Pompejusa v Klačku (místo v Kladsku).

V té písni „nábožné“ vypravuje se, že ve Vambeřicích všechno tak jest jako v Jerusalemě na hoře Kalvarii; mezi jiným zpívá se:

18. To se mně tam líbí, ten vrch Kalvarye,
že tolik poutníků, že tolik poutníků k sobě přitahuje.
19. Na tom vrchu je plac, coby moh projíti,
umučení Páně, umučení Páně sobě rozjímati.
20 Štace jsou tam krásné, pěkně vystavené,
sedmdesát čtyry, sedmdesát čtyry a tak jsou sečtené.
21. Jestli věřit nechceš, můj milý křesťane,
tak si je spočítej, tak si je spočítej, potom spomeň na mne.
25. Klášter je tam pěkný, krásně vystavený
a tak je kunstovně, a tak je kunstovně reparýrovaný.
26 Reparator byl pan Hrabě Wambeřický,
za to mu P. Bůh dal, za to mu P. Bůh dal království nebeský.

V jiné písni nadepsané: „Chválozpěv k Panně Marii Vranovské“ pobízí zpěvák poutníka na pouť na Vranov a zrovna v ní vyličuje, kde P. Maria Vranovská „rezidenz má:“

Jestli k ní poutníčku cestu nevíš,
zeptej se v Tišnově, tam se to dovíš,
neb je v lesích nad Kozlovem
Maria Vranovská v paláci svém.

To poblíž Adamstálu rezidenz má,
na to svaté místo všecky čeká,
chudého i bohatého,
její rezidenz je pro každého.

V jiných konečně písních loučí se poutníci s místem zázračným jako:

„Již se blíží, o matičko,
ta truchlivá chvíle,
neb se od Tebe brzyčko,
ubírat musíme . . .

Kýž jest možná naši živnost
blíž k Tobě přenésti,
každého dne naši žádost
sem k Tobě přinésti.

V některých pak i sám „starší bratr“ „tklivě“ se loučí s poutníky:

Dovolte ještě maličko,
ať sobě zazpívám,
neboť já vás již brzičko,
všecky opustit mám,
nevím kterak mám se rozžehnati,
vás rozmilý poutníčkové musím zanechati.

Posledně vás ještě prosím,
poutníčkové milí,
abyste mě všecky moje
chyby odpustili:
neb jsem také jen slabé stvoření,
ke všem chybám, jak člověk každý podrobený.

K takovým „básnickým“ plodům některého staršího bratra hodí se úplně tolikéž „básnické“ nápisy jednotlivých písní, jako:

„Horlivá píseň, k následování dobrých skutků z zákona Božího vytažená;“ nebo „Píseň nová o lásce Kristově, z rozličných textů písma sv. vytažená“; nebo „Historická píseň o svaté Jenovefě, vytažená ze života Jejího;“ „Výtah ze života sv. Maři Magdaleny všem ctitelům k rozjímání dáno!“

A nenapoví-li nápis ihned, jaký obsah písně, pak můžeme se přesvědčiti o ceně písně hned z první slohy. Na př:

Začínám v jmenu paně,
z daru ducha Svatého,
začátek představím
a vám to oznámím,
že nechybím ničeho.

Ve mnohých poutních písních použito také obrazů z přírody, ale provedení není ani důstojno ani důsledno, jak poznati lze z písně, nadepsané: „Pobožná píseň o duchovní krásné zahradě."

Ach radostný, přeradostný
jest ten čas jarní,
na tom světě všemu lidu
jest k potěšení;
půjdeme do zahrady
mezi krásné květiny,
jestli tam cestu nevíme,
půjdeme po vůni.

Tato překrásná zahrada jest církev svata", vysvětluje se v druhé sloze a dále se praví, že v zahradě té jest zahradník, a to

„ten převýborný zahradník
jest sám Christus Pán."

Dále se vypravuje, že v té zahradě

„jest dvanácte růži, krásně vsazené:
ty líbezně vonějí, krásně se rozvíjejí,
kdo od nich vůně okusí, jest posilněný.

Těch pak dvanáct krásných růží
tam zasazených,
jest dvanácte apoštolů
těch mužů vzácných:
ti vůni vydávají všem lidem k posilnění,
Petr, Pavel ti obzvláštně nejvíc vonějí."

Nyní se praví, že v té zahrádce jest besídka, „jenž jest chrám Páně" a „v té nejkrásnější besídce jest rozmarýna, ta přelíbezná kytička Maria Panna: z kteréžto kvítek vykvet;" — a že z počátku nazval Krista Pána zahradníkem, nic mu to nevadí anebo na to zapomněl zpěvák, neboť praví dále:

„Tento ťak líbezný kvítek
jesti sám Christus Pán,
tam na kříži krásně výkvět
libý tulipán."

A co ještě více v té besídce?

„jsou tam květiny,
jenžto slovo Boží hlásají,
velební Páni:
naši páni Pateři,
volají nás k večeři,
ta večeře nejslavnější
jest Tělo Boží.

Tolik co do obsahu našich poutních písní. Nyní přihlédněme k nápěvu nebo melodii jejich. Může býti píseň co do obsahu sebe lepší, nezpívá-li se vhodným nápěvem, pak účinek není daleko takový, jaký by měl býti, ba mnohdy opáčný, poněvadž způsob, jakým se obsah podává, žádoucí ten účinek buď zcela buď z části ruší. Nezbytno tedy, by ku krásnému obsahu družil se krásný, příhodný nápěv, a pak

píseň jistě dostojí svému účelu. A není-li kýžený účinek, je-li obsah dobrý a nápěv špatný, nevhodný, jak teprve, když i obsah i nápěv nestojí za nic, jak to tak často shledáváme při našich poutních písních. A jaký má býti nápěv těch písní poutních? „Není třeba", praví K. Konrad, mluvě o posvátné písni české, „aby melodie tyto byly vždy složeny aneb skládaly se ve starých církevních toninách, z nichž některé beztoho nesnadno přístupny jsou modernímu sluchu laika i mnohého hudebníka... Tolik ale vždy a všude žádati musíme i na moderní písni, by v pravdě byla posvátnou, aby dle vzoru latinského chorálu neužívala v jedné fráse melodické větších intervallů skočmo než kvinty, sexty jen výminečně a s rozvahou, malé septimy však nikdy. Septima svědčí sentimentálnosti, ona kvinta nedůstojné změkčilosti, tudíž oba tyto intervally nehodí se do melodie posvátné, jež prosta býti má vší sentimentálnosti a změkčilosti, ježto povolána jest buditi mnohem vyšší a ušlechtilejší pocity. Právě proto jeví se v našich starých písních podivuhodná síla, něha, líbeznost a velebnost, však nikdy hravá rozmařilost a změkčilost, že u vytváření jejich melodií šetřeno oněch pravidel. Slova tato ovšem týkají se na prvním místě skladatelů duchovních písní, nicméně majíce platnost všeobecnou vztahují se i k nápěvu písní poutních. Také pražská synoda majíc na zřeteli písně duchovní již v letech šedesátých ustanovila: „Duchovní pastýřové zbožně pečovati budou o to, by jen takových písní užívalo se, jichžto obsah a nápěv opravdu vzdělává, i aby liché, nepříslušné nebo na způsob světský složené písně vymítily se." (cp. VII. al. 2.)

Nápěv tedy poutních písní má býti příhodný, vážný, důstojný, — aby byl jaksi klíčem k srdci, do něhož má vnikati obsah písně.

A jest skutečně takový? Velmi zřídka, ba zde bychom mohli říci „jaký obsah, takový nápěv", a jaký obsah mají naše poutní písně, poznali jsme aspoň částečně. Jaký bývá tedy jejich nápěv? Nápěvům poutních písní se všeobecně říká „nota", a tyto „noty" jsou rozmanity, prapodivny, ale málo kdy takové, aby se skutečně hodily pro poutní písně. Na počátku písně bývá obyčejně udáno, jak se píseň má zpívati. Buďto bývá poznačeno: „Zpívá se známou, povědomou notou" anebo: „zpívá se jako..." V tomto případě zpívají se poutní písně na nějaký nápěv písně světské. Na př.: Píseň složená ku větší chvále Panně Marii: „Ze všech nejkrásnější já milou mám" zpívá se jako: „Adié, mé dítě, již se loučím." Jiná píseň Marianská: „Žádnej nemůž vysloviti, kam mne úmysl táhne", zpívá se jako: „V Praze na vojnu verbujou." Jiná „Maria Cel milovníci, poslechněte noviny, v Štýrské zemi v Marii Cel které se přihodily" jako: „Vyrostla mně bílá růže, já ji trhat nebudu, milovala jsem Venclíčka, víc milovat nebudu." Píseň o Ježíšově ďáblem pokoušení má se zpívati podle: „Měla jsem holoubka v truhle zavřeného."

Někdy ta „známá" nota jest až příliš známá. Tak slyšel jsem zpívati: „Zdráv buď chlebe andělský — Ježíši můj" na nápěv: „Kočka leze dírou, pes oknem." Také zpívají se mnohé poutní písně jako: „Hej Slované", nebo „Zachovej nám Hospodine" nebo „Kde domov můj."

Mnohdy ani není naznačena „nota", a tu teprve ponechána zpěváku úplná volnost; že dlouho zpěvák nehledá „noty", rozumí se samo sebou; narazí píseň na „známou" notu sám, nestaraje se, hodí-li se ona nota k obsahu písně čili nic.

Že jsou některé nápěvy přece krásny, úchvátny obzvláště u poutníků ze Slovácka, rádi uznáváme, ale jsou takové nápěvy přece jen výminkou a bohužel ne pravidlem.

Z těchto malých ukázek tuším už viděti, jaké jsou ty naše poutní písně! Kde vzlet, kde nadšenosť, kde vroucnosť, kde — poezie? To všechno má v nich býti a — není. A máme se diviti, že je lid přece rád zpívá? Nedivíme se, vždyť lepších nepoznal, nezná, a poněvadž vůbec rád zpívá, zpívá takové, jaké zná. Jest proto zajisté velikou potřebou, aby mnohoslibné Cyrillské jednoty, — jež po vlastech našich v tak hojném počtu blahodárně působí, — i této věci si povšimly a všemožně se o to zasadily, aby i tu stala se v brzku kýžená náprava. Jistě velice by se dobré věci posloužilo, kdyby kdo cítil se k tomu povolaným a sestavil po způsobu „poutní knihy Velehradské", „poutní knihu Marianskou", která by byla sbírkou nejen vhodných a přiměřených modliteb nýbrž také krásných, vybraných písní. Vždyť máme krásné, velebné písně Marianské, jen že jich lid posud nezná. Abych aspoň místo mnohých jednu uvedl:

Aj, co to libě zavání sem z rozvitého háje?
To konvalinka vyzvání nám příchod kněžny máje!
O vítej, vítej světice, královno rajských květů;
hlásejte luh i květnice milostnosť její světu.

O vítej, Panno Maria! — vše chválí Tě a jásá;
čistotu chválí lilia, — tvou lásku růže hlásá, —
fialka mile v pokoře, — po háji se Ti kloní,
a v nižině i na hoře k Tvé slávě zvonky zvoní.

Na louce milé slzičky Tvé hořké pějí boly, —
Chudobky nouzi Matičky šeptají všemi doly,
a rozmarina panenství v zahradě slavně hlásá,
a královské Tvé rozenství velebí sedmikrása.

Nuž i my plesy oslavme — milostnou kněžnu máje,
oltáře kvítím upravme, — ať chrám je obraz ráje.
Ozdobme srdce líbeznou k Rodičce oddaností;
hle, ona palmou vítěznou — nám kyne na věčnosti.

Rač, Panno, v mocnou ochranu — květ srdcí našich vzíti,
a vypros mile na Pánu, ať množí v nás to kvítí,
ať rosa Boží milosti — nám v srdce deští hojně,
ať prospíváme v svatosti — a zemřem bohabojně.

(„Plesy Duch." str. 243, č. 74.)

Končíce tuto úvahu nemáme jiného přání, než aby při průvodech poutních hlaholily ze zpěvných úst našeho lidu opět písně jak obsahem tak i melodií lahodné, velebné, povznášející, aby jimi pohybován byl ne — Vyšehrad — ale srdce lidské, aby jimi duch povznášen byl nad hroudu zemskou; a pak zajisté každý poutník na perutěch touhy a svatého nadšení chvátati bude rád na ona místa posvátná, která Nebes Královna sobě za obzvláštní sídlo vyvolila, aby tam všem svým ctitelům naplňovala srdce blaživou útěchou a nebeskou blažeností.

Dráhou královice Rudolfa.

Cestopisná črta

Josefa Kousala.

Kapitola I.

Slovo k čtenáři.

Bylo to loni v druhé polovici července, kdy vyjel jsem z Prahy z nádraží Františka Josefa v hodinu duchů, opatřen jsa okružním lístkem směrem k Budějovicům. Ve Sv. Valentinu počíná dráha korunního prince Rudolfa, jež v Selzthale se dělí, posílajíc jedno křídlo k jihu do Lublaně, druhé na západ až do Schärdingu, na hranicích bavorských, zemským rájem na pohled, jemuž se říká obyčejně Solná Komora. Solná Komora byla tentokráte cílem cesty mé, a poněvadž tourista a dráha jsou za našeho času dva pojmy spolu srostlé, pojmenoval jsem črtu tuto: „dráhou královice Rudolfa“, o kteréž dráze směle říci lze, že ona, co se přírodních krás týče, těžko by hledala v Evropě konkurence. Po obou březích Emže a Travny, mezi nejnižším bodem někde na dně Hallštatského jezera a nejvyšším na vrcholi Dachšteinu, spočívá tolik protiv přirozených, tolik pestrých scenerií, tolik rozmanitých útvarů, tolik lákadel přírody, magnetickým kouzlem přítažlivých, tolik příležitostí k poznání světa a lidí, že bys dlouho hledal něco podobného v Evropě. Alpský vzduch dýše zde v celé síle, aniž bys drsný ráz jeho cítil, vše jako k oddechu stvořené a přimyslíš-li si k těmto obrazům a pohledům, z nichž jeden druhý stihá a jež nemohly ani romantičtěji vytvořeny býti, lesk paprsků slunečních, mísících se v jemný stín vrchů a skal, mírný vánek, dýšící z lesů, pak konáš jízdu, jakou možno vykonati pouze na kolejích dráhy Rudolfovy, která jest jakoby k tomu cíli vystavěna, by kouzlila před očima cestujících velkolepé obrazy rakouského Švýcarska. Abychom se však pro krásy Solné Komory hned z počátku příliš nerozehřáli a snad i nerozplynuli, což by v červenci při 28° R. nebylo nic divného, budiž mi dovoleno na země- a dějepisnou stránku zemičky této poukázati, a to se zvláštním zřetelem k historii našeho národa.

Kapitola II.

Kousek země- a dějepisu.

Solnou Komorou sluje část velkovévodství Hornorakouského, ležící na hranicích Solnohrad a Štyrska mezi 47° 29′ a 47° 52′ sev. šířky a 31° 8′ a 31° 30′ východní délky, zaujímající plochu asi 15□ mil s 35.924 obyvateli a patřící rozhodně k nejkrásnějším partiím Evropy. Nejvyšší vrch je Dachštein (3002 m.) s Thoršteinem (2944 m.), jenž tvoří samostatné pásmo horské, v dalším pokračování hory Kamerské zvané; druhé pásmo je pohoří mrtvé (Priel 2511 m.), třetí pekelné. Osamocená stojí Ovčí Hora (1780 m.) pro svou vyhlídku rakouskými „Rigi“ zvaná a Trauenštein (1689 m.) u jezera Travenského.

Mezi množstvím jezer jsou nejhlavnější, na nichž je obchodní paroplavba zavedena: Gmundenské, neb Travenské, Hallštatské, Sv.-Wolfgangské, Mondnské, Zellerské, Atter — neboli Kammerské, vedlé

přemnohých jiných t. zv. Gosauských, jež paroplavbě posud otevřeny nejsou. Hlavní řeka je Travna, jež u Ausse, v štýrské části Solní Komory, pramenic jezero Hallštatské s Gmundenským spojuje, u Roitham imposantní vodopád tvoří a u Išlu, jenž je středem Solní Komory a jejím největším městem, s Enží se spojuje. Největší ložiska solná a solivarny jsou v Hallštatě, Išlu a v nejnovější době v Ebensee; tato tři místa sama odvádí na šest set tisíc metrických centů soli.

Solná Komora slula dříve Ischelland a děkuje nynější své pojmenování okolnosti, že druhdy celý výtěžek dolů patřil bezprostředně k reveniím císařské komory či pokladny. Ač výnos celý splývá dnes do pokladny státní, zůstalo pojmenování staré a užívá se ho ve smyslu přeneseném, jako o kraji, na sůl bohatém, jako asi Banát komorou pšeničnou by slouti mohl.

Solná Komora byla krajinou, kam cizinci bylo velmi těžko vniknouti, krásy její světu odhaliti a se způsobem dobývání soli seznamiti. Když teprv dr. Wirer z Retenbachu na idylickou krásu Gmundenu a údolí Ischlského poukázal, byly první lázně v obou místech r. 1821. zařízeny. Od té doby činila Solná Komora pokrok ohromný, svět se s ní zabýval, učenci a lékaři o ní psali a co je dnes, o tom svědčí nejlíp listina hostí nejvzácnějších z celého světa, kteří chtějí stráviti léto na blízku některého vynikajícího člena z rodiny císařské. Když r. 1832. byla otevřena koňská dráha budějovicko-linecká a čtyry léta na to linecko-gmundenská, pomýšlelo se též na to, aby se zařídilo pravidelné lodní spojení Gmundenu s Ebensee, což se stalo r. 1839. První loď nesla název arcivévodkyně rakouské Žofie.

R. 1877. otevřená dráha Rudolfova osvěžila znova veškeré spojení se Solní Komorou a najmě širšímu obecenstvu ji otevřela. Od té doby stoupl počet obyvatelstva z 15 na 35.000.

Tak jako však příroda v tak malé prostoře své nejrozmanitější horní útvary zavírá, rozkošná údolí s mystickými jezery, na mnoze však i pustá skaliska s bídnou vegetací jeví, tak zří se i na tomto obyvatelstvu ta nejpestřejší rozmanitosť. Zde pokročilé snahy, síla duševní, intelligence a zámožnosť, tam houževnaté držení se na tom starém, zděděném a s tím chudoba, bída a často prý i duševní mrzáctví, jako ku př. v jižní části Komory, kde je poměrně mnoho kreténů, které lze nalézti skoro pravidelně na stinných t. j. jižních částech alpských údolí.

„In den Bergen wohnt die Freiheit“ povídá přísloví, což je ovšem pravda, jen že ta „Freiheit“ vypadá mnohdy jako „dolce far niente“ italských lazzaronů. Co může býti z dítěte, které pase celé léto dobytek a vyhlíží cizince, aby žebralo, v zimě pak do školy nemůže?

Dnes může se říci, že kdo v Solné Komoře něco má, má to od cizinců, kteří tam nanosí peněz dost; dobývání soli, obchod s dřívím je pramenem výživy třídy nejnižší — o polním hospodářství se nemůže skoro ani mluviti.

Nejstaršími obyvateli této málo požehnané, na krásy přírody však velmi bohaté krajiny byli, jako leckdes jinde v střední Evropě, Keltové, kteří r. 15. před Kr. od Římanů přemoženi byli.[1]) Římané,

[1]) O existenci Keltů svědčí nejen keltické (chybně dle Lit. Hlídky: slovanské) pohřebiště u Hallštatu, o němž dále zmíněno bude, ale i přemnohé stavby kolové na jezerech, z kterých staveb posud zbytky se nalezají. Byliť Keltové hlavně

na něž v Solné Komoře mnoho připomíná a po nichž mnoho památek se nalézá, znali se výborně v dobývání soli; byli však kol r. 480., kdy konec vzala západní říše římská i odtuď vytlačeni a všeobecným mícháním a stěhováním se národů byli to Bavoři, jimž osud zde místa vykázal.[2]) Brzy na to (asi za 100 let) přišli Slované, jež tu mnohá hora, mnohé údolí nezapře. Tak ku př. Pötschen, Zimnity, Priel (přiela), Roms-au (údolí, kde as mnoho hrom burácel, atd.

Málo který z historiků německých se zmiňuje o Slovanech a obyčejně vyplňují mezeru tuto poznamkou, že pak stalo se Noricum, jak Horní Rakousy za Římanů sluly, rejdištěm rozličných národů, za nichž kultura a víra křesťanská za své vzala.

S panstvím franckým a bavorským vrátilo se do země i křesťanství a v Mondsee založen byl první klášter, o němž též dále více zmíněno bude. Pak přišla Solná Komora (ovšem s větším dílem Rakous) do moci štýrských Ottokarů, z nichž poslední, — Ottokar VIII. od Fridricha Barbarossy vévodou Štýrským byl jmenován. Poněvadž týž zemřel bezdětek, sdědil zemi tuto příbuzný jeho Leopold VI., z rodu Babenbergů, v kterémžto rodě zůstala až do vymření r. 1246. Pak prý nastoupily dle některých spisovatelů německých zmatky mezivládí, až šťastně toto ukončeno bylo prohlášením Rudolfa Habsburgského za císaře německého. Na toto interregnum si posvítíme, ač jsem přesvědčen, že už od našich historiků německým vědátorům dostalo se vícekrát patřičné odpovědi. Poněvadž jsem dostal tři dějepisy do ruky, kde vláda Přemysla Otokara v Solné Komoře jako nějaké bezvládí pojednávána je, zahloubal jsem se, ač nejsem žádným dějepiscem, do této doby a podávám z toho trochu delší trest, než je na tomto místě snad potřebí.

Začnu s vyvrácením říše moravské. Kdyby byl král Arnulf nezáviděl moci a slávy moravskému Svatoplukovi, nebyl by vyhledával schválně války s ním, nebyl by volal na pomoc Maďary a Maďaři by se projížděli ještě snad dlouho, ano snad až doposud na svých koních někde na dolením Dunaji. Maďaři přišli, pustošili kraje moravské i německé a porazili spojená vojska u Přešpurku r. 907., čímž udělali konec říši Svatoplukově, ne za Svatopluka, jenž by se jim byl jistě ubránil, ale za nesvorných synů jeho Mojmíra a Svatopluka. Němci musili platiti těm, jež sem povolali, roční poplatek, aniž Maďaři se s tím spokojili, nýbrž na svých rychlonohých koních si často do Štýrska, Rakous atd. výlet udělali, jak mnohé hrady, jež proti nim v Solné Komoře byly postaveny, poukazují. R. 933. byli u Merseburku poraženi, r. 955. přišli opět a poraženi jsou u Augsburgu na řece Lechu; utíkajíce poraženi podruhé na hranicích země české od Boleslava I. Pak teprv utvrzen byl živel německý v Rakousích, Štýrsku atd., kde nová markrabství byla založena; že ale Maďaři byli tu někdy a třeba jen na krátký čas pány, to se přec nezapomělo a ukázalo, když rod Babenberský vymřel. Po smrti Fridricha Bojovného povolali si stavové rakouští za pána Přemysla Otokara, syna českého krále Václava r. 1251. K volbě té nepřistoupili Štýřané, nýbrž poddali se uherskému králi Belovi.

---

lovci, v krajině pak této, na jezera bohaté, rybáři a stavěli chýše své na jezerech, na jakýchsi pilotách.

[2]) Římané přinesli sem nejen kulturu, ale i křesťanství; r. 304. zemřel v Lauriacum (Lorch) sv. Florian, důstojník římský, smrtí mučennickou a na počátku 5. stol. bylo v městě tom i biskupství.

Sotva Otakar po smrti otce svého vládu v Čechách nastoupil, vedl o to válku s Uhry, k níž byl oprávněn, ježto Štýrsko k Rakousům patřilo; válka ta skončila vítězstvím Otakarovým a rozdělením Štýrska, z něhož východní část dostal Bela, západní (tedy i dnešní štýrskou Solní Komoru) Přemysl Otakar. Když Uhři Štýřany tiskli, vyhnali je tito a poddali se rovněž Otakarovi. Z toho opět vznikla válka, která skončila památnou bitvou u Kressenbruna, v níž byli Maďaři na hlavu poraženi a přinuceni i východní část Štýrska vítěznému Otakarovi postoupiti. To je historické faktum, jež všichni dějepisci němečtí neodčiní, i kdyby všickni svorně psali a dobu tu „hanebným interregnem" jmenovali, jemuž až Rudolf Habsburgský konec učinil. Přemysl Otakar, král český, markrabě moravský, byl a zůstal až do roku 1276., kdy zrádou celého světa i svých Čechů přinucen byl k míru, tedy po celých 16 let vévodou rakouským, štýrským, korutanským, pánem v Krajině, ve slovenském Krajišti, v Chebě a v Pordenone. Toť jeho titul. Až posud zachovaly se listiny, jimiž král český nadal klášter v Mondsee zvláštními dávkami a privileji; král český to byl, jenž název Solné Komory „Ischlland" změnil v „provincia Ischl" a tuto krajinku za zvláštní, v každém ohledu samostatný kraj prohlásil, v němž vykonával nejvyšší soudní moc nejvyšší správce solních dolů — Salzmeister, později Salzamtmann, co v ostatním H. Rakousku nejvyšší hejtman vládl, jakým byl p. Purkart z Janovic ještě od r. 1274—76., aneb ve Štýrsku mimo mnohých, jež jmenuje Palacký, i pronevěrný Milota z Dědic od r. 1275—76.

A to že bylo interregnum?

Že by byl Přemysl Otakar dvakrát podávanou korunu německou nepřijal, to není dle Palackého pravda; Přemysl Otakar byl tak ctižádostivý, že by ji byl přijal, kdyby skutečně nabídnuta byla. Němečtí kurfiřti mu jí nenabídli, protože byl pro ni tuze silným, oni pak potřebovali loutku, vedle které by byl každý z nich nejvyšším pánem ve své zemi. Že se v nepatrném hraběti Habsburgském zmýlili, ukázalo se brzy. Mimo to moc krále českého byla příliš veliká a s velikou závistí na ni pohlíženo se strany německé.

Proč by byl spolek porýnský, pod jménem „reformace říše", ovšem v naději spříznění s Rudolfem, jenž měl 3 syny a 6 dcer, agitoval tajně proti Otakarovi; proč by byli Rudolfovi nabízeli koruny pod tou podmínkou, zbaví-li krále českého těch zemí, jež pouze dle národnosti za své považovali; proč by byl Rudolf vyjednával tajně s biskupy a šlechtici zemí těch a jim regalie nabízel, odpadnou-li od Otakara, kdyby to bylo pouze interregnum? Jsem přesvědčen, že střízliví dějepisci nepovažují dobu tu za bezvládí a je to dost charakteristické, že právě v době nynějších štvanic s takovými novými dějepisnými vynálezy někteří přicházejí, Ne že by se Otakar byl chtěl státi císařem německým, ale že s volbou Rudolfa nesouhlasil, hlavně však že účel a cíl spolku porýnského znal, jenž v odebrání mu zemí právem nabytých záležel, neobjevil se sám ve Frankfurtě, kde však přec vzdor jeho mluvčím a plnomocníkům na sv. Michala dne 29. září 1276. Rudolf za císaře byl zvolen. Když pak se s nově zvoleným i Maďaři spojili, donucen Otakar k míru výše zmíněnému, jímž všecky země ztratil a Čechy s Moravou v léno od císaře německého vzíti musil. Pouze některé severní kraje podržel za jistou sumu peněz, což bylo vlastně jeho neštěstím; šlechta krajů těch totiž cítila se německou,

a činila výpady do Čech a Moravy, což Otakar vzdor pokoření svému trpěti nemohl a z počátku si pouze stěžoval u Rudolfa. Když však stesky ty platny nic nebyly a Otakar viděl, že je takový mír horší než bídné poddanství, an některé své zrádné vasaly (zvlášť Vítkovce), kteří ho opustili ve chvíli nejrozhodnější, ani potrestati nesmí, strojil se k válce, o níž napřed asi věděl, jak dopadne. Dne 11. list. 1277. přestaly styky a dopisy se dvorem Rudolfovým a r. 1278. dne 26. srpna svedena ona nešťastná bitva, kde zrádou Miloty z Dědic Otakar poražen a zabit.

Maje psáti dějiny Solné Komory, považoval jsem za svou povinnost, tam, kde dějiny ty s našimi vlasteneckými tak úzce spojeny jsou, déle se zdržeti.

Co se dalších událostí týče, podotýkám krátce, že r. 1601. povstala v Solné Komoře revoluce, k níž náboženské různice příčinu zavdaly a velké stěhování lidu způsobily; revoluci tu odchovala selská válka, jež tam od r. 1594—1597. trvala a jež poměr mezi pánem a sedlákem vzdor interimale císaře Rudolfa neupravila. Vzdor tomu, že Ferdinand II., pozdější císař německý a velký nepřítel protestantismu, r. 1624. císařským rozkazem přísnou protireformaci naporučil, a že velmi mnoho přívržencův Lutherových, jež nebetyčné hory ty hostily, následkem úkazu toho se vystěhovalo, čítá Solná Komora přec až posud mnoho protestantů, jimž ji císař Josef II. opět otevřel. Dnes je jich zvláště mnoho v Ausse, kam císař německý rád dojížděl a kde mu nedávno nápadný hold vzdán byl. Protestanté prý tvoří vzdělanější třídu lidí, což se dá vysvětliti tím, že jsou to přistěhovalci z měst, kteří se opět v městech usazují. Nějaký zvláštní ráz a rozdíl jsem však nepozoroval; mně se zdá, že to bude, jako všude jinde. Kam se dostala pára a železnice, kde lid bojovati musí o existenci a se před vývojem moderních poměrů a náhledů uschovati nemůže, tam se brzy veškeré rozdíly setrou. To platí tím víc o Solné Komoře, kam, zvlášť v letě, tisíce cizinců zavítá.

A nyní, když jsem ti, milý čtenáři, země- i dějepisný obraz utěšeného tohoto kraje podal, dovolím si tě v něj uvésti a ač v první řadě půvaby a krásy, jež Stvořitel koutečku tomu vdechl, budou předmětem naší pozornosti, nezapomenem ani toho, co moudrého i nemoudrého lidé k vznešenému dílu Božímu přičinili.

Posaď se, prosím, v pravo a zůstaň tak po celé cestě. Zde nejlépe můžeš se dívati do azurových vlnek Emže, později i Travny, zde nejlépe uzříš ty úctyhodné velikány, kolem jichž holých temen krouží sup i orel, na nichž, jako na Příkopech, promeniruje pan kamzík.

(Pokračování.)

O některých klamech spisovatelů českých.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Pokračování.)

V letech 1821—1824. Čelakovský jal se některé své básně přivlastňovati také — Žofii Jandové. Otiskl totiž s jménem tím tři básně, které sám složil a které tehdejší veřejnost pokládala skutečně za plody „první české básnířky“, takže někteří básníci také ji

opěvali, jsouce radostně rozníceni básněmi jejími. Prvá z básní těch vyskytla se r. 1821. v „Dobroslavu“ a dvě potom r. 1823. v „Čechoslavu“.[1]) Kromě toho Čelakovský hodlal r. 1824. vydati s jménem tím sbírku svých „Selanek“, ale protože tento jeho pseudonym byl prozrazen i tam, kde si toho nepřál, upustil od toho.

Jak tajůplně Čelakovský strany Žofie Jandové si počínal i vzhledem ke Kamarýtovi, dosvědčují zmínky, které mu o ní v dopisech učinil. Psal mu 21. června r. 1822.: „To byl déšť, zlatinký Vlastimile! tak jsem promokl, že suché niti na mně nezůstalo! — A jak podivně ke všemu tomu, pod střechou na mne pršelo, samé chvály — v posledním listu od mého Vlastimila, ale nedivím se tomu. — Malický[2]) hotovil právě v tu dobu kytku pro Žofii —inu! a to mu pořád ještě v hlavičce tkvělo, a on se dal potom do blahořečení, mysle, že tu kytku podává jí samé — také neškodí: ženské pohlaví rádo takového něco slyší, jestli Žofie taky — nevím. Aspoň zde v Praze takové věci draho se prodávají. Naše paní nikdy neopomine přidati, kdy vystavuje příklad na Petru neb na Pavlu, jakožto na dokonalém a blahovzdělaném člověku, neopomine přidati: er kann auch Schönheiten sagen! — To je první ctnosť! — Však já to tak nepokládám, ani nezavrhuji; já si myslím, chval dosť, rozmilý Vlasto! Ty beztoho chválíš jen podle pravdy, bez lichocení a —si placeo, tuum est!“; 29 listopadu: „Předně o Žofii. Ta měla radosť, žes zas jednou na ni zpomenul. Za to se přiznala, kdybys u nás byl, že by Ti dala takovou srdečnou hubičku, jakou (prý) jsi ještě od žádné dívčiny nedostal. Písničku „Nevěrnosť“ jsem jí musel kolikráte po sobě čísti, a už jí umí nazpaměť, a nyní ji zpívá svou zvláštní notou. Ta se jí líbí! a následovně uzavříti můžeš, že se i mně líbí. Po každé poště jí máš tedy poslati takovou, a ona se zavazuje vždy zase podobnou tě obdarovati, to jest, ať tomu rozumíš, ne snad jako by ona ji dělati chtěla, tolik síly to dobré děvče ovšem si nedůvěřuje, ale ona je chce shledávati a mne samého prosila, abych jí některé zaopatřil;“ 10. dubna r. 1823.: „Ž. J. poslala do Novoročenky selanku v próze, několik básní; a Ty o tom nic nevíš? hahaha! a nemýlím-li se, šlo psaní zrovna z Budějovic p. Klicperovi;“[3]) v květnu: „Vůbec se tu povídá, že Žofie sem přijde na svatodušní svátky; našinci ji toužebně čekají,“ a 5. června: „Předevčírem jela skrz Prahu nějaká Žofie Jan . . ., asi na třech místech mně to již povídali, že jede do Karlových Varů, a jeden p. vlastenec mně dokonce vypravoval, že ji viděl před červeným domem, jak do kočáru vstupovala. Škoda — rád bych ji byl taky viděl!“

Tudíž ani Kamarýtovi, důvěrnému příteli svému, Čelakovský nesvěřil se, že básně, otištěné s jménem Žofie Jandové, sám složil. A žertoval s ním ještě v dopise ze dne 16. července r. 1823. takto: „A což Žofie tomu řekne? Onehdy psal někdo na ni: Vysoce vážená,

---

[1]) Že básně ty složil Čelakovský, a nikoli Chmelenský, pisatel přítomných řádků dokázal ve feuilletoně „Pokroku“, roč. 1886., čís. 69., a zvláště ve svém spise „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském“ na str. 123.—133. (První českou básnířkou „Žofie Jandová“ nebyla.)

[2]) Míněna říčka Malice, u jejíhož ústí do Vltavy leží Budějovice, kde tehda byl Kamarýt a odkudž i s pseudonymem „Malický“ básně své otiskoval, jako na př. v „Čechoslavu“, roč. 1822., na str. 145.

[3]) V „Novoročence“ na rok 1824. není s jménem Žofie Jandové nic, ale jest tam od Čelakovského selanka a báseň.

militká, drahocenná, jakož Blahorodná Paní vlastenkyně! — Kolik toho loket? Takové dlouhé titule druhdy ani slavné paměti Gottsched svým příznivcům v psaních nedával. — Dále stálo v tom listu: Vy v mém srdci, jako ta nejkrásnější perlička místo máte etc. Smíchy mi ještě péro poskakuje, an to píši, ale věř, bratříčku, tak tomu jest v pravdě — a až se sejdeme, uvidíš dokumenta. Ten titul! ten titul! takový snad ani Šach Baham neměl.“ Jakž nemělo Čelakovskému smíchy péro poskakovati, když Žofií tou byl on sám?

Že básnil s jménem Žofie Jandové, Čelakovský oznámil Kamarýtovi teprve 8. února r. 1824., vysvětliv mu zároveň, kterak básně „padělal“, aby zdálo se býti zcela pravdivým, že skutečně Žofie Jandová je složila. Psaltě mu: „Slíbil jsem Ti před půl letem asi, že Ti pošlu k sv. Václavu 12 obrázků (lauter Landschaften), zůstal jsem ale ve lži, aniž Ty mne o ně upomenul. Zde Ti je posýlám k přečtení pod jménem: Selanky Žofie Huberové, rozené Jandové. Ale ten celý románek Ti musím z konce do konce vypravovati. Jest oněch 12 idyll má práce v minulém máji vyvedená, a chtěl jsem ji, jak vidíš, do světa pod cizí rouškou poslati z úmyslu dobrého; přepsav to kantorskou rukou, dal jsem do censury a odeslal od bratrance Assenbauma jejího, kterému Žofie do Prahy dopisuje, k Pospíšilovi do Hradce. Naše hra, o které Chmelenský věděl, nebo sestra jeho v Budějovicích nám musela Žofiiny listy opisovati, šla výborně.... Ale poněvadž dva rada a třetí brada — jak obyčejně bývá, skrze výtisky a jiné okoličnosti, se to musilo i u Griů říci, a tudy se snad naše celé tajemství proneslo, takže se to konečně i báťuška[4]) dověděl. Nemeškal jsem tedy a tudíž Pospíšilovi psal, aby mi naručesť rukopis vrátil, což on i učinil. To by byla komedie, a já bych za to byl pseudo...; teď není již s Žofií nic; musíme po čase na jinou mysliti. Z listů přiložených porozumíš chod toho příběhu. Že se mi to nepodařilo, mrzí a mrzelo mne trochu. Přečta mně ty věci zase odešli a připoj, které se Ti ze Selanek líbily, já schvalně vyvolil tenkráte lehčejší sloh, a vydám-li je kdy pod svým jménem, musím je místy přepracovati a vyšvihnouti...“ A Kamarýt odepsal po té Čelakovskému toto: „Ubohá Žofie! Dejž jí Bůh věčnou slávu! Její Selanky roztomile mé srdce rozehřály...[5]) Tím šustem se mi najednou všecko vysvětlilo, cos mi říkával o pravé ruce v spisovatelství — bodejž ta ruka schřadla, jestli to vyzradila! Nu, tím větší bude Tvá čest, a někdy se z celé Tvé dějiny splete aspoň veselohra, — jen škoda, že Žofie pěkně najednou nemohla umříti, tu by bylo elegií a nénií, a Ty bys byl vyšel jako její vydavatel! Když to ale tak není, co dělati.“ Čelakovský pak odpověděl 19. března: „Rád jsem byl vytčeným mně Tebou chybám v Selankách, o některých však jsem věděl, jiné schvalně udělal, píše cizím pérem...“

Aby tedy snáze čtenáře oklamal, Čelakovský „Selanky“, které hodlal vydati s jménem Žofie Jandové, básnil úmyslně jinak, špatněji, nežli schopen byl. Také jest připomenouti, že Žofie Jandová není jméno smyšlené, nýbrž, jak z dopisů Čelakovského patrno, toliko jméno vypůjčené, i přivlastnil tedy básně své Čelakovský osobě skutečné, která jich nesložila, avšak ovšem, jak Čelakovský napsal Kamarýtovi, „z úmyslu dobrého“. Úmysl ten asi byl, aby básně ty v tehdejších

[4]) Totiž Josef Jungmann.
[5]) Potom upozorněno na některé chyby v „Selankách“.

kruzích vlasteneckých vzbudily radostné roznícení myslí nad objevením se nadějné české básnířky, což svrchované se podařilo, jak již výše jsme si podotekli.

Jest i pravděpodobno, že, když r. 1830. Josef Jaroslav Langer vydal své „Selanky“, Kamarýt se domníval, že také „Langer“ opětně jest pseudonym Čelakovského, přijatý místo pseudonymu „Žofie Jandová“; psaltě Čelakovskému 16. února 1830.: „Dodána mi Tvá zásylka Shakespeara a Langera... Potěšme se slovíčkem o výtečném Langerovi. Kdo pak jest ten Langer a kde? To musí býti duše k milování, člověk, ku kterému lne srdce při čtení jeho Selanek. Není snad milenec Žofie Jandové? — Hle, kdyby ty Tvé Selanky byl připojil k těm, když's je zvlášť vydati nechtěl[6]) — kdo by řekl, že nejsou od jedné a té samé ruky?“ Tak Kamarýt stal se pozorným, aby znova nestal se obětí žertu Čelakovského!

A jako původní básně své Čelakovský vydával Kamarýtovi za cizí, tak činil i s překlady. Počav překládati do češtiny Waltera Scotta „Pannu jezerní“, psal 11. listopadu r. 1824. Kamarýtovi: „Nečetl jsi nic z Walter-Scottových spisů? — Mám právě doma přepsaný jeden zpěv od jistého známého českým přeložením, který bych Ti někdy k přečtení poslal. Nechce jej však vydati, až prý bude všech 6 zpěvů přeloženo.“ Že tento „jistý známý“ jest Čelakovský sám, vysvítá ze slov dopisu následujícího: „Kdybych budoucně prázdné listy měl posýlati, slovesným[7]) nenaplním nic, aspoň ne tak brzy, a Scottem zcela ne; nemusílť Ti jíti pod fousy, an mi o něm ani slovem se nezmiňuješ...“

Ba Čelakovský vydával i původní své básně za překlady, dopsav Kamarýtovi na př. 1. dubna r. 1829. toto: „Tuto zimu zde přetrávil jeden Rus — chorý člověk, který se již opět do Teplic odebírá. Ten mi udělil jednu píseň, kterou z Rus obdržel a kterou loni ruské vojsko na Dunaji zpívalo. Já ji honem přeložil a dal do Musejníka, leč censura jí nepovolila. Zde prozatím přeložení, originál jinou dobou ti pošlu...“ Potom uvedl báseň „Rusové na Dunaji“, kterou později otiskl ve svém „Ohlase písní ruských“. A pozoruhodno jest, že tak, jako Čelakovský báseň „Rusové na Dunaji“ vydal Kamarýtovi za překlad, podobně, když „Ohlas písní ruských“ vyšel, bylo projevováno mínění, že „Ohlas“ ten jest překladem z ruštiny, a nikoli původní skladbou básníkovou, ačkoli všechny básně v něm obsažené jsou složeny skutečně od Čelakovského. Tak zručně uměl napodobiti Čelakovský národní básnictví ruské!

A jako v „Ohlase písní ruských“ tak i v „Ohlase písní českých“ Čelakovský dovedl napodobiti různé podoby prostonárodních písní českých tou měrou, že vším právem lze ukázati k tomu, kterak vlastně teprve tímto Čelakovského „Ohlasem“ poznali jsme obsah a také rozsah jakož i rozmanité zvláštnosti a vůbec i veškeren ráz a povahu jejich. A že v „Ohlase písní českých“ prostonárodní písně české jsou skutečně velmi zručně napodobeny, toho svědkem ovšem nejhlavnějším a nejpřesvědčivějším jest samo nitro národu českého. Vniklať většina básní „Ohlasu“ toho do nitra národu českého tak, že některé z nich

---

[6]) Míněny selanky, které Čelakovský r. 1824. chtěl vydati s jménem Žofie Jandové a které potom otiskl se svým jménem po různu v časopisech.

[7]) Míní říci, že k dopisu nepřipojí žádného plodu slovesného, t. j. žádné své nové básně.

lid ihned si osvojil, jakmile tiskem vyšly, jiné pak ne o mnoho později, a zpívá je dosud, jakoby si je byl sám utvořil, o původce jejich se nestaraje a neznaje ho.

Čelakovský tedy dopustil se klamu literárního i svými „Ohlasy", ačkoli nezamýšlel a dojista ani nenadál se toho. Jako sám vydával vlastní básně své za cizí, podobně tuto zase jiní klamně se domnívali, že „Ohlas písní ruských" není jeho skladbou původní, a co týče se „Ohlasu písní českých", dal se některými básněmi z něho veškeren národ oklamati tak, že pokládá je za zcela své.

Pověděli jsme si, že Čelakovský jal se též otiskovati básně s jménem Žofie Jandové. A totéž úmyslně nebo nedopatřením učinil o rok dříve Josef Liboslav Ziegler. Oba otiskli s jmény básnířek básně, jichžto nesložily básnířky, nýbrž básníci, a to tak, že o klamu jejich veřejnosť nedověděla se ničeho a že básně ty za plody básnířek pokládala, radujíc se z básnířek tak znamenitých. Zejména pak o klamu strany básně Rettigové veřejnosť dověděla se teprve za 40 let po její smrti, před tím ani nejmenšího tušení o něm nemajíc.

Ziegler totiž otiskl r. 1820. v „Dobroslavu" s jménem Magdaleny Dobromily Rettigové báseň „Jablíčka", začínající se „Stojí jabloň v širém poli", která, byvši později uvedena v hudbu, znárodněla. Básně té však nesložila Rettigová, nýbrž její manžel Jan Alojs Sudiprav Rettig. I spůsobil Ziegler úmyslně nebo nedopatřením, že Rettigová stala se neprávem ihned r. 1820., kdy ještě ani řádně česky neuměla, slavnou básnířkou. Manžel její byl také spisovatelem českým, a tu stalo se, že Rettigová poslala Zieglerovi, byvši od něho vybídnuta, do „Dobroslava" s několika příspěvky svými, prostomluvou psanými, i báseň „Jablíčka"; psalatě Zieglerovi r. 1819.:[8]) „Také můj manžel odesýlá přiložená „Jablíčka"; jest to plod jeho svobodných hodinek, kterých on jako muž pracovitý malounko uhospodařiti může," a že „Jablíčka" nejsou její, Rettigová tvrdí zcela určitě také v dopise, poslaném Zieglerovi, když již báseň byla otištěna, píšíc: „Náramně jsem se divila, kterak „Jablíčka" pod mým jménem v „Dobroslavu" do tisku přišla. Nešťastná „Jablíčka", přicházím sobě jako vrána v pávově péří, neb přiznávám se, že v češtině se do rýmovaných věcí pustiti nesmím. Štěstí, že starodávné přísloví zní, muž a žena že jedno tělo jsou, sice by sobě to můj manžel lehko mohl k srdci vzíti, že jsem ho o chválu jemu patřící, ačkoliv nevinně, připravila. Ráda bych věděla, kterak se ta mýlka v jménu stala." Podobně psala Klicperovi: „Že se Vám „Jablíčka" líbí, těší mne velice, ačkoliv já jejich opravdivá máti nejsem; jsouť děti manžela mého, a mé jméno Bůh ví, kterak pod ně k podepsání přišlo."

S jménem Rettigové Ziegler otiskl báseň tu bezpochyby, jestliže tak úmyslně učinil, z téhož „úmyslu dobrého", z kteréhož i Čelakovský, jak jsme si výše vyložili, básnil s jménem Žofie Jandové. A podařilo se mu to tak, že Čelakovský na př. psal radostně Plánkovi r. 1820., zmíniv se, že Rettigová přispěla do „Dobroslava": „...i také ta česká básnířka Rettigová se již dává slyšeti, a hezky slyšeti," ba kdyby

[8]) Dopisy Rettigové s podrobnou rozpravou o jejím životě pisatel přítomných řádkův otiskl v „Ženských listech" r. 1885.—1887.

nebylo dopisů Rettigové, které pisateli přítomných řádků půjčil pan Jaroslav Pospíšil, nikdo by se byl snad ani nikdy nedověděl, že píseň ta od ní není! Vždyť i r. 1844. Václav Nebeský v příloze k „Věnci“ napsal o básni té: „V literatuře naší máme již pěkný počet básnířek... Na příklad Dobromila Rettigová. Zde vidíme, jak podivný je duch poesie, často překvapí člověka, navštíví a odejde. Tato vskutku zasloužilá paní básnila v svém mládí píseň až ku podivu krásnou:

Stojí jabloň v širém poli
na trávničku zeleném,
ba zeleném;
ach, proč mě tak srdce bolí
v šněrování červeném? atd.

Není-li celá tato píseň roztomilá poesie, přírodě ve snu ukradená? A ta paní utichla, byl to v životě jejím jasný okamžik, Múzou zasvěcený, její duše rozkvetla, a konec — byla to poésie jednodenní. Ta samá paní napsala teď pojednání o telecím mase — snad dobré, já nevím...“ A ani tuto, když takto Nebeský litoval, že Rettigová místo spisů kuchařských nenapsala raději ještě nějakých básní podobných, nevyšla pravda veřejně na jevo. Nyní ovšem rozumíme, proč „ta paní utichla“, rozumíme, proč nevyhověla přání Čelakovského, otisknuvšího r. 1822. báseň „Jablíčka“ s poznámkou: „Kýž ta šlechetná vlastenkyně nám více podobných podá!“, když ani tato nebyla její. Rettigová byla sice také sama básnířkou a otiskla za let dvacátých a třicátých značný počet, většinou příležitých básní svých v časopisech, ale žádná z nich nemá té ceny jako „Jablíčka“.

Osudná báseň „Jablíčka“ přispěla rozmnožiti počet básnířek ještě jednou. V letech 1841—1846. byly při plesích rozdávány tanečnicím s tanečními pořádky praktické i užitečné knížečky ve stkvostné vazbě, zvané „Pomněnky“.[9]) R. 1843. „Pomněnky“ zahrnovaly v sobě výhradně plody básnířek, totiž osmnáct básní, při nichžto při každé podepsána jest básnířka jiná. Tudíž osmnáct básní a osmnáct básnířek bylo tu zastoupeno. A tu opětně s jménem Rettigové dojista bez jejího vědomí jest otištěna báseň „Jablíčka“. Také jinak vyzírá z těchto „Pomněnek“ rozmnožiti počet básnířek i spůsobem klamavým. Marie Čacká vyskytá se tu dvakrát; podruhé s jménem „F. Božislava Svobodová“, bylatě dcerou professora Frant. Svobody. Podobně snad i ještě jiná dvě nebo docela tři jména jsou jmény básnířky jedné, protože jinak o nich ničeho nevíme. Takž asi bezpochyby na př. jednou básnířkou jest Zdenka Němečková i Zdenka z Vlasti. A kdo jest Rosálie a kdo Slovanka, když ostatní básnířky plnými jmény a příjmeními jsou podepsány? — Ovšem nesnadno, ba nemožno rozhodnouti v příčině té zcela přesně, ale méně než osmnáct básnířek zahrnuto jest v „Pomněnkách“ těch určitě. (Dokončení.)

[9]) Pisatel přítomných řádků porozprávěl o „Pomněnkách“ těch ve „Světozoru“, roč. 1888., č. 11., v článku „K oslavě Národní besedy“.

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký**.

(Pokračování.)

II.

Společenský život v Paříži je strašným kolostrojem, jenž zasáhne-li člověka, velmi snadno celého do sebe vtáhne; hraběnka Vaudricourtová podlehla brzy osudnému tomuto proudu, kde jedno pozvání stíhá druhé, kde přátelské styky se množí do nekonečna, kde zábavy nerozlučně jsou spojeny se závazky a kde příležitosti se hromadí. Napřed s omrzelostí, potom s hrůzou pociťovala, že svobody, času, ano i své osobnosti pozbyla, a že ne sobě, nýbrž světu náleží.

Ale neměla jen tyto obavy, jen tento zármutek, jenž jí nové žití ztrpčoval. Nyní úplně vstoupila do oné hlučné společnosti, jež se zalíbením celou Paříží se nazývá, a jež se má za výkvět, poněvadž vidí jen sebe, slyší jen sebe a mluví jen o sobě, a to velmi mnoho. Kosmopolitický ráz, jejž čím dále tím více společnost pařížská si zdá přivlastňovati, urážel hned na první pohled mladou tuto ženu, která krví, srdcem a vychováním byla pravou Francouzkou. V skutku všeobecně je známo, jak důležitým činitelem je v něm cizí živel. Je sice dosti velký počet cizinců, a rovněž i cizinek, kteří jsou i ve Francii roztomilými a ctihodnými. Než jakož vídáváme v divadlech Angličany tak nepřístojně oblečeny, že přístup do jejich divadel byl by jim zakázán, tak i pozorujeme mnoho cizinců, kteří považují Paříž za dvojsmyslné místo, kde si dovolují svobod, kterých by si doma nedovolili, a kde zcela nevázaně si počínají. Tato nestydatost, tato bezstarostná výstřednost, toto drzé chování, a toto opovrhování míněním jsou chyby, jež nevyplývají z povahy Francouzův, nýbrž ustavičným působením ciziny k němu přibývají.

Avšak nejen směr tento v naší době tak významný, a naše národní vlastnosti ničící (Anglie mimochodem se chrání lépe) odporoval vkusu, názorům a vůbec celému smýšlení Aliettinu, čím hlouběji do života pařížského vnikala, a čím lépe ho poznávala, tím více se nudila, někdy až do omrzení, obzvláště oním povrchním mluvením, jež tak snadno se udržuje každodenními událostmi v Paříži sběhlými, a jež všechny lidi na stejný stupeň prostřednosti se zdá staviti. Slyšela desetkráte za den v desíti salonech touž hantýrku, tytéž zimničné a prázdné klepy, tytéž nestoudné anekdoty z boulevardů, tytéž neodůvodněné posudky, tytéž vtipy, tytéž žerty z nějakého nového divadelního kusu, ba mnohdy i z nejapných kusů v pokoutních kavárnách sehraných. Nikdy nic nového, zvláštního a věcného v těchto unavujících rozmluvách. S tajným ztrnutím patřila na tento dav, který touže jediné po ruchu a zábavě, je uchvácen jakýmsi svatovítským tancem, který ho od kolébky až ke hrobu v omamujícím víru unáší. To jí připomínalo onen zběsilý tanec ve středověku, ony lidi, jimž do smrti na hřbitovech od nich znesvěcených tancovati bylo. Tázala se, co asi zbude při podobném se pachtění pro rodinný život, pro domácnost, pro studium a pro vzdělání ducha, pro vyšší snahy v příčině náboženské, a konečně pro přechod z tohoto života na onen. Děsila se myšlénky, že je unášena v tomto ruchu jakýmsi neodolatelným proudem, a že již pozbývá pod nohama půdy.

Nelibosť její byla ještě větší, byla-li náhodou přítomna rozhovorům, které čtením cizích románů zvrhlý vkus a mrav do našich salonů uvedl, slyšela-li dámy z dobrých rodin, že mluví buď mezi sebou, buď i s muži o fysiologických zvláštnostech, o tajných neřestech, o hrozných prostopášnostech a o nectnostech i peklu neznámých.

Její smutek a nechuť se zvětšila, když poznala, že jak ve Francii, tak v cizině soudí na povahu a mrav společnosti francouzské dle tohoto umělého, smíchaného a nevázaného výkvětu, jehož zábavy, dobrodružstva, ostudné historky a úprava i zpravodaje i posměvačné obecenstvo znamenitě každého dne bavily. Hraběnka Vaudricourtová, ač jinak se nezabývala politikou, se zděšením pozorovala, že ve století, v němž žijeme, v duševním rozruchu, v kterém se nachází Francie, v okamžiku, kdy jakýsi druh mravní jacquerie[1]) — mírně řečeno — choutky skorem až nad míru rozpoutává, nejvybranější část vyšší společnosti ukazuje jen velkou bezstarostnosť a touhu po zábavě. Zdálo se jí, že je na ohrožené lodi, jejíž důstojníci, místo aby svým povinnostem zadosti činili, s mužstvem se opíjejí.

Nejhorší však při tom bylo, že pociťovala ponenáhlu nepokoj ve své nebohé duši. Tento ničemný, marnivý a přes příliš smyslný život se nehodil pro žádného, neřku-li pro tak vznešeného a čistého ducha, jako byl Aliettin. V kruhu tomto, jenž od ní tak se lišil, jí tak cizím a ideálním myšlénkám jejím uzavřen byl, přišlo jí chvílemi na mysl, že je výstřední osobou, a že neobyčejné vychování, jakého se jí dostalo, snad ji přivedlo na bezcestí.

Avšak víra její nebyla otřesena. Než někdy zdálo se jí to býti podivno, že se vidí tak osamotněnu uprostřed tohoto množství. Bylo, na příklad zřejmo, že náboženství, jež považovala za základ a podstatu všeho, měla velmi velká většina lidí tohoto kruhu za věc dobrého vkusu a za zvykovou slušnosť, o kterou, jakmile vyšli v neděli z kostela, se nestarali až do následující neděle, a na kterou nikdy nemyslili. Ve společnosti bláznů bývá i nejpevnější rozum otřesen, a Alietta se strachem se tázala, nezachvátí-li ji jednoho dne skepticismus a lhostejnosť jejího okolí.

Zatím dcera její rostla, a hraběnce Vaudricourtové bylo teď pečovati o malou Johannu a o sebe samu. Jak ji mohla dle svého přání vychovati v ovzduší, jež bylo nejen nevěrou, nýbrž i nestoudností přesyceno? v městě, kde viděla i přede dveřmi gymnasií a ženských ústavů vyloženy obrázkové časopisy, jež někdy v pokoutních knihkupectvích v Brusellu a Genevě se skrývaly . . . Jak zachrániti milovanou dceru od tolika zhoubných styků, od škodlivých nauk, od dvojsmyslných rozprav v salonech a v čeledníku, od zkaženosti jednotlivců a od všeobecné mravní netečnosti? — Aby alespoň jednomu z těchto nebezpečí se vyhnula, svěřila své staré bývalé chůvě Viktoře Genestové, již z Varavilly s sebou vzala, výhradně péči o svou dceru. Tato stará Viktora, jsouc z oněch nyní skorem již vymřelých, šlechetných, oddaných a bručivých služebníků, vedla Johannu každého dne po obědě buď do parku Monceauského buď do elysejských polí na procházku. Jednoho dne vrátila se z procházky kromobyčejně rozhořčena, a neučinila to bez důvodu. Vypravovala své paní, že jedno

[1]) V XIV. st. jmenovali takto povstání sedláků ve Francii.

z mladých děvčat, které si hrály s Johannou, obrátivši se k své starší družce a ukázavši na dámu, v kočáře okolo jedoucí, před ní řeklo:

„Hle, toť cocotte!“ [2])

„Jak to víš,“ otázala se družka.

„Vím to,“ odvětila, „poněvadž je milenkou mého otce“.

Podobné události, které, jak každý ví, často v rozličných způsobech v Paříži se opakují, nemohly mateřský nepokoj hraběnky Vaudricourtové mírniti.

Alespoň kdyby měla uprostřed těchto trpkých starostí potěchu, že působí nějak na svého muže, že pozoruje malou změnu, nepatrný vývoj ducha v tom směru, jak si přála. — Nic však podobného; oběť její byla nadarmo; pořád viděla stejnou jeho náklonnosť a odhodlanosť k zhoubné nevěře a k bezstarostnému skepticismu. Nezamhuřoval očí před společenskou nevázaností, již Alietta tak živě pociťovala, neschvaloval prostopášností, nezneuznával nebezpečí; ale viděl-li zlo, neviděl léku; jsme v době úpadku nebo přetvořování, a nelze ať tomu tak neb jinak, proti osudným okolnostem bojovati. — Náhled tento nebyl, jak se samo sebou rozumí, podle chuti Aliettiny. I kořistíc z větší důvěrnosti, jež mezi ní a manželem nastala, neostýchajíc se tak jako dříve, zaváděla s ním rozhovor o tomto choulostivém předmětě. Nejevil však v tom velkého zalíbení, a někdy byl při této příležitosti i popudlivým a rozhněvaným jako člověk, jenž se bojí ve svém domě proselytismu a je odhodlán, ani v nejmenším ho nepodporovati.

Když se rozhovořili jednoho dne o mravním stavu nižších společenských tříd, s kterými Alietta, konajíc milosrdné skutky, přicházívala do styku, mladá žena dovolila si podotknouti, že materialismus se rozšiřuje z vyšších tříd do nižších.

„Máš zcela pravdu,“ řekl Bernard, „vskutku nevím, kam spějeme, a jaké strašné věci se připravují: avšak, poněvadž zde nic nezmůžeme, je nejlépe, na to nemysliti.“

„Jako Ludvík XV.,“ Alietta odvětila, — „než, drahoušku, jsi ujištěn, že se nemůže odpomoci tomuto stavu. Nemáš za to, že vymítění všech tradic náboženských, veškeré naděje na život budoucí, vší důvěry v Boha větším dílem dlužno hledati v horečném a výlučném bažení po požitcích, jehožto se již sám děsíš.“

„Zajisté, jsem o tom přesvědčen,“ řekl Bernard. „Co však potom? Kam tím biješ? Je to mou vinou, že země se točí? Je to mou vinou, že nevěra ovládá na vrchu i dole a zachvacuje všechno. Chceš snad mi našeptati, že mám dáti lidu příklad. Jaký však, když nevěřím v nic?... Snad přetvářky a svatokrádeže?“

Alietta všechna zbledla a neodpověděla.

„Má drahá,“ pokračoval drsným hlasem, „bojuješ s nemožností... Jsi opravdovou křesťankou ve společnosti, která je nyní již jen dle jména... Nejsi s to, abys své století zreformovala... Z Paříže v XIX. století neuděláš nikterak klášter Port-Royal-des-Champs“, v němž bys pak byla matkou Angelikou... Vzdej se toho, prosím tě!... a zvláště žádám tě, vzdej se naděje, že mne na svou víru obrátíš... Myšlénka tato tkví ti ustavičně na mysli, a mne — vyznávám to upřímně — poněkud dráždí... neb zračí se ve všech tvých slovech a skutcích... Ostatně myslím, že jsem se určitě vyslovil

[2]) Posměšný a hrubý výraz o ženě, jež ruší manželskou věrnosť.

před naším sňatkem o tomto předmětě, a strýc tvůj ví to nejlépe... Ve všem jednal jsem s takou svědomitostí, s jakou mohl jen člověk, jenž chtěl tě zbaviti vší přeludné naděje, ušetřiti ti onoho zklamání, z něhož všechno tvé hoře vyplývá, a jež jest — lépe řečeno — tvým jediným hořem... Vzdej se tohoto snu... nemysli naň... a uvidíš, jaké ulehčení v našem bídném životě."

Alietta oněměla a vlhkým a jako ustrašené zvíře v lese bázlivým zrakem naň pohlížela.

Přirozená dobrota jeho zvítězila, a usednuv si k ní:

„Nu, drahoušku," začal sladce, „nemám pravdy... vzhledem k obrácení nesmíme nad žádným pochybovati... pamatuješ na hraběte Rancé-e?... Hrabě Rancé náleží do tvé doby?... Nu dobrá! dříve však než se stal reformatorem trappistského řádu, byl jako já velkým světákem a velkým skeptikem... a k tomu byl ještě pokládán za svobodomyslníka... A přece stal se svatým!... Je pravda, že hrozné příčiny ho k tomu přiměly... Víš snad, při jaké příležitosti se obrátil?"

Alietta dala znamení, že neví.

„Nu dobrá! vrátil se po několikadenní nepřítomnosti do Paříže... pospíchá k dámě, kterou miluje, — k hraběnce Montbazonové, jak za to mám, — přejde schody, otevře dvéře, a spatří na stole uprostřed světnice hlavu své milenky, již lékaři právě chtěli pytvati."

„Kdybych na jisto věděla," řekla Alietta, „že hlava má bude míti týž účinek, přála bych si smrť".

Slova tato promluvila tiše, ale tak vřelým a upřímným přízvukem, že manžel její bolestně byl tím dojat. Usmál se a udeřiv ji mírně po tváři:

„Jaká hloupost!" zvolal. „Tak spanilá hlava jako tvá nemusí býti mrtva, aby činila zázraky."

III.

Toť obraz jejich společného žití asi po šestiletém manželství. Alietta, s hrdým smutkem v srdci a s podkopaným zdravím, vlekla se mechanicky ve společnosti, které nenáviděla a nemilovala; Bernard zase kolísal ustavičně mezi tichým hněvem a soucitem. Oba stejně se cítili nešťastnými.

Vznešený svět pařížský rád si dopřává, každoročně na jaře před osudným dnem koňských dostihů, předchuti k životu venkovskému a uspořádává několik vycházek za obvod hradební. Proto v květnu 1880. smyslila si vybraná společnosť, k níž hrabě a hraběnka Vaudricourti patřili, uspořádati výlet do Germainen Laye-e. Večer kolem šesté hodiny vjely dva neb tři velké poštovní vozy do dvoru pavillonu Jindřicha IV., a bylo z nich viděti skvělou společnosť 30 až 35 osob vystupovati. Po veselém obědě šli do lesu, kdežto zatím jídelna byla přepravována na tančírnu. Navrátivše se do hotelu, dali se při zvucích piana do tance s onou nenucenou veselostí, k jaké jen venkov oprávňuje. Zatím několik prohnaných světáků z této společnosti vypátralo, že jsou v hotelu dvě neb tři známé herečky, chlouba to malých operetních divadel na bulevardu; jedna z nich byla jen obyčejnou zpěvačkou v pokoutní kavárně, než požívala stejné vážnosti. Společnosť rozjařena chvilkovou veselou náladou a puzena všetečnou zvědavostí, již ženy ve světě pociťují k ženám na divadle, přijala na zprávu

těchto vyzvědačů jednomyslně až na jeden neb dva hlasy návrh, aby umělkyně tyto byly vyzvány, pomoci oslavovati tuto slavnosť. Vyslaní zmocněnci vrátili se vítězoslavně s třemi herečkami, které uvítány byly živou pochvalou. Zvěst, že odmítly záplatu, dělala napřed nepříznivý dojem; než brzy se do toho vpravili; obklopíce je hovořili s nimi s velkou zdvořilostí. Dámy, okouzleny spanilostí a vznešeností svých hostitelů, sedly samy od sebe k pianu a jedna po druhé zazpívala několik s pečlivostí vybraných kupletův. Nyní zdálo se nesnadno, odeslati je bez všeliké odměny. Ostatně, muži i ženy snažně si přáli, blíže se s nimi seznámiti. Zkrátka, vyzvali je, aby se súčastnily kotillonu, který při příchodu jejich přerušili a v němž nyní ku cti jejich pokračovali. Do tance vnesli novou živosť, jež se jevila tím, že provedli jisté nestoudné taneční kousky, doprovázejíce je zpěvem. Na to se šlo k večeři, k níž, jak se samo sebou rozumí, byly pozvány. I jaly se při ní, rozjařeny ruchem, šampaňským a povzbuzovány některými spoluhostmi, beze studu zpívati svůj výbor veřejného a soukromného repertoiru... Za dvojsmyslných popěvků, za veselého smíchu mužů, za tichých výkřikův ustrašených dám a za zábavy čím dále tím nenucenější večeře se táhla do neurčita.

Hraběnka Vaudricourtová, použivši nastalého hluku a zmatku, opustila své místo a přistoupla, stěžujíc si na přílišné horko, k otevřenému oknu. — Rozednívalo se: široké údolí řeky Seiny, zahaleno bělavou mlhou, objevilo se zrakům Aliettiným ve své rozsáhlosti. Najednou se jí zdálo, že ztrácí půdu pod nohama, že padá do ohromné této prostory prázdné a že tam mizí. Slabě vykřikla, roztáhla ruce, jakoby chtěla letěti, a padla všechna ztuhlá na parket.

Na zvěst o jejím pádu popěvky a smích přestaly. Hrabě Vaudricourt přikvapil. Pomohli mu bezduchou mladou ženu jeho zdvihnouti a do jedné světnice v hotelu odnésti. Ihned bylo posláno pro lékaře a zatím používali lihovin, éteru a jiných obyčejných prostředkův, aby Alietta se vzpamatovala z mdloby. Když lékař přišel, byla ještě ztuhlá a ležela bez vlády, tvář majíc vpadlou a bledou. Na to nechali lékaře jen s hrabětem Vaudricourtem ve světnici. Co zatím se vyptával všelicos hraběte a puls Aliettin držel, víčka její namáhavě se otevřela, a zdálo se, že vědomí se jí vrací; než trvalo to jen okamžik, neb hned oko její se zatemnilo, tvář bledá se zarděla a čelo pokryl ruměnec.

„Aj změna," zvolal vážně lékař.

Nařídil, aby studené obkladky ustavičně se dávaly na hlavu, a na končetiny prudící prostředky. Sám pak dvě neb tři hodiny pozoroval účinek těchto prostředkův.

Alietta, ač nebyla ve mdlobách, přece opět pozbyla smyslů; zimničně se zmítala, šeptala nesouvislá slova, a často sáhla si netrpělivě rukou na čelo. Lékař, vida ji, že se pomálu tiší, odešel k poledni se slibem, že večer opět přijde.

„Pane," pravil Bernardovi odcházeje, „dlužno-li hledati příčinu v mravním rozruchu, nevím... avšak osměluji-li se vám radu dáti, snažte se, aby plakala".

Hrabě Vaudricourt stál skorem celý den u lože Aliettina a obnovoval studené obkladky; marně volal na ni nejsladšími jmény; pozoroval, že jim nerozumí. Až k večeru utkvěl zrak Aliettin na tváři jeho s kmitem vědomí; v též době prsa mladé paní se vzdmula a dala se do usedavého pláče.

Lékař, jenž o něco později přišel, nalezl ji v tomto stavu. Odešel, promluviv několik slov k Bernardovi.

Krise skutečně, jak předpověděl, znenáhla se mírnila a nemocná konečně usnula. Bernard, zbaven jsa smrtelných úzkostí a zmořen namáháním, usnul taktéž u jejího lože.

Hlas Aliettin, sladce naň volající, ho probudil:

„Bernarde!“

„Můj drahý miláčku,“ pravil, vstanuv prudce a nahnuv se nad její lože.

Uchopila ho do své náručí a násilně ho přivinuvši na své vzbouřené nitro štkáním pravila:

„Bernarde, smiluj se nade mnou, prosím tě.“

„Co? miláčku můj! co chceš?“

„Nemohu! nemohu! ujišťuji tě!... Nezachráním tě... a já se kazím... A potom má dcera! má nebohá dceruška.“

Pro pláč přestala na nějakou chvíli mluviti; potom zděšeným zrakem pokračovala:

„Odejdu... vezmu ji s sebou.“

„Chceš mne opustiti, Alietto?“ pravil Bernard.

Opět objala ho okolo krku.

„Nikdy!... nemohla bych!... avšak dovol mi, abych poslala dceru své matce na vychování.“

„Alietto, nemohu tě odloučiti od tvého dítěte... Ač dle mého zdání zveličuješ nebezpečenství, jež jak pro tebe, tak pro tvou dceru pobyt v Paříži působí, přece svolím, přeješ-li si s ní Paříž opustiti.“

Alietta, kývajíc bolestně hlasem, šeptala několik slov, které však štkání utlumilo.

„Budu tě následovati,“ Bernard zvolal s živým pohnutím.

„Ty!“ zvolala tázajíc se zvědavě jeho zraku. „Ach! jak požadovati od tebe podobné oběti.“

„Jsem ochoten. Slibuji ti to... Této noci staly se v tvé přítomnosti věci, jež tě zajisté urážely, věci, kterým jsem tě neměl vydávati... Nepředvídal jsem podobných hloupostí... Prosím za odpuštění... Měl jsem tě odsud odvésti, avšak tímto byl bych dal jiným důtku, a to bylo velmi choulostivé... Nu chybil jsem a je mi dáti zadostučinění; dále, když jsem si tě bral za manželku, slibem jsem se zavázal, slib jsem učinil tvým příbuzným, že všechno učiním — mimo nemožnost — abys byla šťastnou. Dostojím svému slibu. — Pobyt v Paříži byl by ti snad býval milejší, kdybych byl s větší bedlivostí vyvolil tvůj společenský kruh... Ať tomu tak neb onak, je velmi pozdě; právem neb neprávem Paříž se ti zošklivila, opustíme ji. Mnoho jsem přemýšlel tohoto smutného dne; rozhodl jsem se... Mám velké obavy, můj miláčku, že nepříjemnosti, jež rozdíl v náboženském přesvědčení způsobil, nás všude budou následovati; připouštím však, že pobyt v Paříži je zvláště zveličoval... Jen o to bych tě prosil, abys nezvolila Varaville-e k pobytu. Nemáme-li zření k jiným nepohodlím, bude to odtamtud i pro tebe vskutku velmi daleko, budeš-li snad časem chtíti vzduch nešťastné Paříže dýchati, nejsouc více do něho odsouzena.

Ostatně, ráno promluvíme o tom dle libosti; jen buď klidna... máš mé slovo... Spi v pokoji.“

S výrazem strnutí a vytržení utkvěla svým zrakem na jeho tváři; potom uchopivši jeho ruku, přitiskla ji ku svým rtům.

„Velmi tě miluji," pravila.

„Spi!" něžně opakoval Bernard, líbaje ji.

A usnula spánkem dítěte. (Pokračování.)

Světová slavnosť.

Popisuje

Tom. Škrdle.

Milý a vážený přítel listu našeho, kooperator Hlavinka Alois, uveřejnil v tomto listu několik článků o jubileu sv. Otce, i pokusím se z vlastní zkušenosti podati další zprávy o papežském jubileu, a to o naší pouti do Říma. Zprávy ty rozšířím i na Neapol, Florenc, Benátky, Štyrský Hradec a Vídeň, kamž jsme si po vykonané římské pouti zajeli.

Jak z denních listů známo, rozdělili se národové říše rakousko-uherské při pouti do Říma ve čtyři skupiny. Maďaři činili svoji úctu sv. Otci hned po novém roce; Poláky a Rusíny vedli do Říma jejich ndpp. biskupové a šlechta; Chrvati a Dalmatinci skupili se kolem Jeho Excell. ndp. biskupa Strossmayera Jiřího a conte Vojnoviče; konečně Čechové, Moravané, Slezané, Slovinci a rakouští Němci stáli pod vůdcovstvím hraběte Pergena.

Posledních poutníků bylo příliš mnoho, i jeli dvěma vlaky; Slovinci a Němci vyjeli dne 4. dubna, Čechoslované den na to Vídeň opustili.

Ve středu večer shromáždili jsme se v Praze na nádraží Františka Josefa. Bylo tehdy velice studeno, i pohlíželi jsme s velikou obavou na tuto dalekou pouť a na všecky svízele s ní spojené. Ale správa dráhy nám po celou noc topila a tak jsme dorazili bez nastuzení druhého dne ráno do Vídně. Ve Vídni pršelo, jen lilo, i skrčili jsme se v omnibusu a jeli k metropolitnímu chrámu sv. Štěpána, kdež kanovník Horny za přísluhy českých alumnů sloužil pro nás Čechoslovany mši svatou. Zpívali jsme: „Zde v skroušenosti padáme." Po mši sv. promluvil k nám celebrant německy a pak „moravsky." Anděl Boží provázej Vás na cestě do Říma, tak končil vznešený řečník, načež lid zvolal: Amen a my kněží: Zaplať Pán Bůh.

V nádraží Alžbětině jsme se s Moravany a Slezany seznamovali a srdečně se tam vítali. Poobědvavše byli jsme v půl dvanácté dopoledne vlakem dále k Římu unášeni.

Jel jsem v třetí třídě, ale byl jsem ve společnosti velice solidní, takže v krátké době povstalo mezi námi důvěrné přátelství.

V druhé třídě skupili se ihned za Vídní dobří zpěváci ve společnosť a na všech větších nádražích pěli jazykem českým buď papežskou hymnu aneb novou píseň: Kde domov můj, náboženským i vlasteneckým textem protkanou. Zpívali krásně, hlas jejich se daleko rozlehal a velebně se vyjímal. Němci na nádražích se zálibou českému zpěvu naslouchali.

V Melku nás pozdravovalo obecenstvo, mezi nimi též četní duchovní, a z kláštera benediktinského vlály slavnostní prapory. Panovala stále silná zima, tak že byly vysoké Alpy, jež jsme prorazili, pokryty hustým sněhem, což jest pro nováčka rozkošná podívaná.

V našem koupé zanotili večer zbožní poutníci píseň Marianskou: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“, načež jsme vykonali společně a hlasitě večerní pobožnosť, a každý si pak zdříml, jak mohl. Šťastný byl, kdo mohl na lavici strmácené údy alespoň nějakou hodinku natáhnouti.

Po půl noci dojel vlak první stanice na území italském, do Pontebby. Úřednictvo celní zachovalo se k nám velice slušně a zavazadel nám ani neprohlíželo.

V Čechách té doby napadlo hojně sněhu, zima nepovolila, i měli o nás naši přátelé a známí strach, že nastydneme a onemocníme, ale nám se vedlo celkem dosti dobře. Nepocítili jsme žádné změny, neboť týž vlak, který s námi z Vídně vyjel, dovezl nás až do Říma. Nikdo z vlaku nevystupoval, nikdo k nám nepřisedal, kondukter si nás nevšíml a tak jsme jeli spokojeně dále.

Myslili jsme doma, že bude té doby v horní Italii příroda v plném květu, ale zklamali jsme se: zima jako u nás, sucho jako u nás.

Druhého dne dopoledne dorazili jsme do Padovy. Metropolitní kanovník Th. Dr. Borový Klem. sloužil nad hrobem sv. Antonína mši sv. a pak poutníky jazykem českým oslovil, porovnávaje v milé řeči padovanského světce s naším sv. Janem Nepomuckým. — V klášteře Františkánském připravil nám hotelier oběd.

Ve 12. hodin s poledne zasedli jsme opět do vlaku a uháněli jsme k staroslavné Bononii. Slunce krásně na cestu hřálo, a krajina čím dále tím více byla malebnější. Jeden moravský prostý poutní zpěvák tak byl v Padově nad hrobem sv. Antonína nadchnut, že začal ve svém koupé z paměti o sv. Antonínu kázati. V Bononii jsme se déle zdrželi a kochali jsme se rozkošným pohledem na město i jeho okolí. Nikdy této krásy nezapomenu. Krátce před stanicí Rimini, v Tuero, spatřili jsme se vzdálí moře, jehož pohled jest úchvatný a čarovný. V Jakýně měl býti vlak před 9. hodinou večerní, přijeli jsme tam však až po 11. Stáli jsme při samém moři, ale pro tmu téměř neviděli jsme ho. Slyšeti bylo hrozný hukot vln, které se přes sebe valily a o skály s jekotem se tříštily a odrážely.

Dorazili jsme do Lorety. Na nádraží panoval nesmírný hluk a ryk. Italové křičeli, trhali nám z rukou zavazadla, byli jsme však před nimi varováni a nesli si je sami. Ach ta dlouhá, obtížná cesta nahorů do Lorety! Z ruky do ruky jsme si kufry překládali, kapsy schovávali a za nesmírného rámusu drožkářů, kteří nás předjeli a kluků s pochodněmi, kteří jim a nám svítili, dovlekli se poutníci o půl noci k chrámu loretánskému. Některé poutnice plakaly a každý vůbec byl starostliv, kde a jak přenocuje. My měli s p. Štěpánem Ant. ze Žižkova byt právě vedle chrámu, ale kluk nás tahal po městě z ulice do ulice, až nám jistý občan loretský dle naší písemní poukázky pravý byt ukázal.

Ve středu večer jsme z Prahy vyjeli a v pátek po půlnoci jsme prvně spatřili řádnou postel. My Žižkované spali jak baroni, ale četní poutníčkové ráno zle si naříkali. V Loretě jsme měli výtečné počasí.

Každý spěchal do biskupského chrámu, aby spatřil poklady jeho a zvláště vzácný poklad tamější, sv. domek (Santa casa), v němž kdysi Matka Boží bydlela. Při oltáři Marianském byly slouženy mše sv. od 2 hodin s půlnoci.

V chrámě tom jest veliká a drahocenná klenotnice, kamž mocnářové světa a boháči obětovali dary ceny nesmírné. Nalezá se tam i perla s obrazem P. Marie, nejdražší to perla z celého světa; vylovil ji indický rybář a věnoval ji Matce Boží v Loretě.

Odpoledne po druhé hodině měl k nám metropolitní kanovník Th. Dr. Krásl Fr. české kázaní. Do Lorety nás vedla víra, láska a bázeň — toť byl předmět jeho velekrásné promluvy. Německou řeč měl farář Urban z Libšic. Po kázaní odbývalo se řečí latinskou sv. požehnání. Jakmile kněz řádu kap. vystavil Nejsvětější svátosť oltářní, zapěli poutníci česky: „Svatý, svatý, svatý“ a po požehnání vedle naší písně Marianské i: „Tebe Bože chválíme“. Officiant mi sdělil, že byl naší „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“ celý unešen a chválil vůbec pořádek a zbožnosť českých poutníků.

V Loretě jsme nakoupili četných darů pro své známé doma a kanovníci nám je posvětili. Pobyt v tamním chrámu nás všecky velice potěšil a na duši posilnil. Za to lid loretský se nám z duše protivil. Velicí žebráci i malé děti s nezbednou dotíravostí nás všude pronásledovali a peněz nám div z kapes nevydřeli. Při příjezdu ztratil jeden velebníček kleriku, běda však jí, kdyby jistá paní nebyla na ni šlápla — kluk ji táhl již z tlačícího se davu. Jiná poutnice vytáhla tobolku, aby dala dotíravci almužnu, než mžikem do ní vjela ruka žebrákova, a mně ukradl někdo v chrámě — 5 tuctů růženců. Položil jsem je a podával jsem zatím jiné věci k svěcení, sotva jsem se však obrátil, růžence byly pryč.

Ulevil-li někdo česky zlosti své, drzí kluci to po něm lámaně česky opakovali a výsměch si z něho dělali. Lid loretský a neapolský patří snad k největším dryačníkům na světě.

Večer bylo pozorovati v Loretě poutníky neobyčejné velikosti — byli to naši pobratimi, slovanští Dalmatinci. Ihned jsem se dal s jedním knězem dalmatským do řeči; vypravovali jsme si o našich národních poměrech a jedněmi ústy velebili jsme velikého Slovana, Jeho Excell. ndp. biskupa Strossmayera J., miláčka všech Jihoslovanů i nás Čechoslovanů.

Téhož dne večer sešli se oba národní kmenové v Jakyně a srdečně se pozdravovali. Čechoslované zpívali: „Kde domov můj“, „Hej Slované“, „Moravo“ a „Bývali Čechové“, Dalmatinci zase „Naprej“ a četné jihoslovanské písně. Jedna jihoslovanská dívka a jeden dobrý zpěvák z řad našich zpívali sola. „Živili Čechové“ a „Sláva Dalmatincům“ a ndp. biskupu Strossmayerovi — ta slova rozléhala se čekárnou italskou a při loučení jako rodní bratři jsme se navzájem políbili.

V sobotu večer vyjel vlak dále k Assisi a v 6. hodin ráno tam dorazil. Ihned odebrali jsme se do lorety blíže nádraží se nalezající: tam sv. František žil a působil, a zde jsou upomínky na život jeho; jest tu památná zahrada, kde se pokušení bránil a kaplička, kde se k Bohu modlil.

Po mši svaté odebrali jsme se do hostince na snídaní a tu nám bylo viděti processí, jehož zjev nám nikdy z paměti nevymizí. Vážným

krokem kráčeli muži, jinoši, ženy a dívky k assiské loretě. Muži byli oblečeni jako mniši v dlouhé, bílé togy a nesli v rukou hořící svíce; i ženy nesly svíce a dívky kol sochy Matky Boží tvořily krásnou skupinu. Korouhve, velké obětní svíce a přiměřená hudba doplňovala neobyčejný tento obraz. Posléze jel v jednoduché, prosté drožce ndp. biskup assiský, kterýž pak pro poutníky pontifikalní služby Boží odbýval.

Na to jsme se odebrali do města samého, asi $^3/_4$ hodiny od loretty vzdáleného. Tam zatím k. arcib. vikář a slánský děkan Kandler Josef zpíval s lidem českou píseň: „Bože před Tvou velebností“, načež, jak mi vyprávěno bylo, měl k poutníkům velice krásnou exhortu, po níž se s lidem česky pomodlil.

V městě Assisi odpočívá sv. František, i uctili poutníci v chrámě modlitbou památku jeho a prohlédli si podivuhodný tento dům Boží; podivuhodný proto, že tu jsou tři chrámy na sobě, jako jednotlivá patra v obyčejném domě.

Za krásného počasí přijel vlak v neděli o půl šesté hodině večer do Říma. Jakmile jsme ze zdálí spatřili chrám sv. Petra, zapěli jsme naši píseň Marianskou a papežskou hymnu. Avšak bylo nám dáno pokynutí, abychom zpěvem Italů neznepokojovali; i poutní odznak s obrazem sv. Otce musili poutníci schovati, aby tím italská vláda nebyla urážena.

S rozechvěným srdcem stoupali poutníci na půdu věčného města a odebírali se v povozích do svých příbytků. O pobytě v Římě a jiných zkušenostech na cestě nabytých budoucně. *) (Pokračování.)

Z národního divadla.

Děj „Harolda“, rozpředený široce ve Vildenbruchově stejnojmenném dramatu, pro operu jest velice těžkopádný — ustavičný osud libret zdělaných z dramat, zcela paralelní osudu dramat, napsaných dle povídek a románů. Co lze rozpřísti v dramatu široce, právě tak jako v románu, nelze vždy, pokud děje se týče, stejně šťastně provésti operou tam, dramatem zde. Vždy nějaký detajl, často dosti charakteristický, ujde, co tam

*) Na cestě do Říma zastavil v noci v jistém tunelu náš vlak. Zarazilo nás to, ale v třetí třídě nevěděli jsme, co se děje a proto jsme jeli bezstarostně dále. I dověděli jsme se později, že v témž tunelu skočil náhle do koupé druhé třídy podezřelý člověk. Cestující se zarazili, ale byli tam čtyři srdnatí muži a ti se ho ihned tázali po legitimaci. Cizinec se vymlouval, že jest chud a že by se rád zdarma svezl a místo aby se vykázal legitimací, začal shasínati světla. Poutníci se ho rázně chopili, dali správě železniční signalem znamení, aby zastavila vlak, ale mrštný cizinec, než se kondukteři sběhli, poutníkům našim se vytrhl, vyrazil z vlaku do tunelu a zmizel.

Bylo všeobecné mínění, že to byl lupič, a kdyby se byl dostal mezi slabochy neb dámy, byl by je všecky vykradl a snad i někoho nožem zranil. Na nádraží římském ukradeny byly později českým poutnicím jedné peníze, druhé kukátko, a když jsme ponejprv z něho do města vstupovali, lapla právě policie jednoho ptáčka, jenž chtěl mezi námi loviti.

Více případů krádeže mi známo není; většina z nás měla peníze pod šatstvem přímo na prsou — a to ve dne v noci — a jen to nejnutnější jsme nosili v tobolkách — neměli tedy italští páni zloději práci snadnou.

vidí se býti plným, zde zdá se býti kusým. Podobně i zde. Opera nazvána dle div. programu „dramatickou“ a též skutečně velice dramatickou jest. Děj líčí tragický osud Harolda, syna Godvinova, odpor jeho proti králi Eduardovi a normanskému vévodovi Vilémovi, nešťastný skon milky jeho Adély — romantický obraz z rozervaných dějin Anglie. Pro hudební zpracování jest děj tento velice choulostivý. Celkem hudba Nápravníkova jest pěkná, ač prvé jednání zanechává dojem chladný. Ale již druhé rozehřeje, a znenáhla dojem se stupňuje zvláště čísly lyrickými, jimiž opera dosti je bohatá. „Harold“ je práce velice pozoruhodná, ale dle našeho mínění repertoirní operou našeho divadla se nikdy nestane.

Josef Štolba, jemuž úspěch „Vodního družstva“ nedal spáti, napsal nám „Maloměstské diplomaty.“ Nebylo snad soudného diváka, aby nebyl porovnával obě hry při premiéře „Diplomatů“. A celkový úsudek dával přednost „Vodnímu družstvu“, dle našeho mínění zcela právem. Již sama příbuznost látky, nehledě k podobnosti jednotlivých figurek předvedených, vybízela k porovnání. O „Vodním družstvu“ podali jsme v těchto listech zde již referát, dovolíme si tedy laskavého čtenáře k němu odkázati. V „Maloměstských diplomatech“ jde o stavbu dráhy, nádraží a příjezdu k nádraží. Tato otázka rozdvojí obyvatelstvo městečka ve dva tábory: jeden je pro ulici novoměstskou, druhý pražskou; purkmistr Horčička hledí dostati pány rady i dva místní žurnály na svou stranu, u redaktora Drábka, arcitypa revolverového žurnalisty a chlapa, jenž za peníze vše udělá, se mu to podaří; u druhého redaktora Slavíka však nikoliv, ten svolá veřejnou schůzi lidu, kdež má se o té věci důkladně pojednati; schůze lidu stane se sice skutkem, ale v průběhu jejím dojde list od poslance z Vídně, že dráha kolem města stavěna nebude, poněvadž městská rada dala věc na buben, byvši požádána, aby vše zachovala v tajnosti; sousední Rozpakov nasadil všechny páky a podařilo se mu způsobiti, že dráha půjde kolem Rozpakova.

Figury, uvedené Štolbou v posledním tomto jeho díle, nejsou nikterak nové. Působí sice komicky, vidíme v nich životní opravdovost, ale jsou to vesměs staří známí, kteří nám zde kynou, nevyjímaje ani policajta obecního, jehož rozvláčné dialogy se ženou autor po premiéře zcela případně a správně seškrtal. Vyhlíželo to tak, jako by z nich měl se vyvinouti malý dualismus v ději: jak se to skončí s připsáním oné polovice domku? „Maloměstští diplomati“ baví, člověk se zasměje zde onde, ale velikou akvisici jimi česká původní produkce nezískala. Alespoň na maloměstských ochotnických divadlech, myslíme, že valně se ztrácejí. Zde na divadle národním učinila z nich — napíšeme bez obalu — vše vskutku výtečná režie a velice dobré obsazení. A to ví každý, co dovedou učiniti obratní a osobně tak velice oblíbení herci i z úloh, jež obyčejný ochotník, jenž tyto výborné vzory nebyl viděl, z pouhého přečtení kusu ani z daleka pojati nedovede. Dle našeho mínění rozhodně nejvýbornější byl Sedláček v úloze redaktora Drábka — každým coulem přirozený, od hlavy až k patě. Jinak, jak jsme již pověděli, dáváme „Vodnímu družstvu“ přednost. Následovalit „Diplomati“ příliš rychle za „Družstvem“, a dosud každý chová „Družstvo“ v živé paměti. Můžeme směle a upřímně opakovati, že dáváme režii a obsazení „Malom. diplomatů“ větší uznání, nežli autorovi samému. Zdar a úspěch hry jest zásluhou onoho více, nežli autorovou. —

Baletní produkce ve velkém též nikterak nezahálela. Měli jsme již různé druhy baletů: Excelsior, Flik a Flok-Amor, Labutí jezero, Hašiš,

Štědrovečerní sen, Gisela — vesměs výpravné, nyní nám oznamoval program, že uvidíme balet „mythologický“, „Sylvia, víla Dianina“. Výprava baletu byla velice skvostná, pokud tanců se týče, vesměs známé již kombinace, každý pohyb byl již jinde viděn. V té příčině velmi nesnadno poskytnouti něco nového. Hudba tohoto baletu je velice půvabná, elegantní. Litujeme nákladu, jenž se povoluje na představení tohoto druhu. Již i širší obecenstvo pozoruje s nevolí tyto baletní komedie, a také návštěva „Sylvie“ dokazovala, že tento pozlacený magnet silně pozbývá přitažlivosti. Zcela přirozeno. Jedna a táž strava, silně kořeněná frasemi a pikantními omáčkami reklamy, konečně přece pokazí žaludek. A konec všeho je silné disgusto, a v něm již obecenstvo je. Není ale divu: trvá to již několik let, a sebe zoufaleji stylisovaná květnatá reklama již nespomahá. Třeba pomýšleti na jiné léky — tahle narkosa již selhala.

Z Delibesových starších prací uvedena na jevišti opera „Král to řekl“ — můžeme říci spíše opereta, nežli opera. Nejen svým dějem, ale celým uspořádáním opereta. Hudba je velice pěkná; do komiky se však páni herci až na malé výjimky silně nutili, a nucení to bylo též patrně viděti. Nedivíme se tomu; kdy u nás přejde komika v hudebním průvodu na jevišti? Velmi zřídka kdy! A k tomu ještě lehká, francouzská komika, tomuto národu tak vlastní, vrozená, že ji lze nesnadno imitovati! A odstaví-li se hra taková na delší dobu, vžijí se sice hudebníci do hry, zpěváci do zpěvu, ale komika a přirozená živost sama, jak ji celý kus chce, ztuhne a neroztaje. Takový dojem učinila na nás hra „Král to řekl!“

Felix Cavalotti, jehož „Dceru Jeftovu“ před nedávnem jsme viděli, zavítal k nám po druhé jednoaktovou komédií „Bílé růže“, prací pěknou a poetickou. Stručně vylíčíme děj. Baltazar, otec slíčné Adeliny, vdovec, pozoruje svého miláčka, svou dceru, ve vedlejším pokoji, a vzpomíná při tom na svou zesnulou choť Viktorii. Vše ho na ni připomíná. Kde nyní jeho dcera chodí, tam chodíval on a pohlížel do protějších oken, kde bydlila jeho Viktorie. I jeho Adelina tam hledí: bydlí tam její snoubenec, jemuž má ruku podati. Tu navštíví dceru jeho syn jeho starého přítele, Antonia. Adela dává mu bílou růži a praví, že jej upřímně a z celého srdce miluje, že však si vezme přece svého snoubence, jenž ji má rád a může ji zaopatřiti, kdežto syn Antoniův teprv studuje . . . To probudí nepokoj v srdci Baltazarově. On vidí v dceři své obraz zesnulé choti a pomyslí si: snad i ona tak jednala. Snad i ona milovala jiného. Ale koho? Nikoho jiného než Antonia, přítele jeho, jenž je tu přítomen, a jenž ji navštěvovával — — I táže se ho, dobře-li tak tuší. Antonio nezapírá — ukazuje příteli list psaný ihned po svatbě, nyní že láska její patří jen jejímu muži — a před smrtí psala mu list druhý, poslední, aby jí na znamení odpuštění vsadil na hrob keř bílých růží . . .

Drobná to práce, řekli bychom spíše dramatický výstup, v němž je Baltazar hlavní osobou — ale veskrze jemná, poetická. Pochopilo-li to širší obecenstvo, pochybujeme, ale peruti poesie slyší každý drobným tím celkem šuměti. A to je vzácná věc v národním divadle. Herci (Šmaha, Šimanovský, Sedláček a Dumková) hráli dobře a s chutí.

U příležitosti jubilea paní Sklenářové Malé dávána „Drahomíra“ Vrchlického. Jak známo, sbíral se pro paní Sklenářovou Malou národní dar k tomuto dni, a výslovně bylo podotknuto, že má býti dán na penězích. Dle zpráv do veřejnosti vniklých odevzdáno umělkyni této šest tisíc zlatých. Přiznáváme se, že náležíme k jejím ctitelům, ale způsob, jakým

dar se vybíral, nelíbil se nám. Stalo se to nyní jaksi modou, a různé sbírky počínají obecenstvo vyssávati. V témž čase koloval mezi obecenstvem předplaceným malý tiskopis, vyzývající ku sbírce ve prospěch jiné, velice zasloužilé herečky.

A vůkol plno sociální bídy, bídy mezi dětmi, muži, ženami i starci, bídy zoufalé, nepovšímnuté, bez soucitu zápasící, bídy, jež vhání do spárů nemoci a sebevraždy! Nesnadno tu ubrániti se zvláštním myšlénkám a úvahám!

Velká opera měla slovutného hostě: sl. Biancu-Bianchi, jež tu vystoupila s úspěchem v pravdě sensačním v Lucii, Lakmé, Lazebníku Sevillském a Dinoře. V činohře silně panoval Sardou, o jehož dramatech přinese „Vlasť“ úvahu zvláštní. Posledně dávána „Cyprienna“, jinak dobrá veselohra, až na frivolní náhledy o manželství, zde jako rakety se všech stran prší. Jako novinu uvádíme, že budou dávány v nár. divadle *slušné* operety, což již oficielně div. kancelář oznámila. Vytisknou-li veliké balety a budou-li vskutku *slušné* (což brzy uvidíme), není čeho namítati. Ale veliký balet a lecjaká opereta strhly-by poslední nimbus z pojmu důstojnosti národního divadla.

Personál nár. divadla, onen kmenový, jenž prodělal dobu tuhou, začíná řídnouti. Odešla Terezie Seifertová, odešel Josef Lev, odejde Šamberk, a snad i jiní, a pomalu tvoří se druhá generace herecká, nová, jíž znenáhla bude teprve obecenstvu zvykati. Bylo až dosud tak něco domáckého v nár. divadle: člověk viděl v starých těch hercích zosobnělou historii našeho divadla, znal každého a připadal mu, jako by s ním byl spříbuzněn. Dovolíme si svým časem o staré té generaci herecké a o starém českém repertoiru zde též promluviti. **Josef Flekáček.**

LITERATURA.

Pětadvacítileté jubileum „Posvátné Kazatelny“.

Naše doba může se nazývati i dobou jubilejní, nebo konají se stále a všade samá jubilea: jubilea 10letá, 20—25—50. stoletá atd.; konají se jubilea na oslavu mužů o vlasť, o církev a o vědu zasloužilých v den jejich narození nebo úmrtí — po 50 nebo 100 letech; dále jubilea na oslavu toho kterého vynálezu, toho kterého užitečného a blahodatného podniku, založení toho kterého dobročinného spolku, sboru a jednoty, na oslavu mužů, kteříž v tom kterém úřadě 40—50 let vytrvali a velikých sobě zásluh vydobyli, i založení toho kterého časopisu se po letech oslavuje; i proč by se nemělo a nesmělo oslaviti i pětadvacítileté trvání časopisu „Posvátné Kazatelny“. Prvním svazkem prosincovým r. 1887. nastoupila „Posvátná Kazatelna“ pětadvacátý rok svého trvání. K oslavě tohoto jubilea ať slouží tyto řádky.

1. Vydavatel a redaktor.

Uváží-li se všecky okolnosti, za kterých kanovník B. M. Kulda počal „Posvátnou Kazatelnu“ vydávati, a všecky ty obtíže, které řízením tohoto listu byly spojeny, musíme se obdivovati pevné a rekovné vůli vydavatelově. Nebylť tehdy již redaktor mladíkem, nepožíval skálopevného zdraví, byl zanešen velikými starostmi a pracemi jako farář chlumecký, vikář a okresní školdozorce sedlčanský, jako spisovatel a hospodář; a přece se nelekal ohromné práce, kterou ve jmenu Páně a ke cti a slávě Boží podnikl; veliké obtíže mu působilo také nakladatelství v Olomouci a tiskárna od Chlumce a od Prahy vzdálená. Čtení zaslaných řečí, psaných

často nečitelně, někdy chybně, jakou to dalo práci po celých 25 let! A ještě nyní, ač mu již stářím sil ubývá, jak vytrvale a mužně a správně si počíná, vydávaje pravidelně měsíc jak měsíc po sešitech pětiarchových „Posv. Kazatelnu“. Při všem tom nekyne mu nijaký hmotný zisk; on nehledí na sebe, nýbrž jen na dobrou věc, na čest a slávu Boží, a nepracuje pro sebe, nýbrž pro spolupracovníky, které správně honoruje, a jimž každou řádku svědomitě platí. Tím vším si postavil pomník nehynoucí, který po všecky věky budoucí bude hlásati jeho lásku k Bohu, jeho horlivost, jeho „zelus“ pro čest a slávu Boží. — Sv. Pavel napsal: „Já jsem evangeliem zrodil vás“; podobně může říci vydavatel „P. K.“: Já jsem „Posvátnou Kazatelnou zrodil vás“, t. j. „Já jsem z vás učinil spisovatele“; to právě může tvrditi o sobě pisatel těchto řádků; kdyby nebylo vydavatele „P. K.“, nikdy by se byl nestal spisovatelem; vydavatel „Posvátné Kazatelny“ právem jest v tomto ohledu mým otcem; a jestli pisatel těchto řádků něco dobrého v oboru písemnictví a kazatelství vykonal, zásluha z toho patří hlavně vydavateli „P. K.“ — Než vydáváním tohoto časopisu stal se kanovník B. M. Kulda i podpůrcem nejednoho chudého kněze. „Posv. Kaz.“ stala se peněžní pokladnicí, z které brali spolupracovníci za tištěný arch po 10 zl. A ty nám zasýlala správně a svědomitě i rychle ruka vydavatelova. Několik spolupracovníků nemajetných bylo jako gardou jeho, kterouž peněžitě podporoval; pisatel těchto řádků trčel by ještě ve dluzích, kdyby nebylo „Posv. Kaz.“.

2. Spolupracovníci.

Nás kněží povolal a poslal Pán, abychom učili všecky národy pravdě Boží, a učili je zachovávati všecko, cožkoli přikázal; nás kněží vyvolil a postavil, abychom šli a užitek přinesli, a užitek náš aby zůstal. Jako svatí apoštolové živým a psaným slovem Božím učili národy pravdě Boží: tak máme i my kněží nejen živým slovem, ale pokud to možná, a Bůh k tomu milosti Své dává, i psaným slovem Božím lidi učiti. Jak by byl rád mnohý kazatel, kdyby mohl plody ducha svého a milosti Boží tiskem vydati, by se mohlo pak o jeho řečích a kázaních říci: „Rozešel se hlas jeho po vší zemi, a až do končin země slova jeho“; ale jest to možná každému? Nikoli, chudoba a nedostatky brání tomu, aby mohl své řeči svým nákladem vydati; a jiných nakladatelů málo se najde; a tak stává se, že mnohé perly posvátného řečnictví leží ladem, jsouce uzavřeny ve skříni, práchniví a po smrti kazatelově se prodají jak starý, bezcenný papír za několik krejcarů. — Kdyby nebylo „Posvátné kazatelny“, bylo by se tak již s nejednou perlou duchovního řečnictví stalo; ale „Posv. Kaz.“ ji od zaniknutí zachránila a tak k tomu přispěla a bude přispívati, že ti kteří kazatelové dlouho a dlouho i po své smrti „budou zvěstovati skutky Boží a Jeho činy velebiti; budou učiti národy. Poukázal jsem již na to, že mnohý kněz nebyl by se stal spisovatelem, kdyby „Posv. Kaz.“ nebylo; každý člověk, a tudíž i kněz, jest smyslným tvorem, a proto nečiní všecko pouze jen z čisté lásky k Bohu, ale i z časných při tom pohnutek; a Bůh nezatracuje také ty časné pohnůtky, nebo slibuje sám i časnou odměnu těm, kteříž milují Ho, a konají dobré skutky a ctnosti křesťanské; ve 4. přikázaní ku př. poukazuje na časnou odměnu, štěstí a dlouhý život, kterého se dostane dětem, jež rodiče své ctí. A právě i tato časná odměna byla příčinou, že mnohý kazatel piloval své řeči, zdokonaloval je, jen aby přijaty býti mohly do „Posv. Kaz.“, a dosáhl též nějaké časné odměny; Bůh rozdává darů a milostí Svých rozdílně; jako jsou boháči a chudí v časném ohledu, tak jsou i v duchovním ohledu; jsou velcí učenci a také méně učení; vždyť jednomu Bůh svěřil 10, jinému 5, a opět jinému jen dvě, ano i jen jednu hřívnu; tak jest i mezi kazateli; mnohý kazatel, kterému Bůh jen jednu neb jen dvě hřívny kazatelské svěřil, potřebuje často, aby měl 10 hřiven. Co tu činívá? To, co činíváme, potřebujeme-li peněz, a nemáme jich, vydlužíme si; i oni si vydlužují od těch, kterým Bůh více hřiven svěřil; a takové hřívny k půjčení najde v „Posv. Kaz.“, najde jich tam a má tu výhodu, že je nemusí zpět spláceti. Jako nesvěřil Bůh všem kazatelům 10 hřiven, tak mnohé zas postavil na taková místa, kde jim ani tolik času nezbývá, aby ho použíti mohli na vypracování jádrných řečí; i v tomto ohledu jest „Posv. Kaz.“ vítanou pomocnicí. — Jakých zásluh si tu shromažďují tudíž spisovatelé, kteříž výtečné plody ducha svého svěřují „Posv. Kazatelně?“ Oni nekáží jen sami, ale káží často i skrze ústa svých darem řečnickým obdařených spolubratří. Jak povděčni jsou jim i ti, kteříž práce jejich používají! Poukazuji tu na jednu monumentální práci v „Posv. Kazatelně“; míním výtečné katechetické a liturgické řeči prof. Edvarda Brynycha; který odběratel „Posv. Kaz.“ jich aspoň částečně nepoužil? Jakého již ony řeči přinesly užitku? Mohu směle

tvrditi, že by nebyly tak mezi kněžstvem rozšířeny a od něho užívány, kdyby o sobě byly vyšly, jako když vyšly v „Posv. Kaz.“; a prospěch z nich bude ještě větší, protože po třech letech samy o sobě opět tiskem vyjíti mohou, čímž by se tím více rozšířily a tím většího užitku přinášely. — Spisovatelé a přispívatelé do „Posv. Kaz.“ mohou se z ní i z toho ohledu radovati, že mezi nimi jakousi chvalitebnou řevnivost vzbudila, která je tím k větší horlivosti u vypracování řečí duchovních povzbudila, jen aby druh druhu se vyrovnal, anebo ho předčil. „Posv. Kaz.“ má pro spisovatele a příznivce její i tu výhodu, že jsme se lépe po celých Čechách a na Moravě poznali a spřátelili, že povstala jakási vzájemnost mezi námi, jakési bratrství. „Posv. Kaz.“ stala se pro nás jakýmsi cvičištěm nejen v řečnictví, ale i v písemnictví; ona dopomohla mnohým k dokonalejšímu vytříbení v nejednom ohledu. I mají spisovatelé „Posv Kaz.“ všecku příčinu pětadvacítileté jubileum její oslavovati a Bohu za všecku radost děkovati, kterou jim „Posv. Kaz.“ přinesla a ještě přinese. — Někteří z nich arci nás již na věčnost předešli; Bůh jim budiž za všecko milosrdným Soudcem a štědrým Odplatitelem. Učiňmež za ně vděčně memento při mši svaté a ve svých modlitbách.

Ale i „Posv. Kaz.“ sama má nárok na jubilejní oslavu svého pětadvacítiletého trvání.

3. „Posvátná Kazatelna“ po pětadvacíti letech.

Jsou někteří mezi církevními učenci, kteříž na sbírky duchovních řečí jaksi nepříznivě pohlížejí, nepřikládajíce jim velké váhy, jako by na nich mnoho nezáleželo; ale více jim záleží na knihách a spisech pojednávajících o tom kterém předmětu a odboru bohoslovecké vědy. Počne-li nějaká kazatelská bibliotheka vycházeti, některých učenců se to až bolestně dotýká, takže ulevují sobě a své mrzutosti i bolesti až i urážlivými výrazy, a touží, aby se to které odvětví více pěstovalo, podobných sbírek že máme dost a dost. Neupírám, že máme mnoho kazatelských děl a kázaní; neupírám, že mnohý odbor bohoslovecké vědy leží u nás ještě ladem; než nemohu přece dopustiti, aby se o sbírkách důkladných a jádrných řečí duchovních nešetrně smýšlelo a mluvilo, a jim váhy a ceny upíralo; a to proto, že všecka bohoslovecká věda ve výborných řečích a kázaních jest soustředěna; že jsou výtečná kázaní takřka trestí bohoslovecké vědy, a že v kázaních teprv přináší pro veškeru církev slyšící duchovního stonásobného užitku. Ať se jen sepisují samé bohoslovecké knihy, ale žádná kázaní, a ať se nekáže; jaký užitek přinesou pro lid křesťanský? Nazývá-li se časopisectvo za naší doby velmocí, jsou ještě větší velmocí dobrá kázaní, a to proto, že jest to slovo Ježíše Krista, že jsou účinkem Ducha svatého; že milost Boží kázaní, kazatele i posluchače doprovází a na nich spočívá; a toho důkazem jest náš venkovský, ještě nepokažený lid katolický, který slovo Boží slyší; právě že slyší, nemůže ho časopisectvo, které nevěru hlásá a nepravost schvaluje, pokaziti, a proto jest kázaní velmocí, kterou brány pekelné přemoci nemohou; i přikládám tudíž velkou cenu a váhu sbírkám, bibliothekám kazatelským, a tím více „Posvátné Kazatelně“.

Tak důkladnou sbírku duchovních řečí, jako jest „Posvátná Kazatelna“, nemá hned tak jiný národ. Za 25 let vydáno 300 sešitů měsíčních — jeden jest o 5 arších — což dělá 1500 velkých tištěných archů. Jako jest „P. K.“ velkolepé dílo co do objemu, jest i velkolepou prací co do rozmanitosti látek; nebo nepřináší toliko kratších a delších řečí na každou neděli a svátekroku církevního, ale i velikou zásobu řečí příležitostních, a to v takové rozmanitosti, jakou bychom sotva jinde našli; a na malé jen výminky, které se ale snadno omluviti a ospravedlniti dají, jsou to řeči důkladné, které všem požadavkům vyhovují a uspokojují.

Připomeneme-li při tom, že vydavatel se již zajisté o to postaral, aby někdy, kdyby mu tělo vypovědělo službu, aneb až by ta neuprositelná přišla, i po jeho smrti „Posv. Kaz.“ vycházela dále, a že jest to jisté vroucím přáním jeho, aby se dožila i padesátiletého, ano stoletého jubilea: jaké to bude monumentální dílo, jakou ozdobou duchovenstva českého! Toto přání chováme zajisté my všickni, a proto, není-li ještě o takové pokračování postaráno, vznášíme na vydavatele něžnou prosbu, by se tak jistě stalo. Věčná, nenahraditelná byla by to škoda, kdyby měla brzy zaniknouti — „Posvátná Kazatelna“ naše. Tak bude žíti vydavatel i po své smrti na zemi ve své a svou „Posvátnou Kazatelnou“.

Nastínil jsem jen slabými tahy důležitost, dokonálost a užitečnost „Posvátné Kazatelny“ a z toho jsem vyvodil, že nejen vydavatel, ale i spolupracovníci mají všecku příčinu oslaviti pětadvacítiletý jubileum „Posvátné Kazatelny“, a že i „Posv. Kaz.“ sama této oslavy jest hodna. — Za příčinou tohoto jubilea vyslovuji nejen

já, ale zajisté i všickni spisovatelé a odběratelé „Posv. Kaz.“ vydavateli vroucí díky, že tak velkolepé dílo podnikl, je obezřetně a svědomitě řídil a neunaveně zdokonaloval; dále pronáším vroucí přání, aby jej Bůh dlouho při zdraví zachoval, jej sílil a milostí Svou doprovázel, by mohl ještě dlouho „Posv. Kazatelnu“ vydávati.

Rovněž si dovoluji prositi, aby spisovatelé a odběratelé učinili vřelé memento při mši svaté za vydavatele, a za živé i zemřelé spolupracovníky „Posv. Kaz.“, a konečně vznáším i tu prosbu na česko-moravsko-slezské duchovenstvo, aby „Posv. Kazatelnu“ výtečnými plody ducha svého i na dále obohacovalo, by byla a zůstala „Posvátná Kazatelna“ na dlouhé věky slávou a chloubou duchovenstva českého. **Jan Podlaha.**

Literární reminiscence.

Píše Miroslav Zkoumal.

(Pokračování.)

Tak na př. Prokop Rokyta zasadil ránu Palečkovu „salonnímu kalendáři na r. 1885.“ (Liter. listy V. 165), že ač pozdě přece konfiskaci podlehl; známí (Pražský, Vrba, Tichý a jiní) a neznámí (pod šiframi aue, Č, —y atd.) kritikové důkladně probírají spisy české a zvláště v ročníku VIII. nestranně posouzeny práce Vrchlického, Arbesovy, Lierovy a jiných. Mezi jiným vypočtěny vedle přednostĺ také některé nedostatky knihovny „Přítele domoviny“, zvláště v povídkách Tisovského („Dědictví po otci“) a Kosteleckého („Starý pán z Domašic“). Hlídka literární důkladně proklepala hlavně Vrchlického („Twardovski“, „Sonety samotáře“, „Povídky ironické a sentimentální“ (Vejchodský, Šolc a Čech), ukázavši nejen na obsah namnoze frivolní a nevěrecký, spoustu špatných veršů a ve článcích úvodních probravši kritiku a jiné otázky časové. Mimo to i časopisy jako „Osvěta, Zlatá Praha, Světozor“ a jiné v kritických listech těch a jiných časopisech docházely spravedlivého úsudku. Pšenice tříbena od koukolu. Ký div, že mnohá hvězda vybledla, mnohý drahokam v diademu českého písemnictví se ukázal falešným a zvonivý rým přeskakoval kulhavě.

Taký strážce, stojící vždy po hotově, byl ovšem mnohým spisovatelům nepohodlný. Nejprve věnována malá pozornosť kritikům těm; toto ignorování však dlouho nemohlo potrvati. K listům, vždy stejně statně si vedoucím, připojovaly se jiné, kritika dorážela mocněji, ani sprosté odmítání nepomohlo.[1])

Čeho vymahá tak zvaná moravská kritika, k níž přistoupily mnohé listy české, jako „Vlasť“, „Osvěta“ a jiné? Především spravedlnosti, by celá literatura byla stejnou měrou probírána, by na př. jistá část spisovatelů nebyla do nebe vynášena a druhá buď ignorována nebo ničena.

„Moravská kritika“ probírá všechny plody literární stejně, ať vyšly od toho neb onoho, neumlčujíc v jedné téže sbírce prací lidí, kteří jí snad méně sympatičtí byli.

Také směr a duch, jaký od některé doby zavládl v českém písemnictví moderních spisovatelův a novelistův, vyvolal v moravských listech obranu směru národního. Z divadla šíří se v Čechách do písemnictví duch cizí, namnoze francouzský i se všemi kosmopolitickými známkami, z nichž na prvém místě frivolnosť a urážení kat. víry. Frivolnosť ta rozšířila se hlavně ve feuilletonech „Národních Listů“ slavným „tvůrcem českého feuilletonu“ ovšem na francouzském základě pikantními historkami, čerpanými buď z dějin českých (Kolda Malinský ve své „Kronice“, Schulz v povídkách a jiní) nebo novelami, v nichž dobrá pětina slov cizojazyčných hned šatem prozrazuje obsah (Lierovy novely), básněmi ženialních

---

1) Neznámý pisatel poslal lístek korespondenční redaktoru „Lit. listů“, Fr. Dlouhému do Brna, jehož obsah o sprostotě a veškeré jednání o podvodu svědectví vydává. By rozdmychán byl svár mezi „Vlastí“ a „Lit. l.“, podepsán lístek onen Fr. Pohunkem, kaplanem u sv. Štěpána. Pisatel chtěl se vymstíti, proto mluví o „lopatě na národa roli dědičné“. Není to shoda s podaným na hoře „drvoštěpstvím v literatuře“ (v Libuši)? Nebo snad proto Fr. Pohunek podepsán, že proklepal v „Různém bejlí na Parnasu českém“ Vrchlického, Mužíka, Sládka? Nebylo by těžko pravého pisatele nalézti, který podvody nejen dovede markantně líčiti, ale také z praxe je dobře zná.

talentů, povídkami, jichž filosofie, jak dí „Obzor", je výplodem pověstného Alfonsa Šťastného.

Uznáváme, že literatura naše musí také za hranice hor českých sáhati, však vždycky musíme proti tomu protestovati, by tento směr cizácký neopanoval plody českých spisovatelův a tak nezáživnou nestal se stravou lidu, který způsobem podobným se nevzdělává, naopak často znemravňuje.

„Moravskou kritiku" nezaplašili ani básníci spíláním a osobním štvaním pod rouškou anonyminu, ani tím, že povstali napadení na př. v „Lumíru" č. 26. s heslem „Quos ego" s nadávkami „kantůrčat a literáních nedochůdčat"; moravským kritikům dostalo se názvu „havětě", „zbrklých ševců", „kritických idiotů, drzých kritiků, nedouků, trpaslíků" atd. Však ani hrozby ani nadávky nepomáhaly. I povstal nový harcovník, který všechny nepřátelské živly v sobě soustředív, postavil se hned při počátku do pole otevřeného. Jak řečeno, v Čechách nebylo pravého, čistého listu literárního, až prvý český antikvariat p. Roberta Růžičky v Praze pozměnil zdarma zasýlaný list nejprve pouhého „Oznamovatele" starých knih v časopis literární, nazvaný „Rozhledy literární", které však brzy zanikly.

List ten hned v 2. čísle (str. 57.) vystupuje proti tak zvané moravské kritice v „Různých zprávách" pod názvem „Neoprávněné výčitky", kde poznáváme až příliš zřejmě program listu, i když odečteme známou snahu u nás, že tupením listu jiného zjednati možno abonenty jeho. Zde hlavně v ochranu přijímá sám redaktor Vrchlického, Zeyera, Sládka a jiné a hned oznamuje řadu nových přispívatelů. Není naším úmyslem vypočítávati a vyvraceti náhledy spisovatelovy, „že nikdo nemá práva obmezovati básníka v jeho činnosti", a že „jest také nemožno žádati, aby se básník bral určitým směrem"; také nechceme ani poznámky přičiniti k vývodům o „znemravňování", poněvadž důkladně a trefně odmítnuty jsou na patřičných místech v „Lit. listech" (str. 274.), „Hlídce literární" (č. 10.), „Obzoru" (č. 1.) atd. „Kdo — prý — znemravňovati chce, musí míti k tomu úmysl. Odváží se však někdo Vrchlickému vytýkati, že zúmyslně znemravňuje? (viz Vlast!) Pak nečetl střízlivě všecky jeho práce . . . A líčí-li Vrchlický krásu tak, jak jeví se — je to znemravňováním?"

Z toho vznikl spor, obmezený pouze listy literárními, z něhož na jevo přišlo, že se časem „vytrysknou" z péra básníků vedle „skvostů krásy veliké" práce menší ceny, jejíž pisatel „se musí posuzovati se zřetelem k tomu, co již vykonal a nikoli jako začátečník bez zásluh — beze jména."

Napíše-li na př. básník pamflet prosou na poutní místo u Příbrami, nesmí nikdo, maje zření k básnické činnosti jeho, viniti spisovatele nebo snad kritikou ho odsuzovati. Také prý kritika nemá se dotýkati osobnosti spisovatelovy, což právem uznáváme. Však příklad volen špatně. Kostelecký až nechutně sám sebe do děje v „Radošinském pantatínku" na místech nenáležitých vplétá.[2]) Nejlepší se mezi celým obviněním moravské kritiky podařilo nařknutí, že kritikové pod škraboškou anonymity vrhati se smí na velikány, jimž sotva po kotníky dosahují." Kdo podepsal onen koresp. lístek, Quos ego, a dokonce i „Několik upřímných slov", v nichž ono obvinění anonymity? Odpověď „Hl. l." vrcholí v odmítnutí naprostém: „Naše kritika dívá se více na to, co kdo napsal, nežli kdo to napsal" (č. 10.).

Nač líčili jsme aspoň v hrubších rysech, co před několika dny všicci přátelé literatury četli dopodrobna? Jenom abychom ukázali, co kdo dá ještě dnes na kritiku, když v samém takořka principu kritikové se rozcházejí? Zač u nás vůbec kritika stojí? „Jaké spisovatele mladší odchová a kupcům knih jak spolehlivým měřítkem a pomocnou rukou jest? Kdo kritice věří? Který spisovatel opravdu vystříhá se chyb, jež jedna strana vypočetla, druhá zatušovala?

Nepatrná to sice byla potyčka literární, ale hlubokého významu a dosahu.

Kdo pěstuje onu moravskou kritiku? „Obzor" tou příčinou dí (č. 14.): „U nás na Moravě literární kritiku pěstují upřímní přátelé národní literatury,

---

[2]) Nazývá sebe sama brumbálem (84. str.), kosem (25. str.) atd. „Jestliže tomu tak", dí na str. 125., „nu, tuť byste na mou věru zasluhovali, abych utřel péro, zavřel kalamář, složil akta a konec této povídky abych si strčil do kapsy a vás tu nechal pěkně na holičkách právě v nejlepším (?)". — „Nemám pravdu, lidičky?" (142.) Slovo „lidičky" v povídce jenom 112kráte vedle četných „holečků, panečků, jemináčků, jejhotů, červičkův" atd.

kteří s nadšením, jakého blaseovaná republika jistých literatův ani schopna není, vítají každý pěkný a cenný plod literární a s nevolí právě tak oprávněnou odmítají nejen literární škváry lecjakých nedoukův, jimiž se leda papír zbytečně potišťuje, nýbrž i velebená v Praze díla znemravněných prý u nás geniův, kteří berouce jméno „svaté“ poesie nadarmo, pravou poesii a ideální vzlet ducha v samém kořenu ničí a hubí. S takovým směrem musí souhlasiti každý přítel české literatury, proto všechny listy zejména katolické a nestranní strážcové mravnosti a víry na téže stanovisko se musí postaviti.

Naproti této kritice v Čechách, dí týž Obzor, „literární kritiku pěstují buď výkonní spisovatelé sami, neb jejich přátelé a kamarádi. Kritika taková nemůže býti jiná, než „přátelská“ neboli kamarádská. Heslem jejím jest: „Jak ty mně, tak já tobě“, nebo: „Bíješ-li ty mého žídka, budu já bíti tvého“. Na takové kritiky odkázán jest i list kritický, který, opovážil-li se někdy některému tomu „geniovi“ jenom zdaleka něco nepříjemného říci, odpudí si hned nejen jeho samého, nýbrž celé jeho přívrženstvo přátelské a kamarádské, t. j. aspoň tři čtvrtiny spisovatelstva pražského“.[3])

Pisatel těchto řádků v kruzích spisovatelských v Praze slyšel a sám se přesvědčil, že byl jistý román z většího dílu z německého opsán, však nikde nevystoupila spravedlivá kritika, by prý nebyl nakladatel poškozen.

Odbyvše tak zvanou moravskou kritiku, pozorujme, jak se naopak v Čechách kritisuje. Většina tak zvaných kritik jsou spíše reklamy, jež časopisy pěstují ve prospěch svých vydavatelů. Tak na př. „Zlatá Praha“ podává v ročníku III. (1886.) stejný téměř počet skrovných kritik jediného knihkupce (Otty, kde časopis vychází), jako všech ostatních v Čechách a na Moravě, „Světozor“ jenom 14 spisů u Šimáčka vyšlých kritisuje naproti 40 knihám z jiných nakladatelství. (Dokončení.)

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Ročník XIII. přinesl hojně článků vychovatelských. Čl. „Odchovávejme povahy“ promlouvá o veliké důležitosti vychování náboženského. „Velmi platným prostředkem vychovávacím jest pěstovati cit náboženský. Zbožnost dochází ve víře v bytost nejvýš dobrotivou, moudrou a všemohoucí ukojení své touhy, upokojení mravního vědění a rozřešení všech záhad. Evangelium Kristovo vyniká vznešeností, mírem a čistotou mravního soudu. Obsahem jeho jest věčná pravda, dobrota a posvátnost, účelem osvěta, ušlechtění a oblažování lidstva. Učí nás, že se v úkazech přírodních a v úkazech života lidského zjevuje bytost svrchované moudrosti, dobroty a všemohoucnosti, Bůh jediný, časem i prostorem nedostižný, od něhož mají všecky věci své bytí, v jehož moci jsou živí i mrtví. Tento Bůh je zároveň vzorem svrchované moudrosti všeho lidského chtění a jednání; v něm jest se lidstvu sjednocovati v jedinou rodinu, v jedinou mravní společnost bratrskou a sesterskou, aby své štěstí a dokonalost svou rozmnožovali. Učí-li se náboženství tomu věrně a přirozeně, stává se zdrojem ctnosti a lásky k lidu a vybavuje svět z modloslužby, pověry, licoměrnictví a zloby. Z prostředků, jež mravní nákaze brání, jako vážení sama sebe, ctižádost, láska k rodičům, úcta před lidmi, veselost a zaměstnání, jest nábožnost jedním z nejmocnějších. Nábožnost jest pevnou záštitou proti hlasu svůdnosti a dráždivé smyslnosti. — Nejlepším podporovatelem citu mravního jest učitel nábožný a jeho příklad, prostý vší přemrštěnosti a přílišnosti.“ — Článek „Zjednávejme dítkám oko pro věci přírodní“ doporučuje pozorovati přírodu, neboť „tam venku v přírodě stává se člověk dítětem. „Nebudete-li jako pacholátka, nevejdete do království nebeského“, praví písmo.“ — Jiné články vychovatelské jsou: Bajka, důležitý prostředek vychovavací, Osobivost učitelova, O zvyku, O zdvořilosti, Vychovávejme mládež škole vděčnou. Mnohé články pojednávají o školství

---

[3]) Známa anekdota, že básně Šimáčka syna pochválil Šimáček otec v Šimáčkově „Světozoru“.

vůbec a stavu učitelském. Redaktor ve čl. „O našich záležitostech“ praví: „Jak se stanoviska náboženského, tak se stanoviska národního nelze než schvalovati, aby učitelé, (kteří jsou zároveň vychovatelé!) byli s mládeží téhož vyznání náboženského. Ani taková „novella“ by nám neuškodila, která by ustanovovala, že do škol s učiteli a žáky křesťanskými, tedy do škol křesťanských, nesmějí přijímány býti děti židovské, a naopak do školy židovské že nesmějí se přijati dítky křesťanské. Před r. 1869. měli jsme sice v křesťanských školách děti židovské, ale do školy židovské nebyl by žádný křesťanský otec dítě své dal zapsati ani za nevím co! Nyní jsme ovšem již tak dalece „pokročili“, že mnozí rodičové zpozdilí — nasáklí ovšem také světoběžným liberalismem — dítky své posýlají (v obcích, kde křesťanská škola jest česká!) do školy židovské, aby prý se tam přiučily — němčině! Dítky židovské se do našich škol nederou; navštěvuje-li dítě židovské naši školu, neškodí nám to, ale dítko naše chodící do školy židovské bude i národnosti i víře naší odcizeno, a proto by i takové ustanovení, že křesťanské dítky náležejí do škol křesťanských, národu našemu rovněž tak prospělo jako zákon, že české dítě náleží do školy české.“ Učitelstvu doporučuje svornost a horlivost; o poměru k duchovenstvu pronáší se takto: „Učitel je správcem školy, kněz pánem v kostele a duchovním správcem celé osady, tedy také učitelovým, a to dostačí, aby se k němu učitel vždy choval uctivě a ctil jej jako svého duchovního správce. Ať tedy učitel nikdy si nemyslí: Ty jsi pánem v kostele, já pánem ve škole, ostatek spolu nemáme co činiti. Nikoli! Zvláště na venkově je toho veliká potřeba, aby se úplně shodovali; vždyť jsou to druhdy jediné osoby intelligentní v obci, a nemohu si mysliti krásnějšího života, jako když kněz a učitel ve všem se srovnávajíce často spolu obcují. Netřeba tu žádného lichocení a podlízání. Učitel jest muž vzdělaný, snášenlivý, a kněz s ním také vždy jako se vzdělancem jednati povinen jest, ale učitel nesmí zapomínati, že duchovní správce jest osobou výše postavenou, a dle toho také se k němu chovati vždy a všude, zvláště také ve škole, aby kněz snáze na to zapomněl, že už není pánem školy a představeným učitelovým. Toho ať také učitel knězi nikdy cítiti nedá, jakož také ve společnosti ať učitel vždy — což se samo sebou rozumí — knězi ponechá přednost. Srovnávají-li se i v ostatních svých názorech tyto dvě osoby, pak si i v nejodlehlejší vesničce na vzájem život zpříjemňují a stávají se mnohdy upřímnými přátely.“ — Čl. „Neutěšené poměry na mnohém našem venkově“ [1]) rozpráví o nihilismu náboženském, mravním i vlasteneckém, zavládajícím v našem lidu působením radikalních a socialních listů. „A jak má tu působiti škola a učitel proti tomuto nihilismu, který frivolními řečmi o náboženství a věcech pravému vzdělanci posvátných demoralisovati chce náš lid? Učitel počínej si v té věci velmi obezřele, řídě se vhodnými slovy výborného kazatele: Víra a věda, toť Marie a Marta, sestry Lazarovy u nohou Ježíšových. Marta starající se o věci vezdejší vhodně zobrazuje vědu, Marie naslouchající slova Ježíšova o světě nadsmyslném jest zosobněná víra. O věcech našim smyslům nepřístupných musíme věřiti; záleží jen na tom, ve které nauky. Zda v nauky materialistů, či naturalistův či v nauky křesťanské? Srdce pravého vzdělance zvolí náboženství jako nejmohutnější páku, která pozvedne člověka z prachu zemského k výšinám idealnějším, kde zušlechťuje se mysl, duše i srdce. — Článek „O vlastenecké povinnosti českého učitelstva“ vyličuje i zásluhy duchovenstva o vzkříšení a písemnictví národní. — Ve čl. „Učitel a bible“ doporučuje se učitelstvu pilné čítání v bibli, čímž nejsnáze může se státi způsobilým vychovávati mládež nábožensky mravně. „V tom zajisté všichni paedagogové se shodují, že bible má vysokou moc vzdělavací. Mohli bychom doklady uvésti nejen z paedagogů katolicky smýšlejících a z evangelických, nýbrž i z vynikajících paedagogů „liberálních“, kteří o bibli s největší pietou se vyslovují a biblickou četbu schvalují.“ Dále uvádí výroky znamenitých paedagogův o čtení bible. — Článků z oboru psychologie, jazyka i realií jest hojnost; mezi dějepisnými nalézáme článek o sv. Gorazdovi a sv. Klimentu bulharském. Pilně všímáno si literatury, zvláště pro mládež. „Listy o dětské literatuře“ od F. Hrnčíře ukazují na nedostatky v tomto odvětví písemnictví a přimlouvá se za nápravu.

Končíce svůj posudek o „Komenském“, neváháme tvrditi, že mu náleží mezi českými listy vychovatelskými ve příčině snah vychovatelských místo čestné. Přimlouvalť se časopis tento vždy za vychování na základě náboženském, touže z této příčiny po školách křesťanských; učitelstvo nabádáno v něm stále ku vzornému životu a přátelskému působení s duchovenstvem. Polemikám „Komenský“ vždy zřejmě se vyhýbal, šetře sloupců svých pro články vzdělavací. Knihy ze všech

[1]) Spíše snad ve městech!

oborů písemnictví pilně posuzovány, a ukazováno na špatnou literaturu s příkladnou nestranností.[2]) Doporučujeme tudíž „Komenského“ českému učitelstvu co nejlépe.

Národ a škola.[3]) Prostonárodní listy našemu lidu a vychovatelům jeho. Redaktor Jiří Schier. Nákladem J. H. Šaška ve Velkém Meziříčí. Vychází dvakrát měsíčně.

Ročník VII. (1886.) Z vychovatelských článků v tomto ročníku uvádíme především čl. „O vychování dítek“. Promlouvá hlavně o důležitém úkolu matky. „Čeho neprobudí matka v srdci dětinském, zůstane v něm spáti třeba navždy; co dítě pocítí pro svoji mát, pocítí i pro Boha i bližního.“ — „Rodinná výchova nechať spočívá na základě mravnosti a víry, které jsou hlavními podporami bytí společnosti lidské. Nenalézám pražádného vychování řádného v tom, nespočívá-li na přepevném zdivu zákonů víry. Ovšem že musí matka sama znáti se a vyučena býti v tom, čemu dítě své učí.“ — Další část článku pojednává o vychování dívek. — Ve čl. „Mravní idee“ promluveno jest o pěstování svědomitosti, dokonalosti, blahovolnosti, citu pro právo a spravedlnosti. V těchto pojednáních připomínána je často vznešenosť učení křesťanského a důležitosť nauk jeho ve vychovatelství. Vedle těchto článků obsahuje tento ročník pojednání: Učitelstvo mimo školu, O paměti, O nepaedagogickém vlivu na školství, Kterak naváděti žáky, aby se v poškolních létech dále vzdělávali. Nejobšírnější jest článek „Rozjímání o snahách k napravení věcí lidských a o vzájemnosti slovanské.“ Spisovatel promlouvá stručně o vzdělanosti ve všech dobách a dokazuje, že nejblahodárněji působilo vždy přesvědčení náboženské u všech národů. Zmiňuje se též o působení některých výtečníků v národě českém a o jeho chvalitebných vlastnostech. Úvahu o Českých bratřích končí slovy: „Nad jejího duchovního zakladatele Petra Chelčického nebylo srdnatějšího, bystřejšího a odvážnějšího filosofa.“ — Odvážlivosti ovšem Petru Chelčickému nikdo neupře. Kdo vyhlašuje obřady církevní za prostředek, jejž si kněží vymyslili, aby bohatli, očistec za vymyšlené třetí peklo, z něhož kněží hříšníky za peníze dobývají, papeže za antikrista, kněze za jeho ocasy, kteří tvoří Boha, atd.[4]) — ten jest ovšem filosof odvážný. Ale vychvalovati tohoto odvážného filosofa ve vychovatelském časopisu pro lid, — toť věru také odvážlivosť. Člověk, který pokládá vše, co je tištěno, za evangelium, (a takových jest mezi lidem mnoho) bude po takové pochvale domnívati se, že vše, co Petr Chelčický psal o církvi katolické, je svatá pravda. Na pravém lidumilu však jest, aby lid podobného čtení varoval.

Ročník VIII. (1887.) přinesl některé články vychovatelské pro rodiče. Ve čl. „Co soudí John Locke o ukrutnosti dětské“ kárána jest malá péče některých rodičův o dítky; starají se o mnohé, „ale o tom, co jim od Boha bylo dáno nejdražšího, o tělesném a duševním dobru dítek svých, o povznešení jejich za lidi řádné a šlechetné, kdo že z občanů našich přemýšlí?“ Článek „Pro kterou třídu lidí mají školy obecné největší důležitosť“ dokazuje, že škola zvláště potřebna jest dětem chudých rodičů, varujíc je mravní zkázy, která chudině nejvíce hrozí. Ku zbožnému vychování dítek v domácnosti nabádá čl. „Kterak připravovati dítky pro školu.“ „Nezapomínejme malých dítek modlitbě přiučovati a poučujme jich

---

[2]) Třeba tu zmíniti se, že „Komenskému“ stala se také jednou nehoda u posuzování časopisů zábavných. Posudek o „České Rodině“ (z péra V. P.) v roč. 1882. str. 399. doporučuje tento časopis pro jeho chvalitebný program, t. pro poučení a zábavu v českých rodinách křesťanských. Zvláště prý za redakce F. Dörfla můžeme býti s „Čes. Rodinou“ úplně spokojeni atd. — Redakce „Komenského“ zajisté sama o obsahu „České Rodiny“ se nepřesvědčila. Zdá se, že programem „České rodiny“ za redakce G. Dörfla bylo (zdali také dříve, není pisateli těchto řádků známo) tupiti a snižovati vše, co jest katolického. Jsme jisti, že by redakce „Kom.“ nebyla doporučila časopisu toho „českým rodinám křesťanským“, kdyby se byla dříve přesvědčila o jeho obsahu. Jak patrno, není vždy dobře spolehnouti se úplně na referenta.

[3]) Přes veškeré úsilí nepodařilo se nám sehnati ročníků I—VI. tohoto časopisu. Jsouť, jak nám oznámil p. nakladatel, rozebrány. Posuzujeme tudíž místo nich poslední dva ročníky.

[4]) Viz „Petr Chelčický“ od Ferd. Schulze v „Matici lidu“ r. 1882.

způsobem prostinkým o Bohu, aby zvykaly Tvůrce za nejvyšší autoritu považovati. — Rozumní rodičové při vhodných příležitostech vedou dítky do chrámu aneb ukazují jim různé bohoslužebné průvody atd.“ Podobně promlouvá čl. „Škola a rodina.“ „Odvracejíce tak dítko od zkázy, navádějme je k dobrému smýšlení a konání, pěstujme již i jeho srdce, vštěpujíce do něho dobré mravy a křesťanské ctnosti. Tím přecházíme ku ctnosti základní, totiž ku zbožnosti. Zbožní vychovatelé, sotva dítě na svět pohlížeti dovede, již ukazují mu na obraz, poučujíce je, že je to Pámbíček, který nás má rád, o nás se stará a všecko potřebné nám dává, že přebývá na nebíčku a stále se na nás dívá. Tak probouzí se v dítěti láska k Bohu. — Zároveň se dítě poučuje, že každým proviněním Pána Boha hněvá.“ Spisovatel poučuje dále, kterak mají býti dítky naváděny k modlitbám, aby se modlívaly rády. Učme je modliti se slovy, jimž rozumějí. Maličké nechť říkají; „Pámbíčku, dej mi zdravíčko!“ Dospělejší mějme k tomu, by se modlily k Andělu Strážnému, a tak postupně pokračujme k modlitbám dalším. — „Návštěva chrámu budiž dítku odměnou za dobré chování; potom půjde dítko do kostela zbožně, uctivě, s jakousi posvátnou bázní, ale zároveň i s nedočkavou touhou a radostí, potom se tam bude i chovati, jak se ve chrámu Páně chovati sluší.“ Jiné články vychovatelské jsou: O překážkách, které zdárnému prospívání školy na odpor se staví, O soustavě vychovávání; článek pojednává o vychovávání tělesném; k němu druží se čl. „Ze zdravotnictví školního“ a „O nemocech školních“.

Kromě těchto článků vychovatelských nalézáme v ročníku tomto některé články literární, jež doporučují lidu čísti knihy obsahu ušlechťujícího, kteréž by čtenáře ku ctnostnému životu povzbuzovaly. Takové články jsou: Jaký nám kyne prospěch ze čtení dobrých knih a O knihách pro lid. — Pozoruhodný jest i čl. „K rozřešení otázky socialní“; spisovatel pokládá za pramen mravního úpadku nezřízený život rodinný, zaviněný manželstvím lehkomyslně uzavíraným. „Manželství u lidu selského vůbec a z části městského nemá daleko té důležitosti, jaká mu Bohem samým vytknuta jest. A ony formule oddávací, jimiž muž ženě a žena muži lásku a věrnost až do smrti slibuje a přísahá před Bohem, zůstávají často pouhými frazemi, jimž tak mnohý rozuměti nechce.“ Kromě těchto článků nalézáme v obou ročnících několik článků poučných, politický přehled, zprávy školské a různá oznámení.

Pokud lze nám tedy souditi z těchto dvou ročníků, pokládáme „Národ a Školu“ za časopis dobrý ve příčině vychovatelské. Avšak nelze nám zatajiti přání, aby přinášel více pojednání vychovatelských pro lid, což jest úkol velice záslužný — podobně jako činí „Pěstoun“. Za to přehled politický mohl by býti vypuštěn. Paedagogika a politika se k sobě nehodí; a dvěma pánům těžko sloužiti. Politické zprávy vtiskují časopisu ráz novin — a pak se s ním obyčejně také jako s novinami naloží. A přece v časopisu tomto jsou některé články cenné, jež zasluhují, aby byly uschovány. Protož byli bychom panu nakladateli i tou radou, aby změnil i celou úpravu časopisu a nepřijímal do něho insertův.[5])

Za stará privilegia.

Historická povídka. Napsal Alois Dostál. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Cena 40 kr.

Povídka tato, která líčí boje Turnovských proti vrchnosti, jež jim chtěla odníti jejich privilegia, patří k nejkrásnějším pracím našeho čilého a velice pilného Dostála Aloise. Pan spisovatel líčí tu dojemnými slovy utrpení našeho lidu a kreslí dovedným perem svým pěkné a rázovité karaktery měšťanů turnovských, stavě proti nim do stínu zbabělce a proplétaje děj milostnými episodami mladých lidí, i gratulujeme tudíž p. spisovateli k zdařilé práci této a přejeme mu, aby nás i budoucně podobnými povídkami oblažil. **V. Plešovský.**

---

[5]) Pozn. red. O tom, jak se učitelské listy zachovaly k návrhu Lichtensteinovu, pojedná p. spisovatel ve zvláštním článku.

ROČNÍK IV. ČERVENEC. ČÍSLO 10.

VLASŤ.

Autobiografii † Dra. Jana Ev. Bílého

upravil k tisku

Jan Halouzka.

Jako v odkaz krásný zanechal v Pánu zesnulý Dor. Jan Ev. Bílý svou autobiografii nadepsanou „Pravda a báseň“, kterou mi byl již za živa svěřil do vlastnictví s prosbou srdečnou, abych až po smrti jeho s ní dle libosti naložil. Uveřejňuji dnes popis života velečinného a myslím, že uložím tak hřivnu bohatou pro historii české literatury na Moravě.

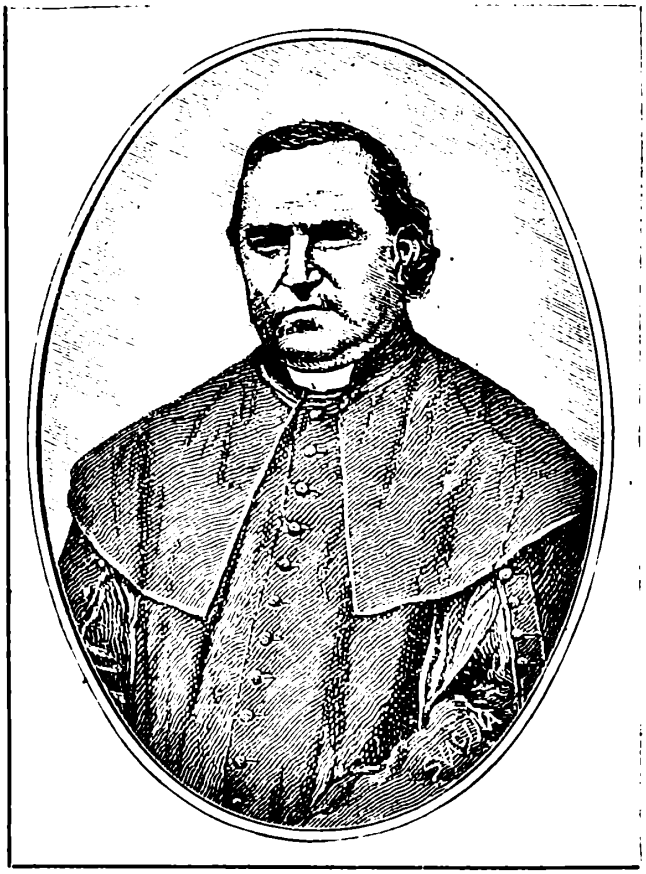

Život nebožtíkův byl pln bojů a práce, v níž sešedivěl. Proudy nepříznivé dál a dál zanášely jeho zámysly do víru prudkého, z něhož více pomoci nebylo. Škoda, přeškoda tak snaživé a nadějné síly, že ušlapána takměř v počátcích, že nevyšlehla tou měrou, jakž očekávati bylo. Kdyby se bylo stalo údělem Dru. Bílému trošku pobídky a uznání, a méně závistivých útočníkův, pak by dojista jarý, mladistvý duch ve starých letech v siláka byl se rozvinul, kterýž dneškem imponovati mohl široko daleko. Ale tak ustaral se Dor. Bílý v trudu a opuštěnosti ve slabého starce, jemuž vlhký hrob stal se přáním útěšným, po jehož klidu toužil jako uštvaný jelen po čerstvém prameni.

„Již několik let — psal mi zvěčnělý — nemohl jsem na oslavu Církve a Vlasti perem dříve tak činným přispívati. Roku 1883. do-

stavila se choroba, která mne čím dále tím bolavěj' sužuje, takže o kaplana jsem žádati musil. Přátelé moji dílem odumřeli, dílem mne opustili.... O mé osobě se nezmiňujte leč po mé smrti; až nebudu na světě, pak mé nepřátely pomněnkou na mou činnosť zahanbíte.“ [1])

Rád jsem předeslal vzpomínku ve „Hlase“ brněnském[2]) a doufám, že vrchovatě uspokojím veřejnosť, když pěknou a poučnou autobiografii Dra. Bílého poněkud upravenu tiskem uveřejním.

Oslavena buď tak památka nebožtíkova, a povzbuzena činnosť mladší generace! — —

I.

Světlo tohoto světa spatřil jsem 6. prosince 1819. v Dolních Kounicích, kde stojí zříceniny kláštera „Rosa Coeli“ a hrad, kolébka Kouniců. Otec můj byl řeznický mistr. Kolébka moje stála v domě vedle řeky Jihlavky. Byla tehdáž v zimě veliká povodeň, a Jihlavka prý brala sebou do proudu polovici domu otcovského i s mojí kolébkou, — na štěstí však to ubohé nemluvně jako druhého Mojžíše lítostní lidé z vody uchránili. Dnes celá ta chalupa — moje rodiště — zmizela s povrchu země.

První léta života mého nemají do sebe nic znamenitého, leč to, že jsem byl velice zbožně vychován. Učitel náš, Čech Komárek, podle tehdejšího obyčeje nás statečně germanisoval. Roku 1831., ježto v podletí zuřila v rodišti mém cholera, odvedli mne rodiče starostliví, ale na statku svém hynoucí, do Brna, kde jsem se vyjma první školu sám a sám ve studiích živil, „dávaje hodiny“ žákům mne méně schopným a pilným. Uměl jsem krásně psáti, krásně zpívati a neustále jsem studoval. Cit náboženský ovládal útrobu mou, a hlodavý zoubek pochyblivosti po celá studia o mne téměř ani nezavadil a se nepokoušel.

Do doby mých prvních studií padá obrod česko-slovanské literatury. Duch slovanský na Moravě a v Čechách po 200letém spánku procitnul. Znal jsem osobně veliký počet šlechetných buditelů jeho, kteří mi jako hlásní do uší troubili, abych vstal ze sna a se probudil a stal se vlastencem. Zvláště pak na mne působili: vzorný kněz † Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích a jeho žák Beneš M. Kulda; ve studiích v Brně nejvíc mne probouzel můj spolužák Karel Šmídek. Čítával mi články své, jimiž do „Květů“ přispíval, a tu ponejprv jsem se tomu divil, jak krásná a líbezná jest naše řeč česká. Šlechetná řevnivosť byla probuzena, a já chtěl psáti tak krásně, jak to Šmídek uměl. Šlo to pomálu, ale utěšeně, vždyť vůle byla železná, a píle jako u včeličky neunavná, — šlo to beze školy a bez učitele. Nejvíce prospělo a přispělo obcování s nadšenými bohoslovci v alumnátě brněnském, zvláště s krajanem † Tomášem Zrzavým.

V prvém a druhém běhu „filosofie“ obzvláště na mne působil prof. M. Klácel, který mne velice miloval, jakož i já jeho, ač jsem mu to za zlé míval, že nás nezkušené mladíky do ducha Heglovy filosofie uváděl a cit náboženský někdy až na dno urážel. S touto filosofií se dodělaly moderní soustavy mudrcké, i on sám — muž jinak geniální — smutného konce! Dva svazečky jeho básní jsem uměl téměř z paměti

[1]) List ze dne 19. listopadu 1885.
[2]) Roč. 1888., číslo 109.

a jako modlitby odříkával; každá báseň měla v čele motto, text ze sv. Pavla.

Roku 1839. na podzim začal jsem běh bohoslovecký v alumnátě brněnském, požívaje od nezapomenutelného biskupa Gindla té přízně, že jsem dvě léta jako „externista" vně semináře tráviti směl. O prázdninách cítil jsem vždy velikou touhu po cestování. Ježto jsem r. 1837. dobrou matku ztratil, netáhlo mne nic více do rodiště, a ač kapsa byla prázdna, vždy z „dávaných hodin" něco zbylo, bych o prázdninách nějaký kus drahých vlastí slovanských, — nejdřív „zlatou Prahu" prohlédnouti si mohl.

V theologických studiích měl jsem před očima hlavně tři charaktery, na něž nikdy nezapomenu, k nimž velikou úctu, a k jednomu z nich i nejútlejší lásku sebou vezmu do hrobu. Jeden mi představoval vznikající pietismus (prof. Anton Heinisch), druhý byl prof. Ferd. Panšab, a ve třetím „Církev a Vlast sestersky vládly ve ňadrech", a to byl náš učitel, náš otec, náš miláček — Frant. Sušil.

Začal jsem se kloniti k prvnímu, který hned první rok na ducha mého účinkoval, nejen jako profesor historie církevní, ale on si též chtěl vybojovati hájemství mé duše. Držel jsem se církevní historie, kterážto se stala oblíbeným předmětem studií mých.

V druhém roce mne prof. Sušil zcela upoutal k sobě, k Církvi a Vlasti, tak že jsem milerád oddal se do boje, bych pod praporem tím prospěl dle sil svých, a slouže Bohu a Vlasti stal se líbeznou obětí Bohu svému. Tenkráte jsem se naučil z paměti téměř celému Písmu Sv. N. Z., najmě listům sv. Pavla, které jsem sobě jako modlitby předříkával. Listy ty a spisy sv. Jana Evan. byly nejsladší lahůdkou duše mé po pravdě prahnoucí, a nektar evangelický chutnal rtům mým sladčeji než Horác a Virgil římský.

Překonav dogmatiku a morálku, octnul jsem se roku 1843. v posledním roce theologie. V alumnátě jsem začal býti spisovatelem; vavříny Šmídkovy nedaly mi spáti. První práce byla referát do časopisu pro kat. duchovenstvo o nastolení nového biskupa Antona Arnošta hraběte ze Schaffgotschů, který 5. máje 1842. na Nanebevstoupení Páně slavně v stoličném chrámě sv. Petra a Pavla byl nastolen. Od něho byli jsme 7. srpna 1843. na kněžství vysvěceni. Po vysvěcení slavil jsem prvotiny kněžské ve svém rodném městě v Dolních Kounicích 15. srpna na Nanebevzetí Panny Marie, při čemž jsem měl to potěšení a tu čest, že mi asistovali † P. Procházka, kaplan v Ivančicích a coalumnus B. M. Kulda, nyní kanovník na Vyšehradě. Několik dní na to odjeli jsme se Šmídkem do Čech u Olomúce na prvotiny p. hraběte Bedřicha Tarouccy, který se mnou v Brně byl vysvěcen. První stanice na vinici Páně byla mi vykázána nedaleko rodiště mého ve blízkých Židlochovicích, které leží na úpatí hory „Výhon". Byl jsem ctěn a milován od farníků, kázal jsem pilně a horlivě, spisoval v oboru dějepisu a bohosloví, a posýlal stati téměř do všech tehdá vycházejících časopisů, a o nic na světě jsem se nestaral než o uskutečnění ideálů, které mocně hýbaly hrudí mou. Zvláštním kouzlem pro mé srdce byl sousední Rajhrad, jehož opat Viktor oblažil mne zvláštní přízní až do smrti své († v srpnu r. 1854.). Do těchto sínců hostinných mne obzvláště lákali: čilý vlastenecký kmet P. Václav Kříž (†), spolužák, avšak nikoliv vlastenec P. Benno Tiray (†), a zvláště spanilomyslný přítel

Guntíř Kalivoda. Posud na perutích touhy a lásky zalétám z hor z poslední těžké stanice své tam do těch luhů rajských, kde Rajhrad vévodí, a tužím chorou mysl svou upomínkami na dny, ve kterých mi kynula radosť, česť a sláva, jako skvělý meteor, který brzo za chmúrami zmizel!

Ačkoli můj celý život jest neustálým řetězem bojů a zápasů: nicméně tehdáž, kdy proudila mladistvá krev v žilách mých, nebál jsem se nikoho, nelekal se ničeho, vždyť jsem měl čisté a dobré svědomí, a proto velikou ke všemu odvážlivosť. Nejvíce a trapně mne dojímalo, že jsem pod dohledem policie. Proto kdykoliv jsem u oltáře obětoval, k oběti jsem se tužil. — Až po tu dobu slonil jsem se na Táboře radosti a slávy. Brzo začala cesta křížová na Golgothu. Roku 1845. byl jsem přesazen do města Brna za kaplana k farnímu chrámu Páně sv. Jakuba, kde jsem jako poslední kaplan každou neděli a svátek svým milým krajanům (nejvíc tovaryšům, služkám, řemeslníkům, rolníkům z okolí brněnského) slovo Boží hlásal. Zvláště proti kořalce jsem hřímal; bohužel nebyl jsem tak šťasten jako P. Matěj, kapucín irský. Spolky střídmosti zanikly, sliby učiněné byly zrušeny!

Maje příjmy velice tenoučké a mnoho se namáhaje pracemi vědeckými (spisoval jsem tehdáž církevní historii o 3. svazcích a j.), v zimě jsem ochořel od špatné stravy, které jsem požíval. Jelikož jsem během několika měsíců velice mnoho léků užíval, seslabil jsem sobě žaloudek v té míře, že jsem dále úřad svůj zastávati nemohl. Ztráviv nějaký čas na jaře r. 1846. v klášteře u Milosrdných v Brně, odebral jsem se na léto do rodiště svého.

Žil pak tam toho času muž velectihodný, duchovenstva katolického veliký přítel a ctitel J. Haas, polesný knížecího panství Dietrichsteinského, tuším Tyrolák. Ten mi po vysvěcení, když jsem se do Židlochovic ubíral, odevzdal tři státní papíry v ceně 300 zl. stříbra s tím závazkem, že se musím podrobiti přísným zkouškám z theologie, abych na důstojnosť doktora bohosloví mohl býti povýšen. Přijal jsem s díkem nabídnutý dar a ku vyplnění převzaté povinnosti slavně jsem se zavázal a odhodlal. Prozatím jsem bohužel! peněz těch potřeboval k nabytí zdraví. Nemoha se doma zotaviti, odhodlal jsem se poraditi se s lékaři v Praze. Prof. Dr. Jakš poslal mne do lázní Marianských. Nemoha tamnějších studených vod železo-solných ztráviti, odjel jsem odtud do Karlových Varů, které mi více sloužily, a já koncem měsíce září t. r. vrátil se do Židlochovic, kde jsem zase dále směl kaplanovati. Avšak citu hladu navždy jsem pozbyl. Vyplnilo se sice pořekadlo: „L'appetit vient en mangent", avšak blahého ač i trapného pocitu toho od té doby až do nynější chvíle postrádám, následkem čeho můj život sice nebyl přímo ohrožen, ovšem ale ztrpčen, nebo mne stav ten činí chvílemi velmi zádumčivým a promrzelým, spánek noční jen strojeně musí býti přilákán, a čilá pružnosť ústrojí tělesného i duchového na mnoze zmizela.

Přece však pamětliv jsa slibu daného počal jsem se připravovati k přísným zkouškám z bohosloví, též neustával v pracech literních, přemáhaje silou ducha neduh tělesný, někdy jako stoik, někdy jako křesťan.

R. 1847. vyšel 1. svazek mé historie církevní v Praze.

II.

Rok 1848. zůstane velepamátným v dějinách celé Evropy, zvláště pak naší říše rakouské a naší vlasti slovanské. Naděje blažívé budoucnosti začala pučeti Církvi i Vlasti; mráz však poměrů nynějších dávno spanilou růži zničil! — Když začaly agitace pro volby do Frankobrodu, do sněmu německého: tenkráte můj spolukaplan J. Fáborský, ve věcech politických nade mne mnohem dospělejší, v celém okolí poučoval, aby nevolili.

Když tedy mělo se voliti v Židlochovicích na radnici: tu se strhl hrozný útok na nás tři duchovní, faráře a kaplany, a lid, který s námi držel za silnější prostraňky, chtěl bez mála odpůrce na ulici vykliditi. Vidouce, že tam nezraje jejich síje (panských úředníků) — odtáhli s nepořízenou dále. Avšak tito nepřátelé naši, úředníci panství židlochovského (jehož držitelem byl tehdáž slavný nyní arcivévoda Albrecht a jeho spanilá choť † Hildegarda), lomcováni zuřivostí udali nás. Však přes to přese všechno svítili jsme dále na obloze židlochovské. —

Byli jsme také před Svatým Duchem v Praze na sněmu slovanském, ku kterému sešli se slavní muži spisovatelé a učenci všech národů slovanských. Ač já s bratrem Fáborským nikdy jsem dobrodružných snů o politickém panslavismu nesdílel, a na nejvýš onen Kollárův literární čili vzájemnost Slovanů vědou a uměním vespolně pěstovanou schvaloval: přece mne zajímala přítomnost tak mnohých slavných učenců slovanských v Matičce zlaté Praze. Byli jsme tam uvedeni ve společnosti pp. kanovníků sv.-Vítských: Jirsíka a Pešiny, majíce na kabátech přišpendlený zvláštní odznak českého lva.

V Praze na Hradčíně v komnatách královských vzdal jsem úctu své spanilé patronce, pí. arcivévodkyni Hildegardě, a sdělil jí něco o osudech vznešeného chotě jejího, který se v těch dnech, jsa utečencem ze zbouřené Vídně, na svém zámku v Židlochovicích zdržoval.

Vracejíce se a rozloučivše se se stověžatou Prahou, navštívili jsme in vigilia Pentecostes slavné město Kutnou Horu a v ní proslavený, od zbožných horníků vystavený gothický chrám jejich sv. patronky Barbory, a nedaleko ní v Sedleci ještě slavnější a nyní opravený chrám gothický řádu sv. Bernarda, Cisterciáků. Obrazy obou těchto slavných gothických budov jsou zvláštní ozdobou mého farního příbytku, a mou otavou a útěchou, když je mi svět těžek!

Smutným následkům sněmu slovanského šťastně jsme ušli, že nás povinnost volala ke svátkům svatodušním domů ze zlaté, ale tenkráte nešťastné Prahy; já pak byl brzo přesazen od úpatí „Výhonu“ z okolí Rajhradu na úpatí „Květnice“, hory to po vlasti oslavené, za kaplana do města Tišnova roku 1851., kde jsem na den sv. Tomáše 21. prosince se octnul. Do té doby už jsem měl odbyty všecky čtyři přísné zkoušky z věd bohoslovných, tak že jsem mohl 12. května roku 1852. veřejně prohlášen býti za doktora theologie ve veliké dvoraně pražského Karolína, při které příležitosti p. kanovník Pešina, můj zvláštní příznivec, slavnost ukončil mší sv., kterou in pontificalibus v gothické kapli karolínské za poděkování sloužil, což mu všecko Pán Bůh dobrotivý hojně odměniti ráčiž!

13. srpna 1849. složil ve Világošu zbraň uherský povstalecký generál Görgey a jeho armáda před ruským generálem Paskěvičem, a smutné povstání Maďarů udušeno ve krvi povstalců. Zubožená Austria počala zase volněji oddychovati, nebo bafuška cár jí v nouzi pomohl svými kozáky. Když táhli na Maďary z Uherského Brodu, navštívili Rusové hojně a zbožně Velehrad, uctivše památku sv. apoštolů slovanských.

Tenkráte se ozývala v útrobě mé touha, navštíviti říši sv. krále Štěpána, jehož krásný závět učiněný synu Emerichovi vždy mne naplňuje úctou a láskou k tomuto pokřestěnci našeho sv. Vojtěcha. V témdni svatodušním r. 1850. octnul jsem se v milé společnosti přes hranice po železné dráze ve hlavním dvojměstě bohaté Maďarie, ponechav sobě na zpáteční cestě zevrubnější ohlednutí krajin a měst, jichž se cesta dotýká. Byl jsem pohostinu na faře v Budíně v předměstí, jež slove srbské; fara ta ode dávna patří O. O. františkánům, a správcem jejím byl tehdáž krajan, Moravan P. Paškal Kostrošic z Imramova, muž učený, ss. bohověd doktor. Měli jsem dovolenou až do Božího Těla, tedy jsem mohl se ještě dosti nachoditi a prohlížeti. Buda-Pešť se rozkládá po obojím břehu Dunaje, v levo Pešť, v pravo Budín, kteryžto veletok obě města imposantním řetězovým mostem spojuje. Narozmýšlel jsem se, jak jen v takové hloubi vod mohli vystavěti ty dvě pobřežní věže, na kterých se most houpá. Založen jest r. 1848; otevřen 5. května 1849. První přes něj šlo ustupující vojsko uherské, za nimi hned se hnal Windišgrätz se svými! Věže nedaleko obého břehu se vypínající jsou 200′ vysoké, délka prostředního oblouku 670′, celého mostu 1250′. S mostu je překrásná podívaná na řeku a na oba břehy, zvláště pešťanský, podél kterého se táhne veliká řada budov palácových. Hned z mostu vkročí se do tunelu, který pro kratší cestu vede pod pevnost budínskou.

Budín, rozkládající se na površí, jehož korunou jest královský hrad, poskytuje pohled velkolepý, avšak ustupuje pohledu na Prahu, protože tam schází ozdoba prstů k nebi ukazujících — věží chrámových. Vinice město sevšad otáčející jsou zvláštní okrasou krajiny. Z těchto viničných hor potápěl jsem zraky své k jihu a východu v nepřehledné roviny, jimiž se Dunaj táhne jako stříbrná páska, až se ztrácí; k severu pak poutalo mne pásmo nebetyčných Tater, kolem nichž přebývají naši nešťastní bratři Slováci. V pondělí po Boží Trojici vydal jsem se na cestu zpáteční. Jel jsem na parní lodi až do Ostřihomu. Pohled na velebnou basiliku tak mne okouzlil, že jsem si umínil zde učiniti zastaveníčko, které se vyplatilo.

Basilika stojí na vysokém vrchu průčelím k Dunaji. Jest to římská basilika s ohromnou kopulí. Roku 1856. vysvěcena byla od kardinala J. Scitovského ke cti Nanebevzetí P. Marie a sv. Vojtěcha, ku které slavnosti zavítal sám císař pán, náš † p. biskup Antonín Arnošt, a kanovník Pešina z Prahy přinesl ostatky sv. Vojtěcha. Přepamátná jest též krypta pod chrámem, ve které jsem se procházel, na mysli přemítaje, že umříti musí nejen kaplánek chudý, jakým já jsem byl, nýbrž i kardinal primas Rudnay, se všemi co byli před ním a po něm budou! Okolí je překrásné, po vysokých horách k východu táhnou se vinnice, na severu Hron s Dunajem se pojí, a ubíhají k Vyšehradu dále! — Nabaživ se těmi krásami, octnul jsem se brzo po železnici v krásném Prešpurku. — —

23. srpna 1850. založeno Dědictví SS. Cyrilla a Methoda v Brně u hraběte Bedřicha Tarouccy. První myšlénku k tomuto spasitelnému ústavu zbudili dva moravští kněží; pan praelát R. Guntíř, a ten druhý, co o tom zde píše, stojíce v Rajhradě, když se tam sv. misie konaly, v průchodu do kostela vedle sakristie a misionáře jednoho poslouchajíce. Tam jsme si umínili, že s Boží pomocí i pro Moravu zřídíme takový ústav, jakovým až po tu dobu byl ústav „Dědictví sv. Jana Nep.“ Na to jsem uveřejnil v „Hlasu“ provolání k lidu, aby se našeho Dědictví hojně súčastnil, což se podařilo. Od r. 1852. vydávalo kalendář „Moravana“ v 15.000 a více výtiscích. Jelikož přítel Těšík J., maje neduh v žaloudku, po lázních a cestách ztracené zdraví vyhledával: tudíž ho zastával na faře v Nosislavě drahý přítel Guntíř, tehdá již do kláštera povolaný, kdežto před tím drahně let byl profesorem velice oblíbeným na filosofickém ústavu v Brně. Jako kaplan v Židlochovicích zavítal jsem často do Nosislavy a s potěšením si vzpomínám na hodiny tam ve kruhu přátel ztrávené. Když se Těšík r. 1851. pozdě na podzim z lázní vrátil: vrátil se i Guntíř do Rajhradu, a já s ním ze Ž. stěhoval se do Tišnova na úpatí Květnice. Dovádivý p. farář Ž. F., stoje ve dveřích, volal za námi sundávaje čepičku: „Sic transit gloria mundi“ (Tak zaniká sláva světa)!

III.

Na úpatí Květnice otevřelo se mi nové stanoviště a jeviště. Octnul jsem se v novém kruhu přátel: p. farář Fetter, stavitel v Kláštеře T., spolužák Svoboda, v Loučkách Josef Svítil, v Drazově Dědek, na Deblíně Raus a j. nazvíce rozhodní národovci. Přijali mne s nelíčenou radostí a přátelskou upřímností, ježto jsem tenkrát žádného nezarmoutil, nýbrž pokud možno obveselil a potěšil. Na hospodaření a skládání nějakého jmění jsem ještě ani nepomýšlel, nýbrž vše na lehká ramena bral, a v budoucnosť zcela růžovou doufal. Pobyl jsem tam jenom dvě léta. Brzo pozval si mne p. praelát Viktor za kazatele na sv. Petra a Pavla do Rajhradu a daroval mi drahocenný prsten. Na podzim r. 1853. dostal jsem se o kousek dále z Tišňova, totiž na faru v Kláštеře — Tišňově („Porta coeli“). Zde jsem vězel 18 let. Měl jsem zde slavný, velebný chrám, ale špatný příbytek farní. Za to jsem měl pohodlnou správu duchovní a dost prázdné chvíle, abych se spisovatelstvím obírati mohl. Zde jsem sestavil populární Dějiny sv. kat. Církve pro Dědictví SS. C. a M., Legendu, Život sv. Cyrilla a Methoděje, a jiné spisy a články, mimo to jsem složil mnoho prací kazatelských a básniček. Her nebýval jsem milovníkem, zpívaje sobě s básníkem:

„Um svůj těmi bav caparty
Měr kdo vyšších netuší;
Hříčka v koule, šachy, karty
Nejméň muži přísluší!“

Byl jsem kazatelem dosti oblíbeným, a proto na přemnohých místech zván jsem byl o poutěch, prvotinách atd. Tak jsem byl pozván r. 1854. na slavnosť sedmibolestné P. Marie od p. faráře Volfa do poutního chrámu ve Sloupě, abych tam kázal, kteroužto pouť tím raději jsem nastoupil, an jsem se tam sejíti mohl s drahým přítelem J. Soukopem, tamnějším kaplanem. Jindy jsem tam kázal při 100letém jubilaeu tohoto slavného stánku Marianského. —

R. 1854. 8. prosince prohlásil Pius IX. v Římě dogma o neporušeném Početí B. P. Marie. Ač byla zima, byl to den na Moravě velice krásný; šli jsme v průvodu z „Brány nebes“ do Tišňova na velké služby Boží. V letě nato slavili jsme po celé diécesi tuto radostnou událost způsobem velkolepým, neboť lid náš slovanský jest „vojsko Mariánské.“ Také se konalo za tou příčinou slavné Triduum u O. O. Minoritů v Brně, při kterém jsem česky kázal.

Roku 1851. kázal jsem o prvotinách příteli Ignát. Konečnýmu z té kazatelny, o které teď říkati musím Ξπαρταν, ἣν εὑρήκας, κοσμεῖ. (Spartam, quam nactus es, orna. — Spartu, kterou jsi dostal, ozdobuj) — totiž: v Dolních Loučkách, kde jsem ubohým plebanem. Tehdy nastoupil jsem cestu do Třebíče s drahým přítelem hrabětem B. Taroucou.

Již po několik let začal jsem vydávati v „Moravanu“ popisy klášterů moravských (Žďár, Tišnov, Kounice, Třebíč atd.). Když tedy přišla řada na Třebíč, nabídl se mi p. hrabě T. jako c. k. konservator uměleckých staveb středověkých, že tam do Třebíče se mnou pojede a velebnou budovu klášterní „na zámku“ změří. Stalo se tak. Spanilomyslný vlastenec p. děkan J. Janoušek v Třebíči nás srdečně častoval. Nato jsme se dali do práce, hrabě měřil, a já čároval na papíře sloupy a oblouky. Přišedše k zámeckému p. faráři Š., našli jsme přeskvostný portál chrámový v jeho příbytku (fara byla vstavena do t. zv. paradisu = předsíně chrámu), takže do poly byl v sednici, do poly v kuchyni a komoře tam zalíčený, zde ještě původní. I zhrozili jsme se takového s díly uměleckými nakládání. Popis kláštera vyšel teprv r. 1857. Můj přítel B. M. Kulda sdělil se mnou vzácné psaní p. faráře Mikulovického blíže Znojma, ve kterém mezi jiným píše: „Na dějepisnou zprávu kláštera Tišnovského „Porta Coeli“ měla by nyní následovati zpráva o bývalém klášteru u Kounic „Rosa Coeli“ nazvaného. Snad se najdę někdo, kdoby se o sestavení také postaral. K tomu cíli přikládám příspěvek.“ Přiložil totiž p. farář A. H. Dlabačův spisek o klášteře Rosa Coeli, kterýž náležel nejposledněji Strahovu v Praze, jehož členem p. farář A. H. a Dlabáč, spisovatel zaslané knížečky jest. I vidím v tom vyšší pokynutí, aby Vaším perem pro letošního „Moravana“ klášter Kounický byl dolíčen.“ Takovým během musil klášter Třebíčský posečkati až na r. 1857. (Pokračování.)

Horalův statek.

Báseň

Frant. Chalupy.

Hezoučký statek venku se zahradou
tak mně na mysl mi připad dnes.
Červánků růže nad střechu se kladou
i nad ovocný sad a blízký les.
Když na dvůr vejdu, zaštěká tu pes, —
když do jizby, — zřím hospodyni mladou;
neznámá návštěva tu plaší v kouty
dětičky drobné. Skrývají se kdes.

V okénku hrnky bazališek, routy,
a nad okénky — z mládí svojí vnadou,
v níž dětský úsměv, záře, pláč i ples, —
obrázky, — které byly odměnou
té neunavné, milé, dětské píle,
kdy růžovými ještě život pouty
jest upoutáván lehýnce tak, — snadno,
kdy všechny cesty zná a všechny cíle,
jež k blaženému vedou klidu žití.

Tu náhle přízrak vidím proměnou,
jenž rmutným svitem na obraz ten svítí,
že mrazu ledový dech vane duše na dno.
Vše v temno halí se; je noční chvíle — —
a vůně kol, jak z hrobového kvítí....
. . . . . .
Leč o tom právě chtějí vyprávěti
mé drobné verše; v kvapném úvodu
by prozradily před časem,
co ve společném jejich průvodu
ty další verše mají vyprávěti. — —
Nu, verše! — Ano — bývají jak děti —
a osten přísnosti se o ně láme;
je metlou společnosti netrestáme....

* * *

Jako otec starostlivý
tak se díváš, český kraji,
na své luhy, na své nivy
ovroubené lesy, háji, —
a své děti, drobné chaty
hledy tvoje sečítají
pozorlivě v zadumání.
Jsi ty otec starostlivý!
V myšlénkách, — a ruce spjaty, —
starostí se hlava sklání —
přemýšlíš, zda požehnání
dosti nese vůkol niva,
požehnání všeho žniva,
pozemského naděj chleba, —
všeho, čeho k žití třeba.

Tvoje dcerky, drobné chatky
pod ochranou jejich matky
vesničky — jak milé ženy —
přítulně jsou seskupeny. —
K těmto sestrám, jak jich brati,
zámožné se mohou statky
netajeně počítati.

Jako sestra vedle bratra —
podle statku Horalova
Vejvodova stojí chata.
Na obou je střecha nová,
nevymoklá, z loňské slámy.
Z lomenic se noha muří
na vůkolí svoje chmuří.
Oba tito staří známí
dívají se okny dvěma
na sebe i blízkou pláň,
jež tu dřímá smutná, němá,
na lesnatou podál stráň.

V sousedních těch oknech kdysi
zvláštní jiskry občas svitly;
štíhlých postav jasné rysy
kolem nich se často kmitly, —
zvláštní jiskry divné záře.
Prve nežli svitnou z očí,
srdéčka dvě pozabuší,
v pivoňky se mění tváře,
štěstí paprsk letí duší,
radostí se hlava točí.

Ve dvou srdcích stejným časem
přání rostlo touhy jasem,
aby jak dvé ptáčat v sadu,
prostých dozorů a pout,
v hnízdo mohla usednout,
prosnít slunný štěstí den,
probdít lásky luzný sen,
sladkou zažít obou vnadu. —

Jak světluška za soumraku, —
jiskra touhy v lidském zraku
zakmitne se, zmizí, shasne;
jako motýl v šeru noci
ztrácí se i přání krásné,
síly není-li a moci,
vykonati, co si přeje
duše, čím se mysl hřeje,
čím je srdce naplněno.

Věru pěkné měla věno
Vejvodova lepá Anička, —
které otcův, matčin trud
od milého rána ranička
shromažďoval pozdní do noci.
Václav Horal byl však chud,
neměl jmění, neměl pomoci —
v statku chudý čeledín.

Neskládal však ruce v klín;
nikdy čelo smutku stín
nezastínil, nezamračil.
Při mozolném, těžkém díle
těšíval se písničkami,
klid se v jeho hledu zračil;
v odpočinku řídké chvíle
knihu vzal a zašel sobě,
kde by s knihou byli sami.
V nejmilejší také době
anděl štěstí nad ním spínal
perutě své slunně bílé,
když čet' i kdy myšlénkami
na Anušku rozpomínal.
Štěstím, blahem, klidem záře
opakoval sobě, co mu
říkají, co často slýchá:
„Václave, jsi chloubou domu!
Václave, jsi právem pýcha
stařičkého hospodáře!“ —

Pravda, že tak bylo tomu.

Mlhavý den, neb noc dlouhá,
neveselá, smutná, — bývá
beznadějné lásky touha.
Zarosený zrak se dívá
truchle v dálnou budoucnosť,
kde cíl touhy ztracen na vždy,
kde okamžik bude každý —
nepříjemný trapný host,
za nímž trapnější se plouhá.
Nesplněné lásky touha
jest jak mlžný den, — noc dlouhá.

Přikvapí tu někdy změna!
Mysl zplesá, mládne duch.
Protržena mlh je stěna;
světlý rozlévá se pruh
zlatým proudem s mhavých řas:
nový život, nový ruch,
slunce skvělý budí jas
sněhobílou rozlévaje zář....

Div divoucí. — Tak zde bylo.
O čem sotva jim se snilo,
stalo se. — Hle, k Václavovi
zahovořil starý hospodář
nenadále těmi slovy:
„Znáti budeš věru trošku
hospodáře svého, hochu!

Nebohému tomu kmochu
dařilo se v mládí, stáří,
jako zvětralému došku,
když se divé větry sváří,
zmítají jím do všech stran. —
Po mém boku v těžké práci
uvadla ti mladá léta.
Dům můj — i z tvé práce stan —
opuštění — my v něm ptáci,
v samotě jimž nelze pěti.
Pro mne po všem v světě veta;
nemám přátel, nemám děti,
marně hledím na vše strany.
Nebožce mé vyzváněti
slyšels i ty velké hrany.
V slavné půdě Solferina
pochovali mého syna.
Pohřební mu píseň pěl
válečný hrom hroznych děl.
Nade hrobem jednou nohou
ustaraný, zvadlý stoje,
mluvím k tobě: Co jen zmohou
vyschlé ruce, kosti moje?
Václave slyš, co ti pravím!
Tobě práce činem hravým,
duch tvůj bystrý, sílu máš.
Toto všecko dobře znaje,
odevzdám ti statek náš,
abys vzornou péči maje
dobýval chléb sobě, dětem,
stařičkému výměnkáři
poctivě a v potu tváři!
Rozhledni se kolem světem; —
jestli která tobě žena
souzena, — buď zvolena —“

Pod Václavem kolena
poklesla; — bled jako stěna
padl k nohám hospodáři.
Ten děl ještě s přísnou tváří:

„Požehnání tobě, ženě
tvojí dávám v Božím jméně.
Hospodařte podle sil!
Hleď, by povždy tento statek
bez žernova dluhů byl.
Dluh je hřích — a hřích je zmatek,
a kdo v jeho kolej stoup,
kácí štěstí svého sloup.
Věř tak, milý hochu, výměnkáři,
jenž v tvé ruce klade svoje stáří!“
Tak se stalo. —

Václav nyní
pánem, kde byl čeledínem.
Anuška tam hospodyní. — —
Záhy tak a šťastně, ranně
usmálo se štěstí na ně;
prosti dozoru a pout
v hnízdo mohli usednout,
prosnít slunný štěstí den,
probdít luzný lásky sen.... (Pokračování.)

Za různými hesly.

Obrázek z velkoměstského života.

Napsal

Václav Špaček.

(Dokončení.)

Uplynul rok. V životě spokojeném zdá se býti tato doba pouhou chvílí; za to v životě strastiplném zdá se býti věčností. A co se může změniti za tu dobu!

U našich známých se mnoho v té době nezměnilo. Pan Zatíral mohl pouze vypravovati, co byl za tu dobu „užil“, doktor Klejzar mohl se chlubiti, kolik procesů vyhrál za tu dobu. Páteru Hypolitu přibylo zase mnoho známostí, Hranické v té době nezasvitla větší naděje, že by mohl přijíti na jevo podvod na jejím muži spáchaný, a proto již ani na to nepomýšlela. Za to písař Tobiáš a páter Hypolit často o tom hovořili a nepochybovali, že se to stane.

Hranické vedlo se nyní mnohem lépe. Již jí nenalézáme v těsné sklepní světničce — přestěhovala se do přízemí a zařídila si byt dosti slušně. Platila o dvacet zlatých větší nájemné, ale ráda se přičinila, aby to zaplatila. Vždyť potřebovaly děti Božího světla a vzduchu, a toho ve sklepním bytě neměly. S fantářkou byla skoro již docela vypořádána. I zlatý křížek po matce si již vyplatila.

Přišel štědrý den. Hranická ani nevěděla, proč se tentokrát tak velice těšila na svátky. Děti se také těšily. Postily se s matkou, ale byly při tom jak náleží vesely.

Odpoledne přišel ku Hranické listonoš. Zatajil se v ní dech, když jí podával dopis s cizí poštovní známkou, pokrytý poštovními razítky. „Můj Bože, to je od Hranického!“ zvolala. „Tedy je živ, díky Bohu!“

Nedočkavostí se jí chvěly ruce, že sotva obálku otevřela. Dopis byl dlouhý, a Hranická četla jej hodnou chvíli.

„Drahá manželko,“ psal jí muž, „ty asi se domýšlíš, že buď nejsem již mezi živými, buď že jsem na Tebe a na děti docela zapomněl. Ó, tak o mně nesmýšlej! Ty nevíš, jak velice po Vás toužím, jak se uskrovňuji ve všem, jen abych si něco zachoval, abych se mohl brzy k Vám vrátiti.

Ty asi se divíš, proč jsem Ti tak dlouho nepsal. Odpusť mi, drahá ženo; snad jsem Ti způsobil tím mnoho starostí, ale nemohl

jsem jinak. Jak jsi mohla seznati z mého dopisu, jejž jsem Ti odeslal z Hamburku, uprchl jsem do Ameriky proto, abych tu nabyl nějakého jmění a mohl vrátiti se pak do vlasti. Doufal jsem, že budu moci brzy Ti oznámiti, jak se množí mé úspory, a že Tě budu moci ujistiti, že se brzy vrátím. Ale jak velice jsem byl zklamán. Půl léta živil jsem se tu prací nádennickou, a výdělek mi sotva stačil na výživu. Všecka naděje mne opustila, a já neměl tolik odvahy, abych Ti psal o své bídě. Ty asi měla jsi sama nouzi — měl jsem já tvůj zármutek ještě zvětšovati neblahými zprávami? Měl jsem Ti psáti, že se snad nikdy nevrátím? Jaký žal byl bych Ti tím způsobil! A lháti, jak dobře víš, neumím. Umínil jsem si tedy, buď že se vrátím jako člověk zámožný — buď že budu bídu svou snášeti v cizině sám a sám, aniž si budu někomu stěžovati. Umínil jsem si, že Ty o mé bídě věděti nesmíš. Raději měla jsi se domýšleti, že jsem nešťastnou náhodou zahynul, a vzdáti se docela naděje, že se ještě někdy se mnou shledáš. Nyní jest jinak. Za krátký čas uspořil jsem si tisíc tolarův, a požehná-li mi Bůh i dále, za nedlouho se k Tobě vrátím.

Než, je třeba, abych Ti vypsal vše od počátku. Bylo mi velice teskno, když jsem se ocitl na širém moři. Vzpomínal jsem na Vás a na minulé doby. Přemítal jsem, jaká byla příčina, že jsem přišel o vše jmění, a nebylo mi třeba dlouho přemítati, abych poznal, že to byla moje lehkovážnosť a neopatrnosť. Neměl jsem Zatíralovi tolik důvěřovati. První předsevzetí, které jsem učinil, bylo, že jsem si umínil býti opatrným a ne každému že budu důvěřovati.

Brzy potom zachvátila mne námořní nemoc. Nikdy jsem se necítil tak opuštěným jako v té době. Lidí bylo dosti okolo mne — ale nikdo si mne nevšímal, nikdo mne nepolitoval. Tu hledal jsem pomocníka jinde — a nalezl jsem ho; když lidé si mne nevšímali, měl jsem útočiště — k Bohu; ano, naučil jsem se na moři modliti.

Odpusť, milá ženo, že Tě nyní na něco upamatuji. My oba domnívali jsme se, že nepotřebujeme pomýšleti na Boha, když se nám dobře vedlo. Tím jsme, má drahá, velice chybovali. Když jsem tak svou mysl k Bohu obrátil, připadlo mi, že Bůh tak dobře učinil, když na nás to neštěstí seslal, že nás chtěl tím upamatovati na naše povinnosti. Nevíš, jak se mi v té chvíli ulehčilo! Do té doby bylo mým heslem: „Poctivě!“ Ale od té chvíle stalo se mým heslem: „Poctivě, opatrně a — zbožně!“

Přeji Ti, i sobě, drahá ženo, abys byla se naučila tomu ve vlasti, čemu já naučil jsem se na moři. Mne v neštěstí nesílilo nic jiného než důvěra v Boha, která mi dávala naději v lepší budoucnosť. Domnívám se, že bych byl bez té důvěry klesl a vícekrát se nevzchopil.

Když jsem vystoupil na půdu americkou, hledal jsem zaměstnání, ale nenalezl jsem ho. Peněz mi stále ubývalo, tak že jsem se obával již nejbližších dnů. Když nebylo tedy jiného, chopil jsem se práce nádennické a tou jsem se živil půl roku. Již jsem se vzdával naděje, že Vás někdy spatřím, ale přece jsem neklesal na mysli, jsa odhodlán trpělivě snášeti kříž, jejž na mne seslal Pán.

Tu poznal jsem se náhodou s bohatým obchodníkem, který mne přijal za sluhu, a když se dověděl, že jsem býval doma obchodníkem, za pomocníka do krámu. Mé vědomosti o věcech obchodních byly arci chudé, ale byl jsem pozoren a na všecko opatrný, že jsem se brzy vpravil do nového zaměstnání. Pán byl se mnou spokojen a slušně

mne platil. Já jsem však žil neméně skromně nežli v době, když jsem nádeničil, a každý groš jsem uschoval. Tak jsem za rok uspořil něco přes sto tolarů.

Svěřil jsem se zatím pánovi, že bych rád zařídil si vlastní obchod, abych získal něco peněz a mohl se vrátiti do vlasti. On byl tak šlechetný, že mi slíbil k tomu pomoc. Otevřel v jiné čtvrti města krám, dal do něho přenésti něco zboží a svěřil mi úplně prodej. Z utržených peněz zaplatilo se nájemné, a co zbylo čistého zisku, o to jsme se dělili rovným dílem. Obchod v novém krámě se dobře dařil. Pán můj měl z toho ovšem užitek, ale přece pokládám jej za svého dobrodince. Bylať polovice zisku, jež mi náležela, dvakráte tak velká jako mé dřívější služné. A poněvadž jsem nepřestal šetřiti, množily se mé úspory, a mohl jsem před nedávnem koupiti něco zboží od svého pána a zaříditi si obchod vlastní. Nyní platím ovšem sám nájemné, ale veškerý zisk náleží také mně samému. Spočítám-li nyní cenu všeho zboží, jež mám v krámě, shledávám, že mé jmění obnáší asi tisíc tolarů. Za rok, za dva roky budu ovšem bohatším, dá-li mi Pán Bůh zdraví a požehnání, jako mi dával posud. A pak, drahá ženo, ani sebe větší naděje na zisk neudrží mne v cizině, ale budu pospíchati k Tobě a k dětem. Doufám, že budu míti za dva roky tolik, abych mohl zaplatiti svým věřitelům.

Tak jsem Ti vypsal své příhody, ale jen velmi krátce. — Až se k Tobě vrátím, dá-li Bůh, vše ti povím do podrobna. Nyní můžeš očekávati ode mne časté dopisy. Jakmile obdržím od Tebe odpověď, budu Ti psáti zase. Piš mi jen hodně mnoho, jak se Ti vede a dětem, jsou-li hodny. Nezapoměň také napsati, jak se stalo se Zatíralem, byl-li uznán vinným, že jsme učinili úpadek. Potřebuješ-li peněz, pošlu Ti je neodkladně. Pozdravuji Tě a děti tisíckrát a líbám a očekávám s touhou tvého dopisu. Nezapomeň mi napsati, kde nyní bydlíš.“

Dopis byl adresován do domu, kde bydlel Hranický, dokud byl Zatíralovým společníkem. Na štěstí věděl domovník, kam se byla Hranická přestěhovala, a tak ji listonoš snadno nalezl.

Hranická plakala radostí, a děti jásaly, že přijde tatínek.

Šťastná žena nemohla v sobě tajiti své radosti. Bez meškání vyšla z domu a spěchala ku svému dobrodinci, páteru Hypolitu. Nemohla ani promluviti radostným pohnutím — ale on ovšem pochopil její radost, když dopis přečetl.

Byl také radostně dojat a pravil: „Snášela jste všecko souženi s myslí křesťanskou, doufám tedy, že i po této radostné zprávě podržíte klidnou mysl. Srovnáváte se s tím, aby váš manžel zůstal v Americe ještě dva roky?“

„Nikoli, velebný pane, chci mu psáti, aby přijel hned. Vždyť nemá příčiny, aby se zdržoval v cizině.“

„Máte pravdu“, řekl páter Hypolit, „ale nezapomeňte při tom na opatrnost. Nepovídejte nikomu, že se vrátí domů, a jemu rovněž pište, aby, až přijede, pospíšil nejkratší cestou k vám a nikde se nezdržoval, by nevešlo před časem ve známost, že se vrátil. Vaši protivníci mohli by toho využitkovati.“

Hranická přislíbila knězi, že se zachová dle jeho rady, a pospíšila zase domů. Psala mužovi hned. Vylíčila mu, jak se jí vedlo, a jak podvodně jednal Zatíral. „Jenom neváhej a přijeď bez prodlení,

milý muži," psala. „Nejsi nikomu ničeho dlužen, neobávej se tedy hanby. Naopak můžeš domáhati se peněz, o něž tě Zatíral ošidil, a s tím nebylo by dobře odkládati. Čím dříve, tím lépe."

Byly to radostné vánoce pro naše známé. Tak pobožnou Hranická snad ještě nikdy nebyla. I písař Tobiáš věděl, co se stalo; dověděl se to od pátera Hypolita, který mu mohl důvěřovati, že toho nikomu nepoví.

U obchodníka Zatírala a advokáta Klejzara bylo o svátcích jako v jiné dny. Křesťanské slavnosti neměly pro ně významu — ba advokát se zlobil, že byl nucen o svátcích dáti písařům prázdno, a Zatíral neméně, že musil krám o svátcích aspoň odpoledne zavříti. Což, kdyby byli tušili, jaká bouře vztahuje se jim nad hlavou?

Doktor Klejzar již se zase nebál. Za ten rok úplně zapomněl na paragrafy Sinajského zákona, jež mu byl páter Hypolit tehda připomenul.

Hranická očekávala dychtivě mužova dopisu. Dočkala se ho za několik neděl. Hranický psal, že vydá se hned na cestu, jakmile vyprodá zboží, což může trvati asi měsíc.

Hranická teď počítala dny. Tak dlouho snášela s dětmi samotu — a teď zdál se jí býti ten měsíc věčností. A když se chýlil ku konci, nedočkavost se proměnila v rozechvění. Kdykoli zaslechla kroky za dveřmi, vždy pospíchala ven, není-li to snad toužebně očekávaný muž.

Ale všecko má svůj konec, a tak skončilo se i čekání této ženy. Čekala ještě déle než měsíc, ale dočkala se. Hranický přišel. Odešel jako chuďas a vrátil se, byť ne jako boháč, tedy přece jako člověk zámožný, zkušený a prostý dřívějších slabostí.

VIII.

Ve příbytku Anny Hranické jest nad míru veselo. Děti obskakují otce, jehož byly tak dávno neviděly. Ba, jen Otík se naň poněkud pamatuje, ostatním jest otec docela neznámý. Těšily se na tatínka, ale nevěděly, kdo to jest. Chvíli se také ostýchaly, ale spřátelily se s ním brzy, když uviděly hojné dárky, které jim přivezl až z Ameriky, a když je pořád bral na klín a neustále líbal.

Blažení manželé byli dojati až k slzám. Oba měli stále na rtech otázku: Jak se ti vedlo? — ale nikdo z nich jí nevyslovil; oba věděli, že odpověď na tu otázku byla by smutná, a nechtěli si kaliti tu radosť ze shledání po dlouhé době. Až když uložili děti ku spaní, vypravovali si, co se jim přihodilo za ten celý čas — ale největší útrapy jeden před druhým tajil. Hranické ani slovo výčitky nevyšlo z úst. Snad se vše tak dobře stalo. Kdo ví, jak by bylo teď, kdyby byl muž doma zůstal.

Víc než o sobě mluvila Hranická o páteru Hypolitu. Rozplývala se chválou o jeho dobrotě a šlechetnosti.

„Poznávám, že byl tvým největším dobrodincem," přisvědčil Hranický. „Hned zítra ráno půjdeme spolu k němu, abych mu poděkoval. Takových dobrých duší málo je na světě."

Pak mluvili o Zatíralovi. „Budu se dovolávati práva," řekl Hranický, „neboť bylo by hříchem nechati toho člověka uniknouti trestu. On způsobil, že jsem jako psanec uprchl z vlasti, a ty že jsi vydána byla na dlouhý čas největší bídě. Ale co se týče peněz, věř, milá

ženo, že bych snadno jich oželel, kdybych jich nedostal. Máme zase, chvála Bohu, dosti — a poznal jsem, že jediné peníze člověka šťastným nečiní.“

Pozdě v noci ubírali se manželé Hranických na lože, aby ráno záhy vstali. I děti byly dříve vzhůru než jindy. Radost, že mají tatínka, nedala jim dlouho spáti.

Hranických šli do kostela, kde páter Hypolit sloužil mši svatou, a potom šli k němu. Páteru Hypolitu dostalo se tak vřelých díků, jako snad nikdy před tím, ale nebyl jich žádostiv. „Uznáváte-li, milý Hranický,“ pravil, „že vám Bůh prostřednictvím rukou lidských prokázal dobrodiní, žádám vás, abyste byl vděčen pouze Jemu samému a pak abyste dle možnosti i vy činil jiným podobně, jako se stalo vaší manželce a dítkám.“

A Hranický se slzami v očích přislíbil tak činiti.

Ani páter Hypolit nesměl pohrdnouti malým dárkem z daleké Ameriky.

Hranický zmínil se, že chce obžalovati Zatírala a jeho advokáta.

„Ovšem,“ řekl páter Hypolit, „dobře učiníte, když budete se domáhati svého jmění — ale nezapomínejte, že nám Bůh ukládá odpouštěti nepřátelům.“

Víme, jak páter Hypolit zastával se Hranické, dokud byla ženou opuštěnou, jak neostýchal se pokárati a napomenouti doktora Klejzara. Nyní však nechtěl míti podílu v rozepři. Byl tu Hranický, jenž mohl dovolávati se práva, to bylo jeho věcí. Páter Hypolit miloval pokoj, nechtěl připraviti se o drahý čas, jejž věnoval pouze opuštěným a nešťastným. Odkázal Hranického, aby se dohodl o té věci s písařem Tobiášem.

Hranický došel k Tobiáši hned v poledne, kdy doufal jej zastati doma. Přišel od něho až po čtvrté hodině.

„Již jsem udal věc u soudu,“ pravil, „ale nevím, zdali ti lidé přece neuniknou spravedlnosti. Zatíral již ví, že jsem doma — potkal jsem ho.“

„A poznal tě?“ tázala se žena.

„Jak by nepoznal? Zbledl jako stěna — pozoroval jsem, jak se zachvěl. Bezpochyby šel hned k advokátovi, aby se poradili.“

„Nechť se radí,“ řekla Hranická; „spravedlivému trestu neujdou, tak aspoň se domnívám. Ostatně, nemysleme na to. Nám jest nyní dobře, že jsme opět pohromadě. Tys vykonal svou povinnost“.

Doktor Klejzar toho dne jak obyčejně po druhé hodině odcházel z bytu do kanceláře. Právě odmykal, když Zatíral všecek upachtěn přikvapil po schodech.

„Doktore, je zle! Viděl jsem Hranického. Vrátil se.“

„Třeštíte?“ zvolal doktor zblednuv.

„Kéž bych třeštil! Ale mám na neštěstí dobrý rozum a dobrý zrak. Poznal jsem ho.“

„Máte-li dobrý rozum, tedy hleďte, abyste ho nepozbyl! Mrtví mluviti nemohou, Tobiáš svědčiti nemůže — a ostatní se zapře.“

V tom mihla se kolem obou mužů kojná Markétka. Poznavši Zatírala, odvrátila se s opovržením a — odplivla.

Zatíral si jí nepovšiml, doktor teprve ne. Měl teď jiné starosti. Mimovolně vzpomněl na pátera Hypolita a na jeho Sinajský zákon.

Zatíral vešel za advokátem do kanceláře. Měli se spolu o čem raditi.

Však nezbylo jim času. Venku ozvaly se kroky několika mužů — do kanceláře vešli soudní úředník, sluha a strážník. Zatíral strachem div neklesl, doktor zbledl.

„S kým mám čest —“ ukláněl se.

„Jsem adjunkt zemského co trestního soudu a jsem vyslán, abych zabavil veškeré listiny týkající se procesu Anny Hranické s obchodníkem Zatíralem. Prosím, abyste mi je vydal.“

„Smím se tázati po příčině?“ vece uražený advokát. „Protestuji —“

„Prosím, abyste mne nezdržoval; důvodů vám povídati nemusím. Žádám za jmenované listiny, abych nemusil užiti násilí.“

Mlčky a na oko lhostejně vydal advokát listiny, jež úředník v okamžení prohlédl.

„Jedná se hlavně o kvitanci Josefa Hranického — té zde není; žádám, abyste ji vydal.“

Mlčky přiložil doktor kvitanci, již úředník opět prohlédl.

„Nyní prosím, abyste mne následoval. Mám uloženo, abych vás přivedl — budete dán do vyšetřovací vazby.“

„Ještě to!“ zvolal advokát pobouřen. „Je-li třeba, položím kauci.“

„To si, prosím, vyjednejte u soudu; nejsem oprávněn kauci od vás přijímati. A kdo je tento pán?“

„Pan Zatíral, obchodník.“

„Aj — ku podivu! Máme tedy uspořenou cestu. I vy s námi půjdete, pane Zatírale.“

Sprostí zločincové bývají přiváděni k soudu se řetízky na rukou. Padouchové z „lepších“ tříd umějí se vyhnouti takové hanbě. Doktor Klejzar najal fiakra.

Zpráva o zatčení advokáta Klejzara a obchodníka Zatírala způsobila sensaci. Objevila se současně ve všech novinách.

Zatíral ponechán ve vazbě, doktor propuštěn zatím na svobodu, složiv značnou kauci.

Před krámem obchodníka Zatírala stálo po celé dny množství lidu. Zvědavci prohlíželi modní látky ve výkladních skříních, jakoby chtěli z nich vyčísti, jsou-li koupeny či kradeny. Venku bývalo lidí dosti, ale do krámu nepřicházel nikdo. Paní Zatíralová umínila si, že krám na ten čas uzavře, než bude její muž propuštěn. Neobávala se, že by to s ním mohlo zle dopadnouti — vždyť jest obžalován s ním i doktor Klejzar, vyhlášený advokát — a ten se nedá.

Zatím než paní Zatíralová krám uzavřela, dostavila se soudní komise, která sepsala všecko zboží.

V kanceláři doktora Klejzara bylo také nějak pusto. Z počátku přicházelo lidí dosti; — ten oznamoval, že upouští od žaloby, již chtěl podati na svého dlužníka; aby tedy pan doktor toho nechal. Co je mu dlužen, že zaplatí. Jiný chtěl s výmazem dluhů ještě počkati a žádal za listiny, jež byl panu doktorovi odevzdal. Co je dlužen, zaplatí. Jiný chtěl podati rekurs proti rozsudku — ale teď si umínil, že toho nechá; zaplatí panu doktorovi, co je dlužen. A tak dále. Pan doktor nestačil přemlouvati, vysvětlovati — nic naplat! Návštěvníci byli neúprosní; zaplatili rádi, a když vyšli z kanceláře, oddychli si, jakoby byli vykročili z pekla.

Pan doktor propustil za týden jednoho písaře, pak druhého; potom třetího. Zůstal v kanceláři sám a neměl sám co dělati.

Přecházel mlčky po kanceláři a citoval si paragrafy, jež měl všecky v malíku. „Podvod jest buď zločin, buď přečin, buď přestupek — ale jen když se dokáže. Jinak to není podvod.“ Ale což jestli se dokáže!

Pan doktor Klejzar byl mistrem v obracení těch křivých znaků, jimž se říká paragrafy. Že takový §, když se obrátí dolejším koncem nahoru, vyhlíží právě tak jako by stál zpříma — § — to věděl dobře. Jednalo se mu jen o to, aby ani ti, kteří neporušenosť paragrafů střeží, nepoznali, jsou-li obráceny či nic.

Pan doktor jakživ ještě tak nestudoval jako v těchto dnech, ale studium se mu nechtělo dařiti. Pořád se mu pletly v ty světské paragrafy ony dva paragrafy Sinajského zákona.

Ale ještě se nebál. Mrtvý mluviti nebude, co dokáže tedy Hranický? A Tobiáš nemůže svědčiti. Což se u něho napodepisoval různých listin!

Ale, což kdyby přece? Jen ten Tobiáš kdyby byl jistý!

Pan doktor se oblékl — bylo právě poledne, ale na oběd neměl ani pomyšlení. Do velké tobolky vložil několik desítek a vyšel z domu. Zaměřil do úzkých uliček Starého města, kde bydlel jeho bývalý písař.

Vešel do jeho bytu, slaďounce se usmívaje. „Jak pak se zachováte v té zamotané věci, přítelínku?“ tázal se.

Tobiáš odložil lžíci — právě obědval.

„Jak se zachovám? — Poctivě.“

„To jest — vy řeknete, že jste tu kvitanci podepsal s dobrým svědomím —“

„Ovšem, protože jsem nevěděl, co podepisuji.“

„Dejme tomu,“ připouštěl doktor; „vy jste se na listiny, které jste podepisoval jako svědek, obyčejně nedíval — a poněvadž jste jich podepsal mnoho, tedy musíte říci, že nevíte, kdy —“

„I vím, kdy,“ odvětil písař. „Bylo to dne 30. prosince předlonského roku, kdy Hranický byl v Americe, a druhý svědek byl dávno mrtev.“

„A víte to jistě — poznáte podpis z toho dne?“

„Poznám,“ zněla určitá odpověď.

„Ale mějte pozor, Tobiášku. Vy se můžete snadno mýliti. A kdybyste se mýlil, mohl byste — pan Zatíral by — a já bych — vždyť mne znáte — vidím, že máte chatrný nábytek, a také byt byste měl míti prostrannější — mohl byste jíti zase do mé kanceláře —“

Tobiáš se vzchopil od stolu a přistoupil ke skříni; tam stála v koutě jeho dávná společnice, která ho den co den provázela, když vyšel na ulici; nosíval ji ve pravé ruce, aby byla podporou jeho slabému tělu. Již po ní vztahoval ruku.

Sám doktor ustrnul nad opovážlivostí svého bývalého písaře — ale na odpověď nečekal.

IX.

Páter Hypolit obyčejně novin si tuze nevšímal. O politiku se vůbec nestaral, a jenom „Kronika nehod a neštěstí“ ho zajímala, poněvadž se z ní dovídal o ubožácích, kteří potřebovali pomoci.

Teď však i páter Hypolit čítal noviny; čítal je každý, a první, co prohlížel, byla zpráva „Ze soudní síně“. Konalo se právě přelíčení s obchodníkem Zatíralem a doktorem Klejzarem.

„Státní zastupitelství,“ psaly noviny, žaluje: 1. Obchodníka s modním zbožím Jana Zatírala, pro zločin podvodu, jehož dopustil se tím, že přivlastnil si neprávě deset tisíc zlatých, jež byl jeho společník Josef Hranický vložil do společného obchodu. 2. Advokáta ze zločinu podvodu, jehož se dopustil paděláním kvitance, kteroužto před soudem dokázal, jakoby J. Hranický od J. Zatírala deset tisíc zlatých zpět obdržel. Činem tímto podařilo se mu oklamati soud, který na základě této kvitance právo Anny Hranické na zaplacení řečených desíti tisíc zlatých od J. Zatírala neuznal. 3. Žaluje dále J. Zatírala ze spoluviny zločinu podvodu, jehož dopustil se tím, že propůjčil dru. L. Klejzarovi listiny, dle nichž tento napodobil písmo J. Hranického a padělal podpis zemřelého svědka. 4. Dra. L. Klejzara pro přestupek podvodu, jehož se dopustil vylákav na svém písaři Karlu Tobiáši vlastnoruční podpis na řečenou kvitanci. 5. Žaluje téhož dra. L. Klejzara pro zločin křivé přísahy. 6. Téhož dra. L. Klejzara pro svádění svědka K. Tobiáše ku křivému svědectví.“

Dále podávaly noviny obšírné důvody obžaloby; poukázáno nejprve, jak J. Zatíral zúmyslně rozšiřoval zprávy o úpadku svého obchodu, aby tím dohnal svého společníka, jehož znal jako muže poctivého, buď k útěku, buď k sebevraždě a mohl se tak zmocniti jeho peněz. Dále uvedeny výpovědi svědkův o tom, co se dálo dne 30. m. prosince předlonského roku v kanceláři dra. Klejzara, vypsán stručně průběh přelíčení s Annou Hranickou a J. Zatíralem, jakož i výstup mezi advokátem a písařem Tobiášem v bytě tohoto — což vše ze předešlého vypravování již známo.

V hostincích nemluvilo se o jiném než o sensačním přelíčení, a všeobecně se soudilo: „Vyklouzne-li z toho tentokrát doktor Klejzar, bude advokátem nad advokáty.“

V novinách vypisováno bylo přelíčení dopodrobna. Svědky byli: manželé Hranických, písař Tobiáš a kojná Markétka.

„Obžalovaný J. Zatíral,“ psaly noviny, „jest nad míru sklíčen. Odpovídá na otázky soudcův s očima sklopenýma. Bojí se pohlednouti v tu stranu, kde jest obecenstvo. Dr. Klejzar jest úplně klidný.“

Po přečtení obžaloby vyžádal si slovo dr. Klejzar a řekl: „Žádám, aby písař Tobiáš — tvrdí-li se, že jsem se dopustil podvodu — obžalován byl pro spoluvinu podvodu, poněvadž onu kvitanci podepsal.“

Předseda: „Písař Tobiáš společně s J. Hranickým udali vás u soudu jako podvodníka. Svědčí tudíž proti vám. Co se týče podpisu Tobiášova na kvitanci, je zjištěno nade vši pochybnost, že se podepsal, nemaje tušení o nějakém podvodu. Není tudíž pro účastenství obžalován.“

Obžalovaný dr. Klejzar: „To jest lež, a nemůže to býti zjištěno.“

Předseda vyzývá písaře Tobiáše, by vypověděl, za kterých okolností se na kvitanci podepsal. Svědek klidným hlasem vyprávěl vše dopodrobna. Pověděl, že v něm hned vzniklo podezření, když se dověděl, že doktor Klejzar předložil kvitanci u soudu. Pamatoval se, jak onu listinu podepisoval a když mu byla ukázána, poznal hned podpis svůj ze dne 30. m. prosince předlonského roku, ač na listině bylo datum starší.

Obžalovaný dr. Klejzar: „Ten člověk lže — smluvil se s Hranickým.“

Předseda vyzývá obžalovaného J. Zatírala, který jediný byl přítomen, když písař Tobiáš kvitanci podepisoval, aby dosvědčil, stalo-li se vše tak, jak Tobiáš právě pověděl.

Obžalovaný J. Zatíral stísněným hlasem: „Já nevím, — nepamatuji se.“

Předseda: „Ve předběžném vyšetřování jste udal, že se pamatujete, jak písař Tobiáš se omlouval, že protrhl papír, a že mu doktor Klejzar řekl: „To nic nedělá“. — Vyzývám vás, abyste řekl pravdu, bylo-li to onoho dne, kdy písař udává, je-li kvitance skutečně padělána.“

Obžalovaný tichým hlasem: „Je tomu tak.“

Doktor Klejzar pohleděl na Zatírala, jakoby chtěl říci: „Zbabělče, nyní jest vše ztraceno“. Nicméně na otázku předsedovu, přiznává-li se, že kvitanci padělal, odpovídá chladně, že nikoliv. Ani vyznání Zatíralovo mu nepostačovalo.

Předstupuje svědkyně Markéta, kojná.

Předseda, ukazuje na Zatírala: „Znáte tohoto pána?“

Svědkyně tichým hlasem: „Znám, je to pan Zatíral.“

Předseda: „Jak ho znáte? Přicházel často k vašemu pánovi?“

Svědkyně: „Viděla jsem ho tam pouze jednou.“

Předseda: „Jak víte tedy, že to pan Zatíral? Znala jste ho již dříve?“

Svědkyně: „Ano, on mi sám opatřil službu u pana doktora.“

Předseda: „Jest váš příbuzný, že se o vás tak staral?“

Svědkyně sotva slyšitelným hlasem: „On byl otcem — mého dítěte —“

V obecenstvu bylo pozorovati pohnutí. Nějaká paní s utlumeným výkřikem klesla do mdlob. Byla to paní Zatíralová. Projevy nevole ozývaly se hlasitě. Předseda hrozil, že dá soudní síň vyprázdniti.

„Povězte,“ pokračuje potom ku svědkyni, „co spolu mluvili pan Zatíral a pan doktor dne 10. února přede dveřmi kanceláře?“

Svědkyně: „Pan Zatíral všecek vyděšen vypravoval, že se někdo vrátil z Ameriky — na jméno, které vyslovil, se nepamatuji. Na to mu řekl pan doktor: Mrtví mluviti nemohou, Tobiáš svědčiti nebude a ostatní se snadno zapře.“

Obžalovaný dr. Klejzar: „To není pravda; ta osoba vypovídá ze msty proti panu Zatíralovi.“

Znalci písma předstupují a prohlašují, že celá kvitance kromě podpisu Tobiášova psána jest rukou dra. Klejzara, který se snažil napodobiti písmo J. Hranického a podpis svědka již zemřelého.

Dr. Klejzar se nepřiznal. Porotci odebrali se k poradě a přisvědčili k prvním pěti otázkám o vině obžalovaných jednohlasně „ano“, k poslední otázce — o přemlouvání písaře Tobiáše ku křivému svědectví šesti hlasy „ano“, šesti hlasy „ne“. Následkem toho byl odsouzen J. Zatíral pro přečin podvodu a spoluvinu padělání listiny na tři roky do těžkého žaláře, dr. L. Klejzar pro zločin a přestupek podvodu a pro zločin křivé přísahy na pět let.

Sinajský zákon zvítězil nad světskými paragrafy. Doktoru Klejzarovi se zatmělo v očích — vzpomněl na pátera Hypolita.

Ohlásil, že nastoupí trest ihned. Zatíral nemohl promluviti; potácel se ze soudní síně, nevěda, co se vůkol něho děje.

Příštího dne objevila se nová sensační zpráva jako dozvuk k zajímavému přelíčení. Obchodník Zatíral se ve vězení otrávil.

Jmění jeho nestačilo na zaplacení všech dluhů. Věřitelům bylo se spokojiti padesáti procenty. Hranický dostal tudíž pět tisíc zlatých.

Paní Zatíralová nalezla útulek u zámožných příbuzných na venkově.

Hranický zařídil si brzy obchod v lidnaté ulici. Štěstí mu přálo. Nezapomněl na své heslo, jež obral si v době neštěstí: „Poctivě, opatrně a zbožně!“ Za nedlouho nabyl značného jmění, ale nezaslepilo ho. Hranický i jeho manželka zůstali zbožnými a vychovávali své dítky po křesťansku.

Na Zatírala i na advokáta Klejzara brzy se zapomnělo.

Páter Hypolit asi po roce ochuravěl. Namáhal se příliš, a to seslabilo jeho síly, zdraví trpělo. Byl nucen stráviti půl roku na venkově, aby se zotavil. Ztráty jeho chudina litovala velice, ale brzy poznala, že dobrý páter Hypolit na ni nezapomněl. Místo něho navštěvovala příbytky bídy paní Hranická, přinášejíc všude přispění a útěchu. Neštítila se vejíti i do nejspustlejšího příbytku — vždyť sama druhdy neměla lepšího.

A manžel její činil podobně — nezapomněl na slib, jejž učinil páteru Hypolitu. On ovšem nemá tolik času jako jeho paní, jsa zaměstnán v ochodě, ale za to je činným v neděli, kdy krám jeho po celý den bývá zavřen.

O družstvu sv. Vincence mluvívalo se s posměchem, jako jsme slyšeli mluviti dra. Klejzara. Obchodník Hranický nestyděl se býti členem družstva, a nejeden vážený měšťan stal se členem jeho přičiněním. Posměšné hlasy znenáhla umlkaly. Hranický se těšil, jakou bude míti radost páter Hypolit, až se vrátí.

Obětivé družstvo mnoho vykonalo, mnohou rodinu vytrhlo z bídy a kalu neřesti, ale přece nestačilo všude — množíť se hřích a s ním i bída. Kéž množí se tou měrou i družstva, kteráž jediné mohou přinésti záchranu, dokud o pomoc jinak postaráno nebude.

Kojná Markétka ztratila službu. Paní doktorová propustila všecky služky a najala si menší byt. S hrůzou pomýšlela, jak bude živa, než muž její se vrátí z vězení. Za poslední doby vydalo se u nich mnoho peněz. Nebylo příjmův, ale vydání se zvětšila. Na penězích nepoctivě nabytých nespočívalo požehnání.

Markétka nemohla nikde nalézti služby. Bylo známo, čeho se dopustila, když sloužila u Zatíralův, a paní jí nechtěly přijati do služby. Ubohé ujala se paní Hranická a přijala ji. Přesvědčila se o ní brzy, že lituje, čeho se dopustila, a že netřeba se u ní obávati opětného poklesku. Byla vždy tichá a pracovita a paní své vděčna, že se jí ujala.

I písaři Tobiášovi vedlo se dobře. Svědomí jeho bylo upokojeno. On podobně jako Hranický přiučil se trpkou zkušeností opatrnosti. Nyní byl by asi ničeho nepodepsal, čeho by byl nečetl. S Hranickým setrval u věrném přátelství a přispíval podobně dle svých skrovných sil ku podpoře trpících.

X.

Uplynulo pět let. Páter Hypolit byl opět v Praze. Zdraví se mu vrátilo, a byl opět tak horlivým ve skutcích křesťanského milo-

srdenství jako před tím. Obchodník Hranický byl jeho nejhorlivějším pomocníkem. Přispíval všude, kde bylo potřebí, ale jmění se mu přece množilo.

Zajděme opět do čísla 15. ve —ské ulici. Sklepní světnička, v níž druhdy bydlela Hranická, dlouho byla neobydlena. Po nějaký čas měl tam jistý řemeslník dílnu, a když si dílnu zařídil jinde, zůstala světnička prázdnou. Byla i pro nouzi špatným příbytkem.

Až před nedávnem usadili se v ní opět nájemníci — žena sešlá bídou se třemi dětmi. Nejmladšímu bylo asi šest let. Mohli bychom říci, že osud této ženy jest podobný, jako byl kdysi osud Hranické, jenže tato měla větší děti. Ale měla i větší bídu — u ní nebylo ničeho, co by bylo lze zastaviti u fantářky.

A což ty děti — jedno nezvedenější než druhé. Matka válí se na zemi v hadrech — ale děti nemají s ní útrpnosti. Nejstarší děvče před chvílí přišlo z ulice a pojídá s chutí kousek chleba. Nepodá matce, ani bratrovi, ani sestře, řkouc: „Jděte si také vyžebrat“. — Tak zle nebylo ani u Hranické, když tu bydlela.

Ta žena přistěhovala se před několika dny, a starý domovník Marek, jemuž hlava již hodně sešedivěla, spráskl ruce a zvolal: „Takovouhle bídu jsem jakživ neviděl!“ A starý Marek přece viděl všelicos.

Teď přes tu chvíli vychází z domu a dívá se na pravo do ulice. Čeká, brzo-li přijde páter Hypolit. Vzkázal mu před chvílí, prosil ho pro Boha o pomoc pro nešťastnici. Asi před hodinou klesla k zemi a nemůže povstati. Tiskne ruce na prsou, ale neodpovídá, ať se jí kdo táže načkoliv.

Nyní páter Hypolit přicházel, Marek ho z daleka poznal po černém plášti. Ale nešel sám — někdo ho provázel, bezpochyby Hranický! Pospíchali oba.

„Pán Bůh vám zaplať, že přicházíte,“ vítal je Marek. „Je to bída, milí pánové, k nevypsání.“

Oba příchozí pospíchali do sklepního bytu. S ustrnutím stanuli na prahu. Páter Hypolit také všelicos viděl, ale tohle ještě ne. Starý Marek měl pravdu. Ale více než ten obraz největší bídy zarazilo pátera Hypolita spustlé vzezření tří dětí.

Hranický sklonil se k nešťastné ženě. „Co jest vám?“ tázal se soucitně.

Žádná odpověď.

Hranický chvíli pozoroval vyhublou postavu — byla to živá kostra. „Máte snad hlad?“ tázal se.

Slabé pokynutí hlavou bylo mu odpovědí.

„Můj Bože, velebný pane — zde člověk u m í r á hlady!“ zvolal Hranický.

Páter Hypolit pospíšil pro domovníkovu ženu, aby přinesla, čeho potřebí. Za chvíli nešťastnice poněkud posilněna se postavila. Na dětech nebylo znáti, že by je osud matčin dojímal. Páter Hypolit spínal ruce.

Nebylo teď možno se ženou hovořiti — byla tuze seslábla. Po chvíli oba chystali se odejíti, požádavše domovnici, aby se k churavé občas podívala.

V tom ozvaly se za dveřmi zdlouhavé kroky. Do světničky vešel neznámý muž. Vlasy a vous měl krátce přistřiženy — oblečen byl v oděv posud dosti slušný.

I jeho zarazil ten obraz bídy, tak že slabě vykřikl. Všichni pohlíželi naň udiveni — až páter Hypolit, pozorovav chvíli příchozího, zvolal s úžasem: „Doktore!“

„Již mne tak nejmenujte,“ řekl příchozí temným hlasem. „Řekněte mi jen — je tohle má žena, jsou to mé děti?“

„Nevím,“ odvětil páter Hypolit — „neznám ji, jsem tu poprvé“.

Tu žena vztáhla ruce proti příchozímu a zaúpěla: „Leopolde!“

„To jest má žena — to jsou mé děti!“ zvolal zoufale bývalý advokát a vrhl se na zemi vedle své ženy. „Je tohle možno?“

Usedavý pláč nedal mu dále mluviti.

Páter Hypolit podíval se na děti, které pohlížely tupě na ten výjev a řekl: „To jest váš otec — což ho nepřivítáte?“

Děti sebou ani nepohnuly.

Jak jinak bylo před pěti lety u Hranické, když otec vrátil se z Ameriky: Jak se děti k němu hrnuly! Jak dávno před tím se naň těšily! Dětem Klejzarovým byla taková radosť neznámou. Matka s nimi nikdy o otci nemluvila — ale cizí lidé často jim vyčetli, že mají otce — kriminálníka.

Klejzar se poněkud upokojil a povstal. Páter Hypolit mu mlčky podával ruku.

„Proč jste přišel?“ tázal se Klejzar temným hlasem. „Věděl jste, že přijdu, a chcete mne opět pamatovati na ten Sinajský zákon? Ó, máte pravdu, vyhrál jste se svým zákonem. Mějte z toho potěšení a vysmějte se mi.“

„Milý příteli,“ řekl klidně kněz, „Vincencian se nepřichází vysmívat. Ruka, kterou vám podávám, jest ruka pomocná. Přišel jsem před chvílí, abych jí podal vaší ženě a dětem — nyní ji podávám vám. I pro mne platí Sinajský zákon, jehož krátký obsah jest: Miluj Boha nade všecko a bližního jako sebe. To musí míti stále na mysli Vincencian, který si obral za úkol pomáhati trpícím a ujímati se opuštěných.“

Bývalý advokát vzpomněl na vlastní slova, která byl promluvil před lety k tomuto knězi: „Toť účel velmi krásný — ale v nynější době málo vděčný a — nerozumný“.

Dnes byl by Klejzar podobných slov nepronesl. Nebyl sice o nic lepším nežli před lety — ale již nedovedl opovrhovati snahami tak lidumilnými, za jakými ubíral se spolek Vincencianský — čím více poznával svou bídu, tím více poznával také vznešenosť a důstojnosť těchto snah.

Mlčky podal knězi ruku a vřele ji stiskl. Při tom utkvěly zraky jeho na společníku pátera Hypolita.

„To jest Hranický,“ řekl kněz rozuměje tázavému pohledu.

„Hranický?“ zvolal bývalý advokát. „I vy jste přišel ulevit mé bídě — ani vy se na mne nehněváte?“

„Vincencian se nehněvá,“ zněla odpověď.

Nyní bylo přední starostí, jaké zaměstnání opatřiti propuštěnému trestanci. Těžké práci nebyl zvyklý, a pracovati musil. Řekl, že by byl nejraději někde písařem.

Páter Hypolit i Hranický slíbili mu pomoc. Ale tentokrát nebylo tak snadno nalézti místo; nikdo neměl k propuštěnému trestanci důvěry. Ale po čase přece se to podařilo. Klejzar byl zaopatřen. Měl ovšem skrovný plat — ale i za to byl vděčným, pokládaje to za ve-

liké dobrodiní. Věděl, že každý naň pohlíží s nedůvěrou, a že to dlouho bude trvati, než lidé se mu poněkud nakloní.

Bylo třeba velikého sebezapření a trpělivosti, ale té měl Klejzar dosti, jsa vycvičen trpkou školu života. Po čase vedlo se mu lépe.

Bylo by třeba dlouho vyprávěti, jak dlouho tonula ještě rodina Klejzarova v bezbožnosti, i když ze hmotné bídy se vyprostila. Nejpřístupnější zbožnému citu byl sám Klejzar, což je zajisté ku podivu. Způsobila to jen trpká zkouška, neboť Klejzar často ve vězení vzpomínal na Sinajský zákon a došel konečně poznání, že zákonu tomu neunikne ani ten, kdo zná světské paragrafy co nejlépe.

Méně přístupnou zbožnosti byla žena Klejzarova; bída ji nutila k zoufalství a ku kletbám, ale nikoli k modlitbě, poněvadž se jí od nikoho nedostalo poučení a napomenutí. I v největší bídě zůstala hrdou a tajila se před každým, jak zle se jí vede. Nezdárným dětem klnula, ale k dobrému jich nevedla. Klejzar s ní měl velikou práci, než ji přesvědčil, že jest pouze j e d i n é h o zapotřebí, aby nastala příznivá změna. A konečně pomohl u ní — strach před spustlými dětmi. Muž jí dokázal, proč nejsou jako děti jiných rodičů — proto že neznají Boha.

Tu nabyla Klejzarová jiného rozumu a počala s mužem pracovati o nápravě dětí. Dalo to mnoho práce — a málem bylo by bývalo pozdě. Nyní náleží i rodina Klejzarova mezi rodiny spořádané.

Kromě nešťastného sebevraha Zatírala všem dostalo se pomoci — všichni přivedeni jsou ze tmy ku světlu. Sémě rozsívané páterem Hypolitem a jeho společníky z lidumilného družstva přináší užitek hojný.

A památka takových jest nehynoucí.

Církev a vzdělanosť ve středověku.

Sebral

Vincenc Drbohlav.

(Dokončení.)

V 15. stol. staly se již první operní pokusy. Ku konci středověku založil král Ferdinand v Neapoli jakési konservatorium hudby, na němž působil proslavený holandský mistr Tinctor (jehož Definitorium je snad první hudební dílo tištěné), Quitelnus, Quarnerii a Bernard Hycaert.

V malířství slavilo křesťanství pravé triumfy. Z počátku bylo sice chudé, ale vlivem církve činili umělci znamenité pokroky v odstínu světla a barvy, v perspektivě — tím nabyly postavy života, vznešenosti, nebeskosti.

Mythologie nám sice poskytuje dosti látky ku tvorbě, ale to jest pouze idea ve smyslné formě, křesťanství nám dává více — děj, který hýbe celým světem. Církev sv. dala hojně látky umění ze života Ježíšova, Marie Panny a jiných světců. Tato duševní moc poháněla malíře k novým a novým pokrokům. Musíme uznati, že výtvory antické zůstaly daleko za křesťanskými v pozadí.

My se divíme slavnému dílu školy rhodské, skupení Laokoonovu, jež zhotovili Agesander, Athenodor a Polydor. Geniálně jest tu podán děsný výjev v celém svém objemu, a ze tří skupin rozdílných utvořena jedna harmonická skupina, jež představuje zvláště v tazích okamžik největšího bolu. Více však nespatřujeme než fysické utrpení. Následek toho jest, že jest dojem pouze pathologický, protože představa nemá za základ žádné mravní ideje, žádného tragického konfliktu, žádného označení viny, nebo trestu.

Nuže porovnejme s tímto skupením Krista na kříži přibitého, jenž spojil Božství a lidskosť v jedné osobě. Kdo jest ve světě, který toto vše vytrpěl, co dobrovolně Syn Boží? Ačkoli je tu největší fysický bol viděti, ztrácí utrpení vše, co pathologického, dobrovolnou obětí lásky, která byla dokonána na kříži. Bol fysický se objasňuje dobrovolnou a pokornou láskou.

Vizme ještě Niobu, která v hrozném utrpení umírá, protože na ni pomsta bohů přikvačila. Jaký to veliký rozdíl od obrazu Matky bolestné!

Tam nejtrpčí fysické bolesti, nejdivočejší zoufalství — zde nejhlubší bol, největší oddanosť, v níž se víra v Krista vysvětluje.

Ano křesťanství veškeré pocity zušlechtilo a objasnilo!

V 13. stol. vybavilo se malířství ze stylu byzantského a ve 14., 15. a 16. století dosáhlo své slávy jmenovité v Italii. Byly tu hlavně dvě školy, florentinská a umbrická. Florentinská, mající charakter dramatický, vyniká živostí a mistrovským umístěním barev. Slavnými malíři byli Cimabue († 1300), Giotto (1336), Massacio; dominikáni: Giovani da Fiesole, který děl, že malovati znamená s Kristem obcovati; Fra Bartolomeo, Fra Paolino.

Mistrem této školy stal se Leonardo da Vinci, který vynikal nejen v malířství, ve skulptuře, v anatomii, nýbrž i ve všech odvětvích praktického a uměleckého vědění. Klasické dílo jeho jest večeře Páně.[1]) Leonardo zvěčnil v něm právě ten okamžik, kdy Spasitel náš pravil apoštolům: Jeden z vás mne zradí. Jaká to scena plná dramatického effektu a hlubokého pohnutí.

Ještě velkolepější jsou díla Michaela Angela, malíře, sochaře, stavitele a básníka, který z pokladu církve čerpal se zvláštní zálibou. Ještě podnes hlásá strop sixtinské kaple jeho mocnou tvůrčí sílu. Ve velikých trojuhelnících na klenutí jsou sedící postavy proroků a sibyll, které na přicházejícího Spasitele ukazují. Ve čtyrech rozích vylíčil čtvernásobné vysvobození lidu israelského: měděnným hadem, Davidem, Juditou a Estherou. Na obloucích okenních zříme ve skupeních předky svaté Panny. — Kromě toho maloval majestátný, freskový obraz oltářní na stěně této kaple. Umělec naznačil okamžik, kdy spravedlivý soudce pronáší slova: Odejděte ode mne zatracení — — Tato myšlénka jest tak úchvatně provedena, že v celém malířském světě nemá nic sobě podobného.

Stoupenci jeho jsou Rosso di Rossi, Daniel Valterra, Salviatti a j.

Umbrická škola měla charakter více lyrický, měkký, něžný. Žáci její milují scény tiché ze sv. dějin, zvláště ze života Panny Marie a

[1]) Obraz tento nalézá se al fresco v refektáři dominikánského kláštera v Miláně. Obnáší 28 stop délky a 18 stop výšky. Každá ze 13 postav je v životní velikosti.

svatých. Zde působili jako malíři nejvíce františkáni. Škola tato vydala Giovanniho da Siena, Pietra, Perugina, Franceska Francia. Nejslavnějším byl však Rafael Sancio (1480), který stal se později zakladatelem školy římské. Jeho Madona sixtinská je světoznámá. Tato vystupuje před námi v nadpozemské vznešené, magické postavě. Závoj spočívá na hlavě její. To uvádí člověka v hluboké mlčení nad vznešeným tajemstvím, které drží v ruce. Vznáší se na světlém mraku. V božské majestátnosti trůní božské pachole na rukou svaté Panny. V obličeji jeho zračí se jasně vznešenosť jeho povolání. Papež Sixtus v nejhlubší pokoře kleče u nohou Madony pohlíží k Jezulátku a tvoří tak se svým vážným a ctihodným vzezřením skvělou protivu svaté Barbory, která oslepena božskou slávou a vysostí sklopuje v pokoře očí svých. Zde složil Rafael své křesťanské ideje a pochopil sloučiti nejdokonalejší krásu s největší vznešeností a s božskou výsostí. — I v jeho malbách, v oněch proslulých stancích vatikánských zříme nejživější víru, hlubokou úctu k svatému náboženství našemu. Ano tato celá soustava je zářícím bodem křesťanské symboliky.

Žáci jeho byli Giuliano, Franc. Penni il Fattore.

Vedle florentské a umbrické školy kvetla benátská, jež tíhla více ku světskosti. Jejím obrazům chybí ona božskosť, ač jsou žáci její v koloritu a v komposici znamenití. K ní patří Titian (1477), Giorgione, Bellini, Tintorello.

Hlava lombardské školy byl Coreggio, jeho žáci Rondani, Gatti, Orsi a j.

I v celách kláštera sazavského[2]) bujelo umění křesťanské utěšeným způsobem. Zajisté jsou všem známá jména mnichů Božetěcha[3]) malíře, sochaře, řezbáře a soustružníka — a Reginharda, malíře na plátně, na skle, kovu.

V klášterní tichotě pěstoval se ještě zvláštní druh malířství, na které měla rozhodující vliv poesie klášterní. Jako jedni opěvali vznešenými hymnami tajemství víry, tak byli i tací, kteří vznešené představy těchto plodů básnických živě v cit a fantasii pojali a tak v duši utvořený obraz na titulních listech sv. písma, neb v oddílech brevíře, neb u začátečních písmen kapitoly umělecky provedli. Mnichové tito zvali se illuminatores, nebo miniatores. Zvláště pověstni byli Eudfrith, Oethewald, Alcuin, Bilfrith, Euthberth, Beneš, kanovník u sv. Jiří, dominikán Kolda (1312), řeholník Hodík (1376) a j.

I začátky sklomalby dlužno hledati v klášteřích, kde se jí většinou benediktini zabývali. Mnich Theodulf sepsal knihu, jakým způsobem lze na skle malovati.

Žel Bohu, že se nám zachovalo málo jmen, neboť řehole sv. Benedikta nechlubila se svými umělci, majíc heslem hlubokou pokoru.

Rozšířením gothického slohu nabyla sklomalba větší půdy a tím se i zdokonalila. V 14. a 15. stol. dosáhla svého vrcholu. —

Obrátíme-li zraky své do dějin křesťanské skulptury, vidíme její ochabnutí v třenicích kočujících národů na západě a ve sporech obrazových na východě. Až století desáté přineslo jiného ducha do kře-

---

[2]) Zdá se, že ve klášteřích slovanských o malířství vždy zvláštní péče byla vedena. I sv. arcib. Method byl malířem. Palacký D. n. č. I. 351.

[3]) Kronika sazavská o něm dí: „hic pingere venustissime meminit, fingere vel sculpere ligno lapideque ac osse tornare peroptime novit.“

sťanského umění. Skulptura závodila s architekturou. Portály chrámové krášlily se kamennými relify, sloupy, uměleckými hlavicemi, oltáře bohatými ozdobami. Skulptura si však více všímala dveří, kaditelnic, hrobek, křtitelnic, svícnů, kalichů, lamp — krášlíc předměty tyto sloní, zlatem a stříbrem. Z počátku neslo vše stopy hrubé, ale koncem 13. stol. vyspěla skulptura v krásu a lad. Zvláště města Mohuč, Augsburk, Kolín, Cáchy, Basilej, Řím chovaly vzácné ostatky křesťanské skulptury. Zprvu byly ozdoby tyto slohu byzantského, jako to vidíme ve chrámech v Amalfi, Salerně, Římě a Benátkách.

K znamenitým plastikům počítá se biskup hildesheimský Bernward, arcibiskup mohučský Villigs, dále Bariscinus, Bonnanus, Hubert a Petr z Piacency, Antelani, Robert toskánský. Nejslavnějšího jména získal si Nikola pisanský (1200), od něhož pochází kazatelna v Pise, v Sieně, sarkofag sv. Dominika v Bononii a j.

Po něm následuje zlatý věk skulptury. Antika byla až na skrovné zbytky vymýtěna, a duch křesťanský vystoupil tu v celé kráse své a harmonii. Používáno výjevů více z dějin biblických a z legend. Hlavy jsou plny šlechetnosti. Postavy zdají se pohlížeti do jiného světa. V této době počalo se užívati více barev. Vzácné památky z doby této chová Praha, Erfurt, Kolín a j. K vynikajícím plastikům patří Sebaldus, Schonhofen, Margaritore z Arezza, Giovani Pisano, Cinelli. Avšak vlivem humanismu a později protestantismu skulptura ducha křesťanského ztrácela. Výjevy sice vzaty z dějin církve, ale nesou známku pohanství. Schází jim ono nadšení, které se proudí z pravd víry. Kristus má tahy více Jupiterovy, P. Maria má hlavu Junony a pod. Prosluli Jacobo della Quercia, Lorenco Ghiberti, Donatello a j. více.

I veškeré výplody stavitelství vyrostly na půdě církevní. Křížácké války mu daly většího vzmachu. Ony poskytnuly architektuře vznešený sloh byzantský. Stavěny katedrály a kláštery.

Z kláštera fuldského a svatohavelského vyšlo mnoho dovedných stavitelů.

Byzantské kostely jsou stavěny v podobě kříže. Kde se pobočni křídla stýkala, zvédala se úzká, ale vysoká kopule — která ukazovala na řízení s hůry. Tato kopule zdála se mluviti, že tam duše má spěti do výše, kde hlava Kristova spočívá. Pevnota vnitřního sloupoví, které nese klenutí a zdi podporuje, činí budovu nestárnoucí, přes niž letí čas a která vlnám časovým jako skála vzdoruje. Tak byla tato budova symbolem věčnosti a Nejvyššího, který vní bydlel. Mezi nejvzácnější památky toho druhu v Čechách patří: chrám sv. Jiří v Praze, Řípská kaple, opatský chrám v Teplé, v Milevsku, krypta sv. Kosmy a Damiana ve St. Boleslavi, krypta v Doksanech a j.

V témže slohu stavěny byly i radnice a domy soukromé, na nichž účast měli duchovní a mniši jako stavitelé.

Po době byzantské (do 13. stol.) přišla gothika. Jest to nevyčerpatelné množství symbolů, které tvoří vnější spojení církve. Jest to kamenný les, jehož každý strom má svou myšlénku. Vnitřek gothického chrámu značí to, co chrám byzantský. Ale zmizela kopule, protože se chrám gothický s obdivuhodnou smělostí pne do výše, v níž byzantští stavitelé umístili kopuli. Gothika přišla z Egypta přes Sicilii do jižní Francie. Odtud dostala se do Italie, kde nabyla svého zdokonalení. Kdožby dovedl vyčísti v tomto tmářském středověku všechny nádherné

stavby, domy, mosty, brány, studně, vodovody, jež budí úžas až dosud znalců všech.

Kdož by se neobdivoval nádherným chrámům, jako Matky Boží v Cařihradě, sv. Víta v Ravenně, sv. Marka v Benátkách, sv. Ambrože v Miláně, dómu v Pise, kathedralám v Norwichu, v Kolíně, dómu ve Wormsu, Špýru, Drotheimu, v Bamberku, Mohuči, Remeši, Trevíru, Štrassburku, Amiensu, Brusselu, opatstvím v Toledě, Wensmünsteru, Bourgos, dómům sv. Štěpána ve Vídni, sv. Víta v Praze, v Upsale, Florencii atd. atd.

Z tak velikého množství nádherných staveb možno souditi na veliký počet talentů a geniů stavitelských. Nuže, ukažte nám stavitele, který by nám podal plán chrámu na papíře zhotovený, jako je sv. Petra v Římě, který dominikán Giocondo se stavitelem Bramantem počali stavěti?

Stěží by se dal nalézti ten, kdoby vnikl do hlubin křesťanství a osvojil si veškerá církevní ustanovení a znal důkladně symboliku církevní — a který by tyto bohaté vědomosti spojil s náboženským nadšením!

Právem dí Bottiger ve svých dějinách. „Tyto domy, jichž stavba tehdáž počala a na nichž se pracovalo století, předpokládají množství mechanických znalostí a výpočtů, nad čímž musíme žasnouti!“ — a na jiném místě volá: „Ta doba, která mohla tak veliké věci vytvořiti, musila býti bohatou a velikou!“

Středověk byl dobou štěstí, sídlem genia, byl bohat na vynálezy a objevy.

Podotkněme některé.

Broušení skla, brejle a zvětšující skla vynalezl mnich Alexander de Spina, dle jiných františkán Roger Bacon — toto pak vedlo k vynalezení dalekohledu a drobnohledu, což v astronomii a přírodoznalství nabylo veliké důležitosti.

Střelný prach vynalezl františkán Berchtold Švarc (1350); kompas Flavius Gioja, malířství olejovými barvami Jan Eyk, měděrytectví Mecheln, nebo florentan Figueron. Kolečkové hodiny arcidiakon Pacifikus († 846) nebo Gerbert (Sylvestr II.); opat Vilém z Hiršavy sestavil hodinový stroj, který ukazoval běh hvězd. Richard Valingford zhotovil umělé astronomické hodiny. Skoro do 14. stol. byli mnichové jedinými hodináři. Zvony vynalezl biskup nolský Paulin, violoncello kněz Tardieu z Taraskonu, fagott kanovník ferrarský Alfranko a m. j.

Dále bylo objeveno připravování ocele, tabulového skla, větrný mlýn, vodní pily, zlepšeny vodní mlýny, tkalcovské stavy, tkaní, barvířství, koželužství a pod.

Není tedy divu, že Marsiliuś Ficinus dí: Nebude věru pochybovati ten, že byl to zlatý věk, kdo uváží jeho znamenité vynálezy.

Křížácké války vyvolaly netušené změny. Povstaly četné státy, otevřeny cesty na východ přes Bagdad a Egypt do Asie a do Indie. Do Evropy přinešeny nová zvířata a rostliny. Obchod námořnický se značně povznesl. O blahobytu by nám vyprávěla města Florencie, Milán, Piacenca, Luka, Lyon, Montpellier, Hamburk, Lubek, Kolín, Norimberk a j.

Duchovenstvo pečovalo o vzdělání lidu. Tak mnohý velikán ve středověku děkoval za svou slávu jediné dobrotivosti kněžské. Papež Urban V. († 1370) vydržoval na rozličných universitách přes 1000 stu-

dentů. Zajisté nebyl osamocen. O biskupovi Žebřidovi v Kostnici víme, že vybíral ze svých poddaných nejschopnější a dal je učiti rozličným řemeslům. Odkud to, ptáme se, že mohl věk ten přinésti tolik velikého a vznešeného?

Od církve, která vyšší mocí řídila zájmy lidstva. Ona jako milující matka veškeré národy lokty svými objímala, živila a velkolepě vychovala. Ona také jsouc spravedliva vlažné syny své napomínala, neposlušné trestala a ku pravé cestě vedla.

Byly to zlaté časy, když všickni národové poslouchali této moudré a dobré matky.

Sám protestant Novalis praví: „Byly to utěšené doby, kdy Evropa byla jedinou zemí křesťanskou, kde jedno křesťanství tuto část světa obývalo. Veliký, obecní zájem spojoval veškeré provincie této duševní říše. Bez všelikých světských panství řídila a spojovala jedna hlava veliké politické mocnosti. Jak blahodějné, jak vhodné bylo toto zařízení, dokazuje mocný vzmach všech lidských sil, harmonický rozvoj všech podniků, nesmírná hloubka, kterou jednotlivci ve všech oborech věd a umění dosáhli a dále všude kvetoucí obchod s duševním a pozemským zbožím Evropy až do nejzazší Indie.“

Ovšem církev také nevzmohla vše, aby veškeré zlo veřejného života vymýtila, ač se namáhala všemožně, jak tomu časté stesky na synodách a rozličná nařízení dosvědčují. Ale toto nezbavuje jí zářné glorioly, toto netemní její zásluhy, toto jí nezbavuje vděčnosti.

Církev kráčela středověkem s pochodní osvěty v ruce a rozžehala ve tmách nevědomostí světlo pravého vědění a umění, v němž národové nalézali cestu ku spáse a blahobytu.

Tímto způsobem dokonala církev svatá slavně úlohu svou ve středověku a nepotřebovala v 16. století obnovení od lidí.

„Homines per sacra immutari fas est, non sacra per homines.“ [4])

Z básní J. Hodyce.

Píseňka.

Přiletla ke mně v zpěvu a plesu,
vedle si usedla píseňka zlatá,
pravila: Hochu můj, štěstí ti nesu,
pojď, spolu zaletnem' v šero si lesů,
kde vřesu dotkla se víly jen pata.

Spolu se budeme prohánět v poli,
chrpa kde kvete a vlčí mák rudý,
ve klasy nahlednem', ve kvítků stvoly,
s motýlem zrejdíme kvetoucí doly,
s mravencem vniknem do lůna hrudy.

[4]) Hodno jest, aby se lidé svatostmi zjinačili, nikoliv lidmi svatosti. Slova Aegidia z Viterba při otevření V. later. sněmu církevního.

Spolu se vzneseme k blankytu výše,
étheru vůní si spijeme hlavy,
vzletíme ještě výš — do rajské říše,
ve hvězdy, kde Bůh své záměry píše,
a kde nám kyne život tak smavý.

Spolu se budeme procházet světem,
ve srdci lidském každé číst hnutí;
radosť, jež ve tváři značí se květem,
ve spěchu mineme, jenom jak letem,
za to se zdržíme, kdekoli smutí.

V komůrce děvušky prodlíme chvilku
— věř, že se s námi potěší ráda —
nachu pel skytneme jejímu čílku,
vloudíme úsměv v líc mladému snílku,
který skráň za noci do dlaní skládá.

Budeme těšiti všecky a všudy!...
A při tom líbala rty mé se chvící,
že mně ples ve hruď sleť smavý a rudý
jak zlaté ptáče v ten pokojík chudý. —
Ó líbej, do smrti líbej mě v líci!

O některých klamech spisovatelů českých.

Napsal

Dr. **Frant. Bačkovský.**

(Dokončení.)

Marie Čacká a Slovanka jsou zajímavy též osobním svým klamem literárním.

Čacká zemřela teprve r. 1882., ale Václav Nebeský napsal jí již r. 1844. do „Květův“ opravdový nekrolog, začínající se takto: „Jsme zas o jednu naději chudší. Oněměla zpěvná ústa. Přestalo tlouci srdce plno písní. Marie Čacká umřela.“ Pověsť o smrti básnířky té vznikla tehda za příčinou její pseudonymity. R. 1838. počaly se vyskytovati v „České včele“ písně vesnické s podpisem „Marie Čacká“, a nikdo nevěděl, že za pseudonymem tím skrývá se Františka Božislava Pichlová, rozená Svobodová. Písně do „České včely“ a potom i do „Květů“ posýlala brzy z Prahy, brzy z Pardubic, brzy z okolí bohdaneckého i odjinud. A tu r. 1844. umlkla na krátko, a v Praze někdo rozhlásil, že Čacká zemřela. Tak vzalo svůj původ Nebeského „Několik slov na památku Marie Čacké“ v „Květech“. Za několik neděl potom manžel její Dr. J. B. Pichl napsal dopis do „Květů“, že je Marie Čacká pozdravuje a jest chvála Bohu zdráva.

Slovanka jest osobou tajemnou podnes. Podnes není vědomo, kdo byla básnířka ta. Přispívala za redakce J. K. Tyla do „Květův", a prvá její báseň jest otištěna v posledním čísle ročníku 1840. s názvem „Přání na konci roku 1840."; začíná se: „Květy milé, Květy české! — Jak jste utěšené, hezké!" a přeje „Květům" ku konci „odběratelů na tisíce". Potom zasýlala Tylovi básně, povídky původní i přeložené a drobné články rázu vlasteneckého. O její osobnosti kolovaly mezi spisovateli různé pověsti, nikdo však neuměl něco určitého o ní říci. Někdy poslala příspěvek poštou, ale častěji přinášelo rukopisy do Tylova obydlí děvčátko, které vyřizovalo: „Maminka vzkazuje panu redaktorovi uctivé pozdravení a posýlá něco do těch Květů." Na otázku, kdo maminka jest, odpovědělo, že „maminka jest maminka", a již bylo to tam. Spisovatelka patrně chtěla zůstati nepoznána. Z přípisů jejích soukromých Tyl poznal, že k němu přilnula básnickým zápalem a že jí okolnosti brání masku pseudonymity odhaliti. Konečně r. 1845. „Slovanka" projevila Tylovi přání, že by s ním ráda mluvila, nikoli však v jeho bytě. Umluvena schůzka na novoměstských hradbách u Žitné brány. Z rozmluvy s touto vlastenkou Tyl shledal, že soukromé poměry její nejsou utěšeny, že v manželství nedošla žádoucího míru domácího. Jinak paní ta byla na tehdejší dobu neobyčejně vzdělaná a vlastenka vroucí. Ještě nějaký čas po prvé a poslední schůzce se „Slovankou" Tyl dostával od ní příspěvky. Při jedné zásylce bylo přiloženo otvírací zlaté srdce „za ochotu a přízeň páně redaktorovu na památku". Byla to zásylka poslední — od té doby „Slovanka" nedala již o sobě věděti. Tyl zvěděl pouze tolik, že byla manželkou jistého klenotníka a že na Starém městě v Kaprové ulici bydlela.[1])

Vzhledem k Tylovi zvláštní klam literární nastrojil Karel Havlíček Borovský. R. 1845. Tyl vydal svého „Posledního Čecha", kterého Havlíček neočekávaně nepříznivě posoudil v „České včele". Tyl obořil se za to příkře na Havlíčka v „Květech", v nejblíže pak příštím čísle „České včely" objevila se „Odpověď" — ne však Tylovi, nýbrž — „panu Havlu Borovskému na jeho kritiku Posledního Čecha". Tato „Odpověď" byla psána jako od třetí osoby nestranné a kárala s otcovskou vážností i přísností Havlíčka, že zapomněl, kterak chovati se má mladý, do života veřejného teprve nedávno vstoupilý člověk, i ujímala se Tylovy práce proti Havlíčkovi jako poměrně dosti zdařilé a nikterak nezasluhující podobně zbrkle ostrého posudku.[2]) Nikdo nevěděl, jak „Odpovědi" té rozuměti, oklamala všeobecně, a čekáno dychtivě na její „dokončení", slíbené do příštího čísla. A teprve „dokončení" to klam objasnilo, počínajíc se takto: „atd., atd., atd... Tak asi měl pan Tyl odpověděti na — moji kritiku, a postavil jsem onen formulář do předešlého čísla jen pro ponaučení p. Tylovi, aby budoucně, kdyby se mu takový případ přihodil, věděl, jak na kritiku, kterou podstatnými důvody vyvrátiti nemůže, aspoň chytře odpověděti má..."

Také Frant. Palacký a Pavel Josef Šafařík dopustili se klamu literárního. R. 1818. vydali společně v Prešpurku spisek s názvem „Počátkové českého básnictví, obzvláště prosódie". Spisek vyšel beze jmen spisovatelův (anonymně), toliko jmenován vydavatel

[1]) Turnovský: O životě a působení J. K. Tyla, 127.

[2]) Tůma: Karel Havlíček Borovský, 102. a 103.

J. Blahoslav. A ani ten uveden není na titule, nýbrž podepsán jest teprv u předmluvy. Původci spisku toho byli Palacký a Šafařík a skryli se za jméno svého přítele Jana Blahoslava Benediktiho, který meškal tenkráte od r. 1817. na studiích v Jeně, vynechavše jeho příjmení.

V tehdejším básnictví českém totiž od konce století XVIII. z návodu Josefa Dobrovského zavládla prosódie přízvučná, a tu r. 1816. Palacký, studuje v Prešpurku a jsa tenkráte také básníkem, oblíbil si prosódii časoměrnou. Složiltě roku 1816. po poradě Benediktiho ódu ku jmeninám professora svého Palkoviče, o které napsal nám toto:[3]) „Ta byla má poslední přízvučná báseň; nebo čím dál tím jistěji snášel jsem se na tom, že ne přízvuk, ale stará časomíra přirozeným základem české prosódie slouti by měla. I hádal jsem se o tomto předmětu a často a obšírně i s Palkovičem i s Benediktim, nemoha však nikdy s nimi dokonale se srozuměti.“ R. 1817. pak Palacký jal se psáti „listy“ o české prosódii, které „Blahoslavovi připsané“ hodlal otisknouti v Hromádkových „Prvotinách“.[4]) Náhoda nebo spíše snad vzájemná poúidka písemná tomu chtěla, že také Šafařík, od r. 1815. v Jeně studující, touže dobou psal rozpravu podobnou. Oba idyllické živoření tehdejšího českého písemnictví naplňovalo tesknými obavami o budoucnosť národu českého a přimělo je, aby uvažovali, jak odstraniti zejména zmalátnělosť českého básnictví. Že lahoda v té příčině nepomůže, bylo jim jasno, tož usnesli se tichý tábor vyburcovati ostrou kritikou. A když Šafařík r. 1817. přibyl do Prešpurka, smluvil se s Palackým, aby své rozpravy o prosódii, v témže smysle psané, spojili v jedno, a tak vydali r. 1818. ony „Počátky“, kterými právě tichý tábor byl ostře vyburcován.[5])

Ve spisku obsahujícím šest „listů“ (dopisů), jakoby J. Blahoslavovi poslaných, velebena pohrdaná od přízvučníků časomíra slovy ohnivými, ráznými a smělými, ba namnoze také vyzývavými a nešetrnými, opovrhujícími prosódií přízvučnou a všemi plody básnickými na ní založenými. K tomu připojeny zdařilé básně za příklad, že české verše dobře mohou plynouti časoměrou. Benedikti neměl při sepsání spisku toho účastenství zcela nižádného[6]), ale také není správna domněnka Dra Josefa Durdíka,[7]) že Blahoslav jest „pseudonym, za nímž dvojice slavných jmen se skrývá“, která již i v „Čechoslavu“, roč. 1821., na str. 26. pronesena takto: „Jméno Blahoslav si dal nejmenovaný skladatel spisu pod názvem Počátkové ...“ Jakožto vydavatel „J. Blahoslav“ jmenován bezpochyby proto, že Palacký hned, jak jal se psáti listy o prosódii české, zamýšlel otisknouti je „Blahoslavovi připsané“...

Měli pak Šafařík a Palacký dojista hojně příčin, aby skryli se za „J. Blahoslava“ tak, aby nikdo pravých původců nepoznal. V předmluvě — nevíme od koho, zda totiž od Palackého či od Šafaříka či společně od obou napsané — vydavatel, mluvě, jakoby ony „listy“

---

[3]) Vlastní životopis Frant. Palackého, 13.
[4]) Tamže, 15.
[5]) Tamže, 15. a 16.
[6]) Zelený: Život Josefa Jungmanna, 218.
[7]) Musejník 1878., 64.; Poetika I. 350. — O Janu Blahoslavu Benediktim, o němžto dosud skoro nic povědomo nebylo, pisatel přítomných řádkův otiskne článek letos v „Musejníku“.

byly bývaly jemu poslány od osoby jedné, praví: „Vznešený Čech, náš dopisovatel — kdo on jest, na tom pravdě nic nezáleží, mnohých jazyků, vždy hotových, jedovatosť káže zatajiti jméno jeho — poväživ, jak jedno slovo, za čerstva ze života vyňaté a za čerstva do života vražené, veseleji zažehá vznešenějšího vlastenectví pochodni než hory doly mrtvé učenosti literní, poupostránil posléze snažné žádosti přátel svých, a aby přítomné listy o prosódii české tiskem na světlo vydány byly, milerád přivolil. I vycházejíť ony beze vší změny, vpečetěný na čele ráz okamžení, v němžto vznikly, nesouce. Listovní jejich barvu, tu svrchovaně domáckou prostosrdečnosť smazati vydavateli, ač pilně poručeno, volno přece nebylo. Nebo tu kdo by smazal, smazal by podstatný jejich charakter: čistý život slovanský. Spravedlivý soudce vezme na to ohled: mudráček na slova jen a slabiky, jsou-li z jeho brusu, šňůru přiloží. Vzácný sicę dopisovatel, neméně zdvořilý nežli svobodný, práci svou jenom zkouškou v prosódii, ne systémem ani jen zlomky načatého systému, jmenovati káže; ale vydavatel směle tuším jistiti může, že, není-li třebas systémem — na kterémž, jak slyšíme, jiní pracují — jest přece nejživějším přesvědčením a nejdražším tří celých duší pokladem. Arciže to nemalá opovážlivosť u nynějších kritických Slovanů, vytáhnouti před lidem oponu divadla přátelského a dáti se mu nazříti, jak na něm nejhorlivější vlastenectví rozumnou hru provodí: nicméně však vydavatel, proč to učinil, sám nejlépe ví, a ti páni Slované, co v tomto punktu trošičku jináče smýšlejí, proč to činí, také sami nejlépe vědí. Pravdu, jak sobě jí kdo svědom jest, svobodně pro obecné dobré vyznati povinnosť jest vlastence. Postupujícího ku předu rozumu nikdo se posud nestal pronájemníkem; aniž on komu zralý s nebe spadá, ani člověku jednomu ani národu celému. Květu vzdělanosti národní v puku postaveného udrží, ale nezdrží v davě času nižádné osob přijímání; anto svrchu dušený ze spodu tím čileji vystřeluje. Bludné učení vyvracovati není na cti někomu utrhovati nebo spravedlivé zásluhy jeho zprzňovati; ty zajisté dělej co dělej bouři času odolají. Ale kdež statečným předkům tvým na cti se ujímá nebo tobě do světějších krásy chrámů choditi brání, nejsi-li tam za ochránce se pravdy postaviti povinen? Komu se o ctnosti bez protivenství, o vítězství bez boje snívá, ten nejrozuměji, přečta tuto předmluvu, knížku zavře a na stranu odloží. Vydavatel těchto listů může a musí se ještě prohlásiti, že spolek přátelský, jehož péčí tento kvítek minulého léta vykvetl a jemu podobný jiný z pole metriky tu dobu vykvétá[8]), na roli své, pokud mu k tomu vůle boží a světlo světa dopomohou, pracovati nepřestane“...

Zdaž Šafařík a Palacký neskryli se za „J. Blahoslava“ velmi zručně? — Zdaž ze slov, která jsme si právě uvedli, a zvláště z místa, kde řeč jest o tom, kterak „dopisovatel“ teprve po snažné žádosti přátel svých listy vydati přivolil, mohl někdo souditi, že zásluha o vydání spisku nenáleží skutečně J. Blahoslavovi? — Zdaž mohl někdo míniti, že předmluvy nepsal J. Blahoslav? — Zdaž mohl někdo mysliti, že onen „dopisovatel“ nepsal všech listův a že všechny nemají toliko jednoho a téhož původce? — A podobně původcové „Počátků“ počínají si v „listech“ samých, ba v „listech“ i přímo Palackého a Šafaříka

[8]) Míněna bezpochyby „Metrika“, kterou tehda začal psáti Šafařík, avšak otiskl z ní toliko několik článků v časopisech, nedodělav jí.

jednak chválí jednak i haní! Také příčiny, které je přiměly, aby jména svá zatajili, jsou z omluv a výmluv i všech těch okolků v uvedených z předmluvy slovech patrny. Působiliť „Počátkové“ na mnoho spisovatelů tehdejších velmi nemile, čehož původcové jejich ovšem na jisto se nadáli.

Ti, kdo, spravujíce se náukou Josefa Dobrovského, zastávající se přízvuku,[9]) buďto naprosto neb alespoň uchylujíce se nepatrně od ní, verše přízvučné skládali, pokládali sebe ovšem spiskem tímto za více méně doteknuty. I jali se přízvuku hájiti, a boj o přízvuk a časomíru stal se mnohem ostřejším, nežli byl dříve, takže, nemáme-li na mysli nejnovějších půtek o pravosť Rukopisů královédvorského a zelenohorského, není v dějinách našeho písemnictví prudšího zápasu, který, roznícen byv „Počátky“, v brzce veškero spisovatelstvo české do víru svého strhl. A protože nikomu praví původcové „Počátků“ známi nebyli, vyplynula z tohoto literárního klamu Palackého a Šafaříkova hlavně ta výhoda, že zápas onen nedotýkal se osob více nežli věci, o kterou šlo.

Připomenuli jsme si, že Palacký a Šafařík v „Počátcích“ i přímo sebe jednak chválí jednak i haní. Tak v pátém listě, který napsal Palacký, čteme (na str. 101. a 102.): „Když tak někdy ty nové přízvučné verše čtu, nevím, hněvati-li se či žalostiti mám. Komu osud milé řeči naší na srdci neleží, nechať nedbá na to; já jí tak zpotvořené a zdrancované bezžalostně viděti nemohu. Jakož ti lidé ještě k tomu říci smějí, že řeč naše libozvučná jest, já nevím. Ale toho nejvíce litovati musím, že i naší nejznamenitější básníři, jako Polák a náš Šafařík, kteréž já všudy radostně z počtu obyčejných těch zpěváků vynímám, se zdají, jakoby toho byli málo šetřili.“ Zde Šafařík dal se od Palackého pochváliti i pohaněti. Jiný příklad jest v listě šestém, napsaném od Šafaříka,[10]) kde čteme tuto sebechválu (na str. 107.): „Svítá na Parnassu českém; lepší onen Genius Slávie, vlastní bratr řeckého, hanebná, jimiž přede dvěma a dvaceti lety svázán a do vězení vsazen byl, ztroskotal pouta, tížící na synech vlasti, jejichžto již jmen sladké nám bylo každé připomenutí, vyvětral spánek; krasocitní Slované, Jungmann, Marek, Šafařík a Palacký, Geniovi Slávie věrní, jsou nejen docela víry naší, ale i o zachování onoho onehdy tak nepravě porvaného práva Múzy vlastenecké ke starožitným rytmům všemožně pečliví. Z čistých pramenů vzata jest zpráva, že čtvero oněch jednomyslným duchem zanícených krajanů na pravé prosódii, metrice a poetice české pracuje a že resultát důmyslného zpytování jejich vlastencům brzy k posouzení předložen bude.“ A Šafařík sama sebe pochválil i v těchto slovech v listě šestém (str. 110.), Palackého, který před rokem 1818. ještě nemnoho byl českému písemnictví podal, vynechav: „Čas tomu, čas svrchovaný, aby se opovrženému Stachovi za spravedlivé učinilo; aby vlastenci, na něž Čechie s toužebnou radostí pohlédá, Jungmann, Marek a Šafařík, a co jich více na veřejné, jehož se posud štítí, lešení vykročili a pravdy se ujali; vlastenci, jejichžto slovanský let by klassickým letem býti mohl, jakožto náš ohnivý Polák a Marek důmyslný, k řecké klassičnosti dospěli...“

---

[9]) Viz o náuce té v „Zevrubných dějinách českého písemnictví doby nové“ na str. 51.—80.

[10]) Kdo který list psal, Palacký pověděl ve „Vlastním životopise“ na str. 16.

Kdyby těchto zmínek Šafařík a Palacký v „Počátcích“ byli o sobě neučinili, kdyby jména svá byli vynechali, zmiňujíce se o Polákovi, Jungmannovi a Markovi a jinde též o jiných spisovatelích své doby, byli by dojista, jsouce v tehdejším českém světě literárním již všeobecně známi, vzbudili snadno domněnku, ba takořka jistotu, že „Počátky“ složili. Ovšem i když psali o sobě, jakoby o nich psal někdo jiný, obrátili podezření na sebe, ale přece jen veřejnosť klamem svým popletli, a nikdo neodvážil se na ně se vrhnouti. Snad z oné sebechvály v listě šestém, kde jsou společně uvedeni „krasocitní Slované, Jungmann, Marek, Šafařík a Palacký, Geniovi Slávie věrní“, totiž hádáno, že tito čtyři jsou původci „Počátků“. Napsaltě na př. neznámý dopisovatel z Čech do Palkovičova „Týdenníka“ r. 1818. (na str. 303.): „V Čechách mají za vydavatele toho spisu (t. j. „Počátků“) Š., P. a M., mnozí ale za pravého J.“ Skratky „Š.“, „P.“, „M.“ a „J.“ značí patrně Šafaříka, Palackého, Antonína Marka a Jungmanna.

Jiného druhu klam literární dovolil si Václav Kliment Klicpera. V almanachu dramatických her svých r. 1828. otiskl i dějepisnou povídku ze XIV. století s názvem „Točník“. Pohnutkou k sepsání povídky té bylo mu, aby krále Václava IV. předvedl v jiném světle, ve světle pravdivějším, než obyčejně, a to zvláště u sousedů našich byl představován. Avšak, obávaje se, že Václav IV. takto nakreslený neprošel by censurou, Klicpera užil lsti. Poslal rukopis povídky té příteli svému do Prahy s dopisem, v němžto napsal mimo jiné tato slova: „Možná-li se Vám historickou povídkou zavděčiti, té zásluhy bych si u Vás skutečně vydobyti mohl, a to tak: Jda o trhu přes náměstí, vidím, an kramář plnou truhlu starých plesnivých knih otvírá. I přikročím k tomu, a hle! hned navrchu leží prastarý latinský rukopis. První list byl vytržen... I koupil jsem to, přečetl — ačkoli velmi pracně! — a shledal jsem, že to scéna ze života krále Václava IV., kterou skutečně, jak se říká, čísti lze. Mně se aspoň tak dalece zalíbila, že jsem si, nemaje právě k prospěšnější práci chuti, po několik večerů k tomu zasedl a do svého mateřského jazyka to přeložil, ačkoli na světě nic tak nerad nedělám, jako překládám. To přeložení Vám tedy, příteli, po Vašem poslovi odesýlám, nemálo se na to mrze, že Vám i latinský rukopis odeslati nemohu, kterýžto se mi — bezpochyby při stěhování — ztratil, takže jej již nalézti nemohu. Dělejte s tím, co chcete, třeba to i do tisku dejte, shledáte-li, že to i za útraty i za lidskou trpělivosť stojí...“ Nu, a povídka, jsouc takovýmto průvodním listem opatřena, došla censurního povolení.

Mnohem žertovnějšího klamu literárního nežli Klicpera dopustil se Jaroslav Langer, ač ovšem brzo klam ten veřejnosti dal poznati. R. 1830. ve 4. svazku „Čechoslava“ otiskl na zadní stránce toto oznámení: „S potěšením povědomo činím p. vlastencům, že jsem šťastnou náhodou nalezl v městečku Bohdanči staročeskou báseň, kterou v budoucím svazku pod názvem „Bohdanecký rukopis“ podati hodlám. Jaroslav Langer.“ Ale „v budoucím svazku“ nepodal ničeho, a „Bohdanecký rukopis“ vůbec ani v „Čechoslavu“ nevyšel, nýbrž r. 1831. v „Musejníku“. Tak se časy mění! Ve vážném nyní „Musejníku“ před 50 lety báseň tak neobyčejně žertovná s ještě žertovnějším úvodem a poznámkami!

Protože Langerova báseň ta již upadla v zapomenutí, nebude snad nemístno aspoň úvod k ní zde uvésti, abychom poznali, kterak

klamavě Langer si zažertoval. Otiskl „Bohdanecký rukopis“, jak praví hned na počátku, „věrně v původním jazyku i pravopisu, též pro snadnější vyrozumění s připojenými poznamenáními“ jakožto prý „ke starobylým skládáním přídavek obzvláštní“,[11]) a poznamenav, že to jest „vydání druhé“, takto to vyložil: „Věda dobře „editionem secundam semper esse prima meliorem“ — to jest: že druhé poopravené vydání bývá často horší než první, uznal jsem za dobré dříve druhé vydání pánům vlastencům podati, potom a teprv, až by toto vyprodáno bylo, vydání první, jakožto dokonalejší; takét jsem se, upřímně řečeno, obával, že bych se jinak druhého vydání nedočkal.“ Po té předeslal básni „Proslov“ tohoto znění: „Chtě v literním světě spisovatelské si dobyti slávy, po nížto nás za dnů těchto celé stádo dychtí, přemýšlel jsem, dlouho jsa na rozpaku, kterak bych to nastrojiti měl, abych se slávy té, sice ve dosti veliké míře, avšak bez velikého namáhání učinil účastna: nebo náprstek ctižádosti — a proč bych se za žádosti styděl mírné? — jsem již po dědech svojich zdědil, a vždy mne to mrzívalo, když druhové moji, okolo knihkupců mne vodíce a za sklem jménům svým se obdivujíce: „totoť jsem já“ a „toto jest moje“ hlasitě jsou mi šeptávali. I toužil jsem nalézti nejkratší a spolu nejpohodlnější cestu do jasného nesmrtelnosti chrámu; avšak, ačkoli jsem celého světa mapy prohledal, nikde jsem ji vypátrati nemohl. I nemálo mé to soužilo a trápilo; přemýšlím dlouho, ale nadarmo. Aj, tuť jako jiskra proletí myšlénka ducha mého — „Rukopis!“... Neměl jsem více stání. Pomnění na náš svatý Královédvorský rukopis rozplameňovalo mne. Jak — pravil k sobé duch můj — aby se i tobé poštěstilo cos naleznouti podobného? Si hic, si ille, cur tu non, Augustine? — „Půjdu hledat!“ zvolám, oplývaje předchutí. Dictum — factum, a v tu chvíli opustil jsem Prahu a spěchal jsem na venkov.[12]) Věda však, že Rukopis královédvorský ve věžním byl, nalezen sklepě, zdálo se mi velmi radno, abych ponavštívil takováto a těmto podobná, tmavá a ne každému přístupná místa, jako jsou komůrky a sklepy atd. A věru, nebylo pivovárku, nebylo sklípku, do néhož by mne zvědavosť byla nezavedla, kudykoli jsem učenou tuto konal pouť. Konečné přijdu do městečka Bohdanče, kteréž leží asi 3000 mil vzdálí od Ameriky a dvé hodiny od Přelouče; a to je to místo, vlastencové a bratrové moji, kdežto se mi tak poštěstilo! Ó, Bohdanči, Bohdanči! — tys ovšem velmi malé město, ale sláva tvá se někdy vznášeti bude až nad oblaky, jako se nade tvými komíny kouř a voňavá pára vznášela do výše o letošním posvícení!... Abych tedy pověděl, když jsem do milého Bohdanče přišel a se svými se potěšil v této své rodné krajině, byla první cesta moje k panu starému, a ihned ponavštívili jsme sklep jeho. Bylotě to právě v červenci letošního roku po polednách, a parno bylo nesmírné. Natočili jsme si. Posadili jsme se tam a pili jsme po slovansku jak sluší a patří. Připíjíme sobě, dopíjíme, a korbel byl prázdný. I chtěl jsem již odejíti, pozapomenuv na všecko učené hledání a zpytování, a odcházeje, obrátím ještě jednou na sud, jako na důkaz lásky a vděčnosti, svůj pohled; a vida tu, že se bělá něco za sudem, obrátím kroky, vezmu a prohlížím to. Moje srdce okřívalo — i vejskám ra-

[11]) Narážka na Hankova „Starobylá skládání“, v jejichžto „díle zvláštním“ vydán Rukopis královédvorský.

[12]) Langer r. 1831. pro jednu ze svých básní byl z příčiny politické vypovězen z Prahy. I jest v žertovných slovech těch i dávka sarkasmu.

dostí, an vidím nález, po němžto duch můj tak dlouho bažil. „Ichuchu!“ zvolám, plyna v rozkoši, „victoria in Slavia!“ zvolám opět a poznovu, a echo dřímajíc ve prázdných sudech, probudilo se mým pokřikem a volalo po mně, takže se po celém sklepě slavné „Ichuchu!“ rozléhalo. Bylatě to báseň mravokárná, již tuto kladu od slova k slovu, i se všemi chybami, jak se na učazeném pergameně nacházejí; ba ani pravopis v náš obyčejný proměniti jsem se neosmělil. Do kterého času náleží, těžko souditi; náš slovutný pan Franta myslí podle liter a pravopisu, že náleží do XX. století; avšak se mi zdá, že skládání samo o sto let starší, a tedy z XXI. století pochází. Kdo nám nyní poví jméno skladatelovo, kdežto historie takměř o tomto věku mlčí?“ —

Takto zažertoval si Langer...

Zatím dosti. Namanou-li se pisateli přítomných řádků ještě některé takovéto klamy literární, promluví též o nich ve „Vlasti“.

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký**.

(Pokračování.)

IV.

Tak bolestná a tak záslužná oběť, k níž hrabě Vaudricourt najednou se odhodlal, zavazuje se mimo Paříž bydleti, nebyla výplodem zralé rozvahy. Skutek tento — bych se vyjádřil — vyšel z jeho srdce nejen následkem trápení jeho ženy, nýbrž i následkem palčivého dojmu o bezpráví, které jí způsobil. Bezpráví toto vzalo najednou na sebe tvářnost studu, jenž vzbouřil všechny něžné a šlechetné jeho city. Když Aliettě ve blouznění proklouzla z úst beznadějná slova — „Nezachráním tě... a já se kazím!“ — porozuměl, že šetrně se vyjádřila, a že chtěla vlastně říci: „Ty mne kazíš!“

Zahanben vzpomněl si na onen ples a večeři v pavillonu Jindřicha IV., na ony výjevy pravých orgií, jež okolnosti způsobily, a k jichž účastenství svou ženu skoro přinutil.

Jevilo-li se vůbec co na světě hanebným muži jako Bernard, který, ač velmi volně žil, přece úzkostlivě dbal jistých zásad cti se týkajících, bylo mu ovšem hanebností jednání muže, jenž kazí a svádí svou ženu; nad to pak myšlénka, že tak čistá bytost jako Alietta této podlé mrzkosti ho bude podezírati, rozhořčovala jeho hrdost. I ustanovil, skorem ani o tom nepřemýšlev, jednak ze šlechetné útrpnosti, jednak z uražené cti, že usuší slzy a zjedná si opět vážnost své mladé ženy, přinášeje jí v oběť své osobní choutky a zvyky svého života.

Že Bernard tak důležitého a náhlého rozhodnutí bude litovati, bylo na bile dni. Než nicméně je mu k velmi velké cti, že je učinil, a že je, proniknut jsa pocity tak vznešenými, zachovával. To nám skytá opět nový důkaz, že Alietta a její manžel vzájemně sebe byli hodni při všem neštěstí, jež si působili. Při té příležitosti dokládám, že kdyby šlo jen o pouhý příběh o nerovném manželství vzdělané a nábožné ženy s nějakým obyčejným a nepoctivým mužem, nevzbudil by příběh tento ani naší pozornosti, ani by nezasloužil, aby byl uveřejněn... Avšak svazek tak výborných dvou bytostí, zcela ostatně

sdružených, jež všechny jejich vlastnosti sbližovaly, a jež jen otázka náboženská rozdvojovala, poskytuje nám vzhledem k vývoji jeho následků nejen zajímavé, nýbrž i užitečné studium.

Bernard, jsa již asi dvé léta v manželství, stal se úmrtím svého strýce dědicem rodinného statku. Měl tedy v době, ve které jsme, tak veliké jmění, že mohl, byť i bydlel z větší části mimo Paříž, podržeti si hotel v parku Mouceauském. Ale polovičatý prostředek tento, jímž by si nechával pro budoucnost zadní dvířka, byl by znepokojoval jeho ženu: nad to nebyl ve skutečnosti prost všech obtíží. Chtěje pak dokonalou oběť přinésti a zlo od kořene vymýtiti, dal hotel do prodeje a brzy našel naň kupce. Ostatně Bernard dával Aliettě zcela za pravdu, že opravdovému žití venkovskému lze dáti přednost před maloměstským. S touže úplnou shodou — Alietta přijímala bez okolků jeho podmínky — bylo ustanoveno, že Bernard, bude-li chtít na několik dní jeti do Paříže, bude bydleti ve svém klubu; pojede-li však se svou ženou, že budou bydleti v hotelu, aby mohli okoušeti příjemností pařížských, neberouce však při tom na sebe nijakých povinností a nevedouce život, jaký stálý pobyt vyhledává.

Na usazení v Savinieře ani nepomyslili; neb pro vzdálenost od Paříže nehodil se zámek tento tak jakož i Varaville k pobytu, a nad to byl od strýcovy smrti v nájmu. Správce hraběte z Vaudricourta, zkoumaje po dosti dlouhou dobu v obvodu dvaceti až třiceti mil okolo hlavního města, vyhledal za Fontainebleau-em v krajině Nemourské a Gienské krásný statek, který, maje název od blízkého městečka Valmoutiersa, slučoval v sobě dosti předností, aby Aliettu a Bernarda k této volbě přiměl. Vzdálenost od Paříže byla dostatečna, aby člověk v něm neutonul a nebyla tak velka, aby se mu úplně odcizil. V okolí byla krásná myslivost, a k samému zámku příslušely rozsáhlé lesy. Zámek tento, dosti krásná to stavba ve slohu Ludvíka XIII., měl úhledný velký dvůr a skvostná hospodářská stavení. Předešlý vlastník, rovněž jako hrabě Vaudricourt, náruživý milovník koní, vystavil si neobyčejně pohodlné, ano skorem nádherné konírny a připravil zároveň některá luka v okolí pro chov koní. Bernarda jednotlivosti tyto těšily, poněvadž mu skýtaly v tomto vyhnanství naději na milé zábavy.

Když zámek Valmoutiers byl opravován a upravován, Alietta odebrala se na několik neděl do Varaville-e, což činívala každé léto, kdežto manžel její tam jen na několik dní přicházel. Byl tam vždy vítán. Nebo svou roztomilou spanilostí přemohl přes velký rozdíl v náboženství všechny předsudky a vydobyl si přízně všech — ano i slečny z Varaville-e, oné staré tety Aliettiny, o níž Bernard v deníku tak krutě se vyjádřil. Čtenáři zajisté si utvořili z našeho vypravování pravy úsudek o povaze Aliettině a proto nebudou se diviti, že tak vznešená osoba skrývala a starostlivě tajila před svou rodinou bolestných zkoušek, jichž jí bylo v manželství zakoušeti. Ostatně, mluvila čirou pravdu, dokládajíc, že jest její muž samá laskavost, samá pozornost, samá uctivost a štědrost; snad nebyl jí vždy věrný, než nevěděla o tom ničeho. Ve věcech náboženských, pravých to příčin vnitřního hoře jejího, byla příliš rozumnou a hrdou, než aby, vyvolivši si ho skorem proti vůli své rodiny, si do něho stěžovala. O některé věci sdělila se s Jeho biskupskou Milostí Courteheusem; netajila zároveň hluboké nevole, kterou v Paříži v tak vířivém

a nízkém kruhu proti onomu, v němž byla vychována, pociťovala; co do obrácení Bernardova vyjevila své zklamání a svou malomyslnosť. Ale výtečný biskup tento, jenž se každoročně s ním setkával ve Varaville-i, choval posud zalíbení k marnotratnému synu, a nazýval ho parpaillotem.*) Nezoufal nad budoucností, a to tím méně, dověděv se o oběti, již přinesl své ženě, zříkaje se pobytu v Paříži; spatřoval v tom, jako celá rodina Aliettina, nejen důkaz manželské oddanosti, nýbrž zároveň vzácnou a slibnou předzvěst o brzké změně v duševním jeho životě. Jakého působení mohli se nadíti do Alietty, když nyní, jak se zdálo, ducha Bernardova zcela ovládala!

Ku konci srpna tohoto roku hrabě a hraběnka Vaudricourti odebrali se do Valmoutiersa k stálému pobytu. Bylo to právě v době honův, a šťastná okolnosť tato zpříjemnila hraběti Vaudricourtovi první dny přechodu ze starého jeho života do nového. Avšak Aliettě byly vskutku první dny tyto dny nezkalené radosti. Oddechla si. Zdálo se jí, že po dlouhé plavbě plné nebezpečenství, mrzutostí a beznadějnosti dostala se do přístavu. Se sladkou potěchou pociťovala, že se stala neobmezenou paní sebe samé, svého dítka a manžela. Nikdy ho tak něžně nemilovala, a nikdy se tak nesnažila, aby se mu líbila. Skorem každý den jezdila s ním na koni, a činili takto spolu milé vycházky do okolí. Aby ho mohla na honbě doprovázeti, naučila se zacházeti s puškou; ale nedovedla to daleko, jsouc slabých nervův a velmi citliva ke zvěři.

Na honbu zvávala mu společnosť, již střídavě volívala buď ze svých přátel v Paříži, buď ze sousedstva. Namáhala se, aby si navykl žití venkovskému a necítil příliš tíhy samoty, tajně se při tom těšíc na rozmluvy v dlouhých zimních večerech, kdy sníh pokryje cesty.

Hrabě Vaudricourt, jemuž dlouhé zimní večery skýtaly méně skvělých vyhlídek, užíval s radostí tohoto života, nehrubě se lišícího od onoho, jak jej trávíval až posud v téže roční době. Dříve býval toliko na honech cizích, kdežto nyní poprve honil na svém panství, a taktéž poprve byly jeho radosti lovecké zkaleny nepříjemnostmi vlastnickými. Žil v neustálém strachu a bázni před pytláky, kteří se zahnízdili v jeho lesích. Večer a ráno povzbuzoval horlivosť dvou hajných, a počínaje si ve svém rozhořčení proti této bezbožné chásce s opravdivostí a vážností, obyčejné a posmévačné bezstarostnesti jeho se příčící, bavil živé Aliettu.

Když šel jednou z rána krajem lesa s puškou a psem, vyšla v poli ve velmi blízké vzdálenosti střelná rána, a nato vyběhl zajíc ze suchého listí a svalil se právě u jeho nohou. V tom osoba podivné tvářnosti přeskočila porostlý travou příkop, jenž dělil les od rolí, a stanula najednou dva kroky od zajíce a od hraběte Vaudricourta.

„Odpusťte, pane," pravila zcela klidně cizinka, „tento zajíc padl sice ve vašem lese; než já jsem ho zastřelila v poli, a myslím proto, že mi náleží".

Hrabě Vaudricourt, kolísaje mezi nevolí a překvapením, neodpověděl k těmto vyzývavým slovům: osoba, jež stála před ním, byla asi dvaceti let, velké krásy, ve velmi jednoduchém šatě loveckém, v krátkém kabátci z hnědé látky, v podobných širokých kalhotách, v kamaších žluté kůže a v lehkém tyrolském klobouku na hlavě.

*) Přezdívka Hugenottův.

„Bože můj," zvolal konečně Bernard, „v zásadě dalo by se pochybovati o otázce; avšak protože vy jste ji podala, budiž... Zde váš zajíc".

Vzala zajíce z ruky hraběte, poděkovala suchým úklonem hlavy a chystala se k odchodu z lesa.

V téže dodě vyhnal pes Bernardův, jejž příhoda se zajícem poněkud rozjitřila, ze křoví stádo koroptví. Hrabě nasadil rychle pušku a dal dvě rány. Ale jsa roztržitý, netrefil žádné, ač pěkně letěly.

Dáma, zastavivši se na svahu, aby patřila na směr rány, pravila prostě svým mohutným a zvonivým hlasem: „Chyba". Potom lehce přeskočila příkop a vzdálila se.

Hrabě Vaudricourt sledoval ji nepokojným zrakem, až zmizela v dálce, bruče mezi zuby: „Jaký to chytrák" — a nabiv opět pušku, pokračoval se zamýšleným čelem na své cestě. Když po chvíli potkal jednoho ze svých hajných, dal se s ním do této rozmluvy: „Dejte na hlavu, Buteuxe, dejte na hlavu... Řekněte mi přece, Buteuxe, jaká to dáma, jež oblečena po mužsku honí v okolí, a jež klidně zastřelí zajíce před nosem a osmělí se požadovati ho jako svého?"

„Ach, pane hrabě," zvolal Buteux se smutným úsměvem starých vojáků, „to bude as slečna ze Saulaye-e... slečna Sabina".

„Aj, to slečna," odvětil hrabě. — „Odpusťte! — Je to tedy společnice onoho starého učence, onoho starého lékaře, jenž bydlí v Saulaye-i?"

„Není tak stár," zvolal hajný. „Leží ustavičně v knihách... on... není lovcem... Co se však slečny týče, ach, ta když se do toho dá, nečiní rozdílu mezi tvým a mým... Jako všechny jiné ženské, nerozvažuje... Pořád se toulá na vašich hranicích... ano odváží se jíti za zvěří okřídlenou neb neokřídlenou, za mrtvou neb živou až do vašeho obvodu."

„A vy, Buteuxe, pravíte mi to tak klidně... To je přespříliš... Zažalujeme ji, jakmile ji postihnete."

„Aj! přeje-li si pan hrabě, zajisté... Avšak pan hrabě snad dobře ví, že není radno, škádliti lidi v Saulaye-i."

„Proč pak? Snad nejsou čaroději?"

„Ne, pane hrabě, a kdyby si nebyla oblíbila slečna Sabina škaredý zvyk pytláctví, řekl bych, že jsou to hodni lidé, kteří činí v krajině mnoho dobrého."

„Ano, ano, to je možné. Než přes to přese všechno ať sem slečna Sabina vícekráte nechodí!... S Bohem, Buteuxe, s Bohem!... a buďte bezohledným."

Po té hrabě Vaudricourt bral se dále cestou se zamračenou tváří. Než za malou chvíli nastouply na rozhořčení klidnější myšlénky, což dokazuje tato samomluva: „Rozkošné to stvoření... Velmi drzé, avšak pěkné postavy!"

Při snídani vypravoval vesele ženě a hostem svou málo chlubnou příhodu se slečnou Sabinou.

„Saulaye!" pravila Alietta. „Není to ono smutné stavení, jež lze viděti v levo od cesty do Cormiersa, obklopené velkými vrbami, které se sklánějí nad černavým jezerem". „Ano", odvětil Bernard. „Nedávno jsme ji viděli. Je to anglický dům s poněkud pochmurným vzezřením pro ony velké vrby. Kdo jej obývá?"

Mezi hostmi byli dva neb tři okolní statkáři, kteří dosti dvojsmyslně odpověděli k této otázce. Zdálo se, že obyvatelé Saulayští nebyli ve velké přízni u okolní šlechty. Vlastníkem byl lékař Tallevaut. Již před drahnou dobou vzal k sobě chudou a nemocnou stařičkou tetu s její dcerou, jíž byl poručníkem. Dříve provozoval praxi v Paříži: potom zdědiv dosti pěkné jmění, vzdal se své rozsáhlé praxe a odebral se na venkov, aby žil zamilované vědě. Ponořen do svých studií a skoupý na čas pečoval a udílel rady jen nejchudším v krajině, odepíraje jich neuprositelně všem, kteří si mohli lékaře zaplatiti. Dal takto často příčinu k nespokojenosti mnohým lidem, které zvěst o jeho vědomostech a o jeho praktické zběhlosti k němu až z daleka přivábila, a kteří zakusíce nemilosrdného odbytí nešetřili napotom pomluvami. Zásluh však jeho o vědu nemohl nikdo upříti, poněvadž institut nedávno jmenoval ho dopisujícím členem pro jeho vědecké práce. Než jeho nauky, provanuty liberálním duchem, poněkud tajemný privátní život, krása jeho schovanky, její výstřední vychování, vše toto dávalo zvláště na sousedních zámcích podnět k výkladům málo laskavým.

Ačkoli napotom hrabě Vaudricourt dal pilně stříci hranic svého statku, přece nepodařilo se mu zahlédnouti lesk černých, významných a ledových očí slečny Tallevautové. Snad smělá lovkyně, dostavši nějakou tajnou zprávu o přísném nařízení hrabětě Vaudricourta od hajného Buteuxa, vyhýbala se prosaické hrozbě žaloby soudní; snad ji zaměstnával, jak se často stávalo, její poručník, jenž ji k tomu měl, aby mu posluhovala v kabinetě jako tajemnice a v lučebně jako připravovatelka. Neboť velká část jeho prací a činnosti spočívala nezbytně v chemických a fysických pokusech. Ať tomu tak neb onak, v poslední době honů slečna Tallevautová zmizela svým sousedům z očí. Bernard, jeda jednou večer na koni se svou ženou okolo Saulaye-e, domníval se, že vidí se kmitnouti svou krásnou nepřítelkyni v zahradě. Tajemný jakýsi závoj, jenž halil tento tichý a osamocený dům, velmi se zamlouval její blouznivé obrazivosti, a proto jej jmenovala domem alchymisty. Byl to velký z cihel vystavěný letohrádek, obklopen skupinami stromovými, trávníkem a květnicí, jež dosti špatně upravena a očitě dle vkusu vesnického zahradníka byla zřízena. Jakmile velké vrby pozbyly listí, příbytek zdál se býti méně pošmurným, než neztrácel odpornosti, a vodní hladina, v níž spadlé listí hnilo, poskytovala vždy zasmušilé vzezření.

Zatím o něco později než jindy nastala krutá a nevlídná zima. Nejčastější navštěvovatelé odjeli do Paříže a zanechali Bernarda a Aliettu u domácího krku. Cesty, zaváty sněhem neb neschůdny deštěm, přerušily řídké styky se sousedy, a velmi často nepříznivé počasí činilo i honbu buď nepříjemnu, buď zcela nemožnu. Zábava byla tedy velmi obmezena, a nezbývalo než spoléhati se na sebe. Bernard, jenž již před tím sílil své srdce k této zkoušce, dělal co mohl, aby ji hrdinsky přestál. Ráno krátíval si chvíli tím, že chodíval stromořadím naproti listonoši a čítával dlouho noviny. S chvalnou činností staral se o koně, konírny a o nádhernou kšírovnu. Hrával čtyrručně se svou ženou na pianě: oddával se opět vodomalbě, kterou se kdysi zabýval, a navádíval k ní Aliettu. Večer čítávali spolu některé oblíbené staré spisovatele, některé moderní básníky, znamenité doby kritiky a anglické romány. Žití takové bylo pro Aliettu, jíž

korrespondence, péče o dům, vychování její dcery, a konečně náboženské povinnosti nenechávaly prázdných chvil, pravou slastí. Mimo to měla smysl pro venkov, a úkazy přírodní zvláště v zimě poutaly ji svou poesií. Štěstí však její bylo ustavičnou obavou kaleno: Je-li muž její tak šťasten jako ona? Ačkoliv usilovala dobrou shodu zachovati, přece velmi často spozorovala na rysech jeho tváře, ano i v mluvě známky zádumčivého snění, nepokoje a soužení.

Vskutku nudil se nesmírně. Před svou ženou zdržoval se jak jen mohl; než večer když byl sám, marně kouřil cigaru po cigaře, aby zapudil posupnou melancholii, jež hlodala na jeho srdci. Zastavoval se u oken, patře na hlubokou temnotu, která se rozprostírala po polích a lesech, naslouchaje hvízdání severního větru, jenž hučel ve vrcholech stromů hukotem mořských vln, — a v myšlénkách zalétal na milý bulevard, který v tuto hodinu zářil mléčnou drahou: viděl lesklé sloupení divadel, rozjařený dav u osvětlených skladišť, všude vlnící se život: domníval se, že vdychuje zvláštní zápach na bulevardu večerem se proudící, směs to z plynu, z tabáku, z podzemní kuchyně, a libou vůni z květinových krámův; vdychoval neobyčejný vzduch klubovních místností, zákulisí, šaten hereček, výpary na schodech a v předsíni divadel po skončené hře, silný zápach drahocenných hermelínových pláštů a protkaných zlatem kožešin. Všechny tyto smyslné požitky více neb méně čisté, jež Pařížan si oblibuje, zaujaly v Bernardových představách hrozivou tvářnost vnady a lítosti.

Zabředl takto do podivné a přece všeobecné chyby: myslil si, že Paříž chybí jeho duchu, kdežto ve skutečnosti chyběl jen jeho smyslům. Byl duchaplným mužem: též studoval pilně až do onoho dne, kdy úplný skepticismus zanechal mu smysl jen pro zábavu. Přes to přese všechno lichotil si jako velká část Pařížanů na venkov odkázaných mysle, že pohřešuje duševního života pařížského, kdežto pohřešoval jen lehkého veselí, rozkoší, světského ohlušení, a přede vším půvabu ženské společnosti. — Alietta, dosti dobře pozorujíc, co se děje v duši manželové, dodala si jednoho večera srdce: „Milý Bernarde“, pravila mu, položivši přívětivě ruce své na ramena jeho, „víš, čeho třeba? Jeti na osm neb devět dní do Paříže!“ „Ale, vždyť se mi vede zde zcela dobře“, odvětil Bernard poněkud zaražen.

„Právě proto“, pokračovala s úsměvem roztomilá žena. — „Nechci, abys se přesytil štěstím... Dále svěřila bych ti množství objednávek. Přála bych si velké stínidlo ke krbu v červeném salonu, záclony z dob Ludvíka XIV. — Ludvíka XIV., rozumíš? a to s velkým starožitným vyšíváním... a mnoho jiných věcí, jejichž seznam dám ti zítra.“

„Bylo by lépe, má milá“, odvětil Bernard, „kdybys si to sama vybrala.“

„Ne, ne! máš lepší vkus než já... Já půjdu po velikonocích na šest neděl do Paříže; do té doby zaopatříš mi na každý měsíc mé objednávky. Toť program, na němž jsem se ustanovila ve své hlavě, v této hlavě, připojila, klepajíc svýma něžnýma rukama na čelo.

Hrabě Vaudricourt políbil čelo a ruce krásné své ženy, a tváře se jako člověk, jehož vyrušují, který však to strpí, nečinil nijakých námitek.

Na druhý den dal se při silném lednovém mraze s tajnou radostí na cestu, a za tři neb čtyry hodiny kráčel po posvátném asfaltu, jenž se rozprostírá z ulice Viemské až k bulevardu Magdalenskému.

Dva dni na to chtěl právě snídati v klubu u svého zamilovaného okna, a zběžně přečítaje ranní listy:

„Na mou věru“, pravil si vesele, „dle všeho bylo by dobře takto žíti; osm neb deset dní každý měsíc v Paříži zabrání, aby člověk ve vodě nezprachnivěl, aby v sukni nechodil... Co je Karle? Depeše?“

„Ano“, odpověděl služebník, jenž se přiblížil s tácem v ruce. — „Telegram pro hraběcí Milost.“

Hrabě vzal telegram, otevřel jej a četl toto:

Johanna velmi nebezpečně onemocněla.

Alietta.

„Nu! dobře! bručel. — To se ví.“ A mrzutě přidal.

„Karle! doneste mi jízdní řád.“

Sluha donesl jízdní řád, jejž Bernard zimničně přehlížel.

Řekněte Petrovi, prosím vás, že odjedeme vlakem o třech hodinách. Ať vše přichystá.“

Ve tři hodiny hrabě Vaudricourt setkal se s komorníkem na Lyonském nádraží.

„Hraběcí Milost dostala nepříjemnou zprávu? Petr se tázal uctivě. „Má dcera je nemocna.“

„Nu rozumím tomu“, pravil sedaje si do vozu. „Vždy, budu-li dva dni vzdálen, Johanna onemocní neb něco jiného. Vždy budu vázán telegrafním drátem.“

Bernard, jsa takto popuzen a rozhorlen, uvažoval skorem po celé cestě o těchto slovech.

Když se přiblížil Valmoutiersu, zlost jeho se utišila, a pomálu nepokoj nastupoval. Vzpomínal si, že Alietta neměnívá vrtkavě své vůle ode dne ke dni, a že nepoužívá lsti. a lži k vyplnění svých vrtochův. Též vpadlo mu v mysl, jak něžně miluje svou dceru.

Na stanici Valmoutierseské, vzdálené od zámku jen několik kilometrů, povoz jej očekával. Hned zpozoroval, že tvář starého kočího není tak bezvýznamna jak obyčejně.

„Nu! pravil mu živě, jak se vede mé dceři?

„Špatně, hraběcí Milosti.“

„Jeďte rychle.“

(Pokračování.)

Světová slavnost.

Popisuje

Tom. Škrdle.

(Pokračování.)

A) Město Řím.

I. Řím antický.

V době republiky a císařství měl Řím přes dva miliony obyvatelů. Sláva jeho byla neobyčejná a nádhera báječná. Když však Řím přestal ctíti bohy a oddal se rozkošem, začala klesati jeho moc, padl, a nyní zříme na místech slávy zbořeniny nebo docela sutiny.

Některé památky pohanského Říma vysvětloval nám průvodce náš, vicerektor české koleje v Římě, Zapletal J., některé jsme si pro-

hlédli sami, i podám tuto, pokud k tomu slabé síly mé stačí, kratičký obraz zachovalých památek umění pohanského.[1])

1. Kolloseum. Největší stavbu, kterou kdy ruka lidská vykonala, jest kolosseum, které císař Vespasian stavěti počal, a jeho nástupce Titus dokonal a r. 80. po Kr. zasvětiti dal. Ohromná tato stavba mohla pojati 87.000 lidí. Okrouhlá arena, kolem níž ve stejné podobě vždy výše a výše okrouhlé galerie se vinou (asi jako v našem Národním divadle), má 86 m. délky, a celá stavba jest 185 m. dlouhá a 156 m. široká.

Tisícům zajatých židů bylo pracovati na stavbě kolossea, na zřízení památky jejich národního zahynutí; jiní pak z nich musili při otevření amphitheatru jako gladiatoři bojovati.

Slavnostní otevření kolossea trvalo plných 100 dní: v té době bylo zabito 5000 šelem a přes 10.000 plenníků a vězňů. Nevýslovná nádhera, kterou byly královská lože a vnitřek stavby okrášleny, to vše zničily buď ruce barbarské, buď vyhlodal zub času. Boření kolossea počalo se r. 1084., když Robert Guiscard do Říma vnikl a vše pálil; pak sloužilo kolosseum po dlouhý čas za sídlo rodině Frangipani; po té užívalo se zdiva této krásné budovy jako stavebního kamení. Teprve od času papeže Benedikta XIV. pomýšlelo se na trvalé zachování velikolepé památky této. Tento papež dal postaviti do prostřed areny kříž a kolem ní uvnitř zřídil křížovou cestu, již se tam až do r. 1870. každého pátku Římané modlili.

Také mnozí jiní papežové, zvláště Lev XII., Řehoř XVI. a Pius IX. horlivě se zabývali opravováním kolossea. Stál jsem dlouho na zdích kolossea. Vmyslil jsem se v doby minulé a vzpomínal si na ukrutnosti, jež se tu pro obveselení pohanů dály: do areny pustila se voda, a v ní jako na moři představovány námořní bitvy. Jindy zase pomocí zvláštní mašinerie objevil se les, který se brzy plnil lvy, tygry, slony a jinými dravci, s nimiž v zápas vešli gladiatoři. I v noci pokračovalo se ve hrách, při čemž skvělé osvětlení celému amphitheatru zvláštního lesku dodávalo.

„Buď zdráv, císaři, umírající tě pozdravují!“ tak volali k caesaru gladiatoři, když slavnostně do areny vstupovali. Pak bojovali buď pěší, buď na koních neb na vozích: muž proti muži neb zástup proti zástupu, při čemž vášeň lidu někdy tak vzrostla, že vztekle na gladiatory pokřikovali: „tluč, pal, usmrť; proč ten tak nešťastně mečem vládne, hle, jak ten zbaběle — umírá!“ (sic!)

Křesťanům bylo zakázáno dívati se v kolosseu na hry, ale chodili tam přece často; chodili tam, aby zachytili krev drahých mučenníků do šatu a do houby, aneb aby za drahý peníz koupili jejich těla od úředníků amphitheatru.

Sešel jsem dolů se zdí kolossea a kráčel jsem po té strašné půdě, kde mladé křesťanské dívky, ctihodní starci, kněží a biskupové jako zločinci stávali a kde před očima svých pohanských nepřátel od dravé zvěři trháni a ničeni byli. Ó, země krví mučenníků zbrocená a prosycená!

Když kdysi přišli k papeži Řehoři Velikému vyslanci řeckého císaře a prosili o reliquie římských mučenníků, poslal s nimi papež

---

[1]) Prameny: Moje zápisky, hlavně však kniha letos vydaná: „Der Rompilger. Wegweiser zu den wichtigsten Heiligthümern und Sehenswürdigkeiten der ewigen Stadt. Von Anton de Waal, Rektor am deutschen Kampo santo.“ Také z Flekačkova „Průvodce po Italii“ lecos jsem vyňal.

jistého kněze do kolossea a poručil mu, aby tam nabral šátek plný země a vyslancům jej odevzdal.

Nynější kolosseum jest již jenom něco přes polovici původní stavby. Italská vláda odstranila z něho kříž i křížovou cestu.

2. Forum římské. Srdce Říma, v němž se jevil nejčilejší život, bylo jeho forum. Nyní však jsou to pouhé ruiny zaniklé slávy. Robert Guiscard, zde již zmíněný, spustošil náměstí a do r. 1547. leželo v sutinách. Vítězové, kteří kdysi za jásotu lidu zde po „svaté cestě“ ubírali se do chrámu Jupiterova na kapitolu, řady pohanského kněžstva, kteréž u velikých procesích navštěvovalo staré svatyně římské, řečníci, kteří úchvatnými slovy k lidu mluvili, cizinci z celého světa sem putující — to vše již dávno a dávno tlí v hrobě, a za tím sřítily se i chrámy i staré památky římské a ze slavného foru stal se pak během času — dobytčí trh. Pavel III. nařídil zde kopati. Co mnohá století na této pustině vykopala, jsou toliko jednotlivé kosti obra. Kolosseum zachovalo aspoň polovici své bývalé slávy, forum však skytá obraz co nejsmutnější, podobajíc se mrtvole dlouho v hrobě odpočívající. Než i tyto zbytky, z nichž si badatelé snaží sestaviti obraz o bývalém foru, svědčí o velikolepém uměleckém duchu starých pohanů.

Kolem foru stávaly chrámy pohanské, tu bydlel nejvyšší pohanský kněz, tu na blízku zachovávaly Vestálky ku cti své bohyně věčný oheň, tu všady umělecký duch pohanský snažil se proslaviti ducha svého, ale i to vše zbořily ruce barbarské.

Mimo zmíněné již forum římské byla ve starém Římě ještě jiná náměstí, z nichž vynikalo zvláště forum Trajanovo. 32 m. vysoký sloup Trajanův udává výši pahorku mezi kapitolem a quirinalem, který dal císař Trajan odkopati, aby v rovině takto povstalé zříditi mohl své forum, vyzdobené nádhernými stavbami, síněmi, sloupy a znamenitou knihovnou se dvěma sály, jedním pro latinské, druhým pro řecké spisy. R. 1812. počalo se zde pilně kopati.

3. Palatin. V sutinách vrchu palatinského jsou pohřbeny dějiny města Říma od jeho založení až do úpadku říše. Zde měli dům Gracchové, Krassus, Cicero, Katilina a Markus Antonius; bydlel zde též Augustus a Tiberius. Jsou tu ještě zbytky nejstaršího Říma, z něhož císařové občany pomalu vytlačovali a celý palatin sobě ponechali. Tento pak mocní vládcové paláci, chrámy a jinými veřejnými budovami tak velkolepě vyzdobili, že se nic na světě této nádheře nevyrovnalo.

Vyzlacení chrámu Jupiterova na kapitolu stálo na 28 mil. zlatých, a přec volá Plutarch, který znal očitě palatin: „Ať se ten, jenž se kráse na kapitolu obdivoval, podívá jen do jedné síně paláce Domitianova, jen do jednoho sloupoví, do jedněch lázní, do jedné komnaty, i zvolá: Jako Midasa těší to císaře, proměňovati vše ve zlato a mramor.“ Vyhlížel-li tedy chrám Jupiterův chudě oproti palácům a stavbám císařským, dojme tím více pohled na místo, kde sutina sutinu proniká.

Není snad místa na světě, které by bylo strašnějšími hříchy zohaveno, a kde by tolik krve bylo prolito, jako zde na palatinu. Ale křesťanský poutník nalezne uprostřed těchto hrozných ruin i místa, kde nejkrásnější květy křesťanské ctnosti a svatosti vykvetly, a kde vyznavači Kristovi statečně krev svoji pro Krista procedili.

4. Pantheon. Jednou z nejzachovalejších památek pohanských jest pantheon, který vystavěl Marcus Agrippa, přítel a švagr císaře Augusta, r. 27. př. Kr. ku cti všech bohů. Před pantheonem je imposantní síně přes 33 m. široká a 19 m. z hloubí s 8 korintskými sloupy v průčelí; mimo to jest tu 16 sloupů jiných tak zachovalých, že jsou ze všech starožitných zbytků nejkrásnější.

Vnitřek — v průměru 42 m., vyniká dokonalou harmonií veškeré stavby a velebný klid provívá celým prostorem. Není zde oken, světlo padá s hůry otvorem okrouhlým, majícím přes 8 m. v průměru.

Chrám tento přetrpěl mnoho pohrom, a Římané i barbarové předčili se v jeho pustošení a okrádání. Vzácné sochy bohů, zlaté, drahokamy a perlami vykládané obětní nádoby a jiné dary nesmírné ceny mizely rychle za sebou; střechu z kovových, pozlacených cihel uzmul r. 663. byzantský císař Konstanc II. a odvezl ji do Cařihradu. Chrám ten činí posud velkolepý dojem, i jak úchvatná byla to stavba, dokud všecka původní ozdoba krášlila tento pantheon! R. 608. obdržel papež Bonifac IV. od císaře Joka pantheon darem a zasvětil jej královně nebes i všem mučenníkům Četní papežové na pantheonu nákladné stavby provedli, aby velkolepý chrám ten zkázy nevzal. Moderní pohané italští již několikráte pantheon znesvětili a tam proti papežství demonstrovali. Pochovali tam i krále Viktora Emanuele a postavili v něm sochu jeho. Úředník státní stojí u sochy té den co den, papír, inkoust a péro maje na stole, aby se tam cizinci podepsali a tím na jevo dali sympathie ku zvěčnělému králi. My poutníci jsme toho ovšem neučinili.

Socha Viktora Emanuele hodně stranou jest zastrčena, a kdyby tam řečeného sluhy nebylo, desátý by si jí nepovšíml. Katolická bohoslužba koná se do dnes v pantheonu.

Také po některých jiných chrámech pohanských zůstaly v Římě stopy; některé z nich církev katolické bohoslužbě zasvětila.

5. Hrad Andělský. Až do císaře Hadriana pochovávali se císařové a jejich rod v mausoleu Augustově, Hadrian však vystavěl novou císařskou hrobku za Tiberou blíže nynějšího Vatikanu. Ohromný hrad tento přetrpěl četných pohrom; popel císařů byl z uren a sarkofagů vyhozen, sochy rozmetány, střecha a jiné okrasy zničeny.

Benedikt XIV. dal postaviti na hrad ten velikého bronzového anděla; odtud zove se Hrad Andělský.

Zde blízko sebe leží dva knížecí hroby, císaře Hadriana a ukřižovaného židovského rybáře. Hrdý hrob Hadrianův jest zničen, popel jeho rozmetán, kdežto nad hrobem rybáře vypíná největší chrám světa k nebesům svoji kopuli, a z daleka široka, ze všech dílů světa putovali a putují sem křesťané, aby sv. Petru na hrobě jeho vzdali poctu.

Uvedl jsem některé hlavní památky antického Říma. Pravím některé, neboť celý Řím vyzdoben jest uměleckými sochami, obelisky, vítěznými oblouky, branami, zbytky divadel, cirků, sloupoví, troskami lázní atd. atd.

Mnoho jsme z toho viděli, ale kdež jest možno za 9 dní pobytu našeho v Římě zapamatovati sobě všecko, co člověk vidí, zvláště když se zraky poutníka více zabývají uměním církevním než antickým a když kroky jeho často a často uchylují se k Vatikanu.

Nežli zabočím k jinému předmětu, nemohu neupozorniti na jednu věc velice důležitou. Barbaři všech věků ničili nejenom nepřítele, nýbrž i jeho města, chrámy a obrazárny, ne tak papežové. Kdož byl kdy komu větším nepřítelem, nežli římští pohané křesťanům? Kdo více krve prolil, kdo více koho soužil, než křesťany krvelační císařové pohanští? Církev však zvítězila, říše římská se sřítila v propast zahynutí — avšak na tomto zásadním boji církev přestala, a co krásného, uměleckého pohané po sobě zanechali, to církev pod svou ochranu přijala, a pokud mohla, zachovala. Čtěte dějiny a seznáte, jak papež za papežem zdobil Řím uměleckými památkami antickými. To nechť uváží ti, kteří tak často a rádi církvi a papežům tmu předhazují. Sami ve tmě vězíte, kdož toho nevíte aneb vědouce neuznáváte.

II.

Nežli přikročíme k církevním památkám, zastavme se u katakomb neboli podzemních hřbitovů římských, kamž křesťané své věrné pochovávali a kdež v časech zlých papeže ukrývali a bohoslužbám obcovali. Byl jsem velice dychtiv, uviděti tato drahá naše místa, ale když jsem je poznal, nemohu nevyznati, že jest velice nesnadno tato bludiště líčiti.

Průměrně asi půl hodiny ode zdí města táhne se celým okolím Říma řada asi 50 starokřesťanských podzemních pohřebišť, z nichž nejznamenitější sahají do dob apoštolských.

Římský zákon poskytoval křesťanům úplnou ochranu pro jejich pohřebiště, poněvadž platilo místo, kde mrtvý odpočíval, za posvátné, a každé jeho poškození největším trestům podléhalo. I ti, kteří pro víru v Krista jako zločinci od státu popraveni byli, požívali této ochrany, poněvadž dle římského právního pojmu zločinec smrtí svou zákonu zadost učinil. Ba pokládáno to za čin piety, aby i takový ve zvláštním hrobě byl pochován. Někdy však přece zuřivost lidu tato práva porušila, ano i výnosem císařským byly křesťanům konfiskovány pozemky, pod nimiž byly katakomby, a za Diokletiana docela i popel zesnulých zneuctěn: než to byly jen řídké a mimořádné případy.

Velmi dobře posloužilo křesťanům zařízení římské, dle něhož se tvořila bratrstva, aby si pod ochranou některého božstva pohřeb zabezpečila. Členové platili měsíční příspěvek do společné pokladny a scházeli se ročně o jistých dnech, aby oslavili památku svých dobrodinců. Křesťané použili toho obyčeje a spojili se jako „Ctitelé Slova“ (věčného) ve bratrstvo a dosáhli tak státního uznání i ochrany pro své pohřebiště.

Na základě těchto privilegií mohli křesťané na hrobech svých mučenníků stavěti kaple, a bylo jim nepřímo dovoleno, shromažďovati se v den úmrtí na těchto místech.

Za času pronásledování byly katakomby jediným pohřebištěm křesťanů; když se však tam již místa nedostávalo, zřizovány v dobách tišších nahoře nad katakombami kolem chrámů hřbitovy dle způsobu našeho.

Vpády nepřátel a mor v Kampanii způsobily kolem Říma mnoho škod; chrámy za branami a pod nimi ležící katakomby hynuly, a papežové marně namáhali se od zaniknutí je zachrániti.

Konečně došlo to tak daleko, že pastýřové kampanští v noci stáda ovcí v hrobech mučenníků přechovávali. Proto papež Pavel I.,

aby ostatky svatých před zneuctíváním zachránil, dal je přenésti z katakomb do chrámů městských. I pozdější papežové starali se o katakomby, ale hroby tyto klesaly více a více v zapomenutí, a od 12. století ztracena o mnohých z nich každá stopa.

Roku 1578. pracovali dělníci na jisté vinici a tu náhodou nalezli místnost malbami ozdobenou, na jejíž stěnách bylo množství mramorových tabulí s křesťanskými nápisy. Bosio Antonín věnoval pak objevování katakomb celý život a za ním Pater Marchi a de Rossi přispěli rovněž znamenitě ku vědeckému ocenění starých památek těchto. Jako Pius IX., tak i Lev XIII. platí ročně 18.000 franků na další výzkumy v katakombách.

Do těchto památných míst vedla nás cesta dne 10. dubna. Pršelo a zima pronikala údy naše, ale to nám neubralo chuti, neboť větší byla naše dychtivost viděti katakomby, nežli všeliké překážky v cestu se stavící. Každý z nás opatřil se sloupkovým světlem, a mladý Trappista vedl nás do katakomb. Poutníkům bylo nařízeno, aby se drželi jeden druhého, a kdyby přec někdo z neopatrnosti od společnosti se odtrhl, aby zůstal státi, neboť tak bylo by ho lze spíše nalézti, než kdyby hledaje společníků hluboko do katakomb zabloudil. Bylo nám vypravováno, že kdysi učitel se všemi žáky svými v katakombách zahynul.

Dole v katakombách sloužil prof. Drozd J. za přísluhy metr. kanovníka Dr. Borového Klem. mši sv. Trappista nám připomenul, že jest pod trestem exkomunikace zapovězeno něco z katakomb odnésti, čehož ovšem žádný poutník neučinil. Dlouhými bludišti chodeb byli jsme provázeni, a průvodce náš milým a zvučným hlasem ukazoval nám hroby znamenitějších mučenníků, vysvětloval nápisy na nich a jejich symbolický význam jakož i zastavoval nás na místech, kde se křesťané k bohuslužbě shromažďovali, a kde papežové v čas největšího pronásledování se ukrývali.

Když jsme vycházeli z katakomb, spustil se silný liják, i vrátili jsme se, a nikdo toho nelitoval, neboť právě J. M. ndp. biskup budějovický Dr. Říha Martin přistupoval k oltáři a sloužil v katakombách mši svatou. Ihned zahlaholil český zpěv podzemními chodbami a trval až do ukončení oběti Nejsvětější.

Chrámy římské.

Jak jsem pravil, stavěli křesťané kaple a později chrámy na hrobech mučenníkův, a když za císaře Konstantina Velikého dosáhla církev svobody, plnil se pomalu Řím chrámy křesťanskými. Všude v Římě, téměř v každé větší ulici, spatřuješ chrámy, z venčí sice neúhledné, ale uvnitř, tu více tam méně, krásy neobyčejné. Drahocenný mramor, vzácné malby, umělé sochy, podivuhodné fresky, umělé sloupoví, oltáře, svatostánky a náhrobky — toť jsou obyčejné ozdoby většiny chrámů římských. Čím se my doma chlubíme jako uměleckou vzácností, toho tu všude hojnost, neboť v Římě pod štědrou rukou papežů pracovali a podpory nalezli nejvýtečnější malíři, stavitelé, sochaři a jiní umělci.

Ve svatyních těchto jsou umělecky zobrazeny hlavní dějiny církve od katakomb až na doby naše, neboť mimo vše, nač jsme již poukázali, odpočívá v chrámech římských vedle knížat apoštolských nesčíslné množství mučenníků, světcův a světic, papežů, panovníků,

umělcův a jiných znamenitých osob církevních i světských, jakož jsou tu i vzácné památky ze života Páně.

Nechci unavovati čtenáře líčením všech svatyň římských. Četl jsem popis chrámů před poutí do Říma a četl jsem jej nyní zase doma, i vidím, jak chladným jsem byl při četbě tehdy a jak zas naopak zvědavě a se vším interesem upomínal jsem se nyní na vše, co jsem vlastníma očima viděl. I nechci tedy unavovati čtenáře všeobecným popisem o věcech, jichž neviděli, ale o některých z nejhlavnějších chrámů zmíním se přece, a to co nejstručněji.

Chrám sv. Petra.

První naše cesta v Římě vedla nás k chrámu sv. Petra za Tiberou. Před chrámem rozkládá se veliké náměstí eliptické; jest zde 288 sloupův a 88 pilířů, tvořících polokruhovité cesty, tak pohodlné, co by dva kočáry mohly vedle sebe jeti. Jest zde 192 soch rozličných svatých a světic. Uprostřed vypíná se nádherný obelisk egyptský, úplně zachovalý; do Říma dal jej přenésti císař Kajus Kaligula; byl v cirku Neronově. Sixtus V. rád by jej byl měl proti Vatikanu. Po mnohém namáhání přenesl jej tam výtečný Dominik Fontana. Pracovalo na tom 800 dělníků a 140 koní.

Světoznámý velechrám sv. Petra stojí na Kampo Vaticano; v pohanském starověku byly zde zahrady Neronovy a cirkus jeho, kde tisíce křesťanů smrť podstoupilo. Blíže cirku objevena byla jeskyně, v níž nalezeno tělo sv. Petra. Papež Anaklet zřídil nad tímto hrobem modlitebnici a r. 306. zbudoval zde Konstantin obrovský chrám o pěti lodích ve formě latinského kříže.

Pozdější papežové a císařové všemožně se přičiňovali, aby chrám a hrob nejdražšími dary vyzdobili. V předsíni řadily se sarkofagy papežův a císařů, kteří si pokládali za velikou milosť, když mohli na blízku hrobu sv. Petra odpočívati. Roku 845. Saracenové a roku 1527. vojáci bourbonští pobrali vše, co štědrá ruka hrobu knížete apoštolského obětovala; avšak s nevšední horlivostí nahrazovaly škody tyto časy budoucí.

Po 11 stoletích byl chrám tento sutinou. Kolem r. 1450. počal papež Mikuláš V. novou stavbu, ve které někteří nástupcové jeho pokračovali. Celá řada stavitelů pracovala na chrámu, jejž dokončil Pius VI. (1775—98). Dle výpočtu některých stála samotná stavba 252 milionů franků, nepočítajíc v to vnitřní ozdobení. Toliko sakristie stála tři miliony. Roční vydržování velechrámu stojí asi 60.000 zl.

Kolosalní sochy sv. Petra a Pavla dal postaviti Pius IX., po němž jest vůbec v Římě mnoho památek. Velikolepé průčelí má osm sloupů, 4 korintské pilíře, 5 bran, 6 ložií a atrium, končící balustradou, na níž jest 13 obrovských soch, Spasitel s 12 apoštoly. Průčelí jest široké 117 m. a vysoké 47 m.; sloupy jsou 26 m. vysoké. Chrám sám jest 181 m. dlouhý a 49 m. široký. Basilika jest latinský kříž a má tři lodi. Mramorové sochy andělů, svatých a světic Božích, mosaikové malby, drahocenné hroby a při nich sochy papežův a jiné a jiné umělecké památky oslňují zrak poutníků, který, vstoupiv do chrámu, jako zmámený dívá se v pravo, v levo, na horů i ku předu.

Průvodce náš vicerektor Zapletal, byl tehdy starostmi velice znaven, i vysvětloval tiše památky velechrámu metropolitnímu kanovníkovi ThDru. Kráslovi Fr., kterýž nám pak řeč jeho svým zvučným,

jasným, tenorovým hlasem přednášel a ze své paměti mnoho historických dat a věroučných i liturgických vysvětlení podal.

Když jsme byli uprostřed velechrámu, zazněla z druhé ložie sv.-Petrské kopule naše: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“ a rozléhala se celým velechrámem, čemuž jsme radostně naslouchali. Naši čeští poutníci, kteří nás s jiným vůdcem předešli, píseň tu zpívali.

U oltáře sv. Václava, kdež rokoval sněm Vatikanský, učinil k nám metropolitní kanovník Krásl promluvu, zapěli jsme tam: „Svatý Václave, Hospodine pomiluj nás“ a modlili se na jeho vybídnutí za svoji vlast, za příbuzné a za všecky, kteří se modlitbám našim poručili. U oltáře sv. Františka vykonána pobožnost za našeho císaře a krále Františka Josefa I.

Delší dobu prodleli jsme u hrobu sv. Petra. 121 lamp hoří ve dne v noci okolo konfese sv. Petra.

Sv.-Petrský chrám nese věkopamátný nápis latinský: „Ty jsi Petr, a nad tou skalou vzdělám církev svou: a tobě dám klíče království nebeského.

Na kopuli vede 142 točitých schodů. Lze vystoupiti až na nejvyšší balkon, jenž vypadá z dola jako prsten, kamž se však vejde 13 lidí; odtud otevírá se čarokrásný pohled až k moři. Z druhého balkonu vyhlížejí prý lidé dole jako pídimužíci. My byli toliko na ložii první. Bylo by velice nesnadno vyčísti veškeré znamenitosti chrámu, o němž jsou spisy velice objemné, zde v tomto náčrtku. Má celkem 748 sloupů a 389 soch. Odpočívá tu 12 papežů mučenníků a 22 jiných od církve za svaté prohlášených. Mimo to jsou tu ostatky mnohých mučenníkův a svatých. Ve chrámě jsou zpovědníci, kteří téměř všemi jazyky mluví a zpovídají; české zpovědnice tam však není.

Činím tímto popisem zadost své zpravodajské povinnosti, ale vím, že při tom srdce čtenářů mnoho nerozehřeji. Tolik krásy a veleby směstnati v těchto několika řádkách, a to ještě bez obrazů, je těžko. Ba těžko jest psáti o velechrámu světa; snáze dá se o něm mluviti, neboť tu může člověk gestikulací a výrazem hlasu více naznačiti než perem. Metropolitní kanovník Krásl Fr. měl o chrámě sv.-Petrském u sv. Víta již několik kázaní, o nichž chvála až sem k nám do Žižkova vnikla.

Poznav chrám sv. Petra, domníval jsem se, že všecky ostatní kostely římské úplně zastiňuje; ale zmýlil jsem se. Dne 11. dubna vyjeli jsme si ráno za tuhé zimy a deště ven za město a byli jsme vedeni k chrámu zevně velice neúhlednému, podobnému spíše továrně než domu službě Boží zasvěcenému. Ale jak jsme žasli, jak jsme se zarazili, vstoupivše do něho! Ve všech nás tajil se dech, a mnohý zvolal: ten jest ještě krásnější než chrám sv. Petra. Chrám sv. Pavla nádherou celý září. Když apoštol národů sv. Pavel daleko za městem na místě, kteréž „ad aquas Salvias“ slulo, pro Krista byl sťat, pochovala jej zbožná křesťanská matrona na svém statku, na téže cestě, ale blíže k Římu. Jako nad hrobem sv. Petra, tak vystavěl i nad hrobem sv. Pavla císař Konstantin basiliku; asi o 50 let později provedl tu císař Theodosius novou stavbu ve slohu velkolepém, kteráž od císaře Honoria r. 395. byla dokončena. Neobyčejně drahé to byly dary, které během století papežové a knížata na hrob apoštola národův obětovali. Avšak neopatrností klempíře chrám ten r. 1823. vy-

hořel. Jen oltář apoštola a jeho okolí zůstalo ušetřeno. Milodary celého světa provedená nová stavba byla r. 1854. od Pia IX. slavnostně vysvěcena. Mezi účastníky slavnosti této byl i zvěčnělý náš arcipastýř kardinál Schwarzenberg Bedřich.

Vnitřek chrámu má pět lodí a jest rozdělen 80 korintskými sloupy. Dva mocné žulové sloupy nesou triumphalní oblouk Placidie, sestry Honoriovy. Hlavní oltář má nádherný baldachyn, podepřený čtyřmi sloupy z korintského alabastru, jež daroval místokrál egyptský. Mimo to jsou zde čtyři drahocenné malachitové podstavce, dar cára Mikuláše I. Na stěnách chrámů jsou ve chronologickém pořadí podobizny všech římských papežův i s podobiznou Lva XIII. Každý z nás uctivě políbil okovy sv. Pavla, jež se zde chovají.

Hodně daleko za tímto chrámem jest místo, kde byl sv. Pavel sťat. Jeli jsme tam krajinou močálovitou, Kampanií zvanou, kterou Trappisté zdělávají. Viděti bylo zvláštní druh stromoví, eukalipten zvané, které sem zavedli Trappisté a jež nezdravou vodu do sebe ssaje.

Chrám sv. Pavla a místo, kde byl apoštol národů sťat, zůstanou v paměti každému poutníku.

V prvních třech stoletích byl chrám sv. Pudentie kathedrálním, a blízký palác senatora Pudence, který s rodinou svojí od knížat apoštolských na víru byl obrácen, sloužil papežům za obydlí. Jakmile Konstantin Veliký r. 312. dobyl vítězství, staral se o to, aby měli papežové důstojnější obydlí, i dal jim císařský palác, kterýž dříve náležel rodině Lateranů.

Z veliké dvorany paláce zřízen chrám, o který se papežové povždy pečlivě starali; jeť chrám Lateranský „matkou všech kostelů Říma i celého světa.“ V paláci Lateranském bydlilo 161 papežů a 23 papežů jest tu pochováno.

V Lateranu konalo se 5 všeobecných církevních sněmů; odtud vycházeli věrověstové do světa, zde byly četným zakladatelům řádů potvrzeny stanovy.

Basilika sv. Jana v Lateranu jest sídlo patriarchatu římského. U sv. Petra jest papež nejvyšším knězem, zde jest biskupem římským. Papež, byv zvolen, ubíral se do tohoto chrámu na stolec svůj jako biskup. Nynější sv. Otec toho z důvodů všeobecně známých neučinil.

Na piazze di S. Giovanni Laterano jsou svaté schody. Jest jich 28 z bílého mramoru a pocházejí z domu Pilatova. Po těch poutníci klečíce nahoru se ubírají.

Vedle těchto tří náležejí k sedmi hlavním chrámům římským: Chrám sv. Kříže, sv. Šebastiana, Santa Maria maggiore (P. Marie větší — jest to totiž největší Marianský chrám v Římě.)[2]) a sv. Vavřince. Tuto odpočívá jako u sv. Petra celé shromáždění svatých ze všech stavů. Vedle chrámu sv. Vavřince rozprostírá se veliký římský hřbitov; jest velice pěkně zařízen, ale pražským Olšanům se nijak rovnati nemůže.

---

2) Pius IX. přál si zde odpočívati, ale boje se, aby snad lůza ostatků jeho nezneuctila, změnil úmysl svůj a dal se pochovati za město do chrámu sv. Vavřince. Ale přes to vše, jak známo, mrtvola jeho, když v noci od sv. Petra k sv. Vavřinci byla převážena, zneuctění neušla.

Zde setkali se poutníci s J. M. ndp. biskupem Říhou M., který s nimi po hřbitově se procházel, a kdež o literatuře katolické i o tomto listu rozhovor rozpředen. Při té příležitosti zmínil se jistý vysoce postavený a učený hodnostář diecése králové-hradecké velice pochvalně o článcích Pohunkových a kritikách Flekáčkových ve Vlasti.

V chrámu sv. Vavřince pomodlili jsme se nad hrobem Pia IX. za spásu duše jeho.

Nežli přejdu k jinému předmětu, nemohu nezastaviti se u chrámu sv. Klimenta, u hrobu sv. Cyrilla.

Pius IX. dal na žádosť moravských biskupů před tisíciletou památkou příchodu sv. apoštolů na Moravu ve chrámě sv. Klimenta kopati, aby nalezeno bylo tělo sv. Cyrilla, které na prosby sv. Methoděje od sv. Petra tam bylo přenešeno, ale ostatky sv. Cyrilla nalezeny nebyly. Avšak nápisy a udaje ze života jeho, jež na zdi spatřujeme, naznačují, kde asi náš slovanský apoštol odpočíval. Vroucně jsme se na hrobě dobrodince našeho pomodlili.

Jihoslované způsobem velikolepým oslavili památku sv. Cyrilla. V neděli dne 15. dubna shromáždili se v chrámě sv. Klimenta, a biskup Chraminovič sloužil nad hrobem sv. Cyrilla mši sv. v ritu slovanském a po té měl Strossmayer řeč 1½ hodiny trvající. Řečnil prý ohnivě, srdečně, s citem a někdy sám byl blízek pláče. I Moravané oslavili hrob sv. Cyrilla zpěvem: Ejhle oltář Hospodinův září.

Ve chrámě sv. Petra v okovech uchována jsou pouta, v nichž byl sv. Petr žalářován. Četní poutníci koupili si po liře zásobu věrných jejich odlitků, kterých na památku pouti římské za řetízek u hodinek používáme. Také hrozné žaláře Mamertinské a v nich vězení sv. Petra a Pavla byly nám ukázány.

Ve chrámě Santa Maria in ara coeli jest malá soška Ježíškova Bambino zvaná, již vyřezal za dřeva stromu zahrady olivetské jistý mnich a mezitím, co dřímal, ozdobil a dokončil ji sv. Lukáš. Zde v době vánoční malé dítky káží, což prý činí římským posluchačům nesmírnou radosť.

V chrámu sv. Chrysogona, titulu to p. kardinala Fürstenberga z Olomouce, modlili jsme se za tohoto knížete církevního.

Odpoledne po prohlídce památností římských obcovali jsme ne jednou římským pobožnostem. Slyšel jsem italská kázaní i hudbu chrámovou a byl jsem přítomen triduu, které se odbývalo v chrámě sv. Ignáce. Přes 3000 svíček a přes 100 lustrů rozlévalo zář světel prostorami svatyně, což činilo na nás báječný dojem. Příštího dne šel jsem na slavnosť do chrámu jiného, a tu vedle nádhery již vypsané byly i stěny chrámové bohatým baldachynem potaženy. Zdali i v jiných kostelích bývá podobná nádhera, nevím; není asi, neboť by to pohlcovalo ohromné sumy, a církev jest nyní v Italii u velikém soužení.

Rakouští poutníci mimo Chrvaty a Poláky měli dvě slavnosti v Animě, jichž se vedle obyčejných poutníků i šlechta a rakouští biskupové, kteří v hojném počtu v Římě meškali, zúčastňovali. Byly konány obyčejně tři řeči německé, k tomu jedna česká a jedna slovinská. Česky mluvili ndpp. biskupové Dr. Říha M. a Schwarz Karel. Hymna rakouská a Lva XIII., velice dojemná, byly od lidu zpívány a hudbou doprovázeny.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Nejinak bylo v pohanském Římě. Soukromě, v uzoučkém prostoru krbu rodinného směl sice Říman ctíti i bůžky národů cizích, avšak veřejná úcta těchto bůžků, dokud nebyli státem přijati do počtu bohů domácích, byla v starém Římě přísně zakázána. „Nikdo nemějž bohů zvláštních, ani nových, ani příchozích (z ciziny přijatých), nýbrž jen bohy státem uznané. Bohové řádně od předků přijatí budtež ctěni soukromě.[1]) Ti, kdož se odvážili bohy státem neuznané ctíti veřejně, ať to byli již ctitelé Boha pravého aneb ctitelé bůžků některého cizího národa pohanského, bývali, když se úřadům podařilo přistihnouti je, trestáni buď na hrdle anebo aspoň ze země vyhnáni;[2]) neboť zákon římský prohlásil zavádění náboženských kultů cizích za zločin hrdelní a postavil jej — podobně jako ve starém Řecku — na rovný stupeň s vraždou.

Právem píše tudíž o velebené římské toleranci za dob vládnoucího polytheismu Albert Weiss ve své apologii: „V době naší stalo se modou chváliti Římany pro jejich toleranci. A skutečně mohl u národa, jenž měl za rádce svědomí jenom profousy a kaprály za učitele, u národa, jenž neznal jiného úkolu životního než srovnávati pře a vyhrávati bitvy, hledati spasení každý dle své façony, dokud jen podržel mínění své pro sebe. Ale odvážil-li se v náboženství, kultu nebo společnosti, kteréž nebyly policejně schváleny, vysloviti aneb ukázati svoje přesvědčení, pak mohl seznati lépe než si přál, zač stojí ta římská tolerance. Přívrženci náboženství egyptského, gallského, židovského, britského uměli o tom mnoho vyprávěti již dávno před tím, než křesťané nabyli hrozné jistoty, že smějí podržeti náboženské svoje přesvědčení jenom za cenu nejtrapnější smrti“ (III. 290—291.).

Kdo se chce přesvědčiti, že náboženská svoboda, jak jí rozumíme za dnů našich, jevila se býti starým Římanům čirým nesmyslem, ten nechť si pročte Tita Livia; tento důkladný římský dějezpytec vypočítává množství usnesení římského senátu čelících proti cizím náboženstvím a jich kněžím. Podobně svědčí Tacitus, když vypravuje na př. (Annalium I. 85) o usnesení senátu, dle něhož mělo z těch, kdož byli nakaženi egyptskou neb židovskou pověrou[3]), 4000 lidí odvezeno býti na Sardinii, kdež jestli prý zahynou pro tuhosť podnebí, malá jich bude škoda, ostatní pak všichni že se z Italie mají vystě-

---

[1]) „Nemo separatim habessit deos neve novos neve advenas, nisi publice adscitos. Privatim colunto, quos rite a patribus [cultos acceperint] (Cic. de leg. 2, 8.).

[2]) „Qui novas vel usu vel ratione incognitas religiones inducunt, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite plectuntur“, píše znamenitý právník římský Julius Paulus ve svých sentencích (5, tit. 21.).

[3]) Slova „pověra“ (superstitio) užívali Římané k označení všech mimořímských náboženství a kultů bohoslužebných. I víru křesťanskou tak nazývali (superstitio externa, s. judaica, s. christiana).

hovati, nezřeknou-li se do určité doby kultu cizího.[4]) „Máme ještě fragmenty ze starých římských zákonů, kteréž dokazují, že římští měšťané, kteříž se buď sami neb své otroky podrobili obřízce podle židovského zákona, trestáni bývali zabavením statků a doživotním vypovězením ze země na některý ostrov. Židům pak bylo pod trestem smrti aneb doživotního vyhnání ze země (z Italie) zapovězeno nutiti svoje otroky pohanské, aby přijali zákon Mojžíšův.“[5])

Ale nejenom kult bůžků cizích býval u Římanů přísně trestán, nýbrž i kultus bůžků domácích, když bral na sebe formu a tvářnosť jinou, nežli v jaké byl od státu uznán. Důkazem toho jest přísné trestání těch, kdož se v Italii súčastňovali tak nazvaných Bacchanalií čili rozpustilých, ba hnusných nočních orgií k úctě bůžka Baccha. Roku 186 př. Kr. zvěděl totiž senát, že jsou tyto orgie rozšířeny skoro ve všech větších městech italských, a brzy po té bylo shledáno, že vnikly i do Říma. Jakmile o tom nabyl tehdejší konsul Postumius pomocí dvou zasvěcenců, Aebutia a Hispaly, určitých a spolehlivých zpráv, hned zakročil přísně proti šířící se této neřesti na základě zákonů, kteréž všechny schůzky jakýchkoli společností od státu neuznaných zakazovaly[6]) a účastníkům přísnými hrozily tresty. Choulostivá tato záležitosť dostala se před senát a ze senátu do schůze lidu, kdež měl Postumius řeč, již nám zaznamenal Titus Livius (39, 15.).

Pro žalujícího konsula byla záležitosť právě zmíněná choulostivou proto, že se zde zločin schovával chytře za náboženství a pod jeho rouškou domníval se býti jistým a bezpečným před jakýmkoli stíháním. Proto pravil též konsul Postumius v řeči své k lidu: „Nejsem prost bázně, že by se někdo z vás mohl dáti klamati; nebo ničím na světě nebývá lidská mysl tak snadno zapletena v blud jako zfalšovaným kultem náboženským. Vezmou-li si však lidé za zástěru docela samu majestátnosť božskou, by pod ní ukryli svoje nepravosti, zmocňuje se nás velmi snadno bázeň, aby snad tím, čím chceme zakročiti proti lidským proviněním, nebylo zkráceno i samo náboženství v některém ze svých požadavků božských. Před obavami druhu tohoto jste však chráněni mnohými rozhodnutími nejvyšších kněží, usneseními senátu a výpověďmi žertvopravců. Nebylo to často za dnů otců vašich úřadům uloženo přímo za povinnosť, aby zabránili slavení cizí „pověrečné bohoslužby“ (superstitio externa) a na forum a do cirku a do města aby nepouštěli žádných cizích kněží ani hadačů, po jejich knihách hadačských aby pátrali a na foru je *spálili* a vůbec aby každý cizí způsob obětí hleděli potlačiti? Neboť mužové cvičení ve všem božském i lidském právu vyslovili se v ten rozum, že náboženství nic tak neškodí, jako když se oběti nekonají podle

[4]) „Actum est de sacris Aegyptiis Judaicisque pellendis: factumque patrum consultum, ut quatuor millia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur coercendis illic latrociniis, et si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum: ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.“

[5]) Viz: Die Religion vom politisch-juridischen Standpunkte von Dr. Joan. Bohl, Advokat zu Amsterdam; deutsch von F. Grimmelt, Paderborn 1874. — Srovn. pozn. 10. —

[6]) Collegia illicita — státu nebezpečné kluby a spolky byly zakázány velice přísně od dob nejstarších.

obyčejů domácích, nýbrž cizích. Toho tudíž buďte pamětlivi, aby duch váš nebyl znepokojován mylnými obavami, až uvidíte, že jsou bacchanalské orgie potlačeny a bezbožné schůzky přerušeny.“

Prostředky, jichž se pak uchopila vláda proti účastníkům Bacchanilií byly velmi přísné. Tajné jejich schůzky byly zakázány, oltáře strhány, a to nejen v Římě nýbrž vůbec v celé Italii a z velikého množství zasvěcenců bylo jich, jak Livius dále vypravuje, mnohem více odsouzeno k smrti nežli ku vězení. Veliké množství (magna vis) účastníků těchto Bacchanalií — mužů i žen — musilo vytrpěti tím neb oním způsobem nejvyšší tresty, jež zákon stanovil. Dle pozdějšího usnesení senátu měly býti Bacchanalie tímtéž přísným způsobem vymýtěny vůbec z celé říše římské. Jen v Italii strestáno bylo víc než 7000 účastníků tohoto státem neuznaného kultu Bacchova, a to nejen žalářem, nýbrž většinou — smrtí a po málo letech strestáno bylo tímže způsobem nových účastníků skoro 3000!

Z toho viděti, že ani římský polytheismus nebyl tak kleslým, aby dovoloval neobmezenou svobodu náboženskou, čili aby trpěl, by směl pod pláštíkem náboženským všecko všudy každý činiti; zároveň však viděti jest ze všeho, co jsme tuto na základě hodnověrných zpráv o Římanech napsali, že ačkoli hověli polytheismu, kterýž by měl již svou povahou ke všem náboženstvím a kultům odlišným býti tolerantním, přece náboženská tolerance úplně jim byla neznámou. „Cautum enim erat apud Romanos, ne quis novas introduceret religiones“ — zákonem bylo u starých Římanů postaráno o to, aby nikdo nesměl nová náboženství zaváděti a kdo je zaváděl, propadal dle zákona vyhnanství neb — smrti! (Liv. 9, 46; Tertull. Apol. 5; Tac. Annal. 2. 85; 13. 32.; Jul. Pauli sentent. V. tit. 21.)

Na základě těchto zákonů, jimiž se každá „superstitio externa“ t. j. každá cizí státem neschválená bohoslužba přísně zakazovala, byla mimo jiné od vlastních příbuzných obžalována i vznešená římská matrona Pomponia Graecina jako: ‚superstitionis externae rea (Tac. Annal. 13. 32.).[7]) Na základě těchto zákonů byla v starém Římě valná část křesťanských mučenníků odsouzena k smrti a ne proto, jako by snad jejich křesťanství bylo bývalo považováno za nějaké zvláštní provinění. Vždyť nebývalo vždy ani vyřčeno, že by snad v křesťanském náboženství jako takovém spočívalo něco zločinného a trestu hodného; Římanům postačilo — dle jejich náhledu — k těžkému obvinění a stíhání křesťanů již jenom to, že byli přívrženci náboženství nového a cizího.[8])

Podobně píše dříve již vzpomenutý Dr. J. Bohl: „K mnohým převráceným představám náleží i ta, jako by bylo pronásledování křesťanů v říši římské vzniklo z čiré nenávisti proti křesťanství samojedinému; pronásledování to bylo spíše jenom důsledkem od staletí již platného v Římě principu, dle něhož pouze pohanská „církev“

---

[7]) Když soudně byli stíháni přívrženci kultů cizích, zvlášť pak když bylo přísně zakročeno proti účastníkům Bacchanalií, zmocnil se římského obyvatelstva takový strach, by neupadlo tím neb oním způsobem v „cizí pověru“, že i starý Cato svému správci přísně zapověděl, by bez jeho vědomí nepřináše! žádných obětí leč na krbu domácím .... a aby nehledal pražádné rady ani u žertvopravců ani u Chaldeů.

[8]) Viz: Der Monotheismus der Offenbarung und das Heidenthum. Religionsgeschichtliche Studie. Nach H. Formby aus dem englischen bearbeitet und mit Noten versehen von Dr. Corn. Krieg, Mainz 1880, str. 269—270.

státní výhradní měla právo na bytí a trvání. Ale to jest pravda nepopíratelná, že nenávisť proti cizím náboženstvím dvojnásobně vzrostla, když se počalo šířiti křesťanství; neboť toto nové náboženství vystoupilo s mocí[9]) kromobyčejnou a ostré oko Římanovo postřehlo záhy, že se křesťanstvím rozvinuje v státu moc, jejíž účinky nedozírny jsou a kteráž se chystá všecko ovládati" (Dr. Bohl, Die Religion vom politisch-juridischen Standpunkte str. 70.).

Proto též nazývali pohanští Římané křesťanství „pověrou nejhorší", pověrou zhoubnou (superstitio exitialis, Tac.), proto křesťany obviňovali ze skutků nejhorších, ač jim dokázati nemohli praničeho, proto je stíhali způsobem nejkrutějším jako nepřátely říše, ač nad ně neměli poddaných věrnějších a obětavějších, tuše dobře, že státnímu jejich náboženství s četnými jeho bohy a bohyněmi nic tak není nebezpečným jako křesťanství, kteréž všecky ty přečetné bohy a bohyně zavrhuje jako pouhé výtvory pobloudilou vůlí svedeného rozumu a fantasie a učí ctíti Boha jediného. —

Kdo zove Římany tolerantními, ten buď neví, co mluví, neví, že ti, kdož nová náboženství v Římě chtěli zaváděti, dle zákona římského propadali smrti, že přívrženci cizích náboženství propadali smrti nebo vyhnanství, že „Libera Otce (t. j. Baccha čili Dionysa) s tajemnými jeho obřady konsulové římští z uchválení senátu netoliko z města, nýbrž z veškeré Italie vycizili (Liv. XXXIX. 8—19), Serapida a Isidu a Arpokrata s jeho Psohlavcem (Kynokefalos) nepřipustili na kapitolium t. j. prostě vyškrtli či vypudili z kurie bohů" (Tertull. Apol. VI.; překl. Vojáčkova str. 41.), neví že i všecky ostatní kulty bohoslužebné, ať se tlačily do Italie z kterékoliv země, Římané staří přísně stíhali,... to všecko buď neví, anebo, což ještě horší jest, zúmyslně — lže!

Lidí toho i onoho druhu není bohužel od těch dob, kdy bylo staré pohanství znovu vzkříseno, žádný nedostatek. Voltaire na př., jenž byl ve lhaní opravdovým mistrem a velmi mnohým ve lži učitelem, chtě jako fanatický apoštol tolerance uhájiti výrok svůj, že byli Římané tolerantními, neváhal ani rovněž tak směle jak nemotorně viniti ze lži „acta martyrum", jež nám ukazují římskou „toleranci" ve světle nejjasnějším, ač nejsou — nač Voltaire ve své lži, jak se zdá, zapomněl — jediným pramenem, z něhož bychom mohli čerpati bezpečně zprávy o tom, jak těžkými oběťmi musili zvlášť křesťané ve starém Římě hájiti svobodu svého svědomí. Ovšem u člověka, jenž jako Voltaire tak drze a nestoudně políčkuje pravdu historickou, že i Anglikány z doby reformace, — kteří katolickým Irčanům konfiskovali šest sedmin veškerých jejich pozemků a tisíce a tisíce těchto ubožáků, proto že se nechtěli sříci svého vyznání katolického, z vlasti jejich vyhnali —, zove tolerantními, Irčany pak netolerantními, nesmíme se diviti vůbec žádné lži. Jelikož však to od dob Voltairových patří jaksi k modě, všecky všudy nekřesťanské národy, zvláště pak i Číňany líčiti jako velmi tolerantní, musíme se tu aspoň několika

---

[9]) „Včerejší jsme a všecka vaše prostranství naplnili jsme, města, ostrovy, tvrze, městyse, sbořiště, tábory samy, tribue, dekurie, paláce, senát, forum: samojediných vám zůstavili jsme — chrámův," píše Tertullian ve své Apologii c. XXXVII.; (překl. Vojáčkova str. 97.). A již asi o 150 let dříve psal Plinius mladší v památném svém listu k císaři Trajanovi o velikém zmáhání se křesťanů (Plinii lib. X. ep. 97).

málo jen slovy zmíniti ještě o snášenlivosti buddhistů, k nimž patří i Číňané.

Dle základního svého principu musil by buddhismus, kdyby byl jenom poněkud důsledným a spravedlivým, nutně býti tolerantním; vždyť jsou dle nauky Buddhovy všichni lidé vůbec, nevyjímaje ani buddhistů, bídnými a nevědomými. Je-li přesvědčením buddhistovým, že jeho vědění jest nevědomostí, jeho život ustavičným klamem, jeho cílem zničení, proč by neměl nechati úplně v pokoji ty, kdož chtějí žíti jiným způsobem jako nevědomí a oklamaní a jiným způsobem chtějí dospěti k cíli, jenž jest pouhým nic? Proč by neměl člověk, jemuž jako buddhistovi nebe a peklo pouhými jsou jmény, dovoliti jinému, by si tato jména vyplnil a vyšperkoval po svém způsobu? Při těchto zásadách zdá se snášenlivosť býti pravou nutností. A přec pronásledoval „tolerantní“ buddhismus nejen přívržence brahminismu, nýbrž i buddhisty, kteříž se buď v článcích „věroučných“ nebo „mravoučných“ anebo jen v praxi odchylovali od učení Buddhova. V žádné náboženské společnosti nebylo snad nikdy exkommunikace užíváno tak často a nebylo jí nikdy stíháno tolik lidí [10]) jako — v buddhismu a to pro odchylky pranepatrné — třebas jenom v „obřadech“ neb kázni; ano ani bez krutých domácích válek a třenic náboženských nebyl buddhismus! Křesťané pak nebyli nikdež tak krutě a bezohledně pronásledováni jako právě tam, kde jest domovem „tolerantní“ buddhismus, v Číně, v Japonsku a Tongkingu. [11])

Jednu přednosť však měli přece pohanští Římané a Řekové a mají i Číňané při vší náboženské a pro náboženství i taky občanské nesnášenlivosti před všemi moderními apoštoly tolerance, a to, že se svou náboženskou „snášenlivostí“ nikdy pokrytecky nechlubili, jako to činí naši novověcí nevěrci a blouznivci, kteří u starých i nových pohanů všude spatřují samou snášenlivosť, snášenlivosť hlásají plnými ústy do všech úhlů světa, při tom však ustavičné činí útoky na náboženství křesťanské vůbec a na církev katolickou zvlášť, ba i v domácnosti spílají ženě, čeledi i dětem pro jejich zbožnosť a jejich věrnosť, s jakou lnou ku víře Kristově. Jeť to něco jiného o toleranci mluviti a něco jiného tolerantním býti.

V oněch otázkách, od nichž závisí život i smrť, čas i věčnosť, požehnání a zlořečení, bývají často hlasatelé tolerance ne tolerantními, nýbrž nesvědomitými, ne svobodomyslnými, nýbrž jen lhostejnými a k myšlení lenivými; ba i tato jejich lhostejnosť jest pouze dělanou, neboť při pouhé jenom vzpomínce na věci nadzemské vře jim v žilách krev, při pouhém vkročení na místo zasvěcené Pánu všehomíra jest jim jako by země pod jejich nohama hořela a hněv stěží tajený propuká často v hrubé urážky věcí nejsvětějších a bývá tím prudší, čím déle jej tajili. Trefně to pověděl starý mistr Göthe, když doktoru

---

[10]) Vyobcovati najednou 10.000 „kněží“ nebo 60.000 prostých buddhistů, bylo náčelníkům buddhistickým skoro jen hračkou!

[11]) Že jsou buddhisté v této příčině stále stejnými a že křesťany i za dnů našich krutě pronásledují, vysvítá z toho, že v letech posledních (1885.) povražděno jest v Číně, Tongkingu a Kočinčíně přes *30.000* křesťanů klidných a pokojných. Překrásná to věru illustrace k té buddhistické snášenlivosti! Ale povraždění byli „jenom“ křesťané, lidé křtění a proto zdá se, že si jejich muk svět ovládaný novinářstvem nekřtěným ani nevšiml!

Faustovi, kterýž po dlouhém bloudění mravním zaslechl opět jednou zvonek skrovné kaple vesnické vybízející k modlitbě, tato slova v ústa položil:

„Verdammtes Läuten! Allzuschändlich
Verwundet's, wie ein tückischer Schuss;
Im Rücken neckt mich der Verdruss.
— — — — — — — — — — — — —
Das morsche Kirchlein ist nicht mein.
Und wünscht' ich dort mich zu erholen,
Vor fremden Schatten schaudert mir,
Ist Dorn dem Auge, Dorn den Sohlen,
O wär' ich weit hinweg von hier!
— — — — — — — — — — — —
Mir gibt's im Herzen Stich um Stich,
Mir ist's unmöglich zu ertragen!
— — — — — — — — — — — —
Wie schaff' ich mir es vom Gemüthe!
Das Glöcklein läutet und ich wüthe!"

(Göthe, Faust.)

V tomto Faustovi vylíčil Göthe obraz člověka od Boha odpadlého a v nitru svém cele rozervaného, jejž nic na světě uspokojiti a oblažiti nedovede, věrně a pravdivě, a dodejme zároveň: proto tak trefně pravdivě a věrně, že valnou část toho, co pěje o Faustovi, prožil a zkusil sám, sám též pocítil, jak trapné city vzbuzuje v nevěrci vzpomínka na věci nadzemské. Byl i sám nevěrcem podobným Faustu; jako Faustovi zaznával i jemu v uši hlahol zvonů, když jednou na cestách dostalo se mu „náhodou" bytu s vyhlídkou na kostel katolický, a hlahol zvonů těch dojímal jej tak mocně, že ve trapné této situaci hledal útěchu u „své" Steinové a psal jí následovně: „Ich wohne der Kirche gegenüber; eine schreckliche Situation für einen, der weder an diesem noch an jenem Berge betet."

Že věci, kteréž pamatují člověka na Boha a naše k němu povinnosti, v srdci nevěrcově vzbuzují hněv a nevoli a jej vyrušují z jeho lhostejnosti a „tolerance", dokazuje i básník italský Vittorio Salmini, když o zvonu a varhanách takto pěje:

„. . nudný zvuk to jest,
to bim bam, na mou čest!
A co tu proklínám,
řvou jako stádo volů
se zvonem varhany spolu,
tu muziku si vymyslil ďábel sám,
rci, pane bože, nač ten děsný ryk a křik?
— — — — — — — — — — — —
teď na mši voláš nás (zvone),
jsi samý vřesk a lkání,
k modlitbám, na kázání
zní, puklý zvone, žalobný tvůj hlas,
a proti rozumu ty's povstal s tím bam bim
— — — — — — — — — — — —
bim bam, bim bam, co říci chceš,
je všecko lež!" (Poes. ital. přel. Vrchl. 186—187.)

Ale proč pak jsou hlasatelé tolerance tolerantními ke každému v světě náboženství a ke každé náboženské domněnce, proč se zvláště jako s dítětem jedináčkem okázale mazlejí se starým pohanstvím a proč stále bojují proti náboženství katolickému? Proč i buddhisté a mezi nimi zvláště Číňané v ohledu náboženském velmi mnoho různých domněnek náboženských klidně snesou, ale neúprosně, jakmile jen mají dost malou záminku, stihají křesťany? Odpověď k této vážné otázce leží na snadě — a zní v podstatě asi takto: K různým náboženstvím a náboženským domněnkám, v nichž není víc pravdy nežli v náboženském systemu našem a jež si též nad námi neosobují žádné větší moci a vyššího práva, jest velmi snadno býti tolerantním; ale k náboženství, jehož pravda září tak, že před ní bledne každá lež a klam, nemůže na dlouho chladným a lhostejným zůstati ani ten, jemuž jest všecko jiné lhostejným. Vůči takovému náboženství nezbývá jiného nežli se mu buď bezvýminečně a zcela podrobiti, anebo se státi jeho odpůrcem; kdo se v této příčině dělá lhostejným, přetvařuje se a nejen srdce jeho, nýbrž i slova jeho, jakmile jenom trochu zapomene na hereckou svou úlohu, obviňují škrabošku jeho lhostejnosti přes tu chvíli ze lži. Takovouto člověka nejvýš nedůstojnou komedii hrávají však pouze blazeovaní filištínové, prazvláštní to druh lidí moderních; apoštolové náboženské tolerance zaujímají vesměs stanovisko pravdě náboženské nepřátelské.

Člověk jest sice stvořen pro pravdu, pravdu hledá a po pravdě touží, ale jen potud, pokud jest srdce jeho čisté a nezkažené, čili jak dí básník:

„Wie nach dem Quell das müde Reh sich sehnt,
Wie nach der Mutter ein verirrtes Kind,
So sehnt nach Wahrheit sich der Mensch, wofern
Sein Geist gesund in reinem Herzen blieb."

(Fried. L. Stolberg.)

Ale přes to přese vše jest člověk až příliš k bludu náchylným a musí stále nad sebou bdíti, stále, bych tak řekl, státi na stráži hlavně před svým srdcem, aby v blud neklesl. Není naše lidská přirozenosť neporušenou a hříchem nedotknutou, nýbrž porušenou a hříchem poškozenou, čímž se stává, že v tom, co jest falešné, nachází vždy něco, co jí buď smyslně neb duchovně lichotí, v pravdě však vždy něco, co jí uráží. S bludem se může přirozenosť lidská dohodnouti, za jakých podmínek se ho chce držeti, s pravdou však nikoli, ta jest neúprosná a žádá poslušnosť. Blud miluje člověk často proto, že jest to jeho blud, kterýž s ním srostl a se všemi poměry jeho života. Blud má proto život velmi tuhý, ba jest jako polyp mnohoramenný; roztrhej jej na kusy a on bude přece dále žíti, neboť najde oporu v mnohých vlastnostech tak zvané nižší lidské přirozenosti, ve zvyku, lenosti, lhostejnosti, jakož i v lidské nevědomosti, jež přemáhati velmi těžké jest.

Jak snadno však člověk přijímá blud, rovněž tak těžko chápe a přijímá každou jen poněkud vyšší pravdu. Kdežto blud přijímá bez důkazů, chce míti pro pravdu, má-li ji přijati, důkazy takořka makavé, a čím vznešenější jesti pravda, tím větší a pádnější chce míti pro ni důkazy, zvlášť vplížil-li se do srdce jeho hřích. V příčině této pověděl zajisté slavný španělský filosof Balmes pravdu

nezvratnou, když napsal: toho že si všimne skoro každý, jak velký vliv mají na naše jednání naše vášně a náruživosti, ale málokdo že si všímá toho, kterak že vášně ovládávají rozum náš i tam, kde jde o pravdy, jež skoro žádného nemají vlivu na naše jednání. Přec však prý jest známo, že v různých dobách a v nestejné mysli náladě o jedné a téže věci různě soudíváme a jinýma očima na ni hledíváme. Na otázku pak, jaká že jest toho asi příčina, odpovídá Balmes, že jest to jen tím, že se v soud našeho rozumu vmísilo i srdce, my že jsme se změnili a proto že zdá se nám, jako by se též byly změnily předměty, o nichž pronášíme soud (El Criterio 147—148.). Podobně pověděl i filosof Fichte, řka, že prý jest „unser ganzes Denksystem nur die Geschichte unseres Herzens."

Nejinak soudil i Schopenhauer; píšeť totiž: „Láska a nenávisť matou náš soud: na svých odpůrcích a nepřátelích vidíme jen chyby, na svých miláčcích jen samé přednosti, ba i chyby jejich zdají se nám býti lásky hodnými. Podobnou mocí tajemnou působí na soud náš i zisk a prospěch náš: co jest s ním v shodě, vidí se nám býti slušným, spravedlivým, rozumným; co mu odporuje, o tom se zcela vážně domníváme, že jest to buď nespravedlivé a hnusné neb absurdní a nevhodné. Odtud tolik předsudků mezi jednotlivými stavy, národy a sektami. Hypothese, kteráž se nám líbí, zostřuje náš zrak pro všecko to, co ji potvrzuje, a činí nás slepými pro všecko to, co jí odporuje. Co jest příznivo naší straně, našim zámyslům, našemu přání, naší naději, to vidíme z daleka; co však jim odporuje, toho nemůžeme často ani pojati a pochopiti, ač to jiným zcela jasným jest. Co *srdci* odporuje, toho *hlava* nepřijme. Mnohých bludů se držíme pevně po celý život a chráníme se podrobiti je důkladné zkoušce, proto že se z příčiny nám samým nepovědomé obáváme, bychom neshledali, že jsme tak dlouho a tak často věřili a tvrdili, co není pravda. A tak bývá rozum náš skoro každodenně náklonnostmi šálen, zaslepován a porušován. Pěkně to pověděl Baco Verulamský těmito slovy: Intellectus luminis sicci non est, sed recipit infusionem a voluntate et affectibus: id quod generat ad quod vult scientias: quod enim mavult homo, id potius credit. Innumeris modis, iisque imperceptilibus, affectus intellectum imbuit et inficit." (Fr. Baco, Novum Organon I. 41.; Schopenhauer: Welt als Wille und Vorstellung II. 244.). Smysl slov Baconových jest asi tento: Rozum lidský není žádným čistým světlem, kteréž by nebylo žádnou náklonností a žádným vedlejším účelem kaleno, nýbrž bývá zatemňován vůlí a vášněmi; proto užívá vědy k tomu, k čemu chce, a má za pravdu, o čem si přeje, by to pravda bylo (Viz Ranke: Engl. Gesch. II. 94.; Kuno Fischer, Baco, v. V. 170.; Hohoff. Revol. 26—27.).

„Mezi bludem a rozumem lidským jest jakési tajné příbuzenství a úzké přátelství; hřích spojil oba nerozlučným svazkem manželským. Blud vítězí nad člověkem, proto že jest úplně beze všeho práva nad rozum lidský staršího a vyššího. Člověk jej přijímá právě proto, že nemá žádných práv a že neukládá žádných povinností, jeho vůle jej přijímá, proto že jest synem jeho rozumu a jeho rozum libuje si v něm, proto že jest vlastním jeho synem" (Cortés: Ensayo etc. 74.).

Jinak jest ovšem s pravdou; ta má právo své svrchovanosti v sobě samé a nevyjednává teprv s člověkem, aniž ho prosí, by se jí podrobil, nýbrž mu to ukládá bez prošení a vyjednávání za bez-

výminečnou povinnosť. A to se právě nejvíce protiví hříchem porušené lidské přirozenosti, kteráž si v pýše své nejvíc zakládá na své domnělé „nezávislosti a absolutné samostatnosti.“ Čím více pokročil člověk ve své pýše, čím více klesl zvláště do hříchů ať si již hrubé aneb rafinovaně zjemnělé smyslnosti, tím větším stává se nepřítelem náboženských pravd, proto že pravdy tyto vyrušují jej z bludu a blaženosti, jakéž se domnívá nacházeti v ukájení svých nezřízených vášní.

A právě z tohoto kalného pramene vzniká idea tak zvané „tolerance“, jak jí rozumějí moderní nevěrci a jak jí rozuměli částečně už i staří stoikové, zvláště Mark Aurel; tolerance, kteráž nechce znáti žádné absolutné pravdy, ba v náboženství ani žádné pravdy objektivné, všecko prohlašuje za pouhé toliko — (stejně pravdivé a oprávněné či nepravdivé a neoprávněné) — náhledy osobní či pravdy subjektivné a odsuzuje a pronásleduje každé náboženství, kteréž chce býti něčím více nežli pouhým náhledem osobním.

Záminka k boji proti náboženství takovému najde se snadno. Jako druhdy Mark Aurel ke všem všudy náhledům, byť sebe různějším, byl shovívavým a všecky považoval za stejně oprávněné, pokud si je každý nechal pro sebe jako náhled pouze osobní, ale každého, kdo — jako na př. křesťané — chtěl, by jeho přesvědčení o Bohu a náboženství výše bylo ceněno než jen pouhý náhled, hned považoval za provokatora a jako zločince jej stíhal a trestal, tak jsou i nynější hlasatelé tolerance ke všem těm přerůzným domněnkám náboženským velmi shovívavi, jenom křesťanství a tu opět zvláště vyznání katolické rozkřikují jako nesnášenlivé a nemají pro ně snášenlivosti ani nejmenší.

Klíč k tomuto sbankrotovanému smýšlení, jemuž blud a pravda jedno jsou, podává nám filosof Mark Aurel. Muž tento chtěl jako pravý stoik v úplném žíti duševním klidu, k němuž však chtěl dospěti, ne bojem proti nezřízeným vášním a náruživostem, ne trpělivým snášením bolesti, nehod a vůbec věcí nemilých, nýbrž oddáním se tupé resignaci čili úplné ke všemu lhostejnosti (atharaxia), jakož i ochotným povolováním nezřízeným chtíčům; proto potíral krutě všecko, co vášním jeho bylo na odpor, je odsuzovalo a jej z jeho falešného klidu vyrušovalo.

I moderní pohané by rádi měli jako Mark Aurel úplný pokoj, ale ne se sebou, (což by dobře bylo, — jenom že by je to stálo trochu práce a sebezapírání —), nýbrž — od sebe. „Měli by rádi pokoj od onoho neurčitého a přec tak jistého něčeho, co se ozývá káravě v nitru člověka každého, jakmile chce vybočiti z dráhy, o níž ví, že jest mu zákonem předepsána. Každý totiž cítí, že má ve svém svědomí všude s sebou povzbuzovatele a káratele, svědka i soudce, s nímž nesmí žertovati.“ (Weiss. Apol. III.) Tohoto svědka ostražitého všeho smýšlení a jednání lidského, tohoto soudce neúprosného by se člověk rád zhostil a zbavil. To jest však nemožno, dokud jest ve světě náboženství, jež jest a chce býti něčím více nežli jen pouhým subjectivním náhledem, to jest nemožno, dokud jest ve světě křesťanství se svou pravdou božskou. Proto jest všechněm, kdo jsou na štíru se svým svědomím a nechtějí polepšiti se, náboženství kře-

sťanské, v němž má svědomí nejpevnější oporu, trnem v oku; proto vymýšlejí proti pravdám křesťanským nové stálé námitky, všemu věří a všeho se ochotně chytají, co by jen poněkud mohlo přispěti k podvrácení víry křesťanské aneb čím by aspoň svoje k ní nepřátelství mohli omluviti. (Pokračování.)

Dráhou královice Rudolfa.

Cestopisná črta Josefa Kousala.

Kapitola III.

Do Admontu.

Slyšel jsi o Admontu? Zajisté, že slyšel i viděl krajinomalbu, neb fotografii jeho, zachycenou s červánky zapadajícího slunce; co jsi viděl na obraze, uzříš ještě dnes ve skutečnosti.

Co pak je všecko Šteyer! Je krásné město, dýše vzduchem alpským, a nenašel bys tak lehko místa, jež by při tak malém obvodu tolika přírodními půvaby se vykázati mohlo; samo ústí Šteyry do Enže stojí za podívanou, i palác knížete Lamberga, který na všecky ostatní budovy jaksi s pýchou hledí, stojí za to, abys v starém sídle štýrských Otokarů se zastavil a k tomu ještě si prohlédl c. k. privilegovanou rakouskou továrnu na zbraň Josefa Werndla, kde se budou nové ručnice, co střílí pětatřicetkrát za minutu a házejí prázdné patrony vojákům, stojícím v zadním šiku, zrovna do obličeje, dělati, jestli nás jimi Prušáci nebudou laciněji zásobovati — avšak pojeď raději se mnou! Kam bychom dojeli, kdybychom se hned v Šteyru zastavovali; ostatně jedeme do Solné Komory a ta začíná teprv někde za Admontem.

Co ti ale neodpustím, to je Garsten, bývalé benediktinské opatství s kostelem, jež patří k prvním v Horních Rakousích. Dnes je z toho ovšem kriminál, v němž devět set pánů kriminálníků sedí v blahém očekávání lepších časů, jež pro ně přijíti mají, jen co až ti kněžští pensisté budou míti už jednou dost. Ty si netroufáš? Neboj se, jsi Slovan a ten všude bratry má; uvidíš, jak se ke mně budou hlásiti, jako k starému kamarádu, s nímž bojovali tam a tam. Zeptám-li se jich: „no, jak se daří“?“, řeknou mně, to vím jistě: zle; lepší bylo, když jsme byli spolu v P...“

Není-li ti však přece volno, což rád pochopuju, můžem jíti na nádraží, vlaky beztoho jezdí každou chvíli, tak že za hodinu můžeš míti kriminál za zády a octnouti se v kriminále přírody.

Ptáš se, jak to? — Zcela dobře. Jako tento Garstenský kriminál, jenž jest nádherným dílem ducha lidského a lidských rukou ve svém vnitřku se ti nelíbil, ba jaksi hrozivě na neostříleného nováčka působil, tak i „Gesäuse“, do něhož brzy přijedem a jehož strmé skály, jež jako stěny světového dómu tu stojí, učiní na tebe dojem velkoleposti a snad i posvátné hrůzy. Slyšel jsi jmenovati Gesäuse? Jel jsi někdy od Semil k Železnému Brodu? Tamější „říky“, úzká to prorva skalní, v níž s kamene na kámen, se skály na skálu, divě šumí Jizera, to je tak slabým stínem onoho Gesäuse, jež tuto, tuším zcela dobře, alpskými říkami jmenuju. Co se týče imposantnosti skalních obrů, tu by mohly s alpskými těmto říkami rovnati se snad

jen naše Zámrsky a Teplice, jimž ovšem šumný chybí proud, čímž však ani zdaleka není vysloveno, že je to neb ono krásnější, ana: krása přírody je dojmem subjektivním a nedá se závažím pocitů odvážiti.

Nuž jsme zde a pojedeme ještě hodnou chvilku. Tato skalní propast, kudy nás unáší železný oř, je 23 klm. dlouhá a unicum svého druhu. Chceš-li slézti na nejbližší stanici, můžeš; velmi pohodlné prý cesty a stezky vedou skalními pásy, a procházka dvoudenní neunaví ani dost málo, ježto není kdy mysliti na sebe, kdy okolí celou duši poutá. Zvlášť stanice Gstatterboden mnohého touristu hostí, odkudž výlety do tak zv. Johnsbachthal, na Hochthor, Tamischbachthurm, Buchstein se vyplatí. Kdyby to bylo moc do kopce a kdybys musil se péci na sluníčku, řekl bych rozhodně: „ne;“ avšak ty lesy, jimiž horští velikáni až nad pás jsou oděni, jsou věru lákavé. Dělej, jak rozumíš. Zůstaneš raději se mnou? Těší mne, že mám společníka nejen na cestě, ale i v smýšlení.

To jsou krásy — viď?! O takových jsi nesnil a ten člověk vis à vis nejspíše také ne. Jak může někdo jeti takovými divy přírody, počítati při tom desítky a stovky a zapisovati si dluhy do deníku? Že Pán Bůh dává takovému cyniku tolik peněz! My idealisté bychom spočítali své desítky za minutu! A jak mrzutě a ospale se na nás dívá, jako by k našim obdivům chtěl říci: „dejte si pokoj, kdo pak z toho na světě ztloustl! „Ten chlapík s tou dobráckou, alpskou tváří, vysokou holí, zelenými punčochami a nahýma kolenama se mi líbí. Dívá se na nás trochu s politováním jako by chtěl říci: „divte se, divte, však vy nám z toho ničeho neodnesete!“

Kdy pak bude těm tunelům konec — zas píská. „Teď přijde ten poslední a nejdelší, Heindelmauerský a pak jsme v Admontu“, povídá někdo a vskutku, když dostali jsme se z podzemí opět na světlo, zřeli jsme, ne již propast, ne úzkou prorvu, nýbrž čím dále širší a širší údolíčko, jež nás pojalo v otevřenou náruč, když vlak se zastavil a kondukter oznamoval Admont, nad nímž snášely se již noční stíny.

Okolní vrchy, lemované paprsky zapadajícího slunce, jako strážcové stály, nesouce pochodeň rozžatou a zvouce k večernímu odpočinku v nezapomenutelném — Admontu.

Dlouho díval jsem se od nádraží, jež je vyvýšeno nad ostatní městečko, na ten obraz nadpozemského ráje, jehož nevidělo oko lidské, jejž si však asi tak představiti může. A když slunce zlatá báň zmizela, a jen rudé červánky se ukázaly, jimiž oblemovány byly hory západu, hnul jsem se k benediktinům, kteří věru nemohli šťastněji voliti pro sebe a své zástupce. Oni však i hezky si sedí, neboť jsou pány situace a vše, co zře oko kol a kol, patří jim. Pravou znamenitostí jest jejich kostel a bibliotheka. Viděl jsem mnoho bibliothek, větších než je bibliotheka mnichů admontských, žádná však neudělala na mne dojmu, jako tato. Něco podobného je však vždy věcí relativní, nedá se nikomu vnucovat a proto prosím.

Kdybych byl neztratil brožurku, kterou mně bibliothekář daroval, mohl bych ti, milý čtenáři, ledacos o knihovně, klášteře a kostele, v posledním čase s nákladem půl milionu skvostně upraveném, povědíti; takto mohu sloužiti jen svou chatrnou pamětí. Můj průvodčí seznav, že jsem Čech, vedl mne k ruko- a tiskopisům starým, mezi nimiž mnohé byly v jazyku českém. Na bližší zkumy neměl jsem ovšem

ani času, ani světla. U prostřed sálu asi padesát kroků dlouhého stojí sousoší, představující poslední věci člověka, kol do kola stojí ohromné sochy, představující sedm hlavních hříchů, práce co do umělecké ceny převyšující onu v klášteře milosrdných v Kuksu u Kr. Dvora. Symboly posledních věcí v klášteře Admontském jsou hotovým kázaním, hluboce a mocně mluvícím k srdci. Nejistotu duše na soudu mezi Nejsvětější Trojicí a ďáblem, dívajícím se skrz zvětšující skla, nemohl nikdo snad lépe vyjádřiti, než to učinil Staml, od něhož sousoší to pochází.

V hostinci seznámil jsem se s poštovním úředníkem z Vídně, jenž procestuje dovolené, které mu chudší a ženatí kolegové prodají. V jakém zboží nevedou se obchody!!

Když jsem mu řekl, že chci jeti přímo do Hallstattu, povídá: „snad byste nechtěl vynechati Ausse? To je jedna z nejkrásnějších partií, které na své cestě míti budete. Konám z Admontu výlety a neudělá mně to nic, když pojedu ráno s vámi.“ Co řekl o Ausse, bylo pravdivé, jako vůbec jemu mám mnoho co děkovati za praktické pokyny, kterých jsem na své cestě velmi dobře zužitkoval. An mluvím však o jeho praktičnosti, mimovolně napadá mně intermezzo, jež se bude zdáti směšným obrázkem jeho touristické routiny. Když jsem totiž vyjádřil mu jako dík za radu svůj obdiv, povídá on: „ja man muss auf der Reise praktisch sein;“ sotva to řekne, otevře kondukter dvířka a slunečník se poroučí dolů. Nestál prý za telegrafování.

Kapitola IV.

Do Hallštattu.

Objevše Maria Kulm, bened. poutnický kostel na vrchu téhož jmena, octli jsme se v širokém údolí, které je pověstné svou malebností a Selzthal sluje. Před 10. hod. byli jsme v Ausse. — Nevím, co se tam tomu Vilémovi mohlo líbiti? Krajina je ovšem krásná, jako celá Solná Komora, avšak takoví páni chtějí něco více, chtějí míti krásným i živé okolí. To však o Ausse nemohu říci já, jenž mám snad docela jiné gusto než Vilém.

Co si ku př. tu ten bezvousý, dvacetiletý hoch asi o sobě myslí! Kéž bych byl tím, čím on býti se mní! A jak si vyšlapoval, jakoby měl závaží v týle! A přec měl jen jednu hlavu a chodil jen po dvou, jako jiní lidé. Nesuďme a nebudeme souzeni; tolik však mohu vždy říci, že by se mně ve společnosti, k níž tak silnou štafáž tvoří orlí nosy, a kde hudba tak mizerně hraje, naprosto nelíbilo.

„Takhle nebylo Dachštein ještě letos viděti,“ povídá kdosi. „Kdyby tu byl Angličan, dal by za ten pohled deset liber,“ povídá můj společník. Bylo to ovšem pravda, Dachštein byl pokryt ještě ku konci července ohromnou spoustou sněhu, jenž odrážeje se v paprscích slunečních, skytal pohled báječného kopce z pohádky, pokrytého samými démanty, safíry a rubíny; avšak, co je to vše platné, malíři nejsme a kdybychom i byli, tak si to odtud nikdy neodneseme a proto ku předu, ať vlaku nezmeškáme! Udělali jsme po hodinové procházce z Ausse ještě několik kroků, a Altausské jezero v celém svém imposantním klidu a zátiší pohrávalo si před námi svými azurovými vlnkami.

Viděl jsem skoro všecka jezera Solné Komory, toto však učinilo na mě svou velkolepou scenerií, svou uzavřeností a svým klidem do-

jem hluboký. Je tři čtvrtě hodiny dlouhé, čtvrt hodiny široké; se dvou stran uzavřeno lesnatými vrchy, se strany severní skalnatým 1836. m. vysokým Loserem, jenž jako nejstarší velikán s temenem holým naslouchati se zdá v mrákotné výši tajemným šepotům okolních lesů.

Odtud as pět čtvrtí hodin je vzdáleno romantické jezero Grundlské, na jehož březích usadila se, jako každého roku, vídeňská dvorní Thalie s téměř celým personálem.

Od Altausského jezera vede skrz t. zv. Fludergraben a přes Rettenbachskou Alpu pohodlná cesta pětihodinová do Ischlu, území to jezera Wolfganského, Mondského a Atterského a našeho bezprostředního cíle. Chceš-li však viděti Hallstatt, největší téměř zřídlo solné, pokochati se na pohledu, o němž se mnoho mluví, maluje a píše, pak si sedni raději s námi do vozu železničního; máš beztoho okružní lístek, k čemu bys se plahočil pěšky a platil za jízdu, kterou bys nekonal. Slezeme v zastávce téhož jména, sedneme na parník a za 10 minut jsme přes jezero Hallštattské v městě. Je však čas, bychom dali s Bohem starému Loseru a nechali jej se líbati s bělošedými obláčky, což je ostatně dosti špatné znamení. Na cestě přes Ausse povím ti něco o tomto městečku, které má pouze 1369 zimních obyvatelů. Založili prý je Cisterciáci, kteří též první začali tam dobývati sůl. Na konci předešlého století vytěžila tamnější solná pánev 250.000 centů soli, dnes mnohem méně. V zimě je prý v městečku smutno, na léto však přistěhuje se vyšší aristokracie, a v celém okolí rozvine se život velkoměstský. Ausse má ze všech městeček Solné Komory nejvíc protestantů a tvoří jaksi střed t. zv. štýrské Solní Komory.

Prozatím dost; pojďme rychle, tamhle je prázdný vůz a tu ten židák si na něj jistě myslí. Chvátáme, zavíráme, avšak pozdě. Široká ramena tlustého Israele vnikla do dvířek a učinila každý pokus náš marným. Nerad si těch lidí všímám, poněvadž se roztahují všude s nevšední drzostí; mimo to nezapře jich nikdy to, co se všeobecně u nich cítí a co se obzvláště při 28° R. osvědčuje,

„Kde byli páni, také u Grundlsee"? ptá se žid. Vídeňák, mazaná kopa, povídá: „Kdo pak by šel takový kus cesty! Ostatně se nemůže Grundlsee s Altausským ani zdaleka rovnati a jak lacině se tam žije! Já platil za oběd 40 kr. a jaký oběd — nesu si ještě v kapse."

„Sie'st du?! Já ti povídala, vezměme raději Altausse. Jetzt hast du's!" Velký kus cesty nepromluvil nikdo ani slova; tak je to dojalo. Patřili asi k té třídě lidí, kteří za málo peněz by všecko rádi viděli, a chválí-li jim někdo něco, co neviděli, mají zkažený celý den.

O takových se říká, že tu přírodu jedí, chce-li se to říci nóbl.

Po chvíli, když se Sára přestala kaboniti, vyjasnilo se i Isákovi nebe, a rodinná zábava počala znova, která záležela ponejvíce v tom, že si všímali a obdivovali věci, které ani za řeč nestály.

„Schau das prächtige Wasser"! zvolá stará, a patnáctiletý výrostek, počítám asi quintán, žene se k oknu. Papá mladého odstrčí, aby Frau mamá neinkomodoval a již je řada na mladém, aby ukázal, jak se umí zlobiti. Starý by to rád všecko smířil, aby toho užili, když to stojí takové peníze a proto volá po chvilce: „Das is' a' Pracht; komm Moritz, gschwind!"

Moritz nic — jakoby chtěl Hallštatt vypáliti; rozmyslil si to však jako pravý parlamentář a zničil tatíka několika slovy: „jetzt

kannst du dir's schon lassen.“ Podotýkám, že to poslední slovo znělo mnohem mohutněji, mnohem silněji a že Moritz udělal na mne rozhodný dojem, jako asi Záboj, když pohlédl na Luděka zapolena zraky a povídal: „ty zhovadilý, ty veliká potvora hadóv!“

„Du unartiger“! volá s pathosem mamá, ale Moritz poráží opět jen jedním slovem mamá, jako učinil s papá a povídá: „jen ať ti něco neřeknu!“

Že nemám takového syna, já bych ho, — zulíbal!

„Hallštatt“, volá kondukter, ukončuje mé semitické rozjímání.

Mám malovati Hallštatt? Představ si, milý čtenáři, masu skal v polokruhu, uprostřed prorvanou potokem, jenž střemhlav dolů se řítí, pod masou tou domy a domečky na způsob dětského Betléma postavené, v průčelí přimysli si tmavomodrou hladinu jezera, na níž jak labutě parníky plují a kolébají se gondoly a máš — Hallštatt.

Dovol, abych ti, milý čtenáři, pověděl něco o Hallstattě; kdo ví, uvidíme-li jej v životě více!

Nepředstavuj si žádného velikého města; patnáct metrů vysoký násep, jak zde sluje Kirchhofterrasse, chránící příbytky lidské před bouřícím jezerem, to je veškerá stavitelská zvláštnost Hallstattu. Architekturu zde také nevynalezli a že by policie Hallštattská dbala bezpečnosti, to mně prauzounké uličky a hrůzně krkolomné schodečky, které ve skále vytesány všecky na terrassu vedou a veškerou komunikaci vlastně repraesentují, také nepověděly.

Betlém, pravý dětský Betlém, jen s tím rozdílem, že jsou ty domečky o trochu větší a ze v nich zůstává asi 1115 živých lidí.

Čím Hallstatt je „unicum“ snad na světě, to je jeho zvláštní, jesličková poloha na břehu romantického jezera a skály, jež bez prostřední jeho pozadí tvoří. Z té příčiny zaujímá městečko to jedno z prvních míst v sbírce krajinomaleb a je hledaným útulkem přesycených měšťáků a letních výletníků.

Náměstí je asi 30 kroků dlouhé a též tolik široké, uprostřed socha P. Marie, vzdor tomu, že je obyvatelstvo většinou protestantské, čemuž veliký evangelický kostel nasvědčuje. Podle sochy je studně, již napájí nejvyšší vrch solní. Jak umí Hallstattští šetřiti místem, a jak je o každou píď pevné půdy zle, toho důkazem jsou piloty, na nichž fakticky několik domků je postaveno. Katolíci mají kostel s oltářem vyřezávaným ceny umělecké; komu patří kaple se sbírkou lebek po způsobu Sedleckém, nevím.

Povstání Hallštattu je zahaleno v roušku historických bádání, resp. hádání. Že již původní obyvatelé této krajiny, Keltové, v tomto utěšeném hnízdečku se usadili, o tom svědčí keltické pohřebiště, asi před čtyřiceti lety na tak zv. Siegkoglu odkryté, v němž bylo kromě množství (asi prý 1000) koster též mnoho rozličných mincí, nádob, nástrojů, zbraní, ozdob z bronzu, železa, zlata, skla, mořské pěny a j. věcí nalezeno, které vesměs na dobu keltickou poukazují.

Ještě více památek nechali po sobě Římané, o nichž mnoho mincí, zbraní, plastických obrazů a kamenných sošek v tamějším museu svědčí. Za podívání stojí mumie Římana, který podle všeho nebyl ničím jiným, než římským touristou, při prohlížení solných dolů zahynuvším. Mumie ta byla nalezena při kopání soli sto sáhů hluboko, podobně jako pomník, který nějaký Říman své manželce a dceři postavil, na němž zřetelně se čte: „D. M. Lampridius. Faustinus. Vero-

nillae. Conjug. De. Se. Optime. Et. L. Faustinae. Fil. An. XII. F. C. J. H. H. M. S.“

Po pádu říše římské, zvláště však za příčinou stěhování národů, padl i Hallštatt, jako všecka na sůl památná města Solné Komory a teprv ve 14. stol. připomíná se opět jako slavné zřídlo soli, jímž je až podnes, ježto jeho solné doly jsou nejrozsahlejší, vzdor tomu, že je dnes těžištěm veškeré solní výroby Ebensee na jezeře Travenském, kam se vede t. zv. rapa nejen z Hallštattu, ale i z Ischlu, by se v čistou sůl vypařovala a odtud v ohromném množství na vše strany vyvážela. Známo, že čistá sůl v kusech nachází se velmi po skrovnu a že celá výroba záleží ve vyvařování, o čemž později, až se odhodláme v některý solní důl sestoupiti a výrobu soli, jež je ostatně prajednoduchá, vlastníma očima shlednouti.

Co se Hallštattu samého týče, budiž na tomto místě podotknuto, že se r. 1877. odtuď vyvezlo 2685 m. c. kamenné či krušné soli, 70.572 m. c. soli z rapy a 1792 m. c. soli hnojivé. Z toho je viděti, že t. zv. „Pfannhaus“, „rapárna“, jak bych já to v naší, co se týče solné výroby, chudé řeči české pojmenoval, je středem a ohniskem veškerého života, kolem něhož se vše točí. Není obyvatel Solné Komory též ničím jiným než dělníkem v solných dolech, rapařem a dřevařem. Jak mají v rapárně teploučko, o tom svědčí 15 456 kb. m. za rok sprotřebovaného dříví v jediném Hallštattě. Mnoho-li se spotřebuje teprv v Ebensee!

Nyní však již čas, bychom rozloučili se s Hallštatem, nechali dál k nebesům strměti nahý Krippenstein, pozdravili naposled divoký vodopád Valdbachstrab a na témže parníčku dostali se na druhou stranu, odkud již zaznívá k uším našim signál k nejbližšímu vlaku, který nás donese za dvě hodiny do Ebensee. Zde se rozloučíme se svým vídeňským přítelem, jemuž za mnohé dobré pokynutí pro další pouť děkujeme.

„Je to rozkoš, tahle jezera Solné Komory“, zvolám, vzhlížeje se v tmavozeleném zrcadle vodním. „Což teprv, kdybyste zde byl o Božím Těle, když z blízka i dáli tisíce lidí sem přijde, by viděly služby Boží na jezeře!“ povídá můj průvodčí.

„Vypravujte mi, prosím.“

„Představte si, že břehy oděny jsou v jarní, sváteční háv, že tisíce lidí stojí na březích a sta a sta člunů a gondol ověnčených čeká příchodu kněží. Pojednou odrazí od břehu velký člun s duchovenstvem a zpěváky, za ním jiný s hudebníky a teď to jde na šíré jezero. Člun s kněžstvem stane, sbor zpěváků zanotí velebnou píseň církevní, na to kněz čte evangelium. Ticho, hlucho na jezeře. Zahřmí výstřel z moždíře, po něm jiný, opět jiný a s rozličných míst a konců jezera odpovídají horští velikáni tímže způsobem, jenže odpovědi jejich jsou bez konce a mocné jako rachot nejprudší bouře. Přestane střelba, hřímání ztrácí se znenáhla v útrobách hor, oněmí i příroda, jako na vyšší povel a člověk žasne, trne a ústa jeho mimovolně se pohybují k modlitbě, k chvále Všemohoucího. Opět ticho, církevních hymnů jemné zvuky, provázené hlasy tisíců zbožných duší, hlásají pokoj a mír. Vznešenáť to bohoslužba ve vznešeném chrámu přírody!“

(Pokračování.)

Z národního divadla.

Ob čas vídáme na jevišti našem ruskou komédii; bývá to vždy milý host. Ovšem: charaktery jsou poněkud ostré, význačné, působí na nás nezvykle — my již znenáhla přivykli světáckému střihu francouzské mluvy, obyčejů společenských i rodinných — někdy bývá i děj mlhavý, rozbíhá se autorovi pod rukama, nedovede jej ani soustřediti ani jím upoutati k napjaté pozornosti, neřku-li uchvátiti — a přece bývají večery ruských komédií nejzajímavější, a to z mnohých příčin. Vidíme tu obyčejně velmi mnoho nového. Nové charaktery, silně upřímný, realistický způsob jich kresby, nové poměry nám neobyčejné se na nás dívají. A v době všedností poutá něco nového vždy. Pětiaktovka Ostrovského „Les“ nevyniká nikterak dějem, jako spíše charakteristikou. Pro široké obecenstvo ovšem to neznamená úspěch kusu. Široké obecenstvo posuzuje děj; charakteristika je mu detajlem rozhodně vedlejším. Proto působil „Les“ velmi chladně, ba znudil velikou většinu posluchačů; každý stále čekal: co se z toho vyvine? A ono — nic, než podrobná a podrobnější charakteristika některých osob.

Vdova Grumyžská dle obecného hlasu lidí je štědrá a dobročinná. Ovšem prodá Olga Pavlovna někdy i kus pozemku, aby mohla pomoci, komu se jí právě zachce, kdo se jí právě zalíbí. Učiňme si o její šlechetnosti pojem: má u sebe Věru, dívku příbuznou, a ujala se i syna své přítelkyně, zkaženého studenta. Proč se ho ujala? Jen proto, poněvadž si ho chce vydržovati. I toť je podivná šlechetnosť! Ovšem; ale ona vyhlásila před světem studenta Alexeje za snoubence Věry, a tuť teprve nestačí ji hlas lidu chváliti. Ubohá Věra však trýzněna jest ukrutnou žárlivostí Olginou, jakmile se na Alexeje podívá — a přece jest Věře Alexej úplně lhostejným!

Toť jest štěstí pro Věru. V tom dostaví se k Olze Pavlovně na návštěvu kočující herec Alexander Neštastlivec, vzdálený příbuzný Olgy Pavlovny, jenž nebyl ji nikdy viděl, ani ona jeho. Neřekne však, že je hercem, vydává se za vyššího důstojníka a herce druhého představí jako svého sluhu. Neštastlivec myslí si snad, že by mu vdova Pavlovna naklonila své srdce, začíná již kombinovati: vždyť slyšel, že Alexej je snoubenec Věry. V tom však poznává pravou situaci. Pavlovna si Alexeje vydržuje, a k Věře chová se bezcitně. Věra miluje s pravou horoucností první lásky Petříka, syna drsného dřevaře Vosmibrátova. Ale Vosmibrátov syna jinak neožení, nežli dostane-li peníze, a Olga Pavlovna nedá Věře ani vindry.

Nešťastlivec pochopí vše dopodrobna. Olga Pavlovna byla mu kdysi sdělila, že má pro něho peníze uložené od kohosi z příbuzenstva. On jako herec kočující měl ovšem život velice pohyblivý; zde byl dnes, a zítra kdes; a že je hercem — to nebyl tetince nikdy vyzradil. A nyní, když Věra vidí naprostou beznadějnosť své lásky, vzkypí v Nešťastlivci všechna krev. Dejte sem peníze, o nichž jste psala! volá k Pavlovně; ale tato zapírá. Teprve revolver postraší ji, že vydá to, co Nešťastlivci náleží — a Nešťastlivec řekne klidně Věře: Zde máš, dávám ti je. Vezmi si Petříka — buďte šťastni. A s hrdým duchem opouští tento chudý, opuštěný herec bez místa bohatou tetu a její statek.

Zajisté velice prostý to děj — ale jak vypracovaný! Nešťaslivec — a můžeme říci, že jest osobou hlavní, na níž autor pracoval s pravou

zálibou — jest kabinetní kousek psychologicky propracované charakteristiky. A proč se komédie jmenuje „Les“. Lucus a non lucendo, pomyslí si čtenář a má pravdu. Ve hře mluví se stále o kusu lesa, jejž Olga Pavlovna prodává, a ku konci přirovnává se lidská společnosť k lesu; jinak nemá hra k názvu „les“ jiného oprávnění.

Není tomu dávno, co tuším více než jedenkráte ukázali jsme v těchto listech, že div. správa sahá nejraději k takovým starším kusům původním, z nichž učiniti lze kusy výpravné s velikými balety. Bylo to tuším tenkráte, když zmiňovali jsme se o „Strakonickém dudáku“ a „Jiříkově vidění.“ Řekli jsme přímo, že by snad jak „Jiřík“ tak „dudák“ klidně spali v zaprášeném archivu, kdyby nebylo lze z nich učiniti baletní a výpravní feerie. Tak jest i s „Lesní pannou“ Tylovou, jež dávána byla poprve dne 8. června t. r. Čekali jsme bezpečně, že i „Lesní panna“ přijde na řadu, jen jako jakási záminka, aby se mohl objeviti nový balet, jenž vlastně je tím přítažlivým a ne práce Tylova, ostatně dosti naivní a v nynější době nechutná. Herci dobrou hrou a humorem zachránili ji, tak že bylo smíchu i potlesku dosti. Představíme-li si, že „Lesní panna“ s předlouhými meziaktními přestávkami trvá do deseti hodin a že obsahuje vedle apotheosy deset dlouhých tanců, snadně uznáme, že lví podíl večera náleží panu Bergrovi a jeho baletu, k němuž hudbu složil K. Kovařovic. Balet sám neobsahuje ničeho nového: tančí se rej lesních panen, valse lente, adagio a intermezzo, finale I aktu, výstup cikánů, čardaš, španělské tance, ballabile, tanec španělských cikánů s holemi, finale II. aktu, tanec kvakerů ve III. jed. a Apotheosa ve IV. obraze. Stalo se, jak jsme minule napsali: v nár. divadle pěstoval se balet tak, že se úplně znechutil, a za krátko budeme moci napsati: přežil; divadlo je prázdné. A to je nejpřirozenější konec podobných produkcí. Lidé chtějí viděti pořád nové a nové věci, nová a nová lákadla, nové a nové efekty, a balet tento požadavek zmoci nemůže. A když vidí obecenstvo stále jen tytéž kombinace dávno již známého, znechutí se mu to a nejde do divadla. „Lesní panna“ ku př. pranic již netáhne.

Z repertoiru francouzského jest nám registrovati dvě veselohry: jednu až nemožně naivní, druhou co do necudnosti naprosto nahou; obě dostaly se do nár. divadla podivnou oklikou přes vinohradskou arénu v Kravíně, kdež byly již do syta obehrány. Škoda, že tam nezůstaly! První jest: „Není Durand jako Durand“ od firmy Valabregue a Ordonneau. Každý ví, čemu se říká qui pro quo. Vyskytuje se to v životě často, a mnohdy bývá to příčinou komických a někdy i bolestných překvapení a nedorozumění. Ale na divadle jest látka rozličných qui pro quo vymrskána na padrť, že z ní nelze již co kloudného učiniti, leda spoléháme-li na pyramidální naivnosť posluchačů, že každou nemožnosť a nepřirozenosť na jevišti vezmou jako bernou minci. A v tom genru pohybuje se zmíněná veselohra. Durand kupec a Durand slavný advokát, jmenovci a bratranci, způsobí stejným svým jmenem a okolností, že kupec považován je za advokáta, celou řadu možných a zhola nemožných situací a scen, obratně sestavených, na smích a lehkověrnosť publika vypočítaných. Jest to celým dojmem fraška arénní, předměstská — a jediná její obrana záleží v tom, že v letě, v mrtvé sésoně se podobná věc jednou, dvakráte snese.

Za to však jsou hry, jež do nár. divadla nenáležejí. Příležitosť opakovati tuto výtku naskytá se nám velice často. Naskrze frivolní hra

„Ze tří nejšťastnější“ od Labiche a Gondineta jest hra taková. Vytkneme stručně děj a tak dokážeme své tvrzení.

Pan Marjavel má ženu Hermanci, a ta jej podvádí s přítelem jeho Arnoštem. Jest to cizoložná žena, milkuje se za zády svého muže, schází se s milencem, zkrátka: jest záletnice hrubého zrna. Ovšem takové milování není pohodlné; milenci zakusí tu mnoho strachu a dobrodružství, aby je Marjavel nepřepadl. — Ale Marjavel ničeho neví. A to právě je „komická“ stránka komedie. Podvedený manžel, darebácký muž, podvádějící manželka, podvádějící muž, frivolní vtipy, frivolní látka, takový též dialog. Hermance podvádí Marjavela, Marjavel chodí se ženou svého sluhy do sklepa a tam ji častuje pomeranči, již první žena jeho byla mu nevěrná a držela s Jobelinem, taktéž jeho přítelem.

A kdo byl nejšťastnější? Nuže, nejšťastnější ze tří přátel byl podvedený muž ženy cizoložnice, Marjavel. A jak to? tážete se udiveně. I můj Bože! jak to! poněvadž o tom nevěděl, jakou má ženu! zní odpověď, a z té si zároveň, prosím, vyčtěte „morálku“ náramně mravné komédie. Jestliže máš ženu, která je cizoložná a podvádí tě, jsi šťastným manželem — jen když to nevíš, jakou máš ženu!

Na té bási vystavěli autoři tuto komedii a dokládají: Viz, co zkusí milovník. Pořád se bojí, každé chvíle může ho přepadnouti manžel ženy, jež ho zrazuje. Jaké pak je to štěstí! Manžel za to kliďně žije se svou ženou — i když ho zrazuje — jen když o tom neví, je přec jen nejšťastnější!

Jaké dialogy, jaké vtipy a scény vznikají z této látky, račiž si, čtenáři milý, dobrotivě sám představiti. Frivolnosť, kluzkosť a hnus — tím nebezpečnější, čím obratněji, čím vtipněji, čím komičtěji podaný.

Veškerá kritika k tomu sice ukáže — buď zcela zřejmě, buď jen velmi jemně a mezi řádky — ale to nikterak nevadí, aby se kus rychle po sobě několikrát neopakoval, a za nějaký čas jiný, snad ještě horší, se neobjevil. Divadlo má být pro každého (ovšem vyjímaje děti) a ne jen pro vyžilce, jež jiný vtip neb jiná situace než podobná jako v této komedii již ani nepobaví a k smíchu nepolehtá. Takhle vychováváme dorost svůj k blaseovanosti a vyžilosti duševní, ranní a předčasné, a ne ku vzletu a zlatým ideálům.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Ottův Slovník náučný.

(Úvaha druhá.)

Psav prvou úvahu o velikolepém podniku Ottově v letošní „Vlasti“ na str. 366—368., o chvalných vlastnostech jeho úmyslně jsem se nezmínil a toliko na počátku jsem dal na jevo, že i já podniku tomu přeji tak, jak zasluhuje, zdaru nejlepšího, nejsa mu zcela nijak nepřízniv.[1]) Ostatně na základě prvého sešitu díla rozměrů tak ohromných napsati řádný a všestranný posudek celkový ani nebylo možno. Ba jednotlivec ve všech stránkách řádně posouditi dílo podobné vůbec ani není schopen, i když celé jest vydáno. Nenít nižádný člověk vševědoucím, a byť i byl

[1]) Kdo nečetl všeho, co jsem byl přinucen napsati r. 1886. a 1887. na svou obranu, neb aspoň toho, co nepřátelé moji napsali o „Doplňcích a opravách“ Riegrova „Slovníku naučného“, snad ani příslušně prvému odstavci úvahy mé neporozuměl.

polyhistorem, nevěděl by všeho, nýbrž pouze mnoho Nelze tedy pokládati za posudek dokonalý ani tuto druhou úvahu moji o „Ottově Slovníku naučném“. Úvaha ta jest jen upřímnou snahou, která vychází od člověka, majícího v té příčině trochu praktické zkušenosti, a podána jest veřejnosti za účelem, aby vznikl z toho prospěch obecenstvu.

Jiný může snáze a méně ostýchavě nežli já posuzovati „Ottův Slovník naučný“. Jsouť mnozí, kdož ani pomysliti si neumějí, že mohl bych, jsa redaktorem „Doplňkův a oprav“ Riegrova „Slovníku naučného“, vyhlašovaných — ačkoli neprávem — za podnik konkurrenční, nemíti smýšlení nepřátelského k slovníku Ottovu vůbec a k těm jeho účastníkům, kteří vynasnažují se zostuditi mé „Doplňky a opravy“, zvlášte. Já však nejsem mstivým ani závistivým ani žárlivým, nýbrž mám opravdově jen obecný prospěch na paměti, a nemíním úvahou přítomnou prospěti „Doplňkům a opravám“ na úkor anebo na ujmu „Ottova Slovníku naučného“, nýbrž konám jí jen to, čeho samo vydavatelstvo jeho žádá na obálce sešitu 3. těmito slovy: „Prosíme snažně každého, komu na zdaru podniku tak důležitého záleží, aby nám byl radou i skutkem nápomocen.“ Ostatně slovník ten povznáší se nad „Doplňky a opravy“ co do výpravy vnější i vniterné tak, že z příčin hmotných i duševních a rozmanitých okolností mimořádných zůstávají daleko za ním a že nijak nespůsobí ani spůsobiti nemohou, aby Riegrův „Slovník naučný“ mohl býti ve všem rovným soupeřem „Ottova Slovníku naučného“. [2]) Také jest míti na mysli, že úkol „Doplňkův a oprav“ jest úplně jiný nežli slovníku Ottova; mát jimi nabyti toliko zastaralý „Slovník naučný“ té ceny, aby vzhledem k přítomnosti nebyl nepotřebným.

Srovnáme-li Riegrův „Slovník naučný“ s Ottovým, žasneme, kteraký pokrok v té příčině za čtvrt století u nás učiněn. Onde zračí se nám v mnoha článcích mělkosť, ba i ledabylosť, zaviněná nedostatkem spůsobilých spolupracovníkův a zejména skrovnými prostředky hmotnými, takže nyní v „Doplňcích a opravách“ jest potřebí doplňovati a opravovati mnoho na př. i z toho, co stalo se značně dříve, nežli slovník ten počal vycházeti; tuto vzorná péče a obezřelá důkladnosť znamenitých učencův a badatelův i bedlivého a čilého, žádných výdajů se nelekajícího nakladatele buduje dílo, které slibuje býti chloubou a ozdobou národu českého na dlouhá a dlouhá leta a které budí oprávněný pocit pýchy v každém uvědomělém Čechu, pohlížejícím na ten kus dokonalé práce, jsoucí zřetelným důkazem a památným pomníkem našeho rozvoje duševního. Na svou dobu Riegrův „Slovník naučný“ byl sice též asi tou měrou významný jako pro přítomnosť slovník Ottův, nyní však jest Ottovým velice do pozadí postrčen. Ale není tím řečeno, že tomu, kdo bude míti „Ottův Slovník náučný“, stane se Riegrův s „Doplňky a opravami“ a s „Názorným atlasem“ zbytečným, o čemž každému snadno přesvědčiti se lze. A rovněž ovšem ani nezasluhuje býti tak ignorován Riegrův „Slovník naučný“, aby bylo správno tvrditi, jak v jedné úvaze učiněno, že „Ottův Slovník naučný“ jest „jediné toho druhu dílo v literatuře české“. Tak nepromyšleně vyjadřovati se v úvahách o tak vážném zjevu literárním, jakým jest „Ottův Slovník naučný“, věru se nesluší. A podobných nepromyšlených frází se vyskytlo o slovníku tom bohužel mnoho. Dovolí-li si „kritikové“ frázovati nazdařbůh o spise malé důležitosti, bývá jim to vyčítáno. Co však říci, když neostýchají se do větru mluviti též o díle, povznášejícím se co do významu nad všechny spisy veškerého písemnictví českého? Co říci, když i tu „kritikové“ jsou tak pohodlni, že, majíce napsati řádnou, podniku takového důstojnou úvahu, opíší nebo nůžkami vystřihnou „kritiku“ z časopisu jiného, jako učinil „Pernštýn“ anebo „Stráž na Šumavě“, přinesše o 1. sešitě „Ottova Slovníku naučného“ pochvalu slovně totožnou?[3]) — Tak

---

[2]) Mohl bych o „Doplňcích a opravách“ vůbec i o počátečních jejich arších zvláště vhodně opakovati tato slova Jakuba Malého, začínající jeho „Předmluvu“ k „Vlastenskému slovníku historickému“: „Lessing praví kdesi, že z dvaceti námitek, jež kritika činí proti spisu některému, často jeho původce sám si jich činil devatenáct. Má-li výrok ten vůbec platnosť, tož hodí se obzvláště k tomuto dílu mému, jehož vady a nedostatky mne nikoliv tajny nejsou...“ Jest i poznamenati, že v posudcích „Doplňkův a oprav“ měl by býti činěn rozdíl mezi příspěvky mými (šifrou „Bč.“ podepsanými) a mezi příspěvky jiných spolupracovníkův; o mých vlastních příspěvcích mlčeti a vady příspěvků spolupracovníků jiných mně vytýkati není spravedlivo.

[3]) Na obálce sešitu 3. obě „kritiky“ ty jsou otištěny! Též úvaha „Věstníka od Otavy“, otištěná na obálce sešitu 9., jest vystřižená úvaha, a to z „Poutníka od Otavy“, jehož úvaha týmiž slovy jest podána na obálce sešitu 3., proti čemuž ozval se již i „Poutník od Otavy“ na str. 237.

obrovského a tak předůležitého i potřebného podniku měly by časopisy ujati se horlivěji a svědomitěji a měly by více času a píle věnovati úvahám o něm, nežli některé učinily. Planými frázemi nevěcnými a namnoze nevhodnými i nepravdivými, protože bez rozmyslu napsanými, asi málo mu prospějí.[4] Než doufejme, že obecenstvo samo dovede si oceniti podnik ten a že samo z vlastního popudu bude hleděti si co nejhojněji opatřiti tuto vzácnou pokladnici vědomostí a vzdělání veškerého, kteráž i příštímu pokolení bude dědictvím velecenným.

Také zdá se, že „Ottův Slovník naučný“ vzhledem k tomu, aby byl co nejhojněji kupován, bude tak upraven, aby vyhověl především tomu požadavku, že jest určen Čechům. Viděti, že snaží se věnovati největší pozornosť věcem českým, na druhém místě slovanským a teprve na třetím věcem cizím a že z cizích věcí věnuje z pravidla větší pozornosť těm, které jsou pro Čechy důležitější, menší pak těm, které jsou pro Čechy méně důležity, beze vzhledu k tomu, jakou důležitosť mají pro národy jiné. Nejvíce líbí se mi články zeměpisné a dějepisné jakož i všechny slavistické. V jedné úvaze s důrazem pochváleno, že „Ottův Slovník naučný“ přináší též udaje nejnovější, to však rozumí se samo sebou. Jiné chvalné jeho vlastnosti uvedu níže na svých místech.

Přejděmé k vadám sešitu 2. a následujících.

O životopisech a článcích čistě odborných bylo by mi celkem opakovati totéž, co řekl jsem po svém názoru sine ira et studio v úvaze prvé. Tak na př. o slavném chirurgu Abernethym není pověděno, kde se narodil ani kde zemřel, a vůbec nic o jeho životě; ba není z četných spisů jeho ani jeden jmenován, nýbrž toliko všeobecně řečeno, že „vydal mnoho spisův obsahu pytevního, fysiologického i chirurgického slohem populárním“. A takto nebo podobně nedůkladně probrán filolog Abresch, sochař Abeloos, archaeolog Abrahams, zvěrolékař Abildgaard, státník Abrial, právník Abreu, piarista Absdorfský, básník Acala, professor Accenti, biskup Acontius, chirurg Acrel, lékař Acerbi, dějepisec Acosta, lékař Aczél, sochař Adam-Salomon, spisovatel Adami Friedrich, malíř Adamo, přírodozpytec Adanson, všichni čtyři uvedení Adlerové, cestovatel Adamoli, ruský učenec Adamovič, polský virtuos na housle Adamowski, právník Adolphus, básník Adorján, technolog Aenae, státník Adderley, spisovatel polský Adelt, básník Adlerbeth, dějepisec Adlerfeld, chirurg Adelmann, ruský spisovatel Agafonov, orientalista Agoub, zpěvačka Agujari, chemik Aguiar, hud. skladatel Agrell a j. Kdežto však životopisům není náležité péče a pozornosti dosti věnováno, ačkoli nejčastěji bývají hledány, jsou za to některé články jiné zase nepotřebně až příliš důkladně probrány. Jsouť čistě odbornými a neodborníkům nesrozumitelnými a nepotřebnými nebo příliš mnoho místa zaujímajícími na př. články: Abelovy rovnice, Aberrace (2¼ stránky), Abies a Abietineae (3 stránky), Abrasio corneae, Absorpce (3 stránky), Abstraktní (3¼ str.), Abusus, Accrescendi ius, Accusatio publica, Actio (2½ stránky), Addiční theorém, Additament, Adhaese a Adhaesní (2 stránky), Adopce (1¾ stránky, Advokát a příbuzné články (6½ stránky), Aedil (1½ stránky), Aeronautika (7 stránek; kromě toho jsou také ještě články příbuzné na 3 stránkách), Aerarium (1¼ stránky), Aes (2¼ stránky), Aesthetika (7 stránek), Afasie (2½ stránky) a mnoho jiných drobných článků, toliko pro odborníky jednotlivé napsaných.

Vzhledem k odborným článkům těm uvažme, co jest úkolem „Slovníku naučného“.

„Slovník naučný“ není učebnicí ani čítankou, nýbrž hlavně toliko příruční knihou pomocnou, mající podobný úkol jako slovníky vůbec, v kterých pouze příležité hledáme. Čtenář v „Slovníku naučném“ hledá dočísti se o něčem více, nežli již o tom ví; toho, o čem neví ničeho, totiž toho, čeho ani jména nezná, v „Slovníku naučném“ nehledá a též ani ze „Slovníku naučného“ se o tom neučí, nečta ho řádek za řádkem celého, nýbrž právě pouze příležité do něho nahlížeje a hledaje pouze toho, o čem již něco ví, totiž toho, čehož aspoň jméno zná, aby příslušný článek vyhledati si mohl. Proto také radno zařaďovati vše pod ta hesla (záhlaví), pod kterými že nejčastěji hledáno bude, lze se nadíti, a jest vůbec dbáti, aby hledající v „Slovníku naučném“ našel, čeho tam hledá. A co tedy náleží do „Slovníku naučného“? — Náleží tam vlastně vše, o čem lze předpokládati, že někdo bude toho tam hledati, aby zvěděl o něčem více, nežli již o tom ví, potřebuje toho buďto k nějaké práci literární nebo chtě se poučiti neb i prosté zvědavosť svou ukojiti. Ale

[4] V jedné úvaze řečeno také na př., že slovník Ottův, „slibuje býti skutečně encyklopaedií vědeckou“, a jest odůvodněno to tím, že slovo „Abélard“ jest na str. 48., kdežto v Riegrově slovníku již ihned na str. 12. Klassický důvod! Čím rozsáhlejší, tím spis bude vědečtější!

tu kdyby všem Čechům mělo býti vyhověno, „Slovník naučný“ vzrostl by do rozměrů takových, že skoro nikdo ani koupiti by si jej nemohl. A mimo to ne každý téhož v „Slovníku naučném“ hledá. Kněz hledá v něm nejčastěji věcí kněžských a náboženských, i bylo by mu vhod, kdyby tyto byly tam probrány co nejzevrubněji; právník zase hledá nejčastěji věcí právnických, mathematik mathematických atd. Ale zdaž lze si mysliti, že na př. učitel škol obecných bude nakloněn kupovati si dílo, vida, že velmi mnoho článků v něm, odborníkům vítaných, jemu nijak nevyhovuje a že jsou mu zcela nepotřebny? — A zdaž lze se domnívati, že na př. právník rád bude tam viděti podrobné články mathematické a naopak mathematik zase právnické a že nekoupí si každý z nich raději jen odborných knih, které jeho potřebě laciněji vyhoví, nežli dílo rozměrův obrovských, v němžto pro něho velmi mnoho zcela zbytečného jest? Proto jest potřebí rozsah látky „Slovníku naučného“ obmeziti a upraviti vzhledem k vrstvám nejširším tak, aby promluveno v něm bylo hlavně jen o tom, co jest všeobecně důležito nebo všeobecně pozoruhodno, totiž „pro každého“, a nikoliv o tom, co přispívá toliko ke vzdělání odbornému a není příhodno státi se majetkem obecným. O tom, co zajímá odborníka, jinému obecenstvu stačí promluviti stručně, a možno dobře vynechati všelico, což odborníkovi jeví se býti důležitým. Podrobně o věcech odborných přisluší promluviti v rozpravách anebo spisech odborných, určených oněm odborníkům. Vlastním úkolem „Slovníku naučného“ není obohacovati vědu, nýbrž hlavně toliko poučovati, jakž i přívlastek „naučný“ vyžaduje, a tuším asi nikdo neřekne, že na př. Meyerův anebo Brockhausův „Konversations Lexikon“ jest spis přísně a přesně vědecký. Kdyby bylo úkolem jeho obohacovati vědu, bylo by mu hledati odběratelů hlavně toliko mezi vědátory; nejsouť vědecké spisy vydávány obecenstvu nejširšímu, nýbrž jen odborníkům, a ani nikdo z odborníků nepřeje si míti knihy, která by mu různé vědy všechny přesně a přísně vědecky probírala, protože nikdo neobírá se vědami všemi, nýbrž jen oborem svým, k němuž opatřuje si knihy a časopisy právě jen z oboru toho. Ovšem i vše to, co do „Slovníku naučného“ pro každého se hodí, má býti vzhledem k nejnovějším objevům a výzkumům vědy správno; ale má to býti upraveno tak, aby stránka praktická převládala vědeckou, má-li slovník ten úkolu svému hlavnímu a vlastnímu náležitě vyhovovati.

Zásad právě vyslovených, o nichžto soudím, že nejsou nesprávny, „Ottův Slovník naučný“ nedbá, nepromlouvaje hlavně jen o tom, co jest všeobecně důležito nebo všeobecně pozoruhodno, nýbrž maje většinou ráz přísně a přesně vědecký, ačkoli tím odporuje druhému svému názvu „illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí“, i slibu v „Prospektě“, že slovník ten „prostonárodním, všeobecně srozumitelným slohem svým určen jest pro každého, kdo umí čísti“.[5]) Odborně psanými články prospěje pouze několika málo z odběratelů svých, a jiní, zvláště méně vzdělaní, chtíce o témže se poučiti, nebudou moci, protože článkům odborně psaným neporozumí, neb aspoň bude jim čísti mnoho, čeho nepotřebují. Proto jest si přáti, aby, když již statisíce věnovány jsou obětavě na velikolepý podnik ten, byl i prospěch každému odběrateli ze všeho v něm co největší, t. j. aby na př. právnické články nebyly určeny jen právníkům, lékařské jen lékařům atd. jakož i aby to, co jest určeno jen málo komu (skoro nikomu), bylo buď úplně vynecháno nebo toliko velmi stručně probráno.

Ovšem odborné články ty, jsouce napsány od nejpřednějších našich učencův a badatelů, jsou velice záslužny vůbec a vzhledem k tomu, že bohužel u nás přísně a přesně vědecké práce otiskovati bývá nesnadno i nemožno, zvláště, a příslušným odborům vědeckým vyplynul by z nich užitek neocenitelný. Časopisům vědeckým ještě v českém písemnictví daří se jakž takž, avšak odborně vědecké spisy české jsou vydávány z pravidla s velikou škodou nakladatelovou. Ba z ně-

---

[5]) Totéž slíbeno v „Prospektě“ jinak i těmito slovy: „I nastává tedy potřeba, aby se jádro všech vědomostí vybralo a upravilo spůsobem, který by je pohodlně činil přístupným každému... Národ, kterýž dovede samostatně si pořídíti a všeobecné potřebě podati výbor všech vědomostí lidských, dokazuje, že se již zmocnil celého pokladu vědeckého... Vydávati Slovník naučný není tedy pouhým podnikem knihkupeckým, nýbrž nejvýznačnějším projevem národní pokročilosti na dráze všeobecné vzdělanosti .. Proto snaha redakce i nakladatelstva k tomu se ponese, aby Ottův Slovník naučný, stoje na výši naší doby pokročilé, podával výsledky vědeckého badání a všestranného tohoto pokroku ve formě lahodné, i širšímu obecenstvu přístupné...“ Kéž slibu toho bylo by dbáno co nejbedlivěji!

kterých oborů někdy ani článek v časopise českém otisknouti nelze, a učenci českému jest otisknouti jej v cizině německy. Dokladem úkazu toho jest na př. orientalista a universitní docent Dr. Rud. Dvořák, o němžto v příčině té promluveno ve valné hromadě „Svatoboru“ 6. ledna 1887. A Dvořák otiskuje také mnoho prací v „Ottově Slovníku naučném“, z nichžto většinu dojista nikde jinde česky vytisknouti by nemohl. Práce ty jsou velmi svědomitě psány a vynikají ve mnohém i nad podobné práce jinonárodní, takže prospějí všem jazykozpytcům znamenitě, ale — zdaž ohromná většina z odběratelů slovníku toho nikdy a k ničemu článků těch nebude potřebovati?[6]) Aethiópské písmo, jazyk a literaturu Dvořák probírá na 5 stránkách, afgánistanský jazyk a literaturu na 3¼ stránkách a pod., což asi málokomu bude vhod, třeba že tím jakož i všemi jinými odbornými články „Ottova Slovníku naučného“ skutečně velmi platně věda jest obohacena. Jest i míti na paměti, že máme také poskrovnu poučných spisů prostonárodních, totiž o výzkumech vědy každému srozumitelných a vrstvám nejširším určených, a že podnik, vypočítaný asi na 10.000 odběratelů, jakým jest „Ottův Slovník naučný“, mohl by na nenahraditelnou škodu českého písemnictví zaniknouti neb aspoň trpěti nedostatkem odběratelstva, a to z příčin dvou; jednak z té příčiny, že každému odběrateli některé z odborných článků těch jsou nepotřebny i neupotřebitelny,[7]) jednak i z té příčiny, že články těmi slovník vzrostl by velmi přílišně přes 300 slíbených sešitů, když by článkům odborným tolik místa i v dalších sešitech bylo věnováno jako dosud

Kterak přísně a přesně vědecky odborné články jsou psány, viděti na př. z toho, že není ani řečeno, co jest česky „Abalienace“, nýbrž ihned toliko právnicky a toliko právníkům srozumitelně vyložen pojem ten. Totéž učiněno u „Aberrace“ i jinde, takže kdo neumí latinsky, nedoví se ani, co to vlastně jest. Ba na př. článkům mathematickým, jako jest „Addiční theorém“, plnou stránku vyplňující, neporozumí ani ten, kdo, nejsa mathematikem, i studie universitní vykonal. Také přílišně často v článcích užito zbytečně cizích slov, což ovšem nenáleží do „prostonárodního, všeobecně srozumitelného slohu“, který v „Prospektě“ k slovníku Ottovu jest slíben.

---

[6]) V Masarykově „Athenaeu“ (II. 274.) čtu: „Pro nás encyklopedický slovník význam má větší než pro národy s literaturou světovou; těm slovník konversační je hlavně populárnou kondensací všech vědomostí, nám vedle toho poskytuje v mnohých odborech jedinou možnost, něco napsati.“ Těmito slovy mohly by býti vyvráceny vhodně a platně aspoň některé námitky mé stran odborných článků v „Ottově Slovníku naučném“, kdyby byl vydáván proto, aby odborníci mohli to a ono česky napsati, nikoli pak proto, aby užitek z něho plynul odběratelům jeho. Ovšem jsou také lidé, kteří knihy kupují a nečtou v nich nikdy ničcho neb aspoň skoro ničeho; ale za takovým účelem knihy vydávány nejsou, a nelze doufati, že by takovýto účel odbytu knih mohl prospěti.

[7]) Vzhledem k tomu, co dosud o odborných článcích „Ottova Slovníku naučného“ říci jsem si dovolil, buď otištěno zde také několik slov z úvahy mé o prvém čísle Masarykova „Athenaea“ („Komenský“ 1883., 645.—647.): „Athenaeum dle svého programu „stopovatí chce veškeru činnost vědeckou českou i cizí“... A nyní ještě něco o Athenaeu s hlediště národohospodářského. Kdož odebírá nějaký časopis, přeje si, aby jej mohl čísti celý, t. j. aby veškeren obsah toho časopisu byl mu přiměřen, a přání tomu Athenaeum v té podobě, jakou má, vyhověti nemůže. Či lze si mysliti, že na př. mathematik bude odebírati Athenaeum i proto, aby mu poskytlo „obraz vývoje vědeckého co nejplnější“ v oboru práv, v oboru theologie a pod.? I hodilo by se Athenaeum odborníkům zralým ve všech vědách, a těch ovšem není, nebo spolkům a společnostem, v nichžto jsou odborníci všech věd. Mezi jednotlivci tedy Athenaeum může míti málo odběratelů, poněvadž jednotlivci hodí se v něm jen asi dvě, tři stránky, a číslo prvé jich má 28.! A u nás Čechův Athenaeum může míti odběratelů tím méně, ježto vědatorův odborných jest celkem počet nepatrný. Mimo to daří se nevalně skoro vesměs českým časopisům vědeckým, zabývajícím se jen odborem jedním, které jednotlivcům svým obsahem jsou cele vhodny, jak mohlo by dařiti se časopisu, který nehodí se jednotlivcům celý? I soudím, že Athenaeum podpory hmotné dojíti nijak nemůže a že bude vydáváno s ohromnou škodou nakladatelovou...“ To jsem napsal o „Athenaeu“, a celkem to platí též o „Ottově Slovníku naučném“. „Athenaeum“ potom svůj program změnilo, učinivši jej všeobecnějším. Učiní tak i „Ottův Slovník naučný“?

Že sešitů bude značně více nežli 300, jest nepochybno. Jestiť článek Aguilera v Riegrově „Slovníku naučném“ na str. 71., kdežto v Ottově již až na str. 480., tedy skoro 7krát tak daleko, takže kdyby bylo týmže způsobem pokračováno jako dosud, Ottův slovník měl by asi 1000 sešitů. Že pak v Ottově slovníku některé články přílišně mnoho místa zaujímají, znamenáme nejlépe, srovnáme-li jej se slovníkem Meyerovým, s nímž Ottův má zcela týž formát. Tak na př. Aberrace v Ottově vyplňuje 2¼ stránky, v Meyerově ½ stránky; Abstraktní v Ottově 3¼ stránky, v Meyerově ani ne ½ stránky; Actio v Ottově 2½ stránky, v Meyerově ¼ stránky; Aesthetika v Ottově 7 stránek, v Meyerově ani ne 3; Adhaese v Ottově 2 stránky, v Meyerově ani ne ½; Advokát v Ottově 6¼ stránky, v Meyerově ½; Aeronautika a příbuzné články v Ottově 10 stránek, v Meyerově asi 3 stránky; Aethiopia v Ottově 6½ stránky, v Meyerově 1 stránku; Afgánistán v Ottově 15 stránek, v Meyerově 5¼ stránky; Afrika v Ottově 67 stránek, v Meyerově 30¼ stránky. A podobný poměr jeví se též u článků jiných, ačkoli čeština jest značně stručnější nežli němčina a tedy proti němčině na totéž značně méně místa spotřebuje. A co stačí Němcům, nestačilo by Čechům? —

Aby počet sešitů tak přílišně přes 300 slíbených sešitů nevzrostl, stalo by se možným, kdyby odborné věci byly stručněji podávány, a poněkud i tím, kdyby vždy vše, co má společné heslo (záhlaví), bylo dáno v odstavec jeden. Některé články téhož hesla jsou dány v odstavec jeden; proč tedy nedati všech? — Spočítejme si, co by tím bylo místa naskočilo ve vydaných 10 sešitech. Bylo by bývalo ušetřeno 14 řádek na str. 1.—3, 4 řádky na str. 9. a 10., 2 ř na str. 11., 1 ř. na str. 13., 1 ř. na str. 14., 3 ř. na str. 24. a 25., 26 ř. na str. 27.—39., 3 ř. na str. 43 a 44., 8 ř. na str. 46.—48., 1 ř. na str. 50., 11 ř. na str. 55.—57., 11 ř. na str. 60.—63, 2 ř. na str. 69. a 70., 1 ř. na str. 73., 1 ř. na str. 75., 3 ř. na str. 78. a 79., 1 ř. na str. 83., 3 ř. na str. 86. a 87., 1 ř. na str. 89., 6 ř. na str. 94. a 95., 13 ř. na str. 97.—102., 3 ř. na str. 105., 2 ř. na str. 109. a 110, 5 ř. na str. 114.—118, 11 ř. na str. 120.—122., 2 ř. na str. 128., 13 ř. na str. 130.—137., 5 ř. na str. 139. a 140., 10 ř. na str. 143.—146., 15 ř. na str. 149.—154., 4 ř. na str. 158. a 159., 12 ř. na str. 161.—165., 13 ř. na str. 167. až 173., 9 ř. na str. 175.—179., 2 ř. na str. 181. a 182, 4 ř. na str. 184. a 185., 1 ř. na str. 187., 5 ř. na str. 189.—193., 1 ř. na str. 195., 3 ř. na str. 198.—200., 1 ř. na str. 203., 1 ř. na str. 206., 20 ř. na str. 208.—219., 10 ř. na str. 221 až 224., 2 ř. na str. 227. a 228., 8 ř. na str. 233.—237., 2 ř. na str. 240., 16 ř. na str. 242.—248., 3 ř. na str. 251. a 252., 7 ř. na str. 254.—256., 21 ř. na str. 259. až 264., 4 ř. na str. 268.—270., 4 ř. na str. 272. a 273, 12 ř. na str. 276—286., 5 ř. na str. 288—290., 24 ř. na str. 293.—310., 1 ř. na str. 313., 6 ř. na str. 315. a 316., 4 ř. na str. 318. a 319., 1 ř. na str. 322., 27 ř. na str. 324.—341., 96 ř. na str. 343.—411., 8 ř. na str. 413.—419., 11 ř. na str. 421—428., 3 ř. na str. 431. a 432., 2 ř. na str. 435., 16 ř. na str. 441.—445., 10 ř. na str. 448.—452, 3 ř. na str. 459., 7 ř. na str. 461.—465., 7 ř. na str. 467.—470. a 3 ř. na str. 473.—475. Tedy celkem bylo by bývalo ušetřeno 580 řádek! A protože každá stránka má dva sloupce po 67 řádkách, řádky ty tvořily by více nežli 4 stránky, takže by to, co jest již na str. 480. bylo teprv na str. 476., a z obsahu bylo by ani slůvko neubylo! Kromě toho některé obrázky mohly býti menší, čímž také místa bylo by přibylo. A snad i některé z pohledů na města, jsoucích více za pastvu očím nežli pro poučení, mohly býti vynechány.

A nejen vzhledem k tomu, aby počet sešitů nevzrostl přílišně přes 300 slíbených sešitův, „Ottův Slovník naučný“ měl by co nejúzkostlivěji šetřiti místem, ale také vzhledem k tomu, aby mohl býti co možná nejúplnějším, t. j. aby mu nebylo třeba zcela vynechávati některé všeobecně důležité články, o nichžto lze předpokládati, že v slovníku tom hledány budou. Co vynecháno v sešitě 1., uvedl jsem v úvaze prvé;[8]) v sešitě 2—10. jest vynechán knihkupec a spisovatel Abele, Abeliáni i Abeloni (stačilo by říci, že jsou totožni s uvedenými Abelity), lékař Aberle, syn Samuelův i syn Jeroboamův Abia (jiný jest uveden), zbojník Abelino, město Abella, soudce Abezan, slovenská ves Abelova, česká rodina z Abenberka, hudební ředitel Abenheim, přítok Dunaje Abens, diplomat Abercromby Ralph, pohoří Aberdare, spisovatel Aberlin, hrdina Abindaraez, herečka Abingtonová, město Abnicum, sopka Abišča, Abibo svatý, biskupské sídlo Abitine, město Abondance, město Abodiacum i Abudiacum, Abraham svatý, rčení Abrahama viděti, Abrahamníci, město Abritus, anatom Acby, mince Abra, spisovatel slovenský Adami Pavel, filosof Abicht, srbský spisovatel Abrahamović, předseda dánské společnosti starožitnické

[8]) Něco z toho bude dáno pod hesla jiná, i měl odkaz příslušný býti zařaděn.

a čestný člen Král. české společnosti náuk Abrahamson, císař Absimarus, lékař moravský Absolon, Absoluční tolar, kořen Aborinha, váha Abucco, skladatel bajek Abstemius, opat Adalard, bohyně Abundia, slovo Abyz, kmen indiánský Absorokové, kardinál Accolti Pietro, Acervulus cerebri, kapalina Acetophenon, mince Abukelb, bod Acialis, spisovatelé Ackerové (otec a syn), spisovatel Ackermann Hans, politik Ackermann Karel Gustav, kazatel Acroňius, město Acilla, biskup i arcibiskup Acunha, pamlsek Ačar, státník Adam William Patrick, hudební skladatel Adam z Fuldy, strom Adamaram, tenorista Adamberger, spisovatel český Adamec Jan, jesuita Adami, spisovatel a žurnalista vídeňský Adami Jindřich Josef, kazatel slovenský Adami Martin, lékař a spisovatel slovenský Adami Pavel, spisovatel Adams William († 1848.; dva jiní jsou uvedeni), lékař Adamowicz, sochař Adama, učenec Adamson, Adamsonův kroužek, Adamův vrch (na českomoravských hranicích), ředitel vojenskokartogr. ústavu Adan, název měsíce i bůžek Addi, biskup Adeboldus, titul španělský Adelantado, svobodníci Adelbondové, virtuos na housle Adelburg, lázně Adelholzen, hvězdář Adelhuber, kněžič Adeling, afr. osada Adangbe, město Adelsheim, stavitel Adelcranz, národ Ačanové, opat a ministr Adelard, míra Adeli, samota u Kutné Hory Abička (místopis český slíbeno podati úplný), brouk Abraeus, dvě osady v Uhrách Abrahámovce, Acetaldehyd, Acetylaldehyd, Acetamid, Acta diurna, Adamantoid, Adáš, Adáško, Abstrych, Abšach, vévoda Abercorn, národ Abinzové, válečné místo Ablis, hud. skladatel Abos, skratky „A. Br.“, „A. Brong.“, „A.D.C.“ a „A Diet.“, při názvech botanických se vyskytající, tkanina Acetuni, přísloví „Acti labores jucundi“, rčení „Ad bene placitum“, bavlna Adenos, skrácenina Adgio, biskup i dějepisec Adhémar, Admontský rukopis (českého původu), stařec Adner, skrácenina Ado, hudební název Adornamento, řeka Adrana, řeka Adur, pojišťovna Adriatica, hmota Adjoue, svatá Adleta, angl. nespokojenci Adulamité, stolec Adilchisko, Adiovaenové semeno, míra Adli, rus. klášter Adrianov, hud. skladatel Adcock, rytíř Adelburg, varhaník Adlgasser, loutnista Adriansen, basista Adrien, svatý Adolf, houba Aegerita, strom Aegiceras, rostlina Aegopricon, Aeeipathie, Aequipondium, Aequiprobabilismus, Aeramen, Aerat, Aeruca, Afrodit, král Aeetes, hudebníci Aertsové, nerost Aeschynit, druh opia Affium, pohoří Afagaňsk, Rusořek Afenduliev, metropolita Affonij, ruské rody šlechtické Afremovi, Abživský (Abžuaský) okres, připomenutý v článku „Abcházie“, květina Afrikán, řeka Ag, bělehradský dahi Aganlia, sv. Agapus, hora Agastija, přírodovědecká skratka „Agass.“, hvězdář Agezio, hrad Aggstein, Athéňanka Agnodice, malířka Agnosciola, Agenosomie, Aghirlib, Agitaculum, Agrostographie, Aguadores, Agnelin, Agronometrie, biskup i opat Agericus, městys Aggsbach, biskup Agilolfus, spisovatelé chorvatští Agjićové, bohyně Agnaji, pták Agnopterus, mince Agostani, Agrippina starší, prvá manželka císaře Tiberia, virtuos na kytaře Aguado, řeka Agoarico (též Aguarico psaná), generál Aguetius, město Aguimes, město Agnanda, národ Ago, tři malíři příjmím Agricola, notář a badatel v oboru krásného umění Aglio, sochař Agnelli, přírodozpytec Agnethler, malíř Agnolo, malíř Aguero, malíř i sochař Aguiar, město Agnano, publicista Agnew, ostrov Agoen, země Agoona, stavitel český Agoston, jeptiška Agreda, spisovatel Agrell, město Agropoli, varhaník Aguilera, svatý Acepsimas, rčení Acu tetigisti a j.

Mnoho tedy dosti důležitého vynecháno, a není tudíž „Ottův Slovník naučný“ tak úplným, jak někdo vzhledem k tomu, že jest skoro 7krát tak daleko nežli Riegrův, domnívati by se mohl. Ovšem úplnosti takové, aby každý vše, čeho hledati bude, našel, dosíci nelze, a postrádati ten toho a jiný zase něčeho jiného bude vždy. Tak tomu ve všech dílech podobných; v Meyerově „Kon. Lexikonu“ (4. vyd.) chybí na př. článek „Armbruster“, ačkoli s jménem tím několik osob, a to Němců, velice proslulo. Také méně záleží na tom, aby to, čeho kdo v slovníku hledá, našel, nežli na tom, aby to, co tam jest, bylo správno; nenajde-li někdo něčeho, nenašel a hledá jinde, hůře však, když najde něco chybného a pokládá to za správné. A chyby jako v sešitě 1. namanuly se mi také v sešitech dalších, ačkoli většinu článků ani nejsem schopen co do správnosti posouditi.

(Pokračování.)

Literární reminiscence.

Píše **Miroslav Zkoumal.**

(Dokončení.)

Že má česká kritika svoji fraseologii, z toho si žerty dělal Sv. Čech ve feuilletonech „Národních L.“ pod názvem „Frase“, řka mezi jiným: „Naše kritika dobyla si vůbec o rozkvět české frase zásluh nesmrtelných.“ Z výkonů kritikářského přádelnictví se prý nejvíce zamlouvají výrazy osnova, útek, červená nit, obetkán, upředen atd. Pisatel chce za tou příčinou sestaviti fraseologický slovník, aby kritikové „získali času na věci užitečnější.“ Co zde řečeno s přídechem ironie, ukážeme na příkladech skutečných. „Nedělní listy“ (ze dne 24. října 1886) přinášejí tuto kritiku Kádnera „Z poesie Francois Coppéa:

„Úkol nesnadný, těžký! Přede mnou šňůra perel, množství démantů — mám vybrati ty nejlepší. „Perly“ jedna jako druhá stejné velikosti, stejného lesku, stejné krásy i ceny. Démanty vesměs broušeny nejuměleji, svitu oslňujícího jako hvězdy. Perly a démanty; poesie J. C. Než — co jest cena i kouzlo těchto skvostů proti božskému vděku poesie! Znáte kouzlo poesie? Té pravé, božské poesie, jež unáší ducha, tělo, celou bytosť člověka do sfér hvězdnatých, jež vkrádá se do našeho nitra jako svěží rosa ranní do kalíšku květu, jež slzu bolu ve zraku i úsměv blaha vyluzuje na rtech a jež etherickým křídlem ovívá vznětlou skráň, ji chladíc zefirem?!! — Nechceme nuditi čtenáře takovými rozbory „božské poesie s křišťálovými myšlénkami, jež oslňují zrak a přivádějí člověka v extasi;“ chceme ještě ukázati, jaké prospekty rozesýlá knihkupectví Kobrovo o sebraných spisech Arbesových, dříve než prvý sešit vyšel.

„Arbes provádí takřka vivisekci svých jednotlivých figur, odestírá jejich pracující nervy, srdce i mozky (!), tak že do nitra jejich vidíme jako do koleček a pák spuštěného stroje pod skleněným poklopem . . . Jeho vypravování vždycky se podobá až do vláskových čárek a mathematických teček provedené ocelorytině. Bezohledný realismus a přirozená pravdivosť vypravování a líčení jsou mnohdy tak účinné, že čtenářem až otřásají a takřka elementární silou do naší fantasie a paměti se vtiskují tad.“

Těmto kritikám ještě rozumíme, ale „Obzor“ (č. 1.) podává jinou docela různého druhu na ukázku, jak se kritisuje: Mluvě o reklamové šabloně pražské kritiky dí: „Kritice moravské nechtělo se zároveň s touto reklamou padati hned na kolena před gloriolou každého českého moderního trubadura, aniž s ní uznává dosti benevolentné tu fenomenální nervu, která proudí realisticko-fantastickými výtvory našich romano a romanettopisců, jenž s virtuositou hodnou jiného národa, než ten český (aspoň na Moravě) jest emancipovali se od banalní rusticity našeho lidu a líčí tak effektně a seriosně zároveň život v salonech, na parketách a v mysteriosních boudoirech „naší“ aristokracie erbu i peněz a řeší problémy eminentně důležitého života v café chantantech a podobných interesantních établissementech moderní society s akuratessou a brillantností přímo éblouisantní. Tím způsobem moravská kritika neumí psáti . .:“ Takové moderní češtině nikdo nerozumí. V Klasobraní českých kritik nalezli jsme pěkných několik exemplářů, z nichž uvádíme tento: Té belletristické literatury máme již tolik, že bychom ji na stovozový nákladní vlak nepobrali, kdybychom třeba jeden exemplář každé knížky vzali; avšak polovice neli ještě více (!) té belletrie by zasloužila, aby se naložila a odnesla do některé továrny na papír a byť jen škatule se z ní udělaly, více by to lidu prospělo“ atd.

Jiný kritik posuzuje všechny povídky historické, jak která dostupuje nebo se vzdaluje Beneše Třebízského. Ta frase, „napodobuje sloh B. Třeb.“, příliš ovšedněla.

Také chvály a uznání došlo dílo: „Zevrubné dějiny českého písemnictví doby nové“ od Frant. Bačkovského; plné desky přinášejí pochvalné kritiky ze všech téměř časopisů, spisovatel vyznamenán doktorátem na základě výborného díla toho; a hle, v tom vystoupí kritik Fr. Bílý a v literární besedě přerovské slovem, v Osvětě a jiných literárních listech zdrcujícími kritikami trhá všechny „slavomany, prohlašuje „Dějiny“ za nedokonalé a nedostatečné“, do jisté míry za neslýchané plagiaty“. (Podobně i Fr. Bačkovského dílo: „Několik rozprav o Frant. Lad. Čelakovském. Lit. listy 1887. č. 1.). Na to odpovídá prozatím napadený: Na útoky, vyskytší se a ještě chystané proti mně odpovím zvláštním spiskem, z něhož bude patrno, jak jsou zlomyslny a nesprávny. I prosím zatím, aby původcům jejich nebylo věřeno slepě; vycházejí všechny ze zřídla jednoho“. Co si mají nyní čtenáři a odběratelé mysliti? Jak se srovnají ony dythyramby s dřívějšími dvouletými kritikami a dopisy soukromými? (viz č. 1.) Ať

cituji jenom jeden list z četných posudků („Svornost r. X. č. 14.) „Dějiny jsou prvním spisem o naší literatuře moderní; díla jednajícího soustavně o literatuře našeho století dosud jsme neměli. A jaký jest tento první pokus? Celkem velmi zdařilý“ atd. Na které straně je pravda, zda chvály nebo „útoky“ jsou pravdivy, teprve se má ukázati. Ale ať tomu jakkoliv (Bačkovskému bychom přáli již pro píli mravenčí vítězství), opět se ukazuje nespolehlivost a nedůslednost četných kritik.

Nikdo by ani neuvěřil, že kritiky vlastně reklamy píší sami nakladatelé, vnucujíce je jednotlivým časopisům jako odporučení. Číslo 255. „Hlasu“ oznamovalo „Nové a laciné vydání Čechova Václava z Michalovic“ jako „jedné z těch knih, která by měla býti čtena po všech vlastech českých, jež by měla se státi naší básní národní, jíž by se naše mládež měla učiti na paměť atd.“. Číslo 257. hned přináší opravu. Nedopatřením prý se dostala do tiskárny tištěná reklamní noticka, to jest doslovně posouzení Čechova „Vác. z Mich.“ v nedělním čísle „Hlasu“ — páně Šimáčkovy knihtiskárny.“

Také v jiných listech dočetli jsme se steskú (ve Vlasti), že s exemplárem redakčním dochází hned „kritika“, vlastně reklama, jež v české literatuře hraje nyní velikou roli. Čeho se člověk nedočte na deskách a obálkách, dříve než list a nebo kniha vyšla? Jak často sklamáno je čtenářstvo co nejtrpčeji?

„Objem S. je proti ročníkům předešlým téměř zdvojnásoben“. Čteme na deskách jubilovaného listu v 1000. čísle, počet illustrací přesahuje nikdy nebývalé číslo 600; nejvzácnější jména umělecká z dřívějších let nalezají se v seznamu našich spolupracovníků, jak části obrázkové tak slovesné, úsudek pak o listě našem jde obecenstvem i kritikou téměř jednomyslný, že S. letošním ročníkem vstoupil v první řadu illustrovaných listů nejen slovanských, nýbrž i světových.“ (Zač stojí tedy 19 ročníků dřívějších?) A hned nato: „Budeme hleděti listu získati půdu jedině vniternou hodnotou a zevní uměleckou krásou, nikdy pak sebe lákavější reklamou.“ K reklamám těm odpovědí nejvhodnější na téže obálce: „Ne slova, nýbrž výsledky práce naší nechť mluví za nás.“

Nejinak reklamuje první nádherný, umělecký dokonalý list „Zl. P.“, opatřuje čtenářstvu „nejlepší, co vůbec opatřiti bylo možno“. Nešetří „nákladu a obětí sebe větších, stále jen dobro listu na zřeteli maje“ atd. Každá věc nejlépe se chválí sama svojí vniterní hodnotou a cenou. Rozličná milionová a tisícová jubilea sešitů a jednotlivých čísel spíše úsměv vynucují než kýžený obdiv.

Noviny než počnou uveřejňovati některý román, napřed zasypávají jej chvalami jako pikantní, sensační a výtečný spis. To je reklama, která jeví jakousi nedůvěru ve stálost „abonentů. „Národní listy“ ohlašují román „Ze stínů Prahy“ jako řadu obrazů nakreslenou živými, poutavými barvami romantické doby předrevoluční, znázorňující tajemné rejdy podvratných živlů ve stínech hlavního města“ atd. Světozor probírá o „Smrti Ivana Iliče“, vycházejícího v románové příloze, napřed kritiky, jež v obsah podává.

Veškerá však kritika ignoruje spisy katolickým duchem psané. O těch se nedovíš v nejobšírnějších listech i odborných. Každá řádka světských básní a povídek spisovatelů rozbírána, co však napíše kněz, to se ignoruje nebo pohrdavě odsoudí. Vždyť dle posledního sčítání máme jenom jednoho probošta, dva kanovníky, jednoho redaktora a sedm duchovních ve sboru nejznamenitějších žijících spisovatelů!“ Nelze nepsati satiry. Ani na př. Hakl, Pohunek, Hlavinka, Kyselý, Tumpach, Sasinek, Vychodil, Krásl, Mathon, Brynych, Kryštufek, Daneš, Čapek, Souhrada, Pitra, Kopal, Lenz a mnozí jiní nenáležejí do toho cechu, který uzná jakýmsi promočním aktem hodnotu a zralost spisovatelů! Některá sbírka jalových citů více kritisována než obsah všech těch nejapných veršů obnáší, však kniha od kněze pocházející nebo vůbec spis duchem katolickým psaný nedojde uznání pražádného. Není-li kamaráda v české kritice, pak píšeš nadarmo. O Máchově „Máji“, básni to obsahující pouze 44 stránky (v Kobrově vydání), jediný Jakub Arbes napsal nejméně 500 stran obyčejného formátu (V „Květech“ 60 stran), v kterémž pojednání viní i Tyla, že památku smrti Machovy neoslavil. Že však v Mathonově „Záb. bibliothece“ vyšly Kraszevského „Paměti neznámého“, o tom nikdo v českých kritikách se nedočetl.

Věru naše písemnictví“, dí Sv. Čech, „hluboko pokleslo a zabředlo šeredně do bláta — jaký tedy div, že chvátají odevšad davy pomocníků s ošuntělými esthetikami pod pážíma s krásnými copánky v týle, aby káru naší literatury vytáhli z bahna, řádně očistili a zavlekli nazpět na pravou cestu! Bůh seslal na nás ty literární kobylky pro hříchy naše . . .“

ROČNÍK IV. SRPEN. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

Autobiografii † Dra. Jana Ev. Bílého

upravil k tisku

Jan Halouzka.

(Pokračování.)

Léta Páně na svátek sv. Jana Nepomuckého hlásal jsem slovo Boží ve Žďáře na „Zelené Hoře“ (in monte viridi). Již roku 1853. zajel jsem sobě jako milovník staveb klášterních tam, abych tamnější bývalý klášter Cisterciáků právě na rozhraní Čech a Moravy, teď již od časů císaře Josefa II. zrušený, ohlédal a v „Moravanu“ (1854.) popsal. Počátek chrámu na Zelené Hoře padá do XVII. století, a zakladatelem jeho byl nábožný opat cister. Václav Jan Vejmluva (r. 1670. na Starém Brně). R. 1705. stal se opatem a jsa milovníkem staveb, zbudoval ze základů chrámy Páně v Bobrové, ve Zvole, v Obyčtově. Také sv. patronu svému chtěl vystavěti chrám, a když konečně jisto bylo, že za svatého prohlášen bude (1729): hned se pustil opat Vejmluva r. 1718. do stavby vznešeného chrámu, který 27. září 1722. posvěcen a „Zelenou Horou“ nazván jest dle té v Nepomuku, kde sv. Jan ministrovával, a odkud první mniši do Žďáru byli uvedeni. Byl to první chrám na Moravě a snad i v Čechách sv. Janu zasvěcený (opat † 1738.).

Svátek sv. Jana Nepomuckého byl tu oslavován velikou schůzí zbožného lidu z blízka a dalších osad: ze Žďáru, Křižanova, Bobrové, Nového Veselí, Vojnoměstce a jiných. Klášter tento se jmenoval: Fons Mariae (Studánka Panny Marie), kterou zde posud pode zděným přístřeším viděti a vodu z ní okusiti lze. Okolí Žďárské jest ve směru k Novému Městu rovina jednotvárná, unavující; jediné místo půvabné jest „Zelená Hora“ a její nejbližší okolí. —

Roku 1857. kázal jsem v srpnu o prvotinách vlp. Frant. Klinkáče v Tišnově, a hned na to o prvotinách vlp. Jana Bouchala v Malostovicích. Po těch slavnostech vydal jsem se s některými kněžími na pouť do Cell Marianských, kdež se toho roku slavilo 800leté jubileum založení tohoto poutního místa po celé katolické církvi známého. Léta Páně 1058. kterési kníže moravské Přemyslovec vystavěl prý kapli, do které postavena byla zázračná soška ze dřeva lípového, která zde (praví se již od časů sv. Václava) byla ctěna. Roku 1200. vystavena byla „Kaple milostí“ (Gnaden Capelle), která stojí posud u prostřed

chrámu. A konečně založil Ludvík I., král uherský, roku 1363. nad touto kaplí, která zůstala u prostřed chrámu, nynější svatyni, ze které však zbyla jenom prostřední pyramidě podobná věž a loď chrámová s pobočními kaplemi; vše za kaplí jest slohu nového (renaissančního).

Místo to leží ve Štýrsku na samých hranicích rakouských. Na památku, že moravské kníže jest původcem toho chrámu, vychází až podnes každoročně z Brna zástup poutníků s knězem do Cel Marianských. Roku 1857. konal pouť na místo ono sám pan biskup brněnský Anton Arnošt.

Kostel poutní patří klášteru sv. Lambertskému O. S. B., který sem své řeholníky odesýlá. Krom těchto zpovídají tu i jiní kněží rozličných národností.

Na zpáteční cestě, kterou jsme konali jiným směrem, viděli jsme horu „Oetscher" zvanou, bývalý rozsáhlý klášter Kartuziánů v Gamingu (Kamínek), chrám sv. Trojice na Sonntagberku, odkud jest utěšený rozhled po Horních Rakousích, klášter O. S. B. Seittenstädten na rovině v luhách (jak bys řekl ústraní), klášter Kremifánum (Kremsmünster) na pahorku se znamenitou hvězdárnou, město Steyer (odkud Štýrsko název vzalo), a Linc, hlavní město Horních Rakous v údolí přerozkošném. Odtud jsme pluli na parníku po vodě; po obou stranách řečiště dunajského skýtají se žasnoucím zrakům obrazy nestíhlé krásy: Maria Tafel (poutní místo), klášter sv. Floriana, klášter O. S. B. Melík (Mölk) zrovna nad Dunajem na strmé skále se pnoucí, na proti trosky hradu Dürrenstein, klášter Gotvický (Göttweich) v lesnatém pohoří. Se západem slunce octli jsme se konečně a přistáli v Babyloně na Dunaji, a prospavše se tam v drahém hostinci, nastoupili jsme po těchto duchovních hodech cestu do krajiny své! —

Když jsem se z pouti sv. Cellenské vrátil, účastnil jsem se dvojí velkolepé církevní slavnosti. Na začátku měsíce září svěcen byl od p. t. p. biskupa Antona Arnošta chrám Páně sv. Martina u Lulče (in monte Liliorum, odtud Lilč nebo Lulč). Když chrám rukou velekněze byl posvěcen: sloužil v něm slavnou pontif. mši kanovník sv.-Vítský, Václ. M. Pešina, první starosta Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Ještě větší pobožnosť byla na sv. Michala téhož roku v Tišnově na úpatí Květnice. Znamenitý stavitel p. farář J. Fetter nákladem mnohým rozšířil a prodloužil farní chrám sv. Václava o znamenitou část, a opatřiv pobočni oltáře obrazy, chor novými varhanami, požádal J. M. ndp. biskupa, aby i tento chrám sv. dědici zemí našich posvětiti ráčil. I přijel v neděli na sv. Václava odpoledne s milým přítelem mým, který po nenadálé smrti příznivce mého opata Viktora téhož roku jednohlasně za praelata rajhradského byl zvolen a posvěcen. Jesti to vůbec milovaný vlastimil Guntíř Kalivoda, který po vykonaném druhého dne slavném svěcení sloužil zde na úpatí Květnice první pontif. mši sv., ku které P. Benno, můj spolužák z Rajhradu, zvláštní slavnou mši složil. Nad vchodem do kostela každého večera (po 8 dní) zářilo chronosticon ode mne jednoduše složené:

SanCto VenCesLao DICatuM.[1])

Když r. 1857. zde v Tišnově konal J. M. ndp. biskup Antonín Arnošt bisk. generalní visitaci, oznámil mi při audienci, že zamýšlí

[1]) Podotknouti dlužno, že při obou slavnostech Dr. Bílý kázal.

mi svěřiti úřad katechety na některém gymnasiu, kde se nejspíše vyskytne: po tom také práhla duše moje jako jelen po čerstvých vodách. Ale člověk míní, Pán Bůh mění! Nepřátelé, bojíce se v osobě mé nebezpečného..., který jako Samson zhroutí jim celý chrám slávy.... dovedli zničiti úmysl ndp. biskupa.... Já pak se těšil pravdami: Co Bůh činí, dobře činí; Pán Bůh dopouští, ale neopouští; trpělivosť přemůže všecko!

Rok na to z jara 1858. překvapil mne z čista jasna v „Bráně Nebes" milou návštěvou p. praelát Guntíř Kalivoda, pobyv u mne několik dní pohostinu. Sloužiloť to nemálo k zotavení jeho tehdáž neustále ohroženého zdraví, když jsem ho den na to vedl „Mezihořím" ke zříceninám starého hradu Střemchoví, odkud jest utěšený přehled celého údolí Loučského; odtud jsme sestupovali s hory „Hradiska" k sousedovi do fary loučské, tenkráte už v nynější formě opravené. Pan farář, jemuž jsem příchod náš v čas oznámil, s nelíčenou radostí nás vítal, a hned přišel také kostelní hospodář, starý Tomáš Nedoma, aby se poděkoval za nové mešní roucho, které p. praelát tomuto chudému chrámu daroval, a ve kterém já teď s tím radostnější vzpomínkou říkám: Introibo ad altare Dei. — Samo sebou se rozumí, že mezi tím neustále jsem dopisoval do všech novin slovanských tehdáž vycházejících, a kdykoliv jsem od Květnice zavítal do Brna, kde tehdáž bylo mnoho přátel a známých: bylo mým nejlepším obyčejem zabočiti Lužánkami v levo na kopeček do ústavu, totiž do Ochranovny pro mravně zanedbanou mládež čili kandidátů kriminálu, kteréžto na dobrou cestu vedl drahý přítel B. M. Kulda, můj kdysi spolukaplan v Židlochovicích, odkudž vypovězen byl až do Hobzí, do věčného zapomenutí, až šlechetný hrabě Bedřich Taroucca[2]) učinil nadací pro katechetu v onom ústavě a za prvního zvolil B. M. Kuldu, čímž se stal utěšený obrat v osudech kněze energického, a to k radosti všech přatel, k blahu toho ústavu, k rozkvětu slovanské literatury, ale také k nemalé zlosti jeho nepřátel. Sotva se Kulda stal po mnohých zásluhách na Moravě nabytých farářem v Čechách na Chlumu roku 1859., hned byl jmenován kníž. arcibiskupským vikářem a pak kanovníkem na Vyšehradě. Tam v tom skrovném příbytečku, kde měl jen stolek a postel, tužili jsme se vespolek k bojům a pracím, tam jsem mu donášel články pro „Moravana", dokud byl jeho statečným redaktorem (do r. 1860.), odtud také zavítal Kulda ku Květnici, jak sám pěl:

S rozkoší jsem chodil — Ve kraj do vůkolí:
Z milých „Černých Polí" — Nejvíc moje líce
K přátelům svým vzácným — Plály u „Květnice".

Bylo to v neděli 28. července 1858. odpoledne po obědě, když jsme s p. farářem tišňovským uháněli za počasí deštivého ke slav-

[2]) Bedřich hrabě Sylva Tarouca, kněz a vlastenec šlechetný, srdce zlatého, narodil se r. 1816. a zdědil obětavého ducha po strýcích hrabatech Šternbercích. V dobách prvního záblesku života národního na Moravě stál hrabě Bedřich v předních řadách nadšených bojovníků za svatá práva církve a vlasti. Nebylo jediného podniku dobrého, v němž by štědrá ruka B. Taroucova nebyla velečinnou bývala. Na jiném místě jsem věc objasnil a, dá-li Bůh, příště zračitěji dobarvím; autobiograf † Dra. Bílého dává k tomu důkaz stejně pádný. Nebožtík Bílý a Šmídek mnoho k tomu přispěli, že Bedřich Tarouca získán byl národu našemu. Usnul v Pánu, zaopatřen byv svátostmi umírajících, dne 23. června r. 1882. a pochován na brněnském hřbitově od věrného přítele Matěje Procházky. (Pozn. upravovatele.)

nému městu „korbelářů“, k Ivančicím, abych tam 29. infra Oct. S. Jacobi ap. při slavném svěcení kaple sv. Jakubské „na horách“ vínorodných slavnostně kázal. Největších zásluh, že tato památná kaple (za císaře Josefa II. zbořená) z rumu povstala, dobyl sobě P. Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích. Výtečný tento kněz nedočekal se však slavnosti, po které bohomyslná duše jeho tolik let práhla. Povolán byl do lepšího světa 8. června 1858. a postoupil slavení první mše sv. nejmilejšímu příteli svému (který jej i pochoval), prof. Frant. Sušilovi, starostovi Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. Posvěcení samo s velikou slávou, u přítomnosti velikého počtu kněží, vykonal p. děkan ivanč. P. J. Já pak jsem pod širým nebem kázal „o dějinách oltáře“. Panny ivančické vlastním šperkem ozdobily štólu, která byla určena skvíti se toho dne na bedrách šťastného kazatele. Po té byla slavná hostina, kterou vystrojilo město. Veliká tu panovala nadšenosť náboženská a vlastenecká, která bohužel později přitlumena byla dobou neblahou vlády „pánovské, pánovité, židovsko-liberální, švindlérsko-krachovní,“ a teprv v nejnovější době zase (jako kaple sv. Jakuba) povstala z rumu, domohši se odvěkého práva svého v Ivančicích. Můj přítel Soukop oslavil tuto kapli a jejího šlechetného vzkřísitele věnečkem „básní“ (Moravan 1860.), při jichž čtení jsem mnohou perlu na tento věneček s očí svých věnoval. Cesta moje kazatelská i tím mi oslazena, že jsem mezi posluchači viděl také krajany z rodiště svého, ze sousedních Kounic, kteří mne roku 1848. pro události v Židlochovicích kamenovati chtěli, jimž jsem však z vděčnosti za to rok před tím na hoře sv. Antonínské slovo Boží hlásal, kamž mne přítel kaplan Frt. Dědek pozval. Potom jsem putoval na posvátný Vranov, ale ještě před poutním časem sám, abych si vyprosil od p. faráře A. Klímy rukopis Paulána P. Hypolita Svobody, o kterém jsem věděl, že jest v něm obsažena latinská kronika kláštera vranovského. S tímto pokladem uháněl jsem celý blažený lesinami k Brnu, kde jsem si prohlédnul bývalý klášterní chrám OO. praemonstrátů v Zábrdovicích, při které příležitosti mne p. farář A. S. velice bratrsky vyčastoval. Rok na to vydal jsem nákladem vlastním: „Posvátné místo Vranov na Moravě“ v Brně r. 1859., při čemž jsem nad výdělkem splakal. Habent sua fata libelli! (Knihy mají svůj osud.) Nic jsem si z toho nedělal, jen když jsem spisek ten mohl věnovati pp. bratřím děkanství kuřímského, jehož členem jsem toho času byl. O klášteru Vranovu otisknuto v „Moravanu“ r. 1860. — o Zábrdovicích r. 1861.

Z jara 1859. zemřela nám kněžím patronátu tišňovského naše zbožná patronka, která se mne mnoho nasužovala — Pán Bůh jí to odpusť — jakož i ve závětu svém kajicně vyznala, že její zlé náruživosti ji přiměly k mnohému kroku, jehož potom velice želela.

Es irrt der Mensch, so lang er strebt. (Goethe, Faust.)

Bylať to urozená paní baronka L. Š. Po Š. koupil velkostatek tišňovský klášter mařídolský (Vallis Mariae) v saské Lužici O. S. C., aby se zase zde pokračovalo v tom, co nikdy nemělo po právu přerušeno býti, v oslavování Boha, sv. P. Marie andělskými hlásky dcer sv. Bernarda.

Pochoval jsem ji tedy, tu mou milostnou patronku u přítomnosti veškerého patr. duchovenstva na „Stránově“ 8. března roku 1859. O mrtvých jen dobré, což přeložil jeden Bismarák: Von den Todten blei-

ben nur die Beine.“ I tuto lázeň a trýzeň jsem s Boží pomocí přečekal, a pokorně pozdravil brzy novou patronku v osobě důst. abatyše mařídolské, jmenem Gabrielu Anežku Marschnerovou, 80letou.

Toho roku jsem zase cestoval na milou Hanu, abych tam kázal o prvotinách P. Methoda Halabaly,[3]) benediktina rajhradského, v rodišti jeho Hulíně dne 15. srpna. Sám mi uložil pensum, totiž: abych mu vystavil za vzor sv. Methoda, což jsem i poslušně učinil. Tenkráte jsem se po druhé obeznámil s Kroměříží.

Po druhé jsem se ubíral jako sváteční kazatel do posvátného Rajhradu ku prosbám ctihodného kmeta P. Václava Kříže, abych mu na den sv. Andělů o druhotinách kázal, což jsem s radostí učinil, a při té příležitosti za posluchače měl svého ndp. biskupa A. A., který ctihodného kmeta při hostině jako dávného známého srdečnou zdravicí uctil, i dobrého tabáku přinesl.[4]) —

Během roku 1860. dočekal jsem se velikého vyznamenání. Po tři dny před sv. Václavem zahájena byla v Praze generální schůze katolíků z celé německé říše, neboť tehda ještě počítaly se země naše k německému spolku. Že však v Čechách a na Moravě panuje též jazyk český, musili v Praze uštědřiti též zvláštní oddělení pro katolické jednoty jazyka slovanského. Byli tedy zvoleni dva předsedové, a pro oddělení slovanské padl los na mne. Čestný úřad ten byl sice praedestinován pro Sušila; protože však tento, straně se veřejnosti, nepřišel, zvolen jsem byl já, načež ani jsem nepomyslil, nýbrž k vyslancům brněnské jednoty, Šmídkovi a Wurmovi, do třetice se připojil, ani sváteční kazajky sebou nevzal, ani řeč nýbrž jen hubu držeti a nějaký „článek“ o tom sestaviti zamýšlel. Když však se už stalo, napadlo mi: Bude vám dáno v oné hodině, co byste mluvili. Roztomilý hostitel nás Moravanů, kanovník vyšehradský K. Vinařický, který nám „staroušKoval“, přinesl mi tuto novinu o polednách k obědu, a hned po obědě, půjčiv mi sváteční kazaj, vzal mne s sebou, abych se slavnému shromáždění představil. Tož jsem vylezl na tribunu nejvyšší, a ku spokojení všech jsem „se představil“, a od Vinařického za tohle „ex abrupto“ pusu dostal. Pode mnou něco níže byla vlastní tribuna pro řečníky, tak že jsem mohl každému do uší pošeptati, když vyměřená lhůta půl hodiny již minula. Každý poslechl a udělal Amen — jen probošt V. Štulc nedal si říci, ani po dobrém ani po zlém, a nedav se másti v řeči, před hodinou neslezl....

Tomuto sjezdu jest nám děkovati za „Dědictví sv. Prokopa“ ku pěstování vědy theologické v jazyku českém. Z Dědictví sv. Prokopského vyšlo nám nejedno dílo slavné, jichž řadu otevřel Sušilův výklad celého Písma Sv. Nového Zákona atd.

Myšlénku k tomu zavdal K. Vinařický, redaktor „Časopisu katolického duchovenstva“, s nímžto jsem se jako spolupracovník jeho obeznámil a na svých cestách Prahou na Vyšehradě u něho nejedněch „dýchánků“ požil, o nichž teď: meditabor ut columba (budu rozjímati jako holubice).

---

[3]) P. Method Halabala velmi pilně psal do kalendáře „Moravana“. Pozn. uprav.

[4]) P. Kříž byl muž zvláštní; rostodivná slova cizí na původ slovanský odváděl, a tak celý slovník prý sepsal, jakýž tuším uložen k věčné paměti v klášteře rajhradském. Něco příkladem: „kathedra“ srovnával Kříž s „gatě dra“ a tak pod. Pozn. uprav.

Byl jsem pozván ke stolu od p. kardinála pražského a s biskupem Jirsíkem k světícímu bisk. Petru Krejčímu; pan kard. nás Moravany písemně u našeho biskupa chválil.

Při sjezdu krásně řečnil prof. Šmídek o pokrocích jednoty katolické brněnské; v řeči jeho zvláštní lahoda spočívá. P. Bůh ho ještě dlouho živ, Kroesusem ho učiň na zemi a propůjč mu království nebeské, když už zde dlouhá léta druh o druha nezavadíme ze samé „světoznámé upřímnosti kněžské.“ Při společné hostině na ostrově žofínském seděl vedle mne v levo slavný kanovník a spisovatel z Mohuče Dr. Moufang, muž příjemný a své ceny uvědomělý. Také jsem tam poznal bělohlavého Germana, o němž jsem už tenkráte uhodl, že jest nadutý vědař, který ze zlosti, že se opovážili slaviti Conc. Vaticanum bez něho, stal se „starokatolíkem“. a jenž dříve coelibát do nebe povýšoval, a hned jak renegát do coelibátu mlátil. Jmenuje se Dr. Bedřich Schulte...

IV.

Přicházím nyní k smutnějšímu ještě obrazu svého pozemského putování, o němž rad s Jobem vyznávám: Militia est vita hominis (Život člověka jest boj.) Kanovník vyšehradský mi o tom pěje tuto písničku:

Národ náš on dobře
Zásluhy Tvé cení,
O Tvém vlastenectví
V pochybnostech není:
Zdařilo se jemu
Míti Tebe v sněmu.

Znaje ráznosť Tvoji
Našinců sbor statný,
Do nešťastné rady
Dal Ti mandát platný:
Neštítil se's v sboru
Jizlivého vzdoru.

(ad an. 1861.)

Z jara v březnu zvolen jsem byl v Brně do sněmu moravského, a ten měl úlohu zvoliti poslance pro centralistickou říšskou radu p. Šmerlingovu. Páni Němci, kteří měli v sněmu vrch a majoritu, z pouhého smilování propustili řičicí hlasovací také čtyři slovanské poslance do říšské rady vídeňské. Mezi těmi byl jsem já. Beneši! dobře pěješ: do nešťastné rady! Ba, nešťastný byl začátek a nešťastný bude konec tohoto Reichsratu, této rady, kterou odsuzuji s Jobem: Nech ji zachvátí tma a stín smrti. (Job 3, 5.) Nemíním zde podávati obšírnou kritiku rady té, jelikož činnosť její před zarmouceným zrakem naším až do této chvíle se rozvíjí na potvrzení výroku básníkova:

„das ist der Fluch der bösen That,
dass sie fortzeugend Böses muss gebären.“ (Schiller)

Nejprve měla ošiditi Slovany i Maďary a soustřediti celou říši v jeden německý celek; tať byla myšlénka p. Šmerlingova, který strojenou geometrií volebních okresů, i jinými státnickými chytrostmi právo volební ku prospěchu a vítězství Němců zřídil. Tak povstala ústava únorová (Februar-Patent 26. února 1861.) Té vykopali brzo rov Maďaři, kteří tušili nebezpečí pro svou říši, a proto štítili se dřevěné boudy před skotskou branou a pozváni byvše po I., po II, po III. — nepřišli.

Proto bylo přemýšleti o novém pokusu, obroditi říši austriackou. Po smutném pokoření zrádným Prušákem rozesekl bezcitný cizozemec Beust Rakousko, nastal dualismus (Cis a Translajtanie), a rozseknutá Austria pořád krvácí. Tady panuje Němec, tlače ubohé Slovany po

Beustovi ke zdi, tam panuje nafouklý Maďar a vévodí a poroučí teď celé říši, a jediné spravedlnosť samého císaře pána všechno urovnává, kterýž vyřkl, že žádný národ kolem trůnu jeho nesmí býti popelkou, žádný kovadlinou, nýbrž že krásná závěť sv. Štěpána krále musí se státi skutkem a neparáditi jen na papíře.

Tolik slov o té říšské radě, a teď ku věcem zajímavějším nebo alespoň milejším. —

V měsíci červnu roku 1861. koupil klášter saský Mařídol od dědiců Šellových krásný velkostatek tišnovský za slušnou sumu 200.000 zl., za kterou stojí mezi bratry. Pan probošt mařídolský, Cisterciák z Oseku, P. Conreid Preiss a Dr. Pražák uzavřeli kupní kontrakt, a „Brána Nebes", můj slavný farní chrám, měl zase patronkou abatyši O. S. C. Měl jsem z toho velikou radosť, když jsem na svátek sv. knížat apoštol. 29. června z Vídně domů zavítal, a p. Dor. Pražák, přítel od mladosti a kollega z rady, v krásném stromořadí lípovém se mnou se o to sdělil, co se stalo. I zajásal jsem v duchu, prohlédaje k růžové budoucnosti, ve které my dva kněží, p. probošt a já, bydleti budeme spolu. Zatím zmehlo! —

V prkenné boudě ve Vídni pořád řádily strašné bouře; jako mračna vráželi na sebe centralisté a foederalisté. Já však dostal čestné pozvání, abych se dostavil 20. srpna 1862. k slavnosti sv. Bernarda do Mařídolu. To mi šlo lépe pod vous, nežli bouda ve Vídni! Vypraviv se na dalekou cestu 18. srpna, setkal jsem se ráno 19. v Pardubicích se svým nejd. p. biskupem A. A., který jel se mnou až do Josefova, a odtud v povozu do kláštera O. S. B. Broumova na úpatí Krkonošů shlédnout kolébky rodu svého, hradu Kynast. Já pak unášen byl romantickými krajinami, kde jsem zraky krásami země české hltavě sytil, přes Turnov, Liberec do Žitavy; tam mne čekal kočár z Mařídolu. Se zapadajícím sluncem octnul jsem se na místě touhy své, v hostinných prostorách toho kláštera, který bez mála touže dobou vystaven byl jako „Brána Nebes" od Kunhuty, choti krále českého Václava I., syna Constancie, zakladatelkyně „Brány Nebes", neboť Lužice náležely tehdáž ke koruně české. Zotaviv se řádně, přijal jsem nabídnutou mi velečestnou úlohu, sloužiti na zejtří mši sv. ke cti sv. Bernarda. O 2. hodině po půl noci zbudil mne hlahol všech zvonů, a hned potom slavný zpěv řeholnic, které prozpěvovaly Matutinum. Zdálo mi se polosnivému, že jsem se octnul kdesi v nebi mezi kůry andělskými. Jakživ jsem nesloužil mše svaté s assistencí tak četnou jako tentokráte, kde mne obkličovalo při té oběti Nejsvětější veškeré téměř duchovenstvo patronátu mařídolského. Potom p. farář z horního města Chemnic měl kázaní. Po skvělém obědě na proboštství byli jsme pozváni k černé kávě a na kus řeči k p. abatyši „na opatství". Hojně byv obdarován — jinudy vrátil jsem se k domovu. Cesta zpáteční vedla přes Hořelice, kde jest znamenitý gothický chrám sv. Petra (teď ovšem protestantský), a znamenitá cesta křížová, nápodobněna věrně po té svaté zemi — k Budyšínu. Město Budyšín jest nad míru památné a malebné. Velebný chrám sv. Petra jest rozdělen; chór patří katolíkům, trojí loď chrámová protestantům. Tam slouží děkan zdejší kapitoly, spolu biskup a vikář ap. v Sasích sub infula. Zde jsem poznal horlivého P. Michala Hórnika, vikáře, který s kněhkupcem Smolerem jest duší zdejších Srbů, jak lodička v moři germanstva tonoucích.

Tenkráte vydával čas.: „Posoł katolsky“; také kanovník Kučank jest srdečný člověk. V Budyšíně mají Srbové zvláštní chrám farní, kde jest nyní Hórnik farářem. Dopisovali jsme si kolik let, teď aus den Augen, aus dem Sinn, jak to běh světa sebou přináší.

Přece však ještě jednou jsem uzřel a užil Budyšína i Hórníka roku 1865. Tentokráte vyčastován byv na děkanství, kde všichni kněží stolují se svým biskupem, rozloučil jsem se s milým B. a památným hřbitovem jeho, a uháněl s touhou k saským Athénám na Labi — do Drážďan. Tam mne přijal v „černém domě“ hned u katolického dvorního chrámu pan vikář M. F., nyní kanovník v Mikulově, který mi též vymohl u našeho vyslance průvodní list, abych dále po Němcích cestovati mohl; neboť nemoha se ho dočkati z Brna, vklouznul jsem bez pasu do Sas. V Drážďanech přebývají též katoličtí kněží společně v jednom domě se svým biskupem, v domě „černém“. Dne 24. srpna odslouživ mši svatou, poohlédnul jsem se též po ostatních chrámech, druhdy ovšem katolických, jak vnitř i zevnitř poznati lze. Pan sekretář vyslanecký Voračka vodil nás odpoledne (byla neděle) po okolí Drážďan až do zahrad zoologických cizou zvěří obydlených. Také jsem si prohlédl slavnou obrazárnu v hradě „Zwinger“ a madonnu Sixtinskou; ale soudruh můj Františkán polský a můj kolár lákaly v těchto dvoranách díváky více nežli ty slavné obrazy po stěnách rozvěšené, ježto duchovní katoličtí nenosí v Sasích žádného odznaku. Krásné jsou Drážďany jako Praha, jen ne tak rozsáhlé; leží v rovině, Labe dělí město jako Vltava Prahu na cis a trans.

Rozloučiv se s tímto krásným městem — spěchal jsem do vlasti, proletěv nad míru romantické Švýcary saské, a nakochav se krásou kraje litoměřického, pohledem na Mělník a jeho vinice. Cestu do Lužice popsal jsem velmi obšírně v „Moravanu“ na rok 1864. (str. 97—111.)[5])

V.

Rok 1863. byl pro naši vlast moravskou velepamátným. Slavili jsme 1000leté jubileum pokřesťanění Moravy blahoslavenou činností svatých bratří Cyrilla a Methoda. Toho roku oslaven Velehrad daleko za hranice naší úzké vlasti moravské; tenkráte teprv Němci s úžasem se dověděli, jakým kouzlem jest Slovanům — Velehrad. Co tam bylo během toho roku velkolepých slavností, slavných kázaní, bezčetných poutí z blízka i daleka, to všecko v živé ještě tkví nám paměti, a také to v knihách a novinách zaznamenáno na věčnou památku. Svatý Otec Pius IX. povolil, aby od toho roku 1863. slavnosť těchto dobrodinců národa slovanského konávala se výročně místo 9. března — 5. července cum Octava. Pro mne zůstane tento rok velepamátným z trojí ještě zvláštní příčiny:

1. že i já jsem byl udůstojněn hlásati slovo Boží z první kazatelny diecese brněnské, a to v neděli 5. července odpoledne, druhým jsa řečníkem po ndp. biskupovi. Pan prof. Šmídek upravil k tisku těch pět kázaní,[6]) které ob den po celou oktávu v dotčeném chrámě,

---

[5]) V následující krátké stati zmiňuje se Dr. Bílý o naší šlechtě a velmi pochvalně vzpomíná Egberta Belcredi-ho; praví: „Egbertů Belcredých jest na světě málo“. Poněvadž řádky ony pojednávají o osobách dosud živých — pomíjím a nahražuji touto poznámkou. Pozn. vyd.

[6]) Tiskem u Rohrera v Brně r. 1863., stran 60. Pozn. vyd.

od sv. Methoda roku 884. svěceném, byly činěny. Střídali se kazatelové v jazyku českém a německém. Čeští kazatelové byli: Bílý, Krátký, Tiedl, Maršovský, Šmídek.

2. že jsem k vybídnutí kněhtiskaře Bellmanna z Prahy sestavil k té slavnosti obšírný životopis svatých Cyrilla a Methoděje, který v krásné úpravě a s hojnými obrázky vyšel. Dílo to uznáno za nejlepší z těch, která k oslavení tak vzácné památky byla vydána. Sám jsem je přeložil do němčiny, prof. Maiciger v Celovci do nářečí slovinského, a ruský jesuita P. Martinov psal mi z Paříže, že je přeloží do francíny. Též prof. Gindely, v nímž jsem se tehdáž u Bellmana sešel, dílo to pochválil.

3. že jsem také osobně pouť vykonal v největším vedru červnovém s průvodem celého děkanství kuřímského Brnem na posvátný Velehrad, kdež jsem také před velkou mší sv. kázal. Když biskup budějovický Jirsík, který se mnou ve Vídni v klášteře B. M. přebýval, po té slavnosti se mnou se sešel (on totiž také jednoho dne na Velehradě pontifikoval), řekl mi: „Tak dlouho jste se na tu slavnost připravovali, a ona Vás přece překvapila.“ Řekl to o svatyni velehradské, která do té doby nebyla vystrojená jako nevěsta choti svému.

Nejslavnější moment slavnostní nastal, když 11. července pan praelát rajhradský s řadou svých řeholníků do Velehradu zavítal. Kéž by se byli zde na vždy usadili! — Přišlo tam také procesí z Čech s J. Em. ndp. kardinálem pražským. Týž vysoký hodnostář vybídnul mne, abych sestavil „Život Pána našeho Ježíše Krista“ proti rouhavé knize Renána. Plán a směr byl mi udán, dle kterého spis zpracován a tiskem vyšel taktéž u Bellmanna v Praze (s dřevorytinami.) Obdržel jsem za to od J. Em. ndp. kardinála přeskvostný breviář čtyřdílný z Bavor od Redemptoristů v Öttinkách, který zůstane pro mne vzácnou odměnou činnosti spisovatelské. — — — —

Roku 1863. hlásil jsem se o Miroslavu, Dačice, Šardice ... než byl jsem odmrštěn (nepřízní patronů.) —

Již roku 1862. v měsíci červenci učinil jsem z Vídně výlet do Horních Rakous, do tak zvané „Solné Komory“, kteroužto cestu jsem zevrubně popsal nedávno v kterémsi ročníku „Hlasu“ za redakcí našeho milého Klímy, teď plebána v Praci, a probošta Šlapánského. Protože však již Těšík přede mnou a Soukop po mně, onen v „Moravanu 1852.“ krásy tamnější přírody a své zkušenosti na těch cestách tak dolíčil, že bych se v tom jemu vyrovnati nemohl; přítel Soukop pak výlet do Solnohradu ve zvláštním sešitě vydal, pročež tuto cestu pominu mlčením, a přistoupím hned k druhé cestě, kterou jsem z Vídně vykonal do Bavor v září roku 1863. Toužebnost poznati Řezno a Pasov, kamž patřila naše Morava se sestrou Čechií po pádu velkomoravské říše (r. 907.) až do času svatého Volfganga, biskupa řezenského; vroucí přání uzříti na památném hřbitově mnichovském hroby výtečných učenců katolických (Görres, Möhler, Klee), jimž jako chovanec vědy posvátné mnoho děkuji — poháněly mne v tomto roce cyrillo-methodějském, abych vyletěl z Vídně do sousední země bavorské. Peněz v kapse bylo dost; co jsem měl doma na rok, to jsem dostával ve Vídni na měsíc — tedy hejdy! do světa! tam jest lepší učení nežli z kněh.

Bylo to v noci 21. září, když jsem jel; s nebe jen lilo, a nemoha usnouti nejvíce jsem o pohoršlivém spise Renánově přemýšlel; litoval

studně 60′ hluboká; vědrem vytažená voda každou sobotu bývá svěcena. Na hrobech výtečných biskupů: Seilera atd. viděti denně nové věnce.

Prohlédnuv sobě ještě Wallhalu nad Dunajem, ve které Těšík ještě nenatrefil Lutra, já však roku 1863. už jsem ho tam spatřil, unášen jsem byl podél Dunaje k Pasovu; zde se snoubí Inn s Dunajem. Pak dále spíchal jsem na parolodi k Linci a odtud po železnici do Vídně a k slavnosti sv. Václava do Tišnova. — —

Básník vyšehradský pěje:

Posvátné Tvé řeči
učí, tuží, blaží
zdárné posluchače.
Po pravdě-li baží:
Doma ať, ať hostem,
Tvá řeč ryzím skvostem!

V této sloce můj milý přítel a krajan, nyní vyšehradský kanovník s infulí, naráží na četná kázaní. Za takovým povoláním ubíral jsem se 4. dubna k milému Rajhradu, abych dle přání p. opata promluvil řeč kazatelskou při slavné profesí dvou bratří řeholních P. Plac. Bonifacia a Maura O. S. B. Bonifác se zvláště vydařil, hlavně jakožto dozorce hospodářství klášterského. Toho dne pochovávali v Židlochovicích mou nejmilejší sestru Antonii!

Z Rajhradu jsme jeli zase do sněmu zemského v Brně, a 14 dní na to zavítali do mého skromného bytu na úpatí Květnice p. praelát Guntíř, p. praelát Šírek z Nové Říše (též sněmovník), a přítel Červ, který od té doby ve všem vrtá, a to s velikým prospěchem.

Sněm trval do svátků svatodušních. V srpnu mi psal p. praelat Guntíř, že bydlí v „Hlubokém“ u Tomášova na svém zámku, abych ho tam navštívil. Hned jsem jachal per pedes přes Deblín a Svatoslavu a dorazil šťastně do „Hlubokého“, a po starodávnu slovanské písně jsem mu zpíval, aby nám šťastnější léta tak brzo z paměti nevyšla. Ještě jednou byl v „Bráně Nebes“ p. praelát Šírek na podzim o sv. Ondřeji s Dr. Pražákem a Drem. Mezníkem, a byli u mne pohostinu, učinivše výlet z Brna na Perštýn.

Přítel Beneš M. Kulda pěje dále:

Vroucně uvítala
Švarné péro Tvoje
Ku radosti kněžstva
„Kazatelna“ moje;
Zoveť Tebe s díkem
„Spolupracovníkem“.

Roku 1865. počal vydávati Kulda, kanovník vyšehradský, „Posvátnou kazatelnu“, časopis kazatelský, do něhož přispívám hned od prvopočátku všeho druhu prácemi homiletickými, za které mne přítel nad zásluhu zvelebuje. Vydal jsem již v Židlochovicích 3 svazky kázaní, která však co do úpravy slohové s pracemi v „Posv. Kaz.“ vycházejícími se měřiti nemohou. Mnohá z těchto kázaní, obzvláště příležitostných, byla též o sobě patištěna, abych je svým posluchačům na památku rozdati mohl. — Toho roku jsem obdržel z Mařídolu druhé čestné pozvání, abych tam na slavnosť sv. Bernarda německy kázal. Vypracoval jsem si tedy chvalořeč na sv. Učitele medotekoucího. Kdo dlouho zvykl kázati česky, tomu s nemalou nesnází jest kázati německy, leč až tomu jazyk zase zvykne. Consuetudo altera natura. (Zvyk je druhá přirozenosť.) Kázaní samo jsem krásně opsal a milé a ctěné patronce odevzdal; také jsem jí vlastní rukou složil modlitební knihu, na jedné straně s německým, na protější s českým textem, začež jsem byl slušně odměněn výtkou od p. probošta Con-

rada: „es sei zu mühevoll“. Když tedy čas k radostnému cestování připlynul, vydal jsem se chutě na cestu s pořádným pasem místodržitelským. —

Téhož roku připadla slavnosť sv. Bernarda na neděli XI. po sv. Duchu. V Mařídolu byl natlačený chrám; sešlo se poutníků se všech stran, ovšem bez korouhví, což berani nesnesou.

Po slavné mši sv. o 9. hod., kterou sloužil jakýsi děkan z vratislavské diecese, vystoupil jsem na kazatelnu. Když jsem v exordiu se představil, navnadil jsem je k pilnému poslouchání. Druhý den po slavnosti přivedli jsme si z Ostřic také jednoho pastora za hostě — do kláštera, který byl jako král Saul o hlavu větší nežli naše tvrdé lebky kněžské. Byl tomu velmi povděčen, že se do vnitra kat. kláštera dostati mohl, a také přípitek pronesl na zdar klášterů, které byly v Němcích kolébkou „vzdělanosti“. Za to kázaní obdržel jsem od pí. abatyše krom váčku stříbrných tolarů na zpáteční cestu skvostný reliquiář, vzdělaný ze stříbrného drátu bílého a žlutého. Tento reliquiář jest vzácnou ozdobou mého příbytku. Třetí den jsem se loučil, a to už na vždy s místem posvátným. Kaplan P. Otmar jel se mnou až do Žitavy a odtud na horu Oibín, ve které zbožné paměti císař Karel IV., otec vlasti, Coelestinům právě uprostřed hory do skal vtesati dal klášter se Svatyní. Jesti to unicum a stojí za podívanou. Dnes je tam restaurace žitavské haute volée, a přeutěšený hřbitov jako zahrada hned vedle nerozborných zdí bývalého chrámu. Zde, v této divoromantické samotě, sídlili mnichové jako orlové v hnízdě skalním.

V Žitavě jsme se bratrsky rozloučili, a já uháněl vedle pamětihodné vsi Ochranova do milého Budyšína. Na cestě ve vagoně hubovali Němci na Rakousko; bezpochyby už čuli, co vězí v povětří, a co Bismark kuje. Opět jsem se shledal s milým Hórnikem, Kučankem a Smolerem. Hórnik mne tentokráte vyprovázel nejen do Drážďan, nýbrž až do Čech, do kláštera Oseku.[7]) P. praelát Athan. Bernard přijal nás ochotně; byl též údem říšské rady, ale nerad si na to vzpomínal. Při večeři jsme seděli jeden na pravici, druhý na levici ndp. biskupa Athanas. Cubr-a, kterýž, nemoha snésti ponebí v Indii, vrátil se do vlasti a přebývaje v krásném samostanu kapuc. v Linci, odtud pomáhal, kde bylo třeba, jako t. r. v diecesi litoměřické, která neměla biskupa. Světil tam alumny, udílel sv. biřmování a oslavil sv. Bernarda v Oseku, kde jsme ho zastali a s ním se pobavili. Brzo na to, ač ještě mladý, zemřel.

Den po tom, na sv. Bartoloměje, rozloučili jsme se časně ráno s Osekem. Z Oseka jsme jeli s 2 řeholníky do kláštera OO. Jesuitů v Bohosudově. Hórnik se zde se mnou rozloučil, já hned odebral se do kláštera, kde asi dvacet kněží slavilo 25leté jubileum, mezi nimi rector magnificus Fr. Náhlovský. Po skončených službách Božích prohlédli jsme klášter a školy jeho. Jeden z těch Otců, Moravan Plch (ale píše se Pilch), jak jsem s ním začal česky, hned se ode mne odvrátil; jiný však čiperný sakristán, rovněž Moravan, neustále se mnou a

---

[7]) Osek leží na posledním výběžku Rudohoří. Rozhled odtud jest čarokrásný; jest to utěšená krajina Teplická, Středohořím a Rudohořím ovroubená, o které nejvíc platí, co se o litoměřickém kraji říká, že jest totiž „rájem země české“. U prostřed leží Teplice a Šénava s lázněmi. K východu mile poutá oko hora Milešovka, obrovský to kůžel, největší vrch v českém Středohoří.

Náhlovským česky hovořil; před ostatními nesměl, měli majoritu. Sundal nám s hlavního oltáře zázračnou sošku bolestné Panny Marie a k políbení podával. Po obědě poděkoval jsem se za netušenou zábavu a hod duchovní a ujížděl po vedlejší poboční dráze do Oustí nad Labem a odtud do Prahy, — na milou Moravu do „Brány Nebes“ — obohacen byv mnohými zkušenostmi, obzvláště od toho kapucínského biskupa, které se mi však již z paměti vytratily. Škoda, že se mi to ze zápisků ví Bůh kam ztratilo; co zde sestavuji, jsou jen trosky.

VI.*)

Básník vyšehradský pěje:

Zněl hlas od Vltavy
Zhůru! v šik se stavte!
Kde kdo péra mečem
nestoudnou lež davte.
Rarach podkopává
Církve, Vlasti práva!
Věnuje své síly
Jan náš, mistr Bílý.
„Společnost a Církev“
zvlášť se vydařila.

Zástupníkům práva
na pochoutku byla!
Rozhlásit ji hbitě
Dbali svědomitě!
Tu sbor soudců volá
„se žalobou vary!“
Vzácnou knihu napsal
spisovatel starý:
Žalář? Posty? K čemu?
Sláva budiž Jemu!

Po velikém pokoření Rakouska nastalo větší katování Slovanů... začalo systematické pronásledování novinářů a spisovatelů českých; kriminál pražský hemžil se zločinci; nepřehledná řada tiskových procesů odbývána, a v katalogu „mučenníků českých“ skvějí se též naše jména: Kulda a Bílý. Tím se ukončila řada přelíčení tiskových. Jakmile pak nastaly soudy porotní: uleveno zločincům „od péra“. Neúnavný a šlechetný Beneš začal vydávati sešity o „otázkách časových“; jak to později zdárně se ujalo, německé „Weckstimmen“, též v Praze vycházející sešity, skvělé o tom vydávají svědectví. Psal jsem i já nejednou takovou knížečku, nejvíce však se vydařila „Církev a společnosť“, vydaná roku 1868., pro kterou jsem měl s bratrem Benešem tiskový proces.

Roku 1868. slavil p. farář tišňovský Fetter, soused, v září své druhotiny; já kázal. Kázaní to bylo zvláště otisknuto a mezi hosty rozdáno. Přítomný Tišnovák P. Klinkáč pozval mne, abych 11. října do Bystřice přijel a tam při svěcení krásné sochy B. P. Marie kázal. Byl tam též kollega Dr. Hošek z Rožinky a nazval mne doktorskou fakulou. Když jsem tam odtud dojel nazpět na úpatí „Květnice“, četl jsem v novinách, že brožurka: „Církev a společnosť“ od Herbsta byla skonfiskována, a že nastane pro ni soudní vyšetřování. Já pak zvolal: „Děj se vůle Páně“!

Tak jsem byl nejprv vyslýchán u c. k. soudu v Tišnově, potom v prosinci t. r. citovali mne do Prahy; byla zima — ale aspoň jsem se tam s Benešem sešel! (Dokončení.)

---

*) Pozn. red. Zde líčí Dr. Bílý původ a průběh boje z r. 1866., věc to všeobecně známou, pročež, nemajíce nazbyt místa, stať tu jsme vypustili.

Horalův statek.

Báseň

Františka Chalupy.

(Pokračování.)

Vršek „Skalka“ vypíná se
nade statkem Horalovým.
Když sem jaro v luzné kráse
přiletne a květům novým
snivý život žíti velí,
starý dub se zazelená,
jenž tam trůní nade křovím,
k životu kraj volá celý;
oživne i zaschlé jmelí,
vinoucí se k jeho kmení,
rychle roste, rychle pučí.
Leskłé mušky na lupení
vesele se rozebzučí.
V ševel listí písně ptačí
zaznívají laškovně tu;
sotva zříš tu chasu malou,
která pěje milé písně,
aby byly Tvůrci chvalou,
aby těchou byly světu.
Co je život, — zde se zračí.

Kristova tvář jenom přísně
rozhledá se tady kolem,
rozhledá se s dřeva kříže.
Tělo, jež se svíjí bolem,
trnové koruny tíže,
smrtný zápas v kalném oku,
které vzhlíží smutně k nebi,
než Pán dopil útrap číši,
otevřená rána v boku,
v rukách, v nohách velké hřeby:
v života té bujné říši
nejsou samy smrti znakem.
Balvany tu obrovité
zjevují se přede zrakem.
Stopy blesků do nich vryté
ztratily se pod povlakem
hedvábného roucha — mechu. —

Dětská mládˇ, jež všechno zvroubí,
pobíhajíc bez oddechu,
často v stinném „Skalky“ loubí
dovádivým bývá hostem.

Divno, — když tak někdy vzhlíží
k dřevěnému tomu kříži,
v dětské mysli, v duchu prostém
myšlénky se vážné budí:
zastaví se, padne v dumy.
Pojednou hry všechny nudí,
divné přijdou na rozumy
dovádivé malé děti. — —

Dnes i malé, hravé dible
nevylezá na balvany,
když hoch jeden starší z bible, —
nebo vlastně z dějepravy, —
počal vážně vyprávěti,
souvisle a z vlastní hlavy,
jakby četl celé strany, —
umučení Pána Krista.

Dopověděl. Tomu hochu
nejmenšímu, malé hlavě,
dětské hlavě, divné trochu
bylo jeho povídání.
Otázal se ostýchavě:
„Dozajista? Dozajista?“

„Nemáš o tom ani zdání,
jaké Ježíš zkusil muky,“
pravil mladý vypravěč —
a prst zvedna pravé ruky
na kříž, — další vedl řeč:

„Dokud nebyl Kristus Pán
odsouzen a na kříž dán,
rostlo všechno kamení, —
ale od těch smutných dob,
kdy ho odsoudili židé,
krev se z boku pramení,
a on uložen byl v hrob,
neviděli nikdy lidé,
že by rostlo kamení.
Je to kletby znamení!
Také tyhle naše skály
z těch dob růsti poustály, —
říká strejček vyměnkář.“

Udivená chlapce tvář
prozradila jasně znova,
že nechápe smysl slova.

„Pochváleno Jméno Ježíš!“
ozval se hlas dětsky ryzí.
Nějaký to člověk cizí
přiblížil se k dětem našim.
Nejmenší z nich v houští mizí,
prchá, až se zvedá prach.

„Hloupý kloučku, neměj strach!
Což pak myslíš, že snad strašim?“
volá cizí člověk za ním.
„Pojď jen, malý, pojď jen zpátky;
kam pak jenom, hezký synku,
ustrašeně tolik běžíš?
Vidíš? Nechceš cukrovinku?
Maminkám a tetkám vašim
a pak ještě větším paním
prodávám tu plátno, šátky...“

„„Pochváleno Jméno Ježíš,“
vraceje se hošík děl;
pro pamlsek ruku měl
na polo již vztaženou.
Ostatní se kolem k tomu
bez pobídky naženou.
Dostali....

„Nu chutná? Jistě?
z kterého jste, hoši, domu?“
lichotnými ptá se slovy.

„My jsme, strejčku, Horalovi.““

„Maminka je, děti, doma?“

„„Maminka je, strejčku, doma““
třesoucíma děly rtoma.
„Buďte hodny, hezké dítky;
trhejte si dále kytky“ —
řekl on a ke vsi kráčel,
ranec, loket, nůžky nesa.
Na děti se pootáčel,
až pak zašel za kraj lesa.

Tu když mezi dětmi nastal klid,
pravil jeden z hochů: „To je žid.“

* * *

Statný Ořech, věrný strážce
Horalova příbytku,
který dosud na přepážce
oběda dlel při zbytku,

od hostiny odběh náhle,
rozehnal se přede vrata,
postavil se, vrčel táhle,
neznámého vida brata,
ryšavého, s malým hrbem
blížiti se k jejich dvoru. —
Jak by tušil, zle že s krbem
Horalovým jednou bude, —
nedůvěře tomu tvoru
lidskému, jenž tu se blíží,
jenž jak přízrak v před se plíží:
Ořech pes hned počal výti,
až to po vsi slyšet všude,
až se po vsi ptá druh druha,
čí pes takou smutnou hude?

Žid již hleděl, kam se skrýti,
vida, jak pes tento ztuha,
zle se proti němu chystá.
Myšlének v tom z jeho síti
vyklouzla, jak rybka hbitá,
malá rada, — pomoc jistá,
které hned se žídek chytá.
Zbylý chleba s máslem krajíc
z kabely mu hodil chvatně;
nepočítal věru špatně.
Mlsná mrška ustoupajíc
málo hájí pánův práh;
vrčením jen zanevraží
slabým, — na dvůr pouští žida.
Do kabely tento sáh'
opět, první účin vida; —
tak se dostal na zápraží.

Zastavil se, přemýšleje
povšimnul si ruchu, reje,
který se tu jeví dvorem,
co bohatství, co tu zásob,
pěkných věcí mnohonásob.

Bystrým okem, dravčím skorem,
z néhož jiskra šlehla divná,
prohlížel si všechno kol. —
Objevená zlatá hřivna,
nalezený zlatodol,
velký poklad v temné kobce,
nemůž' více lákat sobce.
Několikrát hlavou kývna
zamlasknul a v rudou bradu
kostnatou si zajel rukou.

Krouti se, jsa roven hadu,
mocně tepny v spánky tlukou.
A když pohled na zahradu,
na sýpky a na stodolu,
zasípal žid v tesknem bolu,
jak by mamon zlý jej škrtil:
„Milejším, než zlaté tele,
které Mojžíš na prach zdrtil,
hospodářství toto celé —
přemilejším by mně bylo.“
Jako šašek kol se vrtil,
než se oko nasytilo
hledem na to, co mu milo,
než se v srdce hádě přání:
„míti to vše“ — poukrylo.

V jizbu vstoupil Aron Lõwy;
na vše strany hlavu sklání,
pokorným se sluhou jeví,
bradou, ústy, slovy jedná;
slova jeho jako voda
plynou, slova sladká, medná,
když nabízí svoje zboží.

„U nás všeho z vůle Boží;
nekoupíme!“

„„Jaká škoda!
Výborné mám, krásné kousky
plátna, šátky, kanafasy,
látky k cíchám, na ubrousky,
prstýnky a čapky, pasy,
tkaniček a pentlí, mašlí, —
že by jich kde sotva našli.
Výborné a jaké zboží!
Jaký výběr, jaká láce!““
Proudy jeho slov se množí,
až se brada třísní slinou
pěnnou. —

„Židę, marná práce;
přijďte někdy v dobu jinou!“

„„Aj vaj! Kšefty všady hynou;
zavírají dvéře všudy,
nejmenšího nikde zisku.
Kdyby sobě člověk chudý
nevyprosil u svých misku
nejchudší té stravy naší,
zhynul by té sloty vinou. —

Dovolte mi, krásné zlato,
ať si v milé jizbě vaší
mdlé mé oudy odpočinou;
věcně vděčným budu za to.““

Na lavici blíže kamen
nečekaje zased žid.
Hospodyně v jizbě sama.
Jakous práci pod rukama
právě měla; židův vid
shlednuv bílou plnost ramen,
kvetoucí a vabnou líci,
nových lichot našel pramen.
Děl, až se mu brada třásla:

„Přijdu často mezi lid,
ale tolik musím říci,
takou hezkou panímámu,
jako z májového másla,
sotva někde našel bych!
Šaty nové jako z krámu,
v ničem přece není pych,
jak to člověk vídat může.
Tváře jsou jak rudé růže,
jak jablíčka první z štípku
mladoučkého; — a ty vlasy!
za každý bych pětník dal,
ač zlé jsou dnes pro nás časy.
Na mou věru, co bych lhal!““

„Žide, jděte s takou k šípku!“

„Na mou věru! Pravdu pravím;
všechno kypí štěstím, zdravím.
Dětičky má panímáma
čiperné a roztomilé;
poupátka ta jsou mi známa;
viděl jsem je prve venku,
jak hříbátka bujné, čilé.
Musím pro ně nechat dárek.
Těší se vždy na panenku,
na koníčka, na kočárek;
to vše pro mne nemá ceny.
Vím, že všechno pro ně schová
dobrá paní Horalová.“ —
Již tu hračky vyloženy.

Při tom okem kolik vteřin
sčítal pilně stohy peřin
zvedajících se až k stropu.
Dal by za ně plátna kopu —
i dvě, — ba tři; plátna nová.

Pak se vlídně zase tváře
dále mluví: „„Hospodáře
máte jistě asi v poli?
Orá s koňmi, nebo voly?““ —

Otázek pak nových příval
byl by jistě kladl býval,
když tu otevrou se dvéře.
Do nich kráčí vyměnkář;
o berli se k předu béře.
Pokornou se stala tvář
židova a v úctě zdravil;
zvedl ranec. „„Přijdu zase
po nějakém krátkém čase,““
na odchodu vážně pravil. — —

„Netěší mne věru mnoho,
Anuško, že tady zřím
žida; málo dobra z toho,“ —
prones výměnkář a v dým
zahalil se staré dýmky.
Celý den byl nevrlým.

* * *

— — Léta, léta, jste jak ptáci!
Perutě, jak vichr máte,
bleskurychlá máte křídla!
Z neznámého věků zřídla
jak myšlénky vylétáte;
při všem trudu, při vší práci.
nad hlavami přeletáte;
než se ohled jedenkráte
člověk, — jako motýli
v neznámá všech věků sídla
roj vás v mžik se uchýlí.

Nová léta letem novým
nad mým statkem, — Horalovým
přelétla; dny letem sokolím
temné noci — letem sovím.
Divné změny znáti okolím;
divně osud zahrál s mnohým,
rozdíleje podle svého.
Štěstí křídlem nad ubohým
ve výřivém letu šumí,
při tom stánek přešťastného
rozkotává v bědné rumy.
Pod perutí jeho sinou
jedni vlastní svojí vinou,
druzí bez té rázem hynou.

Když líc jejich zsiná, zbledá,
jiný z prachu výš se zvedá;
vlastní práce, vlastní píle
na cestu mu svítí zář, —
neb dosáhnout chtěje cíle,
poctivosť zle bije v tvář“ — —

Taktó často dlouhé chvíle
v samotě si rozkládával
u Horalů výměnkář.
Myšlének všech různých nával
náhle stanul v rychlém letu,
na čelo když chmůra sedá,
když se trpký úsměv jeví
na povadlém jeho retu,
šeptajícím: „Výš se zvedá....
Vlastní práce, vlastní píle
na cestu mu svítí zář,
neb dosáhnout chtěje cíle,
poctivosť zle bije v tvář...“

Tuší sice, ale neví,
proč ta slova v paměť starou
pojednou se kvapně derou,
vysloví-li: Aron Löwy.
Zapomíná desaterou
věc, — vše jiné jako parou
mizí z šedé lebky jeho,
jenom tato věta jedna
často, jako závěr všeho,
paměti se noří ze dna.

Nikoho snad ze všech lidí
dobrý děd ten nenávidí;
právem, ctí se v žití řídí;
neošálil, neošidí,
co by stéblem bylo, zrnem:
ale Aron Löwy kmetu
v každém oku velkým trnem —
z dob, jak prvně chodil do vsi
z dob, kdy tady vlastní krov si
zakoupil, — co ve vsi je tu.

Ranec dávno hodil v kout,
když již seděl v pevném sedle,
nitky na to počal snout,
jako chytrý pavouk hnedle,
opatrně z nitek sítě,
do nichž dobré selské dušky
nachytal by jako mušky.

Ku pamlskům lákal dítě,
k pěkným šatům svižnou holku,
veselého k pivu hocha,
panímámu na rosolku,
a těch starších mužů trocha,
kteří na ty mladší s hora
hledí, jako na caparty,
pobaví se při hře v karty. — —
Z toho, nebo z toho dvora
často rychle cosi v pytli
nesli a vsí jen se kmitli
k Aronovi pod pastoušku.
Ve veselém tady kruhu,
při opojném, statném doušku
rychle rostly růžky dluhu.
V nejlepším když byly vzrůstu,
což jich pánům málo zdrávo,
nehově již jejich gustu,
směnečné je nechal právo
poznávati. V dobrodiní
beránčí se roucho hale,
za dva vlky škody činí.
Hořekoval neskonale,
kdo byl málo ostražit. — —

Štěstí, jmění, všecko maje,
nebyl ještě Aron syt.
V černé duše jeho taje,
v nekalého srdce skryt
jedovatých tužeb had
dávno úsilně se vkrad.
Prvně, — když děl, až se třásla
ryšavá ta jeho brada:
„Takou hezkou panímámu,
jako z májového másla,
sotva někde našel bych.“

S jměním rostl jeho pych;
nechal vzrůstat vášně hada.
Dosud svěží, vábná vnada
hospodyně Horalovy
vzněcovala vášně zápal.
Lichotnými mluvil slovy,
prostředků se různých chápal, —
zdali věrnosť její zlomí.
Vedlo se mu vždycky stejně.
Odcházíval obyčejně
odtud, jako ďábel chromý. — —

I to, co se tajně v hloubi
Aronovy dělo duše,
pozoroval s bystrozrakem
výměnkář — a dobře tuše,
jaký den by to byl zhouby,
jenž by štěstí hvězdu mrakem
černým náhle pozahalil,
čistý pramen domácnosti
neprohledným rmutem zkalil: —
v patách býval vždycky hosti
dotěrnému, staré kosti
i když sotva často vlek.
Nejednou pak vážně řek:
„Anuško, s tím nebuď sama!“ (Dokončení.)

Jantar, drahokam starověku.

Podává
Václav Pecha.

Drahokamy budily již ode dávna pozornosť lidskou, hlavně svým leskem a září, a velká cena jejich rostla zvláště řídkým a vzácným se vyskytováním. Jak dějiny svědčí, byly drahokamy ceněny již u starých Indův a Egyptanův, a od těchto poznali je Israelité. Řekové seznali drahokamy od Foeničanův. Nejvíce užívali jich Římané v přepychu si libujíce. Kamenem ceny největší jest za našich časů diamant; jest to bez odporu nejskvostnější a nejcennější drahokam. Právem zove se králem všech nerostů; neboť i zlato před leskem jeho bledne, i nemá na této výši žádného soka. Jinak však bylo ve starověku; měltť soka, jenž arci jednotlivě co do ceny se mu vyrovnati nemohl, který však pro snadné spracování jako šperk byl velmi hledán Diamant, jenž ve starém věku hlavně v Indii vysoce ceněn a majetkem výhradně panovníků východních byl, ač pro tento drahokam jím často od lakotivých cizinců kruté útisky snášeti bylo, netěšil se u Foeničanův, Řekův a Římanů takové vážnosti. Jak málo byl v západních zemích znám, dokazuje nám zpráva Plinia staršího, slavného přírodozpytce římského, jenž praví o diamantu, že dobyvá se v zlatodolech, v ohni, že je neporušitelný, nedá se roztlouci, ale ponořen do kozlí krve stává prý se měkkým. Tato zpráva dosvědčuje s dostatek, jak řídkým hostem byl diamant v tehdejších dobách v zemích západních. Jiný nerost, jenž z dalekého, pošmurného severu vozen, tehdá velmi hledán a vysoce ceněn, byl j a n t a r.[1])

[1]) Slovo toto pochází z ruského янтарь (jantar), a to z litevského genteras. Německý název „Bernstein“ poukazuje ku jedné jeho vlastnosti, totiž zápalnosti, a znamená tolik jako: „hořlavý kámen“. Bern pochází z bernen (dolnoněmecky či plattdeutsch) = brennen = hořeti. Ve starých spisech, pojednávajících o jantaru, uvádí se pod jménem „Börnstein“ (börnen, v staroněmčině, = hořeti) neb „Lapis ardens“ (lapis = kámen, ardens = hořlavý). Francouzi nazvali jej „ambre jaune“ (ambra žlutá), protože hořící jantar jako zelená ambra z vorvaně zapáchá, a Angličané „yeller mineral resin“ t. j. žlutá mineralní pryskyřice.

Již v šerém starověku byl jantar hledaným skvostem; nalézámeť jej v starožitných hrobech foenických jako ozdobu krku a ramene. Dle Homéra i za času války trojanské nosily prý ženy jantarové šperky. V „Odyssei“ vypravuje týž o nákrčníku zlatém, vykládaném jantarem, jasnému slunci podobném. Královský zámek Menelaův třpytil se zlatem, jantarem, stříbrem a slonovinou. V starobylých pohanských hrobech slovanských nalézáme často šperky jantarové, což nám důkazem, že též u předků našich požíval jantar ceny drahokamu. Zvláště u Římanů těšil se jantar zvláštní oblibě a byl vysoce ceněn. Připisovali mu vyšší moc, kterou chránil toho, jenž věci z něho nosil, ode všech nemocí. Básníci římští, zvláště Martialis, velebí jej ve svých básních velmi. Foeničané přiváželi jej z dalekého severu, projíždějíce, jak pověst praví, sloupy Herkulovými, a velmi úzkostlivě skrývajíce tuto cestu před ostatními národy. Prodávali jantar hlavně Israelitům, nádherných obřadů náboženských milovným, u nichž užíván byl jako vzácné kadidlo. Homér nazval jej elektron, což v báji řecké znamená hmotu, barvou i hořlavostí od boha Helia (boha slunce) pocházející.

Foeničané byli první, již poznali, že jantar jsa třen, přitahuje k sobě lehké věci, které po chvíli opět odpuzuje.

Také Peršané věděli o jantaru cosi podobného; byloť jim známo, že po tření plévy přitahuje, a proto mu dali jméno „kárubu“ t. j. plévy odnášející. Vlastnosť ta, poprvé na jantaru pozorovaná, nazvána električností, tato v naší době mohutná a důležitá přírodní síla. Skoro do XVII. století omezovala se síla elektrická jen na jantar, až teprve anglický lékař V. Gilbert ukázal, že nejen jantar, nýbrž i jiné hmoty třením se stávají elektrickými, jako: sklo, síra, pryskyřice a jiné. Až do jeho času byla elektrická síla považována za totožnou s magnetickou. Řecké ženy pozorovaly, že třela-li se nit o jantarovou cívku a přetrhla-li se, ihned k cívce přiskočila a zase odskočila; tuto vlastnosť poznal odtud řecký mudřec Thales z Miletu (600. před Kr.) a tvrdil, že jantar pro vlastnosť výše řečenou jest hmota oživená — že má duši.

O původu jantaru vypravuje Herodot, zvaný „otec dějepisu“, staroklasickou báji, kterou později Ovid v „Metamorphosách“ poeticky vzdělal, že Phaëton, syn boha slunce, žádal otce svého, aby mu dovolil jednou se slunečním vozem vyjeti. Otec svolil k snažným prosbám syna svého a vydal mu vůz slunečný. On však, špatně veda teplodárné těleso nebeské, část země naší spálil a za trest ve hloub se kácel jako lesklá hvězda od oblohy jasné a do řeky Eridamu (Rohn neb Pád) upadl. Sestry Héliony čili Saëthoniádky, na břehu stojíce, kvílely velice nešťastného bratra. Zeus, mezi bohy nejvyšší panovník nebes a země, za trest, že bratra želely, proměnil je v topoly neb olše, slzy pak, jež z očí jejich kanuly, na slunci v jantar stuhly.

V jiné báji čteme, že povstal ze slz rysa. (Felis lynx.) Tyto báje byly však ve IV. století př. Kr., za času Alexandra Velkého, od Pythea z Massilie vyvráceny. Tento scestovalý dobrodruh dovozoval udiveným krajanům svým, že hledaný a na nejvýš ceněný elektron není nic jiného než vyvrženina moře, které obyvatelé chladného severu jednak jako paliva užívají aneb jižním národům prodávají. Dávno již před narozením Ježíše Krista byl jantar důležitým obchodním pojidlem mezi vzdělanými národy jihu a barbary severu. Nejdříve přiváželi jej Foeničané po moři, později Etruskové obtížnou cestou po pevnině výměnou

za věci bronzové. Jest zajímavo, že dnes po 2000 letech, kdy vzdělanosť zcela jiným směrem se béře, nalézáme na pobřeží baltického moře množství bronzových věcí, v zemi zahrabaných, které tenkráte za jantar vyměněny byly. V březích baltického moře, na nichž jantar se nalézal, kolovaly ve starověku nejrozmanitější zprávy. Tak praví Tacitus: „V tu stranu, kde obývají Sueové, jest moře zcela nepohyblivé (moře baltické), za nímž končí země. Tudíž jest pravdivo, že poslední paprsky zapadajícího slunce trvají až do jeho východu, že tím hvězdy blednou. Ale jen nerozumný může tvrditi, že též slyšeti tam hluk vycházejícího slunce a viděti postavy bohův a paprsky ze hlav jejich. Na pravém břehu suevského moře bydlí Aestyrové, kteří oblekem a zvyky jsou Suevům zcela podobni, ale řečí jsou Britům bližší. Železa užívají zřídka; za zbraň mají ponejvíce kyj. Z moře loví hlavně jantar, jejž elesum nazývají. — Nalézá se na mělčinách a na břehu. Jak povstal, po tom nepátrají oni dokonce ani si ho nevšímali, dokud naše ješitnosť ho na nich nežádala. Nevědí ani, jak by ho spracovali, prodávajíce jej surový, a diví se velmi ceně, kterou obdrží. Poznáme snadno, že jantar jest pryskyřice, neb nalézáme v něm hmyz, který do něho padl. Myslím, že úrodné háje a lesy, podobné hájům na východě, z nichž kadidlo a balsam se přiváží, též v oněch ponúrných krajinách severu býti musí. Teplem slunečním vyprýštil jantar z oněch stromů, pak do moře se dostal, a bouří na druhý břeh byl vyvržen.“

Zprávu tuto obdržel Tacitus nejspíše od římského rytíře, který byl císařem Neronem na pobřeží baltického moře poslán, po roce se vrátil a 1300 liber jantaru do Říma přivezl. Větší kusy z této kořisti byly prodány za báječné ceny. V krátkém čase pak viděti bylo císaře Nerona, a veškeré vynikající měšťany či patricie římské v cirku, v němž křesťané dravým šelmám vrháni bývali, při představení ozdobeny šperky jantarovými. — Zde zaskvěl se jantar jako šperk v největší své slávě!

Obyvatelé kolem Baltu poznali brzo cenu pokladu, jejž u nich moře vyvrhuje, dle častého a skoro zimničného dotazování se a kupování vzdělaných národů z jihu. Toho důkazem jest nám zpráva o králi gothském Theodorichovi (493.—526.), jemuž byl učiněn dar od Aestyrů krásným kusem jantaru. Král Theodorich dal jim na vzájem velké množství zlatých peněz římských. U Braunsbergu ve východním Prusku jest pahorek proto „zlatý vrch“ zvaný, že v něm nalezeno bylo veliké množství zlatých mincí zahrabaných; všechny pocházejí z roku 360. a 450. po Kr. Jsou to peníze, které Aestyrové většinou za jantar obdrželi a zde jako poklad národní uschovali. Zda v následujících stoletích obchod s jantarem mezi národy jižními a severními se provozoval, nemáme do dnes žádných zpráv; lze však souditi podlé mincí, podél Visly a Odry nalezených, že v následujících stoletích obchod s jantarem byl ve značné výši. Nalézáme totiž podél řeky Visly a Odry mince byzantinské z V. a VI. století po Kr., a veliké množství starých arabských mincí, větším dílem z VIII., IX. a X. stol. po Kr., čili z věku Abassidův, kalifův Bagdadských a Samanidův, panovníkův Samarkandských pocházející, a první polovici XI. století nepřesahující, jakož i jiné drahé šperky a ozdobky z kovů. Hlavně při ústí řeky Odry, tam kde zbudováno jest město Volín, na jehož místě druhdy bylo slavné město Slovanů baltických Vineta, velebené jako div světa,

závodící ve slávě s Arkonou a Rujanou. Mince a šperky ty svědčí nám též o znamenitém obchodním květu ubohé Vinety,[2]) zalehlém to hrobu dávno mrtvého, zapomenutého, bratrského národa...

Velikému množství arabských mincí nemusíme se diviti, považíme-li, že u Arabův a Turků požívá jantar až dosud veliké vážnosti; veříť, užívá-li se ho jako násadce ku dýmce, že odstraňuje veškeré nakažlivé nemoci, a pak „koran" t. j. „kniha čtení" zapovídá Mohamedánům kouřiti ze špiček, jež jsou původu zvířecího.

Dle délky jantarové špičky u čibuku cení též Arabové a Turci bohatství jednotlivce; čím má který z nich delší a pěknější jantarovou špičku, tím je vznešenější a bohatější. I v těch nejprostších tureckých kavárnách jsou jantarové špičky vyloženy a ozdobeny perlami a drahým kamením; cena jejich sahá do tisíců.

Až do XIV. století bylo lovení jantaru dovoleno každému, v tomto století však staly se tak zvané „břehy jantarové", jež od Gdanska až k ústí řeky Němenu sahají, majetkem řádu „německých rytířův", již zvláštní dozorce „pobřežní" ustanovili, by nikdo vyvržený jantar nekradl. Každý, kdo našel sebe menší kus, musil jej za jistou vysazenou odměnu ($^1/_{10}$ nalezeného kusu) odevzdati, neučinil-li tak, byl krutě trestán. V XVI. století byl každý, kdo odcizil dosti malý kus jantaru aneb bez dovolení obchod s ním vedl — sťat. Roku 1647. stalo se těžení jantaru majetkem Bedřicha Viléma Brandeburského (1640.—1688.), zakladatele nynější velmoci pruské, zvaného „Velký kurfürst." Každý, kdo jantar hledal, musil přísahati, že jej nebude krásti. Přísaha tato byla teprve v předešlém století zrušena. Mimo to Bedřich Vilém ustanovil kruté tresty těm, kteří by jantar odcizili; tak kdo vzal čtyři libry, byl na vždy ze země vypovězen; kdo více čtyř liber, usmrcen. Lov jantaru jest od té doby v Prusku státním monopolem.

Moře vyvrhuje jantar s mořskými žlutými a červenými řasami, s pískem, mlži, rybkami; jakmile takovou směsici vlna na břeh dopraví, hned shluknou se okolo lidé, kteří si z toho všelicos vybírají. Jantar však neberou, neb patří, jak řečeno, státu. Je-li tiché počasí, vyjíždějí rybáři na loďkách na moře — jantar prozrazuje se na dně mořském svou světlostí — a tu jej tyčemi s ocelovými háčky lámou a vypichují a sítěmi vylovují. Vylovený jantar se překrásně leskne, buď krvavě jako granát, nebo žlutě jako zlato, neb zeleně jako smaragd, avšak po krátkém čase lesku jeho ubývá, až docela zmizí. V novější době hledá se též pomocí potápěčů na dně mořském, při čemž užívají potápěcího apparátu od Rouquayarol Denayrouzea, kterýž všeobecnou poutal pozornosť na výstavě pařížské r. 1867. a na výstavě vídeňské r. 1873., aneb vyzdvihuje se parními stroji z mělčin mořských na loď písek, a z něho vyhledává se jantar.

Nalézá se vždy několik kusů pohromadě, neboť třením na dně mořském vyvinuje se elektřina, a tu jednotlivé kusy na vzájem se přitahují. Skoro 200 let dobyvá se též jantar dolováním na pobřeží; a tento způsob jest téměř tak výnosný jako lov v moři. Zakládají totiž na pobřežích lomy na jantar, které 6 až 8 metrů pod hladinou

[2]) Zničena r. 1172. králem dánským Valdemarem Velikým. R. 1168. dobyl týž slavných měst Ankony a Rujany, tím zasadil smrtelnou ránu samostatnému státu pobratimců našich na Baltu.

mořskou se vyhloubí; hlubiny ty se naplní mořskou vodou, a pak z nich dělníci jantar vyhledávají. Císař Bedřich Vilém III. přenechal r. 1837. celý lov jantaru za roční nájem pobřežním obcím a společnostem. Dolování jantaru bylo teprve od r. 1866. pronajato. Tak firma Becker a Stantion v městě Němenu (Memel), která ku sběru má několik baggerů (parníků) a mnoho výtečných potápěčů ve službách svých, platí z jistých míst u města Královce (Königsberg) až 600 zl. r. č. denně nájmu, a vytěží v jednom roce průměrně 36.500 kg. jantaru, v ceně 270.000 zl. r. č. Průměrně dobývá se v celém Prusku ročně asi 100.000 kg. jantaru, z čehož připadá na baggery 36.500 kg., dolováním na pevné zemi asi 22.500 kg., z moře vyvrženo bývá asi 36 až 38.000 kg. V posledních 300 letech jest množství vyvrženého jantaru skoro každý rok stejno. V krajině mezi Palmnickem a Nodemsen bylo v jediné podzimové noci r. 1862. přes 2000 kg. jantaru vytěženo. Počet osob, které dobýváním a lovením jantaru se živí, obnáší více tří tisíc. Vmysleme se v ony předvěké doby, kdy jantar jako pryskyřice se stromu se řinul. V krajinách vlnobitného Baltu rozkládaly se mohutné lesy, v nichž rostly stromy, jak dnes dle zuhelnělých kmenů souditi lze, 1500 až 5000 let staré, podobně i v sousedním přímořském Rusku, kdežto velká část nynější Francie, Anglie a Švýcar byla mořem zalita; kde za našich časů stojí Paříž, Londýn, Turin, Vídeň, tam v předvěkých dobách těch plovaly ryby a rozmanití živočichové mořští. Všude, kde dnešního dne hnědé uhlí nalézáme, byly před mnoha tisíci lety rozsáhlé, bařinaté pralesy, které rozličnými přírodními vlivy dostaly se pod dnešní povrch zemský. Dřevo stromů těch proměnilo se v hnědé uhlí, pryskyřice v jantar. Doby ty nazývají geologové — útvary třetihorní. —

Břeh jantarový skládá se z následujících vrstev: Nejspodněji leží zelenavý písek, pak hnědé uhlí s pískem světlejší barvy a nejvrchněji diluvialní náplavy se štěrky a hlínou. Všecky tyto vrstvy obsahují jantar; hořejší dvě po různu, za to spodní velmi bohatá nejen na jantar, nýbrž kusy dřev, části krabů, zuby ještěrů a žraloků, lastury a jiné jsou v ní uloženy.

Dle bádání Goeppertových jest jantar zkamenělá pryskyřice sosen a přýštil se hlavně ze „sosny jantarové“, latinsky „Pinnites succinifer“ zvané; proto v mineralogii slove succinit. Sosna jantarová vyvinovala asi tolik pryskyřice, jako za našich časů sosna damara (Damara australis) na Novém Zélandě, od domorodců „kauri“ zvaná, z jejíž větví pryskyřice v podobě rampouchu visí. Původ tento byl též dokázán mimo Goepperta, Mengem, Zaddachem, Heerem, Rungem, Berendtem a jinými. Již r. 1737. Bock a r. 1808. Björns s určitostí tvrdili, že jantar jest skamenělá pryskyřice jedlí a smrků.

Největší zásluhy o původ jantaru získal si Schweigger spisem r. 1819. vydaným. Ze struktury a povahy dřev, jež spolu s jantarem ze země se vykopávají, soudil, že nenáležejí stromy k palmám, z nichž jantar se řinul, jak mnozí se domnívali, nýbrž že to byly stromy jehličnaté.

Jantar nalézá se hlavně v severním Německu, Livonii, Čuchonsku, ve Španělích, na Sicilii, Islandě a Kamčatce. Nejkrásnější kusy vzácné barvy pocházejí ze Sicilie, z Catanie u Syrakus a Girgenti. Zde loví se jen z jara.

Také tvarem podobá se jantar pryskyřici našich jehličnatých stromů a vyskytuje se v kusech kulatých, valounech nebo v zrnkách. Barvu mívá žlutou, nahnědlou, hyacintovou a někdy bývá i skvrnitý. Lesk má mastný, vryp bílý, lom dokonale lasturnatý. Jest křehký a tvrdý jako sůl, neb i tvrdší. (Tvrdost = 2·0—2·5) Poměrná váha obnáší 1,080 až 1,200. Dá se snadno řezati a leštiti. Leští se na olovněných deskách pomocí triplu (hrubozrný kornud), a lesku se mu dodává, tře-li se křídovým práškem a pemzou. Jsa zapálen hoří plamenem jasným a rozšiřuje příjemnou, aromatickou vůni. Roztápí se při 287° C. Lučebně jsa zkoumán obsahuje dle Schröttera 79 dílů uhlíku, 10·5 vodíku a 10·5 kyslíku. (C_{10} H_8 O.)

V horkém oleji stává se jantar měkkým a dá se snadno v rozličné tvary přetvořiti, čehož používají v Brunšvicku ku hotovení tak zvaných „korálů brunšvických.“ V některých krajinách afrických a australských užívají domorodci korálů těch jako peněz, na „východě“ přibívají jich ku vyzdobení jízdeckých koní.

I v naší milé vlasti vyskytuje se jantar, neb r. 1850. získal prof. Krejčí při vycházce do východních Čech z peruckých vrstev u Skutička dosti značný kus „českého jantaru“, jenž uložen ve sbírkách Musea král. českého v Praze. Roku 1863. nalezl prof. dr. Frič u Rumburka, a r. 1875. p. Pražák u Choroušek podobné kusy.

Jantar chová v sobě často výborně zachovalé druhy předvěkého hmyzu, pavoukův a stonožek, částky rostlin a bubliny vzduchové. Pilný badatel a sběratel dr. Berendt, lékař v Gdánsku, sebral a co možná nejpodrobněji popsal ve svém díle: „Zbytkové organismů předvěkých v jantaru“, veškeré dosud známé živočichy v jantaru uložené. Není nic tak jemného, co by jantar před věky nebyl v sebe pojal a na tisíce let uschoval. Nalézáme v něm často mušky s rozevřenými křídly, jak by odletěti chtěly; namáhání, s kterým nebezpečenství uniknouti hleděly, jest patrné. Živočichové ti dostali se do jantaru, když byl ještě tekutou pryskyřicí, sedli naň neb padli do něho a novým proudem pryskyřice zaliti byli — a na naše dny tak zachováni.

Až dosud jsou známy: 6 druhů raků, 33 druhů stonožek, 205 druhů pavoukův, 779 druhů hmyzu a 1 druh hlemýždě — dohromady 1024 druhů. Též nalezeno 1 péro ptačí a ze ssavců chvostík chlupů, jež přičítají se netopýru. Z větších zvířat nic neudrželo se v jantaru, jelikož silnější živočich snadno zbavil se měkké pryskyřice jantarové, ač Plinius starší zmiňuje se dokonce o veverce v jantaru nalezené!

Jako velkou vzácnost a pravou zvláštnost nalézáme hlemýždě, v jantaru pohřbené. (První zprávu o hlemyždích, v jantaru uzavřených přinesl Sandel ve spisu „Berstein — Inclusa.“) Vzácnost hlemýžďových lasturek lze vysvětliti tím, že živočichové tito nemilují stromů jehličnatých, pryskyřici vyvinujících. Přítomnost jejich vykládá se tím, že lesy z doby třetihorní, z nichž hnědé uhlí a jantar povstal, neskládaly se jen ze stromů jehličnatých, nýbrž byly v nich hojně zastoupeny i stromy listnaté, jako: javory, palmy, ořechy, vrby a více jiných listnatých rostlin.

V lesích těch zdržovali se hlemýždi právě tak, jako za časů našich. Mnoho set druhů rostlin z doby té jest zevrubně popsáno od Ettingshausena a dle těch posouditi lze, že tehdejší květena

velmi se podobá té, jakou za nynějších dob nalézáme v severní Americe.

Vzácné kusy jantaru s uzavřenými živočichy má město Královec v Prusku, asi 13.000 kusův.[3])

Z větších kusů jantaru robí se špičky k dýmkám, naušnice, prsteny, jehlice, šňůry na krk, svícny a t. d. Z menších kusů jako lískový ořech vzdělávají v Paříži a v Alexandrii jantarové perle.

V Indii robí z jantaru velké ale neúhledné korále. Perle a korále tyto požívají u národů východních velké obliby. Vždyť i pastucha stepních koní na jižní Rusi, tabunščik zvaný, tento kočující syn přírody, má řemen, jimž jest opásán, ozdobený perlami a korály z jantaru, jakož i divoký syn pouště Beduin ozdobuje jimi sebe i svého koně. —

Neúhledné a malé kousky roztloukají se buď na prášek, kterýmž se vykuřuje — hlavně Japonci a Číňané vykuřují jím při všech slavnostech a při službách božích; buď rozpouštějí se v terpentýnovém oleji a dávají trvalé pokosty k dobývání kyseliny jantarové a oleje jantarového.

Kyseliny jantarové užívá se v lékařství. Padesát až šedesát procent nabytého jantaru upotřebuje se na násadce k dýmkám a na praeparaty, ostatní na šperky. Hlavní sídlo továren na spracování jantaru jest v Cařihradě, v Paříži a ve Vídni. Nejvíce věcí z jantaru zasýlá se do Ruska, Turecka, Francie, Anglie, Indie, Číny a Japanu. Hlavní tržiště na surový jantar jest v Gdánsku, Němenu a v Královci.

Cena jantaru jest podlé velikosti a čistoty velmi rozličná. Nečistých kusů prodává se libra za 30 až 40 kr, za libru pěknějších, jichž asi 100 kusů libra obsahuje, a kterých jako korálů a perel se užívá, platí se 2 až 4 zl. r. č., kusů větších pak, asi 9 na libru, cení se libra na 30 až 40 zl. r. č. Kusy nad 75 gr., mají-li pěknou barvu, mají cenu jako stříbro. Kusy větší, jsou velmi vzácny, a mají hodnotu zlata. V berlínském Král. mineralogickém kabinetu jest kus jantaru, jenž váží 6750 gr., mající cenu 15.000 zl. r. č.; nalezen byl roku 1803. na panství Schlappachském, mezi Cumbinem a Jnsterburgem.

Velmi krásnou sbírku věcí z jantaru zhotovených chová universita v Erlangu, pro kterou byla markrabětem Bedřichem z Badenu zakoupena. V „Královské zelené komoře“[4]) drážďanské lze viděti mnoho pěkných a cenných věcí z jantaru, které jsou uloženy v tak zvané „krbové síni“; mezi nejcennější patří: „Kříž jantarový“, ozdobený okrasami ze slonové kosti. Pochází ze XVI. století. Dále „Velká kulatá mísa“ z různobarevného jantaru složena. Na okraji jest okrášlena osmi medaillony, na nichž zobrazeni jsou: Ninus, Cyrus, Alexander, Julius Caesar, na ostatních čtyrech jsou čtyři časy: Jaro, Léto, Podzim a Zima. Uprostřed jsou dva znaky markrabství brandenburského. Zho-

---

[3]) Jantar, v němž jest muška uzavřena, lze navštěvovateli Musea král. českého v Praze viděti v geologických sbírkách, skříň 14, čís. 138.

[4]) „Král. zelenou komorou“ nazývá se světoznámá král. klenotní síň v Drážďanech, neocenitelná to sbírka šperků, drahých kamenů, skvostných a vzácných zbraní a všelikých jiných historických památností. Nenahraditelné skvosty ty uschovány jsou v osmi nádherných síních v západním křídle „král. dvora drážďanského“.

tovena asi roku 1600. K nejumělejším věcem v „Král. zelené komoře“ z jantaru zhotovených patří předně: „Velký džbán“, na němž vyřezáno sedm ženských postav, představujících sedm svobodných umění, v obleku ze XVII. stol. Víčko ozdobeno jest uprostřed obrazy Josua a Kaleba. Džbán jest lemován stříbrem. Pochází ze XVII. stol. Za druhé: „Menší džbán“, velmi krásný a cenný to kus, ze XVI. stol., kolem osmi vyřezávanými postavami pohanských bohů okrášlen. Na nejvýš umělé, zlaté lemování jest drahými kameny posázeno. Pozornost každého, kdož „krbovou síň“ navštíví, poutá tak zvaná „Velká jantarová skříň“, dosud největší známá jantarová mosaika. Jest zhotovena z dubového dřeva, a celá zevnitř i uvnitř tenkými jantarovými deskami obložena. Dvéře skříně jsou uvnitř ozdobeny velkým benátským zrcadlem. Skříň obsahuje 18 příhrádek, v nichž jsou nejrozmanitější věci z jantaru, jako: kříž, šachovnice, lžíce, vidličky, nože, tabatěrky, psací náčiní, knoflíky k holím, láhve, rozličné schránky a podobné. Tato skříň byla i se svým obsahem r. 1728. Bedřichem Vilémem I., králem pruským při jeho návštěvě v Drážďanech darována králi saskému, Augustu Silnému. Mimo toto jsou ještě mnohé cenné věci z jantaru v „krbové síni“, jako: „Malý džbán“, z jednoho kusu jantaru zhotovený, dva velké lovecké nože, jejichž střenky jsou z jantaru velmi uměle provedeny, veliké množství sošek, svícnů, malých skřínek a jiných věcí.

Větší část těchto skvostných věcí jantarových v „krbové síni“ uložených dostaly se do „Královské zelené komory“ drážďanské princeznou Magdalenou Sibyllou, dcerou markhraběte Vojtěcha Viléma Brandenburského, vévody pruského, kteráž r. 1607. provdala se za kurfirsta Jana Jiřího I., krále saského, a přinesla věci ty na dvůr drážďanský. Též v naší slovanské Praze viděti jest dosti cenný jantarový šperk v „Umělecko-průmyslové výstavě“ v Rudolfinu: jest to „jantarová tabatěrka“, jejíž víčko jest olemováno zlatem a uprostřed ozdobeno rytinou. Pochází z XVIII. stol. a jest majetkem známého milovníka starožitnin rytíře Vojtěcha Lanny. — Jakožto řezbaři a zhotovitelé těchto cenných věcí jantarových, v našem věku dosud nedostížení, prosluli: Jiří Scriba z Královce (1617.), Nik. Tvrov z Gdánska (1677.) a Lorenz Zick z Norimberku (1666.). —

Největší známé šperky jantarové jsou: „lustr“, zhotovený Hartmanem; koupen roku 1873. na vídeňské výstavě carem ruským „Alexandrem Osvoboditelem“ za 31.350 zl. r. č. a „korunní svícen“ z jantaru, koupen princeznou z Walesu za 40.000 zl. r. č. na výstavě londýnské. —

O umělé napodobení jantaru pokusil se již před dvaceti lety prof. Goeppert; svařil totiž s horkou vodou benátský terpentýn a větve modřínu a vše nechal po celý rok ve vodě horké: tu utvořila se hmota jantaru nemálo podobná, a to netoliko barvou ale i vůní a jinými vlastnostmi. —

Časem vynáší švitořivé vlny Baltu, narážejíce na břeh, rozličně žlutý až medový tento nerost, kterým daleký poutník z Foenicie a a Etrurie milým svým vzácný dar udělil aneb krajanům za značnou cenu přenechal. V době naší máme zálibu v jiných drahokamech, a jantar klesl se své výše na drahokam třídy čtvrté.

Vše se mění: co bylo, zachází, aby postoupilo místo své jiným.

Vždyť i onen kraj, kde jantar se loví, se změnil; před věky zněly zde dumné písně, a tklivý hlahol Slovanů baltických, a dnes — zní v oněch krajinách jiné písně — jiná řeč. —

Šest století přelétlo přes krajiny ty od té doby, kdy zazněly poslední, umírající zvuky slovanské v končinách těch, a smetlo mocnýma křídloma svýma skoro vše v bývalých nešťastných plemenech slovanských.

Vše se poněmčilo, jen hory, lesy, řeky a vesnice zachovaly slovanská svá jména. —

Přijdeš-li ve kraje ty, zbrocené drahou krví slovanskou, a zahledíš-li se hlouběji v rysy jejich, budí se před tebou dávná minulosť, celé okolí lká ti tiché zvěsti o nešťastných, mrtvých synech Slavie.

Světová slavnosť.

Popisuje

Tom. Škrdle.

(Pokračování.)

Již po dlouhý čas toužil jsem spatřiti kromě hlavy církve miláčka všech Slovanů, Jeho Excel. ndp. biskupa Strossmayera Jiřího. Byl tu v Římě se svými Chrvaty a Dalmatinci, i umínil jsem si, že se mu představím a jako zpravodaj „Čecha“ že jej pozdravím.

Jeho Excell. bydlel v hotel de Roma, nebyl však tehdy doma, i byl jsem uveden ke konte Vojnovičovi, jenž právě téhož dne, když byl Strossmayer sv. Otce vzletnými slovy pozdravil, četl při audienci adresu sv. Stolici vždy oddaných Chrvatů.

„Sv. Otec nás před celým světem vyznamenal“, s hrdostí mi vypravoval konte Vojnovič a sdělil mi pak do slova úřední zprávu, kterou o audienci Chrvatů do novin právě zaslal.[1])

„Jeho Exellence jest doma“, oznamoval nám sluha, i vedl mne konte Vojnovič do jeho bytu a představiv mne stařičkému biskupovi pravil, kterak dle mých slov národ český jej ctí, miluje a velebí.

Strossmayer odpověděl chrvatsky, že ví, že má v Čechách mnoho přátel, jako Riegra a jiné, já ho však česky opravil: „Excellencí, celý národ si Vás vysoce váží, my kněží i všickni občané velice Vás milujeme“, načež Strossmayer velebil český národ a vzkázal mu svůj pozdrav a přiblíživ se ke mně, třikráte mne políbil, já pak oteckou ruku jeho celou zlíbal. Strossmayer jest u sv. Otce u veliké lásce, kdežto Maďaři ho z hloubi srdce nenávidí.

---

[1]) Dnešní audience měla vznešený výsledek. Papeže provázel jeho dvůr a 8 kardinalů, i byl se Živio pozdraven. Mimo Chrvaty byli tu všickni poutníci dalmatinští a Slované jiných kmenů. Z Polska princezny Sapieha a Sanguszko. Strossmayer pozdravil vznešenou řečí papeže, načež četl conte Vojnovič holdovací adresu. Papež pozdravil Chrvaty jako zvláštní syny sv. Petra a pravil, že nic nedovede ho od lásky k Chrvatům odloučiti. Pak stavěl Chrvaty a všechny Slovany od něho tak milované pod ochranou slov. apoštolů sv. Cyrilla a Methoda. Audience trvala 1½ hodiny. Papež oslovil na 100 osob i těch nejchudších a bavil se zvláště se Strossmayerem, jinými biskupy a conte Vojnovičem. Papež byl v náladě neobyčejně dobré, a z oka jeho zírala dobrota a líbeznosť. Když papež, uděliv poutníkům apoštolské požehnání, odebral se do svých komnat, byl opět hlučným Živio pozdraven. Jihoslované pak způsobili venku před Vatikanem Strossmayerovi hlučnou ovaci.

Člověk by si myslil, co že záleží světu na audienci Chrvatů u sv. Otce. Ba mnoho, neboť s jisté strany velice se přičiňovali, by Chrvaté se Strossmayerem ku zvláštní audienci připuštěni nebyli.

Sv. Otec však přijal Chrvaty přec a pravil rozhodně: Nic mne nedovede od lásky k Chrvatům odvrátiti.

Jak jsem pravil, sv. Otec velice miluje Strossmayera a pozval si jej ještě ku zvláštní audienci. I při Encyklice Grande munus, pro nás Slovany tak důležité, byl prý Strossmayer brán v poradu. Tedy i v tom jest nynější papež mužem velikým, že poznal a ocenil muže velikého. Dověděl jsem se pak ještě, že mají sv. Otec a Strossmayer s Ruskem veliký cíl před sebou, a slyšel jsem, že by úplný smír Ruska s Vatikanem byl pokročil již dávno dále, kdyby některé vlády věc tu nekazily. Sv. Otec i Strossmayer jsou již starci nad hrobem, prodlouží-li však milostivý Bůh běh života jejich, uvidíme bohdá ve Slovanstvu ještě veliké změny.

I nám Čechům prokázal sv. Otec velikou přízeň. Na českou kolej, která se nalezá dosud v nájmech, věnoval 100.000 lir, (100.000 má se u nás sebrati a 100.000 zůstane kolej dlužna) a veškeren halíř sv. Petrský v Čechách sebraný obrátí Lev XIII. povždy na kolej tuto.

15. dubna pozval rektor české koleje, rodilý Vlach, všecky české církevní hodnostáře k tabuli.

Ve Francii jest Strossmayer v katolickém světě velice oblíben. Biskupové francouzští zaslali mu k jeho jubileu vzácný dar a poutníci francouzští vyžádali si v Římě, aby mohli s ním jednou večeřeti, což se i stalo.

Velmi záhy z rak. biskupů přijel do Říma J. M. ndp. biskup litoměřický Dr. Schoebel Em., i byl od Jeho Svatosti přijat ve zvláštním slyšení, kdežto ostatní rakouští biskupové společnou měli audienci.

I požádal jsem J. b. Milost jako zpravodaj Čecha" o průběh jeho audience. J. b. Milost prosbě mé milostivě vyhověl a pravil, že byl sv. Otec při audienci velice laskav. Těší mne, že tě vidím, oslovil sv. Otec p. biskupa, a pak jako otec se synem s ním rozmlouval. Papež se velmi potěšil psaníčkem, které mu jedno chudé dítě po p. biskupovi k jeho jubileu zaslalo. Pravil, že ví, kterak se i malé dítky modlí za něho, a že jest mu známo, kterak i u nás v Čechách jeho jubileum bylo oslavováno. Konečně nám přál, abychom dostali křesťanskou školu. Pan biskup chválil Jeho Svatosti svoji kapitolu a byl vůbec celý šťasten z laskavosti sv. Otce. Když pan biskup poukázal na obtížné své postavení a pravil, že by rád složil úřad svůj, odvětil sv. Otec: Podívej se na mne, i mně se nevede lépe. Na to odevzdal pan biskup dar diecese litoměřické.

J. b. Milost mne zplnomocnil, abych to vše jeho krajanům v „Čechu" sdělil a požehnání sv. Otce všem diecesanům litoměřickým oznámil, což jsem ihned učinil.

Poslední cíl cesty naší byl Vatikan. Bibliotheku jsme neviděli, za to ostatní všecky umělecké sbírky, obrazárny a musea a množství sálů i Sixtinskou kapli jsme si dobře prohlédli.

Ve výstavě vatikánské prodleli jsmě dvě hodiny. Národové celého světa dle stupně a směru své kultury snesli tu dary Otci křesťanstva. Z Rakouska nejlepšími a nejhojnějšími dary vykazovala se arcidiecese pražská, v celé pak výstavě palmu vítězství odnášela Francie. Vedle paramentů, oltářů, křížů atd. atd. i víno a jiné naturalie byly tu za-

stoupeny. Císař náš zaslal prý sv. Otci 1000 láhví vína z r. 1828. Papež sdělil se členy své rodiny, že nepokládá jubilejní dary za jmění osobní, ale za jmění sv. Stolice. Z toho učinil jen potud výjimku, že určil pro každého člena své rodiny dar z výstavy k trvalé upomínce na slavnosť vznešeného jejich příbuzného. Drahocenné památky uchovají se ve zvláštním museu Lvové, ostatní pak sv. Otec rozdá chudým kostelům. Veškeré i peněžité dary mají cenu 60,000.000 franků. Jeden milion lir, jak se právě dočítáme, věnoval z toho sv. Otec katolickým školám římským.

Sv. Otce viděli jsme dvakrát, při mši sv. dne 12. dubna a při audienci dne 16. téhož měsíce. Od té doby, kdy byl papežský stát odňat Piu IX., nebyla sloužena papežem mše sv. u sv. Petra. Sv. Otec vyhýbal se tím možným demonstracím a útokům, které mu mohli nepřátelé církve připraviti. Teprve letos 1. ledna o svém jubileu odvážil se sv. Otec vejíti do tohoto velechrámu. Ale jaká opatrnosť se při tom u nás zachovávala! Papežská osobní stráž obsadila přístup v chodbě vatikánské i ve chrámě sv. Petrském se rozestavila, každý poutník mimo biskupy musil se vykázati u dveří chrámových legitimací. Délka chrámu byla rozdělena ve dví silným dřevěným zábradlím. Pravou stranu zaujali Francouzové, levou Rakušané i s Poláky a Chrvaty. Také mnoho Italů zaopatřilo si vstupenky a mezi námi se nalézalo. V půl desáté zavzněl zpěv Sixtinské kapely, ale ten byl krátce přehlušen hromovým hlasem všech národů tu se nalézajících. Všemi hlasy rozléhalo se velechrámem: Evviva papa, Živio, Sláva, Hoch, muži mávali radostně klobouky, ženy šátky, a každý dle povahy srdce svého, když uviděl sv. Otce, radostí buď plakal aneb tím více v jásot vypukl.

Nesen jsa vysoko na sella gestatoria sv. Otec mile se usmíval a na pravo i na levo se obraceje všem nám žehnal. Jako by to dnes bylo, zjev tento dosud živě v paměti mi utkvěl.

Obrácen jsa k lidu a nikdy při Dominus vobiscum se neobraceje, sloužil sv. Otec mši sv., a to způsobem zcela jednoduchým, za obsluhy zcela nepatrné.

U sv. Petra převážejí varhany vždy k tomu oltáři, kde nějaká slavnosť se koná; i stály tu varhany s chorem zrovna vedle nás, neboť jsem stál blízko oltáře sv. Petra. Sixtinská kapela zpívala tři zpěvy. Šediví starci pěli tu tak čistým, jemným hlasem, že by se jim u nás nejlepší divadelní zpěvačka nevyrovnala. Při pozdvihování zavzněla z ložie kopule sv. Petrské úchvatná hra na rohy. Při sv. přijímání přistoupili nejvyšší světští velmožové francouzští k sv. přijímání. Sv. Otec podávaje jim Tělo Páně čtyřikráte obešel oltář. Komunikanti chovali se tak pokorně, jako u nás nejzbožnější děti, když ponejprv k stolu Páně přistupují.

Sv. Otec měl při mši sv. svěží barvu. Užil při Nejsvětější oběti kalichu, který mu věnoval J. k. M. ndp. arcibiskup pražský František de Paula hrabě Schoenborn. Když opět z chrámu byl odnášen, vypukl zase jásot tuto již vypsaný. Uprostřed chrámu udělil nám sv. Otec apoštolské požehnání. Silný, jasný hlas jeho rozléhal se všemi prostorami velechrámu, a každé slovo jeho bylo zřetelně slyšeti. My poutníci pociťovali jsme při mši sv. nevýslovnou radosť a oči jsme brzy na sv. Otce, brzy na Sixtinskou kapelu upírali, ale Římané, kteří se mezi nás vetřeli, hlasitě se po celou mši sv. bavili a smáli a tak nám posvátný klid nelibě rušili.

Dne 16. dubna měli jsme u sv. Otce slavnostní slyšení.[2])

Ráno v 7. hodin měli Moravané u sv. Václava ve chrámě sv. Petra mši sv. a zpívali píseň k sv. Cyrillu a Methoději. Na to sloužil mši sv. kanovník Krásl, při níž zpívány byly písně: „Svatý Václave“ a „Hospodine pomiluj ny“. U vedlejšího oltáře sloužil mši sv. v ritu řeckém s korunou na hlavě rusínský biskup Pelesz.

Prohlédnuvše si sbírky obrazáren a museí vatikánských, v 10. hod. odebrali se poutníci do velikého audienčního sálu. O 11. hod. byla dvorana, která pojme 10.000 osob, poutníky rakouskouherskými nabita. I mnoho Italů bylo sem vpuštěno. Levé uzavřené místo kolem trůnu zaujala rakouská šlechta — páni i dámy; pravé rakouští biskupové a kanovníci.

Mimo to bylo tam přítomno římské poutní komité a deputace s dary.

O půl jedné s poledne dáno znamení, že se sv. Otec blíží. Nastalo posvátné ticho. Do sálu vkročili napřed státní noblgardisti s pestrými uniformami, lesklými přilbicemi na hlavě a halapartnami v rukou. Pak následovala řada papežských komoří, konečně důstojníci švýcarské gardy a gardy palácové ve skvělých, přebohatých uniformách. Konečně se objevil sv. Otec, veden jsa dvěma mladými kněžími, monsignory Macim a Della Volpem.

Sv. Otec v bílém taláru a skvělém, diamanty posázeném pektoralu šel pomalu s hlavou k zemi velice nakloněnou. Byl na smrt bledý, ruce se mu třásly a časem šátkem tváře si utíral. Sv. Otce následovalo 12 kardinálů. Neskonalý jásot v jazyku českém, polském, ruském, chrvatském, slovinském, německém i maďarském vítal bouřlivě sv. Otce. Tento zvolna usedl si na připravený trůn, a kolem něho na křeslech zaujali místo kardinálové.

Hrabě Pergen, přiblíživ se s hlubokou poklonou k trůnu, četl řeč svoji. Na to povstal sv. Otec, přejel si rukou tváře, ale zdálo se, že nelze mu pro mdlobu promluviti — než ku podivu všech: svatý Otec začal řeč hlasem jasným, pevným, všem slyšitelným a s ohnivostí pravého Itala a se živými gesty mluvil bez oddechu a velice dlouze. Hrabě Pergen i sv. Otec mluvili italsky. Při řeči se bledé tváře sv. Otci trochu zbarvily, tělo nabylo živosti, tvář stala se velice přívětivou, tak že všichni s údivem a úžasem k tomuto velkému duchu pohlíželi.

Hrabě Pergen četl následovní oslovení:

Nejsvětější Otče!

Nezapomenutelným zůstane 1. leden tohoto roku, kdy's Ty, sv. Otče, stál u oltáře sv. Petra, aby's přinesl ve zlaté Své mši všemohoucímu Bohu oběť díků za všechnu milost padesátiletého Svého kněžství.

Když brzo po onom věčně památném dni někteří z nás, jimž bylo dopřáno býti přítomnu nádherné této slavnosti, byli uznáni za hodny, aby Tobě, sv. Otče, složili k nohám blahopřání svá, napomínal Jsi úchvatnými slovy katolíky rakouské, aby zaujali a uchovali v obraně své víry a práv apoštolské Stolice místo, které jim přísluší.

Slova Tvá, tehdy pronesená, pronikla přes hory a nalezla tam tisícinásobnou ozvěnu. Národové Rakouska je slyšeli, oni jim porozuměli a oni jich i dbají

[2]) Jeden katolický list otiskl z „Čecha“ ve svém čísle červnovém můj referát o této audienci, neudav pramene, odkud zprávu svoji čerpal. To zde konstatuji, aby se nemyslilo, že snad já z něho popis audience opisuji.

Nyní přišli jsme přes hory, abychom Tobě, sv. Otče, holdovali jako viditelnému náměstku Ježíše Krista na zemi, abychom Tě ctili jako nástupce sv Petra. abychom Ti vyjádřili jako společnému svému Otci, jako neomylnému hlasateli pravdy nejplnější svou oddanosť. Přijmi, svatý Otče, hold věrných Svých dítek,

Rakouští katoličtí národové pamatují na veliká a nespočetná dobrodiní, jež oni i jejich slavný, vroucně milovaný rod panovnický děkují Tobě a Tvým v Pánu zesnulým předchůdcům. Rakouští národové katoličtí stojí pevně při oné skále, již věčná Prozřetelnosť Boží postavila do tohoto města Říma. Rakouští národové katoličtí zůstanou jak se svým panovníkem a zeměpánem, tak i s oním svazkem jednoty, jímž v našich dnech je posvátná Tvá osoba vroucně spojena. Vyslovujeme to zde zjevně a skládáme tento svatý slib na stupeň trůnu Tvého.

Nejsvětější Otče! Ty jsi pro nás náměstkem Kristovým, Ty jsi pro nás Petrem, na němž Kristus postavil církev svou. Tvé učení je naší věrou, Tvá radosť je naší radostí, Tvoje obavy jsou naše obavy, Tvoje naděje jsou naše naděje, Tvoje modlitby jsou naše modlitby.

Radosť Tvého jubilejního dne byla radostí a plesem naší celé katolické vlasti. Bolesť nad Tvým nynějším smutným postavením jest naší bolestí.

Ty žádáš svobodu pro vykonávání Svého sv. úřadu, též my žádáme tuto svobodu. Ty žádáš přidržovati se pravdy, my Ti přísaháme, že nikdy od pravdy neupustíme. Ty žádáš pravé vzdělání ve světle pravé víry, my Ti slibujeme, že nejen sami v tomto světle stále radostně kráčeti budeme, nýbrž že i všech oprávněných po ruce nám ležících prostředků použijeme, aby toto světlo, které s nebes přišlo, zářivě a pořád zářivěji v naší vlasti svítilo — i pro ony, kteří právě dorůstají, a též pro ony, kteří přijdou po nás.

Ty nabízíš mír celému světu, mír, který svět sobě nikdy sám dáti nemůže; my Ti slibujeme, že podmínky tohoto míru vezdy věrně plniti budeme. Ty nabízíš léčivý prostředek naší v mnohém ohledu těžce chorobné společnosti; s díkem a horlivostí chceme léku, který Ty, svatý Otče, dle předpisu božského lékaře lidstvu předpisuješ, užívati a zvláště v křesťanských spolcích jiným doporučovati a sdělovati.

Nejsvětější Otče! Svět žízní po pravdě, práhne po občerstvení, volá o pomoc, žádá za vykoupení, zápasí za osvobození. Ty jsi Mojžíšem, Jehož Bůh dal světu, aby Jsi ho osvobodil a jemu pomohl, Ty tlučeš pastýřskou Svojí holí na duševní skálu, a vyřinuje se voda, která občerstvuje a sílí, která vtéká do života věčného. O kéž by všichni poznali, co Bůh v neskonalé své lásce veškerému lidstvu v římském papeži daroval! My to poznáváme, proto velebíme Boha, proto plesáme a jsme šťastni v této hodině, kdy na Tebe, sv. Otče, zírati můžeme, kdy Tvé požehnání obdržíme pro našeho císaře, naši císařskou rodinu, pro nás a všechnu svojinu v domovině Proto plesá srdce naše a modlí se naše duše: Pane, ochraňuj sv. Otce našeho Lva, zachovej Ho při životě a učiň Ho blaženým na zemi a nevydávej Ho v moc nepřátel Jeho.“

Po řeči této s hlubokým citem přečtené zvednul se sv. Otec a oslovil shromážděné poutníky takto:

„Tolik oddanosti a uctivosti, tolik souhlasu ve smýšlení, tolik projevů poslušnosti, jak ve vašich ušlechtilých slovech, nejmilejší synové, výrazu došly, hluboce Nás dojímají a k veliké jsou Nám potěše. My jsme v okamžiku, kdy katolický svět Naše kněžské jubileum oslavoval, mnoho Svých věrných synů z Rakouska viděli; My jsme již tehdy se zvláštní radostí ony dary, holdy a blahopřání přijali a, jak jste právě připomenul, přání Jsme vyslovili, aby tito na věci církve, papeže a sv. Stolice, která je též ve věci blaha národů a států, pořád většího účastenství brali. Vaše četná přítomnosť dnešního dne, vaše vřelá slova, váš hold ukazují Nám, že darmo k vaší věrnosti, k vašemu srdci jsme nemluvili. Vy připomínáte četné důkazy lásky, kterých katoličtí knížata a národové rakouští vezdy od sv. Stolice zažili; avšak též pro Nás je potěšitelno, uznati věrnosť a přítulnosť, kterou vy s vaší strany na tisíce příležitostí římským papežům jste projevovali, a nepřejeme si ničeho více, než abychom věděli, že staré příklady obnovujete.

Velice dobře činíte, že v srdcích svých oddanosť k papeži s láskou k svému panovníku spojujete; toho žádá též církev po vás, která svým dětem úctu a poslušnosť ku knížatům za přísnou povinnosť ukládá a zároveň žádá, aby jakožto vzorní katolíci nejlepšími státními občany a nejvěrnějšími poddanými byli. Tak věnuje též církev, která povždy je starostliva o pravé blaho a roz-

květ států, sloučena se svými syny v lásce a neunavné horlivosti, největší svou mateřskou péči — mládeži. A rovněž knížatům co nejvřeleji doporučujeme, aby dorůstajícímu pokolení moudrými zákony a křesťanským vyučováním v pravdě křesťanskou výchovu pojistili.

Vy béřete vřelou účast na Našich zármutcích a želíte s Námi nedůstojného postavení, které po léta náměstku Ježíše Krista, hlavě a nejvyššímu pastýři všech katolíků, připraveno jest; My však naopak se radujeme ze vzájemné lásky mezi Otcem a dětmi a chválíme velice vaše úmysly, že žádáte pro Nás onu neodvislosť, které povaha Naší nejvyšší svrchovanosti žádá, a onu svobodu, která pro vykonávání Našeho apoštolského úřadu potřebna jest. Toto, dobře uvažujíc, nemůže býti žádnému národu na škodu, nýbrž naopak, anoť to zvláštnosti každého podstatně prospívá, blahu všech jen prospěšno jest.

Za času tak velkých převratů a sociálních zmatků poznáváme a oceňujeme, jak vy to činíte, tím více ono převeliké dobrodiní, které Bůh národům a kmenům prokázal tím, že do jejich středu postavil onen nevyhladitelný maják pravdy, onu nadlidskou všeobecnou moc, která následkem své umírňující a dobročinné síly jest mohutnější než každá lidská, vytvořená síla, která k jejímu poškození se zapřisáhla.

Setrvejte, nejmilejší synové, ve smýšleních a předsevzetích, která jste Nám projevili, a snažte se, aby tato tolikéž smýšlením a předsevzetím všech vašich spoluobčanů se stala. Oznamte jim otcovskou lásku, již ke všem chováme, a řekněte jim, jak velice Si přejeme, aby šťastnými byli u veřejném vyznávání a vykonávání náboženství katolického.

Konečně, milovaní synové, nemůžeme se s vámi rozloučiť, aniž bychom vám poskytli útěchy požehnání apoštolského, jež z celého srdce udělujeme v první řadě J. Vel. vašemu císaři a jasné jeho rodině, pak biskupům a kněžstvu, vám, kteří jste zde přítomni, jakož i rodinám vašim a všem svým milovaným synům v Rakousku.“

Ukončiv řeč svoji, udělil nám sv. Otec apoštolské požehnání, načež předstupovaly deputace s dary, jež hr. Pergen představoval. Sv. Otec se všemi dárci mile rozmlouval. Dar záložny sv.-Václavské (odevzdal prof. Drozd J.), skvostný pluvial, celý si prohlížel. Z našich krajin věnovala diecese královéhradecká 8000 lir (odevzdal prof. Brynych Ed.) a podpisy diecesanů k jubileu sv. Otce (odevzdal kanovník Dr. Frýdek Alois). Terciaři česko-moravsko-slezští odevzdali sv. Otci album a kalich s nápisem latinským a českým. Ještě jednou sv. Otec přítomné požehnal, načež se odebral do svých komnat.

Po nás měli zvláštní audienci Poláci s Rusíny.

Té doby dleli také v Římě státní Hercegovci se svými vousatými Františkány. I tito měli zvláštní slyšení u sv. Otce.

Bude snad mnohé, než opustíme Řím, zajímati, zmíním-li se také, jak se chová lid římský k sv. Otci, a vezmu-li v úvahu okupaci Říma a její význam pro Italii samu. Ptal jsem se Římanů samých, u nichž jsem bydlel, a ptal jsem se kněze, jenž poměry římské důkladně zná, miluje-li lid římský sv. Otce? I byla mi dána odpověď, že lid původní, starousedlý chová sv. Otce u veliké vážnosti, lid však cizí, hlavně z horní Italie zde usazený, že ho velice nenávidí, tak že není jisto, kdyby papež do města vešel, zda by zdráv neb živ do Vatikánu se vrátil. Lid jest štván novinami, parlamentem, a papež jest mu jako největší škůdce Italie vyhlašován.

Římská šlechta z počátku se kolísala, nevědouce, kam se má více kloniti, zda k Vatikánu či Quirinálu. Veselejší život u královského dvora než ve Vatikánu mnohé svedl, že se stali papeži nevěrnými. Avšak od aféry knížete Torlonia šlechta se dvoru král. více než dříve vyhýbá. Jak známo, má předseda ministerstva italského dvě ženy (třetí mu umřela); zákonitou manželku zapudil a s cizí ženou žije. Když pak tato osoba chtěla učiniti purkmistrové římské visitu, kněžna

Torlonia jí nepřijala. Od té doby datuje prý se hněv Crispiho na bývalého purkmistra římského. V čas jubilejní složil purkmistr římský, kníže Torlonia, jménem městského zastupitelstva sv. Otci blahopřání, a byv Crispim interpelován, jak se to mohl odvážiti, odvětil prý hrdě: to že jest věc jeho úřadu, do níž nikomu nic není.

Kníže Torlonia věděl již, že bude sesazen, ale nic toho nedbaje, přijal demonstrativně kardinála, jenž mu jmenem sv. Otce návštěvu oplácel, se vším knížecím leskem a nádherou. Po té byl purkmistr Torlonia úřadu svého zbaven, ale příštího dne obdržel přes 20.000 visitek vznešených osob římských. Od té doby straní prý se šlechta všemožně královského dvora.

Řím odňat papežům, a v letním papežském sídle usadil se král. Italská vláda vůbec, potřebuje-li některého církevního domu neb ústavu ku svému účelu, prohlásí jej krátce za majetek státní a naloží s ním dle své vůle. Tímto způsobem zřízen i z Quirinálu palác královský. Avšak král sjednocené Italie se v Římě před papežem tratí, a koná-li se tam nějaká zvláštní církevní slavnost, jako letošní jubileum, lesk moci královské před papežstvím bledne. Co tu ku př. letos vyslanců rodin panovnických, co biskupů a praelátů, co šlechty, kněžstva a jiných poutníků objevilo se v Římě, a všickni tisícové ti spěchají k Vatikánu a pohrdlivě shlížejí k sídlu králově. Co tu darů, co osob převezly letos dráhy italské do Říma, co peněz pohltila z nás nevděčná tato země, co užitku měl z papeže stát, hostinští, obchodníci, klenotníci, drožkáři a majitelé omnibusů! Na tisíce rodin pomohlo si letos hmotně od osob, které se nepřišly poklonit Humbertovi, ani se sklonit nad hrobem otce jeho, nýbrž které přišly se poklonit vězni Vatikánskému a obdivovat se umění církevnímu. My všickni poutníci v Římě ze všech končin země obraceli jsme zraky k Vatikánu, mluvili jsme s nadšením a láskou o sv. Otci, a to ve městě, kam on nesmí vkročiti — hle toť morální moc, před níž moc královská se tratí. I myslím, že by král, kdyby směl, raději se uchýlil do Neapole nebo do Florencie, neboť tu by se mohl v plné síle vyvinouti lesk královský, kdežto v Římě vidí stále zřejmou a veřejnou oslavu toho, jejž ponížil a stále ponižuje.

Ale král ze Říma nesmí, protože zednářstvo předsevzalo si šlápnouti papežství na hlavu, domnívajíc se, že zničením hlavy rozpadne se i celá církev. To ať mi nikdo nemluví, že se italským zednářům jednalo výhradně o Řím a o zaokrouhlení země, a že tedy pouhé vlastenectví je vedlo k tomu, aby papeži Řím odňali.

Oni zajisté dobře vědí, že právě pod papeži vyvinuli se v Italii největší umělci, kteří jsou chloubou celé země; že právě papežstvím bylo shrnuto z celého světa nejvíce peněz, a tam v Římě a v Italii že byly poklady tyto v dílech uměleckých uloženy; oni dobře vědí, jak se papežství k antickým uměleckým památkám zachovalo; jim ani není neznámo, že právě skrze papeže, a to hlavně o jubilejích, celá země italská z poutníků bohatne, i kázala by tedy upřímná láska k vlasti, láska k lidu a prospěch země, aby si Italové papeže, svého největšího dobrodince, co nejvíce vážili a ten kousek země, město Řím, které jest s dějinami papežství tak úzce spojeno, mu ponechali.

Universitní profesor italský Bonghi vyslovuje se takto o své vlasti: Porovnal jsem Italii s cizozemskem a seznal jsem, že Italie

jest náramně malá, malá v každém oboru činnosti. Vlasť naše jest nečinná, jest líná v myšlení a citech. Nemá umění, nemá industrie, nemá obchodu. Vysiluje se samými lapaliemi, předsudky, chvastounstvím, demonstracemi, nedůstojným hřmotem, revoltami bezúčelnými. Nemáme kázně na školách vysokých, ani středních, ba ani na školách obecných. Bledý skepticismus zmáhá se ve všech třídách. Všickni žijí jen tak na zdař Bůh, jakoby nic jiného nebylo nad život. V Italii kvete jediné sektářství všeho druhu, náboženského i politického. — Kdyby tedy státníci italští, kteří nemohou neviděti toho, co nám tu předkládá profesor Bonghi, měli více lásky k vlasti než záští proti papežství, musili by pomýšleti na smír se sv. Otcem už proto, že by země jejich odchodem jeho duševně i hmotně zakrňovala.

Za dob císařství čítal Řím 2,000.000 obyvatelů, nyní jich má něco přes 235.000; když však papežové do Avignonu se přestěhovali, klesl počet římského obyvatelstva na 20.000. Číslice tyto jasně mluví, čím jest papež Římu.

Než idee zednářské jsou u státníků italských mocnější než láska k vlasti, a proto musil býti papež pokořen a aby cítil stále své ponížení, rok od roku zasazuje církvi vláda italská nové rány. Béře církvi kláštery, osvojuje si církevní jmění a podporuje demonstrativně živly církvi nepřátelské.

Ale i oproti tomu Lev XIII. vysoko povznesl váhu svého pontifikatu, takže v čas jubilea všickni křesťanští vladaři a mnozí pohanští panovníci složili mu hold úcty. Jeho učenosť, státnický věhlas získaly mu všude mocné přízně, a celý svět pohlíží na sv. Otce s vážnou úctou. Nesčíslné davy poutníků spěchaly, aby potěšily Otce křesťanstva, a tím i jiným způsobem dali mu katolíci na jevo tolik důkazů přízně a lásky, že zplesal duch jeho nad vznešenou touto manifestací, jíž není v celém světě nic rovného, ba ani zdaleka podobného. Vším tím i katolíci italští velice byli posilněni, i lekla se tohoto velikého zjevu zednářská vláda italská, a bigamista Crispi uchystal na církev novou ránu, dle níž chtějí stíhati trestem všecky duchovní, kteří by se domáhali světské vlády pro sv. Otce.

I pro cizí katolíky má nový trestní zákon veliký význam, neboť dle něho má vláda moc, potrestati káznicí každého biskupa, kněze i laika, jenž by v Římě proslovil přání na vítězství práv papežských.

Než poručme to Bohu; církev přečkala již větší bouře — a přečká i tuto.

Po devítidenním pobytu odcházeli jsme ze Říma, města to mimo antické a církevní památky umělecké jinak málo zajímavého a v moderním smyslu celkem ne tuze hezkého. Ve pěkné poloze leží Vatikán, krásně se vyjímá nová část města, podobná našim Král. Vinohradům, ostatek pak má ráz starého města s úzkými, neúhlednými a velmi často i velice nečistými uličkami. V královském městě vidíš po ulicích vyvěšeno z oken prádlo, po ulicích leží každé ráno stádo koz, jež se tu veřejně dojí, a ten křik a hluk ve dne i v noci — věru, našinec nemohl by si dlouho v Římě zvyknouti. Mimo to se nám rychle po sobě den po dni tolik různých dojmů v hlavě střídalo, že jsme byli vším tím v pravém slova smyslu přesyceni, a proto rádi spěchali jsme dále do krajin jiných. Cílem většiny poutníků byla Neapol, Pompeje, Florencie, Benátky, o čemž promluvím budoucně. (Dokončení.)

Modlitba.

Báseň

Alfonsa de Lamartine.

Král dne níž řídí vůz svůj vítězný,
v své slávy jase již si ustýlá;
mrak, jenž jej oku rouškou zahalil,
stop jeho zlatých nechal na nebi,
zem, moře zaplavuje purpurem.
Jak zlatá lampa měsíc houpá se
na stropě nebes — visí vysoko.
Svit bledých paprsků tkví na luzích,
na hory klesly noční závoje.
Toť hodina, kdy v pobožnosti svět
se klaní Mu, jenž stvořil noc i den,
vše Tvůrci pěje zvučný chvalozpěv.

To bohoslužba nejvýš vznešená!
Svět velechrámem, zem je oltářem,
a obloha je chrámu pyšná báň,
hvězd jejich třepetavé plameny
jsou v chrámě širém světla posvátná;
směs oněch mráčků, ježto slunce jas
svým sledním svitem na krev zulíbal,
jež lehký vánek honí ovzduším
jak vločky nachu v západ, na východ,
jsou kadidlem, jež k trůnu Božímu
s modlitbou vesmír vzhůru vysýlá.

A přec je němé ticho v chrámě tom,
zvuk hymny nezní králi světů všech,
jen duch můj mluví v tomto mlčení,
hlas rozum všemumíru propůjčil.
Na křídlech vánku, luny paprscích
se k Bohu vznáší jako žití dech,
řeč přidává i němým bytostem,
svou vlastní duši půjčí přírodě.
Jen já, jenž otcem Boha nazývám,
sám jeho jménem plním vesmír ten.
A On, před nímž ve věčné velebě
zní hrdý souzvuk nekonečných sfer,
též vnímá ducha mého nízký hlas,
jenž žasna obdivem Jej jmenuje.

Buď veleben, Ty zdroji věcí všech,
lidského žití cíli poslední,
všech bytostí — i svojí — příčino,
Tvůj pohled prostor prázdný zúrodní,

Ty, duše světa, Tvůrce, otče můj!
Pod všemi těmi jmény věřím v Tě!
Ač nezní ke mně mocné slovo Tvé,
čtu písmo Tvé ve hvězdné obloze:
Tvou velkosť hlásá prostor nesmírný,
a zeměkoule Tvoji dobrotu,
hvězd roje zářné velebí Tvůj jas.
Ty's v dílech svých svůj obraz vytvořil,
ve všemmíru se zračí odlesk Tvůj,
duch můj je všehomíra zrcadlem.
Kam obrátí se mysl hloubavá,
tam pozná Tě — i v hloubi ňader svých
zří člověk obraz Tvůj a vzývá Tě.
Tak světlo slunce září s oblohy,
vod hladina jím slepí zraky mé.
Je nemožností v Tebe nevěřit.
Ó, s touhou miluju Tě horoucně:
mé srdce je jak světla paprsek,
jenž původ má na božství ohništi,
mře touhou teď jsouc Tebe vzdáleno,
ke zřídlu světla svého touží zpět.
Ó, Tys to, v němžto žiju, cítím, jsem!
Zřím Tebe za závojem přírody
a žehnání Tobě v plni útvarů.
V poušť tuto uprchl jsem před světem,
bych v klíně samoty Ti bližším byl.
Kdy jitro zvedá svoje peruti
a jemným svitem obzor ozáří
a žárné růže hází na hory,
mé srdce zří, Tvé oko nesmrtné,
jak paprsky v svět celý rozlévá.
Když slunce vysoko tkví v poledni,
zář, světlo, život na zem vysýlá,
mně, Bože, síla Tvá hruď prochvívá.
Když tichá noc se hvězdnou družinou
svět halí ve mlh siné závoje,
mne hrůza jímá v tiši pustiny,
kde temnota a mrtvé ticho lpí:
tu přítomnosť Tvá v srdci citlivém
mi jasné světlo vnitřní rozžehne,
hlas nitra pobádá mne k naději.

Já doufám, Pane, v tůň Tvých pokladů,
jenž plnou rukou život rozdáváš,
Ty neukončíš počet mojich dnů
tím nepokojným žitím pozemským.
Jen tvořit, chránit je Ti zálibou,
bytosti ničit se Ti protiví.
Já, svědek moci Tvé a dobroty,
dne pevně čekám, který nekončí.
Stín smrti marně obkličuje mne:
tmou krátkou duch můj věčné světlo zří.

Smrť k životu je krokem posledním,
jenž strhne závoj mezi Tebou — mnou!
Ó, sešli mi tu blahou hodinu!
Leč, váhá-li Tvá moudrosť bez mezí,
slyš prosbu mou, slyš nářek bídy mé:
Ty, jenž se staráš rovně o červa
jak o vesmír, krm chlebem tělo mé,
živ duši moji lékem naděje!
Mé srdce prohřej v stínu bloudící
jen jediným svých zraků pohledem,
a jak zář slunce rosné krůpěje,
tak myšlení mé přijmi ve svůj klín!

Přeložil **Jan Vránek Pohořský.**

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký.**

(Pokračování.)

V.

Malá Johanna, velmi milé, vtipné a asi sedmileté dítě, dostala téhož večera, kdy otec její odjel do Paříže, bolení krku, k němuž se ochablosť a zimnice přidružila. Napřed se domnívali, že to jednoduchá rýma a slabé zapálení mandlí. Avšak v noci ukázala se prudká horečka, a dítě nemohouc spáti naříkalo na velké bolesti v hlavě. Starý lékař z Valmoutiersa, dr. Raymond, jenž byl hned na úsvitě zavolán, jevil od prvního okamžiku nepokojnou tvář. Neodešel od lože. Známky nemoci ve dne tak se množily, že stav dítěte byl v noci velmi na pováženou: objevení se mazder v krku, pracný a sípavý dech, opětované dusivé záchvaty, konečně chraptivý kašel, ukazovaly opravdivý stav nemoci. Byl to zhoubný záškrt, pravá to hrůza matek.

Nemoc, jak obyčejně, na počátku se plížila, ale brzy postupovala strašnou rychlostí. Dr. Raymond, jenž si zjednal zásluhy ve svém oboru a byl rozumný a zkušený stařec, užil v prvních dvou dnech všech prostředků, kterých mu věda skýtala, aby zabránil difteritickému otrávení. Všechny pokusy selhaly, a nemoc brala dále hrozivý postup. Tentokrát Alietta poslala telegram svému muži.

Když hrabě Vaudricourt přistoupil k loži své dcery, dítě s bledou tváří, se zamodralými rty a s opuchlým krkem křečovitě se svíjelo v onom dusivém záchvatu, který se podobá smrtelnému boji. Palčivý to okamžik, při kterém se nezdržíme.

Nebezpečenství minulo. Malá Johanna, ač byla v jakési tuposti, poznala svého otce a poslala mu prosebný a teskný pohled, jenž mu srdce rozrýval. — S úsměvem políbil dítě a zavedl na to starého lékaře do malé sousední komnaty, k světnicím malé Johanny patřící. Alietta jich následovala.

„Pane doktore," řekl hrabě, „řekněte mi, prosím vás, úplnou pravdu".

„Ano, jsem vám jí povinen, pane hrabě. — Dítě je ve velkém nebezpečenství. Tyto dusivé záchvaty budou se opakovati čím dále tím častěji, až dítě docela udusí. Co se mne týče, vyčerpal jsem všechny prostředky, ku kterým věda mne odkazuje: nyní jen chirurgická operace může dítě zachrániti; ale nemohu než skrovně doznati, že operace tato vyhledává mladší a dovednější ruku než mé."

„Je kdy telegrafovati do Paříže?" tázal se Bernard.

„Naprosto ne."

„Neznáte snad v blízkých městech, v Gieně neb Nemourse, některého ze svých kollegů, jenž by se odvážil na tuto operaci?"

„Pane hrabě... nechtěl bych vzíti na sebe podobnou zodpovědnost... Ostatně znám v našem okolí jen jednoho člověka, který, kdyby chtěl, mohl by se pokusiti s nějakou nadějí úspěchu v tuto tak choulostivou a nebezpečnou operaci... Je to doktor Tallevaut."

„Doktor Tallevaut!"

„Doktor Tallevaut!" zvolala bolestně Alietta. „Než nebude chtíti! Odepře nám jako všem jiným... dobře víte."

„Obava je podstatna!"

„Jdu," pravil hrabě. „Jen zmužile, Alietto!"

Ihned odešel a vběhnuv do konírny, osedlal si sám koně. Zároveň rozkázal kočímu, aby zapřáhl do kočáru a čekal naň u Saulaye-e před branou zahrady.

Za několik minut hrabě Vaudricout uháněl tryskem za třpytu hvězd umrzlou a jinovatkou pokrytou cestou podél černých lesův. Bylo asi devět hodin, když přijel do Saulaye-e; seskočil s koně, vešel otevřenou brankou mřížovou a zazvonil u dveří domových. Odevzdal navštívenku sluhovi a čekal s úzkostí na prahu.

Sluha se vrátil skorem v okamžení.

„Račte, pane hrabě, vstoupiti."

Hrabě poprosiv ho, aby podržel koně, následoval služky, již zvědavost přivábila a jež ho vedla k doktorovi.

Zavedla Bernarda do velké knihovny, jež sousedila s lučebnou, a proto byla plna silného zápachu z lékův. Zrak hraběte utkvěl napřed na mladé ženě, která byla opřena o stůl u dveří a četla v knize. Světlo z lampy ozařovalo krásné její rysy, a hrabě poznal ihned smělou lovkyni, s kterou setkal se jednou ve svých lesích. Blízko ní seděl u stolu mnohem většího a knihami a papíry pokrytého muž asi ve čtyřiceti letech, který měl na černém kabátě červenou stuhu a vypadal jako pečlivě a správně přistrojený důstojník v občanském obleku. Rysy jeho obličeje byly hrubé a význačné, hlava poněkud nemotorná a nesouměrná; než oči jeho sálaly zvláštním ohněm života, rozumu a něhy. — Povstal, když Bernard vstoupil a pozdravil ho úslužným a spanilým úsměvem. Hrabě Vaudricourt, vida toto chování a tuto tvářnost Tallevautovu, jež byla daleko oné mrzuté necitlivosti, na kterou se připravoval, nabýval důvěry.

„Pane doktore," začal, odmítnuv nabízenou sesli, „přicházím k vám jako prosebník... Dcera má roznemohla se... roznemohla se na záškrt... Doktor Raymond, jenž ji léčil, vzdává se naděje... Jen operací lze ji zachrániti... do Paříže telegrafovati nemožno... Jen vy, pane doktore, můžete na živu zachovati dceru mou."

Hned po prvních slovech hraběte Vaudricourta zasmušila se usmívavá tvář Tallevautova.

„Pane hrabě," odvětil, „velmi je mi líto, než znáte, že jsem si udělal závazek, nikdy neprovozovati lékařství... Poruším-li ho jen jednou, budu nucen opustiti tuto krajinu: neb neměl bych ani hodiny pokoje, a bylo by se mi zříci všech prací."

„Pane doktore," dodal Bernard, „všichni praví, že jste vlídným, že jste milosrdným... a vy mi ukládáte, abych přinesl matce zvěst o smrti její dcery."

Kvapně si utřel dvě slzy, které mimovolně vytryskly mu z očí a splývaly po bledých skráních.

Doktor Tallevaut hleděl naň chvíli vážně. — Nato obrátil se k dívce, jež výstup tento sledovala se zvědavým, než s klidným zrakem:

„Sabino," řekl, „připrav všechno! — Víš, oč jde... Budeš mne sprovázeti. — Rychle, milé dítě!"

Slečna Sabina povstala a odešla ihned ze salonu. Hrabě Vaudricourt uchopil beze slova ruku doktora Tallevauta a křečovitě mu ji stiskl.

„Pane hrabě," pokračoval doktor, „nemohu vašemu vyzvání odolati... avšak hned napřed vám oznamuji, že operace sama sebou je velmi nebezpečna a že i tehdy, když se podaří, může míti osudné následky... Jen v největším nebezpečenství třeba k ní bráti útočiště. Máte zde povoz?"

„Ano, pane doktore."

„Dále potřebuji nejméně tří pomocníkův.... Nu, jak? Budu míti sice svou neť Sabinu..., potom doktora Raymonda... než kdo bude třetí?"

„Já, pane doktore."

„Vy? otec? Ach! ne, pane hrabě... nemožno... Nemáte důvěry hodného sluhu... oddaného a spolehlivého člověka?"

„Jednoho ze svých hajných... Zpravím ho o tom na cestě."

„Jednoho ze svých hajných? Ano, zcela dobře."

V tě chvíli vešla slečna Tallevautová vážně, klidně a tiše do salonu. V jedné ruce nesla velkou, safianem potaženou krabici, a v druhé gumový vak, a na rameni dvě hrubé plátěné zástěry. — Doktor otevřel rychle krabici, přehlížel zběžně lesklé ocelové nástroje, jimiž byla naplněna; nato otevřel vak, v němž byla zásoba malých hub, navoskovaných nití a jiných k chirurgické operaci potřebných předmětův.

„Dobrá!" pravil. — „Pojedeme."

S chvatem oblekl svrchník; dívka vzala na sebe plášť s kápí, a sedli oba do kočáru. Hrabě je předejel. Na cestě uvědomil hajného Buteuxa, jehož domek byl nedaleko zámku, a jenž skutečně již tam byl, když doktor Tallevaut a Sabina přijeli.

Alietta přiběhla, uslyševši hrčení kočáru, a vedla na to doktora do světnice, kde Johanna ležela. Podal několik kvapných otázek na doktora Raymonda. Nahnul se nad lože dítěte, uchopil je za ramena a dlouho naň hleděl.

„Je na čase," pravil polohlasitě.

„Osměluji se vás, paní hraběnko a pane hrabě, prositi," pravil nato, „abyste zůstali zde v této světnici..." My přeneseme dítě do sousední komnaty... Vidím tam svícny a lustr... Rozsvěťte všechno

a mimo to ještě dvě neb tři lampy... Stůl dejte do prostředku a sdělejte přikrývku.

Doktor Tallevaut, přecházeje ze světnice do světnice, dával určitě a jasně své rozkazy, a asi za půl hodiny po jeho příchodu ležela nebohá Johanna, zavinuta v přikrývce na stole své komnaty, jež byla osvětlena jako při nějaké slavnosti. — Otec její stál na prahu dveří, jež spojovaly světnice, a matka, klečíc u prázdného lože, skryla hlavu v dlaních a vroucně se modlila.

Zdálo se, že dítě napolo udušené je bezvědomé. — Doktor Raymond držel hlavu dítěte pevně v rukou; starý hajný klečel na druhém konci stolu a svíral jeho nohy. V pravo u jeho hlavy stála slečna Sabina; v levo doktor Tallevaut, maje po ruce všechny své přístroje chirurgické. Oba byli oblečeni v hrubé plátěné haleny. Stará Viktora, jejíž chladnokrevnost a obratnost doktor mezi přípravami poznal, držela svíci právě nad odhaleným krkem malé Johanny. — Jak známo, tracheotomie (hrdlořez), obdivuhodný to zjev v moderní chirurgii, má za účel, aby zabránil v jistých případech záškrtu — udušení tím, že umělým způsobem zjednává nemocnému dechu, jejž mázdry ve chřtánu zadržují. Operace spočívá v tom, že se řez vede na hrdle pod chřtánem, a že do průdušnice dutá roura se vloží. Roura tato zjednává vzduchu k plícím a zároveň napomáhá nemocnému, aby se zbavil mázder, jež ho dusí. Snad každý uzná, jak velmi důkladné vědomosti, obratné ruky a pevného ducha je třeba u člověka, jenž podniká podobnou úlohu. Nehodláme líčiti protivných podrobností, avšak aspoň vytkneme, že za této nebezpečné operace, jež se děje na tak jemném, tak složitém a tak k životu potřebném ústrojí, nůž při řezu nesmí ani se zadrhnouti ani zaříznouti. Řez působí vždy hojné krvácení, takže lékař jen na hmat v prstu se může spoléhati.

Bernard, nemaje v tomto strašlivém okamžiku útěchy v modlitbě, zakoušel úzkosti plnou měrou. Aby nejednal přímo proti rozkazu doktora Tallevauta, nevešel do komnaty, do níž malá Johanna byla přenesena; avšak považoval za svou povinnost, nespustiti dítěte z očí v této nebezpečné chvíli, kdy o jeho bytí neb nebytí šlo. Ve tváři na smrt bledý a nehybně stoje mezi dveřmi, přihlížel strnule jako ve strašném snu k tomuto neobyčejnému divadlu, kde jeho dítě, drženo a svíráno nemilosrdnýma rukama, podstupovalo pod nožem nesnesitelná muka. Přes hluboký jeho nepokoj neušla mu žádná podrobnost tohoto výjevu; slyšel zřetelně každé řídké a úsečné slovo, vyměněné mezi doktorem Tallevautem a jeho krásnou schovankou, hlavní to jeho pomocnicí; nejčastěji jednoduchým posuňkem neb znamením dával jí nařízení, ano někdy i na ně nečekala. S velkou pozorností pozorovala krvavou práci nože, a dovednou a útlou svou rukou pomáhala operatorovi, podávajíc mu houby, niti a háčky k rozevření rány. A zdálo se, že krásné stvoření toto v necitelné své půvabnosti vykonává povolně svýma krví potřísněnýma rukama obřady divoké bohoslužby.

Jakmile řez byl učiněn, slečna Tallevautová podala svému poručníku dutou rouru, jenž ji zasadil s podivuhodnou jistotou do otvoru v průdušnici. Ihned rozlehl se komnatou zvuk podobný silnému hvízdu. Sabina rychle zavázala stužky, jež rouru upevňovaly, a zamotala krk nemocného dítěte lehkým šátkem. Nato doktor, vzav dítě do rukou, přešel s ním prudce komnatou a světnicí, a položil je do lože.

Nejistě a bázlivě tlačili se rodiče k loži a jen s těží věřili svým očím: tvář Johanny pozbyla náhle horečného výrazu a smrtelné úzkosti; zářila z něho jen hluboká úleva a usmívavý mír. — Alietta a Bernard obrátili se k doktorovi, jenž s úsměvem na to řekl: „Je dobře!“

Oba uchopili jeho ruce, chtějíce k němu promluviti, než hlas jim selhal; srdce radostí překypovalo. Dali se do tichého pláče.

Po tak kruté operaci chtěl doktor Tallevaut rodičům malé Johanny dopřáti klidné noci a nezkalené radosti. Avšak na druhý den ztrávil se Sabinou noc v zámku —, netajil jim, že povedená operace ještě není koncem nemoci. Nejistý tento neduh jest i na dále léčiti, ač byla odstraněna nejhorší tvářnost jeho a hrozivé nebezpečenství, a mimo to operace sama může způsobiti velmi vážné nehody. Zkrátka, je třeba dále se starati a opatrovati dítě s největší pozorností. Ostatně, v této příčině ať uposlechnou jeho výtečného kollegy, doktora Raymonda, který ho dobře zastoupí, objeví-li se něco pochybného.

Sotva doktor Tallevaut tuto poněkud znepokojující zprávu ukončil, bylo mu oznámeno, že vůz čeká na dvoře. Bylo asi osm hodin ráno.

„Jak!“ zvolala Alietta, „vy již, pane doktore, odjíždíte! Nezůstanete u nás na snídaní?“

„Paní hraběnka,“ odvětil doktor Tallevaut, „ví, že jsem samotářem, a že jsem porušil včerejším příchodem k vám své obyčeje... Nyní snad mi dovolíte, abych se vrátil ke svým dosti naléhavým pracím? Alietta složila zoufale ruce, a na půvabném jejím obličeji zračila se tak hluboká beznaděj, že doktor Tallevaut byl jí dojat.

„Nu!“ pravil... „Patříte k oněm, jimž těžko něco odmítnouti... Co si přejete?“

„Přála bych si, abyste zůstal několik dní u mého vzkříseného, drahého dítěte.“

„Kýho ďasa!... Než, paní hraběnko, což kdybych vám zde nechal svou neť... nazývám ji svou neteří, ač je mou sestřenicí.... kdybych vám ji zde nechal?... Ujišťuji vás, že to bude právě takové, jako bych tu sám zůstal, je výtečnou opatrovnicí nemocných, ba ještě více... při prvním podezřelém příznaku mne zavolá. Dále, slibuji vám, že dokud dítě zcela se neuzdraví, navštívím je každý večer... snášíte se s tím?“

Alietta obrátila se bázlivě k slečně Tallevautově, jež byla zahalena v plášti a naslouchala s obvyklým klidem této rozmluvě.

„Slečno, dovršila byste míru své obdivuhodné oddanosti.“

„Přeje-li si paní hraběnka, a dovolí-li můj strýc“... pravila dívka s lehkým úklonem svého krásného těla.

„Ach! srdečné díky, slečno!“ zvolala Alietta a přitiskla její ruce na své srdce.

Na to doktor promluvil před svým odchodem něco k své neteři a rozloučil se s hostmi svými. Hrabě Vaudricourt, pomáhaje mu vstoupiti do vozu, řekl s živým pohnutím: „Nedostává se mi slov, abych vyjádřil, jak jsme vám vděčnými!“

„Nemyslete na to, pane hrabě; lidi, jako jste vy a vaše paní hraběnka, zavazujeme si velmi rádi k díkům. — Na shledanou večer.“

VI.

Od tohoto dne slečna Tallevautová usadila se v zámku, kde, jak bylo lze očekávati, dostalo se jí nejpříjemnějšího a nejsrdečnějšího pohostinství. Dívka, ač tak nenadále uvedena do důvěrného styku s dvěma tak vznešenými a vzácnými povahami a do domu největšího vkusu a nádhery, ani neostýchala se, ani se necítila cizí. Slučujíc s obvyklou ženskou pružností duševní zdrženlivost a jakousi přirozenou vážnost, nezůstávala za nejlepší společností; ostatně nemalá její pýcha úplně chránila ji maloměstské zaraženosti a nemotornosti. Jen někdy bylo ze silného mžikání brvami neb ze zářícího zraku překvapení její pozorovati, jež vybroušený a zcela jí nový přepych budil. Ostatně, v prvních dnech svého pobytu pohybovala se ve společnosti svých hostitelů jen s největší obezřetností. Ošetřujíc a obvazujíc Johannu, často za den šla k jejímu loži a přebyla tam takto mnoho hodin; načež odešla do své světnice s knihami, které si vypůjčila ze zámecké knihovny. Jen po obědě, bylo-li příjemné počasí, procházela se parkem, jinak zůstala s nimi v saloně. Mluvila málo a správně, ku podivu určitě a jistě, a jevila sice mimovolně znamenité vědomosti, než zároveň i ku všem věcem jakousi skorem ironickou lhostejnost, jež někdy až znepokojovala. Při těchto okolnostech hrabě Vaudricourt poznával onu pyšnou a posměvačnou lesní nymfu, jež jednoho rána se odvážila do jeho vlastnických práv zasáhnouti. — Alietta byla by jinak zpozorovala, že není radno, osobu tak svérázné zajímavosti a tak řídké krásy jako Sabinu míti ve svém rodinném kruhu. Než tehdy, starajíc se jediné o zdraví svého dítěte, jež sotva vyvázlo z nebezpečenství smrti, nemohla k ní nejeviti vděčnosti, i podivovala se půvabu obratných rukou jejích při péči o malého rekonvalescenta. — Po nějakém čase, když již byla klidnější, vyprávěla vesele muži o zvláštním dojmu, jejž slečna Sabina v ní budila:

„Nemohu ani říci, jak se mi líbí“, pravila; „líbiti není to pravé, ona mne okouzluje ... připadá mi jako čarodějnice ... Pozoruješ, že kročejí jejích není ani neslyšeti? ... Ani půdy se nedotýká ... chodí jako naměsičnice ... jako paní Macbethová, dle mého zdání! Než je dobročinnou čarodějnicí a milosrdnou Macbethovou.“

„Pěkně, má milá!“ odvětil Bernard: „Čarodějnice ... paní Macbethová! ... Bože můj! je to krásná učitelka, toť vše!“ Zatím, díky laskavosti slečny Sabiny a doktora Raymonda, díky ustavičné pomoci doktora Tallevauta, malá Johanna byla zachráněna od hrozivých následků, které velmi často sledují operaci, jíž podstoupila. Za tři neděle doktor Tallevaut oznámil, že i nejmenší stín nebezpečenství zmizel, a že není více důvodu, proč by Sabina déle zůstávala v zámku. Bernard, vyjadřuje mu opětně s velkým zápalem svou vděčnost, marně mu nabízel peněžitou odměnu.

„Ne!“ pravil, „stůj co stůj! ... Nemohu ... neprovozuji lékařství jako živnost ... vykonávám je pouze buď z milosrdenství, buď z přátelství.“

„Buď si! slovo s to, pane doktore“, pravil Bernard, „a jsme přátely na život a na smrť.“

Avšak vzhledem k honoráři“, začal Tallevaut, když Alietta vstoupila do salonu, „dovolí-li mi paní hraběnka sebe políbiti, přidávám, že bych jej přijal ... předpokládaje, že ji velmi miluji.“

„Ach! z celého srdce, pane doktore“, zvolala mladá paní, a přiběhši nastavila mu obě svá líce k políbení.“

Snadno každý si domyslí, že tak šlechetné povahy, jako byli Bernard a Alietta, nebyly s to, aby zapomenuly na podobnou bezištnou službu. I neopomíjeli od tohoto okamžiku jeviti buď malými buď většími důkazy lásky svou uznalosť k Tallevautovi a jeho neteři. Co do Tallevauta samého, bylo velmi těžko mu něco příjemného vymysliti; neb veškeré zalíbení a veškery radosti soustřeďoval ve vědě, takže obvyklé ve společnosti zdvořilosti byly by ho jen vytrhovaly a rušily. Proto mohli jediné jeho neteři svou vděčnosť přímo projevovati. Slečna Tallevautová, ač nebyla sdílnou, vykládala přece Aliettě a Bernardovi některé podrobnosti o své rodině, své matce, která dlouhou dobu byla raněna mrtvicí, o svém nynějším postavení v domě Tallevautově a několika narážkami potvrdila pověsť, jež se roznesla okolím o zamýšleném sňatku se svým poručníkem. Tento na podzim ustanovený sňatek, kdy se stane slečna Tallevautová plnoletou, měl poskytnouti Vaudricourtům pěknou příležitosť, dáti mladému děvčeti nějakou krásnou a bohatou památku. Prozatím byla zvláštní úctou, každodenní úslužností a přívětivým chováním zasypávána.

Alietta chodívala do Saulaye-i a přivádívala svou krásnou sousedku na den neb dva do Valmoutiersa. Tallevaut nebyl nerád takovým únosům, ač ho zbavovaly na čas užitečné pomocnice. Než těšil se a byl hrdým z důvěrnosti mezi jeho nevěstou a mladou paní, jejíž mravní hodnotu ihned poznal. Byl šťastným, vida zároveň, že takto jeho schovanka jest poněkud vytržena z přísného života, jehož dosavádní způsob činil mu někdy výčitky.

Ze zábav, které hrabě a hraběnka Vaudricourti snažili se jí zjednati, nebylo — jak se samo sebou rozumí — na honbu zapomenuto. Bernard oznámil jí, že nyní může bez nejmenšího strachu před soudním řízením na jeho pozemcích a v lesích s puškou a psy honiti, ano i do ok zvěř chytati; avšak zároveň jí připoměl prvního setkání, líče žertovně pomstychtivý hněv, jenž ho byl tehdy pojal. Vzpomínka tato ji rozveselila; dva důlky objevily se na jejích lících, kdežto rtíky její se otevřely jako kalich krásné květiny červené, a za nimi zaleskly se jemné a bílé zuby.

„Škoda“, pravil k sobě hrabě Vaudricourt, že se směje tak zřídka: v tom smíchu je tak mila.“

Na neštěstí byla i takovou, nesmála-li se.

Slečna Tallevautová honívala tedy velmi často s Vaudricourty, a snažila se, ač bez velkého úspěchu, učiniti Aliettu chladnokrevnou a klidnou před zvěří; Alietta zase učila ji se svým mužem, jenž činně napomáhal, jezditi na koni, které zábavy dívka velmi užívala. Krásně srostlá, obratná a odvážná slučovala v sobě vše, čeho je zapotřebí, aby pokračovala, ano i vynikla v zábavě tohoto druhu. Jízdecký oblek jevil štíhlou a úplnou souměrnosť jejich údův. Hrabě sám cvičil pro ni jednoho ze svých nejlepších koní, chystaje ho za svatební dar.

Tyto skorem každodenní styky, příhody na honě, vyučování v jízdě na koni, k němuž přidávali po obědě taneční cvičení, budily pomálu mezi slečnou Tallevautovou a obyvateli ve Valmoutierse milou srdečnosť. Zvláště hrabě Vaudricourt, aniž by zanedbával povinné slušnosti, užíval při řeči se Sabinou své oblíbené, lehké a ustavičné škádlivosti. Než shledal, že slečna Tallevautová dovede mu v této věci čeliti,

ano ho i předstihnouti v jemných vtipech a v ironických narážkách; svým vážným a zvonivým hlasem velmi vhodně vyjadřovala sarkastické obraty, kterých tak ráda užívala naproti svému tanečnímu a jízdeckému učiteli. — Když Alietta byla někdy nucena z té neb oné příčiny zůstati doma, tedy honil Bernard jen se Sabinou a jezdil jen s ní na procházku na koni: pak vedli, ačkoli je sprovázel hlídač neb sluha, rozmluvu tváří v tvář, která okolnost nezarážela nijak těch, již znali samorostlé a americké vychování slečnino. Ostatně, o čem mluvili na těchto projížďkách, nedávalo podnětu k pomluvám, neb bavili se výhradně jen o koních neb psech, a když zanechali této látky, dali se opět do svých nevinných potýček. Takto Bernard, vida na Sabině úplnou necitlivosť před hynoucím srncem: „Bojím se slečno“, pravil, „že dle mnoha a mnoha zjevů nemáte srdce.“

„Pohledla naň bystře a klidně odpověděla: „Já zase dle mnoha a mnoha zjevů se bojím, že vy ho máte přespříliš.“

Jindy: „Víte, slečno, co mi se líbí na vás? že nemáte vlastnosti ženské!“

„Ano ...“ pravila, „a vy myslíte, že mám všechny jejich chyby?“

„Je to možné!“ „Je to jisté!“

Toť hlavní ráz jejich nevinných rozmluv.

Zatím od úplného uzdravení malé Johanny dva neb tři měsíce uplynuly, a hrabě Vaudricourt nejevil nijakým způsobem touhu jeti do Paříže a zotaviti se z venkovských trudův. Alietta marně ho k tomu časem pobízela, připomínajíc zároveň program, na kterém se usnesli.

„Poněvadž se nyní nenudím“, odpověděl Bernard, „je nepotřebno, abych odjížděl. Navykám si novému podnebí... kornatím... jen mne nech... až se vyhraním. Ostatně, poněvadž zamýšlíš, drahá Alietto, jeti v dubnu po velikonocích do Paříže, mohu čekati až do té doby. Duben přišel, než k cestě nedošlo. V té době zdraví Aliettino, jež pádem v Saint-Germaině seslabeno a nemocí dceřinou opět otřeseno bylo, poněkud znepokojovalo. Mladá paní upadala častěji do závrati, někdy až do mdlob. Avšak doktor Tallevaut, srovnávaje se zcela s Raymondem, myslil, že nemoc, poněvadž nezasahuje nijakého životního ústrojí, není nebezpečnou, a že zde běží jen o vysílení pro trapné úzkosti nedávno přestálé. Alietta naléhala, aby na ujednané cestě do Paříže ničeho nezměnili; než Bernard se zpečoval.

„V pravdě chceš tam jen k vůli mně“, pravil jí, než věz, že nebylo by pro mne nic milého, voditi tebe tak nemocnu v Paříži... Pečuj o sebe, sil se, šetři svých slabých nervův, a pojedeme na krátký čas na podzim do Paříže, jakmile se navrátíš od své matky.“

Hraběnka snažila se, jak jen mohla, aby šetřila svých slabých nervů, jak poradil jí ochotně její muž, který však na místo, aby jí k tomu napomáhal, činil — s jistotou lze uhodnouti — pravý opak.

Alietta, když byla sproštěna strachu o své dítě a stala se opět paní svého jemného a ostrovtipného rozumu, velmi snadno v krátkém čase poznala nesnáze a nebezpečenství důvěrného svazku, jenž se ustálil mezi obyvateli v Saulaye-i a ve Valmoutierse. Zcela nová záliba u jejího muže ve venkovském životě a jeho odpor opustiti jej, byť i jen na několik dní, otevřely jí oči. Bylo patrno, že ho zdržoval nějaký tajný zájem, jenž nyní zaměstnával a zcela opanoval jeho myšlénky. I poznala zcela jasně zvláštní kouzlo, kterým slečna Tallevautová na ducha Bernardova působí svou neobyčejnou osobností — svou své-

ráznou krásou, duševní silou a tajuplným zjevem. Nebála se jí jako ženy, jež může jí odlouditi srdce manželovo, nýbrž bála se jí jako nepřátelského ducha, jako ironické a zlomyslné bytosti, jako zlého anděla, který přichází zničit její působení na duši manželovu a v nivec obrátit všechny její sny a naděje jako křesťanské ženy. Věděla, že Sabina byla vychována svým poručníkem v odporu proti víře, jí tak drahé, a aniž by věděla proč, zdála se jí zjevná tato nevěra, jež ji sotva zarážela u doktora Tallevauta, u mladé dívky ošklivou a protivnou.

Než co činiti? Doktor Tallevaut zachránil její dceru od jisté smrti; slečna Tallevautová činně a úslužně se súčastnila tohoto šlechetného skutku, a proto působilo jí nemalou muku, že musila býti vděčnou a vlídnou k oné, kterou považovala za zlého ducha ve svém domě. Všechny tyty v duši Aliettiné vířící a sporné city zcela ji rozrušily a přinutily k trapnému a ustavičnému sebezapírání, zdraví jejímu tak škodnému.

Tehdy hrabě Vaudricourt, aniž by byl tak bolestně znepokojován, nebyl o nic klidnějším. Žárlivé trápení a mravní obavy nepůsobily nijak na jeho rozčilení; neb jich ani netušil. Byv zcela oklamán přetvářkou, v níž se znala Alietta jako ostatní ženské, byl příliš upoután slečnou Sabinou, a nevšímal si ničeho mimo ni. Jako všichni, které podobná vášeň uchvátí, měl pro všechno jen lhostejnou roztržitosť: hleděl jen ku své vášni a namlouval si, jak již to obyčejem, že jí nikdo nepozoruje; ostatně jeho chování k nebezpečné sousedce zdálo se mu bezúhonným. Vyhledával-li tak často, kdy jen mohl, obcování se svými sousedy a důvěrnosti z náhody vzniklé, toužil-li s horlivostí po příležitosti, přiblížiti se k slečně Sabině, s ní se stýkati, opíjeti se řídkými slovy jejími a vdechati její dech, — nezradil nikdy ani neopatrným jednáním ani nemoudře voleným slovem svého tajemství: myslil tedy pevně, že o tom nikdo neví, a skutečně vyjma dvě osoby, jimž velmi na tom záleželo, aby vyzvěděly tajemství toto, jeho ženu totiž a slečnu Tallevautovou, znal je sám. Hrabě Vaudricourt nebyl, jak víme, ani dítětem, ani hlupcem, ani bláznem: byl otevřeným a moudrým mužem, ale nyní snad poprvé v životě zamilovaným, z čehož pošlo, že měl největší část svých duševních sil skorem zúplna zatemněnu.

Na štěstí mravní podstata jeho byla hluboká, i byl dalek, aby bez boje, bez mužného odporu se oddával své osudné vášni. Netajil se, že láska k slečně Tallevautové je mu zakázána nejen mravními zákony, nýbrž i zákony cti; vždyť byla příbuznou, schovankou a nevěstou muže, jehož věda a oddanosť zachovala jeho dceru. Kdyby ji odvrátil od těchto povinností, stal by se naproti tomuto muži vinníkem nejčernějšího nevděku a nejpodlejší zrády. Věděl to a činil opravdu vše, co mu bylo možného, aby unikl této hanebné propasti, mimo věc, které měl užiti — a to byl: útěk.

Nemoha se vymotati z kouzla, kterým tato krásná a zvláštní dívka ho zahalovala, konejšil svědomí, živě si představuje překážky, jež je od sebe dělí. — Měl ve své duši výbuchy nešťastné vášně a neukojitelné žádosti. Trpěl-li tím více neb méně, týkalo se to jen jeho. Ostatně, raději si vežene kouli do hlavy, než hanebně a ošklivě se prohřešiti proti onomu, jenž zachránil život jeho dítěte.

Aby pak zdvojnásobil a utvrdil nemožnosti mezi Sabinou a sebou, družil se den ode dne důvěrněji k doktoru Tallevautovi, k němuž

jevil čím dále tím větší úctu a náklonnost. Dověděl se od svých hajných a nájemníků, že doktor Tallevaut poskytuje okolní chudině nejen velmi značné pomoci a almužny při svém skrovném jmění, nýbrž že přináší jim mnohem záslužnější oběti, věnuje skorem každého rána na návštěvy a na udílení rad nemocným část svého drahého, na vědecké práce určeného času. Podivoval se tím více této tak skromné, tak štědré a tak nežistné dobročinnosti svého souseda, poněvadž dobře věděl, s jakým nadšeným zápalem se zasvětil svým vědeckým studiím a hlavnímu svému dílu, v němž chtěl je sloučiti. Dílo toto, jež vycházelo dva neb tři léta v půlletních sešitech, a jehož hned první svazky odporučeny a schváleny byly institutem, obsahovalo pod názvem „Vědecký inventář XIX. století" historický přehled pokroku přírodních věd od počátku až do konce tohoto století. — Již myšlénka na podobný podnik, spracovaný dle nutných pravidel i vývoje i methody, má v sobě cos ohromujícího. S nadšením apoštolským oddával se dr. Tallevaut již od mládí této práci; neb nemiloval vědy pouze pro duševní radosti, jichž mu skýtala v hojné míře, nýbrž miloval ji skorem zbožnou láskou pro veliký úspěch, jejž od ní očekával pro budoucí mravní a náboženský život.

Pradivná věc! ač misionář vědy a svobodného smýšlení byl hraběnce Vaudricourtové jen nebezpečným nihilistou, přece dopřála mu místečka ve svém srdci; a též doktor Tallevaut při svých hrdých předsudcích k laikům neubránil se vroucné záliby ze své katolické sousedky. Zdálo se, že tyto dvě výtečné bytosti byly spojeny svými sice protivnými, než stejně vznešenými ctnostmi. A vskutku doktor Tallevaut zdržoval se úzkostlivě před Aliettou každého slova, které by mohlo uraziti její náboženské přesvědčení. Avšak podobné opatrnosti neužíval v rozmluvě s Bernardem, jehož svobodného ducha v brzku poznal.

Byla-li Sabina několik dní návštěvou v zámku, poručník její přicházel někdy k obědu, a tu při návratu býval nejčastěji doprovázen kus cesty hrabětem Vaudricourtem. Zábava jejich při těchto dosti častých a dosti dlouhých rozmluvách soukromých stávala se čím dále tím více důvěrnější a přátelštější. Více než jednou zabrousili na pole náboženské, a Bernard s podivením pozoroval, že úsudek doktora Tallevauta je dalek i voltairské vysměvačnosti, i surového vzteku antiklerikálního. Mluvil při tom s vážností, šetrností a něžností velkého ducha, jenž je povznesen nad každou podlou vášeň. Užíval při tom jakéhosi náboženského nádechu: měl upřímnou a nadšenou víru, dal se unésti k jakémusi horlivému proselysmu. Nejméně připouštěl ve věcech náboženských lhostejnost, a proto říkával Bernardovi o tomto předmětě dosti choulostivé pravdy, což on vždy srdečně přijímal; vroucnost ve výraze dostatečně mírnila tvrdý obsah.

„Pozbyl-li člověk křesťanského ideálu, bylo ho dle doktora Tallevauta nehodno, odříci se vší idealní víry: na všechen způsob bylo třeba, aby se přidržel nové idealní víry, nechce-li upadnouti do zvířeckého stavu... Člověk z dobré rodiny, jenž nevěří v nic a v tom stavu setrvá, udržuje se na čas působením prvotního svého vychování a zevnější slušnosti; než ve skutečnosti pocit povinnosti a mravní hodnoty, žádného základu nemající, mizí a mizí v jeho mysli: všechno jeho snažení směřuje užívati všedních a nízkých rozkoší; sestupuje takto s výše ostatní vzdělané společnosti až k nízké mravnosti divocha, a čím starší, tím hlouběji klesá... Rozum jeho upadá v ne-

činnosť a dřevnatí; zabývá se jen titěrnými, povrchními a jaksi hmotnými věcmi duševními... Četbu vyplňuje romány neb novinami; v divadle má smysl jen pro díla chatrné ceny, pro představení, která lahodí výhradně smyslům... Nejsou-li to dějiny všech národův a lidí, kteří pozbyli idealův?

Náboženské smýšlení a idealní víra byly s to, aby člověku potřebné vůle, síly a chuti poskytly, vyplniti šlechetně svou úlohu tím, že posvěcuje život svůj dobru, pravdě a krásnu, — a na každém rozumném člověku záviselo, aby dostihl tohoto idealního náboženství pozorováním a studiem přírody, totiž vědou. — Děsná prázdnota, již způsobila stará zaniklá náboženství ve příčině mravní, mohla se tedy vyplniti vědou. Doktor Tallevaut povznesl se vědou k víře, jež ho sílila v těžké práci vědecké, která měla zároveň napomáhati k jejímu rozšíření; věda vnukala mu dobro, které v okolí činil.

Jaké tedy bylo ve skutečnosti ono filosofské náboženství, odkud čerpal odvahu a ctnosti? Vykládal je Bernardovi výmluvností a vznešenou mluvou, jaké nejsme schopni, a proto přestaneme na krátkém souborném přehledě jeho theorie. Během svých studií doktor Tallevaut nabyl přesvědčení, že božské dílo tvoření ustavičně ve všemmíru se rozvijí; že každá rozumná bytosť je povolána, aby dle sil svých pracujíc přispěla nějakým způsobem k zdokonalení a k postupnému souladu; to činiti jest povinností, a člověk, plně tuto povinnosť a jsa si vědom, že slouží vyššímu cíli, nalezá odměnu a radosť.

„Než poněvadž běží," pravil Bernard, „o náhradu za náboženství zanikající, doufáte tedy, pane doktore, že obrátíte někdy všechny vrstvy lidstva na své filosofské náboženství, jemuž velikosti neupírám, jež však vyžaduje velkého duševního vzdělání."

„Nekojím se tímto mamem," odvětil doktor Tallevaut, „ale není toho zapotřebí: dostačí, obrátí-li se lepší část, která jednou tak sesílí, že bude moci panovati davu a jej přinutí buď mravní buď hmotnou silou plniti své povinnosti."

„Ale, pane doktore," odvětil se smíchem Bernard, „víte, že jste strašným aristokratem?"

„Ovšem. Měl jste mne proto za demagoga, že jsem mužem vědy? Je to zvláštní, ač jinak velmi rozšířená myšlénka, jež pravdě odporuje. Věda je přirozenou nepřítelkyní demokratie, a to proto, že je přirozenou nepřitelkyní nevědomosti, — ještě více povrchnosti... Co může demokratie dělati, než vychovávati nevědomé na stupeň povrchnosti? Hrozný to pokrok! — Co do mne, líto mi nevědomých, slabých a ubohých; avšak nikdy nelichotím jejich vášním, aniž podlehnu jejich nadvládí."

Na to vraceje se k oboru náboženskému:

„Věřte mi, příteli," pravil, „že jest nesmírnou slastí pociťovati, že jsme na cestě pravdy a že kráčíme, bych se tak vyjádřil, ruku v ruce s Věčným, poněvadž máme účastenství v jeho díle... Takto žiji v blahu pro mne v pravdě rajském... Zakalí-li se někdy, toť jediné z obav, že snad nedokonám díla, kterému jsem zasvětil svůj život."

„K čemu podobných obav, drahý pane? Jste v mužné síle."

„Arci", Než... Ars longa, vita brevis... A potom mám hlavu i srdce poněkud velké... takže jsem nucen zkracovati svůj pracovní čas... Toť jediný můj zármutek na světě."

VII.

Téhož večera, kdy doktor Tallevaut a Bernard na cestě do Saulaye-e vedli rozmluvu, jejíž hlavní myšlénky jsme právě naznačili, cítila se hraběnka Vaudricourtová, když-ku prosbě Sabinině byla zahrála něco na pianě, unavenou, omluvila se u mladé dívky, políbila ji, jak každého večera činila, a odešla do své světnice. Bylo uprostřed května: den byl neobyčejně líbezný a krásný, a večer neméně. Alietta, než se na noc odstrojila, přistoupila k oknu ve světnici, aby vdechala libou vůni, jež z nové zeleně, z prvních fialek a lesních konvalinek, vzduchem proudila. Nebe, hvězdami se skvoucí, rozlévalo čisté světlo na zelenající se lesy a na rozsáhlé nivy. Najednou hraběnka Vaudricourtová lehce se zachvěla uprostřed blouznivého pozorování, do kterého se pohroužila: spatřila, jak lepý stín slečny Tallevautové jde alejí v parku a jak zaboćuje na lesní stezku, jež, zkracuje cestu a k malé vzdálenosti od Saulaye-e vede.

... Bylo asi devět hodin večer, kdy hrabě Vaudricourt, rozloučiv se s doktorem Tallevautem a vraceje se lesní stezkou do Valmoutiersa, zpozoroval v bledém polostínu stezky ženskou, která se k němu přibližovala, kráčíc hebkým a tichým krokem, lokte majíc přeloženy a hlavu a poprsí zahaleny ve španělský vlňák. — Poznal ji hned; neb právě vykouzloval si v této čarovné noci jarní půvabný její obraz. Pohnutí bylo tak mocné, že srdce jeho náhle se zastavilo, jako přikováno; po té silně zatlouklo a počalo opět svůj běh.

Brzy byli od sebe jen na několik kroků:

„Jak! Jste vy to, slečno?“ pravil Bernard velmi klidným hlasem. „Myslil jsem, že to váš přízrak.“

„Ne,“ mladá dívka s týmže klidem odvětila, „není to můj přízrak, já jsem to sama... Krása večerní mě vylákala, — a na tuto stezku jsem se dala jaksi tušíc, že se setkám s vámi.“

„Nevěřím tomu... Domnívám se, že jste vyšla trhat v lese za svitu hvězd kouzelných bylin.“

„Jako černokněžnice?“

„Jako mladá a krásná černokněžnice.“

„Jste příliš laskav! — Než, vrátíme se?“

„Přejete-li si.“ — „Ovšem, přeji si.“

I zaměřila s hrabětem Vaudricourtem k zámku. Zdála se proti obyčeji býti na lehkých rozpacích, stahujíc a opět navlékajíc si rukavičky: „Je k víře nepodobno,“ pravila, „jaké pradivné šumění zaznívá lesem v noci.“

„Bála jste se?“

„Žertujete? — Ne... ale zdálo se mi, že jsem slyšela jednou neb dvakráte kroky ve křoví.“

„Možno. Máme až nazbyt pytlákův.“

„A pytlaček,“ pravila se smíchem.

„Což z pytlaček se těším,“ Bernard odpověděl týmž hlasem...

„Směl bych vám, slečno, nabídnouti své rámě?“

„Odpusťte, pěkně děkuji.“

Po chvílkovém mlčení začala:

„O čem jste mluvil s mým poručníkem?“

„O věcech velmi vážných, — o vědě, o filosofii a náboženství.“

„To vám může jen prospěti.“

„Doufám," řekl Bernard, „avšak nyní příliš hořce cítím propast, která mne odděluje od takového muže jako je váš poručník... Kdybych byl jak on věnoval studiu, vědě život svůj, místo abych jej promarnil v pitomých rozkošech, byl bych lepším a šťastnějším."

„Myslíte, pane hrabě Vaudricourte? Lepší, to snad... neb není to nesnadno... ale zdali šťastnějším, o tom poněkud pochybuji... Já jsem mnoho studovala, víte... není tam ve výši žádného souhvězdí, jehož jména, pořádku a běhu, — není zde v tomto křoví žádného spícího broučka, jehož tajemného ústrojí, rodu, druhu a způsobu života bych neznala, — není na cestě této kaménku, jehož původ a věk bych vám nepověděla... ni mechu, ni rosné kapky, již bych vám co nejpodrobněji nerozebrala... a přece nijak nejsem přesvědčena, že jsem šťastnější neb lepší!"

„Jen vy sama, jak za to mám, víte, co víří ve vaší hlavě a ve vašem srdci."

„Snad Tallevautová?"

„Slečna?"

„Hrabě Vaudricourt?"

„Smím se ptáti v této samotě, jaké vaše náboženství?"

„Nu, jakož z věci samé jde, náboženství mého strýce."

„A doufáte, že vám dostačí, abyste všem, i největším a nejstrašnějším pokušením tohoto světa odolala?"

„Až doposud mi dostačilo."

„Tedy byste měla, slečno, sděliti se o ně se mnou... neb vašemu strýci při jeho přesvědčení a jeho výmluvnosti se to nepodařilo... a přece jsem neměl více zapotřebí než jistého a pevného svědomí, jaké jen vyšší náboženství může poskytnouti."

„Přejete si opravdově, pane hrabě, abych kázala vám své náboženství?"

„Zcela opravdově."

„Vaší rozmilé ženě způsobilo by to veliké hoře."

„Má žena," pravil vážně Bernard, „ví, že jsem se vzdal její víry a že se k ní nevrátím nikdy."

„Ne!" slečna Tallevautová odvětila, „způsobilo by jí to velké hoře..., a mám velmi ráda vaši ženu... velmi! — Dále vidím světla v zámku, a nedostávalo by se nám času... neb obrátiti vás, nebylo by malou úlohou... A pak..."

„A pak... co?"

„Nejste zasvěcen... neporozumíte."

„Díky... než zkuste... rád poslouchám váš hlas! Nerozuměl-li bych slovům, hudba by dostačila."

„Prosím, pane hrabě, neračte lichotiti. Více miluji vaše úštěpky a ráda vám je vracím, poněvadž jest to mezi námi jen jediný možný a přiměřený způsob, snad mi rozumíte?"

Zdvihla poněkud svou hlavu k němu, ústa napolo otevřela úsměvem sfingy a ukázala mu svůj krásný obličej, bledý svitem měsíčním.

Stanul, nachýlil se k ní a utkvěv na ni vášnivým pohledem, řekl temným hlasem: „Sabino, proč mají býti mezi námi propasti?"

Jako aby ho utišila a upokojila, položila svou ruku na Bernardovu: „Hleďme, pane hrabě!" pravila sladce.

Chopil se její ruky, jež byla trochu veliká, ale útvaru podivuhodného:

„Šťasten“, zašeptal temně, „kdo se bude opírati o tuto krásnou, tak něžnou a tak mužnou ruku!“ A v náhlém pohnutí přitiskl ji vřele na rty. S chvatem ji vytrhla a ustoupila.

„Ach! pravila dušeným hlasem, bezbranná dívka!... která se vám svěřila!“.

„Odpusťte!“

„Tedy jsem se klamala? Nejste poctivým mužem?“

„Můžete se toho do mne nadíti?“

„Uvidíme!“

Na to mlčky pokračovali v cestě a přišli do zámku, aniž by více nějakého slova byli vyměnili.

Něco později vrátila se hraběnka Vaudricourtová brankou svých tajných dveří, jež nechala při odchodu otevřeny.

Krátký pobyt slečny Sabiny v zámku skončil se druhého dne. Doktor Tallevaut, který si došel pro schovanku, pozoroval, že hraběnka Vaudricourtová churaví více než obyčejně. Měla od rána několik záchvatů slabosti a nepřišla ani k obědu. Doktor s velkou pozorností se jí vyptával, vyslýchal a prohlížel. Opět potvrdil diagnosi doktora Raymonda, ujišťuje, že nemoc není nebezpečna a že jde jen o nervové rozčilení. Nařídil, aby i na dále užívala tonických léků, mírných pohybů ve svěžím vzduchu a záživné stravy.

Doktor Tallevaut, dříve než se odebral se Sabinou domů, odešel s hrabětem Vaudricourtem do osamělého stromořadí v parku. „Milý sousede“, pravil, „mějte mne omluvena: nyní jest mi se dotknouti velmi choulostivých otázek, ale myslím, že jest to mou povinností jako lékaře a přítele.“

„Pro Boha!“ vzkřikl Bernard. „Žena má?...“

„Ne, není nic... avšak tento stav ochablosti se prodlužuje přes mé tušení... Již dávno hraběnka Vaudricourtová mohla se zotaviti z rozčilujících dojmů, kterých v nemoci malé Johanny zakusila. Zdá mi se tedy, že jiná toho příčina. V životě hraběnky Vaudricourtové vidím jen zdroje štěstí. Připomínám jen příjemnosti a požitky z velkého jmění, výtečného muže, rozmilou dceru, rodinu a přátely, kteří ji zbožňují, a při tom všem stůně nemocí nešťastné ženy.... ženy, jež mravně trpí, jež trpí nějakým velkým hořem. Nu... tušíte něco.... čím by se soužila?“

„Ach! Bože můj, ano!“ řekl Bernard s výrazem upřímného zármutku, „co ji souží, jest totéž, co nám oběma hoře a nepokoj v manželství způsobilo. Tak dobře jako já znáte zbožnost, vroucí víru mé ženy, taktéž jste poznal, že s ní se o ni nesdílím... Nu, od prvních dnů našeho manželství bylo cílem mé ženy, aby přivedla mne k své víře, tato utkvělá idea ji ovládla... Domnívala se, že zábavy a zkaženost v Paříži překážely mému návratu k náboženství... Opustil jsem Paříž, abych zbavil ji starosti této, a Bůh sám ví, co mne to stálo! Pozoruje, že na venkově nejsem více věřícím než ve městě..., a zajisté upadá do zoufalství..., neb jinak nemohu si vysvětliti její mravní nemoc, na niž, jak se domníváte, churaví... Ale co do zdraví tělesného není nebezpečenství?“

„Nevidím ho.“

„Ach, pane doktore! víte, jak je nesnadno při vůli sebe lepší býti šťastným v domácnosti!... Co tu činiti?... Všeobecně nemají nyní lidé, kteří se žení, víry...; béře-li někdo za manželku mladou

dívku, moderně, totiž po ďábelsku vychovanou, vydává se v nebezpečenství, dostati malou záletnici...; béře-li si ženu, ve starých tradicích vychovanou, rozcházejí se v rozumových zásadách..., a ve skutečnosti jest sňatek mravním rozvodem! — Proklaté to zřízení — nebylo by nejlépe zříci se ho zúplna?“

„Nejlépe by bylo, drahý příteli,“ řekl doktor Tallevaut, „poskytnouti ženám vychování, přiměřenějšího době, v níž žijeme, a které by přivedlo do většího souladu vzdělání jejich se vzděláním mužův... Bylo by třeba křesťanský ideál novým ideálem v jejich duši nahraditi... To se stane v budoucnosti..., ale již nyní se to stává..., a dovolím si přidati, že jsem tak učinil ve svém domě... Je pravda, že štěstěna, vloživši do mých rukou známé dítě, byla mi příznivou... Otec jeho přišel před svou smrtí na mizinu... brzo po té byla matka raněna mrtvicí..., dítě mělo jen mne..., bylo svěřeno výlučně jen mému dozoru..., bylo velmi nadáno..., mohl jsem je tedy dle své chuti, ve svých zásadách vychovávati a zponenáhlu vzdělávati, až jednoho dne by se stala družkyní mého života a mého smýšlení... Netřeba mi dodávati, že jsem otálel se svatbou, až by jednala zcela svobodně, a že, nebudou-li její pocity s mými v souhlase, zajistím jinak její budoucnost“.

„To jest vás hodno,“ pravil Bernard. „Dovolím však si podotknouti, že slečna Sabina má výborné vzdělání... Ženy, jako ona, budou vždy jen výjimkou“.

„Myslím opak..., myslím, že rozumový a mravní ráz Sabinin, nyní vskutku výminečný, stane se v brzké budoucnosti rázem mladých dívek... Zbývá nám jediné tato naděje, nechceme-li připustiti k pravdě nepodobnou domněnku o návratu k zjevenému náboženství; nebo bez těchto dvou podmínek pozbyl by sňatek, jenž je sociální potřebou, svého života“.

Doktor Tallevaut a Bernard přišli na to k Sabině, jež se rozloučila s Aliettou a očekávala je na výstupku. I přála si za překrásného počasí jíti raději pěšky. Brali se tedy směrem k Saulaye-i, a hrabě Vaudricourt zprovázel své hosty až do polovice cesty. Když je opustil, Sabina šla mlčky po nějakou dobu vedle svého strýce; potom vážný a libozvučný její hlas najednou sladce zazvonil nocí.

„Strýče,“ pravila, „mám obavy, že hraběnka Vaudricourtová jest těžce nemocna... nemyslíš?“

„Ne, milé dítě, Bohu díky! Ne... na nic lidé neumírají.“

„Nedávno upadla opět do mdloby tak úplné a dlouhé, že jsem měla strach.“

„Ano... nic tak děsného jako mdloba... není-li ústrojného neduhu, není to nebezpečný případ. — Hraběnka Vaudricourtová nemá srdeční vady... je pouze chudokrevna.“

„Ale, strýče, četla jsem, — nevím kde — že jisté případy chudokrevnosti skončily se nešťastně.“

„Ovšem..., někdy chudokrevní ve mdlobě náhle zemřeli... ale jsou to velmi řídké případnosti, a je-li ústrojí tělesné chorobou tak málo stíženo jako u hraběnky Vaudricourtové, — skorem nemožny...“

„Praví, že již po dlouhou dobu jest zachvacována těmito záchvaty...“

„Ano... ubohá paní... libuje si v přeludech.“

„Tedy nejste znepokojen?“

„Zhola nic, — ałespoň až doposud.“

„Tím lépe, strýče.“

Právě přišli ke mřížové brance u Saulaye-e, a stíny jejich zmizely v husté temnotě velkých vrb.

Ku konci téhož téhodne někteří přátelé z Paříže, vylákáni byvše krásným počasím, přišli do Valmoutiersa na tři neb čtyři dny. Vévodkyně z Castel-Moreta, stará přítelkyně Bernardova a Aliettina, postavila se v čelo této výpravy. Psaní Aliettina a jejího manžela zpravila ji, jak z věci samé jde, o nemoci malé Johanny a zázračném jejím uzdravení. Hned po příchodu jevila zvědavosť poznati mladou sousedku tuto, jejíž neobyčejnou osobnosť jí vylíčili.

„A neuvidíme“, pravila Bernardovi, „vaší krásné židovky?“

„Jakou židovku, drahá vévodkyně?“

„Nu tu, která ošetřovala Johannu.“

„Slečnu Tallevautovou...? Ta není židovkou!“

„Skutečně? Já jsem ji měla za židovku... pravděpodobně pro ony krásné židovky s turbanem, které provozovaly lékařství ve středověku... a které opatrovaly raněné rytíře, jako na příklad Rebeka Ivanhoe-a. Ostatně, ať židovka či ne, zajímá mne; mohu ji viděti?“

Z ochoty k vévodkyni vyslali vůz do Saulaye-e s Aliettiným psaním k doktoru Tallevautovi. Omlouvala se mu, že mu opět odvádí jeho neť, aby ji blíže seznámila s rozmilou společností, jež ji navštívila.

Sabina přijela odpoledne, a hosté ve Valmoutierse náležitě ocenili její krásu a svérázný její zjev. (Dokončení.)

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Trefně a štiplavě ironicky šlehají tuto lidskou převrácenosť Donoso Cortés a advokát Dr. J. Bohl, když takto píší: „Obohať se vážnou vědou, zostřuj dnem i nocí ducha svého, bys našel vědeckou formuli, jež by dokázala pravdu tvého výpočtu, a když jsi strávil v namáhavé práci léta dlouhá, když jsi obětoval všecko jmění své na nesčetné pokusy, když jsi pozbyl síly své i zdraví svého, vystup a oznam světu svoje tajemství, jímž jej chceš oblažiti — ať si je to již objevení nového dílu světa, vynález umění tiskařského, aneb jakýkoli jiný vynález... Myslíš, že tě svět přijme s jásotem? Myslíš, že bude krásný a velkolepý plán tvůj chváliti a tebe že si bude vážiti jako muže šlechetného, jenž obětoval všecky síly svoje duševní i tělesné ve prospěch bližních svých? Ó nikoli! Údělem tvým bude — nedůvěra; jedni tě budou míti za blázna, druzí za šejdíře a chytrého podvodníka, všichni se budou opatrně před tebou míti na pozoru,

budeš podezříván, a tvůj vynález vydán bude k posměchu jako smělé lidstva šálení.“

„Když jsi v naději své po léta byl klamán, najdeš snad konečně nějakou Isabellu, nebo Ferdinanda, kteří by se dověděli rádi o tvých plánech něčeho určitějšího. Sestaví se komise, učenci studují a uvažují tvoje návrhy, činí mnohé pokusy a konečně — jaké to štěstí! — krátce před tvou smrtí jsou tvoje tvrzení uznána za pravdu. Věru, za štěstí si to musíš pokládati, není-li zásluha, kteráž za vynález náleží tobě, připočtena jinému, a nemusíš-li v úplné chudobě a zapomenutí skloniti hlavu v chladný hrob!“ (Dr. Bohl: Die Religion vom pol. jur. Standpunkte 4—5.)

„Vystup však a hlásej bez bázně a směle, bez důkazů: že vyvrátíš pravdu mathematickou; že dokážeš, že dvakrát dvě jest pět a nikoli čtyři; že není Boha, nýbrž bohem že jest člověk sám; že byl svět až dosud v otroctví pověry; že všecka moudrost století minulých ničím jiným není nežli hloupostí a nevědomostí; víra v zjevení že jest pouhým klamem; každá vláda že jest tyranií a každá poslušnost že jest otroctvím; krásné že jest ohyzdným a ohyzdné krásným; dobré že jest zlem a zlo dobrem; že není nebe, není pekla; nebem i peklem že jest tento svět; že volnost, rovnost a bratrství dogmaty jsou, kteréž se n e d a j í srovnati s „pověrou“ křesťanskou; krádež že jest právem nezadatným a vlastnictví krádeží atd., výstup a hlásej tak: a svět bude s jásotem chváliti tvou moudrost, tvoje vědění, — bude slova tvá takřka hltati! Rozhlédneš-li se ku konci své řeči kolem sebe a zeptáš-li se, kde že jsou a kam že utekli tvoji odpůrci, odpoví ti řečí tvou rozjařený lid bouřlivým potleskem, bude tě slaviti jako vítěze a nazve tě velkým dobrodincem svým“ (Cortés: Ensayo etc. 75—76)! [1])

Buď třeba duševním trpaslíkem, ale vystup drze proti Stvořiteli, tup všecky ty posvátné staré tradice, bojuj nedozralou učeností a povrchností co možná největší proti víře a náboženským zásadám vědeckých obrů všech křesťanských století, kteří obdivem naplnili svět svou učeností a svými spisy: a nemusíš se ni dost málo báti, že tvoje nevědomost a nelogičnost postavena bude na pranýř a že pro zločinné a trestuhodné svoje jednání vyloučen budeš z lidské společnosti. O nikoli! Tisícové spojí chvatně ruce své, a ty zasedneš na čestném trůně, jejž ti vzbudují; nesčetní posluchači pohrnou se k tobě, budou naslouchati napjatě tvým řečem a spolu se hádati o každé tvé slovo. Spěj jen vždy dále v této zpupnosti, neboť jsi apoštolem pokroku a osvěty, jehož mocný dech rozprášil mlhy, jež od staletí zatemňují rozum, jsi očekávaným vykupitelem z otroctví a jha nesnesitelného,

---

[1]) Když Cortés před rokem osmačtyřicátým ponejprv vydal tuto knihu svou, vytýkali mu i kritikové katoličtí, hlavně francouzští, že prý přehání, proto že člověk zdravého rozumu takových nesmyslů mluviti nemůže. Jak jsme od těch dob velmi pokročili! Co dříve bylo pokládáno vůbec za nemožný nesmysl, to nyní hlásají jako vymoženost nového věku dobře placení pofesorové filosofie na universitách, románopisci, básníci, jistí žurnalisti a — socialisti! T h e o r e t i č t í o t c o v é zapírají ovšem p r a k t i c k é s v é d ě t i, kteréž se i jim stávají poněkud nepohodlnými, proto že nechtějí zůstati státi v polovici cesty, nechtějí zůstati při pouhé theorii, nýbrž chtějí plán, kterýž filosofové a básníci za peníze a chválu krásnými barvami namalovali, také provésti; a přec jest pravda, že nejlépe praxe dokazuje, zač stojí theorie. Je-li tudíž praxe hříšnou a zlou, jest zlou a hříšnou i theorie, o niž se praxe opírá.

jsi mocným, silným a velikým duchem! Spěj jenom dále na cestě tohoto pokroku a osvěty a snad uslyšíš dosti brzy sám, že řeč lidská nemá dosti vhodných slov, abys mohl býti náležitě chválen, a že nikdy nebude s dostatek věnců, aby tvoje zásluhy všecky mohly býti korunovány, neboť ...stultorum infinitus est numerus — nekonečný jest počet hlupáků, kteříž se chtějí zdáti moudrými a osvícenými. (Srov. Dr. Bohl l. c. 6—7).

„Kam se poděla v této příčině", ptáme se opět s advokátem Bohlem, ona nedůvěra, o níž jsme se svrchu zmínili, kam ona ostrá kritika? Kde jest odpor proti člověku, jenž se odvažuje tvrditi, že všecko, co bylo našim otcům svatým, co bylo v úctě po všecky věky, klamem jest a podvodem udržovaným lidmi chytrými a panovačnými? Vystoupí někdo, by řekl jeho posluchačům: nevěřte mu, jest to buď politování hodný střeštěnec, anebo prohnaný podvodník? Ó nikoli; zde není ani stopy po logickém myšlení, odporu aneb projevu ošklivosti" (Bohl. l. c. 5—6.).

Ký div tudíž, že mnohý pidimužík, když nemůže jinak vyniknouti, aby na sebe obrátil pozornost, počne bouchati do náboženství? Učenosti k tomu nepotřebuje skoro pražádné; postačíť mu úplně otřelé čelo a jakási zásoba sofistických frasí, aby slovům svým mohl dodati učeného nátěru. A kdyby ani jiným nevynikal než jen nenávistí proti náboženství, náboženským řádům a institucím, přec se mu dostane od valné části lidí obdivu a chvály. Je-li veršotepcem, zapomínají „přísní" kritikové na všecky jeho rythmické i grammatické chyby a chválí nadšeně jeho „verve" a jeho „bravouru"! Ano v Čechách jsme, jak se zdá, dospěli v této příčině už tak daleko, že jest to v očích jistých redaktorů pro básníka zvláštním odporučením, když si aspoň tu a tam vyjede na Boha a jeho zjevení. Míti na př. knihu veršů uveřejněnu v „Salonní bibliothece", jest tak lákavé a lichotivé! ale verše jsou slaboučké a mdlé, přirovnání mnohdy nemístná a nesprávná, ve verších spousta nesrozumitelných, nejasných a nelogických frasí. Co tu dělati? I snadná pomoc. Básník, třebas jinak dobrák od kosti, veštve se touhou po „salonní" slávě do hněvu a zlosti, vezme si škrabošku Satanášovu, by nebylo viděti pravou jeho tvář, a spustí třebas následovně:

„Hospodine, volám k tobě
z prostřed bouří, z prostřed mraků:
bleskem šlehni ve útrobě,
k písni zapal střely zraků!
— — — — — — —
Meče dej nám, lehnou skály,
vrahů pýcha k zemi padne!
A když nedáš — píseň moje
v srdci věčně hřmíť ti bude,
vzdechy vyschnou mraků zdroje,
trůn ti spálí slzy rudé.

Dej nám blesky, dej nám hromy,
sami den svůj vrátíme si,
oštěp vrahů vichr zlomí,
naše bouř v jich zadme lesy!

A když nedáš — naše muka
rozkruší tvá nebesa ti,
gigantů ji zvedne ruka,
obrů krokem světy zvrátí“ atd.
(Salon. bibl. č. 50. str. 43.).

My jsme se při této Kvapilově extemporaci mimovolně dali do smíchu, neboť jsme si vzpomněli na drama Shakespearovo, kdež kdosi vystupuje ve lví kůži, ale aby se ho nikdo nelekl, honem oznamuje: „já vypadám takto jako lev, ale nejsem lev, já mám jen lví kůži!“ Na tuto myšlénku přivedla nás hlavně poslední sloka zmíněné básně, v níž nadšený pěvec, jenž ve slokách předchozích rozkrušiti chtěl Bohu nebesa a všecky světy, aby se ho Pán Bůh „nelekl“, prozrazuje svoji přirozenou dobráckosť a upřímně vyznává:

„jsme jako kámen v světů moři,
kam jej vrhneš, tam se řítí“ (ibid. str. 44.).

Leč vraťme se opět k svému předmětu. Nevěrecký básník, protináboženský spisovatel, třebas měl vzdělání jenom chatrné a neznal ani logiky, umělec, jenž nešetří autority božských zákonů a svými výtvory uráží mrav i víru, docházejí rychle přízně a obliby, a skoro nikdo neptá se, mají-li pravdu a jsou-li hodni obliby a přízně, nýbrž bez rozmyslu přijímá všecko, co mu podávají.

„A přec tu jde“, pravíme opětně s advokátem Bohlem, „nejen o časné, nýbrž věčné blaho, v němž jest prvnější již obsaženo. A přec se zde člověk prohřešuje na tom, co má pro nás všecky bezprostředné nebo prostředně jako naše dobro nejvyšší důležitosť největší, bez čehož, jak víme, ani země naše, ani naše rodiny, ani my sami obstáti nemůžeme! A přec zde nemůžeme nikdy praničeho vyzískati, ale naopak všeho pozbyti. Neboť rci, čím bys byl ty sám, čím společnosť, čím rodina, čím člověk vůbec — bez náboženství?“

Když lid ve své bezhlavosti a nestoudnosti nadšeně jásá, béře-li se mu statek největší, když svět kolkolem v nepochopitelné tone lhostejnosti k věcem náboženským, když lidé skoro každé důstojnosti a každého stavu, zvlášť pak lidé stavů nejvyšších, nejnadanějších, nejcvičenějších, ač vědí dobře, že jest náboženství nezbytně třeba, přec ničeho nečiní, aby tento poklad národů — zachovali, nýbrž jej spíše v posměch vydávají a nešlechetníka, který v smělém šílenství vztahuje po něm nectnou ruku svou (jen když tak činí pod záminkou vědy, básnictví neb umění), ještě povzbuzují: jest to dětinské, bezdůvodné aneb nerozumné, obávati se, že budou zneuznány i pravdy nejprostší a nejjednodušší?“ (Dr. J. Bohl. l. c. str. 6.)

Že obava tato není bezdůvodnou, dosvědčuje zkušenosť. Člověk porušené přirozenosti nerad uznává, že jest nad ním vyšší moc, od níž jest závislým a jíž má ve všem býti poslušen, a proto vítá s radostí všecko, co mu slibuje vymanění z této poddanosti, a tato jeho nezřízená touha bývá tím větší, čím více člověk vybočil z cesty Božích přikázaní, čím více povolil obzvláště pýše a nezřízeným žádostem smyslným. Rozum sám o sobě, byť byl sebe bystřejší a pronikavější, nečiní nikdy z lidí nevěrce a nepřátely víry teprv ne. Příčinou nevěry (formální) jest vždycky jenom hřích, jenž má kořen svůj v převrácené vůli a nikoli v rozumu. „Lidé totiž odpadávají od Boha vždycky nejdříve mravně, t. j. oddávají se hříchu (jenž

jest odvrácením duše od Boha — (aversio a Deo et conversio ad creaturam), pýše a smyslnosti; pro hříchy, zvláště pak pro pýchu ducha, pozbývají víry a když té pozbyli, není pro ně žádná zpozdilosť a hlouposť tak velikou, aby ji s jásotem nevítali, a to jenom proto, by jejich pomocí ospravedlnili svoje odpadnutí od Boha (čili svou nevěru). A pýcha a nenávisť proti Bohu vedou je konečně až k těm krajnostem, že zpozdilosť mají za moudrosť a všemi pohrdají, všechny pronásledují, kdož tuto jejich „moudrosť" (!) nechtějí přijati."[2])

Jména nepřátel vedoucích již od věků boj proti Bohu a pravdám od něho zjeveným jsou sice rozličná dle toho, v jaké se ve které době oblékají roucho; ale ať již se jmenují filosofie[3]) nebo vědy přírodní,[4]) humanismus nebo liberalismus, ať béřou na sebe formu uměleckou, básnickou neb vědeckou, vždy jest to jeden a týž duch odboje proti Bohu a Bohem zjevenému náboženství. Boj tento jest sice bojem starým, bojem táhnoucím se dějinami lidstva veškerého, kteréž ve své podstatě, ve svém jádru nejvnitřnějším nejsou skoro než jen zápasem mezi věrou a nevěrou, jak správně napsal Göthe: „Das eigentliche, einzige und tiefste Thema der Weltgeschichte, dem alle andern sich unterordnen, ist der Conflict des Unglaubens und Glaubens." (Westöstl. Divan.)

Ačkoli však jest boj proti víře bojem již starým, přece se ještě nikdy nevedl s takovou prudkostí, úsilovnosti, s takoveu nadějí ve vítězství nevěry, s takovým pohrdáním a velkopanským ignorováním obhájců víry, a nikdy též ještě nebyl tak obecným, jako za dnů našich, [5]) kdy se na všech stranách s největší pilností a pečlivostí vyhrabávají ze starých skladišť zrezavělé zbraně v boji proti náboženství již spotřebované a pošramocené, kují a vymýšlejí stále zbraně nové, jen aby co nejdříve náboženství mohlo býti zničeno.

Domnívať se člověk pýchou zaslepený, když zničí a odstraní náboženství, že bude volným, že bude ve svém smýšlení a jednání neobmezeným, že si pojistí ráj už na zemi, ale za tím stává se chtěj nechtěj otrokem — otrokem svých vášní, otrokem bludu, otrokem lidí a upravuje cestu revoluci, kteráž koupává jak svoje oběti tak svoje strůjce v krvi a slzách, připravuje cestu převratům, jakéž svými hrůzami přivádí lidi opět k rozumu a ku poznání, že společnosť bez víry a bez náboženství obstáti nemůže, a že tudíž boj proti náboženství největším jest šílenstvím, šílenstvím, jakéž dopouštívá Bůh na lidi tenkrát, když je pro jejich bezmeznou pýchu nejpřísněji potrestati chce! [6])

---

[2]) Viz: Der Materialismus geprüft in seinen Lehrsätzen und Consequenzen von Dr. Albert Stöckl, Mainz 1877. str. 114.

[3]) totiž filosofie nevěrecká ať již monistická, materialistická neb pantheistická se všemi možnými odstíny a přechody.

[4]) totiž vědy přírodní pěstované velmi neexaktně v duchu pobloudilé filosofie.

[5]) „A aucune époque ils (t. j. odpůrci víry) n'ont parlé un langage aussi altier, aussi imperieux, aussi méprisant que celui qu'ils tiennent au milieu de nous depuis quelques années. On dirait des vainqueurs tellement sûrs de leur triomphe, qu'il ne leur rest plus qu'a dicter des lois à ceux qu'ils ont subjugués. Tant pis pour celui qui se figure d'être en état de leur tenir tête! Un régard de pitié ou de mépris est la seule réponse qui covienne à cette prétention. Voilà pourque le dédain a sa place nécessaire parmi leur moyens de réplique" (Philosophie et Religion par Ad. Franck, str. 10. p. 409).

[6]) „Jupiter, quem vult perdere, prius dementat" — koho chce Jupiter zničiti, připraví ho o rozum, — říkávali právem staří pohané.

Jaké to máme tudíž „překrásné“ vyhlídky do budoucnosti, jaká to „slast a útěcha“ pro srdce naše, když uvážíme, že se nám v pokročilém a osvíceném našem století co chvíli uvádí na paměť, že prý největším lidstva nepřítelem jest — náboženství, přede vším náboženství křesťansko-katolické, proto že prý zdržuje veškerý pokrok, člověka zatemňuje, zotročuje, znemravňuje a nedopouští mu, by byl „člověkem“!! Jaká to „rozkošná a slastiplná“ naděje, že vrátí se opět starý zlatý věk, když se všude, kam se ohlédneme — ve filosofii, ve vědách přírodních, v literatuře belletristické, ba v době nejnovější už i v literatuře paedagogické — stále a stále ozývají hlasy, že není Boha ve smyslu křesťanském, že není rozdílu mezi zlem a dobrem, dogmata křesťanská že jsou pouhým výmyslem, že není hříchu, není mravnosti podmíněné božským (mravním) zákonem, nýbrž člověk že jest v mravním ohledu zcela nezávislým, sám sobě zákonem, sám sobě „bohem“ a nejvyšším cílem jeho snažení že jest — býti člověkem!![7])

Zdali si tu člověk nemusí nutně vzpomenouti na slova apoštola národů: „Proto že poznavše Boha, neoslavovali ho jako Boha, aniž mu děkovali: „marni učiněni jsou v myšleních svých, a zatmíno jest nemoudré srdce jejich, tak že pravíce se býti moudrými, *učiněni jsou blázny?*“

Či není to bláznovstvím popírati Boha? není to bláznovstvím zavrhovati zjevení Boží a přijímati zjevení lidské? není to bláznovstvím zavrhovati všechny ty pravdy, kteréž po staletí nejdražším byly pokladem nejenom lidu neštudovaného, nýbrž i mužů tak bystrého a soudného ducha, proti jakýmž jsou naši nevěrci co do hloubky myšlení a logičnosti pouhými toliko trpaslíky? či není to bláznovstvím a zároveň i pýchou nezměrnou domýšleti se, že minulé časy bloudily jen ve tmách a teprve naše pokročilé století že našlo světlo, že našlo pravdu?

Ale ach, pardon! Nikoli bláznovstvím, nýbrž novověkou „moudrostí a učeností,“ novověkým „zjevením“, a hlupákem, tmářem anebo bláznem jest prý ten, kdo ještě šilhá po nebi, tam hledá Boha a tam odtud očekává spásu! Tak se nyní šepce, zpívá a křičí na všech všudy stranách.

My však „máme přece strach“ (!), že těch, jež moderní osvětáři nazývají tmáři a zpátečníky a otroky „jakéhos“ nadpřirozeného zjevení Božího, vždycky bude dost. A proč? Inu jen proto, že k tomu

---

[7]) A tito lidé nazývají se a chtějí býti stále ještě nazýváni — křesťany, ano — jak jsme četli v jisté brošurce vydané před časem proti škole náboženské — i upřímnými a dobrými křesťany a nikoli **pohany**, jimiž de facto jsou. Křesťan, jenž nevěří v Krista, jest takové monstrum, takový nonsens, takový nesmysl pyramidalní, jaký může pojati jen hlava onoho fingovaného „sedláka od Blaníka“ a „upřímného křesťana“, jenž v nedostatku práce jiné fušuje taky do — paedagogiky!! Na snahy těchto „nábožných“ (!) paedagogů, kteří nechtějí ničeho věděti o Kristu, jeho věrouce a mravouce, si časem svým obšírně a řádně posvítíme. Aby se však nikdo nedomýšlel, že o „křesťanech“ bez víry v Krista a jeho Božství soudíme přísně, připomínáme výrok Proudhonův: „Il n'y a que des fagoteurs germaniques qui puissent se dire chrétiens, en niant la divinité du Christ“ — popírati Božství Kristovo a nazývati se ještě křesťany, mohou jen němečtí hudlaři. — Hudlaři je zove Proudhon proto, že jsou vlastně pohany, ale nemají tolik zmužilosti, aby se k tomu taky přiznali, nýbrž podržují jméno křesťanů, na které nemají žádného více práva. Takových hudlařů jest i nás dost.

patří příliš veliká (!) „osvěta a moudrosť a pokročilosť“ a příliš veliká „síla ducha“, aby člověk zlomil „okovy“ (!) zjevení a zákona B o ž í h o a schýlil slepě šíji svou pod břímě „zjevení l i d s k é h o“, a pod jho každého lidského zákona zbudovaného na základě vědy „svobodné“, kteráž ustavičným podléhá změnám. —

Aby nám však někdo nevytýkal, že pro „veliké a vznešené snahy“ nemáme smyslu a pro šířitele „osvěty a svobody“ citu a uznání, vyslovujeme všem „osvětářům a silným duchům“ upřímnou nad tím soustrasť, že jejich snahy pro zabedněnosť ultramontánskou nikdy nedojdou plného uznání a uskutečnění, nýbrž že vždy budou tmáři a zpátečníci, kteří budou říkati se známým „arcitmářem“ (!) a světoznámým ultramontánským „agitátorem,“ (!) že „co u světa jest moudrostí, u Boha sluje bláznovstvím,“ a z hlubokosti své z toho „bolesti“ voláme takto: „Ó dobo, kteráž upíráš Boha, jak velikou jsi a jak logickou! Jakou netušenou skytáš nám svobodu! Teď nemusíme více věřiti, že všemohoucí Bůh pro spásu naši vzal na sebe lidskou přirozenosť, nebo ty to zoveš nesmyslnou n e m o ž n o s t í, za to však smíme a jak ty chceš, máme věřiti, že lidé rovněž tak slabí a křehcí a obmezení jako my sami, lidé, kteréž nepatrný baccil každé chvíle může sprovoditi ze světa, mohou býti bohy, jimž se bezvýminečně musíme podrobiti, bohy, kteříž nás přivedou ku poznání pravdy veškeré a jejichž zjevení osvítí rozum náš až dosud zatemnělý proudy světla nejjasnějšího! Ó štěstí nestihlé, kde vzíti rozum, bychom tě pochopili a ocenili?! Místo jednoho Pána na nebi, jenž podporuje slabé naše kroky, máme nyní na zemi pánů tolik jako červů plazících se v prachu — a my ubozí „tmáři a zpátečníci“ novou tuto „osvětu a moudrosť“ nechceme chápati, my této „moderní osvětě a svobodě“ nechceme rozuměti, my jsme na své „otroctví“ a na „tmu“, v níž vězíme, tak příliš uvyklí, že je považujeme za pravou svobodu a pravou osvětu a v této své „pověře“ (!) k moderním našim „osvětitelům a vykupitelům“ (!) ještě hrdě voláme: Ó té vaší otrocky se plazící hrdosti a pýchy! Pozdvihnouti hlavy hrdě k nebesům jako křesťané v pravdě svobodní, k tomu nemáte síly a zmužilosti; ale skloniti hrdou šíji svou pod jho moderního osvětářství považujete za důkaz volnosti a neodvislosti!“ [8])

Nemusí-liž nad touto naší zpozdilostí a krátkozrakostí osvětářské srdce zaplakati!? Nemusíme-liž plakati i my sami nad sebou, že pro tento „pokrok“, „osvětu“ a „svobodu“ nemáme smyslu?! —

Ale proč pak píšeš tak ironicky a tak posměšně? Jenom proto, milý čtenáři, že, jak kdesi samo písmo dí, marnou práci koná ten, kdo chce pošetilce, blázny a domýšlivé mudrlanty vážnými důvody poučovati; jenom proto, že proti zbabělosti (chabosti) v myšlení a pošetilosti, mají-li vůbec býti vyléčeny, lepšího léku není. „Otroci bývají vždycky mrskáni!“ (Pokračování.)

[8]) Srov. Dr. J. Bohl l. c. str. 8—9.

Dráhou královice Rudolfa.

Cestopisná črta Josefa Kousala.

(Pokračování.)

Kapitola V.

Do Gmundenu.

Byly tři hodiny, když dal jsem jezeru Hallštatskému „s Bohem“; brzy zmizely břehy jeho z obzoru a s nimi i upomínky na Hallštat, ježto nové a nové obrazy přírodní jevily se zrakům, nové a nové vzbuzujíce dojmy. Proto mám pro tě, milý čtenáři, radu: necestuj dle plánu přesně vyměřeného a přej si oddechu, jinak necestuješ pro zábavu a zotavení, nýbrž postrkem, jenž je tím protivnější, že je dobrovolný. Pořádný tourista musí viděti vše, co viděti lze a co za to stojí. Tak př. není pořádným touristou, kdo jede se mnou do Ebensee a nezastaví se v Gosau, nevidí Zwieselskou Alpu, Goisern, Lauffen a j. místečka, tím cennější, čím méně blaseovaným cizincem navštěvovaná. Zvláště městečko Goisern, ležící v širokém, romantickém údolí, odporučí se nejen svými přírodními krásami a malebností okolí, nýbrž i svou lácí, ježto je pro křtěnou a nekřtěnou burgeoisii, která jiného nedělá, než že peníze, které v zimě v městě z lidí vytluče, v letě v lázních mezi lidi opět vyhodí, přec jen u porovnání s Išlem, Gmundenem a Ausse trochu malé. Sirné lázně s 20° temperaturou slibují Goisernu velkou budoucnosť Městečko Lauffen, místo poutnické, jež nese název od divokého spádu řeky Travny, má krásný kostel se sochou Madonny, umělecky ze sádry vytesanou. Blíž Išlu zasluhují zmínky omšelé trosky hradu Wildensteinu, o němž historie Išlu povídá, že povstal v st. 10., když počali Maďaři vpády činiti do Štýrska a H. Rakous. Ostatně je v Solné Komoře o zříceniny nouze, any staré hrady vesměs svůj původ datují od nějakých vpádů nepřátelských, jichž se však obyvatelům Solné Komory není co báti, ježto jim příroda nastavěla dost hradů v nepřístupných horách a pralesích, kam ani divokým hordám maďarským a lehkonohým koním krále Bely nebylo tak snadno vniknouti.

Únava po probdělé noci ve voze železničním dostavovala se při 28° R. víc a víc, takže jsem ani neslyšel oznamovati Išl, ježto dle okružního lístku měl jsem dělati Išl až na zpáteční cestě k jezerům sv. Wolfganga, Mond- a Atterskému. Nediv se, milý čtenáři, mému „dělati“; pravý německý tourista všecko „dělá“, a toť se rozumí, i udělá. On dělá kopce, jezera, města, a poněvadž jsem na té celé cestě jen kulturním idiomem mluvil, dělal jsem též všecko s sebou, co jiní. Volání kondukteurovo: „Ebensee“ vytrhlo mě z opravdovské dřímoty, z níž mě brzy vyhojil pohled na jezero Travenské, Ebensee s Gmundenem spojující, jenž byl toho dne cílem mé cesty.

Jezero Travenské, ty nejkrasší z jezer Solné Komory, díváš se dnes, co toto píšu a marně vyhlížím v rozbouřenou přírodu, z které strany ukáže se slunko, díváš se, pravím, též s tímže nevinným klidem dnes, jako když jsem tě tehdáž viděl?

Jsi prý mrška a rádo si zaskotačíš. Jediný větřík od Wichtavy postačí, by tvou hladkou tvář pokryl zlostnými vráskami a proměnil je v laviny vln, hrůzně objímajících skálu Travensteinskou. Běda plavci,

jenž vánku Wichtavskému nerozumí a neskryje se v Gmundenu, Travenkirchenu, Ebensee, neb jiném menším přístavišti. Tvrdý Travenstein nezná milosrdenství, jako skořápku rozbíjí mu jeho loďku v tisíc kousků, plavci pak stelou vlny k věčnému spánku na dně jezera. Ostatně prý to není těžké uhodnouti blížící se bouři, ježto jsou větry pravidelné, o čemž svědčí okolnost, že se poměrně tůze málo neštěstí přihází na jezeře Travenském vzdor největší frequenci. Již Římané měli jezero to rádi a „lacus felix" mu říkali. Mezi 8—9 h. ranní vane vítr severní, hosté Gmundenští jedou do Travenkirchenu, neb jinam, pak následuje bezvětří; mezi hod. 7—8 u večer zavane větřík jižní, jenž výletníky bez velkého namahání v gondole neb parníčku přináší zpět. Jsou to větry horské a řídí se ustáleným zákonem fysickým, jenž spočívá v tom, že ve dne proudí oteplený vzduch vzhůru, u večer ochlazený dolů.

Pravou rozkoší je jízda po jezeře Travenském za večera, kdy slunko ustupuje za hory před stíny nočními, které za nedlouho pokryjou celou hladinu. Jen nahé skály Traven-Rötel- a Sonnšteinu hoří ještě nachem purpurovým a pozlacují svým odleskem vlny, večerním vánkem a šplouchánim vesele rozčeřené. Čím dál temněji na jezeře, tmavá noc zaplašila poslední polibky slunka s okolních skal, jen starý Travenstein, ten němý svědek dávno zašlých časů, hoří na štítu svém, jako lampa svítící obyvatelům břehů jezerních k odpočinku. Již nerozeznáš tmavou zeleň hladiny, večerní mráčky, laškující po jezeře, dlouhé stíny, jako tmavé postavy opouštějící prorvy skal, zbarvily hladinu s modra na černo. Pojednou vynoří se stříbrný pruh měsíce nad Travensteinem, tebe obestírá jemné šero letní noci, laškujíc s modrými vlnkami, oko tvé se mimovolně uzavírá, duše sní krásný sen na jezeře Travenském, jež slaví opět jednu ze svých kouzelných nocí. Sem i tam, jako muška v prostoře všehomíra, proráží plavec, neb výletník veslem svým k odpočinku připravenou hladinu, až rhytmický takt vesel oněmí úplně.

Jako Hellespont má svou Hellu, tak ji má i jezero Travenské. Na hradě Seeburgu žil bohatý a mocný hrabě, jemuž umírající manželka jediné dítě obzvláště na srdce vložila. Z dítěte vyrostla krásná panna a chlouba otcova. Povstala válka, do níž bylo jíti i hraběti; měl věrného přítele, starého rytíře z Wolfsecku, jemuž dceru svou svěřil. Ten uzavřel pannu v tmavé komnaty svého hradu; když však mladý rytíř z Wartenburku zahořel k ní láskou a jejím miláčkem se stal, odvezl starý Wolfseck dceru přítele do kláštera v Travenkirchenu. Mladý rytíř vystavěl hrad na skále proti Travenkirchenu, s něhož toužebně shlížel a znamení dával v tu stranu, kde klášter stál — až po dnes sluje skála ta Jungferlueg. Když světla v klášteře uhasla, a hlas zbožných chorálů umlkl, vrhl se žhavý milovník do studených vln jezera a šťastně vždy přistal k místu, kde s ouzkostí a touženebností čekalo jej srdce milenky. Jednou však povstala bouře, rytíř ztratil s očí pravý směr a utonul v strašném zápase s vlnami. Ještě než měsíc úplně rozprášil mraky, přihnaly vlny mrtvolu jeho ku břehu, kam tak často láska jej nosila. Dívce, spatřivší mrtvolu, puklo srdce žalem, a ona spadla s kamene, jenž až do dnes sluje Jungfernsprung, do vody.

Myslím, že jsem jezeru Travenskému za dojem a za chvilky rozkoše, jež mně na něm stráviti bylo dopřáno, svůj hold již vzdal, i chci si připíliti, bych pro krásy přírody nezanedbal toho, co duch

a ruka lidská krásného vytvořily. Za vykoupání děkuju; jak živ jsem se za půl minuty, co celá lázeň trvala, tak neobčerstvil, jako v jezeře Travenském; ještě dnes zachází mně za nehty, když si na to vzpomenu. Apropos, teploměr vzduchu ukazoval jistě 28° R.

Začněme s Ebensee, kde jsme vystoupili z vlaku a dlouhému nazírání krás jezera se oddali.

Ebensee, vlastně Ebensee-Langbath, odkud donese tě, milý čtenáři, parník za hodinu do Gmundenu, je dnes největší výrobárnou soli v celé Solné Komoře, a to z rapy, která se vede sem v rourách z Hallštatu až a z Išlu. To je též příčinou rychlého vzrůstu místa toho, jež dnes 5068 obyvatelů domácích čítá a k oblíbeným výletním místům patří pro vycházky, jež lze konati k Langbathsee, Offensee, Kranabethsattel, císařskému lesnímu pavilonu, Röthelsee, zvláště ale romantickému Rinnbachstrubu. Zmíněné spojení pro výrobu soli je dílem císaře Rudolfa II., jenž je r. 1596. začal. Ohromné překážky stavěly se vůli mocnářově na odpor, mnohý pahrbek musil býti vyrovnán, mnohé údolí povýšeno, neb překlenuto, mnohá skála musila zmizeti s povrchu země, neb býti provrtána, avšak duch lidský a peníze neznají překážek. Již r. 1607. vařila se v Ebensee první sůl, a to v ohromném množství, tak že se ku př. r. 1880. 356·096 m. c. soli vytěžilo. U Ebensee je tunel, dle mé posavadní zkušenosti nejdelší; jízda vlaku v tunelu tom trvá celých sedm minut.

Na severním břehu jezera Travenského, na onom rozkošném místečku, kde řeka Travna opět z jezera vytéká, vis à vis šedému Travensteinu (1689 m.) leží rakouská Nizza, rozkládající se amfiteatrálně s takou malebností, že si názvu toho v plné míře zasloužila. Má Gmunden 6631 obyvatelů stálých, krom velkého počtu lázeňských hostí, o jichž zábavu stará se zvláštní spolek, a o něž je postaráno v hotelích, které mohou býti pyšny na vyhlídku svou a nebáti se v tom ohledu konkurrence všech hotelů světa. Hôtely Austria, Sparcassa, Bellevue, atd., mohly by se všecky jmenovati Bellevue. V nejbližším okolí Gmundenu má své villy král hanoveránský, velkovévoda toskánský, vévoda vürtenberský, arcivévoda Este a j. vévodové a arcivévodové s vévodstvím na mapě i v kapse.

Členové naší panující rodiny zdržují se ponejvíce v Travenkirchenu, jež není sice městem, polohou svou však převyšuje vše, co jsem krásného v celé Solné Komoře viděl.

Travenkirchen, původně klášter benediktinský, od Ludvíka IV. na poděkování Pánu Bohu za vítězství nad Maďary vystavený, má polohu, od níž se nelze odtrhnouti; i kdybys půl hodiny dalekohled v rukou držel, neunaví tě to. Později byl klášter mužský proměněn v ženský a jistými příjmy z Išlského solního dolu nadán. Císař Ferdinand II. dosadil tam jesuity, kteří měli nade všemi farami celé Solné Komory jakési „jus advocatiae“ a vládli mnohými statky a příjmy, mezi něž patřil ku př. poplatek za každou koupi i prodej statku v celé Solné Komoře, něco zajisté neobyčejného. Bullou papežskou (Clement XIV. ze dne 23. červc. 1773. Dominus ac Redemptor noster) byl řád jesuitský vyzdvižen, a Travenkirchen od státu pro studijní fond zabrán. Že je Travenkirchen výletním místem letních hostí Gmundenských, nepotřebuju podotýkati. Podobná místa jsou ještě: Ort, Wunderburg, Calvarienberg, zvláště ale Trauenfall, jejž žádný cizinec nevynechá, nejen pro znamenitý vodopád ale i pro kanál, který je znamenitým

dílem hydrotechnickým. Mě jako kněze zajímala „Svatá studně“, ku kteréžto kapli vede velmi pohodlná cesta, a jejíž celé okolí mimovolně zve ku pobožnosti. Vypravují Gmundenští o kapli a studni té, že patřila jednou jakémusi Mühlwangerovi, který se nemohl pohodnouti o užívání její s jinými měšťany, kteří si též právo na ni dělali. Když se jednou u ní sešli, došlo to k zlé hádce a pračce, následkem čehož voda ve studni té proměnila se v krev a ponenáhlu vyschla. Zděšení pojalo Gmundenské, i ustanoveno jíti k místu tomu s procesím, by smířeno bylo to, co rouhavá ruka zavinila. Když pak ku konci procesí kněz žehnal lid, ozvalo se opět tiché šumění, a toužebně vyprošený pramen vytryskl; ihned postavena u studně krásná kaple. O zbožnosti Gmundenských svědčí několik krásných kostelů, z nichž nejvíce mě zajímal farní, v němž mi pod kazatelnou ukázán byl meč, zasvěcený jenerálem Pappenheimem sv. Jiří, jako dík za vítězství nad selským povstáním r. 1626.

Maje „dělati“ druhý den Schafberg, odebral jsem se záhy na odpočinek, touristovi tím potřebnější, čím rychleji cestuje. Avšak byl to pěkný odpočinek v Gmundenu!

„To je strašný řev, příteli; co pak se to naproti děje?“

„Naproti je hostinec, a to již jinak v neděli tu není,“ těší sklepník. „Ráno se jde do kostela, odpoledne koulí se kuželky, večer se jodluje, a k půlnoci je pračka. Kdyby jedna z těch věcí chyběla, nebylo by do toho nic. Tu račte míti „vatu“,“ povídá a podává mi, jakoby již byl na podobnou otázku připraven.

To je dobré, tady dávají svým pássažerům na noc do uší vatu — to se mně ještě nestalo. „Nebudete ale vatu počítati do účtu?“ S ubezpečením, to že je vlastní vynález hotelu „Gmunden“, na nějž má patent, usnul jsem něco málo dřív, než rudé červánky pozlatily Travenstein. Slunko bylo již hezky vysoko nad jezerem, když jsem spěchal k vlaku, jenž mě měl donésti na oběd zpět do Išlu, odkud jede k druhé hodině dostavník do Stroblu, resp. do sv. Wolfgangu na úpatí samého Schafbergu. Poněvadž sklepník mi radil, bych konal víc než půlhodinovou cestu na nádraží pěšky přes jakýsi park, dal jsem si říci, jsa zvědav, co uvidím. Že zvědavost má ani zdaleka nebyla ukojena, vyznávám otevřeně, aniž bych se bál, že urazím Gmundenské, kteří si na něm tolik zakládají a jej tak odporučují, na kterém však není pra nic, leč že je zadarmo; vystavěl jim jej totiž jeden bankéř, který pak přišel o kolik milionů a nedávno se v Mnichově zastřelil.

Kapitola VI.

Přes Išl do sv. Wolfgangu.

Cesta z Ebensee do Išlu pěšky konána odporoučí se velmi, ana vede nízkým údolím mezi lesnatými horami s jedné a holými skalami s druhé strany, po březích šumné Travny podél zmíněného rapovodu, či solného vodovodu. Tourista mého genru, jenž pozoruje krásy přírody en gross a ne v detailu, spokojí se v tomto případu s vyhlídkou z okénka železničního. Pak to ovšem utíká rychle, a než se naděješ, jsi ve středu Solné Komory, ve světoznámém Išlu. Neužívám porovnání, jak jsem to učinil s Gmundenem, poněvadž Išl nemá jezera, a jeho půvaby jsou rázu zcela jiného, přece však jsou ve svém způsobu takovy,

že nepřipustí, by Išl byl menší jakousi mírou pro město půvabu vyššího, jsa sám krásou první třídy.

U samého Išlu, uprostřed šumných vln Travny, nedaleko ústí říčky Išlu, vypíná se skála, Kreuzstein zvaná, jež je celá porostlá na temeni svém mládím jedlovým a ozdobená znamením vykoupení, o němž Išelští vypravují celou historii. Když totiž jednou ďábel byl na ně zlý, chtěl je vytopiť a mínil Travnu na další cestě do jezera zastaviti. V tomtéž okamžiku však, když první kámen do řeky hodil, zavznělo z Išlu „Ave Maria“, a jeho moc byla u konce; musil utéci před hlaholem posvátných zvonů, kámen však tam již zůstal.

Išl čítá 7678 domácích obyvatelů, ač ještě na počátku tohoto století nikdo o něm jako místě lázeňském nevěděl. Dnes je prvním po Karlových Varech a Lázních Marianských, k jehož dalšímu rozkvětu mnoho, ba řekneme vše přičiňuje přítomnosť panujícího rodu rakouského po čas letní saisony, k vůli němuž rok co rok Išl hostí jiné vzácné hosty korunované, jako dříve † císaře Viléma, Jiřího, krále řeckého, krále portugalského, Alberta saského, Dona Pedro brasilián-ského, zvlášť ale Milána, krále srbského, který prý je velikým přítelem Išlu. Že se Išl již našemu Přemyslu Otakarovi líbil, vysvítá z pojmenování „provincia Ischl“, jež celou Solnou Komoru zahrnovala. Když r. 1601. arcivévoda Matyáš, chtěje přítrž učiniti šířícímu se protestantismu i v Solné Komoře, protestantské kazatele odtud vypověděl, povstala selská revoluce, která pro Išl smutně skončila. Práva jeho byla totiž vzata, soudní moc městu odejmuta a správci solních dolů „Salzmeister“ odevzdána.

Mezi přední budovy Išlu patří rozhodně nový lázeňský dům s nevídaným comfortem zařízený a překrásným parkem opatřený, museum, monumentální studně k památce rodičů císařových vystavená, lázně Rudolfovy, Giseliny, Wirerovy, pramen Marie Luisy, a císařská vila s parkem, jenž za nepřítomnosti císařské rodiny je obecenstvu přístupen a obzvláštním klidem dýše; zde byl podepsán r. 1855. konkordát. Ostatně je celý Išl učiněným parkem. Lázní lze užiti: solných, jehličnatých, slatinných, sirných, ruských parních; vedle toho je zde hydropathický ústav.

Koho by zajímala výroba soli, ten nechť navštíví Salzberg, jediné zřídlo solní v Išlu. Přes Gries, Reiterndorf a Pernegg octneš se za 1½ h. u stěny Marie Ludviky, aniž bys tušil, že jsi již u vchodu. Přečteš si pyramidální latinský nápis, připomínající návštěvu císaře Františka a císařovny Ludviky, zaplatíš obol, za nějž dostaneš režné kalhoty a kabát, pokryješ hlavu kloboukem, již dávno z mody vyšlým, posadíš se na „hund“, a nyní to jde 600 metrů dolů. Čirá tma tě obestírá, a kdyby nebylo lampičky vůdcovy, myslil bys, že se řítíš do propasti; sem a tam zasvitne kmit kamene, dle rozličného útvaru rozličně, neb studená kapka vody tě připamatuje, že ještě žiješ. Hlavní věcí je skrčiti se a v postavení tom rozumně vytrvati, komu je kousek lokte neb kolena milým. Octli jsme se u nějakého vozíku, sedli naň a již jsme byli padesát metrů hloub, jako nevěsta ze svatební košile. Konečně zříme kulatý prostor, u prostřed jezírko obložené kameny, jež se v dole tom posud našly. Kdo by chtěl ještě níže, nepotřebuje, než sednouti a uvidí takých jezírek víc v pravo, v levo i dole. Jezírka ta povstanou tím způsobem, že se při odkrytí solného ložiska udělají chodbičky sem i tam, ty se naplní vodou, uzavrou a nechají několik

dní k nutnému chemickému rozkladu. Sůl, jež se tuze skrovně v kusech nalézá, v zemi se rozpustí, země klesne a solí napitá voda vede se zvláštními přístroji buď do išlských solivaren, neb do Ebensee, kde se graduje, t. j. pouští přes trní a roští, čímž se voda víc a víc vypařuje a sesílená dolů kape; pak se vede do železných pánví (aneb i bezprostředně), kde se vaří, kristalisuje, do forem leje, suší a rosesílá. Nic zajisté jednoduššího, než výroba solní!

Avšak jest již nepříjemno v tom vlhkém a chladném ovzduší — ven na čerstvý vzduch! Sednem opět na hund, a netrvá to dlouho, vidíme světélko jak od svíčky a než se vzpamatujeme, cítíme se oslepenými světlem denním.

Dlouho to trvá, než se oči a plíce naše vzpamatují; ohlížíme se kolem a vidíme, že jinde jsme vystoupili, než jsme „farovali". — Vynecháš-li Salzberg, a stačí-li ti Išl a jeho poloha, můžeš ve 2. hod. seděti v dostavníku a býti před 4. hod. v Stroblu, kde jsou nejochotnější lidé z celé Solné Komory. Oni se tě totiž neptají, budeš-li aneb nebudeš, nýbrž jak tě shlédnou, již kávu servirují; k jejich cti a slávě budiž to pověděno celému světu, že jsem v celých Drážďanech lepší kávy nepil, a co se láce tkne, že jich ani hostinský „na poště" v Podmoklích nepřekoná. Sotva začínám srkati tu Stroblskou znamenitost, slyším zvonek, oznamující odjezd parníčku. „Což už je čas?" ptám se sklepníka. „Ano, račte si pospíšiti!"

„O, ty taškáři," myslím si; „oč pak byl Rosa Šandór a náš Babinský horší, než ty? Ti byli hodnější, protože prý jen obrali, aniž by na těle škodili; ty však obereš a s pošklebkem propouštíš svou oběť s opařeným típkem."

Sedím již na parníku a pro samé sklepníky znamenám teprv, že jsem na vodě, a ta voda že se jmenuje jezero sv. Wolfganga. Jako se nedá Hallštatskému jezeru upříti jakási pošmournost a vážnost scenerie, tak jezeru sv. Wolfganga nikdo nevezme jeho roztomilost. Mezi těmi nebetyčnými horami (Haberfeld 2024 m., Schafberg 1780 m.), jichž zelené boky nebeským azurem zbarvují jezerní hladinu, cítíš se tak volným, jako ten pták, jenž nad ním šveholí. Právě tato uzavřenost u prostřed věkovitých velikánů, která však nijak nepřechází v stísněnost, ta prorvanost sem a tam, ta bujná zeleň tvoří z jezera Wolfgangského, též jinak Aberského, ideál jezera alpského. U prostřed severního břehu je sv. Wolfgang, místo poutnické a výletní, odkud je ta nejkrásnější vyhlídka na jezero; trochu západně je Falkenstein, kde zvláště lodníci rádi se tážou sv. Wolfganga, budou-li šťastni a vrátí-li se domů: Hl. Vater St. Wolfgang, komm' ich zurück, sag' ja" a slyší ovšem vždy stejně, v krásném ohlase: „ja". Avšak mnohý již volal a nevrátil se více, neboť jezero toto je rovněž tak rozpustilé, jako jezero Gmundenské.

Městečko sv. Wolfgang připisuje svůj původ sv. Wolfgangu, biskupu řezenskému, jenž asi jako náš sv. Vojtěch tajně opustil své biskupství, aby zde v horách aberských Bohu dosloužil.

Tu tedy jsem stál a počítal na knoflíky: „mám, nemám", a poněvadž jsem víc chtěl, než nechtěl, — Schafberg „dělati", — napočítal jsem náhodou vždy na knoflíkách „mám", což mohlo býti pro mne osudným. Dnes toho ovšem nelituju a děkuju Pánu Bohu, že jsem živ a zdráv a že mně dal své divy zříti s Schafbergu, jenž pro své ne-

zapomenutelné panorama, které na všecka jezera Solné Komory, na celou Komoru, ba i Bavorsko poskytuje, rakouskými „Rigi“ sluje.

Kdybych byl tušil, co zkusím, byl bych jel po parníku dále, jakoby ani Schafbergu nebylo; dnes toho však nelituju, neboť mám vedlé toho, že jsem viděl obraz, jenž nikdy nevymizí z mé paměti, o jednu chybu méně, a to, že se nesměju lidem, kteří vypravují, které hory slezli. Je to passe, a když člověk je nahoře, stojí to vždy za to; já však už na žádnou horu nepolezu, kdyby na ní dukáty rostly. Kdyby nic jiného, znamená to vždy: riskirovati své zdraví. (Dokončení.)

Z národního divadla.

Tedy opereta již jest zde! Dle všeho, co předcházelo, čekali jsme tohoto hostě zcela bezpečně — byť i nebyl přišel s tolika nápadnými omluvami, jimž jindy, a běží-li o věc ještě závažnější, nikterak nejsme zvyklí. Naše některé žurnály zaznamenaly tuto událost jen tak jako mimochodem — jako prý pro dobu letní že by to bylo dobré — my však pravíme otevřeně předem: „Prosím, jen se neklamejte! Opereta již jest zde, a nejen pro dobu letní, nýbrž pro všechny sésony vůbec, a tvrdilo-li se, že jen „slušné“ operety budou pěstovány (kteréž tvrzení samo sebou již jest poněkud podezřelé), chceme dle dosavadních zkušeností svých zcela směle prorokovati, že dojde i na ty druhé, jež slušnými nazvati nelze. Jen se nedivte, drazí čtenářové! Rozsáhlý přípravný běh k tomu již máme, francouzské komédie — račte si vzpomenouti třeba jen na tu nedávnou, „Ze tří nejšťastnější“ — dávají a daly nám již mnohou slušnou lekci. Třeba by i nepřišla „Krásná Helena“ nebo „Orfeus v podsvětí“, nebo triviální a vymrskaná „Angot“ — jest dosti jiných. A obecenstvo se chce též baviti, tak alespoň teprv nyní počínají tvrditi časopisy divadelní kanceláři velice blízké.

Ovšem! „Panem et circenses“ neznělo jen ve starém Římě, ozývá se to také u nás, byť i v jiné formě. A kořenily-li se vážné opery pravidelně komediantskými balety, jež k obsahu a ději přiléhaly jako pěst na oko, objevilo-li se skutečné drama jen jako bílá vrána na jevišti: nedivme se, že přiletěla konečně opereta jako veselý gamin.

Proti operetě samé věru nemáme praničeho. Ať se dává, bude-li se slušně pěstovati: prosím vás: což mnohé starší opery jako ku př. Král to řekl, Postillion z Lonjumeau a mnohé jiné — což byly jiného, než vlastně operetami? Ostatně neumíme zapříti svou předtuchu, že za nedlouho s operetami se nám přistěhuje do divadla zase něco nezdravého.

Každý hádal, že opereta začne „Malým vévodou“, který je dosud v dobré paměti; kdo tak hádal, mnoho se nezmýlil. Začla „Zvonky cornevilskými“, jež v jednom týdnu dávány třikráte, a hned po nich objevil se „Malý vévoda“.

Obě operety jsou velice známé nejširšímu obecenstvu: „Malý vévoda“ jest slušnější, chceme-li mluviti ve smyslu, jak oznamovala divadelní správa nastoupení operet; ve „Zvoncích“ jsou již některá čísla frivolní — jak textem, tak hrou — ač jinak „Zvonky“ náleží celkem k dobrým operetám.

Michal Balucki, dobře jinak již nám známý, objevil se s tříaktovkou „Po smrti tetině“ — dějem sice nikterak novou, ale slušnou veselohrou, jež dobře bývši sehrána, dobře též pobavila.

Starý Poctivský má dceru Žofii, takto již zasnoubenou se svým bratrancem Karlem, jenž meška kdesi na cestách. Julius, ač básník, tuší u Žofie peníze — jeť otec její kapitalista — a rozhodí pomocí svých rýmovaček sítě, aby do nich Žofii, recte žluté dukátky její polapil. Žofie je mladá, nezkušená duše: nedivme se, že na ni sladké klinkání Juliovo učiní dojem — děvče se skutečně zamiluje.

Ale mladý románek brzy je v koncích. Starý řekne: dám dceři výbavu — ani trojník více; a výrok ten na Pegasa Juliova má tak strašlivý účin, že zchromne pojednou — ty tam jsou ty cukrované veršíčky o lásce!

Tu přijede do domu na návštěvu Sabina, přítelkyně Žofiina. Dříve byla chudá, poeta Julius vyznával jí také lásku — ale nechal ji, uslyšev, že nemá peněz. Za to nyní zdědila po smrti své tety značné peníze — tak alespoň povídá.

Vtipně vylíčil Balucki honbu za Sabinou. Julius předstihuje se tu s vdovcem Poctivským, lakomcem, jenž by rád Sabinu pro sebe ulovil.

„Vidíš, praví Sabina dosud zarmoucené Žofii — „takový je ten tvůj Julius, pro něhož se zbytečně trápíš. Peníze chce a ne tebe! Dokud já neměla ničeho, nechtěl mě též — teď slyší, že jsem dědila — podívej se na bídníka! Bratranec Karel se navrátí a Žofie opět s láskou k němu se vrací. Ale za chvíli zahrčí kočár pod okny, a Sabina oběma nápadníkům oznamuje příjezd — svého muže.

Komédie s vtipným, morálním zakončením.

Hosté Národního divadla, tenorista Perotti, vystoupil několikráte a líbil se; z ruských hostů, paní Věry Offrosimové, Sokolova a Führera, výtečným pěvcem byl náš rodák Führer — zpěváků než Sokolov a paní Offrosimova bylo v Praze mnohem výtečnějších a často.

Již při uzavírání tohoto čísla, když byla rubrika tato v sazbě, ohlašuje divadelní kancelář na den prvního srpna — „Orfea v podsvětí!“ Téměř ještě nám neoschlo péro, a naše předtucha zde vyslovená dochází splnění. To přichází židovský Offenbach věru až tuze brzy na řadu!

„Orfeus“ je otřepaná věc, řadící se ku „Krásné Heleně“ — jež věru také nedá na sebe čekati, a obě práce — jako vůbec celý Offenbach — páchnou pitomou frivolností. Odborník Friedrich Bremer píše takto o něm: „Že se chce Paříž baviti, a jak, poznal Offenbach velmi brzy a učinil si to úkolem svého života. Proto napsal velice rychle dlouhou řadu bouffonerií, jež se staly světoznámými, a jichž libreta hemží se všelijakým vtipem, nepřístojnostmi a taškářstvím (Schabernack), plným pitomostí a lascivity, všem ideálům, veškeré pietě a respektu uštěpačně se vysmívajícími a zákony mravnosti nohama šlapajícími. Veselý effekt byl při tom alfou i omegou — i přes úsudky naprosto práce ty odsuzující!“

Dle toho můžeme čekati, že i opereta druhu nejnižšího nám přijde na jeviště.

Vedle „Orfea“ signalisuje divadelní kancelář opět veliký balet Pavla Taglioniho: „Fantasca“. Struna se tak dlouho napíná, až praskne. Opakujeme opět, že balety netáhnou již, že se jimi obecenstvo úplně přesytilo — a naplněný dům dva neb třikráte nezaplatí ohromný ten náklad, jejž pohltí výprava podobného baletu. A bude-li výprava pouhou

kombinací toho, co jsme již viděli, řekne obecenstvo, že to nic nového není.

Ostatně operety à la Offenbach a ustavičné baletní velkoprodukce zabijí živořící činohru na dobro, poškodí silně velikou operu, a strhnuvše poslední nimbus z chrámu umění, degradují naše divadlo na Theatre Varieté, k čemuž jsme na nejlepší cestě. Jaký bude konec, ukáže budoucnost — radosť z toho bude míti asi někdo jiný, nežli my Čechové!

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Ottův Slovník náučný.

(Pokračování.)

V sešitě 2—12.[1]) namanuly se mi tyto chyby: Aberle zemřel prý r. 1878., zemřel však již 3. list. 1875. (také není řečeno, kde zemřel); Abert stal se dvorním kapelníkem prý r. 1866., stal se jím však teprve r. 1867.; Abráhámovo lůno jest prý „tolik co nebe“, dle probošta Lenze (Slovník naučný, XII. 13.) však zove se tak předpeklí; Ackermann Konrad Ernst narodil se prý r. 1710., narodil se však teprve 1. února 1712. (také není řečeno, kde se narodil ani kde zemřel); Adámek Karel redigoval prý r. 1862—64. kalendář „Lípa československá“, název však byl „Lípa českomoravská“ a sám Adámek sestavil toliko ročník prvý a třetí, druhý pak společně s Prok. Chocholouškem (také není uveden Adámkův spisek „Řeči o rovnoprávnosti ve školách“, a vůbec jeho literární činnosť proti činnosti bratra jeho Bohumila velmi povrchně probrána);[2]) Adamo narodil se prý r. 1836., narodil se však teprve r. 1837.; Aconcagua jest vysoká prý 6834 metrů, dle Güssfeldta však, který r. 1883. vystoupil na sopku tu až do výše 6400 metrů, jest vysoká 6970 metrův; Aberystwith není v hrabství „cardignanském“, nýbrž v cardiganském (také není řečeno, že má universitu); Abildgaard Nicolai Abraham stal se ředitelem akademie prý r. 1807., stal se jím však již r. 1789. (také není řečeno, kde zemřel, aniž udáno, že r. 1884. hlavní jeho díla byla požárem zničena); město Abrantes Junot dobyl prý r. 1808., dobyl ho však již v listopadu r. 1807.; Acquapendente mělo r. 1881. prý 3431 ob., mělo však 4367 a jako obec 5607 ob. (obec není udána); Arci mělo r. 1881. prý 3944 ob. a obec 11.669, mělo však 10.201 a obec 11.442 ob.; Absence ve významě „nepřítomnosť“ hodí se toliko pro prvý z uvedených dvou případů; v lékařství česky jest ji zváti „bezvědomí“; Abrahamson Joseph Nicolai Benjamin narodil se prý r. 1787., narodil se však teprve 6. pros.

---

[1]) Do další části této úvahy přibral jsem i sešit 11. a 12., které vyšly po odevzdání rukopisu v předešlém čísle otištěného. Dodávám pak zde, že v sešitě 11. a 12. jest vynecháno bulh. město Achelo, o elektrické světlo zasloužilý Acherau, podřadí rostlin Agyratae, houba Agyrium, česká ves Ahachov, továrník mlékařských strojův Ahlborn, písčina Ahlhiden, pražská rodina Ach, konfekt achar, kůň Achatová straka, Achilles český, učenec Achillini Jan, město Acholla, rostlina Achrantes, odrůda turmalinu achroit, řeka Achtičaj, rostlina Achyrophorus, král Aidanus, město Agyia, učenec Ahlquist Abraham, varhaník Ahlström, zvonař Achamer, rus. tvrz Achulgo, rus. osada Agulichańsk, sekta kacířská Agyniani, příjmí římské Ahala, řeka Achastfa, jezero Acherusia, protestant Achilli, Achrupsie, hudební spisovatel Ahle, medaille aigle dormant, konservator Aigner, česká rodina vladycká Aichhornové, palma Airi, básník Aist, rakouská starožitnosť ajdovská děvice, město Air sur l'Adour i Air sur la Lys, pražský řezbář Aigner, státník Aiken, spisovatelé Aikin Arthur a Karel, kníže litevský Aikša, město Ailesbury, město Ailesford, ruský šlechtic Ainov, grammatik Ainsworth, město Ajarnoca, kníže Ajgust, rčení „A Jove principium“, hotovitel hudebních nástrojův Aireton a j.

[2]) O žádném z bratrův Adámků také není poznamenáno, kde bylo psáno o nich, kde jest jejich podobizna otištěna atd. Podobné udaje při vynikajících mužích vůbec a českých zvláště bylo by z příčiny praktické prospěšno uváděti co nejúplněji.

r. 1789. (také není udáno, kde se narodil ani kde zemřel); Ackner narodil se prý r. 1782. a zemřel prý r. 1862., narodil se však r. 1785. a zemřel 15. srpna 1863. (také není udáno, kde zemřel); Astronom Adams narodil se prý v Launcestonu, narodil se však v Laneastu; Abendroth nezval se „Amadeus", nýbrž „Amandus" (také mohl uveden býti jeho syn); spis Wünschův, uvedený při Ada-kale, nevyšel v Praze, nýbrž ve Velikém Meziříčí; o Admiralitních ostrovech není řečeno, že r. 1885. annektovány Německem a že čítají se nyní k archipelu Bismarckovu; o Adulské zátoce není řečeno, že r. 1885. obsazena od Vlachův; o Afgánech tvrzeno, že „nezřídka temný plnovous krášlí jejich tvář", avšak ono tak jest z pravidla skoro vždy, a jest vzhledem k tomu i připojené vyobrazení pochybeno; Acerbi Giuseppe zemřel prý 25. srpna, zemřel však teprve 29.; planetoida Aglaia objevena prý r. 1875., objevena však již r. 1857. (toto patrně chyba tisková, ale nelze ji snadno poznati); město Agde r. 1881. mělo prý 9747 ob., mělo však toliko 7507 a jako obec 8170 ob. (také není podotčeno, že r. 1801. přestalo býti sídlem biskupským); městečko Agordo r. 1885. mělo prý 3155 ob., tolik však mělo jen jako obec, samo pak ani ne 1000 ob.; Achard Amédée narodil se prý r. 1824., narodil se však o 10 let dříve, totiž 23. dubna 1814. (také není udáno, kde zemřel, ani kdy který ze spisů jeho vyšel, ani že jeho „Pařížský román" r. 1884. přeložen do češtiny); jezero Abukirské dle str. 365. má prý 11.000 hektarů, má však 14.000, jakž i na str. 104. správně jest udáno; o Královské české společnosti náuk řečeno jest na str. 573. toto: „... ucházela se také Společnost o veřejné uznání a složení stanov, čehož dosaženo dvorským dekretem ze dne 20. září 1784. potvrzením císaře Josefa II. Společnost zvána Českou společností náuk...", správně však bylo to pověděti takto: „R. 1784. soukromá Společnost obrátila se k cís. Josefu II. se žádostí, aby dostalo se jí práva k veřejnému se ustrojení, a to dle vší pravděpodobnosti 20. září. Žádosti té však nebylo vyhověno, nýbrž propůjčen Společnosti dvorským dekretem z 3. list. 1784. toliko sál v domě universitním ke schůzkám, a ona, ačkoli za veřejný spolek uznána nebyla, vypouštěla od té doby sama z posavadního názvu svého slovo „soukromá", rozhodnuvši se ve schůzi 4. pros. 1784. nazývati se Böhmische gelehrte Gesellschaft..."; malíř Aigner Josef Mathaeus zemřel prý ve Vídni, zemřel však v Pötzleinsdorfu u Vídně; město Aiguillon má prý 3781 ob. — rok sčítání není uveden —, r. 1881. však mělo toliko 1778 ob. a obec 3370 ob.; Ainsworth Henry zemřel prý r. 1623., zemřel však teprve r. 1629.; Achillini Claudio byl prý ve styku s kardinálem Ludovisiem, pozdějším papežem Řehořem XIV., kardinál ten však byl papežem s jménem Řehoř XV.; Aird zemřel prý v Dumfriesu, zemřel však v v Edinburku a v Dumfriesu pochován (také řečeno, že jeho básnických spisů vyšlo druhé vydání, vyšlo však již páté); v článku „z Adlaru" na str. 210. řečeno, že Zlonice povýšeny na městys r. 1701., stalo se to však teprve r. 1705.

Kromě těchto chyb vyskytají se také jiné vady. Tak u Abelina vynechány spisy jeho „Arma suenica", „Inventarium Sueciae" a „Archontologia cosmica." O Aberdeenu opomenuto říci, že má dvě gymnasia, zříceniny staré kathedrály a čilé spojení železniční. Při Abome není zmíněno, že tam jesuité založili r. 1860. missionářskou stanici. O uherském městyse Acs není řečeno, že má cukrovar. U Addy není připomenuto, že r. 1796. poraženi na ní Rakušané. Kněz Ackermann Josef že náležel mezi prvé zakladatele Matice české a že jeho spis „Útěcha věrných duší v očistci" dočkal se v českém překladě r. 1881. vydání čtvrtého, není podotčeno. Achlys že značí také noc, která chaosu předcházela, není řečeno. Achterfeldt že již od r. 1832. účastnil se časopisu filosofického, který potom v l. 1843—48. sám vydával, bylo radno poznamenati. Uvedený spis d'Acheryho že znova vydán r. 1723., není udáno. Adam Jean Victor že pobízel našeho Friedberga Mirohorského, který jej provázel po bojištích uherských, aby služby vojenské zanechal a malířem se stal, bylo by bývalo vhodno uvésti. U kardinála Adriana bylo zmíniti se o Höflerově rozpravě „Correspondenz des Gobernadors von Castilien, Grossinquisitors von Spanien, Cardinals Adrian mit Kaiser Karl V. im J. 1520." O Abelesovi není připomenuta zajímavá příhoda, že císař František I. r. 1810. hrob jeho pro vzniklou pověst o neporušenosti mrtvoly kázal otevříti. Při Aberském jezeře bylo radno upozorniti na článek ve „Vlasti" 1884., 42. O Acireale není řečeno, že r. 1883. mnoho trpělo výbuchem Etny. U Adamova není udáno, že má stanici železniční. Adamův pik že zove se též Adamova hora, mělo býti podotčeno a měl býti otištěn příslušný odkaz (kdo bude hledati „Adamova hora", nevěda, že to jest „Adamův pik", nenajde jí v „Ottově Slovníku naučném"). Adélaïde že dle pověsti byla prý potají zasnoubena s generálem Athalinem, mohlo býti poznamenáno. U Adelunga Johanna Christopha vynechán spis „Geschichte der menschlichen Narrheit", který jest nemálo důležit a nám Čechům zvláště tím zajímav,

že Adelung bezděky přispěl jím lépe posouditi Komenského. Neznaje totiž spisů Komenského, co Bayle o něm do svého hanopisu na neurčito přijal, vše za pravé položiv, Komenského mezi blázny postavil v onom spise. Když pak svob. pán Hormayer převedl do dílu V. spisu „Oestefreichischer Plutarch" všecko to Komenského zlehčování, sám také života ani spisů jeho neznaje, Palacký zastal se velikého krajana svého, vydav r. 1829. obranu jeho německy jakož i česky jeho životopis, který potom stal se badatelům vodítkem. „Ottův Slovník naučný" o všem tom u Adelunga zcela mlčí. U Acrela zapomenuto uvésti důležitý spis „Om Friska sars egenskaper" z r. 1745, u Adama Luciena dva: „Esquisse d'une grammaire comparée des dialectes Cree et Chippeway" z r. 1876. a „Grammaire de la langue Jâgane" z r. 1885., kromě nichž i „Bibliothèque linguistique" zmínky zasluhovala. Malíři Achenbachové jsou podrobně oceněni, ale že Andreas jest professorem a členem akademie v Berlíně jakož i ve Vídni a Antverpách a že Osvald byl v l. 1863.—72. professorem akademie v Düsseldorfě, není řečeno, ba není ani žádný z obrazů jejich jmenován. Ainsworth William Francis že vydal „Illustrated universal Gazetteer" (1863. a znova 1869.) a Airy George Biddel že vydal „Reductions of observations of the moon" (1848, 2 sv.), „Astronomical observations made on the Royal observatory at Greenwich" (1845.—57., 11 sv.), „Six lectures on astronomy, delivered at Ipswich Museum" (1851. přeloženo také do němčiny), „Tracts on physical astronomy" (4. vyd. 1858.; přel. také do něm.), „Atmospheric chromatic dispersion, as affecting telescopic observation, and on the mode of correcting it" (1869.), „Notes on the earlier Hebrew scriptures" (1876.), „Sound and atmospheric vibrations" (2. vyd. 1871.) a „Treatise on magnetism" (1871.) jakož i že byl v l. 1871.—73. presidentem londýnské Royal Society a že r. 1872. povýšen do stavu rytířského, opomenuto říci. U města Ajaccio není upozorněno na spis Biermannův (z r. 1868.) a Gerberův (z r. 1883.) o lázních tamnějších. O Bohuchvalu z Adlaru (na str. 210.) není pověděno, že v Zlonicích jest od něho zámek z r. 1602., ani že r. 1630. koupil statek Stradonice, ani že r. 1653. daroval statek Uhy kostelu zlonickému. Adriano a Afondt, kdy zemřeli, není udáno. O rostlině Aegilops mohlo býti připomenuto, že staří lékaři užívali jí proti chorobám očním. O skratku „A. E. I. O. U." opomenuto říci, že bývá také čten: „Austriae est imperare orbi universo." U Aelfrica není řečeno, kdo, kde a kdy vydal jeho spisy, a mohl i jeho žák uveden býti. U Admontu chybí zmínka o důležitém rukopise českého původu, tam chovaném. Aeschynomene že zove se česky choulostice, bylo by bývalo vhodno připojiti. Ve článku „Aforismus" nejsou uvedeny české sbírky aforismů, jichžto několik máme v časopisech i o sobě. V literatuře o Afgánistané chybí spis Ravertův (Londýn 1881.), Walkerův (Londýn 1883.—85.), Huého (Paříž 1885.), Rodenboughův (Londýn 1885.) a Roskoschného (Lipsko 1885.). U sv. Afry není zmínka o legendě jí se týkající. Při článku Afridi bylo radno též uvésti spis Pagetův (Kalkuta 1874.). V literatuře o Africe není uveden ani jediný ze spisů českých, ačkoli jich máme několik (Holubův, Vlachův, překlad Hellwalda a Stanleya, články v časopisech). O Afroditianově knize bylo říci, že Maksim Grek prohlásil ji za kacířskou. U Agfalvy zapomenuto připomenouti, že má také spořitelnu, a u Agnethlenu, že má také dva řecké kostely. O Ahlquistovi není řečeno, že r. 1861. cestoval i po Uhrách, ani že přiučil se také jazyku českému a že přeložil z Rukopisu královédvorského některé básně do finštiny (dvě z nich v překladě tom otištěny jsou v „Musejníku" 1862., 312. a 313.); rovněž ani není uvedeno, že r. 1861. vydal v Petrohradě „Grammatik der mordvinischen Sprachen". O F. K. Achardovi bylo připomenouti, že teprve spisem Scheiblerovým (Altenstücke zur Geschichte der Rübenzuckerfabrikation) r. 1875. osvětleno jeho působení a že vydal i „Vorlesungen über Experimentalphysik" (4 sv.). O Achenwallově spise „Staatsverfassung" bylo říci, že poprvé vyšel roku 1749. s názvem „Staatswissenschaft . . ." O Achenbachovi zapomenuto zaznamenati, že r. 1860. založil v Bonně „Zeitschrift für Bergrecht". Achras že Presl zove zapota, mohlo býti uvedeno. U Aigenu vynecháno, že má také faru a školu. U Ahlfelda chybí jeho spisy: „Predigten über die epistolischen Perikopen" (3. vyd., Lipsko 1877.), „Morgenandachten" (Halle 1883) a „Abendandachten" (tamže 1884.) jakož i jeho životopis r. 1885. vydaný; také není řečeno, kde se narodil a čím byl před rokem 1847., ani že vydal i „Erzählungen für das Volk" (5. vyd., Halle 1881). U Abgara není zmínka o jeho obraze (stačil by odkaz „viz i Acheiropoiéta"). Rozličná zařízení a odbory pražského Akademického čtenářského spolku z let 70tých a 80tých mlčením pominuta. U Aignera Engelberta neuveden rok úmrtí, u Aimoina ani rok narození ani úmrtí (* 950., † 1008.). O Ablanici není podotčeno, že byla založena od Slovanův, ani není zmínky o tamějších železárnách a drátovnách. U některých měst opomenuto říci, kdy byla založena (na př. Ačinsk r. 1641. na obranu proti Kirgizům). U Afra-

goly udán počet obyvatelstva jen obce, nikoliv i pouhého města. U mnoha míst při počtě obyvatelstva není uveden rok sčítání (na př. Abeli, Aberdour, Abernethy, Abrány, Abscon, Acren, Actopan, Adžamka, Aertrycke, Acapúlco, Acatenango, Accomac, Adair, Adamuz, Addison, Adegem, Adeje, Agnone, Agosta, Agerola, Aglona, Agnetz, Ahmud a j.). U osad českých jejich poloha vzhledem k okresnímu městu jest udána poněkud nejasně; na př. u Adamova čteme „okr. Lišov (1 hod. záp.)“, ale nevíme nepochybně, zdali Lišov od Adamova či Adamov od Lišova leží 1 hod. západně; bylo by radno před „1 hod. záp.“ přidati „od kterého“. Také při osadách moravských a slezských bylo by prospěšno polohu tuto udávati. Kromě toho bylo by dobře podávati počet domů při všech osadách zemí koruny České, nikoli pouze při osadách země České, a udaje statistické, které mají význam praktický, měly by býti co nejúplnější. Není uveden u osad zemí koruny České na př. počet obyvatelstva vzhledem k vyznání náboženskému (totiž kolik katolíků, protestantů, židů); není-li pošta v osadě, není poznamenáno, ku které poště osada ta náleží (Aag, Abdank, Absroth, Adamov, Adolfov, Ahornswald a j.); někde vynechány továrny, závody průmyslové, nejsou uvedeny přifařené obce atd. Při české vsi Absrothě také vynecháno, že jest v ní škola a čím zaměstnává se obyvatelstvo. V prvé úvaze vyslovil jsem i přání, aby počet obyvatelstva českých osad nebyl uváděn dle zastaralého sčítání z r. 1880.; nebyloť by na dílo, jehož jen „Prospekty“ pohltily mnoho set zlatých, přílišně nákladno ani namáhavo opatřovati si počet nynější jakož i jiné udaje jednotlivě přímo z každé osady té neb aspoň z některých. Počet obyvatelstva nynějšího udává také „Catalogus cleri“, i mohlo by, třeba že nebývá dosti spolehlivý, snad aspoň poněkud býti ho též užito. Vždyť úplně spolehlivé není sčítání ani z r. 1880; jsouť o něm u některých osad (na př. Abertamy,[3]) Abršpach, Adamov, Adolfov, Budy, Budíkov, Budiměřice, Budilov, Buk, Buková a j.) jiné udaje v „Podrobném seznamě míst“, vydaném statistickou ústřední komisí ve Vídni, a jiné v „Seznamě míst“, vydaném místodržitelstvím v Praze! Kromě toho i počet toliko přibližný stavu nynějšímu byl by dojista vzhledem k potřebě praktické prospěšnější nežli zastaralý, byť i na svou dobu zcela přesný. Mohl by býti třebas uveden i počet z r. 1880. i vzešlá od té doby změna, a to aspoň u těch osad, kde vzešla změna patrnější. Nelze chváliti, že mathematice a právnictví více místa jest věnováno nežli lučbě, která všeobecněji důležitější jest než ony. Vůbec pak věcem, týkajícím se průmyslu, obchodu, pošt, železnic, továren, zdravotnictví a pod., radno v „Slovníku naučném“ co nejvíce pozornosti věnovati, ale pouze tolik, co jest vítáno každému, a tak, aby každý tomu rozuměl. Z takové praktické příčiny mělo býti také na př. vysvětleno, co jest administrace při časopise, poněvadž i vzdělanější lidé pletou si ji s redakcí a expedicí, a o adrese málo řečeno, že jest „nápis na listě neb zásylce poštovní, obsahující jméno, stav a bydliště adresátovo, t. j. toho, komu věc má býti dodána“. Tolik, co tuto řečeno jest o adrese, dojista každičký odběratel „Ottova Slovníku naučného“ ví, leckdo z nich však nezná rozmanitých zařízení poštovních, adresy se týkajících, ačkoli toho často potřebuje.

Dosud vytčené chyby a vady týkají se hlavně spolupracovníků; jiné zavinila redakce, nezařadivši nebo neupravivši něčeho tak, jak náleželo. Článek „Abnormity rostlin“ bylo zařaditi pod „Rostlina“, jako žádná jiná abnormita není probrána pod „Abnormita“ a jako na př. degenerace rostlin asi také nebude pod „Degenerace“. Místo „Adelové viz Adalové“ bylo by lépe „Adelové viz Adal“, protože pod „Adalové“ článek příslušný není, nýbrž jen odkaz. Počet obyvatelstva města Adenu z r. 1881. jest uveden v článku tom zbytečně dvakrát, a podobně zbytečně dvakrát řečeno o městě Ajaccio, že jest sídlem biskupa. Totéž učiněno v článku „Afrika“ (str. 347. a 380.), kde k tomu přistupuje nehoda, že na každém z obou míst těch o počtě všeho obyvatelstva afrického promluveno jinak. Co jest o povšechném rázu Afriky na str. 348. a 349., bylo by bývalo lépe dáti po částech vždy teprv až na příslušná místa úvodem k dalším oddílům jednotlivým; takto něco pověděno na dvou, od sebe vzdálených místech, ačkoli náleží k sobě, něco opakováno a v něčem není shoda, což i jinde v článku „Afrika“, složeném z oddílů několika různých spolupracovníků, se jeví. Co čteme o říčce Abai na str. 365., neshoduje se s tím, co jest o ní na str. 14., kdež i jinak psána, totiž Abáj, na str. 354. pak jest psána Abbai. Africká církev (str. 344. a 345.) není v úplném souladu s tím, co řečeno jest o vzdělanosti africké na str. 381. O obchodě africkém promluveno na dvou místech (387. a 391.), za to na př. o školství africkém, o němž i česky již důkladně porozprávěno v Šimáčkově „Encyklopaedii paedagogické“ (I. 34—70.), není ani

[3]) Ottův slovník píše Abertany, ale jinde nenalezl jsem toho nikde.

zmínky nikde. Vnitroafrická země v Súdánu na str. 166. zvaná „Adamaua čili Fumbina“, kdežto na str. 356. (sloupec 2.) řeč jest o „krajině Adamově“, a kromě toho jest i několik jiných odporův a neshod mezi oběma těmi místy jakož i mezi místem na str. 356. (sloupec 1.), kde zase psáno „Adamava“, jakž i na str. 397. psáno. Také článek „Ahmed-šáh“ jest otištěn beze vzhledu na to, což o Ahmedovi pověděno na str. 338. a 339., a podobně o Abdurrahmánovi na str. 340. a 341. jest promluveno beze vzhledu na to, což o něm jest na str. 44., i o Agrippinovi na straně 475. beze vzhledu na to, což o něm jest na str. 345., atd. Též odkazy některé redakce opomenula zaznamenati, na př.: Abarbanel viz Abravanel (odkaz „Abrabanel viz Abravanel“ jest uveden), Abrasax viz Abraxas, Abelaeus viz Abelin, Abate viz Abati, Abato viz Abati, Abrahamson viz Abramson, Abraxaster viz Abraxas, Abraxoid viz Abraxas, Ač viz Acs, Ača viz Acsa, Abrak viz Abrek, Abrójos viz Abrolhos (odkaz „Abreojos viz Abrolhos“ jest uveden), Abúlijúnt viz Abúlónia, Adelchis viz Adalgis (odkaz „Adelgis viz Adalgis“ jest uveden), Adelbert viz Adalbert, Adhelard, viz Adelard, Abú-Šudžá viz Adhad-uddaula, Adia viz Adídá, Adrana-čáj viz Adirnas-čáj, Aditiovci viz Aditjové, Adyar viz Adjar, Adolcovici viz Adolfovice, Affatimus a Affatomie viz Adfathimus, Abiáš a Abijjám viz Abia, Abtsdorf viz Opatov (jiné německé názvy českých osad jsou takto zaznamenány), Ager-Ager viz Agar-Agar, Agendorf viz Agfalva, Aarweiler viz Ahrweiler, Achiska viz Achalcych, Acherontia viz Acerenza, Achialja viz Achiolo, Ajchinger viz Achinger, Aigner viz Abafi, Ajtaj viz Abód, Ajoka viz Aje, Aetherin viz Aethylen, Afriano viz Afranio, Agénais viz Agénois, Agdas viz Agades, Agatstein viz Agtstein a j. Není-li zařaděn odkaz, jest to nejednou tolik, jakoby vůbec ani článek příslušný v slovníku nebyl; neboť hledá-li čtenář na př. Abarbanela, nevěda, že zove se též Abravanel, nenajde ho, protože položen jest abecedně zcela jinde, nežli kde hledá, atd. Kromě toho, když odkazy nejsou zařaďovány všechny, stává se snadno, že týž příspěvek vyskytne se v slovníku zbytečně dvakrát, jako stalo se na př. se synem Achiotóbovým, o němžto v „Ottově Slovníku naučném“ promluveno jest jednou pod „Ahímélech“ (na str. 485.) a podruhé pod „Achímélech“ (na str. 512.), a to s některými nesrovnalostmi.[4]) V prvé úvaze jsem uvedl i vadu, týkající se podpisův u článků. K tomu přidávám, že není ani vhodno, když článek jest psán od dvou spolupracovníků (jako na př. Adámek Bohumil), dáti skratky podpisův oba teprv až na konec; lépe bylo by dáti, pokud lze, každý skratek ihned za ta slova, která kdo právě psal, abychom přesně věděli, což od koho pochází. Co týče se vady, že skratky podpisů nejsou zvoleny tak, aby co možná byly seřaděny abecedně jak skratky tak jména spolupracovníků společně, všimněme si na př. skratku „— cký“. Skratek ten označuje Vrchlického, i jest prohlédati všechny spolupracovníky — a jest jich přes 500! —, nežli se dovíme, komu skratek ten náleží. Aby však bylo lze snadno a rychle vyhledati si jednak jméno spolupracovníkovo jednak i zase naopak ke jménu skratek příslušný, stalo by se možným tím, kdyby Vrchlickému byl dán třeba skratek „X“ aneb „Y“, protože tak i skratek i jméno spolupracovníkovo bylo by ku konci abecedy, kdežto takto, kdybychom dali skratky do abecedy, „— cký“ bylo by na počátku a „Vrchlický“ na konci. Skratek „Šv.“, jímžto podepsán jest poslední oddíl článku „Afrika“, vůbec ani není mezi skratky, připojenými v sešitě 1. a 2. k jménům spolupracovníků, takže nevíme, kdo skratkem tím označen.

Jak patrno, též „Ottův Slovník naučný“, ačkoli nakladatel jeho vypravil jej do světa odvážlivě nákladem takořka neuvěřitelným, aby byl ve všem co nejdokonalejší, dosvědčuje, že podobné dílo není možno bez chyb a vad vydati. Vyskýtají se rozmanité chyby a vady v díle podobném v každém, i když znova bylo vydáno. Tak na př. ve čtvrtém vydání Meyerova „Konv.-Lexikonu“ o professoru Kvíčalovi řečeno, že náleží jako politik k straně mladočeské; angl. spisovatelka Brayová tamž uvedena r. 1885. žijící, ačkoli zemřela již 21. ledna r. 1883.; ba též ital. dějepisec Cantu tamž uveden žijící, ačkoli zemřel již 3 ún. r. 1881.; o Bampuru chybně tamž udáno, že jest v Belučistaně, skladatelem románu Barlaam a Josafat že jest patriarcha antiochenský atd.[5]) Protože pak bez

[4]) Také hned v sešitě 1. italský malíř Abate jest probrán dvakrát (podruhé pod Abbate“), a to také s některými neshodami. Mně kritik „Doplňkův a oprav“ v „Paedagogiu“ podobné nedopatření vytkl těmito slovy: „... summum nedbalosti je, čteme-li o Abbeokutě na str. 5. a o témže městě o 2 listy dále pod Abeokutou.“ Není-liž to dokladem, že není radno psáti kritiky spůsobem neslušným? —

[5]) Kterak Meyerův slovník chybné zprávy podává vůbec o věcech českých, o tom promluveno v „Českých listech“ na str. 128—129. od Karla Müllera. Ještě směšnější nehoda stala se Spamerovu konversačnímu lexikonu v sešitě 99. na

chyb a vad podobné dílo vydati není možno, není nešetrno na ně upozorňovati. Upozorním-li na chyby a vady, jichžto někdo nechtě se dopustil, tím ho neznevažuji ani nezneuctívám. Ovšem upozornění ta mají se díti spůsobem takovým, aby bylo zřejmo, že dějí se jen a jen za účelem obecně prospěšným a dobrým. I měl by každý, komu na tom záleží, aby byl „Ottův Slovník naučný“ co nejdokonalejší — a na tom záleží dojista každému jeho odběrateli! —, všemožně chyby a vady v něm vyhledávati, aby mohly býti napraveny dílem v sešitech dalších, dílem na na konci díla.[6]) Jest i míti na paměti, že, jak ihned na počátku přítomné úvahy jsem připomenul, jednotlivec ve všech stránkách řádně posouditi dílo podobné vůbec ani není schopen, a tedy také z této příčiny, protože víc očí více vidí, mělo by se vyskytovati od různých osob hojně podrobných úvah, upozorňujících i na chyby a vady a přispívajících tak dílo to, kteréž i nejpřísnější kritiku čestně vydrží, zdokonaliti. Mezi osobami těmi byly by dojista též aspoň některé spůsobilejší k úvahám o „Ottově Slovníku naučném“, nežli jsem já; ját ani času tolik, kolik bylo by třeba, pro množství prací svých úvaze věnovati jsem nemohl.

(Dokončení.)

Časopis vlasten. spolku muzejního v Olomouci.

Redaktor prof. Jan Havelka, po jeho smrti Vítězslav Houdek, c. k. okresní kommisař ve Vídni.

Podle zprávy Fr. Palackého již ve 13. století národnost obyvatelstva země české počala se dvojiti, a to jazykem českým a německým. Jazyk ovšem jest předním znakem a podstatnou podmínkou národnosti, ale nikoli není ani jediným znakem národnosti ani jedinou její podmínkou, neboť, jak uznal hrabě Egbert Belcredi, v jazyku jest duchová síla národa. K národnosti náleží také duch národa, povaha mysli, způsob, jak se u něho obráží mysl náboženská, cit právní, zvláštnosti života domácího, kroje, výchovy dítek, společenských her a zábav a vůbec všeho, co vychází z jeho podstaty a stýká se s jeho povahou.

Hyne-li jen jedna z národních zvláštností, národ stírá po té stránce svůj původní ráz. Národu českému na počet poměrně skrovnému a od věků odevšad cizími živly svíranému a hnětenému jest více než kterémukoli jinému národu toho potřebí, aby dobře znal své zvláštnosti, jimiž se od sousedů prospěšně liší, a by se jich také pevně držel. Jen tak zachová si v nitru hrdé sebevědomí a pod sebou pevnou postať. Toho by český národ tím více a bedlivěji měl býti pamětliv, jelikož neobyčejná jeho vnímavosť a lehkovážná záliba ku všemu, co jest mu nového a cizího, snadno jej svádí a odvádí od toho, co mu časem zobyčejnělo a „zevšednělo“.

Má-li náš národ znovu nabyti u ostatních národů vážnosti, potřebí jest mu, aby si napřed vážil sám sebe. Této sebevážnosti však nabude, až sám sebe dokonale pozná. Všecko tedy, čím národ poznává svůj původ, své dějiny, svůj úkol světový, své přednosti i vady, vše to zabezpečuje národu trvalosť.

S potěšením můžeme v této příčině zaznamenati znamenitý pokrok na Moravě. Několik upřímných vlastenců s tak záhy nebožtíkem profesorem Janem Havelkou v čele sestoupilo se v „Muzejní spolek“, a položili si úkolem sbírati svědky naší minulosti a ukládati všeliké památky naší minulé i nynější vzdělanosti. Nemáme na ten čas na Moravě ani dosti odborně vědeckých sil, ani dosti peněžitých záloh, aby se mužům odborníkům poskytla možnosť a příležitosť důkladně prozkoumati naši vlasť a naši minulosť. Bádá-li kdo u nás po starobylostech, činí tak z pravidla na svůj vrub a groš. Nad to máme ze svého pravěku pramálo zpráv a těch ještě nejasných: i nezbývá, než aby kde kdo se o to přičinil, sbíral a na společném místě ukládal. Jen z velikého množství rozmanitých nálezů bude lze po čase sestaviti jak možná dokonalý obraz naší minulosti.

---

str. 1572., kde čteme o mistru Janu Husovi: „Seine tschechische Predigten, Briefe etc. gaben später seine Erben gesammelt (3 Bde. Prag 1865—68) heraus,“ což česky znamená: „Jeho dědicové vydali později jeho česká kázání.“ Vydaltě spisy Husovy Karel Jaromír Erben! Co chyb jest v Riegrově „Slovníku naučném“, patrno z „Doplňkův a oprav“ k nim, a jsou také mezi nimi některé prapodivné. Tak na př. spisovatel Bouffé zemřel prý r. 1853. a on žije posud! Proti tomu zase na př. Arriaza uveden žijící, ačkoli zemřel již r. 1837.!

[6]) Já za účelem tím mám při „Doplňcích a opravách“ Riegrova „Slovníku naučného“ na titule obálky stálou poznámku, v které žádám, aby vady jejich byly mi oznámeny.

Muzejní spolek má tedy nejen vnésti soustavu do kopání a bádaní, ale má také míti úkolem, aby obšírnější odborné spisy vydával svým nákladem, sice si nevidí naší odborníci jiné rady a pomoci než napsati spis po německu a uchýliti se k německému nakladateli třeba až za hranice. Víme konkretný případ, že by se tak bylo stalo, kdyby muzejní spolek brněnský nebyl vzal nákladu na svůj účet. Kopati na svůj peníz a spisovati a ještě se knihou zasekati do dluhů, toho snad nikdo po poctivém člověku nemůže žádati.

Jedna věc zasluhuje zvláštní čestné zmínky. Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci připadl na původní myšlénku, nedati zahynouti vzácným památkám ruční práce lidové — jeho kroje, výšivek, malůvek, kraslic a což toho více. Byla to myšlénka v pravdě šťastná, z níž jaké požehnání nám vzejde, ještě ani nelze dozírati. Tolik však jest jisto, jako z národní písně vrátila se nám pravá hudba slovanská, tak i z malířských vzorků lidových vzejde nám slovanská malba a vše, co z ní pochází a s ní souvisí. Ruční práce našeho lidu vzbudily po světě neobyčejný ruch a podiv, dodaly nám na venek zase kus vážnosti a doma kus důvodného sebevědomí.

Organem „Vlast. muz. sp.“ jest jeho „Časopis“, jenž vychází čtyřikrát do roka. Vycházeti počal r. 1884, a jest v něm uložena již pěkná řada odborných článků po přednosti z péra † Jana Havelky, jeho choti Vlasty a jeho tchána dra. Wankla, pak V. Houdka, prof. Klvaně a mnohých přemnohých jiných. Část starobylostní vede dor. Wankel, sbírku výšivek pořádá pí. Vlasta Havelková, ornithologickou sbírku spravuje p. děkan Rudolf Kašpar, jenž velmi hojnou a vzácnou, za dlouhý čas a za drahé peníze nastrádanou sbírku ptactva daroval muzejnímu spolku. Vůbec dlužno stanoviti, že daleko nejhorlivějším příznivcem muzejního spolku jest moravské duchovenstvo.

Spanilomyslným dobrodincem spolku jest nad jiné kanovník olomucký pan hrabě Anatol d' Orsay, jenž ve své residenci vykázal spolku prostranné místnosti. Ale muzeu věcí neustále přibyvá, místnosti skoro již teď nepostačují, a kdyby k tomu přistoupilo, že by za lidských okolností spolek měl se vystěhovati — kam se poděje?

Základem trvalosti muz. spolku jest — vlastní domov. — Za tou příčinou vydal muzejní spolek provolání ku sbírce na muzejní dům. —

Aby bádání po starobylostech moravských se rozšířilo na celou zemi, sestoupil se již také „Muzejní spolek v Brně“, za stejným účelem jako v Olomouci.

Jen si přejeme, aby po této stránce nevloudila se mezi nás známá slovanská řevnivosť. Bylo by věru škoda, aby se síly rozbíjely tím, že by se zakládal dvojí časopis, a stavělo dvojí muzeum. Olomouc má přednosť priority, Brno má zase bohatší a rozvinutější společnosť slovanskou a více odborných sil. A budova muzejní nesmí býti stavěna jen tak lacino a po modě, nýbrž dokonale a nákladně, sice by požárem nebo jakoukoli nehodou všecky nasbírané vzácnosti mohly zahynouti, a pak by byly poslední věci horší prvních. Myslím tedy, aby obojího bylo jen po jednom — jeden časopis a jedno muzeum — ale za to dokonalejší a důkladnější.

Svornosti a sebezápory i v této příčině bude nám co nejdříve a nejvíce potřebí.

Cyrill.

Časopis pro katolickou hudbu posvátnou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, zároveň orgán obecné jednoty Cyrillské. Redaktor Ferd. Lehner. XIV. ročník.

Má-li dobrá věc všeobecně se ujímati, se zdarem se rozmáhati a upevňovati, potřebuje přede vším, a to zvláště za našich dnů, dobrého listu odborného, občas vycházejícího, který různá přání jednotlivců i celku sem spadající věrně tlumočí a dobrou myšlénku statně zastává. Náprava pokleslé hudby kostelní v zemích koruny české jest bez odporu dobrou věcí, a listem v té příčině osvědčeným jest časopis „Cyrill“, vycházející jednou za měsíc s přílohou hudební nemalé ceny na pěkném papíře s úhledným tiskem.

Obsah tohoto časopisu, jehož redaktorem jest přehorlivý Lehner, jak minulý ročník vykazuje, jadrný a praktický; rozdělen jest v patero částí. Nejprve jsou tu články pojednávající stav kostelní hudby, jaký v rozličných dobách a v rozličných zemích býti se jeví, tedy část dějepisná. Takové stati jsou: O zpěvu na školách předbělohorských; účel a způsob zřízení sborů literátských; působení sborů literátských. Vedle těchto dějepravných článků jsou tu též příkladem poučné

a varovné, na př. o úpadku hudby chrámové, a ukázky chrámu nedůstojných skladeb a j.

Druhou část vyplňují obyčejně jednatelské záležitosti veškerých jednot Cyrillských, čímž řádně plní „Cyrill“ úkol svůj jakožto orgán obecné Jednoty Cyrillské. Tato část bývá ostatních obšírnější: v ní seznamují se čtenáři s jednotami Cyrillskými, pokud jich stává, a nové vznikají. Zprávy tyto bývají obyčejně rozděleny dle diecésí.

Třetí část obsahuje kroniku Cyrillskou, která každému věrnému Cyrillistovi vítanou bývá.

Čtvrtá část jest hudebním věstníkem, přinášejícím posudky skladeb a oznámení důstojných hudebnin posvátných.

Pátou část konečně tvoří výtečné hudební přílohy, ponejvíce skladby našich mistrů českých, na povznesení a napravení „musicae sacrae“ pracujících. Přílohy posledního ročníku vynikají nad ostatní, a mají tu výhodu do sebe, že každý hlas v partituře má svůj vlastní řádek. V tomto XIV. ročníku jsou nad míru pěkné práce zasloužilého ředitele kůru ve Ml. Boleslavi, pana Fr. Hrušky — jeho mše „in honorem s. Laurentii“ s průvodem varhan. Druhý mistr zde zastoupený je dobře známý skladatel, pan Jos. Nešvera, kapelník při dómě olomúckém.

Shrneme-li v krátká slova posudek ročníku XIV., bude zníti: „Vezmi a čti!“ a přesvědčíš se každý sám o výbornosti „Cyrilla“ a jeho praktičnosti. *)

Fr. Vaško.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Pokračování.)

Pěstoun. Prostonárodní časopis vychovatelský pro rodiče, otce i matky, dospívající dívky, vychovatele a vychovatelky, pro pěstounky škol mateřských, opatroven a jesliček, pro učitele a učitelky, pro občany a místní školní rady jakož i pro každého, komu na dobrém vedení a vzdělávání mládeže záleženo. Redaktor, vydavatel a nakladatel Ant. Konst. Víták, učitel měšť. školy v Poličce. Vychází měsíčně (nyní nákladem St. Pospíšila v Chrudimi.)

Ročník I. (1883.) „Pěstoun“ vytkl si za úkol poskytovati rodičům pokynů vzhledem k vychování tělesnému i duševnímu, seznamovati matky se vznešeným úkolem mateřského povolání, odhalovati poklesky, jichž při vychovávání se dopouštějí, seznamovati obecenstvo s účelem škol mateřských a opatroven a býti vůbec prostonárodním listem vychovatelským. Obral si tudíž „Pěstoun“ úkol veliký, ale lze říci, že jej plní zdárně. Nalézáme v tomto měsíčníku neméně než dvacet pět článků vychovatelských, a to důkladných. Většinou týkají se články tyto vychování v rodině (Chůva, Macecha, O slibech dětem, Dětské hry, Poklesky u vychování mravném v rodině, Zámožnost a chudoba jakožto činitelé vychovávací, O lásce mateřské a j.) Rady ve článcích těch pronesené vesměs k vychování mravnímu směřují. „Zbožnost rodičů jest především nutna k vychování mravnému, Kde v rodině matka záhy učí dítko modliti se, kde při každé příležitosti vypravuje mu krátké, biblické děje, průpovědi a písně, tam položen pravý základ k pozdějšímu křesťanskému životu. Dítko to prospívati bude v poslušnosti, mírnosti, střídmosti, úslužnosti“ atd. Ve čl. „Dítko a příroda“ čteme: „Ukážeš-li dítku krásu květinek, jimiž Bůh nasázel rozkoší podle cest našeho života, naučíš-li je, by pozorovalo pestrost louky, by ocenilo krásu a líbeznost zpěvu ptačího, by se obdivovalo hvězdnaté obloze, dostál's úloze své. Vše to budití bude v dítku zalíbení a naplní srdce jeho úctou k Hospodinu. Těchto krás přírodních všímavá mysl vydatně pak napomáhá k povznešení ducha dětského k Stvořiteli.“ Ve čl. „O lásce mateřské“ staví se matkám za vzor sv. Brigitta. Ku článkům těmto druží se „Paedagogické šlehy“ od J. K. Hraše, uveřejňované v každém čísle, obsahující krátké obrázky moudrého i nemoudrého vychovávání dítek. Též o vychovávání tělesném několik článků pojednává. Dr. K. Hellmuth pojednal obšírně o různých nemocech dětských a ošetřování dítek, jakož i o tom, jak jest matkám si počínati v době těhotenství a šestinedělí. I několik pěkných povídek pro dítky a četné zdařilé

*) Pozn. red. O Lehnerově Methodu přinese „Vlast“ důkladný posudek z péra kaplana Ekerta Fr. v 1. čísle V. ročníku.

básničky tu nalézáme. Vedle toho obsahuje každé číslo zprávy školské a různé výstražné události zaviněné nedostatečným dozorem rodičů na dítky.

Ročník II. obsahuje taktéž hojnosť vychovatelských článků. Pozoruhodný je zvláště článek „Cit zbožný.“ „Opustilo-li člověka vše“, praví se v něm, „pronásledují-li ho a činí-li mu příkoří, odvrátí-li se od něho i přátelé — zbývá mu přece ještě útěcha jediná v Boha. Cit zbožný jest mu vzpruhou, která nedopustí, aby klesl“. Promluviv pak o mnohém užitku, který ze zbožného citu vyplývá, mluví spisovatel o pěstování jeho, jež doporučuje rodičům i vychovatelům. „Nechť vypravuje matka dítku o Bohu, jakožto dárci všeho dobra, jakožto původu všeho tvorstva, jakožto příčině všeho blaha, všeho štěstí; ať vylíčí Boha jakožto nejlaskavějšího otce dítek dobrých — srdce dětské vzplane láskou k Bohu, bude hleděti, aby se mu zalíbilo. Nechť vede vychovatel dítka ku poznání velikosti a moci Božské — dítko takto snadno pozná svou nepatrnosť a nedostatečnosť, naučí se býti skromným, pokorným i nebude přístupno sobeckosti ani nepravostem, jež z ní pochodí. Nechť vylíčí svěřencům svým skutky nevystihlé dobrotivosti Božské ... i vzbudí v dítkách neobmezenou v Boha důvěru. — Tak stálým poznáváním skutků Hospodinových vzplane v srdci dětském láska k Bohu, až se jí dítko téměř rozplývati bude. Jindy zastaví se při vzpomínce následkův hrozného skutku a vystříhá se ho, časem i nehody se nebude lekati, doufajíc v Boha. — Nejvíce pořídí se příkladem. Rodičové a vychovatelé moudří zajisté neopomenou, aby vlastním příkladem poskytli svěřencům vzor jednání zbožného. — Vidouc nábožnou matku svou, ana sepjala ruce k modlitbě, patříc na otce, an s hlavou obnaženou za hlaholu zvonů odříkává modlitbu, napodobí dítko rádo tyto výkony zbožné, ba nezůstává při pouhém napodobení: v útlém srdéčku probouzí se cit zbožný.“ Konečně promlouvá spisovatel o zbožnosti našich předků a vyslovuje přání, by i nynější pokolení následovalo jejich příkladu. — Týž spisovatel (K. V. Tuček) ve čl. „Mravní cit“ praví, že mravní dokonalosť jest ideálem lidského bytí, a čím více se jí člověk přibližuje, tím stává se Bohu podobnějším. Vésti lidstvo k tomuto vznešenému cíli jest úkolem vychovatelským. — Ve článku „O vášních“ varuje rodičů, by chránili se zaviniti jakékoli vášně u dítek, poukazuje ku slovům Spasitelovým: „Kdo by pohoršil jedno z maličkých.“ I v tomto ročníku pojednávají články většinou o vychovávání v domácnosti: Matčino oko, Trestání dítek v rodině, Některé vady v počátcích vychovávání, Rodina a vychovávání mládeže na základě biblickém, Příčina nezdárného syna nebo nezdárné dcery, O národním vychování v rodině. V „Epištolách starého vlastence“ pojednáno jest obšírně o vychování dívek. Spisovatel pojednává o ženském povolání, o úkolu mateřském, o lásce mateřské, o mateřském jazyku, O ženských ctnostech atd. Zbožnosť pokládá za přední ctnosť, ženskému pohlaví nad jiné potřebnou. V ročníku tomto podáno jest několik cvičení pro školu mateřskou; a pojednáno opět o některých dětských nemocech. „Obrazy a výjevy ze života rodinného a dětského“ jsou hojné. Pěkných povídek a básní jest ještě více než v ročníku prvním. V dopisech obsaženy jsou četné zprávy o školách mateřských.

Kněze Jana Bosca: Křesťan veden ku ctnosti a lásce k bližnímu duchem sv. Vincence z Paula.

Katolická literatura u nás je v pravém slova smyslu v plenkách u porovnání s pravými poklady odbornými i belletristickými, jakýmiž mohou se vykázati katolíci v Italii a Francii. Výtečný Jan Bosco, jenž zesnul s pověstí svatosti letos dne 31. ledna, zanechal mnohé spisy, vynikající líbezností obsahu i formy, plné přesvědčující síly. Jakožto vřelý ctitel sv. Vincence z Paula věnoval mu i tento spisek, rozčleněný v XXXI. kapitol, v nichž Bosco způsobem v pravdě roztomilým a nadšeným rozbírá veliké skutky a ctnosti světcovy: jeho lásku, pokoru, věrnosť, trpělivosť, moudrosť, čistotu, prostotu a důvěru v Boha, mluví o jeho zásadách, horlivosti jeho, o jeho povaze — a píše tak, že se spisek mile čte, téměř jako povídka a modlitba zároveň, jako zajímavý životopis a velebná hymna — vzácná přednosť slohová, vzácný dar, jemuž v plné míře se těšil Bosco.

Zmiňujeme se o krásném spisku v době, kdy konference Vincenciánské v Čechách nově ujímati a rozšiřovati se počínají, a kdy redaktor tohoto listu jim zde rubriku věnovati míní. Podotknouti sluší, že ze spisů Boscových — psaných italsky — ani jeden dosud přeložen není, tedy ani tento. A přece knížka byla by konferencím všem pomůckou i útěchou zároveň. Kdyby našel se časem nakladatel, nebyla by o překladatele nouze, a krásný kvítek vyrostlý na luhu katolické Italie by i zde srdce naše potěšil. **Josef Flekáček.**

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Mimořádná
valná hromada
družstva „Vlasť“

byla odbývána 27. července t. r. ve dvě hodiny odpoledne v místnostech redakce „Vlasti“ na Žižkově za předsednictví dp. Frà Jos. Mergla. Vládu zastupoval policejní úředník p. Ferd. Škampa. Po přečtení protokolu minulé řádné valné hromady rokovalo se ihned o 4. odstavci programu, i bylo po delší debatě **jednohlasně** přijato, aby objem časopisu „Vlasť“ byl počátkem V. ročníku o půl archu zvětšen, a předplatné aby takto upraveno bylo: a) Studujícím, alumnům, klerikům, podučitelům a podučitelkám ponechá se „Vlasť“ ročně za 3 zl. r. č. b) Ostatní abonenti, kteří nejsou členy, budou platiti ročně 4 zl. r. č. Z údů budou platiti ročně: 1. členové činní 3 zl. 40 kr., přispívající 3 zl. 20 kr., zakládající 3 zl. Do krajin německých, Bosny a Hercegoviny bude státi „Vlasť“ o 50 kr., do ostatních mimorakouských zemí o 1 zl. r. č. ročně více. Ve zvláštních případech jest výbor oprávněn těm, kdož by toho potřebovali a zasluhovali, na písemnou jejich žádost předplatné snížiti. K odstavci čtvrtému zaslalo 48 členů své projevy, z nichž bylo 8 proti zvýšení předplatného, 40 však přimlouvalo se, aby se předplatné zvýšilo. Jeden seminář prohlásil se proti, dva pro. Z abonentů zaslali projevy tři a ti byli pro zvýšení předplatného. Po této živé a dlouhé debatě podával pokladník zprávu o stavu družstva „Vlasť“, načež přikročil předseda k 3. odstavci programovému. Valná hromada uzavřela, by 1. § stanov změněn byl v tom směru, aby spolek náš organisoval zakládání katolických knihoven. Budou-li stanovy takto změněné schváleny, určuje valná hromada k tomuto účelu pro V. správní rok 200 zl. r. č. a splnomocňuje výbor, aby úkol ten provedl. Z volných návrhů přijaty tyto: 1. aby se pátým ročníkem počínajíc zvýšil pro spisovatele honorář, a platilo se: a) za stránku původní prosy (garmond i borgois) 1 zl. 50 kr.; za stránku prosaického překladu 1 zl. b) za stránku původní básně a za stránku literatury (petit) 2 zl.; za stránku básnického překladu 1 zl. 50 kr. 2. aby družstvo „Vlasť“ přistoupilo k Dědictví Maličkých vkladem 5 zl. za člena. 3. aby se k vydané výroční pokladní zprávě připojoval abecední seznam všech členů. 4. aby se budoucí řádná valná hromada odbývala v druhé polovici ledna r. 1889.

Po vyčerpaném programu poděkoval p. předseda zástupci vlády za ochotné rady a členům přítomným za účastenství při schůzi, načež valnou hromadu uzavřel. Předplatné na V. ročník může již nyní zasýláno býti. Touto schůzí učinilo družstvo „Vlasť“ rozhodný a bohdá i zdárný krok ku předu. Lze doufati, že duchovenstvo, hlavně starší, v testamentech svých knihami pro lid na družstvo bude pamatovati, a že nejeden již za živa mnohou knihou k organisaci knihoven katolických přispěje. Podrobný o tom program uveřejní výbor, až budou stanovy schváleny.

ROČNÍK IV. ZÁŘÍ. ČÍSLO 12.

VLASŤ.

Autobiografii † Dra. Jana Ev. Bílého

upravil k tisku

Jan Halouzka.

(Dokončení.)

Jedenáctého prosince bylo druhé vyšetřování v Praze u c. k. zem. soudu, protože knížka v Praze byla vytištěna, a zločin v Čechách spáchán. Neměl jsem té síly duchové a klidu mysli, jakou se můj souvinník vyznamenával. Vyslýchal nás inquisity p. rada Pohl, muž velice vlídný; se mnou byl hned hotov, vždyť jsem prosil, aby mne už z Moravy nepoháněli až k samému přelíčení; avšak Beneš nechtěl, nýbrž až do porotních soudů protahoval. Když jsme šli v druhém poschodí dlouhou chodbou, tu jsme viděli v přízemí dojemné divadlo: celý sbor uvězněných žurnalistů českých právě se procházel po dlažbě ve dvorku, několik sáhů dlouhém a širokém, v čele maje tátu Baráka s ukrutnou prušáckou dýmkou, velikým třepením ozdobenou. Sluneční paprsek sotva tam dosáhl. Tak mi napadlo. Ejhle! Nyní máš velice odůvodněnu naději octnouti se tamhle v té společnosti!

Ve všem jest líc, a nic není tak zlé, aby nemělo i stránky dobré: tož i já s potěšením si vzpomínám, že jsem v těch dnech sloužil Rorátní mši sv. u oltáře sv. Václava, a slyšel české zpěvy rorátní jak na Hradě u sv. Víta, tak i v semináři od alumnů a honosím se tím: „I já jsem je slyšel tyto zpěvy, jichž žádný katolický národ nemá, leč národ český, tento zbožný, zpěvný národ, tento hudebník po výtce.

Konečně dostali jsme půhon k závěrečnému přelíčení ke dni 18. března léta Páně 1869.

Soudců sbor již sedá:[1]
v pravo Gottfried[2]) heká,
v levo písař zívá,
v středu Jan nás čeká:
s ním se Beneš páří —
v zadu novináři.

Gottfried otevírá
zvadlé ústo matně:
„Tito tiskopisem
chovali se špatně:
Váznouť oba věru
ve zločinech čtveru!“

---

[1]) Soudcové byli: předseda Němec, Dr. Fl. Kraus, a auskultant M. Císař.

[2]) Gottfried jmenoval se státní zástupce, který nás žaloval před soudem.

Přítel doktor Mezník[3])
u našeho stolku,
na židličkách Václav[4])
s posluchači v spolku:
Pozornosť již budí
vážným slovem sudí.

Přečinů má více
knížečka ta v boku,
proto buď jim žalář
půl druhého roku!
Při tom ať se postí
pro své odvážnosti! (Kulda.)

Státní zástupce žádal, aby soud byl tajný (!) — avšak my jsme prorazili, že veřejně chceme býti souzeni. Celou brožurku pročetl krásně jako kazatel p. votant Dr. Kraus.

Přelíčení trvalo dva dny, večer o sv. Josefu prohlášen rozsudek: že jsme bezvinni. Na květnou neděli už jsem radostně zpíval „Hosana". Naším přelíčením ukončena smutná řada odsouzenců; neboť jakmile nastaly poroty, každý spisovatel už napřed věděl, že ho nenechá porota padnouti, proto začali delegovati soudy v německých krajích. Avšak takovými prostředky se pravda a právo umlčeti nedají, toho skvělý důkaz máme na Irčanech a na Češích; i tito mají svého O'Connela, ale bohužel také mnoho Ephialtů! — a Jidášů! — Brožurku jsem dostal nazpět a rozdal mezi přátely. —

Téhož roku dospěl jsem na chlum pozemského putování: dne 6. prosince bylo mi padesát let; a od té chvíle sestupuji s hory a volám: superest sepulchrum! (Zbývá mi již jen hrob!) — Byl jsem při té slavnosti překvapen od přítele a krajana, který se mnou strádal, vlastnoručně sepsanou řadou básniček, ve kterých celý můj život živě a svěžími barvami jest dolíčen, pokud jsem s Kuldou ruku v ruce pozemskou pouť konal, a proto jsem si dovolil ve své autobiografii tyto krásné básničky u větším díle světu uveřejniti, a jej novým vavřínem ověnčiti. Dále přiletěl na perutích lásky a touhy přítel a pěvec od zahrad rájeckých Jan Soukop, a báseň k té slavnosti tištěnou při hostině přečísti ráčil. Konečně mne poctil svou návštěvou p. prof. Matěj Procházka, Sušilův nástupce v Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, a přinesl album a dary přátel, za které vroucím srdcem díky vzdávám a modliti se nepřestávám. Bylo mnoho hostí, které příbytek můj nemohl obsáhnouti, avšak

Raum ist in der kleinsten Hütte
Für ein wahrhaft treues Herz!

Náš p. biskup brněnský hrabě Antonín Arnošt zemřel dne 31. března 1870. a byl v Brně slavně pochován od p. arcibiskupa olomúckého. R. I. P. — — — — — — — — — — — — — — —

Stuffler mne biřmoval, Gindl do semináře přijal, a Šafgotsche světil!

VII.

Sedmého března 1872. zemřel po dlouhé, traplivé nemoci soused můj Josef Svítil..... 5. května byl jsem už přestěhován do Louček. Teď nastaly netušené starosti o hospodářství, které jest pro mou osobu malum necessarium (nutné zlo). Bylo mi mnoho bojovať a chlácholiti. I potěšila mne jedna dobrosrdečná selka podobenstvím: Co vystojí

---

[3]) Mezník Dor., Moravan, statný advokát v Praze, byl naším statečným obhájcem.

[4]) Václav, totiž Štulc, kanovník vyšehradský, který s mnohými kněžími, zvláště profesory theologie, přelíčení byl přítomen.

nevěsta, když si ji manžel po svatbě přivede do domu rodičů svých, co vystojí od domácích! Až když ji poznají — pak ji milují! Já uznávaje v tomto podobenství praktický rozum, dal jsem selce za pravdu.

Roku 1871. bolně jsem se dověděl o ztrátě P. Gregoria Volného O. S. B., který ve svém mládí byl lehkomyslným a mstivým profesorem (obzvlášť na Čechy), ale s Boží milostí stal se člověkem kajícím; byl pilným spisovatelem a svou „církevní topografií" o Moravu získal si zásluh nevšedních. Byli jsme dobří známí, ač stářím od sebe daleko vzdáleni a na mnoze smýšlením. Zalíbil si zátiší v samově klášterním.

Téhož roku zemřel Fr. Ronovský, soused farář v Doubravníku, který sobě získal spisy svými zásluhy o hospodářství polní a zahradnické.

Dne 10. října 1872. opustil tento zlý svět můj miláček, P. Václav Kříž O. S. B., tehdy senior v Rajhradě, který pro své písmečky a filologické etymologické žerty v dlouhé památce pozůstane mezi námi. Dne 23. prosince t. r. sešel p. farář u sv. Magdaleny, Fr. Deabis, náš druhdy představený v alumnátě, zvaný „haben die Güte".

VIII.

Během roku 1873. bylo mi želeti ztráty mnohých, s nimiž mne Pán Bůh svedl na dráze a pouti pozemské. 31. ledna sešel na neštovice krajan můj Mikuláš Steindl, farář v Pavlově, kněz dobrák. Byl posledním farářem v Bračicích, kde od té doby jest zvláštní fara, neboť se Němci pravlovští Slovanům bračickým posmívali, a proto bračičtí si zvláštního faráře vymohli.

26. července usnul v Pánu p. farář olešnický J. Pleskač, strýc pěvce našeho Soukopa. — — — — — — — — — — — — — — —

Tak jsem v těchto letech uvyknul jediné o to se starati, abych daně sehnal, a co komu dlužen, zaplatil. Spisovatelství ponenáhlu nucen jsem na hřebík pověsiti: není k tomu kdy, pomocníka nemám. Nejlepší smetánka mého života jest teď útěcha plynoucí z rozjímání náboženského, konání kněžských povinností, zvláště ve škole. Kostelíček farní mám maličký, potom ještě filiální se hřbitovem v Oujezdě u sv. Jiljí. Lidé chodí rádi do kostela, na to drží, ale bohužel nazvíce secundum consuetudinem diei festi (dle zvyku o svátku.)

Po té smetánce útěchy náboženské má můj život i koření, a to jsou dopisy s přátely. Korrespondence má jest, ač ne jako druhdy rozsáhlá, přece živá a častá. S geniálním Těšíkem dopisoval jsem si jeden čas mnoho; mořil mne dopisy, někdy za den třemi. Nejčastěji si dopisuji s bratrem Fáborským, farářem v Pohořelicích; jest to muž, jehož praktický úsudek o věcech a bězích života vždy k věci dopadá, a velmi vítanou mi jest opěkou v trudech života. Čtení spisů Gfröra dodalo úsudkům jeho Mefistem páchnoucího řízu. Kulda je nyní kanovníkem, jest ozdobou Vyšehradu vedle Ehrenbergera a Václava probošta. Ad multos annos! My tam pohlížíme jen s úctou a úctobázní.

Co se týče Guntíře, tomu zasýlám listy velmi často, ale nečekám odpovědi, neboť on píše nerad, a také nemá kdy. Nejpravidelněji odpovídá Fáborský, Dědek a Soukop. Něco za něco.

Seznámil jsem se s redaktorem „Hlasu“ Klímou Josefem, bratrem roztomilým a šlechetným; dopisoval jsem do „Hlasu“, taktéž někdy do „Čecha“ a do „Posvátné kazatelny“.[5])

Teď zase k náhrobkům těch, kdo již se neperou s „omladinou“. 1. března zemřel František Dohnal, farář v Komárově u Brna; býval naším představeným v alumnátě, pro svou otcovskou dobrotu a pokoru oblíbený. Dne 22. dubna zemřel Basilius Borek, farář bořitovský, kanovník. Pochovával ho sám pan biskup. Muž ten byl asi v mládí knězem krásným a velebným, neboť ještě jako kmet byl zjevem přemilým. Viděti ho bylo útěchou, ale slyšet ho promluvit moravsky, vynutilo nejméně úsměv! Ví Bůh, kde se tomu naučil, kde takovému akcentuování naší milé řeči uvyknul. 26. dubna zemřel Frant. Duda, farář v Rájci; neznal jsem ho osobně, ale vím, že v Rájci neměl dlouhého ráje, a proto ho Pán vzal do ráje svého! 21. listopadu skončil dráhu života Dr. Mazáč, farář v Boskovicích, u něhož jsem jednou byl návštěvou s milým Soukopem, když jsem zatoužil spatřiti dumné zříceniny hradu Boskovic, na které jsem se nejednou tklivým zrakem díval z mnohých stran — z daleka, a teď se jako kněz a vlastenec do dávnověkosti jejich pohroužil. Smrť tohoto učeného muže byla věru elegickou. 11. prosince zemřel Jan Kodýtek, farář v Měníně.[6])

Roku 1875. sešel 8. ledna velmi populární a o náš lid slovanský v Brně velice zasloužilý provinciál P. Bon. Zdura, jehož zásluhy v živé ještě trvají památce. 8. března zemřel milý Frant. Valouch, farář hostýmský; spisoval sv. Jana Kapistrana pro Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. 21. srpna † Ferd. Grüsinger, farář v Horním Břečkově, Němec spolualumnus a velice dobrá duše; 27. srpna † Václav Rašk a, farář v Šaraticích, ke kterému jsem ze Židlochovic často zavítal, protože u něho delší čas kaplanoval můj drahý přítel Jiří Slotta, slavný řečník, Slovák, u nás vysvěcený. Dostal faru v Uhřích, a jestli ho vzteklí Maďaři už nezabili, žije na Slovensku.

IX.

Quid-quid delirant reges, plectuntur Achivi.

Roku 1870. rozbouřila se válka, ve které Prušák povalil slavnou Francii. Si reges delirant, plectuntur Achivi. Tuto válku dopustil Bůh, aby potrestal Napoleona III., který celičký svět „za nos vodil“, sv. Otce šidil, a v tom okamžení, ve kterém obsádka franc. věčné město opustiti musila, rozhodnut byl osud dědictví sv. Petra. Dvacátého září padl poslední zbytek jeho králi italskému (sjednocené Italii). Válka prusko-rakouská zplodila sjednocené Německo (caesarismus pruský), a odtud rostla dravosť orla pruského. Učiněn pokus: vyplniti přání Voltairovo: Ecrasèz l'infame! Sil zdálo se býti dosti. Aby zbytečným byl „neomylný papež“, a přestala jednota církve: měla býti církev rozdrobena na církve národní: německou,

---

[5]) V následujícím odstavci naříká Bílý velmi trpce do mladšího pokolení, jehož kritikou jest: „pokáleti všecko, co jest náboženské, hlavně katolické, vitriolem nevěry a nadávek, jichž ani pacholci schopni nejsou.“

[6]) „Měl přísloví „Tadyhle“! Když na to přišel, že se mu proto smějeme, zahořel zlostí a chrlil na mne každé druhé slovo: „Tadyhle“. R. J. P.; odpočívá tadyhle v Měníně u Židlochovic“.

slovanskou atd. Avšak pokus s církví „starokatolickou“ brzo a skvěle pominul úplným fiaskem či nezdarem. Lidé, jimž pranic na víře nezáleží, nedělají sekty. Za to však vyskytla se touto válkou nová moc, která vypověděla vojnu boháčům — sociální demokratie, která svou nejhorší lůzou pod jmenem „komuny“ v Paříži pekelně řádila. Že rozdíl mezi boháčem a chudákem za našich dob jest větší nežli propasť Macocha, toť pravda; avšak tomu sociální demokratií konec se neudělá! První pokusy učiněny v Anglii — t. r. trades unions (čti tréds juniens) spolky dělníkův. Základ jejich však byl nemravný, protože chtěli výdělek vynutiti strikem, t. j. trucem, vzdorem. Z toho povstal truc na truc: pán bojoval s dělníkem. Sociální demokratie jest již moc internacionální, nejvíce mohutní v Němcích. Snaha její čelí tam: sbořiti trůny, potom církev, a potom založiti novou říši republikánskou na zásadách demokratie. K těmto zmatkům přidružil se v Prusích kulturní boj proti církvi katolické.

V tom se patrně zračí, že člověk míní, a Pán Bůh mění! Bismark míří na církev kat., a boří evangelickou. Z návodu sociálních demokratů, kteří Berlín už mají v moci a na venkově úžasné pokroky činí, vystupují nyní evangelíci houfně z církve, prohlašujíce se za bezbožníky. U dvora v Berlíně dostávají strach, začínají zřizovati spolky křest.-sociální, ve kterých kazatelé a pastoři hlásají, že vyrovnání a smíření mezi boháči a chudinou může a má se díti jedině na základě křesťanském. Avšak vůdcové sociálních demokratů, kteří si utvořili pojem o křesťanství, až se vlasy ježí, odpovídají jim s trpkým posměchem: Už je pozdě, Vaše hodina odbila! Teď je řada na nás!...

Rok 1876. zatřásl posvátným Sionem brněnským, osiřela 3. kanovnická residence. 7. dubna vynesli na hřbitov kanov. Simona Baara; postupoval von der Picke auf až do stalla kanovnického. Byli jsme spoluznámi čtyřicet let, býval mým zpovědníkem; ač byl rodem Němec, jako představený semináře k obojí národnosti choval se stejně spravedlivě. Huic successit proxime (jeho následoval) 11. července p. děkan kapitolní Ondřej Hammermüller — od svých druhotin neustále chřadnul. Když ho jednou přišli kollegové navštívit, odpověděl jim na otázku, jak se má: Olleweil fidel! Byl povaha přímá a 3 biskupům v kanceláři podstatné služby prokázal. On mi vstavil na hlavu birett a řekl: Esto parochus! (Buď farářem.) His eodem anno successit 11. prosince kan. Frant. Janíček, rázný Němec, který se po čas života svého, jsa Drem. theologie, učil syrsky, chald., židovsky, řecky, ale ne moravsky. Nač pak? Dne 6. října zemřel Jakob Procházka, děkan v Telči.[7] [8])

V prosinci 1877. slavili jsme 100letou památku založení biskupství brněnského třídenní slavností od 8—10. prosince. Téhož roku,

---

[7]) Ke jmenu „Procházka“ připojuje Dr. Bílý tento malý příběh: „Jednou jsme jeli do Prahy na slavnosť sv. Jana 16/5: Matěj Procházka, Jakob Procházka, prof. theologie, a nebožtík Jakob Procházka. V Kolíně vlezl do vagonu policajt a začal nás zapisovati. Wie heissen Sie? — „Procházka“. — Wie heissen Sie? „Procházka“ — Wie heissen Sie? „Procházka“! — Tu se přetrhla nit trpělivosti: Ich bitte mit mir zu gehen. Když přišli k p. komisarovi, a ten pasy prohlédl, řekl rozhněvanému policajtovi: Es ist ja alles in der Ordnung. Ich bitte nur weiter zu reisen! — S P. Bohem!

[8]) Poz. red. Následuje popis poslední války rusko-turecké, kterou všickni chováme v živé paměti, pročež jsme odstavec ten vynechali.

kdy dvojí lopatkou zahrabáno mnoho mrtvol na poloostrově Balkánském — tou krví vykoupena spása Slovanů — umřelo mnoho známých na vinici Páně. Řady naše řídnou. Já sám cítím, že v dobré kůži nejsem. R. I. P.

Tak jsem to dílo s Boží pomocí dokončil. Jest mi vyznati, že jsem nastoupil dráhu kněžskou s jinými vyhlídkami do budoucnosti, touhu po profesuře zkazilo mi.... a závisť některých bratří kněží; tak očerněn nemohl jsem se hnouti; jsa však v mladších letech lehoučké, bezstarostné mysli, mnoho jsem si z toho nedělal — teď však valně bělají vlasy mé. Brzo budu k nepoznání! Dobře, že si P. Bůh člověka tak ponenáhlu na ten skřipec připravuje a oddychu přeje, aby mezi jednotlivými stanicemi cesty křížové si nové síly a pružnosti dobyti mohl: a tak má dobře P. Dvořák (Hofbauer. Clemens), že je nejlépe ponořiti se jako kámen do moře vůle Boží, a nechať sebou jako míčem házeti, kam P. Bůh chce, a vyznati se žalmistou: Elevans allisisti me. Bonum est, quoniam humiliaste me, ut cognoscam justitiam Tuam! Pius IX. trpěl též mnoho od liberálů, proč bys Ty netrpěl, nejsa tak svatým jako Pius. „Trpíme mnoho, — píše Guntíř v listu posledním — ale dobře, že jen do času, potom přijde Requies aeterna, quam det nobis Domine. Amen.

V den úmrtí mého předka Dor. Jan Ev. Bílý.

Horalův statek.

Báseň

Františka Chalupy.

(Dokončení.)

U dubový opřen stůl, —
stoličku má pod nohama, —
dumá opět výminkář.
Praví si, že je tu v žití
jako oviklaný kůl,
jejž smrť nechce povaliti.
Z myšlének však tesklivých,
které moří, znaví ducha,
vyrušil jej náhle smích,
zvonivý smích, dětský, něžný,
jako by to přes lán sněžný
rolničkami měkce znělo.
Na dvéře kdos slabě buchá.
Otevřel a rázem malý
boubeláček v síň se valí.
Třetí jaro vstříc mu spělo.

Unavil se, jedva dýchá
kučeravý tento rek,
dědečkova malá pýcha,
nejmladší to potomek

Horalova všeho rodu.
Vážně v jizbě blíže vchodu,
jako pravý poručník,
zůstal soudruh Ořech státi.
Tento hošík, tento psík
přátely se mohli zváti.

Výměnkáři zdávalo se,
když ten chlapec v jizbu vcházel,
jak by svit ho doprovázel,
slunný svit, jenž zahrá v rose
ranní, když rozbřeskuje,
růžné krajky mračnům snuje.
Taký svit as milý, hravý
kol chlapcovy býval hlavy.

„Jeníčku, co dědíkovi
neseš, co pak?“ těmi slovy,
polibkem ho stařec vítá,
milý pohled hošík skýtá. —
mladý, svěží, šťávný proutek,
vedle přestárlého kmenu,
jenž se sotva žití živí
mízou a si hledá koutek,
až se skácí v žalném stenu,
kde že jednou dopráchnivi.
Radostí hle září dneska
očka jeho modrá, hezká;
ruku vztáhlo poupě zlaté,
povědělo měkkým hlasem:
„Dědečku náš, — nate, nate!“

Oslábnul zrak jeho k stáru,
ubývalo mu ho časem,
proto nyní ku starobě
bez velikých okulárů
nepřečetl by nic sobě.
Z modlitební knihy pouze,
pro potěchu sobě čítal
namáhavě, zvolna, dlouze,
co je tady na výměnku.
Úlohu mu novou skýtal
malý chlapec... Pozorlivě
pomocí svých četl brejlí,
opatrně četl — směnku.

Rázem vzkřiknul stařec divě:
„Už i on mi zalez v bejlí
proklaté a jedovaté,
nešťastný a bez rozumu!
Hlava se mi z toho mate!
Pane Bože! Jakou summu!
Potrestáš se krutě, lítě!“

Když tak hněvně zabědoval,
zaleknuté prchlo dítě
a pes Ořech za ním taky
kráčel, by se někam schoval.
Slzami se starci zraky
zalévaly — hněvu, zlosti,
bolesti i od lítosti. — —

Záhy večer do světnice
vešel stařec k hospodáři.
„Neměl bych sem jíti sice,
neb mne hanba pálí v tváři,
krev mi strhá staré žíly,
lebka se mi rozeskočí,
krvavé mi slzy z očí
potekou: — však dosti síly,
dosti mám jí přece dosud —
já chudáček na výměnku —
Václave! bych zeptal se tě,
kam tě svádí hrozný osud,
co si myslíš, v propast letě?
Komu vystavuješ směnku?“

A hlas jeho jak by hřměl!
Jako zničen těmi slovy,
která ničí, kruší, drtí,
Václav zblednul v líci v ráz.
Smutné líce jeho běl
obrazem být mohla smrti,
tak že tělem prochvěl mráz.

„Nyní bledneš jako žena?
Komu směnka vystavena?“
prudšími zas stařík slovy.

„„Tomu židu Aronovi.““

„Václave, to směnka prvá?“

Václav na mlčení trvá.

Nyní opět stařec zbledl;
přemoh se a dál svou vedl:

„Nevím, k čemu ti jí třeba?
Měl jsi vlastní žírnou houdu,
která tobě nesla chleba;
což jsi neměl všeho dosti
nadbytek a do sytosti?
K čemu třeba?“ —

„„Na útraty
potřeboval jsem to k soudu.““

„Hnát vás všechny mezi katy!“
opět slyšel v řeči proudu.
„Nepravíval jsem já tobě:
Ustup raději každé zlobě!
Neštěstí je přede vraty,
chceš-li soudy se sousedem.
Zlému kol úst namaž medem;
když se potká kvočna s kvočnou,
pověz, co si obě počnou?
Utkají se v půtku tuhou,
uklová snad jedna druhou?
Na soudy? Tam? Ba jsou, blázne,
naše hlavy selské prázdné,
na kličky a na háčky,
paragrafů zatáčky....“

Nedomluvil, neboť známý
soused přišel na táčky. — —
„Musím, braši, sdělit s vámi,“
vypravoval mezi jiným,
„že tu máme hosta z venku;
k Aronovi často asi
zajde sobě na pálenku
a tam mnohým stránkám stinným
učit bude naše mladé.
Možno čekat pěkné časy,
černý mrak se nad ves klade.
Před patnácti léty vinným
uznán Váša; jako žháře
odvedli jej do žaláře.
U Arona dnes již sedí,
pyšně kolem sebe hledí,
šedivé si kroutí vousy.
Jak na vojny invalida
vzpomíná si na Kartousy.
Má as uspořený groš;
ale pak — až přijde bída!
Horším, nežli smrtonoš
jistě bude vísce naší.“

„„Ztracený to věru tvor!““
pronesl kmet naposled
a tím skončen rozhovor. — —

Smuten, znaven, zemdlen, bled
zůstal bdíti Václav Horal.
Těžkým pluhem okamžik
každý v jeho tváři oral
dlouhé brázdy hlubých vrásek.
Z ňader chtěl se vydrat ryk,
ale ani slabý hlásek,
vydrati se nedoved.

— Měl jsi vlastní žírnou hroudu, —
znělo k němu od výměnku —
teď máš pěkné dílo soudu.
Zlý to vítr na tě táhne;
zítra soused odpřísáhne,
nový výdej, novou ztrátu.
Ty máš dluh a směnku,
ženu máš a osm dětí.
Jakého že mají tátu?

Ženu?

Jako ušknut hadem
náhle celým tělem trhnul,
jako list se počal chvěti.
Zlý kdos v duši jeho vrhnul,
podezření símě kdysi
o nevěře ženy jeho.
Símě toto rostlo, rysy
ovoce již mělo zlého.
Nevěřil, — však nebyl jist. —

Noc je; zůstal mračně státi.
V jizbě ticho; ani svist,
ani ševel nikde venku.
Slabý jenom slyšel dech.
Děti spí i jejich máti.
Hroznou přišel na myšlénku,
kdyby to snad pravdou bylo.
Hrozný úsměv na sinavých rtech.
Vidí robátka se smáti;
každé asi blaze snilo.
Trhaně jen náhle slova
žena jeho mluví v spaní;
souvisle pak děla znova:
„Arone, jen přijďte k nám;
cosi s vámi mluvit mám.
Můj muž zítra doma není.“
Na smrť slova tato raní.

V rozbouření, v rozčilení,
sotva ducha, smyslů schopen,
v noc tu vyběh Horal z domu,
aby na své velké hoře,
strašné, velké jako moře,
požaloval. — Komu? Komu? —
— — — — — — — — —
Bílý lásky jeho květ
náhle černým jedem skropen
jedovaté, hnusné zrady!

Ví to Bůh a noc a svět!
Prchne! Nevrátí se zpět;...
tam by štván byl jako hady...
Běda! Běda! Ten květ bílý...

Nocí bloudí, v hoři šílí,
podivně se smysly matou.
A již noc se k sklonu chýlí,
zvedá slunko hlavu zlatou:
Horal dosud není doma.
Třesoucíma žena rtoma
ptá se všech, — a marně ptá se,
marně hledá.
Přešlo ráno;
v plné záři, v plné kráse
slunko vstoupá ku poledni:
u Horalů dosud lože
rozházeno, neustláno.
„Kam se poděl, Pane Bože!“
hořekuje žena v zmatku.
„U soudu je,“ tvrdí jedni.
„Někde v polích,“ druzí jistí.
Rozletli se, co jich v statku,
jak by vítr zadul v listí,
hledat svého hospodáře.

V okamžiku tomto, nyní
v jizbu vstoupil Aron Löwy,
milostně se, líbě tváře.
Samoten je s hospodyní.
Okem vášní zpilým, vilným,
bělostný prs její shledna,
rozhlednul se kolem plaše.
Vteřina to sotva jedna.
Jistým cítě se a silným,
blížil se k ní, slovem sdílným
šeptnul: „Teď je chvíle naše!“ —
ženu sevřel do náručí,
neúprosně, jako v kleště,
ač ta křičí, pláče, vzlyká,
ač se statně brání ještě; —
za pocelem pocel zvučí.

Vrzly dvéře, cvakla klika!

„Bídný štěstí mého vrahu!“
rozlehlo se ode prahu.
Václav Horal silou veškerou
po židovi mrštil sekerou. —

„Věčný Bože!“ žena lkaje,
„čista jsem, jak padlý sníh!
Jinak raděj smrtí sterou,
umřela bych pod sekerou.“

Václav Horal, dech jen taje,
zarazil se, zamlk, ztich.
V přísterný hněv líci halí,
hledí jen, — jak krev se valí.
A pak žena v bědném pláči
vidí, jak sám k soudu kráčí.

* * *

Kratičký je let dvou let.
Co v nich útrap běd a muk,
až se ztají srdce tluk,
až se trpce stáhne ret.
Kratičký je let dvou let.

Po dvou letech ku vsi této
přihrbený kráčí kmet.
Teploučké je, vlahé léto;
ze všad krása okem světlým,
vonným dechem, květem zkvětlým
dívá se a mile směje,
ptačím hrdlem zvoní, pěje.

Nestará se o ni kmet,
nechvátá, ba málo pílí,
jak by nešel ani k cíli.
Ochabnuly jeho síly?
Zastavil se.

„Dokud den,“
polohlasem pravil sobě,
„vyčkám za vsí přece jen
a pak teprv v noční době
do statku se vloudím k svým.“

„„Pěkně vítám, pane bratře,““
hlasem za ním drsnatým
ozval se tu náhle kdos.
S udivením chodec patře,
Vášu vidí, Vášu žháře.
„„Jsi mi, bratře, jsi mi kos!
Už jsi tedy také tady?
Neumře tam člověk hlady,
nechce se pak z toho kouta,
dobře tam, až na ta pouta,
ale přec jen volnosť blaží.
Jak jsi, Horale, se měl?““

Marně bolesť svou se snaží
potlačiti Horal před ním;
studem se i hanbou chvěl.

„„Žid je zdráv,““ tak mluví dále.
„„Vylízal se jako kočka;
ale tolik ku tvé chvále:
pořádná to byla rána,
pořádná mu zbyla čočka.““

Váša každým dalším slovem
bodal jako žhavým kovem
v Horalovu tesknou hruď.
„„Za to poznáš zítra pána!
Nenařikej; klidným buď.
Vymstil sě ti, vymstil krutě.
V dražbě zítra statek máš;
koupí si ho Aron žid
a pak můžeš s námi chutě
s dětmi všemi mezi lid,
mezi žebrácký lid náš.
Dřív však, bratře, uvidíš,
uvidíš, co Váša umí!!
Hněv se v duši mojí tlumí,
skryl se jako dravec v skrýš.
Naléval a v spěch se honil
Aron, když groš v kapse zvonil;
když však nyní kapsa prázdná,
vyhání mne jako blázna.““

Váša takém po výkladu
mnohou ještě věděl radu;
ale jako v snách stál Horal,
neslyšel a zavrávoral,
k předu mlčky odcházeje;
chladný pot se s čela leje;
potom v rychlý běh se pouští,
aby aspoň dostih houští
na „Skalce“, — by lidským zrakům
unik, skryl se tamo za dne.
Hrůzonosným, černým mrakům
myšlénky se podobají
v šedivící jeho hlavě.
Po trestu svém, po únavě,
pode tíhou jejich — padne.
Když tak těžkým krokem vchází
na Skalku v to husté mlází,
v pláči hlavú v trávu sklání — —
Usnul znaven.

V pousmání,
u velebném, svitném jasu
na nebi již měsíc stál.
Hvězdné perly v temném vlasu,
všechno stříbro kolem pasu
půjčil noci — pyšný král.

Horal ještě v tvrdém spánku.
Jaký sen se as mu zdál?
Ba snad chládek ani vánku
ranního jej neprobudí?...

V tom však štěkot z blízka
ozval se, kde leží víska.
Otevřel tu Horal víčka.
Pes a chlapec se tam trudí,
ku Skalce psí budku vlekou.
S běloučkého čílka chlapce,
s růžového jeho líčka
proudy potu na zem tekou;
v každé této drobné kapce,
velký obraz namáhání.

V houšť se ukryl nedalekou
Václav Horal a tam čekal,
jedva dýše ve svém skrytě.
Poznal psa i poznal dítě,
nejmladší svou z rodu krev.
Nevídaný spatřil zjev!
Dítě se psem dohromady
dovlekli až k houští boudu. —

„Ořechu, jsme nyní tady,“
ve slov dětských znělo proudu.
„Pamatuj, že ode dneška
tady bude domov náš;
zde já, ty zde místo máš.
Tatínek nám v světě mešká,
líto nás jest málokomu;
vyženou nás zítra z domu,
věci vezmou, zavrou byt.
Nyní, pojď se pomodlit
za tatínka, na dobrou noc,
v prvním že jsme bytě k tomu!“

Čarovná slov dětských byla moc!
Horal našel zase blaho
ztracené a v život víru,
poznal, co jest duši draho,
a co síly v duše míru.

Hořké slzy prolévaje,
pohled na kříž, jak tam hraje
v bledé tváři svitem měsíc,
rázem pozbyl teskné tísně,
která sžírá, trápíc, děsíc.
Kristova tvář tamo přísně
rozhledá se šíro kolem,
rozhledá se s dřeva kříže.
Tělo, jež se svíjí bolem,
trnové koruny tíže,
smrtný zápas v jeho oku,
které vzhlíží smutně k nebi,
otevřená rána v boku,
v rukách, v nohách velké hřeby.
To dí: Smrť jsem, utrpení,
víra jsem a odpuštění.

Jako v báji zlatí ptáci,
myšlénky dvě vyletěly
z Horalovy duše dumné:
„Již mám sílu k žití, k práci
a ty Kriste! stůj vždy u mne.
Lepší cesty k dobru není!“

Záplavy v tom rudé moře
rozlilo se pod oblohou.
Váša, — krutou pomstou hoře
neodkládal dobu mnohou,
co byl slíbil, učinil.
Věchet vzal a polil smolou,
na doškový hodil kryt.
Shořel statek se stodolou
tu noc přede dražbou.

Mrtvá.

Od **Octava Feuilleta**, přeložil **C. Vežecký**.

(Dokončení.)

„Je to přísná Venuše,“ pravila vévodkyně.

Hraběnka Vaudricourtová, již jako domácí paní péče o dům unavila, cítila se slabou druhého dne ráno, a proto požádal ji doktor Raymond, aby nevstávala. Za dne přijala jen manžela, slečnu Tallevautovu a vévodkyni, která však nerada se nudila a proto míniła odjeti se svými společníky ještě téhož večera do Paříže. Slečna Tallevautová chtěla se vrátiti k strýci, když Alietta právě při jejím odchodu opět upadla do mdloby, která trvala několik minut a velmi poděsila jejího manžela. Snažně prosil Sabinu, aby zůstala v zámku, a nechtěje dobré vůle doktora Tallevauta zneužívati, nezavolal ho,

nýbrž poslal pro doktora Raymonda, který se vyjádřil, že puls jest poněkud seslaben po této poslední a tak kruté mdlobě a že bije nepravidelněji než obyčejně. Ostatně nespozoroval u nemocné nijakého znepokojujícího příznaku; předepsalť proto jen větší dávky tonických a mírnících léků, kterých hraběnka Vaudricourtová dříve již užívala, a jichž hlavní částky tvořily chinin, éther a kozlík.

Druhý den hraběnka Vaudricourtová povstala s lože. Závratě opakovaly se však s občasným rozčilením a hlubokou nevrlostí. — K večeru upadla do úplné mdloby, takže ji s těží z ní zpamatovali. — Když nabyla vědomí, ptala se po dceři, jíž neviděla od předešlého večera; usmála se na ni, lehce kývajíc hlavou, vtiskla jí dlouhý polibek a řekla po té k dítěti, které vidělo všechno překvapeno slzy na lících matčiných: „Běž si hrat, drahé dítě.“

Hrabě Vaudricourt a Sabina, činně podporováni starou Viktorkou, jež se nehnula od lože, střídali se ve světnici Aliettině ve dne v noci a nedávajíce na sobě znáti žádného duševního nepokoje, ošetřovali ji se stejnou laskavostí. — Zatím však hraběte Vaudricourta pojaly vážné obavy, a střetnuv se s ní soukromě začal:

„Slečno, jste jista, že zde není mýlky? Já mám neobmezenou důvěru v diagnosi doktora Tallevauta... a přece vidím velké změny... velkou proměnu na tváři... Není vám to podivno?“

„Milý Bože! pane hrabě,“ řekla slečna Tallevautová, „připomínám a opakuji jen to, co strýc řekl přede dvěma dny: žádné ústrojí není chorobou stíženo, a lidé na nic neumírají.“

Na to opustila Bernarda na nádvoří zámeckém, kde přecházel velkými kroky okolo trávníku po nějakou dobu. — Najednou uzřel u brány faráře z Valmoutiersa, který s patrným kvapem přicházel: v tom uviděl na výstupku starou Viktorku, jež zdála se čekati na jeho příchod.

„Vy, nešťastnice,“ vzkřikl prudce, „poslala jste pro kněze?“

„Ano, pane hrabě,“ odvětila pevně naň hledíc.

„Paní hraběnka si toho přála?“

„Ne, pane hrabě, ale ať mluví kdo cokoli, paní hraběnka jest velmi nemocna...“

„Ale usmrtíte ji, způsobíte-li jí podobné rozčílení.“

Dříve než Viktorka mohla odpovědíti, slečna Tallevautová, objevivši se náhle na prahu předsíně, skončila tento rozhovor.

„Pane hrabě,“ pravila Sabina, vážně poněkud dojata, „mám za svou povinnosť vás prositi, abyste poslal bez odkladu pro mého strýce.“

Hrabě Vaudricourt, upřev na ni rychlý, tázavý pohled, zaúpěl bolestně, spínaje rukama; dal rozkaz služebníkovi, jenž ihned běžel do konírny.

Na to obrácen k faráři z Valmoutiersa, pravil:

„Důstojný pane, následujte mne... avšak dovolte, prosím vás, abych zpravil o tom svou ženu.“ — Kněz se uklonil.

Bernard vstoupil do světnice Aliettiny. — Ležela na pohovce, a zdálo se, že spí; když vešel její muž, otevřela oči.

„Má milá,“ pravil tisknuv jí ruku, již mu podala, „právě jsem lál staré Viktorce... do opravdy pozbývá rozumu... Přes opětované ujišťování lékařů poděsila se vidouc, že jsi dnes poněkud více než obyčejně churava, a poslala pro pana faráře..., přeješ si ho?“

„Prosím tě o to.“

Vzdechla těžce a utkvěla na muži svýma velkýma očima, v nichž se zračilo tak palčivé a tak neobyčejné hoře, že mráz ho obcházel.

Nezdržel se, aby se jí neotázal s hlubokým pohnutím:

„Což mne nemiluješ více, Alietto?“

„Vždy!“ Zašeptala nebohá paní.

Nachýliv se k ní, políbil ji vroucně v čelo. — Viděla vytrysknouti slzy z očí manželových a zdála se překvapenou.

Hned se vrátil ke dveřím a dav znamení knězi, který čekal na schodech, odešel.

Půl trapné hodiny hrabě Vaudricourt procházel se velkým salonem zámeckým, každou chvíli se zastavuje u oken, na dvůr vedoucích. Slečna Tallevautová, mlčky a všechna bleda, seděla jak obyčejně doma u stolku, loktem se oň opírajíc a čelo majíc spolehnuto na ruce. Časem nesouvislá a trhaná slova vyklouzla rozčilenému Bernardovi z úst: „Jest to přece nemožno!... Na co by umřela?... To ohromuje!... Ne, nemožno!“

„Čekejme mého strýce,“ řekla krátce Sabina.

Zvěstovali hraběti Vaudricourtovi, jak též nařídil, že farář opustil světnici jeho ženy. — Hned se tam odebral, a Sabina ho následovala. Ale Alietta, do svých myšlének velmi zabrána, nezdála se jich viděti. Přijala však lék z ruky svého manžela, který jí ho podával. Viktorka řekla Bernardovi, že k večeru přijde farář k přání nemocné se svátostmi umírajících.

K sedmé hodině doktor Tallevaut se dostavil; když uviděl Aliettu, výraz ztrnutí přeletěl jeho obličejem jako temná chmura. Po té s obvyklou chladnokrevnou tváří pozdvihl ztrnulé rámě mladé ženy, zkoušel její slabý tlukot pulsu, chvíli patřil na její bledé rysy, na polo zavřené oči a nakloniv se k ní, zašeptal několik velmi něžných a sladkých slov povzbuzujících, jako kdyby mluvil k dítěti. Pak zavedl Bernarda do sousedního pokojíka a stisknuv mu silně ruku, pravil:

„Pane hrabě, prosím o milost!... Řeknu vám strašnou věc..., má nebohá věda selhala..., a nyní jest malomocnou..., vaše žena zemře!...“

Výkřik ozval se světnicí, na to hlasité štkání!... Hrabě Vaudricourt všecek bez sebe skočil...

Alietta byla mrtva!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Po první hodině zmatku a rozruchu hrabě Vaudricourt vytrhl se ze ztrnulosti a malátnosti, do níž ho uvrhla tak neočekávaná a tak nenadálá smrť, a tázal se prudce doktora Tallevauta:

„Nu tedy, na co zemřela?“

„Zemřela ochrnutím srdce.“

A doktor Tallevaut vysvětlil mu krátce, že neduh chudokrevnosti má někdy tak osudný konec, než že jest to tak řídký a tak výminečný případ, že věda není s to, aby ho tušila. — Připojil, že ustavičně si bude vyčítati, poněvadž nedbal nepravděpodobnosti, ano i nemožnosti, když běželo o tak drahocenné zdraví a život. Bylo jedenáct hodin večer, když doktor Tallevaut a jeho neť se rozloučili s hrabětem. Kočár čekal na ně u výstupku. Sabina sedla si vedle strýce: pohrouženi do svých myšlének, přijeli do Saulaye-e a nepromluvili slova. Kočár temně hrčel okolo tmavého jezera a dovezl je až k domku.

VIII.

Doktor Tallevaut doprovodil, jak obyčejně, schovanku svou až ku dveřím její světnice, vtiskl jí polibek na čelo, podal jí ruku a odešel do svého pokoje.

Nato asi za půl druhé hodiny, mysle, že Sabina již usnula, — sám posud si nelehl — vyšel s velkou opatrností ze světnice, přešel dlouhou, úzkou chodbu a sešel po schodech dolů. Svícen, jejž v ruce držel, osvětloval jeho bledou a ztrnulou tvář. — Vstoupil do velké světnice v přízemí, jež byla salonem a knihovnou, a odtud zdvihnuv těžkou oponu, vkročil do lučebny. Šel zpříma k dubové skříni, v rohu pokoje stojící, ve které nebezpečné látky, jichž užíval v praxi neb při pokusech, schovával. Skříně tato měla zvláštní zámek, který nemívá klíče, a jehož tajné zařízení nutno znáti. Doktor Tallevaut otočil plíškem zámek otvírajícím, ale byl na rozpacích malou chvíli, zdali má dvířka otevříti. Po té je prudce otevřel. Ihned bledé jeho čelo zesínalo; na první pohled uviděl v řadě lahviček, v nejhořejší polici umístněných, prázdné místo. Rty jeho stáhly se křečovitě, a slabě jako vzduch vyklouzlo mu z úst slovo: „Akonit!“

Najednou zdálo se mu, že slyší na chodbě kročeje. Shasl světlo a naslouchal. Za několik okamžiků určitě rozeznával v sousední světnici kradmé kročeje a šustot hedvábného šatu. Rychle se přiblížil k oponě a čekal. Jasná noc osvětlena byla měsícem, jenž zahradními okny vysílal do lučebny bělavé paprsky. — Opona se zdvihla a Sabina se objevila: v témž okamžiku ruka Tallevautova prudce uchopila rámě schovančino.

Dívka tlumeně vzkřikla a v překvapení tomto upustila lahvičku, — která na podlaze zazvonila, a utekla do sousední světnice... U velkého stolu uprostřed této světnice se náhle zastavila, a opřevši se o jednu ruku, postavila se naproti strýci, k ní kráčejícímu.

Jako v lučebně tak i v knihovně něměla zahradní okna okenic, a světlo hvězd ozařovalo ji tu a tam matným pološerem. — Doktor Tallevaut mohl viděti na tváři a v očích slečny Sabiny její divokou drzost.

„Nešťastnice!“ pravil jí temným hlasem, „braň se přece!... Řekni mi aspoň, že's se mýlila... Akonit je též lék... viděla jsi mé, že jsem ho někdy užíval... Byla jsi snad neopatrnou... lehkomyslnou... a bojíš se mých výčitek... Nu, proč se schováváš! Nuže... Mluv!“

„A k čemu?“ odpověděla s pohrdlivým máchnutím ruky, „neuvěříš mi... nevěříš sobě samému!“

Nešťastný muž opřel se o sesli, a jsa do dna duše vzbouřen, mluvil nahlas k sobě samému:

„Ne!... šeptal, — pravda... jest to nemožno... není schopna tak hrubého omylu! Běda! věděla předobře, co činí!... S jakou ďábelskou chytrostí zvolila právě tento jed... jehož účinky byly tak podobny příznakům nemoci... s nimi se spojily... a je stupňovaly až k smrti!... Ano... jest to zločin... promyšlený, hanebný zločin proti této rozmilé a něžné bytosti!“ A po chvilkovém mlčení: „Ó! jakým jsem to byl ubohým bláznem.“ Na to obrátě se k Sabině: „Řekni mi, že manžel její jest spoluvinníkem... že tě přiměl k hanebnému skutku tomuto!“

„Ne," řekla Sabina, „neví o ničem... Miluji ho a vím, že jsem milována... Více nic."

Doktor Tallevaut po chvilkové, němé sklíčenosti začal pevně, ač hlasem změněným: „Sabino, nadála-li jsi se od mé osoby nějaké zločinné slabosti, přepočetla jsi se ve mně; od tohoto okamžiku jest mou povinností, vydati tě rukoum spravedlnosti, a povinnosť tu, ač jest hrozná, vyplním."

„To si dříve rozmyslíš, strýče," odvětila chladně dívka, jež stála s druhé strany stolu naproti poručníku: — „neb vydáš-li mne rukoum spravedlnosti, poskytneš lidem potěšení z podobného přelíčení, prohlédej k tomu, co řeknou: řeknou, že jsem tvou žákyní, a řeknou pravdu."

„Mojí žákyní, nešťastnice? Učil jsem tě jiným zásadám, než které jsem sám konal? Vléval jsem ti buď příkladem neb slovem jiné náuky než náuky o poctivosti, spravedlnosti, lidskosti a počestnosti?"

„Překvapuješ mne, strýče. Či netušil takový duch jako tvůj, že mohu z našich společných studií vyvoditi důsledky od tvých zcela rozdílné?... Strom vědy, strýče, nenese všudy stejného ovoce... Mluvil jsi mi o poctivosti, spravedlnosti, lidskosti, počestnosti.... Děsíš se, že tytéž theorie, které ti ctnosti tyto vnukly, mi jich nevnukly!... Důvod je na snadě... víš jako já, že domnělé ctnosti tyto jsou ve skutečnosti pouze možnými... poněvadž jsou jen p· dy... opravdovými předsudky, jež nám ukládá příroda... potřebujíc jich k zachování a k vývoji svého díla... Chceš se podvolovati těmto pudům... avšak já ne... toť vše!"

„Ale neřekl jsem ti a neopakoval tisíckráte, že povinnosť, počestnosť, ano i štěstí závisí na těchto přírodních a božských zákonech."

„Řekl jsi mi to, věříš v to... Já věřím v opak. Věřím, že jest povinností a ctí každé lidské bytosti, brániti se tomuto otroctví, střásti pouta tato, která příroda... aneb chceš-li Bůh, nám ukládá, a nás jimi proti naší vůli nutí k práci, k neznámému cíli... na díle, jež se netýká nás... Ach! opravdu řekl jsi mi a často opakoval, že nejen z povinnosti, nýbrž i z potěšení napomáháš skromně pracemi a ctnostmi svými, nevím k jakému božskému dílu, nevím k jakému vyššímu a tajuplnému cíli, k němuž vesmír kráčí... Ale radosti tyto jsou mi zcela lhostejny; málo se starám, ujišťuji tě, abych se odříkala, zapírala a trápila po všechen svůj život, abych, nevím kterému lidskému pokolení budoucímu připravovala šťastný a blažený stav, jehož neokusím, slavnosti, jichž neužiji, a ráj, do něhož nevkročím!"

Řeč její, napřed klidna a chladna, oživovala se pomálu následkem duševního rozruchu, jenž jí zmítal v hrozné této chvíli, až přešla v prudkou vášnivosť. Po té změnila první své postavení a jala se zdlouhavě choditi po knihovně s jedné strany na druhou, zastavujíc se střídavě, aby mluvě rázným pohybem působnosti dodala. — Doktor Tallevaut, nehybné sedě v křesle, odpovídal jen neurčitými výkřiky nevole, a se ztrnulým zrakem sledoval tento příšerný stín, jenž brzy mizel ve tmě, brzy se jevil v bledém svitu hvězd.

„Mám ti všechno říci?" pokračovala. „Nesmírně jsem se nudila; nudila jsem se ve přítomnosti, v minulosti, v budoucnosti. Myšlénka, že musím mezi tvými knihami neb na peci tráviti svůj život... kojíc se místo zábavy a obveselení jen nadějí na konečné zdokonalení všehomíra... myšlénka tato byla mi nesnesitelnou! Takove žití hodí se

pro toho, jenž má mozek jako ty; nikdy však pro ty, kteří mají pod kůží nervy, v žilách krev a v srdci vášně... Jsem ženou, a mám všechny ženské tužby a vášně; ano, jsou u mne mnohem mocnější než u druhých, poněvadž nemám ni pověry ni předsudků, jež je snad dusí u jiných... Snila jsem o blouznivé lásce, snila jsem o žití v nádheře, o rozkoších, o radovánkách. Cítila jsem, že mám od přírody všechny dary, abych užívala všeho plným douškem... a toho jsem se měla zříci pro vždy!... K čemu by mi byla bývala duševní samostatnost, kterou jsem si získala? k čemu by mi byla bývala všechna má věda, kdybych z ní nekořistila pro svou ctižádostivost a pro své vášně... Naskytla se příležitost. Zamilovala jsem si tohoto muže a poznala, že mě miluje; poznala jsem, že kdyby byl svoboden, by si mě vzal za manželku... a potom, co jsem učinila, učinila jsem... zločin! toť pouhé slovo!... Co však je dobro a zlo?... co pravda a klam? Mravní zákon lidský — víš dobře — jest vskutku bílým papírem, na který každý si může napsati dle svého rozumu a povahy, co chce. Každý jednotlivec má svůj vlastní katechismus... Můj se řídí tím, co příroda mi káže svým příkladem, odstraňujíc s chladnokrevným sobectvím všechno, co jí vadí, potlačujíc všechno, co jí k dosažení jejího cíle překáží, ničíc slabého, aby učinila silnému místo... a učení toto, buď ujištěn, není jen ode dneška učení opravdově svobodných a povznešených duchův. Vždy se říkávalo: Dobří mizí! Ne! slabí mizí... a činí jen svou povinnost, a kdo jim napomáhá, činí jen, co Bůh činí!... Podívej se do svého Darwina, strýče!"

Avšak člověk, ku kterému mluvila, neslyšel. Když se k němu obrátila, aby mu příkré oslovení toto poslala, spozorovala, že tělo jeho nemotorně ku předu se naklonilo, a že jeho hlava ležela nehybně na stole. — Nesnesl hrozného nárazu, jenž zároveň jeho rozum a srdce zasáhl. City jeho, záměry jeho, víra jeho a přesvědčení — všechen rozumový a mravní život se střítil po strašné této ráně. Krásná schovanka jeho nebyla proň jen družkou, vřele milovanou nevěstou: ve své neobyčejné kráse byla zároveň obrazem jeho filosofického náboženství; na ní náboženství toto se odráželo, naň se usmívalo, jej okouzlovalo. Když uviděl najednou, že obluda se skrývá pod rozmilou a zbožňovanou škraboškou touto, duch jeho shasl. — Ranila ho mrtvice.

Co se nyní dálo v duchu a mysli mladé této dívky, již špatná filosofie za meze lidskosti pošinula? Nevíme. Avšak když po okamžitém, němém ohromení položila ruku na vystydlé srdce onoho, jenž po tolik let dobrodiním a něžností ji obsypával, klesla na kolena a dala se do křečovitého štkání.

Po té prudce vstala, utřela si slzy a zdála se chvíli přemýšleti. Zaměřila do lučebny a zvednuvši lahvičku, která zůstala na dlažbě ležeti, postavila ji do skříňky na své místo. — Šla potom opatrně po schodech nahorů a uchýlila se do své světnice.

Na úsvitě rychlé sem a tam běhání, nesouvislé výkřiky a volání dávaly na jevo, že smutný objev jest učiněn; služka jeho všechna bez sebe spěla s velkým kvapem pro Sabinu. Sešla dolů a prolila několik slz, snad upřímných u bezduchého těla svého poručníka.

Přivolanému doktoru Raymondovi, jenž mohl jen na jisto postaviti smrť mrtvicí, Sabina jednoduše vyprávěla, že večer opustila v knihovně svého strýce, hluboce dojatého a truchlícího, že byl příčinou smrti hraběnky Vaudricoutové, k níž choval živou náklonnost.

Slyšela, připojila, jak si dělal trpké výčitky, že nešťastný případ tento neprohlédavostí zavinil. Divila se, ano i znepokojovala, vidouc ho touto myšlénkou tak neobyčejně rozčileného. Doktor Raymond připustil, že doktor Tallevaut, přílišnou prací unaven a vysílen, pohnutí, jež hluboké hoře mu způsobilo, nenadále podlehl. Výklad tento rozšířil se a našel v okolí všeobecné víry, a slučoval takto obě rovně nenadálá neštěstí svazkem, jenž jedno druhým vysvětloval.

Myšlénka, že smrť hraběnky Vaudricourtové povstala ze zločinu, nepřišla a nemohla ani nikomu na mysl přijíti; již po měsíce bylo viděti, že zdraví mladé paní této bylo seslabeno a podryto; známá nemoc, na niž stonala, zdála se pravidelným během pokračovati, a poslední záchvaty, jež náhle nemocnou zasáhly, nelišily se od předešlých. Učená převrácenosť dovedla zvoliti a tak odměřiti jed, že pravidelnými příznaky nemoci zakryla jeho účinky a že stupňovala, až smrť nastoupila. Jen vědomosť a ostrovtip doktora Tallevauta mohla snad ze známek, jež jed s sebou přináší, jen jej tušiti; ostatně jest známo, že akonit zanechává ze všech rostlinných jedů, vědecké analysi vůbec vzdorujících, nejmenších stop ve vnitřním i v zevnitřním ústrojí.

Zatím co slečna Tallevautová, dědička po svém strýci, dále obývala Saulaye-i s nemocnou matkou, hrabě Vaudricourt, prokázav ženě poslední pocty, odjel s malou Johannou do Varaville-e. Smutek tento byl upřímný. Trpěl-li hrabě Vaudricourt v nerovném manželství, zatracoval-li mnohokráte den, jenž ho spojil se ženou, jíž veškery city a veškeren vkus byly s jeho v příkrém sporu, zahořel-li po boku jejím prudkou vášní k jiné ženě, byl přes to přese všechno, zvláště v první této době, v myšlénce, že jí více není, zmítán hlubokou bolestí, při které palčivá útrpnosť převládala.

Na podzim odebral se Bernard k příbuzným Courteheusů do Anglie, a přežil tam část zimy na honech a cestách. Když se vrátil do Francie, zdržel se nějakou dobu u své dcery ve Varaville-i, a poté navštívil po prve jako vdovec Valmoutiers. Odcestoval tam odtud, Sabiny neuviděv; avšak hned z Varaville-e jí psal, aby jí svůj bol a svou soustrasť ze smrti doktora Tallevauta vyjádřil. Týmž uhlazeným, krátkým a zdrženlivým způsobem mu odpověděla. Později přebývaje v Anglii, psal jí dvakráte neb třikráte s větší nenuceností, vraceje se zponenáhla k onomu přátelskému a čtveračivému rozmaru, jenž někdy označoval vzájemné jejich styky, ale nikdy nenarazil na důvěrný a něžný výjev, jenž se odehral několik dní před smrtí Aliettinou.

Když se s ní střetl, měla ještě smutek, a vážný její šat zvyšoval ráz její krásy, té pochmurné a vášnivé krásy, jež mu tkvěla i za průplavem na mysli a pomálu vytlačila obraz nebohé mrtvé paní z jeho vzpomínek.

Než přece váhal nějakou dobu před rozhodnutím, jež podle zdání jeho bylo mu určeno osudem. Cosi tajně vzpíralo se v něm proti zamýšlenému spojení se slečnou Tallevautovou, ač jinak byl přesvědčen, že potom, co se mezi nimi událo, a po opravdovém vyznání, jež jí učinil, jemnosť i česť mu velela, vzíti si ji za manželku, když se stali oba svobodnými. Ostatně byl příliš mlád, aby se neoženil, a jak by si nezvolil po bolestných zkušenostech v prvním manželství tuto neobyčejně vychovanou dívku, na níž nezpozoroval ani vad, ani úzkoprsosti náboženské, nýbrž jediné vysoké duševní vzdělání, city a zásady poctivého člověka? Nad to věděl, že ji může míti jen sňatkem; a míti

tuto pyšnou, odvážnou a divokou bytosť, bylo jeho jediným a horoucím přáním, na které myslil dnem i nocí.

Chtěje však výroční den úmrtí Aliettina vyčkati, vrátil se v červnu do Varaville-e, aby baronku Courteheusovou zpravil o svém rozhodnutí. Líčil jí, že, nemaje žádného syna, jest povinen svému jménu a památce svého strýce se oženiti: slečna Tallevautová je výborná dívka, která mezi jiným vyniká oddaností, kterou jevila k jeho dceři a ženě. Aby zmírnil ránu, již matce Aliettině zasadil, vyjádřil se, že jí malou Johannu zanechá, žádaje toliko o dovolení, aby mohl ji často navštěvovati ve Varaville-i. I ustanovil se, a to ne bez opravdového hoře, odloučiti se od dcery, již vřele miloval: Než byla to tajná úcta, kterou mimovolně vzdával oné, jež nemohla dále o své dítě pečovati.

Za tři měsíce byla Sabina Tallevautová manželkou Bernardovou, a téhož roku v zimě hrabě a hraběnka Vaudricourti, procestovavše v Evropě rozdílné krajiny, usadili se v Paříži v nádherné budově v elysejských polích.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hrabě Vaudricourt, jsa asi dvě léta se Sabinou, měl za to, že jest mu se opět uchopiti péra, a přidal k svému tajnému denníku, tak dlouho přerušenému, následující listy.

V Paříži, února 188..

Můj život byl bez odporu jedním z nejneobyčejnějších naší doby!... I kdybych byl býval jen pouhým divákem, živě byl by mě vždy poutal, ale že jsem hlavním hercem, poutá mne tím více. Dnes jako před desíti lety nastává v životě mém rozhodný obrat: obrat tento je zajímavý, a nemohu se ubrániti touze, abych si nespořádal dojmů, které mi vnucuje: snad mohl bych mimo to, jsa věku už dospělého, obohatiti listy tyto cennými úvahami filosofickými.

Jen dvě slova o minulosti, o níž se zmiňuji vždy jen s úctou. Nebyl jsem šťasten s první ženou, a ona nebyla se mnou; k svému hlubokému žalu tvrdím, že hoře zničilo mladý život její. Než co si mám vyčítati? Měla víru, a já ne. Toť vše. Skutečnou mou chybou bylo, že jsem nepředvídal, co pojde ze spojení dvou bytostí, které pohlížely na život s tak opačného stanoviska; neb jeden pokládal jej za dar božský, druhý za dar osudu; jeden za zkoušku a za přípravu, druhý za doživotní užívání a za dobrodružství beze zítřka. Jest zřejmo, že způsob života dle toho neb onoho stanoviska jest nezbytně velmi rozdílný. Nemluvme o tom.

Kdežto první má žena mě zarmucovala, druhá mě baví znamenitě. Dovolím si podotknouti, — bych užil prostonárodního rčení, — že náboženství nečiní ji výstřední ale mnohem spíše věda. Zná nesmírně mnoho věcí: ale obávám se, že jich dostatečně nezažila. Dobře používám svého času, a přečetl aneb alespoň přehlédl jsem zběžně své knihy, abych mohl sledovati její filosofické náhledy. Ale zdá mi se, že jich zneužívá, a že nadsazuje své logické důsledky. Pro každý čin, pro každou náklonnosť i nelibosť má hned pohotově vědecký důkaz.

Po svatební cestě, na níž — přiznávám se — její řídký a tak otevřený duch mě živě bavil, usadili jsme se v Paříži, kam jsem se navrátil s velkou radostí. Ale strachoval jsem se, že moje žena následovala mne jen z pouhé ochoty a že z těžka si navykne životu pa-

řížskému, k němuž její osamělé a vážné žití zdálo se tvořiti špatnou přípravu. V té věci byl jsem napřed velmi mile překvapen. Sabina vstoupila do pařížského světa jako do svého přirozeného živlu. Brzy jsem shledal, že s přílišným poněkud ohněm vrhá se v jeho proud. I vzpomněl jsem si, — snad poněkud pozdě, — s jakou zvláštní všetečností slečna Tallevautová doptávala se kdysi při našich lesních vycházkách na radosti a zábavy šťastných obyvatelů pařížských. Nyní sama okoušela těchto radostí a těchto zábav, a ponořila se do nich, jakoby je chtěla vyčerpati. S touž neunavnou náruživostí vyhledávala hostiny, plesy, divadla, koňské dostihy, hry v salonech, světské radovánky všeho druhu, — slovem vše z pařížského života, co duch, smysly neb marnivost poutá, a nenasytila se jimi a lační po nich posud. Nepachtí se pitomě jako obyčejná Pařížanka, nýbrž soustavně se snaží, aby poznala a užila všech příjemných neb podivných dojmů, jichž člověk může zažiti na zemi. A snahu tuto podporují ocelové nervy a železná vůle. Žena má jest sfingou. Jest též dokumentem, a dokument tento studuji od prvního dne našeho manželství se zálibou, ež budila — přiznávám se — někdy nepokoj. Neb brzy jsem znamenal, že divná osoba tato, místo aby vážila jako její výborný a nešťastný poručník ze studií a vědy jakousi vznešenou víru a hluboký mysticismus, čerpala z ní jen trpká popírání s pocitem velkého opovržení a vzpoury proti všem přirozeným neb nadpřirozeným poutům, proti všem božským neb lidským zákonům. Ptal jsem se, kam tato rozpoutaná a přemrštěná vášeň logiky nešetřící povede. Ptal jsem se, kdy bude nenasycená zvědavost tato ukojena... Zvláště jsem se ptal, zdali má láska jí dostačí.

Žena má zodpověděla sama tuto otázku, a vyplnila mou touhu.

Stalo se to za příhody zcela nepatrné. Bylo dáváno představení, v němž Sarah Bernhardtová měla poprvé vystoupiti, a má žena, jež neopomine podobné slavnosti, vyzvala mě, jak obyčejně, abych buď jak buď jí loži zaopatřil. Přiznávám se, že horlivě jsem se o to nestaral: má žena vede taký život dnem i nocí, že já, ač starý světák a náměsíčník, začínal jsem jakousi únavu pociťovati. Lékař mi radil, abych se poněkud zdržoval. Tedy nebylo mi líto ztráviti jeden večer doma, a k tomu se svou ženou, jejíž úchvatná krása přes příměsky její, — snad, běda! pro příměsky její — živě se zamlouvala mé obrazotvornosti.

Po obědě, při němž jevila se nespokojenou a zamlklou, následoval jsem ji do pokojíku, kde krásný oheň praskal, a dvorně nabízeje jí cigaretu, pravil jsem: „Tento večer, má drahá, nepůjdeš nikam?“

„Kam chceš, abych šla? Celá Paříž jest na představení tomto, jen my ne!...“

„Nu dobrá“! řekl jsem jí, „nezávidím žádnému Pařížanu, a každý Pařížan musí mi záviděti, že jsem u tebe.“ Seděla na pohovce; nyní se napolo vztýčila a utkvěla na mně svým mrazivým a pyšným zrakem: „Dovol! příteli!“ pravila mi, „ještě mě miluješ?“

A když jsem otevřel oči místo odpovědi — „Skutečně?“ pokračovala. „Velmi mě překvapuješ... Já tě zhola nic nemiluji.“

Na to sednuvši si klidně na pohovku, připojila: „Pravím ti to, příteli, poněvadž tě chci, pozorujíc na tobě od nějaké doby žárlivost, zbaviti této směšnosti... Dále, znamenám, že se namáháš mě všude

jako stín doprovázeti... zdá mi si, že zdraví tvé tím trpí. Nyní po tomto upřímném vyznání popřeješ si snad poněkud oddechu."

„Díky za tvou laskavosť", odvětil jsem. Než buď tak ochotnou a vyjadři se určitěji... Chceš snad říci, že mám se ti od této chvíle vyhýbati." „Prosím o to."

„A zamýšlíš nešetřiti věrnosti, jíž jsi mi povinna" „Věrnosť, jíž jsem ti povinna?... Proč, milý příteli? Snad pro přísahu, kterou jsme se zavázali na vzájem před Bohem, v nějž ani já ani ty nevěříš?... Nu tedy; nejsi dítětem, a víš předobře, že jsme vyplnili tenkráte formálnosti úmluvy a slušnosti... Společnosť poskytuje až doposud výhody manželství jen těm, kteří formálnostem těmto dostáli. Pouze pod touto podmínkou laskavě je přijímá, popřává místa v salonech a postavení ve světě. Tedy bylo se nám podvoliti,... ostatně však, čím jest, příteli, manželství mezi lidmi jako já a ty? Dobře víš, že jest to pouhé združení pro společná a všeobecná dobra... jež ovšem někdy se uzavírá ze vzájemné náklonnosti, avšak nikdy se nemůže zakládati na nesmyslné, věčné lásce téhož muže k téže ženě a téže ženy pro téhož muže!"

„Drahá Sabino," odvětil jsem jí, „není opravdově možno nuditi se s tebou. Lidé mého věku usínají večer u domácího krbu... Nepohodlí tomuto jistě ujdu, dokud mě budeš baviti svými veselými výroky." „Jsem ráda, milý Bernarde", odpověděla mi, „že tak vesele mé vyjádření přijímáš... Hlupák by se zlobil... Ostatně uznávám, že jsem volila poněkud drsnou formu... ale byla jsem nazlobena, že jsem opomenula představení toto... Proč jsi mi je překazil!"

„Tedy, má milá, mám snad všechno považovati za žert, co jsi mi tento večer ráčila říci a vyznati?" „I ne, příteli, zhola ne... Nic neodvolám... jen nevrlosť, jež byla upřílišena... Jinak, pozoruješ dobře, že jsem mluvila pravdu, a že manželství má býti pro nás, čím bylo pro svobodomyslníky předešlého století, totiž: ctihodným stánkem, v němž každý zachovává svou neodvislosť!... Jsme přátely, a doufám, že jimi zůstaneme... ale milenci?... pro vždy?... — Je to přirozeno? Je to možno? Víš dobře, že ne. — Nu dobrá! Co dále? Obapolně se klamati bídným tajemnůstkářstvím? Ne, vskutku jediné rozumné a nás hodné chování jest nadále užívati výsad, které nám manželství zajišťuje ve světě, a zároveň kořistiti z příjemnosti vzájemné svobody... Poslyš, příteli, pravou zásadou životní jest zacházeti se společností jako s přírodou, totiž: chápati se výhod, jež nám poskytuje a vymaňovati se z otroctví, jež nám ukládá."

„Drahé dítě", odvětil jsem, „myslíš si poněkud mnoho o mém žaludku, domníváš-li se, že je s to, aby zažil každých čtyryadvacet hodin tvoje theorie o přírodě a otroctví... Jsem velmi jednoduchým člověkem, abych se pokusil, tvé nauky, na tak důkladném studiu spočívající, vyvraceti... Rač mi dovoliti, abych ti políbil ruku a přál ti dobrou noc."

Na to jsem odešel. — Mám za to, že v tomto trapném okamžiku můj ústup i příhodným i čestným byl. Ale nejsem z toho hrd.

Taký byl ráz našich vzájemných stykův onoho rozkošného večera, a takým zůstal doposud. Na obou stranách ukazuje se tiché nepřátelství, a takřka rostoucí nenávisť, jež se více neb méně skrývá pod formou půvabné ironie. Nicméně jest společné žití až posud umožněno společenským vyražením, které chvíle jeho velmi zkracují. Ať tomu

tak neb onak, vtírá mi se do mysli od tohoto okamžiku přesvědčení, že druhé manželství bude tak nešťastným jako první, snad nešťastnějším. Než nyní mám sladkou potěchu, že statná nepřítelkyně mi čelí: nejednáno jako dříve s tak útlocitnou a něžnou bytostí, že člověk se považoval za ukrutníka, ublížil-li jí. Poněvadž se praví, že manželství jest bojem, může se pokládati za přízeň, kdo jej vede stejnými zbraněmi. To udržuje, povzbuzuje ... Není to štěstí, rád uznávám, ale jest to aspoň život.

---

30. března.

Včera večer bavil jsem se hezky. Než postupujme dle pořádku.

Z tak nepokrytého vyjádření ženina jsem poznal, že jednoho dne nastane mi boj o život a čest. Marně jsem se snažil nabyti, jak žena mi radila, přesvědčení, že rozmilí předkové naši v předešlém století byli na pravé cestě, když vyváděli vzájemně v manželství šelmovské kousky, ano když se s nimi vespolně svěřovali. Ačkoli jsem se mnohých předsudků sprostil, nemohu se vyšinouti na tento stupeň filosofie. Uznávám správnost theorií ženiných o manželství po stránce vědecké. Má pravdu, řekne-li, že jediná a věčná láska téhož muže k téže ženě a naopak jest nepřirozeným nesmyslem. Jest jisto, že jen víra zaručuje věčnost věrnosti manželské, poněvadž nejen posvěcuje dvě těla a dva duchy pomíjející náklonností, nýbrž chce spojiti dvě duše nesmrtelné. Jest jisto, že manželství, pozbyvši svého náboženského podkladu, mezi dvěma tak pouhými materialisty jako má žena a já, jest pouhou společenskou úmluvou, a že zdá se zcela rozumno, abychom se dorozuměli mezi sebou přátelsky, jak výhod jeho užívati a z poddanosti jeho se vyprošťovati. Ano, všechno to jest zúplna vědecké. Ale nutno uznati, že vědeckých vývodů nelze upotřebiti na všechny věci tohoto života, a zvláště ne na věci mravní. Co do mne, přiznávám se, že jsem před čtrnácti dny nabyl přesvědčení o správnosti zásad ženiných po stránce logické, a zároveň předsevzal jsem si, že budu pohlížeti s onoho vyššího stanoviska jako ona na život, a že návrh o vzájemné neodvislosti, jejž mi nabídla, přijmu. Ale když jsem se chystal oznámiti jí své rozhodnutí, slova uvázla mi v hrdle, poněvadž přese všechnu logiku jsem poznal, že bych se dopustil podlé hanebnosti. Jsou zajisté některé předsudky, jichž se nezbavím, a naproti některým věcem zůstanu vždy slabochem.

Včera večer bylo u staré vévodkyně divadelní představení živých obrazův, v nichž připadlo mé ženě několik úloh. Úchvatná krása její velmi se hodila pro tyto výkony. Tak pilně jako dříve nedoprovázím jí ve společnosti; avšak činím to dosti často, abych zachoval slušnost a držel se časového proudu. Dle vyjádření své ženy, které mi byla ochotně podala, nemohl jsem nepochybovati, že má jakousi lásku za lubem, a přičiňoval jsem se s pochopitelnou zvědavostí poznati její předmět. Nebylo to nesnadno. Žena má vidouc, že jsem do ní silně zamilován, opovrhovala mnou a myslila si, že se nemusí přede mnou tuze ostýchati. — V jednom velevyslanectví v Paříži bydlelo mladé kníže neobyčejné krásy, jehož pozornost k hraběnce Vaudricourtové není od nějaké doby tajemstvím. Schůzky jejich v lesíku, v divadle, na plese, ano i u mého stolu byly velmi častými, než aby ušly oku manželovu. Než přece, pokud mohu souditi o věcech těchto, libují si jen v koketování. Jest se mi přiznati, že já nemiluji knížete. Nemám-li ani zření

k pocitu žárlivosti, nelíbí se mi; jest to vysoký muž temné pleti, s velkýma očima a s dlouhými kníry, na nichž si zvláště zakládá, a ustavičně jako baletní tanečnice se usmívaje, ukazuje své zuby. Samolibost jeho nelze omluviti. Kníže hrál ve více živých obrazech, a statnou svou postavou, nádherným oblekem a lesklými svými zuby pod černými kníry došel všeobecné chvály. — Konečně vystoupil s mou ženou ve skupení, jež představovalo Judithu a Holoferna. Právě když opona se zdvihla, Judith uchopila jednou rukou meč, druhou položila na lože Holofernovo, a naklonivši se k němu chtěla se přesvědčiti, zdali usnul. — Skutečně byla to krásná podívaná i na mou ženu, jak se dotýkala bílou svou rukou medvědí kůže, jež pokrývala lože, a jak upírala své velké a placké oči na tvář oběti, i na kníže s úsměvem sladkého spánku na pootevřených ústech, s kroužky v uších a s upravenými dle způsobu Assyřanů vousy. — Ku všeobecnému přání obraz tento byl opakován.

Jako režisér a pořadatel byl jsem za kulisami. Z tohoto místa domníval jsem se buď právem neb neprávem pozorovati, když opona spadla, že obličej Judithin a Holofernův, již při představení dosti sblížený, se sblížel ještě více.

Za malou chvíli byla mi poskytnuta příležitost, prokázati knížeti malou službu. Měl jsem mu pomáhati, aby se zbavil svých syrských vousů, které byly vkusně mnohými šňůrami upevněny. Úslužně uchopil jsem se nůžek a ustřihoval šnůry: než zároveň, nevím ani v jaké roztržitosti, byl jsem tak neobratným, že jsem ustřihl jeden dlouhý knír knížete. Ihned jsem se omlouval. Ale kníže vypadal s jedním knírem tak směšně, že jsem nebyl s to, abych se při omluvě hlasitě nezasmál. — Mé omluvy nepřijal. Dnes ráno bili jsme se v Mendone, a já jsem ho ranil kordem do ramene. Příhoda tato dlouho bavila obecenstvo, a mou ženu, jak se zdálo, poněkud zarmucovala.

---

10. dubna.

Nic nového. Vždy táž rozkošná domácnost, vzájemnou důvěrností zdobená. Žena má přemýšlí s klidem znepokojujícím o pomstě. Při jídle posýlá mi ne něžné pohledy. Málo se však o to starám a zachovávám, alespoň před ní, svou stoickou veselost, neb jí nemiluji. Pedantický její cynismus, okázalá její nemravnost oškliví se mi a zbavují ji všeho ženského půvabu. Ostatně, její bezuzdné vášně, její zvědavost bez mezí a přílišné ochotnictví způsobí, jsem tím jist, tisícerá zajímavá překvapení, před nimiž mně vždy kord neubrání. Pozoruji, že vstupuje ve velmi důvěrný svazek s Ruskou, o níž nejde nejlepší pověst. To mi věru doznati, že šťastná myšlénka mi nepřipadla, když jsem obětoval této bytosti svůj klid, své jméno a svou čest.

Ve Valmoutierse, 20. dubna.

Odejel jsem pod záminkou některých nutných oprav v zámku na týden do Valmoutiersa, abych pookřál na čerstvém vzduchu.

Na můj rozkaz světnice Aliettina byla uzamčena a zapečetěna od té doby, kdy ji odnesli odsud v rakvi. Dnes jsem tam vkročil po prve... Ucítil jsem milou vůni oblíbených jejích voňavek... Nebohá Alietto! proč nemohl jsem, jak jsi to tak vroucně přála, sdíleti se s tebou, mé nebohé dítě, o sladkou víru a navyknouti si klidnému

a poctivému životu, o němž jsi snila! — Soudím-li dle života, jaký vedu nyní, zdá se mi onen rájem.

Jaký strašný výjev v této světnici! jaká vzpomínka!... Posud vidím poslední pohled, kterým na mně utkvěla... skoro pohled hrůzy... Jak náhle zemřela!... A ztrnutí tohoto nešťastného Tallevauta!...

Obýval jsem tuto světnici. Než zdržím se zde jen na krátký čas. Chci se odebrati na několik dní do Varaville-e. Je mi potřebí uzříti svou dceru a popatřiti do jejích drahých očí andělských.

Ve Valmoutierse, 22. dubna.

Jaká změna ve světě od mého dětství, — ba již od mého jinošství! — Jaká podivná změna za tak krátký čas ve příčině mravní!... Byli jsme tehdy proniknuti myšlénkou o Bohu, Bohu spravedlivém sice, než laskavém a otcovském... Žili jsme opravdově před jeho očima jako před očima otce s bázní a úctou, ale též s důvěrou... Cítili jsme, že neviditelná, než nepochybná přítomnosť jeho nás podporuje... Mluvili jsme k němu a zdál nám se odpovídati... Nyní cítíme se osamoceni a jako opuštěni v nesmírném všemmíru ... Žijeme ve světě tvrdém, divokém, záštiplném, kde boj o život jest jediným a ukrutným zákonem, kde jsme se stali rozpoutanými živly, které se utkávají zuřivým sobectvím bez milosrdenství, bez vyznání, bez naděje na konečnou spravedlnosť... A nad námi nic... nebo horší než nic, — nestarostlivé, ironické a barbarské božství... na místě velmi dobrého Boha našeho šťastného mládí.

Ve Valmoutierse, 23. dubna.

Matka Aliettina, baronka Courteheusová, churavěla po delší dobu; zpráva, jež mě pozdě z Paříže došla, zpravila mě o jejím úmrtí. Jedu do Varaville-e. Déle tam své dcery nenechám. Jediná její příbuzná, stará teta, slečna z Varaville-e, stala se dětinskou. Dceři mé bude deset let, nemohu ji svěřiti péči podřízených. Rozhodl jsem se, že ji odvedu, buď abych ji pod svým dozorem opatroval a vychovával, neb abych ji dal do pensionátu neb do kláštera v Paříži. Poradím se o tom s jejím strýcem biskupem. Přítomnosť tohoto dítěte pomůže mi snad trpělivě snášeti mnohé věci.

Ve Varaville-i, 27. dubna.

...Okamžik, — minutu, — padla mi v této světnici, kde jsem se uzavřel se stínem mrtvé, strašná myšlénka na mysl... ale odmítl jsem ji jako šílený sen... a hle, šílený sen tento se uskutečnil!

Mám to napsati?... Ano! napíši... Jsem povinen, neb od této chvíle jest denník tento, tak vesele začatý, závětí; jestli já zmizím, nesmí zemříti toto tajemství se mnou; ať je odkázáno přirozeným ochráncům mé dcery. Jde o její blaho, neli o její život.

Přihodilo se toto: Dostav pozdě zvěsť, nemohl jsem prokázati hraběnce Courteheusové poslední pocty. Rodina již se rozjela. Setkal jsem se jen s bratrem Aliettiným Gérardem, jenž jest námořním kapitánem. Sdělil jsem se s ním o plánu mé dcery se týkajícím. Schválil jej. Mým úmyslem bylo vzíti zároveň s Johannou starou, dobrou Viktorku Genestovou, jež ji vychovala, vychovavši předtím její matku. Ale jest to velmi stará, nemocná osoba, a já se bál její bručivosti, poněvadž

od smrti mé ženy chovala se ke mně nevlídně, ano až skorem nepřátelsky. Jediné z úcty k památce Aliettině snášel jsem trpělivě její nevrlost.

Jednoho dne, když Johanna hrála v zahradě, začal jsem s ní rozmluvu: „Milá Viktorko," pravil jsem jí, „dokud baronka Courteheusová žila, pokládal jsem za povinnost svěřiti jí její vnučku. Nebylo schopnějšího, kdo by bděl nad jejím vychováním. Nyní jsem povinen sám o ni pečovati. Zamýšlím tedy vzíti s sebou Johannu do Paříže. Doufám, že vy s ní pojedete a nadále ji opatrovati budete.

Jakmile můj záměr poznala, stará žena najednou zbledla, a viděl jsem, jak ruce její lehce se chvěly: a pohlednuvši ostře na mne svýma šedýma a pevnýma očima, pravila: „Pan hrabě toho neučiní!"

„Dovolte, milá Genestová, učiním to... Vážím si vaší věrnosti a oddanosti... Budu vám velmi povděčen, budete-li se starati nadále o mou dceru... Ale, ostatně ve svém domě a nad svou dcerou chci já jen býti pánem."

Položila ruku na mé rámě: „Prosím vás, pane hrabě, nečiňte toho!"

„Viktorko... šílíš?"

„O! ne, pane hrabě, kdybych byla mohla, stalo by se to!"...

Upřený a přísný zrak její tkvěl nepohnutě na mé tváři, a zdál se mě tázavě pronikati až do dna duše. Nevěřila jsem tomu, šeptala: ne, nemohla jsem věřiti. Ale odvedete li malou, uvěřím!"

„Čemu přec, nešťastnice, čemu?"

Dušeným hlasem odvětila: „Uvěřím, že víte, na co matka zemřela... a že chcete, aby dcera umřela jako matka."

„Umříti jako matka." — „Ano..., touž rukou!"

Mrazivý pot vystoupil na mé čelo, a zdálo se mi, jakoby smrt mě ovanula... Opíral jsem se však posud proti hroznému objasnění.

„Viktorko," pravil jsem, „mějte se na pozoru!... arci nešílíte... ale skoro horší... vaše zášť proti této, jež nastoupila na místo mé první ženy, vaše slepá zášť vnuká vám tato ošklivá slova... zločinná!"

„Nu dobrá, pane hrabě," zvolala s divokou rázností, — „osměláte-li se, odveďte svou dceru po tom, co jsem vám řekla!"

Chtěje nabyti klidu, prošel jsem několikráte světnicí, a přistoupiv ke staré ženě začal jsem: „Ale jak vám věřiti? Kdybyste měla jen nejmenších důkazů o tom, co jste mi řekla, proč jste mlčela tak dlouho?... Proč jste mi nepřekazila ohavný sňatek tento uzavříti?"

Zdála se býti důvěrnější a klidnějším hlasem zvolala: „Pane hrabě, dříve než paní hraběnka odešla k Bohu, přísahala jsem jí na kříž, že tajemství toto pro vždy zachovám."

„Avšak ne přede mnou... ovšem ne přede mnou!"

Tázavě hleděl jsem jí do očí. Rozpakovala se, nato koktala: „Ano vskutku..., ne před vámi..., poněvadž nebohá paní myslila..."

„Jak! co myslila? Že já jsem to věděl?... Že jsem byl spoluvinníkem?... Mluvte!"

Sklopila oči a neodpovídala.

„Ach! Bože můj!... je to možné, Bože můj! Nu, pojďte sem, milá Viktorko, sedněte si ke mně... a mluvte..., řekněte mi všechno... všechno, co víte..., všechno, co jste viděla!... Kdy jste něco zpozorovala?... V které chvíli?... vždyť vskutku byla nemocna po delší dobu..."

„Ano, pane hrabě, avšak na tom nebylo nic, nebylo to nebezpečné... lékaři tak tvrdili, víte, — a já jsem ji dlouho ošetřovala, než abych se byla zmýlila! Ach! vím, kdy nebezpečenství přišlo... Pan hrabě snad si vzpomene na onen den, kdy vévodkyně přijela do Valmoutiersa, a kdy poslali pro slečnu Sabinu... Od tohoto dne, pane hrabě, jsem tím ubezpečena, začala prováděti své mrzké řemeslo..., neb od tohoto dne bolesti paní hraběnky náhle se zvětšily... a s ní samou stala se velká změna... Tušila jsem a jala jsem se ihned tuto ženskou pozorovati... Jednoho večera skryta za oponou malého pokojíka, kde léky byly připravovány... hned vedle světnice..., viděla jsem ji, vyndala z kapsy lahvičku, přimíchala jednu neb dvě kapky do léku hraběnčina... Prudce jsem vystoupla: „Co to slečno?“ Červeň rozlila se po její tváři, avšak přece chladnokrevně odpověděla: „Kapky tyto měla jsem smíchati dle rady strýcovy s kozlíkem....“

„To mi řekla, a poznáte ihned, pane hrabě, že lhala.... Když jsem ji takto přistihla, bylo snad příliš pozdě..., nebo ne po prve, jsem jista, to prováděla...; napřed přišlo mi na mysl vás zpraviti... než neměla jsem odvahy... Tedy jsem zpravila paní hraběnku... Ach! domnívala jsem se čísti v očích jejích, že jsem jí nezvěstovala nic nového... a přece hubovala na mne skorem tvrdě: „Víš dobře, — pravila mi, — že můj manžel jest při ní, připravuje-li léky..., byl by též spoluvinníkem!...“ než tomu uvěřiti, přála bych si raději stokráte smrť jeho rukou! A vzpomínám si, pane hrabě, že právě, když mi to řekla, vyšel jste z malého pokojíka a podal jí šálek s kozlíkem... Hrozný pohled na mne vrhla — a pila... Za malou chvíli bylo jí tak zle, že myslila, že jest s ní u konce... Žádala mě, abych podala jí kříž, a na její prosbu přísahala jsem, že nikdy ani slova o tom, co tušíme, nezjevím... Po té poslala jsem pro kněze... Když bylo po všem, pan doktor Tallevaut, — upomínáte se, pane hrabě, jak byl zaražen při svém příchodu... pan doktor Tallevaut mě vyslýchal; řekla jsem mu, že podle mého zdání kapky, jež dal Sabině k smíchání s nápojem pro paní hraběnku, nemoc její zhoršily... „Jaké kapky?“ tázal se mne, jako kdo nerozumí... Kapky, které slečna Sabina přinesla v hnědé láhvičce... Zbledl, okamžik hleděl na mne ztrnulým zrakem, kýval hlavou jako člověk, jenž neví, co říci, a náhle mě opustil... i dověděli jsme se na druhý den ráno, že jest mrtev: Nešťastník se zavraždil!... Pane hrabě, to vím, to jsem viděla na své oči..., a přisahám vám skrze Boha, že jsem řekla jen čirou pravdu!...“

Přestala mluviti... Nemohl jsem jí odpověděti... uchopil jsem její vráskovité a třesoucí se ruce, přitiskl je ke rtům a plakal jako dítě.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ať žiju neb umru, vynasnažím se, abych uchránil svou dceru od styku s touto bídnicí. Dokud budu žíti, postarám se o to; až umru, místo mne někdo jiný musí si to vzíti na starosť. Učiním jistá opatření, aby, když mě více nebude, buď biskup Courteheuse, strýc mé dcery, aneb, zemře-li, hlava Courteheusův, bratr její matky. Tyto jakož i předcházející listy vysvětlí dostatečně, co od nich očekávám.

Svatební smlouvou štědře jsem pečoval o její materielní blaho; neb zaručil jsem jí doživotní užívání svého osobního jména, kdežto dceru svou, již z matčiny strany dosti bohatou, ustanovil jsem za dědičku. Domnívaje se tedy, že neuškodím jejímu dobru, a poddávaje se osudné své vášni, připojil jsem ku smlouvě výjimku, že mé jmění,

zemře-li má dcera nevdaná, připadne Sabině Tallevautové jako majetek. Tu nejde jen zachrániti dceru před mravní zkázou bezbožné ženy, nýbrž před rukou zločinné ženy...

Co do zločinu, jejž spáchala, dlužno mi objasniti, proč jsem se nedomáhal určeného zákonem trestu. Mé osobní vzpomínky, tak určité svědectví staré Viktorky, nenadálá a tajemná smrť doktora Tallevauta, a konečně poznání, kterého jsem nabyl o pudech a zásadách Sabiny Tallevautové, nepřipouštějí ani nejmenší pochybnosti o zločinu. Nechám-li ho však beze trestu, nečiním to proto, že se bojím (jakkoli strašná to myšlénka) obžaloby ze spoluvinnictví, jež by zajisté vinnice na mne uvalila, nýbrž že poznávám i v srdci i ve svědomí nedostatečnosť svědectví, aby zločin mohl se dokázati se stanoviska zákonního. Jed, — sluší-li nešťastné slovo toto pronésti, — byl volen tak obezřetně, že nezanechal žádných stop. Svědectví Viktorky, mé první ženě tak oddané a naproti druhé tak nepřátelské, bylo by podezřelým. Zvláštní pohnutky mého osobního přesvědčení, byť byly závažny, nemohly by tvořiti základ k trestní obžalobě. Pře soudně vedená způsobila by hroznou ostudu, a měla by v zápěti, že mé jakož i dceřino jméno bylo by zneuctěno.

Čeho musím dosíci, — a pravím: stůj co stůj! — jest, aby žena tato se vzdálila z Francie a Paříže. Nesmím se báti značných výloh, abych došel tohoto cíle. Miluje peníze. Připojím-li hrozbu, doufám, že se na tom ustanoví. Ostatně zamýšlím se o to pokusiti, jakmile nabudu dosti síly a chladnokrevnosti, abych se nelekal její přítomnosti.

...Bezbožnice tato zcela unikne trestu... a s ní ovšem mnoho jiných. Mnoho jiných zase mu unikne v budoucnosti.. Jako lidské vášně, — a mezi všemi strašné vášně ženské, — trhají své staré hráze a neznají jiného zákona a uzdy mimo zákonník občanský, — tak nahromaďuje věda do nekonečna prostředky, jak obejíti zákonník a spravedlnosti oči zavazovati.

---

10. května.

Zemřela, majíc mě za spoluvinníka!... Hrozná myšlénka... Nemohu se do ní vmysliti!... Tak slabá, něžná, útlá bytosť!... Ano, pravila si: Můj manžel jest vrahem,... a co mi podává, jest jed, a on to ví!... S touto myšlénkou zemřela,... byla to její poslední!... A nikdy, nikdy se nedoví, že to není pravda,... že jsem nevinen... že myšlénka tato mě mučí... že jsem z nejbídnějších!... Ach! všemocný Bože, — jsi-li, — vidíš, co trpím... Smiluj se nade mnou!... Ach! jak rád bych věřil, že není vše skončeno mezi ní a mnou,... že mě vidí,... slyší,... že zná pravdu!... Avšak nemohu! nemohu!

---

1. června.

Vím, co se mluví o modlitbě, — že jest neužitečna, — že jest vždy nezbytně marna, protože Bůh, — je-li a jakkýkoli je — nezasahuje zvláštními skutky ve věci tohoto světa, neřídí ho zázraky, a že nikdy nepřevrací všeobecný řád pro blaho jednotlivce. Ovšem, než zdá mi se to poněkud velmi upřílišené a velmi tvrdé. Napřed, kdo věří v Boha a k němu se modlí, cítí se s ním nezbytně v užším spojení, a pocit tento ho povzbudí a nevýslovně potěší... Avšak jest jisto, že modlitba vždy jest neúčinná? Co o tom víme? Nevyslyší-li Bůh, nechtěje božský pořádek všehomíra rušiti, některých modliteb

skutečně nerozumných, nemůže vyhraditi modlitbě svobodné pole mezi svými neproměnitelnými zákony? Nemůže působiti na mysl a na vůli prosícího? Nemůže matka, jež se modlí za své nemocné dítě, doufati, že dítě její se uzdraví, ne sice zázrakem, než svou vlastní péčí, od Boha vnuknutou a řízenou? A člověk, jenž žádá na Bohu, aby mu dal víru, osvětlil ho svou milostí, žádá snad od Něho, aby rušil přírodní pořádek, a nemůže doufati, že světlo, po němž touží, obdrží?

V červnu.

Poslední její myšlénka byla, že jsem zločincem! a nikdy nebude z bludu tohoto vyvedena.

Zdá se, že smrtí všechno se zcela skončí! — —

Všechno rozpadá se v prvky. Jak věřiti tomuto zázraku o osobním z mrtvých vstání? a přece ve skutečnosti jest všechno okolo nás, nad námi, v nás zázrakem a tajemstvím! Veškerý vesmír jest stálým zázrakem. Bylo by tedy vzkříšení člověka z lůna smrti divnějším a nepochopitelnějším tajemstvím, než narození jeho z lůna ženy?

* * *

To jsou poslední řádky, které hrabě Vaudricourt napsal. Jeho zdraví, dlouhý čas hořem podrývané, neodolalo strašné a poslední této zkoušce, již bylo mu podstoupiti. Nemoc, již sotva bylo poznati na zevnějšek po nežitu na krku, stala se za několik dní smrtelnou.

Hrabě Vaudricourt, vida svůj konec, povolal biskupa Courteheuse-e. Chtěl umříti ve víře Aliettině.

Živá, nebohá paní byla přemožena: mrtvá zvítězila.

P. S. Není třeba dokládati, že nám bylo změniti ve vypravování tomto, dle hodnověrných listin sestaveném, jejichž podstatné části pečlivé byly uschovány, pro jisté závažné věci jména, dáta a místa. Rovněž jest na bíledni, že by nebylo u veřejnosť uvedeno, kdyby osoba, jež v druhé části pod jmenem hraběnky Vaudricourtové vystupuje, nebyla zmizela před dlouhou dobou z pařížského jeviště, aby ukončila svou dobrodružnou dráhu daleko za Francií.

Dráhou královice Rudolfa.

Cestopisná črta Josefa Kousala.

(Dokončení.)

Kapitola VII.

Na Schafbergu.

Asi hodinu to šlo v žertu, smíchu, ba i zpěvu; zvlášť se vyznamenával v tom ohledu lékárník z Vídně — Moravan, ale jeden z těch, kteří se za svou Moravěnku stydí. Ten si zapálil dokonce viržinko, byl však první, který oněměl a první, jenž ústa svá otevřel — k nářku. Poněvadž jsme ho nemohli potřebovati do své malé společnosti, která sestávala z profesora Vratislavského gymnasia, obchodníka, rovněž Prušáka a mé maličkosti, poslali jsme ho po dvou

hodinách nazpět. A věru, kdybychom tak byli neučinili, byli bychom měli snad jeho smrť částečně na svědomí — byl' rekonvalescent. Byl jsem dvakrát na Sněžce; aby se o mě však každou chvíli mdloby pokoušely, to se mně nestalo, ač patřím k t. zv. silnějším. Po tří hodinovém lezení s kamene na kámen ptám se vůdce: „jak daleko máme k hostinci, o kterém jste mluvil? — já tam musím zůstati.“

„Dobrou hodinu“, zněla odpověď. Hluboký povzdech vydral se mi z prsou při pohledu na střechu, kterou jsme měli před sebou a do níž tak hezky sluníčko pražilo. Při povzdechu tom setkaly se zraky všech nás tří, a bolesť, která z nich mluvila, smířila nás, že jsme zapomněli nadobro, kdo z vyšší jsme a kdo z nižší ráce; a já se vsadím, že by dr. Knotz, kdyby tam totiž byl, mě vášnivě objal, kdybych mu řekl, že jsem ze Zplzně, z té Plzně, odkuď a kde atd.

Útrpný a zároveň vítězoslavný úsměv pohrával kol úst našeho vůdce, který oznamoval jako hlídač stožáru Krištofu Kolumbovi: „hospoda“. Konečně! Po hodinovém oddechu, posilněné výbornou kávou a studenou horskou vodou, žene nás touha nezdolná — k západu slunce, k němuž máme hodinu, jak na hodinkách, tak před sebou. Je to nejhorší kousek cesty, avšak šlo to již daleko lépe za chládku a v naději, že dojdeme kýženého cíle. Je ten člověk zvláštní tvor: když tělo vyčerpá sil svých a nemůže dál, vezme je duch a jako na perutích nese dál.

Bylo již osm pryč, když jsem stanul, vlastně sebou uhodil na nejvyšším cípu Schafbergu očima v tu stranu, kde se mi objevil obraz, jehož nikdy nezapomenu. Kdybych byl kdy před tím psal o východu, neb západu slunce, považoval bych to byl, upřímně řečeno, za titěrné, aneb dal bych se sám sobě do smíchu; i nerad čítal jsem podobné popisy, ježto jsem je považoval za obligátní ozdoby spisovatelů, neb i chatrné opisy opisů bez citů, pravděpodobnosti a logiky. Mýlil jsem se asi často, ba snad i křivdu činil. Dnes jsem dospěl k úsudku, že slunce při svém zapadání i vycházení jest úkazem tak velkolepým, že marně pokouší se péro spisovatele neb štětec malířův o jeho reprodukci. Kolikrát viděl jsem zlatou kouli slunce na západě, aniž bych byl déle ji pozoroval; jsmeť příliš zvykli dennímu úkazu tomu, a to sluníčko je od nás tak daleko, tak vysoko! Ve výši však téměř šesti tisíc stop zdáš se býti nebi blíže, a slunce jest zjevem daleko zajímavějším.

Přišel jsem právě v čas; rudou září hořel západ, a netrvalo to ani pět minut, a ohnivá koule počala se jako v moři potápěti, nejdříve třetina, pak celá polovice, víc a více, až jen málo znatelný úsek zbyl, který splynul jako v jedno ohnivé moře. Na západě hoří kus nebe; i to bledne a zříš jen jakoby ohnivou loď, která rychle ku své žene se zkáze. Že nevykouzlila obraznosť naše bludný fantom, toho důkazem jezero chiemské tam v dáli, kde začíná rovina bavorská. Stříbrem leskne se hladina jeho, a odlehlé vrchy Alp vzhlížejí se v zrcadle tom, co zatím jezera solnohradská ku klidnému uložila se spánku. Procitneš a šero, věštící rychle blížící se noc, obestírá tě a s ním večerní chlad. Okolní vrchy, jichž temena ještě před půl hodinou koupala se v paprscích zapadajícího slunce, mizí a splývají v dáli, ba i ten Dachstein bílou svou hlavu kloní k večernímu odpočinku. Ticho kolem, ticho tam dole, ticho nad tebou; jen věkovité jedle alpských pralesů zdají se šuměti v slavném choru ukolébavku celému stvoření.

„Ten pán se chce zabiti“, slyším vedle sebe, a pozoruju teprve nyní, že se již vše odebralo do hostinských místností, a já sám jen že na zemi ležím v chladu nočním zahalen v plášť. Dobře měl ten pán; při prostředním zdraví mohlo se to tak nazvati, já však jsem to odbyl, jako obyčejně, rýmou a zimou, která mnou celou noc lomcovala. Ovšem, jak pak jinak v těch jarmarečních tenkých stěnách a v té mizerné posteli! A tomu se říká u touristů zotavení a u hostinských výborná postel! Ani jídlo mně nechutnalo, ježto bylo pětkrát zaplaceno a nechutné. Že se společnosť brzy rozjařila, a to až ke stupni, nad nějž to výše nejde, má-li se to jmenovati společností, nepotřebuji podotýkati. Kdo přenocoval na Sněžce, ví, jak je tam o to postaráno, by každý mohl ukázati, co v něm je. Na Schafbergu tohoto umělého veselí není, jako na Sněžce, a není toho ani potřebí; zde jest každý cizí mezi cizími, a což divu, že se najdou lidé, kteří jdou výše, než sami za slušné uznávají a než by šli někde o dva tisíce metrů níže. Příklad táhne, říká se; několik „gemüthlich“ Prušáků začalo, a brzy tam bylo, jako v židovské škole, s tím rozdílem, že nebylo rozeznati zvuků hebrejských pro hlasy všech možných řečí. U stolu, kde jsem seděl s dvěma duchovními z Pruska, seděla též starší jakás dáma, která si nekoupila poukázku na postel dole a pro nával postele již nedostala; z nouze najala si postel od sklepníka a proměnivši stomarkovou bankovku, vybídla ho, by si vzal, co chce. Poněvadž se v penězích rakouských prasměšně hrabala, nabídl jsem se jí, že jí to přepočítám. Počítal jí marku asi o čtyry krejcary níž a za postel si vzal nic víc než desítku. Vida, že jí nechybí na vezdejších statcích, neříkal jsem nic, s čímž byla stará dáma tak spokojena, že držíc pětku v ruce, volala na sklepníka, by si šel pro spropitné a teprve na mou radu dala mu zlatku. V červenci a srpnu nemají peníze na Schafbergu žádné ceny, jinak prý mají tam o ně nouzi. Poněvadž aspoň padesát lidí nepřišlo k postelím, nespali pro hřmot ani ti, kteří je měli. Noc pak bezesná je desetkrát tak dlouhá; aspoň mně bylo několik těch hodin do východu slunce celou věčností. Konečně dáno znamení, a vše hrnulo se ven, ač bylo nejméně půl hodiny ještě času. Tu stál Němec, tu Francouz, tu Angličan, tu Holland'an, zde žid, každý svým způsobem a ve svém idiomu dávaje netrpělivosti průchod. Z Čech byl tam pán a paní, a ti mluvili — německy, ačkoli čeština jest jejich mateřštinou.

Po celém světě čekají lidé slunce od východu; na Schafbergu je trochu jinak, ne že by si tam dovoloval pan Orion špatný vtip a vycházel od západu, ale že první stopy rána třeba skutečně hledati jinde, a to na jihu, jakoby ten bílý dědoušek Dachstein, jako nějaký starý výměník, vyhradil si právo jíti poslední na spálov a býti první vzhůru a buditi ostatní své děti.

Dříve totiž než růžoprstá zora objeví se na východě, vypluje z nočního šera bledé světlo na obzoru, a to tam, kde Dachštein vévodí; brzy však zmizí světlo to jako chimera, tak že oko lidské sotva stačí je postřehnouti. To se opakuje několikrát po sobě; ponenáhlu přechází bledosť ta v bílé světlo, rdíc se víc a víc. Okolní vrchy, i Schafberg sám dříve, a jen ledovcové stráně Dachsteinu stojí tu před námi, jako z růžového křemene vytesány. Za chvilku lemuje se stříbrem a zlatem pás mlh, jež pokrývají nižší velikány a Dachstein celý skvéje se v lahodném lesku. Sluníčko však pořád nic — jeť ještě

pod naším obzorem; tu však pojednou, jako ohnivá loď, tatáž, co včera na západě zmizela, ukáže se část sluneční koule, která víc a více pluje na povrch, až celé slunce v celé své čarokráse se objeví, a tím ranní služby Boží matky přírody skončeny. Dech lidský, až posud utajen, uvolňuje se po vznešeném tom divadle jediným: áh!...

Jak rychle stoupá slunce, tak rychle leje svou zář od východu na západ; nivy a sady Horních Rakous jako démanty posety skví se v ranní rose. Ještě několik minut a sousední Bavory slaví nové ráno, jen pod námi v údolích nehýbají se noční stíny, jakoby nad klidnou hladinou jezera Mondského, sv. Wolfganského, Atterského, atd. hledaly ochrany před všemocnou vládkyní dne. I ty musí ustoupiti, a k velebnému obrazu přistoupí nebejasný azur mystických jezer alpských. Vše rozumí krásám těm, vše se z nich raduje, jen člověk, který jediný je chápe, jde po práci své, aniž by snad smeknul dřív před Tím, jenž to tak krásné učinil a k vůli němu činí den co den. „Nastudíte se“, povídá kdosi vedle mne, jakoby chtěl potvrzení dodati myšlénkám mým.

Kdo při pohledu s Schafbergu za krásného rána zahloubá se v myšlénky své, ten táže se sama sebe, není-li bezcitným hmotařem: „Odkud to krásno a pro koho?“

Jak krásným musí býti Ten, v jehož duši krása ta se jednou obleskla, jak povznešeným nad ostatní tvorstvo člověk, který zalétá nad krásy světa a tuší, že je něco ještě krasšího, než co má před sebou. Člověk? Pouze jeho duch a i ten, vznese-li se na perutích svých na všecky ty kolossy horské, jak často padá dolů až tam do té rokliny s tělem, jež táhne jej za sebou!

„Kéž bych mohl do duše své na věky vkresliti obraz tento“, zvolal jsem, maje se loučiti se Schafbergem!

Teprve nyní, kdy Bůh stvořil krásné ráno, lze oceniti vzácnost Schafbergského panoráma.

Hora sama představí se nám jako mírně vystupující hřbet, který končí k severu sráznou, ve tři výběžky, jakoby rohy, rozštípenou stěnou. Odtud Ovčí Hora, dle jiných Schafberg = hora s krásnou vyhlídkou. Z dola rozličně vypadá, dle toho, odkud se naň díváme; se strany severní jako sedlo, se západní jako roh. Až po pás je porostlý hustým jedlovím, ostatní je holé kamínčí, mezi nímž vedlé mechu a jistého druhu „sedum“ roste mochna bílá i žlutá, tu i tam alpská růže, jestli touristovo oko jí už neodkrylo. Na cestě zpáteční do Scharflingu, kudy se méně vystupuje, trhal jsem růži alpskou bez namáhání vedlé cesty. Nohy své myje Ovčí hora úplně ve vodě, a to na j. v jezeře sv. Wolfganga, s. v Mondském a Atterském, na v. v černém a se strany západní v Krottonském. I na jeho hřbetě usadila se jezírka (mnišské, Kröllenské, Mitterské), jež jsou jaksi mořskými oky velkých jezer solnohradských, s nimiž prý v podzemním jsou spojení. Já bych však pochyboval a dovolím si pochybnost svou později odůvodniti, až se octneme dole na jezeře a úvahám, trochu i geologickým, se oddáme.

Vedlé jmenovaných jezer viděl jsem se Schafbergu menší jezera: Egelské, Zellerské, Fuschelské, Dallerské, Grabenské, Trumské, Eibenské, Wagingerské, Abstorfské a rozkošné velké jezero Chiemské, jehož modro zdá se v aetheru báječně mizeti, aneb lépe, s blankytem nebeským čarovně splývati. Hory nebudu ani jmenovati, pouze podotýkám,

že mimo skoro celé rakouské Alpy zříti lze s Ovčí hory i vysoké Alpy, zejména Taury se svým náčelníkem, Vys. Zvonem. Dachstein je ozbrojenému oku tak blízko, že mimovolně sahá ruka naše po jeho ledovcích. Severně rozkládá se rovina a pahorkatina hornorakouská a její úrodné, řekami a potoky svlažované luhy, z nichž nesčetné osady jako světlé body vystupují.

Tu a tam objeví se tmavý dech železného oře a ukazuje cesty jeho, na nichž mu je lidstvu sloužiti. Na modrojasných, neb i tmavo zelených hladinách jezerních objeví se každou chvíli parník, plující od stanice k stanici; a hluboké rýhy ukazují, jak mocně rozrývá parní stroj masu vod. Jako malé body vypadají zámky a hrady, tak malé, jak malá je moc těch, kteří v nich bydlí u porovnání s Tím, Jenž toto všecko stvořil.

A tak těká oko s místa na místo, s předmětu na předmět, a když došlo tam, kde začalo, zavírá se a pracuje duch, jenž mní sníti krásný sen; po chvilce otvírá se opět a opět těká, nikdy neumdleno, nikdy nasyceno. Dobře tam napsal jakýsi Castelli, básník prý z povolání:

„Wer dies geseh'n, kann ruhig sterben.
Für's Auge hat er Nichts mehr zu erwerben. "

To stojí tam vedlé podpisu vynálezce děl — nešťastného Uchatia. Věru ironie!

Jaký to zimničný chvat tam dole; jeden přes druhého jakoby se namáhal o vezdejší chléb a podraziti chtěl bližním nohu, by sám dříve k cíli dospěl a zde — ticho, hlucho, nanejvýš že k uchu zalehne dle vánku větru jasný zvonek pasoucího se stáda, že hlasitěji ozvou se šumné pralesy, aneb že osamocená pastýřka krátí si dlouhou chvíli na své salaši a jodluje se skalami a lesy o závod svým táhlým, stříbrným „juchhu." Klid věru andělský a myšlénky, jež hodny jsou klidu toho, jímají mysl tvou, a ty diviš se, že jsou lidé, kteří tak blízko nebe nezapomenou dojmů ze všedního, doleního světa a škrábou sprosté, mrzké nadávky a poznámky při českém podpisu v knize památné. Takový tvor se vypíná nad ostatní svou vzdělaností; lituješ ne těch lidiček, ale národu, který má tak sprosté vzdělance.

Trpká myšlénka provívala mysl mou, když viděl jsem, kam až ti lidé zášť svou zanesou, a mimovolně položil jsem sám sobě otázku: co jsi udělal zlého, ty národe můj? Že žiješ a žíti chceš — toť celé tvé provinění. Stýskalo se mi po mých milých Čechách a v hostinci pod vrcholem Schafbergu poslal jsem jim tento pozdrav:

Buďte pozdraveny v dáli tam,
k Vám, mé Čechy, v mysli zaletám
a víc po Vás roste touha má,
čím se Vám tu více utrhá.

Jako při loučení s někým, kdo nám milý a drahý, tak teskno bylo mně při loučení s pohledem, jejž zřel jsem poprvé a naposled.

Kapitola VIII.

S Ovčí hory domů.

Cesta dolů byla ovšem snadnější; avšak i ta unavuje, a to ve svém způsobu, jevícím se hlavně v bolestech podkolení. Snídaně v dolením hostinci mě špatně naladila a já se přesvědčil, že výborná

káva včerejší a obzvláštní úslužnost nebyla ničím jiným, než volavým ptákem, který měl pohnouti k přenocování. Můj společník, lékař z Pruska, se mi vysmál pro moji důvěru k poctivému tomu horalu.

I cesta ze Schaflingu, kterou jsem ovšem konal pouze dolů, musí býti příjemnější pro svůj chlad a nejednu botanickou zajímavost. Tam zříti ještě prales v pravém smyslu slova; ohromné stromy leží tu podehnilé přes sebe, jakoby tisíc rukou pracovalo zde na zásekách proti vpádu nepřátelskému; ze shnilých pak kohátů vyrůstá nový život, nový strom. A kdo ví, kolikrát se procedura ta již opakuje!

Sem se ještě nedostala sekera lidská, a jen po různu učiněny jsou jakési ulicovité výseky k účelu dřevařskému a tuším i honebnímu.

Bylo devět pryč, když jsem si chutnal na vajíčkách v Scharflingu; kdo ví, jak by mně chutnaly, kdybych napřed věděl, co budou státi! A ještě k tomu všemu od židovky!

Kdo by to v tom rozkošném zátiší hledal, že zde umí lidé dříti víc než hostinský v Podmoklí, v hostinci „na poště"!

Tak to je; k čemu křesťan nemá schopností, v tom ho brzy vyučí žid. Dokud ten se neusadí v takovém místě, kam se hrnou cizinci, jde to poctivě a uctivě; přijde žid, udělá jiné ceny a poctivost se stěhuje; — ovšem konkurrence! Třetinka špatného piva, jež však ve skutečnosti neměřila ani krychlový obsah pětinky, stála třináct krejcarů v každém takém hnízdě, v němž žije několik rodin na zdravém povětří. Malá tato lázeňská místa jsou pro touristu pravým kruhem Archimedovým, a všude měl by se skvíti nápis: „noli me tangere". (Nedotýkej se mě.)

Parník do Mondsee zmeškán; čekati dvě hodiny znamenalo by ztratiti půl dne. Ach, co Mondsee! Vidím je dalekohledem a zdá se mi, že chodím po jeho ulicích; nemůžeť vzduchová linie obnášeti přes půl hodiny, ano město leží těsně na druhém břehu Mondského jezera. Má prý asi 1500 obyvatelů, zámek, jenž patří knížecí rodině Wrede, která je dostala od Napoleona I. Původně byl však zámek ten benediktinským klášterem, vystavěným od jednoho vévody, který na místě, kde Mondsee je, i s koněm spadl do jezera, z něhož jej pouze měsíček vysvobodil. Jiní odvozují název „Mondsee" od měsícové podoby jezera toho, jež od Římanů již nazýváno bylo „lacus lunae". Netřeba dlouho čekati; parník jedoucí do „See" stojí připraven, za čtvrt hodiny jsme naproti ve vesnici a tam máme poštovní spojení do Unterachu na jezeře posledním, na jehož vlnkách se naposled kolebati míníme. Zatím všímněme si jezera Mondského! Opět jiná scenerie; kdyby nebylo bílých skal Drachensteinu, jenž tvoří jižní pozadí, skal Griesbergských a strmé stěny Schafbergu, bylo by jezero to vedle Atterského nejméně romantické; takto však činí dojem i divoké romantičnosti, i tiché, krajinské jednoduchosti a jemnosti.

Sedím na palubě, tiše, klidně ustupují vlnky, a klid nekonečný zdá se býti rozlit místo vody. Divný to věru dojem, sestoupí-li člověk s Schafbergu, opustí-lí strmé skalní stěny a bystře šumící potoky a octne-li se na jezeře; — pravý to kontrast.

Tak jako divé potoky upokojí se v jezeře, v něm svého najdou klidu, tak i člověk, jehož oko díváním se na divné ty contoury horské se unavilo, jehož ucho poslouchánim horského šumotu oněmělo, jemuž i nohy službu vypovídají, najde při pohledu na tichý klid jezerní hladiny, na symbol přírodního odpočinku, jakéhosi klidu těla i duše a

spíše je nakloněn k vážnému přemýšlení o původu, vlastnostech a rozličných úkazech, na něž teprv novější věda patřičně posvítila.

Tak panoval dříve náhled, že to na dně jezer horských, jichž hloubka až na 190 m. (jezero Travenské) jde, vypadá tak, jako v zevnějším horském světě vůbec; že má dno jezerní své jeskyně, skály, v nichž se rozličná nacházejí zvířata, lid horský pak sám bájil o celých městech, zámcích a hradech. Ve skutečnosti vypadá prý dno jezer alpských jako necky, tak že největší hloubka je uprostřed, která jde tak daleko, dokuď nezačne se tvořiti jakýsi úhel. Úhel pokračuje i na dně jezera v té míře, jak asi břeh zemský sám vykazuje; je-li břeh srázný, jest i stoupání dna jezerního srázné. Dno jezer je prý pokryto pískem a blátem, jež sem potoky a řeky přinášejí, skytá pohled pouště, kde nic nežije, nic o organismu jakémsi nenasvědčuje, leč loď stroskotaná, kmen neb lidská mrtvola, jež tu klidně odpočívá. Že tu i tam vystupuje v jezeře jakási skála, která na tom místě i vodu jinak sbarvuje, to je pravda; lze však ji jen pozorovati tam, kde potok na blízku, neb řeka se ústí a skálu tu z naplaveniny nerozpustné tvoří.

Teplota vody klesá čím hloub, tím více; v hloubi 100 m., často i 30 m., klesá až na 4° C, kde to již níže nejde. Proto jezera nevyvrhují mrtvol, jako rybníky, neboť octne-li se mrtvola v hloubi, kde teploměr vykazuje 4°, vyvíjejí se plyny velmi pomalu, těla taková neplní se jimi, nedostanou většího objemu, nestanou se specificky těžšími a neplynou na povrch.

Tato nestejná temperatura je příčinou i toho úkazu, že jezera Solné Komory málokdy zmrznou. Ochladí-li se vzduch pod nullu, ochladí se nejdřív hoření vrstva vody; ta klesne a na její místo přijde teplejší, tudíž i lehčí vrstva. Ta procedura se ovšem tak dlouho opakuje, jak dlouho je třeba, by teplota celého jezera klesla na 4°, tak jako těch nejnižších vrstev. Pak by ovšem mohlo nastati brzy mrznutí. Tak zamrzlo prý jezero Travenské, nejstudenější a nejhlubší, pětkrát, co lidé pamatují; naposledy r. 1830., kdy teploměr ukazoval 37° C zimy.

Ještě něco o barvách, jež tak mile, ba okouzlujícím způsobem na oko lidské působí. Některá jezera jsou světlomodrá, jiná světlozelená, opět jiná temnomodrá, ba i černá; ano jedno a totéž jezero má na rozličných místech rozličnou barvu, což přičísti třeba rozličné hloubce a okolí, jež se v jezerní hladině obráží. Obyčejně se přičítá sbarvenost jezer břehům buď holým, buď zeleným; vedle toho rozhodují chemické prvky, jež ve vodě dotýčného jezera jsou rozpuštěny.

Zvonku hlásek budí nás z geologického našeho rozjímání; spěcháme k poštovnímu vozu, bychom nepřišli o místo, které jsme si na základě okružního lístku již v Praze koupili. Nejede nikdo krom tlusté paní, která ochotně mně sdílí, že je to rozkoš jíti pěšky tu hodinku do Unterachu, že ale ona je na to těžká a že by jí ani muž nedovolil.

Bylo 11 hod., když jsme vyjeli z nepatrné vesničky Unterachu do Kamer, kteréžto městečko leží na protějším břehu, t. j. severním, největšího jezera Solnohradského, tak že budeme míti příležitost zříti jezero Atterské v celé jeho imposantní velikosti, nic však víc, než velikosti, neboť o romantičnosti není ani řeči. Vzdor tomu však, že mu chybí velkolepost jezer ostatních, ant jeho nechrání žádný Trauenstein, nezdobí žádní Hallštatští kolossové, poskytuje jezero Atternebo-li Kammerské pohled pěkný, jsouc prosto hor a tudíž kol a kol

na březích svých poseto přívětivými vesnicemi, panskými budovami, vilami, hotely a zámky; dýšíc rovněž klidem, jako každé jezero, nezdolně k sobě vábí, komu hluk a prach velkoměstský se znechutil.

V pravo ku př. zříš ihned velký hotel „Weissenbach“ a nedaleko vila Aegydi, kde se můžeš zastaviti a prohlédnouti sbírku zbraní a starožitností; odtud je prý nejkrásnější pohled na jezero, které měří na délku 20 km. a přes 3 km. je široké, tudíž dvakrát tak veliké, jak Travenské; sem přijíždějí hosté Išelští, a pak se rozvíjí u večer život rozkošný — k nezapomenutí. Takými místy velkoměstských výletníků na jezeře je Seewalchen, Nussdorf, zmíněný Unterach, Steinbach, Weyeregg, Schörfling, Attersee s krasným poutnickým kostelem, Atarhof, St. Georgen a v poslední době velmi hledaný Kammer s krásným zámkem patřícím hraběnce Khewenhüllerové. Sem přicházejí zvláště úředníci Vídeňští, kteří pokojnějšímu a méně blaseovanému životu zdejšímu dávají přednost před pohyblivým životem na jezeře Gmundenském, kde chtějí lidé si nejen odpočinouti, ale i zářiti a penězi svými se pochlubiti. A kdyby stokrát tvrdili ti a tací, že jdou si odpočinout a rozechvěných nervů upokojit, já jsem přesvědčen, že druhý den odcestují, bude-li Gmundenu scházeti, co dnes má, totiž lesklý, zářivý život a jemná společnost.

Dlouhého pobytu v Kammeru nebylo, neboť vlak asi za hodinu unášel mě přes Vöclabruck a Attnang k Linci, kde jsem mohl po třetí hodině jen přestoupiti a s rychlovlakem pozdraviti kol desáté večer matičku Prahu. Je však Linec příliš krásným, než aby nedovedl upoutati k sobě unaveného touristu. Spal jsem výborně a snil o horských obrech, roztomilých údolích a tajemných jezerech — Solné Komory.

Volné listy.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Tolérance à outrance

aneb

Nový kolovrátek se starými písněmi.

Doslov.[1])

Bývá obyčejem spisovatelů, že buď v předmluvě anebo v doslovu ku své práci prosívají čtenáře a „slavné“ kritiky za laskavou shovívavost a zároveň připomínají a omlouvají se, proč že napsali to a ono tak a ne jinak. My za shovívavost prositi nebudeme ani čtenáře ani kritiky; pl. t. čtenáře proto ne, že mají právo žádati práci dobrou, pokud jen možno bezvadnou, a pány pražské kritiky opět proto ne, že 1. nejsme v slavných a učených jejich očích žádným spisovatelem od pražského cechu literárního uznaným a pasovaným, a že by nám 2. ani velice ponížená suplika za přijetí do

[1]) Tímto končíme I. řadu „Volných listů“ a v ročníku budoucím počneme opět s pomocí Boží uveřejňovati „Volných listů“ řadu II.

cechu literárního, ba snad ani suplika za bezohlednou kritiku pranic nepomohla, proto že nás belletrističtí pražští literáti, v jejichž rukou jsou i taky vážky „spravedlivé kritiky“, tak mají rádi jako čert kropáč a tudíž pracím našim z daleka se vyhýbají a pro ně umlčují i celou „Vlast“.

Na nějakou transakci není však v této příčině možno ani pomysliti, proto že máme tvrdou českou lebku a nepatříme k těm, kdož za kousek literární slávy udělají všecko, dnes píší pro židy, zítra pro pohany, dnes oslavují náboženskou a sociální revoluci věku 16. zvanou „reformací“ a zítra by psali, jenom kdyby se jim dobře zaplatilo, a kdyby to trochu chvály vyneslo, třebas chvalozpěvy na papeže a nenáviděné jezuity. K takovým „karakterům“, ať si jsou již jejich profily ostřejší nebo jemnější, patřiti nechceme, a tak nám nezbude i na dál nic jiného nežli kráčeti vlastní svou cestou, (na níž se nám dosud, ač jest neschůdná a trnitá, vedlo dosti dobře), psáti dle popudu vlastního srdce, nedbati žádných literárních auktorit a zkoušeti nepředpojatě směr těch různých literárních proudů, s nimiž plují, ačkoli mají vznik svůj v cizině, i „národní“ naši „věštcové“.

Zdá-li se některému z našich čtenářů v tom, co jsme až dosud napsali, některá věta býti příliš ostrou, prosíme ho upřímně, by laskavě uvážil, je-li možno s lidmi, kteří popírají nejen celé křesťanství, nýbrž i jsoucnost osobního Boha a zákon mravní činí závislým od lidské libovůle, mluviti jen slovy hladkými a sladkými a není-li časem oprávněno i slovo říznější, ostřejší a pernější?

Rozum lidský, byť byl sebe bystřejší a pronikavější, sám o sobě nikdy nepostačí k rozluštění záhad tohoto života, k rozluštění všech těch otázek, kteréž se vnucují aspoň čas od času každému člověku a žádají na něm určitou odpověď, „neboť i rozum, jenž nejdále dospěl, poznává, že jsou mnohé ještě věci, jichž nikterak nemůže pochopiti, a nepřijde-li k tomuto poznání, jest velmi slabým“ (Pascal, Pansées ch. V. 1.). Odtud ten úkaz, že rozum lidský, pokud není různými vášněmi zakalen, nejen vede člověka přirozeně k Bohu, původci veškerenstva, nýbrž též vždy hledal a vždy bude hledati vysvětlení velmi mnohých otázek ve víře a v náboženství. Pravdu tuto uznává aspoň částečně i T. G. Masaryk, jemuž se nelíbí ani křesťanství ani kterékoliv jiné z náboženství nynějších, a jenž by, jak se zdá, založil rád nějaké náboženství nové, neboť praví ve svých často až příliš nelogických „Základech konkrétní logiky“, že „vedle přesné logické methody k a ž d ý člověk a vědec sebe přísnější neshostí se mythického názoru o světě naprosto“, a že, „kdo má smysl pro sociologické a psychologické studium, pro studium sebe sama a jiných, všude a vždy nalezne mythus (v m y t h u dle Masaryka vězí podstata všeho náboženství) vedle vědy“ (Zákl. konkr. log. str. 174.).

Ačkoli však mají i dle Masaryka, Tyndalla, Schopenhauera a jiných nevěrců víra a náboženství, t ř e b a s a n i p r a v d i v ý m i n e b y l y, svoji nutnou oprávněnost — nebo dle logiky těchto pánů má i blud svá nezadatná práva a člověk právo na blud —, a ačkoli budou i vedle vědy sebe přísnější stále trvati, přec se vede skoro ustavičný boj proti víře a náboženství, v nynější pak době soustřeďují nepřátelé víry všechny síly své ku stálým útokům na náboženství křesťanské vůbec a katolické zvlášť. I dříve ovšem musilo křesťanství stále odrážeti četné útoky různých nepřátel, ale kdežto odpůrci jeho

dřívější měli ještě víru a zavrhovali pouze ten neb onen věroučný článek, jsou odpůrci jeho nynější čirými nevěrci, — pokud totiž člověk nevěrcem být může —, a zavrhují nejen veškeré články jeho věroučné, nýbrž i mravoučné a vůbec všechno to, co tvoří jeho základ a podstatu. Boj tento jest přenesen od drahných již let i do literatury belletristické a jakými důvody nesmyslnými, na první hled pohled nepravdivými, ba přímo směšnými a pitomými se tu často bojuje proti křesťanství, nikdy bychom ani neuvěřili, kdyby to nebylo v knihách velebených básníků a literátů tištěno černé na bílém.

Či může snad býti zpozdilejší námitky proti křesťanství nad tu, kteráž dí, že prý křesťanství člověka znemravňuje a že mu brání býti člověkem? A přec se výtka tato u spisovatelů belletristických vyskytuje často. Tak napsal na př. Lessing ve svém dopisu ku Göthovi, když byl přečetl obsah jeho románu „Leiden des jungen Werthers", tenkráte ještě nedokončeného: „Ein derartiger Liebesschwärmer wäre bei den alten Römern und Griechen nicht möglich gewesen. Solche kleingrosse, verächtlich-schätzbare Originale hervorzubringen, war nur der christlichen Erziehung vorbehalten, die ein körperliches Bedürfniss so schön in eine geistige Vollkommenheit zu verwandeln weis. Also, lieber Göthe, noch ein Kapitelchen zum Schluss, und je cynischer, desto besser" (Baumgartner: Lessing's relig. Entwicklgg., 113.). Tento šíp kritického ducha Lessingova, jímž mělo zraněno býti křesťanství, zasáhl ovšem v první řadě Götha, — neboť on sám byl, o čemž Lessing nevěděl, tímto v románu líčeným Wertherem, a to právě proto, že p o z b y l v í r y k ř e s t a n s k é, v druhé pak řadě i samého střelce nevěrce, proto že odkryl velkou jeho neznalost mravního stavu starých pohanů, ať si již Řeků nebo Římanů a zároveň též nevěreckou jeho „mravnost" vlastní, ale přes to jest přece pozoruhodný hlavně proto, že ukazuje, až kam může vésti a do jaké míry může zaslepiti i muže ducha bystrého zášť proti křesťanství vznikající z b á z n ě před zodpovědností za skutky života, jak doznává upřímně Lessing jinde sám řka, že se j e n o m z t é t o příčiny přidržuje bludu více hovadského nežli lidského, kterýž popírá s v o b o d u lidské vůle a tudíž i příčetnost. K Lessingovi druží se v této příčině německý literární historik a aesthetik Vischer, Strauss, Lecky, Schelling atd.

Že tak činí nevěrci, tomu se ovšem pranic nedivíme, patřít to již k jejich řemeslu; ale jaký prospěch může z toho vzejíti protestantismu, když jeho „kazatelé" a „služebníci slova božího" pomáhají nevěrcům a vytýkají mravouce katolické, že prý znemravňuje, toho při všem namáhání mozku nikterak nemůžem pochopiti, a přec se tak děje dosti často.

Tak píše na př., ať o Luthrovi zcela pomlčíme, Herzog ve své „Realní encyklopaedii", že prý mravouka katolická „mrtvou jest legalitou" (sv. XII. str. 259.), „pouhou zevnějšností" (III. 38), ano i prý docela „školou nepravosti a lehkomyslnosti" (VI. 542.); co pak napsal týž „svědomitý učenec" se svými pomocníky na mnohých jiných místech (VIII. 605.; XVII. 510., XXI. 553. atd. někde až dvacetkrát), není možno v knize pro čtenáře slušné opakovati. Že v kruzích protestantských nejsou tyto náhledy o mravouce katolické žádnou vzácností, dosvědčuje i kazatel Dr. Ebrard, jenž ve své malomocné, ale proto tím zlomyslnější kritice dějin Janssenových, neštítil se napsati, že prý katolicismus takový zplodil mravní mor, jakéhož ani pohanství

neznalo (Janssen, An meine Kritiker str. 224.). Těchto výroků svědčících buď o pyramidální nevědomosti, anebo, což jest pravdě podobnější, o šíleném záští proti katolictví, k němuž protestantské spisy polemické přímo vybízejí,[2]) vyvraceti nebudem, vždyť i sám Luther, jak později authenticky dokážem, běduje nad tím, že *protestantismus* takovou vyvolal spoustu mravní, jaké snad nebylo ani v Sodomě, a dí bez obalu, že kdyby to byl předvídal, jaké ovoce přinese rodinám i společnosti j e h o „čisté evangelium", nikdy by se byl kázati neodvážil; na to však bychom se „služebníků slova (božího)" rádi zeptali, čeho tím stálým tupením dogmatiky i mravouky církve katolické vlastně chtějí dosíci? Či jsou hněvem proti církvi původní tak zaslepeni, že toho ani neznamenají, kterak bojujíce proti mravouce katolické bojují i proti samým sobě, proto že 1. to, co jest v jejich mravouce dobrého, jest vlastně k a t o l i c k é a nikoli specificky protestantské, a že 2. takřka pobádají a přispívají k tomu, aby jiní šli ještě trochu dále a zavrhovali nejen katolicismus nýbrž všechna všudy ať již jakákoli vyznání křesťanská a o všech aby rozhlašovali, že když i nevedou přímo k nemravnosti, aspoň mravnosť nikterak nepodporují, jak nyní vedle mnohých belletristů a aesthetiků hlásají i četní paidagogové, z nichž tuto pouze připomínáme zneuznaného výtečníka Hůlku s těmi, kdož jeho četnými citáty špikovanou řeč „approbovali", jenž s odvoláním se na Schleiermachra námi už dříve velmi „pochvalně" vzpomenutého snažil se dokázati, že konfessionalita nikterak zbožnosti neprospívá, a německé jeho kolegy, kteří v „Organu für den Hess. Landeslehrerverein" v „lásce" ku křesťanství, kteréž odchovalo takové množství stkvělých karakterů, dospěli tak daleko, že se neštítili tvrditi, že prý křesťanství positivní člověka snižuje až — na zvíře (die Menschen verthiert)?

My, jenž křesťanství a jeho mravouku také trochu známe, nevíme ovšem na základě jakých vážných důvodů dospěli mnozí literáti i „paedagogové" k úsudku tak patrně nepravdivému, šíleně hloupému a nespravedlivému, ale tolik víme, že je to takřka „nezvratným (!) dogmatem" bez mála všech tak zvaných „vzdělanců", „dogmatem", jakéž přijímají slepě, bez důkazů, že pravý křesťan nemůže býti řádným a dokonalým čili, jak se říkává, celým člověkem. A literáti belletrističtí, hlavně pak básníci deklamují stále, že lidmi celými, kteří dospěli k plnému rozvoji lidského žití a ku pravé lidské důstojnosti, byli staří pohané, zvlášť pak Řekové; křesťané prý poznali pravou lidskou důstojnosť a pravé lidské žití teprve tenkrát, když byl pěstováním staropohanské literatury opět znovu vzkříšen duch starého pohanství; ten prý teprv opět dosadil člověka v plné užívání „lidských" jeho práv, jichž prý ho neprávem zbavilo křesťanství. — Odtud to ustavičné hýčkání a chválení starého pohanství, odtud ta touha po oné době „plné štěstí a blaha nezkaleného", jaká prý vzejde opětně lidstvu, až prý se člověk zhostí křesťanství a vůbec všechněch představ náboženských a bude — j e n č l o v ě k e m, tak jako prý byl j e n o m č l o v ě k e m v prvotním zlatém věku lidstva, kdy ještě ne-

---

[2]) Tak dí rada Hase ve své „Polemice", že prý má každý protestant chovati v srdci: „ein ziemlich bestimmtes Bewusstsein des Glaubensinhaltes und *einen auflodernden Zorn gegen jede Hinleitung zum katholischen Wesen*" (Hase, Polemik 367.).

znal žádných předpisů obmezujících jeho svobodu, kdy o Bohu neměl ještě ani tušení a kdy jediným jeho „náboženstvím“ byla — „láska“. —

Nemluvme o tom, že náhledy podobné prozrazují ohromnou neznalosť dějin, neznalosť člověka a neznalosť křesťanství, kteréž jest náboženstvím jak Boha tak člověka nejdůstojnějším, náboženstvím, kteréž si přirozenosti a důstojnosti lidské mnohem víc váží nežli kterékoli jiné náboženství, ba náboženstvím, kteréž přímo učí, že kdo není dokonalým a celým člověkem, není také celým a dokonalým křesťanem, — o tom všem nemluvme, nýbrž ptejme se, kdo že jsou tito „obhájcové“ (!) lidské důstojnosti a odpůrci křesťanství i po stránce jeho mravoučné?

Předně sem patří ti, kdož ve své přemrštěné a nerozumné theorii mravoučné žádají, aby člověk činil dobré za všech okolností jenom proto, že dobré dobrým jest a kteří všecko dobré, jež by člověk činil nejen z lásky k dobru samému, nýbrž i z lásky k Bohu, jenž dobře činiti poroučí, a pro věčnou odplatu, již Bůh slibuje, ihned prohlašují za n e m r a v n é, čímž odsuzují nejen křesťanskou, nýbrž vůbec každou náboženskou mravouku, proto že se každá opírá o zákon Boha, jenž poroučí nebo zapovídá, ať si již má o Bohu a jeho zákoně poznání pravé a nad vši pochybnosť vyvýšené, aneb jenom představy s bludem více méně pomíchané. Idealem těchto lidiček, — ať již se zahalují v togu učenosti a filosofie jako Kant a Herbart a modní berlínský filosof Hartmann atd., aneb ať si hrají na učitele a paedagogy à la Bassedow, Diesterweg, Dr. Lindner atd. —, jest neobmezený autonomismus, jenž každou morálku, kteráž se opírá o zákon Boží, nazývá posměšně heteronomismem a úsilovně pracuje k tomu, aby veškerý „heteronomismus“ úplně byl vyhlazen a zničen.

Tak v theorii; ale jako staří stoikové při vší na pohled neúprosné mravní přísnosti theoretické v praxi se nejednou na vlas podobali mravně velmi laxním a rozpustilým cynikům, tak i moderní mravní rigorosisté v životě praktickém aspoň velmi často v ničem nezadají rozhodným egoistům, jejichž první otázkou vždycky a při všem jest: co za to dostanu? co z toho budu míti? Kouká z toho větší plat, aneb aspoň větší česť a sláva? Je-li naděje na jedno neb druhé, pracují s chutí; není-li však naděje ani na jedno ani na druhé, odříkávají mrzutě s Lessingem: „žádný člověk se nepodjímá rád prací takových, z jakých nemá ani nejmenšího zisku, ani peněz, ani cti, ani radosti. Proto peníze sem, nebo nebudu dělati pranic!“ Jsou-li náhodou taky literáty, dodávají ještě alespoň v duchu s tímže Lessingem: Pro česť milé otčiny bych ani perem nehnul, byť na něm spočívala jediné a na vždy všecka její spása; ale pro svou vlastní česť udělám všecko. (Srov. Baumgartner l. c. 90.) Ba i v theorii přechází nejednou upřílišený jejich rigorismus pojednou v přílišný laxismus, zrovna tak jako se i staří stoikové nejenom v praxi nýbrž i v theorii shodovali mnohdy — s cyniky. Neníť pod sluncem nic zcela nového; všecko zde již v té neb oné formě jednou bylo! —

Za druhé patří k odpůrcům křesťanské mravouky všichni ti z básníků a belletristů, jejichž idealem jest tak zvaný humanismus, jejž oni jmenují „čistou lidskostí“. Dle tohoto názoru, o jehož rozšíření pečovali a pečují nejen četní básníci, nýbrž i filosofičtí „přírodozpytci“, filosofové, „moralisté“ (!) a literární historikové, hlavně pak „bratří“ zednáři, jest „nemravným“ každé odporování nezřízeným žá-

dostem a náklonnostem, „nemravným“ každé jejich krocení a v uzdu pojímání, „nemravným“ každé odpírání vášním a chtíčům tělesným a proto „nemravným“ (!!) zvláště křesťanství, proto že krocení všechněch těchto nezřízených vášní a náruživostí, odpírání jim a neúprosné jich podrobování nezměnitelnému zákonu Božímu za přísnou ukládá povinnosť.

Jsou-li z této příčiny nepřátely křesťanství a jeho mravouky na př. J. J. Rousseau, kterýž se brodil ve všem možném kalu a péči o své . . . děti svěřoval jiným, neb od muže uprchlá a v hříšném poměru žijící Sandová recte Dudevantová, — nebo Forster, který se, jak nám o něm Perthes vypravuje a jak dosvědčují vlastní jeho listy, vší silou nutil do pochybování o jsoucnosti Boží, a to jen proto, aby ukonejšil svoje svědomí, jež mu vytýkalo velmi četné slabosti a hříchy, nebo Göthe, který, jak o něm s chválou (!!) vypravují mnozí dějepisci literární, trhal „růže“ všude, kde se jen dalo, i „růže“ už vadnoucí v zahradě cizí, utržené brzy opět zahodil, ano i — jako na př. nešťastnou Bedřišku — nelítostně odkopl a v krátké době do hrobu připravil, za čež ji nyní němečtí „básníci“ oslavují, — nebo Lessing, kterýž měl rovněž jako tito a jiní ještě po dlouhá léta nejednu příčinu s křesťanskou mravoukou býti nespokojeným atd. atd., jsou-li, pravíme, nepřátely křesťanství a jeho mravouky lidé druhu tohoto, jest to přirozeno a pochopitelno; ale co máme říci o lidech, kteří tyto muže a jim zcela podobné zovou lidmi šlechetnými, idealními a život jejich i mládeži študující odporučují k následování? co máme říci o literárních dějepiscích a těch oněch filosofech, kteří, když i musejí doznati hříšnosť a hanebnosť života takového, nekárají těch, kdož tak živi byli, nýbrž křesťanství, kteréž prý se právě tím, že podobné věci zapovídá, příčinou stává hříchů? Jinak prý bylo, — tak nám totiž chtějí namluviti —, ve starém pohanství, to prý člověka nesvíralo se všech stran železnými pouty, nýbrž přálo mu volnosť neskrácenou, a proto prý v něm plynul život lidský tak harmonicky a přirozeně.

Při těchto námitkách a jim podobných věru „nevíme“, praví Albert Weiss, „čemu se máme více diviti, nač víc se hněvati. Přestane snad chlípnosť býti hanebností, když bude míti úplnou volnosť a když budeme lidí učiti, že nejsou povinni jí se chrániti? Či jsou snad skutečně tito mužové, kteří se jinak rádi tvářívají, jako by všechno všudy věděli, tak nevědomými, jak se tuto dělají? Či snad tají před námi, co vědí velmi dobře, a domnívají se, že nemůžeme právě tak jako oni čísti v Terentiovi (Eunuch. 3. 5. 43.) a Pliniovi (hist. nat. 36. 5. 11), Philostratovi (vita Apollonii 6. 40. 1.) a Lucianovi (amores 11. 12; imagines 4.) a Valeriovi Maximovi (Val. Maxim. 8. 11. 4.), a že nevíme, co vypravují v této příčině Ovid (Metamorph. 10.243 násl.) a Aelian (Var. histor. 9. 39.), co Poseidippos (Clem. Alex.) a Philostephanos (Müller Frag. III.)? Anebo snad domnívají se, že mnohem spíše uvěříme jim, nežli tomu, co nám bez obalu a upřímně vypravují staří a co odsuzují? Anebo mají konečně snad za to, že nám naše přikázaní křesťanské nedovoluje, abychom na jejich útoky tak odpověděli, jak toho po právu zasluhují?“ (Weiss, Apol. III. 373—374.) —

To jsou nám věru staří pohané se všemi jejich vadami a chybami tisíckrát ještě milejší, nežli tito naši pohané moderní, proto že si při všech těch bezčetných a hrozných poblouzeních zachovali ještě alespoň tolik zdravého smyslu, že v tom, co jest hanbou a nepravostí, nehle-

dali ctnosti, nehledali cti, jako to činí pohané moderní, a že když někdy vystoupil někdo mezi nimi, jako na př. Aristipp, Chrysipp neb kdokoli jiný, aby jim hlásal, že hřích je ctností aneb že člověku dovoleno jest všecko činiti, hned se mu všude stavěli na odpor. Za dnů našich však nepřátelé mravnosti docházejí chvály, jsou zbožňováni, jen když dovedou svoje nepřátelství proti ctnosti a dobrému mravu zaobaliti ve zvučné verše anebo v učenou fraseologii.

Neznají snad skutečně odpůrci morálky křesťanské a nadšení velebitelé starého pohanství výroků pohanských spisovatelů: „Žijme vždycky tak, jako bychom měli (ze svého života) účty skládati“ (Cic. In Verrem); „nejkrásnějším vítězstvím jest zvítěziti nad sebou samým, nejhanebnější však porážkou podlehnouti sobě samému“ (Democrit. Mullach frag. philos. G. I. 343.); „horší jest býti otrokem svých vášní než otrokem tyranovým“ (Demophilus); „volným jest pouze ten, kdo neslouží náruživostem“ (Pythag.), „nešťastným teprv ten, kdo své neštěstí nedovede snésti“ (Bias); „sebe sama poznati (Chilon) a snažiti se Bohu podobným se státi jest nejlepší cestou ku ctnosti“ (Sosiades, Plato); „zkrátka a dobře: kdo chce v dobrém prospěti, musí se míti před sebou samým na pozoru jako před nepřítelem“ (Epiktet, Manuale 3. 48, 3.) nebo „člověk jest svým vlastním démonem?“[3]) A znají-li tyto a podobné jiné výroky starých pohanů, jakým právem mohou obviňovati křesťanství, že nás připravilo o mysl božsky veselou“,[4]) jakáž prý byla údělem starých pohanů, že nás o ni připravilo tím, že nám velí bdíti nad sebou, zapírati sebe, nespoléhati na dosavádní úspěch v dobrém a báti se pádu a že nám slovy: nepřátely člověka jsou vlastní jeho domácí (Mich. 7. 6; Mat. 10. 36.) ukazuje na nepřítele ze všech nejlstivějšího a proto taky nejnebezpečnějšího, na naše totiž vlastní náklonnosti, žádosti a vášně? Či není starou uznanou pravdou, že jest člověk nejmíň člověkem právě tenkráte, když svým vášním a náruživostem nejvíc povolil? Býti od přirozenosti zvířetem, není žádnou hanbou ani hříchem, ale býti stvořen k obrazu a podobenství Božímu, býti člověkem a chtíti jako zvíře následovati všech pudů a vášní, jest hanbou i hříchem, jest tolik jako chtíť býti zvířetem a činiti se nespokojeným, rozervaným a nešťastným. A k těmto koncům vede nutně a neúprosně bezbožecký humanismus všecky ty, kdož mu věnovali srdce své. Rozervanosť a nespokojenosť, jež se dostavuje po životě tráveném dle zásad humanismu jako po opici kocovina, byla konečně vždycky údělem všech učenníků i apoštolů tohoto nového evangelia, ať již sluli Luther, jenž byl humanismu praporečníkem, Voltaire, Göthe, Schiller, Lessing neb jakkoli jinak; a nespatřujem zvláště v době naší chorobné tyto příznaky už i na lidech a literátech ještě mladých? nejsou plni pessimismu?

Humanismus jest otcem pessimismu. Napřed slibuje jako druhdy ďábel naší pramáti člověku vrchol veškerého štěstí, mluvě k němu v podstatě as takto: nevěř v Boha a nedbej toho, co se klamně zove zákonem Božím; ty sám jsi „bohem“ svým, ty sám svým zákonem; jednej tudíž jen vždycky a všude dle vlastní vůle své a svých žádostí. — Když člověk poslechne svůdných jeho slov, když vzdá se víry v Boha svatého a vy-

[3]) Srovnej: Weiss, Apol. III. 320—321; I. 47.

[4]) O této božsky veselé mysli starých pohanů viz v naší brožůrce: „Staropohanské štěstí“ atd. str. 9 a násl.

poví poslušnosť jeho zákonu, aby šel po žádostech vlastního srdce a hledal štěstí své v rozkoších a slastech tohoto světa, a když všechno zkusiv hledaného štěstí trvalého ve věcech pozemských, na něž celou svou naději složil, nikdež přec nenachází a když se proto stává rozmrzelým a s výčitkou se obrací k humanismu, že ho oklamal, odpovídá mu tento s výsměchem: Blázne, jak pak bys chtěl najíti trvalé štěstí ve světě! vždyť ten celý svět tak bídný jest a ničemný, že to ani za to nestojí, by člověk na něm žil; nejlépe bylo by rozbíti jej na kusy a všecko všudy obrátiti v rum; toho však nikterak nedokážeš a proto nechceš-li se stále jen malomocně na svět zlobiti a naň hubovati, — usmrť sama sebe!! K takovým bídným a zbabělým koncům vede člověka nezměrnou pýchou zplozený humanismus a naplňuje staré přísloví, že po pýše vždycky následuje pád. Co pak nutně přivádí ku špatným koncům, jest bludným a špatným samo v sobě. —

Nechť si bezbožecký humanismus a jeho básníci stále deklamují:

„To nevyvrátí nikdo: Dobro jako zlo
jsou v oku myslitele z téže látky“
(Vrchl. Hudba v duši 122.),

nechť si dále pějí:

„Však nikdo ptát se nebude, to věř,
zda zlu či dobru byl jsi ku podpoře, když jsi byl“
(ibid. 131.),

nechť si opakují do nekonečna:

„líbej, pij, v tom moudrosť veškerá“ (idem),

nechť si deklamují až do omrzení:

„my bohové jsme“ (idem):

vždy bude jejich vlastní svědomí viniti je ze lži a je pobádati, aby vyznali:

„Nic platno bušiti se hrdě v ňadra,
nic platno, nejistota pýchu zdusí“
(Vrchl. Dědictví Tantalovo 121.);

vždycky jim bude jejich svědomí připomínati, že jest rozdíl podstatný mezi zlem a dobrem a nebudou-li rozdílu tohoto pilně šetřiti, budou musiť vyznati:

„pak v srdci výčitky nám často osten hne se“
(V. Huga N. B. přel. Vrchl. 21.)

a výčitkami trápeni budou se smutně ptáti:

„Kdo, vino, první tebe zplodil?“ (Vrchl.)

vždycky budou musiti šetřiti alespoň poněkud zákona mravního, třebas tak činili jenom ze strachu před lidskými jazyky čili jen proto, že:

„pes, dobrá pověsť, stále na tě štěká“ (Vrchl.);

vždycky budou musiti chtěj nechtěj doznati, že nejsou „bohy“, nýbrž tvory slabými, pomíjejícími, a pohrdati Bohem a jeho svatým zákonem že jest nejen hříchem, nýbrž i největší hloupostí a spolu nepřátelstvím proti sobě samému, proto že to člověk, umí-li jenom trochu mysliti, k úplné nevěře, v níž by neměl ani vzhledem k Bohu ani vzhledem

k svému poslednímu cíli žádné víc nejistoty ani pochybnosti, nikdy nepřivede, nýbrž jenom k pochybovačství, kteréž jako katan trápívá toho, koho se zmocnilo, a proto že za druhé neuspokojeným a prázdným zůstává každé srdce lidské, z něhož byl vyhnán Bůh, jenž je stvořil pro sebe a tak uspůsobil, že je ani celý svět se všemi svými krásami a poklady nedovede vyplniti a všestranně uspokojiti, z kterýchžto příčin nastanou u člověka, jenž pozbyl víry, přece aspoň časem velmi trapné chvíle, jež ho nutí k vyznání upřímnému a neobalenému:

„ . . . . jsem . . . . dítě zmaru, mžiku!
— — — — — — — — — — —
Třtina vetchá, nalomená v bouře ryku,
stín, kterému srdce zžírá pochyb zmije“
(Vrchl. Dědictví Tantalovo 107.).

V nudných a trapných těchto chvílích, v nichž srdce jeho „prázdné víry“ zžírati buď zmije pochyb a v nichž bude cítiti veškeru svou slabosť a malomocnosť v míře svrchované, snad si vzpomene, jak ta duše jeho nyní na poušť vypráhlá a vyschlá a pochybnostmi cele rozrytá bývala šťastnou a spokojenou ve dnech jeho mládí, kdy s dechem tajeným a s andělským na rtech úsměvem naslouchával slovům zbožné matky, když mu vyprávěla o Bohu, Otci našem, jenž jest v nebesích, když mu vyprávěla o „andělíčkách“, jenž se na nebi s Bohem radují a na rozkaz jeho lidi opatrují, — snad si vzpomene, kterak přál si tenkrát býti v blažené jejich společnosti a kterak toužebně hledíval k nebesům: a když si tak všecko připomeneme, snad praskne konečně dotknuta paprskem božské milosti jak led studená a tvrdá kůra svírající jeho vypráhlé srdce a on uchvácen touhou svého dětství, vyzná alespoň sobě samému, jako vyznal druhdy mistr Göthe:

„ . . . mich ergreift ein längst entwöhntes Sehnen
Nach jenem stillen, ernsten Geisterreich,“

nedbaje toho, že dříve zpíval:

„Nach drüben ist die Aussicht uns verrannt;
Thor, wer dorthin die Augen blinzend richtet,
Sich über Wolken seines Gleichen dichtet!
Er stehe fest und schaue hier sich um;
Was braucht er in die Ewigkeit zu schweifen!“ (Faust.)

Tak aspoň vedlo se již mnohým nevěrcům, ba snad většině, když země, na níž „pevně chtěli státi“, pod jejich nohama počala se bortiti a když nikdež ve světě, ač se rozhlíželi na všechny strany, hledaného štěstí nenalezli, jenom že se k tomu všichni nepřiznali a když se i přiznali, neměli opět tolik odvahy a zmužilosti, by vztáhli ruku po kompasu víry a veslech naděje, za jejichž pomoci by se dostali do bezpečného přístavu spásy, nýbrž zůstali jako zoufalci s vratkou lodicí svého života bez vesla a bez kompasu a bez pevné kotvy ve prudce se dmoucích vlnách pochybnosti, až je uchvátila neúprosná smrť.

Kdo však z nich měli tolik zmužilosti a při všem nepřátelství proti křesťanství ještě aspoň tolik logické mysli a poctivosti, že náboženství křesťanské, dřív než by je na vždy a úplně zavrhli, z nezkalených pramenů jak po stránce jeho věroučné, tak po stránce jeho

mravoučné pilně zkoumali a studovali, jako to učinil na př. protestant Jiří Bedřich Robinson markýz of Ripon, bývalý velmistr zednářských loží anglických, pak horlivý katolík, vůdce katolíků a místokrál v (anglické) Indii, ti se přesvědčí, mají-li ještě smysl pro pravdu, že křesťanství není tím, co z něho udělali Luther se svou bohopustou morálkou, Kalvín se svou nelidskou přísností a zamlklostí, co z něho udělali Puritáni a Kvakerové a bez mála všechny nesčetné ty sekty protestantské, že není také tím, co z něho udělali v nesčetných spisech jeho nepřátelé: to že jsou pouhé karikatury pravého křesťanství, kteréž jest rovněž tak vzdáleno od každé nelidské přísnosti a přepjatosti, jako od laxnosti a lehkomyslnosti.

Každý takový zároveň pozná, že *není* pravda, co pěje básník:

„... Hellady též zašlo slunce zlaté
a nová víra nesla všem jen hroby.
Toť ona chvíle soumraku a nudy“

(Vrchl. Dědictví Tant. 89.),

ale pravdou že jest právě opak toho, proto že dle svědectví nestranných dějin jak všeobecných tak literárních právě národové nejkřesťanštější při vší zbožnosti a mravů přísnosti tak se dovedli veseliti a radovati, takovým kypěli zdravým humorem, jaký bychom marně hledali u starých nejen Římanů, nýbrž i Řeků. A že ani strašně rozkřičená španělská inkvisice ani ve veselém životě ani v pracích literárních překypujících humorem a říznou satirou, třebas satira šlehala i kněze, nespatřovala nic nekřesťanského, viděti z toho, že právě za doby inkvisice: Cervantes psal a vydal beze vší překážky svého Don Quijota; prior bratří milosrdných Tirso de Molina psal tak peprně satiricky a ostře kriticky, že by dnes za dnů „svobody a volnosti“ v každém státě evropském podobné články neúprosně byly konfiskovány; Mira de Mescua vydal „Galantního poustevníka“, v němž šlehal kněze, Lope de Vega více komedií (3), v nichž šlehal ostře a sarkasticky pýchu a domýšlivost řádů rytířských, a Luis de Belmonte docela i svého: El diablo predicador (ďábel misionářem čili kazatelem), kteryžto kus byl za doby inkvisice nesčetněkrát hrán beze vší překážky, a zakázán byl teprve v době svobody a osvěty Ferdinandem VII. (Viz: Ad. Fried. Graf. von Schack: „Geschichte der dram. Lit. und Kunst in Spanien,“ 3 svazky.). Tak bylo v Španělsku i v době inkvisice, tak bylo i jinde, ano i v ponurém nyní Anglicku, kdež kalvinismus po celé skoro století přísnými prostředky pilně pracoval, nežli tuto veselou mysl z lidu vytlačil, nebo když už byl zaveden a utvrzen, trvaly dlouho ještě mnohé obyčeje a zvyky katolické, trval dlouho ještě i zdravý humor lidu přes všechno hřímání kazatelů a kdyby byl netrval, neměla by Anglie žádného Shakespeara, proto že v ovzduší proniklém úplně duchem kalvinismu básník takový jest holou nemožností.

Náboženství křesťanské nežádá na člověku, by ze srdce svého vyrval květ radosti, by zastavil v něm city v pravdě lidské, ohlušil „tóny“, jež v něm probouzí pohled na přírodu a osudy lidstva, a tak z něho učinil „pustinu jen holou“; a klade-li básník třebas „asketovi“ nejpřísnějšímu v ústa slova:

„Mé nitro spráhlo dávno na Saharu —
leč v palném písku pramínek zbyl jeden,
ten v trpké sny mé kouzlí mládí eden
— — — — — — — — — —
A darmo víra, darmo zákon volá:
Vyrvi ten květ a stav ten citu pramen,
Ohluš ten tón a znič ten vášně plamen
a srdce tvé buď pustina jen holá!
Já nemohu! — Já klesám ve zápase,
já musím ctít hlas, jenž mluví ke mně
.....člověkem buď zase“ (Vrchl. Symf. 32.),

prozrazuje to jednak velkou neznalosť ducha křesťanského, jednak i velkou neznalosť toho, v čem že záleží pravá hodnota a důstojnosť člověka. Takový „asketa“, jak nám ho tuto líčí náš básník, není asketou dle ducha křesťanského, proto že žádá na sobě příliš mnoho a právě proto nedosahuje praničeho a plamen jeho „vášně“, víme už jaké, hoří v srdci jeho plnou silou dále. Takovýmto „asketou“ (!) byl Martin Luther, kterýž, jak o sobě sám vypravuje, chtěl jíti zvláštní, přísnější cestou, než jakou žádal zákon řeholní, postil se často po mnoho dní a, uzavřev se do své cely, s nikým nemluvil, ale hned zas pustil uzdu své „vášni“ a čím výše se chtěl vypnouti dřív ze své vlastní síly v „ctnosti“, jejíž pojem si stanovil sám, tím hloub vždy klesl; dokonalým „člověkem“ nebyl však ani dřív ani potom (Janssen; Dr. Germanus: Reformations-Bilder.). Ovšem básníci, dle jakých jest pouze člověkem ten, kdo třímá v ruce „ověnčený pohár“ a jehož „skráně planou“ horkostí od množství vína, jenom ten, jehož idealem a cílem nejvyšším jsou „oblé tvary boků“ atd., před nimiž „kleká jako před Madonnou s horkou slzou v oku“ (Vrch. Duch a svět 98.), vždycky se budou hněvati a mrzeti na mravouku křesťanskou, vždycky však též budou celým svým básněním o člověku, třebas z něho časem i „boha“ dělali, dokazovati, že mají o něm rovněž tak nízké a urážlivé představy, jaké bez obalu vyslovil Göthe, když takto napsal:

„Wundern kann es mich nicht, dass die Menschen die Hunde so lieben;
Denn ein erbärmlicher Schuft ist wie der Mensch so der Hund.“

Člověk, když stál ve cti, stojí kdesi psáno, nevážil si toho, chtěl býti víc, chtěl býti „bohem“ absolutně volným a nezávislým a stal se podobným — zvířatům!!

Kam by dospělo ubohé lidstvo za vůdcovství mnohých básníků a filosofů, kdyby nebylo ve světě křesťanství! Ale právě toto „křesťanství jest“, jak dí dobře Göthe, „ein mächtiges Wesen für sich, woran die gesunkene und leidende Menschheit von Zeit zu Zeit sich immer wieder empor gearbeitet hat“ (viz: Lerique, Die Ideale etc. 59.).

Kam by dospělo ubohé lidstvo i ve svém bádání a veškeré práci duševní, kdyby ve světě nebylo křesťanství, jež poblouzení ducha lidského stále koriguje a lidstvu stále ukazuje cestu k Tomu, jenž jest pramenem pravdy veškeré? O naší době, kteráž se domnívá, že Bůh ví jak daleko už pokročila, a kteráž jest hrdostí nad výsledky své neúmorné práce tak řka zpilá, dí právem básník:

„Já nechci žalovat, že věk můj malý.
Však ptát se musím, po vichřici věků
co bychom příští době odkázali?
Co v rumu měst, jež příští doba zryje,
co hovořiti bude o člověku,
kde bude síla naše, poesie?“ (Vrchl. Dědictví Tant. 104.)

Malý to věru kompliment době naší ale zasloužený. Za to však mohou doby, jimž říkají „osvícenci“ tmářské, doby, kdy vládla ještě silou nezlomenou víra křesťanská, s oprávněnou hrdostí ukázati na četné umělecké stavby rozměrů často obrovských, jimž se i náš věk právem obdivuje, na přečetné malby provedené štětcem mistrovským, na četné spisy básnické, kteréž se budou ještě čítati a studovati, až na spisy básníků nyní slavených nikdo víc nevzpomene, ano i na spisy, v nichž se jeví taková hloubka a přesnosť myšlení, takové správné různých pojmů vyměření, jaké bychom u četných filosofů moderních marně hledali. Jenom nevědomosť aneb drzá prolhanosť může tvrditi, že křesťanství pro vědy, umění a osvětu málo vykonalo, anebo docela: že si jich neváží a tma a nevědomosť, že jsou mu milejší. Vždyť praví i sám Dr. Josef Durdík — a ten přece není ultramontánem ani zakukleným „jezuitou“, že toho pokroku a těch vědomostí, jimiž se věk náš tak rád chlubívá, není příliš mnoho, a že by všeho toho bylo tak málo, že by to ani za řeč nestálo, kdyby věku našemu nebyl pilně pracoval do rukou středověk — (ten temný středověk!) —, který skoro ke všemu, čímž se náš věk p r á v e m chlubí, už napřed položil pevný základ, a cituje slova Dubois-Reymonda, kterýž, ačkoli jest odpůrcem křesťanství, přece doznává, že i novější vědy přírodní, ač prý se to zdá paradoxním býti, vyvinuly se působením křesťanství (O pokroku mrav. 35.). Protestant Guizot opět dokazuje, že křesťanství ku všem velkým otázkám dalo podnět a přispívalo k jejich rozluštění, a protestant Rudolf von Ihering, znamenitý právník a slavný právnický spisovatel, obdivuje se sv. Tomáši Aquinskému, jak jasně a pregnantně uměl jeho velký duch luštiti i nejtěžší otázky právní po stránce jejich mravní a vyznává upřímně, že by byl své knihy „Der Zweck im Recht“ snad nikdy nepsal, kdyby byl znal spisy velkého tohoto křesťanského filosofa dříve, proto že to, oč mu při spisování knihy jeho hlavně šlo a o čemž se u filosofů moderních a theologů protestantských nikde nemohl ničeho řádného dočísti, pověděl tento velký myslitel už dávno velmi dobře.[5]) Nejen však Ihering mluví pochvalně o filosofii středo-

[5]) Když vydal totiž Ihering svou knihu: „Der Zweck im Recht“, vytýkal mu katolický spisovatel Hohoff v „Literarischer Handweiser“, že nebral nikdež zřetele na spisy Tomáše Aqu. a ukázal mu na četných citátech, že to, co on vyvinouti a stanoviti chce, vyvinul a stanovil už dávno přesně velký tento myslitel, K II. vydání svazku II. přičinil pak Ihering na str. 161. tento dodatek: „In der gegenwärtigen II. Aufl. mache ich zum Texte einen Nachtrag, den ich der Besprechung meines Werkes im „Lit. Handw.“ durch W. Hohoff verdanke, der mir auch persönlich mit manchen werthvolen Verweisungen auf die kath. ethische Literatur an die Hand gegangen ist. Derselbe weist mir durch Citate aus Thomas nach, dass dieser grosse Geist das realistisch-praktische und gesellschaftliche Moment des Sittlichen ebenso wie das historische bereits vollkommen richtig erkannt hatte. Den Vorwurf der Unkenntnis, den er für mich daran knüpft, kann ich nicht von mir ablehnen, aber mit ungleich schwererem Gewicht als mich trifft er die modernen Philosophen und protestantischen Theologen, die es versäumt

věké, nýbrž i protestant professor Eucken[6]) a mnozí jiní. Ano tu a tam ozvaly se i mezi filosofy hlasy, že bude třeba důkladně studovati opětně spisy filosofů starých, má-li filosofie nynější najíti spásnou nit, po níž by se dostala z labyrinthu nakupených bludů. — Kdo bude jednou za touže příčinou chtít studovati filosofii moderní? — Taf jest kletbá nevěry, že jest na velké, plodné myšlénky velice chudou; taf kletba každé nevěrecké doby, že jest velikou jenom v negaci, jenom v boření a popírání, ale pramalinkou v tom, co chce budovati, tak že pravdu pověděl Göthe, řka: „Alle Epochen, in welchen der Glaube herrscht, unter welcher Gestalt er auch wolle, sind glänzend, herzerhebend und fruchtbar für Mitwelt und Nachwelt; ale Epochen dagegen, in welchen der Unglaube, in welcher Form es sei, einen kümmerlichen Sieg behauptet, und wenn sie auch einen Augenblick mit einem Scheinglanz prahlen sollten verschwinden vor der Nachwelt, weil sich Niemand mit Erkenntnis, des Unfruchtbaren abquälen mag.“

Nejen však neplodnou jest každá doba nevěry, nýbrž i boří a ničí a hází mezi staré haraburdí to, co vymyslily a vykonaly doby pevné víry; tím však škodí i sama sobě, proto že si jednak podkopává pod nohama půdu, na níž chce státi, jednak si vlastní rukou uplétá metlu sama na sebe, podobajíc se člověku pošetilci, jenž odřezuje od stromu větev, na níž sedí sám, anebo hází kamením na věž stojící na skále; s odříznutou větví pada též sám a kamení se o věž neb skálu odráží a padá mu na hlavu.

A v tom právě spočívá nepřemožitelnosť víry a náboženství, že bez nich svět nikterak obstáti nemůže a že čím radikálněji se jich na čas zbaví, tím úpěnlivěji opět po nich volá. V tom spočívá i nepřemožitelnosť víry křesťanské, jak poznal a uznal na sklonku svého života i mistr Göthe, řka: „Das Christenthum ist so tief in der menschlichen Natur und ihrer Bedürftigkeit begründet, dass auch in dieser Beziehung zu sagen ist: Des Herrn Wort bleibt ewiglich.“ (Lerique l. c.)

Ano, věčně bude trvati slovo Páně, a blázen každý, kdož proti němu brojí.

---

haben, sich die grossartigen Gedanken dieses Mannes zu Nutzen zu machen. Staunend fragte ich mich: wie war es möglich, dass solche Wahrheiten, nachdem sie einmal ausgesprochen waren, bei unserer protestantischen Wissenschaft so gänzlich in Vergessenheit gerathen konnten? Welche Irrwege hätte sie sich ersparren können, wenn sie dieselben (t. j. Wahrheiten) beherzigt hätte! Ich meinerseits hätte vielleicht mein ganzes Buch nicht geschrieben, wenn ich sie gekannt hätte, denn die Grundgedanken, um die es mir zu thun war, finden sich schon bei jenem gewaltigen Denker in vollendeter Klarheit und prägnantester Fassung ausgesprochen“ (Viz: Leopold Kist: „Drei Schosskinder des Zeitgeistes str. 16—17.).

[6]) „Die Philosophie des Thomas von Aquino und die Cultur der Neuzeit.“ (Tištěno třikrát; napřed v časopisech a pak o sobě.)

Památce kněze Jana Bosca,

apoštola opuštěné mládeže.

(† 31. března 1888. v Turině.)

Často jsem slyšel zázrakům se smáti.
Vždy posměch drzý, stejně ironický:
„Teď nechať doba zázraků se vrátí,
teď třeba jich, a více než kdy vždycky.
Proč žádné divy nedějí se nyní?
Již z víry brzy pouhá bude troska!
Div byl by lidstvu pravé dobrodiní!

Tu čet' jsem život kněze Jana Bosca
a cítím, kterak mocných citů příval
mé srdce schvátil, z každé řádky díval
se zázrak na mne, vzácný, velký, živý.

Soucitu, lásky, konal pravé divy.
Ba v málokterém srdci soucit plane,
jeť květ on rajský, vzácný na té zemi.
On otcem byl mládeže zanedbané,
on sirotkům, již opuštěni všemi,
jediný sám nahradil celou lásku.
Kdy žití jich se krylo v temné mraky
vykonal díla větší nad zázraky.
Budoucnosť jejich trním zarůstala.
Svět měl jen pro ně surovosti bláto
a srdce tvrdá, jako nahá skála.
Co sirotek? Co bídný? Kdo můž' za to?
Otevřte žalář, pouta sem a metly,
ať přijde stráž! Ať galej pluje v moře!
Co slzy nám a bol! Co cizí hoře!
Květ lásky, Bosco, ve Tvém srdci zkvetlý
žaláře zničil, sám Ty, sám a jeden
jsi opuštěným růže v cestu sázel
a dětem svojim otevřel jsi eden!
Co na tom, že svět kalem na Tě házel?
I Krista na kříž katané kdys vbili.
I řekli jedni: „Blázen jest a šílí“,
„pryč z města s ním“! ti druzí v souhlas řvali.
Leč Ty, v své lásce beze změny stálý
jsi trval v dešti, bouři, bez přístřeší
a bez peněz, jak apoštol jsa chudý!
Své dítky ssebou — může-li být těžší
pouť života, a přece kouzlem všudy
kam přišel jsi, Tvé dílo divem kvetlo!
Kdo sirotkem, ten smál se na svět mile,
neb lásky Tvojí zářilo mu světlo.

Když žití Tvoje ohrozila dýka,
a střela vraha najatého klatá
z krvavých ran Tvých zázrakem zas vzniká
ta láska Tvoje, ohnivá a zlatá!
Tvou duši svatou zloba nepodlomí!
Ty chud a zraněn žiješ pro své děti,
těm opuštěným asyl stavíš, domy,
Tvá láska bouřný přes ocean letí
jak hymnus velebný a vítězící.

Sta asylů zří slunce ve třpyt rudý.
Jeť život Boscův zázrak, v duši hřmící.
Ty stavěl On, — kněz nuzný jen, a chudý,
leč gigant srdcem — titan věrou v Boha!

Tak zdá se mi, že když se Bosco zrodil
andělé všichni u kolébky stáli,
kynuli jemu, libě naň se smáli,
krok jeho každý Bohem požehnali!
A když mu smrť již mdlobou oči kalí,
andělé všichni přistoupili k loži,
kynuli jemu, naň se libě smáli,
a nesli duši v sladké ráje Boží.*)

Josef Flekáček.

Světová slavnosť.

Popisuje

Tomáš Škrdle.

(Dokončení.)

B) Neapol, Florenc a Benátky.

Dne 16. dubna večer o půl jedenácté opustila většina poutníků Řím: někteří jeli přímo domů, valná část však mířila k Neapoli, která jest od Říma asi tak vzdálena jako Praha od Vídně. V noci jsme si v kupé jakž takž zdřímli, ráno pak o páté hodině začali jsme si prohlížeti krajinu podle dráhy. Čím více k jihu, tím více objevovala se letní příroda. Stromoví bylo v nejlepším květu, rýže se podobala naší vzrostlé, vyvinuté pšenici, a u Neapole samé byly již zralé fíky, pomeranče a citrony.

Čas dopolední věnován byl prohlídce Pompej a musea, v němž jsou staré památky, v nešťastném tomto městě nalezené. Pompej bylo velice krásné město, velice důmyslně vystavené a zařízené, a dosud nalézají se v něm zbytky domů, chrámů, rozličných městských neb soukromých ústavův, a to dosti zachovalých.

*) Pozn. red. O Boskovi přinese „Vlasť“ v V. roč. delší pojednání.

Přistupuji k práci přeobtížné, chtěje vypsati cestu osmi česko-moravských rytířů na Vesuv, mezi nimiž byl jsem i já.

Smluvivše si jízdu za 56 lir, vydali jsme se na cestu; místo kordů třímali jsme v rukou deštníky, místo lesklých krunýřů přehodili jsme přes ramena plaidy. Čtyři vraníci nás letem dovezli k cíli, odkud nám bylo jeti koňmo na Vesuv. Ach, jak splesalo srdce naše, když se pro nás rosinanty osedlávaly! Tamo naši komoří koně sedlali, tamo rytíři víno (lacrimae Christi: slzy Kristovy) statně popíjeli. Dáno znamení, a my sedali na komoně. Srdce začalo se ve mně mocně ozývati, neboť jsem nikdy na koni neseděl. Nic však méně vyhoupl jsem se do sedla a uchopil úzdy — prosím, nebyla to úzda, nýbrž dva provazy: těmito provazy byla moje rosinanta pouze jako ohlávkou ovázána. Ach, co jsem tu pocítil nového strachu! Moji spolurytíři neměli této nehody a proto jeli jistě — aspoň jsem tak myslil, kdežto já byl zcela odevzdán libovůli svého komoně. Ale byl to koník dobrý, až příliš dobrý, takže — snad ze skromnosti — stále zůstával pozadu.

Komonstvo naše bylo četné a rozmanité: vedle vůdce výpravy naší bylo tu několik kluků a dva dospělí chasníci, kteří rosinanty naše popoháněli a jako praktičtí lidé, aby lépe se jim šlo, za ocasy jich drželi. Místo našeho „hi“ pokřikovali stále na koně „á, á, á!“

Časem některému rytíři upadl plaid, jinému deštník, třetímu vypadla z ruky úzda, čtvrtému vysmekly se nohy ze třemene — komonstvo rychle to jednou rukou podalo nebo poopravilo, druhou však ihned také o bakšiš požádalo. Tato čistá láska křesťanská nás ovšem hluboce dojímala.

Čím dále do vrchu, tím hůře se nám vedlo: koně se bořili až po kolena v lávě, a česko-moravští rytíři byli již všichni znaveni a spoceni; když slézali s koní, převalili se dva z nich do lávy, nač jsem já, jsa dosud ze všech nejnešťastnějším, s jakýmsi zadostiučiněním pohlížel. Takto strmáceno bralo se rytířstvo dále, ale přišlo jen k prvnímu hořícímu kráteru — dále to již nešlo, bylyť na Vesuv ještě dvě hodiny cesty.

Viděli jsme z Vesuvu málo, pouze jeho buď hořící, buď ztvrdlou, zkamenělou lávu, která začíná tvořiti kolem Vesuvu malé pohoří; ale již při tom províval nás cit hrůzy. I jaké teprve zděšení zmocňuje se asi lidu zde usazelého, když tento velikán, ve dne v noci spousty kouře vychrlující, začne do okolí vyhazovati zhoubnou svoji lávu! A ku podivu: tak nebezpečno jest zde bydleti, a přece jsme v Italii nenalezli tolik obydlí na jednom místě — vyjímajíc města — jako zde pod Vesuvem! Mamon neděsí se ničeho. —

Když jsme jeli zpět, utrhla se mému valáškovi podpínka, čímž se sedlo uvolnilo: chvílku jsme se klonili na pravo, chvílku na levo — já vždycky na stranu opačnou než valášek — tu zas ubohé to hovádko klopýtalo, div že nepadlo, ale byl to přec jen koník dobrý: donesl mne řádně až dolů, kdežto s jedním velebníčkem vrazil bujný jeho oř do vinice, a jiného jeho rosinanta napolo shodila: těm oběma bylo jíti pěšky, kdežto můj valášek dostál dosti slušně své úloze. Že jsem s něho nespadl, o to měl zajisté největší zásluhu valášek sám.

Na Vesuvu bývá zvykem píti na zdraví všem přátelům; my tam sice až nahoře nebyli, ale za to pili jsme dole na tento úmysl. Prosím Vás, taková zkouška, bez pohromy přestálá, — jaký div, že jsme dole vyprázdnili několik láhví „lacrimae Christi“!

Když jsme sedali zase do kočárů, bychom se dostali do Pompejí k nádraží, veškeré naše komonstvo i s vůdcem výpravy prosilo o diškreci. „Já vám dám diškreci, taškáři!“ vyjel jsem si na ně po česku, a byl bych nejraději vůdce výpravy těmi provazy, jimiž valáška obložil, přetáhl

Večer jeli jsme zpět k Neapoli. Cesta nás vedla podle moře. Jest to věru malebná podívaná, viděti krásnou Neapol nořiti se z moře, ozářeného paprsky zapadajícího slunce. Všech osm rytířů ubytovalo se v hotelu, a ráno vydali jsme se po moři na ostrov Capri. Poprvé pluľ jsem po moři. Ohlížel jsem se na Neapol, která se nám zjevila v plné kráse, jsouc rozložena na břehu jako půlměsíc. Slunce jasně svítilo, hudebníci a zpěváci obveselovali nás na lodi zpěvem a hudbou, ale brzy ten, brzy onen, zvláště dámy, nějak podezřele nahýbal se z lodi... Ale nejenom lidé „slabé nátury“, nýbrž i silnější, kdo pili bílou kávu, neubránili se vrhnutí; kdo pili kávu černou, zůstali těžkostí ušetřeni.

Loď zastavila, a kdo chtěl, vyjel si na kocábce do „modré jeskyně“. Před jeskyní lehli jsme si v loďce, loďař se opřel o vrchní skálu, a již jsme tam byli, v té světoznámé modré jeskyni. Za frank skočí muž do vody a plove: ve vodě vyhlíží, jakoby byl celý ze stříbra.

Ostrov Capri má míli v objemu a vykazoval se již tehdy bujnou vegetací.

Večer a druhý celý den prohlíželi jsme si Neapol a jeho znamenitosti, velikou a vzácnou obrazárnu a museum; mne velice také zajímalo aquarium, mořskou vodou naplňované, kdež možno zříti v malém přirozený život na dně mořském.

K večeru jsme zabloudili do dlouhé ulice: tam venku řemeslníci pracovali, venku na ulici se vařilo, smažilo a rej dětí doplňoval zajímavé toto neapolské divadlo.

Večer sedli jsme na dráhu a jeli přes Řím do Florence. Kdo nás předjel o den dříve do Florence, chybil, kdo za námi o den později přišel do Neapole, rovněž chybil: po celou noc totiž a celý den tak silně pršelo, že byly celé lány polí množstvím vody zaplaveny, a všecky plány výletníků byly tím zmařeny. Za této nepohody přijeli jsme příštího dne večer do Florence. Jest to pěkné a výstavné město; protéká ji řeka Arno a na dvou stranách ji obklopují hory, z nichž na jedné rozkošné zahrady se rozkládají, na druhé lesy se černají. Ráz města, pozíráme-li na ně s hora, jest velice romantický. Světoznámá obrazárna, četné chrámy, vycházka za město a procházky městem poskytly nám jakýs takýs obraz Florence.

Obyvatelstvo tohoto města jest mnohem solidnější než neapolské; dotěrná žebrota a hulákání po ulicích se omezuje na nejmenší míru, a obecenstvo vůbec jeví ráz ušlechtilejší.

V neděli po 10. hodině ranní opustili jsme Florenc. Projeli jsme v Apeninách přes 50 tunelů, což prý jest jedna z nejdůmyslnějších staveb na světě.

Pomalu se šeřilo, nastávala noc, a o 11. hodině v noci byli jsme v Benátkách. Sedli jsme do gondoly, jejíž celý zevnějšek jest podoben veliké rakvi. U břehu nám oznámil gondolier „česky“ — byl† v Čechách vojínem — „už jsme u břehu“. Za svitu měsíce pozírali jsme z hotelu na chrám a náměstí sv. Marka, na palác dožů benátských i na laguny.

Nazejtří bylo počasí neobyčejně krásné a 24. dubna bylo tu 24 stupňů tepla. Prof. Drozd, který často o prázdninách v Benátkách dlívá, ukazoval četné karavaně českých poutníků chrám sv. Marka, vnitřek paláce býv. benátských dožů, některé chrámy a arsenál. Odpoledne jel s nimi na ostrov Lide, kdež jsme se procházeli krásným parkem a po břehu mořském; večer pak vyjelo nás 16 na čtyřech gondolích na laguny a plujíce hlavním kanálem, prohlíželi jsme si paláce bývalých patriciů benátských. Jsou to domy skvělé minulosti, vzácné krásy, ale tento neobyčejný lesk republiky benátské klesl tak hluboko, že nynější majetníci domů těchto nejsou s to, aby své paláce opravili.

V tom zahlaholily benátské zvony, a tklivý jejich zvuk daleko široko rozléhal se přes laguny a moře.

Po společné večeři vyšli jsme si na náměstí sv. Marka, abychom aspoň z části poznali krásy večera benátského.

Ráno s věže velechrámu sv. Marka prohlédli jsme si město a jeho laguny, což jako unicum mocně diváka okouzluje. Viděti město uprostřed moře, viděti osamělé domy a chrámy v moři, patřiti na rozkošné paláce a vyjíti na věž chrámu sv. Marka a spatřiti všecku tuto krásu najednou: toť obraz tak velikolepý, že nikomu z mysli nevymizí.

V Benátkách není jediného povozu: buď se chodí pěšky, anebo se jezdí po gondolích. Každý větší dům má své gondoly. Hlavním kanálem jako šipka projíždí parní tramway. —

Na další cestě z Italie zajel jsem do Štýrského Hradce, Admontu a do Vídně, o kteréžto cestě však pomlčím, chtěje ještě promluviti o zemi italské.

V Italii celkem draho není; kdo se nedá podvésti, může tam slušně žíti. Ale úprava jídel daleko se nevyrovná české kuchyni; za to víno a fruťti (ovoce, fíky, hrozinky, pomeranče) a výtečné sýry napravují zkažený apetit. Tamější víno jest výtečné: hřeje a neškodí. Nikdy jsem tolik vína nevypil jako v Italii, aniž jsem pil vína tak dobrého.

Černá káva jest v Italii znamenita, bílá však za mnoho nestojí, neboť míchají kávu s mlékem nesvařeným.

Jízda po moři, ve drožkách, byt i strava jest v Italii oproti Rakousku velice výhodná, a někdy velmi laciná. Mnohdy má tam lira touž hodnotu jako u nás zlatý. Beze všeho smlouvání jezdili jsme v Římě čtyři v jedné drožce od 2—7 hodin odpoledne, a to za 10 lir, což s ažiem nečiní ani 5 zl. Dobře jest všude, před obědem nebo při najímání bytu, vystupovati pevně, odhodlaně a třebas i drze: „Quanto costa“, (co to stojí) a teprve se rozhodnouti.

Stálo nás devět v neapolském hotelu, držíce kufříky v rukou, i tázali jsme se na byt: Quanto costa? Sedm lir na noc za jednu osobu, byla odpověď. „Avanti“ — ku předu, pryč! — Sotva jsme se však hnuli, slevil hostinský ihned 3 liry každé osobě.

Někdo si chválil na stravu Řím, druhý Neapol, třetí Florenc — dle toho, jak byl na kuchyni šťasten a hlavně jak si počínal. V Benátkách jest kuchyně skoro již rakouská.

Na drobných penězích Italové cizince velice šidí. Mají centesimy ($^1/_2$ krejcaru), ale nám jich nedali; nám dávali jen soldy (5 centesimů), dieci (10 centesimů), mezzo liru (50 centesimů) a za ty ceny také

prodávali. Vše stálo tedy ne 2, 3, 4, 6, 8, 12 atd. centesimů, ale prodávalo se za jeden, dva, tři soldy, za půl liry a za celou. Tím jsme ovšem velice šetrně á jaksi nepozorovaně byli šizeni.

Téměř všude s námi jezdilo vojsko, i sluší vyznati, že důstojníci i vojáci prostí chovali se k obecenstvu velmi solidně. Veliká zrovna hrůza z vojska italského nejde: jsou to většinou malí, drobní mužíci; proto jest policie římská a snad i jiná, aby před ní byl přece větší respekt, brána z hor, z mužů štíhlých a vysokých.

Na cestě ze Říma do Neapole jistý statný Moravan byl při kuráži a brzy česky brzy německy si Italy dobíral; vojáčka pak jednoho chytil za výložky a třepaje jimi tázal se: „Wos hobens denn dos?“ — a vojáček se bojácně usmíval a byl by to zajisté poslušně řekl, kdyby byl Moravanu rozuměl.

Vojenskou hudbu jsme slyšeli v Římě a v Neapoli jsme při vojenské hudbě obědvali; lze říci, že po ní pranic není. Italská vojenská hudba naší rakouské daleko se nevyrovná.

Říká se, že Čecha všude najdeme. Ba věru, že všude. V Neapoli má jistý Pražan velký závod zlatnický, a dobře se mu vede; na ostrově Capri nalezli jsme Čecha, jenž prý tam užíval zdravého vzduchu; v Benátkách prvý člověk oslovil nás česky. Na cestě z Neapole stala se nám veselá příhoda. Seděli jsme pohodlně v kupé; tu však za temné noci vstrčil mezi nás kondukter dva italské dělníky s velkými špinavými zavazadly. Zlost jsme měli všickni. „Schovejte si věci, uzavřete kapsy“, radím přátelům a hned jsem sám peníze do jiné kapsy přendal. Když pak si druhý dělník veliký, kdo ví čím naplněný pytel strčil zrovna tam, kde jsme měli nohy, hubovali jsme tím více; konečně ozval se soused můj, „italský“ dělník česky: „já za to nemohu, to není můj pytel“ . Do mne jako když udeří. Už nikdy o nikom, s kým pojedu, mluviti nebudu. — Na cestě ze Štýrského Hradce stal se mému spolucestujícímu velebníčkovi podobný malheur. V Neapoli byli prý kdysi Češi v divadle. Před nimi seděl ramenatý, silný, široký pán. Kdyby to p.... tu před námi nesedělo, dobře bychom viděli, ulevil si jistý Čecháček. Oslovený se obrátil a pravil česky: Já p.... sice nejsem, ale vedu s p..... obchod. Pak prý se nenuceně a srdečně bavili.

O Češích ví italský lid — kromě v krajích severních, tuze málo; více známosti mají o Chrvatech. Když jsme vstoupili na římské nádraží, pravil jistý italský kněz, slyše náš hovor: Ungari sunt — to jsou Uhři. Nikoliv, latinsky jsem mu odvětil, Češi jsme. V knížkách zeměpisných užívají Italové při horstvu českém a moravském vesměs německých názvů. Téměř všude nás měli za Němce. —

Jak jsme se těšili v dubnu na zeleň italskou, na ráj italský! Ale, v Pontenebbo, na hranicích, padal sníh a na další cestě byla zima jako u nás, a holá půda jako u nás; ve věčném městě pak, v Římě, nebýti toho dobrého vína, jež nás tak hřálo, byla by z nás zajisté veliká část nastuzením onemocněla. Teprve Neapol vykazuje pravé jižní ponebí. I na zpáteční cestě nic zvláštního jsme neviděli a viděti také nemohli, neboť se vše pro zimu dlouho trvající nejméně o 14 dní opozdilo; mimo to, jak prof. Drozd sdělil, jezdili jsme většinou chudými krajinami, kdežto italské ráje jsme minuli. Dle slov téhož profesora oplývá valná část Italie bohatou úrodou a přerozmanitými druhy plodin.

Mnohý ze ctěných čtenářů je snad zvědav, jak jsme se v Italii s lidem dorozumívali. Celkem dosti nesnadno. Na cestě do Říma pomáhala nám v nesnázi té jistá slečna z Prahy, jež dobře znala italsky a kterou jsme proto nazývali signorina italiana. Čiperné toto děvče poutníky lecčemus italskému přiučilo a v Loretě u klenotníka bylo jim výtečným tlumočníkem.

V Římě na bytě zmíněný již studentík dělal tlumočníka mezi svými a námi.

Jak známo, vydal žižkovský učitel Flekáček konversační knížku „Průvodce po Italii"; tohoto „Flekáčka" jsme stále v kapse nosili, často se do něho dívali, sobě půjčovali a nejednou, když nám Ital přece nerozuměl, dali jsme mu to z knížky přečísti.

Kdo trochu italsky doma se přiučil, kolem toho se všude kroužek poutníků „přiživoval".

Němci poznávali se zármutkem, že jsou v Italii se svou „Weltsprache" v koncích. Ital se rád učí francouzsky, ale těch, kteří mluví německy, málo bychom nalezli. V Neapoli jsme vyhledali německý hotel, ve Florencii však byli jsme zklamáni. Jakýsi muž na nádraží ukazoval na omnibus slovy: „Wird deutsch gesprochen", ale mimo tato slova nikdo v celém hotelu více německy neznal.

Každý z nás přiučil se, když ničemu jinému, aspoň některým zdvořilostem, jako: dobré jitro a j., a hlavně názvům jídel. Italové jsou velmi čiperni, a když jim cizinec žádosť svoji jenom napolo přednese, ostatní si již domyslí. Ano, jistý český poutník pouhou mimikou vyjednal v Římě s drožkářem, kdy a kam má tento přijeti a zač jej bude voziti. Drožkář přesně v udanou hodinu před dům poutníkův přijel a do určitého času jej vozil.

Dne 24. dubna byli jsme opět na půdě rakouské v Pontafel. Tam jsme opět požili chutné horské vody a piva, jehož jsme v Italii ani nespatřili, a nasytili jsme se chutnými pokrmy, obvyklým již nám způsobem připravenými.

Pocit, vracíme-li se z cizí země do vlasti, jest nad míru milý a jen tomu pochopitelný, kdo delší dobu v cizině pobyl. Nyní pak, na vše nepříjemné zapomenuvše, radujeme se z toho, co jsme pěkného a poučného v Italii viděli a zažili. Obor vědomostí a soudnosti naší se rozšířil; obraz sv. Otce, města Říma i ostatního, co jsme viděli, často blaží duši poutníkovu.

Rukou sv. Otce požehnané dárky, které jsme domů přinesli, byly od našich přátel mile přijaty. Tolik se o ně hlásilo lidu, že nebylo možno všem vyhověti. Až z Prahy přicházeli sem úředníci a prosili o ně. Četní obdarovaní nosí růžence a medailky na prsou a chlubívají se mi jimi, když mne potkají. Kdybychom byli věděli, že požehnání sv. Otce jest lidu tak milé, byli bychom mnohem více dárků nakoupili, neboť jsou mnohé z nich v Italii velmi laciné.

Večeře Páně od Leonarda da Vinci.

Výklad

prof. dr. **Jos. Nováka.**

Velice žádoucným se mi vidí, aby v studující mládeži budil se též smysl pro umění výtvarná, a ona se naváděla k důkladnému děl uměleckých pozorování. Kterak se to může na gymnasii díti, aby to nebylo ani na ujmu předepsanému učivu ani nepříčilo se uznaným zásadám didaktickým a paedagogickým, vyložil jsem zevrubně v Paedagogii r. 1885. str. 309—319., 337—345., 385—390., a těch příležitostí, kteréž, jakož tam pověděno, profesoru filologie se naskýtají ku vzdělání krasocitu žákův, neopomíjím používati. Takovou příležitostí vítanou byla mi žádosť snaživých septimanův našeho gymnasia, abych jim vyložil Leonardovu Večeři Páně. Učinil jsem jim tedy o tom obraze přednášku a tuto přednášku odhodlal jsem se uveřejniti ve „Vlasti“ ve formě málo změněné, poněvadž čtenářstvo její skládá se ze studujících aneb aspoň z mužů studia konavších. Přál bych si, aby se mi podařilo, by shovívaví čtenáři, pozornými učiněni jsouce na některé stránky znamenitého obrazu, jichžto si snad ještě nepovšimli, v krásách jeho se pokochali a tak ušlechtile pobavili.

Obraz tento mívá týž osud jako všední zjevy v přírodě. Poněvadž nestopujeme bedlivě vzniku jejich, ku př. květu a plodu, nepovznášíme se ani ku pravému jich obdivu. I tento obraz uvykli jsme vídati od svého dětství v bytech svých rodičův i v příbytcích cizích, za rámem i v modlitebních knihách, v rozměrech přerůzných, tak že nám se stal zjevem zcela všedním. Nevidíme v něm nic neobyčejného, jako by samo sebou se rozumělo, že večeře Páně ani jinak nemůže se vypodobiti.

Jako však na rostoucí plody stromův jiným pohlížíme okem, zasvětil-li nás někdo v divuplný jich původ; tak i na obraz tento jiným, doufám, budeme dívati se okem, podaří-li se nám postihnouti, jak toto dílo slavného Leonarda da Vinci povstalo.

Co bylo uloženo Leonardovi da Vinci? Po přání velikého příznivce svého, vévody milánského Františka Sforzy, měl r. 1496. ve večeřadle dominikánského kláštera milánského u Sa Maria delle Grazie vymalovati na užší jedné stěně, 8·8 m. dlouhé, 3·14 m. vysoké, Večeři Páně. Spasitel s apoštoly, v nadživotní skoro velikosti vyobrazeni jsouce, měli ve stejné výši stolovati s převorem kláštera, jenž stůl svůj měl při stěně protější na podiu dosti vysokém, a s bratřími jeho, kteříž zasedávali ke stolům po stranách podélných na výstupcích stejně vysokých. Jak přikročil Leonardo k tomuto úkolu? Dal-li si snad ihned vystavěti od tesařů potřebné lešení a snésti na ně své hrnečky s připravenými barvami a štětce a štětičky a pak, dav zedníkem omítnouti kus stěny, naznačil-li úhlem zhruba obrysy postav a na to jal-li se je malovati? — Daleko toho chyba. To nešlo tak rychle. Vždyť ani nikdo z Vás, chtěje sepsati úlohu o daném jemu thematě, nezasedne hned s perem ku psaní, alebrž přemýšlí dříve, co by měl napsati, rovná myšlénky své a třeba je napíše ještě, jak se říká, na nečisto, aby po případě ještě na nich ledacos změnil a opravil, než je v případná

přioděny slova svěří papíru. Leonardo byl sice všelikým uměním daleko honěnější nežli kdokoli z nás a zvláště v kresbě měl zručnosť nevšední, nic však méně nečinil jinak než skládající úlohu studující.

I Leonardo předložil si otázku: Co mám vymalovati? Inu večeři Páně. To se snadno řekne, ale, když večeře ta trvala aspoň hodinu, a malíř může z ní na dané ploše zachytiti pouze jeden okamžik, který právě okamžik má zvoliti? Rozumí se samo sebou, že nevyobrazí apoštoly, kteří se svým mistrem ukojují potřeby svých žaludků, nýbrž zvolí některý z důležitějších momentů večeře té, a tu přede všemi takořka se vtírá sám sebou ten okamžik, kdy ústanovena byla svátosť oltářní, buďto když Kristus žehnal chléb řka: „Totoť jest tělo mé“, anebo když víno žehnaje, pravil: „Totoť jest krev má, která za Vás bude vylita“. Onen moment vyobrazil český malíř Führich, ale právě obraz jeho (obr. 2.) může poučiti nás, proč Leonardo tohoto momentu za podmět si neobral.

V shromáždění apoštolů na obraze Führichově rozhostil se velebný klid, jakož přiměřeno při ději tak vznešeném; avšak Leonardo chtěl míti ruch. Vizme tváři apoštolů Führichových! Tři v pravo vážně hledí na Krista, který žehná rozlámaný chléb. Totéž činí nejkrajnější apoštol v levo, a konečně i Jan, miláček Páně, totéž nepochybně oba dva přední, kteří jsou obráceni k nám zády. Tedy sedmkrát opětován týž motiv. Výraz tváři apoštola sedícího vedle Jana jest ohlasem tváři Petrovy po levici mistrově. Zbývající 2 apoštolové v levo jsou zbožně zadumáni, Jidáš s mefistofelským výrazem člověka vědomého sobě svatokrádeže a zrady, odvrací se. Celkem tedy zračí se tu na 12 osobách pouze čtverý stav duševní paterým způsobem. Toť přece chudoba i jednotvárnosť patrná, již ovšem dlužno klásti na vrub ne Führicha, umělce to vší úcty hodného, nýbrž předmětu samého. Velebné zajisté tajemství proměny chleba v tělo Páně, zjevujíc se věřícím učenníkům a příštím tajemství toho hlasatelům, nevzněcuje mnoho ani různých ani živějších citů, kteréž by ohlašovaly se rozmanitými a živými posuny. Zbožnosť, pozornosť, přemýšlení a oddanosť za jevící se lásku Syna Božího, jenž sebe za pokrm dává, jest snad vše, co malíř vkresliti mohl v obličeje apoštolův, a při tom jemu ruce spíše překážely, než aby mu bývaly vítaným prostředkem k ozřejmění duševního hnutí osob súčastněných. Proto je na mnoze zakryl, a z 24 rukou pouze deset pohnulo se k posunu poněkud významnému. Scena tak klidná nemohla hoditi se Italianu živým uvyklému posuňkům, a tím ještě méně Leonardovi, jenž jako zasvěcený kněz bohyně krásy děsil se mrtvého klidu a hrozil se nudné jednotvárnosti.

Ruchem a rozmanitostí mluvy posunkové vyznačovati by se mohlo vyobrazení jiných dvou okamžiků z večeře Páně, buď okamžik, jenž následoval po slovech Kristových, „Amen, pravím vám, jeden z vás mne zradí“, nebo scena, kteráž nastala, když Spasitel označil zrádce slovy: „Kdo se mnou omáčí rukou v míse, tent mne zradí“, a když k otázce jeho „Zdali já jsem to, mistře?“ odpověděl: „Ty jsi řekl“.

Tuto poslední scenu Leonardo neuznal za vhodný předmět svému obrazu. Proč, pochopíme, pohlednouce na obraz (obr. 3.) německého malíře Edv. Gebharda, vrstevníka to Führichova, ale odpůrce jeho směru. Neznamenáme sice na obraze Gebhardově ani jednotvárnosti výrazův ani naprostého klidu. Odhalený zrádce pootevírá právě dvéře,

aby odešel ze společnosti, k níž vlastně již nenáleží. Někteří z apoštolův obracejí se po něm, buď opovržlivě naň patříce buď hněvivě aneb i pozorujíce odcházejícího s politováním, že lakota k tak hnusnému svedla jej činu. Jiný apoštol hledí před sebe jako ustrnulý, že mohl se vyskytnouti někdo, kdo by mistra tak milého zradil. Na jiných dvou způsobem rozdílným naznačil malíř, kterak přemoženi jsou bolestí, že na Pánu jejich, lásce to samé, zrovna z jejich středu jeden, hrozný páše zločin. Opět jiní seskupivše se kolem svého mistra buď vysvětlení ještě žádají neb ujišťují ho svou láskou a věrností. (Mezi nimi jistě jeden jest Jan a druhý Petr.) Rozmanitosť zde tedy jesti nepopíratelna. Ruch ovšem byl by Leonardo v této sceně si představoval větší, zejména průjevy opovržení a hněvu byly by bývaly vzmocněny a sesíleny ve výbuchy silných vášní. Petr aspoň ve fantasii Leonardově sotva by byl prudkosť svou udržel na úzdě. Než upříti nelze, že vášně mocněji vzplanulé byly by znesvětily jaksi posvátnosť posledních chvil, kteréž Pán před smrtí svou ještě s učedníky trávil. Proto německý malíř úmyslně vášně apoštolů stlumil, a mistr vlašský raději sceně této dal výhosť. On však by ji byl nevyobrazil, i kdyby byl mohl a chtěl se svého uměleckého stanoviska ji pojati tak, jakož vidíme na obraze Gebhardově. Proč? — Sledujme zraky apoštolů na obraze, i přinutí nás téměř polovice jich utkvíti očima na Jidáši, jenž i postavením svým, jediný vzpříma stoje, pozornosť naši na sebe obrací. Ten tedy stává se jaksi *střediskem* vedle Pána Ježíše. Toho by Leonardo nestrpěl. Jemu měl Spasitel nejen seděti uprostřed, nýbrž on měl býti *skutečným středem* obrazu, k němuž *všecko* na obraze by poukazovalo a od něhož by *nic*, aspoň ne měrou značnou, pozornosti diváků neodvracovalo. Proto zvolil k vyobrazení okamžik, jenž předcházel před odhalením zrádce; zvolil okamžik, jenž nastoupil, když dozněla srdcejemná slova Kristova „Amen, pravím vám, jeden z vás mne zradí".

Po těchto slovech ovšem nemohli učedníci setrvati v klidu, ale ruch, který v nich se rozproudil, přece jen soustřeďoval se kolem skormouceného mistra, a hnutí, které slova jeho vzbudila, mohlo býti tak rozmanito, že umělec mohl na každém apoštolu vyznačiti jiné. Jenom šlo mu o to, aby každého vyobrazil v hnutí takovém, jež by k jeho povaze nejlépe připadalo. Pročež bylo mu obeznámiti se s povahami jednotlivých apoštolů, na kolik bylo mu lze jich se dopíditi z písma sv. nebo z legend posvátných.

Tak nesměl vkresliti v obličej hlasatele lásky, s v. *Jana*, nižádné známky hněvu, alebrž z tváři jeho měl vyzírati smutek z toho, že vtělená dobrota Boží klesnouti má zradou jednoho z těch, kteří stále svědky bývali jeho lásky k člověčenstvu. *Petr*, jenž po dokonané zradě jednomu ze služebníků nejvyššího kněze ucho uťal, nemohl tak passivným se jeviti jako Miláček Páně. On by byl nejraději hned toho zrádce skolil. Jen ho znáti. Proto Leonardo umínil si vyobraziti jej, jak s nožem v ruce ptá se, kdo by to byl, jenž Pána zradí.

Na *Jidášově* tváři mělo patrným se státi zděšené překvapení, že jeho černý čin není neznám, a spolu drzosť, s kterou se otázal: „Jsem-li já to?"

Tomáš byl dle vypravování sv. písma rázný a odhodlaný. Když P. Ježíš chtěl vydati se do Bethanie blízko Jerusalema, aby vzkřísil Lazara, apoštolé báli se s ním jíti, poněvadž věděli, že zákonníci a

případě však byly by některé postavy zády obráceny k divákovi, jakož pozorujeme na obraze Führichově, — aneb ukazujíce patřiteli aspoň tváři své, odvracovaly by se od středu a porušovaly by jednotu obrazu, jak toho příklad odstrašující máme na obraze Nizozemčana Diericka Boutsa (obr. 4.) nebo na Večeři Páně jednoho kancionálu kralohradeckého a j.

Gebhard pomohl si tím, že nechává Jidáše, jenž seděl naproti P. Ježíši, odcházeti; druhého pak apoštola, který Jidáši seděl po levici, v bolestném zamyšlení na polo k nám otočil, kdežto třetího z apoštolů přední stranu stolu zaujímajících obrátil k sousedu jeho, aby nám obličej jeho stal se viditelným. Ačkoli však takto dosti důmyslně osoby své rozestavil, ačkoliv i jednomu apoštolu ještě vstáti dal a u Krista jej postavil, aby na svém sedě místě, nezakrýval z části Jidáše, sám pak skoro úplně nebyl zastřen apoštolem v předu sedícím: přece by byl neuspokojil Leonarda ven a ven.

I na Gebhardově komposici, jakkoli méně než na Führichově, zůstávají zejména ruce některé zakryty. Leonardo však chtěl učiniti zadost aesthetickému požadavku zřetelnosti a jasnosti úplně. Proto raději odchýlil se od přirozené pravdivosti, nechav přední stranu stolu prázdnu a rozsadiv apoštoly pouze po stranách a při podélné straně zadní, ač tam příliš volného místa nemajíce při jídle by se tísnili. Proto též odchýlil se od pravdy historické, posadiv apoštoly, kdežto přece známo, že apoštolové s Pánem u stolu leželi. Chtěl, aby nejen obličeje všech osob jasně a zřetelně bylo viděti, nýbrž i ruce, jichž hodlal měrou náležitou užiti k vyznačení duševního stavu jedné každé osoby. Ležíce a opírajíce se o jednu ruku, byli by mohli vládnouti pouze jednou.

Přemýšleje dále Leonardo pokročil k otázce, jak **seskupiti** osoby na obraze. Aby hlavní osobě vykázal místo v prostředku a po obou stranách aby vymaloval po 6 apoštolech, to nabízelo se mu samo sebou. Ale tu mohl vyobraziti každou osobu pro sebe beze všeho vztahu k osobě jiné anebo mohl vždy dvě nebo několik sloučiti ve skupinu. V prvém případě byl by povstal obraz, kterýž můžeme si představiti podle reliefu nad portálem chrámu S. Germain du Près v Paříži. Tam každá osoba mimo Jidáše beze všeho vztahu k sousedu jest pojata, tak že kdybychom je i libovolně přemístili, dojem byl by týž. Obraz takový však by se nám nelíbil. A proč? Vždyť přece vládne v něm souměrnosť a pravidelnosť. Jsouť osoby skoro stejno od sebe vzdáleny a stejně vysoky, souměrnosť pak a pravidelnosť přece se líbí. Pravda. Líbí se nám souměrné a pravidelné sloupy, souměrně rozvržená i pravidelná okna a podobné články mrtvé hmoty. Ano líbí se nám také souměrně rozestavený špalír osob stejně rostlých a stejně oděných, poněvadž tyto ač jsouce živy a svobodny, v tomto právě případě podrobujíce svou svobodu jakémusi řádu neboli kázni, tím právě krásný zjev zákonnosti k místu přivádějí. Avšak když by společnosť u hostiny nepodléhající žádné kázni, kteráž by každé volnější hnutí jí zapovídala, tak strnule si vedla, nemohla by se líbiti, poněvadž vedla by si mrtvě, nepřirozeně. Právě že je to společnosť osob příbuzných, očekáváme, že druh k druhu se přikloní, druh druhu svůj cit nebo své smýšlení projeví, a to nezbytně vede umělce k vytvoření **skupin.**

Tu však nastala malíři našemu otázka, má-li v některou skupinu pojati také Pána Ježíše? Gebhard učinil to na svém obraze a v té sceně, kterou on vyobrazil, nemůžeme z toho jemu činiti výtku. Leonardo však rozhodl se osamotiti postavu Spasitelovu a nepojati jí ve skupinu žádnou. Vždyť slova, která právě vyplynula přese rty jeho, řečena byla všem. Spasitel k nikomu zvláště se neobracel, a v okamžiku na obraze zachyceném duch jeho, předvídající zradu lakotného učedníka, bolestně byl skormoucen. Mohli ovšem přiblížiti se k němu tu Filip, o své nezvratné oddanosti jej ubezpečuje, tu Tomáš pomstíti zradu přísahaje aneb i Petr, žádaje si zrádce poznati, a tak mohli s mistrem učiniti skupinu třeba podobnou té, kterouž obraz Gebhardův nám ukazuje. Než umělec vlašský zdržel je u vzdálenosti, zdržel u vzdálenosti i Jana, ač dle legendy hlava jeho spočinula na prsou Kristových, a zanechal po obou stranách Krista mezery, aby tím patrnější byl střed obrazu, aby tím jistěji oči divákův obracely se přede všemi k tomu, jehož slova rozrušila celou vážnou společnost.

Seskupiti tudíž mohl jenom apoštoly po obou stranách mistra, a to buď po dvou nebo po třech nebo po dvou a po čtyřech. Skupiny o dvou osobách nehodily se Leonardovi, jednak proto, že by celý výjev nad potřebu byl se rozdrobil a jednak proto, že by některé aspoň z těch skupin nepoukazovaly měrou náležitou ke skupinám sousedním nebo ke středu, a že by tedy soustředěnost a jednotnost díla byla utrpěla. Rozhodl se tedy pro skupiny o třech osobách a těmi zároveň milou oku zjednal symmetrii.

Rozvrhuje pak apoštoly v jednotlivé skupiny, hleděl k tomu, aby co možná spojeni byli nejen zevně tím, že by činili jednu skupinu, nýbrž také tím, že spolu hovoří jako apoštolové v nejkrajnější skupině na pravé straně, nebo že příbuzné city na jevo dávají jako skupina sousední. Ke skupině levé, k Petrovi ukládajícímu Janovi, aby vyzvěděl, kdo by zrádcem byl, přidružen vhodně zrádce sám. Ani tři nejkrajnější apoštolové na levém konci nejsou sdruženi jen zevně. Domnívat se Bartoloměj, že slova, jež výraz ustrnutí vehnala v obličej a ruce Ondřejovy, snad nedobře slyšel, chce tedy ještě jednou je slyšeti. Soused jeho Jakub z podobné pohnutky obrací se k Petrovi.

Mimo to měl umělec zření též k tomu, aby do téže skupiny vedle sebe posadil charaktery kontrastné t. j. v něčem sobě odporující, aby dle známého pravidla protivy vedle sebe tím jasněji vynikly. Proto nalézáme zrádce vedle obhájce a miláčka Páně. Proto vedle Šimona pochybujícího o možnosti zrady podezíravý Tadeáš. Proto vedle pomstychtivého Tomáše a poděšené tváři Jakubovy z milostného obličeje Filipova oddaná mluví láska.

Konečně prohlédati bylo Leonardovi též k tomu, aby každá skupina poukazovala ku středu obrazu a, pokud možno, spojena byla nějak i se skupinou sousední. Z té příčiny rozhodl se, aby v první skupině levé Bartoloměj obrátil se ku Kristu, chtěje slyšeti ještě jednou zdrcující jeho proroctví. Ondřej ustrnulý tamtéž hledí, kdežto Jakub rukou dotýká se Petra z druhé skupiny, aby od něho určitější doslechl se zprávy. V druhé skupině Jidáš zaražen a přece drze hledí na mistra, táže se „Jsem-li já to?“ Ve třetí dva jsou obráceni k Spasiteli. Ve čtvrté Matouš, aby zvrátil pochybnost Šimonovu, odvolává se na slova Páně a při tom na něj ukazuje.

Až v tyto konce dospěv v přemýšlení svém o komposici své Večeře Páně, Leonardo mohl konečně zhruba nezevrubným obrysem naznačiti si rozlohu postav na obraze. Při tom, jak vidíme na hotovém obraze, vyvaroval se toho, aby obrysy jednotlivých skupin nenakreslil do čista stejné. Ale toť zase porušil symmetrii, o kterouž přece tak tuze stál! — Nikoli. Naprosté symmetrie každé čárky ovšem zanedbal, avšak to jest právě zásluhou jeho. Naprostá symmetrie byla by při Večeři Páně vadou. Naprosté symmetrie dožadujeme se právem při článcích budovy, nábytku a jiných podobných předmětech mrtvých, ale na řadě živých bytostí zamlouvá se nám toliko tehdáž, jak již pověděno, když pouze zákonnitosť řádu a kázně objeviti se má.

Pakli však jde o vyobrazení živého výjevu lidí svobodných, symmetrie důsledně do všech podrobností provedená činila by z lidí svobodných nevolníky, byla by nepřirozena, nepravdiva a právě proto také, jako vše nepřirozené, by se nelíbila. Ale ovšem symmetrie ne přísná nýbrž v něčem porušená — dobře znázorňovati může povahu lidí v pravdě svobodných, kteří v mezích uznaných zákonův a zásad — svobodně cítí a se rozhodují. Takovou symmetrii chtěl míti tvůrce našeho obrazu.

Proto Bartoloměj vstal, kdežto Šimon proti němu sedí, a kdežto Ondřeje malíř seděti nechal, postavil Matouše. Petr hlavou vsunul se mezi Jidáše a Jana. Tomáš naproti tomu předklonil se až před Jakuba.

Po té konečně umělec dospěl tam, kde octl se pisatel úlohy, srovnav myšlénky své. Tento dokončil disposici, umělec dosestrojil v obraznosti komposici. Jako pak studující jme se myšlénkám svým dávati vhodnou formu slovnou, tak i malíř postavám svým určitý počal na mysli dávati tvar, určité vkreslovati obličejům výrazy a duševnímu stavu jejich přiměřené a výrazy ty významnými provázeti pohyby rukou. To arciť jest snáze řečeno než provedeno. Byloť zajisté malíři hledati v paměti své vhodných a výrazných hlav a neměl-li jich v paměti. bylo mu vydati se na hledanou jich mezi žijícími vrstevníky. To není pouhý domysl, nýbrž to máme o Leonardovi da Vinci zjištěno, neboť dochovaly se nás jeho studie k hlavám apoštolův i k hlavě Kristově, z nichž vychází na jevo, že si dříve hlavy jejich kreslil a teprve, když výraz jejich plnou měrou jej uspokojoval, rozhodl se, že je vymaluje tak na stěně večeřadla dominikánského.

Prohlédněmež si je zevrubněji! Přede všemi obrací k sobě pozornosť naši **Spasitel** se svým jasným obličejem nerozbrázděným nižádnou vráskou, jež by svědčila o vášni nějaké. Vysoké čelo a přibledlá pleť, v rámci bohatých přitmělých kadeří tím patrnější, vyznačují hlubokého myslitele. Tu tvář nemožno nemilovati, vždyť božská z ní dýše láska; a přece mocnější byla láska k mamonu u jednoho učedníka, jehož ruka se Spasitelovou k téže blíží se místce. Ten odhodlán jest zraditi ho. Proto skormoucena jest duše mistrova, hlava sklonila se na jednu stranu, oči se přivřely a kolem sevřených rtů, jež právě propustila zlověstná ona slova, kmitá bolestný rys.

Vizme, jak malíř charakterisoval **zrádce**. Aby výmluvná tvář jeho tím spíše vynikla, pojal ji z profilu a temnější pletí označiv černého proradce, vymaloval ji vedle světleji vymalované hlavy Petrovy a Janovy. Zcela určitě tu v oči bije nízké, vznešenějších ideálů ne-

rozumu a schopného energickou provozovati opposici třeba sám jediný proti všem. Takový byl také Tomáš.

Zcela jiný je třetí v této trojici apoštolů, **Filip**. Slíčný jinoch, hebounkých kadeří zrovna k hlazení vybízejících, ušlechtilé tváři, v níž není nižádné stopy falše ani opponovačnosti: Jen přímosť a věrná oddanosť z ní dýše. Milý ten Pánu učedník povstal, aby rozmilého mistra ubezpečil o své lásce. Hlava jest nakloněna, prsty rukou významně se dotýkají srdce, ale ještě výmluvněji hlásají Kristu ty podivuhodné naň upřené oči, ten jinoch že není schopen zrady. Že tytéž oči obestřeny jsou též chmurou smutku, jest zcela případné a svědčí o neobyčejné psychologické bystrosti malířově; vždyť Filip nemohl oddávati se pouze průjevům zanícené lásky, anobrž právě táž láska k Pánu nemohla nevdechnouti tváři výraz skormoucenosti, když slyšel, co hrozí zbožňovanému mistru.

Pozorovateli nesnadno jest rozloučiti se s touto mistrovskou skupinou. Čím déle pozoruje, tím více nalézá jednotlivostí, pro něž nemůže nepodivovati se mistrovství Leonardovu. Nejen že každá osoba přiměřeně povaze a rozpoložení mysli své jest pojata ve všech podrobnostech i v držení těla i ve výrazu tváři, co do rukou ano i co do vlasů, ale i všecky tři osoby způsobem nehledaným a tak přirozeným ve skupinu jsou spojeny, že diváku ani nepřipadá, že by to mohlo býti jináče. V tom právě jeví se velikosť Leonardova, že pojetí a sestava osob, ač založeny byly na všestranném a bedlivém rozmyslu, přece jen objevují se nenucenými a přirozenými.

Kterak i v této skupině užito výdatně působivosti kontrastu, pozorovatel pozná, srovná-li obličeje i vlasy i ruce všech tří osob ano i držení hlavy. Kdežto Tomáš zcela přiměřeně hlavu vztyčuje, a Jakub jen mírně ji nakloňuje, Filip s nachýlenou šíjí k Pánu se kloní.

Po obrysu postavy Filipovy svádí oku lahodící křivka ku krajní skupině ne méně znamenité. Zachmuřený **Šimon** jakoby odmítal možnosť, aby někdo z jejich společnosti mistra mohl zraditi. Tomu nasvědčuje významný pohyb rukou. Zajisté totiž apoštol kolíbá jimi, jako činívají lidé, kteří o něčem pochybují aneb to popírají, jakoby pravil: „Ah, to přece není možná“. Ale **Tadeáš**, potomní jeho společník na apoštolské cestě k Peršanům, vedle něho levicí porozevřenou lehce uhodiv na stůl, opponuje mu, řka: „A proč by to nebylo možná. Tam ten“, a při tom palcem pravé ruky ukazuje směrem k Jidášovi, „je toho dočista schopen.“ Při těch slovech oči stranou se otočily a obličej se zachmuřil tak, že z něho pohrdlivé o Jidáši smýšlení zjevně vyzírá.

S oběma zase kontrastuje **Matouš**. Se Šimonem ovšem nesdílí nedůvěru a pochybovačnosť, ale nevyvrací jí jako Tadeáš určitým podezřením, nýbrž poukázaním k tomu, že P á n to řekl. „Pán, jenž nikdy neklame, pravil to, a proto je to jistá pravda.“ K takové dětinné víře, kteráž nezkoumá ani uslyšeného výroku, nýbrž béře jej za pravdu, poněvadž milovaný učitel jej pronesl, k takové dětinné důvěře zcela dobře hodí se tvář mladistvá, kdežto podezíravosť Tadeášova předpokládá skušeného již muže a bedlivého lidí pozorovatele, a takovým zcela případně Leonardo vyobrazil souseda Matoušova. Tento rozdíl obou apoštolů jeví se též barvou i vlasův i roucha.

Od této skupiny vynikající zvláště posuny tak přirozeně výmluvnými přejdeme ku protější poměrně nejchudší. V ní základním motivem jest ustrnutí. Zřejmě zračí se ve výrazné tváři **Ondřejově**.

Upjatě hledí apoštol na ústa, jež vypustila zlověstná ona slova, a nadzdviženýma rozevřenýma rukama odpuzuje jaksi od sebe hrozný přízrak.

Po prvním ustrnutí mohlo se dostaviti je zaplašujíc pomyšlení, že snad nedobře mistru bylo porozuměno, a tento moment vyznačen jest na **Bartoloměji**. Jako Šimon na protějším konci sedící pochybuje o pravdě hrozné věstby, tak Bartoloměj též jí věřiti nechce, ale v ustrnutí svém, jehož tvář jeho nezapře, těší se, že snad nedobře slyšel. Hbitě tak, jak seděl, se skříženýma ještě nohama, povstal, opřev se rukama o stůl, a nachýlil se do předu, jako by ještě jednou lépe chtěl slyšeti výrok mistrův.

Soused jeho, druhý **Jakub**, jednu ruku položiv na rámě Ondřejovo, druhou dotýká se Petra, aby bezpochyby od něho zvěděl, čeho ten hodlá doptati se skrze Jana.

Rozhodnuv se Leonardo takto apoštoly vypodobiti a seskupiti mohl jist býti, že to množství vznešených postav přece bude snadno přehledné, že nic neobjeví se zbytečným, nic, co by rušilo, co by pozornost od vlastního děje odvracelo. anobrž všeliká ta hnutí pravdivě a přirozeně zobrazená že jako v jeden mohutný akkord budou souzvučeti. Mohl jist býti, že oko v tom množství postav nenalezne motivu se opakujícího. Každá postava jest cele jiná nejen držením těla a výrazem tváří nýbrž i fysiognomií. V každé skupině jest jeden apoštol mladší, ale zúmysla nejsou souměrně rozsazeni, a žádný druhému se nepodobá. Nejstarší z nich, Bartoloměj, podle legendy ženich ze svatby v Káně Galilejské, již jest vousatý, a ostatní tři holobradé i Jana i Filipa i Matouše rozeznal bys mezi stem souvěkých jinochů. Ani nejstarší tři Ondřej, Petr a Šimon mimo barvu vlasův a vousů nic nemají společného. Třináct vidíme tu hlav a každou kryje vlas jiné barvy neb aspoň jinak upravený. Podivu nejhodnější však jest rozmanitosť rukou. Na 25 rukách zajisté nenajdeš téhož posunu dvakráte, neboť ani levá ruka Petrova a Jakubova nejsou zcela stejny.

Čím déle a bedlivěji pozorujeme obraz, tím více se podivujeme, jak důkladně všecko velebystrý duch Leonardův rozmyslil, než k vlastní práci přikročil. Když konečně i o barvách pleti a rouch u jednotlivých apoštolů rozhodl se tak, aby sestavy jich oku lahodily, tu teprve vystoupil na lešení a mistrovským štětcem svým vykouzlil obraz, jenž sám jediný by stačil, aby mu pojistil slávu jakožto malíři prvního řádu. Malba totiž značnou měrou již utrpěla. Poněvadž klášter nízko jest položen, býval někdy i pod vodou, a zdivo vlhlo i plísní se potahovalo. Mimo to jeden Napoleonův generál udělal si z večeřadla konírnu, jejížto výpary nemálo k zvětšení zkázy přispěly. Když pak odstraněni byli koně, proměněna síň chovající jedno z nejkrásnějších děl celého světa v senník.

Nyní posvěcena jest památce onoho velikána, jenž byl nejen malířem, ale též výtečným sochařem, stavitelem a ingenieurem i dovedným hudebníkem a básníkem a nejen umělcem nýbrž i učencem, samostatné konaje výzkumy v oboru mechaniky a chemie. Večeřadlo kláštera u Sct. Maria delle Grazie jest nyní přístupno každému, kdož by krasami obrazu Leonardova pokochati se chtěl na originále.

Z národního divadla.

Nelze jinak, nežli vzdáti nejdříve hold královně repertoiru, jež na dlouhý čas bude vládnouti: jest to začarovaná a unesená princezna Fantaska. Mluvilo se o ní velice dlouho, divadelní kancelář nestačila rozesýlati časopisům květnatě psané reklamy o neobyčejné píli, s jakouž se balet ten připravuje. Ba věru! Půjde-li to takhle, bude míti pomalu starý Taglioni o naše divadlo více zásluh, nežli i nejznámější jinak český spisovatel. Neboť nejen Flikem a Flokem a Fantaskou se u nás uvedl a udržel, ale dnes již, sotva že Fantaska několikráte dávána byla, píše se zcela zřejmě, že přijdou na řadu i jiné balety jeho: a jest jich věru hodně. Připomínáme jen „Undinu“, „Mirandu“, „Dona Quijota“, „Morganu“ „Satanellu“, „Elektru“ a „Sardanapala“; o posledním zmínili jsme se již poněkud v listopadovém čísle II. ročníku těchto listů, píšíce úvahu o „Excelsioru“, a nyní napovídá se nám určitě, že i „Sardanapal“ bude dáván v národním divadle.

V dnešním referátě divadelním nebudeme se rozepisovati o baletu vůbec a o pěstování jeho v národním divadle: opakovali jsme své hledisko již tolikráte, že zajisté ctění čtenářové mají úvahy naše v té věci v dobré paměti. Přihlédneme specielně ku „Fantasce“.

Když tak někdo čte návěstí divadelní nebo zde onde časopiseckou chválu, tuť si mnohý asi pomyslí: „to musí býti krásné!“ Pravíme k tomu zcela upřímně: „I nikoliv, milý čtenáři! Jest to nanejvýš naivní a nanejvýš nudný balet; výprava je ovšem skvělá, nádherná, ale to je též vše, ostatně pranic tě již neupoutá! A konečně i ona výprava ne; vždyť při „Excelsioru“, příkladně, byla výprava tak krásná, že nyní divák ostává chladným, vidí-li něco, co výpravu předešlých baletů nepředstihuje. Tak jest tomu i při Fantasce.

Fantaska jest dcera španělského granda Dona Roderiga de Merino. Unese ji zlý kouzelník Chorosan, a jakž tomu bývá v pohádkách, celá řada rytířů dobrodružných pokouší se o její vysvobození — a to právě jest obsahem baletu. Vidíme zde tlustého provencalského šlechtice Floramoura (celičký Sancho Panza postavou i povahou) a zbrojnoše jeho Esperona, Midalga Roméra a přítele jeho Alvara, a jiné rytíře.

V chatrči kouzelníkově plazí se krokodil, otevírá tlamu, zde děsí Floramoura a jeho zbrojnoše rozličné strašidelné zjevy; vůbec v celém baletu hemží se fantastické výtvory z dílen bratří Bittnerů, kteří jako při všech baletech odnášejí palmu co do výpravy a části scenické. Ovšem, že veškeré tyto výrobky činí dojem velice naivní a jsou pro děti v pravém slova smyslu. Dětí bylo v divadle dosti, a každé chvíle zvonil a vynikal jich srdečný smích, nakazil i dospělé, kteří se smáli dětem a ne tomu, co na jevišti vidí. A když tak člověk dospělý na tu komédii se dívá, vzpomene si sám dětských svých let, kdy pln udivení sedával před chudičkým panáčkovým jevištěm a dával se unášeti bujné fantasii.... Mnozí z milých čtenářů zajisté si připomenou, kterak ku konci představení komediant leckdy ukazoval figury, jež — Bůh ví kde to vzal a odkud — jmenoval „n e k r o m a n t i c k é f i g u r y“. Přiběhl ku př. krokodil, poskakoval, tančil, pan principál za jevištěm dupnul, a najednou se z krokodila udělal kůň, z koně baba atd. A právě týž dojem „nekromantických“ figur učinili v nás přebíhající netvorové z dílen bratří Bittnerů. Neupře jim nikdo, že jsou pracovány pěkně, dovedně — ale jaký je to

dojem v národním divadle! Jak je to vše, přes veškeru technickou dokonalosť v provedení, naivní v době nynější a ve „chrámu umění“!

Tanců jest veliká hojnosť a obleky jsou nádherné, vesměs nové, krásné. To vše, i s výpravou ostatní, pohltí strašné sumy peněz. Okolnosť to věru hodna uvažování. Výprava taková jde daleko do tisíců, osob zaměstnaných jest na sta, a všem se ovšem platí; bylo nutno i příjednati lidi ke komparsům; obsluha při strojnických effektech i světelných jest též mnohem značnější než jindy.

Uvažme tedy jenom, kolikráte se takový balet opakovati musí, aby nahradil jen pouhé bruto, jež naň bylo vynaloženo; kde jsou veškeré honoráře za duševní i hmotnou práci! A přece není účelem těchto představení, aby nahradila pouhé bruto; ona musí táhnouti, musí se státi kasovními, a nutno, aby vynesla i značné netto. A to jest povážlivé. Představme si, kolikráte, až do omrzení, nutno otřepávati Fantasku a vyždímati obecenstvo až do poslední kapky, a pak časem ještě, předkládati ji obecenstvu předplacenému a nedělnímu odpoledne! Tím vším pak se stane, že veškerá ostatní produkce velmi vázne. Činohra i opera pěstuje se jen tak pokud čas stačí, a aby se neřeklo — a to vše jest ku veliké škodě skutečného umění. Přisvědčí nám každý, že za takových okolností národní divadlo není uměleckým ústavem prvního stupně.

Herci a herečky činoherní a pěvci operní sami dívají se na podobná představení s tváří kyselou a patrnou nelibostí. Jsou tím ovšem i hmotně zkracováni, ale veřejně z příčin snadně pochopitelných proti tomu mluviti nemohou a nesmí.

Jinak podobá se Fantaska velice Fliku a Floku a slova, jež tentokráte napsal Stroupežnický, nikterak nevynikají. V srpnu repertoir utěšený nebyl. Francouzská fraška „Zastávka v druhém poschodí“ jest práce arenní, lehká, páchnoucí obyčejným parfumem: záletnictvím vdané ženy, jež dává znamení milovníku svému buď zatroubením na trubičku neb arií operetní, je-li muž její doma nebo ne, aby věděl, má-li přijíti čili nic; bohata jest dvojsmyslnými vtipy a kluzkými situacemi, zkrátka, jedna z oněch, jež jsme zde nejednou již odsoudili. Asi před 13—14 lety hrávala se na hradbách komédie „Gavaut, Minard a spol.“ od Gondineta; nyní, koncem srpna, dostala se i s hlučným návěštím: ☞ Po prve v národním divadle ☜ zase k nám. Účetní firmy té otevírá vždy sám došlé listy; jednou otevřel listy šéf Gavaut, a tu mezi jinými pod adresou „Gavaut, Minard, a spol.“ došel i list podepsaný jmenem „Klára“, v němž svedená ženština žádá, aby se ujali jejího dítěte.

Oba společníci, nemajíce dobré svědomí, přemýšlí v rozčilení o své minulosti a doznávají, že by to mohlo býti — ale „dítě“ patrně bylo by staré již dvacet let, ne-li starší. Majíce odpověděti pod určenou adresou poste restante, dohodnou se, že budou psáti, aby jim „dítě“ posláno bylo, že se o ně postarají. Usnášejí se, že obapolně učiní pro zapomenutého vše co možno, neb nevěděli, který z nich dvou vlastně jest otcem jeho, list zněl na firmu, a svědomí obou, jak řečeno, nebylo dobré. V téže době chce Gavaut, otec tří dcer, dáti některou z dcer svých účetnímu Plumeaultovi, jehož oba společníci považují za mladíka velice pilného a hodného; jinak jest však milý účetní přetvařovač a darebák prvního stupně. Každá z dívek prohlašuje, že miluje již jiného, ale otec trvá na tom, že jedna z nich pro účetního, jenž stane se společníkem, se rozhodnouti musí. Oba čekají nyní příchod domnělého syna. Žena Minardova, dáma nejvýš přepjatá a romantická, vrátila se z lázní a vypravovala, že se v kupé že-

lezničním shledala s mladíkem, jehož považovala za vraha jistého muže, jehož právě spravedlnosť dychtivě hledala; alespoň fotografie úplně s poznáním jejím se shodovala. Zapomněla ve vlaku notes, v němž měla různé poznámky o účetním Plumeaultovi, s nímž žila v důvěrném poměru.

Theodor, spolucestující její, nalezne notes a jde s ním do domu Minardova, aby jej vrátil. Oba obchodníci domnívají se, že jest to jich syn a zasypávají jej nejněžnější pozorností, tak že je Theodor téměř ve vidění. Choť Minardova poznává však v něm s hrůzou domnělého vraha a sdělí to s Gavautem a Minardem, což stane se nyní příčinou komických nedorozumění.

Poslední akt rozluští věc. Následkem listu zaslaného poste restante dojde koš s malým dítětem do domu obchodníků, a s ním zároveň listy, jež zrazená milenka navrací nevěrníkovi. Z rukopisu poznávají, že jsou to listy Plumeaultovy, jenž zneužíval jmena firmy ku svým pletkám milostným a své jméno tajil. Jest propuštěn, tím vysvobozeny jsou dívky z rozpaků, a na místo něho stane se účetním Theodor, jenž jest pranevinný človíček. Bylať si choť Minardova spletla fotografie. — Dle vytčeného děje lze poznati, že i tato komedie jest zrna pralehkého.

Z německého dávala se Rosenova veselohra: „Jací jsou ti naši muži“, celkem nepříliš dobrá akvisice, která by se právě mohla též nazývati „Jaké jsou ty naše ženy“. Líčí, proč se nechtějí někteří — a takoví prý jsou teď vesměs — mužové ženiti. Jedni proto, že vidí výstražný příklad mužů pod pantoflem, jiní pro záletnosť žen, jiní pro jich marnivosť, opět jiní proto, že „nejlépe prý jest milovati ženy provdané“. A tím tonem jde veselohra rozvinujíc se v situace dle základu zde uvedeného; patří k slabším pracím Rosenovým.

Jak bude dále s operetou, okáže nám doba nejbližší. Nemáme však naprosto růžových nadějí, že by se jimi národní divadlo vyšinulo nebo si pomohlo. Až dosud kromě „Zvonků kornevilských“, „Orfea v podsvětí“ a „Malého vévody“ jsme jiné operety neviděli, a tyto jsou vesměs staré známé. Nedivili bychom se pranic, kdyby i ošumělý Boccaccio vstal pojednou z mrtvých.

Jos. Flekáček.

LITERATURA.

Ottův Slovník náučný.

(Dokončení.)

Co týče se pravopisu „Ottova Slovníku naučného“, chválím, že jest označena délka dlouhých samohlásek i v cizích počeštěných slovech; odůvodňovalť jsem potřebu toho již několikrát, zvláště pak ve svých „Nových výzkumech a návrzích v příčině české mluvnice“ na str. 59. a 60. Ale někde prohřešeno se tím značně proti zvyku. Tak na př. „Abráhám“ asi není radno psáti vůbec a vedle „Abrahamité“ zvláště; bylotě by důsledně psáti též „Abráhámité“. K tomu jest míti na mysli, že měníváme kvantitu, počeštujíce slova cizí, na př.: páter (v latině „a“ krátké), politika (v řečtině „i“ po „l“ dlouhé), tón (v řečtině „o“ krátké), latina (v latině „i“ dlouhé, a mimo to mělo by býti vlastně „latýna“), Evropa („o“ prvotně dlouhé), Egypt, akademický, Palestina („e“ prvotně dlouhé), nátura (v latině „a“ krátké a „u“ dlouhé) atd. Tedy není správno mysliti, že všechny slabiky, které v cizím jazyku jsou dlouhé, jsou také v počeštěném slově dlouhé, a naopak. Jako měnívá se na př. rod (laboratorium rodu středního, laboratoř rodu ženského atd.), tak

bývá nemálo důležito. Jest i pochváliti, že osoby téhož příjmení jsou seřaděny chronologicky dle let narození, protože snáze a rychleji lze hledati. Ale některé články zapomenuto tak upraviti; na př. Adams (jest jich 16 uvedeno beze všeho pořádku, i jest nesnadno hledati toho, kterého právě chceme).

Vyobrazení ve všech dvanácti sešitech jest 127 a jsou vesměs velice pěkná; bylo by však radno dbáti v díle, určeném vrstvám nejširším, aby neurážela mravnosti, jako na př. vyobrazení na str. 429., a aby nebyla podávána vyobrazení bezúčelná, jako na př. na str. 565. Kromě toho přidáno 10 zvláštních, umělecky na silném papíře provedených příloh, a to mapa Afriky, autografy českých stavovských direktorův, znaky zemí koruny České (dvě přílohy), aequatorealy, příloha k článku „Aeronautika", typy národův afrických příloha k článku „Afrodite", Laomedón z východního štítu aiginského a Trh v Káhiře. Některé přílohy jsou provedeny barvami. Litovati jest, že není barvami provedena příloha, znázorňující typy národův afrických. Také jest připomenouti, že Riegrův „Slovník naučný" (totiž „Názorný atlas" k němu) jest v některé příčině na vyobrazení bohatší.

Vnější úprava tisková jest lepá, činíc velikou čest sazečům, tiskaři i korrektoru. Nepatrných vad, které vyskýtají se v té příčině, širší obecenstvo dojista ani si nevšimne; ba kdybych uvedl je, snad i bylo by řečeno, že činím výtky přílišně malicherné, protože vady ty jsou čistě odborné a mohou toliko typografa urážeti, jako na př. chybné tučné „a" v slově „pátraje" v článku „Ackner" anebo tečka před závorku daná místo za závorku v článku „Absdorfský" a „Abrahamhäuser" a j. Podstatnější chybou typografickou jest, že v článku „Abernethy" jest rozděleno „chi-rurg" a hned v následujícím řádku „chir-urgie" nebo že na str. 285. v levém sloupci v ř. 15. sh. chybí závěrečná uvozovka, atd. Ostatně naději se, že v odborném časopise „Veleslavínu" také stránka typografická „Ottova Slovníku naučného" bude náležitě posouzena.

Papír jest bez přísady dřeva, i nesežloutne a nerozpadne se ani po stu letech, což o většině jiných knih nynějších říci nelze. Knihy na hrubém papíře, zhotoveném z hadrů, počátkem přítomného století tištěné, přečkají leckterou z knih, která nyní na pohled na lepším papíře jest vytištěna.

Celkový dojem, který prohlednuvšímu 12 sešitův „Ottova Slovníku naučného"[2] v mysli mi utkvěl, jest, že přeji si, aby tak, jak velikolepě začat, mohl býti co do obsahu vypraven i ve všech sešitech dalších a aby mohl býti co nejrychleji vydáván, protože jinak přemnohý z odběratelů konce jeho by se nedočkal, jakož i aby dbáno bylo všemožně slibu v „Prospektě" učiněného, že slovník ten jest „prostonárodním, všeobecně srozumitelným slohem svým určen pro každého, kdo umí čísti".

Konečně ještě něco k listárně na obálce sešitu 2. „Ottova Slovníku naučného", kde čteme tato povšimnutíhodná slova: „Zvěčnělý Jakub Malý uznával též potřebu nového slovníku a vypracoval sám a nynějšímu nakladateli našemu odevzdal podrobný program, v němž důrazně poukazuje na nutnost vydávání nové encyklopaedie. Originál, jeho vlastní rukou psaný, chová naše redakce a možno v něj nahlédnouti každému, koho by věc ta zajímala." K slovům těm dovoluji si něco na doplněnou a vysvětlenou pověděti. Jakub Malý hodlal vydávati po ukončení svého „Stručného všeobecného slovníku věcného", jakž i mně pravil, druhé vydání Kobrova „Slovníku naučného" a vypracoval již i prospekt, což ovšem vzhledem k tomu, že bylo mu již přes 70 let, jest velice pozoruhodno, a zajímavým dokladem, kterak „pouze spisovatel" český nejen stonati nesmí, ale ani na smrt pamatovati, aby se — užívil. Když pak zemřel, koupil z pozůstalosti jeho s jinými knihami „Slovník naučný" a přípravné práce k druhému vydání antikvář Rob. Růžička, a od něho potom tento „Slovník naučný" s některými rukopisy Jakuba Malého koupil učitel J. Braun, známý český spisovatel; některé rukopisy ponechal si Růžička, a některé z knih Jak. Malého koupil jsem si také já. Hned jakmile jsem zvěděl, že Růžička přípravy Jakuba Malého k druhému vydání „Slovníku naučného" koupil, oznámil jsem to knihkupectví Kobrovu. A když toto jich od Růžičky nekoupilo, upozornil jsem, nejsa ještě redaktorem „Doplňkův a oprav", na přípravné práce ty prof. Dra T. G. Masaryka, chystajícího u Otty „Encyklopaedii". Co a jak dále v té věci se stalo, nevím. **Fr. Bačkovský.**

---

[2]) Odejev 16. července z Prahy na venek, dalších sešitů dosud jsem neviděl

Naše děti.

Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poezii, zábavy a hry i práce společné — popisuje František Bartoš. V Brně 1888. Nákladem knihkupectví J. Barvíče.

Stalo se u nás pohříchu již skoro zvykem, že mužové někteří veřejně rozhlašují, jakou práci vědeckou hodlají co nejdříve podati na veřejnosť, jen žel, že také u nich se zpravďuje výrok, že sliby jsou přec jenom chyby.

Těchto slov jsme nemohli minouti a svinouti, když jsme brali do ruky professora Bartošovu knihu „Naše děti.“ Letos „naše děti“ a hned po nich svazek „národních písní moravských“, v loni svazek „dialektologie moravské“, dílo tak důkladné, že došlo uznání a podivu po celém slovanském světě, a před tím nedohledná řada větších spisův a drobnějších úvah a článků, k tomu nikoli snad pohodlí universitního professora, nýbrž ve škole i doma namahavý úřad professora gymnasijního — věru prof. Bartoš neslibuje, ale jedná.

„Naše děti“. Připomínáme slov Palackého, že již ve 13. století národnosť obyvatelstva země České počala se dvojiti, a to jazykem českým a německým. Ale za těch dob bylo ještě stero jiných věcí, jimiž se český národ dělil od souseda Němce. Časem se tyto rozdíly jmenovitě u obyvatelstva městského do té míry otřely a potratily, že rozdíl národnosti utkvěl již skoro na samojediném jazyku. Ale na jak vratkých a chabých základech bývá tato národnosť, když naše vzdělané vrstvy neznajíce a nedbajíce, ba dokonce pohrdajíce správností své řeči, slovo za slovem přelamují z němčiny! Jest věru svrchovaně s podivením, že synkové naši, z českých ústavů středních i z university, mluví a píší po česku — čirou němčinu, ačkoliv by vázli, kdyby to měli říci po německu. Ode starých učí se mladí. Staří jsou venkoncem násaklí duchem jazyka německého a vštěpují to mladým. Toto německé jho polevuje jen pomalu pomalounku. Docela ustane jen tehdy, až starší pokolení pozvymírá a na jeho místo vstoupí pokolení vychované a vyučené v duchu národním.

Vychovati děti od malička v duchu ryze slovanském a zachovati je v tomto ovzduší po celou dráhu, od školy obecné až do university, toť jest tepna všech našich politických snah. A právě, aby naše městské děti zase staly se našimi a venkovské aby zůstaly našimi, k tomu má pomáhati Bartošova kniha „Naše děti.“ Vane z ní onen svěží duch a zdravý vzduch, ve kterém nám vyrostlo již tolik set tisíc na duchu i na těle zdravých dítek.

P. spisovatel praví ku věci: „Neberme našim dětem, co se u nich po staletí osvědčovalo, co tolika jich pokolením nové a nové radosti a ušlechtilé zábavy poskytovalo, jejich síly tělesné i duševní osvěžovalo a rozvíjelo; zvláště když to, co jim naše paedagogická literatura za to v náhradu skýtá, druhdy nade vše pomyšlení chatrné a nejapné bývá.

„Methoda naší samorostlé „školy mateřské“, kterou něžná láska našich matek svým miláčkům vybásnila, sotva kdy bude překonána kterou methodou suchého rozumu a chladného srdce, jež se vnucuje nyní našim dětem leckterými plody té naší „zahrádkové“ literatury. Říkejte a pějte dětem ty drobné básničky a popěvky plné srdečné lásky k Bohu a ku přírodě a pravé, ušlechtilé poezie, tu nevyrovnanou naši ptačí řeč, ty srdečné i žertovné koledy, a deklamujte jim vedle toho ty „didaktické“ a „mravoučné“ básně našich novověkých „spisovatelů pro mládež“, a zeptejte se jich pak, co se jim lépe líbí?! A což ty rozmanité hry dětské nejsou-li výbornou gymnastikou tělu i duchu lidskému?“

O národu, který takto vychovává své dítky, zajisté nelze říci, že by byl nevzdělaným. „Do let padesátých, píše prof. Bartoš, školní vyučování po našem venkově nebylo tak rozšířeno, aniž ho poskytováno tou měrou jako nyní. — A přece nebyl náš lid tehdy nevzdělaným, ne to surovým; ba maje posud jasný obraz tehdejší doby v čerstvé paměti, smím tvrditi, že byl ve svém způsobu vzdělanějším nežli pokolení jeho nynější.“

Spis náš rozkládá se ve tři části.

V I. části popisuje se „dítě v rodině.“ Mluví se tam o narození dítěte, „dítě přišlo na svět, kde se vzalo, tu se vzalo.“ Pak se popisují kolébavky, hry s nemluvnětem, dětská řeč, modlitbičky, dětské pohádky, domácí kázeň, říkadla vychovávací, dětská mythologie, láska mateřská. Mezi směšnými říkadly, jimiž se plačkovi odvykají časté slzy, rádi bychom viděli ještě:

Byl jeden gajdoš,
ten gajdoval za groš;
zagajduj za grècar.

Ve II. stati líčí se „děti mezi sebou.“ Napřed, jak děti rozmlouvávají se zvířaty, jmenovitě s ptáky, a jakými slovy napodobují jejich zpěv a všeliké jiné hlasy. Pak jsou říkadla společenská. Na str. 102. dobře by se hodilo přidati:

Ptám, ptám,
do nebičky skládám;
kdo naloží, v nebi leží,
kdo nenaloží, v pekle leží.

Mezi říkadly satirickými mohlo by se na str. 132. také čísti:

Ach ja, Bože,
spusť dva nože,
mísku máčky,
dva koláčky.

Také by se hodilo mezi „hádanky žertovné“:

Pán paní žaloval,
že mu dívka oslabila (osla bila)
a pacholek vykydal (vyky dal.)

V odstavci „dětské hry“ mohlo by u hry „na kokša“ býti také říkání:

Kokeš!
Co chceš?
Zadnibo!
Vem palicu, zabi ho,
a uteč!

Přede hrou „na palestru“ se chlapci napřed rozpočítají, ku které straně který patří. Když jsou rozděleni na dvé stran, ještě se „racuje“ čili rozhoduje, která strana bude na vrchu, totiž která má začiti hráti a která lapati. Vyhodí se v ostrý uhel pootevřený „křivák“, a chlapci křičí „rác“, „ať je rác“, „Pane Bože, rác“, a protější strana volá „holác“, jenom holác“, „Pane Bože, holác.“ „Rác“ je, když nůž dopadne „jak se chleba krájí“ nebo „jak se dávají pohlavky.“ Padne-li naopak, je „holác“, a začíná strana, která uhodla.

Ku str. 201. sluší připoznamenati, že rýze, na niž se klade „semela“, říká se u nás „nos.“

Když se otlouká píšťalka, tluče se na kůru podle noty:

Otloukej se píšťalečko,
dám ti grèčar na pivečko,
a patáček na tabáček,
bude z tebe hajdaláček.
Lu lu lu,
ztratil holé košulu,
košulenku hledá,
po dědině běhá.

Na str. 208. mohlo by se přidati: Jak se chlapci ptají, „je-li Pámbu doma.“ Dělají to tak: „Hodně tvrdá baranica se pěkně narovná, aby vrch byl vytrčen, uhodí se ňó o zem, a bóchne-li hodně, je Pámbu doma. Nebóchne-li, chlapci tak dlóho bóchají baranicó, až je Pámbu doma.“ Za tuto zvědavosť dostanou snad někdy za uši, ale sotva je uši obrní, zkoumají znovu, „je-li Pámbu doma.“

Ve III. stati jest řeč o „dětech v obci.“ Z doby vánoční se uvádějí koledy, pak zvyky o sv. třech králích, na sv. Blažeje, Matěje a Řehoře, na neděli smrtnou a květnou, konečně v dobu velikonoční a svatodušní.

Veškeré články jsou nad míru bohaty, že člověk až žasne nad rozmanitostí a bujnosti té dětské obrazivosti. Poznati, že nám v našem drobném pokolení ještě žije přehojné ovoce lidové poezie a staleté praxe vychovací.

Kniha psána je o dětech, „jakými skutečně jsou, ne, jakými by snad býti měly. Proto neostýchal jsem se ponechati našim zdravým a bujarým hochům i trochu té rozvernosti, jež jest přirozeným údělem každé veselé a bezstarostné mládeže. Dopřáno tedy místa i některým výstřelkům chlapeckého humoru takovým, že by opatrný a rozšafný paedagog asi sotva ukládal učiti se na paměť svým chovancům“, připomíná p. spisovatel. Podává se tím aspoň doklad, jak případnými eufemismy mluví děti o některých věcech. Sem počítáme třeba:

Hoja hoja hopsasa,
nemá koza ocasa,
jenom taký odrobinek,
co zakryje svůj kominek.

Jakási pěstounka z dětské zahrádky prohlédajíc si u knihkupce „Naše děti“ rozhorleně prý se pozastavila nad tímto místem, opomítla knihou a by měla s dětmi o čem rozprávěti, zakázala si „Plaudereien für den deutschen Kindergarten“, z něhož jim bude snad slovo za slovem přelamovati do češtiny. Ubohé dítky! Myslíme, že taková „paedagočka“ činí ze školy „mateřské“ „macešskou“.

Dobře však, že ostatní obecenstvo poznávajíc vysokou důležitosť a cenu knihy, tak ji rozebírá, že prvního vydání, ač bylo hojné, již prý jest na mále. Knihu po většině rozebralo moravské duchovenstvo! Doporučujeme co nejlépe!

Alois Hlavinka.

Česká literatura paedagogická a náboženství.

(Rozhled po školské literatuře v l. 1870—1885.)

Píše **Václav Špaček.**

(Dokončení.)

Pěstoun, ročník III. obsahuje obšírné úvahy „O vzájemnosti obce se školou“ a „O lahodě a kráse výslovnosti českého jazyka a čím se kazí a kterak vadám výřečnosti zabraňovati neb odvykati.“ Vedle těchto uveřejněno několik pojednání o školách mateřských, tak že článkům vychovatelským v užším smyslu méně místa bylo věnováno než v ročnících předešlých. Al. Mattuška ve čl. „O zvráceném poměru dnešním vzdělání rozumového k vychování vůbec“ upozorňuje na chybu, jíž dopouští se nynější generace, zapomínajíc pro touhu po učenosti na mravní ideál. Učenosť a chytrosť stala se modou. Proto docházejí nezřídka i zločinci obdivu a sympathie — protože byli chytráky. Nad Francesconim bylo více slz prolito od velkoměstských dam než nad ubohou vdovou zavražděného listonoše. Na toho každý zapomněl, neboť byl člověk prostý, byť i poctivec. Tato moda zaviňuje velikou vadu ve vychovávání, ano vtlouká se do dětí „vědění“ a „umění“, při čemž ubohé děti z pravidla ani radostí dětských nepoznají. Vyučování dobylo si neoprávněného vítězství nad vychováním a špatné toho následky pozorujeme v celém vývoji dítěte, tělesném i duševním. — Mínění své dokládá spisovatel výroky znamenitých paedagogův i slovy apoštola Páně: Bych mluvil jazyky lidskými i andělskými a bychť znal všecka tajemství i všelikého umění došel, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. — Ve článku „Pokud schvalovati lze mládeži čtení báchorek“ doporučuje se, by u výběru báchorek pro mládež šetřeno bylo veliké opatrnosti. „Báchorky prohřešují se začasté svým obsahem proti právnímu citu duše dětské; oplývají téměř násilím a hrubou mocí, zosobněnou lidojedy, obry a čaroději, kteří do svých tenat lapají nevinné kořisti, hodné lidi, aby ničeho nezavinivše na smrť přivedeni byli. — Mládež naváděti máme, by představovala si přírodu v té neskonalé harmonii a kráse, jíž od stvoření světa se honosí; nám jest mládež uváděti do velebného chrámu přírody, ji o poznání zákonů pravým názorem do něho uvozovati a utvrzovati, by vzplanula láskou k dílu Tvůrce, tak moudře všecko řídícího. Ale příroda, jak se báchorkami líčí, pravým opakem této zásady býti se jeví; jí podle báchorek nevládne nižádná moc, nižádný zákon, tvůrcem jejím jest — nahodilosť, ano i nějaká bytosť nadpřirozenou mocí dařená; ježto však bytostí takových na světě našem, totiž mezi lidmi není, dává se těmto bytostem všecko tvůrčí dílo do ruky, neboť ony je otvírají neb i zavírají, a tudíž bytosti tyto jako za bohy všemocné se uvádějí. Smyšleným bytostem dávati a přisuzovati tvůrčí moc, jest blud, který by ve křesťanském vychování mládeže jmenován býti neměl.“ I článek „O pohádkách“ k opatrnosti u výběru tom radí. Obrázků ze života dětského a rodinného, jimiž upozorňuje se na vady u vychovávání, podal opět hojnosť J. K. Hraše pod názvem „Paedagogické šlehy“. Článků zdravotnických a praktických cvičení pro školu mateřskou jest i v tomto ročníku několik.

S tímto ročníkem „Pěstouna“ počal vycházeti časopis pro mládež „Matice dítek“ jako příloha. Obsahuje povídky, básničky, pověsti, životopisy, bájky a hádanky.

Končíce svůj posudek o „Pěstounu“ neváháme jej doporučiti učitelstvu i rodičům. „Pěstoun“ jest jediný časopis vychovatelský, který mluvou prostou, srozumitelnou podává zvláště rodičům pokyny vychovatelské, a zasluhuje proto hojného rozšíření mezi lidem. Důležitosť náboženství u vychovávání „Pěstoun“ ve svých článcích často připomíná a dokazuje. Vedle „Časopisu učitelek“ jest „Pěstoun“ jediný časopis, který v četných článcích dokazuje důležitosť opatroven a škol mateřských. Přejeme si toliko, aby (majíce na zřeteli, že „Pěstoun“ i mezi lidem

hojně jest rozšířen) v obrázcích ze školy nebyly uváděny též poklesky duchovních a učitelův, což k vážnosti stavů těch mezi lidem přispěti nemůže. Tak může ovšem činiti časopis, který výhradně pro tyto stavy určen jest. Nemíníme ovšem, aby „Pěstoun“ neupozorňoval na vady, jichž i učitelstvo se dopouští — přejeme si toliko jiného způsobu. Praví-li se ve článku pro učitele: Učitel nepřidělávej si zbytečně práce a neobtěžuj zbytečně školních úřadů častými dopisy — zní to zajisté jinak, nežli když podá se obrázek ze života školského, počínající slovy: „Jistý řídící učitel zasýlá hromadné dopisy pro malicherné záležitosti, které lze vyříditi několika slovy“ a pod. A snad by si učitelstvo onoho napomenutí rovněž povšimlo jako tohoto. — Podotýkáme ještě, že cena tohoto časopisu jest velice mírná; předplácíť se ročně na „Pěstouna“ s „Maticí dítek“ 2 zl. 25 kr.

Chrt,

výtečné dílo Kosmáka Václava, vydán nákladem českého knihkupectví Šolce Emila v Telči.

Pan spisovatel naznačuje sám v předmluvě účel svého spisu: vylíčiti sobce, jemuž není nic svato, ani náboženství, ani rodinný krb, ani láska, ani vlast; jenž pro sebe ze všeho těžiti dovede a věrolomností svou každému stavu, do kterého se dostane, ku hanbě bývá — nejen studentskému, pokud byl studentem, ale též stavu novinářskému, když se stal novinářem, a policejnímu, když z něho udělali policistu. Individuum toto jmenuje se v povídce Kosmákově Chrt.

Kosmák jest spisovatelem všeobecně známým; jeho povídky jsou v hojné míře rozšířeny po všech zemích koruny České. Jedna z nejlepších prací jeho — není-li vůbec nejlepší — jest Chrt, který vycházel ve feuilletonu brněnského Hlasu a nyní samostatně byl vydán knihkupcem Šolcem.

Prohnaný tatík, prohnaný syn — toť dvě osy, okolo nichž se točí celý děj. Trnka otec syna nešlechetnostem učil a je schvaloval, Trnka syn pak otce přestudiroval, ba otce vlastního ožebračil. Trnka syn stal se ve Vídni špiclem a v opilství trávil život; kdežto otec — žebrák prosíval pak o almužnu u té, které syn jeho zranil srdce, a již mu otec klamati pomahal. Jest to Beata Rambouskova, která mladého Trnku upřímně milovala. Děj Chrta jest od počátku až do konce bohatý, zajímavý, poutavý. Mladý Trnka tři dívky šidil, dva kněze klamal, místodržitelského radu podváděl, Čechy vládě zrazoval — a ze všeho toho těžil pro svoji kapsu. Čtenáři se zdá na mnohých místech, že tady Trnka již nevyvázne, on však proklouzne jako had a oběti své dále do svých sítí zatahuje. Všude jako příšerný stín plazí se za ním otec jeho, pomahaje mu oklamané rodiny vyssávati.

V Chrtu vystupuje velice mnoho osob, ale péro Kosmákovo je líčí tak přirozeně, nenuceně, nestrojeně, že každá z nich poutá mysl čtenářovu.

Když Trnkové míru hříchů dovrší — padnou; syn jest propuštěn z redakce a okrade otce o poslední groš. Šlechetná a zbožná Trnková leží již dávno v hrobě a nevidí neštěstí jejich, Beata pak Rambovskova se provdá a jest šťastna, kteréžto zařízení děje velice uspokojuje, neboť šlechetné povahy obou těchto osob nejvíce čtenáře dojímaly.

Katolická literatura s hrdostí může se pochlubiti tímto spisem Kosmákovým. Končíce, přejeme Kosmákovi, aby genialní duch jeho pracovati mohl ve stejné výši dlouhá a dlouhá ještě léta ku cti a prospěchu našeho katolického písemnictví.

V. Plešovský.

Upozornění.

V budoucím ročníku budeme věnovati stálou pozornost spolku sv. Vincence z Paula, a od počátku r. 1889. budeme přinášeti kratičké zprávy o valných hromadách, schůzích Ústřední řady a zajímavých událostech v jednotlivých konferencích. Katolické straně v Čechách schází na mnohých stranách řádná organisace, tento spolek činí však čestnou výjimku. Toto družstvo má v čele obětavého a vytrvalého vůdce, má četných, většinou dobře zorganisovaných odborů či konferencí, ono usiluje rozšířiti svoji činnost po celých Čechách, i uznáváme to za svou povinnost, abychom spolek, jenž chce vztýčiti v celém království Českém prápor křesť. socialismu, všemožně podporovali. Redakce.

18

VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

Majitel, nakladatel a vydavatel:

DRUŽSTVO „VLASŤ“.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK IV.

1887—8.

V ŽIŽKOVĚ U PRAHY.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY (J. ZEMAN A SPOL.).

V PRAZE.

Obsah IV. ročníku „Vlasti".

A) Životopisy.

Strana

Halouzka Jan: Autobiografie † Dra. Jana Ev. Bílého . . . . . 665, 745, 825.
Kouble Josef: Mihovio Pavlinović, dalm. kněz vlastenec a vůdce lidu . . 58, 117.

B) Články poučné a vědecké.

Bačkovský Dr. *Fr.*: O dramatické činnosti Václava Klimenta Klicpery . 20, 113, 175, 269. O některých klamech spis. českých . . . . . 556, 638.
Drbohlav Vincenc: Církev a vzdělanost ve středověku . . . . 488, 560, 614, 689.
Flekáček Josef: O stavu řemeslnickém v Čechách ve středověku 54, 124, 200, 286, 348, 478.
Halouzka Jan: Z let probuzení moravského, příspěvek k historii české literatury na Moravě . . . . . 15, 100, 192, 251.
Hlavinka Alois: Světová slavnost ke druhotinám papeže Lva XIII. 151, 225, 297, 420.
Kolísek Leopold: Poesie a naše poutní písně . . . . . 570, 629.
Kopal Petr: O socialismu . . . . . 412, 465.
Kousal Josef: Dráhou kralevice Rudolfa . . . . . 728, 807, 855.
Dr. *Novák Jos.*: Večeře Páně od Leonarda da Vinci . . . . . 882.
Pecha Václav: Jantar, drahokam středověku . . . . . 767.
Pohunek František: Volné listy . 1, 73, 157, 240, 322, 391, 441, 565, 620, 719, 800. 862.
Řezníček V.: Prusové první léta v Kladsku . . . . . 282, 353, 369.
Škrdle Tomáš: Návštěva u faráře Michała Hórnika 97. Ochranov v Sasku 166. Světová slavnost . . . . . 650, 708, 773, 876.
Štábl Fr.: K dějinám vysokých škol na Moravě . . . . . 483, 543.
Tichý B. K.: Z lehkého světa . . . . . 33, 128, 197.
Tumpach J.: Ze slovinských vlastí 469, 513, 593,
Wildmann Fr.: Chodové domažličtí . . . . 50, 91, 207, 265, 329, 416, 496, 525.
Dr. *Winter Z.*: Z kněžských kšaftů starodávných . . . . . 27.
Zíbrt Č.: České vánoce za dávných časů . . . . . 170, 278.

C) Čtení zábavné.

Dostál Al.: Asyl, historická povídka, ... 40, 106, 180, 254, 304, 402, 456.
Feuillet Octav: . . Mrtvá, přel. C. Vežecký 273, 335, 383, 574, 644, 702, 785, 839.
Košťál F. J. Dědeček a babička . . . . . 550.
Špaček V.: Za různými hesly, obrázek z velkoměstského života . . 531, 604, 677.

D) Básně.

Flekáček Josef: Pouť do nebes, pohádka veršem 234. Památce kněze Jana Bosca . . . . . 875.
Hodyc Jan: Píseň 390. Píseňka . . . . . 694.
Chalupa Fr.: Horalův statek . . . . . 672, 758, 830.
Kyselý Fr.: Hanácká . . . . . 14.
Lamartine de Alfons: Modlitba, přeložil Jan Vránek Pohořský . . . . . 783.
Pakosta Vojtěch: Z Tater 31. Proslov přednesen o slavnostním večeru Václava Štulce 96. Lvu XIII. ku slavnosti jeho druhotin kněžských 148.

Strana
Tomeš sirotek . . . . . 315, 378, 450, 517, 598.
Sasinek Fr.: Leoni Decimotercio . . . . . 145.
Šenoa Aug.: Vlašťovička, překladem J. Tumpacha . . . . . 401.

E) Divadlo a literatura.

Dr. *Bačkovský Fr* : Ottův Slovník naučný . . . . . 366, 736, 815, 894.
Bakalář J. M.: O mluvnici světomluvy volapük . . . . . 242.
Flekáček Josef: Národní divadlo, literatura a obecenstvo 64. Z národního divadla 132, 211, 358, 429, 500, 581, 653, 734, 813, 892. Kněze Jana Bosca: Křesťan veden ke ctnosti duchem sv. Vincence z Paula . . . . . 823.
Halouzka Jan: Dějiny metropol. chrámu sv. Václava v Olomoci . . . . . 507.
Hlavinka Al.: Časopis vlast. spolku muzejního v Olomouci 820. Naše děti . 897.
Hodinář J.: Slovo o českém dějepise církevním . . . . . 503.
Mergl J.: Bludy a lži v dějinách . . . . . 70.
Nedvídek Jos.: Drobné květy . . . . . 214.
Plešovský Václav: Indické pohádky 72. Přítel dítek 143. Prostonárodní české písně a říkadla 143. Nár. škola jindy a nyní 506. Boj o školu 507. Za stará privilegia 664. Chrt . . . . . 900.
Podhradský V.: Vlnobitím ku přístavu . . . . . 363.
Podlaha Jan: 25leté jubileum „Posvátné kazatelny“ . . . . . 656.
Pohunek Fr.: Sv. Tomáše Aquinského spisek „O bytí a bytnosti“ 214. Dějiny prostonárodního hnutí náboženského . . . . . 431.
Skřivan Pavel: Humor. kalendáře „Palečkův“ a „Hum. Listův“ pro r. 1888 72.
Škrdle Tomáš: Bůh tomu chce 144. Velký Marianský kalendář 144. Hlasy katol. spolku tiskového pro r. 1888 . . . . . 506.
Šmýd Tóma: Lid a národ . . . . . 69, 141, 219, 290.
Špaček V.: Česká literatura paedagogická a náboženství 67, 135, 217, 291, 361, 433, 507, 589, 661, 822, 899.
Tumpach J.: Vienac . . . . . 587.
Vaško Fr. Cyrill . . . . . 821.
Zkoumal Miroslav: Literární reminiscence . 138, 221, 293, 364, 436, 509, 591, 659, 743.

F) Různé.

Zprávy spolkové. Valná hromada družstva „Vlast“ . . . . . 294.
Zprávy spolkové. Mimořádná valná hromada družstva „Vlast“ . . . . . 827.
P. T. pp. členům družstva „Vlast“ na uváženou . . . . . 440.
Kterak spolek sv. Vincence z Paula oslavuje v král. Českém jubileum sv. Otce Lva XIII. . . . . 512.
Zpráva z výboru družstva „Vlast“ . . . . . 592.
Zpráva o došlých básních k jubileu Jeho Svatosti . . . . . 227.
Zpráva o spolku sv. Vincence z Paula . . . . . 900.